

DISPUTATIONUM

ROBERTI BELLABMINI

POLITIAM S. J

S. K. E. CARDINALIS

DE CONTROVERSHS

CHRISTIANAE FIDEI

ADVERSUS HUIUS TEMPORIS HAERETICOS

TOMUS QUARTUS

Editio prima ncapoliUna iuxta Venetam anni noeexx .

XXINENTISS* CARDINALI

ARCUEPISCOPO NEAPOLITANO

DICATI

NEAPOLI

APUD JOSEPIIU.AI GIULIANO

EDITOREM

1 8 5'8

st à ihmixt o *t iirô iWC0*

SallU Ffernci'Jllo η **H**, Γ F

PRAEFATIO

η

Aon tue fugit, optime lector, non paucos esse, qui mirentur, cur editio hujus quarti tomi tam longo tempore dilata fuerit. Sed *ii* mirari desinent, si caussas, quae omnino verae et multis nolae sunt, hujus dilationis attenderint. Nam ei opuscula quaedam oh varias occasiones non sino magno labore conficere hoc ipso tempore me oportuit: et adversa valetudine non semel lentatus studia remittere, vel etiam penitus intermittere aliquando coactus sum. Nec defuerunt in Vrbe occupationes plurimae tum publicae, tum privatae, quae saepe menses, interdum annos huic a me instituto operi eripuerunt.

Accessit postremo gallicana peregrinatio, non minus diuturna, quam periculosa, siquidem in eorum numerum, qui Sixti V. jussu legatum apostolicum comitabantur, adscitus, annum integrum cl eo amplius, parlim in variis itineribus conficiendis, parlim in tolerandis obsidionis praerianaensis incommodis ita consumpsi, ut in tanto ornorum strepitu vix aliquid commentationi, aut scriptionis operae cl laboris impenderim.

Et quoniam in mentionem hujus legationis incidimus, cl ego insignium virtutum Henrici Cardani cardinalis cl legati spectator et testis fui, injuriam posteritati facere me arbitrarer, nisi hoc loco testatum relinquerem, legatum Cajetanum primariae nobilitatis virum ea pietatis, sapientiae, fortitudinis, liberculialis, comitatis, doctriae etiam cl ingenii laude toto legationis tempore floruisse, ut una esset omnium vox, ad ta negotia tot periculis obnoxia, totque difficultatibus implicata, nullum ab apostolica sede milii potuisse hominem aptiorem. Ejus certe incredibili animi magnitudini, in summa rerum omnium desperatione, salutem suam debere se

Gulliarum metropolis Lutetia libenter agnoscit et praedicat.

Ego vero cum itinerum laboribus, bellorumque periculis essem aliquando liberatus, retuli me ad opus jampridem institutum: sed non ita pristinas occupationes effugere potui, quin mihi rursus annus alius quasi de manibus elaboretur. Itaque hyeme superiore, ut omnino ab occupationibus caeleris me subducerem, secessi in Tusculanum, atque in ea solitudine paucis mensibus tandem perfeci, quod alioqui nullis annis perficere non potueram. Quarius igitur hic tomus. quo totum opus concluditur et absolvitur, ante quadriennium inchoatus, nunc demum Deo juvante prodii in lucem.

Quamvis autem controversias omnes temporis nostri complecti. ceteraque methodo in unum quasi corpus conferre voluerim: tamen controversiam de Indulgentiis, quae caeleris omnibus occasionem dedit, video nondum esse tractatam. Nam cum in libris de Poenitentia ea disputatio locum habere debuisset: et ego rebus aliis impeditus ante nundinas autumnales manum illi extremam imponere non potuissem; malui sine hac disputatione tomum illum tertium tunc emitte, quam cum typography dispendio propter unius libri additionem, vernaes nundinas exspectore.

Caelorum si Deus vitam mihi paulo longiorem donare dignabitur, cl aliquid otii nactus fuero: in alia lotius operis editione non solum librum de Indulgentiis, sed etiam alia quaedam, quae a nonnullis desiderari videntur, adjungam. Inierim his meis laboribus, quales quales sunt, unius divinae gloriae cl utilitatis tuae causa susceptis, pie lector, utere, moque apud Deum precibus tuis juva.

ORATIO

IN SCHOLIS HABITA

-4

Aonum jam decimum cum Lulheranis in hue palaestra depugno. Nec mihi tamen unquam venit in mentem, ut antequam novum certamen ingrediar, quale tandem siljmima), Lulhcranus, aperi-am, cum praesertim aptiiTcos agatur, quorum non pauci fortasse numquam ejusmodi monstra viderunt. Sed hoc anno rei, de qua agitur, magnitudo admonuit, ut quoniam concertatio gravissima, non cum uno, vel altero grege Lullteranorum, sed cum omnibus omnino, quamvis inter se non minus, quam a nobis dissidentibus, futura est,non ante in hanc arenam pugnaturus ingrediar, quam breviter exposuero, quid sil quod vulgo dicilur Lulhcranus.

Ac ut nemo dubitet, orationi meae ildem habere, nihil ipse fingam, nihil adferam meum, sed cum virum auctorem ac testem producam, cujus vel solum nomen ad fidem faciendam sufficiat. Is erit apostolus et cvangclisla Joannes, qui in illa sua divinissima Apocalypsi , postcaquam de prioribus sacculis mulla longe prospiciendo perscripserat, ubi ad hoc saeculum venit, Lutherum per stellam de coelo cadenlem;Lu(heranam doctrinam per fumum de tarlaro ascedcntcm; ipsos autem Lulhcranos per exercitum innumerabilium, atque horribilium locustarum, ila suis coloribus, ita ad vivum, ita locule nier expressit, ut nihil dici potuisse videatur apertius. Quamobrem si quae Joannes de stella, de fumo et de locustis in Apocalypsi scripsit, paulo diligentius pro temporis brevitate exposuerimus, nemo erit, qui non inlcillical, quod genus bestiarum sil, cum quo, Deo bene juvante, pugnare aggredimur.

Igitur dé stella,quae primo loco inspicienda est. ilaloquitur nonum caput Apocalypscos: *El quin- angelus tuba cecinit, et vidi stellam de coelo cecidisse in terram, et data est ei clavis putei* nln/wi. *El apemil puteum abyssi.* Septem angelos Joannes inducit, qui loti orbi terrarum septem ingentes calamitates septem tubarum clangore praenunciant. De primis quatuor cum adversariis convenimus, quatuor principales hacrescs, quae catholicam Ecclesiam suis temporibus afflixerunt, fubls illis mysticis indicari. De Sexta et septima tuba nulla dubitatio esse potest. Salis enim aperio

sexla tuba postremam, camque gravissimam Anti-christ! persecuulionem.Septima vero mundi totius tum, et (ul Scriptura loquitur) consummationem significant.

Do vaticinio quintae tubae nonnulla controversia est, dum illud in nos quadrare Lulhcrani clamant, Non in illos aptissime convenire non solum dicimus, etiam apertissime comprobamus. Illi enim vaticinium quintae tubae in catholicos retorquere nullo modo queunt, nisi quintam ac sextam tubam ila confundant, ulunam cfiicianl ex duabus, et sacrum ac mysticum tubarum numerum penitus destruant. Neque enim catholicae nostrae Ecclesiae ullam certam hacrcseos notam inurunt, sed eam in Anlichrisli regnum degenerasse,degeneres ipsi, et vere adulterini filii mentiuntur. Regnum autem el tempore Antichrist! ad sextam tubam, non ad quintam perlinere, el res ipsa loquitur, et interpretes ejus loci summa consensione testantur.

Mullo igitur verius ac probabilius est, ut quatuor primis tubis quatuor principales haereses designantur,quae Antichrist! persecuulionem proxime praecurrat, ciquc viam patefaciat, atque sternal:· quam haeresim Lulhcranam esse, non ego solus, vel primus, sed plurimi ante me ex conjecturis non levibus docuerunt. Sed quidquid sit de proprio ac germano sensu verborum Joannis, neque enim audeo de vaticinio obscurissimo quidquam temere pronunciarc. Illud afflrmo, quae Joannes hoc loco de stella, de fumo, de locustis loquitur, in Lutherum et Luiheranos mirifice convenire.

Quid enim aliud (ul a stella cadente exordiar) vobis esse videtur, stellam de coelo cadere, nisi hominem coelesti vitae addictum a terra longissimo intervallo remotum , sacri coelibatus ac monasticae professionis splendore et puritate micantem, subito ad terrenas delicias, atque ad negotia hujus mundi delabi; mortali conjugio implicari,in carne et sanguine volulari?Lulhcrum autem, quis tandem ignorat, cum aliquando monasticam vitam, perfectam, pauperem, continentem, coelestem plane ac divinam in clarissimo quodam ordine profiteretur,repentino atque horribili casu ex sacerdote laicum, ex paupere divitem, ex con-

linente maritum, ex monacho politicum facium? Monasterium in palatium, pannosam vestem in so*ricam, viciu[m] sobrium ac tenuem in opiparas coc-nas cl prandia commutasse? Denique qui propter Christum uxorem, liberos, agros, nummosque contempserat: ilerum propter uxorem et liberos, propter agros et nummos Christum reliquisse?

Quia vero Lutherus praecipuum studium suum in apostolica sede oppugnanda positurus erat, seque Christi vicario anlagonislam singularem professurus, pulchre Joannes dicit stellae de coelo cadenti *elavem abyssi datam*. Ita nimirum oportebat, ut sicut Christus apostolo Petro, ejusque successoribus claves regni colorum attribuit, ita etiam Satan as cum Apostolo suo primario elavem abyssi communicaret; et sicut Petrus coelesti clave divina oracula rferabal, ac populis sibi creditis doctrinam salutarem de coelo adfercbat: sic Lutherus abyssi clave infernalem puteum adcrirel, ac leiros inde orrores, antiquarum hacrcsum colluviem, dogmate perniciosa, tarlareaque deduceret.

Atque hoc est, quod sequitur in Apocalypsi: *1^A aperuit puteum abyssi; et ascendit fumus furnacis magnae, cl obscuratus est sol, et aer de fumo putui*. Fumum istum, qui Lulberi casum consequulus est, plane est caecus cl stupidus, qui non sentit. Antequam enim stella ista labcrelur o coelo, lotus ferme occidens, vel potius latina Ecclesia universa, uno Buemiae angulo excepto, ejusdem fidei cl religionis erat, et quocumque aliquis iret, fratres suos continuo agnoscebat. Si quidem omnes versabantur in lumine. Una erat omnium fides, eadem praedicatio, iidem ritus sacramentorum, eadem jejuniorum, feslorumque observatio: non erat altare contra altare, nec dornus contra domum, sed ubique ad unum atque idem sacrificium a sacerdotum principe colligebamur, alq[ue] in unum ovile ab uno pastore congregabantur; et ad ubera ejusdem matris catholicae Ecclesiae nutriebamur. At postcaquam stellae hujus fulgor in tenebras est plangenda conversione mutatus, cl abyssi clave puteum tenebrarum aperuit: Imius est fumus hacrcsum, schismatum, sectarum exortus, ut jam nec in eadem provincia, nec in eadem civitate, vel domo, unfis nliun? internoscat. En quanto miraculo separavi! Deus Israe[lem] ab Aegyptiis. Nos enim, ad quos, Dei -beneficio, fumus ille larlareus non pervenit, non solum in Italia. Hispania, Gallia, sed in ipsa etiam Germania et Britannia, cl in ultimus orbis terrae partibus fratres nosiros videmus; cum Aegyptii Bercalcs, quorum terrain operuere tenebrae Aegyptiis densiores, cl quorum populos caligo feralis involvit; in eadem (ut dixi) domo inter sc non agnoscant.

Obscuravit quoque his fumus (ut in Apocalypsi dicitur) solem et aerem. Nam per solem, Christum accipiendum esse, qui de se ipse dicit, *Ego sum lux mundi*; per aerem, scripturas, per quas in hujus vitae laboribus quodammodo respiramus, cl nostri et adversarii, hoc est, ct catholici et haeretici libenter admittunt. Et Christum quidem, quam vehementer fumus iste telcrrimus obscuraverit, testis est Transylvania cl finitimae regiones, ubi

a novis Ebionilis, Samosalenis et Arrianis, nui omnes c Lutheri gymnasio prodierant. Christi divinitas palam, ac sine ullis ambagibus abnegatur. Testis Moravia, Hollandia, cl nescio quot aliae tutioncs, ubi Anabaptislae, qui et Ipsi Lulhero, «i non parente, certe avo cl majore gloriantur, Christo veram carnem, atque animam suis erronk-adimunt. Testis etiam ipsa Germania, ubi qui veri ac rigidi Lullicrani dici volunt, per novum nescio quod figmentum ubiquilatis humanam Christi noturam cum divina confundunt.

Non defuerunt olim haeretici veteres, qui Christum justitiae solem variis errorum nebulis obscurare lentarunt: sed nulli unquam liberius, nulli impudentius, nulli horribilius, quam ii, quos nudo Lutheri schola produxit. Quis enim in anliq[ui] haereticis legit, Christum non modo non esse Deum, sed neque adorandum aut invocandum; eosdem etiam de salute desperasse atque esse donatum. Ul omittam cerbcros tricipites et tricorporcs geriones; Deum fictilium, imaginarium, phylaslicum, aliaquac id genus nomina blaspheme, quae piissimi scilicet isti theologi usurpant, caa sacrosanctae Trinitatis arcana explicare, vel pototemerare nituntur. Horror est audire vel legero quanta temeritate hoc tempore de Christi misteriis dispulclur; ul jam dubitari non possit, quinisi sibi non levibus nebulis, sed fumo telenimo, atque tractabili Christum solem obduxerint.

Porro scripturas, quae (ul dixi) per aerera sift-fiennlur, incredibile dictu[m] est, quam densis terbris hic fumus involverit. Tot enim jam cxlani terprclaliones contrariae, tot commentaria inlcrsepugnantia, tot lites cl contentiones de intelligo lia verbi Dei, ut ea quae olim clarissima oranito erant, nunc obscurissima, ac veluti aenigmati quiedain esse videantur.

Joannis evangclium quis nescit adversus Carinium et Ebionem praecipue scrpium fuisse, < Christum sempiternum ac Deum esse negabim! Et quid illis verbis clarius pro Christi divinito atque aeternitate dici polcs! :*n principio* erat *terbum*, et *verbum erat ayud Deum*, cl *Deus* fret, *verbum*? Et tamen hodie Transylvani locum islusi ita suis commentariis perverterunt ac depravarunt ul ex isto ipso loco argumentum ducant, quoprobent Christum neque esse Deum, neque ante Sitrem Virginem extilissc.

Quid in re sacramentaria? Dici ne potest aliqui! planius illis verbis: *Iloc est corpus* meum? Al totempore pauca isln verba tam alte in cimmeras tenebras demersa a Lulhcranis cl Zxvinglianis sunt, ul nuper quidam ducentas collegerit horum verborum vel apertas depravationes, vel inter se dissidentes interpretationes. Exempla generis ejusdem prope innumerabilia possem adferre; nisi me locustae jamdudum ad sc inspiciendas invitarent.

Dc fumo igitur putei prodiisse Joannes vidit agmina quaedam admirabilium et furentium locustarum, quae paulo post etiam equorum et scorpionum cl Iconum cl curruum volitantium et hominum armatorum speciem praescfcrrenl. Pomum locusta sordidum, alque ul ita dicam, venirosuin est animal, lotum siquidem ejus corpus

nihil fere est, nisi venter. Quocirca nec incedere, nec volare recto potest, sed saltitando erigit se in «oblinte quasi volatura, et mox nimio venti is pondere ad terram depressa turpiter cadit. Tales omnino sunt haeretici Lulhcrani, homines ventri addicti, hostes jejuniorum, continentiae inimici; et ude caussa nec possunt recte vivendo per nam mandatorum incidere; neque pennis comtemplationis, sosc ad res coelestes nc divinas induendas erigere. iXituntur quidem interdum sese attollere, timores emendare, sed more locustarum continuo iterum cadunt ac deprimuntur ad terram.

Testis esse potest Saxonica visitatio. Nam curn Lutherus animadverteret aliquando ob evangeham libertatem a se tot annis praedicatam, omnesque leges ecclesiasticas abrogatas, cl ipsum decretum publice in foro exustum, populos Germaniae jam sine ullo fracno in vitia rucrc; quandam instituit visitationem, atque admonuit verbi ministros, ul praedicarent poenitentiam, timorem Dei, obedienciam, opera bona. Sed saltus fuit locustae, nam nec ipse moros emendavit suos, nec populi pastorum admonitionibus paruerunt. Nec sane immerito. Quorsum enim bonis operibus studeant, quibus sufficit una Tides?

Pari ratione conantur plcrique eorum per contemplationem volare, cl scribunt jam passim libros de tribus personis, de duabus naturis, de vera Christi divinitate, deque aliis summis fidei nostrae mysteriis, sed inierim ita cadunt, ul non tibias tantum, sed etiam caput ad terram allidant. Itari enim admodum sunt apud Lulhcranos, qui in libris de Christo editis vel Ebioncm vel Arrium vel Nestorium vel Eulychclcm non sapiant.

Habent deinde locustae illud etiam proprium, quod cum rege carcanl, tamen turmatim incedunt. Sic enim legimus in Proverbiis Salomonis: *Ilcgcm locusta non habet, cl egreditur universa per (urnas suas.* Sic etiam regem Lulhcrani non habent ullum. Nullum enim esse volunt, qui loti Ecclesiae coni potestate praesit; neque aliud magis in catholicis reprehendunt, quam quod uni omnes obediant, quodque unum agnoscant Christi in terris vicarium, Petri apostoli successorem. Ecclesiae universae patrem et pastorem. Sed licet rege careant novae istac locustae, brevi tamen ita propagatae, atque auctae sunt, ul turmatim ingenii agmine progrediantur. Quod quidem nonnulli non mediocriter admirantur. Qui fleri potest (inquiunt) ut doctrina ista nova non sil a Deo, et tamen tot populos, tot provincias, lot roгна tam lirevi tempore occupaverit? Sed si ita liceat philosophari, magis adhuc mirabimur. cur Muhumcli Alcoranum in magna parte orbis lccrac tam facile obtinuerit.

Sed nulla csl, mihi credite, caussa admirationis, cumet Alcoranu in Mahumeli et evongcliu in Lutheri, carni ac sensibus commodissimo accidant. Cbrisii cvnngelium, quod res difficillimas ad credendum, cl laboriosissimas ad operandum imperat, quodque carni et sanguini penitus adversatur, piscatorum opera tam felici progressu in loto orbe terrarum brevissimo tempore disseminatum, recpluinquc fuisse. Vere csl admirandum, cerlissi-

mumque divinae potentiae argumentum. At Mahumeli, Lullierique doctrinam nihil est mirum cl facile, cl in nullis locum reperisse, inulta enim ea-que difficillima fidei nostrae mysteria sustulit, et simul fraena libidinibus laxavit, cl omnibus sceleris hominibus aditum patefecit.

Aspicite enim qui sint qui ad Lntheranos plerumque deficiunt: Gulue addicti ad cos accurrunt; quod non sint apud cos stata jejunia: incontinentes; quod apud cos etiam monachis cl monialibus matrimonia concedantur: desertores monasteriorum; quod omnia apud cos vola laxentur, omnia claustra referentur, continentia cum conjugio, cum divitiis paupertas, obcdicnlia cum licentia commutetur: Illumincs avari cl ambitiosi, quod cis Lulhcrani non solum opes Ecclesiae, sed etiam personas, et ipsam fidem ac religionem inaudita adulatione subjiciant: Ilcmquc otiosi quod Lutheri religio sola fide contenta, opera non requirat. Denique improbi et scelerati omnes, quod nec peccata sacerdotibus confiteri, nec ulli hominum vitae suae rationem reddere teneantur.

Et miramur adhuc si crescat numerus locustarum. Homines enim ita comparati a natura sunt, ut id facile cl libenter credant, quod cupiunt, quod placet. quod delectat. Aon csl difficile voluptuariis cl carnalibus hominibus persuadere, sacerdotes et monachos conjugio alligari oportere, continentiam esse rem supra vires, jejunia supervacanea, delectum ciborum superstitiosum. Non est difficile apud avaros excusare usuras, apud ambitiosos simoniam, apud lascivos fornicationem.

Legite evangclium: *Audiebant* (inquit s. Lucas) *omnia haec pharisaei, qui erant avari el deridebant eum.* Non credebant pharisaci disserenti Domino ac dicenti: Aon *potestis Deo servire et Mammonae.* Quare? quia erant avari. neque a Mammona avelli se patiebantur. Et alio loco ad ambitiosos Dominus: *Quomodo.* inquit, *ros potestis, credere, qui gloriam ab invicem accipitis et gloriam, quae a solo Deo csl, non quaeritis.* Non miror. inquit, vos non credere, mirarer si crederetis, ipiando superbia atque ambitio ita oculos vestros excnccavit, ul humilem Christum cl gloriae contemptorem agnoscere non possitis. Accepissent sane pharisaci libenter Christum, si non crucem, non egestatem, non humilitatem praedicassel, sed primos accubitus in coenis, primos cathedras in synagogis, salutationes in foro, denique magnas opes, cl clarissimos honores hic in terris suis sectatoribus attulisset.

Quae cum ita sint, nihil, nihil est cur quisquam miretur, si tam nulli, ct tam facile Mahuinclo carnis libertatem praedicantibus manus dederunt. Erant enim utroque tempore, ul ex historicis cognosci potest, mores hominum Christianorum magna ex parte corruptissimi, sacramenta, religiones, disciplina ecclesiastica contemnebantur, conculcabantur, jacebant: florebant vero ac vigeabant, vel potius dominabantur ac regnabant omnia genera viliorum, ul jam homines sic affecti sanam doctrinam non sustinerent, sed quaerentes sibi magistros prurientes auribus. Non fiebant haeretici, quod neiuu esset, qui liacreses praedicaret. Sed jam e-

rant ipsi ad haercsim suscipiendam praeparati. Ligna erani arida, alque ad flammam concipiendam idonea. Expcclabatur solum qui ignem excitaret, alque subjiceret. Non defuit Salanas muneri suo, ac per Jlahumelum in oriente,per Lullierum in occidente tantum incendium excitavit, quantum multis annis, et magno labore restingui non poterit. Habemus igitur, cur locustae tam subito propagentur, ut per turmas plenis agminibus gradiantur. Videamus nunc, si placet,quibus verbis a Spiritu describantur.

Ait igitur b. Joannes, vidisse se in locustis *faciem humanam, capillos muliebres,caudam scorpionum, denies Iconum, caput corona quasi aurea insigne, pectus lorica ferrea communitum*: Alque addit, *Fuisse eas quasi equos paratos ad praelium.cl sonilum alarum ipsarum,quasi curus equorum properantium ad certamen; e! habuisse regem supra se angelum abyssi, qui dicitur hebraice Abaddon, graece Apollyon, latine Exterminator*. Percurramus breviter singula.

Facies humana, blanda, muliebris, designat initium haereticae praedicationis.Nihil enim se docturos affirmant, nisi simplicem veritatem ac purissimum Dei verbum; nolle se aliquid immutare, vel innovare, sed repurgare tantum nescio quos abusum, ac breviler doctrinam fidei et religionem Christianam ad purissimos fontes evangelii revocare. Ita nimirum simpliciores alliciunt, sibique audientiam parant.

Cauta scorpionis significat exitum lethiferum ac venenatum. Nam posleaquam Dei verbum Luthoranus minister proposuit, continuo illud perversa interpretatione depravat, alque ad varios detorquet errores; et eo modo quasi retorta cauda aculeum infigens in audientium mentes lethiferum virus infundit, *Scriptum est*. inquit, *Bibile ex hoc omnes, perperam igitur, et contra evangelium faciunt, qui calicem Domini non omnibus praebent*. Agnosco Dei verbum ac vncror; *Bibile eai hoc omnes*. At bono vir, quo tandem verbo Dei probabis, vocabulum (omnes) ad omnes omnino homines, et non ad omnes certi alicujus generis perlinere? Alioqui si ista videtur,demus etiam Turcis, Judaeis, Ethnicis, infantibus, morionibus sacrum calicem. Nam et isti inter homines numerantur. *Scriptum est*, inquit, *Honorabile connubium in omnibus. Ergo in Apostolum peccant.qui connubium in laids venerantur, in sacerdotibus et monachis reprehendunt*. Sed si ita est, et in omnibus hominibus connubium honorare oportet, honoremus connubium parentis cum filia, fratris cum sorore,avi cum neple. Quid quod connubium dixit Apostolus, non sacrilegium? Conjugia vero post solemnia vola, non connubia, sed sacrilegia a sanctis Patribus nominantur.

Sed pergamus ad caetera. *Dentes leonum* detractiones sunt, quibus assidue cl literis cl sermonibus Lutheran! famam lacerant monachorum, sacerdotum. pontificum, ipsorum etiam sanctorum, qui cum Deo feliciter regnant. Et sane detractio- nibus Ha delectantur Lulherani, ut eis nutriri, sustentari ac vivere videantur. Et tam mulla dicunt cl scribunt, quae nec sunt, nec fuerunt, fortasse

etiam numquam erunt, ut videantur omnem p; tus sensum pudoris, alque orrnein consciefe:.. exuisse. Certe si ex eorum disputationibus et concionibus, ex commentariis cl libris detraction' detraherentur: sic ab cis lota substantia clsoce:.. omnis abscederet, ut ingentia illa volumina, bus bibliothecas nunc replent, in pauca folia extrahi possent.

Corona in capite locustarum superbia «lqoea-rogantia est, qua se se Lulherani super omnestf ferunt. Extal liber Lulheri ad ducem Georgia:, in eo sic ait: *.4 tempore apostolorum* nullus cl *clor aut scriptor, nullus theologus aut jurisconsultus tam insigniter, cl claro conscientias ty. cularium statuum confirmavit, instruxit dm-solatus est, sicut ego feci. Per* sinqubirra fe *gratiam hoc certo scio, quoniam neque* ,luj-j<. *nus, neque Ambrosium, qui tamen inhaereo;- limi sunt, mihi in hoc aequales* sunt. Et nr., in sermone de eversione lliernsalemrTamcopi?, inquit, *praedicatum est a nobis nangeliun*. :. oie *apostolorum quidem tempore lam claw,;- rit*. Quid quod in libro contra bullam leonis I. summi pontificis, audet homo privatus pontife; maximum, cum universa, quae illi paret, E:..!.. excommunicare? Quis unquam legit vel audivit.: piscopum a presbytero, ne dicam summum p,-. ficem a monacho excommunicari potuisse?Evb ? ruit quondam chalccdondcnse concilium Dimn audaciam, qui concilio cphefino secundo pro- dens, Leonem primum pontificem c.vcomrocl: :l praesumpserat. At quae comparatio esse potest.: 1er Dioscorum patriarcham secundae sedis ps»- rali concilio praesidentem; et Lulherum prie!.: monachum in suo cubiculo delirantem? quidqi. non modo Lulherus et Calvinus nihili faciuntc ? Cyprianos, cl mille Augustinos, sed etiam q.:; eorum minister pro asinis et stipitibus ducit c?::: catholicos?

Erant autem coronae illae quasi nurear.ife aurcac videbantur, sed non erant: simulant ter se Dei Zelo ad ca, quae dicunt incilari,cum l:r: nihil minus, quam Zelum Dei noverint. Veli coronae dicuntur quasi aureae,quia raagnis se r? minibus ornant, cum se prophetas, evangelist* Hellas tertios, repurgatorios doctrinae, inslwni- res fidei ac religionis , appellant: caelorum s* fulgore ac sonitu insignium vocabulorum, cum : re nihil subsit, inaniter gloriantur.

Pectus lorica ferrea armatum obstinatio- ■ designat. Lulherani siquidem, sed magis ail.' Calvinistae, cl maxime omnium Anabaptistae in- nimum obdurant alque obflrmanl, ita pectus ob- stinatione cl pertinacia muniunt.ut quamvis aper- tissime convincantur, malini lamen millies me: quam ab errore recedere.

Jam vero *similitudo equorum,qui parati di banlur ad bellum*, signum est audaciae actor.' riialis. Si quis Lulherum audiat,putabit omnino ■ Goliath Philislaeum,vel Thrasonem quempiam: dire: *Adeste* (inquit in assertione ari. 23.) o<ic: *adhuc omnes Papistae in unum; conflate studii vestra omnia in unum, si forte possitis hoc r culum dissolvere*. Et ibidem: *Hanc ralitiiKiilar*

Inquil, neque soluiinl, *neque solvent unquam o-* mei *Papistae in unum chaos confusi*. Sed quam leniere gloriosus miles isla effutierit, episcopus Hortensis beatissimus martyr ostendit, qui vincula illi Lulheri iudicio indissolubilia, tamquam fda a-rancorum momento dissolvit.

Porro *volantes currus* miram indicant velocitalem,qua nova ista secla instar pestiferae labis sesc pervarias regiones effudit. Nam non contenta occiduis, cl aquilonaribus regnis, ad orientem quoquo cl meridiem, ad Graecos, ad Indos, ad ipsum novum orbem navigaro ausa est; quamquam cl a Graecis cum ignominia repulsa fuit, cl apud Indos non permisit Dominus, ul vestigium figere posset. Neque enim tam horribile flagellum innocens illa oc tenera Christi Ecclesia merebatur.

Ad extremum: *Regem supra se locustae habere* dicuntur *angelum abyssi*. Nam elsi regem aspectabilem cl corporalem locustae non habent, ul supra cx Salomone docuimus; invisibili lamcn rege, velint, nolint carere non possunt. *Ipse est enim* (ul nit s. Job) *rex super omnes filios superbiae*: in filiis autem superbiae principem locum haeretici tcncl.

Porroeælerminalordicilurrexlocuslarum.quod per nullam unquam haercsim,aut perscquulioncm Satanas Ecclesiam ita vastare, alque ad ultimum evlcrminium vocare conatus sit, ul hoc tempore fecit per Lulhcranos. Cacterac haereses caput aliquod religionis petebant, sed ordinem ac disciplinam, aliaque vel munimento, vel ornamenta Ecclesiae pro viribus conservabant. Hacrcsis Lulhcrana parlim per se, parlim per suas prolos, Confess'ipnislal, Zwinglianosal. Anabaplistasal,Libertinos, Samosatenosal, Arrianosal, Ubiquislal, omnia omnino Ecclesiae bona in iis locis, ubi grassari potuit, instar saevae grandinis prostravit, dissipavit, perdidil, exterminavit.

Percurrite meconi coelum, terras, purgatorium, gehennam. Quid est in coelo? Deus, Christus, angeli,beati. Quid in his intactum reliquerunt? plane nihil. Deum spoliarunt Trinitate, Christum deitate clhumanitate; sanctos homines bcaliludinc, eosdem cum angelis omni cultu cl veneratione.

Ab Ecclesia, quae est in tern's, quid non abstulit Lulherana tempestas? magnam pariem Scripturae, omnia pene sacramenta, omnes traditiones,

sacerdotium, sacrificium, vola, jejunia, festos dies templa, altaria, reliquias, cruces, imagines, uno verbo monimenta omnia pietatis, leges ecclesiasticas, disciplinam, alque ordinem universum, populorum erga principes obcdienliam, principum erga inferiores potestatem, denique omnem modestiam, omnem virtutem, omnem domus Dei decorem ac pulchritudinem exterminavit,

Quid jam de purgatorio dicam? ubi non modopias illas mentes, vivorum suffragiis privavit, sed ipsum lotum purgatorium funditus evertere, cx-Unguerc, exterminare conata est. Sed forte inferis pepercit? ne suo regi angelo abyssi injuriam facere videretur. Non ila est. Nam etiam inferos veros et locales nulli Lulheranorum negant, cl imaginarios nescio quos inferos ex capilc suo fingunt. Vera igitur exterminatrix hacrcsis haec dici potest,et eo roge digna,qui hcbraiccc Abaddnn.graece Apollyon, Inline Exterminator appellalur.Et mirum sane esset, si non etiam Lulherani ipsi hoc exterminium mirarentur, nisi u fumo illo putei plane obcaccati fuissent.

Sed una in loi malis consolatio est. Quod , ul Joannes in eodem loco scribit. *Locustae istae herbas virides,florentesque arbores non laedunl:sed ligna solum arida, atque ad incendium praeparata*. Lulherana etenim secta cum lota carnalis sit, non facile viros bonos, cl in quorum animis viret ac floret religio cl pietas , fallere potest; cl raro aut numquam forlassc contingit, ul Ecclesia catholica deserta ad Lulhcranos transfugerit, qui non antea corrupte cl perditc inter catholicos vixerit.

Cum areae ventilari incipiunt, non frumenta , sed paleae vento abripienle separantor ab area.Illa prorsus cum Ecclesia per ethnicorum persecuulioncs, vel haeticorum deceptiones, Deo permitlente, cribratur aut ventilatur a Satana : non viri sancti et graves, sed improbi, leves, curiosi, «lascivi ab Ecclesia avolantes ad ethnicos bacrelico-sve transfugiunt, nec fere solet accidere, ut ante circa fidem aliquis naufraget,quam naufragarc coeperit circa mores. Quare ul hoc tempore improba vita gradus quidam csl ad haercsim Luthcranam , sic etiam contra pestem eandem antidotum praesentissimum, alque optimum erit innocentia vitae, et studium operum bonorum.

ρ11πη c o n t r o v e r s i a g e n e r a l i s

DE GRATIA GENERI HUMANO

IN PRIMO PARENTE COLLATA

UAICO LIBRO EXPLICATA

TOMI QUARTI

Tomus quarius 1res habet controversias generales, Unam de gratia generi humano in primo parente collata. Alteram de amissione gratiae et statu peccati. Tertiam de reparatione gratiae per Jesum Christum Deo in nostrum.

I. CONTROVERSIA GENERALIS	
De gratia primi hominis liber unus.	
II. CONTROVERSIA GENERALIS	
De amissione gratiae et statu peccati libri sex.	
LIBER I. De definitione et partitione peccati I, ubi etiam de peccato mortali et veniali.	
II. De causa peccati ; ac praesertim an Deus sit causa peccati.	
III. De peccato primi hominis.	
IV. De propagatione primi peccati.	
V. De natura et ratione peccati originalis.	
VI. De poena et effectibus ejusdem peccati.	
III. CONTROVERSIA GENERALIS	
De Reparatione gratiae 1res sunt controversiae principales: Una de gratia et libero arbitrio. Altera de Justificatione impiorum. Tertia de bonis operibus et fructibus justificatorum.	

I. CONTROVERSIA PRINCIPALIS	
De gratia et libero arbitrio libri sex.	
LIBER I. De gratia in genere; id est, de nomine et definitioni: et partitione gratiae.	
II. De communicatione gratiae et de praedestinatione.	

LIBER III. De natura liberi arbitrii, actu, subjecto, objecto, etc.	
IV. De viribus liberi arbitrii et gratiae necessitate in operibus naturalibus.	
V. De viribus liberi arbitrii et gratiae necessitate in operibus moralibus.	
VI. De viribus liberi arbitrii et gratiae necessitate in operibus supernaturalibus.	

II. CONTROVERSIA PRINCIPALIS	
De justificatione impiorum libri quinque.	
LIBER I. De fide justificante, sive de praeparatione ad justificationem.	
II. De justitia inherente habituali, multa.	
III. De incontinentia, inaequalitate, et illicitate justitiae.	
IV. De necessitate et veritate justitiae actualis.	
V. De meritis operum bonorum.	

III. CONTROVERSIA PRINCIPALIS	
De operibus bonis in particulari libri tres.	
LIBER I. De oratione.	
II. De jejunio.	
III. De elemosina.	

INDEX CAPITUM

PRIMAE CONTROVERSIAE

UNICO LIBRO EXPLICATAE

DE

LIBER UNICUS

CAP.	I.	<i>Proponitur controversia fuerit nec ne primus homo cum dono aliquo supernaturali conditus.</i>	CAP.	X.	<i>Paradisum,terrestrem corporale. fuisse, in quo Adam in stain cenliae habitavit.</i>
«	II.	<i>Hominem non esse initio conditum qualis nunc nascitur, sed mullo feliciorem.</i>	»	XI.	<i>Solvuntur objectiones.</i>
»	III.	<i>Primum hominem gratiam gratum facientem in creatione accepisse.</i>	»	XII.	<i>Locum terrestris paradisiac^ humana remotissimum esse.</i>
»	IV.	<i>Non eguisse primum hominem in statu innocentiae auxilio speciali,quo excitaretur ad bene operandum, vel ad vitanda peccata.</i>	»	XIII.	<i>Solvuntur objectiones.</i>
»	V.	<i>Supernaturale donum fuisse rectitudinem,quam primus homo in creatione accepit.</i>	u	XIV.	<i>Paradisum adhuc superisse.</i>
»	VI.	<i>Probatur veritas quartae propositionis.</i>	»	XV.	<i>In paradiso non solum /toraiiw statu innocentiae, sed etiam unmanlia rationis expertia hobito. fuisse.</i>
ii	VII.	<i>Kcfellunlurargumenta contra superiorem sententiam.</i>	»	XVI.	<i>Cherubim custodientia paroilinr non spectra aliqua, sed vent» elosque angelos fuisse.</i>
i	VIII.	<i>Adamum, ejusque posteros nequaquam mori potuisse nisi peccassenl.</i>))	XVII.	<i>Cur diceretur lignum quuddnir i' scientiae boni cl mali.</i>
	IX.	<i>Immortalitatem primi hominis supernaturalem fuisse, non naturalem.</i>	u	XVIII.	<i>Lignum vitae perfectam immniori . tem adferre potuisse.</i>
			u	XIX.	<i>Solvuntur objectiones.</i>

GRATIA

LIBERUM

CAPUT PRIMUM.

Proponitur controversia, fuerit nec ne primus homo cum dono aliquo supernaturali conditus.

Cum in hac postrema nostri operis parte de gratia humano generi in primo nostro parente collata; deque ejus gratiae per peccatum ejusdem primi hominis amissione; ac demum de gratiae per Jesum Christum Dominum nostrum reparatione propositum nobis sit (Deo bene juvante) disserere: ratio ordinis postulatur, ut ab eo, quod primo loco positum est, disputandi principium faciamus.

Igitur de gratia primi hominis disputaturus, ac de gratia triplici, videlicet de gratia animae, quae dicitur justitia originalis; de gratia corporis, id est, de corporis immortalitate; eide gratia loci, hoc est, de paradiso; ab ea quaestione ducemus exordium, quae naturae ordine coderetur antecedit. Est autem ea quaestio: *Utrum primus homo cum dono aliquo supernaturali conditus fuerit* An qua quaestione, ex uno eodemque principio Pelagiani ac Lutherani in contrarias, pugnantisque sententias abierunt.

Pelagiani enim; cum in primo homine nullum supernaturalis donum, sed naturales tantum facultates agnoscerent, cum simul animadverterent, nihil in homine nunc desiderari, quod ad naturam humanam constituendam requiratur, in eam sententiam venerunt, ut existimarent per Adami peccatum nihil omnino homines perdidisse, laqueumque nunc quoque humanam esse naturam, qualem initio primus homo de manu conditoris acceperat.

Contra Lutherani cum pro comperto habeant, hominem per lapsum primi parentis factum esse deteriore, cum nulla superna tui alia dona (in quo cum Pelagianis conveniunt) in primo homi-

ne fuisse contendunt, eo venire compulsi sunt, ut dicant aliquid naturale, quale in primis est liberum arbitrium, naturae hominis nunc deesse.

Utrumque catholici doctores, qui multis supernaturalibus donis primum nostrum parentem initio creationis ornatum fuisse non dubitant, duos illos errores sine ulla difficultate declinant. Docent enim per Adami peccatum lolum hominem vere deteriore esse facium; cum tamen nec liberum arbitrium, neque alia naturalia dona, sed solum supernaturalia perdidisse»

Erroneis Pelagianorum testis est s. Augustinus, qui tum in lib. de haeresi, cap. 88. tum apertius in epistola I ad Paulinum scribit, sensisse Pelagianos talem omnino conditum fuisse primum hominem, quales nunc caeteros homines nasci videmus; nasci autem nunc homines sine ullis supernaturalibus donis extra controversiam est.

In eodem principio cum Pelagianis convenire Lutheranos. ceterosque hujus temporis haereticos facile demonstrabimus. Joannes enim Calvinus in 1. lib. Institut, cap 15. §. 8. describens primi hominis conditionem. nullam mentionem fecit supernaturalium donorum, in quoque ponit discrimen inter naturam humanam, qualis initio fuit, cum qualis nunc est, quod initio habuerit liberum arbitrium, nunc eo carere. *Ergo*, inquit, animam hominis Deus *mente instruxit, quae bonum a malo, justum ab injusto discerneret; ac quid sequendum, vel fugiendum sit, praeunte rationis luce videret. Huic adjunxit voluntatem, penes quam est electio. His praeclaris dotibus excellit prima hominis conditio.* Et paulo post: *In hac integritate libero arbitrio pollebat homo, quo, si vellet, adipisci posset vitam aeternam.*

Utrumque autem integritatem fuisse primo homini naturalem, declarat idem Calvinus in verbis sc-

quonlibus, ubi describit ejusdem primi hominis lapsum: *Hinc lania*, inquit, *philosophis objecta caligo. quod in ruina aedificium, et in dissipatione aptas juncturas quaerebant. Principium illud tenebant, non fore hominem rationale animal, nisi inessel libera boni et mali electio. Veniebat etiam illis in mentem, alioqui tolli discrimen inter virtutes cl vitia; nisi proprio consilio vitam homo institueret. Probe quidem hactenus, si nulla fuisset in homine mutatio, quae dum ipsos latuit, nihil mirum si coelum terrae miscant; qui vero Christi se discipuli esse professi, in homine perduto, cl in spirituale exilium demerso, liberum arbitrium adhuc quaerunt, inter philosophorum placita, et coelestem doctrinam partiendo plane desipiunt, nec coelum, nec terram attingant.* Quibus verbis dum fatelur Calvinus recte a philosophis indicatum esse non lore hominem rationale animal, nisi inessel libera boni et mah electio: salis aperte significat, ad naturam homines perlinere, ul insit in eo liberlas arbitrii, quemadmodum ad naturam ejusdem hominis pertinet, ulsil animal rationale. Quare cum mutationem, quae per peccatum facta est, Calvinus in liberi arbiirii amissione constitui, cl Ticitur, ul integritatem illam, in qua primus homo conditus fuil, omnino naturalem fuisse Calvinus allrmet.

Sed mullo adhuc apertius Mariions Lulhcrus rem eandem asseruit in comment, ad 3. cap. Genes. Disserens enim de originali iustilia primi hominis, iia concludil: *Quare statuamus iustiliam non fuisse quoddam donum, quod ab extra accederet, separatum a natura hominis, sed fuisse vere naturalem, ul natura Adae esset diligere Deum, credere Deo, agnoscere Deum, haec tam naturalia fuere in Adamo, quam naturale est, quod oculi lumen recipiunt.* El infra: *Porro*, inquit, *haec probant, originalem iustilia essa dénatura hominis, ea autem per peccatum amissa, non mansisse integra naturalia, ul scholastici delirant.*

Neque opus erit in aliorum haeticorum scnleuliis referendis laborare, lum quod Lulhcrum, vel Calvinum pene omnes pro summis docloribus habeant. tum etiam quoniam quotquot sunt ab Ecclesia catholica ob Lutberi dogmata separati, luctam illam carnis ac spiritus, quam omnes experimur, vere propricque peccatum esse definiunt, quamvis homo sil justus, et concupiscenliae inolibus strenue repugnet.

Ex eo vero id sequitur, ut non potuerit homo ex eurum sententia talis initio condi, qualis nunc nascitur; quia videlicet semper ac necessario ex ipsa sui institutione peccaret, ac per hoc ejus peccala in auctorem naturae Deum refundrcnlur. Originalis igilur iustitia, quae rebellionem illam carnis coercebat, cx adversariorum sententia, ad naturalem hominis constitutionem, non ad dona supemaluralia perlinebat. Iluc etiam referri debent articuli quidam ante paucos annos a duobus summis pontificibus damnati, Pio V. el Gregorio XIII. Sic enim habet ari. 21. *Humanae naturae subimulio et exaltatio in consortium divinae naturae deluta fuit integritati primae conditionis, ac piouide naturalis dicenda est, non supcrnalura-*

lis. Et. art. 2G. ita se habet: *liUegrilus prit. conditionis non fuit indebita humanae uuluk-exaltatio, sed naturalis ejus conditio.*

CAPUT 11.

Hominem non esse initio conditum, qualis nunc nascitur, sed mullo feliciorcm.

Nunc adversus contrarios illos errores, l. luor propositiones adferre ac probare deerat-mus.

Prima propositio. Homo non fuit creatus ip-lis nunc nascitur, pronus ad malum, infirm., ignorans; sed rectus, justus, sapiens, sioecomx. piscencia et difilcullale, quam ipsi in nobis assiti. experimur.

Secunda. Primus homo non quamlibet animi re-clitudinem. sed ipsam etiam graliam gralumLc., lem in creatione accepit.

Tertia. Primus homo iustilia originali, cl batti, graliae gralum facientis ornalus, non eguit aut illo speciali, quo excitaretur ad bene operanda, vel ad vitanda peccata.

Quarta. Integritas illa, cum qua primus Ira conditus fuit, et sine qua post ejus lapsurahom., omnes nascuntur, non fuil naturalis ejus condi... sed supernaturalis evectio.

Pruna igilur propositio, quae adversus Pel.; noruin errorem pugnat, cx divinis litteris ns aperlc colligitur. Nam quod legimus in l. a. Gcneseos, *Creavit Deus hominem ad imagi. et similitudinem suam*, communis expositio i-lrum, ita accipiendum esse docet, ul imago. naturam intclligcnliac cl voluntatis, simiht.: ad sapientiam et iustiliam referatur. Ex quo lur, ul primus homo non solam naluram iu ere-lionc acceperit, cum qua nunc etiam hominesar. videmus, sed etiam ornamenta quaedam sapie-line cl iustitiae, <]uibz sine dubitatione carei... Sed Patrum sententias audiamus.

S. Irenaeus lib. 5. adversus hacreses, cap. 4. *Si defuerit*, inquit, *animae spiritus, anj. i. est vere, qui est talis, et carnalis derelictu i perfectus erit. imaginem habens inplasmalc. mililudincm vero non assumens per Spritel*

S. Cyprianus in serm. de bono patientiae, oa procul ab initio: *Sic*, inquit, *perfectos dixit / filios Dei, sic consummari otltndU. el docuit testi nativitate reparatos, si pallentia Dei PiAr. maneat in nobis, si similitudo divina, quum cato Adam perdiderat, manifestetur cl ltiad in actibus nostris.*

S. Ambrosius in lib. de dignitate conditioni-lmanae, cap. 2. docet, imaginem Dei silani by natura trium facultatum animae rationalis, tneu, riaa, intclligcnliac, voluntatis. Deinde Cap. 3. d-cct, similitudinem injustitia, cl probitate ce-sislere: *Quas virtutes*, inquit, quanto plus qu-que in se ipse habet, tanto propius esi |x().. maiorem sui conditoris sinuUludinem gerit.

S. Rasilius homil. 10. examen quaerit cur Jl. ses cum dixit; *Faciamus hominem ud uuuju.;*

<l *similitudincm nostram*; adjungat continuo, cl rrem it *Deus hominem ad imaginem suam*, et mini dicat de similitudine. Rcspondel hujus rei caussam esse, quoniam imago, quae csl ipsa natura mentis cl voluntatis a solo Deo fieri potuit: Similitudo autem, quae in virtute cl probitate considit, a nobis quoque, Deo juvante, perficitur. Ac inter alia de differentia imaginis cl similitudinis ila loquitur: *Per imaginem animae impressam mnae, obtinui rationis usum: verum Christianus effectus, utique similis efficior Deo.*

S. Hieronymus in commentar, ad cap. 28. Eicchielis, explicans illud: *Tu signaculum similitudinis. Et notandum*, inquit, *quod imago tunc facta sil tantum, similitudo in baptisinate compleatur.* Quae verba non sic accipienda sunt, quasi in ipsa creatione non acceperimus in pruno nostro parente similitudinem Dei. Id enim contrarium esset Scripturae, quae dicit, ad *similitudinem ūci creavit illum*, Genes. 5. cl ipsius cliam Hieronymi sententiae, repugnaret, qui paulo superius dixerat hominem per Christum recipere similitudinem, quam vitio suo anlc perdiderat, liaque in verbis citatis significare voluit, nos cx prima creatione imaginem solum habere, quae ul ipse idem docet in epistola ad Damasum de filio prodigo, in natura liberi arbiirii potissimum sila csl, similitudincm aulcm non cx prima crealionc, sed cx Baptismi regeneratione percipere. Nam lamelsi Adam initio illam habuerat, tamen peccando et sibi cl nobis amiscral.

S. Joannis cbrysoslomus homil. 9. in Genes. *Sicut*, inquit, *imaginem dixit ob principatus rationem, ila cl similitudinem, ul pro viribus humanis similes fiamus Deo, mansuetudine, inquam, cl lenitate et virtutibus Deo similes efficiamur, quod cl Christus dicit, Similes estole Patri vestro, qui tn coelis est.*

S. Augustinus in lib. conlra Adimanlum. cap. 5. *Filii*, inquit, *Dei sunt homines renovati ad ejus imaginem, cl similes facti usque ad dilectionem inimici.* Quo loco s. Augustinus similitudincm in virtute ponit. Dicit vero hominem renovari ad imaginem, non quod imago perierit, sed quia deformata per peccatum, et obscurata tuerai amissa perfectione, quae illi cx virtutibus accedebat; quam perfectionem imaginis, similitudincm appellamus.

Euchcriuslib. l. in Gencs. /nler *similitudinem*, inquit, *cl imaginem hoc interest. Imago Dei o-ninitim; similitudo, paucorum. Ille namque imago ab excellentia divinae similitudinis didat, quod imago Dei anima peccatrix esse non desinit: ud Dei aulcm similitudincm, nisi anima sancta fuerit, non pervenit, quia illa anima creata esi per naluram, haec dabitur conformari per graliam.*

S. Jiannes damascenus lib. 2. de fide orthodoxa, cap. 12. *His*, inquit, *verbis, ad imaginem, vis intelligendi, arbitriique libertas significatur: his au-lem, ad similitudinem, virtutis quoad ejus Jieri potest; expressa similitudo.*

S. Bernardus serm. 1. de annuciationc: 4d ima-ginem, inquit; *et similitudinem Dei factus csl ho-*

mo; in imagine, arbiirii libertatem; virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem periit; veruntatem in imagine perlransil homo. Imago siquidem in gehenna uri poterit, non exuri; ardere, sed non deleri. Similitudo non sic, sed aut manet in bono, aut si peccaverit anima, mutatur miserabiliter jumentis insipientibus similala. Similia habet idem auclor in Iractalu de gratia cl libero arbilrio.

Ex his igilur lot Patrum testimoniis cogimur admittere non esse omnino idem imaginem et similitudincm, sed imaginem ad naluram, Similitudincm ad virtulcs perlinere: proinde Adamum peccando non imaginem Dei, sed similitudinem perdidisse, cl quia nunc homines nascuntur Adamo similes in eo quod oral, cum filios gignerci post peccatum, non in eo quod fuerat ante peccatum: proplcrea rcclle concludimus, non fuisse primum hominem creatum quales nunc homines nascuntur, sed conditionis longe melioris cl felicioris

Dcmdc Genes. 2. legimus de primis nostris parentibus: *Erant autem ambo nudi, cl non erubescabant.* Hujus rei caussam Paires assignant, quod primi nostri parentes ante peccatum carerent pudenda illa rebellionem membrorum, ob quam nunc erubescimus, si nudi conspiciamur.

S. Augustinus lib. 11. de civil. Dei, cap. 17. Sicili, inquit, *Scriptum csl, Nudi erant, et non confundebantur: non quod eis sua nulidas esset incognita, sed turpis nulidas nondum erat, quia nondum libido membra illa praeler arbitrium commovcbat; nondum ad hominis inobedienliam redarguendam sua inobedienlia caro quodammodo testimonium perhibebat.*

S. Uernardus serin. 1. dc annuntiatione: Nonne, inquit, *contrariam legem invenerant in membris suis, quos dc novo pudere coeperat nuditatis?* Neque his dissimilia scribunt Chrysoslomus, Eucherius. Iluperlus cl alii iu commentario 2. cap. lib. Gcneseos, Gregorius nazianzcus orat. 2. dc pascha, cl Cyrillus alexandrinus lib. 3. in Julianum. Huc cliam perlinet illud Apostoli Roman. 7. *Jam non ego operor, illud, sed quod habitat in me peccatum.* Vocat enim peccatum rebellionem carnis, quia cx pcccalo nata fuerat. Ex quo sequitur ul Adam ante peccatum rebellionem illa corucrit, sine qua nullus jam hominum nascitur. Praeterea, *Creavit Deus initio hominem rectum*, ul legimus Eccles. 7. *et secundum se vestivit illum virtute.* Eccl. 17. Nunc aulcm sumus *natura filii irae*, ut ait Apostolus ad Ephcs. 2. non igilur tales nunc nascimur, qualis initio primus homo conditus fuerat.

Adhacc, *Fecit Deus hominem inexterminabilem*, Sapient. 2. cl ideo ad pracccli custodiam, poenam illam comminatus fuerat. *Quacumque die comederis, morte morieris*, Genes. 2. Quare «uni nunc cx ipso ortu mortis debitum circumferamus, neque ullus sii, qui mortis imperium effugere, queat, certe sequitur longe deterioris conditionis esse hominum propagationem, quam fuerit prima creatio.

Denique plane felicem fuisse vilain duorum illo-

ram hominum, qui paradisum voluptatis ante peccatum securi incolebant, breviter indicat Scriptura divina in cap. lib. Genes, quod paulo fusius his verbis explicat s. Augustinus lib. H. de civit. Dei, e. 10. *Quid, inquit, (inire vel dolere poterant illi homines in tantorum affluentia honorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valetudo, nec aberat quidquam, quod bona voluntas adipisceretur, nec inerat, quod carnem, animumve hominis feliciter viventis offenderet? Et infra: Quam felices erant primi homines, et nullis agitabantur perturbationibus animorum; nullis corporum laedebantur incommodis: tam felix universa societas esset humana, si illi malum, quod in posteros trajicerent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quae damnationem reciperet.*

Vide copiosorem descriptionem felicitatis primorum hominum apud Prosperum in 2. lib. de vita contemplativa, cap. 18. At nunc tantam experimur omnes corporis, animique miseriam, ni Apostolus exclamet Roman. 7. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et ante eum Ecclesiasticus cap. 40. *Grave jugum super fideos Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium.* Et Job adhuc antiquior: *Foro (inquit cap. 14.) natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut umbra, et numquam in eodem statu permanet.* Vide plura de hac re in tertio libro de peccato originali. ubi disserimus de poena, et consequentibus malis peccati originalis.

CAPUT III.

Primum hominem gratiam gratum facientem in creatione accepisse.

Sequitur nunc altera propositio: *Primus homo non quamlibet animi rectitudinem, sed ipsam etiam gratiam gratum facientem in creatione accepit.* Non desunt quidem theologi, qui justitiam originalem primo parenti in creatione concessam separent a gratia gralum faciente, ac doceant accepisse Adamum initio habitum quondam, qui partem inferiorem superiori subjiceret, non tamen accepisse gratiam illam gratam facientem, quae filios et amicos Dei ciliicii, quaeque etiam vitam aeternam promerendam necessaria est. In qua sententia videtur fuisse Petrus Lombard, in 2. lib. Sentent. (list, 24. et qui cum sequitur, Joan. Scolus, et alii quidam. Nos Albert. Magnum in commentar, ejusdem distinct, et s. Thom. 1. par. quacst. 95. art. 1. et alios sequimur, qui justitiam originalem cum gratia gralum faciente ita conjungunt, ut obedientia partis inferioris ad superiorem, a gratia gralum faciente, quae partem superiorem Deo obsequentem reddebat, voluti a fronte et radice dependeat; sive autem gratia gralum faciens dicenda sit pars originalis justitiae, sive tantum radix et

caussa, non nullum referre videtur. Quare illud probare aggrediemur, primum pariter nostrum cum gratia gralum faciente conditum fuisse.

Ac primum divinae litterae salis noster hoc moneant, cum dicunt, nos per Christum renovari eam iustitiam, in qua initio conditi sumus: *hervamini* (inquit Apostolus ad Ephes. I.) *in ipiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, quod secundum Deum creatus est in iustitia et veritate.* Qui renovari jubetur, fuit aliquando; novus; quod si renovatio consistit in eo, ut ideo mus hominem Christo similem. creatum secundum Deum, in iustitia et sanctitate veritatis; inquit: igitur aliquando, videlicet in primo nostro parente homines novi, conditi secundum Deum in iustitia et sanctitate veritatis. Dicit autem b. Paulus: *hervamini spiritu mentis vestrae, Tum ut in illis in Adamo non solam carnem, sed etiam nostram fuisse vitiatam per omissionem gratiae, tum quia non renovamur in hoc mundo ad conscientiam, quae fuit in carne primi hominis, solum ad eam quae fuit in mente, expectantes iterum redemptionem corporis nostri, ut identice solus ait ad Roman. 8.*

Similis locus est in epistola ad Coloss. cap. 3. *Ille, inquit h. Paulus, mentiri invicem, eapolk, tes vos veterem hominem cum actibus suis, et duentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus, qui creavit.* Homo qui renovatur in agnitionem secundam imaginem Dei, ad quam initio conditus fuerat, ante noster est, qui per Christi gratiam quotidie per in agnitione Dei et sanctitate ac iustitia, tam modo renovatur in eo divina imago, quae per peccatum obscurata fuerat. Ex quo sequitur, ut vetustatem et obscuracionem istam, fuerit in lumine agnitio Dei et sanctitas, atque adeo nostra, splendidissima Dei imago. Neque absimilis est illi eus ille ex posteriore epistola ad Corinth. cap. 1. *Sed licet is, qui foris est, noster homo conipitur: tamen is, qui intus est, renovatur deus in diem.*

Praetor haec testimonia Scripturae divinatorum testimonium concilii 11. arausicani, canon. D. in haec verba: *Natura humana etiamsi foetum in te grilale in qua condita est, permaneret, non modo scipsam creatore suo non adjurante, servaret: unde cum sine gratia Dei salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sibi? Dei gratia poterit reparare quod perdidit?* Ei quo loco colligimus, nos, cum per Christi gratis justificamur, id reparare, quod in Adamo perdidimus: reparamus autem gratiam gralum faciente? qua filii Dei per adoptionem efficimur; hanc igitur gratiam perdidimus in Adamo.

Concilium tridentinum sess. 7. in decreto de peccato originis, sic ait: Si quis non confiteretur *primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, non iustitiam, sed iustitiam, in qua constitutus fuerat, amittit etc. anathema sit.* Et paulo infra: Si quis ad praeparationem sibi soli, et non ejus propagationi asserit nocuisse, et acceptam a Deo iustitiam (et iustitiam, quam perdidit, sibi soli et non

twiw *etiam eum perdidisse etc. anathema sit.* Iuit igitur Λ<I;ııı In paradiso non solum juslus , sed clinm sanctus: Sanctos atilcni non Tacit, nisi Spiritus sanctus per gratiam inhabitans conia hominum, ut s. Rasilius docet in lib. de Spiritu sano ad Amphilo-chium, cap. 1G. Quorc habuit Adam in paradiso Spiritum sanctum inhabllautcm. Accedant nunc testimonio veterum Patrum.

S.Irenaeus lib.3. contra hacrcscs, cap.37. Adamum ito loquenlem inducit: *Quoniam eam. quam habui u Spiritu sanctitatis, stolam amisi per inobedicntiamelc.* Et in eodem lib. cap. 20. ante dixerat: *L(quod perdideramus in Adam,ni Christo JeSU recuperemus.* Stola sanctitatis a Spiritu sancto accepta non videtur aliud significare pôsse, nisi gratiam, quae infunditur in cordibus per Spiritum sanctum. Praesertim cum haec sil sanctitas, quam per Clirislmn recuperamus.1'1 Irenaco teste, id recuperemus per Christum, quod perdidimus in Adamo.

S.Cyprionusserm. 3. qui est de bono patientiae: Attam, inquit, *contra praeceptum coeleste cit>ilelhalis impediens in mortem cecidit, nec acceptam divinitus gratiam patientia custode serravit.* Idem in cpisl. ad Pompejum exponit illa verba fieneseos. *Inspiravit in faciem ejus spiraculum tilae, de gralia Spiritus sancti, a Deo in animam primi parentis infusa.* Quemadmodum etiam ante ipsum eundem locum exposuerat s. licnacus lib. j. contra hacrcscs.

S. Basilios homil. in psalm. 48. explicans illud: *Humo cum in honore esset etc.Insufflavit,* inquit, *in [faciem hoc est, propriae gratiae partem aliquam homini immisit,ut per simile simile cognatent.* Idem in lib. de Spiritu sancio ad Amphilo-chium,cap.15.Per *Spiritum* sanctum,inquit, *contingit restitutio in paradisum,reditus in adoptionem/lliorum etc* Fuimus igitur ante peccatum Adae (s. Basilio teste) filii Dei per adoptionem. Et homil. Quod Deus non sil auctor malorum, «le Adamo sic loquitur: *Quod vero erat ei praecipuum bnium? assessio Dei, cl conjunctio per dilectionem clc.* Vide totum hunc locum.

S. Ambrosius lib. G. examer. cap. 7. ubi cum nulla dixisset de imagine gratiae, ac inter caetera docuisset secundum hanc imaginem nitere gratia virtutum, cl luce pietatis, sapientiae atque justitiae, subjungit: *Secundum hanc imaginem Idam ante peccatum, sed ubi lapsus csl. deposiilil imaginem coelestis , sumpsit terrestris effigiem.* Idem lib. 7. in Lue. enp. 17. expilans parabolam Samaritani : *Qui sunt .* inquit, *li latrones, nisi angeli noctis et tenebrarum? Illi unie despoliant, quae accepimus indumenta gratiae spiritalis, cl sic vulnera inferre consueverunt.Cave ergo nc ante nuderis sicut Adam ante nudatus est.* Habuit igitur Adam ante peccatum indumenta gratiae spiritalis.

S. Gregorius nazianzcnus In orat, de pascha, enarrans primi hominis creationem,dicit,eum fuisse angelum terrestrem, cl eundem spiritum et carnem, spiritum propter gratiam,et ut cum Deo merneret ac benefactorem glorificaret.

S. Joannes cbrisoslomus homil. IG. in Genes.

Videns igitur, inquit.super terrestrem,et invidia tabescens daemon malorum auctor, magna usus csl machinatione, ut et hominem gralia Dei privare, cl ingratum facium tantis bonis per divinam bonitatem ipsi concessis nudare posset.

S. Augustinus lib. de correptione et gratia, cap. 11.*Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? immovero habuitmagnam.sed disparem.*VA infra: *Acc ipsum Deo esse voluit sine sua gratia; quem reliquit in ejus libero arbitrio.* El lib. II. dc Genes, cap. 31. cl lib. 13. de civil. Dei cap. 13. *Alox, inquit, ne praeceptum transgressi sunt, intrinsecus gralia deferente omnino nudati in sua membra oculos injecerunt.* Quod autem idem s.Augustinus scribit libro dc correptione et gralia, cap. 10. sic Deum condidisse angelos, çl primam hominem, ut prius in cis ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium,deinde quid posset suae gratiae beneficium, justiliacque judicium: non significat. angelos, cl primum hominem initio, sim: gralia Dei fuisse (contrarium enim habetur cap. seq.),scd sensus eorum verborum est, primum voluisse Deum ostendi in angelis, cl Adamo quid posset liberum arbitrium, gratia quidem adjutum, sed in gralia non conllrmalunr.deinde quid posset gratiae beneficium in iis,qui confirmantur in hono per bcaliludinem: quidvc justitiae judicium in obstinatis, atque ad inferos condemnatis.

S. Cyrillus lib. 2. in Joannern cap. 3. *Fuit.* inquit.*Idam in paradiso, quousque gratiam creatoris Spiritu sancio inhabitante servavit.* Yidc eundem lib. I. cap. 15. l;|>. II. cap. 25. lib. 12. cap. 5G. cl in hb.de adoratione in Spiritu ante medium.

S. Leo papa serm. I. de jejunio decimi mensis. *Ad quam,* inquit, *quotidie nos utique reparat gratia Salvatoris, dum quod cecidit in Adam primo, erigitur in secundo.*

S. Gregorius lib. 5. cpisl. II. cl lib. 6. cpisl. 31. affirmat animam Adae stalim atque peccavit mortuam esso, nimirum privatione gratiae. Sic enim ipse se declarat,cum ait: *Non csl ejus anima ita mortua, ul non esset. sed ul beata non esse/.* Intelligil autem de bealihidine inchoata per gratiam . non consummata per gloriam : nam subjungit continuo: *Qui tamen Adam postmodum per poenitentiam ad vitam red iit.* Vbi idem significat per vitam , quod paulo note per bealiludinem; neque dubitari potest, quin post poenitentiam fuerit Adam beatus bealihidine gratiae.non gloriae. Quod idem colligimus ex verbis superioribus. ubi s. Gregorius dicit, nos mortuos esse cum Adamo, cl nunc quidem per Chrislun liberari a morte animae.poslmodum autem liberandos etiam esse a morie corporis.

E\ his inlcllligi potest,auctorem quaestionum novi ac veleris Testamenti non solum non esse s. Augustinum, ul in titulo ejus libri scribitur, sed neque esse hominem catholicum, tametsi s. Thomas in I. par. quaesi. 95. art. I. ad 2. pie cum interpretari conclur. Nam is auctor in quaesi. 123. disertis verbis refellit cos, qui dicunt Adamum accepisse Spiritum sanctum, et lilium Dei fuisse per adoptionem, et eam ndoptionem.per ipsius Adami

iuobedicnliam pordilatn, nos per Christi obcdientiam ac mcrila rccuperarc. Quac sententia non esl, ut ille auctor dicil, Patrum quorundam simplicium sed Patrum doctissimorum, cum graccorum. turn lalinorum, cl ex Apostolo, ul supra ostendimus, salis aperte colligitur, Aequc in line re solum auctor ille erravisse convincitur, sed iu aliis etiam plurimis. Siquidem qu. 2. scribit, mundum a Deo conditum ob diaboli praesumptionem, quaesi. 21. scribit, lbeminam non esse creatam ad imaginem Dei, quaesi. 43. scribit, Jcphle nullum habere iustitiae testimonium, cum tamen habeat tam praeclarum apud Apostolum ad Hebraeos 11. quaesi. 103. scribit. Uclchiscdech esse Spiritum sanctum, et sacerdotem, non tamen summum. Quam sententiam reprehendit, s. Hieronymus in epistola ad Evagrium de Melchisedech, ubi admonet auctorem ejus operis, in quo asseritur Alelehisedech esse Spiritum sanctum, esse imperitum scientia et sermone. Est autem valde probabile hunc ipsum, de quo agimus, illum esse, quem s. Hieronymus reprehendit. Euit enim hic auctor paulo antiquior s. Hieronymo, quippe, qui quaesi. 44. testatur, fluxisse ab excidio llierosolymae usque ad sua tempora annos circiter trecentos: cl vere imperitum se. prodit scientia et sermone.

VI non sine testimonio Scripturae affirmat ancior ille, Adamum Spiritu sancto caruisse. Scribit enim Apostolus in epistola priore ad Corinth, cap. 15. *Primum hominem*, idesl, Adamum. *facium in animam viventem; secundum .* idesl, Christum *. m spiritum vivificantem*. Respondeo: Apostolum t o loco conferre corpus recens formatum Adami, quod animale erat, ciboque ac potu, ut sustentaretur egebat, cum corpore Chrisli glorioso post resurrectionem, quod spirituale dici polecat, cum nec latui, nec sili, nec ulli corporali necessitati. aut indigentiae subjaceret. Disserit enim eo loco b. Paulus de resurrectione corporum, ac dicit prius esse corpus animale, deinde corpus spirituale. ac de corpore animali exponit illa verba Gcne»cos: *luctus est homo in animam viventem*, de corpore spirituali, adjungit ipse, *secundus homo faclus est in spiritum vivificantem*. Et haec esl expositio Chrysoslomi, Thcopliylacti. Ambrosii. Ansehni, Thomae, et aliorum in commentario ejus loci et >. Augustini in episl. 1 i»». et lib. 13. de civitate Dei. cap. 2. et 23. quamvis autem corpus Adami in paradiso animale fuerit, potuit tamen animus ejus spiritualis esse, ut re vera luit per Spiritum sanctum in ejus pectore habitantem.

CAPUT IV.

Aon eguisse primum hominem in statu, innocentiae au l ilio speciali, quo excitaretur ad bene operandum, vel ad citanda peccata.

I : melius inlelligatur qualis fuerit gratin primi hominis in statu innocentiae . sit propositio tertia. *Primus homo iustitia originali, cl habitu gratiae gratum facientis ornatus non eguit auxilio spe-*

ciali. quo excitaretur ad bene operandum. i>; ad vitanda peccata. Ilacc propositio siceiplcalur.

Quatuor dona Dei possunt in hoinine consideri. Primum est habitus gratine nolunm pertir,. ut pars inferior superiori, et superior Deo subiet maneat. Secundum conservatio ejus habitus. > enim commune omnibus reluis creans, uipom nere non possint, nisi Deo eas pcrpeiuo co . vante. Tertium cooperatio Dei cum homine pi.. xilium generale in operibusnaltiralibus. eispe/ in supermiluralibus. Aequc enim possunt >■. dae caussae operari, nisi coopérante cum cispn. ma caussa. Quartum est molio quaedam Dei p auxilium excitans, quite facit boininemuti pr bus donis. Priora cmm tria dona, non pr. :. homini, ut operetur, sod tantum at possit Optra si vehl:quartuirt autem donum facit hominem it l et operari. Id quod explicat s. Augustinus, de correptione el gratia, cap. 12. ct libro Il.c civitate Dei, cap. 27. per similitudinem j lium rum. Sicut enim qui prucbcl homini cibos, tinlinquit in ejus arbitrio, ul coindcal. sivi'.- praestat ei. ul vivat, sed ut possit mere.su qui vero non solum alicui cibos praebet, sedl ipsos in os ejus infundit, is non lanium pr: posse vivere, sed etiam vivere: sic cl Deusj bitum gratiae infusum, cl ejus habitos co:-? lionem, et per hoc quod promptus est ad to p random, dat homini posse bene operari si v iion tamen dat velle; al speciali ilkin : excitatione uti faciens habitu gratiae, dati<; operari.

Jam igitur primus homo Imbuit Iriapriend quarto non eguit, neque illud habuit. Aos p - psiini ejus indigemus omnibus el omnia l benignitate per Chrisli merita obtinemns. Il/ jus discriminis est, quia primum donum in t mo non solum mentem snbjicicbai beo. < ? carnem spiritui, ul supra diximus, proinde n:: pediebaliir, nec retardabatur Adam a bonae; . neque ad peccandum incilabatur per oro.' concu'piscenliain: in nobis autem primum ilMi num mentem subjicit Deo, sed non carneni Im. ideo propter carnales illecebras, quae .-< vel incitant ad peccandum, vela bono retard»- desidesque ac dormitantes efficiunt egemus. t lio excitante, dirigente ac protegente.

Haec omnia ex doctrina s. Augustini eonim possunt. Ac Primum datum fuisse Adamo il gratiae, quod carnem spirilui. el spiritum Dros. jiccrel ex multis testimoniis supra probnn . insigne est testimonium illud lib. 4, in Jelinn. r nil. *Gratia Dei magna ibi erat, ubi teneri el animale corpus bestialcm libidinem non k bebat.*

Deinde indiguisset Adamum secundo illo do' quo conservationem primi boni diximus contint' perspicuum est ex lib. 8. de Gene*, ad liter ' cap. 12. ubi sic legimus: Aequc *lule nliqui* < *homo factus, ul deserente co. qui fecit. pobii liquid agere bene tamquam exseipsodc. l.'',',* nil similitudinem: *Sicut.* inquit, oer praesente mine non factus esl lucidus, sed fil, qtiusi.

dus «sel, non (*icrel, sed eliam absente lumine lu eidus maneret. Sic homo Deo sibi praesente illuminatur, absente autem continuo tenebratur, a (pio non locorum intervallis, sed voluntatis aversione disceditur.*

Tertio autem dono, idesl, cooperatione divina, >ne auxihu adjuvante, praeter gratiam habituaalem, opus habuisse Adamum, indicat sanctus Augustinus illis verbis in lib. dc natura el gratia, cap.26. *Sicut oculus corporis etiam plenissime sanus, msicandore lucis adjutus non potest cernere: dc homo eliam perfectissime justificatus, nisi aeterna luce justitiae divinitus adjuvetur, recte non potest civere.* Aeque subtilius inquirendum <t huc loco, quomodo lux cooperctur oculo ad uJenJuui. Si quidem s. Augustinus in co solo similitudinem constituit, quod sicut oculus perfectissime sonus non potest cernere, nisi extrinsecus adjuvetur: Sic etiam homo plenissime justificatus, non potest bene vivere, nisi extrinsecus illi adsit cooperatio omnipotentis boni. Neque illud movere nos debet quod paulo ante a lucc similitudinem duxerit Augustinus ad probandam conservationem, none ab eadem luce similitudinem petat ad probandam cooperationem. Nam variae sunt rerum earundum proprietates, et ideo ab iisdem rebus variae similitudines trahuntur, prout materia, de qua disseritur, locus, tempus, occasio postulant. Sed habemus alia loca praeterea ad rem eandem comprobandum. In episl. 106. *Satura humana, si in illa integritate, in qua condita est, permanet, nullo modo seipsum creatore suo non adjuvante servaret.* Et in Enchiridio cap. 106. *id si peccatum in solo libero arbitrio erat constitutum, non lumen justitiae retinendae sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni divinum adjutorium praeberetur.* El in hb. de correptione cl gratia, cap. II. *Tunc ergo de derui homini Deus bonam voluntatem, in illa quippe, cum fecerat. qui fecerat rectum dederat adjutorium, sine quo in ea non posset permanere, si vellet etc.* Denique in lib. I i. de civit. Ilei, cap. 27. *Cur non permitteret Deus, ut ab illo primus homo lentaretur: quandoquidem sic erat institutus, ul si de adjutorio Dei fideret, bonus homo mulum angelum vinceret: Si autem creatorem, atque adiutorem Deum superbe sibi placendo desereret, vinceretur?*

Quarto dono, idesl, auxilio excitante cl suadentil interius, non eguisse, atque ob id eo earuisse Adamum. facile potest inlelligi primum ex illis verbis s. Augustini dc correptione et gratia, cap. 11. *Ille non opus habebat eo adjutorio, quod implo-rant isti cum dicunt. Video aliam legem in membris meis etc.* Deinde ex eo quod idem s. Augustin, dicit in lib. dc bono perseverantiae, cap. 7. ubi quaerit, an possit homo non peccare, idesl, perseverare m bono, resistere omni tenInlioni, striare omnia mandala etc., cl respondet: *A'on ed lme in viribus liberi arbitrii, quales nunc mnl: fucrat in homine antequam cuderet.* El in hb. . 't. lhpognosl. circa principium'. *Despondemus, inquit, neminem posse per se sibi, idesl, per li-berum arbitrium implere quod velit, recte dici-*

mus. nit-i protoplastum solum potuisse, cum voluntas liberi arbitrii fuisset sana ei ante culpam. Et infra laqens de sanitate liberi arbitrii: *Ipsa . inquit, est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si mandata serrare voluisset.*

In his locis s. Augustinus non significat fuisse in viribus liberi arbitrii ante lapsum Adae, perseverare in bono sine ulla Dei gratia, id enim repugnat plurimis testimoniis paulo ante adductis: neque significat post lapsum Adae non esse in viribus liberi arbitrii, adjuncta gratia Dei, perseverare m bono. Sed significat, fuisse in statu innocentiae in viribus liberi arbitrii perseverare in bono, quia ipsa etiam gratia, sine qua perseverare non potuisset, erat in potestate liberi arbitrii. Nam gratia habitualis jam illi aderat . caque uti poterat cum volebat; conservatio quoque gratiae, non deerat, nec defutura erat, nisi ipse sponte a Deo recedere voluisset. Cooperatio divina promptissima erat, sed in actu primo (ntsic loquar) illi assistens, non in actu secundo, nisi cum ipsi Adamo operari aliquid libuisset.

Dicitur autem post lapsum Adae in viribus liberi nostri arbitrii non esse perseverare in bono, quia praeter gratiam habituaalem, conservationem el cooperationem in actu primo, egemus ob naturae corruptionem vocatione et suasionem interna . quae non esl in nostra potestate, quamvis enim consentire vocationi sil in nostra potestate, tamen ipsum vocari, cl praesertim sic vocari, ul Deus videt. nobis aptum, congruumqie esse, ul vocationi non resistamus, sine dubio non est in nostra potestate. Sed dc bis plura suo loco dicemus. Illud hic satis est didicisse ex doctrina sancti Augustini, non o. guissc Adamum ulla gratia praeter eam. quae illi somper aderat, quaeque quodammodo in ejus erat potestate. Quocirca in lib. de correptione el gratia cap. 12. el lib. II. de civitate Dei, cap. 27. comparat gratiam, et omnia auxilia concessa primo homini, eum alimentis, quibus utimur, si volumus non utimur, si non volumus. El in iisdem locis saepius repetit, habuisse primum hominem, gratiam, qua posset perseverare, si vellet, ut autem vellet, relictum fuisse in ejus libero arbitrio. Neque ab hac sententia dissentiunt theologi scholastici, ul videre esl apud magistrum in hb. 2. sentent, dist. 21. § i. S. Bonaventuram in xaillem <hsl. quae. st. 2. Grcgorium ariinincnsem dist. 21. quaesi. I ari. I. conclus. 3. cl s. Thotnam in 1. 2. quaesi. 169. ari. 9.

CAPUT V.

Supernaturale donum fuisse rectitudinem, quam primus homo in creatione accepit.

Propositionem primam, secundam et tertiam, quae erat adversus Polagianos . salis (ut opinor) pro instituta brevitate, probavimus: Nunc postrema, contra Luthcranos asserenda et confirmanda esl.

Quarta igitur propositio haec csSe potest: *Rectitudo illa, cum qua Adam creatus fuit, et sine*

qua post ejus lapsum homines omnes nascuntur, donum supernaturale l'uil. Haec csl adversus haereticos hujus tempons. Sed anlquotn probe-tur. explicanda est.

Sciendum igitur est Primo: Hominem naturaliter constare ex carne et spiritu, et ideo pailim cum bestiis, partim cum angelis communicare naturam et quidem ratione carnis et communionis cum be-stis, habere propensionem quondam ad bonum corporale et sensibile, in quod fertur per sen-sum et appetitum: ratione spiritus et communionis cum angelis, habere propensionem ad bonum spi-rituale et iueelligibile, in quod fertur per inlcilli-gentium et voluntatem. Ex his autem diversis, vel contrariis propensionibus cxistcro in uno codcm-tpje homine pugnam quondam, cl ex ea pugna in-gentem bene agendi difficultatem, dum una pro-pcnsio altcram impedit.

Sciendum Secundo: Divinam providentiam initio creationis ut remedium adbiberet huic morbo, seu languori naturae humanae, qui ex conditione ma-teriae oriebatur.addidisse homini donum quoddam insigne, justitiam videlicet originalem , qua vehili aureo quodam fraeno pars inferior parti superiori , cl pars superior Deo facile subjecta containeretur. Sic autem subjectam fuisse carnem spiritui, ut non posset ipso invito moveri, neque ei rebellis fieri . nisi ipse fieret rebellis Deo: in potestate tamen spiritus fuisse , rebellem Deo fieri et non ticri.

Sciendum Tcrtio:Multis modis dici aliquid natu-rale. Primum enim naturale dicitur id omne, quod habetur a nativale, qua significatione dicimur na-tura filii irae. Ephes. 2. Et hoc modo justitiam ori-ginalem fatemur dici posse naturalem. Sed haec significatio ad quaestionem praesentem non perti-net, propterca quod naturale hoc modo acceptum non opponitur supernatural), cum tam naturalia, quam supernaluralia dona possint haberi a nativi-tate, ul notum est.

Secundo:Nalurale dici potest id, quod est natu-rae consentaneum, quodque eam non destruit, sed ornat ac perficit. Qua notione s. Augustinus libro dc Spiritu cl lilcra, cap. 27. dictum esse docet ah Apostolo: *Gcnles quae legem non habent, na-turaliter quae legis sunt.l'aciunt.* Iloman. 2. Quia enim vilium est contra naturam, gratia vero sanat naturam, cum cx gratia lex impletur, naturaliter impleri non inepte dici potest. Caclerum dc natu-rali hoc modo accepto, nulla quaestio est, cum ejusmodi naturale non supernatural), sed ci qliod est contra naturam opponatur, cl non solum ju-stitia originalis, sed etiam gratiae donum qbod-cumque. cl ipsa etiam vi aeterna hoc modo dicen-da sil naturalis.

Tcrtio:f)icilur naturale, quod tametsi donum sil gratuitum, tamen naturam juval ac perficit in ope-ribus naturalibus, neque cam elevat ad opera ulla supernaluralia. Et hoc modo justitia originalis, si distincta esse i ntelligalur a gralia gratum faciente, donum naturale dici potest, ul loquitur Andreas Vega lib. 2. in concil. trident, cap. 11.

Quarlo:Nalurale vocatur, quod aul csl pars na-turae, aut fluit a principiis naturae. Qua signifi-

catione corpus el animus, facultates quoque l-i sentiendi, tum inlciligendi, el operationes, quae ab eisdem facultatibus exercentur, naturalia <:~> dicuntur. Atque hacc csl significatio, de qua f,, loco proprie disputamus, ct naturali, hoc m h considerato, valde proprie opponitur supun.. lurale.

Potest nutem duobus modis dici aliquid super-naturale, per sect per accidens. Per se, dicnw supcrnalurale, quod cx genere suo non cslapiuu fluere cx principiis naturac, qualis fuit ascensu Eliae igneo curru in coelum, robur Sampsons.... alia id genus.Per acccidens supcrnalurale voc .. quod interdum oblinetur divino miraculo, l.. alioqui ex naturae principiis fluere soleat. **IA** fuit sensus videndi, quem Dominus caeco oalure-stituit. sapientia divinitus Salomoni tribula,ii. non pauca, in Scripturis leguntur.

Jam igitur adversarii ccsent, rectitudinem ii lam in qua creatus est Adam fuisse illi naturJ.: hoc ultimo modo, nimirum quod fuerit relui qua-dam sanitas debita naturae pene constituta, id non corrupta: ct nuite hominibus, qui eam n... ludincm amiserunt in Adamo, deessc bonum,, quod naturale, (piale dccssel pecudi si caeci, i claudicans, vel febricitans nasceretur. Etsi : alicui homini originalis illa justitia divinitus dcrclur, dicerent cam esse donum supernate?, per accidens, non per sc,ul diximus dc oculis ru-ditis cacco nato.

.Nos vero existimamus rectitudinem illam d partis inferioris,fuisse donum supernaluralc.d dem per se, non per accidens,ita ut neque tui-turae principiis fluxerit, neque potuerit fluere. L quia donum illud supcrnalurale erat, ul probaturi sumus, eo remoto, natura humana relicta.pugnam illam experiri coepit partis inkn -ris cum superiore,quae naturalis futura eral.ides:. cx conditione materiae secutura, nisi Deusiud; donum homini addidisset.

Quare non magis differt status hominis posllif-sum Adae a statu ejusdem in puris natunaht.-quam differat spoliatus a nudo, neque deterioit.. humana natura, si culpam originalem detrahas.» que magis ignorantia et infirmitate bbur.il,qu. esset et laboraret in puris naturalibus eundil Proinde corruptio naturae, non cx alicujus d i naturalis carentia, neque cx alicujus malae quali latis accessu, sed cx sola doni supcrnnaturalis.l» Adae peccatum amissione profluxit. Quae seni-lia communis csl doctorum scholasticorum vetemu et reccnliorum. Neque enim, quod nos docciuu>. ex uno Dominico a Solo accepimus neque ronlrs-num scripsit s. Thomas cum caeleris probatoribus auctoribus (ul quidam viri alioqui insigniter eru-diti ccsent),sed. ul dixi, est haec sententia (otn-munior, ul testimonia, quae subjungimus, indica-bunt.

Primum igitur s. Thomas I. par. quaesi.9J.arl. **I.** sic loquitur dc rectitudine, cum qua conditus luit Adam: J/ani/esltim,inquit, csl. quod illa sub-jectio *corporis ad animam, cl inferiorum*viriu *ad rationem, non erat nalurafis;ulioquipu\$t/fc-catum mansisset, cum ctium in daemonibus data*

tmaturaliu jioðl peccatum permanserint. Et infra: /:r 7110 *dalur iilettigi. si deserente gratia soluta c-l obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima exislenlein inferiora, ci subdebantur.* Ex hoc loco aperte discimus hominem in puris naturalibus conditum, habiturum fuisse rebellionem illam carnis ad Spiritum, quum nunc post amissum justitiae originalis donum omnes experimur. Quandoquidem obedientia carnis ad Spiritum non full in primo homine naturalis, sed supernaluralis ct gratuita. Proinde justitia originalis divinitus homini colluta non conservavit solum, n-l nltuhl et fecit rectitudinem partis inferioris.

Idem s. Thomas 1. 2. quaesi. 82. art. 1. ad 3. *l:cpecnto*, inquit, *originali sequitur aligna inclinatio in actum inordinatum, non directe, sed indirecte, scilicet per remotionem prohibentis, idcsl, originalis justitiae, quae prohibebat inordinatos motus.* Fuissent igitur in homine inordinati uiofus, nisi donum supenialuralc accessisset. Idem anclor 1. 2. quaesi. 87. ari. 7. dicil, ex peccato originali factum esse, ul natura humana sibi ipsi relinqueretur destituta auxilio justitiae originalis. Idem auctor in quaesi. 'i. dc malo, art. 1. sic loquitur: *Est autem considerandum, quod pri/ri/nohomini in sua institutione datum fuerat dicinilusquoddamsupérnaturalc donum,scilicet originalis justitia, perquam ratio subdebatur lko,el inferiores vires rationi.et corpus animae,* dc. Idem auctor lib. 1. contra Gentes, cap. 52. *Secundum doctrinam* (inquit) *fidei ponimus hominem a principio taliter esse institutum . quod quamdiu ratio hominis Deo esset subjecta, ct inferiores vires ei sine impedimento deservirent, clcorpus ab ejus subjectione impediri non posset per aliquod impedimentum corporale, ct Deo. et iiiagratia supplente quod ad hoc perficiendum imltiru minus habebat.* Idem in 2. sentential·.disl. 31. quaesi. 1. ari. 1. *Deus*, inquit, *humanae naturae in sui principio supra conditionem suorum principiorum contulerat, ut esset in ratione rectitudo quaedam originalis justitiae, quam sine aliqua resistentia imprimere posset inferioribus viribus. Quia hoc gratis collatum fuerat, ideo juste per ingratitudinem inobedicnliae subtractum csl. Unde factum csl, ut primo homine peccante, natura humana, quae in ipso erat, sibi ipri relinqueretur, ul consisteret secundum conditionem suorum principiorum.* Natura igitur humana talis nunc est ex sententia s. Thomae, qualis fuisset si donum illud supcrnalurale numquam habuisset, eo excepto, quod nunc esi poena cx peccato inflicta, quod nunc ex natura cl conditio ae materiae profluxisset.

Aequc his repugnat, quod idem s.Thomas docet 1.2. quaesi. 82. art. 3. ad primum, concupiscere cv'C homini naturale, in quantum csl secundum ordinem rationis; inesse autem homini contra naturam in quantum transcendit limites rationis. Aequc enim his verbis significatur non fuisse futuram m homine condito in puris naturalibus concupiscentiam Inscendentem limites rationis; contrarium enim expresso docuit s. Thomas, cum ait, inordinatos motus conscquulos esse cx peccato

originali.tamquam ex removente prolubens.Id igitur significatur, istam concu piscenliam non fuisse futuram, ul bonum illiquid naturale, sed ul languorem cl vilium naturae, non ex intentione conditoris, sed cx conditione materiae consequens, quale vilium esi in gladio ferreo, subjectum esse robigini. Omne enim vilium, contra naturam dici potest.

Multo minus his repugnat quod scribit s. Thomas in 1. 2. quaesi. 85.art. 1. ct 2. per peccatum non solum privari hominem donis stipernaluralibus, sed etiam diminui bonum naturae. Nam in eo loco non disputat s. Thomas dc peccato originis in specie, sed de peccato m universum, ac dicil, bonum naturae diminui per peccatum,quia cx actu peccandi oritur m eo.qui peccat inclinatio ad idem peccatum, cl per hoc diminuitur inclinatio ad virtutem oppositam,quae inclinatio ad virtutem bonorum noturae dici potest.

Ex qua generali doctrina sequitur, ut cx peccato actuali oriatur propensio actualis ad idem peccatum (ut idem auctor disertis verbis docet in eadem <pi. 85. ari. 3.) ex peccato autem originali, quod non in actu, sed in habitu consistit, non oriatur directe ulla inclinatio ad malum, sed indirecte (ul s. Thomas loquitur) tamquam ex removento prohibens.Atque haec sunt vulnera singularum potentiarum. de quibus loquitur idem s. fliom. 1. 2. quaesi. 85. ari. 3. quia enim justitia originalis languorem illum impediobat,qui m nalura humana exislrc potuisset cx conditione materiae. Ideo remoto originalis justitiae dono, languor ille se prodidit; cl factum csl vulnus peccati, quod languor naturae esse potuisset.

Deinde eam esse sententiam s. Thomae, quam nos di.xiiuus, perspicuum osse potest ex omnibus ejus interpretibus.Omnes enim communi consensu ·locent.rectitudinem primi hominis clTeclum fuisse doni cujiisdam supernaluralis, et eo dono remoto mansisse naturam.qualis esset, si in puris naturalibus condita fuisset, quod allinet ad motus inordinatos partis inferioris: Vide Joan. Capreolum in 2. sentent, disl. 30. quaesi 1. arlic. 1. Thomam Cnjelanum 1. 2. quaesi. 85. ari. 3. ad 2. duhium. cl quaesi. 109. ari. 2. Franciscain Ferraricn. in commentar, i.lib. contra gentes, c. 52. Denique Conraduin Koellim et Barboloinaeum Mcdin.nn 1.2. quaesi. 85.arlic.3.cl 6.qui auctor postremus addil hanc esse communem sententiam omnium theologorum.

Et certe Joannes Scolus disertis verbis eam docet, cum sic loquitur in 2. sentenlinr. disl. 29. quaesi. unica:Po(esl *dici ergo, quod si originalis justitiae habuit illum effectum facere, scilicet perfectam tranquillitatem in anima quantum ad omnes potentias, ita quod nalura inferior non inclinaretur contra judicium superioris, aut si inclinaretur quantum est ex se, posset tamen, ordinari, et regulari sine difficultate superioris, et sine tristitia inferioris: eum hoc non habuerit potentia facta in puris naturalibus, necesse est ipsum ponere donum supcrnalurale,quod sil illa tranquillitas perfecta in anima.*

Nec minus aperte docet eam Durandus in 2. scit-

tciliiar. dlsI. 20. quocel. 11 ubi cum dixlssnl: Juslilium originalem proprio esso rectum ordinem virium Inferiorum ul superiorum, iln ul inferiores superioribus subjectae cssenI, infm numéro septino sic loquitun/usU'lia *originalis, quamvis essai conditio curporaUs.cral lumen mere, donum Del, el non proprietas naturalia, alioquin mansisset pusi peccatum, sicut natura mansit cum suis naturalibus proprietatibus, ergo justitia originalis non fuisset transfusa a parente m prolem,sed fuivr.el proli a Deo infusa, sicut parentibus fuit a Deu gratis colluta.*Ei disI. 30. quaesi, I udmillil cum s. Thoma muriem,cl cacleros.dofcolus liunia-nos, ni quos per Adnc pec,culum incurrimus, esse .i iialm.i, ul a caussa per se, a culpa vero sicut a caussa removente prohibens, quin videlicet per culpam Adac omisi mus donum jusliliao originalis, quae ilelcclus illos prohibebat. Idem apertissime docent Gabriel iu 2. disI. 30. quaesi. 1. Mnrtilius tu 2. quaesi. 18. et 10. r| ulli quo.s longum esset,Ct minime necessarium lme ndducce.

Porro veteribus scholasticis consentiunt recen-liores doclores: ac ul paucos de mullis proferam, Jouîmes lhïedn lib. I.de gratia el libero arbitrio, rap. ». par. I. inline: *IU horum, inquil. conside ratione facile potest qui* inle.Higcre lemperaluram ilium sen consonantiam omnium nrrium sub imperio rulionis. nou fuisse hominis secundum naturam ejus constitutam e.i: anima rationali et carne, sed, secundum peculiarem graham Dei dantis primo homini,ut inquit Sapiens virtutem continendi omnia, per quam non solum inferio-res animae vires, sed et lotum corpus contineba-tur sub rationalis animae imperio per quam et corporales defectus, ul mors, morbi et humorum corruptiones poterant cohibui i Der peccatum au-tem amissa virtute hac,quae, erat originalis justi-tia jam natura humana sda relictasecundum. di-versitatem naturalium comple,viuniim diversi-mode mmeiur.*

Iluardus Tapper in defensione) articuli secundi, ponit aliquot propositiones do peccato originali. Quarum duas hic adsei ibam, secundam et lerliam. Secunda propositio haec est: *1'ide firma et In-fallibili, credendum esi, quod virium rebellio et motiones inordinatae, ignorantia, infii mitâtes, mors et universae miseriae, quos patiuntur ho-mines, sunt poena peccati, et non naturales ho-minis conditi conditiones.* Tertia pioposilio e.4 haec: *Universa haec mala potuissent esse, natu-lurales hominis conditiones proprietates , ut si homines creasse! sine gratia et justitia, ori-ginali,quae sola impediabat ne haec mula esse.nl in homine,sine guasequula fuissent principia na-turae, sicut et nunc sequuntur naturum ab ea destitutam quemad'nodum cucum plurimae sunt m caeleris animalibus, iliicc ille.*

Andreas Vega lib. 2. in concilium trident, cap. **If. ipsa,** Inquil, *lex membrorum camis scilicet rebellio ad Spiritum, c.e conditione est naturae nostrae, et non ex aliqua mala qualitate trans-fusa in nos a parentibus nostris, ul communi-ter docent scholastici contra Gregarium arimi-ncnscm, cl perinde atque in nobis, fuissent in a-*

mnibus creatis puris nutuiulihuchilmd haec in nobis rationem pociuu., quam ivm » bere.nl in creatis in puris iialuralilnM.quiu D hos defectus naturales rcfoniuinriil perjtu-lilia originalem , quam pirdiilimiin pr pomliit* Vide in eandem senleiliiliun Dominicum a Solo'. 1. de militrn el gratia, cap. 13. Alberluni **IN** controversia primo, cl alios.

Denique nescio, quo modo possit ullus hll i pore catholicus dubitare, fneril nc primi hot integritas naluralis, un supernatandis, rum. ul pra notavimus, duo summi ponllliccs, Pun I. I Gregorius **XIII.** iirilculiim illum damnaveritI,*i legrilas primae condilipnis non fuit m1i naturae humanae exaltatio. sed* nuliiralu-. *conditio.*

CAPUT VI.

Probatur veritus quartae proposilloni.

Nunc laudem propositio quarto superiorex explicata, e\ divinis literis , veterum iNi cl argumentis ex ratione duriis, ccmiprobant.» Quo loco illud animadvertere oportlrliil.INm omnibus nostram sententiam eonllriiKiri, qu> ostendunt inlegrilatcm primi liioiiinislii..... naturalem, vul cerlo donum aliquod slip m i pruno homini ruisse collatum , iilruiI)'liu' > in controversiam venit, cl suos ltobil opp; lores.

Primum igitur sacrae lilcrac/piid cx ron-l suae naturae sil homo,indicant illis verbis.-/ es, cl m pulverem reverteris, Genes. 3. Il nim esi senlenlia illorum verborum. QiW' lc valde gloriosum meti benignitate i-Pl- ut posses neque mortem, neque inula ulla I dare, lumen ex nalura tua pulvis cras, m.i. fragilis, doloribus, laboribusqitc obnoxius, rt dono illo meo superaddito culpa tua spob-l ■ cl hi statum tuum naturalem recidisti, iI"- etiam pulvis es, et in pulverem revorlrRk. At in psalmo octavo describitur his verbh l: prima < realio:Qi/id csl liomo.qiiaa memor»· », uni filliim hominis, quia visitas cum 7 i j » cum paulo minus ab angelis, (/luria cl **U** coronasti cum. et consliliiisli cum siip'i manuum tuarum. Cusus imlruii cjhhdnn Inliir in ps.d. »8. Homo cum in lionore... . intellexit, comparatus csljiuncnlh liiMpî"/. cl similis fartus est iUiejquibUfi duoblH uiidis i-dicatur fuisse primum hominem donis supero; ralilius ornatum. 1'rimum. quoniam mintur i pheta hoiniiicin fere angelis aequatum, (luet» homo (inquit) quod memores ejus., ipiisidc vellet, mirum esse, hominem imliii.i Mia coq*- tum. mortiilcm, nmmalnim caeieruriim rfrcli! obnoxium, ad eam gloriam evectum , ulparum imiino ab angelis abesset. Deinde nccedll,qi, dona alia primo homini initio collita, vocat hu rem et gloriam: honor autem ct gloria inc .! hio nliquid exlruiisecum cl superadditum d/ gnnnl.

Item Ecclesi isllci 17.*Deus crem ii Immine*

lend, < l secundum » c VCslil il ilium virtute. Quo lococretillo refertur ad naturam, Indumentum vir- lutli ml buporaddiln dono. Quemadmodum cnirn de honore, sic ellam do Indumenta recta dici po- twl c'se nuitl cxlirinscouni cl siiperaddiluin. Quo ctbnl pertinet parabola de co qui incidit in hilro- nri, Lueae IO. pnmum ciuiiu despoliaverunt cum, deinde pbgis impositis abierunt semivivo relicto. Ibiioii siliutn intelligimus ex nomine vestium , quae (ul diximiiB) cxlriniocum quid significant , colligi posse, donis siipernaturalibiis privatum fuis- icpniniuii hominem, sed etiam animadvertimus , plagas naturae humanae ex dcspolioliono conse- tjiulns esse. Neque enim sine canssu Dominus in piiibola illa prius dixit, hominem spoliatum, po- Merius autem vulneralum fuisse,cum tamen conti.i accidere sulcat In veri-, latrociniis; nimirum indi- r,iro voluit in huc spirituali latrocinio, ex ipsa n- missione iustitiae originalis nata esse vulnera no- slr.ie naturae, siquidem donum illud iustiliue non solum tgcgbul cl omabal.scd ellam curabat et sa- naballnnguorcin illum, qui ex conditione materiae .lioqui pulliilassel. Proinde ex natura humana dano illo iustitiae spoliata, sibique relicta conti- nuo plague illae et vulnera eruperunt. Quae o- tnns ex Adamo unii experimur.

Poiro parabolam istam de jactum donorum cl tirluluui, quam primus homo peccando fecit, ex- ponunt communi consensu Patres, s. Ambrosius, hed,i, Ilii'oph)tactus et s. liasilius, qupm in rallie n ruat s. Thomas in commentario hujus loci,nec- liun s. Augustinus lib. 2. qiiacs lion. evangolicnr. iitiicsl. PJ. cl s. Ilernarlus semi. I. de aiinuui- datione.

iri edunt secundo testimonia veterum Patrum. S. Diuit)sms liieopagitii hb. de divin, nominibus up. t. pari. t. de daemonibus loqucns: /Tee on- /liliai inquit , munem /iis tribula aliquando janniitam. sed integra sunt, penitusque. con- qiini. Quae, verb.i ila edisserit in commenta- rio ejus loci Mnrsilius ricinus : Sicut , inquit, Midniinis aer tenebrosus, non quia ret rem no- ifliiiMdiitu/.vcl na/iimni amitlal suam: Sed quia iln"4 ei nilis liimen , quod, rem per se tenebro- ■uni efficit lucidam : .sic animus . <ir daemon .iulus cognominatur , non propterva quod vel cdhirale quidquam perdat, vel suscipial alie num, sed quia de/lcti a benefico Dei munere. linee ille.

Atque liincacccpetiini scholastici theologi com- niuncin illam sententiam, Naturalia in daemonibus paslc.isum (Dionysio teste) munsissc integrntQuod lilctit sine dubio de homine quoque mtclligi delict. Quod si naluiali.i iit angelo cl homine pOM lapsum integr i remanserunt, et salis constat, iustitiam, in qua conditi sunt.in eis posl lapsum non mansisse, icrlr manifesti- sequitur, iustitiam illam angelo et homini naturalem non fuisse.

λ.,.li» repugnat quod lior, loco ex Dionysio do- temus. imlurnlla in angelo et homine post lapsum integra i iiiiinsisse, cum OO,quod stiprn non semel docuimus, notaram nostram per Adac peccatum vulncrutam e.i corruptam esse: .Nam eadem nostra et daemonum natura, si referatur ad cum statum,

in (pio esse potuisset, si in puris naturalibus crea- la fui* set, integra dici debet,et in hoc sensu inte- gra dicitur a Dionysio cl theologis. Si vero statum illum rcspiciiiiK, ad quem benignitate conditoris fuerat evecta, vulneratu cl corrupto dicenda est. Exemplum hujus rei habemus in Sampsonc . qui post crines resectos cum insignem illam fortitudi- nem divinitus acceptam amisisset , infirmus factus dicitur, non ipiod essay juin infirmior, quam horni- nes ul plurimum esse soleant, sed quod e-sel in- lirmior, quam ipse antea fuisset.

S. Bisilius in hb. d. Spiritu melo ad Amplii loeliiim enp. H>. Sanctificatio, inqliii, non est absque Spiritu; non enim naturae sanctae sunt coelorum virtute sed juxta proportionem emi nenliae infer ipsas, sanctificationis mensuram a Spiritu e neto habent. Haec illo. Neque dubitari potest, quin quod de angelis s. Basilios scripsit , idem in primum hominem apte conveniat. Quare non natur,i sanctus foil primos homo dum paradi- sum incoleret.sed a Spiritu sancto mensuram san- ctificationis ncccpcral: proinde iustitia illa origina- lis, divinarpie similitudo, qua praeditus erat, non conditio naturalis, sed donum supernatural-. fuit.

S. Joannes chrysoslomus hom. 15. in Gene», de Adamo cl Eva, qui cum nudi essent. tamen ob ju- stitiam originalem non orubesochanl, ita loquiuui: Gloria, inquit, quae supvrtie venerat , i cstiti c- rant. I bi vides iustitiam originalem comparari in- dumenta, et Indumento superne venienli: ul Intel- ligas eam non ex tuiturae principiis, sed e coelo , ac supra naturae conditionem primis parcnlibus accessisse.

Sanctus Cyiillus lib. 1. in Joan. cap. de Ada- mo loquens. Participatione, inquit,luminis splen- del super naturam suam glorificantis Dei gratia et variis donorum ornamentis ascendens. Et in- fra: g^eieors enim vere Dominus est, qui crea- turam.parram atque abjectam secundum na- turam, magnam atque mirabilem sua effudi bo- nitate. El cap. 13. Creatura cum serra mt. nutu solum et voluntate Patris ad supcrnaturalia r.i- calor. El in lib. de odorat. In Spiritu unie me- dium. I la. inquil, Deo conditore, animat huc. ul est. homo . suae naturae rationibus absolutum est, accipit xlaltm similitudinem ad illum. Deui que in lib. quod Spiritus sil Deus, prope iniliniu: Cum. inquit, posse facere et concedere creaturis dignitatem.quae creaturam excedit, amplius stl quam ferat creaturarum natura: et Spiritu» aci- firci, quomodo c»sct creatura, cl non magis Deus utpote deificas? Ex his s. f.yrilh doctissimi homi- nis lcslimmiis apertissime discimus,Adam prntler mitiir.ilia ornamento, mulla etiam dona supcrnnlu- ralia accepsisse et nnliirnm humanam, per se par- vam atque abjectam esse, sed conditoris benigni tale ad ingentem gloriam exaltari. Neque his dis- similia tradunt Paires hilini.

S. Ambrosius in lib. do Isaac, el anima cap. .Ver Idam, inquit, nudus erat quando eum inno- centia vestiebat. Et lib. 2. de Jurob, et beata vita cap. 5. Sic, inquit, despoliatus Adam, nudusin- ventus est. Et lib; de Elia, et jejunio cap. 4. O- perlas, inquit, erat Adam virtutum velamine ,

pi iusr/iunn *praevaricaretur, sed tamquam exutus praevaricatione, vidit se esse nudum*, quia *indumentum, quod habebat, amiserat*. Innocentiae nutem illius vestem, non naturalem, seri gratuitam fuisse indicat, him ipsa vestis appellatio, quae superadditum quid signilical, tum id quod idem auctor scribit lib. 7. in Luc. cap.47. ubi explicans parabolam ejus, qui incidit in latrones, cl eam applicans ad Adam, cl nos omnes: *Qui sunt, inquit, isti latrones, nisi angeli noctis cl tenebrarum? Illi ante despoliant, quae accepimus indumenta gratia spiritualis, el sic vulnera inferre consuerunt*. Et in lib. de paradiso cap. 15. *Quid est, inquit. Adam ubi es? idest. non in quo, sed in quibus es: ?ion ergo interrogatio est, sed increpatio, dc quibus (inquit) bonis, de qua bcatiudine, de qua gratia, in quam miseriam recidisti*.

S. Hieronymus in cap. 3. Oscae: *Daemones, inquit. qui lapsi sunt a propria dignitate el nihil antiquae, gratiae possidentes, aridi sunt el veteri siccitate marcentes*. Ex quo loco habemus, angelos per peccatum domi supernaluralia perdidisse. Si enim nomine gratiae dona naturalia intelligeremus, consequens esset, ul angeli nihil natur,dium donorum posl peccatum relinerent, atque adeo ad nihilum redacti essent. Esi autem eadem ratio hominum cl angelorum, til adversarii confitentur; cl colligitur cx s. Augustino lib. dc correptione, cl gralia cap. in. cl II. non igitur negandum csl, homines per lapsum Adac, dona supernaluralia amisisse.

S. Augustinus lib. 12. de civil. Dei cap. 9. dc angelis ita loquitur: *Simul in eis condens naturam el largiens gratiam*. Ubi apertissime distinguit in angelis naturam a gratia, el lib. 13. cap. 13. de primis nostris parentibus sic ait: *Postcaquam praecepti transgressio facta est, gratia deserente divina, de corporum suorum nuditate confusi sunt*. Et lib. II. de Genes, cap. 31. *Alox, inquit, ul praeceptum transgressi sunt, intrinsecus gratia deserente, omnino nudati in sua membra oculos injecerunt*. El lib. 4. in Julianum cap. nil. *Quid esi, inquil. gustato cibo prohibitio nuditas indicata, nisi peccato nudatum quod gratia contegebat? gratia quippe Dei magna ibi erat, ubi terrenum el animale corpus beslialem libidinem r.on habebat. Qui ergo vestitus gratia, non habebat in suo corpore quod puderet, spoliatus gratia sensit quodoperire deberet*.

Vides in his locis, semper ab Augustino innocentiam illam, jusliliamque originalem primi hominis, gratiam nominari. Vides item eam indumento, quod superadditur extrinsecus humano corpori perpetuo comparari. Vides denique beslialem libidinem terreno et animali corpori naturaliter convenire, cl ideo non cx natura, sed cx magna Dei gralia corpus Adami terrenum cl animale libidine illa in slalu innocentiae caruisse. Adde quod idem s. Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 29.22. et 25. non obscure doccl potuisse creari hominem sino justitia originali, neque eum locum in retractationibus correxit. sed confirmavit potius, cum in lib. 1. Retractation, cap. 9. ita loquutus

csl: *Ignorantia cl difficultas. eliatnd t minis primordia naturalia, ner. sic culpan.ii., Deus, sed laudandus esset*. At si justitia ungi, naturalis esset, non potuisset homo sine ca cimi nisi Deus rem naturaliter nimirum elimpeiL sponte condere voluisset, quod abhorrere vider: ah ejus sapientia cl bonitate: *Dd enim μφᾱ-sunt opera*. Deui, 32.

S. Anselmus in lib. de conceplu virginali. peccato originali cap. 22.de Vliinosic luq, *Quoniam*. inquit, *in tantae gratiae crldu.11 positus, quae bona sibi el aliis servanda peral. sponte deseruit, idcirco /ilii perdol. al. quae paler illis cum servando dure puft<l. servando abstulit*.

Denique s. Bernardus in primo sermone it nuncialionc dicil,Adaimun praevaricando wio... indumenta virtutum cl similitudinem ad|hu< autem imaginem divinam.*quia illa* (ul ipsekr. tur) *non erat assuta, sed insita, atque ipsi i pressa naturae*. Quocirca ex testimonio S.lirn justitia, cacleracque virtutes. quarum jactura; mus homo peccando fecit, non erant insita: d pressae ipsi nalurae, ul sunl dona naturalia. extrinsecus assulae ac superadditae,ul sunt supernaluralia. Atque hacc cx Patribus sutu Addamus nunc argumenta ex ratione petila.

Prima ratio.Naturale est corpori animali sub appetitu praedito concupiscere bonum s i.sb naturale est spiritui rationali concupiscere L spirituale.(piare si liat una natura cx spiritur. noli cl corpore animali conflata, naturale tnt habere diversas cl inter se pugnantes prope nes. Quod igitur primi parentes nostri unie p tum pugna ista diversarum appetitionum caro dotium erat supcrnaturale, non conditio t ralis.

Secunda ratio. Si corruptio, quae nunc (■ natura humana, non csl consequiilacx suhrr lione doni supernatiiralis.neque fuisset in ber in puris naturalibus condito; quaero causamfj-> aliqua enim caussa esse debet rebellionis cr. ad spiritum. Respondent quidam, caussam r-Deum Scripturae parlim reclamant, quae c.mt. piscenliam non esse ex Deo.mullis in locis lest tur. Joannes in epist. 1. cap. 2. dicil: Conco sccnliam non esse cx patro, sed cx inundo.h bus in epistola sun cap. 1.scribih.Veinincm a D lentari, sed a concupiscenlia son, quod certer i scriberet, si concupiscenlia ipsa,quae fons est tu talionum, a Deo nobis esset inscrla.l.ex: Aunc *cupisces*. sancta et bona, quam et legem nite Apostolus vocal ad Roman. 7. sine dubio i< Deo: quomodo igitur lex membrorum quae repugnat, esi a lleo? cl quomodo jubet Detis non faciamus quod ipse in poenam peccali cip nos facere?

Porro s. Augustinus scribit quidem inultis in l cis. inobedientiam carnis a Deo retributam horni in poenam peccati, sed explicat id factum esse per ablationem gratiae. non per immissionem root; piscenline. Sic enim loquitur lib. II. defle cap. 31. *Mox ul praeceptum transgredi sur! i trinsectis gratia deserente omnino nudati tn> I*

membra oculos *injecerunt*. El lib. A. in Julianum cap. 13. *Non in fructu*, inquit, *ligni fuit libido: dideo bonum oral lignum, sed mala est inobcdientia libidinis, quae adversus hominis inobedientiam, quant in ligno admisit Deo deserente nrrtxü*. Audis, Deo dcscrenic, non Deo inserente libidinem surrexisse? El similiter loquitur in nliis locis supra citatis. Quemadmodum etiam cum idem Auguslinus docel, peccatum aliquando poenam esse peccali, el per hoc a Deo. a quo csl omnis jusla poena, noalnlclligil peccatum esse a Deo inscrlenle malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Lib. 5. in Julianum cap. 3. *Cum*, inquit, *dicitur homo tradi desideriiis suis, inde fit reus, quia desertus a Deo cedit eis,atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur, el fiet ei peccatum consequens praecedentis poena peccali*. El in e-pisi. 105. ad Sixlum: *Non obdurat Deus imparliendo malitiam. sed non imparliendo misericordiam*. El tract. 53. in Joanncm: *Sic cxcaecat, sic obdurat Deus, deserendo el non adjuvando,quod occultojudicio facere potest,iniquo* non potest. Ila-que non est Deus concupiscentiae,sive corruptionis nostrae nalurae caussa,nisi ul removens prohibens,uls. Thomas loquitur in locis supra citatis.

Omillo senlenlias illas.quae caussam hujus corruptionis referunt in pomum velitum , sive in Halum serpentis: Tum quod plane sini improbables; Tum quod in disputatione de peccato originis commodius refelli possint. Quare cum nulla possit reddi caussa hujus corruplionis praeter conditionem tnalcriae, ul caussam efficientem,cl peccatum Adami ul caussam demeritoriam, cl divinam justitiam dono supernaturali hominem spolianlcm ul caussam removenlem prohibens, in his csl acquiescendum, neque alia caussa quaerenda csl.

Tcrlia ratio. Ex peccatis,quae ab hominibus post lapsum primi hominis committuntur, quamvis plurimis cl gravissimis, amittitur solum donum graliac siipcrnaluralis, el acquiritur propensio quaedam ad idem peccatum iterum committendum, cl minuitur inclinatio ad viriulem pcccalo illi contrariam , sed non corrumpitur principium aul donum aliquod naturale, neque acquiritur aul auge-tur propensio ad omnia vitia, neque minuitur inclinatio ad omnes virtutes, ut experientia ipsa testatur. At peccatum Adac cum fuerit corium quoddam et actuale peccatum, cl ejusdem generis cujus sunt caetera, quae ab hominibus committuntur non videtur alium efieclmn producere potuisse, quam producant caniora, eo excepto, quod illud,ul capitis tolius nalurae, in omnes posteros redundavit, non igitur probabile est cx peccato Adac naturalia principia, sive dona potuisse corrumpi, neque concupiscentiam illam nasci, quae est propensio ad omnia vilia, nisi ea remoto justitiae ori-pinalis dono, cx ipsa naiura composita, cx contrariis conscquuta fuisset.

Quarta ratio. Si naiura humana,qualis nunc csl, remota culpa, mala est, cl necessario labitur in peccata.et ideo non potuit a Deo creari, ul adversarii volunt, sine justitia originali: certe sequitur , non posse hominem mortuum a Deo revocari ad vitam, nisi praeditum originali justitia: idem enim IkiuBinvt Vol. IV.

sequitur absurdum, sive creator, sive reparetur a Deo natura mala, cl quae necessario pcccccl. Non enim reparatio illa minus csl opus ^olius Dei , (piam creatio. El sicut Deus diceretur auctor peccati, si naturam crearet, quae non posset peccata vitare: sic etiam censerclur peccali auctor, si naturam repararet,praesertim solus cl immediata sua actione, quae non posset peccato abslincre. At multos novimus ex sacris literis a morluis excitatos divina virtute, cl ex iis nonnullos, quos omnino credibile csl a peccalo originis fuisse purgatos, qualis fuit Lazarus fraterMarthae,infantes illi.quos Elias cl Elisaeus a morluis revocarunt: qui tamen sine dubitatione ulla cliam in nova illa vila justitia originali carcbanl, cl laies erani quales sunl caele-ri. qui cx parentum carne per generationem via ordinaria propagantur. Adde quod ratio a majori duci potest. Nam si Deus animas justas Lazari el infantium, de quibus diximus, conjungere poluil initio animas, neque juslas, neque injustas simili corpori conjungere?

Quinta rallo proprie pugnat adversus illos, qui non solum qualcmcumque rectitudinem,sed etiam omnia dona primis parentibus in creatione concessa naturalia fuisse contendunt. Primi parentes cvcccli fuere ad eam dignitatem ul essent filii Dei . cl Dii quidam, idest, divinae consortes nalurae, ul s. Petrus loquitur de iis,qui justificantur per Christum. Neque id adversarii negant, el nos in sequenti disputatione fusius comprobabimus:Al pro-fecto absurdissimum est. rem creatam . qualis esi homo. Deum , vel Dei filium naturaliter facere. Quocirca s. Auguslinus in 3. lib. adversus Maximum cap. 15. *Ideo*, inquil, *homo fil gratia filius, quia non csl naiura*. El s. Cyrillus lib. I.in Joan. cap. 18. .ilia, inquil, *nalurae rallo,alia adoplionis, et alia veri filii, alia adoptati*. Sumus autem nos filii Dei adoptione. Vere igitur ac naturaliter ille filius csl, per quem nos in filiationem adoptati; et supra dixerat: *Quoniam gentes filium per fidem receperunt.potestatem etiam accipiunt ut filii Dei fiant. Accipiunt autem a filio, cui soli naturaliter hoc inest*.

CAPUT VII.

Refelluntur argumenta contra superiorem sententiam.

Solvemus nunc aliquot objectiones, quae adversus quartam propositionem fieri solent. Prima objectio: Si justitia originalis supcrnaluralis fuisset; sequeretur concupiscentiam carnis futuram fuisse naturalem, ac per hoc bonam, cl a Deo: At Joannes in 1. episl. cap. 2. dicil eam non esse ex patre, sed cx mundo.El Paulus ad Roman. 7. dicil sc eam odisse: el Augustinus lib.G. conir.i Julian, cap. 5. et alibi multis in locis probat eum esse malam ac. nalurae contrariam.

Responsio: Concupiscentia cornis nunc quidem poena peccali est. tamen homini condito in puris naturalibus fuisset sine dubio naturalis.non quidem ut bonum aliquod nalurae,sed ut defectus,cl quasi

DE C.KATIA 1^{IIIMI} HOMINIS

magis nunc esse rebellem, quam ante peccatum sine gralia futurus calpieque illud, pura naturalia fuisse saniora et puriora ante peccatum, quam modo sint post peccatum. Nam primum non dicit Augustinus, Adamum fuisse in bonis naturae, nos esse in malis naturae. Sed haec sunt verba ejus: *Ille in bonis erui, quae bonitale sui conditoris acceperat.* Et paulo post: *Sancti vero in hac vita, ad quos perlinet liberationis lutee gralia.in malis sunt etc.* Ubi nulla lit mentio naturae.El ex superioribus verbis intelligimus, cum loqui de bonis gratiae, non naturae. Sic enim ait: *Quid ergo? .1-dam non habuit Dei gratiam? Imo vero habuit magnam, sed disparem. Ille in bonis erat, quae bonitate sui conditoris acceperat etc.* Itaque sensus eorum verborum esse videtur, Adamum fuisse in bonis graliae originalisque justitiae,nos esse in malis, quae ex amissione graliae redundarunt.

Sed fac, Augustinum dixisse, Ille erat in bonis naturae,nos sumus in malis naturae:quid inde colliges,nisi Adamum habuisse naturam per supernaturale donum sanatam ab eo morbo, qui ex conditione materiae nasci potueraknos habere naturam dono illo privatam, ac per hoc naturali aegritudini obnoxiam atque subjcclam?Dcincd quod addit Augustinus, Adamum non eguisse morbo Christi, nos egere; illam habet caussam, quam ibidem idem Augustinus indicat, cum ait,nos a reatu hacredilario et proprio,Christi sanguine liberari: bine enim sequitur,ut Adam in illo statu Christi sanguine non eguerit quia nullum habebat reatum hacredilarium vel proprium, a quo liberandus esset: nos vero Christi sanguine egeamus, quia reatum proprium, vel hacredilarium omnes habemus.Quid autem hoc perlinet ad probandum, pura naturalia fuisse in primo homine, seclusa gralia, saniora quam nostra sint?

Quod ibidem addit Augustinus.Adam non eguisse adjutorio contra rixam carnis, nihil est mirum; cum in eo justitia originalis sustulerit rixam carnis; neque enim scribit Augustinus Adamum in puris naturalibus, seclusa originali justitia, non npus habuisse adjutorio contra rixant carnis, sed Adamum in illis bonis, idest in slatu illo felicitatis, in quo divino munere originalis justitiae ornatus atque instructus nullas carnis molestias patiebatur,non habuisse opus illo adjutorio.quod nos assidue imploramus, cum dicimus, *Video aliam legem in membris meis etc. Infelix ego homo,quis me liberabit decorpore mortis hujus?*Proinde laetiore gralia donatus fuit Adam,nos polenliore, quia gralia in illo non solum mentes subiciebat Deo, sed etiam carnem spiritui;in nobis vero relictapugna carnis cum spiritu, gratia Dei tanto ardore mentem subjicit Dco.ul appetitum inferiorem contraria concupiscentem appetitu superiore vincamus. Hinc denique factum est ut placuerit Deo, nmno homini justitiae originali praedito dare solum gratiam,qua posset justitiam operari.si vellet, nobis autem justitia illa spoliatis dare gratiam potentioorem. qua re ipsa vellemus.

Nona objectio: Iu parvulis quam primum adlescunt,maxima vanae cupidalis abundantia apparet,

suaque sponte immani impetu in vilia vel otniu vel plurima praecipites feruntur. De qua re 1.; Augustinum lib. 22. de civit. Dei cap. 22. Nonhomo in puris naturalibus in lucem editus fans-l, nuda enim in illo fuisset possibilitas peccandi, t. praeceps aliqua inclinatio.

Illespondco:l'robanda erat assumptio argumerl. Gratis enim assumitur,non talem fuisse luturum t minem in puris naturalibus conditum, ut in > praeter peccandi possibilitatem esset etiam praeceps iu vilia inclinatio,qualis in nobis cernitur p.* lapsum Adac. Quin potius apertissima ratio do. talem omnino fuisse futurum hominem in naturalibus,ut in eo esset praeceps illa in vilia clmalio; Tum quia objectio sensuum propin;., et praesentia sunt,objecta autem spiritus quomodo absentia ac longe remota; Tum quia lolo.. funtinc et pueritiae tempore vix ullum habet, rationis usum, ob naturalem organorum indosilionem.sensus autem et appetitus inferior quomodo tempore vigenl;Tum denique.quia nisi ex nuter conditione illa inclinatio ad vitia oriatur,nullir causa demonstrari potest, ut supra ostendons.

Decima objectio: Si talis sensualitatis imp. saltem secundum quid et ratione materiae et hominis naturam, in primo homine fuisset, L2. sane etiam ante peccatum corruptam naturam, ad peccatum allicientem homo habuisset. Sed hoc ponatur difficillimum crilDcum excusare, auctor peccati, qui impetum tam rebellem, tiquum idcoque malum, et quidem peccatum, et inobcdicnlia quaedam est contra dominaturan. Ilis (ut ait Augustinus lib. 5. cap. 3. contra h. I num ipsi naturae ante ullum hominis dement. indidit.Sed conira clamat Scriptura, quod Deus? corii hominem rectum, utique sine tali curiis, ipse autem se immiscuerit infinitis quaestioni^ rixis videlicet et pugnis carnalibus.

Besponsio. In hoc argumento non recte e funditur status, in quo Adam rcipsa conditus L: cum eo in quo condi potuisset. Quod enim Senplura clamat a Deo reclum hominem esse brun, ipsum autem se immiscuisse infinitis quaerti > bus verissimum est,quia Deus hominem (ut saepjam diximus) condidit vestitum originali justb. quae pacem summam ac latissimam inter cari.' in spiritum faciebat: ipso vero peccando juslilT. illam amisit, atque ita pugnam carnis ac spiriLsibi ipse peperit. Sed si Deus hominem in pur. naturalibus condidisset, fecisset quidem rochr. in eo sensu, quia nullum ei vitiosum habitum in-sevisse, sed obnoxium tamen rebellioni carnisd spiritum.

Neque proplrca difficile est demonstrare quod admodum Deus non sil anclor peccati. Primum enim rebellionem illam Deus non fecisset, eliirs hominem in puris naturalibus condidisset, sed t praeter intentionem agentis ex conditione materi : consequula fuisset.Nam neque faber ferrarius rtC' dici potest auctor robiginis, quam gladius ferrea contrahit, tametsi gladium ferreum ipse ferent. Deinde rebellio illa nec proprie peccatum c.-t (ut in libris de peccato originis demonstrabimus, ut-

cliamlocum Augustini in argumento adduclum exponemus) nee necessario ad peccatum inducit, nt s Augustinus disputat in lib. 2. de libero arbitrio. Nam vel homini crcoio in puris naturalibus Deus praeberet auxilium, quo posset concupiscentiam coercere, aut certe cupiditatibus ejus non consentire, vel non praeberet: Si praeberet, non necessario homo concupiscentiae cederet; Si non praeberet, cederet quidem, sed non sua culpa cederet, proinde nec peccaret. Atque hoc ipsum his verbis s. Augustinus scribit in lib. de correptione cl gralia cap. 11. *Si autem hoc adjutorium vel angelo, vel homini quamprimum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidisset: adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent.*

Undecima objectio. Contra accusatores naturae solent Patres peccati originis corruptelam nosiro vitio invectam opponere, non ipsam naturam, ut liciunt ethnici, novercam vocare. Vide Augustinum lib. 4. in Julianum; Lib. 2. cap. 22. de peccatorum meritis cl remissione; et lib. 14. cap. 17. de civit. Dei. Responsio: Recte Patres docent non esse naturam accusandam, sed in originale peccatum nostrarum omnium erumnarum causam referendam. Noni (ut supra non semel diximus) Deus hominem in ipsa conditione felicissimum fecerat, sed eundem hominem sua inobedientia miserri- mum reddidit.

Al, inquit, quod philosophi ethnici naturam accusent, vainque nobis non parentem. sed novercam fuisse dicant, argumento est naturam humanam, qualis nunc est, non talem esso, qualis naturaliter esse deberet. Respondeo: Philosophus ethnicos contraria de natura nostra sensisse, ut ostendit Theodorus lib. 1. ad Graecos. Alii enim hominem miserri- mum, alii felicissimum a natura conditum disserebant. Tullius in 3. lib. de republica, apud Augustinum lib. 1. in Julianum cap. 12. naturam nobis novercam fuisse queritur. Contra Plato in tertio item de republica scribit, hominem per corpus fieri posse beatum, esseque animantium omnium felicissimum. Acc minus Galenus in libris de partibus, passim celebrat auctorem naturae, ut qui cum hominum genere praeclarissime egent.

Porro cur philosophi ethnici inter se de natura humana dissenserint, causa esse potuit, quia nonnulli spectarunt in homine in puris naturalibus constituto nulla egregia bona, quae in eo inesset ac mirifice elucere nemo inveniendi potest. Alii mentis oculos convertunt ad eos defectus, qui in conditione maliciarum praeter intentionem agentis in hominis natura existant. cl quoniam aequum esse censebant, ut naturae auctor hos etiam defectus suo beneficio summovere cl. ignorabant nutem quod nos ex divinis scripturis didicimus, defectus illos a Deo in primi hominis conditione sublato, rursus in poenam peccati ex conditione maliciarum oriri permissos, ideo s. Augustinus in 4. lib. adversus Julianum cap. 12. recte scripsit: Philosophos, qui naturam novercam appellabant, rem vidisse, causam ignorasse.

Duodecima objectio. Concupiscentiae carnalis

inordinati motus maxime in genitalibus apparent. Sed illorum ante peccatum nullus fuisset inordinatus motus, sed generationi servissent sine ullo libidinis actu, ut longa disputatione contra Pelagianos demonstrat Augustinus. Ergo nec alius ullus concupiscentiae contra rationem impetus in puris naturalibus locum habere potuit. Despondeo: Assumptio argumenti probanda fuerat. Nam s. Augustinus longa disputatione contra Pelagianos, demonstrat quidem non fuisse in primo homine, iustitia originali praedito ullum libidinis aestum, de qua res nulla apud nos dubitatio est: non tamen demonstrat, in puris naturalibus nullum futurum fuisse uestum libidinis, sed contrarium potius demonstrat in tot locis a nobis supra citatis. Quare conclusio illa. (Ergo nec alius ullus concupiscentiae contra rationem impetus in puris naturalibus locum habere potuit) nec Augustino, nec veritati consentanea est.

Addi potest objectio decimaterlia in hunc modum: Aeterna beatitudo finis est hominis naturalis, ut s. Thomas docet in 1. pari quaest. 12. art. 1. debuit igitur homo media naturalia habere ad eum finem consequendum; alioqui rebus omnibus esset miserior et abjectior, eum res caeterae fines suos propriis ac naturalibus viribus assequantur. Iustitia ergo cl caeterae virtutes, quae ad beatitudinem adipiscendam necessaria sunt, primo homini naturalia fuerunt.

Respondeo. Aon parva quaestio est, si sine semperpiterna beatitudo, quae in visione Dei consistit, finis hominis naturalis, an supernaturalis. Sed quia non nullum facit ad rem nostram illius quaestionis explicatio, admissa parte affirmante, Respondeo: Beatitudinem finem hominis naturalem esse quoad appetitum, non quoad consequutionem. Neque est aut novum, aut hominis natura indignum, ut naturaliter appetat, quod non nisi supernaturali auxilio consequi valeat. Non est, inquam, novum, siquidem animae hominum solutae corporibus naturalem habent ordinem cl propensionem ad corpora, quorum formae fuerunt, nec tamen iterum conjungi corporibus sine supernaturali auxilio poterunt. Non est autem natura humana indignum, sed contra potius ad maximam ejus pertinet dignitatem, quod ad sublimiorem finem condita sit, quam ut cum solis naturae suae viribus attingere possit.

Dicet fortasse quispiam. Esto, egeat homo supernaturalibus mediis: tamen id consequetur, ut non potuerit sine mediis illis creari, ac per huc non potuerit talis creari, qualis nunc nascitur, neque enim ad finem inferiorem conditus potuit, nisi natura ejus mutaretur, neque negari media potuerunt ad finem naturalem oblinendum.

Respondeo: Aequum omnino fuisse, ut Deus homini, ad finem tam sublimem ordinato, media necessaria non negaret, tamen nihil absurdissequulur, si negasset. Aam tametsi summa illa beatitudo sine finis hominis naturalis, tamen est finis improprie naturalis. cl praeter cum, habet homo alium finem naturalem sibi omnino proportionatum. qui est rationando inquirere venialem: Quare potuit Deus hominem per naturalia media ad finem naturalem

suae proportionalum perducere: nec allitis evehere. Cujus rei exemplum habemus in vespertilione, qui naturalem habet capacitatem cl appetitum videndi solem, el tamen credibile est nunquam futurum, ul is videat solem, sed lumen lanium debile ac suboscuro, quod est objectum oculorum ejus non solum naturale, sed cliam proportionalum.

CAPUT VIH.

Adamum, ejusqueposteros nequaquam mori potuisse, nisi peccassent.

Disseruimus hactenus de donis supernaturalibus, quae ad animum primi hominis in stalu innocentiae perlinebant. Nunc dc corporis immortalitate dispalandum cril. Duo siquidem errores, quemadmodum dc justitia originali, ila etiam de corporis immortalilale reperiuniur.

Prior fuit Pelagianorum, qui affirmabant hominem fuisse moriturum, eliamsi non peccasscl. ut s. Augustinus icslaln in lib. de haeres, cap. 88. Ad quem errorem proxime accessit Augustinus Eugubinus in annotationibus ad 2. cap. Genes, scribit enim, ex Adami lapsu genus humanum in mortem animae, non corporis incurrisse, cl luisse homines morituros, quamvis non peccassent. Addit tamen sc id, si forte contra fidem sil, omnino dammare ac retractare.

Posterior eorum est, qui non solum docent, hominem, nisi peccasscl, non moriturum, sed etiam illam ejus immortalitatem naturalem dicendam esse volunt. non supernaturalem. Quae sententia videtur sequi ex illa, quam supra refutavimus de justitia originali. Et huc pertinet articulus septuagesimus quintus eorum, quos nuper Pius V. el Gregorius XIII. damnaverunt. Sic enim habet: *Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis ejus conditio*. Nos igitur utrumque errorem breviter confutabimus, ac primum ex scripturis, ex Patrum testimoniis, ex ratione ipsa perspicue demonstrabimus, mortem poenam esse peccati. ac per hoc neque Adamum, neque ejus posteros potuisse mori nisi culpa praecederet. Deinde probabimus hanc primi hominis immortalitatem non naturalem, sed supernaturalem, non debitam, sed gratuitam, non naturae conditionem, sed gratiae beneficium esse nominandam.

Quod igitur ucl primum, attinet, mortem poenam esse peccati, colligitur cx verbis illis Genes. 2. *Quaecumque dic comederis, morte morieris*. Quorum enim mortis comminatio in praevaricationis poenam, si Adam etiam non peccando moriturus erat? Itespondcbant oliin Pelagiani (teste s. Augustino lib. I. ile peccatorum meritis cl remissione cap. 2.) hunc lociun do mortc animae, non de mortc corporis intelligendum esse, quemadmodum intclligimus illum: *Sine mortuos sepelire mortuos suos*. Sed refellit S; Augustinus hanc explicationem ex verbis illis Genes. 3. *Pulvis es cl in pulverem reverteris*. Dominus enim his verbis Adamum damnat ad eam poenam, quam illi fuerat antea com-

minatus. Proinde unus locus alium explicat, frilum autem est, corpus, non animam, cx pubere faciam esse et per mortmain pulverem rediturum. Quare h. Hieronymus in quaestionibus hebrai laudat Symmachum, quod hoc loco verterit, «ul cumque comederis, mortalis eris, quia videlicet V dam per transgressionem non erat continuo monturns, sed certe mortu obnoxius futurus.

Neque his repugnat quod s. Gregorius lib. 3. t. pislola 14. exponat hunc locum dc morte animae. Nam de utraque morte inlelligi potest, cl pleikcommentarius cril, si explicationem Augustini et Gregorii conjungentes dicamus, Deum mimit. esse Adamo mortem animae, cl consequenter necessitatem moriendi etiam corporaliter, cutn r mortalitas corporis (ul paulo post demonstrati e cx vita animae, idcsl, ex Dei gratia el amicitia : penderet. Immo s. Augustinus lib. 13. detir Dei cap. 12. hunc locum dc triplici morteinteil; propler eandem rationem, quia una est caussa j lcarius, dc morte videlicet animae per amissi gratiae, dc morte corporis per amissionem on r cl dc morte novissima per amissionem gloriati ante eum s. Ambrosius in lib. de paradiso cap.) scribit, ideo dictum, *morte morieris*, elnoa ■. pliciter *morieris*, quia de morte corporis el; mae sermo erat.

Sed praeter hunc locum, habemus altar eaque tam perspicua, ul nullo modo in aliamtentiam detorqueri valeant, quid enim aperti l lis verbis? Sapient. 1. *Deus mortem non f* Sapient. 2. *Deus creavit hominem inextam bilem: invidia autem diaboli mors intrail h beni terrarum*. El Horn. 5. *Per unum tai peccatum in hunc mundum intravit, el p, catum mors*. VA Horn. *G. Slipendiilinpecoliii* El Horn. 8. *Si autem Christus in vobis rst. m quidem mortuum est, propter peccatum etc*. A tat autem s. Augustinus lib. I. «lc peccalon ritis cl remissione cap. 5. Apostolum noltrcere, corpus mortale est propter peccatum; mortuum, quia etiam ante peccatum corpus l: erat aliquo modo mortale, sed per peccatum cjeclum est in necessitatem inevitabilem mona Id autem quod necessario brevi fulurni est.; que jam imminet, usitate dicitur factum. l) : 1. Corinth. 15. s. Apostolus non semel repetiti l veritatem, cum ait: *In Adamo omnes moriimt*. El: *Per hominem mors*. El: *Stimulus morfep catum est*.

His accedunt conciliorum definitione?. Sic cni legimus in concilio milcvilano, can. I. *Placuit. l quicumque dicit. Adam primum hominem vw' lem facium, ita ut sive peccaret, sive nonpar rei. moreretur in corpore, hoc est, de corpore xirel, non peccati merito, sed necessitate m rue, anathema sil*. El in concilio arausicano c 2. *St quis soli Adae praevaricationem su m., etiam ejus propagini asserit nocuisse, aut cert mortem tantum corporis, quae poena pmih t non autem el peccatum, quod mors est oiiii., i per unum hominem in omne genus imniat. r. transisse testatur, injustitiam Deo dabit, couir dicens Apostolo dicenti? Per unum homi-*

peccalum intravit in mundum, cl per peccatum mors in omnes homines pcrtransiit, in quo omnes peccaverunt. Atque his similia leguntur in concilio trident, sess. 5.

Accedat ultimo (ut Patrum testimonia, quacobliasunl, omittamus) argumentum cx ralionc petilum. Aon potest homo defungi vita, nisi uno ex his quatuor modis, ul scilicet aut externa vi opprimatur, aut fame, sitive deficiat, aut morbis cx interna hinnerum intemperie cllingualur, aul tandem senio contabescat. At primus homo snpicnlissimus erat, cl rebus omnibus, quae infra ipsum erant, liberc dominabatur, ul perspicuum est cx nominibus, quae animantibus omnibus imposuit, cl cx illa Dei voce: *Dominamini piscibus maris el volatilibus coeli etc*. Genes. I. cl 2. Quare noverat omnia noxia, cl ea vitare poterat cl debebat, cl nisi vitasset, peccatum haud dubie commisisset, ac proinde non in statu innocentiae pcriisscl.

No autem dormienti noxium aliquid accideret, aut alio modo Adam extrinsecus laederetur, vigilabat ocuhis divinae providentiae el angelorum custodia. Quod enim de homine justo legimus: *Dominus custodiet te ab omni malo*. Psal. 120. Et: *angelis suis mandavit de (e, ul custodiant te in omnibus viis luis*, psal. 90. dubitari non potest, quin etiam dc Adamo . quo tempore justus el amicus Dei erat, dici potuisset.

Il autem ciborum inopia homo non moreretur, providerat Deus mullos arborum fructus, ex quibus si vesci nollet ad vitam sustentandam, plano peccaret. Nam cl Deus dixerat: De omni *ligno comedc dc*. Genes. 2. El ratio naturalis, idcsl. lex diina m corde scripta dictabat necessarium esse uti cibis, quos Deus creaverat.

Ad linee, ne cx humorum intemperie morbi ac mors accidere possent; data fuerat homini justitia originalis, (piae non solum appetitum inferiorem rationi, sed ellam corpus animae perfecte subgiebat. ul liumo in eo stalu felicitatis incredibili pace mlus cl extra frucclur.

Denique ne senio ex debilitato virtutis nutritis contabesceret ac deficeret, costilueral Deus: Aut per usum ligni vitae corroborare vim nutritem; Aulanc transferre homines ad statum gloriac, quam senescendi tempus accederet. Loquor autem sub disjunctione, quia duae sunt opiniones deusu ligni vitae, ul in ultimo capite demonstrabitur.

CAPUT IX.

Imnortalilalem primi hominis supernaturalem fuisse, non naturalem.

Jam vero primi hominis immortalitatem super* naluriilem fuisse, non naturalem, constans eslsandorum Patrum sententia. S. Augustinus lib. (i. de Genes, ad lilcram, cap. 25. *Aliud est, inquit, non posse mori, aliud posse non mori, secundum quondam modum primus creatus est homo immortalis, quod ei praestabatur dc ligno vitae, non dc constitutione naturac* AA paulo post: i&pr-

talis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris. Lib. I3. dc civilal. Dei, cap. 20. loquens de immortalitata primorum hominum, *Qui status, inquit, eis de Iigno vitae, quod in medio paradisi cum arbore vetita simul erat, mirabili Dei gratia praestabatur*. El lib. I. dc peccat, merit, cl remissis, cap. 4. *Si Deus, inquit, Israelllarum vestimentis et calceamentis praestitit, quod per tot annos non sunt obtrita, quid mirum si obedienli homini ejusdem potentia praestaretur, ul animale et mortale habens corpus, haberet in eo quendam statum, quo sine defectu esset annosus tempore quo Deus vellet a mortalitate ad immarlalUalc m sine media morte venlurus? Sicul enim haec ipsa caro, quam nunc habemus, non ideo non est vulnerabilis, quia non est necasse, ul vulneretur: Sic illa non ideo fuit mortalis, quia non cral necesse ut moreretur. Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali, atque mortali etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam*. Neque enim Hcnoch et Elias per tam longam aetatem senectute marcuerunt.

Hoc loco inultis modis docet Augustinus, primi nostri parentis corpus natura sua fuisse mortale, sola autem gratia conditoris immortale. Priino. quia comparat immortalitatem primi hominis cum vestimentis ct calceamentis Israclitarum, quae in solitudine per annos quadraginta obtrita non sunt. Neque enim dubitari potest, quin ea vestimenta el calceamenta naturaliter corrumpi debuerint. Secundo, quia comparat sintum primi hominis ante peccatum cum stalu llnoch et Eliae, quos certum est corpus habere mortale . et aliquando moriturum , tametsi divina gralia per tot saeculorum curricula conservetur. Tertio, quia bis torve dicit, corpus primi hominis fuisse mortale, et a mortalitate ad immortalitatem quandoque sine media morte venturum. Quod si mortale orni, certe natura mortale oral, nisi qtiis ila dcsipial. nl mortalitatem naturae. Quarto, quia dicit, sic fuisse mortale corpus illud, quamvis num quam moriturum, quemadmodum c. iyo nostra vulnerabilis est. quamvis non sit eam ncCESSC vulnerari. Coro autem nostra natura vulnerabilis est, sed diligenti custodia fieri potest, ul numquam vulneretur: Igitur cl illud corpus natura mortale erat, sed divina gralia futurum erat, ul numquam moreretur.

S. Cyrillus lib. 1. in Joan. cap. 15. *nationale*. inquit, *animal homo a Deo productus, quia natura sua incorruptibilis, atque perpetuus esse non poterat, spiritu vitae signatus immortalitatis bonum super naturam suam consequutus est*. Eandem sententiam habent theologi scholastici cum magistro sentent, lib. 2. disl. 19. (piam etiam ratio evidens, ac certa confirmat. . Nam cum hominis natura ex contrariis elementis, atque humoribus constet, intrinsecam potentiam ad corruptionem habet: proinde immortalitas est ei praetor naturam, vel potius supra naturam, mortalitas autem naturalis. Praeterea homo in statu innocentiae generabilis erat. cum ei dictum esset Genes I. *Crescite cl multiplicamini*: igitur cl corruptibilis natura sua, quamvis divino beneficio futurum erat

ul non cornimpcrcliir. Ilcm in slnlu innocentiae natura humana cibo el potu indigebat, ul perspicuum csl ex cap. I. Genes, ubi dantur herbae, atque arborum fructus tum homini, tum animantibus caeleris in escam: At corpus, quod cibo indiget, ul conservetur, cl si non alatur, perit, cccrlc mortale natura sua esse convincitur. Huc Denique perlinet locus ille Scripturae Genes. 3. *Pulvis es, cl in pulverem reverteris*, ul supra initio disputatio nis deduximus.

Objiciet aliquis testimonium s. Augustini ex lih. 13. de civil. Dei, cap. 15. ubi sic legimus: *Constat inter Christianos veraciter catholicam tenentes /idem, etiam ipsam nobis corporis mortem, non lege naturae, sed merito inflictam esse peccati*. Despondeo: Significat his verbis s. Augustinus, moriendi necessitatem, quae ex natura hominis sequulura erat, per Dei gratiam fuisse sublatam, cl ideo mortem, quae nunc regnat in nobis, non lege naturae, sed merito inflictam esse peccati.

Secundo posset objici testimonium concilii li. arausicani, canon. 2. ubi dicuntur injustitiam Deo dare, qui asserunt homines morituros fuisse, quamvis non pcccassent. Nain si mors homini naturalis esset, profecto sine ulla Dei injustitia homines mori possent: quemadmodum animantia caetera sine ulla Dei injustitia moriuntur. Respondeo: Si in puris naturalibus homo fuisset conditos, potuisset utique sine ulla Dei justitia mori: quia vero Dei benignitate moriendi necessitas ab hominis natura sublata, cl in peccati stipendium commutata fuerat: non potuit sine injustitia lieri.nl homo sine ullo culpae merito morerclur. Praeterea mors, homini in puris naturalibus condito natura debitum fuisset, nunc sine dubio poena est: Poena autem justa esse non potest, nisi quam culpa praecessit. Quare injustitiam nunc Deo daret, qui diceret hominem ex naturae debito, non ex peccati merito vitam linire.

Objici posset Ultimo, Anirnam rationalem natura immortalem esse, proinde corpus illi dandum fuisse, quod esset naturaliter immortale, ac per hoc immortalitatem homini naturalem esse, mortalitatem autem praeter naturam. Respondeo: Animae rationali, qua immortalis est, corpus immortale aptissime congruebaUquiutamen eadem anima corporis forma est. simpliciter ei corpus attribuendum fuit, quod esset aptum ad functiones, quas eadem anima in corpore exercere debebat.

Porro functiones, quas nunc exercemus, cl quae nobis etiam iu statu innocentiae exercendae fuissent, requirunt corpus ex contrariis humoribus cl qualitatibus temperatum, ex qua temperatione moriendi necessitas naturaliter sequitur. Itaque absolute corpus primi hominis natura sua mortale dici debuit per gratiam opificis immortale.

CAPUT X.

Paradisum terrestrem, corporalemque fuisse, in quo Adam in statu innocentiae habitavit.

Disseruimus hactenus de gratia et de immortalitate primi hominis, idcsl, de bonis animi et cor-

poris eidem n conditore concessis: nunc ile bonis externis, de paradiso cl ligno vitae breviter (liserémus.

Est autem prima quaestio: *Fuerilne paradiui locus aliquis verus, cl corporalis, ul Scriptura in libro Gcnescos significare videtur, an potius tp-vitalis, ac* (ul sic loquar) *allegiiriciis.yiind'l*. runt ex veteribus, qui lotam illam historiam paradiso, de fluminibus et arboribus destruere, clm mera.s allegorias transmutare voluerint. Aoh <-i sententia Philonis hebraei in lib. I. Allegori-m. Valentini haeresiarchae apud ircnoeuni bb. I. versus haereses, cap. 1. ante medium, clOrigins commentario libri Gcneseos. Sed nostro sacculo (quod mirum videri debet) sententiam jam olimi Patribus damnatam, iterum revocavit ad lucem, propugnare conatus est Franciscus Georgius tom. 1. problematum, exponens illa vcrba: *Plantaverat Dominus paradisum voluptatis* Genes. 2 ft in Harmonia mundi cantico 1. Ioin. 7. cap. 21.g; jus rationes paulo post refellemus.

Igitur paradisum locum fuisse corporeum, phlis veris corporalisque plenum, cl vero fonte. f. ininibusque irriguum, probare possumus. 1'rimoti divinis literis, quae ila describunt paradisum, ambigi non possit quin sil locus verus et corper, lis. Genes. 2. *Plantaverat autem Dominus De. paradisum voluptatis a principio, et in eop- hominem, quem formaverat*. At plantari corp, est, cl homo corporalis et animalis, qualem itii-Adamum omnes fatentur, in loco voro clcurp r pnni debuit. Item ibidem additur. *Fluvius egridi. balur de loco voluptatis ad irrigandum* poracisum, *qui inde dividitur in quatuor capita*, nomen *uni Phison etc*. At flumina isla vera, corporalia, aspectabilia, navigabilia cl potabilia sunt. cl perspicuum est de Euphrate cl Tigri nolissin; maximisque fluminibus. Rursus cap. 3. Adam. Eva absconderunt se inter ligna paradisi, cons: runlque sibi perizomata de foliis ficus. Eranligi in paradiso vera et corporalia ligna, interquacl 1ère polcrani homines veri cl corporals: eranleii: folia ficulnea vera, quibus vera hominum membri legi poterant.

Denique ibidem legimus ejectum fuisse Adamin de paradiso, cuslodiamque angelorum adhibitam, ne aditus ei palerci ad lignum vitae. At si lignor vitae fuisset solum spiritale, sapientia videlicet.; virtus aliqua, ut quidam somniant, tanta diligenti Deus non cavisset, ne ad ipsum hominibus adilco pateret. Siquidem in lib. Proverb, cap. 3. ubi si-pienlia dicitur lignum vitae passim homines imitantur ad sapientiam cl virtutem.

Accedant Secundo testimonia Patrum, qui se-lenitam Ongcnis, ul plane erroneam, et cum orthodoxa fide pugnantem refellunt. S. Methodius pud Epiphanium in ha.ercsi, quae est Gl. Pnradius. inquit, *unde in primo parente ejecti sumw. ex hac terra pala.ni csl locus eximius ad jueur, dani quietem, cl vitam meliorem sanctis destin: lus*. Ab ipso *Pigris et Euphrates, et reliqui /Tum; qui illic /profunduntur, hic apparent fluxiorum excursus in nostrum continentem* inirtidanlc.i 7V,7i *enim ex supernis de coelis effunduntur, ac*

eliduntur nam neque sustinete potuisset terra,ut tantam,aquae molem aeervatim ex alto dilabcn-
leni susciperet etc.

S. Epiphanius in cpistol. ad Joan, episcopum bierosolymilanum: Quis, inquit, *audiat in tertio coelo donantem nobis Origenem paradisum, el illum, quem Scriptura commemorat, de terra ad coelestia transferentem, el omnes arbores quae scribuntur in Genesi sic allegorice inteUigenlem, quod scilicet arbores angelicae fortitudines sint, cum hoc veritas non recipiat.*

S Hieronymus in cpM. ad Pammacliium dc erroribus Joan. hicrosolym. enumerans Origcnis errores: *Sextum.* inquit, quod sic *paradisum allegorize!, ul historiae auferat veritatem, pro arboribus angelos, pro fluminibus virtutes coelestes* ùdclliqñs. *totamque paradisi continentiam tropologica interpretatione subvertens.* Et in comment. cnp. 10. Daniel, exponens illud : *in dic autrui vigesima et quarta mensis primi eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.* Lude, inquit, eorum *deliramenta conticescant, qui umbras cl imagines in veritate quaerentes, ipsam conantur evertere veritatem, ul flumina el arbores, el paradisum putent allegoriae legibus se debere subruere.*

S. Joannes chrysostomus liom. 13. in Genes.*Idcirco,* inquit, *nomen loci Scripturis inseruit b. Moyses,ul non liceat nugari volentibus imponere simpliciorum auribus ac dicere, nullum esse in terra hortum, quem dicunt paradisum, sed in coelo, cl fabulas quasdam ejusmodi somniare.*

S. Augustinus lib. 13. de civitate Dei cap. 21. postcaquam pluribus verbis confutaverat ros. qui paradisum ila spiritalem faciebant, ut corporalem esse negarent, concludit hoc modo://aec *cl si qua alia commodius dici possunt,de inlciligendo spiritualet paradiso, nemine prohibente dicantur, dum tamen cl illius historiae veritas fidelissima rerum gestarum narratione commendata credatur.* Et lib. 8. de Genes, cap. I.eorum sententiam probari sibi affirmat, qui paradisum corporalem simul,cl spirilualet fuisse docent. E quorum numero csl s. Ilasilius, qui in lib. de paradiso, tametsi Origcnis, et orrorum ejus non fecerit mentionem, exponit tamen narrationem dc paradiso , clsecundum historiae veritatem et secundum inlelligcntiani spirilualet. Quod idem fecisse s. Ambrosium paulo post demonstrabo. Vide etiam 'l heodorel. quncst.24.el 29. in Genes. Joan, damascen. lib. 2. de fide orthodoxa cap. II. Dedam, Enchorium cl Ilupcrlum in cap. 2. lib. Genes, adde et .diolastieos doctores in 2. sentent, diskII/.Omnes i'nim communi consensu paradisum corporalem faciunt.Adde postremo argumenta Francisci Gorgii levissima esse, ul merito mirari possis, virum , alloqui ductum, ob tam debiles ratiunculas a communi lotius Ecclesiae sententia recedere potuisse.

CAPUT XI.

Solvuntur objectiones.

Igitur prima ejus objectio talis est. Ausquam le. gilurin Scriptura, paradisum in terra fuisse plan.

Dctuonxi Vol. IV.

talum. Respondeo: Satis id colligitur ex eo quod dicitur plantatus. Aeque enim nisi in terra plantari queunt horti. Quod idem apertissime docent arbores el flumina cl caetera quae in paradisi descriptione ponuntur. Alioqui eadem forma argumentationis ita colligere possemus;Nusquain legimus in Scriptura primum hominem habuisse praecordia: non igitur habuit ille praecordia.

Secunda objectio: Si paradisus terrenus et corporalis esset, certe tertia die condi debuisset,tunc enim jussu Dei protulit terra herbam virentem et omnes arbores. At paradisi el arborum ejus productio post sextum diem facta describitur. Respondeo: S. Rasilius in lib.de paradiso existimat, paradisum. ejusque arbores creatas fuisse speciali quadam providentia Dei non cum caeleris plantis tertia die. sed scorsim alio tempore. Sed possumus etiam dicerc. arbores paradisi, alque adeo ipsum paradisum tertia die fuisse conditum , caeleruin quia res cral maxime memorabilis, fusius descriptam fuisse productionem ejus post narrationem operuin sex dierum. Aum Adami quoque productio ex limo terrae. cl Evae ex latere viri describitur post narrationem operum sex dierum, cl tamen constat cos creatos fuisse sexta die. Fortasse etiam ideo interpres lalinus reddidit:Planlaverat *autem Dominus paradisum,* et non. Plantavit Dominus paradisum; ul signilicarcl, non tunc primum conditum paradisum , sed mullo antea, nimirum tertia dic.

Tertia objectio: Frustra paradisus ille terrenus creatus fuisset, quippe qui nulli usui esset futurus.cum non ignoraret Deus hominem peccatum el ex eo loco projiciendum. Respundeo:Tbeodoretmn q. 24. in Gcn. annotavit, non frustra conditum paradisum, quamvis Adam omnino modico tempore in eo habiturus esset-, primum quidem quia non parum utilis esse potuit homini deinceps ad peccatum fugiendum recordatio tam jucundae habitationis, a qua ob inobedienliam se excidisse noverat. Deinde quia Deus non punit homines antequam peccent, neque desinit eis benefacere ex eo solum, quod praevidet peccaturos. Addunt ahi nunc etiam usum esse aliquem paradisi, cum in eo Enoch et Elias habitare credantur. Addi polesl, utilem quoque nunc esse nobis terrenum illum paradisum. ut in descriptione illa tam insignis loci . tamquam in imagine quadam intueamur excellentiam spiritalis ac coelestis paradisi. Denique si non frustra datum fuit homini ul posset non mori el non peccare, el ul originali justitia insignis esset, quamvis non ignoraret Deus hominem peccatum el moriturum, el dona illa eximia brevi amissuruimprofeclo nec frustra dici debet conditus paradisus, tametsi Adatnus eo diu non esset usurus.

Quarta objectio: S.Hieronymus in quaestionibus hcbraicis, exponens illud: *Plantaverat Dominus paradisum voluptatis a principio, scribit,* paradisum ante coelum el terram fuisse creatum: At fieri non potest, ul paradisum terrenum cl corporalem Hieronymus crediderit ante coelum el terram e.xlilisse: igitur sententia s. Hieronymi paradisus non est terrenus ct corporalis, sed divinus el spi-

ritualis. Respondeo: S. Hieronymus aut eo loco ex aliorum sententia loquitur, ut saepe fecit in commentariis epistolae ad Ephesios, et in aliis locis: nunc significare voluit, paradisum conditum fuisse, antequam coeli et terrae fabrica omnino perficeretur, quod verissimum est. Nunc etiam si tertia dic, qua paradisus conditus creditur, coeli et terrae opificium inchoatum esset, non lumen absolutum erat. Nam quarto die coelum sydenbus, quinto autem et sexto terra animantibus ornata fuit. Certe de s. Hieronymi sententia nullo modo dubitari potest, ut paulo ante ex verbis ejus ostendimus.

Addere possumus ad has quatuor Francisci Georgii objectiones, duas alias.

Esi igitur quinta objectio, qua utebantur veteres Valentiniani et Origeniani; Apostolus Paulus in epistola posteriore ad Corinthios, cap. 12. scribit se raptum fuisse in tertium coelum, et continuo id ipsum repetens, dicit, se raptum in paradisum: igitur in (cilio coelo est paradisus. Respondeo: B. Methodius apud Epiphanius locis antea notatis docet, duos fuisse Apostoli raptus, unum in tertium coelum, alterum in paradisum, proinde non debere ex hoc loco colligi, in tertio coelo esse paradisum. Facilius responderi potest, non esse eundem paradisum, ex quo ejectus fuit Adam, et in quem raptus fuit Paulus, nec recte docet commentarius s. Ambrosio adscriptus in cap. 6. prioris ad Corinthios. Vox enim *Paradisus* locum deliciarum, sive hortum significat, et in Scripturis interdum accipitur pro paradiso corporali. non solum Gen. 2. et 3. sed etiam Ecclesiaslae 2. Ibi enim nos legimus: *Feci mihi hortos et pomaria, in horto habetur. hortos et paradisos.* Et Genes. 4. *Emissiones tuae paradisus malorum punitorum cum pomorum fructibus.* Interdum autem pro paradiso spiritali, cujus corporalis ille figura fuit. ut Execl. 28. *In deliciis paradisi fuisti.* Lue. 23. *Hodie merum eris in paradiso.* Et Apoc. 2. *Vincenti dabo edere de ligno vitae, quoties ceteri in paradiso Dei mei.* Et sine dubio sic accipiendus videtur paradisus 2. ad Corinthios. 12.

Sexta objectio ducitur ab auctoritate s. Ambrosii, qui non solum in libro de paradiso locum illam narrationem mystico et spiritaliter explicat, sed etiam in epistola 42. ad Sabinum, jam (ut ipse dicit) veteranus sacerdos, interrogatus a Sabino per litteras. quid sentiret de paradiso, respondit: *Se de ea re librum integrum scripsisse, et commemoratis aliorum sententiis, dicit, in eo convenire omnes, ut spiritu. Iis scilicet: Omnes, inquit, congruunt, in paradiso et lignum vitae radicatum et lignum scientiae. quae discernat bonum et malum: caetera quoque ligna plena vigoris, plena vivificationis spirantia et rationabilia. Ejus quibus colligitur paradisum ipsum non terrenum videri posse. non in solo aliquo: sed in nostro principali, quod animatur et vivificatur animae virtutibus et infusione Spiritus Dei.* Respondeo: S. Ambrosius non negavit, paradisum, in quo fuit Adam, corporalem fuisse, sed eo posito, ut coram ex historia sacra, locus fuit: non explicandis paradisi significationibus atque mysteriis occupatus. Quod multis modis probari possumus.

Primo: Quia in libro de paradiso cap. 1. habetur haec verba: *In hoc ergo paradiso Deus hominem posuit, quem plasmavit. Intellige. quod non eum hominem, qui secundum imaginem Dei est, posuit: sed eum qui secundum corpus: incorporalis enim in loco non est.* Haec verba salis aperte indicant, paradisum ex Ambrosii sententia ius esse corporalem, cum in eo positus fuerit Adam, quae corpore, non quae spiritu praeditus erat.

Secundo: Quia in eodem libro, cap. 3. fatetur Ambrosius de paradiso egredi flumina illa. Pisonem, Geon, Tigrim et Euphratem; et explicat, Pisonem ipsum esse Gangem, Geon autem Nilum, (lumini verissima atque, notissima. Et addit Tigrin et Euphratem, quae fluunt de paradiso. ipsa esse quae in mediam includunt Mesopotamiam, ut inde ea regnum nomen acceperit. Quod si flumina corporalia in paradiso oriri, et inde egredi s. Ambrosius credit, profecto paradisum ipsum corporalem fuisse numme dubitavit.

Tertio: Quia in eodem libro cap. 7. proponit quaestionem, unde mors Adae acciderit, utrum a natura ligni, an a Deo; et respondet, mortem utque a natura ligni, neque a Deo accidisse, sed ab inobedientia Adami, qui de fructu ligni veluti gustare praesumpsit. In qua quaestione, et quaesitionis solutione, pro comperto accipit illud lignum fuisse corporale.

Quarto: Quia in epistola 42. supra citata ad Sabinum, postquam dixerat, varias de paradiso extare sententias, ita subjungit: *Nam Josephus, inquit, ulpol. historiographus, locum dicit refertum rboribus. virgullisque plurimis. irrigari etiam flumine. qui dividitur in quatuor rivus etc.* Ibi Josephum non damnat, sed lanium indicat, cum historicum de solius historiae descriptione fuisse sollicitum, Ex quo intelligimus, historiam rei publicae ab Ambrosio non negari. sed omitti utrem tam, atque ab aliis explicatam, alloqui non diceret, Josephum vel historiographum, paradisum corporalem descripsisse, sed ut Judaeum nihil nisi corporales delicias somniantem.

Quinto: Quia in eadem epistola dicit, omnes in eo convenire, ut in paradiso fuerint ligna spirantia et rationabilia. Quod quidem si de paradiso mystice accepto intelligatur, verum erit, si de paradiso simpliciter, neque verum est, neque potuit s. Ambrosio in mentem cadere, ut id verum crederet. Nam, ut omittam scripta s. Epiphani contra Origenem, negantes paradisum corporalem, quae non videntur incognita s. Ambrosio esse polius: Certe legerat idem Ambrosius librum s. Itasili de paradiso. Quemadmodum enim ex hominibus Basilii de opere sex dierum, composuit Ambrosius suum Exameron, ita et libro ejusdem de paradiso multum, in suum librum de paradiso transtulit. Itasilius apertissime paradisum corporalem fuisse scribit, et simul mysticas ejusdem paradisi significationes exponit. Quod igitur Ambrosius ait, paradisum ipsum non terrenum videri posse, non in solo aliquo, sed in nostro principali, non de quocumque paradiso accipiendum est. sed de eo lanium, in quo paulo ante dixerat, inesse ligna spirantia et rationabilia.

CAPUT XII.

*.locion terrestris paradisi, a cognitione
humana remotissimum esse.*

Altéra do paradiso quaestio est: *In qua parte terrarum sil paradisus.* Quidum arbitrari sunt, locum orheui terrarum esse paradisum illum, de quo Scriptura loquitur Genes. 2. In qua sententia videtur esse Josephus lib. 1. ailiq. cap. 2. ubi dicit, Fluvium qui paradisum irrigabat, esscamnemqucndatn totam terram ambientem, quo nomine Oceanum significasse creditur. Sed repugnat huic sententiae Scriptura divina. Nam si Deus hominem extra paradisum de limo terrae formatum in paradisum introduxit, ac deinde e paradiso ejectum in eam regionem reduxit ubi conditus fuerat, ul legimus Genes. 2. el 3. quomodo fieri potest, ul sil universa terra paradisus? nisi forte extra orbem terrarum fuerit limus ex quo Adam formatus fuit, cl ipse Adam post lapsura extra universam terram pulsus fuerit, ul omittam custodiam angelorum paradiso appositam, ne hominibus reliquam terram incolentibus aditus ad paradisum pateat. Accedit quoque scriptorum pene omnium consensus, qui paradisum quoddam esse volunt orbis terrae pomarium. cl quasi regiam principis animalium.

Alia sententia in allero extremo aliorum est, qui docent paradisum esse extra locum terram, quam nos incolimus. Existimant enim terram nostram undique cingi ab Oceano. Oceanum autem cingi ab alia terra, longe majore, cnmque esse el nominari paradisum. Tribuit hanc sententiam s. Ephrem llar-Cepha in libro, quem scripsit do paradiso. Sed neque haec sententia salis cum divinis literis, aut Patrum traditione congruit. Siquidem Tigris el Euphrates cl caetera flumina. quae oriuntur e paradiso, in hac terra nostra inveniuntur. neque credibile csl ca per immensum tractum ad nos pervenire cx illo alio orbe lenarum. qui tingitur ultra oceanum. Deinde videtur jam salis compertum variis inultorum navigationibus, neque ab occano cingi omnem lenam, neque esse ultra oceanum aliam terram. Denique communis csl opinio, cl secundum versionem LXX. interpretum colligitur cx ipsa divina Scriptura Genes. 2. paradisum silum esse ad orientem. Ex quo sequitur ul sil falsum ab eo cingi oceanum universum.

Tertia csl aliorum sententia, paradisum esse locum quondam sublimem, ct usque ad globum lunae pertingentem. Tribui solet haec sententia venerabili Ilcdac; scd in ejus operibus nusquam eam reperire potui. Exstat autem in quadam glossa Bridferli Ilimcsicnsis ad cap. 11. Bedae de ratione temporum, el eam refert nec refellit Petrus Lombardus in 2. lib. sententiarum distinet. 17. At profecto incredibile est cum esso situm paradisi, lum quod ca regio insaluberrima sil, atque, ndeo inhabitabilis propter nimiam aeris subtilitatem, et perpetuam agitationem, tum quia si lania esset ejus l ci sublimitas, ab aliqua regione paradisus conspiceretur, el vel nobis, vel anlipodis nostris aliquando solis cl lunae conspectum eriperet: prae-

sertim cum eadem illa opinio ad orientem paradisum constituat, ul perspicuum est ex glossa Bridferli supra citata, Turii denique quia si ulla esset proportio altitudinis paradisi ad latitudinem, non suillcerel lotius terrae amplitudo ad basim ejus capiendam; siquidem mathematici demonstrant, a superficie terrae usque ad globum lunae intercedere spatium supra Centura millium militariorum. Sed fortasse auctor ejus sententiae hyperbole uti voluit, ul cx altitudine hypcrbolica paradisi excellentiam demonstraret, ul admonet s. Thomas 1. part. qu. 102. arlic. 1. Quemadmodum inlelligimus verba s. Basilii qui in lib. de paradiso scribit, paradisum ob silus sublimitatem nullas icnebras admittere; cl Joannis damasceni, qui lib. 2. de fide, cap. 11. scribit, paradisum esse terra nostra sublimiorem; et Ilupcrli, qui lib. 1. in Genes, cap. 37. scribit. paradisum esse locum coelo proximum; cl denique Alchimi Aviti, qui lib. 1. carminum de initio mundi cap. 9. de paradisi situ ita cecinit.

*Ergo ubi, transmissis, mundi caput tncipif. Indis,
Quo perhibent terram confinia jungere coelo,
Lucus inaccessa cunctis mortalibus arce
Permanet.*

Quo allusit Cl. Marius Victor cuin libro primo carminum in Genesim ait:

*Eoos aperit felix qua terra recessus,
Editiore glubo nemoris paradisus amoeni,
Panditur, et teretis distinguitur ordine sglvae.*

Quaria sententia est reccnliorum quorundain Augustini Eugubini, Hieronymi ab Oleastro, Francisci Yalabli in annotationibus ad cap. 2. Genes, el Cornelii Jansenii in cap. 113. Concordiae evangehae, qui existimant paradisum fuisse in Mesopotamia, sed diluvii tempore ita ejus pulchritudinem cl amoenitatem periisso, ul nullum remanserit vestigium paradisi, ct jam neque sit opus custodia chérubin el flammei gladii, el non solum hominibus quibuscumque, sed etiam bestiis pateat ad eum locum aditus.

Mihi vero nullis de caussis haec sententia non probatur. Primum, quoniam csl opinio nova. cl repugnans communi doclorum consensui, non solum Patrum, sed etiam scholasticorum. Deinde in ipso paradiso oriebatur fluvius, qui inde dividebatur in quatuor capita, quorum nomina sunt Euphrates, Tigris, Phison el Geon: at in Mesopotamia nullus ejusmodi fluvius oritur. Fluunt quidem per Mesopotamiam Euphrates el Tigris, caelorum non ibi oriuntur. sed in Armenia fontes suos habent. Quare secundum hanc rationem Armeniae potius (quod limen nullus dixit) quam Mesopotamiae paradisi nomen congrueret. Porro Phison et Geon neque in Mesopotamia fontes habent, neque in ea ullo modo repcriunlur.

despondent aliqui In Mesopotamiam Euphratem el Tigrim conjungi, at paulo post iterum separari, atque ita effici quatuor capita ac voluti llumma; ct quidem duo priora esso Tigrim ct Euphratem, duo posteriora Phison ct Geon. quamvis his nominibus hoc tempore non vocentur. Sed non videntur salis

apta responsio: nam Scriptura non dicit, flumina aliunde venientia in paradiso conjungi, sed inde primum exoriri, et post egressionem de paradiso dividi in quatuor capita: 7ufius (inquit Scriptura) *egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita*. Itaque quod in .Mesopotamia nullus oriatur fluvius; sed flumina jam divisa aliunde venientia. illic cernantur, argumento est, non fuisse in eo loco, neque esse paradisum.

Deinde Phison et Geon dicuntur circuire varias regiones, illa autem duo capita, quae nascuntur ex divisione Tigris et Euphratis brevissimo recessu tractu in mare persicum demerguntur. Si tamen verum est quod isti dicunt. Nam alioqui ego inspiciens tabulas geographicas non video Tigrim et Euphratem post conjunctionem iterum sejungi, sed simul in mare persicum exonerari. Non igitur dici possunt duo illa capita Phison et Geon.

Ad Haec Phison et Geon a nullis gravissimisque scriptoribus dicuntur esse Ganges et Nilus. Sic enim docet Josephus lib. I. antiquil. cap. 2. Epiphanius in epist. ad Joan, hierosolymit. Ambrosius lib. de paradiso, cap. 3. Hieronymus in locis hebraeis, Augustinus lib. 8. de Genes, cap. 7. Alclii-inus Avitus et Claudius Marius Victor locis paulo ante citatis, Euclerms in Genes. cl. iii. Et quod majus est, Hieremias 2. ubi vulgata editio habet: *Quid Ubivis in via Aegypti, ul bibas aquam turbidam?* In Septuaginta interpretibus legitur: *Ul bibas aquam Geon*. Et s. Hieronymus in commentario ejus loci testatur semper in communi editione fuisse Geon. Neque repugnat vulgata editio cum editione Septuaginta, siquidem aquam Nili, qui a Septuaginta interpretibus dicitur Geon, vere turbidam esse testatur in eodem loco s. Hieronymus.

Adde etiam quod ipsa divina Scriptura Eccl. 24. docere videtur, Phison et Geon, esse Gangem et Nilum: *Qui adimplet, inquit, quasi Phison sapientiam, et sicut Tigris in diebus novorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis: qui mitit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi (icon in die vindemiae*. Quo loco Rabon. Jansenius. et alii interpretes sine dubio per Phison, Gangem, per Geon Nilum intelligi volunt. Nam Ganges est fluvius amplissimus, et hoc ipsum significat nomen Phison, dicitur enim a *ph* quod est redundare, quia praeter caetera flumina impleri solet. Et ita hanc etymologiam alludit Ecclesiasticus dicens: *Qui adimplet quasi Phison, sapientiam*.

Porro Nilus incrementum accipere incipit post solstitium aestivum, et in tempore vindemiae plenissimum esse solet. Et ideo dixit Ecclesiasticus, *Ei sicut Geon in die vindemiae*. Praeterea ut recte notavit Jansenius, comparare volens Ecclesiasticus sapientiam Dei quinque celeberrimis fluminibus, descripsit ea flumina illo ordine, quem vere inter se habent: Primus enim ab oriente est Ganges, secundus Tigris, tertius Euphrates, quartus Jordanis, ultimus Nilus. Itaque ipse ordo narrationis cogit, ut per Phison intelligamus Gangem, per Geon Nilum, cum videamus primo loco nominari Phison, ultimo loco Geon, neque ulla ratio esse possit cur

Jordanis prius nominatus sit quam Geon, nisi quod prior est, quoad silum. Quod si Phison et Geon sunt Ganges et Nilus, ut lot, etiam graves auctores constanter affirmant, profecto neque capitulum ex Tigris et Euphratis disjunctione exorta dici possunt Phison et Geon, neque in Mesopotamia collocandus est paradisos, cum duo ista flumina paradisi ad Mesopotamiam nulla ratione pertineant.

Ex quo etiam refellitur quod alii dicunt, Phison et Geon fuisse quidem circa Mesopotamiam, sed aut mutasse vocabula, aut exaruisse. Quamquam hoc postremum repugnat expresse Scripturae sacrae, quae ut diximus Eccl. 24. indicat, Phison et Geon fuisse flumina ingentia, qualia non facile ut arescunt, nec praeter Tigrim et Euphratem, in regione conspiciuntur. Nam etiamsi quis obstiteret, contenderet, Phison et Geon apud Ecclesiasticum non esse Gangem et Nilum tamen nullo modo tegere posset esse flumina maxima et celeberrima, non autem exundantiam, aut ramos aliorum fluviorum: nisi vellet Ecclesiasticum inepto comparare summam affluentiam divinae sapientiae exiguis: et eosdem exiguos fluvios conjunxisse «liberrimis fluminibus Tigri et Euphrati».

Accedit ad haec, quod paradisos ille describebat a s. Basilio in libro de paradiso, a Joan, datas: in no lib. 2. de fide. cap. 11, a s. Augustino lib. II. de civil. Dei, cap. 10. Ab Alchimio Avito, et Clodov. Mario Victore, et aliis supra citatis. Isidor lib. II. etymolog. cap. 3. et aliis communiter, ut fuerit in eo verum perpetuum. nulla frigora, nulli aestus, nulla pluviae, nives, grandines, nullae etiam nubestiones ipsum significat Scriptura, cum dicitur primos lirines in paradiso fuisse nudos.

Hic (inquit Alchimius) verum assiduum coeli clementia servat.

Turbidus auster abest, semperque sub aere sud.

Subila diffugiunt jugi cessura sereno.

Aec poscit natura loci quos non habet imbres,

Sed contenta suo dolantur germina rore.

Sic cum desit hyems, nec torrida fervent aestas,

Fructibus autumnus, verum floribus occupat annum

At Mesopotamia, quamquam est amoenissima regio, sua tamen habet frigora, suos aestus, pluvias, grandines etc. Neque responderi potest, ob diluvium mutatam esse magna ex parte loci illius felicitatem. Nomen diluvium non mutavit silum locorum, et aeris temperamentum. linque perierint ob diluvium arbores, perierint fructus et flores, (empenimentum aeris perire non potuit. Quo mugis Lutlierum miror, qui in comment. 2. cap. Genes, scribit in paradiso non fuisse hycmem. sed verum perpetuum, et tamen contendit, paradisum fuisse Syriam, Mesopotamiam, Aegyptum et Damascum, in quibus regionibus non polesse fuisse verum perpetuum, nisi velitis (ut fuerit cursus solis, quam nunc est.

Accedit postremo, quod sententia est gravissimorum auctorum, Enoch et Eliam translatos esse in paradisum, unde expulsus fuit Adarn. atque illic nunc vilam felicissimam degere. Credo nutem nemini unquam venisse in mentem, ut diceret, Enoch et Eliam translatos fuisse in Mesopotamiam. Videri etiam irenaeum lib. 5. adversus haeres, cap. 5. ubi ex

traditione presbyterorum, qui apostolos audierunt, scribit, Enoch cl Eliam translatos cssc in paradig-
m, ubi iuit Adam. Vide cliam Alhanasium in lib. Mvecpisl. Quod nlcoona synodus etc. Hieronymum in eplsl.ad Pannnacli.de erroribus Joan.hierosoly-
niil.cl Augustin, lib.I. dc peccat, merit, cl remiss, cap. 3. cl lib. 2. peccat, orig. cap. 23. El confir-
malur haec sententia cx illo Eccles. 44. *Enoch placuit Deo, cl transutus esl in paradisum, ul del gentibus poenitentiam.* Aon csl quidem in co-
dice graeco vox illa (in paradisum) tamen csl in omnibus codicibus vulgatae editionis lalinae ,
quam rejicere non possumus, si concilio generali iridcnlino, sess. 3. (ul debemus) obtemperare vo-
lumus.El quamquam vox (paradisi) quemlibet hor-
tum significare possit,ul supra diximus,tamen cum in Scriptura absolute ponitur,non solet signillcarc,
nisi eximium illum paradisum, in quo fuit Adam; aul cum, cuius ille figura fuil, idesl, coelestem. Certum autem esl Enoch in coelestem paradisum non ascendisse,nemo enim inde descendet, ul del gentibus poenitentiam.

CAPOT XIII.

Solvuntur objectiones.

Neque vero ejusmodi sunt argumenta sententiae contrariae, ut solvi non possint.

Objiunt enim Pruno, quod Scriptura testotur paradisum plantatum fuisse in Eden ad orientem , Genes. 2. Eden autem locus sil prope Charam in Mesopotamia, ul intelligi potest cx illo Ezcchiel. 27. *Charan el Chenc cl Eden negotiatores tui.* Et ex illo 4. Regum 14. A'umquûl- *liberaverunt Diigentium singulos, quas vastaverunt Patres mei,Goran videlicet, et Charan cl lleseph cl filios Eden qui erani in Thalassar.* El denique ex illo Genes, I. *Egressusque Cam a facie Domini,habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.* Secundo, Quod in Mesopotamia reperianlur flumina quae dicundur fuisse in paradiso. Tertio, Quod ea sil regio amoenissima.

Sed Respondemus: Vocem *Eden* in Scriptura nunc cssc nomen loci, nunc vero significare delicias scu voluptatem, ut notum est linguae hebrairac peritis. El quidam in locis citatis Eden esse nomen loci perspicuum est, sed non esse eum locum. unde ejectus fuil Adam, non leve argumen-
tum esse videtur,quod in eodem dicatur habitasse Eam.nisi quis ila desipiat,ul existimet datum fuisse Camo pro exilio paradisum. Praeterea cx Eden.ubi erat paradisu,oriebatur flmncn.qiiod inde dividitur in quatuor capita Gen. 2. At cx Eden. quod est prope Mesopotamiam nullum ejusmodi flumen oriri compertissimum est.In secundo autem cap. Genes, non esse nomen loci, sed voluptatem significare salis nobis persuadet auctoritas editionis vulgatae, cis. Hieronymi,qui non solum ila vertit,sed etiam m quaesi, hebraicis notai , sic vertisse Symmachum, ct ipsos cliam Septuaginta.Quod attinet ad flumina, ct loci amoenitatem, jam ostendimus in Mesopotamia nullum oriri ex fluminibus paradisi;

neque eam cssc amoenitatem,quae fuisse, dicitur in paradiso. Proinde eam sententiam melius refelli, quam confirmari argumento fluminum ct amoenitatis.

Est aliud argumentum quod contra nos fieri posset de fontibus Euphratis el Tigris, qui noli esse perhibentur. Sed respondent s. Augustinus lib. 8. de Gen. cap. I.Tlicodorctus quaesi. 29. in Genes, cl Rupertus lib. 2. in Genes, cap. 24. Sed unius Augustini verba hoc loco adducemus: *Quoniam.* (inquit s. Augustinus) *locus ipse paradisi a cognitione hominum est remotissimus.inde quatuor aquarum paries dividi credendum csl,sicut fidelissima Scriptura testatur. Sed ca flumina, quorum fonles noli esse dicuntur,alicubi isse sub terras el post tractus prolixarum regionum locis aliis erupisse, ubi tamquam in suis fontibus noti esse perhibentur. Nam hoc solere nonnullas aquas facere, quis ignorai?*

CAPUT XIV.

Paradisum adhuc superesse.

Tractatur alia quaestio a theologis: *Num aquae diluvii paradisum destruxerint.* El quidem recentiores illi, quos capite superiore nominavimus, Eugubinus, Jansenius, cl alii,omnino contendunt, nusquam in terris nunc extare paradisum illum in quo Adam habitavit.Quod probanl tum ex cap. 7. Gen. ubi dicuntur aquae diluvii cooperuisse omnes montes excelsos sub omni coelo, tum quia paradisu in Mesopotamia silus oral, quae regio notissima csl, nec in ca ullus cernilur paradisu.

Quia vero nullum unquam ex veteribus legi, qui paradisum terrestrem,vel aquis diluvii, vel alia de caussa periisse scripserit; el contra legi plurimos, qui illum extare ailinnant, ul scholasticos fere omnes, in 2. sentent, dist. 17. cl s. Thomam I. p. quaesi 102. art. L ac praeterea veteres Patres. Irennoum, Hieronymum, Augustinum,Theodorem, Redam, Alchimum Avilmn el caeleros, capite superiore citavi, non facile auderem u tam communi, celebrique opinione recedere. Praesertim cum s. Augustinus videatur fidem catholicam hoc referre, cum sic loquitur m 2. lib. de peccato originali cap. 23. *Longe aliter si habent quaestiones istae. quas esse praeter fidem arbitratur, quam sunt illae, in quibus salva fide, qua, Christus sumus. aul ignoratur quid verum sit. cl sententia definitiva suspenditur, aul aliter quamesl. humana el infirma suspicione conjicitur, vetuli cum quaeritur qualis,vel ubi sit paradisu.ubi constituitDeus hommem quem formavit ex pulvere: cum tamen esse illum paradisum fides Christiana non dubilet.* Haec ille.

Nec videtur salis apto responderi, si dicatur. Augustinum non velle significare, paradisum nunc exstare, sed non cssc rem fictam, aul parnbolicam id. quod in Genesi do paradiso narratur. Nam in primis quaestiones illae, quao salva fido disputari possunt, qualis sil, el ubi sil paradisu, praosup-

ponunt, paradisum esse diam nunc in rerum natura; alioqui posset eliam. vel potius deberet quaeri: Situe paradisus, nnleqiinnī quaeratur, qualis sit, vel ubi sil. Deinde id cognosci potest ex alia quaeslion. quam ibidem continuo subjungit Augustinus: *Vel. inquit, cum quaeritur ubi sint nunc Elias vel Enoch, an ibi. an alibi, quos tamen non dubitamus, in quibus nati sunt corporibus vivere*, Duo loco sien' dixerat, paradisum esse lides Christiana non dubitat: ita dicit, Enoch et Eliam non dubitamus in suis corporibus vivere. At certum est, non solum Enoch et Eliam non esse res lictas, sod el'ain re ipsa hoc extare: et vivere: igitur eodem modo certum csl apnd Augustinum paradisum non solum non esse rem lictam, sed etiam nunc re ipsa extare. Denique idem Augustinus lib. 2. in Genes. cap. 21. dicit, non posse dubitari quin flumina oriantur ex paradiso. quia Scriptura hoc dicit, licet roules alibi videantur. Ubi aperte indicare videtur: non posse dubitari, quin hoc tempore cxlel paradisus.

Accedit etiam ratio probabilis, cur paradisus conservari debuerit, videlicet ul Enoch et Elias; quos certum est in suis corporibus vivere, congruentem suo statui sedem haberent. donec tempus esset, ut cum Anlichrislo congregienles vitam cum morte commutarent. Ilus enim duos adhuc vivere, et venturos, ul diximus, ad mundi lineiui, nl se Anlichrislo opponant, probavimus ex Scripturis, communi Patrum grnecorum. lalinorumq̄ie consensu. lib. 3. de summo pontifice cap. ad quem locum lectorem remittimus.

Neque argumentum illud de aquis diluvii cogit, ut a communi sententia recedamus. Nam credibile est. in paradisu aquas diluvii minime penetrasse, ul scholastici theologi docent. Ad illuni autem Scripturae locum, ubi dicuntur aquae cooperuisse omnes montes sub universo coelo, respondemus, id esse inlcelligendiim de omnibus montibus ejus terrae, quae a peccatoribus incolebatur, quaeque habitationi hominum post lapsum Adae data erat. Similis est locus in eodem cap. 7. Genes. *Mortui sunt universi homines. remansilquo solus Noë. et qui cum eo erant in arcu.* Est enim universalis propositio: *Mortui sunt universi homines*, non mimis quam illa. *Cooperti sunt omnes montes.* At certum csl. illam propositionem. *Mortui sunt universi ho* › ine-cintelligenda esse de hominibus, qui vitam mortalem in communi hac terra degebant, non de omnibus omnino: siquidem Enoch mortuus non est, quamvis non esset in arca. Igitur eodem modo propositio illa: *Cooperti sunt omnes montes*, inlcelligenda est de omnibus montibus terrae, ubi erant homines morti destinati, non de montibus, aut regione paradisi.

Al, inquires, si aquae diluvii paradisu non attigerunt. Iruslra Noë tanlo laboro confecit arcam. Poterat enim cum omnibus animantibus in paradiso conservari. Deinde cum aquae diluvii ruerint alliores quindecim cubilis omnibus montibus universae terrae, certe non potuit sine miraculo fleri, ul aquae non obruerent paradisu. Non sunt autem facile miracula confingenda. Deinde propositio Scripturae universalis, non debet restringi, nisi in

ipsa Scriptura exceptio liat, aut ratio necessario eam exposcat. Exceptio autem paradisi ob aquis diluvii omnem terram operientibus, neque in Scriptura exlal, neque ulla necessaria ratione inducta csl.

Ad primum respondeo: Paradisu non esse lacum hominum peccatorum, cl humanis calamitatibus subjeciorum: sed eorum lanium qui communibus hujus vitae miseriis non sunt obnoxii, quales fuerunt oliin Adam el Eva, cl nunc Enoch alqu' Elias. Itaque non conveniebat regio paradisi Noc, et liliis, atque uxoribus eorum. Et ideo necessarium fuit alia ratione vitae ipsorum a Domino provideri.

Ad secundum respondeo: Miraculum non Ungi: nobis pro arbitrio, sed necessario offirmari ob Scripturae divinae testimonium. Scripturae ent-a testatur Enoch non periisse tempore diluvii, nec tamen fuisse in arca: Quare cogimur miraculi; : aliquod ponere quod illum a diluvio cQnservaverit. Usitatus autem congruentibus miraculum full prohiberi aquas, ne paradisu obruerenUquam Entd in aërc supra aquas, aut In terra in mediis aquis per integram annum conservari.

Ad tertium respondeo: Exceptionein paradisiq̄ lima ralione esse inductam, lum ob conservationi. Enoch, luin quia diluvium terris immissum foeti, propter horninum peccata. Proinde destruere dd. ; solum ea. quae usui talium hominum scriicb... Sed fac in paradisu aquas diluvii penetrasse, t; Enoch a Deo singulari aliqua providentia in r. diis aquis conservatum, non efficies necessario paradisu omnino esse destructum. Diluvium sil. dem non mutavit silum loci, neque aeris temperamentum, nec arbores omnes eradicavi!, vel arefecit alioqui, ubi, quae so, rperisscl columba num." virentis olivae, quam slalim post diluvium detulit ad Noë? Detrimentum igitur aliquod paradiso aquae diluvii forsitan attulerunt, sed non ejusmodi et paradisu esse desierit.

CAPUT XV.

In paradiso non solum homines in statu inno' cenliae, sed etiam animantia rationis expertia habitatura fuisse.

Solet etiam quaeri a theologis: *Solinc liomino, an etiam animantia rationis expertia in paradiso locum habitare, fuissent, si homo non percasse/.* Et quidem Joannes damascene id nepl lib. 2. dc lIde c. II. Eum scquilor s. Thomas I p. quae si. 102. art. 2. cl alii quidam ex sclob-slicis in 2. senioni, disl. 17.

At gravior nobis auctoritas esse videtur s. Ilmhi in lib. de paradiso, cl s. Augustini lib. II. d civil. Dei cap. II. qui contra sentiunt. Verba \$ Augustini haec sunt: *In paradiso corporali ctin duobus illis hominibus masculo et focmina animalia etiam terrestria caetera subdita cl innora versabantur.* Ei sane non modicum ornniicnium terreno paradiso de fuisset, si nulli in aquis piser-

nulla in sylvis aviculae, nulla in pratis cl campis pecora conspici potuissent. Ut illud omittam, non frustra primis hominibus dictum a Deo fuisse, ut piscibus, volucris cl caeleris animantibus dominarentur.

Atque vero metuendum erat,ne animantia bruta sufflarent dc frudibus ligni vitae , cl immortalia fierent. Nom neque illa cibos sumpsissent naturae suae non congruentes, neque si fructibus ligni litae vesci potuissent, immortalitatem ulla ratione consequerentur. Siquidem lignum non ex natura sua, sed ex inspiratione salubritatis occulta immortalitatem hominibus attulisset, fere ad cum inodiin. quo sacramenta Christiana corporalia ac sensibilia gratiam spiritualem atque invisibilem, operantur. Sic enim docet s. Augustinus lib. 8. dc Genes cap. 4. *Erat ei in lignis caeleris alimentum.in isto autem sacramentum.*Et cap. 5. *Illud quoque addo, quamquam corporalem cibum, talem tamen illam arborem praestitisse,quo corpus hominis sanitate stabili firmaretur , non sicut ex alio cibo, sed nonnulla inspiratione salubritatis occultu. Profecto enim licet usitatus panis, aliquid tamen amplius habuit, cujus una collyride hominem Deus ab indigentia famis dierum quadraginta spatio vindicavit.* Vide in eandem sententiam Thcodoreliim quaesi. 26. in Genes. Enchorium lib. I. in Gen. cap. 13. et ipsum Augustinum lib. 13. de civitate Dei cap. 20. Unare quemadmodum animantia bruta, si fode sacratissimam Eucharistiam gustarent, nullum inde fructum spiritalem consequerentur: ita neque ex ligno vitae immortalitatem adipisci ulla ratione potuissent.

CAPUT XVI.

Chcrubin custodientia paradisum, non spectra aliqua, sed veros, sanclosque angelos fuisse.

Quaerunt adhuc nonnulli: *Quidnam fuerunt illa chérubin, quae ad paradisi custodiam adhibita fuisse divina Scriptura commemorat.* Theodorelus quaesi. 10. In Genes, et cum seqmitus Procopius Gaznens in enarrat. 3. cap. lib. Genes, docent nullo modo esse credendum s. angelos in paradisi custodia occupari, sed chérubin illa nihil esse aliud, nisi spectra quaedam, sive formas horribiles animalium, quono ingredi cupientes in paradisum torrefaciebant. Refert etiam Sixtus senensis lib.!. bibliothecae sanctae, annotatione 58. novum haeresiarcham Jacobum Chium (qui forte is csl, qui se Palcologum nominabat et Romae nuper ab haeres! ad fidem catholicam conversus csl) in explanatione symboli asseruisse chérubin isia fuisso simulacrum hominis horribili forma, larvaque connectum, olquc in paradisi foribus a Domino collocatum, ad cum plane modum quo solent agricolae in salis et hortis palos defigere laceris vestium pannis indutos ad aviculas abigendas.

Sed haec opinio tnm est inepta cl ridicula.ul vix ulla responsione opus habeat.Nam ut omittam, in divinis literis nomine chérubin passim angelos

.significari: Et non fuisse Adamum tam rudem, ul simulacro inanimi terreni potuerit: eerie gravissimi Patres, chcrubin hoc loco veros sanclosque angelus fuisse non dubitarunt. S. Augustinus lib. II. de Genes, e. 40. *Et ordinavit, inquit. chcrubin, et flammeam rompheam, quae vertitur, custodire viam ligni vitae. Hoc per coelestes utique potestates etiam in paradiso visibili facium esse credendum csl, ul per angelicum ministerium , esset illic ignea quaedam custodia.* Quod idem scribit Eucherius lib. I. in Genes, cap. 30. Ruperitis lib. 3. in Genes, cap. 32. cl alii passim.

CAPUT XVII.

Cur diceretur lignum quoddam arbor scientiae boni et mali.

Est alia quaestio dc ligno scientiae boni cl mali: *Unde videlicet ea arbor hoc nomen habuerit.* Josephus lib. I. antiquitatum, cap. 2. scribit eam arborem vim habuisse acuendi ingenium ac prudentiam augendi. Quam sententiam sequuli videntur haeretici illi, qui a Tertulliano dc praescript. haeticorum et ab Epiphanie haeres.37. dicuntur Ophilae. qui pro Christo serpentem colunt , quod hominibus auctor fuerit adipiscendi scientiam,cum esum ligni veliti persuasit. Joan, dn masc. lib. 2.de fide, e. II. docet, arborem illam lignum scientiae appellatam, quod adferret cognitionem propriae naturae. Eam vero cognitionem adultis et perfectis utilem esse, imperfectis autem, et ad concupiscentiam pronis, inutilem cl noxiam cl ideo prohibitum fuisse Adamo adhuc imperfecto existent! ne arborem illam contingeret.

Sed haec improbabilia sunt. Nam nec Deus prohibuissct hominibus arborem . quae prudentiam augeret, ac per hoc utilissima illis esset: neque Adam eo tempore rudis cl imperfectus erat, sed perfectus el sapiens, quippe qui nomina omnibus animantibus imposuit: neque m luram suam ignorare potuit, qui naturas rerum ommum noverat.

Vera igitur sententia est lignum scientiae boni et mali sic appellatum, quod gustatum, ob inobedientiae culpam mulla mala adferret. ac per hoc homines experiendo discerent discrimen boni et mali;quod antea sola contemplatione didicerant.Iln docet s. Augustinus lib.II. de civit.Dei,rap.17. et lib. 8. Genes, e. 6. *S. Cyrillus lib. 3. m Julian. Theodorei, quaesi. 2G. in Genes.el Eucherius lib. 1. in Genes.

CAPUT XVIII.

Lignum vitae perfectam immortalitatem afferre potuisse.

Ultima restat quaestio, *De vi atque efficacia ligni vilae.* Duae sunt enim de hac re Patrum sententiae. Una s. Augustini, quem theologi scholastici fere sequuntur, lignum vitae institutum fuisse ad arcendam mortem, quae contingere solei ex se-

hio. Quamvis enim per commanes cibos reparetur humidum illud, quod ex generatione accepimus, quodque assidue per actionem caloris naturalis absumitur, tamen extranea illa substantia, quae ex alimento accedit praeexistenti humido, numquam est tantae virtutis, quanlao fuerat illa, quae deperdita est. Ita paulalim vis nutriendi diminuitur, ac tandem funditus perit, cl ea pereunte vita animalis exlinguitur. Vult igitur s. Augustinus cum fuisse usum ligni vitae, ul vim nutrientem roboraret, et eo modo hominem a senectute el morte defenderet: *Cibus*, inquit lib. 1«. de civil. Dei, cap. 26. *aderat ne esuriret, polus ne sitiret. lignum vitae ne illum senecta dissolveret; nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus*. Vide eundem lib. 6. de Genes, cap. 25*. cl lib. S. cap. 5. el lib. 2. de peccator. meritis cl remiss, cap. 3. cl lib. 13. de civil. Dei, cap. 20.

Altera sententia mullorum est veterum Patrum, cl (nisi ego fallor) valde conformis Scripturae sacrae el rationi. Docet haec sententia, lignum vitae eam vim habuisse, ul vel semel gustatum perfectam adferre immortalitatem, qualem habebimus post resurrectionem, cl ideo non ante sumendum fuisse, quam transferendi essent homines de statu gratiae, in quo poterant non mori ad statum gloriae; in quo non possent amplius mori. Glossa interlinearis in illa verba: *Ve forte sumat de ligno vitae etc.* sic loquitur: *Impleto electorum numero gustaturi erant de ligno vitae, el sic ad beatum statum migraturi*. Rupertus lib. 3. in Genes, cap. 30. *Nequaquam*, inquit, *ul nonnulli arbitrantur, frequentandum erat necessario lignum, tamquam perpetrandae vitae transitivum medicamentum, sed semel hoc sumpto viveret corpus in aeternum*. Theodorus quaesi. 26. in Genes, scribit, lignum vitae positum fuisse in medio paradisi tamquam praemium obedientiae. Non erat autem futurum obedientiae praemium corroboratio virtutis nutriendi. sed perfecta immortalitas. S. Joannes chrysostomus (quem imitatus videtur Theodorus) homil. 18. in Genes, scribit, duas fuisse arbores in paradiso praeter caeleras admirabiles; unam mortis, alteram vitae, priorem in stipendium inobedientiae. Ex quo sequitur, ul quemadmodum a bor scientiae, quae erat arbor mortis, semel gustata, necessitatem attulit moriendi; sic etiam arbor vitae semel gustata, aeternitatem esse allatura vivendi.

S. Irenaeus lib. 3. adversus Iacrosos cap. 37. scribit, Adamum de paradiso fuisse expulsum, ne lignum vitae attingere posset. Idque non tam ex indignatione, quam ex misericordia, ne videlicet fieret miser in aeternum, cl malum ejus esset irreparabile: *Ejecit*, inquit, *eum de paradiso, el a ligno vitae longe transtulit, non invidens ei lignum vitae, sed miserans ejus, ut non perseveraret semper transgressor. neque immortale esset quod circa eum. el malum interminabile*. Idem habet s. Hilarius in comment, psal. 68. in illa verba, *Quem tu percussisti, persequuntur, non pepercerat*, inquit. *primo illi de terrae limo Adae, quem de paradiso post culpam, ne lignum vitae attingens in aeternitate poenae maneret, ejecit*, item

his verbis breviter significat s. Gregorius narianus orat. 2. de pascha: *Inde*. (Adam de paradiso exclusus, el a ligno vitae separatus) *lucratur quippe, mortem nempe, ac peccati abscintionum, ne malum esset immortale, /lique poena muerj. cordia*. Vide in eandem sententiam sanctum Hieronymum in cap. 65. Isidori. S. Cyrillum lib. 2. adversus Julianum circa medium. Euclerium lib. 1, in Genes, el Rupertum lib. 3. in Genes, cap. 29.

Neque responderi potest ad ista loca Patrum, valentiam ipsorum esse, ejectum fuisse Adamum de paradiso, ne saepius recurrendo ad arborem Titre conservaret virtutem nutrientem, el eo modo nunquam moreretur. Nam si lignum vitae non Rabaisset aliam vim quam roborandi el conservandi nolum nutrientem, non solum non fecisset post peccatum Adae homines immortales, sed par omnino profuisset nd vitae diuturnitatem: Siquidem post lapsum Adae maxima pars hominum tunc (inguitur ante senium febre, peste, fame, ferro, praecipitio, aliisque innumerabilibus ensibus: n-rissimi sunt, qui solo senio moriantur. Patres autem dicunt, homines post peccatum futuros im-plane immortales, cl perpetuo miseros, cl trilei eorum interminabile, quale est peccatum el illicitus daemonum, si lignum vitae attingere; n-luissent. Sentiebant igitur Patres lignum vitae: solam virtutem nutriendi roborasse, sed perfectam immortalitatem attulisse.

Porro favet huic sententiae vehementer kslm nitim illud Scripturae divinae: *Dixit Deus Je/- . mittat manum suam el sumat de ligno vitalis, vivat in aeternum, etc.* Illa enim particula, *u forte*, ul Rupertus annotavit, cogit videtur ut hoc loco intelligamus lignum vitae etiam e l casu gustatum, perfectam immortalitatem allatum. Quod vero quidam dicunt, Deum loquilem esse irofiic, cum ait, *cl rival in aeternum*; b est probabile, tum quia repugnat testimoniis h-lrum quos citavimus: tmn quia ejectio Adae de paradiso, el angelus cum gladio flammeo consililus ad custodiendam viam ligni vitae, salis iodicani Deum non ironice, sed proprie, cl serio t.v loquulum.

Quod autem alii dicunt, illud, *in aeternum* significare in longum tempus, non autem in perpetuum, propterea quod vox hebrea *Dty* hoc ita scribatur sine lile 3 parum movere debet. Illa enim observatio s. Hieronymi in comment. 1. epistolae ad Gnl. de voce *tōy* cl vera est: non perpetua. Saepe enim confunduntur haec vocabula, ul ex hoc ipso loco perspicuum est. Scribit enim s. Hieronymus loc. cit. sine liter: 'significare spatium quinquaginta annorum, quo numero definiebatur tempus Jubilaei apud Hebraeos El tamen Genes. 3. ubi legimus; Ne forte sumat de ligno vitae, cl vitalis in aeternum, hnbclrvoi illa, sine *|: cl certum est ea non significari spatium quinquaginta annorum. Cur enim timeri poterat, ne viveret Adam quinquaginta annos auxilio ligni vitae, cum vixerit sine ligno vitae supra nongentos?

Accedit postremo etiam ratio. Nam non videtur fuisse necessarium lignum vitae ut conservaret Lj

mines in slain innocentiae, nc senium 003 dissolveret; si enim absque justitia originali,cl extra paradisura inter lol angustias cl pericula vixerunt multi supra nongentos annos.ul Adam, ScUi.Enos, Cainan, Jared, Malliusnlcm, Noe: eerie cum originali iustitia, in regione saluberrima paradisi, cl in summa corporis, atque animi tranquillitate longe diutius vivere potuissent.quousque videlicet transferenti essent de slalu graliac ad statum gloriae. Neque enim credibile est tempus viae cl meriti, quod in angelis brevissimum fuit, in hominibus futurum fuisse longissimum. Ex his duabus sententiis fateor equidem hanc Posteriolem mihi probabiliorlem videri; quamvis Priorem propter Augustini, cl scholasticorum mullorum auclorilalcu non negem etiam esse probabilem. I tramque certe arbitror sine erroris periculo posse defendi. Solvam igitur duas objectiones, quae conira posteriorem scnlcnliam fieri soient.

CAPUT XIX.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt quidam primo, Lignum vilae fuisse in medio paradisi, et per hoc nolum, cl in promptu; ex quo sequi videtur, ul Adam pro arbitrio potuerit de fructu ejus sumere, quocumque tempore vellet, praesertim cum non fuisset illi interdicta ulla albor praeter arborem scientiae boni et mali, imo ccontrario imperatum,ul dc omni ligno vesceretur. Non igitur semel tantum, idquo sub finem status illius gustandum fuerat lignum vitae.

Secundo objiciunt: Non fuisse transferendos homines ad vitam simpliciter beatam et immortalem, nisi post impletum numerum electorum: interea vero opus fuisse remedio aliquo adversus mortem cl senectutem: neque aliud tingi posse, cui hoc tribuatur praeter lignum vilae.

Respondet ad primum Rupertus loco citato. Neque Adamum, neque ipsum eliam daemonem scivisse ubi esset lignum vilae, alioqui sicut persuaserat illi Salm ul comederet de ligno scientiae, ut ficcret eum miserum,sic eliam persuasurum fuisse ut comederet de ligno vilae,ul faceret perpetuo miserum. El idcirco addit Rupertus (ul supra notavimus) dictum esse n Deo, ne forte sum ildc ligno vitae,quia polerai fleri ut casu incideret Adam ia arborem vilae, licet ubi esset, ignoraret.

Possumus eliam respondere, scivisse Adamum ubi esset lignum vilae, sed non fuisse de illo sum-

pturum, nisi suo tempore, idesl, cum esset transferendus de statu gratiae ad statum gloriae. Neque enim ignorabat Adam se aliquando ad statum longe sublimiorem evehendum, cl tunc fore tempus sumendi dc ligno vilae; cl simul sciebat parum prodesse immortalitatem sine bcalitudine, neque cral curiosus, nec aliqua slimulabalur concupiscentia mala gustandi aliquid ante tempus. Itaque abstinuisset se ab eo cibo usque ad praefinitum tempus, cl sic praeceptum illud implevisset: De omni *ligno, quod esl in paradiso,comodc*, suo lemporc videlicet, neque enim oportebat cum uno dic fructus omnium arborum degustare. At post lapsum factus cral intemperans cl curiosus, cl periculum cral nc in suam perniciem sumeret lignum vitae, ideo justissimo, cl ipsi homini utilissimo Dei consilio dc paradiso fuil ejectus.

Ad secundam ubjectionem;Respondeo: Non esse usque adeo certum,utrum, si Adam non peccassct, omnes simul electi transferendi fuissent uno eodemque tempore ad beatam vitam.an vero alii post alios; ita ul lilii parentibus in slalu innocentiae succederent.cl qui priores in hanc vitam intrarent, priores etiam ad aliam pervenirent. Sanctus enim Augustinus in lib. 9. de Genes, ad Illeram cap. G. quaestionem hanc movet, et insolutam relinquit. Itaque probabile esl lempus merili fuisse futurum certo aliquo annorum numero definitum,ut 50. vel 100. annorum.et ul quis eum terminum attigisset, cl loto eo tempore in bonis operibus perdurassel, ad sempiternam gloriam transferendum: Quemadmodum hoc lemporc non expectant animae sanctae ut impleatur numerus electorum, sed quae prius absolvunt lempus peregrinationis el viae,cae prius ad patriam et gloriam evehuntur.

Quod si eliam demus debuisse impleri numerum electorum,antequam ullus de slalu innocnliae ad statum gloriae transmigraret. non tamen ideo cogemur lempus illud meriti, et viae in longum sic extendere, ul necessarius fuerit usus ligni vilae ante finem communis cl universalis translationis. Atque haec de paradiso pro instituti nostri ratione sufficiant. Quia vero non ita pridem in lucem prodierunt disputationes ejusdem argumenti a Benedicto Percrio in comment, in Gen. cl a Gregorio de Valentia in 1. pari. s. Thomae, acclitac. quae praeclare et accuratissimae esse dicuntur: Lactorem admonendum censui, haec nostra, quahacumqnc sunt, anle mullos annos scripta, cl auditoribus in scholis tradita fuisse: neque mihi unquam libros doctissimorum illorum theologorum ordinis mei, evolvere per oliutn licuisse.

SI· CLAIH CO.VÎHIOVEHISIA GEAEHAIS

DE AMISSIONE GRATIAE

SEX LIBRIS EXPLICITA

QIOIU'I TRES POSTERIORES FRICTAM OF, IECCATO ORIGINS

INDEX

LIBRORUM ET CAPITULI

LIBER PRIMUS

DE STATE PECCATI, QUI EST DE PECCATO IN GENERE

CAP.)	I. <i>be peccati definitione.</i>	CAP.	IX. <i>Peccatum veniale nalura sua distingu i a mortali,ostenditur ejc Scri pturis.</i>
	II. <i>Peccati partitiones.</i>		X. <i>/dem ostenditur cx traditione Eccle siae cl Patrum.</i>
	III. <i>De discrimine peccati mortalis cl ve nialis.</i>		XI. <i>Idem probatur ex ratione.</i>
	IV. <i>Referuntur sententiae haereticorum.</i>		XII. <i>Diluuntur objectiones cx Scripturis.</i>
	V. <i>Refellitur sententia Joviniani cl Pe lagii.</i>		XIII. <i>Solvuntur objectiones ex Patribus.</i>
	VI. <i>Diluunturobjectiones Pelagianorum.</i>		XIV. <i>Diluuntur objcclioncs ex naturali ratione petilae.</i>
	VII. <i>Refellitur error Joannis Wiclcfli et Joannis Calvinii.</i>		
	VIII. <i>Refellitur error Lutheranorum.</i>		

LIBER SECUNDUS

DE STATU PECCATI. QTI EST DE CAUSSA PECCATI PRIMI HOMINIS. AC DE CAUSSA PECCATI IN' GENERE

UP.	I. <i>De erroribus circa primariam caus sam peccati.</i>	CAP.	IX. <i>Probatur testimoniis Patrum Deum non esse peccati auctorem.</i>
	II. <i>Explicatur status quaestionis.</i>		X. <i>Eadem veritas rationibus compro batur.</i>
	III. <i>Sententiae Zwinglii, Calvinii cl Bc zac in medium adducuntur.</i>		XII. <i>Refelluntur objectiones depromptae cx divinis literis.</i>
	IV. <i>Ex sententia Zwinglii.Calvinii cl P,c zae recte colligi, Deum esse au ctorem peccatorum,quae a nobis fiunt.</i>		XI. <i>Solvuntur objectiones cx aliis testi moniis Scripturae.</i>
	V. <i>Ex Zwinglii, Calvinii et Bczae sen tentia sequi, Deum vere ac pro prie peccare.</i>		XIII. <i>Solvuntur objcclioncs cx aliis Scri pturae locis.</i>
	VI. <i>Ex doctrina Calvinii, Zwinglii, Re zae et similium colligi, licum so lum vere peccare,non autem ho mines.</i>		XIV. <i>Solvuntur objcclioncs cx Scripturae testimoniis petitae.</i>
	VII. <i>Ex doctrina Zwinglii,Calvinii et Be zae non male colligi esse pecca tum, nisi falsam opinionem, ut volunt Libertini.</i>		XV. <i>Explicantur alia Scripturae testimo nia.</i>
	VIII. <i>Probatur cx divinis literis Deum non peccare, nec esse peccati aucto rem.</i>		XVI. <i>Explicantur loca aliquot Augustini, quae in speciem favere videntur adversariis.</i>
		a	XVII. <i>Solvuntur objcclioncs ductae ex ra tione.</i>
		XVII	11. <i>Solvitur objectio, quae a theologis proponi solet veritatis cognoscen dae gratia.</i>

LIBER TERTIUS

DE STATU PECCATI, QUI EST DE PECCATO PRIMI HOMINIS

CAP.	1. De Tcntatione, quae peccatum <i>primorum</i> parentum praecessit , quod lenladio ad peccandum fuerit, quodque <i>primi</i> parentes vere peccaverint.	CAP.	\I. <i>Primos</i> parentes amisisse fidem, < quae fuerit eorum infidelitas.
	II. Cur Deus permiserit <i>lentari</i> hominem, quem sciebat casurum.	»	VII. Adamum <i>proprie</i> non fuisse sedi, clum.
	III. De serpente, qui Evam seduxit, quod verus et naturalis fuerit serpens, quodque per eum diabolus sil loquutus.	»	VIII. <i>Primi</i> Adami peccatum non potuit- esse veniale.
	IV. Primum peccatum parentum <i>primorum</i> fusse superbiam.	»	IX. Peccatum Adami gravius fuù<» quam peccatum Evae,
y	V. Solvuntur objectiones, et explicatur quae fuerit <i>superbia</i> primorum hominum.	1)	X. Peccatum <i>primi</i> hominis fuisse. quo modo peccatorum omniu>.
		»	XI. De poena <i>primi</i> peccati.
		»	XII. De poenitentia cl salute primore, hominum.

LIBER QUARTUS

DE STATU PECCATI, QUI EST PRIMUS DE PECCATO ORIGINIS

C\P.	I. Proponitur materia disputationis sequentis, et qui de ea scripserint breviter explicatur.	CAP.	XI. Explicatur quaestio de origins I . mac.
0	II. Deferuntur errores circa primam quaestionem, quae est an sil aliquod peccatum originis.	»	XII. Explicatur quomodo pdccalum originis traducatur cl solvitur argumentum Pelagianorum, qi cap. 10.extremo propositum fuil.
»	III. Derivari ex peccato Adami in posteros aliquod veri nominis peccatum, probatur ex cap. 5. ad Romanos.	»	XIII. Non ab Eva, sed a solo Adamo p. catum originale trahi.
»	IV. Idem probatur ex aliis testimoniis Scripturae divinae.	»	XIV. Ad filios fidelium peccatum orvjn pertinere, quemadmodum ad filios infidelium.
»	V. Probatur eadem veritas testimoniis Patrum, qui ante Pelagianam haeresim exorlamscriserunt.	»	XV. II. Virginem Mariam sine peccato <i>iginali</i> conceptam fuisse.
»	VI. Probatur eadem veritas ex definitione ecclesiastica.	u	XVI. Solvuntur argumenta, quae adis Immaculatam II. V. Cone plionem fieri solent.
9	VU. Des eadem rationibus confirmatur.	»	XVII. Refelluntur mendacia cl calumni Kemnitii circa b. Virginis conti plionem.
9	III. Diluuntur objectiones ex Scripturis, IX. Explicantur testimonia Patrum , quae Pelagianis in speciem favere videntur.	b	XVIII. Non transisse ad posteros per gent rationem omnia peccata parentum. sed primum tantum prier hominis lapsum.
9	X. Diluuntur argumenta ducta ex ratione.		

LIBER QUINTUS

DE STATU PECCATI, QUI EST SECUNDUS DE PECCATO ORIGINIS

CAP.	I. Proponitur sententia sive potius absurdislima haeresis <i>Illyrici</i> .		peccatum originis esse suftslan liam.
	II. Refutatur error <i>Illyrici</i> qui asseruit	CAP.	III. Solvuntur argumenta <i>Illyrici</i> .

(U'	IV. <i>Proponitur el refellitur secundus error, qui est mullorum Lulhcra- norum.</i>	CAP.	XII. <i>Solvuntur objectiones ex Patribus.</i>
	V. <i>Proponitur tertius error, qui esi com- munis omnibus Lulhcranis et Cal- vinislis.</i>	»	XIII. <i>Respondetur ad loca, quae produ- cuntur ex Augustino.</i>
	VI. <i>Refutantur calumniae et mendacia haereticorum.</i>		XIV. <i>Solvuntur objectiones ex ratione.</i>
	VII. <i>Refutaturex Scripturis tertius error, qui est Lulhcranis communis.</i>	μ	XV. <i>Refellitur eorum catholicorum sen- tentia , qui peccatum originis quadam positiva qualitate con- stituunt.</i>
	VIII. <i>Refellilur idem error ex testimoniis sanctorum Patrum.</i>	›	XVI. <i>Refellitur error Alberti Pighii et Am- brosii Calharini.</i>
	IX. <i>Refellilur idem error variis rationi- bus.</i>	»	XXII. <i>Explicatur vera sententia donatura peccati originis.</i>
!	X. <i>Solvuntur argumenta adversario- rum, deprompta ex cap. G. 7. cl 8. ad Roman.</i>	η	XVIII. <i>Probatur sententia in superiori ca- pite explicata.</i>
j	XI. <i>Solvuntur objectiones ex aliis Scri- pturae locis depromptae.</i>	»	XIX. <i>Probatur altera pars ejusdem sen- tentiae.</i>
			XX. <i>Refelluntur objectiones, quae fieri possunt contra doctrinam capitis superioris.</i>

LIBER SEXTUS

DE STATU PECCATI, QUI EST TERTIUS DE PECCATO ORIGINS

CAP.	I. <i>Variae sententiae de poena peccati originalis post hanc vitam.</i>	CAP.	VII. <i>Respondetur ad objectiones contra doctrinam capitis superioris.</i>
	II. <i>Refellitur prima et secunda senten- tia, atque asseritur, parvulos sine Raptismo decedentes, mortis ae- ternae poenae esse damnandos.</i>	»	VIII. <i>Proponitur methodus futurae dispu- tationis de poena peccati in hac vita.</i>
	III. <i>Respondetur ad objectiones contra doctrinam capitis superioris.</i>		IX. <i>Enumerantur morbi sive vulnera mentis humanae.</i>
	IV. <i>Refellitur quinta opinio, atque asse- ritur. parvulos sine Raptismo de- cedentes, non puniendos poena sensus, sive ignis sensibilis.</i>	»	X. <i>Pe morbis ac vulneribus voluntatis.</i>
»	V. <i>Respondetur ad objectiones contra doctrinam capitis superioris.</i>	η	XI. <i>De vulnere partis animae inferioris.</i>
»	VI. <i>Refellitur tertia opinio, el assentur probabile esse parvulos non ba- plizatos passuros interiorem a- nimi dolorem quamvis mitissi- mum.</i>	»	XII. <i>De miseriis hominum quoad corpus.</i>
		»	XIII. <i>De miseriis naturae humanae, quae extrinsecus accidunt.</i>
		»	XIV. <i>Ostenditur contra Pelagianos con- cupiscentiam esse matam.</i>
		›	XV. <i>lion solum concupiscentiam, sed o- mnes miserias humanae naturae, poenas esse peccati.</i>
		»	XVI. <i>De effectu peccati originalis, quid sentiant nostri temporis haeretici.</i>

SECEI H CONTROVERSIA GENERALIS

OUAE EST DE AMISSIONE GRATIAE, SIVE DE STATE PECCATI

onno disputationis

Disseruimus hactenus de gratia collate humano generi in primo noslro pareille Adam» : Nunc de gratiae ejusdem amissione, cl consequentibus malis disseremus. Erit autem hic ordo disputationis, ul *Primum* goneralim explicemus definitionem, pailicipationcmquc peccali,ubi partitio illa in pec-

catum mortale et veniale potissimum disculiei.. *Deinde* consideremus peccatum ipsum primi 1. minis, ubi simul de prima peccali caussa dis-; tur. *Postremo* de propagatione ejus peccali, ide-: dc peccato originis, cjusquc poena cl clTociL disseramus.

LIBER PRIMUS

3 ® Δ ® V S* S3 Q © & t? R

QUI EST DE PECCATO IN GENERE

CAPUT PRIMUM

Dc peccali definitione.

Dc peccato multa a theologis disputantur, quae non videntur mullum ad rem nostram facere.Quare iis omissis, definitionem solum, et partitionem, caussam el discrimina peccali Irademus, quae necessaria, vel certe valde utilia sunl ad ens pontroversias, quas habemus prae manibus, explicandas.

Est igitur initio animadvertendum,non esse idem peccatum et vilium.Peccatum enim est nomen operationis malae, quae opponitur operationi virtutis: vitium autem est nomen habitus mali, qui opponitur virtuti,ul virtus habitum significat.In hoc enim mala bonis praestant, quod vocabulis magis abundant: Nam ad significandam actionem virtutis nullam habemus propriam vocem, cl idcirco utimur nomine virtutis lum ad actionem, lum ad habitum

designandum. Ad significandum autem aclior.tr quae nascitur ex vitio, habemus plurimas vorlk. peccatum, crimen, delictum, scelus, facinus, f. g. gilium. culpam, erratum et alia. Esse tiulemv liurn nomen habitus, non actionis,cx corporalilfc rebus inlcilliigi potest.unde nomina ad res spirillin les transferri solent. Dicimus enim vilium esser. equo, quando habet permanentem aliquam quali'.: lem, oh quam saepe aut cespilat, aul terretur,: ' fracno retineri nequii: sed si casu id accidat semel atque iterum,non proplcrea dicitur equus vitioSui. Quocirca recte Aristoteles in 7. lib. de moribux cap. 8. vitium comparai cum liydropsi, quae est sitis permanens. El s. Auguslinus in lib. dc perfcctioncjustitiae, cap. 4. simile esse dicil villuc. curvitati tibiae, peccatum autem claudicationi.

Praetermisso igitur vitio, de quo non csl nob; in praesentia disputandum, peccatum sic definiit: a s. Augustino lib. 2. de consensu cvangclislarur cap. 4. Pecco/urti *csi Iransgressio legis*. Quae df finitio generalissima est,el convenit in peccata <

main non solu in morum, sed etiam naturae el or-
tis. Nihil est enim aliud peccatum , nisi declinare
uc recedere n regula.Quod etiam brevissime docuit
s. Joannes in epist. I. cap. 3. his verbis: *Pecca-
tum csl iniquitas*. El clarius grueee ἀμαρτία ἐστὶ
ἀνίμια.

Al peccatum in moribus, de quo solo nos agi-
mus,delinit idem s. Augustinus lib. 22. conlra Γ.1-
ustura. cnp. 27. *Dictum, vel concupitum conlra
legem* nefcrnom.Quam definitionem theologi ma-
gno applausu receperunt, nec immerito. Nam cum
duo quaedam in peccato repoliantur, substantia,
quae csl materiale, et ratio ipsa, quae est formule
peecnli: utrumque Auguslinus ea definitione com-
plexus est. Substantia peccati est actio aliqua vo-
luntaria.vel voluntaria Qclionis omissio. Halio pec-
cati Csl ipsa declinatio et recessio a regula in Illa
actione, vel ejus omissione. El quoniam Iria sunt
instrumenta generalia actionum, cor, lingua, ma-
nus: cl rursus tria sunl genera actionum, unum
plane spiritualium, ul desideriorum, aliud plane
corporalium,ul fadorumialiud parlim spiritualium,
purlim corporalium, ul verbonumproplerea s. Au-
guslinus ul comprehenderet quidquid est in pec-
cato materiale, dixit, peccatum esse dictum, vel
facium, vel concupitum.Non meminit autem omis-
sionis, quin definitiones debent esse brevcstel ne-
gatio cx affirmatione colligitur.

Porro peccati rationem, atque adeo ipsum for-
male peccati indicavit Auguslinus cum ait contra
legem aeternam,nec dicere voluit,contra rationem,
ul loquuntur philosophi, neque conlra legem llei,
ul loquitur s. Ambrosius lib. de paradiso, cap. 8.
neque contra legem simpliciter, sed conlra legem
aeternam, nimirum ul comprehenderet omnes le-
ges, el ipsam legum radicem. Siquidem omnis lex
tum naturalis,tum posilivaicl positiva tum Dei.tum
hominum, ideo esi lex, quia congruit cum lege
aeterna, quae esi ipsa Dei ratio summa ac, perfe-
clissimn rcgula;neque csl aliud quaelibet vora lex,
nisi adumbratio quaedam, atque participatio legis
aeternae.

Unum desiderari videlurin Augustini definitione,
nl videlicet voluntarii mentio in ea licrel.Non e.nim
quodvis dictum, factum, concupitum; sed dictum
facium, concupitum voluntarium.conlra legem ae-
ternam csl peccatum: *1'sqtie. adeo*, inquil . Augu-
stinus in lib. de, vera religione,cap. 1L *Peccatum
voluntarium est malum, ul nullo modo sil pec-
talum, si non sil voluntarium*. Sed noti sine ca-
ussa hoc loco Auguslinus voluntarium pra>ler-
misit. Poterat enim ex alus partibus definitionis
facile colligi. Siquidem non csl proprie contra le-
gem, nisi id quod est voluntarium.Neque enim lex
proprie datur, nisi iis, qui habent usum liberi ar-
bitrii.

Ilacc dc definitione peccali hoc loco sufficient.
Illud solum obiter observandum csl, tantam esse
aliquorum cx l.utheranis imperitiam,vel impuden-
tiam.ut Augustini definitionem.tacito ejus nomine,
inler errores numerare non vereantur, idque non
alia de caussa,nisi quia eandem definitionem apud
scriptores catholicos invenerunt. Tilmaonus lle-
siusius, qui se episcopum sambiensem vocitat, In

BeIIihixi Vol. IV.

libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, loco
quarto,numero primo? *Pontificii*.inquit,*hoc modo
definiunt plerumque peccatum, quod sit tel di-
ctum, vel factum, vel concupitum contra Dei le-
gem*. El numero secundo: *Tamquam immotam*,
inquil, *regulam urgent,usque adeo vulurdarium
est peccatum, ut non sil peccatum, si non sit ro-
laniarium*.beinde enumeratis aliis aliquot ejusmo-
di sententiis, antidotum tamquam conlra venena
subjungit.

At vel ignorabat Heshusius has esse s. Augustini
sententias, vel non ignorabat: Si ignorabat, valde
imperitus sil neccssc csl. cum hac sint sententiae
celeberrimae, ac fero omnibus nolae: Si non igno-
rabat, impudenlissimus est. cum tantum doclon m
contemnere non dubitaverit, ac praeserlim in ea
re, in qua (ul ipse idem Auguslinus loquitur loco
citato, dc vera religione, cap. 14.) nulla doctorum
paucitas, nulla indoctorum turba dissentit. Agimus
tamen gralias, quod dum Augustini sententias, ul
Pontificiorum errores damnat,Augustinum Pontifi-
cium fuisse concedit.

CAPUT Π.

Peccali partitiones.

Jam vero quinque sunt peccali partitiones.Prima
sumilur ab objectis, ac proinde specitica partitio
est: Siquidem actiones ab objectis species sumunt.
Ab objectis autem gencralim duo ducuntur genera
peccatorum, alia enim sunl peccata carnalia, alia
spiritualia, juxta illud Apostoli I. ad Corinthios 7.
*Emundemus nos ab oinni inquinamento camis,
el spiritus*. Est autem haec plena atque perrecta
partitio. Siquidem res omnes, ad quas inordinate
convertimur, cum peccamus.aul sunl bona appre-
hensa sensibus carnis ul cibus, polus,concubitus,
aul intelligenlia, ul honor, potestas, divitiae. Per
conversionem ad priora hunt peccata carnalia, per
conversionem ad posteriora Hunt peccata spiritua-
lia. Illa nos reddunt similes belluis, ista daemoni-
bus; et latine dicuntur illa flagitia.ista scelera, vel
facinora.

Alterta partitio ducilur ab origine, dicuniur enim
alia peccata actualia, alia originalia. Actualia sont
quae propria voluntate committimus. Originalia
sunl quae trahuntur a primo parente Adamo, pci
carnalem propagationem, quaeque voluntaria sunl
aliena, non propria voluntate; sed dc peccato ori-
ginis plura dicemus infra suo loco.

Tertia partitio sumitur a lege. Dicuntur enim a-
lia peccata commissionis, alia omissionis. Com-
missionis peccata sunl,quae pugnant cum lege ne-
gante ac prohibente aliquid, ut adulterium, homi-
cidium, furtum, quae legibus illis repugnant: 2Vo»
moechaberis, Aon occides, Non juraberis. Orn-
sionis vero ca peccata dicuntur, quae violant leges
affirmantes el imperantes aliquid, ul cum quis pa-
rentibus debitum honorem non exhibet, contra
illud: *Honora parentes*. Et quidem commissio.
Peccatum; omissio, delictum proprie dici solet, ul

s. Augustinus quaeſi. 20. in Levitic.colligit ex cap. Levilici,ubi alia ſacrificia inſtituuntur pro peccatis, alia pro delictis.

Quarta partitio ſumitur ab eorum varietate, qui potiffimum peccato laeduntur. Alia enim peccata committuntur in Deum, alia in proximum, alia in nos ipſos. Adverſus quae peccata nos munit Apoſtolus cum ait in epist. ad Titum cap. 2. *Sobrie, juſte et pie vivamus in hoc ſaeculo.* Sobrie videlicet quoad nos; juſte quoad proximum: pie quoad Deum. Et propheta David, in psalm. 5'0. adverſus eadem peccata Spiritum ſanctum, ſpiritum rectum, ſpiritum principalem a Deo petebat.

Quinta partitio naſcitur ex gravitate culparum, ſive ex reatu poenae, quae peccantes conſequitur. Dicuntur enim peccata quaedam lſhnlia, alia venialia. Lſhnlia ſunt quae hominem plane avertunt a Deo, et quibus poena debetur aeterna. Venialia, quae nonnihil impediunt curſum ad Deum.non tamen ab eo avertunt, et facili negotio expiantur. Priora dicuntur crimina, poſteriora peccata, ut ſ. Auguſtinus monet in cnchirid. cap.61. ubi ſcribil, ſine crimine juſtos homines vivere, ſine peccato non vivere. Denique ſimile eſt mortale peccatum vulnere lethifero, quod ſubito, vitam exlinguil, veniale autem plagae levi, quae ſine viliae periculo ſuſcipitur, et facile curatur. Illud enim cum charilale, quae vita eſt animae, pugnat, hoc non tam contra, quam praeter cliarilalem eſt. Et quoniam haec poſtrema partitio praeter caeleras ab adverſariis oppugnatur, de ea copioſius diſſeremus.

CAPIT III.

De diſcrimine peccati mortalis et venialis.

De diſcrimine peccati mortalis et venialis non levis controverſia eſt. Sed ut ſtatus cauſſae facilius poſſit intelligi, praemittendae ſunt partitiones quaedam peccati venialis.

Prima partitio eſt trimembris; peccata venialia a cauſſa, ab eventu, ex natura et ratione peccati. Peccatum veniale a cauſſa dicitur peccatum, quod ex igorantia, vel ex infirmitate committitur, quod genus peccati non dicitur veniale, ut diſtinguatur contra qnodeumque mortale, ſed contra peccatum mortale ex malitia. Tametsi enim peccata ex ignorantia , vel ex infirmitate ſaepe ſint mere mortalia , tamen dicuntur omnia venialia , quia eſt in cis aliquid imminuens culpae pravitatem. et ratione cujus is qui peccavit, eſt viciuior indulgentiae. De quo genere peccati loquitur Apoſtolus in epistola priore ad Timotheum , cap. 1. cum ait: *Fui blasphemus, et contumelioſus et perſecutor, ſed miſericordiam conſecutus ſum. quia ignorans feci in incredulitate.*

Peccatum veniale ab Eventu dicitur id,quod per poenitentiam expiatur,juxta illud ſ. Ambroſii in iib. de paradiso, cap. 11. *Veniabilis culpa, quam ſequitur proſſio delictorum.* Qua ſignificatione videtur accepiſſe ſ. Auguſtinus veniale peccatum in lib.de civit. Dei, cap. ult. cum ait: *Nunc vero dum venialis iniquitatis,etiamsi perſeveret, igno-*

ratur modus,profecto et ſtudio in meliora pſe-
fidendi orationi inſtando vigilandus adhibetur,
et faciendi de mammona iniquitatis ſancioia
micos cura non ſpernitur. Eadem notione uſus eſt auctor libri de vera et falſa poenitentia, cap. 18. qui ſcripſit, peccata per poenitentiam fieri u nialia. Iliee quoquo venialia non opponuntur jſolote mortalibus, ſed iis. quae rcipſa numqin remittuntur ac per hoc ad mortem perducunt aeternam.

Peccata venialia Ex natura et ratione peccati icuniiiir en, quae non ſunt contraria cli.iriibih et proximi,quaeque proprie et absolute mortal k, opponuntur. De venialibus primi et ſecundi generis nulla controverſia eſt. Acino eſt enim, qui>gei peccatorum alia ex ignorantia vel inlirmil alia ex malitia poſſe committi; et rursus alu f poenitentiam expiari, alia per poenitentiam r expiata in aeternum puniri. De venialibus tertii pneris eſt lota quaestio. Quae venialia rur-u. duo genera dividuntur. Alia enim dicuntur tenui ex genere ſuo, alia ex imperfectione operis.

Venialia Ex genere ſuo dicuntur ea,quae lnnk:: pre objecto rem malam et inordinatam, ſedi, charilali Dei vel proximi non rcp'ugncl, qoale■ verbum otioſum, riſus nimius eſt alia id geni?: his contraria ſunt peccata mortalia ex genere< ut perjurium, adulterium et ſimilia, quae aper: cum charilale Dei, vel proximi pugnant.

Venialia Ex imperfectione operis ea ſunt, ip tametsi ex gencre ſuo mortalia eſſe poſſcnl.Lr. ob imperfectionem operis venialia efficiuntur,; videlicet ſola imperfectio operis facit, u lſchilik rilale pugnare non judicentur. Ilis vero conir. ſunt moi talia ex parte agentis,quae quidem cvnere ſuo venialia eſſe potuiſſent,el l imen ei poſitione quadam peccantis mortalia ſunt. peccatum eſſet, ſi quis adeo delectaretur oli: confabulationibus, ut paratus eſſet in iis conterere, etiam cum ex divino praeceptoaliqiu aliud ei neceſſario faciendum incumberet.

Ilurſus peccata venialia ex imperfectione open, in duo membra ſecari ſolcnl. Alia enim dicun> venialia ex ſubreptione, alia ex parvilale malcmi. Ex Subreptione dicuntur ea, quae non ſuolpcrfcle voluntaria, quales ſunt ſubiti motus cupiil talis, irae, invidentiae, ei alii ſimiles, qui priuſi animo cxiſtunl.quam ratio plane deliberare pote. nI, eſſent necne admittendi; qui quidem el pe cala ſunt, cum praeveniri aut continuo repelli p luiſſent, ſi ratio vigilaffe!: et tamen venialia ſue, cum pleno voluntatis aſſenſu caruerinl. Eximieriae parvilale dicuntur ea quae in re parva ac lo committuntur,(lualc eſſet furtum unius oboli,quel neque proximum notabiliter laedit, neque ejusm di eſt ut apud aequos homines amicitiam tollere queat.

CAPUT IV.

Referuntur ſententiae haereticorum.

His ita conſtitutis ad ſententias adverſariorr explicandas accedamus. Primi fuerunl Joviniau-

el Pelagius, qui diſcrimen peccali mortalis el venialis ſuſtulerunt e medio. Jovinianus enim docuit, peccolu omnia eſſe paria: ut breviter indicavit ſ. Auguſt, hb. de lincrcſibiis cap. 82. ſed clarius ſ. Hieronymus in 2. lib.adverſus Jovinianum, non procul a line, his verbis: *De eo autem quod niteris approbare, convilium el homicidium raca et adulterium, otioſum ſermonem et impietatem uno ſupplicio repenſari, jam ſupra libi reſpon-*
cnn eſt. Et infra: *Aon libi habebunt lanias gr-*
nos, quos de humili in ſublime levas, quantum irascentur. quos propter leve quotidianumque precatum in exteriores tenebras extruſiſti. Haec ille. Quocirca valde mirum eſt quid Alphonſo de Caſtro venerit In mentem, ut in ſuo lib. 12.contra haereſes, verbo *Peccalum*, haeres. 8. ſcriberet, hunc errorem,de peccatorum aequalitate,nuſquam as. Hieronymo in duobus libris adverſus Jovinianum, ipſi Joviniano adſcribi. Nam per multas paginas In ſecundo libro contra Jovinianum ſanctus Hieronymus non ſolum hunc errorem nominalim Jurihiano tribuit.sed etiam omnia ejus argumenta proponit el ſolvit. Et ſ. Auguſtinus in epist. 29.ad Hieronymum, hunc Joviniani errorem ab ipſo Hieronymo praeclare confutatum fuiſſe teſtatur.

Jovinianum ſcquulus Pelagius,quolibet peccato juſtitiam amitti docebat, ac per hoc omne peccaturo eſſe mortale, el quoniam mullos juſtos eſſe negare non poterat, affirmabat poſſe hominem in Inc vita, ſino omni peccato vivere. Ha refert ſ. Hieronymus in 1. el 2. dialogo contra Pelagi.mos. Els. Auguſtinus in lib. de haeres, cap. 88. *In id etiam, inquit Auguſtinus, progrediuntur, ut dicant, vitam juſtorum in hoc ſacculo nullum omnino habere peccatum,el ex his Eccleſiam Chriſti in huc mortalitate perfici, ul ſit omnino ſine macula el ruga, quaſi non ſil Chriſti Eccleſia, quae in toto terrarum orbe clamat ad Deum: Di-*
mitte nobis debita noſtra.

Post hos Joannes Wiclefius (ul refert Thomas Waldenſis torn. 2.de ſacramentis.cap. 51. et ſoq.) lotam Eccleſiam reprehendebat, quod ignoraret (lijlmcionem peccali mortalis el venialis. Docebat vero ipſe , omnia peccata eſſe mortalia , ſi per mortale inllclligalur id. quod eſi mortis aeternae induclivum. Si vero per mortale inlolligatur id , quod de facto mortem aeternam adducit, timeomma pcccala reproborum eſſe mortalia,electorum venialia ex natura ſua. Ex qua ſententia illud manifeſte ſequitur, ut omnia ſint mortalia.

Xoſtro ſaeculo quo veteres errores pene omnes renaſcuntur, nulli ſunt haeretici qui verum diſcrimen agnoſcant inter peccata mortalia el venialia. Marlinus Lulherus in aſſert, omnium articulorum ſuorum, cum in arlic. 32. dixiſſet, omne opus hominis juſti eſſe peccalum, el hoc Leo X. pontifex damnaſſe!, ita ſuum errorem auxit, ut diceret, omne opus hominis juſti eſſe peccalum e\ natura ſua mortale, et ex ſola Dei miſericordia veniale. Idem Lulherus in lib. decaptivil. babyloii. cnp.de lhplisino.iiidic.il omnia peccata eſſe venialia praeter incredulitatem, cum ait: *Iia vides quam dives lit homo ehriſtianus. ſive baptizatus , qui etiam rolens non poſteſt perdere ſalutem ſuam quantis-*

cumque peccatis, niſi nolit credere. Quod non ila accipiendum eſt, quaſi exiſtimaverit Lulherus non eſſe ulla pcccala ex natura ſua mortalia praeter incredulitatem; ſed illud dicit. quia ſibi perſuaſit omnia peccata condonari, vel non imputari credentibus : non credentibus autem nullum condonari , cum fides ſola, ejus opinione, juſtificet, ila rcdilur ad primum errorem, ut quaevis peccata natura ſua mortalia ſint,ſola vero Dei miſericordia venialia.

Philippus Melanchlbon in locis communibus lit. de diſcrimine peccali mortalis el venialis, videtur quidem agnoſcere diſtinctionem aliquam , inter haec peccata, ſed revera a Lulhcric ſententia non recedit. Scribit enim peccata mortalia eſſe, quae excutiunt Spiritum ſanctum: venialia , quae non excutiunt.Sed inter explicandum ſalis aperte prodiſt errores ſuos. Primum enim docet diſcrimen peccati mortalis el venialis non habere locum in non renalis; *Quamquam, inquit.Vero ei Epicurus multo atrocius peccant, quem Calo: tamen utri-*
que ſunt oppreſſi peccatis mortalibus horrendis, el ira Dei aeterna. Nec nceſſe eſt in non renalis quaerere diſcrimen peccati mortalis et venialis , quia omne quod non eſt ex fide , peccalum eſt. Quod ſi peccata non renatorum ſunt omnia mortalia. id omnino ſequitur, ut nulla ſint peccata ex natura ſua venialia Nam ſi quae eſſent ex n.itura ſua venialia, etiam in non renatis eſſent venialia.

Secundo docet: In renalis venialia peccata eſſe motus pravos, qui rationem ila praeveniunt, aut rapiunt, ut voluntarii dici non poſſint: quique notus invitis et repugnantibus in nubis interdum exiſtant. El quia poterat aliquis occurrere ac dicere, ea quae non ſunt voluntaria, non eſſe peccata nec mortalia, nec venialia; ſubjungit, vulgatum illud dictum (Quod non eſt voluntarium, non eſt peccalum) inllelligendum eſſe quoad iudicium civile . non quoad iudicium legis divinae. Itaque omnia illa, quae ſunt ex ſententia catholicorum vera peccata,ideſt.quae ſunt aliquo modo voluntaria omnia (inquam) ex Philippi ſententia ſunt mortalia, el ſola illa apud eum venialia ſunt, quae apud catholicos nulla peccata ſunt.

Tertio docet: Pcccala venialia eſſe vere contra legem Dei, el m ignam deformitatem adferre: atque adeo iram Dei mereri. Sed venialia dici, quia condonantur iis, qui Deo grati ſunt. Quod eſt illud ipſum, quod Lulherus voluit, cum ait, omnia opera juſtorum eſſe pcccala mortalia e\ natura ſua, ſed veni dia ex miſericordia Dei, quia credentibus non imputantur: Quamquam, inquit, *renati, in quibus eſi accenſa cognitio Chriſti, el vera invocatio. el inchoata eſt obedientia, ſunl juſti, placent Deo, el habent Spiritum ſanctum: tamen in cis adime in /tac vita manet ingens infirmitas, videlicet caligo in mente de Deo, el voluntatis ac cordis prava inclinatio, el nulli vitioſi affectus etc.* El paulo poſt: *l/aec mala in renatis ſunl contra legem Dei, ut Paulus teſtatur Roman. 1. el quanta ſil deformitas, quanta magnitudo horum malorum pii in veris doloribus aliquo modo aggioſeunt. Sed quia perſona accepta eſt.accenſa agnitione Chriſti, el fide in corde, el donato Spi-*

ritu sancto, cl aliquo modo infirmitatem agnoscit et deplorat et expavescit. agnitione irae Dei adversus peccatum, cl petit condonationem, el repugnat primis incendiis, fiunt huic personae haec mala venialia peccata, idesl. condonata, ita ni non excutiant Spiritum sanctum, et fidem. ac maneat persona in gratia. El rursus poulo inferius: Etsi, inquit, morbi haerentes adhuc in renalis io hac cita, el vitiosi affectus, non sunt levia, aut contemnenda mala, nec sunt tantum d-iziai praeter legem Dei, ul monachi finxerunt. sed vere sunt contra legem Dei; tamen donec manet in renatis bona conscientia cl fides, manet etiam Spiritus sanctus.

Quarto docet: Peccata mortalia esse illa omnia, quae excutiunt fidem, idesl, quae simul cum fide consistere nequeunt: talia autem esse omnia peccata voluntaria: *Postremo, inquit, haec duo impossibile est simul existere, malam conscientiam, idest. propositum peccandi, el fidem, quae est fiducia misericordiae Dei propter Christum promissae. Quia habens propositum peccandi, contemnit aut. fugit Deum, non accedit ad Deum. fiducia misericordiae accedit ad Deum pontifice Christo. Ex his habemus, Philippum non agnoscere ulla peccata venialia nisi involuntaria, el ea venialia esse non ex natura sua, sed quia ob fidem non imputantur.*

Eandem sententiam exprimit Tilmannus Ileshus in lib. de erroribus Pontificior. lit. 4. qui est <lc peccato, num. 24. his verbis: *Contendunt Pontificii, discrimen inter peccatum mortale et veniale non in eo consistere. quod venialia peccata lecta et condonata sint: mortalia vero aeternae damnationi obnoxia, sed quod discrimen sit in ipsa peccatorum natura el actione, hoc modo, quod peccata mortalia sint ejusmodi, ut repugnent justitiae, charilali cl legi divinae, el mercantur aeternam damnationem; venialia vero nec charilali. nec justitiae, nec legi adversentur, nec etiam mercantur mortem, vel iram Dei, sed sini digna venia.*

In eundem sententiam concurrunt Magdeburgenses cent. 1. lib. 2. cap. 4. column. 171. ubi sic loquuntur do discrimine peccatorum ex doctrina (ul ipsi putant) apostolica: *Docent (apostoli) veniale peccatum nullum quidem per se. esse, dum asserunt omnia peccata pugnare cum lege divina, cl mereri irum Dei el aeternas poenas. Sed per accidens, hoc est. propter caussas aliunde incidentes. ncmpe propter remissionem peccatorum, quae contingit fidelibus propter Christum. El paulo ante dixerant: Qui natus esi ex Deo. peccatum non committit, hoc est. non committit peccatum mortale; sed venialia ejus sunt peccata, propter fidem in Christum, ipsi non imputantur:* El column. 137. *Impiis. inquit, cl incredulis non tantum scelera externa contra legem Dei adferunt mortem et condemnationem: verum etiam depravata natura, el interni affeclus mali, et opera externa, etiam civiliter honesta. Renatis vero mortem adferunt omnia actualia peccata. sive interna ul cogitationes et affeclus. sive externa, ul dicta cl facta contra legem Dei, si non repu-*

gnent iis fide, sed assenliantur ad efficiendam ea. sive, in actum perducantur, site non. *Ap'.* infra: *Peccata mortalia excutiunt [idem, ct Spiritum sanctum el bonam conscientiam.*

Eadem est sententia Martini Koninili in I. r. examinis concilii tridentini pag. 920. ct *WLPa-cala mortalia, inquit, excutiunt fidem, cl Spiritum sanctum, el tunc desinunt esse justi. lia vero peccata sunt diam in renalis, n« plerea desinunt esse justi. Et infra: Licet, m. differentiae cl gradus peccatorum, nullumla mentam minutum cl leve peccatum esl. ipr. non sil ανομία. hoc est, praevaricatio Iubnae. El infra: Lex accusat el damnat eliam, pece ila. quae venialia vocantur. nisi legantur, non imputentur propter Christum.*

Porro Joannes Calvinus parlim Lulhero,] I Joviniano, parlim Wicleffo assentitur. fiam lib. : Institutionum, cap. 8. § .> . ila concludit: /Ml. : *filiis Dei omne, peccatum mortale esse. quin rdr; versus Dei voluntatem rebellio, quae ejus r\ necessario provocal: quia esi legis pranaia' in qua edictum est sine exceptione Dei iudicii Sanctorum delicta venialia esse, non ex natura, sed quia ex Dei misericordia r«ir consequuntur. El lib. 3. cap. 4. § 28. Cael.: inquit. *fidelium peccata venialia esse: non p non mortem mereantur, sed quia Dei mistrw dia nulla est condemnatio iis, qui sunt in (?ò sto Jesu. quia non imputantur, quia venia i lenlur.* Aequè his dissimilia scribit in anlidolocilio trident, sess. 6. cap. 12.*

Atque haec quidem consentanea sunt doctir Lulheranormn. Sed quia idem Calvinus lib. il: slilulionum. cap. 2. § 11. docet, fidem esse i proprium electorum, cl semel vere habitam, posse unquam amitti; inde consequitur, ul «■ clrina Calvinii peccata omnia reproborum sint® . talia, electorum autem venialia, ut WicklTmnel-sensisse demonstravimus. Hoc tamen interestr I Wideffum ct Calvinum, quod Wicleffiiis abso' peccata electorum facit venialia : Calvinus ml-vult esse venialia, quae fiunt ab electis post (il: semel adeptam, non autem quae ante fidem.

Itaque opinione Calvinii pccala fidelium flectet sunt venialia, non tam quia electi sunt, qoamqt. manent cum fide, quae semel habita numqu perit, el propria electorum csl; in quo Calvinus 1. vinianum sequitur, qui docuit hominem semel 1 pliznium non posse unquam a gratia Dei. cxcidm teste s. Hieronymo lib. 2. adversus Jovinianum Verba autem Calvinii lib. 3. Instil, cap. 2. i Il haec slin\ : *Reprobi numquam sensum grnliar nî- confusum percipiunt, ul umbram politis in>p: hendant. quam solidum corpus. Quia peccatorum remissionem spirilus proprie in solis ficeti obsignat, ul cani speciati fide in usum suum r; plicent. El paulo ante: Ergo, inquit, ul solos d clos semine incorruptibili Deus in perpetuum r generat, ul numquam dispercat semen vitat i-rum cordibus insitum, ita solide in illis obsijtt adoptionis suae, gratiam, ut stabilis ac rata s;*

His omnibus erroribus contraria est scaleni; communis theologorum catholicorum apud nn;

slrmn scnlcnliartim in secundo libro senioni. dist. 12. cl s. Thom. 1. 2. quaest. 88. art. 1. cl omnium fere scriptorum, qui adversus haereticos dc haccon- lrovcrsia disseruerunt. Doccnl enim communi consensu. pcccala quaedam cx natura sua, nulla ratione habita ad praedestinationem. vel reprobationem, aut ad slalum renatorum, vel non renatorum, esse mortalia, quaedam venialia , el prioribus quidem indignum reddi hominem amicitia Dei, cl mortis aeternae reum. Posterioribus temporalis lanium supplicii. palcrnacque castigationis hominum reum constitui. Excipiuntur Joan. Gerson. 3. par. theologiae, tract, dc Vila spirituali animae, lcd. f. Jacobus Alinain tract. 3. cap. 20. cl Joan, episcopus HolTensiS in refutatione arl. 32. Lulheri, qui non-nihil a communi theologorum sententia deflexe- runt, sed absque pervicacia cl longe alia ratione , quam hoslcs fidei facianl.

CAPUT V.'

Refellitur sententia Joviniani cl Pelagii.

Refellemus nunc ordine, Primo Jovinianum elPc- lagiuni. Deinde WiclelTum cl Calvinum. Tertio Lu- llieruin, Philippum, Kemniliuin, el caeleros ejus- dem sectae. Postremo adversus omnes simul pro- babimus catholicam sententiam de distinctione peccati mortalis cl venialis cx natura sua.

Igitur Jovmianus el Pelagius, qui simpliciter distinctionem peccati mortalis el venialis tollebant e medio, ex iis Scripturis apertissime refelluntur, quae docent peccata quaedam injustos homines constituere , quaedam in ipsis justis ita haerere , ul non proplerea justis esse desinant. Ad Primum caput illa perlinent Ezcch. 18. ubi posleaquam Do- minus per prophetam descripsit hominem probum qui non levaverit oculos ad idola domus Israël, non adulterium, non furtum fecerit, hominem non contristaverit etc. subjungit: *Illic justus est, vita vivet. quasi dicere velit, si secus fecerit , justus non cril, sed injustus. El ideo paulo post addit : Si averterit scjustus <ijustitia sua, el fecerit ini- quitatem secundum omnes abominationes, quas operari solei impius, numquid vivet?* Eodem per- tinet ilhtd Apostoli I. Corinth. 6. . *In nescitis. quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, ne- que adulteri, neque molles, neque, masculorum concubitores, neque fures , neque avari, ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei pos- ridebunt, el haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed nanclificali estis, sed justificati estis in nomi- ne Domini Jesu Christi, et in spiritu Dei nostri.*

Ubi Apostolus Iribus modis ostendit, peccata quae hic enumerantur, facere homines injustos, sire cum justitia non posse consistere. PrimotQuia docet eos. qui talia agunt, esse iniquos. Nam cum dixisset: *Nescitis quia iniqui regnum Dei non poisidebunt*, continuo explicuit qui sint cappel- landi iniqui, cum addidit: *Neque fornicarii, neque idolis servientes ole.* Secundo: Quin purgationem ab ejus- modi peccatis non solum ablutionem vocat, sed

etiam justificationem, nimirum, ul indicaret in- justos esse qui talia agunt, vel egerunt, donec per Dei gratiam justificentur. Tertio: Quia testatur c- jusmodi peccatis excludi homines, ac privari pos- sessione regni coelorum, quae merces est operum bonorum cl corona justitiae. Nulla possent alia huc adduci, sed non est opus , cum hanc pariem omnes admittant.

Ad Allcnim igitur capul de quo solo potest esse dubitatio, perlinet illud prophetae psal. 31. *1'ro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore op- portuno.* Ubi illud: *Pro hac .* rcferlur ad peccati remissionem, de qua paulo ante (fixerai: *Dixi con- fitebor adversum me injustitiam meam, el tu re- misisti impietatem peccati mei.* Cum igitur pro remissione peccati oret omnis sanctus, manifeste sequitur. esse quaedam pcccala, quae in sanctis ali- quando inveniuntur, nec tollunt sanctitatem. Eodem pertinet illud psalm. 98. *Moyses el Aaron in sa- cerdotibus ejus. el Samuel inter cos. qui invocant nomen ejus. custodiebant testimonia ejus. el prae- ceptum quod dedit illis. Domine- Deus noster, tu exaudiebas eos, Deus tu propitius fuisti eis, cl ulciscens in omnes adinventiones eorum.* Ex hoc loco discimus. Moysem. Aaron el Samuelcm viros justos fuisse el custodivisse praecepta Domini. El tamen non defuisse illis pcccala, ob quae propitia- tione Dei indigerent. el a Domino paterne castiga- rentur. Simile est illud Salomonis Proverbiorum 2L *Septies in, die cadet justus el resurget.* Et Ecclesinl. 7. *Aon est homo justus in terra, qui faciat bonum el non peccet.* Et m Testamento no- vo docuit Christus apostolos et omnes alios fideles, quantumvis justissimos, quolidte dicere: *Dimille nobis debita nostra.* Mallh. G. El s. Joannes, qui sine dubio sanctus cl justus cral, de se cl aliis di- cit. 1. Joan. I. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* El b. Jacobus si- militer de se el caeleris pronuncial: *In multis of- fendimus omnes.* Jacob. 3. Igitur cx divinis lite- ris npcrle convincitur, esse peccata quaedam. quae cum justitia el sanctitate non pugnent. Idem pro- bari potest cx definitione conciliorum. Aam conci- lium milevilanum can. 7. ita dc hic re loquitur: *Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione. Dominica ideo dicere sanctos, Dimille nobis debi- ta nostra, ul non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis , qui sunt in suo populo peccatores, et ideo non di- cere. unumquemque sanctorum. Dimille mihi de- bita mea. Sed. Dimille nobis debita nostra, ul hoc pro aliis potius, quam pro se petere inlcillicalur, anathema sil.* Snndia habentur can. G. el 8. Cui concilium ante mille el centum annos celebrato subscripsit concilium oecumcnicum tridentimmi , cum ail sess. G. cap. 11. *Licet in hac mortali vi- ta. quamtumvis sancti eljusti in levia saltem el quotidiana, quae etiam venialia dicuntur, pec- cata quandoque cadant, non propterva desinunt esse justis. Non justorum illa vox est humilis cl verax. Dimille nobis debita nostra.*

Accedit praeterea sanctorum Patrum consensus. Sanctus Cyprianus in serm. dc cleeiosyna: *Si au- tem, inquit, nemo esse sine peccato potest, et quis-*

quis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est, quam necessaria, quam benigna csl clementia divina, quae cum sciat non, dresse sanatis quaedam postmodum vulnera, dedit curandis denuo, sanandisque vulneribus remedia salutaria.

S. Basilius oratione in psnl. 11 *i. Qui in peccato*, inquit, *mortali haeret, dicat ; Circumdederunt me dolores mortis, cl pericula inferni invenerunt me.* Quo loco s. Basilius cum peccatum mortale nominat, significat, inveniri etiam peccatum veniale, ob quod non sit opus dicere , Circumdederunt me dolores mortis.

S. Ambrosius in psalm. 118. serm. 16. explicans illud: *Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam. Non potest*, inquit, *hoc justus negare quia nemo sine peccato.*

S. Gregorius nazianzenus orni. 2. in Julianum , ultra medium: *Magnum*, inquit, *est, neque ab inilio peccare, aul saltem non in maximis delinquere. Quoniam penitus a peccato liberum esse, Deus supra humanam naturam ordinavit.* Ex quo loco intelligimus, peccata quaedam levia in omnibus hominibus, quamvis justis et sanctis reperiri.

S. Hieronymus lib. 2. adversus Pclagianos, non procul ab initio: *Justos*, inquit, *esse concedo, sine omni autem peccato omnino non assenior.* Idcm fusissime docet toto lib. 2. et 3. contra Pclagianos et lib. 2. contra Jovinianum.

S. Augustinus lib. 1. contra duas epistolas Pclagianorum, cap. 11. *Tullus*, inquit. *in Ecclesia recte posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato, ubi ait, si quis sine crimine esi. Mulli quippe fideles baptizati, sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim.* Et lib. 3. cap. 3. *Quamvis*, inquit, *diabolus sil auctor et princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quaecumque peccata. Deceant enim et filii Dei, quoniam si dixerint se non habere peccatum, se ipsos seducunt, et veritas in eis non est.* Idem libro de natura et gratia cap. 36. scribit, omnes omnino sanctos, excepta s. Virgine Deipara dicere potuisse illa verba s. Joan, jam citata: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.*

Joannes Cassianus collai. 22. cap. 12. *Caeterum*, inquit, *justos ac sanctos viros non esse immunes a culpa manifeste Scriptura pronuntiat, dicens: Septies in die cadit justus et resurgit. Quid enim aliud est cadere, quam peccare? et tamen cum dicatur septies cadere, justus nihilominus pronuntiatur, nec justitiae ejus praejudicat lapsus fragilitatis humanae, quia nullum interest inter sancti, et peccatoris hominis lapsum. Aliud enim est admittere mortale peccatum, et aliud est cogitatione, quae peccato non careat, praeveniri etc.*

S. Gregorius lib. 21. Moralium cap. 9. *Hoc*, inquit, *inter peccatum distat et crimen, quod ordine crimen peccatum est. non tamen omne peccatum crimen est. et in hac vita multi sine crimine, nullus vero esse sine peccatis valet, in qua*

videlicet peccatorum et criminum distinctione pensandum est. quia nonnulla peccata aiiinan polluunt, quam crimina exlinguunt.

S. Bernardus in sermone de coena Domini: *Et unde*, inquit, *scimus, quia ad diluenda peccata quae non sunt ad mortem, et a quibus, plene cavere non possumus unie morlem, ablutiois lapertineat?* Vide eundem in libro de praecepto et dispensatione ubi ex Scripturis, ex regula sancti Benedicti, et ex ipsa ratione demonstrat, quaedam esse peccata lethaliter criminalia, et ipse loquitur, quaedam autem venialia. Vide etiam ejusdem aequalem Richardum de sancto Victore, qui librum integrum scripsit de distinctione peccati mortali; et venialis, ac docuit omnes sanctos in hac vita venialiter aliquando peccare, et privilegium esse Letorum in coelo regnantium venialibus omnino carere. line etiam perlinere possunt argumenta, quae paulo post adversus Lutheranos sententiam imponemus.

CAPUT VI.

Diluuntur objectiones Pclagianorum.

Pclnginni (ut referunt sancti Patres Hieronymus et Augustinus) loca quaedam ex Scripturis objecerunt, ex quibus ellici arbitrabantur, posse aedehere homines peccatis omnibus carere, et per hoc nullum esse peccatum, quod justitiae non repugnet.

Prima objectio suuntur ex illis testimoniis. quae docent, homines debere esse perfectos, Deo. *18. Tu autem perfectus eris coram Domino Deo tuo.* Malthe. 5. *Estote perfecti, sicut Pater vester in coelestis perfectus est.* Certe perfectus dici non potest, cui aliquid deest; deesse autem aliquid ei. qui in peccatis est negari non potest. Possumus igitur et debemus omni peccato carere, et hoc Deus jubet et simus perfecti, si amici et filii ejus esse volumus.

Responsio: *Perfectio* in Scripturis non uno modo accipitur. Interdum enim *perfecti* dicuntur, qui semper actu diligunt Deum et omnia quae faciunt, in ipsum actu referunt. Cum qua perfectione nullum peccatum, ac ne veniale quidem consistere potest. Sed haec perfectio propria beatorum est, neque nobis in hac vita a Domino imperatur, licetque Apostolus de hoc perfectionis gradu loquens in epistola ad Philippenses, cap. 3. ait: *Aon quousque jam acceperim: aul jam perfectus sim. Sequor autem si comprehendam* etc. Interdum: Perfecti dicuntur, qui tametsi non semper actu Deum diligunt et diligant, et beati faciunt, tamen lotos se Deo consecrant, atque omnia deserunt, et Deo placeant, juxta illud Malthe. 11). *Si vis perfectus esse, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo, et veni sequere me.* Atque haec perfectio non imperatur, sed consulitur, et s. Augustinus docet in epist. 89. qu. 4. et ante cum sanctus Ambrosius in libro de viduis, et s. Hieronymus in libro contra Vigilantium. Denique *Perfecti* dicuntur, et qui

dem vnle frequenter, qui Deum super omnia diligunt, et licet non deserant actu res suas, tamen parati sunt potius omnium rerum, quam ipsius vitae iacturam facere, quam Dei gratiam et amicitiam perdere; atque ita servant omnia divina mandata, dum nihil admittunt, quod charitali, quae finis est praecepti, repugnet.

Hunc perfectionis gradum Christus imperavit, cum ait: *Estote perfecti*. Mallii. 13. et de eodem loquitur Scriptura Gen. 1. cum ait: *Aon vir justus atque perfectus fuit*. Et cap. 17. *Ambula coram tunc, et esto perfectus*. Et Deui. 18. *Tu autem perfectus eris cum Domino Deo tuo*. Et Philip. 3. *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus*. Isii autem duo gradus perfectionis non excludunt omnia peccata, sed ea solum, quae charitali repugnant. Nam apostoli perfecti erant iusta illud iam citatum ad Philip. 3. *Quicumque perfecti sumus*. Et in priorum ad Corinth. cap. 2. *Sapientiam loquimur inter perfectos*. Et tamen apostoli erant, qui dicebant: *Si dixerimus quia peccatum non habemus etc.* Et: *In multis offendimus omnes*. Et apostolos Dominus orare docuit. *Dimitte nobis debita nostra*.

Secunda obiectio sumitur ex illis testimoniis, quae veram iustitiam omni macula carere oportere affirmant. Psal. 11. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo. aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui in iudicio sine macula, et operatur iustitiam*. Psalm. 17. *Ero immaculatus cum eo. et observabo me ab iniquitate mea*. Psalm. 118. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*. Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati*.

Respondens Augustinus in libro de perfectione iustitiae, dicit: Sanctos in hac vita appellari posse immaculatos, non quod nullus contrahant maculas, sed quia cupiunt ac studere nullas contrahere, et si quas contrahunt, continuo eas per orationem terunt. Posset etiam responderi, maculam proprie non oriri ex peccato veniali, sed solum mortali, vel s. Thomas docet 1. 2. quae. 89. art. 1. Sive autem dicamus cum s. Augustino, justos in hac vita nominari immaculatos, quia sunt desiderio ac studio tales: sive cum s. Thoma, quia veniale peccatum non cilicii maculam: illud negari non potest, in Scripturis vocari immaculatos etiam eos, qui venialibus peccatis non carent, cum si de ullis hominibus dici possit: *Beati immaculati in via*; et. *Qui ingreditur sine macula*; et, *Ut essemus sancti et immaculati*; id sine dubio de apostolis dici possit: et tamen clamat unus ex ipsis: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus*.

Obiectio Tertia sumitur ex testimonio illo 1. Jo. 3. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. quoniam semen ipsius manet in eo, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est*. Responsio: S. Augustinus lib. 2. de peccator, merit, et remiss, cap. 7. dicit, justos in hac vita pariter esse filios Dei ratione gratiae justificantis, pariter filios huius saeculi, ratione carnalis concupiscentiae, quae ex peccato primi hominis in nobis relicta est; et quidem vel filios Dei non peccare, sed

perfici quotidie magis ac magis; item vel filios huius saeculi ratione infirmitatis nondum omnino sublatae aliquando habere. S. Bernardus semi. 1. de septuagesima, refert hunc locum ad praedestinationem. ac dicit, filios Dei non peccare, ita velin peccato permaneant? *Omnis, inquit, qui natus est ex Deo, non peccat, id est, non permanet in peccato, quia conservat illum (utique vel perire non possit) quae falli non potest generatio ecclesialis*. Sed optime omnium videntur hunc locum exposuisse s. Augustinus tract. 5. in epistola s. Joannis, et s. Hieronymus lib. 1. adversus Pelagianos, qui docent, imminet iustis, dum iusti sunt, non posse peccare eo peccati genere, quod repugnat iustitiae, sive civilis illi. quae est verissima, perfectissimaque iustitia. Itaque de venialibus peccatis, quae cum charitate non pugnant, scripsit s. Joannes: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus etc.* De civilibus autem: *Qui natus est ex Deo, non peccat etc.*

Obiectio Quarta sumitur ex testimonio illo 1. Jo. 3. *Erant autem iusti ambo, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela*. Videtur enim hoc loco sanctus evangelista Lucas, posteaquam dixerat, *Erant autem iusti ambo*, explicare voluisse quid sit esse iustum, et ideo adiunxisse: *Incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela*. Quae explicatio remove videtur ab homine iusto peccata omnia non solum gravia, sed etiam levia. Et confirmabat hoc argumentum Pelagius ex commentario s. Ambrosii in hunc locum evangelii. ubi s. Ambrosius invehitur in eos, qui putant homines non posse absque peccato vivere.

Responsio: Ad locum evangelii respondens Augustinus in libro de perfectione et iustitiae, et in libro de gratia Christi. cap. 58. et 59. aliud esse vivere sine querela, aliud vivere sine peccato: ille enim sine querela vivere. de quo homines queri non possunt, qui nemini noceant, omnibus prosint, scandalum nulli tribuant. licet coram Deo peccatis venialibus non carcat, et tales fuisse Zachariam et Elisabeth. Ad commentarium s. Ambrosii respondet ibidem Augustinus. s. Ambrosium autem postea sententiam suam humiliter correxisse, aut solum significare voluisse posse homines sine peccato vivere non absolute, sed secundum quendam modum, ita vel sine querela inter homines conversentur. Nam idem Ambrosius in commentario Isaiac (quem Augustinus eo loco citat) aperte scribit, neminem in hac vita sine peccato, aut omnino immaculatum esse posse.

Est autem hoc loco observandum, quod tametsi dixerimus, nullum, quantumvis iustum et sanctum, potuisse in hac vita sine peccatis venialibus vivere, semper tamen excipimus Dominum nostrum Iesum Christum, et ejus matrem semper Virginem Mariam. Nam potissima causa, cur a peccatis venialibus omnino liberari nequeamus in hac vita, est concupiscentia illa carnis, quae et peccati fomes a theologis dicitur, quam ex iustitiae originalis amissione contraximus; Christus autem concupiscentia illa omnino caruit, quippe qui de Virgine virtute Spiritus sancti conceptus fuit. Ipsa autem

sancta Virgo (uls. Thomas docel in 3. par.quaeSt. 27. art. 3.) in prima sanctificatione, vol a fomite plane liberala, vol (quod ipsa magis probat) lania gratiae copia repleta fuil, q̄i fomes in ea ligatus manserit, ac deinde in ipsa lilii conceptione penitus ablatu fuerit: Itaque de Christo legimus: *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*. I. Pel. 2. De Virgine autem: *Tota pulchra es amica mea, el macula non est in te*, Cant. 4.

De eadem s. Cyprianus (vel quicumque fuil auctor, sine dubio antiquus cl doctus) in serm. de nativilale Christi: *Plurimum, inquit, a caeleris differens (Maria) nvlura communicabat,non culpa*. De eadem s. Ambrosius serm. nil. in psalm. 118. *Suscipe, itiquil, me non ex Sara.sed ex Maria, ul incorrupta sil Virgo, sed Virgo per gratiam ab omni integra labe peccati*. Et s. Augustinus lib. de na'ura et gratia, cap. 36. *Excepta*, inquit. *sancta Virgine Maria, de quapropter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agilur, habere volo quaestionem. Inde enim scimus. quod ei plus gratiae, collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quia concipere ac parere meruit eum . quem constat nullum habuisse peccatum*. El s. Anselmus lib. de concopiu virginali, cap. 18. *Decuit*, Inquit, *ut ea puritate Virgo niteret, qua major sub Deo nequii intelligi*. El s. Bernardus in episl. 175. *Ego, inquit, jiulo, quod el copiosior sanctificationis benedictio in com descenderit, quae ipsius non solum sanctificaret ortum, et vitam deinceps ab omni peccato custodiret immunem, quod nemini alteri in natis quidem mulierum creditur esse donatum. Decuit nimirum reginam Virginum singularis privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam. quae dum peccati, mortisque paret peremptorem. munus vitae, et justitiae, omnibus obtineret*. Idem docet s. Thomas in 3.par. quaeSi. 27. arlic. 4. S. Bonavenlura cl cncleri lbCOlogi in 3. sentent, disl. 3. el copiose Bichardus dc s. Victore in 2. lib. de Emanuele. Denique concilium tridentinum sess. 6. can. 23. ita concludit: *Si quis dixerit, hominem semel justificatum posse in tota rda peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine lenel Ecclesia, anathema sil*.

Neque movere debent testimonia Chrysoslomi, Ambrosii cl Augustini, quae contra citai Calvinus in Antidoto hujus canonis concilii Iridcnlini. Nam testimonium Ambrosii.quod ille citat, nusquam cxlal; testimonium autem Augustini generale est, el exceptionem admittit,quam ipse Augustinus in alio loco adhibet, ul nos ostendimus.Chrysostomus videtur quidem aliquid dicere adversus en quae communiter Paires doccnl:hmen cl verba ejus benigne exponi possunt,et ipsa sibi anteferri sine dubio paticlur communem Patrum consensum.el ipsas gracias lilurgias. in quibus asseritur beata Virgo plane irreprehensa el incontaminata, sanctior chérubin cl séraphin. Vide plura apud Canisimn nostrum lib. I. de beata Virgine, cap. 10. et lib. 4. cap. ult.

CAPUT VII.

Illefellitur error Joann. AVicleffid Joann. Calvini.

Demonstravimus hactenus, esse discrimen aliquod inter peccata, et quaedam eorum lellialii quaedam venialia recte nominari. Nunc ii refellendi sunt, qui distinctionem islam admilluol, perversa interpretatione depravant. Ac imprima occurrunt Joann. WicloiTiis cl Joann. Calvinus, q̄.» (ul supra ostendimus) peccata venialia dici voluni omnia peccata prncdeslmutoruiD.morlalia ren peccata omnia reproborum. Quam sententiam non solum catholici doctores, sed cliam Lulherani <r Scripturarum exemplis firmissima ratione conitant. Nam profecto Adam praedestinatus erat, »1 nunc in coelo cum beatis spiritibus regnat. Va inter haereticos munerant Tatianuin. qui nepl. Adamum salvum esse.Irenaeus lib. 1. cap.Jl.i I luUian. lib. de praoscripl. haeret.EpiphaniusLires. 56. el Augustinus in lib. dc liaercsibus,«■ 25. el tamen eundem Adamum lelhalilerpccw, clvcre a gratia Dei excidisse nomo unquam n<p-vil, cum Apostolus dicat : *Per unum /omiir . peccatum in hunc mundum intravit*, ctpcr; . *catum mors*, Roman. 5. Eleum Deus lain apt* comminabis esset. *Quacumque, die comederim eo. morte morieris* , Genes. 2. Quod deiw: non suium corporis, sed cliam unimac tolillip dum esse docent saucii Paires, Ambrosius lib. paradiso, c.9.August, lib. 13. de civit.Dei CJn. 12 el Gregor, lib. 5. episl. 14.

Ailde cliam quod non solum lapsus csl Adatn i-peccatum lethalis inobcdientinc, sed Cliam Dira amisit. quam amitti non posse Calvinus existing'. Audi Tertullianum in secundo libro adversusM cionem: *Quis dubitavit ipsum illud Adae dd-dum haercsim pronuntiare?* El infra: *Rudo c. modum haereticus (.Idam) fuil*. Audi sancio" Ambrosium in episl. 33. ad sororcrcn Marcellin.; *Agnoscis Adam, esse te nudum, quia bona irelmenta fidei perdidisti*. El lib. 7. in Lucam, w. 57. dicit, Adamum exutum fuisse fidei vestimenicum primum peccavit. Audi sanctum Augustior, lib. 15. de civit. Dei. ennon. 17. *Hoc itaque t gnoverunt, quod felicius ignorarent, si Deocrdentes et obediencs non committerent. quotlf.' cogeret experiri, infidelitas el inobedicnlia quill nocerent*. Et lib. 1. in Julianum, cap. 2. idem arobal testimonio snncli Olympi episcopi liispani.I. s. Prosperum in responsione ad tertium dubii». genevensiutn: *Credendo .Idam diabolo, non radidit Deo*. El infra: *Quomodo fides in .Idnuil . dita, in quoquam filiorum ejus inveniretur.nii-ea idem spiritus, qui omnia in omnibus optatur. infunderet?* El infra: *Omnes igitur quod l-dum perdidit, perdiderunt. Perdidit mitem primitus fidem, quam omnes, quia primam poliemus amittere, primam habemus accipere*. Cur igitur Adam electus ac praedestinatus Ddemsemd habitam peccando perdidcnil, el reus mortis aeternae constitutus fuerit, falsum omnino esse comm-

ciltir, quod Wiclffus cl Calvinus, cl ante cos Joniiaius asseruit, peccata praedestinatorum non posse esse lclhalia, praesertim si fidem aliquando habuerint.

Alterum exemplum csl sancti prophetae David , quem praedestinatum fuisse, atque adeo salvum cl sanctum esse nemo negare potest, cum Dominus dicat in evangelio, Lucae 13. *Cum videritis Abraham, Isaac el Jacob el omnes prophetas in regno Dei.* Certe enim si omnes prophetae eroni in regno Dei, sine dubio non aberit David, qui per excellentiam prophetae cognomen invenit. Eundem luisse lidelem cl juslum, antequam in peccatum adulterii el homicidii biberetur,aeque certum est, Nūm apostolus Paulus Aclor. 13. sic ail dc eo: *Sciscitavit illis (Deus) David regem,cui testimonium perhibens dixit: Inveni David filium Jcsse virum secundum cor meum.* El psalmi ejus aperte indicani fuisse Davidem plenum fide et Spiritu sancto.

Porro eundem lapsum esse in peccata mortalia , eaque gravissima, ac per hoc Spirilum sanctum excussisse,el gratia excidisse facile probari potest. Jiam in primis hoc apertissime doeei ipse David in psalm. 50. ubi proprie (ul ex titulo constat) dcflcl adulterium suum el homicidium occasione Bclhsu-beac commissum, ubi inter caetera dicit: *Tibi soli peccavi cl malum coram te feci.FA-.Cor mundum crea in me Deus, cl Spirilum rectum innova in visceribus meis.* Ncc sane peteret cor mundum in se creari cl renovari spiritum rectum, nisi crederet per peccatum munditiem cordiscl rectitudinem spiritus se amisisse. Quod vero subjungitur. *Et Spirilum sanctum tuum ne auferas a me.* Non signillcut, in eo peccante remansisse habitorem Spiritum sanctum, qui in solis justis proprio inhabitat: Sed significat (Augustino teste) spirilum coepisse iterum Davidi adesse, cum ei poenitentiam inspiravit, cl ideo Davidem, qui donum Dei non ignorabat, precatum esse a Deo, ul Spirilum illum sanctum, poenitentiae luclirymas in se excitantem, non auferret. Quod autem David reconciliationem adhuc expcclarel el peteret.perspicuum est ex verbis sequentibus: *Bcdde mihi laetitiam salutaris tui.* Et rursum: *Auditui meo dabis gaudium el laeliliam, el exullubunl ossa mea humiliata.* Et: *Cor contritum el humiliatum Deus non despicies.*

Ilis acrcdunl testimonia Palium. Nam s. Ambrosius in hb. de apologia David, cap. 16. explicans illud: *Libera me de sanguinibus etc. Ad Uriac morlem, inquit, potest referri.quod mandatae necis ejus conscius veniam tanti poscat admissi.* El infra: *Quibus vinculis se enodari desiderans diinum sibi precatur auxilium.ul ab omni criminis perpetrati labe mundetur.* El infra: *Non est mirum, quod tam graviter doleal fundendi Sanguinis innoxii sibi obrepsisse peccatum. Ideo Iiberari se a sanguinibus.* hoc est a peccatis mortalibus postulavit. Ilis verbis Ambrosius Davidis adulterium cl homicidium, peccata mortalia fuisse docet, cum et crimina el vincula, et tnnla admissa el expresse peccata mortalia nominet.

S. Augustinus trad, in psalm. 50. ila Davidem Joquenlein inducit: *Miserere mei secundum magnam misericordiam tuam. Subveni gravi vul-*

neri secundum mannam medicinam luam.Grave csl quod habeo, sed ad omnipotentem confugio. De meo tam lelhali vulnere desperarem,nisi lanium medicum reperirem. El lue vides peccatum Davidis grave cl lelhale nominari, el ejusmodi, ul iere ad desperationem posscl adducere.

S. Hieronymus in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolae describit poenitentiam publicam Davidis, (pialis in Ecclesia pro magnis sceleribus lien solet. Ex quo satis indicat, grave admodum fuisse peccatum Davidis.

S. Gregorius lib. 22. Moraliu,cap. 13. scribit, peccatorum similem esse Lazaro mortuo, qui Domini voce revocatur ad vilam:alque exemplum Davidis adducens ait: *Unde David propheta ah illa tanti mole facinoris reviviscens ad vocem Domini, quasi foras exiit,dum per Nalham correptus, quod fecerat accusavit.* Ex his igitur manifestum est, Davidem praedestinatum , fidelem cl juslum in peccatum mortale incidisse, el rursus per poenitentiam ad gratiam Domini rediisse: ac proinde falsam atque etiam apertissime falsam Wiclcfli el Calvinii esse sententiam.

Tertium exemplum csl apostoli Petri.quem praedestinatum fuisse,cl nunc salvum, sanctum et beatum esse nemo negat, cum b. Joannes in extremo evangelio suo tam luculentum testimonium reddiderit bcalae morti ipsius. Nam cum Dominus Pelro dixisset: *Cum senueris alius cinget le.el ducet quo tu non vis,* subjunxit cvanglista: *Hoc autem dixit, significans qua morte, clarificalurus esset Deum.* Eundem Petrum fidelem el juslum fuisse antequam Dominum 1er abncgarel. leslis est Christus ipse, qui et Mallii. 16. cum *beatum* appellavit.cl Joan. 13. eidem dixit: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet. Et vos mundi estis, sed non omnes etc.*

Eundem aulcm mortale peccatum,cl quidem gravissimum admisisse,cum ad vocem ancillae Dominum negavit, ncc solum negavit, sed cliam jurejuranda el analetnalizando negationem confirmavit, testantur lachrymae cl poenitentia ejus. Nam (ul scribit Matthaeus cap. 26.) posl lanium admissum facinus amare ficvll. Testantur etiam sancti Patres idipsum passim,sed ut non laboremus in re perspicua, unus hoc loco sufficiet Augustinus, qui tract. 66. in Joan.non solum hoc docet,sed etiam contendit ila esse, ncc posse. Salva fide aliter dici. Inlcr alia sic Petrum alloquellur:Timendo *mortem carnis tuae,, mortem dabis animae tuae. Quanta enim vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum.* El infra: *In anima Petri contigit, quod offerebat in corpore, non tamen pro Domino, quod temere praesumebat, praecessit, sed aliter quam putabat-, namque ante mortem el resurrectionem Domini, cl mortuus csl,negando, et revixitplorando.Sed mortuus est,quia superbe praesumpsit; revixit autem, quia benigne ille respexit.* Ecco quoties Augustinus repetit, Petrum in anima mortuum esse, ac proinde pcccalum mortale commisisse.cum Christum negavit. Et audet tamen Calvinus dicere: Fideles praedestinos lelhaliler peccare non posse.

His omnibus accedat manifesta ratio ex adversa-

riorum ducta principiis. Actiones illas Adami. Davidis, Pelri, ex genere suo peccata fuisse, nemo negare potest, nisi praevaricatio coelestis mandati specialis, adulterium, homicidium. Chrisii abnegatio cum execratione et perjurio alicui non videntur esse peccata; ea vero peccata a scientibus et volentibus commissa, atque adeo voluntaria fuisse, extra controversiam est. Quaero igitur, an ea peccata simul cum fide justificante in hominibus illis Adamo, Davide, Petro, consistere potuerint, an non potuerint. Nam si non potuerunt, excusserunt fidem justificantem, ac per hoc lethalia fuerunt. quod nos contendimus. Neque ipsi hoc negare possunt, cum ex communi adversariorum doctrina illa sunt mortalia peccata, quae cum fide consistere nequeunt.

Si vero dicat Calvinus peccata illa Adami, Davidis, Pelri, cum fide consistere potuisse: sequitur, posse homines semel justificados libere praevaricari Dei mandata, adulteria et homicidia perpetrare, Christum abnegare, addita etiam execratione, atque perjurio. Nam si haec in hominibus semel justificatis cum ipsa fide justificante manent, hoc ipso a Deo non imputantur, nec tam sunt venialia, ut remittenda, quam reipsa condonata, atque dimissa, neque reum faciunt ullius poenae ac supplicii. Hoc vero dogma nemo non videt quam sit absurdum et perniciosum. Huc igitur disputationis summa perducitur, ut vel concedere cogatur Calvinus posse homines fideles et praedestinos peccare. Ichniliter, ac per hoc non esse peccata omnia praedestinatorum, post fidem semel adeptam, venialia: vel praedestinis fidelibus, id est, vere fidelibus licentiam tribuat adulteria, homicidia, perjuria, et alia illius genus scelera impune ac libero perpetranda.

Videtur autem Calvinus hoc posterius membrum eligere. Nam tametsi in antidot. concil. tridentini sess. 6. can. 27. scripserit, ubi fides regnat, nullum esse peccatum: tamen can. 28. addit semen fidei, id est, fidem veram et vivam, sed sopitam manere cum gravissimis lapsibus: Semen, inquit, *aliquod fidei manere in homine licet suffocatum inter gravissimos lapsus non nego, id quantumcumque est. particulam esse fateor verae fidei, addo etiam vivae, quando aliter non posset ex ea oriri fructus. Verum quoniam non apparet ad tempus, nec se usitatis signis exerit. perinde habetur atque emortua, quoad sensum nostrum.* Haec cum velit manere fidem veram et vivam in homine cum gravissimis lapsibus, licet ea non se prodant exterius: ut certo sibi persuaserint adversarii, fidem justificare et facere, ut nulla peccata imputentur, sequitur ut crediderit Calvinus gravissimos lapsus fidelibus non imputari.

CAPUT VIII.

Refellitur error Lutherianorum.

Lutherani, ut supra ostendimus ex Lutherico, Melancthonico, Illyrico, Ileshusio et Liemnilio. Iria praecipue docent. Primo: Peccata venialia esse illa, quae a Deo non imputantur, quamvis ex se digna

sini poena ac supplicio sempiterno. Secundum. Illa peccata a Deo non imputari, quae simul inlamine cum fide, id est, cum fiducia misericordiae consistunt. Tertio: Illa sola peccata cum fide consistunt, re, quae sunt involuntaria. Ex quibus sequitur Quarto: Omnia peccata in infidelibus esse mortalia, et consequenter omnia peccata ex natura suae mortalia. De quo Leap, (quia commune est ut quibusdam aliis scriptoribus non Lutheranis) strisim postea disseremus. Nunc tria priora capita, quae propria videntur esse Lutherianorum, breviter delineamus.

Quod igitur Primo loco affirmant, peccata venialia esse ea, quae nunc non imputantur, repugnet aperiScripturis et Patribus. Scriptura siquidem in iis locis, ubi de peccatis venialibus ex consensu Lutherianorum loquitur, manifeste docet, opera a Deo peti remissionem eorum peccatorum: non illa ea sunt lecta et condonata, vel non imputantur (ut ipsi dicunt) sed imputantur ut ligant, ac remittunt, quamvis facile condonentur ac remittuntur. Convenit inter nos et Lutheranos, de venialibus. Magalh. 6. *Dimitte nobis debita nostra*; quibus etiam est haec humilis et vera confessio. *Hic videmus peti a justis remissionem peccatorum venialium: Proinde non fuisse antea condonata.* Eadem ratio est de loco illo 1.1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, continuo subjungitur: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.*

At si peccata justorum, quia persona grata eis non imputarentur, quid opus esset remissione? cur oporteret confessionem ante praemittere? dissimilis est locus ille psalm. 31. *Propter misericordiam tuam, Domine, pro remissione peccati orabit ad te omnis iustus in tempore opportuno.* Et illud psalm. 98. *Propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adversarios ventiones eorum.* Certe si asciscebatur Deus in peccata servorum suorum fidelium Moysis, Aaron; et similibus, imputabat eis, nec legebat, donec peccata essent. Huc etiam pertinet illud Joan. 1. *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes faveat, quia sancti Patres ad peccata venialia pertinere docentur. Qui enim lotus est a impietate et iniquitate criminibus, adhuc eget lotionem pedum, id est, remissione venialium, quae instar pulveris in via vitae huius pedibus nostris adhaerent: Domini vero qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavare contineat, qui lotus est. Quid fratres incipite, quid publicani nisi quia homo in sancto quidem Baptismo delinquitur, non praeter pedes, sed lotus omnino verumtamen cum in rebus humanis postea ririlur, utique terra calcatur. Ipsi igitur non sunt affectus, sine quibus in hac mortalitate non vivitur, quasi pedes sunt, ubi ex humanis rebus accedimus, ut sic afficimur, ut si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos decipiamus, veritas in nobis non sit. Quotidie igitur tacui pedes nobis, qui interpellat pro nobis, ut quod nos opus habere, ut pedes lavemus, id est, totum spiritualium gressuum dirigamus, in ipsa orali*

ne Dominica confitemur, cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Si enim confiteamur sicut scriptum est, peccata nostra. profecto tūc qui lavit ples discipulorum suorum, fidelis est et justus, qui dimittat nobis peccata nostra, et inundet nos ab omni iniquitate, id est usque ad pedes, quibus conersamur in term. Ilaccs. Augustinus. Ek quibus omnibus perspicuum cssc potest, quam falso el leraere dixerit Philippus (ut citavimus cap. 4.) peccata venialia esse peccata condonata. El Illyriacus, esse peccata, quae propter Udem in Christum non imputantur, et lleshusiis esse peccata lecta, t'iC.:lvmus,cssc peccata quae iis, qui sunt in Christo Jesu, non imputantur.

Quod autem secundo loco dicunt, illa peccata non imputari, ac per hoc non esse venialia. quae simul cum fide consistunt. facili negotio convincitur esse falsum. Nam si id ita esset, ut adversarii volunt, sequeretur nullum esse mortale peccatum praeter infidelitatem, ac proinde sacrilegia, homicidia, adulteria, furia, rapinas, non esse peccata mortalia, quod est et contra manifestam Christi et apostolorum doctrinam, et contra ipsorum Lutheranorum «enlenliam. Sequi autem ex dogmate adversariorum nullum esse mortale peccatum praeter infidelitatem, probatur: Nam nullum est peccatum, quod fidem necessario excludat, praeter id quod ei opponitur, quod est infidelitas. Quod idem experientia ipsa manifeste lesatur: nam si per fidem incluhgatur ^sensus certus et indubitatus, his omnibus rebus adhibitus, quas Ecclesia ex verbo Dei scripto, vel tradito credendas esse docet, nullos videmus inter catholicos publicos peccatores, homicidas, fornicarios, fures, ebriosos, qui tamen sine ulla dubitatione fidem habent iis omnibus, quae Ecclesia credenda proponit.

Si vero per fidem accipiamus id quod Lutherani falso sibi persuaserunt cssc lidcm, fiduciam videlicet misericordiae propter Christum, et quidem specialem, qua unusquisque certo credat et confidat, sibi lleum propter Christum esse propitium, videmus plurimos inter haereticos qui ejusmodi fidem se habere dicant, cum vitam turpissimam ducant, el errores etiam gravissimos de Christo, de Ecclesia, de sacramentis, de peccatis, de justificatione, cacterisque rebus ad doctrinam fidei perlinentibus doceant. Nam huic speciali fidei Lutheranorum non repugnat quaelibet infidelitas, sed ea solum, qua quis non certo credit sibi Deum esso propitium.

Quod si forte Lutherani dicant, se nullos habere errores, et Udem illam suam specialem cssc non posse in iis, qui homicidia, adulteria et alia id genus peccata committunt: suis dimissis aliarum sectarum homines parumper inspicient. Cerle Cuivinianos in erroribus nullis et magnis versari, atque adeo blasphemos et sacrilegos esse neque ignorant, neque Inceni, et tamen negaro non poterunt. eos sibi certo persuadere se Deo propter Christum cssc carissimos, ac proinde habere fidem illam specialem, quae apud eos sola justificat. Quod idem dicere possumus de Annbaptistis, de Trinilariis et aliis, qui Lniheranis haeretici sunt, cllamcn ccrlo credunt sibi Deum propter Christum

esse propitium. Quod si fiducia illa concipi potest ab iis, qui in erroribus contra verbum Dei pertinacissimi sunt, cur non potent etiam concipi ab iis, quos homicidia, adulteria, furta et alia similia peccata delectant?

Al (inquit Philippus in locis, titulo de discrimine peccati mortalis et venialis) qui liabel propositum peccandi, non accedit ad Deum, sed eum conlemnit ac fugit: Eides autem ad Deum accedit per Christum pontificem: Igitur impossibile est haec duo simul consistere, propositum peccandi et fidem. Hcspondeo: Eum qui liabel propositum peccandi, si apprehendat Deum ut justum judicem, et qui peccata, dum in nobis manent, odii ac punit, quem admodum cum catholici apprehendunt, sine dubio fugere a Deo: al si Deum apprehendat (ut cuin Lutherani apprehendunt) ita misericordem et facilem, ut peccata in nobis vere incliaerentia et ventia nolit punire, sed legere, ac pro eis Christi justitiam et merita nobis imputare; nego cum ad Deum non accedere. Qui enim sibi persuadere potuit peccata vere in se manentia sibi a Deo non imputari, et iis non obdanlibus se Deo propter Christum carum et gralum esse: eadem facilitate credere poterit, propositum peccandi sibi a Deo non iinpnlari, dummodo Christi menta, sua faciat per fidem. Ccrie Calvinus non existimavit impossibile propositum peccandi cum fide conjungere, quoniam in anlidolo canon. iS. sess. 6. concilii Iridenlini scripsit, etiam in magnis lapsibus remanere lideui veram et vivam. Ac non ipse quidem Lutberus tam cerio credidit, non posse duo illa conjungi, ut credidit Philippus. Nam in lib. de caplivit. babylon. cap. de Baptismo scribit. non posse hominem damnari quanliscumque peccatis, si stet, vel redeat fides. Quo loco per illam disjunctionem si *stet, vel redeat fides*, aperte significavit, non se certo statuisset, non posse stare fidem cum magnis lapsibus.

Habemus igitur ex ipsa natura et ratione fidei, omnia peccata cum ipsa fide posse consilere. praecler infidelitatem. vel diffidentiam fidei, vel fiduciae contrariam: ac per hoc omnia peccata praeter infidelitatem. vel diffidentiam praedictam, esse venialia. si omnia illa dici debent venialia, quae fidem non excludunt. Sed probalur hoc idem rursus ex doctrina Patrum, et ex communi sensu et consensu omnium gentium. Nam si peccata omnia, vel saltem graviora, quae nos mortalia nominamus, cum fide consistere non possent, sequeretur non posse hominem Christianum labi in fornicationem, furtum, homicidium, aut aliud simile peccatum, quin eodem momento fieret haereticus. Nam fidem justificantem amitteret, quae sola est vera fides: qui autem fidem veram amittunt, haeretici dicuntur. \l hoc repugnat toti antiquitati. et sensui omnium gentium. Semper enim in Ecclesia latissimum discrimen agnitum est inter haereticos, et malos catholicos cum illi discessionem faciunt ab Ecclesia, isli intra Ecclesiam perditae vivant: illi doctrinam oppugnant, isti disciplinam violent: illi zizaniis, isli pallis: illi lupis rapacibus, isti morbidis ovibus comparentur.

Denique inauditum est in Ecclesia, ut ubi solam

fornicationem,vel adulterium,aul aliud similo peccatum Christianus aliquis fidem amisisse, atque adeo infidelis, aut haereticus factus fuisse dicatur. S. Augustinus in lib.quaestionum iu Mallh.quaesi. 11. *Inter haereticos*, inquil. *cl malos catholicos hoc interest, quod haeretici falsa credant; illi autem vera credentes.non vivunt ila ul credunt.* El lib. 4. de Baptismo contra Donalislas cap. 18. *Constituamus, inquit, aliquem castum, continentem,non avarum,non idolis servientem,hospitalitatem indigentibus ministrantem.non cujusquam inimicum, non contensiosum. patientem, quietum, nullum aemulantem, nulli invidentem, sobrium, frugalem, sed haereticum: nulli utique dubium csl propter hoc solum,quod haereticus est, regnum Dei non possessurum. Constituamus alium fornicantem, immundum, luxuriosum,avarum.vel etiam apertius idolis dedicatum, veneficum discordiosum, contentiosum, aemulum, animosum.seditiosum,invidum,ebriosum,comessalorem. sed catholicum:numquid propter hoc solum, quod catholicus est,regnum Dei possidebit, agens talia de quibus sic concludit Apostolus,quae praedico vobis.sicul praedixi,quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt? Si hoc dicimus,nos ipsos seducimus.* Neque opus est alia Patrum testimonia superaddere, cum res adeo sil perspicua, ul mirum sit ab ullo hominum in dubium revocari potuisse.

Probatum igitur est. sequi ex doctrina Lulheranorum, ul adulteria, homicidia, furta cl alia id genus peccata sint omnia venialia, cum lidcm utcumque ca accipiant non excludant. Esse autem hoc dogma contra doctrinam Christi cl apostolorum, et contra eorundem Lulheranorum sententiam , quae erat assumptio nostri argumenti,facile potest oslendi.Christus enim Mallii. *ii.Qui dixerit*, inquil, *fratri suo fatue, reus erit gehennae ignis.* Ex quo melligimus, verbum contumeliosum in fratrem peccatum cssc lel bale. Et Mallh. 25. *Ite maledicti in ignem aeternum: Esurivi enim el non dedistis mihi manducare etc. Ex quo loco recte colligit* s. Augustinus lib. dc fide et operibus cap. 15.non communicare bona sua cum indigentibus,cl mullo magis rapere aliena, peccata esse mortalia, cl iam in his. qui lidcm numquam amiserunt: *Erit ergo*, inquil, *aeterna combustio, el eos in illam ituros veritas dicit, quorum non fidem, sed bona opera defuisse dedaravii.* Apostolus autem,ul paulo ante idem Augustinus commemoravit, 1. ad Corinth. G. ad Ephes. 1. cl ad Galatas quinio, enumerat aliquot genera peccatorum, et subjungit: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.*

Denique Philippus Melanchlbon (ul supra citavimus) disertis verbis scripsit in locis communibus, lit. de discrimine peccati mortalis cl venialis. Peccata voluntaria contra legem Dei.omnino esse mortalia. *Dixi*, inquit, *de veniali pcccalo. Sed cum hi,qui fuerunl renati, scientes el volentes violant legem Dei. ul cum ampleclunlur impias opiniones. aul stabiliunt eas sua approbatione, aul indulgent odiis, ambitione, flammis libidinum, avariliae. aul externis factis ruunt contra legem Dei,ul David rapiens alienam conjugem cl astule*

maritum interficiens. Ilae actiones contra conscientiam sunt peccata mortalia. Ilucc ille. Co igilur voluntarium adulterium, vel liom cidimt vel aliud simile peccatum, ipso cl iam leste Philipo, sil mortale, el tamen (ul ante ostendimus) n fido consislerc possit, manifeste sequitur, autl sum cssc quod idem Philippus cum Luther caeleris docet, omnia peccata, quae simul cmn de consistunt, esse venialia , nui certe ipsot sententias inter se cssc pugnantes, cl alterato cl altera destrui, alque unam ex altera refutari.

Jam vero Tertium caput, quod continebat. i sola peccata, quaesunt plane involuntaria, cu do posse consistere, cx iis quae dicta sunt aperi sime convincit esse falsum. Jam enim ostendis, non solum peccata involuntaria. sed cl iam vltaria. quamluinvis gravia, simul cum fidea: sice, praelcr id solum, quod fidei contrarium k haeresim videlicet, aul infidelitatem. Deinde [cala prorsus involuntaria apud eos, qui recte) care possunt, non venialia, sed nulla sunt. E: s. Augustino credimus, repugnantia loquitur, , dicil peccatum involuntarium,cum de ratione [*cati sil esse voluntarium. *Usque adeo*, inquit. i. guslinus lib. de vera religione, cap. l4.pecc:v, *voluntarium esi malum, ut nullo modo sil<: tum. si non sit voluntarium.* Neque loquitur «.l. gtislin. de iudicio civili, ul Philippus nugatur.sd divino.Nam loquitur dc peccato in genere,ulc.prehendit etiam peccata malorum angelorum,Ç; ad iudicium civile nullo modo perlinent. Sed hoc paradoxo Lulhcrano in disputatione de « cupiscentia cl dc libero arbitrio plura dicemus.

CAPUT IX.

Peccatum veniale natura sua distingui a mortali, ostenditur ex Scripturis.

Nunc tandem ad veram sententiam compti' dam accedimus, ex cujus comprobatione nuns lum supradicti errores omnes radicitus evellentur, scii etiam refutabuntur sententiae eorum scriptum, qui a communi theologorum,et Ecclesi.it. ' clrina quavis ratione discesserunt. Probandumi. tiir nobis est, peccatum veniale cx natura su.; stingui a mortali;ac sine ulla relatione vel adpr destinationem, vel ad misericordiam Dei, vel statum renatorum, esse ejusmodi, ul poenam q. dem merentur, sed non aeternam: et DcumIH dat, sed non usque ad amicitiae dissolutionem.!! Primum probabitur cx Scripturis; Tum cx defini lionibus ccclesiaslicisjDeindc ex doctrina Patrum Postremo ex ratione.

Quod attinet ad Primum, Mallh. 5. sic legimus: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qm dixerit raca, reus erit concilio: qui dixerit fetot reus erit gehennae ignis.* Hoc loco non respici: Dominus praedestinationem, neque discutit, quid possit aul velit divina misericordia; sed rcsip>: dijudicat cl peccatorum mensuram. Facit auleta tres gradus iracundiae, Unum ejus, quae ita lens

csl, ut in vocem nullam erumpat; Altcrum ejus , quae paulo gravior est, non tamen pervenit usque ;ul opertum convicium; Tertium ejus, quae gravissima est, el manifestum convicium parit. Quamvis enim possit interdum iracundia interior esse gravissima, el tamen dissimulari exterius ; nihilo minus ordinarie quo est major, eo se magis prodit, el ideo Dominus levissimam iracundiam vocat eam, quoe non manifestatur ullo signo exteriori.

Quod vero dicitur in secundo gradu.*Qui dixerit fratri suo raca*, non est omnino certum,quid proprie significet. S. Augustinus lib. I. de sermone Homini in monte, cap. 9. et s. Gregorius lib. 21. Moral, cap. 5. scribunt, esse interjectionem irascutis, quae nihil determinate significet, sed solum exprimat animum esse commotum. Quae interpretatio probabilis est. praesertim cum dicat Augustinus, se id accepisse ab Hebraeis. Quamvis enim non inveniatur in Scripturis ejusmodi interjectio, neque in dictionariis hebraicis cl Chaldaicis, quae nuue extant. Potuit tamen eo tempore fuisse in usu, ac deinde obsolevisse: neque etiam nece<se est in dictionariis omnes omnino voces inveniri. Denique quod ca vox translata non fuerit in graccum aut latinum, argumento est, nihil ea proprie significari. Cacterum s. Hieronymus in commentar, hujus loci annotavit vocem *Baca*, significare hominem vacuum.Nam a verbo quod cslevacuare, fit nomen ρη vacuum, el addita^ more Syrorum. **Hixp'l.** ,t apua

Sed quod addit idem auctor hoc loco shrnicatio-hominem vacuum cerebro, non caret (ferba, slultitum quia in Scripturis non facile favoribus lanium in hoc sensu; tum quia vdcnre homincr» hn^r- licerebro, non videtur cssc minus convicio, very si vocetur stultus. Non possum aulcm me cuc^nu“ re, quin Theodori Bczac ineptias hoc loco pWcis perstringam. Is enim in annotatione ad hunc locum versionom Hebraicam hujus evangelii reprehendit, quod pro *Raca*, habeat ny*I, quia (ul ipse dicit) majus convicium est vocare hominem **Hyl**, ldesl, malum, quam fatuum, cl tamen ipse idem suspicatur Christum sua lingua dixisse yt£)*1 pro eo quod nos habemus *Raca*; neque animadvertit majus convicium significari per vocem **yt^**.**quain** per vocem illa enim impium significat.haec malum,cl saepissime accipitur non pro malo.idesl, scelerato, sed pro tenui, nui deformi, aul macilento.ut omittam quod littera O non redditur latine per C/i. sed per Sc, aul per S, simpliciter, ut patet in vocibus. *Hosanna, Salomon. Sabaoth. Sabalhurn*, cl similibus. Probabile igilur est. *Raca* hoc loco significare hominem vacuum opibus, aut dignitate, aul certe vanum el otiosum. Nam el in lus significationibus invenitur ea vox in Scripturis, cl longe minus laedit, quam vox fatuus. Sed quidquid sit de propria significatione ejus vocabuli. *illud* nobis hoc loco salis est, minus grave, peccatum describi per *Baca*, quam per *l'aine*.

His nutem iribus gradibus peccatorum respondent 1res reatus, judicii.concillii el gehennae ignis. El quidem reus judicii dicitur (ut recte, explicui s. Augustinus loco supra nolalo) qui aliquid fecit, unde in judicium vocari possit,ut caussa ejus dis-

culiatur. Ileus concillii dicitur , cujus culpa certa est, sed ambiguum quanta sil, et quam poenam mereatur, cl ideo judices inter se conveniunt in concilium, ul definiant poenae mensuram. Ileus gehennae ignis dicitur, cujus culpa cl mensura culpaе,ac per hoc cliam poenae gravitas certa est. Significari aul-'m per gehennam ignis , mortem aeternam apud inferos,docent in commentario hujus loci Hilarius, Augustinus , Chrysoslomus el Theophylactus. Hieronymus hoc loco nihil dicit , sed in commentario, cap. IO. in illa verba: *Timete eum, qui potest animam el corpus perdere in gehennam*, scribit, nomine gehennae semper in evangelio significari poenas aeternas.

Ex his igilur conficitur argumentum ejusmodi : .Manifestum convicium, teste vel iudice Christo,facit rcum gehennae ignis, ac per hoc est peccatum mortale. Iracundia, sono vocis expressa , sed ad malum convicii non pertingens,facit reum concillii, idest, non constat an mercatur gehennam, sed aul ea poena, aut minore digna est. Inveniuntur igilur peccata quaedam, quae leviora sunt, quam ul gehennam ignis mereantur. Quorsuin enim cogere-lur concilium ad discernendum, num aliqua culpa gehenna ignis punienda csscl, si omnes culpaе gehennam ignis mererentur? Sunt igilur culpaе aliquae, quae divino iudicio sola poena temporali mulctandae sunt. Rursus iracundia, quae nullo signo externo foras erupit, non facit reum concilio, hot iudicio: hoc est. non constat,an merealur poe-cniimliquam, an nullam; cx quoscquilur, ul sine imputais! poenam meretur temporalem, non ae-peccala eercalur, cum sil levior culpa, quam ea viiani veniaia dubium esse poterat, temporale ne liir.non sunl n aeternum mereretur.

Keqtçenere, c videtur responsione annotatio Bezac ad r venialia.m evangelii.Scribit enim inaequalia pecOrmalur hoœribi a Domino, el minus esse reum fieri wdioiliobgam concilio, et concilio,quam gehennae ignis: am/lumen.omnia peccata,quamvis inter so inaequalia, mortem mereri, quia stipendium peccati mortem esse scribit Apostolus ad Roman, f». At m per mortem idem intelligil Apostolus. quod per gehennam Christus , cum eam vitae aeternae opponat, dicens: *Stipendium peccati mors, gratia Dei vita aeterna*: fieri nun potest, ul omnia peccata mortem mercantur, nisi gehennam omnia mereantur. Jam autem demonstravimus ex Christi sententia non omnia peccata reum facere gehennae ignis.Non igitur stipendium csl omnis peccati mors, sed ejus lanium peccati , quod opponitur gratiae et amicitiae cum Deo.de quo Apostolus loquebatur.linque diversis gradibus peccatorum, qui describuntur a Domino, non respondent diversi gradus suppliciorum in gehenna, ul Bezn existimat. quia si ila esset, non recte Dominus dc solo tertio gradu dixisset. *Reus erit gehennae ignis*; sed respondent diversi gradus suppliciorum. quorum alia sini aeterna, alia temporalia, alia brevissima. Atque haec de primo testimonio Scripturae.

Alia duo testimonia habentur Mallh. 23. cl Luc. 6. in quibus locis Dominus peccata quaedam comparai rebus natura sua levissimis, alia vero gravis-

fornicationem,vel adulterium,aut aliud simile peccatum Christianus aliquis fidem amisisse, atque adeo infidelis, aut haereticus factus fuisse dicatur. S. Augustinus in hh.quaestionum in Malth.quaesi. 11. *Inter haereticos, inquil. et malos catholicos hoc interest, quod haeretici falsa credant; illi autem vera credentes.non vivunt ita ut credunt.* Ei lib. 4. de Baptismo contra Donalislas cap. 18. *Constituamus, inquil. aliquem castum, continentem,non avarum,non idolis servientem,hospitalitatem indigentibus ministrantem.non cujusquam inimicum, non contensiosum. patientem, quietum, nullum aemulantem, nulli invidentem, sobrium, frugalem, sed haereticum: nulli utique dubium est propterhoc solum,quod haereticus est, regnum Dei non possessurum. Constituamus cilium fornicantem,immundum, luxuriosum,avarum.vcl etiam apertius idolis dedicatum, veneficum discordiosum, contentiosum, aemulum, animosum.seditiosum,invidum.ebriosum,comessalorem, sed c.atholicummumquid propter hoc solum, quod catholicus est,regnum Dei possidebit, agens talia de quibus sic concludit Apostolus,quae praedico vobis.siculptraedixi,quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.9 Si hoc dicimus,nos ipsos seducimus.* Neque opus est alia Patrum testimonia superaddere, cum res adeo sit perspicua, ul mirum sil ab ullo hominum in dubium revocari potuisset.

Probatum igitur est. sequi ex doctrina Lulhcra-
norum, ul adulteria, homicidia, furta et alia id ge-
nus peccata sint omnia venialia, cum lidem utcum-
que ca accipiant non excludant. Esse autem hoc
dogma contra doctrinam Christi cl apostolorum,
cl contra eorundem Lulhcranoruin sententiam ,
quae erat assumptio nostri argumenti,facile potest
ostendi.Christus enim Malth. 5.*Qui dixerit,inquil, fratri suo fatue, reus erit gehennae ignis.* Ex quo
mllelligimus, verbum contumeliosum in fratrem
peccatum cssclclhalc. Et .Malth. 25. *Ite maledicti in ignem aeternum: Esurivi enim et non dedistis mihi manducare etc.* Ex quo loco recte colligit
s. Augustinus lib. de fide et operibus cap. 15.non
communicare bona sua cum indigentibus,cl mullo
magis rapere aliena, pcccala esse mortalia, ctiarn
in liis, qui fidem numquam amiserunt: *Erit ergo,*
inquil, aeterna combustio, et cos in illam ituros veritas dicit, quorum non fidem, sed bona opera defuisse declaravit. Apostolus autem,ul paulo ante idem Augustinus commemoravit, 1. ad Corinth. C. ad Ephes. 1. et ad Galatas quinio, enumerat aliquot genera peccatorum, et subjungit: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.*

Denique Philippus Melanchllion (ut supra citavi-
mus) disertis verbis scripsit in locis communibus,
tit. de discrimine peccati mortalis et venialis, Pcc-
cala voluntaria contra legem Dei.omnino esse mor-
talia. *Dixi, inquil, de veniali peccato. Sed cum hi,qui fuerunt renali,scientes et volentes violant legem Dei. ut cum amplectuntur impias opinio- nes, aut stabiliunt eas sua approbatione, aut indulgent odiis, ambitione, flammis libidinum, a- i ariliae. aut externis factis ruunt contra legem Dei,ut David rapiens alienam conjugem cl astule*

maritum interficiens. Hae actiones contra scientiam sunt pcccala mortalia. Haec ille, (igitur voluntarium adulterium, vel hom r.dij vel aliud simile peccatum, ipso etiam teste l'hil, po, sit mortale, et tamen (ul ante ostendimus) i lidc consistere possit, manifeste sequitur, aut t. sum esse quod idem Philippus cuin Lulbr caeleris docet, omnia peccata, quae simul m: de consistunt, esse venialia , aut certe ipsor sententias inter se esse pugnantes, et alleram . altera destrui, atque unam ex altera refutari.

Jam vero Tertium caput, quod continebit, sola peccata, quaesunt plane involuntaria, rr. de posse consistere, ex iis quae dicta sunt sime convincit esse falsum. Jam enim osten- l.; non suium peccata involuntaria, sed etiam k l.; tarin, quamluinvis gravia, simul cum Oden siere, praeter id solum, quod fidei conlrariua hacresun videlicet, aut infidelitatem. Deinde, cata prorsus involuntaria apud cos, qui recte j care possunt, non venialia, sed nulla sunt. I s. Augustino credimus, repugnantia loquitor, dicit peccatum involuntarium,cum dc rationt. cati sil esse voluntarium. *Usque adeo,* inqu i. guslinus lib. de vera religione, cap. IS. pee: *voluntarium est malum, ut nullo modo sit p tum, si non sil voluntarium.*Seque loquitur « t guslin. de judicio civili, ul Philippus nugatur divino.Nam loquitur de peccato in genere.ulr .prehendit etiam peccata malorum angelorum,. ad judicium civile nullo modo perlinent. St' hoc paradoxo Lulherano in disputatione de (cupiscentia et de libero arbitrio plura dicemus.

CAPUT IX.

*

Peccatum veniale natura sua distingui a mortali, ostenditur cx Scripturis.

Nunc tandem ad veram sententiam cotnprn! dam accedimus, ex cujus comprobatione non- lum supradicli errores omnes radicitus evellcr,. sed etiam refutabuntur sententiae eorum scrip- rum, qui a communi theologorum,el Ecdesired clrina quavis ratione discesserunt. Probandum, tiir nobis est, peccatum veniale ex natura sui stingui a mortali,ac sine ulla relatione vel >d pri destinationem, vel ad misericordiam Dei, vel statum renatorum, esse ejusmodi, ul poenam q- dem merentur, sed non aeternam; et Deum oil . dat, sed non usque ad amicitiae dissolutionem,!! Primum probabitur cx Scripturis; Tum ex defio lionihus ccclesiasticis:Dcindc ex doctrina Patru Postremo ex ratione.

Quod attinet ad Primum, .Malth. 5. sic legim l *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio: qv dixerit raca, reus erit concilio' qui dixerit fot'.l reus erit gehennae ignis.* Hoc loco nonrespK Dominus praedestinationem, neque discutit, quii possit aut velit divina misericordia; sed resii|«5 dijudicat cl peccatorum mensuram. Facit aetec 1res gradus iracundiae, Unum ejus, quae Ha lew

csI, ul in vocem nullam erumpat; Alterum ejus , quae paulo gravior csI, non tamen pervenit usque id opertum convicium; Tertium ejus, quae gravissima est, et manifestum convicium paril. Quamvis enim possit interdum iracundia interior esse gravissima, cl tamen dissimulari exterius ; nihilo minus ordinarie quo est major, eo se magis pro- dit, et ideo Dominus levissimam iracundiam vocat eam, quae non manifestatur ullo signo exteriori.

Quod vero dicitur in secundo gradu.*Qui dixerit fratri suo raca*, non est omnino certum,quid proprie significet. S. Augustinus lib. I. de sermone Domini in monte, cap. 9. cl s. Gregorius lib. 21. Moral, cap. 5. scribunt, esse interjectionem irascenlis, quae nihil determinate significet, sed solum exprimat animum esse commotum. Quae interpretatio probabilis esi, praesertim cum dicat Augustinus, se id accepisse ab Hebraeis. Quamvis enim non inveniatur in Scripturis ejusmodi inter- jectio, neque in dictionariis hebraicis cl Chaldai- cis, quae nunc extant. Potuit tamen eo lempore fuisse in usu, ac deinde obsolevisse: neque etiam necesse csI in dictionariis omnes omnino voces in- veniri. Denique quod ea vox translata non fuerit in graccum aut latinum, argumento est, nihil ea proprie significari. Caelorum s. Hieronymus in commentar, hujus loci annotavit vocem *liaca*, si- gnificare hominem vacuum.Nam a verbo quod est evacuare, lit nomen ϱη vacuum , cl addito K more Syrorum, fit χρ'Υ u

Sed quod addit idem auctor hoc loco significare hominem vacuum cerebro, non caret ^iflicjiMaie ; lum quia in Scripturis non facile invenitur ea vox' in hoc sensu; tum quia vdeare hominem vacuum cerebro, non videtur esse minus convicium, quam si vocetur stultus. Non possum autem me contine- re, quin Theodori Bezae ineptias hoc loco paicis perstringam. Is enim in annotatione ad hunc lo- cum versionom hebraienm hujus evangelii repre- hendit, quod pro *Baca*, habeat quia (ul ipse dicit) majus convicium csI vocare hominem Π>"), idesl, malum, quam fatuum, et tamen ipse idem suspicatur Christum sua lingua dixisse ὃς fci't pro eo quod nos habemus *Baca*·, neque animadvertit majus convicium significari per vocem y^'i.*quam* per vocem Π>'I. illa enim impium significat.haec molum,et saepissime accipitur non pro malo,idesl, scelerato, sed pro tenui, aut deformi, aut maci- lento.nl omittam quod littera t7 non redditur latino per *Ch*. sed per *Sc*. aut per *S*, simpliciter, ul pa- tet in vocibus. *Hosanna*, *Salomon*. *Sabaoth*. *Sa- bathum*, et similibus. Probabile igilur est. *Baca* hoc loco significare hominem vacuum opibus, aut dignitate. aut certe vanum et otiosum. Nam et in his significationibus invenitur en vox in Scripturis, cl longe minus laedit, quam vox fatuus. Sed quid- quid sil de propria significatione ejus vocabuli, illud nobis hoc loco satis est, minus grave pecca- tum describi per *Raca*, quam per *fatae*.

Ius autem iribus gradibus peccatorum respon- dent Ires reatus, iudicii,concilii et gehennae ignis. Et quidem reus iudicii dicitur (ul recte explicat s. Augustinus loco supra notato) qui aliquid fecit, unde m iudicium vocati possit,ut caussa ejus dis-

cnlialur. Reus concilii dicitur , cujus culpa certa est, sed ambiguum quanta sit, et quam poenam mercatur, cl ideo iudices inter se conveniunt in concilium, ut definiant poenae mensuram. Reus gehennae ignis dicitur, cujus culpa et mensura cul-pae,nc per hoc etiam poenae gravitas certa est. Significari aulam per gehennam ignis , mortem aeternam apud inferos,docent in commentario hu- jus loci Hilarius. Augustinus , Chrysoslomos et Theophylaclus. Hieronymus hoc loco nihil dicit , sed in commentario, cap. 10. in illa verba: *Timete eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam*, scribit, nomine gehennae semper in evangelio significari poenas aeternas.

Ex his igitur conficitur argumentum ejusmodi : Manifestum convicium, teste vel iudice Christo,fa- cit reum gehennae ignis, ac per hoc est peccatum morlale. Iracundia, sono vocis expressa, sed ad malum convicii non pertingens,facit reum concilii, idesl, non constat an merealur gehennam, sed aut ea poena, aut minore digna est. Inveniuntur igitur pcccala quaedam, quae leviora sunt, quam ul ge- hennam ignis mereantur. Quorsum enim cogere- tur concilium ad discernendum, num aliqua culpa gehenna ignis punienda esset, si omnes cul-pae gehennam ignis mererentur? Sunt igitur cul-pae a- liquae, quae divino iudicio sola poena temporali mulclandae sunt. Rursus iracundia, quae nullo si- gno externo foras erupit, non facit reum concilio, -Sed iudicio: hoc est. non constat,an mercatur poc- p~zn aliquam, an nullam; cx quo sequitur, ul sine . si poenam meretur temporalem, non ae- tef«£-tt mercatur, cum sil levior culpa, quam ea ess^i, ' de qua dubium esse poterat, temporale ne an aeternum mereretur.

Neque 'kjgna videtur responsione annotatio Be- zac ad h''n,^,ocumcvangclii.Scribit enim inaequa- lia perNÜil^-'^describi a Domino, et minus esse reum fieri iudtrio. «pam concilio, cl concilio,quam gehennae ignis: >i\ldn tamen.omnia peccata,quam- vis inter se inacqtitfia, mortem mereri, quia sti- pendium peccati mortem esse scribit Apostolus ad Roman. G. Al si per mortem idem inlelhgil Apo- stolus. quod per gehennam Christus , cum cani vitae aelornno opponat, dicens: *Stipendium pec- cati mors, gratia Dei vita aeterna*: fieri iron po- test, ut omnia peccata mortem mercantur, nisi gehennam omnia mereantur. Jam autem demon- stravimus ex Christi sententia non omnia pcccala reum facere gehennae ignis.Non igilur stipendium est omnis peccati mors, sed ejus tantum peccati , quod opponitur gratiae et amicitiae cum Deo, de quo Apostolus loquebatur.liaquc diversis gradibus peccatorum, qui describuntur a Domino, non re- spondent diversi gradus suppliciorum in gehenna, ul Bezn existimat, quia si ita esset, non rcclle Do- minus de solo tertio gradu dixisset. *Beas erit ge- gennae ignis*; sed respondent diversi gradus sup- pliciorum. quorum alin sint aeterna, alia tempora- lia, alia brevissima. Atque haec de primo testimo- nio Scripturae.

Alia duo testimonia habentur Malth. 23. cl Luc. 6. in quibus locis Dominus peccata quaedam com- parat rebus natura sua levissimis, «lia vero gravis-

simis. *Duces caeci* (inquit Maith. 23.) *excolantes culicem, camelum aulem glutientes*. Hic videmus peccata quaedam conferri culicibus, alia camelis: arguit enim Dominus pharisaeos, quod gravissima praecepta legis facile transgrederentur, minuta vero diligentissime observarent. atque ita peccata levissima studiose caverent, maxima vero sine scrupulo perpetrarent. Constat autem in hac culicem et camelum inanis esse ex natura rei discrimen, ut nulla fere in hac proportio esse videatur.

Rursus Loc. 6. *Quid, inquit, vides festucam in oculo fratris tui, trabem aulem, quae in oculo tuo est, non consideras?* Certe inter *festucam* et *trabem* tanta ex natura rei differentia est, ut festuca leviter portari queat, trabs autem sit importabilis, ut non solum oculum destruat, sed etiam totum corpus hominis opprimat, si illi imponatur. Si autem omnia peccata ex natura sua morte sempiterna digna essent, quis credat, ita quaedam ab ipso Domino extenuari potuisse, ut cum festuca et culice conferrentur, praesertim cum alia camelis et trabibus ab eodem Domino fuerint comparata?

Est aliud testimonium Lucae 12. *Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas*. Per novissimum minutum intelligunt Patres peccata minuta et levissima, pro quibus in carcere purgatorii satisfaciendum est, nisi in hac vita purgata vel relaxata fuerint. Tertullianus in lib. de anima, cap. 17. *per novissimum quadrantem, sive minuitur*, exponit modica quaeque delicta purganda ante resurrectionem. Origenes homil. 35. in Lucam, dicit, eos reddere novissimum quadrantem, qui modicum debent, et *iusque* certum tempus detinentur in carcere. Ut

MallbXHoc

"P"i

quod dicit, non egredieris de carcere, iam minuta peccata persolvas.

:o7/éc e.t.

Cyprianus

lib. 4. epist. 2. Ambrosius ad cap. 12. Lucae et Eusebius Eiv/i>e^'>s (Seu potius Caesarius arelnlcnsis) homil. 3. dicit Epiphania. scribunt, per novissimum quadrantem intelligi ea peccata, quae post hanc vitam in locis purgatoriis expiantur, quae sine dubio venialia sunt. Nam qui cum peccato mortali decedit ex hac vita, continuo stipendium peccati, mortem videlicet sempiternam accipit. Iam igitur cum debitum unius minuti minimum sit, neque in ullo tribunali pro tam exiguo debito ullus damnari possit ad mortem, si Dominus peccata venialia cum tali debito recte comparavit. sequitur. ut peccata venialia ex natura sua mortem aeternam nulla ratione mercantur.

Adhuc Apostolus Paulus I. Corinth. 3. peccata venialia rebus naturalibus levissimis comparat, ligno, foeno, stipulis: Si quis. inquit. *superaedificat supra fundamentum hoc. aurum. argentum. lapides pretiosos: ligna, foenum. stipulam, uniuscujusque operum manifestum erit. Dies enim declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus manserit quod super aedificavit. mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit. sic tamen quasi per ignem*. Quo loco (ut exponunt Ambrosius sermon. 20. in psalm. 118.

Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum, Augusti-

nus lib. 21. de civitate Dei cap. 20. Gregorius lib. 4. dialogorum cap. 39. et alii) significat Apostolus per *aurum*, et *argentum*, et *lapides pretiosos*, opera perfecta et laudabilia, quae in iudicio Dei examinata, nihil nisi mercedem promerentur: per *lignum*, *foenum* et *stipulas*, opera inutilia et reprehensione digna, sed venialia, quae detrimentum quidem adferant et purgatione indigeant, non tamen a salute excidere faciant. Numquam autem b. Paulus peccata venialia cum foeno et stipulis comparasset, nisi revera essent, ut loquitur s. Gregorius loco notato, peccata minuta atque levissima. Peccata enim ex natura sua mortalia ferro potius aut acri, vel plumbum (ut ibidem idem Gregorius dicit) comparanda fuissent.

Accedat his testimonium s. Jacobi apostoli, qui in I. cap. suae epistolae distinguit conditionem a peccato et peccatum a crimine: *Unusquisque, inquit, lentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Concupiscentia vero cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummate fuerit, generat mortem*. s. Jacobus non distinguit motus concupiscentiae in involuntarium et voluntarium: Nec dicit omnem motum voluntarium a peccato mortale, omnem involuntarium esse veniale, ut Philippus Melancthon voluisset. Sed distinguit tres motus concupiscentiae: Unum involuntarium, quo quis ad peccatum incitatur, sine uti suo consensu, cum ait: *Unusquisque lentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus*. Hunc motum non dicit Apostolus esse peccatum, sed *concupiscentiam*, si nimirum accedat consensus, Alterum in quo vult esse imperfecte voluntarium, cum addit: *Concupiscentia vero cum conceperit, parit peccatum*. Esse autem hunc motum imperfecte voluntarium, et proinde peccatum, sed veniale, patet. quia nominatur peccatum, et tamen distinguitur a peccato consummato et mortem generante. Ex quo intelligimus hunc secundum modum non esse peccatum consummatum, nec generare mortem, ac per hoc non esse peccatum mortale. Tertium denique adjungit perfecte voluntarium, et hunc motum esse peccatum mortale, declarat Apostolus, dicens: *Peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem*.

Neque vero suspicari debemus, peccatum consummatum hoc loco dici solum peccatum opere perpetratum, quasi desideria illicita mortalia peccata nominari non possent, nisi opere compleantur. Nam cum inter praecepta legis distincte nominantur, tamquam duo diversa mandata: *Aon moechaberis*. Et: *Aon concupisces uxorem proximi tui*. Et cum Dominus in evangelio dicit: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam. jam moechatus est eam in corde suo*. Dubium esse non potest, quin peccatum consummatum et generans mortem, sit concupiscentia, cui perfectus et consummatus adhibetur assensus. tametsi numquam opere compleatur. Neque respondere possunt Lutherani, peccatum illud, de quo s. Jacobus loquitur, cum ait: *Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum*, esse peccatum veniale ex misericordia Dei, quin videlicet fidelibus non imputatur, non autem esse tale ex natura sua.

Kam ipsi solum ea dicunt non imputari, quae sunt plano involuntaria. Hoc anlem, dc quo loquimur, non est omnino invohinlarium-.Niirn alioqui non potuisset distinguere s. Jacobus concupiscentiam illicientem et parientem pcccalum ab ipso peccato, quod ab ea concupiscentia pavitur. Siquidem (ul paulo ante diximus) non polcsl lingi, quemadmodum concupiscentia pcccalum pariai, nisi elicendo a voluntate consensum.

Accedunt Ultimo duo loca, in quibus dc peccatis quibusdam longe mitius Scripturae loquunlur.quam de iis loqui soleant quae sunt omnium consensu peccata lethalia, Mallh. 12. *De omni verbo otioso, quod toquuli fuerint homines.reddent rationem in die iudicii.* Aliud profecto est, verbum otiosum non esse sine culpa, et ideo discutiendum in die iudicii: Aliud vero: *Ile in ignem nelernu '.ligatis manibus et pedibus ejus, projicite cum in tenebras exteriores; Discedite a me omnes operarii i-iliquilalis.* cl alia id genus.quae passim occurrunt m cvangeliiis, Ephes. 5. *Fornicatio, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, ficui decet sanctos, aut turpitude , aut stultiloquium. aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet. sed magis gratiarum actio, lioc enim scitote invllligenles. quod omnis fornicator,aut immundus. aut avarus, quod csl idolorum servitus.non habet haeredilalem in regno Christi et Dei.* Non binere b. Apostolus cum sex peccatorum genera cavenda esse pronunciassel, quae videlicet apud gentiles vix pro peccatis agnoscebantur.fornicationem, immunditiam, avaritiam, turpia verba, stultiloquia cl scurrilitatem, dc Iribus prioribus tantum djunxit, cos, qui talia agunt, non habere hacreditalem in regno Christi et Dei. Nimirum enim docere volebat, tria posteriora debere quidem esse aliena ab ore sanctificato fidelium, non tamen ex genere suo talia esse quae excludant ab haeredilalc Christi et Dei.

Aequc hic locum habet quod adversarii dicere solent, quaedam esse peccata venialia, quae non (xcludant a regno Dei,sed ea non esse talia ex natura sua, sed ex misericordia Dei non imputante. .Aam ul saepe diximus, en sola venialia ipsi agnoscunt, ac non imputari dicunt, quoe sunt involuntaria. At peccata, dc quibus hic agunt Christus el Paulus, voluntaria sunt, videlicet verba oliosn, minus honesta, stulta, scurrilia.

CAPUT X.

hiem ostenditur ex traditione Ecclesiae et Patrum.

Peccata quaedam ex natura sua venialia esse, non solum Scripturae, quas hactenus protulimus, ostendunt, sed etiam testimonia Ecclesiae, el Patrum. Nam concilium milevitanum can. 6. 7. et 8. docet, sanctos cl justos homines habere peccata quaedam, quae tametsi sanctitati cl justitiae non repugnent, tamen vere peccata sint, el remissione iudigeanl.Sed quia possent adversarii respondere,

peccata illa sanctorum esse venialia ex misericordia Dei, non ex natura sua, proferemus commentarium s. Augustini, qui eorum canonum auctor fuit, ul ipse sua verba exponat. Tamebi enim canones illi nomine totius concilii editi sunt, tamen qui cos composuit,Augustinus fuit. Is aulem in lib. de natura et gratia cap. 35. 30. cl 37. proferl easdem Scripturas: *Dimitte nobis debita nostra.* El; *Si dixerimus, quia peccatum non habemus etc.* quas protulerat in illis canonibus milevilanis.

Deinde cap. 38. explicat de quibus pccccalis Scripturae illae inlelligendae sint: *lia.* inquit, *ncc memorandum fuit, si Abel, quamvis merito justus appellatus est, paulo immoderatus aliquando risit, rei animi remissione jocatus est, vel vidit aliquid ad concupiscendum.velaliquando immoderatus poma decerpsit, vel plusculo cibo crudior fuit, vel cum oraret, cogitavit aliquid. unde ejus in aliud avocaretur intentio, el quoties illi ista, ac similia multa subrepserint.* Hacc ille. I bi salis ostendit, peccata venialia non esse solum primos ct involuntarios motus concupiscentiae, quos adversarii peccata mortalia ex natura sua, el venialia ex Dei misericordia esse docent; sed etiam actiones quasdam malas, el plane voluntarias, ul risum immoderatum, cibum nimium, jocum non necessarium: quae actiones si essent peccata mortalia ex natura su i.sine dubio imputarentur a Deo el hominem damnarent, ac per hoc cum justitia nulla ratione consisterent. Sola enim involuntaria (ex sententia adversariorum) non imputantur, el cum justitia consistunt: Al haec peccata ex doctrina s. Augustini, et concilii milevitani venialia sunt, cl cum justitia consistunt: Igitur non sunt mortalia ex natura sua, sed ex natura el ex genere, cl modis omnibus, absolute cl simpliciter venialia.

Confirmatur hoc idem (propler catholicos) ex tridentino concilio. Nam sess. 14. cap. 5. docemur. in confessione sacramentali peccata mortalia omnia, quae menti occurrunt post diligentem conscientiae discussionem,esse necessario aperienda: venialia vero utiliter aperiri, non necessario: ex quo sequitur, ul peccata venialia non solum m hominibus justis, sed etiam in impiis esse possint.alioqui homines impii omnia omnino peccata m confessione necessario aperire deberent.quod csl contra doctrinam concilii,el sensum Ecclesiae universae:Al peccata venialia cx misericordia Dei ea non imputante, non sunt in impiis, sed in solis piis cl justis, ex sententia adversariorum; Igitur peccata veniali i,quae in impiis esse concilium tridentiiium admittit, non sunt venialia ex misericordia Dei ea non imputante, sed ex natura sua. Denique his accedat quod in bulla Pii V. poni. max. per Gregonuni XIII. renovata, in qua mulli errores damnantur, unus csl, nulla esse peccata venialia cx natura sua.

Praeter haec testimonia non desunt etiam Patrum graeoorum el lalinorum sententiae. Inlelligimtis enim sanctos Patres, cum dc peccatis venialibus verba faciunt, ea venialia peccata significare velle, quae mitura sua talia sunt, ex eo quod levissimi, minuta, quotidiana vocant. Neque enim minuta el

levia recte dici queunt, quae ex natura sua reum mortis aeternae constituunt, licet ex misericordia condonentur.

Origenes homil. 35. in Lucam sic ait:[Unusquisque *pro qualitate et quantitate peccati diversam multae sententiam expendit. Si parum esset, quod peccas, ferieris damno minuti, ut Lucas scripsit, ut vero Matthaeus quadrantis. Veruntamen necesse esset hoc ipsum, quod extilisti debitor, solve-re. Non enim inde exies, nisi et minima quaeque persolveris.* Ille loquitur Origenes de venialibus non de mortalibus (non forte quis dicat, minima diei ab eo peccata minima inter mortalia) nam in lineolomiliae scribil, eos qui debent unum quadrantem, certo tempore detineri in carcere (videlicet in purgatorio) qui debent ingentem summam, sempiterno tempore cruciari: Si, inquit, *qui parum debet, non egreditur nisi exolvat minutum quadrantem: utique qui tanto fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum saecula numerabuntur.* Itaque venialia peccata vocat minima, et ideo minima, quia qualitate et quantitate sunt minima. Nam (ut ipse dicit) pro qualitate et quantitate peccati supplicia decernuntur.

Porro peccata minima qualitate et quantitate, ex natura et ratione sua minima sunt. Tertullianus in lib. de anima, cap. 17. peccata, quae temporariam purgationem admittunt, modica delicta nominavit, ut supra citavimus.

S. Joannes Chrysostomus boni. 24. in Mallii. exponens illud cap. 7. *Quid vides festucam in oculo fratris etc.* peccata venialia, quae flagitiis opponuntur, delicta levissima et culpas parvulas appellavit.

S. Hieronymus in commentar, cap. 5. evangelicis Matthaei, eadem venialia peccata, peccata minuta nominanda censuit. Et ibidem explicans illud: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam etc.* dicit esse discrimen inter πόθος et προπόθεσιν, quod πόθος sit desiderium cum consensu: προπόθεσιν autem sit titillatio sine consensu, et addit προπόθεσιν culpam habere vitii, non tamen teneri in crimine. Ubi aperte docet, titillationem esse peccatum aliquod, sed leve, nec dici posse crimen, nisi accedat consensus. quia videlicet in illa titillatione non sit nisi peccatum negligentiae in praecavendo, vel cito rejiciendo, quod praecavendum, vel rejiciendum est. Idem lib. 2. adversus Jovinianum qui peccata paria esse docebat: *Non tibi. inquit. habebunt gratias, quos de humili in sublime levas. quantum irascentur, quos propter leve quotidianumque peccatum in exteriores tenebras reclusisti.* Ubi S. Hieronymus apertissime docet, levia, quotidianaque peccata, qualia sunt (ut ipse ibidem ait) verba otiosa, non mereri ex natura sua poenam gehennae. Nam si talem poenam ea peccata mererentur, nulla Herd homini injuria, si ob ejusmodi delicta in exteriores tenebras truderetur, neque juste inde quaeri vel irasci posset. Sed nec levia ullo morio nominanda essent, ob quae in tenebras exteriores detrudi aliquis posset.

S. Augustinus lib. de natura et gratia cap. 38. Quia, inquit, *saepe in levissimis. et aliquando incautis obrepit peccatum, et iusti fuerunt, et sine*

peccato non fuerunt. Hoc loco videmus, venialia peccata quae justitiam non auferunt, vel ideo talia esse, quia in re levissima consistunt, vel quia obrepunt incautis. Proinde ratio cur peccatum aliquod sit veniale, non est. quia non imputatur, licet imputari possit (ut adversarii docent), sed quia in re levissima consistit, ut in verbo otioso, in risu nimio, in joco supervacaneo, vel quia obrepit incautis, ut evagatio mentis tempore orationis, ut cum Augustino catholici docent.

idem auctor de spiritu et lit. cap. 36. *Illis, inquit, consiliiis peccatum erit hominis ex fine viventis. aliquando alicui delectationi illicitae consentire. non tantum in illis horrendis facinoribus et flagitiis perpetrandis; verum etiam iniuriis levioribus, ut vel aurem alicui voci, quae incautienda non esset, vel linguam alicui, quae dicenda non esset, accommodet.* Et in enchirid. cap. 71. *Ue quotidianis, inquit, brevibus levibusque peccatis, sine, quibus haec vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit. Eorum enim est dicere, Pater noster qui es in coelis, qui in Patri tali regenerati sunt ex aqua et Spiritu sancto, delet omnino haec oratio minima et quotidiana peccata.* Et sermon. 41. de sauciis: *Ille, inquit, transitorio igne (de quo dixit apostolus) ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur.* Et infra: *Quibus peccatis licet occidi animam non credamus, ita tamen eam veluti quibusdam pusillis, et quasi horrenda scabie replentes deformem faciunt, ut eam ad amplexus illius pontificis coelestis, aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant.*

Ex his locis colligimus, sensisse Augustinum. percola venialia ex natura esse talia. Tum quia **W** l ea brevia, levia, levissima, minuta, minima, quotidiana. Tum quia comparat ea cum pustulis et scabie quae non solum non occidunt, sed etiam de natura sua non sunt morbi letaliales. Tum denique, quia peccata venialia vocat non solum subilosquosdatu concupiscentiae motus, quos solos adversarii pro venialibus habent, atque a Deo non imputari dicunt, sed etiam peccata quaedam omnino voluntaria, ut jocos supervacaneos, risum nimium et similia, quae ex natura sua in rebus levissimis consistunt, quibus adjungit etiam mendacia officiosa in enchiridio cap. 22. cum sic loquitur: *Aon ideo mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnumquam pro salute quorundam mentimur, Peccatum ergo est, sed veniale, quod benevolentia excusat.*

CAPUT XI.

Idem probatur ex ratione.

Jam vero peccata quaedam ex natura sua venialia esse, ac per hoc non esse lum gravia, ut reatum sempiternae mortis elliciant, his argumentis ex naturali ratione ductis confirmari potest.

Primum argumentum. Si peccata venialia et natura sua essent mortalia, et solum de libuS ob li-

Φ-ιη, quam habent, non imputarentur : certe, inlibris omnino imputarentur, cl mortalia essent : Id vero manifeste falsum atque absurdum csilgilur falsum quoque el absurdum erit, peccata venialia ex natura sua esse mortalia. Propositio ab adversariis conceditur, neque ulla probatione opoi. Nam si sola Πdes caussa esl cur peccata aliqua sint venialia, sine dubio peccata omnia mortalia erunt iis, qui lldo carent. Assumptio igitur argumenti probatur. Nam in eodem genere peccati gravius Deum fidelis, quam infidelis offendit; Siquidem fidelis magister tanetur perfectioni vilae studere, quam infidelis, cum cl majori lumine sil praeditus cl plura a Beo bénéfice, plura contra peccatum remedia, plura denique adjumenta receperit: file serum (ait Christus Lucae 12.) *qui cognovit voluntatem Domini sui, ct non praeparavit. et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit nullis, qui autem non cognovit et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui mullum datum est, multum quaeretur ab eo; cl cui commendaverunt mullum, plus petent ab eo.* liem ad Hebr. 10. *Quanto magis* (inquit Apostolus) *putatis deteriora mereri supplicia, qui liliu Dei conculcaverit. et sanguinem testamenti pollutum duxerit. in quo sanctificatus cst.cl spiritui gratiae contumeliam fecerit?* Contra vero idem Apostolus docet, peccata infidelium ob ignorantiam. esse leviora, cum dc se ita loquitur in episl. priore ad Timotheum, cap.1. *Misericordiam consequulus sum quia ignorans feci in incredulitate.*

Quare merito s. Thomas in 1. 2. quaesi. 89. ari. 5. scribil, irrationabiliter dici motus illos sensualitatis, qui in fidelibus peccata sunt venialia, in infidelibus esse mortalia, eum dignitas personae non minuat, sed augeat rationem culpae. El sane quis capiat, verbum otiosum infideli alicui peccatum esse mortale, milii autem veniale, cum ego disertis verbis Deum dixisse legerim: *De omni verbo otioso, quod loquuli fuerint homines, reddent rationem in die iudicii.* Ille autem nihil ejusmodi noverit: ct cum sine ulla comparatione magis teneat rgo perfectione studere, quam Hic? Igitur cum non sil cvangelio, neque rectae ralionis consentaneum, ul peccata fidelium venialia . mortalia sint infidelibus, sequitur ut eliam infidelibus sint venialia, ac per hoc cx natura sua, non cx conjunctione cum fide, vel alia ratione exhinseca sint venialia.

Secundum argumentum. Si proprie loqui velimus, non ideo peccatum aliquod esl veniale, quia Deus illud ad reatum mortis aeternae non imputat, sed ideo Deus ad reatum mortis aeternae non imputat, quia veniale esl. Veniale siquidem dicitur quod est venia dignum. sive in quo aliquid esl. cur mitius puniri debeat. Quaero igitur quid illud sit, quod facit ut peccatum aliquod sit venia dignum, ct ad reatum mortis a Deo non imputetur. Hcspondcbunl: Esse fidem, cum qua peccatum illud simul consistit. Sed rursus quaero, cur peccatum aliquod cum fide simul consistat, ct sil veniale, aliud fidem excludat, et sit mortale. Itespondcbunl: Quia illud involuntarium est, hoc voluntarium. Id enim, ut

supra diximus, Philippus Melanchtlion . el caeteri Lulberani docent. At quid est hoc aliud, nisi discrimen peccatorum mortalium cl venialium ad ipsam peccati rationem el naturam referre, cl verbo negare quod re ipsa affirmare cogaris? nam voluntarium esse vel involuntarium, ad ipsam peccati naturam cl rationem perlinet. Siquidem peccatum, quo magis esl voluntarium , eo magis est peccatum: quo minus est voluntarium , eo minus esl peccatum; el si nullo modo voluntarium sil . nullo modo peccatum erit, ul supra cx Augustino docuimus.

Tertium argumentum ex s. Thoma 1. 2. quaesi. 87. ari. cl 3. pari, quaesi. 86. ari. 4. Peccatum veniale cx natura sua non ponit in homine aversionem a Deo. cum non repugnet charitali. ul perspicuum esl: Al poena aeterna non debetur peccato nisi ratione aversionis a bono aeterno , quod est Deus: Igitur peccatum veniale ex nalura sua non esl ejusmodi, ul reum facial hominem supplicii sempiterni.

Quartum argumentum. Si nalura sua quaevis offensio dissolveret amicitiam Dei, eadem ratione dissolveret quamvis aliam amicitiam. Quod enim cx nalura rei convenit. seinper el ubique convenit. Al mullum dislat offensio gravis cl capitalis a levi et veniali inter homines. Qui enim amicum vel incaute laedit; vel in re levissima, iudicio prudentium non censetur solvendae amicitiae satis iustam causam dedisse, el sane stultissimus haberetur, qui ob quamcumque offensiunculam inimicus amico efflceretur, cumque usque ad mortem insectari vellet: igilur eam eliam amicitiam , quae nobis cum Deo intercedit, non dissolvat cx nalura sua quaelibet culpa; neque ullo modo probabile est risum immoderatum, aut verbum otiosum ex nalura sua tale esse ul hominem alioqui iustum, cl Dei amicum dignum efficiat perpetuo odio Dei. el sempiterno cruciatu.

Quintum argumentum. Peccatum non dicitur univoce dc mortali cl veniali, sed per analogiam quondam: et proinde peccatum veniale non est perfecte peccatum sicut mortale, sed imperfecte . ul recte docent Albertus, s. Booaventura. cl alii . in 2. sentent, dist. 42. els. Thomas in 1.2. quaesi. 88. art. 1. ad i. Igilur non debetur ei poena mortis aeternae, quae est simpliciter cl perfecte poena, vel potius poenarum omnium gravissima.

Antecedens hujus argumenti , quod solum in controversiam venire pulesl. hac ratione probo. Ad peccatum constituendum duo potissimum requiruntur, ul sil vohinlarium. cl contra legem, ul initio hujus libri demonstravimus: peccatum autem veniale omne aut non est perfecte voluntarium . nul non est perfecte contra legem: igilur nullum esl veniale peccatum, quod perfecte et simpliciter sil peccatum. sed imperfecte, ul diximus , el secundum quid.

Assumptio declaratur cl probatur. Nam peccatum veniale triplex est, ul supra diximus : aut enim esl veniale cx genere suo, ui verbum otiosum: aut cx imperfectione operis, cl hoc vel cx subreptione, ul desiderium illicitae rei non plene deliberatum vel ex parvitate materiae, ut furtum unius

oboli vel alterius rei, nullo, nui vilissimo pretio aestimatae, Peccatum igitur veniale ex subreptione non est perfecte voluntarium, proinde nec perfecte peccatum. Peccatum autem veniale ex parvitate materiae, est quidem perfecte voluntarium, sed non perfecte contra legem. Lex enim non prohibet furtum unius oboli in specie, sed prohibet furtum in genere. Et quia finis praecepti est charitas, qui prohibet furtum, prohibet injuriam et laesionem proximi, et furtum quidem rei notabilis, quo simpliciter proximus laeditur, prohibet simpliciter; furtum rei minimae, quo proximus non laeditur, nisi secundum quid, non prohibet, nisi secundum quid. Quod autem de lege prohibente furtum exempli causa diximus, idem de caeteris similibus legibus intelligendum est. Quare peccatum veniale ex imperfectione operis non est perfecte contra legem, proinde nec perfecte peccatum.

Denique peccatum veniale ex genere suo esse potest perfecte voluntarium, et perfecte contra legem, si lex aliqua specialis de eo sit, sed ea lex non erit perfecte, et in rigore lex, vel sic loquamur. Nam cum (vel diximus, vel potius vel Apostolus dicit) finis praecepti sit charitas et ex fine mensurentur praecepta; si quod praeceptum constituatur de re, quae parum admodum ad cum finem pertineat, vel si speciali praecepto caveatur ne quis verbum otiosum loquatur, id praeceptum non poterit esse perfecte, et in rigore, atque (vel aliqui loquuntur) anonomastice lex.

Illa videmus omnia peccata venialia, aut non esse perfecto voluntaria, aut non esse perfecte contra legem, quae perfecte et in rigore sit lex. Et quia quod non est perfecte voluntarium, hoc ipso etiam non est perfecte contra legem, nisi materialiter; propterea recte dicunt theologi peccata venialia, cujuscumque tandem generis sint, non esse contra legem, sed praeter legem.

Quod notum hac etiam ratione confirmari potest. Si peccatum veniale perfecte ac proprie esset contra legem, sequeretur hominem justum salum atque unum aliquod peccatum veniale commisit, esse vere ac perfecte legis praevaricatorem et per hoc reum omnium coelestium praeceptorum, juxta illud apostoli Jacobi; *Qui ostendit in uno factus est omnium reus*, Jacobi 2. Hoc autem falsum et absurdissimum esse constat ex eo, quod Scriptura vocat homines simpliciter sanctos et justos et legis divinae observatores, etiam cum peccatis venialibus non careant. Nam de Zacharia et Elisabeth sic scribit Lucas cap. 1. *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela*. Hos autem non caruisse peccatis venialibus etiam tunc, cum (teste Evangelista) incedebant in omnibus mandatis Domini, dubium esse non potest, cum apostolus Joannes de se, et sui similibus dicat: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus*, 1. Joan. 1. Et alius Apostolus: *In multis offendimus omnes*. Jacobi 2.

Denique peccata venialia non excludunt charitatem. Nam alioqui in hominibus justis esse non possent, cum (teste Augustino lib. de natura et gratia, cap. ult.) charitas sit vera, perfectaque justitia;

lia: *Qui autem diligit legem implevit*, vel Apostolus ait Roman. 13. non igitur legis praevaricator est, qui sola habet peccata venialia, quin potius iis etiam praesentibus legem implere dicitur. Quare non sunt peccata venialia proprie contra legem, neque perfecte simpliciterque peccata.

CAPET XII.

Diluuntur objectiones ex Scripturis.

Restat nunc, vel objectiones, quae contra ea quae diximus, fieri solent, breviter diluamus.

Prima objectio sumitur ex Scripturis, quae generaliter de omni peccato illa pronunciant: *Valedicite omnis, qui non permanserit in omnibus, scripta sunt in libro legis hujus*. Deuteron. 28. *Anima, quae peccaverit, ipsa morietur*. Ezechiel. 18. *Stipendium peccati mors*. Roman. 6. *Qui offenderit in uno factus est omnium reus*. Jacob. 2. *Qui solverit unum de mandatis istis minime vocabitur in regno coelorum*. Matth. 5. Haec dicuntur de peccatis universe; igitur omnia peccata reum faciunt maledictionis divinae et mortis aeternae, et a regno coelorum excludunt. Quare sunt omnia ex se mortalia, et si quae venialia sunt, illa non habent ex natura sua, sed ex misericordia Dei.

Ac ne forte quis dicat, peccata venialia non esse simpliciter et absolute peccata; Scripturas autem allegatas de veris perfectis quo peccatis esse accipiendas: probari potest ex apostolo Joanne, peccata venialia simpliciter et absolute peccata et iniquitates in divinis literis nominari.

De venialibus enim loquitur in epistola 1. cap. 1. cum ait: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est: si autem confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate*, Vnde apostolus quoque Jacobus cap. 3. suae epistolae peccata venialia offensiones appellat, cum ait: *In multis offendimus omnes*. Et ipse idem cap. 2. offensionibus generaliter ait: *Qui offenderit in uno factus est omnium reus*.

Denique si minima mandata violari non possunt sine amissione regni coelestis (minimum enim vocari in regno coelorum) nulla peccata tam parva erunt, quae non possint hominem damnare, si Deo absque misericordia iudicemur.

Respondeo: Quamvis peccata venialia, si cum mortalibus conferantur, non sint perfecte periculosa in extremo capite superiore docuimus, absolute tamen peccata nominari possunt, vel in sacris literis nominantur. Nam juxta communionem plurimorum doctrinam, ens non univoce dicitur de Deo et rebus creatis; neque de substantia et accidente, et sunt res omnes creatae, res imperfectae, cum creatore collatae; et accidentia, entia sunt imperfecta, si cum substantia conferantur: nomen, tamen entis non solum Deo, sed etiam rebus creatis, et ipsis quoque accidentibus, absolute communicatur. Itaque non negamus peccata venialia, ab-

solute peccatu , cl iniquitnlcs, nique offensiones dici posse, el re ipsa his nominibus in divinis li- teris appellari: sed dicimus vocabula isla non uni- voce peccatis mortalibus et venialibus convenire, el idcirco non esse ex solis his vocibus de tebus ipsis pronuntiandum, sed oportere cx adjunctis , antecedentibus cl sequentibus judicare, ubi Scri- pturae divinae de peccatis mortalibus,ct ubi de ve- nialibus loquantur.

Porro in locis in argumento allatis, non de pec- calisin universum, sed de soljs mortalibus agi fa- cile probare possumus. Primum, quia si Scriptu- ra! illae pcccula venialia comprehenderent , se- queretur homines justos oh sola peccata venia- lia non solum excidere posse a vita gratiae, sed eliam re ipsa excidere ; non enim Scripturae il- lae dicunt, animam quae peccaverit, posse mo- ri , si Deus imputare velit peccatum , sed plane mori : neque dicunt , cum qui non permanserit in praeceptis Domini , posse maledici, si Deus voluerit, sed jam esse maledictum: cl stipendium peccati non dicunt.posse esse mortem,sed re ipsa esse: neque ail s.Jacobus,eum qui oscndit in uno, posse fieri omnium reum,sed facium esse omnium reum. Et denique in evangelio Dominus non ait; Qui solverit unum de mandatis istis minimis,et do- cuerint sic homines, minimus vocari poterit in re- gno coelorum, sed absolute pronuncial minimum, idesl, nullum, cum esse vocandum in regno coelo- rum. At no ipsi quidem adversarii concedunt, ob sola peccata venialia hominem justum excidere a uiagratiae; vel maledici a Domino; vel fieri totius divinae legis violatae reum; vel excludi continuo ab haeredilale regni coelestis: igitur loco illa non de venialibus delictis, sed de criminibus tantum accipienda sunt.

Deinde hoc idem ostenditur ex adjunctis praece- dentibus, vel sequentibus.Siquidem maledictio illa Deuteronomii refertur ad violatores mandatorum, quae in eo ipso loco tradita fuerant. Id enim signi- ficat illud pronomen, *hujus*, cum dicitur: *.Ualcdi- dus qui non permanserit in omnibus. quae scri- pta sunt in libro legis hujus*.Ea vero mandata sunt omnia longe gravissima de cavenda idololatria, in- cesto, homicidio, el similibus, quae consensu o- rnniurn crimina sunt ac peccata lelhalia.

Pali ratione Ezecchiel ubi riil:Anima quae pecca- verit, ipsa morietur, enumerat varia scelera, quae sunt omnia gcncre suo mortalia,el quidem cx gra- vioribus,el ideo abominationes cl res detestandas, «ilque impietates ea nominat. De ejusmodi autem peccatis rectissime dicitur: *Anima quae peccave- rit. ipsa morietur*.

Jam vero b. Paulus in tolo 6. cap. episl. ad lio- manos, dc peccato illo disserit, quod pugnat cum gratia, cl simul cum justitia manere non potest; ciquod qui habet, mortuus est, qui non hnbel, vi- rus: qualia sunt non omnia peccata, sed solum le- Dialia, venialibus enim graliam.jusliliam. et vilain non excludi, et catholici ct l.ulhcrani admittunt. De his igitur peccatis iu extremo capite concludit.*Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita aeterna*.

S. Jacobus in epistola sua cap. 2. cum ait: *Qui*

offenderit in uno, factus est omnium reus; ex- plicat salis aperte de criminibus se loqui, quae proprie cl perfecte sunt contra legem. Sic enim subjungit continuo: *Qui enim dixit; Non moecha- beris, dixit, el Non occides.Quod si non moecha- beris, occides autem,factus es transgressor legis*, Cur aulcm dixerit, reum esse omnium mandato- rum. qui unum transgressas fuerit, etiamsi caetera observasse videatur, caussam reddit s. Augustinus in episl. 29. ac s. Hieronymum,quem sequitur Be- da in commentario hujus loci,el Oecumenius, quia videlicet omnia mandata ad unum revocantur,quod est mandatum dilectionis,ul Apostolus docet Horn. 13. hinc enim sequitur, ut qui unum aliquod prae- ceptum violei, consequenter charilalem violet; qui autem charilalem violat,lotam legem quodammodo violat: efficitur enim ila simphciter transgres- or legis, el reus mortis aeternae,ac si nullum unquam praeceptum scrvasscl.

Et quemadmodum, ul pulchre docet auctor ope- ris imperfecti in Matthaeum hotnil. 35. in 2. torn, s. Joannis chrysoslomi.ei qui unum solum corporis pariem non armatam reliquit, et inde vulnus acce- pit cl periit, nihil prodest, quod reliqua membra magno labore munierit, ita nihil prodest ad mor- tem aeternam evadendam omnia praecepta servare, si quis offendant , ac labatur in uno, cum omnia sint in charitale connexa, cl qui charilalem vlulat, amicus Dei esse non possit.

E\ his autem perspicuum est, b. Jacobum per offensionem in uno,hoc loco non intelligent quam- libet offensionem, sed cam lanium, quae charita- tein excludat, qualis ccric non est offensio, quam venialem dicimus, quippe quae in hominibus ju- stis,el charitale flagrantibus reperitur.Neque enim sine charitale erat discipulus ille, quem diligebat Jesus, cum dc se el caeleris diceret:Si *dixerimus, quia peccatum non habemus, hos ipsos seduci- mus etc*. Quare s. Jacobus longe aliter accepit of- fensionem, cum dicit cap. 2. *Qui offendit in uno, factus est omnium reus*. El cum postea cap. 3. dicit: *In mullis offendimus*. Ibi enim de offensio- ne criminali,hic de veniali loquulus esl;cl ideo ibi dc eo qui offendit in uno, subjunxit, *Factus est o- mnium reus*; hic autem addidit: *Qui autem non offendit in verbo, hic perfectus est vir*; ubi de ea offensione loqui se declaravit, quae perfectioni, non de ea , quae necessariae integritati oppo- nitur.

Hcstal ultimus locus ex evangelio Matlh. cap. 5. quem locum praeler caeieros urget Calvinus, in antidoto concilii Iridentini sess. G. cap. 12. Ubi primum observandum csl: non dixisse Dominum: Qui fccerii peccatum minimum, minimus vocabi- tur in regno coelorum: neque etiam dixisse: Qui solverit unum ex his mandatis minimis, minimus vocabitur etc. ScdiQut *solverit unum de his man- datis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno coelorum*. Ubi Dominus ex- cludit a regno non cos. qui quomodocumque sol- vunt mandata legis divinae, sed qui solvunt, prava interpretatione illa destruentes, quod scribae el pharisaei faciebant, qui sic praedicabant dilectio- nem amicorum, ul inimicos odio haberi praecipe-

rent; el sic adulterium damnabant,ul concupiscen-
tiam solo corde conceptam prohibitam esse nega-
rent. Hinc,enim Dominus clamabat: Aon *veni le-
gem* (mortalem videlicet) *solvere*, idest, abrogare,
ac tollere, *sed adimplere*,idest. perlecte explicare
et vires ad eam servandam fidelibus suppeditare.
Itaque hoc modo unum ex minimis mandatis sol-
vere. non est peccatum minimum ac veniale, sed
ingens ac lelhale crimen,cum sil depravare ac cor-
rumpere verbum Dei.

Et hoc modo intelligit hunc locum s. Hierony-
mus in commentar, ubi dicil, a Domino sugillari
scribas cl pharisacos, qui mandata divina, perpe-
ram exponendo, corrumpabant. S. etiam Augusti-
nus in lib. 1. de serm. Domini in moule cap. 16.
scribil, illud: *Qui solverit cl docuerit sic homi-
nes*. ila esse accipiendum, ul sensus sil: *Qui sol-
rent cl docuerit sic, idest,secundum id quod sol-
vit. non secundum id quod invenit cl legit.*

Deinde si quis contendat, excludi hoc loeo a re-
gno coelorum non solum qui perverse docet, sed
etiam qui non observat mandata minima, etiamsi
iorlc recte doceat: possumus aliam adhiberi solu-
tionem. Nam per mandata minima recte possunt
intelligi mandala legis veleris: Aon occides: Aon
moechaberis elc.de quibus paulo ante dixeral:Aon
veni legem solvere.sed implere. El boc modo hunc
locum intelligit s. Augustinus in lib. I. de serm.
Domini in monte cap. 18. cis. Ansclmus in com-
ment.dicuntur enim illa minima,non quia pccalum
minimum aut leve committant.qui ea praevarican-
tur; sed quia minus perficiant hominem, quam ea,
quae Christus explicando el perficiendo tradidit.
Minus enim perfectus est qui lanium non moecha-
tur,quam qui cliuin non videt ad concupiscendum:
el minus perfectus csl qui tantum non occidit,
quam qui etiam nullum verbum contumeliosum
dicit.

Denique si quis omnino velit per mandala mini-
ma intelligi mandata, quae Christus adjecit siipra
justitiam scribarum cl pharisaeorum,ul exponunt
Chrysostomus et Thcophilacius: tum solutionem
tertiam adferemus. Dicemus enim mandata mini-
ma vocari, Non concupiscere mulierem alienam;
Non dimittere propriam.nisi ob fornicationem: Non
aliam ducere priore vivente; Non dicere proximo
fnlne-.Non odisse inimicos, cl similia, quae vera el
propria mandala sunl,quaeque sine crimine violari
non possunt.Nam ul docent Chrysuslomus cl Thco-
philactus.non vocavit en Christus minima mandata,
quia re vera sini levia et exigua, sed ul modeste
dc rebus suis loqueretur, cl nos doceret etiam iit
hac doctrina humilitatem, vel etiam quia minus
peccatum est haec violare, quam superiora. Minus
enim malum csl concupiscere, quam re ipsa moe-
chari; cl dicere *fatue* quam occidere. Quocirca si-
cut non occidere cl non moechari sunl minima,
quoad perfectionem, ul dicebat s. Augustinus cl
s. Ansclmus, cl e contrario sunl maxima, quoad
reatum, quem inducunt,si violentur: sic etiam non
concupiscere el non conviciari sunl minima quoad
reatum, cl e contrario sunl maxima quoad perfe-
ctionem.

Sed objicies, inter Christi mandata non solum

inveniri; Non conviciari, sed etiam Non irasci, cl
Non dicere *raca*, quae qui non observent, peccant
venialilcr, el tamen juxta Domini sententiam, qui
mandata illa minima solvent, minimus vocabitur
in regno coelorum.

Despondeo: Illa non esse proprie cl perse man-
data, sed gradus ejusdem mandnli. Dominus enim
explicare volens perfecte tmindulem illud legis;ton
occides, quod a scribis el pharisaeis perperam ei-
ponebatur: docuit non solum re ipsa, sed eliim
verbis cl cogitatione proximum laedere peceuiuiu
esse: et simul explicuit discrimen horum graduum
cum ail: *Qui irascitur, reus cril iudicio; Qui di-
xerit raca, reus cril concilio; Qui dixerit fatue,
reus gehennae ignis*.Igiltir docuit, mandatum, il
non occidendo, perfectissimo observari ah eo, q-
ne irascitur quidem proximo sine caussa: si v-
quis leviter irascitur, ila ul non prorumpat in in-
ceni indignationis, aul certe non in apertum con-
vicium, cum jam recedere a perfecta observation
legis,sed tamen censi secundu quid non autem
simpliciter praevaricatorem,el ideo non esse ream
gehennae ignis, sed poenae longe mitioris. Siip.
autem manifestum convicium in proximum jr .
quod cerle ex amico pedore progredi nequi, i .
demum non a perfecta obscrvalione,scd simplkilti
ab observatione legis cum cecidisse, atque ato
reum gehennae ignis facium esse, cl si reus >|
simpliciter violatae legis, qui verbo laedit, toullo
magis reum esse, qui verberibus,aut morte fratre, .
suum afficit. Atque haec dc prima objectione.

Aliae objectiones sumuntur cx aliis Scriplun*
sacrae testimoniis, quae non ila directe, sed qua-
cx obliquo pugnare videntur conlra ea, quae nos
supra docuimus.

Esi igitur Secunda objectio, quam Joannes Cal-
vinus producit in medium, illud Mattii. 22. *Dilip
Dominum Deum tuum ex loto corde*, dc. Ex quo
loco ejusmodi argumentum conficit in mnlidulo
concilii Iridcnl. sess. 6. cap. 12. *Quaero*, inquit.
an ullum sit omnino quamlibet leve peccalum.
quod non legis observantiae repugnet? Qui-
enim vitiosa cogitatio obrepet in hominis ani-
*imum. si totius Dei amore occupetur? non aul-
salis/it legi, nisi cum diligitur Deus cxlolocordt.*

Despondeo: Dilectio Dei cx loto corde duebu»
modis intelligi potest, Uno modo ul idem sil ex(o
to corde, quod super omnia alia integre ac peric-
lo. ul nihil Dei amoris anteponatur, vel adaeque-
tur; Allero modo ut semper aclu Deus cogilelord
diligatur, cl sic animus Dei amor occupato® te-
neat, ul nihil obrepere possit, quod sil(noi) in-
quam) conlra. sc.i praeter Dei. vel proximi di.iri-
rilalem. Priore modo fatemur imperari nobis, ul
Deum cx loto c.ordc diligamus, sed cum line dile-
ctione negamus pugnare peccata ventolin. Ac per
hoc falsum esse contendimus repugnare observan-
tiae legis quamlibet leve peccatum. Posteriore inu-
do fatemur.nullam vitiosam cogitationem obrepere
posse ei, qui lolus in Dei amore occupetur, * l
eam dilectionem,quae propria csl beatorum, nobis
in hac vita non proprie imperari, sed tantum indi-
cari asserimus, ul nimirum sciamus, quospem ar
desideria dirigere debeamus.

Itoec autem ila se habere in libro dc monachis,
i φ. 2. cl 13. jam antea demonstravimus. Sed hoc
loco nobis illud unum argumentum sufficiet, quod
Scriptura tcstetur.Davidcm in loto corde suo sequu-
tum esse Deum 3. Itegm 14-. cl similiter Josiarn
I. Reg. 23. cl dc Zaoharia cl Elisabeth scribal Lu-
ras cap. I. ambulasse eos in omnibus mandatis cl
juslilicaliunibus Domini, neque enim dicerentur
ambulasse in omnibus mandatis, qui primum cl
maximum.quod csl de diligendo Deo ex toto rorde
neglexissent. Quod autem de Dovide, Josia.Zacha-
ria, Elisabeth Scriplurae, testantur, ambigi non
potest, quin etiam dici possit dc Abraliamo, dc
Moysc, de Elia, de Joanne Baptista, tie apostolis
Petro, Paulo, Joanne, Jacobo cl caeleris, cl tamen
Joannetn dixisse scimus: Si *dixerimus quia pre-*
«illimnoti habemus,nos ipsos sediu tmus. I.Joan.
I.elJacôbum similiter: /n *nullis offendimus o-*
ptaia, Jacob. 3.Quare non repugnant observantiae
legis imperantis dilectionem ex loto corde, levia
illa peccata, quae in illis fuerunt.qui Deum ex loto
corde dilexerunt.

Tertia objectio sumilur cx illo Joan. 13. *Si non
larero le,non habebis pariem mecum*. Nam s.Au-
gustinus in commentario hujus loci interpretatur
per lotionem pedum, purgationem a pcccalis ve-
nialibus cujus expositionem sequitur etiam s. Ber-
nar. in sermone dc coena Domini. Quod si peccala
venialia excludunt a parte Domini, idest, a regno
coelesti; profccllo naiura sua non venialia,sed mor-
talia dicenda sunl. Adde quod s. Basilius lib. I.de
Baptismo; cap. 2. dicil, Jacobum ideo dixisse;Qui
offendit in uno factus esi omnium reus, quia au-
dierat a Domino,Si *non larero le non habebis par-*
tem mecum. Ex quo inlciligimus, ad venialia pec-
cata etiam perlinere illud; *Qui offendit in uno,fa-*
ctus csl omnium reus.

Respondeo: Illud (*si non larero te,non habebis
pariem mecum*) duobus modis exponi potest. Uno
modo ad litcram dc materiali pedum lotionc, ul vi-
delicet notetur inobedienlia apostoli Petri, qui Do-
mino parere nolebat in eo. ul sineret sibi pedes
litari; cl hoc modo accepit s. Basilius hanc Domi-
ni comminatione, el recte dixit, tale peccatum esse
nnn obediio Domino, ul qui m ea una re oflendaI,
li.ilomnium praeceptorum reus, non enim veniale,
sfd mortale pcccalum fuisset, si apostolus Petrus
perspecta Domini voluntate obstinate resistere o-
umino decrevisset.

Allero modo de spiritali lotionc a peccatis venia-
libus,quomodo acceperunt hunc locum s. \ugusli-
niisels. Bernardus, praesertim propter illa verba:
Qui lolus csl non indiget, nisi ul pedes lavet;
quibus verbis significatur homines justos esse, qui-
dem lotos, el tomen egere in hac vita purgatione a
peccatis venialibus quasi sordibus pedum ex humana
conversatione contradis. Quamvis autem fieri non
possit, ut quis cum ejusmodi sordibus in regnum
coelorum ingrediatur, quo nihil coinquinatum in-
trabit, Apocal. 21. el ideo recte dictum sil, *Si non
larero te. non habebis partem mecum'*, tamen non
simpliciter ejusmodi peccata excludunt a regno,
sed solum ad tempus, donec videlicet purgala non
fuerint; et quia non merentur cx natura sua poe-

nam aeternam, sed temporalem,ideo ex naiura sua
non excludunt a regno, nisi pro tempore illo,quod
ad sui purgationem exigunt.

Quarta objectio sumilur cx illo Math. 10. *Qui-*
cumque dederit uni ex minimis istis calicem a-
quae frigidae, non perdet mercedem suam. Sic
enim quidam ratiocinanlur;Minima opera bona me-
rentur vitam aeternam, ul ex leslimonio allato per-
spicuum csUigilur cl minima peccata merentur sup-
plicium sempiternum.

Despondeo: Mullis modis argumentum huc pec-
cat. Prunum enim non ait Dominus de eo, qui dc-
deril calicem aquae frigidae, vitam aeternam pos-
sidebit,sed *non perdet mercedem suam*. Quare cx
eo leslimonio cflici non debet,minima peccala me-
reri mortem aeternam.sed non perdilura esse poe-
na n suam, quod quidem libenter concedimus, sed
non continuo poena illa erit sempiterna.

Deinde eliamsi Dominus disertis verbis promi-
sisset regnum coelorum iis, qui darent calicem a-
quac frigidae, non tamen consequens esset, ul mi-
nimo peccato deberetur poena gehennae. Dare e-
nim minimo operi maximum praemium, ingens li-
beralilas el misericordia esset. Dare aulem minimo
peccato maximam poenam, injustitia el crudelitas
cssel. Donique dare calicem aquae frigidae ex cha-
rilalc Dei. non csl minimum opus, sed valde ma-
gnum, cl vere meritorium vitae aelernne; huic au-
tem operi bono non esi opponendum pcccalum ve-
niale. quod simul cum charilale consistit.sed mor-
lalc.quod chnritali repugnat. Quodlibcl aulem pec-
catum charitati repugnans, eliamsi alioqui mini-
mum videatur, non minimum, sed magnum cril, cl
vere mortis aeternae meritorium.

Aliae quaedam objectiones proponi possent cx
illis Scriplurae testimoniis, quae docere videntur,
animas in purgatorio non esse certas dc salute: cx
quo deducitur, peccala venialia, quae in illis forle
haerent, cum de hac vita discedunt, mortem sem-
piternam promereri. Sed eae solutae sunl in 2.lib.
dc purgatorio cap. 5.

CAPUT XIII.

Solvuntur objcvlioncs cx Patribus.

Jam vero ex Patribus primo loco objici solei s,
Basilius, qui in quaestionibus compendio explica-
tis quaesi. I..scribil, nullum pcccalum esse con-
temnendum ul parvum, cum re vera nullum sil
parvum, quando b. Paulus de omni peccato gene-
ratim pronunciaverii, stimulum mortis peccatum
esse: el rursus quaesi. 293. affirmai,in novo Testa-
mento nullam inveniri differentiam gravium cl le-
vium peccatorum.

Despondeo: Non certo constat, an eae quaestio-
nes sint magni Basilii, an potius Eustolhii Sebasto-
ni , cujus multi el graves errores damnantur m
concilio gangrensi. Huic enim auctori a nullis hoc
opus ohm adscriplum fuisse testes sunl Sozomenus
lib. 3. historia cap. 13. et Nicephorus lib. 9. cap.
16. cl lib. 13. cap. 29. Huc etiam acocdil, quod
auctor harum quaestionum quaesi. 1. el qu. 95.

non videtur admittere traditiones non scriptas, cum econirario s. Basilius in libro de Spiritu sancio ad Amphiloichium, cap. 27. acriter eas defendat. Quare cum valde probabile sit eas quaestiones editas esse ab homine parum probatae fidei, non est cur carum testimonium magni faciamus.

Possumus tamen eas sententias cujuscumque sint, in bonum sensum explicare. Solum enim videtur auctor ille demonstrare voluisse, nullum peccatum apud Christianos, ac poissimum apud monachos ul parvum ac leve contemnendum esse. Quamvis enim unum peccatum sit alio gravius, ul idem auctor docet quaesi. 1) G. tamen omnia, etiam levissima Christiano homini, a quo major vitae perfectio exigitur, quam a Judaeo, pro viribus cavenda sunt. Quod si id Christianis in commune recte praecipitur, quanto magis monachis, quos auctor ille potissimum instituendos suscepit, praecipendum erit? Quod vero ille addit, omne peccatum esse stimulum mortis, potest etiam admitti, quia omnine peccatum. aut mortem efficit, si est mortale, aut ad eam disponit, si est veniale.

Secundo loco objici potest testimonium s. Hieronymi, qui in 2. dialogo adversus Pelagianos ante medium, videtur omnia peccata habere pro mortalibus cum illa loquitur: *Si ira. et sermonis injuria, atque interdum jocus, judicio concilioque, et gehennae ignibus delegatur, quid merebitur turpium rerum appetitio et avaritia, quae radix est omnium malorum?*

Respondeo: Sine ulla dubitatione. Hieronymus non accepit illos rationes conjunctim, quasi existimaverit, iram. vel jocus reos homines efficere iudicii, concilii et gehennae ignis: Si enim hoc vellet, pugnaret cum ipsa Domini sententia, quam ipse idem Hieronymus paulo ante adduxerat. Siquidem in ea sententia tres reatus tribus peccatorum generibus, vel potius tribus gradibus ejusdem peccati respondent, singuli singulis, non singulis omnes. Et quamvis Hieronymus in enumerandis gradibus peccati Primo loco posuerit iram; Secundo sermonis injuriam; Tertio jocus: In enumerandis autem reatibus, Primo loco posuerit iudicium; Secundo concilium; Tertio gehennam ignis: Tamen non respondet jocus gehennae ignis, sed sermonis injuriae, ul ex evangeliis textu colligitur. Quare s. Hieronymus non habuit rationem ordinis in illa enumeratione, sed tantum numeri.

Tertio objiciunt aliqui s. Augustinum, qui in lib. 2. de peccatorum meritis et remissione, cap. 3. habet haec verba: *Quis cum spe aliqua adipiscendae salutis aeternae, de hac vita migraret, manente illa sententia, quod quicumque totam legem servaverit. offendat autem in uno. factus est omnium reus, nisi post paululum sequeretur, superexaltat autem misericordia iudicium?* Videtur enim his verbis s. Augustinus, significare, peccata quaecumque etiam venialia ex se mereri mortem aeternam. et re vera ob quodlibet peccatum damnandos homines nisi misericordia iudicium mitigaret. Cui sententiae similis est illa ejusdem auctoris in epist. 29. *Cum rex justus sederis in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur, mundum se esse a peccato? quae igitur spes est*

nisi superexaltet misericordia iudicium? Idem illi ex confessionibus lib. 9. cap. ult. *Vae diem laudabili vitae hominum, si remota misericordia discutias cani.*

Sunt praeterea multa loca ejusdem auctoris, qui docent, multa venialia simul collecta damnare hominem: ex quo sequi videtur, ut si pauca venialia non damnent, id fiat ex misericordia Dei, non ex natura ipsius peccati. Loca sunt haec: In epistola 29. ad Hieronymum: *Denique, inquit, s. Jacobinam ex isto loco de misericordia operibus loquitur, Ut quos vehementer illa sententia terruerat, consoletur, cum admonet, quomodo diem quotidianis remediis expientur, ne homo, qui cum in uno offenderit, fiat omnium reus: in nullis offendendo, quia in nullis offendimus, propter magnum aggerem reatus sui minulalim collectum ad tribunal tanti iudicis perveniat. Et eo ipso, quam non fecit, misericordiam non inveniat potius dimittendo. atque dando mereatur sibi dimitti peccata, reddique promissa.* In epistola 11. ad Scythianum: *Est etiam, inquit, poenitentia peccatorum et humilium fidelium poena quodlibet, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimittite debita nostra: sicut et nos dimittimus debita nostra. Neque enim ea nobis dimitti solent. quae dimissa non dubitamus in baptismo, illa utique, quae humanae fragilitati, quae parva, tamen crebra subrepunt, quae si colligantur contra nos fuerint illa nos gravabunt et operiment, sicut unum aliquod grande peccatum. (fi enim interest ad naufragium, utrum uno vel fluctu navis operiatur et obruatur an paulatim subrepens aqua in sentinam, et per negligentiam derelicta, atque contempla impleat navem, atque submergat?)*

In concione 3. super psalm. 118. Sed quoniam inquit, *tentatio est vita hominis super terram, tentatio si a criminibus longe simus, non tamen est, ubi desideris peccati, vel facto, vel dido. Cogitatu obediemus. quando adversus majora: gilanlibus quaedam incautis minuta subrepor, quae si adversus nos colligantur, etiamsi singula suis motibus conterunt, omnia tamen cervo nos obruunt.* Tract. 12. in Joan. Quomodo inquit, *minuta peccata si negligantur, occidunt minutae sunt guttae, quae flumina implent. Minuta sunt grana arenae, sed si nulla arena imponatur, premit, atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod fluctus irruens paulatim sentinam intrat: sed diu intrando et non eluturiendo, mergit navem.* Denique trad. I. in epistolam Joan. *Ista levissima, inquit, quae diximus, nolite temnere: si contemnitis, quando appenditis, tempus vesce quando numeras. Levissima multa faciunt innum grande. Multae guttae implent flumen. Jh. ta grana faciunt massam.*

Respondeo: Duo quaedam pro compertis lube: da sunt, ex quibus pendet horum locorum explicatio. Primum est, s. Augustinum non existimasse eum qui venialiter offendit in uno, fieri omnium reum, iusta sententiam s. Jacobi, sed solum cur qui lethaliter offendit. Id quod perspicuum est «

epist. 29. ad Hieronymum, ubi s. Augustinus non semel repetii, ideo, qui offendit in uno, fletum omnium reum, qui pugnat contra charitatem, ex qua pendent omnia mandata. Quare ex sententia s. Augustini, qui peccat salva charitate, non illa offendit, ut liat omnium reus. Idem autem s. Augustinus in eadem epistola scribit, peccata venialia committi a filiis Dei iustis et charitatem habentibus, sed non lineam, quantum in patria coelesti habebunt. Ex eo enim quod non csl in hac vita charitas tam perfecta, quam erit in futura vita, omnia peccata venialia committi dicit.

Itaque vult peccata lchalia simpliciter cum charitate non posse consistere: peccata autem venialia consistere quidem cum charitate, sed non cum perfectione illa charitatis, quam habebimus in patria. Ex quo sequitur, ut qui lchaliiter offendit in uno, fiat omnium reus; non autem qui venialiiter. Quocirca in extrema epistola, ubi loquitur de peccatis venialibus, dicit eos qui nulla peccata levia et quotidiana committunt, terreri a b. Jacobo dicente: Qui offendit in uno /actus est omnium reus; non quia unum peccatum leve et quotidianum eam vim habeat, ut faciat omnium reum; sed quia magna congeries peccatorum levium videatur aequare unum aliquod grande peccatum. quod qui commiserit, fiet omnium reus. Hoc enim significant illa verba supra citata. quos vehementer illa sententia teruerat. consolatur cum admonet, quomodo etiam quotidiana peccata, sine quibus hic non vivitur, quotidianis remediis expiuntur, ne homo qui cum in uno offenderit, fiat omnium reus, in nullis offendendo, quia in nullis offendimus propter magnum aggerem reatus sui minulim collectum ad tribunal tanti iudicis perveniat etc.

Alterum csl, sententias illas s. Augustini, in quibus docet nulla peccata levia simul collecta occidere, et damnare hominem non secus ac si unum grande peccatum; non sic esse accipiendas, quasi nullitudo peccatorum venialium, dum venialia manent, aequari possit uni mortali. Id enim apertissimis rationibus convincitur esse falsum. Nam venialia peccata, ex consensu omnium theologorum, neque tollunt, neque minuunt habitum charitatis. sed solum actum et fervorem ejus impediunt: quare etiamsi omnia peccata venialia simul colligerentur in unum, numquam efficerent id, quod facit unum lethale peccatum, quod videlicet continuo charitatem excludit. Unde poena mortalis peccati semper eterna csl, poena venialis temporaria: non nulla spatia temporalia aeternitatem adaequare queunt: igitur nec ulla nullitudo venialium peccatorum unius mortalis peccati gravitatem unquam adaequabit. Siquidem ea est proportio poenae ad poenam, quae culpa ad culpam cum poena sequalur culpam,

Ad haec si nulla venialia uni mortali aequalia essent, incredibilis ambiguitas in animis fidelium esset, cum neque Scripturae, neque concilia, neque ulli auctores unquam definierint, quot venialia requirantur ad unum mortale efficiendum. Denique oporteret venialia peccata, cum inulta sunt, necessario in confessione sacramentali sacerdotibus aperire; quod et concilio tridentino sessione

14. cap. 3. et communi Christianorum sensui, ei consuetudini repugnat.

Sententia igitur sancti Augustini (ut recte docet b. Thomas in 1. 2. quaesi. 88. ari. 3.) ea fuit, nulla venialia, si contemnantur et negligantur, paulatim disponere hominem ad mortale crimen: quemadmodum vulnus curabile, si negligatur, paulatim gignit apostema lethiferum, et eo modo dicitur fieri incurabile. Id quod apertius scribit s. Gregorius lib. 10. Moral, cap. 14. illis verbis: Si *curare parva negligimus, insensibiliter seducti audenter etiam majora perpetramus*. Et ante eundem scripsit Ecclesiasticus cap. 19. cum ait: *Qui spernit modica, paulatim decidet*. Posset etiam dici, nulla venialia, secundum Augustini sententiam aequari uni mortali, quoad poenam temporalem in purgatorio luendam.

Illis duobus praemissis: Respondeo ad primum testimonium ex lib. 2. de peccatorum meritis et remissione duabus de causis s. Augustinum scripsisse: Quis cum *aliqua spe adipiscendae salutis etc.* Primo: Quia quodlibet crimen quamvis solum et minimum sit, sufficit ad aeternam hominis perditionem, et nemo certo novit, an non habeat, vel habuerit aliquod ejusmodi crimen, unde iram Dei sibi conciliaverit, et ad gratiam ejus per veram poenitentiam non redierit. Et ideo nemo cum spe adipiscendae salutis de hac vita migraret, nisi sciret, se bonum Dominum habere, et speraret, per ejus misericordiam peccata sua, praesertim lchalia, jam esse dimissa. Secundo: Quia in venialibus offendimus omnes, multa autem venialia disponunt (ut diximus) ad mortale; qui vero offendit in uno mortaliter, efficitur omnium reus: ideo nisi Deus providisset nobis quotidiana remedia ad quotidiana purganda peccata, nemo fere esset, qui cum spe aliqua adipiscendae salutis, de hac vita migraret.

Ad alterum locum ex epistola 29. et tertium ex lib. 9. confess. Respondeo: Loqui s. Augustinum de poena purgatorii, quae acerbissima est. et quam vix ulli iusti homines, nisi ex magna Dei misericordia evadunt, ita ut recta ex corpore ad coelum evolent. Hoc autem illa esse perspicuum est ex eodem lib. 9. confess, cap. ult. Nam oraturus Augustinus pro anima matris suae defunctae, quam vehementer laudaverat, nequis forte miraretur, cur pro ea oraret, quam tantopere commendaverat. reddi rationem dicens: *Vae etiam laudabili vitae hominum, si remota misericordia discutias eam*. Ubi si illud *vae*, respiceret damnationem aeternam, non fuisset ratio, cur pro defuncta matre orandum esset: neque enim pro damnatis orare licet.

Itaque significare voluit, homines etiam vitae laudabiles, non carere peccatis venialibus, ob quae si severe iudicentur, gravissimas poenas in purgatorio luere debeant. Poenas autem purgatorii majores esse omnibus poenis et suppliciis hujus vitae, et propterea recte dici: *Vae illis, qui ad ens luendas descendunt, testatur idem Augustinus tract, ni psalm. 37. ubi sic ait: Salvus erit quasi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita*. Ad alia loca jam responsum est.

CAPUT XIV.

Diluuntur objectiones ex naturali ratione petilae.

Supersunt adhuc paucae quaedam objectiones , quae ex ipsa naturali ratione ducuntur.

Prima objectio: Quaelibet culpa juste potest a Deo puniri poena mortis et temporalis et aeternae; igitur quaelibet culpa nato sua mortalis est, et sola Dei misericordia venialis. Antecedens probatur. Nam malum culpa etiam levissimae majus est quolibet malo poenae etiam gravissimae ; igitur juste poenae quaelibet culpa puniri quavis poena etiam mortis aeternae; Antecedens hujus argumenti posterioris probatur, quia potius subeunda est quavis poena quamvis gravissima, quam peccatum aliquod etiam levissimum perpetrandum ; Nam alioqui peccatum aliquando licitum esset, quod nullo modo fieri posset, cum repugnantia sint, aliquid esse peccatum et esse licitum

Respondeo: Potest quidem Deus de rebus suis facere quicquid libuerit, et non solum hominem qui venialiter peccavit interficere, sed etiam in nihilum redigere: tamen si id faceret. Dominum se probaret, non judicem: *Λαηί* (ul s. Augustinus ait lib.3 adversus Julianum, cap.18.) *Bonus est Deus, justus est Deus, poenae aliquos sine bonis meritis liberare, quia, bonus est: non poenae quemquam sine multis meritis damnare, quia justus est.* Ita possumus, et nos dicere, bonus est Deus, justus est Deus. Poenae aliquos supra condignum remunerari, quia bonus est: non potest quemquam supra condignum punire, quia justus est. Quare negamus quod in antecedenti illo assumitur, posse Deum juste punire peccatum quodlibet etiam veniale, poena omnium gravissima, quae est mors aeterna.

Ad probationem Respondemus: Culpam quidem etiam levissimam esse majus malum , quam si poena quaecumque etiam gravissima. Nam culpa est malum simpliciter, et nullo modo eligibilis : poena autem est malum illi, qui punitur. non tamen simpliciter, quin etiam bona et justa dici debet, et est eligibilis ad vitandum malum culpa. Sed non ideo debetur maxima poena levissimae culpa quia poena ex genere suo minus est malum quam culpa. Non enim debetur culpa ex ratione justitiae maximum aliquod malum simpliciter, sed malum poenae; quod cum malo culpa proportionem habet, ita ut gravi culpa gravis poena, graviore gravior, gravissimae gravissima, et contra levis, leviori levior, levissimae levissima poena respondeat. Itaque tametsi mors potius appetenda sit, si optio detur, quam otiosum verbum proferendum. Non tamen otiosum verbum prolatum sempiterna morte vindicandum erit, quo supplicio parricidia, atque adulteria, aliaque ejusdem generis crimina vindicantur.

Altera objectio. Peccatum veniale in nihilum habet malitiam, etque infinito odio dignum; igitur in nihilum poenam ex natura sua meretur. Probatur antecedens. nam non debet peccatum veniale com-

mitti ad quodvis bonum. etiam in nihilum adipiscendum: ergo non minus est odibile peccatum veniale, quoniam si amabile bonum infinitum: bonum autem in nihilum infinito amore dignum est; ergo peccatum veniale infinito odio dignum est; habet igitur peccatum veniale infinitam malitiam, sicut bonum infinitum infinitam bonitatem.

Respondeo: Peccatum veniale non habet malitiam infinitam, cum non avertat hominem a Deo summo atque infinito bono. Ea enim causa est, cur peccatum mortale dicatur infinitam malitiam habere, quia mutat ultimum finem ac facit, ut ultimo relicto Deo, qui vere est infinitus, in rem creatam ut in suum finem ultimum convertatur. Quod autem non oporteat peccatum veniale comminari? ob bonum infinitum adipiscendum, non ea est ratio, quia si ipsum etiam malum infinitum. sed quia est simpliciter malum: ut non possit ullo modo remedium ad ullum bonum consequendum.

Tertia objectio: Peccatum veniale poenae non quam remitti; atqui peccatum, quod nunquam remittitur, scilicet puniri poenae: igitur peccatum veniale semper puniri poenae. Proinde quod temporaliter, et non in aeternum puniatur, non est unitura ejus, sed ex misericordia Dei. Propositio hujus argumenti probatur: Nam peccatum veniale remitti non potest sine gratia Dei: quod autem non gratia Deus facit, potest sine dubio non faterentur poenae veniale peccatum nunquam remittere?. Et confirmari poenae argumentum ex sententia t. Thomae, qui in 1.2. quaesi. 87. art. 5. sentit, peccata venialia in hominibus ad inferos contentatis sempiterno supplicio puniri.

Respondeo: Peccatum veniale poenae nunquam remitti, sed non oritur id ex natura ipsius poenae, sed aliunde. Possunt autem duo quaedam in peccato considerari. Primo deformitas, sive macula, quae ex peccato relinquitur in anima. Secundum poenae ob injuriam Deo faciam. Et quidem deformitas, quam parit peccatum mortale, oritur non amissione gratiae Dei, quae est quasi lux quaedam, et vita ipsius animae: et quia nemo poenae seipsum a morte revocare, ideo peccatum mortale, quod tollit principium vitae, id est, gratiam, ex natura est quodammodo, irremissibile. Nihil enim relinquitur in homine, unde per se resurgere possit, si forte resurgit, id est ex peculiari, et magna Dei misericordia: At peccatum veniale non excludit gratiam Dei, non tollit principium vitae, sed tantum impedii aliquo modo fervorem diminuit, et ideo proprie non cilicii maculam seu deformitatem in anima: quod si deformitas dicenda sit privatio illius fervoris, ea facile tolli potest per actum dilectionis, qui quidem est in potestate hominis justis, et illi; et charitatis praediti. Quare peccatum veniale, quod allinet ad maculam seu deformitatem, non est naturae suae irremissibile, sed remissibile cum relinquitur in homine charitatem, ex cujus aotufaci remitti poenae.

Quod si in homine peccalore sit veniale peccatum, in eo irremissibile erit, donec non recte tollit peccatum mortale. Sed hoc erit . per accidens mirum ratione subjecti, quia videlicet homo i

gralia Dei el vita spiritali privatus, non potent a-
clu in ullum clinrilalis oillcerc. quo peccata venialia
deleat. Quad autem attinet ad reatum, peccatum
mortale per se inducit reatum poenae sempiter-
nae, sicut per se est irremisibile. Neque enim de-
bet deformitas sempiterna sine poena sempiterna
manere, ut pulchritudo, quae de operibus Dei per
culpam perpetuo tollitur, per decorem justitiae
perpetuo reparatur. Contra aulcm veniale pecca-
tum quemadmodum non est perse et ex natura
sw reatum poenae sempiternae, sed temporalis:
quamvis per accidens fieri possit, ul per omnem
aeternitatem puniatur sicut per accidens fieri dixi-
mus, ul aliquando per omnem aeternitatem mini-
me deleatur.

Ex his ad formam argumenti propositi respon-
demus; ac primum concedimus peccatum veniale
posse numquam remitti cl semper puniri, sed per
accidens, ul diximus, non per se. Ex quo etiam
solvitur confirmatio ex auctoritate s. Thomae.

Ad illud aulcm. quod objiciebatur in probatione
propositionis (peccatum veniale remitti non poles
sine gralia, quod autem ex gralia Deus fecit, po-
les non facere: igitur potest veniale peccatum
numquam remittere). Despondemus: Vel gratiam
in argumento sumi pro habitu gratiae in anima in-
haerente; vel pro liberali condonatione poenae.
El quidem si accipiat pro habitu gratiae, non ne-
gamus absque gralia peccatum remitti non posse;
sed eam gratiam jam habet homo justus, qui pec-
catum veniale purgare debet, proinde non eget no-

va infusione gratiae, sed salis illi erit, si ex ipsa
gralia. quam Label, actum aliquem dilectionis eli-
ciat. Si vero gralia accipiat pro liberali condona-
tione poenae, fatemur posse Deum absolute non
condonare, poenam, quod cnirn ex gralia facit, po-
test non facere; sed tamen cum promiserit disertis
verbis in evangelio donum remissionis, si el ipsi
remiserimus debitoribus nostris: *Si enim remise-
rilie hominibus* (inquit Mallh.O.) *peccata eorum,*
(limittel cl vobis pater vester coelestis delicia ve-
stra: Profecto si non absolute, certe ratione pro-
missionis et pacti non poterit non remittere, si cl
nos remiserimus, cique dixerimus, ul ipse nos do-
cuit: *Dimitte nobis debita nostra, sicut cl nos di-*
mittimus dcbiloribus noslris. Itaque s. Augusti-
nus in libro de correptione el gratia cap. 13. di-
cit, in iudicio misericordiam bonis mentis justo-
rum esse reddendam. Merentur enim qui bene o-
perantur, ul Deus, misericorditer indulget, si
quid manente charitate deliquerint.

Adde Postremo: Quod si vellet Deus non con-
donare, sed omnino exigere poenam peccati ve-
nialis ab eo, qui culpam ipsam venialem per actum
dilectionis purgasset; temporalem tantum, non au-
tem sempiternam exigere posset. Quocirca etiamsi
nullum esset pactum Dei nobiscum de remissione
poenae, adhuc tamen perspicuum esset, peccatum
veniale ex natura sua non inducere reatum poenae
sempiternae. Atque hic sil hujus disputationis ter-
minus.

LIBER SECUNDUS

QU EST DE GAUSSA PECCATI PRIMI HOMINIS AC DE CAUSSA PECCATI IN GENERE

Disseruimus in primo libro de peccati definitio-
ne cl partitione: nunc de peccato primi hominis,
cujus merito divinae gratiae jacturam genus huma-
num fecit, Deo juvante disseremus. *Ac Primum*
quidem dc caussa illius peccati; Tum de ipso pec-
cato disputandum cril.

Porro dO caussa peccati illius,atque adeo de ca-
ussa peccati in universum gravissima controversia
est, quaenam sil propria el praecipua caussa pec-
cati, an ea videlicet in hominem, an potius in

Deum referenda sil. Qua controversia cxpli::?.
ubi constiterit. Deum non esse caussam peu.
subjicientur Ires aliae quaestiones breviores c
lcnlalionc, quam satis constat caussam fuisse e
nus principalem cl cxlrinsccam ejusdem peer
Unam, cur Deus lentari permiserit Primum l s
nem quem non ignorabat ea tenlalionc vince:
dum.*Alleram*,quid fuerit serpens ille, quiprirr
hominem in paradiso lentavit. Tcriiam,qualisL>
ril illa tenlalto.

peccati caussam Deum malum esse voluerunt. l'
Cerdonistis vide Tertullianum in libro de pr
scriptione adversus haereticos; De Marcionui-
Ircnaeum lib. 1. cap. 2G. adversus haerceses. F
Manichaeis s. Augustinum in lib. de haeresibù?
cap. 49. De PriscillianisIis s. Leonem in episl.i'
Turbium 93. cap. G. Dc AUigensibuss.AnloDinuc
in summa theologica par. 4. lit. 11. cap. 1. f. 5.
Sed quamquam isti omnes Deum peccati rauss::
esse dicerent, tamen sententiam suam aliquo r
do temperabant. Nam Simon magus non docet
aperte Deum velle, aut imperare,aut etiam efficc
mala, sed ea ratione peccatorum nostrorum «tu-
sam esse, quod eam naturam nobis dederit, qt
non possit non peccare.Cerdon,M.ircion,JlamcL
us, cl caclcri , qui duo rerum principia slate
bant, referebant quidem peccati caussam in prir.
pium quoddam primum el sempiternum, sed DIU
non Deum, sed diabolum, nul certe Deum noni-
num, sed malum nominabant.

Primus igitur,qui aperte Deum cl bonum Dec:
auctorem peccati fecit. Florinus quidam fuit, φ
ex Montani discipulo, per novem hoc dogma b;

rcslarcbu fieri meruit. Dc quo Florino recte scrip-
sit Irenaeus (ul refert Caesariensis lib. 5.hisl. cap.
20.) eum fuisse plusquam haereticum, cum id aus-
sus palam asserere, quod nullus haereticorum us-
que ad id tempus asseruerat. Sanctus Augustinus
m lib. de haeres, cap. 5G. scribit Sclcucianorum
iaerosiui fuisse, malum aliquando esse a Deo, ali-
quando a materia. Sed non explicuit, an de malo
naturali, an de morali,quod proprie dicitur pecca-
tum, Soleuciani loquerentur.

Elorinuii.Irenaco (ul diximus) plusquam haere-
ticum, nostro hoc sacculo non pauci sequuti sunt.
Praecipui sunt,qui dicuntur Libertini, quorum se-
ctatu (quoniam alios auctores non habemus) ex Cal-
vino didicimus, cl cx eodem historiam, quam hoc
Joco recensemus, petere coacti sumus. Scripsit e-
mm Joannes Calvinus duos libros adversos Liber-
tinos, quorum alter est epistola ad Rolomagenses
adversus Iranciseanum quondam Libertini erroris
sectarium. Igitur auctores dogmatis fucrunl Cop-
pinus cl Quinlinus, Sutores Flandri. Quorum alter
(idesl, Quinlinus) Tornaci a catholico magistratu
tum ub mulla flagilia, tum etiam ob novam,eamque
valde perniciosam baeresim interfectus est, sed
prius erroribus abjuratis.

Primarius eorum fuil error: Unum esse tantum
spiritum immortalem,videlicet Deum:angclos, dae-
mones,animas,nihil esse praeter opinionem. Hinc
vero mulla, caque absurdissima dogmata collige-
i'.iil. Primum oral, quaecumque fieri videntur ab
liouiinibus sive bona sive mala illa sini, omnia fle-
ri, non ab hominibus, sed ab illo uno spiritu Dei,
qui omnia in omnibus operatur.

Ilterum:Pccbatum nihil esse praeter inanem el
falsam opinionem, cum Deus omnia facial, qui
nitui mali facere potest.

Tertium: Non debere reprehendi cos, qui occi-
dunt, moechantur, furantur; id enim cssel Deum
reprehendere.

Quartum: Regenerationem esso depositionem
conscientiae, abjectionem scrupulorum, ignoratio-
nem discriminis inter bonum el malum. Nam in
statu innocentiae ignorabat Adam discrimen boni
el mali, atque ad cum statum redire dicunt Li-
bertini cos. qui sine scrupulo quidlibet agunt, el
fancsse Christianam libertatem elinorlillicalionern
veleris Adami. Quocirca si quem vident reformi-
dare actiones malas. dicere solent, o Adam ad-
huc aliquid vides, adhuc pomi illius gustum re-
lines.

Quintum: Poenitentiam nihil esse aliud, nisi a-
/noscere cl profiteri si nihil egisse mali, atque
ta de caussa dicunt, Petro peccatum fuisse dimis-
sum, quia crediderit, sc non peccasse, cum Chri-
stum negavilJudne non fuisse dimissum quia cre-
diderit sc peccasse.neque potuerit conscientiam il-
hin exuere.ul ex illis ejus verbis cognoscitur: Pec-
cavi tradens sanguinem justum.

Sextum: Posse hominem in hac vita ad summam
perfectionem el innocentiam pervenire, quia vi-
delicet, si abjiciat omnes scrupulos, omni pecca-
to carebit.

Septimum: Christum nihil esse, nisi quiddam
^ipusilu in ex spiritu Dei et opinione. Tunc au-

tem mortuum esse Christum, quando abolevit il-
lam opinionem, quod peccatum sil aliquid: tunc
vero ab inferis rediisse, cl nos omnes in vitam re-
vocasse, cum docuit nos esse ipsum Dei spiritum,
qui semper vivit cl regnat, neque aliam cxpectan-
dam esse resurrectionem.

Octavum: Licitum esse simulare ac dissimulare
omnia,el cuin catholicis catholice, cum Luiheranis
lultierane vivere.

Nonum:Scripluras sacras non esse magnificien-
das, cum spiritus sufficiat. Porro ipsi Libcrlini non
solum Scripturis, sed etiam scriptores sacros ila
contemnebant,ul per contumeliam s. Joannem ju-
venem stoliduinzs.Malliacum foencraloremjs. Pau-
lum vas confractum: s. Petrum Christi abnegato-
rem nominarent.

Quamvis autem horrendas istas blasphemies,
Calvinus detestari se dicat, el eas etiam (ul dixi-
mus) editis libellis refutare coialur:Omnino tamen
probabile est, ul Anabaplislas ex Luiheranis, sic
Libertinos cx Calvinianis promenasse. Nam m li-
bris Calvini, el magistri ejus Zwmglii.ac discipuli
ejus Bezae, necnon Marlini Bucerl cl Petri mar-
tyris, qui in mullis eum Calvino conveniunt, in-
veniuntur apertissimae sententiae,ex quibus colli-
gitur,Deum esso auctorem omnium scelerum,quae
ab hominibus perpetrantur.

Docuerunt idem olim Lulberus et Melancbthon,
ul perspicuum est ex assertionc art. 3G. ubi Lu-
llicrus scribit.neminem habere in potestate.ul co-
gitet bonum vel malum: el clarius cx commentario
Melancililhonis in cap. 8. ad Rom.ubi legimus, sic
esse opus Dei, Davidis adulterium elJudae prodi-
tionem,ul Pauli vocationem.Caelorum uterque sen-
tentiam retractavit.Nam Lutherus in librode visita-
tione Saxonica agnoscit,eldocel liberum arbitrium
in rebus civilibus tam ad bonum, quam ad malum;
cl Mclanchlon in locis communibus anno 1536.
editis,titulo de caussa peccati,studiose refellit sen-
tentiam illam,quae refert in Deum actiones malas.
Mulli etiam Lulheranorum, ul Heshusius Castalio
cl alii, Calvini sententiam dc caussa peccati libris
editis refutarunt. Quae sit autem Calvini sententia,
in 3. cap. demonstrabimus.

CAPUT II.

Explicatur status quaestionis.

Quia praecipua controversia, cum Zwinglio el
Calvino, cl iis, qui in eodem errore versantur, dis-
putanda est: operae pretium esse duxi, statum
quaestionis breviter explicare, nam si sub his ver-
bis controversia proponatur, Au Deus sil auctor
malorum.vel an peccaro possit; vel, an sit caussa,
cur nos peccamus: nulla quaestio cril. Siquidem
illa omnia non solum catholici, sed etiam Calvini-
slac, et ipsi quoque Libertini negant.

De Libertinis id refert Calvinus in cpisl.adRoIO-
uiagenses adversus franciscanum quondam Liberti-
num, bis verbis. *Contestatur.* inquit, *sibi longe*
aliam esse mentem, seque Deum mali auctorem
facere nolle affirmat: sed quid prodest ejusmodi

sublerfugium in re lain aperta? Ilaque Libertini, tametsi adulteria, homicidia, rapinas et caetera hominum scclera, atque flngitia in Deum referrent, negabant lamen se fecere Deum anciozem malorum: quia videlicet non iudicabant illa cssc mala. cum n Deo fierent, qui nihil mali facere polesl.

Zwinglius in serm. de providentia, cap. 5. el 6. non seincl repetii, Deum injustum non esse, nec peccare ulla ratione posse. Joannes vero Calvinus non uno in loco disertis verbis affirmat Deum non esse auctorem malorum. Praefatione libri de aeterna Dei praedestinatione. *Inter omnes pios*, inquit, *fixum hoc. confessum esse debet, non esse cur suis peccatis socium Deum adscribanl, vel ullo modo sccum involvant ad pariem culpae sustinendam.* El in fine ejusdem libri: *Ergo*, inquit, *cum justa de caussa, licet nobis ignota, a Domino procedant. quae scelerate ab hominibus maleficia perpetrantur, etiamsi rerum omnino prima caussa, sil ejus voluntas, peccati lamen cum esse uuclomm nego.* El paulo post: *Turpi quidem*, inquit, *cl illiberali calumnia nos gravant, qui Deum pcccali auctorem fieri obtendunt, si omnium guae aguntur caussa csl ejus voluntas.* El lib. 1. Instil, cop. 17. §3. *Ad hanc modestiam.* inquit, quicumque *erunt compositi, neque in praeteritum de rebus adversis contra Deum frement, neque scelerum culpam in ipsum regerent.* El ibidem reprehendit Lyeonidem, qui apud Plautum dicili Deum *impulsor fail. credo Deos voluisse.* Denique idem Calvinus in admonitione adversus Libertinos longa disputatione probare nititur, Deum non cssc caussam peccati. Pelrus martyr in comment. 1. cap. cpisl. ad Roman, scribit quidem Deum vere ac proprie impellere homines ad peccandum: lamen simul negat, Deum peccare, aul cssc auctorem pcccali.

Denique Theodorus Beza tum in responsione ad Hcsliusium, lum in alia ad Caslalionem, diligenter purgat se el Calvinum ab illa nola quod Deum auctorem pcccali fecial. Ac (ul omittam caetera) in responsione ad Caslulionem triginta cl octo aphorisims explicat lotam sententiam suam, cl praeceptoris sui Calvini. Eorum aphorismorum octavus sic liabel: *Non consequitur ex istis ulla istarum hlasphcmiarum, nempe vel Deum esse auctorem peccati, sive delectari iniquitate, aut etiam velle iniquitatem: vel Salanam. aul homines male agendo, obedire Deo. aul quatenus male agunt, facere quod Deus vull. ac proinde esse extra culpam. Absint vero quam longissime omnes ejusmodi Idaspemiae non lanium a linguis, sed diam a cogitationibus nostris.*

Quare cum adversarii verbo fateantur, id quo cl raholici docent, frustra laboraremus in testimoniis Scripturae el Palrum adducendis, quibus probatur Deum non esse caussam pcccali, nisi antea doceremus. cos relpsn sentire quod verbo profiteri non .mdenl; ideo nobis Tria praestando erunt. Primo explicandum: Quid ipsi doceant de caussa peccati x parle Dei: Secundo: An cx eo quod ipsi docent, sequatur Deum esse auctorem peccati: Tertio: Au s I vera connu sententia; ac proinde, an Deus sil auctor peccati.

CAPUT 111.

Sententia Zwinglii, Calvini et llezae ex verbis ipsorum in medium adducitur.

Quod igitur ad Primum allinet. scnlentia Zmnglii . Calvini cl Bezae de caussa pcccali ex parie Dei quinque propositionibus comprehendi polesl.

Prima est: Deus non solum permittit, sed et a vull fieri quaecumque flunl ab hominibus peic b. Secunda: Deus non solum vull fieri, sed etiam ab aeternitate dcrevil ul fierent, quaecumqne fiunt ab hominibus peccata, idque non praevisa determinatione voluntatis humanae: Dcus enim non decernit quidquam quia praescii futurum, sed praescii fulura, quia ipse decrevit ul fierent. Tertia: D- i non solum ab aelernilalc dcrevil ul fierent, qn, - cumque flunl ah hominibus pcccala, sed etiam imperal Satanae, el improbis hominibus ul concipi; I maleficio, cosque ad hoc inclinatl, impellit el etiam cogit. Quarta: Deus non solum imperil nae. vel cum inclinatl cl impellit, ul liomir-ss! peccandum inducat, sed cliam ipse opcrat. r ia mcnlibus hominum impiorum, cl per cos, u? sua instrumenta, ipse tamquam prima caussa lit, ea omnia, quae respectu hominum dicuntur. elsr! vere peccata. Quinta: Tametsi ca, quae respectu hominum dicuntur, cl sunl vere pcccala, fimi Dea volente, definiente, imperante el operante: latnti respectu Dei non possunt dici, nec sunl pecab. sed opera bona cl justa, quia homines malainctione, Deus autem bono consilio illa omnia facit. Proinde Deus neque ipse pcccat, neque eslautxr cl caussa pcccali. Hanc esso Zwinglii, tahini el Bezae sententiam, cx ipsorum libris cl confessi . facili negotio demonstrabimus.

Primum igitur Zwinglius in serm. de provider lia, quem scripsit ad principem Gallorum Philippuni anno 1530. has telcrrimas. ac plane tartar? blasphemias habcl. Nam cap. 5. loquitur: *Porri- injustitiam in sese nobis ostendere numen nr. nulla ratione posset, ul quod undique vrnml num. sanctum natura sil. per creaturam injii' i-frac exemplum produxit, non quasi creaturo d lam suo marte produxit, quae nec est. fleerin', nec operatur sine numine, sed quod numen ipsum auctor est ejus, quod nobis csl tnjuslilia. i-tero nullatenus est.* El infra: *Cum igitur angthr. transgressorem facit, el hominem, ipse lam' transgressor non constituitur.* El cap. f». *Qu Deus operatur per hominem, homini titio v*r. lur, non cliam Deo.* El infra: *bnum igilur. nll idem facinus, puta adulterium, aut homicidii quantum Dei. csl auctoris, motoris. impulsor. opus csl. crimen non est: quantum autem honis est, crimen ac scelus est.* Et infra: *Cum iiii? ad opus aliquod, quod perficienti inslriima fraudi est, sibi lamen non est; ipse enim liba movet, neque instrumento fuc. it injurium cum innia sint magis sua. quam cujusqiu artificis instrumenta, quibus non facit injuriam, simr limam in malleum, cl contra malleum mlim: convertat. Movet ergo latronem ad occidendr*

innocentem,clium ac imparatum ad mortem.Ilaec illc.

Sed jam Calvinum audiamus. Is primum in lib. I. Instil, cap. 17. § 11. sic loquitur: Verinn ubi in memoriam revocant diabolum, tolamque improborum cohortem sic omnibus partibus manu Dei tamquam fraeno, cohiberi, ul nec concipere ullum adversus nos malc/icium:nec conceptum moliri, nec ad perpetrandum,si maxime, moliantur, digitum movere queant,nisi quantum illepermi-stril. immo nisi quantum illc mandarit.nec compedibus lanium ejus teneri ligatos, sed etiam ad obsequia praestanda fraeno cogi.habcnl unde se prolixè consolentur. Nam ul domini csl, eorum urorem armare et convertere, destinareque quo libuerit: ita cl modum, finemque statuere,ne pro tua libidine licentiose exultent. Il icc ille. In quibus verbis habemus tertiam propositionem, quam paulo ante notavimus in explicanda Calvinii sententia. Hic enim disertis verbis Calvinus dicit, Deum non solum permittere, sed cliam mandare, ul Salin èl improbi concipiant maleficia, cl ea moliantur adversus probos, cl lurorem ipsorum armari el destinari a Deo, quo ipse voluerit, ct tandem cogi quasi fractio Salonam el impios ad obsequia praestanda, idesl.ul juxta Dei mandatum maleficia concipiant ct molientur.

Rursus in eodem lib. cap. 18. § I. Absurdum, inquit, videtur, volente ac jubente Deo cxcaecari hominem, qui mox caecitatis suae poenas daturus esi, tergiversando itaque effugiunt, Dei lantum permissu, non cliam voluntate hoc fieri.ipse vero palam se facere pronundans,effugium illud repudiat. Qtiod autem nihil c/licianlhomines,nisi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, nisi quod ipse jam apud se decreverit,et arcana sua directione constitui . innumeris cl claris testimoniis probatur. El § 2. El eerie, inquit,nisi intus operaretur in mentibus hominum, non recte dictum esset, auferre labium a veracibus. et a senibus prudentiam. El paulo post: Sed nihil, inquit, clarius polesl desiderari, quam ubi toties pronuntiat se cxcaecare hominum montes, ac vertigine perculere, spiritu soporis inebriare, incutere amentium, obdurare corda. Ilaec etiam ad permissionem nulli rejiciunt ac si deserendo reprobos, a Satana cxcaecari sineret. Sed cum di-erte exprimai spiritus, justo Dei judicio infigi caecitatem cl amentiam, nimis frigida csl solutio.

El paulo post, de sceleribus Assiriorum: Apparii, inquit,certa destinatione Dei fuisse impulsos. Elmir.i: Dicitur etiam idem Satan cxcaecare infvldium mentes: sed unde hoc, nisi quod a Deo ij»o manat efficacia erroris, ut mendaciis credant. qui renuunt parere veritati. Et § 2. Homo, inquit,justo Dei impulsu agit quod sibi non licet, Ex his habemus quatuor priores propositiones: audimus enim Deum non solum permissione et desertione. vel voluntate, decreto, impulsu, praecepto, Interna operal onc cfiicerc. ul homines cogitent. deliberent, agent quae sibi non licent.

Idem auctor lib. 2. Instil, cap. 4. § 2. Satan, inquit, alioqui pravos Chaldaeorum animos ve-

nenatis suis aculeis ad perpetrandum, id fagi-Hum instigat: illi ad injustitiam furiose ruunt,omniaque membrascelere obstringunt ac contaminant. Proprie ergo agere dicitur Satan in reprobis, in quibus regnum suum, hoc est, nequitiae, exercet.Dicitur el Deus sua modo agere quod Satan ipse,instrumentum cum sit irae ejus.pro ejus nutu ac imperio, huc atque illuc se inflecti ad excquenda ejus justa judicia. Omitto hic universalem Dei motionem, unde creaturae omnes ul sustinentur,ita efficaciam quidvis agendi ducunt, de illa speciali actione tantum loquor, quae in unoquoque facinore apparet. Idem ergo facinus Deo, Satanae, homini assignari, videmus non cssc absurdum.

Rursus § 3. posleaqunm dixerat Calvinus Deum posse dici cxcaecare Immines deserendo; adjungit aliam ral.ionixn his verbis* Secunda ratio, quae mullo propius accedit ad verborum proprietatem, quod cxcquenda sua judicia per ministrum irae suae Salanam, el consilia eorum destinat, quo visum est, cl voluntates excitat, et conatus firmat. El § 4. Poslea, inquit, dicit se. aggravasse Cor illius cl indurasse,an induraverit non emolliendo? id quidem verum csl:sed plus aliquid fecit, quod obstinatione pectus ejus obfirmandum Satanae mandavit. In his locis tertia propositio apertissime continetur. Audimus enim specialem illam actionem, quae in facinore cernitur Deo auctori tribuendam esse, quia ipse per ministerium Satanae voluntates impiorum excitet ad mulum, cl corda eorum ubduret, ne obediant etc.

Idem auctor in 3. lib. Instil.cap. 23. § 4. ita sibi ipse objicit: Nonne, inquit, ad eam, quae nunc pro damnattonis caussa obtenditur,correptionem. Dei ordinatione praedestinati ante fuerant? cum ergo in sua corruptione pereunt, nihil aliud, quam poenas luunt ejus calamitatis.in quam ipsius praedestinaHone lapsus est Adam, ac posteros praecipites sevum traxit,an non it /que injustus, qui creaturis suis lam crudeliter illudit? Huic objectioni ita respondet : Fateor sane, in hanc, qua nunc illigati sunl, conditionis miseriam.Dei voluntate decidisse omnes filios Adam, atque id est.quod principio dicebam.redeundum tandem semper cssc ad solum divinae voluntatis arbitrium, cujus caussa sil in ipso abscondita. Et §.7. Disertis, inquit,verbis hoc extare negant, decretum fuisse a Deo. ul sua defectione periret Adam. quasi vero idem illc Deus quem Scriptura praedicat, facere quaecumque vull.ambiguo fine condiderit nobilissimam ex suis creaturis.

El paulo post: Decretum quidem, inquit, horribile fateortinfidari lamen nemo potest,quinprae-sciverit Deus quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderct.el ideo praesciverit. quia decreto suo sic ordinaverat. El § 8. Quamquam, inquit, nec ipsum, quem probabile est.sola Dei permissione nulla ordinatione hominem sibi accersisse interitum. El paulo post: Cedit igitur homo. Dei providentia sic ordinante.El § 9. Excusabiles, inquit, peccando haberi volunt reprobi, quia evadere nequeunt peccandinecessitatem: praesertim cum Dei ordinatione sibi in-

jiciatur hujusmodi necessitas. Nos vero inde negamus rite excusari, quandoquidem Dei ordinationi, qua se exitio destinatos conqueruntur, sua constet aequitas nobis quidem incognita, sed illi certissima.

Ex his locis salis nperlc colliguntur prima cl secunda propositio Calviniani erroris. Disertis enim verbis non semel Calvinus repetiit, non solum Dei permissione, sed voluntate, ordinatione, praedestinatione primum hominem lapsum esse, quia Deus id voluerat el ordinaverat, ideo etiam praescivisse; ncc solum primum hominem, sed omnes ejus posteros ex Dei praedestinatione incidisse in peccandi necessitatem.

Porro haec omnia iterum repetit, cl copiosius etiam Iractal in lib. de aeterna Dei praedestinatione. Quia vero liber ejus valde prolixus est, neque distinctionem ullam habet capitum, aut sectionum aliaruin, citabo numerum paginarum, juxta editionem opusculorum genuensem anni 15'52. in fol. Sic igitur loquitur pag. 905. *Arcanum Dei consilium. quo praeordinatus fuerat hominis lapsus, qua decet sobrietate, procul adoret fides nostra.* El pag. 906. *Ad justam hominis damnationem salis erat in via salutis cum esset collocatus, inde sponte excidisse. At fieri aliter non potuit. Quid tum? an ideo culpa liberatur, quae tota in ejus voluntate residet?* Vides lector hoc loco, Calvinum concedere, non potuisse hominem non cadere. quia aeterno Dei decreto fuerat jam ejus casus praeordinatus.

Rursus pag. 916. *Non nisi sciente, atque ila ordinante Deo cecidit Adam, seque cl posteros perdidit.* El pag. 917. *Quomodo autem Dei praescientia, et decreto statutum fuerit, quid de homine futurum erat: neque tamen in culpa societatem trahendus sil Deus, quasi transgressionis vel auctor sil, vel approbator cum longe altius humanae mentis perspicacia esse arcanum palam sil, ne ignorantiam nostram fateri pudeat. Immo ne quem ex fidelibus nescire pigeat quod Dominus lucis suae inaccessae fulgore absorbet.* Hoc vere Calvinus dixit, inexplicabile, vel politis inintelligibile esse, quomodo Deus non sil auctor peccati, si ejus decreto primus homo peccavit. N. iij, ul paulo post demonstrabimus, apertissime falsum est, Deum non esse auctorem peccati, si ejus decreto homines peccant, quod autem falsum est, mirum non est. si explicari et intelligi nequeant.

Bursus pag. 9ii. *Hinc certe jam colligere promptum esi quam inane el fluxum sil illud divinae justitiae patrocinium, quae mala sunt, non ejus voluntate, sed permissu dumtaxat fieri, equidem quatenus mala sunt. quae malo animo perpetrant homines, ul stalim planius exponam. Deo minime placere fateor, sed quod otiosum ea permillere fingunt, quae Scriptura non lanium eo volente, sed auctore fieri pronuntiat, nimis frivolum est effugium.* El png. 946. *Ergo cum justa de causa licet nobis ignota a Domino procedant. quae scelerate ab hominibus maleficia perpetrantur, etiamsi rerum prima causa sil ejus voluntas, peccati tamen eum esse auctorem nego. Nec vero oblivione tegenda est illa quam posui, caussarum*

diversitas, quod alia est propinqua, alia aut remota caussa: ul sciamus quam longa inlcr aequabilem Dei providentiam, et turbulentos hominum impetus, sil distantia. Haec ille. Ex quibus habemus primam, secundam cl quintam Joanms Calx ini propositionem.

Sed eandem quintam propositionem fusius eia perlius explicat idem Calvinus in instructione adversus Libertinos cap. II. ubi posteaquam dixerat, in omni opere tarn bono, quam malo esse homines instrumenta Dei, subjungit haec verba: *Jh-gna est differentia inlcr opus Dei et opus impii, cum eo Deus vice instrumenti utitur. Impius enim sua avaritia, aut ambitione, aut invidia. aut crudelitate incitatur ad facinus suum, nec alium finem special, ideo ex radice illa, idesl, ex animi affectione el fine, quem special, opus qualitatem sumit, el merito malum judicatur,* sed Deu respectum *omnino contrarium habet, nempe ul justitiam suam exerceat etc.* El infra, similem esse dicit Deum soli, qui radiis suis in cadavere corruptionem generat, cl tamen impuritatem nulla ad se trahit.

Addam nunc cliam Theodori Bezae leslimoci», ul exacte inlclligalur, quid Calvinus, Cl ejussecutores de hac re sentiant. Is igitur in respons ad Sebaslianum Castilionem de aeterna Dei praeordinatione in refutatione secundae calumniae, ili loquitur de casu Adami: *Deus hominem conditurus ad gloriam tum misericordiae, tum severitatis suae declarandam, Adamum condidit ad vaginem suam, idesl, sanctum ac innocentem. Ornam id vero? nempe quia bonus cum sil. non potest ab eo vitiosum quidquam creari: villosi mittem sini oportet tum quorum constituit misem. tum etiam quos juste decrevit gloriae suae cv. - sa condemnare. Ideo oportuit Adamum condifascium el innocentem, sed qui sua sponte, clsiw ulla Dei culpa vitiosum factus, viam patefacere aeternis Dei consiliis, idesl, tum misericordiae, tum severitati ipsius declarandae. Oportuit rr. r Deum quoque hanc unicam viam sibi aperire, idesl, Adam lapsum ordinare, sed adeum. qivn dixi finem, qui cum si justissimus el saniis 'mus. justam quoque ipsius ordinationem fv' consequitur.* El paulo post: *Quaerenda inquit a vitii origo in instrumentorum spontaneo motu, quo fit ut Deus juste decreverit. quod illi juste fecerunt. At enim dices, Non potuerunt resislen Dei voluntati, idesl, decreto, fateor, sed sicut non potuerunt, ita etiam noluerunt.* Ferum non poterant *aliter velle. Fateor quoad eventum, el ἐπερεια, sed voluntas tamen Adami coacta non fuit.*

Idem Beza paulo post explicat sententiam Calvinii. el suam triginta octo aphorismis, ac in primis, seplcindicim nihil aliud docet. nisi Deum esse caussam primam omnium rerum, quae Hunt, el determinasse omnia ab aeterno ante omnem proetitionem determinationis secundarum caussarum. Secundas autem caussas, sive eae sint rationis expertes, sive ratione praeditae, in omni opere suo esse instrumenta Dei. Ubi (ul ostendat Deum non esse caussam peccati) nulla tradit de instrumento-

rum voricnle. Ac tandem subjicit quinq̃ aphorismos 18. 19. 20, 21. cl 22. in quibus consistit lottius rei suiiiinn ; quos iisdem verbis huc rferro placuit.

Aphorisinus XVIII. *Jam igitur isla ad Deum ipsum accommodemus, cujus efficacitatem anleprobavlmus in omnibus, quae fiunt, intervenire sine ullo exceptione: et ila quidem, ut per ea, quae condidit tamquam per instrumenta, exequatur suo tempore quiequid ab aeterno decrevit.*

Aphorisinus XIX. *Quiequid agit Deus, bonum est. cum a summo bono nihil mali possit proficisci: omnia autem efficit, omnia igitur bona sunt quatenus a Deo efficiuntur: el discrimen illud boni cl mali in instrumentis dunlaxal locum habet.*

Aphonsmus XX. *Nam si haec instrumenta bona sunt, cl respiciunt patefactam Dei voluntatem, bene agunt, cl Deus quoque bene agit per illa. Qiw fit ut id opus omnibus modis sil bonum.*

Aphorisinus XXI *Mala autem instrumenta, mala. inquam, non, cx creatione, sed ex corruptione, quatenus quidem agunt, male semper agunt, idcoque juste incurrunt in iram Dei: quatenus autem Deus per illa agit, bono Dei operi, vel invita, vel per ignorantiam serviunt. Nam Deus per quaecumque agat instrumenta, semper bene agit.*

Aphorisinus XXII. *Sic autem agit per illa instrumenta, ul non tantum sinat illa agere, nec tantum moderetur eventum, sed cliam cxcitcl, impellat, moveat, regat, atque adeo, quod omnium est maximum, etiam creet, ut per illa agat quod constituit. Quae omnia recte agit Deus, cl sine ulla injustitia.*

Alque haec quidem umnino sulllccrcnl ad sententiam Calvinii el Bezae Intelligendā. Addam tamen adhuc unum aphorisinum, ul ex co discamus quam acute Beza dc his rebus disserere soleat. Sic igitur loquitur in aphorismo 31. *Agit* (lictis) *sui operis respectif. pcrmitlil* vero *ejus operis respectu, quod mala ipsa instrumenta sponte peraganDsi-ve quatenus activa sunt, non passiva instrumenta, cl usitata in scholis verba retineamus. Juste tamen permittit, quod isla injuste agant, quoniam peccata, quatenus a Deo nolente permittuntur. peccata non sunt, sed peccatorum poenae; juslum enim est coram Deo peccata etiam peccatis ulcùcisci. Sed istae eadem actiones, quatenus a Satana, et a malis per Salanam, et per propriam concupiscentiam sollicitatis proficiscuntur, catenas demum peccata sunt, quae Dominus ju-Mesuo (empore ulciscitur. Numquam enim Dominus peccata quatenus peccata sunt, permittit, immo semper prohibet ac vel d.*

Sequuntur nutem ex hoc eleganti aphorismo Tria quicdam notatu dignissima. Primo sequitur: Ea quae fiunt ab instrumentis malis sub eadem ratione permitti, et non permilli. Nam quae Hunt ab instrumentis malis, quatenus ea instrumenta activa sunt, non llnni a Deo, sed permittuntur, ul habet initium jplionsini hujus 31. cl illa eadem, sub eadem ratione, idesl, ul flant ab instrumentis malis; quatenus ea instrumenta activa sunt, non permittuntur n Deo. Deus enim peccata non permittit, sed prohibet, ul habet finis ejusdem aphorismi, peccula

autem sunt ea quae fiunt ab instrumentis malis, quatenus activa sunt, ul habet aphorismes 21. Igitur eadem opera sub eadem ratione permittuntur cl non permittuntur.

Secundo sequitur: El eadem illa opera sub eadem ratione esse peccata, et non esse peccata. Namque fiunt ab instrumentis malis. quatenus ea activa sunt, mala sunt, idesl, peccata, ut docet aphorisinus 21. Sed rursus illa eadem. sub eadem ratione, peccata non sunl, Deus enim peccata non permittit sed prohibet, ul docet aphorismus 31: Permittit autem opera quae fiunt ab instrumentis malis, quatenus activa sunt, ut doccl idem aphorismus; igitur eadem opera sub eadem ralionc peccata sunl, cl peccata non sunl.

Tertio sequitur: Instrumenta mala, quatenus a cliva sunt invito Deo. vel ignorante operari. Nam vel novit Deus quid illa agant, vel ignorat. Si ignorat, igitur ignorante Deo instrumenta Dei opera sua perficiunt. Si novit aut consentit, aut repugnat. aut permittit; neque lingi potest quartum membrum, nam qui permittit. medius est inter consentientem ct repugnantem. Quocirca s. Augustinus in enchirid. cap. 95. scribit, nihil omnino fleri posse, nisi Deo, vel faciente, vel permittente. Nam eo repugnante nihil fieri posse, extra controversiam esse credidit. Al per aphorismum Bezae. quae fiunt ab instrumentis malis, quatenus activa sunl, Deo ncc agente, nec pcrmillenie liunl, quin peccala sunl, cl Deus peccala ncc facit, ncc permittit. Igitur ea Deo. vel ignorante, vel repugnante fiunt.

CAPUT IV.

Ex sententia Zwinglii, Calvinii ct Bezae recle colligi, Deum esse auctorem peccatorum, quae a nobis fiunt.

Exposita sententia Zwinglii , Calvinii cl Bezae dc caussa peccati ex parle Dei; sequitur ul probeamus ex ea sententia recto colligi. Deum esse auctorem peccati, quamvis id ipsi, ne invidiam tam horribilis blasphemiae subeant, nec palam aflirmarc audeant, el non raro disertis verbis inficiuntur. Ac ut sit clarior disputatio cl impietas adversariorum magis elucescat, qnaluor absurda el blasphema cx sententia adversariorum sequi demonstrabo. Primum enim erit: Deum vere cl proprie esse auctorem peccatorum quae Hunt ab hominibus. Secundum: Proprie, el vere Deum peccare. Tertium: Deum solum vere peccare. Quartum: Si haec negentur, veram fore Libertinorum sententiam. quae habet, nihil esse peccatum nisi falsam opinionem. Ex quibus intelligetur absurdissimum dogma Libertinorum, quod ub ipso Calvino refutatum est, ab ejusdem Calvinii doctrina, tamquam a radice surculum germinasse.

Veniamus ad Primum. Deus (ex sententia adversariorum) impellit homines ad peccandum, nique adeo cogit cos peccare. Sic enim Zvvinglius scribit in serm. de providentia , cap. 6. Ncc *dicet quisquam, Innocens igitur est latro, Deo enim im-*

pulsare agit. Nam Contra loÿçm peccavit. At, inquires, coactus est ad peccandum. Permitto, inquam. coactum esse, sed in hoc ul el alter transferetur, el alter cruci adfigeretur. Ubi fate-lurZwinghus.cogi latronem a Deo ad homicidium, sed ad eum finem, ut occisus a latrone transferatur ad coelum, cl ipse latro ex sententia judicis affigatur in cruce. Sic enim se ipse exponit.

Calvinus sic loquitur lib. 1. Instil, cap. 18. § 1. *Homo justo Dei impulsu agit quod, sibi non licet.* El supra cap. 17. § II. dixerat, impios a Dio cogi quasi fraeno ut maleficia concipiant ct moliantur. Al qui impellit el cogit alium ad opus quodcumque faciendum, ejusdem, operisauctor primarius est, cl dicilurapiid omnes gentes; neque sinit ullo modo naturale lumen inlclligenliae nostrae insitum hoc negari: igitur Deus cx sententia adversariorum, unctor primarius csl eorum peccatorum, quae ab hominibus perpetrantur.

Rursus Deus ex sententia adversariorum jubet Satanae, el impiis, ut maleficia concipiant cl moliantur, ul in loco proxime citato, idem Calvinus scribit: At opus quodcumqnc.cx communi consensu omnium gentium, magis perlinet ad imperantem, quam ad cxcqucnlem: igitur Satanae, cl impiorum maleficia magis perlinent ad Deum, ul auctorem, quam ad ipsos impios cl Satanam.

Ad haec: Impii dum peccant, instrumenta Dei sunt, ul passim in locis citatis Calvinus el Beza testantur: At qui utitur instrumento, auctor csl primarius ejus operis, quod ipse per instrumentum f. icil; igitur l) euscx sententia Calvini el Bezae auctor csl primarius omnium peccatorum.

Denique Deus ab aeternitate voluit cl decrevit, ul primus homo caderet in peccatum, non ante praevisa determinatione voluntatis humanae, sed ex ruero el absoluto beneplacito suo. ul Calvinus docet lib. 3. Institui, cap. 23. ct in lib. dc praedestinatione, quae loca supra fuse citavimus. At si Deus permisisset primo homini, ul staret, vel caderet pro arbitrio suo. cl non potius efficaciter procurasse! ul caderet, facile decretum illud frustrari potuisset: igitur nccesse fuil, ul Deus primi hominis casum efficaciter procuraret; atque adeo primo homini peccandi necessitatem injiceret. Quod ipsum libenter Calvinus admittit in locis citatis. At qui procura!, el quidem efficaciter, ul aliquis peccet. is ejus peccati verissimus auctor dici debet, nisi cum ipso naturae lumine pugnare velimus: igitur Deus cx Calvini sententia, verissimus auctor peccati, quod primus homo commisit, haberi potest ac debet.

Haec argumenta, quae parlim cx adversariorum pronuncialis, parlim cx certissimo lumine naturae, ct consensu, confessioneque omnium gentium contexta sunt, non difficulter Zwinglius el Calvinus unica distinctione sibi videntur eludere. Dicunt enim Deum impellere cl cogere impios ad scelera concipienda cl molienda, sed ca non esse scelera quatenus fiunt Deo impellente cl cogenle. sed quatenus procedunt a mala impiorum voluntate, et ideo non Deum, sed ipsos impios esse auctores scelerum suorum. Pari ratione dicunt Deum jubere iinoiis, ul scelera concipiant; item esse impios

instrumenta Dei, el denique Deum efficaciter procurare. ul homines cadant: sed opera impiorum non posse «lici, neque esse peccata, qua parte a Dei mundato, providentia, vel motione procedunt: sed ca solum cx parte qua sunt ipsorum instrumentorum, idesl, hominum impiorum opera.

Cur autem mala sil voluntas hominis, quae fligitu eligi, non autem sit mala voluntas Dei. quae idem flagilium eligi voluit: sive cur iu eodem opere, bona sil voluntas Dei, mala voluntas hominis; tres caussas reddunt. Una est, quia natura humani vitio primi hominis tota corrupta csl, sed ista ratio (quam alio loco copiosius refutabimus) non solvit quaestionem. Nam peccatum primum primi hominis, ul ctia in peccatum primum Satanae. non ortum duxit cx aliqua praeexistente naturae corruptione, ul adversarii confitentur. Ex quo cl amrefeliilur alia ratio, quae adferri posset, cur Deus non sil auctor peccati, quia videlicet non velit poculum ul culpam, sed ut poenam alterius peccati. Nam ista ratio non potest habere locum in primo peccato primi hominis et angeli, quod cum fuerit primum, nullius praecedentis peccati poena esse potuit.

Quaerimus igitur cur in eodem opere mala faerit voluntas primi hominis ante naturae humanae depravationem, cl ante alium lapsum, Dei autem rolimitas non fuerit mala. Ergo prima illa raboneomissa secundam adhibent, (pam etiam nullis lo locis usque ad nauseam repetunt. Scribunt enim Dei voluntatem cssc bonam, dum nd flagilia impellit, vel ca jubet, aut procurat, aul per impios, tamquam per sua quaedam instrumenta perficit, quia bonum finem Deus propositum habet. Vult enim homines peccare, ut habeat quos juste damnet cl quorum liberalilcr misereatur, ul ca ratione justitiae, miscricordiacque suae gloriam manifestet.

Porro impiorum voluntatem esse malam, quia in illo ipso opere, quod imperante, impellente et movente Deo faciunt, malum finem spectant, videlicet ul libidinem suam expleant, non ul gloriae Dei serviant, hanc rationem reddit Zwinglius in serin, de providentia cap. G. *Quod*, inquit. *Deus facit, libere facit, alienus ab omni affectu noxio, igitur el absque peccato, ul adulterium David, quod ad auctorem Deum perlinet, non magis, Deo sil peccatum, quam cum taurus totum armenium inscendit el implet etc.* Eandem rationem reddit Calvinus lib. 1. Instituit, cap. 17. § 5. cl in lib. de aeterna Dei praedestinatione pag. 946. cl in instruet, adversus Libertinos cap. It. ct Beza in responsione ad Sebasliannm Caslalioncm, in refutatione secundae calumniae el in aphorismis, ul supra citavimus. Sed hanc eorum doctrinam, quae lotius erroris fundamentum est, nullo negotio solidissime possumus refutare.

Primum enim doctrina aposlolica csl non cssc facienda mala, ul veniant bona, Rom. 3. non igitur bona intenlio cl linis bonus animo conceptus id efficere potest, ul liceal ea facere, quae per se intrinsece, cl cx objecto mala sunt. Alioqui reprehendi non deberet, qui caussa eleemosynae furtum faceret neque is, qui privata auctoritate hominem in-

h'rficerel, no is exemplo, nil facto suo nliis no-
rerel I neque illc, qui suscipiendae prolis gratia
tomniillorcl adulterium. Siquidem isti omnes bo-
num finem spectarent.Quod si hominum furia, ho-
micia,adultérin vere pec ala sunt,et homines eo-
rum scelerum auctores justissime puniuntur, ta-
metsi bona intentione facta esse, re vera dicantur,
rislnltcur Deos eorundem operum auctor ob solam
intentionem bonam excusandus erit? fallitur igitur
adversarius ; el quia mala intentio vitiat opus
alioqui bonum: perperam ipse colligit opera mala
cx intentione bona justificari. Nam opus bonum
nascitur ex integra caussa, malum autem ex quo-
vis defectu oriri potest. Id quod nemo ignorat, qui
vdpri na moralis philosophiae rudimenta didicerit.

Deinde quaeram ab adversario,utrum mala homi-
nis intentio sit a Deo, nec ne. Nam si malae inten-
tionis csl auctor Deus,sequitur ornnino peccati mi-
riorem esse Deum. Quomodo enim non est auctor
precati, qui non solum actionis malae auctor est,
sed etiam ipsius intentionis malae, unde habet
actio,Calvino et Beza docloribus.ul sil mala el pec-
catum proprie nominetur? Porro Deum intentionis
malae auctorem esse, negare non possunt adver-
sarii, nisi scum ipsi manifeste pugnare velint.
Nam si Deus, ut ipsi volunt, impellit homines ad
peccatum, cl peccatum non est sine mala intentio-
ne. certe impellit etiam ad malam intentionem. Et
si <ib aeternitate. decrevit ad misericordiam et ju-
stitiam suam ostendendam, ul homo peccaret: et
peccatum non est peccatum, nisi mala intentione
ti.it, neque potest cx misericordia vere remitti, nul
cx justitia vere puniri, nisi vere peccatum sil. hoc
csl, nisi mala intentione liat, manifeste seqdor,
Deum ab aeternitate voluisse ei statuuisse, ul homo
intentione operaretur, cl eo modo caderet.El quia
decretum Dei non debet esse incertum,neque ab ar-
bitrio creaturae pendrcrcioporluil ipsum Deum efli-
cacilcr procurare, ul homo mala intentione opera-
retur, cl non minus intentionis malae,quam ipsius
operis auctorem osse.

Tertia ratio propria est Zwinglio, qui ideo tradit
malam esse hominis voluntatem in opere malo.Dei
non malam, quia Deo non est posita lex, homini
aulcm posita est, proinde in eodem opere voluntas
hominis transgreditur legem, el mala csl. Dei vo-
luntas non transgreditur, cl mala est. Sic enim
loquitur in eodem sermone de providentia, cap. 6.
Quod, inquit, *Deus facit non csl peccatum, quia
non est contra legem,illi enim non est lex positu,
ulpote justo, nam justis non ponitur lex, juxta
Pauli sententiam. I num igilur. atque idem faci-
niu.puta ndullcrium.(tui homicidium, quantum
autem hominis csl,crimen ac scelus esi.Ille enim
lege non tenetur.his autem lege etiam damnatur.*
Elsupra cap. 5. *Cum, inquit, Deus angelum, vel
hominem transgressorem facit. ipse tamen non
lransgrcdilur.ul qui contra legem non veniat.Non
igilur peccatum quod Deus fecit, sed homini,
atque angelo csl, illos enim lex premit, atque
accusat. Deo cum creaturis suis libero, licet
agere,non minus quam patrifamiliae cum rebus
suis, quam figulo cum lulo. Utcumque igitur
creaturae huc impellat, aut illuc agat, tantum*

Uiaumuiu Vol. IV.

*abest ut peccet, ul haec citra insigne bonum non
faciat, cum inierim homo, cui lex est praefixa,
etiam cum impellitur, peccet, adversus enim le-
gem operatur.* Haec illc.

Sed hncc Zwinglii doctrina sibi ipsa repugnat,
ct evidentissime rcfiilalur.Pnmum.si Deus impellit
hominem ud adulterium (ut ipse dicit) quemadmo-
dum artifex instrumentum ad opus;vull igitur ut ho-
mo sibi pareat in adulterio pcrpclrando.quemadmo-
dtim vult artifex ul sibi pareat instrumentum in ope-
re faciendo: proinde ille impulsus Dei e.>l praecep-
tum. el lex. quam homo implere tenetur, ut in-
strumentum tenetur obsequi arlilici.a quo movetur.
Ergo homo impulsus a Deo,adulterium committens
praevaricatur,el non praevaricator Dei legem: pec-
cat cl non pcccal. Et Deus illum impellens vult
eum servare, cl non servare legem, peccare ct
non peccare.

l)eindc:Licel Deo non sil lex posita ab aliquo su-
periore legislatore.tamen sua sapientia ipsi est lex,
el (ut ipse Zwinglius ibidem docet) quod nobis csl
lex, Deo csl ingenium et nalura. Non minus ergo
lenclur Deus, non repugnare ingenio . sapientiae
cl n.durae suae,quam teneantur homines non repu-
gnare legi Dei. Quare si Deus impelleret homines
ad ca.quae sunt contraria legi aeternae, ac proinde
ingenio el sapientiae Dei, quale esi adulterium,
mala esset ejus voluntas, quippe quae repugna-
ret regulae recine divinae sapientiae, el Deus sei-
psum negaret,quae nullo modo Heri potest,ul Apo-
stolos ait.

Terlio:Dco non csl lex posita cx sententia Zwin-
glii,quomodo justo non csl lex posita.At justo non
est lex posita.quae eum terreat.quia sponte sua le-
gem servat; non autem quia non pcecel. si for-
te contra legem aliquid faciat. Nam Ezech. 18. Do-
minus testatur, justum plane peccaturum, cl dam-
nandum, si fecerit ea. quae sunt lege prohibita.
Igitur eodem modo Deo non est lex posita. quia
sponte sua. immo ex nalura sua semper conformis
csl voluntas ejus sapientiae ipsius: non quod li-
ceat Deoseipsum negare.ad ca homines impellen-
do, quae repugnant aeternae legi, quae csl ipsa
Dei infinita ratio cl sapientia.

Quarto: Non polos! ullo modo Heri. ul liomo
Deo impellente faciat quod lege Dei prohibitum
esl.Cl tamen Deus impellens non silauclur crimi-
nis, sed operis.Nam quid aliud tsl crimen.nisi pa-
tralis operis, lege Dei prohibiti? Quomodo igilur
Deus non csl auctor criminis, si esi auctor operis
loge divina prohibiti? el quomodo Zwinglius dicii
Deo facium esse hominem, el angelum transgres-
sorem legis, si Deus non csl auctor transgressio-
nis.sed operis lanium? Omillo hic quanta sil impi-
lar docere, a Deo puniri homines, quia faciant en,
quae Deus ipse cogit ul faciant. Habemus igitur ex
Zwinglii, Calvini ct Bezae sententia rectissime coi-
ligi, Deum vere oc proprie auelorem esse peccati,
lainelsi ipsi verbo id negent.

CAPUT V.

*I'x Zwinglii. Calvini ct llezae sententia sequi,
Deum cere ac proprie peccare.*

Sequitur nunc, ul probemus,Deum ex sententia
adversariorum non solum cssc peccati auelorem,

sc 1 vero ac proprie peccare: quae est blasphemia horribilis, el quim neipsi quidem Libertini libere proferre audent. Sciendum est igitur, ad hoc, ul aliquis vere, ac proprie pcccel, non id requiri; ul is velit peccatum sub ratione peccaii. idesl. eligat ipsum peccaii turpitudinem atque malitiam; sed ul sit caussa actionis malae, quatenus ex ipsa actione consequitur ea malitia. Nullus enim estzqui velit malum sub ratione mali, cum malum sil extra objectum voluntatis, et nihil habeat unde appeli, eligive possil. Itaque facinorosi omnes in peccatis, non ipsam peccaii turpitudinem, sed bonum aliquod, ul lucrum aul voluptatem spectant: sed ideo vere ac propne peccare dicuntur, quia lucrum aul voluptatem quaerunt per actionem, cui esi annexa lurpiludo, el ejus actionis ipsi caussa sunt, non quocumque modo, sed ut ex illa actione necessario sequitur lurpiludo. Hinc enim fit, ul peccati lurpiludo ipsis jure ac inerilo tribuatur.

Porro tria requiruntur ul ad actionem aliquam turpitudine sequatur, ac per hoc tria requiruntur, ut aliquis vere ac proprie peccare dici possil. Primum est, ul actio repugnet legi sive positivae, sive naturali, sive temporali, sive aeternae. Nam ul libro superiore docuimus ex Scriptura el Patribus, nihil est aliud peccatum, nisi praevaricatio legis. Denique extra controversiam est. actionem non esse malam, quae nulli lege repugnet. Proinde extra controversiam etiam osse debet, quod primo loco posuimus, requiri m actione, ad quam sequitur turpitudine, ul alicui legi repugnet.

Alterum eslilJI ea actio a caussa libera efficiatur. Haec enim sola ratio est, cur animantia bruta, pueri. stulti, dormientes, non peccent quamvis ea faciant, quae alioqui cum regula rectae rationis apertissime pugnant, ut si hominem interimant, aut blasphemum aliquid proferant (nam psilaci el corui interdum ad loquendum assuefiunt) aul res sacras lurpiter foedent, aut aliquid aliud ejusdem generis perpetrent.

Tertium: Quod ad veram peccati rationem exigitur est, ul. qui actionem cum lege pugnantem facit, non solum libere faciat, sed etiam faciat ul caussa particularis, ila ut actio talis sil in specie, quia a tali caussa procedit. quia enim caussa universali limitatur ac determinatur a caussa particulari, tI cx se indifferens est ad hanc actionem. cl ad illam, non potest recte dici hanc actionem esse talem in specie, quia est a caussa universali. sed solum quia esse a tali caussa particulari. El quoniam deformitas ilhi. quac cernitur in peccato, consequitur actionem, ul est talis in specie: Ideo non potest ea deformitas m caussam universalem, sed solum in particularem proprie referri. Certe cum oriuntur monstra sive m hominibus sive in animantibus brutis, nemo dicit caussam monslrosilalis, quae est quoddam naturae peccatum, referendam esse in coelum, aul alum caussam universalem, sed solum in causas propinquas, coelum enim influxu suo non magis produceret hominem, quam equum aut plantam. et si hominem non magis istum, quum illum, nisi n caussa particulari determinaretur. Proinde inonblrosilolis. quoc in homine cernitur, caussa est alter homo, qui hominem illum genuit. non coelum,

quod iniluxom praestitit ejusmodi, ut cum eu | r- lectus homo gigni potuisset, nisi in caussa proxm impedimentum c.xlilissel.

Jam igitur, si Deus concurr. il cum homine fluxionem illam, quae peccatum est, solum ul causa universalis. facile poterit inlelligi quomodo et adio- uis illius caussa sil, el caussa peccaii non sil. Enl enim vere emissa actionis, quia vere concurret »f substantiam, sive enlilalem (ul sic loquantur) »il liu- nis illius produccndom; el tamen caussa peccalino: enl. quia concurret influxu qupdam universali, indillerenli ad hanc actionem, el ad contrariam: per hoc non erit talis aclio in specie, quia a Il-, sed quia ah homine prodihel Uda culpa erit kini- nis. qui concursu Dei abuti voluit ad istamncliot<-; cum ad aliam bene uti potuisset. Qua ratione*: non dicilur Deus caussa peccaii. quod libera Lu- nis voluntate committitur, licet liberam volunt.: homini ipse dederit, eamque conservel; quia i, > licet, libern voluntate potest homo bene uti nu! cl eam illi Deus ideo dedit, ul ea bene uleretr, non ul illa in suam perniciem, cl donatoris lu- riam abuteretur.

Quod si Deus non solum, ul caussa uni- « ad eas actiones, quae malae sunt, concurrnl. >l etiam ul caussa particularis eas. ul tales s/ specie, intendat, easque imperet, vel ad eas h<. nem impellat, vel per homines, ut per instrumen actiones illas in specie efficiat: nullo modo inf- ligi poterii, quemadmodum Dens ipse non pec- Non enim homines alia de caussa peccare dim-. et vere ac proprie re ipsa omnium consensu p can, nisi quia sunt caussae liberae el particulars earum actionum, quae cum ratione, atque ultr lege pugnant. Deformitas, enim illa, cl nullib, n qua peccati ratio proprie consistit, necessario se- quitur ad ejusmodi actiones, ul supra deinun- Ir- lum est.

Jam vero Calvinus cl Zwinglius non negl. Deum concurrere ad actiones quasdam, quae cor aeterna lege pugnant, el cx objecto sunt nul>c neque illud etiam negant. Deum libere, ac (ul A| I slolus loquitur) secundum consilium volunkls suae omnia operari. In quibus duobus ab cis i. dissentimust sed de tertio illo capito, quod adp-: candum requiri diximus, lota controversia cd.N'; enim Deum dicimus concurrere ad eas actiones si- lum ut caussam universalem. periofluxum quendw i i i d i f Terenlem tam ad eas. quam ad contrarias: el praeterea si non de physica, sed de morali causa agatur, dicimus actiones illas m specie a Deo neo intendi, nec imperari, sed e contrario, improban. prohiberi, damnari; atque ideo non posse ullo Dit do in Deum referri earum malitiam ac turpitu- dinem.

At adversarii non uno in loco docent, Deum n?r solum ut caussam universalem ad actiones ilh> concurrere, sed etiam eas. ul tales sunt in specit, velle et imperare, nc per instrumenta sua propne efficere, ac per hoc esse caussam particularem tum moralem. lum physicam. Quod certe nilnl est aliud, nisi vere el proprie pecenn-. Audi Calvinur lib. 2. Institui, cap. 4. §. 2. *Omitto*, inquit, *M universalem Dei motionem, unde creaturae o-*

miiW. ui *sustinentur, ita efficaciam quidvis agendi ducunt. De illa speciali ucliu nedantum loquor, quae in unoquoque facinore apparet: idem ergo facinus Deo, Satanae. homini, assignari, videmus non esse absurdum*, lineae ille.

libi vides. quemadmodum Calvinus velit ipsum facinus, quod a Salami, vel ab homine perpetratur, assignari debere etiam Deo. cujus Satan et homo instrumenta sunt, quia Deus non influxu lanium a nerali eum Sulana, vel hotnine cooperatur, sed diam specialem illam actionem, quae eernilur m ficiooro, ipse intendit, et nd eam inflectit hominis rl Salonaee voluntatem, ac denique illam proprie ipse facit.

Idem etiam lib. I. Instil. cap. 18. § 2. ubi explicat, quemadmodum homines cxcaecari, ac decipi Scripturae doceant; dicit, Deum non tantum sinere, ut Satan homines decipiat, sed ipsqm Deum intus in mentibus operari, atque ah ipso Deo, manare efficaciam erroris. Haec enim verba ejus. *Certe, inquit, nisi operaretur intus in mentibus hominum, non recte dictum esset, auferre labium a veracibus*. Et infra, *Dicilur etiam idem Satan txcaecarc infidelium mentes, sed unde hoc, nisi quod a Deo ipso manat efficacia erroris? Msec ille*.

linque quemadmodum saucii Patres. Augustinus tract. 26. m Joan. ct lih. de praedestinatione sanctorum cap. 8. et Gregorius lib. 11. Moral, cap. 5. cl .hi docent, frustra concionatorios exterius cxlior h ri. nisi Deus iulus operetur. cl ideo conversionem peçcutoris esse opus Dei: Ha Calvinus ducit frustra Silianam conari ad excecandos et decipiendos nisi Deus operetur intus, et ideo efficaciam erroris ab ipso Doo manare: cl sicut in conversione peccatoris Deus est. qui proprie illuminat cl convertit: ita in perversione iusti. Deum esse, qui propriuscducil cl pervertit. At illuminare et convertere opus est bonum, et rectoo rationi congruens; et contra seducere, et pervertere, opus est malum, cla recta ratione abhorrens; igitur sicut Deus bene facit illuminando cl convertendo: ila male facit et peccat seducendo et pervertendo.

Zwinglius in serm. de providentia cap. 5. dicit, luisse necessarium injustitiam, ul justitia cognosci possi t. Et cap. 9. dicit, luisse necessarium mendacium. ul veritas congnoſccrelur, et ideo Deum impulsisse, angelum et hominem ad mendacium it justitiam. Igitur cx sententia Zwinglii Deus vult: cl proprie intendit, in particulari actionem mendnoii et injustitiae. Ac per hoc mala fuit ejus folunlas. ac manifeste peccavit.

Porro Beza in aphorismo 22. docet, Deum non solum excitare et impellere instrumenta ad actionesillas, quae malae sunt, et peccata respectu instrumentorum, sed etiam creare ipsa instrumenta, idesl, homines ad eum linem, ut actiones illas ab ipso intentas et decretas jam inde ab aeternitate, perficiant. Ex qua Bezac doctrina manifestum est, actiones malas ul tales sunt in specie a Deo esse intentas, et ipsi ul, verae et propriae, ac principali caussae esse tribuendas, ex quo sequitur (ul evjnn dictis palet) Deum cx scñlenli. i Bczac, vere ac proprie peccare.

Sed praeter hoc argumentum, idem colligitur ex iis. quae diximus capite superiore. Nam si recte colligimus, cx adversariorum sententia, Deum esse vere ac proprie auctorem peccatorum, quae a nobis fiunt, certe recte chain colligere possumus, vere ac proprie Deum peccare. Oui enim est alteri auctor, ul peccet, continuo ipse etiam peccat. Nequo enim magis pugnat cum aeterna lege velle mentiri aut fornicari, aul innoxium punire, quam velle efficere, ul alius mentiatur, aul fornicetur, aul innoxium puniat. Itaque in omni rcpública non minus puniri solet is, qui homicidium fecit, quam is, qui. ul illud fleret, imperavit. Non autem punitur, nisi qui peccat; igitur consensu omnium. qui peccatum imperat, ipse etiam peccat.

Neque vero satisfacit similitudo illa de sole et cadavere, quam Calvinus adducere solet, ul ostendat, Deum non peccare, licet sil caussa, cur alii peccent. Quam quidem similitudinem adeo propriam, et ad rem illustrandam appositam existimavit, ut eam multis in locis repetierit, ul lib. I. Instilil. cap. 17. § 5. in Instructione contra Libertinos cap. 14. et in episl. contra franciscanum quondam Libertinum. Est autem haec similitudo, quam verbis ejus referam ex hb. I. Institutionum: *Et unde quaeso, inquit, foelor in cadavere, quod calore solis tum putrefactum, tum reseratum fuerit Ara-diis solis excitari omnes videntl, nemo tamen illos foetere ideo dicit. Ila cum in homine malo subsideat mali materia et culpa, quid est quod inquinamentum aliquod contrahere putetur Deus, si ad suum arbitrium utatur ejus ministerio*. Haec ille.

¶ In tribus in rebus peccat haec similitudo. Primum, quod ante actionem solis ponatur cadaver, idesl. corpus jam corruptum. Neque enim ex corpore integro, solis radii foetorem excitare potuis seni. At Deus ab adversariis affirmatur, peccatum excitasse in voluntate primi hominis. cum adhuc ea integra, et omnino sana et innocens esset.

Deinde, sol est caussa universalis, neque corruptionem, sed calefactionem intendit: quae calefactio ex se indifferens est ail effectus varios producendos. et a caussis particularibus limitatur eido-terminatur ad hoc potius, quàm illud efficiendum. Itaque cur cx cadavere calefacio excitetur foelor, cx pomo, nul aromate similiter calefacto existai odor. non in solem, sed in caussas particulares caussa referenda est. Deus autem, ut supra docuimus. non solum ul caussa universalis, sed etiam ul particularis cx doctrina Calvinii cl Bczae. concurrit ad actiones malas, quae ab hominibus fiunt. Eas enim in particulari Deus intendit, imperat, et per humanas voluntates, ut per sua instrumenta perficit.

Denique, sol etiamsi esset caussa particularis, non tamen corrumpetur corrumpendo alia, quia non agit libera volunlulo, neque per actionem ullam immanentem. sed per actionem m aliud trans-euntem et necessariam. At qui libera voluntate facit alium peccare, is etiam continuo peccat, nec potest corruptione peccaii alium putrefacere, nisi simul etiam ipse putrescat. Nam ea voluntas, qua vult alium peccare, in ipso est. non in alio, cl cum

fa sit mala, quippe quae libero fertur in objectum cum recta ratione non congruens; sequitur ul ipse etiam sil malus et peccet.

CAPUT VL

/?.r doctrina Calvini. Zwinglii.Bczae Cl similium colligi, Deum vere peccare, non autem homines.

Ostendimus hactenus, sequi cx doctrina Zvviuglii, Calvini cl Dezao.Deuni esse auctorem omnium peccatorum, quae ab hominibus perpetrantur, ct ipsum etiam Deum vere peccare.Nunc demonstrandum est, solum Deum (ex sententia eorundem) ita peccare, ut homines a peccato immunes judicari debeant. Utar autem hac ratiocinalione;Nemo peccat in eo quod vitare non potest: primi parentes nostri in slalu innocentiae, actiones malas vilare non potuerunt: igilur primi parentes nostri in a-Mionibus malis non peccarunt. Quod si primi patentes quo tempore gratia Dei cl libero arbitrio praediti erant, peccatum vitare non poterant, ac per hoc non peccabant etiamsi male agcrenl:ccrle multo minus possunt homines post Adae peccatum malas actiones vilare, cum gratia Dei cl libero arbitrio, cx adversariorum sententia carcanl, ac proinde non peccani, etiamsi in omnia scelerum cl flagitiorum genera dilabantur.

Propositio illa, Nemo peccat in eo, quod vilare non potest, certissima esl. Nam ul s. Augustinus nil lib. do vera religione cap. II. *Ita manifestum esl, peccatum non esse, quod non esl voluntarium, ut nulla hinc doctorum paucitas.nulla indoctorum turba dissentiat.* Neque vero debet eo loco volunt ir um distingui contra coactionem, sed contra necessitatem. Nam paulo infra explicans idem Augustinus, quid sil voluntate bene facere, aul male: *Tales, inquil, sen os suos meliores esse Deus judicavit, si ei servirent liberaliter, quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate servirent.* El in flno capitis:Quod autem, inquil, homini a perverso angelo persuasum dicitur, etiam ad hoc utique voluntate consensit. ,Yam si necessitate id fecisset,nullo peccati crimine. teneretur. Haec ille.

I bi vides,primum hominem non potuisse teneri crimine, si necessitate peccassct, idesl. peccatum vilare non potuisset. Quod eliam affirmat idem s. Augustinus in libro de correptione el gratia, quem librum senex conscripsit exorta jam antea haeresi Pelagiann (ne forte Calvinus librum dc vera religione contemnendum censeat, quod ab Augustino juvene scriptus fuerit) in libro igitur de correptione et gratia, cap. II. sic loquitur s. Augustinus de Adamo: *Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem: in illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum, dederat adjutorium, sine quo in ea non posset permanere, si vellet: ul autem vellet, in ejus reliquerat libero arbitrio. Posset ergo permanere si vellet, quia dederat adjutorium, per quod posset, el sine quo non posset perseveranter bonum tenere, quod vellet. Sed quia no-*

*luit permanere, profecto ejus culpa esl. cujm meritum fuisset-si permanere voluisset.*El moi: *Si autem hoc aajulorium, vel angelo, tel liami-ni, quam primum (acti sunt, defuisset, quorum non talis nalura facia oral, ut sine divino ad/, /orio posset manere si vellet, non utique »ua culpa cecidissent. Adjutorium quippe defiiiuct. dv quo manere non possent.* Haec illedliiqiie ev m lenliu s. Augustini, angelus, cl primus homo m sua culpa ceciderunt, si casum vitaro non pol iunt.

Neque id responderi potest (quod Calvinus olli za solent) videlicet,cos qui non possunt vilarepe catum, vere tamen peccare, quia volunt peccare. Nam qui non possunt vilare peccatum,non poss.. non velle peccare, quia si possent non velle, pi-sent eliam non peccare, cum in voluntate pteutum si(:qui autem non possunt non velle pcc-re, non habent adjutorium, quo in bona volunlalecinere possint. De his autem pronuncial s. Auc-uns, cos non sua culpa cadere, quibus tale adjoiurium fuerit denegatum.

Jam vero assumptio primi argumenti, vid*". < primos parentes nostros in slalu innocentia*.m potuisse vilare peccatum, disertis verbis ab ::seriis affirmatur. Nam ul supra capite quarto vimus, haec sunt verba Zwinglii cap. C. de pw-dentia: /It, inquires, *coactus esl homo ad perm*dum. permitto. inquam, coactum esse.* llaecill». El ul in 3.cop. recitavimus,haec sunt verba Cata lib.3.Instil.cap.23. § 7.*Decretum quidem horn-le, fateor,inficiari tamen nemo potest, quinpnusciverit Deus, quem exitum esset habiturus !>mo, antequam ipsum conderet, cl ideo pratu-veril, quia decreto suo sic ordinaverat.* Ubi d.f*l Calvinus Deum ex sua sola volunlale, antequ a determinationem liberi arbitrii primi hominispm-videret, decrevisse hominis lapsmn.el quialkii luntali nemo resistere potest, sequilur.nonpolev-se primum hominem effugere lapsum illum. Quel idem Calvinus agnoscit cum subjungit §9. *Eru-scibiles peccando haberi volunt reprobi, quin r-vadere nequeunt peccandi necessilalenupratur-lim cum ex Dei ordinatione sibi injiciatur qw-modi necessitas. Nos vero inde negamus ritew-cusari, quandoquidem Dei ordinationi,quae-milio destinatos conqueruntur,sua constet aequi-tas, nobis quidem incognita, sed illi certissima.* I bi non negat Calvinus, hominem necessario peccare, sed dicit esse inexcusabilem, quia Deo sui constat ratio,cur homini peccandi necessitatem in-jecerit.

Nos vero hoc loco nihil aliud probare contendimus, nisi primum hominem, ut etiam cneteros o-innes cx Calvini sententia peccatum vilarenon pa-tuisse. Quod cum ille concedat, niliil desideramus amplius. Porro idem Calvinus in lib.de aeterna Dei praedestinat. pag. 906. dc re eadem sic loquitur; *Ad justam hominis damnationem satis cral. ia via salutis cum esset collocatus, inde sponte et-cidisse. At fieri aliter non potuit. Quid tum? an id-o culpa liberatur, quae lota in ejus voluntate residet?* Quo loco rursum fatetur primum hominem non potuisse vitare peccatum, sed ideo vult, eui

esse inexcusabilem, quia culpa in ejus voluntate resident, idesl, quia peccare voluerit. cl sponte peccaverit, tametsi non potuerit non velle peccare.

Quod eliam docet Bcza in responsione ad Caslinneni de aeterna Dei praedestinatione , cum ait: *Quaerenda est vitii origo in instrumentorum tpanlaneo motu. Quo fit ut Deus juste decreverit, quod illi injuste fecerunt. Ili enim ilices, non potuerunt resistere Dei voluntati: fateor: sed sicut non potuerunt, itu etiam noluerunt. Verum non plerani aliter velle, lateor quoad eventum, el niftdav , sed voluntas tamen Adami coacta non fuit.* Quibus verbis tum Calvinus. lum lteza apertissime cOidllenlur non potuisse Adamum non idle peccare, et ideo necessario peccasse:, tametsi non coacte, sed sponte voluerit el peccaverit. Quae ipsarum confessio, quamvis abstineat a vocabulo coactionis, a quo Zwinglius non abstinuit, tamen satis nobis esl ad probandam assumptionem argumenti, quod initio proposuimus. Id enim solum assumpsimus, primos parentes noslros non potuisse vilare peccatum.

Quod aulcm Calvinus ct Bcza dicunt. primum hominem necessario quidem, sed tamen sponte peccasse, nihil eos juvat. Jam enim ex Augustino docuimus, primos parentes si necessitate peccarunt, nullo culpaee crimine detineri, et si non habuerunt adjutorium, quo possent permanere in bona voluntate, idesl, quo possent non velle peccare, non sua culpa cecidisse. Alioqui si sufflcerel ad peccandum, sponte aliquid velle, el non requireretur, non necessario velle, nulla esset ratio cur pueri, atque nmcnles, et ipsae etiam bestiae non peccarent, cum hominem laedunt, aut aliquid magni pretii destrunt. Agunt enim ista omnia sponte, el sponte appetunt. non coacte, ea quae non possunt non agere, vel non appetere.

Habemus igilur quod initio proposuimus, ex doctrina Zwinglii, Calvini et Bezae, recto colligi Deum esse peccati auctorem . ip-min etiam peccare, el solum ipsum proprie ac vere peccare. Quamquam de eo, quod homo non sil reus culpaee, si necessario peccat, in tractatu de libero arbitrio copiosius disseremus.

CAPUT VII.

Ei doctrina Zwinglii, Calvini cl Bczac, non mule colligi nihil esse peccatum, nisi falsam opinionem, ut volunt Liberlini.

Quod si blasphemum, el Christianis auribus intolerandum videtur, ul sane videri debet, Deum cl peccati esse unciozem, el solum ipsum vere peccare: nihil restai aliud, nisi ul adversarii dicant , nullum esse, neque unquam fuisse peccalum. Nam neque homines peccant, cum quicquid agunt, Deo jubente ct impellente . atque, adeo necessitatem miferente faciant: neque Deus eliam peccat, cum ipse, qui summum esl bonum, nihil facere, possil mali. Atque hoc ipsum esl, quod Liberlini volunt, quos Calvinus a se genitos immerito recusal agnoscere.

Tanla esl aulcm Libertini hujus dogmatis absurdilas, ul vel ex ipsa salis admoneri Calvinus potuerit, ul cogilarcl quam pestilentem ac perniciosam doctrinam in orbem terrarum Invexerit. Nam si semel tollatur discrimen boni cl mali, quemadmodum ilhid tollere conantur Liberlini , continu) el fides ac religio, qua Christiani sumus, tolletur c medio, cl omnis politica gubernatio , per quam homines cum hominibus socianlur, penitos interibit. Nam si nullum esse potest in mun io peccatum, tola Scriptura divina, quae passim peccata reprehendit, falsa erit: nulla quoque cni gehenna. quam tam saepe Dominus peccatoribus comminatur: nullum erit futurum judicium in fine saeculi, quod idem Dominos non semel praedixit: ipse eliam Christus frustra veneni in hunc mundum peccatores salvos facere; frustra crucem ct mortem pertulerit , ut sua obcdicnlia Adami inobedicnliam expiaret; frustra instituerit sacramenta, quae cssenl cl remedia peccatorum praeteritorum, el praesidia ad cavenda futura.

Quod si Scriptura divina falsa est, si inania sacramenta, si Chrisli incarnatio, passio, resurrectio nihil prosunt, si nullus esl judicii , aut gehennae metus, quorsum Christiani sumus? Ac ul omittamus religionem, si parricidia . adulteria, furta . proditiones, peccata non sunt, certe juste puniri nequeunt: si vero impune talia perpetrentur, quo pacto ulla societas hominum diu stare poterii? Sed non est opus hunc errorem verbis aut rationibus confutare, qui cum ipso lumine rationis apertissime pugnat. Recte enim admonuit Aristoteles lib. I. Topic, cap. 9. cos, qui de rebus clarissimis dubitant, non esse verbis, sed verberibus coercendos.

CAPUT VIII.

Probatur ex divinis literis, Deum nec peccare, nec esse peccati auctorem.

Sequitur Tertia pars disputationis de caussa peccati cx parte Dei: in qua demonstrandum cni ex Scripturis el Palribus; et naturali eliam ratione. Deum nec peccare, nec esse ullo modo peccati auctorem: jam enim ostendimus, absurdissimum istum errorem Libertinis cum Calvino el Bcza esse communem.

Primum igilur Scripturae disertis verbis affirmant, a Deo peccata non fieri. Genes. 1. Vidit Dotis cunela quae fecerat, et erani valde bona. Deuteron, 32. *Deus fidelis. el absque ulla iniquitate. liabor. I. fundi sunt oculi lui, ne videant malum, cl respicere ad iniquitatem non poteris.* Rom. 3. *Yumquid iniquus esl Deus? absit, alioqui quomodo judicabit Deus hunc mundum? I lum. 9. Numquid iniquitas apud Deum? absit. I. Jonn. 3. Peccatum in eo non esl.* Sapient. 11. *Aihil odisti eorum , quae fecisti.* El Sapient. II. *Odio esl Deo impius, el impietas ejus.* Denique Scriptura plena esl ejusmodi testimoniis. Neque adversarii tam sunt impudentes, ut aperte dicere audeant a Deo peccata fleri, ita ul ipso peccet: quamvis id cx eorum doctrina, ul supra ostendimus, colligatur.

Sⁱuino:Scriptur>i docet Deum non velle pccala, ne pmuide non decrevisse ub aeterno, ni peccala lièrent. Psalm. 5. *Non Deus volens iniquilalem lu es*, Psal. 72. *Odisti omnes qui. fornicantur abs le*. Ezecli. 18. *Numquid voluntatis meae est mors impii? dicir Dominus*. 2. Petr. 3. *Deus neminem vail perire*.

Ad h^{ic} cl similia, quae adduci possent, respondent Calvinus cl Beta locis citatis. Et Petrus martyr m comment. 1. cap. episl. ad Horn. Deum non velle peccata Heri ca voluntate, quae nubis in Scripturis declarata csl. quam theologi voluntatem signi nominare soient; cl de hac voluntate esse accipienda testimonia supra citata. Nihilominus tamen aha quadam voluntate omnino velle Deum, ul homines peccent, quoniam alioqui non assequeretur finem sibi propositum declarandae gloriae suae in condemnatione vel punitione peccati.

Sed Isti dum dicunt: Voluntatem Dei in Scripturis patefactam. cam esse, quae prohibet peccata; salis ostendunt, illam aliam voluntatem, qua Deus vult peccata, non esse in Scripturis patefactam; seque cam non ex Scripturis, sed ex proprio capite deduxisse. Praeterea cum m Deo non possint esse contrariae voluntates et velle peccatum, ac non velle peccatum sint contraria; si Deus vult peccata, sequitur ul in co non sil voluntas, quae nolit peccata, ac per hoc sequitur ut voluntas declarata in Scripturis, sive voluntas signi, nihil aliud sil, nisi voluntas mentiendi. Quid enim est, velle peccata, et tamen velle indicare ac declarare se nolle peccata, nisi velle mentiri? nisi forte mendacium non sil significare te nolle, quod maxime velis. Adhaec voluntas signi dicitur a theologis ipsum praeceptum, vel prohibitio; proinde illa sola Scripturae loca continent voluntatem signi, quae praecepta, vel prohibitiones continent. Illa igitur testimonia, quae nos paulo ante adduximus: Non Deus volens iniquitatem tu es, et similia, quae per modum indicandi, non per modum imperandi proponuntur, non sunt ad voluntatem signi proprie referenda.

Tertio: Scriptura manifeste docet, Deum non imperare peccata, ac per hoc non esse auctorem peccatorum ut caussam moralem, Eccles. 15. *Nemini mandavit impie agere*. Ilieremiae 19, *Aedificaverunt excelsa Baalim, quae non praecepi, nec loquulus sum. nec ascenderunt in cor meum*. Denique: Deus severissime prohibet et punit omnia peccata. Non igitur imperat, ut liant, nisi forte succum ipse pugnare credatur. Quid avi haec loca respondere soleant adversarii, jam supra diximus, deorum tergiversationem refutavimus, ubi ostendimus ex sententia adversariorum, recte colligi. Deum esse peccatorum auctorem, quia ex eorum sententia. Deus imperat, ul ca flant, quae non possunt, nisi malefieri.

Quarto: Scriptura docet Deum non incitare, ac nullo minus compellere homines ad peccandum. Jacob. 1. *Nemo cum lentatur, dicat quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum esi. Ipse autem neminem tentat*. Eccles. 15. *Non dicas, per Deum abest: Quae enim odit, ne feceris. Non dicas, ille me implanavit. Non enim necesse est ii sunf ei homines impii*. Quo testimonio Spi-

ritus sancti studiose refutare voluisse videtur sententiam adversariorum. Nam Petrus ille filio Al tlyr nominatus, in comment. 1. cap. ad Romanos duobus modis disit, Deum impellere homines opera mala, uno modo ila deserendo, ul nulla ratione possit homo lcntationi resistere: allero modo praebendo peccandi incitamenta intus in annuo et etiam extra. Contra priorem modum clamat Spiritus sanctus: *Non dicas per Deum abest*. Conln p<i>lcriorem, addit. *Aon dicas, ille me itnplanuni*. Et quoniam Bcza docet Deum voluisse ac detrixisse, ul primus homo peccaret, ct peccando nos omnes peccatores elllccret, quoniam nisi homines peccatores essent, non posset Deus gloriam iustiliac et misericordiae suae parlim puniendo, partu miserendo patefacere; cx quo sequitur, ulneosani Deo sint homines impii Ideo Spiritus smd: addi voluit illam rationem: *Non enim fices. u. sunt ei homines impii*.

Adhaec s- Padus in episl. priore nd Cor. cap. b. *Fidelis Deus*, inquil. *qui non sinet vos lentari*. pra id quod potestis Profecto qui non peram: nos lentari supra vires, mullo minus ipse nos li-tat aut impellit ad peccandum. Petrus martyr l citato respondet aci testimonium s. Jacobi a nuls primo loco adductum, ac primum rejicit disllncb-nem s. Augustini, qui lib. 2. de consensuel; lislalum cap. 30. scribit, duplex esse genus tentationis, unum ad probandum, alterum ad seducendum; cl de priore scriplum esse, tentavit Deus: Abraham, Gen. 22. de posteriore scriptum e*'. Deus intentator malorum est, ipse autem nemine: lentat, Jacobi 1.

Hanc distinctionem tanti auctoris, et perse c him certissimam, atque verissimam superbe otemnit Petrus martyr, in qua re magnum c-m? suae praejudicium fecit. Quis enim non malit? clo Augustino. quam isti Petro solo nomino' lirl fidem habere? Adfert autem ipse aliam distincti nem, ac dicit, tentationum alias esse extern;-, alias internas, externas interdum esse a Deo. et i' non loqui Jacobum de lcnlnlionibus, quae extrinsecus adhibentur, sed de iis, quae intus in anis suggeruntur. Sed quoniam istas cllnm internas: taliones a Deo esse paulo ante docuerat idem kctor, idcirco adjungit, sententiam Jacobi esse. Deum non tentare internis suggestionibus, ila, t homo sil excusabilis. Nam in homine Deus inve materiam, quasi cl seminarium tentationum. imntam videlicet concupiscentiam.

At haec Petri doctrina repugnat oinnino senlr line b. Jacobi, qui absolute pronuncial, a Deo ut minem tentari. et Deum intentatorem malun. esse; non enim recte dicitur non tentare is. ç. revera tentat, licet non reddat inexcusabilem eum qui lentatur: alioquin ipse etiam Satan dici pus. -, neminem tentare, et intentator malorum csse. cu ipse quoque non reddat homines, quos leniat, inev cusabiles. ct non sit ipse origo mali, sed inveni' in hominibus materiam et seminarium tentationu. insitam videlicet concupiscentiam.

Quinto Scriptura docet, peccatum esse proprii creaturae: ex quo sequitur, ul nullo modo inerti lorcm referri possit. Oscae 13. *Perditio tua ex*

Israel, tantummodo in me auxilium luum. Hoc est, nihil ex me hnbcS, nisi adjutorium, ruinam ex le solo hobes. Joan. 8. Cum *loquitur mendacium ex propriis loquitur. Quia mendax est, et pater ejus.* I. Jonn. 3. *Qui facit peccatum cx diabolo esi.* Donique I. Jonn. 1. legimus: *Deus lux est. et tenebrae in eo non sunt ullae.*

Respondent Calvinus cl Martyr, originem mali esse in homine proplr naturae corruptionem, cl lme significari testimonio illo Oscae prophetae et alus Similibus. At peccatum primum Adami non habuit originem cx naturae corruptione, sed ipsum est, quod naturam corrumpit: (piare si illud etiam commissum csl impellente Deo . ul supra Calvinum velle demonstravimus, sequitur, ut vel de Adamo dici non potuerit; *Perditio tua ex te:* vel Calvinii sententia falsa sil.

Deinde ipsam concupiscentiam cl peccatum originis insertum esse in humana natura ab ipso Deo, docet Petrus martyr loco citato in cap. I. ad Itoni. Igitur non solum do Adamo, sed neque de caeleris hominibus vere dici polesl: *Perditio tua ex te.* Al, inquit Martyr, *concupiscentia .ipsumque originale peccatum insertum quidem csl in homine a Deo, sed in poenam peccati Adami. Ita prima origo perditionis humanae non csl Deus, sed Adam.*

Omitto, quod non dixit propheta: *Perdilio tua cx Adamo, sed cx le:* cl quod si peccatum ipsum Adatni refertur in Deum, in Deum quoque referri •li-beat peccatum nostrum originale, quod exilio fluxit, lloc tantum accipio, absurdum et iniquum ose, ul unus puniatur pro alio, ca praesertim poena, quae sil etiam proprie peccatum, dicente Domino per Ezcch. cap. 18. *Anima, quae, peccaverit. ipsa morietur; cl filius non portabit iniquitatem patris.* Qua igitur ratione fieri potest, ut Deus justissimus in poenam peccati Adami . inseruerit verum peccatum in omnibus ejus liliis et nepotibus?

liisncccdil. quod non solum ait propheta: *Perdilio tua ex le;* sed eliam addit: *In me tantummodo auxilium tuum.* Quibus verbis duo significantur. nun esse alium, qui possit auxiliari generi humano, jam perditio, praeter Deum; et in Deo nihil •ssc aliud, nisi auxilium; proinde non lenlalionem. nec impulsionem ad peccatum, neque ullam ruinae cl perditionis caussam. Aequae aliud denique quod auxilio sit contrarium. Ul sensus sit, ex te perditio, e\ me non perdilio, sed auxilium tantum.

Sexto: Scriptura docet. Deum hortari homines, ul non obdurent corda sua; psalm. 91. *A'olilc obdurare corda tcsIra.* Item pulsare ad ostium cordis. «c parnlum esse ingredi, si aperiatur; Apoc. •1. *Ego sto ad ostium, et pulso: si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum.* liem invitare omnes nd se. Mutili. II. *Venite ad me omnes.* Non igitur Deus polesl osso caussa peccati indurando proprie cordo hominum, cl intus efficaciter operando, ul adversarii dicunl. Alioqui videretur Deus sibi ipse contrarius. Quorsum enim dicit. Nolite obdurare rorda vcsIra, si ca vult obdurari, et ipse est. qui ea quasi manibus suis obdurat; cl quorsum slat nd o-

slium d puisai, si ipse claudit corda, cl efficaciter operator, ne aperiuntur? quorsum etiam omnes vocat, atque Invitat, si ipse aggravai aures, ne furie audiant, cl convertantur, et vivant?

CAPUT IX.

Probatur testimoniis Patrum. Deum non esse peccati auctorem.

Ad Scripturarum testimonia addemus traditionem ecclesiasticam. Igitur s. Dionysius areopngila in lib. de divinis nominibus cap. 4. Non *igilur*, inquit. *Deus nudor est* mali Et paulo post demonstrat, angelos, et animas lien malas, cum a Dei bonis deficiunt.

S. Justinus in dialogo cum Triphone, prope extremo: *Illud quoque*, inquit, ante *docui. Deum non esse caussam, cur ii. quorum pcccala ante cognitu sunt, sive angeli, sive homines improbi efficiantur. sed sua quisque culpa tales sunt.*

S. Irenaeus integrum opus adversus hanc liae-rcsirn scripsit, teste Eusebio lib. 5. hist. cap. 19. cum enim Florinus quidam doceret. Deum esse auctorem mali, reprehendit cum s. Irenaeus his verbis, quae apud Euscbiutn lue. cil. reperies: *Isla dogmata, Florinc. ut lecum agam humanius, sanae doctrinae cl sententiae, non sunt. Isla dogmata sunt Ecclesiae repugnantia. ulpole quae cos. qui illis obsequuntur. in maximam impietatem dejiciunt. /sta dogmata ne. haeretici quidem, qui erant ab Ecclesia exturbati. unquam affirmare, audebant. Ista dogmata presbyteri, qui ante nos fuerunt, quique erant apostolorum discipuli, minime libi tradiderunt.*

Clemens ulexandrinus lib. I. stromatum circa medium, ostendit caussam peccati non posse referri in Deum. cum Deus non impediat. quo minus liberum arbitrium eligat quod voluerit. *Qui.* inquit. *non prohibuit liberam animae electionem, juste judicat, ul vel maxime quidem Deus nobis non sit caussa vitii.* El lib. I. Paedagogi cap. S. *Culpa*, inquit, *est ejus qui eligit: in Deum autem culpa conferri nequit.*

Origones lib. i. contra Celsum post mediuurPost haec, inquit. *pergil Celsus, naturam mulorum cognoscere difficile esi non philosophanlibus. ct satis esi vulgus doceri, mala non esse a Deo. sed materiam versari circa mala.* Et infra: *Est quidem verum*, inquit, *mala non esse ex Deo. Sam cl noster llieremias, manifeste docet, quod ex ore Domini non egredientur mala cum bonis, caetcrum materiam, quae versetur circa mortalia. caussam esse malorum, falsum est. Aamiaia cuique ratio caussa est exislentis in ipso malitiae. quae quidem malum est, malae quoque actiones quae ex ea proveniunt.*

Eusebius Caesariensis lib. 6. de praeparatione evangelica cap. ». *Impius*, inquit, *profecto judicabitur, immo vero pessimus omnium, qui a creatore universi alios ad adulteria, alios ad rapinas, alios ad alia vitia impelli arbitretur. I nde*

sequitur, *nul hacc peccata non esse, nul peccandi caussam in creatorem referri*. Ei infra: *Quare non jure homo, sed creator ejus peccator cril, quo dogmate. nihil scelestius cogitari potest.*

S. Athanasius in oral, contra idola, non procul in ilio, demonstrat, Deum auctorem mali esse non posse: *Id, inquit, absurdum simul et impossibile fuerit. Non enim ex bono malum, neque in eo est, neque per eum. Alioqui pro bono haberi non posset, cum aut miscellaneam, contrariamque naturam haberet, aut caussa auctorque malorum existat*. Idem Athanasius, eandem sententiam tribuit s. Antonio, ejus vitam describens.

S. Basilius hom. 2. de opere sex dierum: *At inquit, a Deo mulum profluxisse pium non est dicere*. Idem integram orationem scripsit de eo, quod Deus non ait auctor malorum.

S. Gregorius nissenus lib. 7. philosophiae cap. 1. *Non enim, inquit, Deo fas est adseribere turpes actiones et injustas.*

S. Gregorius na/Jnnzenus, oral. 1. in Julianum, ante medium, disserens de consiliis divinae providentiae: *Il quibus, inquit, consiliis non ille quidem ad malum excitatus est (Deus enim nullo modo caussa est mali, quippe natura bonus, vir iliumque. ejus est, qui eligit) haud tamen ab impetu suo, animique proposito repressus est.*

S. Joannes chrysostomus hom. 23. in acta apostoli. *Nullus, inquit, dicat. Deus nobis auctor malorum est*. Et infra: *Satius fuerit, sexcenties defodi, quam Deum audire talia per nos*. El hom. 3. in Gen. *Propter hoc, inquit, creaturam hanc omnem produxit, ut nos formavit, non ut pereamus, neque ut suppliciis nos torqueat, sed ut solvet*. El hom. de interdictione arboris ad Adam. quae habetur post homilias in Genesim: *inquit, manifestum est. Deum noluisse Adam peccare, qui voluit eum unie delictum praestruere. Potuit Adam Deo parere, quod noluit, qui consentire diabolo maluit*. Ouac duo loca pugnant aperte cum sententia Calvinii et Bezae, qui dicunt a Deo creatos homines, ut eos perderet, ut Deum voluisse, ut Adam peccaret, ut omnes posteros peccato suo inficeret, quo aditus ipsi Deo aperiretur ad iustitiam et misericordiam ostendendam.

S. Epiphanius haeres, fit), quae est Manichaei, non procul ab inilio: *Absurdum, inquit, est malitiam Deo tribuere: et divinae ac ecclesiasticae Scripturae character hoc confitetur. Deum penitus alium et impermixtum a malo esse: Deus enim nihil mali fecit, sed omnia valde bona: ut qui bonus sit natura. incomprehensibilis essentia, omnia continens et ipse a nemine centenus. Aequae igitur malum semper erat, neque ex Deo factum est mulum*. El infra: *Justa permissionem liberi arbitrii omnibus propria voluntate uti concedit. ut quisque quoti voluerit, faciat. quod ipse quidem malorum caussa non sit etc.*

Theodorctus in epitome divinorum decretorum, cap. de Anlichrislo; *Deus, inquit, non est caussa malorum. ut volunt etiam externi philosophi. Nec enim ipse Carit effecit homicidam, idem auctor serm. 5. ad Graecos, copiose hoc ostendit, adductis testimoniis Platonis, et aliorum.*

S. Cyrillus alexandrinus lib. 3. in Julianum circa medium: *Igitur bona quidem, et bene operam, immo ipsa bonitas est divina et ineffabilis natura, non ignoravit aulem malum, sed non in practice id quod non sentimus, in omne venientes malum*. Haec ille, ubi docet, Deum scire bonum et malum, sed bonum tunc et praevidere, non practice, quia numquam male operator.

S. Joannes damascenes lib. 4. de fide cap. 10. nihil aliud docet, nisi Deum non esse auctorem mali, et explicat testimonia Scripturae. quae sero habere videntur. Atque haec quidem sunt firacorum testimonia. Addemus nunc etiam Latinorum.

Tertullianus in lib. adversus Hermogenem: *Jae ergo, inquit, malum ab ipso, qui est mali auctor, quia non effector, certe permissor, et dominator*. Et in lib. de Trinitate: *Jcc enim idlest fieri, ut sit initiator, aut artifex ullius muli operis. qui nomen sibi perfecti vendical. et panis el judicis.*

S. Ambrosius lib. de paradiso cap. 15. *Dei, fa. quit. operatur quod bonum est. non quod malum*. Idem in lib. 1. exameron cap. 8. *Numquid est, inquit, malitiam Deus creavit? sed ea ex nobis orta est a creatore Deo condita, morum levitate rapta*. Et infra. *Eradicant hanc Deus vult deani singularum. Quomodo ipse eam generaret, run daniel propheta: desinite a malitiis vestris*. El praecipue s. David: *Desine, inquit, a malo. et fac bonum*. Quomodo ergo ei initium a Domino habemus? sed haec opinio feralis eorum qui perturbant Ecclesiam putaverunt.

S. Hieronymus in comment. 1. cap. ad Ephe. explicans illud: *Qui universa operatur secundum consilium voluntatis suae: Non, inquit, quod omnia in mundo flant. Dei voluntate, et consilio peragantur: alioquin et mala Deo paterentur imputari: sed quo universa, quae facit, consilio facit voluntate*. El in commentario cap. 7. *Ecce, explicans illa verba. Deus creavit hominem rectum; Ne videretur, inquit. Deum auctorem mali fatiri, argute praecavit, et ait bonos nos a Deo creatos, sed quia libero sumus arbitrio derelicti, vitiosos ad peiora delabi*. Vide, eundem lib. 12. in Irenaeum extremo; et in principio primi libri contra Pelagianos.

S. Augustinus tres libros de libero arbitrio ea potissimum de caussa scripsit. ut ostenderet, Deum non esse caussam peccati. Idem Augustinus epi. 105. ad Sixtum: *Iniquitatem, quam rectissime veritas improbat. damnare novit ipse non facere*. El lib. 13. de Trinil. cap. 12. *Modus, inquit, quod traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi, tamquam hoc Deus fecerit. attifere jusserit. sed quod lanium permiserit*. El lib. 5. de civitate Dei cap. 8. *Dei sunt omnes polwla testquamvis ab illo non sint omnium t'olunfil*. El cap. 9. *Sicut omnium naturarum creatorem, ita omnium potestatum dator, non vobis lolum. Malae quippe voluntates ab illo non sunt. quoniam contra naturam sunt. quae ab illo est*. Lib. 12. confess. cap. 11. *Hoc solum a le non est, quod minus est, quia talis motus delictum atqui*

LIBER SECUNDUS

pcccalum est. Idem lib. de spir. et lit. c. 31. Nusquam. inquit, *legimus. non est voluntas nisi a Heo, et recte non scriptum csl, quia verum non ■st. Mioquin etiam peccatorum, quod absit, anetur csl D-us. si non est voluntas nisi ab illo, quoniam mala voluntas jam sola peccatum est, etiamsi desit affectus, idest. si non habeat potestatem.* El lib. de peccaturum meritis cl remissione cap. 17. *Nullius, inquit, culpae, humanae in litum referas caussam.* El cap.18. *.Halum voluntalem ad auctorem Deum esse referendam nefas csl dicere, liem: Si ergo voluntas aut bona est, aut malurcl utique malam non habemus etc Deo, restat ul bonam habeamus e:c Deo.* Lib. dc prae-dt\$l. sancī, cap. ID. *J’rescire. inquit, potens esi betis, etiam quae ipse non facit, sicut quaecumque peccata.*

Quo loco demonstrat s. Augustinus, praedestinationeiu sine praescientia esse non posse. Posse aulem esse sine praedestinatione praescientiam: praedestinavit enim Deus bona, quae se praesciebat esse facturum. Mala aulem praescivit, sed non praedestinavit, proinde non fiunt mala (ut Calvinus dicil) cx decrelo Dei. Idem auctor hb.3. de libero arbitrio cap. Hi. Ha concludit: *Omnino non invenio. nec inveniri posse, et prorsus non esse confirm), quomodo tribuantur peccata nostra creatori nostro Deo; quando el in ipsis cum laudabilem invenio. non solum quod ea punit. sed etiam quod tunc funi, cum ab ejus veritati receditur.* Denique in 1. lib. de ordine cap. 1. *Sequitur, inquit, aul divinam providentiam non usque ad haec ima portendi, aul certe mala omnia Dei voluntate committi, utrumque impium, sed magis posterius.* Quid clarius Calvinum ct Bezain dici potuit? similia passim in Augustino roperiimlur.

Auctor libri hypognoslici, qui habetur inter opera ejusdem Augustini lib. G. circa medium, disserens de peccato Judno prodiloris: *Absit, inquil, hoc a summo bono judice. auctore omnium bonorum Deo, damnatore vero cunctorum malorum: quia mala Judac, ul praedixi, praesciri/, non fecit.*

S. Prosper in responsione ad capitula Gallorum, cop. 12. *Voluntas Dei numquam vult, nisi bona: Praescientia aulem el bona noscit, cl mala: sed tona quae aul ipse faciat. aul etiam ut nos faciamus, imperat: mala aulem, quae omnino ipse non facit, nec fieri suasit. aut impulit.* El cap. II. *Infidelitas non credentium evangelio, nequam ex Dei praedestinatione generatur. Honorum enim Deus auctor csl, non malorum.* Vide etiam responsionem ad capitula Vicenllana cap. 5. î.8.'J. K). II. 12. cl 13.

S. Leo pontifex auctor csl sententiarum, quae in concilio arausicono II. definitae sunl. in quarum vipesiinaquinla, quae csl postrema . ita legimus: *Ilqios ad malum divina potestate praedestinosesse, non solum non credimus, sed etiam si eunt, qui tantum malum credere velint, cum omiri delectatione illis anathema dicimus.* Quam sententiam iterum confirmavi!, cl quasi suam fecit synodos vnlcnlina, quae tempore Lotharii imperatoris in Galliis celebrata csl cap. 3. Idem s. Leo

U.tiuiqivi Vol. IV.

serin. 1G. de pass. Domini: *humquid, inquit, iniquitus persequentium Christum ex b i est orta consilio? el illud /'acinus, quod omni majus c.d crimine, manus divinae praeparationis armavit? non hoc plane de summa justitia sentendum est,*

S. Fulgentius lib. I. ad Monimum loto, disputai hanc quaestionem, Utrum peccata liant cx praedestinatione Dei. Quae est ipsa quaestio, quam nunc tractamus adversus Calvinistes. Nam (ul i tem Fulgentius testatur in eodem l b. I. ad Monimum cap nil.) paulo post obitum s. Augustini non defuerunt aliqui, qui cx libro de praedestinatione sancturum b. Augustini, male intellecto, collegerunt, Deum prédestinasse impios ad opera mala. rl proinde Heri opera mala ex decreto, ct impulsu Dei. Quem errorem copiosissime refutavit. Primo s. Prosper, Deinde s. l.co et concilium arausicanum supra citatum. Turns. Fulgentius, et auctores, qui eos scqnuti sunl, ut Leo IX. et abi.

Sed opracprctium erit aliquid cx libro s. Fulgenti lme adducere: Sic igitur ipse loquitur lib.t. ad Monimum cap. 13. *Potuit. inquil, sicut voluit, praedestinare quosdam ad gloriam quosdam ad poenam. Sed quos praedestinavit ad gloriam praedestinavit ad justitiam: quos autem praedestinavit ad poenam, non praedestinavit ad culpam. Posset enim pcccalum aliquod ex praedestinaliono Dei esse. si posset aliquis hominum ju sto peccare. Nullus aulem hominum juste peccat, quamvis eum Deus juste peccare pcr mHlal. El intra: In sanctis coronat Deus ju sliliam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis servavit gratisque perfecit. Iniquos autem condemnabit pro impietate. vel injustitia, quam in cis ipse non fecit. In illis enim opera sua glorificat, in istis aulem opera non sua condemnat.* Et cap. 21. *Si enim cum a lleo /ierct homo, sic erat in praesenti opere Dei bonus, ut in praedestinatione ejus esset malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat. a quo ad peccandum praedestinatus /iebat. Ubi slatim illa consequelur absurdilas . ul dicatur, quia Deus, de quo propheta dicit: Qui fecit quae futura sunt: in se habuit, quod absit. iniquitatis c-riginem: Si hominem a se facium ipse praedestina-verat peccatorem. Praedestinatio enim ejus praepara'io csl operum ejus. Et sicut competit Deo bono, ul caussa sit lotius operis boni: sic incongruttm csl, ul imputetur caussa cujuslibet operis mali.*

S. Gregorius lib. 29. Moraliū cap. 21. *Dominus. inquil. auctor est naturae, non culpae.* El hom. 9. in Exechielcm, in principio ; *Sed sciendum, inquit, quia mala nostra solummodo nostra sunt, bona aulem nostra el omnipotentis Dei sunl. el nostra*

Leo IX. pontifex in cpisl. Ad Petrum anlloclicenum. tradens fidei catholicae confessionem: *Cr<do, inquit, Deum praedestinasse solum bona, praescivisse aulem bona el mala.*

Hugo de s. Victorc lib. 1. dc sacramentis pnrll. cap. 27. *'latis, inquit, Deus potestatem tribuit solam, non voluntatem, quia licet ex ipsius per missione sil, quod malum possunt, cx inspira.*

Hone tamen ejus non csl, quod malum volunt. Malorum enim voluntatum Deus ordinator csl, non creator.

His addere possumus Iria gentilium testimonia, qui sapientissimi praeter ceteros haberi solent. Unum est Mercurii Trismegisti in Pimandro cap. ull. ubi legimus: *A Deo factore nihil turpe, nihil malum prodire.* Alterum est Platonis in secundo dialogo de republica. qui sic ait: *Bonorum quidem solus Deus causa csl dicendus, malorum aulem quamlibet aliam, praeter Deum, causam quae-rere decet.* Et infra: *Malorum alicui causam esse Deum, cum bonus sil, refellendum csl omnino, nec permittendum hoc quemquam dicere in sua civilitate, si bonis instrui legibus civitas debet. Nec insuper quemquam audire, sive sil ille junior, sive senior, sive carminibus haec inserantur, sive soluta oratione narrentur, tamquam quae neque dictu sancta sint, neque aliis utilia, nec inter se consona.* Tertium est Maximi Tyrii. qui in serm. 25. ubi de causa mali disserit, ila loquitur de malo morali, quod proprie dicitur peccatum: *Ejus, inquit, nomen csl improbitas, causamque ab eligentis arbitrio nanciscitur, Deo semper extra omnem causam constituto.*

CAPUT X.

Eadem veritas rationibus comprobatur.

Ad haec testimonia rationes addi possunt. Prima ratio sil ea, quae utitur s. Anselmus. in lib. de libero arbitrio cap. 8. Justa voluntas hominis est ea tantum, quae vult id, quod Deus vult eam velle; injusta vero econtrario est ea, quae vult id, quod Deus non vult eam velle: Ergo si Deus vellet hominem peccare, quod adversarii dicunt, vellet hominem velle id, quod non vellet eum velle, quae est manifesta contradictio. Quare non solum non vult Deus hominem peccare, sed nec potest ulla ratione id velle. Ex quo etiam sequitur, ut non sil Deus auctor peccati, nec hortando, nec imperando, nec impellendo, nec ullo alio modo. Vel enim id faceret nolens, aut volens; non utique nolens, ergo volens: Quod sil volens, sequitur ut diximus, aperta contradictio.

Secunda ratio esse potest ea, quae csl apud s. Fulgentium lib. ad Monimum, cap. 21. 22. et 23. In Dei operibus nihil esse potest non plenum sapientiae et rationis; nulla aulem potest excogitari ratio cur Deus velit, aut faciat homines peccare; non igitur id vult, nec facit. Assumptio demonstratur hoc modo: In omni opere Dei, aut iustitiam, aut misericordia cernitur. Nam omnes viae ejus misericordia et veritas, psalm. 24. Et quidem cur Deus hominem ex injusto faciat justum, ratio reddi potest, quia in eo opere misericordia divina mirifice declaratur: **Al** cur ex iusto facere velit injustum, non potest reddi ratio, cum in hoc opere nec misericordia, nec justitia, sed iniquitas potius et crudelitas locum habent.

Dicitur fortassis aliquis, etiamsi in hoc opere, quo

quis efficitur injustus. nulla cerni possit misericordia, vel iustitia; tamen potest hoc opus ordinari; In enim, in quo misericordia, vel justitia luceat: unde potest reddi ratio cur Deus velit aliquos iustos facere, nimirum, ut habeat, quorum miseretur. et quos puniat. Haec enim est ratio Theodorici Bezae, ut supra vidimus qui docuit, Deum decessisse lapsum primi hominis, et omnium hominum. ius, ut viam patefaceret misericordiae et justitiae; suae manifestandae. At (ut recte dicit s. Fulgentius loco citato, lib. I. ad Monimum, cap. 22.) Justitia non erit. si puniendum reum non imenit sed fecisse dicatur; quin potius majorem iustitiam, si lapsus Deus tribuat poenam, quem stante; praedestinasse dicitur ad ruinam.

Porro misericordia illa crudelis et immisericon esset, quae hominem impium faceret, ut eum sub impietate postea liberaret, nisi forte a elem laudandus esse videatur, qui hominem spoliaret: vestiat: vulneret ut sanci; in puteum dejiciat: eum inde extrahat. Pulchre s. Augustinus, lib. 1 Confessionum, cap. 2. dicit, malevolam benemercitiam (quod esse non potest) omnino fulmen, si quis miserum aliquem esse velit, ut iniamtor. Adde quod non poterant Deo deesse plurimae glorie suae manifestandae, etiamsi Lrones non peccassent. Recte enim scripsit Ecclesiasticus cap. 15. non esse Deo necessarios boni et impii.

Tertia ratio est sancti Augustini lib. 83. quae est: Num, quae est. 3. Nullo sapiente homine auctore: homo deterior. Non enim parva ista culpa est, immo tanta est, quae in sapientem quamvis lionem cadere nequeat. Est autem Deus omni homine sapiente praesertimior. Nullo minus igitur Deo audire licet homo deterior. Item quae est. 21. Quisquis enim cupit, auctor est, et ad cujus bonum id tantum perlinet, ut sil omne quod est, non esset ad eum perlinere nullo pacto potest. Omne autem: quod delictum, ab eo. quod csl esse, delictum et in non esse. Esse aulem. et in nullo deficere bonum est; et malum est deficere. At ille, ad quem non esse non perlinet, non csl causa delicti. Id est, tendendi ad non esse, quia, ut ita dicam. tendendi causa est. Boni igitur tantummodo cupiunt. et in propter crea ipse summum bonum csl. quocumque mali auctor non est, qui omnium, quae sunt, auctor est, quia in quantum sunt, in tantum bona sunt. Haec ille.

Simili ratione utuntur fere omnes Patres, super citati, ac praesertim Athanasius, Basilus Nazianzenus, Epiphanius, qui ex eo, quod Deus rectus bonus est et summum purumque bonum colligunt, tieri non posse, ut ab ipso sil ori; mali: cum simile a simili, non a contrario producat.

Quarta ratio est sancti Ambrosii lib. I. Exameron cap. 8. Deus cupit eradicari, malitiam, et prohibet ac punit peccata. Et ipse Dei filius venit ut tollat peccata mundi, ut dissolvat opera diaboli, ut destruat corpus peccati: qua ratione igitur licet potest, ut Deus velit homines peccare, et ideo non solum peccata permitit. sed etiam incitet et impellat homines ad peccatum, et, ut adversarii beati

sphemanl, ipse per homines,tamquam per instru-
menta sua,ilia omnia ellicaci1er peragat, quae sce-
lerato Hunt ub illis?

Quinta rallo tabs esse polesl. Si DeUS esset au-
ctor peccati,ipse quoque peccaret. Al peccare non
minus Deo repugnat, quam non esse Deum: igitur
fieri nequit, ul Deus sit auctor peccali. Propositio
certissima est. Nam si Deus esset auctor peccati,
certe vellet homines peccare: Homines peccare est
malum; igitur Deus vellet malum; ac per hoc
voluntas ejus esset mala: ubi nutem est voluntas
uiala.ibi est peccalum. Assumptio primi argumenti
probatu cx ipsa Dei naiura, quae plane tollitur ac
destruitur, si peccatum in ea ponatur. Nam pec-
ore csl deficere. Deus nutem, si potest deficere,
non est suminum el infinitum esse, proinde ncc
csl Deus. Item. peccare non potest, qui non errat
aliqua in re, neque enim voluntas polesl appetere
malum, nisi sub ratione boni. Inde est illud Sa-
pientis: Errant *qui operantur malum*. Proverb.
22. Et illud philosophi: *Omnis malus ignorans*,
3.Ethicorum cap. I. Deus autem, si potesl erra-
re.non est summa ct infinita sapientia.proinde nec
csl Deus.

Rursus peccare est recedere a regula legis aeter-
nae, quae csl ipsa divina sapientia; Deus aulern a
divina sapientia recedere non polesl; quin a sc
ipse recedat, cum sit ipsa divina sapientia. Deni-
que peccare est averti ab ultimo fine cl summo bo-
no, quod nihil est nisi Deus: igitur sicut repu-
gial Deum a sc averti: ita repugnat Deum pec-
care.

Accedat Postrema ratio cx eo quod mnnes com-
muniter c.xecraniur Marcioiiein, Manichacmn et
dios veteres haereticos, qui aliquo modo Deum
laciebant auctorem pcccalorum:at longe magis ove-
crandi sunl Libertini cl Calvinislae. Siquidem illi
letrcrcscum non auderent in Deum bonum referre
caussam mali, duos Deos linxerunt, unum bonum,
tonorum auctorem; cl alterum malum, auctorem
malorum. Libertini vero ct Calvinislae , unum el
eundem Deum auctorem faciunt omnium scele-
rum cl llagilioriim.quae ab hominibus perpetran-
tur. Sed dc his hactenos.

CAPUT XI.

*Refelluntur objectiones depromptae ex
divinis Hieris.*

Soprcrst ut ad argumenta respondeamus; el
quoniam multa loca divinae Scriplurae ab adver-
sariis offeruntur , revocabimus omnia ad certa
capiti.

Primum igitur objiciuntur ea testimonia, quibus
significari videtur. Deum velle el decrevisse, jam
ab aeternitate, ul flant mala opera. Iluc perlinet il-
lud Genes, t.» . jVon *vestro consilio, sed Deivolun-
tale huc missus sum*. El cap. 50. *Nolite timere*,
num *Dei possumus resistere voluntati?* In quibus
duobus locis excusai Joseph scelus fratrum suo-
rum, qui eum vendiderant Madianilis, quia sic

Deus voluerit, cujus voluntati rcsislcre nemo
possit.

Iluc etiam pertinent illaz/hinc *definito consilio,
cl praescientia Dei traditum, per manus iniquo-
rum affligentes interemistis, Actor. 2. Et: Conve-
nerunt vere in civilale ista adversus sanctum
puerum tuum J> sum. quem unxisti, Herodes et
Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israel,
facere quae manus tua cl consilium tuum decre-
verunt fleri, Ador. t.*

Ilcsponsione: In malis operibus saepe accidit,
ul actio sit mala cl passio bona. Venditio enim
patriarchae Joseph, cl occisio Domini nostri Jesu
Christi, si considerentur ex parte agentium, idest,
vendentium cl occidentium, scelera erani gravis-
sima; Si ex parlc patientium, videlicet Josephi cl
Christi, aequo animo ferentium venditionem vel
morlem, opera erant summae patientiae. ac per
hoc valde bona. Deus igitur voluit ac pracdefinivil
opera ista virtutum, quae in passione consistunt,
cum voluil ac pracdefinivil, ul Joseph venderetur
cl Christus occideretur.

Opera autem mala vendentium Joseph cl occi-
dentium Christum, non voluil nec pracdefinivil,
sed praescivit ct permisit.nl mulli sancti Paires,su-
pra citati, docenl, el in iis Augustinus, Prosper.
Fulgentius, qui accuratius de iis rebus disserue-
runt.Ad hoc enim ul infallibiliter fieret quod Deus
voluerat cl praedefinieral, ul videlicet Joseph ven-
deretur, el Christus occideretur, salis erat Deum
praevidisse malus voluntates fratrum Joseph el Ju-
daeorum ac Pilati, cl simul voluisse permittere, ul
malae illae voluntates suo tempore parerent, quod
scelerate conceperant.

Ac ut singula loca in argumento proposito brevi-
ter explicemus, in cap. 15. et 50. libri Gencseos,
non dicil Joseph a Deo impulsus fuisse fratres suos
ad scelus, sed Deum convertisse malum eorum in
bonum.Sic enim ait: Vos *cogitastis de. me malum,
sed Deus vertit illud in bonum,ul exaltaret me,et
salvos faceret multos populos*. Consolatur autem
Joseph fratres suos.ostendens bonum rei eventum
cx divina providentia, quae malum illud permisit,
ul mulla cl magna bona inde eliceret. Id enim si-
gnificant illa verba c. 15. *Nolite timere.neque du-
1 uni vobis videatur, quod me vendidistis in his
regionibus, pro salute enim vestra misit me Do-
mitius ante vos*. Neque enim parva consolatio csl
ei. qui peccavit, ct quem peccati jam poenilel, si
videat occasione peccati sui magnum aliquod bo-
num esso conscquulum.

Illud aulem: *Nonvcslro consilio.sed Deivolun-
tale, huc missus sum*, in eundem sensum recidit,
Perlinet enim (ul exponit Chrysostomus lionul G4.
in Genes.) ad consolationem fratrum,ct sensus est;
Nisi Deus permittere voluisset id, quod de me fa-
cere conabamini, non potuissetis vestro consilio
quidquam agere: proplerea non vestro consilio.sed
Dei providentiae adseribo caussam ingressus mei
in Aegyptum, quod etiam docet s. Ambrosius lib.
de Joseph, c. 12. ubi scribit: Si Joseph non tam
attendisse quod a fratribus missus fuisset ad mor-
tem, quam quod a Deo missus fuisset ad vitam, et
ideo fraterna charilalc conatum esse peccalum il-

lorum excusaro el caussam ingressus sui in Aegyptum, non illorum impietati, sed Dei providentiae tribuisse.

Illud autem cap. 50. *Nolite timere, num Dei possumus resistere voluntati?* longe alium sensum habet,quam prima fronte verba prae se ferre videntur. Non enim significat, non potuisse fratres Joseph resistere Dei voluntati,quae erat, ul Joseph Aegyptiis venderetur: Sed non potuisse ipsum Joseph resistere Dei voluntati, quae erat ul fratribus suis ignosceret. Verba enim hebraca haec sunt Nblitc timere nam sub Deo sum ego **וְלֹא פָחַדְתִּי מִפְּנֵי מֶלֶךְ מִצְרָיִם** cl concordat textus graecus et ct'aldacus, cl sensus csl ul exponit Chrysoslomus homil. ull. in Genes.) Deum li meo, cl illi subjectus stim,cl ideo illum imitari, ci que obedire debeo. Quare cum ille lain magna bona mihi pracslileril per occasionem hujus venditionis, non debeo, nec possum vobis irasci, ne ingratus erga Deum videar. Itaque verba illa interpretis lalini: *Num Dei possumus resistere voluit-lati?* ad solum Joseph referenda sunt, qui dc se in numero multitudinis loquitur, quod non est inusitatum, praesertim cum dc ea re Impiatur, quae ad munes perlinet, qui vere Deum liment.

Neque aliam responsionem exigunt dno testimonia cx actis apostolorum, de quibus sic loquitur s. Eco serm. 16. dc pass. Domini: *Mullum diversum, mullumque contrarium est id,quod in malignitate Judaeorum est praecognitum, el quod in Christi est passione dispositum.Non inde processit voluntas interlidendi, unde moriendi, nec de uno exlilil spiritu atrocitas sceleris, el tolerantia redemptoris. Non enim impias furentium manus immisit in se Dominus, sed admisit: nec praesciendo quod faciendum cssel, coegit ul fieret, cum tamen ad hoc carnem suscepisset. ul fieret.* Haec ille. Nihil igitur aliud cx locis illis colligi polesl, nisi Deum voluisse ac definivisse ut Christus passione ac morte sua mundum redimeret. Non autem voluisse aul definivisse, ul Judae Christum proderet. Judaei ad Pilatum adducerent, Pilatus morti adjudicaret, milites denique illum crucifigerent cl occiderent, sed haec omnia praevidisse futura, si ipse permillcrcf: el voluisse ac decrevisse permittere.

CAPUT XII.

Solvuntur objectiones cx aliis testimoniis Scripturae.

Secundo loco objiciuntur ca testimonia, quibus significatur, Deum creare impios, ul postea in eorum poenis justitia divina reluceat. Sic enim legimus Proverb. 16. *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum?* El Horn. 9. *In non habet potestatem figulus facere aliud vas in honorem, aliud in coutumeliam?*Exod.9 *Idcirco aulcm posui le ut ostendam in te fortitudinem meam.el narretur nomen meam in omni terra. Vel* ul Apostolus citat Horn. 9.

In hoc ipsum excitavi te, ut oslcm/um m lt rir-lutem meam etc.

Despondeo: Deum non creare impius nisi malt rialilcr, ul »n scholis theologi loquuntur, jilesl. creare eos, quos videt futuros impios, ul Cure: impietate, quam ipse non fecit, sed lanium pu-scivit, utatur ad justitiam el potentiam sumi m nifeslandam. Sic s. Augustinus loquitur m epai. 1U6. nd Paulinum: *Quamvis peccata non fecenl. naturas tamen ipsas, quae per se ipsas sine da bio bonae sunl, quibus tamen c.c urbilrio rolun latis futura esset viliapeccatorum,* el in nulli talia, quibus esset aeterna poena reddenda, *ϕι. ni.si Deus creavit? Quare, nisi quia voluit? qwr aulcm voluerit, o homo, tu quis es, qui η-ψ/i deus Deo? numquid dicit figmentum ei, qui r finxit.quare sic mc fecisti? an non habclpoltdii lem figulis luti cx eadem conspersione fu«n aliud quidem vas in honorem.aliud in coniam; liam?* Haec ille.

liem in cncbirid. 27. postcaquam dixeral, i lain naturam infectam esse pcccalo originali. ait: *Non sane creatoris desistente bonilalt.thc-minum, quamvis de propagine vitiata da, que nascentium, formare semina, cl om ; , el ordinare membra per temporum aetates, p. locorum spatia, vegetare sensus, alimento donare. Melius enim judicavit de malis bona [nem, quam mala nulla esse permittere.* In Proverbii-igitur cum legimus. Deum omnia propter stwi ipsum operari, impium quoque ad diem uij lut i; nihil aliud intelligendum est, nisi Deum,qui (nia produxit in gloriam suam; eos etiam, qausn-dii impios fore, si crearentur, nihilominus pr croasse, ul reddita eis poena, quam merentur.μ stiliae suae gloriam patefaciat.

Itaque negamus aliquos uDeo creari ad inten' sempiternum, sed cos, qui ad malum, sive intantum praevidentur ituri,dicimus creari propter firia in Dei. Hoc enim dicit Salomon. Deum ooii propicr semetipsum operari, impium quoqu- H diem malum (videlicet iturum) propter semclipsutn idest, ad gloriam suam operari.

Tuta aulcm quacslio in eo sila esse videtur. » impii creentur ad gloriam divinae justitiae, in rum suppliciis demonstrandam, ob decretum l' quod omnem culpae praevisionem antecesserit, Calvinus ct Beza docent; nn potius, quod nos cndimus, quia Deus oli eorum praevisa peccata, e decreto suo ab aeternitate damnaverit. Tanto: autem abest, ul Salomon dixerit, Deum ante μ cati praevisionem decrevisse aliquos damnare, i potius contrarium significasse videatur, cum Deum omnia operari propter semetipsum,idest. i gloriam misericordiae, justitiaeve suae demi' stret.Nam damnationem decernere ob praevisa |» cat i, justitiae est: Sine praevisione outein pcc-torum damnationem decernere, injustitiae e-videtur; sic enim loquitur s. Augustinus lib. 3. Julianum.cap. 31.*Bonus csl Deus justus csl Deus potest aliquos sine bonis meritis liberare, qw bonus est; non potest quemquam sine malis n.; vilis damnare, quia justus est.*El m cpislol. 109 ad Paulinum: *Quemquam immeritum, cl nulli*

peccato obnoxium, si Deus damnarc creditur, oliciiiis ab iniquitate non creditur. Non potuit igitur Heus ante praevisiunein peccati decernere djiiniationein ulieujiis.nl justitiam suam ca damna* lioac monstraret.

Quod etiam manifestius fiet ex testimonii secundi explicatione. Nam quod dicitur Deus fc- cisse vasa quaedam in contumeliam, non sic ac- ciendum est, quasi ipse cx materia nobili, aut indifferenti fecerit vasa in contumeliam, sed quod cx materia damnata el contumeliosa fecerit vasa, qunlia materia ipsa postulabat, cum tamen cx eadem materia fecerit alia quaedam in honorem, pro voluntate sua, non pro conditione materiae, quomodo si figulus cx luto vasa quaedam lu- lM faceret: caque, ul materia ipsa requirit vi- lissimis ministeriis deputaret: quaedam aulcm e- eodem luto facta, supra materiae conditionem au- ro clgemmis ornaret,cl nd nobilissimos usus adhi- beret. Ex quo sequitur, ul vasa facta in contume- liam, a Deo habeant, ul sint vasa : a materia ve- ro. ulsinl in contumeliam; vasa vero facia in ho- norem, n Deo ulnnnque habeant, ct quod vasa sint el quod in honorem sint.

Ita exponit s. Augustinus in episl. 105. ad Si- xlum: *An non habet, inquil, potestatem figulus lulicxeadem massa, utique merito, rectcque damnata. facere aliud vas in honore indebi- tum, propter misericordiae gratiam, aliud in contumeliam debitam propter irae, justitiam.* El rursus ibidem: *Quamvis itaque Deus facial vasa irae in perditionem, ul ostendat iram el demon- stret potentiam suam.qua bene etiam utitur ma- lis, cl ul nolas faciat divitias gloriae suae, inva- sa misericordiae, quae, fecil in honorem. non damnabili massae debilum.sed suae gratiae lar- ijilate donatum. tamen in eisdem irae vasis pro- pter meritum massae in contumeliam debitam fodis, idem, hominibus, propter naturae bonum creatis, sed propter vitia supplicio destinatis, iniquitatem, quam rectissima veritas improbat, damnare novit ipse.non facere.* El in episl. 100. nd Paulinum: *Haec massa, inquil, si esset ita me- dia. ul quemadmodum nihil boni, ita nec muli aliquid mereretur, non frustra videretur iniqui- tas. ut ex ea fierent vasa in contumeliam. Cum cero per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem universa destruxerit. procul- dubio quod cx ea fiunt vasa in honorem, non ipsius justitiae, quae gratiam nulla praecessit, sed Dei misericordiae. quod vero in contume- liam, non iniquitati Dei, quae absit ul sil apud Deum, sed iudicio deputandum est.*

Sed Theodorus Beza animadvertens hunc locum ili explicatum errori suo. ad quem stabiliendum cum adduxerat, nihil favero, confidenter s. Augu- stini sententiam rejicit,et per massam,cx qua fiunt tasoin honorem ct in contumeliam, intclligendum esse contendit genus humanum non crcaliiin.cl vi- tio primi peccati corruptum, sed cicandum, sive lulum illud, cx quo Deus Adamum.ct in illo omnes homines Unxit. Sic enim loquitur in responsio- ne ad arla Colloquii Monlisbelgardensis . parte priore, pag. 155. *Sed requirit, inquil, d, Andreas*

*aliquid expressius. Cum igitur idem Apostolus Deum testatur instar figuli ex eadem massa quae- dam vasa honori,quaedam dedecori fecisse,quo- modo dictum istud explicari vere cl commode poterit, quin ad ipsum usque Adami opificium ascendamus.*ncc enim massae nomen humano generi condito, sed condendo convenit, nc dum ul massae appellatione corruptum humanum genus intelligatur. Aam si ita esset, minime, di- xisset Apostolus . Deum e.r illa massa facere vasa irae, sed quae jam essent irae vasa, in illa misera massa relinquere, nec Apostolo laboran- dum fuisset in asserenda Dei justitia in repro- borum exitio. Deus igitur illic confertur cum fi- gulo, cui si conceditur vasa tum ad honestos, tum ad turpes usus arbitrio suo condere. , ne- que luto propterea fieri putatur injuria: an non mullo magis Deo sic lutum illud, exquo huma- num genus in uno homine conderet, disponere licuit, ul inde alios educeret, in quibus justam iram suam exerceret, alios quos per insignem suam bonitatem bearet. Quomodo vero dia con- didit? certe in Adamo, ad cujus etiam creatio nem proctildubio respexit Apostolus, cum figuli cl luti meminit. El pag. IfiL -Vcc etiam ignoro, inquil,ipsum Augustinum saepe per luti massam intelligerc humanum genus, non solum uljam conditum, sed etiam originis peccato vitiatum, unde nascantur. quorum misereatur, ct quos juste induret. Sed si valet istud, tam nota esset caussa destinationis ad iram, quam destinatio- nis ad misericordiam. Cur autem Apostolus, si ita esset, exclamaret, O altitudo divitiarum.*

Sed facile est, istam Beiac sententiam refutare, el ejus objectionibus respondere. Nam ul omittam quod per massam, genas humanum peccato cor- ruptum. inlolliuguul praeler Uiguslioum, Ambro- sius, llaymo, Priinasius, Bcda, Inselmus, Tho- mas, el alii in hunc locum, id ipsum indicat Apostolus eum ail:Si *Deus volens ostendere iram, cl notam facere potentiam suam sustinuit in mul- ta patientia vasa irae, apta in interitum, ul o- sle.nderel divitias gloriae suae, in vasa miseri- cordiae, quae praeparavit in gloriam.* Quibus verbis significatur. Deum quidem valde odisse vasa illa contumeliae, cl voluisse primo quoque tempore in eorum confractione ostendere iram el potentiam suam: tamen sustinuisse vasa illa in inulta patientia.quia id utile esset vasis misericor- diae, quae praeparata erant in gloriam.

At certe si Deus fecisset vaso contumeliae pro- pria sua voluntate, non id exigente conditione ma- teriae, non ea odisset, neque jure confringere vel- let. Nihil enim Deus odii eorum, quae fecil.El cur, quaeso, sustinere deberet Deus in mulla patientia vasa illa, si ea sponte ipse fecisset, et talia esse voluisset? certe figulus si ex Into facial vasa lulea, eaque vilissimis ministeriis deputet, non prople- rca illa odit, neque illis irascitur, neque confractu videre cupit.

Deinde quamvis s. Augnslini auctoritatem Beza repudiet, ejus tamen rationem velit, nolit, admit- tere debet. Est enim illud insolubile argumentum, si massa aliqua ita esset media, ut nec boni, nec

mali aliquid mereretur (ul Beza existimat) non frustra videretur iniquitas apud Deum. si is ex ea faceret vasa in contumeliam: at non est. nec esse potest iniquitas apud Deum: igitur massa, ex qua fiunt vasa in contumeliam, est ante corrupta per peccatum, et iram Dei contumeliamque meretur.

Quod vero Beza dicit, non fieri vasa in contumeliam. nisi interveniente lapsu Adami, parum valet ad Dei justitiam demonstrandam. Nam ul ipse ibidem (in responsione ad neta Colloquii Monlisbelgardensis. pag. 155. et 164.) dicit: *Decretum Dei de faciendis ex eadem massa vasis aliis in honorem. aliis in contumeliam, antecedit omnem praevisionem culpae. et omnem omnino causam, sed quia non poterat Deus executioni hujus decreti viam aperire, nisi homo peccaret. ideo ordinavit lapsum Adami, ul haberet quorum miseretur et quos juste puniret.* Itaque interveniens ille lapsus primi hominis non ad decretum divinum de perdendis in aeternum reprobis, sed ad executionem decreti perlinet. Quod certe injustitiam Dei non tollit. sed auget. Sicut enim injustum est in excusatione damnare hominem nihil merentem; ita injustum est, decernere hominem damnare, cujus nullum extol malum meritum, ne in praevisione quidem, cum sit decretum. Cum enim justitia exigit, ut poena respondeat culpae, sicut excusatio damnationis injusta est, culpa non praecedente, ita etiam decretum damnationis injustum est, nisi ob culpam, saltem praevisam fiat.

Dixi autem injustitiam non solum non tolli, sed etiam augeri, quia additur novum genus injustitiae. cum dicitur Deum decrevisse et ordinasse primi hominis lapsum, ul haberet, quos juste puniret. quin etiam magis injuriam. ul Deus velit et ordinet, ul homo peccet, ut habeat quos puniat, quam ut simpliciter absque culpa puniat. Majus enim malum est culpa, quam poena, et ideo major injustitia est alicui nihil mali merito auctorem esse culpae quam poenae.

Sed respondeamus ad argumenta, quibus Beza probat, massam apud Apostolum non esse genus humanum, originis vitio jam depravatum. Primum argumentum Si illa esset. inquit. non diceret Apostolus, Deum ex illa massa facere vasa irae, sed quae, jam essent irae vasa in illa misera massa relinquere. Respondeo: Recte Apostolum dixisse, a Deo vasa fieri ex massa, non autem relinqui in massa; quia homines nondum nati non sunt in massa, nec sunt vasa, nisi in potentia. Cum autem actum nascuntur, tunc incipiunt esse actum vasa, et quidem ex massa corrupta formata, id est. ex genere humano originali vitio infecto, propagata.

Secundum argumentum. Si de massa jam corrupta loqueretur Apostolus, non laboraret in asserenda Dei justitia in reproborum exilio. Tam enim non esset causa destinationis ad iram, quam destinationis ad misericordiam. Cur autem si illa esset. exclamaret, o Altitudo divitiarum? Respondeo: Non laborare Apostolum in asserenda Dei justitia in reproborum exilio, sed in eo, quod in pari causa Deus unius misereatur, alterius non misereatur. Quod Jacob diligat, Esau odio habeat, an-

tequam quidquam boni, vel mali egerint, cum utriusque naturae sit filius irae. Quod denique ex eadem massa, corrupta videlicet et vitata, alia vasa condiciant, ul massa ipsa meretur, in contumeliam, alia praeter omne meritum cunctis in honorem. Hujus enim discretionis nulla causa assignari potest, nisi Dei voluntas, quemadmodum diam illius, qua figulus ex eadem massa aliud vas deputat cibis, aliud «ordinibus excipiendis, et illud ornat auro et piculuo, hoc luteum, ut est. relinquit. Atque ad hanc discretionem perpetuo refertur s. Augustinus illam Apostoli exclamationem: *O Altitudo divitiarum;* hoc praesertim in epist. 105. ad Sixtum, ubi tractans illud: *O Altitudo. Nec, inquit, de inscrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una tamen causa super alium veniat misericordia; ejus, super alium vaneat ira ejus. Qui enim sunt isti, qui respondeant Deo?* Et ibidem: *Contra autem istum potius, quam illum liberet, melius, liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus longum magnum profundum, verum tamen caveat peccatum.*

Tertium argumentum, Ad primi hominis errorem proculdubio respexit Apostolus, cum II. Thimothei meminit. Respondetur: Id non esse necessarium. nec verisimile, cum extet locus apertissimus in I. Thimothei, cap. 45. ad quem Apostolus, Calvinio et contra Petrum martyrem testibus, quos Beza praeceptorem agnoscit, alludit: *Numquid dicit lutum figulo subd. quid facis ole.* ubi propheta non tractat de primi hominis formatione, sed dicit. non minus potest Deum de hominibus pro arbitrio disponere, quam figulum de vasibus. Praeterea si proprie loqui velimus, ex luto, unde formavit Deus primum hominem. non sunt facta nulla vasa. sed unum tantum, idque in honorem. Ceterum enim homines non ex luto Deus fingit, sed ex aliis hominibus, per naturalem generationem quotidie propagat. Proinde massa ex qua fiunt vasa alia in honorem, alia in contumeliam, non est illud, ex quo primus homo solus et extraordinario quodam modo formatus est. sed homines ipsi sunt, ex quibus per naturalem generationis viam alii homines procreantur.

Restat ultimus locus ex cap. 9. Exodi, c. 9. ad Rom. *in hoc ipsum posui*, sive excitavi, te, ul ostendam in te potentiam meam etc. videtur enim his verbis colligi Pharaonem ideo fuisse ad excruciantem, ut peccaret. et ob peccata punitus. Dei potentiam demonstraret. Sed facile est illis. quoniam antea dicta sunt hunc locum explicare, sive enim illud. *posui*, aut *excitavi te*, significet, creavi te. sive ad regnum promovi, sive conservavi, cum jam dudum mori debuisses (omnia enim haec patitur vox *hominis* quae non verbum sonat, stare feci te.) scilicet intelligendum est. praevisum peccatum, quod Deus non facit, sed ordinat in bonum.

Itaque sensus est, cum praeviderim fore te mihi contrarium, et obstinata mente praeceptis meis repugnaturum: et cum potuerim impedire, ne nascereris, aut non ad regnum conscenderes, vel etiam statim te de medio tollere, cum primum peccare coepisti, ideo tamen vitam et regnum tribui tibi, idque ad non breve tempus, ul malitia tua uterer

nd exercitium populi mei, ct justitiam ac poten-
tiam ineam in luo supplicio demonstrarem.

S. Augustinus quaesi. 32. in Exodum, ila hunc
locum exponit: *El propter hoc ipsum conservatus*
es. ut ostendam in te potentiam meam, el ul an-
mincietur nomen, meum in universa terra. Haec
Scripturae verba et Apostolus posuit, cum in eo-
dem loco perdifficili versaretur Ibi autem el hoc
ait. si autem volens Deus ostendere iram et de-
monstrare potentiam suam. sustinuit in mulla
patientia vasa irae, parcendo utique iis. quos
malos futuros esse praescierat, quae vasa dicil
perfecta in perditionem. El infra iAovit ergo Deus
«It malis, in quibus tamen humanam naturam
non ad malitiam creat, sed cos perferi patienter,
quousque scit oportere, non inaniter. sed utendo
eis ad admonitionem, vel exercitationem bono-
rum. Ecce enim ul annuntiaretur nomen Dei in
universa terra, rasis misericordiae utique pro-
dest. Ad eorum itaque utilitatem Pharaon serva-
tus csl, sicut et Scriptura tcslalur et exitus do-
cet.

Porro Nuperius Iulicnsis hunc eundem locum
explanans, ila ait: Ἀναί idcirco potius Deus Pha-
raonem excitavit. subauditur in regnum, cl id-
circo summam illi potestatem contulit, quia vas
irae fuit, el quia jamdudum aptus erat in inte-
ritum, idcirco corripicndis superpositus csl mi-
sericordiae fdiis, ul esset virga furoris, el bacu-
lus in manu Domini super eos. quos per tribu-
lationem in gloriam transferre praeparavit. Igi-
tur cum dicil, idcirco excitavi te. subaudiendum
cd. in regnum, permittendo videlicet, non agen-
do ut in summum ascenderes imperium, ul ha-
beres potestatem secundum nequitiam, vel duri-
tiem cordis tui saeviendi in populum meum.
Haec ille.

Calvinus et Petrus martyr in comment, cap. 9.
ad Romanos referunt illud: *Excitavi te*, ad inobe-
dictiani Pharaonis, ut sensus sil. In lme ipsum
incitavi le. nl populum meum affligeres. el mihi re-
sisteres, quo in (e demonstretur potentia mea. El
m quidem vellent. Pharaonem excitatum, ul ejus
inobedicnlia praevisa Deus uteretur ad populi ju-
stam castigationem, cl potentiae sun ostensionem,
idem dicerent, quod nos cum s. Augustino paulo
ante diximus. Sed si velint, quod sane velle viden-
tur, Deum anic omnem peccali Pharaonis praevi-
sionctn absolute Pharaonem excitasse, ul sibi resi-
steret. apertissime Deum auctorem peccali faciunt,
et s. Augustino repugnant, quia in loco, paulo an-
te citato. dixit, Deum non creare homines ad mali-
liim, sed iis. quos malus scii futuros, bene uli. Ae-
quo cx verbis Moysis, aut Pauli , aliud colligi po-
test, quam Pharaonem, a Deo fuisse creatum, vel
conservatum, vel ad regnum promotum, quamvis
com inobcdienlcm el obstinatum futurum sciret, ul
justitiam cl potentiam suam manifestaret.

CAPL'T XIII.

Solvuntur objectiones cx aliis Scripturae locis.

Tertium caput continet ea loca, in quibus signi-
fleatur, Deum impellere homines ad mala, el iis

quasi instrumentis uli ad ca opera, quae sine peccato
perfici nequeunt. Lib. 2. Regum cap. 24. Addidit *ira-*
sci furor Domini contra Israel, commovilque Da-
vid in eis dicentem, Vadc. numera Israel. Eodem
lib. cap. 1G. *Dominus praecipit Semei, ul male-*
diceret Davidi. 3. Rcg. 22. dicil Deus spiritui ma-
lo, qui promiserat se decepturum Achat), *Decipies*
el praevalebis, vade, cl fac ita. liem lib. 3. Re-
gum cap. 11. cl 12. el lib. 4. cap. 9. el 10. dicitur
a Deo fuisse rebellio Ilieroboam, contra Rohoam;
et Itieliu contra Achab; el tamen constat ulrumque
peccasse una cum populo, qui a legitimis regibus
defecit.

Job t. Dominus *dedit, Dominus abstulit*, ubi
dicitur Deus abstulisse, quae Chaldaei abstulerant,
quia illi instrumenta Dei fuerant in eo opere. Isaiae
to. Sennacherib dicitur Serra in manu Domini. Et
ibidem, virga furoris el baculus irae ejus. El cap.
13. *Ecce ego suscitabo contra vos Medos, qui de*
argento non cogitabunt, nec aurum desidera-
bunt. arcubus suis pueros configent. cl fructus
ventris non miserabuntur, nec parcet filiis oculus
eorum. El ab initio capitis: *Praecepti*, inquil. san-
clificalis meis. Ubi Medos et Persas sanclicicalos
suos vocat, quia instrumenta erant irae suae. Ilie-
remise 51. *Excitavit Dominus Spiritum regum*
Medorum: quoniam cogitatio ejus est contra Ba-
bel. El c. 50. vocatur rex Babylonis malleus univer-
sae terrae. El Ezcc. h. 12. vocatur idem rex re le Dei.
ad capiendos Israelites expansum. Huc etiam per-
tinent loca illa psalmorum. Psalm 43. *Declinasti*
semitas nostras a via tua. Psalm. 104. *Convertit*
cor eorum, ut odirent populum ejus. Psalm. 118.
Inclina cor meum, in testimonia tua. el non in a-
varitiam. Psalm. 140. *Aon declines cor meum in*
verba malitiae. Denique illud: *Et ne nos inducas*
in lentalionem. Mallh. 6.

Respondeo: Qualuor modis posse intclligi. ut
Deus impellat, sive inclinet aliquem ad inidum.
Primus modus esset, Si Deus per se. el proprie im-
pelleret. vel physice . idest. movendo immediate
voluntatem, vel moraliter, idest, vere cl proprie im-
perando. Sed hic modus est manifeste falsus, et in
Deum impius ac blasphemus. S. Augustinus tra-
ctat. 53. in Joanncm: *Fecerunt*, inquit, *peccalum*
Judaei, quod cos non compulit facere, cui pecca-
tum non placet, sed facturos esse praevidit. quem
nihil latet. El paulo post: *Hoc omnino pietas reli-*
giosorum inconcussum debet, inviolalum qic te-
nere. sicut Apostolus dicit, cum eandem tracta-
ret difficillimam quaestionem, numquid iniqui-
tas apud Deum? absit. El lib. de gratia el libero
arbitrio cap. 20. *Quomodo.* inquil. *dixerit Domi-*
nus Semei maledicere David, quis sapiens. el in-
tclliget? non enim jubendo dixit, ubi odedientia
laudaretur. Aam si jubenti obtemperasse!. lati-
dandus polius. quam puniendus esset, sicut ex hoc
postea novimus esse punitum. Itaque s. Augusti-
nus negat peccatores compelli a Deo ad peccalum,
quia esset iniquitas apud Deum: et simul etiam ne-
gat a Deo proprie imperari peccatoribus . ul pec-
cent. quia illi obtemperantes Deo, laudandi potius,
quam puniendi essent.

Hoc igitur modo, ut impio, praetermisso, Secun-

dus modus est, ul intelligamus, Drum in Scripturis dici excitare, cl provocare aliquos nd malum, vel etiam imperare, ul male operentur, eisque tamquam Instrumentis uti, quia permittit eos male agere. Quamvis enim non omnis, qui aliquid permittit, rceic dicatur imperare, ul illud flat, neque excitare cl provocaro ad illud, tamen Deus, sine cuius permissione nihil fieri potest, cum ad corium aliquem finem consequendum, fieri sinit aliquid, recte dicilur per quondam tropum, illud imperare, alque ad illud excitare. Quemadmodum etiam usitate dicimus, a venalore immissum fuisse canem in leporem, quamvis venator funem solum laxaverit, quo canis retinebatur ne leporem persequi posset.

Id aperle discimus ex hist. Job: neque enim Deus diabolum excitavit in Job, sed petenti facultatem cum vexandi concessit illis verbis: *Ecce universa, quae, habet, in manu tua sunt tantum in eum non extendas manum tuam*. Neque necesse erat ul Deus incilaret diabolum in Job. neque ul illi imperaret, ul sanctum illum virum tam atrociter divexaret. Ipse enim diabolus salis per se oderat Jobum. et omnem suam potentiam in cum experiri cupiebat, quia tamen ei nocere non polecat, nisi Deus permetteret, cl quandiu, quousque, quomodo permetteret, ideo Scriptura lotam illam afflictionem Deo potius, quam diabolo tribuit. Nam et Job dicit: *Dominus dedit, Dominus abstulit*. El diabolus dixit: *Extende manum tuam, et lanae, cuncta, quae possidet: nisi in faciem benedixerit tibi*. El Deus ipse dicit: *Tu autem commovisti me ut affligerem cum frustra*. Videmus igilur Deo tribui actiones illas, cum solum eas fleri ipse permiserit.

Idem palet cx Augustino, qui lib. 2. ad Simplicinnum, quaesi. 2. explicans leslimonium Job, dicit, Salonam per se habuisse malam voluntatem nocendi s. Job. a Deo autem nihil petivisse, nisi permissione exequendi quod jam conceperat. El lib. de gralia el libero arbilrio cap. 13. sic ail: 6'nm *auditis*, inquit, *ego Dominus seduxi piophetam illum, vel quem vult indurat, ejus merita cogitate, quem sic obdurari, vel seduci permisit*.

Tertius modus est, ul dicatur Deus excitare nd malum, vel imperare malum, vel uti malis impiorum voluntatibus tamquam instrumentis, quin non solum permittat impios male agere, sed etiam deserat cos, qui aflliguntur. cl sic donel impiis in eos victoriam. Sic dicitur Deus imperasse spiritui, ul deciprel Achab, quia non solum permisit spiritui, ul loqueretur mendacia per ora omnium prophetarum Achab. Sed etiam non dedit illi lumen. quo discerneret mendacium a veritate. Sic etiam dicilur Deus usus Assyrio rege, tamquam virga. cl baculo, vel etiam mulleo el securi, ad percutiendos filios Israël, quia non solum permisit regem illum armari m Israëliis. sed etiam deseruit populum suum, averlil adjutorium gladii sui, et non est auxiliatus ei in bello, ut dicilur in psal. 88. Sic etiam exponit s. Augustino in episl 89. quaesi. 2. illud: *El ne nos inferas in lenlalionem. Intelligilur*, inquit *ne nos inferri deserendo permittas*.

Sed si forte isti modi non per omnia satisfaciant, accedat Alius, qui omnino satisfaciet. Deus igilur non suum permittit impios agere mulla mala, nec

solum deserit pios. ul cogantur poli quan ab imp; inferuntur, sed etiam praesidet ipsis volunblil-ir malis, casque regii el gubernat, lorquct ac flr in eis invisibiliter operando, ul licci vitio proprie malae sint, tamen a divina providentia ad unum polnis malum, qunm ad aliud non positive, sed permissive ordinentur.

Explicat hoc litigo dc s. Victore lih. I. de sarmentis par. 17. cap. 29. his verbis: De illo aut" modo divinae moderationis. quo rnnlos cliitn voluntates praesidens occulta el invisibili operationali suum arbitrium temperat el inclinat, hoc «nlimdum, ul credatur, Deus malis voluntatibus nonil, re corruptionem, sed ordinem. Ei Infra: Voluntati ergo malae, vilium est cx ipsa, quo malacsl; ont autem ex Deo est. quo per velle sive ad lioc, siv ad illud est. In voluntate ergo vilium csl. elipsan malum esi. el cx ipso voluntas mala csl. Invtl» autem cl vilium est, in quantum velle cx volunt mala est, et ordo est. in quantum nd hoc, velaj hoc ex disponente est. El cum ipsum velle ad l-? aliquid est. malum esi, quod ad hoc est, quia ml voluntate est: quod autem potius nd hoc, qiwnt illud est, bonum esi, quia ordo est, cl ex bttrd! ponente esi. Potest ergo voluntas mala inst-e-rumpi, cl rescivi per proprium vilium, quoin liunde non datur, sed non polcsl pervelleritr»* praecipitari, nisi qua ei via aperitur. El qui picipili qua vult ad ruinam viam aperit, quodanirrod ipsam inclina, non impellendo, sed permillei do el non tenendo; nec ancior illi esi ruendi, i incedendi ordinator. Haec ille.

Ilis autem addi polesl ex s. Thoma in com meat, cap. 9. ad Roman. Deum pou solum inclinare «o-imitates malas ad tinum polios, quant ad aliud p r-inillendo, ul ferantur in unum, cl non pcnnilir, do, ut ferantur in aliud, ul litigo recte docuit; ml etiam positive, inclinando in tinum, el averlti; ab alio, non quidem per se el physice movtfib voluntatem nd unum, cl removendo nb alio qn«4 libellait arbitrii praejudicare videretur, sed or- sionaiiter, ul s. Thomas loquitur, et mornliler, ur-inillendo videlicet cogitationem aliquam bonaœ, e qua malus oh suum vitium occasionem sumat judicandi, melius esse huic nocere, quam illi, sive ta politis iniquiloli servire, quam illi. Et juxta hurt modum s. Augustinus cl Theodorclus cxponunlilud psal. 104. *Convertit cor eorum. ul odirrnlp-pulum ejus*. Dicunt enim Deum id fecisse non pervertendo corda Aegyptiorum. sed benefaciendo ppulo suo unde Aegyptii majoris odii occasionna acceperunt. Ila igitur Deus, licet malas nan factat voluntates, cis lumen praesidet cl regit, atque ordinat in bonum electorum suorum, quemadmodum (ul docel s. Rasilius in oratione, quod Deus non vl auctor malorum) medici uluniur viperae veneno, quod ipsi non fecerunt nd corpora curanda.

Alque ex iis explicari possunt omnia loca siip citata. Quod enim lib. 2. Reg. cap. 21. dicitur Deo commotum Davidem. ul numeraret populum, m qua numeratione graviter peccavit, cx lib. I. Parahp. cap. 21. explanatur, ubi sic legimus: *Con-sui rexit autem Satan contra Israel, el incitaril David ul numeraret Israel*. Itaque is, qui proprie

Dnidern incitax il ad peccatum, non Deus, sod din-bolus fuiUlribuilur lumen hare, incitatio ellnm Deo, quia nisi Deus permisisset, diabolus id non fecisset. Permisit aulem Deus, quin id pcccala populi merebantur.

Ad illud de rodldciellone Semei; jam dictum est, quemadmodum inlelligi debent, Deum praecepisse Sein·!, ut malediceret D.ividi. Dicilur enim Deus praecepisse, quia corruptam Semel voluntatem inrlmavil ad maledicendum Davidi: Inclinant autem (ul (inimus cx llugonc) non compellendo . sed a-pancnilo illi vmm ad hoc. malum , el claudendo ad alia, idest , permittendo, ul hoc solum ma-lum xellel et perageret, ex mulus , ad (pine parata erat.

Eidem est responsio ad aliud dc spiritu decipir-nlo Achnbtnn. Ipse enim spiritus obtnlil sc Deo, ad decipiendum regem,nec tam imperio,quam per-missione divina egebat, cum ex se promptissimus ad omnem malum, iinmo et cupidissimus nocendi esset.Sed urget Calvinus lib. 1. Institut, cap. IS. J I. Si *Dei iudicium csl excaecatio,el amentia A-diab. nudaæ permissionis figmentlint evanescit: quin ridiculum esset, iudicem tantum permitte-re,non etiam decernere quid fieri velit, et mun-dare cxequulionem ministris.*

Ais. Augustino ridiculum non csl visum judi-cem tantum permittere, cum ait lib.de gralia cl li-bero arbitrio cap. 23. Cum *auditis, Ego Dominus decepi prophetam illum, el quem vult indurat, ejus merita cogitate, quemsic obdurari cl seduci permisit.* Ubi cum s. Augustinus dicit, bb merita hominum Deum permittere deceptionem cl indura-lionem, solis ostendit, Deum ul iudicem illa per-mittere. Quamvis enim simpliciter permittere so-leat ctiom is, qui non csl iudex; tamen si quisin mano sua habeat impedire.vel permittere, ul unus alteri noceat, cl decernat non impedire, sed per-mittere, ul hac rntione puniat eum, qui tali poena dignus est, is profecto iudicem in ca permissione aget.

Ad alin duo dc llieroboam cl Iliehu eadem res-ponsio ; dliiberi posset, sed probabilius dici posse arbitror, ulrumque fuisse, legitimum regem, et a Deo proprie electum. Quamvis enim Calvinus lib. I. Institutionum cap. iill.vehl llicrobonm el Iliehu deficiendo a propriis dominis, cl regnum invaden-do graviter peccasse, et idem de llicrobonm sen-tiat Petrus miiilyr in commentario cap. 11. lib. 3. Regum; Inmen s. Augustinus lib. 17. de Civit. Dei cap. 21. el 22. aperte docet, neque llicrobonm.ne-que populum in ca defectione peccasse: *Adparuit, inquil. nullum an ca re nec regis Israel. nec po-puli fuisse peccatum, sed voluntatem Dei vindi-cantis impletum.* Et proferto Scriptura sancio Au-gustino manifeste favet.Nam lib. 3. Regum cop.1t. poslmqiiinm Ahias propheta nomine Dei regnum pronii-crnl llierobonmo. subjungit haec verba: .Sf audieris *omnia. quae praecepero tibi.et ambula-reris* in viis meis, *et feceris quod rectum est* co-ram me. *custodiens mandata mea, el praecepta mea.* Sicuf *fecit David* servus meus, *ero tecum, et aedificabo tibi domum fidelem, quomodo aedifi-curi David domum.* At certe Deus non conferret

llierobonmnm cum Davide. neque illi promitteret protectionem in regno, et li Idem successionem.si eum non verum regem, sed tyrannum cl invasu-rem fuisse scivisset.

Praeterea cap. 12. rum Roboam aciem armatam educere vellet in llieroboam.ut universum regnum recuperaret, misit Deus Scrncliam prophetam, qui diceret regi iloboam, et universq̃ populo: *Nona-scandetis neque bellabitis contra fratres vestros, filios Israel. zt me enim factum est verbum hoc.* Quo audito, cessaverunt ab intentione bellandi, et agnoverunt llicrobonm ul legitimum regem, atque a Deo creatum super decem tribus.quemadmodum rrx erat lloboam super tribum Juda el Bmiamin. Itaque licet postea llieroboam scelestissimus fu-<-rll. cl schisma fecerit in religione, tamen cum re-gnum accepit, bonus erat, et electione divina, ic lotius populi consensu cl vocatione legitime regna-re coepit.

Quod idem constat dc Iliehu: non enim regnum ambivit, sed ad eum. nilid tale cogitant* m . misit llaelisacus unum de Ciliis prophetarum.qui cum no-mine Dei ungeret regem stiper Israël.cl imperaret, ul occideret Achabum regem, Jczabelem reginam, et omnem ejus domum exterminaret. A*: dcimte cum id ipse perfecisset, dixit ad eum Dominus: *Quia studiose egisti quod rectum erat, cl place-bat in oculis meis, cl omnia quae erant in corde meo fecisti conlra domum Achab. filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thru-num Israel.* lib. i. Regum cap. '). et 10. Quis au-tem credat Deum laudaturum fuisse factum Iliehu. ac dicturum, cum studiose fecisse, quod rectum e-rat. si Iliehu cx ambitione rcbcllassel, el injuste Dominum suum occidisset, ut Cahinus docet? Non igitur recte probavit Calvinus, cx Deo esse, quae perverse fiunt ab hominibus, quia fuerit unctor re-gni llicrohoam el Iliehu.

Sed Objicit Calvinus.quod in Oscae cap. 8.Deus videatur improbare regnum llicrobonm,cum ail:/p-si *regnaverunt.et non exme-.principescxliterunt. el non* cognovi.Quem locums.llieroiimuseliamde llieroboam interpretatur. Respondeo:Duobusmodis diei posse llicrohoam regnasse non ex Deo . idest. Deo non approbante. Primum enim exponi potest hic locus (ul s. Thomas admonet in comment.cap. 13. epistolae ad Romanos) de usu regni. non de institutione, el hoc modo certum est.non fuisse cx Deo regnum llieroboam. neque aliorum , qui eum sequuli sunt. Omnes enim impii reges fue-runt.

Deinde potest hic idem locus exponi de caussa, sive occasione institutionis regni llieroboam, ea siquidem non fuit cx Deo, ac per hoc ncc ipsa io-slitulio, nimium si ad occasionem rcspecialtir, fuit ex Deo. Deus enim non volebat Salomonem ita graviter peccare, ut mereretur divisionem regni, neque absoluto volebat regnum dividi: tameu po-sito peccato Salomonis, placuit Deo. ut regnum divideretur, el ideo ipse partem ejus regni Irudidii llieroboam. Qua ratione conciliare solemus duo illa loca: *Deus mortem non fecit.* Sapient. I. El: *Dominus mortificat el vivificat.* I. Reg. 2. Deu-enim vero neci dnl quos vult, sed tamen id non fa-

ccrcl. nisi in primo pnrnle tolum genus humanum mortis reatum contraxisset.

Neque aliud voluisse s.Ilicronymum,perspici potest cx eo, quod ipse testimonium Oscae non exponit de solo llieroboam.sed clinin de Saule. Constat autem Saulcm verum el legitimum regflm fuisse, el a Deo elcctnm. juxla illud I. Begum 10. *Certe ridetis quem elegit Dominus, quoniam non est illi similis in omni populo.* El tamen quia peccavit populus in petendo rege, ul habemus 1. 13. Occasio eligendi Saulem. sive instituendi regni in populo Dei, non fuil cx Deo, cl vere dicere potuit Deus per prophetam, *Ipsi regnaverunt, et non ex me.* Sed ile hoc loco salis nulla dicta sunt.

Ad illud psal. 43. *Declinasti semitas nostras a via tua.* Respondeo: Declinationem illam semitarum a viis Domini.non cssc declinationem ad peccata,sed declinationem ab auxilio el favore divino. Praecedit enim in eo loco. *Haec omnia venerunt super nos. Nec. obliti sumus te, cl inique non egimus in testamento tuo.* El paulo post sequitur: *El declinasti semitas nostras a via tua.* El mox adjungitur explicatio: *Quoniam humiliasti nos in loco alJliclionis. cooperuit nos umbra mortis.*

/Vide,quod licet videatur per affirmationem dici, *Declinasti semitas nostras a via tua:* tamen possumus subinlciligere negationem, quae habetur ad initium versiculi, juxla regulas Hebraeorum, ul sensus sil. Non accessit rclro cor nostrum, cl non declinasti semitas nostras a via tua, idesl te adjutore non declinavimus a via tua tua, lanium abest ul retrocesserjt a te cor nostrum. Itaque s. Hieronymum vertit. *Non recessit retro cor nostrum, nec declinaverunt semitae nostrae a viis luis* Ad alia loca non csl opus alia responsione. Jam enim exposuimus quemadmodum intelligenda sint.

CAPUT XIV.

*Solvuntur objectiones c.c aliis Scripturae
leslimoniis petitae.*

Quarlum caput continet ca loca, in quibus Deus dicilur cxcaccare, vel indurare corda hominum: ul non velint, nec possint bene agere. Exodi 7. 8. el9. *Induravit Dominus cor Pharaonis.* Deui. 2. *Induraverat Dominus spiritum Sehon.* Josue 11. *Domini sententia l'aérai, ut indurarentur.* 1. Reg. 2. *Non audierunt vocem Patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.* 3.Reg.l2.Aion *acquievit rex populo, quoniam adversatus eum fuerat Dominas.* Job 12. *Qui commutat labium veracium. el doctrinam senum aufert, qui immutat cor principum.el decipit eos.ul frustra incedant per invium, palpabunt quasi in tenebris, cl non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios.* Isaiae 19. *Dominus miscuit m medio ejus spiritum veriginis.* Et cup. 63. *Quare errare nos fecisti de viis luis, indurasti cor nostrum ne timeremus te? llierem.*20. *Seduxisti me.Domine, cl seductus*

sum. Joan. 12. *Proplerea non poterant credat quia iterum dixit Isaias. Excaecavit oculos f rum, el induravit cor eorum etc.* Horn. I. *Tradi dii eos Deus in reprobum sensum ul faciaul qui non conveniunt.*FA Horn. 9. *Cujus tuli misi retur et quem vult indurat.*

Respondeo:Ex communi sanctorum Patrum itentia, Deum non esse caussam excaecationis t: indurationis positive (ul sic loquar), sed ncydm videlicet, p emittendo, deserendo,uon miseret: Quod justum esse negari non polesl, cum ha non descral, nisi desertus, el justum sit, ul q.. deserunt, deserantur, uls. Augustinus duret lil-da nalura el gratia, cap. 26. tract. 2. in Joannes El quamvis Petrus martyr in commentario prut capitis ad Romanos fateatur,omnes patres il.i expc nere (ut diximus) non gravabor tamen aliqua(e4-inonia. S. Augustini in medium adducere. Jp in episl. l<).*.». ad Sixtum.sic ait: *Non obdurat i imparliendo malitiam,sed non imparliendo ia-sericordiam. Item lib.I.ad Simplicieianuni,* 2. circa medium: *Obdurare,* inquit. Πικ,-i *nolle misereri, nec ab illo irrogatur aliquiitl, >ih sit homo deterior, sed tantum quo .Undor, non erogatur.* Et lib. 5. in Julianum.cap.3... *ergo,* inquit, *dicilur homo tradi desidenu > inde jit reus. quia desertus a Deo cedit ew, < que consentit, vincitur,capitur.trahitur.p.-'..- lur* Denique in Joannem tract. 53. Sic.inquit,- *cacca Deus, sic obdurat, deserendo,* non adjuvando, *quod occulto judicio facere polesl, u... quo potest.*

Similia habet s. Joannes chrysoslomushomil. ». in episl. ad Romanos, ubi ponit exemplum E I milites suos in acie deserendis. Similia etiam ? Gregorius lib. 25. Moralium, cap. 12. et 13. dl'.- mascemis lib. 4. de lide. rap. 20. Isidoreslit.: de summo bono. cap. 19. Sed quia non quel.: permissio, vel desertio dici polesl excaecatio, v induratio, res tota paulo diligentius cxplit/da est.

Primo igilur observandum est, caecitatem r: lis. ul etiam cordis obdurationem ossepeccatu caussam peccati el effectum. seu poenam pecti Sic enim scribit s. Augustinus lib. 5. contre Juh num. cap. 3. *Caecitas.*inquit, *mentis, quame. . illuminatorDeus remove potest,el est peccatu».* *quo in Deum non creditur, ct est poena pro: li. qua cor superbum digna animadrersw punitur, et est caussa peccati, cum aliquid mu caeca cordis committetur.* Quod idem de obi- ratione cordis inlciligilur, nam eo loco promiscui loquitur s. Augustinus dc caecitate cl obdurabor El in Scripturis de utraque homines reprehundim lur. tamquam de vero, maxiinoque peccato. Mati: 13. *Incrassatum est cor populi hujus, el auriti graviter audierunt, el oculos suos clauserunt,i quando videant oculis,cl auribus audiant el a- de intelligent, et convertantur, el sanem eos.*

Ileque caecitas cordis,de qua loquimur, non».-, simplex carentia luminis, sed affectus pravus, q quis illustrationes divinas repellit, vel impcdimtr lum ponit, quo minus a Deo illuminetur. Quare dñ cuniur ejusmodi homines.Mallh. 13. videntes vid-

reel non videre, quia vident quidcin unde illuminai possent, sed ex malitia sua nolunt advertere, alqtj.* ila excitecni eos malitia ipsorum. Pari ratione conis obdnralio est pravus effectus, quo (piis admonitionesdivinne.sive Internas,sive externas contemnit. el semper magis ac magis cis resistit, donec nd cum statum deveniat,ul cas ne sentiat quidem. Hinc enim cor dicitur durum, lapideum, grave, crassum, quando non movetur ad correptiones el inrrcpalionesdivinas.quia quaesunt ejusmodi nec nidiiit, nec sentiunt. Sicut e contrario cor dicilur tenerum, molle el carneum , quando facile acquiescit Deo, vel homini admonenti, quia caro mollis ac louera facile penetratur, cl exiguas etiam punctiones percepit:*Cor durum* (iuquits. Bernardus lib. I. de Consideratione), *nec seipsum exhorreicil, quia seipsum non sentit: non movetur precibus, minus non cedit, flagellis magis duratur.*

Hinc habemus permissionem illam.qua Deus sin it primum hominem labi, el (pia nunc etiam sinit justos peccare, non posse dici excaecationem, vel indurationem, quia excaecatio ct induralio cum sil poena peccati, non polesl esse primum peccatum. neque excaccantur, vel indurantur justi, sed peccatores.Horn. I. *Sicut non probaverunt lleum habere in notilia,tradidit illos Deus in reprobum tensum: Item. Quia commutaverunt veritatem Dri in mendacium. ct coluerunt, ac servierunt creaturae politis quam creatori, propterca tratlidil illos lleus in passiones ignominiae.* El 2. ■at Tliess.2.Eo quod charilalem veritatis non receperunt, ul salvi lierent, ideo mittet illis Deus vperutionem erroris, ut credant mendacio.

Secundo loco observandum est: ad excaecationem et obdurationem non sufficere, ul quis non videat,vel non cedat,sed requiri ul non possit moraliler videre, nec cedere.Id enim ostendit nomen excaecationis et obdurationis. Caeci siquidem non dicuntur qui videre possunt, licet non videant; el res durae illae dicuntur, quae nec cedunt, si comprimantur, nec, cedere queunt, el potius franguntur, quun cedant. Hinc Joan. 12. legimus: *Ideo non poterunt credere, quia iterum dixit Isaias, Excaeca cor populi hujus,cl aures ejus aggrava.* Et Eccl. 7. *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere. quem Deus despexerit.* Ex quo intelligimus.non dici Deum exeaecare, vel indurare, quando juvat hominem auxilio suo, ilii ul ille vero possit, si velit, licet permittat eum labi, cl retenus deserat, quia non praebet auxilium, quo ille infillibilicr velit. Alioqui omnes qui peccant essent ncnécali et obdurati, cum nemo peccet nisi permittente, atque aliquo modo deserente Deo. Consalaliitem non omnes qui peccent e.xeaccnlos, vel obduratos proprie dici posse.

Illam igilur soh permissio, atque desertio, excaecatio et obduratio dicilur ex parte Dei. qua sil ut homo justo Dei judicio, peccata praeterita punientis, ila disliluatur auxilio divino, ul non possit moraliternon cadere,quod pulchre ostendit simililudo illa Chrysostom!, de duce milites in praelio deserente. Ex quo etiam solvitur quae objicere, solet Calvinus,cum argumentatur, excaecationem cl

obdurationem non posse referri ad solam permissionem,vel desertionem,cum Deus judicem agat in hac re, cl judicis sil non solum permittere, vel deserere, sed etiam re ipsa punire. Nam ista permissio ac desertio gravissima est punitio, cum homo in poenam peccati praeteriti in medio h(stium nudus, atque inermis divino judicio relinquitur.

Tertio observandum csl,hanc impotentiam, qua homo excaecalus, vel obduratus, non potest videre quod videndum csl, nec agere quod agendum est. non esse absolutam, sed cx hypolhesi: Nam licet homo,dum est caecus el obduratus,non possit cernere cl credere, tamen absolute polesl, quia petasi cum Dei gratia remove caecitatem cl obdurationem, quibus remotis cernere poterii cl credere. Numquam enim Dens ila destituit, quin saltem juvat ad impetrandam graliam el vires, quibus obduratio tolli possit, quando tenetur horno converti ad fidem, vel iustiliam, el nisi faciat peccet. Proinde qui non potest facere quod dete l. sua culpa non polesl, cl ideo peccat, quia si peteret auxilium, utique impetraret.

El hinc est quod Exod. 8. cl alibi in Scripturis obdurati reprehenduntur cl puniuntur; quia culpa sua indurationem incurrunt, cl m ea perseverant. Sanctus Joannes qui cap. 12. dixerat de quibusdam: *Proplerea non poterant credere, quia dixit Isaias, Excaeca cor populi hujus.* Idem cap. 15. dicit de iisdem: *Excusationem non habent de peccato suo.* Et sanctus Augustinus tract. 53. in Joannem, tractans illud: *Proplerea non poterant credere,* monet, ul netnoaudeui propter ejusmodi impotentiam negare liberum arbitrium, aul excusaro peccatum, et rationem insinuat, quia licet caeci non possint videre, tamen possunt ex caecis lien videntes.

Sed occurrci aliquis,atque objicit l incertum furo iudicium Dei. quo in poenam peccati praeteriti aliquos obdurat et excaecal, si in illoium potestate est non excaecari vel obdurari, aul continuo caecitatem, obduralioncmque repellere. Ilcspondeo.- Ccrtitudinem divini iudicii ex eo pendere, quod cum, qui excaecari, atque obdurari meretur. Deus non solum deserit, ac desertione sua vinci sinit ab hostibus, et in peccata varia trahi, atque perduc, sed cliam non dat gratiam congruentem ejus ingenio ad impetrandas vires, (piae est alia occultiior desertionis species, idest. non cum excitai el vocat, quomodo praevidet illi aptum esse, ul sequatur excitantem ct vocantem, cl quamvis non deneget auxilium.quo ille absolute possit auxilium pccrotlamcn certissime videt eum auxilio illo non usurum. Atque ila cujus vult miseretur, el quem vult obdurat; ul dicilur Bom. 9.

Quarto observandum est. hanc desertionem secundum morem loquendi Scripturae recte significari per vocabula actionem exprimentia, quamvis revera non sil actio, sed actionis omissio. Nam in 2. lib. Begum, cap. 12. dicitur David m cidissc Lri.im llelbcum.cum tamen David eum per se non occident, nec jussarii proprie occidi, sed tantum imperavit duci Joab. ul eum constitueret in loco, ubi fortissimum esset praelium, ibique cum de-

recel, ul vinceretur el moreretur. Sic igitur Deus rede dicilur Iradere in reprobum sensum, inducere in lentalionem. miltare operationem erroris, obdurare el excaccare, licet haec omnia non facial nisi permittendo el deserendo.

Neque tamen hinc sequitur. Deum esse causam peccati. aul peccare deserendo homines in tentalionibus, licet David peccaverit, el causa fuerit peccati jubendo Uriam deserere in praelio. Nam Urias innocens erat, nec poterat juste n David, vel Jobo interfici, el ideo peccavit David, cum jussit eum in praelio derelinqui, ul moreretur. At si Urias necem promerisset potuisset utique David eum illa ratione de medio tollere, quamvis tunc etiam vere diceretur causa mortis Urias, tamen neque ipse peccaret, neque esset causa peccati. Animo-nilarum, quorum gladio ille periit. Neque enim David jussit Ammonitis ul Uriam occiderent, sed cum illi sponte sua raperentur ad caedem filiorum Israël, uti voluit David eorum impetu ad necem Iriae. quem relinqui jussit, non ad necem aliorum, quos a praelio subduxit.

Illa quoque el Deus cum aliquos iusto iudicio deserendo Iradit in reprobum sensum, cacaecal, obdurat. in tentalionem inducit, neque ipse peccat, quia iusto deserit, neque est causa peccati; quia non excitat ipse Salanem ad lentandum, el hominem ad consentiendum (nisi ul supra diximus, excitare se non impedire), sed ulitur ulriusque nequitia ad eum puniendum, qui tali poena dignus est.

Porro Calvinus lib. 2. Institui, cap. 4. § 4. admittit Deum scope obdurare solum deserendo: lantici addit esse alia testimonia, quas ultra procedant. *Qualia sunt* inquit, *de Pharaonis induratione. An induravit non emolliendo. Id quidem verum est; sed plus aliquid fecit, quod obstinatione pectus ejus obfirmandum. Satanae mandavit* Haec ille. Scilicet hoc quod ipse dicil de Satana jussu Dei obfirmante cor Pharaonis. ex divinis literis non colligitur: neque ipse locum ullum proferit. unde id probetur. Quamvis exponi facillime posset, ul supra exposuimus illud: *Dominus praecepit Sacerdoti maledicere Davidi.*

Quinio etiam observandum, actionem extraneam el obdurandi interdum tribui in Scripturis etiam illis rebus, quae sunt occasiones potius quam causae ejusmodi actionum. Sic enim dicuntur munera obcaecare oculos sapientum, Exod. 23. et Eccles. 20. Sic creaturae dicuntur factae in insipientium pedibus. Sap. 14. Sic vinum el mulieres apostatare faciunt sapientes, Eccles. 19. Sic patientia Dei aliquo modo indurat, Rom. 2. Caelum cum occasione talium rerum homines excaccantur, vel indurantur, non dicilur Deus eos caecare vel indurare, nisi forte per accidens, sed ipsi homines abutentes rebus bonis, seipsos exonerant el obdurant. Deus enim, cum in Scripturis dicilur excaccare vel indurare, id facit et justus iudex. el ideo non conversionem el poenitentiam, sed poenam el ruinam eorum intendit, qui caecantur vel obdurantur. At cum patienter expectat, vel peccata dissimulat, non poenam el ruinam. sed conversionem el poenitentiam intendit: *Dissimulat*

enim peccata hominum propter poenitentiam, dicilur Sapient. II. el Apostolus ait; *Ignoramus quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit; tu autem secundum duritiam tuam, et impotens cor thesaurizas tibi iram in die irae, et ultionis sui iudicii Dei.* Horn. 2.

Quare patientia Dei ad poenitentiam adducit. ideo qui inde caecantur. non excoecantur. sed excaecantur malitia ipsorum, ul dicilur Sipwt. 5. El vere si Deum excaccare nihil est aliud, nisi patienter expectare, orandus esset Deus. Augustinus recte colligit lib. 5. in Julianum. cap. 3. ul nos excaccant. Igitur loca initio rapitis ducta, quae significant a Deo homines indurari, vel excaecari non possunt commode explicari de quacacatione el obduratione per patientiam, sed de desertionem, ul supra diximus, el ul perspicui, erit, si eorum aliqua percurramus.

Primum testimonium sumptum fuerat ex cap. 9. Exodi, ubi agitur de induratione Pharaonis: Videmus autem in iis locis aliquando tribui causam efficientem indurationis ipsi Pharaoni, quae patientia Dei sumebat occasionem contemnerisum Deum, el obfirmandi cor suum in perditionem non obediendi; aliquando tribui ipsi Deo, quae illa illustrabat, neque movebat per gratiam corii ul videbat congruum illi esse, ul attenderet transieretur. *Videns Pharaon* (inquit Moyses *Eui quod data esset requies, ingravit cor suum, et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus. tunc ce quomodo abutitur Pharaon Dei patientia. dicitur rationem. El rursus cap. 9. Videns Pharaon, yid cessasset pluvia el grando et tonitrua. auxit peccatum, el ingravitum est cor ejus, dsmorum illius, el induratum nimis.* quia viddit illi. gella Dei cessabant, exislimabat Pharaon nili illi: esse periculi, et grandinem ac tonitrua casu accidisse, ideo confirmabat propositum non partit. Sed quia quod cogitaret idem Pharaon, flagellon. cessationem provenire ex precibus Moysis, nascibatur ex justo Dei iudicio, quo decreverat. non raseri Pharaonis, neque cum illustrare el morti: ul videbat ejus ingenio congruum, aptumque esse proplerea iu iisdem locis saepe repetitur, *Induravit Dominus cor Pharaonis.*

Eodem modo explicanda sunt loca similia a Moyses ex Deuteronomio, Josue, libris Regum, exisistia, et ex Apostolo. Illud autem Job: *Qui commuto labium veracium, el doctrinam senum aufert. et qui immutat cor principum el decipit,* non lihi difficultatem. Non enim Deus immutat labium vivacium mentiendo, sed vel permittendo, ul dicitur pianur, ul diximus capite superiore, vel reddentulos el elingues prudentissimos consiliarios. Neque etiam Deus immutat cor principum, faciendo ex bono malum. vel aliquam falsam notitiam inspirando, sed immittendo bonam aliquam copationem, aut certe indifferentem, ex qua lame impediuntur a proposito suo, alque ita decipiantur cum Dei providentia liat, ul non assequantur quae cupiebant.

Exemplum habemus in Absalone qui cum irem suam ex urbe regia expulisset, et cum onus nu perdere desideraret, ul ipse unus regno unire-

so libere polirclur, Dei providentia agente consilium convocat it. el audito consilio Acliilopbe), ac probato, quod quidem nd implendum ejus desiderium utilissimum erat; Deo inspirante, audire voluit etiam consilium Cliu-ai, quod in speciem erat utile.ro autem vera pcrniclosuin:cffccil vero Deus, ut Absalon attenderet ad consilium Cliusai , cl rationes ejus ponderaret,oblitus consilii Acliilophcl, alque ito immutavit cor ejus, ac fecit, ul reprobato consilio Achilopbel eligeret consilium Cbusai, ex quo impeditus csl ab eo, quod maxime cupiebat. Ville lib. 2. Itcg. cap. 1 1.

Simile est quod occidit s. Albanasio. Nam cum io navicula fugeret perscquulorcs suos,Deu inspi- rante convertit naviculam, cl obviam ire perrexerit adversariis, qui per idem flumen eum insequabantur. Egit vero divina providentia, ut illi eum non sgnuscncics, ab illo ipso peterent . quantum inde Athanasius abesset,quo respondento non longe abesse, illi citato cursu descendere festinarunt. Atque ila sine ullo mendacio ab Albanasio, m 1 a Deo potius justissime decepti palpabant, ut inquit Job, quasi in meridie, ct errabant velul ebrii . cum eo magis ab Albanasio recederent.quo se ad eum propius accedere cogitabant. Vide Tbeodoreli historiam lib. .3. cap. 8. vel Iluflini lib. I. cap. 34.

Illud Illicrmiae 20. *Seduxisti me Domine, ct seductus sum* , recte exponitur a s. Hieronymo, quod ambiguitate, non falsilate contigerit. Audiverat enim Illicrmias: *Eccc prophetam in gentibus dedi le*. Et rursus: *Eccc constitui te super gentes, cl regna*. Itaque libenter munus prophetandi assumpserat tamquam contra gentes, a quibus populus Domini vexabatur prophetalurus:ndvcrilil tamen postea, se perpetuo contra gentem suam ct reges suos Domino jubente prophetare, ex quo nullas.et varias calamitates patiebatur. Accedit, quod cum praediceret, capiendam urbem Ilerosoljmam a Chaldaeis, ila loquebatur, ac si slalim id esset implendum, unde cum non ila accideret, putabatur mentitus, et a populo, tamquam impostor deludebatur. Ilia igitur ambiguitate verborum Domini.par- tira quoad gentes, parlim quoad tempus deceptum scdicit, cum aliter videret impleri sermones Domini, quam ante crediderat.

Denique illud Joann. 12. *Propterea non poterant credere. quia iterum dixit Isaias, Excac- til oculos eorum, etc. duobus* modis intelligi potest. Aut enim caussa.cur Judaei credere non possent, erat, quia id praedixit Isaias ila futurum: Aut quia excacanti orant juxta vaticinium Isaias. Si di- i. lur Primum, tunc res est perspicua. Non enim praescientia el praedictio futurorum imponit rebus necessitatem, et ideo solum dicuntur non potuisse cn-dere, quos Isaias praedixit non credituros, quia non poterat fleri, quin eveniret quod propbeta spiritu Dei «venturum praedixerat, quamquam libero rrenlurum esset.Immo non poterat fleri, ul non li- bere eveniret, cum peccatum esset, ac proinde li- bere fecitim, id quod eventurum propheta praedi- xerat. Si datur Secundum, quod etiam est probabi- lius, tunc caecitas erit quidem caussa,cur non possent Judaei credere, sed caussa erit (ut supra diximus) ex hypothesi, non absolute, quia licet dum

excacali erant, credere non possent, poterant la- inen mulari cum Dei gratia,cl ex caecis fleri viden- tes, ct credere.

Simile csl illud Joan.“. *Quomodo ros potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et glo- riam, quae a solo Deo est. non quaeritis?* Nc que enim Dominus dicere volebat, cos absolute non posse credere, quorsum enim loto illo capite et se- quenti cos hortaretur ad credendum, quos sciret m u posse eredem? Sed monebat, desidi rium hu- manae gloriae impedimentum illis esse,quo minus credere possent; cl ideo gloriam humanam con- temnerent, et gloriam, quae a solo Deo est, quae- rerent, si credere el salvi esse cupcrenl.

CAPUT XY.

Explicantur alia Scripturae testimonia.

Quintum el postremum caput ea loca complecti- tur. in quibus dicitur. Deus reipsn operari, cl effi- cere ea, quae mala sunt. 2.Bcg. 12.*Ilaec dicit Do- minus. ego suscitabo super 1c malum dc domo tua. ct foliam umores tuas tn oculis tuis, ct dabo proximo tuo. cl dormiet cum uxoribus tuis tn o- culis Solis hujus. Tu enim fecisti abscondite, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, et in conspectu Solis hujus.* Urget hunc, locum Calvinus hb. 2. Institut, cap. 18. § I.Absa- lon. inquit, *incesto coitu patris Iliorum polluens detestabile scelus perpetrat: Deus tamen hoc o- pus suum esse pronuntiat. Verba enim sunl: Tu fecisti occulte, ego vero palam faciam, cl coram Sole hoc.*

Similia sunl illa:Eccc positus csl hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel, Luc.2. Et apertius: *Eccc pono in Sion lapidem offensio- nis, et petram scandali, Bom. 9.* Ubi Deus ipse (ut expendit Beza) dicit se ponere in Sion lapidem offensionis, cl petram scandali. Addit Beza in re- sponsione ad Castallioncm de aeterna Dei praede- stinatione in refutatione secundae calumniae, lo- cum illum Ephes. I. *Qui operatur omnia secun- dum consilium voluntatis* suae.Quem locum sine ulla exceptione de omnibus omnino rebus, quae in mundo limit, intelligendum osse contendit.ut sen- sus sil, Omnia, quae fiunt, sive bona, sive mala, Deo non solum praesciente et permittente, sed et- iam volente, decernente et operanto fieri. Sed cx iis, quae supra dicta sunl, facile erit haec testimo- nia explicare.

Qucd enim Primo loco dicitur, de incestu Absa- lon. dicitur Deus malum illud fecisse,non qua cul- pa Absalonis, sed quitt poena Davidis erat. Quam- vis enim malum esset Absaloncm peccare, quod non vrdebat. sed prohibebat Detis, bonum tamen ac justum erat puniri Davidem. quod voluit ct fe- cit Deus. Fecit autem non incitando Absaloncm ad malum, neque illud ei suadendo, vel imperando, sed permittendo, cum facile *impedire* posset, vel etiam voluntatem ejus *ad* mulla scelera inclinatam avertendo el cohibendo ab aliis, atque ad hoc u-

num illi viam aperiendo, idesl. sinendo ruere in hoc, non sinendo ruce in alia.

Porro ejusmodi permissionem secundum morem Scripturae, dici posse opus Dei. sive facientis, sive imperantis perspicuum esl ex historia s. Job, ubi dicitur Deus afflixisse s. Job, cum tamen ex historia illa constet, diabolum non a Deo fuisse incitatum, ul affligeret Jobum, sed solam Dei permissionem optasse cl impetrasse.

Illa vero loca ex Luc. 2. cl Hom. 9. de Christo posito in ruinam, et in petram scandalum. non significant a Deo Christum ideo fuisse missum in mundum, ul esset caussa, vel occasio ruinae, vel scandalum, sed missum quidem ul esset caussa salutis, tamen futurum eliam fuisse, ul esset occasio ruinae el scandalum, non ipso praebente occasionem, sed hominum malitia eam accipiente. Da s. Fulgentius lib. I. ad Trasimundum regem. cap. I. tractans haec loca: *Lapis ille, inquit, qui ab aedificantibus reprobatus, in caput factus esl anguli, quibusdam pravae credulitatis caecitate possessis lapis offensionis. et petra scandalum efficitur.* Et paulo infra: *Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem inultorum: ibi ergo viate credentibus ruinam perfidia generat, ubi recta credulitas fideles exaltat.* Non itaque lapis ipse a Deo positus, sed caecitas in eum offendentis idesl, perfidia, ruinam generat. Sic etiam Theodorus qualesi. 12. m Exod. adducens haec loca, et praeterea illud Joan. 9. *Ego in iudicium veni, ut qui non vident videant, el qui vident caeci fiant*, monet non fuisse scopum Dei Christum mittentis, ut videntes caeci lierent, et stantes ruerent, vel ambulantes in petram offenderent. sed Scripturam indicasse, id quod futurum erat. Quemadmodum eliam quod legimus Joan. 2. *Solvite templum hoc, et ego in triduo excitabo illud*, non significat, imperatum fuisse a Christo Judaeis, ut illud facerent, sed eos id facturos fuisse praedictum. Et cum ait Jtidae Joan. 13. *Quod facis, fac cilius*, non ei mandavit prodicionem, sed indicavit, brevi eum facturum, cl impleturum, se permittente, quod jam diu desideraverat.

Sententia igitur Simeonis haec est: *Ecce positus esl hic in ruinam, el in resurrectionem multorum.* hoc est, Ecce a Deo missus esl Christus, qui multis cum propter passionem et ignominiam crucis despicientibus erit occasio ruinae, nullis autem in eum fideliter credentibus erit caussa resurrectionis et salutis. Eadem est sententia b. Pauli ad Horn. 9. Quod enim ipse ait: *Ecce pono in Sion lapidem offensionis, el petram scandalum*, hunc habet sensum. Ecce pono in Sion lapidem, qui erit lapis offensionis cl petra scandalum. Nam et Simeon et Paulus ad prophetiam Isaiac respexit, quae habetur cap. 8. ubi non dicitur Deus facturum, ut Christus sil in ruinam, et iu petram scandalum, sed simpliciter praedicatur Christus futurum in ruinam, el in petram scandalum, occasionem videlicet ruinae, el scandalum accipiente hominum caecitate ex Christi passione cl modo: *Dominum, inquit, exercituum ipsum sanctificate, ipse pavor vester, el ipse terror vester, el erit vobis in sanctificationem: in lapidum autem offensionis el in petram scandalum*

duabus domibus Israel, in laqueum, cl in ruinam habitantibus in Hierusalem; cl offendent ex eis plurimi et cadent el coalescent el irretientur cl capientur.

Quod autem b. Paulus ait: *Ecce pono in Sion lapidem*, sumplum esl ex cap. 28. ejusdem prophetae, ubi Deus per huiusmodi dicit: *Ecce mitia in Sion lapidem angularem*, probatum, cleri. in fundamento fundulum. Sed quii conjunxit Apostolus haec verba diversorum cupitum Inultam sententiam, ideo paulo durius loqui visu est. Sed si exponatur ul diximus, omnia cohaerebunt, neque diversa videbitur sententia Isaiac a senii Pauli, nimirum posuit Deus in Sion lapideam, qui ex intentione ipsius Dei esset angularis, pretiosus, electus, ul dicitur cap. 28. quamvis ex incredulitate hominum futurum esset etiam nullum in lapidem offensionis el petram scandalum.

Illud denique Ephes. I. Qui operatur omnia et eundem consilium voluntatis suae, in quo apostolus rismos suos tamquam in optimo fundamento lapide construxit, nihil omnino facit ad rem. Non enim apostolus dicit. Deum operari omnia absolute, id est in mundo, tam bona, quam mala, cura, et consilio. Irario Deus oderit peccata, el nihil faciat contra. quae odit, ul legimus Sapient. II. Senlenihq. Apostoli esl, Deum operari omnia, quae operato, non temere, neque invitum, sed libera el prudenter, id enim esl secundum consilium voluntatis suae. Quemadmodum viri prudentes dicuntur in rebus mature agere, non quod omnia ipsi agant, sed quod quidquid agant, cum consilio agant.

Itaque s. Hieronymus quasi Herae commentarium praevideisset, ita scripsit in hunc locum: *Operatur. inquit, omnia Deus secundum consilium voluntatis suae: non quo omnia, quae in mundo fiunt. Dei voluntate, cl consilio peragantur, quin cl mala Deo poterunt imputari) sed quoniam niversa. quae facit, consilio facit cl volente. quod scilicet el ratione plena sine el poietate facientis.* Adhuc si daremus Bezae in his Apostoli verbis significationem omnia omnino Heri in Deo. qui in mundo Hunt, non tamen inde sequeretur, peccata, quae ab hominibus fiunt, etiam a Deo fieri. cum peccatum facere, non sil facere, sed deficere, neque peccatum sit res aliqua, sed corruptio rei alijus. Quemadmodum autem Deus facit qui in quid in actione mala inest rei et boni, et tamen non sit auctor corruptionis cl defectus, qui in actione illa cernitur. explicuimus cap. 5. cl rursum explicabimus cap. 17.

CAPUT XVI.

Explicantur loca aliquot s. Augustini, quae in speciem favere videntur adversariis.

Post loca Scripturarum objiciunt Calvinus et Illud 7a testimonia quaedam s. Augustini ex lib. 3. contra Julianum, ex enchiridio, el ex lib. de gratia libero arbitrio, Illa igitur, el alia, quae nobis inierim occurrunt, breviter explicabimus.

Incipiamus n̄ primo tomo operum ejus. l. lib. 9. confess. cap. 8. sic loquitur s. Augustinus de saucia. 'lonica, quae in pueritia per convicium famulae curata est uinolentia. cui dedita esse coepit: (uid, inquit, cf/ isfi *Deus meu*»? unde curasti? unde sana; di? nonne *protulisti durum et acutum ex altera anima convicium. tamquam medicinale ferum, ex occullis provisionibus tuū. et uno ictu putredinem illam praecidisti?* Ille jam Calvinus, si in liunc locum incidisset, dicere non dubitaret famulam illam a Deo incitatam et compulsam fuisse, ul dotnimie suae, conviciaretur: Itaque significari illis verbis, Nonne protulisti durum et acutum ex altera anima convicium. Sed aliam omnino foisementem s. Augustini, ex verbis ejusdem m extremo capito positis intelligitur: *Tu Domine, inquit. rector coelorum et terrenorum, ad usus tuos contorquens profunda torrentis fluxum saeculorum ordinans libulum. etiam de alterius animae insania sanasti alleram, ne quisquam cum hoc advertit, potentiae suae tribuat, si verbo ejus alter corrigatur, quem vult corrigi.* Ex his enim verbis intelligimus, non fuisse n̄ Deo incitatam, vel compulsam famulam illam ad convicium. sed convicium illud-jani animo conceptum. et foras per voces erumpens a Dei providentia ordinari in luisse ad vitium Monicae sanandum. Aequo enim Deus lons est, unde turbulenti scelerum torrentes manant, sed artifex est mirabilis, qui ad usum suum torrentes illos perse fluentes contorquet. et ordinat ad bonum aliquod perficiendum.

Itaque dicitur Deus protulisse convicium illud ex anima famulae illius tamquam ferrum medicinale ex occultis provisionibus suis, quia non poterat famula illa convicium concipere, vel proferre, nec alio lemporc. alio loco, m̄ alium personam, quam Deus permisisset, Deus aulcm non peimisit ab illa convicium concipi, nui proferri, nisi quod utile esset n̄. 'lonicam cui nudam, et illo tempore cl loco solum permisit, quo lemporc et loco praevidit utile fore ad Monicae sanitatem.

Aliud testimonium extat iii enchiridio, cap. 100. quod a Calvino cl̄ lleza non semel citatur. Sic igitur loquitur s. Augustinus: *Propter namque magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, ul̄ miro cl̄ ineffabili modo, non fiat praeter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus fit voluntatem, quia non fieret. si non sineret: neque utique nolens sinit. sed volens, nec sineret tonus fieri mala. nisi omnipotens, etiam de malo, facere posset bene.* Duo quaedam ex hoc loco adversarii colligunt. Pruno, mala seu peccata nou fieri praeter Dei voluntatem, proinde velle Deum, ul flant; recteque ab ipsis dictum esso decreto el voluntate Dei, Adamum lapsum esse. Secundo, licum permittere mala nou invitum, nec otiose spectantem, sed volentem. n̄ per hoc inanem esso catholicorum distinctionem, qui dicunt mula lien m̄ Deo volente, sed Deo permittente, quasi permissio non inc̄ ludat voluntatem. Sed non erit difficile ic̄ spondere. si prius breviter explicemus, quemadmodum se habeat voluntas Dei erga peccata.

Dico igitur; Deum erga peccata non habere positive velle aut nolle, sed negative non velle: non

habet Deus positive velle peccata, quia bonus et justus est. Nec esset bonus et justus, si peccata (id est. mala) iniquitates vellet. Non habet etiam positive nolle, quia omnipotens est. neque esset omnipotens, si aliquid fieret ipso invito. Fieret autem aliquid ipso invito, si fieret aliquid, quod ipse lien nollet. Non igitur habet velle, aut nolle, sed non velle, juxta illud psal. 5. *Aon Deus volens iniquitatem tu es.*

Sed occurrit Bc̄za in responsione ad acta Colloquii Mompelgardensis, pagina centesima octuagesima tertia, ac dicit, si Deus respectu peccatorum non habeat velle aut nulle, sed tantum non velle, sequi ut eorum, quae in mundo geruntur, longe maxima pars liat Deo vel imprudente, vel non curante, quorum illud ab ejus providentia, istud ab ejus potentia penitus est alienum. Respondeo* Neutrum sequi, nam etiamsi Deus non velit peccata fieri, tamen novit ea futura et posset impedire, si vellet: proinde non fiunt eo imprudente; praeterea vult non impedire, vult permittere, vult ordinare, vult punire: Proinde non fiunt eo non curante, et quasi otiose spectante. Neque nos dicimus: quid in superiore pagina idem Bc̄za reprehendit, divinam providentiam non se extendere nisi ad mala ordinanda, et quasi limitibus definienda. ita ul̄ moliri possit Satan contra Ecclesiam quidquid ei libuerit, quamvis non quidquid libuerit perficere queat. Non inquam. hoc solum damus providentiae Dei, sed etiam addimus, nihil fieri posse, nisi Deo permittente, ac per hoc. non solum non perficiet Satan contra Ecclesiam, quidquid ei libuerit, sed quidquid ei permittere Deo placuerit.

Observandum est praeterea id, quod diximus, Deum respectu peccati non habere positive nolle, debere intelligi de voluntate beneplaciti, quae absoluta est. Nam habet Deus nolle fieri peccata, voluntate signi, quae non absoluta, sed conditionala est. Voluntas enim signi, dicitur praeceptum, sive prohibitio, quae voluntas ideo conditionala dici potest, quia cum Deus praecipit, ut aliquid non liat, simul addit poenam, si liat. Proinde cum aliquid prohibet. non absolute vult illud non fieri. sed vult aut non fieri, aut puniri eum, qui facit. Quare semper invicta manet voluntas divina, neque ei ullo modo resisti potest. Nam etiamsi aliqui legem ejus praevaricentur, et faciant quod ipse lien prohibuit, non tamen evadunt supplicium, quod ipse idem praevaricatoribus comminatur.

Ex his testimonium s. Augustini facillime poterit explicari. Dicit enim non fieri praeter ejus voluntatem, quod scilicet contra ejus voluntatem, non quia ipse vehi illud fieri, sic enim sc̄cum ipse pugnaret. sed propter alias duas causas, quas ibidem idem auctor posuit. Prima causa est. quia (ul diximus) cum Deus peccata prohibet, nou simpliciter vult non fieri, sed aut non fieri, aut puniri eum. qui facit. Altera causa est. quia licet Deus non velit peccata fieri, tamen vult permittere ulliant, ordinaturus illa pro sua infinita potentia et sapientia in bonum.

Priorem causam ponit Augustinus io praeecedentibus verbis, dum sic ait: *Haec sunt magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, et*

lam sapienter exquisita, ut cum angelica el humana creatura peccasset, idesl, non quod Hie, sed quod voluit ipsa, fecisset, eliam per eandem creaturae, voluntatem,qua factum est quod creator noluit, impleret ipse quod voluit, bene viens el malis,tamquam summe bonus ad eorum damnationem. quos juste praedestinavit ad poenam, cl ad eorum salutem, quos benigne praedestinavit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos perlinet, quod Deus noluit (voluntate signi) fecerunt, quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo efficere voluerunt. Iloc quippe ipso, quod contra voluntatem Dei fecerunt. de ipsis facta est voluntas Dei. Ecco qua raliione non flat praeter Dei voluntatem,quia videlicet facit ipse dc peccantibus quod vult, dum eos aeternae damnationi, quam peccantibus fuerat comminatus, addicit.

Posteriorem caussam ponit in verbis sequentibus, sic loquens: *Proplerea namque omnia opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, ul miro et ineffabili modo non fiat praeter ejus voluntatem, quod contra ejus fit voluntatem, quia non fieret, si non sineret.* Ideo igitur non limit peccata praeter Dei voluntatem» quia nnn lièrent si non sineret. ac per hoc licet non habeat Deus velle fieri, habet tamen vdlc permittere.

Sed (inquiunt adversarii) velle permittere includit velle Deri. Num hic subjicit Augustinus: *Non utique sinit nolens, sed volens.* Et paulo ante cap. 95. *Non ergo, inquit, fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ul fiat, vel ipse faciendo, libi s.* Augustinus aperte dicit, Deum velle fieri id, quod simi fieri. El cap. 96. dicit, bonum esse ut mala sint. *Quamvis,inquit, quae mala sunt, in quantum mala sunt, non sint bona; tamen, ul non solum bona, sed eliam sint el mala, bonum est.* Quod autem bonum est, Deus vult, igitur mala esse, seu lieri Deus vult. Addit Petrus martyr in cap. 9. episl. ad Roman, vocem permissionis in Scripturis significare eliam voluntatem ct operationem Dei. non solam negationem. El allegat illud I. ad Corinth. 16. *Speio me aliquantulum temporis manere apud vos. si Dominus permiserit.* El illud ad llebr. 6. *El hoc faciemus. siquidem permiserit Deus.*

Respondeo: Proprie permittere non includere velle, sed non nolle, sive non impedire, cl verissimam esse theologorum catholicorum doctrinam, qui dicunt Deum velle bona.mala autem non velle, sed permittere; el longe aliud esse velle fieri mala el velle permittere, ul fiant mala. Siquidem velle lien mala, est malae voluntatis,quae vel delectatur malis, vel uti vult cis ad bona, contra illam regulam, *Non sunt facienda mala, ul eveniant bona.* At velle permittere mala potest esso bonae voluntatis, ac praesertim in summo rerum omnium moderatore, ad quem spectat non impedire cursum rerum quamvis dcfeelibilium, ul hinc ostendat Primum, quid per se possil liberum arbitrium.Deinde quid ejusgratiacbeneficium.jusliliaeque iudicium, ul loquitur s. Augustino lib. de correptione el gratia, c< p. 12. Cum igitur idem Augustinus dicit, Deum permittere mala non nolenlem, sed volentem, intelligimus Deum permittere non invitum,

sed volentem permittere. Non autem proprie v. lentem illa fieri. Cum vero dicit, nihil posse flieri, nisi Deus velit fieri, aul sinendo ul fiai, aul ips faciendo, ipse se explicat. Non enim diceret, «cl sinendo, aul faciendo, si proprie Deus vellet lini tam bona, quam mata. Nam Deus voluntate egit. El ideo quidquid vult fieri, Illi, ct ideo filii, qui ipse volendo facit.

Itaque si Deus vellet fieri mala, non permetteret, sed faceret mula. Quorsum ergo Augustinus distingueret permissionem ab opere, dicens, auls: nendo ut fiat; aul ipse faciendo, si existimant, Deum proprie velle tam quae facil, quam qua permittit, cum non ignoraret, Deum volendo bure? Sententia igitur ejus loci talis est, Nihil pote! fieri,nisi Deus velit fieri,saltem per accldens.idtii, nisi velit permittere ul fiat ab aliis, nul eluiuv.. ipse illud procurare el facere.

Porro quod adjungit, bonum esse, ulsinlnul;, eodem modo explicandum est, videlicet bom esse, ul sint Deo pcrmillcnle. non Deo agente ti volente: quod est per accidens esse bonum, cw conjunctum est cum aliquo perse bono.M ' - ; per se nihil ornamenti adferunl rebus caetera,limen ordinata a Deo, el suo loco posita, fatizl. res bonae magis emineant, ul idem Augustinus decet in eodem lib.c. 11.qui eliam de eadem re: c liquitur in lib-3.de libero arbitrio,cap.9.*Quomodwiquit.juste peccata punit.quae si defuissent, crlura ejus plena ct perfecta non cselflhc nq :. detur, non ipsa peccala.yel ipsam miseriam infectioni universitatis esse necessaria, sed«', mas, in quantum animae sunt, quae si telini. peccant, si peccaverint, miserae/iunl.* Ihceille. Quare non tam est bonum, ul peccata sint, q r ul ordinentur.pos'caqiiam Deo periniUcnleciisiu:

Quocirca s. Augustinus ex eo quod dixilbonu*. est, ul mala sint, nim colligit, Deum velle mala, sed lanium permittere.Haec enim sunt verba cjl-- *Nec dubitandum est, Deum facere bene. eliam: vendo fieri, quaecumque fiunt male, lion tnua hoc nisi justo iudicio sinit cl profecto bonum o: Quamvis ergo quae mala sunt, in quantam wila sunt, non sint bona: tamen ul non solum liina. sed etiam sint cl mala, bonum est. Namnisi esset hoc bonum, ut essent et mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotente bono. Cui proft clo quam facile est, quod vult facere, (ani faali est. quod non vult osse non sinere.*

Neque in Scripturis ullus est locus,ubi voi permittere) non possil recte exponi dc proprie dah permissione,quae non significat velle, sed non impedire. Nam quod dicilur 1. Corinth. 16.*Speror apud vos aliquantulum temporii permansurum, si Dominus permiserit.*, rectissime inlelligilur dictum esse pro eo,quod est,si Dominus non impedierit.Saepe enim Apostolus cogitabat aliquo Ire.ClDominus alio eum destinabat.Actor. 16. Transeunto autem Phrigiam el Gallitiae regionem velati na: a Spiritu sancio loqui verbum Dei in .-lsia.Cum i vissent autem in.Uisiam,lentabant ireinlil/iiniar. et non permisit cos Spiritus Jesu. El u! Roman. I. *Nolo autem vos ignorare fratres, quia saep* proposui venire ad vos, el prohibitus swn wqut l*

ndfiUC.Quoil clinm dicilur llebr.G.El hoc *faciemus siquidem permiserit Dominus,eundem* sensum habet. Scrlbilenim Apostolus nulle se amplius de rudimentis fidei disserere, de poenitentia ab operibus inorlui-.de Baptismo,impositione mnnuuin.cl similibus, sed de ns, quae ad perfectionem vitae Christianae perlinent. Addit liutoni; Siquidem permiserit Dominus, quin videlicet ignorabat,an Deus permissurus esset eum facere, an ad alia opera vocaturus. Ostendit enim his verbis.se omnino pendere i providentia Dei. el quae Deo annuente aggreditur. eadem Deo volente pcill< eie,aut eo impediente dimillere.

Aliud lcslimOnium rursus objiciunt Calvinus, cl Benin eodem enchiridio cap. 101. ubi sic loquitur s. Augustinus: *Aliquando bona voluntatehomo<) vidi aliquid, quod Deus non vult; el rursus peripotest, ut hoc velit homo voluntale mala, quod Deus vult bona. Tantum interest quid velle luimini, quid Deo congruat, el ad quem /inem suam quisque referat voluntatem, ul aut approbetur, aul improbetur.* Videtur enim his verbis Augustinus admittere, Deum velle ni ipsum, quod volunt homines mali, dum mala operantur; sed ideo bonam esse Dei voluntatem, quia bona mlenlionc Deus vult, quod impii mala intentione volunt.

Sed facillime id solvitur. Nani in bis rebus, quae sunt per se malae,el in nullo casu possunt Heri bene, ntiniquam Deus vult id, quod volunt homines mali. In rebus nnlcm.quac sunt malae ratione praecepti positivi eas prohibentis, ani alicujus circumstantiae, facile fieri potest, ul Deus bona voluntate velit, quod mala voluntate volunt homines mali, el quod nolunt bona voluntale homines boni; ila ul magis congruant cum bona voluntale Dei illi qui nolunt, quam illi qui volunt, quod ipse vult. Exempla sunt in eodem loco s, Augustini, vult Deus aliquem hominem mori, quia id merentur, ejus peccata; voluntas haec Dei justa est, ac per hoc bona: forte etiam vult hoc Deus, quin praevidet illum, si diutius vivat, gravius peccaturum. et atrocius apud inferos puniendum,ex quo non solum justa, sed etiam misericors est voluntas Dei, quae vult illuui de medio tolli. Contingit autem.ut filius ejus,non quia scitpalrcm mereri mortem,aut gravis peccaturum, si vixerit, \$ed quin eum odit, nul cupit cito possidere paternam haeredilnlem, velit eundem inori; sine dubio haec filii voluntas quamvis id velit.quod vult elDeus, iniquissima est. Tenetur enim illius parentes diligere cl juvare, ac multo magis non odisse. Proinde magis congrueret cum bona Dei voluntate voluntas hujus filii,si nollet quod vult Deus, quam nunc congruat, quando vult, quod Deus vult.

Sed non potest ullo modo ex his colligi, Deum esse auctorem, peccatorum, nul velle peccata fieri. .Vim cliamsi Dims vult aliquando id, quod peccator vult, non tamen vult Deus, ul ille hoc velit, immo contrarium vult, saltem voluntale signi, qua prohibuit illi, ne id vellet. Quod si Deus filio imperaret, ul parentem occideret,sicut imperavit Abraham ni occideret filium, tunc non mala voluntale filius vellet mori parentem suum, dum id non odio pa-

Ifcuuvmn Vol. IV.

tris, sed ut obsequeretur Deo jubenti id vellet. Sin autem Illius non habeat Dei mandatum de parenti*, occidendo, el tamen forte noverit,Deo placere utis moriatur, non debet quidem obmurmurare Deo, sed contra potius eum laudare, ct acquiescere in ejus voluntale, paratus aequo animo ferre mortem patris, cum acciderit: sed intérim ci déesse mm debet, quia mandatum habet honorandi parentes, cosque juvandi ac suslcntatidi;e.l placebit sine dubio Deo studium lillii in p.ircnle conservando, licet ipse aha via sibi nota,parentem illum occidi decreverit.

Sequitur Aliud testimonium, quod objiciunt cx hb. G. de Genesi ad hieram cap. 15. ubi legimus, voluntatem Dei esse rerum necessitatem, atque id necessario futurum, quod Deus voluerit. Utitur hoc testimonio Calvinus lib. 3. Instil, cap. 23. § 8. ul probel, Deus decrevisse ab aeterno, ac voluisse.ul primus homo peccaret, cl cum tuta posteritate in damnationis reatum incurreret.

Se<l facilis est responsio. Fatemur enim,id omne, quod Deus vult, infallibilitrr impleri. D< i enim voluntati nemo resistere potest. Se-! probandum erat Calvino, Deum ex sententia b. Augustini voluisse, ul primus homo peccaret. Nam in loco citato non huc scribit s. Augustinus, sed disserit de creatione hominis, ac du it. hominem formatum cx limo, quia Deus ita voluit, neque id repugnare caussis naturalibus generationis humanae, quia Deus dedit illis caussis, ul inde possil homo generari, non autem suam potestatem illis caussis alligavit.

Almd testimonium objicmnlcx hb. 5. contra Julianum cap. 3. ubi tractans illud: *Tradidit eos in passionem ignominiae etc. Sequitur, inquit.Propter hoc tradidit illos Dens in passiones ignominiae. Audis Propter hoc: et quaeris inaniter quomodo intelligendus sil. tradere beus.multum laborans. ul ostendas cum tradere deserendo.* Quibus verbis videtur s. Augustinus,non admittere explicationem illam.quam nos supra scquuli sumus, quod Deus deserendo tradat.

Despondeo: A s. Augustino non reprehendi Julianum. quod dixerit, Deum tradere dcserendo.se l quia dixerit, unum peccatum non esse poenam alienus peccati, el existimaverit, id bene probari, si ostendisset, Deum tradere deserendo. Itaque ipse s. Augustinus demonstrat. unum peccatum esse poenam alterius peccati, sive Deus tradat homines desideriis suis deserendo, sive alio modo, ac per hoc inaniter laborasse Julianum, ul ostenderet. Deum tradere deserendo: ludis, inquit, *Propter hoc. cl quaeris inaniter quomodo intelligendus sil tradere Deus, mullum laborans, ut ostendas cum tradere deserendo. Sed quomodolibei iradat. propter hoc tradidit, propter hoc deseruit. Curavit enim Apostolus dicere, quanta poena sii tradi passionibus ignominiae, sive deserendo. sire alio vel explicabili. vel inexplicabili modo, quo facit haec summe bonus, ct ineffabiliter justus.*

Adhoc reprehendit Augustinus Julianum, quo l per (deserere) non intellexerit,destituere, seu non juvare cadentem, sed pcrmillcre.ul quis in desideriis. in quibus jam erat, haereat : no demonstra-

Augustinus, tradi in desideria, non esse permittere. ul in nliquo sint desideria mala, sed deserere, ac deserendo sinere, ul desideriiis malis consentiat. Sic enim loquitur Augustinus ponens. cl reprehendens verba Juliani: *Jam flagiliorum, inquis, desideriiis aestuabant. El adjungis. ac dicis quomodo ergo per potentiam tradentis Dei putandi sunt in talia facta cecidisse? Quid ergo plus factum est, obsecro te. aul ut quid diceret, tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, si jam erant possessi quodammodo malis desideriiis cordis sui? bum- quid autem consequens est, ul si habet aliquis cordis desideria mala, jam cliam consentiat eis ad committenda eadem mala? ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis; utique ul consentiendo eis possideatur ah eis, quod fit cum divino judicio (raditur eis.*

Quod autem s. Augustinus non reprehendat, sed approbet. Deum Iradere deserendo. palet ex sequentibus verbis: *Cum ergo, inquit, dicitur homo tradi desideriiis suis, inde [Urens, quia desertus a Deo cedit eis, atque consentit, vincitur. trahitur, capitur, possidetur, a quo enim quis devictus csl, huic el servus addictus est; cl [it < i peccatum consequens praecedentis poena peccati.*

Sed objiciunt rursus ex eodem capite illa verba: *Quid csl autem quod dicis, cum desideriiis suis traditi dicuntur, relidi per divinam patientiam intelligendi sunl, non per potentiam in peccata compulsi? Quasi non simul posuerit haec duo idem iposlolus, el patientiam, el potentiam, ubi ait, si autem volens Deus ostendere iram, cl demonstrare potentiam suam, attulit in mulla patientia vasa irae, quae perfecta sunl in perditione.* Ubi videtur s. Augustinus concedere, aliquos a Deo per potentiam in peccata compelli.

Respondeo: Recte s. Augustinum doccre contra Julianum, Deum tradere aliquos suis desideriiis, non esse per solam patientiam deserere, quasi ideo solum dicatur Deus Iradere aliquos suis desideriiis, quia eos patienter tolerat, el impunitos ad tempus relinquit. Nam nliogui, ul cap. seq. idem Augustinus colligit, qui a Deo petit, ne Iradal desideriiis suis, id peteret. ne sit patiens erga se bonitas ejus. Quare ex hoc loco perspicue inleiligiinus. Julianum non accepisse desertionem Dei pro destitutione auxilii divini, ul nos cum Augustino accipimus, sed pro simplici permissione cl tolerantia, quomodo fatemur, non sola desctliione Deum tradere aliquos desideriiis suis.

Porro non solam patientiam. sed etiam potentiam Dei cerni in obduratione peccatorum, duobus modis intelligi potest, juxta mentem s. Augustini, Primo. quia linis obdurationis est. ul punitione peccatoris obdurati, quae sine dubio mirabilis el horribilis erit, appareat justitia cl potentia Dei. El lioc habent verba Apostoli ab Augustino adducta: *<Si autem Deus volens ostendero iram et demonstrare potentiam suam, etc.* Et rursus: *In hoc ipsum excitavi te. ut ostendam in te potentiam meam.* .Aequè dubitari polesl. quin Deus potentiam suam magis ostenderit in flagellis el submersione Phnraonis obdurati, quam in ipsa ejusdem Pharnonis obduratione. Secundo: Quia Deus non solum dese-

rit peccatores, cum cos tradit desideriiis cordi» eorum, sed etiam cum eorum malas voluntatis, qu ipse, non fecit, sed futuras non ignoravit, ita mirabiliter torquet, regit, ordinat, ul cx cis bununi tli cial cl faciat, ul etiam invitae, ac nolentes sibi xerviant, cl hoc ipso quod libenter faciunt, justo Dti judicio gravissime puniantur.

Quare potest rectissime dici, Deum per politi- am tradere aliquos desideriiis suis, cosque per po- tentiam cxcaecare cl obdurare, non quidem quot deserere, non illuminare, non emollire, ad poter- liam pertineat, aul quod Deus positive od imlua compellat, aul impellat, sed quia (ul diximus, u explicuimus fusius cap. 13) mirabili potentia n, : corda etiam impiorum, el impediat, ne nliujpciti- cianl, concolor, velint, cogitent, quam quod ip: permittit, ipsamquo culpam eis vertat in poeo. et ad multa bona malis eorum volunlalibusApsi sumine potens. summeque bonus utatur. Atque l; csl. quod scribit idem Augustinus, in hoc ipsolib. .>. contra Julianum cap. 4. cum ait: *Facit miris cl ineffabilibus modis, qui novit jwtajn- dicia sua non solum in corporibus liomiiium. Kd et in ipsis cordibus operari, qui non facilvilun- lates malas, sed utitur eis ul voluerit, cmn ali- quid inique celle non possil.*

Quamvis autem admittamus juxta mentem s. Augustini, Deum per potentiam tradere impiosde- sideriiis suis, cosque cxcaecare el obdurare: a j lamen admittimus, impios a Deo per polcnliaia ii peccata compelli. Nam neque hoc loco s. Augei- nus id usquam dicit, cl in aliis locis a nobis iupi citatis, saepe contrarium dicit. Unum locum l. notare suUiciet, trad. 53. in Joan. Fecerunt, i. quit, *Judaei peccatum, quod eos non tompnl facere, cui peccatum non placet, sed factures t- se praevidit, quem nihil latet.*

Alia testimonia proferunt ex lib. de gratia clli- bero arbitrio cap. 20. el 21. Nam cap. 20. sick- ginnis: *Scriptura divina, si diligenter inspiciat- lur, ostendit, non solum bonas hominum rohui- lates, quas ipse facit ex malis. sed cliam ilk. quae conservant saeculi creaturam. ita esse ir. Dei potestate, ul eas quo voluerit, quando ink l rit, faciat inclinari, vel ad poenas quibusdnn ingerendas. vel ad beneficia quibusdam pracsloi. da, sicut ipse judicat, occultissimo quidem judi- cio, sed sine ulla (Jubilatione justissimo. Etiifn- Voluntatem proprio vitio malam in hoc peccatur judicio suo justo et occulto inclinavit.* El cap. 2t *Operatur Deus in cordibus hominum ad incli- nandas eorum voluntates quocumque voluerit, sire ad bona pro sua misericordia, sire ad iiki i pro meritis eorum, judicio ulique suo aliquant aperto, aliquando occulto, semper autem just'?*

Respondeo: Ilaec loca jam cssc explicata supe- rius, videlicet cap. 13. siquidem eo loco osten- mus cx lltigone Victorino, qui Augustinum sequu- lus est. Deum opérai i in cordibus inclinando ml i- num mulum potius, quam ad aliud, non quiden. i malitiam inserendo, aul inclinata corda ad bonum, pervellendo, sed inclinato vitio proprio ad malum, impediendo ne ferantur in aliud, el non impedienda ul ferantur in hoc. Id quod idem Augustinus in hoc

libro indicat, cum ail cap. 20. Deum inclinore voluntatem proprio vitio malam. 1,1 cum apertius , cap. 23. concludit, dicens: *Cum ergo auditis, ego Dominus seduxi prophetam ilium, el quern vull induret, ejus merita cogitate,quem sic obdurari, rd «educi *permisit*.IAn vides.ipsam permissionem seductionis cl obdurationis judicio divino tnbut, quia videlicet, nisi id mererentur hominum peccata. Deus cos non ila sedutfi, neque obdurari sineret.*

Aliud testimonium objici solet cx lib.de correpi, ei gratia cap.7.ubi sic loquitur s. Augustinus.*Cum, inquit, audimus, nonne ego vos duodecim elegi, dumis eæ vobis diabolus est: illos debemus in Itlligere electos per misericordiam, illum perjudicium. Illos ergo elegit ab obtinendum regnum suum; illum ad effundendum sanguinem suum.* Quod si Christus elegit Judain ad opus prodicionis, unde sanguinis effusio sequula esi , cerlc videtur ommno voluisse el ab aeterno decrevisse, ul Judas illud immane scelus perpetraret.

Itespondco: Christum praescivisse ab aelerno Judam.si permitteretur, fore pecuniarum cupidum; et cx ea cupiditate magistri sui ac Domini scelestissimum proditorem, cl simul praevidisse,quantum boni ex illo scelere ipse ehccre posset; si illud permitteret, cl ideo decrevisse omnino permittere. Hoc aulcm permissionis decretum, ex quo inblhbiliter sequebatur sanguinis sui effusio.vocat Viguslinus electionem Judae ad effundendum sanguinem suum. Nam paulo ante dicil. Judain fuisse electum ad opus, cui congruebat. Quibus verbis signillcat, Judutn per se illi operi congruisse cl ideo salis fuisse, ut Deus illum permitteret facere , quod cupiebat. El paulo post idem explicat apertius his verbis: *Ab illo quippe electus est, qui nō di bene uti etiam mulis, ut per ejus opus damnable, illud, propter quod ipse venerat, opus venerabile compleretur.* Itaque Christum elegisse Judain ad effundendum sanguinem suum, nihil est aliud, nisi Christum decrevisse uti mala voluntate Judae, quam se permittente in eo futuram praenoverat, ad passionem suam,el mundi redemptionem peragendam.

Postremo addunt Calvinus in lib. 3. Instil, cap. 23. §7. cl Theodorus Bezn in responsione ad acia Colloquii Moinpelgardeosis, pag. 135. testimonium sancti Augustini ex hb.de correpi.el gratin.cap. 10. dprobandum,mala non solum praesciri,sed etiam decerni a Deo cl lapsum Adami non solum a Deo praecognitum,sed cliam volilum cl definitum.*Nunc audiamus . inquit, Augustinum loquentem liltu tie correptione ct gratia : Saluberrime confitemur, quod rectissime, credimus, Deum, Dominumqlic rerum omnium, qui creavit omnia bona valde, d mala cx bonis exoritura praescivit ipraescienliam autem Augustinus numquam a proposito Dei sejungit) ct scivit mugis ad suam umnipolenlisnmam bonitatem perlinere, etiam dc malis bene facere, quam mala esse non sine-re: sic ordinasse angelorum cl hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset liberum arbitrium; Deinde quid posset gratiae suae beneficium, justitiacque judicium.*

Hoc testimonium si removeatur illa parenthesis Ilczac (*praescientiam autem Augustinus numquam proposito Dei sejungit*) mini omnino probat. Non enim dicil s. Augustinus. Deum decrevisse, ul mala ex bonis orirentur: sed dicil pertinuisse ad ejus oinnipoleiillissimain bonitatem, potius de inahs benefacere, quam mala esse non sinere. Nec dicil, Deum sic ordinasse angelorum et hominum vitam, ul prius necessario peccarent, deinde propler peccata punirentur: Sed dicit.Deum sic ordinasse angelorum et hominum vitam, ul prius ostenderetur. quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset gratiae beneficium, justitiacque judicium. idesl, prius ostenderetur, potuisse angelos per liberum arbitrium cadere,elnon cadere;cl deinde potuisse Deum angelos, qui ex libero arbitrio ceciderant, juste punire, qui vero per liberum arbitrium steterant, tanta gratiae plenitudine donare , ul jam amplius cadere non possent. Homines similiter in statu innocentiae constitutos, potuisse per liberum arbitrium cadere,et nōn cude-re; ct si quidem non cecidissent,potuisse Deum ad perfectam bcaliludinem cos perducere; Sin autem cecidissent, potuisse juste punire, vel misericorditer Uberare, ul in sequentibus Augustinus fuse explicat. Quare omnia verissima sunl, nec ulla ex parte Bezac sententiam juvant.

Porro illa parenthesis *praescientiam aulcm numquam Augustinus a proposito Dei sejungit.* Primum petii primeipium; id enim probandum suscep erat initio,quod nunc tamquam certum el cancellum assumit: Deinde falsum est. si de peccatis agatur, ul hoc loco agitur: Sanctus enim Augustinus lib. dc praedestinatione sancior, cap. 10. dicit. praedestinationem (quae idem est cum decreto) non posse separari a praescientia, tamen praescientiam posse separari a praedestinatione, sive decreto; Deus enim nihil decernnd ac delinit, quin praesciat se facturum; multa autem praescii futura.quae ipse non decernit, nec delinit. *Praedestinatio, inquit.sine praescientia esse non potest. Polesl autem esse sine praedestinatione praescientia. Praedestinatione quippe Deus praescivit quae fuerat ipse factururus. Praescire autem potest cliam ea,quae ipse non facit.sicul quaecumque peccata.*

Idem cognosci polesl ex responsione s.Prosperi ndobjccclionesVincnlianasiO.It. 12. 13. II. 13. cl 16. Nam cum quidam suspicarentur ex doctrina s.Augustini sequi id, quod nunc Calvinus ct lleza defendunt, mala fieri non solutn praesciente, sed ellam praedestinante el decernente Deo; respondet Prosper,istas sententias blasphemias esse, cl a s. Augustini doctrina prorsus alienas. Inter caetera sic loquitur in responsione ad objectionem undecimam: *Objectio, quod quando incestant ptres filias, ct matres filios, vel quando servi Dominos occidunt , ideo fiat. quia Deus praedestinavit ul fieret. Responsio, Si diabolo objicere-relur, quod talium facinorum ipse auctor, ipse esset incenior, puto quod aliqua ratione exonerare se hac posset invidia.et talium scelerum patratorem. dc ipsorum voluntate vinceret: quia el si delectatus est furore peccantium, probare ta-*

men.sc non intulisse vim criminum. Qua ergo insipientia, quave dementia definitur ad Dei referendum esse consilium, quod nec diabolo in lolum adscribi polesl, qui in peccantium flagi- His illecebrarum adjutor, non voluntatem cre- dendus est esse generator? nihil ergo talium ne- gotiorum Heus praedestinavit ut /ierel; nec illam animam nequitui turpiterque victuram, ad hoc ul taliter viveret, praeparavit:sed talem futuram, non ignoravit, ct de tali juste se judicaturum esse pracscivil. Atque Ha ad praedestinationem ejus nihil aliud referri polesl, nisi quod aut ad debitam justitiae retributionem, aut ad indebi- tumperlinet gratiae largitatem. Hic certe vide- mus, quam luculenter s. Prosper pro Augustino respondens, separet praescientiam a consilio, de- finitione cl praedestinatione Dei, cum dc malis agitur: cl contra quam falso scripserit Beza, Dei praescientiam a decreto, seu proposito numquam ab Augustino sejungi.

CAPUT XVII.

Solvuntur objectiones ductae ex ratione.

Superes! ul ad rationes,quas proferunt, breviter respondeamus.

Prima ratio Calvini lib. 3. Institut, cap. 23. § 7. Si Deus non decrevit ab aeterno. ul primus homo cum lota poslerilale laberelur, sequitur Deum am- biguo line condidisse nobilissimam creaturam.Non enim condidit, ul starel, ul perspicuum csl cx eo quod non stetit; ve) igilur condidit, ul laberelur, cl sic aperiretur via misericordiae cl justitiae divi- nae, vel condidit in Unem ambiguum, atque incer- tum, ul cx eventu ponderet id, quod Deus postea facturussset,quod certe valde absurdum esse vi- detur.

RespondeoiDeum condidisse hominem in finem bonum el cerium, videlicet ad gloriam misericor- diae, jusliliaeque in eo manifestandam. Licet enim Deus non decreverit, neque voluerit,ut primus ho- mo peccaret, neque ad hunc finem cum condiderit, ul peccaret: tamen praescivit eum peccaturum , si conderetur, qualis conditus est: et simul prae- scivit, se posse tale remedium ejus peccato adhi- bere, ul inde juslilia et misericordia sua mirifice patefieret, quemadmodum si quis dum cogitat do- mum aedificare, animadvertat, si domus in tali lo- co aedificetur, fore, ul paient pestilentibus vento- rum flatibus, et simul videat, se posse optimum remedium adhibere, quod non solum status ven- torum arceat,sed etiam ornamento sit loti aedificio; is profecto si domum tali loco aedificet, nec dici poterit cupivisse domum patere fialibus pestilen- tium ventorum, neque vere dicetur eo imprudente id accidisse, sed cum ul sapientem architectum providisse quod accidere poterat, cl nihilominus voluisse in eu loco domum exlrucrc, quia viderit , - j posse arte sua omni incommodo facile mederi.

Al dicet Calvinus Deus praescivit hominem ca-

surum, quia jam decreverat, cl pradcsliiMieril- jus lapsum. Prior ergo fuit praedestinabo, qi. praescientia; proinde quando decrevit Deusiiurr-, nem condere, vel m ambiguum Unem condcr-v luit, vel certe in eum finem, ul laberelur. el p ejus lapsum aperiretur via misericordiae ac ju* liae Dei manifestandae.

Respondeo: Deum cognitione simplicis intel.: genliae cognovisse hominem casurum, siconden- hir. non solum nnloquom cum conderet, sed eio antequam condere decerneret.Itaque prior t.4 n eundum modum nostrum inelhgendi) cogailloiũ. condilionalis propositionis, nimirum si homo co- lor. peccabit, quam decretum absolutum homir - condendi. Priora enim sunt in Deo, quae neci.- riasunl. quam quae libera,cum isla in Deopo--; non esse, illa non possint. Necessarium aut. m : Deum cognoscere omnia omnino, quae cogn - possunt, sive ea sini absolute futura, sive u lqp,- thesi, alioqui non esset infinitae scientiae, ac per hoc nec essel Deus. Non fuit autem necessari i, sed liberum, ul Deus dccernerel hominem m- derc.

Porro cognosci posse a Deo non solum i-,, , futura sunt absolute, sed eliam ea, quae- tales, vel tales caussae ponerentur, licet n q-. numquam futura sint, perspicuum csl eidius literis. Nam I. Reg. 23. interrogatus Dutniiu. Davide, an si ipse maneret in uibc Ceil-mi,pr.-l- rclur a civibus illius urbis m manus Saulisjes; ■ dii, tradent, Sciebat ergo Deus futurum, ul Da. l proderetur, si maneret in Ceilam, el tamen qci non mansit, non fuit proditus, el absolute non- ral futurum, ul proderetur. EIMallh. 11. Dominus ait: Si *in Tgro et Sidone factae fuissent virluit», quae factae sunt in te, olim in cinere el cilia) poenitentiam egissent.* Sciebat igilur Dominas, fore ul Tyrii cl Sidonii converterentur ad poeni- tentiam, si miracula illis ostendisset,quae Beths ; dae fecerat,quod tamen absolute futurum non ont.

Sanctus etiam Augustinus in opisl. 49. quacsli.ŕ. docet. Christum antiquis temporibus non venisse, quia praesciebat homines illorum temporum,etiam visis miraculis maximis minime credituros. Liera etiam cum tam saepe repetit,Deum vocare electos, sicut videt eis aptum esse, ul sequantur vocantem: reprobos autem non ita vocare, pro certo sumit, Deum uosse, tali vocatione oblata, cum qui voca- tur, sequuliirum.alia vero similiter oblata, non-sc- quulurum. Vide lib. I. ad Simplician. quaesi. 2. librum de bono perseverantiae cap. 14. Hinc idem s. Augustinus libro de correpi, el gratia cap. 10 scribit, Deum creasse hominem cl angelum, ul Primum in eis ostenderet, quid posset liberum ar- bitrium, Deinde quid posset suae gratiae benefi- cium jusliliaeque judicium. Qui finis non oral in- certus, aut ambiguus, quia noverat Deus, angelos per liberum arbitrium partui) casuros, partira non casuros, hominem autem cum omni posteritate hi- ppurum, atque ideo lum in angelis, tum in homi- nibus demonstrare sc posse misericordiam el ju- «licium. El in eodem lib. cap. 12. aperte dont, Deum praescivisse primum hominem hpsurum.l sed eum ad hoc non coegisse: Praesciente,inquil, :

Deo quid ille esset factururus injuste, praesciente lumen, non ad hoc cogente, sed simul sciente, quid ipse de eo factururus esset juste.

Addo praeterea quod etiam si duremus, Deum non praevidisse, antequam decerneret hominem creare, quid homo factururus esset, si crearetur: lumen non propleren in ambiguum finem creatam a llo fuisse nubilissimam naturam. Deus enim o-niiiin propter semclipsum, idesl, ad gloriam suam declarandam operatui; hic autem linis impediri non poterat ullo modo, quidquid tandem homo pro arbitrii sui libertate faceret. Nam si peccaret, non effugeret Dei justitiam, si non peccaret, Dei gratiam magis ac magis sibi conciliaret. Semper autem Dei gloria eluceret, sive per excellentem gratiam homo coronandus esset, sive per justum iudicium puniendus. An autem homo misericordiam, au justitiam Dei experturus esset, ambiguum aliquo modo fuisset, sed absque ullo detrimento gloriae Dei, nam el ambiguitas isla ex Dei decreto monassel, qui hominem in manu consilii sui relinquere voluisset, el (ut diximus) semper Dei gloria sive coronando, sive puniendo locum suum habuisset.

Altera ratio ejusdem Calvini ibidem ejusmodi csl. Aon csl factum naturaliter, ut a salute exciderent omnes unius parentis culpa. Cum igitur hoc naturae adscribi nequeat, ab admirabili consilio Dei profectum esse minime obscurum csl. Quid ergo prohibet faleri de primo homine (quod videlicet dcerelo Dei lapsus sil) quod inviti de loto humano genere concedunt?

Respondeo: Negare nns, quod invitos concedere Calvinus assumit. Factum enim asserimus omnino naturaliter, ut primo homine cadente genus humanum universum caderet. A. ituram enim in se primus homo vitiavit, cum justitiam illam originalem amisit, quam Deus illi pro s. cl pro loto genere humano donaverat. Quare qui per naturalem propagationem filii Adami efficiuntur, naturaliter injusti, el peccatores nascuntur, quod Apostolus docet, cum ail Ephcs, 2. *Eramus et nos natura filii irae, sicut etc.* Idem passim docet sanctus Augustinus, qui etiam tract. 44. in Joannem, scribit, omnes homines natura esse filios irae, quia peccante primo homine vilius pro natura inolevit. Et (quod magis est admirandum) ipse idem Calvinus ita exponit verba Apostoli in comment irio ejus loci, ul probet peccatum originale, quia in omnibus naturaliter hoc peccatum inest, cum sit omnibus eadem naturalis communis: *Locus.* inquit, *est insignis contra Migianos, cl quicumque peccatum originale Mjal. Nam quod naturaliter inest omnibus, id certe csl originale, Naturaliter vero nos omnes damnationi obnoxios Paulus docet.* Haec. ille. Quamvis igitur Adainus non natui aliter, sed voluntarie peccaverit, tnmcn posito peccato Idaini, cl naturae corruptione. quae ex eo peccato consequitila csl. sine alio Dei dcerelo, per ipsam naturalem propagationem nascimur omnes peccatores, atque irae filii.

Tertia ratio Calvini et Bczae: Homo non potuit libi Deo invito, vel ignorante, vel otiose spectante, Quia Primum repugnat Dei potentiae, Secundum

Dei sapientiae. Tertium Dei providentiae, igitur Deo volente cl decernente lapsus est.

Illespondcoi Non bene colligi conclusionem. Nam lapsus est homo Deo permittente; cl cl lapsu illo per suam potentiam, sapientiam cl providentiam ingens bonum eliciente. Atque ita non csl homo lapsus. Deo vidente, aul decernente, sed neque eo imito, aul ignorante, aul otiose spectante. Quemadmodum non diceretur aliquis otiose spectare Plavnun sponte currentem, si cursum illius detorqueret ad agrum aliquem irrigandum, quamv s non ipse fluvio impetum illam dedisset.

Quarta ratio. Saepe unum peccatum est poena alterius peccati, ul ex Scripturis manifeste probat s. Augustinus lib. 5. contra Julianum cap. 3. Al poenae auctor esi Deus, igitur el pcecali, quod poeni est alterius peccati.

Ilcspondeo: Peccalum bifariam considerari posse, Primo, ul egreditur a voluntate, el actio quaedam est. Secundo, ul recipitur in ipsa voluntate, cl passio csl. Ul igitur peccatum a voluntate egreditor, non csl poena, sed culpa: poena enim non arliorem, sed passionem significat: ut aulcm recipitur in voluntate, eaamque bono rectitudinis privat, sic poena csl. quamvis non omnino proprie el in rigore, sed largo modo, quia poena proprie dicta simpliciter involuntaria esse debet, ul culpa simpliciter voluntaria. Jam igitur Deus non csl auclor peccati, ul culpa esi, quod peccato proprie cl simpliciter convenit. sed solum ul liabcl rationem poenae, quod (ul diximus) non simpliciter, sed secundum aliquid lanium peccato convenit.

Sed praeterea observandum esi, Deum non esse audorem peccati, cl poena csl. impellendo ad peccatum, sed deserendo, permittendo, non miserendo (ul supra explicuimus) ita ut non tam ipsum peccatum, quam desertio Dei poena justo Dei iudicio inflicta dici debeat. Sic enim loquitur s. Augustinus lib. de gratia el libero arbitrio, cap. 23. *Cum auditis: ego Dominus decepi prophetam illum, el quem vult obdurat, ejus merito cogitate, quem Deus ita seduci, vel obdurari permisit.*

Quinta ratio esse potest (qua utitur Zvvinglius in sern. de providentia, cap. 5. cl G.) Oportebat, ul homo cognosceret veritatem cl justitiam Dei (ad hanc enim contemplandam creatus csl) al veritas, cl justitia plane cognosci uequeunt, iüpi ex contrario, mendacio videlicet cl injustitia, ergo Deus procurare debuit mendacium el injustitiam. Non aulam poluil in seipso exemplum mendacii vel injustitiae praebere; debuit igitur efficere ut creatura aliqua id praestaret. Similem rationem adducit Bclla in responsione ad Caslalionem saepe vilain. Scribit enim Deum ab aeterno decrevisse justitiam, el misericordiam su. m inanifesinre: cl quia non poterat id efficere, nisi homo laberetur in culpam, cum ahoqui non esset qui juste puniri, vel qui misericorditer liberari posset, ideo Deum ab aeterno decrevisse, et voluisse primi hominis. ct universae ejus postcriliilis lapsum.

Despondeo: Hanc rationem nullis modis solvi posse. Primum enim falsum csl, nuo posse cognosci veritatem el justitiam, nisi ex contrario mendacio videlicet et injustitia. Aam veritas el justitia

per se cognoscibiles sunt, neque enim mendacium aut injustitia pendent, cum sine illis esse possint, et fuerint in Deo ab aeterno, et in angelo et homine, antequam mendacium et injustitia existerent. Verum quidem est, mendacium et injustitiam, vel mortem. coccilatum. et reliqua, quae boni alicujus privationem significant, neque esse, neque intelligi posse sine contrario bono: Sed non est eadem ratio deforma et privatione, cum privatio pendeat a forma, forma non pendeat a privatione.

Deinde est. non possent veritas et justitia sine notitia mendacii et injustitiae plane cognosci, non tamen ideo necessarium erat, vel mendacium et injustitia re, ipsa existerent. Potuit enim ulriusque mali natura cognosci, etiamsi numquam ejililisset, alioqui non solum homo, sed etiam Deus eguisset mendacio, et injustitia ad ipsum mendacium et injustitiam, et per ea ad veritatem et justitiam cognoscendam. Quod vero vulgo dici solet, non cognosci bonam valetudinem ab iis, qui in morbum non inciderunt, neque pacis bona ab iis, qui belli mala experiri non sunt: non tam ad cognitionem, quam ad aestimationem referendum est. Multo enim pluris aestimat, appetit, quaerit, conservat sanitatis bonum, qui contrarium malum tolerare coactus est, quam qui numquam aegrolavit. Nec tamen ideo mentiendum est, aut injustitia committenda. vel character sit veritas et justitia, nec vulnerandos est proximus, ut sit ei postea bona valetudo jucundior, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona, juxta verbum Apostoli Horn. 3.

Ad rationem Bezae pari facilitate respondeo: Primo, non fuisse necessarium absolute, vel Deus misericordiam et justitiam suam mundo patefaceret. Neque enim mundum necessario Deus creavit, sed libere, et potuisset non creare. cum ipse se ipso beatus nulla re prorsus indigeat. Deinde addimus, potuisse Deum misericordiam et justitiam suam ostendere, etiamsi peccatum numquam exilisset. Neque enim absque misericordia ingenti Deus res creatus ex nihilo produxit, sustentat, movet, novis quotidie beneficiis cumulat ac perficit, neque sine justitia coronat bene merentes, et promissiones suas adimplet.

At, inquis, non apparet justitia vindictiva, nisi sint impii, qui merito puniantur. Respondeo: Non esse necessarium, ut omnes justitiae partes hominibus innotescant. Quid enim, si placuisset Deo, peccatoribus omnibus injuriam misericorditer condonare, ut non licebat ei quod volebat facere? Itaque congruens est aequum fuit, postquam angelus et homo peccaverant, vel Deus ostenderet, quid posset suae gratiae beneficium, justitiaeque judicium: tamen si aliquid aliud Domino placuisset, id quoque sine dubio congruens, aequumque fuisset. Id enim est aequum et congruens, quod Domino placet: sed si angelus, aut homo peccare noluissent, quod vere et proprie in eorum potestate fuit; non potuit Deus eos impellere ad peccandum, vel justitiam et misericordiam patefaceret, quia (ut saepe diximus) ex Apostoli sententia, non sunt facienda mala, vel veniant beneficia. Malum est autem. et a lege aeterna, quocumque ipsa Dei sapientia et ratio, plane abhorrens, impellere aliquem ad peccandum et Deus, sibi ipse

contrarius esset, seque ipso negaret, si liceret ad peccandum, id est, ad ea facienda compellent quae Heri aeterna lege prohibuit.

CAI'UT XVIII.

Solvitur abjectio, quae a theologis proponitur de veritatis explicandae gratia.

Una restat objectio, quam catholici theologi veritatis explicandae causa proponere solent. Eiusmodi, Deus est causa totius entitatis, ut in mala actione cernitur. cum secundum Scripturam, per ipsum omnia facta sint. et sine ipso facium nihil, igitur videtur etiam esse causa malorum, quae in actione illa manifestantur, quae proprie peccata dicuntur.

Probatur consuetudine. Primo, Is qui est causa actionis, est etiam causa causali, at Deus est causa actionis. unde resultat deformitas, igitur etiam causa est deformitatis, quae ex actione illa resultat.

Secundo: Is vere ac proprie peccare dicitur. et sciens et volens est causa actionis, igitur etiam deformitas, licet ipsam deformitatem non velit; Deus autem sciens et volens est causa actionis, cum qua est annexa deformitas, igitur etiam deformitas dicendus est, licet deformitatem non velit.

Tertio: Qui sciens et volens concurrit cum causa ad actionem malam, particeps est criminis quoque committit. Deus autem sciens et volens concurrit cum omnibus, qui peccant, ad eorum malis actionibus, igitur particeps esse videtur criminum, quod ab omnibus iis perpetratur, qui peccant.

Quarto: Actiones quaedam illae sunt per se intrinsece malae, ut deformitas ab eis inseparabilis et prohibita sint, quia malae, et prohibita quia prohibita, ac denique nullo modo bene fieri possint, quales sunt mentiri, odium et alia id genus: Deus autem ad ejusmodi actionem, non minus quam ad alias omnes, concurrit. igitur fieri non posse videtur, vel Deus omnino liberetur a culpa.

Quinto: Nihil est aliud cur homo dicatur peccator dum mentitur aut blasphematur, si non peccatum Deus dum cum homine concurrit ad mendacium, vel blasphemiam illam producendam. Uterque enim libere operatur, uterque facit opus intrinsece malum: ut torqueatur actionem illam illicitam. At homo vere peccat omnium iudicio, igitur et Deus.

Hoc argumentum non ab omnibus eodem modo solvitur. Primum enim non defuerunt qui existimarent. Deum non esse causam actionum, quae a rebus creatis efficiuntur, nisi mediate, quatenus videlicet Deus dedit rebus virtutes operative et ipsas conservat, licet Durandus in 2. sententiae, dist. 1. quaesi. 5. et dist. 37. quaesi. 1. Sed haec sententia merito passim ab omnibus refutatur, ut patet in Scripturae divinae, et sanctis Patribus contraria sit. De qua re plura dicemus in 1. lib. de Gratia et libero arbitrio, cap. 1. ubi quaestionis hujus proprius locus est.

Alia est aliorum solutio, qui dicunt Deum esse

causam actionum omnium cl cum omnibus secundis causis operari, sed ideo non peccare . quod non teneatur ullis legibus, homines nutem peccare. quia legibus teneantur. Haec sententia Zwinglii (ut Tesiarchac csl) ul supra retulimus, el refutavimus cap. 10. csl Hiem aliorum quorundam, qui tamen cum Zwmglio non convenient in eo, quod ille docet. Deum impellere homines ad peccata. tamen non alitet nituntur ostendere, quemadmodum Deus non peccat. cum actionem illam cum homine producit, quae homini peccatum csl, nisi quia Deus nulla lege tenetur, el nihil csl peccatum, nisi pro eo quod legem.

Cacelerum non csl haec solida defensio veritatis, propter duas causas. Primum . quia nullae sunt actiones illae per se, cl intrinsece malae, ut semper pugnent cum lege aeterna cl ratione recta, el non possint ulla addita circumstantia reddi licitae; cl quia Deus, quamvis nulli legi proprie subjectus sit, tamen non potest aliquid agere, quod repugnet sapientiae suae, quae csl lex aeterna, ideo non potest actiones illas eilicere, aul ad eas concurrere , cum se ipse negare non possit. Deinde quia tamen Deus multa, quae non sunt per se cl intrinsece mala, facere possit, quae hominibus sunt prohibita. qualia sunt occidere homines, etiam innocentis, el quod csl unius, alieni donare etiam illo invito, cuius antea fuerat ; tamen ista cl alia, si qua sunt ejusdem generis, potest quidem Deus, ul Dominus rerum omnium, facere per se, vel alios , ut voluerit, cacelerum non potest homines juvare , cum ista ipsa operum faciendo peccant, quia per se, cl intrinsece malum est, juvare aliquem ul peccet, sive (quod idem) participem el socium esse peccantis.

Exemplo nobis sint Abraham et David: imperavit Deus Abraham . ul filium innocentem occideret. Poluit sine dubio Deus cum Abrahamo concurrere ad Isaacum innoxium occidendum, quia caedes illa, nec Deo peccatum erat, qui ul Dominus omnium potest rebus suis, ul voluerit, uti; neque Abrahama, qui non propria auctoritate, sed imperio divino filium occidebat. David Uriam innocentem gladio filiorum Ammon neci dedit. Non poluit Deus cum Davide ad caedem illam concurrere , quin David in ea re legem Domini violavit, nec poluit Deus Davidem juvare, ul id faceret, quod ipso fieri prohibuerat; quamvis alioqui potuisset Deus 1. in, non minus quam Isaacum jubere de medio tolli.

Quod idem in rebus humanis cernimus. Potest rex condonare vitam reo, non lumen potest iudici cooperari. ul ipso sententia sua, eum , quem scimus. innoxium pronunciat. Potest aliquis uxorem ducere, pecunias possidere, carnibus vesci, non tamen potest operam suam accommodare, ul ista faciat, cui ex voto, quo se ipse Deo obligavit, ista nun licent. Nondum ergo solutus est nodus objectionis illius, quae conflebalur, Deum non posse a culpa liberari, si iniqua agentibus cooperetur.

Vera igitur solutio illa est, quam indicavimus cap. 10. quae ul apertius ac fusius explicetur, pauca quaedam observanda sunt.

Primum csl, peccati, quod non tam aelio, quam

defectio csl, non esse quaerendam causam efficientem, sed deficientem. Sic enim loquitur s. Augustinus hb. 12. de Civ. Dei, cap. 7. Nemo quaerat e/Jiciente/n causam malae voluntatis. h'on enim esi e/ficieim, sed deficiens; quia nec illa effectio csl, sed defectio. Quare si ad unum aliquem effectui nullae causae concurrant, cl aliquae deficient, aliquid non deficient, illae solae verae causae dicendae sunt peccati, quod in effectu cernitur. quae in agendo defecerint. Exempli causa , gignitur monstrum, homo videlicet longe brevior justo, aul aliquo membro carens, ad generationem hominis illius concurrat Deus, sol. paler cl mater, praeterea virius seminalis ul instrumentum, menstruum, ul materia: sed quia non deficit . nisi materia, ei soli tribuitur causa monstri. Ambulat claudus deformi incessu, sed quia non deficit Deus. neque virius minus, quae in homine esi, sed sola libia quae est curvitas. nun plene subjicitur viriuli molrici, soli tibiae tribuitur causa claudicationis. Quod exemplum adferitur a s. Augustino in hb. de perfecti, justitiae, resp. 4.

Secundo observandum csl, peccatum, quod est malum morale, formaher consistere in privatione rectitudinis, quae in actu voluntatis debuit inesse, videlicet conformiter ad regulam rationis, sive legis divinae, causam autem hujus privationis per se non posse esse aliquid positivum, sed aliam privationem in, seu defectum, ul ostendit s. Thomas lib. 3. contra Genl. cap. 10. el in quaesi. 1. de malo, art. 3. Triplex aulem defectus assignari potest. in quem referenda esi causa peccati. Primus, aliquid adeo proximus el immediatus defectus csl, non attendere ad regulam rationis. Inde enim oritur. ul voluntas producat actum non conformem rationi, qui (ut diximus) peccatum est. quia non respicit regulam rationis dum operatur. Ille aulem defectus, hee non sit actus aliquis positivus, sed negatio quaedam, tamen esi voluntarius, quia alioqui non esset causa peccati: nec tamen csl voluntarius, quia sit actus elicibilis a voluntate. sed quia est in potestate voluntatis attendere. vel non attendere ad regulam. Non minus enim libere voluntas operatur. quam non operatur. Neque csl hic defectus, quatenus praecedat actum peccati malum aliquod naturale, nui voluntarium , sed simplex negatio. Non csl (inquam) malum voluntarium, quia lunc peccatum est, quod inde miscitur, esset naturale, nec posset homo nun semper peccare, proinde nec proprie peccaret: neque esi malum voluntarium. quia esset peccatum el oportet quod quaerere defectum praecedentem, el sic daretur progressus in infinitum. Est igitur defectus ille. ul praecedat peccatum. tempore aul naiura causa mali, ul aulem comitatur actum, iudiciali rationem mali. Malum est enim non attendere ad regulam, dum quis operatur, sive operari non attendendo ad regulam.

Aliter defectus. sed remotus esi. quod voluntas creata non sit summum bonum: inde enim iit. ul voluntas non semper ad regulam attendat, cl defectus sit capax, quia non esi bonum summum. Sic enim scribit s. Augustinus in enchiridio, cap. 12. *Saturae omnes, quoniam naturarum omnium conditor summe bonus est, bonae sunt: cl quia*

non sicut carum conditor, summe, atque inc. om-
mulabililer bonae sunl; ideo in eis cl minui, cl
augeri bonum potest.

Tertius defectus, ne remotissimus esi. quod vo-
luntas humana, ex nihilo sil crcntn. Inde enim non
est suminum ct inllnilum bonum, in quod defectus
cadere non potest, quia ex nihilo facia csl. Augu-
stinus lib. 2. dc nuptiis cl concupiscentia, cap. 28.
.Yec ideo, inquil, *potuil ex bono oriri voluntas
mala, quia bonum /aclum csl a Deo bono, sed
quia de nihilo factum csl, non de Deo.* Idem cl-
i.πη habet lib. 12. dc Civ. Dei, cap. 1.

Ex Ins intclligeinus, non esse necessarium, ut
Deus ad pcccalum concurrat. cl nullo modo licri
posSC, ul Heus peccet. Non est enim necessarium,
ul Deus ad peccatum concurrat, quia cl ipsum pec-
catum proprie non res aliqua, sed privalio csl: el
caussa, sive radix, el origo pecenli, similiter nega-
tio est, non res. Porro Deus nullo modo peccaro
potesl, quia non potest esse caussa deliciens, cum
sil bonum summum el infinitum, el non possit ejus
voluntas non semper ad regulam sapientiae suae
respicere, cum in Deo sopientia cl voluntas idem
sint, ac per hoc voluntas Dei sil ipsa regula omnis
bonae actionis.

Teriio observandum est. In actu peccati Tria ne-
cessario requiri. quorum uno deliciente desinit esse
pcccalum. Primum est. ul non congruat cum sua
regtda; isla enim declinatio a lege (ul saepe dixi-
mus) csl formale peccati. Alterum, ut producat
a libero arbitrio. Actus enim non csl moralis per
se, nisi elicited a libera voluntate, siquidem actus
aliarum potentiarum, non sunt morales secundum
substantiam, sed solum quatenus imperantur a li-
bera voluntate, el eo modo participant rationem
moralis, quocirca pecudes, el homines furiosi, vel
infantes, aul dormientes nullum habent aclum mo-
ralem. nec peccare possunt. quia peccatum est mu-
lum morale. Tertium csl, ul sil actus particularis,
vel politis singularis, determinatus, in certa specie
constitutus. Neque de hoc ulla dubitatio esso po-
test. Non enim artus morales nisi certi et singula-
res esse queunt, neque alios producere potesl
caussa particularis, qualis est humana voluntas.

Haec liia quae ad peccatum constituendum re-
quiri diximus, ud primum revocari possunt, non
enim osse potesl actus non conformis regulae, ici-
est, legi nisi sil particularis, cl a libero arbitrio
productus, l. ex enim non est nisi de actibus par-
ticularibus el certis, neque legis capax esi, nisi
potentia libera, qualis csl voluntas.

Haque non potuil rectius, el brevius definiri
pcccalum, quam ul a s. Joanne foil definitum illis
verbis, peccatum est iniquitas, vel (ul clarius ha-
betur gracie) ἀμαρτιῇ ἐσὺν ἀνομιᾷ. I. Joan. 3. Ex
his apertissima ent ratio <ur Deus non peccet, ne-
que peccati caussa jure dici possit, quamvis con-
currat ad actionem illam cflliciendam, quae homini
est pcccalum Halio enim csl, quia Deus non efli-
cil actionem illam, ul caussa particularis, sed ul
i.iiHsa universalis, praebens vim el influxum qticn-
dam imliiīcrciiie'm. et communem ad illam actio-
nem, et nd contrariam, ita ul actio illa non sit talis
in specie, quia u Deo fit. sed solum quia iit a sua

particulari caussa, quae csl humana volunIM.il;
enim est, quae vitio suo non attendens bd regulam,
abutitur auxilio Dei generali nd hanc adionnu,
cum eodem auxilio ad aliam actionem beneuh
potuisset ct debuisset. ii

Hanc rationem reddit sanolus Thomas (cujus te-
stimonium llezn in hae controversia magni facit)r.
1. 2. quae si. 80. art. 1. ad 3. ubi sic loquitur:
*Dicendum quod Deus csl universale prinapium
omnis interioris motus humani: sed quod dder-
minatur ad malum consilium iolunlas humana,
hoc directe, quidem csl ex voluntate humano, t
a diabolo per modum persuadentis cl appetibili
proponentis.* El in eadem parte, quao sl. It). arl. l.
dicit, divinam motionem recipi m caussis securi, .
juxta carum dispositionem. El fusius hoc ei plim
in quae si. 3. de malo, art. 2. *Attendendum inquil.
est. quod moins primi moventis non recipitur
niformiler in omnibus mobilibus, sed in unoquo-
que secundum proprium modum.* El io qui-
eadem ari 7. ad 13. dicit, Deum ogerc cum omr-
bus secundis caussis, sed cum liberis itaiger? ii
eas non determinet ad unum, sed relinqnitor-
minn lioncm In potestate liberi arbitrii. Deri, .? j
lib. 3. contra Gentes cap. GG. dicit, causs a ; .
das esse parliculanlos cl determinantes aci xn
primi agentis. Vult igitur s. Thomas, Deum mone
voluntatem ad operandum, sed ejus motam, atq
influxum generalem osse, el ab ipsa tolunhie
terminari ad hanc, aul illam actionem parlicuh-
rem, ita ut actio particularis sil a Deo, sed i
ideo sil talis, quia est a Deo, sed quia esi a idui-
(ato.

Neque multum referi hoc loco, utrum cum «: .
cto Thoma dicamus, Deum concurrero ad uilum
secundarum caussarum. movendo ipsas rniiss "■
condas, an vero cum aliis sentiamus. Deum eoa-
currere operando immediate in ipsum elfecluii,
modo illud teneamus, concursum Dei rsse gen-r .
lcm. cl a concursu secundae caussae liinitan. Qu
1 exemplo solis facile polc< l oslcndkqi emadiiiiHl i
enim ad productionem hominis concurril sui tua
homine, sed non ideo qui miscitur est humo, q i
producitur a sole, sed quia producitur ab bonnnt;
potuisset enim per eundem solis concursum pro-
duci hos, aul equus, si lulis fuisset cnnsn sc<u-
da: et si torte defectus reperiatur in lmmfneillort-
cens nolo, nemo referet caussam defectus illiu* in
solem, sed in hominem, non loin quin sol sil caus-
sa necessaria, quam quia per solis concursum p-
luisset homo perfectus procreari, si defectus inc-
ussa proxima nullus fui< sel: ita quoquo ad actio-
nem voluntatis humanae concurril Deus cutn libe-
ro arbitrio, sed quia Deus generali tantum com or-
su adest, non csl Iniis actio, quin n Deo, sed quii
a libem arbitrio producitur: el si forte aclio mill
est, defectus ad Deum nullo modo pertinet, run
per ejus concursum potuisset contraria actio aequc
produci, atque ea, qunc producta est

Dicet fortassis aliquis. Qui gladnun praebe-
t quem scit illo malo usurum, sine dubitatione pc-
eat. etiamsi potuerit ille gladio bene mi, si vi>lu<-
soi; cur igitur non peccat Deos concursum smm
illi adjungens, quem scii eoad peccandum abusu

rum? Respondeo: Homine qui pmebcl glndimn ni, quem scit male usurum, ideo solum peccare, quia loncbnlur impedire malum, quod sciebat eveulurum. cum tam facile potuisset: Deum iiolein non teneri ad inuhi impediendi), qiln.. certo novit even-tura: Tum. quin summus provisor esi: Tum. quia potest cx malis eliccro boon; Tum, quia ncquim csl. ul n.dunis conservet neqno eis deunget uiixi-lum, sino quo operari non possunt; Tum deobpio quia si l>eus omnia mala impedire vellet, plurima bona mundo decsSClil, eum nihil fere sil in rebus creatis, quo non aliqui abutantur. Quid? quod eti-am in rebus humanis non peccat magistratus, si meretricibus cerium locum urbis incolendum at-tribuat.quamvis corio sciat eo loco ipsas non bene usurus. Potesl enim permillcrc minus malum, ul majora impedianur.

Rursus objiutel aliquis, concursus Dei cum vo-Initiale ad uclionem unam, dilleil specie a concur-su Dei cum volunlal ad actionem contrat iam: non csl igilur unus, atque idem concursus, communis atque iiiiiliferens. Respondeo: Concursus illos Dei, ul limitatus a voluntate humana,differre specie, ul ipsae actiones dilie.riinlilamen ex se unum el eun-dem concursum esse communem,atque indifferen-icm.

Item objicies: Actio humana non solum ul res quaedam.sed etiam ul actio talis in specie, est ali-quid, igilur ut talis in specie csl a Deo. Respon-deo: Actionem humanam plane lotam esse a Deo. dab ipso habere, non solum esse genericum. sed diam specificum el singulare: caelorum id habere per concursum Dei dclcninnlum ad actionem ta-lem n voluntate humana. P oinde non habere esse specificum ex modo agendi Dei,sevi ex modo agen-di voluntatis humanae.

Objicies poslreino.Si Deus non esi caussa pecca-ti, qm.i concurrit, ul caussa generalis; igilur non crileliim caussa actionis bonae inonililer. quia ad illum actionem concurrit.ul caussa generalis. Res-pondeo: Magnum esse discrimen inter bonas et malas actiones Nam actiones bonae,si sunl super-nnlurnles, fiunt a Deo per auxilium speciale,el ha-bent ub ipso ul sint tales, idesl. supcrmiturnlos: sl voro sini bonne lanium mondilcr. sunl quidem a Deo per auxilium generale, l.imcii duas ob emissas rectissime tribuuntur Deo, etiam ul laies sunl in specie. Primum, quia sunl a lleo miculae. Deus enim ideo nobis dedit hbermn arbitrium et auxi-lium generale, ul iis bene uteremur ml vitam sc-niuidum rationem traducendam,quamvis permittat, ul secus eliam, si libuerit. faciamus, ut s. Augu-stinos docet lib. 3. de libero arbitrio, cap. I. cl 6. Deinde, quia Deus actiones bonas suudi-l, im-perat, laudat, atque ad eas horiatur el invitat; ea-dem vero ratione non potesl actio mala Deo tribui, quia neque eam intendit, neque imperat, sed con-tra potius vetat, improbat, dissuadet, atque ab ea deterret cl avertit. Itaque non solum turpitudine peccati, sed ipsum etiam, quod materiale theologi vacant, si ul tale est In specie, consideretur, Deotribuendum non est, cum Deus (ul diximus) non solum turpitudinem. sed etiam actiones ipsas tur-pes nvcrsclur, el lego sua prohibeat. Ex his facile Iliinnuivi Vol IV'.

erit ad quinque argument) inilio capitis propositu respondere.

Primum arguimmluin erat.Qui est causai caussae csl ellam caussa c.iussati; Deu-, autem esi i.itissa caussae, idesl. actionis, ex qu i deformitas pecca c.di cxorilur. igilur esi caussa ipsius deformitatis. Respondeo: Propositionem illam. Quod <>1 caus-cnussae. csl etiam caussa caussati, ut plurimum non habere locum in caussa universalis, quae ad-hibet influxum quondam communem cl iiiiidffc renlem ad mulla. Nam saepe accidit, ul caussa se eunda egrediatur ub ordine primae; vel ut defectus sil in secunda caussa, el non in prima; vel ut de-fectus oriatur ex ro.ul esi bilis in specie, quod ha-bel a secunda caussa, el non a prima; ac per hoc nullis modis lien potesl, ul caussa universalis sil caussa caussae, cl lamen non sit causvi ca-ussali.

Hinc s. Thomas in I. 2. q. 7'). art. I. doccl.non rccllc concludi, Deum esse caussam peccati, quia sil caussa voluntatis humanae, quia pcccalum fa-cit. Non enim voluntas humana peccatum facit, quatenus a Deo facta csl, sed quatenus declinat nb ordine Dei, ei nos supra demonstravimus, de-formitatem peccati non posse tribui Deo,tum quia delectus csl in sola caussa secunda, turn quia de-formitas illa sequitur actionem, ul csl talis in spbcie. quam h ibel a secunda caussa: qua cliam ratione monslra. quae sunl peccata nalurac, non liibuunlur caussis universalibus , sed sutum pro pnis el particularibus.

Alterum argumentum erat: Qui sciens ct volens csl caussa actionis, cum qua est annexa deforma-tas, vero ac proprie peccal; Deus sciens ac vo-lens est caussa actionis, cum qua est annexa de-formitas; igilur Deus vere uc proprie peccal. Res-pondeo: Propositionem esse veram de caussa par-ticulari actionis,non de universalis.qualis est Deus. Quoniam caussa universalis est caussa actionis per influxum quondam generalem cl indilTercnlem , cx quo non potesl sequi actio deformis nisi ca-ussa secunda abulens influxu illo bono, cum de-torqueat ad malum. Itaque Deus sciens el volens caussa est actionis, quae, quod allinet ad influ-xum ipsius, bona est, el simpliciter bona esset, nisi per influxum secundae caussae corrumpet-ur.

Tertium argumentum erat: Qui sciens ct vo-lens cum aliquo ad actionem malam concurrit, is particeps criminis osse videtur: Deus autem sciens cl volens concurrit cum omnibus, qui peccant, ad eorum malas actiones: Deus igilur particeps esse videtur omnium criminum,quae ah hominibus per-petrantur. Respondeo. Propositionem esse veram de iis. qui concurrunt ul caussae parliculares. n siquidem vere concurrunt ad actionem malam. Deus aulem, el caelerae caussae universales non concurrunt proprie ad uclionem malum, sed ad a c.lionem indilTerentlcmcx.sc, ut supra sutis expli-cuimus.

Quartum argumentum erat, Deus concurrit ad actiones intrinsece mnljs.u quibus deformitas nul-lo modo separari potest, igilur Deus, ul est caussa actionis, ita csl caussa deformitatis. Respondeo A.

clioncs intrinsece malas nullas esse, nisi ul sunt determinatae: cl tales in specie; nam cnlilas ipsa odii Dei. si per sc consideretur, non est mala, sed solum ul est talis entilas;l)eiis aulcm (ul saepe diximus) non est caussa specificatis actionem, cum sil caussa universalis,cl cx se indifferens ad unam actionem, cl ad contrariam.

Quintum argumentum erat: Nulla est ratio, . . . homo dicatur peccare, et non Deus, cum camler actionem uterque sciens et volens faciat. Hesp.> deo: Jam rationem esse allatam, quia videlicet / actionem illam Deus concurrit ul caussa unium· lis, homo ul caussa particularis.

LIBER TERTII S

Disputatum csl libro superiore, de caussa pccnili primi hominis primaria: nunc dc ipso pcccalo disserendum erii..le *Primum* de tcnlalionc praevia.

Deinde de ipsa culpa. Tum dc poenitentia. Po· *slremo* de poena cl consequentibus malis,

CAPUT PRIMUM

Dc tcnlalionc, quae peccatum primorum parentum praecessit, quodque primi parentes vere peccaverint.

De tcnlalionc primorum parentum primo quaeri polesl, An omnino lentari potuerint primi illi homines ad peccandum.Non enim defuerunt hoc nostro sacculo, in cpio nullus cogitari potest tam absurdus error. qui non continuo patronos inveniatur, qui asseruerint, primos parentes neque peccasse, neque peccaro potuisse, uc ne lenInlioni quidem, queo ad peccandum indurat, obnoxios ulla ratione fuisse. Nam ul Lutherus referi in comment.I. cap. Genes, inventi sunl, qui dicerent, praeceptum datum n Deo primis hominibus, ut dc ligno sciontiaae boni el mali non ederent, non fuisse legem, sed admonitionem tantum. qualia sunt praecepta medicorum, cum aliquid noxium prohibent. Quod quidem confirmabant argumento, ex principiis Lulhcranis salis apte deducto, quia videlicet lex justo non csl positu, sed peccatori, ul Apostolus scribit I. Tiinoth. I. primi autem homines in paradiso degentes iusti erant omnium consensu. El

quoniam ubi non csl lex, nec praevaricatio esse potest, ut idem Apostolus docet Horn. (. colligebant, primos homines, cum pomum velitum gustaverunt, non incidisse, neque incidere potuisse in praevaricationem, ac périme nec in peccatum, cum peccatum sil ανομία, idcsl, praevaricatio legis, teste Joanne in 1. episl. cap. 3. Sed hic error adeo crassus cl absurdus csl,ul vix refutatione indigent.

Primum enim, praeceptum illud de pomo vetito veram fuisse legem, el primos parentes pomo illo degustato vere gravilcrque peccasse, testis csl poena, quae pomi esum consequulo est. Cur enim de paradiso expulsi, a ligno vitae exclusi, mortis necessitate constricti, atque ad viciu cum dolore el labore quaerendum damnati sunl,si nihil peccarunt? Quod si forle respondeant, mortis necessitatem el aerumnas coderas cx natura pestiferi illius cibi, non cx peccati merito, aul ex sententia iusti iudicis manasse: occurret Scriptura divina. quae responsionem istam refellat. Eccles. 25. *A muliero initium peccati, et per illam morimur omnes.* Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, ct per peccatum mors.* Itmn. (»). *Stipendium peccati mot's.* Horn 8. *Corpus quidem mortuum csl propter peccatum.* Vides

igilur. iiiiorteui non ex natura ligni scientiae boni el mali, sed ex peccato natam.

Deinde lignum scientiae sine dubio bonum e-
ral. nam *vidit Deus cunela quae fecerat, el erani
raldebona*, Genes. I. Aon igitur ex natura ligni
illius tanta mala nasci poterant; quibus praesertim
obruerentur innocentes.

Adhacc immortalitas primorum hominum in pa-
radiso (ut in lib. de statu innocentiae dcmons-
trannis) non erat homini naturalis, sed ex gratia el
amicitia divina pendebat: non igilur eam natura li-
ni alicujus, sed sola culpa, cl aversio ab amicitia
ei gratia Dei corrumpere poterat.

Quod si forte adversarii Scripturas contemnant,
quamvis ad venialem oppugnandam earum testi-
moniis abuti voluerint: cx peccatis, quae in prae-
senti ab hominibus committuntur, eorum error
manifesta ratione vincetur. Si quidem ex eo quod
ipsi docent, primos homines non peccasse, quia
legem non habuerunt, eum essenl iusti, sequitur,
nullos homines peccare, quin etiam fieri noti pos-
se, ut ilh homines peccent.Nam si peccalum prao-
icquiril legem, cum peccatum sit praevaricatio
legis: el lex praerequiril peccalum cum lex justo
non ponatur, sed peccatori: ergo peccatum sem-
per praerequiril peccatum, nullum igitur fuit pri-
mum peccalum. Etsi primum non fuit, unde cae-
tera cxtiterunl? Quare necesse est.ul vel fuerit lex
ante peccalum, cl falsa sil adversariorum opinio ;
vd certe nulla sint, nec ruerint unquam in inundo
peceala, qui est error Libertinorum, quorum im-
pudentia (ul diximus libro superiore) non argumen-
tis, sed tormentis el suppliciis tantum coercenda
esset.

Quorsum enim rationibus cum iis agatur,qui ra-
tionem ipsam negant cl religionem ac rempubli-
(am, omnem fidem, cl omnia jura simul cvcrhinl ?
el sane credibile csl, eos, qui Luihcro auctore .
peccalum primorum hominum negant, de grege
e<sc Libertinorum,quos Lulherus ipse et Calvinus
imprudentes genuerunt.El viderint ipsi qua aequi-
tate oppugnenl, quos cx schola sua prodisse nc-
;<ire non possunt, cl quorum argumenta, si sibi
'PM repugnare nolint refutare non quaeunl. Aam
>erte argumentum illud, lex justo non est posita .
primi homines iusti erant, igilur lex illis non fuit
posita, Lulherus loco citato mullum laborat, ul
olval. el mullis frustra consumptis verbis vere
non solvit. Summa solutionis ejus csl, quod Apo-
stolus I. Tnnolh. 1. loqualnr dc lege lata post pec-
catum, ac de ea vere dixerit,legem justo non esse
positam,sed peccatoribus: esse autem aliam legem
ante peccalum latam . cl cimi ad justos perli-
nere.

At concedet adversarius . Apostolum loqui dc
lego post peccalum lala. sed argumentum iterum
i xe/ hoc modo,Post peccalum lex lala esi propior
peccatores, ct ideo solis peccatoribus, non autem
jusli.-t posila est: igilur quando nulli erant pecca-
tores, sed iusti omnes , ul in statu innocentiae,
nulla lex ferenda fuit.Vel certe hoc modo, lex post
peccalum ideo ad justos non perlinet, quia iusti
sunt, nam si peccalores essent, ad eus sine du-
bio perlineret : Atqui Adam el Eva in paradi-

so iusti erant : Igilur lox nd eos minime perli-
nebat.

Adde quod distinctio illa dc lege ante pecc.i.;.
vel post peccalum lala, omnino inaniscsl.Nainr
venimus legem post peccalum latam , quae jus
data esi; lex enim circumcisionis post peccalum.
data est Abrahamo viro justo, el ejus posteritati,
ul esset signaculum justitiae lidci, Illum.Limer
mus etiam legem aide peccatum l-ilani, qu;e r>
minus ad peccatores, quam ad justus pcrlin>*.il:h,
enim, quae naturalis dicitur,ab ipsi hominis
tione coepit, quippe quae in corde omnis homo,
ratione iilculis scriptu est;el ea <ioe dubio limji
stos. quam peccalores obligat. frustra igitur *n-
bil Lulherus, legem datam post peccalum i-l p
calores.legem dulam ante peccalum ad jiist-op-r
linere. Sed loci Paulini explicationem . Lull,
dimisso, a saeclis Patribus,Ambrosio etAugodi
sumamus.

S Ambrosius in expositione psal. .16.(r.
versiculum illum: *Lex Dei ejus in cord- i*, . I
docet verba Apostoli (Juslo non csllcx pnsib. j-!-
injtisiis el peccatoribus) debere intellegi de n*.-.
vahone legis, quae lit quando scribillirhUj-
aut libris. Lex enim non punitur in lalmhsp- . I
justos, rpii legem servant.cl eam in cnr-b L - :
retinent, juxta verba psalmi, lex Deicjusimi
ipsius: sed propter peccalores, qui legi' ol-l-
seuulur. el ila vivunt, ac si legem non lial>-r
Unde idem Apostolus cum ail, sed injustlis.gr -
posuit, &voptiï . id esi, ex legibus, sirokgispt
varicatoribus. Ex quo aperle significavit. 1%'-
non ideo poni injustis, quia non tenerentur rli
antea lege, sed quia obliti erant legis, nec i'
non poni justis, quia injusti carere dcbcanll-
ge. sed quia legem in cordo se habere perop.
bona leslailiir. Potuit igilur primis horolailnM»
slalu innocentiae dari lex lum naturalis,lumcli i
positiva, sed non fuit opus rmov.ilione. a ilil"- n
plionc in tabulis lapideis. Quod propter inijm-
postea facium esi. ut peccatum eognojecrclnr, ul
Apostolus disputat ltoni. 7.

S. Augustinus lih.de spiritu d lilera cap.UL! i
emi lem locum Apostoli ex' cap. I. priorLaITr
Juslo nou csl lex posila. sed injustlis, vel simi-
lem esse locis illis ejusdem Aposloli,Aon edi-s'ib
ler/e, sed sub i/ralia, ltoni. <». cl. Si *spiritu duci
mini, non estis sub leqe*. Gihil. 5. quae lotium
signillcanl. justos non teneri legibus, vel nuo
peccare, si legem non servant, sed non habere
legem supra se. quasi cervicibus imniinonlcm d
flagello minantem ac terrentem, ul habent injusti
qui timore poenae bonum operantur. Operantor
enim iusti bonum amore justitiae, ac libenti am-
mo. operaturi etiam si lex non esset, vel poenaa
nullam minaretur. Quocirca in lege potius sunt,
quam sub lege, ut Apostolus de sc loquitur I.Ci
rinth. .). ubi dicit, se sub lege non esse, el tamen
sine lege Dei non esse, sed in loge esse Christi.
Si igilur primi homines in paradiso, quonuliu in-
nocentiam conservarunt, sub lege non erant, ne-
que lex eis posila. id est. quasi jugum nolentibus
imposita erat: cum tamen sine lege non essent.
sed in lege creatoris essent.

CAPIT JI.

Cur Deus permiserit lentari hominem, quem sciebat casurum.

Cum silis l'ññ constet, primos homines lentatos, cl leulaliono devictos fuisse: sequitur alia quæstio, cur Deus lentari eos voluerit, aut permiserit, quos mm ignorabat Imitatione vincendos.

Auli sunt errores Zwiuglii, Calvini el eorum qui Zwingliani cl Calviniuni potius, quam Christiani el catholici dici voluerunt. Nam (ul in libro superiore docuimus) placuit novatoribus istis, asserere [lcuui voluisse ne. decrevisse, ul primi homines laborentur, el ideo non solum permissione . sed etiam voluntate et ordinatione Dei fuisse lentatos. Porro lapsum primorum parentum voluit Deus, si Zvioglio credimus, quia necessarium erat peccatum.ul justitii ab homine cognosceretur,cum contriri.i c\ contrariis innotescant, vel (si credimus Calvino) quia non poterat Deus aditum patefacere misericordiae el justitiæ suae,nisi homo per peccatum iniscr, cl supplicio dignus cfliceretur. Sed luce jam refutata suul libro superiore,el nos magis credimus apostolo Petro dicenti, Deum neminem relié perire 2. Pel. 3. cl couposlolo ejus allirmanli. Aon esse facienda mala, ut veniant bona, Horn. 3. elsopicnli concinnanti, Deo non esse necessarios peccalores Eccles. 15.

Ilis igitur dimissis s. Prosper lib. 2. dc vita contemplativa, cap. 19. videtur in ea fuisse sententia, ul evlslimarel, primos homines mite lcntalionem in superbiam quamdam elatos, occulte peccasse el iilcu ppnnissos luisse lentari in poenam peccali : Aon *lentarentur.* inquit.*nisi deserti. nec deserentur. nisi ipsi prius deseruissent lleum, etc.* Quod idem videtur dicere s Augustinus lib. II. de Genesi ad literam, cap. 30. ubi sic loquitur: *Quando his verbis credere/ mulier.nisi inesscl mentiquædam de se superba praesumptio, quae per illam lcntatimem fuerat convincenda cl humilianda ?* Alluce opimo falsa esse convincitur. lum ex scriptura, quae dicil diabolo n fuisse homicidam ab initii-, Jorn. 8. non autem ipse occidisset, si jam antea pruni homines per superbiam periissentuum ct e», quod occasionem superbiendi primi homi-habuerunt cx promissione illa, erilis sicut Dii.

Porro s. Augustinus loco citato, non loquitur absolute de tentationc. sed de lonlollono vincente. Quod apertius scripsit lib. II. de Genesi ud lilc-run. cap. 5.his verbis· A'ee *arbitrandum csl.quod <el hominem dejecturus iste lentator.nisi praa-missel in anima hominis quaedam elatio com-primenda, ul per humiliationem peccali. quam dete falso praesumpserit disceret.* Itaque superbia illn occulta non foil caussa, cur Deus permiserillioniinoin lentari, cum tentatio superbiam practevserii, sed cur permiserit induci in lenlnlionem, mea lentator?, perduci in apertam inobcdicnliim. Fortasse etiam verba s. Prosperi eodem modo indlghi possunt, quo s. Augustini verbo mlclligeiida esse diximus. Sed quidquid d· hoc sil. illud constat . non fuisse peccatum caussam permissionis lcnlalionis.

Une igitur opinione rejecta s.Augustinum audiamus.qui Tria quaedam docet: Primq: Nullam fecisse Deum injuriam homini,quod eum a diabolo lentari permiserit, cum cum laniis viribus instruxerit, ul facile potuerit adversarium superare? Secundo: Primariam caussam hujus permissionis Deo soli esse nolam: Tertio: Dationes illas probabiliter reddi posse, quia id requirerent, omnipotentia, providentia. misericordia cl justitia Dei, pulchritudo univer-d cl ipsa hominis gloria atque utilitas.

Non fecisse Deum injuriam homini, docet Augustinus lib. II dc Civil. Dei. cap. 27. *Cur non permitteret,* inquit, *ut ab angelo malo primus homo tcntarelur. quando quidem sic erat institutus.ut si de adjutorio Dei fideret. bonus homo malum angelum vinceret.*9 El lib. de correpi, cl gral.cap. 12. */Ile .1 lam.* inquit. *ct terrente nullo, cl insuper contra Dei terrentis imperium libero usus arbitrio non stetit in tanta felicitate, in tanta non peccandi facilitate.* El infra: *Tales vires habebat ejus voluntas,quae sine ullo fuerat instituta peccalo.cl nihil illi ex se ipsa concupiscenlialiler resistebat. ul digne tantae, bonitati el bene vivendi felicitati perseverandi committeretur arbitrium.* El infra: *Fortissimo* (Adamo videlicet) *dimisit atque permisit facere quod vellet.infirmis servavit, ut ipso donante, invictissime quod bonum est, vellent, el hoc deserere invidissime nollent.* Non igilur juste queri potuit Adam,quod n diabolo tenturi permissus sit.eum tanta facilitate dc hoste suo triumphare potuerit.

Jam vero primariam caussam hujus permissionis soli Deo notam esse, docet idem Augustinus lib. II. de Genesi ad literam. cap. 4. Si *ergo,* inquit, *quaeritur cur Deus lentari permiserit hominem, quem lentationi consensurum esse praesciebat, altitudinem quidem consilii ejus penetrare non possum.et longe supra vires meas esse confiteor.* El epist. IO(>. ad Paulinum ad similem quaestionem, cur videlicet Deus eos procreet, quos aclcrno igni damnandos praevidet, respondet; *Deum id facere quia vult, cur autem velit, tu quis es,* inquit, *qui respondeas Deo? an non habet potestatem figulus faciendi vasa, alia in honorem, alia in contumeliam.*

Se i quamquam haec ila se habent.lamcn probabiles sunt rationes illae,quas paulo ante tetigimus. Ac primum dc omnipotentia Dei, quae in hac permissione perspicitur. ila loquitur Augustinus in lib. de correpi, el gratia, cap. 10. Qui creavit *omni i bona valde, ct mala* e.c bonis *exorilura esse praescivit, scivit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere etiam de malis benefacere. quam mula esse non sinere.* Idem docet in enchiridio, cap. 11.

De providentia, idem August, loquitur in lib. 7. de Civil. Dei. cap. 30. Sic. inquit, *administrat omnia. quae creavit, ut etiam ipsa proprios exercere. ct agere motus sinat.* Ideo igitur permisit Deus primos homines labi . quia ad providentiam ejus pertinebat, ul homines libero arbitrio praeditos, sineret pro arbitrato suo resistere, vel cedere (enlalori. Quod idem docet in lib. dc correpi, el gratin, cap. 10. ubi scribit, Deum sic instituisse

angelorum, hominumque naturam, ul primum In ea ostenderetur, quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset suae gratiae beneficium , justitiaequo iudicium.

Dc misericordia cl justitia loquitur Augustinus loco proxime citato dc correpi, cl gral. cap. 10. *Deus igilur permisit hominem lentari,quem sciebat esse casurum, quia simul videbatur, eo casu sc uli posse ad misericordiam etjustitiam declarandam, dum ex damnata massa alios juste puniet. alios misericorditer liberabit.*

Dc pulchritudine universitatis, quae ex hac permissione consurgit, loquitur idem Augustinus in lib. 3.de libero arbitrio,cap. 9. ubi proposita quae- stione. *Cur Deus non fecerit,ut nulla creatura ad miseriam perveniret.* Neque enim id aut omnipotens non potuit, aul bonus invidit. Despondet: Ordinem creaturarum a summa usque ad infimam gradibus justis ila decurrere, ul ille invideat, qui dixerit, ista non esset, invideat cliam ille, qui dixerit, ista talis esset. Si enim quis diccrcl, lunam aul omnino non fieri, aul certe aequalem soli fieri debuisse, invideret non parum ornatum rerum universitati; sic etiam qui diceret, animas rationales aul creandas non fuisse, aul ila creandas ul numquam peccarent, ila ul nulla esset anima , quae peccando misera fieret, is invideret ornatum aliquem mundo. Siquidem anima illa, quamvis misera, melior csl quolibet corpore, cl ornat locum, in quo a Deo pro merito suae actionis ponitur.

Quemadmodum, ut idem Augustinus ait, nihil csl in domo nobilius homine, nihil abjectius cloaca, el tamen servus in peccato tali deprehensus,ul mundandae cloacae dignus habeatur,ornat eam cliam turpitudine sua, cl ulrumque horum , id esi, turpitudine servi cl mundatio cloacae jam conjunctum cl redactum in quamdam sui generis unitatem, ila dispositae domui coaptatur, alque subtextitur, ul ejus universitati ordinalissimo decore conveniat. Sed quamvis cx peccato omnipotentia Dei id bonum eliciat, atque inde rerum universitatem exornet: non tamen propterca, aul peccata necessaria fuerunt, aul non potuit Deus angelos , alque homines omnes a peccato el miseria liberare, non enim peccata aul miseria ordinem universitatis exornant . sed angeli aul animae , quae pro merito culpae ordinantur ad poenas: neque Deo deesse poteral ratio exornandi rcruin universitatem,si nullus angelus . el nullus homo peccare voluisset, quemadmodum (ul ibidem Augustinus ait) si servus peccare noluisse, non defuisset domesticae disciplinae aha provisio, qua cloacae cl loca caetera mundarentur.

Itaque sic fecit ad rcrum pulchritudinem,ut Deus permiserit lentari primos homines . quos casuros esso praeviderat, ul tamen nilo modo rerum pulchritudini consuli potuerit,sl aut homo non fuisset casurus, aul Deus id , quod fututum praeviderat, permittere noluisse.ile qua re vide eundem Augustinum lib. 3. dc libero arbitrio, cap. 12.

Supcresl Ultima ratio, quae ab ipsius hominis utilitalc sumitur. Primum enim (ul Augustinus scribit lib. 11. de Gen. ad lileram, cap. 4.) non videtur magnae laudis fuisse futurum hominem,si pro-

pterea posset bene vivere, quia nemo male v. suaderet. Deinde perspiciebat Deus valde utile i futurum ad eruditionem sanctorum ; nimirum casus primi hominis praeberet futuris sanctis terra cupiditatem (Jubilationis exemplum, cl intuiti rei conlra superbiam timorem pium (ulail s. Augustinus in eodem libro cap. 6.). Adhaec perm. Deus laniationem cl casum primi hominis, qi praescius erat,quod ab ejus semine adjuto sua gloria. ipse diabolus fiicral sanctorum gloria nuj. vincendus, ul idem loqniturAugustinuslib.ii, Civil. Dei cap. 27. Denique addere possumus/ razione peccali primorum hominum Christum r bis donatum, per quem majora Dei munera suscepimus, quam ca fuerint, quae per Adamum animus. Nam (ut Apostolus testatur Rom. 5.) *Ibi i bundavit delictum, superabundant elgratia.E non sicut delictum, ila et donum.* Valfdtw, i? quit s. Leo serm. 12. dc passione Domini, dow, *factum est libertatis . quam debitum senili;!. Et, ul idem ait in serm. 3. do penlccoste:Siton; diabolica fraude deceptus, a lege sibi poria.ij. concupiscentiam non deviasscl, creator m' creatura non /ierct.* Quod cliam doccl s. .V.:. nus serm. 9.de verbis Apostoli, cum ait: Anil.?. *ussa fail veniendi Christo Domino, nisi peteres salvos facere.*Itaque Ecclesia cuni exui!/? el gratiarum actione in vigiliis paschalibus ' O felix cni pa. quae talem ac tantum meruitl . re redemptorem.

CAPUT III.

*De serpente, qui Evam seduxit,quod verustlm-
turalis fuerit serpens,quodque per emndiul.
lus sil loquulus.*

Sequitur ul dc primorum hominum leniit : pauca dicamus, praesertim cum el hanc doctrinam partem haeretici varie depravarint.

Antiquissima hacresis a graeca vocoost;, qe serpentem significat, Ophilnrum fuit, cujus meminerunt, Irenaeus lib. 1. de liaorcsibus cap. 31 Tertullianus in lib.de praescriptione adversus li reticos cap. 47. Clemens alexnndrinus lih. 7,stromatum,Epiphanius haeresi 27. Hieronymus inde logo adversus Lnciferianos. Augustinus in lib. 4. haeresib. cap. 17. Philastrius , Theodorus, D. rnnscenus el alii, qui de haeresibus scribunt. Illi docebant, sapientiam Dei serpentem illum qui primorum hominum oculos aperuit, ul bomr malumque dignoscerent. Idque fecisse in odire creatoris, cui ipsa contraria esset.

Eundem errorem postea docuit cliam Manichaeus Augustino testo in lib. de haeresibus, cep. W qui serpentem illum Christum esse volebat. Origines etiam more suo ad allegoriam omnia.quae absurda ilh videbantur, transferens, perserpente delectationem intelligi voluit. Primo enim delectio sensum quasi Evam, titillat cl seducit. Deintl. sensus mentem, hoc est, Adamum ad consentiendum cl peccandum inflectit. Vide Ambrosium l

hro dc paradiso cap. 2. ubi liane sententiam, laci-
lo nomine Origenis refert.Nee dcfucrunt (leste Pro-
copia in commentario Ierlii capitis Gcnesoos) qui
asseruerunt diabolum induisse corpus phantasti-
cum ud similitudinem serpcnlis. Julianus denique
(ul est apud Cyrillum lib. 3. in Julianum) narratio-
nem Moysis dc serpente fabulosam, omnino fuisse
contendit, co praesertim nomine, quod serpens
humana voce loquulus fuisse perhibeatur.

Caelerum verum illum, et naturalem serpentem
fuisse,sed per cum diabolum esse loquutum.lam ex
literis sacris perspicuum est, ut vix ulla probatio-
ne opus esse videatur. Nani quae dicuntur cap. 3.
Gen. dc poena serpentis, quod maledictus sil su-
per omnia animantia cl bestias terrae, quod super
pectus suum gradiatur, quod terram comedat,quod
inimicitia perpétua sil inter filios Evae ct serpen-
tes, apertissime in verum cl naturalem serpentem
quadrat, ul notum csl; in sapientia Dei,vel delecta-
tionem nulla ratione conveniunt. Quocirca summo
consensu sancti Patres docent, verum illum fuisse
serpentem,ul Chrysoslomus liomil. IG. in Gcn.Ba-
sibus in oratione quod Deus non sil auctor malo-
rum, Epiphnnius in hacresi Ophitarum,Augustinus
lib. II. de Genes, cap. 2. cl alii.

Non autem ipsum per sc mulum serpentem, sed
diabolum per eum esse loquillim . testatur liber
Sap.cap.2. his vrbis:/)cus *creavit hominem in ex-
terminabilem.el ad imaginem similitudinis suae
fecit illum; invidia autem diaboli mors introivit
in orbem terrarum, imitantur autem illum. qui
miiU cx parte illius.* Tesialur etiam Christus Joan.
8. cum ait: Vos *ex patre diabolo estis. cl deside-
ria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat
ab initio, el in veritate non stetit.* Homicida enim
ab inilio non aliter fuit, nisi quia primos homines,
ul loquitur s. Leo, veneno suae morlificavi in vi-
diae. Testatur quoque s. Joannes in Apocalypsi
rap. 20.ubi non alia de caussa diabolum vocat *ser-
pentem antiquum*,nisi qua diabolum inilio serpen-
tem induit. Testantur denique omnes Patres, lum
ii,qui librum Gcticeos interpretantur,vel quaestio-
nes in cum scripserunt, ul Hieronymus, Theodo-
relus, Eucbcarius, Beda, Ruperliis, Chrysoslomus
cl Augustinus,lum etiam Cyprianus in sermone de
zelo cl livore, Bnsilius in unitione, quod Deus non
sil auctor malorum, Ambrosius in libro de paradi-
so, Cynllus lib. 3. in Julianum, cl alii passim.

Quod veru Julianus serpentem loqui potuisse, fa-
bulosum putat.recte reprehendit Cyrillus loco no-
talo, cum apud ethnicos, quorum opiniones Julia-
nus sequi se fatebatur, el equi el fluvii aliquando
loquuli esse credantur: caelerum apud Christianos
non existimantur animanlin bruta perse loqui pos-
se, sed posse tamen spiritus angelicos sive bonos
sive malos id per ora bestiarum facile praestare.
Non enim serpens dumtaxat spiritu diaboli plenus
loquulus est, sed etiam asina Balaam,bono angelo
eam movente, hominis voce loquens prohibuit pro-
phetae insipientiam, ut loquitur sanctus Petrus in
epistola posteriore cap. 2. el nola est historia ex
cap. 22. Num.

lina superest dubitatio. An diabolum sponte sua
serpentem elegerit , per quem Evam seducere

conaretur, an aliam bestiam non sit a Deo permis-
sus assumere, quam scrpcnlcm. S. Joannes chry-
soslomus homil. IG. in Genesim, scribit diabolum
dc industria serpentem elegerisse, quod is aptissi-
mus videretur ob naturalem suam calliditatem ad
insidias rnulieris faciendas.

Sed probabilior videtur sententia sancti Augu-
stini lib. 11, de Gen. cap. 3. qui docet, Satanam
non fuisse permissum alio instrumento uti, quam
serpentis ore.Cum enim mens diaboli eo tenderet,
ul seduceret,facilius sperare potuit se conscquulu-
rum quod quaerebat, si insidias tegerci, quam si
aperiret. Tegeret autem si columbam aut ovem
assumeret, quae sunt animalia naturae simplicis
cl innocentis. Sed voluit Deus, ul si diabolum ho-
minem lentare vellet, id non faceret nisi per ser-
pentem, ul sicut diabolo permittebat lentare, ila
hominem admoneret etiam ex ipsa furma serpcnlis,
ipicm callidum animal esse non ignorabat, ul ca-
veret insidias.Quod vero s.Chrysoslomus dicit.dia-
bolum quaesivisse idoneum animal ad insidias fa-
ciendas,locum haberet,si ca calliditate, quae natu-
raliter in serpente inest, Eva decipi potuisset, sed
cum non serpentis muli, sed diaboli ipsius astutia
necessaria fuerit ad hominem seducendum, ae-
que poluil diabolum per serpentem ac per colum-
bam, el (ul diximus) occulliorc consilio, ac mayo-
ri fraude per columbam negotium seductionis per-
agere.

CAPUT IV.

*Primum peccatum parentum primorum
fuisse superbiam.*

Disseruimus de tenlalionc, nunc de ipso pec-
cato disserendum est, ac prima se offert illa quae-
stio, quodnam fuerit primorum hominum primum
et principale peccatum.

Aon dcfucrunt ex veteribus, qui sentirent, in co
peccasse primos homines, quod anteverterint u-
sum ligni scientiae boni el mali, ul s. Augustinus
referi lib. II. de Genesi ad literam. cap. 41. quo-
rum sententia, si mystice accipiat, fortasse non
improbanda erit. Fieri enim putesl, ul per lignum
scientiae contemplationem aliquam significatam
esse velint, quae solis bealis congruat, ac per hoc
non ante tempus debitum appetendam: sic enim
interpretatur arborem scientiae s.Gregorius nazian-
zenus orationes de natali Domini, el oral.2. de pa-
scha.

Sed certe ad literam ca sententia vera esse non
potest.Aeque cnimDous ad tempus esum ligni scien-
tiae prohibuit, sed in perpetuum, cum ait: *Qua-
cumque die comederis ex eo. morte morieris.* .Mi-
nus cliam probabilis eorum sententia est.qui teste
Augustino in eodem loco, dicebant primum pecca-
tum Adami alque Evae fuisse intemperantiam, quod
videlicet ante legitimum tempus usum conjugii ar-
ripuissent, el nuplias suas quodammodo furati es-
sent. Salis enim ex historia sacra constat, Ado-
nium cognovisse uxorem suam, posteaquam pro-
pter peccatum cx paradiso exactus fuisset, ul miel-

gi polesi ex cap. k Gen. Deinde non potuit primum peccatum esse intemperantia carnis, cum nulla esset, neque esse posset in statu innocentiae concupiscentia carnalis redae rationi repugnans, nisi prius ipsa ratio Deo repugnare coepisset, ul in libro de statu innocentiae demonstravimus. Adde, quod etiamsi continuo post creationem suam primi homines, bebris operam dare voluissent, nulla erat lex, qua prohiberentur id facere. Nam neque infantes aut pueri, sed viribus et statura perfecti creati fuerant, ul actas matura exspectanda non esset: et jam audierant. *Crescite et multiplicamini*, et Adatus divinitus edoctus pronuntiaverat, *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*. Et. *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae*.

Sunt aliae duae sententiae, quae sanctos Patres habent auctores. Saucius enim Ambrosius in libro de paradiso cap. 12. scribit, peccasse Evam, quod addiderit aliquid ad verba Domini. Nam cum Deus prohibuisset, ne videretur de fructu ligni scientiae boni et mali, alioqui futurum ul morerentur: illa retulit, prohibitum sibi fuisse, ne videretur de ligno scientiae, neque illud tangerent, ne forte morerentur. Ubi addidit velut fuisse contactum ligni, et absolutam mortis interminationem revocavit in dubium per vocem illam (forte) s. Joannes chrysostomus hom. 16. in Genesim scribit, initium peccati fuisse, quod Eva cum diabolo colloqui coepit.

Ceterum sancti isti Pares, non videntur accurare de peccato primae porculis disserere voluisse, sed obiter, ex eo quod acciderat occasionem accipere admonendi populum, tum ul fideliter et religiose verba Dei recitarent, tum ul diligenter et studiose malorum colloquia praecaverent. Et quamvis illa additio ad verbum Dei, et colloquium cum diabolo aliquo modo peccata dici possint, quia fuerunt occasiones peccati, quod postea commissum est: proprie tamen peccata non fuerunt. Nam Eva non mutavit sententiam Domini, quamvis non totidem verbis illam expresserit, ac Deus illam initio pronuntiaverat. Neque sciebat diabolum esse, qui serpens per serpentem loquebatur. Et praeterea salis instructa erat, ac munita gratiae divinae praesidio, ul posset luto cum ipso etiam diabolo aperte colloqui, si lenalioni ejus resistere voluisset.

Illi igitur opinionibus dimissis, in quarum refutatione cum haereticis nostri temporis convenimus; videamus, quae inter nos et illos controversia supersit. Marius Lutherus in commentario 3. cap. Geo. contendit, primum peccatum primorum parentum fuisse infidelitatem, quod videlicet non crediderint se morituros, si fructum illum degustassent. Id Lutherus probat, tum ex verbis Scripturae, tum ex ratione. Nam Scriptura Genes. 3. refert, serpentem hoc potissimum persuadere conatum esse mulieri, ul crederet se non morituram: et mulierem non prius ausam respicere poma illius arboris, ac nullo minus decerpere, quam audisset Nequaquam moriemini. Scii enim Detis, quia quacumque die comederitis, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum. Huius autem id suadet, ul sicut initium ei radix iustitiae est fides, ita radix et initium peccati est infidelitas.

Eadem est sententia Joannis Calvini, qui lib. i. Institut, cap. 1. § k ita breviter explicat sententiam suam: *Infidelitas radix defectionis fuit. In autem emersit ambitio et superbia, quibus annexa est ingratitude*. Et infra: *In idcirco ambitioni januam aperuit: ambitio vero contumacia fuit malum*. A rationem hanc reddit, quia numquam repugnare Dei imperio ausus fuisset Adam, nisi prius verbo incredulus.

At sententia theologorum catholicorum romana est, primum peccatum Eve fuisse superbiam. Vide s. Thom. in 2. 2. quaesi. 103. et Illici. caeteros in 2. sent. dist. 21. et 22. De Adamio. Itenavensura et Solutio loco citato existimant. primum ejus peccatum fuisse inordinatum amorem conjugem, amorem autem non carnalis concupiscentiae, sed humanae amicitiae. Sancti vero Locus loco notato. uliusque parentis primum peccatum docet fuisse superbiam, quae sententia minus recipienda est. Nam et cum divinis testimoniis Patrum, et cum ipsa ratione maine, congruit.

Incipiamus a Scripturis, Eccles. 10. *Initium superbiae hominis apostatere a Deo, quoniam est eo. qui fecit eum, recessit cor ejus*. Et i. *Initium*, inquit, *omnis peccati superbia*. o, duobus argumentis sapiens ostendit, stultitiam esse vitium maxime detestabile. primum quod superbiae humanae, id est, primus actus superbiae hominis, apparuit in illa defectione primi hominis, qui a Deo, qui eum recens creavit, se recessit. nolens subjici ejus imperio. Deinde Quia illa primi hominis superbia fuit initium omnis peccati; sive omnium peccatorum, quae ab illis iniis commissa sunt, et quotidie committuntur. Quod idem confirmat Tobias illis verbis, quae habentur in cap. 3. *Superbiam numquam in luo serva in luo verbo dominari permittas. In illa enim nilium sumpsit omnis perditio*. Quamvis in lineis loca referri possint ad peccatum angeli, ul foil absolute omnium primum; Immo credibile est et Ecclesiasticum, et Tobiam respexisse ad primum peccatum primorum hominum, quod notios erat vulgo, quam peccatum angeli.

Adhuc b. Paulus cap. 3. epistolae ad Romanos. Sicut, inquit, *per inobediendum unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obediendum unius hominis, iusti constituentur multi*. (In loco Apostolus loquitur de peccato Adami potius, quam Eva, siquidem in Adamo omnes moriuntur. 1. Corinth. 13. *Et per unum hominem peccatum in mundum intravit, in quo omnes peccaverunt*. Ilum. 3. Et loquitur de primo peccato, non caeteris, quae post primum commisti; nam per primum peccatum amisit gratiam Dei, et originate iustitiam, cujus privatio est in ejus posteris originate peccatum. horro actus primus superbiae est nolle subjici imperio vel praeceptis alterius, quod proprie dicitur inobedientia: sicut et contrario in militatis est, subjici imperio vel praeceptis alienis quae proprie dicitur obedientia. Hinc legimus in Genes. 10. *Initium superbiae hominis apostatere a Deo*. Quod non ita accipiendum est, quasi apostasia sit prior quam superbia, sed significat Eccle-

slicus, primam partem, sive primum superbiae acciuni fuisse nulle parère Deo, tñ s. Thomas recto exponit in 2. 2. quæsl. 1G2. orl. 7. ad 2. hinc etiam therein. 2. dicitur homini: *A sacculo confregisti jugum meum, rupisti vincula, dixisti, Non serviam.*

Sanctus etiam Augustinus pro eodem habet superbiam et inobedientiam. humilitatem et obedientiam, lib. I i. de Civil. Dei, cap. 13. *Bonum est, inquit, sursum habere cor. non tamen ad se ipsum, quod est superbiae, sed ad Dominum, quod est obedientiae, quae nisi humilium esse non potest.* Et in eodem loco; *Melius esse possent Dei summo veroque principio cohaerendo per obedientiam, quam suum sibi existendo per superbiam.* Quo loco opponit Augustinus tamquam contraria, obedientiam et superbiam. quia videlicet inobedientia est quaedam superbia et obedientia quaedam humilitas. Et lib. 8. de Genesi ad litteram. cap. II. *Nec sic potest, ut voluntas propria non grandi ruinae pondere, super hominem cadat. si eam voluntati superioris extollendo praeponat. Hoc expertus est homo contemnens praeceptum Dei. et hoc experimento didicit, quid interest inter bonum et malum, bonum scilicet obedientiae, malum autem inobedientiae. id est. superbiae et contumaciae.* Apostolus igitur consideravit, peccatum primi hominis coepisse ab occulta inobedientia, quae in superbiam elatus, non imperio Dei subijci. sed in sua potestate esse dilexit, et inde erupisse in aperiā inobedientiam; quae fructum velut gustare praesumpsit: et ideo proprie et aptissime dixit, per imius inobedientiam multos peccatores esse constitutos.

Quod si primum peccatum hominum primorum fuisset infidelitas, et amor conjugis, non vere, rui corie non proprie s. Paulus illud peccatum inobedientiam appellasse!. Neque enim infidelitas vel amor conjugis nimius, inobedientia proprie dici potest. superbin vero quamvis ex se latius pateat quam inobedientia, et non omnis superbia inobedientia sit, omnis tamen inobedientia forintrinsece sumpta, superbia est, ac per hoc superbia. quae quis contemnit praeceptum, nec parere vult legi superioris. proprie contumacia, sive inobedientia dici potest. Quemadmodum etiam humilitas. quae reddit hominem subiectum superiori, quoad ordinem, latius patet, quam obedientia, quae reddit hominem subiectum superiori, quatenus aliquid praecipit: tamen quaedam humilitas, ea videlicet, quae hominem praecepto superioris subijcit, simul et humilitas et obedientia dicitur. Atque haec de testimoniis Scripturarum.

Proberemus nunc testimoniis Patrum, primum peccatum parentum primorum, non infidelitatem. neque aliquid aliud, sed superbiam fuisse. S. Basilius in oratione quod Deus non sit auctor malorum: *Quamobrem, inquit, dolis hominem aggressus. eadem ambitionis cupiditate, quam ipse ab initio habuit, velle similem esse Deo, hoc rursus ad decipiendos nos usus. lignum ostendit, per cuius degustationem pollicitus est hominem similem fore beo.*

S. Joannes chrysostomus homil. IG. in Gen. Itinuixi Vol. IV.

Igitur, inquit. ut divinitatem mente sua imaginata est. ad esum properavit.

S. Augustinus lib. 8. de Genesi ad litteram. cap. 13. loqueris de pruno peccato: *Denique, inquit. a peccante nihil aliud appetitum est. nisi non esse sub dominatione Dei, quando illud admissum est, in quo ne admitteretur. sola deberet jussio dominantis attendi.* Sed darius lib. 11. cap. 30, *Quando, inquit, his verbis crederet mulier a bona atque utili re divinitus se fuisse prohibitos, nisi jam inesset menti amor ille propriae potestatis, et quaedam de se superba praesumptio, quae, per illam lentationem fuerat convincenda et humilianda?* Illis verbis apertissime s. Augustinus refellit sententiam, quam Lutherus et Calvinus tuentur. Illi enim volunt ex infidelitate superbiam natam esse, contra autem s. Augustinus disputat, non potuisse infidelitatem in animo primae parentis locum invenire, nisi in eo superbia praecessisset.

Idem Augustinus in enchir. cap. 45. enumerans actus malos, et quasi paries peccati primi hominis, primo loco ponit superbiam: *Superbia, inquit, est illic, quae homo in sua potius esse quam in Dei potestate dilexit.* Item in lib. II. de favit. Dei, cap. 13. de utroque primo parente loquens: *In occulto, inquit, mali esse coeperunt, ut tamen apertam inobedientiam laborentur.* Aon enim *ad mulum opus perveniretur nisi praecessisset mala voluntas. Porro malae voluntatis initium, quid potuit esse nisi superbia? initium enim omnis peccati superbia.* Et infra: *Manifesto ergo. aperloquor peccalo. ubi facium est. quod Deus fieri prohibuerat, diabolus hominem non coepisset. nisi jam ille sibi placere coepisset. Ille enim doledivit quod dictum est: Erilis sicut Dei. quod melius esse possent summo veroque principio cohaerendo per obedientiam. quam suum sibi existendo principium per superbiam.*

S. Leo serm. 5. de nativitate Domini. *Quid, inquit. sanandis aegris, illuminandis caecis, vivificandis mortuis aptius fuit, quam ut superbiae vulnera humilitatis remediis curarentur?* VIn vocat superbiae vulnera, mala inflicta humano generi ex peccato Adami. Item in eodem loco: *IIIi (Adamo) per elationem lapso dictum est, terra es. et in terram ibis. Huic per humilitatem exaltato dictum est, sede a dextris meis, etc.*

S. Prosper lib. 2. de vila contemplativa cap. 19. *Et mihi quidem, inquit, videtur quod non ederent de ligno prohibito. nisi concupissent: nec concupissent. nisi lentati: nec lentarentur, nisi deserti: nec desererentur a Deo. nisi ipsi prius desererent Deum; nec desererent Deum, nisi superbirent, et similitudinem Dei miserabiliter appetissent.*

S. Fulgentius in lib. 2. de incarnatione et gratia Christi, cap. 22. *Quia primus homo in superbiam est diabolica persuasione dejectus. perdi dii humilitatem.*

S. Gregorius lib. I. Moral, cap. 9. *Id est. inquit. ad intelligendum se. creaturas fecerat. angelicam videlicet et humanam: utramque vero superbia perculit, atque ab statu ingentiae rectitudinis*

fregit. Enchorius lib. 2. in Gcn. et alii non pauci diem docent.

Accedat Postremo etiam ratio . nam inter actus malos priores fuerunt interiores, quam exteriores, tam circa objectum intelligibile. quam circa sensibile. Cum enim pars inferior subjecta esset superiori, nec ab ea deficere, posset, donec ipsa non deficeret a Deo; non potuit concupiscentia sensibilis alicujus boni in animo praevalere, nisi prius ipso animus a Deo aversus ad infima corruisset. Quare fieri non potest. ut amor erga uxorem immoderatus, primum peccatum Adami fuerit : nec solum de amore carnalis concupiscentiae loquor . sed etiam de amore illo socialis benevolentiae , quem Bonaventura et Scolus primum peccatum statuunt. Nam et ille amor rei sensibilis erat, videlicet consortii humani et socialis vitae, quam amittere Adimus nolens, maluit legem Dei transgredi, quam vilae sociam contristare.

Porro inter actus interiores, et circa bonum intelligibile prior est actus circa finem . quam circa media, siquidem media appetuntur propter finem, non contra. Finis autem hominis in malis est excellentia propria , quae superbiae est objectum. Non igitur infidelitas. aut aliquid aliud, sed superbia primum peccatum ulriusque primi parentis fuit.

Praeterea (ut sententiam Lutheri et Calvini proprie refellamus) non potest mens primorum parentum divino lumine illustrata . in errorem induci, nisi antea per aversionem a Deo lumine illo desinita fuisset, ut Augustinus ratiocinatur lib. 14. de Civil. Dei, cap. 13. Quemadmodum nemo potest credere solem non lucere , dum solem ipsum respicilic ergo infidelitatem primorum parentum aversio a Deo. et peccatum praecessit; non igitur infidelitas primum peccatum fuit.

Adhaec mater infidelitatis est superbia, ut idem Augustinus docet In hb. de pastoribus cap. 8. igitur superbia infidelitatem praecessit, non e contrario, nisi filiam matre antiquiorem faciamus.

Denique prior in peccatis est conversio ad bonum creatum, quam aversio a bono increato: neque enim aversio per se appetibilis est. cum non sit, bona et solum bonum sit objectum voluntatis. Itaque quia convertimur ad bonum creatum, sequitur. ut avertamur ab increato. non autem primo, et per se conversio ipsa a voluntate eligitur: At non velle Deo credere, qui est natus infidelitatis, est aversio quaedam a Deo, igitur infidelitas non est primus actus malus, sed alium aliquem priorem, quoad bonum creatum convertimur, sequitur. Quare Scripturae divinae non uno in loco testantur, mala opera praecedentia esse causam consequentis infidelitatis 1. Timoth. 1. *Habens /idem etiam bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt.* Et 1. Timoth. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes, erraverunt a fide.*

CAPUT V.

Solvuntur objectiones, et explicatur, quae fuerit superbia primorum hominum.

Superiores objectiones aliquas solvere, quae contra ea, quae cupite superiore docuimus, adferri solent.

Prima objectio Lutheri. Satanae tentatio cum non debet. ut primum crederetur Eva non esse urum, quod Deus dixerat, morituros videlicet. qui fructum ligni veliti gustarent, deinde fructum illum gustando legem Dei praevaricaretur, succubuit autem Evae tentationi, igitur primum peccant nos credendo, deinde fructus veliti degustando. h. ponsio. Satanas non solum ad infidelitatem clamat. sed etiam ab superbia adducere conabatur Evam. Nam ideo dixit, scii enim habet quia quacumque die comederitis aperientur oculi vestri, et critis sicut Dei scientes bonum et malum. Quare mulier in eo primum a tentatore seducta et de vicia est, quod in superbia elata affectus esse sicut Deus, sciens bonum et malum; denique per superbia excaccata credidit diabolo et non Deo, et in apertam inobedientiam transiit.

Secunda objectio Lutheri et Calvini, Fides «Incipit et origo iustitiae, ergo infidelitas radii Injustitiae. Respondeo. Ex antecedente «bonum versoriis posito, sequitur oppositum consequenter Quia enim fides est origo iustitiae, sequitur radii Injustitiae non esse originem, sed finem in; . . . Nam quod est primum in generatione, est ultimum in resolutione. Fundamentum est principium . . . lationis. sed eversio fundamenti non est principium, sed finis destructionis. Qui enim aedificii in fundamento incipit, in recto desinit: qui destruitur, incipit a lapide, desinit in fundamento. Et in remanentibus cor primum incipit vivere. Quare ut in Scripturis dicitur, radix omnium malorum est infidelitas, sicut dicitur, radix omnium rerum est cupiditas, id est amor sui. sive proprietatis excellentiae , quae est superbia. Neque legimusquam, initium omnis peccati infidelitas, sed legimus, initium omnium peccati superbia.

Tertia objectio Calvini, Numquam regegoan imperio Dei ausus fuisset Adam, nisi ejus verito incredulus. Respondeo: Adam, non fuisset regegoan imperio Dei manifesto et expresse, quo ligna scientiae vetabatur, rupugnare, nisi verbo ejus incredulus: sed nec fuisset verbo ejus incredulus: sed nec fuisset verbo Dei incredulus, nisi per ditionem a Deo aversus divina luce destitutus, tenebrescere coepisset, ut sanctus Augustinus de Enscribit, lib. 11. de Genes, cap. 30. et lib. 14. de Civil. Dei, cap. 13. atque hinc explicari potest alius locus ejusdem s. Augustini ex lib. 1. de Civil. Dei. cap. 17. ubi videtur primum peccatum primorum hominum constituere in infidelitate cum dicit *Hoc itaque cognoverunt. quod felicius ignorarent, si Deo credentes et obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas et inobedientia quid nocerent.* Solum enim ex hoc loco probatur fuisse in peccato primorum hominum infidelitatem et inobedientiam , aperiam videlicet, quam commiserunt dum lignum vetitum degustaverunt: sed non probatur non praecessisse superbiam et inobedientiam occultam, de qua idem Augustinus loquitur loco citato, in eodem lib. cap. 13.

Quarta objectio est Bonaventurae et Scoti qui adierunt testimonium s. Augustini ex lib. 11. de Gen.

ncsi nd lilcratg, cap. 42. cl ex lib. 14. de Civitate Dei. cap. 11. ubi s. Augustinus scribil Adamum incidisse in peccalum inubedientiae cx amore immoderato ergo conjugem, no per line primum peccatum Adntni fuisse amorem illum uxoris, non aulcm superbiam. Ac ne forle respondeatur, amorem nimium erga conjugem fuisse priorem inobedientia manifesta, non autem inobcdientia, vel superbia occulta,notandus est locus adductus cx lib. II. de Genesi ad lilcram , cap.42. obi Augustinus scribil.Adamum fuisse in statu innocentiae,quando uxorem immoderate amare coepit,sic enim loquitur: .Idam *noluit Evam contristari, quam credebat posse sine suo solutio contabescere, si ab ejus alienarctur animo, et omnino illa interire discordia; non quidem carnis vicius concupiscentia, quam nondum senserat in resistente tege membrorum legi mentis suae,sed amicali quadam benevolentia,qua plerumque fit,ul offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus*. Et confirmari potest hoc argumentum ex cap. 3. Genes, ubi Deus (*numerans peccata Adami, primum ponit, quod audierit vocem uxoris suae, secundum quod comederit de ligno vetito.

Respondeo: Sanctus Augustinus vull quidem amorem inordinatum erga uxorem fuisse priorem in Ad.itno, quam esset aperta inobcdientia, ul loca citata demonstrant, tamen non vull priorem fuisse, qii.nnsuperbiam occultam. Nam lib. II. de Civil. Dei. cap. 13. contrarium in his verbis docel: *Spontaneus esl autem iste defectus; quoniam si voluntas in amore superioris immutabilis boni a quo illustrabatur, ul videret, cl accendebatur.ul amaret, stabilis permaneret. non inde ad sibi placendum avertcrelur.cl ex hoc tenebresceret cl frigeresceret.ul vel illa verum crederet dixisse serpentem. vel ille Dei mandato uxoris praeponeret voluntatem clc*.

Primo igitur secundum Augustinum fuit superbia occulta in animo Adami, deinde vilium inordinati amoris erga uxorem.postremo aperta mandati divini transgressio. Neque in lib. tI. de Genesi ad literam, cap. 42. dicit s. Augustinus Adamum fuisse in stat:: innocentiae, quando immoderate uxorem amare coepit, sed dicit, nondum sensisse concupiscentiam carnis repugnantis legi mentis. Potuit enim fieri, ut amissa innocentia originali-que iustilia, non continuo exlitcrl in carne motus ille pudendus, quamvis continuo existera potuerit. 5am eliam hoc tempore, quo iustilia originali caremus, non semper patimur carnis rebellionem . el Eva non solum per superbiam interiorem, sed etiam per exteriorem inobcdicnliam lapsa fuerat in peccatum, cl tamen non continuo sensit carnis rebellionem, alloqui nuditatem suam agnovisset elerubuisset antequam virum suum ad peccandum induceret.

Quinta objectio, quae Scoliosi. Homo prius cognoscit alia, quam se, ergo prius amat amore amicitiae nlios. quam se, ac per hoc prius fuit in Adamo Inordinatus amor uxoris, quam propriae excellentiae.

Respondeo: Haec objectio in mullis peccat. Primum enim cum Adam habuerit scientiam infusam

a Deo, potuit prius cognoscere se, quam alia.Deinde, quidquid sil dc aliis rebus, certe priuscognovil se, quam uxorem, cum aliquanto tempore vixerit, antequam uxor ejus exislcrel. Praelcrea non esl necessarium, ul quod prius cognoscitur, prius ametur, cum possit aliquid cognosci,et non amari: denique mulieris primum peccalum fuit amor proprius, ul Scolus fatetur,cur igitur non potuit citam primum peccalum viri esse amor proprius?

Sexta objectio: Si per superbiam pruni hominis initio lapsi essent, id perfecto accidisset, quia cupierunt fieri sicut Dii, ul Satan illis promittebat. Quaero igitur, an crediderint se posse fieri sicut Deos,un vero non crediderint: nam si crediderunt, certe in errorem, atque adeo in infidelitatem,prius quam in elationem cl superbiam lapsi sunt: si non crediderunt, non apparet quemadmodum appetere potuerint, fieri sicut Dii. Neque enim id appeti potest, quod non pusse fieri creditur.

Respondeo: S. Augustinus in explicat, psalm. G8. tractans illa vcrba:Quae non *rapui tunc exolvebam*. scribil, primos homines rapere voluisse divinitatem ct perdidisse felicitatem. Quod non ita accipiendum est. quasi voluerint mulare naturam, el ex hominibus Dii per essentiam fieri. Nam idem ipse Augustinus in plurimis locis explicat, superbiam primorum hominum in eo silam fuisse, quod optaverint fleri Dii per imitationem el similitudinem, ul sicut Deus scit bonum cl malum nec ègel aliquo rectore clgubernatore, ncc alicujus potestati subditus est; ita ipsi scirent bonum el malum, nec Dei providentia indigerent, neque illius imperio el potestati subessent. Lib. 2. de Genesi contra Manichaeos . cap. 15. Videmus , inquil, *his verbis per superbiam peccatum esse persuasum. Ad hoc enim valet, quod dictum est, Erilis sicut Dei. Quid hic inleUigilur, nisi persuasum esse, ut sub Deo esse nollent, sed in sua potestate potius sine domino, ul legem cjus non observarent, quasi invidentes sibi ne se ipsi regerent, non indigentes illius interno lumine. sed utentes propria providentia, quasi oculis suis ad dignoscendum bonum el malum . quod ille prohibuisset. Hoc est ergo . quod persuasum esl. ut suam potestatem nimis amarent etc*. Tractat. 4. in epist. Joan. *Contempsit Adam in paradiso positus praeceptum Dei, el erexit cervicem, velati in potestate sua* esse cupiens, et *nolens subdi potestati Dei*. Idem docel in enchirid. cap. 14. hb. 8. de Genesi ad lilcram, cap. 13. cl hh. 11, cap. 30. cl hb. 14. de Civilal. Dei, cap. 13. quae loca capite superiore citavimus.

Porro initium hujus superbiae potuit esse, ac fuit in homine sine ullo praecedente errore per sulam incogitantiam, sive incoiisiderationcm. Non enim coeperit superbia hominum ab illo actu,Nolo esso sub Dei potestate, sed post audita verba diaboli, Erilis sicut Dii scientes bonum el malum (quae verba mulier ab ipso diabolo, vir a muliere audivit, sicut e contrario, praeceptum Dpi vir ab ipso Deo. mulier a viro audierat, testo Augustino hb. 11. de Genesi cap. 34) volvere coeperunt intra se. pulchrum esse non pendere ab nilo, cl simul coeperunt delectari propria potestate camque

appetere ac vehementer placcrosibi; cl occupati ejusmodi cogitatione, delectatione ac desiderio, non erexerunt animum ad Deum, neque cogitaverunt, id neque fleri posse, nfcque sibi expedire, alque ila paulalim ad sc iungis ac magis conversi, et a Deo aversi caecutire coeperunt, cl fidem habere verbis Satanae el Dei praeceptum, minasque contemnere. Sic enim (ul docet Augustinus lib.14. de Civil. Dei, cap. 28.) gradalim pergitur in via iniquitatis ab amore sui usque ad contemptum Dei, quemadmodum in via justitiae ab amore Dei,usque ad contemptum sui. Itaque simile videtur fuisse peccatum primum hominum primorum ei peccato, quod a theologis dicilur delectatio morosa. Aequae enim qui circa pecunias, aut dignitates, aut voluptates delectationem morosam habent, statuunt furtis, ambitioni, aut fornicationi operam dare , neque cogitant, fieri ne possit an non,quod animo volvunt, sed solum ea cogitatione delectantur, ac si res ipsa praesto esset, el peccatum non imaginatione, sed opere patraretur.

CAPUT VI.

Primos parantes amisisse fidem el quae fuerit eorum infidelitas.

Disseruimus de superbia primorum hominum , (piam ostendimus fuisse principium primi peccati el simul explicuimus quatenam superbia fuerit. Auncde infidelitate eorundem breviter disserendum cril.el simul explicandum, in quo erraverint. Warn etiamsi contendimus, primum pcccalum primorum hominum non fuisse infidelitatem, non tamen negamus, cos post superbiae peccatum incidisse in infidelitatem, quae est communis Palrum sententia.

Tertullianus in 2. lib. adversus Narcionem cap. 2. *Quis*, inquit, *dubitabit,ipsum illud Adae delictum haercsim pronuntiare",quod per electionem suae potius, quam divinae sententiae admisit?* Ambrosius in episl. 33. lib. 5. ad Marcdlinam sororem scribens, inducit Deum ila loqucnlem ad Adumum: *Agnoscis esse te nudum, quia bona indumenta fidei perdidisti.* Augustinus in cnchirid. cap. i.>. enumerans paroles primi peccati, primo loco ponit superbiam.secundo infldelilalem: *Sacrt-legium*, inquit, *illic est. quia Deo non credit.* liem lib. 14. de Civil. Dei, cap. 17. *Hoc itaque cognoverunt. quod felicius ignorarent, si Deo credentes et obedientes non committerent, quod cos cogeret experiri infidelitas et inobedientia quid nocerent.* Denique lib. 1. adversus Julianum cap. 3. citat Augustinus in eandem sententiam Olym-pium episcopum hispanum.

Prosper in responsione ad capitula Genuensium, dubio 3. *Quid csl*.inquit, *quod eidem naturae solam fidem vult esse praereptam, quam nisi primam* (Adam) *amisisset, caeleris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo non creditit Deo.* El infra: *Quomodo fides in Adam perdila, in quoquam filiorum ejus inveniretur,*

nisi eam idem spiritus, qui omnia in onrnibw operatur infunderet? Idem in libro contra Colli-lore, cap. 19. *Perdidit*, inquit, Idam /ii>m, *perdidit continentiam , perdidit charitalem.* El cap. 21. *Justitiam iniquitas depulit. humitHaltn superbia destruxit, infidelitas rapuit fidem, captivilas abstulit libertatem.*

6. Leo serm. 4. de nativitate DOmini:Honwpri-mus, inquit, *invido el deceptor* *temere, alque infeliciter credidit.* S. Fulgentius lib. 2. de incarnatione et gratia Christi c. 22. *Primus*, loqiiit, *homo perttidH (idem, perdens autem fidem, perdidit divinam protectionem, scriptum est enim. qui non credit Deo. non protegetur ab eo.*

Sed merilo quaeri potest, quid illud sil, quoi primi homines Deo non crediderint.Ac defoem-a quidem duae sunl opiniones, quidam enim ewi-manie,eam non credidisse,mortem sabsequuturja, si frudum arboris vetitae degustaret, qoinpobus credidisse, Deum esse mentitum, el cx iotidentii prohibuisse frudum illum optimum et ulilissimn. Et in hunc sensum exponunt verba illa:Curpr? *cepit vobis Deus etc.* El: *Nequaquam moriwni. Scii enim Deus, quod quacumque ditumederis, aperientur oculi vestri, ct erilis fi-. DH scientes bonum el malum.* Ila docet Cyni: > lib. 3. in Julianum. Chrysostomus liom. IG. iafie-nes. Augustinus lib.2. de Genesi contra Mr ' : os c. 15. Buperlus, Ilabanus, cl alii pemulliio common!.cap. 3. Genes.

Alii volunt Evam credidisse non fuisscaDw prohibitum frudum ligni scientiae boni clmalis-que ac virum suum non bene intellexisse vert: Domini. Alque in hanc .sententiam exponunt verb: illa: *Cur praecepit vobis Deus, ul wmtdertM omni ligno etc.* Ac si dictum esset, cur praecepisset Deus, ul a fructu alicujus arboris manu da-neretis. cum omnes sint bonae el salutes!) , est igitur cur credatis vos morituros, si ligni' scientiae gustaveritis, scit enim Deus eam arbore r utilissimam esse, quippe quae scientiam augeaW ideo cum bonus sil, el vestri curam gerat, nunquam rem tam bonam vobis prohibuisset. Indic.l hanc sententiam s. Augustinus lib. II. dc Genesi ad Illeram, cap. 30. his verbis: *Arbitror quod putaverit (Eva) Deum alicujus significationistoiu-sa dixisse, si manducaveritis morte moriemini, alque ideo sumpsit de fructu ejus , cl nmmluca-vit ct dedit etiam viro suo.*Eandem insinuai Epi-phanus hacresi Cnjnnormn, cplae est 38. uti dicit, diabolum, ut mulierem seduceret, simulasse sc amieum Dei: *Diabolus*, inquit, *per memlaciumdt-cepit Evam el Adam . alia pro aliis dicens el amiciti-um cum creatore demonstrans.* Non igilut Deum mendacem el invidum facere voluit, slami-citi-um cum illo demonstravit.

Eidem sententiae non parum fnvol quod Aposto-lus 2. Corinth. II. comparat seductionem Ev-per serpentem cum seductione Corinthiorum per pseudoaposlolos. Aequae enim illi aperte Deum calumniabantur, sed transfigurantes se in apostolus Christi, praetexebant honorem Dei, cl verum Chri-sti cvangclium. Favet quoque eidem sententiae, quod mulier non audierit a Deo immediate praece-

plum, scd per Adamum illud acceperit, ul s. August, docet lib. 11. de Genesi nd Illeram, cap. 31. tI Ambrosius de Institui. Virginis cap. 1. lune enim facile fuit illi persuadere, «ul praeceptum non esse datum, aJl non esse sic Occipiendum , ul Adani illi dixerat. Fovet denique huic expositioni textus hebraicus, siquidem illa vo.x quam noster interpres vertit, cur, magis ad verbum red-deretur per particulam , vere *quod*, aut, *etiam* qiiod.ul sensus sil, csl ne verum.quod Deus praeceperit vobis, ne dc omni ligno comederetis? ubi videmus insinuari dubitationem de ipso praecepto, datum ne fuerit a Deo. an non.

Accedit,quod secundum hanc explicationem clarius apparet seductio mulieris ct astutia serpentis. Nani seducitur quis , cum ei persuadetur aliquid falsum sub specie veri: at mulieri justae el innocentis Deum esse invidum el mendacem non potuit prima fronte vcrisimilp vidcri:se autem non bene intellexisse verba Dei, plane credibile videri potuit. Exemplum habemus in haereticis, qui Salonom in seducendis fidelibus studiose imitantur, neque enim Calviuiani dicunt,mentitum esse Christum cum pane in manibus sumptio , ail, *Iloe est corpus meum*: si enim hoc dicerent, neminem seducerent, sed ab omnibus ul blaspbemi el impii repellerentur; sed dicunt . a catholicis non recte inlelligi verba Christi, el per tropum accipienda quae a catholicis sine tropo accipiuntur. El similiter faciunt omnes alii haeretici.qui non Deum mendacem, sed catholicos imperitos esse contendunt, el hac ratione nullis imponunt.

Haec sententia posterior mihi valde probalur;lamen ob reverentiam gravissimorum anctorum, qui priorem sequuntur, non audeo hanc posteriorem ila priori illi antepondere,ut non illam cliam ul probabilem recipiendam esse censeam.Alque haec dc infidelitate mulieris.

De viro, hoc est, Adamo, minor quaestio est. Nam teste b. Paulo in episl. I. ad Timolh. cap. 2. *Vir non est seductus, mulier autem seducta in praevaricatione fuit*. El in ipsa sacra historia legimus dixisse mulierem Genes. 3. *Serpens seducit* me. Virum autem non dixisse se fuisse seductum, sed comedissem pomum sibi a muliere allatum.Quarc sive diabolus persuadere voluerit,Deum esse invidum ct mandacem; sive praeceptum dc fructu ligni scientiae non edendo, non fuisse accipiendum proprie, sed cum aliquo tropo; id mulier credidit,uc per hoc seducta in praevaricatione fuil: vir autem non credidit, ncc seductus fuit, sed alia ratione erravit, nimirum (ut s. Aguslinus nullis in locis docet) existimavit veniale fore, si contra praeceptum Dei de fructu illo comederet, no sociam eamque unicam contristaret. In eo quoque erravit, quod cum videret. uxorem manducato cibo illo non esse mortuam, sibi ipse persuasit, se quoque non moriturum.si cibum eundem manducaret. Quia vero credere tenebatur verbo Dei, quo dictum fuerat,Quocumque die comederis cx eo mor-te morieris, ideo Patres recte dicunt.Adamum Deo non credidisse, cl infidelem , vel ul Tertullianus loquitur, haereticum OSSO factum.

Denique turn cx praecedente elatione, lum ex

habita experientia dubitare coepit, an forlc verum esset quod diabolus dixerat.erilis sicut Dii; non enim Deus iconice dixisset. Eccc Adam sicut unos cx nobis factu* csl, nisi Adarn aliquo modo credidisset se fulorum sicut Deum cibum illum comedendo: hoc autem erat fidem habere diabolo et non habere Deo.

Sed Augustinum audiamus lib. H. dc Civit. Dei, cap. II. *Inexpertus*. inquit, *divinae sert vitalis* (Adam) in eo *falli potuit, ut veniale crederet* esse commissum. El lib. eodem cap. 13. *Vel*,inquit, *illa crederet verum dixisse serpentem . vel ille Dei mandato uxoris praeponeret voluntatem,putaretque se renialiter transgressorem* esse praecepti, si *ritac suae* Sociam non *desereret etiam in societate peccandi*. El lib. 11. dc Genesi ad Ileram, c. 30. *Dedit*, inquit, viro suo *fortasse cum verbo suasorio,quod Scriptura tacens intelligendum reliquit*. An forte nec suaderi jam opus erat viro, quando illam eo cibo mortuam non esse cernebat? El lib. eodem cap. ult. Posleaquam dixerat,Adamum comedissem frucium velitum.ne conjugem contristaret, subjungit: *Ergo alio quodam mudo etiam ipse deceptus est, sed dolo illo serpentino. quo mulier seducta est*. nullo modo *illum arbitror potuisse seduci in illo modo* . quo *illa potuit*. Hanc autem proprie seductionem appellavit Ipostolus.quia id quod suadebatur, cum falsum esset, verum esse putatum est. El infra: *Sed etiamsi virum propter aliquam mentis elationem, quae Deum internorum scrutatorem latere- non potuit.sollicitavit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam, secundum ca. quae superius tractai imus,non tumen eum arbilror.si jam spiritali mente praeditus erat, ullo modo credere potuisse, quod eos Deus ab esca illius ligni invidendo prohibuisset,* '

CAPUT VII.

Adamum proprie non fuisse seductum.

Ex his. quae diximus capite superiore, suivi potest alia quaestio. I irum videlicet Adam proprie seductus dici possit. Named una parle b. Pauli verba clarissima sunt: *vir non est seductus, multer autem seducta in praevaricationem fuil*, 1. Timolh. 2. Et rursus : *Timeo, ne. sicut serpens Eram seduxit astutia sua.ila corrumpantur* sensus vestri. 2. Coriilth. 11. I bi nulla mentio lit Adami. Ab Altera parle communis Patrum sententia id videtur habere, ut Adam fuerit seductus.

S. Ignatius in episl. ad Trallianos: *Diabolus*, inquit,per *mulierem seduxit Adam patrem generis nostri*. S. Irenaeus hb. 3. cap. 33. alias 37..16 *altero Ailani seductus sub occasione immortalitatis, slalim Uniore, corripitur etc*. S. Epiphthmius haoresi 3S. quae est Caj.morum: *Ipse*. inquit, *diabolus per mendacium decepit Diam ct Adam*.S. Joannes elirjsosloim»s bom. 9. m priorem ad Ti-iudlicuiiuAd *comparationem*, inquit,mulieris di-

cil ilium non fuisse seducliim. Vbi docet Adatnum seductum ruisse, sed minori seductione, ita ul ad comparationem mulieris videatur non fuisse seductus. S. Cyrillus alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 3. Sed posteaquam diabolica fraude seduclus, Dei praecepta contempsit, et spreto mandato gratiam perdidit, terram se esse, et in terram reversurum audivit.

S. Hilarius (ul ad Latinos veniamus) can. 3. in Mallh. Serpens, inquit, *Adam pellegerat, et in mortem fallendo traduxerat.* S. Ambrosius in lib. de paradiso, cap. i. *Mulier, inquit, prior decepta est, et virum ipsa decepit.* S. Augustinus tract, in psal. 68. in illud, Quae non rapui tunc evolvebam: *Quis, inquit, rapuit? Adam. Quis primum rapuit? ille ipse qui seduxit Adam.* S. Prosper in lib. contra Collatorem, c. 21. *Postquam Adam se deceptoris suo subdidit. perdidit boni scientiam.* S. Leo sern. 2. de nativitate Domini : *Gloriabatur, inquit, diabolus sua fraude deceptum hominem divinis caruisse muneribus.* S. Fulgentius lib. 2. de incarnatione et gratia Christi cap. H. *Qui apri-mus homo, inquit, in superbia diabolica est persuasione dejectus, perdidit humilitatem, perdidit /idem etc.*

Propter hanc apparentem sanctorum Patrum cum apostolo Paulo discordiam, multi conati sunt verba b. Pauli illa interpretari, ul ex iis non posset colligi, Adamum vere ac proprie non fuisse seductum: sed eae interpretationes non omnino convenire videntur verbis et intentioni Apostoli. Percurram breviter praecipuas. Prima est: Vir non est seductus, id est, a diabolo. Nam a muliere seductus est. Secunda. Vir non est seductus, id est, non est seductus prior. Nam ante eum mulier seducta fuit. Tertia: Vir non est seductus, id est, non scribitur, in Genesi ejus, seductio: quemadmodum Melchisedech dicitur ab ApOslolo Iofabr. 7. sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens, quia nihil horum de eo legitur in Scripturis. Quarta: Vir non est seductus, id est, in praevaricationem, sicut mulier seducta est in praevaricationem. Nam mulier seducta, fuit auctor praevaricandi viro suo. Vir autem seductus, non fuit ulli auctor praevaricandi.

Hae quatuor explicationes non videntur quadrare nummo in illius locum Apostoli. Tum quia absolute ipse prommeiat. Vir non est seductus, mulier aulcm seducta in praevaricatione est; ac si diceret, ulerque praevaricatus est, sed vir sine aliquo seducente se, mulier ab alio circumventa atque seducta: Tum quia intentio Apostoli eo loco erat, demonstrare mulieres non ita pollere iudicio ac vigore animi ac viros, et propterea non debere eas docere in Ecclesia. se l a viris **discere**. Nam eum dixisset: *Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto. neque dominari in virum, sed esse in silentio,* l. l'rumque probat. Et primum, quod mulier non debeat dominari in virum, sed subjecta esse, inde colligit. *Quia prior Adam formatus est, deinde Eva. Et* (ul addit 1. ad Corinth. 41.) *Mulier ex viro non vir ex muliere; et mulier propter virum,*

non vir propter mulierem formatus est. Quod mulier discere debeat, non docere, probat.

vir non est seduclus. mulier seducta in praevaricatione est ; Quod quidem eo tendit, ul ostendatur mulier simplicioris esse naturae, inferioris iudicii et prudentiae, quam vir, nam (constat Chrysostomus in commentario huius lto maluit Apostolus dicere, vir non est seductus, mulier est seducta: quam Adam non est seductus, Eva est seducta, ul ostenderet id est, a diabolo. Sed etiam cl Evae provenisse ex differentia naturae viri et mulieris, et naturaliter viros esse prudentiores, et ingenii ac iudicii melioris et maturioris, quam foeminae sint; ac propterea mulieres, quam tam facile seducuntur, non esse idoneas ad dictandum.

Jam vero quatuor illae interpretationes, si verae essent, redderent argumentum Apostoli plane infirmum ac debile. Non enim propterea eosenduntur, mulieres immaturi iudicii esse. cl ad dotandum ineptas, quod Eva seducta sit a diabolo. et Adam a muliere, vel quod Eva sit prius seducta, quam Adam, vel quod Evae seductio scripta sit in Genesi, Adae seductio non sit scripta: vitiosumque quod Evae seductio fuerit causa praevaricationis, Adae, non contra. Nam quod Eva seducta sit a diabolo, Adam a muliere tantum abest, ul arguatur mulier simplicioris esse naturae, quam virum, ul potius arguatur contrarium, siquidem longe diffictius est, evadere insidias diaboli, quam mulieri, igitur: autem Eva prior seducta fuerit, Adam posterior, quodque unius seductio scripta sit. non alteri nihil ad rem propositam facere videntur, earum praecidens se habeant ad vigorem animi demonstrandum. Quod denique Evae seductio causa praevaricationis viri, per accidens factum est. Immo quia prior ipsa seducta est, tum quia nullus ille erat, cui vir praevaricandi occasionem dare posset.

Verissima est igitur s. Augustini sententia. quae superiore capite sequi sumus; videlicet Adamum proprie non fuisse seductum, et verba Apostoli minime ulla additione proprie et formaliter (ul mwe scholastico loquamur) esse accipienda, turnips: ait, Vir non est seduclus, inulicr seducta in praevaricatione est. Nam in tribus erravit Adam (ut praediximus) quod crediderit peccatum esse veniale mundulum Dei praevaricari ; quod crediderit se manducando cibum velutum, non esse mortuum: quod crediderit, se futurum similem Deo, et nullius providentiae imperioque subjectum.

Primi erroris causa fuit amor nimius erga conjugem, ac per hoc non seductio nlicujus, qui per dolum cum deceperit, sed propria ipsius pravis et caecitas ex praecedente relatione subsequens. Secundi erroris causa fuit, praeter propriam conscientiam, experientia, quam habuit cum vidit uxorem illo cibo manducato non esse mortuam, foras mulieris uxoris adhortatio, quae tamen propriis seductio diei non poterat, cum ipsa non animo fallendi, sed simpliciter, quod verum esse crederet: viro suo proponeret. Tertii erroris occasio fuit, verbum serpentis a muliere viro suo relatum (et illis sicut Dii) causa autem fuit non ipsius serpen-

lis aut mulieris auctoritas vel persuasio, sed tum experientia praecedens, quae ul fec.it cum dubitare de illo (morte moriemini),ila fecit propendere ■d credendum illud (erilis sicut Dii;) Tum propria superbia, ldesl, amor propriae potestatis, libenter enim ct facile credimus quod amamus. Vide Augustinum lib. II. de Genesi ad lilcraui, cap. ult.cl lib.14. de Civil. Dei, can. II.

Neque vero sancti illi Patres, qui scribuntl.Adamuin seductum fuisse cum Apostolo pugnant, aul Apostolum non legerunt, vel non intellexerunt : sed dc seductione Adarni alio modo loquuti soni. Nam ipse cliam Augustinus alicubi scribit, Ad.i-inum fuisse seductum, alicubi non fuisse seductum, ncc tamen sccum ipse pugnat, sed alio atque alio modo seductionem accipit. Itaque Patres id solum significare voluerunt.Adamum a diabolo , non quidem immediate ct proprie, sed mediale , occasionabililer ct materialiter (ul sic loquamur) fuisse seductum ; Qua significatione eandem vocem accipil b. Paulus cum ait. *Peccalum per mandatum , seduxit me, cl per illud accidit.* Item. 7. et *Qui sc existimant aliquid tsse.* cum *nihil sil , se ipsum seducit,* Gulal. 6. Sapiens cum dtcil : *Creaturas factas esse in muscipulam pedibus insipientium .* Sapient. 14. et Daniel cum ad senem illum scelestum loquitur, *Species decepit lc,cl concupiscentia subvertit cor luum*Dan. 13.

Possent etiam justa hanc sententiam recte accipi duae priores interpretationes cx aliis quatuor, quas rcfulaviinus.Nainjpriina interpretatio, quae ci3l:Vir non esi seduclus (idesl) a serpente:verissima est, si hunc habeat sensum-.Milicr vere cl proprie seductu est, quia serpens eam animo fallendi astute dcccpiil, cum ei proposuit falsum sub specie veri: at vir seduclus quidem aliquo modo est a muliere,sed non proprie,quia nec illa intentionem habuit fallendi, ncc ipse ob ejus persuasionem, sed ob ejus amorem cxcaecntus csl, cl hoc exislimo s. Joanncm chrysoslomum sibi voluisse, cum interpretationem illam excogitavit. Ipse enim primus csl auclor illius interpretationis.

Secunda interpretatio, quae erat; Vir non est seduclus, idesl, prior, quae magnos quoque auctores habet,s.Epiphanium haeresi 38. s.Thomain: Tlieodorcliim cl Occuuienium in commentario, vera cril, si hoc modo accipiatur, vir non csl seductus prior, quia videlicet diabolus agnoscens virum sapientiorcm, non ausus est illum immediate aggre- di, sed a muliero, quae facilius seduci poterat, incoepti, ul ca seducta, virum etiam dejiceret, si non proprie seducendo,al corie blanditiis mulieris inflectendo, atque ad peccandi societatem impellendo.

CAPIT VIH.

*Primum Adami peccalum non potuisse
cssc veniale.*

Occasione verborum S. Augustini, qui scribit Adanium existimasse se venialiter peccatorum, si

legem Domini violaret, tractari solei alia quaestio, videlicet, An primum peccatum in statu innocentiae potuerit cssc veniale. El quidem non desunt qui existiment fieri potuisse, ul primum peccalum primorum parcnlurn veniale cssel. Ila enim Scolus doccl in 2. sentent, dislin. 21. cl alii quidam pauci, qui eum sequuntur.Sed graviores theologi contrarium docent, ut s. Thom. in 1.2. quaesi. 89,ari. 3. Albertus, s. ltenavcnt. Iliehardus, Durandus , Aegidius, elalii. in 2. sentent, dislin. 21. cl Alexander alensisin Summa theologica pari.2.quaesi. 104. num. 6.

Hujus aulcm rei, Duplex csl ratio, quarum altera ducitur ab effectu: allcra a caussa cl ulrnq; sancti Augustini auctoritate corroboratur.Prior igitur ralis est, quia si peccalum veniale in statu innocentiae locum haberet, sequeretur cliam lin.o-rem ac dolorem m co statu lorum habiturum. Cul-pam enim sequitur poena, el quia culpa vemahs non tollil gratiam cl amicitiam Dei, neque in statu innocentiae originalem iustiliam sustulisset. neque homine ex paradiso voluptatis ejecisset, fuisset utique in paradiso el m stato illo felicitatis aliqua poena, ne per hoc limor el dolor. Quod esse absurdissimum, docet s. Augustinus lib. 11. dc Civit. Dei, cap. 10.

Posterior ratio, quae a caussa ducilur. talis csl. Peccalum veniale, aul tale csl cx subrcplione, aul cx genere suo.Rursus quod ex subreptione csl,aul oritur cx appetitu carnis praeveniente rationem, ul imperfectum desiderium adulterii: aul ex ipsa voluntale praeveniente perfectam rationis deliberationem, ul imperfectus motus infidelitatis. Quod autem esi veniale cx genere suo, ul mendacium officiosum.semper orilur cx aliquo inordinato amore vel timore, ac per hoc cx aliqua rebellionc partis inferioris a superiore, vel ipsius voluntatis a ratione.Al in statu innocentiae nulla esse poterat rebellio partis unius ab allcra.neque fieri poterat.ul appetitus inferior voluntatem, aul voluntas rationem praeveniret. Id enim efficiebat iustitia originalis, ut perfecta subordinate maneret partis inferioris ad superiorem: ei praeterea nullus er.il in homine error. nulla difiicullas, ergo nulla via, nullus aditus patebal peccate, manente m homine originali iustilia.Ea vero iustilia nisi per mortale peccalum amitti non poterat: peccato igitur veniali nullus in stale innocentiae locus esse poterat.

Hinc s. Augustinus lib. 11. de Civil. Dei. cap. 10. *Erat, inquil.in paradiso devitatio tranquilla peccati, qua manente nullum omnino aliunde malum, quod contristaret irruebat. An forte cupiebantprohibitum lignum ad vescendum contingere, sed mori metuebant: ac per hoc. el cupiditas el metus jam tunc illos homines etiam in illo perturbabat loco? absit ul hoc existimemus fuisse, ubi nullum erat omnino peccatum.* El m eodem lib. cap. 2G.*Sicul iu paradiso nullus aestus, aul frigus, sic in ejus habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat voluntatis offensio, nihil omnino triste, nihil erat inaniter laetum; gaudium verum perpetuabatur ex Deo. in quem flagrabat charilas ex corde, puro ct conscientia bona, et fide non ficta. Atque inter sc conjugam*

fida cx honesto amore societas . concors mentis corporisque vigilia, ct mandati sine labe cusio- dia. Argumenta. quae conlra hanc sententiam fieri solent el facilia sunt, el a Cajclano rcclle solvun- lur in commentario s. Thom. I. 2. quaes. R9. ari. 3. cl ca dc caussa praetereunda mihi esse censui.

CAPUT IX.

Peccalum Adami gravius fuisse quam peccatum Evac.

Tractatur a docloribus alia quaestio, uler pecca- verit gravius, vir primus, an mulier prima. El qui- dem s. Joan, chrysosl. hom. 7. ad populum Antio- chenum, disertis verbis doccl, peccatum mulieris gravius fuisse quam peccatum viri. Quam senten- tiam plcrique Scholasticorum sequuntur in 2.seni, disl. 22. Conlra autem s. Ambrosius in lib. de In- stitutione virginis cap.4. nullis argumentis conten- dit, virum gravius peccasse,quam focminam. S.Au- gustinus loquens de primo actu malo primorum parentum, idesl, demotu superbiae, lib. II.de Genesi ad lileram. cap. 35. dicit, eam peccasse impari sexu, pari fastu. El lam in eo libro, quam in lib. 14. de Civil. Dei, semper ila loquitur, ac si aequale pulaveril fuisse peccatum mulieris pecca- to viri. Sed quoniam cap.G. duas opiniones proba- biles esse diximus, unam dc infidelitate mulieris, quod crediderit Deum esse invidum cl mendacem; alteram quod crediderit, Deum non prohibuisse lignum scientiae, seque aul virum suum non bene intellexisse verba Domini: idcirco nunc eliam duas opiniones probabiles esse, affirmare cogimur de gravitate peccati viri ac mulieris.

Probabilis enim est sententia s. Joannis chryso- slomijCl mullorum scholasticorum,qui docent,mu- lierem gravius peccasse, quam virum: quia si mu- lier credidit, Deum cx invidia esse mentitum, cum ait. *Quacumque die comederis, morte morieris*, quod (ut dixi) doctores illi probabiliter sentiunt , certe mulieris superbia, cl infidelitas longe fuit gravior quam superbia, cl infidelitas viri. Mulier enim voluit invito Deo, fieri sicut Deus, quae c&l superbia plane intolerabilis, cl credidit Deum esse invidum cl mendacem, quae esi species infidelita- tis extremae, cl blasphemiam continet inauditam. Vir enim non crcdidil. Deum esse invidum , vel mendacem,sc<l veniale fore pcccalum suum,ac per hoc se non moriturum transgrediendo praeceptum, forlc eliam futurum sicut Deum. Proinde cupivit quidem fieri sicut Deus, sed non invito Deo: cl in- fidelis fuit, sed absque blaspbcmia illa cl errore gravissimo, quae in peccalo mulieris fuerunt.

Probabilior tamen sententia nobis videtur (ul supra eliam diximus) mulierem non credidisse Deum esse invidum cl mendacem,sed solum prae- ceptum Dei a se, vel a viro suo non bene intelle- ctum, ac per hoc cum s. Ambrosio arbitramur, vi- rum absolute gravius peccasse , quam focminam ; liccl quoad aliquos actus aequc peccaverit mulier ac vir. ul s. Augustinus recte docuil.

Sed ul haec omnia facilius perspiciuntur. scien-

dum csl in peccalo viri fuisse septem actus nui < ct in peccalo foeminac totidem, sed non oinnin eosdem. Primus actus malus in peccalo viri,super- bia fuit, qua in sua potius osse, quam in Dei p testate «lilcxil.Testis Augustinus in enchiridio,cop 45. Secundus, amor conjugis immoderatus. Testi- idem Augustinus lib. II.de Genesi cap.ult.Terli infidelitas, (pia Deo non crcdidil dicenti. urr *morieris*, cl diabolo crcdidil, *erilis* sicut *Dii*. V guslinus in enchiridio, cap. 45. Quartus, curi las. *Sollicitavit enim cum quaedam eæperén cupiditas*, inquit Augustinus lib. II. dc Gea cap. nil. Quinius, inobedientia particularis cl-. pressa. *Comedisti de ligno, de quo praccppw ne comederes*, inquit Deus ad AdainumGcn. 3. xlus, excusatio peccaii. *Mulier, quam dedisti ni- hi sociam, dedit mihi*, Genes. 3. Septimus, h- proximi. *Nam in Adam omnes moriuntur*, l.fz- rinlli. 15.

In peccalo mulieris primus fuit, superbia. Ve- stinus lib. 11. de Genes, cap. 3. Secundus, infi- delitas, qua serpenti crcdidil,el Deo non credidil, Augustinus ibidem. Tertius, concupiscent *cibi* prohibiti. *Vidit enim lignum , quod ttset pul- chrum visu. et ad vescendum suave*, Quarius, inobedientia particularis cl nolissinn. *Sumpsit enim de fructu el manducavit*. G-1.1. Quinius, inductio viri ad peccandum. Aihilili-. *qui cl ipse comedit*. Genes. 3. Sextus excus peccati. *Serpens decepit me*, Gen. 3. SepHnus. laesio generis humani. Nam *a muliere* inilinn *peccati, el per illam omnes morimur*. Eccks.i.».

Jam vero si conferamus actus ipsos malos in- ter se. inveniemus peccatum viri aequale esse,sd aliquando gravius peccalo mulieris: si conférâmes personas peccantes, inveniemus in nullis peco- tum viri esse gravius, in paucissimis graviusess: peccatum mulieris.

Primus actus ulriusque, fuit superbia cl super- bin plane eadem. De utroque enim scribit Au- slinus lib. 11. de Genes, cap. 34. *Quid mirum.;* *superbi volentes esse sicut Dii.evanuerunt* in eo- *gilationibus suis?* El cap. 35. *Impari sexu . parit fastu.*

Secundus actus ulrique communis fuit infideli- las, el infidelitas eadem aul persimilis, ulerqi' crcdidil se non moriturum,sed futurum sicutDeum, hoc solum videtur esse discriminis, quod mulier credidit, praeceptum non esse datum,aul a sone: bene inlcclclum; vir crcdidil veniale fore pem- tum, si praeceptum transgrederetur, ac per b non ila accipiendum praeceptum, ut verba sonare videbantur. Itaque fere in idem recidit infidclil- ulriusque.

Tertius actus ulrique communis, fuit inobr- dicnlia , cl inobedientia omnino eadem, ul tum est.

Quarius aclus communis ulrique fuit, excusati: peccati. El in hoc actu gravior fuil iniquitas viri, quam mulieris. Vir enim sociam accusavit, mulier hostem; cl praclerea vir in Deum culpam rejecit, cum ait: *Mulier, quam dedisti mihi etc.* Mulier in serpentis astutiam, cl in suam simplicitatem; Ser pens, inquit, *decepit me.*

Quinius actus communis ulrique. fml laesio generis humani; et in hoc eliam a» tu sine controversia gravius Adam,quam Eva peccavit. Nam Eva occasionem dedit perditioni generis humani, sed Adim vera ac propria caussa fuit ejus perditionis. Nim si sola Eva peccassel, non proplerea corruptum esset genus humanum, siquidem, *per unius hominis inobedieniiam peccaloros conslilulLsunl mulli, et in uno homine*, Adamo videlicet,*omnes peccaverunt*, lloinun. 5.

Sextus actus viri proprius , fuit amor nimius in conjugem.cui respondet sextus actus mulieris proprius, invitatio viri ad peccandum. Qui duo actus uidentur omnino similes: cum Eva non alia de caussa virum incitaverit ad cibum velitum degustandum, nisi quia valde diligeбал eum, et ul bonum, quod se invenisse credebat, cum co communi-care.

Septimus actus viri proprius, foil cupiditas experiendi, an cibis ille mortem adferrel; cui respondet septimus actus mulieris proprius concupiscentia cibi illius, qui vel ipso aspectu speciem cl suavitatem praescfercbat. In hoc, vero actu quis non videt, graviolem essc.viri culpam , quam mulieris? nam curiositas illa viri lentallio Dei erat, el quidem periculosa admodum ; cupiditas mulieris tenlallio fuit gulae, quae ab objecti praesentia facile irritatur. Actus igitur mali per se considerati, magis virum, quam mulierem damnant.

Quod si personos consideremus,aliasque actuum illorum circumstantias longe clarius apparebit majorem viri, quam foeminac culpam esse judicandam. Primum enim, vir oral sapicnlior el fortior. Deinde,vir caput erat mulieris, et eam docere,non eam audire debuit. Quod exprobrans illi Deus ait: *Quia audisti vocem uxoris tune etc.* Tertio , vir hostem habuit debiliorem, mulier fortiorem,ut notum est. Quarto vir a Deo praeceptum acceperat, mulier a viro (ul supra ex Ambrosio el Augustino docuimus.) Quinio mulier magis agnovit culpam, quam vir siquidem confessa csl errorem . cum ait, *Serpens decepit me*: vir neque errorem, neque culpam agnovisse videtur. Sexto, Deus longe gravius Adamum reprehendit, quam Evam. Ait enim per irrisionem: *Eccc Adam sicut unus cx nobis faclus est etc.* Septimo, cum Deus cl virum cl mulierem propria poena mulclnsscl, poenam mortis, quae ulrique communis futura oral, soli Adamosignilcavil, dicens: *Pulvis cs, el in pulverem reverteris*.

CAPUT X.

Peccatum primi hominis fuisse «liquo modo peccatorum omnium gravissimum,non tamen absolute.

Ultima quacslio de peccalo primi hominis esse solei, an ruerit peccatorum omnium gravissimum. Esi autem communis doctorum responsio, non absolute, sed secundum aliquid omnium peccatorum fuisse gravissimum. Vides. Thomuin in 2. 2. q. 163. art. 3. el cacleros theologos m 2. senioni, distinct. 21.

Iku.inuini Vol. IV.

El quidem, quod non fuerit omnium peccatorum absolute gravissimum, facile probari potest. Illud enim pcccatuufabsolutulcdiciliir gravms.quod secundum speciem.suam csl gravius.illud absolute gravissimum.quod secundum speciem suam csl gravissimum.Illud aulem secundum speciem suam est gravius, cujus objectum majori bono contrarium csl. e.l ideo cum nihil sit amoru Dei praeferendum, nullaue sit virtus charitale praeslaulior, cllicilur ut nihil sil in malis deterius odio Dei. Porro peccatum primi hominis non fuit proprie odium Dei.sed superbia, mobediendia, infidelitas; quae non clarrilali, sed humilitati, obcdicnliae ac fidei propne opponuntur.

Quod aulem secundum aliquid peccatum illud peccatorum omnium gravissimum fuerit. demonstrat s. Augustinus cx triplici capite, Primum cx facilitate non peccandi, qu ie major fuil in Adam, quam in aliis hominibusunquam.Habuit enim praeceptum unum tantum, idque levissimum: habuil nulla, quae ad servandum impellerent.Dei iuben* lis auctoritatem. cl gravissimas poenas transgressori propositas: caruil concupiscentia , quae ad peccandum induceret. Sed Augustini verba audiamus, Id». II. de Civit. Dei, cap. 12. //oc, inquit.de uno < *ibi genere non comedendo , ubi aliorum tanta copia subjacebat. tam leve praeceptum ad observandum.tam breve ad memoria relinendum, ubi praesertim nondum colliniati cupiditas res» slcbat, quod de poena transgressionis postea subsequulum est, lanio majore injustitia violatum est.quanto faciliore posset observantia custodiri.* El in eodem lit», cap.l.'».*Ibi enim magna esi inobedenliae poena proposita. et res a creatore facilis imperata, quisnam salis explicet , quantum malum sil non obedirc in re facili, el tantaepotestatis imperio , cl tanto terrenti supplicio .**

Altera ratio ducitur ab ingratitude primi hominis, qui summa félicitai: m paradiso frucbalur. Nunc enim maxima a Deo beneficia habemus, sed partira in tide, ul beneficium incarnationis, partira in spe. ul sempiternam felicitatem, ex quo lit, ul parum uduiodum illa cognoscamus: deinde admista nunc sunt beneficia flagellis el consolationes tribulationibus. Quocirca non est adeo mirum, si in his tenebris el in hoc exilio mulli Deum deserant, cl avi temporalia bona declinent. Al Adam plurima habuit Dei beneficia, maximum lumen . nullas tribulationes, nullam ignorantiam, cl tamen Deum deseruit: *Quia* (inquit s. Augustinus lib. I ». de Civit. Dei, cap. 15.) *contemptus est Deus jubens . qui hominem creaverat, qui ad suam imaginem eum fecerat, qui caeleris animalibus praeposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omnium copiam, salutisque praestiterat etc. justa damnatio subsequiuta est.* El lib. 21. cap. 12. *Sed poena aeterna ideo dura el injusta sensibus videtur humanis,quia in hac in/irmi/ate moribundorum sensuum. deest ille sensus ollissimae purissimaeque sapientiae, quo sentiri possil,quantum nefas in illa prima praevaricatione commissum sil. Quanto enim magis homo frucbalur beo, lanio majore iniquitate dereliquit Deum, cl*

factus esi malo dignus aeterno, qui hoc in se peremit bonum, quod cssc possel aeternum.

Tertia ratio sumitur a laesione generis humani. Peccatum enim in eadem specie tanto majus csl, (piano pluribus nocet. Nullum autem fuit unquam peccatum, quod pluribus noceret, quam peccatum Adae. Siquidem universum genus hominum damnationi addixit: *Hinc est* (inquit Augustinus loco citato) *universa generis humani massa damnata, quoniam qui hoc primitus admisit, cum ea.quae in illo fuerat radicata. sua stirpe punitus est.* Vide eundem Augustinum in cnchirid. cap. 26. el 27.

CAPUT XI.

De poena primi peccati.

Explicuimus lenlationem cl peccatum primorum parentum, nunc dc poena ejusdem pcccali, quam in praesenti tempore patimur, paucis disseremus'.

Ac poena quidem, quae proprie primo peccato quasi e regione respondet, jactura fuit originalis justitiae,el supernaturalium donorum,quibus Deus naturam notlram instruxerat, ul sanctus Thomas docet in 2. 2. quaesi. l<»î. ari. I. lined enim csl poena, quam aequaliter patiuntur quotquot ex Adamo originem ducunt, cl in ipso, ac per ipsum initio peccaverunt.Caetera vero mala lam corporis, quam animi,quae nos in hac valle miseriarum premunt, sunl quidem primi peccati poenae, quia cx prima illa poena, hoc csl, cx originalis justitiae amissionc nascuntur, lamen non ila proprie ct immediato, ul illa donorum ablatio. Illa enim est quasi poena a iudice laxata.uls. Thomas loquitur, caetera mala eam poenam consequuntur, ad cum modum quo sequitur inundatio fluminum, aul maris, aggeribus disruptis, quibus aquarmn impetus continebatur, atque ea caussa csl, cur caetera mala non aequaliter omnes premant, licet in primo peccato sint omnes Immines pares.

Sed quamvis haec ila se habeant, lamen Deus in lib. Gencseos cap. 3. cum describit poenas tum viri, tum mulieris, non meminit amissionis justitiae originalis, sed malorum consequentium. Tum quia prunam illam,cl propriam peccati sui poenam jam sentiebant, cl nuditate, erubescencia ac fuga, inobcdicnliae poenam se luere testabantur: Deus autem non quid jam paterentur, seil qui i ideinccps passuri essent, indicare eis volebat: Tum etiam ul ab effectis discerent, quam gravis poena sit illa originalis justitiae carentia, quandoquidem ex illa una tot aliae calamitates scquulurae essent.

Porro mala illa consequentia primam primi peccati poenam, sont fere innumerabilia, dc quibus paulo fusius disseremus in 3. lib. dc peccato originali. Deus autem in Genesi cap. 3. solum attigit ea.quae ad vitam ipsam corporalem perlinent,quoniam cum vita sil fundamentum bonorum omnium temporalium, mala, quae ad vitam perlinent, sunl omnium communissima ct notissima.

Tria vero sunl mala, quae ad vitam corporalem ex poena peccati redundarunt. Unum mulieribus

proprium, Alterum proprium viris, Tertium utriquo commune. Ingressus hominum In litam, gnvis csl mulieribus, quae cum labore gerunt in ukro conceptum foetum,cl cum dolore pariuul:< servatio vitae laboriosa est viris, ad qaps praecipuo spectat el sibi el uxori, ac proli viciu quit-rere. Denique exitus c vita sive moriendi neci"tas, tum viris, tum focminis simimani Irislilu: ad fert.

Ilaec tria mala Deus in Genesi describit: acprimmn de primo, quod ad vitae ingressum pinii,.. sic loquitur: *Vulieri quoque dixit, multiplier aerumnas tuas et conceptus tuos, in dimrtpires filios, cl sub viri potestate eris, el ipeil...* *nabitur tui.* Quid sibi velint haec verba, non rfacile explicare, praesertim cimi multiplicati»« cepium ad benedictionem perlinent, etlhpindu ac statu innocentiae futura esset, juxta illud, C-- *scite cl multiplicamini*, Genes. 1.

Non deferunt gravissimi l'alrcs. qui existimat vint propagationem generis humani per opM.; pilarum, ac per hoc, conceptum cl partira eM- jectioncm focminac ad virum, non fuissefdun in statu innocentiae. Et idcirco recte ini r[> , primi peccati numerari. Illa sensit Gregom t.y. seniis in lib. dc creatione hominis, cap. 18.1. nes chrysoslomus hom. 18.Genes.ElJuaniit'sf. . scenus iib. 2. de fide orthodoxa, cap. 30.ellib.l. c. 2.>. Sanctus etiam Hieronymus in lib. conlrj. vinianum. huic sententiae non audet aperte n;»gnare. Scribit enim incertum esse, an in statu r-nocenliae propagatio per nuptias futura fuisset.

Sed haec opinio mento refellitur a sancioTi in I. pari, qunesl. 98. ari. 2. cl n theologi'u i in 2. sentent, dist. 20. et a s. Augustino lib. II.. Civil. Dei cap. 21. cl scq. el lib. 9. de Gent:l.. Illeram, cl cap. 3. cl sequ. cl a caeleris latinis lh Iribus, qui post Auguslini tempora scripserunt, c Euchcrio, Iluperlo cl caeleris,cl snne Scriptura-'; vina non obscure testatur,propagationem horon in paradiso per masculi el focminac conjunction-fuisse futuram. Nam in I. cap. Genes, legui:- *.Vasculum el foeminam creavit cos. cldùi'.c scite cl multiplicamini* elc.Ubi videmus mite p catum homines cum sexuum diversitate creilw idquo in eum Unem ut crescerent ct multiple' rentur.

Quod vero Gregorius nissenus cl Joannes (bnscenus respondet, sexuum diversitatem ideoioslutam.quia praeviderat Deus fore, ul Adampea rcl,el propler peccatum sexuum diversitate ad op; generationis egeret, non recte dicilur. Tum,qi. per peccatum natura non est mutata, quoad park ct membra naturalia, sed solum quoad action?ollicia. Tum, quin non decuit divinam providiam, ut prius in homine, ostenderet vestigia pi' nae, quam in co cxtilisscl vestigium culpae.

ilursus. cap. 2. *Dixit Deus: Aon est bonum I minem esse solum,faciamus ci adjutoria* sinu *sibi.* Ex (pio loco recte colligit Augustinus, mul rem ideo potissimum institutam, ut in propagati ne liliorum virum juvaret. Neque enim aliud opus, in quo non melius vir a viro,quam a fôemit juvari possit.Ac praesertim in paradiso, ubi null

cr.it labor subeundus, nulla indigentia liniebatur, nulli fuit caussa cur foemina viro necessaria esset, nisi propter generationem.

tcccdil. quod in ipso loco felicitati^ ante peccatum commissum dixit Adam: /bdinquet *homo patrem elmatrem.el adhaerebit uxorisuac.el erunt duo in carne una*. Quae verba ad matrimonium, atque ad maritalem conjunctionem perlinere testatur Christus in evangelio Mallii. 19. cl Apostolus ad Ephes 5.

Denique homo in statu innocentiae, quamvis per donum supernaluralc id haberet, ul posset non mori, tamen corpus habuit vere animale, quod ul cibo egebat, ul conservaretur, ila etiam generatione opus habebat, ut propagaretur.

Fuisset igitur, si homo non peccasscl, sanctum connubium, cl thorus immaculatus, absque libidinoso carnis ardore,geslasscl mater in utero prolem sine labore, pcperisscl sine dolore: *Ul enim* (κικuit Augustinus lib. 14. de Civil. Dei cap. 26.) *ad pariendum non doloris gemitus. sed maturitatis impulsus fueminea viscera relaxaret: sic ad fodandum el concipiendum non libidinis appetilus, sed voluntarius ustis naturam utramque conjungeret*. Fuisset cliam subjectio uxoris ad virum, sed chanlalis.non conditionis; ct spontanae voluntatis, non violentae coactionis . ul idem Augustinus docet lib. I I.dc Gcn. ad hieram cap. 37.

Quare poena peccati est, quod focminac cum ithlidio ct labore, conceptum foetum in ulero gerant, quod cum dolore pariant,quod viris ila subijciamur, ul cliam invitae illis parere . cosque non solum diligere, sed cliam timere cogantur. Atque hoc csl. quod Evac Deus praenunciavil, cum ail : *Multiplicabo aerumnas tuas etc.* Quod autem dicil Deus: *Multiplicabo aerumnas luas, ct conceptus tuos*, non ila accipiendum csl, quasi multiplicatio conceptum absolute ad poenam pertineat, sed vel hebraien phrasi dictum est. Multiplicabo aerumnas et conceptus, pro eo quod esi, **Multiplicabo aerumnas conceptuum** cl ideo fortasse septuaginta inlcrpreles ad rem explicandam , omiserunt vocem concbpfus.quae in hebraeo habetur,cl simpliciter poMierunl multiplicabo Irislitas el gemitum tuum. Vel dictum est,multiplicabo conceptus, quia si Adam cl Eva, non peccassenl, soli illi foetus concepti fuissent, qui ad maturitatem perventuri erant; nunc nutem saepenuincro focminac foetum concipiunt, cl cum labore cl trislilia geruni, qui anle cxlinguitnr, quam lucem videre incipiat. Quae multiplicatio conceptuum gravissima sane poena judicanda est.

Quod autem aliqui dicunt multiplicationem conceptuum referri ad tempus, quo foetus gestatur in ulero, nunc enim ex poena peccati novem mensibus foetum gestari, in paradiso vero conceptum foetum continuo fuisse ponendum,neque probabile est, neque verbis Scripturae convenit, neque sententiae s. Augustini, qui (ul paulo ante citavimus) scribit malurilalis impulsu, foeminca viscera relaxanda fuisse.

Porro quod in describenda poena mulieris dicitur, sub viri potestate eris, vel ut habent gracca , ad virum tuum conversio tua, duobus modis acci-

pi polesl propter ambiguitatem vocis hebraeae nnpïtPfl.quod lum conversionem cl obcdienliam, tum desiderium el concupiscentiam significare solei. Vel igitur sensus cril, mulierem serviendo el obediendo ad virum convertendam, ut ab ejus ore cl mandatis pendeal: vel certe significabitur, mulierem etiam posl laborem gerendi ulcri, el dolorem pariendi adhuc virum desideraluram. Siquidem non levis csl poena, ab eo se continere non posse, quod lam ingentem laborem el Irisliliam ndferal.

Jam vero quod allinet ad poenam viris propriam csl in parando viclu, qui el sibi cl uxori el liberis salis cssc possit, ca describitur his verbis: *Maledicta terra in opere tuo , in labore comedes ex ea cunctis diebus citae tuae. Spinas et tribulos germinabit libi, et comedes herbas terrae; in sudore vultus lui vesceris pane luo*. Quibus verbis triplex labor agricularum describitur.

Primus nascitur cx terrae sterilitate,de qua dicitur: *Maledicta terra in opere tuo. in labore comedes ex ea*. Maledicito emm in Scripturis sterilitatem significat, ul conlra benedictio foecundilatem. Itaque multi requiruniur labores, ul quis ex terra sterili comedere (idesl) fructum ad cibum idoneum colligere possit.

Secundus labor nascitur cx spinis,malisque herbis. quae cx terra etiam foccunda cum bonis frugibus oriuntur. El quia nisi magno labore spinae ac iribuli cl herbae noxia evellantur, bonas herbas habere non possumus, ideo dicitur, spinas cl tribulos germinabit libi et comedes herbas terrae, hoc est, herbas quidem habere poteris, sed non absque impedimento spiuaruin el tribulorum.

Tcrlius labor csl in colenda lerra quamvis foecunda, el spinis ac tribulis vacua. Tot enim labores cxanlhlandi sunl in arando, serendo,molendo; vilibus cl arboribus plantandis cl putandis, aliisque id genus rebus faciendis.ul mcnllo dictum sit; *In sudore vultus lui vesceris pane luo*. Quo loco nomino panis omnis cibus inlclhgilur, secundum morem scripturae familiarem.

Illud hoc loco praetereundum non csl. quod nos habemus in editione latina: *Maledicta terra in opore luo*. in hebraicis codicibus esse , maledicta terra '7'1'j3>C (idesl) *propter te*: Ex quo inlclligimus, illud, *in opere luo*, non significare, in opere terrae colendae, sed in peccato luo. Ul s. Hieronymus monet in quaestionibus hebraicis in Genesim. Ubi etiam notat aliquos vertisse, propter te ; aliquos (in transgressionem tua). Nisi furie inlcrpres pro "I'iaya logent

Restât poena communis viris ac mulieribus,quae esi necessitas moriendi, quam Deus cum poenis , (piaae ad virum magis proprie pertinent,conjungere voluit, Tum, quia peccatum viri proprio caussa mortis fini. Tum, quia viro dictum fuerat: *Quacumque die comederis ex co , morte morieris*, Tum, quia in viro mulier intclligihir, cum vir sit caput mulieris. Tum denique,ut supra notavimus, quia vir gravius peccavit,quam mulier. Porro haec poena in illis verbis continetur. *Pulvis es cl in pulverem reverteris*. Ex quibus verbis inlelliginus, illud, *Quacumque dic comederis,morte mo-*

neris, Nihil aliud significare, nisi inorii certissimae obnoxius eris. Vide plura de hac re in libro de gratia primi hominis cap. 8.

Poenae Adami, atque Evae adjunxit Deus poenam serpentis, dixit enim Dominus ad serpentem: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia et bestias terrae. Super pectus tuum gradieris. et terram comedes cunelis diebus vitae tuae. Inimicitias ponam inter te et mulierem et semen tuum, et semen illius. Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus.* Quae verba tum ad serpentem corporalcm. n. exponit Clirysostomus liomil. 17. in Genes. tum ad ipsum diabolum, ul explicat Augustinus lib. II. de Genes, cap. 36. commodè referuntur. Quamvis enim serpens corporalis proprie, non peccaverit. quippe qui rationis est expers; tamen puniri debuit, ut iram Dei adversus peccatum intelligercmus: Magnum est enim irae indicium, cum non solum peccati auctor punitur, sed instrumenta etiam, quibus peccatum commissum est, conteruntur.

Exponamus breviter poenam serpentis, primum ul ad serpentem corporalem, deinde ut ad ipsum diabolum perlinet. Dixit igitur Dominus ad serpentem: *Quia fecisti hoc*, serpentem Deus alloquitur, non quod ipse verba illa intelligere posset, sed propter Adamum et Evam, qui praesentes aderant; quemadmodum etiam Christus aliquando ficulneae maledixit, aliquando imperavit mari et ventis.

Porro non quaesivit Deus a serpente, quare id fecisset, quemadmodum ab Eva quaesivit, neque enim serpens ille corporalis rationem aliquam facti sui reddere potuisset, sed simpliciter ait: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia et bestias terrae*, hoc csl, quia instrumentum diaboli ad homines seducendos et perdendos fuisti, abjectissimum eris animal, et omnibus invisum et exccrabilc: et cum antea non loto corpore reperes, sed solum parte posteriore, anteriore autem rectus incederes; deinceps super ventrem et super pectus tuum gradieris: terram quoque perpetuo comedes, cum antea nequaquam terra, sed herba cibus tuus esset: denique cum in paradiso cum animantibus caeleris, et cum ipso homine pacifice viveres, bellum erit posthac inter te et mulierem, et prolem tuam, ac proles mulieris, quod nullo unquam tempore sopietur.

Jam vero si ad ipsum diabolum haec verba pertineant, non dixit Dominus diabolo, *quare hoc fecisti*, sed, *quia hoc fecisti*, quia videlicet diabolus itu est obduratus in malo, ul nullo modo emendari queat. Et vero idem ipse maledictus inter omnia animantia et bestias terrae, quia miser ac vilis effectus est super omnes, sive angelos, sive homines peccatores. Quemadmodum enim justitia angelos, alquo omnes Deos quodammodo facit, sic contrario peccatum eosdem bestias facit.

* Super pectus autem diabolus graditur. Tum quia in aslul'a et calliditate sua confidit, ut Hieronymus explicat in quaestionibus hebraicis; Tum, quia permittitur a Deo de superbia et falsa potestate gaudere, qui antea de veritate et charitale gaudebat. Aon enim parva poena csl, cum aliquis adhuc peccare, et de peccato gaudere sinitur, ut explicat

Augustinus lib. 2. de Gen. contra Manichaeos. cap. 17.

Porro terram diabolus comedit, sivo quia terrenos ac reprobos homines vorat, non sanctos a quoque electos, ul Augustinus docet lib. 2. de Gen. contra Manichaeos cap. 18. sive quia in terrena santh-rurh corpora potestatem exercet, anitnas nutem i, et poles occidere, ul docet Ambrosius in lib. de paradiso c. 1. et 2.

Id vero faciet cunctis diebus vitae sunc, hoc testis usque ad diem judicii; tamdiu enim diabolus non sine re sinetur, et tamdiu vivere se putabit, quamh nocere poterit.

Denique inimicitia cum perpetua inter diabolum et mulierem, et inter ulriusque scien; et diabolum quidem insidiabitur calcaneo, sed interim tantum caput suum contritum referet. S. Augustinus k notato, per semen diaboli suggestiones malas, per semen mulieris fructum boni operis intelligi esse docet. Diabolus enim mala suggerendo altit-neo insidiatur, ul hominem justum labi faciat. ille caput serpentis conterit, quia ipsa sunc, et initia salim comprimit. Vide alias nes apud Irenaeum lib. 3. cap. 38. Leonem «na. 2. de Natali Domini. Hieronymum in quaesitionibus hebraicis, et alios.

CAPUT XII.

De poenitentia et salute primorum hominum.

Restat pars ultima hujus disputationis, quae de primorum parentum poenitentia et salute. Fit enim una ex Taliani liacresibus, primos lien, et post mortem aeternae damnationi addictos iitw. Qui error communi Patrum, et Ecclesiae conwnsi rejectus est. Nam in primis quotquot scribunt it: liacresibus Talionum reprehendunt, quod sakh primorum parentum contradicere ausus fuerit.

Vide Irenaeum lib. 1. cap. 30. et 31. Terlullianum in lib. de praescriptione adversus haereticos cap. 72. Epiphaniam in haercsi Taliani, quae testis 46. Philastrium in catalogo haereticorum. Augustinum in lib. de haereticis cap. 23. Quibus adderjussdem s. Augustini testimonium ex epistol. Evodii in haec verba: *Et de illo quidem pm; homine, patre generis humani, quod eum ihesus (Christus ad inferna descendens) solvent. Ecclesia fere tota consentit. Quod cam non inaniter credidisse, credendum est undecumque h' traditum sil. cliamsi canonicarum Scripturarum hinc expressa non proferatur auctoritas. Quamquam illud, quod in lib. Sap. cap. 10. scrijdu csl: haec illum, qui primus factus csl, pater, orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit, et eduxit illum a delicto suo. et dedit ei virtutem continendi omnia, magis pro hac sententia, quam pro ullo modo alio intellectu facere rnb-alur.*

Quo loco s. Augustinus primum probat ex traditione non scripta, Adamum salvatum esse, deinde

cx Scriptura; neque revocat In quaestionem, an li-
ber Sapientioo sil canonicus, sed an verba ejus li-
bri ita perspicue pro hac sententia furiant, ul nihil
contra objici possit. El plane (ul ipse cliarn Indi-
cni) non apparet quomodo aliter intclligi possint
illa verba (*eduxit eum a delicto suo*) quam dc poe-
nitentia cl salute primi hominis.

Adhaec s. Irenaeus in lib. 3. cap. 34. et seq.
nullis rationibus probare conatur primos parentes
salvos esse. Primum, quia nova csl sententia con-
traria. cl ab ipso Toliano primum excogitata. Dein-
de, quia Deus non maledixit Adamo cl Evae, sicut
maledixit serpenti, cujus salvus omnino deplorata
erui. Quo argumento utitur etiam Tertullianus in
lib. 2. adversus Marcionem: *Ideo, inquit, nec ma-*
ledixit ipsum Adam el Evam , ul restitutionis
candidatos, ut confessione revelatos. Tertio, quia
Adam el Eva in signum poenitentiae induerunt se
asperis perizomatis ex foliis ficulneis, quasi sacco
cl cilicio. Quarto, quin non videtur bonus pastor
ovem centesimam, quae perierat, proprie invenisse,
si primus homo, qui per eam significabatur, salvus
non esset. Quinto, quia posset diabolus merito glo-
riari, se a Christo victum non esse, si lilii ac po-
steri primorum parentum, non ipsi primi parentes,
de captivitate liberarentur. Diabolus enim primos
parentes proprie superavit, caeteros autem homi-
nes ideo jure captivos tenet, quod filii sint eorum,
quos ipse jure belli servos suos fecit. A quo enim
quis superatur, ejus servus efficitur.

Addit Epiphanius haeresi 46. aliud argumentum
ex eo, quod non sine ingenti mysterio Adam sc-
pullus fuisse traditur in eo ipso loco, ubi Christus
in cruce pendens sanguinem suum fudit; Qui qui-
dem locus a cranio primi hominis ibi reperto Cal-
variae nomen accepit. Quorsum enim divina provi-
dentia hoc procurasse!, ul cadaver primt hominis
ca potissimum terra contegeretur. quae sanguine
Redemptoris aspergenda erat, nisi ut intclligerc-
mus, ipsum etiam primum hominem a peccato suo
Christi sanguine expiatum?

Nam quod s. Hieronymus in comment. Malth.
cap. 27. cl episl. ad Ephes. cap. 5. hanc senten-
tiam dc primi hominis sepultura in monte Calva-
riae refelli existimat ex lib. Josuae cap. I 1. ubi di-
citur, Magnus Adam sepultus in Cariath Arbe; qui
locus dictus videtur Cariath Arbe, idesl, civitas qua-
tuor, quia quatuor summorum hominum ossa con-
tineat, Adam, Abraham, Isaac et Jacob , non mul-
lum nos movet. Nam sententia ilia de sepultura
Adami In monte Calvariae non solius Epiphanii,

sed aliorum mullorum csl, ul Origcnis trail. 55. in
Malth. Alhanasii in sermone illo brevissimo dũ pas-
sione Domini, qui incipit. Hominum certe pecca-
ta; Ilasilii in cap. 5. Isaiae : Joannis chrysoslomi
homil. 84. in Joan. Anastasi! Smailac lib. 7. con-
templat. in Exam. Germani in theoria rerum eccle-
siasticarum, Euthimii cl Theophilacli in cap. 27.
Malth. Ex Latinis antiquissimus Terlullianus ila dc
hac re scripsit in lib. 2. adversus Marcionem car-
mine scripto.

Golgotha locus esi, capitis Calvaria quondam,
Lingua paterna prior, sic illum nomine dixit.
Hic medium terrae est, hic est victoria signum,
Os magnum hic reteres nostri docuere repertum,
//ic hominem primum suscepimus esse sepullum.
Hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit,
/uti is .dilue ul pos-it veteris cum sanguine Christi
Commixtus stillantis aquae virtute levare.

Haec ille. Idem postea scripsit Cyprianus, vel qui-
cumque est auctor, sermone dc resurrectione Do-
mini. Ambrosius episl. 19. ad Hornntianum, clin
cap. 23. Lucae. Augustinus serm. 71. de. tempore,
cl. quod magis admirandum videtur. ipse Hierony-
mus in epistola ad Marcellum , in qua liorlatur il-
lam. ul veniat in Palcstinam.

Ad argumentum illud. quod dicebatur. Adam se-
pullus in Hebron, quae est Cariath Arbe. responderi
potest, per Adam maximum non intclligi eo loco
primum parentem . sed hominem quondam ma-
gnum. qui dicebatur proprie nomine Arbe. Nam
vox hebrea DTK communis est ad nomen pro-
prium primi parentis, clad commune omnibus ho-
minibus. sed quando praefigitur (n) demonstrati-
vum. ul hoc loco, ubi habemus non solet
esse nomen proprium, sed commune. Praeterea in
eo loco. Josuae cap. II. vers. 15. dicitur, Arbe ho-
mo maximus inter Enacim. Cur autem sic dicatur,
colligitur ex cap. 15. vers. 13. cl cx cap. 21. vers.
II. ubi legimus: Arbe fuisse partem Enac. ac pro-
inde caput ct principem omnium Enacitarum. Ita-
que dicebatur Hebron Cariath Arbe . quia irai ci-
vitas \rbe. qui Arbe fuit maximus homo inter Ena-
citns quia erat palcr Enact. a quo Enacilac omnes
ducebant originem. Fortassis etiam fuit maximus
homo proceritate corporis, siquidem Enacilac gi-
gantes erant, ul perspicuum est ex cap. 13. Num.
ubi qui terram promissionis lustraverant, dicunt:
Ibi vidimus monstra quaedam liliorum Enac. de
genere giganleo, quibus comparati quasi locu-
stae videbantur.

LIBER QUARTUS

QLI EST HUMUS DE PECCATO ORIGINS

CAPUT PHIMUM

*Proponitur materia disputationis sequentis, cl
qui dc ea scripserint breviter indicantur.*

Dc peccato originis,quod a peccato primi homi-
nis, dc quo in superiore lib. disseruimus, in uni-
versum genus humanum derivatum csl, disputa-
tionis ordo nunc postulat ut disseramus.

Ac Tres sunl de peccato originis praecipuae
quaestiones; Prima, sit ne aliquod peccatum origi-
nis: Secunda, quid sil illud pcccalum; Tertia,quae
sil ejus propria poena.Ad has enim quaestiones re-
vocari possunt aliae omnes, ul illac;Quomodo pec-
calum hoc traducatur, a quo traducatur , ad quos
traducatur, unum ne lanium, an alia etiam peccala
traducantur.

Est aulem haec de peccato originis disputatio,
una ex gravissimis fidei nostrae controversiis.Nam
ul s. Uiguslinus docet in libro dc peccato originali
cap. 24. in caussa duorum hominum, quorum per
unum venundati sumus sub peccato, per alterum
redimimur a peccatis.proprie tides Christiana con-
sistit. El idcirco in lib, I. adversus Julianum cap.
2. idem'Auguslinus de controversia hac, ila loqui-
lurΠΑΙα sunl in quibus inter se aliquando etiam
doctissimi,atque optimi regulae catholicae defen-
sores, salva fidei compage, non consonam, el a-
lius alio de una re melius dicil ct verius.Hoc au-
lem unde nunc agimus . ad ipsa fidei perlinet
fundamenta. Quisquis in Christiana fide vult la-
befactare quod scriptum est, Per hominem mors,
» t per hominem resurrectio mortuorum . et sicut
vi Adam omnes moriuntur, iJa in Christo omnes

*vivificabuntur,lotum quod in Christum mdv.'j
auferre molitur.*

Scripserunt de peccato originis auclorcs fici-
lum veteres tum rcccnliorcs.Primum omniutns.;-
clus Auguslinus (ejus enim tempore quaeslioh
orta est, ul ipse testatur lib. 3. de peccatorum ie-
ritis el remissione cap. S. 6. ct 7.) conlrorcrcs
de peccato originis copiosissime disputavit in lù:
unico de peccato originali conlra PclagiumiiniK I
bus ad Valerium de nuptiis cl concupiscenlia: ia
Iribus ad Marcellinum da peccatorum menlBtl
remissione; in quatuor ad Bonifaciimi conlra di-
epistolas Pelagianorum; in sex ad Claudium a-her-
sus Julianum; cl in aliis libris el epistolis suisre-
quentissime.

Post Augustinum scripserunt dc re eadem et
professo, s. Prosper ad capitula Gcnuensmm,re\$
ponsione 3. s. Fulgentius lib.de gratia Chrisli.cjp.
4. et 13. et scq. Hugo dc s. Victore lib. I. dc s
crementis pari. 7. a cap. 24. Ansclmus in lib. c-
conceptu virginali el peccato originali Petrus Lor-
bardus lib. 2. seni. disl. 30. el 31. cl in eandera
distinctionem theologi Scholastici omnes.

Item Albertus 2. part, tract.17. Alexanderakn-
sis 2. part, quacsl. 122. s. Thomas in 1.2.quaesi
81. el lib. 4.contra Genies a cap. 5.Ilenricus quod-
lib. I.quacsl.21.cl 23.Aegidius quodlib. 6.qnae-i
19. Guliclmus parisicnsis in Iractolu doviliist.
peccatis.

El nosiro hoc sacco plurimi circa idem ar;
mentum laborarunt. Ul Albertus Pighius in conu-
versia prima, quae est dc peccato originis. Ambn-
sius Calbarinus in lib. do peccato originali, Domi-
nicus n Soto in lib. dc naiura cl gratia rap. 7. Al-
phonsus a Castro in lib. 12. adversus omnes ha

rescs. Andreas Vega lib. 2. in concilium Iridcmtl-
num. Diegus Payva lib. 3. orthodoxarum explica-
tionum, el lib. 5. defensionis concilii tridenlini.
Joannes Driedb lib. I. de gratia cl libero arbitrio,
tract. 3. Ruardus Tapperus in explicatione nrlic.2.
CunerUS Petri in lib. de peccalo originali. Theodo-
rus Pellimus in disceptatione de peccalo originis.
Jodocus Tilelimus in apologia pro concilio triden-
lino.Wilhelmus Lindanes lib. 4. Panopliae cap.10.
Andreas Fabricinus in harmonia contessioms Au-
gustanae arlic. 2. ubi ponit varios tractatus insi-
gnium theologorum de hac re.Thomas Slaplelonus
lib. I. el 2. de justificatione.

Ex adversariis Iluldricus Zwinglius .scripsit de
peccato originis in lib. de Baptismo tract. 3.et rur-
sus copiosius in lib. qui inscribitur, Declaratio de
peccalo originis ad Urbanum Rhegium. Marinius
Lulherus in assert. 2. cl 3. articuli. Philippus Me-
lanchlhon in locis lit. de peccato originis. Joannes
Calvinus lib. 2. Instil, cap. 1. el lib. 4. cap. 15. el
in Antidoto concilii tridenlini .Martinus Bucerus, el
Petrus martyr in comment, cap. 5. ad Roman..Mar-
tinas Kemnilius in examine concilii tridenlini.Ilen-
ricus Ihillingerus serin. IQ. decad. 3. Matthias Il-
lyricus mulla scripsit de peccalo originali. Primum
in Cciiltiriis, Cenluria I. lib. 2. cap. 4. Deindo in
lib. de essentia imaginis Dei et diaboli: in libro de
occasione vitandi erroris in libro de exnnia iilihlalc
liojus doctrinae: in libro A'osce *lc iyisuin*. Denique
in refutatione quorundam contrarium sentientium.
Scripserunt aulem contra Illyricum nulli ex adver-
sariis; ul Joan. Wigandus, Mariions Kemnilius,
Tilnianiis Ileshusius, Joachimus Merhnus cl alii.

CAPUT 11.

*Referuntur errores circa primam quaestionem,
quae est, an sit aliquot! peccalum originis.*

Quod allinet ad primam quaestionem, qua quae-
ritur. silne aliquod pcccalum originis, idest, quod
pr generationem cx parentibus trahatur; Primus
Pelagius novum dogma excogitare coepit, ul s.Au-
gustinus leslamr in lib. de peccato originali,ab in-
lio usque ad cap. 16. el in lib. I. de peccatorum
meritis cl remissione cap. 2. cl sequentibus.el lib.
de haeres, cap. 88. ubi scribit dogma Pelagii , el
discipuli ejus Goeleslii fuisse,pcccalum Adami soli
ipsi nocuisse, non autem posteritati. Quod autem
omnes qui cx Adamo originem trahunt moriantur,
fieri naturaliter; Nam etiam Adamnin fuisse mori-
lurinn, quamvis non pccasscl. 1laque volebat na-
sci hinc homines sine virtute, el sine vitio, el ta-
lem fuisse Adammii ante lapsum.

Operacpretium vero csl animadvertero.qua calli-
ditate Pelagius fefellerit synodum palestina.apud
quam novae hujus beeresis caussa fuerat nccusii-
lus. Nam (ul s.Augustinus refert in libro de pecca-
to originali cap. 15.) anathematizavit in ea synodo
Pelagius, cos qui dicerent pcccalum primi hominis
posteris non nocuisse,et infantes tales nunc nosci,
qualis erat Adam ante lapsum. Sed postea discipu-

lis suis respondit, ideo se illa objecta damnasce,
quia peccatum primi hominis nocuit posteris non
propagatione, sed exemplo, cum enim imitari sunl
omnes, qui postea peccaverunt: et infantes non
tales nascunlm, qualis fuit Adam ante lapsum.quia
carent infantes usu liberi arbitrii, cl praecepti ca-
paces non sunt, Adam aulem ante lapsum cl liberi
arbitrii usum habuit, el praecepti capax fuit. Hac
sunl videlicet artes haereticorum.

Est Alius error Pclagianorum , qui convicii (ul
apparet) argumentis catholicorum , primum homi-
nem non moriturum, si non peccassi l,el post pec-
calum mortalem lactum, mortales filios genuisse,
docere coeperunt.mortem corporis trahi per gene-
rationem cx Adamo, non tamen peccalum.quod est
mors animae. Ila referi s. Augustinus in lib. 4.
conlra duas epistolas Pclagianorum cap. 2. el 4.

Ulerque error, tam prior ille Pelagii, quam hic
posterior Pelngianoram patronos repcrii hoc nostro
saeculo. Priorem errorem, qui nec peccalum. nec
mortem ex Adamo trahi contendit,luentur hoc tem-
pore Anabaplistae. ut cognosci polesl ex argumen-
tis, quae nos refutavimus in libro de Baptismo
cap. 'I. Nam argumentum 30. 32. el 33.inde duce-
bantur ad probandum infantes non esse baptizan-
dos, quod carcnnl peccato originali. Idem leslatur
Petrus Martyr in commentar, cap. 5. Ad Roin. ubi
dicil, cos non lanium negare originale pcccalum.
sed eiiam mortem el ollictioncs hnjus vitae ila re-
ferre ad caussas naturales, ul nullo modo velint cx
peccato primi hominis derivari. Adversus quam
sententiam, quod allinet ad mortem corporis, in
lib. de statu innocentiae disseruimus.

Ejusdem sententiae videntur fuisse Albigenses,
leste s. Antonino insomnia theologica port. 4. lit.
11, cap. 7. § 5. ct ante Albigenses Petrus Abailnr-
dus. Is enim (ut scribit s. Bernardus in epistola
centesima oclungcsima octava) non recte sensit de
peccalo originis. Quis autem ejus error fuerit,insi-
nuat idem Bernardus in episl. 190.ubi posleaquam
dixerat. Abailardum docuisse, Christum non venisse
in mundum, ncc passum el mortuum esse, nisi
ul nos verbo ct exemplo doceret ac institueret: in-
de colligit, cx sententia lbailardi, Adumuni nobis
non nocuisse, nisi exemplo, et infantes, qui in-
stitutionis cl exemplorum capaces non sunl ,
neque in Adam peritssc, neque per Christum sal-
vari.

Posteriorem errorem.qui mortem corporis alios-
que morbos cl mala ex Adamo trahi concedit, non
tamen peccalum. quod est mors animae,renovarunt
hoc saeculo Iluldricus Zwinglius.Jacobus Faber .et
Desideritis Erasmus. Ac de Jacobo quidem Fabro
nulla est ambiguitas,salis enim aperle 111 commen-
tar. cap. 5. ad Rom. cl in apologia pro suis com-
mentariis docet, nihil nos ex Adam trahere nisi 0-
bhgationem ad mortem.

Erasinus purgare sc studuit nsuspicionem hujoser-
roris, tamen non videtur plane purgatus. Nam cum
in annotai.mJ cap. 5. ad ltoni.scripsisset in Adamo
oinnos peccasse imitatione, el hoc modo exposuis-
set illud, in quo omnes peccaverunt: Ac deinde
vidisset propter eam explicationem se incidisse in
suspicionem baeruseos Pelagianac.in alia editione

negavit se esse Pelagianum, et peccatum originis agnoscere se disertis verbis testatus est; Caelicruin in sua longa disputatione numquam dicit aliquid, unde intelligi possit, cum credidisse peccatum originis non imitatione, sed generalione trahi. Hoc autem dicere debuit, si vere purgari cupiebat, cum id esset, quod ei potissimum objiciebatur.

Quid? quod non solum non dicit, peccatum originis generatione, non imitatione ad nos derivari, sed nulla dicit, quibus indicat, se contra sentire. Primum verba b. Pauli quibus nulla sunt apertioni pro peccato originali, omnino contendit non esso intelligenda de vera propagatione peccati, vel catholici mures intelligunt, sed de imitatione, vel Pelagium volebant.

Deinde auctorem commentariorum brevium in omnes epistolas Pauli, quae falso tribuuntur s. Hieronymo, commendat, vel virum valde doctum. Is enim auctor exponit illa verba: *In quo omnes peccaverunt*, de imitatione. At auctorem illorum commentariorum fuisse Pelagium, aut Pelagianum aliquem extra controversiam est. Pelagium enim scripsisse commentaria brevia in epistolas Pauli testis est Augustinus lib. 3. de peccatorum meritis et remissione, cap. 1. 5. et 12. et quamvis non extol nunc in illis commentariis argumentatio quaedam, quam in illis se legisse Augustinus dicit, non propterea certum est, ea commentaria non esse Pelagii: Siquidem fieri potest, vel argumentatio illa sublata fuerit ab iis, qui eum librum sancti Hieronymi nomine venditare voluerunt.

Sed quidquid de hoc sit, illud certum est. Iudicio doctorum omnium auctorum illum esse, si non Pelagium, certe Pelagianum.

Adhuc, Erasmus s. Joannem chrysostomum Pelagianum facere nititur, ut videlicet insignem patronum haeresi Pelagianae acquirat, quem tamen s. Augustinus lib. 2. in Julianum, cap. 2. diligenter purgat et Julianum acriter reprehendit, qui eandem notam eidem Chrysostomo inurere conabatur.

Praeterea, quia videbat Erasinus, nullum se premi auctoritate s. Augustini, qui totis viribus Pelagianum haeresim oppugnavit, idcirco enumerat ejusdem s. Augustini errata, sive quae ipse arbitratur errata, vel imminuat, atque extenuet quantum potest ejus auctoritatem: neque erubescit scribere s. Augustinum, s. Hieronymum et s. Ambrosium, in disputationibus adversus haereticos, non sincere Scripturas interpretari, casque ad victoriam detorquere.

Denique diligenter monet, providendum nobis esse, ne nimis oderimus Pelagianos. Adde, quod in encomio matrimonii aperte testatur, se non audire eos, qui dicunt foedum libidinem, non a natura, sed a peccato esse profectam. Quae omnia mirum est, si non Erasinum Pelagianum esse significant, quamvis ipse verbo Pelagianum se esse neget.

Veniamus ad Zwinglium. Is in comment, cap. 5. ad Romanos, scribit, peccatum de quo Apostolus loquitur, cum ait: *In quo omnes peccaverunt*. Non esse proprie peccatum, sed effectum peccati, id est, morbum ne defectum. Sed apertius hoc docet in libro de Baptismo, tract. 3. in digressionem de pec-

cato originali; et apertissime in libro, qui scribitur, *Declaratio de peccato originali* ad Urbanum Rhodium. Sed quia Henricus Bullingerus in serm. 10. Decad. 3. Martinus Bucerus in comment, cap. 3. epistolae ad Romanos. Et Rudolphus Guericus in apologia pro Zwinglio, nituntur cum aliter non valent dis omnibus liberare, tunc dicunt, Zwinglium aliter quare voluisse peccatum originale a peccato actu. Unde cum negavit peccatum originale esse proprie, peccatum, loquuntur esse de peccato, ut signum actionem sceleratam, quae propria voluntate committitur: idcirco necessarium esse duxi paulo diligentius Zwinglii sententiam explicare, neque ut verbis ipsius ostendere, non posse cum a Pelagio errore purgari.

Primum igitur fatetur Zwinglius se hunc suam, qua dicit, peccatum originis morbum, non peccatum, contrariam esse coinhibitionem tub scholarum caltholiceum. Sic enim loquitur 11. de Baptismo tract. 3. in digressionem de peccato originali: *Pauca quaedam de peccato originali mihi dicenda sunt. nec ignoro quod contra me in plastra nobis a Pontificiorum rabie et rursus expectanda sint, qui me etiam hanc obnoxium haereticum esse clamabunt, qui Scripsum est ipse intelligam. nec exponam aliis, ad interpretationibus corrumpam et contumelliam. Sed ut ut fremant. peccatum originale nihil aliud dicimus, quam morbum illum, qui haereditate jure ab Adamo primo omnium nostrum patitur, in nos derivatus est.* Et infra: *Unde colligitur, peccatum originale morbum quidem esse, tamen per se culpabilis non est. nec damnata poenam inferre potest, utcumque hic nobis IV. logorum disputationes et sententiae rectamileii. Ille ille.*

At catholici theologi non docent, peccatum originis non distingui ab actuali, neque dicunt actionem sceleratam propria voluntate committi, et tamen sentiunt esse vere, proprieque peccatum quod hominem non solum miserum, sed etiam peccatorem et reum damnationis civilis: Zwinglius vero non solum negavit, peccatum originis esse peccatum actuale, vel ejus defensores et patroni contendunt, sed etiam esse vere ac proprie peccatum, quod peccatorem et reum morali faciat, vel civilis doctores catholici sentiunt, a quibus ille dissentire libere confitetur. Adde quod Bucerus in comment. cap. 3. ad Romanos. fatetur theologos catholicos, qui scholastici dicuntur, rectam sententiam de peccato originis tradidisse, quare secum ipse Bucerus pugnat, cum Zwinglium detendit, qui scholasticorum sententiam de peccato originis tutius viribus oppugnavit.

Deinde idem Zwinglius disertis verbis nefarium morbum originalem proprie esse peccatum, et solum per metonymiam peccatum dici posse concedit. *Theologi* inquit in lib. de Baptismo, tract. 3. *morbum hunc et contagionem naturae nos habere haereditariam, peccatum originale vocare M. sueverunt. Pauli apostoli dictum, quo ad Romanos. cap. 5. utitur, minus probe intelligentes. Qui enim fieri potest, vel quod morbus et contagio a peccati nomen mereatur, vel peccatum reter-*

sil? F.I. in declaratione de peccato originis, inilio: *Quid, inquit, brevius, aul clarius dici potuil. quum originale peccatum non esse peccatum, sed morbum, el Christianorum liberos propter morbum istum non addici aeterno supplicio? contra vero quid imbecillius dici potuil, cl a canonica Scriptura alienius, quam Uaplismi lavacro hanc calamitatem levare, el non tantum esse morbum, sed etiam reatum?*

Et infra, cum dixisset, peccatum originis non esse peccatum, sed morbm. definit morbum ac dicit, esse naturalem defectum, quo nemo vel peior, vel sceleratior dici poles; et ponit exempla, ul balbutire, laborare podagra, caecutire etc. cl slalim addit: *Sic ergo diximus, originalem contagionem morbum esse. non peccatum etc.* Et infra: *Hic, inquit, volo, culpam originalem non vere, sed melonymice. a primi parentis admisso culpam vocari: Esse autem nihil aliud, quam conditionem, miseram quidem illam, at mullo leviozem. quam crimen meruerat.* El infra: *Est ergo, inquit, ista ad peccandum amore sui propensio peccatum originale, quae quidem propensio non csl proprie peccatum, sed fons quidem ac ingenium.*

Videmus igilur Zwinglium non solum distinguere peccatum originis a scelerata actione, quae peccatum actuale dicitur, ul etiam catholici distinguunt, sed aperte docere, peccatum originale, non esse proprie peccatum, nec inducere reatum, el solum por mclonymiam interdum appellari peccatum, quae csl effectus peccati. Nam ul ipse ibidem dicit, quod recentiores actuale peccatum vocant, id solum est proprie peccatum.

Praetereo idem Zwinglius in libro de Baptismo, tracl. it. 3. non semel, sed saepius repetit, morbum originalem non posse dumnalionem adferre, nisi erumpat in actionem legi divinae contrariam, qualis actio in iis solum inveniri potest, qui usum rationis habent. Ex quo intelligimus id, quod aliquoties scribit, peccatum originale omnes damnare. nisi remedio sanguinis Christi curetur, dictum esse propter adultos, qui ex peccato originali in actualia dolabuntur, et quod addit, se loqui de liliis fidelium Ianium, cum dicit peccato originis infantes non damnari, additum esse ad mitigandam invidiam, quam ipse sibi ex hac opinione conflaverat. Nam ratio, qua ipse probat, pcccalum originale non posse damnare, non ducitur ex sanguine Christi, sed ex eo quod non damnat hominem, nisi transgressio legis, cl legem (ransgredi non potest, qui eam non novit, quales sunl infantes. Quae ratio non minus cilicii, filios infidelium non posse damnari, quam filios fidelium.

Sed verba ejus audiamus: *Colligimus, inquit, pcccalum originale morbum quidem esse, qui tamen per se culpabilis non est, nec damnationis poenam inferre poles, utcumque hic nobis theologorum disputationes. el sententiae reclamitent. donec homo contagione hac corruptus, legem Domini transgreditur, quod tum demum fieri consuevit, cum legem sibi positam videt cl inlclligit.* El infra: Paulus (inquit) ad Hom. 3. *pec-*

culi cognitionem per legem oboriri dicil. Ubi ergo legis cognitio nulla est. ibi nec peccati cognitio esae potest. Ubi vero cognitio peccati non est, ibi nec praevaricatio csl' adeoque nec damnatio quoque ibidem esse potest. Idem enim hoc Paulus testatur, Hom. 4. dicens; Siquidem ubi non est leo; ibi nec transgressio est. Jam ergo testimoniorum istorum vim el potentiam considera, quae lanta est, ut omnia omnium theologorum de originali peccato commenta penitus subruat: Morbus enim hic nobis damnationem adferre nequit, quae lum demum subsequitur, cum legem oculis nostris, expositam, conspicati adhuc, tamen morbo hoc el affectu corruptae naturae impulsim, legem transgredimur. Numquam enim haec fallet ratio, qua transgressionem nullam prorsus illic esse dicimus, ubi legis cognitio nulla csl: ubi autem transgressio non csl. ibi nec damnatio esse potest. Supina igitur jacet theologorum sententia, ct omnibus constat, fidelium liberos praeter originalem illum el haeredilariim morbum damnationem subire nullam, quod legem et legis sententiam ignorant.

Vidcsne quam perspicue Zwinglius neget, peccatum originis damnare, el quod dicit de filiis fidelium, aequè liliis infidelium convenire? Mon enim filios fidelium excipii a damnatione propicr pactum aliquod a Deo cum parentibus initum, vel propicr fidem parentum, aul suam, vel propter speciale aliquod Christi beneficium; sed quia legem el legis sententiam ignorant, ei ubi legis cognitio non csl. nec transgressio nec damnalio esso poles, quae ratio non minus filios infidelium, quam fidelium eximii a damnationis periculo.

Quocirca idem Zwinglius in declaratione de peccato originali docet probabile esse per Christum universam naturam esse restitutam, ita ul nulli omnino infantes, sive gcnlilium sive fidelium filii sini, pereant; nulli etiam adulti, quamvis gentiles, si opus legis scriptum ostendant in cordibus suis. Ubi quod dicit de restitutione per Christum, non alio referri videtur, quam ad errorem tegendum cl invidiam declinandum. Nam Christi sanguis, omnium consensu, lum catholicorum, lum etiam Luthcranorum, non prodest, nisi instrumento aliquo applicetur, sacramento videlicet, tide, aul si quod est aliud. Proinde nulla ratione fingi poles, Christi sanguine naturam universam a peccato originali absolute cl generaliter esse liberatam. El ratio qua Zwinglius probat pcccalum originis non posse damnare infantes, non fundatur (ul supra ostendimus) in beneficio Christi, sed in eo, quod ubi non est praevaricatio, ibi non csl damnalio; cl non csl praevaricatio ubi non csl cognitio legis.

Denique quod Zwinglius omnino crediderit, peccatum originis non solum distingui ab actuali peccato, sed vere el proprie non esse peccatum, nec facere hominem reum, perspicuum est ex eodem lib. qui inscribitur, Declaratio de peccato originali, ultra medium libri, ubi dicit, infantes, quandiu legis capaces non sunl, in statu esse innocentiae.

Quomodo enim poterat cInrins infantes a statu peccati eximere, quam asserendo cos in statu innocentiae degere?

Sed objiciunt Zwinglli defensores, Gualtcrus, Bucerus el Bullingcrus cDnfcssioncm quandam Zwinglli, in qua peccatum originis agnoscere se dicit, et per illud omnes perire, nisi Christi sanguine redimantur. Respondeo' Non esse mirum, neque novmiKut haeretici vel secum ipsi pugnent, vel fraudulentas confessiones edant. qnoll cliam Pelagium fecisse, supra docuimus. Itaque verisimile est. Zwinglium, no a Luiheranis omnibus hacreseos damnaretur, in verbis confessionis cum Lulhero convenisse. El tamen eadem Hia verba multo aliter intellexisse, quam Lulherus el Lulheritim existimarent: Forte enim significare voluit, per originale peccalum omnes perire, nisi Christi sanguine redimantur, quia propensio ad peccandum, quae apud ipsum est originale peccatum, flames ad peccandum impellit, cum legis cognitionem habere incipiunt,ul ipse in eodem libro saepe repetit.

Unum hoc loco non est praetereundum,Zwinglli sententiam alio atque alio modo Luiheranis el catholicis esse contrariam. Nam tria Zwinglius docet, Primo, cx peccato primi hominis redundare in omnes homines morbum quondam idesl,propensionem quandam ad peccandum, quae concupiscentia ab aliis dici solet. Secundo, hunc morbum non esse proprie,sed melonymice peccalum, idesl, effectum el caussam peccati. Tertio, hunc ipsum morbum esse peccalum originale, ac per hoc originale peccalum non proprie , sed melonymice tantum esse peccalum.

Ex his tribus, in Primo convenimus omnes, in Secundo convenit Zwinglius cum catholicis, dissentit a Luiheranis; catholici enim (ul in disputatione de concupiscentia demonstrabimus) concupiscentiam radicem, seu fomitem peccatorum esse volunt,non tamen peccalum, nisi ei ratio ipsa consentiat, Lutheran! contra concupiscentiam verum peccatum osse contendunt.sive illi ratio consentiat, sive repugnet. In Tertio convenit Zwinglius cum Luiheranis,dissidet a catholicis.Nos enim (ul paulo posi docebimus) praeter concupiscentiam agnoscimus in horninc ex Adami semine propagato justitiae privationem , cl habitualement quandam ab ipso Deo aversionem, nec non reatum quondam el maculam, quae ipsum hominem vere ac proprie peccatorem efficiunt, cl exilio sempiterno addicunt, nisi Chrisli sanguine redimatur. Lutheran! nutem, ul donum justitiae originalis naturae superadditum atque habituale minime agnoscunt, ila nec ejus privationem agnoscere possunt, cl i-deo peccalum originis in ipsa concupiscentia, quam tamen proprie peccalum esse volunt, constituere el collocare coguntur. Ex quo sequitur, ul ipsi el jam Lutheran! peccalum originis negent, quamvis acriter pro eo asserendo contra Zwinglium pugnent. Nam (ul diximus paulo anle, el suo loco infra probabimus) concupiscentia illa non esi peccalum. nisi melonymice, ul Zwinglius docet. Sed de his postea.

CAPUT HI.

Derivari ex peccato Adami in posteros aliquo veri nominis peccatum, probatur eo: cap.' ad Romanos.

Jam veritas catholicae fidei, quoe adversus Pelagianos, tum veteres, tum recentes docet, peer lum vere ac proprie dictum in posteros Adii per generationem derivari, confirmanda est, Primum. testimoniis Scripturarum. Deinde, tradih - conciliorum ac Patrum. Postremo cliam r.: nibiis.

Primum igilur, ac praecipuum Scripturae iimonium habetur in cpisl. ad Hom. cap. a. in ili» verbis; *Propterea sicut per unum hominem catum in hunc mundum intravit, et per pxv. turn mors.et ila in omnes homines mors périrai- iit. in quo omnes peccarunt.* El mira: *Per bedienliam unius hominis peccatores cwiin.: sunt multi.* Ex his verbis late argumenlum potest. Per unum hominem inlravii m lum: mundum quoddam peccatum.quod omnes lionuwqftcalorcs, el per hoc morti obnoxios fecit: At modi peccalum non potest esse actuali volui.: I commissum, cum cliam infantes sint morti obnoxii, cl saepe moriantur antequam quicquoam l vel mali, propria voluntate designare polnenti: igilur est peccalum originale.

Hoc argumenlum Iribus modis infirmari po.-s: Primum, si quis diceret, peccalum, in illis teri.-; *Per unum hominem peccalum in hunc mun i: inlravii*, non significare peccatum originale filorum Adam, sed ipsurn actuale peccalum Adi:?, quod per unum hominem dicilur introisse in n-u dum. quia lum primum coepit esse peccalum mundo, quando fuit in Adamo, qui erat pars rotn-di. Hanc explicationem indicaro videtur Zwmm; in lib. de Baptismo (in digressionem depecc. originali) ubi sic ailzSensiis *verborum Pauli hic-, Peccalum per unum hominem Adamum η-π; in mundum intravit.Is enim primus praeceptimi Domini contemnendo praevaricatus esi.*

Deinde alio modo posset argumentum noslrw cludi, si quis contenderet, peccalum hoc loco significare peccatum originale, sed Apostolum dt peccato non proprie, sed melonymice esse loquutum. ut sensus sil, Per unum liuinincin peccatus in hunc mundum inlravii, hoc csl peccanto ur : homine morbus quidam, idesl,pronilas ad peccandum. mortalitas quoque, cl aliae non loves aerur,-1 nae in mundum iniraruni. Hos enim peccati effidus b. Paulus per figuram melonymioe peccatu , nominavit.Ha exponit idem Zwinglius m commet.l cap. 3. cpisl. nd Roman. El eandem fuisse eruibile est, sententiam Pelagianoruni, qui non ipsur peccalum, sed clTeclum peccati ex Adamo tr.l dicebant.

Denique Terlio modo posset argumenlum noslrvc ; omnino labefacturi, si quis ostenderet, peccatu; in mundum introisse, non propagatione , sed imi-

latione,ul post Pelagium Erasinus demonstrare conulas est, qui (ul animadvertit Tilelnianiius in colatione de cpisl.ad Roman.) lotam versionem suam ad hanc sententiam accommodavit. Nam ubi antiquo versio habebat, per unum hominem, ipse reddidit propter linum hominem, cl ubi legebamus, in ouines homines mors pertransiil,vertit ipso, in ouines homines mors pervasit. El ubi antea oral in quo omnes peccaverunt, posuit ipse, quatenus oinnes peccavimus.

Sed (aede erit (Deo iuvante) 1res islae expositiones, vel potius depravationes evertere ; el illam uuatn explanationem stabilire , quae sola est vera, quae docet, peccalum proprie acceptum, non imitatione, sed propagatione in mundum, hoc csl, Adami posteros per unum hominem, Adamum videlicet. introisse.

Primo igilur illa expositio, quae vocem (*peccalum*)interpretatur de peccato actuali ipsius Adami, refellitur salis aperte, quia non per unum hominem, sed per unum angelum peccalum in hunc mundum intravit, si peccalum intrasse dicatur in mundum, quia peccare coepit aliquis , qui erat in inundo. Vel si de mundo corporali sermo sil, non per unum hominem, id est Adamum , sed per uiiam focminam peccalum in hunc mundum intravit. Siquidem Eva unie peccavit, quam Adam , el ipsa peccante, coepit esse peccalum in mundo.

Si quis objiciat Ambr. in commentario exposuisse, per unum hominem, idesl, per Evam: Respondebimus: Commentaria illa non censer i a viris doctis esso s. Ambrosii ; el cujuscuuique sini, eam expositionem, per unum hominem, idesl, per Evam, communiter rejici non solum a nostris , sed cliam ab adversariis, ul a Zwinglio cl cnelcris;ncc immerito. Nam illud, per unum , quod est generis masculini, salis indicat per /tomtnem, hoc loco significari virum,,non foeminam. Quod etiam confirmatur cx verbis illis : *Iu quo omnes peccaverunt*. Nam de eodem loquitur Apostolus, cum ait: Perimunt. El, *in quo* ulrumq; autem csl generis masculini.

Accedit quod in toto cup.confertur Chrislus cum Adamo, ul cliam I. ad Corinth. 13. ubi dicitur: *In Adam omnes moriuntur, in Christo omnes vivificabuntur*. Itaque cum Apostolus caussam peccati, quod in mundum inlravii, referai in Adamum , el non possit hoc inlciligi dc peccato actuali, cum illud non per Adamum, sed per Evam milium coeperit, sequitur,ul necessario iilciligalur de peccatu originali.

Refellitur Secundo eodem expositio cx illis verbis: *Et per peccatum mors*. Nom ila intravit peccalum in mundum, ul intravit mors:Sod mors non intravit in mundum ratione solius Adami,quasi ipse solus, aul primus sit mortuus, nam ante ipsum Abel mortuus est. cl omnes, ut experimur , cliam infantes moriunlur.Non igilur peccalum intravit in mundum ratione solius Adnmi, quia ipse videlicet aclualitor peccaverit.el sic peccalum fuerit in mundo, quia fuit in Adamo, qui erat pars mundi, iilioqui oportuisset Apostolum dicere , per Adamum peccalum in mundum intravit cl per Abclcm mors.

Tertio refellitur ex verbis sequentibus.Nam cum Apostolus addit; *EL ita in omnes homines mors perlransiil, in quo omnes peccaverunt*: Explicat per mundum, sc intellexisse omnes homines. Colligit enim cx eo quod peccalum csl caussa mortis, ideo in omnes homines mortem transisse,quia per unum hominem in omnes homines peccalum transicral. Quare cum ait: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum inlravii*, idem est, ac si dixisset. Per unum hominem peccalum in omnes intravit. El quoniam non iutravit in omnes homines actuale peccalum Adae, sequitur,ul intraverit originale.

Jam Altera expositio, quae proprie Fabri. Zvvinglii cl Pelagianorum csl, qui per peccalum, quod in mundum intravit, effectus peccati inlciligi volunt,manifesta ratione refellitur. Siquidem Apostolus uirumque distincte ponit, peccalum ul causam, cl mortem ut eiTeclu in. Sic enim ait: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit per peccalum mors*. Quod si nomine peccati inlelligerelur effectus peccati, certe per peccalum mors inlelligerelur, quae csl primarius cl clarissimus peccati efleclus. Ac per hoc cum dicitur, peccatum in hunc mundum intravit, cl per peccalum mors, sensus esset, mors in hunc mundum inlravii, cl per muriem mors.

Si quis dical, per peccalum hoc loco non inlciligi mortem . sed alium peccati effectum . quem praecipuum Zwinglius esse docet, promlalein videlicet ad peccandum; in promptu csl responsio: non enim pronitas ad peccandum csl caussa mortis, sed ipsum verum el proprie dictum peccalum. *flam stipendium peccati mors*, ad Roman. 6. El, *Anima quae peccaverit, ipsa morietur* , Ezech. 18. El Adamo non dixit lleus.quacumque dic pronus fueris ad peccandum, sed quacumque die comederis dc ligno vetito, morte morieris. Denique, apud nos qui re ipsa furantur, aul occidunt, non qui proni sunt ad furandum , vel occidendum extremo supplicio allici solent.

Praeterea liccl peccalum melonymice pro poena peccati interdum accipiat: Ianicii verbum (peccare) non videtur nisi violenter cl durissime exponi posse pro eo, quod est, puniri, aul mortalem lieri, aul corporaliter mori: neque in Scripturis ullum testimonium, ul existimo, pro hac acceptione invenietur.

Cum igilur Apostolus non solum dixerit, peccatum in mundum intrasse per unum hominem: sed cliam in uno homine omnes peccasse,cl quia peccaverunt. cl peccalum habent, cl pcccalorcs constituti sunt, ideo morti, quae poena peccati csl,adictos esse: non potest non Apostolo repugnare, qui per unum hominem solam poenam peccati,non etiam ipsum verum, propricq; dictum peccalum ad reliquos homines pronianassc dixerit. Adde Ultimo quod (ul concilium arausicanum 11. can. 2. docet) *injustitiam Deo dare convincitur qui mortem, quae esi poena peccati, sine peccato . quod est meritum mortis, ad nos transisse dicit*.

Tertia expositio, quae majorem habet verisimilitudinem paulo accuratius refellenda csl, ul eam refellit s. Augustinus lib. I. dc peccatorum meri-

lis et remissione cup.9. et sequentibus, et in opist. 89. ad Hilarium quaesi. 3. Primum igitur, peccatum non imitatione, sed propagatione per unum hominem in hunc mundum intrasse probatur ex intentione et proposito beati Pauli. Nam in Iota 1re epist. ad Romanos, nihil citatur in maiore parte ejus, propositum b. Paulo citatur ostendere, omnes homines, tam Judaeos, quam gentiles vocatos esse ad gratiam evangelii sine ullis praecedentibus meritis. id autem efficaciter probat in c. quod nunc habemus in manibus, ex eo quod nullus est homo, qui peccatum non habeat ad se ex prima origino derivatum, quique Adamo peccante, non peccaverit: qui denique non sit peccator ex prima primi hominis inobedientia constitutus. Quod argumentum Apostoli debile prorsus, atque infirmum esset, si peccatum primi hominis ad posterum sola imitatione transisset. Quis enim affirmare auderet, omnes homines Adami imitatione peccasse, aut deinceps peccaturos, cum plurimi nihil unquam de Adamo, aut ejus peccato cognoverint.

Secundo probatur ex illa particula (*Sicut*) cum enim Apostolus dicit, Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit; et per peccatum mors. Illa particula comparativa (*Sicut*) requirit alteram partem comparisonis, quae non alia potest esse, quam ista, illa per unum hominem (Christum videlicet) intravit justitia; et per justitiam vita: certum autem est justitiam non intrasse in mundum per imitationem Christi, sed per regenerationem, quae est per Christum. Ex quo sequitur, ut similiter peccatum non intraverit in mundum per imitationem Adami, sed per generationem ex Adamo. Non posse autem aliam esse comparisonem ab Apostolo indicatam, quam illam, quae est inter Christum et Adamum, perspicuum erit. si consulamus interpretes hujus loci. Omnes enim expositiones in eandem sententiam recidunt, at tres omnino expositiones invenio.

Prima est Origenis. quam sequuntur Ambrosius, Haymo et alii permulti. Docent hi, sensum Apostoli esse improprium, alteram enim partem comparisonis omissam esse, sed supplendam, ut nos supra posuimus.

Altera expositio est s. Augustini lib. fi. in Julianum, rap. 1. in editione Lovaniensi cap. I. alteram partem comparisonis haberi in superioribus verbis, ubi legimus, nos per Christum Deo reconciliatos esse. Vult enim s. Augustinus, quod sequitur s. Thomas in commentario hujus loci, Apostolum reddere rationem, cur per Christum simus Deo reconciliati ac dicere, propterea nos per Christum. quasi per secundum Adamum Deo reconciliari debuisse, quia per unum hominem, qui est primus Adamus, peccatum in hunc mundum intraverat, et per peccatum mors. Illa ut verba hoc modo connectantur: gloriamur in Deo per Jesum Christum Dominum nostrum, per quem nunc reconciliationem accepimus. propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, id est, propter peccatum reconciliationem accepimus per Christum, sicut per unum, id est. quia eodem modo per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit.

Tertia expositio, quae aptissima mihi videtur, est

eiusdem Origenis in commentario, cit. Augustini in explicatione aliquot propositionum epist. ad Romanos. alteram partem comparisonis haberi paulo inferius in illis verbis: *Ita sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae*. Familiare enim est Apostoli interrumpere orationem aliquibus Interpositis, deinde resumere et perficere, quod inchoaverat.

Videmus igitur quaecumque expositio eligatur, semper fieri comparisonem inter Adamum et Christum. Quod enim Jacobus Faber dicit, superius neam esse conjunctionem, et, atque hoc inodolendam esse apostolicam sententiam: Propter: sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, illa in homines mors pertransiit; quod in odum etiam legit Zwinglius in lib. de Baptismo, in odolignum est fututione, cum omnes codices, graeci, latini, syri, eam conjunctionem habent, nec ulla in hac observata in hoc loco lectionis varietas, et Origines antiquissimus auctor, ac postmodum alii multi notaverint imperfectam videri Paulinam *stultitiam*), ob illam conjunctionem, et, quia non dixit Paulus, illa in omnes homines, sed, et, illa in omnes homines mors pertransiit.

Tertio probatur ex illis verbis: Per unum hominem. Nam si de imitatione ageretur, non diceret Apostolus, per unum hominem, sed per unum angelum peccatum intravit in mundum. Ulenrum est primus qui peccavit, et cum imitatur. quod ex parte illius, ut dicitur Sap. 2. Praeterea illud (*per*) est particula causalis, ut patet ex toto incap. ubi saepissimo ponitur (*per*) et semper significat veram causam, qualis causa non est, quem solum per accidens, aut materialiter ab imitantur. Ei quoniam qui peccant, non ideo peccant, ut imitentur Adamum, cum (ut supra diximus) inulti nihil audierint de Adamo, et qui de illo aliquid audierunt, non soleant de eo cogitare donec peccant, sequitur, ut non potuerit deo Apostolus dicere, per Adamum peccato Caelos.

Atque hoc quidem Erasmus vidit, et ideo inquit vit illud (*per*) in (*propter*) ut Apostolus dicere videatur, propter Adamum, id est, occasione alii peccatum in mundum introisse. Sed id fecit Erasmus et contra codicum latinorum etiam velut simorum nuctoritalem; in omnibus enim legimus (*per*) et contra regulas graecae linguae, quod in dpositum, ut particula, $\delta\iota\alpha$, cum regii genitivum, significat, *per*, cum regit accusativum, significat. *propter*, quas regulas ipse etiam Erasinus ubique observare solet. Nam c. 1. ad Romanos (ut non longe petamus exempla) invenitur, $\delta\iota\alpha$, cum actualivo in ultima periodo, quater, et semper verti Erasinus, ut dicitur caeleri interpretes, propter, cap. autem invenitur, $\delta\iota\alpha$, cum genitivo plusquam duodecies, et semper verterunt tum Erasinus tum caeleri, *per*, praeterquam hoc loco, ubi placuit Erasino mulare, *per*, in, propter. Elmirabile est. quod cum Apostolus in eadem periodos ponat, $\delta\iota\alpha$, cum genitivo, dicens: $\text{Αἰ ἰνὶ ᾧ ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθε, καὶ ὅτι νῆ; ἀμαρτία ὁ θάνατος}$. Erasinus primo loco reddidit-

n't, *prupler*, secundo, per. Perspicuum igilur est, veram lectionem esse per unum hominem, ac per hoc Adamum veram causam fuisse peccali, cum quo omnes nascimur.

Quarto probatur cx illis verbis: /;, *per peccalum* mors. Doccl onim Apostolus ila peccalum causam esse mortis, ul Adam causa fuit peccali, quod in luumliim iplravil. Sic enim ail: *Per unum. hominem peccalum in hunc mundum intravit et per peccalum* mors. Scd cerlc peccalum non csl causa mortis. per imilaliouem, aut improprie, vel per accidens, cl ex occasione, sed quia peccalum general mortem, ul s. Jacobus loquitur in epist. sua cap. 1. Igilur Adamus eliam causa peccali fuit, non perimilaliouem. vel improprie, aul per accidens el ex occasione. Sed quia peccalor ipse effectus, peccatores filios genuil.

Quinto probatur cx verbis sequentibus. Ei *ita in* omnes *homines mon perlransiil*. Nam verbum illud (*perlransiil*) indicat modum, quo peccalum cl mors in hunc mundum intraverunt. Nimirum peccatum cl mors, non in ipso Adamo constiterunt, sed cum ad filios transissent, non in ipsis quoque finem acceperunt, sed per filios ad nepotes, per nepotes ad pronepotes, per illos ordine suo ad omnes posteros transierunt, ul eadem sit ratio propagationis naturae atque peccali.

Quocirca Erasmus noluit hoc loco verlerc (perlransiil), ul antiquus interpres fecerat, sed (pervasi!) quod verbum non ila explicat propagationem peccali, ul non possit eliam referri ad imitationem. Coelorum, nostra lectio non solum nititur auctoritale interpretis antiquissimi cl ab universa Ecclesia approbati; sed eliam editione syriaca, in qua pro graeco verbo δὴ ἁλὼεν, csl verbum, quod csl licbraicnm cl proprie transire significat. Unde csl eliam vadum seu transitus. Adde quod s. Augustin, serm. 4. de verbis Apostoli, prope finem, non sohnn agnoscit nostram lectionem, sed etiam expendit \im verbi (perlransiil) cl inde probat propagationem peccali originalis.

Sexto probatur cx illis vcrblsrln *quo omnes peccaverunt*. Nnm (uls. Augustinus colligit lib. i. contra duas epistolas Pclagianorum cap. i.) nccesse est illud, *in quo*. significare, in quo Adamo, vel in quo peccato, vel in qua morte. Aon enim facta csl mentio in superioribus verbis ejusdem sententiae, nisi horum Iriumjcl aliquid sine dubio nrttccedens referre debel pronomen, *quo*. Porro non potest recte exponi, i» quo, idost, in quo peccato, quia peccalum in lingua gracca est generis facmlnini, ἀμαρτία, cl in quo, graccs εφὼ csl generis masculini.

Acc polcsl accipi, in quo, in quo morte, tametsi mors graccs sil generis masculini, θάνατο, quoniam non peccant homines in morle. scd in peccato potius moriuntur: restai igitur, ut, *in quo, signified*, in quo Adamo, ut sit explicatio ejus, qnod dictum erat, per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit. Ideo enim per unum hominem peccalum in mundum intravit cl per peccalum mors, cl ila in omnes homines mors pcriraijsiil. quia in illo uno homines omnes peccaverunt. Quod si in illo uno homine, Adamo videlicet, omnes pec-

caverunt, negari non polcsl originale peccalum propagatione, non imilntione trahi. Non enim qui Adamum peccando imitantur, in illo peccasse dici possunt, sed qui proptcrea peccatum habent, quia ex illo nascuntur, qui cum pcccurcl, omnium personam kl se uno gerebat.

Sed occurrit Erasmus, ac docet, illud graccum ἵπῳ vertendum fuisse, *qualentu, vcl, in quantum*. sive eo quod: graccs enim praepositionem, in, non esse, ἐτλ sed, ἐν, cl ideo sir. ipse vertit, el eodem modo vertunt hoc tempore omnes sectarii, qui non lam veritate, quam novitate gaudent.

Cnelcrum, etiamsi non, *in quo*. sed *quatenus*, legeremus, non ideo lamen argumentum nostrum labefactaretur. Nam si mors in omnes homines perlransiil, quatenus omnes peccaverunt, sine dubio infantes etiam peccasse negari non potent, cum cos quoque mortales cssc. el saepe in ipso infantia mori videamus, al quod csl peccalum infantium, si nullum esi originale peccalum? An actuale peccatum in cis inveniri poterii, de quibus Scriptura testatur, nihil cos egisse bont, vcl mati? Sed non esi opus ad haec descendere, cum leclio illa, *in quo*, verissima sit. el nullo negotio ab adversariorum calumniis defendatur, si videlicet novitati ipsorum objiciamus consensum vclerum. non solum Latinorum, sed eliam Graecorum, qui proculdubio melius noverant vim praepositionis graccac, quam Erasmus aul Fnber.

Igilur Clirysoslomus, Thcophilnclus, Occumenius granei. disertis verbis explicant (in *quo Adamo*). Similiter exposuisse Hilarium, testatur Augustinus lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum. cap. 4. Eadem expositio est in commentario, qui tribuit Ambrosio. Eadem esi llaymonis, Ansclmi. Thomae el aliorum. Porro s. Augustinus non solum hoc eodem modo constanter ubique semper exposuit, sed eliam in lib. G. contra Julian, cap. 12. reteri expositionem, quam nunc Erasinus et novatores sequuntur, fuisse a Juliano propositam, **ut**. in quo, significet, *in quantum*, vel, *eo quod*, ct addit esse eam explicationem novam, distortam, falsum, el hominis mirabiliter impudentis, vcl potius insanientis. Neque verum csl, quod Erasinus dicil. non significare, *in*, nam in episl. ad llebr. cap. 9. quod graccs habetur ἐτ. i βρώμασι, Erasmus ipse cum caeleris vertit, in cibis: el illud ἐπὶ νεκροῖ, vertit in mortuis. Nec dcsunl alia testimonia, sed haec duo sufficiunt.

Illud hoc loco addendum csl. frustra ab Erasmo reprehendi s. Augustinum, quod illud. *in quo*, significare putaverit, in quo peccato; cum lamen peccatum graccs sil generis foeminini. Nam s. Augustinus lib. I. dc peccatorum meritis el remiss, cap. IO. cum forte textum graccum non consulisset. scripsit, illud, *in quo*. sive referatur ad Adamum, sive ad peccatum, evidens osse testimonium pro peccato originali. Idem lamen (ul paulo ante diximus) in lib. 5. contra duas epistol. Pel. ig. cnp. 4. disertis verbis monuit, *in quo*, non posse referri ad peccatum, cum. *in quo*, sil generis masculini el peccatum apud Graecos generis foeminini.

Septimo, prubalur cx verbis sequentibus: *L'squo*

*ad legem enim peccalum cral in mundo. Peccalum aulcm non imputabatur, cum lex non esset: sed regnavit mors ab Adam usque. ad Moysem , eliam in cos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae.*Uocel enim his verbis Apostolus, ante legem dnlam peccatum non fuisse cognitum, ac per hoc nec reputatum esse peccatum: tamen revera fuisse in inundo peccatum, non solum acliinle, quod per legem cognosci coepit, sed etiam originale, quod colligi potest cx morio, quae regnavit in omnes eliam parvulos, qui non peccaverunt in simililudincm praevaricationis A<lae, idesl, actu ac propria voluntate, ul peccavit Adam. Sunl aulcm hoc loco duae lectiones. Una esl cum negatione, ut nos citavimus cl exposuimus, cl hanc, sequuntur Chrysoslomus cl alii Graeci posteriores, cl s. Augustinus in episl. 89. ad Hilarium. Allera esl sine negatione , *Regnavit mors ab Adam tuque ad Moysem, eliam in eos, qui peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae*, el hanc sequuntur Origcnscs el commentarius, qui Ambrosio inscribitur, cl juxta hanc lectionem sensus esset, regnavit mors ab Adam usque ad Moysem, eliam in cos, qui solum peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, hoc esl , propter simililudincm, quam habent cum Adamo ob communicationem ejusdem peccati.

Octavo, pYobalur cx illis verbis: *Qui esl forma fuluri.*Hiom omnium consensu dicilur Adam forma luturi, idesl, Christi, quia fuit illi similis in genere non in specie. Ulerquc enim in filios suos aliquid diffudit, sed dissimiliter quantum ad speciem, quia peccatum Adamus, Christus justitiam. Porro Christus iustiliam non imitatione, sed regeneratione diffudit: igitur cl Adam peccatum non imitatione , sed generatione transmisit. Et sane (ul s. Augustinus admonet in lib. 1. de peccatorum meritis ct remiss, cap. ft.) Si b. Paulus de similitudine eorum loqueretur, qui exemplum peccandi , vel bene agendi caeleris prae buerunt, non conferret Adamum cum Christo, sed cum Abele. Nam quemadmodum primus fuit Adam, qui exemplo caeleros peccare docuit: sic primus fuit Abel, qui caeleris bene vivendo praeluxit; cl quem omnes omnino imitari potuerunt. Christum enim, qui tot sacculis posterior Adamo fuit. quantum ad carnem , quomodo tam nulli, qui cum praecesserunt, imitari potuissent ?

Nono, probatur ex verbis illis: *Judicium quidem &o uno in condemnationem. gratia aulem ex multis deliciis in justificationem.* A'am ut idem Augustinus in eodem lib. I. de peccatorum meritis el remiss. cap. 12. cl 13. docel, si Adam non esset caussa peccati, quod esl in ejus posteris. nisi quia posicri illum imitantur, nulla ratio reddi posset, cur Apostolus diceret, iudicium ex uno, gratia cx multis. Cur enim non iudicium ex uno. gratia ex uno; vel iudicium ex nullis, gratia cx nullis? A'am quemadmodum iudicium Dei homines condemnat ob multa delicta, quae cx uno illo Adnmi delicto didicerunt: ita gratia Dei homines jnsiitlcal a multis delictis, quae, ex illo uno Adnmi delicto didicerunt. Sicul enim inter delictum Adami el damnationem aliorum sunl media nulla propria delicia.

Sic etiam inter delioluih Adnmi cl justificationem aliorum sunl inedia nulla propria delicta.

At si concedatur, Adamum caussam fuisse peccati omnium posterorum per generationem, wiiu illius diversitatis in promptu esl. Proplerca siquidem iudicium esl ex uno in condemnationem, gn lia vero ex nullis delictis in justificationem, quod Adam unum tantum in nos delictum carnali gc:. ratione transmiserit, et ex eo lota massa generi» humani damnata sil; Christus vero non ab uno illo dumtaxat, quod nascendo contraximus, sed ab omnibus aliis, quae male vivendo adjecimus, spiritali nos regeneratione iustillicel.

Decimo probatur cx illis verbis: Sicul pcrfiw- *bcdienliam unius hominis peccatores* constituti *sunl multi, ita per unius obedicnliam jiuli constituentur multi.* Illic enim non solum habem» comparisonem Adnmi cum Christo, de qua jam loquuti sumus, sed etiam unam unius Adnim in . bcdienliam communem fuisse nullis. et ita co.nmunem, ul per illam peccatores vere constituai)lur. Quia vero non possunt peccatores alii per iliorum peccata constitui, sequitur ul inobeditnlu .1. dami. non ut in illo cral, sed ut ad poster s - n - ratione transfunditur, omnes eos peccatores slilual, qui cx ipso nascuntur.

Accedat Postremo definitio concilii mileilni, cap. 2. quae docel, locum Apostoli nd Horn. 3. P- *unum hominem peccalum in hunc mundum inhavii etc.* non aliter, esse intelligendtiin, qinm :: peccato originali, quod generatione conlrabii.r, Quod aulem Erasmus dicil, concilium fuisse prticulare, ac proplerca se decretis ejus minim.' ■ neri, superbe ac temere dictum nobis videtur, praesertim cum illud concilium ab apostolici? sil confirmatum. ul constat ex epistola Innocenti I. ad concilium milevilanum. quae episl. habetur i I. lom. conciliorum. ct inter epistolas s. Align.' num. 93. Relatum quoque esl hoc decretum tone, milevil, in corpus juris canonici, de oonsetptioie dist. 4. can. *Placuit.* El denique concilium uniter sale nostro hoc saeculo Tridenti celebratum s. ' 5. idem decretum verbis iisdem renovavit, ulj>' nulli, qui catholicus haberi velit, de hujus lo : aposlolici explicatione liceat dubitare.

CAPUT IV.

Idem probatur en aliis testimoniis Scripturidivinae.

Praeler locum Apostoli jam explicatum, sanUli multa m Scripturis ulriusque testamenti, cx qmbus nos praecipua adducemus.

Primus locus esl in lib. Job cap. II. qucrns. I: guslintis, cactcriqiie Patres passhn allegare soleol ex vorseione 70. interpretum , his verius: *Ver mundus a sorde, nec infans, cujus est unius divila super terram* , el respondent verba praccr Ti γάο καθαρό ε αι από ρύπον, άλλ' βύδει έ τ ι γ. μία ήμερα ό βίο αυτού ίπι τή γή . In codice libric co non difficulter idem sensus invenitur. Sic em' legimus jVIK XOU CIW » ÜWIN. IΠOX quae verba hoc *sononl: Quis dabit mundu*

ab immundi? non unus (mundus videlicet est) *etiamsi breves dies ejus*. Interpres noster sic redidit: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semino? nonne tu qui solus es? brevis dies hominis sunt*. Quae lectio, Inmet.si illiquid addit ad verba hebrnica per modum paraphrasiss; tamen quoad sententiam optime convenit cum ipso hbraico textu, praesertim ul nunc scribitur et distinguitur. Nam illud proprie (ab immundo) vol (de immundo) sigmtlcal, cui noster interpres explicandi gratia adjunxit, *Semine*: Septuaginta vero, nul acceperunt immundum pro immunditia, aut legerunt **PXCJ P'θ KÇti**); illud aulem ·} Π K!? noster interpres accepit per modum interrogantis, cl ideo vertit, *nonne tu qui solus* , sive unus es?

Septuaginta vero interpretati sunt per moduin negantis cl idcirco dixerunt. *Sed ne unus*. Sic etiam interpres nosicr illum, *Illeves dies ejus*, conjunxit cum sequenti versu, ul conjungunt etiam Hebraei, qui inde incipiunt non solum novum versum, sed eliam novum caput, el ideo verilil: *Jiretes dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud le esl.hA* Septuaginta conjunxerunt ea verbarum praecedentibus,el ideo verterunt,*etiamsi una dies sil vita ejus*.

Itaque utramque versionein cl nosiram lalinam vulgatam el illam Septuaginta virorum verba hebratea ferre possunt. El cum nostra sil a concilio uecumenico approbata, el illa ab omnibus pene veteribus, quod attinet ad hunc locum, celebrata , neutra contemnenda est.

Γ.I quidem juxta nostrum editionem sumitur argumentum pro peccato originali, cx eo quod si solus Deus potest mundare hominem de immundo conceptum semine, sequitur eundem hominem ab ipsa conceptione esse immundum.Aon enim mundari egent, nisi immundi. Haec aulcm immunditia sine dubio non corporalis, sed spiritualis csl:nam n corporali immunditia, mundari homo etiam ab Domine potest. Denique in Scripturis immunditia pro peccato accipitur. Isai. 64.*Facti sumus ul immundi omnes nos,et tamquam pannus menstruae omnes justitiae nostrae*. El Zachanae 3. *Auferte vestimenta. sordida ab eo, el dixit ad eum* , *ecce abstuli a (e iniquitatem luam*. Porro juxta editionem Septuaginta interpretum testimonium est adhuc illustrius.Nam si non esl mundus a sorde infans unius diei, profecto peccatum qiiuddiim omnibus nobis ab ipsa conceptione inhaeret.

Alterum testimonium habetur in psalm. 50. in illis verbis: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, cl in peccatis concepit me mater mea*. t bi primo loco sciendum est, non impedire argumentum pro peccato originis, quod in numero luulliludipis dicatur homo concipi in peccatis, cum peccalum originis unum sil.non multa. Nam re vera in lie.bruioo foule numerus esl singularis;OK 'ΟΠΩΠ' 2'Ο'Ι3'Ι îΠ^ΙΠ **pr;3** «1 el ideo s. Hieronymus, el alii iere omnes reddiderunt in iniquitate el in peccato. Adde quoque ex s. Augustino m enchir. cap. H.ol 15. posse eliam peccalum originale significari nomine peccatorum et iniquitatum, lum quia non est inusitata in Scripturis, el in profanis au-

ctoribus figura intellectionis, qua numerus multitudinis ponitur pro numero singulari.cl contra numerus singularis pro numero multitudinis, tum quia in peccato illo primo Adami, quod a posteris generatione contrahitur, mullae fuerunt iniquitates, superbia, infidelitas, inobcdienlia cl aliae.

Deinde illud esl observandum non posse hum-, locum depravari ab adversariis, quasi peccatum in hoc testimonio accipiatur improprie, idesl, pro mortalitate,aut morboahqtio, nam eae voces cl btù'rt proprie verum peccatum significant, el eaedem voces in eodem psalmo saepius repetuntur, el semper accipiuntur pro vero et proprie dicto pcccalo.quale fuit adulterium Davidis cum ltheabeae, quod in eo psalmo potissimum deplo-

Postremo non licet hanc Davidis confessionem detorquere ad peccata parentum, qui eum genuerunt,quasi dicere voluerit.parentes suos peccasse, cum genuerunt. Nam in prunis salis constat, Davidem non ex fornicatione, vel adulterio, sed ex honesto cl sancto conjugio natum.Deinde cum David m loto hoc psalmo argumenta conquirat,quibus divinam misericordiam ad se llecl.it , non debuil peccata parentum allegare, sed miseriam suam exponere.El hoc est,quod faciat,cum se miserum ab ipsa conceptione fuisse dicit. Praeterea verbum illud ?ΓΙ7'?1Π non refertur ad actionem gignendi, n qua peccatum esse solet,quando parentes gignendo peccant,sed ad formationem corporis, quae post parentum concubitum a Deo fit. Vere enim ac sapienter dixit sancta illa martyrum Machabacorum mater: *Nescio qu diter in utero meo apparuistis , neque enim ego spiritum* cl animam donavi vobis. *el vitam cl singula membra* non ego ipsa *compegi; sed enim mundi creator, qui formavit hominis nativitatem,quique omnium invenit originem etc.* in lib. 2. Macbabiicorum 7. cap.

Sic etiam altera illa vox îJinarP proprie non significat *gignere*, aut *concipere*. sed *calefacere* el *fovero*. Proinde refertur ad illud lempus. quo foetum jam formatum cl animulum mater in utero fovet el fovendo calefacit. Certum autem esl nullum intervenire parentum peccalum . vel cum prohs concepta formatur, vel cum jam formata in utero confovetur.Elforlasse ad calumnias futurorum haereticorum tollendas, Spiritus sanctus noluit lioc loco uti vocabulis, quae proprie significant gignere, vel concipere, quae sunt **V?' cl Π'Π-**

Jam vero cx nuvo testamento habemus in prunis verba illa praecursoris Dommi, Joan. I. *Ecce agnus)ei,ccce qui lollit peccata mundi*.Quo loco m textu graeco legitur in num. singulari ~rp αμαρτιαν τουχοσμου *Ecce qui lollit peccalum illud mundi*. Quod esl autem peccalum illud mundi , nisi rouimune illud peccalum. quod per unum hominem iu liiiiic mundum intravit, ul ex Apostolo supra citavimus?

Deinde habemus illud Joan. 3. *Qui non credit in /ilium, ira Dei manci super cum*. I bi nol.il s. Augustinus lib. G. in Julianum cap. 12. non cs»e dictum, ira Dei veniet super eum . sed manet super eum, quia jam antea erat cl manet in omnibus liliis Adae, nisi per Christum tollatur.

Tertio habemus illud Rom. 3. *Omnes peccaverunt. et legent gloria Dei.* Cerlc enim si omnes peccaverunt, non excipiuntur parvuli a peccato. Parvuli autem propria voluntate nihil boni, aut mali egerunt, ul idem Apostolus ait ad Rom. 9. Igitur omnes peccasse dicuntur, quia filii illius sunt. in quo omnes peccaverunt, ad Rom. 5.

Quarto habemus comparisonem illam Adami cum Christo, gratiae cum peccato, resurrectionis cum morte, quam idem Apostolus facit in priore epistola ad Corinthios. cap. 15. ex qua comparatione manifeste colligitur, illa omnes, qui ex Adam nascuntur, peccatum et mortis aeternae debitum contrahere, sicut omnes, qui renascuntur in Christo, gratiam justificationis et beatæ resurrectionis pignus acquirunt.

Quinto habemus insignem illam Apostoli ratiocinationem in epistola posteriore ad Corinthios, cap. 5. *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est Christus.* Ubi primum conditionalis consequentia ponitur, si unus pro omnibus mortuus est. ergo omnes mortui sunt. Deinde absolute assumitur, Christus pro omnibus mortuus est. Relinquitur autem, ul absolute concludamus, ergo omnes mortui sunt. Et salis aperte loquitur h. Paulus de morte omnium, non in corpore, quam spirituali. Dicit enim Christum mortuum esse, *ul qui vivunt, jam non sibi vivant, sed Deo.* Et paulo post clarius, quod dixerat, Christum pro nobis mortuum, dicit, *Nos Deo per Christum reconciliatos.* Et paulo post clarissimo dicit, cum *qui peccatum non fecerat, pro nobis peccatum. id est, hostiam pro peccato, facium, ul nos efficeremur justitia Dei in illo.* Jam igitur cum consilium, Christum pro nobis omnibus omnino mortuum, atque hostiam pro peccato facium esse, sequitur omnes omnino, sine ulla exceptione conditionis, sexus, ætatis, mortuos esse in Adam et redemptore, seu justificatore indiguisse.

Sexto habemus illud Galat. 3. *Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ul remissio per Christum daretur credentibus.* Est enim sententia huius lucæ, Scripturam demonstrare, omnes homines esse peccatores, nec posse nisi per Christum ad indulgentiam pervenire.

Septimo, habemus illud Ephes. 2. *Eramus et nos natura, filii iræ, sicut etc.* Dicimur enim natura filii iræ, quia a nativitate, vel quia ex natura peccato primi hominis hereditaria, reatum peccati trahimus, ex quo iræ. atque vindiciæ divinæ obnoxii sumus. Aliqui interpretantur illud, *natura*, ac si dictum esset *prorsus*, Quam interpretationem s. Hieronymus in commentario non rejicit, quin etiam falsetur, vocem esse ambiguum, tametsi priorem ipse expositionem sequitur.

S. autem Augustinus lib. G. in Julianum cap. graviore censura eam interpretationem dignam esse censuit. Sic enim ait; Quod *aulem dicis, ubi ait Apostolus, natura filii iræ, posse intelligi, prorsus filii iræ. Nonne hinc admoneri debuisti, antiquam contra vos defendi catholicam fidem: quia non fere invenitur latinus codex, si non a i obis nunc incipiat emendari, vel potius in mendum mulari, ubi non, natura, sit scriptum? Quod*

uliquo cavere debuit interpretum antiquitas, nisi etiam fidei hæc esset antiquitas, cui coepit resistere novitas. Hæc ille, qui ex eo, quod in multis codicibus Intini habent, natura, recte colligit, hoc loco non esse vocem ambiguum, quoniam ita esset, aliquis vertisset, *prorsus*, aliquis, *natura*, nunc nunc omnes eodem modo, verterunt quinque eodem modo testimonium hoc: apostolicum intellexerunt. Ac de Scripturis quidem liac loqui sufficient.

CAPUT V.

Probatur eadem veritas testimoniis Patrum, ante Pelagianam hæresim exortam «eriperunt».

Secundo loco confirmanda est veritas testimoniis, ac traditione Ecclesiæ. Ac Primo adferremur testimonia Patrum illorum, qui ante Pelagianam hæresim exortam scripserunt. Deinde addemus Ecclesiæ decreta, quæ proprie hæresi hæc damnaverunt.

Primus igitur prodent s. Dionysius Areopagita; qui in lib. de Ecclesiæ hierarchia, cap. 3. parlatum primi hominis loti naturæ humanæ ascribit: *Humanam, inquit, naturam. initio stolidam: divinæ beneficiis prolapsam, obnoxiam variis vitæ suscepit, et mortis corruptibilitatem. Quippe perniciose illa a vera bonitate defectio, et sacræ in paradiso legis præteritatem, quæ sponte sua blande mulcentibus, et infestis adversarii fraudibus cedens vitæ exserat jugum, his quæ sunt divinæ bonis contraria tradidit.* Quibus verbis Dionysius Primum, humanam naturam divinæ beneficiis, quæ h creatione acceperat spoliata, obnoxiam fidem, esse passionibus quoad animam, et mortem, quod corpus. Deinde rationem reddit huius spoliationis, ac dicit, id factum esse, quia natura humana spei cedens fraudibus Satanae vitæ jugum excussit. Ista enim defectio a vera bonitate tradidit canem, quæ sunt contraria divinæ bonis, id est, passionibus et mortalitati.

Ubi vides s. Dionysium non solum poenam, sed etiam culpam loti naturæ tribuere. Quod idem paulo infra his verbis docet: Oberrans itaque (natura humana) et a recto itinere ad eum. quiveraciter Deus est, tendente aversa, et perditis, atque in inficis turmis subjecta, minime advertit se per Diis, atque amicis, infestis hostibus fuisse obnoxiam.

Secundus testis prodeat s. Ignatius, qui in epistola ad Trallianos illa loquitur: Vos ergo succincti mansuetudine imitatores estote passionum Christi? dilectionis ejus, qua dilexit nos, dans scindissimum pro nobis, ut nos sanguine suo mundaret ol antiqua impietate.

Tertius sit s. Justinus martyr. qui in dialogo contra Triplicem sic ait: Ad amem eum non ideo venisse pro comperto habemus, quod vel Baptismi lavatione, vel Spiritus in specie columbae adant opus ei fuerit, sicut nec nasci, et crucifigi pro-

per functionis hujusmodi indigentiam sustinuit: fed humani generis caussa, quod per Adam in mortem cl fraudem , ecductionemque serpentis conciderat, ul interim propriam pro sc maligne agentis, cujusque culpam lacoam. Hic videmus, non solnm mortem, sed eliom serpentis seductionem loli generi humano communem esse, cl Christum crucifixum esse pro peccalo , tum communi tali naturae humnnae.luin propriis uniuscujusque, idesl. pro peccalo turn originali, turn nrlunli.

Quarius sits. Irenaeus lib. 5. cap. 17. *Delevit, inquit, chyrographum, debita nostra, affigens il-lud cruci. uti quemadmodum per lignum fudi sumus debitores Deo.per lignum accipiamus deliti remissionem.* Vide eundem lib. 3. cap. 20. cl rursus alium locum apud Augustinum lib.1. in Julianum cap. 2.

Quinius sit Terllillianus. qui in lib. dc anima, cap, 40. sic ail: *Omnis anima eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: larndiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix aulem c/uia immunda.*

Sextus,Origenes bpmil. 8. in Levilic.Quaecumcunupie anima, inquit.tn carne nascitur, iniquitatis el peccati sorde, polluitur, propter quod dictum est: *Nemo mundus a sorde, nec infans, cujus csl unius diei vita super terram.*

Septimus, s. Cyprianus lib. 3. episl. 8. ad Fidum; *Infans , inquit, recens natus nil peccavit, nisi quod secundum Adam carnahler natus,contagium mortis antiquae prima nativitate contraxit.*

Octavus, s. Athanasius serm. in illud : *Omnia mihi tradita sunt, sub initium: Postquam.* inquit. *peccaverat, ct lapsus fuerat homo,cjusque lapsu perturbatis omnibus, mors invaluisset ab Adam usque ad Christum.terraque execralioni data esset, infernus apertus, paradusus clausus, coelum infensum, ct tandem corrupto cl interempto homine invaluisset diabolus conlra nos etc.*

Nonus, s. Hilarius.qui in explicatione psal.HS. exponens illa verba ad finem lotius psal. *Vivet anima mea, ct laudabit te,* sic ait; *Virere se in hac vita non reputat, quippe qui dixerit.,Eccc in iniquitatibus conceptus sum. ct in delictis peperit mcmater mea. Scit se sub peccali origine,cl sub peccati lege esse natum.*

Decimus, s. Basilius. (pii in expositione psal. 32. explicans illud, *Diligit misericordiam, ct judicium, misericordia Domini plena est terra:* Acquit, inquit, *homo mundo corde, ac liber omnino a sorde peccati inveniri, etiamsi unius dici tempore supra terram vixerit. (Juamobrncni si quis videat quotidie malitiam invalescentem . ac depascentem homines,ct fragile genus hominum mille mortibus delictorum gratia dignum, tanto admirabitur magis divitias bonitatis divinae tolerantiae cl longanimitatis.* Vide alium locum ejusdem apud Augustinum lib. 1. in Julianum cap. 2.

Undecimus, s. Ambrosius,qui in apologia David cap. II. sic ait: *Antequam nascamur.maculamur contagio., antequam usuram lucis,originis ipsius excipimus injuriam . in iniquitate concipimur.* Et infra: *.Verito David deploravit in se ipsa in-*

quinamenla nalurae,quod prius inciperet in homine macula, quam vita, liem lib. 1. dc poenitentia cap. 2. sic ait: Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est. sicut habes tectum, dicente David.,Eccc enim in iniquitatibus conceptus sum. Vide alia mulla loca etiam clariora apud Augustin, lib. i. in Julian, rap. 2. ci lib. de nuptus, cl concupiscenlia , rap. 35. et lib. 1. ad Bonifacium, cap. 11.

Duodecimus, auctor comment, in cpisl. b. Pauli, quae s. Ambrosio tribuuntor. Is cnim , ul Ambrosius a viris doctis esse non creditor, ila aequalis Ambrosii sine dubio fuit. Vixit enim tempore Damasi pupae, ul ipse testatur in comment.cap. 3. prions ad Timotheum. Ilie igitur auctor in comment. cap. 5. ad Romanos, sic ail: *Manifestum e-itaque in Adam omnes peccasse, tamquam in massa, ipse enim per pcccalum corruptus . quos genuit, omnes nati sunt in peccalo. Ex co igUur omnes peccatores, quia ex ipso sumus omnes.* Hem in comment, cap. 4. ad Hebraeos: *Junia similitudinem carnis sine peccalo . quia naiura. quam veram suscepit. similis est carnis nostrae, peccala vero nequaquam habuit, quae caro nostra de parentibus contraxit, quia late fuit originale peccalum in came primi hominis, unde el poena, el remedium fieripotuisset.*

Tertiusdecimus, Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 2. Per hunc, inquit.*Paler noster Adam pulsus est. el pro paradiso admirando quodam modo sponte, sua ('ructus ferente, terram spiniferam accepit. Quid igitur (dixerit aliquis) decepti periimus: numquid non csl deinceps salus? cecidimus. an non licet resurgere?*

Quartusdecimus, s. Gregorius naiinnicnus orat. 3. de pace . sic ait : *Totus lapsus sum. atque cx primigeni hominis inubedicnlia. cl diaboli fraude condemnatus sum.* El in 2. oratione in s. Pascha. dicit, nos omnes ab initio per pcccalum lapsos. Vide etiam alia loca apud Augustinum lib. 1. in Julianum cap. 2.

Quintusdecimus, s. Hieronymus in commentario cap. 6. Oscae prophetae: *El ibi.* inquit Deus, *hoc est in paradiso, omnes praevaricati sunl in me, cl in similitudinem praevaricationis .Idam. .Von enim mirum.si quod in parente praecessit.etiam in filiis condemnetur.* Item in commentar, cap. 2. Micheae:Fnusquisque nostrum cum Idam de paradiso cecidit, *el in hujus mundi captivitate versalur.*Vide alium locum apud Augustinum loco citato.

Sextusdecimus.lhilllnus in comment, psalm.50. *Ego, inquit, conceptus contraxi mecum iniquitatem originalis delicti. Numquid dc adulterio David natus erat, de Jesse justo viro cl conjugo c-ius? Quid csl ergo quod sc dicil. in iniquitatibus conceptum esse,nisi quia detrahitur iniquitas ex Adam? nemo nascitur , nisi ti aliens culpam et culpa poenam.* Fortasse Ruffinus haec scripsit post hacresim l'elagianorum exortam : tamen placuit ejus testimonium hic adseribere, quia vixit idem auctor etiam ante illud tempus.

Scplimusdecimiis. s. Siricius papa, in cpisl. I. ad Ilimcrium cap. 2. sic Oil: *Infantibus, qui nec-*

dum loqui valent per aetatem, vel his^a quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacra unda Baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutare unusquisque exiens de sacculo, et regnum perdat et vitam.

Decimus octavus. s. Joannes Chrysostomus in liomil. ad neophytos: *Venit. inquit, semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille initium induxit debiti. nos foenus auximus posterioribus peccatis.* Sic enim vertit verba de verbis s. Augustinus lib. I. in Julianum, ubi etiam diligenter notavit. Chrysostomum non fuisse contentum dicto chirographum paternum, sed addidisse, nostrum, ut intelligeremur, ad nos etiam pertinere. et nostrum esso ipsum Adae peccatum. Alia loca Chrysostomi vide inferius cap. 9. ubi solvuntur argumenta.

Decimus nonus. s. Augustinus in lib. I. ad Simplicianum quem scripsit antequam Pelagium haereticum esset, ut ex retractationibus perspicuum est). Nam, in eo lib. quaesi. I. sic ait: *Illud est ex poena originalis peccati, hoc est ex poena frequentati peccati. cum illo, in hanc vitam nascimur, hoc. vivendo addimus.* Et rursus quaesi. 2. *Sunt igitur omnes homines, quandoquidem ut apostolus ait, in Adam omnes moriuntur. a quo in universum genus humanum origo ducitur offensionis Dei, una quaedam massa peccati, supplicium debens divinae, summaeque iustitiae. quod sive exigatur, sive, donetur, nulla est iniquitas.* His addi possum Relicium et Olympus. duo veteres Patres, quorum opera non extant. sed eorum testimonia citat s. Augustinus lib. 1. in Julianum cap. 2. Habemus igitur auctores supra viginti. qui futuram Pelagianam haeresim de peccato originali redarguendo ac refellendo praevenierunt.

CAPUT VI.

Probat eadem veritas ex definitione ecclesiastica.

Nunc, adferemus iudicia non singulorum hominum, sed ipsarum ecclesiarum, sive conciliorum, quibus error ille Pelagii, Caelestii et Juliani, quem Faber, Erasmus et Zwinglius nostro saeculo renovaverunt. publice damnatus fuit. Habemus autem iudicia totius orbis terrarum.

Primum enim in oriente concilium praestitimus, episcoporum I. errorem hunc ille damnavit. et Pelagium ipsum ad eundem errorem damnandum compulerit. Meminit hujus synodi s. Augustinus lib. 1. in Julianum cap. 2. epistol. 105. et alibi.

Deinde in occidente habemus ex Africa concilium milvianum, quod in 2. can. ita statuit: *Placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem peccatorum eos quidem baptizari. sed nihil ex Adam trahere originalis peccati. quod lavacro regenerationis expiatur, anathema sit.*

Habemus item ex Africo concilium carthaginense nationale frequentissimum, episcoporum et licet 217. quod post confirmationem a 7. summo pontifice oblatam, a toto orbe receptum fuit, ut refert s. Prosper in Chronico ad an. 520.

Ex Hispania habemus concilium toletanum VI. can. 1. ubi sic legimus: *Ex his tribus divinis personis solum filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita. per inobedientiam Adae originali. et non pro arbitrio contraximus, resolvenda, a Mere. Patris, arcanoque prodisse et humanitatem peccato de sancta semper Virgine assumptam.* Vide etiam concilium toletanum XII. can. 2.

Ex Galba habemus concilium aranenense canon. 2. ubi sic legimus: *Si quis soli Adae, revaricationem suam, et non ejus propagini acri nocuisse; aut certe mortem tantum coqueat, quae poena est peccati, non autem et peccati. quod est mors animae. per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur. in justitiam Deo itabit. contradicens Apostolo mi, Per unum hominem peccatum in mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omne homines mors pertransiit etc.*

Ex Germania habemus concilium tridentinum, can. ii. ubi sic legimus: *Iloc primorum hominum peccatum propagatione in omnes homines transiit, et secum poenam suam trahit. ut in omnes homines irae Dei. damnationis et mortis rei, et ad peccatum proni.*

Ex Italia habemus responsa veterum summorum pontificum. Innocentii. Zozimi, Carlesini. et Gregorii. Nam b. Innocentius I. exortum errorem istum, tempore sui pontificatus, aperte damnavit. ut Augustinus testatur lib. 1. in Julianum cap. 2. et epistol. 157. Exlat autem epistol. ejusdem Innocentii ad concilium milvianum, in qua confirmat concilii decreta, et inter alia sic loquitur. *Si ergo nihil volunt offere non renasci, factum tamen necesse est. nec regenerationis sacra plene lapdesse etc.* B. Zozimi epistol. ad episcopos totius orbis non exiit. sed ejus haec verba recitat s. Augustinus in epistol. 157. ad Optatum: *Fidelis Dominus in verbis suis, ejusque. Baptismus refluere bis, id est, opere, confessione et remissione re peccatorum, in omni sexu. aetate. conditione generis humani eandem plenitudinem tenet. Ipsi enim nisi qui peccati servus est, liber conficitur nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuit et ante captivus, sicut scriptum est, vos filius liberaverit vere liberi eritis. Pater enim renascimur spiritualiter. per ipsum confitemur mundo: ipsius morte mortis ab idam omnibus nobis introductae, atque transmissae, universae animae illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnium natorum, antequam per Baptismum liberetur, non tenetur obnoxius.* Post haec verba recitata I. subjungit Augustinus: *In his verbis opus totius sedis tam antiqua, atque fundata, certa et canonica catholica fides, ut nefas sit de illa dubitari Christiano.*

B. Caeleslinus in epistol. ad Gallos prima, post Cnem epistolae annectit aliquot capitula, quibus quiJquid contrarium est, minime catholicum Inq-Lcaduin esse pronunciat,in 4. cap. sic ait:/nprae-
imtalionn Adae omnes homines naturalem pos-
utilitatem ct innocentiam perdidisse. In capJ 2.
siefursiis loquitur· *Illud quod circa baptizandos*
in universo *inundo sancta Ecclesia uniformiter*
agit, non otioso contemplamur intuita, cum sive
jarruli, sive juvenes ad regenerationis veniunt
idcrainenlu , non *prius fontem vitae adeunt,*
ijuvn exorcismis, el exufflalionibus clericorum,
qiiritus ab cis immundus abigatur: ul tunc vere
appareat, quo modo princeps mundi hujus mit-
tatur foras, el quo modo prius alligetur fortis,et
deinceps vasa ejus diripiantur in possessionem
translata victoris, qui captivam ducit caplivila-
tem, el dat dona hominibus.

S. Leo 1. episl. 80. ad Niccllam aqoilcjcjnsein ila loquitur: *Sed ab istis ideo per naturalem indu-*
striam dicilur praeveniri, ul quae ad graliam
proprio clara sil studio, nullo videatur peccati
Iriginalis vulnere sauciata. Ideo etiam parvulos
fount, si sine Baptismo hinc de sacculo exie-
nnl, nonpossc damnari, neque reos in peccato
.ldae teneri, sed ad regnum, vel ad vitam aeter-
num sine ulla cunctatione venire.cum Apostolus
dicat; Per unum hominem peccalum in hunc
mundum intravit, el per peccalum mors,el ita in
finies homines perlransiit, propter quod cl ipsi
parvuli baplizaniur.

S. Gregorius in episl.53. lib. 7.ad Secondinum: *Illud, inquit, incertum non est, quia nisi sacri*
Baptismatis gratia fuerit renatus homo, omnis
anima originalis peccali vinculis est obstricta.
Ilis accedunt Postremo concilia universalial duo,
floremlinum el Iridcnlinmn, quorum illud in literis
unionis sic docet: *Illorum autem animas, qui in*
actuali mortali peccalo. vel solo originali dece-
dunt,mox in infernum descendere poenis tamen
dirparibus puniendosdslud autem sess. 5. in de-
adode peccatu originis, ad verbum repetit de-
creta conciliorum veterum inilevilani cl nrausicani.
Ihne cum ila sint, nulla omnino remanet de fide
catholicae Ecclesiae dubitatio: ul non potuerint E-
nstrus, Faber, Zwinglius atque Anabnplislae sine
incredibili lenicrilalc errorem loties damnatum,ilc-
ruknn innovare.

CAPUT VII

Hes eadem rationibus confirmatur.

Sed acccdnnl Postremo etiam rationes, ex variis
principiis ductae.Prima ratio ducilur ex Baptismo,
cjque invicta prorsus el insolubilis , qua veteres
passim usi sunl. Infantes conlinuo baptizandi sunt,
si periculum sil, ne in ea aelalc moriantur, ul cx
apostolica traditione docet s. Dionysius in lib. de
ecclesinsl. hieraruliia cap. nil. Origencs horn. 8.in
Levilicum, b. Cyprianus lib. 3. episl. 8. s. Hiero-
nymus lib. 3. adversus Pelagianos exlrcmo, s. Au-

gustinus lib. 4. de Baptismo, contra Donalislas,
cap. 24. neque id Pelagiani. aul Zwinglius, vel E-
rasrnus negavcTunUct semper in Ecclesia fuil haec
sollicitudo fidelium, ul diligentissime providerent,
ne quis omnino, sive adullus. sive infans absque
Baptismo decederet, ul perspicuum est ex epistola
Siricii, supra cibla,ad Ilimcrium cap.2.el ex episl.
28. s. Augustini, ad s. Hieronymum. El pracler
apoMolicam traditionem habemus verbum ipsum
scriptum, quod ea traditio nobis explicuit clarius:
.Visi *quis renatus fuerit ex aqua, el Spiritu* «an-
clo. *non potest intrare in regnum Dei,* Joan. 3.

Cerimn autem esi. Baptismum dari ad remissio-
nem peccali. Nam qui baplizaniur, *renascuntur ex*
aqua et Spiritu sancio, Joan. 3. Cur aulcm rena-
sci debet per gratiam, cujus generatio corrupta
non foil per peccalum?

Item qui baplizaniur, moriuntur peccato cl re-
surgunt: *Ul in novitate vitae ambulent* , Rom. 6.
Quomodo vero mori polesl peccalo, qui peccalum
nullum habet? Rursus qui baplizaniur. mundantur
cl lavantur. Ephes. 5. ./undans *eam lavacro a-*
quae in verbo vitae. T I. 3. Per lavacrum regene-
rationis el renovationis etc. Aclor. 22. *Ablue*
peccata tua invocato nomine ipsius. Qui auicm
fieri polesl, ut mundetur el lavetur , qui sordes
aul maculas nullas habet?

Denique idem ostendit forma Baptismi. Sive e-
nim per formam inelligamus verba illa: *Ego te*
baptizo etc. Sive symbolum illud externum, quod
csl simililudo rei internae; falsa erit forma Baptis-
mi. ul concilia allegata testantur, si Baptismus non
datur in remissionem peccatorum. Nam quid esi:
Ego te baptizo, nisi, ego bc lavo, vel mundo, ju-
xta Scripturas definientes Baptismum.lavacrum re-
generationis, quo mundamur in verbo vilae? Quid
vero signillcal symbolum illud externum, quo mer-
gimur in aquam, emergimus ex aqua, nisi (ut Apo-
stolus ipse docet. Roman. G.) *Mori nospeccalo,ut*
resurgamus justitiae? Quare dubitari non potest,
quin infantes.quibus necessarium cssc Baptismum
cx verbo Christi el aposlolica traditione monslra-
lum csl. peccatum habeant quod secure cx utero
matris adduxerint.

Secunda ratio dicilur a caeremoniis Baplismi
antiquissimis, cl in Ecclesia universa celebratis
exorcismo videlicet el exsufflatione.Quo argumento
utitur passim s. Augustinus, ul lib. I.dc peccato-
rum meritis el remission, cap. 31. lib. 1. dc nu-
ptiis cl concupiscentia, cap. 20. cl lib. G. in Julia-
num. cap. 2. utuntur diam Cacleslinus papa in c-
pistol. ad Gallos, el alii posteriores.Nam Pelagiani
reprehendere nec poterant, ncc audebant usum u-
niversae Ecclesiae, quo per exorcismum elexsuf-
llalionem ab infantibus baptizandis spirilus im-
mundus abigitur. Sic. enim scribit Augustinus lib.
G. in Julianum cap.2. *Id tu commemorare timui-*
sti,tamquam ipse a toto orbe exsufflandus esses,
si huic exsufflationi.qua princeps mundi a par-
vulis ejicitur foras, contradicere voluisses. Quod
si spirilus immundus infantes anle Baptismum pos-
sidel negari non pulcst.quin eos per peccalum ca-
ptivos teneat. Neque enim permetteret Deus crea-
turam suam a diabolo possideri, nisi sibi eam per

peccatum ipso anlea subjecisscL A quo enim quis superatur, ejus cl servus efficitur.

Tertia ratio ex circumcisionis mysterio. Circumcisio siquidem, cx sententia s. Augustini lib. Ili. de Civ. Dei cap. 27. s. Grcgorii lib. 4. Moraliu cap. 2. s. Bernardi in episl. 77. el Innoceulii III. cap. *Majores*, de lhiplismo, el ejus elfeclu, ad peccatum originis purgandum instituta fuerat: cx aliorum vero sententia, si non ad tollendum peccatum originale,certe ad significandam ejus purgationem referebatur. Nain ideo in eo membro fieri jussa est in quo evidentius peccati illius effectus apparet,el per quod genus humanum carnalilcr propagatur, cl propagatione ificilur. Vide Augustinum tractat. 30. in Joannem.

Quarta ratio cx poena peccali. Alors poena peccati est. ul cx eo constat, quod diclum esi primo parenti: *Quacumque die comederis ex eo, morle morieris*, Genes. 2. .Moriuntur autem omnes, cl ipsi etiam infantes, (pii propria voluntate nihil c-gcrunl boni vel mali, igilur peccatum quoddam infantibus inest, quod non committitur propria voluntate, sed ipsa propagatione a parentibus trahitur.

Neque responderi potest,mortem fuisse poenam Adamo, filiis aulem non esse poenam, sed infortunium cl calamitatem, quemadmodum cum quis ob culpam suam ad inopiam redactus, filios pauperes gignit, ipsi quidem inopia poena peccali csl, filiis aulem infelicitas ct miseria.

Hoc, inquam, responderi non potest. Nam Deus per Ezechiclem lestalur, se non affligere filios ob culpas parentum. Sic enim legimus Ezechielis 18.

Quid est, quod parabolam istam vertitis in proverbium in Israel, dicentes: Patres comederunt uvas acerbas ct dentes filiorum obstupescunt:»

Vivo ego, dicit Dominus, si erit ultra vobis parabola haec in proverbium in Israel: Ecce omnes animae sunt, ul anima putris , ila anima filii mea csl: Anima quae peccaverit, ipsa morielur, filius non portabit iniquitalem patris, nec pater portabit iniquitalem filii.

Neque huic loco repugnat quod legimus in Evod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus foris, zelotes,visitans peccata patrum in filios in Iciliam el quartam generationem*. Nam Deus punit peccatum patrum iu filiis non semper , sed lunc solum, cun filii Imitantur peccala patrum , ut docent s. Paires, Hieronymus in comment, ad cap. IS. Ezcchiel. Augustinus in psal. 108. in illa verba: *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus*. El in lib. conl. Adimanlmn cap. 7. Chrysostomus liom. 29. in Gcnesin, tractans illud: *Maledicius puer Chanaam*, cl hom. 75. in Matlh. Gregor, lib. 15. moral, cap. 22. cl Thomas in I. 2. q 87. ari. 8. Quos sequunliir fere omnes recntiores, cl hoc ipsum indicat Scriptura, cum ait: *Illis qui oderunt me*; Non enim simpliciter Deus dicit, se puniturum peccala patrum in filiis, sed in iis qui eum o-dcrunl.

Ilaque non puniuntur filii pro patribus, quasi non mereantur eam poenam peccala liliorum, aut magis puniuntur quam meriti sunt, sed quia nisi praecessissem peccala parentum,Deus cos fortasse

non punivisset in hoc mundo, sicut parentes il- rum non punivit. Cum igilur infantes non sint < lionis capaces, ac per hoc non imitentur poc'. patrum, el lamen puniantur poena omnium grn:> sima, (piaa est mors temporalis et oeterna, sequi lur necessario,ul habeant aliquod aliud peccatura, ob quod juste puniantur,et huc est, quod ongm i; vocamus.

Quocirca s. Paulus absolute pronunciat, J/orlwi *stipendium esse peccali*, ad Horn. C. El, .Icultiri *mortis esse peccatum I.* ad Corinth, Ià. El m bb. Sapientiae, cap. 12. legimus; *Cum ergo « juste omnia disponis, ipsum quoque qui no» 1a bel puniri, condemnare exterum aestimm a tm virtute*. Et Job cap. 4. *Quis unquam imior:< periiit:» aut quando recti deleti sunl?* Deni:> s. Augustinus lib. I. retract, cap. 9.Omni», ioqui, *poena, sijusta est, poena peccati esi. erliqfi. ciom nominatur.*

Quinta ratio ex passione cl morle Domini.Dmi-nus enim pro injustis passus cl mortuuse.-i. 1- , 53. Si *posuerit pro peccato animam suam, tidt-bit semen longaevum*, nd Homan. 5. Chnslib &- *eundum tempus pro impiis mortuus csl, I. Mr. 3.Christus semel pro peccatis nostris wrtuu-el, justus pro injustis*, .Morluus aulem csl proom-; bus, ul eadem Scripturo lestalur, 2. adCorinih.5. *Pro omnibus mortuus est Christus I. a-iTini 2. Dedit redemptionem seipsum* pro omnitia, f- gitiromnes injusti el peccatores sunl, aulail-fuerunt.

Sexta Ratio cx parabolis el figuris. Jam exii centesima, quae aberravit a grege, cl dratl. , perdita Luc. 15. omnium consensu naturam hu&]- nam universam significabant. Ille chain, qui Lu-cae 10.descendens ah Hierusalem in llierico iou-dii in latrones, atque ab cis spoliatus cl sta:- vivus relictus, jacebal in vio. sine controversia ge-nus humanum designat, quod a Satana in prrzi parente gratiae coelestis indumento exutum,tlpL-gis confectum, ila jacebal, ul semivivus recte diti posset, cum ablata esset animae vita gratiae, r.;: vita naturae.

Septima ratio ex diverso judicio,et sensu &γλ- rum cl ethnicorum in nalaliliis hominum. Siqui-dem ethnici, qui pcccalum originis ignonKr.i, magna celebritate colebant natales dies, ac potu simum reges cl principes. Genes.10. Pharaoccelebrabat convivium solemne die nalaliliorum strum:icdm facit Matlh. 14.Herodes idem passim lep-lur in historiis gentilium. Contr-i vero sancti die-suum natalem ob originis corruptionem deplorari *Pereat dies in qua natus sum*, inquit Job cap. i Cl llieremias c. 20. *Maledicta dies, in qua nc' I sum*. Abraham quoque lilii sui nun diem natal» sed diem ablactationis celebravit,Genes. 21. for: Ecclesia Christiana natalitia sanctorum festiru gaudiis recolit, sed ca nalalilin vocal, non qu k cum peccalo nascuntur ad vitam mortalem, sd quibus per temporalem mortem transeunt ad ii-tam beatam el immortalem.Scii enim *prelit»: esse in conspectu Domini sanctorum ejus im-tem*. Psal. 15. El, *Beatos esse mortuos,qui in lh mino moriuntur*, Apocal. II.

Octava ratio cx auliqmlalc sententiae catholicae, cl novitate erroris contrarii. Una enim cx praeci-puis nolis hucrecoa est, si posl fidem Catholicam praedicatam el rcccplam cl longo tempore cultam, nova aliqua opimo exorinlur.quiie novitate sua per-turbe! animos fidelium ussuelos jam dudurn con-trariae doctrinae. Talem fuisse doctrinam Pelagii, quae negat originale peccatum, lestalur his verbis s. Augustinus in lib.3.de peccat, merit, el remiss, cap. 6. el7. *Vade nobis hoc negotium repente emerserit, nescio. Nam ante parvum tempus a quibusdam transitorie colloquenlibus , cursim mikiaures perstrictae sunl, cum illic apud Car-thaginem essemus. non ideo parvulos baptizari, ul remissionem accipiant peccatorum , sed ut mnclicifcnlur in Christo. Qua novitate permotus, tlquia opportunum non fuit, ul contra aliquid dicerem, cl non laies homines erant, de quorum essem auctoritate sollicitus, facile hoc in transa-dis. alque abolitis habui. El ecce contra Eccle-siamjam studio flammante defenditur, ecce scri-bendo etiam memoriae commendatur, ecce res in hoc discriminis adducitur, ut hinc etiam a fratribus consulamur, ecce contra disputare el scribere cogimur. Iluec ille , qui in eodem loco testatur,se apud nullum scriptorem anle Pelagium unquam legere potuisse, homines nasci sine pec-cato originali. Quin cliam adeo fuisse hoc dogma de peccato originis in Ecclesia fixum ac cerium , ul ex co quaestiones aliae solverentur.*

Hoc etiam nosiro saeculo Pclagiano haoresi jam-dudum cxincta, Jacobus Faber et Zwinglius, qui eandem haercsim ab inferis excitarunt, aperte fa- tentur, sententiam esse suam contrariam doctrinae omnium scholarum,ac per hoc novam, sive polius, ut diximus, renovatam.

CAPUT

Diluuntur objectiones cx Scripturis.

Supcrest ul argumenta salvamus.quae Primum a Scripturis, Deinde a Patribus, Postremo a ratione ducuntur. Primo loco adferam testimonio Scriptu-rarum, quae olim Pelagian! objiciebant: Deinde quae Zwinglius postea adjecit. Primum teslimonirn cx Testamento veteri, erat illud Ezcch. 18. *Filias non portabit iniquitutnn Palris*. Hoc testimoni-um, ut potissimum m hac caussa protulerat olim Julianus, protulit etiam nosiro saeculo Zwinglius inlib. dc Baptismo, in digressionc de peccalo ori-ginis.

Respondit s. August, lib. G. in Julianum, cap. 12. verba Ezechielis esse prophetica, iisque pro-niilli beneficium Testamenti novi, quo per regene-rationem delendum erat chyrographum paternum, ut non amplius noceret peccatum veleris Adami,iis, qui ad noxum Adamum per Baptismum perlinere coepissent. Quod evidentius scribitur a Hieremia, cap. 31. his verbis: *In diebus illis non dicent, Patres manducaverunt uvam acerbam cl dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in suo peccalo morielur. Omnis homo, qui comederit u-*

vam acerbam obstupescunt dentes ejus.Eccc dies venient, dicit Dominus, el feriam domui Juda foedus novum, non secundum pactum quod pe-pigi cum patribus vestris in die,qua apprehendi manum eorum, ul educerem eos de terra Aegy-pti-, poclum quod irritum fecerunt, et ego domi-natus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel: Post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visce-ribus eorum. ct in corde eorum scribam eam, el ero eis in Deum, el ipsi erunt mihi in populum, quia propitiabor iniquitati eorum, cl peccati eo-rum non memorabor amplius.

Sed observandum est hoc loco, duobus modis posse Il :ri, ut filius non portet iniquitalem palris, Uno modo si per novam generationem transferatur ab illo patre ad aliutnqel hoc modo promilliil Deus per lliercmiam futurum in Teslamenlo novo, ut homines per regenerationem translati ab Adamo ad Christum, non portent iniquitalem AdamhAlle-ro modo, si non imitetur iniquitalem patris ncc sit particeps peccali illius ; el hoc modo vi-detur Ezcchiel dicere, Filium non portaturum iniquitatem palris, ul exposuimus capite superiore. Ezcchiel enim aperte prohibet ipsis Judaeis nomi-ne Dei, ne utantur eo proverbio: *Patres comede-runt uvas acerbas , el denies (iliorum obstupe-scunt*. El rationem reddit, *quia aquae sunl viae Domini, el omnes animae ejus sunt etc*. El juxta hanc expositionem promptum csl Pelagianis re-spondere, Filios non regeneratos non porlare ini-quitatem patris, sed suam; peccatum enim origi-nale, tametsi ab Adamo est, non Lamen Adami,sed nostrum est.

Itaque idem s. Augustinus qui hoc loco conten-tus fuil dicere, filios non portare iniquitatem pa-lris, quando regenerati sunl: in eodem lib. 6. in Julian, cap. 4. dixerat, etiam ante regenerationem filios non porlare aliena peccata, sed propria: *Pa-rentum*, inquit, *peccala modo quodam dicuntur aliena, et rursus modo quodam reperiuntur et nostra. Aliena quippe proprietate sunl actionis . et nostra sunt contagione propaginis. Quod si falsum esset, profecto grave jugum super (llios Adam a die exitus de ventre matris eorum,nullo modo justum esset*. Haec ille.

Secundum testimonium adfcrebanl Pelagiani ex illis verbis Roman.5.*Sicut per unius hominis ino-bedicnliam peccatores constituti sunl nulli cto*. Si enim non imitatione, sed propagatione peccato-res constituerentur homines ob inobedienliam Ada-mi, non diceret Apostolus, nulli, sed omnes. Res-pondet s. Augustinus in eodem lib. 6. in Julian, cap. 12. per mullos intelliigi debere omnes, qui nascuntur ex Adamo qui vere sunl multi. Possunt enim aliqua esse omnia, quae lamen non sint mul-ta, ul evangelia quatuor, sunt omnia non nulla: Possunt cliam esse nulla, quae non sint omnia, ut credentes in Christum nulli sunl, non lamen omnes, quia non omnium csl fides.

Apostolus igilur valde proprio divit.mullos eoo-sliitii per Adamum peccatores,el mullos justos per Christum, quia omnes, qui nascuntur ex Adamo, constituuntur pcccaloros, el illi sunt multi, non ta-

men omnes simpliciter, cum Eva sit homo, et tamen non sit per Adamum injusta constituta, et Christus etiam sit homo, et tamen nec sit ex Adamo, nec peccator: et similiter omnes, qui renoscuntur in Christo instituuntur justi, et hi sunt nulli, sed non omnes simpliciter, quia non omnes renascuntur in Christo.

Porro Scriptura tuncque dixit, et multos et omnes. Ait enim: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae: sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt nulli, ita et per unius obedientiam justi constituentur multi.* Cum dicit, *omnes*, significat . neminem esse ex Adamo, qui non sit peccator, neminem ex Christo qui non sit justus: et similiter neminem esse peccatorem. qui non sit ex Adamo, neminem esse justum, qui non sit ex Christo. Cum dicit (*multos*) significat illos, quos dicit omnes non esse omnes simpliciter, sed tamen absolute et simpliciter multos.

Similis locus est in cap. 17. Genes. *Patrem multarum gentium posui te.* Et cap. 22. *In semine tuo benedicentur omnes gentes* Ubi videmus eos, qui promittuntur Abraham in filios, nunc dici multos, nunc omnes, quia omnes sunt in quodam genere, et tamen simpliciter non omnes, sed nulli.

Dicit aliquis, si omnes, qui nascuntur ex Adamo, contrahunt originale peccatum, cur Apostolus in eodem cap. scribit: *Gratiam Dei per Christum abundasse in plures, quam peccatum abundaverit per Adamum* Respondetur, vocem illam (*plures*) non significare comparisonem eo loco, sed aequivalere voci (*multos*) Nam in textu graeco non est *πλεῖον* . sed *πολλὰ* . Itaque sensus est, Gratiam Dei per Christum non fuisse restrictam ad unum, vel duos. sed abundasse in plures, sicut peccatum non solum infecit Adamum et filios, sed alios plurimos. Atque hoc quod est abundare in plures, multo magis convenit gratiae, quam peccato. cum gratia sit potentior et efficacior.

Terrium testimonium sumebatur ex eodem loco Apostoli: *Per unum hominem peccatum in mundum intravit.* Nam si peccatum intrasset in mundum per generationem, non diceret Apostolus. per unum hominem, sed per duos homines. Generatio enim duos requirit. Respondet auctor Hypognostici lib. 2. dictum esse. *Per unum hominem*, quia vir et mulier conjuncti per matrimonium, non sunt duo, sed una caro, vel Dominus dicit Malth. 19. Addit idem auctor, Scripturam, vel satisfaceret curiosis Pelaginnis, utcumque dixisse, per unum et per unam. Nam IV. un. 5. ait: *Per unum hominem.* Eccles. 25. ait: *A muliere initium factum est peccati; et per illum omnes morimur:* Possumus adjungere etiam solutionem, Apostolorum dixisse: *Per unum hominem*, id est, Adamum, quin primaria causa peccati originalis, non Eva, sed Adam fuit. Tum quia peccatum Adami, non Evae traducitur in posterum. Tum quia vir causa est activa generationis, mulier passiva. Quare si Eva peccasset, Adam in innocentia permansisset, non haberent ipsum filii originale peccatum, et contra habe-

rent illud, si Eva in innocentia permanente solus Adam peccasset.

Quartum testimonium occipiebant ex verbis illi Apostoli Pauli 2. ad Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sicut gessit, vel bonum, sive malum,* Respondet s. August. lib. 6. in Julian, c. 4. parvulos vel manifestos illos esse ante Christi tribunal, vel non manifestos, si non manifestandos, quin videlicet de adultis tantum loquatur Apostolus, nihil hanc sententiam de parvulos pertinere, ac per hoc non probari licet; testimonio non esse in parvulis originale peccatum: si manifestandos, parvulos non regenerat, reprobos quod gesserunt per alios, id est peccatum, sicut reportabunt parvuli regenerati, quod gesserunt per alios, id est, meritum fidei. Sicule nim prodest parvulis, dum baptizantur, quod per alios credunt, et ideo inter fideles et justos numerantur a Christo: Sic etiam mirum non est si nocent, quod fidem et justitiam amiserunt per alium. et ideo inter infideles et injustos numerantur a Christo, atque ad eorum gregem pertinent de quibus praecursor Domini dicit: *Qui non credit in filium, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Joan. 3.

Quintum testimonium adducit Zwinglius in 11 de Baptismo, ex cap. 3. et 4. a. Horn, his verbis: *Nunc Scripturae testimonia, quae pollicentur. proferemus. Paulus ad Roman. 3. per cognitionem per legem oboriri dicit. Ibi ergo legis cognitio nulla est, ibi nec peccati cognitio esse potest. Ubi vero cognitio peccati non est, ibi, nec praevaricatio est. adeoque nec damnetur. quoque ibidem esse potest. Idem enim hoc Petrus testatur ad Rom. 1. dicens. Siquidem ubi est lex. ibi nec transgressio est. Jam ergo teli moniorum istorum vim et potentiam considerate quae tanta est, ut omnia omnium theologorum de originali peccato commenta penitus subtervertat. Morbus enim hic nobis damnationem adferre nequit. quae tum demum subsequitur. cum legem oculis nostris expositam conspicati adhuc laetamur. morbo hoc et affectu corruptae naturae impulsimur, legem transgredimur.*

Kespondeo: Quintum testimonium ex duobus Scripturae testimoniis non syllogismus, sed paralogismus tenuisse. Nam ex illo testimonio: *per legem cognitio peccati*, ad Rom. 3. deduxit. Ubi nulla est cognitio legis, nullam esse praevaricationem. Quia consequentiam non recte probavit ex illo alio testimonio. *Ubi lex non est. nec praevaricatio* «I, ad Rom. 4. Non enim Apostolus vult, ubi legis cognitio non est, nec praevaricatio est: quae erit Zwinglii collectio; sed. Ubi lex non est, tunc praevaricatio est. Et quidem quod Apostolus ait, verissimum est. non enim potest fingi praevaricatio nisi sit lex, quae praevaricando violatur. Quod autem Zwinglius ait, falsum est, cum saepe fiat, ut aliqui legem ignorent, et tamen cum vero praevaricentur. Unde sunt peccata. quae dicuntur ignorantiae. quae peccata lethalia esse possunt si ignorantia sit voluntaria, qualis est eorum, de quibus dicitur: *Nolui intelligere vel bene agere.*

Itaque b. Paulus nd Roman. 2. nit: *Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.* Esse aulem sine lege, teste ipso Zwmglio in declaratione do peccato originis, est legem ignorare. Nam alioqûi, ut ipse dicit, nemo est sine lege. Sunt igilur aliqui qui legem Ignorant, ct tamen peccant el pereunt, ac per huc falsum esi, quod ipse ait, ubi legis cognitio non est, nec praevaricatio nul damnatio esi.

IIUTSUS aliam propositionem Zwinglius assumpsit, quam nnn probavit, illum videlicet , ubi non est praevaricatio, ibi nec damnatio esse polesl. El quidem si de praevaricatione in universum , sive ea propria, sive communis sit, Zwinglius loqueretur, admitti posset ea propositio , quamvis eam ipse nullo argumento comprobaverit, sed ex ea nihil ediceret conlra originale peccatum. Parvuli cmm, qui usu rationis carent, non bnbenl quidem praevaricationem propriam, ob quam damnentur ; sed habent communem quondam toti humano generi, de qua loquitur Apostolus, cum ait: *In quo omnes peccaverunt, ad Rom. ' > .* ob quam universum jure dnmialum est.

Caeteruni.qiia sine dubio Zwinglius de propria praevaricatione loquitur, idesl, quae propria voluntate committitur,ideo illam ejus propositionem. Ubi non est praevaricatio, ibi nec damnatio esse potest, falsam esse contendimus , el Scripturis contrariam. Nam idem Apostolus, qui ad Roman. 9. dicil, infantes nihil boni, nihil mali fecisse, ac per hoc nullam legem propria voluntate praevaricatos esse. Idem ad Ephes. 2. scribit: *Omnes esse natura filios irae.* El ad Roman. 5. *Unius delicio in omnes homines in condemnationem.*

Denique Zwinglius illud assumit, quod potissimum in quaestione versatur, solam videlicet praevaricationem. quae est actuale peccatum , esse proprie peccatum,quod hominem damnare potest. Id enim catholici omnes negant, el contrarium testimoniiisinultisScripturarum apertissime probant. Ipse veru probavit quidem ex Scripturis, per legem cognosci peccatum, el ubi lex non est, non esse praevaricationem: quae duo extra controversiam sunt; sed, ubi non est praevaricatio,tton esse damnationem. quod unum ei probandum fuerat, nulla ratione probavit, sed assumpsit ul certum, quod vitium Dialectici vocant, petere principium, quo nihil absurdius in disputatione committitur.

Sextum testimonium petit idem Zwinglius in eodem libro ex illis Apostoli verbis ad Rom. 7. .46\$. *que lege peccatum erat mortuum.ego autem vivebam sine lege aliquando. Porro veniente mandolo peccatum revixit. Quando,*inquil Zwinglius, *sine lege vixisse dicemus Apostolum?ncmpe cum puer adhuc esset, et aetate tener, Alioquin enim sine lego nemo esse potest.*Sed darius ex hoc loco argumentum format idem Zwinglius in declaratione dc peccato originis, propo finem. Ibi enim probat, parvulos cl non baplizatos, esse in statu innocentiae, hoc argumento: *Quumdiu.* inquil, *porculi legis capaces non sunt , m statu esse innocentiae, nos incunctanter de nostris asseruimus, fulti auctoritate Pauli ad Roman. 1. Vbi enim non est lex, ibi nec praevaricatio. Sunt autem teneri incxpcri, legumque rudes, non minus sine*

lege, quam Paulus: ergo non Irasgrediuntur.proindeque nec damnantur. Perhibet autem Paulus, se aliquando sine lege vixisse, ad Roman. 7. id aulem de nulla aetatis ejus parte.quam infantia, pueriliave inlelligendum est. Peccatum ergo lum ei mortuum fuerit. a' ubi lex vixerit. jam se mortuum esae testatur. Eodem modo nos, quamdiu sumus per aetatem rudes non peccamus ipsi: ubi rero lux legis affulsit, jam rei reddimur. Haec ille.

Rc-pondeo: Hoc argumentum nihil concludere propier tres caussas. Primum enim illud : *Absque lege peccatum mortuum erat,* non significat peccatum simpliciter non fuisse.sed non fuisse cognitum, nec reputatum pro peccato. quamvis re \< ra peccatum esset. Sic enim idem Paulus docet nd Rom. 5. *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.* Ubi illud: *Non imputabatur,* significat peccatum non fui'Sc ab hominibus pro peccato habitum, donec lex Moysis peccatum prohibendo, ipsum aperte manifestavit. Quod enim peccatum n Deo imputatum fuerit, perspicuum esi ex poena peccati, quae est mors, loti generi humano communis. Itaque in parvulis sine lege (ul Zwinglius docet) viventibus , peccatum est mortuum, idesl, occultum el latens.non autem nullum omnino, ac per hoc non sunt parvuli in statu innocentiae , sed in statu peccati cl damnationis rei, qumdiu per Baptismum non renascuntur in Christo.

Deinde illud, Ego aulem vivebam sine lege aliquando, non cogimur intelligere (ul vult Zwinglius de parvulis, cl de lege naturae.) Nam isla ejus interpretatio fuit Origenis in commentario hujus loci. Sed refutata est optimis argumentis a s.Joanne chrysostomo in comment, ejusdem loci. Est aulem expositio communior sanctis Patribus, quod Apostolus loquatur in persona naturae humanae, qualis erat ante legem Moysis , et sententia hujus loci haec sil, Peccatum absque lege Moysis mortuum erat, quia non cognoscebatur ul offensa Dei, nec ul reatum mortis adducens.Homines aulem vivebant sine lege., Moysis videlicet. aliquando . cl ideo in oculis eorum ignorantia excaecalis. peccatum mortuum erat, sed ubi lex advenit, peccatum revixit, qma cognosci coepit. Vide comment.Chrysostomi el Thimphilacli. necnon Ambrosii (sive quemnque is fuit anclor) Il.ivmonis.Anselini.Thomae.el aliorum in hunc locum. Denique etiam Augustinum lib.I. ad Simplicianum, quaesi, i et lib. 83. quncsl. 66.

Postremo : Si concederemus hoc testimonium proprie nd parvulos perlinere, non proplrca eniteretur. parvulos nondum baplizatos esse in statu innocentiae,sed solum carere eos peccato actuali, quod propria voluntate committitur. Qui enim sine lege sunt, idesl, ut Zwinglius explicat, legem non norunt, neque ejus noscendae capaces sunt, non possunt actione propria legem praevaricari. At quaestio nostra est, an praeter actuale peccatum non sit etiam aliquod aliud vere ac proprie dictum peccatum, quod non actione propria committatur, sed a parentibus per generationem trahatur. Ad

quam quaestionem nihil omnino pcriinei locus.Apo-
sloli a Zwiuglio adductus.

Septimus testimonium adducitur ab eodem Zwin-
glio, tum in lih.de Baptismo, lum in declaratione
<le pcccalo originis. CX cap. *», ad Rom.ubi sic Pa-
ulus loquitur: *Regnavit mors ab Adam usque ad
Moysem,in eos qui non peccaverunt in similudi-
nem praevaricationis Adam.* Warn cx boc loco
Zwmglius colligit,mortem quidem cx primo paren-
te trahi, non autem peccatum. Sed facilis est res-
ponsio. Nam Apostolus (ul supra diximus) demon-
strare voluit, ante legem Moysis, fuisse in mundo
peccatum,et omnes homines luisse peccatores.tam-
etsi peccatum non ita perspicue cognosceretur ,
ut offensa Dei. Id vero probat ex morte . quae csl
poena peccali. el in omnibus regnat,et regnavit et-
iam illo tempore, quo peccatum non perspicue co-
gnoscebatur, idcsl, ab Adam usque ad Moysem.

Quore non dicit Apostolus, mortem regnasse in
cos, qui nullo modo peccaverunt (si enim hoc di-
ceret, neque probaret quod volebat, cl verbis illis
suis repugnaret,mors in omnes homines perlrans-
iil. in quo omnes peccaverunt) sed dicil, mortem
regnasse in illos, qui non peccaverunt in similitu-
dinem praevaricationis Adam, idcsl. qui non pec-
caverunt propria actione, contra legem plane per-
spectam et cognitam . quemadmodum peccavit A-
dam. Itaque ex verbis apostolicis habemus,omnes
homines mori, cl peccatum habere, vel habuisse,
quamvis non omnes peccaverint actuali peccato,ul
peccavit Adam.

CAPUT IX.

*Explicantur testimonia Patrum, quae Pelagia-
nisiin speciem favere videntur.*

Ex Patribus pauci quidam sunl, qui pro senten-
tia Pelogianorum adduci possent,videlicet Clemens
alcxandrinus , Ambrosius . Arnobius , s. Joannes
chrysoslomus el Thcudorclus. Clemens lib. 3.stro-
mal. sub finem, sic aikDictinl *ergo nobis,tibi for-
nicatus est infans natus, vel quomodo sub Adae
cecidit execralionem, qui nihil est operatus?*

At non salis constat, cujus haec verba sini,ipsius
nc Clementis, an haereticorum. cum quibus in eo
stromate Clemens disputat. Ac probabile est, illis
verbis contineri objectionem Julii Cassiani el alio-
rum, qui docebant malam esse generationem, cl
ea de caussa nuptias damnabant. Illi enim prolato
testimonio sancti Job: *Æemo mundus a sorde, nec
si sil infans unius diei,* inde colligebant, infantes
nasci immundos ct peccatores; el quoniam certum
est, non esse infantes propria aliqua actione pol-
lutos, cum nec fornicari,nec aliquid ejusmodi face-
re possint, cflllcicbant malam esse generationem ,
quandoquidem cx ca homines procreantur immun-
di. Sic enim continuo subjicit Clemens. *Restat
ergo cis {ut videtur) consequenter ul dicant, ma-
lam esse generationem, non solum eam, quae
csl animae.* Itaque haeretici illi peccatum originis
non negabant, sed asserebant potius, el ex ea as-
svrlione errorem suum nslrucre conabantur.

S. Ambrosium adducit Michaël Scrvelus (led:
Sixlo senense bb. fi. Bibliothecae sanctae, anno-
tai. 230.) contra peccatum originale , propter illi
verba,quae habentur in commentario capitis quin
ad Romanos: *Mors dissolutio corporis esi, cuma-
nima a corpore separatur.Est et alia mors.qw.
secunda dicitur in gehenna, quam non pecca,l
.Idae patimur,sed ejus occadonejiropriispu-i
lis acquirimus, a qua boni immunes sunl, k.
turn quod in inferno erant, sed superiori, qw'.
in libera , quia ad coelum ascendere non jv
rant.*

Sed facilis csl responsio. Nam neque corw:
tarin illa censentur Ambrosii, neque auctor rensa
commentariorum quidquam scripsit coilirra dctin-
nam Ecclesiae de peccato originis,soil ramp. i. q.
ul cap. 5. ostendimus, apertissime confirmavi'.
verbis aulcm paulo ante citatis , nihil aliud aufer
ille docet, nisi poenam.originali pcccalo debiti
non esse gehennam ignis , hoc est, poenam >
sus, ul rocentiores theologi loquuntur, «edearen-
liant aeternae bcatiludinis , quae poena (hram jp-
pollari solei, quam poenam qui sustinent, in in-
ferno quidem degunt,sed in parte quadam ϕi hei
superiore, atque alliore.quain ul ad earner.-
flamma pertingere queat.

Hanc vero esse auctoris illius sententiam, ix
jus verbis intelligi potest; nam postqu.ini iuen-
ob peccatum originale fuisse homine», alioqv l
nos , in inferno, neque ad coelum ascendere
luisse, ita subjunxit: *Sententia* enim Mad >
data in Adam, quod chyrographum in dc.r.'.
morte Christi deletum est. Sententia aulcm '
creti fuit, ul unius hominis corpus suhenter-
*per terram^ anima vero vinculis infemidri»-
exitia pateretur.* El infni:Pal«W» *auhinpe*
cx Dei sententia erat apud inferos: gratin b.
bundavit in descensu Salvatoris, omnibusde.,
indulgentiam, cum triumpho sublati cis ino'.
lum.

Jam voro Arnobius tortio loco adduci prdf'
commenliiii io psalmi quinquagesimi sic loqirfr.
Aon *dixit David.cum iniquitatibus, nulcunp*
calls genuit me mater mea. sed in iniquiui'
conceptus sum, ct in peccatis genuit me wr
mea. Dicendo enim matrem cum in Miisfm>:-
talibus genuisse, cum in peccatis sacculi j.q
risse signavit, quia omne peccatum conl. rw.
pilur. cl ore consummatur. hic autem quino-
hir, sententiam Adae habet.peccatum veru sir.
non habet.

Hic vero auctor quicumqUù sil. certe non r
Arnobius ille, praeceptor Lactantii, qui scrips',
brus septem adversus gentes,sed aliquis multo
cenlior.ul aliqui ante nos observarunt. Videtur
lem auctor iste non negasse, parvulos habere pt
colum, quod ex Adamo contraxerint, sed nnn l
here peccatum , quod propria voluntate commi-
rml. Nam dicit parvulos habere sententiam V
ac per hoc etiam culpam Adae sibi gnneralw
communicatam.Non enim jusla sententia esset,#
culpa praecederet,cl idcirco cum dixisset. Ilie »,
lem qui nascitur, sententiam Adae habet, non.
junxii, peccatum vero non habet; sed pecatu

vero suum non habet : quod relativum (suum) ad peccatum actuale referri debet. de quo supra dixerat , peccatum corde concipi, et oritur consummari.

Quarto loco, adducitur s. Joannes chrysostomus, qui non solum olim Julianus Pelagii sectatori primario, sed etiam nostra aetate novis Pelagianis visus est negasse originale peccatum. Haec autem sunt testimonia, quae ex Chrysostomo proferri solent. Primum, homilia IO. in epistolam ad Romanos: *Quid sibi vult* (inquit Chrysostomus) *in quo omnes peccaverunt? quod illo lapso, et illi item qui de ligno non comederunt, effecti sunt ex illo tempore omnes mortales.* Quibus verbis solam naturalem primi hominis, non autem inobedientiam ejus, qua pomum velut gustavit, communicari posteris dicere videtur. Quod etiam apertius paulo inferius his verbis scribit: *Videtur, inquit, quaestionem non parvam habere quod dictum est, videlicet mullos ob unius inobedientiam peccatores exiluisse. Illo enim peccante, ac mortali effecto, et qui ex eo orti sunt, eos tales esse nihil absurdum. At ex illius inobedientia alterum peccatorem exiluisse, quam, obsecro, congruentiam et consequentiam habet? Quid igitur hoc loco verbum hoc (peccatores) significat? mihi videtur tantum significare, quantum illud (supplicio obnoxii ac mortis rei) quod Adam mortuo, omnes sunt mortales effecti.*

Alterum testimonium habetur homilia 17. in epistolam priorem ad Corinthios: *Quid igitur faciam, inquis, propter illum. videlicet Adamum, peream? minime propter illum. Neque enim tu sine peccato permansisti, quod si non idem peccatum, tamen aliud commisisti.*

Tertium testimonium homilia 39. in eandem epistolam: *Quid igitur, dic mihi, num omnes in Adami morte peccati mortui sunt? Quomodo ergo Adam vir justus saeculo suo fuit? quomodo Abraham. quomodo Job? quomodo multi denique alii, et quomodo, dic mihi, omnes vivificabuntur in Christo, et hi praesertim, qui in gehennam adducendi sunt? Itaque si hoc de corpore dictum esse velimus, constabit oratio, si autem de justitia et peccato, nequaquam.*

Quartum testimonium, homilia 21. in epistolam ad Ephesios: *Corruptibiles nobis corpus est, sed incorruptibilis anima. Ne igitur et ipsam corrumpamus, hoc illud primum primi hominis peccatum fecit; quod autem post lavacrum fit, etiam animam corrumpere potest.*

Quintum testimonium, homilia ad neophytos: *Vides quos sunt Baptismatis largientes? sed multis quidem videtur baptismi gratia in peccatorum tantum remissione consistere. Nos autem Baptismi honores jam computavimus decem, hac de causa et infantulos baptizamus, quamvis non sint inquinati peccato; nempe ut eis addatur tantillas justitiae. adoptio, haereditas et paternitas Christi.* In hac igitur testimonia sunt, ob quae s. Joannes chrysostomus ad patrocinium Pelagianae haeresis ab adversariis advocatur.

Sed b. Augustinus jam olim Chrysostomum defendit in lib. I. adversus Julianum cap. 2. ubi sic

loquitur: *liane verba s. Joannis episcopi aude tamquam e contrario loqui talium sententiis collegarum ejus opponere, cumque, ab illorum concordissima societate se jungere, et cis adversarium constituere? absit, absit hoc malum de lanio viro credere. aut dicere; absit, inquam, ut constantinopolitanus Joannes tot ac tantis coepiscopis suis, maximeque romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano. cappadoci Basilio. nazianzeno Gregorio, gallo Bilario, medtolanensi resistat Ambrosio.*

Deinde nulla loca idem Augustinus ex libris Chrysostomi profert, unde probet, eum de peccato originali nihil aliud sensisse, quam tot ejus coepiscopi senserint. Ex his locis duo hic adseribam. Primus habetur in homilia ad neophytos: *Venit, inquit, semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille initium induxit debili, nos foenus auximus posterioribus peccatis.* Certe videmus in his verbis chirographum debili, quod scripsit Adam, nostrum vocari. et aperte distingui a foenore peccatorum actualium, quod nos addidimus. Sumus igitur (Chrysostomi sententia) Deo debitores, tum ob peccatum ab Adam contractum, tum ob peccata propria voluntate commissa. Alter locus habetur in homil. 10. in epistolam ad Romanos. *Quod, inquit. Christo crux et sepulchrum. hoc nobis Baptisma fuit, quamvis non iisdem in rebus. Ille enim carni et mortuus et sepellus est. nos autem peccato utrumque.*

Ex hoc loco recte colligit s. Augustinus ex sententia Chrysostomi, parvulos in peccato nasci. Nam illi etiam baptizantur in Christo. ac per hoc moriuntur peccato. Quotquot enim baptizantur in Christo, consepeliuntur ei in morte, ut Apostolus dicit, exponit autem Chrysostomus, consepeliri in morte, nihil esse aliud, nisi mori et sepeliri peccato, sicut Christus mortuus et sepellus est, quoad carnem.

Illis duobus locis, ab Augustino adductis. addemus vos alia duo. Si igitur Tertius locus ex homilia eadem, videlicet decima in epistolam ad Romanos. non procul ab initio: *Liquet, inquit, quod ipsum peccatum. quod a legis transgressione ortum est, sed illud quod ab Adami inobedientia: ipsum illud, inquam, peccatum erat, quod omnia perdebat.* In his enim verbis Chrysostomus distinguit peccatum, quod oritur in nobis ex legis transgressione, quod actuale dicitur, ab eo peccato. quod ex Adami inobedientia in nobis existit. quod originale vocatur, atque ait ab isto posteriore peccato mortem et omnia mala promenasse, et ideo mirum non esse, si regnavit mors etiam antequam lex daretur. Nam erat in mundo peccatum ab Adami inobedientia natum, et illud omnia perdebat.

Quartus locus est in homil. 10. in epistolam priorem ad Corinthios. *Deus, inquit, in regenerationis lavacro mentem gratia tangit, radicate peccatum evellit, et ut tu aurum ferrumve recoquendo purum, novumque facis, sic Spiritus ille sanctus in Baptismate vetui in fornace recoquit ipsam, et peccatum consumendo quolibet auro purius splendenter reddit.* Certe peccatum radicale non potest aliud fingi, nisi illud, quod a radice id est, ab Ada-

mo trahimus, quodquo per Baptismum lum in parvulis. tum in magnis eluitur. Adduci solet alius locus cx liomilia dc Adam cl Evn . qune inter opera Chrysoslomi legitur. Scd ea humilia non censetur CSSè Chrysoslomi: Tum quod gracce nusquam inveniatur, cl auclor non graccus, scd Inlinus fuisse existimetur : Tum quod in ea duo integra capita reperiantur in libro de ecclesiasticis dogmatibus.

Ex his non difficile erit ca testimonia explicare, quae adversarii ex Chrysosloino profenml. Ad primum testimonium cx homilia 10. in epistolam ad Ilomanos Respondemus : Chrysoslomum quidem scripsisse , ex peccato Adae nos omnes mortales effectos esse, quod verissimum est, non aulem negasse , cx eodem Adae peccalo nos meritum mortis. idesl, peccatum originale traxisse. Quin potius id aperte indicasse, cum paulo post subjunxit immortalitatem illam . cui obnoxii facti sumus . supplicium quoddam fuisse. Non enim supplicium iustum esset, nisi meritum supplicii, idesl, peccatum eliam haberemus.

Porro quod absurdum visum est Chrysoslomo. ul cx inobedientia unius alii peccatores constituentur, sine dubio ad actuale peccatum referendum csl. Neque enim fieri polesl. nl praecise quia uniis peccat. alius peccare dicatur, sive, ul peccatum unius sil alterius peccatum. Itaque recte Chrysoslomus in illis verbis: *Unius inobedientia peccatores constituti sunt nulli*, nohiil verbum , peccatores, ila accipi, quasi sensus esset , Unius inobedientia nulli actu inobedientes facti sunt: Sed vohiil multos dici peccatores cx unios inobedientia. quia tales gcnuil Adam . qualis ipse erat post peccatum, ipso aulem peccator erat, peccato in ipso per modum habitus remanente, el inde obnoxius supplicio -l mortis reus.

Porro hoc ipsum peccalum per modum habitus inhaerens, el reatum mortis , ac ipsam moriendi necessitatem in omnibus, qui nascuntur ex Adam, inesse, salis aperie Chrysoslomus indicavit, cum allicubi peccatum radicale, alibi peccatum absoluto, ut supra dictum est, alibi mortalitatem, alibi mortis supplicium nominaverit. Sed quia nondum c. x. li fuerant Pclagiani, securius loquebatur, cl ideo solam mortalitatem interdum nominabat, cum tamen peccalum habituale non excluderet.

Ad allerum testimonium ex liomil. 17. in priorem ad Corinthios, facilis est responsio. Siquidem in concione eos Chrysoslomus merito reprehendit, qui caussam damnationis suae rejiciunt in Adamum. Nam si nullum nos peccalum propria voluntale committeremus . possemus fortasse queri de Adamo, quod propicr illum pereamus. At cum tam nulla el lain gravia pcccala perpetremus, frustra querimur dc Adamo. Adde quod eos Chrysoslomus alloquebatur, quibus jam peccalum originis per Baptismum condonatum fuerat. Proinde mirum non r-st. si nob bal cos damnationis suae caussam in Adamnm rejicere.

Ad Icilium ex hom. 39. in eandem epistolam, expedita responsio erit, si duo breviter annotemus. Alterum . st. Chrysoslomi propositum eo loco esse, o sirare uposlolica illa verba, tn . Idam omnes

moriuntur, de morte corporis, non de morlc ju-mac esse inlelbgcnda. Quod quidem verissimum esse . vel cx eo cognosci polesl, quod in loto illo capite Apostolus do resurrectione curponim disse-ral.

Alterum verba illa Chrysoslomi: Awmomnc'é, *Adam, morlc peccaii, mortui sunt etc.* non esse inelligenda de morlc animae quorumque, sed de morlc aeterna, sive dc casu in peccalum non quocumque , sed irreparabili. Id quod ex lonlmr.o perspicui polesl. N.»m cum dicit. non omnes pr Christum vivificari, quoad vitam animae , non loquitur de quacumque vita animae, sed dc perlcta. quae csl per gloriam sempiternam. Probatenim non omnes per Christum vita animae vivifiej. ri, quia nulli in gehennam adducendi sunt. Quae ratio nihil cflicercl, si dc vita animae per grati n, loqueretur, cum nulli sini in gehennam adduc i di qui tamen vitam animae per gratiam aliqmnb receperunt.

His duobus annotatis nihil scrupuli remanet ia verbis Chrysoslomi. Non enim negat sanctus ife doctor, omnes in Adam mortuos esse mortepem- li quacumque, sed irreparabili, atque aelcnn. Qdjl (ul diximus) verissimum est.

Ad quartum ex liomil. 21. in episl. ad E;! . > Respondeo: Chrysostomum loqui de iis lanium, qu< baplizali jam erant, ul perspicuum esi ex illisu, -bis. Qnod *aulem post lavacrum fit. eliam an iir. i . corrumpere potest.* Porro qui baplizali sunt, repus adhuc gerunt corruptibile : non enim Baptismus tollit moriendi necessitatem cx primo pecca' inductam, cl ideo (ut Apostolus loquitur ad Re- 8.) *E. cpeclanms redemptionem corporis* m; :- . Animam tamen habent incorruptibilem, hoc <- quae non necessario corrumpitur morte pm ■ sed polesl nutnquam corrumpi, si velint lioiui:- baplizali gniliam diligenter conservare, qwmin Baptismo perceperunt.

Ad quintum ex homilia ad neophytos respon- ■ jam olim s. Augustinus lib. I. iu Julianum, Chrysoslomum non dixisse, infantes non esse inquir, : lus peccato, quod potuisset ad peccalum originale trahi, sed non habere peccata, quod ad peccabj clualia sine dubio perlinet. Graeca enim f. hrys sloini verba haec sunt: Δία τοῦτο καὶ τὰ ἡ- “ἰζομόν, καὶ τοὶ ἀμαρτήματα οὐκ ᾿qv r. a.

At Chrysoslomus. inquires, demonstrare voltUl, Baptismum non esse inslilulum ad solam remissionem peccatorum. Id vero salis efficaciter **sed** >> - strasse crcdidil exemplo infantium , qui bapllian- lur in Ecclesia, quamvis pcccala non habeant. > hil aulem haec ratio efficeret. nisi infantes >> peccalo. etiam originali carerent.

Respondeo: Illos , adversus quos Chrysostoms disputabat, in ca sententia fuisse, ul existimarerl per Baptismum non infundi gratiam el dona Spin- tus sancti, neque animas purgari domari, stdso- lum remitti debita peccatorum, per quondam cos- donationem extrinseccam, quemadmodum inter lu' mines remittuntur offensiones, cl amicitiae roter- cibantur. Quam sententiam recte Chrysoslomus r felhl exemplo parvulorum. Siquidem originale per- catum non tam csl offensa, quam macula. Nihil-'

nim parvuli propria voluntate egerunt, unde Deum offendere posse, non, sed ideo peccatum habere dicuntur, quia carent iustitia et iniquitatem, a quo a Deo aversam, habitualiter gerunt, non in seque[n]tibus demonstratum. Haec Baptismo «gentes infantes, non iam vel peccata eis remittantur per condonationem offensarum, quam vel peccati macula in eis abstergetur, et ipsi gratiam et dona recipiant, quibus purgentur, ornentur. iustificentur, et non Satanæ servis filii Dei efficiantur.

Quinto loco adduci potest Theodorclus. Is enim exponens caput quintum epistolae ad Romanos. videlicet velle, peccatum Adami non transisse ad posterum. nisi ratione occasionis. Sic enim loquitur: tunc Domini Adam fabricatus esset, et ratione ornasset, dedit unum praeceptum ad rationem exercendam. Is deceptus, mandatum transgressus est. et tunc mortis decreto factus fuisset obnoxius, ille Cain et Seth, et alios genuit. Illi vero omnes, ut pollicetur ex eo geniti. habebant mortalem naturam. Ejusmodi autem natura nullis indiget, et cibo, et potu, et indumentis, et habitatione, et ditius artibus. Eorum autem usus saepe ad mediocritatis exuperationem incitat. Mediocritatis autem exuperatio peccatum generat. Dicit itaque divinus Apostolus, quod cum Adam peccavisset, et mortalis propter peccatum factus esset, utrumque ad genus pervenit, id est, peccatum et mors. Id omnes enim mors pervasit, quatenus omnes peccaverunt. Non enim propter primi hominis peccatum, sed propter suum, unusquisque mortis decretum suscipit. Eandem sententiam habet idem Theodorclus in explicatione psalmi quinquagesimi. tractans versiculum illum: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.

Rursus in epitome divinorum decretorum cap. 12. quod est de Salvatoris incarnatione, tractans illud Apostoli ad Romanos. Sicut per unius inobedientiam peccatores constituti sunt inulti etc. sic ait: Valde necessario illud, nulli, in utroque posuit. Etenim cum Adam peccasset, et plurimi divinas leges transgressi essent. permanserunt nonnulli in decretis naturae, et virtutis curam gerere, sicut Abel, Henoch et Noe, et patriarchae. et prophetae, et alii plurimi non solum apud Hebraeos, sed etiam apud alias gentes.

Factorum, quamvis Theodorclus interdum loca quaedam Scripturae ille exposuerit. Ut Velagiani solebant: cum tamen de peccato originis a catholicis Patribus non dissensisse, ex ejus testimoniis demonstrandum. Nam in eodem cap. 12. divinorum decretorum ille loquitur: Iustitiae decretum, cum tamen peccasset, universum genus morti tradidit. Divina autem misericordia, cum omnes homines essent sub maledicto, et peccati laqueis essent implicati. per unius iustitiam dedit omnibus salutem. Vides in his verbis apertissimam Theodorclum sententiam de peccato originis. Nimirum affirmari, Adam peccante, omnes homines peccati laqueis implicatos, sub maledicto et morti traditos fuisse.

Sed rursus in eodem capite ita loquitur idem Theodorclus: Quando unus peccavit, omnes condemnati sunt: nunc autem cum omnes peccaverint, omnibus voluntibus salus proposita est per

idem. Cum sic ostendisset, unius iustitiam fuisse communis peccati salutare medicamentum. ostendit per ipsum quoque fuisse peractum mortis dissolutionem. Quid clarius dici poterat, quam Adami peccatum fuisse commune peccatum, et uno peccante omnes homines condemnatos?

Rursus ibidem haec Theodoretus subjungit: Servamur non lege, sed divina misericordia iustitiam assequentes. Lex enim, quod iustum est. omnes ad supplicium adduxit. Omnes enim fuimus peccati perpetratores. Si enim cum unus peccasset. genus condemnatum est. erat utique omnino iustius, eos, qui sub peccato fuerunt. subire, supplicium.

Sed explicemus breviter loca, quae contra allata sonant. Cum igitur in primo testimonio ex commentario cap. 5. ad Romanos. Theodoretus indicabat, peccatum primi hominis ex occasione ad posterum pervenisse, loquitur sine dubio de peccato actuali, quod propria voluntate committitur. Quamvis autem Theodorclus dicat, ex occasione primi peccati coepisse posterum Adami in varia peccata delabi, non tamen ideo negasse existimandus est originale peccatum: quin potius illud asseruisse.

Nam idcirco dixit, peccatum primi hominis viam patefecisse peccatis nostris actualibus. quia non ituram corruptam et vitiatam ex Adamo trahimus. Quod clarius expressit, cum subjunxit, peccatum et mortem ad nos ex Adamo pervenisse, et non propter peccatum primi hominis, sed propter suum unumquemque nostrum decretum mortis suscipere. Quorum verborum haec sententia est unumquemque nostrum mortis sententiae subjacere. non propter peccatum, quod in ipso Adamo fuit, sed propter illud, quod ex Adamo derivatum, in unoquoque nostrum haeret, loqui enim huc loco Theodorclum de peccato originis, non de actuali, certum est, cum ex ipsius Theodoreti sententia peccata nostra actualia decretum mortis non praecedant, sed sequatur. Ideo enim (ut ipse in eodem commentario scripsit) actu peccamus, quia mortis necessitati, et variis passionibus obnoxii nascimur.

Itaque quod ait. unumquemque nostrum ob suum peccatum mortis decretum suscipere. necessario accipi debet de peccato originis, quod vere in nobis causa mortis, sive mortalitatis est, cum peccata actualia et contrario sint ejusdem mortalitatis non causa, sed effectus.

Quod attinet ad Alterum testimonium ex epitome divinorum decretorum. exposuit quidem Theodoretus sententiam illam Apostoli (Sicut per unius inobedientiam etc.) de peccatis actualibus, quae occasione primi peccati intraverunt in mundum. cum rectius de peccato originali sententiam illam exponere potuisset: tamen in eadem epitome (ut supra demonstratum est) apertissimis testimoniis idem Theodorclus orthodoxam doctrinam de peccato originis tradidit.

CAPUT X.

Diluuntur argumenta ducta ex ratione.

Respondeo nunc ut argumenta illa breviter diluamus, quae ducuntur ex ratione.

Prima objectio: Christi justitia non credentibus nihil prodest. igitur el peccatum Adami non peccantibus nihil obesi: infantes autem non peccant, quippe qui (Apostolo teste) ad Roman. 9. *Nihil boni vel mali agunt*; igitur peccatum Adami infantibus nihil obesi. Respondet Augustinus lib. 3. de peccat, merit, et remiss. cap. 2. Chrisli justitiam nihil prodesse iis, qui nullo modo, hoc est, nec sua voluntate, nec aliena credunt, et ad eundem modum peccatum Adami nihil obesse iis, qui nullo modo, hoc est, nec sua, nec aliena voluntate peccarunt. Porro infantes nihil quidem agere vel egisse voluntate propria, ut Apostolus scribit ad Roman. 9. lamen aliena voluntate peccasse, cum ille peccavit, in quo omnes peccaverunt, ut idem Apostolus testatur ad Roman. 5.

Secunda objectio: Deus remittit peccata propria non igitur credibile est ab eo imputari aliena. Respondet idem Augustinus in eodem lib. cap. 8. Deum remittere peccata propria spiritu regeneratis, non carne generalis: nec imputare peccata omnino aliena, sed ea, quae tametsi aliena dicantur quia aliena voluntate commissa sunt, lamen etiam propria dici possunt, quia in iis haerent, quibus imputantur. Si autem originale peccatum et alienum et proprium recte dici, supra non semel docuimus.

Tertia objectio: Ad rationem veri peccati perlinet ut sit voluntarium: atqui peccatum originis non est voluntarium parvulis, cum sit (ut jam dictum est) aliena voluntate commissum; igitur peccatum originis parvulis non est vere peccatum. Respondeo: Peccatum bifariam sumitur. Aam et actio mala dicitur peccatum, et reatus, ac macula, quae transunto actu resident in anima ejus, qui peccavit, peccatum nihilominus appellantur. Voluntarium igitur ad rationem actionis malae per se perlinet, ad rationem autem reatus et maculae non perlinet, nisi ratione causae suae, sive enim velit, sive nolit, qui actionem malam voluntate libera perpetravit, reatum et maculam peccando contrahit. Porro in infantibus non actionem malam, sed reatum dumtaxat, et maculam ponimus, ac per hoc non requiritur voluntas propria, ut infantes peccatum originale a parentibus trahant, sed suum alienum.

Itaque Augustinus lib. 2. de nuptiis et concupiscentia cap. 28. et hb. 1. retract. c. 13. et 15. et aliis in locis, cum quaeritur, quemadmodum peccatum originale sit voluntarium, respondet, esse voluntarium voluntate primi parentis. Quia lamen reatus, et macula ex mala actione dimanant, nec possunt in iis haerere, ad quos actio mala nullo modo perlinet, ideo s. Augustinus, nullis in locis docet, Adam, cum primum peccavit, prius humani generis gessisse personam et praeceptum de pomu vetito non edendo, non solum Adamum. sed omnes, qui in lumbis ejus erant, pariter obligasse, ut sicut gratia primo illi homini collata, ad omnes posteros pertinebat, ita etiam praecepti illius transgressio ad omnes posteros pertineret: Unde inquit Augustinus hb. 3. de peccatorum meritis et remissione cap. 7.) *nec illud liquide dici potest, quod peccatum Adae etiam non peccantibus nocuit, cum Scriptura dicat In quo omnes pecca-*

verunt. Nec sic dicuntur ista aliena peccata, tamquam omnino ad parvulos non pertineant, Siquidem in Adam omnes tunc peccaverunt, quando in ejus natura illa insita in qua eo» <ji-gnere poterat, adhuc omnes ille unus fuerunt, sed dicuntur aliena, quia nondum ipsi agebant vitas proprias, sed quidquid erat in futura pagina, vita unius hominis continebat.

Si quem moveat, cur Deus voluerit, ut peccatum Adami illa posteris omnibus imputaretur, respondemus idem peccatum patravissent: respondebimus cum s. Augustino lib. 1. adversus Julianum cap. 3. et cum s. Bernardo in semi. 1. de donis. l. p. vi octavas epiphaniae. Judicium hoc illi justum est. sed occultum: *Nostra est* (inquit Bernardus) *Adami culpa, quia etsi in alio, nos tamen peccavimus; et nobis justo Dei iudicio imputabatur, licet occulto.* Adde quod originale peccatum, etsi voluntarium nobis est, quatenus Adam cum peccavit, prius naturae personam gessit, lamen inter omnia peccata minimum habet de voluntario, et ideo minus grave est in ratione voluntarii, quam quodlibet veniale, quamvis sit in ratione mali gratissimum, cum privet hominem gratia Dei, ac sempiterna felicitate. Vide s. Thomam 3. pari. quaesi. 1. art. 5. et in 2. sentent, distinct. 33. quaesi. 1. art. 1. ad 2. et de malo, quaesi. 5. art. 1. in responsione ad 9.

Quarta objectio: Si peccatum originis per generationem a parentibus traheretur, videretur non esse conjugium, quippe quod esset causa peccati. Respondit autem hoc argumentum sanctus Augustinus duobus libris, quos inscripsit de nuptiis et concupiscentia. Summa solutionis haec est, oia esse per se ex conjugio, quod proles nascatur cum peccato, sed per accidens. Non enim ideo proles cum peccato nascitur, qui ex conjunctione viri et foeminae nascitur, quod est proprium conjugii: (Nam etiam in statu innocentiae fuisset conjunctio viri et foeminae. et tamen proles sine peccato fuisset) sed quia accidit naturae, quae per conjugium propagatur, ut a primo parente corrupta ac vitata fuerit. Quare conjuges dum filios gignunt, naturam quidem corruptam ac vitatam propagant: sed ejus corruptionis culpa non ad ipsos, sed ad primum hominem perlinet.

Quinta objectio: Non peccatum (dicebat olim Julianus) iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit. non peccat ille qui condidit. Per quas ergo res inter tot praesidia innocentiae peccatum ingreditur? Respondit sanctus Augustinus lib. 2. de nuptiis et concupiscentia cap. 28. *Quid quaeris, inquit, latentem rimam, cum habeas apertam januam? Per unum hominem, ait. tunc posuit, peccatum in hunc mundum intravit.* Et in eodem libro cap. 26. *Voluntarium peccatum originale est causa peccati.* Itaque ad argumentum Juliani negari poterat consequentia. Quamvis enim non sit peccati originalis causa pater, qui generat, nec filius, qui nascitur, neque Deus, qui condidit: lamen non sequitur, nullam esse causam ejus peccati, cum Apostolus dirat, *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit.*

Sexta obiectio: Sive peccator qui gignit, a peccato justificatus est, quo pacto igitur trajicit peccatum in filium. quod ipso non habet? Respondet s. Augustinus lib. 2. de peccatorum mentis et remissione up. 25. 26. et 27. et in aliis locis, hominem regeneratum in Christo, ac per hoc justificatum, non generare carnalem prolem secundum id, quod est regeneratus, id est, secundum Spiritum, sed secundum id, quod habet de vetustate, id est, secundum carnem: et ca de causa prolem non sanciam, sed peccatricem nasci. Adhibet similitudines lib. 6. in Julianum cap. 2. et 3. Oleastri, qui inserlus in oleam, sive olea, et lamen ex ejus semine non olea nascitur, sed Oleaster. Item Hebraeorum, qui circumcisi cum sint, lilies lamen gignunt incircumcisos.

Posset adhiberi alia solutio. General enim homo sibi similem in specie, non in individuo, hoc est communicat cum lilio quae loti naturae humanae communia sunt, non ea quae sibi vel tali personae conveniunt. Tametsi enim aliqua accidentia personalia transfundat aliquando paler in filium, tamen id neque necessarium est, nec semper sit. Jam igitur homo justificatus, cum Oium gignit, non communicat cum eo justitiam, quae est accidens personale, sed naturam, qualis est in se post Adae peccatum; ea vero corrupta et vitata est.

Septima obiectio: Si peccatu in originis traheretur per generationem, certe naturale vilius esset: atqui hoc est valde absurdum; Tum, quia Deo naturae auctori tribuendum esset, cui tribuuntur omnia naturalia; Tum, quia quod naturale est, proprie peccatu in esse non potest; Tum demum, quia desperanda esset liberalio a peccato. Respondet: Peccatum originis aliquo modo naturale dici posse juxta illud Apostoli ad Ephes. 2. *Eramus natura lili irae*; nam et a nativitate trahitur, et est vilius naturae potius quam personae, vel supra diximus: non lamen est naturale, quasi sive pars naturae, aal ex natura profluxerit. Est enim privatio quaedam et defectus, isque non ex natura, sed ex libera primi hominis voluntate manavit.

Ex quo sequitur primo, vel non in Deum, sed in Adami inobedientiam. vel in propriam causam referri debeat. Sequitur Deinde, vel peccatum proprie dici possit: illa enim naturalia vitia, peccata proprie dici nequeunt, quae in libertatem arbitrii non referuntur, qualia sunt caecitas, surditas et quaevis monstruositas a nativitate contracta. Sequitur Postremo, non esse disperandam hujus peccati liberationem. Non enim ut hic morbus curetur, destruenda natura, sed perficienda, quod facile potest medicus ille coelestis, qui venit quaerere, et salvum facere quod perierat. Itaque s. Augustinus lib. 2. in Julianum cap. 1. *Vec perfectio*, inquit, *ed disperanda virtutis, per ejus gratiam, qui ex origine vitiatam mutare potest, et sonare naturam*,

Octava obiectio: Peccatum definitur, dictum, vel factum, vel cogitatum, contra legem aeternam: Al minutes nec dicere, nec facere, nec cogitare aliquid possunt. Respondet: Definiri per ea verba peccatum, vel accipitur pro actu peccati, non autem pro reatu et macula, quae remanent

transeunto actu. Porro in infantibus non actum peccati, sed reatum et maculam inesse dicimus vel supra docuimus.

Nona obiectio: Si nascuntur homines mali, et diaboli potestati subjecti, igitur videtur diabolus conditor eorum. Nec enim Deus conderet, quos diaboli potestati subjiceret. Respondeo: Quod homines nascantur mali, et diaboli potestati subjecti, non esse causam in conditore naturae, sed in corruptore, Deus enim, et initio naturam bonam condidit, et nunc quod in ea bonum est, propagat; porro vilius accidit illi ex peccato primi hominis, et ipsum est vilius, quod eam spiritui immundo subjecit: Nos (inquit Augustinus lib. 2. in Julianum cap. 2.) dicimus, *non diabolum*, sed *Deum verum et vere bonum esse hominum conditorem, munda de immundis ineffabiliter operantem, quamvis hominum nemo mundus nascatur. et ideo donec mundetur Spiritu sancio sub spiritu immundo esse cogatur*.

Decima obiectio: Peccatum non in carne, sed in anima sedem habet: sed anima non trahitur ex Adamo, vel si trahitur, non propagatione, sed imitatione trahitur.

Hoc argumentum non semper Augustino difficillimum ac pene insolubile visum est. Qua etiam de causa numquam cerlosibi persuadere potuit, animas creari ex nihilo, non a parentibus trahi. Et quoniam non desunt hoc tempore, qui in ea s. Augustini dubitatione haerendum esse censeant, ideo in sequenti capite, quaestionem de animae origine paulo planius explicare, et hunc demum de modo, quo peccatum traducitur, disserere et ad objectionem propositam respondere decrevimus.

CAPUT XI.

Explicatur quaestio de origine animae.

Igitur de origine animae semper fuit gravissima concertatio. Primum apud ethnicos philosophos; deinde apud Christianos theologos. Nam ex errore Stoicorum natus est error Manichaei et Priscilliani: ex errore Platonis error Origenis: ex errore Aristotelis, vel certe ex Aristotelis sententia non bene percepta, error Apollinaris, vel jure Tertullianus ita lib. adversus Hermogenem, philosophos patriarchas haereticorum nominandos cecensuerit.

Sex in universum fuisse video sententias de origine animae. Quas omnes breviter referemus, et quid de unaquaque sentiendum sive indicabimus.

Prima sententia est, animas humanas esse particulas substantiae Dei, proinde nec proprie creari, nec a parentibus traduci, sed a Deo mirabiliter inspirari. Hunc stoicum errorem primus defendit Philo Judaeus in eo libro, quem inscripsit. Quod deterior potiori insidetur: eundem postea sequuti sunt Gnoslici, Manichaei, Priscillianistae, vel s. Augustinus refert in lib. de haeresibus cap. 6. 10. et 70.

Esi autem haec sententia haeresis explorata. Si quidem divina substantia immutabilis, atque invio*

labilis csl: *Ego Deus, cl non mulor*, Malach. 3. *Apud quem non esi (ransmulatio,nec vicissiludinis obumbratio*, Jacobi I. *Tu aulem idem ipse es, el anni lui non deficient*, psalm. 101. At anima humana mutabilis ct violabilis csl,cum ex bona possit fleri mala per peccatum, el rursus ex mala bona per gratiam. Quare merito damnata est hacrescos haec sententia in primo concilio bracarensi, c. u. el cpisl. s. Leonis ad Turbium cap. >.

Quod vero objiciebant adversarii ex cap.2.Genes. *Inspiravil in faciem ejus spiraculum vilac*; facile solvitur. Nam cx illis verbis inlciligimus,humanum spiritum a Deo esse productum (inspirare enim est spiritum alicui dare) non tamen ex eo necessario Colligitur, ex Dei substantia esse spiritum hominis.Potest enim Deus tribus modis spiritum producere, Uno modo ex propria substantia, quomodo producit ac spirat Spiritum sanctum; Altero modo ex nihilo , quomodo produxit spiritus angelicos; Tertio modo ex materia creata, quomodo produxit ac producit animas bestiarum , quas Ecclesiastes spiritus appellat cap. 3.

Jam vero ad quem istorum modorum sit referenda productio animae,non potest colligi ex illis solis verbis: *Inspiravil spiraculum vitae*. Tamen si addamus non potuisse animam humanam produci cx Dei substantia, quia mutabilis est,neque ex materia creata, quia materialis non est,scquctur productam esse ex nihilo.

Altera sententia est : Animas humanas creatas quidem a Deo fuisse, cl cx nihilo , sed omnes simul una cum angelis , ac deinde fastidio affectas honorum illorum spiritualium,quibus in coelo fruebantur , amare coepisse res terrenas , atque idcirco a Deo in corpora tamquam in carceres detrudi.

Platonicum hunc errorem , quem tuetur Origenes in lib. I. περ| αρχών, hoc csl, de principiis cap. 7. el aliis in locis, damnavit concilium bracaraense primum cap. G. el s. Leo in epistola citata ad Turbium cap. 10. Eundem errorem antea reprehenderant sancti Patres.Epiphanius in epistola ad Joanncm hicrosolymitanum.Hieronymus in episl. ad Pammachium contra eundem Joanncm. Theophilus alexandrines in lib. I. Paschali.Augustinus in cpisl. 28. ad Hieronymum . cl praeclarissime Cyrillus alexandrinus lib. 1. in Joanncm , cap. 9. ubi viginti iribus argumentis hunc errorem expugnat. Nos principales rationes breviter attingemus.

Prima ratio esse polesl,quia si animae in corpora, tamquam in carceres supplicii gralia detrudienlur,sequerentur mulla,quae absurdissima sunt. Nam m primis imprudenter Deus tempore diluvii >ccleralos omnes occidisset,cl justum Noc conservasse!; nec minus improvide Sodomitas perdidisset, Lot vero ab incendio liberasse!. Nihil enim id fuisset aliud, nisi viros improbos e carceribus dimittere. probos in vinculis retinere. Deinde maximas gratias agere deberemus diabolo, qui mortem nobis procuravit, idesl, janua carceris aperuit, nullas vero Christo, qui resurrectionem nobis acquievit . idesl, in carcerem , cutnquo perpetuum revocavit. Praeterea benedictiones illae; *Crescite*

et multiplicamini, Genes. I, cl 9*Elpatrem m larum gentium constitui te, faciamque* (e cre-re vehementissime. Genes. 17. Et; *Addat beus hunc numerum multa millia*, Dealer. I. non L. ncdiclioncs, sed maledictiones essent. Quid en. esset aliud , multiplicari homines, quant impia carceres?

Rursus, cum Deus Annae supplicanti Clith navit, el Ezechiac vitam prorogavit, elLazarui; filium viduae a mortuis revocavit, non beneficium, sed injuriam fecisset. Denique cur Deus io It;; maleficos jubet occidi, innocentes conservari' t; cur in omni Republica bene instituta latron-s >. patricidae dc medio tolluntur,si detineri io corpore supplicium csl, educi dc corpore, beneficia

Altera ratio est: Quia si omnes animae in ueL pccasscnl, el ideo ad corpora damnatae fuisses!, falsum esse! quod ail Apostolus ad Ilonnn. 5. & *gnavil mors ab Adam usque ad Moysem elim in eos.qui non peccaverunt*. El ad Koinan. 9.<

nondum nati essent nec aliquid Ioni, velmaliegissenl. El in posteriore ad Corinth, cap.S.Omna nos manifestari oportet anle tribunal Christi, u referat unusquisque propria corporis, suui vilit. sive bonum, sive malum.

Tertia ratio: Si animae de coelo ad terns,debce ad tenebras, de clarissimo domicilio bealm-ad dclerrimum carcerem damnatorum descendrent, cum in corpore vivere incipiunt,falsa f - Scriptura divina, quae ait: *Erat lux vera.quati luminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, .Ioan. I. El rursus: *Mullidicuntqui slendel nobis bona ? signatum est super nos kmen vultus lui Domine*, psalm. 1.

Porro argumenta Origenislarum facilia sunl.;! ut sancti Patres ea potius indicare, quam refellere voluerint. Adferebant illud ex psalm. 111. Com-tere, vel.revertere anima mea in requiem luar., El illud cx psalm IIS. *Priusquam humilior , ego deliqui*. El illud ex psalm. 111. *Educ de stodia animam meam*. El illud ex cap. I.J..nis: *Erat lux vera.quae illuminat* owt^Mithoni-Tiem *venientem in hunc mundum*.

Sed in Primo testimonio gratias agit propheta Deo, quod a magnis periculis liberatus ingenti sciliciludine jam careret, ct simul hortatur sc ipse internam pacem cl animi tranquillitatem repetendam. quam ob frequentes timores cl angustiis p-ne perdiderat. Polesl cliam hic locus inlciligi d* requie sempiterna, a cujus spe per pccalum eiti dimes, et ad quam per poenitentiam revocamur.

Ir. Secundo testimonio agnoscit prophcla.etquibet alius justus, sc non immerito a Domino ir. terdum flagellari , et per lcnlalioncs humiliari. Quandoquidem peccata sua poenam ejusmodi mercantur.

In Tertio,ad lilcram loquitur David de spelunca, in qua latebat ob Sauli perseqmilionctn, ul perspicuum csl ex titulo psalmi. Itaque Deum prcMlvr. ul sc aliquando liberet ab obsidione illa, ne semper cogatur in spelunca . quasi in custodia dilile-score. Spirilualiter aulem hic locus inlciligi potest de carcere corporis hujus mortalis.a quo sancti uri educi cupiunt: Quia *corpus quod corrumpitur*

uggruruf *animam*, ul ail Sapiens, cap. 9.unde, es Illnox Apostoli ad Rom. 7. *Quis me liberabit de corpore mortis* /tujusPQuibus vocibus non cupiunt sancti homines simpliciter a corpore liberari, sed a corpore mortali. Ul in hunc locum annotavit s. Augustinus. Nam nlioqui redemptionem corporis magno desiderio expectant, ul ait Apostolus ad Horati. 8. cl si fieri posset (ut nitidem Apostole 2. Corinth. 5.) non cupcreni spoliari, sed supcrvestiri , ul absorberetur quod mortale est a vita.

In Quarto testimonio non significatur, hominem venire in hunc mundum , quasi antea extra mnn-don fuisset, sed quia cnm nihil esset, ac per hoc in mundo non esset,per generationem coepit esse, et «itère in hoc mundo,ul sanctus Cyrillus in commentario recte docet.

Tertia sententia est: Animas humanas simul cum angelis inilio conditas fuisse, ac deinde, modo tinam, modo aliam ad corpus mitti. Interest aulem inter hanc sententiam ; cl superiorem , quod haec non docet animas in coelo peccasse.neque in pocnam peccati corporibus includi, ul superior docebit: sed ideo solum affirmat, animas omnes inilio fuisse, creatas . ne concedere cogatur , Deum aliquid novi fecisse post diem septimum, cum senplum sil Genes. I. eo die cessasse Deum ab opere quod instituerat.

Hujus sententiae sunl Rabini aliqui Hebraeorum, ul inlclligi potest cx commentario Rabbi Salomonis m rap. 33. Deulcron. el ex aliis eorum libris.Eandem sententiam tradit Gregorius nyssenus in lib.de ainia, cap. fi.Si tamen is liber csl ejus el non polius Aemesii, aul alicujus alterius , cum Gregorius nyssetips in lib. dc opificio hominis . cap. 28. cl 21». ex instituto hanc sententiam refellat. Alios etiam nonnullos ex catholicis docloribus ejusdem sententiae fuisse, scribit s. Hieronymus in epistola sd Marccllinum, cl Anapsychiam . quae est 27. inter epistolas sancti Augustini.

Hanc sententiam s. Hieronymus loco citato, vorat stultum persuasionem.El sanctus Leo in epistola ad Turbium . cap. 10. his verbis reprehendit: *Catholica /ides constanter praedicat, atque vera citer, quod animae hominum , prius quam suis inspirarentur corporibus, non fuere.*

Denique sanctus Thomas in prima parte summae, quaes. 118. art. 3. eandem sententiam hoc argopicnto refellit. Anima est natura imperfecta.et psrs hominis non lotus homo, ac per hoc nnluruller conjungitur cnm corpore, ul forma cum suo materia. At absurdum est.Deum inchoasse opus suum n re imperfecta, cum Dei perfecta sint npern . nec minus absurdum est. unam pariem hominis faciam esse initio mundi, alteram fieri post mulla saecula: igilur aniina non fuit antequam corpori inspiraretur.

Propositio, quae sola probatione indigere videtur. probatur, nam si anima per sc perfecta sub-Manlia esset, non posset esse forma corporis, formam autem esse certum est tum aliunde, tum ex deflnllione concilii lateranensis sub Leone X. sks, 8.

lieni si anima non conjungeretur naturaliter cum

corpore, violenter in co maneret, neque esset nobis beneficium vita, sed poena.

Denique si anima perfecta esset absque corpore, neque esset pars hominis naturalis, quaeri posset, utrum sua voluntate cum corpore copuletur, an aliena. Et siquidem sua voluntate . Tria sequentur absurda, Primum, quod frustra velit conjungi cum corpore, cum non egeat ejus opera. Alterum,quod tot saeculis manserit separata,el nunc demum quasi mutata sententia velit esse in corpore. Tertium, quod casu fiat ul in corpus delabatur. Neque enim potest non casu fieri, ul uno tempore concurrat voluntas hominis generantis ne disponentis materiam cum voluntate animae descendere cupientis ad cnm informandam. Sin autem aliena voluntate eurn corpore copulantur, certe cogitur a superiori potestate in poenam peccati praecedentis. Qui est error Origenis paulo ante refutatus.

» Neque responderi potest. eam non cogi in poenam peccati, sed voluntate Dei applicari ad regendum corpus humanum, quemadmodum angeli applicantor ad incitanda corpora coelestia. Nam angeli non formae coelorum , neque in eis tamquam carccribus delinentur, neque poenam ullam cx eo ministerio capiunt: animae vero ita copulantur corporibus, ut eorum formae efficiantur , neque intel· ligunl, dum sunl in corpore. nisi per phantasmata corporalia, ul merito in tenebris esse videantur: denique mala corporis ita redundant in animas, ul Sapiens dixerit cap. 9. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam*. Itaque si animae in coelo fuerunt antequam cum corpore jungerentur . negari non potesl quin in poenam alicujus peccati invitae detrudantur in corpora quemadmodum scelesti homines inviti coguntur ad carceres.

Argumenta contraria Duo sunt, quae breviter refellenda videntur. Objicitur Primo: Scriptura,quae in 1. cap. lib. Genes, refert, hominem sexta die creatum fuisse ad imaginem el similitudinem Dei: ac deinde cap. 2. refert, hominem post septimam diem formatum fuisse ex limo terrae. Videtur enim ex his locis salis aperte colligi, hominem crealu.n fuisse quoad animam , in qua proprie est imago Dei, sexta dio; quoad corpus, quod cx limo terrae constat, post septimam diem. El quia eadem est ratio cactcrorum hominum, videtur dicendum, animas omnes creatas fuisse sexta die inter opera primae creationis rerum, corpora vero post septimam diem paulolim per generationem multiplicari.

Objicitur Secundo : Absurdum esse , ul aliquid novi producat a Deo post septimam diem.in qua finem imposuit omnibus operibus suis. Produceret autem aliquid novi, si animas quotidie procrearet cx nihilo, idesl, quae neque in potentia materiae, neque in virtute seminali in primis sex diebus conditae fuissent.

Ad Primam objectionem Respondeo : In duobus illis locis narrari productionem totius hominis,sed in uno brevius, in allero plenius. Itaque totus homo conditus fuit sexta die,tum quoad animam.lum quoad corpus; sed quia id fuerat in primo cop.Ge-neseos breviter indicatum . et res erat magni momenti p.icuit Spiritui sanchfin secundo capite iterum retexere narrationem eandem , el lotum ordi-

nem creationis humanae fusius explicare. El quamvis imago Dei proprie resideat in anima, tamen ratione animae totus homo recte dicitur conditus ad imaginem Dei. El ccric Scriptura in primo illo capite Gencscos non dicit, factam esse animam ad imaginem Dei, sed factum esse hominem, cumque masculum el focminam, cisque dictum: *Crescite el multiplicamini*. Quae ceric non soli animae, sed loti homini conveniunt.

Ad Alteram objectionem s. Augustinus in episl. 28. ad Hieronymum, responderi posse dicit, Deum cessasse dic septimo ab opere suo, quia nihil postea fecit novum. sed gubernavit cl multiplicavit opera, quae primis illis diebus fecerat. Itaque animarum creationem non esse novam, quia jam animam unam ejusdem speciei cum caeleris, sexto die fecerat.

Possumus etiam respondere: Animas dici posse, creatas fuisse omnes sexta dic, non actu, sed virtute. Nam cum Deus produxit principia generationis humanae, hoc est, virum el focminam, eisque dixiV. *Crescite cl multiplicamini*. tum non solum produxit in virtute omnia corpora humana, quae per generationem propaganda erant, sed etiam voluit, ul quotiescumque materia rite praeparata esset ad humanam generationem, continuo anima cxislerel, cl corpus illud animaret, ac per hoc non solum corpora, sed lotos homines in virtute produxit, cum duos illos homines condidit, eisque vim generis propagandi attribuit.

Quare licet animae creentur ex nihilo in eo ipso temporis puncto, quo corporibus inspirantur, tamen ila csl hoc perpeluum, el secundum naiurac ordinem initio constitutum procedit, ul pro miraculo habendum sil. si anima corpori dispositio ac praeparato, suo tempore desit.

Quarta sententia esl: Animas non minus a parentibus Irabi, quam corpora; ita ul cx anima patris, sil anima filii, quemadmodum ex corpore patris, est corpus filii. Auclor hujus sententiae primus inter Cbrislianos Terlullianus fuit, quem sequutus est Apollinaris, ul sanctus Hieronymus refert, in epistola supra citata ad Marcellinum el Anapsychiam. Ubi etiam idem auclor dicit, in eadem sententia fuisse maximam pariem occidentalium. Eandem sententiam attributam fuisse Luciferinnis, testatur sanctus Augustinus in libro de baeresibus, capite octogesimo primo.

Hanc sententiam ul exploratum errorem rejiciunt ac refellunt omnes theologi scholastici, cum magistro sententiarum lib. 2. distinet. 17. el 18. cumque s. Thorn, in prima parte, quaesi. 118. arl. 2. disertis verbis haeresim appellat.

Ac primum refutari solet haec sententia ex capite 2. Gencscos. Nam Deus ul discrimen ostenderet inter animam humanam, et animas bestiarum, de bestiis dixerat, cap. 1. *Pmducant aquae reptile animae viventis el volatile super terram*. Et rursus: *Producat terra animam viventem in genere suo et reptilia cl bestias, etc.* At de homine, non ait, producat terra, sed, formavit ipse hominem de limo terrae et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae. Ex quo inlelliglmus, animas bestiarum materiales esse, cl cx materia ipsa eductas, animam

humnnnm non cx limo eductam. sed ah ipso créalore inspiratam.

Nequo nos movere debet, quod Philaslrus in r. talogo haereticorum, capite nonagesimo nono. in let haereticos numeral eos, qui censent spiraculum illud vitae esse animam rationalem, et non polli-gratiam Spiritus sancti. Nam Philaslrus in ea re parum considerate loquulus est, ul sanctus docet Augustinus, lib. 13. de Civit. Dei, cap. 24. Ianio enim abest, ul haec sententia sil haeretica, ul tor, traria non solum repugnet sanctis Patribus, Chrj sostomo homil. 12. cl 13. in Genesim. Illeionjn in epistola ad Pammachium. dc erroribus Joannihierosolymilani, Augustino lib. 12. deCivital. Di cap. 23. cl lib. 13. cap. 24. Theodorelo quaesi. 23. in Genesim, Euchcrio lib. 1. in Genesim, et alio, sed cliam aposlulo Paulo, qui in epistola priore ii Corinthios, cap. 15. dicit, hominem initio conditum fuisse animale, deinde post resurrectionem luturum spiritualem. El probat, quia scriptum est: factus *csl homo in animam viventem*. Porro haec verba, quae Apostolus citat, scripta sunt in 2. cap. Gencscos, ubi legimus: *Inspiravit In faciem (jus spiraculum vitae, cl factus csl homo inanimam vivenlcm*. Quare spiraculum illud vitae (Apostolo teste) non dedit homini esse spirituale, quale habetur per gratiam sancti Spiritus, sed esse animale, quod habetur per animam, quae praestat corpori esse el vivere.

Est autem proprie sententia ejus loci: Inipirarii *Deus in* factem (sivcul hebraea verba sonantjn nares *ejus spiraculum vilac*, hoc est, posuit Deus m naribus corporis illius cx limo terrae conflati spiritum, ac fecit, ul spirare ac vivere inciperel. fi spiratio enim signum csl vitae; quia vero non virit homo sine anima, quae csl vilac principium, ideo cum dicitur, Deus dedisse homini, ul spiraret; viveret, in lclligilur animam quoque dedisse, per quam sil, ut homo spirei ac vivat. Quod si Paires aliqui (ul Irenaeus, Cyprianus, Rasilius, quos cavimus in lib. de gralia primi hominis, cap. 3.) interdum hunc locum exponunt de gralia Spinis sancti, non de anima rationali, ii non ad literam, sed mystice Scripturam accipiunt.

Sed observandum csl, hunc locum satis efficaceiter demonstrare animam primi hominis non ci r; lerin eductam, sed a Deo cx nihilo fuisse creata e Caelerum non cogere ul idem dc nrimabus reliquis judicemus. Posset enim responderi, quemadrr dum Deus primi hominis corpus cx limo terrae fumavit, reliqua vero corpora non per sc ex limoler rae, sed per generationem ex parentum corpohr.» procreat: ita primi hominis animam a Deo prop' atque cx nihilo fuisse creatam, nunc vero ex iVi prima reliquas propagari.

Quare ul sanctus Augustinus disputat in epis- 28. ad Hieronymum, nullus fortasse Scripturae l'eus invenietur, in quo perspicua docentur, anim I non flori ex propagine, sed creari. Nam loci illi *Qui fingit sigillalim corda eorum*, psalm. 32. *F Spiritus redeat ad Deum, qui dedil illum* Ecrie-, nil. Et, *Flatum omnem ego feci*, Isaiae 57. Prbant quidem animarum omnium conditorem es" Deum, tamen non indicant modum quo a Deo si

conditae, utrum per creationem ex nihilo, an per propagationem cx anima primi hominis.

Nos igilur his omissis duobus modis efficaciter demonstrare conabimur, animas non propagor) cx pireulibus, sed créaiiJ'rriiuiiii traditione ecclesiastica. Deinde rationibus evidentem ductis ex principiis Odei. Quod ad Primum allinet, adferemos testimonia Patrum, qui sententiam de propagino animarum aperte reprehendunt.

Sanctus Hilarius lib. 10. dc Trinitate ante medium libri: *litfnia*, inquil. *hominis opus csl Dei, carnis tero generatio semper ex carne csl*. El infra: *W per sc sibi assumpsit ex Virgine corpus, ila cx se sibi animam sumpsit. quae utique numquam ab homine gignentium originibus praebe-*lur.

Sanctus Ambrosius libro de Noë et Arca. cap. 4. Plerumque, inquil, *angelos, filios Dei Scriptura wcat. quia cx nullo homine generantur animae*. Item libro dc paradiso cap. II. *Considera*, inquil, quia dc corpore costam sumpsit, non dc anima portionem, hoc est, non anima exanima, sed os de ossibus, cl caro de carne.

Sanctus Hieronymus in commentario cnpilis postremi Ecclesiastae? *Salis*, inquit, *ridendi sunt*, qui putant *animas. ex corporibus seri, cl non a Deo, sed a corporum parentibus generari*. Item in lib. 3. apologiae adversus Kuflinum, ultra medium. cl in epistola ad Pammachium de erroribus Joannis hierosolymilani ante medium. recitatis sententiis Origanis, Tertulliani et Apollinaris haereticorum de anima, dicit: *Ecclesiasticum dogma este, ut Deus quotidie animas fabricetur*. I bi cum opponat ecclesiasticum dogma sententiis haerelieorum, videtur omnino sensisse, catholica fide esse tenendum, animas non traduci a parentibus, sed creari.

Sanctus Joannes chrysoslomus homil. 23. in varia loca Matthaei: *Inirnn*, inquil, nec *generat. nec generatur*, nec ullum agnoscit patrem, praeter eum, *cujus voluntate creata csl*.

Sanctus Gregorius nyssenus in libro de animo, cap. G. rcfellit ex proposito sententiam do propagatione animarum cx parentibus tamquam exploratum errorem.

Theodorelus lib. 5. nd Graecos, qui est de natura hominis circa medium libri: *Formari prius*, inquit, in *alto mains infantem ait* (Moyses) *ac tum denique jam perfecto corpore animari, non ila quidem ul anima praeexistens aliunde corpori uucratur*. Aequc *ul enascatur, e semine, sed divino instituto, sicut ab inilio insita naturae*, le. r *fait, creationem accipiat*. Addit in eodem loco Theodorelus, hoc esse dogma, in quo convenient omnes Scripturae npostoloruin cl prophetarum.

S. Cyrillus lib. 1. in Joannem. cap. 9. *Oppgrtune*. inquit, *acjuste non peccare in hac carne jubemur: quoniam eo coepimus osse tempore, quo una cum corpore in hunc mundum venimus, ac quasi a loco quodam, a nihilo ad esse pervenimus*. Quo loco Cyrillus scribit, non. solum animam ante corpus non fuisse, sed etiam, a nihilo ad esse pervenisse. Quamvis enim dc loto homine loqui videatur, cum ait, non peccaro in carne jubemur, lictunuixi Vol. IV.

etc. tamen do sola anima loquitur, quae per intellectionis figuram homo cliam dici solei, ul perspicuum est cx tota illo disputatione.

S. Augustinus, quamvis (ut paulo post dicemus) incoctam esse crediderit originem animarum, cl in lib. 10. de Genesi cap. 23. .scripserit, opinionem, quae asserit propaginem animarum, niti fortioribus argumentis, quan» sententias caeteras: tamen in cpisl. 157. ad Optatum. quam scripsit mullo posterius. apertissime refellit cam sententiam, quam nos modo refutare conamur: *Itaque, iiii*. inquil. qui *propaginem animarum inconsiderata temeritate defendunt, etc.* Et In eadem epistola loquens de sententia Tertulliani, sic ait: *quo quid perversus dici potest?*

S. Leo in epistola ad Turbium, cap. 10. *Catholica fides*, inquil, *constanter praedicat. atque veraciter. quod animae hominum priusquam suis inspirarentur corporibus non fuere, nec ab ullo incorporentur, nisi ab opifice Deo, qui cl ipsarum csl creator cl corporum*. Idem in epist. II. ad Julianum, doccl co modo nobis animas inspirari, quo fuit inspira la Christo: ac cerium est, Christi animam non fuisse propagatam ex parentibus, ul «locet sanctus Augustinus lib. 10. dc Genesi cap. 19. sed crcalam a Deo.

Vide in eandem sententiam auctorem dc operibus cardinalibus Christi (quod opus habetur inter opuscula s. Cypriani) in sermone de resurrectione; auctorem libri dc ecclesiasticis dogmatibus, cap. 14. quoil opus habetur in quarto tomo s. August, s. Ilernardum serm. 27. in Cantica, Innocentium 111. in commentario psalm. 50. Denique concilium lalerancnsc sub Leone X. sess. 8.

Ad quae testimonia potest cliam addi populorum consensus; est enim ila insitum in mentibus fidelium, animas a Deo recens creari, cum foetus in uteris matrum animantur, ul elia in agricolae. fabri, sutores, mulierculae. pueri hoc sciant, el si quis contrarium publice doceret, pessime omnino apud catholicum populum audiret: *Miraris*, inquil sanctus Hieronymus in 2. lib. apologiae adversus Rufinum. si conlra (e *fratrum scandala concitentur, cum id nescire te jures. quod Christi Ecclesiae se nosse fateantur?* Venio ad rationes: quae ducuntur ex principiis fidei. Siquidem ea. quae evidenter deducuntur cx articulis fidei, perlinent cliam ad fidem.

Prima ratio: Animas hominum esse immortales principium csl fidei, cl quidem primum el certissimum, cl in scripturis sanctis omnium consensu luculenter cspressum. At si animae hominum sunt immortales, necessario per se subsistunt. Nam si non per sc subsisterent, sed penderent a corpore, ut animae pecudum. illo pccuncle. cl ipsas interire ncccsse esset. Rursus si animae hominum per sc subsistuul, corte cliam per se producantur. Illa enim per se producantur, quae per sc subsistunt. illa producantur ad productionem alterius, quae ad cxisientiam alterius existant. Denique si animae hominum per sc producantur, id manifeste sequitur, ul non fiant ex propagine, sed creentur ex nihilo. Quae enim ex propagine fiunt, ut animiic omnium bestiarum, non per sc fiunt, sed ad

compositi generationem existant. Animae igilur hominum, aut per se fiunt,quod csl creari,non trauduci, aut non sunt immortales , quod est (ul diximus) contra 11.1em.

Secunda ratio: Si animae hominum a parentibus trahuntur, vcl trahuntur ex corpore, vel ex anima parentum; si ex corpore, sunt igilur corporales,ac per hoc mortales, ul cacterae , quae ex corporali semine producuntur. Si ex anima, vcl ex lota, vel ex parte ; si cx tota , igilur vcl parens caret dein-ceps anima, quippe qui totam transfudit in (ilium; vel lota manet in patre cl in filio. Virumque est evidenter falsum; nam experientia testatur, paren-tem per generationem anima non destitui : cl non esse unam atque eandem animam patris cl filii; ut omittam singulare ac proprium esse divinae natu-rae ob ejus infinitatem, ul una numero sil in pluri-bus personis. Sin autem non ex lota, sed cx parte animae pairis c.xislil anima filii, igitur anima par-libilis est, nc per hoc corporalis cl mortalis. Ila semper roditur ad articulum dc animae immortalit-ate.

Dices: Non fit anima cx corpore , neque ex ani-ma pairis. sed ex semine animae, quod cum semi-ne corporis transfunditur in uterum malris. Id c-mm sensisse cos , qui animam fieri ex propagine eonlncdcbant, testatur s. Augustinus lib. 10. dc Genesi, cap. 20. Respondeo : Vel semen animae corporale csl, vcl spirituale: si corporale, non po-terit ex eo Heri anima spiritali-; si spirituale, ite-rum quaeremus , sil ne substantia , vcl accidens. Nam si substantia est, vcl cx nihilo flet, vcl cx alia substantia; si ex nihilo , igitur creabitur ab homi-ne substantia spiritalis: si ex alia substantia, ite-rum quaeremus, sil ne illa corporalis, an spiritua-lis, el sic dabitur progressio in infinitum. Si vero sil accidens , virtus scilicet quaedam seminalis, tum semen animae non erit malcria , sed inslru-menlum agentis. At nos materiam quaerimus, nisi quis ila desipial, ul velit patrem ex nihilo animam facere, quod soli convenit creatori.

Tertia ratio: Omnis forma , quae per veram ge-nerationem producitur, si a corpore separatur,ne-cessario peril. Id enim est formam per veram ge-nerationem produci, de potentia materine virtute producentis educi. Quod autem dc potentia mate-ria» educitur. Ita pendet a materia , ul sine ea ne-que Heri, neque esse qucal. Est autem animo hu-mana vera emporis forma,ul in concilio laleranen-si soss. 8. declaratum csl . cl . si a parentibus irahiur, per verain generationem sine dubitatione producitur. Neque enim homines aliter filios gi-gnunt, quam animantia caetera, laniumque abest, ul homines propria aliqua actione , quae soli ho-mini conveniat, gignant,ul potius usum rationis in ipso actu generationis amittant. Quare si anima humana traducitur,non secus atque animae bestia-rum, et generabitur cx materia, et a materia sepa-rata deliciei ac peribit. Sic igilur demonstratum sil, animas humanas non fieri ex propagino , sed creari. Neque argumenta quae contra fleri solent, magnam vim habent.

Objici solet Primum illud Genes, ifi. Omnes a-iióoi.‘, quae egressae sunt defoemore Jacob, fu-

ere sexaginla sex. Respondetur: l'er animas luco inlclligi debere ipsos homines,qui anima con-stant.Frequens enim csl in Scripturis usus ejus fi-gurae, quae dicitur intellectio , cum videlicet aut totum ex parle, aut ex loto pars inlelligilur. Sic in lib. 1. Regum cap. 28. dicilür, SartiJücl apparuisse Sauli, cum ci anima Samuclis apparuisset. Sic id lib. Lcvitici cap. 5. accipitur anima pro Immine cum dicitur, si peccaverit anima , cl audierit vo-cem jurantis, hem anima , quae tetigerit aliquid immundum. Item anima, quae juraverit, etc.

Objicitur Stecundo: Argumentum ductum ei cap. 7. epistolae ad Hebraeos . hoc modo. Christus tl Levi fuerunt in lumbis Abraliae, quando is deci-mas obtulit summo sacerdoti .Melchisedec!); et la-men Levi decimatus dicitur,cum pater ejus Abra-ham decimatus fuit,Christus autem non dicitur de-cimatus (inde enim probat Apostolus saccdotima Christi praestantius esse sacerdotio Levilico)quia sacerdotium Christi csl secundum ordinem Meld i-sedcch,qui ab ipso Levi in lumbis Abraliae delite-scente decimas accepit, igitur non eodem modo fuerunt in lumbis Abraliae Christus el Leti, sed propria quadam cl certa ratione fuit heri, qmnon fuit Christus. Fuit autem Christus in lumbis Abra-hae ratione corporis, ergo Levi in iisdem lutnb.s fuit ratione corporis cl ratione animae.

Hoc argumentum proponit, cl solvere conatur5. Augustinus lib. 10. dc Genesi, cap. 19. Nos brevi-ter Respondemus: Aliter fuisse in lumbis Abnl Levi, quam Christum, non quod Levi fueril in lum-bis Abraliae ratione animae cl corporis,Christus fi-lent solum ratione corporis, sed quia Christus luit in lumbis Abraliae secundum materiam carnis.nca secundum rationem scminaleimLcvi autem secun-dum utrumque. Siquidem Chrislus matrem habu i cx progenie Abrahac, non patrem; mater autem in generatione materiam praebet, non vimaclinm, quae solum residet in semine viri, quaeque tam-quam instrumentum viri, format corpus quodge rieralur. Notum est enim ex evangelio: Christum n Virginem per Spiritus sancti virlulem conceptum,el cx Virgine mirabiliter natum esse. Porro Leti et patrem cl matrem habuit cx progenie Abraliae, at-que ideo in lumbis ejus fuit secundum materiario carnis ratione malris, cl secundum ralionem semi-nalem ralionc pairis. Atque haec caussa fuit, cur Christus non contraxerit originale peccalum, ne-que opus habuerit decimas solvere, Levi aokn et peccato subjectus , cl in Abrahamo decimatu: fuerit.

Objici solet Tertio : Si nnimac non trahantur i parentibus, sed creentur u Deo, cl corporibus [-; generationem dispositis inspirentur, sequi hoc at-surdum , ul Deus adulteris ct fornicariis in pre-craUone hominis coopercrltir. Quippe qui fornic-ariis cl adulterinis conceptibus animas largiatur. Quod argumentum ab Apollinare excogitatum. Gregorius nyssenus 12. lib. dc anima, cap. C.pi-ne insolubile judicavit.

Sed respondit s. Hieronymus in lib. d.apologij' contra ItullinumiNon magis absurdum esse uIDcti-adulterinis conceptibus inspiret animas, quam ul terra gremio suo confoveat semina,quae salorfurio

sustulerit, vcl innunda projecerit manu. Quant si-militudinem cleganlissimain esse scribit s. Augu-stinus in epist. 28. ad Hieronymum.

Sed si quis scholasticam solutionem requirat, breviter llespondcmiis: In fornicatione el adulterio duo quaedam considerari posse, actionem natura-lem generationis humanae,el vilium lransgredicn-Hs lt-gem Dei in opere illo perficiendo; ac primum quidem bonum esse, cl ei bono bonum Deum coo-perari, cum animas in materium rite dispositam uc praeparatam inhmdil: secundum esse malum, cici Deum nulla ralionc cooperari.

Quinta sententia corum est. qui censent, latere originem animae, neque esso aliquid temere defi-niendum. Hujus sententiae nd mortem usque fuit «inclus Augustinus, ul inlclligi potest ex lib. 10. de Genesi. Item ex quatuor libris de origine ani-mae, quos scripsil jam senex, el ideo scripsil. ul ostenderet, se de hac re non sine magna caussa non audere certam proferre sententiam. Rursus in cpisl. 28. ad Hieronymum, et cx epist. 157. ad O-plalutn. Denique cx lib. 2. Rclraclalionum. cap. 56. s. Augustini cunctationem secuti sunt s. Gre-gorius in epistola ad Scctmdiniim.quac habetur in registre epistolarum ejus lib. 7. cap.27. et Euche-rius in commentario secundi capitis libri Genese-os. Aequc desunt, qui in eadem dubitatione ad-hunc perseverandum esse velint.

Nos lamen hoc tempore liane sententiam mini-me lutam esse censemus,el ideo scnlnctiac sextae subscribimus, quae doccl.hominibus singulis ani-mas singulas, non cx propagine,sed ex nihilo,tunc primum creari, atque infundi . cum in uteris ma-trum foetus concepti, atque ad animationem prae-parati sunt. Quae sententia est omnium anciorum, quos adduximus contra sententiam quartam excep-tis Augustino cl Gregorio nysseno.

Porro ratio, cur quintam sententiam exploden-dam,et hanc sextam amplectendam esse judicemus, duplex est. Primum enim habemus hoc tempore praeter testimonia Patrum , qui sancti Augustini tempora praecesserunt, rescriptum sancti Leonis primi, supra citatum ad Turbium.decretum Leonis decimi in concilio laleranensi, consensus theolo-gorum omnium , qui his quingentis annis flnrue-runl; denique rationes egregias a theologis exco-gitatas: quibus argumentis sanctus Augustinus ca-ruit.

Deinde tola caussa . quae sanctum Augustinum impedivit,ne creationem novarum animorum certo sibi persuaderet, fuit argumentum Pclagianorum contra peccatum originale , quod superiori capite proposuimus. Nam argumenta enotem contra no-vam animarum creationem,idem Augustinus facile se putavit posse dissolvere , cl reipsa dissolvit in epist. 28. ad Hieronymum, sed in eadem epistola, ul eliam in 157. ad Optatum , ingenue confitetur, sc neque legendo . neque orando , neque ratioci-nando invenire potuisse, quomodo cum animarum creatione peccatum originis defendatur.

Caelerutn remota quaestione peccali originalis, s. Augustinus sententiam de creatione animarum verissimam esse non dubitavit. Nam in I. lib. dc origine animae, cap. ID. postcaquam enumeravit

quatuor errores,qui in quaestione, de anima caven-di sunt, ila scripsil: *Nihil ergo istorum quatuor dicentes. quoniam quodlibet eorum falsum . at-que. impium est, hanc sententiam suam* (de nova creatione animarum) *non solum me non vetante, sed eliam favente , cl (/ratios agente defendant.* Et in cpisl. 28. Nam *licet.* inquil, *nemo faciat o-piando, ul verum sil quod verum non est.lamen si fieri posset, optarem , ul haec sententia vera esset, sicut opto, ul si vera est, abs te liquidissi-me. atque invictissime defendatur.* El in epist. 157. *El si inveneris,*inquil. *quod te quaerere ad-monui, quod ipse adhuc, fateor, non inveni, de-fende quantum potes,atque assere animarum in-fantium ejusmodi esse novitatem , ul nulla pro-pagatione ducanturicl nobiscum quod inveneris fraterna charitate communica. Si autem non in-veneris. nec sicjam temere in aliam sententiam tua deflectatur assensio, ut eas ex illa una cre-das propagando traduci, ne forte alius invenire, possit, quod ipse non possit, aut aliquando inve-nias quod nunc non potes.* Et infra sic nilo. Si *po-tes animas sic alienas a propagatione defendere, ut tamen hoc chirographo . quod sola Christi morte rumpendum est,rectissima ratione demon-strentur obstrictae, non solum nemine prohiben-te defende,verum eliam id nobis quomodo fecum defendere possimus ostende. Si aulem non po-tes. melius origo animae latet.*

Ex his locis perspicuum est, Augustino, senten-tiam nostram dc creatione animarum . visam osse longe veriozem.quam sententiam dc propagatione. Neque objici debet. quod in lib. 10. de Genesi, cap. 23. videatur magis propendere in sententiam de propagatione. Neque enim confert eo loco sen-tentiam cum sententia , sed argumenta cum argu-mentis. ac dicil. sententiam dc propagatione nili fortiori argumento. Non tamen inde sequitur eam sententiam visam illi fuisse veriozem.

Adde quod epistolam ad Hieronymum de origine animae, scripsil Augustinus posterius,quam libros de Genesi, cl epistolam ad Optatum adhuc poste-rius, cl post ulnmqoc scripsil libros quatuor dc o-riginc animae, jam valde senex , ut cx lib. 2. Re-tractationum inlclligi potest. In his autem scriptis semper magis ac magis invenitur recessisse a sen-tentia de propagine . et accessisse ad sententiam dc creatione animarum. Igitur sola traductio pec-cali originalis Augustinum impedivit , quo minus creationem animarum crederet.

At revera neque animarum creatio impedit pec-cali traductionem.ul in sequenti capite demonstra-bimus; neque propagatio animarum ex anima Ada-mi propagationem peccali juvat,siquidem Adamus, quoad animam.juslificialus fuit a peccato antequam filios generaret; saepe eliam parentes jusli.el pec-cato originali carentes filios gignunt : non polcsl autem cx anima justa lrahi anima injusta , ac per hoc non ideo traducitur peccalum in prolem, quia anima fit cx anima.

Quarccum argumentum illud dc peccato originis solum cunctationis s. Augustino caussa fucritdlIml aulem non minus facile, dissolvatur posit i creatio-ne animarum, quam posila propagine, ul mox.Deo

volente, docebimus, nulla caussa est, cur amplius dubitandum esse credamus: certe quidem s. Augustinus , si nunc inter homines viveret, non solum faveret, sed etiam gratias ageret iis , qui nostram hanc sententiam lucrentur.

CAPUT XII.

*Explicatur quomodo peccatum originis tradu-
catur et solvitur argumentum Velagianorum,
quod cap. 10. extremo propositum fuerat.*

Explicata quaestione de origine animae, explicandus est modus, quo peccalum originale traducitur. Hinc enim solutio pendet argumenti Pclagianorum, quod semper est habitum difficillimum.

Igilursanctus Augustinus numquam plane in hac quaestione sibi satisfecit. Hinc est illud in lib. 1. de moribus Ecclesiae, cap. 22. nihil esse peccatum originale ad praedicandum notius , nihil ad intelligendum secretius. Hoc est, nihil esse notius, quam peccatum originale traduci, nihil obscurius, quam quomodo traducatur. Hinc etiam in epist. 29. ad Hieronymum consolatur se his verbis : *Eleganter dictum esse narratur. quod huic rei satis apte convenit. Cum quidam ruisset in puteum, ubi aqua tanta erat, ut cum magis exciperet, ne moreretur. quam suffocaret, ne loqueretur, accessit alius, et eo viso admirans, ait, quomodo huc cecidisti? ut ille, obsecro (inquil) cogita quomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim, quaeras, ita quoniam fatemur, et fide catholica tenemus, de reatu peccati tamquam de puteo. etiam parvuli infantis animam Chrisligratia liberandam, salis est ei, quod modum, qua salvam, novimus, etiam si numquam quomodo in malum illud devenerit noverimus. Haec eo loco.*

Tamen in lib. ii. adversus Julianum, cap. 3. explicat sententiam suam de proposita quaestione his verbis: *Profecto aut ulrumque vitium ex homine trahitur, aut alterum in alio tamquam in vase vitio corruptitur: ubi occulta iustitia divinae legis includitur. Quid autem horum si verum, libentius disco, quam dico, ne audeam docere quod nescio.* Horum verborum sensus hic est, tui ulrumque, id est, anima et corpus, secundum illorum sententiam, qui propagationem animarum defendunt, vitium trahitur: aut alterum in alio, id est, anima in corpore tamquam in vase vitio corruptitur, secundum sententiam eorum, qui animam a loco creati consent: et solam carnem corruptam a parentibus traduci volunt.

Porro carnem ideo corruptam trahi, scribit idem Augustinus. quia cum libidine generatur. Non enim generationem, sed libidinem esse, quae proprie peccatum traducit. Vide Augustinum . lib. 1. de peccatorum meritis et remissione , cap. 9. lib. 1. de nuptiis et concupiscentia, cap. 24. lib. 5. in Julianum cap. 2. et Fulgentium lib. de tide ad Petrum, cap. 2.

Il icc sententia si accipiatur ul verba sonant, ut

cam accepisse videntur Petrus Lombardus in steuendo sententiarum, distinet. 31. cl Gregorius arinincnsis, et Gabriel in eodem loco, ferenda noa videtur. Primum enim non potest intelligi. quemaodum caro , quae corpus est. animam infici i quae spiritus esl. Deinde labes carnis proprie p. catum esse non potest, praesertim antequam. l> ma rationalis accedat, quare tametsi caro animata inficeret, non tamen inficeret contagione peccati, Adhacc, certum est, in Adamo vitium prius Inanima, quam in carne fuisse, el ab anima ad camera, non a carne ad animam transvisse: Añanimofiaquil Augustinus lib. 5. in Iulianum , cap. 3.) cos pii elatio, el ad praeceptum transgrediendutninde consensio , fune esl caro facta pcccali, etc. Cur igitur in liliis Adnmi , ad quos liaerco d' peccati ejusdem devoluta est, non idem ordo seruetur.

Praeterea, si quis jam ex nihilo crearetur, quod nos nascimur, quod posse fieri supra demonstratum est, is neque haberet, neque traduceret. In posteris originale peccatum, vel concilium Iridenlinum statuit sess. 6. cap. 3. ubi dicit, eos solos peccatum originis trahere posse, qui ex V. al. semine procreantur; at is non careret concupiscentia vel ardore libidinis, vel notum est ex iis, quae supra docuimus; igitur non est proprie carnis liliolum. quod animam inficit, vel peccatum in posteris trajicit.

Præterea si duo homines, vir et foemina. eil-
damo nati, singulari privilegio Dei, sine libidine
generarent, peccatum nihilominus in filios .i.
transmitterent, quia (Illi horum parentum, tore li-
lii essent Adami, et in eo peccassent, in quo
innes peccaverunt, Horn. 4 neque gratia perso-
lis proximorum parentum in eos transfunderetur.
Non igitur libido generantium originalis est causa
peccati.

Accedai postremo, quod si libido esset «0»; pccali, ille majus peccalum traheret, qui cum majori libidine conciperetur. Quod est manifeste falsum, cum peccatum originis in omnibus hominibus sit aequale.

Fuerunt igitur qui existimarent, animam in carne vitari, non quod vel in carne peccatum proprie dictum haereat, vel caro spiritum proprie inquinare possit: sed quod caro destituta originalijushi, ac rebcllis rationi effecta, animam deorsum tñb ac per hoc obliquam cl distortam efficiat. Illa ver. obliquitas est peccalum. Ita sensisse videntur Alexander alcnsis in 2. p. quaesi. 105. membr.l. eis Bonavenlura ibid. art. 1. quaesi. 2.

Sed haec sententia refellitur iisdem argumentis; ac praesertim quatuor postremis. El praeterea res ita se haberet, sequeretur parvulos ante usum rationis non habere peccatum originis, nisi in potentia. Neque enim anima trahitur deorsum a carne, nisi quando caro concupiscit contra spiritum, quod non fit ante usum rationis. Deinde vel spiritus carni male concupiscenti resistit, vel succumbit; si resistit, non peccat; si succumbit, peccatum, actuale committit.

Est Alia sententia , quam verissimam esse non
dubilo, s. Anselmi in libro de conceptu virginali.

isp. 1. cl 10. sancti Thomne in 1. 2. quaesi. 81. ari. 1. el quaesi. 4. de malo, ari. 1. nccnon Scoti. Durandi ct aliorum, in secundum sententiarum, di- stinction. 31.ad traductionem pccali originalis ni- hil aliud requiri, nisi ul homo per veram genera- tionem ab Adamo descendat. Hoc enim ipso, quod tliquis in lumbis Adae fuit, cum is praeceptum in paradiso transgrederetur, in illo ejus peccalo com- municavit. Nam (ut Apostolus loquitur nd Roman. 5.)bi *illo omnes peccaverunt*, omnes inquam, qui in lumbis ejus erani.

Neque aliud sibi voloni verba sancti Augustini?
*Ille in altero tamquam in vase vitiato cor-
 ruptur.* Significatur enim his verbis, animam
 non pollui, cum creatur a Deo, sed cum per con-
 junctionem cum carne ex Adamo tracta, pars homi-
 nis efficitur. Neque enim anima, ut consideratur
 antequam corpori inspiretur, filia est Adami, sed
 homo est Illius Adami: homo autem tunc primum
 exsistit, cum anima carni coniungitur.

Pari ratione, cum s. Augustinus iam saepe repetit, non generationem, sed libidinem esse, quae peccatum traducit, non vult significare, ipsam libidinem actuale esse veram causam originalis peccati, quod absurdum esse paulo ante demonstravimus; sed indicare voluit, causam peccati originalis non esse simpliciter propagationem, nam etiam in paradiso propagatio fuisset, ubi tamen peccatum non fuisset, sed propagationem ex natura corrupta, cuius argumentum certissimum est ardor libidinis, sine quo ardore, ne sanctissimi quidem conjuges generare solent.

Exliis, quae hactenus dicta sunl. facile erit argumentum illud Pelagianorum solvere, quod ad finem capitis decimi propositum fuit. Argumentum hoc erat: Peccalum non in carne, sed in anima sedem habet, sed anima non Irailihilur ex Adamo, igitur nec peccatum Irailihilur ex Adamo.

Respondemus nd assumptionem argumenti: Anima non trahi ex Adamo, quasi ab Adamo fiat, vel ex Adami anima fiat, sed tamen esse partem hominis qui vere trahitur ex Adamo. Quare neganda est illa consequutio ; Igilur nec peccalum trahitur ab Adamo. Neque enim, ut peccatum ex Adamo trahatur, necessarium est, ut anima fiat ab Adamo, sed salis est. si homo ipse cujus pars est anima, fiat ab Adamo.

Porro vere cl proprie dicitur homo hominem generaro, tametsi anima non producat ab homine, sed inspiretur a Deo. Nam generatio non terminatur ad productionem formae, vel materine, sed compositi.

Proinde qui animam cum carne conjungit, is vere hominem facit. Conjungit autem animam cum carne is, qui materiam ita disponit, quod facit homo per generationem. ut infallibiliter anima consequatur. Horno igitur hominem per generationem, vere producit, undecumque existat anima.

Ex quo intelligimus. non solum non impediri traductionem peccati ex eo . quod animae creentur a Deo, sed neque nullum juvari vel illustrari , si animae hominum inciliganlur fleri ex propagine; quemadmodum animae bestiarum fiunt. Nam bestiarum animae non fiunt ex propagine, quasi pars ali-

qua animae parentum trajiatur in prolem (pater enim solum praebet semen . quod est superfluum alimenti, el mater sanguinem menstruum, qui est etiam superfluum alimenti, el neutrum est pars animantis); sed quia parentes generando disponunt materiam usque ad animationem.

Itaque sive animae fiant ex propagine, sive inspicientur a Deo, non potest reddi commodior et expeditior ratio traductionis peccati, quam si ea, quam assignavimus, quia videlicet quicunque per carnalem generationem concipiuntur, veri sunt Adae filii. Proinde nulla causa est, cur propter originale peccatum de animarum creatione amplius dubitemus.

CAPUT XIII.

*Aon ab Eva, sed a solo Adamo peccatum
originale trahi.*

Explicavimus haec in primam controversiam de peccati originis, quae erat: An sit aliquod peccatum, quod per generationem transmittitur in posterum. Nunc atque iam ad alteram controversiam principalem, quae erit de natura peccati originis, veniamus, tractandae videntur. Tres quaestiones breviores. Prima, unde hoc peccatum trahatur. Altera, ad quos trahatur. Tertia, quod peccatum trahatur.

De Prima quaestione illud est certum , hoc peccatum ex Adamo trahi. De illo enim Apostolus dicit: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, etc.* ad Roman. 5. EUSicul in *Adamomnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificantur*, 1. ad Corinth. 15. Duo sunl, quae in controversiam vocari possunt. I num, si Eva sola peccasset. Adamo in innocentia permanente, An peccatum Evae ad posleros traduceretur. Alterum . si primi parentes non peccassent. peccassent autem Cain, vel aliquis alius ex posteris Adae, utrum peccatum illud ad filios dimanaret.

Quod ad Priorem quaestionem allinet conveniunt omnes, peccatum proprie dictum non fuisse trajiciendum in posleros, si sola Eva peccasset. Iam in eo dissentiunt, quod aliqui existimant, ex peccato solius Evae dimanalurum in filios moriendi necessitatem, cl caclra incommoda, quae morlali- (as secum trahit.

Alii contra disputant, neque peccalum, neque moriendi necessitalcm in filiis Adae locum habitura ex peccalo solius Evae.Quae sententia posterior est s. Thomae in 1. 2. quaei. 81. ari. 5. cl sino dubitatione verissima.Nam peccalum originale contrahimus. quia cum Adam peccavit, in illo fuimus, ut in activo principio. Non fuimus aulcm in Eva.ut in activo principio, cum malcr non virtutem activam. sed materiam solum ad prolem generandam praebeat. Quod si peccalum ab Eva non trahimus, certe nec mortem ab illa trahimus, quae est poena peccati. *Stipendium enim peccati mors* , Roman. G. Quare Scriptura non dicit, In Eva omnes moriuntur, sed *in Adam omnes moriuntur*, 1. Co-

rinlh. 15.el tamer» cum Eva prius peccaverit,quam Adamus , si ab Eva niortein traheremus, omnino dicendum fuisset, In Eva omnes moriuntur.

Scribit quidem Ecclesiasticus cap. 25. A mulie-
re initium facium est peccali,et per illam morimur
omnes. Sed aliud csl, per illam, aliud, in illa; per
illam morimur, quia illa occasionem peccandi viro
suo praebuit,unde mors conscquuln est; at non in
illa, sed in Adam omnes moriuntur , quia non E-
v;ie, sed Adac pcccalum commune fuit omnibus.ct
ideo illo peccante,omnes in illo peccavimus.cl illo
moriente, omnes in illo mortui sumus. Denique
concilium arausicanum canon. 2. slnluil, non pos-
se mortem sine peccalo ad homines transire , nisi
injustitia Deo delur, el contradicatur Apostolo di-
centi: Per unum hominem peccalum in hunc mun-
dum intravit, et per pcccalum mors.

Jam vero quod attinet ad Alleram quaestionem,
communis sententia est, si primus homo non pcc-
cassel, qui totius naturae personam gcrbal, quo-
cumque alio peccante , pcccalum futurum fuisse
personale el particulare, et ideo posteritatem ejus
infici cl vitiari minime potuisse. Videtur quidem s.
Thomas contrarium indicare quacsl. 5. dc malo,
art. 4. ad ull. sed fortasse corruptus csl is locus.

CAPUT XIV.

*Ad filios fidelium peccalum originis perlinere,
quemadmodum ad filios infidelium.*

Altera quaestio erat, ad quos pcccalum origina-
le Irajicialur. El quidem in controversiam revocari
non debet, an Irajicialur ad cos, qui ex Adamo per
carnalem generationem minime descendunt. Ne-
que enim dubitari polesl,quin Dominus Jesus Chri-
slus, qui non cx semine viri, sed Spiritus sancti
virtute in utero Virginis conceptus fuit, originali
peccato carueril. Et eadem ratio esset, si aliquis a-
lius per divinam potentiam aliunde,quam ex Adam
originem duceret. Itaque solum quaestio csl, U-
truin omnes,qui per carnalem gncralioncm cx A-
damo nascuntur, trahanl originale pcccalum. Si-
quidem non pauci cx haereticis sine peccato origi-
nis concipi ac nasci volunt omnes filios fidelium:
mulli aulem cx catholicis , Virginem Deiparam o-
mnis omnino peccali, etiam originalis expertem
fuisse contendunt. Dc utraque sententia breviter
disseremus.

Igitur Iluldricus Zwinglius in lib. de Baptismo
cl in declaratione dc peccalo originis.tamquam rem
certam el exploratam doccl,nihil esse in filiis fide-
lium, etiam ante Baptismum, quod propVie pecca-
tum dici possit: quamquam probabiliter idem dici
posse censeat dc filiis infideliim-.quin etiam abso-
lute peccalum originis negat, ut supra demonstra-
vimus.

Joannes Calvinus in antidoto concilii Irident. ad
cap. 5. sess. C. cl lib. 4. Instil, cap. IG. § 24. el
25. docel, filiis fidelium non imputari peccatum o-
i'ginis, cl etiam ante Baptismum esse sanctos, cl
membra Ecclesiae.

Similia docent Murtinus Bucerus in cap. 3.Malli».

Petrus martyr el Hcnricus Bulingcrus in cap.1.
prioris ad Corinth.

Sed haec eorum sententia, vel liaercsis poliu,
aperte repugnat verbo Dei, Traditioni Patrum, de-
cretis conciliorum, atque pontificum, cl Eccles;,
universae consuetudini.

Primum enim testimonia,quae supra attulimus ft
Scripturis ad probandum originale peccalum, uni-
versalia sunt, cl homines omnes, sive fidelium,si-
ve infidelium filios comprehendunt. Deinde loeu»
ille psnlm. 50. *Eccc enim in iniquitatibus conti-
plus sum etc.* Non quemcumque hornmem.sed D>
videm ipsum in peccalo conceptum fuisse docel;
porro Davidem filium fuisse hominis fidelisctjvs:
dubitari non polesl. Rulllnus in hunc locum (ulti-
iam supra citavimus) *David, inquil, natus erat di
Jesse viro justo, et conjugo ejus. Quid csl erj»
quod de sc dicil, in iniquitatibus conceptum a-
se, nisi quia detrahitur iniquitas cx Adom.n-...
mo nascitur, nisi trahens culpam et culpaep?-
nam.*

Item illud Apostoli ad Ephes. 2. *Eramwdwj
natura filii irae, sicut cl caeteri,* opertioime di-
citur dc filiis fidelium, qualis erat Apostole. ai
ad Philip. 3. scribit, se fuisse dc genere Israël, ei
tribu Benjamin, Hebraeum cx Hebraeis. EladGs-
lat. 2. dicil, se naiura , hoc csl, n nalivilat; Ju-
daeum, non ex Gentibus peccatorem. Deniquecir-
cumcisio Dei mandato (Genes. 17) filiis Odelmn
adhibenda erat, el tamen ea pcccalum originisrtl
lollebat, vel tollendum significabat, ul vetereso-
innes concedunt.

Adhacc accedit traditio Patrum. Nam s. Cypri-
nus lib. 3. cpisl. 8. ad Fidum de filiis fidelium in-
terrogatus fuerat, utrum ante octavum diemhpti-
zari possent. Neque enim infideles filios suosb>
plizari procurabant.aul sinebant. Bespondil eut»
Cyprianus baptizandos esse ejusmodi parvulos?!-
iam ante octavum diem, si opus sil, propter conii-
gium mortis antiquae quod unusquisque eorumpr-
ma nativitate contraxit.

S. Ambrosius de filiis fidelium sine dubio lo-
quebatur. cum diccrcl in apologia David cop. II
Antequam nascamur, maculamur contagio.^
se quoque in eo numero ponit,et alios qui de Chri-
stianis parentibus nascuntur.

Sanctus Hieronymus in epislol.ad Laetam de in-
stitutione filiae: *Christiani, inquil, non nmcun-
tur.sed fiunt.* Quod antea scripserat etiam Terlul-
liantis in apologetico cap. II. non igitur filii fide-
lium nascuntur sancli, cl Ecclesiae membra,uls:-
versarii docent.

S. Augustinus lib. 2. de peccato originali, cap.
40. *Degeneratus, inquil,non régénérat filios cor-
nis, sed generat. ac per hoc* in eos non quodn-
generatus, sed quod generatus est, trajicit. Sic
*igitur, sive reus infidelis , sire absolutus fidrl"
non generat absolutos ulerque.sed reos.* Quomo-
do non solum oleastri, sed etiam oleae semini !
non oleas *generant.sed oleastros.* Idem docellib.
I. de nuptiis el concupiscenlia. c. 18. 19. cl 20.
lib. 6. adversus Julianum cap. 2. ct 3. cl lib.I.
dc peccatorum meritis el remissione, cap. 25. ct
duobus sequentibus.

Addi possent nulli) similia Patrum testimonia, sed non csl opus, cum ne unus quidem cx Patribus adduci possit, qui conlra senserit.

Jani vero quod allinet ad conciliorum atque pontificum decreta, concilium inilevilnnum canon. 2. cum dicit anathema iis, qui negant parvulos recentem ab utero matrum baptizandos esse in remissionem peccatorum; cl b. Siricius in epistol. i. ad Himeriuni, cap. 2. cum infantibus jubet per Baptismum omni celeritate succurri, sine dubio de filiis fidelium praecipue loquuntur. Nam (ul supra diximus) inlidelcs, ul plurimum, aut non sinebant. aut non procurabant, ul lili ipsorum per Baptismum regenerarentur.

Denique Ecclesiae universae consuetudo, magnam vim in ejusmodi rebus habere debet. Semper autem in Ecclesia fuit bacc sollicitudo fidelium, ut summopere caverent, ne filii ipsorum in quavis aetate sine Baptismo decederent: Quôr/tiis (inquit Augustinus epistol. 28. ad Hieronymum) *dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, quisine sacramenti ejus participatione devota exeunt, hic profecto et conlra apostolicam praedicationem venii, et lotam condemnat Ecclesiam, ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur et currilur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo vivificari non posse. Qui autem non vivificatur in Christo, restat ul in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus, Per unius delictum in omnes homines in condemnationem.*

Certe si in Ecclesia cum baptizandis parvulis festinatur et currilur, a fidelibus, qui in Ecclesia sunt, festinetur cl currilur; ne videlicet filii fidelium sine Baptismo decedentes non sint in regno coelorum cum parentibus fidelibus, sed apud inferos cum ollis filiis infidelium. Cede cliam Zwinglius cl Calvinus cl caeteri, qui parvulos fidelium io Christo vivificari dicunt, eliamsi absque sacramenti ipsius participatione decedant, contra praedicationem apostolicam veniunt, et lotam condemnant Ecclesiam.

Accedit postremo Hia consuetudo, quae semper in Ecclesia celeberrima fuit, exorcizandi et exsufflandi filios fidelium baptizandos. Illa enim apertissime testatur, filios etiam fidelium immundo spiritui subditos esse, donec Spiritu sancio in eos superveniente mudentur: Verum est (inquit s. Augustinus in lib. fi. conlra Julian. cap. 2.) *quod antiquitus veraci fide catholica praedicatur et creditur per Ecclesiam lotam, quae filios fidelium. nec exorcizaret. nec exsufflaret. si non eos de potestate tenebrarum, et a principe mortis erueret.*

Porro argumenta, quibus adversarii ad hanc novitatem, conlra totius Ecclesiae consensum, immo Chain (ul ostendimus) conlra ipsum Dei verbum «serendum permoli videntur, levissima sunt, et a nobis refutata in lib. de Baptismo cap. L

Praecipuum fundamentum eorum, sunt illa verba: *Ero Deus luus. et seminis lui post te*, Gen. 1 7. Quamvis enim hoc dictum sil soli Abrahoe. tamen inlclligittfr dictum esse omnibus ejus posteris. quia promissio aeterna est. Sic enim loquitur Deus:

Statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis foedere sempiterno, ul sim Deus tuus, et seminis lui posite. Itaque quod dixit Deus Abrahae. idem intelligitur dictum filio ejus et nepoti, et caeteris usque in sempiternum. Nos aulem per Christum facti sumus ellam Abrabac filii, et conjuncti populo Dei. Quare unicuique nostrum dictum esse existimandum est: *Ero Deus tuus, et seminis lui.*, ac per hoc filii fidelium, hoc ipso quod filii sunt fidelium, ad foedus illud perlinent, et populo Dei aggregati esse censentur.

Respondeo: Promissionem illam, quatenus spiritualis erat, et ad vilam aeternam perlinebat, factam esse semini Abraham, non secundum carnem, sed secundum fidem. ul expoml Apostolus nd Rom. 4. et ad Gal 3. et 4. Proinde filii fidelium non hoc ipso, quod sunt lili fidelium secundum carnem, perlinent ad foedus et ad populum Dei, sed lunc primum incipiunt deputari in semen, et in foederis conlineri. cum incipiunt imitari fidem parentum suorum, quod faciunt vel credendo, vel sacramentum fidei suscipiendo, quamvis ipsum sacramentum fidei suscipere sil cliam quoddam credere, ul Augustinus docet lib. I. de peccatorum meritis et remissione cap. 27. ubi cliam disertis verbis refellit quod Calvinislae dicunt, filios fidelium ante Baptismum perlinere ad oves Christi: *Quoniam.* inquit, *de ovibus ejus esse non incipiunt parvuli, nisi per Baptismum, profecto, si hoc non accipiunt, peribunt.*

CAPUT XV.

/>. *Virginem Mariam sine peccato originali conceptam fuisse.*

Jam vero de beatissima Dcipara. quam nulli ex catholicis sine peccato originis conceptam fuisse contendunt, ideo solum disputare cogimur, quoniam non désuni, qui Ecclesiam universam, et ipsum concilium tridentinum accusant, quod opinionem illam de Immaculata Virginis Conceptione (quam ipsi manifestum errorem esse credunt) non solum tolerare, sed etiam ul piam et probabilem recipere videatur. Neque desunt. qui impudenter affirmant, ab Ecclesia romana defendi Conceptionem Immaculatam Virginis .Mariae, tamquam articulum fidei.

Nos igitur Tria breviter demonstrare aggredimur. Primo: Non haberi apud catholicos pro re certa et explorata, ac tide catholica tenenda, b. Virginem sine peccato fuisse conceptam. Secundo: Hanc ipsam opinionem non esse ullo modo haeticam, vel erroneam judicandam. Tcrio: Non esse cliam temerariam, sed piam admodum ac probabilem, atque adeo contraria sententia longe probabilior.

Quod allinet ad Primum. Joannes Pomeranus unus ex primis Lulheri discipulis. in comment, cap. 1. et it. Hic rein. scribere ausus csl. pro articulo fidei, apud catholicos haberi b. Virginem si-

ne ullo peccalo, inmo etiam de Spiritu sancio fuisse concepta.

Sed hoc impudicissimum mendacium satis aperte refellunt duae pontificum constitutiones, et concilii oecumenici decretum, quibus constitutionibus ac decretis catholici omnes libenter obediunt.

Sixtus IV. pontifex maximus in ea constitutione, quae incipit, *Grave nimis*. de reliquiis et veneratione sanctorum, disertis verbis pronunciat, nondum esse quaestionem istam, de Conceptione b. Virginis, ab Ecclesia romana et apostolica sede delinita, et ideo poenam excommunicationis statuit in eos, qui auctoritatem sententiam, vel haereticam damnare audent.

Judicium Sixti pontificis sequutum est concilium Tridentinum sess. 5. ac demum nosiro tempore Pius V. in constitutione, quam edidit de Conceptione beatissimae Virginis Mariae. Porro concilium basilicense sess. 36. definivit quidem, b. Virginem sine peccato fuisse conceptam: sed nec ea definitio facit certam fidem, cum concilium illud ab apostolica sede probatum non fuerit, nec ipsum concilium sententiam suam pro articulo fidei haberi voluit. Solum enim statuit, eam sententiam amplectendam esse vel etiam consonam cultui ecclesiastico, fidei catholicae, scripturis et rationi.

Jam vero quod attinet ad Secundum, Matthias II. lyricus cent. 9. cap. 10. ubi tractat de quodam auctore, qui dicitur Idiota, sententiam illam, quae facit b. Virginem omnis peccati, etiam originalis expertem, erroneam esse docet. Idem habet Tillmannus Ileshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, lit. de peccato, num. nil. Idem etiam Murtinus Kemnilius in examine sess. 3. concilii tridentini. ubi aliquoties repetit sententiam de Conceptione Immaculata Virginis Mariae. contra verbum Dei defendi: et in extrema disputatione cum dixisset, non posse adferri pro hac sententia Scripturas, aut traditionem, nisi Patres, sed solas revelationes et miracula, addit Pontificios, cum novos articulos licet condere volunt, non curare verbum Dei scriptum vel traditum.

Ab hac adversariorum temeritate longe absunt omnes catholici. Tametsi enim non desini in laicos, qui propensiores ad veritatem existiment esse sententiam illam, quae praeter Christum, neminem excipere a communi lege peccati originalis: lamen illi ipsi sententiam contrariam neque damnant vel erroneam, neque damnare possunt, nisi decretis generalis concilii tridentini. et summorum pontificum Sixti IV. ac Pii V. resistere velint. quod si facerent, in laicos catholicos numerandi non essent.

Probatum igitur sententiam de Immaculata Virginis Conceptione, fidei catholicae minime repugnare. Id enim catholicae fidei repugnare, quod asseritur vel contra expressum Dei verbum. quale est, Deum non esse unum. vel esse corporalem, aut non creasse coelum et terram et similia; vel contra verbum Dei ab Ecclesia declaratum, vel lilius Dei non esse Patri consubstantialem, Spiritum sanctum a Patre et Filio non procedere. Christum non habere duas voluntates, et alia id genus. Virginem

aulem Deiparam ab originali peccato fuisse immunitatem, non repugnare expresso Dei verbo, neque Ecclesiae declarationi, nec vel ex eo perspicuum est potest, quod nullus adversariorum adhuc locum ullum Scripserit. vel conciliorum protulit, ubi disertis verbis legatur, b. Virginem Mariam in peccato originali fuisse conceptam. Proferuntur quidem Scripturae et conciliorum testimonia quaedam. generalia, sed ea salis commode explicantur ab illis, qui b. Virginem a generalibus illis sententiis excipiendam esse voluit.

Dices: Si res ista se habet, non erit contra fidem, si non solum Virgo Deipara, sed quivis etiam alias non originali peccato asseratur immunis. Aequum enim de ullo homine disertis verbis Scripturae. vel concilia docent, eum in peccato fuisse conceptum, nisi de Davide, quod de se ait in psalm. 50. *Ectt-nim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concipit me mater mea.*

Respondeo: Fidem catholicam id solum requirere, vel credamus, omnes homines, qui per caritatem generationem ex Adamo nascuntur, ex ordine trahere originale peccatum, nisi forte singulari privilegio a communi lege aliquis excipiat. Proinde cum ad singulos descenditur. non erit continuo haereticus, qui hunc, vel illum negaverit in peccato fuisse conceptum, sed lamen temere id negabit, si iure ac merito praesumatur haereticus. nisi probabiles rationes attulerit, cur singulare illud privilegium in hunc vel illum hominem convenire suerit. Quales rationes nemo adhuc protulit. pro Conceptione unius Virginis Mariae. Sed et omnia erunt clariora, cum argumento aduersum profugata fuerint.

Quod attinet ad Tertium, probandum est bene, non temere, sed pie ac recte existimari. Virginem Mariam singulari Dei privilegio ab omnino peccato fuisse immunem. Neque verum est. claudum esse. vel expressum Dei verbum non ferri. vel certain aliquam Ecclesiae doctrinam. Itaque si facere possemus, non solum possemus, sed etiam xislimari hoc diceremus, sed pro haereticis iniuriamus, qui contra sentirent. Probabiles igitur lantum, congruentesque rationes adferenda sunt. primum ex Scripturis, deinde ex Patribus. tum et consensu Ecclesiae, postremo ex ratione.

Ex Scripturis habemus in primis duas insignes figuras. Primum hominem Christi figuram gessi? se, vel (vel Apostolus loquitur) *formam fuisse servum*. *et*, id est, Christi, docet idem Apostolus ad I Cor. 1. Corinth. 15. Constat aulem primum bonum non ex concubitu maris et foeminae generatur, sed ex terra, et non dum maledicto, ab ipso deo conditum fuisse. Decuit igitur et secundus her qui similiter non ex concubitu maris et foeminae, sed opera Spiritus sancti formandus erat, ex terra, non maledicta, id est, ex Matre Virgine, quae omnis maledictionis, ac per hoc omnis peccati excipere fuerit, formaretur. Atque hier. fortasse ab irgelo, Benedicta in laicos mulieres, salutata est. Il figuram primum observasse videtur s. Andrew apostolus. cujus haec verba referunt presbyteri Achaiae in lib. de passione ejusdem apostoli et r-r- lyris Andrae: *Sicut de (erra immaculata factus est*

fuerat homo primus, ila nccesse erat, ul de. im-maculata Virgine Christus nasceretur.

Deinde Evam Marine typum ac figuram fuisse docet Epiphanius haoresi 68. cl alii praeterea nulli, quos non est neccssc numerare. Satis autem constat, Evam sine peccalo fuisse , cum primum formata est. Decebat igitur ut mater omnium viventium vita spiritali sine peccalo, conciperetur,cum inaler omnium viventium vita animali sine peccato condita fuerit.

Adliaec accedunt loca illa cx canticis : *Sicut Lilium inter spinas*, sic *amica mea inter filias*, Cant. 2. El: *Tota pulchra es amica mea , ct matula non csl in te*, Cani. 4. El: *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus , fons signatus*, ibidem.Haec miim tametsi de Ecclesia universa, qualis praesertim eril in coelis , intelligi possint, lamen b. Virgini quoque apertissime convenire negari non debet,cum el nulli sanctorum Patrum de b. Virgine haec omnia exposuerint,et Ecclesia ipsa catholica in festis ejusdem beatissimae Virginis, vel in ofilcio matutino , vel in sacrificio missae lectiones cx canticis recitari jubeat.

Jani vero cx testimoniis Patrum habemus In primis s. Ambrosium, qui serm. 22. in psaim. 118. explanans ultimum versiculum, sic ait: *Suscipe me non ex Sara, sed ex Maria, ut incorrupta sil Virgo, sed Virgo per gratiam ab omni integra labe peccali.*

Habemus Deinde s. Hieronymum, qui in explanatione psalm. 77. tractans illud: *Deduxit cos in nube dici*, dicit nubem illam esse Virginem Mariam, cl addit haec verba, *Pulchre dixit, non fail in tenebris, sed semper in luce.*

Ilabcins Tertio: S. Augustinum, qui in lib. dc natura cl gratia cap. 36. sic ait: *Excepta sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum dc peccatis agitur, habere volo quaestionem. Inde enim scimus, quod ei plui gratiae collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quaa concipere, ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum.*

Ad hunc locum responderi solei,sanctum Augustinum dc peccato actuali, non dc originali, esse loquutum. Cacicrum multa sunt, quae nos contra sentire cogunt.

Primum, quod s. Augustinus dicat se nullam prorsus quaestionem de sancta Virgine habere vel le, cum dc peccatis agitur. Quibus verbis salis indicat se quaestionem aliam dc sancta Virgine habere nolle, cum agilur dc peccalo originali.

Deinde quod addat, illi gratiam fuisse collutam ad vincendum omni cx parte peccatum. Quomodo enim omni cx parte peccatum vicit, si peccato originali contaminata fuil?

Tertio quod dicat, sc propter lionorcm Domini de sancta Virgine quaestionem habere nolle , cum peccatis agitur. At certo honor Domini non minus postulare videtur, ul ejus mater carucril originali peccalo, quam actuali, cum illud mortale necessario fuerit, hoc veniale esse potuerit.

Denique, quia cx Augustini sententia, nomo livit sine peccato actuali, qui habuit peccatum ori-

ginale. Haec enim sunl ejus verba in lib. 5. in Julianum cap. 9. *Profectio peccatum etiam major fecisset, st parvulus habuisset. Nam proplerea nullus csl hominum praeter ipsum, qui peccatum non fecerit grandioris aetatis accessu; quia nullus csl hominum praeter ipsum, qui peccatum non habuerit infantilis aetatis exortu.* Cum ergo sancta Virgo non fecerit ex Augustini sententia acluale peccatum,ul cx loco citato de natura el gratia, etiam adversarii colligunt; sequitur ex ejusdem Augustini sententia, ul neque habuerit originale peccatum, si doctrinam suam ex lib. 5. adversus Julianum Augustinus admittat.

Habemus Quarto: Sedulium, qui in 1. lib. mirabilium divinatorum canens expulsionem Adami cx paradiso, sic ail:

*Eleduli e spinis mollis rosa surgit aculis,
Nil quod lacdal habens, uialrcmque obscurat honore:
Sic, Evac de stirpe sacra veniente Maria,
Firginis antiquae facinus nova virgo piaret.*

Habemus Quinto,:Auclorcm sermonum de operibus cardinalibus Christi, qui Cypriani titulum ferunt. Is enim in sermone de nativitate sic ait: *Non sustinebat justitia, ul illud vas electionis Maria) communibus lassaretur injuriis: quoniam plurimum a caeleris differens natura communica-*

bat, non culpa.
Habemus Scxlo:Sophronium patriarcham Hierosolymorum, qui in epistola ad Sergium episcopum Conslantinopolis, quae lecta csl in sexta synodo Act. It. sic loquitur: *Clerum intactum virginitalis ingressus, castitatem lustratam Mariae sanctae, praeclaraeque, cl quae Dei sunt, sapientis, et ab omni contagione liberatae et corporis et animae el intellectus incarnatus qui erat incarnais etc.*

Habemus ScplimoJoannem damascenum, qui in oral. 1. de natali b. Virginis mulla scribil, de immaculata ejus conceptione, cl inter alia sic nil:Ju-tura *gratiam antevertere ausa non csl.* Quibus verbis aperie significat, non prius b. Virginem naturam accepisse, quam gratiam.

Habemus Octavo:Vetustum auctorem,cognomine Idiotam, qui paulo post annum Domini 800. floruit. Is enim in contemplatione Virginis Mariae c. 2. sic ail: *Tota pulchra es Virgo gloriosissima, non in parte, sed in loto, et macula peccali sive mortalis, sive venialis, sive originalis,non csl in te,-Idem cliam cap. 6. scribil, Virginem Muriam pracservalam fuisse a peccalo originali. Vidciur auctor iste scripsisse posl sanctum Bernardum.quia ulilur ejus verbis; proinde post annum 1053. quo anno sanctus Bernardus obiit.*

Habemus Nono:Petrum Damiani, qui in sermone de natali s. Joannis Baptistae scribil. Alliore genere sanctificationis b. Virginem mundatam fuisse a peccalo quam Joannem, vel Ilieremiam.qui in utero sanclificati leguntor. Non videtur aulem aliud genus sanctificationis fingi posse, quam ut b. Virgo mundata sil a peccalo, in quod necessario incidisset, nisi per gratiam praesanata fuisset,Joannes

vcro el lltitrcmias sanclificali sinl a peccalo, in quod jam re ipsa inciderant. Idem Petrus in sermone de Annuncinlione b. .Marine: *Cum fecerit*, inquit, *Deus omnia opera sua valde bona, hoc melius l'edi,consecrans sibi in ea reclinatorium aureum, in qua sola se post tumultus angelorum el hominum reclinaret otrequiem inveniret.*

Habemus DecimozB. Brunoncm. qui in commentario ps. 101. Iraclans illa verba: *Dominus de coelo in terram aspexit, dum de regalibus sedibus in uterum Virginis venit. Haec csl incorrupta terra illa, cui benedixit Dominus ab omni proplere.a peccati contagione libera.*

Habemus Undcciiino:S. Anselmum, qui in lib. de conceptu virginali el peccalo originali cap. 18. sic iiil: *Decebat, ul illius conceptio* (Cbrisli videlicet) *de matre purissima fieret, nempe decens crat.ul ea puritate, qua major sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret etc.* Al profecto major puritas, etiam sub Deo posscl intelligi, si b. Virgo aliquando pcccali macula inquinata fuisset. Angeli siquidem sub Deo puritate nitent; ct tamen nulla unquam macula inquinati fuerunt. Idem Ansclmus in comment. cap. 5. posterioris ad Corinth. *Omnes*, inquit, *mortui stmt in peccatis nemine prorsus excepto, dempta Matre Dei, sive originalibus, sive diam voluntate addills.*

Habemus Duodecimo: Calhcnam Graecorum in cantica a Theodorelo compositam. Nam in lib. 3. prope extremo legimus: *Virginem Mariam ideo columbam, eamque unicam in canticis nominari, quod cherubim cl seraphim puritate vincat.* Ai certe non vinceret purilale cherubim cl seraphim, in quibus nullum unquam peccatum fuit, si fuisset in ipsa originale peccatum;

Omillo testimonia recentiorum scriptorum, ul b. Laurentii Justiniani, s. Bernardini senensis, cl a Jioruin. Solum enim testimonia illorum adferenda esse censui, qui ante floruerunt, quam in Ecclesia controversia isla coepisset.

Venio ad consensum Ecclesiae, qui certe ab anis non paucis maximus csl. Nam in primis capul Ecclesiae summus pontifex Sixtus IV. in extravagant!, *Cum pracexcelsa*; cl in altera, quae incipit, *Grave nimis. seūs* aperte testatur hanc sententiam de immaculata Virginis conceptione piam cl probabilem esse. In eadem sententia fuisse Alexandrum VI. Julium II. cl Leonem X. perspicuum csl ex eo. quod ordinem quondam religiosum in honorem immaculatae concceptionis institutum confirmarunt cl privilegiis ornarunt.

Deinde concilium basilccnsc, in quo decretum csl. hanc scclenliam ul probabiliorem esse tenendam; tametsi certam lidcm non faciat, ul concilium oecumcnicum, tamen ex co facile polesl intelligi, mullos Ecclesiae doclorcs ex variis provinciis congregatos ita sensisse. Accedit praeterea, quod academiae illustres, ac potissimum parisiensis, hanc ipsam scclenliam amplectuntur. Adde Ultimo, quod lotus fere orbis Christianus celebral festum diem concceptionis Virginis .Manae, eamque conceptionem immaculatam vocat.

Sed nec rationes desunt ad hanc ipsam sententiam confirmandam. Nam cerium csl, Deum potuis-

se b. Virginem a pcccali originalis contagione praeservare, probabile aulem csl, etiam voluisse, lgilur probabile csl eam ab ejusmodi contagione fuisse praeservalam. Potuisse Deum hoc facere, nepri non polesl. Nam neque ex parle Dei, neque ex parte creaturae ulla repugnantia cernitur. Non quid i cx parte Dei quia est omnipotens, el non esi impossibile apud Deum omne verbum: non item « parle creaturae, nam nihil obslat, quo minus eodem temporis puncto anima rationalis creetur a Deo, cl gralia replealur. Quod facium esse credimus in creatione angelorum cl animae primore parcnlum, cl multo certius in creatione enlnr,? Christi.

Deinde si polesl anima justificari, posteaqu;- pcccalum habere cocpil, ac per hoc de injusta, i-eri justa, ul in nobis iieri nou dubitamus, curr.z poleril anima in ipsa creatione sanctificari, anti-quati) incipiat esse peccatrix?

Dices: Non repugnat absolute divinae polenfe aul voluntati, praeservare aliquem a peccato. repj-goal tamen, posito decrclo illo divino et imeu bili, quo slaluil Deus, ul si Adam non peccaret. o-mncshomines conciperenlur juslilia originali pe-diti, sin aulem pcccarci, ccnciprenlur ia iniquilate, cl csscnl natura filii irae.

Respondeo: Decretum illud divinum ila essel- lclligendum, nisi Adam peccnrci. omncshom-. qui ex ipso originem traherent, ex vi concepti i obnoxii essent peccalo, neque ullum jus haberi', ad justitiam illam, quam in primo parcnle accept-ranl, non tamen eo decreto potestatem Deo ts* ablatam, quo minus cx misericordia cl priiilf. singulari posscl aliquem a peccato re ipsa praeservare. Nam cx Adamo non sohim peccatum, se-1 etiam rnorlcm in lolum genus humanum redundat? credimus, idque ob decretum Dei, quo dictum *Quacumque die comederis. morte morierii. I-?* Apostolus 1. Corinth. 15. *In Adam*, inquit. om-. ' *moriuntur.* Et tamen quis ambigat posse Dc- efllicerc, ul aliquis re ipsa non moriatur? decretae-nim satisfieri videtur, si omnes Adac poslerim r- obnoxii sini.

Sic cliam ob decretum illud Dei non solumct- cipiunlur, sed cliam nascuntur omnes homines a peccalo, quod allinet ad vim generationi? hir-nae, ct ideo nccessc habent nasci denuo, quii qc' natum esi cx carne caro csl, cl nisi rcnasranlur i aqua cl Spiritu sancto, non possunt introire in rt-gnum Dei. ul Dominus loquitur Joan. 3. cl lame legimus Hiercmiam sanclificalmn antequam der- va matris suae egrederetur, Hiorem. l. cl des. JoJ nc angelus dicilad Zucharlam, Spiritu sancior* plebitur adhuc cx ulcro matris suae, Lucae i. tlt ipsa Virgine .Maria milia quaestio csl apud teli-licos, quin saltem ante nativitatem in utero matr sanclificala fuerit.

Habemus igilur, Deum potuisse Virginem Mari: ab omni peccato liberam conservare, cl sanciam juslam in ipsa crealionc efilccrc. Voluisse aulem salis probabiliter demonstrari existimamus exili' rationibus, quibus s. Thomas in 3. par. qoacsl. ii art. 1. probat, Matrem Dei omnis pcccali actual expertem esse debuisse.

Prima ratio csl: Quia lam honor, quam ignomi-
nia malris redundat in protein.

Secunda: Quin rnalcr Christi singularem afiinila-
tcin cl conjunctionem cum ipso habet, quae aulern
conventio Christi nd Belial?

Tertia: Quia singulari modo Dei filius, qui est
ipsa Dei sapientia habitavit in matre: al *in male-
volam animam non introibit sapientia.nee habi-
tabit in corpore subdito peccatis*, ut dicitur Sap. 1.

Quarta; Quia debuit in Virgine testimonium illud
sponsi coelestis impleri, *Tota pulchra es amica
men, cl macula non csl in te*. Cant. 4.

Ilac certe rationes, ul probant decuisse Dei ma-
trem ab omni actuali peccato itamunem esse, ita
si fieri potuit, nb originali: immo cliam magis ab
originali, quam ab actuali veniali ; cum originale
nugis inquinet ct deformet el cum Belial conjun-
gat, el corpus atque animam peccalo subdat, quam
veniale.

Addi potest alia Quinta ratio. Nam cum Deus
statuerit, sanctissimam hanc Virginem evehere ad
summam dignitatem, ul omnibus puris creaturis,
cliam angelicis praestet, de qua re nulla contro-
versia esse potest, certe par crat , ut nullum essel
privilegium alicui purac creaturae collatum , qood
non ctium huic Virgini conferretur, nisi forte con-
ditioni, statui, naturae, aul sexui repugnaret.

At sanctificari in ipsa creatione datum csl primis
parentibus, sanctificari aulem in ipsa creatione et
nullo unquam pollui peccato , datum csl angelis
sanctis cl privilegium hoc conditioni, statui, natu-
rae, sexui b.Virginis non rcpugnakigitur pium csl
credere, ejusmodi privilegio Dei matrem minime
carulssc.

Accedant postremo revelationes divinae,quas de
haere se habuisse s. Birgitta testatur in lib. Leap.
'J. cl lib. G. cap. 59. cl 55. quae quidem revela-
tiones contemnendae non sunt, cum a viris gravis-
simis diligenter excussae ct approbatae fuerint.

CAPUT XVI.

*Solvuntur argumenta , quae adversus im-
maculatam b. Virginis conceptionem fieri
solent.*

Aune argumenta solvenda sunt, tum ca quibus
haeretici probare conantor, nostram scnlenliam
fidei catholicae repugnare, lum en quibus alii non-
nulli sibi persuaserunt . scnlenliam noslrae con-
trariam veriozem esse, atque tutiozem.

Sed antequam ad argumenta ipsa veniamus ex-
plicandum erit breviter, quemadmodum accipien-
dum sil quod dicimus, b. Virginem originali pec-
cato semper caruisse.

Tribus modis peccatum primi pareniis cum filiis
ejus communicatur. Primo enim dicuntur Adac (ilii
m ipso Adamo peccavisse, cum ille praeceptum
homini in paradiso transgressus csl. El quoniam
tunc non erant ipsi in actu, sed in polenlia; ideo
quoque tunc peccatum non actu, sed potentia coii-

Iraxcrunt. Sive, quod csl idem, non in se , sed in
parente peccaverunt; quemadmodum non in se,
sed in parente subsistebant. Hinc s. Augustinus
lib. I.de peccatorum mer. ct remiss, cap. IO.Certc,
inquil, *manifestum csl, alia esse propria cuique
peccata, in quibus hi tantum peccant. quorum
peccata sunt, aliud hoc unum.in quo omnes pec-
caverunt, quando omnes ille unus homo fue-
runt.*

Deinde rursus dicuntur in peccato concipi o-
mnes Adac filii, cum primum foetus in utero ma-
tris cxislerc incipit, quamvis informis el inanimis.
Tametsi enim peccatum proprie non possit esse ,
nisi in anima rationali, ct foclus conformari inci-
piat longo tempore ante animationem, tamen quia
tunc re vera incipit homo cxislerc, ratione unius
suae partis (unde dicuntur filii in uteris malrurn
novem mensibus gestari, 2. Mach. 7.),el pars illa
ex corrupta natura originem habet cl vitiata, recte
nominari potest, atque ei ex vi suae generationis
debetur, ul cum primum aniinam rationalem sorti-
ta fuerit, inde existai homo peccator, et irae divi-
nae filius. Proplerea non immerito, dicuntur homi-
nes tunc primum in iniquitatibus generari. Expli-
cat hoc mullis verbis s. Ansclmus in lib. dc con-
ceptu virginali el peccalo originali cap.7. el de hac
prima conceptione exponit illud, psal. 50. *Ecce e-
nim in iniquitatibus conceptus sum.*

Tcrio denique dicuntur homines concipi in pec-
calo, cum animae corporibus inspirantur. Tunc c-
nim primum incipiunt propric, cl re ipsa esse ho-
mines, cl habere voluntatem originali justitia de-
nudatam, a Deo aversam cl deformem.

Jam igilur quod attinet ad Primum modum,non
desunt, qui existiment b. Virginem non peccasse
in Adamo. Dicunt enim legem de non gustando li-
gno scientiae boni ct mali datam fuisse primo pa-
renti pro se el omnibus posteris , excepta Virgine
Maria. Proinde illam, ul erat in lumbis Adac. gu-
stasse cum illo cibum velitum, non tamen peccas-
se, quia prohibitio ad eam non perlinebat.

Quae sententia nobis non admodum luta esse vi-
detur, cl contrariae omnino subscribimus. Nam in-
ter catholicos convenit, b. Virginem per Christi
sanguinem vere fuisse redemptam,cl quod Aposto-
lus ait: *Christus pro omnibus mortuum est*. 2.Co-
rinth. 5. sine ulla exceptione esse accipiendum.At
si b. Virgo neque actu, neque polenlia , neque in
se, neque in parente suo peccavit. Quomodo quae-
so redempta dici polesl ?

Quod attinet ad Secundum modum , si b. Virgo
non fuit libera, ul diximus, a peccalo primi paren-
tis quatenus in lumbis ejus crat, profecto prima e-
jus conceptio similis fuil conceptioni aliorum. Ni-
mirum originem habuit ex natura corrupta , eique
ex vi generationis debebatur, ul peccatum contra-
heret, cum primum ad eam anima rationalis acce-
deret.

Quod allinet ad Tertium modum, sine peccati o-
iginalis macula fuisse existimamus aniinam b.Vir-
ginis, in ipso etiam primo instanti suae creationis
ct infusionis in corpus, ila ut numquam persona
illa actu existons peccatum habuerit. Atque hoc
solum csl, in quo b. Virgo differt a caeleris,qui per

gratiam Dei. Chrislique passionis meritum a peccato originali liberali ruerunt, quod alii communiter liberati sint post nativitatem; aliqui pauci ante nativitatem, sed post animationem, ipsa sola in ipso instanti animationis.

Ex his quae diximus facile solvi possunt argumenta, quae ab adversariis proferuntur, sive ex Scripturis, sive ex Patribus, sive ex ratione ducantur. Primum igitur proferi Kemnilius in examine concilii tridentini scss. 5. pag. 518. Scripturas, quae (ul ipse dicil) solum Christum excipiunt a peccato 2. Cor. 5. *Eum qui peccatum non noverat etc.* Hebr. 7. *Talis decebat ut nobis esset pontifex. innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus.*

Respondeo: Scripturae istae, a Kemnilio allatae, dicunt quidem Christum non novisse peccatum, et innocentem et impollutum et segregatum a peccatoribus fuisse: tamen non addunt, soli Christo convenire. Quin potius, si sonum verborum lanium attendamus, inveniemus similia nonnullis aliis in Scripturis tribui. De Job legimus: *Erat vir ille simplex et rectus, et Umens Deum, et recedens a malo.* Job 1. Et de parentibus praeursoris: *Erant justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, et justificationibus sine querela.* Fatemur tamen recte dici posse, Christum solum ab originali peccato immunem fuisse, quia solus ipse ex vi generationis peccatum evasit; et neque in se, neque in Adamo peccavit, quippe qui solus non ex semine viri, sed Spiritus sancti virtute a Virgine conceptus et ex Virgine natus sit. Virgo autem beata carui quidem originali macula, sed privilegio gratiae divinae, non vi generationis humanae, et licet in se polluta non fuerit, in parente tamen fuit. Similia sunt cum *solus Deus dicitur bonus*, Marci 10. *Solus saepius*, Rom. 16. *Solus immortalis*, I. Timoth. ult. Quia videlicet solus ipse talis est per essentiam, caeteri autem sive angeli, sive homines, per participationem.

Secundo: Profert testimonia illa, quae omnes homines in peccata constituunt. Rom. 5. *In quo omnes peccaverunt.* 1. Corinth. 15. *In Adam omnes moriuntur.* Ephes. 2. *Eramus natura filii irae. sicut etc.* Respondeo: Non negamus b. Virginem in Adamo peccasse, eo modo quo peccare poterat, nunc nondum erat, nisi in potentia, nec per hoc obnoxiam fuisse, ul quando actu esse inciperet, re ipsa in se peccatum haberet. Tamen addimus, praeventam fuisse singulari gratia ac privilegio Dei, ul simul et esse, et justa esse inciperet.

Neque illud negamus, eandem Virginem in Adamo esse mortuam, hoc est, propter Adae peccatum mortis debitum contraxisse et solvisse. Nam etiamsi in primo suae creationis instanti anima ejus per gratiam a peccati macula liberata fuit, redemptionem tamen corporis non continuo habuit, quemadmodum nos omnes, serius quidem, quam b. Virgo a peccato originali liberali sumus, et tamen renovati spiritu mentis nostrae adhuc redemptionem corporis expeclamus, et ideo morti et aerumnis atque calamitatibus subjecti sumus, quae

ex peccato primi hominis ingenus humanum redundarunt.

Denique non negamus, b. Virginem natura luisse filiam irae, sed addimus gratia semper fuisse filiam misericordiae. Ex natura enim corrupta parentum suorum quid haereditare potuisset, nisi corruptionem? placuit tamen Deo, sic eam in benedictionibus dulcedinis praevenire, ul numquid esset peccatrix, quod postulabat natura, sed semper esset justa, quod gratia conferebat.

Tertio: Objiciunt alii verba illa b. Pauli 2. Cor. 5. *Si unusquisque pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. et pro omnibus mortuus est Christus.* Respondeo: Concedimus, b. Virginem aliquando mortuam esse morte peccati (de hac enim morte sine dubitatione Apostolus loquitur) ul etiam verum sit, pro ipsa vivificanda, ut pro caeteris tironibus mortuum esse Christum. Caetenun raorici dicitur b. Virgo quod obnoxia fuerit morti, et necessario morii, et necessario moritura ex vi so?, generationis, nisi eam gratia praevenisset. Similis est locus Rom. 8. *Corpus quidem mortuum ul propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem*, quo loco dicuntur corpora fidelium justificatorum mortua, non quod reipsa jam mortua sint, sed quod morii obnoxia, et necessario moritura; quamvis dubitandum non sit, quin possit Deus aliquos a morte eximere, si illa iudicet suam gloriam expedire.

Dicet aliquis: Si b. Virgo semper fuit justa, quippe quae iu ipso primo instanti creationis gratia justificationis accepit, nullo igitur tempore peccat) invenietur obnoxia. Neque enim obnoxia peccato fuit antequam esset in rerum natura; neque posteaquam in rerum natura esse coepit, cum sicut esse, et justa esse coeperit.

Respondeo: B. Virginem tribus temporibus peccato fuisse obnoxiam. Primo, quamdiu in lumbis Adae, et caeterorum parentum suorum luit. Ito enim illo tempore sicut fuit in potentia Adae filia, sic fuit in potentia peccato obnoxia. Deinde rursus. quando concepta est in utero matris ante animationem. Tametsi enim tunc non fuerit in legrum rerum natura, fuit tamen ex parte, et ratione illius partis dicebatur ipsa vere existere; sic eoa (ul supra notavimus) dicuntur proles in utero obris novem mensibus delitescere. Tota aulcm illi tempore, quod inier primam conceptionem et i fusionem animae rationalis intercessit. fuit illa nec in potentia, sed in actu, quamvis rationalis unicus partis peccato originali obnoxia, quo sine dubio polluta fuisset, nisi per gratiam praeservata fuisset.

Denique obnoxia peccato fuit ipsa integra existens in primo instanti conjunctionis animae rationalis cum corpore. Tametsi enim in coderatione instanti temporis justificata fuerit. tamen quia ordine naturae prius est subjectum, quam accident ideo prius fuit, ordine naturae, persona illa eius suas causas, quam aul peccatum, aul iustitia in illi inhereret. Itaque in illo priori instanti natura, fuit obnoxia peccato, quia sino dubio continuo peccatum contraxisset, nisi in illo ipso tempore puncto iustitiae luce ornata fuisset, quo peccati

be infici debuisset. Habemus igitur testimonia Scripturarum nihil omnino cfllicere contra immaculatam b. Virginis conceptionem.

Secundo loco producit Kcmmilius testimonia Patrum. Primum testimonium Augustini csl in lib. de natura el gratia, cap. 36. ubi s. Augustinus Scribit, gratiam b. Virgini collutam fuisse ad vincendum omni ex parte peccalum: Vanifcsli8simiim nqud Kcmmilius, csl. *quod non sentiat, Mariam sine peccato conceptam fuisse. Alias enim non opus fuisset conferri ipsi gratiam ad vincendum peccatum.*

Respondeo: Si beatissima Virgo natura sua fuisset impeccabilis (quod nemo catholicorum dicil) sine dubio gralia non eguissel ad vincendum omni M parle peccatum. Al cum per gratiam in ipsa creatione infusum vicerit originale peccatum, hoc est, aditum ei omnino praecloserit: ct rursum per gratiam lum habitualetn , turn directionis cl protectionis,lum etiam cooperationis divinae maculas omnes peccati actualis evaserit, profectio falsum est quod Kcmmilius dicil, non opus fuisse conferri b. Mariae gratiam ad vincendum peccatum,si sine peccato concepta fuit.An non Adam cl Eva sine pcccalo creati fucrunl, el tamen ad vincendum peccatum gratia eguerunt? non igilur concipi sine peccato, sed impeccabilem esso nalura rcquirilur cl sufficil, ul quis non egeat gralia ad vincendum omni ex parte peccatum.

Secundum testimonium est ejusdem Augustini in lib. de fide ad Petrum, cap. 26. *Firmissime tene, cl nullatenus dubites, omnem hominem. qui per concubitum viri et mulieris concipitur , cum pcccalo originali nasci etc.* Cui testimonio addit Keinnitius aliud in eandem sententiam cx lib. de nuptiis el concupiscentia. Et rursum aliud s. Ambrosii ex comment, in Luc. lib. 2. in hacc verba : *Solus enim per omnia ex natis dc focmina srmcllis Dominus Jesus . qui terrenae contagia corruptelae immaculati partus novitate non sensit.* Addit aliud in eundem sententiam cx commentar, ejusdem Ambrosii in I-sainni.

Respondeo: Nihil aliud his testimoniis probatur, nisi nullum esse, praeter Christum, qui cx vi generationis non traxerit originale peccatum. Nam ideo s. Ambrosius addidit, Christum solum immaculati portus novitate, non sensisse terrenae conlata corruptelae,quia videlicet solus ipse cum sil cx Virgine, ac de Spiritus sancti virtute conceptus, peccatum cx vi generationis exclusit.Cactori omnes aut peccatum re ipso contrahunt, aul illud non ex ti generationis, sed privilegio gratiae singularis ef-fugiunt.

Ad eundem modum intelligi debet, quod cx homil. 2. de natali Domini Eusobii Emissen' adduci solet. Aon enim auctor ille nil: *A peccati originalis nexu nullus immunis existit, nec ipsa genitrix Redemptoris,* quo modo hunc locum Cajctanus adducit; sed: *.1 peccali originalis nexu nemo per se liber cxtilil etc.* ubi illud, *per se,* significat, cx vi generationis, sive cx nalura, non cx gralia.

Tertium testimonium Augustini csl in libro de Bnuuai Vol. IV.

perfectione justitiae. *Quisquis,* inquit Augustinus, esse *vel fuisse in hac vita aliquem hominem , vel aliquos homines putat, excepto uno medialore Dei et hominum, quibus necessaria non fuerit remissio peccatorum, contrarius est divinae Scripturae, ubi Apostolus ait: Per unum hominem peccatum in mundum intravit etc.*

Rcspondeo:Non negamus b. Virgini necessariam fuisse remissionem peccatorum el Christum ejus fuisse, ul caelcrorum omnium, redemptorem: sed dicimus, remissa ei fuisse peccata, non in quae inciderat, sed in quae incidisset, nisi gralia Dei per Christi merita praevenio fuisset. Neque csl hic modus loquendi a Scripturis divinis, vel ab Augustini disputationibus alienus. Certe in psal. 8.'>. dicil propheta: *Eruisti animam meam de inferno inferiori. Elin* psalm. 113. *Redemisti servum tuum de gladio maligno.* Nec tamen in infernum inferiorem proplicla ceciderat, aut a gladio maligno caesus fuerat,sed quia periculum erat,ne id fleret, cl gralia Dei periculum illud evaserat, ideo gratias agil, ac dicil: *Eruisti etc.*

In quem locum s. Augustinus ita loquitur:Quemadmodum si *medicus videat libi imminentem aegritudinem forte ex aliquo labore, et dicat parce tibi, sic te tracta, requiesce, his cibis utere . nam sinon feceris, aegrotabis: tu autem si feceris, et salvus eris, recte dicis medico, liberasti me ab aegritudine, non in qua jam eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habens caussam molestam, mittendus erat in carcerem . venit alius . defendit eum, gratias agens, quid dicit? eruisti animam meam dc carccre. Suspendendus erat debitor, solutum est pro eo, liberatus dicitur de suspendio. In his omnibus non erant, sed quia talibus meritis agebantur , ut nisi subventum esset, ibi essent. inde se recte dicunt liberari. quo per liberatores suos non sunl permissi perducí.*

Ex qua sententia b. Augustini explicari possunt alia duo testimonia. Scribit enim Zozimus papa in episl. quam referi idem Augustinus episl. 157. in hunc modum: *Nullus, nisi qui peccali senus est. liber efficitur, nec redemptus dici polesl, nisi qui vere per peccatum fuerit ante captivus.* Scribit item s. Leo serm. I. de nativitate Domini: *Sicut nullum a reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit.* Sed his verbis significatur (ul cx Augustino didicimus) nullum posse liberari, vel redimi, nisi fuerit servus, vel captivus rc ipsa, aul certe esse debuerit, nisi eum liberatoris ac redemptoris gralia praevenisset. Et per sc nullum a reatu liberum fuisse, cl ideo Christum pro liberandis omnibus advenisse.

Quartum testimonium csl ejusdem Augustini in lib. 5. adversus Julianum cap. 9. Si *sine dubio .* inquit, caro *Christi non est caro peccati, sed similis carni peccali; quid restat ul tnelligamus , nisi ca excepta omnem reliquam humanam carnem esse peccali? el hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit . fecisse in genere humano propaginem mali. quia Mariae corpus quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpus, quod non inde concepit,*

Caeterum corpus Christi inde dictum esse in similitudine carnis peccali. quia omnis alia hominum caro peccali est, quisquis negat, et carnem Christi illa carni comparat nascentium hominum caeterorum, ut asserat utramque esse puritatis aequalis, detestandus haereticus invenitur.

Respondeo: [t]alem carnem Christi non fuisse carnem peccali. et carnem aliorum hominum, etiam b. Virginis Mariae carnem fuisse peccali: nec tamen inde falsari cogimur, in ipso primo instanti creationis animae beatissimae Virginis, non fuisse illi gratiam justificationis infusam, qua peccali originalis maculae omnis omnino aditus praeccluderetur. Neque enim caro peccali dicitur ea, quae peccatum in se habeat, sed quae ex se. et ex natura sua peccatum haberet, nisi gratia illud excluderet: item quae non sine libidine parentum propagata esset. quaeque si naturali ordine gigneretur, peccatum in prolem omnino trajiceret; quae denique morti, aliisque malis ex peccato primi parentis exortis subdita sit.

Jam vero b. Virgo (ut saepe diximus) ex natura sua, et vi conceptionis peccato originali sine dubio polluenda fuisset, nisi privilegium gratiae singulare intercessisset: licet, non sine libidine parentum concepta, morti, atque aerumnis ex Adae peccato manantibus subdita fuit. Denique si eadem Virgo (quod et signum evidens corruptae naturae, quoad carnem) solemni more ex complexu virili liliis concepisset, illae ejus proles originali peccato minime liberarentur. Illa recte dicitur caro b. Virginis caro fuisse peccati, Christus autem qui non carnem peccati, sed similitudinem habuit carnis peccati, ex vi conceptionis peccato pollui non poluit, sine libidine enim conceptus fuit, mortem et aerumnas sponsoe sua assumpsit. et liberos si gignere voluisset. absque originali peccato sine controversia genuisset.

Quintum testimonium s. Bernardi est. qui sic ait: *Excepto homine Christo universos respicit, quod unus humiliter confitetur, in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.*

Respondet: Testimonium hoc a Kemnilio ex epistola. 115. ad canonicos lugdunenses depromptum est. In qua tamen epistola. Tria sunt contra Kemnilium, nihil pro Kemnilio. Primum contra Kemnilium est, quod s. Bernardus, aperte tradit, b. Virginem ante sanciam fuisse, quam natam: *Sed, inquit, et ortum Virginis didici in Ecclesia, et ab Ecclesia indubitanter habere festum. et sanctum, firmissime cum Ecclesia sentiens, in utero eam accepisse, ut sancta prodiret.* Et paulo post. *Fuit, inquit, procul dubio mater Domini ante sancta, quam nata.*

Secundo: Contra eundem est. quod in eodem loco s. Bernardus addit b. Virginem fuisse omnis peccati actualis expertem. Ego, inquit, *puto quod et copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit. quae ipsius non solum sanctificaret ortum, sed et vitam ab omni deinceps peccato custodiret immanem, quod nemini alteri in nati- quidem mulierum creditur esse donatum.*

Tertio: Gravissime contra Kemnilium pugnat, quod s. Bernardus in hac re, ut et aliis rebus illius sententiam sitam Ecclesiae romanae iudicio voluit esse subjectam. Sic enim epistolam claudit: *Quae autem dixi. absque praejudicio sane dicta sint sanius sapientis romanae praesentis Ecclesiae auctoritati, atque examini totum hoc, sicut etc. quae ejusmodi sunt tamen; reservo: ipsius si quid aliter sapio, paratus iudicio emendare.* Si hanc obedientiam sancti viri, non vultus hinc inde temere collectas imitari dignarentur haeretici, haeretici non essent, utque ulla nobis cum Kemnilio controversia remaneret.

Haec igitur contra illum faciunt: pro illo mentem nihil esse in tota epistola. facile demonstrabo. Nam et si s. Bernardus dicat b. Virginem in utero sanctilicam, non laqueum dicit id factum esse, post infusionem animae rationalis, non autem ipsa infusione, quod nos asserimus: Quod idem vir sanctus affirmat, b. Virginem in peccato esse conceptam, ac per hoc conceptionem ejus non fuisse sanciam; de prima conceptione, quae in ipso concubitu parentum Heri solei, non de animatione accipiendum est. Nam indubitanter probat s. Bernardus eam conceptionem non loqui sanciam, quia inter amplexus maritales non se immiscuisset sanctitas. Atqui amplexus maritales in prima conceptione, non in secunda, et magis proprie dici posset animatio, locum habent.

Deinde illud semper urget idem auctor, quod solus Christus de Spiritu sancto conceptus sit, et b. Virgo de Spiritu sancto conceperit, non autem fecerit de Spiritu sancto concepta, quod arguments nihil aliud probat, nisi primam conceptionem sanctae Christi vere fuisset sanctam.

Ex qua explicatione solvitur etiam quod ex Anselmo posset adduci, licet ejus testimonii Kerolus non meminerit. S. enim Anselmus in 2. libro. cor. Deus homo cap. 11. aperte scribit, b. Virginem in peccato esse conceptam et nolam. Sed loquimur de prima conceptione seminis et de natalitate, quae fit in utero, non de ea, quae fit ex utero, hoc est. de formatione fetus. per quam incipit nio esse in mundo, juxta illud Matth. 1. *Quod in ea natum est. de Spiritu sancto est.* Nam idem Anselmus in libro. de conceptu virginali, et petali originali c. 7. scribit, homines in peccato origini concipi ante infusionem animae, non quod caro sine anima sit capax peccati, sed quod homo ex carne mine, et ex ipsa conceptione trahat necessitate, ut cum animam rationalem habuerit, simul totum peccatum habeat.

Et de hac prima conceptione, quae proprie dicitur conceptio, exponit ibidem Anselmus verba illi Job: *Quis potest facere mundum de immundi conceptu semine?* Et illa Davidis: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum etc.* Neque ulla titio credibile est s. Anselmum affirmare voluisse b. Virginem in peccato originali natam ex utero matris cum ejus tempore. Ecclesia universa scilicet diem nativitatis b. Virginis colorei, eandemque Virginem prius sanctam fuisse, quam natam esse.

praedicaret. Quod ex sermonibus Petri Damiani de natali Virginis intelligi potest, qui venerabilis Petrus s. tñseñni aequalis fuit, vel eo paulo major.

Ex his, quae hactenus dicta sunt nullo negotio solvi possunt argumenta omnia, quae vel Capreolos, vel Cajelanus, vel alii solent adducere, non ul sententiam nostram damnent, sed ut suam probabiliorem cssc demonstrant. Nam testimonia Scripturae, conciliorum et Patrum, quae pro se facere arbitrantur, maxima ex parte generalia sunt, ac per hoc non impediunt, quominus aliquis singulari privilegio excipi possit. Concilium enim Iridenlinum, cui nemo catholicorum resistere auderet, cum doctrinam communem et universalem de peccato originis tradidisset, aperte subiunxit: *Non fuisse mentem sanctae synodi b. Virginem his decretis includere*. Quo lacto docuit, luto nos idem posse dicere de conciliis milevilano et arausicano, et si quae alia sunt, in quibus universalis doctrina de peccato tradatur. Testimonia vero Patrum, quae b. Virginem nominalim attingunt, aut jam explicata sunt, aut eodem modo explicari possunt. Quod vero ad alias objectiones illinet, nulla est, quae ex iis, quae diximus, non facile diluatur.

Objiciunt Primo: B. Virginem non vere fuisse redemptam, si numquam fuit captiva. Sed jam ostendimus, illos verissime redimi. qui necessario captivi fuissent, nisi redemptoris gratia intercederet.

Objiciunt Secundo: Christum mortuum cssc pro omnibus, et tamen eundem non pro justis, sed pro peccatoribus mortuum esse. Ad hoc etiam jam respondimus, Christum mortuum esso pro peccatoribus, qui jam erant. vel qui necessario fuissent, nisi eis mors ejusdem Christi mirabili gratia succurrisset.

Objiciunt Tertio: B. Virginem cum libidine parentum fuisse conceptam, libidinem autem instrumentum esse, quo trajicitur in prolem originale peccatum. Hcspoiisio ex his, quae diximus, in promptu est. Nam libido parentum signum est naturae corruptae, ex natura autem corrupta naturaliter caro vitata concipitur, sed nihil prohibet, quo minus possit Deus, cum animam rationalem cum carne vitata conjungit, simul in eam gratiam justificationis infundere, qua peccati macula penitus arceatur.

Objiciunt Quarto:!! Virginem multas aerumnas, atque ipsam etiam mortem, quae sunt peccati poenae, esse perpessam. Sed jam diximus, b. Virginis animam a peccati macula praeservalam, non autem carnem fuisse redemptum; nisi eum post mortem singulari Dei gratia gloriosa surrexil.

Objiciunt Quinio: Detrahi de gloria filii Dei. si privilegium immaculae conceptionis alicui alteri tribuatur. Sed gloria filii Dei propria illa est, quod de Spiritu sancio conceptus ex vi generationis peccatum contrahere non potuerit. Accedit ad ejus gloriam, si per ipsius merita non solum justificari possint qui peccatum jam habent, sed etiam praeservari a peccato aliquem, qui in illud alioqui necessario incidisset.

CAPUT XVII.

Refelluntur mendacia et calumniae Kemnitii, circa b. Virginis conceptionem.

Post argumentorum, quae speciem aliquam soliditatis habere videbantur, dissolutionem; refellenda sunt etiam mendacia et calumniae Kemnitii, quae simplicioribus negotium facere possent.

Igitur Kemnitius pag. 520. demonstraturus quemadmodum sensim crescant errores, et superstitiones, dum sine verbo Dei de rebus ejusmodi disputatur, primo loco ponit, tempore Petri Lombardi ignotam adhuc fuisse opinionem de immaculata Virginis conceptione. Sed hoc falsum esse perspicuum est ex Patribus a nobis citatis, ac praesertim ex Anselmo in comment, cap. 5. posterioris ad Corinth. Fuit autem Anselmus antiquior Petro Lombardo. Quid quod ipse Kemnitius post duas paginas hanc ipsam opinionem tribuit Anselmo, quam hoc loco negat cognitam fuisse tempore Lombardi? ila nimirum ejus dicta inter se pulchre cohaerent.

Secundo loco dicit: Petrum Lombardum arrepta occasione ex verbis s. Augustini disputare coepisse, b. Virginem in conceptione Christi ab omni peccato, atque etiam a fomite liberatam. Sed non fuisse primum Lombardum, qui iam insignem puritatem b. Virgini tribuerit, intelligi potest ex Anselmo lib. 2. cur Deus homo cap. 16. et lib. de conceptu virginali cap. 18. et ex ipso Augustino lib. de natura et gratia cap. 36. et ex aliis.

Tertio dicit: Eos, qui Lombardum sequuli sunt, excogitasse sanctificationem in ulero. et sanciam nativitatem ejusdem Virginis Mariae. At hoc est insigne mendacium, cum sanctificatio in ulero. et sancta nativitas Virginis in universa Ecclesia celeberrima fuerit etiam tempore s. Bernardi et Petri Damiani, qui Petrum Lombardum non sequuli sunt, sed ejus aequales, vel majores fuerunt.

Quarto dicit: Post ea tempora natam esse opinionem de immaculata ejusdem Virginis conceptione. Et licet s. Thomas et s. Bonaventura eidem opinioni restiterint. tamen in quibusdam locis institui coepisse festum Conceptionis. Hic quoque insigne mendacium committitur. Nam si festum Conceptionis institui coepit post tempora s. Thomae. vel ejus aetate, ul hoc loco Kemnitius dicit, quomodo s. Bernardus, qui centum annis s. Thomam praecessit, in epist. 174. quam idem Kemnitius supra citavit, meminit hujus festi? quomodo s. Anselmus, qui annis ferme ducentis eodem s. Thoma fuit antiquior. eodem teste Kemnilio, festi Conceptionis originem tradidit?

Quinto dicit: Concilium tridentinum in appendice, illa de Conceptione b. Virginis, cum Sixti IV. pontificis constitutionem observari jussit, id voluisse, ul liberum esset. extra. praeter, aut etiam contra verbum Dei opinari, an b. Virgo concepta fuerit sine peccato originali. Sed hoc. ut alia quae sequuntur, iam est impudens calumnia atque mendacium, ul nihil impudentius fingi queat. Ideo si quidem tum Sixtus pontifex, tum concilium tridentinum

linum libertatem opinandi circa conceptionem beatae Virginis permiserunt, quod probe intelligerent, neutram partem verbo Dei aperte repugnare. Quod enim contra verbum Dei non sit opinio ulla libera, non est quod Kcnnilius nos docere contendat. Id enim nemo apud catholicos ignorare permittitur. Sed de his hactenus, ne frustra bonas horas in nugis Kcnnilianis consumpsisse videamur.

CAPUT XVIII.

Non transire ad posteros per generationem omnia peccata parentum, sed primum tantum primi hominis lapsum.

Postrema restat quaesitio ex libris illis, quas cap. 13. proposuimus.

Est igitur quaesitio, quod nam peccatum per generationem trajiciatur ad posteros, illud ne unum, quod Adam primo commisit, an caetera omnia tum ipsius Adae, tum aliorum parentum?

Et quidem s. Augustinus in enchiridio cap. 46. sic ait: *Parentum quoque peccatis parvulos obligari non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus ipsi nati sunt, non improbabili* dicitur. Idem repellit in lib. 6. adversus Julianum cap. 2. ejusque sententiam iisdem verbis tradidit s. Leo in epistola 86. ad Nicetium; sanctus etiam Gregorius lib. 15. Moralium, cap. 22. ad eandem sententiam, ut videtur, accessit.

Caeterum sancti istius patres, fortasse non de contagione culpae, sed de communicatione poenae loquuti sunt. Deus enim (ut supra diximus) ex Scripturis divinis evidenter colligitur, Visitat peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem his, qui oderunt eum.

Nam quod allinet ad culpam, extra controversiam esse debet, unum tantum, hoc est, primum primi parentis peccatum, ad posteros carnali generatione transmitti. Sic enim b. Apostolus loquitur in epistola ad Romanos 5. *Judicium quidem ex uno* (delictum) *in omnes homines in condemnationem, gratia vero ex multis delictis in justificationem.* Quo loco differentiam ponit Apostolus inter peccatum, quo damnata est massa generis humani, et gratiam, qua liberatur, ac dicit, peccatum tantum fuisse, quod omnes homines perdidit, gratiam vero non ab illo uno solum, sed etiam ab omnibus aliis liberare.

Hinc in eodem loco ipse idem Apostolus ait: *Unius delicto multi mortui sunt.* Et: *Unius delicto mors regnavit.* Et: *Unius delicto in omnes homines in condemnationem.* Et: *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi.* Hinc etiam in eodem loco vocal Adam in formam futuri, id est, Christi, et in epistola 1. ad Corinthios cap. 15. Apostolus comparat Adamum cum Christo, et illum vocal primum hominem, hunc secundum hominem, quia nimirum ille solus omnem suam posteritatem perdidit, hic solus om-

nem suam posteritatem reparavit. Quod si peccata non solum primi parentis, sed aliorum etiam per generationem traheremus, neque solus Adam recte diceretur forma futuri, neque Christus recte diceretur secundus homo. Id quod diligenter notavit s. Augustinus, et ex Augustino s. Prosper in libro sententiarum Augustini, sententia 299.

Deinde sancti Patres hoc idem summa consensione testantur. Nam s. Ignatius in epistola ad Tullianos, peccatum quod nascendo trahimus, locat antiquam impietatem s. Irenaeus lib. 5. adversus haereses vocat chyrographum, quod scripsit Adam. S. Cyprianus lib. 3. epistola 8. vocat contagium mortis antiquae S. Joannes Chrysostomus in priorem epistolam ad Corinthios homilia 10. vocal radicale peccatum. S. Hieronymus lib. 4. adversus Pelagianos extremo, non agnoscit in parvulis ullum peccatum, praeter primam primi parentis praevaricationem, idque testimonio Cypriani confirmat. S. Augustinus lib. 1. de peccatorum mentis et remissio, cap. 10. unum esse dicit peccatum, in quo omnes peccaverunt. Et apertius in enchiridio cap. 43. scribit, parvulos soli peccato originali mori cum baptizantur, adultos autem illis omnibus peccatis mori, quae male vivendo addiderunt ad illud unum, quod nascendo inierunt. Deinde addit c. 44. cum adulti dicuntur mori peccato per Baptismum, et parvuli dicuntur baptizari in remissionem peccatorum, utrumque sententiam esse tropicam, in illis enim ei numero singulari intelligi numerum multitudinis, in istis contra ex numero multitudinis intelligi osmerum singularem. Denique cap. 45. adjungit, peccatum originale unum tantum esse, sed interdum significari numero multitudinis, quia multas partes et quasi membra continet, cum in illo peccato superbia, sacrilegium, fornicatio spiritualis, et alia quaedam cerni potuerint. S. Anselmus in lib. de conceptu virginali et peccato originali, cap. 23. quaestionem proponit, an peccatum, quod a parentibus trahimus, sit unum, vel multa, et respondet esse unum. Quae sententia fuit etiam Petri Lombardi, et scholasticorum theologorum libr. 2, sententia dist. 11.

His accedunt rationes, nam si Adam non peccasset, transmisisset quidem ad posteros justitiam originalem, quae non tam ipsi, quam loti naturaliter in ipso data fuerat: non autem transmisisset donum sua personalia, sapientiam, prudentiam, acquisitis virtutes, et alia id genus: igitur ratio postulat, ut non transmittat etiam peccata suo personalia, sed illud unum dumtaxat, propter quod justitia originali privatus fuit, quod naturae peccatum a theologis nominatur.

Deinde experientia docet, saepe viros admodum malos genuisse viros admodum bonos, hoc est, ab ineunte aetate pronos ad virtutes, et opera egregia. Achaz enim et Amon reges deterrimi filios genuerunt Ezechiam et Josiam, qui et viri optimi et reges praeclarissimi ab ipsa pene infantia fuisse narrantur. At si vicia parentum omnium transirent ad proles, laborassem certe parentum vitiis Ezechias et Josias, saltem initio aetatis; ne-

que cni uno die (ol vilia funditus eradicari potuissent.

Neque vero s. Augustinus, s. Leo ct s. Gregorius in locis initio adductis contrarium sentiunt. Non enim de contagione culpae, sed de communicatione poenae loquuli sunt. Quod vel cx co perspicuum esse potest, quod allegant verba illa Exo-

di. 20. *Qui reddis peccata patrum in filios in tertiam ct quartam generationem.* Quod esse intelligendum de filiis illis, qui peccata parentum imitantur, idem Gregorius loco cit. docet, juxta verbum Domini Ezccbiclis cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris.* Sed de hac re supra disseruimus cap. 7. ct8. hujus libri.

favent, nec satisfaciunt glossae quorundam, qui aliorsum ea detorquere conantur.

Idem etiam Lulherus in explicatione psal. 50. tractans illa verba: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus*, sic ait: Aon *loquitur David de ullis operibus, sed simpliciter de materia, cl ipso esse tl dicit semen humanum, idesl, massa, ex qua conceptus sum, tota est vitio ct peccato corrupta. Materia ipsa csl vitiata. Lutum illud, ex quo caMilum hoc fingi coepit, damnabile esi.* El paulo post: *Foetus.* inquit, *in utero,antequam nascimur, el homines esse incipimus,peccalum est.* Haec Lulherus.

Rursus illi ipsi, qui adversus Illyricum disputationes longissimas ediderunt, non pauca scribunt, quae caussam Illyrici meliorem facere videantur. Nam Joannes Wighandus in propositionibus de peccato originis, proposil. Ili), scribit, peccatum originis esse rem rcam,el natura sua dignam morte aeterna,ct damnata a Deo,nisi perChristum remissio liat. Al profecto rem esse ream ct dignam aeterna morlc nisi remissio fiat,non convenit accidenti,scd substantiae elsubstnnliacvivenliac rationali. Neque enim furtum dignum csl patibulo, sed fur; nec furto, sed furi potest remissio fieri. Quare videtur Wighandus id ipsum asserere, quod oppugnat,peccatum videlicet originis substantiam esse, non accidens. Idem auctor proposil. 213. scribit, perpeccalum primi hominis totam substantiam hominis esse corruptam ac depravatam cl non accidentia ejus tantum, ul sophistae docebant.

Al scholastici theologi, quos iste inore suo sophistas vocat, ideo dicunt, non substantiam hominis, sed accidentia per peccalum esse corrupta, quia non pars aliqua essentiae, sive substantiae humanae, ac ne potentia quidem aliqua periit, scd jusldia, amissa csl, cl in ejus locum injustitia, pravitasque successit, cl tam justitiam, quam injustitiam accidentia esse usque ad hoc sacculum, in quo monstra opinionum passim nascuntur, extra controversiam fuit.

Iste igitur Wighandus, qui conlra sophistarum sententiam doccl, non accidentia solum, scd eliam substantiam hominis esse corruptam, quid aliud significat nisi justitiam cl injustitiam non accidentia,scd substantiam esse? atque hoc est, quod Illyricus tot suis libris conabatur efficere.

Rursus Tilmannus Ilcshusius aller Illyrici nnlagnnistu.in libro de hac ipsa quaestione conscripto, non solum fatetur, lotam hominis substantiam per peccatum corruptam ac depravatam esse, sed eliam aperte docet imaginem Dei in homine fuisse substantium; imaginem aulem Dei per peccatum amissam, el in ejus locum imaginem diaboli successisse, non Tilmannus solus, scd omnes Lulherani concedunt. Ex quo sequitur, priorem hominis substantiam periisse, el ollam, per transformationem q̄iabdam videlicet accessisse. Nescio nutem quid aliud Illyricus optare queat, nisi quod isti ejus adversarii tam librcraliler dant.

Denique Marlinus Kemnitius, qui inter primos hostem se Illyrici profitetur,in Resolutione do peccalo originis, «licii lotam massam animae corruptam esse summa atque extrema depravatione.

UBER Q̄INTUS

sa

QUI EST SECUNDUS DE PECCATO ORIGINIS

CAPUT PRIMUM

Proponitur sententia, sive potius absurdissima haeresis Illyrici.

Explicuimus libro superiore primam illam quaestionem, sitne aliquod verum peccalum, quod per carnalem generationem trajiciatur ad posteros. Sequitur nunc altera quaestio dc natura cl ratione ejusdem peccaii. Sunl aulem quinque errores in hac parle vitandi, dc quibus ordine disseremus,antequam ad eam sententiam explicandam veniamus, quam verissimam esse censemus.

Primus igitur error csl Mallbiae Illyrici,homines ad monsira excogitanda quodammodo nati. Is multos libros conscripsit dc natura peccaii originis, quorum unus inscribitur: Demonsirationes evidentissimae de essentia imaginis Dei cl diaboli. Aller, De occasione vitandi erroris. Tertius, Dc eximia utilitate hujus docirinae. Quarius, Nosce teipsum. Quintus, Refutatio quorundam contrarium sentientium. Exlal eliam liber cujusdam Illyrici discipuli, qui inscribitur, Methodica probatio propositionis, quod peccatum originale sil substantia , per I). M. Pau. Rei. D. V. V. in quo libro peccalum passim dicilur subsistens quiddam , praesens el operans in homine elc.senlenlia vero ejus his propositionibus comprehendi polesl.

Prima propositio: Peccalum si gencralim sumatur, res csl transcendens omnia praedicamenta; specialim vero quaedam peccata pertinent ad praedicamentum substantiae,alia ad praedicamentum quantitatis , vel ubi, vel habitus; clsic de caeteris. Secunda propositio: Peccatum originis substantia est, non qualitas, vel ratio,vel aliquid ejus-

modi. Tertia: Peccatum originis nihil csl nisi substantialis imago diaboli. Quarta: Anitrm lionalis per peccatum primi hominis substo; 1er lota corrupta csl, ac transformata in imaginem diaboli cx imagine Dei: ul quemadmodum in tmine mortuo forma substantialis cadaveris est l: animae, ila post peccalum Adae sil in anima l: nia quaedam tclerrima substantialis pro ea, ante fuerat. Quinta: Mutatio ista non polesl prtrici generatio, vel creatio, sed transformatio. . Jis csl, cum vinum vertitur in acetum.

Hanc suam sententiam plurimis argumentislbrius confirmare nititur, quorum alia ducuntur Scriptura cl ralioue, quae nos paulo post suo krefellemus; alia petuntur cx variis Martini Loll? testimoniis, quae nos Kemnitio el Wighando, o non lleshusio cl Merlino enodanda relinquim . Scripserunt enim adversus Illyricum quatuor > theologi Lulhcrani, quamvis alioqui Joannes "ghandus ejusdem Illyrici collega fuerit in conlariis conscribendis.

El fortasse, si Lutberi scripta cl sententias serlari vellemus, ct cx iis, ul Illyricus postulat, l praesenti controversia iudicium faceremus, t l quatuor illi magistri, sed unus Illyricus vicloriq̄ reportaret. Certe enim Marlinus Lulherus in tement. cap. 3. lib. Genes, explicans Illa ver! *Tune aperti sunl oculi amborum*, non obscure: gnificat, peccalum originis ad substantiam lmnis perlinere: Vide, inquit, *quid sequatur r.r.t sententia, si statuamus justitiam originalem n fuisse naturae.sed donum quoddam superflua superadditum. An non sicut ponis justitiam n fuisse de essentia hominis: ila eliam sequel peccalum quod successit, non esse dc c.W hominis?* Haec Lulheri verba satis aperte Illjr.

Idem in examine concilii tridentini sessione i.pag. 454.dicit peccalum essc.quiequid repugnat divinae legi, sive fit defectus,sive inclinatio, sive ratio. Itaque ipsam etiam rationem, quae csl suprema pars hominis, Kemnitius vull esse peccalum, quia ipsa etiam legi Dei repugnat.At quid quaeso aliud docet Illyricus? Videmus igitur hostes Illyrici, sive imprudentes, sive praevaricantes non raro in ejus castra transire; scd quicquid de illis sil, sententiam Illyrici falsam, atque absurdam esse, el Verbo Dei, symbolo fidei, traditioni Patrum,cl manifestissimae rationi repugnare contendimus.

CAPUT II.

ilefutalur error Illyrici, qui asseruit peccatum originis esse substantiam.

Scriptit.i divina non obscure docet, peccatum non esse substantiam, sive naturam aliquam . sed privationem ac defectum. Nam s. Joannes dicit: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso facium est nihil*, Joan. I. Sanctus aulem Paulus addit: *Omnis creatura Dei bona est*, 1. Timoth. i.Ex quibus duobus locis evidenter sequitur nullam substantiam, sive noturam esse malam,ac per hoc neque esse peccalum. Nam cum peccatum omnium consensu sil malum, si idem peccatum substantia esset, vel non omnis substantia esset facta a Deo, quod rcpugn.il evangelio. vel non omnis creatura Dei bona esset, quod repugnat Apostolo.

Deinde argumentari possumus ex Scriptura, juxta Lutheranorum communem explicationem. Nam b. Paulus (ul Lulhcrani communiter docent) de peccato originali disserit ad Roman. 7. cum ait: *Scio quod non habitat in me, hoc est. in carne mea bonum. iVon enim quod volo bonum hoc ago. sed quod odi malum hoc facio. Si autem quod odi malum, hoc facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Ex quo loco perspicue intllligimus; peccalum quod Lulherani originale esse definiunt,non esse ipsum hominem, sed in homine habitare, et non in mente,sed in carne sedem habere. Quod enim hoc loco cnro non significet totum hominem, sed alleram partem tantum, certum est cx eo quod distinguitur contra mentem. Nam ad mentem pertinet illud, *volo bonum.* cl illud,*odi malum.* Et apertissime paulo inferius: *Video alium legem in membris meis repugnantem legi mentis meae.* Et rursus: *Igitur ego ipse mente servio legi Dei. carne aulem legipeccati.*

Quod si peccalum originis non est in mente.sed in carne, quanto minus ipsa mens dici poterit esse peccatum, ul contendit Illyricus? neque vero responderi potest Apostolum, qui de se linee dicit.justificatum fuisse a peccato.Nam cx communi sententia Lutheranorum, peccalum originis non ila remittitur in justificatione, ut non sil.sed ul non imputetur, imino ex hoc ipso loco, ubi b. Paulus, qui sine dubio justificatus erat, de se loquitur , probant Lulhcrani , in hominibus justis peccalum semper haerere, el esse vere, propricque peccatum.Quare

cum in apostolo Paulo esset peccatum originis, ul Lutherani volunt, cl in eodem esset mens bona, cum peccato illo pugnans, ut ipse lcsalur, sequitur apertissime pcccalum originis nihil minus esse, quam id, quod Illyricus somniat, qui non tam m mente, quam ipsam mentem afilnnal esse peccatum.

Jam vero symbolum fidei non minus aperte paradoxum istud Illyrici funditus destruit.

Primus articulus est: *Credo in unum Deum*. Al Illyrici delirium loi facil Deos , quoi sunl mentes in originali justitia permanentes. Nam quemadmodum originale peccatum ad substantiam hominis perlinet post lapsum Adae, ex Illyrici sententia, sic etiam originalisjuslliliaad substantiam hominis perlinebat ante lapsum ejusdem. Quia vero proprium est solius Dei, ul sil non cx accidente dono, sed substantialiter justus, uls. Gregorius docet hom. 14. in evang. sequitur, ul mentes primorum hominum ante lapsum. Dii quidam essent, cl nunc cliam loi sint in cocio Dii, quot sunt angeli, originali justitia praediti. Omnes enim substantialiter justicloni sunt.

Idem primus articulus doccl, *unum Deum esse creatorem omnium rerum*. *M* si vera esscl Illyrici sententia, Deus non esscl creator animarum hominum, sed diabolus, quae est haeresis Manichaei. Nam post lapsum Adae ipsa humanae animae substantia csl pcccalum, ex Illyrici sententia ; peccati aulem non esi auctor Deus, sed diabolus, ul idem ipse Illyricus confitetur.

Respondet Illyricus , Deum vere dici creatorem omnium rerum, quia creavit ipse hanc naturam bonam, quae postea opera diaboli facta est mala. Al quaestio est de ista substantia mala , quis eam fecerit, cl quotidie faciat. Nam si diabolus , igitur diabolus csl creator alicujus substantiae, et non est Deus creator omnium rerum : Si Deus , igitur est auctor peccati. Quod tamen disertis verbis damnatur in confessione Augustana ari. 19. cujus confessionis sedatorem se Illyricus profitetur.

Respondet Illyricus: Istam substantiam lotam esse a Deo, el lotam a diabolo; a Deo quidem , quia ipse conservat cl propagat hanc naturam ita corrupti ira el vitiatam: a diabolo autem , quia ipse eam sic vitiavit, el (ut ipse pro sua insigni honestate loquitur) penilus concacavit, cl addit, nullam esse novaculam sophistarum ita aculam, ul possit distinguere in anima hominis peccatoris, quid sil Dei, el quid diaboli.

Al liacc responsio, ut unum errorem tollat, inducit duos. Primum enim si Deus propagat et conservai hanc naturam , quae ila penilus corrupta cl vitiat a csl, ul vere el proprie sil ipsa vilium, atque peccatum, certe scquilur, ul Deus sil auctor peccati. Quicl enim csl propagare el conservare pcccalum , nisi auctorem esse peccati ? Itaque Deus verus ac bonus erit auclor mali, ex Illyrici sententia, quae impietas Manichaei et Marcionis impietatem longe superat. Siquidem illi peccati caussam in Deum quendam malum, non in bonum retulerunt.

Deinde si diabolus inilio naturam ila depravavit, ul per eam depravationem forma substantialis bo-

na perierit, el forma substantialis mala prodocti fuerit, quis non videl, diabolum creatorem substantiae dici posse?

Respondet Illyricus: Diabolus non esse creatorem, quia non creavit substantiam ullam, sed bonam transformavit in malam: *Quemadmodum*, inquit ipse, *muliercula norunt lac in cascum, u. l butyrum convertere, et vinum in acetum* iramulare , *et tamen neque dicuntur, neque* sunt *creatrices*.

Al nihil ista faciunt ad rem, siquidem lacet vinum, res sunt naturaliter transmulsabiles, el ideo non debet videri mirum, si adhibitis ab homine naturalibus caussis, illa facile transmulentur. Subsianliae vero spirituales, quales sunl animae rationales, el angeli, non sunt naturaliter corruptibiles, aul substantialiter mutabiles, cum materia carcani, el ideo solus Deus polesl eas ex nihilo condere. / in nihilum redigere: aul etiam ex aliis alias facere neque minus requirit omnipotentiam conditoris, talium rerum creatio, quam earundem rerum substantialis transformatio.

Neque mullum juvat Illyricum, quod ipse interdum, cum valde premitur, dicit, non lotam animi; substantiam in aliam totam, diaboli opera, esse conversam: sed partem lanium supremam, idesl, rationem. Nam (ul omittam, quod ipse idem saepissime dicat, lotam animam, immo lotum hominem, esse corruptum) non sunt in anima hominis plure substantiae, sed una, eaque impartibilis, licet ratione plures in ea gradus , ac veluti paries distilguamus. Illa autem una substantia non poleslulb modo rc ipsa partira conservari , partira destrui, sed aut tota conservetur, aut tota pereat, nete? se csl.

Pugnat deinde doctrina ista Illyrici cum arlieulis fidei, quibus dominicae incarnationis mysterio continetur. Siquidem fides Christiana docet, a Verbo divino naturam humanam assumptam , ejusde: speciei cum nostra, idesl, carnem ct animam, q; lem nos habemus: *Non alienus naturae* (inquit s. Leo in episl. 11. ad Julianum) *erat ejus canquam nostra, nec alio illi, quam caeleris hominibus anima est inspirata principio, quae ornilerel, non diversitate generis, sed sublimitate* ofulis. At cx Illyrici sententia, anima nostra peratum est, igilur aul Christus pcccalum assumpsit ' unilatcm personae, quo nihil absurdius fingiplest: aul animam non habuit ejusdem naturae cr nostra, quod (ul diximus) symbolo fidei manifes repugnat.

Respondet Illyricus: Christum assumpsisseh mam humanam, non qualem nos habemus, qualis in Adamo fuit ante peccatum, distingui unam ab alia non specie, aul genere physico, ? tantum theologico. Inlciligit autem per theoloj cara differentiam, quod summus gradus animae rationalis non sit idem in nobis clin Christo, tameliqua anima sit eadem.

Al summus gradus, si recte philosophari velmus, ad speciem physicam perlinet. Ille siquide. est. per quem physice distinguimur ab aniaean: bus caeleris.

Quocirca mysterium incarnationis Arvius el. Ap. i

fiurideslrueçe judicnli sunl a Patribus nostris, quodnicnclm in Christo non agnoscerent, ejusdem r. jlurac cum nostra. Vide Epiphanium hacresi G9. el 77. el Augustinum hacresi 49. el 55'.

Pugnat praeterea error Illyrici cum articulo dc resurrectione. Nam non resurget eadem substantia hominis, quae nunc csl, cl quae per mortem desinit esse. Haec enim lota ex Illyrici sententia peculuat csl, el pcccalum sine dubio non resurget. Igilur alia substantia producetnr, ac périme non rril vera resurrectio, sed nova productio. Resurredio enim non est. nisi ejus, quod cecidit.

Respondet Illyricus: Resurrecturum idem omnino individuum, sed forma substantiali mutata. Al quo pacto idem erit individuum , si non habebit eandem formam substantialem?

Pugnat denique cum articulo dc vita aeterna. Xam si non resurget idem qui cecidit, non etiam coronabitur idem, qui in agone certavit.

Tertio: Adversus Illyrici somnium produci possunt clarissima testimonia Patrum. S. Rasilius in oratione, quod Deus non sil auctor malorum: Aon *imageris*, inquit, *propriam aliquam esse sub-Mia in mali. A' aη malitia non esi aliquid sub-lōis*.

S. Gregorius nnzianzcus in oratione in s. Lavacrum, prope extrema: *Crede*, inquit, *nullam esse noli essentiam, nec per se subsistere, nec a Deo ffMtom*.

S. Epipbanus hacresi 37. *Malum*, inquit, *aliquando non erat, neque radix ulla fuit malitiae, nequemalum esi quiddam per se subsistens*.

S. Ambrosius lib. 1. Hexamcron. cap. 8. *Clique*, inquit, non *substantialis, sed accidens esi malitia*. El paulo post afilnnal haeresim esse pestiferam Valentini, Marcionis el Manichaei , quod malitia sil substantia.

S. Hieronymus in episl. ad Clcsiphonlem: *Numquam*, inquit, *a me audies malam esse naturam*.

S. Augustinus lib. 7. Confessionum , cap. 12. lalum, inquit, *illud, quod quaerebam, unde esui, non est substantia, quia si substantia esset, bonum esset. El in explicatione psal. (18. Quaesivi, inquit. quid esset iniquitas, cl non inveni subflantiam. sed a summa substantia, te Deo, detortam in in/imam voluntatis perversionem*. El lib. I. adversus Julianum cap. 3. A' oη, inquit, *rcsislimus 'lunic/mcis, nisi obtineamur, non esse mala oria nisi ex bonis, nec ea mala substantiam esse, ted substantiarum vitia creatarum*.

Denique Patres omnes Manichaeum, ul baerelicum exccranlur. quod diceret maliirw esse substantiam, quam non fecisscl Deus, cl quae in homine fons esscl, cl origo omnium peccatorum. Quod idem Illyricus dicil dc peccato originis, quod videlicet substantia quaedam sil. quam Deus non fecerit, el quae caussa sil peccatorum omnium, quae, ab hominibus perpelranlur.

Respondet ipse: Senlcnliam suam longissime a Manichaei errore distare. Manichaeum enim duas naturas aeternas introducere. unam bonam, alleram roalam: severo unam tantum naturam aeternam agnosecre. eamque bonam, malam eniin postea accessisse. Addit etiam adversarios suos Luiheranos

videri potius Manichaeos, quippe qui duas in homine naturas constituent, unam bonam, hoc csl . substantiam, alleram malam, idesl, pcccalum, quod esse volunt veram, ac positivam qualitatem: se autem unam tantum naturam in homine ponere , vel bonam, vel malam; bonam videlicet ante lapsum Adae, malam post lapsum ejusdern.

Al revera ulrique videntur Manichaei el Illyricus el adversarii ejus Lutheran!, sed ipse magis. Illi quidem dum realcm el positivam qualitatem pcccalum originis esse definiunt, coguntur omnino dicere, vel Deum non esse caussam illius qualitatis malae, ac per hoc non esse caussam omnium rerum, quae rc vera existunt, qui esi unus cx erroribus Manichaeorum, vel certe caussam esse peccati, qui csl error gravior, quam fuerit Manichaeorum.

Illyricus aulem eliamsi sc purgat ab uno Manichaeorum errorc. quia non doccl, mali naturam esse absque principio cl sempiternam: tamen nunquam sc purgahil ab aliis Iribus erroribus Manichaei, quod videlicet aliqua substantia sil mala . cl non a Deo, sed a diabolo procreata; quod peccatorum nostrorum non sil caussa liberum arbitrium. sed substantia illa mala, quod denique duae sini in homine substantiae, una bona, altera mala. Nam etiamsi in libro dc substantia imaginis Dei cl diaboli, dical lotum hominem esse malum: tamen in refutatione contrarium sentientium dicit , non lotum hominem, nec lotam animam, sed solum id, quod csl in anima summum , idesl, cor, esse corruptum cl malum. Sunt igilur in eodem homine, ex Illyrici sententia, substantia corporis el animae, quoad partem infcriorcui. bona; cl substantia cordis . sive partis superioris, mala. Quod si Lutherani caclcri (Illyrico teste) censendi sunl Manichaei, quia ponunt in homine substantiam bonam, cl qualitatem malam: quanto magis Illyricus ipse Manichacus habendus erit, qui ponit in homine unam substantiam bonain, cl aliam substantiam malam?

Sed veniamus ad rationes. Prima ratio, si peccatum corrumpit vere cl proprie substant ani animae; igilur anima rationalis corruptibilis est, ct re ipsa corrumpitur, ac desinit esso, quod est apertissime contra lidcm catholicam, cl rationem.

Secunda ratio: Si per peccatum Adami prior substantia hominis periit, cl alia in locum ejus successit: igilur inepte Deus Adamum increpat, dicens: *Adam ubi es?* El: *Quis libi indicavit, quod nudus esses?* Et: *Nonne quia comedisti de ligno?* Et: *Quia audisti vocem uxoris luae etc.* Nam Adam ille, qui comederat dc ligno el audierat vocem uxoris, qui perierat. Ille autem, cum quo post lapsum loquebatur Deus. erat alius, genere differens a priore.

Tcrlia ratio: Si peccalum originis csl ipso substantia hominis, ul Illyricus dicit, igilur pcccalum originis mulla bona facit, inlciligit, disputat, indicat, scribit contra scipsum, credit, sperat, diligit , horlatur alios ad credendum, cl, quod esi mirabilius, innocenter vivit. Num Illyricus, qui se lotum pcccalum esse non dubitabat, tamen scribit de se in extremo libro dc essentia imaginis Dei el dia-

boli, sc multos annos honeste, innocnterque vixisse: *Vixi*, inquit, *multos annos Witlembergae*, *cujus temporis honeste, innocnterque actae vitae, mullos fide dignos testes producere possum*. At quis credat id, quod non est nisi malum, cl fons omnium malorum, iam nulla bona facere posse, ut etiam innocentiae titulum mercatur?

Quarta ratio: Si peccalum originis est substantia hominis, vel est lota ejus substantia, vel pars; Si tota, f. ilsum igitur est quod Illyricus dicit in Refutatione, peccalum non esse nisi summum animae rationalis gradum. Non enim solus ille gradus esi lotus homo. Si pars, igitur falsum est quod idem Illyricus m lib. dc essentia imaginis Dei, el diabolus toties repetit, totam essentiam hominis lolumque hominem esse corruptum cl transformatum in aliam substantiam, quemadmodum cum dolium vini lotum vertitur in acetum: et omnes illi clamores, quibus ipse utitur adversus eos, qui extenuant peccatum originis, non solum inanes sunt, sed etiam in ipsum relorqueri possunt. Nam sicut ipse dicebat, Christum heri dimidium redemptorem ab illis, qui non condiebantur, lotum hominem esse corruptum; ila nos dicere possumus, Christum ab Illyrico fleri non dimidium, scd longe minus quam dimidium redemptorem. Nam si unus lanium animae rationalis gradus corruptus fuit, certe unum tantum animae rationalis gradum Christus reparavit. Venit enim quaerere cl salvum facere quod pccricral. Luc. 19.

CAPUT III.

Solvuntur argumenta Illyrici.

Nihil csl iam absurdum, quin aliqua, si non vera, certe verisimili ratione suaderi possit. Sed Illyricus non contentus probabilibus argumentis, demonstrationes cx divinis literis insolubiles (ul ipse quidem afllrml) cl plurimas attulit. Quod tamen, an ila sc habeat, Deo juvante, mox apparebit. Proponam enim, cl solvam ea, quae ex libris ejus collecta, majorem praesc ferunt difficultem.

Prima objectio, Scripturae in peccato originis describendo. utuntur verbis substantiam significantibus: igitur peccalum originis csl substantia. Genes. 8. *Figmentum cordis humani malum est ab adolescentia sua*. Ubi massa ipsa cordis, hoc esi. substantia, dicilur esse mala. Et Genes. 6. dicilur: *Figmentum cordis tantum esse malum*, idesi. nihil habere boni. Ad Roman. G. *Vetus homo noster crucifixus est, ul destruatut corpus peccati*. Quo loco peccalum dicilur vetus homo. et aperte corpus habere significatur. Ibidem: *Non regnet pexatum in vestro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiis ejus*. At quod regnat el concupiscit, non est accidens mortuum, sed viva substantia.

Detonsio. Scriptura, si quando verbis subslantia. i. "i significantibus utitur m descriptione peccati,

non loquitur proprie, sed figurate, qui modus loquendi in Scripturis frequenlissiuHis csl. Psalm. 68. *Operuit confusio faciem meam*. Certe confusio non est substantia, et tamen ila describitur, ac si esset indumentum aliquod. Scd figura perspicua est. Quoniam enim qui confunduntur, sulfunduntur rubore, ideo facies eorum operi videntur, Lucae 4. *Imperavit Dominus febri, cl febris febricitantem dimisit*, Quis imperat accidntibus? et quomodo est accidens quod hominem dimittit et recedit? certe imperata facere, sive ad imperantis vocem dimittere aliquem non solum substantiae, sed etiam viventis, el inlclligenlis osse solet, cttamen nemo dubitat, quin febris substantia non sil.

Scd respondeamus ad singula loca, l'igmenlum cordis, quod in Genesi malum esse dioKflr. none ipsa cordis substantia, sed cogitatio, quae a corde lingitur, quae non csl substantia, scd accidens. Quamvis enim cap. 8. Genes, dicatur figmentum cordis malum: tamen cap. G. ubi res eadem pluribus verbis narratur. dicilur ΓΙΟΥΠΕ 'ΙΤ' hoc est figmentum cogitationum. Sic Cnim legimus Genes. G. vers. 5. ad verbum: *El omne figmentum conlalionum cordis ejus lanium malum omni die*. Quod autem cogitationes omnes dicuntur esse malae. sine dubio hyperbole est Scripturis familiaris. Nam in eodem cap. G. Genesis legimus: *Omnûraro corruperat viam suam: el* tamen in eodem loco dicitur: Noë vir justus, alque perfectus fuit in generationibus suis.

Porro quod in cpisl. ad Rom. cap. fi. leglmus de homine vetero, ineptissime solvitur ab Ilcshusio: dicit enim veterem hominem latius patere, quom peccatum, quod vetus homo complectatur subjectum cl formam, idesi, naturam humanam ct ejds vilium: peccalum autem solam formam, idesi, liliolum. Quod si ila esset, cum beatus Paulus ad Coloss. 3. cl ad Ephes. 4. jubet nos exuero veterem hominem, inlclligendum esset, oporlerc nos naturam humanam deponere, hoc csl, ul ipsi nos interliceremus.

Vera igitur responsio csl, quae ex interpretibus ejus loci, lum Graecis, lum Latinis colligitur, per hominem veterem significari vitam veterem, quae agitur in peccatis, el conlra per hominem novum, vitam novam, quae agitur per virtutem. Proprie siquidem vetus homo est Adam, novus homo csl Cluissus; scd nos dicimur exuere veterem hominem, cum non cernitur amplius in nostris actionibus similitudo peccantis Adami; ct contra induere novum hominem. cum ita vivimus Christi virtutes imitantes, ul Christus in conversatione nostra manifeste appareat. Nam quod ad Ephes. 4. clad Coloss. 3. Apostolus vult exui veterem hominem, tl indui novum; apertius 1. ad Corinth. 15. dicit: *Sicui portavimus imaginem terreni, ila porlcmm imaginem coelestis*. El apertissime ad Rom. 13. *Induimini Dominum nostrum Jesum Christum*. Haec autem omnia ad actiones, non ad substantur, perlinere, perspicuum csl ex cap. 3. episl. ad Coloss, ubi explicans Apostolus. quae sint merobr hominis veleris, ait: *Mortificate membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, etc.*

d ibidem explicans quid sil deponere hominem velereni: *Deponite*, inquit, *iram, indignationem, mliiam, blasphemiam etc.* El ibidem explicans. J dl induere novum hominem: *Induite*, inquit, *misericaordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam etc.*

Porro per corpus peccati intelligilur. per tropum undum, lota multitudo, ct quasi congeries pcc<jl rum, quam male vivendo contraximus, ul senalia Aposlolad Rom. fi. haec sit: *Vetus hornodtr simul crucifixus csl, ul destruatut corpus*. :cati, hoc csl, per vim crucis Christi vita noslra cilacl vitiosa penil. ul deinceps nullum peccalum minamus, sed in novitate vilac ambulemus, in ocoiopere bono fructificantes etc.

Similis tropus est Luc. 11. in illis vcrbis: Si oculi wluus fuerit nequam, lotum corpus tuum lenet hwtim erit, hoc est, si intentio fuerit mala, oisailiones erunt cliam malae. Posset etiam per cpus peccati inlclligi robur el potentia concupiscentiis; Aain delccalut Apostolus phrasibus heicis; Hebraei autem eadem voce Dÿÿ el cori>, ei robur appellare solent: itaque per corpus pccali recte intelligelur robtir peccati, idest, concupiscentiac, quae ab Apostolo saepe vocatur pcculittD per mclonymiam, quia est effectus ct caussa wi peccali. ul s. Augustinus nullis in locis docet, praesertim lib. 1. conlra duas epistolas Pclag. t. IL El consentanea sunt huic sententiae quae luuntur: *Ul non ultra serviamus peccato*. El: *n regnet peccatum in vestro mortali corpore lobediendum concupiscentiis ejus*. Quibus in is omnium consensu, nomine peccati concupiscentia accipienda esi. quae quidem metaphorice regnaro cl imperare dicilur, cum ardentius incitacōnsensum voluntatis extorquet. Alioqui enim eqacres praedita ratione, ut proprie imperare "il, neque substantia est. Nihil enim esi aliud cupiscentia, nisi vis appetendi immoderata. De re plura alio loco dicemus.

Secunda objectio. Peccalum originis csl fons el rdix omnium peccatorum. Nam Apostolus ad Roman. i. dicit, peccatum operatum esse in sc orem concupiscentiam. Et sine dubio de peccato riginaliloquitur; continuat enim disputationem loaiam dc peccato originali in 'i. cap. ac fons tradix omnium peccatorum csl ipsum cor. sive rationalis anima, cum Dominus dicat Malth. l's. *be corde exeunt cogitationes malae, adultena, furta etc.* Cor autem sine controversia suhslantia esi; igitur peccalum originis substantia csl.

Sed quia hoc argumentum tanti facium csl ab Illyrico, ul cliam inilio libri ante praefationem illud "ilicril, placet ejus verba adseribere: *Thesaurus, r. caussa primaria omnis mali actualis. nempe P himum, velus animalisque homo, aul caro rptluc concupiscens, el militans contra spiriivi. Deum cl legem ejus, esi ipsamel essentia ho-* l's, teste Scriptura el theologis: *Originale peccatum, lu est caussa primaria, seu thesaurus. origo, radii el fons omnium actualium peccatorum, dibus iisdem: igitur originale peccatum csl essentia ipsa*.

Responsio. Nulla sunt vilia hujus argumenti. Pri-

mum enim, si ad formam syllogisticam vere redigatur, erit m secunda figura ex puris afllnnanlibus; Nam in illa prima propositione, Thesaurus omnis mali actualis csl ipsa essentia hominis, atlnbulum csl thesaurus, cl subjectum csl, essentia hominis, cl ideo si recio ordine ponantur paries propositionis, dicendum cril, essentia hominis, sive cor pessimum, csl thesaurus omnis mali actualis; ac deinde subjungenda est altera propositio, Peccalum originale est thesaurus omnis mali actualis: ex quibus non magis sequitur. Ergo peccatum originale csl ipsa hominis essentia; quam si quis diceret, diabolus est mendax, Illyricus est mendax, ergo Illyricus est diabolus.

Deinde quidquid sil dc forma argumenti, assumptio illa est falsa, Peccalum originale csl thesaurus, cl fons, el radix, omnium actualium peccatorum. Nam primum Adam cl Eva, el omnes angeli mali in actuale peccalum inciderunt, cum tamen originali peccato caruerint. El nos quoque, peccatum originale non traheremus a parentibus, tamen cl a diabolo lentari cl pcccarc sine dubitatione possemus. Sicut etiam post peccalum originis in Baptismo dimissum, non raro peccamus.

Illud autem Apostoli ad Roman. 7. *Peccalum operatum est in me omnem concupiscentiam*: non csl accipiendum dc peccato originali sed dc fomite, qui peccalum dicilur per mclonymiam, quia csl effectus cl caussa peccati. Quemadmodum in eodem capite, cum Apostolus dicit: *Quid ergo. lex peccatum est? absit etc.* non quaerit, situe lex proprie peccalum, quod in quaestionem venire non poterat; scd, sitne lex peccalum, idest, caussa peccati. Ac respondet, non esse caussam, scd occasionem, quia liccl ipsa sancta el bona, tamen cx ca fomes occasionem accipit magis concupiscendi, quia nitimur in velitum. Neque his repugnat. quod Apostolus continuare videatur disputationem inchoatam cap. 5. Nam disputationem ita continuat, ul cum c. 5. disseruerit de peccato originis, postea cap. fi. el 7. disserat dc concupiscentia, quae csl effleclus et poena peccati originis.

Adde tertio: Quod ipsa etiam concupiscentia non csl fons cl radix omnium omnino peccatorum actualium. si per concupiscentiam intclligamus concupiscentiam carnis, de qua in eo capite loquitur Apostolus, ubi cam vocat cliam legem membrorum. Nam s. Joannes in episl. 1. cap. 2. 1res fontes peccatorum ostendit, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum cl superbiam vitae.

Quod autem Apostolus dicit, Peccatum, idest, fomes, per mandatum, operatum est in me omnem concupiscentiam: Duobus modis inlclligi potest. Primum, ul significare voluerit, omne genus concupiscentiae actualis conlra mandatum prodire posse ex fomite, idesi, ex potentia concupiscibili; quamvis etiam aliunde prodire possint, quomodo idem Apostolus 1. Timolh. 6. dicit, radicem omnium malorum esse cupiditatem, idest, avaritiam. Nam gracce est φιλοφγυρία. Deinde, ul per omnem concupiscentiam intelligamus summam et ardentissimam concupiscentiam, el haec videtur esse maxima litoral is explicatio. Nam Apostolus dicit, Peccalum per mandatum operatum esse omnem

concupiscentiam: ex mandato aulcm non tam habuit fomes, ut esset Tons variorum pcccalorum, quain, ul vclcmcnliorem concupiscenliam excitaret.

Denique Quarto addi polesl: Eliamsi concederemus, peccatum originale esse fontem simpliciter omnium actualium peccatorum, lamen non inde recte colligi peccalum originale esso hominis essentiam vel lotam, vel pariem. ul cor aul animam. Nam non eodem modo conveniret peccalo cl cordi, vel animae esse fontem et thesaurum actualium pcccalorum. Cor enim sive anima, csl vere fons peccatorum, per modum principii activi et interni. Ac proprie Dominus dixit, *De corde e-ceunt cogitationes malae, adulteria, furia, blasphemiae etc.* Peccalum autem originis, si accipiat pro carentia iustitiae originalis.quae est catholicorum sententia, non est fons peccatorum. nisi per modum removentis obstaculum. Si accipiat pro fomile, ul picriiie Lulheranorum sentire videntur, csl fons pcccalorum per modum caussae extrinscce proponentis objectum voluntati. Quomodo cliam diabolus dici polesl fons peccatorum.Nam ct diabolus lcnialior in evangelio nominatur.Malh. 4. dc concupiscentia scribit s. Iacobus in episl. sua cap. 1. *Unusquisque lentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.* Sic igilur quatuor modis solvitur primarium Illyrici argumentum.

Tertia objectio: Peccalum csl id omne, quod puenal cum lege.Nam in episl. I.b.Joannis cap. .{.definitur peccalum his verbis: ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ὀνομα; Al ipsum cor, ipsa anima,ipse loins homo pugnai cum lege. Ubi enim legimus: *Caro concupiscit adversus spiritum*, ad Galal. 5. nomine carnis intelligilur lotus homo:siquidcm inter opera carnis non solum nmneranlur adulteria el fornicationes, ■etl etiam hacrcses. invidiae, sectae, etc. El Joan. .3. lolus homo dicilur caro, cum Dominus ail:Qwod *natum est ex carne, caro est.* Denique adulteria, homicidia et similia.quae ad Galal. o.dicuntur opera carnis. Maith. 15. ex corde prodire dicuntur. Cum igitur id omne quod pugnat cum lege, pcccafum sit. cl lotus homo pugnei cum lege, sequilur, ut lolus homo peccalum sil;horno aulcm substantia est. igilur peccalum substantia esi.

Responsio. Haec objectio a Kemnitio solvi nullo modo polesl, cum ipse concedat, id omne vere ac proprie esse peccalum. quod legi repugnat, sive sit actio, sive potentia, sive substantia. Nos autem l. cili negotio propositum argumentum diluemus. Neque enim peccatum csl res contraria legi, sed ipsa contrarietas. sive repugnantia ad legem; id enim significat ἀνομία declinationem. seu deviationem a lege. Declinatio aulcm. deviatio, conirariclas et repugnantia, non substantiam significant, sed accidens, ct id non positivum, sed privativum, hoc est, carnliam rectitudinis, sive privationem conf rmiInlis ad regulam. Et quoniam haec privatio in actione proprie inhaerckaclio enim csl quae imperatur, vel prohibetur a lege. Ideo actio proprie dicitur esse secundum legem, vel contra legem.Ex <iuo sequitur, ut sicut privatio conformilalis ad lcrum e-l peccalum formaliter, ila actio non confortiJ- kgi id peccalum materialiter,substantia vero,

quae est actionis principium, non peccalum materialiter, aul formaliter, sed peccans, vel peccatrix nominari debeat, flaque s. Augustinus in lib. 22. contra Faustum cap. 27. definiens peccalum. non ait, Peccalum est cor, vel anima, vel lolus homo, sed dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.

Quarta objectio: Imago Dei in homine non erat aliquod accidens, sed substantia. Sicut enim dicitur Gen. 1. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam*, ila dicilur Gen. 5. *Adam genuit lilium* od *imaginem suam*. Cerium csl autem filium esse ad imaginem patris, non propicr sola accidentia, sed propter naturae similitudinem. Sed si imago Dei substantia eral, profecto cliam imago diaboli substantia cssc dehel. Amisit aulcm homo per peccalum imaginem Dei. cl induit imaginem diaboli,jii-xla illud Joan. 8. Vos *ex patre diabolo estis.* Elad Coloss. 3. *Induite novum hominem, qui renovatur secundum imaginem ejus, qui creatil eum.*

Ilespondco:Imagincm Dei esse ipsam animae rationalis naluram, libenter admittimus, neque opus oral, ul ad hoc probandum,.quod nemo negal,lam mullum Illyricus desudaret. Caelorum, hanc imaginem per peccalum esse amissam. vel in aliam substantialiter transformatam, omnino negamus. Iste enim csl error Originis, a sanctis Patribus refutatus, ul intelligi potest ex Epiphania baeresi 64.

Illud autem Joan. 8. Vos *ex patre diabolo edis*, non significat, homines peccatores gerere imaginem diaboli naturalem, sive substantialem. Nec enim diabolus gignit, aul procreat homines peccatores, nisi per metaphoram dicatur gignere quos decipit, quemadmodum Apostolus 1. ad Corinth. 1. dicil. sc genuisse, quos docuit. Itaque peccatores filii diaboli sunt per imitationem.non per naluram et imaginem qnandam ejus gerere dici possunt, quin similes ei sunt, non substantia, sed vilio;non nalura. sed moribus.

Vide s. Augustinum lib. advers. Adimant. cap. 5.ubi ostendit Tribus modis aliquos dici filios aliorum; Primo, per naluram, quomodo Abel filiusfuil Adami: Secundo, per doctrinam. quomodo Corinthios filios suos vocal Apostolus 1. ad Corinth. 4. Tertio, per imitationem, quomodo nos omnes filii dicimur Abrahac, cum fidem ejus imitamur,ad Roman. 4. ct Gal. 4. cl peccatores dicuntur lilii diaboli, quia imitantur cum, qui sunt ex parte ipsius Sap. 2.

Ad illud autem ad Coloss. 3. *Qui renovatur secundum imaginem*, Respondeo: nominem renovari per gratiam in ea parte sui. secundum quam csl imago Dei. juxta illud ad Ephesios 4. *Renovamini spiritu mentis vestrae.*Haec nutem renovatio mentis humanae,quae est imago Dei,significat imaginem illam obscuratam fuisse, non deletam. Quod ut facilius intelligalur. sciendum est.imaginem Dei Tribus modis considerari posse, secundum, *naturam*, secundum *habitum*, cl secundum *actum*, ei quibus modis secundus cl tertius nihil simi aliud, nisi perfectiones imaginis primo modo consideratae. Nam quemadmodum imago depicta, si solum

•Illinoisadumbratu, vera erit imago, sed rudis; si i.Janlur colores, reddetur perfectior; si expriman-U venae, musculi cl minutissimae quaeque par- l??, perfectissima judicabitur. Sic cliam ipsa sub-s'jnlia animae rationalis imago Dei csl, sed addito tabilu gratiae el sapientiae perficitur et ornatur: (umvero aclu Deum cognoscit cl diligit, perfecclis-sma cl ornatissima csl.

Ac peccalumquidem substantiam imaginis de medio tollere non potuit, sustulit tamen perfectionem ilbm,eleximiam similitudinem, quae in habitu etictu cognitionis el amoris posita erat: Itaque isigonon periiit, sed obscurata ac deformata est, quasi coloribus cxlinclis: el ideo reformari dicilur cum gratia el sapientia reparantur in nobis, quodo imago depicta renovari dici posset. si colore? ferme e.xtincli eidem imagini iterum adderentur.

ijuinla objectio: Juslilia originalis in primis parentibus non fuil accidens, sed substantia,igilur el injustitia originalis, quae iustitiae illi successit, non accidens sed substantia est.Antecedens hujus argumenti probatur ex argumento superiore. Didam enim est, imaginem Dei in homine esse ipsam naturam animae rationalis: idem autem esse imiginertl Dei el justitiam originalem, colligitur ei apostolo Paulo, qui quod dixerat ad Coloss. 3. *hiduile novum hominem, qui reformatur secundum imaginem ejus, qui creavit illum*; explicare ridetur ad Ephes. 4. cum ait: *Induite novum hominem. qui secundum Deum creatus csl injustitia cl sanctitate veritatis.* Ubi pro eodem videtur accipere imaginem el jusliliam, sive sanctitatem.

Responsio: Jusliliam originalem de essentia Donnais,vel angeli fuisse qui dicil,is plane creaturam cum creatore confundit.Sulus enim creator id proprium habet, ut sil per essentiam justus. Neque idem sunt imago Dei, el justitia originalis, sed juslilia originalis ornamentum quoddam et perfedio imaginis Dei, el quia conditus fuil primus homo ad imaginem Dei, non quocumque modo, sed :d imaginem, juslilia cl sapientia, aliisque ornamolis insignem; ideo b. Paulus dicil. hominem reformari secundum imaginem Dei, quando induit novum hominem, creatum in juslilia et sanctitate veritatis, quia videlicet imago Dei per amissionem iastitiae deformata, iterum ad pristinum nitorem per justificationem redii.

Ilis addi polesl, quod eliamsi verum esset, jusliliam originalem fuisse substantiam: non Limen sequeretur, peccalum originis cssc substantiam. Si quidem peccalum originis non csl aliqua forma iustitiae originali contrario, sed csl privatio iustitiae originalis, ul suo loco demonstraturi sumus.

Sexta objectio: Accidens csl quod polesl adesse cl abesse praeter subjecti corruptionem:Atqui peccatum originis substantiam animae rationalis omninocorruptit. Scriptum csl enim Genes. 1.*Quarumque die comederis, morte moricris.*VA ad Colosseos. 2. *El vos cum essetis mortui in delictis, convivificavit, cum illo.* Igilur peccalum originis non accidens, sed substantia est.

Responsio: Tilmannus Ileshusius ad hoc argu-

mentum respondere non potuit, nisi cum injuria Porphirii, quem de quinque vocibus disserentem scholae pene omnes sequuntur. Ilaque repudiata definitione accidentis, quam Porpbirius tradiderat, approbal definitionem, quam his verbis tradit Philippus Melanchlhon: *Accidens est, quod non per se subsistit. nec est pars substantiae, sed est in alio mutabiliter.* Quae definitio (ul omittam alia vilia) videtur contra ipsum llesliu.sium,el auclorem ejus Philippum pugnare. Nam si peccalum originis ila haeret in anima ex sententia Lutheranorum ornnium, ul neque per Baptismum, neque ulla alia ratione evelli possit donec in hac vita sumus, certe sequilur, ul non sil in alio mutabiliter, ac per hoc non sil accidens, sed substantia.

Sed quidquid de hoc sil, argumentum Illyrici sine magno labore solvi potest.Primum enim destructio, sive mors, quam adferl animae peccalum, non est substantialis et propria, sed accidenlaria ei melaphorica. Non enim per peccalum perit essentia animae, quippe quae immortalis est, sed gratis, sive juslilia. Dicilur enim gratia Dei per metaphoram vitae animae, propter simililudincm, quam habet cum ipsa anima, quae csl vita corporis. El idcirco idem peccalum nunc dicilur mors animae, ul loco citato ad Colosseus. 2. nunc infirmitas: ul ad Rom. 5. nunc somnus, ul ad Eplms. 5.

Deinde eliamsi peccalum proprie cl substantialiter vitam animae tolleret,quemadmodum mors corporalis proprie cl substantialiter tollit vitam hominis, non Limen proplerea peccalum non esset accidens, sed substantia, aut reprehendenda esset Porphirii definitio. Nam corporalis mors omnium consensu est accidens, hon substantia, el tamen sic destruit subjectum suum, ut non destruat definitionem Porphirii.

Quod enim Porphirius dicil dc subjecti destructione, non intelligilur efficienter, sed formaliter. Neque enim significare voluit non esse accidentia qualitates illas, aut actiones, quae subjectum cflicicntcr corrumpunt.ul febres pestilentes,uslionem, sectionem, el alia id genus; sed res illas non esse accidentia, quarum praesentia. vel absentia facit ul subjectum essentiam non retineat suam.

Si corvo addis cogitatione candorem, adhuc corvus essentiam relinet,si addas animam rationalem, jam non erit amplius corvus; igilur candor corvo esset accidens, anima rationalis substantia. Contra vero si lollas a corvo nigredinem, adhuc erit corvus, si lollas animam sentientem, non erit corvus: igilur nigredo corvo est accidens, anima sentiens est substantia. Qualitates autem, quae efficienter subjectum corrumpunt, lanium abesi, ul eidem formaliter repugnent, ul nisi in ipso esse non possint: cl idcirco illo desiruclio, ipsas quoque continuo interire neccsse sil.

Quare juxta Porphirii definitionem peccalum non est substantia, sed accidens, quia ipsa et manento per renium el maculam, cl sublato per justificationem, adhuc subjectum, idesi, anima suam essentiam relinet; el si (quod naturaliter fieri nequit) animae substantia interiret, ipsum quoque peccatum, quod in anima sedem habebat, sine dubio interiret.

Septim i objecliu Juslificatio csl créatio novicor-
«lis, juxta illud psal. 5-7. *Cor mundum crea in me Deus*. El Ezechiel. 36. *Auferam a vobis cor lapideum, el dabo vobis cor carneum*. Item est regeneratio totius hominis, ut palet ex Joan. 3. ad Til. 3. I. Petri 1. cl 2. Jacobi 1. cl aliis locis. At cor carneum cl cor lapideum substantiae sunl, et regeneratio ct creatio ad substantiam, non ad accidentia pertinent.

Responsio: Ista omnia metaphorice sunt. non propria; quod nemo, nisi omnino hebes negare potest. Certe enim peccalum, aut cor peccato obduratum non est proprie lapideum, sed ila dicitur propter similitudinem, quae csl inler peccatoris obstinationem el duritiem lapidis. Pari ratione mens iusta non csl proprie cor carneum. sed ila nominatur propter similitudinem, quam habet mens per justitiam ad imperium Dei facilis cum carne molli ac tenera. Denique tametsi gralia justificationis cl peccatum accidentia sint, recte lamen per metaphoram homines regenerari, cl rursus eliam creari dicuntur, cum a peccato justificantur propter similitudinem, quae cernitur inter peccalum ct mortem, atque inter justitiam cl vitam.

Octava objectio: Christus ab Apostolo dicitur peccator (.ilurn 2. ad Corinth. 5. sed Christus csl subslantia, igitur cl peccalum csl subslantia. Si dicas, Christus per tropum dicitur peccalum, quia fuit hostia pro peccato. Recte id quidem; sed non diccretur Christus peccatum, quia fuit hostia pro peccato, nisi homo ipse, pro quo Christus mortuus csl. vere ac proprie peccalum csscl. Christus enim peccatum appellatus csl, quia passus csl id, quod peccato ipsi debebatur; nimirum fuit hostia piacularis, vice hominum, qui jure interfici mercebantur.

Responsio: Christus peccatum, idesl, victima pro peccato dictus est. non quia vice peccali fucril immolatus; quis enim tam absurdo loqueretur; Sed qti^ morte sua Deum placavit, qui propter peccatum hominum generi infensus erat. Itaque illud (pro *peccato*) cum dicitur Christus hostia pro peccato, nou significat loco peccali, sed, pro expiatione peccati, quod Joannes explicoil, cum ait: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. Joan. 1.

Nona objectio. Homines peccatores dicuntur. propter originale peccalum, natura filii irae, ad Ephesios 2. cl naturalis dicitur malitia eorum, Sap. 12. * i contra, homines iusti dicuntur naturaliter, quae k gis sunl. Licere, ad Roman. 2. igitur tam justitia, qu mi peccalum ad naturam ipsam cl essentiam hominis perlinent.

Respondeo: Dicuntur homines natura filii irae, non quod ipsum peccalum sil natura, sed quoniam i ualivitalc, cl per naturalem propagationem peccatum originale traducitur; cl naturalis dicitur malitia. quae longa serie a patribus accepta, diilieu- r exui polcsl. Aon enim de omnibus loquitur Sapiens i quod lamen faceret. si peccalum originis ad nliam hominis p'-rlincret) sed de Chananaeis, i; in p. trente suo Chain maledicti fuerunt: *Erat l tum. inquit, semen maledictum ab initio*.

Quod lutem dicitur ad Horn. 2. *Gentes, quae lo- i- m non habent, naturaliter, quae legis sunl fa- • nil*; non significat justitiam esse hominibus ju-

stis ila naturalem, ul si lota essentia, vel pars essentiae humanae, sed esse conformem cl consentaneam naturae. Viliu enim esi contra naturam, virtus secundum naturam, quia vitio natura corrumpitur. virtute perficitur. Itaque gentes per Christum justificatae, naturaliter dicuntur facere opera justitiae, quia sunl opera illa consentanea naturae per gratiam reformatae. Atque haec quidem csl explicatio s. Augustini in libro de ilcra el spiritu, cap. 2G.

Sed eliam alia explicatio, quam Chrysoslomus cl plurimi alii auctores sequuntur, quaeque mihi magis probatur, ul loquatur Apostolus de gentibus ignorantibus Christum, quae solo naturali lumine illustratae aliquid boni interdum agunt. Et juxta hanc explicationem illud (*naturaliter*) opponitur legi scriptae in tabulis, cl idem est, quod ex lege naturae.

Itaque sensus csl, gentes quae legem (scriptam videlicet) non habent, naiuraliter, idesl, ex lege ct instinctu naturali, quae legis sunl faciunt; Nam si forte parentes honorant, non occidunt, non muebantur, non furantur, id faciunt, non quia ista legerunt in tabulis Moysis, sed quia naturalis ratio didat, quod libi fieri non vis, non esse alteri faciendum. De qua explicatione plura dicemus in lib. 5. de gralia el libero arbitrio cap. 2. Nunc illud addendum csl, hunc locum, quem Illyricus pro se adducit, adversus cum maxime pugnare. Nam si gentes nondum justificatae, naturaliter quae legis sunl, faciunt, quomodo verum csl quod Illyricus dicil, naturam hominis non justificati, adeo esse corruptam, ul sil ipsum peccalum? An potest ipsum peccalum naturaliter ea quae legis sunl facere?

Decima objectio sumitur ex testimoniis Illeologorum, cl quidem Illyricus multa testimonia adducit sanctorum Patrum, ul Ignatii, Irenaei el aliorum, qui nihil fere aliud docent, nisi imaginem Dei ad naturam hominis perlinere. Quod quia nos minime negamus. non est frustra in illis recitandis lempus conicrendum. Adducit etiam testimonia Lutheri, Melancthonis, cl similium, quae nos explicanda relinquimus Heshusio cl Merlino, aliisque sectariis, qui illa suspiciunt. Nos enim non pluris facimus Lutherum el Melancthonem, quam ipsum Illyricum. Adducit quoque per incredibilem impudentiam. Petrum Lombardum, s. Thomam, cardinalem Cajetanum, Dominicum a Solo, Ruardum Tappcrum cl Alherium Pighium.

Ex Petro Lombardo producit illa verba ex lib. 2. sententiarum disk 39. ilcra A. *Cum voluntas de naturalibus sil, quare ipsa non semper bonum est, etsi aliquando vitiis subjaceat? Ai hoc facile respondent, qui dicunt, omnia quae sunt, in quantum sunl, bona esse; quia el ipsam voluntatem, in quantum est, vel in quantum voluntas est, ut supra posuimus, bonum esse asserunt; sed in quantum inordinata esi, mala csl cl peccalum. Ubi polcsl ab eis rationabiliter quaeri, si voluntas, in quantum inordinata est, peccatum est, quare ergo intellectus, ratio el ingenium, ct hujusmodi, cum inordinata sunl, peccata non sunl? inordinata vero sunt, sicut to-*

UBER QUATIS

.. ilas.cum ad *rectum finem non lendunl,eorum-*
;7 ocus *praevaricationes exislunl*. Ilis Pelri
L:i.birdi verbis recilalis, triumphum canit Illyri-
cwm hunc modum://inc (inquil in lib. dc essen-
; imaginis Dei, cl diaboli pag. 254.),*liquido per-*
dii, lohmlalcin, *intellectum, rationem et in-*
.liiuni, quatenus *inordinata sunl, esse pcccala*.
Et quidem loquitur dc ipsismcl potentiis animae
Ntionalis, non dc *carum actibus, aut molibus* ,
ttlionibusque.Manifeste *ergosensilmecum quan-*
luiiris *aliorum subtilitatibus* , ct *vehementia*
.u raro ad illas sophisticas tenuitates abripia-
quod peccalum sil accidens,aut etiam quod-
dau*i nihil*. Haec Illyricus.

Sed ul inlclligas quam parum fidei sil haben-
Ci i haereticis, lege quae Pcirus Lombardos im-
edialcpost verba illa ab Illyrico allegata subjun-
ii. Sic enim ait: Ad *quod illi dicunt, voluntatis*
i, line *aliquando vim, scilicel, naturalem po-*
ltntltam *volendi, aliquando actum ipsius vis si-*
nificari. Vis aulem ipsa naturaliter animae in-
'■a nuinqua/n *peccalum est, sicut nec vis me-*
rtandi,vel inlclligendi·, *sed actus hujus vis,qui*
c i duntas dicitur, tunc peccalum est , quando
ii.jrdinalus est. El paulo infra: *Ecce qualiler sol-*
riiur *praemissa quaestio ab his, qui tradunt,*
· miti esse *bona, in quantum sunl. Qui vero di-*
nl,*voluntates malas pcccala esse, cl nullo mo-*
ū bona, brevius respondent dicentes, actum vo-
fontalis non esse de *naturalibus* , sed *vim ip-*
uni *clpotentiam volendi, quae semper bo-*
rnai, el *in omnibus est, etiam in parvu-*
■. *in quibus nondum est ejus actus*. Vides,
lttlor, quanta sil impudentia hominis haereli-
ti, qui in co ipso loco affirmai, Pcirum Lorn-
lardum dicere, ipsam vim el potentiam voluntatis
[t caium cssc. non cjus actum, in quo luco idem
;lor disertis verbis **dic**it, non ipsam vim cl po-
lentiam voūntolis, sed cjus aclum, cum inordina-
tos esl, esse pcccatum.

Quod ad reliquos auclores allinet, quos pro sc
;l Illyricus, uno verbo responderi polcsl. Addu-
cilenim duas comm sclentias. Unam, quod concu-
pisccttia sil pars materialis peccali originis; Al-
quod concupiscentia sil pars animae infér-
rer.Elbis duabus deducit ipse lerliam, quo vide-
l el peccalum originis saliem quoad unam par-
lera, sil ipsa animae subslanlia.

Sed in hac sententia theologorum explicanda,
r.ultis modis pcccal. Primum enim theologi par-
: materialem peccati originis non existimant cs-
: peccalum proprie, sed ideo dici peccalum, quia
*;lcffeclus peccali. Peccatum enim proprie in pri-
niione justitiae originalis constituunt. Deinde, ip-
i.raconcupiscentiam non vocanl animae pariem,
quasi sil pars essentiae , ul Illyricus somniat, sed
‘ h esl potcnlia quaedam animae, ac proinde qua-
non subslanlia. Vocanl enim theologi polen-
il *paries animae, sed potentiates,non subslanlia-
..TerliQ, non docent theologi concupiscentiam
potentiam animae absolute, sed vitiatam, sive
· ordinalam. ila ul non lain ipsa potentia,quam vi-
tium ejus sil proprie concupiscentia. linque s.Tho-
>, cani febri similem esse.cl languorem naturae

appellari dicil. Porro febrem el languorem, nemo
sanus substantiam esse diceret. Denique theologi
concupiscentiam, quam aliquo modo peccaluui ap-
pellari posse censent, in parte inferiore animae
constituant : Illyricus aulem superiorem Ianium,
vel polius supremam animae pariem , quam nunc
rationem, nunc liberum arbitrium,nunc ipsum cor
appellat, peccalum originis esse contendit: nihil
igilur commune habet Illyrici delirium cum theo-
logorum sententia. Mullae sunl aliae objectiones
Illyrici, sed usque adeo leves, ul me puducril eas
adferre.

CAPUT IV.

Proponitur cl refellitur secundus error qui esi
nudiorum Lulheranorum.

Exploso errore Illyrici sequilur ul ad sententiam
caelerorum haeticorum hujus temporis venia-
mus. El quidem prima fronte videntur lam Luthe-
ran!, quam Calvinislac nec inler se, nec ab Eccle-
sia dissidere, nam ex adversariis Philippus lum in
apologia Confessionis auguslanae.art.2. lum in lo-
cis communibus, lilulo de peccato originali: el Jo-
annes Calvinus in lib. 2. Institui, cap. 1. admit-
tunt definitionem communem peccali originalis,
quod sil videlicet privatio justitiae originalis: Mar-
inius quoque Bucerus in cpisl. ad Rom.lcstalur, se
non videre, in quo scholastici, quoad peccalum
originis, ab orthodoxa sententia varient. El cx no-
slris Joannes HulTmeislerus in iudicio de 2. ari.
Confess, augustan. el Alphonsus Virvesius in 1er-
tia Philippica, vix ullam agnoscunt dissensionem
in hoc articulo Inler nos ct seclarios. Tamen si
res lota diligenter expendatur.Duo quaedam in do-
ctrina adversariorum invenientur, quae longissi-
me distant a vera, sanaque doctrina catholicorum.

Aliorum csl, quod plurimi eorum peccalum ori-
ginis non dislingunl a pcccalo acluali. Aliorum
quod ea. quae catholici volunl esse vulnera natu-
rae, infirmitates, morbos ex pcccalo originali reli-
ctos, ul ignorantiam, difficultatem, concupiscenti-
am, ipsi vere el proprie peccalum originis esso
velint, clin omnibus per Christum juslificialis ita
manere.ul nalura sua damnare possil homines, si
Deus illud imputare velit. Sed priorem errorem
proponamus el breviter refellamus.

Igilur Prior error exlal apud Lulhermn in asser-
lionc articuli tertii, ubi dicil, impossibile esse, ul
fomes sit absque acluali peccato. El supra in as-
sertione secundi arliculi jam dixerat, fomitem, si-
ve concupiscentiam esse peccalum originale. Rur-
sus in assertione ejusdem terlii arliculi:Omt'no,In-
quil, *dicere quod originale peccatum, ut omnia*
pcccala, ita el incredulitas est. Idem etiam Lul-
herus in commentario 2. cap. Gen. dicil, pecca-
tum originale esse incredulitatem, desperationem,
el aha similia, quae sine dubio pcccala actualia
sunl. Idem in assertione ejusdem arliculi tertii,

«licii fomitem esse rem vivam. et quae movetur. Et tandem addit haec verba: *Ideo fomes vere est actuale peccalum.*

Jam vero Philippus Melnchthon in locis communibus, editis anno 1522. titulo. *Quid peccatum* sic ait: *Peccalum originale esl nativa propensio, ct quidem genialis impetus el energia, qua ad peccandum trahimur, propagata ad Adam in o-innem posterilalem.* El paulo post: *Scriptura non vocat hoc originale illud actuale peccatum.* *Esl enim et originale peccalum plane actualis quaedam prava cupiditas.* Idem Philippus, cum in Confessione augustana ari. 2. posuisset, peccalum originale esse, quod homines sint sine metu el fiducia Dei: el catholici in refutatione Confessionis, quae cxi. il apud Fabricium Leodium in Harmonia Confessionis augustanac, objecissent, quod esse sine luctu ct fiducia Dei, sint pcccala actualia: Ille non aliter respondit in apologia, nisi Confessionem gcrmanicam allegando, in qua non solum actus, sed eliam propensio el dona Dei ad efficiendum timorem el fiduciam hominibus in peccalo natis denegantur. Itaque non negavit, pcccala actualia perlinere ad originale peccatum, sed addit aliquid amplius.

Idem eliam in eadem apologia dicit a scholasticis extenuari peccalum originis, cl inter caetera sic loquitur: *Itaque, inquit, cum de peccalo originis loquuntur, graviora vilia humanae naturae non commemorant, scilicet, ignorationem Dei, conleplum Dei, vacare metu cl fiducia Dei, odisse judicium Dei, fugere. Deum judicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum praesentium* clc. Sic eliam in locis communibus, editis post annum 1540. non dicit quidem aperte peccalum originis esse actualem cupiditatem, ul antea dixerat, tamen explicans quid sit concupiscentia, sive ὁρᾷ ἰα (ul ipse loquitur) omnium potentiarum, in qua constituit rationem pcccali origir.is, dicil ad eam perlinere ignorationem Dei, dubitationes, esse sine timore, sine dilectione, amare se magis quam Deum, elc. At profecto negari non potest, quin contemptus Dei odium iudicii divini irasci Deo, fugere judicantem Deum, desperare gratiam, dubitare dc misericordia Dei, amare se plus quam Deum, sint vere pcccala actualia.

Martinos Kemnilius in examine, sess. 5. concilii tridcnlini, pag. 55G, docel illam sententiam Scripturae, Genes. 6. *Omne figmentum cogitationis cordis eorum tantum malum esl omni tempore.* Sic enim ipse citat intelligendam esse de peccalo originali, el pertinere etiam ad pueros cl infantes, et probat, quia Genes. 8. repetitur haec sententia, el additur. *Figmentum cordis humani esse malum a puerilia: el vox hebraea, quae significat pueritiam, dicilur eliam de infantia, et tamen in sequenti pagina explicans quid sit figmentum, quod liabraice dicilur* *Significat, inquit, rei intus animo aliquid concipere, formare el quasi effigtere. vel foris juxta conceptam ideam aliquid fingere, seu formare.* El infra: *Significat igilur, quando mens primum concipit, el formal cogitationes. ipsos primos motus, conatus seu impetus*

cordis, quando homo esl sine Spiritu sancto μη esse res malas. El pag. 558. dicit, cogitationem, quae deliberatione confirmata esl, appellari eliam Sjp in Scripturis, cl allegat Isai. cap. 26. Quarc Kemnilius salis aperte ad peccalum originis refert actualem cogitationem, tum primamel indeliberatam, tum eliam deliberatione, ul ipse loquitur, confirmatam.

Sed hic error lam esl crassus, ut vix refutatione indigeat. Primum enim sequitur ex co in infantibus. praeconcepit in ulero matris existens. aul recens natis, non esse originale peccatum, quod non solum Scripturis sanctis, sed eliam ipsorum tultorum doctrinae, el Confessioni repugnat. Infantes enim in ulcris matrum, aul recens nati, nullum habent usum mentis, el ideo nec Deum contemnere, neque ab eo fugere, neque gratum desperare, neque aliud contra Dei legem appetere vel cogitare possunt. El contra, fidem el timorem Dei actu habere non tenentur, cum isli actus usum rationis requirant, quo infantes carent. Proinde si peccalum originale sit carere fide el mela Dei, cl ista carentia in infantibus peccatum non sit, corie sequitur infantes peccalo originali eliam ante Baptismum carere.

Quod si forte Lulherani respondeant, infanlesejusmodi usum mentis habere, el revera pravos motus cordis in illis existere, cl carentiam bonorum actuum illis imputari; non solum pugnabunt cum s. Augustino, qui lib. 1. de peccatorum meritis cl remissione, cap. 35. ridet quosdam Pelagianos, qui in infantibus recens natis, actualia peccata essedicebant; sed eliam cum ipsa experientia: expertur enim infantes recens natos usque adeo mclitu usu destitutos esse, ut nec ubi sint sentiant, el iuxta se jacentibus mammis magis possint esurientes flere, quam suggere, quippe qui nec mammas quidam ipsas, nec aliud aliquod norint. Quivero nec mammas, nec matrem agnoscunt, quomodo credibile est ab iis Deum agnoscere? et qui Deum omnino cogitare non valent, quo pacto (quaeso) illum contemnere, ab illo fugere, illi irasci, gratiam ejus desperare, vel dc misericordia ipsius dubitare queunt?

Quid quod in ipso primo instanti conceptionis incipiunt homines peccalum originis habere, el tamen in illo primo instanti, fortasse eliam aliquanta tempore post, non solum non habent usum menti, sed ne sensum quidem.

Denique nonne Scriptura divina parvulos ab omni actuali peccalo perspicue liberal? Siquid scribit Apostolus ad Ilom. 9. *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, i* quilur autem de Jacob cl Esau, nondum natis, sed jam conceptis, cl in ulero exiscentibus, ul ex ipse Joco epistolae ejus intelligi potest. Moyses quoque de parvulis dicil, in 1. cap. Deui. *Filii tui, qui hodie ignorant distantiam boni el mali.* El Dominus Jonac quarto, dicil in Ninive fuisse plures quam 120, (100. hominum, qui ignorabam, quid esset inter dexteram cl sinistram suam. Qui locus i s. Hieronymo, el aliis refertur ad ignorantiam, quae cernitur in infantibus.

Quod si parvuli iti tam profundis ignorantiae te-

.ebris versantur, cl distantiam boni,el mali cl quid /er dexteram el sinistram ipsorum sil ignorent, r.jllo magis Dei iudicium, misericordiam, gralam dsiiailiaCOS ignorare necesse esl. Qui vero ista porant. non possunl certe iudicium Dei fugere , Jemisericordia dubitare, gralinm Domini desperare, atque alia ejusdem generis egere.

Respondebunt fortasse, se non ponere in parvulis adiones aliquas mentis, repugnantes legi Dei , tantum mentem ipsam spoliata originali iustitia. clpronam ad actiones legi Dei repugnantes producendas, cum rationis usus advenerit. Vocasse ilea)se hoc vilium actualc peccalum, non quod iacio aliqua, sed quod sil actualis, el vera pro-stas, sire morbus ac defectus re ipsa, alque actua bomino existons, el non mera negatio, aut relatio. Sic enim videntur explicare sententiam suam lulberus inasserlione articuli tertii,oLMelanchlhon iilocis editis anno 1522. Vere, inquit, Lullicrus,fomes est *actuate peccatum actualis privatio, lirtdefectus ejus rei,quae adesse debet,el actualis* spositio set* *praesentia infirmitatis el aliorum a]lecluum, qui deesse debent.*

Alsi ita sententiam suam explicant, Primo abulnurvocabulis contra scholarum omnium consuetudinem. Nemo enim hactenus pronilalem, vel passionem appellavit actuale peccalum.

Deinde perperam dicunt,extenuari peccalum originis, si quis ad id peccalum perlinere non velit , irasci Deo, fugere iudicium Dei, dubitare de misericordia, cl desperare gralinm, cl similiazista enim non pronilales. sed actiones sunl.

Tertio; Non recte apologia Confess, augustanac dicil,peccalum originis non solum esse privationem actuum fidei cl timoris, sed eliam donorum , quibus illi actus cficiunlur. Nam privalio acluum fidei el limoris actuale peccalum esl: non pnim solus actus malus, sed eliam omissio aclus boni dicilur actuale peccatum. Proinde necessario sequitur, aul infantes habere peccalum actuale, saltem omissionis, quod absurdissimum esl, nul carere diam originali , quod fidei Christianae contrarium esse, ne ipsi quidem adversarii negant.

Quarto: Male Lulhcrus in asseri, ari. 3. Scribil, lien non posse, ut fomes separetur ab actu et tr.olu, cum sil res viva, cl quae semper movetur , écgignit malos aclus. Nam si id fieri nequit, cerle sequitur quod antea dicebamus, ex doctrina Lulherenorum colligi, ul infantes ve) carcanl fomite, 2' per hoc originali peccalo; vel habeant malos idos Deum videlicet contemnendo , fugiendo , tlc.

Quinio: Coguntur, faleri locum illum Genes. 8. *Figmentum cordis malum a puerilia* . non pertinere ad peccalum originis, cum per figmentum cogitationes inlciligi velint. El tamen cum locum lamquam primarium pro peccalo originis allegare solent.

Habemus igilur inconstantem esse doctrinam adversariorum, el illud absurdum eos omnino sequi, ulvel parvulos a peccalo originali immunes faciant vel naturam peccati originalis non recte expli-cent.

CAPUT V.

Proponitur tertius error, qui esl communis omnibus Lutheranis el Calvinistis.

Jam lerlius error est is, quem initio capitis superioris dicebamus esse allerum ex duobus . in quibus Lulhcrani eum catholicis non conveniunt. Esl igilur sententia communis apud sectarios, corruptionem naturae , sive concupiscentiam , qualis remanet m hominibus post justificationem esse peccalum cx nalura sua vere ac proprie , quamvis credentibus non impulclur. Intelliguni autem p< r naturae corruptionem ea, quae catholici vulnera naturae appellare solenl. videlicet ignorantiam, difficultatem, propensionem ad malum , el similia.

Non esl aulcm quaestio inter nos el adversarios sil nc humana nalura graviter depravata per Adae peccalum. Id enim libenter fatemur. Neque eliam quaestio est, an haec depravatio aliquo modo ad peccalum originale pertineat, ita ul materiale ejus peccati dici possit. Id enim sanctus Thom. concc-dilin 1.2. quae. 82. ari. 1. ubi dicil, peccalum originis esse habitum corruptum. idesl. languorem cl depravationem lotius naturae per modum habitus se habentem, el in ari. 3. dicil. concupiscentiam esse peccalum originis materialiter.

Sed lota controversia esl. utrum corruptio naturae, ac praesertim concupiscentia perse , el ex nalura sua, qualis invenitur eliam in baptizatis ei justificatis, sil proprie peccalum originis. Id enim adversarii conlcndunl: Catholici aulcm negant . quippe qui,sanala voluntale per gratiam justificantem, docent reliquos morbos non solum non consliiuere homines reos, sed neque posse constituere, cum non habeant veram peccati rationem.

Quocirca s. Thom. quem in primis theologi catholici sequuntur, dixit quidem in 1.2. quae. 82. ari. 1. peccalum originis esse habitum corruptum, qui non solum contineret privationem iustitiae.sed eliam perversionem omnium potentiarum: tamen in ari. 3. divisil habitum illum in partes duas, in aversionem mentis a Deo. el rebellionem partis inferioris a superiore, el addidit in sola aversione mentis a Deo consistere proprie el formalilcr peccatum originis, in rebellionem aulcm partis inferioris, quae fuil elicclus rebellionis mentis a Deo,non consistere peccalum, nisi materialiter.

Porro eam, quam diximus, fuisse communem . sententiam Lulheranorum cl Calvinistarum, perspicuum esl ex testimoniis ipsorum . quorum pauca (exempli gralia) hoc loco subjiciemus.

Igilur Lulherus in assertionem art. 2. cum mulla dixisset, ul probaret, concupiscentiam in baptizalis. iustilicalis esse peccalum , ila sibi ipse objicit : *Scio quid his mihi opposituri sint , scilicet omnia quae dicta sunt. probare non peccatum, sed defectum, seu infirmitatem in nobis relinqui post Haplismum.* Et infra: *Verum, inquit, quod defectum sic appellant, ut peccalum esse negent, cl non culpam, sed poenam lanium pcccali esse velint, admittere non possum.* El infra: *Inierim, inquit, favor Dei nos suscipit cl su-*

i'Ji	DE AMISSIONE GRATIAE DE STATI PECCATI	LIBER QUIMUS	195
<p><i>slincl, non imputans ad mortem.quod reliquum csl peccaii in nobis,licet vere peccalum sil. el imputari possil.</i></p> <p>Philippus Melanchlhon in locis cdilis posicriorc tempore, lilulo de peccalo originis, quaerit, quod sil formale in peccalo originis, ac dicil, esse reatum. Deinde quaerit, quod sil fundamentum hujus relationis, quae dicilur realus.ac dicil, esse vilium nobisenm nascens. <i>Cum.</i> inquit, <i>quaeritur, quod sil formale peccaii originis , recte respondetur, reatus. Deinde vero quaerendum est fundamentum hujus rclalionis:id vero est vilium nobiscum nascens, quod csl malum pugnans cum lege Dei.</i> Ex quibus verbis inlciligimus.vilium nobiscum nascens, idesl, concupiscentiam natura sua efficere reatum, quia est malum pugnans cum lege Dei. ac per hoc natura sua esse peccalum, tamelsi per Baptismum lollalur renlus, cl desinat esse peccalum. non re ipsa, sed per non imputationem.</p> <p>Joannes Calvinus lib. 2. Institut. cap. 1. § 8.sic delinit peccatum originis : <i>Haeredilaria naturae nostrae pravitas cl corruptio, quae primum facit reos irae Dei. tum eliam opera in nobis profert, quae Scriptura vocat opera carnis.</i> Quae definitio facile posset cum sententia s. Thomae cl aliorum catholicorum conciliari. nisi continuo haec verba Calvinus adjungeret: <i>Atque id csl proprie quod a Paulo saepius peccatum nominatur.</i> Respicit enim ad cap. 6. el 7. ad Roman, ubi beatus Apostolus concupiscentiam carnis.quam in se quoque ipse, quamvis justificatus, cl sanctus experiebatur, peccalum frequenter appellat.</p> <p>Ex quo inlciligimus , peccalum originis Calvino esse naturae corruptionem.eliam poslcaquam praecipua pars ejus corruptionis, idest, aversio mentis a De.o, per gratiam justificantem sublata est. Quocirca idem Calvinus lib. 3. Institui, cap, 3. nullis locis s. Augustini prolatis contendit, omnes cupiditates esse peccata, tamelsi consensus desit.</p> <p>Pelrus Martyr in commentar, cap. 5. ad Roman, peccalum originis ila definii: <i>Totius hominis naturae depravatio a lapsu primi parentis in posteros traducta per generationem, quae nisi beneficium Christi succurrat. omnes inde nascentes, infinitis prope malis, el aeternae damnationi adjudicat.</i> Deinde doccl, hanc depravationem continere privationem rectitudinis omnium partium el potentiarum, el praeterea quaedam positiva . propensionem ad malum.naturae impetum conlra Verbum Dei, (I alia id genus. Denique addit. <i>Quae, inquit, supersunt in regeneratis , ad aeternam mortem non impulantur:verum quaevis res cx eo judicari debel . quod csl in seipsa. Quare si quaeratur cx nobis, an sil peccalum quod mund in regeneratis , respondebimus esse peccatum.</i></p> <p>Marlinus Kemnitiu<i>s</i> in examine sess. 5. concilii (ridentini. pag. 45 L non solum concupiscentiam, I ip«a.n eliam mole<i>m</i> carnis, quamvis nondum formalis organis, vult esse vere prop<i>ri</i>cque peccatum: <i>Cum igitur, inquit, massa embrionis in pri-no ardore conceptionis primum inciperet uteri ' n'ore foveri jam erat peccato contaminata.quae</i></p>	<p><i>contaminatio, juxta Davidis confessionem, habebat veram rationem peccaii ; cum nondum formata essent vel mentis, vel voluntatis, vel cordis organa.</i> Et infra pag. IG4.quaerit dc concupiscentia in renatis, quid sil per sc, ex se, cl cx sun natura. El tandem post nulla respondet pag. 1118. Aon, inquit, <i>(ingere debent renali reliquam in membris suis concupiscentiam talem esse, quae per se, etiamsi remota gratia el remissionis umbraculo. Deus in iudicium cum illa intrare vellet, iion possil hominem exosum Deo facere, el damnare; sed agnoscant quale sil malum.elgra-Has agant Deo, qui propter filium mediatorem malum illud non imputat ad damnationem.</i> In hanc sententiam loquuntur fere omnes alii hujus temporis sectarii.</p>	<p>{{(ratum, nisi ratio victa illi cedat. Testimonia s. Uguslini babeilur lib. 1. dc nuptiis el concupiscentia. cap. 25. cl 27.</p> <p>Philippus Melanchlhon in apo'ogia Confessionis .gtislanac, in defensione articuli secundi, qui csl epeccalo originali, graviter queritur dc schola-is. in haec verba : <i>Hos morbos , qui maxime aiwrsanlur legi Dei. non animadvertunt. Scholûslicijmmo tribuunt inierim humanae naturae integras vires, ad diligendum Deum super o-wia.</i> El paulo post:<i>Quod si has tantas vires hat humana natura , ul per sese possil diligere hum super omnia, ul confidenter affirmant vhdoslici, quid erit peccalum originis?quorsum tultin opus erit gralia Chrisli, si nos possumus Jieriusti propria justitia?</i></p> <p>.11 post unam vel alteram pagellam oblitus sui, scholasticos contrarium sentire dicil : <i>Itaque, in-velus definilio, cum inquit, peccalum esse arenliam. justitiae,detrahit non solum obedienn inferiorum virium hominis . sed eliam detrahit notitiam Dei. fiduciam erga Deum . limo-rtm el amorem Dei. aul certe vim ista efficiendi detrahit. .Nam el ipsi theologi in scholis tradunt ite nm effici sine certis donis el auxilio grdtie.</i>Non igitur scholastici tribuunt homini post lipsum integras vires ad diligendum Deum, cl ju-'iCcalioncm, si sentiunt ista non effici sine certis »ni§ el auxilio gratiae. Idem Philippus in locis i munibus editis anno 1522. lilulo dc peccalo: .Vecrt, inquit, <i>quod de stultis illis relationibus tnpeccalo disputemus, pravus affectus, pravus-^cordis motus est conlra legem Dei peccalum.</i> Alin locis iisdem, editis posteriore tempore.lilulo eodem doccl, formale peccati esse reatum; reatum esse relationem: <i>llccle, inquit, eruditisciuntl uni-vrfaliler formale peccaii esse reatum. Sed haec relatio alicui malo accidit, elc.</i> Idem eliam paulo poil: <i>Monachi, inquit, inerudite omiserunt reatlm, cl dixerunt formale peccaii esse defectum, ft hunc lolii in renalis, ac manere materiale, 'piod inlciligebantl appetitiones ipsas conditas a Deo. quae sunt res bonae, scd quid dicerent,non intellexerunt, etc.</i></p> <p>Nulla sunl in his paucis verbis errata. Primum, idem Philippus, qui in locis prioribus rcprchcndc-bIscholasticos, quod relationes, idesl. reatum in peccatis agnoscerent,in locis posterioribus defendit pse reatum, cl relationes adversus scholasticos.</p> <p>Deinde: Repugnat aperte Lulhero, in cujus ver-to juraverat. Lulherus enim in assertionc secundi irticali. reprehendit scholasticos. quod concupitnliam in renalis dixerint esse defectum. Philip-usvero eosdem reprehendit, quod rem eandem «perirint esse defectum.</p> <p>Tertio: Mcnlilur evidentissime, nisi forte schola-rs non legerit, cl non tam quod ipsi scripsc-r;nl. quam quod ipse dc illis somniavit, confutare .creverit. Nam scholastici, sive monachi , adeo n omiserunt reatum , ul Scotus el Durandus vix i ad, quam reatum , proprie peccalum esse dixe-rint; sanctus aule<i>m</i> Thomas tamelsi praeter reatum, agnoscit eliam maculam, tamen reatum nullo modo omisit, ul perspicuum est ex 1. 2. quaes<i>i</i>.</p>	<p>81. ari. 3. ad 2. ubi dicil, peccalum originis per Baptismum tolli, quoad reatum, el remanere quoad fomitem.</p> <p>Denique: Illud eliam csl apertissimum menda-cium , quod monachi dicant, concupiscentiam in renalis non esse defectum, scd rem bonam, idesl, appellilioncs.ul sunt a Deo conditae.Ista enim nulli monachi catholici unquam dixerunt, scd omnes summo consensu docent, post Baptismum in renalis manere concupiscentiam rebellem el repugnantem legi mentis, cl hanc esse malam cl morbum ac defectum, non tamen peccalum proprie dictum, nisi rationalis voluntas desideris ejus assensum praebeat.</p> <p>Joannes Calvinus lib. 2. Institui, cap. 1. § 9. <i>Frigidum, inquit, et stultum est, corruptelam quae ex peccalo Adae manet, el peccalum istud esse sensualitatem, vel ad motus sensualitatis restringere. In quo crassam inscitiam dclexil</i> Petrus Lombardus, <i>qui sedem quaeretis cl investigans, dixit in carne esse peccalum originis. Da-ulo lesle, non quidem proprie,sed quia in carne magis apparel.Sed</i> in his verbis Calvinus aul mentiri et imponere simplicioribus voluit, aul Petrum Lombardum non legit, vel non intellexit. Nam Pelrus Lombardus nusquam peccalum originis ad mulus sensualitatis restrinxit : Quin polius docuil in illis molibus consislerc non posse . quia esset ac-luale non originale. Sic enim loquitur in 2. lib. Senioni. disl. 30.lil. <i>G.Xunc superesi videre,quid sil ipsum originale peccalum, Quod cum non sit actuale . non csl actus , sive motus animae, vel corporis.</i> Deinde idem Pelrus non quacreb<i>al</i> sedem peccati originis, cum dixil illud esse in carne, scd caussam. Nam distinet. 30. lit. B. proponit quae<i>st</i>iones a sc tractandas, cl dicil esse 1res.Quid sil peccalum originale, quare dicatur originale, cl quomodo traducatur. Quibus postea quartain addit dislin. 32. lilt. A.Quomodo dimillalur in Baptismo. Quaenam aule<i>m</i> sil ejus sedes, nusquam proponit, nusquam (racial, sed ubique tamquam notum assumit, esse animam. Nam ul ipse dicil dislin. 31. lit C. culpa non polesl esse in re irrationali.</p> <p>Itaque cum dicil, peccalum esse in carne, non inlciligil esse in carne, tamquam in sede, vel sub-jecto, ul Calvinus somniat, sed tamquam in caus-sa. quia videlicet per concupiscentiam carnalem traducitur. Sic enim ipse loquitur dislin. 31. lil.B. <i>Quae dicilur manere in carne, non quia in ani-ma sil,sed quia per corruptionem carnis in ani-ma fil.</i> El lit. 1). Caro <i>quae in concupiscentia li-bidinis seminatur, nec culpam habet, nec actum culpae . scd causiam.</i> Denique quidquid Pelrus Lombardus dicil, id lotum cx sanctis Patribus,Ambrosio el Augustino probat. Quare Calvinus dum Petrum Lombardum crassae inscitiae reprehendit, Ambrosio ct Augustinum crassae insciliae reprehendit. Sed isla lania calumniandi, vel mentiendi libido nulli magis, quam auclori proprio apud ae-quos iudices nocet.</p> <p>Jam vero Petrus martyr in commentario 5. cap. ad Roman, ul sc in hac re, sicut in caeleris, falsum martyrem esse probet, scribit, sententiam il lam suam de peccalo originis, esse eliam s. Augu-</p>

Mini et s. Anselmi, s. Thomae, s. Bonaventurae et Scolii. Quod eerie falsissimum csl; nullum enira lclimonium horum doctorum proferri poterii, quo probetur, morbos, qui supersunt in regeneratis, per se esse pcccala, cl reos mortis aeternae facere p.sso.Certe sanctus Augustinus, quem alii sequuti sunt, in plurimis locis, quae postea citabuntur, contrarium disertis verbis afirml.

Marlinus Kemnitius in examine 5. sess. concilii (ridenlini, praeter illud incredibile paradoxmn. sive potius Illyrici cl Manichaei delirium, quo docet. ipsum embrionem nondum animatum habere veram el propriam peccati rationem, omnino tragi- > e exagitat, quod vir doctissimus Andradius dixer. l. in concilio Iridcntino non esse definitum , in quo posita esset propria ratio pcccali originalis, cl ideo dc hac re, salva fide, adhuc in scholis liberas essedisputantium opiniones.Atque hinc idem liem- minis colligit a concilio trideniino libertatem esse relictam defendendi sententias omnes , quamvis profanas,ct cum sacris Scripturis aperte pugnan- tes. *Ad perpetuam* (inquit pag. 436.) *m memo- r: im nolum sil luti orbi Christiano,profanam Pighii sententiam (ne quid dicam durius) in de- reto Iridcntino non esse vel improbatam. vel damnatam, sed ridiclam esse cum aliis profanis scholasticorum dc peccalo originali disputatio- nibus sub opinandi libertate.* At si concilium di- ligenter legatur, facile apparebit , cl verum esse quod Andradius scripsit, el lamen profanas omnes opiniones lum Pighii, tum aliorum, a concilio tri- dcnlino fuisse damnatas. Siquidem eorum.quae ad i itionem peccati originalis perlinent , quaedam ul fidem ratholicain necessaria sunt, quaedam 'ine ullo fidei detrimento ignorari possunt. Con- cilium ergo definivit ca. quae prioris generis e- i.inl, ul peccatum originis non solum morbum, sed cliam peccatum vere, propricque dictum cs- ... , conira errores Zwinglii. Item in homine in- haerere . ac proinde non substantiam esse , sed accidens , contra Illyrici somnia. Rursus non u- ; um in omnibus, sed unicuique proprium inesse, contra sententiam minus rectam Pighii el Calhari- h: nec solum in infidelium, sed cliam in fidelium M is locum habere, contra liaercsim Bucerii,Marty- ns cl Calvinii. Denique per Baptismum ita deleri, l in recens baptizatis nihil maneat quod habeat ■eram peccati rationem, contra communionem Lu- ilieranorum omnium catholicae fidei repugnantem doctrinam.

Ilis autem erroribus explosis, atque damnatis, noluit idem concilium subtiliores scholasticorum quaestiones excutere, quae salva Ude, in ulrumquo iricm disputari poterant. Nam el sciebat, quod - netus tngustlinus in lib. 1. dc moribus Ecclcl- l e. cap. 22. scriptum reliquit, nihil esse hoc l-.'>alo ad praedicandum notius, nihil ad intelli- udum sccreliusict vestigiis veterum conciliorum i > r re decreverat, qui dc mysteriis fidei, nihil l ud explicare,ct sub anathematis poena credenda 'r Mere consueverant, nisi quod ad fidem conser- Xindam , cl baereses confutandas necessarium ' b l;r Atque haec pauca adversariorum ca- l nniis et mendaciis hoc loco sufficient.

Refutatur ex Scripturis tertius error, qui csl apud Lutheranos communis.

Sequitur, ul errorem Lulheranorum cl Calvinii- siorum 5. cap. expositum.Scripturae,el Patrum te- stimoniis confutemus.

Asserimus igitur, Naturae corruptionem, sivo concupiscentiam, qualis remanet posl Baptismum in regeneratis, non esse peccatum originis, non solum quia imputari non polesl, cum nullum sil ex se, vel ex nalura sua peccatum.

Primum argumentum ad hanc sententiam confir- mandam duci polesl ab illis verbis s. Jacobi, cap. 1. *Unusquisque testatur a concupiscentia sua abstractus cl illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, paril peccatum, peccatum vero cum consummatum fuerit generat mortem.* Ille enim quatuor res distingui videmus ab Apostolo, Concupiscentiam, idesl, potentiam appetendi pro- nam ad malum, el lres ejus motus; Suggestionem, Delectationem el Consensus. Sic enim eos motus appellant theologi post Gregorium homil. 16. ioe- vangelia, cl Bedam in commentario hujus loci.

Suggestio esl prima illa apprehensio rei dele- ctabilis, quae abstrahit cl illicit animam.el siqui- dem lrahal ad delectationem cum aliquo imperfe- cto consensu, sequitur secundus motus, de quo dicil Jacobus, Concupiscentia, cum conceperit, id- csl, cum illexerit , paril peccatum. Denique si suggestio, adjuncta delectatione, lrahal ad perfe- ctum consensum, cxislil tertius motus, de quo di- cit Apostolus, Peccatum vero cum consummatum fuerit general mortem,Non enim per consummatum peccatum inlciligi debet solum peccatum operis, sed quodeumque peccatum, cui plenus accesserit voluntatis assensus. Nam dubitari non potest,quin desiderium adulteri,si voluntarium sit, generet mortem, cum Dominus dicat Mallh. 5. *Qui vide- rit mulierem ad concupiscendam eam.jam moe- chatus cani in corde suo. El eadem est* ratio de aliis similibus.

Jam igitur concupiscentiam, idesl, potentiam, pronam, el primum ejus motum non appellat b. Jacobus peccatum. Partum imperfectum, hoc est, delectationem non plene deliberatam, peccatum vocat.sed non mortale:Denique partum perfectum, hoc est,desiderium cum pleno consensu,peccatum plane mortale cssc definii.

Calvinus lib. 3. Inslit. cap. 3. § 13. cl Beza in annotationibus ad hunc locum respondent, bea- tum Jacobum illis verbis, /uni/ *peccatum*, loqui de peccatis operum,sive actualibus: non autem se- qui, ul concupiscentia, sive concupiscere nullum sil peccatum, quamvis pcccaluin operis, vel actua- le non sil.

Al contra hanc eorum explicationem pugnant primum verba sequentia: *Peccatum vero consum- matum fuerit, generat mortem.* Nam peccatum o- peris, ordinarie plene deliberatum cssc solet, ct consummatum ab omnibus dicitur.Cur ergo beatus Jacobus pcccaluin operibus distinxit a peccato

c summalo. dicens: *Peccatum autem cum con- ivunatum fuerit, generat mortem?*

Respondet Calvinus: Peccatum consummatum a- Jacobum dici lotum cursum hominis peccato- ri, quo Difflo nibll restat, nisi supplicium mortis iernae. Al Jacobus non loquitur de toto cursu peccatoris, idesl, dc omnibus peccatis simul, sed singulis peccatis, ul perspicuum est ex illis robis: *Acino cum lentatur dicat, quoniam a Deo MMir.* Hic enim sive dubio loquitur dc tenta- lione particulari, quae certo tempore in homine tiislil. Id namque significat illud, *cum.* El de hac calem loquitur, cum subjungit: *Unusquisque vero bititura concupiscentia sua abstractus et ille-* s. Jubet enim s. Jacobus, ut cum cxurgil aliqua l Malio, nemo illam referat in Deum, sed in car- ni Miam. Ac dc illa ipso particulari lenlallone ,ibjungit. quod peccatum pariat, cl dc illo eodem jwatoallrmat, quod cum consummatum fuerit, generit morlein. Quia xcro salis constat, non quodlibcl peccatum, quamvis perfectum et con- rammalum, perducere continuo, ac re ipsa ad 'orlem aeternam, quae est in alia vita: sequitur, alloquatur, Apostolus dc morte animae, (piae fil in hac vita, cum gratia Domini anima destituitur. Peccatum igitur generans mortem, csl quodlibcl pcccalom mortale, sive sil operis, sive linguae, <ire desiderii.

Deinde nulla est ralis cur peccatum absoluto ;■situm, cum dicitur, *Concupiscentia cum con- perit, parilpeccatum.*Calvinus restringi velit ad peccatura operis. Nam cum pcccaluin oris, ul bla- .phenia,vol perjurium,el cordis,ul desiderium vo- laniarium conjugis alienae, non minus peccatum sil, nec minus prohibeatur in decalogo, quam furtum, vel aliud pcccaluin operis, quo juro voca- bulum peccati. absolute positum , ad solum o- peris pcccaluin restringi poterit ? Peccatum igi- lur quod concupiscentia paril , csl omne pcc- calom actuale , sive cordis , sive oris , sive o- peris: sed illud , si plenum habeat consensum 'Muniatis, consummatum, cl mortale dicitur; sin autem, imperfectum ct veniale nominatur.

Dicent fortasse : Si pcccaluin , quod concupi- 'entia paril. csl peccatum actuale, quid pro- hibit, cur ipsa concupiscentia non sil etiam worn pcccaluin , si non actuale , saltem origi- nale?

At cum adversarii dicunt: Concupiscentiam esse peccatum, vel loquuntur de primo ejus motu, qui c ilur a Patribus suggestio, vel dc pronilncl pot- entiae concupiscibilis ad malum: si de suggestio- ne loquuntur, illa non polesl dici pcccaluin ori- poalc.quia csl actio quaedam el proinde si pecca- tum esset, ocuale ossei. El jam ostendimus eam peccatum actuale non esse.

Si loquuntur dc pronilncl. eadem ratione proba- tur, eam nullum osse peccatum. Nam si pronilas illa peccatum esset, sive actuale, sive originale, ideo nimirum esset,quia pugnare videtur cum lege Dei, ut adversarii dicunt, ac praesertim Calvin. lb. 3. Institui, cap. 3. § 10. el Kemnitius in exa- mine. 5. sess. concilii trident, pag. 131. At si pronilas peccatum esset, quia pugnare videtur cum

lege Dei. mullo magis netus ejus, quamvis omni- no involuntarius, esset peccatum, cum magis pu- gnei cum lege actus, quam pronilas ad actum. Ha- bemus nutem ex doctrina Apostoli, actum concu- piscentiae omnino involuntarium milium esse pec- catum, ut supra ostendimus; efficitur igitur.ul con- cupiscentia ipsa, idesl, pronilas ad actum malum, nullum sil omnino peccatum. El confirmatur haec nostra explicatio testimoniis aposlolicis, el Augu- stino, Cyrillo ct Bcda, ut alios Paires inierim o- rnillamus.

S. Augustinus lib. 6. adversus Julianum cap. 5. *Sed, inquit, cum dicit apostolus Jacobus unus- quisque lentatur a concupiscentia sua. abstra- ctus el illectus: Deinde concupiscentia cum con- ceperit, paril peccatum: profecto in his verbis parius a paviente discernitur: Parions enim csl concupiscentia, parius peccatum. Sed concupi- scentia non paril, nisi conceperit; non concipit, nisi illexerit, hoc esl, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum.*

S. Cyrillus lib. 4. in Joinnem, cap. 51. *Volu- ptas quaedam, inquit.ante omne peccatum praec- currit, el fervens cupiditas ad delicia solet alli- cere, quae ante peccandi actum insidet, et men- tis consensum arripit, persuadens facile hac via veniendum esse quo gliscimus. Quod verum Christi discipulus ostendit, dicens. Nemo qui lentatur, dicat a Deo se lentari, neminem enim Deus lentat, sed unusquisque a sua cupiditate abstractus, atque seductus, lentatur. Cupiditas deinde, postquam conceperit, paril peccatum, porro consummatio mortem generat.*

Certe si ante omne peccatum voluptas quaedam praecurrit, el si cupiditas ad malum alliciens, anle peccandi aclum insidet, non esl veri nominis pec- catum ipsa titillatio el incitatio, cliam cum dele- ctatione conjuncta, nisi aliquo modo consensum montis obtineat. Quod si titillatio, quae actus qui- dam esl, peccatum non est, mullo minus pronilas ad cum actum, peccatum esse poterit.

Beda in commentario hujus loci distinguit sug- gestionem a delectatione, el delectationem a con- sensu; ac dicit, solam suggestionem, nisi lrahal ad delectationem,non solum non parere peccatum, sed e contrario parere coronam vitae,justa verbum ejusdem Apostoli in eodem loco: *Reatus vir qui sufferl tentationem, quoniam cum probatus fue- rit. accipiet coronam vitae.*

Secundum argumentum principale sumitur cx cap. 7. episl. ad Roman.ubi b. Paulus sic loquitur: *Nunc autem non ego operor illud, sed quod ha- bitat in me.peccalum. Scio enim quia non habi- tai in me idesl, in carne mea, bonum.* Ilis enim verbis salis aperte doccl Apostolus, concupiscen- tiam in homine justificato non esse proprie pecca- tum, quod reum facere possit. Nam primum dicil. morlum concupiscentiae non esse suum opus, ac per hoc non posse sibi imputari. Quo enim juro mihi imputari possit, quod meum non est? Deinde addit hujusmodi malum non cssc in se . sed iu carne sua. Constat autem carnem non esso capa- cem peccati proprie dicti.

Sed Contra objiciunt Calvinus lib. 2. Instil, cap.

I § I. cl cap. 2. § ull. cl Beza in nnnolalionib. ad 7. cap. epistolae ad Homanos, in hoc 7. cap. episl. ad Boni, carnem accipi pro lolo Domine, qu alis csl secundum naturam corruptam. Quod probal Beza m annotationibus ad hunc locum, quia boatus Paulus inter corruptissimas partes mentem numeral I. ad Timotb. G. clalibi, clad Ephes. 4. jubet renovari spiritum mentis nostrae.

Kespondeo: In nullis locis divinae Scripturae sine dubio per carnem intelligi omnes potentias tum inferiores, lum superiores peccatum corruptas. Unde eliam videmus ad Galatas quinio, inter opera carnis hacrescs numerari. linque non negamus eliam mentem per peccatum fuisse corruptam. C.icterum in 7. cap. ad Bornan. negamus, carnem sumi pro loto homine, atque asserimus, accipi pru altera parle tantum, quae vires inferiores completitur. Nam in primis si per carnem intelligeretur lotus homo, non vere diceret Paulus: *Non ego operor illud*. Quomodo enim non ipse operatur, quod ejus caro cl animus, hoc est, ipse lolus, operatur? Sin autem reluctante ratione, quae csl potissima hominis pars, sola pars inferior operetur, vere dici polesl, *Non ego operor illud*.

Deinde cum Apostolus dicil: *Scio quia non habitai in me, idcsl, in came mea, bonum*. Quorum allinet illa correctio, *in me, idest, in carne mea*: Si in lolo homine csl illud malum, de quo loquitur? Tcriio, nonne Apostolus disertis verbis distinguit carnem a mente, idcsl, unam pariem hominis ab altera, cum dicil: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae? cl ego ipse mente servio legi Dei, carni aulem legi peccali*.

Al (inquil Beza) mens non consideratur ah Apostolo simpliciter, ut adversarii faciunt, sed ul opponitur membris, quia legi Dei consentit, quod in solis regeneratis accidit. Itaque vult, mentem accipi line loro pro mente renovata per gratiam, quae opponitur membris, idcsl, loti homini, qualis est cx se. sive cx corruptione naturae, el probat, quia ad Colossenses secundo, ubi nos legimus: *Inflanti sensu carnis suae*. Graece pro sensu csl *vv*? idcsl, mens, cl ad Rom. 7. eadem mens carnis dicitur *φρόνημα σαρκός*, idcsl, prudentia carnis.

Sed haec objectio nihil concludit. Admittimus enim, mentem considerari a Paulo, ul renovatam per gratiam, cl nos eodem modo illam consideramus; negamus autem illam opponi loti homini. Consequens enim csl, ul mentem renovatam opponat parti non renovatae, idcsl, carni, cujus redemptionem adhuc cxpeclamus.

El conürmatur Quarto: Quia quod Apostolus hic dixit, in carne sua esse malum, clarius dixit ad Homan. 6. in corpore mortali id mulum esse, cl in hoc ipso cap. 7. Quis *me liberabit de corpore mortis hujus?* Per corpus autem mortalem certum I M. non posse intelligi omnes paries hominis, sed ulleram lanium.

Quinto: Quia quod dicit: *Mente servio legi Dei*, I <ùk ante dixit: *Condelector legi Dei, secundum interiorem, hominem*. Intelligimus autem ex cap. j, oslerioris ad Corinth, exteriorem hominem es-

se corpus corruptibile, interiorem aulem esse animam rationalem: *Licet is. qui /oris est, noster homo corrumpitur, is. qui intus esi, renovatur de die in diem*.

Sexto: Quia tametsi caro interdum accipiatur pro loto homine, tamen cum caro dicitur, in malam partem, non usurpatur haec vox in Scripturis, nisi cum agitur de impiis. quorum animus carni obedit, ul Genes. 6 Aon *permanebit spiritus meus in homine, quia caro esi*. Ioan. 3. *Quod, natum ul ex carne, caro csl*. Ad Gal. it. *'i. Opera carnis sunl fornicatio, etc.* 1. ad Corinth. 15. *Caro el sanguis regnum Dei non possidebit*. El in illis eliam locis agitur de impiis, in quibus mens, vel prudentia tribuitur carni, quae loca Beza citaverat. Justificati aulcm, quia carnis desideriis fortiter resistunt, non solum non dicuntur caro, sed eliam dicuntur in carne non esse, ul palet ex cap. 8. ad Roman. Quare cum in lolo cap. 7. loquatur Apostolus de sc, aliisque justificatis, sine dubio per carnem non intelligil lotum hominem, sed tantum partem hominis inferiorem.

Accedat auctoritas sancti Augustini, qui passim ita exponit haec loca, ac praesertim in I. lib. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 10. cl lolo I. lib. de nuptiis el concupiscentia, in quo libro cap. G. sic loquitur: *Ibi homo primitus Dei lege transgressa, aliam legem repugnantem suaementi habere coepil in membris, el inobedienliuc suae malum sensit. quando sibi retributam dignissime inobedicnliam suae carnis invenit*.

Adde Ultimo quod etiamsi cogeremur nomine carnis intelligere omnes animae potentias eliam in 7. ad Hom. tamen omnino dicendum esset, nomen carnis in justificatis non perlinere ad voluntatem, sive mentem, nisi quoad primos quosdam motus indeliberatos. Non apertissime opponit Apostolus consensum voluntatis, desideriis carnis. Itaque eliam hoc modo concupiscentia non haberet sedem nisi in parte animae, quae non est capax peccali proprie dicti. Nam nec pars inferior, nec superior, ul praevenit suo motu iudicium rationis, peccati proprie dicti capax csl. Ibi enim tantum peccatum proprie dictum esse polesl, ubi iustitia proprie dicta esse potest; non polesl aulem iustitia proprie dicta esse in parte inferiore, vel in superiore, ul praeventi iudicium rationis, igitur nec peccatum proprie dictum.

Tertium argumentum duci polesl a testimonio beati Pauli in episl. ad Bom. cap. 8. ubi sic loquitur: *Nihil ergo damnationis est iis, qui sunl in Christo Jesu*. Quo loco, cum in G. cl 7. cap. mulla dixisset de concupiscentia, quam modo peccatum per melonymiain. modo legem membrorum appellaverai, landcm concludit. nihil esse litncndum justificatis in Christo, elsi concupiscentiam illam adhuc sentiant in membris, repugnantem legi mentis. Nec tam significat, nullam esse condemnationem justificatis in Christo ob concupiscentiam, quam nihil esse in cis condemnatione dignum, sive nullum osse caussam condemnationis. Quod enim nondum essent actu, ac re ipsa condemnati perspicuum erat; quia sententia damnationis non fertur, nisi post banc vitam. Habemus igitur cx hoc loco,

Concupiscentiam, qualis remand in renalis, non esse peccatum ex natura sua.

Secundum communiter adversarii. Lutherus, id est unus, Communiis est coactori, Apostolum dixisse. nihil damnationis esse renalis ob concupiscentiam, non quod ea non sit damnatione digna, sed ejus reatum Deus dimiserit in Baptismo.

Ubi responsio nullis de causis non esset. Primum enim si vere crederent adversarii, vellet dimitti in Baptismo, falleri deberent consequenter; licet, nihil esse in renalis, quod habeat veram rationem. Siquidem realis est sancti Augustini (c. 1. in monitione, est ipsorum confessione est id est.) proprie dicitur peccatum. Sic enim loquitur Augustinus lib. 1. de nuptiis est concupiscentia. 'Mia, cap. 2. Hoc est non habere peccatum, sed an non esse peccati. Et Philippus in locis communibus ut supra citavimus lib. de peccato docuit. b. peccati esse reale. Quod idem indicat Bernardus lib. 3. In libro. cap. 3. § 11. cum dicit, reus est. Si reatu, manere in homine peccati materiam. Ille certe sublata rei forma, non manet ejus rei ratio, si reus, cum forma sit praecipua pars naturae. Immo sit ipsa ratio est quidditas rei.

Deinde, reatus est omnino inseparabilis ab eo. Quia, si natura sua est dignum aeterna damnatione, non potest esse volunt concupiscentiam adversarii.) reatus, qui ab Augustino dicitur peccatum est; Philippo formale peccati, non est sola ordinatio poenae: haec enim est bona est a Deo; sed est f. g. s. sive meritum poenae, vel eam s. Augustinus appellat: *Nemo nascitur* (inquit in psalm. 50.) *desit trahetis poenam, trahens meritum poenae*. Porro iste realis, vel recte docet Philippus loco notat. Est relatio, cujus proximum fundamentum est est malus, sive iniquitas. Non potest autem reus. Istea fundamento proximo separari, quia ex ipso. Nam naturaliter est necessario sequitur. Neque enim fieri potest. vel qui genuit liliu, non sit os paler, est qui genitus est ab alio, non sit ejus mens, quia posita generatione, quae est fundamentum. necessario consequitur ingenerante paterni. in genito filio. Eodem modo quia scelus, voluntaria causa, homicidii fundamentum est realis, fieri non potest, vel qui homicidium fecit, non sit reus, id est. dignus poena, etiamsi forte iudex nollet punire, ac tunc praesertim separari non putat realis a sedere, cum adhuc manet actus, vel desiderium homicidii.

Item igitur si concupiscentia. etiam in renalis, esse loatura sua res digna morte sempiterna, vel adversarii communiter docent, et (ut Philippus fateor) fundamentum proximum ejus relationis, quae dicitur realis, certe ab ea realis sejungi nullo modo posset. Quomodo enim separari potest reatus, id est. dignitas est meritum poenae ab ea re, quae titulus est est digna poena est meretur poenam? Et; si b. Paulus per damnationem intelligit reatum, tunc in se sequitur vel falsum sit Apostoli testium, vel sit verum quod nos dicimus, concupiscentiam in renalis natura sua non esse rem dignam poena, nec habere veram ac propriam rationem.

Tertio: Etiamsi concederemus, fieri posse, vel

concupiscentia esset res digna morte sempiterna, et tamen ab ea tolleretur realis: tamen certum est ex Scripturis divinis, Deum numquam remittere reatum dum manet ejus fundamentum. Nam *judicium Dei secundum veritatem est*, ad Rom. 2. Et: *Odio habet Deus omnes, qui operantur iniquitatem, et perdit omnes qui loquuntur mendacium*. psal. 5. Et: *Odio est Deo impius et impietas ejus*. Sapient. 1. Denique Ezech. 18. demonstrat Deus aequas esse vias suas, quia manente iniquitate, puniunt: remota illa, ignoscit. Quare si reus vera concupiscentia in renalis (vel adversarii volunt) esset iniquitas digna morte sempiterna, numquam Apostolus dixisset: *Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu*. Neque enim tam cito oblitus fuisset ejus, quod antea dixerat, iudicium Dei secundum veritatem esse.

Quarto: Illa particula, *ergo*, cum Apostolus dicit: *Nihil ergo damnationis est eis*. etc. significat, eam sententiam deduci ex superioribus verbis: in superioribus autem verbis, non dixerat b. Paulus, Deum non imputare concupiscentiam, vel condonare ejus reatum, sed ostendit minus concupiscentiae involuntarios non esse peccata, nec posse homini imputari. Id enim significat (vel supra diximus) illud ad Rom. 7. *Aon enim quod volo bonum. hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod odi malum, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Nam si vere dici potest (vel sine dubio potest) de molu concupiscentiae involuntario, non ego operor illum, profecto nobis imputari non potest ejusmodi minus, quippe cujus nos auctores non sumus, qui fit in nobis, sed non a nobis. Quod si molu ille nobis imputari nequii, nullo minus (vel supra diximus) pronus ad eum motum nobis imputari potest. Quoniam igitur per Baptismum non solum habemus remissionem omnium peccatorum, sed etiam gratiam. qua legi carnis foris iter ac strenue resistamus, et ideo concupiscentia in renalis non habet culpa, sed poenae tantum et aegritudinis rationem, ideo beatus Paulus ait: *Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu* Et subjungit rationem similem superiori: Qui, inquit, *non secundum carnem ambulant*.

Ex iis rejicitur etiam responsio Illyrici, qui cum videret, quod Lutherus, Philippus, Calvinus dixerant de reatu remisso, non sentis esse firmum, addidit aliam responsionem in apologia pro Confessione anlyerpiensi. cap. 3. quod videlicet. Nihil damnationis sit iis, qui sunt in Christo. non simpliciter et per se, sed per accidens, accedente videlicet assidue petitione remissionis peccatorum, tum actualium, tum etiam ipsius concupiscentiae. Quae responsio Illyrici absurdissima est. Nam nec pro remissione concupiscentiae orare debent renali, vel s. Augustinus disertis verbis docet lib. 1. cap. 13. contra duas epistolas Pelagianorum, in epist. 200. ad Asellicum, et in libro de perfectione iustitiae: nec admitti sine impietate potest, quod Apostoli sententia non sit vera simpliciter et per se. sed tantum per accidens. Inde enim sequeretur, ut simpliciter et per se falsa esset.

Sed accedit praeterea ratio illa quarta, quam al-

tulimus conlra Lulheri. Philippi el Calvini expli- calionem.'Nam quemadmodum Apostolus illani con- clusionem, *Nihil ergo damnationis* , etc. non de- duxit cx eo, quod concupiscentia non imputetur, lia cliam non deduxit c.x co quod petentibus remit- titur. sed cx eo, quod resistente voluntate per gra- ham Dei justificata molibus concupiscentiae , mo- tus illi noslri non sini, ncc nobis impulan possint.

Quarlum argumentum principale, sumitur ab his Iohimmiis Scripturarum, quae docent, per Baptis- mum fieri veram peccatorum remissionem, ita ul non solum condonetur debitum poenae, sed etiam maculae abluantur, purgentur, deleantur. tollan- tur, etc. Sed quoniam lotum hoc argumentum fuse truciavimus in 2. lom. de sacramentis, lib. 1. de Baptismo, cap. 13. ideo supervacaneum duximus hoc ioco illud repetere.

CAPUT VIII.

Refellitur idem error cx testimoniis

sanctorum Patrum.

Accedant secundo loco testimonia veterum pa- trum. quae ita in hac. parte caussae nostrae favent, ul id Calvinus faleri coactus fuerit. Sic enim scri- bit bb. 3. Institutionum, cap. 3. § 10. *Neque opus est mullum investigando laborare, quid hic vcle- /es sentiant, quando unus Augustinus sufficere ad id polesl. qui fideliter magnaue diligentia o- innium sententias collegii. Ex illo igilur sumant lectores, si quid dc sensu antiquitatis haberi cer- ti volunt. Porro inter illuni cl nos hoc discrimen i.sl, quod ipse quidem concupiscentiae morbum peccatum vocare non audet. sed ad illum desi- gnandum infirmitatis nomine contentus, tum de- mum fieri peccatum docet, ubi vel opus, vel con- sensus accedit. Nos aulem illud ipsum pro pecca- lo habemus, quod aliqua omnino cupiditate ho- mo titillatur.*

Quia tamen Lullierus. Ivcmnilius el ipse cliam Calvinus ad errorem suum stabiliendum Patrum testimoniis, ac potissimum s. Augustini, non mi- nus in hac controversia . quam in caeleris abu- tuntur. operae pretium esse duxi, aliquot Patrum, lum graccorum, tum lalinorurn testimonia produ- cere.

Primus, cx Graecis sil s. Methodius, qui apud E- piphanium in baeresi Origcnis, quae est num. 61. docet concupiscentiam in nobis relictam esse ad agonem, ul p» r eam probemur, tamquam aurum in fornace. Constat aulem aurum in fornace nullo mo- do inquinari, sed purgari. Addit etiam, motus con- cupiscentiae forinsecus conlra nos instare. Ex quo inii liigimus . cos nobis imputari non posse , cum nostri non >ml Denique hortatur ad resistendum illis, nc forlc ob ncgligenliam capiamur. Quasi di- < l. nos capi non posse, ac per hoc ncc peccare, ni- i v limus: *Confidenter*, inquit. *ipsas* (concupi- iicniius videlicet) *depellere oportet. Quo enim ad-*

mittamur in regnum coelorum, per omnes volu- ptates, ac tristitias probati, si non immutati fue- rimus, sed ubique, velat aurum iicorruptiuii. per ignem examinati a propria virtute ne. discesseri- mus, contingit hoc. ul a multis mens nostra infe- stetur. El infra: *Vides*, inquit, *quod cogitationes propter inhabitans in nobis peccatum* , forinse- *cus nobis instant, celui canes rabiosi, aul feri, aul audentes latrones, conlra nos semper insli- gati a tyranno, ac principe iniquitatis* , proban- *tes nos. an resistere ipsis possimus, el aciem con- tra instruere. Age igilur, o anima* , *fortiter resi- ste, ne forte remittens capiaris.*

S. Basilius in lib. dc virginitate, ultra medium: *Naturalis*, inquit *appetitus ad gulosilalcu*, aul *scortationem corpus titillai.* El in lib. constitutio- num nmiaslicauiu, cap. 2. copiose de hoc argu- mento disserens, docet. umnes carnis affectus esse naturales, el si quando in iis peccatur, lotum esse cx negligentia animae praesidenlis. Eundem carnis affectum comparat equo pingui ac robusto, qui si forlc sessorem dejiciat, non ipse accusandus csl, sed is, qui habenas regebat. Certe si affccus car- nis sunt naturales, non erit peccatum illos habere; sed cos non regere ut oportet, eisque cedcrc. alque succumbere. Dicuntur aulem a sancio Basilio natu- rales, immoderati concupiscentiae motus, non quod fuerint in natura nostra ante peccatum, vel qua- i non sint poena pcccali, sed quia futuri fuissent in natura nostra . nisi Deus eam supernatural! dono iustitiae originalis ornasscl : El jam dono illo per peccatum amisso, natura nostra ad cum .statum re- dierit, in quo futura fuisset, si in puris naturalibus condita esset.

S. Joannes chrysoslomus homil. 19. nd populum Antiochenum, ultra medium: *Nisi consuetudinem*, inquit, *vincamus, quomodo concupiscentiam* lin- *eamus. cujus radix habet a. natura principium?* *Concupiscere enim naturale ; at male concupi- scere jam csl voluntatis.* Idem homil. 17. in Mat- thaeum: *Non simpliciter*, inquit. *dixil. qui concu- piverit, sed qui viderit mulierem ad concupiscen- dum, idesl, qui concupiscentiam sibi conscve- rit. quique nullo omnino cogente quiescenti co- gitationum feram subito immiserit. Hoc cnim non jam naturae csl, sed propriae desidiae, idem* lio- mil. 13. in episl. ad Roman. *Ipse*, inquit, *passio- nes in se peccatum non sunt, effraenata vero ip- sarum immoderantia peccatum operata est. il ul exempli gratia unam illarum tractem, concu- piscentia quidem peccatum non csl, quando vero* *cgre>sa modum foras eruperit, tunc demum a- dultcrium fit, non a concupiscentia, sed a nimio el illicito illius luxu.* Isium aulem nimium cl illi- citum luxum a voluntate habere, ul peccatum sil, docet idem Chrysoslomus paulo post, exponens il- lud: Non quod volo bonum , hoc ago: *Quaecum- que*, inquit, *culpa esse potest, ea omnis volunta- tis csl.*

Auclor operis imperfecti in Matthaeum, expo- nens illa verba capitis quinti. *Qui viderit mulie- rem* , *ad concupiscendum eam* , liom. 12. operte docet, praeceptum, Aon *concupisces*, non esse da- tum carni, sed animae rationali, ac proplerea sola

, n«concupiscere , ratione videlicet reluctante, illum esse peccatum: *Non mandat*, inquit, car- 7 quae mandat. *Quis enim sapiens illi ponit* .

qui, etsi vult, non potest obaudire? *mimam alloquitur. el animae mandat, etc.* Sanctus Gyrilhis hb. 4. in Joan. cap. 51. circa dium: *Voluptas quaedam*, inquit, *ante omne* ::?C(illum *praecurrit, etc.* Vide hunc locum supra citatum, cap. superiore.

Ex Latinis, s. Cyprianus (vel quicumqôc est nuder) in sermone dc ablutione pedum: Sic. inquit, 'iiiiil. quos *parentalis labes infecerat, ul nec a- rrfidis. ncc originalis macula posl ablutionem* titan «lia sui *vestigia derelinquat.*

S. Ildarius in psnhn. 118. exponens vers. 29. *Viam* iniquitatis amove a me, salis aperte distinguit con- capsccnUam n peccalo, eamque non peccatum. sed tin ad peccatum esse docet: *Promptum*, inquit, *(rmldicrc, iniquitatem amote a me. Sed licet ifitirmilalis suae, conscius. cum meminerit in cor- iresuo viam inesse peccandi, tamen per limo- rm Dei a peractione peccati omnis alienus est. liam igilur pcccali. qua ad peccatum pergere jroniplum csl. amoveri a se deprecatur, idcsl. o- -inia corporalium voluptatum desideria auferri. n«lenlalionem aliquam concupiscentiae, aul ijwanliae. qua tamquam per viam ad pecca- tum ilur. ingruere.*

S. Ambrosius lib. 1. dc officiis cnp. 21. *Non* me- diocre, inquit. *est mitigare iracundiam*, non in- ferius, *quam omnino non commoveri. Hoc no- <tnm est, naturae illud. Illae denique commo- lion» in pueris innoxiae sunt. quae plus habent jrotiae, quam amaritudinis.* Idem in psalm. 4. txponens illud: *Irascimini cl nolite peccare. Si* irascimini. inquit, *nolite peccare, sed vincite ra- fonic iracundiam.* Idem in libro de sacramento regenerationis, ul citat s. Augustinus lib. 2. in Ju- lonum: *Beata*, inquit, *mors, quae nos peccalo e- ripil. td rformel Deo. Numquid naturae fine ju- Uificatur a peccalo aliquis? non utique quoniam yn'peccato moritur, in peccalo manet; ille au- ltri justificatur a peccato . cui per Baptismum p- mia remittuntur omnia.* Errant igilur Lulhera- ni. qui concupiscentiae peccatum affirmant non posAe (olli de medio, nisi per mortem.

S. Hieronymus in episl. ad Oceanum. *Quomo- do*, inquit, *justificati sumus . cl sanctificati*, si *peccatum aliquod in nobis relinquitur?*

S. Prosper, lib. 3. dc vita contemplativa cap. 4. *Putatum*, inquit. *perpetrare non possum, nisi malae delectationi consentiam.*

S. Gregorius lib. 9. episl. 39. nd Theolhislam pairillum. mullis argumentis probat, peccata omnia radicitus in Baptismate exlirpari: Si *qui sunt.* in- ;ill. *qui dicunt, peccata in Baptismate superfi- ne tenus dimitti, quid esi hac praedicatione in- fidius.* in qua ipsum fidet sacramentum festi- wnl solvere ? *in quo principaliter ad coelestis munditiae mysterium anima ligatur. ul absoluta ndicilus a peccatis omnibus, soli -illi inhaereat, deque psalmista ait. Mihi nutem adhaerere Deo tonum ed.* El infra: *Totus mundus dici* non pe- tal, cui de peccalo *aliquid remansit: Sed* nemo

resistit voci veritatis. quae ail, qui lotus est muu dus est totus: nihil ergo ei de peccati sui conta- gione remanet, quem totum fatetur mundum ip- se, qui redemit.

S. Bernardus in serin, de sex tribulationibus: *Peccatum*, inquit, *in foribus csl. nisi ipse aperias non intrabit: appetitus in corde prurit, sed nisi sponte cesseris, nihil nocebit; consensum cohibe, ne praevaleant haec, el immaculatus eris.* Idem in serin. 56. m Cantica: *Cura*, inqu'1, *concupiscen- tiae tolis resistere viribus, ul non pertrahat in consensum, et omnis deinceps malignitatis ma- china evanescit. Nec est omnino quod sponsum perhibeat appropinquare tibi praeter solum pa- rietem corporis.*

Ultimo loco s. Augustinus accedat, quem prae- ter cacleros patronum se habere jactant, Lulherus in assertione arlic. 2. Philippus in apologia Con- fessionis augustanac , ct alii. Porro s. Augustinus non modo nusquam disertis verbis dicil. concupi- scentiam proprie esse peccahim , sed cliam con- trarium affirmat in omnibus tomis operum suorum.

Tomo 1. lib. 2. dc Genesi, conlra Manichaeos c. 14. *Aliquando*, inquit. *ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrenat. atque compe- scit. Quod cum fit. non labimur in peccatum, sed cum aliquanta luctatione coronamur.* Idem hb. 1. Retractationum cap. 15. *Hoc peccatum, de quo sic csl loquulus Apostolus, ideo peccatum vocatur quia peccalo factum csl, el poena peccati est. Quandoquidem dc concupiscentia carnis dicitur.*

Tomo 2. in episl. 200. ad Asellicum : Qaamvis insint, *dum sumus in corpore mortis hujus, de- sideria pcccali. si nulli eorum adhiberemus as- sensum, non essel unde diceremus Patri nostro, qui csl in coelis. Dimitte nobis debita noslra.* Ei Lulherus tamen in assertione ari. 2. ex oratione Dominica ducit argumentum ad probandum, concu- piscentiam in renatis esse vere, proprieque pecca- tum.

Tomo 3. lib. H. de Trinitate cap. 17. *Quemad- modum aliud csl carere febribus, aliud ab infir- mitate. quae febribus facta est, revalescere: ilem- que aliud esi infixum telum de corpore demere, aliud vulnus quod eo facium est. secunda cura- tione sanare? ila prima curalio est. caussam re- moveve languoris. quod per omnium fit indul- gentiam peccatorum ., secunda ipsum sanare lan- guorem. quod fit paulalim perficiendo in reno- vatione hujus imaginis: Quae duo demonstnan- tur in psalmo . ubi legitur : qui propitius fit o- mnibus iniquitatibus tuis, quod fit in Baptismo. Deinde sequitur : Qui sanat omnes languores tuos, -quod fit quotidianis accessibus cum haec imago renovatur.*

Tomo 4. m lib. de continentia cap. 7. *Languo- rem istum culpa meruit, natura non habuit: quam sane culpam per lavacrum regenerationis Dei gratia fidelibus jam remisit, sed sub ejusdem medici manibus adhuc natura cum suo languore conflagii.* El infra: *Propitius fit iniquitatibus. cum peccata dimittit: sanat languores, cum desideria prava compescit: propitius fit iniquitatibus, dan- do indulgentiam; sanat languores dando conti-*

nenliam. *Illud facium csl in Baptismo confilentibus, hoc fit in agone certantibus.*

Tomo 5. lib. 1. de Civil. Dei cap. 25. *Illā concupiscentialis inobedicnlia quanto magis absque culpa csl in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?* licm lib. 20. cap. 26. *Excepto uno mediatore,el post lavacrum regenerationis, quibusque adhuc parvulis, nemo mundus a sorde, sicut scriptum est, nec infans, cujus est vita unius dici super terram.* Comparat hoc loco s. August, parvulos recens notos cum ipso Christo, quoad munditiam a sorde peccali.Quae sane comparatio impia esset. si in parvulis baptizatis adhuc esset, ul Luthcrnni volunt, sordes vera peccali, quae tametsi eis non imputaretur, tamen imputari posset.

Tomo G. in lib. do bono conjugali cap. *W.Opus nuptiarum ab omni crimine defendit Apostolus dicendo: El si acceperis uxorem non peccasti.* At Lulherus in assertionē secundi articuli in ultimis verbis, contendit libidinem inevitabilem sanctorum parentum, dum generant, verum esse peccalum.

Tomo 7. lib. I. contra duas episl. Pclagianorum cap. 10. *Nulla ergo damnatio est iis, qui sunl in Christo Jcsu: Non enim damnatur, nisi qui concupiscentiae camis consentit ad malum.* El cap. 1,3. *Dicimus Baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, el auferre crimina, non rade-re, nec ul omnium peccatorum radices in mala carne, teneantur, quasi rasorum in capite capil-lorum. unde crescant iterum resecanda peccala. Sed de ista concupiscenlia camis falli eos credo, vel fallere, cum qua necessc est ut baptizatus, et hoc si diligentissime proficit, el spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed haec eliamsi vocatur pcccalum, non utique quia peccalum est,sed quia peccalo facta est, sic vocatur, sicut Scriptura manus cujusque dicitur, quod manus eam fecerit.* Idem repetii Jib. I. *dc nupliis cl concupiscentia cap. 2,3.el addil,possce etiam dici peccalum.* quia csl caussa peccali, *Sicut frigus, inquit, dicitur pigrum, quia facit homines pigros.* Item lib. G. in Julianum cap. 5. *Omni peccalo carent iustificati. sed non omni malo.* Idem liabel cap. 11. et lib. 2. de peccatorum meritis, el remissione t : 21.

Tomo 8. trad, in psalm. 50. *Opus hoc castum in conjugc non habet culpam.* El concione .3. in ps Im. 118. ilerum docel, petitionem *illnnv.Dimitte nobis debita nostra.non* perlinere ad motus concupiscentiae involuntarios.

Tomo 9. tract, **ii.** in Joan. *Numquid quia deleta est lota iniquitas,nulla remansit infirmitas?*

Tomo 10. serm. fi. de verbis Apostoli : *Mesial ergo cum carne conflictus.quia deleta est iniquitas sed remanet infirmitas.* Vide etiam serm. 5.

12 VI li .c. cl similia s. Augustini testimonia variis modi* respondere conantur adversarii. Ac primum Bi <crus ' : Kemnilius dicunt s. Augustinum , ubi n* g-4 concupiscentiam esse peccalum proprie ditium, non loqui secundum morem Scripturorum, sed more vulgi ct politice. Vulgo siquidem eae so-

lum actiones dicuntur peccala, quibus adest voluntatis assensus.

Al si ea in re vulgus errabat,quis credat sanctum Augustinum cum vulgo errare voluisse ? Deinde quis sibi persuadere polcrit, sanctum Augustinum non sohim in concionibus cl epistolis,sed cliam in libris maxime seriis . in quibus cx Scripturis divinis Pelagianos refellebat. vulgariter cl polilice contra Scripturarum veritatem loqui voluisse ? Denique si vera esset islorum responsio, sanctus Augustinus pernicioso errore populum dcccpiisset.Do-cuit enim . non esse orandum pro remissione motuum concupiscentiae . nisi cis praebeatur assensus. Pro qua tamen remissione orandum esset. si motus illi peccala essent, ul orari volunt Lulheros in assertionē articuli secundi. Illyricus in apologia Confessionis anluerpiensis cap. .3. el alii. Neque id excidii semel Augustino, sed frequenter ab eo repetitum ct inculcatum legimus in episl. 200. ad Asellicum lib. 2. dc peccatorum meritis ct remissione cap. -L lib. I. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 1,3. libro de perfectione justitiae cl concione 3. in psalm. 118.

Altera responsio est ejusdem Kernuillii,apud Augustinum , peccatum dupliciter accipi. imo modo pro eo quod facit reum , alio modo pro eo quod non facit reum, tametsi verum sil pcccalum et vera iniquitas , atque hujus generis posterioris esse concupiscentiam in renalis, sed Augustinum loqui dc priore genere,cum negal concupiscentiam esse pcccalum.

At haec distinctio omnino commentitia esi,siquidem apud Augustinum *omne verum peccalum facit reum.* Sic enim ipse loquitur lib. 1. de nupliis el concupiscenlia cap. 25. hoc est,non habere peccalum, reum non esse peccali, ct ideo ipse idem, pcccalum, sublato reatu, dicil non esse peccalum, nisi Iropice, ul supra citavimus cx lib. I.de nupliis el concupiscenlia cap. 2,3.cl idem ipse in Baptismo non solum realum, sed cliam iniquitatem tolli dixit tractatu 41. in Joanncm.

Tertia solutio Calvini est, lib. 3. Institut. cap.,3. § 12. cl 1,3.sanctum Augustinum aliquando timuisse invidiam, quam illi conflare studebant Pelagiani, quasi doceret,per Baptismum non remitti omnia peccala,cl ideo abstinuisse a nomine peccali,quando dc concupiscenlia loquebatur: sed postea prostrato jam errore, cl invidia superata,aperte vocasse concupiscentiam pcccalum, lib. 5. in Julianum cap. 3. cl trad. 41. in Joan.ubi ex propria sententia loquitur.

At licet quidem forlasse ob melum invidiae eliquando cclare veritatem, sed numquam licet dicere falsilalem. praesertim in caussa fidei.ul idem s. Augustinus docel in libro dc mendacio.fn testimoniis vero a nobis adductis non solum non appellatur concupiscentia pcccalum,sed apertis verbis dicitur. non esse peccatum, nisi improprie.

Praeterea in illo tract. 41. in Joanncm, ubi dicil Calvinus Augustinum loqui sine timore invidiae,el cx propria mcnlc , nonne apertissime dixit, concupiscentiam in renalis reliquam , esse infirmitatem, non iniquitatem? *Numquid, inquit, quia deleta est tota iniquitas,nulla remansit infirmités?*

bψioinllegimus eum dc peccato improprie lo-tum in eodem tractatu semel aul ilerum con- .nceiilidiii vocat peccalum, utens verbis illis A- '-'.Jiatl Romanos G.ffon *regnet peccalum in vcorallicorpore.* El illis ad Boman. 7. *Non loperor illud, sed quod habitat in me peccatu».*

Denique si sanctus Augustinus in lib. 5.in Julianum, jam errorem prostraverat, cl ideo libere lo-(balur. mullo magis prostraverat eundem erro-Miiolib. G. el tamen in eo lib. cap. 5. sic ait: *I; autem qui pillas.quod si malum esset concusentia, careret ea qui baptizatur, mullum ers. Omni enim peccalo caiel, non omni malo.* Liti quoque retractationum posteriores sunl libris ,Julianum, cl tamen lib. 1. cap. 15. apertissime icnibilur, concupiscentiam infirmitatem esse, non j-m peccatum, nisi per mclonymiam. Denique Lier de perfectione justitiae posterior csl cliam li-liis retractationum, cl tamen in eo libro extremo ; «I, adeo non esse peccala motus concupiscen-i involuntarios, ut pro eorum remissione non sl opus dicere, *Dimitte nobis debita nostra.*

Quarta solutio est Kemnillii pagina -184 ubi posl-allegaverat pro se locum Augustini cx lib. 5. ia Julianum cap. ,3. subjungit haec verba: *Haec wiifalissima csl retractatio , seu explicatio e-vn.qwid unlea incommodius dixerat, reliquam : naipiscenliam non esse peccalum, sedpoenam ti caussam peccali.*

.11 haec solutio refellitur ex iis, quae paulo ante ridicla. Nam si s. Augustinus lib. 5. in Julianum, cap. 3. retractasse! sententiam illam qua di-i-rat.concupiscentiam non esse proprie peccatum, .omodo hoc idem ilerum dixisset lib. G. in Julianam cap. 5. cl lib. I. Retractationum cap. 15. cl i3 lib. dc perfectione juslilic.

CAPUT IX.

Refellitur idem error variis rationibus.

Illimo loco rationes varias ad eundem errorem profligandum adferemus.

Prima ratio: Baptismus non liberat hominem a oocupiscentia, igitur vel concupiscenlia non csl l-tatuni originis,vel Baptismus non liberat homi-rem a peccalo originis.

Respondet Lulherus in assertionē arlic. 2. per Liplismuin remitti pcccalum originis quoad realum, a quod actum. Sed haec solutio explosa jam csl 'npra cap. 7. Respondent alii, per Baptismum non ill quidem concupiscentiam, sed tamen tolli c-p dominium. Id enim facit gratia, quae per Ba-lismum confertur, ul concupiscenlia non domi-atur.

At haec solutio facile refutatur. Nam si concupientia esset peccatum originis, non esset propter dominium, sed propler repugnantiam ad rationem, vel pronilatcm ad repugnandum. Siquidem pecca-

tum originis est id, cum quo nascimur, et quod ab origine etiam infantes Irahunl:nascimur uulem cum pronilalc ad repugnandum rationi ; dominium aulem in infantibus non invenitur, sed postea accedit ex consensu voluntatis, et ideo actuale,non originale peccalum est. Itaque Baptismus eliamsi dominium tollat, non tamen pcccalum originis tollit, si concupiscentia csl pcccalum originis.

Porro quod diximus, concupiscentiam non propter dominium , sed propter repugnantiam , vel pronilatcm esse pcccalum originis, cx Augustino manifeste colligitur. Nam lib. G. m Julianum cap. 5. sic ait: *Tale porro, ac tam magnum malum . tantum quia inesl, quomodo non teneret in morte el pertraheret in ultimam mortem, nisi el ejus vinculum in illa, quae fit in Baptismo, remissio-ne peccatorum omnium solveretur?* Ibidem cap. 8. *Neque enim,inquit,nulla iniquitas,cum in uno homine vel superiora inferioribus turpiter serviunt. vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, eliamsi vivere non sinantur.* Vide etiam lib. 2. dc peccalo originali cap. 39.Quemadmodum aulem inllegigi debeat quod s. Augustinus dicere videtur , concupiscentiam carnis esse pcccalum originis, in solutione argumentorum explicabimus. Nunc solum demonstrare volumus, eorum sententiam non congruere cum doctrina s.Augustini, qui dicunt, in Baptismo remitti peccalum originis, quia tollitur concupiscentiae dominatus.

Secunda ralis:Concupiscenlia est effectus cl poena peccali originalis, ergo non est pcccalum ipsum originale. Nam tametsi possit unum et idem el pcccalum esse cl poena peccati, addo cliam, el caussa peccali: tamen hoc sine dubio intelligen-dum csl per comparisonem ad diversa. Neque c-nim inllegigi polesl, ul res una sil pcccalum, ct poena, atque effectus ejusdem peccali, quia esset poena el effectus sui ipsius, ac per hoc prior cl posterior scipsa.

Esseaulem concupiscentiam poenam cl effectum peccali originalis, probatur primo cx verbis illis:A-posloli ad Roman. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, el per peccatum mors,cl ita in omnes homines mors perlransiit , in quo omnes peccaverunt.* Habemus enim ex hoc loco mortem esse poenam ct effectum peccali originalispnors autem est pars ejusdem corruptionis humanae nalurae, altera vero pars ejusdem corruptionis csl concupiscentia cum ignorantia cl aliis ejusdem generis naturae nostrae inflictis vulneribus. 1-gilur eadem ratio videtur esse morlis cl concupiscentiae. Quare sicut mors csl poena cl effectus peccali originalis, ila quoquecl concupiscenlia csl poena cl efferius ejusdem peccali originalis. Quod idem s. Augustinus nullis in locis non obscure significat lib.5. in Julianum c. 3.*Concupiscenlia.* inquit,*poena peccati est,quia reddita es tmenlis in-obcdienlis ,* lib. 1. retractationum cap. 15. dicit , hominem nasci implicatum reatu Adac, c i ob id poenae obnoxium, cl per poenam inllegit concupiscentiam, de qua slalii subjungit. eam per tropum vocari pcccalum, quia est effectus peccali.

Sed apertissime id habet s. Augustinus. lib. 11. de Trinitate cap. 17. cl libro dc continentia cap.7.

quae sunl a nobis citata capite superiore.Ubi com-
parai pcccalum originale febribus,concupiscentiam
languori, qui remanet sanatis febribus: *Aliud csl* ,
inquit, *carere febribus* , *aliud ab infirmitate*,
quae febribus facta csl, revalescere. El infra:
frima curatio est caussam removee languoris ,
quod per omnium fit indulgentiam peccatorum,
secunda ipsum sanare languorem, quod fit pau-
latim proficiendo etc. Vides, quam aperte pecca-
tum, quod remitiilur in Baptismo, dicatur caussa
languoris, idesl, concupiscentiae remaneniis. Non
igilur ipsa concupiscentia potest esse peccatum o-
nginale, nisi idem sit caussa sui.

fcrlia ratio: Si homo non nasceretur cx Ada-
mo, cl lamen haberet concupiscentiam,quam nunc
habet, non posset in eo concupiscentia proprie vo-
cari pcccalum,igilur concupiscentia non est ex se,
el ex natura sua proprie peccatum. Hujus argu-
menti antedecens est s. Augustini lib. 3. in Julia-
num cap. 12. ubi concedit s. August. Juliano ho-
minem non posse juste reprehendi, neque esse
reum, vel peccatorem propter concupiscentiam,
si cum ea concupiscentia, quam habet, non propa-
getur ex Adamo, sed creetur a diabolo, cl praelcr
Augustini auctoritatem, res csl omnino explorata
ac certa Nam tunc concupiscentia res csscl omni-
no naturalis; propter naturalia aulem nemo juste
reprehendi potest, ul si quis caecus nascatur, aul
fatuus.Quod si concupiscentia non esset pcccalum,
si naturalis csscl, profecto non csscl pcccalum
per se et cx natura sua. Quod enim cx natura sua
pcccalum est, semper pcccalum csl, el undecum-
que laudem oriatur, sive ab homine , sive a dia-
bolo, semper facit rcum.

Quarta ratio: Concupiscentia si sumatur pro actu
involuntario, idesl,pro primis concupiscentiae mo-
libus quibus mens resistit, nullum peccatum esi ;
igilur mullo minus peccatum erit. si sumatur pro
ipsa pronilatcad aculum. Consequentiam hujus ar-
gumenti adversarii concedunt,quia pronilalcu ideo
peccatum esse volunt.quoniam existimant eam pu-
gnare cum lege Dei: Certum autem est, eam non
pugnare cum lege Dei, si actus ejus cum eadem
lege non pugnat. Probemus igilur antedecens,quod
ipsi communi consensu negant. Concupiscentia in
pueris, amentibus ct dormientibus pcccalum non
est. quia non csl in potestate eorum non concupi-
scere. ut docents. Augustinus lib. 10.Confession,
cap. 30. s. Prosper lib. 3. dc vita contemplativa
cap. 6. el sanctus Ambrosius lib. 1. de officiis cap.
21. At non est etiam in potestate virorum sapien-
tium et vigilantium, non habere primos illos con-
cupiscentiae motus, ut experientia docet ; igilur
illi peccala non sunl. el vere dixil bealus Augusti-
nus lib. I. de Civil. Dei cap. 25. *Quanto magis*
concupiscentialis inobedientia absque culpa est
in corpore non consentientis, si absque culpa est
in corpore dormientis?

Praeterea lex Domini non solum non impossi-
bilis, sed cliam facilis ac suavis est habentibus
gratiam ipsius, Matlh. 11. *Jugum meum suave csl*
clonus meum leve. I. ad Corinth. 10. *Fidelis*
Dew-. qui non patietur vos lentari supra id,quod
l otcsb i. Ioan. 5. *El mandata ejus gravia non*

sunl. Sanctus Rasilius oratione in illud: *Allcndfi*
tibi. non procul ali initio, *Impium*.inquit, *eut di-*
cere, impossibilia esse spiritus praecepta. Sanctus
Hieronymus lib. 3. adversus Pelaginnos. non lon-
ge n principio: *Deus*, inquit,*possibilia mandavit,*
hoc nulli dubium csl. Sanclus Augustinus lib. 2.
dc peccat, merit, cl remiss, cap. 3. *Acute*, inquit,
sibi ridentur dicere . quasi nostrum hoc ullus
ignoret quod si nolumus non peccamus,nec prae-
ciperet Deus homini quod esset humanae impos-
sibile voluntati. S. Cyrillus lib. 3. in Julianum,
circa medium, significat impossibile videri prae-
ceptum illud: *Si quis videril mulierem ad concu-*
piscendum etc. sed continuo corrigit se his verbis:
Sed non ita. inquit, *sapere nos sinit*: *Nam per*
gratiam Dei adimpletur ab iis.qui non secundum
carnem ambulant. Al impossibile esi, nisi privi-
legio singulari Dei, eliam justis cl sauciis non ha-
bere molus concupiscentiae . repugnantes legi
mentis, ul notum esi ex ipso Apostolo Homan. î.
el 2. ad Corinth. 12. igilur molus illi peccala non
sunl.

Quinta ratio. Haec adversariorum sententia in-
juriam facit Christo ct ejus meritis. Nam si con-
cupiscentia csl verum pcccalum, cl semper manci
in homine, quantumvis justificato, certe sequitur,
ul Christus nos non vere, sed imputative tantum a
peccatis redemerit ac liberaverit, cl sil diabolus
Christo polenlior .cum ille vere potuerit inquinare,
iste non putuerit vere mundare. Unde etiam falsa
erunt testimonia illa Scripturarum. Ioan. 8. *Sitos*
filius liberaverit, vere liberi erilis. El ad Roman,
8. *Sicul per unius inobedientiam peccatores con-*
stituti sunl nulli ita per unius obedientiam justi
constituentur nulli. Nam qui adhuc sunl in pec-
calo, ncc vere liberali dici possunt, ncc vere sunl
justi constituti per Christi obedientiam, sicut vere
Cl non imputative tantum injusti sunt constituti
per Adami inobedientiam. Sed dc his plura suo
loco in disputatione de justificatione.

Sexta ratio esse posset: Quia sententia adversa-
riorum se ipsa destruit, cum fieri nequeat, ul qui
vere sunl iniqui el peccatores, manente in illis vi-
delicet perpetua legis divinae inobcdienlia, non
sini rei divinae indignationis cl odii. Sed hanc ra-
bonem supra cap. 7. salis fuse pcrscquiilli sumus.
Ilis igilur omissis, ad argumenta adversariorum
diluenda accedamus.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta adversariorum, deprompta
ex cap. G. 7. el 8. ad Roman.

Mulla sunl argumenta, quae adversarii catholi-
cis objiccre soient. Ul igilur a Scriplurae sacrae
leslimoniis ordiamur. Primum ac praecipuum ar-
gumentum sumunt Lulherus, Calvinus, Philippus,
Kemnilius cl alii ex cap. G 7. cl 8. episl. ad Ro-
man. Sed quia sunl in his capitibus mullae sen-
tentiae explicandae, proponemus seorsitn objectio-
nes, quae ex his leslimoniis colliguntur.

Prima objeclio. *Non regnet peccatum in vestro*
iloli corpore Rom. G. Non ail Aposlolus, Non
•lpeccatum in vestro mortali corpore, sed non re-
r.st, ul notarii etiam s. August. tract.41. in Joan.
Igitur semper esi in nobis pcccalum , licet non
semper regnet. Loquitur aulem Apostolus de con-
cupiscentia, ut palet cx sequentibus: *Ad obedien-*
ttftrniconcupiscentiis ejus ; concupiscentia igilur
«anperin nubis est, el semper peccatum est.

Respondeo: Tum.hoc loco, lum in sequenti ca-
pite saepius, concupiscentiam appellari pcccalum
improprie,per figuram melonymiae, quod sil caus-
la peccali, si ei obedialur. Sed contra , exclamat
Lulherus in assertionione articuli secundi, non licere
sis angelis, nedum hominibus verba Dei pro ar-
bitrio interpretari, ul quod illa pcccalum appel-
lal, nos defectum, el non proprie pcccalum esse
dicimus. Nam si ila licent pro arbitrio verba Dei
typoncre, ubique poterimus nomen peccali per
Mitium interpretari, cl dicere adulterium non
esse adulterium, Furium non esse furtum, cl dc
caeleris eodem modo.

At frustra Lulherus ila vociferatur. Nullus enim
est,qui majori licentia Scripluras pervertat, quam
ipse faciat. Scriplurae siquidem passim affirmant ,
[«cala per Christum tolli. Isaiac 53. *Ipse peccata*
nullorum *Iulil*. Ioan. I. *Eccc agnus Dei, ecce*
fui *tollit peccata mundi*, ad Roman. 11. Cum
abstulero peccala eorum, ct Lulherus lamen in
assertione ejusdem secundi arliculi disertis verbis
dicit: nullum peccatum tolli, sed Ianium remitti ,
idesl, non imputari. Ipse igilur vere facit , quod
dc angelis quidem licet.

Nosaulem non negamus, concupiscentiam dici
peccatum, ul Aposlolus eam vocal , sed negamus
dei peccatum proprie; quod ncc Aposlolus dixil.
Elpraeterea colligimus explicationem nostram c-
'idcnlcr cx Scripturis. Nam Scriplurae testantur
vocem*peccali* esse ambiguum, cl nunc accipi pro
'lpa, nunc pro poena, quae est culpae effectus ,
djdcc liam pro caussa peccati, nunc denique pro
-icriBcio, quod csl peccali expiatio. Deulcronom.
î. *Peccatum vestrum, quod feceratis, idesl, vilu-*
lum, igne combussi el in frusta comminuens, in
putreremredegi. Ubi manifestissime vitulus dici-
tur peccatum, quia effectus cl caussa peccali fuit.
Ziclianac ultimo, loquens Deus de plagis Aegypti:
Hoc erit, inquit, pecalum Aegypti, idesl, poena
peccati, Thren. 4. *Completa csl iniquitas tua fi-*
lia Sion, non addet ultra Dominus ul transmi-
gret te. Ubi cliam iniquitas pro poena iniquitatis
accipitor. Ad Romanos 7. *Lex pcccalum est? ab-*
iiit. Hic omnium consensu peccatum accipitur pro
caussa peccali. Quemadmodum paulo infra eadem
lri dicitur mors, idesl,caussa muriis 2.ad Corinth.
5. Christus vocatur pcccalum, quia sacrificium
foil pro peccato. Ul etiam Oscae 4. dicuntur sacer-
dotes comedere peccala populi,quia comedunt oh-
hiones pro expiatione peccali. Itaque certum csl
Scripturis, vocem peccali non semper accipi
pro culpa, idesl, pro peccalo proprie dicto.

Rursus cx Scripturis constat,peccala proprie di-
th vere tolli in justificatione, ut ex locis, paulo
•ale adductis, perspicuum csl: nec minus constat

ex Scripturis, concupiscentiam in justificatione non
tollī, com Apostolus justificatus, dc se dicat ad Ro-
man. 7. *Sentio aliam legem in membris incis etc*.
Igilur ex Scripturis constat, Scripturas, quae con-
cupiscentiam pcccalum appellant, exponendases.se
dc peccalo improprie, idesl, dc caussa vel cffectu
peccali.

Id ipsum confirmari potest ex eodem loco Apo-
stoli. Siquidem testatur Aposlolus hoc pcccalum
esse in corpore, non in mente. Aii enim: *Non re-*
gnet peccatum in vestro mortali corpore. El cap.
7. *Non habitat in me, idesl. in carne mea,bonum*.
At peccatum proprie dictum, non potest esse in
corpore, sed in mente. Pcccalum enim est injusti-
tia,et ibi solum locum habere potest vera injustitia,
ubi locum habere solei vera justitia. Quis aulem
justitiam veram, proprieque dictam in membris
carnis unquam posuil? Igilur Aposlolus, cum dicit,
concupiscentiam esse peccatum , sed habitare in
carne, non in mente, aperle significavit, eam non
proprie, sed figurale esse peccatum. Accedat au-
ctoritas s. Augustini , qui (ul citavimus cap. 8.)
mullis in locis scripsit, concupiscentiam ab Apo-
stolo appellari peccatum , quia est effectus, vel
caussa peccati. Quae eliam senlenlia est concilii
tridcnlini sess. 5. cujus concilii auctoritas vel sola
catholicis sufficeret.

Porro argumentatio illa Lulheri, si hoc loco pec-
catum non accipiatnr proprie, posse ubique non
accipi proprie; ineptissima csl, nam ex particulari
propositione non colligitur propositio universalis,
quamvis contra ex universali recte colligatur parti-
cularis. Quoniam particularis in universali conti-
netur, non contra. Itaque si quis ostenderet. Pec-
catum ubique in Scripturis, accipi proprie, rectis-
sime colligeret, hoc eliam loco accipi proprie: Sed
ex co, quod in hoc particulari loco certis de caus-
sis peccatum accipiatnr improprie, non efficiet,
ul ubique accipiatnr improprie.

Sed opportune Kemnilius in examine concilii
tridcnlini sess. 5. pag. 476. Lulhero suppetias fe-
rens dicit. nullum esse meliorem interpretem ver-
borum Pauli, ipso Paulo. Deinde cx ipso Paulo
probat vocem, *pcccalum*. accipi debere proprie
hoc loro. Primo: Quia Paulus concupiscentiam vo-
cat non bonum. Secundo: Quia vocat malum.Ter-
tio: Quia illud malum describit privative, per illud,
perficere bonum non invenio. Quarto: Quia idem
malum describit positive per illud,quod od malum
illud facio. Quinio: Quia *dicil*, concupiscentiam
pugnare cum praecepto, *Λ'oiñ concupisces*.Scxlo :
Quia *dicil*,illud malum esso crucifigendum, morti-
ficandum,destruendum.Sepliinu: Quia propter hoc
malum exclamai, miser ego homo etc. Respondeo:
Concupiscentia,quamvis non sil proprie peccatum,
lamen esi corruptio quaedam incilans ad malum,cl
ideo recte dicilur non bonum cl malum, cl malum
privativum cl positivum , cl crucifigendum ac de-
struendum. Quomodo aulem pugnet cum lege, et
rniseruini faciat, paulo posl c.xplicabilur.

Secunda objeclio, ad Roman. 7. *Peccatum non*
cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam
nesciebam, nisi lex diceret,Non concupisces. Hic
Apostolus aperte concupiscentiam testatur esso

j primum dicil sc cognovisse peccatum per legem, cl postea declarat, pcccalum illud esse concupiscenliam; cl legem, per quam illud cognovit, dicil esse praeceptum. Aon *concupisces*. Neque polesl hoc loco accomodari distinctio dc pecealo proprie, vel improprie dicto. Nam concupis-entia ideo dicitur esse pcccalum, quia csl praevaricatio divinae legis, Aon *concupisces*.

Respondeo: Pcccalum hoc loco proprie accipi, idesl, pro vera legis praevaricatione: sed concupiscentiam non accipi pro fomite, sed proaclu voluntario concupiscendi, qui prohibitus csl lege, *Non concupisces*. Id ila esse perspicuum est. Cum cx contxlu Apostoli, qui cum dixisset, legem non esse peccalum, idesl, caussam pcccali, sed esse caussam cognitionis pcccati: probavit ex eo, quod non cognoscebant homines aclus interiores, ul desiderium uxoris. vel rei alienae esse peccata, nisi lex dixisset, *Non concupisces*. Tum etiam cx loco illo evangelii .Matthaei 5. *Didum esi antiquis: Non moechaberis: Ego aulem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde* suo. Dominus enim haec dixil contra perversas Pharisaeorum opiniones, qui adhuc docebant, flagilia interna non esse peccata. Quod etiam patet cx Josepho lib. 12. antiquitatum cap. 13. qui scribit motum internum non esse pcccalum. nisi exteritis sc prodat. Item ex David Kimhi in psal. GG. vers. 17. ubi sic exponit illud: *iniquitatem si aspexi in corde meo, non audiet Dominus, idesl, non imputabit ad pcccalum desiderium injustum, si tantum sit in corde*.

Itaque Dominus ignorantiam illam, quae regnaverat ante legem, ct rursus per Pharisacos inducta fuerat, destruere voluit, cum ait: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum elc. el non sine* « *aussa addidit in corde suo. quia non concupiscentia carnis, sed cordis, idesl, voluntaria prohibita esi lege, Non concupisces*. De eadem ignorantia loquitur Apostolus, cum ait: *Concupiscentiam nesciebam. nisi lex, diceret, Non concupisces*, Itaque hoc b. Pauli testimonium, cum de peccato actuali intelliatur, nihil juvat caussam adversariorum.

Unum objici posset contra nostram hanc solutionem, quod videlicet admittamus in eodem capite frequentes acquivocaliones in voce, pcccali. Sed hoc non est vilium, sed ornamentum, cum aequivocalio non obscurat sententiam. El corie cogit nos evidentia rei, ul sic exponamus. Nam cum \poslolus dicil: *Quid ergo dicemus, lex peccatum csl? absit. Sed peccatum non cognovi nisi j>x r legem*. El mox: *Peccatum per mandatum o-j.i ratum est in me omnem concupiscentiam*, Dubitari non polesl, quin primo loco peccalum accipiditur pro caussa peccati, alioqui inepte quaeretur. an lex pcccalum esset. Secundo loco pro l recato proprie dicto, quod repugnat legi: Tertio j icu pro fomite . qui operatur omnem concupiscentiam. Ubi videtur Apostolus explicare. cur fortu lem appellaverit pcccalum, quia videlicet efficit pccclum. cum operetur in nobis concupiscen-iMiB.e: mque voluntariam abstrahendo cl illiciendo, ut b. Jacobus in epistola sua scribit.

Tcrlia objectio: Scio *enim quia leo: spiritualis est, ego aulem carnalis sum, venundatus sub peccato*, Roman. 7. Hoc loco b. Paulus fatetur sc non servare legem, quia illa spiritualis est, ipse vero carnalis, cl non loquitur de lege prohibente actiones voluntarias: hanc enim legem Apostolus servare se dicit, cum ait: *Quod odi facio, cimente senio legi Dei*. Igitur loquitur dc lege prohibente concupiscentiam ipsam nobis insitam ex peccato Adae; ac per hoc concupiscenliam ipsam nobis insitam cx pecealo Adae: ac per hoc concupiscentia illa repugnat legi, cl vere propricque pcccalum csl.

Respondeo: Duas esse hujus loci expositiones, cl secundum ulramque recte argumentum solvi posse. Prior expositio est Chrysoslomi, Theophylacti. Ambrosii cl aliorum in hunc locum, cl Augustini. lib. 1. ad Siinplicianum quaest. I. qui existimant Apostolum non loqui dc se, suique similibus, justis; sed induisse personam hominum impiorum, qui non solum fomite vincuntur, ct pertrahuntur in varia flagilia: qui recte dicuntur venundali sub peccato quia nondum redempti sunl per applicationem sanguinis Christi; quae fit per fidem cl sacramenta. El secundum hanc expositionem argumentum adversariorum nullas vires habet. Quod vero dicil Apostolus: *Quod odi facio, cl, mente servio legi Dei*, quae videntur non convenire hominibus nondum justificatis; intelligenda sunt de lumine rationis, el quodam appetitu boni, qui saltem m genere nulli homini deest. Nam etiam perditissimi quique norunt, malum esse furtum, homicidium, adulterium, cl in aliis haec ipsa scelera detestantur. Video, inquit ille, *meliora, proboque, deteriora sequor*.

Posterior expositio est s. Anguslini in omnibus fere libris contra Pelagianos, qui etiam illam priori praeferit lib. 2. Retractat, cap. 1. cl dc praedestinatione sanctorum cap. 4. Item Primum, Ansclmi, Thomae et aliorum in hunc locum. Quae expositio posterior nobis etiam magis probatur. prae-sertim quia b. Paulus cx iis. quae dixerat ip 7. cap. *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. et, non ego operor illud, el manie servio legi Dei*, et similibus, deducit illam conclusionem cap. 8. *Nihil ergo damnationis est his, qui sunl in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant elc*. Quae conclusio manifeste indicat. Apostolum in cap. 7. de se. cl caeteris per Christum renalis esse loquulum. Secundum liane expositionem dicendum csl. beatum Paulum non velle significare, legem spiritualem, non servari a justificatis, quatenus opus est ad vitandum pcccalum, sed non servari quantum ad quondam perfectionem, quae csl finis praecepti, ac propterea proprie non est in praecepto.

Sciendum est enim in praeceptis interdum significari solum media ad aliquem finem, ut cum dicitur, pugna contra hostes, fac medicinam aegroto. Haec enim sunt media, illud ad victoriam, istud ad sanitatem. Interdum autem significari simul finem cl media. ut si quis dicat, vince hostes, sana aegrotum. Hic enim non solum imperantur pugna cl curatio, quae sunl media, sed etiam indicatur finis, victoria ct sanitas. Caeterum obligatio

;-ecepti proprie in mediis, quae imperantur con-
 .jül, non in line: el praevaricator csl. qui media
 fligit, non qui Unem non assequitur. Aeque o-
 i peccal, cui dicitur, vince hostes, si non vin-
 ei, modo viriliter pugnet, neque is peccal, cui
 .dum csl. sana aegrotum, etiamsi sanare non
 ; ssit. modo curcl apposite ad sanandum. Finis
 rnmio praecepto indicari polesl, proprie impera-
 ri non polesl.

Praeceptum, igilur, *Non concupisces*, ejus ge-
 ns est, ut simul media el liiiein comprehendat.
 Media sunl resistere concupiscentiis, eisque num-
 ;am assenliri, numquam cedere: atque haec ila
 cbliganl, ul qui non fecerit , continuo reus exi-
 •Ll: finis csl funditus concupiscentias exlirparc,
 jque id edicere, ul nullus in carne motus oriatur
 t.nra rationem. Hunc aulem finem lex proponit,
 it intelligamus, quo sil nobis Deo juvante lencn-
 jcm, non ul rei simus, si id non laciamus, quod
 Deere in nostra potestate non est, cl quod ad fe-
 licitatem futurae vitae; non ad obligationem prae-
 sentis perlinet.

Sic enim s. Augustinus docet in cpisl. 200. ad
 .bellicum: *Hoc. inquit, lex posuil dicendo . Non*
(i/iicupisces, non quod hic valeamus, sed ad quod
(reficiendo tendamus. El lib. I. de nuptiis el con-
Cupiscentia cap. 2l).J/ullu?n, inquit, boni facit, qui
[: il quod scriptum est. Post concupiscentias luas
' tas: sed non perficit, quia non implet quod
eripiuntcsl, Aon concupisces. Ad hoc ergo dixit
1«», .Vrm concupisces, ut nos in hoc morbo jacere
intelligentes, medicinam gratiae , quaereremus,
In eo praecepto sciremus, el quo debeamus in
luc mortalitate conari, el quo possit a nobis illa
holissima immortalitate perveniri.

Ait igilur b.Pniihis: Sctanius *quia lex spiritualis*
 .l. Quia videlicet spirituales homines facit, el spi-
 rudes omnino requirit, ul perfecte, etiam quoad
 i -m obsonetur. *Ego autem carnalis sum.* Quia
 iHidom spirituale corpus habeo (inquit Augusli-
 rus lib. I. contra duas epistolas Pelngianorum
 cap. 10.) non enim carnalem, sc vocat Apostolus,
 <]wd secundum carnem ambulet; nam id paulo
 iofe aperte negat; sed quod non sil tolus spiritua-
 li. quilis posl resurrectionem erit. Neque enim
 ébsurdumeshulsit in illa vita etiam caro spiritualis,
 :i potuil esse in hac vita in his, qui adhuc carnalia
 > ; unii, etiam spiritus ipse carnalis. *Venunda-*
lu· sub peccato, non quia Christi sanguine redein-
 pius non snm, sed quia (ul ad Roman. 8. Idem
 lposlolos dicit) *El nos primitias spiritus habent-*
laintra nos ingemiscimus adoptionem expectan-
iredemptionem corporis nostri. Itaque venun-
 duserat Apostolus cum caeleris in praevaricalio-
 i primi pcccali, el quoniam redemptus erat quoad
 urnam, primitias spiritus habens, cxpcclabal au-
 i i) Pilcmplioncm corporis sui, ideo concupiscen-
 » sentiebat, sed non consenliebat. et propterea
 adjungit: *Quod enim operor non intelligo , idesl,*
 i imio , non approbo, vel prius id lit, quam ratio
 mconsilium avocetur, cl ideo me ignorante, el non
 i n-enlicnlc lit: *Aon enim quod volo bonum, hoc*
aw. sed quod odi malum, illud facio. Ubi face-
te itdixil (inquit Augustinus loco citato) *non*

affectu consentiendi , sed ipso motu concupi-
scendi.

Quare b. Apostolus legem spiritualem, Non con-
 cupisces, non omnino perficiebat, qua parle ad-
 huc carnalis erat: nec tamen peccabat, quia lex
 non obligat ad non sentiendum carnis motus, sed
 ad non consentiendum cis, ul supra diximus, cum
 hoc sil medium, illud finis. Atque haec dicta sunl
 ad mentem s. Augustini, qui praecepto, *Aon con-*
cupisces, inlclligit prohiberi aliquo modo motus
 omnes concupiscentiae, etiam involuntarios: as-
 sensum vere his molibus prohiberi doccl illo alio
 praecepto: /'osl *concupiscentias luas non eas.* Ec-
 cles. 18.

Caelerum probabile cliam csl, quod alii «locent,
 praecepto, *Aon concupisces*, non prohiberi ullo
 modo motus involuntarios, sed assensum lanium,
 et hoc praecepto contineri solum media, non au-
 tem finem. Quod probatur Primo: Quoniam ab A-
 poslolo haec vocatur lex mentis Boman. 7. Quia
 non carni, sed menti data csl. Secundo: Quia hoc
 praeceptum habetur in Exodo cap. 20. in Deutcro-
 nom. cap. 5. el Malth. 5. cum aliis praeceptis de-
 calogi, *Non occides, Non moechaberis*, el caeleris
 (piae intelligunlur omnia dc actionibus liberis,
 planctque voluntariis. Porro illud, *Post concupi-*
scentias tuas non eas, intelligi commode polesl
 de opere externo, quo concupiscentiae saliantur.
 Unde mox sequitur. Si *enim praestiteris animae*
tuae concupiscentias suas, faciet te in gaudium
inimicis luis. Juxta hanc expositionem praecepti.
Non concupisces, dicendum est. Apostolum, cum
 ail: *Lex spiritualis csl. ego aulem carnalis sum*,
 non perfici legem a sc. sed caussam peccati non
 esse legem, quae spiritualis csl : sed carnis no-
 strae corruptionem, quae pullulai prava desideria,
 etiam reluctantem rationem. Dixerat enim paulo ante:
Itaque lex quidem sancta , cl mandatum san-
ctum. cl justum, el bonum; quod ergo bonum est,
mihi facium est mors? absit, sed pcccalum, ul ap-
pareat pcccalum, per bonum operatum esi mihi
mortem, ul fiat supra modum peccans peccatum
per mandatum. El continuo, ul hoc probaret, ad-
 junxit; *Scimus enim quod lex spiritualis csl, ego*
aulem carnalis sum etc. Hoc est. lex non potuil
 mihi mortem operari, quia spiritualis csl: sed radix
 peccati in me est, qui adhuc carnalis sum, venun-
 datus sub peccato, quoad corpus. Unde cliam me
 ignorante, vel invito oriuntur in carne mea mulus
 concupiscentiae . qui allicere conantur ad assen-
 sum. Ex his objectiones reliquiae facili negotio di-
 luentur.

Quarta objectio Roman. 7. Si *quod nolo, facio,*
consentio legi, quia bona csl. Si mens Pauli con-
 sentiebat legi, certe idem volebant lex Domini, el
 mens Pauli, sed mens Pauli nolebat sentire motus
 concupiscentiae (ul palet) quia invitus cos sentie-
 bat; igilur cx loge Domini nolebat cos motus exi-
 slere, igitur motus illi, quamvis involuntarii, re-
 pugnabant legi, ac proinde peccatum erant. Unde
 s. Augustinus sermon. 'i. de verbis Apostoli: Q/zid,
 inquit, *dicis o lex? Non concupisces, el ego nolo*
concupiscere, non implet legem infirmitas mea,
sed legem laudat voluntas mea.

Respondeo: Si praeceptum, *Non concupisces*, extendamus cum Aoguslino ad motus involuntarios, fatemur eos motus repugnare legi, sed negamus esse peccata: quia repugnat legi ul indicanti finem, non ul imperanti media, ul supra explicatum csl. Sin autem praeceptum illud restringamus ad motus tantum voluntarios, respondemus ad argumentum, consensum Pauli cum lege, non consistere in eo quod rem eandem velint, aut nolint Paulus el lex: sed quod Paulus velit aut nolit id quod lex jubet cum velle aut nolle. Itaque consensum Pauli cum lege in eo positum osse, quod lex jubeat cum resistere concupiscentiae, el Paulus velit concupiscentiae resistere ac resistat.

Quare sensus verborum Pauli hic erit, si quod nolo, facio; consentio legi, quia bona est; hoc est, si invitus concupisco, non repugno legi, sed ei consentio; ipsa enim vult. ul ego nolim concupiscere. elego nolo concupiscere; cl cum concupisco, id (11 praeter cl contra voluntatem meam. Posset etiam facilius dici, legem nolle concupiscentiam, ul objectum; el similiter mentem Pauli nolle eandem, similiter, ul objectum. Quemadmodum si quis hominem casu, aliquo omnino praeter intentionem occideret; is vere dicere posset. Quod nolui, feci; cl ideo consentio legi, quae ait, *Non occides*, quia bona csl, nec tamen ex his verbis colligi deberet praeceptum, *Aon occides*, extendi ad homicidium omnino involuntarium cl reum esse, qui praeter intentionem occiderit. Caedes enim involuntaria non est contra legem, nisi materialiter.

Quinta objectio, Horn. 7. *Invenio igitur legem, volentem mihi facere bonum, quoniam malum mihi adjacet*. Ex hoc loco ducit argumentum Calvinus. Videtur enim Apostolus dicere, velle se legem servare, el ita bonum facere, sed non posse, propter malum adjacens, id est, concupiscentiam repugnantem legi.

Respondeo: Locus hic sine dubio ita obscurus csl, ut nulli interpretes existiment aliquid deesse, cl alius alio modo defectum rescire studeat. Sed b. Augustinus lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum c. 10. salis commodum sensum indicavit, et in quo nihil subintelligi debeat. Vult enim illud *bonum*, conjungi cum, *lege*, non cum verbo, *accere*; ul hic sil sensus, Invenio igitur legem bonum quoddam esse mihi volentem facere, id est, volenti bene operari, cl secundum legem vivere; ideo autem legem invenio esse quoddam bonum, quoniam malum concupiscentiae adjacet mihi. Dum enim ab una parte malum adjacens incitat ad peccatum; ab altera lex Domini bona retrahit a peccato. Itaque non potest ex hoc loco ellici. non posse legem servari, ul concupiscentiam involuntariam esse peccatum.

Sexta objectio: Video *aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. el captivantem me in lege peccati*, Roman. 7. Hoc loco videmus concupiscentiam repugnare legi el captivare, id est, servum peccati facere, ac per hoc sine dubio esse peccatum.

Respondeo. Non omne quod repugnat legi peccatum csl, quamvis omne peccatum legi repugnet. Peccatum enim repugnat legi privative, quia est

actio recedens a sua regula, cum possit, cl deberet cum sua regula congruere. Nulla vere legibus repugnare, quae peccata non sunt, extra controversiam csl. Repugnat enim legi homo, qui peccat, el tamen homo non csl peccatum proprie, nisi cum Illyrico delirare velimus. Item repugnat legi justae lex injusta, interdum etiam lex unius principis legi alterius contraria est, cum tamen neutra videatur injusta. Poles quoque lex injusta legi item injustae repugnare. Nec tamen lex peccatum proprie dici poles, sicut nec virtus.

Jam igitur concupiscentia repugnat legi mentis, non ul actio recedens a regula, cum posset et deberet regulae congruere; sed repugnat ul lex contraria impellens ad malum quomodo etiam legi repugnat diabolus, el quicquid incitat ad legis transgressionem. Itaque hoc ipso, quod Apostolus concupiscentiam vocat legem membrorum, significat eam non esse proprie peccatum.

Appositum autem legis nomine concupiscentia appellata est, quia lex nihil est aliud, nisi regula actionum. El quemadmodum lex mentis csl regula bonae actionis, quam si sequaris, bene ages: ita concupiscentia regula csl peccandi, quam si sequaris, omnino peccabis. Illud autem, *captivantem me in lege peccati*, recte exponit s. Augustinus lib. 1. de nuptiis cl concupiscentia cap. 30. ubi docet, concupiscentiam dici captivantem, id est, captivare conantem; vel captivantem secundum carnem, non secundum mentem; ul supra dictum csl de illis vocibus, Ego autem carnalis, venundatus sub peccato.

Septima objectio, Roman. 7. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Hoc etiam est Calvinus argumentum: colligit, concupiscentiam esse peccatum, quia miseros facit homines.

Respondeo: Infelicitas cl miseria in Scripturis ut plurimum poenae potius tribuitur, quam culpae ul Proverb. 14. *Miseros facit populos peccatum*. El psal. 11. *Propter miseriam inopum. el gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus*. Kcinnilius (t. 1 in 1. objectione diximus) ex hoc loco probabat, concupiscentiam esse peccatum proprie dictum; cl rationem reddit, quia Paulus ille dicens agnoscit, malum illud esse per se dignum morte aeterna. Sed ineptissima ratio est, cum Apostolus de corpore mortali, el passionibus obnoxio liberari copiam, de morte vero aeterna ne verbum quidem dicat. Nam quod in sequenti capite additur: *Nihil ergo damnationis etc.* ibidem explicatur, cur dictum sil, nimirum, quia renali non secundum carnem ambulant; non autem quia concupiscentia quamvis peccatum, non inipuletur.

Octava objectio, Horn. 7. *Velle adjacet mihi. perficere autem bonum non invenio*. At qui non perficit bonum, sine dubio peccat. El hoc arguementum Calvinus est.

Respondeo: Ul quis peccet non faciendo aliquid, requiritur, ul debeat cl possit illud facere. Nam si quis debeat, cl non possit, miser est, non peccator: si possit el non debeat, minus bonus est, non tamen malus. Id autem de quo agimus, id est, carne non concupiscere, non csl in nostra potestate.

ideo velle adjacet nobis, perficere bonum numquam (si enim concupiscendi non invenimus. El ideo contra Aposolus: *Infelix ego homo etc.* Hinc s. bpsilius lib; 1. contra duas epistolas Pelagianorum lib. 10. *Hoc csl, inquit, perficere bonum, ul concupiscat homo*.

Amu objectio. Roman. 8. *Sapientia carnis iniqua est Deo*. Vel, ul clarius habent graeci lexus, *prout τῆς ἀρχῆς τοῦ θέν, inimicitia est villuii, leyi enim Dei non est subjectu*. Hinc: ut n. passim adferunt adversarii, ul probent concupiscentiam esse malum lotius hominis el inimicam adversus Deum, el repugnantiam contra legem, m. ejus; ac proinde proprie verissimeque peccatum.

Respondeo: Prudentia, sive sapientia, sive sensus carnis (nam his omnibus vocibus ad rem elinito significandum utitur Paulus) vere proprieque peccatum OSI, sed actuale, non originale. Non enim localis Apostolus prudentiam carnis illud malum, quod ap. 7. dixit esse in carne, sive in membris, jam illud malum iu se quoque el in aliis sanctis in nimbus agnoscit Apostolus; prudentiam vero amicus non ponit nisi in peccatoribus, qui terrena sapiunt, cl secundum carnem ambulant. Sic enim loquitur: *Aon secundum carnem ambulamus. sed etandum spiritum. Qui enim secundum carnem nml, quae carnis sunt sapiunt: qui vero secundum spiritum sunt, quae spiritus sunt sentiunt*. Anu *prudentia carnis mors est prudentia aulem* - pinto vila *cl pax; quoniam sapientia carnis iniqua est Deo. Legi enim Dei non csl subjecta; ut enim poles. Qui aulem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos aulem in carne non estis, sed in spiritu, si lumen spiritus Dei habitat in vobis*.

Prudentia igitur carnis est cura el sollicitudo quaedam nimia providendi, quae comi sunt commoda, utilia, suavia, neglecta cura, et sollicitudine torum, quae ad spiritum pertinent. Talis aulem carnis, sive affectus (videatur enim verbum *φρονησις*, uo-icet vocabulum *φρόνησις*. apud Apostolum magis ad affectum, quam ad cognitionem pertinere) inimicus est Deo, quia non congruit cum ejus lege, neque congruere poles, dum talis csl. Neque enim fieri potest, ul iniquitas cum aequitate concordet, quamvis fieri possit, ul homo gratia Dei indiguit, deponat prudentiam illam carnis, cl ea, quae spiritus sunt, gustare cl procurare incipiat. Hinc apparet adversariorum temeritas, qui omnia confundunt et miscent, el argumenta petunt ex his locis, qui nihil ad rem faciunt.

CAPUT XI.

Solvuntur objectiones ex aliis Scripturae locis deprompta.

Constitui loca omnia breviter explicare, quae proferunt adversarii ad probandum concupiscen- tiam naturae suae esse peccatum. Igitur praeter

loca illa ex cpisl. ad Roman, quae sunt a nobis superiore capite explicata, haec etiam addunt.

Primum proferunt Kemniius cl alii testimonium ex Genesi cap. G. el 8. ubi dicitur: *Cuncta cogitatio cordis humani intenta ad malum omni tempore*. Hebraico aulem dicitur. *ipsum /igniculum, cordis humani lotum el semper esse mulum*. Respondeo: Lucus ille Gencscos similis videtur ei loco, quem proxime explicuimus ex cap. 8. ad Roman. describit enim Moyses ingenium illorum, qui vivebant tempore Noe, ac dicit omnes illos secundum carnem ambulasse cl quae carnis sunt tantum cogitare ei sapere consuevisse. Itaque dicitur figmentum cordis, sive (ul habetur cap. G.) figmentum cogitationem cordis lotum el semper matum, quia nihil fere homines illi cogitabant, nisi quod ad voluptatem, vel utilitatem carnis perlinere).

Sed hoc peccatum erat actuale, non originale, nisi forte, ul latini codices habent, admittunt adversarii cogitationem cordis hominum illorum, non lam fuisse actu malam, quam pronam ad malum. Illam enim pronitalem ad malum concedimus esse vulnus ex peccato originali relictum, sed non congenitum esse proprie peccatum, nisi in actum voluntarium prodeat. Tum vero peccatum quidem esse, sed aciale, non originale, ul saepe jam diximus et probavimus.

Secundum, ex psalm. 18. *Delicta quis iniqui illigii?* el psalm. 50. *Cor mundum crea in me Deus*. Ille duo loca producit Lulhcrus in asserti. 2. articuli. ul probet homines etiam justificatos semper habere delicta cl cor immundum. Quod non poles osse nisi ratione concupiscentiae, quae remanet in justificatis usque ad mortem. Respondeo; Haec loci non pertinent ullo modo ad peccatum originale, neque ad concupiscentiam, quae remanet post justificationem, tum quia in justificatione peccata omnia remittuntur. tum quia concupiscentia non est res occulta, aut obscura, ut dicendum sil, Delicta quis iniqui illigii? tum denique quia non opus est orare pro concupiscentia, aut ejus molibus multum laniari expiandis, ul s. Augustinus docet in episl. 200. supra citata.

Loquitur igitur David de peccatis actualibus, sive venialibus, quibus raro caremus, sive mortalibus occultis el de quibus non omnino certi sumus, an sint nobis remissa. Itaque David, quamvis justificatum se esse speraret, recte tamen dicebat: *Delicta quis iniqui illigii? ab occultis munda me Domine*. El: *Cor mundum crea in me Deus*. Peccata enim mundari cor suum a maculis quotidianis, vel etiam a gravioribus, si forte esset iis quoque igno- rantem inquinatus.

Tertium ex Hierem. 17. *Pravum csl cor hominum*. Al cordis pravitatem quis neget, inquit, Confessio saxonica, vere esse peccatum? Respondeo: Pravum cor apud Hieremiam non csl cor malum, sive inquinatum peccatis, sed callidum ac difficile ul penetretur. Nam vox hebraica est non unde etiam septuaginta verterunt /Saofa xapoia cor profundum. El consonat vocabulum sequens et inscrutabile. Sed etiamsi intelligamus, cor hominis malum appellari; id ita accipiendum erit. quasi dictum sil, pronum ex natura corrupta ad

m.dum. Pronilns autem non csl proprie peccalum, ul saepe diximus. Denique loquitur prophète de impiis, quorum cor pravum cl immundum cssc non negamus, cum e contrario dc justis dicatur, Mallh. 3. *Beati mundo corde*. El I. Timolh. 1. *Finis praeceph charilas de corde puro etc.* El Act. 15. *Fide purificans carda eorum*.

Quartum ex Mallh. 6. *Sola enim oratio Domi- iaca* (inquit Lutherus in assertione arlic. 2.) o- mnes *concludit sub peccalo. Nam qui orat ul /ial voluntas Dei. fatetur se non facere voluntatem Dei, qui petit, at sanctificetur nomen Dei. agno- scit se pollueri nomen Dei: qui cupit, ul adveniat regnum Dei, intelligi se sub regno esse diaboli*. Jlespondeo: Inanissima esi objectio. Nam (ul s. Cy- prianus rcclle exponit in sermone de oratione Do- minica) *sanctificari petimus nomen Dei in nobis*. ul qui per Baptismum sanclicali sumus, in eo quod esse coepimus, perseveremus. Cupimus *ut adveniat regnum Dei*, quod posl resurrectionem iudicium expediimus, ul qui in praesenti vita Christo compatimur, in futura cum illo regnemus. Oramus, *ul [ial voluntas Dei in terra, sicut /it m coelo*, ul infideles, qui terreni adhuc sunl, per lidcm voluntatem Dei faciant, sicol cam faciunt fi- deles, qui coelestes per eandem fidem jam esse coeperunt.

Denique oratio Dominica usque adeo non con- vincit, in nobis perpetuo haerere originale pecca- tum, ul Lutherus somnial; ul cliam Christus, qui sine controversia nullum omnino peccalum habuit, oraverit, ul liercl voluntas Dei, Mallh. 2G. el Au- gustinus dicat in episl. 200. cl alibi nobis oratio- nem illam Dominicam: *Dimitte nobis debita nostra*, non fore necessariam, si nullum aliud haberemus nisi originale peccalum.

Quintum ex Mallh. 13. cl Luc. 10. *Ubi duabus parabolis* (inquit Lutherus loco citato) *ostendit Do- minus non continuo hominem liberari ab omni peccato, sed paulalim. ac per hoc, semper rema- nere aliquid peccali purgandum*. Prior parabola est de fermento misso in sala tria, quae paulalim fermcnlnla sunl. Posterior csl dc Samaritano, qui hominem a latronibus vulneratum duxit in stabu- lum el plagas ejus non in momento curavit, sed paulalim curari voluit.

Despondeo: Parabolae istae nihil juvant caussam Lutheri. Nam ul s. Augustinus recte docet lib. 11. de Trimi, cap. 17. el alibi, eum Scripturae signi- ficanl. hominem paul-ilim curai i cl proficere, non loquuntur de remissione peccatorum, sed de cura- tione languoris cx peccalo relictis. Sicol enim aliud csl telum de corpore eruere, aliud vulnus per te- lum inflictum sanare: sic etiam aliud csl peccalum tollere, quod fit in Baptismo, aliud vulnus cx pec- cato facium, idesl concupiscentiam omnino sana- re, quod lit paulalim dum imus de virtute in virtu- tem. Sed Lutherus caussam cum effectu, idesl, peccalum originis cum vulneribus ex eo natis con- fundit.

Sextum dm il Lutherus ex cap. 15. Joannis, ubi dicil, discipulos esse purgandos, quos tamen cap. 13. dixerat c sse mundos. Hinc enim sequitur, post justifie uionein adhuc remanere peccate. Respon-

deo: Purgatio in hominibus justificatis necessaria quidem est, sed propicr peccata actualia. nc prae- sertim venialia, quae quotidie subrepunt, non pro- pter originale, quod perfecte remittitur in Baptis- mo. Vide Augustinum trad. SO. in Joanneni.

Septimum sumit ex illo ad Galat. 5. *Caro con- cupiscit adversus spirilum*. Scd jam supra respon- sum csl, concupiscentiam istam non esse proprie peccalum, dum ei spiritus reluctatur, quia non csl nisi in carne, quae sedes peccali esse non polesl. Verum enim peccalum non in carne, sed in mente quaeri debet.

Octavum ex illo ad Eplies. 4. *Renovamini spiritu mentis vestrae*. Non juberet Apostolus jam renalis (ul objiciunt Lutherus el Calvinus) ul renovarentur, nisi in cis vetustas aliqua superessel. Velushisau- tem peccalum est, ex primo homine contractum, sicol novitas gratia est secundi hominis largitate donata. Respondeo: Vetustas in Scripturis duobus modis accipitor. Primo . pro peccalo originis. Se- cundo, pro malis ex peccalo relidis. El ideo potest diei homo, el perfecte renovatus per lavacrum re- generationis el renovationis Spirilus sancti. ul di- cilur ad Til. 3. cl tamen egere renovatione, el re- novari dc die iu diem.

Hinc s. Augustinus lib. G. in Julianum cap. S. *Exponens, inquit. verba mea non secundum meum sensum . sed secundum dolum tuum, di- xisse me affirmas, quod gratia non perfecte ho- minem novum faciat. Non hoc dico, attende quod dico. Gratia perfecte hominem novum facit*. El *mox: Nunc etiam perfecte innovat hominem. quan- tum attinet ad liberationem ab omnibus omnino peccatis, non quantum ad liberationem ab omni- bus malis*. Adde quod vetustas ct novitas dicuntur cliam in Scripturis de peccatis actualibus, cl malis habilibus inde contractis, el liberatione ab iisdem. Sic enim accipienda videntur quae dicil Apostolos ad Colossens. 3. *Expoliantes vos veterem homi- nem cum actibus suis, el induentes novum, etc.* El ad Ephes. L *Deponite vos secundum pristinam conversationem veterem hominem*. Item : *Depo- nentes mendacium, loquimini veritatem etc.*

Nonum cx illo Colossens. 3. *Mortificate membra vestra, quae sunl super terram ; fornicationem, immunditiam, etc.* Colligit hinc Lutherus, justifi- catos adhuc habere membra ista veleris Adami. quae b. Paulus peccata esse dicil. Respondeo: Per mem- bra, quae super terram sunt, intelligitur concupi- scentia, quae lex membrorum dicitur Rom. 7. ea- dem autem membra vocantur fornicatio, invidia etc. quia caussa istorum omnium est concupiscenti, dum ei praebetur assensus. Jubentur aulcm justifi- cati mortificare haec sua membra, ne forte illicien- do ad consensum trahanl. Quod csl idem cum eo, quod dicilur ad Roman. G. *Non regnet peccalum in vestro mortali corpore ad obediendum concu- pscientiis ejus*. Justificatos autem non habere jam illa peccata, quae pani concupiscentia . cum illi o- bcdilur, docet idem Apostolus ibidem subjungens, *in quibus el vos ambulastis aliquando*.

Decimum sumit idem Liihems cx illo Hebr. 12. *Deponentes omne pondus, cl circumstans nospec- calum*. Respondco: N'on vocat Apostolus (ut luthc-

riscredidit) *circumstans peccalum* concupiscen- i penitus inhaerentem. Nam cum ea deponi non : ?>il, frustra hortaretur ad cam deponendam. El praeterea h. Paulus per *circumstans peccalum* in- Jigilstuo dubio aliquid exlriiiscum.nl omnes ■K expositores docent. Concupiscentia autem non tilquid extrinsocum, sed res maxime interna. Ex :juas etiam refellitur expositio Bezae m annotat. :jhunc locum. Ubi per circumstans peccalum in- telligil naturae pravitatem.

Igilur Apostolus ducit metaphoram ab iis, qui crrunt, vel decertant in stadio, quibus duo prae- (.puesunt cavenda, ul non graventur aliquo onere, -ivinon impedianur in certamine . vel cursu ab quo obstaculo: *Deponentes, inquit, omne pon- el circiinsliuis nos peccalum. curramus ad pepositum nobis certamen etc.* El quidem per ; tidus inclligunl expositores curas inanes rerum aporaluiii: per *circumstans peccalum* intelli- pnloccasiones, el pericula peccali, sive ipsa pec- .Ja. que nobis undique insidiantur. Vox enim grae- o ■i- 'Ar. ivri significat id, quod facile circum- i. l clobsidet, qualia sunl quae nobis per sensus tirporis undique ingeruntur, a quibus facillime ca- finior, nisi diligentissime caveamus.

Opponit aulcm b. Paulus eleganter *circumstans* jwiluni circumpositae nubi sanctorum exemplo- ron:dueral enim: *Habentes igilur tantam cir- wnposilam* (graecce περιεκειμενον) *nubem testium, .ponentes omne pondus etc.* significare volens a nos uudique circumdari exemplis sanctorum Furum, sicol circumdamur periculis, el occasio- nibus peccandi, ul ad exempla illa aspicientes dis- tulere possimus omnia jacula adversarii. Ex quo ntelligimus verum esse quod supra diximus, per urewwlonspeccalum non posse intelligi concu- 'lenliani nubis insitam, sed cxlrinsccas lentatio- sicut e.xlrinscca sunl exempla sanctorum, quae circumstanti peccalo Paulus opponit.

Undecimum sumit idem Lutherus in assertione at.3. ex illo Jacobi 1. *Ul simus initium aliquod creaturae ejus*. Philosophatur enim Lutherus, ros dici initium, quia imperfecte justificamur el temper aliqua ex parte peccalum in nobis remanet, : si dictum esset, inchoatio quaedam sumus, non "mpletnenlinn, parlim justis, parlim peccatores. Respondeo: Vox graeca apud Jacohum ἀρχή o- wiom consensu non opponitur complemento, sed primarium et praecipuum significat. Quare nulli vrluol, etiam cx adversariis, *ul simus primiliae* creaturarum.

Vult igilur b. Jacobus sanctos el electos esso primitias, idesl, partem perfectissimam creaturae. Alioqui si Lutheri sententia vera esset, Christus ip- se non perfecte, SCd inchoate tantum resurrexis- «I. Nam 1. Corinth. 15. ubi legimus: *Christus re- .rrexil primiliae dormientium*. El rursus? O- ww vivificabuntur, unusquisque in suo ordine. Primiliae Christus, deinde ii qui sunl Christi, in u- troque loco nomine primitiarum in graeco habetur i-v/Λ» quo vocabulo (ul diximus) utitur Jaco- lus cum ait: *Ul simus initium aliquod creaturae tpu*.

Duodecimum sumit idem Lutherus ex illo, 1.

Joan. 1. *Si dixerimus quia peccalum non habe- mus*. Ubi notai, non esse dictum, habuimus, sed habemus. Nullum est autem peccalum semper m nobis manens, nisi concupiscentia. Rcspondeo; Lo- quilur b. Joannes de peccatis actualibus, sed quo- lidianis ac minutis, quae frequentissime sunt, ul docet s. Augustinus tractat. 1. in episl. Joan. lib. de nalura el gratia cap. 36. el alibi passim. Similis est scnlcnlia illa b. Jacobi cap. 2. *In multis offen- dimus omnes*. Ubi tamen clarius explicatur, haec esse peccate actualia, non originalia.

Adde: Posse fieri, ul saltem ad breve lempus a- liquis carcal omni peccalo, etiam veniali; tamen quia vere Job dicil cap. 9. *Si justus fuero, hoc ip- sum ignorabit anima mea*. Ideo de se ipse nemo affirmare polesl, se non habere peccatum. Quare recte b. Joannes non ait. Si dixerimus. aliquem non habere peccalum; sed, *Si dixerimus, quia pecca- lum non habemus, nos ipsos seducimus etc.*

Kemnilius in examine concilii pag. 511. plane ridiculum sc oslendit circa hunc locum. Clamat e- nim ingentem esse blasphemiam, si hunc locum de peccatis actualibus intelligendum esse dicamus, quoniam si ila esset ad infantes el dormientes ea scnlcnlia minime pertineret. Quasi vero infantes ct dormientes unquam dixerint, sc peccatum non ha- bere. An non ipse Joannes, cum ail: Si dixerimus, apertissime testatur, se de iis tantum loqui, qui ser- monis cl rationis usum habentes falso pronunciant, se esse quod non sunl? quod ccric infantes cl dor- mientes facere non possunt.

CAPUT XII.

Solvuntur objectiones cx Patribus.

Ex Patribus adversarii non pauca argumente col- ligunt; praeserlirn Kemnilius. Nam Lutherus uno vel allero Augustini testimonio, eoque falso cilalo contentus fuil. Calvinus Ambrosium Augustino ad- junxit. Kemnilius Cyprianum . Hilarium, Ambro- sium, Hieronymum. Augustinum produxit. Id quod necessario fecit; Nam concil. trident, sess. 5. do- cet, per Baptismum tolli quidquid in nobis peccali rationem habet; el concupiscentiam reliquam Ec- clesiam catholicam numquam intellexisse, veram peccati ralionem habere. Ille igitur reprehendens hanc sententiam lenelur ostendere, Ecclesiam ca- tholicam sensisse, concupiscentiam in renatis ve- rum ac proprium esse peccatum; quod sc factu- rum prolatis vetustissimorum Patrum testimoniis, audacissimc pollicetur.

Ex Cypriano igilur Kemnilius in examine concil. trid. pag. 481. quaedam verba profert in medium, quae sunt apud Augustinum lib. 2. in Julian. Sic autem Kemnilius loquitur: / ^ Cyprianus apud Au- gustinum malis molibus de origine venientibus fortiter resistens, inquit: Ne quisquam sibi de pu- ro atque immaculato pectore blandiatur, ul in- nocentia sua fretus, medicinam non putet adhi- bendam esse vulneribus, cum scriptum sil, Quis

gloriabitur castum se habere cor? aul quis gloriabitur mundum se esse a peccatis? Si aulcm nemo sine peccatis esse potest, quisquis se inculpatum esse dixerit, aul superbus. aut stultus esl. Respondeo: Incredibilem esse Kemniliū impudentiam cl nequitiam, cujus perpetuas in gehenna sine dubio poenas luet.

Sciendum igilur esl s. Augustino in 2. lib. advers. Julian, id propositum fuisse, ulex testimoniis sanctorum Patrum everteret quinque argumenta Pelagianorum. Sic enim ipse loquitur initio libri: .Tunc *argumenta ipsa, vestra, quibus agilis. ne hominum prima nativitas originali peccalo credatur obstricta, eloquiis sunl redarguenda sanctorum.* El mox. enumerans illa argumenta : *Dicitis, inquit, nos asserendo originale peccutum. diabolū dicere hominum nascentium conditorem, damnare nupius, negare in baptismo dimitti universa peccala. Deum crimine iniquitalis arguere, desperationem perfectionis ingerere, liaec quippe omnia consequentia esse contenditis, sicredamus w sci parvulos, peccaloprīmī hominis obligatos.* Deinde loto libro recitat sanctorum Pairum varia testimonia, quibus modo unum, modo alterum. modo plura simul ex praedictis argumentis evertit. Adfeil igilur praeter caetera, testimonium Cypriani, ut evertat argumentum quintum, ac probel, posse hominem perfecto vivere, etiamsi peccalum originale contraxerit, cl. eo per Baptismum remisso, relicta sit in membris nostris concupiscentia, cum qua sil perpetuo, dum vivimus, depugnandum.

Testimonium Cypriani cx libro dc mortalitate hoc est: *Cum avaritia nobis, inquit, cum impudicitia, cum ira. cum ambitione congressio esl. cum carnalibus vitiis. cum illecebris saecularibus assidua cl molesta luctatio esl, etc.* Post hoc testimonium subjungit Auguslintis: *Absit aulcm ul s. Cyprianum aul avarum existimemus, quia cum arurilia: aul impudicum, quia cum impudicitia: aul irae subditum. quia cum ira: aul ambitiosum. quia cum ambitione: aul carnalem. quia cum canalibus vitiis: aut saeculi hujus amorem. quia cum illecebris saecularibus conflagibat. Immo vero ideo nihil eorum oral, quia his malis molibus parlim de origine. parlim de consuetudine venientibus fortiter resistebat.* Illis verbis docet Augustinus, s. Cyprianum vicioicrni fuisse viliorum, ct malos illos motusdc vitia origine venientes, non solum non fuisse in eo vera l<<c. la. sed potius rotem fuisse viriolis el maleum gloriosae victoriae.

Caelorum quia periculum cral, no Pelagian! colligerent cx hac s. Augustini responsione. posse hominem ita perfecte vivere, ul in nullum unquam lab relur veniale peccalum, qui cral alius ipsorum < rroriidcirco idem Augustinus subjungit continuo: *Ver ideo tamen in lam periculoso. laboriosoque certamine nullo telo feriebatur hostili. cum dicat m epistola sua de elemosynis. Ne quisquam sibi d' puro, atque immaculato pedore blandiatur, ul m nocnliasua fretus non putri medicinam adhilx ndam c. se vulneribus; cum scriptum sil: Quis gloriabitur castum se habere cor? etc.*

li epic s. Augustinus ex testimoniis Cypriani a

Kemnilio etiam citatis. Duos confutat errores, qui sunl hoc tempore ipsi Kemnilio cum Lulhcrnisonibus communes. Unus esl, non posse cum, qui habuerit originale peccalum, veram justitiam operari. Existimant enim Lulhcrani omnia opera nostra esse pcccala, quia contaminentur a concupiscentia, quae esl, ipsorum scntcnlin, vere proprique peccalum. Allcr esl. milium esse peccalum natura sua veniale, sed omnia per se esse mortalia.

Hinc igilur apparel multiplex Kemniliū impnden* lia. Primum enim ita conjunxit verba illa s. Augustini, *His malis molibus de origine venientibus,* cum illis Cypriani. Ac *quisquam sibi de puro, atque immaculato pectore blandiatur, etc.* ul videatur Cyprianus dicere, malos illos motus vera esse peccata, ctia in cum cis resistitur.

Ai priora verba non sunl Cypriani, sed Angustini, qui (ul jam diximus) probat cx libro Cypriani de mortalitate, eum qui resistit malis molibus veram virtutem assequi, cl non solum non peccare, sed eliam coronam mereri. Posteriora verba sunl Cypriani, sed ex alio libro, cx tractatu videlicet de elemosyna. ubi Cyprianus ostendit. homines quantumvis justos el perfectos non carere peccatis venialibus, cl ideo elemosynae pharmaco indigere.

Deinde Kemnilius non solum perperam testimonia sanctorum Pairum usurpat, sed eliam incredibili audacia illa ipsa pro se adducit, quibus error ipsius, ul jam ostendimus, manifeste planequeconvincitur. Denique addit ad impudentiam, cum ob haec testimonia. Cypriani cl aliud Ililarii, quod mov citabimus, bis verbis triumphum canit. Obsecro nute lectorem, ul haec *Ililarii el Cypriani* verba conferat ad decretum Iridentinum. quod affirmant *in Baptismo ita tolli, quicquid habet veram ct propriam rationem pcccali, ul renali e/fictanlir innocentes. immaculati, puri, innoxii.* Paires certe contrarium dicunt: *et lumen non verentur Iridentini de consensu catholicae Ecclesiae gloriari.* Immo non veretur haereticus pervertere verba Patrum, et cum ceciderit in foveam, quam fecit, ita gloriari, quasi alios dejecisset. Sed videamus, quid cx Ililario Kemnilius proferat.

Hilarius, inquit Kemnilius. vocat corporanslra omnium vitiorum materiam. Mala. quae in nobis sunl. malitiam per conditionem originis. El ubi expresse de renatis, qui concupiscentias repugnant. Hilarius loquitur. inquit: memores illa ipsa corpora nostra omnium viliorum esse materiam, pro qua polluti, el sordidi nihil tn nobis mundum, nihil innocens obtinemus. El paulo po-l: *Augustinus eliam hanc Ililarii sententiam citat. Nos in hoc terreni el morticini corporis habitaculo. mundos esse non posse, nisi per ablationem coelestis misericordiae emundationem consequamur, post demutationem resurrectionis, terreni corporis noslri effecta gloriosiore nalura.* Rursus: *ipsis, inquit, apostolis verbo jam licet fidei emundatis, àque sanctificatis. non deesse tamen malitiam, per conditionem communis nobis originis docuit dicens, Si vos. cum silis mali, nostis bona dala dare filiis vestris.*

Rcspondeo: In primo testimonio ex Ililario addu-

du habemus, corpora nostra propter morbum concupiscentiae materiem esse omnium viliorum. quia tvocupiscntia, quamvis ipsa proprie peccatum no sit, lumen caussa esl peccatorum, dum ad peccaljsliimilnl cl impellit. Et. quantum est cx parte concupiscentiae, nihil mundum, nihil innocens in nobis esl, sed variis peccatis polluti el sordidi sumus. Sed quamvis ita se res habeat, lamen si gratin Domini adjuti fortiter concupiscentiae resistimus, non solum non polluimur, aul sordidamur, sd coronam oblinemus, cl a peccatis alias peptralis per banc victoriam emundamur. Sic enim loquitur idem Hilarius in eodem loco ab Augustino ciUtus: *Tanta, inquit, el tam admirabilis in nos muericordiae Dei bonitas esl. ul per quem in. /1-due offensa generositatem primae el beatac illius cwlionis amisimus, per eum rursus id quod ammus oblinere, mercamur: tunc enim diabolus incidens nocuil. nunc aulcm cum nocere nititur, rincilur. Jlovel enim per infirmitatem carnis nodrae omnia potestatis suae tela cum ad lascitiū accendii, ebrietatem illicit, cum ad odia stimulai, cum ad avaritiam provocat, cum ad caedes instruit. cum ad maledicta exacerbat. Sed tum per infirmitatem animi horum omnium surrepentia incentiva reprimuntur. emundamur a peccalo per hujus victoriae gloriam.* Hinc autem deducit per modum conclusionis verba illa, quae edit Kemnitiū J/emores *igitur, inquit, el conscii, illa ipsa corpora nostra omnium vitiorum esse materiem, pro qua polluti el sordidi nihil in nobis mundum, nihil innocens oblinemus; gaudeamus nobis esse hostem, in cujus concertatione quodam concertationis nostrae bello dimicemus.*

Ibi non dicit Hilarius nos absolute pollutus ct sordidos esse, cl nihil mundum, nihil innocens obtinere; sed cx parte concupiscentiae, quae materia esviliorum, tfl semper incilat ad pcccala. nihil ros nisi pollutionem cl sordes habere posse, tannin cx parte gratiae, perquam vincimus concupiscenliac incentiva non solum pollutionem et sordts cradiinus. sed magis eliam emundamur, atque pxiptiūf. Alioquin si absolute polluti ct sordidi es-emus, eliam quando resistimus concupiscentiae (ul Kemnilius docel) non diceret Hilarius, gaudendjm nobiscssc. quod hostem debeamus (quae verba studiose Kemnilius praetermisit) nam si nibilomi- 'jj polluimur el sordidamur. cl nihil innocens obrivimus. certe non gaudendum, sed flendum nolistsl. Neque verba illa: *Memores igitur etc.* idem Hilarius tamquam conclusionem ex verbis illis delineent, *emundamur a peccalo per hujus victoriac gloriam:* quomodo enim emundamur ppr vi- 'Ori. nn. si, eliam pugnantis nobis nihil innocens oblinemus? Alque haec de primo testimonio.

Alterum testimonium cl Tertium ejusdem Hilaris. Augustinus ad peccata venialia refert. Posl- l' i' i enim probaverat ex Cypriano, homines ju- l -m hac vita indigere mundatione a peccatis v- aus; idem probat cx Ililario, adductis duobus Hrnoiiis. quae sunl illa, quae citavit Kemnilius. (Suisvis enim renali puri, justi et innocentes (ut concilium trident, loquitur) re vera sint, et mundi a icolisuinnibus praeteritis, sive originalibus, sive

actualibus per Baptismum, lamen in bac vita, quae tota lentatio est, non possunt longo tempore vivere sine aliqua nova sorde pcccali, saltem quotidiani ct venialis. unde innuendi et mali dici possunt.

Possemus praeterea duo haec Ililarii testimonia exponere de promlale ad malum, quae tametsi proprii nominis peccalum non sil, tamen malum quoddam est et immundities, ac malitia dici potest. Certe verba illa Domini: Si ros *cum sitis mali, Mallii.* 7. Quae Hilarius citat, omnino commode referri possunt ad pronilalem. ul sensus sil: Si vos, qui cx nalura corrupta proni estis ad malum, nostis bona dare liliis veslris; quanlo magis Pater coelestis. qui ex nalura sua pronus est ad benignitatem, dabit spiritum bonum pelcnlibus se?

Sequitur testimonium s. Ambrosii. quod Calvinus cl Kemnilius ex eodem s. August, lib. 2. in Julian, citant. Sed verba ipsa Kemniliū audiamus: E. r *Ambrosio, inquit, Augustinus vocat villa noslra. quac legi mentis ex lege pcccali resistunt. Illorum reatus quidem in Baptismo perii. infirmitas vero mansit. Item, Ambrosius vocat iniquitatem, non illam quae deletur in Baptismo. Illa namque peccatorum, quae fecimus, fuit, quae cuncta remissa sunt, atque omnino non sunl. Istam vero legem peccati. cujus manentis reatus in sacro fonte remissus proplerca vocavit iniquitatem, quia iniquum esl. ul caro concupiscat aduersus spiritum, quamvis adsit in nostra renovatione justitia.* Ibidem; Ambrosius dicil *quondam delectationem esse divino mandato adversam, et dc illa Paulum loqui cum ait: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Ambrosius igitur nostram sententiam ipsissimis verbis reddit el exprimit.*

Respondeo: Tola Kemniliū objectio in Iribus vocibus posita est. Quod videlicet s. Ambrosius vocat concupiscentiam, quae esl in renatis, *vilium, iniquitatem cl delectationem mandato Dei adversam.* Quod allinet ad vocabulum vitii, dico per eam vocem significari omnem corruptionem cl languorem. etiamsi proprie nou sil peccalum. El haec non mcn. scd Augustini responsio est. Sic enim ipse loquitur in eodem 2. lib. in Julianum: *Jam ne discernis, jam ne perspicis, jam ne respicis, cl in Baptismate fieri omnium remissionem peccatorum. cl cum baptizatis quasi civile bellum interiorum remanere viliorum? non enim talia sunt vitia, quae jam peccata dicenda sint, si ad illicita opera spiritum concupiscentia non trahat ct concipiat, parialque peccutum: passioncs sunt, vitia sunl. frenanda, cohibenda, sananda sunl, sed dum curantur, infesta sunl.*

Quod ad vocem *Iniquitatis*, dico vocari concupiscentiam ab Ambrosio iniquitatem, quia est deordinatio quaedam, ct perversitas naturae contra ordinem in prima creatione positum, non lamen proprie peccatum, cum ejusmodi perversitas non sil in voluntate, quic sola capax est pcccali proprie didi. sed in carne. Nam etsi nunc c-quus freni impatiens dejiciat sessorem, iniquitas esl. quia secundum ordinem a Deo in creatione positum, debuerunt animantia omnia homini obedire. Quia tamen equus nec vil lulis, nec vitii pro-

prie rapax est, ca non csl iniquitas, nisi materialiter cl improprie.

Hoc modo intellectam esse in verbis Ambrosii ab Augustino iniquitatem, palet ex Tribus. Primo, quia dicil, hanc iniquitatem esse in carne, non in mente. Proptcrea, inquil, vocavit iniquitalem quia iniquum esl.ul caro concupiscat adversus spiritum. Secundo, quia cum hac iniquitate iustitiam in eodem homine esse testatur: *Quamvis. inquil, adsit in nostra renovatione iustitia.* Non potest aulem iniquitas proprie dicta cum iustitia in eodem homine commorari. Terlio, quia idem Augustinus Iradii 4L in Joan, dicil, per Baptismum tolli omnem iniquitatem, el solum remanere infirmitatem. Ex quo sequitur,ul concupiscentia remanens, non sit proprie iniquitas, sed inlirmilas. Adde quod s. Ambrosius in lib. de Isaac ct anima cap. 8. unde sumptum csl testimonium,do quo agimus, salis aperle significat,per Iniquitatem se inelligere passionem corporis,quae caret proprio nomine, cl iniquitas dici polcsl per tropum, quia ad iniquitatem perducit. Nam comparat, animam curru, Christum aurigae, quatuor virtutes cardinales quatuor bonis equis, quatuor passiones quatuor malis equis: *Boni equi, inquil, virtutes sunl animae, mati equi passiones corporis. Boni equi prudentia. temperantia, fortitudo, iustitia; mali equi iracundia, concupiscentia, limor, iniquitas.* Ubi vides opponi prudentiae non vilium slulliliae, sed passionem iracundiae; temperantiae ct fortitudini opponi vides non vilia contraria, sed passiones; sic igitur el iustitiae non opponit vilium contrarium, quae csl iniquitas proprie dicta, sed passionem quandum corporalem, quae non csl iniquitas, nisi improprie.

Quod allinel ad ultimum vocabulum, idesl, *delectationem divino mandato adversam*; supra copiose respondimus, ubi demonstravimus, concupiscentiam involuntariam legi Dei esse contrariam, solum malcrialiler, idesl. ul objectum, non ul aclum. Lex enim proprie ipsi homini prohibet, ne consentiat in concupiscentiam, sive carnis delectationem. El ideo consensus csl proprie actus legi Dei contrarius; delectatio vero solius carnis, spiritu repugnante, non est contraria, nisi materialiter, ac per hoc neque peccalum csl, nisi materialiter. Vide. cap.IO. in rcfulatione quartae objectionis.

Ex his inlciligi polcsl quam vana sil illa Kemnili gloriatio: *Ambrosius igilur nostram sententiam ipsissimis verbis reddit el ex primtLipsissima* enim verba Lulheranorum illa sunl, quod concupiscentia in renalis, perse, ex se,el ex nalura sua s l verum cl proprie diclum peccalum. quod reum lacero ct damnare in aeternum possit, si Deus imputare vehi, cl proptcrea nulla sil in homine veri iustitia, sed omnia ejus opera bona sini peccata mortalia, cl similia, quae nec in Ambrosio, nec in ullo alio sancio Paire reperiuntur.

Quarto loro producit Kemniliuss. Hieronymum: *rononymus, inquil, in 7. cap. Mallii, dicil r.ponit r. av primos motus, quando ab initio moti nt irritant: riboi vero esse, postquam ad ilotuntatr^ consensus accesserit, et de primis*

motibus dicil, quamvis habeant culpam, tamen non teneri crimine.

Respondeo: Non loquitur s. Hieronymus,in commentar. cap. 5. .Maith. (hic enim est locus, non in cap. 7. ul falso Kcmnilius citai) de concupiscentia, ul significat pronitalcm, quam adversarii peccalum originis esse volunl. sed de aclu concupiscentiae: cl distinguit duplicem actum, Unum plane voluntarium, cl hunc vocat *passionem* olerimen, idesl, peccalum leliale, ul cum quis consentit desiderio adulterii. El lioc sine dubio peccatum esi, sed actuale, non originale. Alterum non omnino voluntarium, nec omnino involonlanum, ul cum quis visa muliere lilillalur delcclalione, quam videlicet praecavere potuisset, si diligenter oculos suos custodire voluisset, el hanc vocat *propassionem*, ac dicil vitii culpam habere, non lamen crimen, hoc csl, peccatum esse veniale, non mortale. Quod quidem verissimum est, et cum Kemnili el Lulheranorum caclerorumsententia manifeste pugnat, qui discrimen peccali mortalis el venialis ignorant.

At pro sententia Kemnili testimonium lioc s, Hieronymi, nullo colore adferri polcsl. Siquidem ipse cum Lutlioranis caeleris concupiscentiam renatorum aut liberant ab omni culpa, si culpa pro reatu accipiat, aut culpam mortalem, ct damnantem iili tribuunt, si culpa pro eo accipiat, quod natura sua imputari cl damnare polcsl. Sanctus vero Hieronymus apertissime distinguit inter *culpam vitii* el *crimeniel pro passioni* lribuil lonium *culpam vitii*, quae polluit aliquo modo, sed non damnat cx nalura sua, cum nun sit crimen. *Passioni* aulem, idesl, concupiscentiae omnino voluntariae, tribuit *crimen*, quod facit reum ignis aeterni. Quod si. ul quidam volunl, in textu b. Hieronymi non legatur vitii culpam, sed initii, tum sensus eril, primos motus non esse pcccala, sed originem el caussam peccatorum.

CAPUT XIII.

Respondetur ad loca quae producuntur ex Auguslino.

Veniamus nunc ad loca, quae citantur cx Augustino. Primum citat Lulherus in asseri. 2. ari. duo loca unum cx hb. 1. de nuptiis el concupiscentia c. 25. ubi dimitti dicil peccatum in Baptismo, non *ul non sil, sed ul non imputetur.* Alterum ex eodem hb. cap. 27. ubi dicit, idem peccatum *reatu transire, aclu manere.* Respondeo: Lulherus (ut supra diximus) crimen falsi commisit. Nusquam enim s. August, dixil. peccalum in aliquo esse, sed non imputari, vcl aclu manere, rcalu transire. Neque enim tam stupidus oral; ul non inlciligrel, realum a peccato separari non posse, cum in eodem lib. cap. 20. scripserit: *Hoc est non habere peccalum reum non esse peccali.* Loquitur igilur s. Augustin, in duobus locis citatis de concupiscentia.camque dicil in renalis non esse peccalum.

i imputari. nec reos facere, licet manent, qjorf actum, quia non cessat prava desideria exrilire.

Sed conlra solutionem est argumentum Meli.dilhonis el Calvini, cl aliorum. Sanctus August. non solum in lib. I. de nuptiis et concupiscentia cap. 26. sed eliam lib. 2. in Julian, el idibipassim dicil concupiscentiam in Baptismo remitti. *Lex. inquil, ista peccati cl remissa csl in ngmeratione spiritali, el manci in carne mortali.* At nihil remittitur, nisi peccatum; igilur ipsa in se xere peccalum oral, antequam remilleretur. Sed manet in renalis eadem, quae anlea erat, quoad substantiam, ergo adhuc vere peccalum est. et solum remitti dicitur,quia non imputatur. Respondeo: Sanctus Aug. significat quidem concupiscentiam in non renatis esse peccalum.el proptcrea remitti per Baptismum; sed inlciligit cam peccalum esse, non ratione sui, sed ratione reatus peccali oripulis, qui cum ea annexus manci usque ad Baptismum. Sic enim loquitur idem August, lib. I.de napi, el concupiscentia cap. 32. *Haec itaque reitiisio peccatorum quamdiu non fit in prole, sic ibiest lex ista peccali, ul eliam in peccatum imitetur. idest. ul eliam reatus ejus cum illo sil, quieum teneat aeterni supplicii debitorem, Haec nie. qui similiter loquitur in nullis locis.*

Sed boo loco diligenter attendendum csl,realum concupiscentiae lribus modis in'clligi posse. Primo:Dici polcsl reatus concupiscentiae, reclus qui ab ipsa oritur. el in ipsa fundatur, ita ut reus sit ji ipsam habet, quia ipsam habet. Sicut dicitur reatus hirti is, quo proprie reus dicitur,qui furtum lerit. Secando:Dici polcsl reatus concupiscentiae h,quo ipsu facta est. non quem ipsa facit.quomodo si quis sibi ipse manum abscinderet. diceretur f-S'Sreus manus abscissae, non quod habere manum abscissam sil peccalum, vcl reum faciat, sed quoilabscindere sibi manum sil conlrn rationem ti realum facial. Sic igilur dicitur reatus concupiscentiae, non quod ipsam habere, facial hominem reum, sed quod ipsa nala sil ex rcalu peccali Adami, qui foetus Deo rebellis, meruit in se experiri carnis suae rebellionem. Terlio: Dici potest eliam reatus concupiscentiae is, quem ipsa facit si ad consensum pertrahat,ul non sil proprie homo reus, quiaconcupiscentiam habet,sed quia concupiscenti» cedit.

Ex his tribus modis adversarii Primum eligunt, el ideo concupiscentiam proprie peccalum esse volunl. Nos aulem Secundum el Tertium accipimus; cl ideo concupiscentiam non tam peccalum, qoimeffectum el caussam peccali esse conlendimus.Porro secundum illum el tertium modum esso amentes. August, probamus ex verbis ejusdem in 2. hb. adversus Julianum, circa medium epilop: *Quamvis, inquil,jam non eodem modo appellkur peccalum. quo faci! réuni, sed quod sil reatu pnmi hominis facium.et quod rebellando nos trahere nititur ad realum.* Rursus in eodem libro pulu superius explicans testimonium Ambrosii dc bonis el inal is equis, indicat modum tertium, his τ.γ η: *An nondum fateberis, quod reatus eorum perimi, infirmitas manserit, non reatus, quo*

ipsa rea fuerant, sed quo nos reos traxerant? Illis enim verbis ostendit Augustinus vilia cum quibus nascimur, remitti in Baptismo, quia reatus eorum remittitur, licet infirmitas remaneat. Per realum autem dicil se intelligcre realum malorum operum, quae fecimus concupiscentiae asscnliendo.

In eodem eliam lib. 2. in Julianum paulo ante medium libri, meminit secundi modi. Nam cum dixisset, concupiscentiae realum, ut caetera peccata omnia solvi in Baptismate, ct deinceps earn manere ad ogonem; objicit sibi diclurum Julianum id malum, conlra quod post Baptismum dimicamus, non esse aliquid a pareniibus Iraclum. sed malos habilus anle Baptismum propriis actibus acquisitos.!) 'inde respondet his v. rbis: *Si hoc dicis, jam proculdubio cernis, atque concedis esse in homine aliquid mali, quod non ipsum. sed reatus. qui exilio contractus fuerat. auferat in Baptismo.* Quibus verbis similem esse docet s.Augustinus concupiscentiam nobis innatam, malo habitui nullis malis actibus comparato: el quemadmodum in Baptismo adultorum remittuntur omnia peccata,quibus comparatus csl habilus.non lamen ipse habilus tollilur:ito quoque in Baptismo parvulorum remitti peccalum originis, unde concupiscentia nala est, non tamen ipsam concupiscentiam penitus e.xlirpari. Jam vero cerium esi. eum, qui malos habilus conlraxil.non esse reum proprie, quia malos illos hahilus habet, sed quia malos aclus fecil. unde mali habilus processerunt. Sic igilur qui concupiscentiam habet, non est reus proprie ratione concupiscentiae, quasi peccalum sil illam habere, sed ralionc peccati,quo ipsa concupiscentia facta csl.

Atque hac ratione, remilti dicitur concupiscentia in Baptismo, non ratione sui, sed ratione annexi reatus, qui ejus reatus dicitur, quia per eum. ut diximus, facta est. Idem s. August, hb. 1. Relrclat. cap. 15. dicit, homines nasci implicatos rcalu Adae, el ob id poenae obnoxios; el paulo post eam poenam, concupiscentiam esse docet: reatus igilur, qui solvitur in Biplismo, non est proprie reatus, quem concupiscentia facit, sed reatus unde poena ista processit. Reatus enim Adae.quo el nos nascimur implicati, non fuil habere concupiscentiam, ul nolum csl, sed mente averti a Deo, unde nala esi aversio carnis a ratione. Quocirca idem Augustinus lib. 14. de Trinil. cap. 17. apertissime scripsil. in Baptismo remilti omnia peccata. non lamen exlingui concupiscentiam, quia aliud est caussam remove re languons. aliud ipsum curare languorem: ubi cum dicil in Baptismo per remissionem peccali sive reatus, caussam concupiscentiae removeri, evidenter ostendit, realum concupiscentiae, qui remittitur* in Baptismo, non esse realum, quem concupiscentia facil, sed per quem concupiscentia facia esi.

Denique idem s. Augustinus lib. 6. in Julian, cap. 5. dicil, in Baptismo lolii realum omnium malorum, non omnia mala. ct ponit exemplum dc corruptione corporis et de ignorantia, cl idem inlciligit dc concupiscentia, iinmo de ipsa praecipue loquitur. Al certum csl realum corruptionis corporis, qui lolhlar in Baptismo, esse realum, quu ipsa

corruptio facta est. non aulem quem ipsa corruptio faciat, quasi peccatum sil esse mortalem.

Sed contra hanc nostram solutionem nulla sancti Augustini testimonia ab adversariis adducuntur, quibus ipsi demonstrare nituntur, reatum concupiscentiae qui solvitur in Baptismo accipiendum esse primo modo superius explicato, idesl, esse reatum, qui concupiscentiam ipsam comitatur, ila ut sil reus quicumque concupiscentiam habet. hoc ipso quod concupiscentiam habet, nisi per Baptismum reatus huiusmodi remittatur. Lib. 2. in Julianum ante medium: *Non tamen, inquit, ideo malum hoc nihil nocuisset, etiamsi prius quam in illo apparere coepisset. parvulus ex hac vita exisset, quia reatus ejusdem mali, non quo reum malum est. sed quo reum facit, in quo est, sicut generatione contrahitur, ila nisi regeneratione non solvitur.*

Rursus in eodem lib. circa melium epilogi: *Quamvis jam non eodem modo appelletur peccatum. quo facit reum, sed quod sil realu primi hominis factum.* Ubi illud jam salis aperte demonstrat, concupiscentiam post Baptismum non habere reatum, quo ipsa faciat reum, sed ante Baptismum habuisse. Item lib. 1. de nuptiis el concupiscentia cap. 23. *Haec. inquit. concupiscentia quae solo sacramento regenerationis expiatur, profecto peccati vinculum generatione trajicit in posteros, nisi ab illo et ipsi regeneratione solvuntur.* Hem lib. 6. m Julianum cap. 5. *Tale porro, ac tam magnum malum tantum quia inesl, quomodo non teneret in morte, et pertraheret in ultimam mortem, nisi el ejus vinculum in illa, quae fit iu Baptismo, remissione peccatorum omnium solveretur.* El in eodem lib. cap. 6. *Nos. inquit, eam (concupiscentiam) malam dicimus, el manere tamen in baptizatis, quamvis reatus ejus, non quo ipsa rea erat, neque enim aliqua persona est. sed quo reum hominem originaliter faciebat, fuerit remissus, atque vacuatus.*

Item lib. I. de nuptiis el concupiscentia, cap. 26. Augustinus dicit, quod, *sicut adulterium actu transil. remanet realu; ita concupiscentia transii reatu el remand actu.* Ubi comparat reatum concupiscentiae cum realu adulterii. Beatus aulem adullerii, est reatus quo ipsum adulterium reum facit hominem. Denique hb. 6. in Julian, rap. 8. Augustinus dicit, renum esso ordinationem divinae legis. ut nulla iniquitas maneat impunita. nisi Christi sanguine expiatur. El mox subjungit, concupiscentiam quae est iu renatis, esse iniquilalem. el puniendam fuisse, nisi per Baptismum expiata fuisset: *Neque enim, inquit, nulla csl iniquitas si in uno homine, vel superiora inferioribus turpiter serviant, vel inferiora superioribus contumaciter reludentur, etiamsi vincere non sinantur etc.*

Respondeo: In ultimo testimonio (ut ordine retrogrado procedamus) vocat Augustinus concupiscentiam iniquitatem, quia talis est, vel fonnaliler st in mente sil, ut cum superiora inferioribus turpiter scrviunt; vel certe materialiter, si in sola carne sit. ut cum inferiora superioribus reluctantur, etiamsi vincere non sinantur. Natu non esse con-

cupiscentiam solius carnis, quae remanet in renalis, proprie el formaliler iniquilalem, patet ex tract. 41. in Joan, ubi dicit Augustinus, per Baptismum totam deleri iniquilalem, ei solem remanere inlirmilolem. Haec aulem infirmitas, quae csl materialis iniquitas, recte dicitur punienda, him expiata esset, propter reatum, quo facta est, qui cum ipsa trahitur ex Adam, el cum ipsa manet donec remittatur, quo realu ipsa concupiscentia dicitur hominem reum facere, non quod absolute illam habere sil peccatum, sed quia peccatum csl, illam habere ex propria culpa.

In testimonio penultimo non comparat Augustinus concupiscentiae reatum cum reatu adulterii in omnibus, sed in eo tantum, quod, ul separatur reatus adulterii ab adulterio, ila separatur reatus concupiscentiae a concupiscentia. Nam alioqui idem Augustinus lib. 6. in Julianum cap. 7. dicit, concupiscentiam similem esse habitui, non actui, el cap. 8. dicit, non esse similem adulterio, vel sacrilegio, sed manenti qualitati.

Ad caetera loca dici posset, per cum realu. quo concupiscentia facta est, ab ipsa concupiscentia fieri hominem reum, donec non remittitur per Baptismum. Polesl etiam dici, in his locis loqui Augustinum de concupiscentia, quatenus ea efficit habitum totalem corruptum, ul supra diximus, vere enim ille totalis habitus, sive totalis illa naturae, el omnium potentiarum corruptio, facit hominem reum, etiamsi lanium insit, el nihil operetur, ut in infantibus.

Caeterum in hoc totali habitu pars una, idesl, aversio mentis a Deo, est fonnaliler peccalum, el reum hominem proprie facit; altera, idesl, rebellio partis inferioris a superiore, non csl peccatum nisi materialiter, nec facit proprie hominem reum, nisi illiciendo pertrahat ad consensum. Quoniam igitur ante Baptismum concupiscentia conjuncta Cat in homine cum aversione mentis a Deo, ideo nete dicitur habere natum, non solum per quem ipsa facta est, si consideretur, ut pars illius habitus corrupti, sed eliam quo facit reum, si consideretur ul unum quiri cum altera parte ejusdem habitus corrupti. Post Baptismum vero, quia pars illa formalis, idesl, aversio mentis a Deo, sanata el sublat a csl, ideo sola remanet pars allera, idost, concupiscentia carnis, quae non habet reatum, quo facit reum, neque illum quo ipsa facta est; sed eum solum ad quem perducit, si regnare Sinitur.

El hoc modo cohaerent inter se loca omnia s. Augustini; atque eliam excluditur admiratio illi Calvini in antidoto sess. 5. concilii Iridenlini, ubi miratur, Patres concilii rem eandem, idesl, concupiscentiam, dicere non esse post Baptismum, id quod erat antea. Patres enim rectissime dixerunt, concupiscentiam post Baptismum manere, el tamen non esse peccalum, ulcral antea, quia videlicet separata ab aversione mentis non habet annexum reatum, quem habebat antea. Atque haec de primo genere testimonium s. Augustini.

Alterum genus testimoniorum adducitur a Kentitio eorum videlicet, quae non videntur habere magnas viros, el ideo breviter perstringuntur: *Ipsa Augustinus, inquit Kemnitius, reliquam concupi-*

Wiliam vocat malam; el quomodo hoc intelligi alii, declarat per antilhcsim: nam dicit esse non bonam, nonsandam, sed malam, contra Julian, liti. 6. cnp. 6. el lib. 5. cap. inquit, discerne villa. quae per patientiam sustinemus ab eis mali. quae per continentiam refraenamur. Hoc est, firmat concupiscentiam non lanium esse mali poenae, sed el malum culpae cap. 5. vocal rilium, contra quod virtute pugnandum est. Est ijlur lilium tale, quod virtuti opponitur Lib. 2. Mira Julianum, lex repugnans legi mentis, quae in tanti quoque Apostoli membris erat, renlittur in Baptismale, non linitur. Lib. I. de peccatorum meritis el remissione cap. 3. per Baptismum Christi hoc agitur, ut caro peccati evacuetur. Non aulem sic evacuatur, ut in carne concupiscentia innata non sil. sed non obsil mortuo, quae inerat vivo. Tractat. 41. in Joan-Miii. Augustinus vocat reliquam concupiscentiam languorem obluclanlem saluti nostrae, alibi vocat infirmitatem succumbentem legi Dei. Haec ille pagina 482. addit aulem duo alia loca pig. 502. Unum ex lib. 2. de bono perseverantiae op. 5. Alterum ex lib. 4. ad Bonifacium cap. 7. in rubus Augustinus tributi Pelagianis eam senlenti im. quae nunc esi catholicorum, quod videlicet per Baptismum uni homines perfecte renoventur; et nullum habeant omnino peccalum.

Respondeo ad Primum, ex lib. 6. in Julian, cap. 6. recte dicitur concupiscentia non bona, nec sancti, sed mala. Non tamen sequitur. eam esse proprie peccalum. Nam diabolus quoque el angeli ejus non sunt boni, nec sancti, sed mali, el tamen non sunt proprie peccala, nisi juxta doctrinam Ilicrii. Itaque idem Augustinus iu eodem lib. 6. in Julianum cap. 5. dicit, Baplizalum carere omni peccalo, non tamen omni malo; el in ipso cap. 6. dicit, per Baptismum remitti omnia peccala, sed non sanari omnes languores. Ubi concupiscentiam viltesse malum el languorem, non tamen peccatum.

Ad secundum ex lib. 4. cap. 4. recte distinguit Augustinus mala, quae per patientiam tolerantur, ut febres, inopiam, persequinilioncs el similia. quae non incitant per se ad peccandum ab iis malis, quae per continentiam refracnantir, ul passioncs immoderas, quae proprie incentiva sunt viliorum, quamvis aulem haec mala fraenanda, el quoad βίαν Ocripolesl, debellanda sini, tamen non properes culpae, aul peccata proprie dici possunt. I enim s. August, in 2. lib. cont. Julian, do his malis ita scribit: *Non talia sunt vilia, quae jam peccata dicenda sint; passioncs sunt, vilia sunt, fraenanda. cohibenda, sananda sunt.* Itaque glossa illa Kemnili, hoc est, affirmat Augustinus concupiscentiam non tantum cssemalum poenae, sed et malum culpae, destruit textum. Dicendum affirmari ab Augustino, concupiscentiam non tantum esso poenam, sed osso eliam in se, el absolutum malam, quia csl quid immoderatum et vitiosum, quamvis non habeat propriam culpae rationem, rum non in voluntale, sed in carne sedem habeat.

Ad Tertium, ex lib. 4. in Julianum cap. 5. Recte dicit s. Augustinus, contra concupiscentiam virlu-

te pugnari; sed non omne quod viriuli opponitur. peccatum csl proprie dictum: nisi forte novam dialecticam Kemnitius adinveneril. Virtuti siquidem actus malus repugnat, ul castitati adulterium et hoc est peccalum proprie dictum: repugnai eliam habitus malus, qui non peccalum, sed vilium dici solet. Répugnai denique passio, in qua moderanda el coercenda virtus occupatur. Porro concupiscentia (ipso Augustino teste) ul paulo ante dicebamus in 2. lib. adversus Julianum, ul passio ac vilium, non ul peccalum, viriuli repugnat.

Ad Quarluin, ex hb. 2. in Julianum, quis negat legem carnis repugnantem legi mentis remitti in Baptismate, non finiri? sed. ul nos fatemur, concupiscentiam ralioue realus annexi in Baptismate remitti, el lamcn ad agonem remanerc; ita faleri (velit nolit) Keinnilius debet, post Baptismum concupiscentiam non peccalum esse, sed vilium.

Ad Quintum, ex lib. I. de peccatorum merilis el remissione, cap. 3. Non negamus concupiscentiam post Baptismum non ila evacuari, ul non sil; sed. ul non obsil mortuo ralioue realus annexi, quae inerat vivo.

Ad Scxlum, ex Iraclal. 41. in Joan, concedimus, reliquam concupiscentiam obluclari saluti aeternae, quia allicere nililur ad peccalum, non quia ipsa in se proprie sil peccalum. Idem enim Augustinus in illo eodem traclalu disertis verbis dicit. in Baptismo deleri lolam iniquilalem, el solam remanere infirmitatem.

Ad Septimum, ex alio loco. Dico, negari non posse, quin infirmitas nostra succumbat legi Dei, si non adjuvetur a gralia. Sed verum csl lamcn quod s. Augustinus ait in lib. 4. adversus Julianum cap. 4. videlicet, esse concupiscentiam sub animi polslalc, gralia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, in mortis corpore castigandam, in morte corporis resolvendam, in corporis resurrectione, et mortis morte sanandam.

Ad Octavum, ex lib. 2. de bono perseverantiae, cap. 4. manifesta est Kemnili impudentia. Siquidem s. Augustinus Pelagianis tribuit errorem illum, quod homo justus in hac vita nullum habeat veniale peccalum. Kemnitius autem ila cital Augustinum, quasi Pelagiam* senserim concupiscentiam involuntariam, quae remanet posl Baptismum, vere ac proprie esse peccalum. Loqui aulem Augustinum de peccatis actualibus, sed venialibus, non de concupiscenda involuntaria, perspicuum csl ex eo, quod allegat verba Domini: *Dimitte nobis debita nostra*, quam orationem non esse dicendam pro concupiscentia involuntaria, idem Augustinus saepissime repetit episl. 200. el alibi. Haec enim sunt verba Augustini a Kemnilio recitata: *Eliam hoc Pelagiani audent, audent dicere hominem justum in hac vita nullum habere omnino peccalum/ el in talibus hominibus esse jam ir, praesenti tempore Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam: tamquam sponsa Christi non sil. quae per universam terram quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita nostra.*

Ad Nonum, ex lib. 4. ad Bonifacium cap. 7. Non dissimili impudentia Kemnitius abulilur testimonio s. Augustini. Ille enim non reprehendit Pelagia-

nos, quod dicant. per Baptismum perfecte hominem renovari; sed quod malo sensu hanc veritatem depravent, dum ila volunt perferte hominem innovari; ul deinceps nullum committat veniale peccatum. Kemnitius autem ila citat Augustinum, quasi ille senserit post Baptismum remanere aliquid, quod vere el proprie sit peccatum, cl per hoc non perfecte per Baptismum hominem renovari. Haec autem sunt verba s. Augustini integra, non truncata, ul a Kemnilio callide allegantur: *Quid eis* (Pelagianis) *prodest, quod Adversus Manichaeos, qui Baptisma destruunt, isti dicunt Baptismo perfecte homines innovari, atque ad hoc Apostoli adhibent testimonium, qui per lavacrum aquae Ecclesiam de gentibus sanctam fieri, immaculatamque testatur; cum superbo sensu, atque perverso contra orationes ipsius Ecclesiae suas exerant disputationes? Illoc enim dicunt, ut credatur Ecclesia post sanctum Baptismum, in quo /it omnium remissio peccatorum, ulterius non habere peccatum, cum adversus eos illa a solis ortu usque ad occasum omnibus suis membris clamet: Dimitte nobis debita nostra.*

Quod autem s. Augustinus contra Lulheranos doceat, per Baptismum perfecte hominem renovari, perspicuum est ex illis ejus verbis hb. (p. in Julianum cap. 1. *Dixisse me affirmas quod gratia non perfecte hominem novum faciat. Non hoc dico, attende quod dico: Gratia perfecte hominem novum facit; quandoquidem et ad corporis immortalitatem, plenamque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfecte, innovat hominem, quantum allinet ad liberationem ab omnibus peccatis, non quantum ad liberationem ab omnibus malis.*

Tertium genus testimoniorum producit a Calvino cl Kemnilio. Quod genus continet ea loca, quae concupiscentiam proprie docent esse peccatum, sive inobedientiam legis, etiamsi illi a ratione el spiritu resistatur. Lib. 1. contra duas epistolas Pelagianor. cap. 13. dicit Augustinus. *Concupiscentiam vocari peccatum. non tantum quia ex peccato facta est. cl quia peccatum facit, si vincit, sed etiam quia peccandi delectatione movetur, etsi ei vincente delectatione justitiae non consentiatur. Item lib. 5. in Julianum cap. 3. Concupiscentia carnis, inquit, adversus quam bonus concupiscit spiritus, et peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis: el poma peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, el causa peccati est, defectione consentientis, vel contagione nascentis. Atque oh haec loca, maxime autem ob posteriorem triumphant Kemnitius el Calvinus.*

Addunt etiam aliud testimonium Kemnitius cl CTrinus ex tract. 41. in Joan, ubi contendunt Augustinum loqui ex propria mente. Loquens enim Augmdinus de renalis: *Liberati, inquit, sunt a malo. quia carent criminibus et querela. Sed /ta r i inchoata non perfecta Ubertas: nondum? tota, nondum pura libertas; quia video aliam legem n membris cie.* Hinc enim apparet. adhuc r η?<π e—« impii' propter concupiscentiam. Ibi Q. t T*.' a η-/ p)fn iniquitas. nulla reman-

sit infirmitas? certe si non remansisset, sine peccalo hic viveremus. Ubi ipsam infirmitatem remanentem appellat Augustinus peccatum. Ibidem: *Quamdiu vivis. peccatum necesse est esse in membris luis. saltem illi regnum auferatur. Non fuit quod jubet.* El ibidem Iraclans discrimen peccati regnantis cl non regnantis, inquit: *Non ergo Deus quaedam peccala damna, quaedam justificat cl laudat: nulla laudat, sed odii omnia.* Ille videmus concupiscentiam vocari peccatum, quod *Deus odii et curando agit, ul consumatur*; ut ibidem Augustinus subjungit. Ex quo colligitur Keinnilius falso dixisse concilium Iridenlinum, Deum in renalis nihil odisse. Atque haec tria testimonia sunt omnium praecipua in iis, quae ab adversariis producuntur.

Respondeo: Utitur in primis duobus locis s. Augustinus nomine peccati largo modo, ul omnem corruptionem cl vilium significat. Quemadmodum etiam lib. 2. in Julianum vocavit iniquitatem. Id ila esse probatur Primo ex eo, quod s. Augustinus in primo loco monet, concupiscentiam non esse peccatum. Sic enim ait: *Et ideo jam non sil peccatum, sed sic vocetur. sive quod peccalo facta sil, sive quod peccandi delectatione moveatur etc.* Ubi aperte ostendit, moveri delectatione peccandi non esse peccatum proprie, nisi consensus accedat. Nam aliqui perperam posuissent illam particulam adversativam, *sed.* Quod autem in hoc loco dixit, moveri delectatione peccandi, in sequenti dixit, inesse inobedientiam contra dominatum mentis. Neutrum igilur est peccatum proprie cl formaliter, sed solum largo modo, vel materialiter.

Secundo idem probatur ex eo, quod (ul supra diximus) inobedientia carnis contra dominatum mentis, non polesl proprie esse peccatum, donec mens resistit, quia caro non est capax peccati proprie dicli. Quare s. Augustinus cum rationem illam reddil, cur concupiscentia sil peccatum, quia videlicet inest illi inobedientia contra dominatum mentis; illa ipsa ralionc significavit, concupiscentiam proprie non esse peccatum.

Tertio: Quia s. Augustinus in eodem opere adversus Julianum lib. 2. dicit, motus istos concupiscentiae, passiones el vilia esse, non lamen peccala. El lib. 6. cap. dicit, esse malum. non tamen peccatum: *Omni peccalo, inquit, baptizati carent, non omni malo.*

Itaque ne s. Augustinum inconstantem faciamus, cogimur dicere ab eo aliquando concupiscentiam appellari peccatum, aliquando negari esse peccatum, quia nunc vocem (*peccati*) largo modo el improprie. nunc proprie formaliterque accipiat. Neque vero hic habet locum, quod dicit Kemnitius, Augustinum in lib. in Julian, cap. 3. retractasse quod anlea dixerat. Nam quod antea dixerat, iterum postea repetivit in lib. 6. ul jam ante monuimus. Et si quod habetur in lib. 5. esset retractatio; cerie quod habetur in lib. 6. esset retractatio retractationis. Sed quis credat, virum gravissimum hb. revocasse quod scripserat lib. 2. et rursum lib. 6. revocasse quod scripserat lib. 5.

At cur quaeso (dicet aliquis) s. Augustinus non fuit contentus in hb. illo quinio dicere, concupi-

sciolism vocari peccatum, quia est poena cl causae peccati? cur addidit ac dixit, *non solum eam potest Min cl causam peccati, sed etiam esse peccatum* (iluiii.* Responsio est in promptu, quia Julianus t.) eo quod August, in libro de nuptiis et concupiscentia dixerat, concupiscentiam esse poenam pecculi, collegerat eam esse bonam cl laudabilem. Voluit igitur sanctus doctor ostendere, non esse rem bonam aut indifferentem concupiscentiam. sed malam; el quia poena (ul a Deo est) bona cl laudabilis est; el causa peccati, polesl etiam esse res bona aul indifferentis, si sil causa per accidens, ul sunt omnia objecta sensuum delectabilia; propterea s. Augustinus coactus est dicere, concupiscentiam non solum esse poenam cl causam peccati, sed etiam peccatum, id est, rem in se malam el vitiosam, qualia sunt non solum peccata morum, quae proprie peccala dicuntur, sed etiam peccala naturae, ul caecitas el surditas, vel quaelibet monstro silas naturalis, quales sunt etiam habitus mali, qui villa dici solent, el ipsae passiones immoderatae, quae in statu naturae integrae locum nullum in homine Imbuissent.

Neque nullum refert, quod idem s. Augustinus comparat concupiscentiam cum caecitate cordis, quam dicit esse peccatum, quo in Deum non creator el simul poenam et causam peccati. Nam propositum s. Augustino fuit, ostendere posse id, quod est poena peccati, esse etiam peccatum, sive proprie, sive largo modo; el ideo varia profert exempla, non nullum laborans, utrum sint in omnibus similia, modo similia sint in eo, de quo agitur.

Jam vero testimonium ex tract. 41. in Joannem si abesset pervicacia, nullo modo ab adversariis proferetur. Nam in eo tractatu s. Augustinus disertis verbis dicit, per Baptismum tolli omne peccatum, ac totam deleri iniquitatem, nec remanere nisi linguam el infirmitatem. Quod vero postea dicit, renatos non esse sine peccato. interdum loquitur de peccatis venialibus, quae post Baptismum fiunt; interdum ipsam concupiscentiam cum Apostolo vocat peccatum per melonymiam, cl ideo dicit, peccatum hoc est in membris, non in animo.

Itaque cum dicit, non esse in renalis puram libertatem, ideo dicit, quia non sunt puri a peccatis venialibus; el quia peccatorum venialium causa «Concupiscentia, ideo addit: *Quia video aliam legem in membris etc.* pari ralionc cum dicit, si nullo remansisset infirmitas, sine peccato hic viveremus; de peccatis loquitur venialibus, quorum causa (ut diximus) ul plurimum est infirmitas. Denique non negamus concupiscentiam dici peccatum habitans in membris, cl damnari. atque odio haberi ab eo; non ul peccatum proprie dictum, sed ut i: orbem cl linguam. Nam etiam medici non solum febrem, sed etiam remanentem infirmitatem oderunt et pellere sua arte conantur.

Porro in concilio Iridentino reele etiam dictum est, Deum in renalis nihil odisse; quia loquitur α liliu de odio, quod redundet in personam. Sic enim nitui odit Deus, nisi peccatum. Unde dicitur Sap. 11. *Odio est Deo impius, el impietas qns, Odium autem concupiscentiae, quod punit*

Augustinus in Deo non redundat in personam. Non enim Deus propter concupiscentiam, quae est in renalis, vult renatos damnare, sed potius vult concupiscentiam paulatim consumere, ul renali perfecte sanentur ac liberentur.

Calvinus in antidoto concilii admittit, Deum nihil in renalis odisse; sed non minus errat ipse, dum hoc admittit, quam Kemnitius dum reprehendit. Nam si concupiscentia esset ex natura sua peccatum, ut ipse dicit, non esset verum, cam a Deo non haberi odio, etiam in renalis. Ul enim s. Augustinus reele ait in hoc ipso tract. 41. in Joannem: *Deus omnia peccata odit.* Nihil igilur Deus in renalis odit, quia nihil remanet post Baptismum, quod habeat veram peccati rationem.

CAPUT NI V.

Solvuntur objectiones ex ratione.

Praeter testimonia Scripturarum cl Patrum, proferunt etiam adversarii aliquot rationes.

Prima Ratio: Motus concupiscentiae sunt illiciti, etiamsi nobis nolentibus fiant, ul ex Augustino colligitur lib. 1. de nuptiis el concupisc. cap. 8. igilur lege divina prohibiti sunt, ac per hoc inobedientia legis, el peccatum est illos habere, quamvis justis er fidelibus non imputentur.

Respondeo: Mulus concupiscentiae dicuntur illiciti, quia non licet eis praebere consensum, non quia non liceat eos invito animo pali, quemadmodum carnalis copula extra conjugium res est illicita, cl lamen si quis per vim turpitudinem patetur. aul omnino ignoranter committeret, non peccaret. Itaque s. Augustinus loco notato, non dicit eos moins esse illicitos, quia non liceat eos pali, sed quia non liceat eis obedire: *Non enim, inquit, si bona el licita desideria essent, eis obedire prohiberet Apostolus. dicens: Aon regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus.*

Secunda Ratio: Id quod per se trahit ad malum, eadem lege prohibetur, qua prohibetur ipsum malum. ul perspicuum est de amplexibus el osculis impudicis: concupiscentia autem, quantumvis involuntaria per se Inibit ad malum. Jacobi 1. D'nus- quisque lentatur a concupiscentia sua abstractus cl illectus: igilur ejusmodi concupiscentia lege divina prohibita est, el legem violat qui concupiscit, quamvis invitus.

Respondeo: Id quod per se trahit ad malum, eadem lege prohibetur, qua prohibetur ipsum malum, sed sicut ipsum malum non prohibetur proprio, ila ul reum facit, il, nisi cum est in potestate nostra illud non committere, sic etiam, vel potius majori ralionc, id quod per se trahit ad malum, non censetur proprie prohiberi, nisi quatenus in arbitrio nostro est illud assumere, vel rejicere. Nam si jure non polesl reprehendi. qui stuprum per vini oblatum patitur, quanlo minus reprehendi poterit, qui complexum, vel osculum impudicum

pali cogitur, etiamsi inde se stimulari ad flagitium sentiat? Sic igitur concupiscentiae molus, qui reluctantante animo interdum exoriuntur in carne, non sunt illiciti. nec prohibiti nisi mentaliter proprie vero ac formaliter solus consensus intelligitur prohiberi.

Tertia Ratio contra solutionem superiorem: Qui cogenti cupiditati bona voluntate resistere non potest, et ideo facit contra praecepta iustitiae, vere et proprie peccat, ut s. Augustinus docet lib. I. retractat. cap. 15. Al in lege iustitiae non solum prohibetur opus, vel adulterium, sed etiam desiderium, vel concupiscentia adulterii: igitur si opus est vere peccatum, etiamsi resistit bona voluntate non possit: illa concupiscentia ipsa vere peccatum esse, quamvis invito animo oriatur.

Respondeo: Nullum interest inter molus concupiscentiae carnis involuntarios, qui in sola carne sedem habent, desiderium voluntatis, sive opere compleatur, sive non compleatur. Nam motus ille carnis involuntarius nullo modo est in potestate nostra, et ideo nec peccatum proprie, sed tantum per metonymiam. vel in illo ipso loco idem s. Augustinus docet. Desiderium autem adulterii voluntarium. sive ipsum opus adulterii pariter voluntarium, aliquando non est in nostra potestate immediate, quia divino iudicio deserti non habemus vires, quibus cogenti cupiditati resistere valeamus: lamen semper est in potestate saltem mediale, quia possumus a Deo auxilium petere et gratia eius adjuvante temptationi resistere: Et ideo (vel ibidem Augustinus dicit) *tunc facere contra praecepta iustitiae, sive opere, sive consensu, sic est peccatum, vel si etiam poena peccati.*

Quare totum argumentum conceditur, si in consequente de concupiscentia illusit sermo, quae in ipsa voluntate per consensum oritur. Fieri enim potest vel ea concupiscentia invito animo oriri dicatur, si forte nolle aliquis consentire, vel lamen vicius temptationis consentiat. Sin autem de concupiscentia carnis agatur, quae nullo modo consensum extorqueat, argumentum nihil omnino concludet; nam in antecedente dicitur esse peccatum id. quod fit cogente carnis cupiditate, quod non est in nostra potestate immediate, sed tantum mediale. Ex quo non sequitur, vel peccatum vel ipsa cupiditas carnis, quae non est in potestate nostra, neque mediate, neque immediate.

Quarta Ratio: Concupiscentiam, quae remanet in baptizatis, Deus odit, vel s. Augustinus ducet in psalm. 35. explicans illud: *Malitiam autem non odit.* Apostolus item illam odio habebat, Rom. 7. *Quod odi facio.* Et nos illam odio habere debemus. juxta illud Iheremiae: *Odientes eam, quae carnis est, maculatam tunicam.* Al nihil odit Deus nisi peccatum. Sap. 14. *Odio est Deo impius, et impietas ejus. Ita cop. It. Diligit omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti.* Fecit autem omnia Deus, praeiungit peccatum. Quare concupiscentia remanens in renatis peccatum est.

Respondeo: Jam supra diximus in explicatione huiusmodi s. Augustini, concupiscentiam {odio haberi a Deo, et non nobis odio esse habendam; quia tametsi proprie peccatum non sit, tamen in-

citat ad peccatum; et cum ea bellum intestinum et assiduum gerere cogimur.

Quod autem Scriptura dicit, Deum nihil odisse eorum, quae fecit, verissimum est, sed illud est falsum, Deum omnia fecisse praeter peccatum. Deus enim fecit et diligens omnia quae sunt, quia omnia bona sunt. Vidit enim cuncta quae fecerat et erant valde bona, Gen. I. Proinde malum nullum fecit, et malum omne odii, quatenus malum non est res aliqua, sed rei alicujus privatio. Itaque in eodem libro Sap. cap. I. legimus: *Deus mortem non fecit.* Et de concupiscentia Joan. Apostolus in I. epistol. cap. 2. dicit *Eam non esse ex parte, sed mundo.* Unde igitur Deus in nobis concupiscentiam, non vel peccatum. sed vel languorem ex peccato relictum, cumque sanando quotidie minuit, donec penitus consumatur. Quomodo autem intelligendum, quod concilium tridentinum dicit. Deum in renatis nihil odisse, explicatum est capite superiore.

Quinta Ratio: Concupiscentia non est a Deo, vel habetur 1. Joan. 2. At omnis justa poena est a Deo, vel habetur Ainos 3. Igitur. concupiscentia non est solum poena, sed etiam culpa.

Respondeo: Si: Argumentum hoc vires haberet, efficeret etiam mortem corporalem non esse tantum poenam, sed etiam culpam. Nam mors non est a Deo, ut habetur Sap. I. Et omnis justa poena est a Deo etc. Dico igitur: Concupiscentiam non esse a Deo, quatenus illa est mala, et lamen esse a Deo, quatenus bonum est, vel eo malo puniatur hominis inobedientia. Item concupiscentiam non esse a Deo, quia non fuit ipse auctor peccati, unde illa manavit; lamen esse a Deo, quia in ultionem peccati abstulit donum originalis iustitiae, quod carnem spiritui subiciebat, quo tamquam fructu quodam sublato, continuo exilium in homine rebellio ista membrorum: *Quia dixi* (inquit s. Augustinus lib. 5. in Julian, cap. 7.) *inobedientiam carnis, quae in carne concupiscente adversus spiritum apparet diabolico vulnere contigisse, et rursus hanc legem peccati repugnantem legi mentis. a Deo esse illatam propter ultionem, et ideo poenam esse peccati.* haec inter se asseverasse, contraria. Quasi fieri non possit, vel idem malum et diaboli iniquitate, et Dei aequitate peccantibus ingeratur. Neque hinc sibi ipsa divina adversantur eloquia quia scriptum est, *Deus mortem non fecit.* Item scriptum est. *vita et mors a Domino Deo.* Quia deceptor hominis causa mortis est diabolus, quam non ut primus auctor ejus, sed vel peccato ultor intulit Deus.

Sexta Ratio: Nulla est poena huius vitae, quae ob finem bonum expelli non possit, vel concupiscentia ob nullum lamen recte expeti potest: igitur concupiscentia non est solum poena, sed etiam culpa.

Respondeo: Falsa est propositio. Nam ignorantia earum rerum, quae ad salutem necessariae sunt, sine dubio poena peccati est, et lamen expelli. nisi temptationes Satanae expelli non possunt, cum orare jubemur: Et ne nos inducas intentionem, Mallii. 6. et lamen temptationes internae, quibus Satan imaginem movet, et inania, vel illicita interdum nos cogitare compellit, poena

peccali sunl. Denique nullas poenas expelen-
 xsse docet s. August. sed omnes tolerandus,
 «m sic loquitur lib. 10. Confess, rap. 28. *Quis
 ttlii moltslias cl difficultates pali? tolerare jubes*
l noli amare. Nemo quod tolerat amat,etsi lo-
ttn ama/. Quamvis enim gaudeat se tolerare,
 nandi lamen non esse quod tolleret. Porro con-
 cupiscentia eadem ratione expeti non debet,non
 ijuod peccatum *sil, si non ei consentiatur*, sed
 quod ad peccandum inducat,cl quod molesta sil,
 tigratius, et ideo non amanda, sed toleranda
 !.l. fi debellari nequeat. Neque displicere debet
 Jicium Dei, qui eam ad agonem.cl exercitium
 edulis remanere voluil, et Apostolo suo dixil:
 iu/fidli libi gratia mca.nam virtus in infirmitate
 ptrficilur, 2. Connlh. 42.

Septima Ralio: Christus per omnia lentari,
 luil, sed absque peccalo, ul Apostolus docet ad
 Uebr. I. cl ideo communes humanae vitae miseri-
 ? omnes assumpsit, ul fratribus per omnia similis
 : rd: Al concupiscentiam carnis, non assumpsit,
 oeqoe tenliitioneni ejusmodi, quae a rebellione
 urnis oriretur, pali voluit: igilur concupiscentia
 Mn suium poena ac miseria, sed culpa el iniqui-
 us est.

Respondeo: Non solum concupiscentiam, sed et-
 wmignorantiam Cbrisus assumere noluit, quamvis
 neutra sil pccalum, si sil omnino involuntaria.
 Cur aulem ignorantiam cl concupiscentiam Chri-
 stus habere noluerit, (tacet s. Thomas in 3. pari,
 quaes. 15. ari. 2. el 3. Tum quia duae istac mise-
 ri» nihil proderant ad redemptionem generis hu-
 l ni, sed polius oberant. Turn etiam quia plenum
 praliael veritate Christum esse oportebat, quibus
 Cuobus donis concupiscentia el ignorantia rnani-
 lesle repugnant. Vide s. Augustinum lib.2. de poc-
 ulorum merilis cl remissione cap. 29. el lib. 5.
 io Julianum cap. 9. ubi docet Christum fuisse
 ;b ignorantia el concupiscentia semper immu-
 Min.

Octava Ralio: Sic proponitur a Kemnilio pag.
 5M. in examine concilii, Concupiscentia eliam in
 renalis esi avopia, proplerea quod dissidcl a
 r.rina legis, cl cum illa pugnat: cl quia lex csl
 orrna justitiae, cl quiequid ab ea dissidet, clemn
 u pugnat, rationem peccali habet. Sed Petrus mar-
 tyr in comment. episl. Omne quod non esi confor-
 me legi divinae, peccatum est, ul palcl ex illo 1.
 Iron. 3. *El pcccalum est iniquitas*, sive avopia,
 ulJubetur in gracco: At depravatio naturae huma-
 nae non esi conformis logi divinae, eique triplici;
 repugnai enim Primo legi institutionis primae, quia
 son csl qualis eam Deus condidil;Secundo, legi nn-
 lurae, quia non polcsl vivere convenienter rationi;
 Tertio, legi scriptae: *Non concupisces*. Igilur en
 depravatio pcccalum est. Hoc argumentum Achilles
 4 (ul vulgo dicilur) Philippi, Bucer, Petri marty-
 ris, Calvini, Kemnili. *Argumenti hujus* (inquit
 Kemnitius pag. 506.) *mole premi se omnes Ponti-*
liciiienliiml, ideo varias quaerunt rimas, ut ela-
bamur.

Respondeo: Argumentum hoc ex iis, quae dicta
 .uni facile solli polcsl, el adeo non premit sua mo-
 le catholicos, ul a nullis per jocum cludalur, quip-

pe quod seria responsione non egeat. Nam concu-
 piscentiam esse avopia in renatis, largo modo
 cl materialiter supra concessimus c'um Augustino,
 cl eadem ratione concedimus esse peccatum largo
 modo, materialiter, vel improprie, quemadmodum
 omne vilium, omnisque recessus a regula vel or-
 dine, non solum in moribus, sed eliam in natura
 el arte, dici polcsl esse peccatum. Sin aulem con-
 cupiscentiam renatorum contendat proprie esse
 avopia, quomodo hanc vocem accipil s. Joan-
 nes, rum ait, *el pcccalum esi avopia*, sive *ini-*
quitas 1. Joan. 3. negamus, concupiscentiam re-
 natorum esse avopia.

Neque bona csl illa Kemnili probaliu, Concupi-
 scentia cliam in renalis esi avopia, propterea
 quod dissidet a norma legis, el cum illa pugnat.
 Nam non quod dissidet a legis norma, vel cum
 illa pugnat, csl avopia, sed ipsa discordia, sive
 repugnantia, vel recessus ac deviatio proprie csl
 avopia cl formaliter peccatum. Dissidcl enim
 a lege diabolus lentans ad peccandum. sed non csl
 ipse iniquitas, sed iniquitatis suasor. Dissidcl cl-
 iam humo qui peccat, sed non csl ipse, neque es-
 se dicilur iniquitas el peccatum, sed anclor pec-
 cali. Dissidet ilcm a lege voluntas humana, cujus
 consensu peccatum perlicilur, sed ncc ipsa dici-
 lur iniquitas, vel peccatum, sed principium, vel
 caussa peccali. Denique dissidcl a lege aclio hu-
 mana, cum non est legi congruens, cl ne ipsa qui-
 dem csl iniquitas, sed iniqua. Iniquitas igitur (ul
 dix mus) csl ipsa recessio a norma legis, quae
 melius explicalur graces voce avopia. Illa aulem
 recessio, vel deviatio a norma legis immediate in-
 est in ipsa actione, quae secundum legis normam
 Heri debuisset.

Jam vero concupiscentia repugnat quidem legi
 mentis, ul Aposlolus dicil ad Rom. 7. sed neque
 csl ipsa formalis repugnantia; neque repugnat, ul
 actio recedens a norma legis; neque ut potentia,
 vel persona, quae normam sequi teneatur: sed re-
 pugnat. ul incilans el impellens ad praevericandam
 legem, quemadmodum de diabolo diximus. Tenla-
 lur enim unusquisque a concupiscentia sua, ut
 habemus Jacobi. 1.

Est aulem hoc loco notandum, haberi 1. Joan-
 nis 3. peccatum esse, avopia, quod noster inter-
 pres vcriil iniquilalem. Sed 1. Joan. 5. non habe-
 ri omnem avopia, esse pcccalum, sed πασαν
 αδικιαν, idesl, omnem injustitiam esse pcccalum;
 nostrum aulem interpretem in utroque loco vertis-
 se iniquilalem, quia non habebat vocabulum, quo
 proprie exprimeret avopia, quae csl recessio a le-
 ge. Caelorum quiequid sil de aequivocalione lati-
 n;>c vocis, certum csl non esse idem . omnem
 avopia esso pcccalum, cl omnem αδικιαν esso
 pcccalum. ul Kemnitius conlendil. Nam αδικια spe-
 cies csl, avopia csl genus. Omnis enim injustitia
 esi recessus a lege, non aulem omnis recessus
 a lege est injustitia. El quod dicit s. Joannes, om-
 nem αδικιαν esse pcccalum, verissimum est: quod
 aulem dicil, el saepissime repetit Kemnitius, o-
 ninem avopia esse pcccalum, non csl verum, nisi
 peccatum largo modo accipiat, ul eliam peccata
 artis cl naturae comprehendit. Sed de his bacenus.

Nam ad mendacia el calumnias el varia Kemniliū absurda, salis respondit Andradius, in quem proprie illa omnia Kernnilius elTutiil.

Jam vero ad argumentum,ul texitur o Pelro martyre, Respondeo: Propositionem illam: *Omne, non csl conforme legi divinae, peccaium csl*, veram esse m universum, si peccaium accipiatur largo modo: sin aulem agalur de peccalo in moribus,debere etiam restringi ad conformilalem legis praeipientis aclus morales. Ahoqui eliam monstra, quae sunl peccata nalurac, cssenl peccala proprie dicla, el puniri deberent; quod cerle csl absurdissimum. Assumptionem vero illam: *At depravatio nalurac humanae non csl conformis legi divinae*, dico eliam esse veram, si agalur de lege in universum, non aulem si agalur de lege, cujus praevaricatio inducat reatum , silque peccaium proprie dictum, de quo nos in praesenti disputamus.

Nam clsi depravatio, quae csl in voluntate, si accipiatur pro aversione a Deo,sil vere peccaium, ul poslca dicemus; tamen depravatio quire est in iotelligentia, vel in carne, necnon pronilas quaedam voluntatis ad obsequendum Deo, non csl contra legem ullam, cujus praevaricatio sil peccatum proprie dictum. El ideo non csl per se, et ex nalura sua peccaium. Quod enim allincl ad legem primae institutionis nalurac, non csl ca lex moralis, cujus praevaricatio reum constituat transgressorem. Non enim iussit Deus, ul liomo nasceretur cum iustitia originali, vel hoc aul illo modo; sed instituit naturam , sicut voluit el ornavit iis donis, quibus ei placuit illam ornare; el eidem attribuit principia, ex quibus propagari posset.Si quando aulem contingit,ul aliler res oriatur, quam Deus instituerit. csl quidem in ca re peccatum aliquod naturae, sed non tale peccatum quod supplicio dignum sil. Nam non creavit Deus homines caecos, vel surdos, ani claudos, el lamen cum nascunlur aliqui caeci vel surdi aul claudi, nemo eos reprehendendos,aul castigandos censet, eliamsi non congruat eorum nalura cum lege primae institutionis.

Quod vero allincl ad legem nalurac, quae jubet ul vitam agamus secundum rationem, quam legein; viribus nalurac corruptae servare non possumus; dico, posse legem illam bifariam considerari. Primo, ul significat legem moralem, quae proprie imperat voluntati, ul sequatur ductum rationis,non consentiat desideriis carnis etc. el hoc modo vera b x csl, sed ejus praevaricatio non esi peccatum originale, sed actuale, el ad rem praesentem non perlinet. Secundo, ul significat ordinem el congruentiam naturalem, quae requirit, ul pars superior Imperet, inferior subjiciatur, el voluntas sioc difficultate rationi obediat etc. Et hoc modo lex ista naturalis eadem csl cum institutione naturae, contra quam institutionem pugnant, rebellio carnis el difficultas voluntatis, sed ea non sunl peccata proprie dicla; sed poenae peccati, et c|r.f. el i- consequentes materiam, quemadmodum se U.ibcl robigo in cultro ferro. Porro de loge scripti. iVon *concupisces*, salis mulla supra diximu., ubi demonstraunu, c-iin legem proprie non

prohibere nisi desideria voluntaria, quao sunt peccala actualia; non originalia.

CAPUT XV.

Refellitur eorum catholicorum sententia, peccaium originis in quaedam positiva qualitate constituitur.

Refutavimus hactenus tres errores hujus temporis haereticorum:nunc refutandae sunl duae catholicorum incommodae sententiae, quae videntur eliam errores nominari posse.

Prima sententia eorum est, qui duas esse docent in homine malas qualitates, unam in carne, aliam in anima , quarum posterior a priori oriatur (animam enim ex contactu carnis pollui existimant), utramque nutem concupiscentiam dici posse censent, sed solam posteriorem statuunt esse originale peccatum. Itaque peccatum originis nihil aliud esse volunl, nisi concupiscentiam, hoc csl, morbidam in anima qualitatem, prava desideria perpetuo excitantem, ita docet Petrus Loinbardus in 2. lib. sentent, disl. 31. § 2. el 3. quem sequuli sunl Henricus Quodlib. 2.quaes. 11.el Gregorius Arim. in 2. disl.30. quaes. 11. el ex recentioribus Joannes Dricdo in 1. lib. de gralia el libero arbitrio. Hoc tamen interest inter Henricum el Gregorium, quod Henricus arbitratur malam illam animae qualitalem esse propensionem ad omnia main: Gregorius aulem restringit ad inclinationem in bonum delectabile secundum carnem.

Haec sententia tametsi convenit ex parte cum errore Lulheranorum; lamen in eo diTerl, quod Lulherani non agnoscunt ullam superadditam qualitatem, sed eam potius ridet Philippus in apologia Confessionis,non procul ab initio:De/bmtfe,inquit, *disputant, quod sil qualitas corporis, el, ul suo more sini inepti, quaerunt, utrum qualitas ilhi contagione pomi, an ex afflatu serpentis fracta sit*. Haec ille. Praeterea differt eliam in eo, quod Lulherani concupiscentiam posl Baptismum, ex nalura sua peccatum proprie dictum esse volunl, auctores aulem illi catholici minime id concedunt.

Videtur autem nobis liaec sententia nullo modo defendi posse.Quod ut manifestum flat,pauca quardarn praemittenda erunt, ex quibus controversiall status omnino aperiatur.

Sciendum est igitur Primo : Concupiscenlir non semper eodem modo accipi in Scripturis. Interdum enim significat appetitum boni in universum,qua notione multae bonae concupiscentiae inveniuntur, ul s. Augustinus monet concion. 8. ir ps. 118. nam concupiscentia sapientiae bona ilaudabilis est, quippe quae, ul dicitur Sap. fi. deducit ad regnum. Bona csl item concupiscentia, qua spiritus adversus carnem concupiscit, de qua loquitur Apostolus ad Galal. 5. recte quoque concupiscebat. qui dicebat in ps. 118. concupivi desiderare justificationes luas.

Rursus concupiscentia aliquando significat actus,

iquando potentiam. Nam el concupiscentiam diouws ipsum desiderii motum, ut palet ex Augustino lib. 6. in Julianum cap.S.el ipsam potentiam vim appetendi bona sensibilia, ul patet ex conc:: Augustino lib. 4. in Julian, cap. IL el lib. fi. cap. 7. el hoc modo concupiscentia non csl mala, nd bona, vel indifferens. Nam possumus per eandem vim appetendi,el bene el male concupiscere, et sine dubio vis appetendi bona sensibilia foil in Christo, el in primo homine ante peccatum el rursus in nobis post resurrectionem cril. Haque s.Aupislinus locis citatis fatetur, non ita accipiendam ose concupiscentiam cum agitur de peccalo originis.

Est Igitur alia notio concupiscentiae,qua concupiscentiam appellamus vitium, quo proni sunl homines ad appetenda bona sensibilia contra ordinem rationis. El hoc modo accipitur concupiscentia ssini ab Augustino in libris adversus Pelagianos; li. 2. in Julianum ante medium, scribit concupiscentiam non esse substantiam, sed substantiae vitiet apertius lib. 6. cap. 7. *Ego , inquit, lam-yoiA valeludinem malam ex origine vitiata in-rillum esse dico homini vilium, quo caro conciscit adversus spiritum*. El lib. 1.de nuptiis el cupisc. cap. 25. *Non enim , inquit , 'concupiscentia substantialiter manet, sicut aliquod cor-out spiritus, sed affectio csl quaedam malqualitatis, sicut languor*. El in cap. 31. *Caria, inquit, appellavit,ubi est quidam morbidus mis affectus, non ipsam corporis conforma-nem*.

Sciendum csl Secundo:Istud vilium in carne positum residere, hoc est, in parle hominis inferre, quae sensualitas dicitur. Id quod supra docemus ex Apostolo Rom. 7. ubi concupiscentiam lesse malum inhabitans in carne;el repugnare mentis, etc. Quocirca s. Augustinus in omnilibris, quos adversus Pelagianos scripsit,semper concupiscentia loquens, ad vilium partis inibis recurrit lib. I. de peccat.meritis el remiss.

29. Quod igitur, inquit,in membris corporis kajw movetur,totumque animum in se dejectum wtur attrahere, el neque cum mens voluerit, v'irgil, neque cum mens voluerit, conquiescit, at malum peccali,in quo nascitur omnis hominis. Elhb. k in Julianum cap. 4. dicil,libidinem, e concupiscentiam esse vilium , quo appetimus odorate delectationem omnium sensuum, sed ecipuegustandi el tangendi. El lib. fi. cap. 8. *8dcclujrographo, inquit, nascunlur obnoxii omnia in carne de carne carnaliler nati*. Neque c-vq nulla csl iniquitas, cum in uno homine, vel tpenora inferioribus turpiter serviunt,vel inferiora superioribus contumaciter reludantur, et-sivincere non sinantur. Denique in omnibus contra Pelagianos directe scriptis,cum in sinph>lere capitibus concupiscentiam saepius nodel,semper lere pro vitio partis inferioris, quae rttelhs csl superiori, concupiscentiae nomen accipit.

uilerum negandum non csl. eliam in parte superiore simile vitium inveniri. Nam ca quoque animal p-rs prona est ad concupiscendos honores,

inanem gloriam el alias vanitates, el etiamsi nolumus, interdum parit ejusmodi desideria. Quocirca b. Paulus in episl. ad Galal. cap. 5. cum dixisset carnem concupiscere adversus spiritum , slalim enumerans opera carnis, non solum nominavit fornicationem, ebrietatem el alia id genus; sed eliam idololatriam, hacrescs, inimicitias etc. quod diligenter nolavils. Augustinus lib. 14.de Civ.Dei, cap. 2. 3. ct 4. ubi demonstrat, carnem interdum accipi pro lolo homine, qualis est, sine gralia Dei, post lapsum Adami, el eum dici carnalem, qui secundum se ipsum, non secundum Deum vivit. Ex quo m explicatione psal. 79. dicil,omne peccatum oriri ex cupiditate male inflammante, vel ex timore male humiliante.

Itaque concupiscentiae vilium licet praecipue in sensualilate, lamen eliam io mente sedem habet. Si aulein Augustinus in libris contra Pelagianos, ideo pene ubique loquitur de vitio sensualitatis , quia in sensualilate magis hoc vilium se prodit, non quod ignoraret eliam in mcnle locum habere. Atque in his omnibus nisi fallor, cum Pelro Lombardo, Henrico, Gregorio , el caeleris omnibus convenimus. Solum quaestio manci de hoc vilio , sil ne positiva qualitas, an non,el ulrum hoc ipsum vilium sil proprie ac formaliler originale peccatum. Illi affirmant ulrumque, Nos uirumque negamus. Dicimus enim sensualilalem esse pronam ad concupiscendum eliam contra ordinem rationis . non ex aliqua insita qualitate cam inclinante, sed ex carencia iustitiae originalis, quae eam perfecte rationi subiciebat. Quemadmodum si equus inciletur ad currendum, non quia admoventur ei calcaria, sed quia sublatum csl fraenum: el veluli si aliquid propendeat ad casum non quia premitur aliquo corpore gravi superaddito, sed quia sublatum csl aliquid, quod prohibebat ne caderet. Quod aulem diximus de sensualitate,de voluntate quoque intelligicium est.

His praenotatis probamus , non esse concupiscentiam positivam qualitatem. Primo, testimoniis sancti Augustini, quem adversarii vel solum pro sua opinione patronum habere se putant. Is igitur in lib. 2. de peccato originis cap. 4. loquens de concupiscentia, cujus reatum dicil esse originale peccaium,ul palet ex capitibus sex praecedentibus, sic ait: *Comparatur homo pecoribus per vilium, non per naturam , non pecoris vilio , sed naturae*. Tanta namque excellentiae est in comparatione pecoris homo, ul vilium hominis nalura sil pecoris. Hem lib. L adversus Julian, cap. 5. *Haec aulem libido, inquit, ideo malum non est in belluis, quoniam non repugnat rationi, qua carent*. El cap. IL *Ideo, inquit,in pecoribus malum non esi concupiscenda , quia non adversus spiritum concupiscit, sed eorum potius oblectat spiritum*. El in psalm. 103. concio. L *Quod equo , inquit , nalura csl, homini crimen csl*. In his locis s. Augustinus docet illud ipsum esse in homine vilium concupiscentiae, quod esi in animantibus rationis expertibus nalura. Cerium esi autem in animantibus rationis experlibus nullam esse corruptam qualitatem, qua sint prona ad concupiscendum, sed solum appeti-

titum sensitivum. qui rationi utique repugnaret, si ratio in belluis esset. In Domine igilur nulla est qualitas positiva, praeter ipsam sensualitatem, sed ipsa sensualitas: ideo vitiosa dicitur, et est in homine, quia deberet rationi obtemperare, quod enim faceret, nisi homo propter peccatum justitiam originalem amisisset.

Praeterea idem s. Augustinus, lib. I. de nuptiis et concupiscentia cap. 25. dicit. concupiscentiam non substantialiter manere, sed sicut languorem. Et lib. 2. in Julianum, ante medium, dicit, non esse substantiam, sed substantiae vitium. Solet autem s. Augustinus per substantiam intelligere id omne, quod est in rerum natura, idest, omne positivum. Sic enim ait in psalm. 68. *Quod nulla subslantia est, nihil omnino est.* Idem quoque auctor ubicumque concupiscentiae causam explicat, semper recurrit ad privationem, sive absentiam gratiae. Lib. I. de peccat. meritis et remiss. cap. 18. *Quando ergo, inquit, peccat Adam non obediens Deo, tunc ejus corpus gratiam perdidit, qua ejus animae omni ex parte obediebat tunc ille extitit bestiolis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate. Ex hac igilur inobedientia carnis. ex hac lege peccati et mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet.* Et lib. 4. in Julian, cap. ult. *Quid, inquit, est gustulo cibo prohibito nuditas indicata, nisi peccato nudulum quod gratia contegebat? gratia quippe Dei magna ibi erui, ubi terrenum et animale corpus bestialem libidinem non habebat.* Idem repetit lib. II. de Genesi cap. 31. et lib. 13. de Civ. Dei cap. 13.

Vides in his locis, non solum ad gratiae absentiam revocari concupiscentiae vitium, sed etiam vocari libidinem bestialem, quia illa ipsa libido est in homine vitium, quae in bestiis est natura. Et rursus, ideo magna Dei gratia facium esse in paradiso, ut terrenum et animale corpus libidinem non haberet, quia ex se et ea natura sua libidinem habiturum fuisset, nisi magna illa gratia, ne haberet, impedivisset. Non igilur accessit mala qualitas aliqua; sed ipsa sensualitas, ut spoliata originali justitia rationi repugnat, concupiscentia dicitur.

Deinde hoc ipsum rationibus confirmatur. Nam Primo si concupiscentia qualitas esset positiva, positivam causam habere deberet. Quaero igilur, quae sit ista causa. Nam vel est Deus, vel diabolus, vel serpens, vel ipse homo, vel certe pomum ipsum vitium. Deus non potest esse, praesertim secundum adversarios, qui volunt concupiscentiam esse peccatum originis; nam tunc Deus esset auctor peccati. Et praeterea si ea qualitas esset a Deo, illa propria causa efficiente, sequeretur saltem Deum esse causam lenitionis ad malum. Unusquisque enim leniatur a concupiscentia sua, ut habetur Jacobi 1. quod si concupiscentia infunditur a Deo, certe sequitur, ut Deus sit causa lenitionis ad malum; quod lamen est contra eundem Jacobum, qui in eodem loco dicit, Deus intentator malorum est, ipse aulem neminem leniat.

Sed nec diabolus esse potest causa efficiens ejus qui nascitur. Aequum enim potestatem habet diabolus aliquid producendi, nisi per molam localem

applicando activa passivis, idque in rebus corporalibus lanium. Haec aulem qualitas spiritualis esse dicitur.

Mullo minus serpens corporalis causa esse potuit ejusdem qualitatis, tum quia serpens corporalis non potest allare spiritualem qualitatem, tum quia nihil egit ille serpens in Adamum, sed solum cum Eva colloquutus est.

Ipse aulem Adam per actum peccandi efficere potuit in se dispositionem aliquam ad similem actum, sed non talem qualitatem, quae perpetuo haereret, et ad omnia mala inclinaret, qualis est concupiscentia. Nam auctor ille superbiae fuit, et per eum gigni non potuit continuo habitus superbiae, sed solum levis dispositio, quae facillime tolli potuisset; et multo minus gigni potuit habitus inclinans ad fornicationem, adulteria, homicidia, furta etc.

Denique neque in pomum velitum causa ejus qualitatis rejici potest, neque enim pomum illud malum fuit, et ideo prohibitum, sed ideo malum, quia prohibitum, et alioqui ex natura sua bonum, ut caetera quae Deus creaverat, ut s. Augustinus recte docet lib. I. de Civ. Dei cap. 12. et etiamsi pomum vitiatum et corruptum fuisset, non lamen intelligi posset, quemadmodum in anima qualitatibus spiritualem efficere potuisset. Beslat igilur ut mala concupiscentia, quae causam positivam non habuit, non sit qualitas positiva.

Praeterea Secundo: Si concupiscentiae vitium qualitas esset positiva, per peccatum primi hominis in ipso primo homine exorta; non facile posset ostendi, quemadmodum transmitteretur ad posterum; neque enim habitus acquisiti trahuntur in prolem, ut perspicuum est de omnibus habitibus scientiarum, virtutum, artium, donorum. Quod si aliquando paler ingeniosus filium ingeniosum gignit; aliquando etiam contra accidit, ut paler sapiens filium insipientem generet, ut Scriptura testatur de Salomone et filio ejus Roboam.

Terlio: Vel Deus est auctor positivae illius qualitatis, vel non: si est, igitur est auctor peccati. Islam enim concupiscentiam adversarii peccatum esse contendunt: si non est, igilur Deus non est auctor omnium rerum, neque verum erit quod in evangelio legimus, Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil.*

Quarto: Etiamsi concederemus, in carne quilibet morbidam ex peccato primi hominis accessisse: lamen intelligi non posset, quomodo caro iniecit animam inficeret. Neque enim corpus immediate in spiritu agere, et spiritualem qualitatem producere potest.

Quinto: Cum illa qualitas, si ponatur, advenit illi, et contra naturam, quomodo fieri potest, et tam longo tempore non sit imminuta, vel penitus exincta?

Sexto: Videtur omnino supervacanea: nam hoc, ut caro concupiscat contra spiritum, salis est si habeat sentientem appetitum, qualem bestiae habent, et non adsit fraenum originalis justitiae. Ut aulem animus sequatur corporis temperamentum, salis est quod in eadem animae essentia radicem habeant sentiens appetitus et voluntas, et sensus et ratio. Hinc enim absque ullius qualitatis adjumen-

job solum corporis complexionem et constitutionem aliqui sunt ingeniosi, aliqui hebetes, nobiles, aliqui tristes, aliqui prae ad unum vitium, alii ad aliud, aliqui miles, aliqui iracundi etc.

Septimo: Qualitas ista positiva per Baptismum non tollitur, ut notum est; ergo si peccatum originis est concupiscentia, et concupiscentia est qualitas positiva; certe sequitur, peccatum originis per Baptismum non tolli. Quod in Ecclesia catholica, ut exploratus error exploditur.

Neque satisfaciunt duae illae solutiones quod peccatum originis per Baptismum dicatur remitti, inquit quia concupiscentia Baptizatis non imputatur id culpam, tum quia propter gratiam, quae in Baptismo confertur, concupiscentia non amplius dominatur. Nam Prior solutio concilio Iridenensi (cuius auctoritatem catholici non spernunt) aperte adversatur, damnat enim concilium, Lutherano non errore, qui dicunt peccatum originis post Baptismum manere, sed non imputari; et affirmat idem concilium, per Baptismum tolli quicquid peccati rationem habet. Posterior solutio decretis concilii manifeste repugnat. Nam cum per Baptismum infunditur gratia, non tollitur dominium concupiscentiae, sed ligatur et impeditur ad tempus, et cum per actualem peccatum amittitur gratia, illud solvitur, ut redit idem concupiscentiae dominium. Quare si concupiscentia dominans est peccatum originis, manifeste sequitur peccatum originis per Baptismum non vere tolli, ut concilium docet. Nam si vere tollitur, unde quaeso idem peccatum in homine peccatore post Baptismum existit? neque enim responderi potest, non esse idem, sed aliud. Nam eadem concupiscentia dominans est, quae ante Baptismum erat; et peccatum originis, nisi per originem carnis generationis, quae semel fit, existere non potest.

His accedat, quod haec solutio, non videtur consentanea doctrinae s. Augustini. Ipse enim cum dicit, realem concupiscentiae esse peccatum originis, non recurrit ad concupiscentiam dominantem, sed dicit, hoc malum, lanium quia inest. etiamsi non dominetur, perducere ad aeternam mortem, nisi reatus ejus per Baptismum expietur; ut perspicuum est ex lib. 2. de peccato originali cap. 39. et lib. 6. in Julian, c. 5. et 8. et alibi. Quemadmodum aulem accipi debeat concupiscentiae reatus, qui solvitur in Baptismo, supra explicuimus. Porro argumenta adversariorum, praeter ea quae sunt a nobis refutata in disputatione adversus Lutheranos, sumuntur omnia ex testimoniis s. Augustini.

Primum igilur objiciunt, quod s. Augustinus scribit concupiscentiam esse qualitatem: sic enim loquitur de ea lib. I. de nuptiis et concupiscentia up. 25. *Non substantialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus, sed affectio est quaedam malae qualitatis, sicut languor.* Et cap. 31. *Carnem, inquit, nunc appellavit, ubi est morbidus quidam carnis affectus, non ipsam corporis conformationem.* Deinde addunt, quod idem Augustinus lib. 5. in Julian, cap. 3. dicit, animam in corpore, tamquam in vase vitiatum corrumpi, hoc est, ex mala

qualitate carnis redundare malam qualitatem in animam. Postremo adjiciunt, quod in lib. i. hypognotici idem auctor docet, libidinem in homine ex afflatu serpentis esse natam.

Ad Primum Respondeo: Vocari ab Augustino qualitatem, sive morbidum affectum, ipsam naturalem inclinationem sensualitatis vitiatam non aliqua positiva tamen, sed ex carentia justitiae originalis. Nam eodem modo s. Thomas in 1. 2. quaesi. 82. art. 1. vocat peccatum originis habitum corruptum, in quo sit aliquid positivum, ipsae videlicet potentiae animae non bene dispositae; et aliquid privativum, nimirum deordinatio ex carentia justitiae originalis consequuta. Quocirca laus s. Augustinus, (piam s. Thomas concupiscentiae vitium saepenumero naturae languorem appellant. Languor aulem significat humores corporis debita proportione et harmonia privatos.

Ad Alterum Respondeo: Recte dici animam in corpore tamquam in vase vitiatum corrumpi, non quod sit in carne positiva qualitas, ex qua rursus in anima qualitas alia oriatur; sed quod anima non incipiat habere peccatum, nisi cum infunditur corpori, tunc enim primum incipit esse homo filius Adami. Siquidem anima; ut prius natura intelligitur creari a Deo, nihil habet cum Adamo, ac per hoc non communicat ejus peccato, sed cum in corpore generato ex Adamo incipit habitare et cum ipso corpore unum suppositum facere, tunc (ut supra fusius explicuimus) peccatum originis contrahit. Dicitur aulem corpus ex Adamo generatum, etiam ante animationem, vas corruptum, quia ex vi talis generationis debetur illi, ut sit mortuus, et variis passionibus obnoxium.

Ad Postremum ex libro hypognotici, ut omittam librum illum non censi opus Augustini, Respondeo: Verba illius auctoris intelligenda esse metaphorice. Per afflatum enim serpentis persuasionem diabolicam significavit. Quod videlicet, ut ipse loquitur magis secutus sit Adam serpentem suadentem, quam Deum praemonentem. Nam ex Genesi constat, flatum serpentis corporalis ad Adam non pervenisse, sed solum diaboli persuasionem, et eam non per serpentem, sed per mulierem. Sententia igilur illius auctoris est quemadmodum serpens corporalis afflando venenum hominum corpora interimit, illa serpentem spiritualem, idest, diabolum, suadendo peccatum, primo parenti necem animae, et corporis attulisse,

CAPUT XVI.

Refellitur error Alberti Pighii et Ambrosii Catharini.

Restat Ultimus error confutandus, qui est Alberti Pighii in prima controversia de peccato originis, et Ambrosii Catharini in opusculo de lapsu hominis, et peccato originali cap. 6. et videtur etiam fuisse quorundam veterum, ut referi l'clTus Lombardus in 2. lib. sent. dist. 30. Haec igilur sententia docet, peccatum originis, nihil esse aliud, nisi illam primam Adami inobedientiam, qua praeceptum de

ligno scientiae non gustando violatum est, ex qua sententia deducuntur ab iisdem auctoribus Tresaliae sententiae. Prima: Peccatum originis esse unum et idem in omnibus hominibus. Secunda: Hoc unum peccatum in primo homine re ipsa fuisse, in caeteris per imputationem. Tertia: Nihil esse in parvulis re ipsa inhaerens, quod habeat veram peccati rationem. Nam privationem justitiae, maculam, reatum, et similia, poenae, non culpae, rationem habere, nisi forte improprie. Quomodo nomen causae accommodatur effectui.

Haec sententia parlim est vera, parlim falsa. Verum etiam enim el adversus Lutheranos asserendum ac defendendum, peccatum primi Adami, ad nos etiam perlinere et nostrum esse aliquo modo, ut paulo post explicabimus. Lutherani enim depravationem naturae humanae proprie peccatum esso contendunt, etiam sine relatione ad peccatum Adami. Sed de hoc postea. Rursus Verum est, praeter communicationem peccati Adami, esse in parvulis carentiam justitiae originalis, realium, maculam et similia. Quae Albertus et Ambrosius cum caeteris catholicis doctoribus agnoscunt.

Falsum aulem est et haereticum, peccatum originis nihil esse aliud, nisi primam Adae transgressionem actualem; et nihil esse in parvulis, unicuique proprium et inhaerens, quod habeat veram peccati rationem. Extal enim apertissima concilii Iridenlini occumenici definitio, in o. sess. ubi quatuor sententiae leguntur de peccato originis, quae sunt quatuor argumenta contra Pighii, Calharinique doctrinam.

Docet In primis concilium, peccatum originis propagatione, non imitatione transfundi. Al quod est unum numero non propagatur, nec vere transfundi non potest, quod saltem peractum transiit. Nam nusquam est, et nihil est. Respondet Catharines, peccatum illud unum Adami propagari et transfundi non in se. quod fieri nequit, sed in poenis, quae ex ipso natae sunt, quaeque saltem improprie, et per metonymiam peccata dici possunt. Al concilium apertissime distinguit peccatum originis, quod propagari dicitur per generationem, a poenis quae ex ipso peccato nascuntur. Nam primo damnat Pelagianos novos ac veteres, qui negabant peccatum originis propagatione transfundi, et per Baptismum deinde sub finem decreti admonet, fomitem non esse proprie peccatum, sed illa nominari interdum, quod sit ex peccato et ad peccatum inclinet. Praeterea si concilium voluisset peccatum originis propagari solum ratione poenarum, Pelagianos, praesertim novos, non condemnasset; neque enim illi negant, peccati poenas propagari et transfundi ad posteros.

Docet Secundo idem concilium, peccatum originis inesse unicuique proprium. Al peccatum illud unum Adami commune omnibus esse potest, proprium unicuique esse non potest.

Tertio docet: Per Baptismi gratiam remitti parvulis id lotum, quod habet in eis veram ac propriam peccati rationem. Erit igitur aliquid in parvulis, quod veram et propriam peccati rationem habeat, quod certe de peccato Adami dici non potest, cum illud in parvulis non inhaereat.

Postremo docet: Peccatum originis remitti, non esse, non imputari, sed vere lotum. Al si peccatum originis nihil esset aliud, nisi peccatum Adae posteris per imputationem communicatum. certe sequeretur, illud remitti. nihil esse aliud, nisi non amplius imputari. Habemus igitur sententiam Calharini et Pighii, cum Iridenlino concilio, non obscure pugnare.

Porro concilii sententia Scripturis sanctis et veterum Patrum testimoniis, et ipsi etiam rationi consentanea est. Nam b. Paulus in epistola ad Rom. cap. 5. comparat peccatum originis, quod a primo parente per generationem trahimus cum justitia, quam a Christo per regenerationem acquirimus. Non dicimur autem iusti proprie et formaliter per justitiam Christi, sed per eam, quam unusquisque in se habet. Sic igitur nec dicimur peccatores per peccatum, quod fuit in Adamo, sed per id, quod in unoquoque nostrum haeret. Deinde Scripturae, quas in 1. lib. adduximus indicant, peccatum originis esse immunditiam et labem nobis haerentem, quas per Baptismum ablui debeat; non solum imputationem peccati Adae. Idem quo sancti Patres supra citati docent, sed aperlissime s. Augustinus scribit, peccatum nostrum originale osse distinctum ab actuali peccato Adami, ut effectum a causa. Sic enim ait lib. 2. de nuptiis et concupisc. cap. 20. *Primum peccatum hominis primi, originalis est catina peccati*. Haeret igitur in nobis aliquid, et peccatum originale dicitur, quod non est illa prima Adami inobedientia, sed aliquid aliud, quod ab illa manavit.

Denique rationis lumen idem ostendit. Nam si parvuli non haberent in se propriam et inhaerens peccatum, non possent dici absolute, ac proprie peccatores. Et praeterea non egre ad peccati remissionem regeneratione, ablutione, gratiae infusione, sed satis esset, si Deus illis Adae peccatum non amplius imputaret. Quae certe divinis Scripturis, conciliorum decretis, et Patrum testimoniis manifeste repugnant. Neque vero argumenta Calharini et Pighii lanium vim habent, ut propterea recedendum sit a communi theologorum sententia. Nam ex his quae dicemus in sequentibus duobus capitibus, nullo negotio delectentur.

CAPUT XVII.

Explicatur vera sententia de natura peccati originis.

Restat, ut erroribus refutatis ad explicandam veram sententiam accedamus.

Sciendum igitur est peccati nomen bifarium occipi solere. Uno modo pro libera transgressionem praeepti: Alio modo pro eo quod remanet in anima peccatoris post actionem illam transgressionis praeepti. Nam quod actio ipsa, qua praeeptum transgredimur, et sit, et dicatur proprie peccatum,

penio est, qui neget, et perspicuum est ex definitione peccati. quae est, dictum, vel factum, vel acupilum etc. quod aulem post actionem peccatum; aliquid maneat, quod sit, et dicatur proprie genium: ex enim potest intelligi, quod qui peccatum commiserunt, dicuntur ab omnibus post actionem peccati, proprie et formaliter peccatores; item dicitur esse in peccato, habere peccatum, mundaris peccato etc.

Quamvis autem id quod remanet post actionem, saliquo modo effectus ejusdem actionis, tamen etiam aliquo modo idem cum ipsa actione, et ideo non per figuram metonymiae, sed proprie dicitur peccatum; et duplex illa significatio peccati est significatio duarum rerum, sive duorum calorum, sed unius et ejusdem alio atque alio: lose habentis. Quemadmodum enim calefactio, calor per calefactionem acquisitus, non sunt calores, sed unus, qui calefactio dicitur dum acquiritur, et fit; calor autem dum factus et acquisitus permanet: sic etiam peccati perversio, sive corruptio, in motu, dicitur peccatum in prioribus calorem laulcin permanet in anima peccanti, dicitur peccatum in significatione posteriore. Vnde sicut qui a sole avertitur, manet aversus in bris, donec ad solem iterum revertatur: et qui aliquo recedit, manet in ea distantia, donec iterum accedat; sic etiam qui per peccatum a Deo recedit, non solum dum peccat, sed etiam postquam peccavit, manet a Deo aversus, et dissitus, donec per poenitentiam convertatur et revertatur ad Deum.

Sciendum est Secundo: Has varias peccati significationes in peccato actuali et personali ab omni agnosci, non item in originali. Sed cum originale peccatum non minus proprie, et vere sit peccatum, quam personale: nihil est cur timeamus etiam ad originale illas extendere. Igitur cum videamus in puero recens nato nihil esse, quod peccati in priore significatione dici possit, quippe in quo voluntas ab omni actione vacat; certe peccati in priore significatione non in nobis, sed in prima tantum origine, id est, in primo parente iterandum est. Nec est aliud haud dubio, quam obedientia illa voluntarie ab eo commissi, per se, et suos posteros justitia originali spoilit, reos mortis effecit, turpes et invisos Deo addidit.

Itaque peccatum in priore significatione unum est, dumtaxat omnium hominum, sed in Adamo actuale et personale, in nobis originale dicitur. Sothenim ipse actuali voluntate illud commisit: non vere communicatur per generationem eo modo, ut communicari potest id quod transiit, nimirum, imputationem. Omnibus enim imputatur, qui in Adamo nascuntur, quoniam omnes in lumbis imi existentes in eo, et per cum peccavimus, ipse peccavit.

Elad hoc peccatum Catharinus et Pighius respectant, neque propter hoc reprehensione digni sunt. Hoc enim oportuit dicere, sed aliud non latere, quod ipsi tacuerunt: nos enim praeterea dicimus; quemadmodum in Adamo praeter actum illius peccati fuit etiam perversio voluntatis et o-

bliquilas ex actione recidit, per quam peccator proprie et formaliter dicebatur et erat, donec ei per poenitentiam remitteretur: ita quoque in omnibus nobis, cum primum homines esse incipimus praeter imputationem inobedientiae Adami, esse etiam similem perversionem et obliquitatem unicuique inhaerentem, perquam peccatores proprie et formaliter dicimur, donec per Baptismum talis iniquitas remittatur; sed hanc obliquitatem in Adamo fuisse personale peccatum in posteriori significatione; in nobis originale in posteriore etiam significatione.

Atque huc respexerunt s. Anselmus in lib. de conceptu virginali cap. 3. S. Thomas in 1. 2. quae. 82. art. 3. S. Bonaventura, Scolus, Durandus, Gabriel et alii in 2. sent. dist. 30. qui peccatum originis esse voluerunt carentiam justitiae originalis debitae in esse.

Sciendum est Tertio: Auctores citatos convenire in eo, quod peccatum originale sit carentia justitiae originalis debitae in esse; tamen in modo explicandi non omnino inter se convenire. Videtur enim privatio doni illius esse potius poena quam culpa, et ideo laborant omnes ut ostendant quomodo sit peccatum, et alii alia dicunt.

Quidam existimant, peccatum originale esse carentiam justitiae originalis cum indignitate illam habendi, illa tamen, ut formaliter peccatum consistat, id illa indignitate, quam etiam realium appellare solent. Dicunt enim Adamum per actum peccati factum esse indignum dono justitiae, et ideo juste illo fuisse privatum: et similiter omnes posteros Adae, quia peccaverunt in Adamo, indignos esse gratiae Dei, et dignos odio et poena: quia vero indigni sunt gratia et odio ac poena digni, ideo non infundi illis justitiam originalem a Deo, quae alioqui infusa fuisset.

Alii sentiunt, carentiam justitiae originalis esse peccatum, quia debuit Adam sibi, et nobis donum illud praeslantissimum conservare, quod quia non fecit, reus factus est, et nos omnes reos fecit doni illius amissi.

Alii in eas sententias esse videntur, ut carentia justitiae originalis dicatur peccatum, quia peream tamquam per effectum suum primum actio ipsa primi peccati in nobis manet, et peccatores nos efficit.

Alii docent, per justitiam originalem intelligi posse lumen ipsum donum a Deo infusum, lumen rectitudinem voluntatis, et subjectionem ad Deum, quae per donum illud efficiebatur; et quidem peccatum originale esse carentiam justitiae originalis, ut eo nomine significatur non donum a Deo infusum, sed rectitudo et subjectio voluntatis.

Alii denique carentium ipsam doni divini per actum peccati effectam, sive ex actione illa manantem, peccatum originale esse definiunt. Quae sententia postrema nobis verissima esse videtur, et auctorem habet, praeter caeteros, s. Thomam in 1. 2. quae. 82. art. 3. ubi docet, formale in peccato originis esse privationem justitiae originalis, quae voluntatem subiciebat Deo.

Si quis igitur a nobis quaerat, quid proprie sit originale peccatum, Respondimus cum distinctione ad hunc modum. Si peccatum pro actione cum

lege pugnante accipiatur peccatum originale et si
in prima Adam inobedientia non ipso Adamo commissa,
non ut erat singularis persona, sed ut personam to-
tus generis humani gerebat. Si vero peccatum ac-
cipiatur pro eo quod residet in homine post actio-
nem, unde idem homo non peccans, sed peccator
nominatur: peccatum originale et si carentia doni ju-
stitiae originalis, sive habitualis aversio, et obli-
quitas voluntatis, quae et macula mentem Deo in-
visum reddens appellari potest.

CAPUT XVIII.

*Probalur sententia in superiore capite
explicata.*

Uterque sententiam jam explicatam per partes commo-
dius probemus. Duae propositiones statuendae
erunt.

Prima propositio: Prima Adam inobedientia,
quae totius humani generis praeverificatio fuit, pec-
catum et si originale, si peccatum, pro aeternitate acci-
piatur. Probalur. Primo et si divinis litteris, Roman.

In quo omnes peccaverunt. Ex quo loco intelli-
gimus, nos omnes non solum nasci peccatores,
sed etiam aliquando peccavisse, quod idem Apo-
stolus docet Roman. 3. cum ait: *Omnes peccave-
runt, et elegerunt gloriam Dei.* Sed quia certum et si, ne-
minem nostrum peccavisse propria voluntate, an-
tequam nati essemus, ut ipse idem S. Paulus testa-
tur. Rom. 9. Sequitur ut peccaverimus aliena vo-
luntate, id est, Adam: quae tamen voluntas nisi
fuisset aliquo modo hominis naturae, licet per hoc et-
iam nostra, nullo modo vere peccavisse dicere-
mur. Peccavimus igitur in primo homine, quando
» ille peccavit, et illa ejus praeverificatio nostra etiam
praeverificatio foret.

Idem probant illa verba ejusdem cap. 3. ad Ro-
man. *Per unius inobedientiam peccatores con-
stituti sunt multi.* Et: *Unius delicto in omnes ho-
mines in condemnationem.* Non enim vere per
Adam inobedientiam constitueremur peccatores,
nisi inobedientia illius nostra etiam inobedientia
esset, et ex illa profluxisset ea macula et perver-
sio, quae in nobis inhaeret. Neque juste unius
dilecto condemnaremur omnes, nisi dilectum il-
lud commune fuisset omnibus. Atque ex his solu-
ta manent argumenta Calharini et Pighii ex Scri-
ptoris petita. Adducunt enim loca Apostoli jam ci-
tata; quae laqueum non probant nihil in nobis, esse
quod peccatum dici possit, praeter imputationem
perculi Adam, sed tantum probant quod nos dixi-
mus, illam Adam inobedientiam ad nos etiam
pertinere, et ex illa fluxisse maculam, quae uni-
cuique propria vere adhaeret.

Sed quando probatur eadem propositio testimoniis
veterum Patrum. S. Augustinus lib. 1. de pecca-
torum meritis et si remissis, cap. 10. *Certe, inquit,
manifestum est alia esse propria cuique peccata
quodammodo bilanum peccant. quorum peccata
non sunt eadem, sed in quo omnes peccaverunt,*

quando omnes ille Unus homo fuerunt. Idem
eodem opere lib. 3. cap. 7. *Unde nec illud liquidi
dici potest, quod peccatum Adae etiam non pec-
cantibus nocuit, cum Scriptura dicat, in quo om-
nes peccaverunt.* Atque sic dicuntur ista aliena
peccata, tamquam omnino ad parvulos non per-
tineant. Siquidem in Adam omnes tunc peccave-
runt, quando in ejus natura illa insita, in quo
eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fue-
runt; sed dicuntur aliena, quia nondum ipsi ac-
ceperant vitas proprias; sed quidquid erat in fu-
tura propagine, vita unius hominis continebatur.
Idem lib. 16. de Civ. Dei cap. 27. explicans illud
Gen. 17. *Masculus, cujus caro praeputii circum-*
cisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo.
quia testamentum meum dissipavit. Intelligenti
inquit, sunt haec divina verba, tamquam dictum
sit: *Qui non fuerit regeneratus, interibit anima*
illa de genere suo, quia testamentum meum dis-
sipavit. quando in Adam cum omnibus et si ipse
peccavit.

Idem in epistola. 23. ad Bonifacium: *Traxit ergo
reatum, quia unus erat cum illo et si in illo, aquo
traxit, quando quod traxit admissum et si.* Idem
in epistola. 89. ad Hilarium quaest. 3. et lib. Elle-
tract, c. 15. dicit, parvulos nasci reos illius pec-
cati, quod Adam commisit, et si in ps. 118. concion.
25. et lib. 2. de nuptiis et si concupisc. cap. 11. dicit,
etiam parvulos contineri inter praeverificantes, de
quibus ait David: *Praeverificantes reputavi omnes*
peccatores terrae, quia legem in paradiso cum
primo parente transgressi sunt.

Itaque de sententia B. Augustini dubitari non
potest. Neque dissimilia in aliis patribus inveniun-
tur. S. Basilius orat. 1. de Jejunio: *Primum, in-*
quit, mandatum accepit Adam de ligno scientiae
boni et mali ne edulis. Et mox: *Quandoquidem*
non jejunavimus, excidimus e paradiso. Vbi dicit
nos non jejunasse, quia cum Adam comedimus
fructum prohibitum. S. Gregorius nazianzenus in
oratione de natali Domini: *At postquam, inquit,*
diaboli invidia, mulierisque transgressionem, pro-
meae imbecillitatis (mea enim fuit primaevi pa-
rentis) traditi mandati oblitus homo et si, amaro-
que succubuit gustui, pariter et si a vitae ligno, et
a Deo propter pravitatem extorris agitur. S. Am-
brosius in cap. 15. Lucae: *Fuit, inquit, Adam cum*
illo fuimus omnes. Perierunt Adam et si in illo omnes
perierunt. S. Bernardus serm. 1. de dominica pri-
ma post octavam epiphaniae. loquens de culpa ori-
ginali: *Aliena, inquit, est, quia in Adam omnes*
nescientes peccavimus: nostra, quia etsi in alio,
nos laqueum peccavimus, et nobis justo Dei iudicii
imputabatur, licet occulto.

Uterque probari potest eadem propositio evi-
dentissime ratione. Nisi enim ponamus, nos in Ada-
mo, et cum Adamo vere peccasse, nulla ratio
explicari poterit, quomodo in parvulis recens na-
tis sit aliqua vera culpa: et hoc catholicum dogma
non tam supra rationem, quam contra rationem
esse, videbitur. Nam quidquid dicamus in parvulis
ex peccato Adam haerere, sive reatum, sive aver-
sionem, sive gratiae privationem, sive quid aliud:
illud nullo modo parvulis vitio dari, ac ne essi:

quidem poterii, nisi processerit ab actione liberi, cujus actionis illi aliquo modo participes fuerint.

Ac reatus quidem cum sit relatio consequens actionem, qua ratione fieri potest, ut existat in eo qui non est particeps actionis, aversio habitualis, nisi praecesserit actualis, ne intelligi quidem potest. Nam si Deus per absolutam suam potestatem spoliaret hominem justum gratia, sine ulla ejus culpa actuali, solo beneplacito suae voluntatis, careret ille quidem conversione habituali ad Deum, quam habitus gratiae faciebat: sed non propiterea diceretur a Deo aversus, sed tantum non conversas; quemadmodum si Deus hominem aliquem ex nihilo nunc produceret, et gratiae habitum illi non infunderet, non haberet ille conversionem ad Deum, sed neque aversionem, sed tantum non conversionem, quae nomen culpaee nullo modo meretur. '

Sed lingamus, parvulum aliquem habere aversionem et reatum, ei tamen non peccasse cum primo parente, quis capere poterit, eum merito reprehendi et puniri debere? Quam culpam habet in eo, quod ita generatus est? Num impedire potuit, ne sic gigneretur? Quod vero quidam dicunt, an peccatum debeat esse voluntarium, nec ne quaestionem esse originis, non essentiae, et ideo undecumque verum peccatum oriatur, modo insit, potest imputari ei, in quo inest: omnino improbabile est. Nam omne verum peccatum essentialiter habet ordinem ad voluntatem liberam, illa vel si aliunde quam a libera voluntate nascatur, verum peccatum non sit. Quare enim blasphemia in furio, vel psilaco non esse censetur, nisi quia non ducit originem a libera voluntate?

Itaque non peccatum voluntarium esse debeat, non solum causae, sed etiam essentiae quaestio secundum eum modo imputari potest ad culpam. quod nullo modo a libera voluntate processit. Quod autem alii dicunt, peccatum in parvulis recens natis esse voluntarium habituali parvolorum voluntate, quia non gerunt contrarium voluntatis arbitrium; quod illa verum esse peccatum etiam sine relatione ad peccatum Adami, non minus est improbabile, nam quod parvuli non gerant contrarium voluntatis arbitrium, non fuit culpa ipsorum, neque ipsis habet voluntarium, cum non sit in eorum potestate. Quare non potest recte dici parvulis, peccatum esse voluntarium habituali voluntate per hoc solum, quod non gerunt contrarium voluntatis arbitrium.

Denique non satis est ad culpam, vel aliquid sit voluntarium habituali voluntate, sed requiritur ut processerit ab actu etiam voluntario: alioquin voluntarium illud, habituali voluntate, naturale esset ei misericordia, non reprehensione dignum. Certe si quis in puris naturalibus crearetur, is etiam gratis careret. et conversione ad Deum habituali, darnem concupiscentem contra rationem haberet, nec gereret contrarium voluntatis arbitrium, etiam si vere ac proprie peccator nec diceretur, necessesse. Quare s. Augustinus cum quaerit, unde, peccatum originale sit voluntarium, numquam recurrit ad habituaalem parvuli voluntatem, sed ad vo-

luntatem Adami, in quo omnes peccaverunt, vel lib. 1. Retractat, cap. 13. et 15. et lib. 2. de nuptiis et concupiscentia cap. 26. et 28.

Maneat igitur quod supra diximus, non posse in parvulis aliquid esse, quod habeat culpaee rationem, nisi participes fuerint etiam ipsi praevaricationis Adae.

CAPUT XIX.

Probalur altera pars ejusdem sententiae.

Secunda propositio, privatio doni justitiae originalis quatenus est aversio mentis a Deo per modum habitus manens, peccatum est originale, si peccatum accipiat pro eo quod remanet transeunto actu, et unde habet homo. vel proprie et formaliter peccator esse dicatur. Probalur haec propositio. primo ex refutatione aliarum sententiarum, quas numeravimus capite superiore.

Nam Prima illa sententia, quae peccati originalis essentiam in indignitate, seu reatu constituebat, non videtur probabilis. Dum quia indignitas illa relatio quaedam est, ac res positiva: peccatum autem. unde homo formaliter et proprie peccator dicitur, non est relatio, nec res positiva, sed privatio: Siquidem omne peccatum est malum, omne autem malum est privatio boni. Tum quia indignitas non est mors animae, nec iniquitas, nec malitia, nec foeditas, sed relatio consequens ista omnia; at peccatum originis juxta Scripturas et concilia, mors est animae, iniquitas, malitia, foeditas: et ideo necesse habent homines propter hoc peccatum renasci, justificari, purgari etc.

Allera sententia, quae peccatum originis ponebat in praevaricatione praecepti de dono justitiae conservando. videtur adversari Scripturis et rationi. Scripturae siquidem juxta communem veterum Patrum explicationem, peccatum primi hominis. quod per generationem propagatur ad posteros, non aliud fuisse tradunt, quam inobedientiam illam, qua praeceptum de ligno scientiae boni et mali violatum est. Et Ratio idem ostendit: nam neque habuit Adam singulare praeceptum de dono justitiae conservando, neque libera voluntate elegit donum illud non recipere, sicut revera singulare praeceptum habuit de ligno scientiae non edendo, et libera voluntate elegit lignum illud attingere atque odere. Denique quia donum gratiae per transgressionem cujuslibet praecepti perditur, non fuit opus, vel nilum daretur praeceptum singulare et distinctum a caeteris de gratia conservanda, sed satis fuit, si in omnibus implicite contineretur. Itaque reatus amissionis gratiae, non est peccatum distinctum a caeteris, nisi qui omnis qui peccaret, semper duo peccata committeret, sed est unus et idem cum transgressionem aliorum praeceptorum.

Tertia sententia, quae peccatum originale esse volebat privationem justitiae originalis, quatenus per eam, ut per effectum suum primum, actio primi peccati in anima residet, et falsa esse potest

cl vera. Nam si privationem justitiae originalis ita velit esse effectnm peccati, ul non sil cliam ipsa vere, proprieque peccalum.concilio tridenlino manifeste répugnai, neque distingui polesl a sententia Catharim, quam supra rejecimus. Si vero privationem justitiae dicat esso effectum primi peccati, non quod non sil ipsa vere proprieque peccalum, sed quia non esset vere peccalum, nisi ab actione peccati procederet; tum sententia verissima est, neque a nostra ulla ratione dissentit.

Quarta sententia, quae privationem justitiae originalis peccalum esse dicebat, ut justitia pro rectitudine voluntatis, non pro dono a Deo voluntati infuso accipitur, similiter falsa esse polesl cl vera. Nam si omnino privationem doni a Deo infusi a ratione formali peccati originalis excludat, repugabit cone. Ind. in quo sicut formalis caussa justificationis impii definitur, esse gralia a Deo infusa, ul suo loco demonstrabitur, ila cliam formale peccati significatur ejusdem gratiae esse privatio.Quare idem concilium sess. 5. peccalum esse dicit morioni animae. Quid aulem est mors animae nisi privatio gratiae, sicut vita animae omnium consensu csl ipsa gratia?

Sin aulem auctores quartae hujus sententiae non excludunt a ratione peccati originalis privationem doni divinitus infusi; sed admonere volunt, privationem justitiae a Deo infusae praecise sumptam non esse peccatum, cum possit etiam sine ullo peccalo contingere,sed tunc demum peccalum esse, cum ex aversione actuali procedit, idem omnino sentiunt, quod s. Thomas sentit, el nos in conclusione posuimus.

Igilur privatio doni justitiae originalis peccalum originale dicitur, quatenus idem csl cum aversione a Deo habituali. Nam quemadmodum anima, seu voluntas, dono illo praedita, conversa dicitur ad Deum,et justa liabilualiler: sic etiam dono illo privata, non conversa, ul non justa dicitur; el si ipsa se a Deo averterit, cl donum illud excluserit, aversa el injusta optimo jure dicitur.

Probatur Secundo: Quoniam ex omnibus quae remanent in anima peccatoris.transeunto actu peccati, nihil csl quod propriam peccati rationem habere possit. nisi privatio justitiae, sive aversio cl macula, quae unum el idem sunt.

Rem.iri cl in anima peccatoris Primo,ordo quidam ad actura praecedentem, sive privatio innocentiae, quae in eo sila csl. ut aliquis numquam peccaverit. Secundo, rcalus culpaе, qui est dignitas odii, indignitas gratiae cl meritum poenae. Tertio . reatus poenae, idesl, ordinatio, sive obligatio ad luendam poenam. Quarto, offensa, sive inimicitia ejus, qui per peccalum csl laesus. Quinto, dispositio 'cl habitus acquisitus. Sexto, aversio, sive obliquitas voluntatis, manens per modum habitus, ul cmm qui faciem a sole avertit.manet aversus, donec Herum ad eundem solem faciem suam convertat; el digitus sponte curvatus curvitatem retinet,dnncc i erum per actum contrarium dirigatur: sic etiam voluntas, quae per actum peccati a Deo recessit, m co rrce.-Mi permanet, donec iterum per pocnientiam ad Deum accedat. Septimo, privatio gratiae, sive justitiae a Deo infusae. Octavo, macula

atque foeditas, quae ex privatione divini nitoris ac luminis oritur.

Ex his omnibus ordo ad actum praecedentem non csl proprie peccalum: non enim facit ul homo peccalum habeat, sed ut habuerit, nec possit non habuisse. Quocirca iste ordo manet etiam post peccatum remissum, nec potest ulla ratione deleri. Innocentia enim semel amissa per nullam potentiam reparari polesl.

Reatus culpaе, idesl, dignitas odii, indignitas gratiae el meritum poenae, non est proprie peccalum, sed effectus necessario consequens cl aliquid manens post actum peccati. Non enim homo csl dignus odio praecise, quia peccavit; alioqui numquam talis dignitas auferri posset,el peccalum esset irremissibile, sicut fieri non polesl, ut,qui peccavit, non peccaverit. Consequitur igilur ea dignitas odii, vel deformitatem,vel obliquitatem manentem. vel damnum datum cl nondum resarcilum:alque ila non csl peccalum, sed affeclus peccati. Praeterea, talis dignitas, vel indignitas non est aliquid recedens a lege, non est voluntaria, non deformat vel occidit spirilualiler animam,non csl privatio boni, neque habet aliquid aliud eorum,quae proprie peccalo conveniunt.

Reatus poenae, sive meritum, sive obligatio,site cliam ordinatio dicatur ad poenam, nullo minus peccalum csl, quam reatus culpaе. Nam obligatio cl ordinatio ad poenam, oriuntur ex merito el dignitate poenae,el sunt a Deo obligante el ordinante cum qui peccavit ad luendam poenam. Quare tantum abest, ul reatus poenae sil peccalum. nt potius sil aliquid boni a Deo institutum ad reformandum et restituendum ordinem justitiae,quem culpa turbaverat.

Offensa quoquo non videtur proprie esse peccatum, turn sit in eo, qui per peccalum est laesus, non in eo, qui laesit. Dispositio, vel habitus aequisilus vilium est, non peccalum. Nam cl csl qualitas positiva, cl manet saepenumero post culpam remissam.

Restat igitur aversio habitualis, quae proprie peccatum sil. Nam ul peccalum actuale csl aversio actualis a Deo, el ejus lege, ila peccalum habituale est aversio habitualis a Deo et ejus lege. El sicut peccalum actuale est privatio rectitudinis dualis; ila peccalum habituale est privatio rectitudinis habitualis, quae csl habitus gratiae; el sicut peccalum actuale est voluntarium actuali voluntate, ita peccatum habituale est voluntarium habituali voluntate.

Ex quo intelligimus, multum intéressé inter habitum vitiosum acquisitum per actus frequentatos, el peccalum habituale. Nam habitus acqaisiluses! qualitas positiva: peccalum habiluale est privatio. Item habitus acquisitus noti polesl tolli per unum actum voluntatis, quamvis efficariissimn, peccatum habiluale sicut uno actu lit, ila uno actu tollitur. Rursus habitus acquisitus potest esse etiam valde intensus cum acln contrario, et cum gralia Dei; peccalum habiluale non potest, saltem de potentia ordinaria. Denique habitus acquisitus non potest dici proprie voluntarius, cum maneat in nobis per aliquod tempus nobis invitis et repugnanti-

bus: peccalum habituale voluntarium esi, quia voluntarie in peccato manemus, el si ellicaciler velimus non manere, non manemus.

Itaque differt habituale peccatum ab habitu acquirit, quomodo qui curvus manet, quia ita vull manere, ab eo, qui ob assuetudinem ita curvus csl, Binonpossit nisi admodum difficulter erigi. Quia Ijiirnpecculum habituale non esi voluntarium, Nsihabilualiter, ideo potest manere etiam in dormiente, in ameute, in infante.

Porro, Privatio gratiae cl Macula, quae erani duo postrema ex his, quae diximus ex actu peccati relinqui in anima peccatoris, re non differunt ab itrsione habituali. Nam cum gratia Dei per inonum habitus in voluntate inhaerens, eam formalikrconversam ad Deum, juslam, rectam formo- idqoc efficiat: ejus privatio voluntatem eandem tibiltaliter aversam, injustam, obliquam el deformoifacit. Vide s. Thomam cl Cajelonum in 1.2. quaesl. 86. arl. 2.

Bjittlunlur objectiones quae fieri possunt conlra doctrinam capitis superioris.

Adversus ea, quae diximus,objectiones quaedam irrisolent, quas breviter in hoc capite dissolve-

ROS.

Trima objectio: Peccalum originis est peccatum proprie dictum; at peccalum proprie dictum definitira s. Augustino hb. 22. conlra Faustum cap, 11. Didum, velfactum, vel concupitum conlra, m Dei. Igilur peccalum originis est dictum, lclfactom, vel concupitum conlra legem Dei: non [■il aulem fingi in peccalo originis aliud dictum ulconcupitum, nisi facium primi parentis in co: iendo cibo prohibito; igitur illud solum, non item privatio justitiae originalis, aut aversio hatalis, vel macula, est peccalum originis.

Respondeo: Illoc argumenlum est id, quod Pi-fum clCatharinum adduxit, ul crederent. peccm originis nihil esse rcipsa in nobis manens, l tantum inobedientia in primi parentis nobis epulatam. Caelerum facile solvi polesl. nam peccG'jm proprio dictum non solum dicitur de ipso i; transeunto, sed etiam de eo, quod post ipsum r et in anima peccatoris, ul supra ostendimus; Squidem eadem csl malitia atque perversitas,quae tri in acto malo per modum transeuntis, el in vo-J.-file per modum habitus permanentis. Definitio i ms. Augustini convenit peccato, ul peccalum s, ificat netum transeuntem, non ul significat ma-in permanentem. In ea enim significatione, gie magis est nota, peccalum definiri solet.

'eunda objectio: S. Augustinus iu plurimis lo- adocet id. quod manet post actum peccati, ni- i hlmdesse, nisi reatum; igilur peccalum origi- it etiam aliud quode.umque peccalum, non est p lio justitiae,vel aversio habitualis, sed lanium r >. Lib. I.de nuptiis cl concupiscentia cap.26. ftecsl, Inquit, non habere peccatum, reum non

esse peccati. Nam si quisquam, verbi gralia . ce.ril adulterium, etiamsi nusquam deinceps l'acial, reus est adulterii, donec reatus ipsius indulgentia remittatur.Habel ergo peccatum.quamvis illud, quod admisit, jam non sil, quia cum tempore, quo factum est. praeteriit, A'am si a peccando desistere, hoc esset non habere peccatum, sufficeret. ut hoc nos moneret Scriptura.Fili peccasti, non adjicias iterum: non aulem sufficit, sed addidit, el de pristinis deprecare, ul libi dimittantur. Manent ergo, nisi remittantur, sed quomodo manent si praeterita sunt, nisi quia praeterierunt actu, manent reatu'.

Idem lib. 1. Retractationum cap. 15.Quasi vero, inquil. peccalum quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, idest, reatu ejus implicatos, et ob hoc poena obnoxios detineri etc. Idem lib. G. in Julianum cap. 8. fuse de hac re tractat; el tandem concludit his verbis: Ubi ergo manet reatus, nisi in occultis legibus Dei, quae sunt scriptae quodammodo in mentibus angelorum, ul nulla sil iniquitas impunita, nisi quam sanguis Mediatoris expiaverit. cujus signo crucis consecratur unda Baptismatis ul ea diluatur reatus tamquam in chyrographo, scriptus in notitia spiritalium poleslalum.per quas poena exigitur peccatorum. huic chyrographo nascuntur obnoxii omnes in carne, dc. carne carnaliler nati etc.

Respondeo: Sanctus Augustinus non fuit sollicitus in his locis explicare quid illud sil. quod hominem formaliler peccatorem efficit, neque cliam quot sinl.el quae, illa quae transeunte actu peccati remanent in peccatore. Sed illud lanium demonstrare voluit; transeunte actu aliquid remanere, ratione cujus remissio sil necessaria.Accepit aulem ad hoc demonstrandum, ipsum reatum; Tum qma est effectus peccati notissimus; Tum cliam quia donec reatus non sil remissus, numquam dicitur plene, atque perfecte peccatum remissum.Et conlra, tunc peccalum omnino perfecte censetur remissum, cum non solum culpa, sed etiam omnis poena fuerit remissa.

Non sensisse aulem b. Augustinum, transeunte actu, manere solum reatum, sed etiam aversionem habitualet, sive iniquitatem cl maculam, hoc est, reatum cum suo fundamento. perspicuum est ex tract, in psalm. 50. ubi sic loquitur:Quid est,quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? etiam ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate concretum est. Item ex lib. 2. de parvulo baptizando ilil:Quomodo converti ad Deum potest, a quo non est aversus? loquitur conlra Pelagianos, qui existimabant, parvulos non nasci iniquos, neque a Deo aversos.Ipse igitur in parvulis iniquitatem el aversionem agnoscit, ob quam rei sunt et irae lillii. Idem quoque Augustinus passim allegat illud Job: Won est mundus a sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram, ul inpsahu. 50. lib. 5. Ilypognoslici cl alibi. Ex quo intelligimus non solum reatum, sed etiam maculam peccati, ab Augustino agnosci.

Tertia objectio: Privatio justitiae originalis est pffeclusel poena peccati,uls.Thomas docet quaesl.

5. de malo. arl. 4. cl 1.2. quacs. 87. arl. 7. praeterea ista privatio csl a Deo, qui hominibus spoliatus duo islo, sicut ipse idem Deus eodem dono hominem in creatione vestitus: non igitur privatio iustitiae originalis csl proprie ac formaliter peccatum originis: alioqui peccatum proprie et formaliter esset a Deo.

Respondeo: Iustitia originalis duas partes habet. Nam et subicitur mentem Deo, et carnem spiritui. Ratione prioris partis privatio iustitiae csl formale in peccato originis. Ratione posterioris eadem privatio est materiale, ut idem s. Thomas affirmat in I. 2. quacs. 82. art. 3. ac per hoc ratione prioris partis non est effectus peccati originalis, sed ipsum peccatum: Ratione posterioris est effectus. Rursus privatio iustitiae ratione prioris partis non est involuntaria, sed voluntaria: voluntarie siquidem primus homo a Deo recessit, atque ab eo se avertit: ut ratione posterioris partis privatio iustitiae involuntaria est. Quis enim non moleste ferit, quod caro spiritui obtemperare nolit? Quis contumacem servum non invitatus patitur? Quare privatio iustitiae ratione posterioris partis proprie poena dici potest, non item ratione prioris. Ille enim interest inter culpam et poenam, quod culpa omnis voluntaria, omnis autem poena involuntaria csl.

Denique donum iustitiae ratione prioris partis non dicitur proprie a Deo tolli, sed ab ipso homine projici quodammodo, et excludi; ut enim is, qui a sole avertit faciem, non dicitur tenebrescere, quia sol non luceat super eum, sed quia ipse prohibet ne lumen ad se perveniat: sic etiam quod Deus non conservet in homine donum iustitiae, non csl quia Deus nolit, sed quia homo impedimentum ponit. Quocirca s. Thomas in quaesi. 4. de malo ad. I. in responsione ad II. argumentum, dicit, quod animae non infundatur nunc originalis iustitia, non esse ex parte Dei, sed ex parte naturae humanae, in qua invenitur contrarium prohibens. Quia nimirum tota natura in Adamo avertit se a Deo, et impedimentum gratiae posuit. Et in 2. 2. quacs. 24. arl. 10. dicit, habitum charitatis,

qui a solo Deo infunditur et conservatur, expelli non solum demeritorie, sed etiam effectivo ab actu peccati mortalis, quia cum tali actu consistere non potest habitus charitatis.

At donum iustitiae originalis ratione partis posterioris, licet mediale et consequenter expellatur ab homine peccante, tamen dicitur etiam proprie tolli a Deo, tum quia posset consistere cum peccato, tum quia ejus privatio justa est poena peccati, et omnis justa poena est a Deo. Quare s. Augustinus non semel repellit poenam rebellionis, qua ruens primi hominis Deo subici nolit, facium esse ut ipsi menti hominis non subjiceretur caro ejus. Lib. 13. de Civit. Dei cap. 13. *Senserunt. inquit, novum motum inobedientis carnis suae, tamquam reciprocam poenam inobedientiae suae.* Et lib. 14. cap. 15. *In illius peccati poena quid inobedientiae nisi inobedientia retribuitur est.* Et lib. 15. cap. 6. *Languor csl quippe iste inobedientiae primae supplicium.* Vide in eadem sententiam lib. I. de nuptiis et concupiscentia cap. 6. et lib. 5. in Julian, cap. 3.

Quarta objectio: Iustitiae originalis privatio est causa peccati originalis, ut s. Thomas docet in I. 2. quacs. 82. art. 2. non igitur csl ipsum originale peccatum.

Respondeo: Loquitur s. Thomas de causa formali, et si causa formalis peccati originalis csl privatio iustitiae originalis, certe peccatum originale formaliter in privatione iustitiae originalis consistit, ut idem s. Thomas docet in eadem quaesi, art. 3.

Quinta objectio: Iustitia originalis non restituitur in Baptismo, ut notum est; igitur aut Baptismus non tollit originale peccatum, aut peccatum originale non csl privatio iustitiae originalis.

Respondeo: Non resliluit Baptismus omnia quae ad originalem iustitiam perlinebant: tamen absolute dici potest, originalem iustitiam restituere; quia restituit illud donum, quatenus mentem convertibat ad Deum et subjectam faciebat Deo. Id enim proprie dicebatur iustitia, et ejus privatio proprie dicitur injustitia.

LIBER SEXTUS

QUI EST TERTIUS DE PECCATO ORIGINIS

CAPUT PRIMUM

foriae *sententiae de poena peccali originalis post hanc vitam.*

Restai ultima Disputatio de malis consequentibus originale peccalum ; quorum Alia patiuntur homines, si in infantia, peccato nondum remisso , forterapiantur: Alia tolerare coguntur, si diutius bancvilam ducant, sive peccalum dimissum fuerit, sue non fuerit. Ac, ul incipiamus ab iis qui sine Baptismo in infantia de hac vita decedunt, neque reatum alium secum ferunt, nisi peccati originalis: Quinque numerantur sententiae de supplicio ejjsmodi infantium, quae paulalim a summa lenitate ad summam severitatem descendunt.

Prima sententia eorum fuit, qui regnum coelorum infantibus non baptizatis promittere audebant, eliamsi non negarent cos in peccalo originali conceptos et natos.Ila sensit quidam Vincenlius,quem refellit sanctus Augustinus in lib. 1. de origine animae cap. 9. cl lib. 3. cap. 13. In eundem errorem incidit nostro sacculo Zwinglius in déclarai, de pec. orig. ad Urbanum Rhegium, ubi docet, probabile esse, per Christum universam naluram iumanam ila esse restitutam, ut etiam filii infidelium sine Baptismo decedentes salvcnlur.Id nutem non solum probabile,sed etiam certum esse de filiis fidelium: quem errorem, quod attinet ad filios Melium, sequuntur nulli sectariorum,ul Bucerus, Martyr, Calvinus, quos refutavimus in libro de Baptismo cap. 4.

Altera scnlcnlia paulo quidem minus liberalis, ;<d tamen valde mitis, fini corum, qui parvulos non baplizatos excludebant a regno coelorum , et viti beata sanctis promissa. Tamen eis dabant Viti aeternam el naturalem beatiludincrn sine ulla molestia, aul dolore, extra regnum beatorum, el procul a carcero damnatorum,hoc csl, in loco medio inter gehennam et coelum, qualis locus vix possl fingi alius quam terrae convexum. Ila sensisse

olim Pelagianos docel s. Augustinus in lib.de haeresibus cap. 88. *Nam, inquit, eliamsi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei sed, tamen aeternam et beatam quondam vilam suam.*

Quod aulcm per regnum Dei incllligal Augustinus non solum domum coelestem, sed etiam visionem Dei,cl quod Pelagiani non promiserint parvulis non baplizalis vitam aeternam supernaturalem, quae consistit ui visione Dei, sed solum vilam aeternam, sive beatiludincrn naturalem, perspicuum csl cx lib. 5. in Julianum cap. 8. ubi, Augustino teste, Pelagiani alienabant parvulos non baplizalos a vita Dei cum alienarent a regno Dei. Quid est aulcm vita Dei, nisi visio Dei? Sed neque ipsum regnum coelorum in Scripturis aliud significat,nisi felicitatem aeternam,quae in Dei visione consistit, juxla illud: *Angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est, Mallii. 18.* Ei illud: *Scimus quia cum apparuerit, similes eierimus , quia videbimus eum Siculi est 1. Joan. 3.* El illud:*Haec est autem vita aeterna, ul agnoscant te solum Deum verum elc. Joan. 14.* Itaque Pelagiani non vilam aeternam simpliciter, sed, ul Augustinus loquitur, *quandam suam vilam aeternam,* infantibus non baplizalis promittebant.

Ad quem errorem proxime accessisse videntur , Ambrosius Calharinus in hb.de statu puerorum sine Baptismo dcedentium;Alberlus Pighius in prima controversia; et Hieronymus Savonarola in lib. de Triumpho Crucis.Docent enim infantes sine Baptismo moricnles,futuros post iudicium beatos naturali bcaliludinc,cl in quodam vcluli paradiso terrestri perpetuo, felicilerque victuros.

Tertia scnlcnlia jam aliquanto severior , docet parvulos sine Baptismo decedentes damnari apud inferos aeterna morte, sed tamen sic puniri carentia visionis Dei, quae dicilur poena damni, ul nullum patiantur omnino dolorem, neque internum , neque externum. Ila docet s. Thom, in quacs. 5. de malo art. 1. 2. el 3. cl tum ipse,tum alii aliquol scholastici doclores in 2. sent. disl. 33.

Quarta sententia superiore adhuc severior liberal quidem parvulos ejusmodi a cruciatu ignis el vermis, de quo legimus Marci nono: *Vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur*; quae proprie dicitur poena sensus, sed nun eos liberal ab interno dolore, qui sequitur ex amissa bealiludine sempiterna felicitatis. Ita docet Petrus Lombardos in 2. lib. seni, distinet. 33. lit. E. Eumque nonnulli alii sequuli sunl, ul referunt s. Thomas, s. Bonu-venlora. Gregorius ariminensis, et alii in commentar. ejusdem loci.

Quinta sententia severissima, atque extrema, docet, parvulos propter originale peccatum utroque poenae genere, damni scilicet et sensus, in gehenna perpetuo cruciari: in liane sententiam salis aperte propendet Gregorius ariminensis in 2. sentent. distinet. 33. quaesi. 3. et Joannes Dricdo in 1. lib. de gratia et libero arbitrio tract. 3. cap. 2. Haeretici noslri temporis extremis sententiis maxime delectantur el ideo parvulos non baptizalos, aul in coelo cum beatis locant, ut diximus de Zvvingho et Calvino, nul igni sempiterno illos addicunt. Quod manifeste colligitur tum ex Lulhero, Melanctylione et aliis, qui, ul ostendimus libro superiore, peccatum originale cum actuali confundunt: lum ex Tilmanno Hlesbusio, qui in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, lit. de peccalo num. 13. numerat inter errores sententiam illam scholasticorum, quae docet, parvulos sine Baptismo decedentes, poenam damni, non sensus apud inferos esse passuros, nunc praedictas sententias paulo diligentius excutiemus.

CAPUT II.

Refellitur prima et secunda sententia, atque asseritur, parvulos sine Baptismo decedentes. mortis aeternae poena esse damnandos.

Ex enumeratis sententiis prima et secunda, non solum falsae, sed etiam haereticae existimandae sunt; et contra, fide catholica tenendum est, parvulos sine Baptismo decedentes, absolute esse damnatos, et non sola coelestis, sed etiam naturali bealiludine perpetuo cariluros. Quo loco illud praefandum esse videtur, misericordiam nostram erga parvulos jam defunctos, nihil eis prodesse, et contra nihil eisdem obesse sententiae nostrae severitatem: nullum autem nobis obesse. si oh inutilem misericordiam erga defunctos, pertinaciter aliquid contra Scripturas, aut Ecclesiam defendamus: idcirco non affectum quondam humanum, quo plerique moveri solent, sed Scripturae. conciliorum et Patrum sententiam consulere et sequi debemus.

Quod igitur allinet ad bealiludinem coelestem et vitam aeternam in regno coelorum, exlat clarissima Domini sententia Joan. 3. *Nisiquis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancio non potest introire in regnum Dei*; ad quam rem confirmandam multa retulimus lum in lib. de Baptismo cap. 4. tum in

1. lib. de peccat, orig. c. 14. ad quae loca, ne frustra eadem repetamus, lectorem remittimus. Quod autem ejusmodi parvuli absolute damnati et miseri, et ne naturali quidem bealiludine beati sunt. Ius argumentis probamus.

Primum argumentum ex testimoniis divinarum literarum ducitur, Joan. 3. *Sicut Moyses exaltant serpentem in deserto, ille exaltari oportet filium hominis, ul omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam*. Et infra: *diu credit in Filium, habet vitam aeternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, et ira Dei manet super eum*. Jam cum parvuli non baptizati nullo modo respiciantur in serpente, id est, non credant in Christum, neque perse, neque per alios, neque actu, neque habitu, quid sequitur, nisi ut non habeant vitam aeternam, ul pereant in aeternum, ul non videant vitam, ut ira Dei maneat super illos. Illece enim animadvertit s. Augustinus serm. 14. de verb. Apost. non esse dictum, *ira Dei veniet super eos, sed, manet super eos, ul intelligeremus, fidem in Christum necessariam esse, non solum, ne incidamus in iram Dei, sed etiam ut liberemur ab ira, in quam incidimus per inobedientiam primi hominis*. De qua dictum est ab Ipostolo ad Ephes. 2. *Eramus enim et nos nature filii irae, sicut etc.*

Illis accedit illud ejusdem Apostoli ad Rom. 5. *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem*. Sunt igitur parvuli sine Baptismo decedentes, secundum Scripturas a Deo condemnati, et iratum contra se Deum habent, et non videbunt in aeternum vitam beatam ac felicem, nam corporalem quidem vitam in communi resurrectione percipient, sed non dicentur resurgere ad vitam, sed ad mortem, qui ideo resurgent, ut perpetuo sint miseri: et non est vera vita, nisi ubi feliciter vivitur, ul s. Augustinus docet in Enchirid. cap. 92, Denique in Apoc. 20. *Ileatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima; in his secunda mors non habet potestatem*. Et infra: *Qui non est inventus in libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis*. At parvuli non baptizati non habent partem in resurrectione prima, nec sunt scripti in libro vitae, igitur in eos mors secunda habet potestatem, et missi sunt in stagnum ignis. Est autem hoc loco notandum, Cnlliarini. in libro suo de sintu puerorum etc. delinire mortem secundam carentium omnis felicitatis, lum naturalis, tum supernaturalis.

Alterum argumentum sumi potest ex definitionibus conciliorum. Concilium paleslinum, testes. August, in episl. 106. ad Paul, compulsi Pelagium anathematizare, infantes etiam si non baptizentur, habere vitam aeternam: *Hac autem, inquit Augustinus, negata, quid nisi mors aeterna remanebit?*

Concilium carlhaginense in episl. apud Augustinum 90. *Quicumque, inquit, negat parvulos o perditione liberari per Baptismum Christi, salutem percipere sempiternam, anathema sit*.

Concilium milevilanum in episl. apud August. 92. similia repetit: *Pueros, inquit, parvulos si nullis innoventur Christianae gratiae sacramentis, ha-*

u > vitam aeternam, nequam praesumptione ffrindunt.

Concilium florenlim in ull. sess. *Illorum, inquit, animae, qui in actuali mortali peccato, in holo originali decedunt, mox in infernum nilere. poenis lamen disparibus puniendas*. Concilium Iridenlinum sess. 5. consentaneae ad Miquioni concilia, disertis verbis docuit, parvulos sine Baptismo ad vitam aeternam non pervenire. Tertium argumentum sumitur ex testimoniis jiuuorum pontificum. S. Innocentius I. in episl. ad concilia Carthaginense et milevilanum, inquit, upud Augustinum 91. et 93. dum approbat decreta illorum conciliorum, simul reprobi Pehgianorum haeresim.

S. Syricius in episl. 1. ad Ilimerium cap. 2. docet, infantes in periculo vitae constitutos, continuo lptitari debere, et rationem reddens ait: *Ae regni iunni perdant et vitam*.

S. Leo papa in episl. 86. ad Nicclam jubet, Petlanos ad Ecclesiam redire videntes, non esse lapios, nisi prius suos anathematizem errores, it inter caeteros, quod pueri sine Baptismo de sacculo exeuntes, non possint damnari.

S. Gregorius lib. 9. Moral, cap. 16. *Nonnulli, inquit, prius a praesenti luce subrahuntur, quam dperferenda bona malae merita activae vitae pneniant*. Quos quia a culpa originis sacrari. ita salutis non liberant, et hic ex proprio hlegerunt, et illuc ad tormenta perveniant. El mira: Perpetua quippe tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccaverunt.

Joannes papa, ul habetur 30. quaesi. 1. canon. l. limina, laudat quondam laicum, qui necessitate cogente proprium filium baptizavit: *Quoniam ipse loquitur, ne animam perpetua morte perire dmitteret, sacri unda Baptismatis lauit. ut eum de potestate auctoris mortis et tenebrurum eriperet, et in regnum Christi jam relaturum sine dubitatione transmitteret*.

Quartum argumentum a testimoniis Patrum, s. Augustinus in episl. IUG. ad Paulinum: *Nempe, inquit, aliquando fatebuntur, parvulos non baptizatos ritum habere non posse, ac per hoc quos ad tolerabilius omnibus qui etiam propria peccata committunt, tamen aeterna morte mulctari*. Et hb. I. de orig. animae cap. 9. *Non baptizatis pamlis nemo promittat inter damnationem reijnumque coelorum quietis vel felicitatis cujuslibetque ubi libet quasi medium locum: hoc enim eis hacresis Pelagiana promisit*. Et lib. 2. c. 12. *Ycellos haereticos Pelagianos justissime, condormii catholicorum, et sedis apostolicae damna it auctoritas, eo quod ausi fuerint non baptis parvulis dare quietis et salutis locum, etiam praeter regnum coelorum*. Et lib. I. de pecc. l. mer. el remiss, c. 23. *Nulla salus aeterna, praeter Baptismum Christi, promittatur infanti, quam non promittit Scriptura divina humanis omnibus ingeniis praeferenda*. Vide etiam in eodem lib. cap. 28. et lib. 2. de peccato orig. c. 21. lib. in Julian, cap. 8. in enchirid. cap. 93. serm. II. de verbis Apostoli.

S. Prosper lib. 2. de vocal, gentium cap. 8. Quid

est, inquit, quod alienatur a salute perpetua tanta infantium multitudo, lotque in his aetatebus hominum millia extra vitam relinquuntur aeternam?

S. Fulgent, in lib. de fide ad Petrum cap. 3. *Parvulos, inquit, quibus nulla possunt vel bona, vel mala inesse propria merita voluntatis, insolubili, nexu aeterna damnatio retinet*.

Auctor sermonum de operibus cardinalibus Christi, qui falso inscribuntur Cypriano, cum sint auctoris antiqui et docti, sed Cypriano, imino et August. sine dubio posterioris, in serm. de circumcissione, loquens de poena peccati originalis: *Supererat, inquit, pueri mortem carnis, animae labor et afflictio spiritus: nec poterat ulla ratione absolvi illa damnatio, nisi morti omnium vita omnium subveniret, et pro generali morbo gratia Dei singulare propinaret antidotum*.

Venerabilis Bedu in comment, cap. 14. Joan. *Respuendi, inquit, sunt a corde Christiano, qui putant ideo dictum nullas esse mansiones, quia extra regnum coelorum erit aliquid, ubi beate maneant innocentes, qui sine Baptismo ex hac vita migrarunt*. Quia sine illo in regnum coelorum ingredi non potuerunt.

S. Anselmus in lib. de conceptu virginali cap. 21. *Si originale, inquit, peccatum est aliquod peccatum, necesse est omnem hominem in eo natum, illo non dimisso damnari*.

S. Bernardus in episl. 191. ad Innocentium, prope finem, dicit, *Infantes perire si non baptizentur*.

Quintum argumentum sumi potest ex rationibus quae in scripturis et Patribus fundamentum habent. Prima ratio parvuli non baptizati, lum in hac vita, tum in alia sunt captivi, et in potestate diaboli: non igitur beati, ne naturali quidem bealiludine, sed absolute infelices et miseri. Et quidem quod infantuli, nisi baptizentur, sint in potestate diaboli et captivi, certissimum est. Nam Apostolus ad Col. 1. dicit: *Vos per Christum eripi de potestate tenebrarum*. Ex quo sequitur, ul ante Baptismum simus omnes sub potestate tenebrarum. Quare Act. 26. Christus ipse dicit. sc mittere Paulum ad gentes et populos, ul aperiat oculos eorum et convertantur de tenebris ad lucem, et de potestate Sathanae ad Deum. Et Lucae 11. comparai Dominus Salhanam forti armato custodienti alrium suum. Et Joan. 12. *3unc, inquit, princeps huius mundi ejicietur foras*. Hanc autem diaboli expulsionem iu parvulis fieri per Baptismum, docent exorcismi et exsufflationes, quarum in Ecclesia semper fuit usus.

S. Augustinus lib. 1. de pecc. merit, et remiss, cap. 34. *Vellem, inquit, aliquis istorum, qui contraria sapiunt, mihi baptizandum parvulum adferret. Quid in illo agit exorcismus meus, si in familia diaboli non tenetur?* Et lib. 2. de pecc. orig. cap. 40. *Ipsa, inquit, sanctae Ecclesiae sacramenta salis indicant, parvulos a partu etiam recentissimos per gratiam Christi de diaboli servitio liberari*. Et iifrau Von solum aetate majores, sed etiam pusillos eruit a potestate tenebrarum. Et lib. G. in Julian, cap. 2. *Verum est, inquit, quod*

antiquitus veraci fide catholica praedicatur el creditur, per Ecclesiam tolam: quod [dios fidehum, -nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum,et a principe mortis erueret: quod in libro meo, cui tu velul respondes, a me positum est. Sed id tu commemorare timuisti, tamquam ipse ab orbe toto exsufflandus esses, si huic exsufflationi, qua princeps mundi, el a parvulis ejicitur foras, contradicere voluisses. Et eodem lib. cap. 8. Hoc ergo generi humano inflictum vulnus a diabolo, quidquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo.

Denique lib. 1. de nupl. et concup. c. 20. *Pion enim, inquil, fides dubitat Christiana, quod novi haeretici oppugnare coeperunt,et cos qui lavacro regenerationis abluuntur, redimi de potestate diaboli,et eos, qui nondum tali regeneratione redempti sunl, eliam parvulos filios redemptorum sub ejusdem esse potestate captivos, nisi el ipsi eadem Christi gralia redimanlur.ad omnes namque perimere non dubitamus aetates illud.de quo Apostolus loquitur, beneficium Dei, qui eruit nos de potestate tenebrarum etc. El rursus lib. 2. de nup. el concup. c. 18. Accusat, inquil, Ecclesiam, loto orbe diffusam, in qua ubique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exsufflantur, nisi ul ab eis princeps mundi mittatur foras, a quo necesse est vasa irae possideantur, cum in Adam nascuntur, si in Christo non renascantur, ct in ejus regnum per gratiam facta vasa misericordiae transferantur.*

Similia invenies in omnibus Patribus, el in ipsis eliam ponlilicum dcercl. ut in epist. Coelesl. ad Gallos, in epistola Zozimi ad omnes episcopos; in episl. Joan. papae, apud Gralianum 30. quaesl. 1. can. *Ad limina.*

Ex quibus apparet omnino improbabiliter, ne quid gravius dicam, scripsisse Ambros.Cathar, in iib.do slalu puerorum sine Baptismo decedentium, parvulos ejusmodi, post diern judicii non fore amplius sub diabol potestate. Quoniam, ut ipse ait, eliam pro illis diabolus cjeclus cril foras. Nam, ul jam ex s. August, audivimus, secundum fidem universae Ecclesiae non eruuntur infantes de polestale Salhanae, neque ejicitur diabolus foras, nisi per regenerationem, quae est in Christo: el necesse esl vasa irae esse sub diabolo, nisi per gratiam l»ei in regnum Christi, facta vasa misericordiae, transferantur.

Quis aulem negat, nisi manifestus haeticus, parvulos in peccato decedentes, numquam per CbrMum regenerandos,neque in ejus regnum ullo unquam tempore transferendos? Quid, quod idem s. August, disertis verbis scribit eliam post judicium parvulos sub diaboli potestate futuros? Nam in lib. I. de nupl. el concup. c. 23. cum dixisset: *Hoc generi humano inflictum vulnus a diabolo, quidquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo.Ei paulo position itaque tenet homines diabolus, sive majoris, sive infantilis aetatis, propter quod homines sunt, sed propter quod immundi -untelc. subjungit: Majores quidem poe-* *l'ultimo judicio, quanto est immundior, ipse pagurus: Ierumtamen ct quibus in illa damna-*

tione tolerabilius erit, huic sunl subditi relui principi auclorique peccali,quia nulla erit damnationis caussa nisi peccalum. Igitur parvuli non baplizali, cum semper captivi sub principe diabolo futuri sint, non beati, sed miseri dicendi sunt.

Altera ratio sumitur ex loco, in quo parvuli degunt, el semper degent, siquidem locus eorum est carcer inferni, locus horridus ac tenebricosus, i: quo qui degent, sine dubio beati esso non potuerunt, cum bcaliludo definiatur status omnium bonorum aggregatione perfectus. Locum aulem talium infantium esse carcerem inferni, docent in primis fere omnes theologi scholastici, s. Thomas, s. Bonaventura, Scolus, Durandus, Richardus, Capreolus,el alii in 2. sent. disl. 33. vel in A.disl. 1o. ct praeterea Alcxund. Alens, in 2. pari. Summae, quaesl. 122. membro 10. § I. el Albertus in 2. pari. Summae quaesl. 113.

Hoc solum inler veteres istos theologos interest, quod alii constituunt infantes ii parte inferni alio-re,quam limbum puerorum appellant, alii cum caeleris damnatis cos locum habere pronunciant. Docent hoc idem Patres concilii florent, in decrel. quod habetur in ult.sess. ubi simpliciter definiunt, animas eorum qui in solo peccato originali, vel mortali actuali decedunt, in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas,

Neque ulla est ratio, cur ex eo loco post ultimum judicii magni diem liberandae sint, cum post hanc vitam non sil locus misericordiae, sed justitiae, ct in Eccles. 11. scriptum sil; *Ubicunque ceciderit lignum, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit: Quam locum s. Hieronymus in comment, et alii communiter exponunt de hominibus, qui in eo statu perpetuo erunt, in quo illos mors invenerit.*

Docent hoc ipsum denique sancti Patres,qui non incerta opinione, sed fide certissima conlra haeresim Pelagianorum rem istam tenendam esse confirmant. S. August. Iib.1.de pccc. merit, elremiss, c. 28. *ilee esi, inquit, ullus ulli medius locus, ul possit esse nisi cum diabolo, qui non esl cum Christo. Hinc el ipse Dominus volens auferre de cordibus male credentiumislam nescio quam medietatem. quam conantur quidam parvulis non baptizatis tribuere, ul quasi merito innocentiae sint in vita aeterna,sed quia non sunl baplizati, non sint cum Christo in regno ejus, definitivam protulit ad haec ora obstruenda sententiam, ubi ait: Qui non esl mecum, conlra me esi.* El serm. 14. de verb. Aposl. non longe ab initio: *Atilius, inquil, relictus esi medius locus,ubi ponere queas infantes. De vivis el mortuis judicabitur, alii erunt ad dexteram, alii ad sinistram, non mori aliud. Si ergo dextera erit, et sinistra, ct nullum medium locum in euangelio novimus, ecce in dextera regnum coelorum est. Percipite, inquil, regnum: quod ibi non est, in sinistra est. Quid cril in sinistra? ile in ignem aeternum?*

Anchor hypognoslici, qui vel est Augustinus, vel alius omnium consensu antiquus ct doctus lib. o. ultra medium. Primum, inquil, locum, fides catholicorum divina auctoritate regnum credidii esse coelorum, unde, ul dixi, non baplizalus

(i-iplur: Secundum, gehennam, ubi omnis apoclitu, vel a Christi fide alienus, aeterna supplicw experietur. Tertium, penitus ignoramus-, immo non esse in Scripturis sanctis inveniemus: finge Pelagiane, locum ex officina perversi dog-nolis lui, ubi alieni a Christi gralia vilam rebiti el gloriae possidere parvuli possint.

S.Fulgentius in lib. de fide ad Petrum cap. 27. inler regulas fidei numeral,quod parvuli sine Baptismo decedentes in gehenna locum perpetuum sini habituri.

Venerabilis eliam Beda loco citato in comment. «p.H. Joan.repellendum dicil esse a corde Christiano,quod sil aliqua mansio beatitudinis extra reputa coelorum.

* Accédai poslremo eliam ratio,quae non obscure docet, infantes, qui non erunt in coelo, non alium kuni habituros,quam inferorum subterraneas sedes. Siquidem omnino credibile esl, post ultimi judicii diem, elementum aquae, ad locum suum naturalem esse rediturum, lolamque terram undique cooperturum: nam ul theologi doctores communi consensu docent in 4. sentent, disl. 47. post diem judicii nullae erunt amplius plantae, nulla animantia, nulla corpora mixta, hominibus dumtaxat exceptis. Neque enim perpetuo duratura sunl, nisi quae vel in loto,vel ex parte incorruptionem ab ipsa natura sortita sunl. Ejusmodi aulem sunlprimum corpora coelestia, quae el secundum totum,el secundum dum partes incorruptibilia sunl. Deinde elementa quae secundum totum, licet non secundum partes a natura incorruptionem habent. Denique homines, qui secundum partem, quae esl anima rationalis, non secundum lotum immortales sunl; caelera corpora sunt omnia tum in loto, tum in partibus corruptibilia.

Quare cum aqua initio mundi lotam ambiret terram, ul natura ejus postulare videbatur, ac deinde jussu Dei in locum unum congregata fuerit, ul es- locus in terra generationi animantium et plantarum, cerle generatione ista sublata ratio ipsa el natura rerum postulat,ul aqua ad locum pristinum mertatur; quae cum ila sini, non solum cx Scripiuris, conciliorum el Palrum testimoniis, sed etiam ex rationis conjectura colligimus, locum infantium sine Baptismo decedentium, non alium quam infernum esse futurum, ac per hoc non habituros illos bcaliludincm ullam,eliam naturalem, cum ad bcaliludincm omnia bona, inter quae non minimum esl loci commoditas ct praestantia, sine dubio requirantur.

Tertia ratio principalis sumitur ex natura ct ratione beatitudinis. Bcaliludo enim naturalis, de haesi quidem lota quaestio esl, requirit praecipue perfectionem inlclligcnliac per scientias; non cril aulem hujusmodi perfectio in infantibus sine Bap-lumo decedentibus: igilur non cril in eis ulla bcaliludo.

Assumptio hujus argumenti, quae sola probatione indiget, sic probatur. Scientia rerum,vel a Deo coelilus infunditur, vel proprio labore acquiritur: non infundetur parvulis de quibus agimus, ulla scientia, quia neque eam bonis operibus meruerunt, neque gratis eis donabitur, cum post mor-

tem non sil tempus gratiae, sed judicii, el ipsi praeterea sini vasa irae, non misericordiae. Quod aulem allinel ad acquisitionem proprio labore,non poterit ea non esse valde tenuis el exigua, cum neque in hac vita didicerint aliquid,et in alia clausi perpetuo futuri sint in carcere tenebricoso, ubi ministerio sensuum parum admodum juvari poterunt.

Sed fortasse animae illorum,dum usque ad diem judicii a carnis oncre liberae sunl, sapientia el scientia repleti poterunt. Non ila esl, nam ut ecclc scribit, in 1. parte quaesl. 89. ari. 1. el seq. animae separalac, si privilegium absit, inllegunt quidem aliquid, sed valde imperfecte el confuse, ct ideo naturaliter corpori uniuntur, ul co tamquam instrumento utantur ad res perfecte dislinctaque inllegendas.

Eadem ratio est de virtutibus moralibus quarum perfectio ad naturae felicitatem necessaria est. Nam ul ex hac vila discedunt infantes sine vitiis ct virulibus posilivis, cum sola habituait aversione a Deo, ila semper erunt aversi habitualiler a Deo, neque proficient in virulibus, nisi forte admodum imperfecte pro ratione imperfectae cognitionis, quam in eo slalu, ul diximus, assequenlur.

Quarlam rationem adjungere placet proprie adversus Pighium el Calharinum ex absurdo, quod ex eorum opinione consequitur. Nam si verum esset, quod ipsi scribunt, parvulos cuin originali peccato decedentes, non solum cariluros omni dolore, lum interno, sed eliam bealos ac felices in quodam veluli lerreslri paradiso perpeluo vilam acluros, plenos sapientia el virulibus sua sorle oplime contestes, Deum loto corde diligentes el laudantes.Angelorum denique consortio el revelationibus saepe fruenles, si haec, inquam, vera essent, sequerelur infantes melioris conditionis esse, quia peccaverunt in Adamo, quam si in puris naturalibus decessissent.Non enim lania debentur hominibus in puris naturalibus in infantia decedentibus. Itaque parvuli isti praemium ex peccato referrent.

Sequerelur deinde parvulos debere baptizari ut adoptionem divinam adepti admittantur ad regnum coelorum, non aut quia periculum sit ne damnentur el pereant. Nihil enim eis adest mali praeter carenliam visionis Dei, el nihil eisdem boni deest, nisi visio Dei, hoc esl possessio regni coelestis.

Atqui haec esl ipsa bacresis Pelagiana, nam ul sanctus Augustinus testatur in lib. 1. de origine animae c. 9. non timebant Pelagiani parvulis damnationem, si non baptizaremur, sed a regno exclusionem; ubi per damnationem non inllegit August, exclusionem a regno, sed aliquid aliud, nam si exclusio esset damnatio, qui exclusionem timebant non baptizatis, damnationem quoque eisdem pariter timuissent. Quare idem August, lib. de haeres, cap. 88. scribit, parvulos secundum haercsiin Pelagii Baptismo indigere, ul regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei, ct non ut non pereant, sed ut de bono transferantur ad melius.

Vos igitur, ut a Pelagianorum errore, quam longissime recedamus, nullam tribuimus, parvulis sine Baptismo vitam beatam, eosque baptizandos asserimus, non tantum ut a regno Dei non excludantur, sed etiam ut a peccato liberati a potestate Salhanac. et ab inferni carcere pariter liberentur, et vitam ac requiem percipient sempiternam.

CAPUT III.

Respondetur ad objectiones contra doctrinam capitis superioris.

Sed operae pretium est respondere ad objectiones aliquas Ambrosii Catharini, quas ille opponendas putavit doctrinae veterum Patrum, quam nos cap. superiore defendimus. Omittam argumenta, quibus ille probare nititur, parvulos non puniendos igne gehennae (id enim etiam nos probabimus in sequenti capite) et ea solum adducam, quibus effectis so pulat parvulos non semper futuros in damnatione mortis, nec semper habituros sedem in locis subterraneis, et denique felicem ac beatam vitam acturos ex extra regnum coelorum.

Prima igitur ejus objectio talis est: *Quod, inquit, aeterna damnatio non sit secundum ordinem poenam, jactum est per Jesum Christum Dominum nostrum, qui venit peccatum illud sufferre, sicut enim dictum est a Paulo; sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic et ab eodem dictum est, illa et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae. Non quod velim dicere, quod isti pueri, nisi applicetur eis vita per Jesum Christum in sacramento, justificentur ad vitam aeternam. Absit haeresis. sed non perpetuae suadentur condemnationi mortis; quia et pro illis ultimo loco inimica destruetur mors, neque sub diaboli perpetuo polestate erunt. Quia et pro illis ejectus erit diabolus foras in die novissimo, ut nihil juris habeat alterius in illos. Illa ergo damnatio ob illud peccatum non erit perpetua.*

Respondeo: Haec argumentatio Catharini, Primum repugnat expressis testimoniis Patrum, quae in cap. superiori citavimus. Deinde sequitur ex ea, ut si damnatio parvulorum non sit aeterna, eadem ratione damnatio majorum non videatur aeterna. Non quod ipse dicit, Christum venisse, ut tolleretur peccatum originis, et propter Christi justitiam omnes justificari, et in novissimo die mimicam mortem perituram, et diabolum foras ejiciendum, aequae valet in majoribus ac parvulis. Christus enim venit omnia peccata tollere: *Dedit enim semel ipsum redemptionem pro omnibus.* 1. Timothei 1. *Et ipse est propitiatio pro peccatis totius mundi.* 1. Joan. 2. propter ejus justitiam omnes non solum parvuli, sed etiam adulti justificabuntur. Nam indicium quidem ex uno, delicto videlicet, in condemnationem, gratia autem ex multis dilectis in ju-

stificationem, inquit Aposiolus ad Rom. 5. et inimica destruetur mors, pro omnibus omnino non solum parvulis, sed etiam majoribus; omnes enim resurgent, etiam gravissimi peccatores. Denique et diabolus ejicietur foras, sed Scriptura nusquam indicat, eum deinceps habiturum potestatem in majores, non autem in parvulos.

Itaque conclusio illa, damnationem videlicet non fore perpetuam, vera est de parvulorum damnatione, vera etiam erit de damnatione majorum. Quod si damnatio peccatorum non sit aeterna, dubitari etiam poterit de beatitudine sanctis promissa. ne forte non sit aeterna, ut s. Augustinus colligit lib. 24. de Civit. Dei cap. 24. Sed his omissis respondeamus breviter ad argumentum.

Quod igitur Calharinus, dicit, Christum venisse, ut peccatum originis tolleretur, verum est quoad efficaciam, quia ut ex Joanne citavimus, ipse est propitiatio pro peccatis totius mundi: a multis lamen non tollitur hoc peccatum, quia non applicatur eis pretium redemptionis, Instrumentum enim applicationis pro parvulis nullum est, praetor Baptismus: proinde sine Baptismo decedentes, expertes sunt redemptionis.

Quod addit, scriptum esse, *Per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae:* verissimum quoque est: sed intelligitur ex communi catholicorum sensu atque consensu, non in omnes simpliciter. sed in (minores). qui ex Christo per Baptismum renascuntur. Sicut enim omnes, qui nascuntur ex Adamo, damnantur; ita omnes qui renascuntur in Christo, justificantur; quare ad parvulos non baptizatos nihil hoc testimonium perlinet.

At in novissimo etiam pro parvulis inimica destruetur mors. Si hic locus de resurrectione simpliciter intelligatur: destruetur quidem mors pro omnibus damnatis, quia omnes resurgent, sed non propter desinent osse in morte aeterna; nam resurgent non ad resurrectionem vitae, sed ad resurrectionem judicii, ut Dominus dicit Joan. 5. hoc est, resurgent, ut miseri semper in damnatione vivant, et ut mors eorum numquam moriatur.

Sed autem, quod probabilius videtur, verba illa, *inimica destruetur mors*, intelligantur de resurrectione ad veram vitam, nihil haec promissio ad parvulos perlinet. Resurrectio enim ad veram vitam, fidelium laniam erit atque sanctorum. ult. Augustinus affirmat in epist. 146. ad Cosenlium, qui etiam in epistol. 28. ad Illicron. parvulos in eorum numero ponit, qui resurgent non ad resurrectionem vitae, sed ad resurrectionem judicii, id est, damnationis.

Denique quod affert Calharinus de ejectione diaboli, nihil omnino probat: nam ut supra ostendimus multis testimoniis, diabolus non ejicitur foras, nisi per Baptismum, cujus rei signum est, quod in universa Ecclesia ex antiquissima traditione parvuli baptizandi exorcizantur et exsufflantur.

Altera objectio Catharini pugnat pro tertio In eo infantibus assignando, ex cap. 12. Daniel, ubi sic legimus: *Et multi de his, qui dormiunt in terrae*

perire, evigilabunt, alii in vitam aeternam alii in opprobrium, ut videant semper. Attendite, inquit Calharinus, *nunc dicit, omnes qui dormiunt, in dare innuat, superesse aliquos dormientium, et in nec in litum aeternam nec in opprobrium soltrnum vigilaturi sunt. Hi autem quinam esse possint, nisi pueri isti? Alioqui dent nobis unradicentes, quinam hi sint. Cerne hic locis irrefragabiliter contra eos concludit.*

Respondeo: S. Augustinus lib. 20. de Civ. Dei. 23. et Theodori, in comment, hujus loci, nos idmonet, vocem illam, *multi*, positam esse hoc loco pro voce, *omnes*, quia re vera multi erunt, resurgent, cum omnes resurgent. Simile est illud ad Roman. 3. *Per inobedientiam unius hominis peccatoris constituti sunt multi.* Quos multos vocavit. etiam omnes vocal, cum ait: *in quo omnes peccaverunt.* Et: *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem.* Simile est etiam quod habetur Gen. 17. *Patrem multarum gentium constitui te.* De quibus gentibus rursus dicitur cap. 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae.*

Adde quod s. Augustinus loco notato, s. Ambrosii in 1. psal. et s. Hieronymus in cap. 26. Isai. dicunt, locum istum Dan. idem omnino significare, quod nullo post Dominus expressit Joan. 5. cum ait: *Omnes, qui in monumentis sunt, audient totem filii Dei, et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae quivero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Ubi videmus, a Domino ipso declaratum esse, per multos dormientes in terrae pulvere intelligendos esse omnes, qui in monumentis sunt, id est, omnes mortuos. Dion igitur irrefragabiliter hic locus contra eos concludit, qui negant parvulos extra coelum et gehennam, sedem quandam tertiam post judicium habituros.

Tertia objectio: *Si verum fuerit, inquit Calharinus, quod Augustinus ad Bonatum scripsit, videbitur filiis pueris medium assignare locum inter gehennae supplicium, et coelorum regnum, haeretur esse Pelagianam; consequens est, ut omnibus schola hacresim Pelagianam defendat.* At rur non potius fateamur, quod Augustinus humani aliquid passus est et excessit in dogmate?

Respondeo: S. Augustinus in lib. ad Renatum, qui est primus de origine animae, cap. 9. non dicit, esse Pelagianam hacresim. assignare parvulis medium locum inter gehennae supplicium et coelorum regnum, sed inter damnationem et regnumque coelorum. Parvulos autem vere esse damnatos, ac per hoc non habere medium locum inter damnationem regnumque coelorum, non solum Apostolus dicit ad Rom. 5. et omnis schola contra Pelagianos defendit, sed ipse etiam Calharinus in illo ipso suo libello confirmat. Sic enim loquitur in responsione ad primum argumentum: *Fateor, inquit, quod nemo secundum fidem negari potest omnes in Adam peccasse, et ideo pueros omnes illud vitium contrahere, ac secum ferre damnationem.*

Sed eslo, scripsisset Augustinus in libro ad

Renatum, non posso assignari parvulis medium locum, nisi ex sententia Pelagianorum, inter gehennae supplicium et coelorum regnum; quod verescipsit in sen. 14. de verbis Apostoli, et alibi: non propterea consequens erit, ut omnis schola hacresim Pelagianam defendat. Nam tametsi theologi scholastici in eo fere conveniant, ut parvuli sine Baptismo decedentes non patiantur poenam sensibilem ignis corporalis; lamen aperle docent, ut nos supra citavimus; eos in inferno esse, et poenam damni perpetuo luere; ac per hoc non assignant illis medium locum inter gehennae supplicium et coelorum regnum: Sed in ipsa gehenna mitiore poena quam caeteros puniendos esse confirmant. A qua sententia ne ipse quidem Augustinus mullum abhorret. Non igitur Augustinus aliquid humani passus esse, aut excessisse in hoc dogmate censendus est; sed illi plane humanum aliquid patiuntur et excedunt, qui parvulos in superiore parte terrae, quasi in terrestri paradiso collocant, cosque beatos ac felices dicunt.

Quarta objectio: *Quia non erat conveniens, inquit Calharinus, ut quidquam fraudaretur suo fine, id est, illo qui ei secundum naturam competit: idcirco parvulos ea manebit felicitas, quam homini dignum est competere. ut homo est. Ergo istis parvulis, qui humanam naturam sine crimine habebunt, illa, quae humanae naturae convenit, et quodammodo ipso jure debetur felicitas, dabitur.* Noscent ergo quatenus naturalis cognitio se extendere poterit, Dominum Deum et substantias separatas longe super omnes philosophos. Non enim ullam habebunt impedimentum ex corpore, neque interius, neque exteriorius. et in aeternum viventes proficient quasi in immensum.

Respondeo: Nulla sunt in hac ratiocinatione, quae merito negari et reprehendi possunt. Primum, falsum est. non esse conveniens, ut quidquam fraudetur suo fine. Quin potius conveniens est, ut summus provisor omnium rerum, dirigat quidem omnia ad suum finem, sed tamen aliqua ab eo fine excidere permittat; vide sanctum Thom. in 1. quae. 22. art. 2. et quae. 23. art. 3.

Deinde falsum est, parvulos sine Baptismo decedentes. naturam humanam habere sine crimine, nisi per crimen actuale peccatum intolli velis. Sed quidquid sit de nomine, certum est. parvulos naturam habere peccato depravatam, et esse filios irae, ac per hoc nullo jure deberi eis felicitatem.

Denique falsum est. naturalem esse felicitatem, vivere in aeternum, cum corpore penitus immortalis, proficere in immensum, nullum impedimentum ex corpore habere intelligere Deum et substantias separatas supra omnes philosophos, idque sine labore, sine dolore, sine libris, aliisque discendi instrumentis. Nihil enim horum natura humana per se requirit, quin potius naturale est homini corpus habere mortale, cibo ac potu indigere, pendere a sensibus, corporalibus, in scientiis acquirendis non sine magno labore ad intelli-

genliam,quamvis exiguam ac tenuem rerum incorporalium pervenire.

Quarc non resurgent parvuli, de quibus loquimur. ad vitam immortalem, quod ila postulat eorum natura, vel quod ipsis id valde utile sit futurum, sed ut justitia Dei in eorum perpetua damnatione cernatur. El ideo corpus habebunt, immortale quidem, sed non impassibile, non spirituale, non gloriosum: mentem quoque habebunt, non quidem actuali peccalo inquinatam, sed liabilualiler a Deo aversam,nullisque scientiis, aul virtutibus ornatam.

Quinta objectio: *Cum non sini futuri*, inquit Calharinus, *proprie exules a regno Dei, sed relegatis magnis similes, probabile mihi videtur, quod non carebunt angelicis revelationibus et visitationibus, eliam eorum, qui erunt in coelis, qui sic recreabunt cos el solabuntur, ul praeter divinae visionem majestatis, nihil eis deesse intelligamus.*

Respondeo: Inter exulem el relegatum ea differentia constituitur l. 2. ff. de poenis, ut exules jus civitatis amittant, relegati retineant. Quare si parvuli non baptizali, non exules a regno Dei et civitate sancta Hierusalem coelesti, sed relegati dicendi sint: id sequetur, ul ejusmodi parvuli, cives sanctorum, domestici Dei, filii regni el membra corporis Chrisli haberi debeant; nam cum Ecclesia, quae est in coelis, nunc civitas sancta, nunc domus Dei, nunc coelorum regnum, nunc eliam corpus Chrisli esse dicantur, qui cives sanctorum sunt, iidem domestici Dei, filii regni et membra Christi nominantur. Al quis ferat catholicus, ul homines sine fide el Baptismo dicantur membra Chrisli? el filii irae sini filii regni? el qui scripti non sunt in libro vitae, sint eliam post hanc vitam cives sanctorum el domestici Dei?

Non igilur relegatis, sed plane deportatis similes sunl parvuli sine Baptismo decedentes, el in locis subterraneis longissime a sancta civitate constituti, neque angelorum. neque hominum beatorum visitatione fruuntur. Ille plane locum habet, quod s. Augustinus in lib. 1. de peccatorum meritis et remissione, cap. 23, el relatum esi in decretum de consecratione, dislin. 4. can. Nulla. Nulla ex nostro arbitrio praeter Baptismum Christi, salus aeterna promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura divina humanis omnibus ingeniis praeferenda.

Sexta objectio: *Probabilissimum*, inquit, *judicavi. quod quidam dicunt, habitationem eorum fore super hanc terram, quia locus est proprius hominum, ubi contemplabuntur opera Dei. El huc aspexit forsan, qui dixit: Coelum coeli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Et fortasse hoc est eliam quod dixit Apostolus: Instaurata per Jesum omnia quae in coelis et quae in terra. idest. quae coelestem habitationem habebunt, et quae terrenam.*

Respondeo: Non est de rebus; quae pendent a divini voluntate, aliquid asserendum, nisi Deus ipse in Scripturis sanctis tale aliquid revelaverit. Scripturae nutem, ul sanctus Augustinus, a nobis

supra citatus, saepius observavit, nusquam tradunt, post diem judicii futuras hominum sedes, nisi duas, unam in coelo cum angelis, alleram in inferno cum daemonibus, quae sunl eliam duae civitates, Hierusalem et Babylon, el de quibus tam multa scribit idem Augustinus in libris de Civitate Dei. Quare superior terrae facies proprius esi hominum locus, dum morlalessuni, el egent acre ad respirationem, el fructibus terrae ad alimentum, et pro hoc tempore loquitur psalm. *Coelum coeli Domino, terram aulem dedit filiis hominum*; immortalibus autem pro raliione meritum coelum potius, aul gehenna conveniet.

Quod aulem Apostolus ad Ephes. cap. 1. scribit. Christum instaurasse quae in coelis, el quae in terra sunt, significat per Christum reparas in coelo angelorum ruinas, el in terra genus humanum de captivitate redemptum. S. Augustinus in enchirid. cap. 62. *In ipso*, inquit, *instaurantur quae in coelis sunt, cum id, quod inde in angelis lapsum est, ex hominibus redditur; instaurantur autem quae in terris sunt, cum ipsi homines, qui praedestinati sunl ad aeternam vitam, a corruptionis vetustate liberantur.*

Alia csl expositio sancti Hieronymi in hunc locum, qui pro *instaurare*, legit, *recapitulate*, el sensum esse vull, in Chrisli cruce ornnia mysteria diversis temporibus praedicta, vel figurata, ad unam voluti summam esse revocata. S. Joannes chrysoslomos aliam adfert expositionem, et quidem valde consentaneam verbis Apostoli: verbum enim graccum ἀναζεφαιώσασθαι, exponit, reducere ad unum caput, ul sententia hujus loci sit, factum esse per mysterium incarnationis, ut coelestia el terrena, idesl, angeli el homines, unum capul, idesl, Christum, haberi inceperent, cum anlea propler hominum peccala separata essent a terrenis coelestia. Quod aliis verbis idem Apostolus ad Colossens. cap. l. scribit, cum ait: *Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt.*

Septima objectio: *Est alia ratio*, inquit Calharinus, *per hoc non rejicienda, quam docti quidam induxere: Quoniam cum terra haec mansura sil in aeternum, el purgator el pulchrior, sicut scriptum est: El vidi coelum novum et terram novam; sicut aulem coelum non nude pro coelo sumitur, absque habitatore, ita nec (erra. Et vere valde incongruum videtur, locum talem el tantum fore perpetuo vacuum sine habitatore: el similiter terrenos homines carere habitatione sua propria, quae est terra haec, nani sub terra manere tales, minus conveniens eorum conditioni videtur.*

Respondeo: Terra quidem manebit in aeternum el purgator, sed aquis (ul supra diximus) undique cooperta, el ideo non erit conveniens habitationi hominum. Porro coelum novum omnino sine habitatore inclhgilur, nisi quis velit post judicium aul daemones, aut aves in cocio hoc degere. Neque enim de coelo syderco, sed aereo sermo est. Illoc enim coelum innovabitur el purgabitur, cum. ul loquitur s. Pelrus in episl. 2. cap. ull. *Coeli ar-*

Mes solventur. Quod si parum conveniens esi i. terrain perpetuo vacuum hominibus permanere, eadem ratione parum ossei conveniens, an piscibus, cinerem avibus perpetuo carilugilur. Henique conditioni hominum damnatorum optime convenit locus sub terra, idesl, career, su ergastulum inferorum.

Octava objectio: *Quod si nunc animae lenenlurfo limbo, sicut ohm sancti Patres detenti sunl, (pu locus sub terra esse merito creditur, hoc illi originali peccalo datur interim usque ad litin inagnue resurrectionis. Quando enim lotu Chrisli corpus resurrexerit. scilicet in sanctis suis, tunc aequum erit el ipsos poliri perfectioi sua.*

Respondeo: Si onimne parvulorum sine Baptismo decedentium, in poenam originalis peccati delinentur in limbo subterraneo: el peccalum illud nimquam dimittetur, ul catholici omnes constanter credunt, certe sequilur, animas eorum parvulorum ex limbo illo subterraneo numquain egresuras. Porro cum lotum Chrisli corpus resurrexerit, resurgent etiam el damnati omnes, tum pusilli, tum magni. Sed non ideo resurgent, ul ibi sint animae, ubi fuerant corpora, sed contra ul ibi sint corpora, ubi fuerant animae. Sequentur corpora ana animas, sive in coelum, sive in infernum.

Objectio Ultima. quamvis non ultimo loco posita, sumitur ex Augustino, qui in lib. 3. de libero arbitrio, cap. 23. sic ait: *Quis novit quid parvulis, quorum cruciatibus duritia majorum contunditur, aul exercetur fides, aul misericordia prolator, quis, inquam, novit, quid ipsi parvulit in secreto judiciorum suorum bonae compensationis reservet Deus?*

Respondeo: Idem. s. Augustinus in episl. 28. ad Hieronymum explicat lineae sua verba, ac dicit, tiseprotulisse pro infantibus baptizatis, non autem pro iis, qui sine peccati originalis remissione decedunt.

CAPUT IV.

Refellitur quinta opinio, atque asseritur, parvulos sine Baptismo decedent s, non puniendos poena sensus, sive ignis sensibilis.

Eidissimus primam el secundum sententiam, casque ex divinis literis, el ecclesiastica traditione refutavimus, Nunc ad aliud extremum, idesl, ad Quintam sententiam accedemus, quae lanium ab(d, ul parvulis sine Baptismo decedentibus, vitam aeternam promittat, ul etiam cos omni genere poenae, tum damni, tum etiam sensus, el in animo, el in corpore puniri velit. Quae quidem sententia non videtur aperte ab Ecclesia catholica reprobata; rejicitur Inmen passim in scholis, el nobis elisi. i. improbabilis esse videtur, llaque sequentibus argumentibus refutari potest.

Primum sumitur el divinis literis. Legimus enim ia Apocalyp. cap. 18. *Quantum se glorificari, el in deliciis fail, lanium dale illi lormen-*

lum el lucium. Al parvuli nulla se ratione glorificaverunt, neque in deliciis ullis fuerunt; nullum igilur merentur tormentum el luctum. Hem Isai. ull. el Mare. 9. conjungitur ignis cuin verme: *Ver mis, inquit, eorum non morietur, el ignis non exlinf/uelur.* Constat autem parvulosn ullam passuros poenam ex morsu vermis, idesl, ex conscientia mali operis animum pungente atque affligente; igilur credibile eliam est, nullam esse passuros ignis materialis poenam.

Alterum argumentum sumitur ex epistola decretali Innocentlii III. pontificis gravissimi atque doctissimi, qnac habetur in lib. 3. decretalium: lit. de Baptismo, el ejus cTeclu, cap..Vajores, ubi legimus, peccati originalis poenam esse carentium visionis divinae, actualis nutem gehennae perpetuae cruciatum. Quo loco per cruciatum gehennae non polesl inclligi, nisi poena sensus, quae opponitor poenae damni. Neque repugnat haec sententia testimoniis Patrum, qui scripserunt, parvulos aeternis poenis in gehenna torqueri. Illi enim poenam gehennae accipiunt pro generali supplicio, quod tum ad poenam damni, tum ad poenam sensus, tum ad utramque simul referri potest. Innocentius autem gehennae, cruciatum non pro genere infernalium poenarum, sed pro altera specie usurpare maluit.

Tertium argumentum sumitur ex testimoniis sanctorum Patrum, quae non possunt rectius conciliari cum testimoniis, quae sunl a nobis supra citata, quam si dicamus, parvulos non pati in gehenna poenam sensus, sed solius damni.

S. Gregorius nazianzenus, vir sine controversia doctissimus, el in fidei dogmatibus integre conservandis diligenlissimus, oratione in sanctum lavacrum, ante medium, tria genera hominum sine Baptismo decedentium esso dicit. quorum Alii Baptismum contempserint, Alii ex ncgligenlia propria amiserint, Alii, hoc csl, infantes, aliorum ncgligenlia illo caruerint. De horum omnium poena post linn vitam ila pronuncial: *Existimo*, inquit. *futurum, ul primi quidem cum aliorum scelerum, tum eliam Baptismi contempti poenas luant: alii autem poenas quidem, sed leviores pendant, ul qui non tam animi pravitate, quam stultitia, a Baptismo aberrarint. postremi denique nec coelesti gloria. nec suppliciiis a justo iudice afficiantur, utpote qui licet Baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen carcanl. atque hanc jacturam passi potius fuerint. quam fecerint. Neque enim quisquis supplicio dignus non est, protinus honorem quoque meretur. Quemadmodum nec quisquis honore indignus est. slalim etiam poenam promeretur. Non negat hic sanctus doctor, parvulos plecti poena damni, sed potius id fatetur, cum ait, eos esse coelesti honore indignos: negat antcin eos plecti alia poena. quae dicitur sensus, quoniam ea proprie improbitati debetur, qna illi carent.*

S. Ambrosius, vel quisquis auctor fuit commentariorum in epistolas s. Pauli, quae Amlnosii nomen ferunt, explicans cap. 5. ad Roman, scribit. nos omnes in Adamo, tamquam in massa, peccasse, el tamen paulo inferius adjungit. neminem pu-

niri morle secunda in gehenna, nisi eam sibi propriis malis actibus acquirat. Ubi cum fateatur, o-
innes peccasse: non polesl negare omnes quoque pariler puniendos, nisi remissionem obtineant: Sed certum poenae genus ab illis removet qui nihil propriis actibus meruerunt. Illud aulem poenae genus non potest esse aliud, nisi poena sensus.

S. Augustinus lib. 3. libero arbitrio, cap. 23. *Dicunt, inquit, qualis in futuro iudicio deputabitur. cui nec inter justos locus est, quoniam nihil recte fecil; neque inter malos, quoniam nihil peccavit? quibus respondetur ad universitatis complexum el totius creaturae, vel per locos, vel per tempora ordinalissimam connexionem non posse superfluo creari qualemcumque hominem, ubi folium arboris nullum superfluo creatur: sed sane superfluo quaeri de meritis ejus . qui nihil meruerit, non enim metuendum est, ne. vita esse potuerit media quaedam inter recte facium alque pcccalum. el sententia iudicis inedia esse non possit inter praemium, alque supplicium.*

Hanc sententiam s. Augustinus nusquam, quod ego quidem legerim , retractavit. El lamen si hoc faciendum esse consuisset, habuit magnam occasionem, turn in 1. lib. Retractationum, cap. 9. ubi diligenter examinat hos libros, lum in episl. 28. ad Hieronymum, ubi disputai de parte quadam hujus ipsius cap. 23. in quo habentur verba . quae paulo ante citavimus. Neque vero in his verbis sanctus Augustinus tribuit parvulis medium locum inter coelum et infernum, sed mediam sententiam inter praemium, quod debetur iis, qui propria voluntate boni aliquid meruerunt , el supplicium, good iis debetur, qui propria voluntate poenam sibi ipsi ppcrerunt. Quare parvuli sine B aptismo decedentes non carebiinl supplicio communi peccato originali el actuali , quibus amittitur gratia Dei, quae poena csl carentia visionis divinae ; sed liberi erunt ob ca poena, quae propria est peccati actualis, (juac poena ignis , sive sensus appellatur.

Rursus idem Augustinus lib. 7. in Julianum, cap. 8. sic loquitur: *Ego aulem non dico parvulos sine Christi Baptismate morientes, tanta poena esse plectendos, ut cis non nasci potius expediret.* El infra: *Quis dubitaverit parvulos non baptizatos in damnatione omnium levissima futuros? quae, qualis el quanta erit, quamvis definire non possim , non tamen audeo dicere, quod cis, ul nulli essent, quam ul ibi essent, potius expediret.*

Ex hoc loco Duo quaedam colligimus, quae ad rem nostram mullum perlinent. Habemus Primum, non fuisse ausum sanctum Augustinum pronunciare de parvulis morientibus sine Baptismo sententiam illam Domini : *Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille:* cum lamen en sententia de illis omnibus pronunciari posse videntur . qm semper terno igne in gehenna cruciantur. Deinde inelligimus. s. Augustinum numqunm affirmare voluisse parvulos illos , in specie , torqueri poena sensus, sed tantum in genere poenam aliquam sustinere. Non cmin dicil solum , se definire non posse, quanta sit ca poena , quod referri potu-

isset ad solani magnitudinem, sed ait: *Quae, (/un- iis et quanta sit, definire non possum.* Quae verba salis aperte indicant, de ipsa specie poenae Augustinum fuisse incertum. His accedit Petrus Lombardus cum omni schola theologorum, qui in 4. sent. dist. 33. communi consensu docent, parvulos sine Baptismo morientes puniri apud infero, poena damni, non aulem poena sensus, ac per lio, liberos esse omnino a supplicio ignis corporalalis.

Quantum argumentum sumitur a ratione.

Prima ratio: Peccalum originis non tollit in homine ordinem naturalem, sed supernaluralem. conversionem videlicet ad Deum per donum gratiae supernaliirale: Igitur aequum csl, ut poena peccati originalis sil privatio boni siipernalmalis, qualis est carentia visionis Dei. non autem mfliciu poenae sensibilis, quod naturam ipsam laedit.

Secunda ratio : Propter habitualementiam virtutum, el habitualementiam pronilalem ad villa, nemo puniri solet poena posilka ac sensibili. sed solum propter culpam actualementiam, non enim suspenduntur a magistratu , qui carent habitu iustitiae ; vel qui proni sunl ad furia, sed qui re ipsa furantur: possunt tamen qui carent virtutibus, et e contrario proni sunl ad mala, rejici tamquam indigni ab aliqua dignitati? adipiscenda: Al peccalum originis est culpa solum habitualis ; sunl enim infantes propter id peccatum babitualiter proni ad concupiscendum contra rationem: igitur rejici possunt tamquam indigni a coelesti bealiludine adeunda, non tamen puniri debent supplicio ignis el sulphuris, qui sunt poenae sensibiles ac positivae.

Tertia ratio: Propter originale peccatum non iungitur in Ecclesia hominibus baptizandis, quamvis adultis, ulla satisfactio poenalis: neque jubentur ejusmodi homines propler id peccalum, ullam animo trititiam, doloremve concipere: igitur credibile csl, nullam ei respondere sensibilem poenam in saeculo futuro , sed carentiam tantum, ul supra dictum est, bealiludinis sempiternae.

CAPUT V.

Respondetur ad objectiones contra doctrinam capitis superioris.

Sed Objici possunt ac solent, nec pauca, nec levia argumenta adversus ea, quae diximus Cflp. supriorc.

Prima obiectio: Matlh. 3. praecursor Domini d' ipso Domino ila loquitur: *Cujus ventilabrum fu manu ejus, el permundabit aream suam, el congregabit triticum in horreum suum, paleas mitem comburet igni in exlinguibili:* Sed parvuli sine Baptismo decedentes non sunl grana in borreurn ni Terenda, igitur paleae ignis in exlinguibilis palulum futurae.

Despondeo: Haec parabola nihil omnino ndpnrvulos pertinet. Siquidem arca nihil est aliud nisi catholica Ecclesia. in qua sunl boni malis admixti, ul grana paleis, omnes tamen fideles, nulli infideles. ul sanctus Augustinus docet in libro contra Donalistas, posl collationem cap. 10. parvuli si-

il. ijili Mio, non sunl in area , ac per hoc neque j<r frumenta. neque inter paleas numerantur.

Secunda obiectio : Matlh. 3. *Omnis arbor , p< non facit frudum bonum , excindetur , .mignem initietur.* Al parvuli fructum bonum mfecerunt, et plane inutiles in hoc mundo fuc- njl; igitur excisi in ignem mittentur.

Re>pondeo: Loquitur Scriptura do adultis, qui (ructum facere cum possent, minime fecerunt. Nam marbores ante unam diem, vel alleram planue non mittuntur m ignem, etiamsi fructum non ferant.

Tertia obiectio: Matlh. 13. *Sic erit in consumptione saeculi. exibunt angeli, el separabunt i de medio justorum, el milleni illos in ca-* . Huius ignis. Al parvuli sine Baptismo justi non sint, sed mali et peccatores.

Respondeo: Verba citata conclusio sunl paraboli agna missa in mare; bonos el malos pisces ipegante. Porro sagena illa non mundum unikt'itqi, sed Ecclesiam tantum significat , in qua .umes boni et mali, sed fideles et baptizati. ul vAtigiisiiius explicat lib. supra citato, contra Doctistas. post collationem cap. 4. Illa igitur verba: *yparabunt malos de medio justorum, el milleni sin caminum ignis, ad infantes non perlinent, , iin sagena Ecclesiae numqunm fuerunt.*

Quarta obiectio : Matlh. 25. *Omnibus qui a st-* . i- frs erunt, idesl, omnibus malis dicitur: *Ite dedidi in ignem aeternum.* Judicium hoc sine bio universale erit, igitur eliam parvuli adesse /entur, Non erunt aulem parvuli a dextris: nam jqui regnum coelorum possiderunt; erunt igitur inislris, el sententiam illam excipient: *Ile maldiclii in ignem aeternum.*

Respondeo: Judicium universale erit. el omnes animoaderunt pusilli cum magnis, fideles cum lilehbus, justi cum peccatoribus. Sed non eadem forma omnes judicabuntur ; in evangelio aulem Matlh. 25. solum describitur forma ; quae iudicat Ljofur ii, qui in Ecclesia sunt, alque ila hic locus J parvulos non perlinet, qui in Ecclesia non sunt. Describi veru solum formam iudicii eorum, qui ulin Ecclesia, perspicuum est. Primum ex Auximo libro citato contra Donalistas, cap. 4. el libro de fidei operibus, cap. 15. el in quaestioni- irth Bil Dulcilium, quae si. I.

Deinde ex ipsis evangelii verbis; comparai enim l imius bonos el malos ovibus el hocvlis qui in leni grege ejusdem pastoris numerantur. Constat item gregem unius pastoris nihil esse aliud nisi Mesiam, in qua sunl boni el mali, sed Christiani. l : Ides enim lupis potius el canibus, quam hocismScripturis comparari solent. Illa etiam ratio ici Disupplicii: *Esuri enim el non dedistis mi manducare etc.* salis aperte indicat, istam iudifonitiani ad solos fideles esse referendam, quip- qui non arguuntur, quod reclam fidem non haierint, sed quod opera fidei non ostenderint.

Denique cum evangelium ad solos fideles perinat; neque enim fidem habent evangelio, nisi fids; non erat opus in evangelio describere formam, qua judicabuntur infideles, sed salis fuil in jioeredixisse: *Qui non crediderit, condemnabi-*

lur. Marc. till. El: *Qui incredulus csl filio, non videbit vitam.* Joan. 3. El de parvulis: *Unius delicto in omnes in condemnationem.* Horn. 5.

At, inquires: S. Augustinus scr. 14. de verbis Apostoli, ex hoc loco Matlh. 25. probat adversus Pelagianos, parvulus sine Baptismo defunctos, ituros, in ignem aeternum, eo quod ad sinistram pertineant. cum in dextera nulli sint nisi iusti, el nullus sil tertius locus praeter dexteram eisinisiram. Bepondeo. Ex loco evangelii: Matlh. 25. tantum colligitur. ul, diximus, forma in specie, qua judicabuntur mali catholici: lamen polesl eliam colligi, omnes omnino peccatores futuros in sinistra, el sententiam damnationis accepturos. Nam iudicium universale erit, ul mali catholici ideo erunt in sinistra, quia ibi erunt daemones et infideles, el omnes operarii iniquitatis. Sic enim legimus Luc. 12. *Quod si dixerit servus ille in cordo suo, moram facit Dominus meus venire, el coeperit perculere servos el ancillas, edere et bibere, el inebriari, veniet Dominus servi illius in dia qua non sperat, el hora qua nescit, et dividet eum, parlemque ejus cum infidelibus ponet.* Atque hoc solum probare volebat s. Augustinus in serm. 14. de verbis Apostoli, nimirum parvulos non habituros vitam aeternam, sed futuros in sinistra el damnandos.

Itaque cum dicil, eos ituros in ignem aeternum, accipit ignem aeternum pro loco inferni, ubi csl ignis aeternus, sive pro damnatione, non aulem proprie pro certa poenae specie, sive qualitate, nam disertis verbis lib. 5. in Julianum . cap. 8. scripsit, se definire non posse qualis et quanta sil futura poena, qua plectentur parvuli, sine Baptismo Christi morientes.

Quinta obiectio: Apoealyp. 20. *Beatus el sanctus, qui habet pariem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem.* El infra, ul eliam cap. 21. *Mors secunda dicilur esse stagnum ignis el sulphuris.* Al parvuli non habent partem in resurrectione prima: igitur in cis potestatem habet mors secunda, quae csl, ul diximus, stagnum ignis el sulphuris. Rursus in eodem cap. 20. describitur universale iudicium, in quo judicabuntur omnes, pusilli el magni, secundum opera ipsorum, el tandem concluditur his verbis: *Qui non csl inventus in libro vitae scriptus, missus esi in stagnum ignis.* Cerium aulem est. parvulos in peccalo originali defunctos. non esse in libro vitae scriptos.

Despondeo: Posset fortasse responderi. in his locis Scripturam non loqui nisi de adultis. qui secundum opera propria iudicandi erunt. Nam in eodem cap. 20. scriptum est : *El libri aperti sunl, el iudicati sunl mortui ex his, quae scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.* El oap. 21. declarat Scriptura, qui sint mittendi in stagnum ignis, el ait: *Timidis, el incredulis, et exseratis, el homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, el idololais. el omnibus mendacibus. pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure. quod esi mors secunda.* Sed certe probabilius csl, sententias istas esse generales. Nam ideo in cap. 20. dicilur, pusillos et magnos stetisse ante thronum iudicandos; el undique mortuos esse advocatos; el propo-

>ilio illa: *Qui non esi inventus in libro vitae scriptus, etc.* ad praedestinationem aeternam perlinet, quae non minus infantes, quam adultos complectitur.

Denique sanctus Augustinus in lib. G. in Julianum, cap. 4. docet, parvulos etiam judicandos in die iudicii, secundum ea quae gesserunt in corpore, juxta illud Apostoli 2. ad Corinth, *'i. Ul referat unusquisque sicut gessit, sive bonum, sive malum.* Nam sicut ad baptizatos perlinet, quod crediderunt per alios, ita ad non baptizatos pertinet, quod peccaverunt per alium.

Polesl igitur responderi: Parvulos quidem judicandos esse secundum opera ipsorum, nam etiamsi nihil egerint propria voluntate, lamen per Adamum el in Adamo peccaverunt, et ideo mittendos esse in stagnum ignis, hoc est, in locum, ubi est ignis, nec lamen inflammandos illo igne, aul cruciandos, vel quod suit in parte alliore ejus loci, vel quod ignis vim habeat cos detinendi, non lamen urendi. Siquidem ignis post diem iudicii non habebit vim urendi, nisi ul instrumentum divinae justitiae, et propter ea alios magis, alios minus, alios etiam nihil laedet.

Sexta objectio ex symbolo Athanasii: *Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, et reddituri sunt de factis propriis rationem, el qui bona egerunt ibunt invitam aeternam, quivero mala in ignem aeternum.*

Respondeo: Omnes quidem resurgent, etiam parvuli, cum corporibus suis, el reddent de factis propriis rationem, sed parvuli facile se expedit; dicent enim se nihil habere priorum factorum. Ad ill enim boni vel mali, etiam Apostolo teste ad Rom. 9. sc propria voluntate gessisse. Quare. quod sequitur: *Id qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam qui vero mala in ignem aeternum, id eos non perimet,*

Quamvis aulem non explicetur in symbolo, quid de iis futurum sit, qui propria voluntate nihil peccaverunt. sed lanium, ul loquitur s. Cyprianus in i pi'l. 8. hb. 2. contagium mortis antiquae prima nativitate traxerunt, lamen aliud scimus illos non habituros vitam aeternam, el in ipso inferno poena mitissima esso plectendos: sicut e contrario non explicatur in symbolo quid futurum sit de parvulis baptizatis, qui nihil boni propria voluntate fecerunt, >ed per alios lanium professi sunt, el in Christum >e credere et Salbanae renuntiare, el per Baptismum Christum induerunt: lamen aliunde scimus eos fratres Christi esse effectos, el per hoc haeredes, *haeredes quidem Dei, cohaere. de. s aulem Christi.* Sed profecto verisimilius est symbolum unitersalem doctrinam tradere de praemio el supplicio omnium etiam parvulorum.

Dicuntur autem propria facta nlicujus non solum quae propria voluntate quis gessit, sed etiam quae „<) jpsum jam in corpore viventem perlinent, ul sanctus Augustinus docet lib. 6. in Julianum, cap. 4. et in epi-i. 107. explicans illud Apostoli: *Omnes manifestari oportet ante tribunal Christi, ul si quis egerat unusquisque propria corporis sicut gessit.* ergo dicitur ituros malos in ignem aeternum endum esi, duos in lucum ubi est ignis

aeternus, sed puniendos pro variolate culparum, alios ustione, alios sola detentione.

Septima objclio: Ex Palribus Augustino el Fulgentio. Sanctus enim Augustinus salis aperte scribit, parvulos igne sempiterno cruciandos, in serm. l i. de verb. Aposlol. el idem firmissime credi jubet s. Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 27.

Respondeo: Videntur sancti isti Patres significare voluisse, parvulos cruciandos igne sempiterno per detentionem, non per ustionem. Nam id unum tamquam certum, ubique tradit Augustinus parvulos sine Baptismo defunctos, futuros in eo loco, ubi est ignis aeternus, cum diabolo el angelis ejus. Quae aulem, qualis el quanta poena eorum futura sil, se definire posse aperte negavit. Quod si b. Fulgentius forte aliter sensit, non facimus illi injuriam, si beatum Gregorium nazianzenum cum universa schola theologorum sequi malumus.

Octava objectio: Parvuli puniuntur in hac vita poena sensus, cum sint obnoxii fami, sili, morbis, aliisque infinitis propemodum calamitatibus: igitur credibile est, eos in alia quoque vita poena aliqua sensus esse puniendos.

Respondeo: Afflictiones hujus vitae, non infliguntur proprie ac directe parvulis in poenam originalis peccati, sed consequuntur naturam humanam originali justitia spoliata; nam alioqui similia passi fuissent homines, si in puris naturalibus conditi fuissent, quemadmodum similia patiuntur animantia rationis expertia, non aliqua sua culpa, sed ex conditione naturae. At ignis el sulphuris cruciatus, in alia vita non polesl esso naturalis, sed solum ex institutione divinae justitiae, el idcirco si tales poenae infligerentur parvulis, non indirecte el consequenter, sed directe el principaliter infligeremur.

Nona objectio: Parvuli post diem iudicii, non habebunt corpora gloriosa, sed passibilia, igitur sine dubio aliquid patientur: *In eis vero* (inquit s. Augustinus lib. G. in Julianum, cap. a.) *qui non ad vitam resurgent, concupiscentia non felicitel. std poenaliter erit, non quia tunc quisquam ab ea mundabitur, sed quia tunc malis non in delectamenta, sed in tormenta vertetur.* El in episl. 110. ad Consentium, quae si. I. *Proinde, inquit, illi, qui ad iudicium resurrecturi sunt, non commutabuntur in illam corruptelam, quae nec dolori corruptionem pali potest. Illa namque fidelium c: i atque sanctorum, isti vero perpetita corruptioni cruciabuntur, quia ignis eorum non cxlinguetur, el vermis eorum non morietur.*

Respondeo: Corpora damnatorum passibilia quidem erunt, lamen non patientur nisi secundum ordinationem divinae justitiae el supernaturaliter. Aini cum post iudicium cessare debeat ortus el Interitui rerum naturalium, tolletur a corporibus naturalibus vis agendi in alia corpora, ac per hoc non agent, nisi, sicut antea diximus, ut instrumenta divinae justitiae. Quare cum divinae justitiae ratio id non exigat, ul corpora parvulorum ignem patiantur, immuniaila corpora a dolore crnnl: quamvis alioqui non gloriosa, sed similia corporibus caelerorum damnatorum futura sint. Sanctus vero Augustinus in locis notatis non tradat quaestionem de i>arvulis, sed in ge-

rere de corporibus damnatorum loquitur. Qtmpropter verba ejus verissima sunt, quoniam ul plurimum ita se res habet, ul ipse docet.

Decima objeclio Chrslus pro peccato originis expiando poenam sensus, el quidem gravissimam passus est, igitur poena ei peccato debita, esi poena sensus.

Respondeo: Christus passus est non poenam, quae directe peccatis nostris debebatur: neque enim poenam gehennae sustinuit, sed aliam, quae quoniam infiniti meriti el ellicaciac fuil, propter personam patientis dignitatem, ideo pro peccatis oriubus plenissime satisfecit. Adde quod non solum pro peccato originis, sed etiam pro actualibus vlpis Christus passus est. Culpa aulem actuales poenam sensus sine dubitatione merentur.

CAPUT VI.

Rtfellitur tertia opinio, et asseritur, probabile esse, parvulos non baptizatos passuros interionm animi dolorem, quamvis mitissimum.

Restat ncl extremum, ul excutiamus opinionem Tertiam et Quartam, quarum prior parvulos eximebat ab omni dolore tum interno tum externo, posterio internum eis relinquebat, ab externo penitus liberabat; el quidem prior probabilis est propter auctoritatem s. Thom. s. Bonaventurae. el aliorum mullorum illustrium theologorum. Sed posterior probabilior nobis videtur propter auctoritatem sanctorum Patrum, Augustini, Fulgentii, Gregorii, el aliorum, quos nonnulli etiam scholasticorum theologorum sequuli sunt.

Dicimus igitur parvulos sine Baptismo decedentes dolore animi habituros, quod intelligent se bealitudine privatos, a consortio piorum fratrum et parentum alienos, in carcerem inferni detrusos el in tenebris perpetuis vitam acturos.

Caeterum hunc dolorem in eis levissimum, mitissimumque nullis de caussis futurum. Tum quod dispositionem ad beatitudinem non nisi remolissimam habuerint. Tum, quod intelligent non propria uegligentia sc tantum bonum amisisse, unde etiam verine conscientiae carcerem. Tum, quod delicias, reque coelestes, neque terrenas unquam gustaverint. Facile enim iis bonis caremus, quibus numquam assuevimus. Tum denique, quod videbunt plurimos esse in eodem gehennae carcere se multi infeliciores, ad quorum sortem ipsi quoque perlinere potuissent, si diutius sibi vivere contigisset; quare s. Augustinus nullis in locis afflrmnt, parvulos sine Baptismo decedentes in damnatione iunium mitissima futuros. Vide lib. 1. de pecc. mer. d remiss. cap. 1. G. in enchir, cap. 93. el lib. 8. in Julian, cap. 8. Sed adieramus testimonia Patrum, el probandum parvulos non vacaturos omni dolore anjmi.

Primum testimonium est sancti Augustini lib. I. de orig. animae, cap. 9. *Parvulis non baptizatis neino promittat quietis aut felicitatis cujuslibet, atque ubilibet, inter damnationem regnumque*

coelorum, quasi medium locum, etc. Negat hoc loco sanctus Augustinus, parvulos habere locum ullum quietis, aul felicitatis cujuslibet. Al si nullo omnino dolore, nulla tristitia tangerentur nec interna, nec externa, neque corporis, neque animi, certe magna el perfecta quiete fruerentur.

Secundum testimonium ejusdem Augustini in epist. 116. ad Paulinum: *Nempe fatebuntur parvulos non baptizatos, quamlibet tolerabilius omnibus, qui etiam propria peccata committunt, lamen aeterna morte mulclari.* At vox illa, *tolerabilius*, manifeste requirit ul parvuli aliquid habeant poenale tolerandum; non dicitur autem lolerare, nisi qui sentit dolorem el laborat in perferendo.

Tertium testimonium ejusdem, lib. G. in Julian, cap. 4. ultra medium, ubi probat parvulis esse malum, uon intrare in regnum Dei, et ipsos de hac re dolere: *Si hoc, inquit, eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, et tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum ejus, a quo ad ipsius imaginem creantur, nihil ne mali de hac separatione patientur?* addit etiam idem Augustinus lib. 5. in Julian, cap. 8. parvulis poenam esse futuram, quod separabuntur a consortio piorum parentum. Al ccrie separari a re. quae diligitur, necessario dolorem affert.

Quartum leslimonium ejusdem Augustini est in epist. 28. ad Hieronymum, in ser. It. de verb. Aposl. el alibi, ubi docet. parvulos in inferno poenam, vel supplicium esse passuros; quae nomina vix intelligi possunt sine aliquo dolore.

Quintum leslimonium est s. Fulgentii in lib. de fide ad Pelrum, cap. 3. qui dicit, parvulos sine Baptismo decedentes, interminabilia gehennae sustinere supplicia, al supplicium sine dolore esse non solei.

Sextum est s. Gregorii lib. 9. moral, cap. 10. ubi non semel repellit parvulos perpetua gehennae tormenta percipere: quis aulem lormenlum sino dolore esse concedat?

Septimum est Cypriani, sive quicumque fuil auctor, in serm. de ratione circumcisionis, ubi loquens de poena peccati originalis post mortem: *Supererat, inquit, post mortem carnis, animae laboret afflictio Spiritus, quid clarius?*

Ad haec testimonia accedat, quod nullus hactenus eorum, qui contra sentiunt, congruentem rationem reddere potuit, cur infantes uon Iriscentur dum cogitant, sc coelesti felicitate privatos el in carcerem inferni esse detrusos. Aliqui velerum scholasticorum dixerunt, parvulos illos propter ea dolorem nullum percipere ex amissione beatitudinis, quod ignorabunt omnino eam se amisisse, cum id nisi per fidem cognosci non possit, el ipsi fidem numquam habuerint; hanc rationem approbat s. Thom. in quaesi. 3. de malo. ari. 3. Sed eandem reprehendit in 2, sent. dist. 33. quaesi. 2. art. 3. Defendit quidem earn Durandus in eadem distinctionem ejusdem libri scribens.

Caeterum: s. Thomae (ul dixi) el s. Bonavenl. in 2. senlen. scribentibus, aliisque viris doctis jure non placuit: nam si ea ratio aliquid efficeret, sequeretur, barbaros adultos, qui nulla el gravi-

ma peccala ad unum illud originale addiderunt, non habiturus dolorem de amissa bealiludine ; quandoquidem in hac vita de ea bealiludine , vel de Christo nihil unquam audierunt. Cognoscent igitur esse aliquam bealiludinem. et eam se amisisse, quia cognoscent naturam suam, et in ea naturale dordenuin summi boni adipiscendi ab auctore naturae insertum esse non ignorabunt: nam , ul loquitur saucius Augustinus lib. i. Confess, cap. 1. leci nos Deus ad se, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in ipso. Itaque hac inquieti cordis tristitia homines illi vacare non poterunt.

Deinde nonne in die iudicii palam aspicient mullos sui generis , et fortasse parentes et fratres in coelum cum ingenti gloria ascendere? nonne in eodem iudicio , ul justus Deus ab omnibus comprobetur, ratio manifesta erit, tum praemii, tum supplicii omnium lionum? *7* v. ne enim *illuminabuntur abscondita tenebrarum* . et *manifesta erunt consilia cordium* , ul Apostolus scribit I. ad Corinth. i. vides. Thorn, in 4. seni, distinet. 43. quaesi. I. ari. 5. quaestiuncula 2. ubi docet. in iudicio omnibus nolam esse futuram , tum sententiam suam, et aliorum, tum etiam rationem et causam ejus sententiae.

Quod aulem Durandus respondet ad iudicium proprie non pertinere parvulos , sed solum adultos , qui actualia peccata committunt, Repugnat Apostolo, qui ad Rom. 5. dicit: *Unius delicto in ovines homines in condemnationem*. Aequae enim condemnatur, qui non iudicatur. Repugna! symbolo Alhanasii, in quo dicitur. omnes homines resurrecturos et reddituros iudici rationem. Repugnat Augustino, qui serui. 15. de verbis Apostoli dicit, parvulos resurrecturos ad iudicium , et iudicandos.

Illic igitur ratione explosa. s. Bonaveniensis aliam exemplum gilavit. scribit enim homines illos simul considerandos bealiludinem, quam amisere, et poenas diorum damnatorum . quas evaserunt ; et quamquam prior consideratio dolorem , posterior gaudium adferre possit, tamen ita unam temperandam per aliam. ul consideratio amissae bealiludinis, impeditura sit gaudium de evasione poenarum, et consideratio evasionis poenarum, impeditura sit dolori de privatione bealiludinis, atque ita futurum , ut illi neque Irisleniur unquam, neque laetentur.

Sed haec etiam ratio non plene satisfecisse videtur, nam si res ita se haberet, viderentur homines illi redacti ad naturam rerum non sentientium. Illi sane, probabilius diceretur, eos non simul, sed per vices considerandos , nunc amissam bealiludinem. nunc liberationem a gravioribus malis, atque eadem ratione, nunc iristes. nunc laetos futuros, aul certe considerationem poenarum quas evaserunt. non penitus sublaturam, sed ex parte mitigantem tristitiam, quam secum consideratio amissae felicitatis deferret.

S. Thomas aliam rationem adducit, nimirum homines illos, ideo nulla tristitia esse alliciendos, modo probe intellecturi sint, nullam se proportionem ad eam bealiludinem unquam habuisse , cum ea habuerint gratiam , nec usum liberi arbitrii. Vnde enim Instantur qui recto iudicio utuntur, si co-

bonocareant, ad quod nulla ratione inveniuntur idonei.

Verum neque in hac ratione mens humana penitus acquiescit. Nam laici numquam in se parvuli decedentes sine Baptismo proportionem habuerint ad bealiludinem , tamen habuerunt in primo parente , et cognoscent, ul ostendimus, se primi parentis culpa tantum bonum perdidisse.

Richardus in eandem distinctionem 33. lib. 2. sententiarum scribens, cum videret praedictas rationes non plene satisfacere , addidit Quarliin, atque ait, quod parvuli cognoscant se bealiludine excidisse. et tamen non inde Irisleniur, ficti singulari Dei providentia, qui dolorem ab eorum animis removet.

Sed bace ratio nihilo videtur esso melior caelestis. nam cum Deus non impediat, quo minus parvuli in hac vita patiantur dolores, qui sequuntur ex amissione iustitiae originalis , cur impediret dolorem, qui post mortem naturaliter consequetur cognitionem amissae bealiludinis? Si enim ulla causa esset impediendi hunc dolorem, illa sine dubio esset, quia non merentur parvuli ejusmodi dolorem , cum nihil mali propria voluntate commiserint , at eadem ratione impedire deberet Deus ista mala, (pia nunc parvuli patiuntur.

CAPUT VII.

Respondetur ad objectiones contra doctrinam capitis superioris.

Adversus ea quae dicta sunt nonnullae objectiones licet solent, quas breviter dissolvemus.

Prima objectio . verba divinae Scripturae, quae supra ex Apocalypsi allata sunt: *Quantum se glorificavit. et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et lucrum*: Si recte probant, parvulos non esse passuros poenam sensus, certe etiam probant, non esse passuros dolorem animi , cum parvuli nullas omnino delicias, neque corporis , neque animi degustare potuerint. Respondeo: Nullum interest inter poenam sensus et dolorem animi. Nam poena sensus post hanc vitam nulla esse potest, nisi a divina iustitia directe ac proprie infligatur: non autem aequum est, ut Scriptura doceat, ul poena directe infligatur ei , qui nullam habuit voluptatem. At dolor animi ex amissione bealiludinis non proprie ac directe infligitur, sed per se ac naturaliter sequitur. Itaque sicut in hac vita poena directe inflicta propter originale peccatum, est privatio iustitiae originalis. quae partem inferiorem superiori, et corpus animae subiciebat, poena autem indirecta et consequens sunt omnes labores et dolores hujus vitae : sic etiam post mortem poena directe inflicta propter originale peccatum, est carentia visionis Dei , poena aulem indirecta et consequens est animi dolor, (pii ex amissae bealiludinis cognitione percipitur.

Secunda objectio : Parvulorum poena post hanc vitam mitissima est. ul s. Augustinus docet in enchirid. cap. 93. et alibi: al dolor de amissa beati-

[jiino gravissimus est, et inultis partibus dolorum turporalem superat. Respondeo: Cum sanctus Augustinus dicit, poenam parvulorum fore milissimam non comparat poenam animi cum poena corporis, sed poenam parvulorum cum poena majorum. Recte autem dicit fore mitissimam. Tria: Quia majores poenam damni annexam habebunt vermem conscientiae. quo parvuli carebunt. Tertium: Quia majores dolorem de amissa bealiludine gravissimum percipient, parvuli contra levissimum, Tamen dolor de re amissa gravior est, aut levior, quanto quis majorem aut minorem ad eam rem perdiscendam dispositionem habuit. Nulli autem parvulorum minorem dispositionem ad coelestem bealiludinem habuerunt, quam illi, qui ante usum rationis de vita migrarunt.

Tertia objectio: Concors doctorum sententia inest opinionem propendit, ut parvuli nullum omnino dolorem animi patiantur. Respondeo: Non ita est, ut antiquiores doctores Augustinus, Fulgentius, Gregorius, auctor sermonum de cardinalibus operibus Christi magis propendent, ut ostendimus, in contrariam. Deinde Petrus Lombardus in 2. sententia, dist. 33. dum solum removet a parvulis ignem corporalem et vermem conscientiae, salis aperte relinquit carentiam bealiludinis cum dolore, qui inde consequitur. Innocentius, quoque in cap. Majores de Baptismo et ejus enectu, cum dicit, poenam peccati originalis esse carentiam visionis divinae, et dualis nutem. gehennae perpetuae cruciatum; ignem corporalem, qui proprie gehennae cruciatus dicitur. a poena parvulorum excludit, non autem eam tristitiam, quae carentiam visionis Dei naturaliter comitatur.

Ad haec sanctus Thomas, et sanctus Bonaventura testantur, non defuisse suo tempore scriptores, qui docerent, parvulos non baptizatos passuros nullum dolorem, quamvis mitissimum, ex carentia visionis Dei, Denique nostro saeculo Joannes Driedo, ut supra diximus, non solum dolorem internum, sed etiam externum parvulis non baptizatis tribuendum esse censuit. Et Dominicus a Solo lib. 1. de natura et gratia. cap. II. disputationem suam ita tenet: *Quocirca vel dicendum est hanc carentiam, qua fuerint expulsi, occultam sibi esse, magis probaverim, eo quod sit extra naturam ordinem rerum: aut si eam cognoscunt, ut quidam volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia molestat. Ubi vir iste et tristissimos et insignis alioqui s. Thomae sectator, aperte fatetur, parvulos dolorem internum passuros, si verum sit, quod nos cum sancio Thema, et v. n. loquor Bonaventura verissimum esse non dubitemus, nolam fore iisdem parvulis causam, cur a bealiludine coelesti exciderint.*

Illud quoque a Solo in libro de institutionibus sacerdotum, lectione sexta de Baptismo, prope extremum, inter novitates Calharini vitandas numerat, quod parvuli in die novissimo recepturi sint integram et perfectam naturam solo dono originali, et ratione divina carentem, sed quae nullo modo eis afflictioni vel tristitiae sit futura.

Quarta objectio: Parvuli post hanc vitam intelligent, justa Dei ordinatione se privari coelesti beatitudine, igitur non dolebunt, nec lamentabuntur de ea privatione: nam alioqui perversae voluntatis essem non solum habitu, sed etiam actu, et de divinis judiciis obmurmurent, forte etiam blasphemarent. Quae sunt omnia perabsurda, cum constet eos non futuros peiores, quam essent cum hinc discesserunt. Respondeo: Non est necessarium, ut qui justum Dei iudicium in sua afflictione cognoscunt, aut non dulcant, aut de Deo obmurmurent. Pollet enim fieri, ut vere patiantur, sed patienter et sine querimonia. An in locis purgatoriis animae non agnoscunt se, justo Dei iudicio poenas luere? aut dolores et quidem atrocissimos non sentiunt? aut de divinis judiciis obloquuntur? s. Job, Christi martyres, Christus ipse in passione sua, nonne dolores gravissimos senserunt et patientissime pertulerunt. et Dei voluntate se patientissime cognoverunt? Se de his blasphemus.

CAPIT VIII.

Proponitur methodus futurae disputationis de poena peccati in hac vita.

Disseruimus hucusque de poena peccati originalis, quam illi patiuntur, qui vix dum nati ex hac vita sine hujus peccati remissione decedunt. Nunc de poena illa, vel potius de poenis et calamitatibus illis disseremus, quas in hac vita patiuntur, qui aliquandiu supervivunt, et tunc praesertim si a. i. usum rationis accedant. Erit autem Tripartita haec disputatio. Primum enim per modum simplicis narrationis enumerabimus incommoda hujus vitae. Deinde propter Pelagianos quaeremus, sine hac incommoda poenae peccati originalis. Postremo, quid Lutherani de hac re sentiant excutiemus.

Quod igitur ad Primum attinet. incommoda hujus vitae sanctus Augustinus ad duos veluti fontes reducit, ignorantiam et difficultatem, ex quibus alios duos fontes malorum oriri dicit, errorem et dolorem. Ignorantia enim parit errorem. difficultas dolorem. Vide Augustinum lib. 3. de libero arbitrio, cap. 18. 19. et 20. In enchirid. cap. 24. et in lib. de natura et gratia. cap. 67.

Theologi scholastici paulo aliter haec tradunt, scribunt enim quatuor esse vulnera naturae, ignorantiam, malitiam, concupiscentiam, infirmitatem; quorum primum in mente, secundum in voluntate, tertium in appetitu concupiscente, quartum in irascensibus constituunt. Sed nos operae pretium esse duximus, maxime propter Lutheranos, qui extenuari a nobis christi peccati originalis existimant, si haec omnia distinctius atque uberius explicemus.

Igitur mala hujus vitae, alia sunt interiora, alia externa. Interna voco, quae sunt in ipso homine, ut ignorantiam, concupiscentiam et similia; externa quae sunt extra hominem, ut habere Deum iratum, esse sub diaboli potestate, carere obedientia animantium rationis expertum; a coelo, ab aere,

ab aqua, ab ipsa terra nullas ei varias calamitates perpeti.

Sed rursus Interna alia sunt in parte animae superiore, alia in inferiore: alia in corpore. In Superiore laesa sunt intelligentia ei voluntas; in Inferiore sensus lum interni, lum externi, ei utraque appetendi facultas; in corpore denique plurima sunt incommoda. ei ad extremum ipsa mors. Itaque vere scriptum est in concilio arausic. can. 1. ei in trident, sess. 5. totum hominem secundum corpus, ei secundum animam per Adami praevaricationem in deterius esse mutatum.

CAPIT IX.

*Enumerantur morbi sive vulnera
mentis humanae.*

Uti igitur in Prima animi nostri parte incipiamus, in Intelligentia, seu mente humana, plurima sunt Tolnera. Primum est ignorantia rerum necessaria- rum in infantibus tanta, quanta ne in bestiis quidem cernitur. S. Augustinus hb. I. de peccat, merit. ei remiss. cap. 38. Vallorum, inquit, pecorum, pulli etiam minutissimi matres agnoscunt, nec sugendis uberibus cura et ope admoventur aliena. sed ea ipsi in maternis corporibus loco ab- dito posita mirabili facilitate noverunt. Contra, homini nato, nisi opere nutriendis admotis labris papillae uberis ingerantur. nec ubi sint sentiunt, ei iuxta se jacentibus mammis magis possunt e- surientes flere, quam sugere.

Secundum est est fatuitas, cum qua nonnulli nas- cuntur; nullum enim est animal, quod ita nascatur destitutum omnino ab omni operatione naturae suae propria, ul hominum aliqui nascuntur. S. Au- gustinus deplorans hanc miseriam in episl. 28. ad Hieronymum: Tam lardi, inquit, nonnulli sunt ei obli- viosi, ut ne prima quidem discere Hierarum elementa potuerint. Quidam vero tantae sunt fa- tuitatis, ul non mullum a pecoribus differant, quos moriones vulgo nominant.

Tertium est difficultas discendi, nam sine labo- re ignoramus, cum labore discimus. Tamque alte radices suas in quorundam mentibus ignorantia jecit, ul malini illi semper in tenebris ignorantiae vivere, quam tantum laboris, quantum ad dis- cendum necessarium esse vident. omnino subire. Sanctus Augustinus lib. 22. de Civit. Dei, cap. 22. Quid, inquit, aliud indicat horrenda quaedam profun- ditas ignorantiae, ex qua omnis error exis- tit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari sine labore, do- lore, timore non possit?

Quartum est ignorantia ultimi finis, in cujus ade- ptione tota hominis beatitudo consistit; non enim solum ignorant omnes homines, nisi divinitus ad- juventur. finem supernaluralem, sed etiam maxima pars hominum ab ipso naturali fine intelligendo «b- rraL Cujus rei testes esse possunt tam diversae philosophorum sententiae de summo bono. De qui- bus vide s. August, lib. 19. de Civil. Dei, cap. 1.

ei seq. Quid aulem miserius lingi polesit, quam ignorantia proprii linis, id est, veri ac summi boni?

Quintum est ignorantia mediorum ad finem, id est. earum rerum, per quas ad bonam beatamque vi- tam perveniri polesit. Nemo est enim tam prudens, qui non saepenumero dubitet, haesitet, caecetio deliberatione rerum agendarum, ac praesertim, circa locum, tempus, modum, aliasque rerum cir- cumstantias: Cogitationes enim mortalium timidae ei incertae providentiae nostrae, inquit Sapiens cap. 9.

Sextum est difficultas intelligendi naturas rerum. Nam cum hominis proprium mimus esse videatur contemplari res omnes, ei ex earum cognitione ad conditoris cognitionem ascendere, ei insitura sil homini a natura incredibile sciendi desiderium: na- de est illud philosophi in 1. libro melaphysiri. Omnes homines natura scire desiderant. Et illud J. L. Tullii, in t. Tusculan. Natura inest mentibus no- stris insatiabilis quaedam cupiditas verivendendi: lumen lania est imbecillitas mentis humanae, ul ne formicae quidem naturam perfecte novcrit, uls. Bi- silius scribit in epistola 168. ad Eunomium. Itaque vere dixit Ecclesiastes cap. 1. Cunctae res diffi- ciles, non polesit eas homo explicare sermone. Ei cap. 3. Mundum tradidit disputationi eorum, ul non inveniatur homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem. Quam aulem obscuram ac tenuem de Deo notionem acquirere possit homi- num studium, testantur lot monstrosae opiniones ethnicorum, de naturae Dei. qui eo usque progressi sunt, ul etiam caepis ei alliis divinitatem dare non dubitaverint.

Septimum est ignoratio propriae mentis. Nam ea- lerac meules, angelicae videlicet, se ipsae perfecte norunkmens vero humana nihil minus quam seipsa cognoscit; nec solum naturam suam, sed etiam o- pera sua ignorat. Hinc sanctus ille propheta inge- miscens clamat in psal. 18. Delicta quis intelligi? ab occultis meis munda me Domine, incredibilis plane est infelicitas, ul ipse, qui propria voluntate peccat, non possit saepe discernere, an vere pec- caverit, an deliberata voluntate consenserit, quo- ties, quantumque deliquerit? Al qui fieri polesit, ul vitam recte instituat, ei aegritudinibus suis medi- cinam faciat, qui se ipse non novit. nec scit quo morbo laboret, ac ne id quidem intelligit, an la- bore.

Octavum est, quod mens humana non ipso corpo- re, quod ei datum est pro instrumento ad scientias comparandas, impeditur, ne facile perfecte in- telligat: Corpus enim quod corrumpitur, aggra- vat animam, inquit liber Sap. cap. 9. et terrene inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem Cerle aulem nullum est aliud corpus quod impediatur actionem praeslaritissimam propriae formae.

Nonum est curiositas quaedam propemodum na- turalis. Rari enim sunt, qui non libentius ac dili- gentius, aliena facia, ac praesertim errata obser- vent, quam sua. Sanctus Joannes chrysostomus in I. lib. de compunctione cordis affirmat, vix inveniri etiam inter eos qui perfectiorem vilam profitentur, qui non laborent eo vitio, ul videant festucam in cu- culo fralris, trabem aulem in suo non videant. Un-

de illius occasio fabulae de duabus manticis, qua- rum anterior alieno vilia, posterior propria conii- ti: Seti non videmus, inquit ille, manticae quod tergo est. Et alius: Sed praecedenti spectatur iillica tergo: magna est haec miseria, nam pro- prii vitia cognoscere semper est utile, saepe autem cessari: aliena scrutari vix unquam utile, sae- penumero noxium ac perniciosum fuit.

Decimum est, quod nulla inania, levia, inepta tollimus animo, vel invili, etiam alienissimo lem- re. Deplorant hanc miseriam sancti Paires pas- sim, atque inter caeteros s. Hieronymus in dialogo d. rdersus Luciferinnos, in aliorum fortasse persona lquens: Mine. inquit. creberrime in oratione ti. nut per porticum deambulo, aul de foenore imputo, aul abductus turpi cogitatione, etiam dictu erubescenda sunt, gero. Eis. Augu- ro in lib. 10. Confess, cap. 35. Cum, inquit, in iuicemodi rebus conceptaculum sil cor no- sirum. et portet copiosae vanitatis catervas, hinc lorationes nostrae saepe interrumpuntur atque lurtiuntur, et ante conspectum tuum, dum ad au- riiluas vocis cordis intendimus, nescio unde ir- rij illibus nugatoriis cogitationibus res lanlaprae- vilur. linque quod oil Apostolos ad Rom. S. Va- ndali creatura subjecta est non volens, in ipsam elum humanam mentem optime quadrat.

His accedit, quod cum mens aeterna sil, ei Ci- rpetua debeatur operatio: tamen dum est in cor- pore, ne mediam quidem temporis partem sibi vin- dicare polesit; nam si detrahas infantiam ac pueri- tiam, in quibus aetatibus mens, aul nihil, aul pa- ram admodum operatur; si demas tempus, quod sibi corpus sumit tum ad somnum, tum ad alias vi- l necessitates, quantum est quod intelligentiae idopus suum relinquitur?

CAPUT X.

De morbis, ac vulneribus voluntatis.

Sequitur Allero pars animi, quae dicitur Volun- Us; cuius vulnus est etiam multiplex.

Primum est illa, quam graece φιλαυτιαν, id est, morem sui, nominant. Omnes enim quaerunt quae fin sunt, nisi per Spiritum sanctum charilas Dei m eorum cordibus irifundatur. Atque bine nascun- tor illa, quae s. Augustinus enumerat in lib. 22. de Cuit. Dei cap. 22. Mordaces curae, perturbatio- nis, moerore, formidines, insana gaudia, discor- diae, lites, bella, insidiae, iracundiae, inimici- tiv, fallaciae, adulatio, fraus, furtum, rapina, prfidia, superbia, ambitio, invidentia, homici- lia, parricidia, crudelitas, saevitia, nequitia, lwiria. petulantia, impudentia. impudicitia, hmicaliones. adulteria, incesta, ei contra nalu- m ulriusque sexus loi supra atque immundi- line, (pias turpe est etiam dicere, sacrilegia, hae- v-a. blasphemiac, perjuria, oppressiones inno- centium, calumniae, circumventiones, praevari- iliones, falsa testimonia. iniqua judicia violentiae, latrocinia, ei quidquid talium malorum in illo non venit. et tamen de vita hominum

Etum ni Vol. IV.

non recedit. Verum haec sunt hominum malorum; ab illa tamen erroris ei perversi amoris radice ve- nientiu, cum qua omnis Illius Adam nascitor.

Secundum est difficultas, quam experimur in vi- tiis superandis, ei viriulibus excolendis. Nam finis hominis naturalis, quantum ad voluntatem, est vi- vere secundum rationem. Proinde virtus secundum naturam est, vilium contra naturam videmus res omnes libenter, ei facile moveri ad ea quae natu- rae suae consentanea sunt, aegre et difficulter ad ea, quae naturae suae repugnant. Al homines lae- tantur cum male fecerint, ei exultant in rebus pessimis, inquit Sapiens in hb. Proverbior. cap. 2. Ei: Bibunt, ul inquit Job cap. 15. sicut aquam i- niquitalem, id est, sine molestia ei labore, facile suavilerque peccata committunt.

Testes huius rei sunt multiplices illae poenae, quas lum in parvulos, lum in majores cogimur ex- ecere. ul homines vel invili coerceantur a vitiis: Quid enim (inquit Augustinus loco citato) sibi vo- lunt multimodae formidines, quae cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? quid paedagogi, quid magistri, quid ferulae. quid lora, quid virgae, quid disciplina illa, qua Scriptura san- cta dicit, dilecti illi latera esse tundenda, ne ere- scat indomitus, domarique jam durus, aul vix possit, aut fortasse non possit? quid agitur his poenis omnibus, nisi ul debelletur imperitia, et prava cupiditas refrenetur, cum quibus malis in hoc saeculo vivimus?

Quid vero significant majora illa tormenta, quas legum severitas pro majoribus excogitavit, cruces, secures, patibula, rolae, ignes ei alia id genus, nisi saevitiam tantam omnino esse necessariam contra pronitalem humanae voluntatis ad malum? Nam cum lania abundantia vanae cupiditatis, quae in pueris incipit apparere, in hanc vilam intramus, ut rarus omnino sil, qui si dimittatur vivere ul velit, ei fa- cere quidquid velit, non in ea facinora et flagitia. quae supra commemorata sunt, vel cunela, vel nulla perveniat; quanta igitur haec miseria est. non pos- se a magna miseria, nisi per aliam magnam mise- riam liberari?

Tertium est incredibilis quaedam negligentia in iis, quae ad beate vivendum, turn in hac vita, lum etiam post mortem perlinent. Nam cum salis con- stet, beatitudinem in hac vita, in virtute perfecta silam esse, ei simul experiamur viam ad perfectam virtutem esse difficilem; ratio postulat, ul magno studio in hanc rem incumbamus. Si enim qui ma- gnum studium adhibent, non sine labore perve- niunt, quid fiet de illis, qui nullum adhibent?

Rursus, cum animam esse immortalem naturali- ter cognoscamus, par esset, ul nihil saepius, nihil diligentius, nihil majori cum sollicitudine tractare- mus, quam quid nobis sil eventurum post mortem. Al contra plerique hominum nihil minus curant. quam de parandis virtutibus vel beatitudine sem- piterna; et, quod magis est admirandum, ne in ex- trema quidem senectute, cum cerium est, mortem longe abesse non posse, studium incipiunt adhi- bere ad procurandam salutem tanla videlicet obli- vio, lanius sopor, lania securitas genus humanum merito primae praevaricationis oppressit.

Quantum esi immoderata sollicitudo in temporalibus lucris captandis. Qui enim in veris cl summis bonis quaerendis supra modum négligentes sunl, iidem sunt in comparandis bonis, falsis, inanibus cl fugacibus attentissimi. Quam sane calamitatem generisbumani non solum noster Ecclesiastes multis in locis deplorat, sed cliam ethnicus ille, qui satyras suas ila coepit: *O curas hominum, o quantum csl in rebus inane*. El quoniam ut s. Aug. loc. not. scribit, desidia, segnities, pigritia, nigligentia vilia sunl, quibus labor fugitur: el lamcn labor ipse cliam cum est utilis, poena esi: ideo sive labore desidia vincimus, sive desidia laborem fugimus, semper miseri sumus.

Quintum csl mira quaedam perversitas voluntatis humanae, quae ad verum Deum colendum tardissima est, cliam cum is se per nulla miracula, vel beneficia palefacil: ad colendos aulcm Deos falsos promptissima, lamelsi nihil omnino de corum divinitate cognoverit. Certe philosophi nulli *per ca. quae facta sunl. ul* Apostolus loquitur ad Rom. 1. *Deum cognoverunt, non tamen sicut Deum glorificaverunt*. Hebraei quoque Deum verum per innumerabilia signa cl prodigia cognitum facillime fastidiebant ac descrcbankcl ad sacrificandum falsis diis etiam filios proprios promptissimi accurrebant, quare Illicrm. 2. Deus ipse Judaeis exprobrat inconstantiam Dei veri colendi, exemplo ethnicorum qui in cnllu falsorum deorum relinendo constanlissimi erant. „

Sextum est inconstantia. instabilitas, pugna quaedam el contentio voluntatis humanae, nam res cacclerac lam superiores, ul angeli, quam inferiores, ul pecudes, semper idem volunt, aut nolunt, bonum prosequuntur, malum fugiunt. At homines rem eandem modo volunt, modo nolunt, modo neque plane volunt, neque plane nolunl. Placet adulterium. dicil incontinens, sed nolo, quia lex prohibel. Aequc solum pars inferior cum superiore, sed superior secum ipsa confliii. *Unde hoc monstrum*, inquil s. Augustinus Confess, lib. 8. cap. 9. *el quare islud luceat misericordia tua, el interrogem, si forte mihi respondere possint latebrae poenarum hominum. el tenebrosissimae contritiones filiorum Adam*. *Unde hoc monstrum, el quare islud: imperat animus corpori, el paretur staliin, imperat animus sibi, cl resistitur*. El cap. scq. *Ego cum deliberabam ul jam servirem domino Dco meo, sicut diu disposueram, ego eram qui volebam, ego qui nolebam. Nec plene volebam, nec plene nolebam; ideo mccum contende- bam. cl dissipabar a me ipso, cl ipsa dissipatio me invito quidem fiebat, nec tamen ostendebat naturam mentis alienae, sed poenam meae*.

Septimum csl fastidium proprii status. Magnum enim argumentum est corruptionis voluntatis humanae, quod nemo sorte sua contentus vivat; sed laudet diversa sequentes, ul ille ait. Id enim signum est aegritudinis manifestae, nam res cacterie. si subsint quae natura eorum requireret, facillime acquiescunt, neque mutationem ullam expectant. Proprium autem aegrotantium est nunc unum, nunc aliud velle, fastidire cibos, lectum. modo huc, modo illuc impatienter se convertere: A'os, inquil

s. Gregorius liom. 36. in evang: *nati in hujus peregrinationis aerumna, huc fastidiosijam venimus, nescimus quid desiderare debeamus*. El infra: *Fastidio ergo nostro tabescimus, el longa inedia pesle fatigamur*.

Octavum csl, quod nullus, nisi per graliamrenovetur peccata omnia mortalia vitare polesl, venialia vero, ne renovati quidem possunl, nisi privilegio singulari: quare ila proprium hominibus videtur csse peccalum. ul vulgo dici soleal. *humanum csse peccare*. Unde ille peccalum excusans: *Persuasit. inquil, nox, amor, vinum, adolescentia: humanum est*. El alius quidam: *Acino sine crimine vivit, optimus ille est, qui minimis urgetur*. Magna csl haec voluntatis aegritudo, ut cum nemo peccare possit, nisi velit, ei nihil sil magis in polcslate hominis, quam velle; lamcn non posdi semper bene velle, el per hoc absque omni peccalo vivere.

CAPUT XI.

De vulnere partis animae inferioris.

In Parte animae Inferiore, in qua sunt sensus, lum interni, tum externi, cl duplex appetendi lacullas, nulla sunl cliam cl gravia vulnera.

Primum, quod nulli nascantur caeci, aulsurdi, aul muli, aut claudi, aul alio modo in hac parle laesi, nam sine dubio nihil unquam tale accidisset, si primus homo non peccasscl. Aequc in aliis animantibus ista cernimus, quae in hominibus saepe deflemus. Itaque s. Augustinus lib. 6. in Julian, cap. 4. ad poenam peccali originalis etiam hoc referi, quod lam nulli orbi, morbidu, monslrosique nascantur.

Secundum csl illusio somniorum, quae persensus interiores efficitur, quae illusio ne partem quidem illam temporis liberam nobis relinquit, quae ad aliquantulam quietem a nalura concessa fuisse videtur. *Ipse somnus* (inquil s. August, lib. 22. de Civ. Dei cap. 22.) *quiproprie quielis nomen accepit, quis verbis explicet saepe somniorum visis quam sil inquietus, el quam magnis licet falsarum rerum terroribus, quas ila exhibet, cl quodam modo exprimit, ul a veris eas discernere nequeamus, animam miseram, sensusque perturbet?*

Tertium csl, quod cum interior sensus, ideo nobis a nalura sil attributus, ul menti ad contemplationem, inlcelligenlamque deserviat; tamen saepe mirum in modum inlcelligentiam impedit et confundit, cum importunissimo tempore varia figmenta suggerit animo, cl a contemplatione rerum coelestium ad suas nugas pene violenter avertit.

Quantum, csl infirmitas in appetitu, qui dicilur irascibilis: nam cum haec facultas homini data sil. ul imperanti rationi tamquam miles armatus obdial, cl sil quasi nervus quidam animi (ul loquitur magnus Rasilius in oratione de ira) fortitudinem, constantiamque ac robur ad res bene cl ordine gerendas praebens. Contra plerumque accidit, ul imperium animae sponte invadens hominem peni-

lus in feram converlal. cumquo cogat impetu ferri, insillite, rabie, ul canes, allici. pungere ul scorpioncs, mordere ul serpentes. Nascitur nobiscum ista pestis, et in ipsa infantia incipit apparere; *An, in-* fill Augustinus lib. i. Confessionum cap. 7. *pro t-mpore etiam illa bona erani, pendo petere et iri quod noxie daretur, indignari acriter non abjctis hominibus, liberis cl majoribus, hisque quibus genitus cslpnultisque praeterea prudentioribus non ad nutum voluntatis obtemperantius, feriendo nocere. nili quantum polesl, quia wn obeditur imperiis, quibus perniciose obedire- Mlia imbecillitas membrorum infantilium in-* , ' ns est, non animas infantium. *Vidi ego el excussum zelantem parvulum: nondum loqueliliir, cl intuebatur pallidus amaro aspectu coiledoneum suum*.

Quintum csl concupiscentia, quae post amissam originalem iustiliam. soluta contra spiritum pugnat, (ihinenascitur intestinum illud bellum, quod usad mortem finiri non polesl. propicr quod Apostolds clamat ad Nom. 7. *Infelix ego homo. quis tuliberabil de corpore mortis hujus?* De quo malo integros libros scripsit Augustinus adversus Pelpanos, et nos nulla diximus in libro superiore, claliquid cliam dicturi sumus circa finem hujus libri.

Quantum autem imperium in rationem hic affectus acceperit, cl contra, quam debiles sint vires rationis, adversus impetum hujus indomitae ferae, hiatur vila plurimorum adolescentium, qui lam menso voluptatum turpissimarum incendio flagrant, ut pene ad insaniam redigantur. Testantur vaelinauditae libidinum adinventiones, quite. 'oncupiscenlia hominum longe superat concupscenliam bestiarum, ul ostendit Plularchus in opjsculo. quod bruta ratione ulantur. Testantur jcania, vigiliae, sacci, humi cubationes , spinarum ' lilci. aliaque id genus, quibus viri sancti tam- Qum armis coelestibus , ul hoc malum réprimè- rent, utebantur. Testantur horribiles tragoediae ,

?! singulis aetatibus, cl in omnibus mundi partites occasione carnalis concupiscentiae acciderasl, Certe in Scripturis sanctis horrorem incutot, quae de Sampsonc, Salomone et Davide lepnur exempla, quorum primus fortitudine, sentius sapientia omnibus anteibat, tertius ad forbludinem cl sapientiam, sanctitatem cl pietatem plane singularem adjunxerat.

CAPUT XII.

De miseriis hominum quoad corpus.

hm voro corporales miseriae in hac lachrymarutnvalle, plane innumerabiles sunl, quae tamen ' :lbe fuissent, nisi peccalum eis aditum patefecisset.

Primum, tot sunl morborum genera, ul nec libri? medicorum omnia comprehensa sint.

Deinde, in corum pluribus ac plano omnibus etiam ipsa adjuncta cl medicamenta, tormenta sunl,

inedia, pharmaca , sectiones, ustiones , ul nulli saepe levius malum aeslimentl morbum, quam medicinam.

Terlio, inopia cibi ac polus ad quantam rabiem homines interdum adducant; nulla et in sacris el iu profanis auctoribus exempla declarant: *Nonne*. inquit Augustinus lib. 22. de Civ. Dei cap. 22. *ad hoc perduxit sitientes homines ardor immanis , ul urinam quoque humanam, vel etiam suam biberent? nonne ad hoc fames , ul a carnibus hominum abstinere se non possent, nec inventos homines mortuos, sed propter hoc a se occisos, nec quoslibet alienos . verum etiam filios matres incredibili crudelitate, quam rabida esuries faciebat, absumerent?*

Quarto , ad inopiam arcendam lautus est Lbor necessarius, ul Scriptura primo homini dictum fuisse testatur; *In sudore vultus lui vesceris pane luo*, Gen. 3. El rursum alio loco propter eandem causam, ila dicilur *homo nasci ad laborem*, quasi ad proprium quoddam munus , *ul avis nascitur ad volatum*. Job 5. Haque sicut miseria morbi per aliam miseriam saepe graviozem, idesl, per medicamenta pellitur: sic cliam malum inopiae per malum laboris, nec brevius , nec levius tcmperalur. Non oral difficile Deo, qui pascit aves coeli, eliamsi non serant, neque molant, neque congregent in horrea, efficere, ul homines etiam sine labore victum quaererent: sed voluit in poenam peccali. ut homines *a penali exilio* , ut loquitur Augustinus loc. not. *non nisi poenali eruerentur auxilio*.

Quinto accedil brevitae vitae. Nam cum homines ad scientiam rerum, quae propria csl hominis o- peralio, non nisi longo tempore, magnoque labore perveniant, aequum csse videbatur, ul diutissime viverent, alioqui futurum erat, ul pene nulli finem sibi proprium cl naturalem attingerent. Contra tamen vita hominis brevissima csl. Plurimi enim ante decedunt, quam ad maturitatem venire coeperint, cl qui longissime vivunt, ad aetatem cervorum ei cornicum minime perveniunt.

Quare non defuerunt ex ethnicis, qui de nalura quererentur . quod longiorem vilam cornicibus , (piam hominibus dedisset. Alius linc vilam relin- quere se dicebat, cum discere, cl vilam , hominis propriam agere inciperet. Alius librum suum ab illis verbis exorditur: *Ars longa, vita brevis*, quasi dicere vellet, non recte agi cum nalura humana . quae propter vitae brevitatem artes sibi proprias assequi non potest. Scriptura etiam divina non lacet, vilam hominum esse brevissimam. *Homo natus de muliere* (inquil Job cap. 1 î.) *brevi vivens tempore, repletur nullis miseriis, qui quasi flos egreditur el conteritur, cl fugit velul umbra*. Isaias vero propheta cap. 40. cl apostolus Petrus in episl. 1. cap. 1. hominem focno comparare non dubilarunl. quod ad primum solis radium siccalurci cadit.

Accedil Postremo limor continuus imminentis mortis. Nam lamelsi vita humana amara est valde : lamcn adhuc amarior esse videtur interitus: *Sicci- ne separat*, ajebal ille, *amara mors*. El Apostolus 2. ad Corinth. *Ingemiscimus, inquil. gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est avita*. El ad Ilcbr,

2. dicil, Christum per mortem suam destruxisse cum, qui habebat mortis imperium, idesl, diabolum. el liberaret eos, qui timore mortis, per lotam vitam obnoxii erant servituti. Animus certe immortalis, el qui naturalis forma corporis est, sine dubio corpus immortale desiderat. Proinde mors inimica naturae, el omnium terribilium extremum recte nominata csl.

CAPUT XIII.

De miseriis naturae humanae, quae extrinsecus accedunt.

Explicuimus breviter eas miserias, quae in homine ex ipso homine oriuntur: nunc de illis dicendum est, quae extrinsecus accedunt.

Prima el summa est, quod homines post peccalum primi parentis, Deum iratum el inimicum habent: *Sasciunur enim omnes* (ul Apostolus ait ad Ephes. 2.) *filii irae*. Si autem Deus contra nos csl, quis pro nobis esse audebit? elquid mirum, si armatur orbis terrae contra hominem, cum inimicus homini sil, qui fecit coelum el terram? Secunda est, quod traditi sumus in potestate principis lencbraium, qui quidem mullorum cliam parvulorum corpora invadit, cosque miserabiliter vexat el cruciat. Omnium aulem mentes sollicitai ad peccatum, el mille nocendi artes habens, die noctuque tamquam Ico rugiens circuit quaerens quem devoret. Contra milleformes (inquil Augustinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 22.) daemonum incursus quis innocentia sua fudit? quandoquidem ne quis fideret, etiam parvulos baptizatos, quibus certe nihil csl innocentius, aliquando sic vexat, ul in eis maxime, Deo sinente, ista monstretur hujus vitae flenda calamitas.

Tertia est, quod homo homini hostis crudelissimus el immanissimus, omni loco et tempore insidiatur, Quis enim explicet, quanta patiantur homines ab hostibus, a pyralis, a latronibus? nonne ab ms el depredalio el captivitas el vincula el career el exilium et cruciatus el amputatio membrorum et privatio sensuum el oppressio corporis ad obcucnam libidinem opprimentis explendam et alia mulla horrenda saepe contingunt?

Quarta est inobedienlia animantium rationis expertium: pr«epo. sut7 enim inilio *Deus hominem bestiis terrae, volatilibus coeli el piscibus maris*, ul Scriptura loquitur Genes. 1. el certe si primus homo ab imperio Dei non recessisset, omnia animantia hominis imperio facile paruissent. Nunc vero relinet quidem homo principatum in bestias, cisque jure suo ad sua commoda uti potest: sed liberain ixcquutionem propter peccalum amisit. Detrectant enim imperium, saepe etiam in ipsum Dominum suum insurgunt, neque nisi magna industria rll'borc subjiuntur; quemadmodum principes ft gunl aliquando populos rebelles, el Domini mancipia fugitiva.

Si^'iifiravit hoc Deus Genes. 9. illis verbis ad N*uc: *Terror vester ac tremor sil super omnia a-*

nimantia terrae, el super omnes volucres coeli el cuncta quae moventur in terra. Quo lucg verbi illa, terror ac tremor, indicant, in statu innocentiae fuisse pacificum imperium: post peccalum autem, luturum violentum alque terribile. Obsonat aulem s. August, loco citato, non solum inulta homines pali ab agrestium bestiarum el ferarum, rd tantummodo molestis, vel etiam mortiferis morsibus: verum etiam interdum a mansuetis el domesticis animalibus: propler rabiem enim, quae contingit ex rabido cane, fit, ul blanda el amica suo domino bestia nonnumquam vehementius el amarius, quam Icones draconesque metuatur.

Quinta est calamitas, quae e coelo, terra, mari, non raro accidere solet. Nam vix ilici polesl, quanta ea detrimenta sint, quae contingunt Dominum generi, ul ejusdem Augustini verbis utar, ab aestibus el frigoribus, tempestatibus, imbribus, alluvionibus, coruscatione, tonitru, grandine, fulmine, molibus hiatibusque terrarum, oppressionibus ruinarum, eruptionibus ignium, a tot venenis fructum, aquarum, aurarum. Quae mala patiuntur navigantes? quae terrena itinera gradientes? qtiachortorum agrorumque cultores? quot el quanti a coelo el terra, vel perniciosis animalibus casus limentur agrorum fructibus? solent tamen de frumentis tandem collectis el reconditis esse securi. Sed quibusdam, quod novimus, proventum optimum frumentorum, fluvius improvisus, de horreis ejecit atque abstulit.

Sexta csl, quae nulla ratione praevideri polesl aerumna casuum fortuitorum, quae sicut in statu innocentiae locum nullum habuisset, ila post peccalum undique occurrit: *Quis ambulat*, inquil. *Luguslinus, ubicumque non inopinatis subiace casibus? de foro quidam rediens domum sanû pedibus suis, cecidit, pedem fregit, el ex illo vulnere finivit hanc vitam. Quid videtur sedente securius? de sella, in qua sedebat, cecidit licii sacerdos el mortuus esi*. Haec Augustinus. Quibus addi possent mulla similia. quae leguntur apud Valerium lib. 9. cap. 12. el Plinium Iib. 7. cap. 7. el 53.

CAPUT XIV.

Ostenditur contra Pelagianos concupiscentiam esse malam.

De miseria humanae vitae. quam his quinque capitibus exposuimus, controversia cum Pelagians duplex csl. Allera an sint vere mala illa omnia, quae nos inter miserias numeravimus. Altera an sint in homine ex merilo peccati, an ex conditione naturae. Pelagiani cniin qui peccalum originale negabant, aliqua ex iis, quae nos inter calamitates el villia numeravimus, praecipue vero concupiscentiam carnis, inter naturae bona numerabant. Alii, mala quidem, sed naturalia esse dicebant.

Adversus hunc errorem pugnat acerrime s. Au⁸ guslinus in lib. de peccato originali a c. 34. usque ad 39. in libris duobus de nuptiis el concupiscenlia, in I. lib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 15. el tribus scq. lib. 3. contra Julian, c. 6.

dseq. el tolis libris 4. el 5. contra eundem Julian. Nos Augustinum sequentes demonstrabimus hiniuiii concupiscentiam, qualis in nobis est, vere e\$se malam el vilium naturae, non bonum naturae ruminandam. Deinde tum ipsam concupiscenliam, lum caetera mala supra explicata, cx pecealo nata essa. non cx conditione naturae.

Igitur concupiscentiam esse malam, Primo docel Apostolus ad Hom. 7. cum ait: *Malum adjacet mihi, perficere aulem bonum non invenio*. Ubi per ulom adjacens nihil aliud inlclligi potest, nisi concupiscentia carnis; nam illud idem malum in coJem capile, idem Apostolus vocal legem inembrorum, el legem peccali repugnantem legi mente. Al si concupiscentia esset bonum naturae, quomodo ab Apostolo malum nominaretur?

Secundo, idem Apostolus in priore ad Cor. cap. i. Qui non se continent, nubant; melius csl enim nubere, quam uri. El rursus admonens conjugales ul propler orationem ad tempus el ex consensu contineant, el rursus propter tenlalionis periculum revertantur in id ipsum: *Hoc*, inquil, dico secundum indulgentiam, non secundum iinpe-rimn. Lbis. Aposloh's salis aperle déclarai conjugium datum esse a Deo in remedium concupiscentiae, et indulgentia opus esse: cum opus conjugii exerretur non amore prolis, sed ad satisfaciendum couctipiscenliae, sive, ul Ambrosius loquitur, non «more posteritatis, sed ardore libidinis: al certe remedio el indulgentia non egent res bonae, sed malae.

Tertio, idem Apostolus 1. Corinth. 9. castigat corpus suum, et in servitutem redigii, ct 2. Corinl1>. 12. 1er Dominum rogat ul auferatur a se stimulus carnis. Al quod lanius Apostolus ila vehementer oppugnat, el precibus apud Deum, el asperitate vitae in se, sine dubio malum esi, el eo carere bonum.

Quarto, idem Apostolus ad Galat. 5. dicil carnem concupiscere adversus spiritum, spiritum autem hersas carnem. At concupiscenliam spiritus bonam esse, testantur opera ejus, quae ibidem enumerantur, chantas, gaudium, pax etc. igitur malam esse necesse csl concupiscentiam carnis, quae foncupiscenliao spiritus adversatur. Ul interim oriillarn, quod cum ejus fructus, qui in eodem loco: -Lnur, mali sint, non potesl ipsa non esse mali, juxta doctrinam Domini. Mallh. 7. *Non polesl urior bona malos fructus facere*.

Quinto, apostolus Joannes in episl. 1. cap. 2. concupiscentiam dicil non esse ex patre, sed ex mundo. Quomodo autem bonum csl, quod non est a Deo, a quo est omne bonum?

Sexto, concupiscentia carnis eget fraeno, alioquiferlur immoderate in omnia flagilia: al fraenum non ipsa sibi adhibet, sed a ratione illi imponitur, igilur ipsa e.xsc immoderata, ac per hoc mala el vitiosa csl.

Septimo, propler istam concupiscentiam omnis ncubitus, etiam legitimus cum uxore, vitat aspuam, el nisi in latebris, vel in tenebris numquam peragitur. Al propter bona nemo erubescit, nemo tenebras quaerit. Igitur concupiscentia sine dubitatione est mala, vide Augustinum lib. 14. de Civitate Dei, cap. 17. el sequent.

Octavo, malum est, ul inferiora superioribus reluctentur. Id enim contra aequitatem el rectam rationem est. At propter concupiscenliam pars animae inferior supenori, idesl, rationi repugnall legi mentis non paret, spiritui adversatur. Quis igilur ambigat, an ea mala sil appellanda?

Nono, accedant testimonia Patrum, quos Augustinus citai lib. 2. in Julian. Cypriani, Ambrosii, Ililarii, Hieronymi. Chrysoslomi, qui malam esse concupiscenliam uno ore confirmant.

Decimo, accedant testimonia ethnicorum. Nam Augustinus lib. 14. de Civil. Dei cap. 19. el lib. 4. in Julian, cap. 12. Tullium adducil in 3. lib. de republicis dicentem. iracundiam el libidinem vitiosas esse animi partes. Clemens quoque aixandrinus in tertio stromatum Platonem citat, in primo de republica dicentem, corporis voluptatem sapientiae repugnare, el esse dominam saevissimam, a qua felicissimum sil posse liberari: similia ex archila Tarentino. et Sophocle recital M. Tullius in dialog, de senectute, el inter alia scribil, nullam capitaliorem pestem quam voluptatem corporis hominibus a natura datam.

CAPUT XV.

Non solum concupiscenliam. sed omnes miserias humanae naturae poenas esse peccati.

Nunc online. sed brevissime demonstrabimus, omnes supra numeratas humanae vitae calamitates, ex merito esse peccali, non ex conditione naturae. De qua re diximus cliam aliqua in 1. lib. de gratia primi hominis. Possunt aulem humanae calamitates omnes ad decem praecipuas revocari.

Prima est. ignorantia in mente. Haec ortam esse px peccato, testatur David in psal. 48. *Homo cum in honore esset non intellexit. comparatus est iumentis insipientibus, el similis factus est illis*. Adamum quoque ante peccalum novisse naturas rerum, quas nunc ignoramus: satis aperie colligitur ex cap. 2. Genes, ubi nomina imposuit omnibus animantibus, ul natura uniuscujusque exigere videbatur, denique in paradiso nullus fuisset error, nulla deceptio, nulla ignorantia earum rerum, quae pro loco el tempore scienda fuissent. Nam ista omnia sunl mala, el poenae peccati, ul s. August, docet in encbir. cap. 24. el in lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. nullum aulem malum in paradiso fuisset. si Adam non peccasse!, ul idem auctor docel in lib. 14. de Civ. Dei cap. 11).

Secunda, malitia in voluntate: hanc non fuisse in primis parentibus ante peccalum, el ex peccato natam osse testatur Ecclesiastes cap. 7. ubi dicil: //oc inveni quod fecerit Deus hominem rectum, el ipse se infinitis, miscuerit quaestionibus.

Tertia. concupiscentia in parte inferiore; hanc poenam esse peccali docel Apostolus Hom. 7. cum eam saepissime vocat peccalum. quia videlicet ex pecealo nata sil. Docel etiam verecundia primorum parentum, qui post peccatum erubuerunt nuditatem suam, eamque frondibus, quae primae in promptu fuerunt, legere festinarunt Gen. 3. Docet postremo

etiam ratio, nam (ul s. Augustinus ratiocinatur in I. h. b. contra duas epistolas Pelagian. cap. 17.) aul in paradiso fuisset libido cl quotiescumque illa exurgeret, loties ci per concubitus satisfaceret: aul fuisset quidem, sed per temperantiam frangere, aut denique non fuisset, cl nulla existente libidine, ul raclera membra, quaeque ad opera sua, sic ad opus proprium cliam genitalia jussis volentium sine ulla difficultate servissent. Sed duo priora respuenda sunt, quibus libidini aul servitur, aul repugnatur. Nam illud primum tam praeclara status illius honestas, hoc aulem secundum, tam magna felicitas non vult: restat igitur ut tertium solum sit verum, et libido, quae in primis parentibus ante peccatum non fuit, ex peccato sit nata, cl ad nos per peccatum in quo concipimur, propagata descendat.

Quarta calamitas, labor cl dolor in corpore. Hanc ex peccato manasse Deus ipse testatur, cum ait Irenaeus. 3. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Iude sunt illa Eccles. cap. ii). *Jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris ipsorum, usque in diem sepulturae, in matrem omnium.*

Quinta, est mors ipsa. de qua b. Paulus ad Rom.

Per unum hominem peccatum in hanc mundum intravit, cl peccatum mors. El cap. G. *Stipendium peccati mors.* Sexta, ira Dei, hanc aulem esse poenam peccati, nulla ratione dubitari potest, nisi de ipsius Dei justitia dubitetur. Nam *vultus Domini*, ut legimus in psal. 33. non est, nisi *super facientes mala, ul perdat de terra memoriam eorum.* El ad Bom. I. scribit Apostolus: *Develari iram Dei de coelo super omnem impietatem et injustitiam.* Itaque non nasceremur filii irae, quales nos nasci scribit Apostolus ad Ephe. 2. nisi in iniquitatibus conciperemur, et in peccatis parerent nos matres nostrae, ul legimus in psal. 50.

Septima captivitas sub diabolo, hanc poenam esse peccati ducet b. Petrus in epist. 2. cap. 2. cum ait. 1. *quo quis superatus est, huius est servus est.* Deinde ul recte notat s. Augustinus in epist. 28. ad Hieronymum, non daret Deus homines diabolo tamquam naturam inferiorem naturae excellentiori, quomodo tradidit homini bestias terrae. Nam etsi mortalis est homo, tamen est etiam rationalis, cl Dei cap. ix. et ideo non angelorum servus, sed conservum (scilicet, cl Deo non per angelos, sed per se famulatum praestat. Quare quod diabolus princeps huius mundi nominetur in scripturis, cl homines captivos teneat ad suam ipsius voluntatem, cl nos Christi ope indigeamus, ul de potestate Salhanac liberemur, non potest aliunde, quam ex peccato factum esse.

Octava, crudelitas hominum in alios homines. Ille vero ex peccato manere Jacobus apostolus docet cum in epistola sua cap. 4. dicit: *Unita bella sunt in nobis. nonne ex concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris? Concupiscentiam rotem peccati, paulo ante monstravimus. Itaque peccatum concupiscentiam procreavit; tamen ubi concupiscentia vero lites et bella: Neque haec solum, sed etiam seditiones, rixas, homicidia, venerealium impudicitiam, et illa omnia mala, quae opera carnis vocat Apostolus ad Galat. 5.*

Nona, inimicitia cl rebellio bestiarum. Non fuisse futurum hoc malum in statu innocentiae, colligitur ex 3. cap. Gen. ubi serpens familiariter cum Eva colloquitur, et neque ipsa serpentem horret, neque serpens ipsam aul fugit aul ferit. Idem intelligi potest ex c. 2. ubi Dei nutu animantia omnia venerunt ad hominem, ul ab eo tamquam a proprio rege ac domino nomen acciperent, et subjectionem ac fidelitatem eidem quodam modo testarentur. Accedit etiam. quod nulli sancti viri, ul magnus Antonius, s. Martinus, s. Franciscus cl alii quamplurimi, etiam in hac vita, miram animantium etiam ferocissimarum obedientiam habuerunt. Quod certe non aliunde fiebat, nisi quia in eis gratia Dei sanaverat magna ex parte naturam; et sic inobedientia pruni hominis erga Deum effecerat, ut bestiae imperium hominis detrectarent, sic etiam perfecta obedientia sanctorum erga Deum faciebat, ul animantia bruta antiquum imperium recognoscerent.

Decima calamitas, sunt illa omnia mala quae a coelo, terra, mari, vel ante praevisa, vel omnino inopinata homines patiuntur. Haec enim omnia ad peccati supplicium pertinere, docet liber Sapientiae. cap. 5. ubi dicit, armari creaturam ad ultionem inimicorum Dei, et pugnare cum eo orbem terrarum contra insensatos, neque dubitari potest, quin ad has etiam calamitates Ecclesiasticus respexerit, cum in jugum grave impositum esse dixit super Oloos Adae. Alque haec ex Scriptura demonstratum est humanae vitae miseriae, poenas sive fructus esse peccati originalis.

Possumus rem eandem ratione quoque et auctoritate humana probare. Nam tametsi calamitates humani generis fere omnes potuerint esse naturales, quod accidisset, si Deus hominem sine originali justitia in puris naturalibus condere voluisset; ex quo sequitur, ul remota revelatione divina, non possit certo statui corruptionem humanam poenam esse peccati, tamen hac revelatione jam habita, et tunc in animis nostris accensa divinitus, non mediocre ratio naturalis fidem ipsam corroborat. Omnino enim verisimile est, non fuisse Deum optimum cl nosiri generis amantissimum conditurum hominem tam miserum, quam nunc est, nisi peccati nostri magnitudo lata supplicium meruisset?

Quare plerique veterum ethnicorum humanae vitae miseriae illa deflent, ul vel de natura, tamquam de noverca querantur vel per has miseriae, puniri peccata animarum in alia vita commissae suspiciuntur. De quibus recte pronunciavit sanctus Augustinus lib. 4. in Julianum, cap. 12. eos rem vidisse. causam ignorasse. Vide haec ethnicorum testimonia apud Theodorum lib. 3. de curandis Graecorum affectionibus, non procul ab initio. et Augustinum lib. I. in Julianum, cap. 12. 13. 14. 15.

CAPUT XVI.

De effectu peccati originalis, quid sentiant nosiri temporis haeretici.

Quae sunt hucusque a nobis disputata de malis consequentibus originale peccatum, sectariis no-

stri temporis, ni fallor, displicere non possunt. Remanet aulem coniirovorsia inter nos, quod ipsi ; s alios effectus peccati originalis esse volunl, ' catholici non agnoscunt. Unus csl amissio li- ; n arbitrii, nos enim laesum,ipsi cxlinclum libe- ram arbitrium , per Adac peccalum esse volunl. Aller esi,lania nalurac corruptio, ulnon possil ho- eo, cliam justificatus, non semper peccare. Nos twin libenter admittimus, non posse homines so- noribus nalurac corruptae quidquam boni prae- cine, quod ad pietatem cl vitam aeternam perli- •ijl: tamen viribus nalurac, per gratiam reparatae sanatae, el ipso Deo semper coopérante el ad- (anlc, credimus hominem posse legem implere, ine vivere, vilain aeternam mereri. Caelerum bis aiorersiiis duobus in sequentibus dispulalioni- lasnon dccril proprius locus.

Tertius igilur efleclus csl odisse Deum, fugere licium Dei, dubitare dc promissionibus Dei, de- jerare de remissione peccalorum, cl sempiterna dale. Haec enim el similia nunc ipsum originale

peccalum,nunc ejus fructus esse volunl. Vide con- fessionem auguslanam el apologiam art. 2.

Caelerum non esse ejusmodi moins peccali ori- ginalis efleclus, nisi forte remotos ac mediatos, ul sunt omnia peccala,Duabus rationibus demonstra- ri polesl. Primum, quoniam non exislunl in homi- ne tales moins, nisi mediante imperio voluntatis. Proinde, propria caussa ejusmodi peccatorum, ul etiam aclualium caclerorum, ct voluntas humana, ul cum catholicis fatentur cliam adversarii in ipsa confessione auguslana arl. 19. cl Philippus in lo- cis,tíl. dc caussa peccali. Deinde,quoniam isli mo- lus inveniuntur in mullis, in quibus non est origi- nale peccalum,ul in daemonibus: el in mullis non inveniuntur,in quibus est originale peccatum,ut in infantibus. Fatemur tamen propensionem ad haec peccala, el carentium habituum,seu virtutum fidei, spei cl charilalis, quibus primus homo in paradiso ornatus fuerat, ad peccalum originis, vel ejus ef- fectus sine dubio perlinere.

LAUS DEO VIRGINIQUE MATRI MARIAE

/tnt.s seetintlac controversiae generalis

TERTII CO. VTHOVERSIA GEVEFIALIS

DE REPARATIONE GRATIAE

PER JESUM CHRISTUM DOMINUM NOSTRUM

Q Û A E T U E S P H I N C I P A L E S C O N T I N E T ,

Quarum Prima est, de gralia cl libero arbitrio, in sex libros divisa.
Secunda, de justificaltone el bonis operibus gencralitn. quinque libris explicata.
-crhd, (le bonis operibus in specie, ires libros complectens.

INDEX

LIBRORUM IET CAPITUM

¶ TERTIAE CONTROVERSIAE GENERALIS

QUAE IN IKES PRINCIPALES DIVIDITUR t

CONTROVERSIA PRIMA PRINCIPALIS

De gratia et libero arbitrio, quae sex libris explicatur.

Praefatio de libero arbitrio

LIBER PRIMUS

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

I. De variis acceptionibus gratiae.			non ipsum Spiritum sanctum.
II. De partitionibus gratiae.	CAP.		IX. Solvuntur objectiones.
III. Gratiam gratum facientem esse qualitatem, per modum habitus in homine permanentem.	¶		X. Solvuntur dubitationes quaedam , circa partitionem gratiae, in gratis datam et gratum facientem.
IV. Probatur veritas capite superiore explicata.	¶		XI. Concedendam esse partitionem auxilii specialis, in sufficiens et efficax.
V. Solvuntur objectiones.			XII. In qua re sit gratiae efficacia.
VI. Gratiam gratum facientem re non distinguere ab habitu charitatis.	»		XIII. Solvuntur objectiones quaedam ea, quae dicta sunt de gratiae efficaci.
VII. Solvuntur objectiones.			XIV. Quae sit proprie gratia operans.
VIII. Charitatem esse virtutem creatam ,	»		

LIBER SECUNDUS

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

I. Proponitur quaestio, an auxilium sufficiens omnibus detur.			pro loco et tempore omnibus dari.
II. Auxilium gratiae non exspectare, sed praevenire voluntates nostras, neque aequaliter omnibus adesse.	CAP.		VI. Auxilium Dei necessarium ad conversionem. non adest peccatoribus omnibus momentis, sed certis temporibus, prout iudicat Deus munera sua esse distribuenda.
III. Solvuntur argumenta Pelagianorum et Pelagianis faventium, contra duas propositiones capituli superioris.	¶		VII. Auxilium ad novum peccatum evitandum semper omnibus adest.
IV. Non posse Deum injustitiae accusari, si non daret omnibus auxilium sufficiens ad salutem, neque de ullo desperandum esse.	»		VIII. Solvuntur argumenta contra doctrinam capituli quinti et septimi.
V. Auxilium sufficiens ad salutem	»		IX. Proponitur octava propositio et explicatur definitio praedestinationis.
			X. Praedestinationis nullam esse caus-

		<i>sam in nobis, probalur cx divi-</i>	<i>-pus, el simul ostenditur non jo-</i>
		<i>nis Uteris.</i>	<i>lum ad gratiam efficacem, sed</i>
CAP.	XI.	<i>Idem probatur ex traditione Ec-</i>	<i>etiam ad gloriam gratis homine/</i>
		<i>clesiae.</i>	<i>eligi.</i>
y	XII.	<i>Idem probalur rationibus ex Seri-</i>	CAP. XVI.
		<i>plura et traditione desumptis. ¶</i>	<i>Caussam reprobationis impiorum,</i>
	XIII.	<i>Solvuntur argumenta contra pro-</i>	<i>partira ad peccala praevisa refe-</i>
		<i>positionem octavam.</i>	<i>rendam esse.</i>
o ,	XIV.	<i>Solvuntur argumenta ex Patribus.</i>	» XVII.
b ’	XV.	<i>Solvuntur argumenta ex rationi-</i>	<i>Quid intersit inter hominum et an-</i>
			<i>gelorum electionem, sive repro-</i>
			<i>bationem.</i>

LIBER TERTIUS

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

CAP.	I.	<i>Praemittuntur aliqua ante ipsam</i>	CAP.	IX.	<i>Solvuntur argumenta conlra con-</i>
		<i>tractationem, idest, argumentum</i>			<i>clusiones capitis superioris.</i>
		<i>totius operis, summa praecipua-</i>	a	X.	<i>Liberum arbitrium non esse poten-</i>
		<i>rum difficultatum . et qui scri-</i>			<i>tiam tantum passivam, nec par-</i>
n		<i>pserint de libero arbitrio.</i>			<i>tira passivam, parlim activam,</i>
n	II.	<i>Dc nomine liberi arbitrii.</i>			<i>sed simpliciter et absolute acti-</i>
Λ	III.	<i>De liberi arbitrii definitione.</i>	»	XI.	<i>Solvuntur argumenla conlra do-</i>
	IV.	<i>Quaenam libcrassil necessaria ad</i>			<i>ctrinam capitis superioris.</i>
		<i>liberum arbitrium.</i>	»	XII.	<i>Per liberum arbitrium non expeti</i>
»	V.	<i>Probalur sententia communis quae</i>			<i>mala, sed bona.</i>
		<i>ad liberum arbitrium exigit li-</i>	»	XIII.	<i>Liberum arbitrium esse lum prae-</i>
»		<i>bertatem a necessitate.</i>			<i>sentium. tum futurorum.</i>
»	VI.	<i>Solvuntur argumenta contraria.</i>	»	XIV.	<i>Liberum arbitrium non esse</i>
	VII.	<i>An, liberum arbitrium sil potentia,</i>			<i>sed mediorum ad finem.</i>
		<i>proponuntur variae theologo-</i>	0	XV.	<i>Subjectum liberi arbitrii non posse</i>
u		<i>rum sententiae.</i>			<i>esse nisi naturam inlelligenlem.</i>
	VIII.	<i>Probalur liberum arbitrium esse</i>	»	XVI.	<i>Probalur Deum esse liberi arbitrii.</i>
		<i>potentiam , videlicet ipsam vo-</i>	n	XVII.	<i>Solvuntur argumenla contraria.</i>
		<i>luntatem, eamque sic esse libe-</i>	0	XVIII.	<i>De fine liberi arbitrii, idest. quare</i>
		<i>ram. ut lamen determinetur a</i>			<i>Deus creaverit angelos el horni-</i>
		<i>judicio ultimo praclicae ratio-</i>			<i>nes libero arbitrio praeditos.</i>
		<i>nis.</i>			

LIBER QUARTUS

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

CAP.	I.	<i>Exponitur ordo futurae disputa-</i>			<i>minem esse liberi arbitrii in re-</i>
		<i>tionis.</i>			<i>bus civilibus, probatur ex divi-</i>
	II.	<i>Posse cognosci viribus nalurae</i>			<i>nis literis.</i>
		<i>Deum esse, et esse unum, el alia</i>	CAP.	VIII.	<i>Probalur idem ex traditione vote-</i>
		<i>id genus.</i>			<i>rum Patrum.</i>
	III.	<i>Solvuntur objectiones.</i>	»	IX.	<i>Adferuntur testimonia ipsorum Pa-</i>
	IV.	<i>Requiri el sufficere auxilium ge-</i>			<i>trum</i>
		<i>nerale ad actiones naturales ac</i>		X.	<i>Evidens esse lumine rationis natu-</i>
		<i>civiles efficiendas.</i>			<i>ralis hominem liberi esse arbi-</i>
	V.	<i>Proponitur quaestio principalis ,</i>	«	XI.	<i>Respondetur ad argumenla. quae</i>
		<i>an homo liberum arbitrium ha-</i>			<i>sumunt adversarii, cx divinis li-</i>
		<i>beat in operibus naturalibus el</i>			<i>teris.</i>
		<i>civilibus, cl notantur Lutheri cl</i>		XII.	<i>Respondetur ad objectiones cx te-</i>
		<i>Melanchlthonis contradictiones.</i>			<i>stimoniis s. Augustini.</i>
	VI.	<i>Hon posse ab insigni temeritate de-</i>		XIII.	<i>Respondetur ad -objectionem ex</i>
		<i>fendi modum loquendi adversa-</i>			<i>repugnantia praescientiae cl li-</i>
		<i>riorum, qui nomen liberi arbi-</i>			<i>bertatis.</i>
›		<i>trii in servi arbitrii mutaverunt.</i>			
	VII.	<i>Secundum fidem catholicam ho-</i>			

- XIV. Refelluntur tres opiniones de concordia cooperationis divinae cum libero arbitrio.

XV. Explicatur una ratio concordiae divinae cooperationis cum libero arbitrio.
- CAP.

XVI. Explicatur altera ratio concordiae, libertatis cum cooperatione Dei, et solvitur obiectio cap. II. proposita.

LIBER OVLXTCS

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

- I. Proponitur quaestio de cognitione veri moralis.

II. Probatur posse hominem suis viribus cognoscere aliquod verum morale.

III. Solvuntur argumenta contra doctrinam capitis superioris.

IV. Proponitur quaestio, de viribus humanae voluntatis circa bonum morale.

N. Non posse solis naturae viribus adimpleri omnia praecepta moralia secundum substantiam operis.

VI. Solvuntur argumenta contra ea, quae capite superiore dicta sunt.

VII. Non posse solis naturae viribus ullam veram limitationem superari.

VIII. Solvuntur argumenta contra propositionem capitis septimi.

IX. Posse hominem sine, fide cum auxilio speciali, et etiam sine illo. bonum aliquod morale perficere, si nulla tentatio urgeat.

X. Solvuntur argumenta contra propositionem capitis superioris.

XI. Solvuntur argumenta ex Patribus.

XII. Solvuntur argumenta ex ratione.

XIII. Proponitur controversia de libero arbitrio in moralibus, et Tilmanini ineptiae ac mendacia referuntur.

XIV. Probatur libertas arbitrii in moralibus, argumento ducente ad impossibile.

XV. Adferuntur et defenditur secundum
- argumentum pro libero arbitrio in rebus moralibus.

XVI. Proponitur et defenditur tertium argumentum pro libero arbitrio in moralibus.

XVII. Proponitur et defenditur argumentum quartum pro libero arbitrio in moralibus.

XVIII. Prima classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

XIX. Secunda classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

XX. Tertia classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

XXI. Quarta classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

XXII. Quinta classis etc.

XXIII. Sexta classis etc.

XXIV. Praefatio ad testimonia Patrum pro libero arbitrio in moralibus.

XXV. Testimonia graecorum Patrum adferuntur pro libero arbitrio in moralibus.

XXVI. Testimonia Patrum latinorum pro libero arbitrio in moralibus.

XXVII. Adferuntur testimonia ex libris Augustini. quos ille scripsit ante exortam haeresim Pelagianam.

XXVIII. Adferuntur testimonia Augustini pro libero arbitrio, scripta post exortam haeresim Pelagianam.

XXIX. Solvuntur argumenta adversariorum ex verbo Dei petita.

XXX. Solvuntur argumenta ex testimoniis s. Augustini.

LIBER

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

- cap. I. Proponitur quaestio, an possint credi mysteria fidei sine auxilio speciali.

e II. Non posse hominem sine speciali illustratione Dei credere mysteria fidei.

i III. Solvuntur objectiones contra doctrinam capitis superioris.

i IV. Non posse voluntatem humanam aliquid velle in iis, quae ad peccatum
- CAP.

argumentum pro libero arbitrio in rebus moralibus.

Non posse hominem solis naturae viribus ad gratiam recipiendam ullo modo se praeparare.

VI. Solvuntur argumenta contra doctrinam duorum praecedentium capitulum.

VII. Non posse sine auxilio gratiae diligere Deum.

- CAP. VIII. *Solvuntur argumenta contraria.*
IX. *Proponitur sententia haeticorum de libertate arbitrii, in iis quae pertinent ad salutem.*
X. *Probatur ex divinis literis liberum arbitrium in actionibus piis el salutaribus.*
XI. *Probatur libertas arbitrii in operibus pietatis, ex traditione Patrum.*

- CAP. XII. *Probatur raliumbus libertas arbitra in operibus pietatis.*
» XIII. *Diluuntur objectiones adversariorum, depromptae cx divinis literis.*
» XIV. *Diluuntur objectiones ex testimoniis S. Augustini.*
» XV. *Compendium disputationis de cooperatione gratiae el liberi arbitrii aliquolsentenliis comprehensum.*

TERTIAE CONTROVERSIAE GENERALIS

Secunda Controversia principalis, quae est de justificatione,in quinque libros divisa.

ORDO DISPUTATIONIS

LIBER PRIMUS

DE JUSTIFICATIONE, QUI EST DE FIDE JUSTIFICANTE

- CAP. I. *De nomine justificationis el justitiae.*
II. *Explicantur caussae justificationis.*
III. *Aperitur status quaestionis de fide justificante, el indicantur auctores qui de justificatione scripserunt.*
IV. *Quid sit fides justificans ex sententia tum haeticorum,tum cliam catholicorum.*
» V. *Befellilur ex cap. 11. ad Ilcbr.haeticorum error de notione fidei justificantis.*
» VI. *Fidem justificantem non esse fiduciam.probatur ex divinis literis.*
» VII. *Fidem justificantem non lam esse notitiam quam assensum.probalur ex Scripturis.*
VIII. *Fideijustificantis objectum non esse specialem misericordiam, sed omnia quae Deus revelavit, probatur cx divinis literis.*
IX. *Probatur ex traditione ecclesiastica /idem justificantem non esse fiduciam misericordiae, sed assensum ad omnia quae in verbo Dei continentur.*
X. *Probatur idem rationibus.*
XI. *Bcfeliuntur objectiones adversariorum.*
XII. *Proponitur secunda quaestio an fides sola justified.*
XIII. *Fidem justificare sed non solam, idem enim facere timorem,spem, dilectionem.*

LIBER SECUNDUS

DE JUSTIFICATIONE, QUI EST DE JUSTITIA INHAERENTE

- CAP. I. *De variis erroribus circa formalem caussam justificationis.*

- CAP. II. *Proponitur sententia Ecclesiae, cl aperitur status quaestionis.*

- III. *Inhaerentem essejusliliamnostram formalem,probatur ex Scripturis.*
IV. *Fidem non esse integram formalem caussam justificationis.*
V. *Formalem caussam justificationis non esse justitiam Dei essentialem ac divinam.*
VI. *Justificationem nostram non constare sola remissione peccatorum.*
VII. *Justificationem non consistere in imputatione justitiae Christi.*
VIII. *Traditio veterum Patrum, ac potissimum Augustini de justitia inhaerente.*
i) IX. *Solvuntur argumenta adversariorum ex epistola ad Romanos.*

- CAP. *Solvuntur argumenta ex pistolis ad Corinth.*
D XI. *Solvuntur argumenta ex epistola ad Ephes.*
» XII. *Solvuntur argumenta ex Actis apostolorum,el cx parabola publicani.*
9 XIII. *Solvuntur argumenta ex Patribus.*
u XIV. *Solvitur argumentum petatum ex ratione.*
» XV. *Justitiam, qua formatter justificamur, habitualemente,non actualemente.*
i) XVI. *Solvuntur objectiones contradoclrinae capitis superioris.*

LIBER TERTIIS

DE JUSTIFICATIONE. QUI EST DE INCERTITUDIXE. MUTABILITATE ET INAEQUALITATE JUSTITIAE

- I. *De variis erroribus recentium haeticorum circa justificationem.*
II. *Proponitur status quaestionis de incertitudine justitiae.*
III. *Recensentur variae sententiae de proposita quaestione.*
D IV. *Probalur testimoniis Salomonis incertitudo propriae gratiae atque justitiae.*
» V. *Idem probatur testimonio el exemplo Job, Davidis el Pauli.*
» VI. *Idem probalur cx variis locis prophetarum el apostolorum.*
» VII. *Idem probatur testimoniis sanctorum Patrum.*

- CAP. VIII. *Idem probatur rationibus variis.*
» IX. *Solvuntur argumenta adversariorum ex testimoniis Scripturarum deprompta.*
» *Solvuntur argumenta cx Patribus.*
D XI. *Solvuntur argumenta ex ratione,*
» XII. *Illefalliturerrorde certitudine praedestinationis.*
» n XIII. *Solvuntur objectiones.*
n XIV. *Fidem ac justitiam non esse propriam electorum, cl semel habitam amitti posse.*
» XV. *Solvuntur objectiones.*
» XVI. *Non esse omnes justos inter se pares.*

LIBER QUARTES

DE JUSTIFICATIONE, QUI EST DE JUSTITIA OPERUM

- Quod haeretici hujus temporis negent operum necessitatem.
II. *Refutatur falsum discrimen legis ct evangelii, et inde probalur operum necessitas.*
III. *Asseritur verum discrimen legis ct evangelii, cl inde necessitas operum comprobatur.*
IV. *Ostenditur alterum discrimen legis el evangelii.*
» *Illefallitur falsa libertas Christiana, el inde probatur necessitas operum.*
s VI. *Asseritur vera libertas Christiana, cl inde quoque probalur necessitas operum bonorum.*
» VII. *Probatur cx Scripturis necessitas operum ad salutem.*
VIII. *Probalur operum necessitas ex traditione ecclesiastica.*

- CAP. IX. *Probalur operum necessitas ad salutem, ex ralionc*
» *Proponitur quaestio de veri'atejustitiae operum, el sententiae referuntur hercllicorum et catholicorum.*
» *Legem Dei esse possibilem, probatur ex divinis literis.*
» XII. *Legem Dei non cssc impossibilem, probatur cx Patribus.*
» XIII. *Legem Dei non esse impossibilem, probalur rationibus.*
s XIV. *Solvuntur objectiones haeticorum.*
» *Justorum opera non esse peccata. sedjustitiam, probatur ex divinis literis.*
» *Opera bona non cssc peccata, sed tere bona, probatur ex Patribus.*

- CAP. XVII. Opera bona justorum non esse peccata. sed vere bona, probatur rationibus.
- XVIII. Opera bona non solum esse vera iusta. sed etiam justificare, probatur ex c. 2. Jacobi.
- XIX. Opera justificare, probatur ex aliis Scripturis et rationibus.

- CAP. XX. Solvuntur objectiones ex Scripturis contra veritatem iustitiae actualis.
- » XXI. Solvuntur objectiones ex Patribus contra veritatem iustitiae actualis.

LIBER QUINTUS

DE JUSTIFICATIONE, QUI EST DE MERITIS OPERUM

- CAP. I. Proponitur quaestio. sintne opera bona justorum meritoria salutis aeternae.
- » II. Probatur ex Scripturis, opera justorum recte vocari merita.
- » III. Opera justorum meritoria esse vitae aeternae. probatur ex divinis literis.
- » IV. Idem probatur ex traditione Patrum.
- » V. Solvuntur objectiones ex Scripturis contra merita operum bonorum.
- B VI. Solvuntur objectiones ex Patribus.
- D VII. Quatenus fiducia in meritis collocari possit exponitur.
- » VIII. Licitum esse operari bona opera intuitu mercedis aeternae.
- D IX. Solvuntur objectiones.
- » X. Ad meritum constituendum requiri liberum voluntatis arbitrium.
- 9 XI. Solvuntur objectiones.
- A XII. Ad meritum requiri statum gratiae et adoptionis filiorum.
- 0 XIII. Solvuntur objectiones.
- » XIV. Requiritur ad meritum vitae aeternae

- promissionem Dei gratuitam.
- CAP. XV. Bonum opus non esse meritorium vitae aeternae, nisi ex charitate procedat.
- » XVI. Opera justorum ex charitate facta, meritoria esse vitae aeternae et condigno.
- » XVII. Opera bona justorum meritoria esse ex condigno, non solum ratione pacti, sed etiam ratione operum.
- XVIII. Solvuntur objectiones contra doctrinam capituli superioris.
- » XIX. Deum remunerare opera bona super condignum.
- » XX. Vitam aeternam, etiam quoad primum ejus gradum, reddi meritis operum bonorum.
- » XXI. Non gratiam justificationis, sed etiam incrementum cadere sub merito de condigno.
- » XXII. Reparationem post lapsum, et per severantiam usque in finem, non cadere sub merito de condigno, sed solum de congruo.

TERTIAE CONTROVERSIAE GENERALIS

Controversiae tertia et ultima principalis de bonis operibus in particulari. Tribus libris comprehensa

LIBER PRIMUS

DE BONIS OPERIBUS QUI EST DE ORATIONE

- I. Definitio orationis breviter explicatur.
- II. De partitione orationis.
- III. De necessitate et utilitate orationis.
- IV. De excellentia orationis Dominicae.
- A. De numero et ordine petitionum orationis Dominicae.
- VI. Exponitur oratio Dominica.
- VII. Solius creaturae rationalis proprium esse orare.
- VIII. Non solum generalim. sed etiam in

- specie pro certis hominibus orari posse.
- » IX. De conditionibus, quae requiruntur ad impetrandum.
- 0 X. De nomine et definitione officii divini sive horarum canonicarum.
- c XI. De partibus officii divini, et de canonico tempore singularum partium.
- CAP. XII. Referuntur haeretici, qui horas canonicas reprehendunt.

I.XDEX			
XIII.	<i>Demonstratur antiqua cl rationale- lis institutio horarum canonica- rum.</i>	C.	<i>Defenditur cantus. qui in officio dp</i>
XIV.	<i>Dc antiquitate singularum partium officii ecclesiastici.</i>	η	XVII. <i>Solvuntur objectiones adversario- † uni.</i>
XV.	Anliphona Salve Regina <i>ab hae- reticorum calumniis asseri- tur.</i>	»	XVIII. <i>De iis, quae requiruntur ad offi- cium rite persolvendum. De iis. qui ex offioio tenentur ad horas canonicas persolvendas.</i>
)	

LIBER SECIARIS

DE JEJUNIO

CIP.	I. <i>De nomine el varia acceptione je- junii.</i>	CAP.	X. <i>Quinam excipiatur a l^ge jejunii.</i>
j	II. <i>Unicam in jejunio refectionem , camque coenam esse debere,non prandium.</i>	D	XI. <i>De frudibus cl utilitate jejunii.</i>
	III. <i>De ciborum delectu,referuntur sen- tentiae haereticorum.</i>	a	XII. <i>Solvuntur objectiones.</i>
	IV. <i>Refellitur impudens calumnia hae- reticorum circa ciborum dele- ctum.</i>	η	XIII. <i>Solvuntur objectiones ex Patribus.</i>
	V. <i>Ad ralionem jejunii abstinentiam a certis cibus, ac potissimum a carnibus perlinere.</i>	»	XIV. <i>De origine el institutione jejunii quadregesimalis. De quadregesimae varietate. De ratione instituendae quadrage- simae.</i>
	VI. <i>Jejunium in génère lege divina es- se praeceptum.</i>	»	XVII. <i>De jejunio feriae quartae ct feriae sextae.</i>
	VII. <i>Lege ecclesiastica obligari fideles in conscientia ad certa, quaedam jejunia ct ciborum delectum.</i>	»	XVIII. <i>De jejunio sabbathi. De jejunio quatuor temporum. De jejunio adventus. De jejunio rogationum.</i>
I	VIII. <i>Solvuntur argumenta ex Scriptu- ris contra praeceptum jejunii cl delectum ciborum.</i>	η	XXII. <i>De jejuniis vigiliarum el stationi- bus.</i>
	IX. <i>Solvitur objectio cx historia anti- quitatis.</i>)	XXIII. <i>De diebus quibus jejunari non de- bet.</i>
		9	XXIV. <i>Dc fraudibus et corruptelis Kemni- Hi in historia antiquitatis.</i>

UBER TERTIUS

DE ELEEMOSYNA

CAP.	I. Quid <i>sit eleemosyna.</i>	CAP.	vu. <i>Divino praecepto divites obligari ad ea pauperibus eroganda, quae sibi supervacanea sunl.</i>
1	II. <i>De partitione eleemosynae.</i>	»	VIII. <i>i\’on solum superflua,sed eliam ne- cessaria interdum erogare, vel praeceptum, vel consilium csl.</i>
›	III. <i>Eleemosynas non sufficere ad salu- tem. sine fido, spe, dilectione, poenitentia, aliisque ad salutem praesidiis.</i>	B	IX. <i>Quando ex male partis eleemosyna fieri possil.</i>
1	IV. <i>Eleemosynas esse opera meritoria el salisfactoria, ac mullos prae- terea fructus habere.</i>	›	X. <i>Divitias non esse Christianis illici- tas.</i>
›	V. <i>Unde sumatur eleemosynae magn i- tudo.</i>)	XI. <i>Solvuntur objectiones.</i>
›	VI. <i>Esse praeceptum aliquod de elee- mosyna facienda.idque ad quar- tum praeceptum decalogi revo- cari.</i>)	XII. <i>Quis eleemosynam facere, ct cui c- leemosyna fieri debeat.</i>
		B	XIII. <i>Quomodo sil eleemosyna facienda.</i>

LIBERO ARBITRIO

PRAEFATIO IN GYMNASIO ROMANO

ANTE STUDIOHUM INSTAURATIONEM HABITA

Parum omnino, auditores, dementiae, ac furori haereticorum hujus temporis videbatur, si Christo y.lum. atque omnibus sanctis lolique catholicae Ecclesiae bellum indicerent, nisi etiam in ipsam naturam generis Immani, atque adeo in sua ipso- rum capita atque viscera, infestas manus, gladios- que converterent.

Eripuerunt Chrislo innumerabiles virgines sa- cras, quas coelesti thalamo jam addixerat, sibique psesolemni caeremonia, riluque desponderat. De- triverunt beatis angelis cl hominibus coelum cum Clirislo tenentibus praeconia, signa, basilicas, dies istos, mortalium vola, preces, implorationes, o- nnia denique cl illis debita, et nobis salutaria mo- jumenla virtutum. Abstulerunt Ecclesiae bonam Mcratnenloruni pariem, non paucos libros sacros, diffioum ac saluberrimum sacrificium, aposolicas traditiones, atque ecclesiasticas caeremonias uni- versis. Ad extremum pontifices, auctoritate; prin- cipis, imperio: populos, disciplina; pastores, gre- gibus; greges, pastoribus; veneratione, reliquias; reliquiis, aras; aris, templa; templis, religionem; religione, terrarum orbem praedones importunis- simi spoliaverunt.

Aec lumen Ins tot ne laniis sacrilegiis perpetra- tis haereticorum furor ac rabies conquievit, donec etiam ut se ac suos, lolamque naturam generis hu- lani violarent, arbitrii libertatem nobis omnibus mis sentiis detraxerunt, seque ipsi non belluu- rem similes, sed belluas plane ralionis expertes Irofiteri non dubitarunt. Quod ego, quando prae- fodi usus in hoc nostro gymnasio veteri more jam eslreccplus.quam brevissime potero demonstrabo.

Quamquam, si vere ac sapienter judicare volit- as, non libertatem arbitrii lot libris ac disputa- mibus haeretici vel in se, vel in nobis exlingu- ml, sed animum male sanum produnt suum, cl ex l' uno stultissimo dogmate insigne adferunl uni- itrso doctrinae suae corpori detrimentum.

Quis igitur istis fidem habere possil, dum de beo, de justitia, de sacramentis, deque aliis rebus .ravissimis atque abstrusissimis disputant : cum cos videat de suorum animorum libertate, quam ntire cl experiri coguntur, tam perverse judica- re!Quis non cos amentes cl furiosos, et simul in-

gratos divino numini esse censeat, qui tam excel- lens cl praeclarum Dei donum, quod nec ob ma- gnitudinem contemni, nec ob usum frequenlissi- mum latere polesl.cum per singula pene momenta in aciem oculorum cl mentis incurrat, tamen ob- stinatissime respuere, rcfulare, abjicere, exeerari perguui?

An vero non est eximium Dei munus libertas ar- bitrii, quod Nissenus Gregorius, *optimum quid- dam*, ei omntum.qtme sunt in homine, *praeslau- lissimum* esse delinilTqiio solo cl a brutis animan- tibus separamur, cl proxime ad angelorum naturam accedimus, el ipsius divini numinis imaginem ge- rimus, cl rebus omnibus, quae sunl infra lunam, tamquam Dii quidam terrestres praesumus?

Deinde si tollas arbitrii libertatem, nonne vides una repente concidere omnia pene hominum bona, quae illa videlicet sede, illo fundamento nileban- lur? cl ubi quaeso erit justitiae splendor? ubi lom- peranliae decus? ubi virtulum cactcrarum choriis? ubi laus benefactorum? ubi praemium meritorum? quid? quod nec sempiternae felicitatis capax esse, si b. Augustino cl l>. Bernardo credimus, nisi ar- bitrii liberius polesl?.Verlue *fjralia* (inquit Augusti- nus hb. Hipognostici 3.) *sine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam, nec liberum ar- bitrium sine. tjralia*.VA b. Bernardus:Tolle, inquit, *liberum arbitrium, non erit quod salvetur: tolle f/raliam, non erit unde salvetur*. Quantum igitur Dei donum illud existimandum est.sine quo nec bo- ni, nec beati, ac ne homines quidem unquam esse potuissemus.

Quod si de populari libertate.qua regius domina- tus excluditur, qtioc melius umbra quaedam, el i- mago libertatis.quam libertas dici potest, quaeque diutius nisi summo labore non conservatur, el raro salutaris, saepius noxia esse solei, tamen M. Tul- lius dixisse vere putatur,lanium in en libertate in- esse boni, ul non solum ab hominibus, verum et- iam a bestiis expetatur, ac non immerito rebus o- milibus, anteponatur: quid nos tandem do naturali illa el germ.ma liberi ile dicere par esi, quae ani- mis nostris a Deo conditore insita et impressu, ni- hil esse videtur aliud (ul s. ail Bernardus serm. SI. in Cantica) nisi *divinum quiddam praefui-*

yens in animo, tamquam gemma in auro, quod cl summum naturae nostrae splendorem, atque ornamentum adferl,el nullis criminibus aboleri, nullis calamitatibus minui, nulla externa vi labefactari, destruive potest?

Sed forte nimis abdita alque abstrusa res esl libertas arbitrii, neo nisi a paucis, iisque acutissimis el doctissimis perspici potest.Aolo verbis meis respondere, s. Augustinum, quem unum ex omni vetustato sobrium in hac caussa fuisse Calvinus dicit, si placet audiamus. Is in eo lib. quem de duabus animabus contra Manichaeos scripsit, de libero arbitrio in haec verba loquitur: *Neque hic, inquit, libri obscuri mihi scrutandi erant.unde discerem, neminem vituperatione, suppliciore dignum, qui id non faciat quod facere non potest, nonne ista cantant el in montibus pastores.el in theatris poetae, el indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri tn scholis, et antistites in sacris locis.et in orbe terrarum genus humanum:* El in hb, de vera religione. Alque adeo, *inquit, hoc esl manifestum,ut nulla doctorum paucitas, nulla indoctorum turba, dissentiat. Quid poluil clarius de hujus quaestionis claritate dici?*

Quis igitur eorum sive stuporem, sive furorem non admirelur. qui magistri orbis terrarum haberi volunt, el vel id ignorant,quod el pastores in montibus et in theatris poetae,el indocti in circulis decantant? vel falsum osse contendunt,quod el docti in bibliothecis, et magistri in scholis el pontifices m templis, cl ipsum genus humanum in orbe terrarum clarissima voce, summaque animi consensione verissiniom esse testatur? Quid? quod communem hunc sensum el consensum orbis terrae ao praecipue veterum Patrum, majorum nostrorum non ignorant hujus temporis haeretici: el lamen sine ullo pudore, inusitato genere superbiae, ineredibilique audacia paucitatem suam, multitudini generis Immani; imperitiam suam, sapientiae oninium Pairum; novorum dogmatum vanitatem, auctoritati gravissimae vetustatis lotius, ac sacculorum omnium anteponunt. Ac ne aliquid me finge'e, vel augere plusquam oporteat arbitremini, eorum ipsorum, quorum de stultitia verba facimus, testimonia proferamus; Ordiamur, si ita videtur,ab historicis, quorum praecipua laus esl veritas.

Matthias Illyricus in illa sua centuriata historia, cenlur. 2. cap . col. 59. cum Justini, trenaei. atque aliquot aliorum Patrum vetustissimorum sententias de libero arbitrio retulisset,haec verba subjecit: *Eodem modo Clemens alexandrinus liberum arbitrium ubique asserit, ul appareat in ejusmodi tenebris* (sic enim liberi arbitrii confessionem vocat) *non tantum fuisse omnes ejussaequuti doctores, verum eliam in posterioribus eas subinde crevisse.*

Aon esl autem hoc loco praetereundum, eos doctiores, de quibus in eo libro Illyricus agit, illos esse, qui vel apostolos ipsos loqiiennes audierunt, vel certe apostolis proxime successerunt. Quod si i,jres illi, omnes ad unum (ul adversarii confenlor liberum arbitrium ubique asseruerunt, neqijp f-n potest, ul reliquus coelus fidelium aliud 'cn-crit in dogmatibus fidei, quam quod a docto-

ribus suis didicerat, corte omnis illa prima Ecclesia.quae Christi sanguinem adhuc prope calentem excepit, quaeque ardore fidei ad confessionem promptissima, el fortissimorum martyrum coronis el triumphis celeberrima fuit, illae, inquam, fidelium primitiae,omnes omnino (Illyrici testimonio) eam de libero arbitrio (idem luebantur, quam ipse Illyricus cum Lulheranis caeleris oppugnat.

Neque solum prima illa aetas, verum eliam posteriores omnes (ejusdem Illyrici testimonio)doctrinam eandem incredibili consensu tenuerunt. Id enim illa verba significant: *Ul appareat in ejusmodi tenebris non tantum fuisse omnes ejus saeculi doctores,verum eliam in posterioribus eas subinde crevisse.* Possem cl alia,si per lempusliceret ex cadejn historia testimonia decerpere: sed ad caeleros auctores festinat oratio.

Philippus Melanchthon in eo libro, quem de locis communibus primum edidit: *in hoc, inquit,loco, cum prorsus Christiana doctrina a philosophia el humana ratione dissentiat.lamensensim irrepsit philosophia in christianismum, quiareceptum est impium de libero arbitrio dogma, el obscurata Chrisli beneficentia per profanam illam el animaleam rationis nostrae sapientiam: usurpata est vox liberi arbitrii, a divinis Uteri), a sensu el judicio spiritus alienissima.qua videmus sanctos viros non raro offensos esse. Additum esl e Platonis philosophia vocabulum rationis aeque perniciosum. Nam perinde atque his posterioribus Ecclesiae temporibus Aristotelem pro Christo sumus amplexi, ista slalim poslEcclesiae auspicia per platonicam philosophiam Christiana doctrina labefactata est: ita factum esl. ul prdeter canonicas Scripturas, nullae sint in Ecclesia sincerae lHerae. lledoletphilosophiam quicquid omnino commentariis proditum at. Haec ille, (pii quidem, nescio an apertius poterat indicare, so helium cum omnibus Ecclesiae Patribus el docloribus, gerendum suscepisse, et aliam omnino fidei doctrinam a se tradi, aliam esse eam, (piam universa Chrisli Ecclesia jam inde ab apostolicis temporibus didicerit semper et docuerit Nec enim alia de caussa nullas esso dicit in Ecclesia sinceras literas cl philosophiam redolere omnes veterum commentarios, nisi quia negare non poterat. omnibus omnium Patrum libris,commentariis historiis, concionibus, liberum arbitrium liberrime alque apertissime praedicari.*

Jam vero Philippum sequulus Joannes licentii in apologia pro confessione sua Wirlembergeos *Pater, inquit, c coelis clamavit, non de Jlicrowr mo. non de Augustino, non de Bernardo, nim de concilio arausicano, sed de filio suo Ponor nostro Jesu Christo: Hunc audite. Quasi vero sanctis Ecclesiae pastoribus el docloribus, quali in primis Hieronymus, Augustinus, Bernardus. mnesque arausicani concitu Patres fuerunt. Christus ipse non dixorit: Qui vos audit, me audit.*

Sed ad caelern progrediamur, cl emissis aliis, quos nimis longum esset singulos recensere:Jomnis Calvini testimonio ac sententia contenti simus. Is hb. 2. Institut, cap. 2. § i.posleaqunni philosipbos omnes incredibili consensione liberum arbi

tri-iniasseruisse professus esset, ita subjunxit: *jimeisi Graeci prae aliis.alque intercos singularterChrysostomus in extollenda humanae voluntis facultate, modum excesserunt: veteres tamen omnes, excepto Augustino, sic in hac re aul uirimil. aul vacillant, aul perplexe loquuntur, ut certi fere nihil ex eorum scriptis referre liant,qui postea sequuli sunl.dum pro se quisque inhmnaenaturae defensione argutiae laudem Pipiat, sensim alii post alios in deterius continuo delapsi sunl.Haec ille. Ex cujus verbis nemo ustrum (opinor) non facile colligit.propterca scriptores omnos (Augustino excepto) tam veteres, *jm recentes Calvino minus placere, quod senti-nliae ipsius de servo arbitrio nimis libere adver-9'itior. Alioqui quid sibi vult querimonia illa,quae puloposi in eodem libro sequitur? Nimis, inquit, philosophice hac de re loquuli sunt, quise Christi jactabant esse discipulos. Nam quasi adhuc integer staret homo, semper apud Latinos liberi arbitrii nomen exlilil. Graecos vero non pudit mullo arrogantius usurpare vocabulum. Siquidem ἀρεξέῃσσιαν dixerunt , ac si potestas sui ipsius apud homines fuisset.*

Iene solum de nomine liberi arbitrii,sed eliam de re ipsa loqui cum existimetis, auditi quid cap. 3. JII. dicat: *Ac voluntalem, inquit. Deus mov', non qualiter nullis saeculis traditum est el rredilum.ul nostrae postea sil electionis motioni nui obtemperare, aut refragari: sed illam e'flicaciter efficiendo. Illud ergo toties a Chrgsostomo repetitum repudiari necesse esl, Quem trahit,volentem trahit. Itaque non modo Calvini testimonio liberi arbitrii nomen in Ecclesia semper fuit, sed eliam dogma cl doctrina Chrysoslomi aetate exlnbal. ac deinceps nullis sacculis Iradila, credita, propagata, confirmata esl.*

Sed a partibus suis Augustinum Calvinus habet, "jusque viri longe doctissimi patrocinio frctus,cacteros omnes merito despicit. Omitto primum quod etiamsi b. Augustinus Calvino faveret, tamen nemein lam iniquum judicem esse oporteret,qui linum hominem quamvis doctissimum, omnium sacculorum Patribus cl docloribus, lolique Ecclesiae, iique adeo orbis terrae consensui anleferrel.Tn-oo deinde quod b. Augustinus in libro de gratia d libero arbitrio cap. 2. clarissimis verbis Calvinum haeticum proniinctal, cum ait:, *Est igilur liberum arbitrium: quod quisquis esse negaverit, catholicus non esl.* Id quod sexcentis aliis in loris repelli, ul suo loco palam faciemus. Nihil cl-nm dico, quod in eodem hb. Calvinus parum ini?niie, ne dicam impudenter,ab illo ipso Augustino recedit. quem sibi sohim ex omni vetustate patronum reliquerat. Sic enim ait c. 3. § 7. *Sed emini forte qui concedent voluntalem a bono suo ple ingenio aversam,sola Domini virtute Converli.de lamen ul praeparata suas deinde in agendo paries habeat.Quemadmodum docel Augustinus, amne bonum opus gratiam praecedere, el idcomitanlc, non ducente:pedis\$equa, non praelia volunlale. El paulo infra, hanc ipsam b.Augustini sententiam refellens: Sed quia inquit. reformais opus esl Domini,huc perperam homini Iri*

buitur.quod gratiae praevenienti pedissequa volunlale obsequatur. Quid clarius? cl ubi nunc esl illud, exceptu Augustino? ubi lua Calvine jaclatio?

Sed his praetermissis, illud unum dicam, quod silere nullo modo possum , adeo parum vero, ac simplici testimonio h.Augustini confisum esse Calvinum, ut ausus non fuerit locum unum, cumque diu quaesitum, el ex omnibus selectum proferre, nisi nullis fucatum coloribus, mndaciisq**ue** bene suffultum, ac diligentissime fraudibus obvolutum. Sic enim loquitur ad finem ejusdem cap. 3>. *Audiamus, inquit.nunc Aia/usltnuni suis verbis loquentem. ne aetatis nostrae Pelagiani, hoc esl, Sorbonici sophistae, lotam vetustatem nobis adversam pro suo more criminentur. Libro de correctione el gratia ad Valenlinum fusius exequatur, quod breviter , ejus tamen verbis referam , gratiam persistendi in bono. Adae fuisse datam, si vellet: nobis dari ul velimus,ac voluntate concupiscentiam superemus. Habuisse ergo illum posse si vellet, sed non velle ul posset: nobis el velle dari et posse. Primam fuisse libertalem.posse non peccare: nostram mullo majorem non posse peccare. Ac ne de futura post immortalitatem perfectione loqui putetur (Siculi perperam Lombardos eo trahit) scrupulum hunc paulo post eximii. Tantum quippe, inquit. Spiritu sancio accenditur voluntas sanctorum, ul ideo possint,quia sic volunt; ideo velint, quia Deus operatur ul sic teleni. Haec ille.*

Numerale mendacia. Primum , illa verba : *Primam libertatem fuisse, posse non peccare, nostram esse mullo majorem non posse peccare ; nusquam in loto Augustino, ne dum in eo libro , inveniuntur. Al. si non verba, certe sententia invenitur. Cur ergo dixisti: Audiamus nunc Augustinum suis verbis loquentem? cur addidisti,quod ille fusius, ego breviter, ejus tamen verbis referam? cur b. Augustini verba pollicitus, lua post-modern nobis obtrudis?*

Quid? si nec sententiam inveniri demonstravero? nonne s. Augustinus in libro suo de haeresibus, Joviniano haeresiarchae Iribuil hanc sententiam, homines justos eliam in hac vita non posse peccare? nonne in libro de spiritu el lilera exiremo,alque aliis in locis passim docel,neminem esso lam justum, qui non aliquando peccci? Quis igilur credat Augustino verba illa excidere potuisse,quae Joviniani sententiam continent, quaeque omnibus fere libris ejusdem Augustini maxime repugnant? Alque hoc esl mendacium primum.

Alterum deinde in illis verbis continetur, ubi Lombardum reprehendit, quod s. Augustini verba de secunda libertate perperam traxerit ad eam perfectionem.quae post hanc vitam erit.Ad quod mendacium refellendum ipsa per se b. Augustini verba sufficiunt.Haec enim sunl vera Augustini verba: *Prima libertas erat, posse non peccare: novissima erit mullo major, non posse peccare. Prima immortalitas erat, posse, non mori: novissima c-rit mullo major, non posse mori.Prima erat perseverantiae potestas, bonum posse non deserere: novissima erit felcitasHasperscve.ranliacbonum non pusse deserere. Numquid, quia erunt bona novis-*

sima potiora. atque meliora, ideo fuerunt illa pruna, vel parva, vel nulla? Ubi non ait Augustinus (ul vull Calvinus) nostra libertas est non posse peccare: sed novissima libertas erit non posse peccare. Quo quaeso pertinet illud, *novissima* ? quo illud, *cril*? nisi ad tempus futurum? el si (ul Augustinus dixit) illorum erit non posse peccare, quorum cril non posse mori; quis nisi insanus dicat, nostrum esse non posse peccare,qui non mo-po possumus inori, sed etiam non possumus non mori? denique si bonum non jrosse deserere, perseverantiae incredem, atque ipsam felicitatem futuram Augustinus dicit, qua fronte, quo ore Calvinus illud ipsum ad hujus vitae brevissimae, atque infelicissimae statum trahere conatur.

Jam vero cum negat Calvinus vetustatem sibi adversari, quod idem el in libro adversus Pighium,el iu praefatione Institutionis,el alibi passim repetit, non solum prodige mentilur,sed etiam egregie serum pugnat. Nam si veleris Ecclesiae ea sententia fuit, quae nunc Calvini est, ex necessitate omnia fieri, nullam esse libertatem, nullam conlingentiam, quo pacto semper in Ecclesia liberi arbitrii nomen exlilil? qui fieri potuit,ul veteres omnes (ne Augustino quidem excepto) nimis philosophice loquuli sint,alque in defensione humanae mentis virium, rnudmn excesserim?

Dicturi sunl fortasse, scnlcnliam suam, sententiam Christi et apostolorum e.ssc,quorum lilcrae omniuui Palrum commentariis quemadmodum auctoritate, sic etiam antiquitate praestant. At ego libenter ab eis vicissim quaererem, utrum tandem Christum el apostolos arbitrentur doctrinam suam praedicatione el miraculis propagasse,an vero inutiliter, el sine, ullo fructu rem egisse. Non orunt, opinor, lam ingrati,ul Christum et apostolos,atque ipsum eli.nu Spiritum sanctum qui per ipsorum linguas loquebatur lanio tempore, loi concionibus, tot signis el prodigiis, nihil egisse dicant.

Quod si doctrinam suam Chrislus el apostoli, ul res csl,plurimis hominibus persuaserunt el longe, laleque ad fines usque orbis terrae propagarunt; eaque doctrina ila philosophorum placitis adversatur, ul liberum arbitrium (ul Calvinus dicil) tamquam impium quoddam figmentum penitus tollat ac destruiil:cur obsecro semper in Ecclesia,ut idem ait Calvinus, liberi arbitrii nomen exlilil? cur nomen servi arbitrii ante Lutheri lempora numquam csl auditum? cur illi omnes Paires el doctores,qui apostolis proxime successerunt,quemadmodum ex centuriis Illyrici jam didicimus, liberum arbitrium el nuo servum potius docuerunt? cur stalim post Ecclesiae auspicia (ul Philippus loquitur) libertas arbitrii juxta scnlcnliam philosophorum praedicari coepta csl? quo cemento quaeso, quo glutino poterunt sententiae istae ila conjungi, ul aliquo inodu inter se cohaereant? Chrislus el apostoli populi- gentibus, nationibus, orbi terrarum universo, i,ullum esse in homine liberum arbitrium persuaserunt; larnen nemo unquam id credidil,semper m

Ecclesin liberi arbitrii nomen cxlilil;velcresomnes in defensione liberi arbitrii moduin excesserunt: philosophiam redolet quidquid omnino commentariis proditum csl.

Qua.mobrerern nemini dubium esse jam debet,quin hujus temporis haeretici.dum conlra liberum arbitrium lam audacter disputant, eam doclrinmn in Ecclesiam invehant, quam ipsimel intelligent H confitentur omnibus veteribus Patribus, loti anti- quae Ecclesiae, orbi terrarum universo omnium gentium sensui el consensui repugnare.

Quod quidem ejusmodi csl,ul ego dum in eorum libris verba ipsorum paulo attentius lego,ila vehementer admiror, ut vix oculis meis credam. Quis enim non obstupescat? quis credat exislere potuisse homines lain projectae audaciae.lam incredibilis superbiae, tam insolentis arrogantiae,ut se ductoribus omnium gentium et omnium saeculorum Graecis, Latinis, sacris, profanis, veleribus.recenlimibus anteponan? el qui post mille el quingentos annos dicant, nullae sunl in Ecclesia sincerae literae: omnes Patres erravcrunt;nos soli sopimus; nos soli videmus; caeleri hallucinanlur eldelirant universi ?

Quae cum ita sini, nulla sane fides, ejusmodi monstiris tam absurde delirantibus debetur: praesertim si illud addamus, doctrinam de servo arbitrio primum locum inter adversariorum dogmata oblinere. Sic enim loquitur Lulherus in assertione art. 3G. qui est de arbitrii libertate: *In COePrii, inquil. articulis tie papalu, conciliis, indulgtn fits, aliisque non necessariis nugis, ferenda at levitas el stultitia papae el suorum: sed in hoc er liculo, qui omnium optimus.ct rerum nostrarum summa est, dolentium ac flendum est, miser.' sic insanire*, Illoc nimirum addendum supererat ad cumulum furoris, ul non solum ipsi furerent, sed etiam eos omnes, qui non pariter furunt, insanire arbitrarentur.

Sed profecto si in eo articulo, qui ipsorum iudicio omnium optimus, el rerum Lulherananiin summa csl; adeo manifeste veheincnlerque delirant, ut nullam omnino fidem, nisi forte ab iis,qui pariter insaniant mercantur: mullo certe minus n rebus caeleris ulla cis fides ab hominibus sanis et sobriis haberi deberet.

Quia tamen justissimo Dei iudicio, peccata hominum castigante ac puniente, non defucrunl,nec desunt permulti, a quibus nova ista haeticorum dogmata, licet absurda et incredibilia sini, avidissime tamen excipiantur el approbentur: noslroe partes erunt,lotum hunc locum diligentissime pertractare,el lam in statuenda et confirmanda veniite , quam in evertendis ac refutandis erroribus contrariis operam, laborem, vigilantiam quantam maximam polerimus, collocare; quod effecturum me omnino confido, si Dei primum benignitate.& favore, deinde etiam vestra alacritate et studiiis adjuvabor.

CONTROVERSIA TERTIA GENERALIS

Ordo disputationis

De graliae roperaliono, quae csl potissima loti- is hujus operis pars, tria disputanda se offerant; Primum enim de gralia el libero arbitrio disserendum cril. Haec enim sunl fundamenta lotius aedilicii reparandi: *Jolie* (inquil s. Bernardus in libro de gralia el libero arbiirio) *liberum arbitrium,non istquod salvetur,tolle gratiam, non esi unde sal- tetur*. Deinde de ipsa reparatione gratiae, idesl, de justioalione impii disputandum erit. Postremo ad-

CONTROVERSIA PRIMA PRINCIPALIS

DE

©a&\$3^ a® &33sa© &as3\$sa3©

LIBER PRIMUS

CAPUT PRIMUM

De *variis acceptionibus gratiae*.

De gratia el libero arbiirio; Deo juvante,scriptu- ros, ab ipsa gralia merito incipiendum esse video. Igilur gralia inde nomen accepit,quod gratis de- fer: *Gratia*, inquil s. Augustinus tradat, in psalm. 13. *merito nominatur, quia gratis datur*. Oppo- nitor aulem debito, dicente Apostolo, ad Horn. 4. *Eiaulem qui operatur, merces non imputatur se- randum gratiam, sed secundum debitum*. Et ad Roman. 11. *Si aulem gralia, jam non cx operi- bus alioquin gralia jam non csl gralia*.

Porro Tres sont in sacris literis hujus vocabuli notiones, accipitur Primum amplissima siguifica- lionc pro quovis beneficio Dei, sive illud naturale sil. sive nalurac ordinem gradumque transcendat; qua significatione accipitur gralia in illis verbis Sa- pient, cap. 1 <».*Propter hoc el tunc in omnia trans- f'jurata omnium nutrici gratiae tuae deservio-*

dendum de consequentibus justificationem, idesl, de frudibus el bonis operibus justificatorum.

Porro de gralia el libero arbiirio sex erunt libri. Primus, de graliae acceptionibus el partitionibus. Secundus, de graliae communicatione et praede slinalionc. Tertius, de natura liberi arbitrii. Quar- tus, de viribus arbitrii et graliae necessitate in na- turalibus.Quintus.de iisdem in moralibus. Sc.xlus, de iisdem in supcrnaluralibus.

line aulem nomine liberum arbitrium, nique alia ni genus naturalia dona intelligi volebant, ul sanctus Augustinus testis est in libro de gratia Christi, cap. 3. el sequenlibus.

Accipitur Secundo gratia Dei pro solis illis beneficiis divinis, quae naturae superaddita, neque ad rei naturam constituendam, aut conservandam sunt necessaria, neque ex ipsa fluunt, aut ipsi quoquo modo debentur. Intelligimus aulem hoc loco gratiam Dei vocari supernaturalia beneficia generali quadam significatione, ul eliam illa comprehendantur, quae non ex merito Christi, sed ex sola Dei liberalitate, neque in indignos el peccatores, sed in non dignos el non justos conferiuntur, quaeque non tam indebita, quam non debita nominanda sunt. Ejusmodi fuisse iustitiam originalem el gratiam graium facientem primo nostro parenti in creatione collatam, paulo post demonstrabimus. De qua gratia, ut eliam de gratia angelorum, quae ad hoc idem genus perlinet, disputat s. Augustinus, cum alibi, lum in libro de correptione el gratia, cap. 10. cili.

Huc eliam referri potest gratia quam in Christi humanitate fuisse Scripturae testantur, psal. 44. *Dif-fusa est gratia in labiis tuis. Luc. 2. Gratia Dei erat in illo.* Joan. 1. *Plenum gratiae est veritatis.* be qua sic loquitur s. Augustinus lib. 1. de praedestinatione sanctorum, cap. 15. *Ea gratia fit ab initio fidei suae homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio factus est Christus: de ipso Spiritu et hic renatus. de quo est ille natus: eodem Spiritu, fit in nobis remissio peccatorum, quo Spiritu facium est, ul nullum haberet ille peccatum.* Haec Augustinus.

Accipitur Tertio gratia Dei maxime proprie pro solis illis Dei beneficiis, quae non modo supernaturalia et non debita sunt, sed eliam indignis hominibus ex Christi merito conferuntur, ad Rom. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christo Jesu.* Ubi non salis esse credit Apostolus, si diceret: *Iustificati gratis, sed addidit: Per gratiam ipsius.* El: *Per redemptionem. quae est in Christo, nimirum ul significaret, justificationem post lapsum Adae, non solum gratis dari, sed etiam indignis el peccatoribus dari, qui nisi per Secundum Adamum redimerentur, irae filii et servi Salhanac aeterno tempore permanerem.*

Idem quoque beatus Apostolus, cum dixisset ad Romanos, fi. *Stipendium peccati mors*, non adjunxit stipendium iustitiae vila aeterna, quod antithesis requirere videbatur, el quod sine dubio adjunxisset, si de homine ante lapsum loqueretur, ul sanctus Augustinus disputat in enchiridio, cap. 107. sed adjunxit: *Gratia Dei vila aeterna.* Tamen enim, ul loco citato scribit Augustinus, vita aeterna certa sit merces operum, eam tamen gratiam appellare maluit saucius Apostolus, ul inleiligeremus, ipsa eliam nostra merita esse Dei munera, neque id solum, quod sine Dei gratia nulla esse possint liberi arbitrii bona merita, sed quia post illam Adae ruinam nova quadam el singulari Dei gratia liberandum fore liberum arbitrium, a captivitate ac servitute peccati.

CAPUT II.

De partitionibus gratiae.

Jam vero gratiae Secundo el Tertio modis propriis, de qua in sequenlibus disputationibus multa, Deo juvante, scripturi sumus, multae partitiones sunt. Prima partitio est inter gratiam aeternam ac temporariam. Gratia aeterna est ille amor, quo nos Deus ante mundi constitutionem ab ipsa aeternitate dilexit, in cujus gratiae laudem el gloriam nos a Deo praedestinos esse atque electos in adoptionem filiorum testatur Apostolus ad Ephes. 1. *Praedesli navit. inquit, nos in laudem gloriae gratiae suae.* Gratia Temporaria dicuntur beneficia vocationis el justificationis, quae ex aeterna gratia, ul effectus et causa, derivantur. Nam *quos praedestinavit hos el vocavit; quos vocavit, hos el justificavit*, ad Romanos. 8.

Altera partitio est gratiae temporariae in partem gratis datam, el gratiam graium facientem. Quia partitio non sic accipienda est. quasi aliqua sit gratia non gratis data, sed uni speciei, quod proprio nomine careat, relinquitur nomen generis. Gratia gratis data est donum supernatural, absque ullo debilo, ad aliorum spiritualem salutem praecipue collatum. prima ad Corinthios. 12. *Divisiones gratiarum sunt, etc.* Gratia graium faciens est donum supernaturalis absque ullo debilo, ad propriam uniuscujusque spiritualem salutem potissimum datum 2. ad Corinthios. 12. *Sufficit tibi gratia mea.*

Supernaturalis donum utraque gratia dicitur, quia non consequitur naturam, sed supra naturam conceditur divinitus: idque absque ullo debilo, quia neque debetur naturae, neque cadit sub meritum personae. Quamvis aulem ex gratia gratis data interdum beneficia corporalia consequantur, ul bona valetudo aegrotantis: tamen quia finis ultimus omnis gratiae gratis datae, est sanitas animae sempiterna, ideo ad spiritualem salutem eas referri diximus.

Denique addidimus in definitione gratiae gratis datae, ad aliorum praecipue salutem, hoc genus gratiae perlinere, quia licet commune sit gratiae gratis datae cum gratia gratum faciente, ul tam propria, quam alienae salutis conducant: tamen illud interest, quod gratia gratum faciens datur potissimum ad propriam uniuscujusque salutem, secundo ad aliorum, nimirum, ut nos ipsi primum iusti perfecteque efficiamur, deinde caeteri videant opera nostra bona el glorificent Patrem nostrum qui in coelis est.

Contra vero gratia gratis data, alienam salutem spectat praecipue, eorum videlicet, qui praedicatione el miraculis vel ad fidem, vel ad poenitentiam pertrahuntur: propriam aulem secundo, quia dum per ea dona solerter in proximorum salutem incumbimus, Deum nobis conciliamus, atque ab eo audire meremur: *Euge serve bone et fidelis, etc.* Sicut enim philosophi duo genera virtutum esse volunt, quasdam privatas el necessarias unicuique ubicumque vivat, ul temperantiam el continentiam, quasdam communes el necessarias in republicis, propter aliorum societatem, ul iustitiam el liberalitatem: ita eliam Deus in republicis Christiana duo

X**

tise roluil genera adjutorum; privatam, quoque ita bonam; el commune, quo indigemus ad aliorum juvandum salutem.

Tertio partitio est gratiae gratum facientis, in gratum permanentem, sive habitualement, el gratiam auxilii specialis. Gratia permanens dicuntur habilius infusi, fidei spei, charitatis, ac praecipue charitatis, ul paulo post demonstraturi sumus. Gratia auxilii specialis definiri posse videtur his verbis: Est molio Dei qua homo ad operationes, quae naturam suam aliquo modo superant, adjuvatur. Molio dicitur, ul distinguatur ab infusis ac permanentibus qualitatibus; neque enim auxilium speciale est habitus infusus aut permanens qualitas, sed actio qua Deus hominem movet ad operandum, vel cum coatural, non est aulem hoc auxilium necessarium ad operationes, quae vires naturae non superannates sunt intelligere el appetere res humanas, ad huiusmodi enim sufficit auxilium generale; sed necessarium est ad eas operationes, quae quoquomodo naturae vires excedunt.

Porro Tribus modis operatio aliqua vires naturae superare potest. Primum simpliciter et absolute. ulsi ex genere suo operatio sit ordinis allions, quoniam sunt res naturales, (piales sunt actus virtutum Ibeologicarum, fidei, spei el charitatis, (piae Don acquiruntur per iteratos el frequenlatos actus, sed divinitus in animam infunduntur.

Secundo: Non simpliciter, sed ratione status peccati; quemadmodum enim homo aegrotus movere non potest ingentem aliquam molem, nisi juvetur ab alio, quam ipse idem, si sanus esset, solus movere posset; sic homo per peccatum debilitatus, nulla non potest sine auxilio speciali efficere, quae in state innocentiae, sine tali auxilio, facile efficeret.

Tertio: Ratione modi, loci, temporis, personae, aut alterius cujushabet circumstantiae; saepe enim accidit, ul id, quod neque ex genere suo, neque ratione status, vires naturae superat, easdem lamen superet ratione circumstantiae; ac, ul in exemplo posito perseveremus, poterit homo sanus perse, molem quandam loco movere, non tamen poterit sine alterius auxilio, si alleram manum tantum adhibere cogatur, aut si loco parum commodo, vel moles, vel ipse sit constitutus: ita poterit homo iustus praeeptum aliquod decalogi facile adimplere, si nulla extrinsecus diabolica lenalio accedat; si vero lenalio ejusmodi accedat, sine speciali auxilio id facere non poterit.

Ex his aulem facile est colligere, quid intersit inter auxilium Dei generale el auxilium speciale: Generale siquidem datur ad actus omnes lamen bonos quam malos, nam el in malis actibus id quod materiale el positivum est, bonum est, nec fieri nisi Deo cooperante potest; Speciale aulem non datur nisi ad actus bonos.

Rursus generale auxilium datur a Deo, ul auctore naturae, ad ea opera, quae per naturales potentias exercentur, el ad finem, qui cum natura proportionem habeat, referuntur; speciale vero praestatur a Deo, ul gloriae donatore, ad ea opera, quae naturae vires excedunt, el ad finem sempiternae beatitudinis ordinantur.

Ad hoc generale auxilium, quamvis non sit de-

hilum simpliciter, est lamen debitum aliquo modo ex hypothesi, cum enim Deus res creatas exlanc operari voluerit, aequum est, ul eis non denegget auxilium, sine quo nec se, ipsae movere, nec aliquid omnino possent efficere: speciale autem nulla ratione est debitum, sed ex nova quadam infinita Dei liberalitate donatur, praesertim si loquamur de prima gratia hominem praeveniente excitante: quare nomen gratiae magis proprie convenit auxilio speciali quam generali, sicut eliam magis proprie habilius lidei. spei el charitatis. quam intelligendi. Volendique facultates, dona gratiae nominantur.

Quarta partitio est auxilii specialis, in auxilium excitans el auxilium adjuvans; ad gratiam auxilii excitantis divinae illustrationes, atque inspirationes perlinent, quibus Deus cor nostrum piasit, ut a somno peccati, vel negligenciae in bonis operibus excitemur: ad gratiam auxilii adjuvantis specialis divina cooperatio, directio ac protectio, quibus juvamus lum ul eligamus, tum ul faciamus, quod Deus praeveniens inspiravit. Apocalypsis cap. 3. *Ecce sio ad ostium est pulso, si quis audierit rocem meam et aperuerit januam, intrabo ad illum etc.* Hinc est illud in precibus Ecclesiae: *actiones nostras quaesumus Domine, aspirando praeveni el adjuvando proseguere.* Et illud sancti Augustini lib. 2. de peccatorum meritis el missione cap. 18. *Quod ad Deum nos convertimus, nisi ipso excitante et adjuvante non possumus.* El illud beati Bernardi in libro de gratia el libero arbitrio: *Conatus nostri el cassi sunt, si non adjuvantur; el nulli, si non excitentur.* Quibus congruit illud concilii tridentini sess. fi. cap. fi. *Disponuntur ad justificationem. dum excitati divina gratia, el adjuvi, idem ex auditu concipientes etc.*

Quinta partitio est auxilii, sive gratiae in auxilium, sive gratiam sufficientem el efficacem. Auxilium sulliciens dicitur, quo Deus ila hominem vocat el excitat, el juvare dirigendo, protegendo, cooperando, paratus est, ul re vera possit ille sic excitatus el vocatus, velle credere, velle converti, velle bonum aliquod facere, tamen re ipsa non velit credere, aut converti, aut bonum illud facere. Auxilium efficax dicitur. quo Deus ita hominem vocat el excitat, el juvare dirigendo, cooperando, paratus est, ul infallibiliter re ipsa velit ille, qui sic excitatur el vocatur, el re ipsa credat convertatur, bonum faciat.

Sexta partitio est gratiae efficacis in operantem el cooperantem: gratia operans est, quae facil ul velimus; cooperans vero, quae facit ul quod volumus, impleamus. Quae partitio sumpta est ex verbis illis sancti Augustini libro de gratia el libero arbitrio, cap. 17. *Ipse ul velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur, perficiens.* El infra: *Sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus:* De his duabus partitionibus in fine huius libri plenius disseremus.

Solet adferri alia quadam partitio gratiae, in praeventem el subsequenlem. cum in psalm. 58. legamus: *Misericordia ejus praeveniet me.* El in

psalm. 22. *Misericordia tua snbsequelur mc:* Sed iracc partitio nihil novi continet, sed superiores dumtaxat includit: siquidem gralia excitans dici polesl praeveniens el adjuvans, subsequeris, juxta illud; *Actiones nostras aspirando praeveni,cl adjuvando proseguere.* Rursus gralia operans csl etiam praeveniens,et coopérons,subsequens: *Nolentem* (inquil sanctus Augustinus in enchiridio cap. 32.) *Praevenit ut velit, volentem subsequitur, ne frustra velit.* El sanctus Gregorius homil.9.in Ezechielcin: .Vos. inquil. *praevenit ul velimus, el volentes subsequitur, ne inaniter velimus.* Denique omnis gralia prior, praeveniens dici polesl,si comparetur ad posteriorem: *Praevenit* (inquil sanctus Augustinus libro de natura cl gralia cap. 32.) *ul sanemur, et subsequitur, ul sanati vegetemur; praevenit ul vocemur, el subscquilur ul glorificemur: praevenit ul pie vivamus,cl subscquilur,ul cum illo semper vivamus.*

CAPUT III.

Gratiam gratum facientem esse qualitatem, per modum habitus in homine permanentem.

Ex partitionibus praemissis quaedam sunl, quae nonnullas pariunt quaestiones. Ac Primum de partitione gratiae in gratiam habitualement gratiam auxilii specialis, duae sunl quaestiones: Una, sil ne gralia aliqua habitualis; Allera, utrum ea'gratia sil qualitas a chanlalc distincta.

Quod ad Primum allinet,non instituimus hoc loco disputationem de iustitia inhaerente vel imputativa,(piam in tractatu de justificatione impii, suo loco pro viribus Deo juvante, tractabimus. Sed solum, an detur gralia habitualis gralum faciens habentem: non enim desunt, qui non admittant gratiam gralum facientem. *quae sit habitus, aul cerle qualilas per modum habitus in anima permanens.* Joannes Calvinus in antidoto concilii tridentini, sess. G. cap. 7. *Falsum,inquil, esse conlendo.ul lam iustitiae partem in qualitate silam esse vel habitu, qui nobis resideat, sed gratuita acceptio ne nos esse justos.* Martinus Kcmnilius in examini. tridentini concilii, prima parle, pagina G40. c. dilonis anni 15GG. in parva forma (de qua editione semper inllegendac sunl citationes paginarum in meis libris) reprehendit concilium tridentinum, quod in qualitatibus cl virtutibus infusis justificationis gralam constituerit. Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum (qui liber, ut alibi etiam monui, mullo verius inscriberetur de sexcentis mendaciis Lulheranorum, cum nihil *tere* contineat aliud.nisi apertissima, crassissimaque mendacia),loco sexto, numero secundo, reprehendit calcecliismum concilii tridentini.quod gralam gralum facientem esse definiat qualitatem divinam in anima inhaerentem.

VI hanc sententiam accessit Albertus Pighius, catholicos alioqui doctor, sed in nonnullis quaestionibus ut ante nos Ruardus Tapperus, *vir doctis imus*, annotavit, ex lectione librorum Calvini misere seductus. Sic enim Piglius loquitur in

5. lib. de libero arbitrio: *Gratae acceptionem variam non t.L' scholis'sed ex divinis Scripturis petemus. Quando quidem in illis fere imaginantur gratiam Dei qualitatem aliquam increillam animae nostrae a Deo,vel eandem cum charilalis habitu. vel distinctam ab eodem. Quae commentitia universa existimo,nec ex scripturis ullam auctoritatem habere.* Haec ille.

Al sententia communis theologorum turn in primum sentent, distinct. 17. lum in secundum disl. 2G. cl 27. conslanler doccl, habitum aliquem supernaluralcm a Deo nobis infundi, quo anima ei ornetur et perficiatur,atque adeo justa Deoqr grata et accepta reddatur. Quamvis enim Petrus Loinbardus in I. lib. sentent, disl. 17. charilatem non habitum aliquem, sed ipsum Spiritum sanctum esse dicere videatur, lamen in eodem libro, distinct, 37. docet cum sancio Augustino Spiritum sanctum non solum eos inhabitare, qui eum actu cognoscunt cl diligunt, sed etiam parvulos baptizatos.qui eum aclu neque cognoscunt,neque diligunt;ex quo sequitur, ul crediderit, Spiritum saucium per bahilum aliquem in parvulis habitare.

Idem etiam Pelrus in 2. lib. scnlent. distinct. 27. doccl. gralam esse virtutem nobis a Deo infusamivirlutem aulem esse bonam animi qualitatem; quare Joannes Scolus in 1. sentent, distinct. II. quacsion. 1. arlic. 3. reele exponi ac defendi posse docet, sententiam illam magistri. Quam lamen sancitis Thomas in 2. 2. quaeai. 23. arlic. 2. cl cacleri Iheologi magistri sententiam reprehendunt, quasi is negaverit habitum charilalis; nos utrumque, Deo volente, probabimus, cl gralam in genere, cl charilatem in specie esse habitum, sive qualitatem creatam.

Neque vero haec sopientia,quae habitus infusus defendit, solum theologorum, scholasticorum, scJ etiam Ecclesiae tolius senlcnlia csl: nam extant duorum conciliorum generalium de hac re decreto. Concilium enim viennense sub Clemente V. pontifice maximo in Galliis celebratum, ul habemus in Clementina prima de summa Trinitate cl fido catholica, cum de hac re variae theologorum circumferrentur opiniones, statuit eam esse recipiendam, quae asserit infundi in Baptismo lum parvulis, tum adultis habitus graliae et virtutum.

Concilium etiam Iridenlinum sess. G. quamvis definire noluerit, sil ne gralia gralum faciens, hibilus proprie dictus, an qualitas alia, lamen esse qualitatem permanentem per modum habitus, atque animae inhaerentem salis aperte definivisse videtur, cum ail cap. 7. justificationem non esse solum remissionem peccatorum, sed etiam sanctificationem el renovationem interioris hominis per voluntariam .susceptionem graliae et donorum. El cum paulo infra in eodem capite addit, in ipsa justificatione cum remissione peccalorum simul infundi fidem, spem et charilatem eaque animae inhaerere. Et cum canone tertio distinguit gralam justificationis abactibus fidei, spei, dilectionis cl poenitentiae. Et cum canone 11. definii justificationis gralam non esse tantum externum Dei favorem, sed etiam charilatem in corde diffusam, cique inhaerentem.

Denique hanc fuisse tridentini concilii mentem, praeter alios auctores, testatur calechismus ejusdem concilii, in tractatu de sacramento Baptismi, lus verbis: *Esi aulem gralia.quemadmodum Iridentina synodus ab omnibus ctedendum,poena animalis proposita, decrevit, non solum per quam peccatum fit remissio, sed divina qualitasin anima inhaerens, ac Voluti splendor quidam cl lux. quae animarum nostrarum maculas omnes delel.ipsasque animas pulchriores el splendiores reddit.* Ac ne (piis lorle concludur per divinam qualitatem inllegerc actionem, non habitum; paulo post idem auctor scribit, per eam qualiUlem, quae in cordibus nostris diffunditur, ad omnia chrislianae pietatis officia nos habiles reddi. El paulo infra adjungit, ex ea pius honcsclasque actiones proficisci.

CAPUT IV.

Probatur veritas capite superiore explicata.

Haec igilur vera et communis apud orthodoxos sententia probanda csl testimoniis Scripturae el Patrum. Primum igilur eo potissimum testimonio probari mihi videtur, quo eam refellere conatur Calvinus in antidoto concilii, loco citato. Scribit enim Calvinus, non posse iustiliam esse qualitatem nobis inhaerentem, sed imputationem solum iustitiae Christi, propier illud Apostoli ad Romanos 5. *Per obedienciam unius hominis, iusti constituentur nulli.*

Alnos per obedienciam unius Christi justos mullos constitui existimamus in eo sensu,ul merito obediencia Christi reconcilietur nobis Deus, el ab eo iustitia donemur, quae sil qualilas animae nostrae infusa,el inhaerens. Id quod ex anlilhesi verborum Apostoli manifeste probamus, dixerat enim beatus Paulus:*Quemadmodum per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt nulli.* El continuo adjecik/fa *per obedi lionem unius hominis, iusti constituentur nulli.* Constat aulem oos non constitui peccatores per imputationem iniustitiae, quoniam fuit in Adamo, sed per iniustitiam nobis vere inhaerentem.per modum habitus, quam contraximus ob inobedientiam primi hominis, cuius filii sumus: igilur iusti etiam constituimur, si quid Apostoli antithesis valet, non per imputationem iustitiae, quae csl in Christo, sed per iustificationem nobis vere inhaerentem per modum habitus, quae nobis infunditur ob Christi obedienciam, cuius per lavacrum regenerationis filii efficimur.

Secundo: Probalur haec veritas ex verbis illis Domini, Joan. 1. *Aqua,quam ego dabo ei, fici in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.* Fons enim iste Spiritus sanctus csl per gralam inhabitans, sive gratia a Spiritu sancio inhabitante diffusait colligitur, turn ex cap. 7. Joannis.ubi cum Dominus dixisset: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae:* subjungit e.vangelista: *Hoc autem dixit de Spiritu,quem accepturi erant, credentes in eum;*

Tum ex Palribos, qui haec loca communiter exponunt de Spiritu sancio, sive de gralia ejus vivificante,haec enim duo in idem recidunt,cum Spiritus sanctus non inhabitet, nisi per effectum aliquem creatum, idesl, per gralam et charilatem; neque charitas el gralia sine Spiritu sancio inhabitante esse possit.

Itaque fontem istum aquae vivae Cyrillus lib. 2. •in Joannem cap. 82., cl Tbeophylactus in cap. 1. Joannis, gralam Spiritus sancti vocant. Hieronymus in cap. 55. Isaiae, cl Rasilius in psalm. 45. Spiritum sanctum esse dicunt. Ambrosius lib. I. de Spiritu sancio cap. 19. el Joannes chrysoslo mus homil. 31. in Joannem. modo Spiritum sanctum, modo Spiritus sancti gralam appellant: neque ab his dissentiunt Augustinus,cl alii hujus loci interpretes.

Sed quamquam, ul diximus, in idem recidat,sive Spiritum sanctum, sive gralam ejus, fontem illud esse dicamus,lamen magis proprie videtur hic locus exponi de ipsa gratia creata, quam de Spiritu sancio crealore. Tum quia Dominus ail: *Fiel in eo fons aquae;*Siquidem fieri ad rem creatam perlinet: Tum etiam quia ejusdem sunl generis fons cl aqua ex fonte manans, cl sancta opera,quae inlleguntur per aquam ex fonte fluentem, magis conveniunt cum habitu gratiac, quam cum Spiritu sancio, ul notum csl.

Porro dubitari non polesl,quin per fontem inllegalur aliquid permanens cl fixum, ac per hoc significetur gralia inhaerens animae per modum habitus permanentis, unde fluant rivi bonorum operum, qui saliant in vitam aelcrnav.aqua enim tam alte ascendit, quam csl altus locus, unde descendit; cl quoniam fons iste de coelo descendit, ideo aquae ejus ad coelum usque perveniunt, hoc csl, merentur opera justa regnum coeleste,quoniam ex gralia coelesti ac divina proveniunt.

Tertio: Probalur ex illis Scripturae testimoniis, quae significant gralam diffundi, sive cfiindi in cordibus, ad Romanos cap. 5. *Charitas Dei diffusa csl in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* El ad Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.el renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde.* Certe enim tunc Spiritus saucius abunde effunditur,cum abundanter gralia ejus donatur: effusio autem et diffusio gratiac, sive charilalis in corda hominum, non ad actionem hominis, sed ad donum Dei collatum homini.referrí debet. Actiones enim effunduntur ex cordibus: *De corde enim* (ait Dominus Matthaei 15.) *exeunt cogitationes malae etc.* non effunduntur aul diffunduntur in corda,neque donum in corde effusum, externus Dei favor proprie dici polesl, sed aliquid ipsum cor attingens,purgaris cl renovans, ul Apostolus loquitur.

Quarto: Huc perlinent etiam illa loca, ubi gralia comparatur pignori, sigillo, unctioni vel semini, rebus videlicet creatis et permanentibus, I. ad Corinth. 1. *Qui unxit nos Deus, cl signavit nos. et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Et 1. Joan. 2. *Unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis.* El cap. 3. *Qui natus csl ex Deo, peccalum non facit,quia semen ejus manci in eo.*

Quid enim. quaeso, csl aliud semen Dei in nobis manens, nisi chorilas habitualis, ex qua fructus openim bonorum nascuntur?

Addamus nunc testimonia veterum, qui lamelsi non aperte nominent habitum. vel qualitatem; lamcn Ha rem (lcscribunt. n. parvo negotio possit intelligi. verum esse quod ail concilium viennense, hanc sententiam testimoniis veterum esse conformem.

S. Dionysius areopagita cap. 2. pari. 1. lib. de «ecclesiastica hierarchia: Primus, inquit, ad divina motus Dei dilectio est. Porro sacrae dilectioni* ad divina mandata facienda principalis omnino progressus csl secretissima illa cl ineffabilis operatio, qua divinus in nobis slalus efficitur; Quid, quaeso, divinus slalus esse polesl, nisi divinum quoddam esse nobis collatum.

8. Irenaeus lib. 3. cap. G. adversus haereticos: Cum aulcm. inquit, Spirilus commixtus anima unitur plasmati. propter effusionem Spirilus spiritalis. et perfectus homo factus est. El hic est qui secundum imaginem cl simililudinem factus csl Dei. El infra saepius repetit, hominem perfectum Iribus constare, corpore, anima et Spiritu Dei, i' csl. donis cl gralia Spirilus sancti. El certe vocabula commixtionis et infusionis, cl hoc, quod csl esse quasi pariem hominis, rem permanentem demonstrent.

S. Cyprianus in episl. 2. lib. 2. ad Donatum: Postquam, inquit, undae, genitalis auxilio. superioris aevi labe deterga in expiatum pectus, ac purum desuper se lumen infudit, postquam cochins spiritu hausto in novum me hominem natiuitas secunda reparavit: Scis ipse profecto quid detraxerit nobis, quidve contulerit mors ista criminum. vila virtutum. Infusio luminis. cl haustus spirilus-, et inde renovatio hominis aliquid permanens in homine significat.

S. Basilius in lib. de Spiritu sancto cap. 2G. explicans quemadmodum Spirilus sanctus per gratiam hominem inhabitet, sic loquitur: Sicut cernendi ris csl in oculo sano, sic et operatio Spirilus in anima purgata: et quemadmodum ars csl in eo qui naclus csl illam, illa gratia Spirilus in eo qui recepit, semper quidem praesens, al non perpetuo operans. Simililudo virtutis cernendi cl artis, sine dubio. gralam per modum habitus inesse animae ostendunt.

S. Ambrosius lib. G. hexamer. cap. 8. Virum, inquit, justificatio secundum, corpus, an secundum animam tibi conferri videatur, quaeso respondeas. Sed dubitare non poles cum iustitia, unde justificatio derivata est, mentis tuae utique, non corporis sil. Pictus es ergo, o homo, et pictu* a Domino Deo luo, bonum habes artificem atque pictorem. Noti bonam delere picturam. non fuco, sed veritate fulgentem, non cera expressam sed gratia. Pictura res csl permanens, ac per hoc gralam permanentem demonstrat.

S. Gregorius nazianzenus. oratione in sanctum In aerum ante medium, loquens de effectu gratiae, quae confertur in Baptismo: Novos. inquit. ex veteribus, ac Dei similes efficit (disque igne conflans, et sine confractione irradians.

Sanctus Hieronymus praefatione commentariorum in thronos Idoreminc, describens animam peccatricem: Nudata, inquit, csl domus Dei omnibus ornamentis suis cunctisque, quae divinitus consequuta fuerat, spoliata muneribus. remansit deformis ac turpis. Et in commentar, episl. ad Philemonem extremo: Cum, inquit, in Spiritu gratin fuerit, totum facit hominem spiritualement. ut eleuro spiritui serviat, et animam non vincatur acarne. et redacta simul in substantiam spiritualement, adhaereant Domino, quia qui adhaeret Domino, unus spirilus csl.

S. Joannes chrysostomus hom. 40. in episl. priorum ad Corinth. Itaque, inquit, qui crimine, regis beneficio, absolutus est, inquinatum animum servat; quem abluit Baptisma, non item, sed solis radiis puriorem mentem habet. Et liom. ad neophilos, quam citat s. Augustinus lib. t. contra Julianum, scribit etiam, infantibus per Baptisma conferri sanctitatem et iustitiam, quae sane nisi habitualis esse non polesl.

S. Augustinus lib. I. de peccatorum meritis et remissione cap. 9. Ille, inquit. in quo omnes vivificabuntur. praeterquam quod se ad iustitiam exemplum imitantibus praebet, etiam sui Spiritus occultissimam gratiam, quam etiam latenter infundit et parvulis. Hic sane negari non potest, quin s. Augustinus de gratia habituali loquatur, quae et occultissima est, et cuius solius capaces sunt animi parvulorum. Idem auctor in eodem libro cap. 3. dicit, parvulos per Baptisma converti ad Deum, cum antea essent aversi, quod intelligi nequit, nisi de conversione habituali, per infusum habitum charitalis.

S. Cyrillus alexandrines lib. I. commentariorum in Isaiam. orat. 2. explicans illa verba, cap. H. Memento horum Jacob et Israel: quia, puer meum es tu. formavi te puerum etc. sic loquitur: } ormalur item in filium Dei. intelligibiliter informatus divinarum legum scientia ad speciem effigiemque excellentem, quae virtutum ornatu in animis hominum inhaeret ac insidet, haec autem pulchritudo intelligi polesl spiritualis. formatur etiam vetuli in Christo per sancti Spirilus participationem. ad ipsius speciem. Scribit siquidem ad Galatas divinus Paulus: FUio, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Formatur autem in nobis Christus sancto Spiritu nobis divinam quondam formam per sanctificationem et iustitiam indente, sic enim in unum nostris elucet character substantiae Dei. ac Patri reformante, ut dixi, sanctio Spiritu nos per sanctificationem in ipsum. Haec ille, qui vix populo apertius de qualitate divina in montibus nostris inhaerente loqui, cum eam et formam appellet, et in animo inhaerere scribat.

Eusebius emissenus, sive polios Caesarius archetensis in sermone illo pulcherrimo de corpore Homini, qui inscribitur sermo quintus de paschale: Te ipsum, inquit, qui iam es renatus, interrogo, dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia. a salutis via. intrinsecus mortuus, exulabns. Subito initiatus Christi legibus, et salutaribus mysteriis innovatus, in corpus Ecclesiae non viden-

credendo transisti, cl de filio perditionis adoptivus Ilei fieri, ocçulla puritate meruisti: in censura visibili permanens major factus es teip- i invisibiliter, sine, quantitatis augmenlo.in ex- Iniurc nihil additum est, el totum in interiore nutatum est. Atque haec ex Patribus hoc loco suf- ficient. Addemus plura cum ventum fuerit ad con- troversiam de justificatione.

Probatur ultimo haec eadem veritas rationibus. Prima ratio ex parte Dei, Deus diligit justos, clo- dil peccatores,ul Scripturae passim loquunlurjnul- liaulem mutatio in ipso Dco cogitari potest: igilur mutatio fit in homine, cum ex non dilecto incipit esse dilectus; quare concedendum est. in homine justo esse pulchritudinem aliquam veram cl spiri- talem, ob quam oculis Dei gratus cflicilur, prae- sertim cum Deus non possit decipi aul errare, ul diligal injustum pro justo,et deformem pro formo- so. Praeterea Dei dilectio efficax csl.igilur cui Deus nil bonum, continuo ille vere efficitur bonus; ni- hil enim aliud csl diligere,nisi velle bonum,cl qui- dem homines mulla bona cupiunt amicis, quae ta- men ipsi conferre non possunt: Al Dei voluntas o- mnipolens cl cflicacissima csl.

Secunda raliio ex parte hominis,homo ad supor- mluralem gloriam conditus, opera supcernaluralia operari debet, quibus ad finem illum tendere. ac hndem pervenire queat: sed opera supcernaluralia praerquirunt cssc supcernaluralc, sive formam su- pernaluralem: talia enim sunl opera.qualis esi for- ma, sive essentia,unde opera ipsa procedunt.quod io rebus omnibus cernimus; igilur dal Deus homi- nibus, quos iustifical, formam supcernaluralem, quam habihim gratiae nominamus. El fortasse huc respexit sanctus Petrus, cum ait in episl. postero- re cap. Inos effici divinae consurles naturae.Cer- te hacc csl raliio s. Dionysii arcopagilae, quem su- pra citavimus, is enim apertissime dicil in lib. de cedesiaslica hierarchia cap. 2. pari. 1. non posse hominem divina operari, nisi divinum quondam statum anlc recipiat; quemadmodum nec humana opera facere valemus, nisi homines simus.

Praeterea non csl homo iustus cl snnclus co lom- pre solum , quo justa cl sancta opera facil, sed tliim dum cessat, dum quiescit, dum dormii: non igilur ab opere, sed ab habitu permanenlc iustus <lsanctus dicilur. Ipse etiam Aristoteles in secun- do libro de moribus , cap. I. vidit et docuit , non posse vere el proprie nominari iustum, qui ali- quod opus iustum fecerit.sed qui iustitiae habitum acquisierit.

Tertia raliio ex parte isirumeniorum jtislficalio- nis.quao sunl coelestia sacranicnla;Bapiismus non solum homines, qui usum habent rationis, sed et- iam infantes, amentes, dormientes quandoque iu- stificat, ac de infantibus quidem supra citavimus Chrysoslomum cl Augustinum, cl possent plurimi dii huc adduci, si opus esset. Al in infantibus cl «celeris, qui usu rationis carent. nulla inesse po- nt iustilia actualis; erit igilur habitualis.

Praeterea Baptismum non quomodocumque ju- 'titicai, sed per modum regenerationis, sic enim legimus Joan. II.Nisi quis renatus fuerit ex aqua d Spiritu sancio etc. El ad Titum 3. Salvus nos

fecit per lavacrum regenerationis. Al regenerari non csl aliquid agere, sed novam naluram cl divi- nam ac supcernaluralem formam accipere, unde fi- llii Dei nominemur et simus; iustilia igilur, quae per Baptismum acquiritur,non est actualis, sed ha- bitualis, quae per rnodum formae in anima inhae- reat, eamque ad esse quoddam divinus et superna- luralc evehat.

Denique sacramenta saltem ex communi catho- licorum scnlcnlia graliam conferunt cl efficiunt,ut instrumenta Dei, non aulem efficiunt actualem in nobis iustiliam, ul experientia in plurimis non ob- scure leslalur: efficiunt igilur habitualement. His igi- lur argumentis efficimus,graliam iustificanlem es- se qualilalem; quemadmodum aulem idem probe- tur de charilalc, vide infra cap.8. neque enim pro- bare necesse csl charilalem esse habitum creatum, nisi anlea conslet graliam iustificanlem idem cssc cum charilalc.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones.

Adversus ea. quae capile superiore confinnala sunl. Duae objectiones fieri soient. Prima objectio sunilur ex verbis s. Augustini.qui de gralia ila lo- quilur ul videatur velle eam non cssc habilum.quo nos ulamur. sed polius ipsum Spirilum sanctum, qui nos regat cl moveat; nam in lib. 3. Hipogno- slici comparai liberum arbitrium nostrum jumen- to, graliam Dei sessori, a quo jumentum guberna- tur cl regilur. cl in episl. 106. scribit in operibus graliae voluntatem nostram comilem cssc, non du- cem: pedissequam. non praeviam.

Illespondeo: S.Augustinum loqui de gralia simul creata cl increcala, idesl. de Dco, qui per dona sua creata sedet in nobis, cl variis modis nos ducit,re- gii, moderatur cl gubernat,non secus ac sessor ju- mentum. Quod Apostolus ad Roman. 8.illis verbis admonnik*Qui Spiritu Dei aguntur,hisunl filii Dei.* Hinc aulem non tolluntur habitus creati cl infusi, sed polius asseruntur cl confirmantur: nam Deus per habitus illos habitat in nobis, quod de lide le- slalur Vposolus, cum ail ad Ephes. 3. Christum *habitaro per fidem in cordibus.* El de charilalc, ad liom. 5. *charilas Dei diffusa est in cordibus nostris. per Spiritum sanctum, qui dalus csl no- bis.* El s. Joannes in episl. I. cap. ». *Qui manci in charilalc, in Deo manci, cl Deus in eo.* Ipse cliam s. Augustinus in episl. 106. citata dicil, Gra- liam in nobis augeri el perfici, id quod nisi de gra- lia creala intelligi nequii: *Gratia, inquil, meretur augeri, ul aucta mereatur el perfici-, comitante, non ducente;pedissequa, non praevia voluntate,*

El quamvis habilibus.qui sunl in nobis.ulamur, cum volumus , tamen indigemus praeterea divina cooperatione, directione, protectione, saepe cliam nova inspiratione novoque impulsu, cl ideo recte sanctus Augustinus dicil, in operibus graliae vo- luntatem nostram comilem polius quam ducem cl pedissequam magis cssc. quam praeviam.

Secunda objectio sumitur e.\ verbis ejusdem Au-

gustini, qui dicere videtur, Pelagianorum senlentiati n fuisse, necessariam esse p nliam habitualem, per (piam evehantur homines ad statum liliorum Hei: nam lib. 1. de peccatorum meritis cl remiss, cap. 18. sic loquitur: *Sed illi* (Pelagiani videlicet) *movent. cl aliquid consideratione ac discussione dignum videntur adferro, qui dicunt, parvulos recenti vita editos visceribus matrum, non propter remittendum peccatum percipere uaplistum, sed ul spiritualem procreationem non habentes, creentur in Christo, ipsius regni coelorum participes. fiant eo modo filii el haeredes Dei, cohaeredes aulem Christi.* Quam senlentiā Pelagianoruni referi idem Augustinus lib. 2. conlra duas epistolās Pelagianorum cap. G. cl lib. 4. cap. 2. cl m lib. de liacresibus cap. 88. ref. Hit aulem cam senlentiā lib. 6. in Julian, cap. 4. ubi dicil, nullam esse caussam. cur infantes excludantur a regno Dei, si nullum liabent peccalum, quamvis nun regenerentur in Christo.

Respondeo: Nusquam ab Augustino reprehendi Pelagianos. quod regenerationem cl adoptionem liliorum Dei parvulis necessariam esse dicerent ad regnum coelorum obtinendum, sed quod negarent necessariam etiam esse ad peccalum originale purgandum. Pelagiani siquidem lum in parvulis, lum in adultis gratiae nēcessitaient aliquam non negabant, sed non integre el perfecte ul oportebat veritatem confitebantur. agnoscebant in parvulis gratiam adoptionis; gratiam remissionis peccali originis non agnoscebant, fatebantur adultis necessariam esse gratiam remissionis peccatorum; gratiam quae naturam sanaret el in bonis operibus laciendis. peccalisque vitandis juvaret. minime fatebantur.

Quod autem Augustinus nuu reprehendat Pelagi. mos. quod attinet ad necessitatem Baptismi in parvulis propter regnum coelorum, perspicuum est ex illis verbis lib. fi. contra Julian, cap. 4. *Agimus gratias, quia non hoc putatis: non enim ad regnum Dei natos, nisi perfundantur, idesl, baptizentur. admittitis, atque ilaperfundi nullo melius iudicatis, quam nasci.* El ex illis in eodem capite: *Enumera quae fides vera non dubitet Christiana, in quibus ea commemoras, quae pene minia praedicamus et nos.* El in lib. 2. conlra duas epistol. Pelagian, cap. fi. *Si parvulos, inquit Pelagianos alloquens, negatis attrahere, quod in Haplisto remittatur originale peccatum, tamen m illo regenerationis lavacro adoptari ex filiis hominum in filios Dei non negatis.* Aon igilur hanc adoptionem el exaltationem naturae humanae per Christum Augustinus in Pelagianorum sententia reprehendit.

Quid igilur, inquires, sibi vult, cum lib. G. in Julian. cap. 4. absurdum pulat, si parvuli non baptizati excludantur a regno, si iuxta Pelagianorum sententiam nullum habeant originale peccalum? Id spondeo: Aon iudicari absurdum ab Augustino, si parvuli non adoptati in lilios Dei, quamvis omni peccato carentes, excludantur a regno; sed si non. loptentur. cum nulla sua culpa meruerint excludi ab adoptione, cl per hoc a regno: praesertim tum alii permulti sine ullis suis ineritis graliam -duplionis cl participationem regni coelestis ac-

quirant. Nunc enim cum quaeritur, cur ex parvulis alios Deus per Baptismum ad regnum coelorum adducat, alios sine Baptismo mori, cl n regno excludi permittat; respondere solemus, ul illis misericordiam. in istis iustitiam suam demonstret. Alsi nulla sint peccala, mirum profecto erit, si Deus infantes aliquos innocentes inique ad imaginem suam creatos, nolit in regno suo, atque ul eos ibi non habeat, sine Baptismo interire sinat, cum olios item infantes, el similiter innocentes per Baptismum aduplet in lilios, et iu regnum suum perducatur, non sine dolore aliorum, qui excluduntur.

Hanc esse b. Augustini sententiam, perspicuum esl ex verbis ejus; sic enim loquitur lib. 6. in Julianum cap. 4. respondens ad verba Juliani, qui dixerat, Deum infantibus nihil boni, vel mali merentibus regenerationis gratiam tribuisse: *Quid, inquit, eum offenderunt, quos pariter innocentia, mundos, a se ad imaginem suam creatos innumerabiles ab isto munere (regenerationis videlicet) alienat, nec eorum voluntatem hujus ineffabilis praevenit beneficii largitate, separans loi imagines suas a regno suo: si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei. tot innocentes imagines Dei: si autem amabunt, d tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum ejus, a quo ad ipsius imaginem creantur, nihil ne mali de hac ipsa separatione patientur? Postremo ubilibet sint, quomodolibet sint, sub Deo iudice, qui nec fato premitur, nec personarum acceptione corrumpitur, in illius regni felicitate non erunt, ubi erunt (pii pariter nihil boni, malive meruerunt, sed si nihil meruissent mali, numquam privarentur in conimuni caussa communionē tanti boni.*

Aliae nonnullae objectiones solvendae essent: sed eae proprie pertinent ad quaestionem illam, utrum iustilicemur per imputationem iustitiae Christi, an per iustitiam nobis inhaerentem: clad illam, utrum ad merilum vitae aeternae requiratur, ul opus procedat ex habitu gratiae gratum facientis, an sutis sil, ul opus sil conforme legi Dei. lique in iis locis, objectiones cacleras, Deo juvante diluemus.

CAPUT VI.

Gratiam gratum facientem re non distingui ab habitu charitalis.

Altera quaestio superesl, utrum habitus gratiae, de quo hactenus disseruimus, sit idem cum habitu charitalis. Quae controversia, cum ad fidem catholicam non pertineat, inter ipsos catholicos ductores, salva fide, disputari solet: sed milii ea de caussa tractanda fuit, ut intelligaiur in controversiis consequentibus quid per habitum gratiae gratum facientis intelligi velim.

Igilur quatuor sunt apud theologos de hac quaestione sententiae. Quidam enim volunt, graliam gratum facientem esse habitum, re el ratione a charitale distinctum, cl gratiam quidem in ipsa animae substantia, tamquam in subjecto sedem habere,

diarilalem in voluntate. Existimant enim ila se habere graliam ad virtutes infusas, quemadmodum habet anima ad suos potentias, et sicut anima dal fjm-naturale corpori, ex ipsa nutem potentiae lbunt, quaesunt actionum instrumenta. Sic etiam graliam dure animae esse quixldam siipormilurnle, n ipsa veto quodammodo fluere habitus virtutum infusarum, qui sint principia proxima operationis supernaturalis. Ila docet s. Thomas in 1. 2. quae si. 110. ari. 3. et 4. el qu. 27. de verit. ari. 2. in 2. sentent, disl. 21». quae si. 1. arlic. 3. et lib. .i. (contra gentes, cap. 15 (1. Eadem est sententia Capreoli in comment, hb. 2. sentent. Cajet, in comment. .11. 2. Ferrar. in oxplic. librorum conlra gentes, lumnici a Solo lib. 2. de nat. et gral. cap. 17. et 18. et aliorum.

Alii distinctionem inter graliam cl charttalem, oourealem, sed formalem constituunt, ul Alexander alensis in summa theologica pari. 3. quesi. fil). nem. 2. nrl. 4. Albertus Magnus in 2. sentent. disl. iiri. 3. cl fortasse s. Bonaventura in 2. sentent, disl. 2i. quae si. 5. clin 3. disl. 27. art. 1. quae si. 3. is enim non salis explicat, au velit re ipsa, an dum formaliter distingui graliam a charilale; in tutamen aperte dissidet a s. Thoma, quod lum gralijm, lum charilalem in voluntate constituit.

Alii graliam el charililein neque re ipsa, neque formaliter, sed tantum ratione distinguunt; Docent inuu unum atque eundem habitum. qua parte subjectum respicit, atque hominem ipsum: in quo inesl, exornat, Dcoque gratum el amabilem reddit, graliam nominari; qua parte respicit opus, cl voluntatem promptam cilicii ad Deum super omnia diligendum, dici proprie charilaicin. Haec sententia est Alexandri ali-nsis, (pii forte mutavit opinionem in summa theologica, quae si. 12. de poenitentia. meinb. 3. Riehardi in 2. sentent. dislinl. 2 (>. quae si, 4. item Scoti. Mayronis, Gabrielis, Majoris eidiorum in eandem distinctionem, llenrici a Gembroquodlib. 4. quae si. 10. cl ex recenlioribns Andreae Yegne lib. 7. in concil. Iridenlin. cap. 25. tlduobus sequentibus.

Ahi denique nihil omnino intēresse volunt interpliam cl charilalem, soloque nomine distingui 'irmanl, ila Durand, in 2. disl. 2G. quae si. I. cum. 8.

Quamvis aulem duae priores sententiae, cl quarliprobabiles sint, el auctores insignes ac doctissims habeant; tertia tamen probabilior mihi esse videtur, el rutri Scripturis el Patribus, cl cum ipso Iridenliio concilio magis congruere.

Elquidem senlcnlin quarla Durandi satis refelli videtur; Tum auctoritate omnium aliorum theolorum, qui distinctionem aliquam inter charilaicin figmliam agooverunt; Tum etiam quia si gratia l-cil lioniincin Deo dilectum, cl charilas facit euu: .mdilectorem Dei, ut communis conceptio cl norm ipsa testantur; profecto aliquid interest inter diritatem cl graliam; neque, verum est quod scribit Durandus, fieri hominem Deo per graliam gralum. per charilalem carum. el ideo non magis esse distincta charilalem el graliam, (piam esse carum el gratum. Nam si proprie loqui velimus, per cliantum, quam quisque in se habet, non esl alteri

carus, sed habet alterum carum; esl enim charilas virtus, qua diligimus, non qua diligimur, quamvis possit ipsa esse ratio, cur ab allero diligamur; ninor enim amorem maxime provocal. Quare gratia, (pia sumus Deo cari, sive grati, distinguitur saltem ratione a charilale, (pia Deum habemus carum. Priores autem illae sententiae, quae distinctionem realem aul formalem inter graliam cl charilalem ponebant, his argumentis refelluntur.

Pruno: Concilium iridentinunt, tametsi non voluit, quaestionem istam, ul quae ad (idem non pertineat, definire; tamen salis aperte indicasse videtur, cui sententiae magis faveret. Nam sess. fi. cap. 7. ubi proprie de hac re agit, simpliciter allimial unicam esse formalem caussam justificationis, eamque in charilale consistere: *Deum, inquit. unica formalis caussa est iustitia Dei. non qua ipse iustus est. sed qua nos justos facit* etc. El paulo post explicans quid sit illa iustitia: *Quamquam, inquit, nemo possit esse justus, nisi cui merita passionis Domini nostri Jcsu Christi communicantur: id tamen iu hac impii justificatione fit, dum ejusdem sanctissimae passionis merito per . Spiritum sanctum charilas Dei diffunditur in cordibus eorum qui justificantur, atque ipsis inhaeret. Unde in ipsa justificatione, cum remissione peccatorum. haec omnia simul infusa accipit homo. per Jesum Christum. cui inseritur, fides, spes cl charilalem: nam fides nisi nd eam spes accedat el charilas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus rivum membrum efficit.* iiA paulo post, hanc Udem vivam, idesl, cum spe el chanlale conjunctam, esse dicil id. quod ex traditione apostolica petunt catechumeni ab Ecclesia, cum petunt lidem vilam aeternam praestantem. Et mox adjungit hanc ipsam fidem vivum esse veram el Christianam iustitiam, quam ceu primam stolam per Adami peccalum amissam, cl per Christi obedientiam recuperatam, candidam cl immaculatam jubentur renali conservare.

Al certe si gratia justificans a virtutum theologicarum habitibus distingueretur, jure concilium reprehendi posset, quod hoc loco nullam de isliusmodi gratia mentionem fecisset: An non esset imperfecta el manca tanti concilii doctrina, si in explicatione justificationis illud omisisset, quod esi in justificatione praecipuum? Adtle quod cap. 10. idem concilium docet, iustitiae incrementum ali Ecclesia postulari, cum ila orat: Da nobis Domine fidei, spei el charitalis argumentum.

Altorum argumentum sumitur a doctrina veterum patrum, qui perpetuo iustitiam, qua coram Deo iustificamur. cique grali, atque accepti sumus, m virtute, ac praesertim m charilale constituunt. Augustinus libro de natura el gratia cap. 42. *Charilas, inquit, est verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia.* El in psalm. 118. concione 2fi. *Iustitia. inquit, virtus est magna animi. praecipueque laudabilis.* El mox exponens illud: *Fecijudicium el iustitiam Jusliliae.* inquit, nomine hoc loco non ipsa virtus. sed opus ejus significatum est. quis enim fecit in homine iustitiam, nisi qui iustificui miipium, hoc esi. per gratiam ex impio facit iustum? Unde ait Apostolus, iustificati gratis per gratiam

ipsius. *Facil ergo justitiam, idesl, opus justitiae, qui habet in se justitiam, idesl, opus graliae.*

Quo loco s. Augustinus apertissime docet. justitiam, qua justificamur a Deo, esse virtutem divinitus infusam. per quam operamur opera iusta; proinde non vult esse habitum aliquem in essentia animae, qui nihil operetur. sed habitum virtutis in potentia operatrice. Vide praeterea testimonia veterum, quae citavimus in libro de statu innocentiae, cap. 2. ad explicandum discrimen inter imaginem et similitudinem Dei. Docent enim ea testimonia conditum fuisse hominem ad imaginem et similitudinem Dei, et imaginem in natura, similitudinem in probitate et justitia sitam esse: per justitiam aulem virtutes, ac potissimum charitalem intelligi oportere, non dubium est.

Tertium argumentum peti potest ex divinis literis, in quibus videmus ea omnia tribui charitali, quae ab auctoribus contrariesententiae tribuuntur praeline, non solum absolute, sed etiam cum distinguui, vel ipsi docent, a charitale. Profecto aulem si in charitalem, secundum Scripturas, conveniunt ea omnia, quae soli gratiae jure tribui spleni, alterum necesse est, vel in Scripturis falsam doctrinam, quod fieri non potest, conlineri, vel, quod nos concludimus, gratiam a charitale aut nullo modo, aut sola ratione distinguui.

Gratia proprium esse voluit, vel a charitale ipsorum opinione distinguitur, dare animae quoddam esse supernalurale, ex quo dicatur homo filius Dei per participationem et divinae consors naturae. Id vero totum Scriptura apertissime tribuit charitali. I. Joan. 3. *Videte qualem charitalem dedit nobis Pater, vel filii Dei nominemur, et simus.* Et cap. 5. *Omnis qui diligit, e. c. Deo natus est.*

Praeterea tunc accipit homo illud esse supernalurale cum regeneraturae renascitur, novaque efficitur creatura. Id aulem fieri per charitalem ex Scripturis, ila probatur; Semen ex quo regeneramur, est verbum Dei. 1. Petri 1. *Renati non ex semine corruptibili, sed ex incorruptibili per verbum Dei vivi.* Et Jacobi 1. *Genuit nos verbo veritatis, vel simus initium aliquod creaturae ejus.* Verbum aulem proprie fidem in nobis gignit eamque vivam, quae per dilectionem operatur, ad Horn. 10. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Fides igitur viva, idesl, cum charitale, est id, per quod renascimur, et proinde ipsa dat illud esse divinum et supernalurale, unde dicimur filii Dei.

Et confirmatur hoc ipsum ex illis Apostoli verbis ad Galat. 3. *Omnes enim filii Dei estis per fidem.* Loqui aulem b. Paulum de fide viva, perspicuum est ex cap. ubi cum dixisset: *Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, ex gratia e. c. d. t. s. f. o. s.* Subjungit explicans quid sit ista gratia, et quid faciat filios Dei; *in Christum Jesum, neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides quae per dilectionem operatur.* Et cap. 6. liane ipsam fidem vivam appellat novam creaturam, cum ait: *In Christo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium. sed nova creatura.* De qua nova creatura dicit idem Apostolos ad Ephes. 2. *Ipsius enim sumus factura. creati in Christo Jesu in operibus bonis.*

Et confirmatur rursus ex parte eorum, qui not regenerant, qui sunt evangelii praedicatores, I. I Corin. 4. *Per evangelium ego vos genui.* et Gal. 3. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Christus aulem in nobis per fidem formatur et habital, ad Ephes. 3. *Christum habitare per fidem in cordibus vestris.* Fidem aulem istam debere esse vivam et charitali formatam dubium esse non potest. Quare s. Joan. 1. epist. cap. 3. dicit, Deum per charitalem in nobis manere: *Deus charitas est, et (per) nianet in charitale, in Deo manet, et Deus in eo.*

Sunt praeterea multa alia, quae tribui solent gratiae, quae omnia in Scripturis tribuuntur charitali. Neque aliquid afferri potest illi gratiae proprium, vel non conveniat etiam charitali; quare nulla est causa, cur distincti habitus ponantur gratiae et charitalis, percurramus breviter singula.

Primo: Gratiae proprium esso dicunt, facere hominem Deo dilectum, et Proverbiorum 8. legimus: *Ego diligentes me diligo.* Et Joan. 14. *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo.*

Secundo: Gratia dicitur esso animae vili, ut peccatum, mors, et 1. Joannis 3. legimus: *Quoniam diligit, manet in morte, et nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres.*

Tertio: Gratia donum illud esse dicitur, per quod in nobis habitat Spiritus sanctus. At Horn. 5. legimus: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Quarto: Per gratiam a peccato justificamur. Et Lucae 7. legimus: *Remittuntur ei peccata multi.* Jam antea ex Apostolo ad Galat. 6. ostendimus, novam creaturam cum fide per dilectionem operantem, et ex Iridentio concilio demonstravimus, formalem causam justificationis esse charitalem mentibus nostris infusam. Neque ullus est theologus aut philosophus, qui iustitiae nomine aliud, quam virtutem, intelligit.

Quinto: Gratia est fons et radix omnium virtutum. At Apostolus ad Roman. 13. *Initium, inquit, legis est dilectio.* Et 1. ad Corin. 13. *Charitas. inquit, patiens est, benigna est etc.* omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet etc. Et Gregorius homil. 27. in evangelia dicit charitalem esse radicem omnium operum bonorum: eis. Prosuper lib. 3. de vita contemplativa, cap. 13. dicit charitalem esse vili virtutum, mortem viliorum.

Sexto: Gratia separat filios regni a filiis damnationis: nullus enim cum gratia perit, nullus sine gratia salvatur. At Jacobi 1. legimus, coronam gratiae repromissam esse diligentibus Deum. Et s. Augustinus lib. 15, de Trinit. cap. 18. Sol: *charitas, inquit, dividit inter filios regni et filia damnationis aeternae.*

Septimo: Gratia est donum Dei omnium maximum. At Apostolus 1. ad Corin. 13. anlepmi charitalem omnibus aliis donis. Et ad Coloss. 3. *Super omnia, inquit, charitalem habete, quod est vinculum perfectionis.* Et s. Augustinus lib. 15. de Trin. cap. 18. *Nullum, inquit, est isto dono excellentius: dantur et alia per Spiritum.*

· iifliim munera, sed sine *charitale nihil pro-*
ptuit. Elserni. 50. de verbis Domini. *Adde*.inquit,
duritatem, *prosunt omnia; detrahe charilalem,*
nihil prosunt caetera: quale bonum esi chariias
fratres? quid pretiosum, quid luminosius, quid
firmitus, quid utilius, quid securius?

Octavo: Nihil majus gralia facere potest, quam
conjugere hominem Deo. At I. ad Corinih. (>. le-
gimus: *Qui adhaeret Deo,videlicet per charilalem,*
unus spiritus fit cum eo. El I. Joan. 4. *Qui ma-*
net in charitale, in Deo manet, et Deus in eo. Id
quod praeclare explicat s. Bernardus serm. 83.su-
per Cantica, ubi ostendit, nihil esse quod magis
hominem Deo conjugat, quam charilalem, *qua,*
ul ipse loquitur, quasi *maritatur anima Deo*.

Aono: Gratia facit amicos Deo. At Joan. 15.legi-
rus: *Vos amici mei estis, si feceritis quae ego*
praecipio vobis.

Decimo: Gralia formosos gratiosos facil. Al cha-
riias est vestis illa nuptialis,qun qui carent,mittun-
tor in tenebras exteriores, ut exponit s. Gregor,
homil. 38. atque haec ex divinis literis hoc loco
sufficiant.

Accedant Postremo argumenta ducta ex raliione.
Prima ratio, si gralia ista distingueretur a chnrila-
Ic,caderisque infusis virtutibus, quemadmodum
distinguitur anima a potentiis , vel lumen ratio-
nis a virtutibus , ul s. Thom. docet, sequeretur
amissa gratia per peccalum , simul ainitli virtutes
omnes infusas, sicut pereunto anima, pereunt ne-
cessario ejus potentiae , et sine lumine rationis
nullae omnino virtutes in anima conservantur: at
fides infusa non perit gralia recedente,ul catholici
omnes fatentur: non igitur distinguitur.neque pen-
det fides a gratia gratum faciente,ul distinguuntur,
ar pendent potentiae ab anima cl virtutes a lumi-
ne rationis.

Aequo vero satisfaciet argumento, si quis dixe-
rit, amissa gralia remanere quidem fidem,sed non
pirfecclam cl formatam, cl hoc modo solum mana-
recain,ac dependere ab habitu graliae. Nam quam-
vis sine gralia fides imperfecta atque informis sil,
csl lamcn habitus supernaturalis, cl operationem
habet supernalurnlem; docuit aulem s. Thomas,
non posse esse in anima habitus supernaturales.cl
operationes supernaturales.nisi anlca evecta csscl
eadem anima ad esse quoddam supernalurale per
habitum graliae, cum operatio pracrcquirat esse.

Secunda raliio:Si gralia csscl habitus a charitale
distinctus, id sine dubio csscl propter tria quae vi-
dendor esse propria ipsi graliae el charilali non
convenire, quorum Primum csl, dare animae esse
divinum et supernalurale. Aliorum esse proprium
effectum amoris, erga hominem. Tertium esse id,
quo proprio Deo gratus est, quicumque illi gratus
est. At haec ipsa tria apertissime quadrant in cha-
ritatem, non igilur opus est, alium habitum quae-
rere.

Probatur assumptio argumenti,nam quod allinel
ad esse divinum, certum est, non posse hominem
participare divinum esse,nisi accidentaliter:nullum
rsl aulem accidens, quo magis participemus esse
divinum, quam chariias, ne ne ipsa quidem gratia
si esset, ul ponitur a s. Thoma, ita nos eveheret

ad esse divinum, ul re vera chariias vehit; gratia
enim illa esset accidens ordiivs supcnaturalis. et
daret animae esse qttoddam accidentarium super-
naturalc;at chariias praclcrquamquod csl accidens
ordinis supernaturalis,cl dat animae esse acciden-
tarium supernalurale, conjungit anirnam cum Deo,
quam intime atque arete in hac vita fieri potest:
quod non faceret gralia, Deus enim intelligcnlia cl
voluntate attingitur, sed intelligcnlia in hac vita
nonnisi per fidem, et in aenigmate Deum attingit:
voluntas aulem eliam in hac vita immediate,cl pro-
prio Deo conjungitur per amorem.

Adde quod cum summa perfectio in Deo sil co-
gnitio cl amor, in futura vita participabimus per
gloriam, divinam perfectionem visionis Dei.de qua
scribit Joannes in 1. episl. cap. 3. *Similes ei eri-*
mus, quia videbimus cum siculi est: nunc autem
participamus per gratiam.perfectionem amoris Dei
cl proximi, de qua dicil Dominus Mallb. 5.Diligite
inimicos vestros, ut silis filii Patris vestri etc.

Quod allinel ad clTeclurn proprium amoris Dei.
ille profecto chariias est,quid enim vult nobis Deus,
cum nos amat, nisi id quod nobis csl oplimunr.op-
timum aulem nobis chariias csl. ul supra ex Apo-
stolo cl Augustino docuimus.

Quod aulem pcrtincl ad lertium. de eo quo pro-
prio Deo grati sumus; id vero nihil csl aliud, nisi
chariias. siquidem in ea consistit summa similitu-
do ad Deum, quam in hac vita possumus habere.
Deus enim diligit sibi similes, cl eo nos magis di-
ligit quo sumus ei similiores.Atque hoc csl verum
amicitiae fundamentum inter nos cl Deum.amicitia
siquidem oritur ex similitudine, cum omne simile
diligat suum simile: Similitudo aulem. quae csl
fundamentum amicitiae,non tam est similitudo m-
turae, quam morum cl virtutum: alioqui inter o-
rnnes homines esset amicitia, cl inlcr angelos cl
homines nulla esset. Porro chariias csl regina vir-
tutum, et omnibus aliis virtutibus longe praestat.
Quare similitudo in charitale, est prima et summa
caussa amicitiae inlcr nos el Deum.

Tertia ratio: Gralia proprio opponitur culpae,sed
culpa csl actualis et habitualis deformitas in vo-
lunlalc; igilur cl gralia erit habitus cl actus in vo-
luntate.

Quarta ratio: Gralia respondent gloriae, sed glo-
ria non erit habitus aliquis in cssentia animae, ul
adversus llenricum theologi communiter docent,
sed conjunctio cum Deo per visionem cl amorem,
igilur cl gratia non csl habitus aliquis in essentia
animae, sed fides, spes et chariias ipsius animae
potentiis divinitus infusae atque in illis inhaerentes.

Quinta ratio:Per graliam fonnaliler justificamur:
al justitia communi consensu theologorum cl phi-
losophorum, virtus animi csl, cl in volunlale, non
in essentia animae sedem habet.

CAPUT VH.

Solvuntur objectiones.

Adversus ea quae capite superiore confirmata
sunt, fieri solent non levia argumenta, quae nunc
breviter cl ordine diluemus.

Prima objectio sumitur ex duobus conciliis generalibus, siquidem in concilio viennensi, sub Clemente V. ul habetur in Clementina prima, de summa Trinitate cl fide catholica definitum csl, in Baptismo lam parvulis, quam adultis conferri informantem gralam cl virtutes. El in concilio Iridenlino sess. G. cap. 7. legimus justificationem esse renovationem interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae cl donorum. El canone undecimo dicitur anathema iis, qui docent, hominem justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate. In quibus locis videmus semper distingui gralam a virtutibus cl donis, atque adeo ab ipsa etiam charitate.

Respondeo: Concilia ista ac praecipue tridentinum, dedita opera ita loqui voluisse videntur, ul indefinitam relinquerent quaestionem scholasticam, de distinctione gratiae charitalis, cl sohn definirent, quid id ab haereticis negabatur, nos justificari per; liquid re ipsa in anima inhaerens; ca siquidem caussafuit, cur irideniinum concilium, nunc gralam cl charitatem. nunc solam charitatem nominaret; sed quamvis haec ita sini, lamen videntur omnino concilii Paires in eam sententiam inclinasse, quae pro eodem habet gralam el charitatem; Nam, ul supra ostendimus, in explicatione causae formalis justificationis, ubi maxime oportebat hujus distinctionis mentionem facere, solam nominaverunt charitatem, cum suis comitibus fide cl spe.

Porro ubi concilia ista distincte nominant gralam cl virtutes, vel gralam cl dona: aul per gratiam, intelligunt charitatem. per viriutes el dona, reliquas virtutes, ac si dixissent, gralam cl racleas viriutes, sive gratiam cl caetera dona; aul certe idem significant illae voces, quemadmodum cum dicimus, aliquem esse sanctum et bonum. innocentem cl justum etc. id quod in Scripturis sacris, el in Patrum libris passim fieri videmus ad rem, do qua agitur, magis explicandam.

El hoc modo intelligendus csl canon 11. concilii Iridenlini, ubi damnantur anathemate, qui excludunt a iustificacione gralam cl charitatem, nam idem omnino significari eo loco per gralam cl charitatem, colligimus lum ex verbis sequentibus, ubi numero singulari dicitur, quae in eorum cordibus diffundatur, alque illis inhaereat: lum ex cap. 7. ejusdem sessionis, cui respondet canon iste undecimus (neque enim in canonibus nova dogmata traduntur. sed rediguntur ad formam anathemalismi- morum ca. quae in capitibus definita fuerant) verba aulem c. 7. ex quibus canon undecimus confectus csl, sunt: *Id in hac impii justificatione fit, data charitas Dei per Spiritum sanctum in eorum cordibus diffunditur, atque illis inhaeret.*

Secunda objectio dicitur ex Patribus. Proferunt aulem unum lanium, sed antiquissimum cl celeberrimum, is csl sanctus Dionysius areopagila. qui in fibro de ecclesiastica hierarchia, cap. 2. part. I. scribil, non posse hominem operari divina, nisi prius adeptus fuerit slalum, sive esse divinum, quemadmodum etiam opera humana non ante operari incipimus, quam homines esse coeperimus.

Respondeo: Recte Dionysius docet, non posse

hominem operari divina, nisi ante participaverit esse divinum, sed quoniam esse divinum non potest ab homine participari, nisi per aliquod accedens, ideo infunduntur homini divinae qualitates, habitus videlicet fidei et spei el charitalis, ac per eas efficitur homo divinae consors naturae, cl divina ac supernaturalia operatur.

Dicet aliquis, non solum opera divina, sed etiam habiitus divini praeexigunt esse divinum, csl enim habitus juxta philosophum in lib. 7. physicorum, texti. 17. dispositio perfecti cl optimum, perfectum autem vocat id, quod est dispositum secundum m(uram, quare cum natura humana non sit ex se disposita ad opera supernaturalia, neque ad ea naturalem proportionem habeat, necessario exigitur aliquid quod eleve, cl supernaturaliter perlicialurum humanam, ul in eam habitus supernaturalis infundi queant. Praeterea sicut in rebus naturalibus distinguuntur tria, esse, posse, operari, quorum tertium a secundo, cl secundum a primo dependet: sic etiam in rebus supernaturalibus distinguenda sunt tria, esse, quod habetur per gratiam, posse, quod habetur per infusas virtutes, el operari, quae sunt ipsae actiones fidei el spei el duritatis.

Respondeo: Habitus acquisiti, de quibus loquitur Aristoteles, praeexigunt naturalem dispositionem subjecti ad opus, quia non dant operari, sed facile ac prompte operari; proinde si natura sine habitu operari non posset, nihil ei prodesset habitus. Al habitus divinitus infusi non exigunt naturalem dispositionem in subjecto, sed solum capacitatem naturalem, ipsi aulem elevant naturam cl proportionem illi conferunt ad actionem supernaturali. Hanc aulem capacitatem esse in anima rationis participem, docet s. Augustinus lib. de praedestinatione sanctorum, cap. 5. cum ait: *Posse habere fidem et charitatem, naturae est hominum; habere autem, gratiae fidelium.*

Ad illud aulem, quod addebatur, in omnibus rebus inveniri esse, posse el operari. Respondemus: Id esse verum in substantiis, non in accidentibus; substantiae enim creatae non possunt per se sine instrumentis, id est, sine accidentibus operari, el ideo in eis distinguitur ipsum esse substantiale; potentiis, cl potentiae ab actionibus; at vero in accidentibus non distinguuntur ista tria, cum ipsum esse qualitatis operatricis. sit potentia seu viriutus: proinde cum esse divinum, quod habet anima per gralam, sit esse accidentarium, non est necessarium, ut distinguatur a virtute. sed unus atque idem habitus, ul respicit subjectum. dici potest esse supernaturalis; ut respicit opus, dici potest viriutus supernaturalis.

Tertia objectio ex divinis literis, Scripturae testantur, hominem pergralim renasci, ac per hoc adipisci esse divinum, Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, etc.* El: *Quod natum est ex carne, caro est: quod natum est ex spiritu. spiritus est.* Praeterea secundum Scripturas gralia Spiritus sancti csl prior charitalis, ac per hoc non possunt esso idem charilas cl gralia. ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum. qui datus est nobis.* Ubi vides, prius dari

Spiritum, ac delude diffundi in cordibus charitalis, ad Galat. *Fructus Spiritus est charitas, caritas, etc.* I. Joan. *Laon quia nos dileximus litum, sed ipse prior dilexit nos.* Quod si prius diligimus, quam diligamus, certe sequitur charitalis, qua Deum diligimus, posteriorem esse gratiam. qua Deo grati cl amabiles sumus.

Respondeo: Jam ostendimus capite superiore, nos renasci per charitatem. el accipere esse divinum, dum efficitur Deo similes in virtutibus, ac praesertim in charitalis. Neque enim participare possumus esse divinum secundum aliquid substantiale, nam cum substantia sit ipsa rei natura, si substantialiter participemus esse divinum, naturaliter essemus Dei. quod nullo modo Heri potest, luque s. Augustinus in lib. contra Adimantum, cap. 5. scribil. homines justos esse filios Dei: *Quia enim Deo similes in dilectione el in sanctitate.* Et in psal. 99. explicans ipsum titulum: *Quantum, inquit, in le crescit charitas, efficit et revocat te ad similitudinem Dei.* El ipse etiam sanctus Thomas in secunda secundae, quae. 23. ari. 2. ad 1. dicit, charitatem esse vitam animae.

Quod aulem allinet ad eas Scripturas, quae faciunt charitatem posteriore gralia. Dicimus: Eas Scripturas intelligendas esse de gralia, ul significat benevolentiam Dei erga nos, non autem qualitatem aliquam, quae sit in nobis: Deus enim duobus modis nos diligit; Uno modo, ul simus justi cl sancti. Alio modo, quia sumus justi el sancti. De priore modo loquitur Apostolus ad Roman. 5. *Cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Ad Ephes. 1. *Elegit nos ul essemus sancti.* Et cap. 5, *Christus dilexit Ecclesiam, el seipsum tradidit pro ea, ul eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo vitae.* De posteriore modo loquitur Sapientia, Proverb. 8. *Ego diligentes me diligo.* Et Dominus Joan. 14. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo.* El cap. 16. *Pater amat vos, quia vos me amatis.*

Jam igitur charilas, quae in nobis csl, cum effectus el objectum sit benevolentiae Dei, ul effectus, csl illa posterior; ul objectum, csl prior. Quare cum dicitur charilas diffundi in cordibus per Spiritum sanctum, vel cum dicitur charilas fructus esse Spiritus sancti. non significatur, dari nobis aliquod donum Spiritus sancti, ex quo procedat, alque emanet charilas, sed dari nobis Spiritum sanctum, qui csl donum increatum, el ejus jimum cl primarium effectum in nobis esse charitalis; cum autem dicitur Deus nos prius diligere, quam diligatur a nobis, non significatur esse in nobis aliquid, unde renascamur diligere antequam diligamus; sed a Deo nos diligere, ul ex injustis justis, et ex deformibus formosi efficiamur, ut postea iusti, sanctique effecti per donum charitalis, amicitiam inter nos consiliuatur cl diligamus ac diligamur.

Quarta objectio sumitur ex rationibus. Prima ratio, effectus formales gratiae cl charitalis, diversi sunt, nec unus alium includit, aut necessario comitatur; nam effectus gratiae csl facere dilectum, effectus charitalis csl facere diligentem, cl potest fieri, ul unus diligatur, et non diligat, cl contra:

non Igitur sunt unum el idem habiitus gratiae et charitalis.

Secunda ratio: Effectus gratiae semper est in actu, dum ipsa gralia in homine perseverat, semper enim facit gratum; at effectus charitalis non est semper in actu perseverante charitalis, cum non semper actu diligamus: non igitur sunt idem charilas et gralia.

Tertia ratio: In rebus naturalibus, praeter viriutes acquisitas, csl in animo lumen naturale, ex quo aliquo modo viriutes omnes manant; erit igitur etiam in supernaturalibus donis, praeter habitus virtutum infusos, lumen gratiae, ex quo habiitus illi profluant.

Quarta ratio: Gralia csl donum quoddam universale, quod totum hominem Deo gratum reddit, el omnia opera accepta illi facit, cl omni peccato repugnabat viriutes sunt dona particularia, quae particulares potentias in operibus ipsarum perficiunt, el ceteris vitiis opponuntur; igitur non sunt idem gralia cl virtutes.

Quinta ratio: Per gratiam reformatur imago Dei, quae per peccatum fuerat obscurata, at imago non csl solui in potentiis, sed etiam in ipsa animae substantia; gralia igitur non csl sola charilas in voluntate inhaerens, sed etiam habitus aliquis in substantia animae constitutus.

Respondeo: Ad Primam rationem facile est respondere, siquidem facere dilectum cl diligentem, ab una cl eadem qualitate provenire possunt, si ca diverso modo, ul supra diximus, consideretur; eadem enim charilas, ul forma inhaerens animae, facit eam formosam, cl per hoc gratam oculis Dei; ut principium operationis, facit eam aptam cl promptam ad diligendum; nec lamen sunt isti duo effectus formales, sed unus, illa enim propensio cl promplitudo animae ad Deum diligendum, est ejus pulchritudo, quae gratam eam facit Deo; et quamvis fieri possit, ul aliquis diligatur, et non diligat, quando fundamentum dilectionis unius, non csl dilectio alterius; sed aliquid aliud, ul forma corporis, aut aliquid ejusmodi; lamen si fundamentum dilectionis unius, sit dilectio alterius, ut nos ponimus, fieri non potest, ul qui diligitur non diligat, cum ideo diligatur, quia diligit.

Ad Secundam rationem Respondemus: Effectum formalem gratiae semper esse in actu, el similiter effectum charitalis formalem. Ul enim gralia semper facit gratum, ita cl charilastemper facit propensum cl promptum ad diligendum; diligere autem actu quod nun semper habemus, non est effectus formae, sed efficientis, sive quod est idem, non csl effectus charitalis, ul dat esse formale animae, in qua inhaeret, sed ul csl principium actionis.

Ad Tertiam dicimus: In rebus supernaturalibus lumen fidei esse loco luminis naturalis, ex fide enim aliquo modo spes et charitas manant, til ex fide per charitatem formata viriutes omnes, morales, ad finem supernaturalem ordinantur.

Ad Quartam Respondeo: Charitatem dici posse donum universale, quia regina est virtutum, et radix omnis meriti, et ab ipsa actiones virtutum omnium imperantur, et nullum peccatum mortale

secum patitur; quare Apostolus ait: *Qui diligit, legem implevit, ad Rom. 13. Et: Charilas patiens est, benigna est etc.* 1. ad Corinth. 13. Et s. Augustinus lib. de natura el gralia cap. 70. *Charilas, inquit, inchoata, inchoata iustitia est; charilas provecta, provecta iustitia est; charilus magna, magna iustitia est; charilas perfecta, perfecta iustitia est.*

Ad Quinlam dico: Imaginem Dei esso tum in substantia, tum in potentiis, sed non esse laesam, nisi qualenus in potentiis est, peccatum siquidem lumen intelligentiae obscuravit, voluntatis libertatem debilitavit, appetitum inferiorem superiori rebellem fecit, similitudinem ad Deum, quae in iustitia sua erat, plane sustulit: in ipsa vero substantia animae nihil proprie operatum est: quare obiectio ista postrema, videtur potius nosram confirmare, quam infirmare sententiam,

CAPUT VII.

Charitatem esse virtutem creatam, non ipsum Spiritum sanctum.

Quoniam charilalem a gralia gratum faciente, non distingui demonstravimus, ut solidius confirmetur, gratiam gratum facientem esse qualitatem, quod probatum a nobis est cap. 4. operaepraedium esso duximus hoc loco refellere sententiam eorum, qui docent, charilalem, qua diligimus Deum, non esse habitum creatum, sed ipsam personam Spiritus sancti; quam sententiam supra diximus, Petro Lombardo tribui solere.

Est autem observandum, non fuisse Lombardum tam rudem et hebetem, ut existimaret actionem diligendi, quam nos producimus, quaeque charilas actualis, a theologis nominatur, esse Spiritum sanctum, sed quod docuit Lombardus id fuit, causam sive principium proximum dilectionis Dei, esse in nobis Spiritum sanctum, non autem habitum aliquem creatum, quales sunt habitus fidei, -pei, caelerarumque virulorum; illaque hoc interesse voluit inter charitatem et alias virtutes, quod in istis, praeter actionem habitus etiam creatus, reperitur: in illa nullus sit habitus creatus, sed ipse Spiritus sanctus immediate nos moveat ad actionem diligendi. Quam sententiam omnes theologi refellunt in commentariis suis ad dislinl. 17. libri primi sentent, atque in primis sanctus Thomas affiler eam oppugnat in 2. 2. quae. 23. ari. 2. et in quaestionibus disputatis, quaestione de charilalo, articulo primo, ubi diluit objectiones viginti quatuor, quae pro sententia Petri Lombardi fieri possunt.

Probatur igitur charilalem esse qualitatem creatam, Primum ex testimonio illo b. Pauli ad Rom. 5. *Charilas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* In cuius loci explicatione sciendum est, ambiguum videri posse, loquatur ne Apostolus de charilale, qua nos diligit Deus, an de illa, qua nos diligimus Deum, nam commentarius, qui inscribitur Ambrosio, explicat hunc locum de charilale Dei erga nos. Con-

tra autem Augustinus lib. de Spiritu el llera. cap. 32. et Bernardus in epistol. 107, Anschnus et alii nonnulli, in hunc locum, docent, Apostolum loqui de charilale, qua nos diligimus Deum. Plenus commentarius, de utraque, explicat verba b. Pauli, ita enim exponunt in commentario huius loci Origenes, Chrysostomus, Theodorus, Sedulius, Utenius, Thomas et alii.

Sed lamen proprio loqui Paulum de charilale, quae est in nobis per modum habitus, probatur hoc modo; non loquitur Apostolus de dilectione actuali, sed de re aliqua permanente. Actualis enim dilectio non diffunditur a Deo in cor nostrum, sed effunditur a corde nostro in Deum, juxta illud: *Finis praecepti charilas de corde puro*, 1. ad Tiro. 1. in quo loco de actu, non de habitu agitur, actus enim est finis praecepti, non habitus; itaque charilas actualis exit de corde puro, et ad Deum tendit: Apostolus autem ad Roman. 5. loquitur de deditate, quae in cor nostrum a Deo immittitur, et in eo permanet. Rem autem istam permanentem non esse Spiritum sanctum, sed donum ejus, probatur ex voco *diffusa* est, non enim convenit proprio Spiritui sancio diffundi, nisi ratione donorum suorum, quare Actorum 2. b. Petrus dicit: *Dextera igitur Dei exaltatus, effudit hoc donum, quod vos videtis et auditis*, ubi donum creatum dicitur effusum.

Idem etiam probatur ex illis verbis: *Per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ille enim distinguitur Spiritus sanctus a charilale in nobis, diffusa, ut causa ab effectu, quemadmodum si quis dicat: *Elfusa est lux in hac domo per Jampadero, quae accensa est nobis.* Vel effusus est odor per balsamum, quo uncti sumus; neque enim ullus diceret lucem et lampadem idem esse, neque odorem et balsamum, sed unum alterius causam esse.

Secundo: Probatur ex testimoniis Patrum. s. Augustinus. de cuius sententia lota fere quaestio est, lib. de Spiritu el llera cap. 32. *Charilas, inquit. Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos: sicut iustitia Dei, qua iusti ejus munere efficiuntur, et Domini salus, qua nos salvos fecit, et fides Christi, qua nos fideles facit.* Hoc loco duobus modis docet s. Augustinus charitatem diffusam in cordibus, non esse Spiritum sanctum, sed virtutem creatam. Primo: Quia similem esse dicit iustitiae, saluti et fidei. Secundo: Quia dicit. non esse istam charitatem, qua nos Deus diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Spiritus autem sanctus ex sententia Petri Lombardi, est duritas, qua Deus nos diligit, et qua nos diligimus Deum.

Idem Augustinus in lib. de moribus Ecclesiae catholicae cap. 20. scribit, charitatem esse virulem animi nostri; quod certe non convenit Spiritui sancto. Idem in lib. de natura el gralia cap. 70. dicit, charilalem esse iustitiam, qua iusti sumus, et in psal. 118. concione 26. dicit, iustitiam, qua iusti sumus, esse virulem animi, quam Deus in nobis efficit, et in epistol. 85. ad Consenlium. et lib. 15. de Trinitate c. 8. dicit, iustitiam, qua iusti sumus, esse formam, qua formosi ex deformibus efficiuntur:

deinde non recte de persona Spiritus sancti dicitur, quod sit virtus animi a Deo effecta, vel fortis, qua formosi ex deformibus efficiuntur.

Denique lib. 15. de Trinitate cap. 18. aperio distinguit charitatem, quae est in nobis, a persona Spiritus sancti: *Dilectio, inquit, quae ex Deo est, et Deus est, proprie Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charilas, per quam nos lota inhabitat Trinitas.* Ubi non dicit dilectionem, quae proprie Spiritus sanctus est, in nobis diffundi, sed per illam diffundi in nobis charitalem Dei, qua videlicet Deum diligimus.

S. Joannes chrysostomus hom. 32. in priorem 1 Corinthios, de charilale copiose disputat, ac semper eam virtutem appellat, et ut de vera virtute loquitur s. Cyrillus lib. 9. in Joannem cap. 24. distinguit charilalem, quae est in nobis, ab ea, quae est in Deo, et eam quidem, quae est in Deo, Deum esse docet, nosram autem non Deum, sed virtutem quandam, quae sit quasi forma et imago illius, quae est in Deo. Denique s. Bernardus in epistol. II. ad Cirlhusienses, et in libro de diligendo Deo, ultra medium: *Recte, inquit, dicitur charilas et Deus, tamen idem charilas enim dat charitatem, subdantiva accidentalem.* Ubi dantem significat, nomen est substantiae; ubi donum, qualitas.

Probatur Ultimo rationibus. Prima ratio quae est s. Thomae in 2. 2. quae. 23. ari. 2. si nullus est habitus charitalis, vel Spiritus sanctus cunctis in animis nostris dilectionem, concurrente et cooperante libera voluntate, vel ea non concurrente, neque cooperante: si primum detur, sequitur actionem diligendi in nobis non esse perfectam, facilem, promptam, suavem: si detur secundum, sequitur eandem actionem non esse voluntariam et liberam, ac per hoc nec rationalem: utrumque autem est contra rationem dilectionis, et unum id, quod unusquisque in se experitur. Nil enim magis voluntarium esse potest, nihil promptius, facilius, suavius charilale, neque solum secundum Scripturas actio diligendi meritoria est, sed et principium et radix omnis meriti. Nam, *coronam vitae repromisit Deus, diligentibus se*, et. I.

Sequitur autem ex opinione illa magistri, actionem diligendi non esse voluntariam et liberam, wlterte non promptam et suavem, perspicuum est. Nam si Spiritus sanctus dilectionem in nobis efficiat, non cooperante libera voluntate, sine dubio dilectio illa voluntaria esse non poterit; si vero cooperante libera voluntate, sed absque lubilo prius infuso, dilectio perfecta et prompta non erit, neque enim potentia perfectam actionem Deere potest, nisi ipsa perfecta per habitum, neque potest prompte et suaviter operari, nisi ex forma, quam in se habeat, inclinatur ad operationem. Quaresi voluntas humana nullam habeat formam, nullumque habitum, per quem inclinatur ad amorem Dei super naturalem, sed solum extrinsecum milium Spiritus sancti, sine dubio perfecte et prompte Deum non diligit.

Secunda ratio: Per charilalem efficiuntur filii Dei, ut supra probavimus ex epistol. 1. s. Joannis cap. 1. et aliis multis locis, proinde per charilalem adi-

piscimur esse divinum, juxta illud psal. 81. *Ego dixi, Dii estis, et Filii excelsi omnes.* Non enim est filius Dei, nisi Deus, sicut nec lilius hominis, nisi homo, ergo Spiritus sanctus, si charilas est, homines, quos inhabitat, facit esse Deos, ac per hoc eis communicat naturam suam: non autem communicat personam, id enim singulare privilegium est humanitatis Christi, ut in persona divina sustentetur, communicat igitur naturam, juxta illud beati Petri in epistol. 2. cap. 1. *Divinae efficiamur consortes naturae.* Porro Dei natura communicari non potest, nisi per accidentariam aliquam sui participationem, id est, per formam aliquam creatam; charilas igitur est forma creata, per quam nos Spiritus sanctus inhabitat.

Tertia ratio: Spiritus sanctus non solum adultos, sed etiam infantes baptizatos inhabitat, ut s. Augustinus docet in epistol. 57. ad Dardanum, efficit igitur in illis charitatem, al non actualement, igitur habitualement.

CAPUT IX.

Solvuntur objectiones.

Argumenta Lombardi parlim ex Scripturis, partial ex Augustino petuntur.

Prima objectio est: Deus in Scripturis absolute charilas nominatur, I. Joan. 4. *Deus charilas est, et qui manet in charilale, in Deo manet, et Deus in eo.* Est igitur vere et proprie chanta, nam ut s. Augustinus monet lib. 15. de Trinitate cap. 17. non dicitur est Deus charilas mea, sicut psal. 58. *Tu es, Domine, spes mea.* Et psal. 70. *Tu es patientia mea, sed simpliciter, Deus charilas est.*

Respondeo: Non negamus, Deum absolute, vere et proprie dei posse charilalem. sed qua nos ipse diligit, non qua nos cum diligimus, quemadmodum etiam Deus sapientia et iustitia recte dicitur, qua ipse sapiens et iustus est, non qua nos sapientes et iusti sumus.

Al contra, est objectio Secunda, non solum Joannes Deum charilalem esse dixit, sed addidit: *Et qui manet in charilale, in Deo manet, et Deus in eo*, ubi loquitur tam de charilale, qua diligimus, quam de illa, qua diligimur, id enim est manere in charilale, diligere Deum, et diligere a Deo, et hanc ipsam charitatem dicit Joannes esse Deum, cum ait: *Qui manet in charilale, in Deo manet, et Deus in eo.*

Respondeo: S. Joannes rectissime dicit. cum qui diligit et diligitur, in Deo manere et Deum in eo, non quod charilas qua diligimus, sit Deus, sicut illa. qua diligimur; sed quia inseparabiles sunt, et ubi est, ibi est etiam altera, una enim alleram irahitnam quemadmodum s. Augustinus dicit lib. 12. Confessionum, cap. 15. iustitiam Dei esse lumen illuminans, iustitiam nosram lumen illuminatum, sic etiam dicere possumus, charilalem Dei esse ignem accendentem, nosram vero ignem accensum, et sicut per inseparabilitatem luminis producti a sole et solis producentis, dicere solemus, eum qui est in lumine a sole productus, esse in sole,

cl solem in co, ila quoque propior inseparabilitatem charitalis creatae, cl charitalis incrcalae. quae Csl Deus, recte dicimus, cum qui manci in chari- Inle, in Deo manere el Deum in eo, cum charilas sine Deo esse non possit.

Esse autem veram hanc explicationem, colligi potesl ex duobus. Primo: Quin in eodem loco idem Joannes ait: *Qui confessus fuerit quoniam Jesus esi /ilius Dei, in Deo manci cl Deus in eo.* Nec lamen dicere auderemus confessionem fidei esse Deum, sed solum, sine Deo esse non posse, juxta illud 1. ad Corinthios 12.: *Nemo potesl dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancio.* Secundo: Quia sicut Joannes scripsit: *Deus charilas est,* sic etiam scripsit: *Charilas cx Deo csl.* Charilas enim quae csl in Deo, Deus csl: charilas quae csl in nobis, non Deus, sed Dei donum csl.

Tertia objectio: S. Augustinus lib. de moribus Ecclesiae cap. 11. affirmat, nihil esse melius charilalc, id autem, quo nihil csl melius, solus Deus est, charilas igitur Deus csl.

Respondeo: Cum s. Augustinus docet, nihil esse melius charilate, non loquitur absolute, sed per comparisonem ad alia dona, quae in hac vita percipimus a Deo, ul ipse idem clarius explicat lib. 15. de Trinil. cap. 18. El lamen vere el absolute etiam dici polesl, nihil esse melius charilate, cum charilas quaedam, videlicet incrcala, Deus sit.

Quarta objectio: S. Augustinus lib. 8. de Trinitate cap. 7. ita ratiocinatur: *Qui proximum diligit, consequens csl. ul ipsam praecipue dilectionem diligit; Deus aulem dilectio est, consequens csl ergo ut praecipue Deum diligit.* El cap. 8. *Nemo dicat, non novi quid diligam. Diligat fratrem, et diliget eandem dilectionem, magis enim novit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit, ecce jam potesl notiozem habere Deum, quam fratrem.* El infra: *Ista contextio salis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem non solum cx Deo, sed cl Deum esse.* In his Jocis videtur s. Augustinus ila perspicue docere charilalc, qua nos diligimus Deum cl proximum, vere esse Deum, ul nihil conlra dici queat, alque hoc esi potissimum argumentum Lombardi.

Respondeo: Cerium est haec loca sancti Augustini. quamvis alioqui salis obscura, non esse accipienda de charilalc nostra habituali, sed de actuali, cl ideo nihil omnino conlra sententiam nostram, vel pro Lombardo facere; nemo enim unquam sibi in animum induxit, charilalc actualcm, quae csl liberi noslri arbitrii effectus, esse Deum.

Loqui aulem Augustinum de charilate actuali, probamus, quia dicit, eum qui proximum diligit, magis nosse el diligere ipsam dilectionem, quam proximum, quod quidem verum est de charilate actuali, non de habituali: nam qui diligit, amat ipsum diligere, cl cognoscit per experientiam certam se diligere, sicut cognoscit se cogitare, videre. audire cl similia. Et sine dubio magis novit se diligere, quam fratrem ipsum, quem diligit. Itaque de actuali dilectione verissima sunl, quae s. Augustinus scribit; de habituali nutem nequaquam est rni vera, siquidem habitus charitalis adeo non est

nobis notus, ut multi putent, quamvis falso, nulum esse ejusmodi habitum.

Porro dilectionem actualem s. Augustinus Deum esse dixit, non quod sil Deus per essentiam, sed quod sil imago quaedam, cl participatio divinae bonitatis, <piam qui cognoscit cl diligit, cognoscit cl diligit Deum, non in se, sed in sua imagine. Alioqui si de Deo in se loqueretur, numquam diceret, nos videre Deum, cl notiozem nobis esse Deum, quam fratrem; neque enim dubitari polesl. quin Deus in hac vita non videatur, ul est in se, ab iis omnibus, qui diligunt fratres.

Non absimilis csl locus in lib. 12. Confessionum, cap. 25. ubi s. Augustinus dicit, nos videre ipsam aeternam cl incommutabilem veritatem, quae Deus csl, cum aliquod verum cognoscimus: *Si ambo. inquit, videmus verum esse quod dico, ubi, quae-so, id videmus? neque ego utique in te. neque fu in me. sed ambo in ipsa, quae supra mentes noriras est, incommutabili veritate lexum ergo de ipsa Domini Dei noslri luce non contendamus, er de proximi cogitatione contendimus. quam iidere non possumus, ul videtur incommutabile veritas.* Quo loco non vult s. Augustinus dicere, videri a nobis ipsam subsistentem veritatem, qu.: Deus est, nisi quadam quasi imagine ejus, omnis enim veritas Deum repraesentat, qui est veritas increala, incommutabilis el subsistens; idem igitur cl de charilate sentiendum est, non enim Deus un-gis csl charilas, quam veritas. Si quis phirsdel re desiderat, videat s. Thornam in quaestionibus disputatis, quae csl. 1. de charilate.

CAPUT X.

Solvuntur dubitationes quaedam circa parlilum nem gratiae, in gratis datam el gratum facientem.

Jam vero de partitione gratiae in gratiam pâlis datam, cl gratum facientem, sunl etiam quaedam dubitationes, sed breves ac faciles, eas brevissime percurremus.

Primum igitur quaeri solet a theologis, sil ne gratia gratis data habitus permanens, an molio Dei transiens: nam in tertia partitione divisimus gratiam gratum facientem, in gratiam habitualem cli: gratiam auxilii specialis; de gratia gratis data nib diximus.

Respondeo: Ex novem donis gratis datis, qu?: enumerantur ab Apostolo 1. ad Corinth. 12. quinque videri habitus permanentes. *Sapientiam, scientiam, fidem, linguarum el interpretationem sermonum; quatuor reliqua, motiones transientes, gratiam sanitatum, operationem virilitum, prophetiam cl discretionem spirituum.* Ratio horum omnium est, Proprium csl habituum, ul qui cos habent, pro arbitrio eis Olmnlr. Porro dubitari non potest, quin ii, qui habent domini scientiae, sapientiae cl similia, iis uti possint quand velint; cunlra vere certum csl, donum prophetiae

non semper adfuisse prophetis, sed lunc solum cum a Deo ad aliquod praenoscendum illustrabantur, ul «Gregorius docet liom. 1. in Ezechielem, el perspicuum est ex lib. 1. Regum cap. 3. el 4. ubi ille- ens, egregius alioqui propheta, per psaltem el Dei laudem Spiritum prophetiae in se excitabat, ei aperle fassus est, se ignorasse mortem filii Sunamis: . Inquit, *ejus in amaritudine csl. cl Ikuninus non indicavit mihi.* Idem dicendum videtur do dono sanitatum cl operatione virtutum. Ordinarie enim non fiunt miracula, quando volunt mines, sed quando Deus cos ad ea faciendam impellit; quod si aliqui donum samiatu habere videantur, per modum habitus, quales sunl reges Franci, qui curant morbum strumae, quando vohal, tamen neque in iis donum illuti csl vere lia- Mjs, siquidem miracula non fiunt ex virtute alia: creata, quae in hominibus inhaereat, sed ex ridule Dei, quae iis assistit, qui miracula faciunt.

Secundo quaeri polesl, an gratiae gratis datae jungi possint, vel a se invicem, vel a gratia gratum faciente. Sed quaestio facilis est. nam certum est, Lee dona a se invicem separari, dicente Apostolo i. J Corinthi. 12. *Illi datur per Spiritum sermo sapientiae. illi sermo scientiae etc.* Quamquam ere Jibilosil, in apostolis omnia dona fuisse. Rursus dubitari non polesl, quin a gratia gratum faciente separari queant. Posse enim esse sine charilalc donum linguarum, prophetiam, sapientiam, scientiam cl fidem, idem Apostolus testatur 1. aci Corinth. 1. 1. constat nutem charilalc, vel ipsam esse gratiam gratum facientem: vel ejus comitem indiviuam. Adhuc, Nallh. 7. Dominus ait. mullos dicturos in die iudicii: *Nonne in nomine tuo profutoiimus, cl virtutes nullas fecimus?* qui tamen audient: *Nescio ros.* El, *Discedite a me omnes operarii iniquitatis.* Denique cl Balaam Ariolus mulla de Christo vere prophetavit, Num. 22. cl 23. f. Caiphas, vir alioqui perditissimus, cum esset pontifex anni illius, prophetavit, Joan. 11. Negandum lamen non csl, ul plurimum gratias gratis datas, cum gratia gratum faciente conjungi, quia uls. Gregoris dicit hom. 17. in Ezechiel. ejusmodi donis senos suos Deus ornat exterius, ul appareat quid sint apud Deum interius.

Tertio quaeritur: Dirum sermo sapientiae, cl sermo scientiae sint idem, quod spiritus sapientiae et spiritus scientiae. de quibus agitur Isaias 11. Mulli cum, quoniam existimant, septem dona Spiritus sancti numquam separari a gratia gratum faciente el charilate, contendunt longe diversa esse, sermo enim sapientiae cl scientiae, cl Spiritum sapientiae Hicentia.

Nobis autem probabile videtur, parum aul nihil interessé inter sermonem sapientiae cl scientiae. El: Spiritum sapientiae cl scientiae: ac per haec Jona Spiritus sancti, ul a nobis accipiuntur, a change cl a se invicem separari posse. Nam sanctus Augustinus proluxe disputans de hoc loco b. Pauli 1. ad Corinthios 12. in lib. 12. de Trinitate cap. 11. el 15. et lib. 13. cap. 19. et 20. cl lib. 13. Confessionum cap. 8. docet, sapientiam, de qua Paulus loquitur, esse contemplationem rerum aeternarum, scientiam aulem cognitionem rerum agenda-

rum. vel fugiendarum, quomodo ellam distinxit sapientiam el scientiam, de quibus loquitur Isaias cap. 11. in lib. 1. de serm. Domini in monte.

Ex quo inielligimus, ex sententia s. August. eandem esse sapientiam cl scientiam apud Isaiam el apud Panium; vel uno dono alterum conlmeri; non enim polesl aliquis habere per Spiritum, sermonem sapientiae, nisi habeat per Spiritum donum sapientiae: Sermo enim sapientiae apud Augustinum. loco citato, est sermo de iis rebus (piaei sapientiam cognoscuntur, debet igitur per Spiritum donum habere sapientiae, qui per eundem Spiritum sermonem habet sapientiae; certum aulem csl, sermonem sapientiae non esse in omnibus bonis fidelibus, nam alii daliir per Spiritum sernio sapientiae. alii sermo scientiae. Unde Augustinus lib. 14. de Trinit. cap. 1. *Qua scientia, inquit. 7i07i polleat fideles plurimi, licet polleanl ipsa fide plurim?*

Igitur nec Ipsa dona sapientiae cl scientiae sunl in omnibus bonis fidelibus. Quod idem ex ipso b. Paulo colligi potesl? Nam b. Paulus 1. ad Corinth. 13. cum ostendere vellol, gratias gratis datas. sine charilalc nihil prodesse. ita loquutus csl: *St linguis hominum loquar el angelorum. charilalc autem non habuero, factus sum relui aes sonans, aut cymbalum tinniens, el si habuero prophetiam, cl noverim mysteria omnia. cl omnem scientiam. cl si habuero omnem fidem etc.* ubi quod cap. 12. vocaverat sermonem sapientiae, explicat per illud: *Si noverim mysteria omnia. et omnem scientiam. cl si habuero omnem fidem etc.* Et quod vocaverat sermonem scientiae, simpliciter vocat omnem scientiam.

Quare per sermonem sapientiae el scientiae non inlligebat Apostolus solum donum explicandi mysteria, vel dogmata, ut existimant, qui priorem opinionem sequuntur: sed ipsam cognitionem mysteriorum el dogmatum, quam qui habent, sapienter cl scienter sermonem proferre possunt: cognitio aulem mysteriorum cl dogmatum ad ipsum donum sapientiae cl scientiae separari queunt, juxta verbum Apostoli jam citatu: *Si noverim mysteria omnia etc.*

Deinde s. August. lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 9. docet. timorem illum, de quo scriptum est Proverb. 1. cl in psal. 110. *Initium sapientiae timor Domini,* esse unum ex septem Spiritus saucii donis, timorem aulem qui est initium sapientiae, esse timorem servilem qui charilalem parat, cl illa introeunto exit: docent sancti Patres, ul Basilius in oratione de initio proverb, el alii. Vult igitur s. Augustinus dona Spiritus sancti sine chanlale esse posse: s. etiam Gregorius lib. 1. Mora), cap. 32. disputans de septem donis: *Non enim, inquit, idem esi sapera quod inlligerc, nam nulli aeterna quidem sapiunt, sed inlligere nequaquam possu. nl.* Ubi ostendit, non esse necessario connexa donum sapientiae el donum intellectus.

Adhaec, nulli sunl fideles adeo rudes, ul nihil fere capiant, nisi crasso modo, el exemplis corporalibus proponatur: *Quos* (ul loquitur s. Augustinus in lib. conlra episl. fundamenti cap. 4. *non*

intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutissimos facit. His aulem tribuere donum scionline, vol intellectus, ridiculum plane videtur, quos lamen charilato cl gralia gralum facienlc destitutos esse dicere non possumus.

Poslremo:Quorsum in Ecclesia necessarii essent doctores, si omnes dono sapientiae, scientiae et intellectus praediti essenl? neque enim probabile est. dona isla nihil esse aliud, nisi qualitates divinitus infusas, quibus mens humana facile duci se sinat a Spiritu sancio: siquidem Scripturae cl sancti Patres, per sapientiam, scientiam cl intellectum,passim intelligent cognitionem mysteriorum, aliarumque rerum, quam certum est non in omnibus esse, in quibus est charilas.

Atque haec dicta sint de Spiritu, sive dono sapientiae cl scientiae, ul significant notitiam mysteriorum,quomodo accipere videntur sancti Patres,Augustinus cl Gregorius. Nam si accipiantur pro quibusdam habilibus divinitus infusis, quibus mens humana recte disponitur,ul a Spiritu sancio ducatur cl moveatur,ul ejusmodi dona accipit s. Thom. in 1. 2. quaes. GS. tunc dicendum erit.haec dona (ul s. Thomas recte docet) inseparabilia esso, tum inter se, tum a charilalc: cl aliud esse sermonem sapientiae cl scientiae: aliud Spiritum sapientiae cl scientiae. Sed de his nimis mulla pro instituto.

Quarto quaeritur, num gratiae gratis datae sint tantum novem, ul colligi videtur cx cap. 12. prioris ad Corinth.

Respondeo: Esse multo plures,neque enim Apostolus co loco omnes enumeravit, sed lanium aliquas exempli loco posuit. Id palet ex cap. 12. c.pisl. ad Rom. ubi loquens idem Apostolus de eadem re, adjungit ad prophetiam gratiam docendi et exhortandi, item gratiam gubernandi, gratiam ministrandi, gratiam dispensandi.quorum donorum meminit idem Apostolus 1. ad Corinth. 12. ubi ait: *Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetae? numquid omnes virtutes etc.* Itaque mulla sunt cl varia Spiritus sancti dona, quae ad aliorum utilitatem fidelibus conceduntur: neque opus est curiose cclrum numerum quaerere,cum is nusquam praecise in sacris literis indicetur.

Quinio quaeritur, utrum potestas conferendi sacramenta, sil gralia gratis data?

Sed facilis esi responsio, nam etiamsi potestas illa sil aliquo modo gratia gratis data, tamen proprie non est cx genere eorum donorum: quae a theologis dicuntur gratiae gratis datae. Siquidem gratiae gratis datae cum exercentur,auctorem suum Spiritum sanctum, exterius manifestant,juxta illud 1. ad Corinth. 12. *Unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Quicumque enim audit aliquem loquentem variis linguis,aul miracula facientem, aut prophetantem, aut efficaciter persuadentem, facile judicat auctorem illius doni, esse Spiritum sanctum: at potestas sacramenta conferendi occulta est. et potius eget fide, ul credatur inesse, quam ipsa fidem aliis rebus faciat.

Deinde gratia gratis data non tribuitur unicuique c τη volenti, sed distribuitor a Deo. prout ipse volierit, ul Apostolus docet 1. ad Corinth. 12. Potestas autem sacramenta conferendi datur omnibus,

qui sacramentum Ordinis suscipere volunt. Denique potestas conferendi sacramenta datur perhominsigraliao gratis datae immediate a sanctoS; ritu conferuntur.

Sexto quaeritur: Utrum gratiae gratis datae sim nobiliores, quam gralia gralum faciens?

Sed respondet Apostolus 1. ad Corinth. 12.Cl.rilatem. quae esi gralia gratum faciens, omnibus aliis donis praestare. De hac enim ait: *adhuc txcellenliorem viam vobis demonstro.* Quod idtb testantur s. Patres.Augustinus lib. deTrinil cap. 18. cl Gregorius hom. 17. in Ezechiel. Ace? dii ciam raliio, quia gratia gratum faciens, imir diale hominem cum Deo conjungit, cl amicum, lilium Dei facit; gratiae vero gratis datae, ul. quaedam instrumenta sunt, quibus unus hornolios praeparat ac disponit, ul gratiam gratum fcientem aliquando recipiant, cl per eam in amiti liam De:, cl adoptionem filiorum recipiantur.

CAPUT XI.

Concedendam esse partitionem auxilii speciali-in sufficiens cl efficax.

De Quinta partitione, quae est grallae,tum cici-laniis, tum adjuvantis, in gratiam sufficientem efficacem, Duae sunl quaestiones.

Prior est, an haec partitio admittenda sil; Posterior, unde sumatur efficacia gratiae, sive quidprprie sit gralia efficax

Quod ad Priorem quaestionem allinet, eam partitionem haeretici nostri temporis omnino repudre coguntur, cum apud eos, qui a Deo moventur, necessario bene, agant: qui non moventur,nonp sint bene agere; ac per hoc omnis Dei molio s. cflicax, nulla sufficiens. Calvinus lib. 2. Institui, cap. 3. § 10. *Voluntalcm, inquit, moret grati, non qualiter nullis saeculis traditum est, el rrditum, ul nostrae postea sil electionis, motif aul obtemperare, aul refragari: sed illam effio: citer efficiendo.* Nec aliam agnoscit gratiam, ulti ea sectione el sequentibus perspicit potest.

Eandem partitionem sine dubio Pelagiani quoque repudiabant, quippe qui existimabant, ip«r liberum arbitrium esse sufficiens auxilium peniendi ad salutem,neque aliam agnoscebant poleliorem gratiam , ul cx Augustino inlelligi polr' lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum cap.ii: lim.Ad ulramqnehaecsim refutandam necessarii" esse arbitramur hanc partitionem,quam etiam brviter confirmabimus.

Primum igitur auxilium Dei vere sufficiens afuisse nonnullis , qui tamen rcipsa conversirr sunt, ac per hoc auxilium illud efficax non foiss? manifesto colligitur ex sacris lileris.IsaineS.sich quilar Dominus: *Habitatores Hierusalem cfrir Juda, judicate inter me et vineam ineam, qicst est quod, ultra debui facere vineae meae et n feci ei? An quod expectavi ut faceret uvas, el lecit labruscam.* Hi, quos Dominus reprehendit,sr dubio non habuerunt gratiam illam efficacem,qu;

s nullo duro corde respuitur: nam si habuissent, fructum honum utique fecissent.

Si vero sufficientem gratiam, per quam vere el proprie converti possent, non habuissent, non vere diceret Dominus: *Quid ultra debui facere vineae, cl non feci?* Respondetur enim, posleaquarn vineam plantasti, cl ex ea fructum ferre cupiebas, debuisti ea omnia circa illam adhibere, quae necessaria erant,ut ea fructum facere posset; quomodo aulern omnia necessaria adhibuisti,si debuit illi sufficiens cultura, nec habuit vere quae requirebantur ad fructum faciendum?

Deinde quorsum diceret Dominus: *Expectavi nlfatereluvas,* si non dedisset ei facultatem germinandi, cl omnia necessaria ad proferendas uvas? rporlel igitur ul fateamur, habuisse illos homines . Allium Dei plane sufficiens ad conversionem, et jJ vilain Deo gratam instituendam.

Sunilis locus habetur Mallii. 23. *Hierusalem, Hierusalem, quae occidis prophetas el lapidas eos, qui ad le missi sunl,quoties volui congregare filius tuos, quemadmodum gallina congregat i' illossios sub alas,cl noluisti?* De quibus queritur Dominus, non habuerunt graliam efficacem, si i uni habuissent, voluissent sine dubio sub alas Domini congregari. Nec tamen carucrunt gratia nec'siria el sufficienti.qua possent velle quod Deus volebat, alioqui non diceret Christus, *Volui congregare filios tuos cl noluisti.* Quomodo enim volait, el ita voluit ul queratur de nolentibus,si eos, quos sciebat per se non posse velle, non juvit ul possent velle?

Illud etiam quod legimus, Actor. 7. *Vos semper Spirilui sancio resistitis,*salis aperio significat qui-liisdain inspirari bona desideria, cl ita inspirari, ul converti possint: el tamen cos nolle converti: Ninisinon inspirabantur Judaeis illis bona desideria, quomodo resistebant Spirilui sancio? si non poterant resistere, cur a sancio Slephano tam acriter arguuntur?

Apostolus quoque Paulus idem ostendit.cum ait ad liom. 2. *An divitias bonitatis ejus el patientiae cl longanimitatis contemnis? ignoras, quia- 1'iwjnilas Dei ad poenitentiam te adducit?* Cur rnan quaesio , Deus ad poenitentiam expeclaret. quibus non dedisset sufficiens auxilium ad conversionem? ignorat fortasse, neminem posse converti: H poenitentiam agere, nisi cui vires ipse prae-buerit?

Denique, ul alia mulla similia loca praeteream, .Ifocal. 3. Dominus ait: *Ego sto ad ostium et pulo, si quis aperuit mihi,intrabo ad cum.* Vel igitur ii, ad quorum cor Dominus pulsat, habent sufliens auxilium aperiendi vel non habent: si habent. est quod volumus; si non habent, cur obsecro, Dominus pulsat? an ignorat eos aperire non posse? an stultus non esset, qui ostium vicini pul- > rei, si certo sciret, neminem intus esse.qui aperire posset? Habemus igitur ex divinis literis, dari quibusdam sufficiens auxilium, quibus non datur efficax.

Possumus aulem ex iisdem sacris literis demonstrare, quibusdam concedi efficax auxilium, per quod Infalibiliter convertantur: Nam Joan. G. Do-

minus ait: *Omnis qui audicil a Patre el didicit, venit ad me.* Quod si omnis qui audit cl discit Patre, venit ad Christum, nullus csl qui audiat cl discat, qui non veniat: est igitur quaedam vox P.i-Iris intus in corde loquens, quae infalibiliter persuadet.Istam vocem,efficacem gratiam nominamus. Idem probant illa verba Domini Joan. IO.dc ovibus suis: *El non rapiet cas quisquam de manu mea.* ideo enim non rapiet eas quisquin de manu ejus quia dabit illis graliam efficacem, per quam infalibililer convertantur, el in finem usque persovere rent.

Eodem perlinet illud Apostoli ad Rom. 8. *Quos vocavit.hos el jusiificarii.* Loquitur enim devocatis secundum propositum.nam paulo ante dixerat: *Omnia cooperantur in bonum his,quisecondum propositum vocati sunl sancti.* Et mox:.Vam quos praescivit, hos cl praedestinavit: quos praedestinavit, hos cl vocavit: quos vocavit, hos el juslifi cavit. Itaque licet multi sint vocali. qui non respondent, nec justificantur, tamen qui vocantur secundum propositum, omnes respondent et justificantur.El i<loo de his absolute pronuncial Spiritus sanctus: *Quos vocavit hos el justificavit ;* isla v- -calio secundum propositum, quam nullus vocatus contemnit, gralia csl efficax.

Hinc ciam Ezechiel. 3G. Dominus dicit: *Spiritum meum ponam in medio vestri, el faciam ul in praeceptis meis ambuletis:* Ubi. quia de gralia efficaci sermo est, non dicit Dominus, faciam ul in praeceptis meis ambulare possitis: Sed *faciam ul ambuletis* Dicente autem Domino-.Fucwm *ul ambuletis,* quis contra suspicari audebit, forte futurum esse, ul non ambulent,aul quod csl idem,ambulare nolint in praeceptis, quos Deus ambulatu-ros esse confirmat?

Jam vero eandem partitionem.quam cx Scripturis breviter probavimus, s. Augustini testimoniis comprobemus, ac primum sufficientem graliam. sed non efficacem habemus in lib. S3, quaestionum, quaes. 68. in illis veri)is:Ad *illam coenam, quam Dominus dicit in euangelio praeparatam, nec omnes qui vocali sunl, venire voluerunt, neque illi qui venerunt, venire possent, nisi vocarentur. Itaque nec illi debent sibi tribuere, qui venerunt, quia vocali venerunt. nec illi qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi, quoniam ul venirent vocati, erat in eorum libera voluntate; proplerea etsi quisquam sibi tribuit, quod vocatus venit, non potest sibi tribuere, quod vocatus est. Qui autem vocatus non venit, sicut non habuit meritum praemii ul vocaretur, sic inchoat meritum sujipliiii.c.um vocatus venire neglexerit.* El ibidem asserit Pharaonem, antequam induraretur, fuisse vocatum,cl potuisse venire: sed quia noluit, meruisse obdurationem.

Ex hoc testimonio habemus Duo. Unum est,non omnem vocationem esse efficacem, quia nulli vocali non veniunt; Alterum. omnes vocatos habere sufficiens auxilium ad veniendum; Nam ideo juste puniri eos dicit Augustinus, qui vocati venire negligunt, quia venire poterant,cum esset hoc in eorum libera voluntate,ul venirent aul non venirent,

posleaquam per vocationem divinam veniendi viros acceperant. Nam quod vocatio, interna videlicet, sit gratia quaedam et vires praebeat voluntati. idem Augustinus clarius docet lib. 1. ad Simplicianum, quaesi. 2. cum sic ait: *Noluit Esau et non cucurrit. sed et si voluisset et cucurrisset, Dei adiutorio pervenisset, qui etiam velle et currere vocando praestaret. nisi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus praestat ut velimus, aliter praestat quod volucrimus: ut velimus enim et suum esse voluit et nostrum, suum vocando, nostrum sequendo, quod autem voluerimus solus praestat, ideo, posse bene agere et semper beale vivere.*

Hic audimus, Deum vocando praestare ut velimus et curramus, et nostrum velle, esse Dei et nostrum, Dei vocando, nostrum sequendo; hic etiam videmus ex Augustini sententia. Esau potuisse velle et currere, et tamen non voluisse et non cucurrisse, ac per hoc habuisse gratiam sufficientem, sed non efficacem: idem aperte docet in libro de correptione et gratia cap. 7. ubi docet, omnes iustificatos posse perseverare si volunt: quod etiam definitur in concilio araucanico can. 25. et tridentino sess. G. c. 13. Ex quo sequitur, omnes iustificatos habere auxilium sufficiens ad perseverandum; quia vero re ipsa non omnes perseverant, sequitur non omnes habere auxilium efficace.

Habemus igitur in Augustino gratiam sufficientem; ostendamus etiam gratiam efficacem, libro de gratia et libero arbitrio cap. 1. *Ubi Paulus de coelo vocaretur, et iam magna et efficacissima vocatione converteretur, gratia Dei erat sola, quia ceteris merita erant magna, sed mala.* Libro de praedestinatione sauciorum cap. 8. *Haec, inquit, gratia a nullo duro corde respuitur, ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.* Et libro de correptione et gratia, cap. 12. dicit, ecclesiae non solum dari, ut perseverare possint, si velint; sed etiam dari, ut velint, et certissime perseverent.

Accedat Ultimo etiam ratio, qua proposita participatio confirmetur, nam si non delur gratia aliqua vere sufficiens, tria sequuntur incommoda. Primum, quod primus homo non sua culpa cecidisset, nam non habuit primus homo gratiam efficacem ad perseverandum, non enim perseveravit; vel igitur habuit sufficientem gratiam, qua stare posset, vel non habuit; si habuit, est quod nos dicimus: si non habuit, certe non sua culpa cecidit. ut sanctus Augustinus recte colligit libro de correptione et gratia cap. 9. non enim culpa adscribi potest, quod nullo modo vitari potuit.

Alterum, quod videbitur Deus amicos suos deserere, antequam deseratur ab eis, nam cum justus aliquis peccat, certe non habuit gratiam efficacem ad resistendum peccato; si enim habuisset, utique non peccasset, quod si nec sufficientem quidem habuit qua posset resistere, quomodo non fuit a Deo desertus, antequam ipse Deum desereret? absurdum aulem esse amicos Dei destitui necessario adiutorio, antequam ipsi Deum cadendo deserant, testatur Augustinus libro de natura et gratia cap. 26. et tract. 2. in Joan, et Prosper in resp. 7. ad

objectiones Vincenianas, et ante eos Clirysostomus homil. 80. in Joan, et post eos concilium tridentinum sessio. G. cap. 11, et cap. 13.

Sed solent aliqui responderc: Idem non decidere, quando non dat auxilium bene vivendi. *Ubi*; quando ab amicitia alicujus avertitur, et hoc modo non deserere, nisi prius deseratur; licet pro arbitrio suo auxilium illud praebeat, nec deneget.

At concilium tridentinum (ut alia interim omitamus) apertissime docet, Deum non deserere, qui non denegat auxilium; dicit enim eos qui pie, iuste et sobrie vivunt, in bono posse proficere, quia Dens non deserit, nisi desertus sess. 6. cap. 1. Id rursus debere omnes justos firmissimam spem in Dei auxilio collocare. quia nisi ipsi ejus gratia edessint, Deus ipsis non decribit; at si nullum esset auxilium nisi efficace. non possemus hanc spem in Deo collocare, cum quolidie videamus lae auxilium multis justis deesse antequam ipsi Deum deserant, alioqui numquam peccarent.

Tertium incommodum est, quod nemo potest vere dicere se non fecisse lanium boni, quantum potuit: neque ullus se merito reprehenderet, quod gratiae Dei non sit cooperatus, quantum potuit et debuit; Nam si nulla sit gratia efficace, nulla erit gratia, cui olla ex parte unquam resistatur, ac per hoc unusquisque nihil unquam minus aget, quam id sit, ad quod cum gratia divina movet. At certe sancti omnes se ipsi negligenciae et ignaviae accusare solent, ac non se cooperatos esse gratiae, ut par erat, cum gemitu confitentur.

Jam vero, praeter sufficientem gratiam, dari etiam gratiam efficacem, vel unico illo turgutini confirmari potest, quia sublata gratia efficaci tollitur fundamentum divinae praedestinationis: Praedestinatio enim, ut ait. Augustinus libro de praedestinatione sanctorum cap. 10. *est gratiae praeparatio, gratia vero ipsa donatio.* At praeparatio gratiae sufficientis communis est etiam reprobi.

Deinde praedestinatio non est sola praeparatio, praescientia et praeparatio beneficiorum Dei. quibus certissime liberantur, quicunque liberantur, ut idem Augustinus docet libro de bono perseverantiae cap. 14. novit igitur Deus quaedam esse beneficia, quibus aliquis infallibiliter liberabitur, et ea praeparat, si is ad numerum perlinet electorum, illa aulem est gratia efficace. per quam aliquis infallibiliter liberatur. Si qua si intargimenta quae contra hanc partitionem objici possint, ea facilius in sequenti disputatione solventur.

CAPITULUM III

In qua re sit gratiae efficacia.

Sequitur Altera quaestio, unde sumatur efficaciam gratiae, de qua re tres opiniones invenio, duas extremas et unam mediam.

Prima opinio eorum est, qui gratiam efficacem consiliunt in assensu et cooperatione humana, illa, ut ab eventu dicatur gratia efficace, quia videlicet sortitur effectum, et ideo sortitur effectum, quia voluntas humana cooperatur. Itaque existimant in

auctores, in potestate, hominis esse, ut gratiam faciat esse efficacem, quae alioquin ex se non esset nisi sullerins.

Haec opinio aliena est omnino a sententia b. Augustini, et quantum ego existimo a sententia etiam scripturarum divinarum; Nam s. Augustinus lib. 1. praedestinatione sauciorum, cap. 8. dicit, gratum, efficacem videlicet, a nullo duro corde respui, quia ipsa cor emollikubi vides, efficaciam tribui gratiae, non voluntati humanae. Et lib. de spiritu sancto c. 34. quaerens, cur Deus uni ita suadeat, ut persuadeat, alteri non illo; non respondet, quia onus consentit, alter non consentit, sed ex latitudine *0 altitudo divitiarum.* Itaque refert in argumentum divinae voluntatis, cur uni detur gratia efficiens, alteri non delur. Et in epistola 107. ad Vitalem, reprehendit eos, qui dicunt omnes homines fuisse reprobos gratiam Dei, si non illi, quibus non datur. eam sua voluntate respuerent.

Ubi sine dubio loquitur de gratia efficaci, nam pliam sufficientem probabimus paulo infra ex sententia s. Augustini omnibus hominibus dari; non dlor vult s. Augustinus, gratiam efficacem pendere ab humana voluntate sed a divina. Denique tam est hoc moribus s. Augustini frequens et obvium ut pervacaneum sit id pluribus confirmare.

Quod allinet ad Scripturas sacras, verba illa Dominus in Joan. 6. *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me:* Salis perspicue docent, in quo sila sil efficacitas gratiae, illi enim infallibiliter veniunt in fidem Christi, sive per fidem ad Christum, qui Irem cocleslem habent doctorem, ita ut infallibiliter effectus non habeat pro causa studium dicitur, sed excellentiam magistri, allegat enim ibi

Dominus prophetiam Isaiae cap. 54. *Es scriplum, inquit, in prophetis, erunt omnes docibiles Dei.* Vel, ut clarius bebetur in textu graeco *0 \$*, docti a Deo, juxta illud psalmi 101.

Beatus homo, quem tu erudieris Domine. Vide Augustinum tractantem hunc locum lib. de praedestinatione, sanctorum, cap. 8.

Hic locus est I. Corinth. A. *Quis enim le dimisit? quid habes, quod non accepisti etc.* Nam si vera esset opinio istorum, fidelem ab infideli plane discerneret liberum arbitrium: Nam si duo sint, qui eundem concionatorem audiant, et eandem interius inspirationem habeant, et unus crederet, alter non credat, nonne dicere poterit is qui credidit, se discerni ab infideli per liberum arbitrium, quia ipse inspirationem acceperit, quam aliter rejceit? nonne gloriari poterit contra infidelem, quod ipse Dei gratiae cooperatus sit, quam ille contempsit? et tamen Apostolus hoc omnino prohibet, (Ideo non solum posse credere, sed etiam ipsum credere, dicitur esse donum Dei. Philippeus. 1. et Deum in nobis operari non solum, ut possimus velle, sed etiam ut velimus, Philipp. 2.

Denique haec opinio evertit omnino fundamentum praedestinationis divinae, quam s. Augustinus et divinis hieris solidissime comprobavit; inde enim pendet certitudo, atque infallibilitas praedestinationis, quod electis Deus efficacem gratiam praeparavit. Quos enim praedestinavit, hos vocavit, Vocatione illa, ut Augustinus monet in libro de

correptione et gratia cap. 7. secundum propositum, de qua dictum est: *Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocali sunt sancti.* Quos aulem vocavit secundum propositum, hos justificavit, justificatione videlicet secundum propositum, quae adjunctam habet perseverantiam usque in finem; quos vero illa justificavit, hos magnificavit.

Quod si vocatio efficace non penderet a proposito Dei, sed ab humana voluntate, nullus locus praedestinationi relinqueretur, sed lanium praescientiae, neque Apostolus dixisset, *Ubi secundum electionem propositum Dei maneret: Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori, sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau odio habui,* Horn. 9. Omitto, quod esset abuti vocabulis, vocare gratiam efficacem, camque a sufficiente distinguere, si nulla omnino in ipsa gratia distinctio esset, et lolum discrimen ab humana voluntate penderet.

Est igitur alia sententia in alio extremo aliorum, qui docent gratiam efficacem esse actionem Dei physicam, quae determinat voluntatem ad volendum et eligendum bonum. quod illi fuerat per gratiam excitantem inspiratum; et quia non potest fieri, ut Deus physice determinet voluntatem, quin ipsa voluntas determinetur et velit id, ad quod determinatur, ideo fieri non potest, ut gratia ista non habent effectum infallibilem.

Haec opinio videtur mihi aul esse omnino eadem cum errore Calvini et Lutherorum, aul parum ab illo distare. Et quemadmodum opinio superior desluebat gratiam efficacem, et simul praedestinationem. ita haec opinio destruit gratiam sufficientem. et simul tollit e medio liberum arbitrium; Nam ista determinatio voluntatis, quam gratia efficere dicitur, est necessaria ad hoc ut voluntas moveatur. Siquidem sine Dei concursu nihil omnino fieri potest; et ex sententia horum auctorum. Dei concursus nihil est aliud, nisi determinatio. quam Deus officii in voluntate. Quod si gratia ista necessaria est, non igitur sine ea potest fieri actio bona, ac per hoc, nulla remanet gratia vere sufficiens, quae non sit etiam efficace, destruit igitur haec opinio gratiam sufficientem.

Quod aulem tollat ex medio liberum arbitrium, illa probari potest. Nam. posita gratia determinante, non est in potestate liberi arbitrii agere vel non agere, neque est in ejus potestate, ut ea gratia ponatur, vel non ponatur, igitur necessario et non libero voluntas agit: sed quia de hac re fusius disputaturi sumus in 5. lib. hoc loco solum probare instituum non esse hanc opinionem conformem doctrinae s. Augustini. Nam qui cam opinionem sequuntur, ideo potissimum eam sequuntur, quod eam s. Augustini esse sibi persuaserint.

Igitur Quatuor argumentis demonstrari potest, s. Augustini mentem longe aliam fuisse, quam istorum sit: et simul explicari, quae sit vera sententia de efficacia gratiae. Primum argumentum sumitur ab iis testimoniis, in quibus s. Augustinus docet, gratiam efficacem consistere in vocatione, sive persuasione et illustratione interna, ac proinde ad gratiam excitantem perlinere potius quam ad adjuvantem, si per adjuvantem intelligamus physicam Dei

cooperationem. Auctores enim opinionis, quam refutare aggredimur, gratiam efficacem ponunt in illa physica Dei actione, quae producit ipsum actum volendi.

Igitur sic loquitur s. Augustinus in libro de spiritu et littera cap. 3. *Attendat, et videat, inquit, non ideo tantum istam voluntatem. divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter creatum est: verum etiam quod risorum suasionibus agit Deus, ut velimus et ut credamus. Et ibidem: His modis quando Deus agit cum anima rationali ut ei credat, neque enim credere potest quolibet libero arbitrio. si nulla sit suasio, rei vocatio cui credat, profecto et ipsum velle credere Deus operatur in homine, et in omnibus misericordia ejus praevenit nos, consentire aulem vocationi Dei, vel dissentire proprie voluntatis est, quae res non solum non infirmat quod dictum est, quid habes quod non accepisti, verum etiam confirmat. Accipere enim et habere anima non potest dona. de quibus audit, nisi consentiendo, ac per hoc quid habeat et quid accipiat, Dei est: accipere aulem et habere utique accipientis et habentis est.*

Alio loco s. Augustinus Primum ostendit, ipsum velle bonum, esse donum Dei, non quomodo Peligiani docebant, quia si ex libero arbitrio, quod nobis a Deo donatum est, sed quia si ex peculiari gratia Dei. Deinde explicat quidnam illa gratia sit, ac dicit esse suasionem, inspirationem, visorum immissionem, internam vocationem. Denique excludit opinionem illam quae docet, a Deo determinari voluntatem, ac dicit consentire vocationi et suasioni Dei vel dissentire proprie voluntatis esse.

Rursus idem Augustinus lib. I. ad Simplicianum, quaesi. 2. *Noluit, inquit, Esau et non cucurrit, sed et si voluisset et cucurrisset, Dei adjutorio pervenisset, qui etiam velle et currere vocando praestaret, nisi vocatione contempla reprobus fieret. Aliter enim Deus praestat ut velimus, aliter praestat quod voluerimus. Ut velimus enim et suum esse voluit et nostrum, suum vocando, nostrum sequendo: quod autem voluerimus, solus praestat, id est. posse bene agere et semper beate vivere. Et hic videmus, ipsum velle nostrum, fieri a Deo, non per physicam actionem determinantem voluntatem. sed per vocationem. quae est moralis inclinatio et impulsio, cui libere consentimus vel dissentimus.*

Idem habemus in lib. 83. quaestionum, quaesi. 68. ubi dicit Augustinus, ideo non debere sibi tribuere eos. qui ad coenam magnam venerunt, quia vocali venerunt; vocatio enim gratia fuit, sine qua venire non potuissent. Idem auctor in epist. 107. ante medium: *Si ergo, inquit, illa praepararet alique operaretur Deus hominis voluntatem. ut tantummodo legem suam, atque doctrinam libero eius adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta, atque secreta, sic ejus ageret sensum, ut eidem legi atque doctrinae accommodaret assensum, proculdubio eam legere, rei intelligere legendo, et etiam exponere ac praedicare sufficeret, nec opus esset orare ut Deus ad fidem suam infidelium corda converteret.*

Vides hic, gratiam Dei efficacem, quae infidelium corda convertit, et voluntatem bonam, quam operatur in nobis, esse vocationem ullam atque secretam, quae sensum internum, id est, mentem agit atque illi persuadet, ut consensum doctrinae, quae sibi praedicatur, accommodet, Idem lib. de praedestinat. sanctorum cap. 8. explicans illud Joan. 6. *Omnis qui audivit a patre et didicit, trahit me; Valde, inquit, remota esta sensibus carnis haec schola, in qua paler audire et docet, Hinc trahitur ad filium; ibi est et ipse filius, quia et est verbum ejus, per quod sic docet, nec agit hic cum carnis aure, sed cordis.*

Ille vero non solum discimus ex Augustino, gratiam esse internam suasionem, quae adhibetur cordis auribus; sed etiam discimus ex evangelio; Christus enim in evangelio de Deo trahitur, quae facit nos velle credere, loquitur, cum ait: *Omnis qui audivit a patre et didicit, venit ad me.* Idem Augustinus similia habet in libro de bono oper. perseverantiae cap. 11. quem locum citabimus in argumento quarto; idem auctor libro de gratia libero arbitrio cap. 5. *Ut Paulus, inquit, de coelo vocaretur, et tam magna et efficacissime rotatione converteretur, gratia Dei oral sola, etc.* Ille etiam videmus gratiam efficacem esse vocationem.

Quae aulem illa fuerit vocatio, explica! idem Augustinus lib. I. ad Simplicianum quaesi. 2. ad finem. ubi sic ait: *Quid volebat Saulus nisi ut invaderet et traheret, vinciret et necaret Christianos? quam rabida voluntas? quam furiosa? quam caeca? qui lamen una desuper voce prostratus, occurrente utique tali viso, quo mens illa et iuncta, refracta saevitia retorqueretur et converteretur ad fidem. Illa igitur fuit vocatio efficax, immissio talis visi in mente Pauli, quo ille subito persuaderetur et vellet credere.*

Denique idem auctor tract. 26. in Joan, explicans quomodo paler trahat homines ad Christum: *Paulus, inquit, viridem ostendis ovi, et trahis illam; nubes puero demonstrantur et trahitur.* Et mox: *Si ergo ista, quae inter delicias et voluptates terrenas revelantur amantibus trahunt, quoniam verum est. trahit sua quemque roboret; non trahit revelatus Christus a Patre? quid enim fortius desiderat anima, quam veritatem? Hic aperte videmus aptis similitudinibus explicatum, quemadmodum gratia trahat animam, non modo physice determinando, sed invitando, alique alligando demonstratis iis, quae congrua sunt ei qui trahitur.*

Alterum argumentum similis iis locis, in quibus s. Augustinus docet gratiam Dei, quae facit nos velle, ac per huc efficax est, esse gratiam praevenientem et adeo praevenientem, ut sine nobis impelleretur. proinde esse praevenientem non solum natura, sed aliquando etiam tempore. Hinc enim manifeste sequitur, gratiam efficacem non esse physicam actionem determinantem voluntatem: ea siquidem actio non potest esse prior actu voluntatis humanae, nisi prioritate naturae; et prioritate naturae, non ut significat instans in quo sit illa actio, sed tantum a quo sit: ipsa enim humana volitio, ut

sic loquar, ul a Deo csl, dicitur actio Dei, nec in-
h'ligi polcsl, ul in nliqtio instanti Deus efficiat il-
lam volilioncm, quin inlcclligalur in eodem instanti
ilia voliliofieri cl esso in nobis, sicut non polcsl
inlcclligi, ul Deus inovcal voiunlalcin quin ilia mo-
veatur. Jgilur in cpisl. 107. *Gpatia, inquil, mere-
luraugeri, ul aucta mereatur cl perfici, comi-
tante. non ducente; pedissequa, non praevia vo-
luntate.* El ibidem aliquoties repolit, per gratiam
praeveniri voiunlalcin.

Ex qua sententia vidit Calvinus recte colligi, vo-
lunlalcin a gralia praeparari, non aulem ila deter-
minari, ul non sil ei liberum asscnliri vel dissen-
tire, cl ideo Augustini sententiam audacter rejecit,
sic enim scribit in lib. 2. Institutionum cap. 3. §
1. *Sed erunt, inquil, qui concedent voluntatem a
tono simple ingenio aversam, sola Domini virlu-
le converti, sic lamen ul praeparata, suas dein-
de in agendo paries habeal, quemadmodum do-
cti Augustinus, omne bonum opus gratiam prae-
cedere. cl id comitante, non ducente; pedisse-
qua. non praevia voluntate.* El infra: *Sed quia
reformata opus csl Domini, hoc perperam homi-
ni tribuitur, quod gratiae praevenienti pcdissc-
φῖa voluntate obsequatur.* Haec ille.

Idem Augustinus lib. I. ad Simplicianurn quaesi.
2. scribit, ipsum velle nostrum, el Dei esse cl
nostrum: Dei, vocando, nostrum, sequendo: ubi
hunc vides esse ordinem. Primum Deus vocat, dein-
de nos vocatione accepta sequimur. Idem Augusti-
nos in libro dc gralia cl libero arbitrio cap. 5. *Ul
apostolus Paulus, inquil, c/fficacissima vocatione
converteretur, gratia Dei erat sola. Solam vocat
gratiam Dei, quia non cooperabatur voluntas hu-
mana Deo in illa aelione vocandi, qua praevenieba-
tur cl praeparabatur, ul vellet converti. Quare in
eodem libro cap. 16. ila scribit: Certum est nos
ulle cum volumus; sed ille facit ul velimus bo-
num, dc quo dictum csl, quod praeparatur vo-
luntas a Domino.* El cap. 17. *Ul velimus sine no-
bis operatur; cum aulem volumus, cl sic volumus
utfaciamus. nobiscum cooperatur.* Quod anlea di-
serai, gralia Dei crnl sola, nunc explicat per illa
verba, *Ul velimus sine nobis operatur.*

Praeveni! igilur Deus, el praeparat vocando, id-
quesine nobis. Deinde nos sequimur, non lamen
sine cjus auxilio, vocationi assenlicndo. Denique
in cpisl. 107. ad Vitalem, explicans illud psal. 37.
1. *Domino gressus hominis diriguntur, cl viam
cjus volet.* Observai, primum dictum esse, gressus
hominis n Deo dirigi, deinde additum hominem
velle: Quia, ul ipse loquitur, *voluntas bona do-
num Dei est, qui gressus hominis propterea pri-
mitus dirigit, ul viam ejus velit.* Ilaque primum
dirigit Deus gressus, praeparans voluntatem inter-
na inspiratione ac suasionc, deinde ipsa voluntas
praeparata inspirationi ac suasioni, libere volendo
ssenlilor.

Tcillum argumentum sumitur ex omnibus illis
Jocis, quibus capile superiore probavimus. dari gra-
liam sufficientem distinctam ab efficaci. Nam fieri
non polcsl, ul detur gralia vere sufficiens, quae si-
mul non sit efficax, si gralia Dei physice détermi-
nai voluntatem: isla enim gralia praesente cl ope-

rante, habel homo gratiam efficacem: isla absen-
te, nc sufficientem quidem habel.

Postremum argumentum sumitur ex illis locis,
in quibus idem s. Augustinus ostendit unde fiat, ut
gratia sil efficax, licet non determinet physice, sed
lanium inoralilcr, per modum suasionis: sunl au-
tem Duo loca praecipua. Locus Prior csl in lib. 1.
ad Sirnplieian. quaesi. 2. *Igitur, inquil, non vo-
lentis neque currentis, sed miserentis est Dei, qui
hoc modo vocavit, quomodo aptum erat iis, qui
sequuli sunlvocalionem.* UA infra: *Cujus miseretur,
sic eum vocat, quomodo scii ei congruere, ul vo-
cantem non respuat.*

Posterior csl in lib. 2. de bono perseverantiae
c. It. *Ex quo apparet, habere quosdam in ipso
ingenio divinum naturaliler munus inlcclligen-
tiae, quo moveantur ad fidem, si congrua suis
mentibus, vel audiant verba, vcl signa conspi-
ciunt. El lamen si Dei altiori judicio a perditio-
nis massa non sunl gratiae praedestinatione di-
screti, nec ipsa ei adhibentur, vel dicta divina vel
facta per quae possent credere, si audirent uti-
que talia vel viderent.*

Praeter haec duo loca, sunl eliam alia, cx qui-
bus hoc idem colligitur, nam in libro dc spiritu et
lilcra cap. 31. cum dixisset s. Augustinus, Deum
internis inspirationibus agere cum anima, ul vclil,
el hac de caussa ipsam voluntatem bonam esse do-
num Dei, subjungit: *Jam si ad illam profundita-
tem scrutandam quisquam nos coarclct, cur illi
ila suadeatur, ut persuadetur, illi aulem non ila
duo sola occurrunt inlerim. quae respondere pla-
cet, o altitudo divitiarum, cl. numquid iniquitas
apud Deum? Lbi potuisset s. Augustinus respon-
dere. uni persuaderi. alteri non ila. quia unus vult
assenliri, aller non vult: sed quoniam noverat. pos-
se Deum eliam nolenti asscnliri facile persuadere,
ei cx nolente facere volentem, si vellet ei propone-
re, quae scit menti cjus cl igenio congruere: ideo
ad arcanum divini consilii rclulil dicens: o allidu-
do divitiarum.*

Idem Augustinus hoc ipsum salis aperie decla-
rat tract. 2(5. in Joan, ubi explicat, quomodo Deus
trahat homines ad fidem, cl faciat cos velle crede-
re, nam quemadmodum pastor trahit ovem cum de-
monstrat ei ramum viridem, quo scit illam dele-
ctari, cl pueros parentes alliciunt ostensis nucibus,
quae aetati illi congruunt: sic eliam, Augustini
sententia, Deus homines trahit inspiratione inte-
rius oblata, qualem scit aptam esse, ul ab cis
non respuatur; quomodo lib. 1. ad Sirnplieian.
quaesi. 2. in line, idem Augustinus scribit, apo-
stolum Paulum continuo a Deo fuisse conversum,
quia fecit, ul tale visum menti cjus occurreret,
quale requirebatur, ul mens illa el voluntas re-
fracta saevitia, reloruuftelur cl corrigeretur ad
fidem.

Denique omnia testimonia in primo argumento
allata huc perlinent. Neque enim inlcclligi potest,
(pio pacto gralia efficax consistat in illa interna
suasione, tpiae per liberum arbitrium respui potest,
cl tamen infallibilem effectum habeal. nisi adda-
mus, Deum iis, quos efficaciter cl infulhbililer tra-
here decrevit, eam suasionem adhibere, quam vi-

del congruere ingenio eorum, cl quam cerlo novit ab cis non contemnendam.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones quaedam adversus ea, quae dicta sunl dc gralia c/Jicaci.

Occurrunt tria. quae objici possent adversus ea, quae in superiore capite disputavimus.

Primum csl graliam efficacem non videri in illustratione cl inspiratione, seu vocatione ac suasionem constituendam, quod isla omnia ad legem cl licram, non ad graliam el spiritum perlincantliquid enim interest inier suasionem islam internam, et concionem externam? cl tamen externa concio litera csl, non spiritus.

Respondeo: .Mullum omnino intéresse inier gratiam internae suasionis, el concionem exlernam; nam concio cxlerna admovetur auribus corporis, concio interna auribus cordis.

Dcinde:Concio externa solum proponit objectum, sed non infundit lumen menti ad illud cognoscendum, neque aspirat affectum ad illud diligendum; al interna ac divina suasio aliquando proponit objectum,quod est illi commune cum cxlerna; saepius aulem ulilur externa pro instrumento; semper autem lumen infundit,el afflat initium bonae voluntatis, quod est quasi semen, unde postea oritur fructus voluntatis perfectae el deliberatae ; quamvis aulem proponere objectum per se non ad spiritum, sed ad lituram pertineat, lamen ad graliam perlinet, ul en lectio, vel concio occurrat, quae esi accommodata hominis ingenio,praesertim si accedat internus doctor,qui aperiat cor intendere his quae audiuntur, aul leguntur,ul de Lidia purpuraria loquitur Scriptura, Actor. 16.

Denique gralia interna non solum excitat per illustrationem el aspirationem boni desiderii,sed eliam adjuvat voluntatem , eique cooperatur cliam physice ad eliciendum aclum voluntatis deliberatae, quamquam gralia magis dicitur efficax, ut supra demonstravimus, cx illa excitatione, quae proprie vocatio dici solet, quam ex cooperatione physica. Vide Augustinum in episl. 107. dc spiritu cl lilera cap. 34. cl dc praedestinatione sanctorum , cap.8. in quibus locis aperle Iribuil graliae cl spiritui, ut distinguitur a lege cl lilera,internam suasionem,quam nos graliam excitantem appellamus.

Secunda objectio: Si gralia efficax csl interna suasio, qua ila vocatur aliquis, ut aptum est ei, ul Aocanlem non spernat: gralia sufficiens, ut ab efficaci distinguitur, nihil eril aliud, nisi interna suasio,qua ila vocatur alfluis.ul aptum ei non csl, ut vocantem non spernat. Atqui absurdum videtur, ut Deus vocet aliquem, ut aptum ei non csl,ut vocantem non spernat, sive, ul tunc vocet, quando videl non sequulurum, et non vocet quando videt sequulurum.

Respondeo: Certum esse vocari a Deo mullos.ul plum cis non esi. ul vocantem non spernant, el o tempore, quo Deus videt illos non sequuluros,

et non vocari eo tempore,quo praevidentur sequuluri, si vocarentur. Nam Dominus Maith. II.dicil, Tyrios el Sidonios poenitentiam acturos fuisse in cinere et cilicio, si ea signa vidissent, quae Galilaei videbant,qui lamen iis visis non convertebantur. Itaque Dominus signa fecit coram Galilaei?, eosque vocavit,quando vidit eos non convertendos, el noluit signa facere coram Tyriis et Sidoniis,eosque vocare quando videbat eos convertendos, si per ea signa vocali fuissent.

Neque dubitari potest. quin ii qui arguuntur restitisse Spiritui sancio,Actor, cap.7. vocali fuerint a Spiritu sancio eo modo cl eo tempore, quo ridebat eis non aptum esse ul obedirenl. Nam vocatos esse et non obedivisse, certum est, quia alioqui non reprehenderentur, quod Spiritui sancto restitissent: praescivisse aulem Spiritum sanctum eos non obediluros, si illo modo cl illo tempore vocarentur; nec defuisse Spiritui sancio potentiam,qua vocare possent eo tempore et modo, quo videbat illos sequuluros, quis negare audebit, nisi sapientiam aul potentiam Dei infinitam negare velit?vocavit igilur quomodo et quando vidit non sequuluros,cl non vocavit quomodo cl quando vidit sequuluros.

Quod aulem Deus facit,absurdum videri non debet, etiamsi caussam ignoremus: quamquam in hac re non omnino caussam ignoremus, ut ex Augustino colligi polesl in episl. 106. cl alibi. Deus enim reprobos non vocat.quando videt sequuluros. quia non tenetur ila eos vocare,cl juste polesl desercere,ciim natpra sini filii irae.Vocat autem quando videl non sequuluros, lum ul ostendatur vis liberi arbitrii, tum propter electos, ut ipsi in perditione aliorum intelligent, quam gratiam acceperint a Deo. qui eos non solum vocavit, sed ila vocavit, ul videbat infallibiliter sequuluros. Neque reprobi culpam ullam suae inobedienliae in Deum referre possunt, cum non praescientia Dei, sed ipsorum voluntas causa fuerit, ul vocationi non acquiescerent.

Tclria objectio: Videtur isla explicatio graliae sufficientis cl efficaciae, quum nos tradidimus, not parum, aul etiam nihil differre ab opinione illa, quae efficaciam graliae, non tam in ipsa gralia, quam in voluntate humana ponit. Quam opinionem inilio superioris capitis refutavimus.

Despondeo: Sententiam nostram,quam s. Augustini esse demonstravimus, aliqua in rccum prima illa opinione convenire, sed in multis ab illa discrepare. Convenit enim in eo. quod ulraque sententia graliam sufficientem cl efficacem ponit in auxilio excitante potissimum, non in adjuvante: Sed discrepant inier se. quod prima opinio vult efficaciam graliae pendere a volunlale humana, nostra vero, pendere vult a volunlale Dei.

Et. si proponatur quaestio, Utrum si duo homines habeant eandem omnino gratiam excitantem el adjuvantem, saltem in actu primo,cl eundem concionalorem audiant,cl eadem signa videant:Utrum. inquam, fleri possit, ul unus credat, alter non credat: Prima illa opinio respondebit,lien' posse,quia libera voluntas manet,el polesl pro arbitrio graliam sequi, vel ei resistere. Quae responsio contradicit

Apostolo, qui I. Corinth. 4. prohibet fideli ne infletur adversus inildclem, el rationem reddit, quia tides, quae eos discernit, csl dornun Dei, quod illi csl datum, cl alteri non est datum. *Quis enim*, inquit, te *discernit? quid habes quod non acccpisti*; si *accepisti, quid gloriaris quasi non aeceperis* ?

Al noslra sententia respondebit: Posse quidem fieri, ul duo homines eadem interna motione accepta eundem concionalorem audiant,et eadem signa videant, cl unus credat, alter non credat, tamen non posse fieri, ut si eandem omnino graliam excitantem duo homines accipiant, unus credat.alter non credat. Siquidem ad graliam non solum perlinet molio, sive excitatio interna, sed circumdmlil loci, temporis, personae ole.Si enim eadem motione accepta unus credit, aller non credit, sine dubio unus accepit motionem eo modo,loco cl tempore, quo Deus praevidit ejus ingenio congruere , alter non ila accepitUac per hoc longe majorem habuit Dei graliam, is qui credit, quam qui non credit. Quienim non credidit,habuit graliam per quam posset credere; qui aulem credidit, habuit gratiam qm posset cl vellet credere.Tunc enim Deus in nolis operatur velle, cum ita vocat,ul videl sequuluros.El ideo vere non polesl fidelis adversus infidelem gloriari aul inflari, quia qui cum principaliter discernit ab infideli, non csl ipse per liberum arbitrium, sed Deus per gratiam efficacem, quam ei dedit el alteri non dedit.Vide Augustinum libro do praedestinatione sanctorum cap. 5.

DicesiSi ponamus id quod pomi Augustinus lib. I2.de Civit. Dei cap. 6. duos videlicet in omnibus pares, lentatos eadem lenlaltone, eodem modo,loco, tempore, et aeque affectos, cl tamen unus resistat, aller cadat ; nonne caussa diversitatis referenda erit in liberum arbitrium ? ul eo loco referi Augustinus: nam sine dubio cliam gralia fuil aequalis.si vocatio data esi uirique eodem modo, loco tltempore, oleum essent aeque affecti, alioqui non fuissent in omnibus pares.

Itespomjeo: Caussam diversitatis referendam ossein liberum arbitrium, ul Augustinus eo loco recte probii, sed non primam caussam; nam prima caussa fuit, quia Deus uni dedit inspirationem, quam praevidit ab illo per liberum arbitrium amplectendam, alteri dedii eandem, sed quam praevidit ab eo per liberum arbitrium rejiciendam.

CAPUT .XIV.

Quae sil proprie gralia operans.

De Sexta partitione graliae in operantem cl cooperantes, non levis esi quaestio,quam sane peponi obscuritas verborum s. Augustini, a quo eam partitionem theologi acceperunt, et apostoli Pauli, unde eam Augustinus accepit. Apostoli verba sunl in cpisl. ad Philippenses cap. 2. *Deus csl,qui operatur in vobis velle el perficere, pro bona volunlale.* Quae verba sic explicat Augustinus in libro de gratia cl libero arbitrio cap. 17. *Ipse ul velimus, operatur incipiens.qui volentibus coopéra-*

fur perficiens. El mox: *Ul velimus, sine nobis operalur, cum aulem volumus,el sicut volumus.ut faciamus, nobiscum cooperatur.* .Mullae sunl hujus partitionis expositiones.

Primum enim theologi scholastici, graliam operantem vocant ipsum habitum graliae. ul formaliter nos juslos el gratos Deo facit; id enim Deus in nobis sine nobis facit. Graliam cooperantem esse volunl eundem habitum,ut operis meritorii principium csl; cum enim opera bona facimus, non sola gratia operalur in nobis, sed el nos ipsi vere operamur.

Haec doctrina verissima est, cl eam inferius suo loco adversus haereticos propugnabimus: sed tamen non proprie partitio graliae operantis el cooperantis, ul ab Apostolo et Augustino accepta csl. ad habitum graliae,sed potius ad auxilium speciale perlinere videtur. Neque enim Apostolus el Augustinus tribuunt graliae operanli,ul facial hominem justum,sed ul faciat eum velle cl desiderare justitiam: neque efficientia sive operatio proprie dici polesl id, quod gralia non efficienter sed formaliter facit.

Est igilur alia explicatio, quod gratia operans non distinguatur a gralia excitante, neque cooperaris ab adjuvante; cl quia gralia excitans inspirat initium quoddam bonae voluntatis,ad quod non libere concurrimus; gralia adjuvans juvat ad assensum praestandum el eligendum, quod Deus inspiravit, in quo plane liberi sumus: ideo dictum esse volunl auctores hujus sententiae, Deum in nobis sine nobis efficere ul velimus , nobiscum aulem cooperari cum volumus: ubi per illud.nl *velimus, intelligunt imperfectum el indeliberalum desiderium*; per illud. *cum volumus, intelligunt perfectam el deliberatam electionem.*

Haec explicatio non videtur satisfacere verbis Apostololi cl s. Augustinkulerque enim tribuit gratiae operanti, tamquam effectum proprium, non illud velle indeliberalum et imperfectum , sed velle deliberatum, unde opera bona nascuntur: *Deus* (inquit Apostolus) *operatur in nobis velle el per/ice-re.*Ubi non distinguitur velle indeliberalum a velle deliberato, sed voluntas ob cxequulione. El s. Augustinus: *Ul velimus, inquit, sine nobis operalur. cum aulem volumus.cl sic volumus ul operemur nobiscum cooperatur.* Ubi cooperatio adjungitur operi nostro ex perfecta, ac per hoc, deliberata volunlale prodeunti.

Alia explicatio aliorum est, graliam operantem esse eam, quae tribuit aclum inlemum.cooperantem quae tribuit externum. Quae videtur esse s. Thomae in t. 2. quaesi. 111. ari. 2.

Sed non videtur requiri gralia aliqua specialis ad actum externum; ubi enim aliquid efficaciter volumus, membra corporis ad nutum obediunt. cl ideo s.Augustinus in eodem libro dc gralia el libero arbitrio cap. 16. dicil, petendum esse a Deo, ul tantum velimus, quantum necesse csl, ul volendo faciamus el cap. 17. dicit eos qui volunl mandata servare, el non possunt, ideo non posse,quia pravam habent voluntatem. Et breviter, in utroque capite hoc docet, posita efficaci voluntate . nullam remanere difficulteiniillaque sufficit auxilium ge-

nerale ad opus externum perficiendum, quod auxilium non dicitur proprie gratia, neque operans, neque cooperans.

Dicendum igitur est: Gratiā operantem illam esse, quae cunctis in homine primum actum deliberatae voluntatis, qualis est conversio, sive ab infidelitate ad fidem; sive a peccatis caelestis ad poenitentiam: gratiā vero cooperantem esse illam, quae efficit consequentes actus voluntatis, quales sunt, velle orare, velle quaerere sacerdotem, velle bona opera facere et alii similes. Quos continuo sequuntur actus externi, ita ut gratia operans nihil sit aliud, nisi auxilium speciale efficax respectu primi actus voluntatis: gratia vero cooperans sit auxilium speciale respectu actuum sequentium.

Sed quaestio est, quae non levis: Quomodo sit intelligendum, quod s. Augustinus ait, primum actum deliberatae voluntatis fieri sine nobis. Quomodo enim sit sine nobis, quod nostra libera deliberatione et electione efficitur. Neque enim audiendi sunt Lutherani et Calvinistae, qui contendunt actus bonos internos ita fieri sine nobis, ut non sint actus liberi arbitrii; neque nos eos proprie faciamus, sed immissos a Deo necessario recipiamus. Hunc enim errorem postea suo loco copiose refellemus.

Neque dubitari potest quin ista eorum sententia alienissima sit a mente s. Augustini, de cuius verbis nunc laboramus. Nam in lib. 1. ad Simplic. quæsi. 2. *Ut velimus, inquit, et suum esse voluit, et nostrum, suum vocando, nostrum sequendo.* Horn lib. 2. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 8. *Homo, inquit, praeparat cor, non lamen sine adiutorio Dei, qui tangit cor.* Et paulo post; *Quamvis nisi adjuvante illo, sine quo nihil possumus facere: os non possumus aperire, tamen os aperimus illius adiumento, et opere nostro; nam quid est praeparare cor et os aperire, nisi voluntatem parare?* Item tract. 72. in Joan. *Credenti in eum qui iustificat impium, deputatur eius fides ad iustitiam, in hoc opere facimus opera Christi, quia, et ipsum credere in Christum opus est Christi. Hoc operatur in nobis, non lamen sine nobis.* Item in eodem loco: *Operanti in se Christo cooperatur homo ad salutem aeternam ac iustificationem suam.* Hæc ille. Non igitur dubitari potest, quin s. Augustinus nihil commune habuerit cum sententia hæreticorum, qui nos passive tantum concurrere existimant ad actus perfectos internos.

Ceterum si hæc ita se habent, quæstio milio proposita magis jam implicata videtur: nam ex eodem Augustino audivimus, ipsum, ut velimus. Deum operari sine nobis, et non operari sine nobis, Deum solum id operari, et nos ei cooperari; et alia, quae pugnantia esse videntur.

Igitur observandum est, Deum secundum quoddam genus causae, esse moventem respectu ipsius velle deliberati, et voluntati non esse moventem, sed tantum motum; cum lamen secundum aliud causae genus, ad eundem actum volendi producendum Deus concurrat ut movens, voluntas autem solum ut mota, solum ut movens, et ideo utrumque verum esse, Deum operari ipsum velle deliberatum sine nobis, et non operari sine nobis.

Nam si consideremus causam efficientem et physicam illius actus, ea non solum est Deus per auxilium speciale, sed etiam voluntas per liberum arbitrium, et hoc modo illud velle, est Dei et nostrum, et nos in eo cooperamur. Idcirco, et Deus illud operatur non sine nobis, ut s. Augustinus loquitur in locis paulo ante adductis contra hæreticos.

At si consideremus causam illius ejusdem actus moralem, id est, causam moventem suadendo, hortando, consulendo, causa solus est Deus; voluntas autem secundum hoc genus causae non est movens, sed tantum mota. Non enim ipsa se voluntas impellit suadendo et hortando, ut velit quod non vult, sed Deus per inspirationes suas intus animae loquens, ei suadet et persuadet, ut velit. Hæc est igitur gratia operans, quae praevenit conatum et industriam nostram, et operatur ut velimus, quod antea volebamus, sine nobis operantibus ut velimus, non lamen sine nobis libere consentientibus dum volumus.

Alque hinc intelligemus, cur ad primum actum voluntatis tantum, requiratur gratia operans, ad reliquos autem non sit necessaria operans, sed cooperans; nam posteaquam coepimus velle converti ad Deum, jam nos ipsi non tantum per liberum arbitrium producimus Deo juvante reliquo; actus, sed etiam nos incilamus et impellimus, Deum cooperante, ad eos.

Ac ut corporali similitudine rem illustremus, sit aliquis cui expediat navigare in orientem, et lamen nolit id facere; si quis ad eum accedat, et cum multis allatis rationibus tandem persuadeat, et denique volentem faciat; deinde ubi cum velle navigare cognoverit, procuret illi navem, pecunias et cuncta, quae navigantibus sunt necessaria: is profecto vere dicere poterit, ego solus feci, ut is navigationem suscipere vellet; nam etiamsi aller rationes allatas audierit, alque apud se excipimus, et laudem assensum praeberit: non lamen ipso sibi persuasit, neque se ipse movit, sed amicus eius illum movit et cique persuasit.

Ceterum quod allinet ad excusationem voluntatis, non potest amicus ille dicere. *Ego solus incilavi illum in orientem, sed solum ego illum adiuturum cooperatus sum ut commode navigaret.* Si quidem ille qui ab amico persuasus navigare decrevit, sine dubio non sibi ipse defuit, sed cogitare coepit, quia facto opus esset, et conatum atque industriam adhibere ad futuram navigationem.

Hanc esse veram huius distinctionis explicationem ex ipso Augustino colligi potest: Nam in lib. de gratia et libero arbitrio cap. 5. sic loquitur: *L'apostolus Paulus de coelo vocaretur, etiam magna et efficacissima vocalione converteretur, gratia Dei erat sola, quia merita ejus erant magna, sed mala. Ubi soli gratiae tribuitur conversio, b, Pauli, ac per hoc fuit illa gratia operans, non qui: Paulus non concurreret libere consentiendo, et per liberum arbitrium actum illum conversionis activè producendo, sed quia merita ejus erant magna sed mala, id est, quia non praecesserat ante conversionem ullum meritum, sive studium aut conatus ad conversionem; solet enim Augustinus meritum appellare quemlibet actum bonum, ratione cuius nli-*

quid aliud accipimus; ul perspicuum esl cx episl. 105. cl 106. ubi dicil, solum Udem dari sine ullo inerilo praecedente, quia cam nullus bonus aclus praecedit: remissionem vero peccatorum non dari sinepicrilo, quia fides orando illam mcrclur. linque in libro de gralia el libero arbitrio, cap. 14. *Fides, inquil, el non petila conceditur, ul ei penlenii alia concedantur.* El paulo ante dixerat, sc fidem appellare volunlaiem credendi.

Itaque gralia operans est, quae facit nos velle credere, quia id in nobis fit sine nobis petentibus, ac inulto minus laborantibus el conanlibus; gralia coopérons esl, quae facit nos velle orare, jejuna-re, eleemosynas dare et sacramenta requirere, quia, id non fit nisi conatu alque industria noslra coopérante. Hinc idem Augustinus in eodem libro cap. li. non dicil, Deum operari, velle nostrum sine nobis, sed operari, ul velimus sine nobis, nos enim cooperamur Deo volendo, id esl, libere producendo actum volendi, sed non cooperamur faciendo ul velimus. Quia non ipsi nos movemus et incilamus ad volendum, sed ipse solus interna inspiratione nos movet alque impellit.

Fortasse diam sanctus Thomas non est alienus ab hac expositione: quamvis enim loco citato 1.2.

quaesi. 111. ari. 2. retulerit gralam operantem ad artum internum, cooperantem nd cexternum plamen probabile est. per internum actum eum inlellcx-sse primum internum, per exlernum autem intellexisse alios consequentes, quos externi sequuntur; Nam in eodem articulo docuit, gratiam operantem necessariam esse in conversione, cum voluntas primo de mala fit bona, el ibidem docuit. gralam coopcranlem esse necessariam ad aclus exteriores, quia ii fieri non possunt, nisi Deus confirmet voluntatem in bono et praebeat facultatem bene operandi.

Non igilur s. Thomas voluit, gralam cooperantem simpliciter referri ad aclus exteriores, sed ad interiores, ul cx iis pendent exteriores. cl hoc modo cum b. Paulus dicil Deum operari in nobis velle cl perficere, per vocem, *perficere*, non est inelligenda sola cxequulio exlerna. sed tam interna quam externa opera, quae nascuntur ex primo actu vulnialis. El cum s. Augustinus scribil Deum operari in nobis ul velimus, cooperari autem cum ita volumus ul faciamus, per illud, *faciamus*, non esi accipienda actio lanium exlerna, sed eliam opus internum ul oratio, conlrilio etc.

LIBER SECUNDUS

DE

CAPUT PRIMUM

Proponitur quaestio, an auxilium sufficiens omnibus delur.

Expeditis quaestionibus circa partitiones graliae, tractanda est gravis illa controversia, de communicatione graliae cl praedeslinalione divina,videlicet an gralia sufficiens ad salutem delur hominibus, cl, si ila sil, quomodo salvetur gratuita praedestinationis veritas. Cujus controversiae c.xpjicatio omnino necessaria est ad sequentes disputationes , de libertate arbitrii el graliae necessitate. Sunl aulem duae sententiae contrarie de proposita quaestione. inlcr quas media incedit veritas.

Prima sententia Pelagianorum esi, el eorum qui Pelagianis in Gallia occulte favebant, Fausti, Cassiani ct aliorum.Docet haec sententia, gratiam Dei umnibus hominibus paratam esse, modo ipsi eam pelerc cl excipere velint.posse aulem unumquemque c.x viribus liberi arbitrii sino alia praeveniente gralia, ipsam gratiam expetere,invocare, excipere. Referi hanc sententiam sive polius hacrcsim s.Augustinus in lib. 1. ad Bonifacium conlra duas epistolas Pelagianorum cap. ull. el in epist. 106. cl 101. cl in hb. de prncdeslin. sancior, cap.1. el 2. eandem referunt Hilarius el Prosper in epistolis ad Augustinum, cl Pelrus diaconus in libro de incarnalionc cl gralia Christi, cap. ull.

Allera sententia priori contraria est cormn omnium, qui non agnoscunt distinctionem inter auxilium efficax cl sufficiens,in quorum numero sunl Lulherus in assertione cap. 36. cl Calvinus lib. 3. Inslil. cap. 22. § 10. cl cap. 21. § 15. cl 16. hi enim doccni nullis deesse sufficiens auxilium ad salutem.omnibus iis videlicet,qui non sunt a masaperditionis divina praedeslinalione discreti.

Inter has contrarias pugnanlcsqnc sententias incedunt theologi catholici quamplurimi, ac fere oinnes, qui docent omnibus hominibus pro loco cl tempore sufficiens auxilium non deesse, cl lamcn sine praeveniente gralia. neminem posse gratiam desiderare, petere vel accipere. Vide Alexandrum

alensem in 3. par. Summae, quaesi. 69. mcmbr.j. ari. 3. Alberlum Magnum in 2. sentent, dist. 28. ari. 1. S. Thomam in 1.2. quaesi. 109. ari. 8. ad 1. cl in lib. 3. conlra gentiles cap. 159. S. Bonaventuram in 2. sentent, dist. 28. art. 1. quaesi. 3. Solum in 1. sent. dist. 46. el cx recentioribusAdrianum papam in quaesi. 3. de pocnil. Joannem roffensem in refutatione ari. 36.Franciscaim ferrariem, in comment, lib. 3. conlra gentiles cap. 159. Joannem Dricdoncm in lib. de captivitate, ct redempl. generis humani tract. 5. Runrdum Tappenum in explicatione articuli de libero arbitrio, Dominicum a Solo lib. 1. de natura cl gralia cap. 13. cl !8.Andream Vegam lib.13. super concilium Iridentinum cap. 13.

Quoniam aulem explicatio propositae quaestionis multa continet capita, neque una responsione absolvi polesl.per aliquot propositiones reui totam expedire conabimur.

CAPUT II.

Auxilium graliae non expectore,sed praevenire voluntates nostras, neque aequaliter omnibus adesse.

Sil igilur Prima propositio: *Auxilium gralia Deinon ila offertur omnibus hominibus, ul Daexpectel homines, qui illud, desiderent vel postulent, sed praevenit omnia desideria el omnem invocationem.*Haec propositio csl conlra Pelagiam-cl Pelagianorum reliquias, cl habetur in concil arausicano can. 3. el 4. ubi sic legimus: Si qm per invocationem humanam, gratiam dicilposconferri, non aulem ipsam gratiam facere.ut in vocetur a nobis, contradicit Isaiae prophetae,v apostolo idem dicenti,Inventus sum a non quarcnlibus me, palam apparui his, qui me non inlerrogabant.hemiSi quis,ut a peccalo purgemur, voluntatem nostram Deum expectore contendit non autem, ut etiam purgari velimus per sancti

LIBEI SECUNDUS

*Spiritus infusionem el operationem fieri confite-
lur, resistit ipsi Spiritui sancio per Salomonem
dicenti. Praeparatur voluntas a Domino, el Apo-
stolo salubriter praedicanti: Deus esi, qui opera-
tur in nobis velle el perficere pro bona voluntate.
Vide quae scripsimus in G. lib. cap. 2. 4. el 5.nam
illa omnia hanc propositionem confirmant.*

Secunda proposilio: *Auxilium graliae Dei non
aequaliter omnibus adest. Haec proposilio in di-
vinis literis ila luculenter liabclur.ul mirum videri
possilnb ullo unquam fuisse negatam. Urget s.Au-
gustinus illud Sapient. 4. Baplus esi ne malilia
mutaret intellectum illius. aul ne fictio deciperet
animum ejus. Certe enim non omnibus hoc prae-
da! Deus, ul eos rapiat, antequam in peccata la-
bantur. Urget eliam illud Mallii. 11. Si in Tyro el
Sidone haec facta fuissent,in cinere el cilicio poe-
nitentiam egissent. Ubi videmus Deum mirabili ,
sed justo el sibi soli nolo iudicio non solum non
aequaliter omnibus graliae auxilia subministrare ,
sed eliam iis quos credituros praevidebat, si mi-
racula Chrisli vidissent, ea miracula non ostendis-
se, el eadem illis ostendisse,quos praevidebat qui-
buscumque visis miraculis, minime credituros.*

**Huc perlinet eliam illud Mallh. 15. Vobis datum
est nosse mysterium regni Dei, caeleris autem
non est dalutn. El illud Rom. 9. Cujus vull mise-
retur, el quem vull indurat. El Rom. 12. Unicui-
que Deus divisit mensuram fidei. El 2.Thessal.3.
Aon omnium est fides. El Phil. 2. Vobis donatum
est. ut in illum credulis.**

**Denique, ul alia innumerabilia praetcrmillam, si
gralia aequaliter omnibus adesi, quomodo Deus in
praeieritis generationibus permisit omnes ingredi
vias suas,nunc aulem annnncial ul poenitentiam a-
ganl.ul legimus Actor. 14 .el 17.cur Paulus illo ipso
tempore,qui spirabal minas el caedes in discipulos
Domini, divino miraculo. Christo ipso eum vocante
convertitur, cum tam mullos minus fortasse malos
indelictis suis Deus jacere permittat? Cur ex par-
vulis moricnlibus interdum filius optimi viri sine
Baptismo deccdil el perit, filius adulteri, vel in-
cesloosi Baptismo abluitur el regno polilur aclcr-
no? Cur demum inscrutabilia esse dicil Apostolus
judicia Dei, el investigabiles vias ejus in electione
el reprobatione mortalium, si gralia aequaliter o-
mnibus adesi, ct ex arbitrio hominum pendet ul
eam capiant, vel abjiciant : vide s. Augustinum
in lib. de pracdeslinalione sanctorum; Prosperum
in libro conlra Collatorem; Petrum diaconum in
libro de incarnatione el gralia Chrisli; Fulgentium
in libro ejusdem argumenti; Joannem Maxentium
m professione lidei; el lotum nrausicannm concili-
um. ubi diligentissime lotus hic Pelagianorum er-
ror evertitur.**

CAPIT III.

*Solvuntur argumenta Pelagianorum el Pelagia-
nis faventium,conlra duas propositiones capi-
tis superioris.*

**Argumenta, quibus error Pelagianorum confir-
mari solet, facile solvi possunt.**

**Primum sumitur ex cap. G. Sap. Aequaliter est
illi cura de omnibus. Respondeo: Vox aequaliter
non videtur hoc loco referenda ad ipsam curam,
quasi Deus non magis curet rem unatn quam ali-
am, sed ad res ipsas,quae curantur, ul sensus sit,
nihil omnino subtrahi a providentia Dei, sed res
oinnes, nulla prorsus excepta, quamvis infirma et
vili,divina providentia gubernari. Quod significan-
tius exprimit vox gracca, quae habetur hoc loco,
videlicet κοινῇ. idesl, communiter.**

**Sed fac illud, aequaliter, referri ad curam et
providentiam : nihil tamen Pelagiani inde lucran-
tur: nam non loquitur Sapiens de beneficio graliae,
sed retributione praemiorum atque poenarum.Prae-
cedit enim illud:Horrendo el cito apparebil vobis,
quoniam iudicium durissimum in his qui prae-
sunt, fiet. Itaque sententia hujus loci est, in extre-
mo iudicio Deum non accepturum personas, regum
el principum, sed cx aequalitate justitiae senten-
tiam esse laturum.**

**Secundum argumentum sumunt ex illo Joan. 1.
Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem
venientem in hunc mundum.VIn videlur Christus
conferri cum sole, qui lucem suam in omnia loca
aeque diffundit. Respondeo: Posset hic locus non
incommode referri ad naturalem illustrationem ,
quae fit in nobis, cum in creatione lumen intelli-
genliacelralionisaccipimus;T.imen quoniam Chry-
soslomus el Cyrillus in commentario exponunt de
lumine graliae. Respondeo: Sensum hujus loci es-
se.a Christo illuminari omnes homines, non quod
omnes illuminenlur, cum mulli in infidelitate re-
maneanl. sed quoniam nemo illuminatur nisi per
ipsum, vel. si magis placeat, illuminari dicas o-
mnes homines per Christum , quoniam omnibus
praebeat auxilium sufficiens quo converti el crede-
re possint, quamvis nec lumen aequale omnibus
praebeat,neque expectel ul homines illuminari cu-
piant el expetant, sed ipse desideria el preces il-
luminando praeveniat.**

**Porro similitudines non in omnibus rebus conve-
nire debent, ac per hoc neque necesse est, ul si
sol non illuminai caecos, id etiam non faciat Chri-
stus, el si sol non aperit fenestras domus, neque
Christus aperiat fenestras cordis, et si sol lucem
suam aequaliter ubique diffundit, Christus quoque
non dividat unicuique mensuram fidei et donorum,
sed aequaliter omnibus hominibus graliae suae do-
na distribuai.**

**Tertium sumunt cx illo Joan. 1. Quotquot rece-
perunt eum, dedit illis potestatem filios Dei fieri.
Hic enim videmus Deum expectore ul recipiatur,et
tum demum his. qui se receperint, dare gratiam,
per quam filii Dei fieri possint. Respondeo: Vere
Deus cexpectal ul recipiatur, ul det suscipientibus
se potestatem filios Dei fieri.**

**Caelcrunr.Quia recipere Deum in hoc loco e.van-
gelii nihil est aliud, nisi credere, ul ibidem decla-
ratur, cum subditur, his qui credunt in nomine
ejus: nemo aulem polesl credere nisi Deus fidem
illi donaverit, dicenti Apostolo Philipp. I. Vobis
donatum est ut in illum credatis. Ideo nemo po-
lesl cum recipere,nisi gralia cum divina praevene-
rit: Gralia estis salvati (inquil Apostolus Ephes.**

2.) *per /idem, el hoc non ex vobis, Dei enim donum est.* Ac si diceret, gratia potestatem accipislis.ul filii Dei efficeremini, quoniam per lidem recepistis Deum, quae fides donum ipsius est, vide Augustinum lib. I. ad Bonifacium cap. 3.

Quantum sumunl ex illa promissione: *Petile et dabitur vobis, omnis enim qui jmlil accepit.* Et: *Dabit spiritum bonum petentibus se.*Luc. 11.Respondet sanctus Augustinus lib. 4. in Julian, cap. 8. non posse peti spiritum bonum, nisi prius spirilus bonus fidem infundat, cl per eam excilcl ad petendum. Nam *quomodo invocabunt, in quem non crediderunt,* Rom. 10. El: *Postulet in fide nihil haesitans,* inquil Jacobus c. 1. fidem autem donum esse Spirilus sanclic docel idem Apostolus .id Ephes. I. Gralia estis salvati per fidem, et hoc tum ox vobis. Dei enim donum csl. Itaque, *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, quid enim oremus sicut oportet, nescimus.* Rom. 8.

Quintum sumunl ex illa Christi vocatione: *Venite ad me omnes qui laboratis etc.* Maith. 11. Respondeo,imitat Christus omnes ul veniant,non quod possinl homines solis naturae viribus venire, cum scriptum sil Juan. G. *Nemo potest ad me venire, nisi paler qui misit me, traxerit eum.* Sed ul admoneat,ut graliae praevenienti cooperenlur,el non resistant Spiritui sancio.

Sextum sumunt ex illis Scripturis, quae testantur. Deum non esse acceptorem personarum. Ador. 10. Rom. 2. 1. Pclr. I.elc. hinc enim sequi \idelur, ul Deus non mugis ex se faveal uni quam alteri: sed volentes curari, sanet, non volentes, deserat. Respondeo: Acceptio personarum vitium csl conlra iustiliam, el ideo locum non habet in donis graliae.

Itaque in iis robus quae qtioquomodo iustiliam sapiunt, Deus aequus csl omnibus, neque personas accipit, sed unicuique reddit secundum opera sua, at in donis graliae nemini facil injuriam, si uni dat quod alteri negat, Irnmo in ipso iudicio quamvis acceptio personarum esset alicui minus praemium dare, quam justo iudicio mereatur, vel majori supplicio afficere quam dignus sil reus, tamen si alicui majus praemium aul minorem poenam dare voluerit, non erit acceptor personarum; eliamsi id non cum omnibus senet, quoniam hoc non esi injustitiae, sed liberalilatis, juxla illud Mallh. 20. *Amice non facio tibi injuriam, tolle quod tuum est cl vade; volo autem el huic novissimo dare sicut cl tibi; an non licet mihi quod volo fateri? an oculus tuus nequam est. quia ego bona-* sum ? Vide Augustinum in episl. 105. *non procul* ab initio cl lib. 2. ad Bonifacium cap. 7.

Septimum sumitur ex illo I. Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ila et in Christo omnes i ivificadunlur.* Nimiru iniquunt,si ipsi voluerint. Rcypondeo: Loquitur Apostolus de resurrectione corporali iustorum.nam. ul recte explicat s. Augustinus in epistol. 89. quaes. 3. non dicuntur vivificari m Christo, nisi illi qui resurgunt ad vitam filiam, quae sola vita dicenda est: impii enim re-urgenl quidem, sed ad mortem; idesl, ad miseriam sempiternam.Itaque hic locus non facit ad pro-

positum,cum de gloria aeterno, non de gratiae beneficiis intelligi debeat.

Sed instat Faustus.Apostolus comparat Adamum cum Christo seu polius Christum cum Adamo: sed in Adam mortui sunl omnes hoimnes:igilurin Christo vivificantur omnes homines, non autem viviflcantlur omnes vita gloriae, ergo debet intelligi hic locus de vita gratiae,quam Christus omnibus paratus csl dare, modo ipsi velint.

Sed facilis est responsio, nam in Adam non moriuntur omnes homines, sed ii lanium qui ex Adamo nascuntur, quo cliam modo non vivificantur in Christo omnes homines, sed ii lanium, qui per ipsum renascuntur. Quod si de vita graliae Apostolus loqueretur, promptum esset respondere, onines iu Christo vivificari, non quod omnes homines vivificentur,sed quia nemo vivificatur, nisi per Christum, sicut nemo perit, nisi per Adamum, hoc est, nisi ex Adamo originem trahat.

Denique posset cliam Fausto concedi in Christo vivificari vita graliae omnes homines, modo ipsi velint: sed addendum esset, neminem velle per Christum vivificari, nisi Deus cum praeveniens, facial cum velle.Deus est enim qui operatur in nobis velle cl perficere pro bona voluntate, Philip. 2.

Octavum sumunt ex illis locis quae testantur Deum velle omnium hominum salutem,ut I.Timolb.2.Vult omnes homines salvos fieri.I. Timolli. 4. (uiest salvator omnium hominum. 2. Petri 3. Neminem vult perire.sed omnes ad agnitionem vrcilatisvtnire. Respondeo: Haec loca parum ad rem faciunt. Solum enim significant. Deum non impedire quemquam a salute, liuno remedia cl auxilia pro omnibus in commune instituisse, praedicationem evangelii el sacramenta voluisse omnibus esse communia etc. sed ex his nemo recte colliget, Deum expectore ul homines suis viribus velint salvi fieri.

Sed, inquirunt: Si Deus vult omnes salvos fieri, cur non fiunt omnes salvi, nisi quia ipsi nolunt? Respondeo: Verissimum est, non fieri omnes salvos, quia ipsi nolunt; nam si vellent, Deus eis utique non decssset. Caelerum nemo vult salvus fieri, nisi Deus, praeveniendo ac praeparando voluntatem faciat cum velle: cur aulem Deus non faciat omnes velle, quis novit sensum Domini? aul quis consiliarius ejus fuil? itaque sicut verum est non omnes salvos fieri, quia ipsi non volunt, sic etiam verum est, non omnes salvos fieri, quia Deus non vult voluntate illa beneplaciti, de qua scriptum csl in psalm. 113. *Omnia quaecumque voluit fecit in coelo et in terra.*El tamen simul etiam verum csl, Deum velle omnes salvos fieri voluntate illa, quam recte theologi antecedentem vocant.

Postremum argumentum adferri polesl ex ipso Augustino, a quo vel invito, ul ajunl quidam, testimonium extorsit veritas, nam in comment, psal. 45. tractans illud: *Deus in medio ejus non commovebitur,* sic ait, *quid csl Deus in medio ejus? hoc significat, quod aequus csl omnibus Deus, ft personas non accipit; quomodo enim illud, quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fines, ita Deus medius esse dicitur aequaliter omnibus consulens.*

Respondeo: Loquitur in eo loco s. Angnslinus

de iis tantum auxiliis,quae aliquo modo sunl debita, eijustiliun) sapiunt, ubi locum habere posset acceptio personarum; in his enim Deus omnibus csl aequus, cl non accipit personas, et aequaliter onuribus consulit,quia neminem impelli! ad malum, omnes horiatur ad bonum, neminem punit nisi malum, neminem remuneratur nisi bonum, nulli sublabi, communia auxilia; alia vero ralio csl donorum graliae, quae nemini sunl debila.

CAPUT IV.

Jon.posse Dcum injustitiae accusari, si non daret! omnibus auxilium sufficiens ad salutem, neque de ullo desperandum esse.

Siljam Tertia propositio:rt'wHa esset in Deo *initias, si non solum aliquibus, sed cliam omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem negaret.* Haec certissima csl apud cos, qui ex diutitiis hieris peccalum originale noverunt;nam cum per peccalum primi hominis nascamur omnes lilii irae(ul Apostolus docet ad Ephes. 2.) nihil nobis jure debetur nisi poena. Hinc Sap. 12. dicil Spirites sanctus: *Quis stabit conlra iudicium tuum, aut quislibi imputabit si perierint nationes. quas u fecisti?* El Apostolus ad Rom. 9. demonstrat, * lainesse misericordiam,qua Deus ex massa perditionis aliqua vasa facit in honorem, unde cliam i -i misericordiae appellat. El ea caussa csl, ul s. Augustinus docet in epistol. 105. cur pauci sint 'ti salvantur, ut nimirum inlciligamus, quid omnibus deberetur; denique prima gratia datur ini- is,ac per hoc modis omnibus est indebita; nulli igilur licetl injuria si ca gralia nemini praebfclur: Itaque s. Augustinus lib. de bono persev. r.q. 8. *Aon simus ingrati, quod tam mullos liberat misericors Deus de tam debita perditione, ul i inde neminem liberaret, non esset injustus.*

Qoarlapropositio:Sit;ede/ursu/jiciens *auxilium omnibus, sive tantum aliquibus non tamen de nullitis salute.donec in hac vita /ucril.desperare dcl mus.neque ab ullo subtrahere correptionem, f'hortationem et alia charilalis officia.*U tec quofine controversia recipitur ab omnibus, nam t elsi nonnulli ila desererentur a Dco, omnique rationioproprorsus destituerentur,ul nulla ratione converti possent; nos tamen qui nescimus qui sint ilji, de omnibus bene sperare debemus, ac, dicere cum prrpheia Joël:Quis scit si convertatur el ignoscat itu,et relinquat post se benedictionem? Joël. 2. Elapostulum Paulum audire, qui jubet ul mantelismus ad omnes,el cum patientia cl modestia torripiafflus eos, qui resistunt veritati, ne quando Deos det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatemet respiscant a diaboli laqueis.

Hinc s. Augustinus lib. de correpi, cl gral.cap. II Hcscientes,inquil,quis pertineat ad praedestilalorum numerum, quis non pertineat, sic afficiddemus charilalis affectu, ut omnes velimus sal i v/oi.Et cap.IG. Quantum ad nos pertinet,qui jaedeslinalos a non praedestinatis discernere

non valemus, el ob hoc omnes salvos fieri colle, debemus omnibus ne pereant, adhibenda est a nobis medicinaliter severa correptio. Quod idem repelil in 1.lib.retract.cap.19.Sanctus quoque Leo in serm.4. de epiphania:Duni.inquit,/io c in corpore vivitur, nullius desperanda reparatio, sed omnium est optanda correctio,auxilianle Domino, qui erigit elisos, solvit compeditos et illuminat coecos.

CAPUT V.

Auxilium sufficiens ad salutem, pro loco el tempore, omnibus dari.

Quinta propositioUuæih'um *sufficiens ad salutem pro loco et tempore, mediate vel immediate omnibus datur.*

Dicimus:Auxilitim *sufficiens* adsalulem,nova de auxilio sufficienti ad non peccandum,alia ralio csl, ut infra suo loco patebit. Itaque hic tantum disse-rimus de auxilio sufficienti ad resurgendum a peccato, atque ad justificationem cl salutem comparandam.

Dicimus: *Pro loco et tempore,* quoniam non definimus hoc loco, utrum omni tempore, omnique momento tale auxilium adsiUde hac enim re paulo post agemus, sed lanium id asserimus, nullum esse. qm non aliquando saltem hoc auxilium habeat.

Dicimus denique:J/cdiale tel *immediate,* quoniam iis qui usu rationis utuntur, immitti credimus a Deo sam ias inspirationes, ac per hoc immediate illos habere gralam excitanicm, cui si acquiescere velint, possint ad justificationem disponi, el ad salutem aliquando pertingere: iis aulem qui ralionis usum non habent, quales sunt infantes vel ab infantin meule capti, mediale auxilium donari censemus, quoniam parentes eorum non solum sibi ipsi prospicere , sed etiam filiis suis, praesertim ralionis usu carentibus, Baptisum procurare possunt, si volunt.

Haec igilur propositio sic explicata probalur Primum ex divinis literis psal. IS.iVon est qui se abscondat a calore ejus.Augustinus in hunc locum: Nullum, inquil. mortalium permisit excusare se de umbra mortis , ipsam enim penetravit verbi calor. Item psalm. 24. *Universae viae Domini misericordia et veritas.* \idelur enim hoc significare Spiritus sanctus , omnibus bomin'bus primum a Deo exhiberi misericordiam, deinde si ea non ulanlur, exhiberi iudicium; non polesl aulem recte dici, agi cum aliquo misericorditer, quod allinet ad salulem, neque juste puniri polesl, qui ex divino auxilio non prolicii, si auxilium non fuil sufficiens.

Hem Proverb. 1. *Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamat, in foribus portarum urbis profert verba sua dicens,usquequo parvuli diligitis infantiam, cl stulti ea, quae sibi sunt noxia cupient, el imprudentes odibunl scientiam? convertimini ad correptionem meam.En proferam vobis spiritum meum.et ostendam vobis verba mea.* Quia vocavi

cl renuistis, extendi manum ineam, et non fuit qui aspiceret, ego quoque in interitu vestro ri-debo. Ilaec certe praedicatio generalis cl comminatio item generalis satis aperte significat Dei sapientiam, nullum ila deserere.quin aliquando cum vocet, el auxilium sufficiens illi praebeat.

Hem Sap. 11. *.Viseris omnium, quia omnia poles, el dissimulas pcccala hominum propter poenitentiam.*, diligis enim omnia, quae sunt, *el nihil odisti eorum quae fecisti. Ncc enim odiens aliquid consliluisli, aul fecisti. Parcis autem o-innibus,quoniam tua sunl Domine,qui amas animas.* Ilaec cclrc vix inlclligi possunl, nisi fateamur omnibus tribui sufficiens auxilium; quomodo enim miseretur omnium, et parcit omnibus,si non dat saltem cis auxilium, quo ad reconciliationem possint pervenire si velint? Neque debent hac restringi ad electos, nam ratio cur Deus omnibus parcat, cl omnium misereatur, redditur hoc loco ex creatione, quia Deus omnes creavit,el quoniam amat animas,cl res a seipso factas; at croalio communis esl omnibus absolute.

liem Sap. 12. *.Si inimicos servorum tuorum, el debilos morti,cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum per quae possent mutari a malitiarum quanta diligencia iudicastiservos tuos?* Al frustra Deus darei tempus cl locum peccatoribus, per quae possent mulari a malilin, nisi auxilium etiam praeberet,sine quo mulari non possunl.

Item Ezech. 33. *Sic loquuli estis dicentes, si iniquitates nostrae ct peccata nostra super nos sunt, el in ipsis nos tabescimus, quomodo ergo vivere poterimus? dic ad eos, vivo ego, dicil Dominus, nolo morlem impii, sed ut convertatur impius a via sua, cl rivat; convertimini, convertimini, el quare moriemini?* Illa exhortatio, convertimini convertimini, irrisoria videretur, nisi Deus dedisset illis vires, quibus converti possent. Non fuisse aulem irrisoriam sive iconicam exhortationem, testatur iuramentum illud,tiro ego,dicil Dominus, nolo morlem impii etc.

Item illud Mallh.5. *Qui solem oriri facit super bonos et malos, el pluit super justos cl injustos.* Monels. Ambrosius serm. 8. in psal. 118. inlciligendum esse ciam de sole justitiae el pluvia gratiae. Illa item invitatio: *Venite ad me omnes qui laboratis el onerati estis* Mallh. 11. Ne sil frustra, requirit omnino, ul sicut vocatio csl generalis, ila cl auxilium, quo possint homines venire, sil generale.

Illud item Joan. I. *Illuminat omnem hominem,* supra diximus ex commentario Clirysoslomi el Cyrilli, referri ad lumen gratiae, quo nemo omnino privatur. Illud quoque I. Tim. 2. *Vult omnes salvos fieri el ad agnitionem veritatis venire.* Et 2. Pel.3. *Non vull aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam converti.* Exponitur quidem variis modis a s. Augustino, sed illa expositio videtur maxime congruere uposolonicae sententiae, (piam habet in lib.de spinlu cl liter, cap.33. ubi exponit quae-stionem. cur Deus non det omnibus velle credere, mm vehi homines omnes salvos fieri.El respondet Deum velle omnes salvos fieri, sic lamen. ul non adimat cis liberum aibilnum.quo vel bene vel male

utentes justissime judicentur, el addit, infideles contra Dei voluntatem facere, cum non credunle-vangelio, lamen non vincere Dei voluntalem, quoniam experientur in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt. I. ponit similitudinem Domini, qui vull, ut omn. servi laborent in vinea, sic lamen ul si qui oper.fi noluerim, detrudantur in pistrinum.

Ex his inlciligimus hanc fuisse Augustini sententiam de hoc loco Apostoli, Deum velle omnes salvos fieri, quia dat omnibus, unde possint velle credere el salvari, sic lamen ut si ipsi noluerint, m. salventur, sed ad supplicia destinentur aeterna, quae fuit ciam expositio s. Prosperi lib. 2. de locatione gentium cap. 23. 25. el 28. Item commentariorum qui tribuuntur Ambrosio,item Chrysosloini, Theophylacti et Oecumenii, qui dicunt Deum velle omnes salvos fieri, si cl ipsi velint, nimim si velint cooperari divinae gratiae praevenienti.

Illud item 1. Tim. 4. *Qui esl salvator omnium, hominum maxime fidelium.* Vix polesl aliterevponi, quam ul exponit s. Prosper in lib. 2. de vocatione gentium cap. 10. ul videlicet intellipatas, Deum salvatorem cssc omnium, quia dat omnibus unde salvari possint, sed maxime fidelium, quid dat illis non solum, ut salvari possint, sed el iara ut salventur.

Denique illud 1. Corinth. 1;5.*Pro omnibus mortuus csl Christus.* El 1. Timoth. 2. *Qui deditumelipsum redemptionem pro omnibus.* VA I.Joao. 2. *Ipsel esl propitiatio pro peccatis nostris, nm solum autem nostris, sed etiam lolius mundi.* Quomodo polesl verum esse, si non datur omnibus aliquid, unde Christi mortis participes fieri queant? nam cum non possit ullus sine praeveniente dono particeps cssc mortis Christi el pretii redemptionis hujus, frustra Christus pro omnibus pretium solvit, si noluit omnibus viam aperire,q ad redemptionem pervenire possent.

Probalur Secundo eadem sententia testimonii; Patrum. S.Dionysius arcopagila in lib. de coeli.hierarch, cap. 9. *Nempe, inquit, cl filiis gentibus ex quibus elnos, ad immensum et infinitum divini luminis pelagus, quod semper paratum r! el patet omnibus ad participandum,ex praeito erroris coecilate respiravimus, ad quod saner sequentes ducebant angeli, praepositi singvi gentibus.* Quaerit eo loco Dionysius cur soli Jul Deum verum aliquando coluerint. gentes aul' pene omnes ad idola defluerint. Respondet ler id factum esse ex desidia cl nequitia gentiliu qui noluerunt divinum lumen aspicere; aut in permanere, cum ipsum lumen omnibus pateat participandum, el angeli singulis gentibus a 0' praepositi numeri suo nequaquam desii);ubiq. dicil b. Dionysius divinum lumen paratum esse, patere omnibus ad participandum . non sigml divinum lumen offerri volentibus suis viribus iil. excipere, ul Pelagiam' delirant, sed paratum cl patere omnibus, quoniam Deus omnibus pergit auxilium, quo possint, si velint, oculos conl aperire el illuminari.

S. Irenaeus lib. 1. cap. 71. *Vis, inquit, a b non fit, sed bona sententia adest illi* (homini i

delicel) *temper,cl propter hoc consilium quidem bonumdal omnibus, posuit autem in homine priustulem clcclionis. Abjicientes igilur bonum, et quasi respuentes, merito omnes justum iudicium incident Dei.* Ubi per consilium bonum, quod Deus dat omnibus,debet inlclligi interna Suasio cum aliis omnibus, quae necessaria sunt ad conversionem, alioqui enim non juste judicarentur tamquam contemptores consilii divini, nisi virosa Deo accepissent, quibus illud amplecti et eicqui possent.

Clemens alexandrinus in oratione exhortatoria dgentes, ultra medium: *Audite, inquit, qui estis longe, audite qui prope, nullis celatum csl verbum. lux esl communis, omnibus illucescit hominibus, nullus est in verbo Cimmerius.*

Origeies lib. 3. de principiis cap. 1. nullis argumentis cl similitudinibus hoc ipsum probat, omnes homines posse salvari, cl solvit argumenta contraria, explicans fere omnia testimonia Scripturarum, quoc ad hunc locum perlinent. Et quamvis Origenis libri de principiis non paucos errores contineant, tamen nequeEp phanius,neque Hieronymus neque Plnlasrius, neque Augustinus hanc sententiam inter errores Origenis numerant.

S. Hilarius lib. 1. deTrinil. ante medium: *Esse, inquit, filios Dei non necessitatem cssc, sed potitalem, quia proposito universis Dei munere, nonnaluragignentium asseratur, sed voluntas praemium consequatur.*

S. Ambrosius serm. 8. in psalm. 118. explicans illud: *Misericordia Domini plena csl terra. Sol, inquit, justitiae omnibus ortus est.omnibus venit, omnibus passus est.el omnibus resurrexit.si quis attlem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat.ul si quis clausis fenestris radios solis excludat.*

S.Joannes chrysosfomus hom. 7. in Joan. Si illuminai, inquit, omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto tot homines sine lumine permanent? neque enim omnes Christum cognoscunt, quomodo ergo illuminat omnem hominem? *'luminat profecto quantum in ipso csl; riqui aulcm sponte sua mentis oculis conniventibiis ad hujus locis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris perstiterunt, sed ex malitia, sua Sponte tanto se dono indignos reddiderunt.*

S.Cyrillus idem docet iisdem fero verbis,in lib. I.inJoannem cap.lt. quae frustra repetenda non videntur.

S.Puulinusin episl. I.ad Aprum: *Hinc, inquit. in omni loco plura quotidie mirabiliora solito tigna crebrescent, ut omnem, quantum in ipso est, hominem salvm faciat; ostendit in raris quod omnibus, si velint, prosit; sufficit enim unitorsorui institutioni forma paucorum, quae inulrumque proponitur.ut credentibus exemplo sil. indurantibus testimonio.*

S.Augustinus praeter lucuin citatum ex libro de spiritu el liler a cap. 33. habet alium locum apertissimum in lib. 3. de libero arbiir. cap.19. quem iisdem verbis repetit el continuat in libro de natura cl gratia cap. G7. ne forte dicalur revocatus

post exortam hacresim Pelagianam. Hacc igilur sunl ejus verba, quibus respondent querimoniae hominum dicentium, se non posse vincere concupiscentiam cl ignorantiam etc. *Quibus, inquit,breviter respondetur,ul quiescant.el adversus Deum murmurare desistant,recte enim fortasse querentur, si erroris cl libidinis nullus victor existera, cum vero ubique sil praesens,qui nullis modis per creaturam sibi domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhorlelur, conantem adjuvet, exaudiat deprecanlem: non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere quod ignoras; neque illud, quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnitis.Sed mentem s.Augustini adhuc apertius ex diligenlissimo ejus discipulo cl sectatore discemus.*

S. Prosper in 2. lib. de vocatione gentium cap. 11. *Neque, inquit, ob hoc excusabiles sunl nationes. quae alienatae a conversatione Israel.spem non habentes el sine Deo in hoc mundo sub ignorantiae tenebris perierunt, quia haec abundantia gratiac.quae nunc universum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit. Adhibita enim semper esl universis hominibus quaedam supernae mensura doctrinae, quae el si parioris ocullioriSque gratiae fuit, sufficit lamen,sicut Dominus judicavit. quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium.*

El cap. 2G. *Gralia quidem Dei in omnibus justificationibus principaliter praeeminet.suadendo exhortationibus, monendo exemplis,terrendo periculis. incilando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium. corque ipsum illuminando, ct fidei affectionibus imbuendo.*

El infra: *Quae opitulatio per innumeros modos sive occultos sive manifestos omnibus adhibetur: ct quod a multis refutatur.ipsorum esl nequitiae, quod autem a multis recipitur, et gratiae est divinae el voluntatis humanae.*

El infra cap. 28. /Tl. inquit, manifestum, quod diversis atque innumeris modis omnes homines vull Deus salvos fieri: sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur, qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

El infra cap. 31. *Elaboratum est quantum Dominus juvit. ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro saeculis probarentur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, quoniam sive manifeste, sive occulte, ipse est. ut Apostolus ait,salvator omnium hominum,maxime fidelium.*

Nec solum adultis, sed etiam parvulis auxilium ad salutem non deesse, idem auctor docet in eodem lib. cap. 23. *Non irreligiose.inquit, arbitror credi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiae pariem, quae semper universis est impensa nationibus qua, utique si bene uterentur eorum pareilles, ciam ipsi per eosdem juvarentur.omnia namque exordia parvulorum, lotaque illa principia, nec dum rationalis infantiae sub arbitrio jacent voluntatis alienae, ncc ullo modo eis, nisi per alios consuli*

potest: *el consequens esi illos ad eorum perlinere consorium, quorum vel recto,vel pravo aguntur affectu.sicut enim ex aliena confessione credunt, illa ex aliena infidelitate vel dissimulatione non credunt. El cum ipsi, nec praesentis vitae desiderium habuerunt, nec futurae: quam ipsorum facium est nasci, tam ipsorum efficitur non re-nasci.*

Habemus igitur ex Scripturis el Patribus, salis probabiliter pieque credi, nemini deesse. aul unquam defuisse auxilium sufficiens ad salutem. Argumenta contraria solventur commodius paulo infra cap. 8,

CAPUT VI.

Auxilium Dei necessarium ad conversionem,non adest peccatoribus omnibus momentis,sed certis temporibus prout judicial Deus munera sua esse distribuenda.

Sexta propositio:1.uxilium Dei sufficiens el necessarium ad resurgendum a peccato, etsi nulli desit pro loco el tempore, non tamen adest omnibus momentis. Haec propositio non a nobis primum asscribitur, sed ante nos confirmarunt eandem Alphonsus episcopus abulensis in cap. 4. Exodi quaesi. 12. Adrianus VI. papa in quaesi. 3. de poenitentia. Thomas cardinalis Cajclanus in 1. quaesi. jentaculi 8. Joannes rofiensis in refutatione art. 3G. Lutheri. Joannes Driedo in lib.de capt. el redemptione generis humani tract. 5. el Iluarius Tapperus in explicatione ari.7. Lovaniensium, qui sic loquitur: *Mihi certum est non omnibus et singulis semper adesse hujusmodi auxilium, quo opus est ul convertatur, aul converti possit peccator.* Andreas Vega in lib. 13. in concilium Iridentinum cap. 19. dicit quidem peccatores omni momento posse converti, sed addit, non posse omni momento eam potentiam in actum deducere; itaque in re non dissentit a caeleris.

Probatur igitur haec propositio ex divinis literis, Eccles. 7.*Considera opera Dei, quod nemo potest corrigere, quem ille despexit.* Cerle qui hoc dixit pro comperto videtur habere, aliquos a Deo interdum ila despici ac deseri, ut converti nequeant. Item Joannes 12. *Propterca non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excoecavit oculos eorum, el induravit cor eorum.*

Quo loco notandum est, illud.*non poterant credere*, non esse dictum solum propter certam praescientiam futurorum, idest. quia praeviderat Isaias eos non credituros,quomodo possemus dicere,non poleral Petrus nun negare salvatorem, quandoquidem Christus, qui mentiri non poleral, cum negaturum fuisse praedixerat.Nam hoc paulo ante significaverat Joannes illis verbis: *Cum aulem tanta igna fecisset, non credebant in eum. ut sermo Isaiac impleretur. Domine quis credidit auditui nostro?* Ibi igitur causam reddidit cur non crederent ex praedictione Isaiac; sed mox adjungit alidur causam ab excoecatione; el de ea dicit: *El*

*propterca non poterant credere, quia iterum dixit Isaias. excoecavit oculos eorum.*Porro exeo? cati non solum non vident, sed etiam videre, durante excoecatione, non possunt.

Al, inquires, quamvis excoecati videre non possint, lamen removeere possunt excoecationem, si cooperentur gratiae praevenienti, el sic absolut? videre possunt. Fateor,excoecatos posseremoreere excoecationem,si gratiae praevenienti cooperentur; sed gratiam praevenientem non semper adesse confirmo, idque colligi dico ex loco evangelii jam citato; nam cum adest gralia praeveniens,incipit homo videre, aul certe posse videre,gralia enim praeveniens illuminat cor, proinde non est ille simpliciter excoecalus, cui gratiae divinae lumen affulget; et si semper adesset gralia praeveniens, pter quam possent omnes peccatores semper videre, nulli essent simpliciter excoecati; quod certo repugnanscripturae allegatae aliisque quamplurimis.

Praeterea b. Paulus in posteriore epist. ad Timoth. cap. 2. admonet, patienter ac mansuete corripiendos esse peccatores,el causam reddens ait: *Ne quando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem, el resipiscant a diaboli laqueis.* Quo loco videmus, donum poenitentiae non; semper adesse, sed dari a Deo quando et quibus ipse voluerit, alioqui non diceret Apostolus, de quando det, si semper daret.

Secundo probatur idem ex Patribus. S. Augustinus lib. 4. in Julian, cap. 8. *Qui jam tilmilur,inquit, libero voluntatis arbitrio, nisi eo volenti subveniente a quo praeparatur voluntas, tell? non possunt; ubi si dixeris mihi, cur ergo non convertit omnium nolentium voluntates?* ikpinq. *debo, cur non omnes morituros adoptat larau regenerationis infantes?* Vides hic Augustinum firmare non posse homines sine gralia praeveniente velle converti, el simul admittere,non semper dari gratiam istam praevenientem.

S. Gregorius lib. 11. Moral, cap. 5.Cain,inquit, divina voce admoneri potuit, el mulari non peluit. quia exigente culpa malitiae jam intus Hei. cor reliquerat,cui foris ad leslimonium verba faciebat.

S. Fulgentius in lib. de incarnatione et grati) Christi cap. 17. *Ul homo in Deum.inquit, credert incipiat, a Deo accipit poenitentiam ad rilam.i.. ul omnino credere non possit, nisi poenitencior. dono Dei miserantis acceperit.* Et paulo anted; xeral: *Ilcvera, secundum Apostolum, Deus quibus voluerit dat poenitentiam, ad cognoscendam veritatem.* Ex quibus locis intelligimus, auxilio; necessarium ad credendum, ac per hoc, ad conversionem el salitem,non semper omnibiisades>.

S. Isidorus in lib. 2. de summo bono cap. E et 19. et s. Anselmus in commentario ad cap. II Mallh. aperte dicunt, aliquos non posse converti, quod intelligendum est pro tempore, quo care* auxilio necessario ad conversionem.

Probatur Ultimo ratione, nam non potest ulli converti sine gratia praeveniente,cum scriptum? Joan. G. *Nemo potest ad me venire,nisi Pater,qv misit me traxerit illum.*, gralia vero ista praeveniens, non semper adest, ul vel experientia ipsi

lfd.ilur;non enim sentimus assidue nos illuminari a Deo, aul immitti bona desideria, quibus excitemur ad conversionem; non igitur semper habemus auxilium sufficiens ad conversionem.

Respondent ad hanc rationem duobus modis:Dicunt enini aliqui, Deum quidem perpetuo pulsare ad ostium cordis, el peccatores vocare, sed eos alius rebus intentos non percipere vocationem Dei. Alii dicunt, Deum quidem non semper vocare, sed paratum esse id facere, si velimus.

Al posterior haec responsio, manifeste incidit in errorem Cassiani el Fausti, quem refutavimus cap. Let omnino tollite medio gratiam praevenientem, quomodo enim gralia praeveniens est, si semper expectat ul a voluntate humana praeveniat? Sed neque trahi dicendus est. qui antequam trahatur, dunlatem habet eundi.Denique, expectat quidem ille, qui pulsat ad ostium cordis, ul aperiatur, et jdeodicil:Si quis aperuerit mihi,intrabo ad eum', sed non expectat, ul invitetur ad pulsandum, sed ipse praevenit pulsando et vocando, ul definitum est in concilio arausicano, can. 4.

Prior aulem responsio cum ipso experimento aperlissime pugnat, nam cum vocatio, pulsus, tractus, excitatio illa Dei. sil actio nostra, quamvis non libera, nimirum bona cogitatio,bonumque desiderium repente ac divinitus immissum: quomodo potest fieri ul non sentiat a nobis, si fit non solum in nobis, sed etiam a nobis? Praeterea si semper adesset talis gralia praeveniens, semper adii bona cogitaremus el vellemus: quis autem hoc sanus dicere audeat? quare in psalm.9L cum Spiritus sanctus dicit: *Hodie si vocem ejus audieritis.nolite obdurare corda vestra*, ideo nominat hodie, el conditionem addit, si audieritis,quia non quotidie, nec sine intermissione sonat vox ejus, sed certo tempore nos visitat atque excitat.

Al contra obijciunt aliqui. Primo: Scripturas, quae hortantur homines ad conversionem, eosque reprehendunt, qui non celeriter convertuntur. Eccles. 31 *Convertimini, converlimini.Eccles.Ne tarda converti ad Dominum.*

Secundo: Decretum concilii laleranensis. quod habetur in cap. firmiter, de summa Trin. el tide cilholica;quo docemur semper posse hominem lapsom per veram poenitentiam reprimari.

Tertio: Sententiam sancti Thomae,qui in 3.par. quaesi. 8G. ari. I. dicit, erroneam esse opinionem illorum,qui sentiunt aliquem in hac vila poenitentiam agere, el mores suos emendare non posse.

Sed haec nullo negotio dissolvuntur: Scripturae siquidem hortantur homines ad conversionem, id monent, ul cum a Deo vocantur el excitantur, non resistant Spiritui sancio,juxta psalmum paulo ante citatum, *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.*

Concilium vero laleranense sacramentorum doctrinam tradit ac docet.post Baptismum esse aliud sacramentum, videlicet Poenitentiae, per quod semper reparari possunt qui illud rite suscipiunt; non aulem concilium negat, requiri gratiam praevenientem ad veram poenitentiam,cumque gratiam non semper, sed pro Joco el tempore dispensari.

Denique s. Thom. ipse se loco not.exponit,scri-

bit enim errorem esse, si quis dicat, ila esse aliquos iti hac, vita obduratos, ul per Dei gratiam emolliri non queant, quasi inflexile judicium el voluntatem habeat. Id enim repugnat, ut recte idem ait, statui vialorum:al non requirit status viatorum, ul singulis momentis habeant gratiam praevenientem, sed ut ea praesente possint converti el non converti,el ul non ila certo et absolute per omnem vitam destituantur auxilio Dei, ulde salute desperare possint.

CAPUT VII.

Auxilium ad novum peccatum evitandum, semper omnibus adesi.

Septima propositio: *Auxilium sufficiens ac necessarium ad vilanda peccata omnibus hominibus. el omni tempore, tel immediate.tel mediate a divina benignitate praestatur.* Dicimus ad peccata vilanda, non ad resurgendum a peccatoanullum enim inter haec interest, el ideo non pugnat haec propositio cum superiore;nam.ul quis possit a peccato resurgere, requiritur necessario intern.i excitatio, quae, ul ostendimus, non semper adest; ul aulem possit quis vitare peccatum. non est necessaria interna illa inspiratio, sed satis est si vel vires adversario minuantur, vel removeatur lentationis occasio, vel terror aliquis injiciatur, vel aliquid magis alliciens offeratur. Quod si etiam ad omne peccatum vitandum excitatio illa requireretur, adhuc nullum interossei inter vitationem peccati el conversionem a peccato. Nam, ul quis posset semper converti, requireretur, ut semper haberet gratiam illam excitantem,quam lamen non senq> r haberi experientia ipsa testatur; ut vero quis posset semper vitare peccata.non requireretur ut semper haberet gratiam excitantem, sed tunc solum cum adesset peccandi periculum,quod periculum non semper adest.cum aliquando nullum occurrat praeceptum affirmativum, el nulla lenlatio contra negativa.

Dicimus deinde mediate vel immediate, quoniam certum est,aliquos non habere sufficiens auxilium, quod possit immediate resistere lentationi. el evitare peccatum, lamen habere auxilium, quo possint a Deo majorem gratiam,majoresque vires, majora denique praesidia impetrare, quibus adjuti omnino tentationi resistent, el peccata vitabunt.

Id perspicuum est, Tum ex Scripturis, quae jubet. I nos orare, ne iniremus in tentationem,Mallh. G. el 26. Tum ex Innocentio in epist. ad conc. Carthaginense, ubi docet, non posse vinci a nobis tentationes.nisi gralia Dei in nos implorata descendat, et ex Coelcsino in epist. ad Gallos cap. 6.ubi docet justos etiam homines, nedum peccatores,sine oratione ad Deum.non esse vincendis tentationibus parcs;Tum denique ex Augustino qui lib.de nat. et gralia cap. 43. *Admonet, inquit, nos Deus, facere quod possumus, et petere quod non possumus.* El lib.de grat. el liber.arbil. cap. 16. *Ideo. inquit, quaedam jubet quae non possumus, ut sciamus quid ab illo petere debeamus.*

Illis notatis, probatur noslra propositio, Primo , ex testimonio Scripturae Eccles. 15. *Jon dicas per heurn abest.* Significat enim his verbis Spiritus sanctus neminem posse culpam peccali sui rejicere in Deum, quasi per illum flat, quo minus peccata vitemus. Cui loco similis csl ille alius apud Oscan 13. *Perdilio lua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum.*

Secundo: Idem probatur ex testimoniis Patrum. S. Jo. chrysoslomus hoin. 16. in episl. ad Ilcbr. *Jon potes, inquit, dicere, non possum, neque, ac casare conditorem. Si enim impotentes nos fecit, et deinde, imperat, culpa ejus esi: quomodo ergo, inquis, nulli non possunt? quomodo ergo nulli nolunt? si enim voluerint, omnes poterunt, habemus quippe cooperatorem el adiutorem Deum; lanium velimus, tantum opere accedamus ad rem ipsam.*

S. Hieronymus in episl. ad Cyprianum: *Homo, inquit, a principio conditionis, Deo utitur adiutore, el cum illius sil gratiae, quod creatus est, dliusque misericordiae, quod subsistit el vivit: nihil boni operis agere, polesl absque co. qui ila concessit liberum arbitrium, ul suamper singula opera graliam non negaret.*

S. Innocentius in episl. ad concil. carlhag. *Quotidiana. inquit, praestat ille praesidia, quibus nisi freti confisque nitamur, nequaquam humanos vincere poterimus errores.*

S. Augustinus inilio tradat, in psal. 5G. *Jon imperaret hoc. inquit, Deus ul faceremus, si impossibile judicaret, ul hoc ab homine fieret. Si considerans infirmitatem luam, deficis sub praecepto. confortare in exemplo, sed cliam exemplum multum csl ad le, adesi ille qui praebeuit exemplum. ut praebeat et auxilium.*

S. Eco serin. 16. de passione Domini: *Juste, inquit, instat praecepto, qui praecurrit auxilio.*

Probalur Tertio ratione, quae in Scripturis el Patrum testimoniis fundamentum habel. Nulli sunl, quamvis excoecali el obdurali, qui non vere propriiquu peccenl. si deliberate animo transgrediantur praecepta Dei, nemo autem peccat in eo. quod 'dare non polesl. igilur nulli sunl. quamvis excoecali el obdurali. qui non possint Dei mandala non transgredi: cum aulem id non possint viribus propriis, ul nunc assumimus tamquam corium. el suo luco infra probabimus, sequitur ul possint per auxilium Dei, quod semper illis sil paratum ac promptum.

Propositio hujus argumenti, videtur esse contraria sententiae s. Augustini, qui in expositione quarundam propositionum episl. ad Rom. propos. C2. scribil, Pharaonem obduratum non peccasse in co, quod non obediebal Deo, quoniam obdurato corde obedire non poterat. Sed lamcn probalur, m n Joan. 15. Christus dicil de Judaeis: *Si non tenimm el loquulus fuisset, peccalum non habereni, nunc autem excusationem non habent de peccalo suo.* El infra: *Si opera non fecissem »« eia. quae nemo alius fecit, peccalum non habment.* Ei lamcn de istis iisdem dixerat Joan. 12. *Cum lania signa fecisset, non credebant in eum.* I l i ifr. i: *Proplerea non poterant credere, quia*

iterum dixit Isaias, excoccavil oculos eorum etc. Vides, quomodo isli excoecali erant, el lamcn peccatum habebant, immo excusationem non habebant de peccalo suo: ilem Apostolus Roman. I. posteaquam dixerat, *tradidit illos in reprobum sensum etc.* cos gravissime reprehendit, et poena dignissimos fuisse demonstrat: *Cum justitiam, inquit, Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunl morte.*

Praeterea s. Augustinus tract. 53. in Joan, disserens de Judaeis excoecalis el obduratis, monet, ne quisquam propior ejusmodi excoecalioncin audeat negare liberum arbitrium, aul excusare peccalum. El lib. 5. in Iulianuin cap. 5. apertissime dicil, reos fieri et vere propriicque peccare illoscliam, qui deserli a Deo, suis cupiditatibus cedunt, a diabolo superantur alque vincuntur.

Adhaec, communis est seulenlia Patrum el sebolasticorum el ex divinis literis aperio colligitur, saepenumero peccalum pqpnam esse peccalijalqui il verum non esset, si excoecali alque obdurali peccare non possenl.

Denique nulla sequerentur absurda, si non peccarent excoecali, qui pleno judicio mandala Dei violare non dubitant: nam prodesset cis excoecatio. quoniam faceret illos impeccabiles: item injusl. punirentur, quoniam omnis poena, si justa csl, poena peccali csl. Postremo viderentur ante mortem ad terminum pervenisse, quoniam suis operibus, nec bene nec male mereri possenl.

Igitur s. Augustinus cum ail, Pharaonem non peccasse, quando jubenti Deo non parebat, videtur significare voluisse, non potuisse Pharaonem obedire ex corde, ila ut converteretur, el ideo non fuisse illi imputatum in peccalum. quod non converteretur, quoniam pro eo tempore, converli obdurato corde non poterat, cum quo lamcn bene co*liacrel, ul potuerit Pharaon facere secundum substantiam operis, id quod Deus jubebat, el ideo peccasse, quia non fecit. Fortasse cliam s. August. postea mutavit scnlentiam; nam in aliis locis a nobis citalis, longe abler loquitur de peccatis obduratorum, quam in eo lib. loqui videatur.

Assumptio ejusdem argumenti, quod videlicet nemo peccet in co. quod vitare non polesl, certissima esi, el habetur apud August, lib. .3. delibero arbitrio cap. 18. el 19. el lib. 22. conlra Faustum cap. 78. lib. 1. de pecc. mcril. el remiss, cap. .35. el alibi. Quare vera csl illa propositio, nemini unquam deesse auxilium, quo possit vitare peccala.

Ad hoc argumentum duplex responsio adhiberi solei. Vna csl. mullos homines. ac praesertim cos. qui dicuntur in Scripturis excoecali vel obdurali non habere auxilium, quo possinl tenlalioni resistere, tamen vere peccare, proplerea quod eorum impotentia non sil antecedens, sed concointoncum ipsi non ideo peccent, quia non possunt nor peccare, quamvis revera non possinl; sed qoh non volunt, nec vellent etiamsi possenl. quod cr eo perspicuum csl quia nesciunt se non posse, immo existimant se possejlales videntur fuisse illi, de quibus in evangeho Joan. 9. Dominus ml: *Si « selis cocci, noñi haberetis peccalum. nunc aula, dicitis quia videmus; peccalum ergo vestrum wñ*

ne/, hoc csl, si revera ex ignorantia peccaretis, peccalum vobis non imputaretur: sed quoniam pulalis vos non ignorare, el tumen agilis conlra id, quod faciendum existimatis, peccatum vestrum manel. Alque hinc (licit Hugo de s. Violare lib. 2. de sacram, par. 14. cap. G. *Quando homo non potest, si will, propter voluntatem impossibilitas non imputatur: si aulem non vult, jrropter impossibilitatem voluntas non excusatur.*

Illic responsio non videtur solida. Nam licet ignorantia concomitans non excuset a peccalo, el similiter impolentia excipiendi concomitans, lamcn inipolcnlin volendi concomilans omnino excusat. Al, ul rem lotam breviter explicemus, recte dicunt theologi, ignorantiam antecedentem excusare poc-

lum, ignorantiam concomitantem non excusare. Quoniam ignorantia antecedens cfllicil involuntarium, cum sil caussa, ut homo velit, quod alioqui non vellet: ignorantia vero concomilans, relinquit omnino liberum ocium voluntatis, cum non sil causai ejus, sed solum per accidens cum illo concurrat. Exempli gratia, si quis ex ignorantia occidit hominem, existimans esse feram, non peccat, quia ignorantia facit involuntarium, numquam enim illo facere voluisset quod fecit, nisi ignorantia laborasseksinaulem aliquis occidat feram existimans esse hominem, manifestissime peccat, quoniam ignorantia illa non fail caussa malae voluntatis, qua voluit hominem interficere.

Idem dici potest de impotentia ex parte potentiae exeeutivae, nam si illa impolentia sit antecedens, cilicii ocium involuntarium, et a peccato excusat; si sil concomilans, non attingit actum voluntatis, sed per accidens cum illo conjungitur, et ideo non exctisahul si quis non liberet proximum a periculo mortis, quia non polesl, involuntaria el innocens est illa omissio. Al si non liberet eum, quia non vult, non cogitans possit ne, an non possil, omissio csl voluntaria, el non immerito deputatur ad culpnrn,

Al impotentia ex parte ipsius voluntatis numquam polesl esse ila concomilans, ul non sil etiam antecedens, quia semper impedit libertalcnñ, undecumque veniat: et Iniis est impotentia voluntatis, com destituitur auxilio Dei necessario. Tunc enim non est libera ad ulrumlibel, cum non possil vello nisi unum, idesl, tenlalionem acquiescere. Quod autem existimet aliquis se posse, cum re vera non possit, non tollit necessitatem, neque reddit libertatem, sed auget miseriam et impotentiam; non enimideo est liber, quia putat se osse liberum, quomodo qui somniant se libere peccare, non ideo libere peccant, el ideo neque peccant.

Neque obdat locus evangelii ex cap. 9. Joan, nam. ul s. Augustinus eo loco recte exponit. coeci dicuntur a domino, qui agnoscunt suam coccilalem, videntes aulem qui sibi lumen arrogant, cum revera coeci sint, linque sententia Domini bacc est, si essetis coeci apud vos ipsos, non haberetis peccalum. quoniam agnoscetes morbum curreretis ad medicum et curaremini; nunc aulem quia ridentes vos esso censetis, non quaeritis medicum, et ideo peccatum vestrum non sanatur, sed manet.

lingo vero de s. Vietore loquitur de impossibili-

tate, ex parte potentiae exeeutivae: tunc, enim cum Immo non polesl imperatam rem exequi, el tamen cupii exequi, propter bonam voluntatem impossibilitas non imputatur; ut si quis cupiat eleemosynam inopi petenti dare, sed non habeat unde det; si vero non polesl rem exequi. neque vellet, eliamsi possel, tunc propter impossibilitatem voluntas mala non excusatur, nam impossibilitas exequutionis non impedit voluntatem, quo minus libere possit velle el non velle. Al impossibilitas, quae in ipsa voluntate csl. de qua nos in praesenti loquimur. omnino impedit ne possil libere velle el non velle.

Est igilur Alia responsio aliorum, qui dicunt, hominem peccare etiam in eo, quod vitare non potest, quando illa impotentia ex peccalo nostro sive actuali, sive originali oritur, el quoniam ii qui destituuntur auxilio necessario. in poenam peccati originalis destituuntur, ideo dicunt eos non posse non peccare, el lamcn peccatum cis imputari, quoniam ob peccatum suum vires amiserunt, quibus poterant non peccare.

At neque haec solutio solida csl. nam peccatum intrinsece requirit liberam voluntatem, nec potest intelligi quomodo aliquid sil proprie peccalum, si non sil proprie liberum. Proinde actio, quae non csl libera in se, sed solum in caussa sua. nec est ante praevisa, non habet malitiam distinctam a malitia suae causae. Quare s. Augustinus in lib. 22. conlra faustum cap. 4 A. disputans de incoeslil Loth cum filiabus, qui non fuit voluntarius nisi in caussa. idesl. in ebrietate, dicit cum incoeslum non fuisse puniendum, quantum merebatur incoestus, sed quantum merebatur ebrietas, quia videlicet non fuit peccatum distinctum a caussa sua.

Quod si omnia peccata excoecalorum el obduratorum non essent peccata, nisi in caussa, idesl, in peccalo originali, non possent cerle puniri in gehenna, nisi poena mitissima; nam peccalum originale ex doctrina s. August, lib. 1. de peccat. mer. el remiss, cap. 16. el hb. 5. in Julian, cap. 8. mitissimam poenam meretur, el ex communi theologorum sententia non moretur poenam sensus, sed solum damnhal quis credat peccata obduratorum, quae gravissime reprehenduntur in Scripturis, non esse punienda gravius, quam si isti in solo originali peccalo decessissent.

Al, inquit, Peccata obduratorum non sunt peccata solum iu caussa, sed etiam in se el distincta a sua caussa, quamvis impolentia resistendi lenlalionis orta sil ex peccalo originali. Contra, nam peccalum in se et distinctum non polesl esse, nisi fuerit volilum el intentum iu se. Al primus homo cum peccavit, non voluit nec intendit privare se et posteros polentia resistendi, el mullo minus nos ejus posteri, cum peccatum originale contraximus, volumus aut intendimus hanc impotentiam resistendi, vel peccata quae inde sequuntur; sicut ille qui ex intemperantia cibi incidit in morbum, ob quem non polesl orare, jejuna. Ecclesiam frequentare, alque alia id genus facere, quae alioqui facere debuissent, non censetur proprie reus, quia haec non facit, quamvis sua culpa in morbum inciderit, el impotentiam ad haec facienda contraxerit, quoniam non ideo in morbum incidit, ul bacc

non faceret; sed praeter ejus voluntatem impotentia intemperantiam consequuta csl.

Itaque recte s. Augustinus in lib. 3. de libero arbitrio cap. 19. scribit, ea quae volumus recte facere, cl ob ignorantiam aul difficultatem ex peccalo originali natam, non possumus, non dici peccata nisi improprie cl per figuram melonymiac, quomodo linguam appellamus verba, quae per linguam cl Terunlur, cl manum, scripturam quam manu formamus, cl cap. 18. dixerat, illa sola vere ac proprie dici peccata, quae per liberum arbitrium vitari possum cl in lib. 1. de pecc. merit. et remiss, cap. 35. distingui! peccalum originis a peccalo vitae propriae, quod illud aliena voluntate. hoc propria contrahatur: *Sine propria, inquit, voluntate, nullum vitae propriae potesl esse peccatum; neque per propriam voluntatem inlligit actum voluntatis quemcumque, sed solum actum liberum, qui sil in nostra poleslale, nam opponit propriam alienae, aliena aulem nimirum Adami libera fuit, et ideo proprie caussa peccati: igilur cliam propria libera esse debet, ul sil eodem modo proprie caussa peccali.*

Adde quod non recte dicilur propria voluntas, nisi quae nostrae potestatis est, nec enim pecudes propria voluntate operari dicuntur, eliamsi sponte el libenter aliqua faciant. Denique idem August. in lib. 22. contra Faustum cap. 78. *Sive iniquitas, inquit, sive injustitia, nisi esset in voluntate, non esset in poleslale: porro si in polestale non esset nulla poena iusla esset, quod non sapii nisi qui desipii.* Restat igilur ul omnes homines semper habeant auxilium necessarium ad non peccandum, aul certe non possim non peccare, ac per hoc peccando non peccent, nec iuste puniri queant.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta contra doctrinam capituli 5. el 1.

Nunc argumenta solvenda sunl, quae fieri solent contra propositionem 5. et 7. quibus docuimus, neminem esse, qui non habeat auxilium sufficiens pro loco et tempore ad conversionem a peccatis commissis, semper aulem ad ea vitanda quae solent tcnlatione urgente committi.

Primum argumentum sumunt ex locis illis, quae lesantur homines a Deo indurari el excocari. Exod. 9. Iso. G. Malth. 13. Joan. 12. cl Homan. 1. nam excoecari el indurari homines, nihil csl aliud, nisi deserri ac destitui a Deo, ul n Satana superentur ac vincantur, ul exponit s. fdirysoslomus in cap. 1, ad Rom. cl s. August, lib. 5. in Julian, cap. 3.

Respondeo: Excoecali cl obdurati, ul diximus in cap. G. et fusius in lib. 2. de statu peccali cap. 14. *non possunt* converti durante excoccalione cl ob Juratione, neque habent singulis momentis auxilium sufficiens, quo tollere possint excoecalione et indurationem; lamen pie credimus, Deum pro loco cl tempore istos etiam visitare, cl ad cor eorum pro suj l enigmlale pulsare, atque ila porrigere

re auxilium, quo possint euecitalcm el duritiam a suo cordo repellere; lunc aulem maxime tempus csl opportunum, cum non possunt sine conversione vitare peccatum. Itaque in Iuli temporis articulo Deus numquam deest, cl si non praebet Auxilium quo peccator possit immediate converti, oui servare mandatum, quod tunc servandum occurrit tunc praebet salicin auxilium, quo possit desiderare et petere majus auxilium, quod si non facit, sua culpa illud uun habel, cl sua culpa in tcnlatione succumbit.

Secundum argumentum sumunt ex cop. 14. el H. Aci. ubi dicilur Deus in praeieritis generationibus dimisisse omnes gentes ingredi vias suas, el despexisse tempora illa, quae idcirco tempora ignorantiae nominantur.

Respondeo: Haec testimonia significant gratiam Dei non ila largiter antiquis temporibus fluxisse, ul poslea fluxit, sed non propterea defuit unquam ea mensura gratiae, quae divinae providentiae sufficiens el necessaria visa csl. Itaque dimisit Deus gentes ingredi vias suas, quia non misit ad eos patriarchas el prophetas, neque legem scriptam eis dedit: lamen non sine leslimonio semel ipsum reliquit, ul eodem loco dicil Apostolus, qui cliam addit, potuisse cos Deum quaerere el invenire, et ideo Rom. 1. idem Apostolus inexcusabiles fuisse confirmat eosdem gentes, quia cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt, aul gratias egerunt.

Tertium argumentum sumunt ex cap. 10. ad Roman. *Quomodo invocabunt, in quem non credideram? quomodo credent sine praedicatione? quomodo praedicabunt nisi millantur?* Initium salutis csl fides, inde enim nascitur invocatio, cl ci invocatione salus; omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. Al nulli non habent auxilium sufficiens, quo possint credere cum nondum illis sil cvangelium praedicatum: el multo plures non habuerint olim hoc auxilium, cum nondum ad illos praedicatio evangelica pervenisset.

Respondco: Hoc argumentum solum probat, non adesse omnibus auxilium, quo possint immediate converti cl credere: non lamen probat simpliciter defuisse aliquibus auxilium sufficiens ad salutem. Possunt enim gentes quibus nondum csl evangelium praedicatum cognoscere per creaturas Deum esse, el proinde possunt a Deo per gratiam praeventientem excitari ad credendum de Deo, quin est, cl quod inquirentibus se remunerator sit: et ex tali fide excitari possunt eodem dirigente cl adjuvante Deo ad orandum et eleemosynas faciendas, et fin modo impetrandum a Deo majus fidei lumen, quod Deus per se, vel per angelos, vel per homines facile communicabit.

Ita respondet s. Thorn, in quacsl. 14. de veru. art. 1. ad 1. el ndferl exemplum Cornelii, qui ex lituius Dei orabat el elemosynas faciebat, el eo modo impetravit, ul per angelicam admonitionem cl apostolicam praedicationem Christi fidem audiret, et ipsum cliam sacrum Baptisma susciperet.

Quartum argumentum sumunt ex cap. II. M. dlh. et ex cap. 1. G. Aci. legimus enim Tyrios cl Sidonios putuisse converti, si Dominus apud cos mir.

cub been: voluisset, cl lamen noluisse Dominum apud eos ulla signa facere, legimus liem expresse pnlibilmn fuisse apostolum Paulum a Spiritu sancto, ne verbum Domini in Asia loqueretur.

Respondeo: Tyriis el Sidoniis non dedil quidem Deus auxilium illud, per quod re ipsa conversi fuissent: lamen quin auxilium eis, quo converti poluerint, Dominus dederit, ex evangelio non colligitur. Purro. Paulus prohibitus fuit aliquando verbum Ilei loqui in Asia, quoniam volebat Deus ul anlea praedicare! in Macedonia, ul perspicuum est ex eodem capite, nam alioqui in Asia quoque longo tempore praedicavit, plurimosque convertit.

Quintum argumentum sumunt ex cap. G. Joan. *Yituo polesl ad me venire, nisi paler, qui misit mt, traxcril eum.* El infra: *Omnis qui audivit a 1'Jrc meo, cl didicit, venii ad me.* Ex hoc loco Ide textitur argumentum, nemo polesl venire per fidem ad filium nisi paler traxcril eum, pater aulem non omnes Irahi Uigitur non omnes possunt venire. Probalur assumptio, nam omnis qui trahitur venit: omnis, inquit, qui audivit cl didicil venit, sed non omnes veniunt, igilur non omnes trahuntur.

Ilespondeo: Enlsn est assumptio, quae dicit, paler autem non omnes trahit, trahit enim omnes paler, sed pro loco cl tempore; al non omnes veniunt, licet re vera possint; non enim trahere vellet paler nisi dare disponere! auxilium pro venire possent si vellent. At omnis qui audivit el didicit, venit, igilur omnis qui trahitur venit. Respondeo: Trahi. esse audire, non aulem venit omnis qui audited omnis qui audii et discil; nam si omnis qui audit, veniret. non diceret psalmus: *//odice si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Itaque omnes aliquando audiunt, quia omnes Deus pro loco el tempore vocal: sed illi soli discunt el veniunt, quibus paler ila suadet ul persuadeat. El haec est gratia efficax: posse lamen omnes credere, ac proinde omnes a Deo audire, cl trahi perspicuum est ex illo eodem cap. G. Joan, ubi Dominus hortabatur omnes ad Udem, quod non fecisset, nisi scivisset omnes potuisse credere.

Polesl lamen alia etiam responsio adhiberi, quae utierum fatear, magis congruere videtur evangelicis sententiae, si dicamus Dominum loqui de gratia efficiendi, quae ila suadet ul persuadeat. Dicilur aulem non posse venire, qui non trahitur per conferentiam gratiam, non quod absolute non possit. sed quia Infulibililiter non veniet; sicut etiam contra qui trahitur, polesl absolute non venire, tamen infulibililiter venit.

Itaque Dominus cum Judaeis murmurantibus ait: *Wile murmurare invicem, nemo potesl, venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxcril cum:* non significavit, illos non potuisse credere, sed indicavit, fidem esse donum Dei, nec haberi industria humana, sed revelatione divina, et ideo non opus esse murmuratione, sed oratione; quia omnis qui petii accipit; et ideo s. August, tract. 2G. in Joan, fyponens hunc lucum, ait, si non traheris, ora ul traharis.

Diccs: Qioniodo polesl quis orando impetrare lidem, rum nemo possit orare, nisi habeat fidem. Faults est responsio, nam isti quibus Dominus lo-

quebatur, jam noverant et credebant unum esse Deum, sed Jesum lilium esse Dei, verum M. ssiarn in lege promissum, nondum credebant. Quare poterant, ex tide in unum Deum nrare et impetrare fidem, qua Jesum lilium Dei cl Christum esse crederent.

Ex his, ad argumentum initio facium Respondemus: Eo argumento solum concludi, non habere omnes auxilium efficax, quo re ipsa credant, non lamen concludi non habere omnes saltem pro loco cl tempore auxilium quo possint credere, vel certe quo possim auxilium petere cl dicere, Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.

Sextum argumentum sumunt ex verbis Apostoli, 1. Corinth. 4. *Quis le discernit? quid habes quod non accepisti? si aulem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Ex hoc loco videtur manifeste colligi, non dari omnibus auxilium sufficiens ad salutem: nam si daretur omnibus, discretio fidelis ab infideli. el justi ab impio, lota penderet a libero arbitrio. Nam ille esset fidelis cl pius, qui auxilio sufficienti cooperari vellet: ille maneret infidelis cl impius, qui eidem auxilio cooperari nollet.

Despondeo: Discretio fidelis ab infideli, el justi ab impio, referenda est, tamquam in primariam causam, in gratiam efficacem, ul s. August, ostendit in lib. de praedest. sanctorum cap. 5. quamvis enim possint omnes credere cl converti, qui habent auxilium sufficiens, lamen re ipsa non credunt nec convertuntur, nisi qui ila vocantur, ut Deus vidit aptum fore, ul sequantur vocantem. Sed de hac re diximus supra, el dicimus etiam paulo infra. Praeter haec loca Scripturarum proferunt etiam varia testimonia s. Augustini.

Primum testimonium ex lib. 1. retract. cap. IS. *Qui autem cogenti cupiditati bona voluntate resistere non polesl, jam hoc ita pcccalum est, ut sic etiam poena pcccali. Quod si aliqui cogenti cupiditati resistere nun possunt, certe non habent auxilium sufficiens ad non peccandum. Rursus ibidem: Quantum esi, inquit. quod valet voluntas, nisi forte si pia est. ul ore l auxilium?* Ergo si voluntas non sit pia. non habet auxilium sufficiens ne ad orandum quidem?

Respondeo: Non desunt qui cogenti cupiditati resistere non possunt, manento ea cupiditate, lamen non necessario ea cupiditas in ipsis haeret; possunt enim cum auxilio Dei illam exuere. Quod auxilium nemini desl, quo tempore praeceptum observandum occurrit: *Juste enim instat praecepto, qui praecurrit auxilio,* ait s. Leo. At si voluntas non est pia, non polesl ne auxilium quidem petere, lia est; lamen polesl fieri pia, si gratiae praevenienti consentire voluerit.

Secundum testimonium ex lib. de perfectione justitiae, resp. l. 5. *Pcccalum est cum vel non est charilas quae esse debet, vel esi minor quam debet, sive hoc Voluntate vitari possit. sive non possit, quid si potesl, praesens voluntas hoc facit, si non potest, praeterita voluntas hoc facit.*

Respondeo: Loquitur s. Augustinus de eo quod non polesl vitari non absolute, sed ex hypolhesi, quia videlicet non potesl vitari, dominante prava cupiditate, sed polesl per gratiam Dei dominatus

cupidilali aurerri.nl non regnel peccatum in nostro mortali corpore. Certe qui odit aliquem, non potest illi ex animo benefacere, durante odio, tamen absolute potest, quia potest odium deponere. Sic inielligitur illud evangelii: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis?* Et illud prophetae: *Quomodo vos potestis benefacere cum didiceritis male?* Sicul elia in intelligit August, illud Joan. 12. Aon poterant credere quia dixit haia, excoecavit oculus eorum. Dicit enim tract. 53. m Joan, illos non potuisse credere durante coe-ck ite mentis, tamen potuisse remove cocclilem. El in lorn contra nos citato, ex libro de perfectione jus iliae, postcaquam dixerat, peccatum esse, sive vitari possit, sive non possit, subiungit continuo: £7 tamen vitari potest, non quando superba voluntas laudatur, sed quando humilis adjuvatur.

Tertium testimonium ex libro de correptione el gralia cap. 11. *Dederat, inquit, adjutorium primo homini, sine quo non posset permanere si vellet.* Elinfra: St autem hoc adjutorium ei defuisset. non utique sua culpa cecidisset: nunc autem quibus deesl tale adjutorium, jam poena peccati csl, quibus autem datur, secundum gralam datur, non secundum debitum. Videtur enim hoc loco s. Augustinus apertissime dicere, adjutorium necessarium ad non peccandum non omnibus dari, nam si omnibus darelur. non esset in ullo poena peccati ejus carentia. Al Augustinus dicit, quibus autem deesl, jam poena peccati est. El praeterea distinguit Augustinus duo genera hominum, unum eorum, quibus hoc adjutorium in poenam peccati, idesl, ex justitia non datur. alterum eorum, quibus ex misericordia et gratia datur: non igitur omnibus datur.

Respondeo: Aon loquitur s. Augustinus de adjutorio necessario ad vitanda singula peccata, sed de adjutorio necessario ad vitanda omnia, hoc est ad perseverandum sino omni peccato, el per adjulium intelligit gralam habitualet, ul ostendimus in lib. de gralia primi hominis. Dedit igitur Deus primo homini gralam habitualet. per quam polecat perseverare in bono, elsinequa non poterat, quamvis enim posset vitari singula sine dono habituali, tamen non poterat omnia, et sine dubio aliquando cecidisset, nunc vero hoc adjutorium gratiae habitualis, sine quo non possunt vitari omnia peccata, elia in laetbalia, quibus deesl. poena peccati est, quibus autem datur, secundum gralam datur, non secundum debitum.

Dices: Ergo non sua culpa cadunt nunc homines, quia deesl auxilium, sine quo non possunt aliquando non cadere. Respondeo: Sua culpa cadere. quoniam possunt vitare singula, atque ita quandocumque peccant id faciunt, quod potuissent non facere.

Dices: Al etiam primus homo polecat vitare singula. el tamen dicebatur non sua culpa fuisse casurus. si auxilium defuisset quo posset vitare, non solum singula, sed etiam omnia. Respondeo: Primum hominem non sua culpa fuisse casurum, quoniam necessitas aliquando cadendi fuisset ei naturalis. fl merito de auctore naturae queri potuisset, si dedisset ei naturam, quae non posset aliquando

non cadere, el tamen imperaret, ul numquid tideret. Al nos culpa nostra cadimus, non solum quia possumus vitare singula, sed elia in quia necessitàt aliquando cadendi non est nobis naturalis, sed pna peccati.

Atque hic vere locum habet, quod qiiidam dicunt, impotentiam ex peccato originali natam ma excusare peccatum, si videlicet loquantur de impotentia vitandi omnia simul, non de impotentiari laudi singula, quia prior impotentia non tollit, liberum arbitrium, sicut revera illud lolit impotentia posterior.

Quantum testimonium ex epist. 107. ad Vitalem: *Scimus, inquit, gralam Dei non omnibus dari.*

Respondeo: Loquitur de gralia quae discernit fideles ab iniidelibus, et justos ab impiis, sicut elia in loquitur in lib. I. de praedestinatione sanctorum cap. 5. ubi vocat gratiam ipsam (idem elduritatem, sive illam intermini persuasionem, quae facit nos re ipsa velle credere el converti.

Quintum testimonium ex libro de gratin Christi cap. 46. el 47. ubi s. Augustinus gralam Dei necessariam esse dicit, non solum ut possimus velle el facere: sed etiam ul velimus el faciamus: at non habent omnes gratiam Dei, qua velint el faciant; igitur non habent omnes gralam necessariam.

Respondeo: Pelagiam distinguebant posse, velle el facere; el posse quidem dicebant nos habere ex dono Dei, quoniam a Deo habemus liberum arbitrium, in quo est ipsa possibilitas: at velle ellacere dicebant esse nostrum, neque in iis egere ns gratia Dei. Vide eundem Augustinum haec referentem in eodem lib. de gralia Christi cap. 4.

Contra hunc errorem scribit Augustinus gratiam Dei non solum dare nobis posse, quia videlicet dat arbitrii libertatem, sed etiam dare velle el facere, qui liberum arbitrium non potest suis solis viribus velle el facere. Itaque aliter accipit eo lneo s. Augustinus posse, quam nos accipiamus. Nosnim per posse, intelligimus quod ipsum velle el facere sil in potestate voluntatis a Deo praeparatae el adjunctae. Die vero per posse, intelligit ex mente Pelagianorum solas vires liberi arbitrii.

Sextum testimonium ex eadem epist. 107. ubi sanctus Augustinus probat fidem esse donum Dei ex orationibus, quas pro iniidelibus fund l Ecclesia, quae, ut ipse dicit, supervacaneae essent, si possent infideles sine Dei auxilio velle credere: At idem absurdum sequi videtur, si dicamus auxilium sufficiens omnibus dari. Quorsum enim oramus pro iniidelibus, si jam habent omnes auxilium, quo possint credere si velint?

Respondeo: Sanctus Augustinus efficacissime Pelagianorum reliquias ex orationibus Ecclesiae refellit. Illi enim docebant Deum non praevenire homines gralia sua, sed expectore ul ipsi veniant el petant gratiam Dei, quod si ita esset, frustra Ecclesia peteret, ul Deus nolentes credere converteret ad fidem, el ex nolentibus volentes h- cerei.

Al contra nos argumentum illud ex orationibus Ecclesiae nihil omnino concludit. Falemlir enim gralam Dei saepe officere ul infideles elia in obsli-

Respondeo: Quia voluit hunc locum exponere de voluntate absoluta, secundum quam Julianos existimabal Deum neminem velle salvare; alioqui autem ipse clia Augustinus in Lib. de spiritu el liler a c. 33 ul supra ostendimus hunc eundem locum de antecedente voluntate exposuit.

CAPUT IX.

Proponitur octava propositio, el explicatur definitio praedestinationis.

Octava propositio: *Quamvis gratia sufficiens omnibus detur, tamen praedestinationis divinae nulla ratio ex parte nostri assignari potest.* I. iec propositio necessario addenda fuit, quoniam non desunt qui existiment, non posse defendi praedestinationem mere gratuitam, si concedatur dari omnibus auxilium sufficiens ad salutem.

Dicimus aulem, nullam rationem assignari posse, ul excludamus non solum merita proprie dicta, sed clia bonum usum liberi arbitrii, aul gratiae, aul ulriusque simul a Deo praevium, etiamsi non dicatur esse meritum. nisi de congruo, el etiamsi non dicatur vera caussa, sed tantum tuiidilio sme qua non praedestinetur is qui praedestinetur.

Addimus vero illud, *ex parte nostra*. quoniam ex parle Dei assignari potest caussa in genere, ul ostendatur misericordia et justitia ipsius: in particulari quoque dubitari non potest, (juin Deu non desit sua ratio, cur istum potius, quam illuni praedestinare voluerit ad vitam, quamvis ea nobis uculla sil: *Eorum* (inquit Augustinus in lib. I. ad Simplician. quae si. 2.) *non m, seretur. quibus gralam non esse praebendam, aequitate occultissima, el ab humanis sensibus remotis* ima judicat, quam non aperit, sed admiratur Apostolus, dicens. *o altitudo divitiarum.* El in epist. 105. ad Sixlum: *Cur, inquit, illum potius quam illum liberet aul non liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus tam magnum profundum: tamen caveat praecipitum.*

Idem tamen Augustinus in enchirid. cap. 95*. affirmat, in aeterna bealiludine manifestum nobis futurum cur ille potius, quam iste fuerit assumptus, cum una caussa esset ambobus: et cur apud quosdam non laetae sint virtutes, quae si factae fuissent, egissent illi homines poenitentiam; el laetae sini apud eos, qui non fuerant credituri.

Operae pretium aulem ont, antequam ad probandam propositionem nostram accedamus, breviter explicare, qui l sit praedestinatio, ut si qui forte scholasticae theologiae non assueti in has nostras disputationes inciderint, intelligent quid sit de quo quaeritur.

Igitur s. Augustinus libro de bono perseverantiae cap. I. i. praedestinationem ita deliniU&d *praescientia el praeparatio beneficiorum Dei. quibus certissime liberantur, quicumque liberantur. Sed posset paulo plenius ex doctrina ejusdem luga i ii iln praedestinatio definiri. Praedestinatio est providentia Dei qua certi homines ex massa perditio-*

nsli convertentur el credant, et quamvis pie credamus Deum omnium corda pro tempore el loco pulsare: tamen rectissime petimus a Deo, ut saepe ac saepius pulset, el non solum pulset, sed etiam per efficacem gralam aperiat corda pertinacium el obduratorum, praesertim cum sciamus Deum velle nulla beneficia in homines conferre, sed simul velle pro iisdem orari el supplicari, el non nisi per arationes sanctorum ea velle concedere.

Septimum testimonium ex lib. 4. contra Julian. c. S. ubi s. Augustinus falsum esse docet, Deum velle omnes salvos fieri, si el ipsi velint, el probat quoniam si res ita se haberet. Deus esset benevolentior sceleratissimis, quam innocenlissimis, quoniam vellet salvos lieri omnes adultos, quorum nulli sunl qui nolunt, el non vellet salvos lien omnes parvulos, quorum nemo csl qui nolit.

Respondeo: Disserit Augustinus contra Julian, qui existimabat Deum non velle absolute ullum salvare, sed omnes sub conditione, si el ipsi velint praeveniendo videlicet Deum sua voluntate, qui quidem error evidenter refellitur ex praedestinatione parvulorum, qui per Baptismum salvantur, cum tamen Deum sua voluntate minime praeverint. Rursus docebat Julianus parvulos nullum habere pecealuin, etsi decedebant absque Baptismo, habituros suam quondam vilain aeternam extra reguin coelorum, el ideo solum de adultis dicebat, Deum vello omnes salvare, si et ipsi velint. Hunc errorem accommodate refellit August, illo argumento, quod Julianus faciat Deum benevolentiozem sceleratissimis, quam innocenlissimis el purissimis ib omni labe peccati.

At ex nostra sententia non sequitur hoc absurdum. Pruno: Quia nos parvulos non baplizalos nunc conscios esse innocentes, sed peccatores.

Secu(jdo: Quia non dicimus Deum non velle salvare ullum absoluta voluntate, immo, ut paulo pusi explicabimus, credimus Deum absoluta voluntate velle salvare mullos, lum parvulos, tum adultos, el absoluta voluntate alios non velle salvare, tum parvulos, tum adultos.

Tertio. Aon dicimus Deum antecedente Voluntate salvare velle solum adultos, sed clia ad parvulus lunc voluntatem extendimus, quamvis ul supra ex doctrina s. Prosperi docuimus, opter Deus pinulis, aliter adultis sufficientia remedia provideat. A'am parvulis in parentibus suis praebet auxilium, aduRoS aulem perse ipse vocat, excitat, illuminat.

Illud tamen csl verum, neque a s. Augustino negater, Deum interdum esse benevolentiozem aliquibus adultis el sceleratissimis, quam nullis parvulis minus malis; quis enim infleiri audebit, benevolentiozem luisse Deum Paulo, Matthaeo, Magdalenae, latroni in cruce scurn pendenti, quam plurimis parvulis sine Baptismo monentibus, cum tamen eos adultos longe deteriores fuisse istis parvulis non liceat dubitare.

Alsi Deus vult antecedente voluntate omnes salvos fieri. non solum adultos, sed elia in parvulos, cur s. Augustinus loco citato contendit per illam veim (omnes) mlclligi multos, idesl, omnes, qui sehaolr, non omnes absolute?

»iis misericorditer selecti, per infallibilia media in vitam diriguntur aeternam.

Dicilur *providentia*, quoniam praedestinatio species est providentiae, et rectissime ponitur genus in illo bonae definitionis. Dicilur Dei, quoniam praedestinare ad vitam aeternam non potest esse alio nisi Dei, qui solus vitam aeternam communicare potest: *Gloriam enim et gloriam dabit Dominus*, psalm. 83. Dicilur. *Certi homines*, quoniam providentia ad res omnes, praedestinatio de qua nunc agimus ad solos homines perlinet; nam etiamsi angeli quoque dicuntur a s. Augustino praedestinati: tamen alia ratio est praedestinationis angelorum, alia hominum. Addimus autem *certi*, quoniam non omnes praedestinantur ad vitam, sed solum aliqui, et ii non confuse, sed distincte, tales ac tales, Petrus, Andreas, Iacobus etc. Dicitur, *ex massa perditionis* quoniam praedestinatio ex sententia s. Augustini et Scripturarum divinarum, non praecessit, sed sequela est praevisionem peccati originalis, ob quod universum genus humanum factum est quasi quaedam massa damnata. Unde est illud Apostoli ad Rom. 9. *In non habet potestatem figulus ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?*

Quod autem s. Augustinus scribit lib. 1. retractat. cap. 13. si Adam non peccasset, non fuisset nascituros homines, nisi usque ad certum numerum praedestinatorum: significat quidem futuram fuisset praedestinationem, etiamsi Adam non peccasset, si nimirum praevidisset Deus hominem non peccaturum, tamen absolute praedestinatio, qualis nunc est, praevisionem peccati sequitur.

Dicilur: *Misericorditer selecti*, quoniam (vel in propositione nostra asserimus) nihil invenit Deus in iis quos eligit ad gloriam, nisi mentum mortis, et propterea misericorditer eos liberat, non reddens eis debitam poenam, sed donans indebitam gloriam. Dicilur *infallibilia media*, quoniam praedestinatio certissima est. Nemo enim rapere potest (lectas oves de manu pastoris omnipotentis, vel ipse dicit Joan. 10. Dicitur *in vitam diriguntur aeternam*. quoniam in hoc proprie ratio praedestinationis consistit. ut sit directio et quasi transmissio rei praedestinatae per certa media ad suum finem.

Ex hac nostra definitione sic explicata, perspicua erit definitio Augustiniana. Significat enim Augustinus nihil esse aliud praedestinare, nisi praescire quibus mediis infallibiliter certi homines salvari possint, et velle efficaciter ea media praeparare.

Ex quo rursus intelligi poterit, praedestinationem pertinere ad intellectum pertinere, pertinere ad voluntatem. Nam praescire, disponere, dirigere, opera sunt intelligentiae, seligere, velle, misereri, voluntatis. Quod etiam in divinis literis observare licet. Nam ad intelligentiam perlinet illud Apostoli ad Rom. 9. *Non repulit Deus plebem suam. quam praescivit*. Et illud 2. Timothei. 2. *Firmum fundamentum Dei stat, novit Dominus qui sunt ejus*. Ad voluntatem vero illud Rom. 9. *Vel secundum electionem propositum Dei maneret*. Et illud Luc. 12. *Complacuit patri vestro dare vobis regnum*.

Disputant quidem theologi, utrum praedestinatio magis ad intelligentiam, quam ad voluntatem

perlinet. Sed nobis placet sententia s. Thomae et Cajetani cardinalis in 1. pari, quaesi. 23. art. 1, qui docent, praedestinationem esse potius intelligentiae, quam voluntatis, quoniam eadem est etiam s. Augustini sententia in lib. de bono perseverantiae cap. 17. ubi sic loquitur: *In sua, quae fulmularique non potest, praescientia, opera sua futura disponere, id omnino neque aliud quicquam est, nisi praedestinare*. Eadem est sententia auctoris Hypognostici lib. C. qui praedestinare nihil aliud esse dicit, nisi providere et praeparare. Idem significant ipsa nomina, tum graecum, tum latina, nam προορίζειν, qua voce utitur Apostolus frequentissime, quid est nisi praedestinare, ac praedecernere? sicut etiam vox latina praedestinare, idem significare videtur, quod praemittere, sive praeparare.

Itaque secundum modum nostrorum intelligenti, iste fuisse videtur ordo praedestinationis mente divina. Primum, praevidit Deus, si hominem conderet, eum lapsurum cum omni posteritate, et simul vidit, posse se variis modis liberare vel omnes, vel aliquos pro arbitratu suo. Deinde voluit hominem condere, ac, ut laboretur permittere, et quosdam ex numero lapsorum misericorditer liberare, aliis in massa perditionis iuste relictis. Tertio, excogitavit remedia, salvandis electis idonei, in quibus primum locum habuit incarnatio et passio Salvatoris. Quarto approbavit ea remedia, tunc elegit Christum, et nos in ipso ante mundi constitutionem. Quinto disposuit, ordinavit et quodammodo imperavit ut illa fieret.

Ex quibus actibus primus fuit intelligentiae, secundus voluntatis, tertius intelligentiae, quartus voluntatis, quintus intelligentiae. Itaque primus, medius et ultimus ad intelligentiam perlinet, et in ultimo potissimum praedestinationis ratio, essentiaque consistit.

CAPUT X.

Praedestinationis nullam esse causam in nobis, probatur ex divinis literis.

Probanda nunc est octava illa conclusio. Primum ex divinis literis: Deinde ex traditione ecclesiastici; Postremo ex ratione, quae lumen in Scripturis et Patribus fundamentum habeat.

Scriptura igitur docet, quosdam electos esse ex omni genere humano, cosque electos esse ad regnum coelorum, et electos efficaciter, vel infallibiliter ad regnum perveniant, denique electos omnino gratis, et ante omnem operum praevisionem. Idem se aliquos electos docent hae Scripturae: *Nulli suum vocali, pauci vero electi*, Mullh. 20. et 11. *Concepit gabunt electos ejus a quatuor ventis*, Mallii. 21. *Quis accusabit adversus electos Dei?* ad Rom. 8. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem;* i' Ephes. 1.

Esse electos ad regnum, docet Dominus, Luc. 12. *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*. Item Apostolus ad

Rom. *IO. Reliquiae secundum electionem gratiae salu- factae sunt.*

Esse infallibiliter salvandos, docet idem Dominus, Maith. 21. *Propter electos breviabuntur diei.* Ubi. El: *Dabunt signa et prodigia, ut in errorem inducantur, si iheri poles, etiam electi.* El Juan. 6. *Hacces voluntas Patris, ut ovine quod dedit mihi non perdam, sed resuscitem in novissimo die, hoc est, ut nullum perdam, sed omnes resuscitem.* El Joan. III. *Nemo rapiet eas de manu mea.* El iterum: *Adeo potest rapere de manu Patris mei: Ego et Pater unum sumus.* El Apostolus ad Roman. 11. *Sine poenitentia, inquit, sunt dona et vocatio Dei.* El ad Roman. 9. *Quos praedestinavit habere rocam; nimirum secundum propositum: et quos vocavit, videlicet secundum propositum, hos iustificavit, et quos justificavit, Hem secundum propositum, hoc magnificavit.*

Esse electos ex mera Dei gratia, et misericordia, docet in primis Dominus Luc. 12. *Complacuit Patri dare vobis regnum.* Corie vox Hieronymi Compliculi, indicat puram Dei benignitatem, sed manifestius Joan. 15. *Non vos me elegistis, sed ego detegivos, et posui vos, ut eatis, et fructum asseratis, et fructus vestri maneat, non igitur elegit Deus homines, quia videt se eligendum ab eis, ipsi enim lucum boni operis fructum allaturos, et in bono opere perseveraturos, sed elegit ut faciat bene operari, et in bono perseverantes.*

El indubie manifestius Apostolus Paulus ad Rom. VI. *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal, sic ergo in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salu- factae sunt:* non dicit, relictos sunt. aul remanserunt, sed, *ego reliqui mihi:* et ideo reliquias distrahari secundum electionem gratiae, idest, non debitam, sed gratuitam.

El clarius ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati.* El: *Qui praedestinavit nos in adoptionem (filiorum secundum propositum voluntatis suae in laudem gloriae gratiae suae, non autem, elegit nos: quia sanctos vidit futuros, sed ut essemus sancti, neque ait, elegit nos propter bonum nostrum liberi arbitrii. aul gratiae, sed secundum propositum voluntatis suae, et hoc in laudem gloriae suae, ut laudaretur et glorificaretur gratia ipsius.*

Addit etiam in eodem cap. *In quo nos forte vocati sumus praedestinati secundum propositum filius.* ubi ostendit, vocationem electorum respectu ipsorum hominum dici posse fortuitam, quoniam ipsi nihil agebant, ut vocarentur, ac nec cogitabant quidem de vocatione: sed respectu Dei non esse fortuitam, sed determinatam electionem et propositum.

Esse Denique electos, non solum gratis, sed etiam absque ulla praevisione operum, docet idem Apostolus ad Rom. 9. *Cum nondum nati essent, nulli aliquid boni vel mali egissent, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus. sed ex vocante dictum est ei, quia maior uniet minori, sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* El ad Rom. II. postquam dixerat, *Reliquiae secundum electionem*

gratiae praefactae sunt, addit continuo: Si autem iam gratia jam non ex operibus. alioqui gratia jam non est gratia. El 2. ad Timoth. I. *Collabora euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit et vocavit vocatione sua sancta. non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam. quae data est nobis in Christo ante tempora saecularia.*

Sed explicemus paulo fusius illum locum primum ex cap. 9. ad Roman, quoniam illum praecipue Ambrosius Calharmus, et alii quidam recentiores non recte exponunt. Propositum erat Apostolo demonstrare, adoptionem filiorum Dei non pendere ex carnali generatione Abraheini, uti iudei existimabant, neque ex operibus nostris. nulli parentum nostrorum: sed ex mero Dei beneplacito. Itaque ut hoc demonstraret, attulit figuram Jacob et Esau, quorum priorem Deus dilexit. posteriore odio habuit, cum essent inter se omnino pares, nam pares fuisse, demonstrat, quia orti et iisdem parentibus et eodem concubitu generati et eodem partu editi, ne forte diceretur, uni profuisse merita parentum, alteri non profuisse. El non solum pares fuisse dicuntur, quantum ad parentes, sed etiam quantum ad se. quoniam nihil boni aul mali egerant, neque agere potuerant, quando dictum est de eis, Jacob dilexi. Esau odio habui. Cum igitur inter se pares essent, tantam illam discretionem, non ex operibus eorum, aul parentum profectam esse concludit Apostolus, sed ex voluntate Dei, ut secundum electionem propositum Dei maneret, idest, ut decretum Dei perliceretur, quod imum elegerat, alterum reprobaverat.

Quoniam autem videri posset hoc. aliquo modo, injustum: objicit sibi ipse beatus Petrus: *Qui ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum!* et respondet, *absit; Moysi enim dicit, miserebor cujus misereor, et misericordiam praestabo. cui miserebor.* El, o homo lucum quis es, qui respondeas Deo! an non habes potestatem figulus lutum facere aliud vas in honorem, aliud in contumelium? si ex operibus praevisis Deus unum diligeret, alterum odium habere!, promptum fuisset beato Paulo hoc dicere, et omnem suspicionem injustitiae Dei. imo verbo, de medio tollere. Cum autem hoc non fecerit, sed omnia revocaverit ad voluntatem Dei, qui miseretur, cuius voluerit, et cuius non voluerit, non miseretur: certum esse debet ex Apostoli sententia. praedestinationem et electionem, sive discretionem, ex massa perditionis non pendere ex ulli praevisione operum nostrorum, sed ex mero beneplacito Dei.

Ad hoc testimonium Apostoli responderi posset, illud: *Major serviet minori.* El: *Jacob dilexi. Esau odio habui,* non intelligi de personis illis singularibus, Jacob et Esau, sed de duobus populis, Israelitico et Idumaeo. El, quod dicitur de odio et amore, non intelligi de electione et reprobatione aeterna, sed de bonis malisque temporalibus hujus vitae. Nam Genes. 25. cum Rebecca consuleret Deum, cur parvuli, quos gerebat in utero, inter se colliderentur. Responsum est ei: *Uae gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividuntur. populusque populum superabit, et major serviet minori.*

viet minori. El Jililich. I. cmn dixisset Deus, Jacob dilexi, Esau aulem odio habui, explicat; quomodo dilexerit el oderit, dicens: Posui montes ejus, nimirum Esau, *in solitudinem elhaereditalem ejus in dracones deseri*. linque dilexit Deus Jacob, quoniam dedit ei icrram fluentem lacte el mele: odio habuit Esau, quoniam dedit ei Iccram sterilem et desertam.

Quamvis aulem Apostolus haec videatur spiritualiter accipere el transferre ad mysteria Christiana: tamen non transfert ad electionem el reprobationem singularum personarum. sed ad electionem gentilitatis el reprobationem Judaeorum, quo sensu etiam accipienda videntur. quae dicuntur ad Roman. II. et ad Ephes. I. alioqui sequeretur omnes illos el singulos, ad quos Paulus scribebat, fuisse praedestinos. Nam in genere loquitur de praedestinatione el electione omnium qui ad Ecclesiam vocati fuerant. Solum igitur ex locis allegans colligi posse videtur, Deum ex mera sua misericordia praedestinasse gentiles ad fidem Christi recipiendam, el per hoc etiam ad salutem.

Respondeo: Non disputare nos hoc loco de testimonio Gen. aul Alalab. sed solum de testimonio Apostoli ad Roman. 9. Apostolus enim apertissime loquitur de adoptione liliorum Dei, el de mysteriis regni coelorum; el per Esau intelligit reprobos; per Jacob electos; per Iccram promissionis vitam aeternam cmn Dco; per solitudines draconum mortem aeternam cum diabolo, el quamvis ex mystico sensu non solcat fieri solidum argumentum ad probanda dogmata lidci: lamen cmn mysticus sensus in ipsa Scriptura exponitur, solidissimum argumentum conficitur, illa enim expositio mystici sensus Scripturae veleris testamenti non est mystica, sed litoralis sententia Scripturae novi testamenti.

At non loquitur Apostolus de electione el reprobatione singulorum hominum, sed gentilitatis el Judaismi. Aon ita est, immo loquitur de electione et reprobatione singulorum. lum ex gentilitate, tum ex judaismo: sed quoniam Judaei existimabant, se solos ad Deum perlinere, gentiles aulem omnino esse exclusos: idco saepe beatus Paulus condonatur de vocatione gentium et induratione Judaeorum, el concludit lilios Abrabae non debere existimari eos, qui nascuntur ex carne Abrabae, sed qui sectantur Udem Abrabae. sive gentiles sint, sive Judaei; nam in hoc ipso cap. 9. dicit Apostolus, *Ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam, quos et vocavit, non solum ex Judaeis, sed etiam ex gentibus.* El cap. 11. *Numquid Deus repulit populum suum? absit, nam et ego Israelita sum, ex semine Abraliae. de tribu Rubeniam; non repulit Deus plebem suam, quam praescivit.*

Quod autem loquatur Apostolus de electione el reprobatione singulorum in particulari, perspicuum est ex illa similitudine figuli. massae el vasorum in honorem el in contumeliam. Neque enim vasa in honorem dici possunt soli gentiles, cum multi ex Hebraeis salvi sint; neque soli Hebraei, cum plurimi ex gentilibus salventur; neque etiam contra. vasa in contumeliam dici possunt soli Hebraei, vel soli gentiles, eadem ratione. Vasa igitur in ho-

norem sunt omnes ecclesiae, vasa in contumeliam omnes reprobi, sive Judaei, sive gentiles.

Idem etiam patet ex induratione Pharaonis, qui particularis homo erat, el cujus exemplum hoc eodem loco proponit Apostolus. Rursus idem probatur ex eo, quod omnes electi certo salvantur, ut supra ostendimus ex Scripturis. Al non certo salvantur omnes gentiles ad Ecclesiam vocati, el per Baptismum in eam admissi; sed solum aliqui, ul notum est. Illi igitur soli vere sunt, et dicuntur electi.

Denique b. Paulus, qui gente, judaeus erat, semper se in numero electorum ponit, cum de praedestinatione loquitur, ad Rom. 8. 9. el II. et ad Ephes. I. non igitur per electos intelligit solos gentiles, neque loquitur de praedestinatione Ecclesiae gentium in genere, sed de singulis praedestinis el electis; Quod aulem in hoc numero videntur ponere omnes Christianos, ac praesertim in 1. cap. ad Ephes, non repugnat iis quae diximus. Id enim facit Apostolus, quod bene speraret de omnibus quos videbat ad Deum vocatos; non quod affirmare vellet omnes illos vere ac proprie esse electos.

CAPUT XI.

Idem probatur ex traditione Ecclesiae.

Secundo loco probari potest veritas praedestinationis gratuita, ex traditione ecclesiastica; nani quamvis ante exortam haeresim Pelagianam, veteres Patres quaestionem istam non adeo accurate tractaverint, sed tantum occasione oblata breviter sententiam suam aperuerint, ul s. Augustinus docet lib. de bono perseverant, cap. 20. qui lamen cap. 10. Cyprianum, Ambrosium el Aazianzonum pro hac sententia citat, lamen post illam haeresim exortam omnes omnino, qui sanctitatis nomine in Ecclesia claruerunt, hanc ipsam sententiam apertissime docuerunt, ul perspicuum est ex sancio Augustino in libro de praedestinatione sanctorum, el de bono perseverantiae, in libro de correptione et gratia, in epist. 105. ad Sixtum, el alibi passim. Ex s. Prospero in secundo libro de vocatione gentium cap. I. el ull. in libro contra collatorem extremo, el in responsione ad capitula Gallorum. Ei sancio Fulgentio in libro de incarnatione et gratia Christi extremo. S. Gregorio lib. 1. dialogorum cap. 8. S. Anselmo. Beda, Primasio, Sedulio, Olo- liis in cap. 9. ad Rom. S. Bernardo in serm. 23. et 78. in Cantica, sancto Thoma in I. pari, quae. 23. el s. Bonaventura in I. scilicet. 41. quae. 2. quo loco scribit quidem sanctus Bonaventura. Deum praedestinare homines ob certas causas, soli sibi nolas, el non ob solam voluntatem suam; sed eas causas non dicit esse ex parte operum praevisorum; intelligit aulem voluntatem Dei non esse irrationalem, sed cmn sapientia el consilio conjunctam, ul etiam loquitur Augustinus in enchiridio cap. 95.

Aequae solum sancti isti Patres hoc affirmant, sed antiquiores el doctiores ex ipsis, quos caeteri postea sequuti sunt. ad fidem catholicam hanc sen-

lentum perlinere tradunt. el conli.iriam ad Pela-
gianos rejiciunt. Notabo aliqua loca, ul si qui forte
contra sentiini.inlelligaiil cx iudicio sanctissimo-
rum l'alrtiili, in quam manifesto errore versentur.

Sanctus Augustinus in libro de bono perseve-
rantiae cap. IS. *Iloc, inquit. scio, neminem con-*
tra islam praedestinationem. quam secundum
Scripturam sanciam detendimus, nisi errando
*disputare potuisse.*El cap. 23.*Praedestinationis,*
inquit. hujus /idem.quae contra novos haereticos
,wa sollicitudine nunc defenditur, 'numquam
Ecclesia. Christi non habuit.

S. Prosper in responsione prima ad objectiones
Gallorum: *Praedestinationem, inquit, Dei nullus*
catholicus negat. Et in cpisl. ad Iluflin. de libero
rbitrio: *Praedestinationem, inquit. tam impium*
A negare, quam ipsi gratiae contraire. Aequè
responderi potest, eum loqui de praedestinatione
m genere, non de praedestinatione mere gratuita;
loquitur enim de praedestinatione, quam s. Au-
gustinus defendebat. el quam Cassianus el alii
quidam in Gallia oppugnabant.

Sanctus Petrus diaconus m libro de incarnatio-
ne el gralia Cbrisli e\ticmo:*Anathemalizamus, 'n-*
quit, Pelagium el Celestinunr.simulque Julianum
Edancnsem, el qui illis similia sapiunt, praeci-
puelibros Fausti,Galliarum episcopi,qui de mo-
nasterio Iirinensi provectus csl,quos contra prae-
destinationis sententiam scriptos esse non du-
bium csl.

S. Fulgentius in libro item de incarnatione el
gralia Christi cap.ull.in ipsocpilogo: *Cujus,inquit,*
praedestinationis veritatem, qua nos ante mundi
constitutionem praedestinos in Christo testatur
Apostolus, si quis detrectat cordis credulitate re-
cipere, vel oris confessione proferre, si ante ulti-
um diem vitae praesentis, impietatis suae con-
tumaciam, qua Deo vivo el vero rebellis obsistit,
non abjecerit. manifestum est, eum non pertine-
re ad eorum numerum.quos Deus in Christo un-
ie mundi constitutionem gratis elegit el prae-
stinavit ad regnum.

Wisaccedil publica Ecclesiae approbatio.Conslal
filial ilclutain luisse ad apostolieam sedem,Celesti-
no ponlillec, a Prospero el Hilario querimoniam,
quod in Gallia presbyteri quidam doctrinam s.Au-
gustini de praedestinatione reprehenderent. Quid
ulcm Celcslinus rescripserit, perspicuum csl ex
epistola ejus ad Gallos,in qua inter caelcra.postea-
quam magnis laudibus sanctum Augustinum extu-
lit, ila subjunxit: *Unda resistatur talibus, quos*
male crescere videmus; nefas esi haec pali reli-
giosus animas, quarum afflictione.quia membra
noslra sunl, nos quoque convenit macerari.

Et quoniam Galli respondebant.fuisse quidem a
pontifice commendatam s. Augustini doctrinam,
sed non approbatos in specie libros illos duos de
praedestinatione sanctorum, el de bono perseve-
unliacjConlra s.Prospcr m lib. contra collatorem,
ulremo. demonstrat, pontificem non potuisse hos
libros non approbare, cum Augustini doctrinam
probaverit, cl hi libri a caeleris non dissentiant;
nam sententia de praedestinatione gratuita, quae
in bis libris accurate defenditur,disertis verbis ha-

belur cliam in enchir. in episl. 10,». ad Sixlum et
106. ad Pauhnmn.

Deinde Celcslinus in ea episl. cap. 2. ila laudat
Augustinum, ul dicat, cum semper habitum a ro-
inana Ecclesia pro magistro oplimo, cl numquam
eum fuisse saltem rumore sinistrae suspicionis n-
spersum.Al quomodo isla dicere potuisset Celesli-
nus, si Augustinus falso scripsisset,lidem prae-
destinationis in Ecclesia catholica semper fuisse; et
contra eam neminem nisi errando disputare potuis-
se? Nam si Augustini de praedestinatione senten-
tia falsa esset, non posset idem Augustinus ab in-
genti temeritate delendi, quippe qui non solum
tam acriter pro falsilale certasse!, sed cliam eam
pro lide catholica vendlarc ausus esset. Quomodo
igilur Celcslinus eos, qui pro hac ipsa re Augusti-
num temeritatis el erroris damnabant, ila repre-
hendit, ul dical, nefas esse talia audire, et Augu-
stinum pro magistro oplimo semper habitum, nec
unquam luisse saltem rumore sinistrae suspicionis
aspersum ; nisi hanc ipsam de praedestinatione
doctrinam, secundum Augustini sententiam,veram
esse credidisset?

Post illa Celeslini tempora, cum nondum factio
illa Gallorum conquiesceret, s. Leo pontifex misit
ad concilium arausicanum certa capitula de gralia
el libero arbitrio,cx libris s. Augustini verbatim de-
cerpla.quae voluit ab episcopis illis recipi et sub-
scribi, ul cliam facium esi. Porro m illis capitulis
continentur omnia fundamenta sententiae de prae-
destinatione gratuita, ul non possil ullus prae-
destinationem negare, nisi velit illis capitulis con-
traire.

Denique s. Gelasius in concilio 70. episcopo-
rum, non solum probavit omnia scripta s. Augusti-
ni, el s. Prosperijsed cliam contra damnavit libel-
los Joannis Cassiani el Fausti regiensis: cum la-
men non ignoraret.potissimam contentionem inter
Prosperum el Cassianum, ac deinde ioler Fulgen-
tium el Faustum, de scriptis s. Augustini de prae-
destinatione sanctorum , cl bono perseverantiae
luisse.

Itaque sedes aposloliea non tantum semel, sed
cliam secundo cl tertio adversus Pelagianorum re-
liquias pro defensoribus graliae cl praedestinatio-
nis sententiam tulit,uljam haec sententia non quo-
rumvis doctorum opinio,sed Udes Ecclesiae catho-
licae dici debeat: id quod in sequenti capite adhuc
apertius, Deo juvante, monstrabitur.

CAPITULUM XII.

Idem probalur rationibus cx Scriptura,'cl
traditione depromplis.

Proponamus ultimo Joco rationes, non cx sola
speculatione nostra, sed cx ipsis sacrarum Hiera-
rum , cl traditionis ecclesiasticae foulibus deri-
vatas.

Piinia ratio: Sine fide nemo salvari polesl: *Qui*
enim non crediderit, condemnabitur, Marc. till.
Fides aulem donum Dei esi,quod non omnibus da-

un. si ¶ ns lanium quibus cam Deus donare voluc-
iit. *Vobis enim* (inquit Apostolus ad Philip. I.) do-
natu?» *est pro Christo, non solum ul in illum cre-*
dati. sed eliam ul pro illo patiamini. Igilur soli
illi salvantur, quos Deus gratis salvari decreverit.
Praescivit ve.ro Deus ante mundi constitutionem,
quibus salutem gratis daturus esset, et hoc ipsum
ab ipsa aeternitate decrevit, cl praeordinavit, cum
Dei scientia el propositum aeterna el immutabilia
sini. Igilur vera esl sententia s. Augustini de gra-
tuita praescientia el praedestinatione divina.

Ad banc rationem Duobus modis responderi so-
let. sic lamen ut modus ulerque el Scripturis repu-
gnet et a Pelagiana haeresi non recēdai. Primum
igilur aliqui respondent, fidem osse donum Dei,
sed hoc donum iis omnibus dari, quos Deus prae-
vidit per bonum usum liberi arbitrii dispositos fore
ad illud donum recipiendum, hoc est, qui fecerint
ante, quod in se esl, ex viribus naturae.

Hacc responsio manifeste incidit in illam dam-
natam sententiam Pelagianorum, gralam secundum
merita nostra dari. ul copiose tractabimus in G. lib.
cap. i. 5. el 6. meritum enim appellant Patres in
hac quaestione quodlibet opus bonum, ratione cu-
jus gralia, vel auxilium homini datur, ul palet ex
August, in hb. 2. ad Bonifacium cap. 8. cl ex Pro-
spéro lib. contra Collatorem, cap. 6. cl praeter alia
irgmnenla, refellitur ista solitio ex orationibus Ec-
clesiae, quae funduntur pro infidelibus el perse-
cutoribus. Si enim Deus ordinarie fidem donaret
ns. quos ex bono usu liberi arbitrii dispositos esse
videret, frustra oraretur pro infidelibus, maxime
obstinatis el persecutoribus. Praeterea si res ita sc
haberet, initium salutis esset ex nobis, el petenti
Apostolo: *Quis le discernit? Quid habes quod non*
accepisti? 1. ad Corinth. 4. responderi posset: di-
sci init me bonus usus liberi arbitrii, cl hoc habeo
quod non accepi, el hoc modo gralia non omnino
esset indebita, ac per hoc non omnino esset gralia.

Dicunt ergo Alii: Fidem esse donum Dei, sed
non omnibus dari, quia non omnes cañ volunt ac-
cipere (Deum enim omnes vocare, el auxilium suf-
ficiens omnibus praebere, quo possint credere, si
velint) proinde praedestinationem pendere ex prae-
visione boni usus graliao sufficientis: Illos enim
esse praedestinos, quos Deus praevidit coopera-
turos gratiae sufficienti, el inde credituros: illos
esse r< probatos, quos praevidit gratiae sufficienti
non cooperaturos, cl inde non credituros.

At haec solutio repugnat aperte sacris literis.
Vim tametsi pie credamus, omnibus dari pro loco
el tempore auxilium sufficiens, quo possint crede-
re; lamen Scriptura docet, re ipsa non credere. nisi
illos qui habent auxilium efficax, quo fit ul homo
non solum possit credere, sed etiam credat, el hoc
auxilium non omnibus dari: nam in primis Joan.
0. Dominus ait: *Omnis qui audivit a Paire meo,*
et didicit, venit ad me. El ibid. *Omne quod dat*
mihi Pater, venit ad me. Et Joan. 10. *Vos non*
'ieditis, quia non estis cx ovibus meis. Ubi vide-
mus caussam reddi, cur Judaei isti non crederent,
l' "ii quia non haberent auxilium, quo possent ere-
-lere, quorsum enim Dominus illis praedicaret, si-
gna coram cio facciel. hortaretur cos ad fidem.

reprehenderet, el inexcusabiles diceret, si non
dedisset eis auxilium, quo possent credere? Sed
quia, non haberent gralam illam, quae ita sumlel
ut persuadeat, cl ideo non habuisse gralam illam,
quia non erant de electis ovibus. neque dederat co>
paler lilio, el ideo ibidem addidit: *Nemo poled ad*
me venire, idesl, sine dubio nullus veniet, nisi p.i.
ler Iraxerit cum. Nam (ul diximus) venire poterant
absolute, sed dicuntur non posse, quia cerium erat
cl infallibile, non venturos. Quare ibid. Dominus
citans Isaia in ait: *Esl scriptum in prophetis; El*
eruni omnes docibiles Dei. Quorum verborum ille
esl sensus, omnes qui credunt, docemur a Deo,
proinde nemo credit, nisi a Deo doctus, idesl, tra-
ctus et persuasus a Patre.

Deinde .llalh. II. idem Dominus nil: *Confiteor*
libi Pater, Domine coeli ac lerrae, quia abscon-
disti haec a sapientibus el prudentibus, et revehi-
sii ea parvulis. Iia Pater, quoniam sic placitum
fuit anle le. El: *Nemo novit l'illum, nisi Pater, nt-*
que Patrem quis novit, nisi filius, el cui voluerit
filius revelare. Ille vero non agitur de revelatione
per externam praedicationem, nam eo modo reve-
la verat Deus multis aliis mysteria fidei, non solis
iis, qui tunc crediderant, palam enim Christt Sprae-
dicabat in templo el in synagogis: sed loquitur de
interna illa revelatione, quae persuadet fidem, quae
non datur omnibus, sed quibus placitum est ante
Deum. De qua eliam dicitur Mallh. 1G. *Beatus ts*
Simon Bar-Jona, quia non revelavit tibi caroti
sanguis, sed Pater meus qui in coelis esl

Praeterea cum b. Paulus nullis praedicaret, Aci.
1G. certe omnes poterant credere. alioqui non per-
çassent, non credendo: lamen sola credidit Lidia
purpuraria. cujus rei caussam reddens s. Lucas ait:
Aperuit Dominus ejus cor intendere his. quae di-
cebantur a Paulo. Curantem aperuit Dominus cor
ejus, el non aliorum, nisi quia ex eo numero sola
ipsa praeordinata erat ad vitam aeternam, ut idem
Lucas dicil de aliis, qui crediderunt, Aci. 13.

Item, cum idem Paulus iam saepe repetii, fidem
esse donum Dei, et non omnium esse lidem. til l
Ephes. 2. Philip. I. 2. ad Thcss. 3. el alibi, non
negat, omnes posse credere, si velint cooperari
gratiae praevenienti cl sufficienti, neque dicit do-
num Dei esse fidem, quia Deus praebeant auxilium
sufficiens ad credendum, id enim esl donum com-
mune omnibus, ac praesertim secundum adversa-
rios. Nihil igitur significat aliud, nisi donum Dei
esse ipsum velle credere, el re ipsa credere, qiml
non habent nisi qui credunt; quoniam cis solis
Deus dignatur ita suadere, ul persuadeat.

Denique quod ail idem Apostolus 1. ad Corinth.
L *Quis enim le discernit? quid habes quod no i*
accepisti? non solum probat, non discerni fidelem
ab infideli, per bonum usum liberi arbitrii. praece-
dentem gralam, sed eliam non discerni principa-
liter per liberam cooperationem graliae praevenien-
tis. quasi ipsa cooperatio non sil donum Dei, nam
adhuc posset fidelis inflari, ac dicere, discernit me
cooperatio mea; ego enim cooperatus sum, ille coo-
peratus non est, cum eandem praevenientem gra-
tiam haberemus. Vult aulcm Apostolus nmpulne
omnem inflationis occasionem, et ul fideles inlelli-

pnl, hoc ipsum quofl fideles sunt, donum esse Dei sibi gratis datum, aliis autem minime datum.

Altera ratio ducitur a dono perseverantiae, hoc modo. Sine perseverantia nemo salvari potest; Qui enim perseveravcril usque in finemjiic salvus est. Maith. 10. et Apoc. 3. *Tone quod hober, ne a-* Itus accipiat coronain luam; Al perseverantia donum est Dei, quod non datur ex meritis, sed ex gratia, et quamvis omnes justiperseverare possint, m velint; tamen soli illi perseverant, qui habent huc donum perseverandi usque iii Unem, ac per hoc salus et praedestinatio ad salutem ex voluntate Dei simpliciter pendet.

Probatur assumptio hujus argumenti. Primum enim Dominus Joan. 13. cum dixisset: *Si hacc sci-* fc. beali erilis, si feceritis ca, subjungit, *non de* l. oabus vobis dico, ego scio quod elegerim. Ibi 'disindicavit, non omnibus dari, ul perseverancier faciant, sed solum electis, et cap. 1.7. loquens istis, quos elegerat: *Ego posui vos, inquit, ul catiis cl fructum afferatis. et fructus vester maneat.* Quod est idem ac si dixisset, ego dabo vobis bene operari, et perseverare in bono opere, usque in finem. Et Apostolus ad Roman. 9. *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Ubi ponit homines velle et currere, id est, credere et operari, ac per hoc habuisse gratiam credendi et operandi, et lamen quia videbat, non perventuros ad bravium, nisi eos, qui ex peculiari misericordia haberent perseverantiam, ideo dixit: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.*

Et certe, si solum ex Dei misericordia diceretur pendere perseverantia, quia sine Dei auxilio, non posset homo perseverare, non autem quia faceret hominem ipsa misericordia in fullibiliter perseverare, alioqui non perseveraturum, sicut dicitur: *Non alentis, neque currentis, sed miserentis est Dei:* illi contra dici posset, non miserentis Dei. sed volentis et currentis est hominis. Nam sine voluntate elactione hominis non perficit misericordia Dei, quod intendit. Quod si nemo audebit ita invertere verba divina, ne Spiritui sancio aper tissime contradicat, platie sequitur id quod diximus, ul ideo dicatur miserentis esse. Dei, non volentis et currentis hominis, quoniam illi soli ex volentibus et curridibus perveniunt, quos Dei misericordia perseveranter volentes et currentes facit.

Item Philippeo. 2. *Cum metu, inquit, et tremore salutem vestram operamini. Deus enim est, qui operatur in vobis velle et perficere, pro bona voluntate.* Qmc est ista consequutiô, cum melu operamini, (plia Deus est, qui operatur? nimirum Apostolus monet, ut quainvis bene operemur, non lamen nobis certo perseverantiam promittamus, sed cum melu et tremore Deo subjecti simus, a cujus manu pendet perseverantia nostra. Ipse est enim qui in iis, qui perseverant, operatur velle et perficere pro bona voluntate.

Denique ul alia mulla testimonia divina praeteream. S. Joannes in episl. I. cap. 2. *Ex nobis, inquit, prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Quem locum ita edisserit S. Augustinus in lib. de bimo perseveiantliCjCap. B. *Quid est quae*

so, non erant ex nobis? nonne utriusque a Deo creati, utriusque. ex Adam nati, utriusque de terra facti erant, et ab eo. qui dixit. omnem flatum ego feci, unius ejusdemque naturae animas acceperant? nonne postremo utriusque vocati fuerant, et vocantem Sequuti, utriusque ex impiis justificati, et per lavacrum regenerationis utriusque renovati? Sed si haec, audiret ille, qui sciebat proculdubio quod dicebat, respondere posset, et dicere, vera sunt haec; secundum hanc omnia erant ex nobis, verum lamen secundum aliam quondam discretionem non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum: quoniam est ista discretio? non erant ex cis. quia non erant in Christo electi ante mundi consiliulionem. Hanc ille.

Dicit fortasse alienis: Loqui apostolum Joannem de discretionem ex praescientia bonorum operum, ul sensus sil, non crant ex nobis in praescientia Dei, quia Deus praeviderat eos non perseveraturos. At haec inlelligentia nimis frigidum, et quasi puerilem reddit apostolicam sententiam. Idem enim est, non erant ex nobis in praescientia, et non crant perseveraturi. Unde sequitur inepta illa consequutio. nam si fuissent perseveraturi, utique perseverassent. Quae consequutio nihil arcani, aut divini continet.

Dicit rursus alius, illud: *Aon crant ex nobis,* posse inlelligi de simulatione fidei, ut sensus sil, videbantur exterioribus signis Christiani alque catholici, sed jam praecisi erant corde a nobis. Ita enim exponit idem S. August, tract. 3. in episl. Joan. Respondeo: Utrumque verum esse, et inter se optime cohaerere: nam qui praedestinati. non sunt, et per hoc in praedestinatione discreti ab aliis, qui sunt in Ecclesia electi ac praedestinati: saepe etiam prius corde pracciduniur. quam corpore, et verum est, illos non esse ex nobis etiam cum videntur esse ex nobis. turn quia non sunt ex numero electorum: tum etiam quia sunt a nobis jam corde praecisi. Caeterum, hanc apostolicam sententiam praecipue ad praedestinationem referendam esse, ex eo constat, quod Joannes ita secure affirmat: *Si fuissent ex nobis. mansissent utique nobiscum.* Aon enim id cerlo asseverari potest de quibuscumque sinceris, verisque catholicis, nisi de numero sint eorum, de quibus Dominus dicit: *Non rapid cos quisquam de manu mea.* Joan. 10.

Ad hanc testimonia, quibus speciale donum perseverantiae comprobatur, addi possunt Duae solidissimae rationes? Altera sumitur ab orationibus, quas jubemur assidue fundere pro dono perseverantiae; Aam si perseverantiae donum nihil esset, nisi auxilium, quo perseverare possimus, non esset opus tanta precum assiduitate; id enim donum semper habent qui justiperseverant, non enim deserit Deus, nisi prius ab homine deseratur. Sic etiamsi donum perseverantiae semel impetratum, amitti non posset, hoc est, si ante mortem revera obli neretur; non esset opus usque ad mortem donum illud a Domino pccro: jubemur autem quotidie, quantumvis proficiamus, semper dicere: *Sanctificetur nomen tuum, Fiat voluntas tua. Ne nos inducas in tentationem, Libera nos a malo.* Qui-

bus omnibus verbis quid aliud polimus, nisi ul s. Cyprianus loquitur in serm. G. *Ul in co. quod esse coepimus, perseveremus?* Itaque recte s. Augustinus in lib. de bono perseverantiae, cap. 17. *Restai, inquit. in his honis. usque in finem perseverantia, quae frustra quotidie, a Domino petitur, si non cam Dominus per gratiam suam, in illo, cujus orationes exaudit, operatur.*

Allera ratio sumitur a termino ac periodo vitae humanae. quae non ab alio. quam ab ipso hominum conditore statuitur: *Ipse enim constituit terminos, qui praeteriri non possunt, Job II. Ipse aufert spiritum prindpum. psalm. 75'. Ipse denique mortificat et vivificat, 1. Reg. 2. Cum igilur in manu Dei sil. justum rapere, antequam malitia illum depravet el peccatorem expectore, donec ad sanitatem redeat: el contra, justum in vita relinquere, donec iterum labatur, el pereat, el peccatorem, antequam convertatur, de medio tollere, quis non videt perseverantiam donum esse Dei? Videte, inquit Augustinus loc. cil. a veritate quam Sil alienum. negare donum Dei esse perseverantiam usque in finem hujus vitae, cum vitae huic, quando voluerit ipse, det finem: quem si dat ante imminentem lapsum, facit hominem perseverare usque in finem.*

Tertia ratio ducitur a parvulorum diversitate, quorum aliqui rapiuntur salim a Baptismo. alii paulo ante Baptismum: quorum priores ad gloriam praedestinatorum, posteriores ad poenam reproborum perlinere non dubium est, nec possunt hic ulla merita praevisa, ullusve bonus usus liberi arbitrii aul graliae fingi. Faciunt aulem hoc argumentum mullo adhuc firmitus et solidius apparere vanae responsiones. quas nonnulli magno labore tandem repèreront: *Mirum est. inquit s. Augustinus in e-pisi. 105. ad Sixlum. cum his coarctantur angustiiis, in quanta se abrupta praecipitent. metuentes retia veritatis.*

Respondebant igitur olim quidam: Praedestinales esse parvulos secundum opera, quae Deus eos facturos fuisse praeviderat, si diutius illis vivere contigisset. Sed refellit hanc responsionem idem August, in lib. de praedest. sanctorum, cap. 12. ex eo. quod Apostolus definit 2. ad Corinth. 5. omnes homines judicandos a Christo secundum propria corporis, idesl, prout in hac vita corporali se gesserunt, liem ex eo, quod parum profuisset cuidam, rapi antequam malitia immutaret intellectum ejus, ul dicilur Sapient. 4. et contra mullum proluisset Tyriis el Sidoniis, fuisse credituros si Chrisli signa vidissent, ul dicilur Mallii. 11. si judicandi sumus secundum opera, quae facluri eramus.

Respondent igilur Alii: Aliam esse rationem parvulorum. aliam adulutorum: quoniam adulti, si non salvantur, in aeternum pereunt: parvuli. si non salvantur, non tamen pereunt, sed habebunt extra regnum coelorum suam quandam vitam aeternam el beatam. Sed hanc solutionem incidere iu baeresim Pelagianau, docet August, in lib. de bono perseverantiae cap. 11. el 12. el nos etiam contra hunc errorem disseruimus in lib. G. de statu peccati. It mte fidelibus ibatis esse deberet, quod Aposto-

lus ad Roman. 5'. tam aperte dicat, unus do omnes homines in condemnationem misso. esse.

Respondent Alii postremo: Casu fieri quod parvulis alii baptizentur, alii sine Baptismo dei dant, quia videlicet alii nascantur apud Christianos. alii apud infideles, alii debiliores sint exiuralibus caussis, quam ul ad Baptismum usque vivere possint: Alii meliorem nacli sint corporis constitutionem, el ideo ad lavacrum, regenerationem. que perveniant. Sed haec responsio non ruleib, digna Christianis, qui providentiam Dei erga homines ex sacris literis, el ecclesiastica traditione didicerint; Nam si non cadil passer in terram, sir. Paire nostro, qui in coelis csl. ul Salvator affirmat, (piano magis nos apud Deum pluris sumus illis) el si non disponderet Deus limites vitae el morbs hominum, quomodo diceret psal. 51. *Viri sanquentum, el dolosi non dimidiabunt dies suos?* Quomodo, quod saepe citavimus, lib. Sapierit. 4. dice: rei: *Raptus cst. ne malitia immutaret intellectum, ejus. Quomodo in Scriptura Testamenti veleris, saepe repeteretur, qui casu videbantur occisi Inditos esse a Deo in manus hostium. aul forant quomodo in ipsa lege divina promitteretur iis. qui parentes colunt, ul debent, vita diuturna super terram?*

Deus igilur non mutat quidem cursum naturae, sinilque res omnes agere motus suos, lanien. nie mundi constitutionem sine dubio vidit, qui ab initio usque ad finem accideret, si hoc nul illo nuerum caussas, loliusque naturae cursum, onlineinque disponderet. Et cum in manu ejus essen! omnia, neque aliquid, nisi eo jubente, aul permitte fieri posset, proculduhio, res ila dispo suil. nl omnia cooperarentur in bonum bis, qui secundm propositum vocali sunl sancti.

Quod igilur parvulorum alius baptizetur, alius sine Baptismi gratia rapiatur, proxima caussa referri poterit in caussas naturales, ul parentum diligentiam, corporis complexionem, aliaque id genus; primaria tamen caussa non alia esse polesl. nisi divina voluntas.

Quarta ratio sumitur ab exemplo Chrisli, qui cput est, el princeps omnium electorum: *Christie enim praedestinatus est filius Dei in virtute, i Apostolus loquitur ad Roman. 1. et praedestinatiscsl omnino gratis, non propter opera aliqua pr. visa; non enim aliqua opera facere potuit hon Christus ul filius Dei fieret. cum ex illo cooper, cssel filius Dei, ex quo coepit esse homo. Nain filium Dei unicum focmina illa gralia plena concepit. non hominem aliquem, qui postea occedentibus meritis, ad personam lilii Dei assumeretur.*

Ul igilur Christus ipse gratis omnino praedesl, natus csl, ila membra Chrisli gratis praedestina sunt: praedestinamur enim nos. *ul conformes i ficiamur imagini filii Dei. ul ail Apostolus ad Roman. 8. itaque sicut ille homo praedestinatus esse filius Dei naturalis, nullis praecedentibus naritis; ila nos etiam praedestinamur, ul simus filii Dei per adoptionem, nullis praecedentibus meritis. Aide hanc rationem eleganter tractatam ab August in lib. de praedest. linaliune sanctorum, cap. 13. f*

de bono perseverant, cap. ull. el de correp, el grat. cap. il.

Quinta ratio sumitur a fine praedestinationis. Praedestinatio pro flue habet *ostensionem divitiarum graliae Dei. in vasa misericordiae. el laudem gloriae graliae suae, ul Apostolus lesalur ad Human. 9. el 11, el ad Ephes. 1. al si praedestinatet homines Deus propter bonum usum liberi arbitrii. graliave praevisum, non ostendit divitias graliae, sed justitiae, aul aequitatis.*

Al, inquiunt, haec ipsa ingens est gralia, quod Deus ad aeternam gloriam homines praedestinare voluerit, propter bonum usum liberi arbitrii, vel graliae; non enim tenebatur Deus hoc facere, sed ita. itlere poleral omnes homines in massa perditionis, el ne sufflens quidem auxilium ulli conce-ditl. Sed si haec sola esset gralia praedestinationi, non diceret Apostolus: *Deum ostendere, volvisse divitius graliae in vasa misericordiae.* An-diceret, *reliquias secundum electionem graliae ttdws fieri.* Nec diceret. *nos in Christo praedestinos in laudem gloriae graliae suae.* Nam praedestinare velle eos, (pii bene operabuntur, gratia esi conummis loli generi humano, non propria usorum misericordiae, neque dici polesl electio graliae, sed justitiae, illa electio. qua eliguntur qui praevidentur bene operaturi; quamvis gratia dici possit, brevium hoc decertaturis proponere voluis-j'. Itaque non dubium est Apostolo repugnare sententiam illorum. qui electionem salvandorum mere gratuitam negant.

Sexta ratio: Discretionem electorum a reprobis Scripturae referuntur inter arcana el sacramenta allissima et inscrutabilia, ul palet ex illo Roman. 11. *O altitudo divitiarum scientiae el sapientiae Dei, quam incomprehensibilia, sunt judicia ejus, el investigabiles viae ejus? quis enim cognoscit sensum Domini? aul quis consiliarius ejus fuit? aul quis prior dedit illi, el retribuetur ei?* Quod enim eo loco tantopere admiratur Apostolus, est, *quod beus omnia concluserit in incredulitatem, ut omnium misereatur, idesl, permiserit omnes fieri in crelul<». prius gentiles, posterius Judaeos, ul omnium misereatur, idesl, gentium et Judaeorum, el infli factum sil, ul aliquando ex gentilibus pnu-f >Mini, ac fere nulli salvarentur. mme plurimi salientur: El contra. ex Judaeis nulli salvarentur aliquando, nunc paucissimi salventur, el rursus in fine saeculi iterum nulli salvandi sini.*

Al si vera esset adversariorum sententia. nullum Me esset mysterium, nulla caussa admirationis; diceremus enim Deum antiquis temporibus non misisse praedicatores, nisi ad Judaeos, quoniam vilebal paucissimos fuisse inter gentiles, qui praedicatoribus fidem habituri ossenknuno aulem contra eos mittere ac misisse, quia videbat plurimos futuro» qui hoc tempore fidem reciperent. El idem dici posset de Judaeis; non est aulem mirum, si Deus non salvare, sed damnare decrevit eos, quos minimo credituros, maleque operaturos fuisse praevldit; sicut nemo miratur, si videat a iudice puniri noxios, liberari innoxios.

Apostolus nutem admiratur et exclamat: *O altitudo divitiarum, quoniam videt in eadem caussa*

Deum, qui non est acceptor personarum, aliorum misereri, aliorum non misereri; nam ul ostenderet. gentiles hoc tempore facile converti ad fidem, quia Deus miseretur eorum, el antea non credidisse, quia Deus eorum non miserebatur; el Judaeos qui nunc increduli sunl, in fine credituros, quia Deus eorum nunc non miseretur, sed in tine miserebitur, ila ait: *Sicut aliquando vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consequui estis propter illorum incredulitatem: ita el isti nunc non credunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur, idesl, sicut nunc Deus patitur Judaeos manere incredulos, vestri autem miseretur, eosque convertit ad fidem, sic in fine mundi illorum etiam miserebitur, eosque convertet, et ideo post exclamationem illam: O altitudo divitiarum. rursum addit. quis prior dedit ei. et retribuetur illi? quoniam ex ipso, per ipsum. el in ipso sunl omnia, ul ostendat, Deum praevenire omnia merita nostra, el omnem bonum usum liberi arbitrii, el propterea jure mirandum esse, et inter arcana inscrutabilia habendum, cur Deus hujus misereatur, illius non misereatur.*

Postrema ratio haec esse potest: Si Deus praedestinaret propter bonum usum liberi arbitrii, graliaeve praevisum, cerle in hujus praedestinationis exeqimtionem, praedicatores ad eos omnes dirigeret, quos praevidet bene usuros evangelio. alquo apud eos omnes signa lieri vellet, quos ex iis signis convertendos, salvandosque praenoscit: al Deus ad Ezecliielem. cap. 3. dicit: *Si ad populum ignotae linguae mitterem te, audirent te: domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Et Dominus Maith. 11. Si in Tyro el Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunl in te, olim in cinere el cilicio poenitentiam egissent.*

Quid hic, obsecro, responderi polesl? si praedestinat Deus ex praeviso bono usu liberi arbitrii, vel graliae, cur non praedestinavit populos illos ignotae linguae, de quibus loquitur Ezechiel el Tyrios et Sidonios, de quibus loquitur Dominus: istos enim bene usuros fuisse libero arbitrio et gratia, veritas ipsa testatur, el tamen extra controversiam est, hos non fuisse praedestinos, sed cum caeleris contumeliae vasis in massa perdita derelictos. Addi possent el aliae rationes, quas theologi scholastici egregie texunt. Sed hae potissimae nobis visae sunl.

CAPIT XIII.

Solvuntur argumenta contra propositionem octavam.

Adversus octavam nostram propositionem de praedestinatione gratuita, non desunt argumenta tum ex Scripturis, tum ex Patribus. Ium ex ratione deprompta.

Primum Scripturae testimonium sumunt ex verbis illis Apostoli ad Roman. 8. *Quos praescivit el praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui.* Videtur enim hac sententia significari, Deum prae-

deslinasse illos, quos praescivit conformes fuluros imaginis lillii sui. ila ut praescientia futurae probitatis, sive probitas futura praecognita praedestinationis caussa fueril.

Respondeo: Depravatio est isla non explicatio aposlolici testimonii: non enim dicit b. Paulus conformes futuros, sed, *fieri conformes*., non aulem recte conjungitur, *fieri conformes*, cum verbo *praescivit*. sed cum verbo *praedestinavit*. Non enim recte diceretur *praescivit fieri*, sicut recte dicitur *praedestinavit fieri*. Dccsl quidem in textu graeco verbum *fieri*, el solum csl nomen συμμορφος. lamen magna csl apud nos auctoritas veleris interpretis, qui explicandi gralia addidit, *fieri*, non aulem *futuros*.

Deinde quid opus csl hyperbato, cum possimus redo ordine omnia planissime interpretari. Itaque sensus csl eorum verborum, quos Deus praescivit idest, quos praescivit scientia approbationis, quos dtlexil, cjiios voluit, illos el praedestinavit conformes lien, idesl, ul conformes fierent imaginis lillii sui. Nam scire el praescire in Scripturis non raro pro scientia approbationis accipitur, ul patet ex illo ad Roman. II. Aon *repulit Deus plebem suam, quam praescivit*. 2. ad Timolli. 2. *Cognovit Dominus, qui sunl ejus*. Malli). 25. *Non novi vos*. Psalm. 1. *Novit Dominus viam justorum*. Joan. 20. *Ego sum pastor bonus, el cognosco oves meas*.

Alterum testimonium sumunt ex illis verbis, 2. ad Timolli. 2. *In magna domo sunt vasa aurea el fictilia, alia in honorem, alia in contumeliam. Si quis emundaverit se ab istis, et il vas inhonorem, utile Domino esse*. Videmus enim hoc loco vasa in contumeliam posse per liberum arbitrium el Dei gratiam. mulari in vasa in honorem. Non igilur ad Roman. 9. per vasa in honorem el in contumeliam intelliguntur praedestinati el reprobi, sola Dei voluntate, sed per opera praevisa, alioqui falli posset praedestinatio, cum possint, ut idem Apostolus ait, vasa mulari, el de vasis contumeliae fieri vasa in honorem.

Respondeo: Non dicit Apostolus, vasa in contumeliam per emundationem fieri vasa in honorem: sed ostendit quo signo possint cognosci vasa in honorem; ac dicit, vasa in honorem habere duo signacula. Unum internum. quod a nobis in hac vila cerni non potest, notitiam videlicet divinae approbationis: Allerum externum, vitationem iniquitatum el errorum. Cum enim Deus ila praedestinaverit homines, ut per bona opera eos pervenire velit ad gloriam, signum csl praedestinationis, diligenter vitare peccata, el praesertim hacresum inquinatio-nem. Itaque cum «fixisset Apostolus, Ilymeneum el Philclum haereticos subvertisse quoruudnm fidem, addit non esse periculum, ne omnium fidem subvertant, quoniam fundamentum Dei firmum Consistit, in electis videlicet, et addit signa electorum: *Habens, inquit, signaculum hoc. cognovit Dominus qui sunt ejus*. Et: *Recedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini*. Ubi illud: *Recedat ab iniquitate*, non significat ex iniquo fiat justus, sed caveat ab iniquitate patranda, (Dtiservet justitiam, quam semel accepit.

Deinde addit, non esse mirandum, si aliqui re-

eodunl a iido. el inter reprobos numerandi videantur: *Nam in magna domo sunl vasa ai/ieaclar-genlea, el lignea ac fictilia. alia in honorem. aim in contumeliam*. Voluit enim Deus ad ostendendas divitias gratiae vasa habere in honorem, et. l iram suum justitiam in impios declarandam, tolera eliam vasa in contumeliam.

Denique repetit signum, quo possint ulcumqu* cognosci vasa in honorem, et ait: *Si quis ergo rinundaverit se ab his*. idest, si quis non adhuc ril hujusmodi haereticis, sed mundum sc. ihe rum sordibus, el pollutione servaverit, erit roein honorem, etc.

Al, implies: Saltem homines ipsi se vasa in honorem efficiunt, non igilur praedestinatione sunl vasa in honorem, nisi praedestinatio pendealu prnevisione operum. Sed facilis csl responsio. Nao Apostolus non dicit. Si quis emundaverit se ablii, fiet vas iu honorem, sed, *cril vas in honore*, idesl, cognoscetur esse vas in honorem. Deinde non est absurdum, homines el praedestinatione el propriis actionibus fieri vasa in honorem: Deus enim praedestinavit quos voluit, ul essent vasa ia honorem; sed efficit postea, ul sint tales, et gniij sua, el opere ipsorum. el non ideo pendet praedestinatio ab operibus, sed opera a praedestinatione. Nam *quos praedestinavit. hos vocavit*., quos *wa-vit, hos justificavit*; quos *justificavit. hos magnificavit*, ad Roman. 8. Itaque sunl opera bona effectus praedestinationis, licet Deus nos justificet, concurrente libero arbitrio et coopérante gratus ejus, ul infra suo loco docebimus.

Tertium testimonium sumunt ex Apocal. 3. 7. » *quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*; Al certe si corona polcsl amitti per mala opera, non praedestinavit Deos ullum ad coronam, m'i praevisis operibus ejus, nisi fallax el m'plabilu praedestinatio esse queat.

Respondet s. Thorn, in 1. pari, quae si. 23. ari. fi. ad I. coronam gloriae duplici titulo debitam esse posse, titulo praedestinationis. el titulo meritorum: et quamvis, ul debita csl priore titulo, simpliciter non possit nmilli, tamen ul posteriore titulo debil» csl, ea ralioc posse amitti. Sanctus amem Augusl. in lib. de correpi, el gralia. cap. 13. rMfcsini' monet, coronam gloriae praeparatam cloclsinif mundi constitutionem, amitti non posse, tamen c non amittatur, Deum efficere variis modis. Ilorir unum esse timores ac lerrores, quibus sollicitude ac vigilantia excitatur.

Itaque dicitur praedestinato: *Tene quod hnh' ne alius accipiat coronam luam*, quia revera non perseverat tenendo justitiam suam, amillerei coronam suam, sed hac admonitione el comminione perterritus is, cui adhuc incerta est prael' slinatio sua, tenebit sine dubio fortissime quod h bel, et co modo tandem perveniet ad coronari quam non habet.

Quantum testimonium sumunt ex illo Mnth. 2' ubi paterfamilias, distribuit unicuique talen' secundum propriam virtutem. Videtur enim h l omnibus gratiam praebere, sed varinm pro v. r dispositione naturae, quam in hominibus in «s' videt. Quod aulem Deus facit, id se facturum ank

praedestinavit, igilur praedestinatio ex praevisa dispositione naturae, non ex sola Dei voluntate dependet.

Respondeo: Nomine talentorum graliae gratis dibe illae intelliguntur, quae communes sunl clccliseutu reprobis, ul gralia sanitatum, donum linguarum, interpretatio sermonum, el alia id genus: numine autem propriae viriulis non significatur dispositio naiurac, sed gralia unicuique data, ul talento sibi credito bene uti possit.

Sed esto, nomine propriae virtutis inleHigalor dispositio naturae, quis quae so disposuit naluram, nisi quae fecit naluram? ille igitur qui facit, ul praedestinatis omnia coopereniur in bonum, ille, inquam, electis suis non solum gratiam tribuit, sed eliam naluram disposuit, alque ila praedestinatio radix et origo csl omnium bonorum. Quamvis erum praedestinatio praerquiral aliquo modo rem esse, quae praedestinatur, lamen non praerequiril eam esse talis, vel talis naturae, nisi condicionaliter. Deus enim, ul supra diximus, antequam absolute aliquid vellet, vidit omnia, quae «recidere poterant, quibuscumque modis rerum ordo constitueretur.

Itaque vidit, exempli gratia, si talem praedestinaret, cum talis esse naturae, ul parum aptus videtur ad id, ad quod eligitur, sed in arbitrio ejus fuil, vel emn non praedestinare. vel alio modo ejus temperare naturam, vel naluram. quorumque modo dispositam corrigere, alque emendare per gratiam, alque ila cum cum praedestinavit, simul cunslituit. ul tum nalura, tum gratia, el quidquid illi unquam accidere posset, ei cooperaretur in bonum.

Quinlum testimonium sumunt ex illo Malth. 20. *loca operarios, el redde illis mercedem*. El cap. 23. *Percipite regnum, esurivi enim el dedisti mihi manducare. etc.* Deus autem id facil in tempore, quod se ante omnia tempora facturum esse consiluit: igilur constituit Deus ab aelerno regnmm coelorum illis dare, quos bona opera facturos fuisset praevitit.

Respondeo: Alio ratio csl praedestinationis. alia exequulionis. Consiluit enim in praedestinatione, regnum coelorum dare certis hominibus quos absque ulla operum praevisione dilcxil: tamen simul constituit, ut quoad exequulionem. via perveniendi sdrngnum. essent opera bona.

Itaque illa propositio, Deus ab aelerno praedestinavit hominibus dare regnum per opera bona praevisa, potest el vera esse el falsa. Nam si illud: *Per opera praevisa*, referatur ad verbum *praedestinati* avil, falsa erit; significabit enim Deum praedestinasse homines, quia opera illorum bona praeviderat; si referatur ad verbum, *dare*, vera erit, quia significabit exequulionem futuram esse per opera bona, sive, quod est idem. glorificationem effectum esse justificationis, el operum bonorum, sicut ipsa justificatio effectus csl vocationis, el vocalio praedestinationis.

Sextum testimonium sumunt ex illis locis: *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Joan. 1. Et: *Vult omnes homines salvos fieri*. I. ad Timolh. 2. El: *Neminem vult perire*. 2. filr. J. Sed haec explicata sunl cap. 3. El satis comode intelligi possunt de antecedente voluntate.

Septimum sumunt ex illis locis, quae testantur, Deum non accipere personas, Actor. 10. Roman. 2. el alibi, quae sunl eliam loco citato, quantum salis esse videbatur. c. xposila. Nam cum accepim personarum sil vilium iustiliae contrarium, non babel locum in graliae donis, quale csl praedestinatio.

CAPUT XIV.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

Praeler Scripturas. adferunt etiam testimonia Patrum. Neque est hoc novum argumentum, sed antiquissimum. Scribit enim s. Prosper in episl. ad S. Augustinum Gallos, qui sententiam ejusdem Augustini de praedeslinalione calumniabantur, illud potissimum objicere solitos, quod ea sententia veterum doctrinae videretur esse contraria.

Sed respondet idem Augustinus in lib. de bono perseverantiae, veteres Patres, qui ante Pelagium floruerunt, quaestionem istam numquam accurate tractasse, sed incidenter solum, el quasi per transitum illam attigisse. Addit vero in fundamento hujus sententiae, quod est gratiam Dei non praeveniri ab ullo opere nosiro. sed contra, ab illa omnia noslra opera praeveniri, ila ul nihil omnino boni, quod allinet ad salutem, sil in nobis, quod non sil nobis ex Deo, convenire catholicos omnes. El ibidem citat Cyprianum, Ambrosium el Nazianzenum, quibus addere possumus Basilium el Chrysostomum.

Rasilius enim in oral, de humililalc: *Nihil, inquit, reliquit libi, o homo, ad arrogantiam, cui gloriatio, ac spes esi in mortificando omnia sua. el quaerendo in Christo vilam futuram, cujus primitias habentes jam in his sumus. in lolum in gralia viventes, et dono Dei*.

Chrysoslomos homil. 12. in I. ad Corinth, tractans illud. *Quis enim te discernit, etc. Igitur. inquit, quod accepisti habes, neque hoc tantum. aut illud, sed quidquid habes. Non enim merita tua haec sunl, sed dona Dei*. El homil. 21. in eandem epistol. scribit, omnem nostram possibilitatem esse positam in auxilio Dei, cui totum csl tribuendum.

Ex his aliisque similibus Palrum sententiis recte colligit Auguslinus, gratuita praedestinationis sententiam, el fidem in Ecclesia catholica semper fuisse. Neque enim defendi polcsl praedestinatio ex operibus praevisis, nisi aliquid boni ponatur in homine juslo, quo discernatur ab iinpio, quod non sil illi a Deo; quod sane Patres omnes summa consensione rejiciunt. Sed videamus, quid ex Patribus particulim objici soleat, el qua ratione sit explicandum.

Primum igilur profertur s. Irenaeus, qui in lib. 4. cap. 48. ila loquitur: *Quotquot scit non credituros Deus, cum sil omnium praecognitor, tradidit eos infidelitati eorum. el avertit faciem ab hujusmodi, relinquens eos in tenebris, quas ipsi sibi elegerunt*.

Respondeo: Ilacc sententia verissima csl. quoniam docet, Deum esse justum, el non punire nisi propter peccalum, quae verissima sunt: non auleui

negat, Deum esse misericordem, et quibusdam reddere bona pro malis, eruendo eos per gratiam ab infidelitate ipsorum. Haec Irenaeus id ipsum dicit, quod ante eum Apostolus dixerat, ad Roman. 1. nimirum. Deum tradidisse quosdam in reprobum sensum, quoniam illa meruerant eorum peccata, cum oblata Dei cognitionem, et fidem recipere nolissent. Et quemadmodum in tempore Deus illos tradidit infidelitati ipsorum, et qui credere noluerunt, sic in aeternitate ab illis avertit faciem, eosque in suis tenebris dereliquit, quos minime credituros fuisse praevидit. Denique haec sententia, ponit causam in homine, cur reprobetur, non ponit cur praedestinetur.

Secundo loco profertur Joannes Chrysostomus, qui homil. 31. in Matthaeum scribit, Matthaeum lunc vocalium esse a Christo, cum Christus vidit cum non repudiaturum vocationem. Et idem dicit de vocalis ad vineam, homil. 56. Rursus idem auctor in comment. ad cap. 1. epistolae ad Romanos. *Nulli*, inquit. *Vatthaeo meliores esse videbantur ab apparenti operum argumento; verum qui arcana novit, quique cogitationis apertitudinem probare potest. Is et in coeno margaritam jacentem novit, omissisque aliis, admiratus hujus pulchritudinem, illum ele-yit. voluntalisque nobilitati suam cum adiunxis-set gratiam, probatum illum esse pronunciavit.*

Respondet illa ipsa fuit gratia praedestinationis, quod Christus lunc vocare voluerit Matthaeum, cum eum praevидit non repudiaturum esse vocationem. Cur enim non sic vocavit Tyrios et Sydonios et Capharnaïtas, aliosque iam multos, qui non crediderunt, nisi quia non eos praedestina-verat? neque enim defuisset Christo sapientia, qua tali tempore et modo illos vocaret, quo sciret infallibiliter seculuros, si eos illa vocare voluisset.

Itaque non dicit Chrysostomus Christum praedestinasse Matthaeum, quia praevидit cum non reluctaturum vocationi, sed dicit, Christum vocasse Matthaeum, quando vidit eum non reluctaturum. Loquitur enim de exequutione praedestinationis, non ille ipsa praedestinatione; effectus igitur praedestinationis fuit, ut Matthaeus, vocante se Christo, illa dispositus esset, ut Christi voci, et Spiritus sancti lumini non resisteret.

Illa vero pulchritudo et nobilitas voluntatis, atque aptitudo ad apostolatium, quam in Matthaeo Christum admiratum esse Chrysostomus dicit, non est aliquid naturale, sed ipsa gratia praedestinationis. quae in Matthaeo, quamvis foenoralpre lucebat. Sicut enim Joan. 10. Christus vocat oves suas homines ethnicos et peccatores, cum ait: *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, ut vocem meas audiant;* quoniam in praedestinatione oves erant, quamvis re ipsa tunc lupi essent; et sicut Joan. cap. 11. cum scribit. Christum morituum fuisse, ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum, filios Dei nominali ratione praedestinationis eos. qui re ipsa tunc filii diaboli erant: illa Christus, Chrysostomo teste, vidit Matthaeum in leonibus esse margaritam in coeno. quoniam in praedestinatione margarita erat, qui re ipsa lunc unus ex publicanis et peccatoribus erat.

Proinde admiratus Christus eum pulchritudine et nobilitate voluntatis, quae in Matthaeo illi, ex praedestinatione lucebat, illum elegit, quem Patre, iam ante mundi consilium electum scribit, et cum gratiae praedestinationis, gratiam vocationis et justificationis adiunxisset, probatum illum jure pronunciavit. Illa igitur Chrysostomus sententia et exponit potest, praesertim cum ipse, ut paulo ante diximus, homil. 12. in 1. ad Corinthios. loquitur quod in nobis est boni, Dei gratiae tribuat,

Tertio loco profertur s. Ambrosius in comment. ad cap. 8. ad Romanos, ubi sic ait: *Illi secundum propositum vocantur, quos credentes praecipit Deus, ut antequam crederent scirentur.* (Illi tamen praescivit sibi devotos futuros, ipsos elegit ad aeterna praemia. Hem in cap. 9. Ejus, inquit. miserebor, quem praescivi post errorem recedere a reversum ad me.

Respondeo: Commentarios istos falso tribui sancto Ambrosio, viri docti non sine causa iudicant. Sed cujuscumque sint, salis commode potest hujus auctoritatis sententia explicari. Nam in priore loco, non loquitur auctor iste de praedestinatione, sed de vocatione, quae est praedestinationis effectus. Verissimum autem est. Deum vocare secundum propositum eos, quos praescit credituros, subinde velos futuros; credituros autem et devotos futuros praenoscit, quoniam scit se eos praedestinasse. per hoc etiam cum praeparasse gratiam, qua sine dubio credentes et devoti efficerentur. Dicit enim s. Ambrosius in lib. 7. in Lucam. *Quot dignatur, vocat, et quem vult, religiosum facit: et, si voluit, sol, Samaritanos de inde votis devotos fecisset.*

At, inquit: Tametsi anctor ille loquatur de vocatione, cum ait, illi secundum propositum vocantur, quos credentes praescivit: tamen paulo post loquitur de electione, cum subiungit: *Quos enim produxit sibi devotos futuros, ipsos elegit ad aeterna praemia.* Igitur Deus non eligit praedestinos ad gloriam, nisi prius opera ipsorum bona praevident.

Respondeo: Illud, *elegit*, fortasse intelligendo esse de electione, qua fit in tempore, cum homines a Deo vocantur, de qua Christus dicit: *Ego autem duodecim elegi.* Et: *Ego elegi vos de mundo.* et *Sonavi me elegistis. sed ego elegi vos.* Haec cum electio idem est cum vocatione secundum propositum, et non est praedestinatio, sed praedestinationis effectus. Sed si quis contendat, accipiendum esse de electione aeterna: dicendum erit, electionem aeternam duobus modis considerari posse: Uno modo, ut est intentio dandi gloriam. Alio modo. ut est dispositio exequutionis. et quasi exequutionis in mente divina. Nam priore modo electio est mere gratuita, et nullam praerequiril praevisionem operum bonorum, et de hac dicit Dominus Luc. 11. *Complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Posteriori modo praerequiril praevisionem morum. Non enim vana aeterna sub ratione praemii Deum dare disposuit, nisi iis, quos bene operaturos esse praevидit. Et de hac iste anctor recte dicit, quod praescivit sibi devotos futuros, ipsos elegit ad aeterna praemia.

Ut autem id melius intelligatur. considerandum est. gloriam, in genere causae finalis, priore

et de bonis operibus. Ipsa enim est finis, illa sunt media ad finem: in genere autem causae efficientis priora esse opera bona, quam sit ipsa gloria, quoniam illa sunt causae, ipsa est effectus. Deus igitur prius vult electis gloriam, quam bona opera, quoad intentionem, ideo enim vult illis dare bona merita, quia vult dare coronam gloriae: nam prior ratione in intentione, quam media, cum non intenduntur media, nisi propter finem; et hoc modo non eligit ad gloriam, ex praevisione mentorum, sed contra eligit ad merita ex praevisione gloriae. At quoad voluntatem exequutionis, quae respicit gloriam, ut effectum meritorum, prius vult Deus electis dare bona merita, quam gloriae coronam, et hoc modo eligit Deus ad gloriam, ex praevisione operum bonorum.

Atque hac distinctione poterunt explicari plurima dicta Patrum, ac praesertim Graecorum, Theophrasti, Theophylacti. Oecumenii in cap. 8. et 9. ad Romanos, qui dicunt, Deum praedestinasse ad gloriam eos, quorum bonum propositum unie praenoscit. Accipit enim praedestinationem et electionem pro voluntate dandi vitam aeternam propter merita, id est, pro dispositione exequutionis, ut dicimus: Patres enim cum ad populum verba faciunt, ea dicebant, quae utiliora videbantur ad excitandos homines ad opera bona.

Illud nunc quod ultimo loco objiciebatur ex praedicto auctore: *Ejus miserebor, quem praescipio post errorem toto corde reversurum ad me.* illiculalem non habet. Significat enim eo loco misericordia propositum justificationis; illos enim Deus justificare disposuit, quos praescivit toto corde, id est, vere et ex animo convellendos. Nulli autem loco corde convertuntur ad Deum, nisi quos ille praeveniendo. excitando et adjuvando convertit: proinde illorum miserebitur eos justificando, quorum misertus fuerit eos vocando secundum propositum. et illorum miserebitur eos vocando secundum propositum, quorum misertus fuerit eos praescipiendo. Aliter hoc est quod ad Moysen dictum fuisse testatur Apostolus ad Romanos. 9. *Miserebor vestrum miseriorum fuero, et misericordiam praestabo tui miserebor.*

Quarto: Proferunt s. Hieronymus, qui in epistola ad Hedibiam quae est. 10. sic ait: *Vasa misericordiae non solum populus gentium est, sed etiam qui trans Iudaeis credere voluerunt.* Ex quo ostenditur, non gentes dici, sed hominum voluntates. Item lib. 1. in epistola ad Galatas. tractans illa verba: *Cum placuit ei. qui me segregavit ex utero, etc.* Ex hoc praescientia, inquit, evenit, ut quem scit fore futurum prius diligat, quum oriatur ex matre. Idem quoque repetit in comment. ad cap. 1. Iulianum. Proferunt etiam aliqui commentaria Hieronymi in cap. 8. et 9. ad Romanos, sed ea non Hieronymi esse, sed Pelagii, aut Pelagiani aliorum, non dubium est.

Respondeo: In priore testimonio loquitur sanctus Hieronymus de electione ad justificationem, per quam homines efficiuntur vasa munda, et in honorem. Eligit autem Deus ad justificationem, quos praevidet credulos; sed illos praevidet credituros, quibus fidem se donaturum esse praenovit. Pari ratio-

ne diligit Deus homines, ut dicitur in posteriore testimonio, quos praescit justos futuros, sed illos praescit justos futuros, quos prius dilexit ut justi fierent.

Postremo: Adduci solent duo loca s. Augustini. Primus locus est in libro de praedestinatione et grill, cap. 15. ubi videtur Augustinus, discretionem justorum ab injustis referre, tamquam in ultimam causam, in eorum liberam voluntatem. Alter locus est in lib. 83. quaestionum, quae sunt. 68. ubi habentur haec verba: *Cui vult miseretur, et quem vult indurat: sed haec voluntas Dei injusta esse non potest, venit enim de occultissimis meritis; quia et ipsi peccatores sunt, cum propter generale peccatum unam massam fecerint: tamen non ideo nulla inter eos diversitas est, praecedat ergo aliquid in peccatoribus, quo, quamvis nondum justificati sint, digni efficiantur justificatione et item praecedat in aliis peccatoribus, quo digni sint obtusione.*

Respondeo: Liber de praedestinatione et gratia non iudicatur ab hominibus doctis s. Augustinus opus, cum nulla ejus sit mentio in retractationibus, neque in Indiculo Possidii. Sed quisquis fuerit ejus libelli auctor, non videtur, meo quidem iudicio, ab Augustini sententia dissentire. Nam, ut omittam alia multa loca, sic loquitur cap. 16. *Hanc itaque divinam electionem non meritis reddi, sed sola voluntatis munificentia donari hominibus. Moyses cum iam tunc, quamvis carnalem populum doceret, ostendit, etc.* In loco igitur nobis objecto, refert quidem ille auctor discretionem justorum ab impiis in hominum voluntates, sed mox adiungit, ultimam resolutionem fieri in Dei voluntatem: qui unum misericorditer adjuvit, alterum juste deseruit.

Quod allinet ad Alterum locum, Petrus Lombardus in 1. lib. sententiae, distinct. 1. existimat sanctum Augustinum retractasse hunc locum, cum alia similia retractavit. Sed non est opus ad retractationis asylum confugere: non enim disserit eo loco sanctus Augustinus, de praedestinatione, quae nullam habet causam ex parte hominum, sed de obduratione et justificatione, quae habent causas ex parte hominum, quamvis saepe, ut ipse dicit, secretissimas. Obdurat enim Deus homines propter peccata. et justificat propter merita. Sic enim vocat Augustinus et hoc loco, et alibi passim dispositiones ad justificationem, quae tamen merita non sunt in illis, nisi ex gratia. *Gratia enim* (ut idem Augustinus nil in epistola. 106.) *meretur augeri, ut aucta mereatur et perfici.*

CAPUT XV.

Solvuntur argumenta ex rationibus, et simul ostenditur, non solum ad gratiam efficacem, sed etiam ad gloriam, gratis homines eligi.

Sequuntur objectiones depromptae ex ratione. Prima ratio, electio praerequiril disparitalem in iis, qui eligendi sunt: unusquisque enim, quum in eligendo non errat, id eligit, quod melius est: non igitur electio salvandorum facta est sine aliqua praee-

visione operum aul dispositionis ex parte nostri. Et confirmatur argumentum ex Augustino in lib. 1. ad Simplicianum, quaesi. 2. qui sic ait: *Nemo eligitur, nisi jam distans ab illo, qui rejicitur: Unde quod dictum est, quia elegi nos ante mundi constitutionem, non video quomodo si dictum nisi praescientia.* Et confirmatur iterum idem argumentum, quoniam secundum Scripturas vita aeterna est vera merces operum; igitur non datur, nec promittitur, nec destinatur, nisi propter opera saltem praevisa.

Propter hoc argumentum non deruerunt, qui distinguere praedestinationem ab electione, ac dicerent, praedestinationem esse priorem electione, et praedestinatione quidem praeparari certis hominibus infallibilia media ad salutem; electione vero praeparari gloriam. Denique praedestinationem esse plane gratuitam, electionem autem a bonorum operum praevisione pendere. Horum sententia non est ullo modo errori Pelagianorum, aut Cassiani et Fausti affinis, et videtur aliquando ipsius etiam Augustini fuisse, nam in lib. 1. ad Simplicianum, quaesi. 2. sic ait: *Non quia invenit Deus opera bona in hominibus, quae eligat, ideo manet propositum justificationis ipsius; sed quia illud manet, ut justificet credentes, ideo invenit opera, quae jam eligat ad regnum coelorum, etc.*

Verum tamen est haec opinio parum congrua cum Scripturis, et libris Augustini posterioribus, et ipsa ratione. Scriptura enim Luc. 12. aperte facit electionem ad regnum mere gratuitam, cum ait: *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro, dare vobis regnum.* Nam et verbum, *complacuit*, et nomen. *Pater*, et vocabula illa, *pusillus grex*, aperte indicant gratiam, non iustitiam. Sic etiam Apostolus ad Roman. 8. cum ait: *Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui*, significat dilectionem, ac per hoc voluntatem glorificandi priorem esso praedestinatione, non posteriorem, vel illa opinio docet. Illos enim praedestinavit conformes fieri Christo, quos praescivit praescientia approbationis, vel supra diximus. Quare etiam cap. 9. dicit, vasa in honorem praeparata in gloriam, ex sola misericordia separata esse a vasis factis in contumeliam, atque aptatis in interitum. Denique ad Roman. 11. dicit, reliquias secundum electionem gratiae salvas licet, ubi videmus non solum praedestinationem, sed etiam electionem esse opus gratiae.

Porro s. Augustinus cum scripsit libros ad Simplicianum, adhuc juvenis erat, neque nulla invenerat in hac difficillima quaestione, quae postea majori diligentia investigavit et reperit. Itaque cum incidisset in illa verba ad Roman. 9. *Ut secundum electionem propositum Dei maneret et non posset intelligere, quomodo Deus eligeret, si nulla esset dispariles in rebus eligendis, suspicatus est mutandam esse interpunctionem, et Apostolum non velle dicere, vel secundum electionem propositum Dei maneret, ideo non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, major serviet minori, sed velle dicere, Jacob et Esau nihil boni aul mali egisse, vel inde secundum electionem propositum Dei maneret.* Quia qua mutatione interpunctionis colligit, non pro-

positum Dei secundum electionem manere, sed contra, electionem manere, secundum propositum Dei.

Sed postea intellexit, hanc expositionem esse violentam et extortam, et non fuisse necessarium redigi ad has angustias, cum dici potuisset, Deum diligendo, vel eligendo facere disparitate in: scilicet ait in epist. 105. ad Sixtum: *Qui sunt tunc, qui respondet Deo, quando quidem ille / Rebecca habente geminos ex uno concubitu patris nostri Isaac, cum illi nondum nati, nihil egissent boni vel mali, ut secundum electionem propositum tunc maneret, electionem scilicet gratiae, non debili, electionem . qua eligendos facit ipse, non invenit, non ex operibus, sed ex vocante dicit, etc.* Et in epist. 106. ad Paulinum: *Non ex operibus, sed ex vocante dictum esse intelligatur, vel secundum electionem propositum Dei manet, non meritum hominis anteiret; non enim dicit electionem voluntatis humanae, sive naturae, cum par esset in utroque mortis damnationi quae conditio, sed electionem proculdubio gratiae, quae non invenit eligendos, sed facit.* De qua et in consequentibus ejusdem epistolae loquens ad: *Sic ergo et in hoc tempore, reliquiae per electionem gratiae salvae factae sunt.* Vides quam aliter sapienter Augustinus senex, quam Augustinus juvenis? nam senex scripsit ad Sixtum et Paulinum, juvenis ad Simplicianum.

Idem etiam in lib. de corrept. et gratia, cap. 7. iterum exponit, vel secundum electionem propositum. Dei maneret, ideo non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, major serviet minori. Et tunc loquens de ipsa electione, quae non ex operibus, sed ex vocante est, ait: *Electi sunt autem ad agnoscendum cum Christo.* Et infra cap. 13. *Infantes, inquit, de his loquor, qui praedestinati sunt in regnum Dei.* Et in lib. 22. de Civili Dei cap. 21. *Quid dabit eis, quos praedestinavit ad vitam, quos autem dedit eis, quos praedestinavit ad mortem?* Et infra: *Unde Apostolus de ipsis in regnum illius praedestinis loquens, etc.* ubi praedestinationem, quam ubique praedicat, mere gratuitam, nec solum dicit esse ad gratiam, vel vult illa optimam, quam refutamus, sed etiam ad vitam et ad regnum.

Postremo: Repugnat illa opinio rationi, nam Invidia, vel media, non possunt appeti, nisi propter finem, non igitur potuit Deus velle dare certis bonis invidia infallibilia ad salutem, nisi prius daret vellet iisdem hominibus ipsam salutem.

Haec igitur opinio repudiata. Respondens ad argumentum initio propositum: *Disparitas in eligendis facere ipsam Dei electionem.* Quia enim Deus eligere dignatus est, illi fuerunt dilecti, qui eligerentur; nam eodem modo amari non possunt, nisi boni, et tamen Deus amando facit bonos. Ad confirmationem ex Augustino jam est respectum.

Ad Alteram confirmationem ex ratione mercedis. Respondeo: Vitam aeternam vere propriam mercedem, et meritis operum bonorum acquiri, nam hoc ipsum est in praedestinatione, vel per se acquiratur.

At, inquit: Nemo dicitur acquirere, quod jam

ditinde ei debetur, ergo si jure praedestinationis xlebelur electis bcalitudo, ceric illum meritis non acquirunt. Respondeo: Ex praedestinatione non acquiri jus ullum electis nd bealiludiiicm, neque eis debent. nisi postquam illam sibi bene merendo pepercrint. Oritur quidem ex praedestinatione certitudo el infaliibilitus gloriae electorum, quoniam quod Deus proposuit ac decrevit, omnino liet, sed Ilei eo modo, quod ipse voluit fieri. Simile esset, si insignis iliquis medicus certo sciret tali pharmaco febrem cururi. el intendens aliquem curare, ejusmodi pharmacum illi praeberet. Tunc enim certa esset salus aegrol ex voluntate, atque intentione medici: et lumen vere ac proprie pharmacum illud adhibitum esset caussa sanitatis.

Secunda objectio : Omnes homines habent saltem pro loco el tempore auxilium, quo converti possint, si velint, ul supra nos eliam ipsi docuimus, cl omnes jusli ex doctrina Ecclesiae perseverare possunt usque ad mortem , si velint; igilur aul pendet ex praevisione operum, aul incerta esse polesl et fallax electio; nam si polesl, qui forte non est electus, converti, si velit, et post conversionem perseverare si velit; quid impedit, quo minus convertatur el perseveret? el contra, si polesl qui furie est electus, non converti, aul non perseverare, si nolit; quid prohibet, quo minus converti aul perseverare nolit? cl, si vel ille velil, vel iste nolit, nonne divina vacillabit electio?

Respondeo: Habent omnes pro loco el tempore sufficiens auxilium, quo possint converti, ac deinde eliam perseverare, si velint: sed reipsa nemo convertitur, neinoque perseverat, nisi qui habet speciale donum poenitentiae cl perseverantiae, quod non omnibus datur, sed iis lanium, quibus Deus dandum esse judicaverit. L'ndc aulem fiat, ul cum omnes possint converti, aul perseverare, illi soli convertantur el perseverent, qui habent ista dona, explicatum est libro superiore, ubi tradita csl distinctio gratiae sufficientis el efficacis.

Sed instant nonnulli, ponatur aliquis electus in extremo v toc, qui usque ad illam horam in sceleribus vixit; vel polesl isle libere gratiam conversionis repudiare, vel non polesl; si polesl, igilur polesl electus non salvari; si non polesl, igilur electio tollit arbitrii libertatem.

Respondeo: Potest ille libere gratiam repudiare, sed certum est non repudiaturum, quia Deus vocabit illum, sicut videt congruum illi esse, nt vocantem non respuat. Hoc enim modo gralia Dei vera a nullo duro corde respuilur, quoniam ad hoc datur, ulcor emolliat. Neque periculum esi ne forte sapientiae divinae ratio desii, qua possit unicuique homini persuadere quidquid ei libuerit.

Tertia objectio: Saepe gloria beatorum pendet n peccatis impiorum, ul gloria martyrum ex malitia persecutorum, gloria doctorum, ex perfidia haereticorum, gloria virginum, ex Ientalionibus impudicorum: Deus aulem non polesl esse caussa peccati: igitur non eligit snnclos ad gloriam, nisi post certaminum vicloriacque praenotionem.

Respondeo: Propter hoc argumentum non desunt, qui doceant, Deum ex praedestinatione non decrevisse electis, nioi gradum unum gloriae, cum

videlicet, qui datur parvulis per Baptismum; reliquos aulem gradus post praevisionem lotius Vitae, atque omnium certaminum statuisset. Sed non esi opus ad ista confugere, si modo teneamus, quod supra diximus, Deum, antequam aliquid absoluta voluntate decreverit, praescivisse quidquid unquam accidere posset, si haec aul illa ponerentur. Ex hac enim conditional! praenotione potuit Deus in praedestinatione declinare unicuique electorum omnem illam gloriam, ad quam cum pervenire decerneret, ac deinde merita illi convenientia praeparare. Neque sequitur ex hac sententia, ul Deus decernat ac velil peccata, sine quibus non possunt sancti habere merita, quae illis Deus in praedestinatione decrevit. Nam salis csl ad certitudinem ejusmodi meritorum, ul Deus praeviderit fore, ul a persecutoribus martyres occidantur, si ipse permiserit.

Neque solum opinio illa, quae distinguit gradus gloriae, qui dantur sine praevisione meritorum, ab iis qui dantur ex praevisione, non esi necessaria, sed neque probabilis nobis esse videtur. Nam, quae ratione Deus prius eligit parvulos ad gloriam, quam Baptismum eorum praeparat; quoniam gloria est finis el Baptismus esi medium ad finem , el prius in intentione csl finis, quam medium; eadem ratione prius Deus eligit martyres ad palmam martyrii, quam victoriam eorum praeparet, quoniam palma esi finis, el victoria csl medium.

Deinde ex hac opinione sequi videtur, ul aliquorum praedestinatio simpliciter ab operum praevisione dependeat. Nam cura aliqui non baptizantur, nisi in sanguine suo. quod s. Emerentiauae contigisse legimus: illis certe non datur alius gradus gloriae, nisi quem per martyrium sibi ipsi acquirunt; illum aulem gradum ex praevisione martyrii dari, non ex gratuita praedestinatione opinio illa contendit.

Quarta objectio: Deus non reprobatur ante praevisionem operum, quia reprobatio ad justitiam perlinet, ex sententia Augustini; igilur neque praedestinatur ante praevisionem operum, quoniam qui non est reprobatus, hoc ipso csl praedestinatus.

Respondeo: Reprobat Deus ante praevisionem operum quatenus non vult aliquem ex massa peccati liberare. El hoc modo , qui non est reprobatus hoc ipso est praedestinatus ante praevisionem operum; reprobatur lamen post operum praevisionem, quatenus vult aliquem condemnare: neque est eadem ratio electionis cl reprobationis hoc modo posteriore consideratae, quoniam electio est opus gratiae, reprobatio opus justitiae, ul copiosius uslendemus in cap. sequenti. Itaque quos reprobatur, juste reprobatur, quia peccatum ipsorum id ineritur; quos praedestinatur, ad vitam misericorditer praedestinatur, quia natura peccato originali inleclata, poenam non gloriam merebatur.

Quinta objectio: Si Deus absque operum nostrorum praevisione praedestinaret, sine dubio aut omnes, nul majorera partem hominum praedestinaret ad vitam, cum sil natura bonus; cl misericordia ejus sil super omnia opera ejus; Al pauci sunt qui salvantur, ul ex evangelio colligitur, Matth. 7. igilur non praedestinatur Deus, nisi secundum praecisionem operum, sive boni aul Diali usus liberi arbitrii.

Respondeo: Hoc argumentum aliquid fortasse concluderet, si praedestinatio non praesupponeret originale peccatum. Nam in angelis ita factum videmus, ut major pars ad vitam praedestinata fuerit. Coelestem enim, cum universum genus humanum damnationem justissimam per peccatum primi hominis incurrisset, magna eius misericordia Deo, quod multis debitam gratiam donare voluerit; cur autem Deus, cum posset etiam post peccatum, omnes liberare, minorem partem liberandum esse decreverit, rationem esse dicitur s. Augustinus in epistola 157. ut intelligamus, quid omnibus deberetur.

Sexta obiectio. Haec de praedestinatione sententia videtur impedimentum adferre correptioni, exhortationi, orationi, industriae, diligentiaeque, et, quod est omnium gravissimum, desperationem adferre, ut non libere aliquid boni agere, sed contra omni generi flagitiorum et corruptelarum se dedere. Qui enim praedestinatus ad vitam non fuerit, sed reprobus, quidquid egerit, et quomodocumque vixerit, salvari non poterit; qui vero fuerit praedestinatus ad vitam, quidquid tandem egerit, et quomodocumque vitam traduxerit, sine dubitatione salvabitur.

Respondeo: Hoc argumentum praeclare dissolvitur s. Augustino, in libro de bono perseverantiae. extremo nos breviter respondemus, tantum abesse ut haec sententia de praedestinatione, correptiones, exhortationes, orationes, industriam, diligentiam, et spem bonam impediatur, ut potius haec omnia ponatur, atque confirmetur. Deus enim praedestinavit homines, sed illa praedestinavit ut per haec media pertingerent ad finem. Neque verum est, reprobum, quidquid egerit, damnandum et praedestinatum, quidquid egerit, salvandum. Non enim damnabuntur nisi mali, neque salvabuntur nisi boni; Sed hoc laqueum est verum, omnes reprobos, malos; et omnes electos, bonos aliquando futuros; et quoniam dum hic vivimus, incerta est electio, est reprobatio; sicut nemo salutem desperare, illa etiam nemo certo debet de sua felicitate praesumere, sed cum metu et tremore salutem suam operari.

CAPUT XVI.

Caussam reprobationis impiorum pariter ad solam Dei voluntatem, pariter ad peccata praevisa referendam esse.

Nona propositio: Reprobatio, quam s. Augustinus praedestinationem ad interitum vocat, duos alios comprehendit, unum negativum, cuius nulla est causa ex parte hominum, alterum positivum, cuius causa est peccati originalis, actualisve praecisio. De hac nova propositione hoc loco breviter disseremus. quoniam maxima pars habet. 2. de statu peccati, in hac ipsa re explicanda consumpta est; nam quemadmodum praedestinationem, sive electionem in gratiae contra Pelagianos defendimus, ita reprobationem justissimam contra Calvinianum defendere cogimur, qui cum homines nec praesentem peccati ad peccatum et mortem

aeternam praedestinos esse contendunt, cum ipsi Dei iustitia pugnant, et omnia hominum sedere in Deum auctorem refundunt. Sed de hac re saltem nulla loco nolo; nunc propositionem nostram breviter explicemus.

Dicimus igitur Primum Reprobationem a s. Augustino praedestinationem ad interitum nominari. Sic enim ipse loquitur in enchiridion. cap. 100. *implet ipse quod vult bene utens et malis, laudem summe bonus, ad eorum damnationem, quos iuste praedestinavit ad poenam, et ad eorum salutem, quos benigne praedestinavit ad gratiam.* Usus tamen iam scholarum obtinuit, ut non dicantur praedestinati, nisi qui ad gloriam sunt electi; et vere in Scripturis non invenitur hoc nomen, nisi in bonam partem. Reprobos autem theologi praescitos vocare solent, non quod hoc nomen non est commune cum electis, cum Apostolus dicat: Quod praescivit et praedestinavit etc. ad Romanos 8. *et relinquerunt eis nomen commune, ut illos ab eis distinguerent, qui proprie praedestinati dici mererentur.*

Dicimus Deinde Reprobationem duos actus comprehendere, alterum negativum, alterum positivum; siquidem reprobi opponuntur electis contradictorio et contrarie. Primum enim non habet voluntatem illos salvandi; Deinde habet voluntatem eos damnandi: et quidem, quod allinet ad priorem actum, nulla datur ejus causa ex parte hominum, sicut neque praedestinationis. Posterioris autem datur causa praevisionis peccati. Utrumque breviter probandum est.

Igitur non dari causam ex parte hominum reprobationis negativae, probatur primo ex Apostolo ad Romanos 9. *Antequam aliquid boni vel mali fieri, non ex operibus, sed ex vocante diduntur ei, quia major serviet minori.* Et: *Jacob dilexi. Esau autem odio habui.* Illud enim: *Antequam aliquid boni, vel mali egissent,* non solum referri debet ad bona et mala coram hominibus, sed etiam ad bona et mala in praescientia Dei, quoniam alioqui daretur causa praedestinationis ex parte hominum, quod supra improbatum est.

Dices: Deum non odisse Esau propter opera mala praevisa, sed propter originale peccatum. Contra, num originale peccatum erat commune utrique, igitur si propter originale peccatum odio habuit Deus Esau, debuit etiam propter idem peccatum odisse Jacob.

Dices: Poterat Deus justo odisse etiam Jacob, sed ex misericordia voluit eum diligere. At, licet est, quod quaeritur, cur Deus unum dilexerit, ut liberaret, alterum odio habuerit, ut non liberaret, cum uterque odio dignus, et amore indignus esset. Non enim responderi potest, unum non diligere, quia dignus est odio, cum uterque dignus sit odio.

Restat igitur, ut hujus discretionis causa serventur Dei. qua unum liberat, quia sic, ei placet; alterum non liberal, quia non placet. Et hoc ipsum confirmat ibidem Apostolus, cum dicit: *Miserebor cuius misereor etc.* Et: *An non habet potestatem figulus luti etc.* Et: *Cujus vult miseretur, pluem vult indurat.* Ubi tamen observandum est, voca-

bula ilia, quae sonant aliquid positivum , ul odio habere el indurare, acccpiendn esse pro negatione: nam odio habere, hoc loco, est, non vellediligere; el, indurarc, csl. non vello misereri, ul August. doccl in episl. 105. ct tract. 53. in Joan, el in lib. I. ad Simplichm. quacs. 2. ubi dicil, nib.il esse aliud indurare, nisi non misereri.

At, inquires: Induralio csl poena peccali,ul paid ex Apostolo nd Hom. I. cl ex Augustin, lib 5. in Julian, cap. 3. non igilur oritur ex sola Dei voluntate. Respondeo : Induralio utrumque habcl, nam fl csl poena peccali pracedcnlis , qualcnus Deus alicui negat auxilium el graliam, quia propicr peccala praecedentia dignus csl tali desertione; el lumen esl simul effectus hujus negativae reprobationis. Deus enim quia non vull cum salvare, punit Iuli desertione peccatum ejus praecedens, quod non laceret, si cum salvare decerneret: alque ideo Iposolus ad voluntatem Dei recurrit, cum ait, cujos vull, miseretur, cl quem vull, indurat: ncc lantii ulla csl in hac ro iniquitas, quoniam non tcnclurDeus peccatorem liberare, aul cum emollire, alque convertere.

Sed dices:Quamvis odio habere cl indurare possiuxponi per negationem, lamen facere vasa in contumeliam non videtur posse accipi nisi positive. Quomodo igitur Apostolus hoc cliam revocal ad voluntatem Dei. cum dicil, an non habcl poteslalem figulus Iuli, facere aliud vas in honorem, aliud in conluincliaia?Kespondeo: Facere vasa in contumeliam, pclesl accipi Duobus modis. Eno modo pro eo, quod csl faccre vasa, qualia requirit conditio massae, cl ea sic relinquere, hoc csl, formare homines, quales requirit nalura corrupta, neque aliquid addere ; el hoc sonat aliquid negativum, el perlinetad priorem actum reprobationis.el hoc modo loquitur Aposlohis. Allero modo accipi polesl, faccre vasa in contumeliam, pro eo,quod csl depulare illa ad contumeliam, idesl.ad confusionem aeternam, el hoc perlinci ad posteriorem actum reprobationis, cl hoc modo intellexit faccre vasa in contumeliam s. Augustinus in episl. 106. cujus verba pauln infra citabimus.

I'rol ur Secundo ex testimonio s. August, is enim in episl. 105. ad Si.xlum , sic ait: *Cur illum potius quam illuni, libere! , nul non libartl, scrutetur qui polesl judiciorum ejus tam nonnum profundum, wxrumtamen caveat praecipitum.* Ubi vides, non solum non posse sciri caussam, cur illum aul illum liberet, sed etiam cur illum aul illum non liberet. Idem cliam in libro de correpi, el gral. cap. 8. cl 13. scribil. referendum esse inter occulta judicia Dei, cur Deus quibusdam justificatis donum perseverantiae dare nolil. non enim ista negatio doni perseverantiae pena peccali dici polesl. cum justificati talem poenam non mercantur, ac per hoc non esl poena, sed effectus reprobationis negativae.

Probalur Ultimo ralionc, nam hoc ipso quod aliquis non praedestinator, inclligilur reprobatus negativa reprobatione; At preadeslinalio facta esl ante praevisionem operum, neque habcl ullo modocausam exparte hominum, igitur etiam reurobalio negativa facta esl ante praevisionem o-

perum. neque ex parte hominum ullam caussam habet.

Jam vero reprobationis positivae, idesl, alterius illius actus, quo Deus vull reprobos aeternis suppliciis addicere, caussam csse peccala hominum, non nutem solam Dei voluntatem, probalur Primo ex Scripturis, quae passim docent, poenam aeternam justo Del judicio peccatis hominum reddi. .Mallh.25.*Ile maledicti in ignem aeternum, esurivi enim ct non dedistis mihi manducare etc.* Et ad Roman. 2. *Ira el indignatio in omnem animam operantis malum etc.*Quamvis enim eadem Scriptura doceat, vitam aeternam justo Dei judicio reddi bonis hominum meritis, lamen potuit Deus praedestinare ad vitam aeternam sine praevisione operum, quia potuit auctor csse praedestinati, ul bona opera foreront, non nutem potuit sine praevisione operum damnare ad gehennam, quae csl poena peccati secundum Scripturas, quia non potuit ancior esse reprobis, ul mala opera facerent.

Secundo: Idem probatur ex Augustino in lib. 3. adversus Julian, cap. 18. ubi sic loquitur: *Bonus esl Deus, justus est Deus , polesl sine bonis meritis liberare , quia bonus est : non potest sine malis meritis damnare, quia justus esl* Item in episl. 106. ad Paulin. *Dane massa si esset ita media , ul quemadmodum nihil boni, ila ncc mali aliquid mereretur, non frustra videretur iniquitas, ul ex ea lièrent vasa in contumeliam, cum vero per liberum arbitrium priini hominis in condemnationem universa defluerit, proculdubio quod ex ea fiunt vasa in honorem . non ipsius justitiae. quae graliam nulla praecessit, sed Dei misericordiae. quod vero in contumeliam. non iniquitati Dei. quae absit ul sit apud Deum, sed judicio deputandum est.*

Probatnr Ultimo ratione, nam condemnare aliquem sine causa, est punire sine culpa, quo l injustum csse, el Deo, qui justissimus est. convenire non posse.extra controversiam esl.Aani ut eleganler Augustinus scribil in libro de gralia el libero arbitrio cap.23.*Deus reddit mala pro malis, quia justus esl: bona pro malis, quia bonus est: bona pro bonis quia bonus el justus csl; solum non reddit mala pro bonis, quia injustus non esl.*

Adjecimus in nostra propositione: Causam reprobationis esse praevisionem peccati originalis, vel actualis, quia non omnes Deus reprobal positive propler originale peccatum, cum illud vere nonnullis reprobis per Baptismi graliam ruminatur, sed alios propler originale lanium, ul parvulos non bapliznlos, alios propler actuale lanium, ul baptizalos adultos, alios propter utrumque ut infideles adultos. De qua re vide August, in libro de correpi, cl gral. cap. 13. el Prosperum in respond. ad 2. cap. (lallorum. Quod si b. August, ul plurimum reprobationis caussam referre videtur ad peccatum originale, ralionc cujus lotum genus humanum facium esl quasi quaedam massa damnata, proptorca id facit, quoniam inde incipit omnium reproborum damnatio. Tametsi enim aliqui eruuntur ex massa per Baptismum, el ad aedificium transferuntur , ul ipse etiam Augustinus

scribit in episl. 54. ad Dardan. quaesi. 2. lamcn iterum per actuate peccalum revertuntur ad massam, cl ideo sic habentur a Deo, quasi numquam ab ea massa separati fuissent.

Quare idem August, in iibro de correpi, cl gral. cap. 7. «licit eos, qui tandem perituri sunl, quam* vis recte pieque vivant, non esse a massa damnationis praescientia Dei, et praedestinatione discretos. non quod cos Deus tunc oderit el damnare velit; cum recte pieque vivunt, sed quia illos non elegit ad regnum, ante mundi constitutionem, et praescivit ante vitae finem relapsuros ad massam, el propter peccata, quae videt eos proculdubio commissuros, damnare decrevit ad poenas.

Porro qui ob solum originale peccalum a Deo praevisum, omnes reprobos damnationi perpetuae addictos fuisse contendunt, quaestionem plane insolubilem sibi ipsi faciunt; neque enim intelligi polesl, quomodo Deus propier originale peccalum damnare velit cos. quibus in Baptismo peccalum ipsum vere, proprieque dimisit; nam etiamsi dimissa culpa originali, non continuo tollantur concupiscentia, ignorantia, mortalitas, aliaeque id gemis miseriae, lamcn propter ista non potest Deus hominem velle damnare, cum Apostolus de justificatis dicat: *Nihil ergo damnationis esi iis, qui sunl in Christo Jesu*, ad Rom. 8.

CAPUT XVII.

Quid intersit inter hominum el angelorum electionem sive reprobationem. I

Decima propositio: *Quamvis angeli quoque sancti gratis praedestinati sini ad vilam, angeli vero mati, parlim ex sola Dei voluntate, parlim ob praevisa pccala reprobati.*, tamen divitiae, gratiae el iustitiae Dei, magis ostenduntur in electione el reprobatione hominum, quam angelorum. Haec decima propositio erit hujus disputationis, toliusque libri postrema conclusio.

Esse aulem angelos elcclos ac praedestinos, docet Apostolus, cum ait, scribens ad Timoth. in 1. episl. cap. 5. *Testor coram Deo el Christo Jesu, el electis angelis, ul custodias haec etc.* Docet etiam s. August, in enchirid. cap. 100. ubi sic ait: *Haec sunl magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, el tam sapienter exquisita, ul cum angelica el humana nalura peccasset, idesl, non quod ille, sed quod voluit ipsa, fccisset, ctiam per eandem creaturae voluntatem, qua factum csl quod creator noluit, impleret ipse quod voluit, bene utens et malis, tamquam summe bonus, ad eorum damnationem, quos juste praedestinavit ad poenam, et ad eorum salutem, quos benigne praedestinavit ad graliam.* Idem quoque August, lib. I. Retractat, cap. 13. indicat, homines fuisse etiam praedestinos, si Adam non peccasset, cl sine dubio eadem ratio est de angelis, et de hominibus ante peccatum: *Usque ad certum, inquil. sanctorum numerum, quem praedestinavit Deus, nascerentur homines, non parentibus successuri morientibus, sed cum viventibus regnaturi.*

Porro non solum praedestinos atque elcclos esse s. angelos, sed etiam gratis, idesl, ante bonorum operum praedestinos eleclosque fuisse, probari potest hac ratione. Antequam D?us angelos absolute creare vel praedestinare vellet, sine dubio cognovit, eos bene usuros libero arbitrio el gratia, el tandem salvandos, si eam graliam illis praeberet, quam re ipsa praebuit, haec enim cognitio necessaria est in Deo, ac per hoc prior est, quam absoluta voluntas creandi, vel praedestinandis angelos, quae non est necessaria, sed libera; necessaria enim priora sunl liberis, secundum modum nostrum intelligendi: igilur cum Deus voluit angelos creare, cl eam gratiam illis praebere, quam praebuit; sine dubio voluit etiam illos intolubiliter salvare: nam si id non voluisset, eam gratiam non dedisset, per quam eos infallibiliter salvandos esse praeviderat. Prius aulem est velle gratiam angelis praebere, quam videre opera ex illa gratia procedentia, ut notum est, cum caussa sit prior effectu, igilur prius voluit absolute Deus angelos salvare, quam eorum opera futura praeviderit.

Eadem ratione probari polesl, reprobationem angelorum negativam, non pendere ex praevisione peccati, nam praevidit Deus angelos, qui perierunt, infallibiliter perituros, si eam solam graliam illis daret, quam re ipsa illis dedit: ergo cum eam solam graliam illis dare voluit, simul voluit eos non praedestinare ad gloriam, sed permittere, ul exciderent a salute; nam si eos Deus absolute salvare voluisset, non defuisset ejus sapientiae ratio, qua id faceret. Nulla igilur caussa reddi polesl, cur Deus aliis angelis dare voluerit graliam, per quam videbat infallibiliter salvandos, aliis vero per quam videbat infallibiliter non salvandos, nisi quia voluit illos salvare, istos non voluit salvare. Cur aulem voluerit angelos malos positive damnare, sine dubio caussa fuit peccalum eorum praevisum. Non enim juste poena damnationis infligitur, nisi ubi culpa praecesserit.

Atque haec ratio habet locum in praedestinatione el reprobalione hominum; el polesl hac similitudine illustrari; si rex aliquis proponat brevium oblinendum per cursum, el revelatione divina praenoscat, si cursu equorum certetur, lale hominem adepturum bravium; si bigis, lalemjsi si pedibus, talem; si navibus, talem. Deinde Instituat. ut certetur bigis, el omnibus quideccer laturi accesserint, bigas aptissimas ipse praebeat; nonne justum erit certamen, el juste privahunbr bravio, qui currendo victi fuerint, et ille juste et ronabitur, qui alios currendo superaverit? el tamen quis ambigere polesl, quin rex omnino grati praedestina-verit ad bravium illum, qui victor ensil? nulla enim caussa reddi polesl, cur voluer cursu bigarum contendere, non alio genere pugna-cum certo sciret, si bigis contenderetur, illos solum fore victorem, qui roipsa fuit; nisi quia voluit ei gratificari.

Quod si rex ille, qui bigas omnino similes, et aequales decertaturis dedit, dicitur gratis praedestinasse, quem voluit ad bravium. quanto majus Deus gratis praedestinasse dederit? nam de bonis

ilibus, quidem dubilari non polesl, ul supra probatum csl; de migelis aulem id s. Augustinus te- ii.itorin lib. 12. de Civil. Dei cap. 9. *Aut minorem. inquit, acceperunt amoris divini gratiam, quam illi. qui in eadem perstiterunt, aul si utri- que boni aequaliter creati sunt, istis mala volun- tate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam bca- litudinis plenitudinem pervenerunt.* Idem cliam libro de correptione el gratia cap. IO. cum dicil: Deum in angelis prius ostendere voluisse . quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid pos- setsuae gmliae beneficium, jussililiaeque iudicium: jperle significat ad graliao beneficium perlinere beatitudincni bonorum angelorum, quoniam gratis adeam electi sunl, et inde perseverantiae donum acceperunt, quod non acceperunt angeli mali,qui non perseverarunt, cl juslo Dei iudicio in m-ler- nom exitium corruerunt.

Jam vero majores divitias cum gratiae, lum ju- sliliae Deum ostendisse in electione cl reprobatione hominum . quam angelorum facile demon- strari polesl. :lam quod allinet ad gratiam. Deus pmedeslinavil homines quosdam ad gloriam, qui non solum gloria indigni, sed cliam poena dignis- simi yanl. cum esseitl nalura filii irae , sicut cl cspleri: angeli vero neque pocnb digni, neque gloria indigni, sed solum non digni , antequam praedestinarentur, erani.

Deinde homines, qui natura sunt angelis infe- riores, praedcslinavit Deus ad aequalem gloriam rnm angelis: aequales enim nos angelis futuros, icrllas ipsa proinisil Mallii. 22. Immo vero nalu- runnoslrnm, ratione incarnationis Christi. ad glo- riam longe excellentiorem praedestinatam esse scimus, quam angelorum, siquidem in illa super-

na Hierusalem, rapid omnium hominum cl ange- lorum,non aliquis angelus erit.sed Christus Jésus, Deus el homo. Itaque Deos, ul ostenderet im- mensas divitias gratiae suae, naturam bomanam ex profundiore abyssio miseriae eduxil, et ad alius fastigium gloriae perduxit, quam angelorum.

Denique: Electis angelis Deus non aliam graliam Dedit, nisi habitualement, qua fieret, ul possenl per- severare. si vellent; non aulem dedil graliament illam excitantem, qua iierci, ul vellent, sed ul vellent, in eorum reliquit libero arbitrio, ul s. Augustinus docclin lib.decorreptioneelgratia,cap. II.el 12. hominibus aulem electis Deus non solum graliament habitualement donat, qua possinl bene operari el per- severare si velint, sed etiam ila illos excitat, eis- que intus in corde persuadet efficaci vocatione, ul faciat illos etiam velle. Quocirca idem b. Augu- stinus in loco citato scribit, ipsam bcaliludinem hominibus nunc esse donum graliac, quae merces meriti futura erat, sicut fuit angelis sanctis, si pri- mus homo stare voluisset. Vide quae scripsimus in libro de gralia primi hominis cap. 4. el 7.

Quod vero allinet ad justitiam, longe major justitiae rigor apparet in reprobatione hominum, quam angelorum, lum quia maximam pariem ho- minum , minimam angelorum reprobavit , lum cliam. quoniam angelorum nullum Deus poenae sempiternae addicit, nisi propicr culpam proprii voluntate commissam; hominum aulem plurimos damnai, propicr solum originale peccalum, quod aliena voluntate commissum fuisse non dubium est. Quare non solum cum angelis, sed cliam prae angelis misericordiam el iudicium Deo nosiro can- tare possumus el debemus.

LIBER TERTIUS

di;

©a^^a^ a®

assb^asaa©

CAPUT PRIMUM

Praemittuntur aliqua ante ipsam tractationem, idesl, argumentum lotius operis,summa prae-cipuarum difficultatum, el qui scripserint de libero arbitrio.

Disseruimus de gralia el praedestinatione, nunc de libertate arbitrii, quatuor capita consideranda sunl. Pruno: Quae sil ratio el nalura, quod subjectum, quod objectum, quis actus, quis linis liberi arbitrii. Secundo: Quae sint vires liberi arbitrii el quae necessitas gratiae in operibus naturalibus. Tertio: Quae sint in moralibus. Quarlo:Quae in supernaltiralibus.Sunl autem sex praecipue quaestiones obscurissimae in tractatione de libero arbitrio, quas variis in locis, prout ordo disputationis exiget, enodabimus.

Prima csl de concordia liberi arbitrii cum determinatione iudicii praclici. Nam si voluntas pendet in electione a iudicio rationis practico. cum nihil possit voluntas eligere, nisi quod ratio iudicaverit omnibus consideratis , hoc loco el tempore, osse bonum el expetendum; ratio aulcm non sil in iudicando libera, sed necessario pendeal ab objecto, nec possit aliter iudicare, quam res se habeat, remota ignorantia el perturbatione, quae sine dubio ad libertatem non necessario requiruntur: ubi , quaesio, csl arbitrium voluntatis?

Altera quaestio est de concordia liberi arbitrii, cum praescientia Dei. Nam si Deus omnia novit, antequam fiant, nec potest ejus cognitio falli, non poterit aliquid pro arbitrio hominis fieri aul non fieri, sed necessario id liet, quod Deus futurum esse praenovit.

Tertia, de concordia liberi arbitrii, cum determinatione divinae voluntatis. Nam si liberum arbitrium, ul omnes aliae secundae caussae.nihil agere polesl sine concursu primae caussae: prima vero caussa, quae csl divina voluntas, prius nalura operatur, el applicat secundas caussas ad operandum nec ulla ratione elllcienlia ejus impediri po-

test: ubi nam csl ea libertas, quae voluntati relu qui dicitur, cl a qua liberum arbitrium nominatur

Quarta, de concordia liberi arbitrii, cum depravatione naturae, quae cx peccato primi parentis in homine rceperilur.Nam quemadmodum curva tibr. non potest non semper claudicare: sic etiam humana voluntas per peccatum perversa cl curvae!fecta, non vidclur posse in ullo opere vitare peccatum.

Quinta, de concordia liberi arbitrii,cum praedestinatione divina. Nam si praedestinatio certissimi csl, nec ab operibus nostris,sed a divina voluntate dependet, certe nec praedestinati videntur posse non bene agere,necnon praedestinati bene agere. Proinde tollitur libertas ad bona cl mala, nisi ratio inveniatur, qua praedestinatio cum libertate concilietur.

Sexta, de concordia liberi arbitrii cum gratia efficacaci. Nam si gralia efficax facit hominem creder?. sperare, diligere, poenitentiam agere.bene operari, neque potest ejusmodi gralia rejici,quoniam alioqui non vere gralia efflcux diceretur, cl (ut Augustinus alicubi dicit) ipsa facit,ne rejiciatur: n' lac videntur partes osso liberi arbitrii in liisoperibus, quae ad salutem et pietatem perlinent.

Ex Ids quaestionibus prima solvetur in hoc' lib. cap. 8. et 9. Secunda cl tertia in 4. lib. c ; 13. 14. la. et 1G. Quarta, in lib. 5. cap. 10.11.1. 12. Quinta et sexta, in lib. C. cap. II. el 15.

Scripserunt de libe.ro, sive potius servo arbitri ex adversariis Joan. Wiclefns in trialogo lib. I. .

Marlinus Lulhenisin lib.de servo arbitrio, el; assertionem articuli 3G. el alibi. Marlinus Bucena in bb. de concordia, in nrtic. de libero arbitrii Philippus Melnnchlhon in Locis, lit.de caussa | cati, cl lit. de libero arbitrio. Illyricus cum sobcentiirialoribus, ceniur. 2.3.4. cl seq. cap.l.Joac Brenlius in apologia pro confessione wirlenilurgensi, Calvinus lib. 2. Institui, cap. 2. in anlidconcilii Iridcnlini, cl in responsione ad Pighitn Marlinus Kemnilius in examin. sess. G. concit tridentini, el alii, quos mihi videre non licuit.

Ex catholicis scripserunt de libero arbitrio pio

non. ac primum ex Graecis antiquis Origenes in lib. 2. de principiis. Eusebius Caesariensis in loto lib. 6. praeparat, cvnng. S. Bnsilius in orat, de libero arbitrio, clin alui de caussa mali. S. Gregorius nyssenus lib. 5. G. 7. cl 8. de philosophia. S. Jiiaii.clirysoslonius in quinque orationi bos de prudentia, vel fato. S. Joannes damascenes lit). 2. de tide orthodoxa cap. 25. et seq.

Ex Latinis antiquis, s. Augustinus in tribus de libero arbitrio, el in alio de gralia el libero arbitrio. S. Prosper in libro do libero arbitrio ad llufflium.Faustus Illiegiensis in duobus libris de li-ro arbitrio. Boethius Severinus in 5. libro de tinsolulione philosophiae. S.Ansclrnus in libro de concordia gratiae ei liberi arbitrii.cl in dialogo de libero arbitrio. S. Bernardus in libro de gratia cl libero arbitrio. Pelrus Lombardus in lib. 2. sent, disl. 21. cl 25. cl cum eo doctores theologi, qui scholastici dicuntur.

Ex recentioribus, qui proprie contra haereticos nostri temporis,pro liberi arbitrii defensione scripserunt, inulti numerari possunt. Eorum, quos videre potui, nomina per alphabeti ordinem adseribam. Alberius Pigbius scripsit libros decem de li-Uro arbitrio contra Calvinum. Alphonsusa Castro lib.'Z advers. haeres, eandem materiam tractat. Item eandem Andreas Vega lib. 2. in concilium trid. cap. 12. cl seq.Barlliolomacus Camerarius in hb.de libero arbitrio contra Calvinum.Chrislopborus a capite fontium, in lib.de libero arbilrio.Conradus Clingius in locis communibus, lib.Leap. 5. elseq. CensuraColoniciensium contra Monlicinium, irl.3. Dicghus Payva lib. 4. Institutionum. Dominicusa Solo lib. I. de nalura el gralia cap. 15. cl teq. Franciscos Oranlius lib. I. cap. 27. cl seq. locorum catholicorum. Franciscos Fenariens. in bb.decvangelica libertate cap. 1. el 2. Hieronymus llangestus in lib. de libero arbitrio. Jacobus blotnus contra secundum articulum Lulheri,Joannes Cochlaeus in lib. de libero arbitrio. Joannes Dfiedo in lib. de concordia liberi arbitrii el praedelinalionis.ct in lib. de gratia cl libero arbitrio. Joannes Eckius in enchiridio art.32.Joan. ItoffTencontra articulum 3G.Lulheri.Jodocus Tilclanus in apologia pro concilio trid. sess. 6. Joan. Antonius Panlhusa in libro delibero arbitrio cl operibus. Pelrus a Solo in institutione sacerdotum.Radiati Venustus in lib.de praedestinat, gralia el liero arbitrio. Ruardus Tapper, in explicat.articuli LLovaniensium. Thomas Waldensis tom. 1. lib.!. rlic. Leap. 28. etseq. AVilhelmus Lindanus lib. J. Panopliae cap. 14. cl seq.

CAPUT II.

De nomine liberi arbitrii.

Notnen liberi arbitrii Tribus modis ab auctori-bus cvpalcaltir.Aliqui existimant, nomen liberi arbitrii significare conjunctionem duorum actuum, idesl, iudicii rationis, cl electionis voluntatis, et ratione iudicii, nominari arbitrium,ratione electionis, appellari liberurn. Itaque volunt, liberum arbitrium nihil esso aliud,nisi iudicium cum electio*

ne, sive electionem cum iudicio. Ita videtur hoc vocabulum accepisse auclor hypognostici lib.3. el post cum Pelrus Lombardus .in 2. lib. sentential*, disl. 24. lit. E.

Alii volunt, nomen liberi arbitrii dici proprie de aclu rationis, idesl,dc iudicio. Arbitrari enim idem est, quod iudicare. Cur aulem iudicium rationis dicatur liberum, Duae caussae reddi soient.Prior esi s. Bernardi in libro de gratia el libero arbitrio, qm docet, iudicium rationis dici liberum, quia libere judicial de aclu suae voluntatis.Posterior csl lluardi Tapperi in explicatione articuli 7.Lovanicns. qui censet iudicium appellari liberum,lum quia esi mdilicrens ad mulla, tum quia in rebus dubiis, ac praesertim in particulari judicamus, ul volumus.

Alii denique, quorum vidclur esse optima, verissiinaque sententia, per liberum arbiirium solius voluntatis actum significari docent. Nam is solus vere cl proprie liber est. Atque haec est sententia s. Thomae 1. pari, quaesi. 83. ari.3. ad 2. cl sanctorum Patrum, qui passim ad nomen arbitrii, addunt voluntatis nomen, ac dicunt hberum voluntatis arbiirium. Adieramus aliqua testimonia.

S. Vmbrosius lib. 2. de fide cap.3. Operatur.inquit. *prout vult, idesl. pro libero voluntatis arbitrio.* S. Augustinus lib. de gralia el libero arbitrio cap. 2. Revelavit nobis Deus per Scripturas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Et lib.5. de Civitate Dei cap.9.*Ex his duobus. inquit, elegit liberum voluntatis arbiirium.* S. Prosper lib. I. de vocatione gentium cap.3. *Judicium, inquit, voluntatis, depravatum csl, non ablatum.* Concilium arausicanum, can. 13. *Arbitrium volunta is in primo homine etc.* Neque mirum videri debet, nomen arbitrii accommodari volunJali, cum proprie ad intellectum pertineat.

Nam electio voluntatis csl quasi sententia quaedam, cl iudicium ultimum ipsius voluntatis. Unde ciam vulgo dicimus, iu meo arbitrio est hoc facere. idesl. m mea electione el potestate.

Dicitur autem arbiirium potius, quum iudicium. Quoniam hoc interest inter iudices cl arbitros, quod arbitri multo sunl liberiores, quam iudices. Siquidem iudices tenentur sequi leges, et si non iudicant secundum leges, ab eis appellari polesl; Arbitri vero soluti sunl el liberi cl sententiam ferunt, proui volunt, neque ulla datur appellatio. 1-laque proprie Justinus loquulus est, cum initio primi libri scripsit, primis mundi temporibus arbitria principum pro legibus fuisse. Sic igitur libera optio,sive electio voluntatis rectius arbitrium quam iudicium nominatur.

CAPI T III.

De liberi arbitrii definitione.

Definitur liberum arbitrium a Clemente (si tamen is csl auctor, in lib. 3. Recognitionum) his verbis: *Liberum arbitrium est sensus animi, habens virtutem, qua possit ad quos velit actus inclinari.* In libro de ecclesiasticis dogmatibus (qui inter opera s. Augustini habetur) cap.21.Liberum arbitrium definitur *rationalis voluntas.* Petrus Loin-

bardus lib. 2. sentent. dist. 24. banc definitionem adferit: *Liberum arbitrium est facultas rationis et voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente.* Quae definitio desumpta esse videtur ex enchiridio sancti Augustini cap. 106. ubi legimus, liberum arbitrium per se posse malum eligere. Bonum autem non posse, nisi gratia adjuvante. Hinc Petrus Lombardus in eodem lib. 3. dist. 25. scribit, a philosophis liberum arbitrium definiri, liberum de voluntate iudicium. S. Anselmus in libro de libero arbitrio cap. 3. rem eandem ita definit: *Liberum arbitrium est potestas servandae rectitudinis voluntatis, propter ipsam rectitudinem.* S. Bernardus in lib. de gratia et libero arbitrio, liberum arbitrium esse licitum consensum ob voluntatis inamissibilem libertatem, et rationis indeclinabile iudicium. Vel brevius, habitum animi liberum sui.

Sed quia longum esset, minimeque necessarium, has omnes definitiones defendere, vel explicare, proponemus aliam, nostro iudicio, plenior, ex doctrina s. Thomae collectam, hoc modo: *Liberum arbitrium est libera potestas ex his, quae ad finem aliquem conducunt, unum prae alio eligendi, aut unum et idem acceptandi, vel pro arbitrio respuendi, intelligendi naturae ad magnam Dei gloriam attributa.* In qua definitione duae illae voces primae, *libera potestas*, explicant formam ipsam et rationem liberi arbitrii. Esi enim liberum arbitrium potentia quaedam, non habitus vel actus: et potentia non qualiscumque, sed indeterminata et libera, qualem solam voluntatem esse suo loco demonstrabimus. Itaque nomen illud, *potentia*, seu, *potestas*, in definitione indicat genus; illud, *libera*, differentiam.

Quia vero potentia omnis etiam accidens, et omne accidens pendet a subjecto, in quo est: et rursus omnis potenti in habitudinem habet ad actum et objectum, ideo in definitione plena et perfecte explicandum fuit subjectum, actus et objectum. Et quidem subjectum liberi arbitrii significatum etiam in illis verbis: *Intelligendi naturae*. Omnes enim et solae naturae illae, quae intelligentia praeditae sunt, liberum habent voluntatis arbitrium, Deus videlicet, angeli et homines. Objectum liberi arbitrii illis verbis indicatur: *Ex his, quae ad finem aliquem conducunt.* Siquidem liberum arbitrium non versatur circa finem, sed circa media. Electio enim, quae, vel scilicet dicturi sumus, est proprius actus liberi arbitrii, est quasi conclusio consultationis: Consultatio autem omnis est de mediis ad finem, non de ipso fine.

Itaque hoc interest inter voluntatem et liberum arbitrium, quod eadem appetendi potentia rationalis, vel respicit finem, dicitur voluntas; vel respicit media, dicitur liberum arbitrium. Quemadmodum etiam eadem potentia intelligendi, vel respicit prima principia, dicitur intellectus: vel respicit conclusionem, quae per discursum ex principiis colliguntur, dicitur ratio.

Actus liberi arbitrii continetur in illis verbis: *Unum prae alio eligendi, aut unum et idem acceptandi, vel etiam pro arbitrio respuendi.* Actus enim habens arbitrii proprius etiam conclusio. Sed ea Duo-

bus modis fieri potest. Vel eligendo unum ex duobus, vel pluribus propositis, quae dici solei libertas contrarietatis, sive specificationis; Vel unum contra propositum, illud acceptando, vel rejiciendo. Prima quae dicitur libertas contradictionis, sive exercitum, illaque ad significandum actum liberi arbitrii prioris generis, dicitur etiam in definitione, unum eligendi; ad significandum actum generis posterioris, dicitur etiam, aut unum et idem acceptandi, vel pro arbitrio respuendi.

Adjecimus ultimo etiam finem, cujus gratia liberum arbitrium naturae intelligenti attributum est, cum dicimus: *Ad magnam Dei gloriam.* Incipitur etiam definitio liberi arbitrii, quae in sequentibus capitibus per partes commodius declarabilur.

CAPUT IV.

Quaenam libertas sit necessaria ad liberum arbitrium.

Prima definitionis particula, quae excutienda nobis esse videtur, est, *libera*. Quaeritur igitur, quae nam libertas sit, a qua dicitur liberum arbitrium, sive, vel in definitione posuimus, potentia libera. Triplex enim libertas distinguitur a s. Bernardo in libro de gratia et libero arbitrio, et Petro Lombardo lib. 2. sent. dist. 25. una a necessitate, altera a peccato, tertia a miseria. Prima dicitur libertas naturae. secunda libertas gratiae, tertia libertas gloriae. De prima scribit Apostolus in prioris epistola ad Corinthios, cap. 7. *Non habens necessitatem voluntatis suae.* De secunda in epistola ad Romanos, cap. 6. *Liberati a peccato, aeni facti estis iustitiae.* De tertia in eadem epistola, cap. 8. *Tunc et ipsa creatura liberabitur a corruptione, in Libertatem gloriae filiorum sui.* Caeterum salis constat inter auctores, libertatem, a qua dicitur liberum arbitrium, non esse nisi primam. Aequae enim carent libero arbitrio homines impii, quamvis servi sint peccati et corruptionis, et per hoc careant secunda et tertia libertate.

Sed rursus libertas naturae duas in species vel vidi potest. Est enim libertas, quae opponitur plici coactioni, et est libertas, cui non sola coactio sed etiam necessitas repugnat. Quae partitio ille sumpta est ex doctrina philosophi in lib. 3. ethicorum, cap. 1. et 5. Dicuntur autem illa esse libera a plici coactione, quae, tametsi necessario flant, non possint non fieri, tamen sponte, voluntarie, et bonae fiunt, vel cum ita volumus esse felices, esse felices, esse nullo modo velle possumus. Illa vero dicuntur esse libera a necessitate, quae pro arbitrio possumus velle et nolle, sive etiam velle et nolle, vel cum ambulamus et loquimur, quandoquidem et tacere potuissemus.

Quaeritur igitur, An ad liberum arbitrium constitutuendum requiratur libertas a necessitate, vero sufficiat ea, quae etiam a coactione. Non desini ex haereticis huius temporis, qui libertatem a coactione salis esse iudicant. Maior tamen Bucerus in libro de concordia doctrinae scribit, libero arbitrio sola coactionem repugnare. Et quoniam Lutherani non

negant liberum arbitrium, si soln requiratur liberté a coactione, ideo se viam ad concordiam reposse per hanc distinctionem Bucerus existimat. Quod enim catholici dicunt, hominem esse liberi arbitrii, intelligi jubet de arbilrio libero a coactione, non o necessitate: Quod vero dicunt Lulhernni, hominem non esse liberi arbitrii, accipiendum esse docet de arbilrio libero a necessitate non a coactione.

Joannes etiam Calvinus lib. 2. Institui, cap. 2. §6. scribit, hominem esse liberum a coactione, non a necessitate. El addit, hanc ipsam fuisse mentem Petri Lombardi in 2. sentent, disl. 25. *Pro-nuntiat, inquit, tandem Lombardus, non liberi arbitrii ideo nos esse, quod ad bonum et malum, rd agendum, vel cogitandum peraeque polleamus. sed dumtaxat. quod coactione soluti simus.* Caclerum Calvinus pro suo more non solum perperam exponit Lombardi sententiam, quod in sequenti capite demonstrabimus, sed etiam seurn ipse pugnat. Nam in eodem libro cap. 3. § 5. sic niUolombardtis cum necessitatem a coactione distinguere nesciret, pernicioso errori materiam dedit. At si Lombardus necessitatem a coactione distinguere nesciebat; quomodo paulo ante pronunciavit, non ideo nos esse liberi arbitrii, quod ad malum et bonum, vel agendum vel cogitandum peraeque polleamus, sed dumtaxat, quod coactione soluti simus? Idem quoque Calvinus in secundo libro adversus Piglium. disertis verbis pronunciat, sc pro haeretico habiturum, si quis neget liberum arbitrium a coactione. modo non asserat liberum a necessitate.

Ad eandem sententiam arcessisse videtur Alplionsus de Castro lib. 9. verbo libertas, tractans enim de libertate, unde dicitur liberum arbitrium: *Esi, inquit. libertas quae opponitur necessit. fi. rei, ul verius dicam. coactioni.* Caclerum Alphonsus in eodem loco salis aperte indicat, se per coactionem intelligere quamlibet determinationem ad unum, dicit enim, hominem per libertatem a coactione posse facere cl non facere. velle et non velle cl. llaque solum in modo loquendi a communi sententia recessisse videtur, quae est. ad liberum arbitrium constituendum omnino requiri libertatem a necessitate, neque sufficere a coactione.

CAPUT V.

Probatur sententia communis, quae ad liberum arbitrium exigit libertatem a necessitate.

Igilur libci talem a necessitate omnino requiri ad liberum arbitrium, neque satis osse libertatem a coactione, demonstrari polesl ex testimonio Scripturae ex definitione Ecclesiae, ex traditione Patrum, ex lumine rationis.

Ex divinis literis habemus in primis illud Eccl. 15. *Deus reliquit hominem in manu consilii sui, adjecit mandata el praecepta: Si volueris mandata servare. conservabunt te. Apposuit tibi ignem rl aquam: ad quod volucris, porriges manum luam. At ilc hominem vita et mors, bonum cl ma-*

him: quod placuerit ei dabitur illi. Neque vero aliquid interest, utrum haec verba convenient homini pro eo tempore, quo erat in paradiso ante peccatum, an vero pro tempore, quo jam in peccata deciderat. Non enim disputamus nunc de libero arbilrio hominis lapsi, sed in genere. Apertissime aulem per Ecclesiasticum Spiritus sanctus docet, quid sil esse in manu consilii sui. idest, liberi arbitrii, cum dicit, hominem posse, si velit servare legem, el non servare, si non velit. El rursus ex duobus contrariis. posse alterum eligere. ignem vel aquam; bonum vel malum. vilam vel mortem. Atque ila esse libertatem in homine tum volendi cl non volendi. quae est libertas contradictionis, tum ex duobus contrariis unum eligendi, alterum recusandi, quae est libertas contrarielalis. Alia nulla testimonia adduci possent, sed ea neque hoc loco necessaria sunl, el in 4. lib. commodius adferuntur.

Ex definitione Ecclesiae habemus concilium a-rausicanum, canon. 25. ubi declaratur, posse hominem b; plizalum, si velit, bene vivere. Consilium autem experientia, posse eum. si velit, cliam non bene vivere. Proinde polesl velle cl non velle; bene vivere el male vivere. Concilium item Indent num, quod saltem apud catholicos magnam habere debet auctoritatem, sess. 6. cap. 5. docet, hominem libere consentire divinae inspirationi. quippe quam rejicere etiam polesl. El can. 4. dicit. liberum arbitrium concurrere in dispositione, ad justificationem, quia sicut consentire, ita etiam cl dissentire polesl. Quo loco non est omittendum. concilium hoc postremum, sine dubio aliquid voluisse declarare adversus errores nuper exortos. Nullus autem est, nec fuit, qui doceret, hominem non esse liberum a coactione, sed lota quaestio est de libertate a necessitate, quam solam haeretici negant. Igitur hanc ipsam concilium astruere voluit. El sane qui potesl consentire, vel dissentire; acceptare, vel rejicere; non solum a coactione, sed etiam a necessitate liberum se esse demonstrat.

Adde quod etiam cxlal decretum Pii A'. pontificis a Gregorio XIII. rursus innovatum. in quo damnantur sententiae illae: *Quod voluntarie (it. etiamsi necessario fiat, libere tamen fit. Et: Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Vbi pontifices illi non voluerunt docere, id quod voluntarie, sed necessario fit. nullo modo libere fieri: Sed non fieri ea libertate, quae ad liberum arbitrium constituendum requiritur. Nam de hac libertate quaestio erat.

Jam ex Patribus idem probalur. Origenes lib. 3. de principiis cap. I. dicit, liberum arbitrium esse facultatem disceinendi bonum a malo, cl eligendi quod probaverit.

S. Gregorius nazianzenus in apologetico, non procul ab initio: *Arbitrii libertas, inquit, parem in ulramque pariem modum habet.*

S. Gregorius nyssenus lib. 7. de philosophia cap. 1. probat, hominem esse liberi arbitrii, quia humanae actiones non fiunt necessario, sed possunt etiam non fieri, el cap. 2. explicat, quid sil in libero arbilrio, et dicit esse, ire cl non ire: dare cl non dare; concupiscere el non concupiscere, lactari ol non laetari, et similia, cl cap. 3. dicit, o-

innem electivam potestatem, qualis nimirum est liberum arbitrium, esse in opposita.

S. Joan, damascenus lib. 2. de fide cap. 25, cl. 26. idem repetit, cl. verbis fere iisdem.

S. Hilarius in commentario psal. I. *Unicuique, inquit, nostrum libertatem vitae, sensumque permisit. non necessitatem in alterutrum affigens.*

S. Optatus milevilanus lib. 7. adversus Parmeninum, in ipso fere principio; *Voluntas, inquit, habet poenam. necessitas veniam. Homicidia scelus potest facere, potest etiam non facere, et caetera huiusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.*

S. Ambrosius hb. 2. cap. 3. *Pro voluntatis, inquit, arbitrio, non pro necessitatis obsequio.*

S. Augustinus lib. 2. contra Faustum cap. 5. *Et nos, inquit, sub facto stellarum nullius hominis genesim ponimus. ul liberum arbitrium voluntatis, quo vel bene, vel male vivitur, propter iustum iudicium Dei ab omni necessitatis vinculo vindicemus.* Item lib. 3. de libero arbitrio. cap. 1. 2. cl. 3. perpetuo libertati necessitatem idem August. opponit, cl. lib. de vera religione cap. II. *Si necessitate, inquit, id fecisset, nullo peccati vinculo teneretur.* Denique in epist. 56. cl. 47. ad Valentinum dicit, quaestionem de concordia gratiae, cl. liberi arbitrii, esse obscurissimam, cl. a paucis penetrari, cl. lib. de gratia Christi cap. 47. dicit, quaestionem hanc adeo esse implicatam, ul cum gratia defenditur, liberum arbitrium negari videatur: et contra, cum defenditur liberum arbitrium, negari videatur gratia. At si liberum arbitrium non aliam exigeret libertatem, quam a coactione, quaestio esset facillima, vel potius nulla.

S. Bernardus in lib. de gratia et libero arbitrio. *Est vero, inquit, ratio data voluntati, ul instruat illam, non ul destruat. Destrueret autem, si necessitatem ei ullam imponeret, quo minus libere pro arbitrio sese volveret, sive in malum, consentiens appetitui, sive in bonum, gratiam sequens.*

Petrus Lombardus (cujus sententia necessario adferenda cl. consideranda est propter calumniam Calvini) in 2. lib. sententiae, dist. 25. lit. A. *Potestas, inquit, ipsa, quam supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad utrumlibet. quia libere potest moveri ad hoc, vel ad illud.* Item lit. B. dicit, liberum arbitrium non esse praesentium, vel praeteritorum, sed futurorum tantum, quia praesentia et praeterita determinata sunt ad unum. Liberum autem arbitrium indeterminatum ad utrumlibet esse debet. Lit. C. quaerit, quomodo in Deo sit liberum arbitrium, cum ille non possit nisi bene agere, cl. liberum arbitrium requirat potestatem in opposita. Lit. D. respondet, in Deo esse liberum arbitrium, quia licet non possit male agere, tamen non necessitate agere, quod agere, cl. potuisset illud non agere. Lit. E. concludit his verbis: *Unde si diligenter inspicitur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactione et necessitate valeat appetere, vel eligere, quod ex ratione de-*

ante peccatum, non postea. Vides igitur (Lector) quam aperte mentiatur Calvinus, cum scribere audeat, Petrum Lombardum pronunciare, nos dum laxat a coactione solutos esse.

Sequuntur autem Petrus Lombardus theologi scholastici omnes, ul Albertus in 2. sent. dist. 21. Alexander in 2. pari, quaesi. 72. membr. 3. art. 5. S. Bonaventura in 2. dist. 25. S. Thomas cum alibi, lum in quaesi. 6. de malo, quae est de electione, articulo unico scribit, haeresim esse non solum apud theologos, sed etiam apud philosophos, affirmare ad liberam electionem non requiri libertatem a necessitate, sed salis esse eam, quae est a coactione. Et recte hoc dicit. Warn et philosophus lib. 3. ethicorum, cap. 4. cl. 5. distinguit totum liberum a libero, quod ad liberum pertineat, posse facere cl. non facere: et naturalis ratio idem ostendit.

Primum enim si ad liberum arbitrium constituendum sufficeret libertas a coactione, sequentur etiam in pecoribus esse liberum arbitrium. Nam et illa sine coactione ulla sponte sua feruntur ad pabulum.

Secundo sequeretur, in pueris, furiosis, somniantibus esse usum liberi arbitrii, eadem ratione. Isti enim omnes sponte agunt, ex Aristot. lib. 3. ethicorum, cap. 2.

Tertio sequeretur: Deum per liberum arbitrium, et ex electione genuisse Iulium: quoniam non coactus genuit. Atqui id per absurdum est, ul sancti Patres passim docent. Vide Epiphanium haereticorum. G. J. et Ambrosium lib. 5. de fide cap. 5. cl. alios.

Quarto: A nulla fuisset unquam quaestio de libero arbitrio, et neque Aristoteles reprehendi posset, quod scripserit, Deum ex necessitate agere: neque ulla cum haereticis controversia remaneret. Vim neque Aristoteles, neque Manichaei, neque Lutetiani, aut ulli alii negarunt unquam, vel Deum, vel homines, liberos esse a coactione.

Denique pugnantia videtur dicere, qui affirmat, liberum arbitrium a coactione, non a necessitate solutum esse. Siquidem liberum arbitrium (ul ex Gregorio Nysseno didicimus) non est simplex voluntas, sed voluntas, ul est principium electionis. Porro voluntas simplex, potest quidem intelligi cum libertate a sola coactione; talis enim est voluntas beatitudinis, saltem quoad specificationem; at potestas electiva non videtur intelligi posse cum determinatione ad unum cl. necessitate. Electi enim est inter multa, et ideo electionem praecedit consultatio. At si necesse habeo unum aliquem velle, aut facere, ubi est consultatio? ubi electio?

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta contraria.

Sed jam argumenta solvenda sunt, quae adversus ea, quae diximus, ab adversariis adferuntur.

Primo loco testimonium objicitur s. Augustini ex enchiridio cap. 105. ubi sic legimus: *neque culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut*

Ubera dicenda non csl, (μια beati esse sic volumus. ul esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus relic possimus. Ex hoc enim loco videtur posse colligi, non requiri libertatem a necessitate, sed solum a coactione, ul voluntas libera dici possit. Nam bcaliludincm necessario volumus, neo possumus cam non velle, cl tamen libero volumus, quia non coacti, sed sponle, el libenter volumus.

Respondeo: Voluntas nosira. tametsi libera non sit in appetenda felicitate, quoad specificationem, quia non polesl velle miseriam: tamen libera esi in hac vita, quoad exercitium, quia polesl oppetere felicitatem, el cessare ab appelendo. Praeterea lum in hac vita, turn in alia libera est voluntas, non solum quoad exercitium, sed cliam quoad specificationem in aliis rebus eligendis, quae non sunl necessario cum felicilalc connexae. Hoc igitur csl, quod s. Augustinus dicil. posse voluntalem liberam remanere, licet in aliqua re, vel aliquo genere libertatis, libera non sil. Nam in aliis rebus, vel in iisdem, alio genere libertatis liberima cril. El pro arbiirio poterit agere el non agere. velle cl non velle.

Secundo: Objicitur aliud ejusdem Augustini testimonium ex eodem cap. 10*». enchiridii, el ex lib. 22. de Civit. Dei cap. ull. ubi sic loquitur AugOslinus de hominibus beatis in alia vita: *.Vcc ideo Uberum arbitrium non habebunt, quia peccala cos delectare non poterunt. .Vagis quippe erit liberum a delectatione peccandi, usque ad delectationem non peccandi, indeclinabilem libertatem.*

Respondeo: Non vull s. August, significare, beatus habituros liberum arbitrium ad peccandum, cl non peccandum: Id enim pugnare! cum eo, quod dicit, eos laies futuros, ul non possint ulla ratione peccare. Sed indicare voluit, per necessitatem non peccandi, non tolli liberum arbitrium beatorum, immo polius confirmari. Qui enim peccare non possunt: liberrimi sunl in eligendo bono, cl possunt eligere hoc aul illud bonum, vel unum elidem eligere, vel non eligere, sine ullo periculo errandi. Posse aulem eligere malum, non csl virtus liberi aibilrii, sed defectus, nihil enim aliud Ml, nisi posse in eligendo falli cl errare. Itaque hoc defectu remoto, non perit, sed fortius liberiorque cfilicilur liberum arbitrium beatorum.

Tertio: Objicitur illud ejusdem Augustini, cx lib. donatura cl gralia cap. i6. *Per quam absurdum tti, ul ideo dicamus non perlinere ad voluntatem no Iriim, quod beati cssc volumus, quia id omnino nolle non possumus. Nec dicere, audemus, Deum non voluntatem . sed necessitatem habere justitiae, quia non polesl velle peccare.* Quo loco velle videtur Augustinus, voluntatem nostram in eo esse liberam, quod vull bcaliludincm, quamvis cam necessario velil: et Deum libere velle justitiam, licet necessario tam vehi. Respondet enim Pelagio, qui dixeril privari eum libero arbiirio, qui necessitate constringitur. El contra ipse uis ril, non privari libero arbiirio cum, qui necessitate conslringitur. El probat duobus exemplis, hominis libero volentis bcaliludincm, el Dei libe-

re volentis justitiam, quamvis ulerque ad en volenda necessitate pariter constringatur.

Respondeo: Significat eo loco s. August, eum qui vull bcaliludincm, constringi quidem necessitate quoad specificationem, quia non polesl velle miseriam; tamen non ideo privari libero arbiirio, quia polesl quoad exercitium velle el non velle bcaliludincm. Pari ratione Deum velle justitiam cx necessitate quoad quandam specificationem, quia non polesl velle iniquitatem: sed non ideo privari libero arbiirio, quia polesl, el quoad exercitium, quaedam iusta facere cl non facere; el quoad specificationem »-x nullis iustis unum alteri praeferre, ilhidque eligere.

Al (inquies) non videtur id contrarium sententiae Pelagii; is enim cum ait, privari libero arbiirio eum, qui necessitate constringitur, loquitur de libertate el necessitate respectu ejusdem rei el modi, non aulem respectu diversorum. Respondeo: Verba Pelagii cssc ambigua, el scilicetiam veram cl falsam habere posse, et ideo a s. August, non simpliciter reprehendi, sed solum qua parte falsa cssc poterant. Itaque non ait Augustinus, verum non esse quod Pelagius dixerat, sed inquit: *El hic nonnulla quaestio est.* Ac deinde ostendit, quomodo possit fleri, ut aliquis necessitate constringatur, et lami-n libero arbitrio non privetur.

Quarto: Objicitur aliud testimonium cx lib. 5. de Civil. Dei cap. 10. ubi sic legimus: *Si illa definitur necessitas, secundum quam dicimus necesse esse. ul ila sil aliquid, vel ila fiat, nescio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntalis. Neque enim el vitam Dei, el praescientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus, necesse esse Deum semper vivere, cl cuncta praescire.*

Respondeo: S. August, in principio capitis, distinguit necessitatem in duas species. Dicil enim esse quandam necessitatem. quae facit, ul res non sil in potestate, qualis csl necessitas moriendi. Non enim csl in potestate nostra mori, aul non mori. Aliam nutem esse necessitatem, quae non facit rem non cssc in potestate. Ac priorem quidem necessitatem fatetur August, pugnare cum libertate, cl ideo non esse dicendum voluntatem nostram esse sub tali necessitate: posteriorem dicil, non pugnare cum libertate, cl ideo non esse timendum, ne talis necessitas, si admittatur, libertatem auferat voluntatis.

Hujus posterioris necessitatis quatuor ponit exempla. Primum est de vita Dei. Necesse enim esi Deum semper vivere, cl tamen non ponimus vitam Dei sub necessitate, quae tollat libertatem. Ubi per vitam Dei intelligimus actionem, vivit enim Deus, dum intelligit el vull. Et quamvis necesse sil. Deum semper vivere, idesl, intelligere el velle, tamen non tollitur libertas ejus, quia, multa libere vull, cl proinde cliam libere intelligit practica intelligencia. Itaque necessitas semper vivendi cadit super actum intelligendi el volendi. non super modum operandi. Necessario enim Deus semper intelligit et vull, sed non necessario applicat hunc actum ad hoc, aul illud faciendum, sed libere.

Alterum exemplum esi de praescientia Dei. Ne-

cesse enim csl, Deum cuncta praescire; el lamen praescientia Dei non ponitur sub necessitate lo-
lente libertatem, quia necessitas praesciendi est
ex hypolhesi, non absoluta. Posito enim, quod
Deus velit aliquid esse futurum, necessario prae-
scii illud esse futurum; sed sicut poterat Deus ab-
solute non velle illud esse futurum : ila poterat
absolute non praescire esse futurum.

Tertium est de potentia Dei. quod ponitur ad
illustranda duo superiora. Nccesse enim est Deum
non posse mori aul falli, el lamen csl omnipotens.
Sicut igilur non minuitur potentia Dei per hoc ,
quod non potesl mori aul falli, sic etiam non mi-
nuitur ejus libertas per hoc, quod nccesse csl cum
semper vivere, el cuncta praescire.

Quartum exemplum maxime facit ad rem: /Ve-
cesse enim (inquit Augustinus).ul homo quic-
quid vult, libero velit arbitrio, cl lamen non pro-
plera liberum arbitrium ponitur sub necessitate
tollente libertatem, nam illa necessitas, de qua
dicimus, nccesse esse hominem libere velle, non
solum non facit , ul opera liberi arbitrii non
sini libera, sed cogit ul sini libera, non enim
cadit illa necessitas super opera, sed super mo-
dum, el esi ex hypolhesi non absoluta. Ron e-
nim nccesse csl absolute , ul homo hoc velit
aul illud, sed csl in ejus polcsiale velle hoc aul
illud,el velle hoc aut non velle,lamen posito quod
velit. iecesse csl eum libere velle . quia talem
modum operandi ejus natura postulat.Vides igitur
ex Augustino manifeste colligi , libertatem ar-
bitrii requirere, ul opus sil in polcsiale, cl pugna-
re non solum cum coactione, sed cum omni abso-
luta necessitate.

Quiinlo Objicitur lesimonimn sancti Bernardi ex
serm. 81. in Cantica, ubi sic loquitur: *Nescio quo
pravo el miro modo ipsa sibi voluntas peccato
quidem in deterius mutata necessitatem faciat,
ul necessitas, cum voluntaria sil, excusare non
valeat voluntatem, nec voluntas cum sil illecta,
excludere necessitatem.* El infra: *Iia anima miro
quodam modo, ac male libera necessitate et an-
cilla tenetur, cl libera: ancilla propter necessita-
tem . libera propter voluntatem; el quod magis
mirum, magisque miserum est, eo rea quo libera,
coque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo
libera.*

Respondeo: Loquitur s. Bernardus de necessitate
condicionala, quae non repugnat libertati, non au-
tem de absoluta quae simul cum libertate consiste-
re non potesl. Nam quemadmodum non potest ar-
bor mala bonos fructus facere (ul Dominus ail
Mallh. 7.) dum videlicet est mala: polesl tamen
Heri bona, cl tunc bonos fructus facere: sic ciam
qui illectus csl visco pravae cupiditatis, durante af-
fectu illo, necessario peccat, quia non polesl non
servire pravae cupiditati, a qua tnelur quodammo-
do captivus: tamen absolute potesl non peccare; cl
si peccat, libere peccat, quia polesl deponere pra-
vum affectum, si velit graliac Dei cooperari. Hoc
igilur modo peccator csl servus est liber, et ideo
'ervus quia liber. Nam si vere liber non esset li-
bertate naturae, numquam vere, proprieque pec-
caret, ac per hoc servus peccati esse non posset.

Porros. Bernardiim non existimavisse liberum
arbitrium opponi soli coactioni, non aulem neces-
sitati, perspicuum csl ex eodem serm. 81. in Can-
tica, ubi sic loquitur: *Unde liberum arbitrium m-
minatur, quod liceat aversari in his pro arbitrio
voluntatis, inde homo ad promerendum putui
Omne enim quod feceris bonum, main rc, quod
quidem non facere liberum sil, merito ad meri-
lum deputatur, el u&nerilo laudatur, nonis lan-
ium, qui potuil facere mala cl non fecit; sed et
qui potuil non facere bona el fecit: itu uutlonon
carol merito tam is, qui potuil non facere mala
et fecit, quam qui poluil facere bonaci non fe-
cil. Ubi autem non esi libertas, nec meritum.
Proplerea, quae sunl ratione carentia animalia
nihil merentur, quia sicut deliberatione, itaelli-
berlale carent.* Ex hoc luco apertissime constat,
s. Bernardum requirere ad liberum arbitrium liber-
tatem . quae csl ad ulrumlibet, quae dicitur a ne-
cessitate, qua sola bestiae carent.

Sexto: Objicitur testimonium s. Thomae, qui in
quaesi. 10. de potentia ari. 2. ad a. scribit, solam
coactionem repugnare naturali libertati voluntatis.

Respondeo: Loquitur eo loco s. Thomas de vo-
luntate simplici, non de volunlale, ul est princi-
pium electionis, quae sola liberum arbitrium nomi-
natur. Adde, quod videtur idem auctor in modo
loquendi, locum istum revocasse, in 1. pari. Sum-
mae quaesi. K I. ari. 2.

Septimo: Objicitur idem s. Thomas, qui ini.
par. quaest. 83. ari. 2. ad 3. dicit, per peccatum
periisse libertatem gratiae, sed non libertatem na-
tu rac, quae esi (inquit) a coactione.

Respondeo: Accipit eo loco s. Thomas coactio-
nem pro necessitate, sive determinatione ad unum.
Nam in corpore articuli dixerat, liberum arbitrium
non esse habitum, sed polenliam; quia per habilus
inclinamur ad unum: liberum aulem arbitrium in-
determinatum csl ad nulla ciam opposita.

CAPUT VII.

An liberum arbitrium sil potentia, propontinlur
variae theologorum sententiae.

Nunc discutienda est illa definitionis particula,
qua dicitur liberum arbitrium esse *potentia*. Cog-
mur aulem mulla hic adferre, quae non sunl apud
haereticos in controversia, sed lamen ad controver-
sias , quae in quarto el quinto libro disputantur
sunl, necessaria esse videntur. Neque enim de con-
troversiis circa liberum arbitrium recte judicari po-
test. nisi naiura ipsa cl ralis liberi arbitrii probe
inlelligalur.

Quaeritur igilur, an liberum arbitrium sil poten-
tia, cl quae potentia. Sunl nutem de hac re mullae
theologorum sententiae, quas breviter enumerare
placuit, ul ex carum collatione rei veritas planius
elucescat.

Prima sententia est eorum, qui docent, liberum
arbitrium proprie in actu consistere, non in habi-

lu. tel polniilin. Ila docuit Hervaeus in I. quodlibeta quaest. 1. qui in iis actibus intellectus cl voluntatis liberum arbitrium ponit, qui praecedunt deliberationem, vel deliberationis conclusionem. Halio ejus lineae csl. Liberum arbitrium est id. per quod habet homo aclum aliquem in potestate, ita ul possit illuni facere, vel ejus contrarium, vel eundem iaccrcel non facere. Primus aulem actus, qui csl in polcsiale hominis, est deliberatio, vel ejus conclusio; non enim ante deliberationem ulla esse poles libertas. Al ipsam deliberationem necessario praecedit voluntas deliberandi, cl voluntatem deliberandi praecedit cogitatio aliqua, igilur per hos actus, qti necessario deliberationem praecedunt, habet homo deliberationem in potestate. Ac per hoc in his actibus consistit libertas arbitrii.

Secunda sententia est s. Bonavenlurae. qui liberum arbitrium in habitu quodam naturali consurgente ex ratione el voluntate constituit. Scribitem in 2. seni. disl. 25. art. I. quaest. 2. 3. el i. liberum arbitrium esse facilitatem quondam operandi, quae oritur cx conjunctione rationis et voluntatis, quomodo potestas totalis bene administrandae familiae est in patre el malrc simul junctis; clin neutro scorsim rcperitur. Ratio ejus est. quoniam a s. Bernardo liberum arbitrium delinitur habitus animi, liber sui, cl a Pciro Lombardo dicitur esse facultas rationis el voluntatis. Facultas enim, cl facilitatem cl habitum magis, quiim potentiam sonui.

Tclria sententia csl Alberti in summa par. 2. qu. 91. membr. I. el 2. cl in 2. sent. disl. 24. ari. 5. qui docet, liberum arbitrium esse potentiam perfectam per habitum superadditum, non lamen acquisitum, sed naturalem. Halio ejus esi lum illa, qua utitur s. Bonavcnlura, lum eliiuri alia, quia liberum arbitrium ex sententia s. Augustini, per peccalum est amissum, vel imminutum, non aulem amilli, vel minui polesl potentia, sed habitus.

Quarta sententia est, liberum arbitrium esse potentiam quamlam universalem. continentem sub «
potentias omnes animae inielligenlis cl sentientis. Halio est, quia in his omnibus potentiis imeiliuntur actus liberi, vel eliciti, vel imperati. It ferunt hanc sententiam sine nomine auctoris s. Bonavcnlura loco citato, et s. Thomas in quaest. 24. de veritate ari. 5.

Quinta sententia csl Alexandri alensis, in 2. par. summae quaest. 72. membr. I. ari. 3. qui docet, liberum arbitrium esse potentiam particularem cl distinctam a ratione ct voluntale. Halio ejus est. quoniam inanima humana csl imago Trinitatis; cl quidem mens, seu ralis recte refertur ad lilium, qui csl Verbum cl sapientia Patris: voluntas ad Spiritum sanctum, qui est bonitas; igilur debet esse potentia aliqua molrix aliarum. quae respondeat Patri, cui tribuitur potentia, cl haec potentia molrix csl id. quod dicimus liborum arbitrium.

Sexta sententia est Durandi, in 2. sent. disl. 24. quaei. 3. qui docet, liberum arbitrium esse ipsas potentias rationis el voluntalis, sed magis rationis. Halio est, quia tam ralis, quam voluntas csl potentia formaliter libera, sed ralis prius el magis est libera.

Esse aulem utramque potentiam formaliter liberam. probal Durandus. Primo: Quia pitilosophus scribit in lib. 9. mclapli. cap. 3. potentias rationales esse liberas. Secundo: Quia definitur communiter liberum arbitrium facultas rationis -el voluntatis. Tertio: Quia nec ralis, nec voluntas potest cogi. el nlraquc est indifferens ad agendum el non agendum, cl ad agendum boc aul illud. Jiam licet ratio in rebus necessariis non possit judicare aliter, quam res se habeat, lamen in rebus probabilibus el dubiis, dc quibus solis csl consultatio, non tenetur adhaerere uni parti potius, quam alteri. Quarto: Quia si ralis non esset libera in Conclusionc judicii, nec voluntas esset l bora in electione, neque enim polesl voluntas aliud eligere, nisi id, quod post deliberationem ratio concludit esse faciendum.

Esse aulem rationem prius el magis liberam, quam voluntatem, probal idem Durandus. Pruno: Quia si potentiae rationales sunt liberae, ol philosophus docet: certe illa prius el magis erit libera. quae prius cl magis csl rationalis: t. dis aulem dubitari non polesl, quin sit ipsa ratio. Secundo: Quia liberum dicitur esse, quod est gralia sui. t t independens :rb aliis, ul philosophus docet in I. lib. metaph. cap. 2. Voluntas aulem dependet a ratione, non contra, ut notum est. Igilur ratio magis csl libera, quam voluntas. Tertio: Quia primi liberi actus sunt conclusio judicii el electio; at conclusio judicii, quae csl rationis, praecedit electionem. quae est voluntalis. el rursus conclusio judicii liberior est. quam electio, cum electio determinetur a conclusione judicii. non contra. Igilur ralis prius el magis est libera quam voluntas. Quurto: Quia radix libertatis est notitia conlingentiae mediorum ad liuein. Notitia aulem csl in ratione, igilur radix libertatis est in ratione. Quare cum ralis non solum sil libera, sed etiam sil caussa cur voluntas sil libera, sequitur, ul ralis et prius et magis libera dicenda sil. quam voluntas.

Septima csl Hcnrici in I. quodlibelo quaest. 16. cl Scoti in 2. seni. disl. 25. qui docent, liberum arbitrium esse potentiam unam el particularem, ipsam Videlicet voluntatem, camque ita osse liberam, ul non pendeat, nec determinetur a judicio pratico rationis; probant, quia illa est potentia libera, quae omnibus positis, quae requiruntur ad agendum, polesl agere cl non agere: al voluntas csl libera omnium consensu: igitur omnibus positis, quae requiruntur ad agendum, quorum unum est judicium rationis, polesl agere el non agere. Addunt iidem auctores. rationem non esse liberatu nec formaliter, nec radicaliteruion formaliter. quiu necessario ratio judicat ul res est, remota ignorantia el errore: non radicaliter, quia nomen radicis significat veram caussnmtralis aulem non est vera caussa libertatis voluntatis, sed solum conditio. sine qua non esset iu voluntale libertas.

Octava sententia est s. Thomae in 1. par. summae quaei. 83. art. I. 2. 3. el in 1. 2. quaest. i. 3. in 2. sent. disl. 24. quaei. I. et de Veritate quaest. 24. Hem Hicbardi cl Capreoli in 2. sent. disl. 24. Denique Cajelani, Conradi cl aliorum, qui s. Thumam sequi solent, qui docent liberum arbilrium

esse quidem potentiam unam et particularem ipsam videlicet voluntalem, ut superior sententia continebat, sed addunt, radicem libertatis esse in ratione, et voluntatem pendere, ac determinari a iudicio ultimo practicae rationis, quae sententia quoniam verissima nobis esse videtur. in sequenti cap. communi probabitur.

CAPUT VIII.

Probatur liberum arbitrium esse potentiam, videlicet ipsam voluntalem, eamque sic esse liberam, ut lamen determinetur a iudicio ultimo practicae rationis.

Explicatis sententiis aliorum, restat, ut quid nobis ad veritatem propensius videatur, aliquot propositionibus complectamur.

Prima propositio: *Liberum arbitrium non est aclus.* Probatur. Nam liberum arbitrium est aliquid a natura insitum homini, quod nulla ratione tolli potest, ut s. Bernardus in lib. de gratia et libero arbitrio, et alii Patres communiter docent: non igitur est actus, qui modo adest, modo abest, et non a natura insit, sed a nobis producitur. Alioqui saepe homines, etiam sani et vigilantes libero carent arbitrio; neque enim perpetuo aclus illos producit, in quibus liberum arbitrium constitebat Hervaeus.

Neque movere nos debet, quod nomen liberi arbitrii actum sonare videatur. Nam commune est multis aliis rebus, ut nomen accipiant ab actibus, cum lamen principia potius, et causae actuum sint, quam actus ipsi, sic enim intelligentiam et rationem nominamus ipsam mentem, quae principium intelligendi et ratiocinandi est. Adde quod aclus illi, in quibus Hervaeus liberum ponit arbitrium, neque ipsi sunt liberi, ut eis nomen liberi arbitrii convenire possit; neque faciunt nos liberos, cum determinant ad aliquid cogitandum et volendum.

Secunda propositio: *Liberum arbitrium non est habitus, sed potentia.* Probatur. Nam vel is habitus esset naturalis, vel acquisitus: non naturalis, quia cum habitus sit inclinatio ad aliquid, si liberum arbitrium esset habitus naturalis, naturaliter inclinati essemus ad unum, atque ita periret libertas ad opposita: non etiam acquisitus, quia liberum arbitrium habemus, ut diximus, a natura, proinde cum illo miscimur, non occedente aetate illud acquirimus. Itaque recte admonet s. Thomas, habitus acquisitionem repugnare naturalitati (ut sic loquamur) liberi arbitrii; habitus vero naturalitatem repugnare arbitrii libertati.

At (inquies) potentia quoque est inclinatio quaedam ad suum objectum: cur igitur liberum arbitrium non potest esse habitus naturalis, si potest esse potentia naturalis? Respondet Causam esse, quia potentia est inclinatio determinata ad bonum in universum, indifferens autem et indeterminata ad bona particularia: habitus vero, si proprie loqui velimus, est inclinatio ad unum aliquod particulare

bonum, vel malum apprehensum sub ratione boni. Et ex eo igitur, ut per potentias non dicamur boni vel mali, sed capaces utriusque: al per habitus bonos dicimur boni, per malos, mali. Quod si s. Ieronimus ventura et Albertus per habitum naturalem intelligant inclinationem naturalem ad bonum in commune, de solo nomine erit quaestio, vel potius (ut s. Augustinus monet) cum de re constet, non trit de nomine litigandum.

Tertia propositio: *Liberum arbitrium non est potentia universalis.* Probatur. Nam tametsi potentiae caelerae, praeter voluntatem, sint actuum liberorum capaces; lamen non sunt aclus earum liberi, ut ab ipsis procedunt, sed ut procedunt a voluntate, a qua imperantur. Proinde non sunt potentiae illae liberae, nec liberi arbitrii nomen merentur. Illa enim sola potentia recte dicitur liberi, quae est domina sui aclus.* quaeque pro arbitrio potest illum producere, vel non producere. Adde quod si liberum arbitrium esset potentia universalis, tot essent libera arbitria, quot sunt potentiae, quod est plane inauditum.

Quarta propositio: *Liberum arbitrium non est potentia quaedam tertia distincta a ratione et voluntate.* Probatur. Nam nullus est aclus, qui tertiae isti potestati respondeat. Quod enim aliqui dicunt, proprium actum huius potentiae esse, movere intelligentiam et voluntatem, nihil facit ad rem. Nam voluntas est, quae se, et alias omnes potentias movet. Itaque illi ipsi dicunt, actum tertiae illius potentiae esso, volo iudicare, volo eligere. Sed forte Alexander per tertiam potentiam intellexit voluntatem, ut esmolrix. et ut distinguitur a simpliciter voluntate, quae est etiam impossibile. Et tum solum de nomine quaestio esset: et inter se summi illi theologi Alexander, Albertus, s. Bonaventura et s. Thomas, quod attinet ad rem, laetarentur.

Quinta propositio: *Libertas formaliter non est in ratione, sed in sola voluntate.* Nam in prunis sacrae litterae voluntati libertatem tribuunt. Ecclesiastici 15. Si volueris mandata servare, comere vultus letum hominem vitam et mors, quicquid placuerit ei dabitur illi. I. Corinth. 7. Aon habens necessitatem, sed potestatem habens suam voluntatis etc.

Deinde s. Patres (ut citavimus cap. 2.) ideo liberum voluntatis arbitrium nominant, ut ostendant in voluntate libertatem esse. Praeterea Gregorius Nyssenus lib. 7. de philosophia. Et Ioannes Damascenus lib. 2. de fide cap. 25. scribunt, liberum arbitrium esse potestatem eligendi: constat autem electionem voluntatis esse, non rationis. Denique multi ex Patribus, cum de libero arbitrio loquuntur, voluntatem ipsam appellant, ut perspicuum est ex Optato lib. 7. contra Perimerianum, Augustino lib. 3. de libero arbitrio cap. I. 2. et al. Et Bernardo lib. de gratia et libero arbitrio.

Illis accedunt rationes ex absurdis petita, nam si formaliter esset in ratione libertas, sequeretur Primo, hominem peccare contra, consensum voluntatis. Secundo: Eundem bis peccare, cum primo iudicat esse faciendum id, quod non licet, et deinde id ipsum eligat. Tertio: Ignorantiam plane in-

voluntari. in a peccato non excusare. N. r. n. nd peccandum nun requiritur, nisi libertus; libera enim transgressio legis, peccatum est. Quare si ante consensam voluntatis, libellus est in ratione, male consensum voluntatis ratio peccare poterit, et cum illius accessit consensus, erit aliud peccatum, et ignorantia erit libera, quamvis sit involuntaria. Haec autem absurda esse nemo negare potest, cum repugnent communi sensui generis humani, et s. Augustinus dicat, in lib. de vera religione cap. 14. peccatum, adeo esse debere voluntarium, ut, si minus sit voluntarium, non sit peccatum. Accedat deinde ratio etiam ostensiva, qua demonstrari potest rationem non esse liberam ullo genere libertatis, id est, neque a coactione, neque a necessitate; neque quoad specificationem, neque quoad exercitium.

Primum igitur, non esse liberam rationem a coactione eo modo, quo a coactione libera est voluntas, probatur: nam voluntas libera dicitur a eo aliquid. quia licet non potest, ut voluntas aliquid voluntati inclinacionem suam, vel potius suppositiciam ipsa inclinatur ad omne bonum, proinde non potest aliquid velle contra suam inclinationem; et rursus ipsa est inclinatio potius suppositi, ac per hoc non potest velle aliquid contra inclinationem potius suppositi. Ita nullo modo potest cogi, quia non potest fieri, ut velit quod non vult. Al ratio inclinatur quidem ad omne verum intelligendum, tamen ejus inclinatio non est inclinatio potius suppositi, et ideo potest cogi ad judicandum et credendum contra inclinacionem non quidem suam, sed potius suppositi, licet daemones credunt unum esse deum coacti, et idcirco etiam contremiscunt, ut ait Jacob, cap. 2. Et saepe numero qui aegrotant, coguntur credere se brevi esse morituros, quod omnino refugiunt, et si fieri posset, nolent credere. Falsum est igitur, quod scribit Durandus, rationem esse liberam a coactione aequae ac voluntatem.

Rursus non esse liberam rationem a necessitate quoad specificationem, probatur. Ratio enim si ei proponantur argumenta necessaria, necessario non negatur; si probabilia, necessario opinatur, id est, cum formidine credit; si contraria aequae probabilia, necessario dubitat, nisi accedat inclinatio voluntatis. Illa autem ita esse, testatur philosophus in 2. Idem de anima tex. 153. ubi scribit, nos imaginari posse quod volumus, non autem opinari, nisi id, quod argumenta concludunt esse opinandum. Et in 7. lib. ethic. cap. 2. scribit, syllogismus captiosus necessario inducere dubitationem, cum ab una parte videatur incredibile quod concluditur. ab altera non possit contemni argumentum, donec solutio non apparet. Testatur idem experientia. Nemo enim consultat. utrum debeat veritati cognitae assentiri, necne, sed simpliciter eo accedit, quo argumentorum vis ducit. Testatur etiam fides christiana, quae propterea requirit primum voluntatis affectum, quoniam alioqui mens nostra non facile posset adduci, ut crederet, quae rationem ipsam superant. saepe etiam (quamvis non illa sit) eidem repugnare videntur.

Jam vero non esse rationem liberam, quoad exer-

citium, facili negotio probari potest. Nam omnis actio fit ex appetitu alicujus boni, ut philosophus docet in 1. hb. ethicor. cap. 1. Et posuit eum s. Thomas 1. par. quaest. 8(). art. 1. et 1.2. quaest. 1. artic. 2. Appetitus autem boni in anima, ratione praedita nihil est, nisi voluntas. Ipsa igitur voluntas rationem applicat ad intelligendum, vel etiam ab actu intelligendi revocat. Quod si inclinatio rationis ad intelligendum appetitus etiam nominetur, certum est ejusmodi appetitum esse naturalem, et inclinare ad perpetuum actum. Proinde quod ratio nunc exerceat actum speculandi, vel judicandi, vel alium quemcumque, nunc, vero quiescat, non potest referri in ipsam rationem, sed in appetitum potius suppositi, qui non est alius, nisi voluntas.

Postrema ratio sumitur ex tunc. Siquidem ad finem animae rationalis non conducebat, ut in ratione esset libertas. Ratio est regula actionum humanarum, regula autem debet esse immobilis, uniformis, determinata, necessaria, alioqui perniciosa esset, et Lesbiae regulae similis, quae (ut philosophus testatur lib. 5. ethic, cap. 10.) quod plumbea esset, facile flectebatur in varias partes.

Sexta propositio: *Voluntatis electio pendet necessario ab ultimo judicio practicae rationis.* Probatur. Nun voluntas non potest aliquid velle sine praecedenti judicio rationis; ergo si judicium sit indeterminatum, et ipsa erit indeterminata, si judicium determinatum sit. et ipsa determinata erit: al judicium ultimum practicum est omnino determinatum; dicit enim hinc ratio. hoc nunc (omnibus consideratis) est faciendum; igitur voluntas necessario eliget id. quod ultimum judicium practicum determinavit esse eligendum.

Probatur antecedens primae consequentiae manifestis rationibus. Primo: Voluntas est appetitus rationalis; et ex Aristotele lib. 3. ethic. cap. 2. electio est appetitus intellectivus. Ex Augustino hb. 8. de Trinitate cap. 5. nemo potest amare incognitum; igitur sine rationis actu praecedente nulla esse potest electio. Secundo: Voluntatis objectum est bonum apprehensum et judicatum conveniens; quocirca si voluntas aliquid vellet sine praecedente cognitione et judicio, operaretur sine objecto, quod fieri non potest. Tertio: Quicquid homo agit, propior aliquem Unum agit. ac proinde fieri nequit, ut moveatur ad eligendum aliquid, nisi ratio dicat illud esse medium convenientius ad propositum finem. Denique experientia idem docet. Nemo enim est, qui, si quaeratur ab eo, cur aliquid agat, non respondeat, quia iudicat illa esse faciendum. Ille etiam qui dixit, sit pro ratione. voluntas, non exclusit judicium ab electione, sed iudicavit, bonum sibi esse contra rationem agere. Itaque rede s. Bernardus in hb. de gradibus et libero arbitrio: *Ille autem, inquit, voluntas quocumque se volverit semper comitem rationem, non quod semper ex ratione, sed quod numquam absque ratione moveatur.*

Probatur nunc illa consequentia, qua colligebamus, si judicium sit determinatum. et electionem fore determinatam. Nam si cum est judicium plane determinatum ad unum, voluntas possit aliud eligere, aut illud non eligere, nulla reddi poterit ratio, cur voluntas aliud non judicatum elegerit, aut

illud jam iudicatum non elegerit, alque illa dabitur electio sine iudicio et actio sine objecto, quod fieri non posse jam ostendimus.

Dices: Illi qui contra determinationem ullius iudicii praeferunt aliquid eligit, posse reddere rationem electionis suae, quod videlicet id fecerit, vel ostenderet suam libertatem. Respondeo: hoc ipsum (unfulcrum ultimum iudicium praeferunt omnibus consideratis, bonum mihi est nunc contra rationem agere, vel me liberum esse demonstrare. Atque ita falsum erit, posse reddi rationem, cur aliquis elegerit contra determinationem ultimi iudicii practici; necnon et illud erit falsum, posse fieri, vel quis agat aliquid, repugnante ultimo iudicio rationis.

Confirmatur haec ratio a simili. Nam appetitus bestiarum ideo est determinatus ad unum, quia cognitio sensuum est determinata ad unum: rursus, voluntas humana, respectu ultimi finis, determinata est ad unum, saltem quoad specificationem, quia iudicium rationis determinatum est ad unum, nec potest repraesentare ultimum finem, nisi sub ratione boni: denique, voluntas beatorum etiam quoad exercitium determinata est ad unum, quoad appetitum ultimi finis, quia rationis iudicium repraesentans illum finem, tantum sub ratione boni, semper, est praesens et perfecte applicatum mentibus beatorum, ergo a simili, in quacumque re particulari eligenda, voluntas est determinata ad unum, quoad specificationem, et quoad exercitium, et reipsa necessario eligit, (quando aderit praesens iudicium praeferunt particulare dicens hic et nunc absolute omnibus consideratis, hoc est eligendum. Nam tale iudicium repraesentat rem, tantum sub ratione boni. pro eo tempore, vel est praesens et perfecte applicatum.

Dices: In mediis ad finem conducentibus nunquam datur tale iudicium illa determinatum ad unum, ut non simul etiam adsit aliud iudicium, quod alia quoque sint media utilia ad illum finem. Respondeo: Iudicium ultimum non potest esse cum aliud iudicium simile, quia essent contradicentia et repugnantia iudicia. Itaque ultimum iudicium non negat, quin alia sint media utilia ad eundem finem, sed dicit, omnibus consideratis hic et nunc, hoc unum esse accipiendum tamquam utilissimum, ac per hoc absolute et simpliciter melius caeteris, quare si voluntas tunc eligeret aliquid aliud, haberet quidem rationem, cur eligeret illud tale medium. quia nimirum est utile, sed non haberet rationem ullam cur omitteret illud aliud quod hic et nunc, et simpliciter est iudicatum melius. Non enim nunc habet nisi unum ultimum iudicium, nec potest habere, quia contradicentia essent nimirum, omnibus consideratis hoc est melius, et omnibus consideratis hoc non est melius.

Accedat ad has rationes, quod si posset fieri, ut quis eligeret contra dictamen ultimi iudicii practici. posset etiam fieri, ut in voluntate esset peccatum sine ullo errore, vel defectu in ratione, sive intelligentia. Quod quidem adversarii coguntur admittere. Sed certe videtur esse contra illud Salomonis, Proverb. H. *Errant, qui operantur malum*. Et manifestissime pugnat cum sententia philosophi, lib. 3. ethic, cap. I. 3. et 5. lib. 6. cap.

12. et 13. lib. 7. cap. 3. et in lib. 3. de anima lex. 58.

Septima propositio: *Esi voluntas sola sit formaliter libera, radix lamen libertati» ejus in ratione est*. Probatur. Nam voluntas ideo est libera, quia est appetitus rationalis: sicut e contrario appetitus in bestiis, ideo non est liber, quia non est rationalis: igitur causa libertatis est ipso rationali. Praeterea appetitus non potest in aliquid ferri, nisi proponatur ei a potentia cognoscente tamquam bonum et conveniens, nec potest ab aliquo refugere, nisi proponatur ei vel malum vel noxium; igitur si potentia cognoscens sit determinata ad unum, id est non proponat nisi unum, sive bonum, sive malum. appetitus necessario tendet in illud. aulabeo refugiet, vel videmus accidere in bestiis, quorum cognitio est per sensum, ac per hoc determinata ad unum: at si potentia cognoscens sit indeterminata et proponat varia objecta, ostendens in singulis esse rationem boni et rationem mali, ac denique viam aperiat ad opposita, qualis est ratio nostra respectu mediorum, quae non habent necessariam connexionem cum fine, tunc appetitus erit liber, et poterit inclinari in varias partes. Voluntas igitur ideo libera est, quia sequitur rationem, quae varii et contingentia media ad finem oblinendum ei proponit.

Dices: Si voluntas libera est propter indolem! nationem rationis, cur propter candorem causae non est libera etiam ratio? Respondeo: Quia potentia cognoscens non est capax libertatis, sicut est potentia appetens. Nam potentia cognoscens ex natura sua, pendet ab objecto, et ab illo immutatur per speciem, quam ab ipso recipit. Unde non potest ei convenire libertas circa suum obiectum appetitus autem est inde pendens, cum ab objecto nihil recipiat, nec ab eo patitur: et ideo sua natura capax est libertatis. Praeterea non erat necessaria libertas potentiae cognoscenti, quia cum verum vero non repugnet, sine ullo detrimento potest apprehendere omnia, et omnibus assensum: at appetitui necessaria erat, quia saepe bona sunter se pugnantia, nec simul expeti possunt, vel virginitas et matrimonium; voluptas et sanitas, actio et contemplatio, et similia. Itaque voluntas quia est appetitus, capax est libertatis; quia est rationalis, habet et ipsa libertatem.

CAPUT IX.

Solvuntur argumenta contra conclusiones capitis superioris.

Sed jam argumenta solvenda sunt, quae pugnant contra superioris capitis propositiones; quaeque jam fuerunt in cap. 7. breviter indicata.

Primum igitur argumentum probare nitebatur, liberum arbitrium esse actus rationis et voluntatis, qui deliberationem praecedunt. Etiam autem haec ratiocinatio, liberum arbitrium est id, per quod habet homo actum aliquem in potestatem habere autem homo in potestate actum deliberandi (is enim est

primus actus liber) per actum quo vult deliberare, et per cogitationem. quae banc ipsam voluntatem praecedit: igitur in his duobus actibus deliberationem praecedentibus liberum arbitrium consistit.

Respondeo: Primum falsum est ante omnem electionem praecedere deliberationem. potest ante deliberationem praecedere actus volendi deliberare. Saepenumquam enim homo rem oblatam continuo amplectitur illibere, quia tametsi non deliberavit, tamen deliberare potuisset, si voluisset. Itaque non omnes excluduntur involuntarii, sed illi tantum, qui deliberari non potuerunt. Deinde, non recte tribuitur nomen liberi arbitrii omnibus illis rebus quae sunt necessariae ad libere eligendum. sed illi tantum rei, quae est principium productivum arii liberorum, per quod proprie domini sumus actuum nostrorum. Tale autem principium est voluntas, quae producit eliciendo vel imperando actus liberos.

Secundum argumentum probare conabatur. liberum arbitrium non esse potentiam, sed habitum, vel certe potentiam cum habitu. Nam liberum arbitrium definitur a s. Bernardo Habilis animi; et a s. Lombardo Facultas rationis et voluntatis: tunc sententia Augustini est amissum vel imminutum.

Respondeo: S. Bernardus non accipit nomen habitus more scholastico pro qualitate superaddita potentiae, sed pro ipsa potentia. quae est inclinata et habilis ad operandum, etiam quando nihil operator. Sic etiam Petrus Lombardus nomen facultatis non per facilitatem, sed pro potestate usurpat. Denique s. Augustinus liberum arbitrium amissum dicit. non quod est a necessitate, sed quod est a peccato. Servi enim peccati facti sumus per Adae precatum, unde etiam liberatore ac redemptore opus habuimus. Porro imminutum dicitur liberum arbitrium, non quoad essentiam. sed quoad operationem et effectum. Nulla enim non possumus operari in statu naturae corruptae quae potuissemus in statu naturae integrae.

Tertium argumentum contendebat, liberum arbitrium esse potentiam distinctam a ratione et voluntate, nimirum potentiam motricem, vel esset in homine aliquid, quod compleret imaginem Trinitatis. Nam Ratio. Verbi; Voluntas, Spiritus sancti imaginem gerit: deest autem imago Patris. nisi ponatur tertia potentia, quae illum aliquo modo replet.

»

Respondeo: Imago Trinitatis consistit in memoria. mente et voluntate, ex doctrina s. Augustini lib. 17. de Trinitate cap. 3. certum tamen est. nomine memoriae non posse intelligi tertiam illam potentiam motricem. sed esse eandem mentem, ut repletur notitia jam acceptam: alioquin illa foecunda est, et parti Verbum, vel idem s. Augustinus docet in lib. II. de Trinitate. cap. 3. i. et 6. Porro s. Thomas in I. par. quaest. 13. art. 7. salis apposite explicat imaginem Trinitatis, dum mentem comparat Patri: notitiam a mente productam. Filio; amorem ex notitia mentis procedentem. Spiritui sancio. Perspicuum igitur est, tertiam illam potentiam non esse necessariam ad complendum imaginem Trinitatis.

Adde quod si poneretur in anima rationali tres potentiae distinctae, quarum singulae suos actus producerent, daretur occasio magno errori, quasi in Deo, ad cuius imaginem factus est homo, In se essent processiones, non duae tantum, ac per hoc personarum non Trinitas, sed Quaternitas.

Quartum argumentum cum aliis tribus probare lentabat, potentiam intelligentem esse formaliter liberam, et ideo liberum arbitrium esse potentiam intelligentem. Sic igitur texebatur objectio: Potentiae rationales sunt liberae ex Aristotele lib. 9. metaphys. cap. 3. at potentia intelligens est rationalis. igitur libera.

Respondeo: Non dicitur philosophus, potentias rationales esse liberas, sed esse ad opposita, nec loquitur de ratione et voluntate, sed de artibus et scientiis, quas potentias vocat rationales, quia possumus actus earum producere quando volumus: et dicitur esse ad opposita, quia eadem est scientia contrariorum. Itaque etiam si liberas ejusmodi potentias appellasset, non tamen cogeremur fateri eas formaliter esse liberas, sed intelligeremus liberas esse nominatas, quod liberos actus producerent, quamvis non ideo liberi essent, quoniam ab eis producerentur, sed quoniam a voluntate imperarentur. Idem enim philosophus in libro eodem cap. 6. scribit, determinari omnes istas potentias ab electione: electionem autem salis constat esse actum voluntatis, non intelligentiae.

Quintum argumentum. Liberum arbitrium est facultas rationis et voluntatis, vel communiter definitur; igitur etiam ratio est formaliter libera, et liberum arbitrium nominatur.

Respondeo: Liberum arbitrium dicitur facultas rationis et voluntatis, quia ratio est libera radicaliter. voluntas formaliter.

Sextum argumentum: Ratio non potest cogi, et est indifferens ad nulla, igitur libera est non solum a coactione, sed etiam a necessitate.

Respondeo: Jam hoc explicatum est in quinta propositione capitis superioris, ubi demonstratum est, rationem posse cogi ad judicandum contra inclinationem motus suppositi: item sic esse indifferentem in rebus probabilibus, ut tamen necessario opinetur, vel haereat, nisi accedat inclinatio voluntatis.

Septimum argumentum: Nisi mens in judicando sit vere ac formaliter libera, neque voluntas in eligendo libera esse poterit. Non enim potest voluntas aliud eligere, quam id quod ratio iudicat eligendum.

Respondeo: Voluntas in eligendo libera est. non quod non determinetur necessario a iudicio ultimo et practico rationis: sed quoniam istud ipsum iudicium ultimum et practicum in potestate voluntatis est.

Sciendum est enim, post cognitionem boni in universum mox existere in voluntate inclinationem aliquam in illud, non tamen plenam electionem: deinde cum proponuntur a ratione varia media, et ostenditur quid boni et quid mali sit in unoquoque, voluntatem inclinari modo in unam partem, modo in aliam; et in cuius potestate esse, ut sinat se moveri, vel resistat, non quidem actu pusillo,

scilicet negativo, non sinendo videlicet se moveri. Per hoc enim quod voluntas sinit se moveri ab una ratione proposita, ita ut mens omissa alia inquisitione pergat et concludat iudicium particulare, ad quod continuo sequitur electio. Itaque libertas voluntatis in eo proprie sila esse videtur, quod propositis variis rationibus non necessariis, sinit se moveri ab una, et non ab alia.

Atque hinc scilicet quod philosophus dicit in 3. libro ethicorum. cap. 5. virtutes civile esse in nostra polestate, licet omnes appetant id quod bonum eis videtur, quia unusquisque sibi quodammodo causa civilis. ut hic, aut illud sibi videatur. Ubi philosophus ponit in nostra politicales virtutes, quia in nostra potestate sunt bonae electiones, ex quarum frequentatione generantur habitus: ipsas aulem electiones ponit in nostra potestate, quia iudicia seu visiones, a quibus quas electiones sequuntur, sunt in nostra potestate.

Hinc est etiam quod boni, vel mali habitus multum conferunt ad bonam, vel malam electionem, quia quomodo unusquisque affectus est, ut ibidem philosophus docet, ita de rebus ipsis iudicat. Hinc quoque s. Thomas in quaesi. 1. de malo art. 3. responde (livit, causam peccati esse, quod homo operetur non attendens ad regulam divinae legis; huius aulem quod est non attendero ad regulam, non esse quaerendam aliam causam. cum ad hoc sufficiens libertas voluntatis humanae. Ubi sanctus Thomas in eo ponit libertatem civile causam peccati, quod voluntas cum ab una parte trahitur ad peccandum a voluptate per sensum et rationem apprehensa et proposita ut bona, ab altera revocatur a peccato per rationem proponit legem Dei, et repraesentantem voluptatem illam, ut noxiam, ipsa sinit se moveri a sensu, et attendit ad bonum propositum in voluptate, et non sinit se moveri a ratione proponente legem Dei, et sic non attendit ad veram regulam bonae actionis.

Denique ex his etiam refutantur quatuor illa argumenta, quibus Durandus efficere nitebatur, rationem non solum esse formaliter liberam, sed etiam liberiores ipsa voluptate.

Octavum argumentum: Pugnat cum sexta propositione, ac, probat, voluntatem posse eligere contra iudicium ultimum et practicum rationis. Nam hoc civilis discrimin inter potentias naturales et liberas, quod naturales non possunt non agere, praesente objecto. et aliis quae ad agendum, requiruntur, liberae autem possunt. Id quod certum est, lumen experientia. lumen ex doctrina philosophi, lib. 9. metaphys. cap. G. Voluntas aulem est potentia maxime libera: igitur potest non agere, quantumvis habeat objectum praesens repraesentatum per iudicium ultimum rationis.

Et confirmari potest hoc argumentum ex absurdo. Nam si necessario voluntas sequatur iudicium ultimum rationis, sequetur numquam posse eligi minus bonum relicto majori: nam ratio semper iudicat majus bonum praeponendum esse minori, nisi forte erret. Atqui hoc videtur esse falsum, et contra experientiam. Saepe enim homines ex rebus non necessariis eligunt minus bonum, remoto diam omni errore, et Deus ipse, in quem error cadere non

potest, eligi ac facit minus bonum, cum majus liquid eligere et facere posset.

Confirmatur rursus olin ratione, quoniam sequitur. relur duobus aequalibus propositis bonis civilium posse eligi, quoniam rectum iudicium rationis nullum alteri praeponit; al contrarium docet ex; rienlia.

Confirmatur etiam tertio, quia (ut s. Augustini, lib. 12. de Civit. Dei cap. G. dicit) si duo sint atque inter animo et corpore, et occurrant eadem rei. quae sua pulchritudine allicere possunt infeliciorum, et eadem diaboli lentalione uterque lentetur, et tamen unus lentalioni consentiat, alter non consentiat, ut non potest reddi alia causa, nisi quia unus vult, alter non vult. Al si voluntas necessario sequitur iudicium, fieri non posset, ut illo casu posito, unus consentiret, alter non consentiret. Xua ratio idem dictaret utrique.

Confirmatur ultimo: Quia sequeretur electionem non esse electionem. Nam electio civilis inter mulieres, igitur actus voluntatis, qui necessario sequitur iudicium determinatum non est electio, et tamen revera civilis electio: igitur electio civilis non electio civilis.

Respondeo: Philosophus in loco citato non comparat voluntatem, quae proprie libera est, cum potentiis non liberis; sed comparat potentias rationales, quas dicit esse scientias et artes, cum potentiis naturalibus; ac dicit potentias rationales praesente objecto posse non operari, quia solae pendunt ab electione: operamur enim per scientias et artes quando volumus, et cessamus quando volumus; quia videlicet in nostra potestate civilis, applicare hos habitus ad opus. Itaque testimonium illud philosophi nihil perlinet ad rem.

Nec lamen inficiamus, verum esse discrimen illud inter potentias liberas et naturales, quod prescribit objecto possunt liberae non operari. non liberae non possunt. Nam liberae potentiae interdum pro objecto habent aliquid contingens, in quors boni et ratio mali simul ostenditur, nec per hoc potest libera potentia inclinari ad appetendum nisi boni, et ad non appetendum, vel etiam ad restandum ratione naturalis. il potentiae non liberae scilicet

per habent pro objecto aliquid unum, et sub illius ratione propositum, et ideo non possunt compari appetendo, vel recusando. Neque hinc solum, posse voluntatem non operari. praesentibus propositis, per ultimum iudicium rationis, quod tunc non proponitur objectum, nisi sub una ratione: ac proinde non datur lucus amplius optioni.

Ad Primam confirmationem Respondeo: Illud bonum absolute posse eligi remoto errore, si particulari propter aliquam circumstantiam, dicitur illud hoc tempore esse optimum. Quo modo Deus cum aliquid agit, non ideo illud agit. quia rationi scilicet posse facere aliquid melius, sed quia iudicat lunc illud maxime expedire.

Ad Secundam confirmationem Respondeo: Diaboli aequalibus bonis simul propositis, posse aliter eligi. quia vel propter aliquam circumstantiam, voluntas inclinabit in alterum, vel certe, utre, quando finiatur, voluntas sinet se moveri ab altero et tunc iudicium ultimum concludetur. et electio consequitur. Nam experientia docet. cum non potest

sumus per rationem unum niteri praeponere, iudicari ab omnibus utile, ut potius forte eligatur unum. quam utrumque relinquatur.

11 Tertiam confirmationem facili est Responso: Nani tametsi duo sui aequae affecti, et occurrant eidem pulchritudini, tamen unus, quia vult, iudicabil esse appetendam objectam pulchritudinem, et ita consentiet, alter, quia vult, iudicabit osse resistendum cupiditati, et ita non consentiet, linquo diversa civilia iudicia ultima in illis duobus, et inde etiam diversae electiones.

Ad Quartam confirmationem Respondeo: Nomine electionis non intelligi praecise actum voluntatis, qui sequitur positi ultimum iudicium, sed actum illurum conclusionem ipsius ultimi iudicii. Nam ideo Aristoteles in lib. 3. ethicorum. cap. 3. dicit. electionem esse consultativam appetitionem; et in lib. G. cap. 2. dicit, esse appetitum intellectivum, vel intellectum intellectivum. Et in lib. 7. cap. 3. dicit. electionem esse quasi conclusionem syllogismi practici, quia videlicet accipiuntur pro uno et eodem conclusioni iudicii ultimi practici et actus voluntatis, qui inde necessario sequitur. Et s. Gregorius nyssenus lib. 5. de philosophia cap. 4. scribit, electionem esse quid compositum ex consilio et appetitu. Denique s. Thomas in 1. 2. quaesi. 13. ait. 1. dicit quidem electionem esse actum elicatum a voluntate, lamen importare etiam actum rationis, sic igitur electionem cum illurumque, actum complectatur, iudicii videlicet rationis ultimi et approbationis voluntatis, vere civilis inter nulla, et civilis simpliciter in nostra potestate, et absolute proprieque libera.

Num argumentum. est contra postremam propositionem. quae docebat libertatis radicem esse in nullo. Est aulem tale argumentum, Ratio non concurrit ad actum voluntatis ut causa, sed ut conditio, sine qua voluntas non operaretur; solum enim extrinsecus objectum illi repraesentat: radix autem teram causam significat: igitur Ratio non civilis radice libertatis, quae in voluntate reperitur.

Respondeo: Ratio non solum repraesentat, sed etiam facit objectum voluntatis. Nam res ipsa, quamvis in se bona, non civilis objectum voluntatis. nisi a titione iudicetur bona, et proponatur, ut conveniens et expetenda. Quoniam non ita ratio exhibet objectum voluntati, ut is, qui adducit ignem ad comburendum, vel qui aperit fenestram ut cubiculum illostratur. sed ut lumen quod facit colores esse visibiles actu, qui sine lumine solum in potentia civilis visibiles.

Id aulem ita se habere manifestum civilis. Nam ad solam conditionem numquam sequitur actio; necque enim per solam apertionem fenestrae cubiculum illustrabitur. si desit lumen neque per applicationem ignis depicti licet vera combustio: al ad solum iudicium rationis, quo res imponitur ut bona, sequitur appetitio, etiamsi forte res illa non sit bona. Non igitur ratio concurrit solum ut conditio applicans objectum, sed ut causa faciens objectum, dum rei bonae tribuit vim quondam inolivarn, et facit ut ea res sit actu expetibilis, quae solum antea erat expetibilis in potentia.

Cum igitur potentiae sumant essentiam et speciem ab objecto, certe sequitur ut voluntas sumat

essentiam et speciem a bono per rationem propositam ut convenienti: et ideo talis sit voluntas nimium libera, quia ratio proponit nulla et varia, et ea confert inter se.

Quare vera radix libertatis est ratio proponens nulla, eaque conferens, ac de civilis iudicans, ut supra dictum est.

CAPITULUM X.

Liberum arbitrium non esse potentiam tantum passivam, nec pariter passivam, pariter activam, sed simpliciter et absolute activam.

Sequitur ordine discutienda particula tertia definitionis. in qua indicatur actus liberi arbitrii. Igitur circa particulam illam *eligendi unum praeferentiam vel acceptandi, nui respuendi*: quaestio tractari solet, sit ne officium liberi arbitrii agere vel pati: sive (quod idem est) sit ne voluntas humana potentia passiva, an activa. Tres enim de hac re praecipuae theologorum sententiae sunt.

Prima igitur sententia eorum est. qui voluntatem humanam passivam potentiam esse voluntate ac docent actum voluntatis produci active a phantasmatibus, vel ab objecto rogo. vel certe ab ipsa mente apprehendente et iudicante objectum. Haec sententia fuit Gotfridi quodam. G. quaesi. 7. et parte Aegidii quodlibet. 3. quaesi 16. et aliorum.

Altera sententia est eorum, qui voluntatem liberum arbitrium pariter esse passivum et pariter activum, ita ut ad actionem voluntatis eliciendam concurrant non causae partiales, lumen ipsa voluntas: lumen etiam objectum cognitum. sive, ipsa ratio proponens objectum. Ita docent Gregorius et Gabriel in 2. sentent. dist. 25. quaesi, unica. Et Petrus Paludatus in 4. sent. dist. 19. quaesi. 3. quibus accedit etiam Cajet, in 1. par. qu. 50. art. 2. qui scribit, voluntatem moveri active a se ipsa quoad exercitium, ab intellectu autem quoad specificationem.

Tertia sententia liberum arbitrium simpliciter facit activum, quae sententia videtur esse s. Thomae in 1. part. quaesi. 82. art. 4. et de veritate, quaesi. 22. artic. 9. et in 2. ad 5. et sine dubio sententia est Scoti in 2. sentent. distinct. 25. Ille nri quodlibet. 10. quaesi. 9. et quodlibet. 13. quaesi. 11. Capreoli in 2. sentent. dist. 2. et Ferrariensis in 1. librum contra gentes cap. H. Quae sententia verissima nobis esse videtur. propter sequentes rationes.

Nam Primum scilicet. Patres non obscure docent, liberum arbitrium non esse potentiam passivam, cum dicunt, in potestate voluntatis esse agere et non agere, velle et non velle etc. Vide Gregorium nyssenum in lib. 7. de philosophia cap. Let 2. Joan, damascenum lib. 2. de fide cap. 25. et 20. Augustinum lib. 3. de libero arbitrio cap. 2. et 3.

Deinde, actio voluntatis est actio vitalis, ac per hoc a principio interno et vitali necessario producit. Non igitur active fieri potest ab aliqua re extrinseca, quale est phantasma, vel objectum.

Adhaec, actio voluntatis est natio immanens, igitur produci debet ab eodem illo principio, in quo tamquam subjecto recipitur: recipitur autem a voluntate. igitur a voluntate, non a ratione, aut alia quacumque re active producitur.

Praeterea, si liberum arbitrium esset potentia passiva, falso diceretur liberum. Non enim est in potestate patientis, quid in ipso fiat, sed in potestate agentis est, quid in alio fiat. Qua ratione materia prima indeterminata est, atque indifferens ad multa, etiam in se non est, necdum potest libera, quoniam determinatur ab alio, non se ipsa determinari.

At (inquit) tametsi voluntas non sit libera agendo. poterit tamen esse libera resistendo. Saepe enim aliqua non possunt quidem agere ipsa in se, sed possunt resistendo impedire actionem aliorum. Respondeo: Si voluntas sit potentia passiva, non posse illam resistendo impedire actionem alterius. Illa enim resistendo impediunt, quae habent contrariam qualitatem; voluntas autem non habet contrariam qualitatem, cum sit indifferens ad contraria. Itaque non habet, unde resistat, si ex natura sua apta est passim physice ab objecto. Quod si potentia sit activa, et ab objecto moveatur tamquam a line, non tamquam ab agente, tum vere resistere poterit, ut et ipsa etiam saepe resistit, cum variae rationes in eodem objecto, vel varia objecta illi demonstrantur.

Adde quod libertas voluntatis, non in eo solum posita est, quod possit resistendo prohibere, ne objectum agat, amovendo videlicet phantasma, sive objectum, sed etiam in eo. quod praesente objecto. et agente quod suum est, voluntas possit libere consentire vel dissentire, ut perspicuum est ex illo exemplo, quod. s. Augustinus proponit in lib. 12. de Civit. Dei, cap. 6.

Praeterea nihil eorum, quae nominantur ab auctoribus primae et secundae sententiae, tale est, ut in voluntatem agere possit. Nam phantasma in primis facile excluditur, tum quia animae a corpore separatae phantasmatis carent, et tamen sine dubio aliquid appetunt, atque in eo actum voluntatis exercent: tum etiam quia phantasma res est corporalis, ac per hoc in voluntatem, quae putentia spiritualis est, vim habere non potest.

Deinde objectum non maiore difficultate excluditur. Siquidem saepe numero accidit, ut non sit in re, sed tantum in cogitatione, ut cum aegrotus appetit sanitatem, vel eligit sumere pharmacum, quod nondum est paratum. Quo pacto autem re ipsa in voluntatem, et quidem active, aliquid operabitur id quod non est?

Adhaec saepe objectum est aliquid privativum, actus autem voluntatis positivus; ut cum nolumus mortem, aut refugimus quodecumque malum. Qui autem fieri potest, ut privativum sit causa efficiens positivi, et det alteri quod in se ipsum non habet?

Denique intelligenti. i. seu ratio proponens objectionem (quae una superest) ab hac actione nullo negotio removebitur: Tum quia actio Intelligentiae est immanens, ac per hoc tota recipitur in ipsa mente intelligente, nec transmitti potest ad aliam potentiam: Tum quia est causa necessaria, et id-

circo tota periret humana libertas, si tantum actum effective ipsa produceret.

Sed haec ratio postrema uirumque labiachri potest. Num si ratio non potest active movere voluntatem, quia intelligentia est actio immanens; eadem ratione non poterit voluntas activo movere rationem, aliasque potentias, quia Voluntatis telus est etiam immanens. Hec non videtur sequi, ut actio voluntatis non sit libera, si producat ab intelligentia, quae est causa necessaria. Atque intelligentia non est causa integra. sed partialis; et propterea si voluntas, quae est altera causa partialis, nolit concurrere, nulla sequetur natio, etiam intelligentia, necessario quod suum est operetur.

Respondeo ad Primam objectionem: Voluntas non movere active rationem, aut alias potentias, quasi in illis aliquid imprimat: sed dicit eas in se vere active, quia est impulsio quaedam motus superpositi ad opera exercenda omnium potentiarum. Itaque ipse homo quia per voluntatem desiderat vera cognoscere, se ipse impellit ad exercendum intelligentiam, et idem de aliis potentiis intelligendum est. Neque potest contra dici, hoc eodem modo active moveri voluntatem a ratione, ut videlicet homo, quia per rationem cognoscit bonum. se ipse impellat ad illud bonum per voluntatem amandum. Nam ratio, sive intelligentia, non est impulsio, seu inclinatio, sed potius susceptio et apprehensio; voluntas autem ex natura sua est inclinatio et impulsio non solum sui, sed etiam (ut diximus) motus superpositi.

Ad Alteram objectionem Respondeo: Tunc solum partialem causam posse libere agere et non conferre viam suam. quando utraque causa pariter immediate concurrat ad effectum producendum; non autem si altera causa alteram moveat, tunc per eam mediate concurrat ad opus. Exempli causa: si duo necessarii sint ad aliquod onus ferendum. ne dubio nulla sequetur actio, si alteruter destituerit: etsi liberum sit uni concurrere ad onus ferendum, et non concurrere, poterit etiam libero esse actu quamvis alter fortasse necessario concurrat. Atque unus arrepta vi. manu alterius per eam liberum peragat. aut aliquid aliud erga, non erit in potestate eius, qui violenter movetur, scribere et non scribere litteras, et simpliciter scriptio erit necessarii, et is qui movet alterum, necessario movet. Non enim Hec potest, ut hic necessario moveat, et alter non necessario moveatur.

Jam igitur intelligentia et voluntas, si ut partes causae concurrant ad producendum netum voluntatis, non possunt immediate concurrere ad producendum ipsum. Nam actus voluntatis est actus immanens et vitalis, ac proinde non potest immediate produci, nisi in interno et in principio, immo etiam a tali principio, id est, a principio rationali. Itaque sicut absurdum est dicere intelligentiam velle. ita quoque absurdum est dicere intelligentiam produci immediate actum voluntatis. nihil est enim aliud actus voluntatis, quam ipsa velle. Quare si ullo modo intelligentia producat, effective actum voluntatis, certe produceret non movendo ipsam voluntatem. Ex quo sequeretur, periret voluntatis libertas, ut in argumento nostro

posuimus, quia inlelligenlia est cau<sa necessaria, elea necessario movente voluntatem, fieri non posset, quin voluntas necessario moveretur.

Dices: Aelio recipitur in patiente per modum recipientis, atque ab eo temperatur el modificatur. Itaque cum voluntas sil potentia libera, actio in* lelligenliae, quamvis iri se necessaria sil, tamen recipitur in volunlale libero quodam modo, ac per hoc effectus eliam liber, non necessarius erit.

llespondeo : Id verum esse quoad specificatio- nem, non quoad exercitium. Quia enim aclio agen- tis recipitur per modum recipientis, ex actione in- telligentiae in voluntate, producet^r actus volun- tatis, non aclus rationis; et hoc modo dabit speciem actui caussa mediata, non caussa immediata. Atquoad exercitium, non videtur inlelligi posse, quomodo actio agentis necessario recipiatur libere in patien- te. Nam si actio est, necessario eliam passio csl ; ac per hoc si inlelligenlia necessario movet volun- tatem, necessario voluntas movetur; moveri aulem csl velle; igitur si inlelligenlia necessario efficit m volunlale ipsum velle, voluntas necessario vull.

CAPUT XI.

f

*Solvuntur argumenta contra doctrinam
capitis superioris.*

Sed jam argumenta solvenda sinit, non quidem omnia, sed praecipua, quae ab auctoribus contra- riae sententiae fieri solent.

Primum argumentum cum duobus frequentibus est eorum, qui existimant, voluntatem osse poten- tiam tantum passivam. Sic igitur illi ratiocinantur. Omne quod movetur, ab alio movetur: nam alioqui simul esset in polenlia el in aclu, si aliquid sc ipsum moveret: quod enim movet, esse debet in aclu: quod movetur, in polenlia : Voluntas aulem movetur, igitur ab alio movetur. Nihil vero esi, quod verisimilius volunlalem active movere possit, quam phantasma, sive objectum cognitum, aul ipsa ratio objectum proponens : igitur ab his, aul aliquo horum voluntas active movetur.

Respondeo: Illa propositio, omne quod move- tur ab alio movetur. solet adferri tamquam .l phi- losopho pronunciala : sed ille nusquam scripsit, omne quod movetur ab alio moveri. Deinde intel- ligenlia cum se ipsa inlelligit, nonne sc ipsa mo- vet? et nonno proprium dicitur esse viventium sc ipsa movere? neque tamen inde sequitur, ut idem eadem rali^one sil in aclu cl in polenlia; erit enim in aclu, rali^one virtutis molricis ; erit in polenlia, rali^one termini, ad quem lendit. Hoc enim modo quod movelad locum, non csl necesse, ul sit aclu in eo loco, sed salis est si vir^lulem habeat movendi ad eum locum. El eodem modo inlelligendi facul- tas ex rognitione principiorum, quam aclu babel, movet ipsa se ad cognitionem conclusionum, quam habet in potentia. Sic igitur voluntas ex amore linis, quem habet aclu, movet se ad amorem me- diorum. q^uiem habet in polenlia ; cl circa ipsum flnem esi in aclu, rali^one inclinationis cujusdam generalis ad bonum, per quam movetur ad parti- cularem inclinationem ad hoc aul illud bonum: cl

est in potentia ratione hujus particularis inclina- tionis, quam non semper habet.

Secundum argumentum ; Inter movens ei mo- tum esi retalio realis ; al ejusdem ad se non esu relatio realis: igitur non polesl esse idem movens cl motum.

Respondeo : Propositio non est vera in univer- sum, sed tunc solum, cum extrema sunl re ip>a disjuncta. Nam cum quis se ipse inlelligit, idem omnino sunl agens el patiens, et objectum, neque inter ea relatio realis fingi polesl.

Tertium argumentum : Polenlia indeterminata debet ab aliquo determinari, igitur a sc. vel ah alio : non autem a se, quia ex se est indelemnn - la, igitur ab alio.

Respondeo: Voluntas ideo libera dicitur. et esi, quia sic est indeterminata, ul ipsa determinas possit. Itaque non se determinat, quia esi indeter- minata, sed qua csl activa el libera.

Quartum argumentum cum caeleris psl eorum, qui existimant volunlalem humanam ex parle esse activam, el ex parle passivam. Adducunt igitur testimonium s. Thomae, qui in 1. par. quaesi. 80. ari. 2. scribit, volunlalem esse potentiam pass - vam, respectu objecti cogniti.

llespondeo. Idem s. Thomas in I. 2. quaesi. 9. ari. 3. dicit, volunlalem movere se ipsam, et I. par. quaesi. 82. ari. 4. deveni, quaesi. 22. ari. 12. dicit, volunlalem moveri ab intellectu, proponente objectum tamquam a fine. Ex quibus locis inlelli- gimus, a s. Thoma vocatam esse volunlalem poten- tiam passivam, largo modo, nam et ipsum moveri ab obje<cto per modum finis, csl quoddam pali, si agere el pali accipiantur pro omni genere, caussae.

Quintum argumentum: Notitia subsistens in Deo producit active amorem, cum Verbum spiral spi- ritum sanctum ; igitur nolilia quaelibet eliam non subsistens, producet active amorem : non enim subsistentia mulare polesl genus cnusalilatis. Qua- re sanctus Augustinus. lib. 15. de Trinil. cap. 23. cl 26. absolute prununcial, Amorem a cognitione procedere.

llespondeo : Notitia subsistens producit a<liv>* amorem, non quia nolilia est. sed quia divina c.-t, el habet omnia, quae habet Deus Pater, ac per hoc habet eliam volunlalem el ipsum velle Palris. Itaque eadem volunlale, qua Pater, cl eadem actio- ne Spiritum sanctum producit. Quod aulem s. Au- gustinus dicit, si de divina cognitione accipiat^r, eodem modo intelligendum erit : si de cognitione in univorsum, tum dicemus a cognitione produci amorem: quia bonum cognitum est caussa lra^{is} cl obje<ctiva amoris. Quidquid enim amamus, ideo amamus, quia inlelligimus esse bonum, cl naturae nostrae conveniens.

Sextum argumentum: Ratio per ultimum judi- cium praelic^um trahit volunlalem, cl eam quo- dammodo rapit ad opus : sic eliam cum primum terribile aliquid occurrit animo, non possumus non timere ; cum aliquid valde jucundum, non possu- mus non laetari: igitur saltem in hujusmodi intel- ligentia active volunlalem movet.

Respondeo : Volu nias movetur necessario a ju- dicio ultimo rationis, et a repentinis occursibus

rerum magnarum, non quod ratio active moveat, sed quia voluntas in huiusmodi habet se per modum causae naturalis, quae praesente objecto, non potest non agere.

Septimum argumentum: Si voluntas ad praesentiam extrinsecam objecti, se ipsa active moveret, non posset reddi ratio, cur non essent omnes ejus actus ejusdem speciei, (alis enim est effectus, quale est principium formale in ipso agente: cur igitur, si formale principium in voluntate est unum, id est, natura voluntatis, non sunt omnes effectus ejusdem speciei? Item si voluntas ad praesentiam extrinsecam objecti per se operatur, cur non etiam mens ad praesentiam objecti cognoscit, nisi speciem ab illo recipiat? cur item sensus non cognoscit sine immutatione activa ab objecto? cur ligna non se ipsa comburunt ad praesentiam ignis?

Ad explicationem hujus difficultatis, Sciendum est, in omni actione requiri quatuor causas, materiam, sive subjectum: efficiens: formam, et finem; ex his autem materiam et efficiens, et rursum formam et finem aliquando idem et unum esse. Nam cum actio est immanens, idem est efficiens et subjectum; in rebus vero naturalibus idem est finis et forma; efficiens enim id propositum habet, ut effectum producat similem suae formae. In his autem quae fiunt ex arte, finis et forma sunt idem. Nam non intendit qui facit aliquid ex arte producere effectum similem arti, per quam agit, sed ideae, quam gerit in mento.

Jam igitur in actu voluntatis subjectum est ipsa voluntas, efficiens, eadem voluntas. Nam (ut diximus) actus voluntatis est immanens, qui necessario in eo recipitur, unde procedit. Forma intrinseca, per quam voluntas agit, est inclinatio quaedam naturalis ad bonum, in qua virtute includuntur omnes particulares inclinationes, et est ipsa quasi semen quoddam, unde prodeunt omnes volitiones. Sed quoniam ista inclinatio generalis ex se indifferens est ad nulla, propterea requiritur alia forma extrinseca, quae determinet priorem quoad specificationem, et haec est objectum ipsum meile conceptum et judicatum ut conveniens, quod est illam finis est actionis. Tendit enim actio voluntatis ad acquisitionem objecti. Est autem haec actio voluntatis valde similis motui locali animalium, in quo videmus efficiens, et subjectum esse idem; formam intrinsecam esse vim motricem; finem autem esse ipsum (Ubi) extrinsecum, et ab eo specificari motum.

Sciendum est praeterea, ab objecto in mente concepto, specificari quidem, ut diximus, actionem voluntatis, sed tamen specificari finaliter, non active. Nam non potest in re distinguere gradus specificus a generico, quasi possit aliquid active concurrere ad producendum effectum. quoad gradum specificum, nisi concurrat ad eundem effectum producendum, etiam quoad gradum genericum. Eadem enim enfilas est substantia rei et species rei. Itaque actus voluntatis specificatur ab objecto, sed non producitur ullo modo active ab objecto: quemadmodum et motus localis specificatur a loco, sive ab (Ubi) a quo tamen nulla ratione producitur.

Ex his ad argumentum propositum Responde-

mus: Actus voluntatis esse diversarum specierum, quia diversa sunt objecta, ad quae per inclinationem voluntas fertur. Necque id est proprium voluntatis, sed commune est non solum motui ad locum: (ut jam diximus), sed etiam actibus intelligentiae et omnium sensuum. Specificantur enim illi omnes non a forma intrinseca ipsarum potentiarum, sed ab objectis. Commune quoque est omnibus actibus; etiam si quid aliud est in quo finis non coincidat cum forma intrinseca ipsius agentis.

Ad Aliud de intelligentia et sensibus quae non operantur ad solam praesentiam objecti, nisi ab illo aliquid recipiant, Respondeo: Rationem discriminis esse in promptu. Nam potentiae apprehensivae non sunt in actu primo, nisi recipiunt similitudinem objecti, et ideo sunt ex natura sua potentiae passivae, passivae: appetitum autem potentiae sunt in actu primo per inclinationem generalem ad bonum. Et ideo simpliciter sunt activae, et se ipsae movent ad praesentiam objecti, quamvis ab eo nihil recipiant.

Ad Illud de lignis, quae non se ipsa comburunt ad praesentiam ignis, facilis Responsio est. V. ligna non continent vim comburendi, neque virtute, neque actu: voluntas autem continet virtutem, per quam omnia bona potest appetere. Atque haec de ista quaestione sufficient.

CAPUT XII.

*Per liberum arbitrium non expeti mala,
sed bona.*

Sequitur disputatio de objecto liberi arbitrii, propter illam particulam definitionis, in qua dicimus, liberum arbitrium esse eorum, quae ad finem aliquem ducunt. Erit autem tripartita tractatio: Primum enim quaeremus, Utrum ad objectum liberi arbitrii pertineant bona et mala, an solum bona. Deinde, an bona et praesentia et futura, an futura tantum. Denique, an solum media ad finem an etiam ipse finis.

De Prima quaestione pauca dicenda cunctis. Nam: tametsi Gulielmus Okam in lib. 3. sententiarum, quaest. 13. dub. 3. scripserit, voluntatis objectum esse Ens, quod bonum et malum comprehendit; ac per hoc posse voluntatem ferri in malum sub rationali: tamen communis sententia theologorum est. Voluntatis objectum proprium et primum esse bonum, sive aliquid apprehensum sub ratione boni; malum autem non pertinere ad objectum voluntatis, nisi secundario et per accidens, quatenus videlicet malum nolumus, et ideo nolumus, quod bono, quod per se volumus, contrarium est. Illud quod alii permulti, lum praecipite s. Thomas docet in 1. par. quaest. 20. art. 1. Item in 1.2 quaest. 8. art. 1. et in lib. 3. contra gentes, cap. 16. et 17.

Rationes pro hac vera communique sententia haec sunt. Prima est auctoritas. Sic enim docent et nostris, Clemens alexandr. lib. 1. Stromatum, pag. 65. Dionys. in lib. de divinis nominibus, cap. 1. Augustinus lib. 2. Confess. cap. 6. Boethius lib. i

de cuius solutione, Damasc. lib. 2. de fide, cap. 22. Extilernis, Aristoteles lib. I. c. l. b. cap. l. et Seneca in lib. 4. de beneficiis, cap. 7. Deinde sunt liaec argumenta.

Primum: Inclinatio voluntatis in suum objectum est naturalis, igitur auctor ejus est Deus. Quare non potest esse nisi bona. Al si objectum voluntatis esset malum, et inclinatio ejus esset mala; immo esset inclinatio in perniciem propriam; quod sine dubio naturali inclinationi repugnare proinde esset naturalis et non naturalis, a Deo et non a Deo; quae sunt contradicentia.

Secundum: Ens, vel omnia omnino comprehensibile, est proprium objectum intelligentiae, non igitur esset potest objectum voluntatis. Aequae enim diversarum potentiarum idem objectum esse potest.

Terrium: Voluntas magis appetit id quod est utilius appetenti, quam quod est in se praestantius, vel nobilius. Quis enim non multo malit unum aureum nummum, quam decem muscas, aut viginti culices? igitur objectum voluntatis non est ens absolute, sed bonum et conveniens.

Quartum: Objectum appetitus non potest esse, nisi id quod est appetibile. Al bonum est, quod omnia appetunt, vel scribit philosophus initio primi libri ethicorum. Igitur bonum proprie est objectum voluntatis.

Sed videamus quid contra adversarius adierat. Argumentum Gulielmi non est nisi hoc; si quis non possit velle malum, vel nolle bonum, non poterit mereri et demereri circa hos actus, quod videtur absurdum. Nam si Christianos iudicet malum esse colere idola, non poterit velle colere idola, ac proinde non poterit circa hoc peccare et demereri; dissimiliter non poterit mereri detestando cultum idolorum, quia circa quod non possumus demereri, circa idem nec possumus mereri.

Respondeo: Potesit Christianus velle colere idola, tametsi iudicet id esse malum absolute, quia poterit iudicare id esse bonum sibi, vel ad evadenda tormenta, vel ad conciliandam sibi gratiam ceterorum, vel alia quacumque de causa. Quod si quis apprehendat cultum idolorum solum sub ratione mali, non poterit quidem illum velle, licet mereri poterit et demereri, quoad exercitium actus, qui poterit non detestari cum actum, quando tenetur detestari; poterit etiam detestari, quando libere posset non detestari, et hoc modo demerebitur vel merebitur.

Praeter hoc argumentum solent proponi alia quatuor argumenta. Primum est ex Scriptura, quoniam Ecclesiastici 15. Ante hominem vita et mors, bonum et malum. Quod placuerit ei, dabitur illi. Respondeo: Bonum potest rejici, quia potest apprehendi sub ratione mali; et malum potest eligi, quia potest apprehendi sub ratione boni. Atque hoc solum est, quod docet Ecclesiasticus.

Secundum argumentum ex Augustino et Bernardo, scribit enim s. Augustinus in lib. 2. confess., cap. 4. se in furto non amasse nisi peccatum. Et s. Bernardus serm. 35. ex parvis, scribit, diabolum et alios quosdam diligere malum, quia est malum. Respondeo: S. Augustinus explicat in eodem libro,

cap. 9. se amasse in eo furio ipsum peccatum, sed sub ratione boni delectabilis, quia videlicet gaudebat cum aliis sociis suis fallere vicinum suum. Ad quem modum intelligendum est etiam quod scribit sanctus Bernardus; diabolus enim diligit malum nostrum sub ratione boni sui, existimat enim sibi utile esse, si nulli pereant.

Terrium argumentum: Intelligentia cognoscit verum et falsum; cur igitur et voluntas non velit bonum et malum? Despondeo: Intelligentia apprehendit verum et falsum; sed cum iudicandum est. vero consentit, et falso dissentit. Porro voluntas sequitur intelligentiam non simpliciter vel apprehendentem, sed vel iudicantem. Idcirco sicut intelligentia veritati consentit, a falso dissentit; ita voluntas eligit bonum, rejicit malum.

Quartum argumentum: Potesit voluntas nolle bonum sub ratione boni, quia potest Deum, qui summum ac purum est bonum, odio habere, sicut eundem potest diligere; igitur potest etiam velle malum sub ratione mali; siquidem nolle bonum et velle malum ejusdem rationis sunt. Respondeo: Potesit quidem voluntas humana Deum odisse, sed sub ratione mali, id est, gravis et incommodi. Sic enim impii Deum cogitant iudicem severum. Et quia nolunt poenas dare scelerum suorum, ideo Deum esse, vel certe omnia scientem et omnipotentem esse nolunt. Quare negandum est posse voluntatem nolle bonum sub ratione boni, sicut etiam contra velle malum sub ratione mali. Sed de his hucusque dictum sit.

CAPUT XIIII

Liberum arbitrium esse vel praesentium, vel futurorum.

Altera quaestio circa objectum liberi arbitrii est. Utrum liberum arbitrium sit etiam praesentium, vel futurorum; hoc est, habeat ne homo in potestate actiones suas futuras tantum, an etiam praesentes. Tres enim de hac re sententiae esse videntur.

Prima Petri Lombardi in lib. 2. sentent, dist. 25. Item Gulielmi Okam et Gabrielis in I. sentent, distinct. 38. qui docent, actiones praesentes esse necessarias, quoniam id omne quod est, dum est, necesse est esse; proinde solum futuras in potestate esse liberi arbitrii.

Altera sententia est Gregorii ariminensis, in 1. sentent, dist. 39. qui censet inchoationem actionis etiam in praesenti liberam esse posse, tamen continuationem aliquam omnino esse necessariam. Nam etiamsi possit aliquis non inchoare actionem, et ideo libera sit inchoatio: licet si inchoetur, non potest in illo ipso puncto lemporis desinere, quia esset et non esset. quia sunt contradicentia, si in illo ipso instanti desineret, in quo primum exilil: nec potest in proximo etiam instanti desinere, quia non inveniuntur duo instantia immediata; igitur necessario ad tempus aliquod continuabitur.

Tertia sententia communior in scholis, ac sine

hibio verior est, quam praeter caeteros explicant, et luenitur Joan. Scolus in 1. sentent, dislin. 39. Capreolus in 2. dislin. 23. Et Hervaeus quodlib. 1. quaesi. 1. lib. 6. Babel igitur haec sententia, liberum arbitrium in potestate sua non solum futuras actiones habere, sed etiam praesentes, nec lanium inchoationem, sed etiam continuationem.

Probalur pars prior. Nam si liberum arbitrium non esset praesentium, sequeretur, ut nec posset esse futurorum. Non enim vere dici potest, hoc libere fieri, si in praesenti non potest vere dici hoc libere fieri. Sed neque vere dici poterit, hoc libere factum est; si non potuit in praesenti vere dici, hoc libere fieri. Itaque loca perihil libertas.

Deinde: Si praesentium actionum nulla esset vera libertas, Deus non esset vere liber, quippe cui nihil est praeteritum, nihil futurum. Hoc autem falsum, atque absurdum esse suo loco postea demonstrabimus.

Tertio sequeretur: Christum in primo instanti conceptionis, et angelos in primo instanti creationis. neque boni aliquid meruisse, neque mereri ulla ratione potuisse, quod certe doctrinae scholasticorum minime consentaneum esse videtur.

Quarto: Illud quoque efficeretur, ut numquam piis operibus aliquid mereremur. Non enim mere-mur quando nihil agimus, ut notum est, neque mere-mur quando aliquid agimus, quia non libere agimus, si ad praesentia non est libellus, numquam igitur meremur.

Denique accedit et illud absurdum, ut qui peccant, tunc minime peccant, quando maxime peccant: nam cum maxime peccat quis, cum est in ipso actu et ardore peccati, at si praesentium non est liberum arbitrium, ille qui actu peccat, non libere peccat, proinde nec peccat.

Quo argumento probalur etiam pars illa posterior de continuatione. Nam si necessario continuari debet actio, et in ipsa continuatione non est libertas, sequitur, hominem per aliquod tempus bene operando non mereri, et male agendo non peccare. At certe valde absurdum est, ut bona vel mala actio, per hoc solum quod perseverat et continua-tur, desinat esse bona vel mala.

Neque argumenta contraria aliquid efficiunt. Ob-jiciunt enim Primo sententiam illam philosophi, *Omne quod est. dum est, necesse est esse, lib. 1. de Interpretatione, cnp. ult.* Sed facilis est Responsio: Loquitur enim philosophus de necessitate conditionala, non de absoluta. Quemadmodum enim si quis dicat, si homines inter se disputant, necessario loquuntur; disputant autem, igitur necessario loquuntur: illa propositio necessario loquuntur, non intelligitur absolute, sed ex hypothesis. in hunc sensum, posito quod illi disputent, fieri non potest, quin loquantur: absolute tamen libere loquuntur, non necessario, quia poterant pro arbitrio disputationem non inchoare, et inchoatam eadem possunt libertate dimittere: sic etiam cum dicimus, id quod est, quando est, necessario est. de necessariis conditionals, non de absoluta accipi debet. Equidem actio, si libera sit. non potest quidem non quando est, tamen absolute non necessario

sed contingenter fieri a sua causa, et in quolibet momento potest interrumpi et dimitti.

Posset etiam per aliam distinctionem argumentum solvi. Nam id quod fit, potest considerari duobus modis. Uno modo, ut est iam in se, dextra causis suas, et hoc modo ipsum fieri, transit in facium esse, et praesens in praeteritum, et ideo non potest res illa non esse, dum est, quia non potest non habita esse, quae facta est: Alio modo, ut fit a causa, sive ut libere ordinem ad causam, et hoc modo, si causa est libera, aut contingens, potest res illa non esse, et contingenter est, non necessario, quia videlicet ordinem ad causam non necessarium, sed contingentem habet.

Obijciunt Secundo: Liberum arbitrium eorum esse, quorum est consultatio; at consultationem non praesentium sed futurorum esse; igitur et liberam arbitrium non praesentium, sed futurorum esse. Respondetur. Liberum arbitrium non solum esse eorum, quorum est consultatio, sed etiam eorum, quorum fuit consultatio, et ipsius quoque consultationis. Nam et libere in praesenti consultamus de futuro: et libere eligimus in praesenti, quod antea consultavimus.

Obijciunt Tertio: Non posse in eodem instanti aliquid fieri et desinere, quia simul esset et non esset, quae sunt contradicentia; et rursus non posse desinere in proximo instanti, quia non datur proximum instans; proinde necessario actionem esse continuandam ad aliquod tempus, ac per hoc actionem, dum continuatur, non esse liberam, sed necessariam. Respondetur: Non posse quidem in eodem instanti aliquid esse, et non esse, tamen possemus eodem instanti incipere et desinere. Quia quae desinunt in instanti, in quo fiunt, incipiunt per primum sui esse, et desinunt per ultimum sui esse.

Itaque non dicitur de ejusmodi rebus, haec res nunc est, quia incipit esse; et nunc non est, quia desinit esse: sed dicitur haec res nunc est, quia incipit esse, et post hoc non erit, quia desinit esse. Porro nulla esse quae non continuantur, sed in eodem instanti pereuni, in quo nascuntur, perspicuum est ex ipsis instantibus in tempore, et mutatis esse in motu. Actiones etiam spirituales omnes et ipsam illuminationem corporalem in instanti fieri. et per primum sui esse incipere, ac per ultimum sui esse desinere, notissimum est. Nihil igitur argutiae Ariminensis contra veritatem efficiunt.

CAPUT XIV.

*Liberum arbitrium non esse in se, sed
mediorum ad finem.*

Postrema quaestio est, si ne objectum liberi arbitrii finis, an id quod est ad finem, siquidem philosophus in lib. 3. ethicorum, cap. 2. et 3. non semel repetit, electionem et consultationem non esse finis, sed mediorum lanium ad finem. *Nemo enim (ut ipse dicit) consultat, an debeat esse (e-lix, neque elegit /elicilem, sed consultat de mediis, et ex iis illa eligit, quae optima videntur esse ad /elicilem assequendam.*

Contra autem s. Joannes damascene, in 1. hl.

de tide, cap. 22. scribil. lioinincm non solum libere consultare el eligere, sed cliam libere appetere el velle. Appetere nutem el velle proprie ad finem pertinere videntur. Nam ex appetitione ct voluntate linis movemur ad quaerenda el eligenda media. Sanctus etiam Thomas in 1. 2. quaesi. 10. ari. 2. docet, hominem esse liberum, quoad exercitium, cliam circo appetitionem summi boni.

Denique non videtur posse in dubium revocari, quin libere diligamus Deum. qui csl summus alque ultimus finis. quandoquidem amor Dei csl actus maxime meritorius, ct ei corona vitae, tamquam merces parata esl. dicente apostolo Jacobo, *Accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se*, Joe. 1.

Sed res est facilis, nam si consideremus quidquid aliquo modo perlinet ad liberum arbitrium, lune non solum media, sed cliam finis ad liberum iibilrium pertinebit: siquidem intentio finis libera esse polesl, ul Damascenus recte docet. Si vero consideremus praecipuum actum liberi arbitrii, qui est electio, tunc sola media, non autem finis ad liberum arbitrium pertinebunt. ul Aristoteles probat. Caeterum saepe finis induit rationem medii, cl eo modo ad objectum liberi arbitrii perlinere potest. El quidem in finibus subordinatis nemo nescit. quin unum el idem nunc finis nunc medii rationem habeat, ac per hoc res eadem, ul finis, sub consultationem elelectionem non cadat. ul medium, cadat. Exempli caussa, sanitas finis csl medicinae. Propterea non consultat medicus, an expediat curare aegrotum. neque eligit sanilem. sed appetit, alque intendit sanitatem, el cx amore hujus finis movetur ad quaerenda media, el eligenda pbararra. Judex autem, cujus finis non esl sanitas privati hominis, sed pax cl incolumitas, consultat non solum de sanitate. sed etiam de vita privatorum hominum, an videlicet utile sil certos homines membrorum truncatione, aul etiam morte mnelare pro pace et salute civilalis. Porro magnus aliquis princeps, qui nullis civitatibus imperat, non habet pro line pacem unios civilalis, sed regni lotius incolumitatem, ac proinde consultare poterit aliquando, utram expediat ad regni lolius conservationem civitatem aliquam rebellem pcnilus evertere ac delue.

Quod aulcm allinet ad ultimum finem. non potest ille quidern induere rationem modii, sed potest lamen appetitio ejus esse medium ad eundem finem assequendum. Itaque desiderium felicitatis dum peregrinamur a patrio, liberum esl quoad exercitium. et Ipsa dilectio Dei medium est aptissimum ad assequendam healilndinem. Atque hac ratione omnia conciliantur, quae initio parum inter se cohaerere videri poterant.

Sed exislit non exigua dubitatio de primo amore finis, qui in voluntate oriri coepit, cum ipsa ab actu omnino cessaret, an videlicet ille etiam amor 'itliber, an voro necessarius. Tres enim theologorum sententiae numerantur, duae extremae, tertia modia.

Prima Scoti et Henrici esl, ille, enim in quodlib. 21. hic ir. quodlib. 12. quaesi. 26. docent. primum factam voluntatis, sive primum amorem finis non

solum dici a voluntate, sed etiam simpliciter cssc liberum.

Altera senlenlia in allero extremo csl Capreoli, qui eam s. Thomae etiam attribuit. Capreolus igitur in 2. sentent, distinct. 24. quaesi. 1. ari. 3. ad H. el distin. 25. quaesi. 1. ari. 3. ad 7. docet, primum actum voluntatis cssc quandam complacentiam actualem erga Ionum in universum, eamque ita fleri a solo Deo, ul ad earn voluntas, non nisi passive concurrat.

Tertia sententia plane media, et meo iudicio verior esl Cajelani in 1. 2. quaesi. 9. ari. 4. El Ferrariensis in lib. 1. contra gentes, cap. 23. cl in 3. cap. 89. qui docent, primum actum voluntatis fleri efficienter ab ipsa voluntate, sed tribui Deo auctori, quoniam sit naturalis, et sequalur cx inclinatione illa naturali, quam Deus in voluntate impressit: ad eum fere modum quo gravia el levia dicuntur moveri a generante. El hacc senlenlia videtur esse vere s. Thomae in 1. 2. quaesi. 6. ari. 4. cl 6.

El quidem primum actum voluntatis elici active ab ipsa voluntate, conira Capreolum, facile probari polesl. quoniam si complacentia illa esl actualis, ut is fatetur, certe erit actus voluntatis: si actus voluntatis, certe immanens el vitalis, ergo ab ipsa voluntate active procedet.

Propter hanc rationem idem Capreolus in eadem quaest. 1. distinct. 25. ari. 3. in responsione ad 1. Ilcnr. conlr. 2. conclusionem, dicit complacentiam illam non esse actum secundum (fatetur enim omnem actum secundum elici active a voluntate) sed actum primum. El si quidem per actum primum intelligeret inclinationem naturalem, quae semper csl in voluntate. facile cum aliis s. Thomae sectatoribus conveniret: sed cum addit in eodem loco, actum istum primum numquam esse sine actu secundo, aperte significat, per illam complacentiam actualem intelligendum esse aliquid superadditum inclinationi naturali, quod imprimatur a Deo in voluntate quotiescumque illa esl proditura in actum. Istud aulcm superadditum, videtur omnino gratis excogitatum, el cum non sil potentia, neque habitus. neque actus, vix intelligi polesl quid sil.

Jam vero primam appetitionem finis esse naturalem, cl Deo auctori tribuendam, hac ratione probat egregie s. Thomas: Omne quod agit, agit propter finem, sive ex appetitione finis: ergo quando voluntas movet se el agit, ex appetitione finis se movet el agit: ergo antequam se moveat ct agat, debet habere appetitionem finis: ergo ad primam finis appetitionem non se ipsa movet. neque proprie, agit, sed movetur el agitur ab auctore noturae, per naturalem inclinationem voluntati impressam. Alioqui enim si ad primam appetitionem finis se ipsa moveret el ageret, deberet cx alia appetitione linis se inovere cl agere, el sic daretur appetitio prior prima, vel corte processus in infinitum.

El confirmatur haec ratio a simili. Nam intelligencia dicitur agere ct so movere, cum cx principiis per proprium discursum indagat conclusiones: at cum ipsa principia cognoscit non dicitur proprie agere aul se movere, quia non per discursum investigat eorum principiorum cognitionem, sed illam habet cx naturali lumine a Deo creatore impresso:

sic igitur el voluntas proprie agit, cum ex amore (inis per consilium eligit media ad assequendum linem: non aulorn cum ipsum flncm ex naturali inclinatione sibi n Deo indila. incipit appetere.

Al conlra Objiciunt aliqm': Si voluntas ad primam appetitionem (inis moveatur a Deo. sequi, ut actus ille sil naturalis, ac per hoc non sit liber: id autem repugnat non solum experientiae, sed etiam ipsi sancti Thomae doctrinae. Nam in 1. par. quaesi. 63. ari. 5. concedit s. Thomas, in primo instanti suae creationis. angelos meruisse apud Deum: non est autem meritum, ubi non csl libertas. Respondet: Primus actus voluntatis naturalis dicitur, et a Deo, quia nascitur ex naturali inclinatione, non ex appetitione actuali finis: tamen idem actus liber esse polesl, quoad exercitium, ac proinde in tantum liber, in quantum requiritur ad meritum. Nam idem sanctus Thomas in 1. 2. quaesi. 10. ari. 2. docet, quoad exercitium in hac vita, hominem esse liberum, respectu cujuscumque objecti, etiamsi sil ipsum bonum in communi.

Objiciunt Secundo: Nullum fore discrimen inter animalia cl inanima, si ipsa cliam humana voluntas non se ipsa moveat, cum elicit actum suum, sed moveatur a Deo eo modo, quo gravia cl levia moventur a gencranic. Bespondet: Discrimen inter animalia et inanima, non csl quaerendum in primo actu (quamvis el in eo non desit aliqua differentia) in quo animalia operantur per modum naturae, sed in seq. aclib. Nam praebabila cognitione et appetitione finis, animalia per se quaerunt modum acquirendi illum finem; inanima vero, quae non cognoscunt. neque appetunt proprio aliquo aclu linem, non possunt perse quaerere modum acquirendi finem, sed sicut naturaliter inclinantur ad suum finem. sic etiam naturaliter ad illum feruntur ab illo acta cl mola, qui naturam eis dedit.

Inter animalia vero rationis expertia et ratione praedita hoc interest. quod tametsi ulraque naturaliter appetant finem, quoad spccificationem jlamen rationis expertia naturaliter cum appetunt, cliam quoad exercitium; ratione praedita quoad exercitium appetunt libere. Item, quod ex amore finis animalia rationis expertia se movent ad media, quae ducunt ad illum finem motu animali, el sine deliberatione: ratione praedita, motu rationali, idesl, cum consilio cl collatione mediorum ac per hoc cum deliberatione cl electione.

CAPUT XV.

Subjectum liberi arbitrii non posse esse nisi naturam intelligcnlem.

Discutienda nunc est illa particula definitionis (*intelligentis naturae*) quae breviter explicat subjectum liberi arbitrii, idesl, quae res praeditae sint libero arbitrio.

Sex omnino sunl res, quae in quaestionem venire possent, res inanimae, plantae, bestiae, homines, angeli, Deus. Ac ul certa separemus a dubiis. Primum, extra controversiam csl nihil eorum quae cognitione carent, sive sint inanima, ut elementa cl lapides, sive animata, ut herbas cl plantas libe-

rum arbitrium habere posse. Neque enim fleri potest, ul non careani libero arbitrio, quae omni arbitrio carent.

Deinde cerium est, animantia rationis expertu praedita esse quadam imagine, et quasi adumbratione liberi arbitrii, non tamen vero proprie dicto libero arbitrio. Praeditas esse bestias imagine quadam liberi arbitrii, quae liberum arbitrium metaphorice nominari possit, perspicuum csl ex eo quod earum appetilio aliquo modo csl indifferens ad mulla, non itu ad unum lanium alligata, ul potentia calefacliva ignis ad calefaciendum elsimiles. Deinde, quod quasi iudicio quodam uti videntur. Oves enim in campis unam herbam carpunt, alian negligent, lupum fugiunt, canem sequuntur; equi el canes terrentur minis, alliciuntur blanditiis. Denique quod non solum iudicium, sed quaedam etiam miram prudentiam el sagacitatem praesulerant in operibus suis, ul aranea, formica, apis. hirundo el alia. Quocirca Philarchus opusculum quoddam inscribere ausus est, quod animantia bruta ratione utantur. Laurentius autem Valla, non prr jocum, ul Plularchus, sed serio bestiis rationem attribuit in sua Dialectica, cap. 9. attributurus iis: dem sine dubio cliam liberum arbitrium, nisi illud hominibus denegasse!

Cactorum carere bestias omnes libero arbitrio proprie dicto, testatur philosophus in 2. lib. de: niinn, text. 157. testatur Gregorius nyssenus in 1. lib. de philosophia, cap. 1. El in lib. â. eap. 1. leslanlur omnes theologi el philosophi, quos longum cssel, minimeque necessarium huc adducere. Testatur ipsa divina Scriptura in psalm. 31. cum ait! *Nolite fieri sicut equus el mulus, quibus non al, intellectus.* Et in psalm. 18. *Comparatus csl jumentis insipientibus, etc.* Testatur denique etiam ratio. Nam potentia suprema, quae csl in bestiis, sive imaginatio, sive aeslimaliva nominclur. corporalis ac materialis csl, proinde pertingere non potest ad cognitionem universalem, quae fundamentum csl ratiocinationis, neque polesl reflecti ipsi in se cl iudicare de suo iudicio, quod csl fundamentum libertatis.

Neque his repugnat, quod carum appetitio videtur indifferens ad mulla. Nom indifferencia illa determinatur per naturale iudicium. cui reluctari niqueunt. El quemadmodum homines in cortis rebtis habent condilionalem necessitatem, sed absolute libertatem: sic etiam conlra. bestiae habent conditionalem libertatem. et absolutam necessitate». Possunt enim hoc potius, quam illud appetere.' aeslimaliva eorum ita iudicet: sed aeslimalivaneccessario iudicat unum. Habent enim bestiae animalura determinata iudicia, neque possunt unum efferre cum allero, ul supra diximus. Atque hinc n? scitur, ul omnia animantia ejusdem generis, semper eodem modo operentur. Omnes enim oves lupos fugiunt; omnes hirundines eodem modo nifleant. Omnes apes eodem modo mellificant, omnes araneae eodem modo insidiantur muscis, omnes formicae eodem modo grana recondunt. neque pnelerea nliud norunt.

Al (inquiunt), terreri minis, atque allici blanditiis, videtur esse manifestum iudicium rationis. Sel

non ita esi. Illud enim oritur ex eo, quod ex memoria verberum, aut beneficiorum cognoscunt aliquid boni vel mali sibi demonstrari, el non possunt id non cognoscere ol aestimare, aul iudicium ejusmodi non sequi.

Adhaec certum est. hominem absolute consideratum esse liberi arbitrii. Neque enim haeretici de hac re contendunt, sed solum de homine per poculum primi parentis, de statu suo dejecto, de qua re in sequenti libro disseremus. Perspicuum est autem illud Ecclesiastici testimonium cap. 15. *Heli-quit hominem in manu consilii sui, etc.*

Neque minus est certum, angelos libero arbitrio praeditos osse, praesertim si absolute secundum naturam suam consideretur, ante confirmationem in bono. vel oblln milionem in malo. Nam in primis Merae sacrae de angelis ila loquuntur, ul de rebus in Uligenlibus, ul constat ex Genes. cap. 18. el 19. ci Tobia, cap. 12. ex Luc. cap. 1. cl 2. cl ex aliis plurimis locis. Ibi autem inlclligentia est. ibi sine dubio cl libertas csl. Deinde, Scriptura testatur angelos esse naturae praeslanlioris, quam homines, psalm. 8. *Minuisti cum paulo minus ab angelis.* Igitur si homines libero arbitrio praediti sunl, cur nun mullo magis angeli? Adhaec, Scriptura divina testatur, angelos aliquando peccasse, cl punitos esse, 2. l'etr. 2. *Angelis peccantibus non pepercit.* Alpeccatum el poena peccati sine arbitrii libertate esse nun possunt. Denique, sancti Patres disertis verbis liberum arbitrium angelis tribuunt. Vide Irenacum lib. 4. cap. 71. Basilium in lib. de Spiritu sancto, cap. 16. August, in lib. de correctione el grat. cap. 10. Gregor. hornil. 7. in Ezech. d Damascenum lib. 2. de fide, cap. 3. cl 1.

Una supcresl dubitatio, sil ne Deus cliam vere ac proprie liberi arbitrii. Nam et multi conlra senserunt, el argumenta non contemnenda difficilem quaestionem efficiunt. Primum igitur non defuerant ex philosophis, qui dicerent, Deum ex necessitate agere, quorum sententiam referi s. Thom. in lib. 2. conlra Genl. cap. 23. cl quamvis s. Thomas non indicaverit nomina eorum philosophorum, tamen commentator ejus Franciscus Ferrarion. scribit, eos esse Aristotelem el Avicenam. El sane non solus Ferrariensis, sed etiam Henricus, Scolus, el alii in horum philosophorum numerum referunt Aris'olelem, nec sine caussa, ul cognosci polesl ex lib. 8. physic. texti. 10. et seq. El lib. 12. mclaph. teri. 30. cl 38.

In eodem errore versatus est ex Christianis, Petrus Abnlnrdus, teste Thoma Waldensi lib. 1. doctinalis fidei, cap. 10. docuit enim praedictus Petrus, Deum non posse facere, nisi ea quae, facit. Quod idem posteo docuit Joan. Wiclef. ul constat ex ejus trialogo, cap. 10 el 11. Et ex Thoma Waldmi, qui eum refellit, lib. 1. doctrin. fidei, cap. 10. et seq. hiem approbat l. ulhorus. qui asserliuuc art. 36. dicit, veram esse Widefi sententiam. quae babel, omnia ex necessitate absoluta evenire. Martinus quoque Bucerus in lib. de concordia doctrinae, cap. de libero arbitrio. salis aperte tradit, Deum necessario agere quidquid agit, nec posse aliter facere.

Denique Joannes Calvinus, lib. 1. Instil cap 16.

§ 3. docet, Deum non posse facere, nisi id quod facil: *Sane, inquit, omnipotentiam sibi vendieal, ac deferri a nobis vult Deus, non qualem sophistae fingunt, inanem, otiosam, el fere sopitam; sed vigilem efficacem, operosam et quae incon tinuo aclu versetur.* El paulo post: *Ideo, inquit, censetur omnipotens, non quod possit quidem facere. cesset autem, sed quia etc.* Ibi vides a Calvino reprehendi communem theologorum (quas ipse sopbis'as vocat) sententiam, quae habet, Deum multa posse facere, quae non facil. et conlra, posse mulla non facere quae facil, ei idcirco vere, proprieque liberum esse.

Argumenta pro sententia adversariorum mulla sunt el gravia. Videtur enim libertas arbitrii, qua quis potest velle hoc aul illud. cl velle hoc aul non velle, repugnare aeternitati. immutabilitati, simplicitati, ahisque attributis Dei. Immo cum velle in Deo sil idem quod esse, si velle Dei posset non esse, ipse eliain Deus posset non esse: vel si esse Dei csl simpliciter necessarium. quomodo velle Dei non erit etiam simpliciter necessarium? Sed haec omnia planius exponentur, cum refellenda erunt.

CAPUT XVI.

Probatur, Deum esse liberi arbitrii.

Sententia theologorum, quae sine dubio verissima csl probabitur a nobis Primum ex divinis literis et testimoniis Patrum, adversus haereticos. Deinde, naturalibus rationibus adversus philosophos. Isal. 113. *Omnia quaecumque voluit, fecit.* Psnlm. 111. *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus.* Ephes. 1. *Qui operatur umnia secundum consilium voluntatis suae.* El 1. Corinth. 12. *Haec autem operatur unus cl idem spiritus, dividens singulis prout vult.* El his. cl similibus locis efficitur. Deum operari per cognitionem el voluntatem, el res creatas ldes esse, quales Deus esse voluit, non quales necessitas coegit.

Sed rursus habemus alia loca, quibus Ostenditur. Deum posse facere quae non facil, el conlra non tacere quae facil. Daniel. 3. *Potens est Deus, nos de manibus luis, o rex, libcrare. quod si noluerit. statuam tamen quam fecisti. non adoramus.* Illoc loco Scriptura docet, potuisse fieri, ut Deus nollet liberare lres pueros de fornace, quos tamen liburare voluit, el re ipsa liberavit. Hester 13. *Non csl qui possit tuae resistere voluntati, si decreverit salvare nos, continuo liberabimur.* Ille praeterquam quod significatur, potuisse Deum non facere quod fecit, habetur etiam vocabulum decernendi, quod proprie ad liberum arbiirium pertinet.

Similis locus est Sapien. 11. *Non erat impossibilis manus tua, immittere illis multitudinem urorum, aut audaces leones etc.* Nec tamen id fecit: quare poleral facere quod non fecit. Ibidem: *Misereris omnium, qui omnia potes. dissimulans peccata hominum propter poenitentiam.* M ceile non vere dicitur dissimulare peccata is, qui non punit, quia non polesl, sed is, qui cum possit non vult. Mattii. 3. *Potens est Deus de lapidibus istis susci-*

lare filios Abrahac. In quern locum Hieronymus, Cbrysoslomos, Theophylactus, neciion Ambrosius in cap. 3. Luc scribunt, ex veris,proprieque dictis lapidibus posse Deum excitare filios Abrabae,quamvis id numquam fecerit, Mallh. 19.*Facilius esi camelum per foramen acus transire,quam divilem intrare in regnum coelorum.* El paulo post.*Apud homines hoc impossibile esi, apud Deum omnia possibilia sunl.*

Nec valet, si quis dicat posse fieri ul camelus transeat per foramen acus, si redigatur ad subtilitatem tenuissimi fili.Quemadmodum olim Pelagiani docebant, posse divilem salvum fieri, si venditis omnibus pauper fieret, alioqui non posse. Illoc (inquam) non valet, quoniam Dominus ait,hoc impossibile esse hominibus: Deo autem esse omnia possibilia. Non est autem impossibile hominibus efficere, ul camelus transeat per foramen acus, si ad fili tenuitatem antea redigatur. Itaque s. Gregorius nazianzenus lib. 4. de theologia, affirmat ex hoc evangelii testimonio posse Deum facere, ul camelus, manens camelus, transeat per foramen acus; quod tamen nec fecit, nec unquam fortasse faciet.

Mallh. 26. *In putas quia non possum rogare Patrem meum,ut exhibeat mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?* Poterit igitur Christus orare Patrem,ul mitteret ad se plusquam duodecim legiones angelorum, et poterat mittere poterat: et tamen neuter fecit, quod poterat facere. Ad hunc locum respondit Wiclefus, potuisse Christum a Patre legiones petere.non a quibus defenderetur, sed quae sibi eo tempore adessent. Potuisse quoque Patrem mittere eas legiones, si voluisset, sed non potuisse velle.

Al inepta responsio est. Primum enim cerium est. hoc loco non agi de simplici assistentia angelorum, sed de praesidio adversum vim, quae in Christum parabatur. Dicuntur enim haec verba apostolo Petro, qui nitebatur gladio Dominum protegere, ul intelligeret, non esse opus Christo talis defensione, qui aliam longe maiorem in promptu haberet.

Deinde: Esto de simplici assistentia ageretur,adhuc probamus, posse Deum facere quae non facit, quia potuit mittere plusquam duodecim legiones angelorum, qui Christo assisterent, quas tamen non misit.

Denique: Deum potuisse, si vellet, sed non potuisse velle, ineptissime dicitur, nisi Christum ipsum inepte loquulum esse dicamus. Voluit enim Christus docere, se libere, non autem coactum subire mortem. Id nutem demonstrat ex eo, quod poterat a Patre praesidium nullorum millium angelorum impetrare. Quae Christi demonstratio nihil valebat,si poterat velle mittere praesidium, quod petebatur. Vide Hieronymum et Cbrysostomum in commentario ad hunc locum.

Marci 11./Ibha *Pater omnia tibi possibilia sunl, transfer calicem hunc a me.* Percipuum est ex hoc loco, possibile Deo fuisse transferre calicem passionis a Christo, quod tamen factum non esse scimus. Homan, 1.Reprehendit Apostolus gentiles, quod cum Deum cognovissent,non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: at non debetur

gratiarum actio nisi ei, qui libere agit, et beneficii praestat, cum possit non praestare: igitur Deus; here agit, et libere procurat res humanas.

Accedant nunc testimonia Patrum. S. Gregorius nazianzenus in epist. priore ad Caluionium: *Arunt, inquit, Deo possibile esse, hominem etiam sine monte salvare. Possibile est etiam sine earn, solo velle.* Ubi sanctus Gregorius respondet objectioni Apollinaristarum, qui dicebant,Christo incarnatione defuisse mentem humanam; Verbum enim pro mente fuisse. Id autem probabant, quia possibile erat Deo salvare genus humanum,etiam; mentem non assumpsisset: respondet (inquam Gregorius, possibile Deo fuisse salvare genus humanum, etiamsi non solum mentem, sed etiam mentem non assumpsisset. Sola enim voluntate sine incarnationis mysterio potuit Deus mundum insuburare. Fecit igitur Deus ex Gregorii sententia: quod potuit non facere;proinde non necessario:st: libere fecit.

S. Gregorius nyssenus. in lib. de Fato,cap. 11. *Non enim, inquit, sub necessitate esi Deus.neque voluntatem ejus servire necessitati, fas esi dicere. Etenim necessitatis est conditor.* Et infra: *Omnipotens, inquit, neque naturae necessitate, que legis praescripto operatur, sed sunt illi omnia contingentia, etiam necessaria.*

S. Ambrosius in 2. lib. de fide, cap. 3. *flacce peralur, inquit, unus et idem Spiritus sancti dividens singulis prout vult, id est, pro libero ioluntatis arbitrio, non pro necessitatis obquo.*

S. Augustinus in enchiridio, cap. 93 *Tunc, inquit,in clarissima luce sapientiae videbitur,quart nulla possit (Deus) et non velit: nihil autem velle, quod possit.* Et in lib. 13. de Trinil. cap. 6 *dicil,Deum potuisse sumere carnem aliunde,quod ex Adam; et tamen hoc maluisse.* In lib.de nator; el gral. cap. 7. *dicil, Christum potuisse resuscitare Judam a morte spirituali.quo modo excitavit? zarum a morte corporali, nec tamen fecisse.loi brode bono perseverantiae, cap. 8. et 9. dixit Deum posse facere ul omnes perseverent usque in finem: nec tamen facere.* Pelius autem Damianus in epist. 4. ad Desiderium, quae est de omnipotentia Dei, probat Deum nulla posse facere quae non vult facere, nec facit.

Adde etiam testimonia Hieronymi, Cbrysostomi et Theophylacti supra citata. Probatur hoc idcirco ratione fundata in divinis literis. Quia ratione utitur Nyssenus loc. citat, lib. de Fato prope exirem *Multa Deus operatur praeter ordinem naturae, cum solem solarc fecit ad vocem Josue: et eundem retrocedere ad preces Isaiae;et obscurari lempe plenilunii ob mortem Salvatoris; liem cum Virg parium, coccis visum, surdis auditum, rnorluis lam donavit.* Al si Deus operaretur ex necessitate naturae, semper eodem modo operaretur; nec potisset nunc servare naturae ordinem.nunc immutaret igitur libere operator, et pro arbitrio agit,non tamen necessitatis vi ad operandum impellitur.

Jam vero adversus philosophos,qui Scripturis Deum non habent, his argumentis uti possumus.

Primo:Deus est causa efficiens omnium rerum

intelligenliarum. coelorum, elementorum, dc. Igitur non necessitate, sed voluntate operatur.

Antecedens probalur. Nam si intelligenliac carent eillcienli caussa, et unaqdaequae earum suum coelestem urbem produxisset (ul videtur sensisse philosophus), nulla ratio reddi posset, cur tot essent intelligenliae, cl non plures; cur tanlac virliiis. cl non majoris aul minoris; cur ita inter se subonlmatae; Quis deinde procreassel eleinenla. Si Dcas. non carent intelligenliac caussa efficiente, nec tamen omnes produclac sunt ab una: sed prima pro luxit secundam, secunda tertiam, et sic deinceps. Contra, nam lunc non posset reddi ratio, cur ollima intelligenlia non produxerit aliam. Deinde, saltern hoc habebimus a prima substantia, quae Deusel. non solum productum cssc primum orbem coelestem, sed cliam secundam iotelligenliaro.

Probator nunc ejusdem argumenti consequunlio. Sam si prima intelligenlia produxit omnia per se, relsnltem suum orbem coeleslem, et alleram ihtelligentiain; non potuit non libere operari. Nam quae operantur ex necessitate naturae, determinata sunt ad unum, nec possunt producere, nisi unum aliquid similesibi. Igitur intelligenlia, <iuae producit res lam varias, quales sunl aliae intelligenliac, et corpora, non operatur ex necessitate naturae, sed ex consilio darie; ac per hoc libere. El confirmatur exemplo hominis, qui naturaliter nihil producit, nisi alium hominem: at ex arte res plurimas, cl inter se maxime discrepantes, variasque producit.

Secundft: Deus csl infinitae potentiae ac virtutis. igitur potest res perfectiores cl meliores facere, quam re ipsa faciat, ac per hoc numquam operator secundum lotam suam virtutem, quod csl proprium eorum, quae operantur ex necessitate naturae. Negabunt philosophi fortasse, Deum esse potentiae infinitae, sed certe id plane manifestum pssc videtur. Nam quod ex se est illimilalum cl infinitum, non polesl limitari cl finiri, nisi vel a causa efficiente, vel a subjecto: esse autem ex se. est illimilalum est infinitum: cl in Deo non polesl limitari cl finiri, cum Deus caussa cfilicidlc et subjecto carent: igitur in Deo cssc, csl illimilalum cl infinitum. Quod si, esse in Deo est infinitum: cur non etiam potentia in Dco sil infinita? Esse enim csl propter operationem, nec dari potest cssc, cui non respondent potentia operandi, quoniam otiosum esset.

Tertio: Si Deus ex naturae necessitate, non libere. cl pro arbitrio faceret quae facit, frustra opem ejus homines implorarent, frustra essent omnes arae, sacrificia, vola. Respondebunt fortasse philosophi, frustra cssc hacc omnia, sed refellet eos communis naturae instinctus cl sensus, atque consensus omnium gentium. Omnes enim nalura duc in calamitatibus tollunt oculos ad coelum, cl numinis opem implorant. Tertullianus in apologetico cap. 7. cum dixisset, ipsos cliam paganos in angustiis suis non ad Capitolium, sed ad coelum respicere. ac ila loqui solere, Deus videt. Dco commendo, Deus mihi reddet; subjungit. *O testimonium animae naturaliter clirisffanae.* Nimirum naturale esse docuit, in aerumnis unum Deum invocare.

Vide similia apud s. Cyprianum in tractatu adversus Demeirianum.

Quarto: Nihil est quod necessario appetatur, nisi linis, et quae cum fine necessariam connexionem habent: Al res crcafac non sunl linis Dei, neque cum fine Dei necessariam connexionem habent; Deus enim csl finis omnium rerum), ac per hoc ipse sibi csl finis, neque eget ulla re ad finem suum assequendum, cum se ipse carere non possit; igitur non necessario vult res creatas, sed libere.

Quinto: Homo esi liberi arbiirii, ul philosophi etiam fere omnes docent: ergo. el Deus liberi arbitrii est. Neque enim fas csl ullam perferlllonem homini tribuere, quae non excellentius reperiatur in Dco.

CAPIT XVII.

Solvuntur argumenta contraria.

Solvenda restant argumenta, quae contra Dei libertatem fieri solent. Sed ul ea facilius solvi possint, Duo quaedam sunl breviter praenotanda.

Primum igitur sciendum est, ex doctrina s. Thomae in quaesi. 24, de veritate ari. 3. non esse de ratione, el essentia liberi arbitrii posse velle bonum el malum: aul posse nunc velle unum, postea nolle; aul non posse eligere, nisi consultatio re ipsa praecedat: sed satis cssc, si quis habeat optionem diversarum rerum, cl electio fiat cum pleno, atque perfecto judicio rationis. Nam posse velle bonum el malum, perlinet ad liberum arbitrium, non simpliciter, sed ul est in nalura creata, quae quoniam ex nihilo facta est. deficere cl peer i polesl.

Itaque talis libertas non solum Deo non convenit, sed neque cliam angelis cl hominibus jam beatis; neque posse eligere malum, perfcclio, sed imperfectio csl dicenda libertatis. Idem intelligendum csl de mutatione actus: posse siquidem actum mulare, el nunc nolle quod antea volebat, non csl liberi arbitrii simpliciter, sed liberi arbitrii naturae creatae, quae quia tacta est ex nihilo, conversioni et mutationi est obnoxia. Denique, quod electionem praecedat consultatio, non perlinet ad liberum arbitrium, nisi in natura humana, quae ratiocinando scientiam sibi parat. Nam angeli, qui simul causam et effectum cognoscunt, m n egent praecedente consultatione, sed simul consilium capiunt, judicant cl eligunt.

Sciendum est Secundo: Ex doctrina Hervaei in quod lib. t. quacsl. 1. Ipsum velle Dei, duobus modis considerari posse. Uno modo absolute, el ul est idem quod esse Dei, cl hoc modo, non liberum, sed necessarium esse. Allero modo, ut dicil ordinem ad objectum, et hoc modo si objectum est intrinsecum ipsa videlicet divina essentia, sapientia, potentia, bonitas el similia; cssc etiam necessarium: sin autem objectum est extrinsecum, ul sunt res omnes creatae, tum demum velle Dei non cssc necessarium, sed liberum. Nam Deus non potest non velle suam essentiam, potentiam.

bonitatem, sapientiam, et caetera similia : polesl larnen non velle res créalas.

Quare cum dicimus : Deus libere vult hoc aut illud, et polesl non velle ; non significamus rem illam, quae est velle, in Deo esse rem liberam, et posse non esse: sed significamus, ipsum velle Dei non necessario terminari ad rem istam, vel illam. Neque loquimur de possibilitate, sed de existentia rerum creaturarum. Nam possibilitas rerum nihil ponit in re, nisi divinam essentiam infinitis modis participabilem, divinam sapientiam, qua cognoscat omnes modos, quibus divina essentia participabilis est; et divinam potentiam, qua possit res producere, quibus divina essentia participetur. Non polesl autem Deus non habere essentiam infinitis inodis participabilem et sapientiam, qua cognoscat res creatas esse possibles, et potentiam qua possit eas re ipsa producere.

Cur autem possit voluntas Dei non terminari ad existencias rerum extra se, et libere super eam cadat, ratio est, quia res illae non sunt Deo necessariae, cum neque fini finis ejus, neque media cum eo line ex necessitate connexa: ac per hoc non sunt appetibiles absolute, sed solum ex hypothesi, idest, posito quod velit Deus per eas. gloriam suam manifestare. Ex his facile erit ad argumenta omnia respondere.

Primum argumentum tale est. Arbitrii libertas in eo posita est, ut quis possit velle et non velle, et velle hoc et non illud: at hoc repugnat immutabilitati divinae. Respondeo: Velle et non velle in Deo, non significat mutationem aclus, sed quod terminetur, vel non terminetur ad tale, vel tale objectum. Unde non in Deo, sed in creatura contingit mutatio.

Secundum argumentum: Voluntas divina non polesl non esse conformis sapientiae divinae. sapientia divina non polesl non judicare, id esse melius et faciendum, quod re ipsa est melius et faciendum: igitur voluntas divina non polesl eligere, nisi id quod re ipsa est melius et faciendum: ac proinde non est libera, cum numquam possit eligere, nisi unum. Respondeo: Sapientia divina judicat, nihil esse absolute bonum et faciendum extra Deum, nisi quod ipse Deus facere voluerit, et id esse melius, quod ei magis placet. Et hoc fortissime significavit Apostolus ad Ephesios 1. cum ait, Deum omnia operari secundum consilium voluntatis suae. Quamvis igitur voluntas divina semper conformis sit sapientiae divinae, nulla tamen inde sequitur necessitas, quoniam etiam sapientia divina conformis semper est voluntati divinae.

Tertium argumentum. Velle Dei est necessarium, tum quia est idem quod esse Dei. tum etiam quia necessarium est nobilius contingenti; et Deo tribuendum est, quod est nobilius: igitur velle Dei non est liberum. Respondeo: Velle Dei est necessarium, quantum ad ipsum actum volendi, non tamen quantum ad ordinem, quem dicitur ad creaturam. ideo esse Dei. necessarium est omnibus modis. et nullo modo liberum; at velle Dei, aliquo modo est necessarium, ut videlicet est idem cum

esse, alio modo liborum, ut nimirum terminatur ad rem creatum.

Neque his repugnari, quod necessarium sit nobilius contingenti. Nam id verum est de essentia non de causalitate; sive respectu sui, non respectu aliorum. Illa enim essentia est nobilior, quae magis est necessaria, quia longius abest a defectu, et corruptione: contra autem causa, ut est presantior est, quo liberior est, quoniam quo est liberior, eo minus ab aliis dependet, et sanemini esset imperfectio in Deo, si a rebus creatis ex necessitate penderet.

Quartum argumentum: Deus ab aeternitate voluit omnia quae fecit, facit, et facturus est ergo janem determinatus ad id. nec potest aliud velle. Illospondeo: Aclus voluntatis Dei quoad substantiam et causalitatem suam ab aeternitate fuit. et est absolute determinatus, quia non potest non esse, vel aliud se habere. tamen respectu objecti creati non est determinatus nisi ex hypothesi; absolute autem potest aliter se habere, quoniam (ut saepe diximus) aut res creatas voluntas Dei non habet ordinem necessarium, sed contingentem.

Quintum argumentum: Indeterminatio imperfectionem significat; Illi enim dicuntur indeterminati, qui adhuc ambigunt de rebus agendis: non igitur indeterminatio locum habet in Deo. Respondeo Duplex est indeterminatio. Alia, quae oritur ex partiali causae, quae nondum est assecuta perfectionem suam, ut possit exire in actum; et talis non est in Deo, sed in illis, qui non perfecte rem cognoscunt, et ideo deliberant adhuc et consultant: Alia, quae oritur ex effectui, qui non habet ordinem necessarium ad causam. Et haec indeterminatio dicitur imperfectionem in causa, quoniam significat. causam esse independentem ab uno effectu et ejus contrario, et utroque superiorem.

Sextum argumentum: Si Deus posset facere quod non facit; haberet potentiam passivam et otiosam quod Deo nulla ratione convenit. Respondeo: Nulla est in Deo potentia passiva, ac nullo minus otiosa. Illa enim dicitur potentia passiva. quae distinguitur ab actu, et nondum reducta est ad actum. Dei autem potentia non distinguitur ab actu, cum sit ipsa divina essentia, quae est actus punis. Neque etiam proprie dicitur esse potentia in Deo. respectu aclus, quasi possit Deus habere actum, et non habere, sed solum respectu objecti, quia potest voluntas Dei terminari ad talem, vel talem rem producendam, flaque nihil aliud est potentia in Deo. nisi voluntas actualis cum habitudine quadam ad res possibles.

CAPUT XVIII.

De fine liberi arbitrii, ideal, quare Deus creaverit angelos, et homines libero arbitrio praeditos.

Postrema restat quaestio de fine liberi arbitrii, ad illam definitionis paniculam explicandam, Admagnam Dei gloriam.

Quaeritur igitur, cujus rei gratia Deus condiderit angelos, et homines cum libero arbitrio: cum id

solum sit,per quod in Deum peccalum committitur, el unde omnia mala redundarunt in mundum. Sed res plana est, et quod in definitione liberi arbitrii posuimus, omnium Patrum confessione firmatur, videlicet, ad insignem Dei gloriam perlinere, quod naturas intelligcnlia praeditas, arbitrii libertate donaverit.

Prima igilur ratio: Cur Deus homines et angelos liberos esse voluerit,ducitur a potentia el sapientia Dei, quae in hac re mirifice splendent. Deus enim per hoc,quod angelos el homines liberos condidit, ostendit providentiam suam nullo modo impediri posse, eliamsi permittat creaturis, quas regii,plane pro arbitriu vivere. An non elucet insignis Dei gloria, si quis cogitet angelos el homines facere quicquid volunt, el lamen velint, nolint, ordinem divinae providentiae ab aeternitate constitutum perturbare non posse, ul Hat aliquando, quod Deus absolute non vull.aul non fiat quod absolute vult? Simili'essel, si quis innumerabiles aviculas libere evolare permetteret; cl lamen incredibili artificio id efficere posset, ut omnes ad ea loca pergerent, quo ipse vellet. Vide s. Augustinum, cujus csl haec ratio, in enchiridio cap. 95. cl sequentibus.

Secunda ratio sumitur a justitia el aequitate divina,quae in eo perspicue apparet,quod angelos el homines ita creavit,ul possenl bene cl male agere, <l ipse sine acceptione. personarum, bonos praemiis, malos suppliciis afficeret. Ila docent sancti Patres. Ireqaeus lib. i. cap. 71. Justinus in dialogo cum Tryphone, el alii.

Tertia ratio haec esse polesl, ut divina bonitas illustretur. Insignis enim Dei bonitas in eo conspicitur, quod non solum voluil gloriam sempiternam uobiscum communicare: sed etiam addidit, ulcarn per propria merita, idest.nobilissimo modo consequeremur; ut annotavit s. Gregorius nazianzenus m 1. apologetico.

Aequae his repugnat, quod Deus el Christus homo gloriam sempiternam non habent ex meritis; el tamen eam habent modo, sine controversia, nobilissimo. Nam modus habendi gloriam praestantis-simus csl eam habere ex se: Porro cx sc gloriam habendi nulli sunl gradus. Primus gradus est.eam habere omnino naturaliter, ul sit dc essentia ejus, qui illa habel. El hic primus gradus soli Deo proprius csl. Alter gradus, qui soli Christo convenit, est eam habere quodammodo naturaliter,non ila ut sil dc essentia animae Christi bc aliludo,sed ul fluat ab intrinseco. Christus enim ul Deus se ipse ul hominem gratia el bealiludine donavit. Tertios gradus esi eorum, qui eam habent ex se,non quia naturaliter habent ullo modo, sed quia per liberum arbitrium gratia Dej adjutum illam sibi acquirunt. Et hoc convenit angelis el hominibus.

Quarta ratio fuit, ut appareat infinita magnitudo, el inexhaustus thesaurus divitiarum Dei. Nam si Deus haberet apud se certam mensuram bonorum, quibus remunerare posset cultores suos, non permisisset angelis cl hominibus liberum arbitrium, quo merita posse.nl augere quantum vellent: sed quoniam divitiae Dei sunl infinitae, neque periculum csl, ul aliquando exhauriantur, ideo concessit angelis cl hominibus facultatem, qua pro arbitriu

rnerila augerent. Simile essel,si quis tam essel dives auri el argenti, ul pauperibus stipem petentibus thesauros suos ostenderet,sinercique ul unusquisque auferret quod vellet, quomodo nemo prohibetur ex fonte perenni lanium aquae haurire, quantum cupit.

Quinta ratio esse poluit.nl innotescat Deus sibi sufficere, el bonorum nostrorum nullo modo egere.Homines enim qui aliorum opera necessario indigent, neque se, nul sua tueri sine mullorum adjumento possunt, omnino cuperent.et, si valerent efficerent, ut famuli, ac milites sui a se deficere non possent, cl ideo promissionibus, pactis, juramentis eos devinciunt, sibique adslringunl quoad valent. Deus autem, quia nullius opera eget,spon-te famulis suis libertatem concessit arbitrii, ut et in obsequio permanerent, cl imperium detrectarent, proui vellent.

Sexta ratio cx praecedenti oritur, el infinitam Dei charilalcu erga creaturas suas ostendit. Nam cum Deus non egeat hominibus, cl si egerel. non mullum eis fidere posset, quippe qui tam facile ob libertatem arbitrii a conditore suo deficiunt: aequum esse videbatur, ul non usque adeo magnam de hominibus curam gereret, cl lamen ob nimiam charilalcu suam nnn minorem de ipsis curatn gerit, quam si absque illis gloriam, vilamque suam conservare non posset. Quid enim majus cogitari, fingive potesl. quam ul Deus qui bonorum nostrorum non eget, propter homines homo fieri el mori voluerit?

Septima ratio fuit, quod id postulare videretur perfectio el ornamentum universi. Nam cum sil aliquid, quod agit, et non agitur, ul Deus; aliquid, quod agitur, cl non agit,ut naiura rationis expers: aequum erat, ul etiam exlarct aliquid,quod ageretur ol ageret. El talis est naiura creata inlciligens, et libero arbitrio praedita, qualis csl in angelis ct hominibus.

Item cum sil aliquid quod ex nihilo, et libere operalur. ul Deus: aliquid, quod cx alio, et necessario operalur, ul res omnes infra hominem, cerlc pulchrum erat. si aliquid esset.quod ex alio, ct libere operaretur, quales sunl angeli cl homines. Nam quod aliquid ex nihilo el necessario operetur, quod est quartum membrum divisionis, fieri non polesl, cum operari cx nihilo, sil summae perfectionis,operari necessario.summae imperfectionis.

Dices: cur Deus non attribuit angelis el hominibus liberum arbitrium confirmatum in bono, ut et liberi essent, cl tamen peccare non possenl. Respondi! ad hanc quaestionem s.Augustinus in lib. 2. de bono perseverantiae cap. 10. el lib. 22. de Civil. Dei cap. ull. Deuin ordinate procedere voluisse. ac primum ostendere, quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset suae gratiae beneficium. justiliaeque iudicium. Vide quae diximus in libro de peccalo primi parentis cap.2.ubi caussam reddere conati sumus,cur Deus creaverit hominem quem peccaturum esse praeviderat.

Ad argumentum aulem. quod initio capitis obiebatur. quod videlicet liberum arbitrium videatur res noxia, cum id solum sil. per quod lit injuria Deo, ct unde innumerabilia mala in ipsos ho-

mines redundarunt; facile Respondetur. Non enim data esi homini libertas arbitrii, ul peccaret, sed ul peccala libere detestando mereretur laudem cl gloriam apud Deum. Praeterea (ul Eusebius reclk docel in lib. 6. de praeparat. evangel, cap. 5.) non dcd'l homini Deus solam arbitrii libertatem , sed accendii cliam in ejus mente lumen inlelligen-liae,addidit synderesim semper clamantem.ul re-cta via incedercl;incilavil ad virtutem promissione praemiorum, exterruit a vitiis comminatione poe-narum.

Al absurdum videtur,ut Deus aliquid instituerit, quod pro majori parte vertatur in malum: ejusmo-di autem csl liberum arbitrium, quo maxima pars hominum abutitur ad peccandum. Respondeo: Li-berum arbitrium commune esi angelis cl homini-bus: et ideo pro majori parle liberum arbitrium non in malum.sed in bonum absolute convertitur. Nam major pars angelorum libero arbiirio bene semper, el usa esi. el uletur.

Al absurdum saltem csse vidclur,ul species hu-

mana, majori ex parle, propter arbitrii liberlatm suo line Iruslretur. Respondeo: Finis ullinius re-rum omnium Duplex esi. Urnis intrinsecus et po-prius,qualis esi.si de hominibus agatur, visio lici; Aller extrinsecus el communis,qui csl gloria lhi. Quamvis igilur sine proprio, alque intrinsecos; l-cies humana majori ex parte frustretur, loilku semper obtinet Deus gloriam suam, quae non mi-nus in bonorum remuner,itione,quam in pruciari-calorum animadversione perspicitur.

Adde quQd liccl major hominum pars excidala perfecta adeptione finis intrinseci el proprii; l-men non excidii a lolali adeplione ejusmodi fim». Elsi enim minor pars hominum pertinget nil visit-nem Dei; tamen major pars illud assequitur,ut m-liocinari, cl vivere secundum rationem possil.Aiin esi aulem absurdum, ul minor pars imlvidiorum alicujus speciei, ad perfectam linis proprii coo iim-quulionom nun perveniat, modo a lolali adeplione non excidat.

LIBER QI ARTIS

DE

©a&®3& a®

CAPUT PRIMUM

Exponitur ordo futurae disputationis.

Disseruimus hactenus de nalura liberi arbitrii; nunc de viribus ejusdem arbitrii, cl simul de gra-tiae necessitate disputare aggredimur.

Sunl aulem Tria genera humanarum,lum cogni-tionum, lum actionum, Esi enim Alia cognitio na-turalis, sive theorica sil. sive mechanica; Alia csl cognitio moralis, idesl, notitia ejus, quod secun-d' illini virlulem csl vel agendum, vel omittendum: Alia denique csl cognitio stipernaluralis, idesl, eo-rum, quae sciri non possunt, nisi divinitus reve-lenlur.Sic etiam actionum Aliae naturales dici pos-ant, quales sunl ambulare, sedere, colere agros, gerere bella, el alia id genus, Aliae morales, qui-bus actiones omnes virtutum, cl viliorum conli-nenttir,ul eleemosynas dare,jejunare el similia; et contra, furari, fornicari el alia ejusdem generis; Aliae divinae ac siipernalurales, quae pjoprie ad salutem aeternam consequendam pertinent,ul cre-lere. sperare,diligere,orare.sacrificare cl caetera.

El quamvis acliones primi generis,quas natura* lcsdiximus, cl a quibusdam civiles cliam nomi-nantur, iq patllCulari, sive (ul theologi loquuntur) mindividuo necessario sini bonae, aul malae mo-raliler (juxta doctrinam s. Thomae, quam nos ul probabiliorcm sequimur) tamen cx genere suo in-differentes sani, cl polesl cliam lici i,ul aliquis sil liber in ejusmodi actionibus, qua pario naturales sunl, et non sil liber qua parle sunl morales, ul si quis exislimecl omnia opera infidelium csse pecca-ti, is fortasse died, habere hominem infidelem li-berum arbitrium ad colendum agrum, cl non co-iiidum, qualenus colere igrum csl opus naturale;

non aulem habere, qualenus csl opus morale.quia poterit colere agrum, vel non colere, sed non po-terii in eo opere ulla ratione vitare peccalum.

Nos igilur de singulis his cognitionum, actio-numque generibus Tres Iradabimus quaestiones : Unam, egcalnc homo auxilio graliae specialis ad res cognoscendas; Alleram, cgealne auxilio ad res easdem peragendas; Terliam. admisso graliae ad-jumento, sil ne opus illud in libera hominis pole-state. Quare Novem erunt praecipuae quaestiones, praeter alias, quae harum occasione discutiendae erunt.

Prima quaestio criliAn ad cognoscendum verum naturale, indigeamus gralia: Secunda:An adactio-nes naturales, ul laies sunl,egeamus diam gralia. Terlia: An ad easdem acliones,cliam ul laies sunt, habeamus liberum voluntatis arbitrium. Quarta : Ulrum sine auxilio graliae cognoscere possimus verum inorale. Quinta: Utrum ad moralia opera, idesl, ad pracccepta servanda, el peccala cavenda opus habeamus auxilio graliae. Scxla : Utrum sil in nosira polcsllalc bene el male agere moraliler. Septima: Sil ne auxilium gratiae necessarium ad cognoscendum verum supcrnalurale. Octava: Sil ne idem auxilium graliae necessarium ad acliones divinas, credendi, sperandi, diligendi etc. Nona : Sil ne horno liberi arbitrii in ejusmodi actionibus supernaluralibus, alque divinis.

CAPIT II.

Posse *cognosci viribus nalurac Deuni esse, el esse unum, el alia id genus.*

Prima igilur quaestio tractanda sc oiFßil; Ulrum ila laesa sit mens humana per peccalum , ul non

posait solis naturae viribus cognoscere aliquod verum mechanicum, vel theoricum naturale. Nani de vero morali et supernaturali poslea disseremus.

Esi aulem communis omnium sententia, posse cognosci solo lumine naturae, nullas veritates philosophicas et mechanicas, quae in scientiis et artibus humanis et naturalibus continentur. Id quod etiam Calvinus, fatetur in 1. lib. Instil, cap. 2. et in lib. 2. cap. 2. Una solum controversia remanet, Ulrum Deum esse, et esse unum, cognosci possit lumine rationis absque speciali gratiae auxilio.

Nam Joannes Calvinus loco notato scribit. ethnicos solo lumine naturae cognovisse generalim, Deum esse aliquem, nun tamen in veri Dei notitiam, qui unus et solus csl, devenisse. Tilmannus etiam Ileshusius in lib. de erroribus Pontificiorum, litui, de libero arbitrio num. 11. inter errores ponit id, quod habetur in calechismo romano. lumine naturali cognosci posse, Deum esse, et esse unum. Ex nostris quoque Petrus ab Alliaco in I. sentent, quaest. 3. scripsit, non posse de Deo quicquam cognosci sine speciali adjutorio gratiae.

Al contra sentiunt fere omnes theologi, ac praesertim s. Thomas lib. 1. contra gentes cap. 12. et 13. ubi non dubitat, errorem appellare sententiam eorum, qui docent, non posse naturali ratione demonstrari, Deum esse. Et corie quod naturali ratione demonstratur, naturali lumine cognoscitur; neque opus est ad assensendum iis, quae naturali ratione demonstrantur, auxilio gratiae speciali. cum sine labore iis assensiamur, quin etiam non assentiri nulla ratione possimus.

Probalur igitur haec veritas Primum ex divinis literis; Job. 36. *Omnes homines vident eum. sed unusquisque intuetur procul.* Quo loco dicuntur homines videre Deum, quia omnes habent lumen naturale, quo pertingere possunt ad cognitionem veri Dei: tamen procul eum intueri dicuntur, quia non possunt cognoscere nisi communia quaedam, ul esse, et esse unum, esse bonum etc. quae ex rebus creatis colliguntur. S. Gregorius lib. 27. Moralium cap. 2. et Buda lib. 3. in Job cap. 36. illa hunc locum exponunt, quorum verba paulo post inier aliorum Patrum sententias referuntur.

Alter locus est Sap. 13. *Si tantum potuerunt scire, ul possent aestimare saeculum, quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?* Ex quo loco discimus, verum et unum Deum naturaliter posse cognosci, et non solum Deum in communi, ul dicitur de vero Deo et falsis diis. Nam si quis existimet solem aut lunam esse deos, aut homines mortuos, ul Jovem et Martem tamquam deos honorari, is non potest dici invenisse mundi Dominum, neque simpliciter, neque ex sententia auctoris libri Sapientiae; non simpliciter, quia vere, neque sol, neque luna, neque Jupiter, neque Mars, csl mundi Dominus, non etiam ex sententia hujus sacri auctoris. Quia ipse fatetur ab iis. quos reprehendit. quod mundi Dominum non invenerint, habitos fuisse diis solem et lunam et homines mortuos.

Tertius locus csl Actorum 17. *Quaerere Deum. forte attrectent cum. aut inveniant. quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum.* Esi enim

sententia hujus loci. interpretetur Chrysostomus Origenes, tam esse facilem et obviam Dei notitiam ex rebus creatis, ul fieri palpari et attrectari queat, quomodo tractantur ea, quae ante pedes et oculi jacent.

Quarius. locus est Horn. 1. *Ita ut clalur ira Dei» coelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent, quia quod notum est. Dei. manifestum est. in illis. Deus enim illis manifestavit. Invisibile enim ipsius a creatura mundi per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas illa ul sint inexcusabili. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificare verunt. Hoc loco significat Apostolus sapientes mundi ex rebus creatis verum Deum cognovisse. Nam si non cognovissent verum Deum, non dicerentur veritatem in iniquitate detinuisse, neque absolute pronuntiarei Apostolus: *Cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt, neque propitius cognitionem numinis in genere dicerentur inexcusabiles, circa peccatum idololatriae.* Non enim inexcusabiles essent colentes idola pro diis, si nullum alium Deum cognovissent, aut cognoscere potuissent.*

Praeterea et hoc loco intelligimus, Deum manifestasse deitatem suam philosophis, non per revelationem specialem, sed per species rerum creaturarum: nam cum dixisset b. Paulus *Deus illis manifestavit, continuo explicat, quemadmodum manifestaverit, ac dicit: Invisibilia enim ipsius per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Et hoc modo locum istum exponunt, Chrysostomus. Ambrosius et alii in commentario, et praeterea Augustinus multis in locis, quae paulo post adferuntur.

Denique ex hoc loco colligimus philosophos cognovisse non solum Deum esse, sed etiam libere agere et providere rebus humanis. Nam alioqui non reprehenderentur, quod gratias non egissent. Non enim debetur gratiarum actio ei. qui ex necessitate naturae operatur, sed ei qui beneficia nobis praestat, cum sit in ejus potestate non praestare.

Probalur Secundo eadem veritas ex testimoniis Patrum. S. Justinus martyr in apologia ad imperatorem ultra medium, scribit Socratem, et alios quosdam Deum verum ita cognovisse, ul fieri Christiani dici potuerint.

S. Irenaeus lib. 2. adversus haereticos cap. 10. habet haec verba: *Etiam si nemo novit patrem nisi filius. neque filium nisi pater, tamen ita ut cunctis omnibus cognoscunt, quando ratio mentibus infixata moveat ea, et revelet, quoniam est unus Deus omnium Dominus.*

Tertullianus in apologetico cap. 17. *Vultis, inquit. testimonio comprobemus? quae licet carcere corporis pressa licet institutionibus pravis circumseptae licet libidinibus et concupiscentiis evigorata. licet falsis diis exancillata, cum tamen resipiscit, et sanitatem suam patitur, et Deum nominat solum. quia proprie verus hic unus Deus, et bonus, et magnus, et quod Deus dedit, omnium vox est. judicem quoque contestatur illum. Dens videt, et Deo commendo, et Deus mihi reddet. O testimonium animae naturaliter christi-*

Jéuiaae. *Denique pronuncians haec, non nd Capitolium, sed ad coelum respicit.* El it) lib. dc spectaculis: *Nemo, inquit.negat,quia nemo ignorat, quod ultro natura suggerit, Deum esse universitatis conditorem.*

S. Cyprianus Iraclalu 4. de idolorum vanitate : *Quae est, inquit, hae.c summa delicti,nolle agnoscere, quem ignorare non possis?* Et rursus ibidem: *Ergo unus est. el ubique diffusus csl.* Nam *tl vulgus tn nullis Deum naturaliter confitetur, cum mens el anima sui auctoris el principis admonetur. Dicit frequenter audimus, o Deus, el Deus videl, el Deo commendo etc.*

Lactantius lib. I. divinarum institutionum cap. ii. jVenio, inquit. est. *qui sapiat. rationemque secum putet, qui non unum Deum esse intelligat.*

S. Hilarius in primum versum psalmi 32. *Quis, inquit, mundum intuens.Deum esse non sentiat?*

S. Ambrosius in commentario capitis 1.ad Hom. vel quicmque fuit eorum commentariorum auctor: *U Deus, inquit. qui natura invisibilis est, a visibilibus cognosci posset. opus fecit, quod opificem suti visibilitate manifestavit.*

S. Gregorius nyssenus lib. 8. philosophiae cap. I, iōn levis.inquit, *conjectura exislit. singularia gubernari providentia,quod ejus cognitio sit hominibus naturaliter inserta. Necessitate. enim aliqua obruti confestim ad divinum numen, et orationesconfugimus, quasi natura nos absque praeceptore divinum auxilium edocente.*

S. Hieronymus in comment, cap. I. ad Gal. *Ex quo, inquit, perspicuum fit, natura omnibus incssc Dei notitiam.*

S.Joannes chrysoslomos hom. 9. ad populum Antiochenum: *Deus,inquit, illis manifestavit Quo pacto? quem prophetam mittens? quem evangeliflam?quem doctorem, si Scripturap nondum erant? Invisibilia ipsius, per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur etc.* Quo loco s. Joannes chrysoslomos copiose docet, potuisse mundi sapientes naturae lumine cognoscere, Deum orbis terrae conditorem el moderatorem esse.

S. Augustinus in lib. dc spiritu et lilcra cap. 12. *Fides, n. ,uil. quomodo, non cos dixerit veritatis ignaros, sed quod veritatem in iniquitate detinuerint: el quia occurrebat animo ul quaerere tur, unde illis esse potuerit cognitio veritatis, quibus Deus legem non dederat.nequhoc tacuit, unde habere potuerint : per visibilia namque creaturae pervenisse eos dixit ad incilligentiam invisibilium Creatoris. Quoniam revera sicut niagnu ingenia quaerere perstiterunt, sic invenire potuerunt.*

Item seim. 55. de verbis Domini: *Unde, inquit. illi impii veritatem detinent? numquid Deus ad quemquam illorum loquulus est?numquid legem acceperunt, sicut Israelilae per Moysem? Audi quomodo illis Deus manifestavit. Invisibilia ejus per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Interroga mundum,ornatum coeli, fulgorem.disposilioneinque syderum , et vide si non sensu mid, lainquam libi respondent: Deus nos fecit. Haec.el philosophi nobiles quaesierunt,cl exarte artificem cognoverunt.*

Hem tractatu 106. in Joanncm: *Haec, inquit, pst vis verae, divinitatis, ul creaturae rationali.jam ratione, utenti non omnino.ac penilus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus nalura nimium depravata esi. universum genus humanum Deum mundi hujus fatetur auctorem.*

Hem lib. 8. de Civil. Dei cap. 6. *Itaque, inquit. quod notum est Dei. ipse manifestavit eis, cum ab eis invisibilia ejus per ea.quae facta sunt intellecta conspecta sunt.* Ubi s. Augustinus inultis aliis verbis doccl. philosophos ratiocinando, perque res creatas gradalim ascendendo paulalim ad unius Dei notitiam pervenisse.

Paulus Orosius lib. 6. cap. 1. *Philosophis, inquit. dum intento studio quaerunt.scrutnnlurque omnia, unum Deum auctorem omnium repere-runt. Unde etiam nunc pagani, quos jam declarata veritas de contumacia magis.quam de ignorantia convincit. cum a nobis*discutiuntur. non se plores Deos sequi,sed sub uno Deo magno plures ministros venerari fatentur. Heslat igilur de intelligentia veri Dei, per multas intelligendi suspensiones confusa dissensio. Quia de uno Deo o mnum pene, una opinio est. Hucusque humana scrutatio, etsi cum labore, deliberare poluil. Al ubi ratiocinatio deficit, fides subvenit.*

Theodorelus sermon. 2. de curandis Graecorum affectionibus docet. Platonem cognovisse unum Deum ex tessera, quam Dionysio in epistola, ad eum scripta,dederat. Scripsit enim Plato epistolam fore senam, si initio adscribalur, Deus; ludicram aulem, si adscribalur, dii. Haec enim tessera salis aperte declarat apud Platonem, fabulosam fuisse multitudinem deorum.

S. Gregorius lib. 27. .Moralium cap. 2. *Omnis, inquit. homo eo ipso.quo rationalis est conditus, debet cx ratione colligere, eum, qui se condidit. Deum esse. Quem videlicet jam videre, est dominationem illius ratiocinando conspicere.Cum vero dictum sil. omnes homines vident eum. recte subjungitur,unusquisque intuetur procul.procul quippe eum intueri est. Non jam illum per speciem cernere; sed adhuc ex sola operum suorum admiratione pensare.*

Denique venerabilis Bcda lib. 3. in Job cap. 5. sic nil: *Per naturae bonum,notitia Creatoris inest cordibus hominum.* El infra: *Omnis homo hanc vim sapientiae naturaliter accipit,ul Deum ignorare non possit, nisi aul contemnat.aul ncgligal.*

Probalur Ultimo ratione. Nam si Deum esse unum, non posset cognosci sine gralia Dei speciali, id fieret, vel quia objectum sil supernatande: vel quia actio intelligendi unitatem Dei sil valde difficilis, aul cliam impossibilis viribus sidius naturae: neutrum aulem horum dici polesl. Nam unitatem Dei esse objectum naturale, cl nulla ad hoc opus esse revelatione.testatur Sapiens cap. 13. cum nil: *A magnitudine speciei el creaturae cognoscibiliter poterii horum Creator videri.* Testantur etiam demonstrationes plurimae a naturalibus effectis ductae.quibus Deum esse unum probant Joannes damascenes lib. 1. de fide cap. .». Richiirdus <le s. Viclore lib. 1. el 2. de Trinitate, el s. Thomas lib. 1. contra gentes cap. 43. Quod aulem demonstrari

potesl naturalibus rationibus, reie non eslsuper-
naiuralc. nec superni vim inielligenliae naturalis.
Ubi vero demonstratio adferlur, non est difficile
asxentiri, sed contra potins difficile, vel impossi-
bile esl non assenliri. Quare non requiritur auxi-
lium speciale ad hunc actum producendum. Prae-
sertim cum nec vehementia pertubalionum, neque
alia caussa iudicium theoricum impedire possit. li-
cet impediunt iudicium praclicum, cl actiones vo-
luniaiis. ,

CAPUT III.

Solvuntur objectiones.

Sed conira Duo argumenta objici possunt. Pri-
mum est testimonium illud evangelikhu. m *in tene-*
bris lucet. el tenebrae eam non comprehenderunt.
Hem: *In mundo erat, el mundus per ipsum fa-*
ctus est, el mundus eum non cognovit. Joan. 1.
Alterum esl ex Augustino lib. 10. Confess, cap. 6.
ubi dicit, coelum cl terram omnibus hominibus ma-
gna voce clamare, ipse fecit nos, cl non ipsi nos;
sed lamen surdis canere, nisi Deus alius miserea-
lur. Ex his enim s. Jonnnis et s. Augustini testimo-
niis colligitnr, Deum quidem dedisse hominibus ar-
gumenta satis magna. quibus eum cognoscere pos-
sent, nisi essent cocci: sed tamen per peccalum
primi parentis ita esse lotum genus humanam ex-
roecaltim. ul jam Deum nemo cognoscere possit ex
argumentis illis, nisi cui speciali gralia Deus illu-
minaverit mentem.

Sed facile erit argumentum ulrumque refellere.
Nam non esse omnino excoecatos homines per pec-
catum primi hominis, in iis etiam, quae ad Dei no-
titiam pertinent: perspicuum est ex locis allegatis,
S p. 13. el Roman. 1. *Nam* (ul ipsius verbis san-
cti Augustini ular. in expositione quarundam pro-
positionum epistolae ad Romanos, in principio)
quos arguit, Salomon Sap. 13. non cognoverunt
per creaturam Creatorem: quos aulem arguit A-
poslolus. cognoverunt, sed gratias non egerunt.
Non aulem arguentur, qui non cognoverunt, si co-
gnoscere non potuissent: neque coeci sunt. qui aul
cognoverunt, aut certe cognoscere potuerunt.

Illud vero: *Lux in tenebris lucet, el tenebrae*
eam non comprehenderunt. El illud: *Mundus eum*
non cognovit, inlelligenda videntur de Verbo. idesl,
de Filio Dei, ac per hoc, de mysterio Trinitalis. quod
icemur non posse cognosci solo lumine rationis.
Deinde, possent etiam ea verba hunc sensum ha-
bere. Lux divinae sapientiae lucet etiam in tenebris,
cum appareat in iis rebus, quae omni luce sapien-
tiae carent, idesl. in animantibus rationis experti-
bus. in alboribus, in lapidibus, in rebus caeleris,
quae quod raliione careant, tenebrae dici possunt,
et d< iis recte scriptinn esse inlelligilur, el tenebrae
eam non comprehenderunt.

Nec male, cum Chrv<oslomo ac Thcophyla Olo
dici potesl, illud, *et tenebrae eam non comprehen-*
derunt, idem esse, ac si dictum fuisset, et tenebrae
' non praevaluerunt. Imx enim illuminat tenebras,
el tenebrae non obscurant lucem: hoc est, lux no-

titiae Dei in hominibus quoque impiis, quavis le-
nebrarum multitudine, vel densitate non vincitur.
Denique, cum sancto Augustino, sanclorque Cjrillo
dici potesl, tenebras esse homines ignorantes «
peccatores, qui lucem islam non perceperam, quar-
lamen si voluissent. percipere potuissent.

Illud aulem s. Augustini ex lib. 10. Confessionum,
ad rem non facit. Non enim de cognitione, sed de
arnoro loquitur eo loco s. Augustinus: *Domine, in-*
quit, amo le. percussisti cor meum verbo luo, n-
amavi te. Sed, el coelum cl terra, el omnia q/ee
in eis sunt ecce undique mihi dicunt, nl leamem.
nec cessant dicere omnibus, ul sini inwini-
biles. Aliius autem tu misereberis, cujus miserti»
ens. Alioquin coelum et terra surdis canunt lau-
des tuas. Itaque sicut nos surdis canere dicimur,
cum ii. quibus nullis verbis aliquid siindeniu?, ii).
lunt illud facere, licet salis facile inlelliganl, qir-
dicimus: sic etiam coelum, terra, surdis canunt
laudes Dei, cum homines ex operibus Dei condito-
rem quidem agnoscunt, sed non sicut conditorem
diligunt, venerantur el colunt.

CAPUT IV.

Requiri, el sufficere auxilium generale *ad actiones naturales el civiles efficiendas,*

Altera quaestio erat de actionibus nmluralibns.
sive politicis aul mechanicis abstrahendo a molilia
vel bonitate morali, an eae possent a nobis lien
solis naturae viribus. Duo siquidem de hac re con-
trarii errores aliquando extilcrunt. Quidam enim
docuerunt, posse homines, ul etiam res caelem?
opera sua elicere sino ullo Dei auxilio, sive gene-
rali, sive speciali. Ila videtur sensisse Origenes
lib. 3. de principiis, ul annotavit s. Thomas lib. 1
conira Gentiles, cap. 89. ila etiam senserunt Peh-
giani, teste s. Hieronymo in epistola ad Clesipbon-
lem, et lib. 1. adversus Pclagianos. Ila deniq>
sensit ex theologis scholasticis. Durandus in 2. seni
dist. 1. quaesi. 5. el dist. 37. quaesi. I. qui docet
Deum omnia operari quae nos operamur, quia de
dii et conservat vim operatricem quae in nobis
est, non quia nobiscum ad opus nostrum efficien-
dum sua actione concurrat.

Alii vero, fortasse ul ab hoc errore longissime
cederent, contra senserunt, ila Deum immediate
(proprie omnia operari, ul caussae secundae niti;
omnino efficiant, sed ad eorum praesentiam sok
omnia faciat Deus. Refert hanc sententiam s. Th?
mas in quaesi. 3. de polentia ari. 7. carnque Malli!
melis sectatoribus tribuit. Caclerum ulerque errv
Scripturis, Patrum testimoniis, el manifestaerali»
ni repugnat. Quod breviter ostendemus, quoniar
copiosior disputatio ad philosophos proprie per-
linet.

Igilur secundas caussas, el praesertim homine
aliquid vere ac proprie operari, Scriptlira passi:
docet. Nam Genes. I. dicit, terram gerniinare. dcl
las lucere super terram aves volare sub flnhamen
lo coeli, homines dominari ac praeesse animant!

Ims caeleris. El alia id geniis frequentissime in di-
vinis literis repetuntur.

Sancti quoque Patres id ipsum affirmant, ul Ba-
sibus oratione 5. de opere sex dierum. Ambrosius
lib. 3. Hexameron cap. 6. cl 8. Joannes chrysoslo-
nms homil. in Genes. Augustinus lib. 3. de Tri-
nitate cap. 3. cl 4. Joannes damascenus lib. 2. de
fide cap. 10.

Denique rationes eliam in prompti sunl. Nam in
primis, si neque ignis calefaceret, neque sol illu-
minaret, falleretur sensus circa proprium objectum,
nullusque esse, posset experimentis locus. Certo
enim sensus ignem calidum, el solem lucidum esse
judicat, quoniam ab illo per calefactionem, ab isto
per illuminationem immutari se sensit. Deinde,
quorsum Deus robus naturalibus virtutes operatri-
ces dedisset. Immo quorsum rerum naturas omni-
no esse voluisset, si omnia otiosa erant futura? De-
nique, unde monstra nascerentur, quae dicuntur,
el sunl peccata naturae, si solus Deus omnia effi-
ceret, cum in Deum error non cadat.

Jam vero humanam voluntatem. ul eliam res
caelcras nihil omnino agere posse, nec. se ulla ra-
tione movero, nisi Deus cum illis simul opcreltir.
nec sufficere essentiam el virtutem operatricem ad
operandum, si desit auxilium conditoris. Probalur
Primum ex divinis literis. Nam Aclor. 17. Aposto-
lus ait: *In ipso minius, movemur el sumus.* Quo
loco si Deus solum donaret nobis naturam. el viros
ad operandum, easque conservaret. non eliam si-
mul operaretur nobiscum, salis fuisset dicere. In
ipso vivimus el sumus quorsum igilur additum est.
moremur, nisi ul inlelligarnus. non posse nos mo-
veri sine praesenti auxilio Dei. quemadmodum non
possumus esse el vivere, nisi Deus vitam qunm de-
dit, conservare voluerit.

Itaque in Deo sumus, quia ipse fecit nos et non
ipsi nos: in Deo vivimus, quia ipse nos. portat ver-
bo virtutis suae: in Deo movemur, quia sine ipso
nihil possumus facere. Siquidem illa praepositio
in, idem valet hoc loco, quod *per*, ul sensus sil,
per ipsum vivimus, movemur el sumus: quemad-
modum in illis locis, *In Deo meo transgrediar*
murum. In Deo faciemus virtutem. Hoc genus
daemoniorum non ejicitur, nisi in oratione et je-
junio. Omnia possum in eo, qui me confortat.
Idem Apostolus in episl. priore ad Corinth, cap.
10. dicit. Deum operari omnia in omnibus. Quod
mullo antea scripserat Isaias cap. 26. cum nil: *O-*
mnifl opera nostra operatus es Domine. Rursus
de aliis rebus idem Scriptura testatur. ul cum in
psalm. 146. dicit de Deo: *Qui producit in monti-*
bus foenum. El Job. 10. *Pelle et carnibus resti-*
slime. Et Ilhierom. 1. *Antequam te formarem in*
ulero, novi le. El Dominus in evangelic Maith. 6.
Quod si foenum agri Deus sic vestit. Et Joan. 5.
Pater meus usque modo operatur, et ego operor.

Ad haec, el similia respondebat Pelagius (teste
Augustino in libro de gralia Chrisli cap. 4.) cl post
cum Durandus loco notato, dici Deum omnia ope-
rari, qui i virtutes operatrices rebus attribuit. Sed
refellit hanc responsionem s. Augustin, in episl.
116. eo argumento, quod Deus non solum dicatur
omnia operatus, et omnia fecisse, sed in praesenti

dicatur operari, cum legimus: *Qui producit in*
montibus focnum: cl focnum agri Deus sic veslit.
el *Pater meus usque modo operatur.*

Deinde, si propterea Deus diceretur operari v
mnio, quia dedit omnibus rebus operatrices virtu-
tes, sequeretur, Deum operari omnia peccata. quia
dedit homini, et angelo liberum arbilrium, quo pec-
cata omnia fiunt. Et apud Durandum id maxime lo-
cum haberet, cum ipse contendat in secundo sen-
tentiarum distinct. 44. potentiam peccandi fornna-
liler esso a Deo.

Adde quod Scripturas intelligere debemus non
pro arbitrato nostro, sed juxta communem sancto-
rum Patrum explicationem; sancti autem Patres ex
allegatis Scripturis errorem istum communi con-
sensu refellunt.

Eusebius hb. 6. de praeparatione evangehea
cap. 5. *Causa, inquit, omnium, et quae liberta-*
tis nostrae sunl. cl quae nalura fiunt, Deus est.

S. Iheronymus in lib. I. adversus Pelagianos.
refellit Pelagianos, quod dicerent, posse se absque
Dei auxilio scribere, sedere, flere, curvare digitum,
aptare calamum etc. Aequae responderi potest, lo-
qui s. Hieronymum de auxilio Dei mediato, ut vult
Durandus. Nam ul diximus ex Augustino, cl patet
etiam ex Hieronymo ibidem, fatebatur Pelagiani.
liberum arbilrium esse donum Dei. el illo mediante
posse nostras actiones Deo tribui, et lamen Hiero-
nymus Pelagianos impios el sacrilegos nominat:
Audite, inquit in epistola ad Ctcsiphontem, sacri-
legum, si voluero curvare digitum, movere ma-
num, sedere, stare, ambulare, semper mihi au-
xilium Dei necessarium erit? Audi ingrati, immo
sacrilege Apostolum praedicantem. Site mandu-
catis. sive bibitis. sire quid aliud facitis, omnia
in nomine Domini facile.

S. Joannes chrysoslomus hom. 3. in Genesim:
Quocirca. inquit. divinae Scripturae vestigia se-
quamur. neque feramus eos. qui adversa temere
blaterant. Etiam si homines terram operentur, et
jumentorum auxilio fruuntur, el magna sit coeli
temperies, et omnia alia concurrant, nisi nutus
Domini accedat, omnia alia frustra. cl in vanum
fierent, el nihil proficeret omnis labor el desu-
datio, nisi manus Domini superne adjuvaret, el
perfectionem his. quae fiunt, tribueret.

S. Augustinus in episl. 146. quaesi. 2. Quomo-
do, inquit. negare poterimus, Deum eliam nunc
operari eunda quae fiunt, cum Dominus dicat,
Pater meus usque modo operatur Xide eliam lib.
8. de Gen. cap. 20. el sequent.

S. Anselmus lib. de concordia praescientiae. prae-
destinationis. gratiae cl liberi arbilrn cap. I. FacH,
inquit. Deus omnia, quae justa, voluntate fiunt,
idesl, opera bona el mala. In bonis quidem facit
quod sunt, et quod bona sunl: in malis facit quod
sunt, sed non quod mala sunt.

Accedat Postremo etiam ratio, nam omnes res
creatae ita pendent a divina conservatione. ut uc ad
momentum quidem perse, ac sine Deo esse pos-
sint. At si aliquid fieret sine Dei auxilio, saltem in
primo illo in. tanli, quo fieret, per se, ac sine Deo
essel. Quemadmodum igitur lumen solis in aere in
primo instanti fit a solc. el loto reliquo tempore ab

eodem conservatur, nec ullo modo esse potest sine praesentia solis continuantis esse, quod initio illi dedit: sic etiam omnis effectus cujuscumque causae secundae, initio iit a Deo, et ab eodem conservatur, nec potest ulla ratione incipere, vel durare sine actione Dei dantis, vel continuantis esse. Porro res omnes creatas perpetuo a divina conservatione pendere, nemo est qui neget, cum Apostolus dicat Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutissuae. Et fuse doceatur a s. Augustino hb. 4. de Gen. cap. 12. et lib. 8. cap. 12. a s. Joanne chrysost. hom. 10. in Gen. a s. Gregorio lib. 16. Moral, cap. 18. et a S. Thoma 1. par. quaesi 104. art. 1.

His Igitur extremis refutatis erroribus, maneat sententia illa modica, et communis in scholis theologorum, posse ab homine fieri multa opera sine auxilio Dei speciali, ut arare, serere, putare vites, plantare arbores, ambulare, sedere, loqui, et alia id gemis, nihil lamen fieri posse sine auxilio Dei generali. Illa enim docet, et probat egregiis rationibus s. Thomas in hb. 3. contra gentiles cap. 89. Item s. Bonaventura et ceteri theologi (Durando excepto) in 2. 2. 2. distinct. 37.

CAPUT V.

Proponitur quaestio principalis, In homo Ubertum arbitrium habeat in operibus naturalibus et civilibus; et notantur Lutheri et Melancthonis contradictiones.

Sequitur Tertia quaestio, quae una est ex principalibus, et gravissimis totius hujus materiae quaestionibus; utrum videlicet homo liberum arbitrium habeat in actionibus illis naturalibus, sive civilibus, quas diximus fieri posse cum solo generali auxilio Dei.

Sunt autem Tres de hac quaestione sententiae. Prima est catholicorum fere omnium, non solum esse hominem liberi arbitrii in actionibus supra explicatis, sed etiam id esse evidens, Ium in lumine naturae, tum in doctrina fidei. Vide praeter alios, qui hoc docent, s. Thomam in quaesi. 6. de Malo, quae est de electione, et quaesi. 24. de Veritate (quae est de libero arbitrio art. 1.) Item Gregorium, Gabrielem, et alios in 2. sententiar. distinct. 25.

Altera sententia est quorundam catholicorum, qui affirmant certum esse ex doctrina fidei, hominem esse liberi arbitrii; tamen id non posse naturali ratione convinci. Illa docuit Joannes Buridanus in tertio libro ethicorum, quaesi. 1. et Andreas de Castro in primo sententiarum, distinct. 45. (piem fitat Runrdus Tapperus in explicatione articuli 7. Lovaniensium.

Tertia sententia, sive potius haecresis, manifesta est Laurentii Vediae in lib. de libero arbitrio, Martini Bucerii in lib. de Concordia, articulo de libero arbitrio, et Joannis Calvini lib. 1. Institutionum cap. 16. § 8. et lib. 2. cap. 4. § G. qui docent, non habere hominem, in statu naturae corruptae, liberum arbitrium ulla in re, ac ne indifferentibus

quidem et civilibus. Quocirca idem Calvinus in i. 2. Institutionum cap. 2. § 4. dicit, optare se, ut id lator omnino de medio nomen ipsum liberi arbitrii. Eadem fuit sententia multorum veterum haereticorum, quos cap. 7. opportuniore loco nominamus. Eadem etiam sententia fuerat initio Lutheri nismi. ipsius Martini Lutheri, et ejus Achaes Philippi Melancthonis, sed ulcrque apertissime retractavit. Quos si Bucerus et Calvinus iniliri roluissent, nulla cum haereticis hujus temporis de libero arbitrio in actionibus civilibus controveria remaneret.

Utile autem erit annotare hanc retractationem: contradictionem Lutheri et Melancthonis, ut apparent eorum inconstantia in re omnium maxima. Vide Lutherus in assertione articuli 36. summam reru suarum in doctrina de arbitrii servitute coasuluit. Sic enim ait: *In caeteris articulis de papalibus conciliis, de indulgentiis, aliisque non necessariis nugis, ferenda est levitas et stultitia populi et suorum, sed in hoc articulo, de servitute arbitrii, qui omnium optimus, et rerum nostrarum summa est, dolendum ac fluendum est miseri sic insanire.* Et in libro adversus regem Anglorum scripsit, adeo se certum esse de sua doctrina, si quis aliter doceret, aut damnaret, quae ipse scripsit de fide, de operibus, de libero arbitrio, et similibus; is damnaret Deum, et oportere eum minere filium gehennae.

Videamus igitur constantiam ejus, in summa doctrinae, de qua certissimum se esse jactabat, In asseri, articuli 36. ila loquitur: *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, et titulus sine re, quia nulli est in manu quippiam cogitare boni vel mali, sed omnia (ut Wideji articulus Constantiae damnatus recte docet) de necessitate absolutaeveniunt. Quod et poeta voluit, quando dixit, certant omnia lege. Et Christus. Valliaei 6. Folium arboris non cadet in terram sine patre vestro.* Et infra: *Non est dubium Satanae magistro in Eccliam venisse hoc nomen liberum arbitrium.* Hic aperte Lutherus simpliciter tollit liberum arbitrium omnibus in rebus, juxta haecresim Wiclefi, et ideo ipsum etiam nomen liberi arbitrii damnat. Ex quo facium est, ut librum adversus Erasinum inscripserit de servo arbitrio.

Sed audi nunc retractationem, quae extat in libro ejus de Visitatione saxonica, quem postea scripsit, sic enim loquitur in articulo de libero arbitrio: *Mulii de libero arbitrio indiscrete loquuntur. Idcirco hanc brevem informationem adscriptimus. Homo habet ex propria virtute librum arbitrium ad faciendum vel omittendum operi terna per legem, et poenas adactus. Quapropter potest et saecularem probitatem, et bona operi facere, ex propria virtute, a Deo ad haec data et obtenta. Paulus enim vocat eam juslilium carni hoc est, quam caro aut homo ex propria tirhd facit. Si ergo operatur homo ex propria virtute ullam justitiam, utique habet electionem et libertatem, et fugiendi malum, et faciendi bonum.*

Idem ibidem: *Voluntas humana est vis libera, ut facere possit justitiam carnis, seu jusliant civilem, ubi lege et vi agitur, ut non fu*

rori, *non occidere; non moechari etc.* Haec ille, ubi per justitium carnis inlelligil opera bona externa, non tamen bona simpliciter; Ac per hoc docet, posse hominem per liberum arbitrium facere el non facere quae Icx jubet, non lamen peccare, aut non peccare. Itaque admittit arbitrii libertatem in actionibus civilibus et externis, quam negaverat in asseri, ari. 36. cl nomen liberi arbitrii recipit, quod a Satana magistro in Ecclesiam venisse antea dixerat. Ita damnat ipse articulum suum optimum, el summam rerum suarum, et, si verum silquodscripsil in libro adversus regem Anglorum, Deum damnavit, cl oportet cum manere filium gehennae.

Veniamus ad Philippum. Is in locis communibus, quos edidit anno 1321. Primo, detestatur nomen liberi arbitrii: *Usurpata est, inquit, vox liberi arbitrii a divinis literis, a sensu et iudicio spiritus alienissima. Additum est e Platonis philosophia vocabulum rationis aequae perniciosum.*

Secundo: Defendit Vallam contra Eckium his verbis: *Vallam, ait Eckius, quod scholarum sententiam de libero arbitrio confutavit, plura voluisse scire, quam didicisset, scilicet egregie festivus nugator.*

Terlio: Reprehendit philosophiam naturalem el rationem, *lioc loco, inquit, prorsus Christiana doctrina a philosophia el humana ratione dissentit.*

Quarto: Tollit omnem libertatem et conlingentiam: *Est, inquit, libertas posse agere, aut non agere, posse sic, aut aliter agere. Itaque in quae-stionem vocatur, silne libera voluntas, cl quatenus libera sil. Besponsio. quandoquidem omnia quae eveniunt, necessario juxta divinam praedestinationem eveniunt, nulla est arbitrii libertas. Quid igilur inquires, nulla ne est in rebus contingentia? nihil cassis? nihil fortuna? Omnia necessario evenire Scripturae docent. Et si videatur tibi in rebus humanis esse contingentia, iudicio rationis hic imperandum csl.*

Quinio: Ilis addit in comment, ad cap. R. cpisl. ad Romanos. Non solum opera indifferentia, sed eliam peccata in nobis a Deo iicri. *Sicut, inquit, fatemur proprium Dei opus fuisse Pauli vocationem, ila fatemur opera Dei propria esse sive quae media vocantur, ut comedere, bibere: sive quae mala sunt, ut Davidis adulterium, Illan lii severitatem. Constat enim ex cap. 1. ad Romanos, Deum omnia facere non permi-sive, sed potenter (ul Augustini verbo utamur) idest, ul sit ejus propria Judae proditio, sicut Pauli vocatio. El infra: Ergo non est cur frigidum glossema admittamus, Deum mala permittere, non etiam facere. Haec illo.*

Contradicentia his omnibus habentur in iisdem locis communibus posteriori tempore editis, Ium in loco de caussa peccali, Ium in loco de libero arbitrio. Primo siquidem, recipit nomon liberi arbitrii el rationis, quod ante detestabatur. *Monendi sunt, inquit, rudiores, ul a physicis sumant distinctiones et appellationes partium hominis. In homine est pars cognoscens el iudicans, quae, vocatur mens, vel intellectus, vcl ratio. Altera pars appe-*

tens vocatur volunlas; vocalur aulem liberum arbitrium mens el voluntas conjuncta.

Secundo: Reprehendit Vallam. quem ante defendera : *Valla, inquit, el jAerique alii, non recte detrahunt voluntati hominis libertatem, quia /iant omnia decernente Deo. Item in epitome moralis philosophiae: Stoicus, inquit, illas de fato, seu Vatae, absurdas imaginationes, quae propter divinam gubernationem adimunt libertatem voluntati. fugiamus.*

Tertio: Amplectitur philosophorum sententias, quas antea Scripturis contrarias esse dicebat: //acc, inquit, *est libertas voluntatis, quam philosophi recte tribuunt homini. Item: Honestius, inquit, Plato docuit. El in epitome moralis philosophiae, Est, inquit. prudentissime ab Aristotele addita rationis descriptio.*

Quarto: Admittit, esse in rebus conlingentiam et libertatem, quam simpliciter ante negaverat: **Concedendum csl, inquit, quod Scriptura apostolica tribuat homini, etiam nunc post lapsum. libertatem aliquam diligendi ea. quae sunt subjecta rationi.** El infra: *Haec Manichuca imaginatio horribile mendacium esl. el ab hoc errore mentes abducendae sunt el docendae, agere aliquid liberum arbitrium.*

Quinio: Negat Deum esse caussam peccati quod tam impudenter antea asserebat: *Est, inquit. haec el pia sententia. utraque manu. el verius loto pectore tenenda, Deum non esse caussam peccali, nec velle peccatum.* El infran **Vec figurae illae Verborum in sermone hebraico pugnant cum hac sententia, Indurabo cor Pharaonis ct similes. Certum est enim hebraica phrasi significare permissionem. non efficacem voluntatem.** Ex his enim facile polesl intelligi quam sint adversarii inconslales in rebus eliam gravissimis. Sed his omis-sis ad confirmandam veritatem accedamus.

CAPUT VI.

Non posse ab insigni temeritate defendi modum loquendi adversariorum, qui nomen liberi arbitrii, in nomen servi arbitrii mutaverunt.

Ul igilur vera el catholica sententia confirmetur, Tria sunt ordine probanda. Primo: Non posse adversarios ullo colore defendi ab insigni temeritate, quod nomen libori arbitrii tantopere detestenlur, el in nomen servi arbitrii commutare lentaverint. Secundo: Ex doctrina fidei manifeste deduci, hominem, eliam post lapsum, libero arbitrio praeditum esse, saltem in actionibus civilibus el externis. Terlio: Idipsum certum el evidens osse in vora philosophia el naturali lumine rationis.

Quod allinet ad Primum, Iribus argumentis probare possumus, adversarios non sine maxima temeritate nomen liberi arbitrii abolere, vel in nomen servi arbitrii commutare voluisse. Primum enim, serio nos admonet apostolus Paulus in priore epist. nd Titno lh. cap. G. ut fugiamus vocum novitates. At nomen servi arbitrii in Ecclesia catholica per lotos mille quingunos annos numquam fuit au-

dilum, cum lamen ab ipso principio nascentis li dei. ac deinceps variis aetatibus numquam defuerint haeretici, qui liberum arbitrium, vel nimium extulerint, vel etiam contra nimium depresserint.

Deinde, omnes omnino scriptores ecclesiastici, qui singulis aetatibus fidem catholicam propugnaverunt. disertis verbis liberum arbitrium docuerunt. Neque opus erit magno labore testimonia Patrum conquirere. Nam el obvia sunl, el adversarii id non negant.

Ilaec enim sunl verba Calvini, quem in hac palaestra praecipuum adversarium habemus lib. 2. Institutionum, cap. 2. § 4. *Semper apud Latinos liberi arbitrii nomen exlilil, Graecos vero non puduit arrogantius usurpare vocabulum, siquidem αὐτεξούσιον dixerunt.* Quanta igilur temeritas esl, nunc demum abolere velle vocabulum, quod ipse faleris apud omnes scriplores, tum latinos, tum graecos semper in usu fuisse?

Denique vel hoc nomen esl bonum vel malum; verum aul falsum; utile vel noxium. Si bonum. verum, utile; corie etiam relinendum: si malum, falsum, noxium el (ul Lulherus loquitur) a Satana magistro in Ecclesiam invectum; cum salis constet ab initio Ecclesiae coepisse, cl ad nos usque propagatum, sequitur Ecclesiam fuisse semper valde infirmam, quippe quae neque initio prohibere potuerit, quo minus perniciosum hoc vocabulum a Satana inveheretur, neque postea per lotos mille quingentos annos illud explodere, aul abolere valuerit. El ubi esl illud: *Portae inferi non praevalerunt adversus eam? cl, Ecclesia esi columna et firmamentum veritatis.*

Respondebit Calvinus: Nomen liberi arbitrii csse ambiguum: el siquidem liberum dicatur arbitrium a coactione, nomen csse bonum el verum; si a necessitate, perniciosum el falsum. El quoniam hoc lempore a plerisque accipitur pro libero a necessitate, ideo merito explodendum videri, ne propter ambigui lacm suam fidelibus noceat. Al falsum esl, nomen hoc csse ambiguum. Nam (ul in libro superiore ostendimus) nullo modo polesl inlcelligi liberum arbitrium, si non sil liberum a necessitate. et non hoc tempore solum, sed omnibus sacculis acceptum esl hoc vocabulum pro facultate animi indeterminata, et libera ad ulramque pariem, ac per hoc libera a necessitate. Id quod testimoniis Scripturae et Patrum, et rationibus variis confirmavimus.

Al, inquit, hoc vocabulum sumptum est a philosophis, el in divinis literis nusquam legitur. A quibus igitur sumendum eral? a sudoribus ne cl cementariis? et si Scriptura divina voces a poetis accipit, nt Arcturi, Orionis. I'lcjadum, quae leguntur in Job cap. 37. et 38. cl in Amos cap. .3. quid mirum est, si Ecclesia voces aliquas accipiat a philosophis? Il quamvis in divinis literis non sint hae duae voces simul junctae quoad sonum, liberum arbitrium, tamen invenitur altera cum alterius periphrasi. ut Numeri 30. *In arbitrio viri cril. ul facial vel non faciat.* Quid enim est, in arbitrio, ut Idtial vel non faciat nisi in arbitrio libero ad utruinlibel? sic etiam vox illa graeca. αὐτεξούσιον, quam Calvinus tantopere detestatur, non invenitur

fortasse in Scriptura, tamen invenitur pars una cum ulterius partis periphrasi, ul I. Cor. L E:«. σίαν εχει περί του ἰδίου θελήματος. idesl, poleski-m habens propriae voluntatis. Quid enim esl putatas propriae voluntatis, nisi αὐτεξούσιον.

Adde ultimo, non esso mirandum, si hac vorcj crebrius a Patribus, quam a Scripturis sanctis, sd etiamsi solum a Patritius usurpantur, quoniam lue-reses. quae liberum arbitrium oppugnant, post conditas Scripturas sunt exortae, et ipsao sunt. quae lias voces frequentaro vel excogitare coegerunt, quemadmodum in aliis similibus, ul Trinitatis ὁμοουσιον cl (ἱεσοτοζου facium csse, ipsi etiam adversarii confitentur.

CAPUT VII.

Secundum (idem catholicam hominem esse Meri arbitrii in rebus civilibus. probalur ex ilitinir literis.

Jam vero liberi arbitrii hominem csse in rebus civilibus (quod secundo loco propositum fuerat) secundum doctrinam fidei, probalur ex divinis literis.

Ac Primum: Accedant ea testimonia, quae tribuunt homini post lapsum, electionem diversarum rerum. Neque enim inlcelligi polesl verae electionis potestas, sine vera arbitrii libertate. Nam ul in I. libro demonstravimus, electio esl actus maxime proprius liberi arbitrii. Sunl igilur haec testimonia. Numeri 30. *In arbitrio viri erit. sive facial, sire non faciat.* Josue 24. *Optio vobis datur, eliffile hodie quod vobis placet.* 2. Reg. 21. *Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his.* 3. Reg. 3. *Postula quod vis, ut dem tibi.* Dan. 13. *Angustiae mihi sunl undique, el quid eligam ignoro.*

Secundo: Huc pertinent ea testimonia, quae docent, hominem aliqua posse facere, quae non facit: el contra, faccre aliqua, quae potuissent non faccre. Hinc enim apertissime palet, liberum esse in ejusmodi homine, ul pro arbilrio faciat vel non faciat. 3. Regum 3. *Quia postulasti verbum lior, cl non postulasti divitias, aul animas inimicorum tuorum, sed postulasti sapientiam etc.* Potuit igilur Salomon postulare divitias, cl non pojfiilaro sapientiam, el lamen non divitias, sed sapientiam postulavit. Ecclesias!. 31. *Qui potuit Irangredi. et non est transgressus, ole.* I. Cor. 9. *Non sum liber? non sum Apostolus? clc.* Quo loco docet Apostolus, potuisse se circumducere sororem, el ab Ecclesiis sumptus accipere, sed neutrum facere voluisse. Aci. 5. *Nonne manens liti manebat, el venundatum in lua erat poles aid hoc esl, Nonne poteras (Anania) agrum tuum non vendere? el posleaquam vendideras. nonno potens pretium libi relinere? qui te agrum vendere, aul Deo pretium offerre coegit? poterat igilur vendere el non vendere, et offerre el non offerre.*

Neque satisfaceret, qui responderet. in lme loco, et superiore agi de libellule a praeceptu, non de li-

berlato a naturali necessitate. Nom libellas a praecepto includit libertatem a naturali necessitate; alioqui inepta et ridicula essent praecepta, si is, cui praecipitur, non esset liber a naturali necessitate. Jam si Ananias non potuisset non vendere agrum, aul pretium illud apostolis non οΠ'ο γγο, sed necessario cl agrum vendidisset, el pretium apostolis obtulisset, inepte dixisset b. Petrus, Nonne manens libi manebat, el venundatum in lua erat potestate?

Tertio: Accedant illa testimonia quae conditionem continent. Ea siquidem virtutem includunt liberam oppositorum optionem. Isaine 1. *Si volueritis el audieritis me, bona Icrrae comedetis.* Ilallli. 19. *Si vis ad vilam ingredi, serva mandatu.* Ibidem: *Si vis perfectus esse, vade, vende otnnia quae habes.* Luc. 9. *Si quis vull post me venire, abneget se ipsum etc.*

Quarto: Praedictis locis adjungi possunl ca. quac continent reprehensionem cum interrogatione. Sequitur enim inde potuisse hominem non faccre id, propter quod reprehenditur. Genes. 3. mulieri dicilur: *Quare hoc fecisti?* serpenti vero, qui expers esl rationis el libertatis, non dicilur: *Quare hoc fecwli,* sed, *Quia hoc femsli.* Genes. 4. *Quare iratus es?* el *quare concidit vultus tuus?* Potuit igitur elEyu illud non faccre, quod fecit. El Cain non irasci, neque vultum prae moerore dejicere. Neque enim ovi dicilur, *Quare fugis* tupum? non enim potest non fugere lupum. Neque lupo dicilur: *Quare agnum devoras?* quia non potest aliud facere.

Quinio: Adjici possunl omnia testimonia, quae continent laudes sanctorum Patrum, Noë, Abraham, Isaac, Jacob, Joseph. Moysis. Job, David, Tobiae, proplielarum denique omnium. Item illa. qmac continent praecepta, consilia. cohortationes, qualia sunl Proverbia Salomonis, liber Ecclesiastici, magna pars Psalmorum: prophetarum, cvangeliorum, epistolarum Petri, Pauli, Joannis, Jacobi, Judae. Ilaec enim omnia significant, hominem esse liberi arbitrii, ul s. Augustinus colligit in libro de gralia cl libero arbitrio cap. 2.

Postremo: Addantur ca testimonia. quae probaul. primum hominem ante lapsum praeditum fuisse libero arbitrio; qualo esl illud Eccles. 15. *Ms creat'd hominem, el reliquit illum in manu consilii sui etc.* Nam ipse Cliam Calvinus propler hunc locum fatetur, primum hominem ante lapsum liboro arbitrio praeditum fuisse lib. I. Instil, cnp. 15. § 8. el hb. 2. cap. 5. § IR. Quamvis enim adversarii aliam esse velint rationem hominis anle lapsum ct post lapsum, quod allied ad arbitrii libertatem: nos lamen facile probare possumus cliam post lapsum hominem esse liberi arbitrii, si fuit ante lapsum. Nam lota ratio Calvini (ul postea videbimus) cur homo carcal libero arbitrio, esl in eo posita, quod libertus hominis pugnet cum providentia Dei. At providentia Dei non incepit a lapsu hominis, sed fuit cliam antea, cur igitur impediatur post lapsum hominis a libero arbitrio, si ante lapsum non impediabatur?

Quid, quod e\ hoc ipso, quod Deus providentiam rerum omnium habet, sequitur, ut homo libertate frualur arbitrii? Nam pruviculuc divinae illud csl

proprium, non destruere, sed conservare naturas. Disponit enim suaviter omnia, ul legimus Sopient. 8. el, ul inde colligit s. August, lib. 7. de Civitate Dei cnp. 30. sic administrat omnia, quae creavit. ut cliam ipsa proprios exercere cl agere motus sinat. Ilaque cum natura rationalis libertatem arbitrii postulet. canique ab initio a conditore perceperit: sic hominem divina providentia gubernat cl regit, ul liberam ejus clcclioncm nullo modo impediat.

Atque hoc csl quod voluerunt Origenes lib. 3. dc principiis cap. 3. Gregorius nyssenus hb. 7. dc philosophia cap. 1. lib. 8. cap. ult. Theodoretus in epitome divinorum decretorum cap. de Providentia cl Joan, damascenus hb. 2. de fide cap. 29. cum scripserunt, liberas hominum actiones non fieri a providentia, sed ab hominum raliione el consilio. Non enim significare voluerunt, providentiam Dei non se extendere ad omnia singularia, cum hoc ibidem fateantur cl probent, sed non determinari ad unum actiones hominum, neque necessitatem eis a providentia adferri; quemadmodum determinantur ca, quae libera non sunt, cisque necessitas quaedam adferlur, ul non possint alio modo lien. Sed de his plura dicentur in responsione ad argumenta.

CAPIT VIII.

Probalur idem ex Iradilionc velerum Patrum.

Quod cx Scripturis probavimus, hominem etiam post lapsum liberi csse arbitrii in actionibus civilibus, el externis, idem nunc probare aggredimur ex Iradilionc, cl testimoniis velerum Patrum. Ac Primum notabimus testimonia eorum Palrum, qui pro haereticis habuerunt cos, qui liberum negabant arbitrium. Deinde, singulas eorum sententias adferemus.

Fuerunt igitur permulti, propterea quod liberum arbitrium negarent, inter haereticus ab antiquis Patribus numerali. Primis enim Ecclesiae temporibus Clemens hb. 3. Recognitionum, notavit Simonem magum hacrescos, quod affirmaret hominem carerc libero arbitrio. Deinde, inter haereses Bardesnnis, qui vixit circa annum Domini 170. ponit hanc ipsam de libero arbitrio s. Augustinus hb. de haeres, cap. 35. Iuter errores .Manichaeorum. quorum auctor .Manes centum annis Bardcsane posterior fuit, numerat s. Hieronymus in praefatione dialogorum adversus Pclagianos, quod tolleretur ab eis liberum voluntatis arbitrium. Eadem haeres* sis fuit etiam Priseilliani. qui vixit circa annum Domini 390. quam referi s. Augustinus in lib. de haeres. cap. 70. damnat autem s. Leo in episl. 91. ad Turbium, cl concilium bracarcense primum, can. 10.

Hunc veterum haereticorum errorem renovavit poslmodum Petrus Ahailardus, qui proplerca tum ab Innoccnlio papa II. lum a concilio senonensi damnatus fuit, ut cognosci potest ex episl. s. Bcignardi 191. cl ex Jib. 3. vitae ejusdem Bernardi cap. 5. Eundem postea renovavit Joan. Wiclefus, teste Thoma Wnldensi tom. I. lib. I. art. 1. cap. 28. cl iterum cirurum eundem damnat it concilium tun-

slanliense scss. 8. Cum igilur loties hic error a Patribus notatus, a Ponlilicibus et conciliis damnatus fuerit; eerie mirari non debent hujus temporis Novatores, si eos inlcr haereticos numeravimus. Eorumque senlenlias Leo X. el consequentes pontifices, necnon Iridcnlinum concilium oecumenicum cum aliis nullis diversarum provinciarum synodis damnaverunt.

At, inquit, veteres haeretici , Simon magus, Bardesanes, Manichoeus cl Priscillianus, non simpliciter negabant liberum arbitrium, sed vel inducebant duo principia coëterna, unum bonum, alterum malum; vel fato cl sicilis homines alligabant: unde sequebatur, ul peccata hominum, vel principio illi malo, vel stellis, non autem ipsis hominibus tribuerentur. Scd quid hoc ad caussam? veteres enim Patres, non solum reprehendunt in antiquis illis haereticis caussam, unde impellebantur ad negandum liberum arbitrium,scd eliam disertis verbis id notant,quod negarent liberum arbitrium.

Quin eliam unum cx argumentis,quibus utebantur ad refellenda duo principia, sive duas naturas, et fala illa stellarum, erat, quia sequebatur homines carere libero arbitrio, quod semper fuit in Ecclesia dogma certissimum. Certe s. Hieronymus in praefal. dialogor. advers. Pelagianos, dum ila loquitur: *Manichaeorum est, hominum damnare naturam, et liberum auferre arbitrium.*

Disertis verbis duos .Manichaeorum distinxit, atque damnavit errores; quorum alterum ad se perlinere, quicquid de allero sit,Calvinus cl Bucerus, corumque sectarii,negare non possunt. Scd veniamus ad ipsasPalrum senlenlias breviter recitandas.

CAPUT IX.

Adferunlur testimonia ipsorum Patrum.

Sanctus Irenaeus lib. {. cap. 71. *Consilium,inquit, bonum dat omnibus, posuit autem Deus in homine potestatem electionis, quemadmodum ct in angelis.* 1A **cap.72.** *Si igitur non in nobis esset facere haec, aul non facere, quam caussam habebat Apostolus,ct mullo prius ipse Dominus consilium dare, quae quidem facere, a quibus vero abstinere?*

Clemens alexandrinus lib.1.Stromatum, pag.0.7. *Scd, inquit, nec laudes, nec vituperationes, nec honores,nec supplicia justa essent, si anima non habeat liberam potestatem.*

Origenes lib. 2. contra Celsum pag. 780.*Videamus, inquit, quid Celsus dicat postea.Hic, inquit, cum Deus esset, praedixit, et omnino oportebat peri quod praedixerat.Deus ergo suos discipulos et prophetas, cum quibus cibum el potum sumebat, eo necessitatis adduxit,ul contra jus ac pietatem facerent, Despondebimus el tid haec.quando jubes, ul ne ista quidem argumenta praeterream. quae mihi videntur frivola. Celsus putat, quod aliquis praescius praedixit, ideo fieri, quia praedictum est: nos vero hoc non concedentes,dilimus,non praediriorem. caussam esse futuri,scd id durum dlud quod omnino eventurum erat, et*

iam nemine praedicente, praecognituri catm... praedicendi dedisse, totum enim in praccognt Hone vatis est, cum alterutrum fieri possil. fr hoc alterum, non dicimus praecognitorum<d. mero possibilitatem, ul vel fiat, vel non.

Quibus verbis Origenes diluit objectionem Gl-si,qui probare conatus fuerat, Christum praediondo proditionem Judac, attulisse necessitatem Ipi Judae.ul facinus illud proditionis conimilleretjqu necesse erat fleri,quod Christus Deus futurum (B)>> praedixerat.Respondet igitur Origenes, praedici >nem non adferre necessitatem, quia non ideo ro lli, quia praecognita est, sed ideo praecognitam quia futura erat. Quare paulo infra docet, Ju<hr sic prodidisse Dominum, ut potuerit non prodere; atque ita concordat praescientiam cum contingentia cl libertate. Idem etiam Origenes lib.3.de principiis cap. 1. copiose probat, hominem esse lib ri arbitrii, ct respondet ad omnia argumenta,quae nunc adversarii proferunt,quaeque ab antiquis lue relicis proferebantur.

Eusebius Caesariensis lib. 6. de praeparat.erao-gel. cap. 5. probat optimis argumentis, libertataa a necessitate non pugnare cum providentia: A'cq, inquit, *si eventura omnino sunt prosperaxtdiversa unicuique homini, eslque accesse hoecm agere, et te illa, quid oportet cura, labmqut confici? El infra: Quomodo, inquit, cum leniimus nostra nos appetitione moveri, non omnia amenissimum eril ab exteriori quadam vi.quiui animi expertes moveri nos credere? sic enim libera voluntate alia fugimus, alia sequimur, ut quemadmodum dolore, gaudere, videre, audii?, non ratiocinando, sed rcipsa comprehendimii: ita a nostro ipsorum consilio.aut ad fugiendum, aut ad sequendum moveri nos profecto serilliamus.Quas ob res rationalis naturae libertas negari non potest.*

S. Athanasius in serm. de passione et cruceDomini, proposita quaestione, an quae sunl divini!- praecognita, et praedicta cx necessitate eveniant, ila respondet: Aon propheta istarum rerum auctor est, aut caussa, sed ipsorum voluntas, qui potius ipsi in caussa fuerunt, ul (alia de ip prophetae praedivinarent. Prophetae preprint, est futura prospicere el non hallucinari,hominur aulem est agere quod velint.

S. Basilius in serm. de libero arbitrio: Quod, it quit, *in hominis potestate situm est liberum artitrium, in eligendo et non eligendo silum eSt.Ilen in oratione, quod Deus non sil auctor rnaloruc Cur, inquit, anima ad malum suscipiendum api fuit? propter liberum arbitrium, quod moxir.' rationalem naturam decet. Soluta enim aboirnt necessitate, el voluntariam, ac in sua pohslcli silam vitam a conditore adepta per hoc ad fac' gin cm Dei creata est.*

S. Gregorius nazianzenus in I.apologel.non pn? cul ab initio: *Singularis, inquit, cl eximiae N bonitatis argumentum est, facere ul nostra quae aliqua ex parte sil virtus, nec natura nol-: inseratur, sed voluntate, animique proposito cl colatur, arbitriique libeflale, parem in ulrampr partem motum habente.*

S. Gregorms nyssenus lib.9.ile philosophia cap. .l. *Omnis, inquil, qui consultat, quasi in ejus potitate cxis.enle electione dc operabilibus consultai, ut quod per consilium decernitur eligat, el eligens facial. Neccssc igitur est eum. qui consultai, hominum esse actionum. Si enim non fuerit Dominus aclionum, cx superflua consultat; si lerolioc ex necessitate assistit vi rationali liberum arbitrium, aul enim non eril rationalis,aul dominium suarum aclionum obtinebit: dominari aulem aclionum omnino liberi arbitrii esi.*

S. Joannes chrysoslomus homil.GO. in Matih.explicans illud: *Accesse esi, ul veniant scandala. Necessitatem, inquit, dicit, non quia, libertatem loliuilalis, poleslatcmque liberi arbitrii tollat: necquia necessitati rerum humanam vitamsubjridl. sed quod omnino venturum est,pronuntiat. El mira: Aon quia futura scandala praedixit, idcirco veniunt; sed quoniam futura erant, idcirco praedixit. El serm. 2. de Fato: Deus dicit, posui ante le vitam et mortem, ad quod volueris,extende manum luam. Daemon dicit, non esi in le quod extendas manum tuam,sed necessitate quadam cl vi id agis. Videntur ne tibi haec fide digniora?*

S. Epiphantias haeres. IG. *Quare, inquit, omnibus manifestum. claiumque ac minime ambiguum esl.quod liberum arbitrium exhibuit nobis Deus, dicens. si volueritis el audieritis me, bona terrae comedetis.*

S. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 51. *Liberum. inquit, hominis arbitrium his verbis ostendit, qui ad allcrulrum secundum animi suijudicium pole\$proficisci. Et hb. 1. cap. 7. Aon possumus, inquit, secundum Ecclesiae, veritalisque dogmala liberam polclslatem hominis, quod liberum arbitrium appellatur. ullo modo negare. El lib. 9. cip, 10. Kdtionali creaturae liberam polclslatem creator largitus csl. cl suae voluntatis habenas unicuique commisit, ul in eo sil. quidquid probaverit eligere.*

S. Joan, damascenus lib. 2. de fide cap. 2G. /n nobis, inquit, sunl ea, quorum sumus liberum a-deplipolclslalc, et facere cl non facere.

TheoplyInclus in comment, ad cap. 15. Lucae: *Rationalis, inquit, ad quam subsequitur liberum arbitrium substantia csl hominis, omne enim rationale liberi arbilrii est.*

Jam exLalinis Tertullianus lib. 2.adversus Marcionem ante medium: *Tota libertas arbilrii in u-lromqucpariem homini concessa csl, ut sui dominus constanter occurreret, ct bono sponte serando, cl malo sponte vitando.*

S. Cyprianus lit). I. episl. 3. a.I Cornel. Homo, Inquit, *libertati suae relictus, cl in arbitrio proprio consililulus, sibimel ipsi vel mortem appetit, ici salutem.*

S. Hilarius in psnl. 2.*Unicuique,inquit,nostrum liberalcm vilac, sensumque permisit non necessitatem in allcrulrum affigens.*

Sanctus Optatus milcvilanus lib. 7. in Panne-nian. *Homicida, inquit, polesl scelus facere, poled cl non facere, el caetera hujusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.*

S. Ambrosius in comment, psnl. 10. *Homini, inquit, dedit eligendi arbitrium quid sequatur.*

S. Gaudcnlius Brixianus tract. 3. in l'Avil.*Liber-tatem, inquit, diximus arbitrii, quia voluerunt Judaei facere quod feccrunt.el si notuissent. non fecissent. El infra: Praescientia quidem Dei non fallitur, scd nec homini concessa semel voluntatis libertas aufertur, ne nihil de eo judicare possit. qui liber non fuerit in agendo.*

S. Hieronymus in episl. ad Cicsiphonlem extrema: *Frustra, inquit, blasphemas, el ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. Damnetur ille, qui damnat. Item commentar. cap. 2G. Illicremiae, explicans illud: Forsitan audient et convertentur. Verbum, inquit, ambiguum, forsitan majestati Domini non potest convenire, sed nostro loquitur affectu,ul liberum homini servetur arbitrium,ne ex praescientia ejus, quasi ex necessitate vel facere quid . vel non facere, cogatur. Non enim cx eo,quod Deus scit futurum aliquid, idcirco futurum csl. sed quia futurum est.Deus novit quasi praescius futurorum.*

S. Augustinus in lib. de quantitate animae cap. 3G. *Datum est,inquit, animae liberum arbitrium, quod qui nugatoriis raliocinalionibus labefactare conantur, usque adeo cocci sunl. ul ne isia quidem vana, atque sacrilega, propria voluntate se dicere inlelligant: Item hb. 3. de Civil.Dei cap. 10. Quocirca nullo modo cogimur, aul retenta praescientia Dei,tollere voluntatis arbitrium aul retento voluntatis arbitrio, Deum,quod nefas esi. negare praescium futurorum; scd ulrumque amplectimur. ulrumque fideliter el veraciter confitemur. El infra: Aeque ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum praescivit; immo ideo non dubitatur ipsum peccare cum peccat, quia ille, cujus praescientia falli non potest, non factum,non fortunam,non aliquid aliud, scd ipsum peccaturum esse praescivit, qui si nolit, omnino non pcccal.sed si peccare noluerit, etiam hoc ille praescivit.*

Auctor operis, quod inscribitur hypognoslicum lib. 3. non procul nb inilio: *Ipsum.inquit,liberum arbitrium in hominibus esse, certa fide credimus el praedicamus indubitanter. El infra: Est igilur liberum arbitrium, quod quisquis negaverit, catholicus non est*

S. Innocentius I. In episl. ad concilium Carthaginiense: *Liborum, inquit, arbitrium cum nasceremur accepimus.*

S. Leo papa l.serm, IG.de passione Domini.V'c praesciendo, inquit. *quod faciendum esset,coegit, ul fieret, quamvis ad hoc carnem assumpsisset, ul fieret.*

S. Prosper Aquitanus in responsione ad objeci. G. Gallorum: *Liberum, inquit, arbitrium nihil esse. vel non esse, perperam dic.itur.*

Ilis addi possent recentiores, s. Gregorius, s. Fulgentius, venerabilis Beda. s. Anselmus. s. Bernardus, el alii, quos de industria praelcrmillimns, Tum, quod obscurum non sil. eos s. Augustini doctrinam in omnibus sequi, Tum. quia leslimonia ipsorum cum aliis pluribus adscribenlur. cum do libero arbitrio in actionibus moralibus disseremus.

Nam illa omnia testimonia, si probabunt hominem esse liberi arbitrii in actionibus bonis et malis, multo magis probabunt id, quod nunc agimus, hominem videlicet esse liberi arbitrii in actionibus indifferentibus et civilibus.

CAPUT X.

Evidens esse lumine rationis naturalis hominem liberi esse arbitrii in actionibus civilibus et externis.

Demonstravimus hucusque adversus haereticos libertatem arbitrii, et testimoniis Scripturarum et Patrum: nunc tum adversus eosdem haereticos, tum adversus paucissimos quosdam catholicos, quos cap. nominavimus, demonstrabimus eandem arbitrii libertatem ex ratione ac lumine naturali.

Prima igitur ratio duci potest a communi consensu Sapientem, etiam ethnicorum. Id enim Peripatetici docent, vel perspicuum est ex Aristotele lib. 3. Ethicorum. cap. 1. 2. 3. et sequent. Idem Academici, vel plane constat ex Philone in Gorgia, et alibi. Idem etiam Stoici, qui iam fatum acerrime defendebant. Nam (ut scribit s. Augustinus, hb. 5. de Civit. Dei cap. 10.) Stoici caetera omnia fato subiciebant praeter animos humanos. Quare Plutarchus in I. lib. de Placitis philosophorum, affirmat. Stoicos de libertate arbitrii idem cum Platone sensisse. Idem de Stoicis de Platoniceis confirmat Gregorius Nyssenensis in libro de Fato cap. 1. 2. et 3. quibus etiam adjungit Sapientes Aegypti. Marcus etiam Tullius (eodem Augustino teste lib. 5. de Civit. Dei cap. 9.) maluit Deo providentiam auferre, quam homini libertatem, et ita vel faceret homines liberos, facit sacrilegos. Cum enim libertatem humanam cum providentia divina copulare non posset, elegit id quod erat notius, quodque in se ipse singulis fere momentis experiri videbat. Multorum praeterea ethnicorum testimonia adducit Eusebius lib. 6. de praeparat evangelium, cap. 6. et 7. Denique Calvinus ipse hb. 2. Institutionum. cap. 2. § 2. fatetur philosophos summo consensu libertatem arbitrii docuisse.

Altera ratio sumitur a consensu orbis terrarum universi. Nulla enim vel fuit unquam respublica, nullum imperium, quod non habuerit publicum consilium, magistratus, leges, poenas, praemia. Quae omnino supervacanea essent, si libertatem arbitrii homines non haberent. Item in omni exercitu imperatores vel duces, et oratione, vel promissis, et tympanis, vel tubis accendunt animos militum. Sed quorsum haec fierent, si non consilio vel deliberatione animi homines ad opera sua se ipsi moverent, vel possent pro arbitrio agere vel non agere? Adhaec omnes omnino homines prudentiam, atque industriam necessariam esse censent in operibus humanis, sive ii sint mercatores, sive agricolae, sive opifices, sive quicumque alii. Quare recte docet Eusebius lib. 6. de praeparat evangelium, cap. 5. eos, qui sentiunt, omnia fieri ex necessitate, nihil contingenter vel libere, pervertere aut evertere humanam vitam universam.

Tertia ratio ducitur ab experientia, quae illos ipsos, qui verbis liberum arbitrium negant, et ipsi factis, illud affirmare compellit, id quod ex Alexandro Aphrodisaco docet Eusebius lib. (i. de praeparat evangelium, cap. 7. nam illi etiam, qui negant libertatem, horiantur suos, cum quo preterpiunt, puniunt quoque si perperam agant, solent esse in periculis, cauti in rebus dubiis, et si quos afficiat injuria, irascuntur, vel ultionem petunt. Quod in Calvinianis maxime cernere cunctis quisque: verbo forte laedantur, mox evomunt libros plures conviciorum. At si vere sentiunt, eos quibus irascuntur, non potuisse injuriam non inferre, contra, quae eo, irascuntur.

Dicent forsitan se quoque non posse non irasci. Cur igitur non similiter irascuntur, si a phrenetico. vel puero similem injuriam patiantur? et si se credunt, eos, quos hortantur, vel quibus praecipiant, necessitate quadam impelli, vel non possint aliud facere, quam quod faciunt, cur tempus illi cohortando vel praecipiendo frustra terunt? quod si ipsi quoque ex necessitate hortantur vel praecipiant, cur non utuntur hortationibus, vel praeceptis etiam stultos vel pecora? cur lanium erga homines vel nos vel sobrios? Nonne igitur experientia plane cogit faleri, liberum esse arbitrium turn in nobis. et; horiamur, praecipimus, irascimur, tum in iis quos hortamur, quibus praecipimus, vel quibus irascimur, quandoquidem nihil ejusmodi agimus erga eos, quos libero arbitrio carere non dubitamus?

Quarta ratio, sumitur ex peccatis hominum. Si quidem evidens est, homines quandoque peccare: nec minus est evidens neminem posse sine arbitrii libertate peccare. Conscientiae stimulus ac remorsus; verecundia quae nascitur ex peccato; reprehensiones aliorum; commune odium in eos, qui male agunt, illa vel etiam furibus sint fures inimi, apertissime testantur, homines quandoque perire. Neminem aulem peccare in eo, quod necessitate facit, tam esse manifestum, vel omnibus velum, docet s. Augustinus, in lib. de vera religione, cap. 14. vel nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat; et in lib. de duabus animabus cap. II. scribit, hoc a pastoribus cantari in montibus, a populo in theatris, ab indoctis in circuitibus, a doctis in bibliothecis, a magistris in seculis, a pontificibus in templis, a genere humano in orbi terrarum.

Quinta ratio ducitur ab ipsa rei natura; talis enim in unaquaque re modus appetendi, qualis cognoscendi; appellatio enim cognitionem sequitur nec fieri potest, vel quis appetat rem incognita. In hominibus aulem est cognitio finis vel interior ad finem tum necessariorum tum etiam contingentium: igitur hominum appetitio ex necessitate fertur in finem, vel in ea media, quae sunt cum Oneri necessitate connexa: in alia vero non nisi conii' genies. Atqui hoc etiam, hominem esse liberum libertate conlingentiae, posse videlicet accipere vel reijicere ea media, quae ratio docet non necessarium cum fine esse connexa. Rursus (vel recte colligit Gregorius Nyssenensis in lib. 7. de philosophia cap. 1.) consultatio ad electionem ordinatur, proinde ubi est vis consulliva, ibi etiam est vis electiva. ut

autem est vis electiva, ibi esi libertas arbitrii,cum nihil sil aliud libertas arbilrii nisi potestas electio- nis: evidens aulem csl, esse in homine vim con- sollivom, ul experientia ipsa testatur;)gilur evidens quoque est, esse in homine vim electivam, atque arbilrii libertatẽm.

CAPUT XI.

Respondetur *ad argumenta, quae sumunt adversarii ex divinis literis.*

Sed jam argumenta Calvinì, aliorumque haereti- corum proponenda el solvenda sunt. El quoniam ducunt etiam ipsi argumenta a Scripturis sanctis, a testimoniis veterum cla raliõne, initium a Scri- pturis faciemus.

Calvinus igilur producit haec loca. Primum ex lib.Exodicap.il. ubi Aegyptii a Deo impulsì de- derunt Hebraeis pretiosissima vasa, cl vestes alia- que permulta, quae sine dubio numquam daturi fuissent,si vere liberum arbitrium habuissent. Se- cundum ex Genes. 13. ubi Jacob dicil filiis suis: Del vobis Deus *invenire misericordiam* coram ti- ro. Quod certe non diceret, nisi existimaret a Deo ficeti cl regi corda hominum. Terlium ex illo 1. Reg. II. *frruil super eum spiritus Domini.* Qunr- lum exilio 2. Ileg. 17. ubi Deus effecit,ut Absalon sequeretur consilium Achilophel. Quintum ex illo 3. Ileg. 12. ubi Deus inclinavit cor Roboam, ut se- queretur consilia juvenum. Scxlum ex illo Josue 2. ubi teste Rahab Deus ad introitum Hebraeorum in Paleslinam,immisit terrorem ct pavorem in cor- dj incolentium terram illam. Septimum ex Levit. 16. el Deutor. 28. ubi Deus Israehtis nil:Dabo *vo- lis cor pavidum, ct oculos delicientes etc.*

Illis accedant testimonia, quae ante proposuerant Lulherus ct Melanchthon. Sil igilur Octavus locus ex illo Isaiac 2G. *Omnia opera nostra in nobis o- peratus cs Domine.* Nonus ex illo Ilicrem. 10.Scio Domine quia non csl in homine via ejus,ncc viri ul dirigat gressus suos. Decimus ex illo I. Reg.2. *Hen audierunt vocem patris sui (lilii licii), quia retail Dominus occidere cos.* Undecimus ex illo I.Ileg. 10. *Abiit cum co (Saul) pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.* Duodecimus ex illo Proverb. 16. *Hominis csl praeparare cor, Domini aulem est gubernare linguam.* Ilem:Cor hominis cogitai viam suam, ct Dominus dirigil gressus e- jus. Tertiusdecimus ex illo Proverbior. 20. *.1 Do- mino diriguntur gressusviri, quis aulem homi- num polesl inlciligcre viam suam?* Quartusdeci- mus ex illo Proverb. 21.*Cor regis in manu Domi- ni, quocumque voluerit inclinabit illud.* Quintus- decimus ex illo Malth. 10. *Unus passer non cadit in terram sine Paire vestro.*Scxtusdecimus ex illo Itom. II. *Quoniam ex ipso, el in ipso, cl per ip- sum sunl omnia.* Item ex illo 1. Corinth. 12. *o- tnniafn omnibus operatur.*Denique ex illo Ephes. 1. *Qui operatur omnia secundum consilium vo- luntatis suae.*

In explicatione. horum locorum pauca quaedam olanda sunl. Primum est, Non esse idem liberam

electionem el liberam evcquulionem. Libera enim electio necessaria est ad libertatem arbitrii conser- vandam, non item libera excquutio, ul s.Joan. da- mascenus rcclẽ, docet in lib. 2. de fide cap. 26. Itaque polesl Deus nec solum Deus, sed cliam he- roines impedire, quo minus aliquis re ipsa faciat quod elegit ac decrevit, nec tamen detrimentum ullum paliclur liberum voluntatis arbitrium.

Atque hinc Respondetur ad testimonium Nonum, Duodecimum el Tertiuindecimum. Nam dicitur, non esse in homine via ejus,quia quamvis ipse ma- ture deliberet cl proponat, tamen non est in ejus potestate progressus negotii, cum mullis variisque modis impediri possit. El ideo Sapiens dicil. cor hominis cogitare viam suam, idesl.praemeditari el ordinare quid, el quomodo sil faciendum: lamcn eventum esse in manu Dei, a quo petendum esse, ul dirigat gressus.

Ncc solum in factis, sed cliam in verbis, saepe- numero excquutionon est in potestate hominis:sac- pc enim diligenter meditamur verba, quae dicturi sumus, cl statuimus animo ila loqui, ul nihil falsi, nihil noxii, nihil supervacanei nobis excidal,ct tr- mcn. nisi Deus speciali gratia linguam gubernet, non implemus quod proposuimus.

Neque vero hinc sequitur (ul Pelagiani volebant) posse nos sine Dei auxilio, praeparare cor. aul co- gilarẽ viam nostram, quia scriptum est, *Hominis csl praeparare cor:* ct, *Homo cogitat viam suam.* Nam neque sumus sufficientes, cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, ul Apostolus ail 2. Co- rinlh. 3. Neque ila diriguntur gressus nostri a Deo. ul non cliam cos nos dirigamus, juxta illud Pro- verb. 15. *Vir prudens dirigil gressus suos.* Sed Scriptura indicare voluil,magis in potestate nostra esse cogitationem cl voluntatem, quam operis exc- quutionem.

Secundo sciendum csl: Libertatem arbilrii non excludere cooperationem el auxilium Dei. Non e- nim ideo dicilur homo esse liber in deliberando cl eligendo, quia possil id facere suis solis viribus: sed quia posita cliam cooperatione divina, in pote- state ejus sil hop aul illud eligere, cl rursus elige- re vel non eligere.

Quomodo libere dicimur, videre omnia quae vi- demus, non quod absente lumine quidquam videre possimus, sed quod praesente lumine situm in no- bis sil cernere hoc aul illud, el etiam cernere vol non cernere,hoc csl, oculos ad rem videndam a I- verlcrc, vel ab eadem illos avertere.

Atque hinc respondetur ad testimonium Octa- vum. Quinlumdccimum cl Scxlumdecimum. Nam omnia opera noslra operatur Dominus, sed non si- ne nobis: el passer non cadit in terram sine Patre nostro,quia providentia ejus ad omnia etiam minu- tissima se exlendil: cl ex ipso sunt omnia: opera- tur omnia in omnibus; cl operatur secundum con- silium voluntatis suae, sed ila suaviter, ut sinat et- iam res crcalas agere motus suos ; neque coope- rando tollat. aul destruat, sed adjuvet,perfcinlque naturam. Quamquam illud Isaiiao 26. *Omnia opera noslra operatus cs in nobis Domine,* rectius inlc- ligitur de flagellis aut miraculis divinis,quam de o- peribus liberi arbilrii. Quoniam praecedil in Isaia:

Dabis pacem Domina, Et sequitur: Possederunt nos Domini absque (e).

S. Hieronymus in commentar, per opera inelligit flagella, ni sensus sit, dabis pacem Domine: omnia enim flagella quae passi sumus, a te nobis venerunt: possederunt enim nos Domini absque te etc. cui explicationi consentanea est interpretatio 70. seniorum, quae babel: *Da pacem Domine, quoniam omnia reddidisti nobis.*

Sanctus Cyrillus in commentar, ejusdem loci. inelligit (per opera) miracula et beneficia divina, ul sensus sit, Dabis pacem nobis, quandoquidem omnia mirabilia opera nosira, idest, quae facia sunt in nobis munera tua sunt, et lamen possederunt nos Domini absque te etc.

Terlio est observandum. Posse quatuor modis voluntatem a Deo inclinari ad aliquid appetendum vel fugiendum. Primo, efficienter et physice immediate illam movendo et determinando ad unum. Nam si potest ipsa se determinare, cur non possit etiam Deus eam determinare?

Secundo: Ellicienter quidem sed mediante aliqua forma, quam imprimat in voluntate. Nam infundendo gratiam et virtutes. per eas inclinari voluntatem ad bonas actiones. Et hos duos modos novit s. Thomas in quaest. 22. de veritate art. 8.

Tertio: Objective, idest, per internam suasionem, sed efficacissimam, ul resisti non possit. Nam si passio vehemens rapit aliquando voluntatem ad consensum, certo nullo facilius potest Deus id facere.

Quarto: Objective quidem et efficienter. sed illa ul efficiencia proveniat non tam ex vehementia persuasionis, quam ex dispositione voluntatis, quam Deus praevidet. Nimirum cum Deus ita proponit aliqui interna persuasionem, ul videt voluntatem aptam esse ad consentiendum.

Ex his modis, Ulrum Deus ulatur primo et terlio. et ulrum si illis ulatur maneat integra libertas voluntatis, postea videbimus: certum autem est, Deum saepe uti secundo et quarto. Nec minus est certum, eos duos modos non repugnare arbitrii libertati. Nam quod allinere ad Secundum, nullus est habilis virtutis, excepta charitate, quae est in beatis in coelo, qui ex necessitate determinet voluntatem. Quod autem ad Quartum perlinet, infallibiliter quidem fit id, ad quod Deus inclinat quarto illo modo, sed integra libertas, cum infallibilitas non oriatur ex vehementia motionis divinae, sed ex praevisione aptitudinis ipsius voluntatis: praevisionem enim nullam imponit necessitatem. Et quoniam omnia testimonia a Calvino et Lutheris adducta, praeter ea, quae jam explicata sunt, ad secundum et quartum modum revocari possunt, ideo nihil efficiunt contra arbitrii libertatem.

Ad Primum enim de Aegyptiis respondemus, Deum inclinasse corda Aegyptiorum, ul libenter darent Hebraeis pretiosas vestes et vasa, quia Iccii, ul occurreret menti eorum aliqua ratio, quam praevidebat idoneam esse, ul per eam indicarent bonum esse commodare vasa illa et vestes Hebraeis. Vel certe infudit Deus benevolentiam Aegyptiis erga Hebraeos, et per eam benevolentiam inclinavit corda eorum ad communicandas opes suas cum illis. Id enim significare videntur illa verba, Exod. 12. *Do-*

minus dedit gratiam populo coram Aegyptiis, et commodarent eis, et spoliaverunt Aegyptios,

Sic etiam precatur Jacob (quod orat Secunum leslimonium) ul Deus dei (illis suis invenire misericordiam coram viro, idest, aspiret viro beati) vleniam erga filios suos etc. Quod autem irruidicitur spiritus Domini in Saul (quod erat Terlius significat spiritum zeli et fortitudinis, dñonon Hua. scilicet a Deo ipsi Sauli, per quem inclinabatur et inclinabatur ad praelium contra Amnonitas.

Quod vero minus audierit Absalon consilium Quilobeli (quod oral Quarlmn) facium est, quia Deus fecit, ul Chusai iis rationibus refutare sententiam Achilophelis, quas idem Deus praeviderat pro dante ab Absalone. Idem dicendum est de eo, quod non audivit Roboam consilia seniorum, sed juvenum; et quod filii Heli non audierunt admonitiones patris sui; quae erant testimonium Quintum et Decimum.

Ad illa vero de pavore immisso in corda Philistinorum vel Hebraeorum; quae contra Seximum et Septimum, respondemus ea perlinere ad eundem modum. Facile enim potuit Deus efficere, ul uterque cogitationi contra rationes, ob quas limendum esse iudicarent. Ubi contra non occurrerent rationes, ob quas in spem erigi possent.

Quod vero sequuli sunt Saul et ii, quorum Deus teligerat corda. (quod contra Undecimum) futium est. quia Deus immisit in eis venerationem erga regem. sive infundendo bonam qualitatem, sive persuadendo mentibus eorum bonum esse obedire regi a faciente.

Denique ad illud: *Sicut divisiones aquarum, ille cor regis in manu Domini.* Duae sunt solae responsiones. Una, ul hic locus intelligatur de nequitione, et sensus sit, solum Deum posse impedire exequutionem regiarum voluntatum. Nam in graeco sic legitur hoc proverbium ὁρμή τοῦ ὕδατος ὡς ἡ γλῶσση τοῦ θιῶ, hoc est sicut impetus aquae non potest impediri et concert, nisi a magna aliqua vi: sic etiam quod reges volunt, impediri non potest, nisi a Deo.

Alia est responsio, ul hic locus intelligatur de ipsis voluntatibus regum, et sensus sit, facile Deo mulare voluntates hominum, etiamsi reges sint: Nam iuxta bebraeo non fit motus impetus, sed simpliciter nominatur aqua 3*? 7j75H'11'1J rivi aquarum, cor regis in manu Dei, id est, quam facile est agricolae ducere ab aliquo fonte rivos aquarum quocumque voluerit, cum aqua facillime finditur, qua via datur: tam est facile Deo findere corda regum quamvis potentium et superiorum, nimirum interius eis proponendo, quod eorum ingenio congruere. Atque illa soluta sunt argumenta omnia, quae ex divinis literis adverse protulerunt.

CAPUT XII.

Respondetur ad objectiones eorum testimonii s. Augustini.*

Ex Augustino plurima profert Calvinus Ieslir. nia contra liberum arbitrium: sed perlinere feret

omnia ad quaestiones de libero arbitrio, in actionibus moralibus vel supernaluralibus. Tria tantum sunt, quae ad hunc locum, ipse nunc tractamus, pertinent, et ea negotio ex his, quae supra diximus, explicantur.

Primum est, in libro de Genesi ad Illeram cap. 15. ubi sic loquitur Augustinus: *Conditoris voluntas ierunt necessitas. Et cap. 17. Hoc autem necessario faturum est. quod Deus vult, et ea fere futura sunt, quae ille praescivit.*

Uterum est, in libro de gratia et libero arbitrio cap. 20. *Scriptura, inquit Augustinus, si diligenter inspiciatur, ostendit non solum bonus hominum voluntates. quas ipse facit ex malis, etiam scilicet facias in actus bonos, et vitam dirigit aeternam: (etiam etiam illa, quae conservant sacculi creaturam, deesse in Dei potestate, ut eas, quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad praestanda beneficia, vel ad poenas infligendas occultissimo quidem iudicio, sed Iustissimo.*

Tertium est in enchir. cap. 30. *Libero arbitrio male utens homo, et se perdidit et ipsum.*

Sed responsio in promptu est. Nam quod attinet ad Primum, loquitur eo loco s. Augustinus de necessitate consequentiae non consequentis, non sensus scilicet, quod Deus vult fieri, infallibiliter futurum esse. sed habere vel necessario prout causae scutidae fuerint. Non enim Deus destruit naturas, sed eo modo vult rem fieri, quem natura ejus rei postulat.

Quod autem ad Secundum perlinet, fatemur hominum voluntates illa esse in potestate Dei, ut quocumque voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, sed plane suaviter, et quomodo Deum par est agere, cum libera voluntate. Itaque non inclinatur eam ex necessitate determinando ad unum, sed vel imprimendo formam aliquam per quam inclinetur, vel interius persuadendo eo modo, quem ipso videt aptissimum esse, vel ab homine non respuatur. Etsi in his est humanae eloquentiae, vel liberae voluntates saepe flectat, et detorqueat ad id, quod cupit, quanto facilius poterit Deus non saepe. sed semper interna suasionem voluntates humanas quocumque voluerit inclinare. cum ipse perfecte noverit omnes animi propensiones, vim omnium argumentorum, et quid scilicet. quod hoc loco et (empore humanum animi moveat, si adhibeatur?

Quod autem s. Augustinus scribit, hominem male utendo libero arbitrio, et se perdidisse, et ipsum; intelligitur de libero arbitrio non simpliciter, sed qualo erat in statu innocentiae, hoc est, de arbitrio non solum libero a naturali necessitate (de qua nos hoc loco tractamus) sed etiam a miseria et peccato. Polerat enim primus homo in statu innocentiae per liberum arbitrium numquam peccare, et nullam omnino miseriam experiri. Docet hoc idem s. Augustinus in I. Jib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 2. his verbis: *Quis nostrum dicat, quod, primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? liberlas quidem periit per peccatum, sed illa, quae in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate, iustitiam. Nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccet. non maxime omnes, qui eum delectatione peccant.*

CAPITULUM XIII.

Despondetur ad objectionem ex repugnantia praesciendae et libertatis.

Praeter testimonia Scripturarum, et s. Augustini, adducit Calvinus argumentum ex repugnantia providentiae divinae, et libertatis humanae. Sed quoniam providentia includit praescientiam et praedeterminationem, et utroque seorsim pugnare videtur cum libero arbitrio, ideo seorsim de utroque tractabimus.

Igitur objectio ducta a praescientia Dei talis est. Deus necessario praenoscit omnia futura, nec potest ullo modo fieri, vel ipse fallatur, igitur omnia futura ex necessitate eveniunt. Rursus praescientia Dei est causa rerum, igitur ideo res erunt, quia Deus praescit esse futuras, non contra. Alioquin enim Deus penderet a rebus creatis, et ejus scientia mutabilis et accidentaria esset. *Universas* (inquit Augustinus lib. 15. de Trinitate, cap. 13.) *creaturas suas tam spirituales, quam corporales non quia sunt, ideo novit, sed ideo sunt, quia novit.* Quod si praescientia Dei causa rerum, certe sequitur, ut posita praescientia, necessario res. quae praesciuntur, sint futurae. Nonne quae enim praescientia Dei impediri potest ab ulla causa creata.

Respondet Praescientiam Dei esse certissimam, et lamen nullam imponere rebus futuris necessitatem, neque cunctis arbitrii libertate ulla ratione pugnare. Demonstrant hoc theologi multis rationibus. Sed hoc loco satis nobis erit ratio s. Augustini ex lib. 3. de libero arbitrio cap. 3. Si praescientia Dei rebus futuris necessitatem imponeret, vel id liceret, quia praescientia est, vel quia Dei est. Neutrum autem vere dici potest. Nam si praescientia Dei, quia praescientia est. imponeret rebus necessitatem, non solum praescientia Dei. sed etiam praescientia hominum imponeret rebus necessitatem. Id autem falsum est. Num praescientia hominum non est causa rerum, neque aliquid ponit in rebus, vel si ego divitia revelatione certo praenoscere futurum esse, vel crastina die pluat: non propterea oro ego causa pluviae, et lumen sine dubio pluet, sed non minus contingenter, quam si nihil ego praescissem.

Inde igitur (inquies) fit, ut quae certo praenoscuntur semper eveniant. cum tamen contingenter liant, ac per hoc possint non fieri? Causa hujus rei est, quia qui futurum praenoscit, praecurrit intelligentiam rei effectum, et intuetur eam jam factam antequam fiat: Id autem quod factum est, non potest factum non esse, tametsi libere et contingenter factum sit. Praescientia Dei igitur non imponit rebus necessitatem, quia praescientia est: sed neque, quia Dei est: nam quemadmodum Deus praescit, quid homines facturi sint, sic etiam praescit, quid ipse facturus sit. Non autem cogit praescientia Dei ipsum Deum ut aliquid faciat, igitur neque homines cogit.

Ita crea praescientia mea non imponit rebus necessitatem, quia non est causa rerum; et neque praescientia Dei est causa rerum, ut patet, quod tamen non potest esse actus causa sui objecti, sed contra a

potius objectum csl caussa aclus. Quare velcros Paires citati cap. 9. Origens, Athanasius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, cl praeterea Justinus (aut quicumque fuil auclor) in quaestionibus gentilium; quaei. 58. Epiphanius hacr. Cajanorum. docent non ideo res evenire, quia Deus praescivit futuras, sed ideo Deum praescivisse, quia futurae erant.

Ex his ad Primani objectionem Respondeo: Ex eo quod Deus omnia futura praenoscit, nec potest ejus praescientia falli, non sequi, ut res omnes futurae ex necessitate eveniant, necessitate consequentiae, sed solum necessitate consequenti: hoc est, lanium sequi, ul infallibiliter eveniant, non aulem ul absolute non potuerint non evenire.

Ad Alleram objectionem Respondeo: Aliquam scientiam Dei esse caussam rerum, non autem scientiam, sive praescientiam, de qua loquimur. Duplex enim in Deo scientia est. Altera, simplicis intelligenciae, qua Deus cognoscit res omnes, quae quoquo modo esse possunt; Altera, visionis, qua cognoscit ea solum, quae rcipsa sunl, vel erunt, aul fuerunt. Visio enim terminatur ad existenciam rei. non ad solam possibilitatem. El quamvis ia Deo sint omnia simul, vel polius omnia sini unum: tamen juxta modum nostrum intelligendi, simplex intelligent! » prior csl visione, cum inter eas media sit voluntas.

Itaque Primum Deus intelligit res omnes, quae quoquo modo esse possunt; Deinde, voluntate discernit ex his, quas velit rcipsa aliquando existere; Postremo, res illas, quas voluit existere, intuetur in suo lempore existentes, cl si lempus illud nondum advenit, praevidet ac praenoscit. Ex quo sequitur, ul scientia, quae csl caussa rerum ex doctrina s. Augustini lib. 15. de Trinil. cap. 13. non sil scientia visionis, sed scientia simplicis intelligenciae. Scientia enim visionis praesupponit existenciam rerum, sicut scientia simplicis intelligenciae praesupponit rerum possibilitatem; semper enim cognitio praesupponit objectum.

Porro praescientia non csl simplex intelligencia, sed scientia visionis, ul nolui esi, cum praescientia non sil rei possibilis, sed rei certo futurae in aliquo tempore, ac per hoc praescientia non est caussa rerum, nec ideo res sunl futurae, quia Deus eas praenoscit, sed ideo Deus eas praenoscit, quia sunl futurae, ul veteres Paires supra citati recte docuerunt, cl polesl res lota exemplo rerum humanarum facile explicari. Siquidem apud homines ii, qui rem aliquam exarte moliuntur, ul domum, vel arcem, aul aliquid ejusmodi, primum meule concipiunt formam, qua possit res Heri, sed nondum sciunt esse futuram; deinde postquam cognoverunt rem illam secundum formam conceptam posse fieri, el rite successuram, si velint admove- re mmum ad opus; decernunt omnino eam facere. el lum demum praescire possunt rem esse futuram. Caeterum caussa operis non csl praescientia ista rei futurae, sed forma illa inilio concepta ad cujus similitudinem opificium exluilur.

Cum igitur praescientia non sil caussa rerum, et pia- supponat decretum voluntatis, quod vi re cati- si esi omnium rerum, lota difficultas revocatur ad

concordiam liberlalis humanae cuii i lccrclovolwj. talis divinae, quae csl pars altera providentiae.

CAPUT XIV.

Illellunlur tres opiniones de concordia cooperationis divinae cum libero arbitrio.

Supercsl objectio, quae ducitur a repugnantia cooperationis divinae voluntatis cura libertate humana. Esi aulem haec objectio; Divina voluntas csl prima caussa omnium rerum, cl jam ab aclenilale decrevit quid velit, aul non velil fieri; nulla igitur esse polesl in homine libertas arbitrii; nam prima caussa cllicacissima csl, cl secundum Scripturas, non polesl ullus divinae resistere voluntati.

Confirmat hanc objectionem Calvinus ab erpencilia. Nam in rebus minime perplexis saepe defieit nobis el mens cl ratio, ila ul miremur josiea, quomodo non viderimus, quod oral unie oculos; contra aulem saepe in rebus obscurissimis continuo affulget consilium optimum, quo res lota fecit negotio expeditur. Pari ratione quod allinet ad effectum, saepe in rebus minime arduis animus oncescit; in rebus aulem difficillimis cl periculosa, animus suppelit omni difficultate superior. Ex quo intelligi polesl, meules nostras a Deo regi cl gubernari, juxta illud Proverb. 20. *1^a auris audiat cl oculus videat, Dominus /acil ulrumque.* Eleap. 21. *Cor regis in manu Domini, quocumque to- luerit inclinabit illud.*

Ad hanc objectionem variis modis responderi solei. Primum enim Cajclanus in 1. par. quaei. 22. artic. 4. docet, concordiam islam liberi arbitrii cum divina providentia videri inexplicabilem, el nmiin- telligibilem in iia vita. El quidem si ita se res haberet, non tamen neganda esset vel providentis Dei, vel libertas hominum. Polesl enim facile ton- lingere, ul aliquid ab una parte manifeste constet, ab allera sil maxime dubium el obscurum; el tunc non csl negandum unum propior alterum: *Atque quid* (inquil s. Augustinus lib. de bono perseverantiae cap. 14.) *ideo negandum est, quod oper- tum est. quia comprehendi non polesl, quod ac- cultum csl?*

Sed quamvis res haec sil obscura atque abdita valde, ul Cajclanus recte monuit, tamen conandum csl, rebus cliam obscuris aliquod lumen adferre. Durandus in. 2. sentent. dist. 37. quaei. I. null fere negotio rem lanlam se expeditisse credit, cum docuit, nullum requiri divinae voluntatis con- cursum ad acliones caussarum secundarum, sed >alis esse ipsas naturas. carumque viriules, el Deus, sicut utrasque condidit, ila utrasque conser- vel. Sed hanc scnlenciam falsam esse, el Scripluris. Palrumque testimoniis, acralioni repugnare, paulo ante docuimus.

Esi igitur Terlia aliorum scnlencia, qui falonlur, Deum suo concursu determinare actionem volunta- tis humanae, el eo posito non posse humanam vo- luntatem non agere; larnen esse liberam absolute, vel quia (ul scribit Jacobus Almaynus in moralibus, cap. I. el 2.) Dei concursus non csl depracrcqut-

silis ad actionem liberi arbitrii, sed de comitanti-
bus: illa aulem csl potentia libera, quae positis o-
mnibus praequisilis potest agere cl non agere,
vel quia, ul docent alii, concursus Dei determinans
humanam voluntatem, non impedit quo minus homo
plenum alque perfectum habeat iudicium rationis,
cl proinde iudicet aliud medium esse contingens,
aliud cum fine ex necessitate connexum. Haec c-
nim csl radix libertatis, cl ubicumque radix ista re-
pentur, ibi cliam libertas reperiri.

Haec sententia mihi probari non potest, nullis
de causis. Primo, quia rationes, quibus ipsi defen-
dunt libertatem arbitrii, non videntur solidae; fal-
sum enim csl, quod Almnynus dicit. concursum Dei
non esse de praequisilis. Nam si voluntas huma-
na est de praequisilis, quia csl causa actionis,
cur concursus Dei. qui est etiam causa actionis,
non erit de praequisilis? loquimur enim de con-
cursu Dei in actu primo. neque verum esse videtur,
quod scribit quidam, satis esse ad liberum arbi-
trium, ul homo plenum, atque perfectum habeat
iudicium rationis. Requiritur enim praeterea. ul ho-
mo sil Dominus suae actionis, et possit agere cl non
agere. Ideo enim Graeci liberum vocant ἀντεξούσιον,
idesl. suae potestatis. Qui aulem determinatur ab
alio ad aliquam actionem, certe non csl Dominus
illius actionis. Quocirca licet beati habeant plenum,
el perfectum iudicium, respectu visionis divinae,
tamen non sunt liberi circa illam, quia determinati
sunt ad unum, nec possunt illam non velle. El nos
omnes non minus perfecto iudicio cognoscimus me-
dia necessario connexa cum fine, quam media con-
nexa contingenter, el tamen circa posteriora liberi
sumus, non circa priora, quia videlicet, posteriora
possumus non eligere, non aulem priora.

Itaque verum est, ibi esse liberum arbitrium,
ubi csl radix libertatis, ddest, cognitio conlingen-
tiarum, sed quia Deus nemini dedit illam cogni-
tionem conlingentiarum, cui cliam non de-
derit dominium actionum. Frustra enim dedisset
illam cognitionem, nisi dedisset vim consullivam,
cl frustra dedisset vim consullivam, nisi dedisset
dominium actionum, cl indeterminacionem, in qua
consistit vera libertas.

At. inquires, Deus non potest velle et non velle,
sed ab aeterno esi determinatus ad unum: cl tamen
quia iudicat res creatas non esse sibi necessarias,
liberum arbitrium circa eas habere dicitur. Respon-
deo: Deum determinatum esse ad unum ab aeter-
no, sed a se ipso, non ab alio, el potuisse deter-
minare se ipsum ad aliud, et ideo vere el proprie
Dominum esse actionum suarum ad extra: quare
ipse etiam homo, qui ad imaginem Dei creatus csl,
ul sit vere liber, non solum habere debet plenum
el perfectum iudicium, sed etiam dominium actio-
num suarum, ul se ipse determinet.

Deinde: Videtur haec sententia parum consenta-
nea Scripturae. quae Eccles. 15. dicit, hominem
relictum in manu consilii sui, ul ad quodeumquo
voluerit extendat manum suam. Quomodo enim re-
linquitur in manu consilii sui, qui in omnibus a-
ctionibus determinatur ab alio, cui resistere nullo
modo potest? Scripturae cliam, quas supra citavi-

mus, quae dicunt hominem habere optionem eli-
gendi hoc, aul illud, sine dubio significant, homi-
nem Dominum esse suorum actionum cl indetermi-
natum.

Tertio: Videtur repugnare testimoniis Patrum.
Sic enim loquitur s. Joan, chrysostomus hom. 11.
in Joan. *Anima sui juris vim in se habet operan-
di, neque ulla in re Deo, nisi velit, obtemperat.*
Hem hom. 42. ad popul. Antioch. *Oportet, inquit,*
nos prius eligere bona, cl ille sua tunc inducit:
nos ras non praevenit voluntates, ne nostram te-
meret libertatem. Quo loco sanctus doctor non ne-
gat gratiam praevenientem vel Dei cooperationem,
quam alibi saepe confitetur, sed negat praevenlio-
nem determinantem ad unum. ila ul non sil vere in
potestate hominis facere, vel omillere.

S. Hieronymus in comment, cap. 26. Hieremiac:
Verbum, inquit, ambiguum (forsan) majestati
Domini non potest convenire, sed nostro loquitur
affectu, ul liberum homini servetur arbitrium, ne
ex praescientia ejus quasi necessitate, vel facere
quid, vel non facere cogatur. Aon enim ex eo,
quod Deus scii, futurum aliquid, idcirco futurum,
est. sed quia futurum csl Deus novit, Hoc loco
s. Hieronymus negat. praescientiam esse causam
futurorum, ne liberum destruat arbitrium. Al si
praescientia destrueret liberum arbitrium, si esset
causa futurae actionis humanae; quanto magis il-
lud destruet praedeterminatio divinae voluntatis, si
ponatur causa actionum humanarum, cum longe
magis liberum repugnet praedeterminatio, quam
praescientia? Idem Hieronymus in epist. ad Dama-
sum de filio prodigo: *Dedit, inquit, homini mentis*
propriae libertatem, ul viveret unusquisque non
ex imperio Dei. sed ex obsequio suo, idesl, non
ex necessitate, sed ex voluntate. Ubi illud (*non*
ex imperio Dei) non significat, liberum esse homi-
nem ab obligacione praeceptorum Dei, sed liberum
esse a necessitate determinante ad unum.

S. Augustinus lib. 7. de Civil. Dei cap. 30. Sic,
inquit, *administrai omnia, quae creavit, ut etiam*
ipsa proprios exercere cl agere motus sinat. At
certe proprium csl liberi arbitrii, Dominum esse
suae actionis, alque ad eam se determinare, non
ab alio determinari.

S. Gregorius nyssenus lib. 7. de philosoph. cap.
1. et 2. docet. actiones liberi arbitrii non esse re-
ferendas ul in causam, in Deum, sed in nos ipsos;
el ideo eas dici esse in nostra potestate.

S. Joannes damascenus in lib. 2. cap. 30. *Ope-*
rae pretium. inquit, csl agnoscere, omnia prae-
scire Deum non aulem omnia praedefinire ac
praedestinare. Praescii enim, cl ea quae in nobis,
non praedefinit autem haec.

Quarto, repugnat praecipuis auctoribus schola-
sticis. Nam s. Bonaverdura in 2. dist. 37. quae si.
1. ad ultimum: *Ad illud, inquit, quod objicitur,*
quod Deus csl principale movens in tali actione,
dicendum, quod verum csl: attamen non sequi-
tur ex hoc, quod excitet liberum arbitrium ad fa-
ciendam illam operationem. Excitatio enim di-
cil aliquem effectum gratiae praevenientem ip-
sam voluntatem. Haec aulem requiritur in bonis
meritoriis: in aliis aulem operibus indifferenti-

*bus, tel eliam malis, non est nisi sola coopera-
tio divinae virgulis. quae existens in creatura po-
tentialiter, essentialiter et praesentialiter, sicut
conservat eam in essendo; sic adjuvat in operan-
do. Propter quod conceditur ibi esse operationem,
non praecentionem.*

Gregorius ariminensis in 2. dist. 31. c. 37. quaesi. Lari. 3. *Deus, inquit, sequitur determinationem voluntatis: non quod determinatio voluntatis sit aliqua entitas distincta a voluntate et a actu ejus, quae primo fiat a voluntate, sicut imaginari videtur argumentum. nec etiam intelligendo, quod prius natura voluntas agat actum illum, quam Deus, proprie loquendo de priori natura; quoniam tunc sequeretur. quod posset illum agere Deo coagenle, sicut patet ex definitione prioris secundum naturam: sed ad hunc sensum dico, Deum sequi determinationem voluntatis. quoniam ideo Deus agit actum illum, quia eum voluntas agit, et non quia Deus agit, ideo voluntas agit. Et ideo dicitur magis proprie Deus coagere voluntati talem actum causando, quam voluntas dicatur coagere Deo.*

Scolus in 2. seni. (list. 37. quaesi. I. § solutionem istorum etc. *disserens de cooperatione primae causae cum secunda libera, docet, nullo modo prius agere Deum, quam voluntatem. ac per hoc non praedeterminari voluntatem a Deo: Sicut, inquit. in uno instanti naturae materia materiat, et efficiens efficit: ita duae causae efficientes ordinatae in instanti naturae causant effectum communem, ita quod neutra tunc causat sine altera: sed quod effectus non rectus causetur, hoc non est tunc propter causam priorem, quae quantum est ex se, recte causare, si secunda causare, sed propter defectum causae secundae. quae in potestate sua habet concassare primae causae, vel non concassare, et si non concassat illi, ut tenetur, non est rectitudo in effectu communi amborum.*

S. Thomas in 1. 2. quaesi. 9. ari. C. ad 3. sic loquitur: *Ad tertium dicendum, quod Deus movet voluntatem hominis. sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis, quod est bonum; et sine hac universali motione homo non potest aliquid velle: sed homo determinat se per rationem ad volendum hoc, vel illud. quod est vere bonum, vel apparens bonum. Ubi illa particula adversativa, sed, ostendit, determinationem particularem referendam esse in ipsam voluntatem, non in Deum prius determinantem, determinationem autem universalem in bonum in communi, referendam esse in Deum. qui est causa universalis.*

Idem in 1. 2. quaesi. 10. ari. I. *Quia, inquit, voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam movet. quod non ex necessitate ad unam determinat, sed manet motus ejus contingens, nisi in his, ad quae naturaliter movetur.*

Idem in 1. 2. quaesi. 80. ari. I. ad 3. Dicendum, inquit, quod Deus est universale principium omnis interioris nudus humani: sed quod determinetur ad malum consilium voluntas humana,

hoc directe quidem est ex voluntate humano, et a diabolo per modum persuadentis, rei appetitiva proponentis. Item in 2. 2. quaesi. 174. art. I. docet juxta Damascenum, Deum praedestinare e, quae non sunt in nostra potestate. praescire autem. sed non praedestinare, in quae sunt facienda per liberum nostrum arbitrium. Denique in quaesi. I], de potentia art. 7. ad 13. sic ait: Voluntas divina habere dominium actus, non per exclusionem causae primae, sed quia causa prima non in se agit in voluntate, vel eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam motus et determinatio actus relinquitur in potestate rationis et voluntatis.

Cajelonus in comment. 1. par. quaesi. 19. ari. 8. inquit: Cooperatio Dei in unoquoque est efficiendum naturam uniuscujusque, sic enim disponit omnia suaviter. Unde sive necessario, vel contra cooperationem Deus, nihilominus creata voluntas libere utitur illa cooperatione.

Quinto repugnat rationi. Nam in primis posita determinatione voluntatis a Deo facta, non videtur posse salvari libertas arbitrii. Illa enim dicitur libera potentia, quae potest agere et non agere: alioquin voluntas humana non potest agere. antequam a Deo determinetur ex doctrina adversariorum: postquam autem a Deo determinata est, non potest non agere, quia intelligi non potest. vel Deus eam moveat, et ipsa non moveatur, sive vel Deus eam determinet, et ipsa non determinetur; igitur nullum tempus, quo ipse vere possit agere et non agere.

Deinde: Si Deus esset agens necessarium. et indeterminaret humanam voluntatem, illa non libere, sed ex necessitate gereretur: ut adversarii admittunt. Aliter perinde est voluntati, utrum Deus eam necessario, vel libere moveat; nam actus voluntatis non ideo libere procedit a voluntate, quia libere procedit a Deo: quemadmodum si Deus libero motu pecudem ad herbam depascendam, non propter pecus libere herbas depascitur. Neque ideo servus electione vertit molam pistrini, quin Dominus electione cogit illum ad molam pistrini vertendam. Itaque sive Deus libere, sive ex necessitate determinet voluntatem, voluntas a Deo determinata non libere, sed necessario agit. Nam Deus quidem libere determinat, quia est in potestate ejus non determinare: alioquin voluntas a Deo praeventa et determinata non habuit in potestate id evitare, ne praeveniretur et determinaretur. Proinde actus ejus liber quidem est, ut exit a Deo, non tamen est liber, ut exil ab ipsa, et ideo ipsa non est causa libera, sed necessaria.

Adhaec si ponatur ista determinatio, non poterit intelligi, quomodo Deus non sit causa peccati, et quomodo homines qui peccant, non sint digni concusatione. Nam si Deus in omni actu positivo voluntatem determinat, et movet ad agendum; certe etiam determinabit et movebit ad volendum furari, fornicari, maledicere. blasphemare etc. quis negabit capitali hominem dignum esse, poena, si id videtur quod Deus determinando et movendo facit eum reus? Sed de hac re nulla diximus in 2. lib. de solat peccati.

CAPUT XV.

*I. rplidlur una ratio concordiae divinae
cooperationis cum libero arbitrio.*

Illa igilur sententia refutata, Duae nobis rationes occurrui salis accommodalue, ad explicandam concordium divinae cooperationis cum libero arbitrio. cl objectionem superiore capite propositam diluendam.

Una ralis est juxta sententiam Gregorii ariminen* sis. Scoti, Gabrielis, el aliorum, in 2. seni, dist. 37. qui docent, cooperationem divinam se tenere ex parte effectus, non ex parte causae, hoc est. concursam Dei non determinare voluntatem nostram, nec aliquid in illam imprimere, aut operari, sed immediate influere in effectum, cumque producere illo ipso momento, quo a voluntate nostra producit.

Hinc enim sequitur, ut neque Deus determinet, sive neque, scilicet voluntatem, neque voluntas Deum. Kara cl uterque. concursus suum libere adhibet, cl si aller nolit concurrere, opus non fiet. Simile est. cum duo ferunt ingentem lapidem, quem unus ferre non posset: neque enim alteri vires addit, aliter in pellit, cl utriusque liberum est onus relinquere. Quamquam Deus nisi extraordinarie miraculum operari velit, semper concurrat, quando voluntas nostra concurrat, quoniam ad hoc libere quodammodo obligavit, quando liberam voluntatem creavit. Ex quo etiam sequitur, ut licet in eodem prorsus momento temporis el naturae. Deus et voluntas operari incipiant, tamen Deus operetur quia voluntas operatur, non contra. El hoc est, quod aliqui dicunt, voluntatem prius natura operari, quam Deum, non prioritale instantis in quo, sed a quo. Sed operae pretium erit solve argumenta, quae adversus hanc sententiam fieri solent.

Primum argumentum, Inter primum causam, el secundam est ordo quidam essentialis, ut prima scumbra moveat, cl secunda non agat nisi mota a prima; est autem Deus prima causa; voluntas nostra, secunda; igilur Deus voluntatem movet, el applicat ad opus.

Respondeo: Inter causam principalem, cl instrumenciam est ille ordo. ut una alleram moveat. Inier primam autem causam el secundam, cum secunda non est proprie instrumentum, non est ordo, ut mia alleram moveat, sed ut una sit prior altera perfectione. illi in alione el necessitate; quia videlicet sit causa perfectior el nobilior, cl rursus universalior, cum non limitetur ad unum vel alterum effectum, el denique summe necessaria, cum sine ea nullus effectus fieri possit.

At. inquit, Scriptura indicat, homines esse instrumenciam Dei, nam Isaias 10. dicitur; *Issur virya furoris Dei.* El ibidem appellatur securis cl serra. Sed facile est respondere, nam dicuntur homines instrumenta Dei, non proprie, sed metaphorice, quia potest Deus, quando vult, ita flectere eorum animos, quomodo artifex flectit instrumenta sua. Nara alioqui homo est etiam causa principalis, cum sit liber cl dominus animantibus caeteris. Quo-

modo autem Deus flectat animos hominum. el tamen non lollat arbitrii libertatem, explicatum est supra.

Secundum argumentum: Si Deus operatur, quia voluntas operatur, cl non contra; certe sequitur, ut Deus pendeat a voluntate, et aliquo modo ab illa determinetur: absurdum est autem, ut Deus pendeat a creatura. cl a temporali determinetur aeternum.

Respondeo: Deus non pendet, nec determinatur a voluntate humana, licet operetur, quia illa operatur: nam libere Deus condidit liberam voluntatem cl potuisset non condere: el rursus libere voluit. et ab aeterno decrevit, concurrere ad opus liberae voluntatis, quando ipsa operari voluerit: denique potest etiam. quando vult, non concurrere, si velit praeter ordinem a se constitutum aliquid fieri. Itaque Deum operari, quia voluntas operatur, non est Deum pendere a creatura, sed ab aeterna sua institutione el voluntate.

Tertium argumentum: Deus est causa omnium rerum, quae quoquo modo habent esse: al quod voluntas nostra se determinet et applicet ad operandum, sine dubio est aliquid, igilur hoc ipsum facit Deus. Deus igilur facit, ut voluntas se determinet el applicet, ac per hoc ipsam movet, determinat cl applicat.

Respondeo: In eo quod est, voluntatem se determinare ad opus, sive (quod idem est) re ipsa operari. cum antea non operaretur: Tria considerari possunt, voluntas, actio ejus el egressus actionis a voluntate, sive relatio el habitudo actionis tamquam effectus ad voluntatem, Ut ad causam. Ex his tribus, voluntas sine dubio a solo Deo facta est: actio quoque fit a Deo, quamvis non solo: denique relatio proprie non fit. sed consequitur: licet enim ut sit idem re, cum actione, ab eo fit. a quo actio ipsa fit.

Itaque nihil est. quod non fiat a Deo, cl tamen non dicitur Deus determinare, vel applicare voluntatem ad opus, quia nullo illa non refertur ad Deum, sed ad solam voluntatem. Referretur autem etiam ad Deum, si ipse uteretur voluntate tamquam instrumento ad illam ipsam actionem faciendam.

Quartum argumentum: Actus voluntatis est actio vitalis cl immanens, igilur non potest immediate fieri, nisi a principio intrinseco cl vitali. Proinde Deus non concurrat ad diam actionem immediate producendam, sed mediante voluntate nostra.

Respondemus: Concursus Dei est generalis cl indifferens quidam influxus, qui a causis secundum modificatur el determinatur, saltem quoad specificationem, ut diximus in lib. de causa peccati. El colligitur etiam ex s. Thoma in lib. 3. contra pentes cap. GG. ubi dicit causas secundas esse particulares (sic enim loquitur) et determinantes actionem primi agentis. Porro actio immanens, cl vitalis non potest produci, nisi ab intrinseco principio, et ab extrinseco modificato cl determinato ab ipso intrinseco.

Quintum argumentum: Providentia Dei extenditur ad omnia, etiam singularia, el contingentia el libera: igilur Deus ab aeterno determinavit omnes effectus, ac per hoc etiam determinavit causas secundas ad eos producendos. Nam alioqui si effectus liberi, cl contingentes non essent praedeterminati a Deo, sed tales essent, quia tales sunt causae se-

eundae; praeter intentionem Dei fierent, quod absurdum esse demonstrat s. Thomas in 1. part, quacs. 19. ariic. 8. ubi concludit; Deum praeparasse causas alias necessarias, alias contingentes, vel liberas, quia tales esse voluit effectus: non contra, ideo voluisse effectus esse alios necessarios, alios contingentes, vel liberos, quia tales sunt causae.

Respondetur: Deus ab aeterno determinavit omnes effectus, sed non ante praevisionem determinationis causarum secundarum, praesertim contingentium et liberarum: et rursus determinavit omnes effectus, sed non eodem modo; alios enim determinavit futuros scilicet operante, vel coopérante, alios scilicet permittente, vel non impediante: neque ratio providentiae postulat, ut Deus ante omnem praevisionem omnia praedeterminaverit, sed solum ut nihil fiat sine ejus praevisione et cooperatione, vel permissione. Alioquin enim etiam peccata praedeterminasset ante praevisionem malae voluntatis, et ideo malam voluntatem esse voluisset, ut inde peccata jam ante praedeterminata prodirent, quae etsi bacresis absurdissima, et aperta blasphemia. Neque Dominus in evangelio diceret, unum ex passeribus non cadere in terram sine Patre nostro: sed diceret, unum ex passeribus non cadere in terram, quem Pater noster in terram non dejiciat.

Quod aulem s. Thomas dicit, Deum instituisse quasdam causas contingentes vel liberas, quia tales esse voluit effectus; videtur intelligendum de effectibus in universum, non in particulari, id est, quia voluit Deus in hoc mundo non omnia fieri necessario, sed aliqua contingenter, vel libere, ideo causas instituit tum necessarias, tum contingentes et liberas: lamen in particulari non ideo instituit istam causam liberam, quia voluit hunc effectum liberum, sed contra volunt hunc effectum esse liberum, quia causam habet liberam. Nam hoc modo neque res contingentes eveniunt praeter intentionem Dei, neque prima radix contingentialium sunt causae secundae, et lamen providentia non impedit liberum arbitrium.

Quod aulem s. Thomas loquutus sit in genere, et non in particulari, cognosci potest ex 1. part. quacs. 23. ari. 7. ubi dicit, Deum determinasse numerum partium essentialium mundi, ut coelorum, elementorum, et omnium specierum; lamen non determinasse numerum individuorum corruptibilium, ut culicum, muscarum, etc. neque ut haec musca hodie nascatur, cras illa; sed lantum in genere providisse, et providere, ut non deliciat species ulla animalium. Quod si providentia divina non praedeterminavit in particulari individua substantialia, licet ea praeviderit futura, et voluerit cooperari causis secundis in eorum productione, nullo minus determinavit in particulari omnes actiones transientes liberas, licet eas praeviderit et decreverit cooperari, vel impedire, vel permittere; si malae sint, et bonum aliquid ex eis elicere.

Sextum argumentum: Si Deus non omnia praedeterminaret ante praevisionem determinationis secundarum causarum, non posset omnia certo praescire. Nam actiones liberas futuras non videt Deus in ipsis actionibus, quia non sunt, nec videt in causa secunda, id est, voluntate humana, quia illa in-

determinata est, et omnibus positis, quae requiruntur ad agendum, potest non agere; nec videtis causa prima exemplari, id est, in idea, quia illi repraesentat omnia possibilia, sive futura sint, sin non sint: nec videt in aeternitate sua, quae ambigua omnia tempora. Nam etiamsi aeternitas coexistit omni tempori, lamen tempus futurum non coexistit aeternitati, nisi quando re ipsa existit, id est, cur praesens est: proinde futurum, dum est futurum, non est, neque in se cognosci potest. Adde quod Deus cognoscit etiam quaedam, quae nunquam erunt, ut cum 1. reg. 23. petenti David, num Indent me viri Ceilarn, respondit, tradent; et cum Malb. 11. praedixit Dominus Tyrios et Sidonios poenitentiam acturos fuisse, si miracula vidissent, quae Capharnailae viderunt. Haec et similia conditionalia Deus certo praenoscit, et lamen in se ipsis nunquam exlabunt. neque aeternitate unquam coexistent. Igitur autem videt in sua voluntate, tamquam in prima causa efficiente et efficacissima, aut nullo modo videt.

Respondetur: Res etsi omnino difficilis, et forte in hac vita incomprehensibilis, qua ratione Deus futura praenoscit. Et hoc videtur indicasse Darius in psal. 138. cum ait: *Mirabilis facta est scientia tua ex me. confortata est, et non potero ad eam.* Illud enim (*ex me*) hebraica phrasi significat (*pro me*) sive (*super me*) ut sensus sit, mirabilior est modus scientiae tuae, quam ut ego cum comprehendere possim. Quomodo videlicet, intellexeris cogitationes meas de longe, et omnes semitas meas investigaveris etc.

Probabile tamen nobis videtur, Deum futuras actiones liberas non videre nisi in humana voluntate. Id enim significat in primis Scriptura, cum dicit, Deum scrutari renes et corda, et in hoc psalm. 138. Deum investigare omnes semitas nostras. Nam si videret eas in sua voluntate praedeterminatas, non «liceretur scrutari corda nostra et investigare semitas, sed intueri voluntatem suam. Deinde non esset mirabile, Deum omnia praenoscere, si omnia praedeterminaret. Nam et nos facile praescimus et praedicimus, quae facturi sumus: at David in loco illo psal. 138. miratur scientiam Dei, qua praevidet omnes vias nostras, et intelligit cogitationes nostras de longe etc.

Adhaec s. Augustinus lib. 11. Confess, cap. 18. salis aperte hoc docet, cum ait: *Quoquo modo y habeant arcana praescientiae futurorum; rideri nisi quod est, non potest; quod autem jam est non futurum, sed praesens est. Cum ergo rursus dicuntur futura, non ipsa, quae nondum sunt, id est, quae futura sunt, sed eorum causae, signa forsitan videntur, quae jam sunt.* Ideo tior. futura, sed praesentia sunt jam videntibus t quibus futura praedicantur animo concepta. Haec ille.

Deus igitur quia perfecte cognoscit omnes propensiones, et totum ingenium animi nostri, et rursum non ignorat omnia, quae illi possunt occurrere in singulis deliberationibus, et denique perspector habet, quid magis congruum et aptum sit, ulmevealem talem animum tali propensione et ingenio praeditum, infallibiliter colligit, quam in partem sit ani-

mus inclinaturus. El hoc ferlasse sibi voloni, qui docent, Deum cognoscere fultira omnia lain libera, quam necessaria, el iam absoluta, quam conditio- nalia, quia cognoscit omnem veritatem; et quis o- umiu. quae quoquo modo futura sunl aliquo modo vera sunl: verum enim est dicere, hoc enl,quando re vera esi futurum.

Haec, inquam, sententia videtur coincidere cum nostra. Nam verum, cl ens convertuntur, el ideo non est verum modo aliquid esse futurum,nisi illud modo.habeat aliquod esse, nimirum in caussomon autem habeat esse in caussa id, quod est libere, et contingenter fulurum, nisi quando in caussa csl a- liqoa determinatio.El quoniam in ipsa contingente caussa praecise considerata, nulla est determina* lio.ideo vere dixit philosophus, de futuris contin- gentibus, non esse determinatam veritatem; respe- xit emm ad ipsam solam caussam contingentem. Tamen si quis jungat non caussa contingente, vel libera omnia quae possunt occurrere cl impe- dire, cl videat propensiones cl apliludines tum ip- sius caussae, Ium omnium objectorum cl circum- slantiarum, quod solus Deus facere polesl, exislet inde aliqua determinatio, cl raliione illius verum e- rilidicere: hoc erit tali tempore.

CAPUT XVI.

Explicatur alleua raliio concordiae libertatis cum cooperatione Dei, el solvilur objectio cap. 14. proposita.

Altera raliio conciliandi liberlalcem humanam cum cooperatione divina, el fortasse cliam probabilior esi juxta senlcnliam s. Thomae, qui docet, coope- rationem divinam ila concurrere cum secundis ca- ussis eliam liberis, ul non solum cis dederit, cl conservai virtutes operatrices, sed cliam eas tno- real, el applicet ad opus, ut cognosci polesl ex I. pari, qualesi. 105. arlic. 5. cl lib. 3.contra genlcs, cap.70. clin quacsl. 3. de polcnlia art. 7. quae sententia videtur valde consentanea, Ium Scriplu- rae. quae dicil nos in Deo esse, vivere el moveri. Actor. 17. Ium cliam rationi el ordini, quem habet prima caussa cum secundis, neque laborandum csl in hnc sententia, ul ostendamus, nihil omnino fleri sine Deo. Sed lamen habet eliam haec sententia suas (li.T.cullales, quas breviter explicabimus unte- quani exponamus, quemadmodum juxta hanc sen- tentiam salvoiur liberum arbitrium.

Objiciunt igilur aliqui contra senlcnliam s. Tho- nue, non posse inlelligi quomodo Deus moveat, el applicet caussas secundas. Nam si Deus movet ca- ussas secundas,vel movet locali molu, vel allerali- to; non locali, quia caussae secundae,ul plurimum immolai*; secundum locum agere possunt; ignis e- nim non egel molu locali, ul comburat stupam vi- cinam: cl mullo minus humana voluntas egel mo- tu locali, ul aliquid velil. Non eliam allcrativo.quia luncaliqua qualilas imprimi deberei in caussa se- cunda. Nulla aulem talis qualilas necessaria est, neque ex parle Dei, qui operalur omnia per actum suae voluntatis; neque cx parle caussae secundae, quae jam habet virtutem operatricem a naiura.

Dices: Necessariam esse ex parle Dei,cl ex parle caussae secundae; ex parle Dei, ul per eam quali- tatem attingat effcclum.cx parle caussae secundae, ut determinetur, cl applicetur ad operandum Con- tra: Nam Deus non eget qualitate, ut allingal effe- clum; el praeterea si egeret qualitate, ul effectum attingeret non in caussa, sed in effectu, illam im- primeret: porro caussa secunda praesente objecto, non videtur indigere alia determinatione vel appli- catione.

Ad hanc objectionem Rcspondeo:Deum non mo- vere localiter caussam secundam.neque in illa qua- litatem ullam imprimere, sed lanium illa uti tam- quam instrumento ad opus efficiendum, quocirca virlus a Deo impressa per modum Iranseunlis.dum caussa secunda operator, non distinguitur ab ipsa virtute naturali, sed csl illa eadem, quatenus illa Deus utitur ad illam actionem perficiendam. E-l aulem necessaria haec molio Dei ex parte caussae secundae, quae cum sil talis, idest, secunda.habet necessariam dependentiam a caussa prima, in cu- jus viriute operalur. Vide qnac diximus de virtute Dei in sacramentis impressa per motum lib. 2. de sacramentis in genere cap. 11.

His explicatis, ut ostendamus, juxta hanc s.Tho- mae senlcnliam. recte defendi liberum arbitrium. Sciendum est, influxum, seu virtutem Dei qlia vo- luntas movetur cl applicatur ad opus, recipi in.ca- ussis secundis.secundum earum dispositionem fut idem s. Thomas in quacsl. 3. de malo ari. 2.) *At- tendendum, inquil. quod motus primi moventis, non recipitur uniformiter in omnibus mobilibus, sed in unoquoque secundum propinam modum.* El in 1. 2. quacsl. 10. ari. L .14 *providentiam. inquil. Dei perlinet, naturam non corrumpere, sed servare. Unde omnia movet secundum eorum conditionem.* El infra: *Quia, inquit, voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa: sic Deus ipsam morel, quod non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus ejus contingens, el non necessarius, nisi in his, ad quae natura- liter movetur.* Haec ille.

Porro isle modus, seu conditio in voluntate, se- cundum quam recipitur in ea moins Dei.nihil aliud esi. nisi negativa quaedam determinatio, praece- dens tum influxum Dei. Ium aclum elicited volun- tatis. Nimirum quod voluntas sinat se moveri ab objecto per rationem sibi proposilo. vel non sinal. Haec enim determinatio dicilur negativa quia non consistit in actu positivo, sed in negatione aclus, cum lamen voluntas non minus sil libera ut agat, quam ut non agat.

Explicat id s. Thomas in quaest. 1. de malo nr- lic. 3. ubi dicil, Non uti regula rationis praeinlel- ligi in voluntate ante inordinatam electionem: hu- jus aulem quod csl non uti regula rationis, non oporire quaerere aliam caussam, nisi voluntatis libertatem, quia videlicet in ejus poleslale est. ul sinal se moveri a raliione, vel non sinal. Et rursus in quacsl. 3. de malo ari. 2. idem s. Thomas di- cil, requiri in homine dispositionem quondam ad recipiendum influxum Dei. cl juxta eam disposi- tionem produci bonum, vel malum aclum. Non po-

lest aulem praerequiri ante inflexum Dei ulla dispositio positiva, cum nihil positivum sine Deo fieri possit. Soln igitur praerequirilur dispositio negativa.

Atque hinc illi, ut voluntas sit vere libera, et se ipsa determinet, lamelsi Deus illam moveat, et applico! ad opus, quoniam ipsa Dei molio in ejus potestate est, sive (ut loquitur Cajelanus in 1. part. quaesi. 19. art. 8.) Dei motione voluntas nostra libere utitur. Nam si se moveri sinat ab objecto proposito, Deus eam applicat, et movet ad actum elicendum: si non sinat, Deus eam non applicat, neque movet. Et ideo s. Thomas in 1.2. quaesi. 10. art. i. ad 3. concludit, posita Dei motione, impossibile esse ut voluntas non moveatur: absolute autem non esse impossibile. Quia videlicet potest voluntas non se disponere per negativam determinationem ad motionem Dei recipiendam.

Simile est quod supradiximus de concordia ultimi iudicii practici et liberae electionis. Sic enim posito ultimo iudicio practico fieri non potest, ut voluntas non eligat id. quod lunc ei a ratione proponitur: et tamen electio libera est. quoniam ipsum iudicium practicum est in potestate voluntatis. propter negativam praecedentem determinationem: sic etiam posito influxu Dei fieri non potest, ut voluntas non operetur; et tamen operatio libera est, quoniam influxus Dei non ponitur, nisi prius voluntas per negativam determinationem ad illum recipiendum se disponat.

Adversos hanc sententiam fieri possunt duo postrema argumenta, quae facta sunt adversus sententiam capitis superioris, de providentia rerum omnium in particulari, et de modo, quo Deus cognoscit futura contingentia: sed ea jam proposita et explicata sunt.

Ex his igitur facile responderi potest ad objectionem Calvinii propositam initio cap. 14. Erat autem haec objectio, Voluntas divina est prima causa omnium rerum, et jam ab aeternitate decrevit quid velit fieri: nulla igitur esset potestas in homine libertas arbitrii; nam prima causa efficacissime est, et secundum Scripturas non potest ullus divinae resistere voluntati.

Respondeo: Voluntas divina est quidem prima causa omnium rerum, et ab aeterno decrevit quid velit, nullo non velit fieri; sed in particularibus, et maxime liberis actionibus, id non decrevit. nisi praecognita prius dispositione et determinationalime secundarum causarum, ut supra ostendimus. Quocirca licet nemo possit divinae resistere voluntati, manet tamen integra libertas humanae voluntatis, quia Deus ipse, cui nemo resistere potest, hoc nolit. ut animus humanus liber esset, et actiones suas in potestate haberet, et ideo decrevit ei cooperari, vel eam applicare et movere, quotiescumque per negativam determinationem se ipsa disponeret.

Addebat Calvinus confirmationem ab experientia, quod in rebus minime perplexis saepe nobis tonsilium deficiat. Vel contra in rebus obscuris nonnumquam repente lux affulgeat: et similiter quod alii non ad allectum, saepe in rebus minime arduis animus flaccescat, in difficilibus autem erigatur. Quod argumentum esset, mentes nostras a Deo regni gubernari.

Respondeo: Verissimum est Dei providentia regere animos nostros, et interdum a Deo suppeditari expeditum consilium, et ingentem fiduciam in rebus arduis; et in rebus facilibus non suppeditari. Ceterum nihil id facit contra libertatem arbitrii, nam suppeditatio, consilii, et inflammatio voluntatis non determinat ex necessitate homines ad eligendum unum potius, quam aliorum. Alioqui sapientes et eloquentes homines, qui saepe auditores suos ducunt, ac flectunt prout ipsi volunt, libero arbitrio illos privarent.

Sed est etiam causa naturalis ejus rei, quam tantopere Calvinus miratur. Naturale enim est, ut homines difficultate rei perspecta excitentur. Contra nitantur, facilia vero et luta despiciant. Mirum autem non est si consilia suppetant, cum animus ad rem cogitandam vehementer intenditur, et si consilium non occurrat, cum res negligitur. Sic nimirum et ferrum cole acuitur, et per antiperislasin contraria a contrariorum praesentiam vehementius roborantur.

LIBER QUINTES

DE

a®

aagasaac©

CAPÛT PRIMUM

*Proponitur quaeslio de cognitione veri
moralis.*

Disseruimus hactenus de viribus humanis, et libertate arbitrii, circa res naturales. Nunc de moralibus agendum erit. Primum, An possit viribus naturae cognosci verum aliquid morale. Deinde, An iisdem viribus fieri possit alio aliqua vere bona moraliter. Postremo, Si nec homo liberi arbitrii in huiusmodi actionibus peragendis vel omittendis.

Quaeritur igitur, possitne homo viribus naturae, sine auxilio gratiae specialis verum aliquod morale cognoscere. Ubi tria praemittenda sunt, ut quae-
stionis status clarius innotescat: quid intelligamus nomine *gratiae*, quid nomine *veri moralis*, et quid nomine *cognitionis*.

Per auxilium gratiae non intelligimus gratiam iustificanlem, sed motionem et directionem divinam, qualem peccatores quoque habere possunt. Salis enim constat lumen ex testimonio s. Augustini lib. I. Retract., cap. 4. lumen ex communi omnium consensu, iniustos et peccatores, aliqua vera, non solum naturalia, sed etiam moralia et supernaturalia posse cognoscere. Sed utrum id possint viribus suis, an Deo speciali auxilio iuvante in controversia est.

Nomine autem *veri moralis*, non accipimus verum morale universe consideratum, ut Deum esse colendum, parentes venerandos, filios diligendos; id enim non minus facile potest intelligi, quam verum naturale theoricum: Sed verum morale cum omnibus circumstantiis, quae necessarie sunt, ut alio voluntatis, ei vero conformis sit alio virtutis, ulcum quis iudicat, sibi hoc tempore eleemosynam faciendam; vel quod mutuo et acceptum, esse restituendum hoc tempore, quia ratio iustitiae nunc
et Geri postulat.

Denique numine *cognitionis* non intelligimus simplicem apprehensionem, sed etiam iudicium, et iudicium non illud ultimum, ad quod ex necessitate sequitur electio. Id enim ex voluntate dependet, sed iudicium, praecedens imperium voluntatis, quale inter consultandum exerceri solet.

His praenotatis ad propositam quaestionem quidam theologi respondent, nullum verum morale posse ab intellectu humano, in statu naturae corruptae, sine speciali Dei auxilio, cognosci. Ita docuit Gregorius arimin. in 2. seni. dist. 26. quae sl. 1. art. 1. conc. 2. et dist. 29. quae sl. I. art. 2. quem sequulus et ex antiquioribus Joannes Capreolus in 2. dist. 28. quaesi, unica, artic. 3. in responsione ad argumenta contra primam conclusionem. ex recentioribus Gaspar Cassalius lib. I. de quadripartita iustitia cap. 32.

Contra sentiunt, posse cognosci viribus naturae, et auxilio Dei generali, aliquod verum morale, Omnes fere alii theologi, ut Albertus in 2. dist. 28. artic. 1. S. Bonaventura ibidem artic. 2. quaesi. 3. Scolus ibidem quaesi, unica. Richardus ibidem. Durandus ibidem, quaesi. 1. Dominicus a Solo lib. 1. de natura et gratia, cap. 20. et idem docere videtur s. Thomas in 1. 2. quaesi. 109. art. 1. Quae sententia posterior verissima nobis esse videtur. et eo libentius eam amplectimur et defendimus, quo magis displicet adversariis, ac praesertim Joanni Calvino in 2. lib. Institui, cap. 2. § 24. 25. et 26.

CAPUT II.

*Probat, posse hominem suis viribus cognoscere
aliquod verum morale.*

Dicimus igitur in statu naturae corruptae non illa extinctum esse lumen rationis praelitae, quin possit cum solo auxilio Dei generali, aliquod verum

morale cognoscere,quamvis alioqui in nullis saepe fallatur et erret, nisi divina illustratione et gubernatione dirigatur.

Posteriorem hujus sententiae pariem, salis probat experientia, neque opus erit de ea disserere, cum neque ab ullo negelur, et nulla sine a nobis dicta in 3. lib. de peccato originis cap. 9. Priorem partem in probare possumus ex divinis literis, ex Patrum testimoniis, et ex ipsa ratione.

Ex divinis literis habemus in primis illud psalm, **¶** *Mulli dicunt, quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Ubi propheta docet non posse excusari per ignorantiam homines, si non servant praecepta moralia, cum ab ipsa natura lumen in corde impressum habeant, ut s. Cyrilus exponit lib. 1. in Joan. cap. 9.

Aon dissimilis locus est in psalm. 57. *Si vere utique justitiam loquimini, recte judicate filii hominum.* Significat enim propheta, omnes homines habere in corde impressa quaedam praecepta justitiae, et ideo inexcusabiles esse. cum ea non servant, quae ignorare non possunt: *Cui iniquo, inquit Augustinus in comment, hujus loci, non facile est loqui justitiam? aut quis de justitia interrogatus, quando causam non habet, non l'acile respondeat quid sit justum?*

illic etiam perlinet illud ad Rom. 1. *Cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt.* Ostendit enim Apostolus, potuisse gentiles per cognitionem unius Dei ex creaturis acceptam, abstinere a cultu idolorum, et ideo esse inexcusabiles, quod veritatem Dei in injustitia delinuerint, et mutaverint gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis.

Sed est et aliud insigne testimonium in eadem epistola ad Rom. cap. 2. ubi sic Apostolus loquitur: *Cum gentes, quae legem non habent. naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt, opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum etc.* Quo loco demonstrat Apostolus, ethnicos, qui legem scriptam non acceperunt, solo lumine rationis quaedam cognoscere, quae ad honesto vivendum pertinent. Id enim significat illud: *Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis; hoc est, ostendunt, in corde se scriptum habere, quid sit faciendum, ut recte, et cum ratione vivatur.* Quia vero hic, locus insignis est, et non solum quaestioni. quam nunc tractamus, sed etiam sequenti deserviet, paulo diligentius considerandus est.

Duae sunt hujus loci explicationes a veteribus indicatae. Una est Origenis et Ambrosii, in comment. ad hunc locum. Item s. Augustini in lib. de spiritu et littera cap. 26. et 27. qui locum hunc locum interpretantur ad Christianos, ex gentibus conversos. Illud autem: *Naturaliter quae legis sunt. faciunt,* docet Augustinus non excludere gratiam, sed potius esse ad significandum, virtutem esse secundum naturam, vitium contra naturam. Huius politionis hujus sententiae est, quoniam in hoc ipso aperte b. Paulus dicit, factores legis justificari, ex quo sequitur, ut gentes, quae legem non habentes, quatenus legis sunt. faciunt, omnibusificentur.

Constat autem ex hac eadem epistola. cap. 3. et 1. neminem sine Christi fide justificari: Quare necesse est, ut gentes, de quibus hic agitur, non sint infideles, sed fideles.

Altera expositio est communior, haec apostolici verba de gentibus illis esse intelligenda. quae Christum ignorantes, solo naturali lumine ducebamur. Ita exponunt Graeci communiter, ut Chrysostomus. Theophylactus. Oecumenius. in comment. lium jusci. Et auctor operis imperfecti in Mattii, hum. 8. Item muli ex Latinis, ut s. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 99. S. Hieronymus in epistola ad Agasiam, quaest. 8. et Ilaymo in hunc locum. Sanctus etiam Augustinus in libro de spiritu et littera, cap. 28. non reprobatur hanc expositionem posteriorem. Iamelsi priorem magis probet. Idem autem in lib. 4. adversus Julian, cap. 3. utramque expositionem admittit, et in psalm. 118. Cone. 25. silius posterioris mentionem facit, quaeque ulitur ad promulandum, omnes peccatores esse praevaricatores legis, quandoquidem juxta hunc locum Apostoli, etiam ethnici, qui legem videntur non habere, legem naturae scriptam in corde gerant. Denique eidem est sententia recentiorum, ult. Thomae, Cajetani, Dominici a Solo, et aliorum in hunc locum, Joan. driedon. in lib. de capt. et redemptione humani generis, tract. 4. cap. 2. pari. 2. et Ruardi Tapperi in defensione articuli de libero arbitrio.

Haec explicatio, ut est communior, ita quoque est verior. Nam id constat in primis ex proposito et intentione b. Pauli. Voluit enim ostendere in 1. pari, epistola. necessitatem fidei Christianae, sino qua nemo coram Deo justificari potest, sive is gentilis sit, sive Judaeus. Ad hoc ostendendum demonstravit in 1. cap. principes et magistros primarios gentium, videlicet philosophos, qui sapientissimi et optimi habebantur, gravissimis sceleribus etiam contra naturam coopertos fuisse.

Deinde in 2. cap. idem ostendit de Judaeis, qui tametsi legem scriptam digito Dei acceperant, nihilominus nullis maximisque peccatis inveniuntur obnoxii. Ex quibus effecit, omnes esse peccatores, et egere gloria Dei, et quicumque in lege peccaverunt, per legem esse judicandos, qui autem sine lege peccaverunt, sine lege perituros. Quoniam vero durum et iniquum esse videbatur, ut qui sine lege peccaverunt, tamquam praevaricatores punirentur. Ideo addidit, eos etiam qui sine lege, scripta videlicet in tabulis, peccaverunt, non omnino sine lege fuisse, quandoquidem ex eo, quod interdum faciunt aliqua opera legis, ostenduntur habere in cordibus legem a Deo impressam.

Deinde idem intelligi potest ex illa voce, *genf*, nam Scriptura sacra nomen, gentium, absolute positum. fere semper usurpat pro infidelibus, ut Mallh. G. *Haec enim omnia gentes inquirunt.* Lue. 18. *Tradetur enim gentibus et illudetur.* in Corinth. t. *Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitia, nobis autem etc.* I. ad Corinth. 5. *fornicatio auditur inter vos. qualis nec inter gentes.* 1. ad Corinth. 10. *Sine offensione estote Judaeis, et gentibus, et Ecclesiae Dei.* 1. ad Corinth. 12. *Sellis enim cum gentes essetis, ad simulacra mulct prout ducebamini etc.*

Accedil cliatn illml: Qui *legem non habent*, quod recte dicilur de gentibus nondum conversis ad Christum; de gentibus aulem, quite per [idem, el Baptismum in Ecclesiam intraverunt, recte dici non polesl; cum in ipso initio catechumenis tradatur decalogus, cum symbolo fidei.

lieuique vox illa, *naturaliter, stilis* aperte significat, Apostolum loqui de lumine, quod habeltir ex nalura. Declarat enim idem Apostolus quid sit *naturaliter*, cum nil: *Testimonium illis reddente conscientia ipsorum*. Quod est idem, ac si dixisset, ideo naturaliter quae legis sunt faciunt, quia si scellus facere velint, conscientiam reclamantem sentiunt, el certe in Scripturis vox, *naturaliter*, ila solet accipi, ul id fieri dicatur naiuraliler, quod iit dictante el movente nalura, ul in episl. Judne: *Quaecumque naturaliter tamquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur*. El 2. Pelr. 2. *Ji tero relui irrationalia pecora, naturaliter in raptionem el perniciem, in his quae ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt*.

Neque argumentum illud de justificatione pro sententia priore concludit. Nam cum Apostolus (licit, (adores legis justificandos, loquitur de illis, qui totam legem observant: Diam ul dicitur Jacobi 2. *Qui offendit in uno, factus est omnium reus*. Hoc aulem loco non docel Apostolus, genles, quae legem non habent, naturaliter lotam legem observare; sed eas ostendere opus legis, scriptum in cordibus suis, quando quae legis sunt faciunt, idesl, cum aliquid operantur, juxta normam legis.

Ad haec loca Scripturae fortasse responderi posset, non colligi ex his, cognosci naturali lumine verum morale in particulari, sed solum in universalis. Quod quidem Calvinus admittit et adducit testimonium Aristotelis, qui docel incontinentem verejudicare de propositione universalis, sed errare i» particulari.

Caclerum haec responsio facile refellitur, nam quod allinet ad Primum locum ex psalm. 4. interroganti: Quis *ostendit nobis bona*? Non satisfaceret propheta, dicens: *Signatum est per nos lumen* tuito lui: Si eo lumine non posset cognosci bonuin in particulari, eo modo, (pio cognosci necesse esl, nl fiat opus bonum. Quid enim prodest cognitio illa universalis, ad hoc ul fiat opus bonum, nisi colligi possit ex ea naturaliter cognitio particularis? actiones enim singulares sunl, non unitisales. Pari raliione in secundo el lerlio testimonio accusantur peccatores, quod cum cognoscunt quid Ml justum, non lamen juste operentur: at certe digni cssenl excusatione, si solum in universalis morale cognoscerent, in particulari vero id cognoscere non valerent. Denique in postremo loco b. Paulus colligit c.x operatione cognitionem: scribil enim, gentes ostendere opus legis scriptum in cordibus, ex eo quod faciunt eu quae legis sunl. Atqui opera legis in particulari fiunt, erit igitur eliam cognitio particularis. Praeter haec testimonia Scripturae, non desuni eliam apertissima loca sanctorum Patrum.

Sanctus Joannes clirysoslomus homil. 51. in Genes in ipso piincipio: *Nullus, inquit, praetextat, quod ignorans virtutem negligat, vel quod nou*

habeat aliquem vilae ducem el demonstratorem. Sufficientem enim magistrum habemus conscientiam, el fieri non polesl, ul quis illo adjumento privetur. Nam simul cum formatione hominis implantata est scientia faciendorum. el non faciendorum.

S. Hieronymus in episl. ad Algasiam quaesi. S. *Lex, inquit, quae in corde scribitur, omnes continet nationes, el nullus est. qui hanc legem nesciat. Unde omnis mundus sub peccalo est, el n-niversi homines praevaricatores legis sunt, et idcirco justum iudicium Dei est*.

S. Augustinus in psalm. 57. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus veritas scripsit. Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri, lioc el antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est. ul esset unde judicarentur, el quibus lex non esset data*.

S. Prosper in lib. contra Collatorem cap. 22. *Quis, inquit. ambigat, hanc sapientiam humano generi, ad temporalis vitae utilitatem, ex naturae, a Deo conditae superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset. sed. exlincla natura*. Vide eliam Fulgentium in lib. de incarnatione»; el gralia Chrisli cap. 2G.

Addi possunl ad extremum eliam rationes. Prima ratio, Pharao rex Aegypti, quamvis perditissimus esset. cognovit lamen aliquod verum morale in particulari, cum ait Exuri. 9. *Peccari, Dominus justus. ego el populus meus impii: neque verisimile est, id cum cognovisse per speciale adjutorium Dei, cum potius contra leslelur Scriptura, subtractum ei fuisse speciale auxilium, cum ait ibidem: Induravit Dominus cor Pharaonis*.

Secunda raliio: Omnis potentia naturalis potest circa objectum sibi proportionalem. cum solo generali auxilio aliquem actum excrcerc; alioqui otiosa el supervacanea esset: est aulem intellectus humanus polentia naturalis. et ejus objectum proportionalum, est verum morale, idesl, bonum, secundum ralionem, sive in universum, sive in particulari: Igilur polesl intellectus humanus cum solo auxilio generali verum aliquod morale, eliam in particulari cognoscere.

Tertia ratio. Homo sine auxilio speciali cognoscit verum morale in universum, idesl, prima principia doctrinae moralis, ul omnes fatentur: igilur poterit eliam sine auxilio speciali conclusiones aliquas, saltem faciliores, inde deducere. Idem enim est lumen. per quod prima principia inlcelligimus. el quo per discursum conclusiones ex principiis illis deducimus. El re vera incredibile est, scire homincin non licere rem alienam sibi usurpare: et rursus scire, rem aliquam esse alienam; el lamen non posse sine speciali auxilio judicare rem illam sibi non esse tollendam.

CAPIT III.

Solvuntur argumenta contra doctrinam capitis superioris.

Adversus ca. quae superiore capile delinito sunt, objicit Gregorius arimincnsis, el post tum Joituuts

fahinns illud Apostoli ex cap. 3. posterioris ad Corinthios: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Respondeo: Non loquitur Apostolus de quacumque cogitatione, sed de illa solum, quae ad pietatem et vitam aeternam perlinet. Nam ideo subjungit eodem loco beatus Paulus: *Qui idoneos nos fecit ministros novi Testamenti non littera, sed spiritu etc.* El hoc modo hunc locum intelligendum esse docet s. Augustinus, el post cum synodus araticana. Sic enim loquitur s. Augustinus lib. t. de praedestinatione sanctorum cap. 2. *Quod erga pertinet ad religionem et pietatem, de qua loquebatur Apostolus, non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis.* Synodus aulem arausicana canon. 7. sic ait: *Si quis per naturae vigorem bonum aliquod ad salutem pertinens vitae aeternae cogitare, aut eligere posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus sancti. haeretico fallitur spiritu, non inlicitus illud: Non quod idonei simus cogitare aliquid a nobis tamquam a nobis.*

Al, inquires, omnis cogitatio veri moralis, ul, Deum esse colendum, praecepta servanda, et similia, ad pietatem et salutem perlinere videntur. Respondeo: Illam solam cognitionem ad pietatem et salutem proprie perlinere, quae ordinatur ad gratiam justificationis, vel ad meritum vitae aeternae; ista est enim cognitio, quae sine speciali auxilio haberi non potest, ul postea nullis testimoniis confirmabimus. Haec inilium conversionis ad Deum, et quaecumque dispositio ad gratiam, speciale Dei auxilium necessario postulat, et aliquo modo supernaturalis esse debet. Al Deum esse colendum, parentes honorandos, praecepta moralia observanda, potest aliquis cognoscere, etiamsi nihil de Christo noverit, nec unquam de conversione cogitaverit.

Alia Duo loca objicit Calvinus, Unum ex cap. G. Genes. *Figmentum cordis humani tantum malum.* Alterum psalm. 93. *Cogitationes hominum vanae sunt.* Sed Priorem locum saepe jam in superioribus libris explicavimus, atque inter alia diximus, figmentum cordis, id est, humanas cogitationes, dici malas in universum, quoniam ul plurimum sunt malae. Scripturis enim valde familiaris est figura intellectionis, nec minus familiaris eis est amplificatio. Itaque quomodo in eodem capite dicitur: *Omnis caro corripisse viam suam, cum lamen ibidem excipiat paulo post Noe, qui fuit vir justus, et perfectus coram Deo in generatione sua;* sic etiam dicitur malum, omne figmentum cordis humani, quamvis non desit aliquod figmentum, id est, aliqua cogitatio non mala. Ad Posterio-rem locum Respondeo: Cogitationes hominum dici vanas, quoniam, ul sunt ex solis viribus naturae, non pertinent ad salutem. Ideo enim subjungit pro-
pbeta: *Beatus homo, quem tu erudieris Domine.*

Secundo loco objiciunt aliqua testimonia conciliorum et Patrum. Nam in concilio milevilano canon 4. sic dicitur. *Donum Dei est et scire quid favere debeamus, et diligere ul faciamus.* In concilio arausicano can. 9. *Divini est muneris, cum recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate, et injustitia tenemus.* El can. 22. *Nihil habet homo*

suum, praeter mendacium et peccatum: si autem veritatem et justitiam habet, ab eo fani habet etc.

S. Augustinus in episl. 105. *Nemo, inquit, recte sapit, recte intelligit, nisi acceperit ipsi* Um sapientiae et intellectus.

Respondeo: Concilium milevilanum perscienti intelligit cognitionem legis divinae. Nam Pelagi- ti fatebantur, donum Dei esse legem divinam, scriptam in veteri et novo Testamento, sed ea divi- us accepta, dicebant, posse hominem suis rih lotam legem implere. Contra quem errorem, ks concilium milevilnnum. lum s. Augustinus in hbr de gralia Christi cap. 2G. et alibi docent, valde esse absurdum, vocare donum Dei scientiam, qui inflat, et non charitatem, quae aedificat: re autem 3 verae utrumque esse donum Dei; quamvis aulem Pelagiani donum Dei esse dicerent scientiam legis, id lamen non dicebant ratione actus cognoscere. wi, quasi existimarent, non posse hominem cognoscere verum morale, sine auxilio gratiae, sed ratione ob- jecli, quoniam fatebantur non potuisse sciri quid Deus vellet a nobis fieri, nisi illud ipse revelas- set: apostolis et prophetis.

Concilium aulem arausicanum et Augustinus lo- quuntur de cognitione, quae ad pietatem perlinet. Nam ul paulo ante citavimus, idem concilium ca- non. 7. et Augustinus in lib. 1. de praedestinatione sanctorum cap. 2. disertis verbis docent, in iis, quae ad pietatem et salutem aeternam perlinent, nihil posse nos boni cogitare. Quod idem repetit idem Augustinus lib. G. in Julianum cap. 5. et alibi frequentissime. Unde etiam in episl. 105. post illa verba: *Nemo recte sapit, recte intelligit;* addit. *Nemo scienter pius est, vel pie sciens etc.* Alio- que si concilium arausicanum de omni scientia eu- ritale intelligendum esset, sequeretur, ne mathe- maticas quidem disciplinas; aut mechanicam nulla- artem, in quibus sine dubio nulla sunt vera, per humano ingenio comprehendi sine specialia gratia adjutorio.

Itaque in his, quae ad pietatem et salutem actus nam perlinent, nemo habet de suo, nisi men- cium et peccatum, et divini muneris est, cum recte cogitamus, et pedem a falsitate et injustitia ler- mus. Quod si quis omnino contendat, concilium arausicanum de omni veritate esse intelligendum etiam admittere debebit, idem concilium per- dum Dei non solum gratiae, sed etiam natura- na intellexisse. Nam eo modo absolute verum est, nos nihil habere ex nobis nisi mendacium et pra- catum: veritatem enim et justitiam non habena ex nobis, sed a Deo, cujus donum est lumen rati- nis et naturalis propensio voluntalis.

Tertio loco objiciunt rationes. Prima ratio est quoniam per peccatum primi hominis ignoranti- vulnus accepimus, a quo nisi per Christum ner- sanari potest, ul Augustinus docet lib. 1. Retrai cap. 9. lib. 22. de Civit. Dei cap. 22. et alibi, Re- pondeo: Per peccatum primi hominis intellectus humanus laesus ac debilitatus est, non tamen a- linctus. Quocirca nihil impedit, quo minus aliqui videat ac recte judicet, turn in naturalibus, turn moralibus. Nam et oculus corporis si debilis sit,

laesus, sed non omnino caecus, aliquid videt, quamvis non longe.

Secunda ratio: Ex cognitione veri moralis acqui- ritur prudentia: nemo aulem sine dono Dei fit pru- dens, quia virtutes sunt inter se connexae et colli- gatae, ita ul qui unam habet, omnes habeat: et sal- lis constat, hominem suis viribus non posse omnes virtutes acquirere. Respondeo: Aliquod verum mo- rale cognosci potest absque eo, quod acquiratur prudentia. Neque enim habitus virtutum uno actu, vel paucis actibus comparantur. Deinde non est ab- surdum, ul imperfecta virtus prudentiae sine cae- leris habcalur. Quod enim philosophi dicunt de connexionione virtutum, intelligitur de perfectis et ab- solutis virtutibus, non de imperfectis et inchoatis.

Tertia ratio: Cognitionem veri moralis sancti viri a Deo petere solent, juxta illud psal. 118. *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, flem: Justificationes tuas doce me.* Respondeo: Merito pe- titura Deo lumen ad cognoscendum verum. non so- lum morale, sed etiam theoreticum, lum quia mul- to plura sunt quae ignoramus, quam ea quae scimus; lum etiam, quia in iis, quae scimus, facile falli pos- sumus, ob varias circumstantias et perturbaciones. Adde, quod in psal. 118. non petitur simplex co- gnitio alicujus veri moralis, sed intelligentia lotius divinae legis, quae plurima continet omissima, ac profundissima sacramenta.

Quarta ratio: Si aliquod verum morale cognosci posset viribus naturae, sequeretur. omne verum morale iisdem viribus posse cognosci, eadem enim est omnium ratio. Respondeo: Non est eadem ratio omnium moralium veritatum; siquidem aliae lon- gius distant a principiis per se nolis, quam aliae: nec desunt variae circumstantiae, quae consilia hu- mana modo magis, modo minus impediunt. Sed et- iamsi ratio omnium eadem esset, non lamen fieri posset in statu naturae corruptae, ul omnes erro- res, qui in deliberationibus committi solent, evade- remus, dum enim vitamus unum. labimur in alte- rum, et saepe in eo ipso turpius fallimur, in quo cautiores esse voluimus.

Quinta ratio: Si nostris viribus verum morale co- gnoscere mus, haberemus aliquid ex nobis. et in eo non temere gloriaremur. Quod tamen prohibere videtur Apostolus, cum ait in 1. episl. ad Cor. cap. I. *Qui gloriatur, in Domino gloriatur.* El cap. 4. *Quid habes, quod non accepisti? Si aulem acce- pisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Res- pondeo: Locus Apostoli adversus eos facit, qui sibi tribuunt ea, quae re vera supernaturalia sunt. ac praesertim fidei donum. Nam (ul docet s. Augusti- nus lib. 1. de praedesl. sanctorum cap. 4. et 5.) illi, quos Apostolus reprehendit, non gloriabantur de forma, sanitate, ingenio, aut alio naturali dono, sed de donis, quae pertinent ad salutem et pieta- tem, sibi tribuentes fidem, aut sanctitatem. idcirco enim ait: *Quis te discernit?* hoc est, Quis libi de- dit, ul fidelis, vel sanctus esses, tam multis in in- credulitate et impietate remanentibus? et ne forte responderetur, fides mea, voluntas mea, studium meum: subjungit Apostolus, *Quid enim habes, quod non accepisti?*

Sed quamvis apostolica illa verba proprie de do-

nis supernaturalibus intelligenda esse videantur: verum est lamen, in nulla re gloriandum, cum et naturam, et vires acceperimus a Deo, et sine ejus auxilio saltem generali, ne digitum quidem curva- re possimus. Itaque recte s. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 4. universe pronuntiavit: *In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit.*

CAPUT IV.

Proponitur quaestio de viribus humanae voluntatis, circa bonum morale.

Sequitur nunc, ul videamus, quid circa bonum morale possit voluntas, cum viderimus, quid circa verum morale possit intelligentia.

Cum nutem quaerimus, quid possit voluntas sine gratia Dei, Triplex esse potest quaesitio. una. quid possit sine gratia justificante, id est, sine charitate; Allera. qui possit non solum sine gratia justifican- te. sed etiam sine fide, quamvis apud Lutheranos non sit opus distinguere gratiam justificantem a fi- de, cum ipsi doceant hominem sola fide justificari, et non posse perdi justificationem, quod perdat simul et fides; Tertia, quid possit non modo sine gratia justificationis, sed etiam sine auxilio speciali, per solas naturae vires.

Rursus cum quaerimus, quid possit voluntas circa morale bonum, potest etiam Triplex esse quaesitio. Una, possit ne totum morale bonum effluere. id est, omnia praecepta moralia implere: Allera, possit- ne. si non omnia, eae singula, etiam gravissima, quale est in primis diligere Deum super omnia. sal- tem ul auctorem naturae; Tertia, possitne aliqua perficere, urgente temptatione, an solum temptatione cessante.

Porro de his quaestionibus Duae sunt haeretico- rum inter se contrariae, pugnantibusque sententiae. inter quas media incedit veritas orthodoxa, atque catholica. Pelagiani siquidem tantum libero arbi- trio tribuunt, ul affirmant, per illud, etiam solum, posse hominem omnia mandata moralia adimplere. El omnes tentationes contrarias superaie. atque adeo posse sine Dei gratia, et declinare a malo, et facere bonum. Testis est hujus haeresis Pelagianor- um. S. Augustinus, lum alibi, lum praecipue in libro de haeresibus cap. 88.

Contra vero Lutherani vires liberi arbitrii non tam extenuantes, quam extinguentes docent, solis naturae viribus, nihil boni moralis fieri posse, nec solum sine auxilio speciali, sed etiam sine fide ju- stificante. omnia quae fiunt, esse peccata. Quin et- iam addunt, juslorum quoque opera omnia esse pec- cata, sed propter fidem non imputari. infidelium vero opera, peccata esse et imputari. Vide Lullie- ruin in assertionem artic. G. et 3G. Philippum in ap- pologia confessionis augustinae, et in locis com- munitibus, Calvinum in antidoto concilii tridentini, sess. G. et in 2. lib. Institutionum cap. 3. § I. et sequentibus, Kemnium in exam, concilii tridentini sess. G. canon. 7. ubi copiose disserit de operi- bus infidelium.

Quamvis aulem concedere videantur Murtinus

Lulherus in visitatione Saxonica,Philippus in locis communibus, el Kemnilius in examine concilii, posse hominem suis viribus implere legem de non occidendo, non furando, et alias id genus, quoad externas actiones: tamen non ideo existimant, posse hominem suis viribus efficere bonum aliquod morale,cl vitare peccatum.Nam in iisdem locis adjungunt, posse quidem hominem exterius implere praeceptum, sed non effugere internam immunditiam; proinde unum, cl idem opus hominis impij, coram hominibus honestum el justum, coram Deo immundum cl vitiosum futurum.

Sed antequam ad catholicam scntleniam veniamus, operae pretium cril breviter annolare pauca quaedam inscriptis Melancilhonis et Kemnili. Primum csl. Philippum in confessione auguslana artic. 18. cl in apologia ejusdem articuli securi pugnare. Scribil enim, theologos nostros cum Pelagio senlirc, quod affirmant, posse hominem viribus liberi arbitrii servare aliqua praecepta secundum substantiam operis, et lamen ipse in iisdem locis fatetur, posse hominem, per naturae vires, abstinere manum a caede et a furio, et alias ejusdem generis actiones facere. Quasi vero non hoc sil implere praeceptum secundum subslanliam operis. Praecepta siquidem: *Non occides*. El: *Non furaberis*, nihil aliud imper.ml, nisi voluntariam omissionem cclerni operis homicidii et furti; concupiscentia enim rei alienae, el odium proximi, praeceptis aliis prohibetur. Itaque non praevaricatur praecepta: *Non furaberis*, cl: *Non occides*,sed illa observat secundum substantiam operis, qui abstinet manum a furto et a caede, etiamsi forte praevaricatur praeceptum: *Non concupisces rem proximi lui*, cl: *Aon oderis fratrem tuum in corde luo*.

Alterum est. Kemnilium in examine concilii Iridenlini sess. 6. can. 7. mulla fraudulenter more suo el mendaciter effutiisse. Nam ex eo, quod canone illo septimo declaratur, non esse peccata omnia opera, quae gratiam justificationis praecedunt; colligit ipse, concilium tridentinum pugnantia docuissCfCum in primo capite sessionis sextae docuerit, neminem posse, neque per vires naturae, neque per literam legis resurgere a peccato. Item colligit definitum esse a concilio, non esse peccata opera infidelium, quem errorem Pelagianum esse, ipse non dubitat.

Sed mirum est, unde Kemnilio venerit in mentem repugnantia verborum concilii. Nam in primo capite, el primo eliam canone sessionis sextae, concilium loquitur de operibus factis sine specialis gratiae adjutorio: in canone aulem septimo de operibus fartis cum fide, el auxilio graliae: proinde mirum videri non debet, si non loqualureodem modo de illis ac de istis. Deinde in primo canone et capite, loquitur concilium de operibus, quibus justificationis. per peccatum amissa.reparalur; in canon. 7. de illis, quibus non committitur novum peccatum. Certum aulem est longe difficilius esse a peccato ad justitiam redire, quam in novum peccatum non incidere; quemadmodum difficilius est a vulnere curari, quam vulnus non accipere.

Neque definit concilium opera infidelium non es-

se peccata, sed non esse peccata omnia Opera, quae justificationem praecedunt. Pfacceddunlenimji, licationem etiam illa opera, quae Hunt a tirdil. posleaquam in peccalum ceciderunt. Non enim ex, cilium sequitur regulos Lutlieri. qui per omne catum mortale voluit fidem amitti; sed regul.;- b. mini, qui Lue. 18. probavit orationem Publici qui cum fide oravit pro remissione peccatorum.

Neque definii idem concilium, opera lidelu; peccatorum absolute non esse peccata, sed addi: *Quocumque modo facta. Vd* intelligeremus definir, solum a concilio, quaedam opera lideliuin peccatum non esse peccata illa videlicet, quae fiunt tu auxilio speciali Dei. De his enim solis proprie to... cilium definire voluit. quoniam propositum illi erit, agere de justificatione, cl iis operibus, quae ad justificationem disponunt: illa vero sola opera ad justificationem disponunt, ul in eodem concilio. belur, quae initium sumunt a gralia Dei excitante.

Adde Ultimo: Concilium non potuisse accusari haeresis Pelagianae, etiamsi disertis verbis dota set, non omnia opera infidelium esse peccata: To-> quia id potuisset intelligi de illis infidelium operibus. quae fiereni ex cognitione unius Dei, d ipso Deo excitante cl adjuvante; Tum etiam quia neque: Augustinus in libro de hacresibiis cap. 88. ubi numerantur errores Pelagii, neque alius antiquus auclor. inler Pelngianas hacreses posuil. quod open infidelium eliam facta solis naturae viribus, non omnia sint peccata. Dicunt quidem interdum retes, omnia infidelium opera esse peccata, quod, quomodo sil intelligendu in, postea explicabimus: sed nusquam dicunt, propterea Pelagium esse donatum, quod affirmaverit, aliqua opera infidelium non esse peccata, sed quod ea voluerit esse meritoria graliae; inde enim csl ille Pelagianus error, tam saepe ab Augustino reprehensos, gratiam H i secundum opera noslra dari. Ex his igilur persp: cum esse polerit Kemnilium in explicandis concilii verbis, aul graviter ballucinalum, aut impudenter esse mentitum.

Venio nunc ad scntleniam catholicam. quom medium esse diximus inler contrarios Pelagianorum ac Lulheranorum errores. Conveniunt theologj catholici omnes, nullo prorsus excepto, in duobus Primum, non posse fieri ulla opera, solis naturae viribus, quae sint meritoria gratine; idque ecu: Pelagianos. Deinde. non esse peccata omnia optn quae justificationem praecedunt, alque idconlr. Lulheranos. De quibus duabus sentiis dicendrent in alio loco.

Intra hos terminos, disputant aliqui pro libero arbitrio, fortasse liberius, quam par esset, ul Scelus. Durandus et Gabriel in 2. sentent. distinct. ^ el in 3. distinct. 27. Alii fortasse minus tribuunt eodem libero arbitrio, quam oporteret, ut Gregori ariminensis, Capreolus in 2. sentent. distinct. 2. el Marsilius in 1. qualesi. 20. Sed ea modestia deserunt isti, ut et parati sint iudicio Ecclesiae semper acquiescere, et ante Ecclesiae definitionem non audeant fratres suos damnare, neque pro liti relicis habeant, qui contrarium sentiunt. Quae recdeslia longe est a Kemnilio cl aliis hujus tempore sectariis, qui quidquid effutiunt, pro articulis fah

haberi volunt, coque sunl audaciorcs, quo imperitiores.

Aos id sequuti, quod plures cl graviores theologi docent, ut Alexander in 3. pari. smnm. qualesi. 60. Albertus in 2. senioni, distinct. 28. S. Thomas in 1.2. quacs. 109. art. 2.3. cl 4. et in 2. 2. quacs. 10. art. 4. S. Donavcnlura in 2. sentent. distinct. 28. Ires propositiones constituemus. Prima cril: Non posse hominem, solis naturae viribus, implere omnia mandala moralia, secundum subdanliam operis. Secunda: Immo nullum omnino morale praeceptum servare posse sui solis viribus, si lcnlialione urgeatur. Tertia: Posse lamen, nulla tentatione urgente, sine fide, cum auxilio speciali, el eliam sine illo, suis viribus, aliquod bonum morale, ila perficere, ul in eo nullum omnino peccatum admittat. Iias aulem propositiones in sequenlibus capitibus eodem, quo numeratae a nobis sunt, ordine prosequemur.

CAPUT V.

Non posse, solis naturae viribus, adimpleri omnia praecepta moralia, secundum subslanliam operis.

Propositio illa Prima, quae negat, solis naturae viribus servari posse omnia praecepta moralia, secundum subslanliam operis, breviter explicanda esl. deinde probanda. Primum igilur dicimus: Praecepta omnia; quia non loquimur hoc loco de singulis seorsim consideratis, sed de omnibus simul; neque significare volumus, non posse aliquem ad brevissimum tempus omnia servare, cum possit fieri, ul aliquando nullum occurrat praeceptum affirmativum, et nulla adsit lenlallo provocans nd violanda praecepta negativa. Itaque sententia propositionis illius haec est, ut non possint longiore aliquo tempore, quo varia praecepta observanda se offerunt, solius naturae viribus, ita omnia adimpleri, ut omni ex parte peccatum vitetur.

Deinde dicimus: *Secundum subslanliam operis*; quia non disputamus hoc loco de observatione mandalorum, ex chnritale Dei, et eo modo, qui requiritur, ul observatio sit meritoria apud Deum. Id enim alio loco tractandum esl*, sed de ea lanium disserimus, quae necessnria csl, ul novum peccatum vitetur, cl flat opus bonum, secundum moralem quandam honestatem.

Postremo dicimus: *Solis naturae viribus*. ut excludamus non solum gratiam justificationis, sed eliam auxilium speciale. Nam etiamsi sententia s. Thomae, qui docent in 1.2. qualesi. 109. ari. 4. el 8. sine gralia justificationis non posse impleri omnia mandata, nec posse vitari longo tempore lethale peccatum, verissima nobis esse videatur; tamen hoc loco salis nobis cril, si probaverimus, non sufficere per se vires naturae corruptae ad legem iroplendam. sed necessarium omnino esse auxilium gratiae, sive ea gralia sil habilus permanens cl justificans, sive auxilium lanium speciale.

His notatis, probatur nostra propositio, Primum ex divinis literis. Nam Scriptura passim docet, le-

gis observationem tribuendam esse graliae Del. Ezechielis 36. *Spiritum meum ponam in medio veslri, el faciam, ul id praeceptis meis ambulelis*. ad Roman. 8. *Quod impossibile eral logi in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum misit in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum, ul justificatio legis impleretur in nobis*. Quo loco s. Paulus apertissime dicit, impossibile fuisse legis observationem sine gralia Dei, idque propter carnis infirmitatem, quia nalura corrupta infirma facta erat, el ideo missum fuisse filium Dei, ut per ipsum possibile Geret, quod alioqui impossibile erat; nec dubium est, quin loquatur de praeceptis naturalibus, sive moralibus, cum in specie disserat de praecepto, *Non concupisces*.

Idem eliam Apostolus legem divinam moralem el naturalem vocat legem peccali cl mortis, ad Rom. 8. item virtutem peccali, 1. ad Cor. 15. et apertissime dicit, literam occidere, 2. ad Cor. 3. quoniam demonstrando, quid sil faciendum, el non praebedo vires naturae infirmae, praevaricatorem hominem constituit, cl reum peccati el mortis. Addit aulem idem Apostolus ad Rom. 8. Spiritum vitae, quem habemus a Deo per Christum; liberasse nos a lege mortis, quia per gratiam Spiritus legem implemus, quam per vires naturae, el literam legis implere numquam potuissemus. El in eandem sententiam, 1. ad Cor. 15. postquam dixerat: *Virtus vero peccali lex*, addidit, *Gratias aulem Deo. qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum*. Et 2. ad Cor. 3. ad illa verba: *Ii-tera occidit*, adjunxit, *spiritus autem vivificat*. Ex quibus locis s. Augustinus in hb. de spiritu cl lictern, contra Pelagianos, evidenter se demonstrasse existimat, ut re vera demonstravit, non posse viribus solius naturae legem impleri. Rursus in epist. ad Rom. cap. 2. *Factores legis justificabuntur*, inquit Apostolus. El lamen idem Apostolus ad Galat. 2. dicit: *S» ex lege esset justitia, Christus gratis mortuus esset*. Et posset sine dubio etiam dici, si ex natura esset justitia. Christus gratis mortuus esset. Non igilur fieri polcs, ut lota lex solis naturae viribus impleatur.

Neque responderi potest, haec omnia testimonia solum probare, non posse legem observari perfecte, et quoad modum. non autem non posse observari secundum subslanliam operis. Nam observatio secundum substantiam operis requiritur. ulsic praeceptum observetur, ul peccatum non committatur, cl non fiat homo reus ob praeceptum non implelum: Scripturae aulem illegalae apertissime docent, non posse legem sine Dei gralia ila servari, ut non peccetur; ideo enim vocant legem, sine gralia adjuvante legem peccali cl mortis, virtutem peccali. literam occidentem cic. cl ideo ad Galatas terlio Apostolus dicit: *Conclulit Scriptura omnia sub peccato, ul promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus*: loquuntur igilur testimonia allegata de observatione secundum subslanliam operis.

Praeterea inter omnia mandata moralia quaedam sunt, quae sine dubio servari non possunt, sine gralia Dei, nam de continentia, quae virtus csl moralis, cl habel mandatum morale, legimus in libro

Sapientiae cap. 8. *Ut scivi, omnia aliter non possem esse continens, nisi Deus det, cl hoc ipsum orat sapientia, scire cujus esset hoc donum, adii Dominum, et deprecatus sum.* El 1. ad Corinthios 7. beatus Paulus Dei donum esse dicit, non solum continentiam virginum cl viduarum. sed etiam conjugatarum: *Unusquisque, inquit, donum suum habet cx Deo, unus quidem sic, alius autem sic.*

Praeceptum quoque dilectionis Dei super omnia, saltem ul auctoris naturae, morale est el naturale, sicut cliam praeceptum resistendi concupiscentiae illicienti ad varia peccala conira praecepta moralia, sine dubio morale csl cl naturale, cl unum cx decem, videlicet: *Non concupisces.* Alqui hoc postremum non posse impieri viribus naturae, probabimus ex Scriploris in cap. 7. quod idem probabimus de illo primo, in libro sequenti: non igilur omnia praecepta moralia el naturalia servari possunt sine adiutorio graliac Dei.

Denique, secundum Scripturas integra observatio legis, csl signum certissimum verae, perfectaeque charilalis Dei; sic enim legimus Joan. 14. *Qui habet mandata mea el semai ea, ille esl, qui diligit me.* El ibidem: *Qui non diligit me, sermones meos non servat.* Et 1. Joan. 2. *Qui servat verba ejus, in hoc charilas Dei perfecta est.* El cap. 5. *Ilaec esl charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus.* Non polesl aulem charilas Dei cx viribus naturae acquiri, sed infunditur a Deo per Spiritum sanctum, ul Apostolus scribil ad Roman. 5. Neque igilur observatio omnium mandatorum, cx naturae viribus haberi potest.

Quod autem Scriptura, quae dicil, observationem legis csse signum charilalis, el ubi est charilalis, csse legis observationem, ubi non csl ista, neque illam esse, loquatur de lege morali el naturali. facile demonstrari polesl: Dominus enim cum dixisset, et aliquoties repetiisset Joan. 13. 14. cl 15. signum dilectionis Dei esse mandatorum ipsius observationem, addidit: *Ilaec mando vobis, ul diligatis invicem.* El ilerum: *Hoc csl praeceptum meum, ul diligatis invicem.* Dilcclio aulem dilectionis Dei, quae csl signum certissimum dilectionis Dei, continet virtute lotam legem naturalem, ul Apostolus ail ad Roman. 13. *Nam, inquit, qui diligit proximum, legem implevit.* Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, el si quod esl aliud mandalum, in hoc verbo instauratur, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* El ad Galal. 5. *Omnis lex in uno sermone impletur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

Quod vero signum charilalis Dei sil observatio mandatorum, secundum substantiam operis, perspicuum est, Tum, quia ineptum ossei dicere, signum dilectionis Dei esse observatione mandatorum, ex dilectione Dei; cl qui non diligit me, sermones meos non servat cx dilectione mea. Tum etiam, quia signum debet csse externum cl visibile, praesertim cum referiur ad alios, quale esl hoc, dc quo Dominus dicil: In hoc cognoscent omnes, quod discipuli met estis, si dilectionem habueritis ad invicem. Ubi per dilectionem, intelligil opera externa, quae ab hominibus videri possunt, non inler-

num affectum, qui videri non polesl, nisi in suodfectu. Observatio igitur omnium praeceptorum moralium, secundum substantiam operis, necessario cum dilectione proximi el Dei conjuncta est, ac pwhoc, secundum Scripturas, viribus solius natum, nullo modo haberi polesl.

Probalur hoc idem cx traditione Ecclesiae. Synodus milcvilana canon. 5. *Item placuit, inquit, ut quicumque dixerit, ideo nobis gratiam justificationis dari, ul quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere prgratiam, tamquam, etsi gralia non daretur, non quidem facile, sed lamen possemus etiam sine illo divina implere, mandata, anathema sil.*

Synodus arausicana can. ult. cum docet, boeroneo baptizalum posse, si velit, Dei graliac cooperari, divina implere praecepta, intelligitur etiam docuisse, non posse hominem, sine gralia, suis solis viribus idem praestare.

Innocentius I. in episl. ad concilium mlevitanum, quae csl apud Augustinum episl. 93. *Aegantes, inquit, auxilium Dei, hominem sibi jossentulficere, nec gralia hunc egere divitia aflrml, qua privatus, necesse esl diaboli laqueis irrelfo occutnbal, dum ad omnia vitae perficienda mandata sola libertate contendat.*

Celeslinus I. in episl. ad Gallos idem confirmat, adducens testimonia Innocentii el Zozimi praecessorum suorum cap. 9. el 10.

S. Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis el remiss, cap. 5. *Justitiae, inquit, praecepta omni ex parte implere non possumus, nisi adjuremur a Deo.* Idem etiam docet in loto libro de spiritu el liler a, cl in toto fere libro de natura el gratia. cl in libro de perfectione justitiae, cl in episl. 85. quae si. 2. episl. 95. 105. 10G. 120. III. 200. el: libi passim.

Probalur Ultimo raliocne s. Thomae, quoniam ratura humana, per peccatum primi hominis depravata, aversa est a Deo, cl conversa ad creaturas.: praesertim ad se: proinde finem ultimum, vel acte, vel habitu, vel certe propensione quadam inertura, non in Deo constitutum habet: Quare quan' occurrunt aliqua agenda vel evitanda cx linei praeconcepto, quasi naturaliter inclinatur ad malum, et violenter ad bonum, et ideo necessariarvis quaedam, et ut homo perpetuo vigilet, clpn? medilelur, et contra propensionem amoris propugnet, quod impossibile esse moraliter, non; lum ralioc, sed etiam experientia docet. Etsi. P. guslinus in libro de correptione cl gralia cap. I: affirmat, ipsum etiam hominem justificatum, t'is divina gratia indeclinabiliter el inseparabiliter: geretur ob naturae infirmitatem, sine dubio arum, quando nos id majori raliocne aflrmarcpo. v mus de homine infideli, cl qui solis nitatur viril, naturae per peccatum corruptae et vitatae.

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta contra ea, quae cupiit superiore dicta sunt.

Sed adversus ea, quae dicta sunt, objiciunt' versarii Primo, verba illa Moysis Deuteronom. '

Mandatum. hoc, quod ego praecipio tibi, non supra te est, neque procul posilivum etc. Ubi per mandatum intelligil, per figuram intellectionis, lotam legem naturalem, hoc est, decalogum, quem in co lib. repetiverat.

Respondeo: Hic locus duobus modis exponi potest Primo. cum August, in lib. de perfectione justitiae, prope extremo, ul sensus sil legem Domini non esse supra vires hominum, non quorumlibet, sed eorum, qui per graliam sanati sunt ab amore proprio, Deumque loto corde diligunt. Dixerat enim paulo ante idem Moyses, prominens graliam teslamenli novi: *Circumcidet Dominus cor tuum, el corseminis tui, ul diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, el in tota anima tua.*

Secundo: Dici polesl cum Abulen. episcopo, et aliis nonnullis in comment, ejus loci. Moysem non loqui de facilitate observandae legis, sed de facilitate cognoscendae. Quae expositio videtur maxime lileralis el propria. Quoniam enim ante datam legem potuissent Judaei praetexere ignorantiam, si non fecissent, quae Deus ab illis fieri volebat: idcirco Moyses posleaquam lotam legem illis exposuit, admonet eosdem, ul legem impleant, neque ullo modo ignorantiam obtendant, ait igilur: *Mandatum hoc non supra te est, neque procul positum, idesl, non csl in loco alio vel longinquo; ut illud cognoscere non valeas.*

Deinde explicat uirumque. et de loco sublimi ait: *Non csl in coelo silum, ut possis dicere, Quis nosirum valcl ad coelum ascendere, ul deferat illud ad nos, ut audiamus, atque opere compleamus? De longinquo aihneque trans mare positum est, ul causseris el dicas, Quis e nobis poterit transfretare mare cl illud ad nos usque deferre, ul possimus audire el facere quod praeceptum est? lum demum concludit, sed juxta te est sermo valde in ore tuo, el in corde tuo, ul facias illum, idesl, lex, quam tibi servandam propono, non est supra coelum, neque ultra mare, sed proxima tibi omnino. Nam est in corde tuo, quoniam illam jam audivisti, cl didicisti, cl in ore tuo, quia ul illam accepisse cl didicisse testatus es, cum dixeris, oinnia, quae praecepit nobis Dominus, faciemus.*

El confirmatur hacc expositio cx Apostolo ad Roman. 10. alludens enim b. Paulus ad hunc locum Deuteronomii sic loquitur: *Quae, inquit, ex fide est justitia, sic dicil, ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in coelum, idesl, Chrislum deducere? aul quis descendet in abyssum, idesl, Chrislum a mortuis revocare? sed quid dicil? prope est verbum in ore tuo, el in corde tuo, hoc est, verbum fidei, quod praedicamus; quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, el in corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Ubi vult Apostolus ostendero, quemadmodum Judaeis tempore Moysis, non erat opus in coelum conscendere, vel trans mare proficisci, ul legem haberent cl intelligercnt, cum Moysem ipsum coram praedicantem et exponentem sententiam legis haberent: sic cliam iisdem Judaeis, tempore apostolorum, opus non fuisse in coelum ascendere, aul in infernum descendere, ul Christi incarnationem el resurrectionem haberent cl intelligercnt,

cum ista palam ab Apostolis praedicarentur, sed salis fuisse, si corde credere cl ore confiteri voluissent.

Secundo: Objiciunt illud Ecclesiastici 15. *Si voleris mandata servare, conservabunt te.*

Respondeo: Ad hunc locum, el alios similes respondet s. August, in hb. de perfectione justitiae, prope extremo, cl lib. de gralia el libero arbitrio cap. 15. et IG. in his locis demonstrari liberum arbitrium, per quod praecepta implenda sunt, sed non excludi graliam Dei, sine qua impleri non possunt. Quemadmodum in aliis nullis locis, quae islis contraria esse videntur, gralia demonstratur, sed liberum arbitrium non excluditur.

Tertio: Objiciunt illud ad Rom. 2. *Cum gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt faciunt.* Sanctus enim Joan, chrysosl. in comment, hujus loci scribil, omnia quae legis sunt, implesse gentiles.

Respondeo: Jam supra diximus, eo loco Apostoli solum colligi, naturaliter impleri posse aliquod mandalum legis naturalis, non tamen omnia. Ad comment. Chrysoslomi respondeo: Gentiles implesse omnia quae legis sunt, idesl. omnia, quae ad unam aliquam legem pertinent, ila ul in ea lege servanda nihil peccaverint, non lamen servasse oranes leges, praesertim longo tempore.

Quarto, ila objiciunt: Praecepta legis naturae ideo naturalia dicuntur, quia proportionem habent ad vires naturae, igilur naiurac viribus servari possunt. Neque satisfaciet, si quis dixit. naturam non esse sanam, sed infirmam: nam infirma natura videtur posse omnia, quae potest sana, sed non aeque facile, alioqui non tam infirma, quam exincta dicenda esset. Praeterea natura humana dicilur infirma, si comparetur ad sanitatem justitiae originalis, in qua condita fuit: nam absolute non est minus sana, quam esset, si in puris naturalibus crearetur: Habereci autem homo, in puris naturalibus conditus, vires ad servanda praecepta naturalia; igilur cl nunc habet.

Respondeo: Natura humana non solum infirma csl quia caret sanitate justitiae originalis, sed cliam quia ex conditione materiae, ut alibi demonstravimus, internum cl naturalem morbum habet concupiscentiae carnalis, quem non habuisset, si in originali justitia permansisset; habuisset tamen, si in puris naturalibus condita fuisset. Natura autem infirma potest quidem omnia, quae posset sana, sed non sola; eget enim auxilio, quo non egeret, si sana esset. Quo modo corporaliter aegrotus, potest iter facere, sed in equo, vel corte cum baculo, cum alioqui sanus idem iter pedibus el sine baculo confecisset. Haque si homo in puris naturalibus consideretur, quoniam etiam tunc infirmus ossei propter morbum, ex conditione materiae promanantem. non habereci vires, quibus sine adiutorio Dei posset omnia mandala servare; sed lamen vel auxilium non defuisset, vel homo non sua culpa aliquando cecidisset, ul Augustinus docet libro de correptione et gralia cap. 11.

Quinio: Objiciunt testimonia Palrum qui dicunt, Deum non praecipere impossibilia. ex quibus testimoniis illud sequitur, ul quae praecipiuntur horni-

ni, quovis auxilio destituto, ea sint illi possibilia; praecipiantur autem omni homini praecepta naturalia, igitur illa sunt omni homini possibilia.

Respondeo: Deus numquam praecipit impossibilia, quia semper promptus est ad juvandum: *Iuste* (inquit s. Leo serm. 16. de passione Domini) *instat praecepto, qui praecurrit auxilio*, sed de hac re fuse disputavimus in secundo libro, ubi tractavimus quaestionem illam; Ulrum detur omnibus auxilium sufficiens.

Sexto: Objiciunt hanc rationem, polesl homo suis viribus servare aliquod unum praeceptum morale, juxta illud ad Rom. 2. *Cum gentes, quae legem non habent, ea quae legis sunt faciunt etc.* Igilur potest servare omnia. Non enim occurrunt multa praecepta simul servanda, sed unum post aliud. Rursus potest aliquis servare omnia mandata ad breve tempus, ut supra nos diximus, igitur poterit etiam ad longum tempus, quoniam servando praecepta acquiritur habitus obediendi, et facilius continuatur, quam inchoatus opus.

Respondeo: Nihil hoc argumentum valet, nullis de causis. Primum, quoniam non sunt omnia praecepta paria. Sed alia aliis graviora, et ideo non sequitur, ut possit omnia servare, qui unum aliquod servare potest. Deinde, occurrunt aliquando plura simul, vel si quis dum orationi, aut divinis laudibus operam dat, illicitur, diabolo suggerente, ad consensum noxiae cogitationis, vel occasionem habeat clam aliquid subripiendi; facilius autem est unum peccatum vitare, quam multa, et unum praeceptum, quam nulla servare. Praeterea, tametsi ab una parte facilius sit opus continuare, quam inchoare; tamen ab altera, cum in opere laboratur, vires paulatim deficiunt, et facilius est brevi tempore, quam longo in opere perdurare. Itaque sicut non recte colliges, si dicas, polesl homo aegrotus ambulare suis viribus mille passus, igilur poterit etiam duo millia; sic etiam non recte ratiocinantur, qui dicunt, polesl homo in statu naturae corruptae, in quo requiritur perpetua vigilantia et practica dilatio ad bene agendum, parvo tempore observare omnia mandata, poterit igilur et longo tempore. Denique, parvo tempore ideo polesl quis omnia mandata suis viribus observare, quia fieri polesl, vel diximus, ut brevi illo spatio nullum occurrat praecocium affirmativum, et nulla tentatio contra negativam: quae lamen in longo spatio non possunt non occurrere.

CAPUT VII.

Non posse solis naturae viribus ullam veram tentationem superari.

Altera illa propositio, quae docebat, non posse solis naturae viribus ullum mandatum servari, si tentatio urgeat; breviter explicanda est, vel facilius comprobetur.

Observandum est igilur Primo, tribus modis posse vinci tentationem aliquam. Uno modo succumbendo alteri tentationi; vel cum quis vel auram popularem capiet, et vir foris vel continens habea-

tur, abstinet se a flagitio, ad quod alioqui non leviter stimulabatur. Saepe enim (ut monet sanctus Gregorius homil. 12. in Ezechielem) uno tempore in pluribus hostibus oppugnamur, et dum unus: fronte se palam ostendit, alius a tergo clam insidatur. Sed de hoc primo modo nulla quaesitio est polesl; salis enim constat, posse hominem unum potius vilius, quam alteri cedere, vel, quod est verius, posse in eodem homine unum vilius ab alio? jure superari: neque hoc est tentationem deicere, sed a tentatione prosterni: *Carnalis enim cupiditas* (vel loquitur sanctus Augustinus lib. 3. adtonifacium. contra duas epistolas Pelagianorum ep. 4.) *cupiditate alia non sanatur.*

Altero modo potest tentatio ita vinci, vel non solum peccatum simpliciter evitetur, sed etiam ex victoria meritum acquiratur, quod fit, cum ex chahale Dei tentationi resistitur. De quo modo loqui videtur Apostolus, cum dicit in prioribus ad Corinthios cap. 10. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciei cliam cum tentatione proveniam.* Et s. Augustinus lib. 21. de Civit. Dei cap. 16. *Tunc, inquit, vicia vilia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur.* De hoc modo non disserimus in praesentia, sed proco? perlo sumimus (quod alio loco tractabimus) nullum opus pietatis sine adiutorio gratiae fieri posse.

Tertio igilur modo tentatio vinci potest, ita vel nec peccatum ullum admittatur, nec lamen mentum comparetur; et de hoc solo modo in praesentia disputamus.

Observandum est Secundo: Nos cum dicimus, nullam tentationem solis naturae viribus vinci posse, loqui de vera tentatione, non de levissima aliqua titillatione, quae nomen tentationis absolute et proprie non meretur. Praeterea sciendum est, nos non semper requirere ad vincendas tentationes, auxilium speciale, proprie dictum, hoc est, internam illustrationem vel motionem supernaturalem, sed quodeumque auxilium Dei, sive consistat in eo, quod Deus singulari providentia sua, removeat occasiones peccandi, sive in eo, quod non permittat diabolum saevire, quantum vellet, sive quocumque alio modo Deus non juvet. Nullae enim tentationes sunt, quae per se non superant vir? humanas; et tamen si Deus homines prorsus destituat, et diabolum sinat agere quantum potest, illi fieri gravissimae et intolerabiles; tanta est humani fragilitas ad resistendum, et diabolica potentia ad nocendum.

Atque hinc forlasse conciliari possunt auctores, qui dicunt nullam tentationem sine auxilio Deivinci posse, cum iis, qui dicunt, aliquas posse. Vbi posteriores loquuntur de auxilio supernaturali et considerant mensuram virium humanarum, et in comparatione ad levem aliquam tentationem absolute sumptam: priores autem per auxilium Deliticipiunt quamcumque singularem Dei providentias quae saepe utitur rebus naturalibus ad ea, quae fiti cupit, perficienda: et vires humanas considerat, per comparationem ad tentationem, non qualis est per se, sed qualis esset, si Deus permetteret non juvaret, vel vires nobis addendo, vel adversariis subtrahendo. Sed quamquam uterque modus

dicendi, bonum sensum habere possil, lamen magis consentanee ad Scripturas cl Patres loquuntur qui dicunt, nullam tenlalioncm sine Dei auxilio vinci posse.

Quod quidem probatur Primum ex Scripturis;nam locus ille Sap. 8. iYemo *polesl esse continens, nisi Deus det*: proprie ad vincendas lenlalioncs perlinet. Neque enim diiTicile est continere, quando nulla tenlallo ad peccandum invitat. Praeterea verba illa b. Pauli 1. ad Cor. 10. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tcnlari supra id, quod poleslis*, salis aperte indicant, tenlalioncs supra id, quod possumus, crescere posse, si Deus permittat.

His accedunt plurima testimonia psalmorum, quae victoriam in tentatione simpliciter Deo tribuunt. Psal. 27. *In le eripiar a lenlalionc*. Psal. 26. *Adjutor meus esto, ne derelinquas me*. Psalm. 29. *Ego dixi in abundantia mea, non movebor tn aeternum: avertisti faciem luam, et faclus sum conturbatus*. Psal. 117. *Impulsus eversus sum ul caderem, el Dominus suscepit me*. Illa quoque oratio. *El ne nos inducas in tenlalioncm*. Mallh. 6. El illa adhortatio, *Orale, ne iniretis in lentalionem*. Maith. 2G. salis ostendunt, sine Dei adjutorio tenlalionibus resisti non posse.

Probatur Secundo ex traditione Ecclesiastica, synodus Palaestina apud Aug. in episl. I OG. *Fateatur (Pelagius) quando contra lenlalioncs, concupiscenliasque illicitas dimicamus, quamvis el illic habeamus propriam voluntalem, non tamen ex illa, sed ex adjutorio Dei nostram provenire victoriam*.

Synodus milevilann in episl. ad Innocentium, quae est apud Aug. 92. *Illud (inquit) ne nos inferas in tentationem, non ila intelligendum dicunt (Pelagiani) tamquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentâti decidamus, sed hoc in nostra esse positum potestate, cl ad hoc implendum, solam sufficere voluntalem hominis*. Non dissimilia habet synodus Carthaginensis, in epistola ad eundem Innocentium, quae csl apud Augustinum episl. 90.

S. Innocentius 1. in episl. ad concilium Carthaginense, apud Augustinum episl. 91. *Visi magnis precibus, inquit, gralia in nos implorata descend, ne quicquam terrenae labis, ct mundani corporis vincere conamur crrores. cum pares nos ad resistendum, non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possil auxilium*. El infra: *Quotidiana praestalt ille remedia, quibus nisi freti, confisque nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores*. Nccessc csl enim, ut quo auxilianlc vincimus, eodem rursus non adjuvante tineamur. Idem in epistola ad concilium milevilanum, apud Augustinum 93. *Gratia, inquit, privatus, nccessc est in diaboli laqueis irretitus ocumbat*.

S. Zozimus papa, Innocentii successor, in epistola, cujus meminit Celeslinus in episl. ad Gallos, cap. 9. *Quod, inquit, tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? in omnibus igilur actibus, causisque, cogitationibus, motibus, adjutor el protector orandus esi*. Superbum est enim, ul quidquam sibi humana nalura praesumat, clamante

Apostolo, Non est nobis colluctatio adversus carnem el sanguinem, sed contra principes el polestates etc.

Sanctus Celeslinus I. in epistola, jam citata ad Gallos cap. G. A'emo, inquit, etiam *Baptismatis gralia renovatus, idoneus esi ad superandas diaboli insidias, et ad evincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonae conversationis acceperit*.

S. Cyprianus in serm. 7. de oratione Dominica. *Quando, inquit, rogamus, ne in tenlalioncm incidamus, admonemur infirmitatis el imbecillitatis nostrae, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat*. El infra: *ut dum praecedil humilis et submissa confessio, el datur tolum Domino, quidquid suppliciter cum timore el honore Dei petilur, ipsius pietale praestatur*.

S. Basilius in lib. Moralium summarum, Summa G2. cap. 3. Oportet, inquit, ad tempus ab insidiantibus discedere: ubi lamen quis permissus esi, in tenlalioncm incidere, evenlum ul sufferre possit, el voluntalem Dei per orationem pelere.

S. Joannes chrysoslomos homil. 24. in priorem ad Corinth. *Sunt, inquit, lenlalioncs. quas sufferre non possumus, el quaenam sunt illae? omnes, ut ila dicam: possibilitas enim in divino nutu est quam nostra allicimus voluntate*. Quare ul certo cognoscas, non solum illas, quae virtutem nostram exupcranl, non posse sine divino auxilio facile sustinere, sed ne has quidem humanas, addidit, sed faciei cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. El quidnam hoc significat? neque enim mediocres illas, quod dixi, inquit, propria virtute sufferemus, sed hic quoque divino indigemus auxilio, ul eas vel effugiamus, vel certe perferamus.

Auctor operis imperfecti in Matthaëum, hom. 37. *Sicut navis, inquit, fracto gubernaculo, illuc ducitur, quo tempestas voluerit, sic cl homo divinae graliae auxilio perduto per peccatum, agil non quod vult, sed quod diabolus vult*.

S. Ambrosius in psalm. 53. explicans illud: *Haec omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te*. Quis, inquit, est lam foris, ul nequaquam in tentationem movealur, nisi Dominus ei adjutor assistat.

Sanctus Hieronymus lib. 2. adversus Pelagianos, citat illa verba Domini, Mallh. 2G. *Surgite, vigilate ct orate, ne intretis in tentationem*. Et continuo subjungit: *Debuisset dicere, juxta vos, Surgite el resistite*. Liberum enim habetis arbitrium, el semel vobis concessa a Domino poleslale, nullius alterius indigetis auxilio. Idem initio lib. 3. *Nostra, inquit, victoria el corona victoriae, illius, protectione el clipeo paratur*.

Sanctus Augustinus in libro de perfectione justitiae, extremo: *Quisquis, inquit, negat, nos orare debere, ne iniremus in tentationem, negat autem hoc, qui contendit, ad non peccandum graliae Dei adjutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta, humanam sufficere voluntatem, ab auribus omnium removendum, el ore omnium anathematizandum cssc non dubito*.

Idem in libro de gratia Christi, cap.27. *In libro, inquit, ad virginem sacram, cum dicil (Pelagius) divinam mereamur gratiam, facilius nequam spiritui, Sancti spiritus auxilio resistamus: Si- gnificat profecto quid sapiat, Ul quid enim hoc verbum interposuit, idesl, facilius/ an vero non erat integer sensus, ul nequam spiritui, sancti Spiritus auxilio resistamus/ Sed quantum detri- mentum hoc additamento fecerit, quis non intel- ligat/ volens utique credi laniat esse naturae vi- res, quas extollendo praecipitat, ut etiam sine auxilio Spiritus sancti, el si minus facile, tamen aliquo modo nequam spiritui resistatur.*

Sanctus Gregorius lib. 9. Moraliu, cap.37. *Qui apte, inquit, reduci in pulverem dicilur, quia di- missus sibi, cujuslibet lenlalionis aura raptatur. Idem in psalmum tertium poenilentialcm, explicans illud: Te derelinquas me Domine Deus meus. Illos, inquit. procul dubio Dominus relinquit, quibus constantiam in tribulatione non tribuit, necessa- rio enim sequitur. ul omni tenlalionis sit subditus, quicumque a Deo fuerit derelictus.*

Saucius Prosper in libro adversus collatorem, cap.35. tractans locum de Icnlalionibus sancti Job, oslendit, lotam illam sancti viri victoriam ex Dei auxilio el gralia partam, el inter alia sic loquitur : *Quisquis igilur in tribulatione non deficit, ab il- lo se non dubitet adjuvari, ad quem quotidie cor- da universorum fidelium clamant, ne nos inferas in tenlalionem. sed libera nos a malo.*

Accédai Postremo Ecclesiae consuetudo , quae inler quotidianas preces nihil magis frequentat, quam illud: Deus in adiutorium meum intende , Domine ad adjuvandum me festina. El in oratione, quae legitur ad horam orationis primam, protectio- nem Dei contra lentationes invocans, dicil: Tua nos hodie salva viriute. ul ad nullum declinemus pec- calum, sed semper ad luam justitiam faciendam, noslra procedant eloquia, dirigantur cogitatio- nes et opera, per Christum Dominum nostrum.

CAPUT VIII.

Sohunlur argumenta conlra propositionem capitis septimi.

Argumenta Pclagianorum pauca sunl. nec diffi- cilia. Objiciunt primo testimonium s. Hieronymi , cx lib. 2. in Jovinianum: *Liberi arbitrii nos con- didit Deus, nec ad virtutem, nec ad vilia necessi- tate, trahimur, alioquin ubi necessitas, neque damnatio, neque corona est. Respondet sanctus Augustinus in lib. de nalura el gralia cap. 65. sau- cium Hieronymum loqui de nalura, qualis fuil a Deo condita, non qualis nunc esi per peccatum vi- tiata. Nunc enim quaedam peccandi necessitas ad- est cx vitio, non cx conditione naturae. A qua ne- cessitate liberari pelimus, cum dicimus, De neces- sitatibus meis erue me.*

Possel etiam responderi, si concedamus, s. Hie- ronymum loqui de nalura, qualis nunc est, non ne- cessitate trahi nos ad vilia, quoniam etiamsi per nos resistere Icnlalionibus non valeamus, valemus

lamen cum adiutorio Dei, quod semper in prompta esl, juxta illud ejusdem Hieronymi in epistola al Cyprianum: *Qui sustinet tempestatem, vel petra., vel lecti quaerit refugium; quem hosti» penejui- lur, ad muros urbium confugii: ila cl humo a principio conditionis suae Deo uldur adiutore, cl cum illius sil gratiae, quod creatus est, ilHui- que misericordiae, quod subsistit cl vivit; nilu- boni operis agere polesl absque eo, qui ila cot- cessit liberum arbitrium, ul suam, per siny. il- opera, gratiam, non negaret.*

Secundo objicitur: Tenlaliuncs oriuntur ex con- cupiscentia, carnis dicente Jacobo in epistola sm. cap. I. Unusquisque lentatur a concupiscenti: sua abstractus el illectus: Concupiscentiae ro- rationalis animus naturaliter dominatur, juxta ilal Genes. 4. Sub te erit appetitus ejus, et ta domina- beris illius. Igilur polesl homo naturae unks tenlalioni non cedere.

Respondeo: Natura humana ila constituta esl, ut naturaliler pars inferior apia sil obedire superiori, cl superior imperare inferiori: lamen polesl elian inferior reluctari superiori, cl eam non quidem (lu- minando. sed alliciendo el blandiendo ad se per- trahere. Quocirca philosophi recte dicunt, rationale imperare appetitui inferiori, non despolico impe- rio, quomodo imperial dominus servo, sed politico, quomodo magistratus imperat populo, qui exciUt non raro seditiones el rectoribus suis obedire debet.

Quamvis aulem ex natura rei contingere deberet, ut aliquando quidem pars inferior deiceret superiorem, sed ul plurimum inferiorem superior ir, officio contineret, et licet invitam, et reluctantem coereret: tamen conlra accidit, Quatuor dems sis. Primum: Quia pars inferior nullis annis viget, antequam superior evigilare incipiat: inde enim til, ut sensus assuctus per tot annos sine imperio ra- tionis ferri in sua objecta, difficulter postea jugum rationis ferre possit. Dciode: Quia sensus bona sunl praesentia, rationis aulem praecipua sunl futura el praesentia multo magis, quam futura nos movere solent. Tertio: Quia sensuum objecta vicinasunl, el perfecte cognoscuntur, rationis vero longe remoi. cl abdita, nec nisi tenuiter penetrantur. Quarto: Quia diabolus maximam habet potentiam dark nocendi, concupiscentiam excitando atque inflam- mando. Hinc enim fil, ut ratio, si suis solis viribus nilaiur, concupiscentiae, cl per se vehementi, el» diabolo inflammatae, resistere nullo modo possit. Quare quod in Genesi dicilur. Sub te erit oppetit: l ejus, el lu dominaberis illius, verum esi quidem, sed ideo potissimum esl verum, quoniam (ul supra diximus) Deus non sinil nos lentari supra id quod possumus.

Tertio: Objici solet a quibusdam testimonium sancti Thomae, qui in 1. 2. quaesi. 10. ari. Iscti- bil, volunlalem non posse necessitari a passione, nisi passio absorbeat penitus iudicium rationis. Quod si passio quanlum habet vehementes, num- quam nécessitai volunlalem, dum manci liberum rationis iudicium, certe sequitur, ul posjil ei rest- sii viribus volunlalis etiam solis.

Respondeo: Significal sanctus Thomas a passione

non neccssilari volunlalem necessitate physica , quasi voluntas determinetur ad unum, quomodo determinatur appetitus animantium brutorum; tamen non negat neccssilari moralilcr, idesl, infallibililer moveri, quomodo cloquentisshnus orator, qui persuadendo ducit homines quocumque voluerit, non cos nécessitai physice, sed moralilcr. Eligunt enim illi id facere,quod orator cis persuadet, sed impulsu efficacia persuasionis,cui resistere moralilcr non valent.

Praeterea non negat s. Thomas, cliam nostram voluntatem divino auxilio indigere, ul a passione non accessitetur: sed solum dicil, eam,si ratio absorbeatur,omnino nccessilari;si vero ratio non absorbeatur, non neccssilari; quod verum est, quia divino auxilio munita potest non consentire passioni, cujus auxilii non csl capax, quando rationis iudicium penitus csl ligatum.

CAPUT IX.

Posse hominem sine fide, cum auxilio speciali, el cliam sine illo, bonum aliquod morale licere, si nulla lenladio urgeat.

Tertia propositio, quae doccl,posse hominem sine fide, cum auxilio speciali, el cliam sine illo.bonum aliquod morale perficere; si nulla lenladio urgeat; breviter explicanda csl, antequam probetur.

Sciendum csl igilur, non esse omnino idem, facere bonum morale, cl observare praeceptum secundum substantiam operis. Polesl enim servari praeceptum secundum substantiam operis, cliam cum peccalo, ul si quis amico restituat depositum, ul illo ipse a furibus spoliatur. Al bonum morale non polesl cum peccalo fieri: proinde majus quiddam csl, facere bonum morale,quam servare praeceptum; cl ideo in nostra proposilionc non tam praecepti, quam boni moralis mentionem fecimus.

Sciendum Secundo: Adversarios, ac praesertim Kemnilium, cl alios hujus temporis sectarios, qui docent, Pelagianam haeresim esse, negare omnia infidelium opera esse pcccala, id affirmare dc illis cliam operibus quae liunl ab infidelibus cum auxilio Dei speciali: ac proplerea nos id potissimum probare velle, non esse videlicet pcccala omnia opera, quae fiunl sine fide, praesertim sil fianl cum auxilio Dei speciali. Id enim certissimum esse minime dubitamus. Interim lamcn illud cliam probare volumus, posse fieri aliquod opus bonum moraliler, non solum sino fide, sed etiam sine auxilio speciali, si nulla lenladio urgeat. Nara urgente tentatione jam ostendimus, nihil boni solis naturae viribus fieri posse. Itaque testimonia adferemus, quae probent,aliqua bona opera ab infidelibus posse fieri, sive cum auxilio speciali, sive cliam solis naturae viribus.

Primum igilur testimonium sumitur cx illis Scripturis,quae lcslanlur,l)cum remunerari bona quaedam opera gentilium; non enim Deus, qui justissimus csl, cl iustiliam diligit, quique sapienlissimus est, cl falli nullo modo polesl,opera mala rmunc-

caret,cum justo iudicio supplicium mereanlur.non praemium.Unus locus csl Exod.!.*Quia timuerunt obseclrices Deum, aedificavit illis domos.* Sensus est, quia Aegyptiae obseclrices non paruerunl injusto imperio Pharaonis, qui iusserat occidi omnes infantes masculos llebracorum.exislmanics id esse,ul revera erat,conlra Dei voluntatem.ideo' Deus pro hac misericordia, quam exercuerunt in filios Hebraeorum, dedit cis pro mercede copiosam et felicem prolem, atque ila domos illis aedificavit, cl stabilivit.

Alius locus csl Ezechielis. cap. 29. *Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis, servire fecit exercitum suum, servitute magna, adversus Tyrum. Omne caput decalvatum.et omnis humerus depilatus csl: cl merces non est reddita ei, neque exercitui ejus, de Tyro pro servitute, qua servivit milii adversus eam. Propterea haec dicil Dominus Deus: Eccc dedi Nabuchodonosor regem Babylonis in terram Aegypti.cl accipiet multitudinem ejus, et depraedabitur manubias ejus, cl diripiet spolia ejus.ct erit merces exercitui illius.* Exercitus isle sine dubio infidelis erat, cl lamen quia fideliter regi suo servivit in bello iusto conlra Tyrum, quam urbem ob sua peccata Deus everii volebat, ideo mercedem illi reddidit,donans ei,mirabili providentia, spolia Aegypti , quae propicr scelera quoque sua spoliari meruerat. Itaque sanctus Hieronymus in comment, sic ait: *Ex eo quod Nabuchodonosor mercedem accipit boni operis, intelligimus etiam ethnicos,si quid boni fecerint, non absque mercede Dei iudicio praelerim.*

Alius ilem locus csl Danielis 4. ubi cum Daniel praedixisset regi Nabuchodonosor gravem poenam temporalem a Deo propter peccata sua,horlatur illum ad eleemosynas, quibus redimat, sive evertat poenam illam temporalem: *Nunc, inquit, rex consilium meum placeat tibi, peccata tua eleemosynis redime etc.* Quod si eleemosynae hominis infidelis avertere poterant poenam temporalem, certe bona opera erant, non peccata; non enim pcccala iram Dei mitigant, sed magis accendunt.

Secundo: Probalurex aliis Scripturis.quae indicant, infideles facere,aul posse facere aliqua bona opera. Malth. 5. *Si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facilis, nonne el ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti,etc.* Quo loco tribuitur ethnicis bonum opus, ostendendi signa benevolentiae erga suos; nisi enim hoc bonum esset, non diceret Dominus,quid amplius facilis?sed, cur hoc facilis? Vull igilur suos Dominus.non contraria, sed majora facere. Ad Roman. 2. *Cum gentes, quae legem non habent, naturaliter quae legis sunt faciunt etc.* Hic Apostolus aperio doccl, gentiles naturali lumine implere aliqua legis mandata. Quod aulem ita impleant, ulnon peccent,docet Chrysoslomus in comment, cum ait,cos implere omnia, quae legis sunt, idesl,ul supra diximus, mandatum cum omnibus circumstantiis observare.

Accedant Deinde testimonia Patrum.Sanctus Rasilius homil. 9. dc opere sex dierum: *Sunt,inquit, el apud nos virtutes secundum naturam, ad quas familiaritas ipsi animae non ex doctrina hominum, sed cx ipsa natura inest. Quemadmodum*

enim nulla disciplina nos docet morbum odisse, sed spontaneam habemus calumniam, ac detestationem adversus ea quae nobis molesta sunt: sic etiam csl animae quaedam declinatio, et fuga vitii citra doctrinam. Quo loco sanctus Basilius aperlissime docet, quasdam virtutes esse naturales, vel misericordiam et similes, ac per hoc non esse semper necessariam vel Udem divinam, vel auxilium speciale, cum ad ejusmodi naturaliter inclinemur.

Sanctus Joannes chrysostomus homil. 67. ad populum Antiochenum: *Non poles, inquit, malus omnino malus esse, sed evenit, ut aliquid habeat boni: neque bonus esse omnino bonus, sed nonnulla solet habere peccata. Cum itaque malus prosperis utitur rebus, ad capitis sui perniciem utitur, vel enim illorum paucorum bonorum retributionem hic capiens, illic deinde puniatur, hac de causa recipit.* Loquitur Chrysostomus de omnibus malis, etiam infidelibus; generalim enim dicit, nullum esse malum, qui non habeat aliquid boni, et loquitur de opere bono, non ex genere tantum, sed simpliciter, quia opponit illud peccato et mercedem illi debitam assignat. Non enim merces debetur operi, praesertim apud Deum, quod si ex genere bonum, sed absolute peccatum.

Auctor operis imperfecti, homil. 26. in Matih. Audi, inquit, mysterium, quod Petrus apud Clementem exposuit, si fidelis fecerit opus bonum, et hic ei prodest, liberans cum a malis, et illic ad percipiendum regnum coeleste, magis aulem ibi, quam hic. Si aulem infidelis fecerit opus bonum, hic ei prodest opus ipsius et hic ei reddit Deus bona pro opere suo, in illo autem saeculo nihil ei prodest. Nec enim collocatur inter caeleros fideles, propter opus suum, et juste: Quia naturali bono motus fecit bonum, non propter Deum.

Sanctus Hieronymus in cap. 1. epistolae ad Galat. Ex quo. inquit, perspicuum fit, natura omnibus inesse Dei notitiam, nec quemquam sine Christo nasci, et non habere semina in se sapientiae et justitiae, reliquarumque virtutum. Unde nulli absque fide et evangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sancte, vel parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant. Hoc loco sanctus Hieronymus non solum concedit, sine fide aliqua opera sancta fieri, sed etiam sancte. Nullo aulem modo sancte fieri dici poles, quod cum peccato fit. Idem in cap. 5. ad Galat. *Quomodo, inquit, juxta Jacobum fides absque operibus mortua est; sic absque fide, quamvis bona opera sint, mortua computantur.* Fides sine operibus non csl falsa, sed vera, tametsi mortua dicatur, quia non operatur salutem aeternam: igitur et opera bona sine fide non sunt mala, sed vere bona, mortua tamen, quia nihil prosunt ad veram vitam, quae est in coelis, comparandam.

Sanctus Augustinus docet, quaedam bona opera fieri sine fide, sed cum auxilio speciali Dei: et rursus alia sine auxilio speciali, solis naturae viribus. De primi generis operibus habemus testimonium in epistolae. 130. ubi laudat continentiam Polemonis: Quoniam, inquit, donum Dei est. Et addit: Quod

si ille hoc donum cognovisset, fuisset non «olun continens, sed etiam religiosus et pius, et continentiam habuisset, non solum ad hunc saeculum praesentis vitae, sed etiam ad meritum aeterni. Et in lib. 4. contra Julianum, cap. 3. loquens de virtutibus infidelium: Quando, inquit, tolerabilia illas, quas dicis in impiis esse virtutes, divini muneris potius, quam eorum tribueris tantummodo voluntati, licet ipsi hoc nesciant? Denique libro de praedestinatione sanctorum, cap. 7. et lib. 1. de Baptismo, cap. 3. et lib. 4. cap. 23. eleemosynas Cornelii, antequam in Cliristum crederet, justitiam appellat, et donum Dei esse dicit. Alcen. impium est, dona Dei inter peccata deputare.

De secundi generis operibus habemus testimonium in lib. de perfectione justitiae, respon. proxima postremae, ubi cum Celestinus probare utrum non esse necessariam Dei gratiam ad bona operum liberi arbitrii, objecisset illud Apostoli 1. ad Corinthios. 7. Quod vult faciat, non peccat, si nubat, respondit Augustinus: Videte, obsecro, quale sit, volenti et currenti misericordiam Dei non necessariam dicere, quia de quodam ait Apostolus, quod vult faciat, non peccat, si nubat. Quasi pro magno habendum sit, velle nubere, ubi de adiutorio divinae misericordiae operosius disputatur. Itaque concedit Augustinus in hujusmodi operibus humanis, quae ad salutem non pertinent, auxilium gratiae non semper requiri: et tamen haec opera bona sunt, cum peccata non sint, Apostolo teste, qui ait, Non peccat, si nubat.

Aliud testimonium csl in libro de spiritu et littera, cap. 27. qui locus paulo fusius recitandus est: Si autem, inquit, hi, qui naturaliter, quae legis sunt, faciunt, nondum sunt habendi in numero eorum, quos Christus justificat gratia, sed tantum potius, quorum etiam impiorum, non tamen verum veraciter, pieque colentium, quaedam laudem facia vel legimus, vel novimus, vel auditimus, quae secundum justitiae regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito, recteque laudamus: Quamquam si discutatur quo fine fiant, vix inveniuntur, quae justitiae debitam laudem, defensionemve merentur.

Ubi notandum csl illud, vix, vere enim magna pars operum infidelium ob finem pravum, ad quod referuntur peccata, simpliciter sunt: quaedam tamen, tametsi pauca, inveniuntur, quae nullo modo fine vitiantur, et ea non peccata, sed opera boni simpliciter dici debent. Itaque idem Augustinus continuo illa subjungit: Verum tamen quia non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est. vel nulla tamen reliqua lineamenta extrema remanserint. Unde merito dici possint, etiam in ipsa impietate tamen suae facere aliqua legis, vel sapere, etc. Quorum verborum hic esse videtur sensus, si quaeramus opera bona infidelium, quae propter malum finem facta non sint, ac per hoc simpliciter bona sint, invenire poterimus: tamen ejusmodi aliqua esse, inde colligi potest, quod imago Dei in anima humana per peccatum non omnino sublata est. Quod paulo post haec adjungit: Sicul enim non impediunt a vita aeterna justum quaedam peccata

venialia, sine quibus haec Vita non ducitur: sic ad salutem aeternam nihil prosunt impio aliqua opera. sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimis hominis invenitur. In quibus verbis ipsa analihesis satis aperte lesalatur. opera bona impiorum, quae non prosunt ad vitam aeternam, non posse dici peccata, sicut peccata venialia justorum, quae non impediunt a vita, bona opera dici non possunt.

His adde quod idem Augustinus in lib. a. de Civit. Dei, cap. 15. dicit, Deum dedisse Romanis tam amplum imperium, ut remuneraret in hac vita bonas eorum virtutes. Sive autem illae virtutes, cum Dei speciali gratia conjunctae fuerint, sive non, certe in infidelibus erant, et virtutes, non vilia erant, nisi Deum remuneratorem viliorum (quod est absurdissima) faciamus.

Adde etiam Ultimo, quod idem auctor in omnibus fere locis, ubi scribit, nihil fieri posse boni, sine auxilio gratiae, addere solei limitationem, si videlicet bona illa opera, ad pietatem et salutem pertineant. Ut nimirum significaret, ad opera bona, quae ad pietatem et salutem non pertinent, aut gratiae auxilium non requiri, aut certe sine praedictio fidei de hac re disputari posse. Libro de gratia Christi cap. 26. *Gratiam Dei, inquit, sic confiteamur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet, veramque justitiam, fieri posse non dubitet, licet libro de gratia et libero arbitrio, cap. 17. Sine illo operante, ut velimus, et cooperante, cum volumus, non bona pietatis opera nihil valemus.* Idem habet in libro de praedestinatione sauciorum, cap. 2. et alibi frequenter.

Auctor Hypognostici. lib. 3. non procul ab initio: *Esse fatemur, inquit, liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum, quae ad Deum pertinent. sine Deo aut inchoare, aut certe perficere, sed tantum in operibus vitae praesentis, tam bonis. quam etiam malis. Bonis dico, quae de bono naturae oriuntur. id est, velle laborare in agro, telle manducare et bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, velle iumentum ducere, pecora nutrire, artem differere diversarum rerum bonarum, relic quidquid boni ad praesentem vitam pertinet, haec ille.*

Aequae satisfacit Ariminensis, respondens, haec non esse bona moralia, sed naturalia. Nam auctor hujus libri haec bona opponit malis, cum dicit. liberum arbitrium posse sine Dei gratia velle tam bona, quam mala, quae ad vitam praesentem pertinent, et certe non loquitur de malis naturalibus. Armo enim eligit illa mala, sed de moralibus. quae sunt propriae voluntaria. Quod etiam patet ex exemplo, quod idem auctor ponit, nimirum colere idolum et similia. Loquitur igitur de bonis moralibus, qualia sunt illa omnia enumerata, si debitis circumstantiis vestiantur.

Sanctus Prosper in libro contra Collatorem, cap. 26. *Naturae, inquit, humanae, cujus creator est Deus, etiam post praevagationem manet substantiam, manet forma, manet vita, et sensus et ratio, caeteraque corporis, atque animi bona, quae etiam malis, vitiosisque non desunt. Sed non*

in illis veri boni perceptio est, quae mortalem vitam honestare possunt, aeternam conferre non possunt. Nola illud, honestare, non enim peccata, sed solae virtutes vitam nostram honestare possunt.

Sanctus Fulgentius in libro de incarnatione et gratia Christi, cap. 26. *Quod si, inquit, quibusdam cognoscentibus Deum. nec sicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad salutem. quomodo potuerunt hi justi esse apud Deum, qui sic in suis moribus atque operibus bonitatis aliquid servant, ut hoc ad finem Christianae fidei, charitatisque non referant? quibus aliqua quidem bona, quae ad societatis humanae pertinent aequitatem, inesse possunt, sed quia non charitale Dei fiunt, prodesse non possunt.*

Sanctus Gregorius homil. 27. in evangelia, tractans illud: *Hac est praecipuum meum. Sunt, inquit, nonnulli, qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis et carnis. Quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Sed aliud est quod sponte impenditur naturae, aliud quod praeceptis dominicis charitale debetur obedientiae.* Quod si naturali dilectioni sacra eloquia non contradicunt, certe et dilectio nihil peccati continet, ac per hoc bona est moraliter. Siquidem sacra eloquia peccatis omnibus contradicunt.

Denique s. Joannes damascene in lib. 3. de fide, cap. 14. repetit, quod ex Basilio citavimus, virtutes aliquas illa esse naturae nostrae familiares, ut naturales dici possint.

Accedant Postremo etiam rationes. Prima ratio: Si opera facia sine fide et auxilio speciali semper essent peccata, id accideret, scilicet, quia deest illis circumstantia finis, cum propter Deum non fiant, ut dicit Gregorius ariminensis; Vel, quia fiunt ab homine peccatore, ac per hoc inficiuntur et vitiantur a sua causa, tametsi ex genere suo sint bona, ut dicit Martinus Kemnitius, qui hoc etiam illustrat similitudine cordis. Ut enim substantia cordis in se bona est, et tamen cor dicitur pravum, licet. 17. quia malis oneribus inquinatur: sic etiam contra opera, in se bona, inquinantur, et fiunt mala, quia exeunt a corde malo; Vel, quia bona opera moralia non habeant proportionem cum naturae nostrae viribus; Vel denique, quia nimis difficilia sint, ob carnis rebellionem, daemonisque tyrannidem.

At nihil horum dici potest. Nam quod attinet ad circumstantiam finis, possunt ethnici etiam sine fide cognoscere, Deum esse, et curam nostri gerere, ut supra probatum est; proinde poterunt operari bona moralia, ut Deo auctori naturae obediant. Quo modo M. Tullius in somnio Scipionis monet, administrandam esse rempublicam diligenter. quia summo Deo nihil est gravior, quam ut concilia, coelisque hominum bene gubernentur. Deinde non est necesse, omnia referre in Deum explicite, sed salis est, si opus referatur in bonum finem proximum; lunc enim per se dirigetur in Deum. ut in ultimum finem. Sicut enim omne agens particulare, agit in virtute primi motoris, id est, Dei; sic etiam omnis bonus finis movet in virtute ultimi finis. Alioqui non solum infideles, sed etiam fideles et iustissimi

quique semper peccarent, cum inter operandum de Deo non cogitant, sed operantur, quia ratio didat esse bonum et faciendum. Itaque nisi apponatur circumstantia finis mali, omne opus bonum morale per se refertur in Deum, etiamsi auctor operis id non cogitet, vel intendat.

Quod autem possit homo, suis viribus, non apponere circumstantiam finis mali, immo etiam dirigere opus in finem bonum, secundum rationem, manifestum est: nam si poles suis viribus operari malum, sed arduum et naturae contrarium, cur non poterit operari bonum facile, congruumque naturae? Si potest, exempli gratia, suis viribus, sine auxilio gratiae, projicere omnia bona sua in mare, vel ipse se occidere, a quo natura abhorret; cur non poterit paucos nummos largiri indigenti, vel hominem a praecipitio revocare ob misericordiam, ad quam prope natura ipsa compellit? Et si poles interroganti, falsum de industria respondere, cur non poterit respondere verum, si nihil inde lucretur, aut perdat?

Quod autem perlinet ad inquisitionem causae, non potest opus inquinari a malitia causae, nisi quando ab ipsa malitia procedit. Vnde si ex bono naturae, non ex adjuncta malitia, quis operetur, opus erit simpliciter bonum. Alique hoc modo eleemosyna hominis impudici bona esse poterit, si fiat misericordiae causa, non impudicitiae. Per accidens enim opus illud est hominis impudici, per se autem misericordis. Hoc autem esse verissimum, ex eo poles intelligi, quod si semper malitia causae inquinaret effectum, oportere opus non solum esse malum, sed in specie malitiam ipsam causae participare. Itaque eleemosyna hominis avari esset mala in specie avaritiae, et jejunium intemperantis esset malum, in specie intemperantiae: quae absurdissima sunt.

Neque similitudo cordis a Kinnilio adducta, aliquid probat. Nam substantia cordis inquinatur a malitia omnium suorum operum, quoniam est per se causa omnium illorum operum; contra autem opera cordis, non inquinantur omnia a malitia cordis. Quoniam non omnia effectus sunt per se illius malitiae, sed in multis malitia non concurril, nisi per accidens, bonum autem naturae per se.

Neque tertium illud dici poles, non habere proportionem opus bonum morale cum viribus naturae. Natura siquidem, quamvis per peccatum deterior facta sit, quam esset in statu innocentiae, non tamen infirmior est, quam fuisset in puris naturalibus. In puris autem naturalibus sine dubio proportionem habuisset cum bono morali, quod naturaliter cognoscitur et appetitur. Quorsum enim ratio illi data esset, si nihil omnino secundum rationem agere posset? Agere vero secundum rationem, est moraliter bene agere.

Denique, nec dici poles, quod quarto loco adferbalur de nimia difficultate, ob lentationum vehementiam. Nam hoc loco non agimus nisi de rebus facilibus, et naturae valde consentaneis, aliquae omni lenatione cessante; qualia sunt misereri pauperis in via occurrentis, providere filiis, adjuvare cognatos, et alia id genus.

Secunda ratio ducitur ab absurdis, nam si nul-

lum opus bonum fieri posset ab infidelibus, sequeretur, melius illis esse, removere praecepto, bonae operae ex objecto non facere, quam facere. Nam faciendo peccarent, non faciendo non peccarent. Itaque monendi essent infideles, ne facerent ceteris: synas, ne pacificarent discordes, ne imperitos dicerent, nisi quando ex praecepto aliquo tenerentur*. Haec autem sine dubio absurdissima sunt,

CAPUT X.

Solvuntur argumenta contra propositionem copilis superioris.

Adversariorum argumenta contra propositionem capitis superioris nec pauca sunt nec levia.

Primum argumentum Kinnilii est. *Scriptura docet, Deo displicere opera omnia impiorum, quamvis alioqui speciosissima, et a se institute, m.* «. gnosci poles ex illis verbis: *Incensum otomatio est, mihi, et solemnitates vestras odii animae meae, Isaiae 1.* Et rursus: *Qui immolati totem, quasi qui interficiat virum, Isaiae fill.* Item: *Sacrificium impiorum abominatio.* Proverb. 15. *Molles igitur magis Deo displicebunt alia opera, minus speciosa et humana, si ab impiis fiant.* Respondeo: Multum interest inter sacrificia et opera moralia, nam ut fiat bene opus morale, non requiritur, ut fiat cum detestatione peccatorum, vel cum conscientia pura, quod tamen requiritur ad sacrificium: rite offerendum. Cujus differentiae ratio est, qui sacrificium habet pro fine placare et reconciliare Deum, vel ab illo beneficia aliqua impetrare, aut pro acceptis gratias agere: qui autem Deum sibi reconciliare nititur, et tamen peccata non detestatur, nec relinquit, is pugnat cum ipsa sua actione, neque iam Deum placat, quam ad iracundiam provocat. Sic etiam qui vult a Deo beneficia impetrare, vel ei pro acceptis gratias agere: et tamen cum eo inimicitiam gerit, cumque offendere, legem ipsius praevaricando, non cessat, is Deum non iam honorat, quam irridet. Quare nihil est mirum, si sacrificium ejus Deo non placeat, quippe quod non rite offeratur. Aliud opus morale, ut elemosyna in pauperem non habet pro fine, nisi erga opem ferre, ad quae finem consequendum nihil perlinet puritas, vel puritas vitae, et conscientiae ejus, qui elemosynam facit.

Secundum argumentum sumunt Calvinus et alii, communiter ex illo Genes. 6. *Omne figmentum cordis humani inanium est malum.* Sic enim ipsi verunt ex hebræo. Respondet: Scriptura locum hoc in aliis plurimis. Tribuit omnibus, quod code nil majori parti. Sententia igitur hujus loci est. *Majori partem cogitationum, sive praecipuum studium hominum illius sacculi fuisse malum.* Quae sensu in eodem loco scribitur: *Omnis caro corrupta est per viam suam.* Et tamen ibidem additur: *Vir justus facit, aliquid per eum.* Similes loquutiones sunt psal. 1. *In lege Domini meditabitur die et nocte.* Psalm. 34. *Benedicam Dominum in omni tempore.* Luc. 18. *Oportet semper orare, et numquam deficere.* I. ad Thessalon. 1. b. *In eternis*

<ione orate. Joan. 12. *Mundus lotus post cum a-*
bit. Quaro sanctus Augustinus in hb.de unitate Ec-
clesiae, cap. 12. scribit, in sacris literis saepe re-
prehendi omnes homines,cum solos malos Spiritus
sanctus reprehendere velit, et conlra.

Tertium argumenlum sumunt ex psalm. 13.0-
innes *declinaverunt, simul inutiles facti sunl,non*
csł qui faciat bonum, non est usque ad unum.
Quem locum allegat cliam Apostolus ad Roman. 3.
Respondeo: Libenter fatemur, omnes homines esse
in stalu peccali (quod Apostolus co loco probnrc
contendit, ul necessitatem graliae Christi manife-
stam faciat) cl inutiles ad opera facienda,quae Deo
placeant, nisi prius per Dei gratiam cl redemptio-
nem,quae csł in Christo Jesu, reconcilientur el ju-
stificentur. Illud aulem:Non *csł qui faciat bonum,*
non esi *usque ad unum,* non significat, neminem
esse qui faciat aliquod opus bonum morale, sed,
neminem csłc, qui juste vivat, servando totam le-
gem moralem. Id enim praecedit, non est justus
quisquam, non csł intelligens, omnes declinave-
runt, etc. Neque enim justus dici polesł, aul sim-
pliciter bonum facere, qui nullis peccatis unum a-
liquod bonum opus admiscet.

Quartum argumentum sumit Calvinus cx illo ver-
su psalmi Cl. *Mendaces filii hominum in stateris,*
ul decipiant ipsi dc vanitate in idipsum. Siqui-
dem in hebraeo hic est verborum illorum sensus:
Mendaces filii hominum, el vani in stateris prae
ipsa vanitate, idesł, si ponderentur homo cl vani-
tas in statera. homo levior cl vanior apparebit.Quid
igilur boni ab illo expectari polesł, qui csł ipsa va-
nitate vanior?

Respondeo Primum: Graeca cl latina versio ejus
loci salis commode defendi potest. Illud enim
‘iStłDmby!?. idesł, ad ascendendum prae vanita-
te. potest optime reddi, ad praevalendum cx vani-
Ule.Nam praepositio hacbraica significat lam *cx*
el de, cl *ab,* quam *prae.*Sic etiam ascendere.prae-
sertim apud Hebraeos, significat non raro praeva-
lere. Itaque sensus csłc polesł, cliam secundum
hebraicum fontem: *Mendaces filii hominum in*
stateris, idest, in negotiis . quae mensuris cl pon-
deribus transiguntur, ad praevalendum cx vanita-
te, idest. ul fraudibus praevaleant el decipiant,fra-
udibus (inquam) vanitate plenis quae nihil solidi cl
veri lucri apportent. Quare sanctus Hieronymus cx
bebraco reddidit: *Ut fraudent invicem.*

Deinde, fac interpretationem Calvinı solam es-
se veram el germanam, quid inde lucrabitur? an
quia dicilur homo vanior vanitate, nihil boni mora-
lis operari poterit? Vani enim dicuntur homines, ul
iit Sapiens, in quibus non incsl scientia Domini, cl
qui nihil quaerunt aul appclunt, nisi humana cl
terrena, quae cum divinis cl coeleslibus comparata
vana, vel potius vanitas merito nominantur, juxta
illud psalm. 4. *Ul quid diligitis vanitatem?* Hoc i-
gitursolum cx eo colligitur,quod homo vanitas esse
dicatur, ul nihil possil cx sc operari, aul etiam co-
gitare in ordine ad salutem ct vitam aeternam.

Quintum argumenlum sumil idem Calvinus cx il-
lo Isai. G0. *Eccc tenebrae operient terram, cl ca-*
ligo populos, etc. Hinc enim sequitur, ut omnis
mundus, excepta Ecclesia,quae per Hicrosolymam,

apud Isaiam, significatur, ignoret penitus viam ju-
stitiae, ac per hoc cliam nihil omnino boni per sc
valeat operari. Respondeo: Non loquitur Isaias de
lumine naturali, quod ad bona moralia cognoscen-
da requiritur, sed dc lumine divino, quod neces-
sarium csł ad cognoscendum Christum, el rectam
viam ad sempiternam felicitatem. Neque enim ne-
gari potest, quin Aristoteles in libris de moribus,
Plularchus in opusculis, Epictetus in enchiridio,
Cicero in libris dc officiis, el Seneca in omnibus
suis operibus,non ostenderint lumen naturale plus
quam mediocre in tradendis praeceptis el institu-
tione moruli.

Sextum argumenlum sumunt ex illo Hierem. 17.
Pravum csł cor hominis, cl fraudulentum prae
*omni re.*Sic enim ipsi verlunl ex hebraco.Respon-
deo: Nihil cx hoc testimonio sequitur conlra do-
ctrinam, a nobis traditam.Non enim dicilur cor ho-
minis pravum el fraudulentum, quia nihil boni mo-
ralis facere possil; sed quin in eo fons esi el origo
malorum, tum propter arbilrii liberlalcı, lum pro-
pıer nalurae corruplionem. De corde enim cxcunl
cogitationes malae, adulteria, furta, etc. Mallh. 15.
Adde quod recte verti polesł illud pravum, hebrai-
ce profundum,ul Gracci reddiderunt Βαοεϋχ;
sequitur enim-.Et *inscrutabile,el quis cognoscet il-*
*lud?**Ego Dominus scrutans corda.*Ex eo vero,quod
cor humanum dicilur profundum cl inscrutabile,
nihil efficitur quod ad rempraescnlcm pertineat.

Septimum argumenlum sumunt Calvinus, Kem-
nilius el alii, cx illo Mallh. 7. *Non polesł arbor*
mala, bonos fructus facere. Quod ilerum repeti-
tur Mallh. 12. et Luc. 6. arbor aulem mala est ho-
mo impius, ex Augustino lib. 4. Julianum, cap. 3.
Respondeo: Observandum csł hoc loco, non esse
omnino idem testimonium Mallh. 7. et Luc. 6. sed
diversa, el alia occasione prolata.Nam apud Lucam
ponilur doctrina generalis,ad dignoscendos omnes
hypocritas; apud Mallh. cap.7. punitur signum co-
gnoscendorum falsorum prophetarum tantum. Rur-
sus,apud Lucam spinae opponuntur ficubus.cl rubi
uvis: apud Matthaeum conlra spinae uvis el tribuli
ficubus. Denique ca, quae scribit Lucas, cap. G.
scribit Mallh. cap. 12. necesse igilur csł, ul quae
scribuntur Mallh. 7. diversa sint ab iis, quae scri-
buntur Luc.G. nisi quis velit Matthaeum bis eadem
sine caussa repetivisse.

Hoc posito dico: Matthaei 7,per arbores bonas el
malas, non inlcłlīgi voluntates hominum bonas vel
malas; sed doctrinas veras vel falsas, vel ipsos ho-
mines, qualenus docent sanam doctrinam, aul cor-
ruptam el perniciosam. Dominus enim vull eo loco
nos instruere, ul caveamur a falsis prophetis, qui
veniunt ad nos in vestimentis ovium, intrinsecus
aulem sunl lupi rapaces. Docent aulem, cx frudi-
bus posse dignosci, ulrum lupi sint an pastores,
idesł, haeretici ministri an catholici episcopi. Cer-
tum vero est, ex operibus ipsorum hominum, qui
nos docent, non posse cognosci doctrinam, cum
opera interna non videantur, externa aulem sini
communia ulrisque, et proplerea comparcotur ve-
stimentis ovium, quibus lupi quoque se legunt. I-
laque idem Dominus, quoniam sciebat, non posse
discerni doctrinam ex opere, cum saepe mali booa

doceant, monuit nos Mallh. 1#. *Quae dicunt facile, secundum autem opera illorum nolite facere.*

Vult igitur Dominus Mallii. 7. ul ex fructibus doctrinae, de ipsa doctrina, et doctoribus judicemus. Nam doctrina vere divina et catholica est doctrina sana, et ex se parit obedientiam, pacem, concordiam animorum, et similia. Doctrina haeretica parit quodammodo naturaliter dissensiones, secias, contumaciam, licentiam, contemptum majorum, et alia id genus. Commune siquidem est omnibus haereticis, ut despiciant veteres doctores, ut doceant, non esse acquiescendum Ecclesiae iudicio, ut in sectas varias brevi tempore scindantur. Itaque hoc testimonium ex Matthaeo prolatum, non pertinet ad causam, quam nunc tractamus; sed solum obiter nos instruit, ut, nisi caeci simus perspiciamus doctrinam Lutheri et Calvinii, et ipsos quoque, ut talis doctrinae auctores, fuisse arbores valde malas, et ideo securi divini iudicii excisos, in ignemque projectos.

Porro apud Matthaeum, cap. 12. et Luc. cap. G. per arbores bonas vel malas, intelliguntur voluntates hominum bonae vel malae, sive ipsi homines boni, vel mali. Sic enim Dominus ipse videtur exposuisse, cum ait: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona; et malus, de malo thesauro profert mala.*

Ad argumentum autem, quod secundum hanc expositionem vires habere videtur, Triplex solutio dari potest. Prima est, Dominum non voluisse significare, arborem bonam non posse facere ullum fructum malum, sed non posse facere omnes, aut plurimos fructus malos. Et contra, arborem malam non posse facere omnes, aut plurimos fructus bonos, sed ordinarie quidem, et ut plurimum facere fructus malos, interdum tamen facere posse aliquos fructus bonos. Atque hoc est valde consentaneum experientiae, tum in veris arboribus, tum in hominibus, per eas significatis. Nam arbores bonae semper aliquos bonos fructus ferunt, quamvis interdum aliquos aut non perducant ad maturitatem, aut a vermibus corruptos, ac per hoc malos gerant. Arbores item malae, idest, putridae, seu nimis antiquae et cariosae (id enim significat vox graeca σατ. Ἄρῃ non lanium producant nullos fructus malos, sed etiam aliquos integros et bonos.

Altera solutio est, per arbores intelligi actualem voluntatem bonam, quae dicitur charitas, et malam, quae dicitur cupiditas, ut exponit s. Augustinus in lib. 2. de ciuitate cum Felice Manichaeo, cap. 4. vel certe ipsos homines, ut operantur ex charitate, vel ex cupiditate. Ex hac autem expositione argumentum plane solutum remanet. Fatemur enim arborem malam, idest, cupiditatem, sive hominem, ut operetur ex cupiditate, non posse facere nisi malos fructus. Sed non sequitur propterea, opera omnia hominis peccatoris esse peccata, quoniam interdum peccator non operatur ex cupiditate, sed ex bono naturalium, et tunc facit opus bonum morale: Sic ut etiam interdum homo iustus facit opera mala, idest, peccata venialia, quia non operatur ex charitate, sed ex corruptione naturalium.

Tertia solutio erit, si dicamus, per fructus bonos, quos non potest facere arbor mala, intelligi

opera meritoria vitae aeternae; per fructus autem malos, quos non potest facere arbor bona, intelligi opera meritoria mortis aeternae; per arborem bonam hominem iustum, per malam, peccatorem, aliam hanc similitudinem exponit Augustinus lib. 1. i. Julianum, cap. 3. et lib. de gratia Christi, cap. 10, et 19. Hinc enim sequetur, ut sicut iustus non potest facere peccata venialia, nisi desinat esse iustus; et tamen potest, etiam manens iustus facere peccata venialia: sic impius non potest facere opera digna regno coelorum, nisi desinat esse impius, etiam manens impius, facere opera bona moralia. Et certe secundum usum Scripturae, fructus boni non dicuntur, nisi opera salutaria, de quibus dicitur Joan. 15. *Qui in me non est, et ego in eo, hic fert fructum nullum.* Et ad Roman. 6. *Habetis fructum vestrum in sanctificationem.* Et ad Galat. 5. *Fructus spiritus sunt caritas, continentia, etc.* Et ad Ephes. 5. *Fructus eius est in omni bonitate, etc.*

Octavum argumentum sumit Calvinus ex illis, Joan. 3. *Quod natum est ex carne, caro est.* Aliter caro tota est mala, neque bonum aliquid gignere potest. Nam effectus carnis mors est, ad Roman. 8. Et fructus carnis sunt fornicatio, immunditia, etc. ad Galat. 5. Neque responderi potest, accipi eam, pro parte hominis inferiore, cum dicitur: *Quod natum est ex carne, caro est.* Nam Dominus ait: *Operari vos nasci denuo.* Aliter nasci debemus secundum partem superiorem. Alii enim Apostolus ad Ephes. 1. *Renovamini spiritu mentis vestrae.* Igitur pars etiam superior ante justificationem dicitur caro, et tamen nihil facere potest, nisi propria carnis, idest, peccati.

Respondeo: Caro similis quidem interdum in divinis literis pro homine carnali, ut carnalis distinguitur a spirituali, idest, pro homine, in quo primas partes sibi vendicat caro, ut in loco citato, ad Galat. 5. *Opera carnis sunt fornicatio, etc.* Saepe tamen lamen per figuram intellectionis pro homine simpliciter accipitur, ut Joann. 1. *Verbum caro factum est.* Et Isai. 10. *Omnis caro fornicatio.* Hoc autem loco certum est, carnem accipiendam esse simpliciter pro homine, ut accipiunt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus et alii in commentario, et Basilii lib. 1. de Baptismo, cap. 2. utrame-dium. Dominus enim, ut ostenderet, oportere nos nasci denuo, si velimus habere vitam aeternam, ait: *Quod natum est ex carne, caro est, non sufficit natum esse semel ex homine.* Homo nihil aliud quam hominem gignit. Sed nascendum est iterum, idque ex Deo, ut simus quodammodo filii dei, haeredes filiorum dei consequi mercamur.

Quare illa ratiocinatio Calvinii non est ad propositum. Non enim debet homo nasci denuo, quia: totus carnalis, et nihil potest facere, nisi opera carnis, sed quia per primam generationem non habet esse, nisi naturale et humanum, indiget autem tunc se divino et supernaturali, ut filius et haeres dei dici, et esse possit. Porro ad Roman. 8. accipite caro pro parte inferiori, ut patet ex loco praecedente capite, et sensus ejus loci est, acquiesceret in concupiscentiis mortem esse, quia peccatum mortale admittit, qui carni in omnibus acquiescit. Quamvis autem non possit non peccare, qui car:

obedil; lamen non cogitur cliam homo impius in omni opere carni obedire, sed polesl aliqua opera fdcere ex naturali propensione, non ex vitiosa cupiditate, ulsaepe diclum csl supra.

Nonum argumentum suinunl ex illo Joan. 15. *Si-ne me nihil poleslis /acere.* Respondeo: Loquitur Dominus de liis operibus, quae ad salutem perlinent, de quibus paulo ante dixerat: *Qui manci in me, el ego in eo, hic feri fructum mullum.* VA hoc modo locum istum intelligit concilium arausicannuro, cap. 7. Atque huc perlinent illa etiam loca, quae a quibusdam obijciuntur ex I. ad Corinth. 4. *Quid habes, quod non accepisti?* Ex 2. ad Corinth. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nolu.* Ex V. phcs. 2. *Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu, in operibus bonis.* Ex Philipp. 2. *Deus est, qui operalur in nobis velle el perficere.* Haec enim omnia ad opera pietatis cl salutis perlinent, quae sine Deo, neque inchoari, neque perfici posse, infra demonstraturi sumus.

Decimum argumentum sumunt ex illis verbis epistolae ad Roman, cap. 14. *Omne quod non esi ex fide, peccalum csl,* quod argumentum non solum a Kemnitio proponitur, sed etiam a Calvino lib. 3. Institui, cap. 15. et a Melanchlbone in apologia Confessionis, titul. de Justificatione.

Sed responsio in promptu csl. Nam eo loco beatus Paulus. nomine fidei, non intelligit fidem, qua credimus in Christum, unde dicuntur fideles, qui ea fide praediti sunl cl infideles, qui eadem fide carent; sed fidem, qua credimus aliquid esse licitum, quae cliam conscientia dici polesl. Etscnlencia illius loci esi, peccalum esse quidquid fil conscientia reclamante cl protestante, illud fieri non debere.

Hanc aulem esse germanam ejus loci expositionem, dubilari non polesl, Tum, quoniam ita exposuerunt fere omnes interpretes Graeci cl Latini, iilcoininenl. adscriplus Ambrosio, Chrysoslomus, Theodorclus, Theophylaclus, Oecumcnius el alii, et praeterea Innocentius papa in concilio lalcranensi, unde cxlat caput finale de praescriptione, funi, quia textus ipse plane cogere \idelur. Disseril enim Apostolus de cibis mundis et immundis, secundum legem, cl ait: *Qui discernit, si manducaverit, damnatus esi, quia non ex fide,* idest, qui discernit inter cibos mundos el immundos, existimans aliquos vere esse immundos. si omnes aequc manducaverit, damnatus est. quia facit conlra id quod credit esse faciendum. Omne enim quod non isl ex fide, idesl, secundum id quod credit faciendum, peccalum csl. Atque hinc natum est axioma illud theologorum, conscientiam (quamvis erroneam) semper ligare. Numquam enim licet conlra conscientiam facere. Non ignoro, sanctum Augustinum pajilo alilcr hunc locum exposuisse, sed de ejus sententia paulo post dicemus.

Undecimum argumentum sumunt ex illo 1. ad Corinlb. 10. el Coloss. 3. *Sive manducatis, sive bibilis, sive quid aliud facilis, omnia in gloriam Dei facile.* Respondeo: Sonant haec verba piam admonitionem, non praeceptum proprie dictum: nisi intelligamus, hoc lanium imperari, ul omnia liant io gloriam Dei explicite vel implicite. Num saltem

implicite omnia refert in gloriam Dei, qui operatur propter bonum aliquem finem. Semper enim cx bonis operibus, eliamsi is, qui ea facit, forte de Deo non cogitet, sequitur, ut qui ea vident, glorificent, aul certe glorificare possint patrem nostrum, qui in coelis csl.

Duodecimum argumentum ex illo ad Ephes. 4. *Testificor in Domino, uljam non ambuletis, si-cui el gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a via Dei per ignorantiam, quae csl in Ulis, propter caecitatem cordis ipsorum. qui desperantes, semel ipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem omnis immunditiae, in avaritiam.* Respondeo: Non dicit Apostolus, omnia opera infidelium esse peccata, sed plurima esse mala el immunda, omnia aulem saltem esse vana, idesl, inutilia ad veram felicitatem, cum ipsi cl lumine fidei cl spe regni coelestis careantl.

Terliumdecimum argumentum, ex illo 2. ad Timoth. 2. *A quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* Al voluntas diaboli est, ut homines semper peccent. Rcspondco: Dicuntur peccatores teneri laqueis diaboli captivi ad ipsius voluntatem, non quod cogantur facere, aul pali quidquid diabolus vult, sed quia non possunt pro suo arbilrio, el suis solis viribus, ab illa captivitate liberari.

Quarlumdecimum argumentum, ex illo ad Titum 1. *Omnia munda mundis, inquinatis autem et infidelibus, nihil est mundum, sed inquinatae sunl eorum et mens el conscientia.* Respondeo: Explicant hunc locum sanctus Hieronymus in commentario cl sanctus Augustinus lib. 31. conlra Faustum, cap. 4. qui docent, Apostolus non loqui de operibus infidelium, sed de cibis mundis cl immundis, secundum legem, ul haec sil sententia hujus loci: *Omnia munda mundis,* idest, omnes cibi natura sua mundi sunl, el hoc tempore post abrogalam legem veterem juste et sancte a justis hominibus manducantur, quippe qui sciunt nihil esse Immundum, quod cum gratiarum actione percipitur: *Inquinatis autem et infidelibus, nihil est mundum,* idest, hominibus injustis, cl qui nolunt credere, legem esse abrogatam, quales sunl Judaei, omnes cibi sunl immundi, non solum illi, quos lex judicabat immundos, sed eliam cacleri, quos isti ila infideliter sumunt, ul existiment, cos solos esse mundos. Inquinata enim csl eorum el mens el conscientia, idest, idcirco omnes cibi sunt istis immundi, quoniam inquinatam menlem, cl erroneam conscientiam gerunt.

Quod si quis omnino contendat, illud: *Infidelibus, nihil csl mundum,* significare, omnia opera infidelium esse peccata: interrogandus erit, quid significet illud: *Omnia munda mundis.* Nam non polesl haec sententia significare, omnia opera jusiorum esse justa, cum justi sint, qui jubentur dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* El: *Septies in die cadit justus.* Restringendam igilur erit sententia ad illa opera, quae fiunt ex justitia, idesl, cx charilale cl pietate: quo modo facile concedemus, oinnia opera impiorum cl infidelium, esso peccala, dum illud (*omnia*) restringatur ad illa opera, quae cx impietate cl infijclilale procedunt,

H

I
II
M
/
II
h
I

q

T
|
I
/

1

'3
|
H
|

I

“/

II

I

.

]

|

tl

u

|

/

j

J

J

I

j

I

I

I

I

I

j

i

|

!

f

II

H

Quinlumdecimum argumenlum, ex illo ad Hebraeos **il.** *Sine fide impossibile est placere Deo.* Respondeo: Impossibile est sine fide placere Deo, ul quis amicus Dei consiliuatur. Al sicut natura humana. ul res aliae creatae, quia bona est, bonitate naturae, non potest non placere Deo, qui summe bonus est, ei cui placent omnia bona: Sic etiam opera facia ex bono naturae, sine admixtione malae nlicujus circumstantiae, bona sunt, ei Deo placeant, tametsi non sint ejus pretii, ul vel gratiam, vel vitam merentur aeternam. Quoniam vero Pelagiani bonis operibus, solis naturae viribus effectis, tribuebant, ul gratiam Dei mereri possent, ideo recte sanctus Augustinus lib. 4. in Julianum, cap. 3. utitur adversus eos hoc Apostoli testimonio: *Sine fide impossibile est placere Deo.*

Postremum argumenlum sumitur ex illo I. Joan. 2. *Quidquid est in mundo (id est, in amatore mundi) concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae.* Respondeo: Si per mundum intelligamus cum Augustino hominem mundi amatorem, sensus erit, in amatore mundi, ul lalis est, nihil esse, nisi haec tria, quoniam opera peccata revocantur ad hos tres fontes, luxuriam, avaritiam, superbiam. Alioqui enim non negat Joannes, quin sint in homine, quantumvis peccatore, nulla bona naturalia, corpus, animam, intelligentiam, voluntatem, etc. sed (ul dixi) loquitur de amore mundi, non ul est homo factus a Deo, sed ut est peccator factus a se. Si tamen cum aliis expositoribus intelligamus per mundum hanc rerum universitatem, sensus erit, nihil esse in mundo, nisi objecta luxuriae, avaritiae ei superbiae, ei ideo non esse diligendam creaturam, sed creatorem. in quo est objectum verae perfectionis felicitatis.

CAPUT XI.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

Sequuntur nunc argumenta ex Patribus, ac praesertim ex Augustino.

Primum argumenlum ex lib. 1. Retract., cap. 15. *Voluntas sine charitate lota est vitiosa cupiditas.* Respondeo: Loquitur de voluntate, ul voluntas significat potentiam, non actum. Nam de eadem paulo ante dixerat, quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte, si pia est, ul oret auxilium? Porro potentia voluntatis sine charitate, lota est villosa cupiditas, id est, plena est amore proprio. Sed non tollitur propterea inclinatio naturalis ad bonum, quae non est habitus bonus, vel malus, quales sunt charitas ei cupiditas, sed est ipsa potentia voluntatis, inclinata ad bonum natura sua, ex qua inclinatione fieri potest aliquod opus, quod non sit peccatum, quando non datur occasio cupiditati, ul vim suam excreat, ut cum aliquis alioqui vitiis omnibus coopertus, occurrit pauperi ei aegroti, ei ex humana misericordia illi compatitur.

Non esso autem peccata omnia opera illorum, qui charitate carent, ac proinde cupiditate non ca-

rent, docet idem Augustinus in libro de patientia cap. 26. ubi de schismaticis loquens dicit, eos peccare, si quid patiantur pro Christo, et lamentari eis non prodesse ad vitam aeternam, cum chantalem non habeant.

Secundum argumenlum, ex epist. 106. ubi loquitur de Pelagio: *Aliquando ita paribus naturae potestatem voluntatis aequa lance perdidit, ul aliquantum etiam ad non peccandum vitare definiat. Quod si illa est, nullus locus adiutorio gratiae reservatur, sine qua nos dicimus, ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium tenere.* Respondeo: Non significat, meo iudicio, sanctus Augustinus non posse hominem suis viribus facere aliquod opus, quod non sit peccatum, sed non posse vivere sine omni peccato, illa ul illud, ad non peccandum, non sit, ad peccatum aliquod vitandum, sed, ad vivendum sine peccato. Nam hoc nobis persuadet in primis illa ratio ejusdem Augustini (*Quod si illa est, nullus locus adiutorio gratiae reservatur*) quae nihil concludit, si, ad non peccandum, significet, ad peccatum aliquod vitandum: concludit autem efficacissime, si, ad non peccandum, significet ad numquam peccandum.

Deinde: Arcubus sequentia idem testantur, Natnicipians s. Augustinus quid sit, quod Pelagius dicebat, liberum arbitrium aliquantum ad non peccandum valere, dicit, sensisse Pelagium, posse hominem servare solis naturae viribus omnia mandata, sed aegre ac difficulter, per gratiam vero facile ac suaviter, ac per hoc posse suis viribus numquam peccare, sed aliquantum, id est, aegre ac difficulter.

Adde etiam Tertio: Non fuisse ab ullo veterum inter errores Pelagii enumeratum, posse hominem, suis viribus, facere aliquod opus bonum moraliter, vel (quod est idem) facere aliquod opus, quod non sit peccatum, sed posse omnia mandata servare et vivere, absque omni peccato, ul potest ex Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos, ei August., lib. de haeresibus, cap. 88.

Posset etiam responderi ad idem argumenlum, per illud, *ad non peccandum*, significari ad resistendum lenalioni, ei tunc libentissime confitemur, ad non peccandum, sine adiutorio gratiae liberum arbitrium nihil valere.

Tertium argumenlum sumitur ex enchiridio, cap. 30. ubi sic legimus: *Quid boni operari potest prae dilus, nisi in quantum a perditione liberatur?* Respondeo: Loquitur s. Augustinus de opere bono, quod ad salutem perducat. Dixerat enim: *Ventu haec pars generis humani cui liberationem regnumque paravit aeternum, numquid meritum operum suorum reparari potest? absit. Quid enim bonum operari potest perditus? etc.*

Quartum argumenlum ex lib. 2. de peccatorum ineritis ei remissione, cap. 18. *Si voluntas aut bona est, aut mala. et utique malam non habeamus ex Deo, restat ul bonam voluntatem habeamus ex Deo.* Respondeo: Per voluntatem non accipit actus: voluntatis, ut adversarii pulant, sed potentiam, quae si praedita est charitate, est bona: si cupiditate, est mala. Dixit enim paulo ante, illam esse bonam, quae diligit Deum, illam malam, quae non di-

ligil. Diligere enim el non diligere, nd polenliam perlinet. Polesl aulem volunlas mala operari aliquid boni moralis, sicut polesl volunlas bona operari aliquid mali venialis. Sed sicut voluntas bona hominis jusli non operalur peccaium veniale cx charilalc, sed ex corruptione nalurac, ila volunlas mala hominis impii cl infidelis, non operalur bonum morale cx cupiditate , sed cx bono nalurac, quod non omnino periisse idem Auguslinus scrips'll in libro de spirilu cl lilcra, cap. 34. cl aliis in locis.

Quintum argumenlum ex lib. 1. conira duas epistolas Pclagianorum, cap. ull. ubi sanctus Auguslinus scribil, bonum usum liberi arbilrii esse ex gralia. Respondeo: Non dicilur bene uli libero arbitrio, qui inler innumerabilia peccata admiscet unum aul alterum opus bonum morale, sed qui ul plurimum vivit secundum ralionem,et omnia mandata moralia diligenter servat, quemadmodum non bene utitur calamo, qui unam aul duas lilcras pulchre depingit, el inlegras dicliones corruptissime scribit:Sed qui apposite ad legendum verba omnia format ac digerii, quamvis unum, aul alterum characterem interdum minus recte pingat.

Hunc bonum usum liberi arbilrii pclagiani meritorium gratiae esse volebant, nos vero cum sancio Augustino dicimus, eum haberi non posse, nisi per gralinm. Jam enim supra docuimus, non posse hominem suis viribus, omnia mandata servare, praesertim si tcnlatione pulsetur.

Sextum argumenlum, cx lib. 3. conira duas epistolas Pclagianorum, cap. 8. liberum arbitrium captivatum, non nisi ad peccaium valet, ad justitiam vero, nisi divinitus liberatum, adjulumque non valet.Respondeo:licete dicilur liberum arbitrium non nisi ad peccaium valere, lum quia magnas vires ad peccandum habe!, lum quia ul plurimum reipsa pcccal, nisi divinitus adjuvetur. Nam pauca quaedam bona moralia, quae polesl facere, pro nihilo reputantur, cum cl nihil prosint ad salutem aeternam, cl obruantur multitudine peccatorum. Similes sententiae frequentissime occurrunt in Scripturis divinis, ubi dicilur. ab omnibus Ocri, quod a plurimis fit, ul Gen. G. *Omnis caro corruerat viam suam.* Mallh. 2. *Turbatus csl Herodes, et omnis Hierosolyma cum illo.* Joan. 12.*Mundus foins post illum abit.* Ador. 21. *Tota confunditur Hierusalem.*

Septimum argumenlum ex libro do gralia el libero arbitrio, cap. 18. *Quod non fit cx charilalc, non bene fit.*

Respondeo: Non illi bene, idcsl, utiliter ad salutem.

Octavum argumenlum cx lib. I. de nuptiis cl concupisc. cap. 3. cl lib. 4. in Julianum, cap. 3.cl Traci, in psalm. 31. ubi sanctus Auguslinus docet. omnia opera infidelium esse pcccala , cl eo trahit illud: *Omne quod non csl ex fide, peccatum esi.* Respondeo: Duae adhiberi possunt ad hoc argumenlum solutiones; Prior csl conformis iis, quae dicla sunt ad argumenta superiora, videlicet, vocari peccata omnia opera infidelium, quia fere omnia fiunt ob malum finem, ul in cultum falsorum Deorum, vel ad inanem gloriam; cl hoc modo lo-

quilur ipse sanctus Auguslinus lib. 4. in Julianum, cap. 3. *Quidquid boni fil ab hominé, el non propter lioc fit, propter quod fieri vera sapientia jubet, cl si officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Et infra: *An ct istis, qui exhibuerunt terrenae patriae babyloniam dilectionem, et virtute civili, non vera, sed verisimili daemonibus,vel humanae gloriae servierunt; Fabiis videlicet, el Regulis, el Fabriciis, el Scipionibus, ct Camillis provisuri estis aliquem locum inler damnationem, regnu . que coelorum*PDsmnal igilur rectissime Auguslinus illa opera infidelium, quae ad malum ab cis referebantur; cl quoniam talia erant fere omnia,quae ab illis fiebant (ul ipse idem dicil in libro de spirilu cl lilcra, cap. 27.) ideo simpliciter omnia opera infidelium peccala fuisse dicil, Iribuens omnibus, quod maximae parli conveniebat; clmcrilo reprehendit Julianum, qui posse infideles viribus naturae praecepta omnia moralia servare, et sine peccato vivere,lemere asserebat.

Posterior solutio erit, si dicamus,per peccaium, inlelligi ab Augustino non solum id, quod esi proprie peccaium, el cui debetur poena, sed illud eliam,quod card omni illa perfeclione,quam habere potuisset, quodque sterile cl inutile csl ad veram bealitudinem consequendam. Ila enim se ipse explical loco citato, lib. 4. in Julianum, cap. 3. Scito, inquit, nos *illum bonum hominem dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod solum homopolcsl ad aeternum Dei donum, regnumque perduc.* Haec ille, qui cum ila definitur bonum,significavit etiam conira malum se appellare, et peccaium illud omne, quod ad regnum coclorum non perducit, cliamsi alioqui non sil tale malum, quod poenam mereatur.

Nonum argumenlum sumitur cx illis Augustini testimoniis, quae docent, virtutes morales esse etiam dona Dei; sive in fidelibus, sive in infidelibus inveniantur. Id enim docet Auguslinus de virtute continenliac in episl. 89. qualesi. 2. cl f05.el 130. in quo loco postremo continentiam infidelis hominis.dixit esse donum Dei. Idem ducit de patientia, in libro de patientia, a cap. 15. usque ad finem. Denique lib. 4. in Julianum, cap. 3. idem affirmat de omnibus virtutibus infidelium.

Hespondco:Virulcs morales dicuntur merito dona Dei. quia non acquiruntur, nisi per actus frequentes: non possunt autem frequenlari ejusmodi actus, nisi resistendo passionibus,casque fraenando el coercendo, quod supra diximus, sine adjutorio cl protectione Dei fieri non posse. Sed non sequitur, si virtutes sint dona Dei, non posse hominem suis viribus aliquod bonum opus facere,quando nulla tcnlatione pulsatur, quod sil bonum moraliter, hoc est, non sil peccaium proprie dictum.

Atque cx his, quae dicla sunt, explicari possunt testimonia omnium aliorum Patrum, si qua inveniuntur in speciem contraria doctrinae jam traditae. Vel enim inlelligi debent de bonis operibus . quae ad salutem perlinent, ul illud concilii arausicani, canon. 20. *Mulla bona fiunt in homine, quae non facil homo, nulla aulem bona facit homo, quae non praestet Deus, ut faciat homo.* El

Illud Ambrosii lib. 2. in Lucam: *Vides quod ubique studiis humanis virtus divina cooperatur, ut nemo possit aedificare sine Domino, nemo incipere sine Domino.* El illud Cypriani lib. 2. cpisl. 2. *Dei csl omne quod possumus.* El illud, quod definitum fuit contra Pelagianos, teste Augustino in opisi. 106. gratiam ad singulos actus dari.

Vel debent exponi de opere, quod reipsa ad malum finem refertur, aul certe quod csl peccatum largo modo, quia non habet omnem perfectionem quam habere posset. Sic intelligimus illud Prosperii lib. 1. de vocatione cap. 7. *Sine cultu veri Dei, cliam quod virtus esse ridetur, peccatum est.* El illud Gregorii lib. 2. Moralium cap. 15. *Si non prius in corde nostro fides gignitur, reliqua quoque esse bona non possunt, licet esse videantur.* El illud Hieronymi in cap. 3. ad Galal. *Sine Christo omnis virtus in vitio est.*

Vel denique accipi debent de operibus, non ratione difficultatis, quae sit in ipso actu, sed ratione lenalium, quae tel adsunt, vel adessent, nisi Dei protectio, cl singularis providentia vigilaret. Hoc enim modo dictum esse intelligimus a Zozimo, ut refert Ccleslinus in epist. ad Gallos, in omni actu cl molu adiutorem cl protectorem invocandum esse Deum. El a concilio urausicano canon. 9. *Divini muneris csl, cumpedes nostros ab injustitia delinemus.* Et canone 22. nihil nos habere a nobis nisi mendacium et peccatum.

Quamvis hoc possit cliam inleligi de auxilio generali, quod a Pelagio pariter negabatur, ut sensus sil, a nobis habemus mendacium cl peccatum; verilalcm cl bona opera non habemus, nisi concurrente Deo, per auxilium generale, vel speciale, prout operum ipsorum qualitas cl varietas postulat.

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta ex ratione.

Primum argumentum ex ratione ducitur ab orationibus piorum. Pii siquidem omnes in omnibus operibus, cliam moralibus, Deum implorant adiutorem, cl opere perfecto illi gratias agunt. Sed si hoc argumentum aliquid efficeret, efficeret quoque non posse opera mechanica fieri sine speciali auxilio Dei; Nam cl in illis perficiendis, pii opifices Deum invocant, el opere absoluto, illi gratias agunt. Isla igitur non probant, non posse fieri solis viribus naturae aliquod opus bonum mechanicum, vel morale, quasi vires naturae, cliam corruptae, non sint pares illis operibus, nisi excilantur, aul juventur auxilio supernaturali; sed probant, recte invocari Deum, ul protectione sua impedial hostem communem generis humani, qui nos infestare non cessat; cl rursum, ul inde cursu operis providentia sua nostram vitam cl viros conservet; impedimenta, quae extrinsecus accidere possent, avertat; denique semper cl ubique nos dirigat, ne humana ignorantia cl errore labamur, in lania actionum varietate. Cogitationes cniin hominum timidae el incertae providentiae nostrae.

" eundum argumentum csl Philippi Melanclho-

nis, is enim in apologia lit. de justificatione, admittit opera quaedam infidelium, ornari a Oculer. poralibus praemiis; tamen dicit. non esse laudandi cum contumelia Christi, quod illi faciunt, scilicet qui dicunt, ea non esse peccata coram Deo. Ali. non ea laudamus cum contumelia Christi, cum & camus, nihil prodesse ad vitam el salutem, quite in Christo Jcsu: ipse vero ea damnat, eum contumelia creatoris. An non fit injuria Deo, si dicatur, ornare praemiis peccata? el non dicitur cum contumelia conditoris, peccata esse, quae ex bono n. l. rae ab illo conditae fiunt?

Tertium argumentum csl Calvinii in antidoto canon. 7. sess. 6. concilii, ubi sic loquitur: *Pacator el infidelis mortuus esi, cl resuscilatur pert-vangelium: ergo quamdiu sic manci, non pote: aliquid vitale agere.* Al peccator cl infidelis mortuus esi morte gratiae, non morte naturae. litorum enim arbiirium, quod ad vitam naturae pertinet, non cxlinclum sed extenuatum esse dec: concilium arausicanum canon. 8. Itaque non polesl homo peccator et infidelis agere aliquid vitale, qwJ ad vitam gratiae pertineat: polesl lamen agere aliquid vitale ex iis, quae perlinent ad vitam naturae, qualia sunt opera moralia, quae ex naturalibus principiis, ratione videlicet cl voluntate dependent.

Quartum argumentum: Homo per peccatum L. cius csl perversus cl distortus, ac similis lib. curvae. Sed curva tibia non polesl ambulandum claudicare; igitur nec polesl homo peccator operando non peccare. Respondeo: Homo per peccatum sine dubio perversus ac distortus efficitur. sed non necessario ex illa curvitate, quae nihil esi aliud, quam cupiditas, operatur. Polesl enim quiescere cupiditate operari ex propensione naturali, quae recta csl. Quare similitudo de curva tibia nihil probat, nisi semper hominem peccare, quant? ex cupiditate aliquid facit.

Quintum argumentum, si ad bonum opus morale non requireretur, nisi auxilium Dei generale, sequeretur, Deum non magis concurrere ad Optra bona, quam ad mala. Hoc aulcm esse absurdum, dicit s. Augustinus in libro de gratia Christi, cap. 2. Respondeo: Deum magis concurrere ad bonum impus, quam ad malum, potest Duobus modis intelligi: Uno modo quod majus auxilium conerat. Al modo, quod eodem auxilio magis attingat effectui Priore modo non est absurdum, Deum non magis concurrere ad bonum opus morale, quam ad malum. cum aliquando non sit unum magis d. l. cl quam alterum, immo cliam possit fieri, ul opus r. lum sil longe difficilius, cl plura requirat, quam bonum, et ideo magis egeat auxilio Dei generali, qt: numquam negatur, nisi Deus miraculum facere velit. Posteriore modo semper Deus magis concurrat ad bonum, quam ad malum: Nam in bono ik Deus, cl quod est cl quod bonum est, in malo L. quod csl, sed non quod malum csl. El rursus, Dr. concurrat ad bonum moraliter. qnia praecipit illa: vel consulit, ad malum non concurrat ulla ratio: moraliter.

Al (inquies) Pelagius non negaret, Deum concurrere ad opus bonum, quam ad malum, l. modo posteriore. Diceret enim. Deum penitult:

operativam, quam nobis dedit, facere in opere boni), quod Cuius, et quod bonum est; in malo non facere, quod malum est, sed solum quod est, quia opus malum, vel malum non procedit a virtute, vel agere, quam habemus a Deo, sed a defectu ejusdem virtutis, qui defectus non est a Deo. Respondet: Saucium Augustinum loco notatu, non loqui de bono tantum morali, sed de eo, quod est meritum gratiae vel gloriae; de hoc enim bono vere est absurdum, Deum non majori auxilio concurrere ad opus bonum, quam ad peccata. Et hoc absurdum ab errore Pelagii apertissime sequebatur.

Secundum argumentum, daemones habent intelligentiam et voluntatem, non minus integram, quod allinet ad naturalia, quam homines; et praecipue concupiscentia carnali; et tamen nullum opus bonum morale facere possunt, vel omnes falluntur: igitur nec homines possunt, nisi divinitus adjuvantur. Respondet: Daemones sunt obfirmati in actuali (deo Dei, et rerum ipsius, ac praesertim humani generis, id enim pertinet ad statum damnationis, sicut confirmatio in actuali amore Dei et proximi pertinet ad statum felicitatis, et ideo non est mirum, si quae faciunt, malum est, quoniam ad malum illum Unum omnia referuntur. Homines autem in hac vita, etiamsi infideles et perditissimi, non semper actu Deum et proximum odierunt, neque ex hoc semper operantur.

Septimum argumentum. Si posset homo bonum morale facere viribus solius naturae, certe remansissent in natura humana, post Adae peccatum, semina aliqua virtutum, vel Cassianus docuit: Atqui hoc reprehendit saucius Prosper in libro contra Collatorem cap. 28. Respondet: Semina virtutum, 'i proprie accipiantur, nihil sunt aliud, nisi lumen intellectus practici, et inclinatio voluntatis ad bonum proseguendum, et malum fugiendum, vel sanctus Thomas docet in I. 2. quae. 63. Et hoc modo semina virtutum remanserunt post peccatum, nec possunt aboleri, nisi homo desinat esse homo. Et haec semina admittunt Rasilus, homil. 9. in E-lamron. et in regulis fuse explicatis, cap. 2. Athanasius in vita saucii Antonii, ipsius beati Anthonii dilectionem ad virtutem referens, Hieronymus in cap. 1. ad Galat. Damascenus lib. 3. cap. 11. et alii. Referunt etiam Ruardus Tapper, in explicatione articuli. IU. hanc sententiam ex Augustino: *In naturalijudicatorio adsunt quaedam regulae, et semina virtutum, quae dicunt si non derisim.*

Cassianus tamen pro semine virtutum, accepit semina verae pietatis, id est, bonas cogitationes et pia desideria, quibus homo praeparatur ad gratiam. Sic enim ait, cap. 9. Collationis de protectione Dei: *Jam life, inquit, quasi per inscrutabilia diversitatem introducit definitio, qua doceatur multos ad gratiam venire sine gratia, et hunc affectum petendi, quaerendi, atque pulsandi habere quosdam de vigilantia liberae voluntatis.* Et infra: *»• bilari ergo non potest, inesse naturaliter omni animae virtutum semina etc.* Hanc sententiam merito refellit Prosper his verbis: *Qui ergo dicit, sine ullo opere gratiae, naturaliter omni animae semina inesse virtutum, quid laborat ostendere, nisi de istis seminibus quaedam germina*

praecedentium Dei gratiam pullulare meritorum?

CAPUT XIII.

Proponitur controversia de libero arbitrio in moralibus, et Tilmanni ineptiae, ac mendacia referuntur.

Sequitur ultima quaestio de bono morali, quae celsomnium potissima inter quaestiones de libero arbitrio. Igitur controversia est inter catholicos omnes ab una parte, et haereticos hujus temporis omnes ab altera (neque enim in hac re vel apud nostros, vel apud adversarios ulla est opinionum varietas) si incho in statu naturae lapsae liberi arbitrii, in bono morali eligendo, et malo evitando, sive, quod idem est, in praeceptis morum observandis aut praevicandis.

Et quidem catholici (vel diximus) omnes sunt veteres, sunt recentiores, tamquam dogma fidei catholicae praedicant pariem affirmantem. Haeretici contra, sunt ex veteribus plurimi, tum recentiores omnes, obstinate defendunt pariem negantem. Loca sunt catholicorum, sunt haeticorum annotavimus initio primi libri. Nunc antequam ad argumenta seria veniamus, placet breviter adscribere aliquot mendacia, vel ineptias Tilmanni Heshusii, vel lector ex hoc uno, qui non parvi nominis episcopus apud adversarios est. iudicium faciat de caeteris.

Tilmannus igitur in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, lib. I. de servo arbitrio, inter alios, decem et novem errores de libero, vel (vel ipse loquitur) servo arbitrio, romanae Ecclesiae attribuit, qui sunt omnes vel manifesta mendacia, vel sententiae veterum, quos nec ipsi quidem Lutherani negare solent. Tam acriter iudicio scilicet Papistarum errores Heshusius colligit.

Primus error: *Liberum arbitrium est facultas rationis et voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente.* Hec: *Est facultas applicandi sese ad gratiam.* Et citatur Petrus Lombardus lib. 2. distinct. 21. Aliter definitio desumpta est ex Augustino in Enchiridio, cap. 95. proinde falsum debet Tilmannus, sanctum Augustinum fuisse Papistam. Posterior est merum somnium Heshusii.

Secundus error: *Liberum arbitrium, quoad res spirituales, non est prorsus excludendum, sed tantum fractum et attenuatum.* Ad hoc ipsum accepit concilium tridentinum ex concilio arausicano, canon. 8. Itaque Pares illius concilii, quod ante annos mille celebratum est, contra Pelagianos, lapsos omnes, teste Tilmanno, fuerunt.

Terminus error: *Homo ex puris naturalibus potest diligere Deum super omnia.* Ad hoc scripserunt scholastici quidem pauci, sed non debet Ecclesiae catholicae tribui opinio paucorum, quam in eadem Ecclesia plures et graves refellunt.

Quartus: *Potes homo suis viribus implere praecepta theologiarum virtutum, secundum substantialiam operis, vel credere, sperare, diligere.*

Et citatur Ruardus. Ad Ruardus in explicatione

articuli de libero arbitrio, refert hoc ex aliorum sententia, sed non probat. Nec debent Ecclesiae tribui singulorum somnia. Certe concilium tridentinum, cujus vox Ecclesiae catholicae vox est, disertis verbis tradit in sacra sessione, canone tertio. neminem posse sine Dei auxilio credere, sperare, aut diligere sicut oportet.

Quintus: *denies potuerunt ex philosophia eam notitiam comparare, quae salis est ac salutem consequendam.*

El cilalur Andradius lib. 3. Atqui Andradius non scribit ex sola philosophia gentes id potuisse, et non semel in eodem loco repetit, necessarium fuisse gentibus ad salutem lumen divinae gratiae. Viderit igitur Ihesusius, quam bona fide auctores cilel. et utrum hoc non sit lectoribus imponere vel mentiri.

Sextus: *Par libertas a necessitate est in Deo, in angelis et hominibus. Item: Libertas a necessitate inseparabilis est a natura intellectiva.* Al hic si error est, Gregorii nysseni, Anselmi, Bernardi, et omnium sanctorum Patrum est, quos libro superiore citavimus. Quare non parum Tilmanno debemus, quod tam antiquos, et tam doctos ac sanctos Patres Papislas fecerit.

Septimus: *Sine auxilio gratiae potest homo facere opera Deo grata.* El cilalur Andradius lib. 3. Al non dicit hoc Andradius, sed Ianum posse hominem facere aliqua opera, quae non sint peccata, id est, bona moraliter, non quae Deo sint grata, id est, gratiae vel gloriae meritoria.

Octavus: *Synderesis est inclinatio ad bonum.* Al qui hoc negat, nescit quid loquatur; nam quomodo, quaeso, potest non inclinare ad bonum, lumen humanae menti a bono conditore insitum?

Nonus: *Synderesis non exlinguitur in demonibus.* At hoc docet sanctus Augustinus lib. 2. confess. cap. 4. *Lex, inquit, scripta est in cordibus, quam ne ipsa quidem delet iniquitas.* Tametsi enim non sunt omnino idem synderesis, ex lex naturae, cum synderesis sit ipsum lumen intellectus per modum habitus in nobis manens, lex naturae sint prima quaedam principia practica, quae lumine illo cognoscuntur, lumen certum est, esse inseparabilia synderesim, legemque naturae. Itaque sanctus Hieronymus, in primum caput Ezechielis scribit, synderesim in ipso etiam Cain post peccatum commissum deleri non poluisse. Sed omissis Patribus nonne Isaias hoc dicit cap. ullum. *Ignis eorum non exlinguetur, et vermis non morietur.*

Quod item repetit aliquoties Dominus, Marci 9. Vermem aulem, qui in damnatis non moriitur. synderesim esse, sive scintillam conscientiae, docet Hieronymus, et alii in commentario Isaias. Itaque iam non Paires Ianum, sed etiam Christum et Isaiam Tilmannus inter errantes Papislas numerare poterit.

Decimus: *Naturalia manserunt integra post peccatum.* Al hoc perspicue docet Dionysius areopugila, lib. de divinis nominibus cap. 4. Neque repugnat ei, quod alii dicunt, naturam humanam, per peccatum esse corruptam. Corrupta siquidem est natura per amissionem donorum supernalium, rem per destructionem alicujus potentiae, aul mem-

bri naturalis. *Naturae quippe humanae corruptae* (inquit sanctus Prosper, libro contra Collatorem cap. 2.) *etiam post praevaricationem manent et elon- lia. manci forma, manci vita, et sensus, et ratio, caeteraque corporis et animi bona.* Nec aliud significare voluit, qui inter catholicos scribunt, iuraturalia manere integra post peccatum.

Undecimus: *Vens humana nulla perse indiget, quae ad cognitionem divinarum rerum temper- linent.* Al hoc docet Apostolus ad Romanos I, ubi dicit: *Invisibilia Dei per ea, quae facta sunt, cognosci.*

Duodecimus: *Homo post lapsum habet rectum lumen rationis.* Al solus eo caret, qui id negat. Certe enim si lumine rectae rationis omnino privati essemus, nihil a furiosis, vel a bestiis differeremus.

Tertiusdecimus: *Homo accepta prima gratia gratis data, de condigno mereri potest gratiam gratum facientem, et vitam aeternam.* El cilalur Gabriel lib. 2. distinct. 27. quaest. I. ita dicens: *Anima gratia informata per actum a voluntate simul, et gratia elicitede condigno meretur eternae beatitudinis praemium.*

Al quis crederet Ihesusium tam stultum, velupidum esse poluisse, ut ipse verba citaret, quibus mendacia ipsius nullo labore confutarentur? Tantum enim abest, ut Gabriel dicat, hominem de condigno mereri gratiam gratum facientem, ut etiam dicat, non posse mereri gloriam, nisi prius habuerit gratiam gratum facientem.

Decimusquartus: *Initium fidei a nobis est.* El probatur ex Gabriele dicente: *Actum meritorium, quantum ad substantiam ejus, esse a voluntate. tamquam a causa prima et principali, etiam gratia tamquam a causa secunda. sive minus principali.* Al somniabat credo, vel phrenesi laborabat Ihesusius, dum haec meditaretur. Ubi enim est mentio fidei in verbis Gabrielis? an non loquitur de actu meritorio, qui non solum fidem, sed etiam spem et charitatem praeremittit?

Decimusquintus: *Arbitrium credendi in nosra est potestas.* El cilalur Ruardus, dicens: *In potestate hominis quippe est, in melius mutare voluntatem, sed ea potestas nulla est, nisi detur a Deo.* Al hanc sententiam Ruardus desumpsit de verbo ex Augustino lib. I. retract. cap. 22. Neque id ignorare poluit Ihesusius, si Ruardum legil. Sed dolus, an virtus quis in hoste requiritur?

Decimussexclus; *Homo renatus (omnem) debet implere potestatem.* El cilalur concilium Tridentinum sess. 6. Al hoc idem habetur in concilio araucanico, canon. 25. Immo et sanctus Joannes hoc dicit, cum ait: *Qui natus est ex Deo, non peccat, I. Joan. 2.* Idem enim osse non peccare, et legem Dei implere, docet idem Apostolus, I. Joan. 1 cum ait: *Et peccatum est contra legem, id est legis praevaricatio.* Itaque iam ipsum etiam Joannem erroris pontificii damnare non veretur Ihesusius.

Decimusseptimus: *Libertas arbitrii est causa efficiens applicationis voluntatis ad gratiam.* El cilalur Andradius, lib. 5. Atqui Andradius in eodem loco adjungit, id non posse liberum arbitrium, nisi confirmatum firmissimis divinae gratiae praesidiis.

Porro voluntatem ciBcienlcr concurrere ad ejusmodi actus. adeo certum atque evidens est, ul Kemnilius Heshusii collega excusare nitatur Lutherum, quod alicubi scripserit, voluntatem mere passivo so habere.

Dccimusoctavus: *Homo plus praestare potest, piam lc.c Dei praecipiat.* At id verum esse testatur Dominus, qui Mallh. It). Ei, qui lotam legem se implevisse dicebat, ait: *Si vis perfectus esse, vade vende omnia etc.*

Dccimusnonus: *Perseverantia cx gralia , el libero arbitrio pendet.* At hoc doccl s. Augustinus, lib. dc correpi, cl gral. cap. 12.

En igilur quales sententias Heshusius errores Pontificiorum, appellare non dubitavit. Sed magis adhuc impudentiam suam prodidit, cum cos refutare aggressus est.

Nam prolatis aliquot Scripturae senlenlis , quae nihil ad rem faciebant, ila conclusit: *Ubi demonstratum esi,quod Uberum arbitrium in rebus spiritualibus prorsus sil exinctum. sua sponte corruunt omnes reliqui errores Pontificiorum, quos plenis buccis dc male libero arbitrio impudenter decantant.*

Al neque demonstravit, liberum arbitrium in rebus spiritualibus esse prorsus exinctum,dc qua rc in 6. lib. dissercmus;neque si id vere demonslrassel, reliquae sententiae, quas ipse perperam vocat errores,sua sponte corruerent. Quales cnim essent istae consequulioncs? liberum arbitrium in rebus spiritualibus nihil polesl. igilur non csl facultas rationis, aul volunlalis; vel igilur syndercsis non csl inclinatio ad bonum, aul non remanet in daemonibus; vel, igilur gentes per philosophiam non habuerunt notitiam, quae sufficit ad salutem. Sed li snugis omissis, ad sena veniamus.

CAPUT XIV.

Probalur libcrilas arbitrii in moralibus, argumento ducente ad impossibile.

Asserenda nunc est veritas orthodoxa, quae docet, hominem in statu naturae corruptne libcro arbitrio praeditum esse,quoad moralia. Quoniam autem Joannes Calvinus lib. 2. Institui, cap. v. argumenta catholicorum certo ordine disposuit, eaque ut potuit, solvit, aul solvisse videri voluit, nos ab illis initium ducemus, cl eodem ordine non solum rathoHca argumenta.sed eliam ipsius responsiones proponemus, ul cx illarum refutatione lector inlclligal. argumenta catholicorum solidissima esse,neque haereticis machinationibus labefactari posse. Calvinus igitur in Duos ordines argumenta nosira distribuit, in Priore constituit rationes dicentes ad impossibile , in Posteriore rationes ostensivas cx verLo Dei.

PHmumcatholicorum argumentum ejusmodi csl: *lui peccalum est necessarium, aul voluntarium; sicsl necessarium, igilur non csl peccalum, ac per hoc peccalum non erit peccalum, quod fieri non polesl: si csl voluntarium , igilur vitari poh-l: el proinde homo csl liberi arbitrii in mora-*

libus. Quippe qui potesl peccare et non peccare. Quod argumentum sumptum csl cx Augustino, in lib. de vera religione cap. 14.

Ad hoc argumentum,respondet Calvinus, peccalum esse necessarium el voluntarium simul, ct negat ulramque pariem conscquulionis,videlicet,ergo non csl peccalum, si csl necessarium , cl ergo vitari polesl, si est voluntarium.

El quidem de Posteriore parte non erit magna quaestio, si tollatur ambiguitas. Nam ipse per voluntarium inlclligit spontaneum,scu liberum a sola coactione,quale csl cliam in pecoribus, et hoc modo voluntarium non pugnat cum necessario cl inevitabili. Nos aulem accipimus voluntarium pro libero a necessitate, alioqui inepte diceremus , aul csl nccessaiium, aul csl voluntarium: si voluntarium non opponeretur necessario. Eodem cliam modo accepit voluntarium s. Augustinus loco cit. idesl. lib. de vera relig. cap. 14. ul palcl cx illis verbis: *Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate , sed necessitate servirent.* El infra . cum dixisset, Adamum voluntarie peccasse . reddit rationem: *Quoniam, inquit, si necessitate fecisset, nullo peccati crimine teneretur.*

Itaque conscqtiulio illa,si peccalum est voluntarium, ergo vitari potest, non fuisset a Calvino negala,si voluntariumaccepisset.uLacciperc debebat, idesl, ut ipsa nostri argumenti verba postulabant.

Priorem vero pariem consequulionis cur negaverit. Quatuor caussas reddit.

Primam: Quoniam idem argumentum aliquando Pelagiani contra Augustinum protulerant.

Secundam: Quoniam peccata hominum,licet sint necessaria, lamen ideo sint vere peccata, quia non nascuntur cx creatione, sed cx corruptione naturae, quam corruptionem peccalum primi hominis pceperii.

Tertiam: Quia diabolus necessario semper male agit, el lamen vere peccat, el angeli sancti necessario semper bene operantur, cl tamen vere bona sunt ipsorum opera.

Quartam: Quia sanctus Bernardus serm. 81. in Cantica scribit, hominem post peccalum non posse vitare alia peccala, el lamen vere propricque peccare.

Addit Calvinus in lib.4. adversus Pighium.Quintam caussam ex Aristotele, lib. 3. clliicor. cap. 5. ubi docet philosophus, hominem sponte fieri malum , cum posset non fieri , sed ubi talis effectus est, jam necessario esse malum:sicut qui aegrotat, sponte cl libere in morbum incidit, quia noluit vitare res noxias, cnm eas facile posset vitare,lamen postcaquam aegrotus factus csl, necessario malo valet: *Ita quoque* (inquit Calvinus) *primus homo sponte ac libere peccando naturam corrumpit, sed jam corrupta natura necessario male operatur.*

Addamus Sextam caussam ex Bucero el Kemnilio.qui probant,legis praevaricationem semper esse peccalum, sive sit voluntaria, sive necessaria,quoniam in priore Joannis epistola cap. 3. peccalum delinitur ανομία, idesl, legis prnevaricalio.Jam igilur si caussas istas nihil ponderis habere demonstraverimus,argumentum illud catholicorum robur suum ac vires integre retinebit.

Ad primam causam Respondeo: Non eandem esse quaestionem, neque idem argumentum, quod nos objicimus Calvino, et quod olim Pelagiani objecerunt Augustino. Nam quaestio Pelagianorum non erat, an singula peccata vitari possent, sed an posset homo vivere sine omni peccato, etiam veniali, ut intelligi potest vel ex ipso titulo libri, *de Perfectione justitiae, quem* Calvinus citat. Respondit vero ad eam quaestionem Augustinus, ante peccatum Adae fuisse in homine libertatem vivendi sine omni peccato, nunc autem esse necessitatem habendi aliquod peccatum. Ideo autem haec necessitas habendi peccatum, non facit, quo minus peccatum sit vere peccatum, quoniam possunt vitari singula. quamvis non omnia. De qua re plura paulo infra dicenda erunt.

Ad Secundam de corruptione naturae, Respondeo: Ex doctrina ejusdem Calvini. Ipse enim loco nolito scribit, si peccata nostra oriuntur ex corruptione nobis a Deo concreata, justam excusationem peccatorum nos habituros apud Deum, tamquam nostrorum criminum auctorem. At ipse idem lib. 3. Institui, cap. 23. scribit, peccatum primi hominis, ex quo naturae corruptio orta est, fuisse Dei decreto, et inevitabili voluntate commissum. Habemus igitur excusationem apud Deum, si ex corruptione, in quam ejus decreto incidimus, et non ex nostra libera voluntate peccamus. Praeterea naturae corruptio ex doctrina Calvini, est ipsum originale peccatum, peccatum autem originale dimissum est in Baptismo, vel ut non sit juxta veritatem, vel certe ut non imputetur juxta Calvini sententiam: igitur neque peccata illa imputari poterunt, quae ex ea corruptione nascuntur, nisi accedat nova causa imputandi, id est, quod illa libera voluntate jam fiant, ut etiam vitari potuerint.

Ad Tertiam: De peccatis daemonum et bonis operibus angelorum, Respondeo: Tam angelos sanctos, quam malos daemones, respectu finis ultimi, non habere liberum arbitrium a necessitate, sed solum a coactione: licet respectu mediorum, liberum arbitrium etiam a necessitate habere, quia nulla faciunt, quae possent non facere, et contra; et in hujusmodi, daemones vere peccare, et bonos angelos opus vere laudabile facere: quamvis nec poena, nec praemium essenziale crescere possit, cum utrique sint in termino, et omnia ipsorum opera ad exercitium damnationis, vel gloriae sempiternae pertineant.

Itaque propositio illa Calvini, daemones semper necessario male agunt, in aliquo sensu falsa est. in aliquo vera. Verum siquidem est in genere, eos non posse nisi male agere; falsum licet in particulari, omnia mala, quae faciunt, illos necessario facere, possent enim (ut diximus) multa non facere, quae faciunt, et ideo non necessitate, sed voluntate peccata committunt,

Ad Quartam, ex Bernardo Respondimus: In 3. lib. cap. G. summa est, hominem peccatorem, dum in eo regnat cupiditas, non posse vitare peccatum, absolute autem posse, quia potest cum Dei adjutorio cupiditatem exuere et induere charitatem.

Ad Quintam ex Aristotele Respondeo: Tunc si modum illud philosophi nihil ad rem propositam fa-

cere. Nam loquitur ille de habitu vitii, nos loquimur de actu.

Quamvis autem, qui malum habitum contraxit, non possit illum continuo expellere, et necesse sit, sit vitiosus, sicut aegrotus necessario male curatur: post contrariam aegritudinem: licet potest actu malum non exercere, cum habitus inclinet, non cogant: et ideo non necessitate, sed voluntate perficit actum malum, et vere proprieque peccat etiam ille, qui vitiosus habitus male vivendo contraxit. Sed quale est autem Calvinus ab Aristotele. subsidium contra libertatem arbitrii postulet, cum illi philosophus in libro tertio ethicorum, liberale arbitrii studiosissime accuratissimeque defenderet.

Ad Sextam, ex definitione peccati, Respondetur. In definitione peccati virtute contineri liberum arbitrium. Lex enim, quae in ea definitione manet: sic ponitur, non datur nisi iis, qui liberum gerunt arbitrium. Nihil enim est aliud lex, nisi regula dirigens actiones: Frustra autem datur regula ei, qui non habet in potestate actiones suas, Alioquin dant adversarii causam, cur bestiis nullae praescribantur leges. si ad legis usum non requiritur libertas arbitrii. Aliter hinc rursus confirmatur, et insolubilius efficitur argumentum illud, quod frustratur Calvinus solvere conatus est. Nam si quod spectat, licet necessario fiat, potest esse peccatum proprie dictum, cur non vere proprieque peccantia fautes, furiosi, pecudes?

CAPUT XV.

Adferunt et defenditur secundum ordinem firmiter pro libero arbitrio in rebus moralibus.

Argumentum Secundum catholicorum a Calvin propositum, aliter (ut ipse falso credidit, etiam solutum) tale est: Si non sit in homine liberius arbitrii, nullus erit poenae aut praemio locus, licet autem communi totius humani generis consensus sensuque refellitur. Quod argumentum de proprium est ex Augustino, in eodem cap. II. ejusdem libri, de vera religione.

Ad hoc argumentum Calvinus tria dicit. Primum fuisse quidem hanc ratiocinationem Chrysostomus Hieronymus familiarem, eadem licet usus (et quandoque Pelagianos. Secundo, non sequi, nulli fore locum poenae, si nulla sit in homine liber arbitrii.

Nam poena debetur culpae; culpa vero in nobis residet, et a nobis manet: Quid enim refert, inquit libero ne, an servili iudicio, modo voluntaria peccet? Tertio addit, recte bona meriti excludi, ex eo, quod non sit in homine liberum arbitrium: neque id esse absurdum, cum testantur sancti Augustini, Deus non coronet merita nostrum sed munera sua. Et citat aliquot locos. Augusta adjunctis etiam quibusdam testimoniis divinae Scripturae. Videamus nunc, quid ponderis habeant ista dicta Calvini.

Ad Primum: Refero alia Irineum. Primum, Dico: propterea nos Pelagiani censendi sumus, quomodo utimur argumento, quo utebantur olim Pelagias

certe Calvinus, ejusque sodales Manichaei censendi crunl, quoniam eodem argumento, quo nos utimur conira Calvinum utebantur olim Chrysoslomos Hieronymus, Augustinus, aliique Patres veteres, contra Manichaeos.

Secundo: Quaero a Calvino, quandoquidem ipse dicil, eodem argumento usos fuisse Hieronymum cl Pelagium, idem ne cos probare voluisse, an diversa? Nam si probare volebant diversa, non erit verum, eodem illos argumento usos. Neque enim fieri polesl, ul homines non stulti, quales certe non erant Hieronymus cl Pelagius, idem argumentum ad res diversas probandas adhibere voluerint. Si probare volebant idcm: idcm igilur sentiebant Hieronymus el Pelagius; quomodo igitur Hieronymus lam acriter pugnabat contra Pelagianos, si idem cum Pelagio sentiebat? Sed his omissis.

Dico Tertio: Ex eodem principio duxisse argumentum Patres nostros, ct Pelagium, sed argumentum Patrum nostrorum fuisse plane ferreum, Pelagii vero arundineum. Clirysoslomos enim cl Hieronymus contra Manichaeos efficacissime probant ex poenis ct praemiis arbitrii libertatem, quod nos eorum Pairum filii modo facimus, contra Manichaeorum filios Calvinistas: cl idem fecerunt Augustinus, aliique Pulrcs omnes contra eosdem haereticos Manichaeos, quorum testimonia suo loco proferentur.

Pelagiani aulem ex poenis el praemiis probare nitebantur, non liberum arbilrium non esse, sed gralia non indigere, sic. enim ex Pelngianis Calvinus ipse refert: *Si gratia Dei in nobis agit, illa ergo, non nos, r/ui non laboramus. coronabitur.* Quod argumentum non minus debile est, quam contrarium C ilvinislarum. qui ex gratiae necessitate contendunt, nullam esse arbitrii libertatem. Siquidem adjutorium gratiae, cl libertas arbitrii non pugnant inter sc, neque unum alterum destruit aul impedit, sed mirifice potius alterum juvatur ab altero, quemadmodum infirmus el baculus. Neque enim infirmus sine baculo ambulare polesl, ipse lamen adjutus baculo vere ambulat, el libere etiam ambulat, cum possit, si velit, non ambulare. Alque haec de primo Calvinii dicto.

Ad Secundum breviter Respondeo: Calvinum peccalum illud committere, quod Dialectici vocant petitionem principii. Assumit enim id, quod probare debuisset, culpam videlicet in nobis residere eia nobis promanarc, etiamsi necessitate adacti cperemur, nec peccatum ulla ratione vilare possumus. Id enim esl positum in controversia, silno vera culpa, quae vitari non polesl.

Cum autem rogat, quid referat, libero ne, an servili iudicio, modo voluntaria cupiditate peccetur? Respondeo: Tantum referre, quantum interest inter hominem cl pecudem. Nam quemadmodum animal esl genus ad hominem cl pecudem; ila voluntarium. idesl, spontaneum, ad liberum el non liberum. Itaque homo peccat, quia sponte libereque agil: pecudes non peccant, quia spontanee, sed non libere operantur.

Ad Postremum Calvinii dictum Respondeo: Ipsum a sc destrui, alque everti. Nam si non esl locus bono merito sine libero arbilrio, eadem raliene non cnl locus malo merito, eadem enim libertas ab bo-

num ct malum meritum, ad praemium cl poenam requiritur. Itaque cum Calvinus ad argumentum illud, si nulla esl arbitrii libertas, nullus erit poenae aul praemio locus, negat conscquulionem quantum ad poenas el concedit quantum ad praemia, una parte responsionis alteram evertit.

At fortasse non fuit tam ineptus, ut cum negasse! conscquulionem quoad poenas, eandem postea concederet quoad praemia. En igilur verba ipsius libri secundi Institui, cap. 5. § 2. *Acute sane, inquit, hoc animadvertunt, nullum jam superesse locum meritis, si non ex liberi arbitrii fonte prodeunt. Sed quod istud tantopere dissentaneum esse ducunt, longe aberrant. Neque enim dubitat Augustinus passim pro necessario ducere, quod uti nefas confiteri putant.* Haec ille. Qui sicut inepte partem conscquutionis concessit, partem negavit, jta non sine magna fraude testimonia Augustini ct Scripturae adducit. ul merita bonorum operum destruat. Nam cum probare deberet, nulla esse merita humana, eliam adjuvante gralia Dei, ul inde arbitrii libertatem everteret: ipse probat, nulla esse bona merita, sine gralia, quod nemo catholicorum negat.

Loca quae ipse adducit, haec sunl. Primum, ex episl. 52. ad Macedonium: *Merita quorumlibet hominum quae sunt? quando ille non cum mercede debita, sed cum gratuita gratia venit, omnes peccatores solus a peccato liber, el liberator invenit.* Alterum, ex praefatione in psalm. 31. *Si redditur tibi quod debetur, puniendus es. Quid ergo fit? non tibi reddidit Deus debitam poenam, sed donavit indebitam gratiam.* El infra: *Si vis alienus esse a gralia, jacta merita tua.* Tertium, ex concion. 2. in psulm. 70. *Nihil es per te, Deum invoca; lua peccata sunl. merita Dei sunt. Supplicium tibi debetur, cl cum praemium venerit, sua dona coronabit, non merita tua.* Quartum. ex serm. 15. de verbis Aposloli: *l/eri (um ex gralia, non gratia ex merito est.*

His omnibus testimoniis nihil aliud s. Augustinus docet, nisi hominem nihil posse sine gratia in ordine ad salutem, cl nulla esse merita hominum, quae non sint Dei munera, raliene praecedentis gratiae, ut ipse explicat in lib. de gratia cl libero arbilrio, cap. C. *Si merita nostra, inquit, sic intelligercnt, ut eliam ipsa Dei dona esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia, quoniam vero merita humana sic praedicant, ut ea ex semetipso habere hominem dicant. prorsus rectissime illis dicitur, dona sua coronat Deus, non merita lua, si tibi a teipso sunt. Haec enim si talia sunl, mala sunl: quae mala sunt, non coronat Deus etc.*

Itaque non alia merita humana, s. Augustinus negat coronari a Deo, nisi illa, quae sint in nobis sine adjutorio gratiae. Quod cum omnes catholici amplectantur, ct praedicent; mentitur Calvinus, cum dicil, nos putare nefas, confiteri id, quod Augustinus pro necessario ponit. Non negari aulem ab Augustino merita humana respectu sempiternae bealitudinis, ex illa ipsa episl. ad Macedonium (ul alia nunc omittamus) Calvinus discere potuisset. Nam in ea sic loquitur de vita aeterna: // oc

piorum praemium esl.FA infra: Assuesce, obsecro, te, vir bone, beatus esse inierim spe, ut sis etiam re, cum pietati perseverantissimae retribuetur merces felicitatis aeternae. El infra: Bona vila nunc agitur, elposlea praemium ejus, quae nisi aelerna esse non polcsl, beata vila persolvitur. El infra: Hic sunl viriules in aclu, ibi in effectu; hic in opere, ibi in mercede. Haec ille.

Pari fide citai idem Calvinus tria loca Apostoli, duo pro se. unum conlra se. Pro se adducit illa: Quos praedestinavit, hos vocavit; quos vocavit, hos justificavit; quos justificavit, hos magnificavit. Rom. 8. El: Quid habes, quod non accepisti? 4. ad Corinthii). 4. Sed quid haec (obsecro) faciunt conlra vera merila sanctorum? Docet Apostolus, gralam Dei semper esse necessariam,in principio, in medio, in fine. Quis nostrum hoc negat? docel magnificari justificatos, quia videlicet justificati gratis, opera iusta fecerunt, quibus deberetur corona iustitiae. Quis nostrum hoc non gratisime conuilelur? docel a Deo nos omnia accepisse, nalu-ram, gralam, bona merila, vilam aeternam,neque jd ullus catholicorum inficialur.Sed sicut bona merila nasci ex gralia, ila mercedum ex meritis promanare. non dubitamus, dicente eodem Apostolo, 2. ad Thimolh. 4. (quem locum conlra se Calvinus adduc'd).Reposita esi milii corona iustitiae,quam reddet mihi in illa die iustus iudex.

At (inquil Calvinus) cur, teste Apostolo, coronantur fideles? quia Domini misericordia non sua industria, et electi, el vocali, et justificati sunl. Sed non hoc dicil Apostolus,neque vocal hoc loco vilam aeternam, coronam misericordiae, sed iustitiae; nec dicil donari, sed reddi; nec reddi a Patre, sed a iudice; nec a iudice benigno, sed iusto. El quamvis verum sil; vilam aeternam esse donum Pairis misericordiae propter gratiam praecedentem, iuxta illud: Gralia Dei vila aelerna,ad Rom. 6. lamen verum esi eliam, eam esse coronam iustitiae, el reddi a iusto iudico propler opera bona: Quoniam (ul habetur in concilio arausicano can. 48.) merces debetur operibus, si fiant, sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant. Haec do ruerilis,nos ποῦργω dicere cogil a Calvino cxtra rem propositam allata disputatio.

Ul igilur redeamus ad rem, argumentum illud catholicorum,quod sumilur ex poenis el praemiis, hac ralioue confirmari polcsl.Ratio debili,sive poenae, sive praemii debitum sil, id necessario postulal, ul id quod datur sit proprium.Nam si quis rem non suam, sed alienam donel, nihil ei propterea jure debetur. Non csl nulem proprium, nisi id, cujus domini sumus: illius vero lanium domini sumus, quod csl in poleslalc noslra, ila ut daro vel non dare, facere vel non facere pro arbitrio valeamus.

S. Hilarius, can. G. in Maith. De nostro, inquil, csl beata illa aeternitas promerenda, praeslandumque csl aliquid ex proprio. El s. Paulinus,in *pisi. 2. ad Severum: Quae nobis, inquil,csl gralia. si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de proprio serviamus? Ipse eliam b. Paulus ideo dixit. ad Rom. 7. Si quod nolo facio, jam non ego operor illud: Quoniam non csl nostrum,neque nos

proprie facimus; nisi quod libere facimus. Que:, ca tametsi bestiae nobis multis in rebusutilissic.; serviant, nihil lamen eis praemii deberi pulimii: quoniam non libere,sed ex necessitate deserviunt Perspicuum igilur csl, si nulla sil libertas arbitri nullum fore (ul initio dicebamus) poenis,autpq>. miis locum.el frustra Calvinum in hujus argutae solulione sudasso.

CAPUT XVI.

Proponitur ct defenditur tertium arpuntenlui pro libero arbitrio in moralibw.

Argumentum lerlium a Calvino pro catholicis:], latum, hoc csl;Si non esset in hominibus libata arbitrii, non essent alii boni, alii mali, wd . nines boni, aut omnes mali; et si essent onw boni, non essent alii aliis meliores,sed omnunt que boni.,el si essent omnes mali, non essent o*, aliis pejores, sed omnes aequae mali. Id autr. falsum esse tam aperte experientia docet,tH null: ratione negari possit.

Respondet Calvinus: Hoc argumentum esse : cepium ex Chrysoslomo, hom. 2. in Genes, et V brosio (seu potius) Prospero in hb. 2. de voc ne gentium cap. 4. lamen non esse solidum, pr. plerca quod diversitas bonorum el malorum,], in hominibus cernitur, non oriatur ex libero art: trio, sed ex electione divino.Homines enim in st: lu naturae corruptae, omnes esse malos, sed pl: ruisse Deo, alios ex illis electione sua bonos fac: re, alios relinquere ul sini muli.

Al nos in primis existimamus, Calvinum nons: gre laturum, si velimus potius Chrysoslomum t Prosperum sequi el audire, quam ipsum, praeter lim cum rem eandem posl Chrysoslomum,el;?>. Prosperum, scripserit Atiguslinus in libtodespit: lu el liler a cap. 34. Deinde dicimus, argumento: illud catholicorum solidissimum esse, neque p: divinam cleclioncm el reprobationem ullo rro posse dissolvi. Nam electio divina, ut hominesl: cial bonos, praerequiril in illis arbitrii libertate Alioquin eliam infantes el furiosos immoetiaml: ves el equos possel electio facere bonos moralil:r si libertas arbitrii ad moralem bonitatem non requ: rercslur. Itaque recte scribit sanctus Bernardus.iri: lio libri de gralia el libero arbitrio, sine alteroI rum, salutem perfici non posse. Nam si noncilli: bcrum arbitrium, non esi quod salvetur; sinon: gratia, non csl unde salvetur. El eodem modo: polcsl, si non csl liberum arbitrium, non eslqt:~! bonum fia; si non csl gralia, non csl unde fi: Non igilur essent alii boni, alii mali, nisi esset berlas arbitrii.

Praclerea cui inter malos alii sini aliis deleri, ros, certe non potest caussa referri in electione: divinam, cum illa non faciat, sed sinat esse malo: Unde igilur lania diversitas inler homines mal: ul alii mulla vilia deleslentur, quibus alii miri* cc delectantur, el alii modice, alii mediocriter,: extreme sini mali, nisi propler arbitrii libertalfc'

Denique cur inter bonos alii proficiant in dte

magis, el perseverent usque in finem.alii deficient, et misere cadant ac pereant, non polcsl reddi ratio, nisi sit in homine liberum arbitrium.Siquidem electio Dei nulli est caussa cadendi, neque Deus ullum deserit, nisi prius ah illo deseratur, ul s.Augustinus docel, in lib. de nalura el gralia cap. 2G. tract. 2. in Joan, el alibi. Immo Scriptura ipsa hoc docel, in 2. lib. Paralipomen. cap. 15. Dominus robiscuin est, quia vos fuistis cum illo,vel clarius secundum inlerprclationem septuaginta virorum: Quorndtu cos estis cum illo.Si dereliqueritis eum, derelinquet vos. El in ps. 3G. Declina a malo, el fac bonum, cl inhabita in saeculum saeculi,quia Dominus amat iudicium, el non derelinquet san: dos suos. Illi igilur qui fiunt ex bonis mali, pole: rant non fleri, quia non desererentur a Deo, nisi prius ipsi desererent Deum,ac per hoc libere fiunt mali. Quare nisi essel liberius arbitrii,ul argumen: tum catholicorum rede probation essel isla,quam cernimus inler homines, bonorum,maloruroque diversitas.

CAPUT XVII.

Proponitur et defenditur argumentum quartum, pro libero arbitrio in moralibus.

Argumentum Quartum, idemqic postremum, quod adferl Calvinus pro catholicis ejusmodi csl: Si tollatur liberum arbitrium ab humano genere in actionibus morum,simul eliam tolli necesse c: ritcohortationes, objurgationes, laudes, vitupe: rationes, praecepta, consilia, monita el alia id gemis. Quorsum enim laudes, aut vituperes, ad: moneas, praecipias, reprehendas, horieris.sinon possunt homines aliud facere, quam faciunt(?De: umplum csl aulem hoc argumentum ex Augusti: no, in lib. de vera religione cap. 14.

Respondet Calvinus duobus modis. Primum ad: monet, ul contenti simus exemplis Christi el san: iorum. Christus enim dixit: Sine me nihil pole: dis facere, Joan. 15. el tamen hortabatur el corri: piebat omnes. Apostolus quoque testatus est,Rom. 'J. Aon esse currentis, neque volentis, sed mise: rentis 1)ei. Et I. ad Corinth. A.Neque qui plantat W aliquid, neque qui rigat, el tamen hortari el corripere omnes non cessabat. Ipsi eliam prophé: tie hortabantur el corripiebant homines assiduo, el lamen clamabant, proprium esse Dei circumci: dere corda, el pro lapideis dare carnea. Denique «.Augustinus propler hanc Ipsam objectionem scri: psil integrum librum,quem nominari voluit de cor: reptione el gralia. lu quo libro cap. 3. sic ait: O homo in praeceptione cognosce, quid debeas ha: berepn correptione cognosce,luo te vitio non ha: bere: in oratione cognosce, unde accipias quod iis habere. El cap. G. Corripiatur origo damna: bilis, ul ex dolore correptionis voluntas regene: rationis oriatur, si lamen qui corripitur, filius esi promissionis.

Deinde respondet: Correptiones et exhortationes utiles esse, etiamsi non adsit liberum arbitrium, nam reprobis adhiberi ad fi agellum conscientiae in

hac vita, el ad testimonium in alia, ul inexcusabi: les ad Domini tribunal efficiantur; electis aulem ut per verbum exterius excitentur, sicut per spiri: tum intus illuminantur, el ad gralam recipiendam per externam verbi correptionem praeparenlur.Sed ulraque Calvini responsio parvo negotio refutari potest.

Quod enim ad Priorem allinet, nos ex Christi et sanctorum exemplis liberum arbitrium efficaciter probari existimamus. Quoniam enim nemo, nisi prorsus iudicio carcat, horiatur, aut corripit infan: tes, vel insanos, sed solum adultos el mentis com: potes, colligimus cos dumtaxal hortationis el cor: reptionis capaces esse, qui liberi arbitrii usum ha: bent: non enim aliud interest, inter homines insa: nos el sanos, nisi quod illi more pecudum, natu: rali quodam instinctu feruntur, nec possunt aliter facere: isti libero iudicio eligunt quid agant, el possunt, si ila libitum fuerit, non eligere. Itaque simile essel hortari hominem non liberum, ad eli: gendum bonum, el corripere, si non eligat; ac si quis hominem in carcere conclusum,hortaretur ad currendum per campos, et reprehenderet si non pareret.

Refellit hanc similitudinem Calvinus:aliud enim esse dicil, hominem tyrannice ligalum ab alio,non posse per campos discurrere: aliud,hominem pro: prio vilio effectum malum, jam non posse eligere bonum. At fingo aliquem,qui sua culpa in puteum lapsus fuerit; utrum is ecclē admoneretur, ul exi: ret el objurgaretur nisi pareret? Objurgaretur qui: dem ecclē, quod in puteum sc dejecisset, cum in poleslalc haberet, non se dejiceret;al non recte ob: jurgaretur. quod non inde emergeret, si id jam in ejus poleslalc non essel.

Ad objectiones illas ex Scriptura: Sine me nihil potestis facere. Et: Aon est volentis, neque cur: rentis. El: Neque qui plantat csl aliquid, neque qui rigat. Respondeo: Recte proburi his testimo: niis,liberum arbitrium egere gralia Dei. Caelorum eam gratiam, quae necessaria est ad faciendum quod Deus praecipit, vel ad quod hortatur, nemini deessc; el ideo (ut s. Leo scribit serm. IG.de pas: sione Domini) ecclē Dominum instare praecepto, quia praecurrit auxilio.

Ad objectionem ex Augustino, in lib. do cor: reptione el gralia,Respondeo: Augustinum in lolo eo libro pro certo assumere, cis,qui corripiuntur,non deessc auxilium graliae. quo possint, si velim, ex correptione proficere. Nam cum dicil, cap. 3. O homo in praeceptione cognosce, quid debeas ha: bere; in correptione agnosce,te luo vitio non ha: bere: in oratione cognosce, unde accipias quod vis habere. Certe non dubitat, ei qui corripitur, et jubetur orare, auxilium non deessc, quo possit o: rare. El cum cap. 5. dicil: Quicumque corripi non vis, ideo corripendus es, quia corripri non vis. Non vis enim libi tua villa dcmonstrari:Vro com: perto ponit, cum hominem, qui reprehenditur, quia non vult corripri, potuisse velle correptionem admittere. El cap. G. cum dicil: Corripiatur origo damnnabilis, ul ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur: Sine dubio ul certum su: mit, cum qui corripitur, posse dolere el erubescere.

re. cl ex eo dolore concipere desiderium vitae melioris. Alioqui stultissimus esset, qui ea de causa corripere peccatorem, ut in eo ex dolore correctionis oriretur voluntas regenerationis. nisi crederet cum posse dolere, si velit: alias enim adhiberet causam, quam sciret nihil efficere posse. Illa vero correctio (si tamen is, qui corripitur, filius est promissionis) non significat cum, qui non est filius promissionis, non posse converti, sed non convellendum re ipsa licet converti possit. Diam idem Augustinus in eodem libro cap. 7. apertissime scribit, posse perseverare etiam eos, qui re ipsa non sunt perseveraturi, cl merito argui cl puniri, quia non perseverant. *Poles enim, inquit, dici ei, In eo quod audieras et tenueras, perseverares, si velles.*

At ut clarissime perspicualur, librum hunc de correptione cl gratia, nihil omnino Calvinus causam adjuvare; Observandum est, eodem tempore scripsisse Augustinum librum de correptione cl gratia, et librum de gratia cl libero arbitrio, cl epistolam 4G. omnia enim haec scripta sunt ad Valentinum, occasione quorundam ejus monachorum qui gratiam Dei sic defendebant, ut liberum arbitrium denegarent. In epistola igitur illa 4G. ad Valentinum utitur Augustinus hoc ipso nostro argumento, quod Calvinus ex Augustino solvere nititur. *si esset, inquit, liberum voluntatis arbitrium, non diceretur in psalmo, Inclinabile insipientes in populo, et stulti aliquando sapere.* Ubi probat Augustinus ex admonitione cl correptione liberum arbitrium. Et similia habet in libro de gratia cl libero arbitrio cap. 2. Quomodo igitur credibile est, Augustinum in libro de correptione cl gratia ad Valentinum scripto, destruere voluisse, quae scripserat eodem fere tempore, cl eadem occasione ad eundem Valentinum? aliquid hanc de prioris responsione Calvinus.

Venio ad Posteriores, in qua Calvinus pro sua summa scientia dialecticae principium petit. Nam cum dicit, reprobos ideo corripiendos esse, tametsi necessario peccent, ut correptio sit illis in hac vita flagellum conscientiae, cl in altera testimonium, quod eos reddat ad tribunal Domini inexcusabiles, omnino pro seculo assumit, id quod necessario fit, posse esse peccatum proprie dictum. Al de hoc ipso loca nostra controversia est. Itaque nego correctionem futuram esse flagellum conscientiae illi, qui libertate arbitrii careat, nego etiam futurum illum coram Deo inexcusabilem. Immo hoc ipsum illum, et in conscientia, cl coram Deo facillime excusabit, si vere dicere poterit, se non libera voluntate, sed cogente necessitate peccasse.

Al, inquit Calvinus, *experientia testatur, peccatores etiam perditissimos sentire flagellum conscientiae, quando corripiuntur.* Fateor, sed bene libertas arbitrii apertissime comprobatur. Propterea enim flagellantur et erubescunt, quoniam conscientii sunt ipsi sibi, se potuisse peccatum vitare, si studium adhibere voluissent.

Pari ratione altera pars ejusdem responsionis, quae libet corripere cleros, ut praeparantur per verbum externum ad renovationem internam, confirmet liberum arbitrium. Nam si corripitur, qui pec-

cavit, ut praeparari se ad renovationem, ergo qui corripitur, non vult praeparari, cl lamen potest. Ut praeparari ad renovationem; si enim vult praeparari, quorsum corripitur? Si non potest velle praeparari, nonne etiam frustra corripitur?

Sed non solum hac posteriore responsione Calvinus argumentum catholicorum non solvit. sed etiam in plures laqueos, unde non facile se expediat. Scripsit enim per hortationem praeparari electos ad recipiendam gratiam, qua ipsi hortationi pareant. Nam haec sunt verba ipsius lib. 2. Institui. cap. 5. § 5. *Ad recipiendam hanc ipsam gratiam, qua fit ut hortationi pareatur, per hortationem vult nos praeparari.* Et infra: *Bifariam Deus in electis suis operatur, intus per Spiritum, extra per verbum: Spiritu mentes illuminando, corda in justitiae amorem, cunctumque formando, novam eos creaturam facit verbo ad eandem renovationem expetendam, quaerendam, olim quondam excitat.* Haec ille.

Ex his verbis sequitur Primo, posse hominem sine gratia per verbum externum praeparari additioni, eamque expetere et quaerere. Nam distinguit Calvinus operationem verbi ab operatione spiritus, cl priorem esse vult operationem verbi, qua bono praeparatur ad gratiam, posteriorem operationem spiritus, qui gratiam ipsam adfert. Al hic est error Pelagianus, quem Calvinus refellere se vellet. Quomodo igitur non pugnat secum, qui illum ipsum errorem docet, quem refutare studet?

Respondet Calvinus lib. 4. adversus Piglium. *romanicum* verbi vocari ministerium spiritus quoniam Deus per spiritum suum insculpit in cordibus hominum id quod praedicator verbi non ante, nec post, sed simul ad aures loquitur: illa simul omnino fieri externam operationem per verbum, et internam per spiritum.

Al responsio ista non solvit nodum, sed magis ligat. Nam Deum insculpere in cordibus verum exhortationis, Vel est persuadere illud efficaciter et per hoc facere ut homo assensualur; Vel est docere, ut cogitetur, vel intelligatur, non lamen persuadeatur. Si dixerit Primum, pugnat liber et quartus adversus Piglium cum hb. 2. Institutionum. Nam in hb. 2. Institutionis ut jam citavimus, disertis verbis Calvinus dicit, per verbum hominem praeparari ad illam gratiam spiritus desiderari et quaerendam, qua fit, ut verbo parcat, proinde priorem esse operationem verbi praeparantis, quae spiritus intus persuadentis: in lib. autem Icon Piglium dicit, utramque esse simul, cl sine praeparatione verbum extra prolatum intus a spiritu insculpi, id est, efficaciter persuaderi. Si dixerit Secundum, non excludet errorem Pelagianum. Non enim satis est gratia ad cogitandum et intelligendum secundum fidem catholicam, sed requiritur gratia ad desiderandum et quaerendum, et omnino ad praeparandum se ad renovationem. Quae Augustinus a Pelagianismo excusaret eum; diceret post verbum exhortationis aures corporis auditum et corde percipitum, posse suis vinctis expetendo, et quaerendo gratiam, ad eam se preparare.

Sequitur Secundo: Ex illis verbis Calvinus, su-

citatis, posse ante renovationem hominis, quae fit per spiritum ex ipso homine aliquid boni exprimi, desiderium videlicet ipsius renovationis. et praeparationem ad eandem. Al hoc aperte repugnat iis, quae idem Calvinus scribit in eodem 2. lib. Institui. cap. 3. § G. ubi dicit, nihil unquam boni ex corde humano exprimi posse, nisi penitus aliud fiat per renovationem, id est, nisi ex lapideo fiat carneum. Neque enim negari potest, quin sit bona praeparatio et cupiditas renovationis, quae fit per verbum in corde nondum renovato.

Sequitur Tertio: Praeparationem istam esse priorem et posteriorem ipsa renovatione, quae tamen repugnantia sunt. Nam secundum principia Calvini clonum hujus temporis haereticorum, renovatio hominis fit per solam fidem. Fides autem secundum Scripturas praecedit orationem. *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?* Wom. I. Et praeterea oratio nisi fiat ex fide, nihil valet. Renovatio igitur praecedit orationem, ac per hoc desiderium et inquisitionem et praeparationem. et tamen praeparatio desiderium, et inquisitione praecedunt renovationem, quia nemo se praeparat ad id, quod jam habet: neque desiderat, quod jam accepit: neque inquit, quod jam invenit. Praeparatio igitur praecedit renovationem, et renovatio praeparationem,

CAPUT XVIII.

Prima classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

In Secundo ordine argumentorum catholicorum collocantur a Calvino testimonia Scripturarum, quae ipse revocat ad quinque classes, ut nulla argumenta unica responsione confutet.

Prima igitur classis continet ea testimonia, quae praecipiant aliquid homini faciendum, vel non faciendum. Talia sunt: *A' non habebis Deos alienos, Pater assumes nomen Dei tui in vanum, Honora patrem tuum, et matrem tuam.* Et alia quae numerantur, Exod. 20. Cujus generis testimonia colligit Augustinus usque ad triginta duo in lib. de gratia et libero arbitrio cap. 2. Ex his testimoniis conficitur hoc argumentum. *Praeceptum est regula bene vivendi, frustra autem datur regula ei, qui non potest deficere, aut non potest non deficere, solum liberum arbitrium est, quod in via morum potest deficere, et non deficere; igitur frustra homini praeceptum a Deo datur, si caret libero arbitrio, nihil autem facit Deus frustra, igitur non caret homo libero arbitrio.*

Respondet ad hoc argumentum Calvinus, sed ita respondet, ut multa dicendo nihil dicat. Ait Primum: Legem non esse frustra, quamvis detur homini carenti libero arbitrio, quoniam non datur solum ut sit norma vivendi, sed propter alias etiam causas, quarum una est, ut per eam cognoscatur peccatum, ut Apostolus scribit ad Rom. 3. Ait Secundo: In Scripturis non tantum inveniri legem praecipientem, sed etiam promissionem gratiae adimplendis, ut hinc intelligamus legis implendae

non esse ex libero arbitrio, sed ex dono gratiae. Atque hoc fusissime probat ex divinis literis, et s. Augustini testimoniis. Ad Extremum concludit, legem esse impossibilem, et non inde probari libertatem arbitrii, sed gratiae necessitatem.

Sed Prior illa responsio salis frigida est. Nam etiam si lex habeat multos fines, tamen habet etiam istum, ut sit norma vivendi, et ratione hujus finis exigat in hominem necessario arbitrii libertatem. Deinde, nonne hoc ipsum, quod est per legem cognosci peccatum, et legem normam esse vivendi, in idem recidunt? ideo enim datur lex, per quam cognoscatur peccatum, ut cognitum vitetur, et hoc modo sit lucerna pedibus nostris, et regula recte videndi.

Al (inquit Calvinus) Apostolus dicit, datam esse legem, ut superabundet peccatum, ad Rom. 5. Respondeo: Non esse Apostoli mentem, legem datam fuisse a Deo, ut per eam peccatum cresceret; nam si ita esset, lex mala fuisset, et tamen idem Apostolus ad Rom. 7. dicit: *Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.* Significat igitur eo loco b. Paulus, legem datam quidem fuisse ad peccatum vitandum, sed non potuisse efficere ut peccatum vitaretur, sed contra potius occasionem fuisse per accidens, ut peccatum superabundant. Quoniam enim ut ille ait: *Nitimur in velut semper, cupimusque negata.* Homines peccato primi hominis depravati occasione accepta ex prohibitione legis magis ad peccandum exarsunt. Itaque b. Paulus bis repetit in illo cap. 7. occasione accepta per legem peccatum magis invaluisse.

Illud igitur ut, non significat causam, sed eventum, cum dicitur, *lex subintravit, ut abundaret peccatum.* Similis locus est in lib. 3. Regum cap. 17. *Quid mihi et tibi vir Dei? intrasti ad me, ut interficeres filium meum.* Sciebat illa sine dubio, non ad hoc venisse Heliam, ut interficeret filium ejus, sed significare voluit, occasione praesentiae viri iam sancti et justi, non potuisse peccata sua manere diutius impunita, et ideo interfectum a Deo filium suum, quasi ad hoc ipsum propheta venisset. Sic igitur dicit b. Paulus, occasione legis peccata crevisse, quasi ad hoc ipsum data lex fuisset. Et eundem sensum habent illa omnia: *Zeus iram operatur, Uterus occidit, virtus peccati iuxta.* Et similia.

Posterior Calvinus responsio plane est extra rem. Non enim disputamus hoc loco, possit ne lex solis naturae viribus adimpleri, nec ignoramus, auxilium gratiae esse modis omnibus necessarium, cum lex sola non faciat jus, sed contra potius per gratiam justificari faciat legem. Sed quaestio nostra est. utrum posito auxilio gratiae, homo sit vere liberi arbitrii, ita ut possit legem implere, vel eandem, si maluerit, praevaricari. Quomodo si quis quaerat, an possit homo pro arbitrio videre, et non videre; non oportet obijcere, quid si lumen absit? intelligitur enim quaestio positae omnibus quae necessario requiruntur.

Nos igitur dicimus, posito auxilio necessario, quodcumque illud sit, hominem vere, propriumque liberum esse in moralibus, atque id probamus, quoniam alioqui lex omnis frustra data esset. Ad hoc autem Calvinus nihil omnino respondit, sed ad a-

liam quaestionem, satis callide, pro suo more diverlii.

Porro nostrum argumentum ciliacissimum esse, vel ex eo cognosci potest, quod eo peno solo utitur s. Augustinus in libro de gratia et libero arbitrio, ad illud ipsum probandum adversus imperitos quosdam monachos, quod nos adversus Calvinistas probare contendimus. Sic enim ait cap. 2. *Revelavit nobis Deus per Scripturas sancias, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Quomodo autem revelaverit, commemoro non humano, sed divino eloquio. Primum quia ipsa divina praecepta, homini non prodessent nisi haberet liberum voluntatis arbitrium. Et infra: Quomodo jubet, si non est liberum arbitrium? Et infra: Jam multa mandata quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humana? Et infra: Nempe ubi dicitur, noli hoc et noli illud, et ubi ad aliquid faciendum, vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, salis liberum demonstratur arbitrium. Haec ille.*

CAPUT XIX.

Secunda classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

Altera classis continet ea testimonia Scripturarum, quibus promittitur nobis aliquid a Deo sub conditione, si voluerimus. Isaiae I. *Si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis; si nolueritis. gladius devorabit vos. Arnos 'i. Quaerite bonitatem, et non malitiam, et vivetis. Mallh. 19. Si vis ad vilam ingredi, serva mandata. Ex bis, et aliis similibus locis, quae in Scriptura passim occurrunt. tale conficitur argumentum: In est in potestate nostra praesentia conditionem oblatam, aul non est: si detur primum, demonstratur liberum arbitrium", si secundum illa non est vere sub conditione promissio, sed manifesta irrisio. Non secus ac si quis bravium proponeret. ac praeconis voce clamari juberet, ut qui voluerint, currant, dandum enim bravium ei, qui caeteros currendo superaverit. Unde paucos quosdam vi trahi ad bravium. alios vinculis, et catenis costringere, ne se commovere possent.*

Respondet Calvinus. Non esse absurdum, ut Deus aliquid sub impossibili conditione pollicatur. Consilare enim ipsi rationem suam cur hoc faciat. Varn impiis quidem proponere ejusmodi promissa. ut eis quam sint indigni divina benignitate leslelur; sicut etiam praeceptis suis eosdem punit, ne nimis suaviter in peccatis delinquant. Piis autem easdem promissiones proponere, ut quia praeceptis ignavia nostra non satis acuitur, promissionum dulcedine ad eorum amorem allidamur.

At non quaerimus nos hoc loco, cur Deus promissiones offerat piis, vel impiis: sed contendimus, non posse recte promitti aliquid sub conditione, nisi ei qui libero utatur voluntatis arbitrio: Et re vera si Deus proponeret impiis impossibilem conditionem, ut eis testaretur, quam sint indigni be-

nignitate divina, illa conditionis oblatio ironice poni deberet, ut esset (ut diximus) non tam conditio, quam irrisio. Neque enim fieri potest, ut aliquis sciens, ut prudens proprie loqui intendat, cum aliquid faciendum, vel non faciendum sub impossibili conditione proponit.

At loca illa Scripturae nullus adhuc ironice exposuit, sed omnes proprio. Neque possunt ironice exponi, nisi vis maxima divinis literis adferatur. Certe enim interrogatus Dominus, quae esset salutem via, nullam causam habuit ironicae responsionis. Proinde magister bonus vero, proprieque respondit, cum ait: *Si vis ad vilam ingredi, serva mandata. Et infra: Si vis perfectus esse vade et vende omnia etc. Deinde, si Deus promissiones sub conditione impossibili offert impiis, ut eis indignitatem eorum leslelur; vel possunt impii ex hoc testimonio divino proficere, cogitando videlicet suam indignitatem, et inde timorem ac dolorem concipiendo, seque coram Deo humiliando peiora possunt, quia videlicet, aul non intelligunt testimonium divinum, aul contemnunt: si possunt, ergo habent liberum arbitrium; si non possunt, igilur inutile est ejusmodi testimonium, ac frustra adhibetur. Et re vera impii non intelligunt indignitatem suam, nec ullo modo existimant, promissiones divinas ad hoc sibi offerri, ut testimonium habeant indignitatis suae. Quare sine causa Deus hoc testimonium illis daret.*

Denique certum est, saltem piis, non offerri promissiones sub conditione ironice et irrisorie, sed vere ac proprie: poterunt igilur pii pro arbitrio conditionem implere, vel etiam non implere. Idem est proprium verae conditionis, ut dependeat ab arbitrio ejus, cui proponitur. Itaque sicut promissio ad amorem praeceptorum accendit animos piorum, quod nos Calvino minime negamus, ita conditio demonstrat arbitrii libertatem. quod nobis Calvinus vicissim negare non debet, nec poles, si rationem et naturam verae conditionis intelligat.

CAPUT XX.

Tertia classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

Tertia classis testimonia illa complectitur, quae docent per hominem stetisse, quo minus bene ageret. et peccata vitaret. Numer. 14. *Amalec. et Cananaeus ante vos sunt. quorum gladio corrudis eo quod nolueritis acquiescere Domino. Deuter. 30. Mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, non supra te est. Isaiae 5. Quid poluit vineae meae facere, et non feci? Hieremiae 7. Haec gens non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam, ideo projecta est a Domino. Et cap. 32. Quia indurastis cor vestrum, et nolulistis obedire Domino, haec omnia mala evenerunt vobis. Mallh. 23. Quoties volui congregare filios tuos et nolulisti. Act. 7. Incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancio resistitis. Ex bis locis ducitur hoc argumentum. Vel poles is qui peccat, non peccare, vel non poles: si poles, ha-*

bet igitur liberum arbitrium: f>i non polesl,igilur Deus frustra queritur de homine,quasi per illum steterit, quo minus bene ageret, cum ipse aliter facere non potuerit.

Ad hoc argumentum Calvinus respondet, ac Primum dicil: Deum non inmerito de hominibus conqueri, quamvis non possint non male agere, quoniam vitio suo,el haercdilaria malitia infirmi sunl. Secundo addil: Peccatores a Dco reprehendi, ul peccalorum ladio in viam redeant. Tertio: Ad locum allegatum ex cap. 30. Dculcr. quo se magis urgeri sentiebat, duobus modis respondet, primo, locum illum posse cludi, si quis affirmet, Moysem loqui de facilitate cognitionis, non observationis praeceptorum: Deinde, respondet scriOjMoysem eo loco intelligendum esse de promissione evangelii, non de praeceptis cl lege naturae.

Consideremus nunc quanti ponderis sint istac Calvini responsiones. Prima illa de malitia haere-dilaria parum cum juvat. Nam malitiam illam, nos poenam docemus esse, non culpam,nisi libera voluntate ei obediamus: Calvinus aulcm, qui culpam esse contendit, id probare, non assumere debuisset. Itaque sicut homini caeco a nativitate non recte quis vitio verteret, si inter ambulandum impingeret, etiamsi caccitus illa cx peccalo originali descendat, cl ille vitio suo, idesl, vitio, quod in ipso haeret impingaksic etiam non recte peccatores reprehenderentur, cum praecepto divina transgrediuntur, si absque libera consensione, ex sola naturae corruptione, quae cx peccato primi hominis in nobis haeret, praecepta Domini violarent.

Allera responsio, quam reddit Calvinus, cum dicil, peccatores a Dco reprehendi, ut peccalorum taedio in viam rcdeanl. non solvit ullo modo propositum argumentum.Nam si possunt homines peccatores audita objurgatione, taedio peccatorum affici, cl in viam redire,liberum arbitrium se habere demonstrant, si non possunt, quorsum illae divinae querimoniae? quorsum (inquam) ila loquitur Deus, quasi per homines staret, quo minus bene agerent? *Ul nolentes, inquil Calvinus.ac inviti intelligent, nefarium sacrilegium esse, si malorum suorum culpam, quae in ipsis residet, in Deum rescribant.* El probat ex cap. 7. Iliecm. ubi jubet Deus narrari omnia scelera populi, el lamen praedicat cum non auditurum: *Loqueris, inquil. ad eos omnia verba haec, cl non audient te.* Al probare Calvinus debuisset, veram culpam residere in iis, qui cx necessitate peccant, vel certe eos merito reprehendi, qui non possunt bene agere Hieremias autem non dicil, non polerunl audire, sed, non audient. Itaque quoniam audire poterant, sed nolebant, ideo jussu Domini revocantur illis in memoriam scelera ipsorum, ul excusationem nullam habeant.

Terlia responsio: Quae ad locum Deuteronomii proprie perlmcl, non csl melior caeleris. Quod enim Calvinus dicil. locum illum eludi posse, explicando illud (*non supra le csl*) de facilitate cognitionis, non observationis, non eget responsione, cum ipse idem in lib. 4. adversus Pighium scribat, eam solutionem csse cavillatoriam. El merito hoc scribit,quoniam licel Moyses loquatur de facilitate co-

gnitionis, ul supra nos ostendimus. tamen ex facilitate cognitionis colligi vult, in potestate populi fuisse mandata servare, vel non servare. Dixerat enim paulo ante: *Devertetur Dominus, ul gaudeat super te in omnibus bonis, si tamen audieris vocem Domini Dei tui, cl custodieris praecepta ejus.* Ac ne populus responderet, se non posse implere praecepta aul non scire quid Dominus velit; Adjungit Moyses: *Circumcidet Dominus cor tuum, ut Umeas eum elc.* Ubi promittitur auxilium graliae contra excusationem impotentiae, el postea addil: *Mandatum hoc non supra te est. neque in cocto situm, ul possis dicere, quis ascendet in coelum elc.* Ubi tollitur excusatio ignorantiae.

ilac igilur solutione omissa, quam (ut diximus) Calvinus etiam cavillatoriam esse confitetur: seria responsio illa csl, quod Moyses non loquatur de observatione legis, sed de promissione evangelii. Id quod probat; Tum. quia b. Paulus ad Bom. 10. lotum hunc locum Deuleronomiircferlad Chrislum; Tum etiam. quia Moyses si de praeceptorum legis observatione loquutus fuisset in manifestum exilium populum praccipitassel. Effecisset, enim ut existimaret, se legem universam suis solis viribus posse complere.

Al haec responsio vim adfert clarissimis verbis divinae scripturae. Quomodo enim poterat Moyses magis aperie significare, se loqui de lege, el praeceptis servandis, quam illis verbis: *Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi hodie?* El illis: *Si audieris vocem Domini, cl custodieris praecepta ejus, ct caeremonias, quae in lege hac scripta sunl?* Quomodo possunl sine summa impudentia baec negari?

Convictus igilur tam perspicua veritate Calvinus in lib. 4. adversus Pighium, addil, si Moyses de praeceptis loquatur, loqui lamen de cis, ul ad Chrislum manu ducunt, ul potissima sententia ad Christum pertineat.

Sed hoc non solvit argumentum. Nam sive hic locus ad Chrislum pertineat in sensu litorali, sive mystico, sive non pertineat ullo modo, non nullum laboramus; id nobis est salis, si concedatur, quod nulla raliione negari potest, loqui Moysem etiam de praeceptis servandis, et docere, csse in potestate hominum illa servare, cl non servare, cx quo liberum sine ulla dubitatione demonstratur arbitrium. Neque obstat testimonium Apostoli ad Rom. 10. non enim oportet exponere Scripturam claram per obscuram: certum autem csl omnium interpretum consensione locum Moysis, mullo clariorem esse, quam Pauli.

Deinde (ul nos supra docuimus) Apostolus non explicat verba Moysis, sed ad ca lanium alludit propter similitudinem quandarn legis el fidei. Neque Moyses praedicando liberum arbitrium praecipitat in exilium populum. Non enim dicil, solis viribus liberi arbiirii mandata posse compleri, sed adjungit etiam gratiam, cum ait: *Circumcidet Dominus cor tuum, ut timeas Dominum.* Denique docet Moyses absolute mandata legis posse compleri, atque id esse in libero voluntatis arbitrio, quoniam qui dedit praeceptum, sine dubio non denegat auxilium.

CAPUT XXL

Quarta classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

Quarta elassis conlincl ea leslimonia, quae docent, Deum quasi recedere et explorare, quid homines faciant, et quorsum studia sua convertat. **Douter. 8.** *Adduxit te Dominus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque lentaret, et nota fierent, quae in animo tuo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non.* Et **cap. 13.** *Tentaui vos Dominus ficus noster, ut videat, si diligatis eum in toto corde. At frustra exploraret Deus, quid homines facere velint, nisi possent rem eandem facere et non facere. Nemo enim prudens explorat eventum rei determinatae ad unum. Quis namque exploravit unquam calidus ne sit ignis, an frigidus? appellat canis esuriens panem potius, quam lapidem?*

Respondet Calvinus: Deum non sic recedere quasi destituat hominem gratia sua, ut exploret, quid ille suis viribus possit; sed permittere, ut homines affligantur, quasi ipse non videret quid mali patiantur sui. Atque huc usque satis bene. Sed quorsum Deus affligi sinit suos? *Ut videat, inquit Calvinus, an post longas calamitates capiat eos recordatio Dei, et quaerant faciem Domini sui.*

Hic vero rursus redit argumentum, nam si possunt homines afflicti quaerere Deum, quod ante non faciebant, certe habent liberum voluntatis arbitrium: si non possunt, frustra Deus illos affligi sinit, ut videat, an quaerant faciem Domini sui: quorsum enim explorat, quod scit non posse fieri.

Respondet: Non posse afflictos quaerere faciem Domini sine gratia, tamen posse cum auxilio gratiae. At nos id minime negamus; non neget ipse vicissim, posse hominem cum auxilio gratiae pro libero arbitrio voluntatis quaerere Deum, et non quaerere, id est, gratiae cooperari, et non cooperari, et pax erit. Vel si id negare perrexerit, intelligat argumentum non esse solutum; semper enim ea difficultas manet, cur Deus exploret, quid homo facere velit, si non potest homo pro arbitrio velle et non velle, facere et non facere.

Adferat deinde Calvinus alleram responsionem, ac dicit, Deum non destituere hominem, ut videat quid ille possit, sed ut cum adigat ad recognoscendam propriam οὐδελειαν, id est, suum nihil. At neque nos ignoramus, Deum, quia omnia novit, non explorare, ut ipse aliquid novi cognoscat, sed ut faciat nos cognoscere quales simus; et ut alii quoque, qui corda nostra non vident, intelligant ex operibus externis, quales intus simus.

Itaque Deum lentare aliquem, nihil est aliud, quam occasionem illi praebere aliquid paliendi, vel agendi, ex quo incilicalur ejus charitas et patientia. Vel contra proprius amor et impatientia. Sic Deus lentavit Abrahamum, Tobiam, Job, ut apparet eorum insignis virtus: et contra sic lentavit filios Israél in deserto, ut appareret, quam parum solidae virtutis in illis esset, etiamsi dixissent: *Quicquid nobis praecepit Dominus, faciemus, nec ambulabimus altera via.*

Cactorum ex hac leniatione, qua Deus lacii dūs explorare et cognoscere, quid simus, non minus liberlas arbitrii comprobatur, quam si Deus lentaret, ut ipse hoc idem exploraret, atque cognosceret. Nam neque nobis explorandum esset quid simus, si ex necessitate operaremur, et occasione oblata, non possemus nisi in alleram pariem inclinare.

Praeterea lentat Deus, ut appareat virtus, aut vitium, et merito laudari, aut vituperari aliquis possit. At non est opus virtutis, vel vitii, nec dignum laude, aut vituperatione, quod necessario sit, neque polesit aliter fieri. Propterea siquidem virtus et vitium, laus ac vituperatio locum in bestiis nullum habent, quod illa libertate arbitrii carent, nec possunt aliud agere, nisi quod agunt.

CAPUT XXII.

Quinta classis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

Quinta classis habet Duo testimonia divinae Scripturae, quae magno quodam fastidio, et quasi per conleplum Calvinus proposuit, praemisso hu prooemio: *Quae, inquit, praeterea hinc inde testimonia corradunt, mediocribus etiam ingeniis non nullum facessent negotii, quae superiora modo solutiones probe imbiberint.* Isla videlicet est serpentis astutia. Nam quia duo isla loca sunt omnium gravissima, neque sperabat Calvinus posse lectoribus satisfacere responsiones suos, ostentare voluit conleplum, ut putaretur magis non voluisse, quam non valuisse propositos nodos aeccale solvere.

Prior igitur locus est in cap. 4. Genes, ubi **legimus:** *Quare iratus es, et quare concidit vultus tuus? Nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, slalim in foribus peccatum ailerilli. sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illi.*

Posterior locus est in cap. 15. Eccles. ubi **Irishabentur:** *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui, Adjecit mondata, et praecepta sua. Si volucris mandata servare, conservabunt te. Apposuit tibi ignem et aquam, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita et mors, bonum et malum quod placuerit ei, dabitur illi.*

Consideremus Priorem locum, in quo loquitur peccator, sunt argumenta, quot verba: *Quare, inquit Deus ad Cain, iratus es? et cur concidit tuus vultus? Haec interrogatio indicat, potuisse Cainum, si voluisset, non irasci, et non tristari. Cur enim none, cimus cani, quare latras? et Iconi, quare rugis? tunc si quia scimus, non posse bestias illas pro arbitrio latrare et non latrare, rugire et non rugire?*

Nonne si bene egeris, recipies; sin autem male, slalim in foribus peccatum adcrit? Illa conditi (si bene) et illa (si male) nonne etiam liberas ostendunt voluntatis arbitrium? cur enim non dicimus homini, si solem solarc feceris, sicut dicimur si bene egeris, habebis hoc, aut illud? nisi quod non ignoramus, non esse in potestate hominis,

solem stare facial, esse autcm ul benc agal, si velil. vel si nolil?

Sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius. Hic vero apertissime in statu naturae corruptae liberum praedicatur arbitrium. Quid enim est, *sub te erit appetitus ejus*, nisi, in potestate tua erit peccati cupiditas? et quid significat, *tu dominaberis illius*, nisi, poteris, si volueris, cupiditati resistere, et ita elliccre, ul non regnet peccalum in tuo mortali corpore?

Videamus nunc, quam hic se torqueat, sudetque Calvinus, qui paulo ante jactavit hunc, et similes locos ne mediocribus quidem ingeniis negotium facessere posse. Primum ait, non debere intelligi illa verba (*sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius*) de peccato, sed de Abel, ul sensus sit, quamvis peccaveris, lamcn primalum inter fratres obtinebis, et dominaberis fratri tuo juniori. Deinde admittit hunc locum, posse exponi de peccato: Ne videamur, inquit, hanc interpretationem complecti, quod altera nobis contraria sit, demus sane de peccato loquulum fuisse Deum. Sed quaerit, an Deus promittendo, an potius jubendo dixerit: *tu dominaberis illius*: et si quidem jubendo, non inde probari liberum arbitrium dicit, quia Deus etiam impossibilia quandoque jubet: si promittendo, quaerit, cur non sit facium quod Deus promissit. Non enim a Caino peccalum, sed a peccalo Cainum dividum fuisse, parricidium illius clamat.

Objicit postea sibi, conditionem intelligendam esse in ea promissione, quasi dictum sit: *Victoriam de peccato referes, si lamcn certaveris.* Respondet: *Sed quis recipiat istas ambages?* Ad extremum. cum ei displiceret, quod tam facile concessisset, hoc loco de peccati victoria, et dominato agi, mox subjungit: *Quamquam et res ipsa, et ratio grammaticae postulant, comparisonem fieri Cain et Abdis, quia primogenitus frater minari posthabitus non fuisset, nisi proprio scelere deterior.* Atque haec tota Calvini defensio.

Nos vero constanter asserimus, hoc loco non de Abele, sed de peccato Deum esse loquulum. Idque probamus Primum ex ratione grammaticae, quam nobis Calvinus objecit. Illud enim pronomen *ejus*, com dicitur, *sub te erit appetitus ejus*, et illud pronomen *illius*, cum dicitur, et *tu dominaberis illius*; referunt id, quod paulo ante nominatum est. Paulo vero ante, peccati, non Abdis, mentio facta est, sic enim legimus: *Si bene egeris, recipies; sin autem male, slalim in foribus peccalum aderit.* Sed *sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius.* Ratio igitur grammaticae postulat, ul illa nomina (*ejus*) et (*illius*) ad peccalum, non ad Abelem referantur. Quid quod in tota hac divina sententia numquam nominatur Abel? unde igilur venit Calvino in mentem, ul de Abele, non de peccato sermonem hoc loco haberi existimaverit?

Deinde probamus, ex communi consensu interpretum. S. Ambrosius lib. 2. de Cain cap. 7. Aon frater, inquit, ei addicitur, sed error adscribilur, cujus ipse sibi auctor est. In te, inquit, revertetur crimen, quod a te coepit. Non habes in quo necessitatem magis, quam mentem tuam arguas. Vides, quomodo s. Ambrosius et Calvinus expositio-

nem rejiciat, et liberum arbitrium a necessitate perspicue doceat?

S. Hieronymus in quaestionibus hebraicis idem docet, et quidem his verbis: *Quia*, inquit, *liberi arbitrii es, moneo ul non tibi peccalum, sed tu peccalo dominans.*

S. Augustinus lib. 15. de Civil. Dei cap. 7. *Quiesce*, inquit, *ad te enim conversio ejus, et tu dominaberis illius.* Numquid fratris? absil, cujus igitur, nisi peccati? En quam aperte s. Augustinus absurdum esse pronunciat eam sententiam, quam Calvinus maxime probavit.

S. Prosper in 2. lib. de Vocatione gentium cap. 13. enarrans illud: *Ad te erit conversio ejus, et tu dominaberis illius*, Ad te, inquit, tua culpa revocetur. noli peccalo regnum in te dare, sed tu potius in ipsum sume dominatum.

S. Gregorius lib. 4. Moral, cap. 22. Tunc, inquit, peccalum cordis sub juris nostri possessionem reducitur, si cum incipit reprimatur. Inde et divina voce Cain prava cogitanti dicitur, in furibus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius etc.

Eodem modo exponunt Eucherius, Beda, Rupertus, Abulensis, Lyranus, Cajctanus, et glossae, ordinaria et inlerlincalis. Neque suspicari debemus, nullum horum doctorum lenuisse rationem grammaticae, aut omnes graviter esse hallucinates.

Al objicit Calvinus: Si de peccato agitur, cum dicitur, *tu dominaberis illius*, vel jubet Deus, vel promittit; si jubet non colligitur hinc liberum arbitrium quia praeceptum est impossibile, si promittit, cur non est facium quod Deus promissit?

Respondeo: Deum nec promittere, nec jubere, sed significare, peccatum esse in potestate peccantis, et proinde monere Cainum, ut cogitet, in suo arbitrio esse cupiditati perversae assentiri, vel non assentiri, et ideo det operam, ul non vincatur, sed vincat, nisi graviter puniri velit.

Sed etiamsi Deus juberci, nihil lucraretur inde Calvinus; nemo enim jubet impossibilia, nisi qui non vult fieri quod jubet, id est, insanus aliquis, aut furiosus. Et si Deus non juberet, sed promitteret victoriam, sub conditione, si fortiter pugnare vellet, nullae essent hic ambages. Quid enim clarius, quam, vinces si certaveris? an non etiam Apostolus sine ullis ambagibus dixit: *Non coronabilur, nisi qui legitime certaverit?*

Addo, Ad extremum, probari ex hoc loco liberum arbitrium, etiamsi daremus, loquulum hic esse Deum non de peccato, sed de Abele. Neque enim Deus mitigare conaretur animum Caini, promittendo permansurum illi jus primogeniturae, et dominaturum illum fratribus suis, nisi sciret, poluisscum revocari a concepto scelere, et in arbitrio ejus esse cupiditati jam exortac resistere. vel consentire.

Posterior locus, ex cap. 15. Ecclesiast. invidissimus est, et tam perspicuus, ul nulla declaratione indigeat. Respondet autem Calvinus Primo: Librum Ecclesiastici esse dubiae fidei. Secundo: Ecclesiasticum, de libero arbitrio primi hominis, quale fuit ante peccalum, non de eo, quale nunc est. essoloquutum. Tertio: Si velit ille auctor, suis illis verbis non astruere liberum arbitrium, sed solum co-

cere carnis malignitatem, quae sua mala in Deum transferendo vanam defensionem caplare solet, ei se quoque libenter assensurum, alioqui ejus auctoritatem non magni pendere.

Ad Primum respondeo: Non posse a Calvino Ecclesiasticum repudiari, si sibi ipse constare velit, propter duas causas. Primo, quoniam recipit Calvinus epistolam Jacobi et Judae. quae non minus dubiae fidei olim fuerunt, quam Ecclesiasticus, deberet enim vel cum Lutheranis repudiare omnes libros. qui aliquando dubii fuerunt. vel cum Ecclesia recipere eos omnes, quorum auctoritas in sacris conciliis declarata est. Constat aulem in concilio Carthaginensi III. can. 47. inter libros canonicos, et divinos librum Ecclesiastici numeratum. Secundo: Quia profitetur Calvinus se discipulum ac sectatorem esse Augustini. Augustinus aulem non solum hunc librum inter canonicos ponit, in lib. 2. de doctr. Christiana cap. 8. sed etiam adducit in lib. de gratia et libero arbitrio cap. 2. ad ipsum liberum arbitrium comprobandum.

Ad Alleram Calvini solutionem Respondeo: Ex Ecclesiastico non solum colligi primum hominem, cum libero arbitrio conditum fuisse, sed etiam idem liberum arbitrium in ejus posteris remansisse. Nam paulo ante dixerat: *Mi dicas. per Deum abesse; non dicas, ille me implanavit, id est, non referas in Deum causam sceleris sui.* Et continuo rationem adjungit: *Quoniam Deus hominem constituit, et reliquit in manu consilii sui etc.* Quae ratio nihil efficeret, nisi significare vellet Ecclesiasticus, liberum arbitrium in illo datum primo homini, nunc etiam in ejus posteris permanere.

Praeterea verba *ijjo: Si volucris mandata servare, conservabunt te.* Et illa: *Ante hominem vita et mors, quod voluerit, dabitur ei.* Et illa: *Apposuit tibi ignem et aquam, ad quod volueris, porriges manum tuam.* Non apertissime testantur Ecclesiasticum alioqui homines, qui nunc sunt, et illis concionari, qui possunt ex ejus cohortatione proficere?

Ad Tertiam solutionem breviter Dico: Ineplam esse conditionem, quam Ecclesiastico Calvinus proponit. Nam enim coerceri poles carnalis malignitas, ne culpas suas transferat in Deum, sequae peccato immunem esse jactet, nisi concedatur homini liberum voluntatis arbitrium. Sed de hac re saepe dictum est, nec sunt ubique omnia repetenda.

CAPUT XXIII.

Sexta classis Scripturarum, pro libero arbitrio in moralibus.

Praeterea ea loca, quae Calvinus notavit, sunt alia quaedam, quae ab illo praetermissa nos in sexlam classem, quae locorum derelictorum dici poterit, breviter conferemus.

Primus igitur locus sit ex cap. 30. Deuteronomio. ubi sic loquitur Moyses: *Considera, inquit, quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et econtrario mortem et malum.* Et infra: *Testes invoco coelum et terram, quod proposuerim vobis*

vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, et tu vivas, et semper, tuum. Non video quid ad hunc locum respondere possit. Liber hic tu primis non est dubiae fidei, et a Calvinis pro canonico, ac divino recipitur.

Deinde, non loquitur Moyses ad homines in situ innocentiae, sed ad Hebraeos, qui tunc erant cum ipso. Denique, nullae hic sunt ambages, nisi Moyses jural per coelum et terram, se dedisse populo optionem, ut facerent quod vellent, in re: xime morali, id est, in praeceptis servandis, et v. lundis, et cohortatum fuisse eundem populum, electionem obedientiae, quae vitam adfert, et dehortatum ab electione contumaciae, quae morte adfert. Nihil aulem magis proprium est liberi arbitrii, quam electio, ut in tertio libro demonstravimus.

Secundus locus est in lib. Josue cap. 21. Opus, inquit, vobis datur, cui servire potissimum debetis etc. Hic etiam locus ad liberum arbitrium in moralibus perlinet, quoniam Josue significat populum eligere potuisse, vellet ne Deo vero cultum illibere, vel idolis, id est, an vellet bene agere, at peccare.

Tertius locus est in cap. 31. Ecclesiastico. *Quipe transgredi, et non est transgressus, (v. mala, et non fecit, ideo stabilita sunt bona illius).* Non miror haec loca prudenter a Calvino dissoluta, cum non solum, non vera, sed ne verisimiliter quidem aliqua responsio hic locum habere possit videatur. Non enim hoc testimonium trahi potest, ad statum innocentiae, neque ullae sunt in eo irambages, sed liberum arbitrium asseritur illa vere, proprieque liberum in moralibus, ut dicatur vir tinnus, ideo dignus laude et praemio, quod poluit transgredi, et non sit transgressus, facere malum et non fecerit.

Quartus locus est in prioris epistolae ad Corinthios cap. 7. *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, sed potestatem habens suae voluntatis, et hoc indicavit in corde suo, sicut virginem suam, bene facit:* Et infra: *Quod n. facial, non peccat, si nubat.* Hoc loco agitur: bono morali, ut patet ex illis verbis, *benefutii* Et infra: *Melius facit.* Et: *Non peccat etc.* » hoc aulem bono morali faciendo, vel non faciendo, dicit Apostolus, habere hominem liberam electionem, modo non sit impeditus exlrisseca: qua necessitate voli, juramenti, et praecepti. il. enim perlinet illud: *Non habens necessitatem.* Il. eludit aulem exlrissecam necessitatem, non quae illa tollat liberum arbitrium, sed ut ostendat, et. qui non ligatur necessitate exlrissecae simplicitatis absoluto liberum esse. ut possit non solum facere, et non facere, sed etiam non peccet, sive faciat sive non facial. Nam ut diximus in 4. lib. liberum ab exlrisseca necessitate praerequirat libertatem intrinsecam, et ideo qui liber esse dicitur ab exlrisseca, consequenter asseritur liber ab intrinseco.

Quintus locus est in posteriore epistola ad Corinthios cap. V. *Unusquisque prout destinavit in corde suo non ex tristitia, et ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Loquitur Apostolus de iis, cienda eleemosyna, quod est opus morale et rationis, ut unusquisque libenter tribuat id, quod destina-

in corde suo, id est, quod libera voluntate praecegit, cum in potestate haberet, parum, aulem multum velle dare, etiam omnino nihil velle dare. Nam illud verbum προαίρεται, quo ipse utitur, proprie, ad liberum arbitrium perlinet. Distinguitur enim voluntarium in genere, sive spontaneum, quod etiam bestiis convenit a voluntario libero, quod est proprium rationalis, sive intelligentis naturae, quod illud dicitur εκούσιον. Huc aulem προαιρετικόν, ut perspicuum est, ex Aristotele lib. 3. de moribus. cap. 1. et 2. Alque ex Scripturis quidem hac argumenta sufficiant.

CAPUT XXIV.

Praefatio ad testimonia Patrum, pro libero arbitrio in moralibus.

Testimonia velorum Patrum Calvinus non fuit ausus contra se objicere: tamen conclusa a Pighio ad pauca quaedam loca respondit. Produxit Albertus Pighius, in secundo libro de libero arbitrio, testimonia decem Patrum, s. Petri apostoli, s. Clementis Romani, s. Irenaei, Tertulliani, Origenis, s. Hilarii. s. Ambrosii, s. Hieronymi, s. Basilii, s. Chrysostomi.

Ad quae testimonia Calvinus illa respondit, ut Petrum et Clementem, de numero testium auferri juberet, quod eorum verba ex libris recognitionem apocryphis deprompta fuissent. Originem et Tertullianum, ut haereticos, et qui nullis in rebus lapsi essent, omnino contemneret: eosdem item, et Irenaeum exponi posse dicere de libero arbitrio, quae fuit in statu innocentiae, non quae nunc est in statu naturae corruptae. Ambrosium et Basilium. de libertate a coactione, non a necessitate disseruisse contenderet: solos esse affirmare Hilarium, Hieronymum et Chrysostomum, qui proprie liberi arbitrii patrocinium suscepissent, sed trium hominum testimonia non esse consensum Ecclesiae universae, ut Pighius frustra jactaverat: praesertim cum contrariae sententiae inveniantur in Augustino, et in synodo arausicana.

Illud autem hene habet, et nobis mirifice placet, quod in secundo libro adversus Pighium, Calvinus admittit veteres Pares, ut de controversia nosra iudices sedeant. Tectores, inquit. *monitos velim, non difficulter posse inter me et Pighium hoc loco courentre, si modo Ecclesiae traditionem ex certo, et peipefuo sanctorum et orthodoxorum consensu, non ex testimoniis hinc inde male excerptis demonstraret.* Deinde si iis simpliciter, et candidè uteretur ad veram et germanam Ecclesiae doctrinam comprobendam, non ad pingendas horum temporum impias doctrinas abuteretur.

Nos igitur producemus testimonio omnium Patrum graecorum et latinorum, nec ullum praetermitteremus auctorem alicujus nominis, et simul diligenter expendemus in singulis, possint necne illis Calvini responsiones ulla ex parte convenire. Utrum aulem simpliciter, et candidè illis utamur ad veram et germanam Ecclesiae doctrinam comprobendam, ut ea detorqueamus ad pingendos errores, impia-

que doctrinas, lectoris erit judicium. Quamvis ei proprie loqui velimus ex testimoniis Patrum, illud investigare debeamus, quae fuerit Ecclesiae veteris doctrina, ut quoniam inter nos convenit, in Ecclesia, quae ante mille annos floruit, veram et germanam fuisse doctrinam, ex comparatione illius intelligatur, utrum nos germanam doctrinam teneamus, qui liberum arbitrium in actionibus moralibus esse defendimus, an adversarii, qui liberum arbitrium, in servum arbitrium commutantes, hominem post lapsum Adami, ex necessitate peccare contendunt.

CAPUT XXV.

Testimonia graecorum Patrum adferuntur, pro libero arbitrio in moralibus.

Primus ex graecis Patribus occurrit s. Ignatius; Is in epistola ad Magnesianos illa loquitur: *Quandoquidem, inquit, actiones ipsae sua habent praemia, et obedientiae proponitur vita, mors aulem inobedientiae, et singuli, qui aulem hoc, aut illud elegerunt, in ejus quod elegerunt, locum abituri sunt. fugiamus mortem, et eligamus vitam.* Et infra: *Si quis pietati studet. Dei homo est, si impie agit, diaboli est, non id factus per naturam, sed per animi arbitrium.* Nihil hic responderi potest. Nam et loquitur s. Ignatius de bono et malo morali, et affirmat, homines eligere id, quod volunt, qui est proprius actus liberi arbitrii: clem, qui impie agit, per animi arbitrium fieri malum, docet.

At fortasse non sunt Ignatii epistolae, quae sub illius nomine circumferuntur, id enim Lutherani objicere solent. Sed recipit eas Eusebius lib. 3. Historiae Ecclesiasticae cap. 36. Sanctus etiam Hieronymus multas enumerat, et inter coderas, islam ad Magnesianos, et Ignatio tribuit in libro de scriptoribus ecclesiasticis. Denique passim citantur epistolae istae nomine s. Ignatii ab Albanasio, Theodoret, aliisque Patribus, neque ulla occurrit solida ratio, cur rejiciendae videantur.

Secundus sit s. Dionysius arcopagila. Is in libro de divinis nominibus, cap. i. par. L prope finem, posteaquam docuerat, malum non esse substantiam, sed defectum quondam, ita subjungit: *Dixerit vero quispiam infirmitatem supplicium non mereri, sed veniam. Si igitur non licuisset obshiero, recte forsitan esset objectum. Sin aulem eo ipso bono vires suppeditantur, quod, ut sacra colloquia docent, omnibus simpliciter convenientia tribuit, non est ignoscendum, si quis per ignaviam ab ipso bonorum priorum habitu divinitus procedente aberraverit.* Idem lib. de ecclesiastica hierarchia cap. 2. par. 3. tribuit homini nomen illud αρεξούσιον. quod fatetur Calvinus proprium esse liberi arbitrii.

Neque ad hunc locum responderi poles. nisi forte libros istos, non esse Dionysii arcopagilae. Sed certe negari non potest, auctorem hujus libri fuisse virum magnum, cloute mille annos floruisse. cum citetur a s. Gregorio homil. 3L in evangelia. nomine antiqui, et venerandi Patris. Nam si Gre-

gorio antiquus fuit,cum ipse Gregorius ante annos drciter mille floruerit, nobis profecto antiquissimus esse debebit. Sed de hoc auctore alias disse-ruimus.

Tertius sil b. Clemens Romanus . quem inter Graecos numeramus.quod gracc scriptus sit liber. qui nomini ejus adscribatur. Is igilur in lib. 3. Recognition. inducit apostolum Petrum cum Simone mago.pro libero arbitrio,sic diiTerenlem:Dic quomodo Deus judicial secundum veritatem unumquemque pro actibus suis,si agere aliquid in potestate non habuit? Hoc si teneatur, convulsa sunt omnia. Frustra erit studium sedandi meliora.Sed eljudices frustra legibus praesunt el puniunt cos , qui male agunt. Non enim in sua potestate habuerunt, ut non peccarent.

Ad hunc locum prompta responsio est, librum esse suppositilium. Nam alioqui liberi arbilrii lam csl aperta confessio, ul nihil conira fingi possit. Al nos fatemur, librum esse corruptum ac depravatum ab haereticis , sed tamen vel esse Clementis Romani, vel alterius aequo docti, alque antiqui.Siquidem Eusebius lib. 3. bislor. Ecclesiast. cap. 38. scribit, hos libros el esse Clementis,el ab haereticis depravatos. Idem scribunt Epiphanius haeres. 30. El Rufinus in apologia pro Origene. Meminit eliam horum librorum s. Hieronymus,in lib. 2. adversus Rufilum.

At si corrupti sunl hi libri, ac propterea inler apocryphos recesentur, quorsum citantur a nobis? quoniam manifeste constat, non esse corruptos iis in locis, ubi defenditur liberlas arbilrii. Nam ante Ruffini aclalem , qui hos libros latinos fecit, nulli fuerunt haeretici,qui libero arbitrio nimis nullum tribuerent, quod poslea fecerunt Pelagiani; multi aulem haeretici fuerant,qui negaverant liberum arbitrium, ul Simon magus, Manichaeus el alii. Itaque si in his libris negaretur liberum arbitrium, suspicari possemus,insertam fuisse eam doctrinam a Manichaeis , vel aliis ejusmodi haereticis ; al liberi arbilrii confessionem non possumus ulli haeretico illius temporis adscribere.

Deinde , veteres Paires , qui dicunt, hos libros corruptos esse ab haereticis, non lacnrl in quibus articulis corrupti sint.Scribunt enim in articulis de divinitate filii , aliisque similibus esse corruptos. Corruptelam aulem in articulo de libertate arbilrii, nullus veterum unquam notavit.

Adde Postremo , quod quae dicunt in his libris de libero arbitrio, eadem repetuntur passim ab aliis Patribus, ut necesse sil, omnes omnium Patrum libros esse depravatos,si libri isti recognitionum in hoc articulo depravati censendi sunl.

Quartus sil s. Justinus martyr. Is ila loquitur in apologia ad imperatorem Antoninum pag. 31. in meo codice:Aisi libero arbitrio genus humanum, f t res turpes fugere polesl, el pulchras, ac bonas sequi, extra caussam, culpamque csl eorum, quae quoquo modo aguntur. Sed ipsum libero arbitrio liberaque voluntate el recte facere,et peccare docemus. El infra: Neque ille remunerallone, aul laude dignus cs.-et, si per se ipsum bonum non eligeret. El in apologia ad senatum: Nihil, inquit, cssel in illis laude dignum, nisi fa-

cultatem haberent, qua sc in ulramque partem converterent. Hic vero Calvinus neque fingit, neque fingere polesl aliquid, quod speciem habeat responsionis. Auctor enim certus est, el verba clarissima. Sola pertinacia his,atque similibus resistit.

Quintus sil Athenagoras Justini aequilis. Is it apologia ad eundem imperatorem Antoninum; Liberi arbitrii, inquit, in ipsis quoque (angelisvidelicet) in utramque pariem, voluntatem conluluerat Deus,sicul et in hominibus liberam eljmvitalis, et virtutis deligendae potestatem habebatibus cernere csl. Quid clarius? quid verius?

Sextus sil b. martyr Irenaeus. Is in lib. I. c p. 71. ita loquitur: Illud quod ait, Quoties voluimgregare filios tuos, el noluisti, veterem legem libertatis hominis manifestavit, quia liberum cur, fecit Deus ab initio. Ac ul inlelligal Calvinus.Irenacum non solum significare voluisse,creata hominem liberum, sed eliam nunc esse liberum, legatur titulus hujus capituli, quem ipse iJtmhcnacus praefixit. Sic enim habet: Ostensio, sp ! homo liber sit, el suae potestatis, ad hoc p sit eligere bona, vel contraria. Legatur deinde tinis ejusdem capituli, ubi haec habentur: Qui operantur bonum, gloriam el honorem percipient. quoniam operati sunl bonum, cum possent non operari illud.Hi aulem qui illud non operantur. judicium justum recipient Dei, quoniam non sunt operati bonum cum possent operari illud. Et cap. 72. Si igilur, inquit, non in nobis esset facere haec, ailt non facere, quam caussamlibebat Apostolus,el multo prius ipse Dominus consilium dare, quae quidem facere, a quibus tero abstinerere?

Et adhuc resistit Calvinus, ac probare nillor. Irenaeum non dicere id, quod dicit, quoniam in eodem libro scripsit, liberum arbitrium ad impnem Dei perlinere: imaginem aulem fuisse in primo homine, sed per peccatum exlinclam, collit; ex Apostolo.qui reformari dicil in nobis imagine. Dei. At nimis frigidum csl argumenlum contranatifeslissimam veritatem.

Nam imaginem Dei exlinclam esse post petulum, neque Irenaeus, neque Paulus unquam serpsit. Reformatur vero in nobis imago,quoniamdscurala fuerat, licet (ut diximus) non exlincla.Sc: de hac re alibi multa diximus.

Septimus sil Clemens alexandrinus. Is in I.I: Stromal, pag. Gj . sic ait: Quoniam libera electi, el appetitio, peccata primum inchoat, jure inunguntur supplicia. El infra: Quae cum ita sinl.t liberari ab.ignoratione, et a mala, el delecta electione, el ante omnia non assenliri fallaci-illis phantasiiis et visis, situm csl in nostrap. state. Vide alium locum, in 4. lib. de grialia libero arbitrio cap. 9.

Octavus sil Origencs. Is in comment.adcap.il Mallh. exponens parabolam sagenae piscium,f. staquam dixerat, ab haereticis accipi per hoc el malos pisces, duas naiuras, alteram bonam,; teram malam,ila subjungit: Huic intellectuirq. gnanl omnes Scripturae, declarantes esse hlorum arbitrium, dum el accusant cos, qui deliv quunl el probant eos, qui recte faciunt. Idem<

rigenes similia docet. lib. 3. de principiis cap. 1. praefat. in episl. ad Roman, hom. 12. in librum Numeri, el alibi.

Sed Calvinus Origenis testimonium non recipit, quod dicat cum in multis lapsum esse.At Nos eum in hac re non erravisse , facillime demonstramus. Nam Origenis errores diligentissime notaverunt Epiphanius, Theophilus, Hieronymus, Augustinus, Tlicodoretus, Niccphorus cl alii, neque ullus eorum inter errores Origenis posui, hominem praeditum esse libero arbitrio.

Rursus Calvinus Origenis testimonia caussae suae nihil nocere contendit, quod Origencs dispulsi adversus Marcionem, qui liberum arbitrium ila tollebat,ul naturam humanam ab ipsa creatione malam esse diceret. Al parum interest,contra quos Origencs disserat,modo liberum arbitrium in praeeptis morum servandis praedicet.

Deinde Origencs, ul ostendat, naiuram non esse malam a creatione , probat, hominem esso liberi arbilrii, el mulari per se de bono in malum, quod fieri non posset, si esset naturaliter malus. Itaque Duo probal Origencs. Primo: Hominem esse liberum. Secundo: Dion esse natura malum, ex quibus duobus unum deducit ab allero. Marcion negabat ulrumque, Calvinus allerum lanium; proinde damus Calvino, ul non sil Marcionisla, sed Scmimarcionisla, cl Origencs Calvinum non ex lolo, sed ex parle confutet. Neque dicere poterit Calvinus, Origenem loqui de liberlale a coactione, non a necessitate, nam libertatem a sola coaclione Marcionislae minime denegabant.

Nonus sil Eusebius Caesariensis. Is in lib. G.de praeparat, evangel, cap. 5. ila loquitur: Sic per legem rectam viam ostendit, per liberam vero potestatem e/fecit,ul in ipsa essent virtutis praemia, dne vi aliqua agere, cum possit eliam contraria mala. /Ia si proprio motu naturalem despexeris legem, fons villorum sponte, non aliunde, neque ulla necessitate, sed libera voluntate, atque judicio facta est. El in extremo capite: Caecus profecto de lus recte judicaret, non necessitate, sed libero haec fieri arbitrio. Itaque testimonio Eusebii caeci sunl Calvinislac,vel potius caecis deteriores. Cum id non videant, quod caeci videre possent.

Sed forsitan objiciat aliquis.Eusebius contra cos disserere, qui ponebant fatalem necessitatem,qualem Calvinislac non ponunt. Al Calvinislac In primis ponunt, eliam necessitatem similem fatali; Deinde, parum refert quid moverit Eusebium,ul liberum arbitrium defenderet, modo illud vere doleque defenderit. Denique, nonne Eusebium omnem prorsus necessitatem exclusit, cum ait: Neque ulla necessitate , sed libera voluntate alque judicio fada est?

Decimus sil Magnus Athanasius. Is in oratione contra Idola, non procul ab initio, sic ait: Anima libera csl, cl sui arbilrii. Polesl enim ul ad bona se inclinaro, ila bona quoque aversari. Et infra: Quae cum liberum sui jus, arbitriumque intuetur,sentit se in utramque partem corporeis membris uti posse , tum ad ea quae sunt, tum ad ea quae non sunt. Ea vero quae sunl,bona appello, ca quae non sunl, mala. Ad hoc testimonium ni-

BiiuMiif Vol. IV.

hll omnino responderi polesl. Auctor enim esclcerlus, gravis, doctus, anliquus, sanctus, el sine ullis ambagibus liberum arbitrium docet.

I'ndecimus sil Magnus Rasilius, qui in explicat, psal. Gl. tractans illud: Mendaces filii hominum in stateris, Non licebit, inquit, libi dicere in die judicii, non noveram bonum. Proferentur libi propriae tuae staterae, suficienlem boni el mali discretionem habentes. Nam corporis pondera librae momentis examinamus , quae vero in vila eligenda sunt, libero animae judicio discernimus. Quod eliam stateram nominavit, propterea quod aequale momentum ad utramque pariem capere polesl. Idem in oratione de libero arbitrio: Nam, inquit, quod in homine situm esi liberxim arbitrium, in eligendo el non eligendo situm esi etc. Item, in oratione de caussa mali. Cur, inquit, in structura non habemus, ut neque volentibus nobis peccare detur? quia etiam tu famulos, non cum vinctos habes benevolos putas, sed cum voluntarie ca, quae officii ipsorum sunt, explere videris. Itaque eliam Deo non gratum csl, quod coactum esi, sed quod ex virtute recte geritur. Virtus aulem ex voluntate, non ex necessitate fit. Voluntas vero ex his, quae in nobis sunt, dependet. In nobis aulem est liberum arbitrium.

Arripuil Calvinus voculam illam (coactionem)cl inde colligit, non loqui s. Basilium de liberlale, a necessitate,sed a sola coactione. Al sine dubio non recte collegit. Nam explicavit in eodem loco sanctus Basilius,quid per coactionem intellexerit.cum illi per adversativam particulam opposuerit id quod geritur ex virtute. El quod geritur ex virtute, esse dixerit id quod ex voluntate, non ex necessitate fil. El quod fil ex voluntate declaraverit esse id quod in nobis est, quodque ex arbilrii nostri libertate dependet.

Itaque per coactionem,necessitatem intellexit determinantem ad unum. Quod eliam clarius manifestal in eadem oratione, cum dicil: Soluta enim ab omni necessitate , et voluntariam , ac in sua potestate sitam vitam a conditore adepla.pcr hoc ad imaginem Dei creata est. Adde eliam, quod in duobus prioribus locis a nobis citatis,nulla fil coactionis mentio, sed solius necessitatis, cl disertis verbis asseritur liberlas in electione boni el mali, per momentum habens in utramque partem.

Duodecimus sil s. Gregorius nyssenus , Magni Basilii frater. Is in lib. 7. de philosophia, cap. 2. Concupiscere, inquit, et non concupiscere, mentiri, cl non mentiri, el quaecumque talia,in quibus consistunt virtutis ct vitii opera,haec sunl in nostro libero arbitrio. Nescio quid hic Calvinus comminisci possit.Nullum enim cavillis locum Gregorius reliquit.Vide eliam quae citavimus libro superiore.

Tertiusdecimus sil sanctus Gregorius nazianzenus, qui in carminibus de Christo patiente: Neque enim, inquit, Deus necessitatem adducet, al sis bonus, sed in electione, et sententia tua id situm est. Vide alium locum a nobis citatum libro superiore, ex Apologetico.

Quartusdecimus sit Cyrillus hicrosolymilanus, qui catechesi 4. Cognosce, inquit, animam esse

sui juris seu voluntatis liberae. Item infra: *Liberum arbitrium habet anima, et potest quidem diabolus incitare, cogere autem prae voluntatem omnino non potest. Subjicit libi scortationis cogitationes, si vis, probas, si nolis, improbas. Si enim ex necessitate scortareris, cujus gratia gehennam Deus parasset? Nihil aperlius dici potuit.*

Quintusdecimus s. Epiphanius, qui in haeresi Phariseorum, quae cetero ordine decimas octava. Per id, inquit, quod peccare quisquam possit, et non peccet, et per id, quod possit non peccare. pcccel tamen, hoc propter peccata poenam per vindictam pendente, illo propter bene facta laudem reportante, ultriusque constituta est differentia. Et infra: *Itaque, inquit, manifestum, evidens et indubium est, unicuique liberum arbitrium concessum a Deo, qui per se ipsum dixerit. si volueritis, et si nolueritis, ut penes hominem sit bene facere, vel prave operari. Vides ut sanctus hic Paler manifestum, evidens et indubium esse clamet, quod Calvinus loci libris obscurare conatus est?*

Sexdecimus sit Theophilus alexandrinus, Is enim in epist. 3. paschali, sic loquitur: *A'ec ambigitur quin in utramque partem faciendi, vel non faciendi bona, habeamus liberam facultatem, et oppressis pravis reda nascentur, luncque virtutum inter se concinit chorus, cum vitiorum in animo fuerit solitudo. Quid hic objicient adversarii? auctor insignis es, quippe qui in s. Hieronymum meritis habere interpretem, et sententia laudatam perspicua, ut nulla ratione obscurari queat.*

Septimusdecimus s. Joannes chrysostomus s. il, qui homil. 22. in Genesim: *Nonne, inquit, manifestum est, sua quemvis voluntate, vel malitiam, vel virtutem eligere? Nam nisi ita esset, et naturae nostrae pravitas insita esset, neque illos puniri, neque istos virtutum retributiones accipere oportebat. Verum quia in nostra voluntate totum post gratiam Dei relictum est, ideo et peccantibus supplicia proposita sunt, et bene operantibus retributiones. Hunc palam nobis Calvinus libenter concedit, quod ei nimius visus sit in liberi arbitrii viribus praedicandis. Al imperitiam suam aperte prodii, cum cetero lanio numero patrum unum Chrysostomum, quasi novi aliquid introducentem rejicit. Nam si legisset caecos, numquam illa judicasset. Quid enim Chrysostomus dicit. quod non ante illum Ignatius, Clemens, Justinus, Athenagoras, Irenaeus, Basilus. Cyrillus, Epiphanius, et post eum plurimi dixerint? Deinde, si laudat graviter Chrysostomus in libero arbitrio praedicando excessit, cur nulli velorum illum reprehenderunt? cur s. Augustinus gratiae Christi excellentissimus praedicator, hunc ipsum Chrysostomum in libris adversus Julianum, non modo non reprehendit, sed vehementer etiam laudat?*

Decimus octavus s. beatus Macharius Aegyptius, qui homil. 15. sic ait: *Caelum et semel, et omnino resonet. et permaneat delectus, et arbitrii libertas, quam primitus homini dedit Deus, ea propter dispensatione sua res administrantur, et corporum solutio fit, ut in voluntate hominis situm est. ad bonum vel malum converti.*

Decimus nonus s. Marcus cremonensis. qui in libro

de Baptismo, ultro medium, illa loquitur: *Ita enim Scriptura in nostra potest. positum esse, ut haec agamus nec ne, propter non Satanam, neque peccatum. Idem, sed nos increpat: Et infra: comparans nos cum Adam: Inmam, inquit, conceptionem habemus ex diipensatione, quemadmodum et ille, et perinde «cum pro arbitrio possumus obtemperare, vel non dtemperare. Sententia horum verborum est, nos lutari ex permissione Dei, sicut eadem permissione, lenialis fuit Adam, et sicut ille propter arbitrii libertatem poluit lenitioni acquiescere, vel resistere, sic etiam nos propter eandem arbitrii libertatem posse lenitionem admittere, vel repellere, quae si Calvinus legisset, forsitan de Chrysostomo aliter judicasset.*

Vigesimus s. sanctus Cyrillus alexandrinus, qui in lib. 2. in Joannem, cap. 44. sic ait: *Liber, inquit, arbitrium hominis his verbis ostenditur. quod ad alterutrum secundum animi sui iudicium potest proficisci. Sic enim juste laudem, sibi erigimus, et contraria, si mala committimus, intemimus. Vide alia loca, quae citavimus in libris: periore.*

Vigesimus primus s. Theodoritus, qui psalm. 67. tractans, et explicans illud: *Pluviam voluntariam segregabis, etc.* Sic ait: *Pluviam, doctrinae irrigationem vocat, voluntariam autem appellat, ob liberum arbitrium. Non enim ex necessitate irrigatur aliquis, sed doctrinae aequius consequitur gratiam.*

Vigesimus secundus s. Palladius, in epistola: *Lausum, quam praefixit historiae suae doctorem, rum vult, in ea siquidem loquens de eleemosynis: Neque, inquit. ullo praetextu, quo placent honibus, jurejurando obligasses tuam liberam conditionem voluntatem, etc.*

Vigesimus tertius s. beatus Joannes damascenus. Is enim in lib. 2. de fide. cap. 26. *In nobis, inquit, sunt ea, quorum liberam adepti potestatem sumus et facere, et non facere. Et infra explicat quae illa sint: Ea, inquit. quae sequuntur laus autem luperalio, et in quibus praevaricatio cadit etc.*

Vigesimus quartus s. Theopylactus. qui in commentario ad cap. 15. Lucae, sic ait: *Itaque illi concedit omnia haec ex aequo. permisit liberi v gredi. Nullum enim cogit non volentem. Si quis voluisset nos cogi, non fecisset rationales. liberi arbitrii. Neque vero hic auctor intelligit coactionem vim illam, quae adigit invitos. sed necessitatem determinantem ad unum. nam perspicue est ex ratione, quam reddit, cum dicit: Non fecisset rationales, et liberi arbitrii. Nam hoc lausque, laus et si rationales non sunt, coguntur inviti ad sua objecta, sed sponte accurrunt. Et nomen liberi arbitrii, quod isle auctor usurpavit, non potest proprie convenire libertati a sola coactione, ut tertio libro demonstravimus.*

Vigesimus quintus s. Eulhymius, qui in commentario ad idem cap. 15. Lucae, illa edisserit parabolam liberi prodigi: *Substantiae, inquit, pariem, quae si obveniebat, petivit, hoc est, liberum arbitrii; quod ei ex natura debebatur. Ac si diceret, vult urgeat me serviendi necessitas, liberum est vel*

*mihi arbilrium. El infra: Pater ergo candide im-
ptrilil, vult enim Dominus, ul sibi voluntarie ser-
viamus.*

Esi aulem hoc loco breviter Annotandum, ex sen-
tentia horum Patrum, liberum arbilrium comparari
substantiae, quam filius prodigus dissipavit, quo*
niani peccatores dissipant liberum arbilrium, dum
illo male utuntur, non quod illud omnino amittunt,
sed quod inutiliter exerceant. Quomodo dicitur a-
liquis perdere vilam suam, quam non in bonis o-
peribus insumit. Non enim similitudines in omni-
bus valent. Denique id solum ex parabola colligunt
Patres, Deum permittere, ul qui volunt. peccent,
neque cos ad bene agendum ex necessitate com-
pellere.

CAPUT XXVI.

*Testimonia Patrum latinorum, pro libero
arbitrio in moralibus.*

Primus ex Latinis Tertullianus est. Is in lib. 2.
contra Marcionem ila loquitur: *Liberum, el sui ar-
bitrii, cl suae potestatis invenio hominem insti-
tutum. Sed ne Calvinus dicat (ul solet) Tertullia-
num loqui de prima Institutione, quae postea per
peccalum sil mutata, nudi sequentia, Hunc statum
ejus confirmavit eliam ipsa lex tunc a Deo posi-
ta, lion enim poneretur lex ei, qui non haberet
obsequium debitum legi in sua potestate. Nec
rursus comminatio mortis transgressionem adseri-
beretur, si non el contemptus legis in arbitrii li-
bertatem homini deputaretur. Sic et in posteris
legibus creatoris invenias proponentis ante ho-
minem bonum el malum, vilam ct mortem. Et in-
fra non procul a fine: interrogat, inquit, Deus
quasi incertus, ul el hinc liberi arbitrii probans
hominem in caussa aul confessionis, aut nega-
tionis, ut daret ei locum sponte confitendi deli-
cium. cl hoc nomine relevandi. Sicut de Cain sci-
scitatur, ubi nam frater ejus, ut ille haberet po-
testatem, ex eadem arbitrii libertate sponte ne-
gandi delicti, el hoc nomine gravandi. Et in li-
bro de exhortatione castitatis non longe ab initio:
Illaque, inquit, cum ulrumque ex praeceptis ejus
didicerimus, quid velit el quid nolit, jam nobis
tsi voluntas eligendi alterum. sicut scriptum est,
Ecce posui ante te bonum el malum.*

Al non meretur Tertullianus locum inter testes
dogmatum catholicorum, cum in nullis magnisque
rebus erraverit. Kl enim solum csl, quod respon-
dere potest Calvinus. Sed facilis Responsio csl.
Nam si solus hacc diceret, nullam ei fidem habere-
mus, ul qui propriam sectam instituerit, sed quod
dicit cum omnibus graccis cl lalinis Patribus, non
parum valet ad testimonium fidei, quae vigeat an-
tiquis illis temporibus in Ecclesia. Non errasse au-
tem in hac re Tertullianum, nec fuisse dogma de
libertate arbitrii proprium scclac ipsius, certum csl
ex eo, quod neque Eusebius in historia, neque Au-
gustinus in libro de hacresibus, neque alius au-
ctor hanc sententiam inter alios Tertulliani errores
enumerat.

Secundus sil b. martyr Cyprianus. Is in lib. 1.
episl. 3. ad Cornelium: *Dominus, inquit, non in-
crepuit recedentes, aul graviter comminatus est,*

*sed magis conversus ad apostolos suos dixit,
Numquid cl vos vultis abire? servans scilicet le-
gem, qua homo libertati suae relictus, et in arbi-
trio proprio constitutus sibimetipsi vel mortem
appetit, vel salutem. El in libro de unitate Eccle-
siae: Fieri vero, inquit, hacc Dominus permittit
el palitur, manente propriae libertati arbitrio.
Ubi Notandum est, non posse haec detorqueri ad
libertatem a coactione, quam solam nobis Calvinus
reliquit. Nam etiamsi Deus impediret omnia pec-
cala, adhuc maneret libertas a coactione, sicut ca
manet in bestiis, quae peccare non possunt, sed
libertas a necessitate, cl vera potestas eligendi bo-
num cl malum, plane tolleretur, nisi Deus peccata
permitteret. Atque hoc est, quod Cyprianos dicit,
Deum pali, ut peccala fiant, manente proprie libe-
rtatis arbitrio.*

Tertius sil Minutius Felix. Is in Octavio ultra me-
dium libri, sic gentiles alloquitur: *Denique de ve-
stro numero career exaestuat. Christianus ibi
nullus, nisi aut reus suae religionis, aut profu-
gus. A'ec de fato quisquam aul solatium capiet,
aul excuset, eveniam sil sortis fortunae, mens
lameu libera est, et ideo actus hominis, non di-
gnitas judicatur. Neque vero loquitur de libertate
a sola coactione. Nam ea non repugnai Lio, cui la-
meu repugnat libertas a necessitate. Pulcsl enim
sponte fieri, id quod fato fit. Non polesl autem
quod fato fit, non necessario fieri.*

Quarius sil Lactantius. Is in hb. 4. divinarum In-
silulutionum. cap. 24. Quid dal, inquit. praecepta,
amputare debet omnium excusationum vias, al
imponat hominibus parendi necessitatem, non vi
aliqua, sed pudore, cl lameu libertatem relin-
quat, ul el praemium sil constitutum parentibus,
quia poterant non parere, si vellent. el non pa-
rentibus poena, quia poterant parere, si vellent.
Quo modo ergo poterii amputari excusatio, nisi
ut qui docet, faciat quae docet, cl sil quasi prae-
vius, cl manum porrigat secuturo?

Quinius sil Julius Firmicus. Is in libro de erro-
ribus profanarum religionum, quem ad filios Con-
stantini scripsit, sic loquitur cap. 29. *Liberum te
Deus fecit, in tua manu est, ut aul vivas, aul pe-
reas; quid te per abrupta praecipitas?*

Sexlus sit sanctus Hilarius. Is in commentario
psalmi secundi, sic ait: *Unicuique nostrum liber-
tatem vitae sensumque permisit, non necessita-
tem in allcrulum a'figens. l. . l. infra rationem red-
dens: Quid enim, inquit, honoris cl praemii bo-
nitatis necessitas mereretur, cum malos nos esse,
vis quaedam nobis conserta non sineret? Hunc
egregium Patrem ullro nobis dal Calvinus, neque
iulclhgil quantum detrimenti caussae suae faciat,
cum illi contrarium se profiteatur, quem non solum
Hieronymus ct Augustinus, sed eliam integra syno-
dus cphesina prima; el alia deinceps concilia miri-
fice coluerunt.*

Septimus sil Optatus Milevilanus, qui sic loqui-
tur initio libri septimi, adversus Parmenianum:
*Quidquid necessitas peccat, non potest magnis
viribus accusari. Voluntas habet poenam, neces-
sitas veniam. Homicida scelus potest facere, po-
test cl non facere, adulterium moechus polesl ad-*

niillere potes! cl non admittere, cl caetera hujusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.

Octavus sil sanctus Ambrosius. Is in lib. 1. de Jacob, cap. 3. *Non csl, inquit, quod cuiquam nostram adseribamus culpam, nisi nostrae voluntati. Nemo tenetur ad culpam nisi voluntate propria deflexerit. Voluntarium sibi militem legil Christus, voluntarium sibi servum diabolus auctionatur.* Ad hoc tesliinoniuni Calvinus responde!, intelligendum esse de voluntario, quod opponitur coacto, atque invito, non quod opponitur determinato ad unum. Sed fallitur, nam in primis voluntarium, quod solum opponitur coacto, non sufficit ad peccandum, alioqui lupo eliam peccaret eum sponte alienas oves rapit cl occidit. Deinde verba illa (*nisi voluntate propria deflexerit*) non significant solum sponte, hberereque deflectere, quod eliam pecudi convenire potest, quae lamen non dicilur propria voluntate deflectere, cliam quando libenter errat, sed significant ex deliberato consilio, atque electione peccare.

Sed quid respondebit Calvinus ad id, quod idem Ambrosius scribit in lib. 2. de Cain, cap. 7. *Non habes in quo necessitatem magis, quam mentem tuam arguas. Et ad illud, quod habet idem auctor in expositione psalmi quadragesimi. Homini dedit eligendi arbitrium, quod sequatur: ante hominem vita el mors, si deliqueris, non natura in culpa csl, sed eligentis affeclus.* Haec enim testimonia clariora sunt, quam ul ulla falsa interpretatione depravari quaeant.

Nonus sit beatus Philastrius, sancti Ambrosii aequalis. Is in libro de haeresibus, capite, de Pytho-nissa: *Ignorant, inquit, quod credentes animae a /ide Christi, deditas jam se impietati faciunt, quia arbitrii sui est omnis homo, quod velit, ul eligat facere permittente Deo.*

Decimus sil beatus Gaudentius Brixianus, Philastrii successor. Is in 3. tractat, super Exodum, inquit, *concessa semel voluntatis libertas non auferetur. ne nihil de eo judicare possit, qui liber non fuerit in agendo.* Quo loco illud csl observandum, liberum arbitrium primo homini in creatione datum (quod testo Calvino verum fuit liberum arbitrium, etiam a necessitate) numquam auferri, auctore Gaudenzio.

Rursus idem auctor in tractatu de Machabacis: *I nam, inquit, Deus elegit arborem de omnibus lignis paradisi, non utique malam, sed in qua servorum suorum obedientiam pertentaret, ul libertas arbitrii, vel immortalitatis praemium consideret obediens, vel contemnens exciperet mortis interminatae sententiam. Manducavit homo quia voluit; mandatum non custodivit, quia noluit; morte mulclatur, quia mandatum servare potuit, et non studuit. Igilur si unius arbusculi fructus, contra Dei mandatum temere a protoplastis degustatus, mortem generi acquisivit humano. potuit cl Machabacis tunc sub lege positus interitum parare mandati divini transgressio, quibus nunc honorem el gloriam praecepti ejus custodia comparavit.* Comparat Gaudentius Machabaeos cum protoplastis, quod isti lentati fuerint Je manducatione ligni scientiae, illi de manduca-

tionem carnis suillae, quae non minus eo tempore Judaeis prohibita erat, quam olim arbor scientiae, protoplastis. Atque in eo Machabaeos laudat, quod praeceptum servaverint, quod ex libertate arbitrii, potuissent non servare: cl contra protoplastos accusat, quod praeceptum non custodierint, quod ei libertate arbitrii custodire sine dubio potuissent. Alioqui enim ineptissima comparatio est, si non ita manente arbitrii libertate in Machabacis, sicut in protoplastis.

Undecimus sil Prudentius, qui in versibus liberum arbitrium pulchre descripsit, Sic enim canit in Ilamarlignia.

*Non fil sponte bonus, cui non, est prompta paierai
Fetle aliud flexosque animi convertere sensus.*

Item in libro secundo, adversus Symmachum,

*Dicant, cur condita sit lu
His sex in tabulis, aul cur rubrica minatur,
Quae prohibet peccare reos, quos ferrea fala
Cogunt ad facinus, cl inevitabile mergunt:
Quin cl velle adigunt pravum insinuantia votum,
Ne liceat miseris velitem committere notie?
Cedite, si pudor est, gladiumque retundite vestrum;
Aspera nil meritos poenis plectentia jura,
Antrum carcerum dissolvite; corpora sub quo
Agminis innocui, fato peccante, tenetis.
Nemo nocens, si fata regunt, quod vivitur, ac lit.
Immo nocens quicumque volens, quod non licet, aude.
Alterutrum quia velle suum est, nec fata realum
Imponunt, placiique nefas, el facia rependit
Impia, supplicii merito, non sorte peremptus.*

Neque respondeat Calvinianus aliquis, haec dicitur. facere contra se, qui fatum non defendunt. Nam Prudentius, cl alii veteres ideo fatum oppugnant, quia tollit liberum arbitrium: quod si Calvinis lae fatum non agnoscunt, cl tamen liberum arbitrium non minus negant, quam illi qui fatum asserebant; certe Prudentius et alii veteres contra ipsos etiam scribunt, cl liberi arbitrii possessionem ab omnibus, qui quoquo modo eam impediunt scriptis suis vindicant.

Duodecimus sil beatus Hieronymus. Is in epistola ad Damasum, de lilio prodigo explicans illud. *f! divisit eis substantiam, sic ait: Significantium graeco legitur oisxkev ἀποτοῖ τοῦ idesl, dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriae libertatem, el ul viveret unusquisque, non ex imperio Dei, sed ex obsequio suo, idesl, non ex necessitate, sed ex voluntate, ul virtus haberet locum, ul a caeteris animantibus distaremus, dum ad exemplum Dei permissum est nobis fateri, quod velimus. Inde el in peccatores aequum (.' judicium, cl in sanctos ac justos justum premium retribuetur.* Similia habet idem auctor in epistola ad Ildibiam, quae est. 10. el in lib. 2. adversus Jovinianum.

Sed quoniam Calvinus dicil, Hieronymum soloo in senectute a Pelagianis excitatum, sapore coepisse: proferamus unum etiam locum ex dialogis adversus Pelagianos. Sic igitur loquitur in tertio dialogo: *Hoc est quod tibi in principio dixeram, in*

nostra esse *poleslale peccare, vel non peccare, ul liberum servetur arbitrium*. Certe nihil hic desiderari potesl. Nam cl liber csl conlra Pelagianos.el sententia perspicua.

Tertiusdecimus silsanclus Paulinus, qui in epistola secunda ad Severum, sic ait: *Quae nobis csl ijrاليا(si in alieno tantum fideles fuerimus) nisi de proprio serviamus, idest, dc libero voluntatis arbilrio?* Vocal aliena Paulinus terrenas divitias, quoniam tametsi nostrae sint, lamen facile possumus impediri, ne faciamus cx cis, quod volumus : propria nominat actiones internas, quoniam illae sunl in poleslale nostra, cl carum propter arbitrii libertatem vere domini sumus.

Idem in eadem epislola:Libertas, inquil, *voluntatis non cogitur, sed suadetur*. Per coactionem hoc loco necessitatem inlelligit, frustra enim adberetur suasio; si homo non posset aliter facere. Idem in episl. 4. ad eundem Severum: *Res potestatis nostrae est noster affectus, hunc Domino impendamus el solvamus*. Lulherani docent, nos utcumque liberos esse in actionibus externis; in internis autem, praesertim erga Deum, ne micam quidem libertatis habere.Noster vero Paulinus contra docet, magis esse in poleslale liberi arbitrii affectum internum eliam erga Deum, quam actiones externas. Itaque verus Papisla fuit sanctus Paulinus. Qui rursus in epistol. 8. ad eundem: *Agnovi bonum, inquit, el feci malum, cum aequae mihi liberum esset bonum facere. Quae ergo misero mihi suppetet venia peccali?*

Quartusdecimus sil beatus Innocentius I. pontifex romanus, qui in rescripto ad concilium milevilanum, sic loquitur: *In omnibus divinis paginis voluntati liberae, non nisi adjutorium Dei, legimus esse nectendum, eamque nihil posse coelestibus auxiliis destitutam*. Idem in rescripto ad concilium milcvilanum : *Liberum, inquil, arbitrium cum nasceremur accepimus*.

Haec Innocnlii leslimonia diligentissime consideranda sunl. Nam cl sunl absque controversia cjus.cui tribuuntur,cl auctor csl antiquus cl gravis, fla sancio Augustino ac Hieronymo non semel laudatus. Scripta sunl praeterea conlra Pclagianos el a sancio Augustino commendantur, in episl. 106. adPaulinum, ul non sil periculum, ne nimium tribuant libero arbilrio. Denique non possunt retorqueri ad liberum arbitrium primi hominis lanium, quod habuit in statu innocentiae, cum hic auctor dicat, nos omnes liberum arbitrium in ipsa nativitate accipere. Neque exponi possunt dc sola libertate ad malum, quam habent juxta Calvinum impii, quia libenter peccant; nam Innocentius dicil, liberum arbitrium egere gratia Dei, non aulem egent gratia Dei peccatores, ul libenter peccent. Neque possunt explicari dc libertate tantum ad bonum, quam habent secundum Calvinum jusli, qui libenter bene agunt. Nam ista libertas non incipit, cum nascimur, sed cum renoscimur; Innocentius aulem loquitur dc libero arbilrio, quod cum nasceremur, accepimus. Nec possunt ad extremum inlelligi dc libertate a sola coactione; Illa enim non cgel gratia Dei, cum sit nobis communis cum bestiis, neque per pccalum amitti aul laedi potuerit.

Quintusdecimus sil beatus Caclestinus primus, pontifex romanus.qui in epistola ad Gallos,cap.13. sic loquitur: *Auxilio el munere Dei liberum arbitrium non tollitur, sed liberatur, ul do tenebroso lucidum, depravo rectum,de languido sanum, de imprudente sil providum*AUc omnia ferme repeti possent, quae diximus de testimoniis sancti Innocnlii, ul omillam, quod sanctus Cacleslinus in eadem epistola, sancti Innocnlii sententiam confirmat, cl in eandem allegat eliam beatum Zozimum, Innocnlii successorem, suum aulem praedecessorem.

Sexlusdecimus sil sanctus Leo primus,item pontifex romanus,qui canonum concilii arausicani primarius auclor fuit, ul in praefatione ejus concilii dicilur; legimus aulem in canon. 8. el 13. liberum arbitrium per lapsum primi hominis infirmatum, atque attenuatum, non exinclum fuisse: proinde posse malum cl bonum eligere,sed malum per se, bonum cum auxilio graliae. Neque polesl hoc ad liberlalem a sola coactione derivari,quoniam ul diximus, ea libertas non cgel auxilio graliae , neque per peccalum infirmata, vel attenuata fuit, neque liberi arbitrii nomen meretur.

Seplimusdecimus sit beatus Prosper.qui in 1.lib. de vocatione gentium, cap.3. sic aituVec *quia spiritu Dei agitur, ideo se putei liberum arbitrium non habere, quod nec lunc perdidit,quando diabolo voluntate sc dedit, a quo iudicium voluntatis depravatum est, non ablatum*.

Dccimusoclavus sil sanctus Fulgentius, qui in libro dc incarnatione el gratia Christi, cap. 20. sic ait: *Gralia Dei humanum non aufertur,sed sanatur, arbitrium*. Haec quoque Prosperi, atque Fulgenlii leslimonia inlelligi non possunt de sola libertate a coactione, propter easdem rationes.

Decimusnonus sit Severinus Boetius, vir sui temporis longe doctissimus, qui in lib. 5. de Consolatione philosophiae, extremo sic ait: *Quae cum ila sint, manet intemerata mortalibus libertas arbitrii. nec inique leges solutis omni necessitate voluntatibus praemia, poenasque proponunt*. Nihil clarius dici potuit.

Vigesimus sil sanctus Gregorius primus, romanus pontifex, qui in lib. 33. Moraliu, cap. 25.ila loquitur : *Idcirco nequaquam coelestis patriae praemia aeterna percipiunt,quia nunc dum promereri poterant, cx libero arbilrio contempserunt*. Habes hic liberum arbitrium, quo polesl homo (adjutus gralia) promereri vitam aeternam, ct eandem si velil, non promereri, sed despiciere atque contemnere.

Vigesimusprimus sit Arnobius qui tractans psal. 90. sic ait: *Libertatem arbitrii cl negare periculum est, et nudare pccalum. Si enim negaveris, omnibus fracna laxasti, si nudaveris, decepisti*. Hunc auctorem hoc loco posuimus, quoniam non floruit post Bcdam, cum ab illo citetur in explicatione psalmodum, cl lamen floruit post hacresim Pelagianam exortam, ul cx mullis locis commentariorum ejus in psalmos inlelligi potesl. Itaque non Csl ille Arnobius, qui scripsit septem libros conlra gentes, sed alius recondor, gravis lamen el doctus el saltem venerabili Bcda antiquior.

Aigesimusecundus sil ipse venerabilis Beda. qui in commenl. ad 4. cap. Genes, ila loquitur: *Sub te erit appetitus ejus, idesl, peccati, et tu dominaberis illius, ac si aperte diceret, sub tua potestate est, si bene vel male egeris.*

Vigesimusicrius sil s. Leo IX. romanus pontifex, qui in epistola ad Petrum Antiochenum: *Gratiam, inquit, Dei praevenire, et subsequi hominem credo, et profiteor, ita tamen, ut liberum arbitrium rationali creaturae non denegem.*

Vigesimusquartus sil s. Anselmus, qui in comment. ad 2. cap. epistolae posterioris ad Timotheum, sic ait: *Liberum arbitrium dedit nobis Dominus, ut arbitrio propriae voluntatis recedamus ab iniquitate, vel permaneamus in iniquitate.*

Vigesimusquintus sit s. Bernardus, qui in serm. 81. in Cantica: *Arbitrii, inquit, libertas est plane divinum quiddam praefulgens in anima, tamquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter vitam et mortem, sed et nihilominus inter lucem et tenebras. et cognitio judicii, et optio eligendi. Et infra: Unde et liberum nominator arbitrium, quod liceat aversari in his pro arbitrio voluntatis, Inde homo ad promerendum polis: omne etenim quod fecerit bonum, malumve, quod quidem non facere liberum sil, merito ad meritum deputatur. Et merito laudatus non is tantum, qui potuit facere mala et non fecit: ila malo non caret merito, tamis, qui potuit non facere mala et fecit, quam qui potuit facere bona et non fecit. Ubi autem non est libertas, nec meritum. Propterea quae sunt carentia ratione animalia nihil merentur, quia sicut ratione ita et liberale carent. Praeclara omnino sententia et digna, quae consensum loī hominum doctissimorum quadam quasi peroralione concluderit.*

Jam vero si Calvinus stare promissis velit, cedere prorsus illum oportebit, non mihi, sed concilio plane oecumenico et libero, quale alterum nunquam celebratum est. Hic enim, si quaeras dignitates sedium, habes romanos episcopos septem, Clementem, Innocentium, Zozimum, Caelestinum, Leonem, Gregorium, alterum Leonem; alexandrinum Irenaeum, Alhanasium, Theophylum, Cyrillum; antiochenum Ignatium; Hierosolymitanum Cyrillum; constantinopolitanum Chrysostomum. Si provinciarum varietatem, habes ex Asia Justinum, Origenem, Eusebium, Theodorum, et alios. Ex Africa Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Fulgentium. Ex Europa, Hilarium, Ambrosium, Hieronymum, Paulinum, et caeteros maximo numero. Si doctrinam, eloquentiam, sanctitatem, habes lumina ipsa totius Ecclesiae, lumina latinac, tum graecae.

Accedit Postremo: Quod in conciliis Ecclesiae, quantumvis numerosis, soli illi interessē potuerunt, qui illa aetate vivebant: hic autem nos illos omnes egregios pastores et doctores congregavimus. qui diversis aetatibus ab ipso tempore apostolorum usque ad annum Domini millesimum et centesimum floruerunt, neque difficile esset, si adversarii id requirerent. addere caeteros, qui non solum doctrina, sed etiam vila, et miraculis illustres sententiam eandem de arbitrii libertate his posterioribus saeculis docuerunt.

CAPUT XXVII.

Adferuntur testimonia ex libris Augustini, quod ille scripsit ante exortam haeresim Pelagii nam.

Nunc demum proferenda sunt testimonia sancti Augustini. Et quoniam Calvinus in lib. 3. adversi; Pighium, duobus verbis respondet ad omnia Ioni, quae habentur in libris ab eo scriptis ante exortam haeresim Pelagianam, dicens, in eis vel agi lanlun de libero arbitrio primi hominis ante peccatum, vel non affirmari ex propria sententia liberum arbitrium, sed concedi, ut inde aliquid contra adversarios colligatur. Nos Primo: Adferemus testimonia scripta ante exortam haeresim Pelagii, et breviter discutiemus istas Calvini responsiones. Deinde, adferemus etiam testimonia ex libris scriptis post exortam Pelagianam haeresim. Nam ex ulroque, et dine salis magna copia suppetit, atque ulnam versarii vel unius sancti Augustini iudicio aequi, score vellent. Res enim tota facile componeretur.

Primum igitur testimonium sumitur ex libro de quantitate animae, cap. 3B. ubi sic legimus: *fi?; summus et verus lege inevitabili et incorrupta, qua omne quod condidit, regit, subicit anima corpus, animam sibi, et sic omnia sibi, neque in ullo actu eandem deserit, sive poena, sive praemio. Id enim judicavit esse pulcherrimum, ut esset quidquid est, quo modo est, et ita naturae gradibus ordinaretur, ut considerantem unitervitalem. nulla offenderet ex ulla parte deformitas, omnisque animae poena, et omne praemium conferret semper aliquid proportionis justae pulchritudinis, dispositionisque rerum omnium. locum est enim animae liberum arbitrium. quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare tonantur, usque adeo caeci sunt, ut ne tula ip; quidem vana, atque sacrilega propria tollunt. se dicere intelligant.*

Hunc locum non retractavit (nam ad retractationes nos Calvinus remittit, pro ejusmodi locorum explicatione) sanctus Augustinus. neque explicuit, sed reliquit plane intactum, ut perspicuum est in lib. 1. retract. cap. 8. ubi hunc librum recognoscit. Neque recte dicitur (ut Calvinus existimat) hunc locum retractatum, vel explicatum censi debere, cum alii similes retractati sunt, vel explicati. At omnia loca, quae sanctus Augustinus explicat in libris retractationum circa liberum arbitrium, posteriora sunt, proinde ab hoc nostro loco incipere debuisse, si in eo annotandum aliquid reperisset.

Neque loquitur hoc loco sanctus Augustinus de libero arbitrio solius Adami, ut Calvinus impudenter affirmat, nam dicit eos ipsos, qui nunc disputant. contra liberum arbitrium, tam caecos esse, et non intelligant, se per liberum arbitrium hoc libere, et praeterea cum dicit in singulis actibus non deseri nos a Deo poena, vel praemio, quia liberi arbitrii sumus, de quo quaeso libero arbitrio loquitur? nonne de nostro, hoc est, omnium hominum, qui nunc vivimus?

Denique: Non argumentari Augustinum ex con-

cossis, sed affirmare ex scnlcnlia sua, idque omni-
no serio, testantur illa verba, quibus dicil, caecos
esse, qui nugatoriis ratiocinationibus liberum arbi-
trium labefactare conantur. An non etiam ipse sc
inter caecos cl nugaces constitueret, si liberum
arbitrium esse non crederet, sed lanium argumen-
tandi gralia illud esse concederel?

Secundum leslimonium sumilur ex libris tribus
de libero arbilrio. Nam. lib. Leap. 12. sic ait: Vi-
des igilur jam existimo, in voluntate nostra esse
constitutum, ul hoc vel fruamur, vel careamus
tanto cl tam vero bono, liem lib. 2. cap. L Quan-
tum, inquit, iu superiore libro intelligere mihi vi-
sus sum, et habemus liberum volunlalis arbitrium,
cl non nisi eo peccamus. Hem lib. 3. cap. L Ae-
quo ulla culpa, inquit. deprehendi potest, ubi na-
tura necessitasque dominatur. El cap. 18. Sed si
laboriosum est, inquit, omnia mandare memo-
riae, hgc brevissimum tene. Quaecumque isla cau-
sa est volunlalis, si non ei polesl resisti, sine pec-
cato ei ceditur. Si autem polesl, non ei cedatur,
el non peccabitur. Ante forte fallil incautum? er-
go caveat ne fallatur. An tanta fallacia csl. ul
caveri omnino non possit? si ila est, nulla pec-
cata sunt. Quis enim peccal in eo, quod nullo
modo caveri potes'.? peccatur autem, ergo caveri
polesl. Non erit opus, credo, ul probemus in his
locis, Augustinum non argumentari ex concessis,
sed expropria sententia libertatem arbitrii confir-
mare: nam totum opus ad hunc finem potissimum
scriptum est, ut liberum arbiirium conlra Mani-
chaeorum fabulas defendalur.

Veniamus igilur ad alleram Calvini responsio-
nem, cl videamus, utrum Auguslinus disserat de
libero arbitrio, quale nunc csl, an solum de illo,
quod fuit in stalu innocentiae. Nam de solo libero
arbitrio naturae integrae Augustinum loqui, pro-
bal Calvinus ex lib. 1. retractationum, cap. 9. ubi
sanclus Auguslinus hoc ipsum non solum dicil. sed
eliam indicat, se id non tacuisse in ipso lib. 3. de
libero arbitrio, cap. 18. ubi habentur haec verba:
Ipprobare falsa pro teris, ut erret invitus. ei re-
sistente atque torquente dolore carnalis vinculi,
non posse a libidinoso operibus temperare, non
■st natura instituti hominis, sed poena damnati.
Cum autem de libera voluntate recte faciendi lo-
quimur, de illa scilicet, in qua homo faclus est,
loquimur. Haec ille.

Al profecto, si sanclus Auguslinus crederel, so-
lum Adamum fuisse liberum, cumque non nisi an-
te peccalum; non deberel explicare sententiam
suam in libris retractationum, sed tolos libros lres
delibero arbitrio, cl cum eis alios mullos igni tra-
dere, nisi stultissimus haberi vellet. Nam singuli
lère versus horum librorum Inm luculenter docent,
hominem post lapsum Vdac esse liberi arbitrii, ul
nulli explicationi sil locus. Certe in 2. lib. cap. 1.
saepissime repetit, hominem nunc esso liberi ar-
bitrii, el nisi talis esset non peccaturum, cl injuste
puniendum: Illud, inquit. bonum, quo commen-
datur ipsa justitia in damnandis peccatis, recto-
que factis honorandis, quomodo esset, si homo
careret libero volunlalis arbitrio? Et antea cum
dixisset in persona Evodii: Quantum in superiori

libro intelligere mihi visus sum, cl habemus libe-
rum voluntatis arbitrium, cl eo solo peccamus.
Subjungit in persona suq: Ego quoque memini,
jam nobis id facium esse perspicuum, sed tunc
interrogavi, utrum hoc quod nos habere, ct quo
nos peccare, manifestum est. Deum nobis dedis-
se scias, etc. Audisne Augustinum dicere, perspi-
cuum esse, nos habere liberum arbitrium (non so-
lum Adamum habuisse) el eo nos peccare, non so-
lum Adamum eo peccavisse?

Ul igilur intelligamus. quid sit quod sanctus Au-
gustinus in retractationibus explical, cx libris de
libero arbitrio; Sciendum csl. liberum arbiirium
Adami ante peccalum. duabus in rebus poienlius
fuisse, quam nostrum; nos enim etsi liberi simos
in aclu voluntatis, cl possimus pro arbitrio velle
cl non velle, eligere ei non eligere; lamen saepe
non sumus liberi in aclibus aliarum polcnliarum,
sive in excquulione volunlalis: el pali cogimur re-
bellionem partis inferioris, cl dicere cum Aposto-
lo quod nolo hoc facio. Adam vero ante lapsum li-
ber erat, non solum in actu volunlalis, sed eliam
in excquulione, cum nulla csset in ejus corpore re-
bellio, cl omnia membra illi servirem ad nulum.

Deinde nos egemus protectione el adjulono Dei
speciali conlra Icnlalioncs cl eo non pracsenlc ,
necessario cedimus el succumbimus, quamvis ab-
solute non necessario succumbamus, cum adjuto-
rium Domini ad non peccandum nemini denegetur,
ul in 2. lib. demonstravimus. Adam vero islo ad-
jutorio non egebat, quia rebellio carnis, cl concu-
piscencia, unde Icnlalioncs oriuntur, in eo non erat.
Utrumque Pclagiani negabant, cl liberum nostrum
arbiirium nulla in re libero arbitrio Adami conce-
dere contendebant, el ad hanc falsam sententiam
suam, ipsius eliam Augustini verba in libris de li-
bero arbilrio scriptis. eidem Auguslino objiciebam.
Hac igilur de caussa in lib. I. retractationum, cap.
9. sanclus Auguslinus clarius explical senlenliam
suam, cl monel in lib. 3. de libero arbilrio, cap.
18. non se lacuisse hanc diversitatem inter liberum
arbiirium nostrum, cl Adami ante peccalum. Qua-
re verba illa: Cum autem de libera voluntate re-
cte faciendi loquimur. de illa scilicet in qua homo
faclus csl loquitur. Non significant. ul Calvinus
falso credidit, omnia loca horum librorum expo-
nenda esse, de solo libcro arbilrio Adami : sed o-
mnia loca, in quibus asserilur liberlas eligendi si-
ne resistentia partis infériorisai sine ulla ignoran-
tia, cl difficultate, intelligenda esse de libero arbi-
lrio quale fuil ante peccatum , non quale nunc est
post peccalum.

Id aulem ila esse, confirmari polesl cx verbis e-
jusdem capitis decimi octavi, libri tertii, de libero
arbilrio : Nec nimindum , inquit, quod vel igno-
rando non habet liberum arbiirium , ad eligen-
dum quid recte faciat vel resistente carnali con-
suetudine, videat quid recte faciendum sit, ct ve-
lit, nec possit implere. Illa est enim peccati poe-
na justissima, ul amittat unusquisque quo bene
uti noluit, cum sine ulla possel difficultate, si
vellet. Nola illud, velit, nec possit implere. Signi-
ficat enim , quod diximus . libere hominem velle,
sed non libere implere, propter resistentiam portis

inferioris. Et ibid. *Approbare falsa pro veris ul erret invitus, cl resistente dolore carnalis vinculi, non posse a libidinosi operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed poena damnati. Cum aulem de libera voluntate recte faciendo loquimur, de illa scilicet, in qua homo factus est, loquimur. Vides hic libertatem recte faciendi, quae homini instituto conceditur, opponi necessitati errandi el concupiscendi contra voluntatem? Polecat igitur Adam non errare invitus, el temperare ab omnibus molibus carnis, quod nos minime possumus, cliamsi velimus. Alque haec est prima diversitas inter nos el Adamum.*

Idem Augustinus in eodem lib. 1. retractationum, cap. 9. explicat alteram differentiam inter librorum arbitrium nostrum el Adami, quod nos cgeamus adjutorio, quo ille non egebat: *Novi, inquit, haeretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, ul gratiae non relinquunt locum, non se extollat, quasi eorum egerim causam. quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio. quae illius disputationis causa poscebat. El infra: In his, alque huiusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, vel putare possunt, suam nos tenuisse sententiam. Sed frustra hoc putant.*

Idem cliam Augustinus in libro de natura el gratia, cap. 67. demonstrat in 3. lib. de libero arbitrio, non fuisse omnino praeteritam gratiae mentionem. Nam cum Pelagiani objecissent illud ex eodem lib. 3. *Quis enim peccat in eo quod caveri non potest?* Respondit, neminem peccare in eo quod vitare non potest, sed non ideo vitari posse peccata, quod adhuc sit integra natura ul erat in Adamo, sed quoniam Dei gratia praesto est. El addit, id se non tacuisse in 3. lib. de libero arbitrio: *Ex ipsis, inquit, libris oportet me commemorare, quod iste si sentiret, atque in suis literis poneret, nulla inter nos de hac re controversia remaneret.*

Et mox recitat multa, el inter alia aliud ex cap. 19. lib. 3. *Cum ubique sit praesens, qui nullis modis per creaturam suam aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhorietur, conanlem adjuvet, exaudiat deprccantem, non libi deputatur ad culpam. quod invitus ignorans, sed quod negligis quaerere quod ignoras. neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis.* Ex his omnibus habemus s. Augustinum in libris de libero arbitrio, sic Manichaeos, el per hoc cliam Calvinistes, vere ac solide confutasse, ul tamen causam Pelagianorum nulla ex parte adjuverit; licet non ila diligenter, el copiose gratiam commendaverit, quam tunc nemo negabat, sicut postea fecit, cum occasio illam defendendi se obtulit.

Tertium testimonium sumitur ex libro de vera religione. cap. 11. ubi sic loquitur sanctus Augustinus: *Isque adeo peccatum voluntarium est malum, ul nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. El hoc quidem manifestum est adeo, ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. El infra: El quoniam peccatum an non dubium est, ne hoc quidem dubitandum*

video, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Tales enim servos suos meliores esse, bene iudicavit, si ei servirent libenter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntale, sed necessitate servirent. Non potest ad hunc locum responderi, Augustinum argumentari ex concessis, el nescio explicare quid sentiat. Quid enim poluila pertinet ex sententia sua dicere, quam ila esse tantum? solum, animas habere liberum voluntatis arbitrium, ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat?

Calvinus igitur ad alterum perfugium se conferens dicit, Augustinum loqui de peccato primi hominis, quod vere non necessitate, sed voluntale commissum est. Id aulem probat ex lib. 1. retractationum, cap. 13. ubi hunc locum explicans Augustinus ila loquitur: *Potest videri falsa haec de inilio, sed si diligenter excutialur, interne esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam poena peccati. Item probat alio bro de natura el gratia. cap. 67. ubi proponitur rejectio Pelagii, ex verbis illis Hieronymi lib. 2. in Jovinianum: Liberi arbitrii nos condidit deus. non ad virtutes, nec ad vicia necessitate trahimur. alioqui ubi necessitas, neque corona, neque damnatio est. Ad quam objectionem respondet Augustinus: Quis non agnoscat? quis non toto corde suscipiat? quis aliter condita humanam voluntatem se natura? sed in redo faciendo ideo nullum est vinculum necessitatis, quia est liberae voluntatis arbitrium?*

Al nihilominus constanter asserimus, non posse locum Augustini citatum a nobis ex lib. de vera religione ila exponi, ul ad solius Adae peccatum pertinere doceatur. Nam quod peccatum sit omnino voluntarium, el si non sit voluntarium, non sit peccatum, probat Augustinus ex communi consensu generis humani, dum dicit, nullam hic indoctorum turbam dissentire, al certe turba indoctorum, el vulgus generis humani, cum praedicat, non esse peccatum quod voluntale non fit, sed necessitate, non respicit ad peccatum Adami, sed ad experientiam suam, et naturale lumen omnibus insitum.

Deinde affirmat Augustinus non debere corripere peccatores, si non voluntale, sed necessitate peccant, si aulem non corripiantur, omnem de medio tolli religionem. Ebi sine dubio non loquitur de Adamo, sed de peccatis, quae fiunt ab hominibus, qui hoc tempore vivunt.

Denique scribit Augustinus, ideo sine ulla dubitatione animas liberum habere voluntatis arbitrium, quod dubium non sit, nulla peccata fieri. Ebi sicut absque controversia, loquitur de peccatis, quae fiunt, ita etiam sine controversia intelligi debet de libero arbitrio, quod nunc est.

Ad objectionem igitur propositam ex retractationibus, Respondeo: Solum Augustinum significare voluisse definitionem peccati, in qua ponitur voluntarium, perfectissime el plenissime convenire primo peccato, sed lamen cliam cetera omnia peccata debere esse voluntaria, et alioqui non esse peccata. Quod aulem dicit Augustinus, definitionem illam, nisi diligenter discutiatur, videri posse falsam. dicit propter peccatum originale, quod mini-

mum babel de voluntario, non propicr peccata a-
dualia, de quibus modo nos loquimur, quae qui-
dem adeo sunt manifeste voluntaria, ul de illis po-
tissimum intelligatur, quod nulla liedoclorum pau-
citas, nulla indoctorum turba dissentiat.

Distinguit igilur Augustinus Qualuor genera pec-
catorum. Primum csl peccalum illud, quod nullius
praecedentis csl poena pcccali, cl tale fuil pccca-
lum primum Adami, quod quia plenissime volunta-
rium fuil, ideo fuil cliam plenissime perfectissime-
que pcccalum.

Alterum eorum est, qui dominanli cupidilali con-
sentiunt, quod quidem csl aliquo modo poena pcc-
cali (nam cupiditas ex pecealo nata csl), cl esi ne-
cessarium ex hypolhesi, quoniam non polesl non
cadere is, in quo regnal cupiditas, lamen absolute
non csl necessarium, sed voluntarium, quoniam
potesl homo cum Dei auxilio facere, ul cupiditas in
se non regnet, ac per hoc csl cliam absolute, sim-
plicilerque pcccalum.

Tertium csl infantium, qui contrahunt ex paren-
libus originale pcccalum, el hoc non csl volunta-
rium, nisi primi parentis volunlale, cl ideo non di-
citur acluale, sed originale, cl est aliquo modo alie-
num, aliquo modo proprium, el simul csl pecca-
lum el poena peccati. El propicr hoc (ul jam di-
ximus) sanctus Augustinus monel, respiciendum
esse ad peccalum primi hominis, si quis intellige-
re velit, quomodo omne peccalum, etiam originale,
sil voluntarium.

Quartum csl eorum, qui ex ignorantia peccant,
cum id faciunt, quod ignorant esse peccalum, al-
que hoc cliam est poena pcccali, quia ignorantia
ex pecealo csl, cl csl aliquo modo voluntarium, sed
volunlale facti, non volunlale pcccali, quoniam vo-
lunt facere quod faciunt, sed si scirent esse pecca-
tum, non vellent facere, nec facerent. El idcirco
hoc csl improprie voluntarium, proinde etiam im-
proprio peccalum.

Ad objectionem ex libro de nalura cl gralia, fa-
cillima Responsio est. Non enim eo loco sanctus
Augustinus negal, peccatum esse voluntarium, sed
addit, gratiam esse necessariam ad peccata vitan-
da, quod nos non negamus; alque ulinom adver-
sarii sic liberum arbitrium non oppugnarent quo-
modo nos gralam libentissime, gralissimeqne de-
fendimus.

Quartum testimonium sumitur ex lib. de duabus
animabus, cap. 11. ubi haec habentur: *Pcccalum
nt voluntas relinendi, vel consequendi quod ju-
ditia velat, el unde liberum est abstinere: Nec hic
libri obscuri mihi scrutandi erant, unde disce-
rem, neminem vituperatione, suppliciore dignum,
qui aul id velit, quod justitia velle non prohibet,
aul id non facial, quod facere non polesl. Nonne
isla cantat in montibus pastores, el in theatris
poetae. cl indocti in circulis cl doc.li in bibliothe-
cis, cl magistri in scholis, cl antistites in sacris
locis, el in orbe terrarum genus humanum?* El
cap.12. *Pcccali reum leneri quemquam, quia non
fecit, quod facere non poluil, summae iniquita-
tis est, el insaniae. Quamobrem illae animae
quidquid faciunt, si natura, non volunlale fa-
ciunt, idesl, si libero ad faciendum, el non fa-*

*ciendum motu animi carent, si denique his absti-
nendi ab opere suo nulla potestas conceditur,
pecealo earum leneri non possumus.*

Ad hunc cliam locum responderi non posse ar-
gumentari Augustinum ex concessis, el non loqui
ex propria mente, extra controversiam esse debet.
Siquidem ipse sc insaniae arguercl, si crederet,
reum peccati leneri cum, qui non habet liberum
arbitrium, ul possit facere cl non facere. Respon-
det igitur Calvinus more solito, loqui Augustinum
de peccato primi hominis, quod libera voluntate
commisum fuit. El probal ex lib. 1. retractatio-
num, cap. 15. ubi recognoscens sanctus Augusti-
nus locum a nobis citatum, sic ait: *Definitio pecca-
ti, qua diximus. peccalum csl voluntas relinendi,
etc. proplerea vera esl. quia id definitum est. quod
tantummodo peccalum est, non quod est etiam
poena peccati.*

Al non dicil Augustinus, solum illud esse verum
peccalum, quod ita est peccatum, ut non'sil etiam
poena pcccali, alioqui nullum verum pcccalum es-
set poena peccati, el sanctus Augustinus secum ip-
se pugnaret. Quod si id. quod csl poena peccati,
potest etiam verum esse peccalum, certe polesl illi
etiam pcccali definitio convenire. Significat igilur
Augustinus, definitionem illam, in qua ponitur li-
berlas, ad ulrumlibet, praecipue convenire pecealo
Adami, quoniam illud ila libere facium csl. ul nulla
fuerit necessitas neque condilionalis, neque abso-
luta peccandi. Unde cliam paulo ante in eodem ca-
pite, idem Augustinus apposuit illam particulam.

Praecipue, dicens: *Peccalum quod nusquam est
nisi in volunlale, illud Praecipue intelligendum
csl, quod justa damnalio conscquula esi.*

Peccata vero, quae fiunt cogente cupiditate (de
his enim loquitur hoc loco sanctus Augustinus) sunt
quidem absolute voluntaria, et absolute illis conve-
nit definitio supra posita, lamen habent aliquid ne-
cessitatis admixtum, quoniam ex hypolhesi, idest,
nisi auxilio Dei reprimatur cupiditas. evitari non
possunt, cl ideo non tam perfecte illis convenit
definitio peccati, ac peccato primi hominis conve-
niebat.

Denique non vello Augustinum in retractationi-
bus dicere, definitionem a se positam, in libro de
duabus animabus, soli peccato primi hominis con-
venire, certissimum esse debet. Nam ipse dicit,
cantari a pastoribus in montibus, a poclis in thea-
tris, el ab indoctis in circulis, neminem peccare si
non facit, quod facere non potesl. Certe anlem pa-
stores. poetae indocti, cum illa cantant, non cogi-
tant Adami peccatum, sed peccata sua, suique simi-
lium. Deinde cum ibidem Augustinus addit, si ani-
ma nosira non habet liberum arbitrium ad facien-
dum cl non faciendum, peccato ejus nos leneri non
posse: nonne apertissime de nostro, non de Adami
peccato, loquitur?

Quintum testimonium sumitur ex lib. 2. Ado-
rum, cum Felice Manichaco, cap. 3. ubi habentur
haec verba: *Esse liberum arbitrium, cl inde pec-
care quemque, si velit, non peccare, si nolil. non
solum in divinis Scripturis, quas non intelligilis,
sed etiam in verbis ipsius Manichaei libi probo.*
El infra: cap. 4. *Audi ergo de libero arbitrio, pri-*

mo ipsum Dominum, ubi duas arbores commémorai, quarum mentionem ipse fecisti, audi dicentem, aut facile arborem bonam, cl fructum ejus bonum, aut facite arborem malam,ct fructum ejus malum. Cum ergo dicil, aul hoc facite, aul illud facile; poleslalem indicat, non naturam. Nemo enim nisi Deus facere arbores polesl. Sed habet unusquisque in voluntate,aul eligere quae bona sunl, el esse arbor bona; aut eligere quae mala, el esse arbor mala.

Hunc locum sanctus Augustinus nusquam relraclavít. Nam in lib. 2. retractationum, cap. 8.recen-sens hos libros, lanium admonet, sc non disputas-se de gralia , quia non crat necessc. Itaque vera esse illa omnia existimavit, nec pugnare liberta-tem arbitrii, ul revera non pugnát eum necessitate gratiae.

Neque dici potest, illum argumentari ex conces-sis ct ad hominem. Nam is (cum quo disputabat) non concedebat, sed negabat liberum arbilrium,et ideo ex divinis literis illud probandum ipse susce-pit. Confugit igilur Calvinus ad suam veterem cau-tionem de libero arbilrio primi hominis. Sed hac jam est intolerabilis impudentia, cum Augustinus dicat, esse liberum arbilrium, el unumquemque (non solum igitur Adamum) inde peccare si velit, non peccare, si nolil. El id probet ex leslimonio evangelii, quod non ad Adamum , sed ad Judaeos a Domino dictum crat, cl denique.cum Auguslinus adversus Manichaeos disputet, non de Adami pec-cato. sed de nosiris, quae illi negantes liberum ar-bilrium excusare, el in principem quondam tene-brarum referre solebant.

CAPUT XXVIII.

Adfcruntur testimonia sancti Augustini pro li-bero arbitrio scripta, post exortam hacresim Pelagii

Jam vero quod allinet ad secundum ordinem li-brorum sancti Augustini. eorum videlicet, quae scripta sunl post exortam hacresim Pelagii, mulla Calvinus disputat, quae parum, aul nihil ad rem faciunt. Jactat enim magna confidentia, cos omnes libros pro sc facere,quod in illis Augustinus iden-tidem repetat, nihil boni hominem facere posse si-ne adjutorio gratiae. Atqui ista alia quaestio est, neque nos negamus necessilalcu gratiae, sed con-tendimus praesente auxilio gratiae, hominem vere ac proprie adhuc esse liberi arbitrii,ul possit prae-cepta servare, si velit, el non servare, si nolil. Et quoniam adversarii,el Calvinus in primis conira af-firmant, praesente auxilio gratiae non posse homi-nem mole facere, eo vero absente non posse bene facere, ac per hoc numquam habere liberum vo-luntatis arbilrium.cl hoc ipsum vocabulum non ro-de usurpari, cum sil titulus sine re, idcirco testi-monia Augustini ad liberum arbilrium confirman-dum adierimus.

Omissis ergo parergis. Primum testimonium sit Hlud, quo sanctus Augustinus simpliciter liberta-

tem arbitrii confitetur, in libro de gralia el liber, arbilrio, cap. 1. Devolavit, inquil. Deus per Scri-pturas suas sancias, esse in homine liberum t). lunlalis arbitrium. Similia habet in episl. 16. ¶ 47. ad Valenlinum, ct alibi nullis in locis.

Respondet Calvinus,quod allinet ad nomen libe-ri arbitrii, sanctum Augustinum cessisse invelen-lae jam consuetudini, cui resistere non uleU Quantum aulem ad rem,non agnosci ab Augurtir.) libertatem arbitrii,nisi a coactione. AlsibcalusAu-gustinus prudenter cedendum esse judicavit rece-ptae consuetudini in Ecclesia per annos quadn; genios, quanta esl Calvini (emeritas,qui cedente esse non judicial consuetudini jam per annosmilh el quingentos inveteratae?

Deinde, si cupiebat Auguslinus (ul Calvinus in-dicat) hoc nomen aboleri, quare non lentavit?{. lem id facere? quare non solum id non lenlaril, sed contra potius eam consuetudinem diligtali/i. me fovit? fovisse enim manifeste colligimus u ea, quod ipse monet, ul nemo propior gratiae praedi-cationem negare audeat arbitrii liberlalemiCredi» (inquil in episl.46.) divinis eloquiis,quialiberm esl hominis arbilrium. Et rursum in episi. li. Quantum potuimus, inquil, egimus cum islisv?· siris el nosiris fratribus, ul in fuie sana. catholi-ca perseverarent, quae neque liberum arbitrum negat, sive in vitam malam, sive in bonam, ne-que lanium ei tribuit, ul sine gralia valent ali-quid. El in libro de gralia el libero arbilrio, cap. 1. Quoniam, inquil, sunl quidam,quisicgralia', Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbi-trium, aut quando gralia defenditur,negari exi-stiment liberum arbitrium, hinc aliquid scriber: ad vestram charitatem, Valentine frater, el «e-teri, qui simul Deo serviliSjCompellenle charte curavi.

Neque possunt hac Augustini loca detorqueri:l liberum arbitrium a sola coactione. Nam illud libe-rum arbilrium sanctus Auguslinus confitetur, el confitendum esse monet, quod a Valentini mona-chis negabatur. Illi aulem non negabant liberum arbilrium a coactione, sed a necessitate, quod so-lum difficulter cum gratia conjungi posse vldelur. Libertas enim a coactione facillime cum graliaco-pulatur; immo etiam cum fato, cl quavis alia caus-sa determinante ad unum ; el ideo nemo unquam illud negavit.

Secundum testimonium sumitur ex illis loci, ubi recitantur haereses Pelagii. Ubicumque enic. sanctus Augustinus Pelagianos errores.circa libertatem arbitrii commemorat, semper dicit Pelagia-nos nimis mullum tribuisse libero arbilrio. Nus-quam aulem dicit errasse in eo. quod liberumar-bilrium praedicarent. At certe si assertio liberi ar-bitrii erronea esset, ad errores Pelagii sine dubio perlineret. Vide hoc leslimonium in lib. 1. retra-ctationum, cap. 9. in epislol. 107. in lib. de hae-resibus, cap. 88, cl lib. 1. ad Bonifacium contra duas episl. Pelagianorum. cap. ult. nam in bis lo-cis enumerantur errores Pelagii. Nec solum Augu-slinus non ponit inter errores Pelagii, agnoscere liberum arbilrium, sed probat hoc in Pelagianis. dum scribil lib. 4. ad Bonifacium, cap. 3. cos in

Lude logis cl liberi arbitrii delitescere. Quia vide-licet laudabant Pelagiani legem, cl hberum arbi-trium, quae sciebant a catholicis non negari.cl hb. 2. de nuptiis cl concupiscentia, cap. 3. Liberum, inquil.in hominibus esse arbitrium,cl Deum esse nascentium conditorem . ulriquc dicimus , non hinc estis Caelestiani cl Pelagiani.

Denique sanctus Auguslinus valde aegre fercbal, quod Pelagiani dicerent, ab ipso negari liberum arbilrium, quod certe non aegre tulisset, si credi-disset hacresim osse Pelagianam,liberum arbilrium confiteri, sicut lioc lempore non aegre ferunt Lu-theran! cl Calvinislac, si dicamus, cos liberum ar-bilrium in servum arbilrium permutasse. Lib. 2. de nuptiis et concupiscentia, cap. 3. Aon esl, in-quil, ila ul loqueris mullum falleris, vel fallere meditaris, non liberum negamus arbilrium. El lib. 1. ad Bonifacium cap. 2. Quis nostrum dicil, quod primi hominis peccalo perierit liberum ar-bilrium de humano genere? El lib. 4. adversus Julianum, cap. 8. Multo minus, inquil, dicerem, quod me dixisse mentiris, negari liberum arbi-trium,si gratid commendetur.et negari gratiam, siliberum commendetur arbilrium.

Tertium leslimonium sumitur ex locis illis, ubi s. Augustinus numeral inlcr haereses Manichaeo-rum, negare liberum arbilrium. Nam ul omittam libros lres de libero arbilrio , quos contra Mani-chaeos proprie scriptos esse testatur idem Augu-stinus lib. 1. retractationum, cap. 9. ceric in lib. 4. ad Bonifacium, cap. 4. apertissime scribil, Ma-nichaeos se manifestare dum vituperare audenl le-gem, nuptias, noturam,sanctos veteris Testamenti, elliberum voluniaiis arbilrium; hoc esl,ostendero se manifestos haereticos,dum quinque ista negant it damnant, quae catholica recipit cl commendat Ecclesia.

Habet igilur Auguslinus Lulheranos el Calvini-slas pro haereticis manifestis.quoniam liberum vo-luntatis arbilrium ila perspicue negant el damnant, ul libros suos de servo arbilrio inscribere non ve-reantur. Neque recurrere poterit Calvinus ad libe-rum arbitrium a sola coactione, cum certum sil, non hoc esse, quod Manichaei vituperabant.

Quantum testimonium sumitur ex iis locis, ubi sanctus Auguslinus profert argumenta pro libero arbilrio. Siquidem iisdem argumentis probat libe-rum arbilrium post hacresim Pelagii exortam, qui-bus idem probabat ante exortam illam hacresim, nam in libris de libero arbilrio, cl in libro de vera religione quos scripsit antequam nomen Pelagii au-diri coepisset.probat Auguslinus liberum arbilrium adversus Manichaeos, his potissimum rationibus, quod alioqui tollatur judicium Dei, tollantur leges, admonitiones, cohortationes, poenae , praemia cl alia id genus, at iisdem omnino rationibus idem liberum arbilrium probat in episl. 4G. cl 47. cl in libro de gralia cl libero arbilrio, quae scripta esse constat occasione hacresis Pelagianac. Sic enim loquitur in episl. 46. St non esl gratia Dei, quo modo salvat mundum? si non est liberum arbi-trium, quomodo judicat mundum? El infra: Nisi libero arbilrio intelligeremus, atque superemus, non nobis praeciperetur dicente Scriptura,Intel-

ligile insipientes in populo , cl stulti aliquando sapilc. El libro de gratia cl libero arbilrio cap. 2. Illa praecepta divina homini non prodessent,ni-si haberet liberum voluntatis arbilrium, quo ca-faciens ad promissa praemia perveniret.El infra: Quomodo jubet, si non esl liberum arbitrium? Vides igilur s. Augustinum non mutasse senten-tiam de libero arbilrio, propler exortam hacresim Pelagianam.

Quintum argumentum sumitur ex illis locis, ubi sanctus Augustinus scribil. liberum arbilrium ad-juvari gralia Dei. Non enim adjuvatur,nisi id quod esl, nec auxilio eget libertas a sola coaclione. sed libertas a necessitate, ul etiam supra diximus. In episl. 89. quaesí. 2. Valet, inquit, liberum arbi-trium ad bona opera, si divinitus adjuvetur. Et infra: Neque enim voluntatis arbilrium ideo tol-litur, quia juvatur, sed ideo juvatur, quia non tollilur.El hoc millies in suis scriptis conira Pela-gianos repolit.

Sexlum testimonium sumilur ex illis locis, in quibus discrlis verbis docet, esse in poleslalc ho-minis velle el non velle. In expositione psalm. 7. prope finem: Diabolo, inquil, non consentire in poleslalc nostra esse voluit, qui nos fecit. Hem in libro de spirilu el lilera, cap. 33. Liberum,inquit, arbilrium naturaliter attributum a creatore ani-mae rationali, illa media vis est, que vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. El cap. 34. Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire propriae voluntatis esl. Salis igilur probatum existimamus , s. Auguslinum libertatem arbitrii in eo sensu semper praedicasse, in quo nunc illud catholica praedicat, semperque praedi-cavit Ecclesia.

CAPUT XXIX.

Solvuntur argumenta adversariorum ex verbo Dei petita.

Porro adversus ca, quae diximus, cl docuimus, Duo proferunt adversarii genera argumentorum. Unum ductum a Verbo Dei, Allecum ex libris san-cti Augustini.

Primum leslimonium objecil Lulherus ex cap.4L Isaiac: Dene agite, aul male si potestis.

Respondeo: Argumentum est salis ineptum ac pingue, ul caelcra Lulheri esse solcnl.Neque enim propbeta de hominibus, sed de Idolis gentium lo-quitur. Nam quemadmodum sanctus David simula-cra gentium irrisit dicens: Oculos habent, cl non videbunt.aures habent,et non audient etc.psal. 113. sic Isaias exprobrat illis imbecillitatem, quod cum Dii habeantur a stultis hominibus,tamen nulli prodesse, aul nocere possint.

Secundum leslimonium sumunt ex illis verbis E-zechielis cap. 3G. Dabo vobis cor novum, et fa-ciam ul in praeceptis meis ambuletis.Qui non ha-bent cor novum, non possunt in praeceptis Domi-ni ambularo, qui habent cor novum, non possunt in iisdem praeceptis non ambulare, quoniam alio-qui falsa esset illa promissio, faciam ut in pracce-

plis meis ambuletis, igitur nulli habent simul potestatem ambulandi in praeceptis, et non ambulandi, ac per hoc nulli habent liberum arbitrium in moralibus.

Respondeo: Qui non habet cor novum, non potest praecepta Domini omnia, sicut oportet, observare; dum talis est, hoc est, dum gerit cor velus; lamen absolute potest, si velit omnia mandata Domini, sicut oportet, observare, quia potest exuere cor velus, et induere novum, si velit vocationi Domini acquiescere, sequere ad Deum ex toto corde convertere. Scriptum est enim: *Facile vobis cor novum, et spiritum novum.* Ezechiel. 18. pari ratione qui habet cor novum, non potest, dum talis est, non ambulare in praeceptis Domini, lamen absolute potest, quia potest exuere cor novum, si velit se avertere a Deo, juxta illud ejusdem prophetae in eodem cap. 18. *Si averterit se juxta a jussibus suis etc.* Potest igitur absolute homo per liberum arbitrium bene facere si velit, et non facere si non velit.

Tertium testimonium ex illo psal. 118. *Inclina cor meum in testimonia tua.* Et 3. Regum 8. *Inclinet cor nostrum ad se Dominus, ut servemus mandata ejus.*

Respondeo: Probant haec testimonia, sine Dei gratia non posse a nobis omnia mandata servari, quod (vel saepe diximus) libentissime confitemur. Non autem probant hominem non esse liberi arbitrii. Quoniam non inclinat Deus corda nostra cogendo, aut necessitatem adferendo. sed interna inspiratione suadendo et invitando, illa vel in potestate voluntatis relinquatur consentire vocanti et suadenti, vel non consentire. Atqui dicet aliquis, Quid aliud facit Deus cum nos inclinari, quam operari, ut consentiamus? Illa est; Facit Deus per auxilium gratiae suae, vel vocanti consentiamus, sed hoc facit adjuvando infirmitatem, non tollendo libertatem. De qua re plura dicemus in sequenti libro.

Quartum testimonium ex illo Joan. 8. et ad Rom. G. et 2. Petri 2. *Qui facit peccatum, servus est peccati.* Al servitus et libertas opponuntur.

Respondeo: Servitus et libertas generaliter accepta in dubio opponuntur, sed non quaecumque servitus cuivis libertati opponitur. Alioqui non diceret Apostolus ad Rom. cap. 6. Eos, qui sunt servi peccati, liberos esse justitiae, et contra, liberatos a peccato, servos esse justitiae. Itaque servitus peccati opponitur libertati a peccato, non libertati naturae, quae proprie dicitur liberum arbitrium. Nam qui servus est peccati, non potest suis viribus excutere jugum peccati, vel ad liberalem justitiae pervenire, potest lamen per liberum arbitrium, adjuvante Deo, liberari a peccato, et potest, si velit, per se manere in servitute peccati. Sicut etiam e contrario, servitus naturae, id est, naturalis determinatio ad unum, qualis est in pecoribus, opponitur libertati naturae, id est, libero voluntatis arbitrio; non tamen libertati a peccato. Immo quae caret libertate naturae, hoc ipso quod illa caret, non possunt ullo modo servire peccato.

Quintum testimonium ex illo Joan. 13. *Sicut palme non potest a semel ipso ferre fructum, nisi manserit in vili, illa et vos, nisi in me manserit*

etis. Palmes, inquit, a vili praecisus non potest non arescere, in vite autem insiluit, et ex ea vim non potest non ferre fructum: igitur nec homines qui palmitibus comparantur, habent ullo temporis libertatem ad opposita.

Respondeo: Homo rectissime palmiti comparatur, quia sine succo vilis coelestis, quae Christus est, non potest producere opera salutifera et coelesti: tamen quoniam idem homo palmes est rationalis, potest per liberum arbitrium, cum est in vili, illa sponte recedere et arescere, et a vili praeter per idem liberum arbitrium, adjuvante summo agnola, potest in vili rursum inseri et fructum lent. Itaque probant istae similitudines necessitatem agniti, sed non excludunt arbitrii libertatem.

Sextum testimonium ex illo prioris ad Corinthios cap. 1. *Quid enim habes quod non accipis? Illi si nihil habemus proprii et nostri. certe non. j. Domini actionum, nec illae sunt in nostra*

Respondeo: Idem Apostolus in 3. cap. epistolae, facit, nos habere aliquid proprii et nostri, cum ait, Unusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem, ubi quod bene interpretes reddidit (*suum*) in graeco fonte est, id est, *proprium*. Habemus igitur dono Dei liberum arbitrium, sed hoc dono accepto, domini actionum, et quia possumus eas pro arbitrio habere, vel omittere, propriae et nostrae esse dicuntur, et quamvis opera sancta, de quibus loquitur colico b. Paulus, sint etiam peculiari ratione dona Dei, qualiter non fiunt sine gratia, lamen sunt etiam opera nostra propria, quatenus poteramus per liberum arbitrium ea non facere, et ideo (vel jam diuturnus) eodem Apostolo teste, debetur eis merces propria, et non immerito labores nostri, et proprii nominantur.

CAPUT XXX.

*Solvuntur argumenta ex testimoniis
s. Augustini.*

Jam vero ex b. Augustino, in quo magnum praesidium habere se gloriantur adversarii, Primo proferunt illud ex enchiridio cap. 30. *Liberum arbitrium male utens homo, et se perdidit, et ipsum. cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato missum est et liberum arbitrium.*

Respondeo: Dicitur homo perdidisse liberum arbitrium, quia deterius illud fecit; quomodo dicitur perdere filium, aut servum, aut discipulum, qui tanta lenitate flagitiosum fieri sinit. Alioqui non perdidisset liberum arbitrium, neque esse excluditur quasi non sit amplius in rerum natura, perspicuo est ex eo, quod Augustinus dicit, et se perdidit, ipsum. Non enim se perdidit exlinguendo ac perimendo, sed deterius efficiendo. Quemadmodum autem deterius fecerit, explicat cum dicit, videri peccato amissum esse liberum arbitrium. Arbitrium enim liberum arbitrium, non cum perit, quae fieri non potest, sed cum a diabolo captivatur; quomodo dicuntur amissa, quae tempore belli in potestatem hostium devenerunt. Unde etiam adferunt;

gustinus testimonium Domini <Jiccnlis:Si vos *filius liberavit, vere liberi erilis*. Et aperie dicil, vietore peccalo amissum, quia videlicet in polcslalem victoris venit.

Explicabitur aulem commode lolus hic locus ex lib. 1. ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianrum cap. 2. *Qui nostrum, inquil, ditat,quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccalum,sed illa, quae in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate juslitiam.Unde nalura humana divina indiget gralia, dicente Domino , sitos/ilius liberaverit, vere liberi erilis*. Itaque liberum arbitrium perditum cl amissum nihil est aliudmisi deterius factum per captivitatem,qua periit libertas graliae, non libertas naturae.

Secundum testimonium sumunl ex hoc ipso loco proxime citato, idesl, ex lib.1. ad Bonifacium cap. 2. el 3. nam cum s. Augustinus dixisset, non periisse liberum arbitrium de humano genere; subjungit, ideo non periisse, quia per illud peccant, quicumque cum delectatione peccant. Idque saepius repetil.nl videatur non agnoscere liberum arbitrium nisi a coactione, cl ad malum.

Respondeo: S.Augustinus propter insidias Pelagianorum, qui ex libertate naturae colligebant libertatem a peccato: vix unquam audet liberum arbitrium asserere, quin aliquid adjungat, unde intelligi possil, illud sino gratia Dei non posse liberum esso a peccalo. Id aulem facilius assequemur si breviter exponamus sententiam lotius illius loci.

Initio igilur secundi capitis libri primi ad Bonifacium, proponit s. Augustinus objectionem, seu verius calumniam Pelagianorum, qui de catholicis ila loquebanlur: *Dicunt illi, quia peccato primi hominis, idesl, Adae,liberum arbitrium perierit, el nemo jam potestatem habeat bene vivendi,sed omnesin peccalum carnis suae necessitate cogantur*. Haec est Pelagianorum objectio, qua calumniabantur catholicos, quasi negarent liberum arbitrium, cl inde callide intendebant efficere, ul gralia Dei ad bene vivendum non videretur esse necessaria.

Hanc fraudem his verbis Augustinus delegit: *Libera, inquil. arbitrium defendendo praecipitant, ul de illo polius ad faciendum jusliliam, piam de Domini adjutorio confidatur, atque in w quisque, non in Domino gloriatur*. Quibus verbis non negat, defendi debere liberum arbitrium, sed prohibet nimis mullum illi Iribui. Deinde addil, calumniam superiorem refellens: *Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis peccalo perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum,sed illa,quae m paradiso fuit habendi plenam cum immortalitatejusliliam.propler quod natura humana divina indiget gralia*.

His verbis Augustinus Primani negat illam partem objectionis Pelagianae: *Dicunt, quod peccato primi hominis.pcrieril liberum arbitrium*.Deinde explicat illam alleram pariem (el *nemo jam potestatem habeat bene vivendi*) dicens,hominem non posse bene vivere sine auxilio graliae, et in hanc miseriam incidisse per peccalum, a quo non libe-

ramur, nisi per illum, qui dixit: Si vos *filius liberaverit, vere liberi erilis*. Subjungit Deinde probans, ex eo quod peccatur, liberum arbitrium non periisse: Aam, inquil, *liberum arbitrium usque adeo in peccatore non periit.ut per illud peccent, maxime omnes, qui cum delectatione peccant*.

Won vult autem hoc loco s. Augustinus significare, libertatem arbiirii in eo silam esse,ut quis cum delectatione peccet. Nam etiarnsi aliquis sine delectatione peccaret, ut qui metu morlis ildem negaret, libere tamen peccare diceretur: sed indicare voluit, maxime libere eos peccare, qui cum delectatione peccant, quoniam qui ejusmodi sunl Duplici libertate gaudent. Una.quae opponitur necessitati,quaeque communis est omnibus qui peccant, et dicilur proprie libertas naturae, sive libertas arbitrii: Allcra, quae opponitur servituti justitiae, et dicilur proprie libertas peccali, sive cliam servitus peccali. Eadem enim csl servitus peccati, el libertas peccali,quoniam qui servus esi peccali, libere, idesl, libenter, cl cum delectatione peccat, sicut eliam eadem est libertas justitiae el servitus justitiae, quoniam qui servi sunl justitiae, libenter et cum delectatione justitiam faciunt.

Bcfellil Postremo in cap.3. illam tertiam partem ejusdem objectionis Pelagianae:Sed *omnes in peccalum carnis suae necessitate cogantur*. Et aii: IVon itaque sicul dicunt, nos quidem dicere, et iste audet eliam scribere, omnes inpeccatum velat inviti carnis suae necessitate coguntur. Sed jam in ea aetate sunt.ut propriae mentis utantur arbitrio, el in peccalo sua voluntate retinentur, et a peccato in peccalum sua voluntate praecipitantur.Neque enim agit in eis eliam qui suadet et decipit,nisi ut peccalum voluntate committant. Sed haec voluntas, quae libera csl in malis.quia delectatur malis,ideo libera in bonis non est,quia liberata non est.

Quibus verbis respondet Augustinus directe, ad illud *necessitate cogantur.el docet non cogi*.idest. non invitos trahi homines ad peccalum, sed liberime potius peccare, quoniam non solum libertate naturae, sed cliam libertate peccali, ul plurimum homines peccant, cl ne Pelagiani more suo colligerent, posse hominem peccatorem suis viribus bene facere, addil voluntatem hominis impii, quae csl libera in malis libertate peccali, non osse in bonis liberam libertate graliae,nisi prius a Christo Domino liberetur.

Tertium testimonium sumunl ex lib. 1. retractationum cap. IÜ. *Qui cogenti cupiditati bona voluntate resistere non potest, jam hoc ila peccatum est, ul sil eliam poena peccali*.VA infra: Nam quando tale est, ul idem sil et poena peccati, quantum est quod valet voluntas, nisi forte, si pia est, ul oret auxilium? in tantum enim libera est, quia in tantum liberata csl. Ex hoc loco colligunt, impiam volunlalem non csse liberam, sed omnino ex necessitate peccare: quoniam nihil potest in bono, ac no auxilium quidem petere, el lamen vere peccat, quoniam alioqui non vere peccalum esset poena peccali.

Bcspondeo: Voluntas,quae cogenti cupiditati resistere nequii,libera csl absolute,quoniam illa im-

potentia condicionala csl, non absoluta. Polesl enim Dei auxilium implorare: quod si non facit, culpa sua non facit. Nemini enim deessl auxilium, quo saltem possit vires a Deo petere. Nemini autem deesse auxilium necessarium ad non peccandum . in alio libro probavimus.

Quartum testimonium sumunt ex epist. Ii4. *Sine graha Dei non potest esse libera voluntas, cum cupiditatibus vincentibus, cl vincientibus subdita sil.*

Respondeo: Sine gralia Dei accipiendo gralam largo modo pro auxilio necessario ad non peccandum non csl libera voluntas, quoad exercitium, idesl, non babel usum liberi arbitrii: lamen absolute libera est, quoniam (ul diximus) auxilium gratiae necessarium ad non peccandum nulli deessl. Simile est, si quis ila colligeret, sine lumine non polesl oculus cernere, igilur absolute non polesl uculus cernere, cl nos saepe jam diximus, non negari a nobis graliac necessitatem, dum asserimus arbitrii libertatem. Id enim quod volumus, hoc csl, praesente auxilio necessario, posse hominem peccare et non peccare. Neque contrarium hujus sententiae in Augustini libris unquam reperiatur.

Quintum testimonium sumunt ex libro de spiritu el ilcra cap. 30. *Per legem cognitio pccali, per fidem impetratio gratiae contra peccatum, per gralam sanatio animae a vitio pccali, per animae sanitatem libertas arbitrii. per arbitri libertatem dilectio justitiae, per dilectionem justitiae implelio legis.* El infra: *Ul quid miseri homines audent superbire de libero arbitrio antequam liberentur, ncc attendunt in nomine liberi arbitrii sonare libertatem etc.*

Respondeo: Loquitur hoc loco s. Augustinus apertissime de libero arbitrio, ul denominatur a libertate graliac, non a libertate naturae. Nam si libertas naturae, idesl, liberum arbitrium proprie dictum, inciperet primum in nobis esse post fidem cl justificationem, quo modo idem Augustinus in eodem libro cap. 33. diceret, liberum arbitrium naturaliter allribulum animae rationali, csse vim illam mediam, qua vel inlendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem polesl? quo modo enim intenditur ad suscipiendam fidem, si non incipit existere nisi post fidem? loquitur igilur de libertate gratiae, per quam anima sanata viam mandatorum Domini cum delectatione currit. De qua loquitur etiam in libro de correptione cl gralia cap. 8. cum ait: *Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed gralia libertatem.*

Sextum testimonium sumunt ex libro de correptione el gralia cap. 12. *Si relinqueretur ipsis sua voluntas. ul in adiutorio Dei manerent, si vellent, infer tot et lania lentalioncs infirmitate sua voluntas ipsa succumberet. cl ideo perseverare non possent, quia deficientes infirmitate ncc vellent.* Videtur enim hoc loco s. Augustinus dicere, justos homines etiam cum adiutorio gratiae sanantis animae, non posse perseverare in bonis operibus nisi i spirilu Dei perpetuo agantur; atqui hoc csl non habere liberum arbitrium ad utramque partem.

Respondeo: Significat Augustinus, non sufficere jmini post lapsum primi hominis, adiutorium gra-

liae habitualis (id enim vocat adiutorium, in quo permanet homo, si vult, quod etiam in eodem loco, cum alimentis comparavit, quibus si volumus, utimur, si nolumus, non utimur) sed necessarium fuisse praeterea, propter lentalioncs. auxilium Dei protegens, cl dirigens, sine quo etiam justiperseverare non possent, quia deficientes infirmitate, ncc vellent.

Caelorum haec impotentia non est absoluta, sed condicionalis; quamvis enim non possit homo justus, sine auxilio speciali perseverare in operibus bonis, absolute lamen polesl, quoniam Deus non deserit nisi desertus. Quocirca in eodem libro cap. 7. idem Augustinus dicit, non posse excusari eos, qui non perseverant, quoniam poterant perseverare si vellent.

Septimum testimonium sumunt ex eodem libro cap. 13. ubi cum dixisset s. Augustinus eos, qui peccant, peccare per liberum arbitrium. continuo, ac dicit: *arbitrium, inquam, liber, non liberatum.* Videtur enim (ul notat talis voluisse dicere, arbitrium liberum esse Dominum, non re.

Respondeo: Jam saepe diximus Augustinum propter Pelagianos arbitrium vocare liberum, non liberatum, quoniam sine gralia Dei servum espectati, licet sit liberum a naturali necessitate.

Octavum testimonium sumunt ex libro de perfectione justitiae, responsione 9. *Per arbitrii libertatem facium csl, ul esset homo cum peccato, aliam poenalis vitiositas subsequuta. ex libertate, fecit necessitatem.* El infra: *Quia peccavit voluntas, scquula est peccantem peccatum habendi dura necessitas, donec lota sanetur infirmitas.*

Respondeo: Multiplex est necessitas, sed non omnis repugnat arbitrii libertati. Prima csl, patendi motus carnis repugnantes legi mentis. Nara etiam justissimi quique dicere possunt cum Apostolo ad Romanos cap. 7. *Sentio aliam legem in membris meis etc.* Sed haec non repugnat libero voluntatis arbitrio, quoniam etiamsi necessario molus illos sentimus, lamen non necessario consentimus, et tunc cum Apostolo dicimus: *Si quod nolo facio, jam non ego operor illud.*

Secunda necessitas est peccandi ex ignorantia, nam *delicta quis intelligit?* Sed neque haec repugnat libero arbitrio, quoniam etiamsi non possumus quaedam non ignorare, lamen possumus non velle ignorare. Ille enim reprehenditur, qui noluit intelligere, ul bene ageret, non qui voluit, sed non potuit. Ac de his necessitatibus loquitur s. Augustinus in priore parte objectionis. Nam ibidem subiungit: *Unde ad Deum fides clamat: De necessitatibus meis educ me. Sub quibus positi, vel non possumus, quod volumus intelligere, vel quod intelleximus, volumus, nec valemus implere.*

Tertia necessitas est divinae graliac, tam ad remissionem peccati contradi, quam ad vitanda ca, quae contrahi possent. Sed neque haec tollit liberum arbitrium, quoniam ul saepe diximus, cl in secundo libro probavimus, Deus nemini denegat adiutorium necessarium.

Quarta necessitas est habendi pccalum aliquod veniale. Nam etiam homines justi quotidie necesse

habent illa oratione uti ad Deum, *Dimitte nobis débita nostra*. Al neque haec necessitas pugnat cum arbitrii libertate, quoniam si ratio vigilet, ut debet, possumus vitare singula venialia; quamvis fieri nequeat, ul omnia evitemus, sine privilegio speciali. El dc hac necessitate loquitur Augustinus in posleriore parte objectionis, ul perspicuum est legenti cum locum. Immo lotus liber ideo dc perfectione justitiae inscriptus est, quoniam hoc potissimum agit, ul probet adversus Pelagianos, non posse in hac vita nos ila perrecte adimplere justitiam, ul non semper oratio illa necessaria sit, *Dimitte nobis debita nostra*.

Quinta necessitas csl faciendi actus malos, posita mala el efficaci voluntate. Nam qui efficaciter

vull finem, non polesl non velle media, quae ad eum finem judicat esse necessaria. Ita qui vehementer aliquem odit, non potest illi ex animo benefacere. Sed neque haec necessitas répugnai libertati, quia condilionalis est. Non absoluta. Potest enim homo si velit, non velle finem ullum efficaciter, ex cujus amore ad media eligenda quodammodo cogebatur.

Sola igitur illa necessitas libertati arbitrii proprie repugnat, quae absolute facit, ul homo non sit dominus propriae volunlalis; quam necessitatem in Augustini libris adversarii nostri, quamtumvis Augustinum suum esse jactent, numquam demonstrare poterunt.

LIBER SEXTUS

DE

CAPIT PRIMUM

Proponitur quaestio, An possint credi mysteria fidei, sine auxilio speciali.

Sextus Flic liber 1res Postremas quaestiones absolvet, quid possit videlicet inlcelligenlia humana in rebus supcernaluralibus fide percipiendis, quid voluntas in iisdem appetendis el eligendis, et num in ejusmodi rebus, vere proprieque liberi simus.

Prima quaestio, quae ad inlcelligenliara perlinet, non minus breviter, quam facile explicari polcsl. Convenit enim inter nos cl adversarios, sive ii Pe-Jagiani, sive Lutheran! sint, Tria potissimum esse necessaria,ul mysteria supcernaluralia percipiantur a nobis. Primum est, divina revelatio, quae per Scripturas aut praedicatores a Deo missos proponitur. Cum enim haec supcernaluralia sint,nulli unquam mortalium venissent in mentem, nisi Deus ipse illa manifestare voluisset. Sic enim loquitur 1). Paulus in priore epistola ad Corinthios cap. 2. *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est:* El mox: *Sicul, inquil, scriptum est. quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderuni. quae praeparavit Deus per diligentibus se, nobis aulem revelavit Deus per spiritum suum.* El ad Roman. 10. *Quomodo credent in eum,quem non audierunt? quomodo au-aient sine praedicante?* El Dominus Joan. 15. *Si non venissem el loquulus fuisset, peccatum non haberent.* Quia videlicet sine praedicante credere non potuissent, ideo non credendo minime peccassenl.

Hinc etiam videmus Marci ultimo mandari apostolis: *Praedicate euangelium omni creaturae.* Et Aci. 8. mitti Philippum, ut praedicaret Eunucho : Aci. 10. mitti Petrum, ut praedicaret Cornelio: A-

clor. 17. mitti Paulum, ul praedicaret Macedonibus: quia videlicet ordinarie necessaria ad fil-; csl praedicatio. Quocirca Dominus in psalm.2.nc; vi et armis,sed verbo praedicationis regnum se al-legisse testatur: *Ego aulem constitutus sum r „; ab eo, super Sion montem sanctum cjus, praedicans praccepulum ejus.* Atque hoc (ul dixi) ne ipsi quidem Pelagiani negabant,quippe qui graliamDei in doctrina a Deo nobis revelata cl tradita praecipuo constituebant.

Alterum csl, persuasio aliqua, sive per signael prodigia, sive aliqua alia ratione. Won enim satis est ad hoc, ut homines credere teneantur,si sole:, eis doctrina a Deo revelata proponatur, sed necc: se est, ut accedat eliam aliquid, quod cam doctrinam credibilem faciat. Hinc enim Dominus Exod. 4. cum milleret Moysem ad praedicandum, ded: illi potestatem operandi miracula, quibus Udem liceret, praedicationem suam vere esse divinam. Et Christus Mallh. 10. cum dixisset: *Praedicate dicentes, appropinquabit regnum coelorum;* adjunxit continuo, *infirmos curate, mortuos suscitatl etc.* El Joan. 15. sicul ait: *Si non venissem ell quulus fuisset,peccatum non haberenl.*Sic eli-' ait:*Si opera non fecissem in cis,quae nemo alius fecit, peccalum non haberent.*

Adde eliam id, quod oil Ecclesiasticus cap. E *Qui cito credit, levis esi corde.* Valdo aulem c credit,qui res longissime remotas ab humanis sr sibus, el quae omnem inllegentliam superants ulla persuasione credit. Idem enim faceret, sir-absurdissimas,ac omnino improbables ci propos renlur. Qua levitate credendi peccant hoc temperl Mahumelani, qui sine ullis miraculis, aut alia cc grua persuasione doctrinam absurdissimam Mahe meli recipiunt.Nec longe ab his absunt Calvinist qui non solum sine ullis signis el prodigiis,sed < iam conlra doctrinam, conlfirmalam innumeris e

raculis. el lotius orbis terrae, alque omnium saeculorum consensione multa nova ei mira credere potuerunt.

Tertium est, imperium voluntatis. Quoniam enim nulla est persuasio, quae cogere possit hominem ad credendos articulos supernaturalis, ac ne ipsa quidem miracula omnino mentem convincere queant, ideo requiritur inclinatio voluntatis, quae moveat intellectum ad ussenticendum iis, quae vim intelligentiae superant. Non posse autem quaevis miracula cogere aliquem ad finem, si is nolit credere. Salis aperte indicat illud Joan. 12. *Cum tanta signa fecisset, non credebant in eum.* Quocirca b. Paulus in posteriore ad Corinthios cap. 10. docet, captivandum esse intellectum in obsequium fidei, hoc est pio affectu quasi cogendum, ut iis assentiatur, quae cum ratione pugnare quodammodo videantur. Denique s. Augustinus tract. 3G. in Joannem: *Intrare, inquit, quisquam in Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest, nisi volens.*

His igitur positis, quae sunt extra controversiam, quaestio remanet, utrum qui praedicatorem audit, aut doctrinam a Deo revelatam per se legit, ei habet congruentem persuasionem miraculorum, aut alterius testimonii, quo res, quae credenda proponitur, efficiatur credibilis, possit eam rem credere sine speciali illustratione divina. Fuit unus ex erroribus Pelagianorum, posse hominem credere sine speciali gratia Dei. Illa enim referi s. Augustinus nullis in locis, sed praecipue in epist. 10G. ad Paulinum, ei 107. ad Vitalem. In eodem errore etiam ante exortam hacresim Pelagianam fuisse Ticonium, refert idem Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana cap. 33. In eodem fuisse Cassianum, et alios quosdam in Gallia, qui propterea reliquiae Pelagianorum dici meruerunt, cognosci potest ex epistolis Prosperi ei Hilarii ad Augustinum, et ex libro ejusdem Prosperi contra Collatorem. In eodem etiam aliquando haesisse ipsum Augustinum, testis est ipse idem in libro de praedestinatione sanctorum cap. 3. Denique hunc fuisse unum ex erroribus Fausti Heliciensis, perspicuum est ex libris ejus de libero arbitrio.

CAPUT II.

Non posse hominem, sine speciali illustratione Dei, credere mysteria fidei.

Sed non erit difficile praedictum errorem ex divinis literis ei Ecclesia traditione refellere. Primum enim perspicua sunt verba Domini Joan. G. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Quo loco observandum est, non dixisse Dominum, Nemo venit, sed nemo potest venire, propter quosdam, qui minus caute dicunt, re ipsa neminem credere sine speciali gratia Dei, lamen fieri posse, ut credat. Porro venire ad Christum, nihil esse aliud, nisi credere in ipsum, explicat ipse paulo infra cum dicit: *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt, sed propterea dixi vobis, quia*

nemo potest ad me venire, nisi datum ei fuerit a Patre meo. Itaque si venire est credere, et nemo potest venire nisi trahatur a Patre, certe nemo potest credere, nisi trahatur a Patre.

In eundem sensum dicunt etiam illa a Domino Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam illa placitum fuit ante te. Et nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, ei cui voluerit Filius revelare.* Non enim loquitur Dominus de revelatione per externam praedicationem, sed per internam illustrationem et suasionem, de qua dixit Joan. G. *Omnis, qui audit a Patre, et didicit, venit ad me.* Nam paulo ante exprobraverat civitatibus, in quibus longo tempore praedicaverat et plurima signa fecerat. Et videns postea praedicationem sapientes et prudentes, id est, scribas et pharisaeos, non esse conversos, sed tantum simplices turbas; explicare voluit, recte quidem reprehendi eos qui non crediderunt: sed non debere suis solis viribus tribuere fidem, eos qui crediderunt, cum Patri coelesti placuerit abscondere haec a sapientibus et prudentibus, ei revelare parvulis, trahendo istos, illos non trahendo. Similis sententia habetur Joan. 12. *Propterea non poterant credere, quia Herum dixit Isaias, ceccecaecavi oculos eorum, et induravit cor eorum.* Illos enim excaccare dicitur Deus, quos non illustrat, cum sine ejus lumine videre nequeant.

Adhuc, apostolus Paulus plenus est ejusmodi testimoniorum, ut mirum sit esse aliquos, qui hunc Apostolum diligenter evolverint, ei lamen non didicerint, fidem esse donum Dei. Roman. 12. *Unicuique, inquit, sicut divisit Deus mensuram fidei.* 1. Corinthiorum 4. *Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti?* 1. Corinthiorum 7. *Consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus a Domino, ut sim fidelis.* 1. Corinth. 12. *Et nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancio.* 2. Corinth. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis.* Ephes. 2. *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, donum enim Dei est.* Ephes. G. *Pax fratribus, ei charitas eum fide a Deo Patre, et Domino Jesu Christo.* Philipp. 1. *Vobis donatum est, non solum ut in illum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini.*

Denique s. Lucas in Actis cap. 13. *Crediderunt, inquit, quotquot praedesignati erant in vitam aeternam.* Et cap. 14. *Aperuit Dominus ostium fidei.* Et cap. 16. *Loquebamur mulieribus, quae convenerant, et quaedam mulier nomine Lidia purpuraria audivit, cujus Dominus aperuit cor intendere his, quae dicebantur a Paulo.*

Accedant Deinde testimonia conciliorum et Patrum. Concilium arausicanum canon. 5. *Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei non per gratiae donum nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur.* Et can. 7. *Si quis per naturae, vigorem evangelizanti praedicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione Spiritus sancti, haeretico fallitur spiritu etc.*

Idem repelil concilium Iridenlinum scss.G. cnn. 3. his verbis: *Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere posse, sicut oportet, anathema sit,*

S. Augustinus lib. 1. de praedestinatione sanctorum cap. 2. *Si non sumus, inquit, idonei cogitare aliquid quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobis, sed, sufficientia nostra, qua credere incipimus ex Deo est. Vide eundem lib. 1. retractationum cap. 23. in epistol. 90. Joa. 106. cl 107. in enchiridio cap. 31. in libro de spiritu el lilera cap. 31. cl 32. in libro de gralia Christi cap. 31. el lib. 1. ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum cap. 3. Denique in lib. 1. de praedestinatione sanctorum lère loto. El in secundo de bono perseverantiae cap. 1. 2. 3. 19. cl aliis.*

Auctor Hypognoslici lib. 3. fere extremo: *A'emo, inquit, penitus gloriatur se /idem ex proprio sensu genuisse in se, per quam possit credere Deo: sed agnoscat, tam ante legem, quam sub lege, cl post legem, fidem, quae csl in Christo Jesu, per illuminationem gratiae, quae a Deo Patre esl, unicuique revelatam ad salutem etc. Aequè loquitur de revelatione, quae per Scripturas habetur: hanc enim non negabant Pelagiani, contra quos ille auctor acerrime disputat, sed de peculiari inspiratione, qua Deus in mentibus operatur, ul verbo praedicationis assentiant.*

S. Prosper idem docet, ac probat in lib. 1. de vocatione gentium cap. 23. et 24. cl contra Collatorem cap. 36. cl 37. el in responsione 8. ad capitula Gallorum. El in responsione ad prima quinque dubia Genevensium. Sic igilur loquitur (ut unam sententiam ejus ponamus) in lib. 1. de vocatione gentium cap. 24. *Abunde, inquit, quantum arbitrator, his testimoniis demonstratum est, fidem, qua justificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis praecedentibus tribui etc.*

S. Fulgentius in libro de incarnatione el gratia Christi cap. 20. *Vita, inquit, nostra a fide sumit initium, quia justus ex fide vivit. Quam fidem non ex voluntate nostra nasci, sed per Spiritum sanctum unicuique dari, b. Paulus ostendit. El infra: Forma praecessit in carne Christi, quam in nostra fide spiritualité) agnoscamus. Nain Christus filius Dei secundum carnem de Spiritu sancto conceptus cl natus est. Sic ergo in hominis corde, nec concipi fides poterit, nec augeri, nisi cum Spiritus sanctus effundat et nutriet. Ex eodem namque spiritu renati sumus, ex quo natus est Christus.*

Accedant Postremo rationes, atque eae potissimum quibus utitur s. Augustinus. Prima ratio sumitur ab orationibus Ecclesiae. Orat enim Ecclesia pro infidelibus, ul convertantur, cl hoc ipsum juberi dicit s. Cyprianus in expositione orationis dominicae, cum Dominus praecipit, ul orantes dicamus, *fiai voluntas tua sicut in coelo et in terra. At frustra fierent istae preces, si possent infideles sine Dei auxilio credere: satis enim esset illis praedicare fidem, cl admonere ul crederent.*

Neque responderi potest, orari ab Ecclesia Deum, ut habitum fidei donet volentibus cl incipientibus credere. Nam Ecclesia juxta praeceptum Domini, orat pro persequentibus el oalumnanlibus: qui vero persequuntur Ecclesiam, certe neque volunt, neque incipiunt credere. Orat igitur Ecclesia, ul Deus infideles de nolentibus faciat volentes, de infidelibus fideles, el de persecutoribus defensor, quomodo novit, actum esse cum ipso apostolo l' u- lo, cui tunc donata est fides, cum spiraret mines, el caedes in discipulos Domini. El hoc ipsum indicant antiquissimae illae preces, quae funduntur ab universa Ecclesia in parosceve, ubi oratur D: s ul auferat velamen de cordibus infidelium, ut imperial aures praecordiorum, ul illustret accitata el tenebras mentium, ul eruat ab erroribus anie s diabolica fraude deceptas.

Secunda ratio, sumitur ab absurdis, quae ex φη- renlur, quae sunt potissimum Tria. Primum enim sequeretur, gralam secundum merita nosing, et ita gralam non esse gralam, quod ita visum est absurdum Patribus nostris, ul in concilio palat: (quod primum contra Pelagium cclenralum es*, i ipse etiam Pelagius id (quamvis ore, non corde) damnaverit. Id aulem sequi, probat s. Augustinis in epistol. 106. quoniam nonnullum csl meritum i dei, ratione cujus oratio impetrat, quidquid postulat. Meretur enim exaudiri, qui posul. il cum Ode.

Deinde sequeretur, initium salutis esse ex nobis, nam cum justus ex fide vivat, si initium fidei c-t ex nobis, initium vitae esset ex nobis. Id oute esse absurdum patet. Tum quia repugnat Apostolo dicenti: *Quis prior dedit illi. el retribueturei.* il' man. 11. El: *Quid habes, quod non accepisti?* I. Corin. 1. Tum quia si potest homo per se incipere credere, poterit etiam perse augere fidem: difficilius enim csl incipere opus, quam augere inchoatum, alque ita vel non egebunt homines Deu. vel ita partientur cum eo, ul sibi tribuant quod est melius, illi quod csl deterius, sive priores operis partes sibi, posteriores Deo.

Postremo sequeretur, tolli penitus fundamentum divinae praedestinationis cl electionis: non enim salvae fierent reliquiae secundum electionem gratia, ut Apostolus praedicat ad Romanos cap. 11. sed juxta meritum fidei, cl bonum usum liberi arbitrii, ul s. Augustinus efficacissime probat in libro de praedestinatione sanctorum. Quoniam enim duo sunt fundamenta praedestinationis, fides cl perseverantia, ideo in priore duorum illorum librorum demonstrat, fidem esse donum Dei, in posteriore idem probat de perseverantia.

Tertia ratio pendet ex iis, quae dicuntur in I. cap. Demonstrabimus enim, nullum opus pietatis vel inchoari, vel perfici posse, sine speciali gratia Dei; certum aulem csl, initium fidei includere pium affectum, ac per hoc esse opus pium, vel certe pii operis inchoationem.

CAPUT III.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capituli superioris.

Objectiones adversus ea, quae paulo ante docuimus, hac potissimum fieri solent.

Primum, infideles nulla credunt solis viribus liberi arbitrii non minus difficilia, quam sint articuli nostrae fidei, ut continuum secari posse in infinitas partes. Inter quaelibet duo puncta nulla. Quamvis inter se proxima; intercedere alia infinita: ut noni esse mentem omnium hominum, qui sunt, currunt. ruerunt, et alia id genus plura, quae philosophi vel omnes, vel aliqui sibi persuaserunt. Cur igitur non possint etiam credere articulos nostrae fidei, praesertim cum hi nullis miraculis comprobati sint, si res non minus arduas, sine ullis miraculis crediderunt?

Secundo: Pagani atque haeretici saepe multos articulos nostrae fidei credunt, ut Christum esse Virginis filium, quod credunt Maliumelani, et Deum esse Trinum et Unum, quod credunt Calvinistae, alique plurimique haeticis hujus temporis. Haec eorum fides non est donum Dei, neque credibile est eos per speciale Dei auxilium ista credere, cum ex eodem principio ista vera credant, quo suos errores credunt. Maliumelani siquidem, quemadmodum ob Alcorani auctoritatem credunt, Christum esse Virginis filium, sic ob ejusdem Alcorani auctoritatem credunt, Christum non esse Dei filium, nec vere Deum. Et qui nunc inter Lutheranos educantur, ut credunt ministro praedicanti, Deum esse Trinum et Unum, ista credunt eidem praedicanti, nullam esse arbitrii libertatem, hominem sola fide justificari, et alios id genus errores.

Tertio: Nos omnes facile credimus sine specialis gratia Dei vera esse, quae Livius et Salustius, alique profani historici tradiderunt. Cur non igitur poterimus eadem facilitate credere quae scripserunt historici sacri, saltem in his rebus, quae naturam non superant, quales sunt res gestae patriarcharum ac prophetarum?

Quarto: Res quaedam falsae, quae omnem rationem excedunt, quale est paradoxum illud Lutheranorum, corpus Christi semper esse ubique: et illud, Infantes dum baptizantur, actu credere, firmissime credi possunt absque ullo adjutorio Dei, ut notum est: quae igitur causa est, cur non possint credi etiam aliqua vera, sine speciali auxilio Dei, quamvis eandem rationem excedant?

Quinto: Articuli nostrae fidei tot jam miraculis, aliisque testimoniis magni ponderis confirmati sunt, ut omnium iudicio credibiles censori debeant iuxta illud prophetae psalm. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* At quod credibile est, cur sine alio auxilio credi non poterit?

Sexto: Si quis ab incunle puerilia inter Christianos educetur. etiamsi casu aliquo Baptismus non suscipiat, neque illum petat, ex consuetudine credet, quod alii credunt: quod igitur fieri poterit ex consuetudine. cur non magis fieri poterit ex electione, ab eo praesertim, qui conferat dogmata fidei cum antiquis prophetarum oraculis et signis ac prodigiis, quibus ea singulis aetatibus confirmata fuisse constat?

Ad haec omnia facile responderi poterit, si quis observet, nos cum dicimus, sine auxilio speciali, non posse hominem credere articulos nostrae fidei, non intelligere, non posse credere ullo modo, sed non posse, ut oportet, ad hoc. ut scilicet actus fidei

catholicae, et initium justificationis. Non enim hanc particulam (ut *oportet*) sine causa in decretis suis addiderunt concilium arausicanum can. 25. et tridentinum sess. G. can. 3. Includit autem illud (ut *oportet*) Tres conditiones. Unam, ut corio credatur, ex parte objecti, id est, tamquam a Deo revelatum, et quod nullo modo falsum esse possit. Alteram, ut firmiter credatur ex parte subjecti, id est, ut homo nihil dubitet, et malit potius mori, quam articulum fidei non credere. Tertiam, ut ex pio affectu credatur, id est, ex quadam inclinatione pia erga Deum, quia incipit homo cervicem Deo flectere, et se subicere ad obedientiam fidei, etiam in iis rebus, quae rationem humanam superant.

Ad Primam igitur objectionem de philosophis gentilibus, Dico eos vel habere demonstrationem, ut de divisione continui, et lune non esse rem difficilem ad credendum, nisi imprudens: vel non habere, ut de una intelligentia omnium hominum, et tunc non firmiter credere: et praeterea sive demonstrationem habeant, sive non habeant, eos non credere ex pio affectu subjiciendi se Deo. sed vel quia coguntur argumentis, vel quia cedunt auctoritati doctiorum.

Ad Secundam de Mahumelanis et haeticis. qui aliquos catholicae fidei articulos credunt, Respondeo: Eos non habere fidem certam ex parte objecti. Nam ut fides sit certa ex parte objecti, Duae causae infallibiles requiruntur, causa Revelans articulos, et causa Proponens, aut declarans articulos revelatos. Nam si is, qui revelat et cujus auctoritate nitimur, falli possit, fides etiam incerta redditur. Itaque causa revelans non debet esse, nisi Deus. Et pari ratione si is, qui articulos revelatos proponit, aut declarat, errori sit obnoxius, et possit aliquid proponere tamquam a Deo revelatum, quod vere non sit a Deo revelatum, tota fides nutabit.

Jam igitur Maliumelani et haeretici, existimant quidem se credere id, quod credunt, quia Deus revelaverit. sed recte vera non credunt. quia Deus revelavit, sed quoniam ipsi temere volunt id credere, quod erodunt, cum non habeant causam proponentem ne declarantem revelationem Dei infallibilem. Nam si quis ab haeticis petat, unde habeant Deum revelasse hunc articulum, aut illum. respondunt ex divinis literis. At si quis urgeat, unde habeant divinas literas hoc significare, quod ipsi dicunt, cum alii aliter Scripturas intelligant: immo etiam, unde, habeant, has esse divinas literas: nihil omnino respondere poterunt, nisi ista se judicare: iudicium enim Ecclesiae, quod unum Deus innumeris signis et prodigiis, aliisque testimoniis plurimis infallibile esse declaravit, jam ipsi rejecerunt, et unusquisque ad se iudicium divinae revelationis interpretandae revocavit. Quis autem possit, nisi valde temere credere, suum ipsius iudicium de rebus divinis infallibile esse, cum hanc infallibilitatem nulla neque divino promissione, neque humana ratione probare possit?

At catholici fidem habent omnino certam et infallibilem, quoniam credunt id, quod credunt, quia Deus id revelavit: Deum autem revelasse credunt, quoniam Ecclesiam ista dicentem, vel declarantem

audiunt, quam errare non posse non temere credunt, cum testimonia ejus ex plurimis signis et prodigiis, aliisque multis argumentis, quae in libro de nolis Ecclesiae numerata et explicata sunt, credibilia facta sint nimis.

Ad Tertiam, de his, quae credimus Livio et Salustio, Respondeo: Humanas historias nos humana fide credere, vel etiam existimemus falsas esse posse: alia res divinas longe alia fide credi oportere, vel videlicet existimemus coelum et terram transire posse, Verbum aulem Domini transire non posse.

Ad Quartam, de iis, qui res difficillimas, sed lamen falsas credunt, Respondeo: Aon esse omnino eandem rationem veri et falsi, sicut nec est eadem ratio boni et mali. Poles enim homo peccator ex animo, ac toto corde blasphemare Deum, non tamen potest ex animo ac toto corde laudare Deum sine speciali gratia: illa poterit figmenta sua, quamvis aliis incredibilia, ipse facile credere propter affectum erga res suas, nec lamen poverit sine speciali gratia Dei res divinas erodere. Adde praeterea, ejusmodi homines, sicut lemere credunt falsa et diabolica, illa etiam lemere credere vera et divina, non aulem sicut diximus, *vel oportet*, idest, pio affectu, vel res a Deo revelatas, et quibus falsum subesse nulla ratione possit.

Ad Quintam Respondeo: Res credibiles sine alia gratia, credi posse, sed humana fide, non divina, argumenta enim, quae articulos fidei nostrae credibiles faciunt, non talia sunt, vel fidem omnino indubitatum reddant, nisi mens divinitus adjuvetur.

Ad Sextam facilis est Responsio. Nam aul puer inter Christianos natus alque educatus, ubi adoleverit, existimabit se esse baptizatum, vel sciet non esse baptizatum. Si baptizatum se esse credat probabiliter erit, eum fidem divinitus infusam habere. Siquidem approbatio Baptismi, quem quisque accepisse, alque habere censet, par est voto Baptismi, et ad salutem aeternam perducere potest. De qua re ex latius rescriptum pontificium capite: *Apostolicearn*, de presbyter, non baptizatus. Si vero sciat, se non esse baptizatum, et tamen Baptismum non postulet, is sine dubio non habet fidem, nisi forte humanam, vel potius nec humanam. Quomodo enim fieri poles, vel aliquis certo credat, sine Baptismo se in aeternum periturum, et lamen Baptismum, rem videlicet factum facillimum, non postulet, neque cupiat? Neque verisimile est, posse aliquem esse inter Christianos institutum, et qui noverit fidem Christianorum, qui tamen de Baptismo nihil unquam audierit, cum inter rudimenta fidei fiat mentio Baptismi, et quotidie in Ecclesia recens nati baptizentur infantes.

CAPUT IV.

Aon posse voluntatem humanam aliquid velle in iis, quae ad pietatem et salutem perlinent, sine auxilio gratiae Dei.

Sequitur Altera quaestio, quae est de viribus voluntatis humanae. in iis rebus, quae ad pietatem

et salutem aeternam perlinent. In qua quaestione eosdem habemus adversarios, quos in superiore, Pelagianos videlicet, et qui Pelagianis occulte, et sub nomine catholico in Galliis lavere studuerunt, Cassianum, Faustum et alios. Illi enim bona aliquod desideria, initium dilectionis, dispositionem i gratiam, et alia id genus, ex bono naturae, sine speciali praeventiente gratia haberi posse, praedicabant.

Quibus praecipue restiterunt sanctus Augustinus, in libro de praedestinatione sanctorum, et de bonae perseverantiae. Sanctus Prosper in libro conit Collatorem. Et sanctus Fulgentius in libro de incarnatione et gratia Christi a cap. 13. usque ad ultimum. Dicitur etiam ab Adone Viennensi in Chronico eo ad annum 500. egregio contra Faustum scriptum: sanctus Alchimus Avilus, vir eloquentissimus, non solum oratione solus, sed etiam carmine, sicut liber ejus injuria temporum interierit videtur. Fugit quoque Faustum breviter refutavit Joan. de Xcentius in professione fidei catholicae, qui nobis bibliotheca sanctorum Patrum extat.

Nos Tres sententias ex Scripturis et tradite, ecclesiastica paucis comprobabimus. Prima est illa, posse hominem sine speciali gratia Dei aliquid vile, aul facere in iis rebus, quae ad pietatem et salutem perlinent. Secunda: Non posse hominem propriis viribus ad gratiam se disponere, sive aliquid facere, propter quod ei divina gratia conferretur. Tercia: Non posse ab homine diligere Deum, etiam si auctorem naturae, et imperfecte sine adjutorio perire. Quamvis enim duae sententiae posteriores in prima includi videantur, lamen placuit eas distinguere; Tum, quoniam non desunt, qui aliter seoliant: Tum etiam, quoniam possunt propriis argumentis singulae Tres sententiae probari.

Prima igitur illa sententia probatur Primum ei testimoniis prophetis, evangelicis et apostolicis. Quod enim legimus Isaiae cap. 65. *Inventus est a non quaerentibus me, palam apparui his, me non interrogabant.* Et quod Dominus ait Luc. 19. *Venit filius hominis quaerere, et salvum facere quod perierat.* Nonne indicat, non nos irreperere quaerendo Deum, sed Deum incipere quod rondo et vocando nos aversos et fugientes? illi vero quod idem Dominus ait, Joan. 6. 45. *Sic me nihil potestis facere.* Intelligendum est omnino de bono opere, quod ad salutem perlineat: sicut etiam illud Apostoli 1. Corinth. 4. *Quis enim illud discernit? quid habes quod non accepisti?* Adversus eos facit, qui ob fidem, aul justitiam ad salutem perlinentem inflabantur, vel saepe alias diximus Alioqui hae sententiae non essent universaliter verae: Nam aliqua bona opera naturalia et aliquae iam moralia sine speciali Dei gratia fieri posse, se praedocuimus: Denique (vel alia multa praeterea: illud ejusdem Apostoli, ad Philippenses cap. 1. *Qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi.* Et cap. 2. *Deus est enim, qui per alios velle et perficere pro bona voluntate. illis aperte ostendit, nihil omnino boni ad salutem perlinentis, sine Deo inchoari posse.*

Probat deinde eadem sententia ex definitionibus conciliorum. Primum concilium in causa Pelagii celebratum in Palatinis, duodecim articulis

definivit, quos clinm Pelagius ipse admittere coactus fuil. Septimus articulus erat (ut Augusl.leslatur in epist. 10G.) gratiam Dei ad singulos actus dari, ac per hoc nulluin aclum bonum ad salutem perlinentem (dc his enim quaestio erat) sine gratia licri posse.

Deinde celebratum csl concilium frequenlissimum in Africa , episcoporum ducentorum cl qualuordecim, quod a sede aposlolica approbatum a lolo orbe terrarum receptum fuisse, testatur s.Pro-sper in Chronico; hujus concilii decretum his verbis referi idem Prosper in responsione ad octavum capitulum Gallorum: *Cum ducentis qualuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem, contra ini-micos gratiae Dei, lolus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodum ipsorum ha-let sermo, dicamus, gratiam Dei per Jasum Christum Dominum nostrum , non solum ad cogno-scendam, verum etiam ad faciendam justitiam nos per actus singulus adjuvare, ita ul sine illa nihil verae sanclacque pietatis habo.ru, cogitare, dicere, agere valeamus.*

Accessit Denique in ipsa Gallia concilium arau-sicanum, quod jussu s. Leonis , propriè adversus reliquias Pelagianorum celebratum fuit, in cujus concilii can. 7. haec habentur: *Si quis per natu-rae vigorem bonum aliquod, quod ad salutem perlinet vitae aeternae cogitare, aul cligere posse confirmat etc. haeretico fallitur spiritu. Ille vide-mus, lres orbis terrae paries, Asiam, Africam, Eu-ropam , per tria concilia , in eandem sententiam pro Dei gralia conspirasse.*

Per eadem tempora lres summi, sanclissiniique pontifices. Innocentius, Zozimus, Celeslinus rescri-ptis suis eandem sententiam comprobarunt. Inno-centius in epistola ad concilium Carthaginense, quae csl apud Augustinum 91. *Adjutorio, inquit, quotidiano nos egere, negare non possumus. Et \nttx Quemadmodiim Pelagius, Celestinusque sua-sores sc aliquibus osse confidunt, nos adjutorium Dei non debere quaerere, nec egere, cum omnes sancli, nihil se sine hoc agere posse lestentur? Idem in epist. ad concilium milcvilanum apud Au-gustinum 93. In omnibus, inquit. divinis paginis vo-luntati liberae non nisi adjutorium Dei legimus esse nectendum, camque nihil posse coelestibus auxiliis destitutam.*

Zozimus in epistola ad omnes episcopos (ut re-fert Celeslinus in epistola ad Gallos cap. 9.) *Quod, inquit, tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio, in omnibus igilur actibus, caussis. cogi-tationibus. motibus, adjutor el protector orandus csl. Superbum csl cnim. ul quidquam sibi huma-na nalura praesumat.*

Ipse autem Celeslinus in praedicta epistola cap. 8. *Quotquot, inquit, spirilu Dei aguntur, hi filii sunl Dei. ul nec nostrum deesse sentiamus orbi-rlum. cl in bonis quibusque voluntatis humanae singulis molibus magis illius valere non dubite-mus auxilium.*

Idem probari polesl testimoniis aliorum Palrum. S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 4. *In nullo, inquit, gloriandum, quando nostrum nihil csl.*

S. Ambrosius hb. 2. in Lucam cap. 12. Vides,

inquit. quia ubique Domini virtus studiis coope-ratur humanis, ul nemo possil aedificare sine Do-mino, nemo custodire sine Domino, nemo quic-quam incipere sine Domino.

S. Hieronymus in lib.3. contra Pelagianos. non longe a principio: *Hoc, inquit. longa dissertatione conclusum est. ul gratia sua Dominus, quae no-bis concessit liberum arbitrium, in singulis ope-ribus juvet atque sustentet.*

S. Augustinus lib. 2. contra duas epistolas Pela-gianorum cap. 5. *Liberum, inquit, arbitrium dici-mus ad bene, pieque vivendum non valere, nisi ipsa volunlas hominis, Dei gratia, fuerit libera-ta, el ad omne bonum actionis, sermonis. cogita-tionis adjuta. Hem in libro de praedestinatione sanctorum cap. 2. Quod, inquit, attinet ad pieta-tem el religionem , non sumus sufficientes cogi-tare aliquid quasi ex nobis, el nemo sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodeumque opus bonum. Hem in libro do grntin Christi cap. 20. Gratiam, inquit, Dei sic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ul omnino nihil boni sine il-la, quod ad pietatem perlinet, veramque justi-tiam, fieri posse non dubitet. Et cap. 57. St, in-quit, ul dixi, consenserit (Pelagius) eliam ipsam voluntatem et actionem divinitus adjuvari, ul si-ne itio adjutorio nihil boni velimus cl agamus, eamque esse gratiam Deipcr Jesum Christum Do-minum nostrum, in qua nos sua. non nostra ju-stitia fac. l justos, ul ea sil vera iustitia. quae no-bis ab illo est, nihil de adjutorio gratiae Dei. quantum arbitror, inler nos controversiae relin-quetur.*

Auctor Ilypognoslici, qui, ul alias diximus, non csl Augustinus, sed alius Paler antiquus cl doctus lib. 3. *Esse fatemur, inquit, liberum arbitrium o-mnibus hominibus, habens quidem iudicium ra-tionis. non per quod sit idoneum (quae ad Deum pertinent) inchoare, aul ccrte perficere sine Deo, sed lanium in operibus vitae praesentis, tam bo-nis, quam eliam malis. El infra: Vitiato ergo libe-ro arbitrio, lotus homo csl vitiatus. per quod (abs-que adjutorio gratiae.) quod Deo placeat nec va-let incipere, nec perficere sufficit.*

S. Prosper in hb. contra Collatorem cap. 38. Von conturbat, inquit, nos superbientium inopia que-rimoniam, quia liberum arbitrium caussanlur au-ferri. si cl principia. cl profectus cl perseveran-tia in bonis, usque in finem Dei dona esse dicantur. Quoniam opitulationes divinae gratiae sta-bilimenta sunl volunlalis humanae. Volentes o-ramus , cl tamen misit Deus spiritum in corda nostra clamantem Abba Pater, volentes loqui-mur, el tamen si pium est, quod loquimur non sumus nos loquentes. sed spirilus patris nostri, qui loquitur in nobis, volentes operamur salutem nostram, el lamen ipsum velle, alque operari, Deus csl. qui operatur in nobis.

S. Fulgentius lib. de incarnatione cl gralia Chri-sli cap. 13. *Peccans, inquit. ille qui sine peccan-di necessitate creatus est, in eo quod animae sa-nitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogi-tandi. quae ad Deum perlinent, amisit faculta-tem. Oblitus csl enim manducare panem suum,*

cl expoliatus vestimento fidei, carnaliumque concupiscentiarum vulneribus sauciatus, sic jacuit oppressus ditioni pccali, ul nullatenus aliquod bonae voluntatis initium habere poluisset, nisi hoc Deo gratis donante sumpsisset.

Sanctus Gregorius hom. 9. in Ezech. Nos, inquit, praevenit, ul velimus, el volentes subsequitur, ne inaniter velimus.

S. Bernardus in lib. de gratia el libero arbiirio: Conatus nostri, inquit, el cassi sunl, si non adjuventur, el nulli, si non excitentur.

His accédai argumenlum ab orationibus, el gratiarum actione. Non enim sine caussa oral Ecclesia, ul Deus actiones noslras aspirando praeveniat, cl adjuvando prosequatur, nec sine caussa pro omni bono opere gralias agit, nisi quia novit, nihil veri boni, idesl, quod ad salutem pertineat, sine Salvatoris gralia fieri posse.

Accedat Postremo damnatio operum Cassiani el Fausti, in concilio romano, praesidente s. Gelasio papa, quae habetur in decreto Gratiani distinet. 10. canone *Sancta Romana*. Non enim alia de caussa opera Cassiani cl Fausti, quae alioqui inulta valde utilia continent in apocryphis numerantur, nisi propter scilicet istam de bonis operibus ad pietatem perlinentibus, quae illi sine adjutorio graliae fieri aut inchoari posse disputabant. Quibus adde, Faustum propier hos errores habitum fuisse Pelagianum haereticum, ul lestes sunl Isidorus in lib. de scriptoribus, Ado Viennensis in Chronico, el auctor vitae s. Fulgenlii cap. 2G. Quod si vir doctissimus Ruardus Tappcrus observassel, non lam saepe Faustum catholicum appellasse!

CAPUT V.

*Non posse hominem solis naturae viribus ad gratiam recipiendam, ullo modo se prae-
parare.*

Altera scilicet erat, non posse hominem solis naturae viribus ad gratiam recipiendam, ulla sc ratione disponere. Quae sententia ila in telligenda est, ut non solum non possit homo suis viribus se prae-
parare ad habitum gratiae gratum facientis, sed neque ad gralam adjutorii spcialiste! rursus, non modo non possit ila sc prae-
parare, ul ex condigno illi gralia conferatur, sed neque ul ex congruo, ac demum nihil agere possit, cujus caussa Deus illi gralam dare dicatur.

Id vero Primum probari polesl omnibus argumentis, quibus superior scilicet confirmata est. Nam omnis dispositio ad gralam, aliquid csl ad salutem aeternam pertinens: proinde fieri non potest solis nalurac viribus, si quid valent testimonia Scripturae, conciliorum et Palrum capile superiore prolato. Sed duo praecipue loca ex iis, quae citavimus capite superiore, urget s. Augustinus in lib. I. ad Bonifacium cap. 19. cl lib. 2. cap. 8. illud Joan. G. Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit cum. Nam qui se disponit, non debet trahi, sed duci, jam enim venire paratus esi. El illud Joan. 15. Sme me nihil poteslis facere. Posset enim Do-

minum convincere, qui posset se disponere. Diceret enim: Ecce sine te cor prneparau. Qui codtri modo Apostolo dicenti. I. Cor. 5. Quid habet, quod non accepisti? Responderet: Habeo cordis mei praeparationem.

Deinde probant hanc scilicet illae odji-> Scriplurac, quae docent conversionem ad Deum esse opus Dei, ul psal. 84. *Converte nos Deustalutaris noster*. El Tliren. 5. *Converte nos Domitel convertemur*. Nam conversio csl dispositio, el dispositio csl conversio. Quemadmodum enim. qui csl aversus a sole, non incipit disponi ad recipiendam lucem, nisi cum incipit converti ad aspiciendum solem: sic cliam qui csl aversus a Deo, nr. incipit disponi ad gralam Dei, nisi cum ad eum incipit reverti. Eodem pertinet illud psalm. 76. *Dut nunc coepi, haec mutatio dexterac excelsi,* \ (ut nolal s. Augustinus in libro 2. conlra dua=epistolac Pelagianor. cap. 10.) significat liocle.<?.-nium ipsam conversionis inchoationem, d&nDei cssc tribuendam. Illud ilem Ezcchiel. 50. *Abnpopier vos faciam, domus Israel. sed propier nor^n meum sanctum, quod polluistis in gentibvi.^* aliud indicat, nisi nihil Deum in hominibus imenire, cur cos ad se convertat, delque cis cor novum *cl spiritum novum*, ul in eodem propheta continuo adjungitur. Quem locum diligenter notavit s. Augustinus in lib. de gralia et libero arbilrii cap. 14.

Adducunt quoque passim idem Augustinus, el concilium arausicanum. inter Prosper, Fulgentiuj cl alii, illud Proverb. 8. *Praeparatur voluntas a Domino*. Sic enim reddiderunt Septuaginta id, quod nos legimus, *hauriet salutem a Domino*. El verbi hebraea ulrumque sensum recipiunt, quam vis enim vox illa pj:*! non significet proprie salutem, sed volunlal-'m, tamen significat aliquando bonam Dei voluntatem erga homines, cl tunc idem est, quod salus. Illud etiam verbum significat quidem in conjugatione *Iliphil* educere, haurire etc. Sed polesl etiam in conjugatione *hophal* significaret-
duci, excitari etc. ul sensus sil, cl excitabitur, se
producetur voluntas a Domino. Denique dubitari non polesl, quin Septuaginta viri longe doctissimi verba hebraica probe intellexerint cl expresserint.

Frequentissime aulem profer! idem Augustinus illud Apostoli Rom. I I. Quis prior dedit, ßtre-
tribuetur ei? Quod apertissime significat Dei gratiam a nullo humano opere praeveniri. Praeveniretur aulem, si homo suis solis viribus posset ad gralam se disponere. Daret enim prior Deo pium illum affectum disponendi se ad gralam.

Huc Denique pertinent variae Scripturarum similitudines. Comparatur enim homo peccator terrae omni humore destitutae, quae ne minutissimam quidem herbam germinare potest, nisi desuper irrigetur. Sic enim ail David in psal. 152. *hum mea sicut terra sine aqua tibi*. Et paulo ante dixerat: *Non justificabitur in conspectu tuo omni vivens*. Comparatur item luto, quod a figulo tractatur Isaiae 47. *Ilierem*. 18. cl Roman. 9. At certe lutum non sc ipsum disponit ad formam vasis recipiendam, sed a figulo primum disponitur, deinde formatur. Comparatur praeterea homini mortuo.

qui ad vilain revocandus esi Lucae 18. *Mortuus erat cl revixit.* Ephes. 2. cl Coloss. 2. *Cum essetis mortui in peccatis el delictis.* At morluus non se disponit ad vitam, nec potest, nisi vim aliquam vi talem ab excitatore suo recipiat. Comparatur quoque justificatio generationi, 1. Petri 1. *Renali non ex semine corruptibili etc.* El Jacobi 1. *Genuit nos rerbo veritatis.* At materia non se ipsa disponit, sed agencranle disponitur. Comparatur denique ipsa Dei gralia igni, Cant. 8. *lampades ejus, lampades ignis, atque flammaram.* El Dominus Lucae cap. 12. *Ignem, inquit, veni millere in terram.* Nihil aulem incipit disponi ad concipiendum ignem, nisi per calorem, qui est ejusdem ignis cifeclus. Scripturae igilurel verbis el similitudinibus undique clamant, non posse peccatorem ad recipiendam gralam ulla se ratione disponere.

Probatur Secundo eadem veritas ex definitione ecclesiastica: definivit enim synodus palaeslina contra Pelagium, gralam non secundum merita nostra dari, sed ab illa potius originem ducere omnia bona merita. Cujus definitionis meminit s. Augustinus in episl. 106. cl eam repetit in omnibus 1ère libris, quos adversus Pelagianos scriptos reliquit: gralam aulem secundum merita nostra dari inlelligunt Paires, cum aliquid sit propriis viribus, ratione cujus datur gratia, cliamsi non sit illud meritum de condigno.

5. Augustinus lib. 2. ad Bonifacium cap. 8. *Si inc Dei gratia per nos incipit cupiditas boni, ipsum coeptum est meritum, cui tamquam ex debito veniat adjutorium, ac sic gralia Dei non gratis donabitur, sed merito nostro dabitur.* El lib. 1. cap. 19. ad eundem Bonifacium: *Dixisti, inquit, a Dei gralia in bono opere semper adjuvari, lamquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressa, in ipso jam opere divinitus adjuvetur, pro meritis videlicet voluntatis bonae, ul reddatur debita gralia, non donetur indebita, ac sic gralia jam non sit gratia: sed sit illud, quod Pelagius in concilio palaeslino /icto corde damnavit, gralam Dei secundum merita nostra dari.* El lib. de praedestinat, sancior, cap. 2. cum proposuisset sententiam illorum, qui dicebant, initium fidei, id est, ipsum velle credere. posse haberi ex viribus naturae.' ait: *Non ergo receditur ab ea sententia, quam Pelagius ipse in episcopali judicio palaeslino damnare compulsus esi, gratiam Dei secundum merita nostra dari.*

S. Prosper in lib. contrn Collatorem cap. G. *Quomodo, inquit, non advertis, te in illud damnatum incidere, quod velis nolis convinceris dicere gratiam Dei secundum merita nostra dari, cum aliquid praecedere boni operis ex ipsis hominibus, propier quod gralam consequantur, affirmas?*

Denique s. Fulgentius in lib. de incarnat. cl gralia Christi cap. 18. *Si vero, inquit, secundum opinionem illorum nostrum est velle credere, priusquam Dei gralia incipiat nos adjuvare, injuste gratia dicitur, quia non gratis datur hominibus, sed bonae retribuitur voluntati.* Haec illi.

Habemus igilur gralam Dei secundum merita nostra dari, el gralam non esse gralam, si aliquid m praecedat, propier quod ipsa delur. At cerle

qui se disponit ad gralam, aliquid facit, propier quod ei delur gralia: igitur qui dicit, dispositionem ad gralam fieri sine gralia, idem dicere convincitur, gralam Dei secundum merita nostra dari, quod jam in Pelagio a concilio palaeslino el universa Ecclesia constat esse damnatum.

Praeter concilium illud palacslinum, habemus etiam concilium arausicanum, in quo multis canonicibus hoc idem apertissime condemnatur. Nam canon. 3. dicitur, neminem sine gratia posse invocare gralam. El can. 4. Per gralam fieri non solum, ut purgemur, sed etiam ul purgari velimus. El canon. 14. Nullum miserum de quantacumque miseria liberari, nisi gralia praeventum. At certe aliqua misena est, non se posse ad gratiam praeparare. Et denique can. ult. *Hoc, inquit, salubriter profite-mur, quod in omni bono opere nos non incipimus, et postea per Dei misericordiam adjuvamus, sed ipse nobis nullis praecedentibus bonis mentis, el fidem el amorem superius inspirat, ul Baptismi sacramenta fideliter requiramus, el post Baptismum cum ipsius adjutorio, ea quae sibi sunt placita implere possimus.*

Accedat postremo ratio s. Thomae in 1.2. qu. 109. art. G. Nam ejus est disponere ad formam, cujus est introducere formam: dispositio enim effectus est agentis, non materiae, aul alterius causae: gralam aulem justificationis Deus producit, el in animam introducit, igitur Deus animam disponit ac praeparat, non ipsa se disponere ac praeparare potest, nisi prout movetur ab ipso Deo per aliud graliae donum.

Dices: Quamvis non possit homo se suis viribus disponere ad gralam justificationis, posse tamen ad illud graliae donum. per quod disponitur ad gratiam justificationis. At illud donum, per quod disponimur, non eget alia dispositione, alioqui si semper ad dispositionem requireretur dispositio. numquam ad formam deveniri posset, el ro ipsa videmus, donum graliae, quo disponuntur homines ad justificationem, dari nonnumquam iis, qui maximo sunt indispositi, ut notum est de vocatione Pauli, Matthaei, Magdalcnae cl similium. Quod si etiam ad hoc donum requireretur dispositio, non posset ex solis naturae viribus comparari, quoniam (ul jam diximus) gralia non esset gralia, si daretur propter opus factum solis naturae viribus.

Huc etiam perlinet ratio ducta ab orationibus piorum, el ab absurdis, quae posita sunt in cap. 2. ad probandum, initium fidei non haberi sine dono graliae. Eadem enim rationes non minus efflicaciter probant id, quod nunc probare contendimus.

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta contra doctrinam duorum praecedentium capitum.

Sed non desunt argumenta quaedam adversus ea, quae dicta sunt in hoc el praeced. cap.

Primum objici potest illud Zachar. cap. I. *Convertimini ad me, el ego convertar ad vos.* El illud Prov. IG. *Hominis est praeparare animam, et Do-*

mini *gubernare linguam*. Respondet: S. Augustinus lib. 2. ad Bonifacium cap. 8. cl lib. de gralia cl libero arbilrio cap. 5. commendari in his sentiis liberum arbitrium, sed non excludi gratiam praevenientem: quemadmodum in illis: *Converle nos Deus salutaris noster.* VAt *Praeparatur voluntas a Domino*. Commendatur gralia praeveniens, sed non excluditur liberi arbitrii cooperatio. Si enim solus Deus ista faceret, frustra diceretur hominibus, convertimini, cl si homines soli ad hoc sufficerent, frustra diceretur Deo converle nos, cl si Deus sine nobis nos praepararet, falsum esset, hominem praeparare animam, et si absque Deo nos corda nostra, praepararemus, falsum esset, praeparari voluntatem a Domino.

Secundo objici possunt duo testimonia Patrum. Nam s. Joannes chrysostomus hom. 42. in Genesim docel, Abrahamum accepisse a Deo magna dona graliae, sed antea se ad illa per opera bona disposuisse. Item hom. 17. in Joan, scribit, Deum non praevenire nostras voluntates, sed ubi praeparati fuerimus, lunc demum illum adesse ac juvare per gratiam. El similia habet in hom. 12. in episl. ad Hebraeos cl homil. 42. ad populum Antiochenum, et lib. 1. de compunctione cordis, extremo. S. Hieronymus in lib. 3. advers. Pelagianos, bis repetit, nostrum esse velle, Dei aulem, ut impleamus quod volumus.

Respondeo: S. Joannes chrysostomus non ila quidem aperte gratiam praevenientem praedicat, quoniam eo tempore nondum exorti fuerant, qui eam negarent; sed lamen neque eam negat, si verba eius sano modo accipiantur. Itaque nonnumquam Deo tribuit ea, quae solus ipse facit, nobis aulem tribuit ea, quae nos cum Deo facimus. El hoc modo loquitur de Abrahamo, cui Deus solus praestituit magna illa dona, ut esset pater multarum gentium, el ul in semine ejus benedicerentur omnes gentes: sed non haec praestitit Deus, nisi posleaquam Abraham se in virtutum stadio diu exercuit, quod quidem opus ipsius Abrahae fuit, el illi jure, meritoque tribuitur, licol non sine Dei ope, bona illa opera fecerit. Similiter explicanda sunt, quae habentur homil. 17. in Joannem, el in priore de compunctione cordis.

Nonnumquam vero dicil, non proveniri nos a Deo per modum determinantis ad unum, et necessitatem adferentis, ila ul tollatur libertas arbitrii. Id quod saepe ac libenter Chrysostomus repetit, tum propter Jlanichaeos, qui negabant liberum arbitrium, tum eliam ad negligenciam cl desidiam hominum discutiendam, ne ila se putarent a Deo praeveniendos esse, ut nihil sibi relinqueretur agendum.

Sanctus aulem Hieronymus dicit, nostrum esse velle, Dei vero implere quod volumus, non quod nostrum sil velle sine gralia Dei, sed quod nos possimus multa velle cum adjutorio graliae, quae tamen cum eodem adjutorio non valemus implere, sed Dei solius sil efficere, ul aliquando illa quae volumus impicamus. Ex: gr: volumus sine omni peccalo vivere, el nullum omnino rebellem motum panis inferioris sentire; sed non possumus haec implere, eliamsi adjutorium illud non desit, per

quod velle ista poluimus; sod cum Apostolo dicere cogimur: *Velle adjacet mihi, perficere aulem non invenio*, Roman. 7. Tamen dabit aliquando Deos, ul hoc quod volumus impicamus, quando sanaverit omnes languores nosiros, cl ea, quam expeclam! advenit redemptio corporis noslri.

Non voluisse aulem s. Hieronymum signicare, nostrum esse velle, sine gralia Dei, perspicuus est ex episl. ad Clesiphonem. ubi sic loquitur idea Hieronymus: *Velle cl currere meum* esi, sed *ijm meum sine Dei auxilio non cril* meum. Dicil *¶ nimidem Apostolus: Deus csl, qui operatur in ubis velle el perficere*.

Terlio objici polesl illud commune scholarum; facienti quod in se est, Deus non denegat graliam. Hinc enim sequitur, ul si quis faciat quod polesl solis naturae viribus, is hoc ipso disponatur nigritiam, aul certe ad auxilium speciale, per quod: aulc praeparetur ad gratiam.

Respondeo: Dictum illud commune schte, recte exponitur a s. Thoma in 1. 2. quae si W0. art. G. ad 2. el quae si. 112. ari. 3. ad I. et a s. l. navenlura in 2. sentent, disl. 28. ari. 2. quae si, qui docent, tunc facienti quod in se est non denegari gratiam, cum homo facit quod in se csl cooperando graliae Dei, a qua movetur. Nam ci, qui facit quod in se est ex solis naturae viribus, no: debetur gralia, sed poena, non quidem pro eo quod facit ex solis viribus naturae; sed quoniam prouco aul altero bono opere morali, quod fortasse faciei, plurima peccala Ichthalia sine dubitatione committet.

Sane qui docent, hominem faciendo, quod in se est, solis naiurae viribus ad gratiam praeparari, aul opinantur, eum suis viribus posse desiderare cl petere a Deo gratiam, cl haec esi haeresis Pelagiana, ul ex concilio arausicano, aliisque testimoniis supra citatis probatum est; aul certe existimant, posse hominem servare propriis viribus omnia praecepti moralia, cl innocentem vilam agere secundum rationem, et hac sanctitate morali provocare Deum ad auxilium speciale sibi donandum, quo tandem ad fidem, gratiamque perveniat; sed haec quoque est haeresis Pelagiana in libro superiore salis superque refutata. Ut omittam, nullum ejusmodi hominem ex historiis posse monstrari. Calones eo; Socrates, alique horum similes, qui interethnici: sanctissimi judicati sunt, nullis vitiis cooper:: fuisse, facile demonstrari posset.

Quarto: Posset objici exemplum Cornelii centurionis, qui quoniam eleemosynas faciebat, impetrare meruit a Deo, ut ad se instituendum in fide Christiana Petrus apostolus mitteretur.

Respondeo: Cornelius antequam fidem christi nam audiret, non erat omnino infidelis, sed umr Deum noterai, cumque religiose colebat, ut in Actis cap. 10. s. Lucas scribil. Proinde ex fide onbat, et auxilio Dei eleemosynas faciebat. Sed elilE si infidelis fuisset, tamen illa bona opera nonsr dono Dei fecisset, ut s. Augustinus docel, in lib. d praedestinat, sancior, cap. 7.

Quinta objectio: Opera bona moralia, quae pes sunt fieri solis naturae viribus, non sunt pecca, ergo qui facit bonum opus morale non ponit novui impedimentum graliae, quod poneret, si bonum l-

luti opus non faceret, ergo vicinior csl saluti, quam si non fecisset bonum illud opus, ergo magis dispositus,

Respondeo: Bona opera moralia, quae fiunt a peccatore, non fuciunt hominem magis indispositum ad gratiam, cum novum impedimentum non addant; tamen non disponunt, cum nullum habeant ordinem, aul relationem ad gratiam. Quocirca Deus interdum majores peccatores, interdum minores, auxilio speciali magis el cilius adjuvat.

Sexta objectio: Polesl homo suis solis viribus timere poenas gehennae; naturale enim esi timere malum; poterii igilur metu poenae fulurae dolore de peccalo, qui dolor a theologis attritio dici solei: atqui ejusmodi dolor csl disposilio ad gratiam, el accedente sacramento justiiicnl: igilur polesl homo suis solis viribus ad gratiam se praeparare. El confirmatur, quoniam sine dubio polesl homo sine ulla speciali gralia Dei dolore de offensa amici, cur igilur non possit eliam dolere de offensa Dei. praesertim si Christianus sil, cl noverit summa Dei erga homines beneficia?

Respondeo. Timor gehennae si ordinatur ad peccalum detestandum et reliquendum. sine dubio donum csl Dei, neque solis viribus naturae haberi potest. Ipse enim csl initium sapientiae, et inler dona Spinussancti numeratur ab Isaia cap. II. Mullo eliam magis dolor, ac delectatio peccati cum desiderio purgationis, donum Dei csl cum ad salutem pertineat. Et quamvis possit quis sine auxilio graliae detestari offensam amici, non lumen Dei, cuius ipse peccator non esi amicus, sed inimicus. Denique novil quidem homo Christianus ex fide summa Dei in homines beneficia, non lamen movetur ad ea consideranda, el inde concipiendum odium in peccala, el amorem in Deum nisi gralia illum divina praeveniat. Tenetur enim somno, vel potius morte peccali. a qua non eum excitat, nisi gralia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VII.

Aon pusse sine auxilio graliae diligi Deum.

Tertia restai sententia de dilectione Dei. quae priusquam probetur, paucis explicanda esi. Siquidem multiplex esse polesl dilectionis acceptio, ac per hoc etiam multiplex quaestio.

Primum. Accipi posset dilectio Dei vel pro actione voluntatis, vel pro quadam propensione ad Deum, ul finem ultimum et summum bonum, et de hac posteriore non quaerimus hoc loco, sed lanium de priore. Nam pro comperto haberi existimamus, naturam voluntatis propensam esse ad bonum, ac per hoc ad Deum, ad quem facili sumus, fecit enim nos Deus ad se, et ideo inquietum csl cor nostrum, donec requiescamus in ipso. ul s. Augustinus loquitur lib. 1. Confession, cap. 1.

Secundo: Dilectio, quae est aclus voluntalis accipi polesl, vel pro dilectione Dei, ul is csl anclor naturae, vel pro dilectione ejusdem. ul csl donator felicitatis aeternae. El hoc modo posteriore concedunt omnes theologi, non posse diligi Deum sine

Beiiutixi Vol. IV.

gralia Dei, cl fue praecedente; neque nös de Le re dubitamus,

Terlio: Dilectio Dei, sive ul anclor bonorum naturalium, sive eliam supernalnralium, alia esi per fecla, alia imperfecta: idque Iribus modis: Alni enim est perfecta, quoniam est dilectio Dei super umni.n, quae videlicet Deum rebus omnibus ante ponit, Alia imperfecta, quoniam afficilur quidem erga Deum, sed nondum illum rebus caeleris praefert.

Rursus Alia csl perfecta, quia non solum Deum rebus omnibus praefert, sed majore ardore ac vehementia in illum afficilur, quam in ullam rem ercalam, quae dici solet dilectio super omnia. Iam apprcialive, quam intensive: Alia est imperfecta, quoniam aestimat quidem super onnia Deum, cl mallei caelera omnia putius, quam illum perdere, tamen non ila vehementer, quod allinet ad intensionem, afficilur in Deum, tic in res crealas.

Alia denique csl perfecla. quoniam non modo Deum super omnia diligit, unico aliquo aclu voluntatis, dum cum cogitat summum esse, atque inilum bonum, sed etiam perseverat in dilectione usque ad impletionem omnium mandatorum, quam dicilur dilectio super omnia quoad affectum cl effectum. Alia csl imperfecta, quoniam afficilur quidem in Deum super omnia, dum cum cogitat summum esse bonum, cl nulla occurrit leni. iionis occasio, tamen occurrenie objecto aliquo alliciente, facile deficit el extinguilur.

Nos igilur sententiam illam tertiam in ipso titulo capilis annotatam, ila intelligimus. ul existimemus, non posse Deum sine ope ipsius diligi, neque ui auctorem naiurac, neque ul largitorem graliae el gloriae: neque perfecte. neque imperfecte ullo modo: alque hanc non dubitamus sententiam esse s. Augustini, immo etiam Scripturarum el ednediorin. quicquid aliqui minus considerate in hac parle scripserint.

Primum igilur: Scriptura divina passim testatur, dilectionem esse donum Dei Rom. 5. *Charilas De< diffusa csl in cordibus noslris. per Spiritum sanctum, qui datus csl nobis*. I. Joan. *i. Charilas Deo csl*. Ephes. 6. *Pax fratribus, et charilas cum fide a Deo patre*. Ad Galal. 5. *Fructus spiritus esi charilas, gaudium etc*.

Dicent fortasse, haec inlelligi solum de amore Dei, ul csl anclor bonorum supernniuraliui. Ai Scriptura nusquam ila resiringildilrectiunis donum, sed absolute pronuncial, charilalem Dei ex Deo esse, et per spirilum nobis dari: auctor aulem bonorum omnium naturalium vere ac proprie Deus csl; cur igitur ejus dilectio non sil ex Deo cl Spiritus sancti donum?

Praeterea qui diligit Deum, ul auctorem naturae, cl proximum propier Deum, cerle implet totam legem naturalem. Nam plenitudo legis csl dilectio: qui vero lotam legem naturalem imple), in eo sine dubio charilas illa est. quam Scriplurae nobis commendant. Nam b. Paulus cum scribil ad Rom. cap. 13. *Qui diligit, legem implevit*, de lege neturae loqlmur, ul perspicuum est ex verbis illis: A'on *oc<ides c/c*. El illae conditiones verae charitalis, quae describuntur, 1. Corinth. 13. *Charilas patiens est, benigna etc*. Sine dubio dilectioni illi conveniunt,

qua diligitur super omnia Deus, ut auctor naturae.

Donique, qui diligit Deum, vel auctorem naturae, certe proximum diligere potest, et re ipsa diligit, sicut seipsum. Al inquit Dominus Joannis cap. 14.

Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me. Et infra: Qui diligit me, sermonem meum servabit, et qui non diligit me, sermones meos non servat. QuiaC sint autem sua praecepta explicat in cap. 15. Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem. Et infra: Haec mando vobis, ut diligatis invicem. Itaque vera charitas Dei est in eo, qui diligit proximum. Immo etiam perfecta caritas. Nam vel scribit Joannes in 1. epist. cap. 2. Qui servat verbum ejus, in hoc vere charitas Dei perfecta est. Et cap. 4. Si diligamus invicem, charitas Dei in nobis perfecta est. Habemus igitur Scripturas, quae ducunt charitatem esse donum Dei. intelligi debere de illa etiam dilectione, quae fieri in Deum, vel auctorem naturae.

Dicunt rursus, eas Scripturas non loqui de quacumque dilectione Dei, sed de illa tantum, quae nascitur ex habitu infuso: cumque solam proprie esse donum Dei. et naturae viribus haberi non posse. Al Pelagius non docebat dilectionem, quae nascitur ex habitu infuso, viribus naturae haberi posse, etiam Augustinus, alique Patres. Scripturas a nobis allegatas adducebant contra Pelagianos, qui contendebant, Deum diligere posse sine auxilio gratiae.

Praeterea Scriptura divina non solum praedicat, dilectionem esse donum Dei, sed etiam praecipit, ut diligamus Deum; al certe non praecipit, vel diligamus ex habitu infuso, quem habere, non est in nobis potestale, sed vel diligamus Deum ex toto corde; quemadmodum etiam cum praecipit Deus, vel juste, sobricque vivamus, non imperat, vel ista faciamus ex habitu, sed tantum vel faciamus. Leges enim de actibus dantur, non de habilibus. Igitur dilectio, quae secundum Scripturas est donum Dei non est solum habitus infusus, aut actio ex habitu illo scaturiens, sed quaecumque actio, qua diligimus Deum.

Dicunt fortasse postremo, Scripturas a nobis productas, non posse intelligi de dilectione imperfecta, qua non diligitur Deus super omnia, et toto corde, sed solum de perfecta. Al id quidem verum est, quoniam dilectio imperfecta, qua Deus non antefertur omnibus rebus, non meretur nomen charitatis, neque implet legem, neque conveniunt illi encomia, quae passim tribuuntur in divinis literis. In liaritalitajnen ex eisdem locis convincitur impropria illa dilectio, donum esse Dei, et ex solis naturae viribus haberi non posse. Nam cujus rei perfectio est a Deo, ab illo etiam est inchoatio. Et sicut initium fidei supra probatum est, esse a Deo. quia fides a Deo est. illa quoque initium caritatis tribuendum est Deo, quia charitas ipsa est a Deo. *Tec initium ejus* (inquit Augustinus lib. 2. ad Bonifac. cap. 1.) *est nobis, et perfectio ejus ex Deo, - id si charitas ex Deo est, tota nobis ex Deo est. At i rial enim Deus hanc ameniam. vel in ejus donis nos priores faciamus. posteriorem ipsum, quoniam misericordia ejus praeveniet me.*

Vced. in Secundo loco testimonia conciliorum:

Concilium milevitanum, canone 4. *Unde et donum Dei. ut scire quid facere debeamus, et diligere vel faciamus.* Concilium nrausicanum can. ult. *Prorsus donum Dei est diligere* Deum. Et al Intelligamus, non solum perfectam caritatem esse donum, sed etiam imperfectum et inchoatam, abjungit, fidem et amorem Dei nobis primum inspirari, vel Baptismus fideliter requiramus, unde quae Deo sunt placita implere possimus. Cuiusmodi amorem Dei quondam imperfectum non esse ex natura, sed a Deo inspirari, et per eum perducere hominem ad justificationis gratiam, vel perfectam caritatem, per quam omnia mandata servantur, quae; Idem expressit clarius Iridenlinum concilium, sessione 6. cap. 6. dicit, hominem a Deo non excitatum, atque eodem Domino adjuvantem pergere diligere Deum; Deinde cap. 7. addit, misericordiam, justificatione recipi charitatem infusam. *Idcirco, igitur non solum charitatem perfectam, sed inchoatam Dei donum esse definiunt.*

Accedant Tertio s. Augustini testimonia. In 107. ad Valentinum: *inquit, orbi huiusmodi diligendum Deum primi peccati fructum dicimus.* Ubi simpliciter actionem diligendi quaeque, negat Augustinus solis liberi arbitrii viribus haberi posse. Idem in libro 4. in Julianum, cap. 3. *Inquit. Dei, quo pervenitur ad Deum non nisi a Deo. Per hunc amorem creatoris bene utitur creaturis, sine hoc amore creatori non bene utitur creaturis. Illic vides amore tantum in iis, id est, auctoris naturae, non esse nisi a Deo.* Idem in libro de gratia et libero arbitrio cap. 17. *Eli; istam, quamvis parvam dare capere charitatem nisi, qui prae parat voluntatem?* Et cap. 18. *Cum trahit, dictum est, diligamus invicem. quia dilectio ex Deo. nisi quia praecepto admonitum est liberum arbitrii, ut quaereret Dei donum? quod quidem sine suo fructu prorsus admoneri non prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi » ille quaereret, unde quod jubebatur implere. En huiusmodi apertissime dicitur Dei donum imperfecta quaedam dilectio, qua quis a Deo potest donum perfectum et finalis. quo mandata valeat adimplere. Itaque merito in eodem loco idem Augustinus ait: Si non a Deo, sed ex hominibus est dilectio Dei et proximi, vincerunt Pelagiani: si autem ex Deo, vincunt Pelagianos.*

Vide etiam Prosperum in lib. contra Collatores cap. 30. ubi comparat naturam humanam omni gratia destitutam glaciali rigori, ex quo nihil omnino caloris exculi potest, nisi resolvi incipiat ab ille, (pii dixit: *Ignem veni mittere in terram.*

Accedant Ultimo rationes. Prima ratio, Anteriorlib super omnia, etiam si Deum solum respiciet. uliuciozem naturae, non patitur secum ullum affectum inordinatum, immo includit odium rerum omnium delectabilium contra legem Dei, ergo si potest amor naturae viribus obtineri. potest homo naturaliter viribus implere omnia mandata, vivere sine omni peccato, immo et a praeteritis sine gratia Dei justificari. Nam implicat contradictionem, vel quis in peccato mortali sit. vel non sit aversus a Deo, et conversus ad creaturas. Proinde vel per amorem illum Dei super omnia justificabitur a peccatis, vel certe

simul erit aversus a Deo, et conversus ad Deum, aversus a creatura et conversus ad creaturam. Al posse hominem solis naturae viribus implere omnia mandata, vivere sine peccato, et a praeieritis delictis justificari. manifesti sunt Pelagiani errores.

Secunda ratio: Dilectio Dei super omnia est ultima et maxima dispositio ad gratiam remissionis peccatorum, illa vel non praecedat eam remissionem ullo spatio temporis, nam Deus diligentes se diligit. *El qui diligit me* (inquit Dominus, Joan. cap. H.) *diligetur a Patre meo*. Et peccatrici remissa sunt peccata multa; *Quoniam dilexisti multum*. Lucae cap. 7. Quare si posset homo suis viribus semper diligere Deum super omnia, posset sine ulla Dei gratia praeveniente pertingere ad remissionem peccatorum. Quae est ipsissima haeresis Pelagii ex Augustino in lib. 1. ad Romani facit cap. ult. Sed probemus etiam duabus aliis rationibus, non solum dilectionem Dei super omnia viribus naturae haberi non posse, sed neque dilectionem non super omnia, id est, inchoatam et imperfectam.

Tertia ratio: Nullum opus pietatis fieri potest solis naturae viribus, neque contrarium affirmari sine haeresis periculo, demonstratum est in quarto capite. At dilectio Dei, quamvis vel auctoris naturae, et imperfecta atque inchoata opus est pietatis, ut Augustinus docet in epistola 29. ad Hieronymum, qui sic ait: *Pietas est cultus Dei, qui praecipue diligendo exhibetur*. Igilur omnis dilectio Dei eget auxilio gratiae, vel haberi possit a nobis. Neque responderi potest, dilectionem illam solam esse pietatem, quae fertur in Deum, vel auctorem bealitudinis. Aam etiam in puris naturalibus teneretur homo Deum colere, quamvis tunc nulla esset felicitas; lis aeternae promissio. Neque dubium est, quin pietatis cultus debeatur Deo, quia Deus est, id est, summum bonum, principium primum, et finis ultimus omnium rerum, quod certe illi conveniret, etiam si supernaturalis bealitudinis largiri nemini voluisset.

Quarta ratio. Omnis dispositio ad justificationem ex dono Dei, et gratia illius praeveniente oritur, vel salis probatum est in quinto capite: Al quaevis dilectio, quantumvis parva, et inchoata est dispositio ad justificationem, cum sit conversio vel certe conversionis initium; igitur sine dono Dei, et gratia illius praeveniente haberi non potest. Necque vero necesse est, vel dilectio Dei feratur in Deum vel auctorem bealitudinis. Unde dici possit conversio. Nam quemadmodum aversio a Deo, vel auctore naturae, vera est aversio, illa conversio ad eundem, ut auctorem naturae, est vera conversio.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta contraria.

Al contra objiciunt quidam has rationes. Prima ratio: Dilectio Dei super omnia est homini naturalis, nam inclinatur voluntas naturaliter ad bonum, et magis inclinatur ad majus bonum, et maxime ad maximum, proinde inclinatur super omnia ad summum bonum, quod est Deus: cur ergo non possit

homo suis viribus diligere Deum super omnia, saltem vel auctorem naturae, cum id sit maxime secundum ejus naturam?

Respondeo: Dilectio Dei super omnia naturalis est, quod attinet ad inclinationem naturae, quae manet in homine per modum actus primi, neque est aliud, quam ipsa propensa ad bonum: licet non possit in actum secundum prodire propter naturae corruptionem sine auxilio gratiae Dei. Neque necesse est, ut ubicumque est inclinatio naturalis, sint etiam vires sufficientes per se ad actum illum perficiendam, ad quem natura propendit. Nam humana anima, a corpore separata, naturaliter propendit ad corpus, nec licet suis viribus possit ille cum corpore copulari: et juxta multorum sententiam naturaliter inclinatur meus hominis ad Deum videndum, nec tamen potest suis viribus Deum videre.

Secunda ratio: Amor Dei sive amicitiae. sive concupiscentiae, oritur ex amore sui. Nam (vel philosophis docet) amabilia, quae sunt ad ailerum, oriuntur ex amabiliibus, quae sunt ad se. Itaque diligit homo Deum, amore concupiscentiae, quia intelligit in ejus visione summum suum bonum positum esse: Diligit eundem amore amicitiae, quia novit illum esse quasi ailerum se, vel potius aliquid amplius, cum ipse sit quasi pars, et Deus quasi totum: Al amor sui habetur sine auxilio gratiae, igitur et amor Dei, qui (ut diximus) initium ducit ex amore sui.

Respondeo: Amor Dei, vel auctoris naturae, Oritur ex amore sui, non quocumque sed ordinalo. id est, quo quis amat se, vel partem, vel creaturam. vel figmentum Dei. Amor enim sui inordinatus, qui in sacris literis cupiditas dicitur, non perit amorem, sed contemptum Dei, ut Augustinus docet in lib. 14. de Civili Dei cap. ult. facit enim amor sui inordinatus, se ipse quasi totum et principium ac finem omnium rerum. Porro amor sui ordinatus non ex natura corrupta existit, sed inspiratur a Deo corrigente, atque sanante naturam. Itaque s. Joannes in I. epistola cap. 4. *Diligamus, inquit, invicem, quia charitas ex Deo est*. Ubi dilectionem proximi, ac per hoc etiam dilectionem sui ordinatam, ex qua nascitur dilectio proximi, dicitur esse a Deo.

Tertia objectio: Naturalis ratio dictat, Deum esse super omnia diligendum: Potest autem voluntas elicere actum conformem judicio rationis; nam alioqui necessario eligeret malum, vel actum suspenderet, ac per hoc vel esset necessario mala, vel certe non libera.

Respondeo: Deum esse super omnia diligendum ratio dictat universali quodam judicio, a quo saepe voluntas recedit, juxta illud: *Video meliora, proboque, deteriora sequor*. Al judicium particulare, quod hic et nunc dictat, Deum a me super omnia diligendum, non potest haberi sine auxilio gratiae. quoniam pendet ex inclinatione voluntatis. et ad salutem et pietatem perlinet. Quod autem non possit homo, sine gratiae adjutorio, velle diligere Deum super omnia, licet universale judicium dictet, illa esse faciendum, non est argumentum, voluntatem esse necessario malam, aut non liberam, sed infirmam, magisque corruptam, quam si ratio.

Quarta objectio: Potest homo diligere proximum

‘uper omnia,ila ut eliam pro illo se morti objiciat, quod saepe faciunt parentes pro filiis; potest item infidelis diligere Deum secundum suam haeresim, nul perfidiam cognitum,ila ul pro illo eliam moriatur. quod interdum in haereticis cl Judaeis cernimus: polesl denique aliquis patriam suam diligere, plus quam sc. quod cx historiis novimus, multos fecisse Romanorum.qui se pro palria morti certissimae obtulerunt: cur igilur non possil homo eadem ratione diligere Deum verum super omnia, sine auxilio gratiae?

flcspondeo: Facilius csl diligere seipsum, aul aliam creaturam super omnia, quam Deum; Tum , quia sensibilia melius cognoscunlununde Joannes ait in 1. epist. cap. 4. *Qui non diligit fratrem, quem videt, Deum, quem non videt,quomodo vident diligcrei*Tam cliam,quia nalura corrupta semper inclinatur ad se, cl sua. Porro; qui pro suis haeresibus, aul pro palria moriuntur, se ipsos quae-runt, idesl, gloriam propriam, quarum praecipue Romani inter ethnicos, cl haeretici inier infideles avidissimi semper inerunt. Vide Augustinum in lib. de patientia cap. 16. cl 17. ubi simile argumentum solvit, et inter alia sic loquitur: *Qui haec dicunt.non intelliguntquemque iniquorum,lanio esse nd quaecumque mala toleranda durioem, quanto in eo major esi cupiditas mundi;et quemque justorum, tanto esse ad quaecumque mala perferenda fortioem,quanto in eo csl major charilas Dei. Sed cupiditas mundi initium habet ex arbitrio volunlalis, progressum ex jucunditate voluptatis, firmamentum ex vinculo consuetudinis: Charilas autem Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum,qui datus csl nobis.*

Adde, quod si quis vere pro palria moreretur, non gloriam suam, sed patriae salutem potissimum qñerent.% is, quamvis infidelis, non sine auxilio speciali id facere credendus esset. Tametsi enim mori pro palria sil opus morale, tamen csl arduum ac difficile, el ideo a natura infirma, cl ad seipsam diligendam prona praestari nequaquam potest.

Omnia objectio: Polesl homo peccator, sine auxilio gratiae, velle Deum esse Deum, se autem non esse Deum, sed hominem: igilur polesl sine auxilio gratiae, Deum magis amare, quam sc.

Respondeo: Vult homo peccator Deum esse Deum. quia non potest prohibere, quo minus ita sil. Al'oqui enim magis vult se hominem, cl talem hominum esse, quam Deum, Deum esse. Atqui hoc est vitam suam Deo praeferre, seque ipsum magis amare, quam Deum.

CAPUT IX.

Proponitur scnlcnlia haeticorum de libertate arbitrii in iis, quae pertinent ad salutem.

Sequitur quaestio Postrema, SiIno homo post lapsum primi hominis vere liberi arbitrii in iis rebus, quae perlinent ad salutem, ul quamvis nihil possil sine auxilio gratiae,tamen per gralam praevenientem excitatus, cl a Deo adjutus, ila valeat operari, ul possit etiam non operari.

Hic Primum se offert crassus Lulheri error,quem eliam Lulherani postea crubucrunt.Ilaecenim suci ejus verba,ex digressionem quadam libri,qui insenbitur, Operationes in psalmos. *Error csl, quod liberum arbitrium habeat aliquam acivilalcm in bono opere, quando de interno opere loquimur. Velle enim illud, quod credere, sperare, diligere jam diximus, motus, raptus, ductus verbi Dei.el quaedam continua purgatio el renovatio menti el sensus, de die in diem,in agnitionem Dei,liai non semper aequae intensa sil illa passio, lamen semper csl passio. Ecce (inquil llicrem. cap. 15.) sicut lutum in manu figuli,ila el domus Israel n manu mea. Quid, obsecro .activitatis habet lufun. quando figulus formam ei a/fingit? nonne dum passio ibi cernitur?*

Haec cerle scnlcnlia absurdissima est.Xun velli, csl actus immanens cl vitalis, sicut intelligerecl videre. Proinde principium activum ejusocius,debet esse ipsa voluntas. Neque csl opus alia refutatione, Tum,quod similem sententiam salis copioso refutaverimus in lib. 3. de gralia cl liberoarbitrio cap. 10. Tum, quod ipsi cliam Lulherani,Luto verba potius in alium sensum detorquere, quam defendere maluerint. Certe Kemnilius in examine concilii Irideniini,prope finem censurae, in seiv. sessionem, dicil, dandam esse Lulhero veniam, quod in primordiis conversionis suae, adhuc re'neret phrases scholasticorum, quibus longo tempore assueverat,quamvis in re nihil erraverit: cum per id, quod scripsit, voluntatem solum passive concurrere ad ejusmodi actiones, nihil aliud significare voluerit, nisi non libere concurrere.

Sed miror imprudentiam,sive impudentiamKemnili. Nam si Lulherus scholasticorum phrasim,in ca digressionem retinuit, sine dubio per illa verbs. *passive concurrere*, non intellexit,non libere concurrere, sed non esse causam activam, sed solii receptivam illius actionis. Nulli enim sunl,qui nugis studeant proprietati, cl (ul ipsi loquuntur) famulitati verborum, quam Scholastici.

Deinde Lulherus duobus exemplis ila suam ipse sententiam explicat, ul nullus dubitationi relinquitur locus. Adfert enim Primo similitudinem Iuli,in quo (ul ipse notat) nulla est acivilas.Dcindeaddacil similitudinem gladii, qui dum manu alicujus gilur, ad motum suum non concurrit, nisi passi?., quamvis ad sciendum ligna, vel quaecumque lia, active concurrat. Qua similitudine significavit voluit humanam voluntatem non concurrere, rpassive, ad motum suum, idesl, ad volendum,!. melsi active concurrat ad opera externa, quae « imperio voluntatis fiunt, qualia sunl, ambulare, liqui, manducare, bibere, aliaque id genus.

Denique ipse Kemnilius (ul ejus stultitiam adir: roris) explical in eodem loco,quid sil passive concurrere, juxta phrases scholasticorum, ac dicil,esso, cum subjectum nihil agit in motu, vel forniquam recipit,sed lanium palilur.Alsi istud est passive concurrere,secundum phrasim scholasticorum el Lulherus phrasim scholasticorum retinuit, cura scripsit, voluntatem lanium passive concurrerer, actionibus bonis: igilur in ea sententia Lulherus fuit, ul existimaret,voluntatem nihil agere in actio-

nibus bonis sed lanium pali, cur igilur cum Kcmnilius excusare conatur?

Hac igilur scnlcnlia omissa, Calvinus cl Kcmnilius Duo docent l'iimo , volunlalcu nosrain nihil omnino boni spiritualis el salutaris, cflicere posse, sine auxilio graliac Dei. Atque in hac re reclc sentiunt, sed non recte contrariam sententiam catholicis aliribuunl. Scribit enim Calvinus lib. 2.1nslil. c. 2. § 27. cl Kcmnilius in Exam 6. sess. concilii Iridcnl. communem scholasticorum sententiam esse, ante graliam praecedere in homine quaedam bona desideria.quamvis debilia. Sed haec non scholasticorum, sed Cassiani cl Fausti sententia fuit, quam s. Thomas cl s. Bonavenlura, Gregorius ariminensis, Joannes Capreolus,cl alii doctores scholastici repudiant ac refellunt. Et tamen Calvinus cl Kcmnilius mullum laborant in ca re nobis probanda, quam nos ipsi non solum cx Scripturis,sed etiam cx pontificum rescriptis, cl conciliorum decretis copiose probamus.

Secundo docent, voluntatem nostram in bonis pietatis operibus sic agi a Deo, ut non possil non agere, el quamvis ipsa quoque concurrat active, quoniam ipsa csl, quae actionem producit, tamen concurrere ul merum instrumentum Dei naturale, nonul caussam liberam, cl dominam sui actus.Ex quo colligunt, non proprie dici, voluntatem nostram cooperari Deo. vel adjuvari a Deo: quemadmodum non recte dicitur calamus cooperari manui, ve) juvare manum ad scribendum , sed solum agi, ac moveri a manu, quamvis revera ipse lilcras pingat.

Sed verba ipsa Calvini audiamus lib. 2. Instil, cap. 3. § 7. sic ait: *Sed erunt, qui concedent voluntatem a bono, suople ingenio adversam, sola Domini virtute converti, sic tamen, ul praeparata suas deinde in agendo partes habeat. Et infra.* Sed hoc perperam homini tribuitur, quod gratiae praevenienti pedissequa voluntate obsequatur.* El § 11. *de volunlalcu , inquil, movet non qualiter mullis saeculis traditum csl et creditum, ut nostrae poslea sil electionis motioni aut obtemperare, aul refragari, sed illam efficaciter efficiendo.* Similia scribit in lib. 3. et G. adversus l'ighium, et in antidoto concilii sess. (I. cui subscribi! Kcmnilius in examine ejusdem concilii,eandem scxlam sessionem reprehendens.

CAPUT X.

Probatur cx divinis literis liberum arbitrium in actionibus piis, el salutaribus.

Adversus hunc haeticorum errorem , quo voluntatem nostram in operibus piis cl salutaribus,Omni libertate spoliunt, adferemus Primum testimonia Scripturarum. Deinde ciam veleris Ecclesiae traditionem.

Primum testimonium sumitur ab illis locis, in quibus dicuntur homines in operibus pietatis operarii, aedificatores, plantatores, rigatores, cooperatorcs el coadjutores Dei.Natu si homines proprie

nihil agerent per liberum arbiirium , sed lanium ducerentur el moverentur, ul mera instrumenta, non deberent appellari cooperatores cl coadjutores Dei, sed ligones, rastra, secures, el alia id genus. Mallh. 20. *Voca operarios , el redde illis mercedem.* Ille certe operarii dicuntur, qui bona opera, ad salutem conducenda, peregerunt. Lad Corinth. 3. *ligo plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.* Et ibidem: *Unusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus coadjutores.* Ubi duo vocabula notanda sunl, pronomen (*Suum*) cl nomen (*Coadjutores*). Nam si reclc labor dicitur nosler, certe nos ipsi Domini sumus illius actionis, quam laborando efficimus.

Ncc valet Calvini objectio , qui lib. 2. Institui, cap. 5. § 14. ul ostendat pronomen suum,vel. *nostrum*, non significare dominium, objicit illud:*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, ubi noster dicitur panis, quem nobis donari cupimus, quia titulo donationis lit nosler.non quia nos illum libere fecerimus.Haec, inquam,objectio nihil valet, immo polesl in auctorem apertissimo retorqueri. Nam, ul aliqui veteres reclc exponunt, panem, quem nobis dari petimus, nostrum vocamus, quia nolumus panem alienum furari, sed nostro labore illum acquirere, Deo juvante, ul simul impicamus illud Gen. 3. *Iu sudore vultus lui, vesceris pane tuo.* Itaque nosler dicitur panis;ratione proprii laboris, et tamen dono pclilur, ratione divini adjutorii, sine quo inutilis esset nosira omnis industria.

Neque potest Calvinus rejicere hanc expositionem cum ipse quoque hb. 3. Instil, cap. 20. § 4L exponat eam petitionem de pane corporali. Adde, quod Apostolus pro eo, quod nos habemus.secundum suum laborem, scripsit graece, κατὰ τὸν ἰδίον κόπον, idesl, secundum proprium laborem , in cvangclio auleu Matlh. 6. cl Luc. II. ubi habetur oratio Dominica , non est ἰδίον ἄρτον, sed ἄρτον ἡμῶν, panem nostrum, non panem proprium. Magis autem explicat liberam actionem illud , *proprium*, quam illud, *nostrum*.

Alterum vocabulum est. *Coadjutores*, in gracco συνεργοί, idesl. cooperatores, qua voce nulla lingi potest aptior. Eadem vero ulilur Marcus cap. ult. ubi dicit de apostolis: *Illi vero profecii.praedica-verunt ubique.Domino coopérante.* Ubi illud quoque notandum csl, cum agitur de praedicatione.in qua requiritur opus humanum cl liberum, dici,*Domino coopérante*: cum vero agitur de miraculis, quae non sunl in potestate hominum , sed fiunt a Deo per homines, ul mera instrumenta, non dici, *Domino coopérante*, sed,*Domino confirmante sermonem sequentibus signis*; ubi miracula simpliciter tribuuntur Deo, licet per homines liant, quoniam non pendent ex libero arbilrio.

Alius locus csl ad Horn. 8. *Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum* : ubi gracca lectio duplicem sensum ostendit, nam illud συνεργεῖ, potest referri ad nomen, *omnia*, et tunc reddendum est, cooperantur,cl sensus csl, diligentibus Deum, omnia esse utilia , et cooperari ad salutem. Hunc sensum facil lectio latina vulgata,quae reprehendi non polesl, cum non sil inusilalum apud Graecos,

conjugere nominalivum numeri multitudinis.cum verbo numeri singularis: sed polesl ciam aptissime referri verbum illud συνεργεῖ ad nomen πνεῦμα, quod praecedit, ul sensus sil, diligentibus Deum, Spiritus sanctus in omnibus cooperatur ad bonum.

Aeque hunc sensum adversarii rejicere possunt. Nam esl omnino ad propositum, ul intelligel, qui locum ipsum leget. Et praeterea esl simplicior, cum συνεργεῖ sil numeri singularis, el non sil opus recurrere ad allicismum , quod lamen oportet, si jungatur verbum numeri singularis , cum illa voce, πάντα, quae est numeri multitudinis.

Deniquehancleclioncm,el hunc sensum sequuntur ex Graecis, Tbeodorelus in commem, hujus loci, cl ex Latinis, s. Augustinus lib. de correptione cl gralia cap. 9. cl fortasse fleri potuit, ul lalinus interpres verterit, cooperatur , cl vitio scriptorum accessseril una lilcra cl facium sit, cooperantur.Spiritus igilur secundum hunc sensum, quem (ul dixi) adversarii repudiare non possunt, cl Petrus martyr,el Erasmus in comment, repudiare non audent, cooperatur nobis in omnibus operibus sanctis cl salutaribus.

Alterum testimonium sumitur ex illis locis,quae imperant, aul suadent hominibus opera piclalis.ol ipsam ciam conversionem ad Deum, de qua maxime liliganl adversarii. Stultum enim essel imperare, aul suadere ejusmodi opera ci.qui non haberet arbitrii liberlalem, ul in libro superiore disputabamus de praecepto cl suasionem operum moralium. Zacbar. 1. *Convertimini ad me. ct ego convertar ad vos.* Joel.2. *Convertimini ad me in toto corde vestro.* Illicm. 1. *Tu fornicata es cum amatoribus plurimis, verumlamen revertere ad me.* Ezechiel. 18. *Facile vobis cor novum et spiritum novum.* Isai 1. *Lavamini, mundi estote.* Joan. 6. 0 *peramini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam.* El petentibus Judaeis: *Quid faciemus, ul operemur opera Dei?* Respondet Dominus: *Hoc est opus Dei.ul credatis in eum. quem misit ille.*

Itaque ipsum credere, quod esl opus Dei, jubet Dominus, ul nos ipsi operemur, ac per hoc jubet, ul Deo in hoc opere cooperemur. Ad Colosseus. 3. *Exuite veterem hominem, el induite novum.* Ad Philip. 2. *Cum metu el tremore salutem vestram operamini,Deus enim est, qui operatur in vobis.* Quid hoc csl aliud , nisi cooperamini Deo salulem vestram in vobis opcranli?

Respondet Calvinus lib. 2. Instil, cap. 3. § 11. ista omnia loca nihil aliud sibi velle, nisi non moveri nos a Deo, tamquam slipiles ac truncos, sed tamquam homines menlc cl raliione praeditos , quamvis necessario moveamur,ncc possimus aliud agere , quam id, quod Deo movente agimus. Al si Deus ita nos movet, ul non sil in nobis agere , cl non agere . quorsum illa praecepta et suasiones? Nam etiam ignis, cum applicatur ad ligna,non movetur instar trunci, nihil agcnlis, vere enim ignis comburit ligna; cl equus,cum ei adhibentur calcaria. non movetur inslar stipitis , vere enim equus •mibulal; et lamen quis, nisi amens, imperaret,vel suaderet igni, ul combureret, aul equo, ut ambuleret? Al ignis cl equus, non sunt menlc el raliione

praediti. Cur igilur nemo imperat, aulsuadet homini. ul velil esse beatus, aul miser? nisi quia novit. non posse hominem mente el raliione praeditum, non amare bealitudinoin, aul non odisse miseriam, cum ad hacc arbitrii humani non sil ulli libertas. Praecepta igilur cl suasiones, nonsolra raliionem , sed libertatem ciam in hominibus esse demonstrant.

Deinde, quando Scriptura dicil: *Deus operatur velle el perficere.* El: *Deus operatur omnia in omnibus.* El : *Dabo vobis cor novum cl spihliin novum.* El cum nos Deo dicimus: *Convellens Deus salutaris noster.* Adversarii conlendont, t-jusmodi testimoniis significari, Deum vere et proprie agere, cl operari nostras actiones bonas. Cor igitur, quando Scriptura dicit: *Operamini restrui salutem.* *Facile vobis cor novum et spiritum novum;* *Convertimini ad me, et convertar adrw;* non potiuntur, ul eodem modo ista eademmcabula intelligantur, cl nos vere, propricquedicimur, operari nostras actiones bonas? Esl ne hocXetlum Dei sequi, an illud pro arbitrio ad proprias haerendes detorquere?

Tertium testimonium sumitur ex locis illis,quae docent, nos a Deo juvari in operibus pietatis. Avo enim proprie juvari dicendus est. qui nihil agit, sed qui laborat in agendo. Psal. 26. *Adjutor meus esl, ne derelinquas me.* Psal. 69. *Deus inadjutoriuni meum intende,Domine ad adjuvandum me festina.* Ad Roman. 8. *Spiritus adjuva/in/irmila-em nostram.* Nam quid oremus sicut oportet,nt-scimus.sed ipse Spiritus postulat pro nobis genitibus inenarrabilibus. Quo loco agilur de oratione, quae csl actio maxime pia ct salutaris, quam Spirilus sanctus operatur in nobis, dum facit nos orare ac gemere, sed quia non facit id solus,sci nobiscum, ideo posuit Apostolus illud verbum:4d-juvat,quod in graeco multo csl significantius. Aim συναντιλαμβάνεται, qua voce b.Paulus ulilur. proprie dicilur de iis,qui quasi c regione manibus capiunt onus, ul laboranti succurram. Denique uh-lia mulla praeteream 1. ad Cor. 15. Plus, inquit Apostolus, *omnibus laboravi, non aulcm eqo.sed gratia Dei inecum.*

Ad hunc postremum locum respondet Calvinus his verbis in lib. 2. Instil. cap. 3. § 12. Ad Ιταικ. inquit, *festucam, mirum est, tot non malos alioqui homines impegissee.* Non enim graliām Domini secum laborasse scribit Apostolus, ulse consortem laboris faciat. Quin potius lotam laboris laudem uni graliac transcribit ista correction•. Non ego. ait,sum is. qui laboravi,sed gralia h- quae mihi aderat. Fefellit autem eos iorjuillioné ambiguitas, sed magis praepostera rersio.in quavis graeci articuli praetermissa fuit. Nam si mi verbum reddas , non dicil, gratiam sibi fuiss cooperatricem, sed graliām, quae sibi aderat, omnium fuisse effectricem.

Al nisi Calvinus novum lexiom graecnm sibi m-dal, ac nobis obludal, non persuadebit unqu istam expositionem suam iis, qui aliquid norim. Nam graeca verba hacc sunt: ἀλλὰ ἡ χάρις *:/ θεοῦ ἡ συν ἰμ-ζ , quae ad verbum hoc sonant: Sc ipsa gralia Dei, quae mecum videlicet csl. Ilk

aulcm , mihi aderat , vel hi me erat, viderit Calvinus unde sumpserit. Ceric οὐν ἐμοί, non polesl Simplicius reddi , quani mecum. ul vulgatus interpres reddidit. Cur aulcm non dixit Apostolus, gratia quae csl in me, sed, gralia quae mcum csl. nisi ul ostenderet, graliam nobiscum laboraro, non solam operari? Respexit enim ad illud Sapient. 9. *Mille illam de caelis sanctis tuis, ul mecum sil, cl mecum labore.* Quare s. Augustinus, cui cedere, velit nolit,debebit Calvinus in lib. de gralia el libero arbitrio cap. 15. ft'oîi aulcm e-
 <io, inquil. *sed gratia Dei mecum. idesl. non solus. sed gralia Dei mecum.ac per hoc nec gralia Dei sutu, nec ipse solus, sed gralia Dei cum illo, quid clarius?*

Quartum testimonium sumitur ex iis locis, quae docent, humiliem a Deo vocatum, posse non venire. Aain eum per graliam Dei possil venire, ul adversarii concedunt, si possil cliam graliac resistere, cl non venire,sim* dubio liberi arbitrii cssc convincitur. Proverb. 11. *Vocavi, el renuistis.* Mallii. 23. *Volui congregare filios tuos, el noluisti.*Joan. G. VuKis *el vos abire?*Acigr. 7. *Vos semper Spiritui .Mincio resistitis.* Apocal. 3.*Ego sio ad ostium, el pulso, si quis aperucril mihi, intrabo ad eum.*

CAPUT XI.

Probalur libertas arbitrii in operibus pielatis ex traditione Patrum.

Accédai nunc ad rem eandem comprobendam traditio veleris Ecclesiae. El quidem Joannes Calvinus in lib. Instil, cap. 3. § 11. fatetur . nostram sententiam a mullis jam saeculis in Ecclesia tradi, credique coepisse. *Ac voluntatem, inquit, movet Deus, non qualiter mullis saeculis traditum, ct creditum esl, ut nostrae sil electionis , motioni Dei obtemperare, aul refragari etc.* ista aulcm multa saecula inlelligil, ul minimum spatium annorum supra mille el centum. Nam slalim subjungit: *Illud ergo a Chrysostomo toties repetitum repudiari nccesse esl, Quem trahit, volentem trahit etc.* Chrysoslomus aulcm ante annos mille el cnluin iluruil. Itaque,vel adversario teste, senlenlia noslra non csl a scholasticis theologis introducta, sed in veteri, cl vera Christi Ecclesia celebrata, quod unum argumentum prudcnlibus hominibus satisfacere debuisset.

Quid,quoti non solum ab annis mille el centum, sedcliam mille cl quadringentis, alque adeo ab milio Ecclesiae eadem haec senlenlia doceri ac recipi coepit? Nam s. Ignalius in epist. ad Magnesianus.quem locum libro superiore citavimus,non solum in moralibus, sed cliam in piis cl sauciis operibus liberum arbiirium agnoscit, cum ail: *Si quis pietali studet. Dei homo est, si impie agat, diaboli csl, non id factus per naturam, sed per animi arbiirium.*

Et darius s. Irenaeus lib. 4. cap. 72. sic loquitur: *Aon Ianium in operibus.sed etiam in fide liberum , ct suae potestatis arbitrium homini ser-*

vavit Dominus . dicens , secundum fidem luam fiat libi. Propriam fidem hominis ostendens.quoniam suam habcl sententiam. El proplere.a is, qui credit ei, habcl vitam aeternam, el qui non credit filio, ira Dei manet super eum.

Item s. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, hoc argumentum praefixit capili 52. Credendi.cl non credendi libertatem in arbitrio po<itam. Idem lib. G. episl. 3. citans illud Joan. G. *Vul/is et vos abire? Serval, inquil. Dominus legem . qua homo libertali suae relictus.ct arbitrio proprio constitutus, sibimel ipse morlem appetii, vel salutem.*

S. Hilarius lib. 1. de Trinilalo: *Esse, inquil. filios Dei, non necessitatem esse voluit, sed potestatem.*

S. Hieronymus in common!., ad cap. 5. Mallh. *Ergo, inquil, now csl natura filius , sed arbitrio suo.*

S. Ambrosius de operibus pielalis loquitur, cum ail lib. 2. in Luc. cap. 12. *Vides.quia ubique Domini virlus studiis cooperatur humanis?*

S. Joan, chrysoslomus hom. 19.in Genes, de justificatione. disserens: *Necessitatem , inquil. non imponit. sed congruis remediis apposis lotum in aegroti senlenlia jacere permittit.*

S. Celestinus papa in episl. ad Gall. cap. 12.*Ace otiosa, inquil. in nobis esse patitur . quae exercenda. non negligenda donavîl, ul el nos coooperatores simus graliac Dei.*

S. Augustinus in singulis tomis operum suorum hanc veritatem docet. Tomo primo, lib. I. Retract, cap. 22. *Nisi quisquam voluntatem mutaverit, bonum operari non polesl. Quod in noslra potestate cssc positum, alio loco Dominus docel. ubi ail, aut facile arborem bonam . el fructum ejus bonum, aul facile arborem malam.el fructum ejus malum . quod non csl conira graliam Dei, quam praedicamus. In potestate quippe hominis est.mutare, voluntatem. Sed ca potestas nulla est. nisi detur a Deo,de quo dictum esl: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cum enim hoc sil in potestate, quod cum volumus . facimus . nihil tam in potestate, quam noslra voluntas est. sed praeparatur voluntas a Domino. Eo modo ergo dat potestatem. Itaque ex senlenlia b. Augustini. voluntas praeparata per graliam praevenientem, in polcslale sua habet slarc, vel cadere, Deum sequi vocantem,vel eidem pro arbitrio refragari.Atqui hoc ipsum est, quod Calvinus falsum esse contendit.*

Tomo secundo, in episl. 89. quacsl.2. *Liberum arbiirium non ideo tollitur . quia juvatur . sed ideo juvatur quia non tollitur.* El episl. 106.*Proinde in Us,qui per electionem graliac salvi fiunt, adjutor Deus operatur, cl velle et operari. Observe hoc loco , Deum dici adiutorem, etiam dum operatur in nobis velle. Hinc enim sequilur, ul in ipso cliam actu volendi, idesl, in ipsa conversione prima liberi simus. Nam (ul paulo ante ex eodem Augustino citavimus) Liberum arbitrium non tollitur. quia juvatur, sed ideo juvatur . quia, non tollitur. Rursus in eadem episl. 10G. Gratia meretur augeri, ut aucta mereatur et perfici.comilaute non ducente-, pedissequa. non praevia voluntate. Al non dicitur comes homini baculus,quo*

innilitur. aut jumentum, quo vehitur, sed alter homo. qui libere cum illo ambulat, aut cum sequitur praeunlo. Ilunc locum, cum non posset Calvinus corrumpere, maluit reprehendere, quam recipere, ut videro csl in lib 4. Institut, cap. 3. § 7.

Tomo tertio . in lib. de spiritu cl lilera ad Marcellinum cap. 34. *Consentire vocationi, aut non consentire, propriae voluntas csl. Piget refellere hoc loco nugas Kcmnilianss: Augustinus, inquit, dicil, consentire et dissentire proprie, adverbialiter, esse voluntalis . sicut dicimus , intelligere, proprium esse mentis, velle voluntalis. Illa sententia postea ila depravata est. Consentire in spiritualibus, propriae esse voluntatis , hoc est, ex propriis viribus. At quis nostrum exponit, propriae voluntatis, idesl. ex propriis viribus? non hoc dicimus, sed. consentire, ad voluntatem perlinere docemus, posleaquam praeventa est a Domino, cl sic accepit consentiendi potestatem. Deinde quis dedit Kcmnilio facultatem commutandi nomina in adverbia? nam in omnibus codicibus legitur *propriae non proprie*.*

Denique sive propriae, sive proprie, legas, quis non videt, tribui hoc loco ipsi voluntati potestatem eligendi inter contraria, idesl, liberum arbitrium proprie dictum, si legantur, quae paulo ante praecedunt? Niim opponit Augustinus consensum voluntalis nostrae vocationi divinae, ac dicil.vocationem non esse in nostra potestate, sed consensionem esse nostrae voluntatis: ubi ipsa antithesis cogit, ul intelligamus consensum esso in potestate nostrae voluntalis: *Attendat, inquit, el videat . non ideo lanium istam voluntatem (credendi videlicet) divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est (nola Kcmnitii, voluntatem credendi ex libero arbitrio esse) quod nobis naturaliter concreatum est: verum etiam quod visorum suasionibus agit Deus. «I velimus, el ut credamus: sive extrinsecus per euangelicas exhortationes , ubi cl mandata legis aliquid agunt. si ad hoc admonent hominem infirmitatis suae. ul ad gratiam iustifican-tem credendo confugiat; sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem: sed consentire, vel dissentire, propriae voluntatis csl. Quid facil, Kcmnitii. illa particula adversativa. Sed, nonne indicat. neminem habere in potestate, quid ei veniat in mentem. dum per gratiam praevenientem praeparatur voluntas a Domino; tamen post eam praeparationem habere plane in potestate, ut consentiat, vel dissentiat?*

Al. inquit, retractavit hunc locum Augustinus in lib. de. praedest. sanctor, cap. 3. ubi fatetur, in suis libris contineri errorem illorum, qui docent, praedicationi cvangelicae nostrum esse proprium consentire. At in eo lib. loquitur de iis, qui docent, praedicationi cvangelicae nostrum esse proprium consentire ex solis viribus naturae, sine ulla praeveniente gratia: quem errorem continent Augustini libri scripti ul (ipse ibidem testatur) ante suum episcopatum. hic autem liber de spiritu cl lilera . scriptus fuit ab Augustino jam episcopo , el post haeresim Pelagianum exortam. Sed nimis multa de hoc loco.

Tomo quarto. Item lib. I. ad Simplic, quaest. 2.

Ul velimus, inquit. el suum esse voluit. el nostrum, suum vocando, nostrum sequendo. Quid apertius dici potuit?

Tomo quinio, Item lib. 5. de Civ. Dei, cap. 10. *Si necessitas nostra, illa dicenda cd, (pia fl'i csl in nostra, polcslale, manifestum csl, wmla-tes nostras . quibus recte , vel perperam viilur sub tali necessitate non esse. Illutla enim facimus, quae si nollemus, non utique faceremus, quo primitus perlinet ipsum velle. Nam si volumus, td: si nolumus, non esi.*

Tomo sexto, lib. 2. Actor, contra Felicem Manichaeum cap. 4. *Cum ergo dicil (Dominus) aut facite, aul illud, potestatem indicat, nminato ram. Nemo enim , nisi Deus. facere arbores polesl. Sed habet unusquisque in voluntale, aul (-ligere quae bona sunt, el esse arbor bona, nui c-ligere quae mala sunt, el esse arbor mali.*

Tomo septimo, lib. 2. de peccator. inc. rt remiss. cap. 5. *Conversos, inquit, Deus atlp ^ . r. versos deserit, sed etiam ul convertamur, ip > i, j juvat. Nola, in ipsa etiam conversione nosi huv; ri, ac per hoc etiam tunc habere liberum arbitrium, contra Kcmnilium, qui gratiam adjuvantem non: gnoscil, nisi in operibus, quae fiunt post justificationem. Elinfra: Non ideo, inquit. de/mcresolù volis agendum est, ul non subinferatur ad bar. vivendum nostrae e/ficacia voluntalis. Adjutor- nim Deus dicitur , Nec adjutori potesl, nisi q. sponte aliquid conatur. El cap. 18. Quod nd DtU i nos convertimus, nisi ipso excitante, alque cu- vante, non possumus.*

Hem lib. de natura el gratia cap. 32. loquuntur justificatione : *Ubi quidem , inquit, operamur'. nos, sed illo operante cooperamur, quia misericordia ejus praevenit nos.*

Item lib. de praedestinat, sanctor, cap. 3. Hro i que, *inquit, nostrum est (velle scilicet credere tl amare) propter arbitrium voluntalis. ul nlnim- que datum est per spiritum fidei cl clarilntis. fl cap. 3. Non quia credere. vel non credere, j m est in arbitrio voluntatis. sed in electis pratpmv tur voluntas a Domino. Hic certe videmus, qd longe aberrant a vero , qui sentiunt, in hoc lit- retractatum esso, quod scriptum fuerat in libro. ^i spiritu el lilera , consentire cl dissentire propr voluntatis esse. An non apertius csl crederent- credere esse in arbitrio voluntalis. quam consenti- re, cl non consentire esse propriae voluntalis?*

Hem in lib. de gratia cl libero arbitrio cap. li. *Ne aulem putetur , nihil ibi facere homines p l liberum arbitrium, ideo in psalmo didlun W obdurare corda vestra. El per Ezcchielem: Pr jicile a vobis omnes impietates vestras. Vides ipsa prima conversione locum suum habere lib rum arbitrium?*

Hem in lib. de gratia Christi cap. 14. *Quis n' videat, venire quemquam, aul non venire, ari trio voluntalis? Sed hoc arbitrium polesl esses lum , si non venit, non aulem potest esse, ni?; adjutum, si venit. El hic habes gratiam odjunr- leni ad initium fidei.*

l libro 2. contra duas epistolas Pelagianorum wp. 8. *Homo praeparat cor, non lamen sine odjulo-*

rio Dei. qui langil cor. El infra: Quamvis nisi ad-
jurante illo, sine f/uo nihil possumus [acere, os
non possumus aperire,tamen nos aperimus illius
adjutorio, et opere nostro. Nam quidcsl praepa-
rare cor, cl os aperire, nisi voluntatem praepa-
rare? Quid manifestius Calvinus, Kcmniliusque de-
siderent, omnino non video.

Tomo octavo, Iraclalu in titulum psal. 71. prope
finem: Non erat, inquil, in polcslale tua, ul non
nascereris ex Adam; csl in potestate tua, ul cre-
das in Christum.

Tomo nono, Iract.72. in Joan.Credendi in eum,
qui justificat impium, deputatur ejus fides adju-
stitiam. In hoc opere facimus opera Christi. quia
el ipsum credere in Christum est opus Christi.
Hoc operatur in nobis, non tamen sine nobis. El
infra: Operanti in se Christo , cooperatur homo
salutem aeternam ac justificationem suam. Coo-
peramur igilur Deo non solum, ul adversarii volunl,
posl justificationem, sed cliam in ipsa juslificnlio-
ne el inilio fidei.

Denique Ionio decimo, serm. 13. de verbis Apo-
sloli, posl medium: Videtis, inquil. quia nec ipsa
conversio csl sine adjutorio Dei. El infra: Totum
ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi
til non conemur, non quasi ul non velimus. Sine
volunlale tua non erit in te justitia Dei; qui fecit
tesine te. non te justificat sine tc.

S. Prosper, scclalor Augustini ardentissimus ac
defensor acerrimus, in 2. lib. de vocatione gen-
tium, cap. 12. Multis, inquil, qui jam judicio ra-
tionis utuntur, ideo liberum csl discedere, ul non
discessisse sil praemium, el ut quod non potest,
nisi coopérante spiritu Dei fieri, eorum meritis
deputetur, quorum id poluil voluntate non fieri.
Polesl igilur non cooperari Deo in sc operanti ho-
mo, si vclil, el ideo bene facit, ei meretur coope-
rando, quia poterat non cooperari.

Idem m eodem lib. cap. 26. Gratia quidem Dei
in omnibus justificationibus principaliter prac-
minelsuadendo exhortationibus, monendo exem-
plis, terrendo periculis, incilando miraculis. dan-
do intellectum, inspirando consilium, corque ip-
sum illuminando. el fidei affectionibus imbuen-
do; sed cliam voluntas hominis subjungitur ei,
alque conjungitur, quae ad hoc praedictis est ex-
citata praesidiis, ul divino in sc coeperetur ope-
ri, ct incipiat exercere ad meritum, quod super-
no semine concepit ad studium , de sua habens
mutabilitate, si deficit, de gratiac opitulatione,
si proficit. Quae opitulatio .per innumeros mo-
dos, sive occultos, site manifestos omnibus adhi-
betur, cl quod a nullis refutatur, ipsorum est ne-
quitiae: Quod aulem a nullis suscipitur, el gra-
liae csl divinae, el voluntatis humanae.

Vide cliam caput. 28. in quo loto probal. posse
cos, qui per gratiam Dei in Christum credunt, non
credere, cl cos qui perseverant, a Deo recedere,
cllandem ila concludit: Igilur sicut qui credide-
runt, juvantur ut in fide maneant, sic ct qui
nondum crediderunt, juvantur , ul credant. El
sicut illi in sua habent potestate, ul exeant, ila
cl isti in sua habent polcslale nc veniant.

Ilis testimoniis sanctorum Palrum , consonum
BeLT.4nvi.xr Vol. IV.

est, quod concilium arausicanum canon, nil.décla-
rai liberum arbitrium ita inclinatum cl attenuatum
esse per lapsum primi hominis , ul nemo credere
in Deum, aul diligere Deum possil.nisi gralia cum.
el misericordia divina praeveniat. Ubi vides libe-
rum arbitrium in aelione credendi cl diligendi at-
tenuatum quidem esse , non tamen exlinctum., ac
per hoc operari posse opera pietatis, si adjuvetur
a gralia.

Idem decretum rénovai ac repolit concilium va-
lenlinum cap. 6. quod concilium in Gallia, tempo-
re Lolharii celebratum est. Concilium ilem lolcta-
num IV. cap. 55.sententiam eandem his verbis ex-
pressiuSicul homo propria arbitrii volunlale ser-
penti obediens periit : sic vocante se gralia Dei,
propriamenlis conversione quisque credendo sal-
vatur. Ubi notanda est comparatio libertatis in pri-
mo homine ad peccandum , cum libertate filiorum
ejus ad conversionem cl fidem, gralia Dei praeve-
niente. Id enim comparatio postulai, ul sicut ve-
rum fuil liberum arbitrium, quo primus homo post
diabolicam suasionem peccavit, ita verum sil libe-
rum arbitrium quo posteri ejus , posl vocationem
divinam, convertuntur cl credunt. Similia denique
nostris temporibus sanxit synodus Iridcnlina sess.
7. cap. 5. el can. 4.

CAPUT XII.

*Probatur rationibus libertas arbitrii in operibus
pietatis.*

Superesl, ul eandem veritatem rationibus com-
probemus. Sed quoniam eaedem rationes, quae al-
latae sunl in lib. superiore, ad confirmandum libe-
rum arbitrium in aelione morali. hic etiam locOtn
habent, salis eril eas breviter attingere.

Primum igilur: Si non esset homo liberi arbitrii
in operibus pietatis, sequerclur. non peccare cos, qui
nolunt credere in Christum, aul nolunl converti a
peccatis, aul nolunt propler Deum bona opera fa-
cere. Deinde sequeretur: Non esse laudandos, nec
ullo praemio dignos eos, qui volunl credere. spera-
re, diligere, converti, propler Deum quidvis ar-
duum el acerbum poli. Tertio: Nullum haberent lo-
cum in ejusmodi rebus praecepla, consilia, cohor-
tationes, admonitiones, reprehensiones, exempla,
aliaque id genus. Quarto: Tolleretur e medio om-
nis diligentia, alque industria in fide cl pietate
augenda el excolenda.

Haec omnia esse vehementer absurda, nc ipsi
quidem adversarii negare possunl. Sequi aulem
certissimum csl, lum ex iis, quae libro superiore
disputata sunl, lum cliam quia non alia de caussa
bruta animantia non peccant, nec laude aul prae-
mio digna sunt, nec praecepta vel consilia illis dan-
tur, nec denique diligentia vel industria eis conve-
nit, nisi quia libero carcni arbitrio. Pori ratione
nulla alia caussa est, cur homines in iis actionibus,
quae ad finem ultimum perlinent, quales sunl velle
bonum cl fugere malum, in genere, neque pecca-
re, neque bene mereri possint, neque praeceptis,
aut consiliis cgeant, nec diligentiam aul industriam

ull.un adhibere lencanlur.nisi quoniam libertas arbitrii non est circa finem, ul tertio libro demonstratum est.

Denique, cur homines vulgo non peccant, quin non propheta n. aul. linguis non loquuntur, aut miracula non faciunt? cur nemo praeceptis, consiliis, hortationibus incitat passim homines ad prophetandum, ad loquendum linguis, ad miracula facienda? Cur nemo diligentiam, industriamve suam in eo poni, ul in his actionibus excellere? nisi quoniam non sunt haec in poleslale liberi arbitrii, quamvis ab hominibus, ut mseruinenlis Dei, per rationem el voluntatem, per linguam el manus exerceantur?

Cum igitur adversarii velint, non minus nos ex necessitate operari in iis, quae ad conversionem . fidem et pietatem perlinent, quam ex necessitate determinati sumus ad bonum sectandum el malum fugiendum, cl non magis nos liberos faciant in iis, quae perlinent ad conversionem, lidem el pietatem, quam ad dona prophetiae, linguarum cl miraculorum, expediant, si possunt, cur peccata el bona merita, praecepta cl consilia. diligentiam el industriam in conversione, lide, pietate, locum habere consentiant.

CAPUT XIII.

*Diluuntur objectiones adversariorum,
de promptae ea; divinis literis.*

Mulla proferunt adversarii testimonia divinae Scripturae, (piaae nos ordine diluamus.

Primo loco proferunt illud Czech. 3(>. *Auferam a vobis cor lapideum, cl dabo vobis cor carneum, spiritum meum ponam in medio vestri, cl faciam, ut in praeceptis meis ambuletis.* Observant cor lapideum, ideo nominari malam hominis voluntatem, quoniam sicut in lapide nulla est cooperatio. si delii-al verti in carnem, sic eliam nulla est cooperatio voluntatis humanae, in sua mutatione, tic mala in bonam, cl ideo non dixisse Deum, faciam, ul in praeceptis meis ambulare possitis, sed laciam. ul ambuletis. Qui enim cor carneum habent, illi soli ambulant in praeceptis, qui habent lapideum, non ambulant.

Despondeo: Liberum arbitrium non est cor lapideum. neque carneum, sed vis quaedam media el naiurahs, quae formam lapidis, idesl, peccati duri- tiem cl formam carnis, idesl, gratiae teneritudinem recipere potest. Sic loquitur s. Auguslinus in lib. do Spiritu cl lileia cap. 33. ubi dicit, liberum arbitrium el naturaliter attributum crenlurnc rationali, esse vim illam mediam, quae intendi ad lidem, el inclinari ad inlidelitalem polesl. Et lib. 2. de peccat. merit, cl remiss, cap. 18. *Voluntatis arbitrium.* inquit, *huc alque illuc liberum /leclilur, alque in eis naturalibus bonis est, quibus cl male uti malus polesl.* ILiec aulcm vis media el naturalis, quando per peccalum talis est, ul dicatur cor lapideum, non habet ex se poleslalem. (pia se convertit ad Deum, ct liat carneum, sed eam recipit per gralam Dei praevenientem. Liberum enim ar-

bilrium per gralam praevenientem in militum et praeparatum, potest per vires, quos a Deo recipit, cooperari nd suam ipsius conversionem.

Aequae obstat similitudo lapidis: non enim similitudines convenire debent in Ointlfbiis. In eo, lum similitudo locum habet, quod sicut lapis ex se non habet, ul cooperetur, si forte convertatur in carnem, sic etiam liberum arbitrium ex se non habet, ut cooperatur ad suam ipsius conversionem; potest tamen a Deo recipere poleslalem operantem per gratiam praevenientem, quod non polesl bpa. Atque ad hanc dissimilitudinem, sive disparitatem, r<u le significandam, idem propheta Ezechiel r p. 18. dicit: *Facile vobis cor novum el spiritum novum.* Neque possunt Kemnilius el Calvinus M. disparitatem negare, cum ipsi falcanlur. iionn l <ii in conversione peccatoris actionem volunt humanae, qui lamen lapidi non concederem» . leni actionem. si vere in carnem converterentur...

Quod aulem Deus dicit: *Faciam,* 111 tnp «*piis meis ambuletis,* nihil nocet arbitrii libut; i. Nam (pii habet cor carneum, dum lulo cor 1.11, idesl, cbnrlalo imbutum, non polesl non ambulare in praeceptis Domini, quia charilas non est et el plenitudo legis est dilectio: polesl lamen .b. lule ambulare el non ambulare in praeceptis Domini, quia polesl relinere, vel abjicere charitatem. idesl, manere carneum, vel in lapideum comitilant.

Ex qua solutione detegitur deceptio. tel iowv Kemnili. Scribit enim: Catholicos in en sentent esse, ul liberum arbitrium per gralam exilalim exorat vires, quas habebat eliam antequam rvi.; relur, ei per illas suas vires vocationi divinae consentiat; ila til gralia praeveniens, non Iribuallits libero arbitrio, sed quasi sopitas excitet. Al r. hoc senliuul catholici, sed agnoscunt qitiden liberum arbitrium in homine, eliam antequam um gralia divina praeveniat, quia liberum arbitrium N res naturalis, quae per peccalum non ainillilur. secl lamen non dicunt, nec sentiunt, liborum arbitrium habere ex se potentiam ullam. saltem proximam! actus pietatis, sed eam accipere a Deo pergi;» i praevenientem.

Secundo loco proferunt illud psnl. 50, *Corda mundum crea in me Deus, cl spiritum rrel» in nova in visceribus meis.* Videtur enim bis verbis significari, nihil omnino cooperari gratiae» D< in se operanti, (pio modo non cooperatur ml st. creationem id. quod recens creatur.

Despondeo: Eacilis est solutio. Aon cnitued substantia in justificatione creatur, sed mumiiii. ipsi cDiciitir, (piaae per peccalum perlerai: nili' (pie aliud est, cor mundum creari, nisi cur ip> mundari, alque purgari. Quare non est absurdi» si substantia ipsa cordis spiritualis, nccoplosmi divinae gratiae, cooperetur ad frudum conveniens suae, el pietatis opera germinanda.

Tertio: Proferunt illud psol. IHL/psc/ceilims *non ipsi nos.* Videtur enim propheta loqui der generatione potius, (pam de prima creatione, c» paulopost subjungat: *Populus ejus, cl ovesj. scuae ejus.*

Ilespondco: Ad lilcram loquitur David deprin creatione, ut ipse eliam s. Auguslinus exponit i

Respondeo: Loquitur s. Augustinus adversus eos, qui docebant, hominem habere ex se, id est, sine ulla praeveniente gratia, initium fidei, aut dilectionis Dei, id est, piam aliquam voluntatem, et rectissime docet, nihil omnino boni esse in nostra voluntate, quod nobis non sit ex Deo. Sed nihil id facit contra liberum arbitrium. Tametsi enim non possit liberum arbitrium ex se solo cooperari Deo; potest lamen ex dono gratiae praevenientis.

Secundo: proferunt illud ex lib. de gratia Christi cap. 14. *Arbitrium sic adjuvatur, ut non solum quid faciendum sit sciat, sed quod scierit, etiam faciat. Ac per hoc, quando Deus docet, non per legis literam, sed per Spiritus gratiam illa docet, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appellet, agendoque perficiat.*

Respondeo: Nihil hoc loco dicitur contra sententiam nostram, siquidem omnia ista libentissime conlitemur: et ex iis liberum arbitrium comprobamus. Si enim adjuvatur arbitrium, Tum in cognoscendo et sciendo, Tum in volendo et agendo, certe adest, et manet, et operatur. Non enim adjuvatur quod non est, aut non operatur.

Tertium testimonium ex lib. de bono perseverant. cap. 13. *Hoc nobis expedit et credere et dicere, hoc est pium, hoc verum, ut sit humilis, et submissa confessio, et detur totum Deo.*

Respondeo: Et hoc quoque nihil facit ad rem. Nos enim non ponimus in homine initium bonae voluntatis ex libero arbitrio, et perfectionem ex Deo, neque partimur opera cum Deo, et priores partes accipimus nobis, posteriores damus Deo, ut faciebatur illi, quos in eo libro et praecedente, s. Augustinus reprehendit, sed damus totum Deo, nobis aulem nihil omnino, quod non sit ex Deo.

Quartum testimonium ex lib. de correpi, et gratia cap. 12. *Provisum est, inquit, ut voluntas humana, indeclinabiliter et inseparabiliter, etc. Et cap. 1. Volenti salvum facere nullum hominum resistit arbitrium. Sic enim velle aut nolle, in volentis aut nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem. Et infra: Non est dubitandum, voluntati Dei voluntates humanas resistere non posse.*

Respondeo: Haec loca manifestant gratiam efficacem, quae datur electis, et infallibilitatem adiunctam habentem non necessitatem. Nam quos Deus praedestinavit, hos vocavit; et quos vocavit, hos justificavit; et quos justificavit, hos magnificavit, ad Rom. 8. et sicut qui sunt praedestinati omnes infallibiliter vocantur: ita qui sunt vocati, secundum propositum videlicet, nam de hac vocatione loquitur sine dubio Paulus, omnes justificantur, proinde vocatio illa efficax est, et nunquam rejicitur, quoniam alioqui falli posset praedestinatio: Et eodem modo qui sunt justificati, secundum propositum, omnes infallibiliter perseverant et glorificantur, ne forte incerta reddatur electio.

Habet igitur gratia efficax, ut etiam praedestinatio, cujus praedestinationis gratia illa est effectus, infallibilem certitudinem: et hoc significant testimonia illa s. Augustini: non tamen habent necessitatem, nisi ex hypothese, ac per hoc non impedit

arbitrii libertatem. Nam ut explicuimus in lib. 1. cap. 12. gratia efficax dicitur illa, quae bene ibi locum hominem, ut videt congruere illi, ut vocationem non respuat. Quare non magis inducit necessibilem, aut impedit libertatem gratia causa. quae praescientia; de qua copiose disseruimus in lib. 1.

Atque hinc est, quod s. Augustinus ut plurimum cum loquitur de gratia efficaci, non dicit, eam non posse respui, sed de facto non respui. Si quidem lamen dicit, non posse respui, intelligendum est de hypothese, non absolute, ut sensus sit, non posse fieri, ut is Deum vocantem non aequatur, quia Deus vocavit eo modo, quo praevidit cum secuturum: lamen absolute posse non sequi. Sed Iu.; Deus non cum praevidisset secuturum, cl aliter, do eum vocasset, quo secuturum praevidisset. Et quoniam Deus praevidet eos, quos vocat secor propositum, libere secuturos, sicut non potest fieri, ex hypothese ut non sequantur, illa non potest fieri, ut non libere sequantur. In neutro illi pollet providentia Dei, neque in eo, quod illi liquem secuturum, neque in eo, quod videtur secuturum.

Quintum testimonium ex lib. de gradibus arbitrii cap. 17. *Ut velimus, inquit, sine nobis operetur: cum aulem volumus, et sic volumus, ut velimus, nobiscum cooperatur. Hic triumphant; adversarii quasi deprehenderint nos in manifesto errore, quod dicamus, nos cooperari Deo in ipsa prima conversione, et ad actum volendi non solum excitari, sed etiam adjuvari, cum Augustinus perspicue dicat, ut velimus, Deum operari sine nobis, et proinde in hoc nos non juvari, sed simpliciter hoc a Deo in nobis fieri.*

Nec desunt alia loca, quae pro adversariis lue-re videantur, ut illud in enchir. cap. 32. *Totum Deo dandum est, qui hominis voluntatem bonam et praeparat adjuvandam, et adjuvat praeparatam. Praecedit enim bona voluntas hominum nulla Dei dona, sed non omnia, quae autem praecedit ipsa, in eis est et ipsa.*

Respondeo: Hoc argumentum vehementer non terrore potuisset, si obliti essemus, quam frequenter supra dicentem Augustinum audiverimus, quod nos ad Deum converti, nisi ipso excitante et adjuvante, non possumus. Et velle suum, esse volentem nostrum, suum vocando, nostrum sequendo, tu opere credendi, cum incipimus velle credere, ut operari opera Christi, et cooperari Deo etc. Vnde loca notata cap. 11. in hoc eodem lib. Sed praeterea lotum hoc argumentum solutum est in 1. li huius tractatus, de gradibus arbitrii cap. 11.

Summa autem solutionis haec est, Deum operari in nobis, sine nobis, ut velimus, uno quodam finere causae, nimirum moralis, non aulem one genere causae. Nam efficit in nobis Deus, ut velimus interna inspiratione et suasionem, quod motus nos non operamur, ut velimus, non enim nosipsum nobis persuademus; si enim id faceremus, iam vellemus. Sed quamvis Deus sine nosiro praeiuvatu nos moveat ad volendam, non tamen illicet ipsum velle, sine nobis cooperantibus consentiendo. Et ideo non ait Augustinus, velle facit sine nobis: Sed, ut velimus, facit sine nobis. Eodem modo ve-

lunlalem bonam praeparat adjuvandam, cl adjuvat praeparatam, (pua illo genere caussae, quae lucii ul velimus, sine nobis facientibus ut velimus, praeparat voluntatem nobis non praeparantibus eandem simili excitatione cl suasionem. cl ideo in hac re non iuvamur, cum sine nobis liat. Sed lamen alio genere caussae nos praeparamus voluntatem , adjuvanto Deo, cum vocationi divinae conscnlimusj/o- «10, inquit Atiguslinus lib. 2. ad Bonifac. cap. 8. praeparat cor, non lamen sine *adjutorio Dei. qui* liiiif/it cor. Haec ille.

Quid si tunc ostendamus, hunc locum, de quo tantopere triumphare videntur adversarii, adversus ipsos pugnare gravissime? nam s. Augu- linus posteaquam dixerat: *Ul velimus, sine nobis operatur*, subjunxit: *Cum aulem volumus, el sic volumus, ul operemur, nobiscum cooperatur*. Quaero ab adversariis, quid sil *nobiscum cooperamur?* Nam si nobiscum Deus cooperatur, certe el nos operamur. Aon aulem dicimur operari, Deoque cooperari , quia producimus aclum illum . ul instrumenta naturalia, ab alio mola, quoniam hoc modo operamur eliam ipsum velle. Calvino el Kemnilio leslibus, cum lamen ipsi idem negent, nos coope- rari Deo in aclu volendi.

Igilur faleri debent ex mente Augustini. nos operari opera externa, el in eis cooperari Deo, non lanium producendo aclum, sed eliam libere producendo, ul vere dicamur cooperari Deo, cl ab illo adjuvari. At non polcsil intelligi , quemadmodum sil libera aclio externa, si non fuil libera electio, sive voluntas interna. Actiones enim exlernae non liabent libertatem, nisi in sua caussa. Necessario enim sequuntur electionem voluntatis, el imperium rationis. Non dal libere eleemosynam, nisi qui libere voluit dare ; neque libere orat, aut jejumat, nisi (pii libere elegit orare el jejunare. Quare ex eo. quod admittere coguntur, nos libere operari opera pietatis externa coguntur eliam, velint nolint, admillere liberum arbitrium in ipso aclu voluntatis interno.

Aliud testimonium proferl Calvinus ex lib. de correpi, et gral. cap. II. ubi dicil, Augustin. affirmare, Adamum habuisse gralam. per quam posset non peccare, nos habere mullo majorem. per quam fil, ni non possumus peccare. Sed jam in praefal. ostendimus, hoc non argumentum , sed impudensissimuni esse mendacium. Non enim dicit Augustin. nos non posse peccare, sed in fulura vila eam libertatem sanctos habituros, ul non possint peccare. Vide quae diximus in praefatione.

CAPUT XV.

Compendium disputaliunis de cooperatione gratiae cl liberi arbitrii, aliquot sententiis comprehensum.

Ad Extremum lotius disputationis operae pretium esse duxi, si per modum compendii sententiis aliquot comprehenderem, quid de cooperatione gratiae el liberi arbitrii sentiam, adjuncta simul aucto-

ritate, non solum concilii. aut veleris nlicujns patris. sed eliam Joannis Driedonis . cl Iluardi Tapperi, qui hac noslra aetate lotam hanc materiam diligentissime pertracлариinl, ul habeat lector, ubi plura legere possil, si velit.

Septem quasi tempora hominis per Spiritum renoscentis, his nostris sententiis concludemus. Primum dici potest, cum omni gralia Dei caret, cl in tenebris peccali, vel morte jacet. Secundum cum a Deo. per internam vocationem excitator. Tertium, cum vocationi acquiescens, eligit poenitentiam. Quartum, cum incipit opera poenitentiae facere, θ-ήρα, jejunare, flere, eleemosynas dare. Quintum, cum illi per actionem poenitentiae disposito, gralia juslillicallonis infunditur. Sextum . cum justificatus, opera justitiae facere statuit. Septimum, cum ipsa opera faciens viam mandatorum magna alacritate percurrit.

Prima sententia: *Homo ante omnem gralam liberum habet arbitrium, non solum ad opera naturalia el moralia, sed eliam ad opera pietatis el supcrnaturalia*. Docel hoc s. Augustinus in lib. de spir. et liter, cap. 33. ubi dicil, liberum arbitrium esse vim naturalem cl mediam, quae ad fidem el infidelitatem inclinari potest. Vide Driedonem in lib. de concordia liberi arbitrii, el praedestinationis cap. 3. el Tappcrum in explicatione ari. 7.

Idem eliam probatur ratione. Nam liberum arbitrium non polcsil dari nec tolli per gralam, neque per peccalum: Manci igilur ante gralam , cl post peccalum. Non dari per gratiam, corium esi. quia libero arbitrio possumus bene el male uli, el non nisi per ipsum peccamus, quando peccamus, uls. Augustinus docel lib. 2. de peccator, mor. el remiss. cap. 18. at graliae donis nemo polcsil male uli. Neque per gralam ullus pcccal. Nec minus cerium csl, non dari liberum arbitrium per peccatum, quoniam nemo polcsil bene uli peccato, libero aulem arbitrio (ul dictum est) bene et male utimur. Non tolli per gralam, extra controversiam est. quoniam gralia perficit, non destruit naluram: Non tolli eliam per peccalum, inde constat, quod peccatum laedere potuit naturalia bona, non lamen cxlinguere, ut supra nullis argumentis probatum est.

Secunda sententia : *Habet homo ante omnem, gralam. potentiam remotam, el imperfectam ad opera pielalis facienda*. Docel hoc idem Iuguslinus libro de praede. sl. sanctorum cap. 5. *Posse habere fidem el charitalem naturae csl hominum*. Idem lib. de gralia Christi cap. 50. citat Ambrosium his verbis: *Naturalem possibilitatem, peccato esse vitiatam, enervem, in/irmamque testatur venerandus Ambrosius*. Vide Driedonem loco notato. Denique intelligi non potest, quomodo ad o-πατή pietatis active voluntas humana concurrat, si non habeat ex se potentiam activam, saltem remotam.

Tertia, Aon habel homo ante omnem gralam potentiam proximam ct perfectam ad opera pietatis. et ideo nihil omnino in hoc genere exsc facere potest. S. August, lib. 1. Detract. cap. 22. *In poleslalc, inquit, hominis est. mulare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est. nisi delui*

¶ Dco: de quo scriptum est: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Alque hinc solvitur illud dilemma Kemnili. tut habet homo ex se aliquas vires, quamvis exiles, aul nullas omnino. Si habet alitpias, ergo potest aliquid sine Deo, contra illud Joan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Si nullas, igilur ex. Imclum est liberum arbitrium, neque gratiae cooperari potest. Sod hoc dilemma ex dictis in hac et superiore sententia, plane solutum manet. Habet enim potentiam remotam. et vires imperfectas, et ideo nihil per se potest. sod si perficiatur ea potentia. ei vires addantur, poterit multa praestare.

Dices: quomodo liberum est arbitrium ad utrumlibet ante gratiam, si bonum facere non potest? Respondeo: Liberum est. sed ejus libertas est quasi ligata et impedita; solvitur aulem et expeditur, cum potentia proxima ad operandum per Dei gratiam praevenientem ei confertur. Simile aliquid experimur in potentia videndi: nam absente specie sensibili, habet homo potentiam et libertatem videndi: non enim ea species causa est libertatis, aul potentiae videndi: lamen potentia remota est et libertas ligata, donec accepta specie potentia peiliatur, et in actum prodire possit.

Quarta: *Gratia excitans interna necessario praecedere debet hominis conversionem, sive ab infidelitate ad fidem, sive a peccato ad justitiam, neque sufficit gratia adjuvans.* Haec esi contra quosdam, qui existimant, sufficere externam excitationem per evangelii praedicationem, vel lectionem. cum auxilio Dei concurrente ad eliciendum actum conversionis.

Sed probatur nostra sententia ex loco illo evangelii. Joan. (i. *Venero potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit cum.* Tractus enim non est gratia adjuvans, sed excitans, quia praevenit nolentem. ul faciat volentem; gratia enim adjuvans non praevenit, sed comitatur, neque dicitur trahi, qui juvatur, sed qui impellitur. Neque per hunc tractum potest intelligi praedicatio externa. Dominus enim jam praedicaverat istis, quibus dicebat: *Nemo potest ad me venire etc.* sed quoniam nulli ex iis non convertebantur, ideo adjunxit: *Nemo potest etc.* et addidit: *Omnis, qui audivit a Patre meo et didicit. venit ad me.*

De hoc tractu loquens Augustinus in lib. de praedestin. sancti, cap. 8. *Valde. inquit, remota esi a sensibus carnis haec schola, in qua Pater auditur, et docet, ul veniatur ad filium. Ibi est et filius, quia ipse est verbum ejus, per quod sic docet. nec agit hoc cum carnis aure sed cordis, Non igitur hic tractus est praedicatio externa, quae non est remota a sensibus carnis. Iiinio carnis aulem potissimum pulsatur.*

Idem probatur ex can. 7. concilii arausicani. ubi dicitur. haeretico spiritu falli cum, qui dicit. posse hominem evangelizanti praedicationi consentire, absque illuminatione et inspiratione Spiritus sancti. Et ex illo canon. **II.** concilii ejusdem: *Nullus miser de quantulacumque miseria liberatur, nisi cum misericordia, divina praeveniat.* Jam aulem diximus, grati in adjuvantem proprie non praevenire. sed comitari, lunc enim solum juvatur, eum re ipsi conversionis actum producimus.

Sed hoc ipsum clarissime duruit concilium Iridentinum, quod illi non spernunt, sed explicit conantur, contra quos in praesenti disserimus. Iur concilium sess. G. cap. 5. generalim loquitur de conversione iam fidelis. (iam infidelis, dicitur exordium justificationis sumi a Dei vocatione, et excitatione, et declarat hanc excitationem fieri tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, ubi aperto loquitur de excitatione interna. Deinde cap. 6. de infidelibus dicit: *Divinus nunlur, dum excitati divina gratia, et induuntur.* Et cap. 14. de fidelibus lapsis: *Quivero, inquit, accepta justificationis gratia per peccata Urnmi derunt, rursus justificari poterunt. cum conjuncti, te Deo, per Poenitentiae sacramentum. m.?* Christi, amissam gratiam, recuperare procuraverint. Et can. 3. *Si quis dixerit. sine peccato Spiritus sancti inspiratione, atque adjutorio, hominem credere, sperare, poenitere posse, sicut oportet, ul ei iustitia, gratia conferatur, anathema sit,*

Idem puto nilum fore iam audacem, ul tamen cum in eam sententiam detorquere conetur. ulj praevenientem Spiritus sancti inspirationem intelligendam esse veli externam praedicationem. Multam minus probanda est illorum interpretatio qui dicunt, concilium loqui de modo ordinario. il concilium non dicit, neminem credere aul pomilere, sed neminem posse credere aul poenitere, sine praeveniente inspiratione.

Idem probari potest ex Patribus. Nam certo Augustini verba clarissima sunt in 2. lib. de peccatis, mer. et remissis, cap. 18. *Quod nos autem Deum arverimus. nisi ipso excitante et adjuvante non possumus.* Et ne trahatur excitatio ad praedicationem externam. repetatur locus paulo ante citatus de praedestinatione sancior, cap. 8. et consul. 4. lolus liber de gratia Christi, sed praesertim cap. 1. et sequent.

Saucius vero Gregorius, non solum praedicationem hominum. sed ipsam Dei vocem externam sufficere sine interna inspiratione. confirmat in bb. 11. Moral, cap. 5. *Cain, inquit. divina voce nuntiatus neri potuit, et mulari non potuit. quia exigent culpa malitiae. jam inlus Deus cor reliquit cui foris ad testimonium verba faciebat.*

Et s. fulgentius in lib. de incarnat. et gratia. C. lissii. in ultimis verbis; *Frustra, inquit, sermo dirinus exterioribus auribus sonat. nisi Deus spiritali munere, auditum hominis interioris cooperiat.*

S. Prosper in lib. contra Collatorem. cap. 28. rprehendit Cassianum, quod diceret. in cunctis seminibus virtutum. sed excitanda per externam praedicationem. Ponit enim haec verba Cassiani: *l perfectionis incrementum semina haec penem, non poterunt, nisi opitulatione divinae fuere excitata.* Et addit: *b'l scilicet opitulatio Dei sile hortatio, atque doctrina; mens aulem. quatuor lulum esi opulencia seminibus, utatur l'acullatquam possidet etc.*

Denique s. Bernardus, ut alios omittam, in libri de gratia. et libero arbitrio. *Conatus. inquit, liberior*

Lilrii cl rassi Mini u non adjurentur. el nulli.si non excitentur.

Accedat l'uslremo eliam ratio , nam gralia adjuvans, requiritur ad exercitium actus , gralia cxci-
lins ad Specificationem. Ilia cnim est rallo agendi, cl quasi semen fructus futuri, ut eam appellat sanctus Prosper in 2. lib. de vocatione gentium, cap. 2f>. el sicut aqua, ut possit calefacere, nun solum c.vigit concursum divinum, quo adjuvetur, sed etiam ul prius in ipsa imprimatur furni caloris,quae silrtilm agendi; el terra, ul possit germinarc, non solum eget cooperatione Dei, sed cliam conceptio-
ni! MMiiims : sic el humana mens, ul pariat artum initatis.non auxilio tantum egel cooperationis Dei. p il Clum semine Spirilus sancti,quod in gralia excitante ac praeveniente . idesl. in illuminatione cordis el boni desiderii inspiralione consistit.

Al objiunt aliqui, Primo: Si semper requiritur excitatio praeveniens, quomodo aliqui convertuntur in momento? Scundo:Si semper requirilur excitatio praeveniens.non igilur in potestate hominis erit conversio. Non cnim excitatio illa csl in hominis poleslale. Tertio: Fideles, quamvis peccatores, lidcm habent.igilur per eam orare possunt, ac. per huc non egent gralia excitante. Quarto: Possumus nos addere testimonium s. Augustini ex lih.de spiritu el lilera cap. 34. nbi sic loquitur: Visoniin suasionibus agit Deus , ut retinnis et credamus, >ire extrinsecus per euangelicas exhortationes. 'ire intrinsecus,ubi nemo habet *inpoleslale,quid ei veniat in mentem.*

Respondeo ad Primum: Conversionem fieri semper in momento , si conversio accipiatur pro actu voluntatis, quo vocationi Dei consentimus : sed si accipiatur pro loto illo opere, quo vocantem audimus cl vocationem percipimus, ac demum illi acquiescimus , non posse lien in momento , sed in tempore brevissimo.quod non inusitate momentum illici potent. Illos enim repente, converti vulgo dicere solemus , qui slalirn ul audierint vocem aliquam concinnatoris. aul sententiam aliquam legerint. vitam mulare constituunt , ita ul neque dies, neque horae, sed tempus longe brevius inter voreromcionaloiis. el conversionem peccatoris in-ICHil.

Ad Secundum Respondeo : Conversionem sem-
'resse in poleslale liberi arbitrii,quoniam polesl npper converti, quando voluerit. 1cl enim dicitur -e m potestate (ul Augustinus delinit lib. dc spiritu cl litem cap. 31. et lib. 5. de Civil. Dei cap. 10.) quod adest, «piando volumus, ct quando nolumus non adest. Quo sensu admittit Augustinus ibidem, fidem cssc in poleslale liberi arbiirii, quia «redit homo, si vult, cl si non vult.non credit. Cactorum ipsum velle credere, aut converti, non po-irsl homo habere, nisi per gralam praevenientem occeperit. ul possit. Neque est in potestate hominis, ul Deus illum vocet atque excitet: alioqui non dirriat Apostolus 2. ad Timolh. 2. *Ac quando detas Deus poenitentiam, et convertantur a diaboli laqueis.* Neque lam anxie oraret Ecclesia pro infidelibus, aliisque peccatoribus, si possent ipsi suis viribus, absque divina inspiralione converti.Atque lue est, quod supra diximus, habere hominem ad

actus pietatis, ante omnem gralam. liberum arbitrium cl potentiam remotam, sed non proximam.

Ad Tertium Respondeo: In homine peccatore fidem quidem cssc , sed mortuam. Quae nihil operari polesl in ordine ad salutem . nisi per divinam inspirationem el vocationem excitetur.

Ad Quartum Respondeo: Ad gralam excitantem perlinere,ul proponat objectum aliquod congruum menti, per quod homo persuaderi possit: cl praftlerca ul excilcl mentem ad illud considerandum,el ut moveat voluntatem, camque inclinet ad illud acceptandum. Quod igilur allinet ad repraesentationem objecti . non esi necessarium. ul id semper liai inlet ius. sed s ilis csl. si liai extrinsecus per c. vangelic.im exhortationem,el hoc csl quod dicil co loco s. Augustinus, ubi non negal requiri, ut D< us intrinsecus excilcl ad intendendum praedicationi, el ad eam amplectendam. Quamvis illa eliam sil gralia Dei. quod talis exhortatio extrinsecus offeratur, quae, menti sil congrua . ul idem Augustinus docet in lib. dc bono persever. c.ip. 14.Vide Driedonem in libro de capliv. cl redempl. generis humani, tract. 5. cap. 2. par. 2. Tapperum in explicat. arl. 7. auto medium,idesl. anle illa verba capitalia : tractantur circa hanc materiam elc. pag. 315. tn alia editione 320.

Quinta scnlcnlia: *Gralia excitans datur homini sine ullis meritis praecedentibus. ac. sine. ulla praeparatione.* Haec sal s probala csl supra in cap. i. cl 5. al manifestissima csl, nam cum hncc absolute prima gralia sil.non polesl ulla ralone cadere sub meritum, nc gralia non sil gralia, cl cum haec eadem sil prima dispositio ad iustiliam. non poli si cani ulla ralone praecedere alia dispositio.

Sexta: *Gralia excitans non datur homini sine actione ipsius, quamvis sine cooperatione, liberi arbiirii detur.*Ilacc cliam probata csl supra in cap. 9. cl non minus csl certa.quam superior. Nam gratia excitans . duo quaedam complectitur, initium bonae cogitationis, et initium boni de>idcrii. Cogitare aulem. el desiderare sunl actus mentis cl voluntatis. Quare fieri non polesl, ul quis sine suo n*clu ad cogitandum el desiderandum excitetur.Quia lamen sunl repentini quidam moins, el omnem de liberationem rationis praeveniunt . ideo non sunl actus liberi arbitrii : qualia sunl cliam saepe imunda desideria . cl sordidae cogitationes, quas diabolus interdum nobis cliam invitis immittit. El sicut de malis molibus, quos inviti patimur, quoniam liberi non sunl. vere dicil Apostolus : *Jam non ego operor illud.sed quod habitat in me percatum.*ad Roman. 7. Ita de istis molibus bonis eadem racione , quia liberi non sunt . dicere possumus. Jam non ego operor illos.sed quae praevenit me gralia Dei. De iis Augustinus in lib. de spir.ei lit. cap. 34.scribit: *Visorum suasionibus agit //eus iit velimus, sive extrinsecus per euangelicas exhortationes. sive intrinsecus . ubi nemo habet in potestate, quod ei veniat in mentem.*

Septima: *Ad assonliendum graliae excitanti, seu divinae internae vocationi, requiritur neces- sario gralia adjuvans* Haec nola . st cx testimoniis supra «itatis, concilii Iridcnlini sess. l>. cap.5. Disponuntur ad justificationem , dum excitati cl

adjuti, libere inôvenlur in Deum. El s. Augustini in enchiridio cap.32. *Hominis voluntalem. el prae- par 1 adjuvandam, el adjurai prae- paratam.* El lib. 2. de peccator, mentis el remiss, cap. IS. *Quod nos ad Deum convertimus. nisi ipso exci- tante. et adjuvante non possumus.* El s. Bernar- di libro de gral. el liber, arbil. *Conatus liberi ar- bilrii, et cassi sunt, si non adjuventur, et nulli, si non excitentur.*

Esi aulem hoc loco breviter annotandum, a non- nullis distingui. Quatuor moins, qui possunt in ho- mine exsistere, cum a Deo interna inspiratione ex- citatur. Vel enim qui vocatur, rejicit vocanlem-. Vel neque rejicit, neque recipit, sed sinit Deum pul- sare ad ostium cordis, et tamen nullo modo allici- tur ad pulsantem; Vel neque rejicit. neque recipit, sed gaudet lamcn ca vocatione , et incipit allici ad vocantem ; Vel denique simpliciter vocanlem am- plectitur, et se trahi sinil quocumque ille voluerit.

El quidem de primo et postremo cordis motu, nulla potest esse discordia. Certum est enim, posse hominem sine auxilio gratiae rejicere vocantem: non enim Deus nos ad peccandum adjuvat: nec mi- nus esi certum, non posse hominem sino Dei gra- tia, vocanlem amplecti. Ac de his duobus modis loquitur s. Augustinus , cum ait in hb. de gratia Christi cap. 11. *Hoc arbitrium polesl esse solum, si non venit; non aulem polesl esse, nisi adju- tum, si venit.* De secundo et tertio aliqui ambigunt, sed vix esi ulla justa caussa ambigendi. Nam se- cundus perlinet ad primum , et tertius ad po- streмум.

Secundus (inquam) ad primum perlinet. quo- niam audire vocanlem, et non sequi, quid esi aliud nisi cum contemnere ac rejicere? ceteric qui paupe- rem clamantem audit , et non movetur ad miseri- cordiam , neque aliquid ei donat, repellere illum dici polesl, quamvis neque verbo, neque manu il- lum abigat. El qui longo lempore audit suadentem, et non persuadetur. nonne dicilur suadenti resiste- re? Quare s. Augustinus, loco notato, non ait: Hoc arbitrium polesl esse solum, si Deum repellit, sed ait : *Potest esse solum . si non venit.* Itaque non solum repellere vocationem contrario aliquo actu, sed etiam non eam admittere, et non venire, reji- cere est.

Tertius aulem motus ad postremum perlinet, nec sine adjutorio gratiae haberi potest, quoniam gau- dere de vocatione Dei, initium est bonae voluntatis. priusque affectus erga Deum: et licet non sit ab- solute venire, tamen est inclinari ad veniendum. et quasi ileris inchoatio.

Octava sententia: *Neque gratia excitans, neque adjuvans, ullam imponit homini necessitatem, quo minus possit libere consentire, aul dissenti- re Deo vocanti.* Nam in primis gratia excitans, si solum sit sufficiens, non aulem efficax, rejici po- li 4 . et re ipsa rejicitur. ul experientia docet. Si vero sit efficax, non rejicitur unquam neque polesl rejici ex liypolliesi, sed absolute rejici polesl, ul ostendimus capite superiore: et ratio est. quoniam gratia. quantumvis efficax, nihil est aliud, nisi sua- sio. quae non determinat voluntalem. sed inclinat per modum proponentis objectum: Sed id est o num-

quam rejicitur, quia Deus sic suadet, ul vult ei tum esse homini, ul suasori acquiescat.

Gratia vero adjuvans Tribus in rebus consistit, Primo, in directione hominis. Secundo, in prohi- cione ejusdem, contra varias lioslis nostri didi. impugnationes. Tertio, in cooperatione Intrinseci, ad eliciendum actum cum ipsa voluntate. Elque dem directio et protectio nullam imponunt neces- sitatem, cum non attingant ipsum actum liberaet- lectionis, sed lanium removeant impedimenta. Co- operatio aulem illa intrinseca non alio modo con- currit , quam auxilium générale. Sicul enim ad o- pera naturalia facienda necessarium est auxilia generale, sic ad opera siipernalurnlia auxilium spe- ciale: et sicul illud numquam deest iis, qui h-ent formas naturales, per quas operari queant: ita re- que hoc deest unquam iis, qui habent iornwra- p- maluralem. id est, habitus infusarum viri. Vel ceteric gratiam excilanlem: et sicul deniquo- xilium generale ita concurrit cum omnibus id in actionibus naturalibus, ul lamcn non irr; 1. liberalalem et contingentium, ul ostendimus in q- to libro hujus disputationis : ita speciale aimh adjuvans, ita concurrit ad omnes actiones super- naturales, ut non impediatur hominis liberalalem; quoniam eodem prorsus modo auxilia ista concurrunt, ul recte docet Ruardus Tapperus in explical. arLi

Neque hoc negari polesl a catholicis, salva ton- cillii Irid. auctoritate. quod disertis verbis ini- sess. cap. 3. et can. 5. docet, hominem ewildin et adjuvum, libere moveri in Deum, quoniam vo- cationem Dei et recipere et rejicere polesl. Sed re- futandae sunt distortae quaedam hujus canonis ap- plicationes.

Dicunt enim aliqui , hominem libere moveri Deum, cum ab ejus gratia excitatur et adjuvatur, quoniam sponte et cum pleno atque perfecto ju- dicio rationis movetur, tametsi necessariomota. u.

Al concilium non solum dicit, hominem libere moveri, sed etiam adjungit rationem: quia pole- gralam non recipere et vocationi resistere. quod ceteric non possent, si necessario moveretur. Dein et nonne beati, qui Deum vident, sponte feruntur ; amorem in Deum, et cum pleno atque perfecti- dicio rationis, et lamcn ex communi sententia lre logorum non libere moventur, quia non pose non moveri? Denique Calvinus ipse, qui prius caeleros hujus temporis haereticos, liberum op- gnal arbitrium, non negabit, hominem libere n- veri in Deum, si hoc sit libere moveri, sponte, et cum pleno judicio rationis moveri. Sic enim loqui- lur in lib. 2. adversus Pighium: Si *coactioni* i ponitur libertas, liberum esse arbitrium, el cou- slanler assevero, et pro haeretico habeo, quisqu- secus sentiat. Quid igitur concilium contra haereticos hujus lemporis laboravit in canonibus conden- dis, si Calvinus nobiscum sentit, aul nos polio- cum illo sentimus?

Dicunt Rursus, hominem posse dissentire, et i- lit, sed tamen non posse id velle, si gratiam P habeat; et hanc ipsam sententiam fuisse concilii

Al concilium non solum dicit, posse homine dissentire, si velil. sed etiam dicit absolute, po- hominem gratiam Dei excitantem abjicere, ul pali

ex cap. j. sessionis sextae. Deinde, non posse velle dissentire, pugnat omnino cum libero arbitrio, si ponatur (ul adversarii ponunt), ideo non posse velle dissentire, quia gratia determinat voluntatem active, et intrinsece ad contrarium. Nos quidem supra saepe diximus, posse hominem credere aul dilige- re Deum, si velit, non lamcn posse velle sine ad- jutorio gratiae. Sed hoc recte dicebatur, quia libe- rum arbitrium ad bonum est infirmum, et ideo in- diget adjutorio; sed adjutorio praestito, dicebamus, posse hominem velle et non velle, et eo modo vere ac proprie esse liberum. Al si gratia Dei praesen- to non polesl homo velle dissensire , ea vero ab- sente, non polesl velle consentire, nulla esi arbi- lrii libertas, neque ab haeticorum opinione re- ceditur.

Dicunt Iterum, posse hominem, juxta concilii decretum consentire et dissentire, quia polesl fieri, ut habeat gratiam, et polesl etiam fieri, ul non ha- beat gratiam. Al hoc non facit hominem liberum, sed Deum, qui pro arbitrio gratiam tribuit, vel non tribuit. Alioqui dici possent liberum etiam jumentum quia polesl currere et non currere , si placeat sessori calcaria adhibere vel non adhibere , et habenas laxare vel non laxare. Sed respondent; Jumentum numquam posse dici liberum, quia na- turaliter delerminalur ad unum ; homô vero non naturaliter, sed beneficio gratiae delerminalur ad bonum.

Alnos non quaerimus nunc, unde tollatur liber- tas, ex natura. an ex gratia, sed, an tollatur, etiam sil verum, quod Scriptura dicit, Qui potuit trans- gredi, et non est transgressus . facere malum et non fecit; et quod concilium dicit, hominem libere recipere gratiam internae inspirationis, quoniam eam rejicere etiam polesl. Quidquid enim sil de Deo et beatis, qui peccare non possunt. Ecclesia catholica in hominibus mortalibus, secundum Seri- pturas divinas, et communem Patrum consensum, eam liberalalem defendit, per quam possint bene a- gendo mereri praemium, quia poterant non bene agere; et male agendo mereri poenas, quia poterant non male agere, ul in 4. et 5. lib. satis abunde monstravimus.

Dicunt Postremo: Concilium loqui de gratia ex- citante, non de adjuvante, cum dicit, posse ab ho- mine gratiam rejici, et posse hominem dissentire, si velil: se autem non gratiam excilanlem, sed ad- juvantem asserere ita efficacem, ul voluntalem de- terminet, et rejici non possit.

Al isti falluntur Primum in eo, quod gratiam ef- ficacem pulunt esse gratiam adjuvantem, cum se- cundum Scripturas, et sanctum Augustinum gratia efficax sil ipsa vocatio, sive excitatio secundum propositum, ul copiose probavimus in lib. 1. cap. 12. Unus hic locus sufficet ex lib. de gratia et li- bero arbitrio, cap. 3. // Paulus, inquit, tam magna el efficacissima vocatione converteretur, gra- tia Dei erat sola. Ubi vides, gratiam efficacem esse ipsam vocationem. Quae aulem fuerit illa vocatio, explicat idem Augustinus in lib. I. ad Simplicia- num. extremo: Una. inquit. *desuper voce prostra- tus, Paulus videlicet, occurrente utique tali viso,* Heu innixi Vol. IV.

quo mens illa el voluntas. refracta saevitia reorij, querelur et corrigeretur ad fidem. Gratia igitur efficax in conversione beati Pauli fuit vox de coelo, cum interna tali inspiratione et suasionem, qualis congruebat, ul Paulus eam non sperneret. Vide lo- cum citatum, ubi perspicue haec veritas demon- stratur.

Neque solum in eo labitur isti, quod gratiam efficacem in adjuvante, non in excitante consli- tuunt, sed etiam in eo. quod dicunt, excilanlem gra- tiam respui posse, non adjuvantem. Nam cum ad hoc detur adjuvans, ul excitans non respuatur, sed ei consentiatur: Quomodo potest respui gratia ex- citans, si respui non polesl adjuvans? Adde quod si proprie loqui velimus. recipi et rejici. non potest convenire gratiae adjuvanti, quia gratia adjuvans non est aliquid, quod homini offeratur, sed esi ipsa productio actus, quae non esi, nisi quando actus producit, quando autem actus producit, non polesl fieri, ul non producalur. et in hoc sensu non polesl rejici gratia adjuvans, sicul nec ipsa coope- ratio nostra. quae sunt omnino simul. El ideo con- cilium non dixit, posse rejici gratiam adjuvantem, sed solum excitantem.

Sed quamvis gratia adjuvans, proprie loquendo, non possit rejici, lamcn adhuc remanei quaestio, an operatio illa Dei, determinet prius natura vo- luntatem nostram. nec ne. Nam si non determinat, ul nos probavimus in 4. lib. fere extremo, in no- stra polestale est. ul ea gratia ponatur vel non po- natur, et sic in quodam sensu polesl rejici; quo- modo auxilium generale in nostra quodammodo potestate est, et in quodam sensu potest rejici. quia si volumus operari, ponitur: si nolumus, non po- nitur. At si gratia illa determinat prius natura vo- luntatem nostram. tunc quidem in nullo sensu po- test rejici, sed tollitur libertas arbitrii, ul loco ci- tato salis probasse nos credimus.

Nona sententia: *Fieri potest, ul eadem motione interna duobus adhibita, unus convertatur, alius non convertatur, et unus magis , alius minus proficiat.* Haec est Ruardi Tapperi loco citato, et colligitur ex iis, quae ante dicta sunt. N. m. molio divina relinquit hominem plane liberum, ul possit converti et non converti, et magis minusque profi- cere. El confirmatur ex parabola seminantis, Mal- th. 13. ubi Dominus causam diversitatis, cur idem semen alicubi nullum, alicubi parum, alicubi ni- hil omnino protulerit, refert in variam terrae dispo- sitionem. Denique accedit etiam communis piorum confessio, qui negligenciam suam accusant, et in- genue profitentur, se non lanium proficere, quan- tum possent, si gratiae divinae majori studio coo- perarentur.

Dices: Si res ita se habet, poterit. qui converti- tur. aul qui magis proficit, gloriari adversus alte- rum, qui ex eadem vocatione et auxilio converti noluit. aut minus proficere studuit. Al id est contra illud Apostoli I. ad Corinth. I. Quis te discernit? quid habes, quod non accepisti?

Respondeo: Qui non convertitur, aul minus pro- licit, merito poterit negligenciam suam accusare , quod gratiae divinae cooperari noluerit: qui vero

convertitur, «nihil magis prolicium, non habet unde gloriatur, nisi in Domino, quoniam dono Dei habuit, non solum posse conveniri et proficere, vel alius, sed etiam velle converti et magno fervore proficere. Tametsi enim eadem fuit molitio in utroque, quod attinet ad substantiam motionis, tamen uni fuit congrua, alteri non fuit. Et quoniam gratia Dei singularis est, vel dignetur ita movere hominem, sicut videt congruum alque aptum esse illi, vel persuadeatur, alque consentiat, ideo non diximus, posse fieri, vel unus convertatur, alius non convertatur, si eadem utrique gratia donetur; id enim falsum esse censemus; Sed si eadem utrique molitio adhibeatur. Potes enim, vel diximus, eadem motio uni esse congrua, alteri non congrua, ac per hoc uni dari vel possit, alteri vel possit et vellet.

Decima sententia: *Contersio hominis ad Deum, vel etiam quodlibet aliud opus pium, quatenus opus a libero arbitrio est tantum, non tamen secluso auxilio generali; quatenus pium, a sola gratia est: quatenus opus pium a libero arbitrio et gratia simul.* Haec est ejusdem Ruardi ibidem. Et probatur, quoniam causa efficiens actionis humanae, vel est actio, est ipsa voluntas hominis; vel est libera, est libertas arbitrii, vel est pia, est divinum semen, et auxilium tali semini conveniens. Proinde gratia solum facit, ut actio humana sit talis, id est, pia et supernaturalis, ad quod sane viribus suis numquam ipsa natura pertingeret.

Undecima: *Ad opera, quae sequuntur actum conversionis tam interna quam externa, id est, ad opera poenitentiae, quibus ad justificationis gratiam praeparamur, non videtur requiri necessario nova aliqua gratia, sed solum continua directio, et protectio, et conservatio divini seminis jam concepti et formalis.* Est Ruardi ibidem. Et probatur, quoniam posita voluntate efficaci, non est dubium, quin caetera opera necessario consequantur. Nam qui vult efficaciter vitam mulare, orare, jejunare, eleemosynas dare, continere se a deliciis et voluptatibus, ista omnia non difficulter excutitur. *Certum est* (inquit Augustinus in libro de gratia et libero arbitrio cap. 1G.) *nos mandata servare, si volumus, sed quia praeparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est, ut tantum velimus quantum sufficit, vel volendo faciamus.* Et infra: *Certum est nos facere, cum facimus, sed ille facit vel faciamus, praebens vires efficacissimas voluntati.* Et in lib. 8. Confess., cap. 9. totam causam, cur non possemus abdicare a se carnis voluptates, eam fuisse dicit, quia non plene volebat.

Ad haec, sicut in operibus mentis, ex principiis cognitis, possumus discurrendo conclusiones colligere: Sic etiam in operibus voluntatis ex amore linis, sive naturaliter excitato, sive ex divina inspiratione concepto, possumus sine dubio, absque nova inspiratione progredi ad inquisitionem, et electionem mediorum. Gratia siquidem non tollit aut impedit, sed juvat ac perficit naturalem efficaciam liberae voluntatis. Qui ergo Deo misericorditer praeventienti et vocanti acquiescens, firmissime statuit mulare vitam, poterit sine novae gratiae inspiratione inquirere et accipere media ad hoc utilia, mo-

do, vel diximus, non desit divinae directionis protectionis auxilium.

Neque repugnare haec sententia definitioni illi ecclesasticae, quam refert sanctus Augustinus in principio quod gratia ad singulos actus dicitur. Si quidem in hac definitione, nullum esse posse pium actum qui non sit donum Dei, et non oriatur ex gratia sed ex solis naturae viribus. Id quod nos libere sime condiamur. Nam opera bona, quae convectemur, nem sequuntur, omnia dona Dei sunt, et ex grigi oriuntur, Tum quia imperantur a bona voluntate. quam Deus in nobis per gratiam praeventit praeparavit et fecit, Tum etiam quia sine specie Dei directione et prolectione non fiunt.

Duodecima sententia: *Habitus gratiae infunditur a solo Deo infunditur, non tamen nisi praevia dispositione nostra.* Haec certissima est, quoniam habitus gratiae divina qualitas est, quod non educitur de potentia naturali, sed per quidam quasi creationem producit: Solus autem Deus res creare potest. Itaque sanctus Augustinus in 1. IS. concion. 2G. tractans illud: *feci iudicium, et justitiam*, distinguit justitiam actualem, quae faciunt qui iusti sunt a justitiae virtute, quae iusti sunt, ac de ista posteriore loquens *Quis est iustus in homine justitiam, nisi qui iustificatus est a Deo?*

Ex quo sequitur (vel Ruardus loco citato sapienter admonuit) cum gratia praeventiens semini comparatur, non fieri similem gratiam illi semini herbarum, quae virtute continetur formam reiproducentem; sed semini humano, quod non continet virtutem formam humanam, id est, animam rationalem, quae a solo Deo creatur, sed dispositiones tantum ad eam formam recipiendam *Bonati*, inquit, beatus Petrus in epistola 1. cap. 1. *non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei.* Itaque sicut humana generatione, ex vi seminis disponitur. Beata naturalis materia, vel fit apta ad animam ex illius creatione, alque infusione recipiendam: sic etiam ex vi gratiae excitantis et adjuvantis, disponitur anima peccatoris, vel ei gratia justificationis divino munere infundatur. Porro de gratia iustitiae in sequenti disputatione, Deo propitio tereamus.

Terliadecima sententia: *Homo iustus potest quando vult, justitiam tam internam, quam realem exercere, id est, bona opera facere praeepta divina servare, neque indiget ordine nova gratia excitante, sed solum adjuvant.* Colligitur haec sententia ex superioribus. Nam potest homo, nondum iustificatus, ex semine naturae inspirationis producere fructum conversionis et operum poenitentiae, quanto magis ex semine gratiae, gratum facientis, producere poterit fructus justitiae et operum bonorum? Habetur id proel: rea disertis verbis positum in canone postremo concilii arnunicani.

Diximus autem *ordinarie* quoniam non est in generali, in arduis quibusdam operibus exigimus et specialia auxilia gratiae. Requiritur autem in opere bono et pio, gratiam adjuvantem, id est, «Irigentem ac protegentem, nec sufficere gratiam j-

slillCDnlcin , doccnl Scriplurae , concilia cl Patres passim, Illud cnim Joan. 15. *Sine me nihil pole-leslis facere*, dictum csl Apostolus, qui sine dubio jusli cranl, ul notai s. Auguslinus in lib. dc cor-repi. cl gral. cap. I. El illud: Λ*ifi *Dominus custo-dierit civitatem.frustra viqilal qui custodii eam.* Psalm. 26. inlclligunl Hilarius in comment, bujus psalmi, cl Ambrosius lib. 2. in Lue. dc anima ju-

sli, quae sine divina prolcclione non polesl tenta-lioni resislere. Concilium arausicanum can. 19.iVon polesl, inquil, *nalura humana, sine f/ratia salu-tem cuslodire , quam accepit.* Quod idem docel Caeleslinus in cpist. ad Gallos, cap. 6. cl s. Augu-slinus in lib. dc gralia el libero arbilrio, cap. 6.et dc correpl. cl gral. cap. 12. el alibi.

Finis *primae controversiae principalis*

TERTIAE CONTROVERSIAE GENERALIS

CONTROVERSIA SECUNDA PRINCIPALIS

QUAE EST DE JUSTIFICATIONE IMPII

ET BONIS OPERIBUS GENERATO!

QVINQUE LIBRIS EXPLICATI

O H b O I D I S P i' T A TIONIS

De Justificatione, quae est secunda controversia principalis, 7'rfa potissimum tractanda sunt. *Primo* De dispositione, praecedente justificationem. *Secundo*, De ipsa justificatione. *Tertio*, De operibus consequentibus justificationem.

De dispositione praecedente *Duae* sunt praecipuae Quaestiones. *Prima*, Quaenam sil fides justificans. *Secunda*, An fides sola justificet: quibus annexae erunt aliae *Duae*, An fides justificans possil a charitale disjungi. Et, An sil alicuius pretii, vel meriti, coram Deo.

De ipsa justificatione multae sunt quaestiones, i'!Q, An justitia, qua formaliter justificamur, sil in-

haerens an imputativa: *Alter*, An illud/nAm> sil actus, vel habitus. *Tertia*, De certitudine p tione el remissionis peccatorum el perseverandi. *Quarta*, De inaequalitate el mutabilitate justitiae.

De operibus consequentibus, sunt item quaestiones multae, *Una*, De necessitate operum. *Secunda*, De veritate justitiae, sive de impk tione legis. *Terlia*, De merito. *Quarta*, De inlu mercedis. *Quinta*, De fiducia meritorum. Sei' Quid requiratur ad meritum. *Septima*, De mer : ex condigno. Quas quaestiones omnes quinque : quentibus libris, Deo favente, explicabimus.

LIBER PRIMUS

DE

JUSTIFICATIONE, QUI EST DE FIDE JUSTIFICANTE

CAPUT PRIMUM

De nomine justificationis et justitiae.

Antequam ad ipsam quaestionem, de fide justificante. explicandam aggrediamur, pauca quaedam, quasi prolegomena praemittenda sunt, de nomine justificationis et justitiae, de causis justificationis, et de sententia haereticorum, ac statu loci quae-
stionis.

Quod igitur ad Primum attinet, justificationis nomen in sacris literis multis modis accipitur. Primum, pro ipsa lege, quae justitiam docet, qua no-
tione passim utitur David in psalm. 118. *Jusli/ica-
(tones luas custodiam ; Doce me justificationes
luas;Vlinam dirigantur viae meae,ad custodien-
das justificationes luas, etc.*

Deinde, pro acquisitione justitiae, ut 1. ad Co-
rinth. 6. *Ilacc quidem fuistis, sed abluti estis, sed
sanctificati estis, sed justificati estis.* Ad Roman. 8. *Quos vocavit, hos justificavit.* Et cap. 1. *Cre-
denti in cum, qui justificat impium.*

Tertio, pro incremento justitiae, nam quemad-
modum usitate dicitur calefieri, non solum qui fit
calidus ex frigido, sed etiam qui ex calido fit cali-
dior: sic etiam justificari dicitur non solum is, qui
ex impio fit justus, sed ille quoque qui ex justo fit
justior. Sic loquitur Ecclesiasticus, cap. 18. *A'e ve-
rearis usque ad mortem justificari, quoniam
merces Domini manet in aeternum.* VA Jacobus in
epist. sua, cap. 2. *Videtis, quod ex operibus ju-
stificatur homo, et non ex fide tantum.* Et Joan-
nes in Apoc. cap. 22. *Qui justus est, justificetur
adhuc.*

Quarto, pro declaratione justitiae, modo quodam
forensi, ut ille dicatur justificari, qui cum esset ab
accusatore factus reus alicujus iniquitatis, a iudice

per sententiam declaratur justus, atque absolvitur.
Sic utitur hac voce Salomon Proverb. 11. *Qui ju-
stificat impium, et qui condemnat justum, ulm-
que abominabilis est apud Deum.* Et Isaias cap. 5. *Vae qui justificatis impium pro muneribus, et
justitiam justorum aufertis ab eo.* Et Luc. cap. 7. *Ju-
stificata est sapientia ab omnibus filiis suis.* Et
cap. 10. *Ille autem volens justificare se ipsum.*

Ex his acceptionibus adversarii islam Quartam
in controversia de justificatione, maxime propriam
esse docent, illam autem secundam et tertiam,
quae nascitur ex secunda. improprie esse dicunt,
et apud nullos probatos auctores inveniri. Sed de
hac re disseremus in 2. lib. cap. 3.

Porro justitia, unde justificatio nomen habet. ni-
hil est aliud, nisi ordinis rectitudo. Id enim est ju-
stum, quod rectum est adaequalum, et cum sua re-
gula optime congruens. Inveniuntur autem in sa-
cris literis plures justitiae acceptiones. Interdum
enim idem sonat justitia, quod jus. Quo modo lo-
quitur Jacob in Genes. cap. 30. *Hespondebilque
mihi cras justitia mea, cum placiti tempus vene-
rit apud te.* Et Isaias cap. 5. *Justitiam justorum au-
fertis ab eo.*

Interdum accipitur pro rectitudine scripta in li-
bris quae proprie justitia legis dici potest. Psal. 18. *Justitiae Domini rectae, laetificantes corda.*
Ad Rom. 2. *Si praepotum justitias legis custo-
diat, etc.*

Accipitur Tertio justitia pro rectitudine operum
externorum, quae dici potest justitia operum. De
qua Dominus Matth. 5. *A'isi abundaverit justitia
vestra plus quam scribarum et pharisaeorum,
non intrabilis in regnum coelorum.* Justitia enim
scribarum et pharisaeorum, tota in externa legis
observatione erat, de qua etiam Apostolus ad Ro-
man. 4. *St Abraham ex operibus justificatus est.
habet gloriam, sed non ad Deum.* Homines enim

Indant eum, quoin vident opera exlerna Γποογο, secundum regulas justitiae, de interno affectu minime judicantes, el talis fore est justitia politica, quam solam philosophi cognoverunt el docuerunt, en enim ordinat homines inter se, quantum ad actiones externas. Est aulem duplex ista justitia politica el humana: altera universalis, quae el legalis dicilur: altera particularis. Juslilia legalis non csl una aliqua virtus, sed aggregatio omnium vidulum, quae necessariae sunt ad leges observantias, de qua philosophus in lib. 5. de moribus, cap. 1. *Juslilia, inquit, virtutes in se continet omnes.* Justitia particularis specialis est virtus, quae rursus dividitur in eomimilativam et disiribulivam.

Accipitur Denique pro rectitudine interna, qua homo recle ordinatur erga Deum et proximum, qnac sola csl simpliciter el absolute juslilia, et dicilur juslilia fidei, quia a lide incipit, el juslilia Dei, quoniam ab illo donatur. De hac. scribit Apostolus ad Philip. 3. *El inveniar in illo, non habens meam jusliliam. quae ea: lege est, sed illam, quae ex fide csl Chrisli, quae ex Deo esi juslilia in fide.* Ubi notandum csl. jusliliam ex lege, quae opponitur justitiae ex fide, non esse jusliliam legis, idesl. jusliliam scriptam in lege, sed esse jusliliam faciam sine auxilio graliae, ex sola cognitione legis: *Jliro modo* (inquit Auguslinus in lib. 3. ad Boniacium, cap. 7.) *sed lamen vero, jusliliam legis non implet juslilia. quae in lege csl, sed quae in spiritu graliae.* Idem enim significant, juslilia ex lege et juslilia in lege.

Interna igilur justitia sedem habel in corde, nam juslilia legis esi in libris, juslilia operum csl in manibus, juslilia fidei, sive Dei, csl in animo, idesl. in voluntate, quae cordis nomine in Scripturis appellari solet, el ideo in Scripturis justi dicuntor recti corde. ul in psalm. 31. *Laciamini jusli in Domino. cl gloriaini omnes recli corde.* Et psalm. 9fi. *Lex oria csl juslo, el redis corde laetitia.* De qua sic loqinlur sanctus Auguslinus lib. 19. de Civil. Dei. cap. 27. *Hic in unoquoque juslilia csl, ul obedienti Deils homini, animus corpori, ralio aulem tiliis, eliam repugnantibus, imperet, vel subigendo vel resistendo.*

Est aulem haec justitia duplex, habitualis el actualis. quod aperte docel s. Auguslinus concion. 2fi. in psalm. 118. tractans illud: *Feci judicium d jusliliam.* ubi moncl, psalmum loqui de juslilia actuali, idesl, de opere justitiae, quod faciunt qui jusli sunl, juxta illud 1. Joan. 3. *Qui facil justitiam, juslus esi:* non de ipsa virtute jusliliae, quam Dens in nobis facil, cum justificat impium.

De hac igilur juslilia loquimur, cum de justificatione disserimus. Cujus justitiae caussas omnes ex Scripturis, el iridentino concilio breviter percurremus, ul videamus, quid sil apud omnes certum, el quid adhuc in quaestione remaneat.

CAPUT II.

Explicantur caussae justificationis

Caussae rerum omnium sunl Quatuor: Finis, efficiens, materia el forma. Finis justificationis im-

pil. csl gloria Dei el Christi; el salus aeterna e-ruin qui justificantur. Ha enim concilium Indentum docel sess. fi. cap. 7. el concilii doctrin. i. e. Scripturis sanctis apertissime congruit. Jiam de gloria Dei sic loquitur Isai. cap. 43. *Omnem, qui ut vocal nomen meum. in gloriam neqm creavieiu* Et Apostolus ad Ephes. 1. *Praedestinavit no-i adoptionem (Iliorum in laudem gloriae grati: suae.* De gloria Chrisli sic loqnitur idem Aposlol ad llebr. 2. *Decebal cum. propter quem omm el per quem omnia, qui mullos filios in gloria adduxerat, auctorem salutis eorum per pm-nem consummari.* Ubi vides, propter Cliristum t. se omnia, ac per hoc ipsius gloriam finem essel: lius operis redemptionis humanae.

Quod eliam ex eo polesl inlelligi, quod r. Christus sil caput omnium juslorum, in ipsum idundal omnis gloria justificationis ipsorum. Ne, enim dubitari polesl, quin pulchritudo menM nim pertineat ad gloriam capilis. Ilaque s. Gna-rius lib. 32. *Moralium*, cap. 3. scribit, Christum; coelo quasi vestiendum, alque ornandum esse gl-ria omnium sanctorum, juxta illud Isai. PJ. On-bus his velul orna i. enlo vestieris.

Denique, salutem propriam finem esse juslifi. lionis, docet Apostolus Paulus ad Homan. G. At; vero liberali a peccalo, servi aulem facili Dto J-betis fruclum vestrum in sanctificationem, fw. vero vitam aeternam. VA Apostolus Petrus inopi-. 1. cap. 1. *Ul reportetis finem fidei vestrae, salem animarum vestrarum.*

Caussa ciTiciens primaria csl bonitas el miser-cordia Dei, ciTiciens per modum meriti, esi Chrisli passio-. cfiiciens per modum instrumenti conjuncti, csl ipsa Christi humanitas, per modum instrumenti separati, sunl verbum el sacramenta, el qui ill- Chrisli nomine administrant.

De Primaria caussa efficiente legimus in lib. Jeb. cap. 14. *Quis polesl facere mundum de imnui" do conceptum semine? nonne tu qui solus es? E: Isai. cap. 43. Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates luas propter me.* El ad Roman. 3. I; csl Deus, justificat circumcisionem ex fuit, praeputium per fidem. Denique cum justifici impil conslcl ex remissione peccali, el infusio; graliae adoptionis filiorum Dei, quis polesl remil-lore peccala. idesl, debita contracta cum Deo, n- ipse Deus? el quis polesl adoptaro servum el inimicum in filium Dei, nisi idem Deus?

De caussa meritoria loquitur Isaias, cap. 73. o posuerit pro peccato animam suam, videbita-men longaevum, d justificabit ipse juslus sm-meus midlos. l'A apostolus Paulus ad Roman. 1. Justificati gratis per gratiam ipsius, per reder-plionem, quae est in Christo Jesu. quem prop-suit Deus propitiatorem, dc. El Apostolus Petrus in episl. 1. cap. I. *Non corruptibilibus auro rd argento redempti estis, sed pretioso sangu quasi agni immaculati el incontaminati Chrisli.* El apostolus Joannes in episl. 1. cap. 2. *Ipse t propitiatio pro peccatis nostris, non pro noslri autem tantum, sed cliam pro totius mundi.*

Esi aulem hoc loco breviter Annotandum: Chri-stum non esse caussam meritoriam, quasi Paerie

CAPUT III.

Aperitur status quaestionis de fide justificante, et indicantur auctores, qui de justificatione scripserunt.

Uti Igitur a dispositionibus, quae justificationem praecedunt, principium faciamus : adversarii non negant, aliquos eorum actuum requiri, quos nos dispositiones appellamus, quidquid tandem initio hujus perniciosae contentionis scripserit Lutherus; nulli enim fere sunt hodie sectarii, qui errores, et fidem non requirant ante justificationem. Aliqui etiam addunt propositum noxae vitae, sive obedientiae, ut ostendimus in 1. lib. de poenitentia, cap. 18. Sed tamen quatuor in rebus a nobis dissentiunt; omitto enim illud, quod non vocant ipsi fidem. dispositionem, sed instrumentum. quo apprehenditur justificatio. In eo certe nobiscum adversarii conveniunt, ac si fidei requiri, vel justificationem adipisci valeamus.

Primum igitur in eo dissentimus, quod aliter ipsi fidem, quae ad justificationem oblinendam necessaria est. interpretantur, quam nos catholici faciamus: proinde Prima quaestio disputanda erit, quaeenam sit illa fides. sive quid sit ea fides, quae ad justificationem requiritur. Secundo dissentimus, quod ipsi solam fidem justificare contendunt: nos ei comites adjungimus in hoc ipso officio justificandi, sive ad justificationem disponendi. Erit igitur Altera quaestio, an per modum dispositionis, sive instrumenti. fides sola justificet. Tertio dissentimus, quod ipsi fidem, quam dicunt solam justificare, docent numquam posse solam: nos contra dicimus, non justificare solam, sed laudem posse esse solam. Postremo dissentimus de modo. quo fides justificat, ipsi enim contendunt, fidem nullius esse pretii, aut meriti, et solum relative justificare: nos asserimus, fidem etiam a charitate disjunctam, alienus esse pretii, et vim habere justificandi per modum dispositionis et impetrationis.

Illud autem non est hoc loco praetereundum, adversarios nostros. vel sunt inopes argumentorum, et divites calumniarum, passim traducere, catholicos, quasi doceant, solis naturae viribus disponi homines ad gratiam, quibuscumque operibus, vel etiam ritibus et caeremoniis tribuere meritum justificationis; fidei justificantis nullam rationem habere, neque in suis libris et sermonibus ullam contra mentionem facere. Quae omnia mendacia, atque calumnias esse, fuse demonstravimus tum in 1. lib. de poenitentia. tum in libello, cujus inscriptio est, Judicium de libro concordiae Lutheranorum.

Illis igitur praetermissis, ad primam quaesi, explicandam aggrediar, si prius in lectorum gratiam breviter annotavero nomina eorum, qui hoc nostro sacculo de justificatione, adversus novas haereticas opuscula ediderunt. Videat igitur lector auctores sequentes, praeter alios multos, qui mihi noli non sunt Joan. Driedon. in lib. de capi, et redempt. humani generis, tract. 1. Jac. Latom. in hb de fide et operibus. Alberlum Pigheuin in 2. con

gratiam filii nobis peccata dimiserit, quomodo saepe reges in gratiam amicorum petentium, reos absolvunt; sed quoniam prelium redemptionis exacte persolvit, et ex rigore justitiae (vel theologi loquuntur) pro nostris omnium sceleribus satisfecit. Id enim significant Scripturae, cum vocabulo redemptionis utuntur, et hoc idem indicare voluit concilium tridentinum loco citato, cum docuit, Christum causam esse meritoriam nostrae justificationis, quoniam passione sua pro peccatis nostris integre satisfecit, et nobis reconciliationem gratiamque promeruit.

De causa instrumentaria, sed conjuncta, loquitur Scriptura, cum Dei lilius ratione assumptae naturae, brachium Domini nominat, vel Isai. 33. *Quis credidit auditui nostro, et brachium Domini, cui revelatum est? et ascendet sicut virgultum coram eo, et tamquam radix de terra sitiens, non est species ei, neque decor. etc.* Vide s. Cyrillum lib. 4. in Joannem, cap. 12. 14. et 23. et Damascenum lib. 3. cap. 13.

De causa instrumentaria separata, id est, de verbo Dei et sacramentis, eide ipsis ministris verbi et sacramentorum, Scriptura divina frequentissime loquitur. Do. Verbo, Jacob, cap. 1. *Voluntarie genuit nos verbo veritatis.* Dem: *Suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.* De Sacramentis, apostolus Petrus in epistola. 1. cap. 3. *Salvos facit Baptisma.* Et apostolus Paulus ad Titum. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, etc.* De ministris idem Paulus 1. ad Corinth. 3. *Dei adjutores sumus.* Et 2. ad Corinth. 1. *Posuit in nobis verbum reconciliationis.* Et Dominus ipse Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.*

Causa materialis dici potest animus hominis, sive ipsa ejus voluntas, in qua justificationis. tamquam in subjecto et sede propria commoratur. Perlinent quoque ad materialem causam dispositiones. quae materiam praeparant ad recipiendam formam. Dicuntur autem dispositiones ad justificationem illi omnes actus gratiae et liberi arbitrii, quibus donum ipsum justificationis acquiritur, quales sunt ex sententia concilii tridentini, sess. 6. cap. 6. acius fidei, timoris, spei, dilectionis, poenitentiae, de quibus postea disseremus.

Causa formalis intrinseca justificationis est ipse habitus gratiae, sive, charitatis infusus, vel post suo loco probabimus. Causa formalis extrinseca. quae et exemplaris dicitur. est ipsa Christi justificationis: *Nam quos praescivit, eos Deus praedestinavit, conformes fieri imaginis filii sui,* vel Apostolus loquitur ad Roman. 8. qui etiam 1. ad Corinth. 13. monet, vel portemus imaginem hominis coelestis, id est, Christi, sicut portavimus imaginem hominis terreni. id est, Adami. Denique formalis causa, non in habitu, sed in actu, sunt ipsa opera justa, quae etiam effectus justificationis, vel justificationis dici possunt. Ex his omnibus solum Iria in quaestionem vocantur, dispositiones, causa formalis intrinseca et justificationis actualis. Caetera enim omnia vel conceduntur ab omnibus, vel sunt a nobis alio loco, pro tenuitate ingenii nostri et virium, explicata.

troversia. Joan. Ilofften. in réfutai. articulorum , et assertionis Lulheri. Enchiridion concilii colonien. Dominicum a Solo in lib. 3. de natura et gratia. Petrum a Solo in Institut. sacerdotum. lecl. il. et 12. de Poenitentia. Alphonsus a Castro in lib. contra haereses. Andream Veggam in opusculo de justificatione, et in explicatione concilii trident. Ambrosius Cathar, in opusculo de justificatione , fide et operibus. Thomam Cajet, de fide et operibus. Stanislaus Hosius in Confess. Polonica , a cap. 61. usque ad 75'. Joan, a Lovanio in lib. de fide speciali. Franciscum Turrianum de justificatione. Henricum Helmesium de justificatione. Theodorum Pellanum de justificatione. Jodocum Tilelanum in apologia pro concilio trident. Nicolaum Sanderum in lib. de justificatione. Diegum Payvam lib. 6. orthodoxarum explicationum. Ruardum Tapper, in explical. articulorum Lovaniens. Thomam Stapletonum in lib. de justificatione. Vide etiam antiquiores*, quos in unum congescit Fabrilus Ledius in Harmonia Confess. Augustanae, videlicet, Joan. Cochlacum in discussione Confessionis ejusdem, et alios. Audio multa praeclare scripsisse tum de justificatione , tum de aliis controversiis omnibus Gregorium de Valentia nostri ordinis sacerdotem.

CAPUT IV.

Quid sit fides justificans, ex sententia Iulii haereticorum, tum etiam catholicorum.

Sectarii tres fides distinguere solent, fidem historicam, fidem miraculorum et fidem promissionum: ut ex Calvino intelligi potest lib. 3. Institui, cap. 2. § 9. ex Keinilio in 1. par. exam, concilii trident, et ex aliis. Fidem historicam vocant, qua credimus vera esse, quae narrantur in sacris literis; de qua scriptum est ad Hebr. II. *Fide credimus aptata esse saecula Verbo Dei.* Fidem miraculorum appellant, qua fiunt miracula, de qua I. ad Corinth. 13. dicit Apostolus: *Si habuero omnem fidem, illa ut montes transferam, etc.* Fidem promissionum, quae fertur in promissiones divinas de remissione peccatorum, qualis est illa Mare, ult. *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.*

Rursus fidem promissionum aliam generalem aliam specialem esse docent: generalem, qua credimus, promissam esse omnibus credentibus salutem: specialem, qua unusquisque sibi promissionem divinam applicans credit. sive potius confidit, peccata omnia per Christum sibi esse dimissa. Nam fidem Lutherani iure omnes non tam notitiam vel assensum : quam fiduciam esse definiunt. Atque eam demum fiduciam specialis misericordiae, fidem justificantem esse docent.

Tradit autem Philippus Melanchthon in praefatione in secundum tomum Lulheri hanc sententiam de fide justificante, quae quasi semen fuit omnium haeresium hujus temporis , accepisse Lutherum a quodam senae ordinis sui , cum adhuc monachus qui citabat s. Bernardum in serm. I. de annunciatione. Quem locum Bernardi, vide a nobis

explicatum infra in lib. 3. cap. 10. Sed verba ipsorum audiamus. Lutherus in sermone dominice ; 2. quadrag. *Fides, inquit, est certa, altissimique animo insidens, divinae bonitatis et gratiae. propter verbum Dei cognita et manifestae fiducia.* Loqui autem Lutherum de fiducia specialis misericordiae, palam est ex assertionem art. I. et locis aliis locis plurimis. Hinc etiam Centuriales, qui tradunt communem doctrinam suae sectae Ceoll. lib. 1. cap. 4. colum. 113. illa fidem definiunt. *Fides est fiducia misericordiae, propter Christum.* Et in eodem lib. cap. 6. prope Unum, dicunt, *Unum Baptistam nullum admisisse ad Baptismum, nisi prius diligenter interrogatum, utrum ista de speciali Messiam apprehenderet.*

Philippus quoque Melanchthon in locis citatis, lib. de vocabulo fidei, illa loquitur: *Cum Iulius Paulus dicit, justificamur fide, vult le in Iulio filium Dei, sedentem ad dexteram Patris, mediatorem interpellantem pro nobis. Proponit enim hanc victimam, et docet, propter hunc filium Iulii dari remissionem. Et igitur vocabulum, fiducia monstrat illum mediatorem, et nobis applicat, significat fidem non tantum historiae notitiam, sed fiduciam misericordiae promissae propter filium Dei.* Idem in iisdem locis, titulo de bonis operibus. dicit, toleranda potius quaelibet esse supplicia, quam negandum in sententiis illis Paulinis: *Credidit Abraham Deo, et similibus, fidem non significare fiduciam.* Similia habet in Confessione Augustini. ari. 4. et in apologia ejusdem articuli.

Denique in Colloquio Altemburgensi fol. 3. Electorales theologi definiunt fidem justificantem. esse fiduciam in voluntate et corde , acquiescentem in medialore Christo, certo statuentem propter filium, nobis remittere Deum peccata gratis, nosque acceptare in filios, et haeredes vitae aeternae.

Porro Joannes Calvinus paulo aliter philosophari videtur de significatione, vel natura fidei justificantis. Sic enim eam definit lib. 3. Institui. cap. I. § 7. *Fides est divinae erga nos benevolentiae firma, certa et cognitio, quae gratuita in Christo promissionis veritate fundata. per Spiritum sanctum , et revelatur mentibus nostris et cordibus obsignatur.* In qua definitione pro objecto fidei cum Lutheranis solam misericordiam, sive benevolentiam Dei ponit. In eo vero dissentire videtur. quod fidem non fiduciam , sed notitiam appellat. Nisi forte fiduciam intelligi voluerit in illis ullius verbis: *Et cordibus obsignatur.* Nam § 8. scribit, assensionem fidei cordis potius esse , quam cerebri , et affectus magis , quam intelligentiae. Unde etiam § 16. nulla interserit de fiducia, et expeditionem promissionum Dei.

Jam vero catholici agnoscunt quidem vocabula fidei, in divinis literis non semper uno et eodem modo sumi. Nam ad Roman. 3. *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit?* fides pro fidelitate, id est. constantia in servanda promissionis accipitur. Et I. ad Timotheum. 3. *Primam fidem mirram fecerunt ; fides promissionem ipsam votumque significat.* Et ad Roman. 14. *Quod non est tibi fide, peccatum est;* id est. pro conscientia posita. N. Et ad Ephes. I. *Una fides, Unum Baptisma; fide.*

nomine ipsum fidei objectum designari videtur, ul sensus su, id ipsum omnes credimus, quemadmodum eodem ritu baptizati sumus, lumen lidem historicam, el miraculorum, el promissionum unam el eandem esse docent, atque illam unum non esse proprie noliliam, aul fiduciam, sed assensum ceterum, nique firmissimum, ob auctoritatem primae veritatis; el liancunam esse fidem justificantem.

Quamquam quod allinet ud voces, catholici non utuntur nomine fidei historicae, ne videantur sentire (ul re vera non sentiunt) res gestas sanctorum, quae referuntur in Scripturis non credi, nisi propter ipsius historici auctoritatem: sed vocant simpliciter fidem catholicam, aul eliam fidem dogmaticam, qua voce uluntur Cyrillus cateches. S. el 9. el Chrysostomus hortiil. 29. in priorem el ad Corinthios, explicans cap. 12.

Itaque Tribus in rebus ab haereticis catholici dissentiunt; Primum, in objecto fidei justificantis, quod haeretici restringunt ad solam promissionem misericordiae specialis, catholici tam lalc patere volunt, quam lalc palet verbum Dei: quin potius certam promissionem specialis misericordiae, non lain ad lidem. quam ad praesumptionem perlinere contendunt. Deinde in facultate el plenitia animi, quae sedes est fidei. Siquidem illi lidem collocant in voluntate, cum fiduciam esse definiunt; ac per hoc eam cum spe contundunt. Fiducia enim nihil est aliud, nisi spes roborata. ul s. Thomas docet in 2.2. quae. 129. art. 6. catholici fidem in intellectu sedem habere docent. Denique in ipso actu inhihletus. Ipsi enim per noliliam fidem definiunt, nos per assensum. Assentimur enim Deo, quamvis ea nobis credenda proponat, quae non intelligimus.

CAPUT V.

Refellitur ex cap. 11. ad Hebr. haereticorum error de notione fidei justificantis.

Probatur igilur primum ex divinis literis. fidem justificantem non esse fiduciam misericordiae. sed solum assensum firmum ac certum ad ea omnia, quae Deus credendo proponit.

Primum lesimonium sumi potest ex definitione fidei, quae habetur ad Hebr. 11. *Tides*, inquit Apostolus, *est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. Quae definitio breviter explicanda est, ul vis argumenti, quod ex ea sumitur magis appareat. *Substantia* graecae est *ῥᾶνᾱ*, id est, basis ac fundamentum. *Sperandarum rerum*, graecae est *ἐλπίσμενον*. quod ambiguum est, el verti potest, lum sperantium hominum, lum rerum speratarum. sive sperandarum. S. Augustinus, fere ubicumque hunc locum citat, bpl sperantium, ul in epist. 112. ad Paulinum, 16. 2. de peccatorum meritis el remissione, cap. 31 tract. 79. in Joannem, bohil. 32. in lib. 50. liomiliarum, el alibi. Et juxta hanc lectionem sensus erit, fidem esse substantiam sperantium, id est, quasi vitam et animam, quae sustentat hominem justum, qui despiciens terrena, sperat, atque ex-

Dmuumri Vol IV.

pedal aclernn. Quid sensu dictum eliam est in sum ex fide vivere, in hac ipsa epistola. cap. 10. Graeci vero omnes, iit s. Basilius in explicatione psal. 115. el Chrysostomus, Theodorus. Theophylactus. Oecumenius, in hunc locum passive accipiunt, quos sequens est antiquus noster interpres, qui reddidit rerum sperandarum.

Sed sententia est omnino eadem, nihil enim aliud est fidem esse substantiam rerum sperandarum. nisi quae sperantur. quoniam futura sunt, non habere ullam subsistentiam vel fundamentum, nisi in intellectu per fidem. Itaque fides est quasi vila el anima rerum, quae sperantur, quoniam eas apprehendens. ac meriti repraesentans, facit eas quodam modo esse praesentes, ac vivere, quamvis in se re vera non sint, nisi futurae. Idem aulem est. fidem esse substantiam sperantium, el substantiam rei speratae; ideo enim dici potest fides substantia sperantium, quoniam est substantia rei speratae; id est, ideo fide se ipse sustentat, qui sperat, quoniam substantia rei speratae non est nisi Odes.

Illud aulem quod sequitur, *argumentum non apparentium*, graecae est, *ζῆλον οὐ λεπτὸν*. hoc est. demonstratio, sive convictio (ul s. Augustinus legit) oorum. quae non conspiciuntur. Quae verba sic exponunt aliqui, ul velint esse repetitio nem sententiae superioris, ul sensus sit. fides facit quodammodo extare ea quae non sunt. sed sperantur futura, el facit quasi cerni el speculari res easdem, cum in se minime appareant. Sed non ita est, nam idem Apostolus explicans paulo post objectum fidei, non restringit illud ad res futuras, quae sperantur, sed extendit ad omnia, quae Deus revelare dignatus est, sive sini futura. sive praeterita, sive speranda, sive timenda. Nam dicit, fide nos credere, apiata esse saecula Verbo Dei, quod praeteritum est; el fide sanctum Noë ob melum diluvii aptasse arcam; diluvium aulem futurum quidem erat, sed metuendum, non sperandum. Verba igitur illa, *argumentum non apparentium*, non referuntur ad res speratas, sed explicant aliam fidei virtutem, quae est convincere intellectum, atque cum adducere, ul assentiri iis, quae non capit. neque intelligi.

Itaque definitio fidei, ab Apostolo Iradita, duas continet fidei proprietates. Unam, quod faciat in animo subsistere ea, quae sperantur futura. Alteram, quod intellectum faciat iis assentiri. quae non intelligi. Ex quo intelligimus, lidem Christianam (hanc enim definiit Apostolus) distinguere ab omnibus aliis habilibus intellectus. Nam ea particula, *Substantia rerum sperandarum*, distinguit fidem christianam a fide politica el humana; Tum quia fides humana potest esse fallax. el ideo non meretur nomen substantiae. id est, fundamenti ac basis firmae ac solidae; Tum quia nomine rerum sperandarum intelliguntur bona divina ac coelestia, ad quae fides humana non pervenit.

Ea vox, *argumentum*, sive convictio, distinguit fidem Christianam ab opinione, suspitione el dubitatione. Isla enim non convincunt, neque cogunt intellectum ad assensum.

Denique duae illae voces, *non apparentium*, distinguunt eandem fidem a scientia el intellectu,

quae now patiuntur obscuritnlom, sed lumen el e-videnliam requirunt. Vide de hoc loco quae scribimus infra , cap. II. in solutione primi argumenti! Lutheranorum.

Ostendamus nunc falsam esse adversariorum sententiam , de nolione fidei iustificanlis. Nam quod Apostolus hoc loco definiat fidem iustificantem, negari non polesl; cum cnim in cap. superiore extremo dixisset: *Junius ex fide vivit ; quod si subtraxerit se non placebit animae meae. Nos aulem non sumus subtractionis filii in perditionem. sed fidei in acquisitionem animae: continuo subiungit . nullo interposito verbo , csl aulem fides sperandarum substantia rerum, etc. Obi vides definiri eam fidem, ex qua justus vivit, cl ex qua placemus Deo, cl cujus filii sumus in acquisitionem animae, et a qua qui se subtrahit, in perditionem ruit. Deinde in reliquo capite non semel Apostolus repetit, hanc esse fidem , sine qua impossibile est placere Deo, el per quam sancti omnes Deo placuerunt. Definitor igitur fides iustificans.*

Quod autem hacc fides non sil fiducia , sed aliquid ad intellectum pertinens, probat Primo, illud verbum *substantia*. Nam substantia rei futurae (ul ostendimus) dicitur fides, quia facit praesentia ea. quae sunl alioqui futura: al repraesentare non csl voluntatis , ubi csl fiducia , sed intellectus. Ille enim rem apprehendens per speciem sibi impressam, facit rem esse antequam sil.

Secundo: Idem probat illud verbum (*argumentum*). *Nom ελεγZo* , idesl, *demonstratio*, et convictio ad intellectum perlinet, ut eliam ipsum nomen lalmum *argumentum*: ejus enim csl convinci argumentis, cujus est assenliri el judicare.

Tertio: Accedit illud quod sequitur: *Fide inlelligimus aptata esse saecula Verbo Dei*. Ubi describitur actus fidei per vocem intelligendi. quae nullo modo ad fiduciam accommodari polesl.

Quarto: Idem confiunal illud: *Tdc Noe metuens aptavit arcam, etc.* Ubi fidei actus non potest esse fiducia, quia fiducia non gignit melum, sed expellit; proinde fidei actus in Noë fuit, credere certo futurum diluvium; nam ex illo aclu credendi metus exortus, caussa fuit cur fabricaretur arca.

Quinto: Denique idem probant illa verba: *Sine fide impossibile est placere Deo. Nam accedentem ad Deum oportet credere, quia est, cl inquirentibus se remunerator sil.* Ubi sine dubio per verbum *credere*, explicatur actus fidei iustificanlis. neque potest ulla ratione ipsum *credere* detorqueri ad fiduciam. Non enim confidimus Deum esse, sed certo judicamus et assenlimur.

Quod aulem fides iustificans non sil proprie nollia, sed assensus in rem etiam incognitam, probat illud (*argumentum non apparentium*) hinc enim inlelligimus, fidei officium non esse, efiecre. nl res obscurae fiant perspicuae, sed ul credantur, etiamsi non appareant. Mire enim conjunxit Apostolus (*argumentum*) cum (non *apparentium*) ul significaret, fidem id facere, quod faciunt argumenta, sed alio modo. Nam argumenta, cl maxime demonstrationes, faciunt, ul intellectus omnino nsseniiatur, snd hoc faciunt, per evidentiam rei intellectum convincendo, dum caussas ipsas et proprietates ape-

riunt. Al fides facit quidem, ul intellectus omiunsseniiatur. sed non per evidentiam rei, el nolili: caussae, cl proprietatum, sed cedendo auctoril. dicentis. linquo in fide manet res obscura ulan' erat, sed creditur propter auctoritatem dietl.: non igitur fides proprie loquendo csl notitia, l assensus.

Quod aulem Apostolus ail: *Fide inlelligimu'. piata esse saecula Verbo Dei.* non significat, f plane cognosci creationem saeculorum, sed j verbum intelligendi exprimere voluit apprehensionem el assensum intellectus. Omnis enim ad; intellectus , significari polesl per verbum icligere.

Quod filies iustificans non liabeal pro objector scricordiam specialem , sed omnia, quae Deus revelavit, probatur Primum ex illis vocibus: *Spat, (larum rerum.* Nam specialis misericordia non res aliqua speranda, -sed donum praesens. aulpr leritum, ul ipsimel adversarii docent. qui ad (il perlinere dicunt, ul unusquisque credat sibi remissa peccata, seque per Christum gratum (¶ Deo, el pro justo reputari. Secundo, idem pr. 8 lur ex illis verbis: *Fide inlelligimus aplala saecula verbo Dei.* El-ex illis; *Accedentem Deum oportet credere , quia est etc.* Denique toto illo capite, ubi fidei tribuuntur plurima; el § j cialis misericordiae nulla (il mentio.

Denique quod una el eadem sil fides hislor (si tamen hoc nomino appellare fas est, assensurpiem adhibemus narrationi rerum praeterito non oh hominum, sed ob Dei ipsius, qui ea rei? Invit, auctoritatem) fides miraculorum cl promissum, ac per hoc fides iustificans non sil solapromissionum : perspicue probalur ex hoc «! loco; nam eidem fidei quam definivit, el qusn., slificanlem esse ostendimus, tribuit Aposlolus; per eam inlelligamus aptata esse saecula lir: Dei, quod ad historiam perlinet; Item quod pere sancti vicerint regna, obtulerint ora leonum. tinxerint impetum ignis, etc. Quae perlinent a b rarnla. Denique quod per eandem adepti sint r promissiones, quod ad promissiones spectat.

Ad hunc locum Kemnitius respondere con.' ac duo dicil. Primo, fatetur nulla esse fidei 4; cla. ea videlicet omnia, quae continentur in Ver: Dei. sed quaestionem esse ail. quid illud sil. quod proprie fides iustificans intueri debet; q quidem non esse aliud, nisi misericordiam spei fem. Secundo addit. Apostolum hoc loco Irui d<> variis exercitiis fidei, quae illis conveniunt, fide iustificati sunl.

Sed ista nihil faciunt lnd absolutionem arguimr Nam In primis quamvis multa sint objecta fidei/ lerialia tamen . non ideo nullae sunt fides. l enim fides csl propler unam, el eandem ration' formalem, qua creduntur omnia. Alioqui cum symbolo fidei numerentur articuli dundecim. d decim quoque essent fides, quod csl in Ecrit: Dei hactenus inauditum.

Deinde Apostolus hoc loco non solum cvplic varia objecta vel exercitia fidei, sed ipsam fnd initio defini: cur igitur in ea definitione, quae ostendimus) csl fidei iustificantis, non meminit

lius misericordiae specialis, si ea est objectum proprium fidei iustificantis?

Praeterea si quae in isto capite narrantur sunl exercitia, vel objecta fidei; pelo, cujus fidei? certe iustificanlis, nam illius fidei exercitia el objecta eiplicanlur. quia initio definita est: igitur fides iustificans non solum respicit, vel apprehendit misericordiam specialem, sed eliam credit mundi creationem, el operatur miracula: proinde ipsa fides iustificans, csl eliam Udes historica et miraculorum.

Quid, quod idem Apostolus in hoc eodem loco disertis verbis tradit, fidem iustificare. quatenus per eam credimus ea, quae gignunt timorem, ac per hoc quatenus non est fiducia misericordiae? *Fide*, inquit, *Aoe responso accepto de iis. quae adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suae per quam damnavit mundum, d justitiae, (piae per fidem est. haeres csl constitutus.* Videsne hoc loco, sum tum Noë justitiam fidei esse adeptum, ac per hoc fide iustificatum, quia credidil Deo dicenti, futurum fuisse diluvium generale, cl ex ea fide metuens arcam fabricavit? Ideo enim damnavit mundum incredulitatis. el ipse haeres justitiae fidei constitutus est, quia mundus credere noluit diluvium futurum, ipse autem credidit.

Quid hic responderi potest? Ubi hoc loco mentio misericordiae specialis? Simile est quod paulo infra legimus: *Sancti per fidem vicerunt regna , operati sunl justitiam, adepti sunl repromissiones etc.* Ubi eliam fidei tribuitur justitiae operatio, el miraculorum ostensio. Sed de hoc loco salis inulta dicta sunl.

CAPUT VI.

Fidem iustificantem non esse fiduciam, probalur ex divinis literis.

Nunc adferemus testimonia Scripturae, quibus seorsim probemus, Primum, fidem non esse fiduciam; Deinde, non esse notitiam, sed assensum : Postremo, non habere pro objecto misericordiam specialem, sed id totum, quod in verbo Dei continetur.

Fidem igitur non esse fiduciam, probalur primo ex illis verbis Homan. 4. . *Von infirmatus csl fide, nec consideravit corpus suum mortuum , cl c-mortuam vulvam Sarae, in repromissione eliam Dei non haesitavit diffidentia, sed confortatus csl fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens, quia quaecumque promisit Deus, potens csl et facere. Ideo et reputatum csl ei ad iustiliain.* Ubi loquitur Apostolus, de fide iustificante , ul perspicuum est ex ultimis verbis: quid aulem fuerit illa fides, explicat per propositionem negantem cl allirmanlem; per negantem, cum dicil: *Non consideravit corpus suum emortuum etc.* Consideratio aulem ad intellectum pertinet (piem non perlinet fiducia: per affinnanlem, cum ait: *Plenisime sciens quia quaecumque promisit Deus , potens csl et facere.* Plenissime scire, intellectus csl, non voluntatis, sicut contra, fiduciam habere,

voluntatis est, non intellectus. Porro vox graccae κληρονομηδει , significat proprie, plenissime persuasus, sive pro ccrlo habens, quae omnia ad intellectum perlinent. Neque movere nos debet illud, non haesitavit diffidentia, nam diffidentia posita csl eo loco pro incredulitate, in graeco csl àν. . c-ia.

Secundo: Idem probalur ex illo, 1. Corinih. 13. *Nunc aulem manent fides, spes, chariias, Iria haec, major autem horum esi chariias.* Ubi dislinguil Apostolus fidem a spe, cl dicit esse duo quaedam diversa; manifestum aulem csl. fiduciam nihil esse aliud, nisi spem roboratam. Unde Job 8. dicitur: *Spes hypocritae peribit, cl sicut tela araneorum fiducia ejus.* El pro eo. quod dixit David psalm. 39. *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus.* Dixit Ilieremias cap. 17. *Beatus vir, qui confidit in Domino, el erit Dominus fiducia ejus.* Itaque fiducia ex fide quidem oritur, sed non polesl idem esse cum fide, nisi confundere velimus, quae lam aperte Apostolus ipse distinxit.

Terlio: Probalur ex illo, 2. Corinih. 10. *In oapliv Ualem redignclcs omnem intellectum in obsequium Chrisli.* Ubi b. Paulus per fidem dicil, intellectum captivum duci in obsequium Chrisli, quia cogitur credere, quod non inlelligil. Proinde fides manifeste ad intellectum non ad voluntalem pertinet.

Quarto: Probalur ex illis verbis, ad Ephesios 3. *In qno habemus fiduciam, el accessum in confidentia per fidem ejus.* Quod si habemus accessum ad Deum in confidentia. seu fiducia per fidem. cerle sequitur, ul fides non sil fiducia. sed fiduciae causa: alioqui sensus hujus loci esset. habemus accessum in confidentia per confidentiam, quod absurdum esse non dubium esi. Non dissimiliter distinguitur fides a fiducia Math. 9. *Confide filia, fides tua te salvam fecit:* Ubi exilatur ad fiduciam concipiendam mulier illa, quae jam ex fide sanata fuerat. Et in priore ad Timotheum cap. 3. *Qui bene ministraverint. gradum bonum sibi acquirunt, el nullam fiduciam in fide quae csl in Christo.* Ubi fiducia in fide acquiri dicilur, quia polesl esse fides sine tali fiducia.

Quinto: Accedant omnia illa loca, quae docent, objectum fidei iustificantis esse illa omnia, quae Deus revelavit, quae loca cap. 8. adferentur. neque enim fiducia lam late palcre polesl, cum solum bona, cl ea ul fulura respicial.

Sexto: Accedant eliam loca, ubi actus fidei dicilur esse, credere: ul Hom. 4. *Credidit Abraham Deo etc.* Nam si Scriptura divina per fidem inlelligeret fiduciam, actum ejus explicaret per verbum fidere, non per verbum credere. Quod si adversarii contendunt, ipsum eliam (credere) usurpari in sacris literis, pro eo quod esi fidere aul confidere ; cogenlur absurdissime, atque ineptissime loca plurima explicare. nl exempli gralia, cum dicilur Joan. 14. *Non creditis, quia ego in Patre, el Pater in me csl? alioqui propter opera ipsa credite.* Aclor. 8. *Credo Filium Dei esse Jesum Christum.* Hom. ID. *Corde creditur ad justitiam:* El infra: *Si in corde luo credideris, quia Deus cum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Haec cl similia non possunt nisi ineptissime accipi pro fiducia.

Neque satisfacit Kemnitius, qui in suo examine

t oicilu Irideulini dicil, ad fidem perlinere non solum fiduciam, sed etiam notitiam, sive assensum intellectus. Scribit enim in fide Primo, esse notitiam, sive cogitationem promissionum Dei. Secundo, assensionem, qua unusquisque statuit eam promissionem ad se pertinere. Tertio ex illa notitia, et assensu oriri in voluntate desiderium justificationis. Quarto, demum excitari fiduciam accedendi ad thronum gratiae, quae apprehendit justificationem.

Ille philosophia kenmiliana parum facit ad rem, nam non possunt isti omnes actus ad unam virtutem proprie, et per se perlinere, cum priores duo sint in intellectu, posteriores in voluntate, nec, licet possint, ut una virtus sit in duabus potentiis genere distinctis. Quare adhuc restat quaestio, quoniam ex illis actibus ad fidem justificantem pertineant. Nos enim contendimus, duos priores, qui sunt in intellectu, esse aclus fidei: adversarii contra, duos posteriores, qui sunt in voluntate, et maxime postremum aclus fidei esse volunt, cum illi soli tribuant justificandi officium.

Argumenta autem omnia, quae fecimus hactenus aperte demonstrant, fidem esse in intellectu, ac per hoc ad eam nullo modo perlinere fiduciam, quae est in voluntate. Quibus addere possumus testimonium s. Augustini in lib. de praedestinatione sanctorum, cap. 2. ubi dicit, credere, nihil esse aliud, nisi cum assensu cogitare; ita ut cogitatio sit quasi genus, assensus quasi differentia. Nam ut ipse ibidem docet, nulli cogitant, qui non credunt, imo etiam aliquando cogitant, ut non credant, sed nullus credit, qui non cogitet. Quo loco s. Augustinus, manifeste confirmat sententiam nostram. Et ex quatuor illis actibus quos Kenmilius distinxit, duos tantum priores ad fidem perlinere, demonstrat.

At insul Kenmilius, Scriptura tribuit cordi, quae ad intellectum, ei quae ad voluntatem perlinent, eum dicat: *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris.* Blallh. 9. Et: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Matlh. 22. Cur igitur non poterunt etiam fidei Iribui, quae ad intellectum, et quae ad voluntatem perlinent? Addit etiam postremo testimonium s. Bonaventurae, qui scribit, spem, quantum ad certitudinem, perlinere ad intellectum, quantum ad expectationem perlinere ad voluntatem.

Sed facilis est responsio. Cor enim in sacris literis pro tota anima accipitur, ut videlicet lolum interiorem hominem significet: nam idcirco carni, vel corpori opponitur. Psal. 23. *innocens manibus, et inundo corde.* Psal. 83. *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* 1. Petr. 3. *Qui in abscondito est cordis homo.* Quare non est mirum, si cordi tribuantur aclus, tam intellectus, quam voluntatis. cum in homine interiore utraque potentia reperiri. Non est autem eadem ratio fidei, quae specialis quaedam virtus est, et ad unam specialem potentiam perlinet.

Porro s. Bonaventura in 3. sententia, dist. 2. G. art. 1. quaest. 5. contrarium docet. ejus, quod a Kenmilio illi tribuitur. Siquidem affirmat, spem etiam quoad certitudinem pertinere ad voluntatem. Distinguit enim duplicem certitudinem, unam fidei, quae est in intellectu, alteram spei, quae est in voluntate. Itaque viderit Kenmilius ubi sententiam

illam Bonaventurae reperit. Quod si lesimoni illud Bonaventurae germanum esset, promptum esset respondere, ab eo poni spem in intellectu quae certitudinem; non essentialiter, sed causam, quia videlicet ideo spes certa est, quia praesupponitur certitudo in fidei de omnipotentia et infinitate Dei. Nos autem cum haereticis non contememus de subjecto causae spei, sed de subjecto ipsius spei.

CAPUT VII.

Fidem justificantem non tam esse notitiam quam assensum, probatur ex Scriptum.

Nunc adversus Calvinum breviter probar. est, fidem non tam esse notitiam, quam simpliciter assensum, quod etiam paulo ante probatum est definitione, quam tradidit Apostolus. Calvini enim non solum definit fidem per cognitionem: 3. Instil, cap. 2. sed etiam insultat catholicis, quod dicant, se reverenter credere quicquid Ecclesiae docet, etiamsi minus ea intelligunt. Contra ipse affirmat, non ignorantia, nec sensus non submissione, sed cognitione certa et explorati regnum coelorum adiri; et allegat Apostolum damnare eos, qui semper discunt, et ad scientiam vastis numquam perveniunt. 2. Timoth. 3.

Probalur igitur, fidem non esse notitiam, sed assensum. Nam in primis Isaias cap. 7. aperte praeatur: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Ibi videmus, fidem non esse intelligentiam, sed viam et gradum ad intelligendum. Quod aliis verbis etiam de rebus naturalibus ille philosophus: *scientiam oportet credere.* Item in priore ad Corinthios cap. 13. Apostolus distinguit notitiam priorum a fide tamquam duo diversa dona; *Silvestro, inquit, omnem scientiam, et noverim istoria omnia, et omnem fidem.* Et 1. Corinth. enumerans dona Dei, dicit, alii dari sermonem sapientiae, alii sermonem scientiae, alii fidem, id est, certitudinem fidem, quae montes etiam transferre potest. Rursus in posteriore ad Corinthios, cap. 10. dicitur, se per evangelii praedicationem in captivitatem redigere omnem intellectum in obsequium Christi. At certe non est necesse. captivari intellectum, id est, notitia veritatis. Quo etiam perlinet obediencia fidei, de qua tam saepe idem Apostolus concilium. Quorsum enim obediencia in credendo quae esset, si per fidem notitia praeberetur; sed audemus in hac re sententiam veterum Patrum.

S. Irenaeus lib. 2. cap. 45. *Melius, inquit, nihil omnino scientem credere Deo, et per se vivere in ejus dilectione, quae hominem vivificat quam per quaestionum subtilitates, et nulli quum in impietatem cadere.*

Clemens alexandrinus lib. 3. Paedagogi. cap. 11. *Fides, inquit, non sapientium secundum imperium, sed eorum, qui secundum Deum sunt sapientes, possessio est. Illa autem etiam de literis discitur. Ejus autem scriptum, quod fit. rudes, et ad ignorantes perlinet, et est divini charitas vocatur.*

S. Hilarius lib. 8. de Trinil. ante medium: *Habet*, inquit, *non tam veniam, quam praemium, ignorare quod eredas, quia maximum stipendium [fides csl, sperare quae nescias.*

S. Augm-lmus in cpist.102.ad Evodinm: .Si *propter cos solos*, inquit, *Christus natus est qui certa intelligentia possunt ista discernere.pene frustra in Ecclesia laboramus.* El sane ilu esse,experientia tcslalur, cum maxima pars fidelium, vel propicr aclalem puerilem, vel propter sexum muliebrem,vel propter ingenii hebetudinem,vel propter iuiperilium Hierarum et scientiarum, quales sunt pene omnes rustici,non solum non inlclliganl mysteria Trinilalis cl incarnationis, cl similia necessaria ad salutem, sedvix quidquam animo concipianl, praeter sonum verborum; el lamen inicr fideles merito numerantur,cum fatentur se credere, Deum esse Patrem, cl Filium cl Spirillum sanctum, juxta sensum Ecclesiae.

Quare idem Augustinus in libro contra epistolam Pamlaiiieiili, cap. i. *Turbam*, inquit, non *intelligendi vivacitas, sed. credendi simplicitas tutissimam facit.* El tract. 27. in Joanncm dicil, intelligentiam mysteriorum esse praemium fidei.El tract. 40. Jon *quia cognoverunt*, inquit, *crediderunt, sed ul cognoscerent, crediderunt. Quid enim est fides. nisi credere quod non vides.* El serm. 189. de tempore, qui csl primus de saucia Trinitate : *Considera.* inquit, *quod voceris fidelis.non rationalis. Denique accepto Baptismo hoc dicimus, fidelis factus sum, credo quod nescio.*

S. Prosper lib. I. de vila contemplativa.cap. 19. *Dicente* , inquit, *Apostolo . nisi credideritis, non iniclligolis, datur intelligi.quod non fides ex intellectu , sed ex fide intellectus existat : nec qui intelligit, credat, sed qui credit.inlclligat.* Itaque tides intellectum praecedit,ac per hoc credcro non csl inlclligere.

S. Gregorius lib. 2. Moraliu, cap. 25. tractans illud Job I. *Boves arabant,et asinae pascebantur juxta cos:* doccl,per boves significari homines doctos, per asinas homines imperitos,qui simpliciter credentes in intelligentia majorum acquiescunt.

Denique in co qui credit, duo sunl, apprehensio el iudicium , sive assensus: sed apprehensio non csl fides , sed aliquid fidem praecedens. Posunt enim eliam infideles apprehendere mysteria lidci. Praeterea , apprehensio non dicitur proprie notitia, si sit rudis ct contusa : distincta aulem cl perspicua non necessario requiritur ad lidcm. Nam accidere polesl,ul philosophus ethnicus apprehendat non solum confuse, sed eliam distincte mysterium Trinilalis, cl subtilissime inlclligendo discernat essentiam cl relationes, atque alia id genus, cl lamen non credat: Contra autem rusticus catholicus, non apprehendat nisi confuse tria illa nomina. cl tamen vere credat.

Judicium autem, sive assensus duplex csl. Alter cnim sequitur rationem el evidentiam rei , alter auclorilem proponentis: prior dicitur notitia (si proprie loqui velimus) posterior fides. Sic enim loquitir sanctus \ugustinus, in libro de utilitate credendi, cap. II. *Quod*,inquit, *intelligimus aliquid, rationi debemus: quod aulem credimus auctori-*

tati. Igilur myslcria lidci.quae rationem supi-ranl, credimus,non intelligimus, ac per hoc fides distinguitur conlra scientiam,cl melius per ignorantiam, quam per notiliam delinitur.

Illud autem, quod objicit Calvinus, semper discentes, cl numquam ad scientiam veritatis pervenientes, nihil ad rem facit. Nam tametsi distinguatur fides a sciciilia, lamen utilis csl etiam cl laudabilis scientia rerum divinarum , quippe quae amorem Dei semper magis cl magis accendit: el sicut laude digni sunl, qui discendo proficiunt, ila merito reprehenduntur, qui semper discunt, cl ad scientiam numquam perveniunt.

CAPUT VIII.

Fidei iustificantis objectum non esse specialem misericordiam, sed omnia quae Deus revelavit, probalur ex divinis literis.

Nunc demum ad id, quod maxime proprium csl hujus loci, veniamus, ac cx divinis literis probeamus, fidei iustificantis objectum non esse specialem misericordiam, sed omnia quae Deus revelare dignatus est.

Incipiamus ab evangeliis. Fides cerlc , quam Christus exigebat, el in cujus confirmationem miracula faciebat. fides oral justificans. Hujus enim rei caussa lidcm praedicabat cl confirmabat.ul per cam homines salvarentur. Venit *cnim quaerere, et salvum facere quod perierat.* Luc. 19. El *Veni in hunc mundum peccatores salvos facere. I.* ad Timotli. I. El ideo Pater sic *dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.ul omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Joan. 3.

Videamus igitur, quam fidem Christus exigeret, quam laudarci, ad quam hortaretur.quam denique signis cl prodigiis comprobaret. Malth. 9 Dominus caecis petentibus lumen: *Creditis*, inquit *quia hoc possum facere vobis?* Illis respondentibus, *ulique Domine*, ait, *secundum fidem vestram fiat vobis.* Quo loco Dominus lidcm omnipolruliic.ar per lu... divinitatis suae,non misericordiae specialis cxeg.l.

Malth. 16. cum sanctus Petrus confessionem fidei suae illis verbis edidisset:*Tu es Christus filius Dei vivi.* Eam fidem ita Dominus commendavit, ul diceret: *Beatus es Simon Bar-Jona quia non revelavit tibi caro et sanguis, sed Pater meus, qui in coelis csl.* Eandcmquc sancti Petri lidcm.omnes patres miris laudibus ell-runl. 11 quae perfecta tides fuerit. Vide Hilarium lib. G. de Trinil.Chrvsoslomum homil. 55.in Mullb. Augustinum tractl. 11>. in episl. Joannis. Cyrillum dialog, I. de Trinil. El Leonem serm. 2. de a.ssumpliunc sua ad pontificatum. Quid aulem Petrus tunc credidit, nisi Christi divinitatem?

Similis fuil confessio fidei in centurione. Lue.7. qunin Chrislus ila miratus est, ul diccrcl: *Tantam fidem sc non invenisse in Israel.* Neque cnim aliud se credere centurio ille professus csl, nisi

Christi omnipotentiam et divinitatem, dicens: *Dic lanium verbum, et sanabitur puer meus.*

Joan. I. cum Nathanaël dixisset: *Ilabbi, tu es rex c. Israël, tu es filius Dei.* Dominus fidem ejus approbans ait: *Quia dixi, vide te sub ficu, credis.*

Joan. 6. cum Dominus longa oratione ad fidem cohortatus esset Judaeos, et illi non credentes a* birent, interrogavit apostolos, num et ipsi vellent abire; respondit autem Petrus nomine omnium: *Id quem ibimus? verba vitae aeternae habes, et nos credimus, quia tu es Christus filius Dei vivi.* Ex quo intelligimus hanc ipsam fuisse fidem, quam Dominus requirebat.

Joan. II. cum Dominus Marihae dixisset: *Ego sum resurrectio et vita, qui credit in me, non morietur in aeternum. Credis hoc?* Respondit illa: *Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.*

Joan. 11. Dominus ipse docens, quod sit objectum fidei, quam in nobis requirit. *Non creditis, inquit, quia ego in Patre et Pater in me est? alioqui propter opera ipsa credite.* Et cap. 20. cum Thomas, aliquandiu incredulus, tandem viso Domino exclamasse!: *Dominus meus et Deus meus.* Subjunxit Dominus: *Quia vidisti me Thoma, credidisti, beati qui non viderunt et crediderunt.* Ubi certe beati dicuntur qui credunt, Christum resurrexisse a mortuis, et Dominum ac Deum esse. Id enim est, quod Thomas credidit. Denique ibidem: *Haec scripta sunt, ut credulis, quia Jésus est Christus filius Dei, et ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.* Haec igitur fides, quae respicit Christi divinitatem, ipsa est, quae et justitiam et vitam aeternam tribuit. Atque haec quidem testimonia probant, fidem justificantem habere pro objecto aliquid aliud praeter misericordiam specialem.

Sed addamus alia testimonia, quibus probeinus, non solum fidem justificantem respicere alia objecta, sed etiam fidem esse justificantem, quamvis non respiciat misericordiam specialem, et non esse fidem justificantem, si eam misericordiam forte respiciat. Marc. 1. Leproso dicenti: *Domine si vis, poles me mundare,* Dominus ait: *Volo, mundare.* Leprosus iste de voluntate Domini, ac per hoc de misericordia speciali sine dubio ambigebat, alioqui non dixisset, *si vis poles.* Et lamen quia non defuit illi fides omnipotentiae et divinitatis, impetravit quod petiit. Ex quo intelligimus, fidem ejus fuisse talem, qualem Dominus exigebat, et in cujus confirmationem miracula faciebat; quamvis decesset illi certitudo de misericordia speciali.

Luc. 18. Pharisaeus confidebat se esse justum, et ideo orans dicebat: *Gratias tibi ago Domine, quia non sum sicut caeteri homines etc.* Contra: *Publicanus non audebat oculos ad coelum levare, sed a longe stans, et peclus percutiens orabat, Deus propitius es mihi peccatori:* Et lamen descendit hic justificatus ab illo, id est, prae illo. Itaque Pharisaeus habuit fidem specialis benevolentiae, et lamen repulsam passus est: publicanus caruit fiducia illa, et cum timore ac tremore ad Deum accessit et justificatus est. Neque dici poles, Pharisaeum habuisse fidem, vel fiduciam benevolen-

tiae ob propria merita, quasi justitiam suam esse habere se crederet. Nam agebat gratias Deo de sua justitia, proinde a Deo eam se habere creditai. Non igitur justificatur, qui justum se esse confidit sed qui cum metu et tremore salutem suam operatur.

Accedat Ultimo testimonium ex capite positi-n Marci, ubi cum Dominus dixisset: *Qui erridei et baptizatus fuerit, salvus erit. qui vero non diderit. condemnabitur:* Mox adjunxit: *Signavim eos qui crediderint. haec sequentur, in nomine meo daemonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent etc.* Ibi apertissime ulmus, fidem miraculorum unam et eandem esserui fide justificante et salvante: cerlunn autem est, fidem miraculorum non respicere tamquam objectum specialem misericordiam remissionis peccatorum, sed omnipotentiam et divinitatem filii Dei.

Haec igitur ex evangeliiis sufficiant: quibus adhuc possunt alla non dissimilia ex actis et epistolis positorum. Nam Actorum 2. 1. 10. 13. et 17. narrantur conciones Petri et Pauli, quibus explicatio et doctrina fidei continetur. In his autem nullum est verbum de speciali misericordia, sed totae consumuntur in explicanda et persuadenda resurrectione et divinitate Jesu Christi. Item Actor. 8. cum Philippus ab Eunuchio Baptismum postulante quaesivisset, crederet ne ex toto corde, respondi ille; *Credo Filium Dei esse Jesum Christum.* Wqii hoc responso contentus Philippus, Eunuchum continuo baptizavit. Est igitur fides vere justificati, non qua credimus, Deum nobis esse propitium, > alioqui perperam egisset Philippus, qui sine tali fide Eunuchum baptizavit, sed qua toto corde, id est, sine ulla haesitatione credimus, Jesum esse Christum ac Filium Dei. ac per hoc etiam Deum.

Apostolus Paulus in epist. ad Romanos, cap. I. explicans fidem Abrahae. quae reputata est illi ad justificationem, non dicit, eum credidisse sibi per misericordiam specialem, remissa fuisse peccata. sed per tremorem se futurum mularum gentium ex filio quem sibi centenario uxor nonagenaria, et sterilis praeter solitum ordinem cursumque naturae parituri esset. Id enim credere, nihil aliud erat, nisi credere Deum, qui promiserat omnipotentem nefidelissimum esse. Itaque Abrahae fides ideo lanio praeconio, ab Apostolo laudatur, et in exemplum omnibus fidelibus ponitur *quia* (ut ipse dicit) *in repromissione Dei non haesitavit, neque consuevit, et emortuam revivavit corpus suum emortuum, et emortuam revivavit Sarae, sed dedit gloriam Deo, plenissimè persuasus, quoniam quae promisit Deus potest et facere.*

Hem cap. 10. *Hoc* (inquit idem Apostolus) *re- verbum fidei, quod praedicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde credideris, quia Deus eum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Hic quoque apertissime videmus obfclum fidei justificantis et salvantis, esse resurrectionem filii Dei.

Idem in priore ad Corinthios cap. 13. conjungit fidem, quam montes transferri possunt, quam invocant fidem miraculorum, cum spe et charitate vel intelligamus, fidem miraculorum non esse aliae

quam fidem, quae cum spe et clorilnle justificat.

Idem in eadem epistola. cap. 15. /Volui, inquit, *facio euangelium. quod praedicavi, in quo .Malis, per quod ei salvamini. nisi forte frustra credidistis. Tradidi enim vobis in primis, quod ei occipi; quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris. secundum Scripturas, ei quia scriptus est. ei quia resurrexit tertia die, secundum Scripturas etc.* Ubi sine dubio fidei salvantis objecimi) explicatur, nec lamen dicitur, Iradidi vobis. ul unusquisque se certo credat, per Christum esse justificatum: sed Iradidi vobis credendam passionem. sepulturam ei resurrectionem Domini nullo in Jesu Christi. Denique sanctus Joannes, in epistola. I. cap. 5. *Omnis, inquit, qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est.* Et mira: *Haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra. Quis est. qui vincit mundum, nisi qui credit. quoniam Jesus est filius Dei?* Habemus igitur objectum fidei justificantis iam perspicue ei iam copiose in sacris literis explicatum, ut adversarii haec in suam persuadere non possint, nisi novas Scripturas veteribus abolitis solita in contrarium contingant.

CAPUT IX.

Probalur ex Iraditione ecclesiastica, fidem justificantem non esse fiduciam misericordiae, sed assensum ad omnia, quae in verbo Dei continentur.

Jam vero quid vetus Ecclesia senserit ac traderit de (ide ad justificationem et salutem necessaria, quid ea videlicet sit, et quod objectum habeat, non potest clarius intelligi. quam ex symbolo fidei, quod catechumenis initio Iraditur, ut cum fide recta ei sana ad lavacrum regenerationis accedant, hoc est, ul ex fideificentur, et justificati salutem consequantur aeternam.

Extra igitur in primis symbolum antiquissimum, quod apostolicum dicitur, propterea quod apostoli ipsum condiderint, ul inter omnes constaret, quae nam esset solius clarissimum fidei summa. Cujus rei testis est Ambrosius in epistola. 81. ad Siricium. Hieronymus in epistola. ad Pammachium adversus Joannem Hierosolymitanum. Augustinus in sermone. 115. et 181. de tempore. Leo epistola. 13. ad Pulchellam, et sermone. 11. de passione Domini. Maximus in sermone. de symbolo et alii.

Contineri autem symbolo, quamvis breviter et in summa, lotum fidei objectum, docet praeter alios sanctus Augustinus, loco citato, sermone. 115. de tempore, ubi symbolum apostolicum, bis verbis delinit: *Est, inquit, symbolum comprehensio fidei nostrae simplex, brevis, plena, id simplicitas consulat audientium rusticitati, brevitatis, memoriae, plenitudo doctrinae.* Et sermone. 119. *Symbolum. inquit, est breviter complexa regula fidei, ul mentem instruat, nec oneret memoriam.*

fioc symbolum habemus paulo latius explicatum, in conciliis oecumenicis nicensi et constantinopolitano.

Constantinopolitano. et rursus a sancto Athanasio episcopo alexandrino; sed sicut quatuor evangelia, non iam sunt quatuor evangelia, quam quatuor symbola, apostolicum, nicaenum, constantinopolitanum, eis. Athanasii, non iam sunt quatuor symbola, quam enarrationes quatuor ejusdem symboli.

In symbolo igitur fidei continentur nulla, quae necessario credenda sunt, si quis ex fide justificari velit, de unitate et Trinitate Dei. de incarnatione, passione resurrectione Christi. de Ecclesia, de Baptismo, de vita aeterna, de speciali autem misericordia ne verbum quidem. Itaque id solum praetermissum est, quod solum ponendum erat, si vera esset Lutherianorum de fidei notione vel definitione sententia.

At (inquit Lutherus in commentis, ad cap. 3. epistolae ad Galatas.) *in symbolo habetur. Credo sanctam Ecclesiam. quod non est aliud. quam credo nullum esse amplius peccatum, nullam mortem in Ecclesia.* Sed inanis haec objectio est duabus de causis. Primo, quia sanctam Ecclesiam esse credimus, quoniam sponsum habet sanctum et multos filios sanctos, et extra eam nullus est sanctus: non autem quoniam omnes, qui in ea sunt, sancti sint. Scimus enim. Ecclesiam esse arcam, in qua sunt paleae cum tritico: et rete in quo sunt boni et mali pisces, et domum, in qua sunt vasa alia in honorem. alia in contumeliam. Secundo, quoniam qui credit Ecclesiam sanctam, non tenetur credere se iam esse pariem Ecclesiae sanctae. Catechumeni enim credunt Ecclesiam sanctam, et tamen sciunt, se nondum partem ejus esse: qui vero iam baptizati sunt, et intus manent, scilicet iam se partem esse corporis Ecclesiae. Sed an sanctitatem ejus participent, quae potissimum in charitate sita est. neque sciunt, neque scire, aut credere tenentur.

At (inquit Philippus, in Apologia confessio, in articulo de fide) *Aon est omissa remissio peccatorum in symbolo fidei: atque illa est. quam fides justificans proprie intuetur.* Sed facile hoc rejicitur. Aam in primis, si fides justificans de definita esset fiducia misericordiae propter Christum: deberet saltem magna pars symboli, si non lotum, cum hac definitione congruere. Contra autem facium esse vitemus, cum ex articulis duodecim, unus Ianus sit, qui utcumque ad fiduciam misericordiae accommodari posse videatur: nam reliqui undecim neque de misericordia docent aliquid, neque ad fiduciam ulla ratione, sed ad solam credulitatem (ut sic loquamur) pertinent.

Deinde: Articulis de remissione peccatorum. non docet specialem et absolutam benevolentiam. quam adversarii objectum fidei iustificantiis faciunt, sed benevolentium generalem, et quae suis conditionibus non caret, cum ex Baptismi perceptione dependeat. Aam quod in symbolo apostolico hebetur. *Credo remissionem peccatorum,* in constantinopolitano explicatur, cum dicitur, *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.* Quocirca catechumeni ollam ante Baptismum; lotum fidei symbolum recitant et credunt: et lamen nondum habent remissionem peccatorum, sed eam oblinendam per lavacrum regenerationis expectant. Itaque sensus illius articuli non est, credo aut confido

intlii remissa esse peccato, sed credo el confiteor, hi Eccle-ia catholica esse donum remissionis peccatorum. quod per Baptismum, aliaque sacramenta percipitur.

Praeter hoc testimonium lotius Ecclesiae symbolum fidei catechumenis tradentis, adferri possunt etiam testimonia singulorum Patrum . qui de fide justificante cum disserunt, eam semper intelligunt, quae catholica dicitur, quaeque totum symbolum respicit.

Sanctus Irenaeus, lib. I. cap. 2. 3. et 4. explicat regulam fidei Christianae, quod idem facit Tertullianus, in lib. adversus Praxeam; uterque autem nihil aliud credendum docet. nisi articulos symboli apostolici. quamvis nomen symboli non habeant. Sanctus quoque Basilius. in oratione de confessione fidei, docet, fidem ad salutem et justificationem necessariam illam esse, qua creduntur ea, quae Deus revelavit: neque fidei specialis in tota illa oratione usquam invenitur.

Pari ratione Cyrillus hierosolymitanus, catechesi .ii. scribit. fidem justificantem esse fidem dogmaticam, qua credimus Jesum esse Christum, et a mortuis resurrexisse. aliquid alia id genus dogmata. Idem quoque, catechesi 18. explicans, quid sit credendum catechumenis, ut baptizari possint, totum symbolum tradit et exponit. neque usquam meminit fidei specialis misericordiae.

Idem faciunt Gregorius nazianzenus, oratione in sanctum Lavacrum extrema, et in tractatu de fidei nomenclatura; Chrysostomus in duabus homiliis de symbolo, Eusebius Emisenus in homiliis item duabus de symbolo, Rufinus. in explicatione symboli. Augustinus, in lib. de fide et symbolo, in lib. de Genesi imperfecto, cap. 1. Et in enchiridio permulta capita: Fulgentius, in lib. de fide ad Petrum, Claudius libri de ecclesiasticis dogmatibus, qui omnes, cum symbolum explicant. eum profitentur, ea omnia se docere, quae ad fidem Christianam pertinent: dicit tamen nemo est eorum, qui vel semel specialis istius fidei Lullieranorum meminerit.

Sed placet ex Augustino. ei qui cum sequuli sunt, Prospero, Leone, atque Fulgentio. verba ipsa proferre. Igilur Augustinus in enchiridio, cap. 2. dicit, Deum fide, spe et caritate coli, et cap. 5. dicit, mentem imbuere debere fide. ut bene vivendo laudem ad speciem. Et cap. 7. dicit, salutem his Iribus acquiri fide, et spe. et caritatem. Atque quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit: sed non potest invocari nomen Domini nisi prius credatur; id est fides credit, spes et caritas orant. Ex quibus locis manifeste colligimus eum loqui de fide justificante et salvante.

De hac igilur fide justificante, mox cap. 8. docet. eam distinguere a spe, ac per hoc etiam a fiducia non solum nomine, sed etiam objectu, unde sumitur ratio propria, essentialique virtutum. *Esi* (inquit) *fides est bonarum rerum et bonarum, quia ei bona creduntur et mala, et hoc fide bona non mala. Esi etiam fides est praeteritarum rerum, et praesentium et futurarum. Credimus enim mortuum Christum. quod jam praeteriit. credimus deum ad dexteram Patris, quod nunc est. credimus venturum ad indicandum, quod futurum*

est. Item fides est suarum rerum est et alienarum. Nam et se quisque credit aliquando coepisse, et fuisse utique sempiternum, et alia atque alia: nec solum de aliis hominibus in illa. quae ad religionem pertinent, verum etiam de angelis credimus. Spes autem non nisi bonarum rerum est. nec nisi futurarum, et ad eum pertinentium, quoniam earum spem gerere prohibetur. Quae cum ita sint, propter has causas distinguenda erit fides a spe. sicut vocabulo, illa et rationabili differentia.

Idem Augustinus in lib. 3. contra duos Pelagianorum, cap. 5. *Nostra, inquit. fides, hoc est catholica fides, justos ab injustis non operum. sed ipsa fidei lege discernit. Quia justus fide vivit. Ubi sanctus Augustinus loquitur de fide justificante, quae discernit justum ab injusto. et dicit, etiam fidem esse catholicam, id est. fidem dogmaticam, communem toti Ecclesiae, non specialem illam. quae ejus lanium est, qui credit, vel confidit sibi remissa esse peccata. Et paulo infra, dicit, hanc fidem. esse fidem redam, quae haeresi opponitur, et ratione cujus melior est mulieris nupta catholica, quam virgo haeretica. Ubi sine dubio per fidem justificantem intelligit fidem, qua creduntur articuli et dogmata omnia sine ulla permutatione perfidiae.*

Sanctus Leo ser. 4. de Epiphania: *Hoc est, inquit, quod justificat impios, hoc est, quod expectatoribus facit sanctos, si in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo, et vera deitas, circa credatur humanitas.*

Sanctus Prosper in lib. I. de vita contemplativa, cap. 18. enumerat breviter summam fidei de Trinitate et incarnatione. Deinde cap. 19. banc ipsam dicit esse fidem justificantem: *Qui non crediderit, inquit, habendo fidem, nec justitiam cordis habere poterit, nec salutem.*

Sanctus Fulgentius, in libro de Fide ad Petrum, in ipso prologo, loquens de fide callidius et dogmatica, quam in toto eo libro exponit: *Gaudet, inquit, quod pro fide vera sine ullo perfidiae timore custodienda sollicitudinem geris, sine qua nulla potest prodesse, immo nec esse conversio Apostolica quippe dicit auctoritas. quia sine fide impossibile est placere Deo. Fides namque est bonorum omnium fundamentum, fides est humanae salutis initium. Sine hac fide, nemo ad filiorum Dei numerum potest pervenire: quia sine ipsa, non in hoc saeculo quisquam justificationis gratiam consequitur, nec in futuro vitam possidebit aeternam.*

Sanctus Bernardus. multis in locis hoc docet, sed unum in praesentia nobis citasse sufficit, scilicet. serm. 10. in vigilia nativitatis, cum loqueretur de incarnatione, et aliorum mysteriorum: *Beati, inquit, qui non viderunt et crediderunt. Pars nostra haec in verbo vitae, nec sane contemptibilis, et qua nimirum vivitur. et qua vincitur mundus quoniam justus ex fide vivit: et haec, est victoria, quae vincit mundum. fides nostra. Haec est. quae vetui quoddam aeternitatis exemplar praeteritum simul et praesentia ac futura sinu quodam universalissimo comprehendit. Ubi fidem justificantem di-*

til, complecti praelerila, praesentia el futura.quia credimus omnes articulos a Deo revelatos,quorum jliisunldft rebus praeteritis, alii <le praesentibus, >lii de futuris.

CAPUT X.

Probatur idem rationibus.

Postremo, manifestis rationibus polesl fides isla specialis explodi.

Prima rolío:Fides (ul ipse cliam docel Calvinus) in nihil aliud colliniare debet, nisi in verbum Dei. Aoo enim polesl esse certa el infallibilis, nisi ejus .jdorilale nilalur, qui nec falli polesl,nec fallere: dia verbo Dei nusquam reperilur annunciala salus, vel remissio peccatorum inibi, aul illi in particulari, exceplis quibusdam paucis . ni paralitico, cui (licium csl. Mallh. 9. *Confide **fili**i, remillun-* lur libi peccata tua; El peccatrice, de qua dictum esi Lucae 7. *Remillunlur ci pcccala mulla, quoniam dilixit inultum.* El forlassc adultera, cui dictum csl Joan. 8. *Vade **cljam** amplius noli peccare.* El Zachaeo, de quo dictum csl Luc. 19. *Ilo die salus huic domui facta csl,eo quod cl ipse sil filius Ibraligc.* El Latrone, cui dictum est Luc.23. *Memecum eris ia paradiso.* Aon igilur possunt reliqui homines credere, nisi omnino temere, limquain cx verbo Dei sibi remissa esse peccala.

Respondent: Specialem promissionem contineri in generali: nam qui dixil Joan. 3. *Qui credit in filium, habel vitam aelernam:* significavit omnes qui credunt, hoc csl, illum,el illum, qui credit,habere vilain aelernam. Pari ratione qui dixil. Actor. 13. *In hoc omnis,qui credit, juslif'icatur.* El Rom. 3. *Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes, tsuper omnes, qui credunt in eum;* significavit, omnes el singulos, qui credunt, justificari.

Sed haec responsio nullis nominibus peccat. Primum enim nusquam dicil Scriptura, qui credit sibi remissa esse peccala , habel vitam aelernam, Auljustificatur; sed qui credit in filium, habel vibro aelernam,vel justificatur. Quod autem credere in filium, sil credere sibi remissa cssc peccata per filium, non habent adversarii cx verbo Dei. sed cx interpretatione sua: proinde non possunl id facere objectam fidei, nisi velint cx verbo suo facere verbum Dei.

Adde, quod interpretatio ipsorum lanium abest, ut sil vcibum Dei, ul cliam repugnet verbo Dei. Aamidem Joannes, qui scripsit: *Qui credit in filium, habel vitant aeternam,* 1. Joan. 5. *Omnis ■ihcredit, quoniam Jésus csl Chrislus, cx Deo Mlusesl.* Et infra: *Quis est. qui vincit mundum tid qui credit, quoniam Jésus est filius Dei? lia-* que credere in filium , ipso interprete cvangelisla h unc, est credere, quod Jesus sit filius Dei, el Chrislus. Sic cliam b. Paulus, qui scripsi!: *in hoc omnis qui credit juslificalur,cljustilia in omnes qui credunt in eum:* Idem expleuil verba sua,cum ailad Rom. ID. *Hoc csl verbum fidei, quod praedicamus,quia si confitearis in ore luo Dominum Jwim, cl in corde luo credideris, quod Deus*

cum suscitavit a. morluis, salvus eris. Illaque non modo non habenlur in Scriptura illae particulares propositiones, quas adversarii certa fide se tener.. profitentur, videlicet. bulliero. aul Calvino remittuntur peccala; sed neque habetur illa generalis: Omnis qui credit sibi per Christum remissa esse peccata, juslificalur.

Deinde peccant adversarii ellam in eo. quod ex antecedente condiionalo colligunt conclusionem absolutam. Nam illae propositiones: *Qui crcdil in filium, habel vitam aeternam.* El: *In hoc omnis qui crcdil juslifcatur,* condilioiialae sunl,ac si dictum esset Si quis credil in filium, is habel vilam aelernam: El si (piis in Cliristum credit, justificatur. Illa enim explicat Apostolus ad Roman. IO. *Si credideris in corde luo etc.* El Philippus Ador.8. *Si credis ex loto cordc etc.*

Ex his aulem condionalis propositionibus recte colligitur condionala conclusio, igilur ego,si credo, habeo justificationem el vilam aelernam. Absoluta vero conclusio, quam adversarii volunl, requirit assumptionem absolutam, videlicet illam, **li-** qui ego credo iu l'ilium. Quae assumptio absoluta non esi in verbo Dei, sed in opinione mea. Opinio aulem ista mea nun solum non csl verbum Dei,sed etiam fallax cssc polesl. Nam si omnis, qui existimat sc credere,re vera crclerel, sicut oporlel.hncrclici omnes, quamlumvis inter se contrarii, reel.. crederent el salvarentur. Quis enim unquam haereticus fuil lain absurdus el deploratus, qui se non arbitraretur rectissime credere? ccrle lulherani, qui Calvinianos el Anabaptistas pro haereticis haboni, ne cogantur faleri . illos recte credere non possunl admittere, omnes illos re vera credere,qui arbitrantur sc credere: quod idem Calviniani el V nabaptistac eadem de caussa non admittent.

Adde quod secundum Scripturas. non salis est, quocumque modo credere, sed oporlel toto corde credere.ul dicilur Aclor. 8. El quemadmodum D» minus dicit: *Omnis qui petii accipit,* Lucac 11. Et tamen J.icobus in epistola sua , cap. Í. vere scribit: *Petilis el non accipitis, eo quod male potatis.* Sic cliam quamvis Scriptura dicat: *Qui credit in filium, habel vilam aeternam;* Tamen verissime dicere possumus, nulli credunt in Filium, ct non habent vilam aelernam,co quod male credanl. Neque hoc negare possunl adversarii. quippe qui fidem negant cssc veram, nisi sit vivo , el fructus bonorum operum pariai. Al quis csl. qui cerio affirmare queat, se loto corde, alque uloporiel. credere, el (idem habere vivam el cum charilale conjunctam?

Denique peccant adversarii in eo, quod exisli-manl, illas propositiones: *Qui credit in filium, habel vilam aelernam:* *In hoc omnis, qui credit,ju-* stificatur : El alias similes , ila cssc inlelhendas, ul solas fides sufficiat ad justitiam el salutem, quod itperlc falsum esso in libro sequenti demonstraturi sumus. Qui enim credit in Filium , habel vitam aelernam, si caelcra adhibeat , quae fides ipsa adhibenda dcmonsiral. Quare lamelsi fateremur, scriptum cssc in libro Dei, Omnis qui credit sibi remitti peccala. justificatur, el pariter scriptum osse, talis vel talis homo cre-

dit. sibi remitti peccata; quae falsa esse docuimus, adhuc lamen non posset recte colligi, talem illum hominem vere esse justificatum. Proinde fides illa specialis non esset certa, ac per hoc neque divina, neque justificans.

Secunda ratio: Fides justificans praecedere debet justificationem; Fides autem specialis misericordiae sequitur justificationem. Igilur fides specialis misericordiae, non est fides justificans.

Propositio hujus argumenti certissima est, nam fides est causa justificationis; causam enim significant illae praepositiones, *ex d per*, cum dicitur ad Boman. 10. *Justificati ex fide*: El cap. 3. *Qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem*. Omnis autem causa prior est effectu. Quocirca s. Augustinus, in libro de spiritu et filera, cap. 30. hunc ordinem statuit inter actus justificationis, ut Primo loco sit lex, per quam sit cognitio peccati. Secundo: Fides, quae impetrat gratiam contra peccatum. Tertio: Gratia, quae justificat a peccato. Et in epist. 106. et alibi, saepe repetit, per fidem impetrari remissionem peccatorum. ac per hoc fidem priorem esse justificatione.

Assumptio ejusdem argumenti, nullo negotio demonstratur; nani si fides illa specialis non sequitur justificationem, falsa esse convincitur. Quomodo enim vera fides sit, qua credo mihi remissa esse peccata, si dum illa credo, nondum sunt remissa peccata, sed sunt per hunc ipsum actum postea remittenda? Deinde si objectum hujus fidei est illa propositio: Mihi sunt per Christum peccata remissa, certe prior debet esse remissio, quam fides, cum omnis actus pendet ab objecto, non contra objectum ab actu. Neque nullum refert, si quis forte dicat, fide speciali non credi peccata esse remissa, sed remitti in praesens; nam semper remissio est objectum fidei, ac per hoc prius debet esse. quam fides, neque intelligi potest, ut objectum fiat per illum ipsum actum, cujus est objectum, cum objectum det essentiam actui, non actus objecto. Non igilur fides illa justificare potest, quae justificationem ipsam specialem pro objecto habet.

Tertia ratio: Fides illa specialis, quam adversarii lingunt, esse fidem justificantem, tollit e medio orationem, sacramenta, opera bona, et quidquid aliud ad salutem nostram Deus instituit; non igilur fides justificans, sed fides justificationem impediens, et in exitium ac perditionem adducens, jure nominari potest. Nam si certo, alque ex fide credere debeo, mihi peccata esse remissa per Christum, quomodo possum cum publicano dicere: *Deus propitius esto mihi peccatori*, aut cum apostolis, et Ecclesia universa: *Dimitte nobis debita nostra*, nisi haesitem in fide, et Deum mendacem efficiam? cur enim si precarer a Deo, ut Verbum ipsius caro fieret in utero virginis, infidelis judicarer, et non similiter infidelis merito judicabor, si petam a Deo remissionem peccatorum, cum non minus certa fide credere debeam, mihi remissa esse peccata. quam verbum carnem in utero Virginis esse jam factum?

Deinde quid opus est Baptismo, si per fidem, quae Baptismum praecedere debet, certus sum mihi jam remissa esse peccata? Itaque Lutherus salis

congruenter ad hanc suam haeresim. de fide speciali scripsit, in libro de captivitate Babylonica, capite de Baptismo, justificari hominem, qui credit, etiam si forte is qui baptizat, neque intendat baptizare, neque baptizet in nomine Domini. Quod idem dici potest de sacramento reconciliationis, sive poenitentiae, aliisque remediis peccatorum divinitus institutis.

Quinta ratio: Quae proprie refellit cos, qui volunt fidem justificantem esse fiduciam benevolentiae specialis: nam tametsi fiducia obtinendae veniae, qualis esse debet in homine poenitentiam agente, praecedat justificationem; lamen fiducia, qua quis confidit, sibi remissa esse peccata, seque Deo gratum esse, et haeredem regni, de qua loquuntur adversarii, pendet a bona conscientia et perseverantia in dilectione Dei et operibus bonis, ac proinde praexigit justificationem, non illam efficit, ac per hoc non est fides justificans, sed aliquid fide justificante posterius.

Pendere fiduciam, alque etiam nasci ex bona conscientia, et perseverantia in dilectione, et operibus bonis perspicue tradunt divinae Scripturae. Psalm. 4. *Sacrificate sacrificium justitiae, et sperate in Domino*. Ecclesiastici. 2. *Dirige viam tuam, et spera in Domino*. Osae. 12. *Et tu ad Dominum Deum tuum converteris, misericordiam et iudicium custodi, et spera in Deo tuo semper*. I. Ioan. 2. *Qui manet in eo, ut cum apparuerit, habemus fiduciam*. Et cap. 3. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. I. Petr. 1. *Satagite, ut per bona opera certum restrain vocationem et electionem facialis*.

Sanctus quoque Augustinus in lib. de agone christiano, cap. 13. *Fides (inquil) est prima. quae subjugat animam Deo, deinde praecepta vivendi, quibus custodiis spes nostra firmatur*. Et Ierol. G. in Joannem, docet. fiduciam ex charitate procedere. Vide in eandem sententiam sanctum Joannem chrysostomum, homil. 5. in Matth.

Quinta ratio: Quae proprie Calvinum respicit: Fides justificans pacem et tranquillitatem animi parit, juxta illud Apostoli ad Rom. 5. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum*: At fides illa specialis, quam Calvinus docet, perturbationem, et desperationem mentibus adferit. Vult enim Calvinus, fide speciali non solum credi oportere, nobis per Christum remissa esse peccata, sed etiam plane cognosci, nos ad numerum praedestinatorum certo pertinere, et fidem semel habitam amitti non posse, lib. 3. Institul. cap. 2.

At quis (obsecro) lalem se fidem habere sperare potest? et si haec ipsa fides, sola ipsa justificat, cur non justum se futurum esse, aut unquam se fuisse confidet? Falli, enim posse cos, qui se praedestinos, aut nunquam lapsuros arbitrantur, docet apertissime Iam experientia, qua videmus quotidie homines labi, Iam ipse etiam Calvinus in eodem loco, ubi sic loquitur: *Tot vanis recessus sunt, loci mendacii latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypocrisi objectum est, ut se ipsum tate fallat. At vero qui talibus fidei simulacris gloriantur, intelligant diabolis nihilo se in hac parte praecellere*.

Cerie si liuec vbra sunl, maxima pars hominum nierilo de salule desperat. Nam si ex iis, qui statuunl in corde suo se justos ac praedestinos es- se, plurimi falluntur, cl cum se angelis pares arbitrentur,nihilo sunl diabolis meliores.nonne merito omnes formidare debent, ne ipsi sibi imponant? quod si lioc formidant, nonne fide justificante jam carent, quae certa el firma notitia divinae benevolentiae esse dcbel?

CAPUT XI.

Refelluntur objectiones adversariarum.

Objiciunt adversarii pro fide sua speciali Pruno, testimonium illud ad Hebr.11.quod nos eliam primo la'i adversus eos attulimus. Nam cum definitur fides sperandarum substantia rerum . contendunt per substantiam rerum sperandarum intelligi debere expectalinnem certam promissae misericordiae. Sim vox graeca ὑπόστασι expectalationcm significat, ulcolligitur ex illo psal. 38. *Quae csl expectatio mea. nonne Dominus? el subslanlia mea apud le rd:*Tum ex cap. 3. ad Hebraeos, ubi cum dixisset Apostolus: *Que domus .sumus nos, si fiduciam, ctgloriam spei usque in finem firmum retineamus.* Paulo post in eandem sententiam dicil: *Participes enim Christi e/fecii sumus. si tamen initium substantiae ejus usque in finem firmum relineamus.* Ubi repetitio illorum verborum (*usque in finem firmum retineamus*) convincit, idem significatum esse per fiduciam, el per subslanliam, quae in graeco est υπόστασι .

Respondeo: Sanctus Joannes chrysoslomus, sine dubio grccac linguae perilissimus cral, nec ignorabal quid significaret vocabulum ὑπόστασι . Ipse aulem auclor csl expositionis, quam nos supra cap.â.scqimli sumus. Haec aulem sunl ejus verba, homil. 12. in epistolam ad Hebraeos: *Quoniam ea quaesunt in spe, sine subslanlia esse putantur, fides cis tribuit subslanliam. magis aulem eis non tribuit, sed ipsa est essentia eorum, ul puta; Resurrectio nec dum facta csl, cl nec dum est in subslanlia, sed fides facit eam subsistere in anima noslra, hoc est, quod dixit subslanlia.* Nec modo modo locum islum exponunt caelcri graeci interpretes, quorum auctoritate fre.li, contemnere possumus novam grammaticam .Mclanchtonis el Kemnili.

Sed praeterea tametsi vocabulum ὑπόστασι significare possit expectalationcm (negari enim non polesl, quin multa, variaque significet) lamen in locis allegatis ex psalm. 38. El ex epistola ad Hebraeos,sine dubio non expectalationcm.sed subslanliam, sive subsistentiam significat. Nam in psalmo citato ubi legimus, *el subslanlia mea apud te. csl,* in bthraeo quidem est, »r6rth espccialio mea: tamen septuaginta viri non ignorantes, per exportationem eo loco significari rem expeclalam, quae esi vera vita, cl subslanlia apud Deum, ideo, verterunt iιπóβρασiv.

In epistola vero ad Hebraeos in ipso initio capituli primi, ubi legimus: *Qui cum sil splendor Pa-*

tris, el figura subslanliae ejus. Graece, χαράζ-ήρ ὑποστά^εω , non significat vocabulum huc expectationein, sed substantiam, est enim filius perfecta imago subslanliae Pairis, idesl. subsistentis personae paternae. Qua nolione ulunlur hac voce passim theologi lum veteres, tum recentiores. Capite aulem terlio, inilium subslanliae Christi, non significat initium fiduciae, sed inilium novae creaturae, quod inilium est fides. Nam (ul dicilur ad Galal. 4.) cum justificamur, formatur Christus in nobis, cl ideo dicimur ad Galal. 6. nova crealura. El ad Ephes. 2. dicimur creali in Christo Jesu, in operibus bonis. Ilaque participes sumus Christi, ut membra capitis, si lamen relinemus inilium hujus novae subslanliae ejus, per quam formatus est ipse in nobis, quod inilium esi fides, quae per dilectionem operatur.

Addo postremo: Non posse adversarios ex definitione fidei, quae habetor ad llebr. 11. errorem suum constabilire, quamvis eis concederemus, nomine ὑποστάσεω intelligi expectalationcm. sive fiduciam. Nam illud (renim *sperandarum*) proprie refertur ad vilam aeternam, el corporis resurrectionem, de quibus idem Apostolus dicil, ad Roman.8. *Et ipsi inlra nos gemimus adoptionem filiorum, expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus.* El ad Titum secundo: *Expectantes beatam spem, el adventum gloriae magni Dei.* Expectatio aulem vilae aeternae non esi fides justificans, eliam secundum doctrinam adversariorum, qui fidem justificantem definiunt fiduciam misericordiae, qua in praesenti pccala remittuntur, aut remissa sunl, el per quam iusti reputamur a Deo, non per quam expeclamus, ul iusli reputemur.

Secunda objectio: Apostolus ad Homan. 4. dicit Abrnhamum justificatum c.x fide; per fidem aulem intelligil fiduciam misericordiae. Nam explicans fidem Abrahami dicil : *Qui contra spem in spem credidit:* El infra : *ilon haesitavit diffidentia.* Similia sunl illa. Marci II. *Quidquid orantes petit is, credite quia accipietis, el fiel vobis.* Ubi (*credite*) accipitur pro confidite, non enim tenemur fide proprie dicla credere, nos accepturos omnia, quae pelimus, eum mulla petamus quae non accipimus. Hem illud Jacobi I. *Postulet aulem in fide, nihil haesitans.* Denique huc eliam perlinet illud 2. l'aral. 20. *Credite in Domino Deo vestro, el securi erilis.*

Respondeo: In his omnibus locis, vocabulum li dei accipitur pro vera fide catholica, qua credimus id omne, quod Deus revelat, non pro fiducia, aut confidentia. Quamvis illud verum sil, fidem qua impetrantur miracula, magnam esse debere, ul eliam signal fiduciam quandam impetrandi quod petitur. Nam proptcrea dixit Dominus Chananaeae: *O mulier, magna esi fides tua.* Mallh. 15. ei Apostolus 1. Corinth. 13. *Si habuero omnem fidem. Ha ul monies transferam.*Esse autem fidem miraculorum, fidem ipsam catholicam, supra probavimus ex cap. ult. Marci, cl ex hoc ipso loco. 1.Co-rinlh. 13. Neque res in controversiam vocanda esset. cum salis constet, miracula fieri ad confirmandam fidem, quae fundamentum csl religionis et

P ilulis, juxta illud .Marci ull. *IIIi aulcm profecti, praedicaverunt ubique Domino coopérante, et sermonem confirmante sequentibus signis. El illud .Actor. 3. Infide nominis ejus hunc, quem vos videtis, confirmavit nomen ejus. El fides, quae per eum est, dedit integram sanitatem istam.*

Illud igitur Roman, *i. Qui contra spem in spem credidit*: Hanc sententiam habot, credidit o» divinam promissionem, se posse sperare lilium ex Sara, quem naturaliter sperare non poleral. Illud aulem (*Non haesitavit diffidentia*) significare possci, fidem Abrahae fuisse insignem, ila ul fiduciam, quoque pepererit. Quamquam supra notavimus, dillidenliam hoc loco posilum esse pro incredulitate, cum sil in graeco ἀπιστία. Denique Apostolus evidenter aperit, quae fuerit fides Abrahae, cum a I: *Plenissime sciens, quia quaecumque promissit Deus, potens est et facere.* Itaque omnipotentium Dei credidit Abraham. Deum aulem esse omnipolenliam, fide (enemus, non fiducia.

Illud Marci 11. *Credite quia accipietis*, ad fidem proprie diclam perlinet, sed inelligilur cum conditione si bene petalis, cl si expedit vobis dari. Illud Jacobi. 1. *Postulet in fide nihil haesitans*, xcludit dubitationem lidci contrariam. Vult enim Deos, omnipotentiam suam sine ulla dubitatione eredi: mim ideo Dominus Mallh. 9. petebat a caecis: *Creditis quia hoc possum facere vobis?* Et angelos Gabriel, Lue. 1. Zachariam punivit, quod prominenti Deo filium, objecerit senectutem suam, «I sterilitatem conjugis. El ad Mariani idem angelus de Christi el Joannis conceptione loquienti: *En erit, inquit, impossibile apud Deum omne verbum.* Nec lamen esset absurdum, aut contra sententiam noslram, si quis diceret, loqui Jacobum de fide, quae gignit fiduciam, ac per hoc non solum incredulitatem, sed etiam dillidenliam excludere.

Illud denique 2. Parolipum. 20. *Credite in Dominum Deum vestrum, et securi critis.* De lide proprie dicla inelligilur, fideles enim suos Deus protegi et custodit. Id vero ex sequentibus verbis manifeste colligitur. Sequitur enim: *Credite prophetis ejus, cl cuncta cvenie.nl prospera.* Ubi non significat Scriptura, fiduciam esse ponendam in prophetis, sed fidem habendam verbis eorum. Neque credibile est intra duas lineas Scripturam ac-
(episse verbum (credendi) nunc pro fiducia, nunc pro fide. Semper igitur accepit pro fide.

Tertia objectio sumitur ex illis locis, ubi reprehenduntur quidam ob timiditatem, el lamen ca reprehensio refertur in defectum fidei: ex quo sequitur, ut illes accipiatur pro fiducia, cui proprie opponitur limor. Mallh. G. *Quanto magis vos modicae fidei.* Mallh. K. *Quid timidi estis modicae fidei?* Maith II. *Modicae fidei, quare dubitasti?* Mallh. IG. *Qui cogitatis modicae fidei?* Et confirmatur argumentum. quoniam sicut limor, qui csl fiduciae conlrarius, opponitur fidei; sic eliam interdum fortitudo, quae propriae nascitur ex fiducia, in Scripturis tribuitur fidei llebr. 11. *Sancli per fidem vicerunt regna, fortes facli sunt in bello etc. I. Pelri 5. Cui resistite fortes in fide.* Ephes. 6. *In omnibus sumentes scutum fidei etc.*

Respondeo- Non csl mirum si timiditas, quae fi-

duciae opponitur, referatur in defectum lidci, quandoquidem ipsa fiducia oritur ex tide. Sed non ideo confundenda csl (Ides cum fiducia. Itaque cum Dominus ait: *Quid timidi estis modicae fidei.* Docet ideo timorem in apostolis locum invenisse, quoniam debiles erant in lide. Nam si magna, idesl firmissima cl intensissima fide credidissent, Christum esse Deum, ac per hoc ubique praesentem el omnipolenlem, semperque vigilantem, ac suorum providentiam gerentem, ex ea lide concepissent fiduciam evadendi periculum naufragii, etiamsi Christus corporaliter dormirelised quoniam dubilab. mt an periculum illud evadere possent, nisi Christum dormientem excitarent, ideo merito audierunt; Quii timidi estis modicae fidei? quod idem ad alia loca respondendum csl.

Eadem de caussa fortitudo tribuitur lidci, quoniam fides est radix cl origo fiducia, el ipsius eliam charitalis, quibus contraria omnia superantur. Quamvis illud eliam dici posset, fortitudinem referri in fidem, quoniam fides est genus armorum spiritualium, quibus armati fideles fortiter bellum gerant adversus principes cl potestates, contra nequitiae spiritualia in coelestibus: sed eadem ratione referri posset fortitudo in alias Christianas virtutes, quae sunl omnia spiritualium armorum genera, ul idem Apostolus docet ad Ephes. G.

Quarta objeclio: In qua mullum omnino confidere videntur haeretici. sumilur ex illis verbis ad Roman. 4. *Ideo ex fide, ul secundum gratiam firma sil promissio.* Videntur enim haec verba plane cogere, ul per fidem inelligamus fiduciam, sne assensum, quo amplectimur promissionem, camquo nobis applicamus. Nam quemadmodum in humanis contractibus non est rata donatio vel promissio, donec illam is, cui facta est acceptaverint; sic eliam promissio remissionis peccatorum non est firma, idesl, non sortiti/r effectum suum, nisi homo per fidem illam amplectatur, cl dicenti Deo, remillunlur libi peccala tua, dicat homo, credo mihi remitti peccala mea. Nam si id non dixerit, mendacem licii Deum, juxta illud I. Joan. 5. *Qui non credit, mendacem facit cum.* Igitur ul firma sil promissio ex fide justificat Deus, idesl, cos iustificat, qm credunt cl confidunt, se justificari. Alioqui si per fidem intelligercinus fidem historicam, qua crudimus Christum natum esse de Virgine, et alia id genus, ineptissima cssel illa Paulina sententia, Iden ex fide, ul secundum gratiam firma sil promissio. Hoc argumentum proponere volui paulo eliam ilirius, quam adversarii ipsi facere soleant, ul clarior quoquo ne evidencior fiat solutio.

Respondeo. Si Deus alicui manifesto diceret, nmittuntur tibi peccala, ul re vera dixit paralytico et Magdalenae, sine dubio credere cl confidere is deberet, sibi vero peccata esse remissa, alioqui mendacem faceret Deum, ul s. Joannes dicil. Sed non ideo per cam fidem is justificaretur; nam ut supra ostendimus, fides ista, ul eliam fiducia posterior esset remissione peccatorum, ac proinde eam ci/core non posset.

Caeterum Apostolus ad Horn. 5. non loquitur de promissione remissionis peccatorum, ul adversarii falso assumunt. sed de promissione facta Abrahae

quod paler fieret multarum gentium, sive, quod csl idem, de promissione vocationis gentium ad iustiturn et salulem. Haec aulem promissio non poterat essi firma et rata, si justificatio contingeret ex lege Moysis, vel ex operibus factis ex viribus liberi arbitrii, nam tunc vel nulli omnino, vel soli Judaei iustificati snlvotiquo fuissent; quare ul firma sit promissio cl gratuita, non debita; non iustificat Deus homines ex lege, aul operibus factis ex solis naturae viribus, sed ex fide Jesu Christi, quae sola filinitium gratuita, veraeque iustitiae non solum Judaeis, sed diam gentibus.

Itaque adversarii perperam inelligunt in hoc testimonio, lum vocabulum promissionis, lum vocabulum fidei. Et quidem. per vocabulum promissionis, non inelligi remissionem peccatorum, sed vocationem gentium, palet ex illis verbis: *Ul firma promissio omni semini, non ci. qui ex lege est*, olum, sed cl ci, qui ex fide esi Abrahae, qui palant omnium nostrum, sicut scriptum csl, quia putrem mullarum gentium posui le.

Per vocabulum autem fidei non inelligi fidem, seu fiduciam, qua quis credit aul confidit sibi remissa peccata, sed fidem dogmaticam, quam illi vvanl historicam; palcl ex verbis sequentibus: *Sed confortatus csl fide dans gloriam Deo, plenissimi (tiens, quia quaecumque promissit Deus, potens est et facere. Ideo cl reputatum csl illi ad justitiam.* Non. est autem scriptum tantum profiteri ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam, I eliam propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qxii suscilavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis. Hic enim videmus firmam iustificantem in Abrahamo fuisse fidem omnipotentiae Dei, cl in nobis similiter fidem, qua crei'inis, Deum excitasse Christum a mortuis.

Quod aulem s. Joannes scribit: *Qui non credit, rtdacein facit eum*, non solum locum haberet in eo, qui non crederet, sibi remissa esse peccala, «iDeus hoc illi speciali verbo significaret: sed cl i locum habet in iis, qui non credunt. Jesum esse filium Dei, cl alia dogmata, quae Deus per prophetas cl apostolos suos manifestavit.

Quinta objectio: Fides non iustificat, ul respicit io lcrho Dei rerum gestarum historias, aul comminationem poenarum, aul praecepta cl leges operum faciendorum, sed solum ul respicit promissionem salutis, cl hanc non in genoro. sed in speciali; ipilur recte definita csl fides iustificans, liducia specialis misericordiae propter Christum.

El quidem fidem non iustificare, ul respie. il histories, probant, quoniam non docet, quomodo ab In Dei liberemur, sed potius auget pavores cl dejectionem. Quod enim csl signum terribilius irae Dei, quam placari Deum non alia victima potuisse, Disl morte filii.

Eam item fidem non iustificare, quae proponit minas cl iudicium Dei iustum in peccatores, eadem rdione probant. quoniam fides iustificans facil quae-
rere licum, fides aulem minarum cl iudicii absterret poliuscl fugere compellit.

Eam quoque fidem, quae docet mandata cl legem operum, non iustificare, probant, quoniam illa fides adigit homines ad desperationem, cum requi-

ral exactam legis implclionem, quam nemo praestare polesl.

Denique fidem promissionum generalim solum propositarum non iustificare, probant, quia promissio non adferl pacem cl tranquillitatem animae, nisi speciali applicetur. Restat igitur ul illa sola fides iustiffii-ct, quae respicit promissionem salutis, nl in speciali ad nos pertinet. Quocirca Lutherus in comment, ad 1. cl 3. cap. ad Galat. totam vim promissionum silam cscdicil in pronomiibus, *Nolrlis. nobis. Me* etc. Ul cum dicilur Galat. 1. *Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris.* El cap. 3. *Factus est pro nobis maledictum.* El cap. 2. *Qui dilexit me, cl tradidit semetipsum pro me.*

Respondeo: Adversarii non male ratiocinantur apud suos, quibus persuaserunt, fidei iustificantis officium esse, reddere homines securos ac certos de remissione peccatorum et salute sempiterna. Hoc enim admisso principio, non csl difficile probare, fidem iustificantem non respicere historias, aul leges, aul minas, sed promissiones tantum et gratiam. Al catholici, qui vident cos assumere, quod erat probandum, rident ejusmodi argumenta.

Nam cum dicunt, fides iustificans non respicit historias, idesl, res gestas, quae narrantur in Scripturis, quoniam illa pavores et desperationem auget. Negamus consequulionem, quod allinet ad pavores. Non enim ideo non iustificat fides, quia pavores auget, immo pavores augendo iustificat, non (ul illi vellent) securitatem adferendo, sed ul Scripturae docent, revocando a peccato et disponendo ad justitiam: *Initium enim sapientiae, timor Domini.* Prov. 1. Deinde negamus, ejusmodi historias augere desperationem. Nam etsi historia mortis Christi summam summi Dei iram conira peccatum ostendit, tamen simul ostendit, morlem illam prolium fuisse redemptionis, cl propitiationem pro peccatis lotius mundi. 1. ad Timolh. 2. El I. Joan. 2. Denique mullae sunl historiae, quae in spem c-rigunt peccatorem, el ad quaerendum potius Deum, quam ab eo fugiendum hortantur, quales sunl historiae de conversione Pauli, Matthaei, Zachaci. Magdalenae cl similibus. Alque hoc idem Respondeo: Ad aliam partem argumenti, de fide rispicientem minas, cl iusta Dei iudicia.

Ad illud autem de fide respiciente leges cl mandata, Respondeo: Eam quoque iustilicare, quoniam excitat in homine propositum bene operandi, sine quo (ul infra suo loco dicemus) nemo justificari potest. Neque verum est, hac fide adigi homines ad desperationem. Neque enim recta fides ducet, Deum requirere a nobis, ul propria virlutis legem praesumamus implere, sed contra potius, ul sino dubitatione credamus, sine ipsius ooxilio nihil omnino nos posse, omnia aulem posse in eo, qui nos confortat.

Denique quod dicunt de promissionum generalium applicatione, propter illa pronomina, *nostris, nobis, me* cl similibus: recte dicunt, posse unumquemque promissiones generales sibi applicare per fidem. Nam quemadmodum fide catholica credo, Christum mortuum esso pro omnibus, ila eadem fide credo mortuum esse pro me, qui sum unus ex omnibus. At illae promissiones, quae absolute re-

periuntur in Scripturis, testantur sufficientiam pretii nostri, id est, meritorum Christi. Fuit enim Christi passio, quoad sufficientiam, propitiatio pro peccatis. non solum nostris, sed etiam totius mundi.

Nulla nutem est promissio generalis, (piaae leste-tur. Christi mortem in omnibus sortiri suum effectum, absque ulla conditione ex parte ipsorum, sed omnes conditionales sunt, quod allinet ad efficaciam, cum fidem et sacramenta requirant. Legant adversarii nobis ex libro Dei talem aliquam generalem promissionem, et tunc suo jure poterunt eam sibi ratione pronominum applicare.

Quid? quod ipsi quoque infirmari non possunt, c-xigi saltem conditionem fidei. Non enim admittunt, per Christi mortem promissam esse indulgentiam omnibus hominibus, etiamsi in Christum credere nolint. Cum igitur non sit facia promissio remissionis peccatorum, ipsi etiam adversariis confitentibus, sine conditione fidei, quomodo possunt absolute credere, sibi remissa esse peccata, cum ex nullo verbo Dei dicuntur, se habere fidem, qualis requiritur ad remissionem illam oblinendam?

At (inquiunt) nonne s. Joannes in 1. epist. cap. 1. absolute, et sine conditione dicit: *Haec scribo vobis, qui creditis in Verbum Dei, ut sciatis, quia vitam habetis aeternam?* Oportet igitur absolute credere, nos habere vitam aeternam: alioqui, ut ibidem idem Joannes ait. *Ille ducem facimus Deum.*

Respondet: S. Joannes verissime dicit, omnes qui credunt, videlicet sicut oportet, habere vitam aeternam, nimirum in spe. Nam spe salvi facti sumus. Roman. 8. Caeterum non dicit, omnes qui arbitrantur se credere, sicut oportet, re vera credere sicut oportet. Itaque ait quidem, *Haec scribo vobis, qui creditis, ut sciatis, quia vitam habetis aeternam;* sed non ait, *Haec scribo vobis, ut sciatis, vos habere fidem, qualis requiritur.*

Sententia igitur Apostoli conditionalis est; scribit enim iis. qui credunt, ut sciant, se habere vitam aeternam, si re vera (sicut oportet) credant, hoc est, si fidem habeant, quae per dilectionem operatur.

CAPUT XII.

Proponitur secunda quaestio, an fides sola justificet.

Sequitur nunc Altera quaestio, an fides sola justificet. Quo loco illud est in illo Observandum, quaestionem istam disputari posse de dispositionibus ad justitiam, an fides videlicet per modum dispositionis sola justificet; Item de ipsa formali justificatione, an, ut homo sit formaliter justus, requiratur obedientia legis saltem in habitu, an vero sufficiat fides apprehendens Christi justitiam. Denique de consequentibus justitiam, nimirum utrum ad justitiam relinendam et conservandam requirantur opera bona, an fides sola sufficiat. Caeterum hoc loco primam laniam quaestionem suscepimus explicandam. Nam de aliis duabus in sequentibus libris disserendum erit. Quare, nemo mirari debet, si nulla hoc loco praetermittimus, quae alii scriptores de sola fide justificant, vel potius de fide non sola justificant disputant.

Porro haeretici hujus temporis una in re conveniunt inter se, et dissentiunt a catholicis; in aliis tribus dissentiunt etiam inter se. Conveniunt: Fidem solam justificare, hoc est nulla re alia justificationem acquiri, vel ut ipsi loquuntur. apprehendi, nisi fide.

Dissentiunt autem Primo de modo, quo fides justificat. Nam Lutherus sensisse videtur; fidem veram causam justificationis. Sic enim scribit in 2, cap. ad Galat. *Fides est formalis justificatio. propter quam homo justificatur, non in opere charitatis.* Ubi non solum vox illa, *formalis*, significat veram causam; sed etiam antithesis, qua fidem opponit charitati. Nam cum negat, nos justificari propter charitatem, certe negat, charitatem esse causam justificationis: igitur cum asserit propter fidem nos justificari, affert fidem esse causam justificationis.

Eandem sententiam in colloquio Alcmburgensi, tribuunt Hylirici Wiltonbergenlibus, affirmante a Georgio majore, dictum esse, fidem esse causam, cur detur justificatio. Alii tamen plurimi, ac fere omnes hoc tempore docent, fidem non justificare, per modum causae formalis. aut efficientis physicae vel meritoriae, quasi aut ipsa sit justificatio, vel initium justitiae, aut ejus intuitu, sive respecta Deus nos justificet, sed solum relative, quia respicit et recipit oblatam indulgentiam.

Itaque sensum hujus propositionis: Homo fide justificatur, hunc esse volunt, Homo justificatur per gratiam Dei, non imputantis peccata, quam gratiam fides credendo recipit. Explicant sententiam suam exemplo manus, qua pauper eleemosynam a divite recipit. Nam manus illa recipiens eleemosynam, non est ipsa eleemosyna, neque est causa efficiens eleemosynae, neque propter ipsam, quasi sua pulchritudine id mereatur, datur eleemosyna, sed solum relative concurrit ad eleemosynam oblinendam, quoniam dare et accipere, sunt relativa, neque enim dari potest eleemosyna, nisi ab aliquo recipiatur. Illa explicant modum, quo fides justificat, Philippus in locis communibus, titulo de bonis operibus, in dilutione arguit iniquum. Et Kemnilius, in examine concilii Tridentini sess. 6. Et Joannes Calvinus, in antidoto concilii, ad canon. 11. sess. 6. Item in colloquio Alcmburgensi, non solum Hylirici, sive Saxones, sed etiam Wiltembergenses Electorales convenerunt in eo, quod fides non sit dicenda causa, sed merum organum justificationis, et verba Georgii majoris sibi objecta, non tam defenderunt, quam excusarunt. Id quo intelligimus Lutheranos, qui se jactant omni tribuere soli fidei, re vera nihil omnino ei tribuere, sed eam plane contemnere ac nihil facere.

Secundo: Dissentiunt de actibus aliarum virtutum, sive operum, ut spei, dilectionis, poenitentiae et similibus, an videlicet requirantur ad justificationem aliquo modo. Nam etsi conveniant in eo, quod isti actus non sint causa justificationis, neque dicantur justificare, tamen aliqui existimant, requiri eorum praesentiam, vel ut signa verae fidei, vel aliis de causis. Illa docent Wiltembergenses. in colloquio Alcmburgensi, idem etiam docet Philippus, in locis communibus, paulo ante citatis. *Clare*, inquit Philippus, *docemus, oportere in homi-*

»ff exislere noliliam articulorum, item contritio-
nmi, bonum propositum, inchoari dilectionem,
he lns dimicant adversarii, quae tamen fatemur
ipsi, in homine oportere exislere. Sed addimus
oportere accedere fidem, idesl, fiduciam miseri-
rdinc, quod propter filium Dei habeamus re-
issionem peccatorum, non propter has nostras
nrlules.

Cahlius item in antidoto? concilii, nd arlic. II.
M js.fi. docet, fidem solam justificare, sed eam fidem
twnessesoliin. quo modo solis color solus accendii,
qjiims non sil solus, sed cum splendore conjun-
do*. Similia habet Kemnilius loco notalo.

Conira aulem Illyriciani. sive Saxonici, hoc esl,
rgidi Lulherani in eodem Alcmburgensi colloquio
tonlendunl.ila solam lidem justificare, ul illud so-
la, non solum mei itum, sed eliam praesentiam a-
lurum virtutum excludat. El hanc fuisse volunt Lu-
Misententiam. El sane Ltilherus in cap. 2. ad
Gild, ila loquitur: *Fides sine el ante charilalem*
jiiilifical. El in disputatione; Utrum opera faciant
id justificationem, an non, tom. t. operum suo-
rum, sic ail. in 3. propositione. *Fides, nisi sil sine*
nllij diam minimis operibus, non juslifical. immo
non at fuies.

'lerlio: Dissenliunl de voce *sola*, an sil omnino
necessaria, an vero posset justa aliqua de caussa
rdircrri. Non desunt enim inter Lulheranos. qiii di-
ijiiil, voculam illam *sola* in proposilione: Fides sola
ililical. elimnsi non exprimatur, subinlelligi, el
ideo non esse de ea pertinacius altercandum, prae-
sertim cum non inveniatur in sacris lileris, immo
sse utiliter reticeri concordiae caussa. Alii la-
isen conira. pro vocula *sola* acerrime dimicandum
eae censent, alque omnia, priusquam ut ea vox
eripiatur, toleranda esse contendunt. Vide de
lut eorum digladiatione Joan. Cochlaeum in Actis
lalheri, unno 1530. El Laurentium Surium. in com-
iililrio rerum gestarum, ejusdem anni, vel ex hae-
rebis. Joan. Sleidanum, ad eundem annum, el Da-
iiAio Chylhracum, in hist, confess. Auguslanae.
tl ipsum eliam Allemburgense colloquium. ubi
uliido hac re ah Illyricianis referuntur. Sed nos
i rum laborantes de ipsorum contentione, ad
umlintum controversiam explicandam uggredi-
ihur, quam nobiscum, idesl. cum catholicis habent.

Igilur adversarii, ul paulo ante diximus, Sola 11-
justificationem acquiri. sive apprehendi docent:
' Hiulici contra, ac praesertim synodus ipsa Iri-
lililil (quam omnes catholici ul magistram se-
uunlor) sess. 6. cap. 6. Septem actus enumerat,
ibus impii ad justitiam disponuntur, videlicet 11-
umoris, spei, dilectionis, poenitentiae, propo-
li suscipiendi sacramenti. el propositi novae vi-
e, alque observationis mandatorum Dei. Quam
•"Miliam veram esse in sequentibus capitibus,
liobene juvante, prubabimus.

CAPUT XIII.

*Felon justificare, sed non solam, idem enim
facere timorem, spem, dilectionem etc.*

Ilamnem non sola Ude justificari, Quinque ar-
gumentis principalibus, demonstrare conabimur.

Primum argumentum petimus ex eo, quod Scri-
pturae el Patres tribuunt vim justificandi non soli
fidei, sed eliam aliis viriulibus. qiias concilium Iri-
denlinum, inter dispositiones ad justitiam numera-
vit, deinde addemus alia argumenta variis ex locis
polita.

Prima igilur dispositio, ex doctrina concilii, fi-
des esl. de qua supervacaneum est ostendere, per
eam justificari impium, cum adversarii id non ne-
gent. Quare probabimus, Fidem non tam justifica-
re. quam justificare ul initium, el radicem primam
justificationis, hinc enim sequetur, non ipsam so-
lam justificare, sed sic eam agere in hoc negotio,
quod suum est, ul eliam caeleris virtutibus locum
relinquat. Simul eliam refellemus adversariorum
impudentiam, qui concilio tridenlino vitio vertunt,
quod fidei nilil amplius dederit, quam ul esset
initium justificationis, cum ipsi tamen (ut paulo
ante ostendimus) nihil ei reipsa tribuant, el sil re
vera apud ipsos, Fides justificans, titulus sine re,
vel res de solo titulu, ul Ltilherus falso scripsit, de
libero voluntatis arbilrio.

Igilur Fidem esse initium justificationis, docel
Apostolus, ad llebr. II. *Accedentem ad Deum, o-
porlel credere, quia est elc*. Ubi tribuitur fidei pri-
ma motio in Deum, per quam is qui longe cral.
jam incipit propinquare. Idem Apostolus ad Horn.
10. *Quicumque invocaverit nomen Domini sal-
vus erit. Sed quomodo invocabunt, in quem non
crediderunt? quomodo credent sine praedicante?
quomodo praedicabunt nisi mittantur?* Ubi hunc
ordinem justificationis describit Apostolus, ul Pri-
mo fil missio praedicatorum. Secundo, ipsa prae-
dicatio cvangelii. Tertio, fides. Quarto, invocatio.
Quinto, saltis, idesl. justificatio, quae est sanitas
animae a morbo pcccali. Ex quibus missio el prae-
dicatio extra nos sunt, proinde prima inchoatio ju-
stificationis in nobis esl fides quam sequitur invo-
catio, el caelem ordine suo.

S. eliam Joannes cum ail: *Quotquot receperunt
eum, dcdil eis poleslalem filios Dei fieri, his qui
credunt in nomine ejus*. Joan. 1. aperte docuit,
eos, qui per fidem Christum recipiunt. nondum
esse filios Dei. sed posse fieri, si pergant ulterius,
ul eliam sperare el diligere incipiant. Dilectio e-
nim propric filios Dei facit, ul patet ex cap. 2. 1.
epistolae ejusdem Joannis. Sed jam audiamus eliam
veteres Patres.

Clemens alexnndrinus lib. 2. slrom. ante me-
dium: *Fides, inquil. esl prima ad salutem inch',
natio, posl quam limor, el spes el poenitentia*.

Cyullus hierusolymiliinus. catechesi I. scribil,
Fidem esse quasi oculum el iauipadein ad viam
Salutis inveniendum.

Eusebius Emissenus, hom. 2. de symbolo. Fidem
appellat lumen animae ostium vilae, fundamentum
salutis.

S. Joannes chrysoslomus hom. de fide, spe et
charilate, nominat fidem, originem justitiae.

S. Cyrillus alexandrinus hb. i. in Joan. tap. t).
Janua, inquit, el via in vitam, fides erit.

S. Ambrosius lib. de sacram. I. in ipso princi-
pio: *In Christiano, inquil, prima esl fides*.

S. Hieronymus in comment, ad cap. 3. ppisto-

i.e ad Ephesios: *Fiduciae, inquit, atque accessus ad Deum principium, atque origo fides in Christo est.*

S. Augustinus, in expositione capitis tertii epistolae ad Galatas: *Efficiuntur, inquit, filii sapientiae, praeparante ac praestante in fide mediatoris.* Eitles igitur praeparatio csl ad justificationem. per quam efficimur filii Dei. Item in lib. de Praedestinat, sancior, cap. 7. *Fides, inquit, prima datur ex qua caetera impetrantur.* Et in libro de bono perseverantiae cap. 2. *Quod initium, inquit, verius homini Christiano, quam credere in Christum?* Et in libro de Spiritu el lilcra cap. 30. *Fer legem, inquit, cognitio peccati, per fidem impetratio gratiae . per gratiam sanitas animae etc.* Ubi post legem, quae extra nos est. primo loco inter ca. quae in nobis sunt, constituit fidem. secundo orationem, tertio gratiam etc. El in scrm. 22. de verbis Apostoli: *Domus, inquit, Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.* Vides quomodo fides solum inclinai aedificium, el sine spe el charitalc non perficit?

S. Prosper lib. 3. de vita contemplativa cap. 21. *Fides, inquit, est iustitiae fundamentum, quam nulla bona opera praecedunt, el ex qua omnia procedunt.* El respons. ad dubium octavum Gencvensium: *Fides csl, inquit, virtutum omnium fundamentum.*

S. Gregorius lib. 2. Moralium cap. 33. *Si fides, inquit, non prima in corde nostro gignitur, reliqua quaque esse bona non possunt.*

Ilis testimoniis addi polesl ratio naturalis, nam polesl aliquis credere, quod non speral neque diligil, non polesl sperare aul diligere, quod non credit: igitur fundamentum spei el charitalis csl fides, non conlra fundamentum fidei spes, aul charilas. Rursus iu corporalibus morbis initium salutis esi credere sc aegrotum el medico curare volenti fidem habere: non lamen sola illa fides csl integra sanitas.

Secunda dispositio csl Timor, quem quidem bonum cssc ac salutarem ostendimus in 2. lib. de Poenitentia, cap. 17. el 18. Nunc adferemus solum ea loca, quae docent illum concurrere ad justificationem eo fere modo, quo fides ipsa concurrat.

Primum igitur: Fidem justificare didicimus ex Apostolo, qui ail: *Sine fide impossibile est placere Dco.* Ilebr. II. Sed hoc idem dicilur de timore: Ecclesiastici. I. *Qui sine timore est, non poterit justificari.*

Deinde: Fides justificat, quia csl initium iustitini el salutis, ul paulo ante docuimus: Al timor Domini csl initium sapientiae, ul legimus psalm. 110. ei Proverb. 1. El per sapientiam intelligilur perfectla justificatio, quae lotum hominem componit. ul sanctus Augustinus demonstrat in lib. I. de sermone Domini m monte, cap. 9. per timorem aulem istum, qui csl initium sapientiae. intelligunt timorem servilem, qui csl in peccatore (de quo timore hic disputamus) fere omnes Patres, ut sanctus Rasilus, oratione in principium Proverbiorum. Saucius Augustinus lum loco citato, lum Ira. iil. 9. in epistolam Joannis. Sanctus Gregorius, homil. 19. m Ez. echiclem. Reda in comment, ad 1.

cap. Prov. S. Bernardus horn. 23. in Cantica, el alii.

Praeterea: Fides justificat, quia per eam quaerimus Deum, atque ad eum accedimus, ul cliam adversarii docent, sed idem facit limor, scriptum est enim in psalm. 77. *Cum occideret eos quaerebant eum, et revertebantur, el diluculo veniebat ad eum.* Et rursus in psalm. 82. *Imple facies eorum ignominia, el quaerent nomen tuum Domine.* Et Jonae 3. Ad timorem incussum a Joca, rex el populus niniviticus ad Deum rediit. Ex quo loco intelligimus, quam procul aberret a vero Martimo Lutherus, qui in comment, ad 2. cap. ad Galal. dicit, Impossibile cssc, ul peccator audiens ex lege iudicium Dei, non fiai impatiens, el non murmuret, et oderit Deum. El in assertion, articuli. G. affirmat, peccatorem quandiu timore agitur, semper fieri deteriore in se ipso, quamvis fortasse aliis minus noceat.

Adhacc: Fides justificat, quia per eam formatur Chrislus in nobis, ul dicilur ad Galal. 4. Aide timore scribit Isaias cap. 2G. secundum interpretationem 70. A *Umore luo concepimus el peperim spiritum salulis.*

Rursus: Fides justificat, quia justus ex fulcivit. Habacuc 2. Ei de timore scriptum est: *Timor Domini fons vitae.* Proverb. 1 .

Denique: Fides justificat, quia purgat peccati, ul Apostolus docet Actor. 13. Roman. 3. Galal. 3. et alibi. At de timore quoque legimus Eccles. I. *Timor Domini expellit peccalum.*

Neque desunt cliam in hac parte testimonii Patrum. S. Augustinus tractat 9. in epistolam -loaiinis: *Stimulat, inquit, limor, sed noli timere, inlral charilas, quae sanat quod ruinet limor. Timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit. Opus est ergo, ul inlrel limor primo, per quem veniat charilas. Timor medicamentum, charilas sanitas.* Idem in libro d<- catechiz. amlis rudibus cap. 5. *Rarissime, inquit, accidit imino vero numquam ul quisquam veniat volens fieri Christianus. qui non sil aliquo Dei timore percussus.* Al certe introducere cliantilem, el compellere ad quaerendum lavacrum regenerationis, disponere ad iustificationem esi.

S. Rasilus, in psal. 33. tractans illud: *Timor Domini docebo vos.* Timor, inquit. salutaris, qui ad sanctitatem ducit, el animae divinitus insitus qualis existat, si cupis audire, attende etc.

S. Hieronymus in comment, ad Leap. Malachi. *Vult, inquit, Dominus, ul a malis per suppliciorum formidinem recedamus, el de timore seniorum ad gratiam filiorum transeamus.*

S. Gregorius, hom. 34. in evangelin: *Pravo, inquit, mens, si non prius per timorem evertitur, ab assuetis vitiis non emundatur.*

Joannes Cassianus, lib. 4. de institutis renunciantium cap. 39. *Principium nostrae salulis. c. iusdemque custodia, sicut dixi, limor Domini est. Per hunc enim el initium conversionis, el liturum purgatio, el virtutum custodia his. qui imbuuntur ud viam perfectionis, acquiritur. Ilb adde locum ante citatum ex Clemente alexandrine, qui post lidem subjungit timorem in negotio acquirendae salulis.*

Accédai Poslremo eliam rnlio;nalura enim limor;scsl, nt fugiat mala el quaoral remedia, quibus illj possil evadere. Hinc enim s. Joannes Baptista dicebat, Mallh. 3.*Quis vobis demons!ravit fugere aventura ira?* El nos quotidie videmus,numquam csshomines dc salute aelerna rnagis sollicitos, quam cum ingens aliquis limor,aul pestis,aut naufragii,aut tonitruum cl coelestium fulminum ingruit.

Tertia dispositio Spes est,quae nascitur cx lide, non secus ac timor. Eadem cniin fides,quae docet, Deum judicem osse justissimum, el vindicem peccaturum acerrimum, cl ideo gehennam ignis hiexlio;uibilis peccatoribus obstinatis,cl impoenilentiluj praeparasse, docet cliam eundem esse Patrem (kDienlissimum, el nolle mortem pcccalorum. sed olconvertantur cl vivant; el ideo Filium suum in terras misisse,nc paratum esse propter merita Filii jui peccatores omnes in graliam recipere, si poenitentiam agere, cl ad se loto corde redire velint.

Hanc igilur spem oblinendae veniae, dispositio-nem csse ad julsiliam et remissionem pcccalorum, docet Sapiens, Proverb.28. *Qui sperat in Domino, «nabitur.* El David in psal. 36. *Salvabit eos,quia tftnixerunt in eo.* El ps. 90.*Quoniam in me spermii, liberabo eiim.*El Dominus,Mallh. 9.Con/rde fili,umilluntur tibi peccata tua. Non enim (ul qnitlinifalso doccnl) prius Dominus paralyticum justificavit, quam ei diceret, conlldc (ili, sed contra (ul concilium tridenlinum significat, sess. 6. cap.G.) prius dixit, Confide fili, el ciim eum erectum in spem salutis vidit, adjunxit, remittuntur tibi peccala tua.

S. Ambrosius, lib. I. dc poenitentia cap. 1. *Nenopolcsl bene agere poenitentiam, nisi qui spe-wtril indulgentiam.*

S. Augustinus, m lib. de calcchizandis rudibus, cap. f. *Quicquid narras,ila narra, ul ille cui loqueris, audiendo credat, credendo speret, sperando amet.*

S. Cyprianus,in serm.ü.dc lapsis: *Gravissimum coiwcientiue crimen agnoscite, nec desperantes misericordiam Domini, nec lamen jam veniam indicantes.* Quibus verbis salis aperte refelluntur ;ikcK4rii,qui non prius resipiscere incipiunt,quam ceno certius sibi persuadeant, sc jam Deo carissimùs et amicissimos esso factos. El inter cherubim 'Iseraphim locum, cl sedem se habere confidunt.

Quarta dispositio, dilectio csl. Slalim enim ac (ipilaliquiis sperare ab alio beneficium, incipit cliam eundem diligere, ul benefactorem,atque aurem ejus boni, quod sperat. Itaque qui sperat a Deo justificationem,incipit Deum diligere (ul concilium tridenlinum loquitur) ul justitiae fontem.

Porro dilectionem aliquam priorem csse remis-moiu! peccatorum, vel tempore, si sil dilectio imperfecta, vel certe nalura,si sil perfecta, cl cx toto ;de, atque ad eam disponere, docel in primis Erdesioslicus cap.2. nam poslcaquam dixerat: Qui limetis Dominum, sperate in illo, subjungit: Qui ltHilis Dominum, diligite illum, el illuminabuntur corda vestra. Docel deinde cliam ipse Salvator, cum ait, Luc. 7. *Demissa sunt ei peccata multa, quoniam dilcxil multum.* Docel quoque Apostolus Paulus, cum scribit ad Galal. *'i.Seque circum-*

cisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae]>er dilectionem operatur. Docel item Apostolus Joannis, in episl. 1. cap. 3. dicens: *Translati sumus de morte advilam.quoniam diligimus fratres.* Docel denique concilium aransicanum. canon. ult. Dens.inquil, *fidem el amorem sui prius inspirat, ul sacramenta Baptismi fideliter requiramus.*

Al obji-ciunt adversarii pauca quaedam argumenta, ul probent,dilectionem non posse priorem esse justificatione. Nam prius diligit nos Deus,quam nos diligamus Deum, ul sanctus Joannes affirmai in epislol. I. cap. 4. Deus aulcm diligens justificat, quos diligit, quoniam dilectio ejus non csl inanis, sed efficax.

Item, nemo diligit Deum, nisi Spirilum sanctum habeat inhabitantem, juxta illud Roman. 5. *Charitas diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis;* Al nemo Spiritum sanctum habel inhabitantem, nisi sil justus*, igilur nemo diligit Deum, nisi justificatus.

Denique non polesl aliquis Deum diligere, nisi credat eum sibi placatum.Iratum enim odit polius. quam diligit, al pax oritur ex justificatione facta per fidem, juxta illud Rom. 3. *justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.*

Respondeo ad Primum: Deus prior diligit nos.cl diligendo facit justos, sed paulalim, el per certi media. Quos enim diligit, primum vocal ad fidem, tum spernet Umorem cl dilectionem inchoatam in spiral, postremo justificat el perfectam charilalcml infundit.

Ad Secundum: Nemo diligit Deum cx Iulo corde cl perfecte, ul ejus ddeclio proprie charilas dici possil: nisi Spirilum sanctum inhabitantem habeat ul Apostolus scribit: lamen imperfecta cl inchoata dilectio sine Spiritu sancio inhabitante haberi polest, quamvis non sine auxilio Dei speciali, ut o-slendimus in lib. 5. de gralia el libero arbitrio.

Ad Tertium: Falsum csl, non posse diligi Deum iratum; praesertim si quis credat, illum juste csse iratum, el lumen propensum csse ad clementiam, et speret brevi placandum. Aliud aulcm est pax, aliud dilectio, el fieri polesl, ul quis diligit eum; quem laesit, el cum quo pacem inire cupit, quamvis nondum ei reconciliatus sil. Illic recte dicil Apostolus, pacem ad Deum per justificationem acquiri: sed non negat, ante justificationem inchoari dilectionem.

Quinta dispositio csl Poenitentia . dolor videlicet ac detestatio peccali, dc qua mulla extant m divinis hieris testimonia. Sed nos ca solum adducemus, quae probant, per eam disponi homines ad justificationem el remissionem peccatorum. Tale csl illud, Actor. 11 .*Ergo et gentibus poenitentiam dedit Deus ac vilam.* Et illud 2. Corinth. 7. *Quae secundum Deum tristitia csl, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et illud Ezecli. 18. *Cum averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit.* Quid clarius dici polecat? Si poenitentia datur a Dco ad vilam. idesl, ad oblinendam vilam: si dolor dc peccatis,propter Deum susceptus, poenitentiam in salutem operatur: si is, qui pocniteul:arn agit, ipse animam suam vivificare

dicitor, quomodo fides Sola iustificat? Aul quomodo poenitentia non iustificat? Sed de hac re salis nulla diximus in 2. lib. de Poenitentia.

Sexta dispositio est Propositum, ac desiderium sacramenti re ipsa percipiendi. Nam cum scriptum sit: *Visi quis renatus fuerit ea: aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Joan. 3. et: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Joan. 20. Oui jam didicit necessariam medicinam ad curanda peccata, lavacrum esse Baptismi; et post Baptismum reconciliationis potestatem sacerdotibus a Christo esse concessam: certe non potest recte dispositus dici ad justificationem. nisi ejusmodi media ab ipso Domino instituta desideret ac requirat. Itaque s. Petrus, Actor. 2. ultimumque conjunxit, cum ait: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.*

Septima dispositio est Propositum novae vitae et observationis omnium mandatorum, de qua Dominus loquitur. Ezech. 18. *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, et facite vobis cor novum et spiritum novum.* Scripsit de hac re librum integrum s. Augustinus. qui inscribitur de fide et operibus. Befehl enim quoniamdam errorem. qui docebant admittendos esse homines ad Baptismum, etiamsi vilam et mores emendare non vellent.

CAPUT XIV.

Fidem solam non iustificare, probatur ex alio principio.

Venio nunc ad Altorum argumentum principale, quod hac ratiocinatione concludi potest, si fides a spe et dilectione, aliisque virtutibus separetur. sine dubitatione iustificare non poterit; non igitur fides sola iustificare potest. Consequenter hujus argumenti probatur hoc modo. Si sola vis iustificandi esset in sola fide, ita ut caeterae, virtutes, quamvis praesentes adessent, ad justificationem nihil omnino conferrent, ut adversarii docent, profecto fides ipsa tam iustificaret illis praesentibus, quam absentibus. Igitur si absentibus illis iustificare non potest. ellicitur ut vis iustificandi non sit in ipsa sola, sed pariter in ipsa, pariter in aliis.

Porro Antecedens ejusdem argumenti, propositio videlicet illa condicionalis. si fides a spe et dilectione, aliisque virtutibus separetur, sine dubitatione iustificare non poterit: haec ratione probatur; Tides ex doctrina adversariorum relative iustificat, igitur positum fide in homine, in eodem puncto temporis ponitur et iustitia: relativa enim simul ponuntur. et simul tolluntur, cum non possit unum esse. aul intelligi sine altero. Et hoc quidem adversarii libenter admittunt, quippe qui ducent, per omne peccatum amitti fidem.

Ihirsos: Si fides sola iustificat, quia relative iustificat, non potest esse in animo hominis. quin simul in eodem sit etiam iustitia, al sine dilectione non potest esse iustitia, quoniam *qui non diligit, manet in morte.* I. Joan. 2. Et ex Augustino, in lib. de natura et gratia cap. ult. incipit *charitas,*

inchoata iustitia est: perfecta charitas, perfecta iustitia csl. Igitur fieri non potest, ut fides a dilectione sejuncta iustificet. Ac per hoc non ipsa sola iustificat, quoniam (ut probatum est) si soli iustificaret, etiam ab omnibus aliis virtutibus sejuncta iustificaret.

Praeterea: Si fides a virtutibus caeteris separata iustificare posset, posset etiam id praestare cum vitiis, quae virtutibus illis contraria sunt; non quemadmodum nihil prodest lidei, quod allinet ad officium iustificandi, praesentia aliarum virtutum, quia ipsa sola iustificat. ita nihil oberit ei, quod allinet ad officium iustificandi, praesentia vitiolorum, quia per accideris cum ea junguntur, sive vicia, sive virtutes, et ipsa sola iustificat. Al nulla ratione cogitari aut fingi potest, ut ille si iustus qui odit Deum et proximum, quique voluntariam gerit fornicandi, furandi, necandi, mentiendi, blasphemandi: esset enim iustus is, qui non solum non est iustus, sed etiam sceleratus et iniustus. Igitur non potest fides, cum vitiis conjuncta, et a virtutibus omnibus disjuncta ita iustificare, ut saltem aliquid ipsa adesi, et iustificatio adsit. Id autem faceret. si sola ipsa iustificaret, ut aperte probatum est, igitur non sola ipsa iustificat, sed eget necessario ad officium iustificandi non solum praesentia, sed etiam ope et efficientia timoris, spei, dilectionis, poenitentiae, aliarumque virtutum.

Respondendum ad hoc argumentum, nos assumere aliquid impossibile, fidem videlicet esse posse solam. Id enim ipsi passim negant; sic enim Eulherus loquitur in commentario, ad cap. 15. Genes. *Scio, laus virtutes esse insignia dei dona, scio fidem sine his donis non existere. Sed nunc nobis quaestio est, quid cujusque proprium sit. lenes manu varia semina, non quaero ego quae quibus conjuncta sint, sed quae cujusque propria virtus sit. Hic aperte dico, qui faciat sola fides, non cum quibus virtutibus conjuncta sit. Sola autem fides apprehendit remissionem, credit prominenti Deo, Deo porrigenti aliquid admove! manum et accipit, hoc proprium solius fidei est.* Et infra: *Scimus quod fides numquam est sola, sed adferri secum charitatem. et alia multiplicia dona, sed non ideo confundendae res, et quod solius fidei est, aliis tribuendum.*

Joannes Calvinus in antidoto concilii, ad canon. 11. sess. 6. *Sola, inquit, fides est. quae iustificat, fides laus. quae iustificat. non est sola. Sic calor solis solus est, qui terram calefacit, ipse tamen calor, non est solus in sole, sed cum splendore.* Idem docent Philippus, turn in locis, tum in apologia confess. Brennius in catechismo, Kentenius in examin. concilii, et alii.

Sed haec responsio nullis modis labefactari potest. Primo: Quoniam patriarcha Novatorum omnium Lutheri disertis verbis scripsit, in cap. 2. ad Galat. *Fides sine et ante charitatem iustificat.* Et in disputatione, utrum opera faciant ad justificationem: *Fides nisi sit sine ullis etiam minimis operibus, non iustificat, immo non est fides.* Quae certe cum verbis paulo ante citatis, non bene conciliantur. Calvinus quoque summus propheta Genevensium, in antidoto ad canon. 28. sess. fi.

cone. Irid. adtnllll, semen aliquod fidei manere inter gravissimos lapsus, atque id quanlulumcuin- que est, particulam esse verae ac vivae fidei. Alsi particula verae el vivae fidei manci inter gravissimos lapsus, idesl, cum mortiferis peccatis: quomodo nun polesl separari a charilale? Quomodo non po- led esse sola ? Quomodo facil esse justos eos, qui illo ipso tempore gravissime peccant?

Secundo : Quomam nostrum argumentum non ssoinil, fidem esse posse solam: sed, si fides sola justificaret.id praestituram, etiamsi esset sola. Hac enim conditionala propositione concessa, quicquid silde absoluta, ratiocinatio noslra manifeste. ciTi- acilerque concludit. Condilionalam autem illam propositionem salis aperle paulo ante probavimus. Elconfirniari polesl similitudine solis, quam Calvi- nus adducit.Quamquam enim fieri nequeat, ul solis dor a splendore separetur,lamcn si id fieret,nihil- ominus calor ille solis lenam calefaceret, sicut etiam contra , splendor si a calore disjungeretur nihilominus illuminaret. Quid? quod (si s. Basilio credimus oratione in psalm. 33.) Ignis gehennae vim habet urendi, cl omni splendore caret.

Tertio: Quoniam si verum esset, quod adversa- rii docent fidem numquam esse solam.ideo verum r.w. quoniam ul ipsi dicunt , tides vera gignit, ljmjoam arbor bona fructus bonos, dilectionem a- liisque virtutes. Al hoc cliam concesso , fides csl prior dilectione, aliisque virtutibus omnibus.si non tempore, ccric natura. lAulla enim est caussa.quae non sil prior suo elieclu.ac proinde quae non pos- sil intelligi. sine suo efleclu. Eides aulem non po- lesl esse, nec intelligi prior, ne natura quidem.ip- si juslificnlione, cum sint relativa, ul ipsi dicuntl, Dois justificans, el fides justificationem accipiens: relativa enim simul omnino esse debent, ul ne in- telligi quidem possil unum sine allero. Igitur fidos prius, saltem natura, justificabit. et cum justitia mjuncla esse inlellige.liir. el quam dilectionem, diasquo virtutes alluleril. Proinde sequentur ab- «irda. quae supra notavimus, ul homo sil justus el ron justus , justificatus el sceleratus , vivens cl F'rluus, quia justus ex fide vivit,el lamcn qui non diligit, manci in morte.

Quirlo denique: Quoniam falsum esi, quod ipsi dicuntl, fidem veram non posse a virtutibus caele- ris esse disjunctam, el cum peccatis viliisque con- junctam. Quod in sequenti capite, ul omnis falsi- DliaJilos pracludatur demonstrare aggrediar.

CAPUT XV.

fidem veram posse rc ipsa a dilectione,aliisque virtutibus separari.

Igitur lidem veram cl Christianam, quae per mo- dum dispositionis juslificial impium , posse a dile- ctione, aliisque virtutibus separari, his argumentis probatur.

Primo: De principibus Judaeorum ita scribitur. Joan. 12. *Vcrumlamcn nulli ex principibus,cre- diderunt in cum, sed non confitebantur. Dilexc- nmientm magis gloriam hominum , quam glo-*

riam Dei. Ille evangelists lesialnr, in illis princi- pibus fuisse fidem absque charilule.

Ilespondentl adversarii, non habuisse principes Illos veram fidem , sed tantum notitiam quondam Christi imperfectam. Al si licet ila interpretari Scri- pturas, nihil unquam probari polentl.

Praeterea: In eodem capite saepe eadem phrasi ulilur Scriptura, ubi lamcn per id. quod esi (cre- dere in Christum) omnes intelligent veram fidem: *Cogitaverunt, inquit evangclisla, principes sacer- dotum, ulcl Lazarum interficerent, quia nulli propter illum abibant ex Judaeis,et credebant in Jesuni.* El infra : *Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo isaiae im- pleretur, Domine quis credidit auditui nostro? Quem locum Isaiae allegat etiam beatus Paulus ad Human. 10. cum disserilde fide justificante.* El in- fra: *Dixit Jesus . qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.* El rursus:*Eyo lux in mundum veni, ul omnis qui credit in me. in tenebris non maneat.* Cum igilur haec omnia loca de vera fide justificante inlelliganlur. cur m n et- iam ille, qui in eodem capite habetur. *Nulli ex principibus crediderunt in cum?* Eadem enim sunt verba el endem phrasis.

Adde Ultimo etiam commentarium s. Augustini, ul alios inierim praetermittam. Piam tract. 33. m Jnannem: *Videte, inquit Auguslinus. quemadmo- dum notaverit euangelista,el improbaverit quos- dam. quos tamen in eum credidisse dixit.qui in hoc ingressu fidei, si proficerent. amorem quo- que humanae gloriae proficiendo superarent.* Quod si fides isla proficere poterat. el amorem hu- manae gloriae proficiendo superare, certe vera fi- des erat. Eadem enim esi fides incipiens, profi- ciens cl perfecta . sed non semper aequae magna. Alioqui si lides cum proficit non esi eadem, quae antea erat: non illa prufccil, sed alia nascente, ip- sa defecit.

Idem cliam Auguslinus.Traci. 31. in ipso initio, eundem locum evangehi tractans: *Quidam. inquit. crediderunt praedestinati in vitam aeternam, quidam vero non crediderunt. Eorum autem qui crediderunt, alii usque adeo confitebantur, ul palmarum ramis acceptis venienti occurrerent, in eadem laudis confessione laetantes. Alii vero cx principibus confiteri non audebant, ul de sy- nagoga non ejicerentur.* Ubi s. Auguslinus ean- dem fidem tribuit illis , qui confitebantur Jesum manifeste, et illis qui confiteri non audebant: ne- que dubitari potest, quin fides confitendum vera fides in Christum fueril:cral igilur vera el non con- filenlium. sed in piioribus per dilectionem opera- batur, in posterioribus sine dilectione otiabatur.

Alterum testimonium est apostoli Pauli, in prio- re ad Corinth, cap. 13. ubi sic loquitur: *Si habue- ro omnem fidem, ila ut monies transferam, cha- vitalem aulem non habuero, nihil sum.*

Ilespondentl ad hunc locum duobus modis. Pri- mo. Apostolum «luxisse argumentum a conditione impossibili,ul ostenderet necessitatem dilectioni*: quod probant cx principio capitis:Si *linguis horni num loquar cl angelorum.* Secundo , loqui Apr» slolum de fide signorum , non de fide promissio-

num.quae sola csl fides vern el justificans. At neu- tra responsio solida csl; Primum enim, argumen- tum Apostoli non ducitur a conditione impossibili, sed ab hyperbole in sacris literis valde usitata.Sen- tentia enim ejus loci esi,Eloquentiam quamvis ma- ximam, scientiam omnium rcrum, fident summam el certissimam, eleemosynas profusissimas, et o- mnia alia bona, sine charilale ad vitam aeternam consequendam minime prodesse. Ex quo sequitur, ul sicut eloquentia, scientia,eleemosynae sine cha- rilnlc esse possunt, sed non prodesse, ila el fides sine charilale possil esse, non prodesse.

Deinde: Loquitur hoc loco Apostolus do fide, per quam miracula fiunt, ut palet ex illis verbis:Si habuero *omnem fidem,ila ul montes transferam*. Hanc aulem fidem re ipsa separatam in quibusdam fuisse a charilale . testatur Dominus, Matthaei 7. cum ail : *Multi mihi dicent in illa die Nonne in nomine tuo prophetavimus, ct daemonia ejeci- mus, et virtutes multas fecimus? Quibus confite- bor, quia numquam novi vos, discedite a me o- innes qui operamini iniquitatem*. Non igilur A- poslolus ducit argumentum ab impossibili, sed ab eo. quod aliquando facium csl, el fieri solei.

Posiremo: Si argumentum Apostoli ab impossi- bili ducerclur, probaret saltem condicionalam il- lam propositionem,quam superiori capite ego pro- bare institui. Nam si fides sine charilale esset,eam nihil profuturam Apostolus disertis verbis affirmai; ex quo evidenter eiflcilur, eam non justificare,nisi a charilale juvetur, ac per hoc non solum praesen- lia, sed etiam ope charitalis egere ad officium ju- stificandi. Nam si charitalis ope non egeret, nulla esset caussa, cur absente charilale justificare non posset: quod si illa absente, justificare posset,Talso pronunciasse Apostolus,si habuero omnem fidem, charilalem aulem non habuero, nihil sum.

.Iam vero quod dicunt, Apostolum loqui de fide signorum, non de fide promissionum, facile refel- litur. Nam fides signorum nihil aliud csl, nisi ipsa vora fides Christiana, sed excellens, ul supra pro- baviinus ex ultimo capite Marci, ubi postcaqiiam «lictum fuerat : *Qui crediderit, salvus cril* ; Sub- jungitur: *Signa aulem eos, qui crediderint, haec sequentur, etc.* El ex cap. 11. ad Ilebr. ubi deca- dem fide dicilur: *Sancli per fidem vicerunt re- gna, operati sunl iustiliam , adepli sunl repro- missiones, obturaverunt ora Iconum,cxlinxerunt impetum ignis etc.* Idem palel ex illo, Lucae 17. *St habueritis fidem sicut granum sinapis,dicetis huic arbori moro, eradicare, el transplantare in tnare,el obcdicl vobis*. Nam hoc dixit Dominus res- pondens apostolis, qui petierant, adaugeri sibi fi- dem. Ostendit enim Dominus signum auctae fidei **sse, si per eam miracula efficiantur. Quod etiam imbeat Apostolus hoc loco, cum ait: Si *habuero omnem fidem, ila ul monies transferam*. Illa c- nirn particula (*omnem*) significat omnem gradum fidei, ila ul etiam ad magna miracula sc extendat.

Denique illa conjunctio hujus fidei , cum spe el charilate, cum dicilur: *Nunc manent tria haec,fi- des. spes. charilas, major aulem horum csl cha- rilas* : Apertissime declarai, eandem fidem esse, quae cum opus csl montes transfert, el quae cum

spe el cliarilale justificat. Adde Ime etiam testimo- nium s. Augustini , lib. 15. de Trinitate cap. 18. ubi ex hoc toco Apostoli docel, fidem sine char- Idle esse posse, prodesse non posse.

Tertium testimonium est s. Jacobi, qui in epi- stola sua non solum docel, sed etiam probal. Fi- dem sine operibus non iustificare.c! lamen sineo- peribus inveniri posse. Sic enim ail, cap. 2. *Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habe- re, opera aulem non habeat? numquid poterii, fides salvare illum?*

Respondet Calvinus lib. 3. Instil', cap. 2. c!cap. 17. Jacobum loqui non de vera fide, sed de umbra quadam fidei, hoc est, de inani quadam cognitione articulorum fidei. Al nos probamus, cum loqui de vera tide, quae, si non desinit caetera quae requi- runiur, omnino justificat. Primum enim Jacobus eam absolute fidem appellat. Quod nomen in sa- cris literis semper veram fidem significare solet.

Secundo: lu eodem capite, ac de eadem fide la- quons, dicil,fidem Abrahami cooperatam esse ope- ribus ejus, el ex ipsis operibus consummatam. Al certe fides Abrahami non umbra fidei, nec inanis articulorum notitia, sed fides verissima fuit.

Tertio: Ibidem Jacobus concludit: *Videtis quod ex operibus justificatur homo.el non ex fide lan- ium?* M umbra fidei nullo modo iustifical,hic vero Apostolus fidem justificare concedit,sed nonsolaln.

Quarto: Idem probatur ex duobus exemplis,quae s. Jacobus adfert, ul probet fidem sine operibus non justificare. Primum enim comparat hominem habentem fidem sine operibus ei, qui videns pau- peres egentes cibo el vestibus contentus sil ea co- gnitione, el nihil cis eleemosynae largiatur. Sicut enim nihil prodest pauperibus, quod divites sciant eorum inopiam, eliamsi verissima sil ea cognitio, nisi secundum eam cognitionem necessaria illis praebeant: ila nihil prodest vera fides,nisi quis ju- xta eam vivere studuerit. Deinde, comparat fidem sine operibus corpori sine spiritu,quod certum est verum esse corpus licet mortuum.

Quinto: Accedant leslimonia Pairum , qui sem- per hunc locum de vera fide intellexerunt. Vide Hieronymum in cap. 5. ad Galal. Chrysosl. homil. 2. in Genes, el hom. 2. in episl. ad Philetbon.Ao- guslinmn lib. 21. de Civ. Dei cap. 2G. et lib de q- iiico Baptismo cap. 10. el Cyrilluin lib. 10. Joan, cap. 18.

Sed objicit Calvinus, Primo: Apostolum dixisse: Quid proderit, si quis fidem habere se dicat, cum potius dicere debuisset: Quid proderit, si quis fi- dem habeat. Secundo: Quod explicuerit Jacobus, sc loqui de fide essentiae Dei,non de fide benevo- lentiae , quae sola iustifical, cum ait: *Tu credis, quia unus est Deus*. Terlio: Quod fides sine operi- bus comparata sit cum fide daemonum: quos con- stat fidem ieram.et iustificantem non liabere.Quar- io: Quod fidem sine operibus mortuam esse dixe- rit: quod enim mortuum est, non est.

Ad Primum Respondeo: Notasse Apostolum, ja- ctantiam improborum, qui de sola fide gloriantur. Haec enim est sententia ejus loci. Si quis fidem lu- here se dicat, idesl, si quis fide sola fretus, eam jactet, seque ea contentum esse affirmcl. sciat ni-

hit sibi fidem hujusmodi profuturam. Quod enim Apostolus ea phrasi noluerit negare, fidem esse m- ns.qill non operantur. perspicuum csl ex verbis sequentibus:*Numquid fides poterit salvare illum?*

Id Secundum: Fateor, s. Jacobum explicare vo- visse fidem essentiae, non benevolentiae ; non c- m-lulheranam fidem, sed catholicam docebat. Fidem autem benevolentiae solam justificare, in controversia est, proinde non debet assumi lam- ;n:n certum ab adversariis,nisi velint villum illud disputando incurrere,quod vocatur petitio principii.

Ad Tertium: Fides hominum improborum par- lin convenit cum fide daemonum, parlim ab ea Jissdol. Convenit in eo, quod ulraque est vera et redi fides ex parte objecti , el lamen ulraque in- fructuosa. El hoc modo comparat apostolus Jacob- us fidem hominum improborum cum fide daefilo- Silil). Sanctus aulem Augustinus in lib. de unico Baptismo cap. 10.usque adeo veram el catholicam esedocel daemonum fidem, ex parte objecti, ul eam comparet cum fide s.' Petri, quam Dominus laobvil,Malth. 1G. Differunt aulem fides hominum milonim el daemonum, quod hominum fides libe- ra est, captivante nimirum pia voluntate inlclle- clura in obsequium Christi: fides vero daemonum est coacta el extorta at) ipsa rcrum evidentia.Quod insinuavit idem Jacobus dicens: *Daemones cre- dunt il contremiscunt*. Nos enim non credimus contremiscentes, idesl, inviti el coacti, sed sponte io libenter.

Ad Quartum: Fides dicitur mortua, non quomo- ' homo dicitur mortuus, qui post mortem non A1. sed quomodo corpus dicitur mortuum, quod postmortem est, sed non vivit. Vita enim non est di essentia fidei, quemadmodum csl do essentia hominis; sed per metaphoram dicilur fides viva tum operator, mortua cum non operalur; sicut el- hmaqua dicilur viva,quae continuo Huit, ul in fon- diluviis; mortua, quae non movetur, ut in sta- gnis el paludibus: cum tamen ulraque vere pro- prietate sil uquo.

Quantum argumentum sumilur ex illis Ieslimo- piis, quae docent in Ecclesia esse bonos el malos, utMatth. 3. ubi ponitur similitudo palearum el tri- lici in eadem area. Malth. 13. ubi ponitur simililu- l piscium bonorum et malorum in eodem reti. Killi. 22. ubi ponitur similitudo venientium ad nuptias sine veste nuptiali. Malth. 25. ubi ponitur 'imililudo virginum prudentium et fatuarum, et u- ifafl)atque hoedorum. Quoniam enim, qui sunl in Ecclesia, fideles sunl, si iidem mali esse possint, certe sequitur fidem, unde dicuntur fideles . cum peccalo, unde dicuntur mali, posse esse conjun- ctam.

Respondebunt fortasse: Malos, qui sunl in Ec- clesia, habere fidem, sed historicam, idesl, noli- nm articulorum, sed non fidem specialis henevo- Jenliae. Sed facile hoc refellitur, nam in primis (ul ' epe jam diximus) non debent assumere tamquam cerlutti, id quod csl in quaestione,idesl. fidem be- nevolentiae solam esse veram fidem.

Deinde: Si omnes mali,qui sunl in Ecclesia,fide vera carerent, quacoumque illa sil: certe ob id po- tissimum reprehendi deberent, quod praeter alia

peccata, exciderint a vera fide, al non reprehen- duntur de amissione fidei, sed de omissione ope- rum. Nam Mallii. 22. reprehenditur, qui non habel vestem nuptialem, non alia de caussa, nisi quia vestem illam non habel. Illa autem vestis charila- tem significabat, teste Hieronymo, Chrysostoino et aliis in eum locum, el Gregorio hom. 38.

Hem Malth. 25. non reprehenduntur virgines fatuae, nisi quod oleum, idesl,opera misericordiae non habuerint, ul in cum locum notat Chrysoslo- mus, el in eodem cap. 25. non damnantur ii, qui ex grege dominico, a sinistris erunt, nisi propter mala opera, non aulem propier carentium fidei, ul admonet s. Auguslinus, in lib. de fide el operibus cap. 15.Sa netus etiam Paulus, 1. Corinth.5. Incesluo- sum quandam Corinthium, severe puniri jubet,nec lamen cum arguit infidelitatis, sed solius incestus, el s. Petrus Aci. 5. non reprehendit Ananiam el Sa- phiram, el cap. 8. Simonem magum, propter infi- delitatem, sed propler alia peccala. Itaque ex his el similibus locis salis aperte colligitur, fidem in peccatoribus esse posse.

Quintum argumentum,sumitur a ralioue propria fidei el charitalis.Nam si fides el charilas inter se disjungi non possent, Vel id ex eo fieret, quod una esset de ralioue alterius. Vel certe quod una ne- cessario nasceretur ab altera. Neutrum aulem dici polesl.Non PrimumiNam fides el charilas non sunt una virtus, sed duae, ul Scriplurae passim docent, ul 1. Corinth. 13. Nunc manent *Iria haec, fides, spes, charilas*. El 1. Timolh. 2. *Finis praecepti charilas de corde puro, conscientia bona el lde non ficta*. El praeterea habent diversa subjecta , aclus el objecta. Fides enim csl in intellectu, cha- rilas in voluntate, el fides credit, vel (ul ipsi vo- lunt) confidit; charilas diligit. Denique fides respi- cit veritatem primam, charilas summum bonum.

Non item Secundum: Quoniam tametsi charilas oriatur ex fide,tamen non oritur ul propria passio, quae necessario fluit a subjecto, sed ut virtus, ad quam alin disponit el inclinat, fides enim dicilur gignere charilaleiq, quia disponit el inclinat eum, qui credit, ad diligendum cum, cui credit. Dispo- sitio aulem el inclinatio non cogit, sed liberum re- linquit hominem, ul diligat si velit, el non diligat si non velit.

Adversarii eligunt illud secundum, charilalem videlicet ideo inseparabilem esse a fide, quod ne- cessario sequatur fidem: sed exemplis persuadere nituntur,quod solidis rationibus probare uon pos- sunt. Lulherus enim praefatione in episl. ad Rom. dicit: Fidem similem esse igni, qui si non luceat el ardeal, non est ignis: ila fidem rem esse vivam, actuosam, efficacem, quae semper necessario ope- retur.

Bucerus quoque, in libro Concordiae,jubet fingi animo aegrotum aliquem valde cupidum salutis,qui si repente ad eum accedat medicus, qui certo pol- liceatur salutem. non possil cum non amare. Simi- lem vero hujus aegroti dicil esso eum, qui credit Deum instar perillissimi medici,certam salutem of- ferre.

Calvinus lib. 3. Instituit, cap. 2. § 9. comparat fidem el charilalem cum Christo el Spiritu sancio.

Nam quomodo fieri nequii, ul Chbrislus scparclur a Spirilu sancto, ila fieri non posse dicil,ul fides scparelur a diloclionc,quoniam fides intuetur, el rempli Christum, scd cum spiritu snnclificalioûis el dilectionis.

At similia ista non admodum verisimiliter ndferiunlur. Primum cnim, ignis similitudo in Scripturis sanctis proprie tribuitur charilali, non fidei,nisi quatenus per charilalem vivit. Chariias cnim csl, de qua in Canticis dicilur; *Aquae mullae non potuerunt exlinguere charilalem*:VA: *Lampades ejus lampades ignis, alque flammaram*. Cani. 8. ipsa eadem chantas est, quae juxta Apostolorum ad Rom. 13. *implet legem*. El I. Corinih. 13. *patiens csl, benigna est. omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet etc.* El de qua s. Augustinus, praefatione in psal. 31. *Quod, inquit. credit, fidei est, quod operalur, charilatis est*. El ibidem: *Dilectio vacare non potest, nisi el mail nihil operetur, el quicquid polesl boni operetur*.El s.Gregorius horn. 30. *Amor operalur magna, si csl: si aulem operari renuit. amor non est*. Itaque chariias esi virtus illa viva, acinosa, efficax,semper operans, el a qua non magis sejungi polesl operatio, quam ab igne splendor, aul calor. Fides aulem non immediate operalur, scd mediante charitale. quam ipsa gignit, scd (ul diximus) non proprie illam producendo, ul ignis producit calorem,scd ad illam disponendo el inclinando.

Deinde: Similitudo acgroli, quam adferl Buce-rus, solum probal quod nos dicimus,cum qui credit, inclinari ad amandum cum,cui credit, non autem cogi, ul necessario aincl, nisi forte amore concupiscentiae. qui non csl chariias, scd cupiditas. Aegrotus cnim, et salutis cupidus necessario amat medicum,scd saepius gralia sui,quam gralia illius.

Denique:Simililudo illa Calvinii nihil omnino concludit, nam qui fide Christum respicit, vel recipit, intuetur quidem illum cum spirilu suo, el recipit cum eodem spirilu, sed credendo recipit, idesl, credit illum habere spiritum sanctificationis el dilectionis: scd non inde sequitur, in homine cum fide semper esse spiritum sanctificationis el dilectionis, nisi objective; quomodo csl sanitas in aegroto. quando illam cogitat aul appetit.

Sextum argumentum, sumitur ab absurdo, quod sequitur ex doctrina adversariorum.Ipsi cnim ideo contendunt.hominem sola fide justificari, quoniam si justificatio penderet a conditione operum, aul obediencia legis, nemo certus esse posscl, se esse justificatum; et quia in hac certitudine justificationem silam esse credunt, cflicerclur, impossibilem esso justificationem.

At si fides necessario conjuncta esse debet cum dilectione el operibus bonis, ila ul alioqui non sil tides. scd umbra quaedam, et spectrum fideiicerle sequilur justificationem hoc ipso quod pendet a vera fide, pendere eliam ab operibus et dilectione , quae csl implolio legis; ac per hoc neminem certium esse posse, sc esse justificatum,atque omnino impossibilem esse justificationem.Ila videlicet stabile est aedificium haereticorum dogmatum,ul undique ruinam minetur.

Accedat Septimo consensus velorum Patrum,qui-

bus nuimpiam in mentem venit haec absurdilas.ui non possil esse fides, ubi non esi chariias.

S. Augustinus lib. 13. de Prinil. cap.18. Fill-., inquit, *sine charitale polesl quidem esse,scd non el prodesse*. Tract. 10. in episl. Joan. Jam,inquit, *credit aliquis in Christo,scd odii Christum,habti confessionem fidei iu Umore poenae, nonummore coronae: adde huic fidei dilectionem, nt fiat fides, qualem dicil apostolus Paulus, fulti, quae per dilectionem operalur*. Lib. de spir. u lit. cap. 32. Unde, inqu'1, *csl dilectio, ideal, cln-rilas, per quam fides operalur, nisi unde illam fides ipsa impetravit?* Quod si fides impetrat eliarilatem,cerlc prior csl charitale,el antequam illato impetret, sine illa manet. Vide eundem tract. »3. in Joan, de agone chrisliano cap. 13.El in eandem sententiam Clementem alexandrinum lib. 2. el 4. stromal. Chrysoslomum hom. 9. in Joan. El bom. 8. in 2. ad Timolb. El in psal. IL Ambrosium lib. 9. cpistol. 71. Hieronymum lib. 2. in Juviiiiaiuin. Cyrillum hb. 10. in Joan. cap. 18. El Greguriuiu hom. 38. in cvangelia. Sed argumenta quaedam Kemnitii, el aliorum breviter sunl refellenda.

Objiciunt ergo Primo, illud 1. Timolh. a. Qui *suorum, maxime domesticorum, curam non habel, fidem negavit,el csl infideli deterior*.Respondeo: Loquitur Apostolus, teste Chrysoslomo el illis interpretibus, de iis, qui lidem negare dicuntur, quoniam non vivunt, ul lides vivendum doccl, qui (ul idem Apostolus ait ad Titum 1.) *confitentur te nossc Deum factis autem negant*. Dicuntur aulem iidem infidelibus deteriores, non quoad omnia,scd quoad impietatem in suos. Infideles enim suorum curam gerere solent.Ilaque improbi fidem negant, non corde, vel ore, sed opere, el de iisdem scribit s. Gregorius hom. 29. in cvangelia, eos non veraciter credere, et non habere veram fidem, qui non bene operantur.Significat enim cos non vere ostendere ex operibus fidem suam, ac per hoc non habere veram fidem in ostensione operum.Alioquinim idem Gregorius hom. 38. apertissime doccl. mullos in Ecclesiam intrare, quia fidem habent,et lamen veste nuptiali carere, quia charilalem non habent.

Secundo objiciunt illud Joan. 6. *Sunl quidam cx vobis, qui non credunt, ipse enim sciebal,qui essent credentes,el quis eum traditurus esset*.Ibi Judas dicilur non credere, quia eum tradituruseral. Respondeo: Judas unus ex illis erat,qui audito sermone Domini, de carne ejus manducanda,scandalizatus csl, el coepit corde recedere ab eo, per incredulitatem; unde postea eliam ad prodendum illum inductus est. Numquam cnim cum prodidisset, si verum Deum fuisse credidisset. Itaque vere fidesl amisit .Iudas,et ex infidelitate ad proditionem devenit.

Tertio objiciunt illud, 1. Joan. 2. *Qui dicil, \$e nossc Deum, el mandata ejus non servat, hic mendax csl*. Respondeo: Loquitur s. Joannes de nolilia familiaritatis el amicitiae, ul Beda el Occumenius exponunt.De qua notitia loquitur Dominus. .Matthaei 7. cl .Matih. 25. ubi de improbis dicil, *non novi vos*, aul, *nescio vos*.

Quarto objiciunt illud, 1. Joan. 5. Omnis, qu

tridii, quoniam Jesus csl Christus, ex Deu natus tfl, proinde sine dubio charilalem habel.

Respondeo: Loquitur de fuie formula, quae per dilectionem operatur,ul s. Augustinus exponit tradit. 10. in episl. Joannis.

Qumlu objiciunt illud, Jacobi 2.*Fides sine operibus mortua csl*. Sed jam id explicatum est in ar-pimento nostro tertio.

Sexto objiciunt illud, Ilabacuc 2. *Justus cx fide i it*. Al non vivit sine charitale, igilur cum fide semper est chariias.

Respondeo: Ad lilcram videtur sententia illa, *Justus cx fide vivit*. quam eliam frequenter Apoplus citat, significare. Justum sustentare se. ac i terare desiderium coelestis patriae ex fide, quoin fides praesentem facit quodammodo eam bea-IJinem, quae suo tempore futura speratur, ul „pra ostendimus. Esi cnim fides fundamentum el < litantia rerum sperandarum. Caelorum illud elini est verissimum, Justum vivere spiritualem vilun fide, scd ex fide, qualis csl in hominibus justis, idesl, formula per charilalem.

CAPUT XVI.

Fidem non solam justificare, probalur cx remotione caussarum, quae possunt reddi, cur fides wla justificet.

Tertium argumentum principale,quo probamus, Hem non solam justificare, sumitur a remotione imarum, quae possunt reddi, cur fides sola justificet. Omnes Cnim ejusmodi caussae ad Tria capta revocri possunt. Primum caput esl.auclorilas vrbiDeijsRBwm Scriptura expresse alicubi dicat. Fijessola justificat,id sine dubio credendum eril, rtiarasi nulla reddatur caussa, cur ila fiat.Ailerum qd est voluntas De juslificanlis, quia videlicet flicuill Deo, donare justificationem cum sola conditione fidei.

Tertium esi natura ipsius fidei,quoniam ipsa soluulinhel, ul apprehendat justificationem, el no-ins applicet ac nostram esse faciat.

Quodallinelad Priinum.solent quidem adversarii perpetuo jactare verbum Dei expressum, alquo ad unum caput dogmata sua omnia revocare. Sed l iaccaussa destituuntur isto praesidio.Nusquam m hactenus ostendere potuerunt in sacris hieris an particulam *sola*, cum de fide justificante agij. Aos aulem expressum verbum proferimus, ubi lutetur negatio ejus vocis, aul synonymac. *Vidctis, quii Jacobus cap. 2.) quia cx operibus juslifi-milur homo, cl non ex fide tantum?* Edidit quietnllarlinusLulherusJhbliia Germanica cum voce eJead Roman. 3.scd cito fallacia deprehensa foil, inspectis codicibus graecis el lalinis.el qui circum-firunlur, omnibus. Neque ipse de hac re admonis. negare potuit a se additam eam vocem, sed respondit, pro solita sua modestia: *Sic volo, sic jdto, sil pro ralionc voluntas*. Vide responsionem Liilhcri ad duos articulos ad amicum quondam 'cripiam.

Respondere solent: Non esse quidem eam vocem expresse in Scriptura, tamen esse rem ipsam,quae illa voce significatur, ad Rom. 3. cum dicilur: *Arbitramur hominem justificari per fidem sine operibus legis*.FA ibidem: *Justificati gratis per gratiam ipsius*.Idem enim est justificari gratis el sine operibus legis. Idem vero per fidem sine operibus legis el per solam fidem.

Al hacc responsio non difficulter cverlilnr.Qunero cnim, si idem csl per solam fidem.el per fidem sine operibus legis, utrum illud (sine operibus legis) excludat omnia opera, el omnem legem, an lanium aliquod genus operum el legum: Nam si excludat omnia omnino opera, et omnem legem . exchidel eliam ipsam fidem. Nam actas fidei csl quoddam opus, et quidem insigne, cl hoc nomine appellatur in evangelio. Joan. (>. dicente cnim Domino: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam?* Responderunt Judaei: *Quid faciemus, ut operemur opera Dei?* Quibus Dominus ait: *Iloc csl opus Dei, ul credatis in eum, quem misit ille*.

Quare s.Augustinus in lib.de praedcslin.sanctor, cap. 7. scribit: Fidem non distingui ab operibus . quasi ipsa non sil opus,scd quoniam ipsa est opus Dei gralia facium, vel est primum opus, unde caetera nascuntur. El addit sic distingui fidem ab opere, quomodo in libris regum distinguitur Juda ab Israël, quamvis eliam. Juda sil Israel. Itaque operamur opera Dei,cum credimus in Dominum Jcsum. Sine quo opere justificabimur, si fides sine operibus omnia opera excludit, ac per hoc justificari cx fide, nihil aliud eril,nisi justificari sine fide.

Esi eliam quaedam lex lidci.de qua dicitur in illo ipso cap. 3. ad Rom. *Exclusa csl gloriatio tua. Per quam legem? factorum? non, scd per legem fidei*. Quod si fides justificans sine operibus legis, ejcludit omnem legem . excludet eliam legem fidei: cl quoniam lex fidei est ipsa fides, ul communiter eum locum omnes exponunt; lides excludet fidem, el, cx fide justificari , eril sine fide justificari. Non igilur fides sine operibus legis excludit omnia opera et omnem legem, sed certum genus operum el legis, idesl.opera facta solis viribus naturae. vel ex sola cognatione legis Mosaicac. vel si quo alio modo opera legis hoc loco intelligenda sunl. Parum enim refert ad argumentum,quod nunc urgemus, quomodo ista intclliganlur, modo illud maneat,non excludi omnia opera el omnem legem. Al si non excluduntur omnia opera el omnes leges; non igilur verum csl, sola nos lide justificari; neque est idem, sola fide justificari, el. per fidem justificari sine operibus legis;illud cnim latius palet: cl proinde praeter Scripturam , ne dicam conlra Scripturam, asseritur.

Illud aulem Gratis excludit merita.quae sunl nobis cx nobis, non aulem dona Dei, qualis csl dilectio, poenitentiae el similia, alioqui excluderet etiam fidem: *Aon dical*. inquit Augustinus in episl. 106. *si per fidem, quomodo gratis? respondetur enim ei, Quid habes quod non accepisti cie*.Quod idem de charitale diri polesl. Si per dilectionem, quomodo gratis? nimirum, quia ipsa dilectio nihil csl nisi gralia. Quare non possunt adversarii, ex-

pressi Verbi Dei auctoritate, sententiam suam de sola fide justificatio comprobare.

Quod allinet ad Alterum caput, Non videntur adversarii in illo magnam spem ponere, quippe qui vel plurimum negare solent, Deum nos justificare ob meritum fidei, vel propior nostrae fidei virtutem. Caelorum si admittant, fidem solam ideo justificare, quia Deus requirat conditionem solius hominis manifestis Scripturarum testimoniis repugnabunt. Scripturae siquidem nullo apertius exigunt ad justificationem conditionem poenitentiae et sacramentorum, quam ipsius fidei. Ezech. 18. *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, vita vivet, etc.* Lucae 13. *Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis* Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Non igitur affirmari potest, fidem solam justificare, propterea quod solius fidei conditio requiratur.

Restat caput Tertium, in quo maxime nituntur; fidem solam justificare, quod sola ipsa sit, quae promissione justificationis, sive ipsam justificationem apprehendit, applicat, et nostrum esse facit. Al hoc etiam facile refellitur. Primum enim fides non dicitur proprie apprehendere. Apprehensio enim cum refertur ad intellectum, est cognitio rei, prout in specie repraesentatur et distinguitur a iudicio, quod rem apprehensam discernit et iudicat. vera ne sit, an falsa. Illa autem cognitio apprehensiva praecoxigitur quidem ad fidem, sed non est ipsa proprie fides, nam etiam infideles apprehendere possunt mysteria fidei, cum tamen ea non credant. Fides igitur consistit potius in iudicio, quam in apprehensione. Qui enim iudicat, sive per scientiam, sive per fidem nihil apprehendit, sed rem apprehensam, vel dixi, apprehendit et discernit. Neque ideo res est vera, quia intellectus credendo, vel sciendo iudicat esse veram, sed contra ideo intellectus vere iudicat, id est, vere scit, vel vere credit, quia res est vera.

Eadem quoque ratio est fiducia, si per fidem fiduciam intelligi velint. Confidere enim non est apprehendere, sed firmiter adhaerere rei apprehensae. Nam qui se doctum esse vel fore confidit, non apprehendit doctrinam ea fiducia, neque incipit esse doctus, quia confidit se esse doctum. sed opinioni de sua doctrina conceptae firmiter adhaeret.

Sed esto, apprehendatur aliquo modo justificatio per fidem, certe non ita apprehenditur, vel re ipsa jam habentur et inhaereat, sed solum vel sit in mente per modum objecti, actione intellectus, vel voluntatis apprehensi: al hoc modo apprehendunt etiam amor et gaudium, vel scribit s. Augustinus in libro 8. Confess., cap. 2. Ubi de Victorino loquens: *Volebant eum, inquit, omnes rapere intro in corpus suum, et rapiebant amando et gaudento: Hac sapientium manus erant.* Illaque si fides justificat, quae iustitiam apprehendit. dum credo vel confido, me esse iustum per Christum: ipsa etiam charitas justificat, dum diligo, et gaudeo me esse iustum per Christum. Et revera si per huiusmodi apprehensionem justificaremur, id tribui deberet maxime charitati, quae omnia quantumvis aliena, facilius nostra. Amantium enim omnia sunt communia.

Sed quid, obsecro, respondere poterant adversarii ad applicationem justificationis, quam ipsi iudicant per sacramenta fieri docent? certe Philippus et Kamenilius (vel ostendimus in primo libro de sacramentis in genere) contendunt, sacramenta esse quasi visibilia verba, quae generales promissiones applicant iis, qui rite sacramenta suscipiunt, fideque speciales de generalibus esse faciunt. Quod sacramenta promissiones applicant, et nostras iustitias non ergo per modum instrumenti applicanti fides sola justificat.

Et confirmatur hoc ipsum testimonio apertissimum sanctarum Scripturarum. Nam quemadmodum Paulus Rom. 3. Apostolus scribit. Deum justificare homines per fidem; ita ad Tit. 3. idem ipse scribit, Deum justificare per lavacrum regenerationis et renouationis Spiritus sancti. Et sicut Act. 15. Petrus apostolus dicit, fide purificari a Deo corda hominum. Ita ad Ephes. 5. coapostolus ejus Paulus dicit. a Deo mundari Ecclesiam lavacro aquae in verbo vitae.

Neque nullum refert, quod sacramenta promissionem applicant dando, fides applicat accipiendo. Nam utrumque est instrumentum Dei, non enim per sacramenta justificat Deus per hominem; sed idem Deus, per fidem vel per sacramenta justificat; et sic ut sacramenta dantur a Deo, ita et fides datur a Deo. Et quoniam justificare significat actionem non passionem, magis proprie iustificatio sacramentum, quod est instrumentum, et quasi instrumentum, quam fides, quae est instrumentum, et quasi manus (vel ipsi dicunt) accipiens iustitiam. Non igitur vere dici potest, vel homo sola fide iustificari, vel Deus hominem sola fide iustificare, cum id ipsum et magis proprie praestem sacramenta, quam fides.

Respondebunt fortasse, solam fidem non excludere sacramenta, sed opera. At Lutherus in libro de captivitate Babylonica cap. de Baptismo, et in assertionibus art. 1. 2. G. et aliorum, apertissime scribit sacramenta non justificare, sed solam fidem. Deinde. si illud sola non excludit sacramenta. sed opera: redibitur ad primum principium, ubi jam demonstratum est, non potest excludi opera, nisi excludatur etiam fides, quae est quoddam opus.

Dicent: Excludi etiam fidem, vel esse opus, sed non vel instrumentum apprehendens iustitiam. Al fides non est instrumentum, nisi vel opus; neque enim fides est aliquid solitum et permanens, sed actio et operatio apprehendit iustitiam, si ullo modo illam apprehendit.

Dicent: Vocem, sola, excludere opera, non vel opera, sed vel merita. Sic enim accipitur opus in Romanos 1. ubi distinguitur fides ab opere, qui operanti non imputetur merces secundum gratiam, sed secundum debitum, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputetur fides ad iustitiam secundum propositum gratiae Dei. Al si ita est, non debent excludi poenitentia, et dilectio non actiones iustificandi, ut opera sunt absolute, sed solum uti opera meritoria sunt.

Dicent: Poenitentiam, dilectionem et similia opera, excepta fide, non posse concurrere ad justificationem nisi sub ratione meriti, et ideo cum sub hac ratione excludantur. simpliciter et absolute

excludi: fidem nutem praeter rationem meriti, habere elinm, ut-sil insirumenlum apprehendens iuliliani, cl idcirco earn solam inter humanas actiones, non excludi simpliciter, sed lanlum sub ratione incrili. Alque hoc est omnino extremum, quo polesl adversariorum pervenire responsiojsi sacramenta justificare concedant.

Sed hoc ipsum facile refutatur ex ipsa nalura fidei cl dilectionis. Nam (ul supra ostendimus) actus Mei non csl apprehensio . sed iudicium : quod si iudicium improprie apprehensionem appellare velint, cogentur vim apprehendendi Iribuere dilectioni meliori ratione, quam fidei. Magis enim approbendere dicetur dilectio quam iudicium, quoniam agis unit. Quod si actum fidei justificantis non iudicium, sed confidentium esse velint: eadem ratione dicemus, melius apprehendi rem aliquam dilectione, quam confidentia, quod magis illa, quam isla conjungat el uniat.

CAPUT XVII.

Fidem non solam justificare, probatur ex modo justificandi ipsius fidei, ubi etiam tradatur quaestio de valore et pretio fidei.

Sequitur argumentum Quartum, quod politur ex modo justificandi ipsius fidei. Nam praecipua causa, cur adversarii soli fidei justificationem attribuant, illa est, quod existiment, fidem non justificare per modum caussae, aul dignitatis, aul mentis, sed solum relative, quia videlicet credendo accipit, quod Deus promittendo offert. Nam si persideri possent, fidem justificaro impetrando ac promerendo, cl suo quodam modo inchoando justificationem , sine dubio non negarent . id etiam objectioni el poenitentiae, aliisque bonis actibus convenire.

Probemus igitur fidem veram cl justificantem non esse (ul adversarii volunt) nudam ac solam apprehensionem iustitiae, sed esse caussam , el vim illere justificandi. Possunt autem argumenta oriri ad tria capita revocari. Primum ducetur ab iis leslimoniis, quae docent, fidem esse caussam justificationis in genere. Alterum ab iis, quae probant fide inchoari iustitiam. Tertium ab iis, quae denonslrant per (idem nos placere Deo, cl impetrare, atque aliquo modo mereri justificationem.

Primum igitur prodeant ca loca, quae significant nos justificari per fidem, aul ex fide. Rom. 3. *Irribilramur hominem justificari per fidem.* Ibidem: *Inus csl Deus, qui justificat circumcisionem ex ple. cl praeputium per fidem.* Horn. 5. *Justificati >rc)D cx fide, pacem habeamus ad Deum.* Ephes. 2. *Salti facti estis per fidem.*

In his el similibus locis praepositionem *Per* el *fide*; veram caussam significare probamus Primo, cx contrario. Nam cum Apostolus scribil ad Bom. 3. *til. clad Galal. 2. et 3. cl alibi saepe, hominem non justificari per opera, aul ex operibus, per legem, aul ex lege: sine dubio excludit efficientiam, dvim legis, cl operum in justificando, non autem*

solam apprehensionem relativam. Nemo enim dubitare poterat, quin lex cl opera non justificarent apprehendendo iustitiam relative. Ac per hoc ineptissima fuisset Apostoli sententia, si id significare voluisset, iustitiam apprehendi fide, non lege, aul operibus, quomodo inepte loqueretur, qui diceret, eleemosynam apprehendi manu, non calcaneo.

Praclerea ii, quos Apostolus reprehendit, cum affirmat et probat, hominem non justificari ex lege, aut operibus, non somniabant lege, aul operibus, quasi manu apprehendi iustitiam, sed existimabant, merito operum suorum, cl observationis legis Moisaicae sibi debitum fuisse adventum Christi cl justificationis donum. ul perspicuum esi ex ipsa epist. qd Rom. cl ad Galal. inde enim cogeabant pseudoposloli gentiles ad legis observationem, ul ipsi quoque merito observationis legis perlinere possent ad Christum, cl ad indulgentiam peccatorum, el ad ipsam fidei gratiam. Sic enim enarrat haec loca s. lugalinus, lum alibi, lum praefatione in psalm. 31. *Proplerca, inquit, haec dixi tibi, o homo, quia cx operibus non justificatur aliquis, ne quasi operibus luis praesumere videreris, el merito operum tuorum te accepisse graliam fidei.* Vide etiam s. Augustinum in cap. 1. ad Galal. torn. 4.

Igilur cum idem Apostolus tribuit fidei. quod negat operibus el legi, dicens hominem justificari per lidem, non per legem: cx fide, non ex operibus sine dubio tribuit fidei efficientiam , et meritura aliquod respectu justificationis, quod tamen meritum: non cx nobis, sed ex Deo est, cujus donum est fides. cl ideo cum fide gratiam adjungit Apostolus, dicens, nos gratis justificari per graliam Dei, per fidem Jesu Christi etc.

Secundo probamus ex aliis locis, ubi habetur praepositio *per* aul *ex*. Nam si in omnibus aliis locis significat caussam, cur non etiam caussam significabit, cum dicilur homo justificari per fidem, aul cx fide? omillo loca illa, ubi dicimur justificari per Christum, per sanguinem ejus, per mortem ipsius; item ex ipso, per ipsum el in ipso esse omnia, cl alia id genus, ubi praepositionem *per* aul *eæ*, caussam significare nemo dubitavit unquam. Illis tantum locis contentus ero, ubi de ipsa fide agilur. Igitur ad Hebraeos II. cum dicitur: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, etc.* Particula, *per*, non apprehensionem, sed veram caussam significat. Non enim *per* fidem apprehenderunt regna relative, sed re ipsa fide armati filii Israël, obtinuerunt regna Chanaam. Neque Daniel, cl David, cl Sampson, per fidem apprehenderunt victoriam contra leones, sed fide muniti, el implorantes auxilium Dei, bestias illas superaverunt.

In eodem capite accipit Apostolus, pro eodem aliquid fieri per fidem, aul fide, ul omnes concedunt. Cum igitur dicil, Abel obtulisse plurimam hostiam, cl Noc aptasse arcam in salutem, cl Abraham obedivisse, ul cxire cl in alium locutu; et haec omnia tribuit fidei; aperlissime fidem facil caussam. Nam Abel fide, seu per fidem obtulit plurimam hostiam, quam Ca'in, quoniam cerio credens, Deum esse primum auctorem omnium rerum, et summo

cultu adorandum, ex ea fide motus est, ul offerret id. quod optimum habebat. Haque fides caussa fuil illius pretiosae oblationis.

Noë quoque fide, seu per fidem aptavit arcam, quoniam credens verbis Dei comminantis diluvium, timore concepto metuens aptavit arcam ; ubi videmus ex fide natum esse timorem, ex timore fabricationem arcae. Proinde fidem veram caussam fuisse timoris, et consequenter ipsius arcae.

Denique Abraham fide, sive per fidem obedivit exire in locum, quem nesciebat. Quoniam credens Deum omnipotentem et fidelissimum ex ea fide motus est, ul prompte obedire. etiamsi nesciret quo vocaretur. Quare fides caussa fuil etiam obedientiae; et fide obedire, nihil est aliud, nisi fidem obedientiae esse causam. Igilur eodem modo fide justificari, vel per fidem justificari, nihil aliud erit, nisi fidem causam esse justificationis.

Alterum argumentum petitur ab iis locis, quae testantur, fidem esse inilium justitiae, ac. per hoc esse causam formalem inchoatam justificationis. Id in priinis docet Apostolus ad Roman. 4. cum dicit: *Credenti in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam.* Ubi ipsa fides censetur esse justitia: ac, per hoc non apprehendit fides justitiam Christi, sed ipsa fides in Christum est justitia. Et si quidem sil fides viva et perfecta per charitalem, erit perfecta iustitia, sin minus, erit saltem imperfecta, inchoataque iustitia.

Idem probat testimonium illud, I. Corinth. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id. quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis aulem superaedificat super fundamentum hoc. aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulas, uniuscujusque opus ignis probabit.* Nam per fundamentum inlelligit s. Augustinus in lib. de fide et operibus, cap. IG. et alibi passim, fidem in Christum. Quomodo etiam hunc locum exponunt Chrysostomus, Theophylactus et interpretes caeteri. Constat autem fundamentum in quovis aedificio partem et inchoationem aedificii esse, quod per additionem parietum et Iccii, perducitur ad fastigium et perfectionem.

Idem probat illud apostoli Petri Actor. 13. *Fide purificans corda eorum.* Ubi fides dicitur corda purificare. quoniam liberat hominem a sordibus errorum. et falsarum opinionum de Deo, rebusque divinis. Quod quidem facit fides non lam effecienter, quam formaliter. quomodo lux intrans pellit tenebras, cum simul morari non possunt lux et tenebrae. Porro puritas cordis quod est nisi justitia, vel inchoata, vel perfecta?

line pertinent omnia testimonia, quae attulimus supra cap. 13. ubi probavimus. fidem esse primam dispositionem ad justificationem. Quibus addi possunt haec etiam testimonia Patrum.

Sanctus Ignatius in epistola ad Philippenses? *Principium, inquit. vitae, est fides: finis vero ejus, dilectio. Ambae aulem simul junctae, et in unitate factae, hominem Dei perficiunt.*

Clemens alexandrinus lib. 2. de stromatum, adducens sententiam libri antiquissimi, qui dicebatur pastoris: *Praecedat, inquit. fides, timor aulem aedificat perficit aulem dilectio.*

Origenes in cap. 4. ad Roman. *Puto, inquit. quod prima salutis initia, et ipsa fundamenta fides est: profectus vero, et augmenta aedificii spes; perfectio aulem et culmen totius aedificii charitas.*

Sanctus Ambrosius in psal. 118. serm. 20. tractans illud: *Principium verborum tuorum veritas. Fides, inquit, principium Christiani est, plenitudo aulem Christiani, iustitia est.*

Sanctus Augustinus serm. IG. de verbis Apostoli: *4 fide incipit homo. sed quia et daemones credunt, necesse est addere spem et charitatem.* Et serm. 22. item de verbis Apostoli: *Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.* Et praefatione in psal. 31. *Magnum. inquit, opus sed ex fide. Laudo superaedificationem operis, sed video fundamentum fidei: laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem.*

Tertium argumentum, quod etiam potissimum est, sumitur ab iis locis, quae docent, per fidem impetrari remissionem peccatorum, ac per hoc justificari hominem ex fide, non quia fides lanium respiciat promissionem, et illam credendo apprehendat, sed quia remissionem impetret, et suo quodam modo etiam mereatur. Luc. 7. *Fides tua te salvam fecit,* ait Dominus mulieri, cur dixerat, *remittuntur tibi peccata tua.* Non aulem recederetur fides saluum facere, videlicet a peccatis, hoc est, justificare, si re vera nihil faceret in ordine ad justificationem, sed lanium acciperet indulgentiam. Quis enim diceret egeni, qui solum ad eleemosynam porrigere manum, manus tua tibi fecit eleemosynam? aut quis aegrolo manu pharmacum capienti diceret, manus tua te curavit a morbo? Itaque, fides tua te salvam fecit, sine dubio magnum est encomium fidei, et non nihil, sed plane aliquid efficaciae ipsi fidei tribuit.

Confirmat aulem hanc efficaciam fidei, quod Matthaei 13. legimus dictum Chananaeae: *O mulier, magna est fides tua.* Et Marci 1. *Propter hunc sermonem vade, exiit daemonium a filia tua.* Ille enim aperte tribuitur fidei efficacia impetrandae sanitatis. Neque responderi debet, aliud esse loqui de justificatione, aliud de curatione morbi corporalis. Nam Dominus iisdem plane verbis tribuit fidei utramque sanitatem. Peccatrici enim dixit; *Fides tua te salvam fecit,* Luc. 7. et mulieri curatae a fluxu sanguinis, similiter dixit: *Fides tua te salvam fecit,* Matth. 9. et caeco illi dixit: *Fides tua te salvum fecit,* Marci 10.

Rursus ad Roman. 4. *In repromissione, inquit Apostolus, non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens, quia quaecumque promisit Deus, potens est et facere. Ideo et reputatum est ei ad justitiam.* Hoc loco causam reddit Apostolus, cur fides Abrahae reputata sil iustitia. quoniam credendo dedit gloriam Deo. Itaque placuit Deo fides illa, per quam ipse glorificatus est. et ideo merito illius fidei, quae lamen donum et gratia ipsius erat, Abrahamum justificavit.

Hem ad Roman. 10. *Omnis, inquit Apostolos, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quomodo invocabunt in quem non credidi-*

ruil? *quomodo credent bine praedicante?* Ubi bealus Paulus, sicut facil caussam fidei praedicationem Verbi, ila facil caussam invocationis ipsam fidem, el caussam salutis: idesl, justificationis, in*meationem. Ex quo intelhgimus fidem per invocationem impetrare justificationem. Non igilur fides (elative justificat, accipiendo videlicet oblatam iustificalioncm, sed quaerendo, pulsando, petendo, denique invocando et impetrando justificat.

Postremo (ulalia multa loca praeteream) ad Hebraeos II. nullis exemplis Apostolus docel, per fidem placere homines Deo,ac per hoc fidem apud Deum magni esse pretii ac meriti.De Abele scribit, tum per fidem adhuc, quamvis defunctum, loqui. Hocsl sanguinem ejus clamare ad Deum, el vindictium impetrare ob meritum fidei ipsius. De Henwh scribit,fide translatum fuisse ne videret mortem, hoc csl, merito fidei,per quam placuerat Deo: Phcuisse aulem per fidem, quia sine fide impossibile csl placere Deo. Alia id genus nulla in eo capite leguntur, quae longum essel, minimeque necessarium huc adferre.

Ad haec teslimonia Scripturae, addam testimonia s. Augustini, qui constanter docet plurimis in locis, fidem impetrare el mereri remissionem peccatorum el justificationem.Ex quo inlelligclur hunc sndissimum virum, quem adversarii aliis omnibus anteponunt. longissime abfuisse ab errore Lutherianorum de fide justifiennle relative, sive per-obm apprehensionem sine ulla sua efficacia. vel merito.

Igilur s. Augustinus lib. 1. Belraclal. cap. 23. approbat, quod alicubi dixerat: *Jon opera, sed fide*« *inchoat meritum.* Hem in cpisl. 105. nd Sinam,ante medium: *I*Vec *ipsa, inquil, remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc im-* [firnl. *Aequae enim nullum est meritum fidei.* *Qua fide ille dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori, el descendit justificatus merito fidelis humiliatus. quoniam qui se humiliat exaltabitur.* In tpisl, 101». ad Paulinum, ante medium: *Si quis dicitur, quod graliam bene operandi fides mereat-* lw.wgare non possumus,immo vero gratissime *"nfilemur.* Quo loco per graliam bene operandi justificationem inlelligil: *Nam.* ut ipse saepe repetit, *bona opera accedunt justificato, non praecedunt justificandum.* In cpislol. 15 5. ad Anastasium: */cx,* inquil. *adducit ad fidem, fides impetrat spiritum largiorem, diffundit spiritus chartotem, implet charilas legem.* In lib. de spiritu el liters cap, 13. *Quod factorum lex minando imperial, hoc fidei lex credendo impetrat.* El cap. 4). *Per legem cognitio peccati, per fidem impetratio graliae contra peccalum. per gratiam salio animae.* In libro de fide el openbus cap.21. *liolentia. inquil, fidei Spiritus sanctus impetratur, per quem diffusa charilale in cordibus nostris, lex, non timore poenae, sed justitiae amore completur.* In lib. 1. coni, adversarial. legis et prophetarum cap. 17. *hi novo, inquil, Testamento fides impetrat charilalem.* In lib.de praedestinat, sanctorum cap. 7. *Ex fide, inquil, ideo dicit Apostolus justificari hominem, non ex operibus,quia ipsa prima datur, cx qua impetrentur caetera,*

quae proprie opera nuncupantur, in quibus iuste vivitur. Denique libro de gralia el libero arbitrio cap. 14. *Fides, inquil. el non petila conceditur. ul ei petenti alia concedantur.*

Habemus igilur cx Augustino non semel,aul iterum, sed saepe ac saepius repetitum, fidem impetrare justificationem, remissionem peccatorum,gratiam bene operandi, ac per hoc justificare per modum dispositionis ac meriti , non propter nudam relationem, qua justificationem aspicial vel recipiat. Vide quae diximus in lib. de poenil. cap. 12. ubi probavimus, contritionem esse caussam meritoriam justificationis, el respondimus ad objectiones, quae contra meritum ejusmodi dispositionum fieri solent. Vide eliam solutionem argumentorum contra hoc meritum fidei cap. 21. hujus libri.

CAPUT XVIII.

Fidem non solam justificare,probatur cx causa formali justificationis el necessitate operum bonorum.

Reslal argumentum Postremum, quod hic solum indicandum, sed alibi perficiendum erit. Sumitur enim ex duobus principiis, quae in libris sequentibus demonstrantur. Unum principium est, causam formalem justificationis non esse justitiam, quae est in Christo, vel solam remissionem peccatorum; sed justitiam in nobis realiler inhaerentem, ad quam justitiam Scripturae el Patres praecipue charilalem perlinere docent. Ex hoc principio, quod in sequenti libro tractabitur, evidenter sequitur, non solam fidem per modum dispositionis justificare. Nam justitia isla realis el inhaerens non debelapprehendi per fidem,sed infundi per graliam.

Ad hanc aulem infusionem, disponit quidem aclus fidei, sed disponunt eliam actus timoris, poenitentiae. aliarumque virtutum, sed. praeter caeteros, actus dilectionis sine dubitatione disponit.Illis enim actibus disponuntur homines ad ejusmodi graliam recipiendam, quos Deus in Scripturis sanctis praeexigi, ac praerequiri significat. Praerequiri autem secundum Scripturas aclum fidei, timoris,spei, poenitentiae el dilectionis, supra probatum est.Neque adversarii, praesertim paulo saniores, id negant; sed interpretantur, cos actus, excepta fide, praerequiri quoad praesentiam, non quoad apprehensionem justificationis. Quare si talis ponatur justificatio, quae non apprehensione, sed infusione obtineatur, non cril ulla causa , cur soli fidei tribuatur dispositio justificationis.

Adde, quod ipsa eliam nalura nos docel, iis actibus disponi materiam ad recipiendam formam, qui sunt eorum similes, qui consequenter formam. Ligna enim per calorem disponuntur ad formam ignis concipiendam,quoniam ex igne calor procedit. Itaque ad formalem justificationem, quae potissimum in infusione charilatis sita est, nihil magis quam dilectio,sive poenitentia cx dilectione disponit. Neque id adversarii unquam negassent,aul de fido justificante controversiam ullam fecissent,nisi doip-

sa formali justificatione novam doctrinam prius excogitassent.

Simile argumentum ducitur ex necessitate operum bonorum ad salutem; quod est Alterum principium suo loco probandum. Nam si fides sola iustificaret impium, certe ipsa etiam sola salvaret; non enim amitti posset iustitia, quibuscumque malis operibus, nisi amitteretur fides; proinde manente fide, maneret iustitia; manento autem iustitia, salus quoque esset in luto.

Neque istas consequutiones adversarii negare possunt, aut negant. Lulherus enim in lib. de caplivil. Babylonica cap. de Baptismo, disertis verbis scribit, tam esse divitem hominem Christianum, ut quibuscumque operibus amittere salutem non possit, nisi non credere. Et in colloquio Alcmbergensi ministri saxonici ministros electorales, id est, Illyriciani, Majoristas, sive Lulherani rigidi Lulheranos molles reprehendunt quod distinguant inter iustitiam et salutem, quasi bona opera non iustificent, sed sola fides; non salvet autem fides sola, sed etiam opera. Illi vero respondent, opera quidem bona necessaria esse ad salutem, sed necessitate praesentiae, aut necessitate signi, quod videlicet fides adsit; lamen non minus salutem, quam iustitiam tribui soli fidei.

Itaque argumenta omnia ex Scripturis et Patribus deprompta, quibus infra suo loco probabimus, haec necessaria esse opera bona ad salutem, etiam hominibus iustilicantiis, ut sine illis fides sola non salvet: Probant etiam fidem solam non iustificare, quod in praesentia susceperamus probandum,

CAPUT XIX.

Solvitur argumentum primum ex Scripturis, depromptum pro sola fide.

Nunc argumenta solvenda sunt, quibus adversarii magno copiam contendunt, solam fidem iustificare. Revocabimus autem testimonia Scripturae, quae illi proponunt ad certa capita, ut confusio evitetur.

Primum igitur argumentum sumunt ab illis testimoniis, quae docent, hominem sine operibus iustificari. Inde enim filii non dubitant, solam Udem iustificare. Testimonia haec sunt, Rom. 3. *Exclusa est gloriatio tua, perquam legem? fidorum? non. Sed per legem fidei.* Et paulo post: *Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis.* Rom. 4. *Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Galat. 2. *Scientes, quod non iustificabitur homo ex operibus legis.* Ephes. 2. *Gratia estis salvati per fidem, non ex operibus.* Tit. 3. *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos.* Philipp. 5. *Ut inveniar in illo non habens meam iustitiam. quae ex lege est, sed eam, quae est ex fide.*

Ad haec testimonia breviter explicanda, et argumentum pro sola fide penitus profligandum, Tria quaedam praenotanda erunt. Primo, quid sit apud Apostolum lex factorum, et lex fidei. Secundo, quid

intersit inter iustitiam legis et iustitiam in lege. Tertio, quid intelligat Apostolus per opera, cum dicit, hominem iustificari sine operibus.

Quod attinet ad Primum, Cahinus et Kemnitus et alii sectarii, per legem factorum intelligunt legem, quae requiritur opera, per legem fidei cam, quae requirit fidem. Sed refellit hanc explicationem s. Augustinus, cum alibi saepe; tum praecipue in libro de spiritu et littera cap. 13. ubi demonstrat, legem evangelicam, quae maxime requiritur fidei, requirere etiam opera, et omnium mandatorum, ac totius decalogi observationem: et contra demonstrari positi legem Moysis, quae maxime requirit opera, requirere etiam fidem.

Lex igitur factorum apud Apostolum est ea, quae jubet quid sit faciendum, lex fidei est ipsa fides, quae impetrat gratiam faciendi, quod lex factorum jubet. Itaque utraque lex requiritur opera, sed lex factorum continet praeceptum, lex fidei auxilium. Lex factorum praestat, ut cognoscamus, lex fidei facit, ut faciamus. Lex factorum dicit Deus, fac quod jubeo, lege fidei dicimus Deo, da quod jubes. Denique si factorum est littera, quae occidit jubendo et non juvando, lex fidei est spiritus, qui vivificat opere ferendo, ut justificatio legis impleatur in nobis. Et quo sequitur, ut non solum lex Moysis, sed etiam lex Christi, quatenus aliquid imperat, sit lex factorum, et lex fidei sit spiritus fidei, non solum quo nos Christiani, sed etiam patriarchae et prophetae, et omnes antiqui iusti, Dei gratiam impetrarunt et iustificati gratis per eandem gratiam, legis mandata servarunt.

Quantum ad Secundum, iustitia legis (ut etiam initio hujus libri breviter indicavimus) sunt opera justa, quae lex facienda praescribit. Neque hanc iustitiam usquam Apostolus rejicit tamquam inutilem, sed contra potius ita commendat, ut dicat Roman. 2. *Factores legis iustificabuntur.* Et in eod. cap. *Si praeputium iustitiae legis custodiat, nonne praeputium in circumcisionem reputabitur? Et Rom. 8. Deus misit Filium suum in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum, ut justificatio legis impleretur in nobis.* Al iustitia ex lege, sive in lege sunt illa opera, quae immines faciunt sine gratia fidei, sola cognitione legis adjuti, et haec opera non iustificant coram Deo, sed solum coram hominibus, qui tantum eterna considerant.

Hanc iustitiam tamquam inutilem b. Paulus rejicit, et opponit iustitiae fidei, hoc est, operibus bonis, quae flunt ex gratia et fide. Eandem iustitiam ex lege vocal Apostolus ad Roman. 10. iustitiam propriam, et opponit iustitiae Dei: Ignorantes, inquit. *Dei iustitiam, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subjecti.* Et cap. 9. Gentes, quae non sedabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam aulem, quae ex fide est: *Israel aulem sectando legem iustitiae, in legem iustitiae non pervenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi rre operibus.* Huc est, Israeliticam quaerentes implere legem iustitiae, re vera legem iustitiae implere non potuerunt; quoniam viribus propriis non ex gratia Dei, quam fides impetrat, legem iustitiae facere praesumpserunt: *Putant*, inquit Augustinus libro

J. contra duas epistolas Pelagian, cop. 7. *se arbitrii sui viribus implere legem jubentem, et ista implicati superbia, ad gratiam non convertuntur juvantem. Ac per hoc miro quodam modo, sed buic vero, iustitiam legis non implet iustitia quae in lege est, vel ex lege, sed quae in spiritu est. Iustitia quippe legis impletur in eis sicut utrumque est, qui non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum. Secundum iustitiam un, quae in lege est, se fuisse sine querela in carne, non in spiritu. dicit Apostolus. Iustitiam quae ex lege est, suam dicit fuisse, non Dei. Intelligendum est igitur, iustitiam legis non implevundum iustitiam quae in lege est. vel ex lege, id est, secundum iustitiam, hominis, sed secundum iustitiam, quae est in spiritu gratiae. Quod iustius, et brevius illa dicitur, iustitiam legis non impleri, cum lex jubet, et homo quasi viribus facit, sed cum spiritus adjuvat, et humanitas libera, sed Dei gratia liberata voluntas facit. Vide eundem lib. de gratia et libero arbitrio. c. 12. ubi rursus de hac ipsa re copiose disputat.*

Quod jam ad Tertium perlinet, adversarii existimant per opera, quae b. Paulus a justificatione excludit, intelligi omnia omnino opera, sive ante fidem, sive post fidem facta, immo etiam ipsam fidem, si consideretur ut opus.

Et hanc absurdissimum esse sententiam, et ab ignoratione Scripturae profectam, docet idem Augustinus in libro de gratia et libero arbitrio cap. 7. *Homines, inquit, non intelligentes, quod ait ipse apostolus Paulus, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis, putaverunt eum ificere, sufficere homini (idem, etiamsi male vitil, et bona opera non habeat. Quod absit, ut miret vas electionis.* Et mox adjungit, non oxidati opera, quae flunt ex fide, et nos etiam supra probavimus, requiri ad justificationem actum spei, timoris, poenitentiae, dilectionis et ipsius fidei, non solum credentis, sed etiam orantis et impenitentis, qui actus opera quaedam merito dici possunt.

Nonnulli ex catholicis docent, per opera, (piaedificatione Apostolus excludit, intelligi observationem legalium caeremoniarum, circumcisionis, sabbathi, neomeniarum etc. qui ca ratione moventur, quod ad Rom. cap. 3. idem Apostolus postca-jatndixit. *Mrbi/ramur hominem iustificari per legem sine operibus legis, subjungit: Judaeorum illeus lanium? nonne et gentium? EA ad Rom. 2.3. et 4. et ad Galat. 2. et 3. ubi de hac re disserit ex proposito, semper adducatur in medium exemplum circumcisionis.*

Factorum sententia s. Augustini constans, et si re dubitatione verissima est, per opera, quae fidei opponuntur, et a justificatione excluduntur, intelligi opera, quae fidem praecedunt, quaeque solis tantum liberi arbitrii flunt. Ita docet Augustinus loco citato de gratia et libero arbitrio cap. 7. de praedestinatione sanctorum cap. 7. praefui. in psal. 31. et ubicumque de hac re disputat. Quod idem aperte docet etiam s. Hieronymus in epistola ad Clesiphontem, ultra medium. Et ratio hujus sententiae est, quoniam ad Roman. 4. ad Ephes. 2, et

ad Tit. 3. Apostolus simpliciter excludit opera, nulla mentione facta legis Mosaicae. Hinc enim intelligimus, non excludi solum legalium caeremoniarum observationem, sed etiam moralium.

Excludi autem omnia opera facta ante fidem. non autem omnia absolute, probari potest ex cap. 4. ad Rom. ubi legimus: *Et qui operatur, merces imputatur secundum debitum, non secundum gratiam.* Quo loco explicat Apostolus ipse, quid intelligi debeat per opera, quae opponuntur fidei; ac dicit, illa se vocare opera, quibus id, quod redditur, est merces, non gratia. Talia autem non sunt nisi illa, quae flunt ex solis viribus liberi arbitrii. Nam operibus, quae flunt ex gratia, qualis est ipse actus fidei, et quae inde consequuntur, id quod redditur, non est simpliciter merces; sed etiam gratia, immo magis gratia, quam merces.

Et confirmatur haec ratio ex ipso scopo epistolae. ad Rom. et ad Galatas, neque enim dubitari potest, quin Apostolus in duabus illis epistolis demonstrare voluerit, neminem posse iustificari sine fide in Christum, et gratuita Dei misericordia. Proinde quamvis saepe meminerit circumcisionis, et caeremoniarum legis propter Judaizantes, qui nullum in illis confidebant: lamen absolute omnia opera fidem praecedentia excludere voluit; praescriim cum in epistola ad Romanos, non solum Judaeis, sed etiam gentilibus, qui non minus philosophiam jactabant, quam Judaei legem, Christi fidem necessariam esse ad justificationem, et salutem persuadere voluerit.

Ex his facile respondetur ad illa omnia loca. Ad Primum ex cap. 3. ad Rom. Respondeo: Excludi gloriationem Judaeorum per legem fidei, non per legem factorum, quoniam homo iustificatur ex gratia, quae primo fidem inspirat, deinde per fidem ad indulgentiam, et opera bona perducit; non autem iustificatur per legem factorum, id est, per solam notitiam legis, et vires liberi arbitrii.

At contra Kemnitus: *Apostolus, inquit, vult excludere omnem gloriationem, igitur excludit omnia opera, etiam facta per fidem, vel ex fide, Nam de illis etiam posset aliquis gloriari. Respondeo: Non excludit Apostolus omnem gloriationem, sed illam solum, quae oritur ex operibus per solas vires liberi arbitrii factis. Non enim dicit, ubi est gloriatio? sed ubi est gloriatio tua? id est, ubi est gloriatio, qua in te gloriaris, et non in Domino? ex operibus autem ex fide, ac per hoc ex gratia, cum fidos ex gratia sit, nemo potest gloriari, nisi in Domino, quae gloriatio non est prohibita, cum idem Apostolus dicat: Qui gloriatur, in Domino gloriatur, 2. Corinth. 10.*

Haec s. Augustinus libro de gratia et libero arbitrio cap. 7. cum dixisset, non intelligere Apostolum ad Rom. 3. eos, qui dicunt, solam fidem sufficere ad justificationem, reddit causam cur dictum sit, hominem iustificari per fidem sine operibus: *Quia, inquit, et ipsa bona opera nobis ex Deo sunt. a quo nobis et fides est, et dilectio. Et in lib. de praedestinatio, sanctorum cap. 7. Ideo, inquit, per fidem iustificari dicit Apostolus hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur caetera.*

Ad Secundum de Abraham cx cap. 4. ad Hom. Respondeo: Abrahamum justificatum fuisse per fidem, non per opera praecedentia fidem, quoniam non potuissent illa esse vere justa, nisi secundum « xternam iustitiam, el ideo si per illa justificatus fuisset, habuisset gloriam, sed apud homines, non apud Deum. Idem dicendum est ad loca sequentia ex cap. 2. ad Galat. cap. 2. ad Ephes, cl cap. 3. ad Titum. Nam in illis omnibus locis solum excluduntur opera facta ante fidem.

Sed hic etiam occurrit Kemnilius, ac probal,excludi etiam opera facta per fidem. Nam Abraham jam renatus erat, cl cx fide operabatur eo tempore, de quo loquitur Apostolus, el lamen idem Apostolus excludit opera ejus a justificatione. Idem Galatae renali erant, cl in Christum credebant, el tamen eorum opera Paulus opponit fidei, el aperte rejicit. Immo status quaestionis in cpisl. ad Galat. non alius esse videtur, nisi ulnrtn opera ex fuie justificent, an fides sola justificet. Apostolus aulem respondet, hominem justificari ex fide, non cx operibus, idesl, ex sola fide.

Respondeo: Abraham eo tempore, de quo loquitur Apostolus, renatus quidem erat, cl cx fide multa bona opera faciebat: lamen Apostolus cum dicil, cum justificatum esse cx fide, non cx operibus, non rejicit opera facta cx fide, sed affirmat ilia non esse facta sine fide, quia si talia fuissent, numquam cum justificassem. Itaque excludit opera, quae Abraham facere potuisset non ex fide. Nam etiam ii, qui fidem habent, aliquando operantur non ex fide, ul cum peccant, aul cum faciunt opera pure moralia sine relatione ad Deum.

Denique loquitur Apostolus cum conditione, si Abraham justificatus est cx operibus, non procedentibus ex gratia fidei, ul ii putabant, qui suis viribus tribuebant iustitiam; certe habuit gloriam, sed non apud Deum. Et quoniam salis constat, Abrahamum habuisse gloriam etiam apud Deum, indo colligit, cum non esse justificatum cx operibus sine fide, sed cx fide, cx qua bona opera vere procedunt.

Porro in cpisl. ad Galat. duplex tractatur quaestio, Una specialis, an caeremoniae legales ad Christianos pertineant, ila ul sine illis salvi esse non possint; Allera generalis, an per legem, el vires naturae possit conlingere iustificatio sine gratia, el fide Jesu Christi. Ad utramque respondet Apostolus negative. Quaestionem aulem illam, quam fingit Kemnilius, ne verbo quidem allingit. Id autem ila se habere, perspicuum esl cx illis verbis: *Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Galat. 2. cl ex illis: Si cx lege haeredilas, ergo non ex promissione. Galat. 3, el ex illis. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, a gratia excidistis. Galat. 5. cl Rom. 4. Si ex lege haereditas, exinanita est fides, abolita est promissio.*

Nam istac consequuliones firmissimae sunl, si excludantur a justificatione opera facia sine fide el gratia, cx sola cognitione legis, el viribus liberi arbitrii. Nam si lex, el naiura sufficiunt ad iustificandum; quid opus fuil, ul Chrislus moriendo, de peccato damnaret peccalum, ul iustificatio legis imple-retur m nobis? cl si level naiura sufficiunt ad iustitiam, sufficiunt etiam ad haeredilalem. non enim in-

justus esi Deus. ul justos fraudel corona iustitiae i. s. Augustinus loquitur in libro de naiura cl gratia rap. 2. Quod si lex et naiura sufficiunt ad haeredih. lem, quid opus luit promissione? Denique si lex cl naiura sufficiunt, evacuati sumus a Christo, ei gratia excidimus, quoniam his opus nobis non es\$-profitemur.

Al eaedem istac consequuliones infirmissimi sunl, neque aliquid efficiunt, si quis per eas exhibere velit opera, quae fiunt ex gratia cl tide. V. que enim Chrislus gratis mortuus dici polesl, justificamur cx fide el operibus consequentibus fidem: immo nisi Chrislus mortuus esset, non possemus ex fide el operibus inde sequentibus justificari. Haec cnim omnia gratia Dei donavit uoba per Jesum Christum Dominum nostrum. Sic etiam, non ideo haeredilas non esl ex promissione, quii opera ex tide cl gratia procedentia ad justificationem sunt necessaria; quin potius Ideo est ex promissione hacreditatis, quoniam sine promissione non fuisset gratia, sine gratia non fuisset fides, sine fide non fuissent opera justa, quibus redderetur haeredilas, idesl, ipsa corona iustitiae. Ac demum non evacuamur a Christo neque a gratia excidimus, qui cx fide Christi ct operibus gratiae iustificamur, sed contra potius, nisi ad Christum, el ejus gratiam perlineremus, fidem cl opera iustificantia non haberemus.

Quare cum Paulinae illae consequuliones vim In beant adversus cos, qui justificationem operibus facis sine fide el gratia tribuebant, non aulem aduersus cos, qui a justificatione opera consequentia fidem gratiam non excludunt; manifeste sequitur. Apostolum iu episl. ad Galatas conira cos tantum diserere, qui legem ct opera sine fide Christi magnificiebant: neque statum quaestionis in ea epistol. esse, an opera cx fide, sed an opera sine fide iustificent.

Ad Ultimum ex cap. 3. ad Philip. Hespondemns (ul supra diximus): Iustitiam ex lege, vocari opera, facta cx cognitione legis persolas naturae vires.

Al contra objicit Kemnilius: Apostolum non solum loqui de operibus suis, quae fecerat aille fidem, cum damnat iustitiam propriam, sed etiam de operibus, quae tunc faciebat, cum esset Apostolus Christi. Nam de prioribus dixit in praelerilo, omnia arbitratus sum detrimenta, de posterioribus dicil in praesenti, omnia arbitror ul stercora, li- que b. Paulus omnia opera sua. sivo cx fide, sire sine fide facia contemnit, el pro stercoribus habet, sola inierim Christi fide contentus.

Respondeo: Mirum est, quam prompli sint haeretici ad blasptiemias, nulla ferine oblali occasione. Nam quod Apostolus inter scribendum nunc ulalur, tempore praeterito, nunc tempore praesenti, non cogit, ul existimemus, eum loqui de rebus diversis. Poluil enim de iisdem illis operibus fatlis in lege, et ante fidem dicere, se inilio conversionis illa omnia pro detrimentis habuisse, et mino etiam illa eadem nihili facere, el non solum pro detrimentis, sed etiam pro stercoribus habere, quod in dies magis ac magis inlelligal illorum operum inanitatem. El re vera loquulum esse b. Paulum, etiam in praesenti, de operibus factis in lege.

dante fidem, perspicuum esl cx anlithesi, quam fait cum dic l: *Ul inveniar in illo, non habens rMnjusliliam, quae cx lege est, sed illam, quae «fide est, Christi. Ubi opponit iustitiam suam, idesl, opera sua iusta facta ex tide, quae sunl vere justa coram Deo, iustitiae suae, idest, operibus illis iustis factis in lege sine fide, quae non poterio! esso vero iusta coram Deo, sed solum exieritis, el in facie hominum, apud quos (ul ipse ibidem scribit) tuerai in Iudaismo sine querela ver-* sus.

Alquanta quae so blasphemia esl, opera fecla cx fle, cl gratia Christi, stercora nominare, quae ad il. lal. 5. Fructus spiritus ipse idem vocal Aposlolo- ldergo ne Spiritus sancii fructus siercora sunl? elquo modo 2. Timolh. 4. b. Paulus gloriatur, el „cl: *Bonum certamen certavi, cursum èonsum- Fòii, fidem servavi. In reliquo reposita esi mihi anna iustitiae, quam reddet mihi justus iudex?* Tu ne de stercoribus gloriari debuit lanius Apostolus? cl quae debetur stercoribus corona iustitiae? rl quis illo esl justus iudex, qui siercora coronare dignilur? Deinde, quam gratiam debemus Deo, qui nes creavit in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit ut ambulemus in illis ad Ephes. 2. si isla opera nihil sunl aliud, nisi siercora? Denique, si opera bona fidelium, delrimenla ac siercora sunl, certe facienda cl amplectenda non sunt, sed excutienda. atque abjicienda sunl. Eat nunc Kem- liu>, el queratur, quod eum hoslem operum bonorum esse dicamus.

CAPUT XX.

Solvitur alterum argumentum ex Scripturis petilum pro sola fide.

Alterum argumentum sumunt ab iis locis, ubi dides nominatur, caeleris omnibus operibus, ul dispositionibus praetermissis. Mallii. Lucae 1. *Fides tua te salvam fecit. Lucae. 8. Crede tantum ti salva eril. Joan. 1. Dedit cis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Joan. 3. (i)iri credit in filium, habet vitam aeterna<. Roman. 5. Justificati ex fide, pacem habeanw nd Deum.*

Ilespondeo: Locus ille (*crede tantum, et salva* ubi gloriantur aliqui ex sectariis, se tandem ren-- porticulam sola, quam Lutherus de suo adimi, cum in nullis bibliis eam invenire poluisset, non facil ad rem. Loquitur cnim eo loco Domicile miraculo faciendo in excitatione defunctae, in de justificatione impii, cl remissione peccatorum, latemur aulem, fidem solam interdum salis ad miracula impetranda, videlicet cum referemur od Ipsam fidem confirmandam, non ad vitam e Millustrandam, qui miraculum impetrat. Hoc e Dimmodo virilités nullas fecisse dicuntur improbi qu. dim, qui in die iudicii audituri sunl: Amen dico vobis, numquam novi vos, discedite a me omni» operarii iniquitatis, Malth. 7.

Quod allinet ad alia loca, negamus id sequi, ul

fides sola justified cliamsi interdum sola nomine-tur. Nam interdum quoque solae nominantur aliae virtutes, aul sacramenta, ul Lucae 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit mullum. Tobiae 12. Eleemosyna a morte liberal. Ad Roman. 8. Spe salvi facti sumus. Eccles. 2. Timor Domini expellit peccalum. Ad Tilum 3. Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis. Ephes. 2. Mundans eam lavacro aquae in verbo vitae. Nec lamen ullus colligit, dilectionem, aul eleemosynam, aul timorem, aul Baptismum sine fide iustificare.*

Ilaque Scriptura, cum ad unum effectum nullae caussae concurrunt, modo uni caussae, modo alteri effectum illum iribuil, nec propterea significare inlelligilur, unam caussam sine aliis posse sufficere. Cur aulem Apostolus frequentius justificationem tribuat fidei, quam dilectioni. aut aliis rebus, caussa esl. quam reddii concilium Iridenlinum sess. 6. cap. 8. quoniam fides esi initium gratuite justificationis. Inde cnim incipit Deus aedificium spirituale in anima hominis, inde incipit curare morbum peccali, inde incipil colere agrum cordis, inde incipil viam aperire ad portum salutis.

Sed occurrit Joannes Calvinus in antidoto concilii, atque hanc explicationem non solum puerilem vocal, sed etiam manifesti erroris damnal. Probal autem ipse, fidem non esse tantum initium, ct fundamentum justificationis, sed etiam incrementum cl perfectionem, Iribus testimoniis divinae Scripturae. Primum esl ad Rom. 1. *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti, quia revelatur in eo Dei iustitia ex fide in fidem. Quis non videt, inquit Calvinus, principium et finem pariter hic designari, alioqui dicendum erat ex fide in opera, siquidem opera perficerent, quod fides inchoat. Alterum esl Habacuc 2. Justus ex fide vivit. Hoc, inquit Calvinus, propheta valde improprie dixisset, nisi fides continuaret vitam. Tertium esl Genes. 15. Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam. Non erat, inquit Calvinus, tunc Abraham novilius. sed sanctitatis omniumque virtutum exemplar, ergo non ei ad iustitiam patefecit fides, ul aliunde postea iustificatio compleretur.*

Respondeo: Impudenter Calvinus, dum se concilio iridenlino insultare credit, s. Augustinus, cl loti antiquitati insultat. Quod cnim concilium dixit, ideo ex fide hominem justificari, ex Apostoli sententia, quod fides initium sil, cl radix justificationis: scripsit antea s. Augustinus in libro de praedestinatione sanctorum, cap. 7. his verbis: *Ex fide ideo dicil justificari hominem, non cx operibus, quia ipsa prima datur, cx qua impetrentur caetera, quae proprie opera nuncupantur. El in cpisl. 105. ad Sixlum: Fides, inquit, unde omnis iustitia sumit initium. El libro de bono perseverantiae. cap. 2. Quod initium verius homini Christiano, quam credere in Christum? El praefatione in psnlm. 31. Laudo, inquit. superaedificationem, sed video fundamentum fidei: laudo fructum. sed in fide agnosco radicem. El serm. 16. de verbis Apostoli: A fide, inquit, incipit homo. El serm. 22. quem saepe citavimus. Domus, inquit. Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perfi-*

cilur. Quod idem omnes alios Paires sensisse, ne docuisse ostendimus, supra cap. 13. et 17.

bical nunc Calvinus, si audet, Augustinum. quem unum ex tola antiquitate sibi patronum eligere solet, pueriliter in Scriptura lusisse, quia fidem vocavit inilium. fundamentum, radicemque justitiae, et ideo justificari ex fide hominem scripsit, quia fides prima datur, vel per eam raclera impetrentur. Vere igitur fides initium est. vel origo justitiae; sed non tale inilium. vel veniente justitia cedat ac recedat, quo modo limor foras millitur a charilale, quam suo quodam ministerio introduxit, sed est inilium. quod manet vel perficitur: quo modo arborum radices non arescunt, sed crescunt, vel roborantur crescente arbore; et fundamentum aedificii non subtrahitur accedente fabrica domus, sed perficitur vel stabilitur, et parietes leclumque sustentat. Illa nimirum vel fides primum inchoat justificationem, deinde assumpta spe et charilale perficit. Ideo cum inchoat, sola est: cum perficit, non est sola; sive (quod idem est) sola inchoat, non sola perficit.

Proinde recte concilium post Augustinum scribit, hominem justificare ex fide, quia fides est inilium vel origo iustitiae: vel videlicet id fidei proprie tribueret, quod ei soli proprie convenit. Quare si Calvinus vel caeteri sectarii, cum dicunt, fides sola justificat, significare vellent, fidem solam inchoare justitiam, non esset cum eis de sola fide diutius litigandum.

Illud igitur Apostoli: *Revelatur iustitia Dei ex fide in fidem*, nullis modis exponi potest: neque cogimur admittere fidem solam esse principium, finemque iustitiae. Exponit enim s. Augustinus in libro de spiritali vel liletra, cap. 11. ex fide annuncianlium evangelium, in fidem obediendum evangelio. Exponunt Alii, ex fide prophetarum in (idem apostolorum: Alii, ex fide obscura et latente in Testamento velcri, in fidem manifestatam vel revelatam in Testamento novo: Alii, ex fide rerum praeteritarum. in (idem futurarum: Alii, ex fide imperfecta, in fidem perfectam, vel charitate formatam.

Quae postrema expositio confirmatur ex similibus phrasibus, quae significant progressum, et incrementum ejusdem rei, vel. *Ibunt de virtute in virtutem*, psalm. 83. *Et usque in generationem et generationem veritas ejus*, psalm. 99. *Transformamur a claritate in claritatem tamquam a Domini spiritu*. 2. Corinth. 3. *Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum*, Luc. 1. linque senlenlia Apostoli est, in evangelio revelari justitiam Dei. quae incipit a fide inchoata, vel perducitur ad fidem charitalem perfectam, etque formatam.

Illud vero Habacuc 2. *Iustus ex fide vivit*. Intellegitur de fuie viva (quomodo enim poles aliquid vivere ex fide mortua?) fides aulem viva ex testimonio sancti Jacobi cap. 2. non est fides sola, sed fides cum operibus, sive (vel loquitur Paulus ad Galai. 5.) fuies per charitalem operans. Et recto cohaeret hoc testimonium cum superiore. Probal enim beatus Paulus, justitiam Dei esse ex fide in fidem quia scriptum est, *Iustus ex fide vivit*, nimirum iustitia Dei ex fide imperfecta inchoatur, vel in

fidem perfectam, hoc est, vivam terminatur. Quoniam iustus ex fide vivere debet, nec posset ex illo vivere, si justitia ejus constaret ex fide non vivi.

Quare docet quidem propheta, per fidem continuari vitam, sed non per fidem solam, sed per fidem cum charitale conjunctam, et per charitalem operantem; ex quo sequitur, ut iustus non solum ex fide, sed etiam ex charitale vivat. Aequè ideo falsum est, quod concilium dicit, fide inchoari justitiam, quoniam verum est, quod propheta dicit. fide continuari justitiam, Ulrumque enim Udes facit, sed primum facit sola, secundum non sola.

Illud denique, quod Calvinus adducit ex cap. 1. 7. Genes. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam*; Significat, Abrahamum iustum, et novo quodam actu fidei facium esse justiore. Sed non ideo non aperuit illi aditum ad justitiam fides, cum primum ille justificatus est, quia postea quoque justitiam in illo auxit. Nam (vel jam diximus) non illa facimus fidem inilium iustitiae. vel negamus illam crescere vel perfici, et semper hominem ad majora perducere. Hoc solum negamus, per eam solam posse hominem integre, perfecteque justitiae formam acquirere.

CAPUT XXI.

Solvitur argumentum tertium, ex Scripturis desumptum pro sola fide.

Tertium argumentum petunt ab iis locis, in quibus dicitur homo gratis justificari. Idem enim est gratis, et non ex operibus; ac per hoc idem est gratis, et sola fide. Roman. 3. *Justificati gratis propter gratiam ipsius*. Roman. 1. *Ei qui operantur, merces non imputatur secundum gratiam. sed secundum debitum. Ei autem, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam*. Rom. II. *Sijrolia, jam non ex operibus. alioqui gratia jam non est gratia*. Ephes. 2. *Gratia estis salvati per fidem, non ex operibus*. Hoc argumentum non solum probat, sola fide hominem justificari, sed etiam justificari sola fide relative, id est, non propter dignitatem, vel merum fidei, quia tunc gratia non esset gratia.

Respondeo: Particula illa *gratis* duobus modis accipi potest. Uno modo, vel opponatur debito « iustitia, sive meritis, vel loquuntur theologici de condigno, quae sunt absolute vel simpliciter merita. Et hoc modo justificatio gratuita non excludit opera, quae dicantur concurrere ad justificationem vel dispositiones, vel vel merita de eongnio, modo non tribuatur eis merum de condigno, de quo loquitur concilium Tridentinum sess. 6. cap. 8. ubi dicit, hominem justificari gratis, quoniam neque fides, neque opera, quae justificationem praecedunt, eam merentur. Et juxta hunc modum non est idem, hominem justificari gratis, et justificari ex sola fide. Nam justificari gratis est justificari sine merito de condigno. Justificari sola fide, est nihil requiri ad justificationem nisi fidem, quod esse falsum jam demonstratum est.

Allero modo polesl accipi parieuln, Gratis, ul ippomtur operi facio sine ulla gralia, eo solis ijlurae viribus, sive illud opus dicatur merilum de condigno, sive de congruo, sive cliam solum dicatur conditio, aul ralis aliqua, cur detur homini justificatio. El hoc modo iustilicalio graluila non excludit meritu absolute, sed merita propria, idesl, quae sini nobis ex nobis, cl non ex Deo. Nam media quae sunl nobis ex Deo, idesl, quae originem ducunt ex gralia praeveniente, non pugnant cum gralia, nisi quis velit ipsam gralam pugnare cum gralia. Hoc modo idem esi, hominem justificari *gratis*, et justificari ex fide, el justificari sine operibus. Zincum fides sil primum Dei domum; qui iustilicalur ex fide, non iustificatur ex operibus praecedentibus fidem, sed iustificatur ex gralia, cl gratis, quia ipsa fides est ex gralia.

Aequae hinc sequitur, hominem qui iustificatur gratis, justificari sola fide; nam sicut iustilicalio graluila non excludit fidem, quia fides esi ex gralia, ita non excludit poenitentiam cl dilectionem, el opera poenitentiae el dilectionis, quoniam cliam isla omnia sunl ex gralia. Et hac ratione explicat sineclus Augustinus particulam *gratis*, ubicumque de hac re scribit. Nam in epist. 105. postquam dixerat: *A'ec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est. si fides hanc impetrat. Neque enim ullius meriti merilum fidei.* Continuo explicat, quomodo hoc merilum non pugnet cum graluila iustificatione, cl ait: *Besl al igilur, ul ipsam fidem, unumquodque meriti merilum, non humano, quod extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis praecedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quaecumque sunl merita, sed gratuitum Dei donum esse fateamur, si gralam veram, id est, sine inmeritis cogitamus.* El in epist. 106. Aon dicat, inquit, sibi, si ex fide, quomodo gratis? quod enim fides meretur, cur non potius reddatur, quam donatur? non dicat isla homo /id est/, qui actum dixerit, ul merear justificationem, habeo fidem: respondetur ei, Quid enim habes, quod non accepisti? cum ergo fides impetrat iustificationem, non gralam atque meriti procedit humani, sed ipsa gralia meretur augeri, ut aucta mereatur cl perfici.

Al contra hanc solutionem obijciunt tum haereticum, tum cliam quidam catholici. Nam Kemnilius in examine com illi Iridenlini sess. 6. in line disputationis de operibus infidelium, contendit, nullum esse merilum de congruo. Immo hoc merilum dicitur, esse illam Helenam, de qua septimus canon 'fidei sessionis concilii contra Scriplurac, el apostolicis sententiam dimittit. Sublato autem merito de congruo, tollitur omnis dignitas, el efficaciam illius aliarum dispositionum ad iustificandum, cl inde sequitur, ul justificari gratis nihil sil aliud, nisi justificari sine ulla dignitate fidei, aul operum, « sola fide apprehendente promissionem. Probal autem nullum esse merilum de congruo; quia lunc sequitur, hominem justificari propter merilum suarum dispositionum, non autem propter merilum solius Cbrisli, quod est contra Scripturam, el omnes Patres.

Aliqui cliam ex catholicis, atque in primis Do-

minietis a Solo lib. 2. de natura el gratia, cap. 14. concedunt quidem dispositiones ad justificationem, sed negant eas posse vocari ulla ratione meriti; el justificari hominem gratis, contendunt esse, justificari sine ullo merito, sive de condigno, sive de congruo, sive procedente ex auxilio Dei speciali, sive ex viribus solius naturae. Ratio autem eorum potissima est, quoniam merilum; el merces relativa sunl, ita ul omni merito merces e regione respondeat; merces autem ex debito, el iustitia redditur: ac per hoc non gratis datur. Debitum enim cl gralia opponuntur ex Apostolo ad Roman, i.

Praeterea meritum ex congruo non fundatur in ulla dignitate, cl proportionem operis ad gralam justificationis, sed in sola promissione Dei, qui credentibus cl poenitentiam agentibus indulgentiam cl justificationem promisit: al cui debetur aliquid ex sola promissione alterius, is non dicitur illud mereri, nisi valde improprie. Igilur merilum de congruo non est veri nominis merilum.

Huic addi polesl testimonium s. Augustini ex praefatione in psal. 31. *Nihil, inquit, boni fecisti, el datur tibi remissio peccatorum.* El idem habet in psalm. 110. el alibi. Immo in epist. 105. affirmat idem Augustinus, in Scripturis sacris iustitiam numquam vocari mercedem, sed semper gralam; unde colligit, iustitiae deberi mercedem, sed ipsam iustitiam semper gratis dari.

Respondeo: Quod allinet ad Kemnilius, is aul improbus, aul imperitus esse convincitur. Dum asserit, concilium Iridenlinum pro merito de congruo contra Scriplurac, el Udius antiquitatis sententiam dimicare. Nam aul loquitur de merito operum, quae fiunt ex solis viribus liberi arbitrii, aul de merito operum, quae nascuntur ex gralia praeveniente, cl ex fide: de Primo genere operum loquitur, apertissime improbus est, cum impudenter, cl prodige mentiat. Concilium enim Iridenlinum non solum nusquam nominal merilum de congruo, sed cliam illud rejicit, quod allinet ad opera, (pia sunt ex solis viribus naturae, ul paid ex ipsa 6. sess. cap. 5. el G. cl can. 2. I. cl 3. nam doctum in illo justificationis sumi a gralia praeveniente, el lunc primum incipere dispositiones ad gralam iustificandam, cum homo a Deo motus, cludjilus incipit credere; cl neminem posse per naturae vires, aul scientiam legis sine gralia Dei credere, diligere, poenitentiam agere etc.

Si loquitur de Secundo genere operum, imperitum se lotius antiquitatis ostendit. Vix enim est ullus inter veteres, qui non agnoscat merilum aliquod in operibus poenitentiae, quae per Dei gratiam fiunt, ul ostendimus in 2. lib. de poenitentia, cap. 12. Quamvis neque de hoc secundo genere operum mendacio carcant verba Kemnili. Concilium enim in illa sess. 6. cap. 7. hoc meritum congrui neque recipit, neque rejicit, immo ne verbum quidem de hac re iacit, lanquam abest, ut pio illo quasi pro Helena dimicet. Dicit quidem concilium Iustitiam a Deo nobis infundi secundum dispositionem, el cooperationem uniuscuiusque, sed aut ea dispositio sil meritoria, saltem de congruo, an vero nullo modo, sed lanquam sil conditio quaedam requisita, non explicat.

Inm vero quod allincl ad calhulicos, quaestio videtur esse fere de solo nomine meriti, cum alioqui conveniat inler omnes catholicos, dispositione requiri, et non sola fide homines justificari. Nos aulem inlelligere eerie non possumus, cur non sit hoc lemporc utendum nomine meriti, praesertim eum additione illa, de congruo, cum agitur de operibus, quae sunl ex gralia praeveniente. Etsi nulla esset alia rallo, auctoritas omnium Patrum, cl praesertim s. Augustini omnino sufficere nobis deberet. Num si quod tempore Pelagiani humana merita extollebant. sanctus Augustinus praecipuus graliae defensor merita appellare non dubitavit opera illa, quae nascuntur ex lide, quanto magis hoc tempore, quo Lulherani merita omnia tollunt e medio, deberent catholici eadem illa opera, merita nominare?

Ais. Augustinus lib. 1. Retractationum, cap. 23. retractasse videtur sententiam illam, fides meretur remissionem peccatorum, quando illam aliam retractavit, initium fidei est ex nobis. Non ita est, nam in episl. 105. cl 106. docet Augustinus, fidem mereri justificationem, et tamen in his epistolis summa contentione affirmat, initium lidci non esse ex nobis. El ipso lib. 1. Retractationum. cap. 23. ubi retractat illam sententiam de initio fidei ex nobis, scribit verissime dictum esse, fides inchoat meritum.

Al s. Augustinus loquitur de merito fidei formatae, quo meremur justificationem, idesl, incrementum justitiae, non de mento fidei informis, quo meremur remissionem peccatorum. Neque hoc est verum, nam in episl. 105. ul supra citavimus, loquitur aperte de remissione peccatorum: A'eque ipsa, inquil, *remissio peccatorum sine merilo csl. si fides hanc impelrai.* El lib. 1. conira adversarium legis el prophetarum, cap. 17. *Fides*, inquil, *impelrai charitalcm.* Et in epistol. 106. *Fides meretur gratiam bene operandi.* El tractat. 4L in Joan. *Haec*, inquil, *confessio meruit justificationem.* Loquitur igitur Augustinus de fide, quae praecedat charitatem el remissionem peccatorum, cl illi meritum impetrationis nllribuil.

Al s. Augustinus cum dicit, fidem mereri justificationem. intelligit. fidem ostendere a quo sit petendum auxilium, unde justificatio, cl post justificationem merita acquirantur. Haec vero respondeo indigna est viro docto, qualis est is. cum quo disse- rimus. Nam si id ossei mereri justificationem. posset eliam Verbum Dei, et concinnatores, cl ipse Deus dici, mereri nobis justificationem. Deinde s. Augustinus explicat, quomodo fides mercatur, cum dicit. eam impetrare remissionem peccatorum. Denique et ipse Augustinus, et reliqui Patres omnes non solum fidei, sed eliam dilectioni el pocnilcn- iiae tribuunt meritum justificationis. Certe aulem dilectio el poenitentia non ostendunt, a quo sil petendum auxilium.

Al s. Augustinus improprie loquitur de merito, proinde nulla esi caussa, cur cnim in h c parte imitari velimus. Si semel tantum, aul ilerum haec vox uni Augustino excidisset. fortasse tolerari posse ista responsio. Al quod omnes Patres, quorum plerique Minam linguam ab ipsa nutrice didicerant, in re

lam gravi perpetuo improprie loquantur, incredibile videtur. Vide Tertullianum lib. 4. in Mircionem, Cyprianum serm. 6. de oratione dominica, Ambrosium lib. 7. el 10. iu Lucam, el lib. 2. de poenitentia, cap. 3. Hieronymum lib. 2. contra Pelagios. Augustinum episl. 89. quae si, L tract. 44. in Joan, in psalm. 50. cl alibi passim. El Gregorium 1. Beg. lib. 3. cap. 4.

Deinde non est potissima nostra quaestio, an opera ex fide, quibus disponimur ad iustificationem sint merita proprie vel improprie dicta. sed an sint hoc nomine appellanda, cl nos quidem probamus ila esse vocanda, quoniam sic ea vocant omnes latini Patres. Neque argumenta illa de relatione meriti el mercedis convincunt, fatemur cnim omni merito respondere inercdenci, sed sicut merilum quoddam esse dicimus ex congruo, ila mercedem quandam esse dicemus ex congruo, quae magis debentur ex gralia, quam ex justitia. Nam ipse eliam Apostolus ad Rom. 4. cum dicit: *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum groliam, 6td^ eundum debitum.* Salis aperte indicat, esse quandam mercedem, quae imputari possit secundum gratiam, non secundum debitum.

Ad illud aulem quod objiciebatur, meritam de congruo non fundari in dignitate operis, sed in sola promissione Dei, Despondemus: Contrarium esse verum. Nam si promissio non requirat ullam conditionem operis, tunc quidem nullum inde oriatur merilum; ul si rex egenti alicui promittant in singulos annos certum nummorum numerum sine ulla conditione; debebuntur egenti illi pecuniae regiae, sed absque ullo ejus merito: al si promissio contineat operis conditionem, oriatur inde merilum, etiamsi opus illud alioqui non sil per se aequale mercedi. Vere enim, qui opus illud fecerit, convenire poterit promissionem, ac dicere, se meruisse praemium ab illo promissum.

Quare si merilum de congruo fundaretur in promissione cum conditione operis, esset vere meritum ex iustitia, cl potius de condigno, licet imperfecte, quam de congruo nominandum. El ideo nos existimamus, polius fundari merilum de congruo iu aliqua dignitate operis, quam in promissione. Nam promissiones, quibus Deus veniam pocnilcilibus pollicetur, non laies sunl, quales illae quibus bene operantibus coronam gloriae pollicetur. Nam istac posteriores verum pactum continent: quod Deus facit cum homine tamquam cum operario de mercede reddenda: illae aulem priores non proprie continent pactum de mercede reddenda, sed assertionem rei certo futurae, ul harno securus reddatur veniae obtinendae, si poenitentiam egerit.

Id aulem ila esso inlelligi polesl, Primo ex eo, quod vila aeterna saepe vocatur merces, bravium, stipendium; justificatio nunquam vocatur, nisi gralia el misericordia. Secundo ex eo, quod Scripturae cum pocnilenlibus veniam promittunt, reddunt rationem, quia Deus misericors est: ut Joël. 2. *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia L'nignus, et misericors est clc.* Al cum promittunt June operantibus vilam aeternam, non lam allegant misericordiam, quam justitiam cl fidelitatem, ut 2. Timolh. 4. *Quam reddet mihijvlus juin.*

Quod si I. Joan. 1. dicitur; Si *confiteamur peccata nostra, fidelis csl el justus ul remittat nobis focala.* Sciendum csl cum loqui de remissione lenialium, quae justo Dei iudicio redditur bonis meritis iustorum, ul s. Augustinus docet in libro de correptione et gratia, cap. 13. Tertio idem patet ex eo, quod prophetae cum promittunt inducendam operibus poenilenliam, addere solens parvulam dubitantem, ul. *Quis scit, forsitan* etc. ul patet Joëlis 2. Dan. 4. Joliac 5. Al nihil laic additur in promissione vitae aeternae meritis iustorum. Aerum csl igilur, quod diximus, promissiones indulgentiae non esse proprie pacta, in quibus fundari possit merilum poenitentiae; sicut promissiones vitae aeternae vera sunl pacta, in quibus fundatur meritum operum bonorum, quae a justis fiunt.

Porro negamus, nullam esse in inerilo de congruo dignitatem. Nam cum sil opus illud a Deo, et sil opus graliae, cl donum Spirilus sancti, quo patio fieri polesl, ul nullam habeat dignitatem? Illud quidem csl verum, lolam ejus operis dignitatem pendere a gralia, el ideo non lam esse hominem, qui meretur, quam ipsam gratiam, quae (ul loquitur Augustinus in episl. 10G.) meretur augeri, ul aucte mereatur el perfici.

Neque lamen hinc jam licet colligere, hoc esse meritum de condigno; nam etiamsi csl a Deo, tamen non est a Deo intus inhabitante per gratiam justificantem, sed extrinsecus excitante el adjuvante, ul idem Augustinus docet in episl. 105. cl praeterea est a Deo incipiente cl inchoante, nondum complente cl perficiente: proinde csl merilum inchoatum cl imperfectum; cl habet aliquam dignitatem cl proportionem ad suum finem, sed non tantam, quantam requirit merilum de condigno. Denique decsl, ul diximus, pactum proprie dictum, sine quo nullum polesl esse merilum ex iustitia, sire de condigno.

Ad illud autem s. Augustini praefatione in psal. 11A/1U *boni fecisti, el datur tibi remissio poculorum, attenduntur opera tua, el inveniuntur omnia mala.* Respondeo: Saucium Augustinum per remissionem inlelligere lolam justificationem ab initio primae dispositionis, quae csl fides, usque plenam reconciliationem. Tunc cnim Deus Incipit remittere peccata, cum inspirai fidem, quae officio impelrai caclera dona. Itaque illud: *Nihil boni fecisti*, inlelligilur ante fidem: sicut eliam idem Jscquilnr, *attenduntur opera tua. el inveniuntur omnia mala.* Neque cnim mala dici possunt opera, quae fiunt ex lide.

Id ila esso patet ex praecedentibus el sequentibus. Sic enim in praecedentibus ait: *Quomodo er- iojusti/icrlur homo ex fide sine operibus? respondet ipse Apostolus, proplerca hoc dixi tibi o homo, ne quasi de operibus luis praesumere videreris, cl merito operum tuorum te accepisse fidei graliam.* Noli ergo praesumere de operibus luis: ante fidem noveris, quia peccatorem te fides invenit etc. In sequentibus eliam ait: *Debebat libi Deus vindiciam, dat indulgentiam.* Incipis ergo t-se in fiile per indulgentiam. Jam fides illa as- mpla spe el dilectione incipit bene operari etc. Vides quomodo remissio peccatorum, idesl,

indulgentia, lune incipit, cum incipit fide? proinde ante remissionem peccatorum, quae inchoatur m lide, nihil boni fecimus, quia ante lidem nihil boni fieri polesl. Ex fide cnim incipiunt quaecumque sunl bona. In eundem sensum scribit Augustinus in epistol. 1(5). iustitiam numquam vocari mercedem, quoniam accipit justitiam pro loto beneficio justificationis, ila ul in ea includatur eliam fides (piae sola non polesl esse merces, cum eam nulla omnino merita, neque de congruo, neque de condigno, praecedant. Caetera omnia dona cl graliae, cl mercedis nomine appellari possunt. Hinc igilur palel explicatio omnium testimoniorum, quae docent hominem justificari gratis. Significant cnim nulla esse merita ante donum fidei.

CAPUT XXII.

Solvitur argumentum quartum, ex Scripturis depromptum pro sola fide.

Quantum argumentum depromunt ex illis testimoniis, quae docent, omnes qui credunt justificari cl salvari. Quod quidem non esset infallibiliter verum, si non sulliceret sola fides. Joan. 3. *Cl omnis qui credit in cum non pereat, sed habeat vilam aeternam.* Actor. 10. *Uic omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in eum.* Aclor. 13. *In hoc omnis, qui credit justificatur.* Roman. I. *E-rangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* Rom. 10. *Omnis qui credit in eum non confundetur.* 1. Joan. 5. *Omnis qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est.*

Respondeo: Particula Omnis, polesl In primis rede exponi negative, ut sensus sil. omnis qui credit, justificatur, idesl. nemo sine fide justificatur. Quod illustrat aptissima similitudine s. Augustinus. explicans illud. *Deus vult omnes salvos fieri*, lib. de praedestinatione sauciorum, cap. 8. nam si in una nliqua urbe unus lanium grammaticae doctor esset cl diceretur, omnes in hac urbe grammaticam discunt ab islo: non significaretur, omnes in ea urbe grammaticam discere. sed nominem discere sine illo. Sic igilur omnis qui credit, justificatur, quia nemo justificatur, nisi cred.it. *Sine fide enim impossibile esi placere Deo.* El hoc videtur Apostolus significare ad Roman. 1. cum dicit. evangelium esse virtutem Dei in salutem omni credenti; nam in tota illa disputatione probare nititur, fidem Christi necessariam esse omnibus, el sine illa neque Judaeos per legem Moysis, neque gentiles per lumen rationis posse coram Deo justificari. Idem eliam videtur esse sensus illius loci Joan. 3. *Ul omnis qui credit in eum non pereat:* significat cnim missum esse Filium Dei a Patre in mundum, quoniam sine ejus adventu cl lide, nemo salvari potuisset.

Secundo: Polesl eadem particula *Omnis*, referri ad omnia hominum genera, ul significet, lidem Christi esse viam ad salutem apertam loti mundo, Judaeis, Graecis, Barbaris, non aulem uni lanium

venii, ut eral lex Moysis. Sic enim explicat b.Paulus illud Isaiae: *Omnis qui credit in eum. non confundetur*, ad Horn. 10. nam continuo subjungit *AVm enim est distinctio Judaei et Graeci. Nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum* El ca de caussa saepe Apostolus urget illam particulam, *omnis*, ul admoneat Judaeos, gralam Christi non esse ipsorum propriam, sed communem omnibus gentibus.

Tertio -refertur interdum particula *omnis*, ad singulos credentes, et quidem affirmativo, sed lamen non significatur illis sententiis, solam fidem sufficere, sed fidem justificare et salvare. si non desint caetera, idesl, fidem ex parte sua semper justificare et salvare, modo addantur alia, quae simul requiruntur. Id aulem ila esse, perspicuum est ex eo, quod in Scripturis etiam de spe dicitur: *Omnis qui sperat in cum, non confundetur*. Ecclesiast. 2. et de dilectione: *Omnis qui diligit, ex Deo natus est* 1. Joan. 4. de humilitate: *Omnis, qui se humiliat exaltabitur*. Eue. 18. de oratione: *Omnis qui petit accipit*. Lucae II. et: *Quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit*. Rom. 10. et do obediencia: *Factus est omnibus obedientibus sibi caussa salulis aeternae*. Hebr. 5. et lamen nemo diceret solam spem, aul orationem, aul humilitatem, aul alia sufficere sine fide.

Itaque scilicet Scripturae est, singulas istas virtutes ex parte sua perducere homines ad salutem, nisi aliunde orialur impedimentum aul defectus. Atque hoc ipsum sancti Patres passim docent, cum admonent, non sufficere solam fidem: *Nulli, inquit Augustinus tract. 10. in epist. Joan. dicunt, credo, sed fides sine operibus non salvat*. Et s. Prosper lib. 1. de vita contemplativa, cap. 19. *Nec opera sine fide, nec fides sine operibus justificat*. Vide alia testimonia infra in disputatione de necessitate operum.

CAPUT XXIII.

Solvitur quintum argumentum ex Scripturis pro sola fide.

Quintum argumentum ducunt ab illis testimoniis; quae praedicant efficaciam Verbi Dei. Verbum enim sola fide apprehenditur. Psalm. 106. *Misti verba in suum, et sanavit eos*. Joan. 15. *Vos mundi istis propter sermonem, quem loquutus sum vobis*. Horn. 1. *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti*. 1. ad Corinth. 15. *Notum vobis facio evangelium. quod praedicavi vobis. quod accepistis. in quo statis. per quod et salramini*. Jacob. 1. *Suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras*.

Respondeo: Verbum Dei sanat et salvat, sed ut hoc faciat, non salis est ul fide apprehendatur, nisi etiam charitate impleatur. Verbum enim Dei non solum offert promissiones. sed etiam imperat opera facienda. Quare Dominus Mallh. 7. comparat hominem audientem verba sua, et non facientem viro stulto qui ac lificat domum super arenam. Praete-

rea Verbum, quod fide apprehenditur, non est ip-salus, sed semen salulis, quod non solem excipi, sed etiam calefieri, et excoli debet, ul fructum h-clot. Quocirca recte s. Jacobus non ait, *Suscipite insitum verbum, quod salvabit*, sed quod potest salvare animas vestras, si videlicet excipiat in corde bono, et retineatur cum patientia tempore tonlalionum, ul dicitur in parabola seminantis, Mallh. 13.

Sed contra occurrit Lulhenis in libro de libertate Christiana, ubi probat, lidem solam cum Verbo Dei sufficere. Primum enim (ul ipse dicit) Odes implet omnia mandata. Nam audiens in Verbo praecepta et promissa, et prudenter intelligens praecepta non posse servari. conferi se ad promissa, quae docent, omnia esse posita in fide, et credentem in Christum omnia habere. Nam conclusit Deus omni sub incredulitate, ul omnium misereatur. Eli Dedit ei potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in homine ejus. Roman. 11. et Joan. 1. Deinde, Odes exhibet Deo summum obsequium, dum credendo confitetur, illum esse veracem in omnibus suis promissis. Dims autem glorificantes se glorificat, ul dicitur, 1. Reg. 2. Unde et Abraham credidit Deo, et reputatum est ei ad justitiam, quia videlicet dedit gloriam Deo plenissime sciens, quia quacumque promisit Deus, potens est et facere. Denique, fides copulat animam Deo, juxta illud Oscae 2. *Sponsa-bo te mihi in fide*: et ideo omnia quae Christi sunt efficiuntur communia cum anima fidei.

Respondeo: Hoc argumentum Lutheri ex Iribus virtutibus fidei ductum, magis Lutheranos, quam catholicos laedit. Nam si Deus glorificat nos et justificat. quia summum cultum illi exhibemus per fidem, certe sequitur ul merito fidei, idesl, propter virtutem et dignitatem ipsius fidei justificemur. Quod lamen Philippus et Kemnilius, et quotquot sunt hodie Lutheran) absurdum et falsum esse contendunt.

Sed excutiamus breviter fidei virtutes, quas Lutherus praedicat. Primam illam virtutem, quod idesl fides impleat omnia mandata furlini subripuit Lutherus charitali, ul tribueret fidei. Sed vera fides non vivit ex raptu, et ideo clamat verum esse. quod Apostolus dicit. Rom. 13. *Qui diligit, legem implevit*. Et: *Plenitudo legis est dilectio*. Et quod ipse Dominus ait Joan. II. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*. VA: *Qui non diligit me, sermones meos non servat*. Convertit se quid h-fides ad promissa, cum videt, legis mandata sulk naturae viribus impleri non posse: et credens, utram esse illam promissionem, petile et occipietis a Deo petit spirillum charitalis, per quem sil verum, ul justificatio legis impleatur in nobis. Sed non est haec promissio, quam vellet Lutherus, ipse enim promissionem quaerit. per quam liberetur a debito legis implendae, et habeatur ac reputetur juslus, quamvis sil omni flagitiorum genere coopertus. Sed bone promissionem in veris bibliis, idesl. in libro Dei numquam inveniet.

Quod enim ipse allegat, conclusit Deus omni sub incredulitate, ul omnium misereatur. Et dedit ei potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in cum, longe aliud significat, quam illud sil, quod

ipse soinniul.Dicilur enim Deus conclusisse omnia sub incredulitate.quia permisit cl Judaeos el gentiles incredulos fieri, ul in ulrisque liberandis misericordiam suam ostenderet. Dedil aulem potestatem iis, qui credunt in cum.ul fllii Dei fiant: proinde non sunl hoc ipso, quod credunt, lihi Dei. sed fieri possunljSi renascantur ex aqua cl Spiritu saucio. el sic diffusa charilalc in cordibus eorum per Spirilum sanctum, qui dalus esl eis, incipiant ditte Deo, Abba Pater.

Jam vero quod allinet nd allcram virtutem fidei eilibet quidem fides cultum el obsequium Deo, rum dat illi gloriam, credens cum fidelem esse in nnibus verbis suis. Sed neque sola lides exhibet illum Deo, cum scriptum sil Mallh. 5. *Videant liera vestra bona, cl glorificent Patrem, (pii in udis est.* El Joan. 21. de sancio Petro legamus, mm morte sua clariificasse Deum. Neque fidei obsequium placet Deo.nisi lides ipsa per dilectionem operetur. Nam el daemones velinl, nolint. danl glori.mi Deo, dnm creduni, illum esse veracem, «rd nihil eis prodest obsequium illud coaclum. El nos ipsi, si habeamus omnem fidem, claritalcm aulem non habeamus, nihil sumus.

Ilaque Deus glorifica! cos, a quibus ipse gloriflcalorex charilalc, sine qua nihil prosunl omnia, quae ab invitis deferuntur obsequia. Ejusmodi autem fuit obsequium Abrahac.qui usque adeo Deum ililcxil.ul eliam Filium unigenilum.nl Deo pareret immolare voluerit. El ideo recte dicil s. Jacobus in episl. cap. 2. lidcm Abrahac ex operibus consummatam fuisse. Quare non esi mirum si talis fides, videlicet pcrfccin, cl charilalc formata, ac per dilectionem operans reputata fuerit ad jusliliam.idesl lulerat vere) opus existimata-ac judicata justitiae.

Porro Tertia virtus fidei fortasse caret fundamento. Nam quod legimus Oscae 2. *Sponsabo te •lilii in fide,* non videtur accipiendum de fide,qua rredimus Deo. sed de fide, qua Deus praeslal proniissa.Nam paulo onto dixerat Deus in eodem propheta: *Sponsabo te mihi in justitia et judicio, el in misericordia, el miserationibus;* el mox addilil,cl *sponsabo te mihi in fide.* Quorum omnium ruborum Hia videtur cssc sententia, sponsabo te millijuste, misericorditer, alque fideliter. Sed si rcipitalur fides pro fide, qua nos credimus Deo, rrrle sicut sponsamur Deo per fidem, ila conjungimur in matrimonium perfectum el coosummnlum per charitalem. Non enim fides, sed charilas esl vinculum perfectionis Coloss. 3. el *qui manet in charilalc,in Deo manet.cl Deus in eo,* 1.Joan.4.

Denique sive per fidem.sive per cbaritalcm.sixc (quod esi veritis) per ultramque sponsemur Christo: erunt quidem nostra, quae Christi sunl. cl Christi quae nostra sunl.nl Lutherus dicil, sed non eo modo. quo ipse dicil. Non enim nostra erit Christi justitia, quia reputabitur noslra, sed nostra erit,quia rausso erit justitiae in nobis inhaerentis, nosque «re cl formaliter perficientis, quemadmodum noslra mortalitas, cl caclcrac poenae, in quas per lapsum primi parentis incidimus, non fuerunt in Christo per solam repulalioncm. sed per veram ct realem assumptionem. Lutherus enim parum libe- ralem sponsum nostrum facit, quem vult ca quae

noslra sunl, re ipsa sibi assumere, ca vera, quae sua siml.nobiscum sola reputatione communicare. Sed de his hactenus.

CAPUT XXIV.

Solvitur argumentum sextum ex Scripturis pro sola fide.

Poslremom argumentum ex Scripturis illis accipiunt, quae docent, irritam fore promissionem, si lege, aul operibus nitalnr.cl non sola fide accipiat. Rom. 4. *Si ex lege haeredilas, exinanita est fides. abolita est promissio.* El ibidem: *Ideo ex fide, ul firma sil promissio.*VA Galal.3.11 *promissio ex fide daretur credentibus.* El Galal. 5. *Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini.*

Respondeoilloc argumentum solutam est.parlim cap.il.in responsionead quintam objectionem:parlim cap.19.in explicatione vocabulorum legis el operum.Summa est,docelAposlolus.inanem fore fidem nostram,jl irritam promissionem Dei,si justificatio haberi possit per solam cognilioncm legis, aul opera fac,la solis naturae viribus.Nusquam aulem docel,justificari hominem ex sola apprehensione promissionis per fidem,aut justificationem non pendere ex condilione operum.Quin polius in infinitis locis Scriplura testatur. cl justificationem cl salutem pendere ex conditione poenitentiae el operum bonorum: Nisi *poenitentiam habueritis*,inquil Dominus, omnes *similiter peribitis*, Luc. 13. el Mallh. 19. *Si vis ad vilam ingredi, serva mandata.*

CAPUT XXV.

Solvitur argumentum ex traditione veterum Patrum pro sola fide.

Quamvis adversarii testimonia sanctorum Patrum non magni pendant, cum ipsorum erroribus manifeste repugnant: lamen cupido illa eadem colligunt. si quando in specie saltem nobis contraria cssc judicant. Percurram igilur breviter testimonia, quae ab illis adferri solent, lamelsi non ignorem jam ab uno aut allero, fortasse eliam a plurimis ex nostris, salis diligenter cssc ferme omnia explicata.

Primo loco proferunt ex Origene in cap. 3. epistolae ad Romanos haec verb i. *El dicit (Apostolus) sufficere solius fidei justificationem, ila ul credens quis tantummodo . justificetur, eliamsi nihil ab eo operis fuerit expletum.*

Respondeo: Origencs opponit lidcm operi externo, ac docel, posse hominem interdum justificari, eliamsi nullum opus externum faciat. Ponit enim exemplum peccatricis cl latronis, qui non leguntur jejunasse, nul eleemosynas fecisse antequam justificarentur, itaque per vocabulum *sola*, excludit Origencs necessitatem operis externi; quando videlicet, aut potestas, aul occasio deest ejusmodi operis faciendi.

Non excludi aulem ab Origene dilectionem et poenitentiam. conspicuum erit ex verbis ejus in cap. 4. ejusdem epistolae ad Romano. *Pulo, inquit, quod prima salutis in ilia. et ipsa fundamenta fides est: profectus vtro, et augmenta aedificii, spes; perfectio aulem, et culmen totius operis, charitas.* Et infra: *Credientibus quidem Christo, nec tamen deponentibus veterem hominem cum actibus suis, fides reputari non potest ad justitiam.* Vides igitur non sufficere solam fidem, sed etiam spem, et dilectionem, et depositionem veleris hominis, quod fit per poenitentiam, omnino requiri.

Secundo proferunt ex Hilario illa verba can. 8. in Mallh. *Movet Scribas, remissum ab homine peccatum, hominem enim tantum in Jesu Christo intuebantur, et remissum ab eo quod lex laxare non poterat. Fides enim sola justificat.*

Respondeo: Non excludit Hilarius per particulam *sola*, nisi legem Moysis, de qua loquebatur. Qui enim dicit, lex non justificat. sed sola fides, idem est ac si diceret, ex his duobus sola fides vim habet justificandi, sive, fides justificat, lex non justificat. In quem sensum scriptum est, Actor. 8. *Non dum Spiritus sanctus, in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu, non enim illud tantum, excludit fidem aut alias virtutes, sed solum visibilem Spiritus sancti adventum.* Haec idem Hilarius can. 7. in Mallh. cum fide conjungit opera, cum sic loquitur: *Salus gentium omnis in fide est, et in praeceptis Domini vita est universorum.*

Terlio: Proferunt ex Basilio illa verba in homilia de humilitate: *Haec est perfecta, et integra gloriatio in Deo, quando neque ob justitiam suam quis se jactat: sed novit quidem se ipsum verae justitiae indignum, sola autem fide in Christum justificatum.*

Respondeo: Excludit magnus Basilius per vocem *sola*, opera, quae fiunt sine fide et gratia Dei. Hortatur enim ad humilitatem, ac monet, ut unusquisque intelligat, se nihil justitiae a se habere, sed quidquid habet, donum esse Dei. Itaque sola fide justificari apud Basilium, nihil est aliud, nisi ex dono Dei tantum justificari: non ex operibus praevenientibus omnia dona Dei. Et valde accommodata ponit exemplum Apostoli, qui ad Philipp. 3. non vult habere iustitiam suam, id est, opera facia solis naturae viribus, sed iustitiam fidei, id est, opera facia ex gratia fidei. Et ibidem reprehendit ingratos, qui gloriantur de bonis suis. quasi dona Dei non essent. Porro idem Basilius in sermone de fide. posteaquam docuit necessitatem fidei, adjungit etiam necessitatem charitatis. Quod probat, lum ex Apostolo I. Corinth. 13. lum ex ipso Domino, qui Joan. 15. non ex fido, sed ex charitate discipulos suos cognoscendos esse praedixit.

Quarto: Proferunt ex Ambrosio verba illa in sermone. 45. *Sicut suffecit Judae ad scelera, Christum deseruisse; ita suffecit latroni ad innocentiam. Domino credidisse.* Item ex comment, in cap. 3. ad Roman. *Justificati sunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem reddentes, sola fide justificati sunt dono Dei.* Hem in cap. 4. *Non ergo opus est lex, quando impius per solam fidem*

justificatur. Hem ibidem: *Sic decretum dicitur Deo, ut cessante lege, solam fidem gratiae Dei poscerent ad salutem.* Item: *Oculos dicitur. de quibus hoc sanxit Deus, ut sine labore, et aliqua observatione, sola fideificentur apud Deum.* Item in cap. 9. *Sola fides posita est ad salutem.*

Respondeo: Ambrosius (si tamen is est auctor vel sermonis illius, vel commentariorum in Paulum) per vocem *sola*, non excludit, nisi opera caeremonialia legis veleris, aut certe necessitatem operum externorum. Nam idem auctor sic loquitur in comment, ad 4. cap. ad Hebraeos: *magna res est fides et salutaris, et sine hac non est salvari possibile: sed sola fides non sufficit. Operari fidem per dilectionem necessarium est, et conversari digne Deo.*

Idem etiam auctor in cap. 3. ad Rom. explicat, gentiles salvari sola fide, quia sine observatione circumcisionis, sabbathi, neomeniae et similium salvantur. Sic etiam in cap. 4. ideo dicitur. cessante lege, solam fidem sufficere, quia loquitur de lege caeremoniali, quae jam cessavit. Nam in cap. 6, tractans illud: *Gratias autem Deo, quia cum fuissetis servi peccati etc.* dicitur, nos jam servire Deo, non per legem Moysis, sed per legem naturae. Denique in cap. 9. antequam diceret, sola fides posita est in salutem, praemiserat, per fidem hominem consequi salutem sublatis neomeniis, sabbatho, et circumcisione, et lege escarum, et oblationibus pecorum.

Quinto: Proferunt ex Chrysostomo illa verba in homilia de fide et logo naturae: *Eum qui operatur opera justitiae, sine fide non possumus probare vivum esse: fidelem absque operibus possum monstrare et vixisse, et regnum coelorum assequi: nullus sine fide vitam habuit, latro aulem credit tantum, et justificatus est.* Item illud ex homil. 3. in epistolae ad Titum: *Si credis fidei, cur alia inferis, quasi fides justificare non sufficit sola?*

Respondeo: Chrysostomus in priore loco docet, fidem solam, id est, sine opere externo interdum sufficere, opus externum sine fide numquam sufficere. Et rationem reddit, quia fides parit opera, opera non pariunt fidem: in posteriore loco docet fidem solam, id est, sine caeremoniis legis veleris abunde sufficere. Nam post verba allegata, mox addit: *Quid te spontaneae servituti subdis, et legis jugo collum submittis?*

Chrysostomum autem non fuisse in casu lenientia, ut existimaret, fidem sine dilectione et poenitentia, aliisque similibus operibus sufficere, facile potest intelligi ex illis verbis ipsius homil. 70. in Mallh. *Ne fideles sola se fide salvari posse confident. de poena, malorum disserit. Da infideles ad fidem, fideles vero ad recte vivendum cohortatur.* Vide etiam homil. 71. 25. et 26. in Mallh. Horn hom. 28. 29. et 31. in epistolae ad Rom. Item hom. I. in priorem epistolae ad Timotheum. ubi sic ut: *Non fide solum opus est, sed etiam charitas.*

Sexto: Proferunt ex Augustino illud: *Quantum laelibus fuisse virtutis antiquos praedices justos, non eos salvos fecit, nisi fides mediatoris.* Lib. I. contra duas epistolas Pelagianorum. cap. 21. Item illud: *Si quis cum crediderit, mox de hac vita decesse-*

ril, justificatio fidei manet cum illo: nec praecedentibus bonis operibus, quia non merito ad illam, sed gratia pervenit. nec consequentibus, quia in hac vita esse non sinitur. Lib. 83. quaesi. 76.

Respondeo: In priore loco solum docet Augustinus, neminem sine fide salvari: proinde antiquos iustos neque per naturam, neque per legem Moysi, sed per ipsam Christi (idem esse salvatos. Ipsa enim sola ex rebus enumeratis vim habet salvandi. Quomodo si tres ambularent, et diceretur nobis, nullus est doctor nisi ille, qui ambulat medius, non intelligeremus, nullum esse in orbe terrarum doctorem praeter illum, sed non esse inter eos tres doctorem nisi unum.

In posteriore loco apertissime loquitur sanctus Augustinus de fide viva et charitate perfecta, alque hirmala, quae sine operibus in actu esse potest, et non in habitu. Dixerat enim in verbis immediate praecedentibus hominem justificari sine operibus praecedentibus, sed fidem justificantem esse, quae per dilectionem operatur. Idem autem Augustinus in infinitis locis, ut supra citavimus, docet, fidem sine charitate nihil esse nisi fundamentum aedificii, et initium ac radicem justificationis.

Septimo adduci Cyrillus alexandrinus qui Jib. 10. in Joan. cap. 18. scribit, hominem personam fidem inherere Christo. Sed in eodem loco salis ipse se explicat, cum dicit, posse hominem in Christo manere per fidem, et lamen carere dilectionem et perire.

Octavo: Adduci potest Leo in epist. 70. ubi sic ait: *Sola fides catholica vivificat et sanctificat.* Et serm. 1. de Epiphania: *Hoc est quod justificat impium, hoc est, quod de peccatoribus facit sanctos, si in uno. eodemque Domino Jesu Christo, circa deitas, et vera credatur humanitas.*

Sed Responsio est in promptu: Siquidem per verum sola, nihil aliud s. Leo excludit, nisi falsam fidem et haereticas sectas. Sola enim fides catholica, id est. non Ariana, non Eutychiana, non Lutherana justificat. Ut illud omittam, quod non loquitur Leo. sicut etiam neque alii Patres, de fide speciali promissionem de fide dogmatica, quam

adversarii neque solam, neque cum aliis virtutibus justificare concedunt.

Nono; Adduci potest Theophylactus. qui in comment. ad cap. 3. ad Galat. ait: *Fides sola habet in se. justificandi virtutem.* Sed locus iste similis est testimonio s. Augustini supra citato, neque aliud significat, nisi nihil esse, quod sine fide justificare valeat.

Decimo: Adduci potest, et solet Bernardus, qui serm. 22. in Cantica sic ait: *Quisquis pro peccatis compunctus. esurit, et sitit iustitiam. credat in te, qui iustificas impium, et solam iustificatus per fidem pacem habebit ad te.* Et in epist. 77. citans illud: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit: Certe, inquit, non répétais, qui vero baptizatus non fuerit, condemnabitur, sed Ianum, qui vero non crediderit, innuens nimirum, solam fidem interdum sufficere ad salutem, et sine illa sufficere nihil.*

In priore testimonio loquitur de fide viva, et cum charitate conjuncta. Nam illa est. quae esurit et sitit iustitiam, et quae pro peccatis non timore poenae, sed iustitiae amore compungitur. Itaque idem est, ac si dixisset, Qui toto corde aversatur peccatum, et cupit operibus poenitentiae Domino satisfacere, etiam antequam opera ista aggrediatur per fidem vivam, et charitatem ferventem Domino reconciliatur.

In posteriore testimonio per vocem solam. Baptismi necessitatem excludit, quando videlicet eius percipiendi facultas non datur. Justificat enim fides sine Baptismo in necessitatis articulo, non autem Baptismus sine fide. Ea laqueum fides, quae sine Baptismo aliquando justificat. numquam sine voto Baptismi et poenitentia ac dilectione justificat. Sic enim loquitur idem Bernardus serm. 21. in Cantica: *Non facit hominem rectum fides etiam recta, quae non operatur ex dilectione.* Et infra: *Neque opera sine fide, neque fides sine operibus sufficit ad animi rectitudinem.*

Habemus igitur ex testimoniis veterum Patrum, fidem solam aliquando justificare, sed numquam in eo sensu, quod id accipiunt adversarii.

LIBER SECUNDUS

DE

JUSTIFICATIONE, QUI EST DE JUSTITIA INHAERENTE

CAPUT PRIMUM

*De variis erroribus circa formalem
causam justificationis.*

Expeditis iis, Quae justificationem praecedunt, de ipsa justificatione, idesl, de caussa formali, propter quam homo dicitur justus coram Deo, differendpin est. Magna sane quaestio, cl hoc tempore praeler caelcras maxime necessaria.

Haeretici siquidem Lutherani ad hanc disputationem illustrandam, magnum a se lumen accensum esse gloriantur. Cum tamen tanta eam opinio-num confusione turbaverint, ut multi jam apud cos de' veritate reperienda non sine ratione desperent. Exponam igitur breviter praecipuas eorum sententias, ul inde statu quaestionis invento, commodius cl venialem comprobare, cl quae conlra eam obji-ciuntur argumenta refutare possimus.

Primus igilur Lutherus causam formalem justificationis aliquando fidem, aliquando Christum ipsum fide apprehensum, facere videtur. Sic enim loquitur in comment, nd cap.2. ad Galal. *Sicul sophistae dicunt charitalcm informare cl imbuer fidem: sic nos dicimus, Christum informare ct imbuer fidem, vel formam esse fidei. Ergo fide apprehensus el inhabitans Christus, csl justitia Christiana, propter quam nos Deus reputat justos, et donat vitam aeternam. Ibidem lamcn etiam bacc habet: Est ergo formalis noslra justitia, ipsa fides el nebula cordis, hoc est, fiducia in rem, quae non videtur. Itaque varie loquulus est Liilherus; cl ideo discipuli ejus in varias sententias abierunt, quamvis in eo convenirent, ul dicerent, sola fide hominem justificari, el nullam esse in nobis inhaerentem justitiam.*

Philippus Melanclithon in confessione Augustana, ari. 1. scribit, iidem ipsam nobis pro justitia imputari coram Deo. Sed iu ari. 20. cl in apologia confessionis, ari. 4. 5. 6. cl 20. saepius repetit, non propter ipsam fidei virtutem nos coram Deo justos reputari, sed propter Christi meritum: dici autem nos fide justificari, quia fides apprehendit mi-

sericordiam Dei. Proinde Philippus quoque non semper uno modo loquitur, cum interdum fidem, interdum Christi meritum, interdum Dei misericordiam videatur facere formalem causam justificationis.

Quocirca Osiander in confutatione scripti, quod contra ipsum edidcial Melanchlhun. testatur. vigili discrepantes sententias apud solos Confessionislas numerari de justificatione. El iu libro, quem scribil contra Nict coracem quendam, ila loquitur de Philippo, ejusque discipulis: *Simul ac lucum aliquem Scripturae viderunt, in quo justitiae mnilio fieret, slalim ex co novam justitiam sunl fabricati.* Atque ibidem recenset qualuordecim de justificatione sententias. Ipse aulem Osiander c.v Lullieri libris docuit, formalem causam justificationis esse illam ipsam justitiam, qua Deus essentialiter justus est. Sic enim intellexit, quod Lulherus ait, ipsum Christum in nobis habitantem osse formalem noslram justitiam. Itaque Osiander non agnoscit imputativam justitiam cum aliis Lutheranis, neque inhaerentem cum catholicis, sed inhabitantem cu i Lulhero, ul ipse eum interpretatur. Exlal ejus confessio, in qua sic loquitur: *De confessio rtis lis. hir pocrilae docent, justitiam noslram nihil esse aliud. quam quod Deus nos pro justis habet. cliani si simus peccatores, el nostram justitiam esse cx-lra nos.* El in confutatione scripti Philippi. scribil, Deum non acceptare ullam justitiam, nisi suam> propriam el essentialem. Refellunt hanc Osiadri sententiam, cum alii permulti, tum Joannes Gabinus salis copiose hb. 3. Instil. cap. It.

.Matthias Illyricus in Centuriis, cent. 1. lib. i. coi. 238. his verbis proponit sententiam, quumei Lulhero se didicisse gloriatur: Jusfdia. giiam PIL. impio imputai, non sunt qualitates, aul virtutes nostrae, neque ipsa Dei essentia, sed divina d substantialis justitia, sed totum opus, quod Christus homo cl Deus in una persona mediator nosier pro loto genere humano praestitit. Eodem fere modo loquuntur in colloquio Altemburgensium Saxonici, idesl, Lutherani rigidi: tmn Electorales. idesl molles: *Inter nos,* inquiunt isti, nulla

al dubitatio, quin sacra Scriptura justitiam Diridi. per quam nos coram Deo justificamur, el qw justis sumus, passionem el obedientiam ChristiClariss clperspicuis verbis appellet. El ibidem Saxonici: *Obedientia, inquiunt, cl meritum Cliri-illiest res ipsa, quae nobis imputatur, est justilipsa, quae nobis donatur, atque adscribitur.* Joannes Calvinus admittit quidem cum Lulhera-5. non ose in nobis ullam inhaerentem justitiam, d imputari Christi justitiam, cl propter cam condoriri peccata, proprie lamcn in ipsa remissione pec-(Jisilam esse doccl justificationem. Existimat enim neiijustificationis esse forense, neque aliud esse institiicare, nisi justum pronunciare. Itaque in lib. 3. Institut, cap. II. § 2. sic ail: A'os justificationem simpliciter interpretamur acceptionem, qaa nos Deus in graliam receptos pro justis habet: eamque in peccatorum remissione ac justitiae Christi imputatione positam esse dicimus. El ibidem § 3. *Justificare nihil aliud est. quam dim quiretis est, vel agitur, tamquam approba-liinnocentia a reatu absolvere. Cum itaque nos Christi intercessionem justificet Deus, non propriae innocentiae approbatione, sed justitiae imputatione nos absolvit. nl pro justis in Christo censea-w, qui in nobis non sumus. Itaque cum idem Calvinus in eodem cap. § 21. et 22. el in antidoto concilii ad sess. C. contendit, Justificationem non «sepositam nisi in peccatorum remissione, non utlodilimputationem justitiae Christi, sed interim renovationem el sanctificationem; quam justice nomine omnino indignam esse judicat.*

Martinius Bucerus in libro Concordiae, ut forias catholicos aliquos seduceret, ul fecit, duplicem /itiam excogitavit. a qua foimaliter justif carcer; unam imperfectam, quae in virtutibus in no-'s inhaerentibus sila sil: alteram perfectam, quae «Ipsa Christi justitia nobis imputata. Quoniam f n justitia noslra numquam talis esse polesl, ul i hciurn Dei sustineat, ul ipse dicil. ideo nccessatum esse imputationem justitiae Christi. ul illa in datiel quodammodo tecti coram Deo compareams. eljusli pronuntiemur. Hinc, in libello impetnri Ralisbonae exhibitio a Lutheranis (quorum i naps Bucerus erat) sic legimus in ari. 5. *Etsi l'itmis qui justificatur, justitiam accipit, et habet Christum etiam inhaerentem: tamen oniro fidelis huic non innititur, sed soli justitiae Clertviti nobis donatae, sine qua nulla omnino est, WttM potest justitia.*

In eandem sententiam, sive potius errorem inci-l Albertus Pighius in secunda controversia. el aut res Anlididagmalis Coloniensis. Quocirca Bucerasin libro Concordiae jam citato, in articulo de j'tificatione, fatetur, Pighii sententiam non distire a Lulheranorum sententia, quod allinet ad ossam formalem justificationis, sed solum quantum ad causam apprehensivam, quam Lutheranis im lidem. Pighius dilectionem potius, quam fidem esse definit.

Caelerum quidquid Bucerus de Pighii commu-riionecum Lutheranis dicat, duabus in rebus disidet a botheranis Pighius. Primum enim Lulheranni virtutes, quae sunt in nobis per gratiam Dei, ItUiBNixi Vol. IV.

non dignantur ullo modo nomine justitiae (solo excepto Bucero) sed inchoatam obedientiam el renovationem vocant, quam ipsam per se odeo coninunul m injustitiam esse velint, el sempiterna morte dignam existiment, ul perspicuum est ex Calvin. Kemnitio, cl aliis. Onmia hominum opera (inquit Calvinus lib. 3. Institui, cap. 12. § 4.) *ji sua dignitate censeantur, nihil nisi inquinamenta sunl cl sordes.* El cap. 14. § 9. *Nullum a sanctis exire polesl opus, quod non mereatur justam opprobriis mcedem.* Aequc ipsum Bucerum credibile est. justitiam in nobis inhaerentem posuisse, nisi nomine. Neque enim axioma illud Lulheri negare ausus fuisset: *Justus in omni bono opere peccat mortaliter.* Al Pighius el Colonienses justitiam inhaerentem imperfectam dixerunt, non quod injustitiam esse crederenised quod eam imparem esse censerent ad magnitudinem adoptionis filiorum Dei, quae per jusliHcalionem acquiritur.

Deinde (quod est discrimen longe maximum) Bucerus cl caelcri sectarii, sententiam suam obstinate defendunt, neque Ecclesiae catholicae judicio acquiescere sunl parati; proinde non errantes. sM haeretici merito nominantur. Pighius autem, cl Colonienses semper in Ecclesiae catholicae communionem manserunt, parati illius judicio suum, senlenliamque subicere; quocirca illorum errorem nulla animositate. sed sola ignoratione defensum tegere potuit charilas unitatis.

Ex his, quae hactenus dicta sunl, errores de justificatione Quinque numerari posse videntur. V-nus csl. formalem causam justificationis esse fidem. Id enim (saltem verbo) turn m Lulheri scriptis, turn iu Augustana confessione reperimus. Alter. formalem causam justificationis esse Christi obedientiam, el justitiam nobis imputatam. Id enim Illyricus, cl plerique alii docent. Tertius, formalem causam justificationis esse justitiam Dei essentialem nos inhabitantem. Id enim docuit Osiander. Quarius, formalem justificationem silam esse proprie in sola remissione peccati. Id enim Calvinus affirmai, quamvis non neget (ul diximus) ad jusliHcalionem requiri etiam imputationem justitiae Christi. Quintus, formalem causam justificationis duplicem esse, justitiam nostram inhaerentem. et Christi justitiam imputatam Id enim P. gius el quidam alii docuerunt.

CAPUT II.

*Proponitur sententia Ecclesiae, cl aperitur
status quaestionis.*

Ecclesiae catholicae sententia de caussa formali justificationis, explicatur a tridenlina synodo sess. (i. cap. 7. his verbis: *Enica formalis caussa est jusliHia Dei, non qua ipse justus csl, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati, renovamur spiritu mentis nostrae, ct non modo reputamur, sed vere justis nominamur el sumus.* El paulo infra: *Id in hac impii justificatione fit. dum ejusdem sanctissimae passionis merito, per Spiritum sanctum charilas Dei diffunditur in cordi-*

bus eorum. qui justificantur, atque ipsis inhaeret. Inde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hac simul infusa, accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et charitatem.

His verbis, omnes quinque errores damnantur, quos capite superiore numeravimus. Nam cum dicitur, Unica esse formalis causa: rejicitur sententia Bucerii et Pighii, de duplici iustiliatcum dicitur ea esse iustilia Dei, non qua ipse iustus est, rejicitur sententia Osiandri de iustilia divina per essentiam; cum dicitur, qua renovamur spiritu mentis, et quae inhaeret, et qua iusti vere nominamur et suinus, rejicitur sententia Lulhcranorum de iustilia imputativa; cum dicitur ea iustilia non consistere in sola remissione peccatorum, rejicitur sententia Calvinii de justificatione moris forensi; cum dicitur, iustilia nostra esse fides, spes et charitas infusa, rejicitur sententia Lulhcri de sola fide.

Porro status lotius controversiae revocari potest ad hanc simplicem quaestionem sit ne formalis causa absolute justificationis iustitia in nobis inhaerens. an non. Nam si quis probet pariem affirmantem, eodem tempore refellet omnes contrarios errores. Nam si formalis causa justificationis est iustilia inhaerens, non igitur iustilia Dei inhabitans; vel iustitia Christi imputata; vel sola remissio peccati sine renovatione hominis interioris. Et si iustilia inhaerens est formalis causa absolutae justificationis, non igitur requiritur imputatio iustitiae Christi. quae justificationem alioqui inchoatam et imperfectam absolvat. Neque sola fides est nostra iustilia, cum fides (ipsis etiam Lulhcranis testibus) non possit absolute iustificare, et ideo (ut loquitur confessio Augustana art. 4.) non iam sit, quam reputetur a Deo iustilia. Itaque omnes illi errores, aul non ponunt iustiliam inhaerentem, sed exlrisecam, aul si ponunt inhaerentem, nolunt eam absolute iustificare. Proinde omnes refutantur si probetur iustilia inhaerens, quae absolute simpliciterque iustificet.

Est autem hoc loco breviter annotandum, Kemnilius more suo fraudulenter admodum proponere statum quaestionis de formali justificatione. Dicit enim id in controversiam vocari; Quid sit id. propter quod Deus hominem in gratiam recipiat? an sit meritum Eilii Dei, an inchoata in nobis novitas? et plane tragice quaeritur. nos dicitur vim iustificandi merito Christi, ut tribuamus eam virtutibus et qualitatibus nostris. Ubi Primum de industria loquitur improprie, ut confumh re possit causam formalem eum meritoria. et illa ambiguitate sententiam catholicam odiosam reddat. Nam si quis proprie loqui velit, non ille fur voce *propter*, sed *per*, cum formalem causam designare voluerit. Si quis enim quaerat, per quid vivit homo? per quid ignis est calidus? per quid lucet sydera? recte respondetur, per animam, per calorem, per lucem, quae sunt causae formales. Si vero quaerat, propter quid imperator triumphat? propter quid milites pugnant? respondetur. non reddendo causam formalem, sed meritoriam aul finalem. Dicemus enim milites pugnare, ut vincant. imperatorem triumphare, quia vicit, et vincendo triumphum promeruit. Sic igitur, si

Kemnilius sine fraude ageret, proprie loqueretur ac dicere, id esse quod quaeritur, quid illud sit. per quod homo iustificatur, an iustilia sibi a Deo per Christi meritum donata et inhaerens, an ipsae Christi meritum extrinsecus imputatum.

Deinde: In eo quoque fraudulenter egit, quod merito filii Dei opposuit quasi et regione inchoata renov. lionem nostram, inde invidiam nobis apud suos concilians, quasi pluris faciamus honoralius nem nostram quantumvis imperfectam et inchoatam. quam ipsum perfectissimum atque absolutum. »

Remotis igitur fraudibus et ambiguitate verborum, Ad quaestionem (ut a Kemnitio proponitur; an videlicet iustificemur propter meritum Filii Dei, an propter inchoatam renovationem nostram. Respondemus: Si illud *propter* significet causam formalem, nos iustificari propter novitatem nobis inhaerentem, non propter meritum Christi, quod inhaerere non potest. Si vero significet causam orioriam, nos iustificari dicemus propter meritum Filii Dei, non propter novitatem in nobis inhaerentem. Si denique significet causam in communi, asseremus, iustificari hominem propter ultimum. sed propter meritum Filii Dei meritorie, propter novitatem in nobis inhaerentem formaliter.

Sed non minori fraude concilii tridentinis sententiam Calvinus exposuit. Sic enim scripsit in antidoto ad spss. G. *Causam justificationis Tridentini faciunt duplicem, ac si parlim remissione peccatorum, parlim spirituali regeneratione iustitiae mus. Vel ut aliis verbis exprimam, quod sentiunt, ac si parlim imputatione, parlim qualitate iustilia nostra constaret. Ego autem unicum et simplicem esse assero.* Sed hoc ipsum nos in illum majori ratione regere possumus, quippe qui lib. 3. Institution. cap. 11. §2. disertis verbis justificationem in peccatorum remissione, et iustitiae Christi imputatione silam esse scripsit. Quid enita hoc aliud est, nisi causam justificationis duplicem i facere? Concilium aulem Tridentinum sess. 6. cap. 7. apertissimis verbis unicum esse dixit formalem causam justificationis, iustitiam videlicet Dei, nobis infusam et inhaerentem.

Quod si concilium in eodem loco separatim meminit remissionis peccatorum et infusionis gratiae: id fecit, non ut significaret, duplicem esse causam formalem justificationis, sed ut indicaret, duos esse terminos ejus motus, qui dicitur iustificatio, sive duos effectus ejusdem causae; nam (ut id concilium recte definit) iustificatio est translatio hominis ab eo statu, in quo nascitur filius primi Adami in solum adoptionis filiorum Dei, juxta illud Apostoli, ad Coloss. 1. *Qui eripuit nos de tenebris, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae.* Non potest aulem hanc translatio fieri, nisi homo per remissionem peccati desinat esse impius: et per infusionem iustitiae incipere prius. Sed sicut fieri cum illustratur a sole, per idem lumen, quod recipit, desinit esse tenebrosus, et incipit esse lucidus: sic etiam lionem eandem iustitiam sibi a sole iustitiae donatam, quae infusam, desinit esse injustus, delentem videlicet lumine gratiae tenebras peccatorum, et incipit esse

justus, succedentibus nimirum tenebris peccatorum ipsa luce iustitiae.

Quod aulem Calvinus dicit ex sententia concilii, iustificari hominem parlim imputatione, parlim qualitate, mirum est, unde illi venerit in mentem, nisi forte sententiam Pighii legerit, et eam catholicis omnibus communem esse consuerit. Certe concilium nunc solum cap. 7. unicum tantum facit causam formalem justificationis, et eam in ipsius iustitiae inhaerentis infusione constituit, sed etiam tau. 10. disertis verbis anathema dicitur illis, qui sentiunt, nos per Christi iustiliam, justos esse formaliter, quo canone sententia Pighii sine dubitatione damnata est.

Quo aulem can. 11. idem concilium anathema dicitur, qui docent: hominem iustificari aul sola imputatione iustitiae Christi, aul sola remissione peccatorum: Damnantur eo canone deo quidam errores, oilem Lulberanorum, Calvinii alter, sed non significatur, concilii sententiam esse, hominem iustificari quidem imputatione iustitiae Christi, sed non sola: jam enim, ut diximus can. 10. absolute fuerat definitum, non iustificari hominem formaliter per iustiliam, qua Christus ipse iustus est. Ad id statu quidem quaestionis salis est dictum.

CAPUT III.

Inhiere nunc esse iustiliam nostram formalem, probatur ex Scripturis.

Hunc ad argumenta pro veritate veniamus primum argumentum sumitur ex verbis illis Apostoli 1. Roman. 5. *Si enim unius delictum mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et iustitiae accipiens in vita regnabit per unum Jesum Christum. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius iustitiam in omnes homines in justificationem vitae. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt omnes, ita per unius obedientiam iusti consilientur.*

Ei hoc loco habemus, iustificari per Christum, non esse haberi, aul pronunciari justos, sed vere fieri atque constitui justos, per ademptionem inhaerentis iustitiae, et iustitiae non imperfectae, sed absolutae et perfectae. Nam iustificare hoc loco esse iustum facere, non iustum pronunciare, perspicuum est. Tum ex illis verbis, Iusti constituentur omnes, ubi declarat Apostolus ipse, quid sit iustificari, ac dicit esse iustum constitui; iustum aulem constitui; tamen iustum fieri idem sunt: Tum ex analogia Adami et Christi, scribit enim Apostolus, sic nos conditi justos per obedientiam Christi, quo modo constituti sumus iniusti per inobedientiam Adami: constat aulem per inobedientiam Adami nos iniustos esse constitutos, iniustitia in nobis vere, ac re ipsa inhaerente, non iniustitia Adami nobis imputata.

Esse aulem iustiliam. quam per Christum adipiscimur, veram, absohilamque iustiliam, intelligi potest, Tum ex eo, quod Apostolus vult eam abun-

dantiam iustitiae; Tum ex eo, quod idem Apostolus dicit, majus esse Dei donum, quam Adae peccatum, inde ceterum sequitur, ut si peccatum Adae veram in nobis et absolutam iniustitiam posuit, ut omnium consensu posuit, ceterum Dei donum veram in nobis absolutamque iustiliam ponat.

Sed occurrunt Calvinus et Kemnilius et probare nituntur, Apostolum hoc loco per vocem *iustificare*, nihil aliud significare voluisse, nisi iustum, pronunciare. Primo, quoniam opposuit verbum, *iustificare*, verbo, *condemnare*, cum *in iudicio ex uno in condemnationem, gratia ex multis in iustificationem*. Et rursus, cap. 8. *Deus, qui iustificat, quis est, qui condemnet.*

Secundo: Quoniam Apostolus sine dubio phrasim hebraicam imitantur, tametsi graecum scribat; hebraice autem verbum *iustificare* forensem plane significationem habet.

Tertio: Quoniam latina vox, si proprietas inspicitur. nihil significat aliud, nisi iustum pronunciare. Quamvis enim a Patribus interdum iustificare, accipiat pro eo, quod est iustum facere: tamen ea notio non invenitur apud bonos linguae latinae auctores. Denique: Catholicos Kemnilius reprehendit, quod nimis haereant in ipsa compositione vocabuli, quasi iustificare sit iustum facere, quia componitur ex nomine iustum et verbo facere.

Respondeo ad Primum: Iustificatio recte opponitur condemnationi, et tamen non ideo semper est forense vocabulum. Nam ipsa etiam condemnatio interdum est aclus iudicis deputantis ad poenam eum, qui in iudicio reus inventus est: interdum aulem est effectus culpae, quae poenam commeruit. Siquidem et Adam nos condemnavit et Deus. Sed Adam nos condemnavit non iudicando, nec modo forensi, sed imprimendo culpam originalem: Deus aulem iudicando damnavit. Ad eundem igitur modum et iustificatio nunc est aclus iudicis, nunc effectus gratiae; et ipse idem Christus primo, ut secundus Adam, nos iustificat delendo peccata, et gratiam infundendo, secundo, in die iudicii nos iustificabit, declarando justos, quos ipse aulea fecit justos.

Praeterea: Quamvis condemnatio et iustificatio alicubi significant actionem iudicis, ut in illo loco citato: Iudicium ex uno in condemnationem, etc. tamen quando Deus iustificat impium, declarando iustum. facit etiam iustum; quoniam iudicium Dei secundum veritatem est. Itaque sive Christus per obedientiam suam, sive per iudicium suum nos iustificet, semper facit justos. Et hoc modo locum istum intellexit s. Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis et remissione, cap. 15. ubi dicit, in Christo iustificari, ex sententia Apostoli ad Roman. 5. non esse solum imitatione Christi iustum fieri. sed etiam per ejus gratiam regenerari: sicut in Adamo condemnari, non esse solum imitatione Adami, sed carnali etiam generatione ad culpam trahi.

Ad Secundum de voce hebraica: Dico verbum et proprie nihil esse aliud, nisi iustum facere, sed quia potest aliquis fieri iustus, tum intrinsece per ademptionem iustitiae, tum extrinsece per declarationem, inde eandem vocem ad varia significanda traduci. Porro non deesse loca in Scripturis, ubi vox illa significet iustum facere,

non more forensi declarando, sed vero efficiendo justitiam, perspicuum est ex verbis illis Danielis <.ip. 12. *Qui ad justitiam erudiunt mullos, fulgebunt sicut stellae in perpetuas aeternitates. Illud* <nim ; *Qui ad justitiam erudiunt*, in hebraeo esi C'p̄iiXQ. idesl, justificantes, sive qui justificant. Et non polesl boc trahi ad judices declarantes, significat enim propheta magnam futuram esse gloriam doclorum, qui multos ad justitiam docendo perduxerint.

Aeque mullum prodest adversariis, quod aliqui eorum dicunt. Daniele loqui de ministris evangelii, qui annunciant remissionem peccatorum per fidem Christi, quasi justificare sil indulgentiam praedicare. Nam eliam hoc modo justificare non erit forense vocabulum, quomodo Calvinus cl Kemnilius, illud accipiunt. Non enim qui praedicat evangelium, pronunciat homines esse justos, more judicis, sed aperit viam ad justificationem, el eo modo caussa est, ul auditores justi efficiantur ex impiis. Non enim dicil, ego vos omnes justos esse pronuncio, sed ait, credite evangelio. cl justificabimini : quemadmodum nullus judex loquitur. Itaque certum est apud Danielem loco notato, verbum *justificant*, non admittere forensem significationem.

Sed csl alius locus adhuc illustrior apud Isaiam, cap. 53. ubi de Christo sic loquitur Lsaia: *In scientia sua justificabit ipse justus servus meus mullos. et iniquitates eorum ipse portabit.* Ubi est verbum in *hiphil* P'îχı quod justum facere significat. Conatur quidem Kcmnilius hunc etiam locum detorquere ad significationem forensem, sed frustra. Quatuor enim vocabula manifeste repugnant ejus interpretation!.

Primum *csl. In scientia sua.* Id enim significat, interprete s. Hieronymo, Christum variis modis justificasse homines, atque unum ex eis modis fuisse doctrinam. Qui autem docendo justificat, certe non judicis more justificat.

/Uterum est: *Ipse justus*, qua voce significatur, Christum non solum dicendo, sed eliam juste operando, ac nobis justitiam suam impariendo justificare. Porro non requiritur ad justificandum more forensi, ul is justus sil, qui alios justificat, sed necessario requiritur, ul is justus sit, qui bene operando justificare debet. El ideo beatus Paulus ad hunc locum alludens ail ad Roman. 3. *VI sil ipse justus cl justificans.*

Tertium *csl: Servus meus.* Sic enim legendum *csl.* non senos meos, ul habent aliqui codices vitio librorum, in hebraeo enim est significat autem haec vox. Christum servisse Deo Patri in opere justification s. ac per hoc justificasse homines non judicando, sed ministrando, ut ipse dicit Jlatth. 20. *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, el dare animam suam redemptionem pro mullis.* Unde cl ab Apostolo Roman. 15. *xocalur minister circumcisionis ad confirmandas promissiones Patrum.*

Quartum est: *Iniquitates eorum portabit.* Ille cnuu signillicolur modus, quo Christus ministrando hislib .il. ubi vox hebraeo significat, gestare quosi in humeris. Itaque docel Isaias, Christum nos justificas >e portando sarcinam peccatorum no-

strorum in humeris suis, idesl. luendo poenam i. bis debitam. Quo allusit sanctus Petrus in cphl. l. cap. 2. cum ait: *Peccata nostra ipse pertulit r, corpore suo super lignum. ul peccatis mortui, ju- sliliae vivamus, cujus livore, sanati estis.* Ibin des effectum satisfactionis Christi. esse justitiam cl sanitatem nobis inhaerentem. Non igilur in l. Isaias testimonio *justificare* accipitur inore lo rensi, neque enim judices Ha justificant, ul po reis poenas hiant, eosque peccatis inori, etju- stitiae vivere, ac demum spirilualiter sanos c- faciant.

Est eliam alius locus in Scriptura, ubi *justificai- re*, nullo modo polesl accipi more forensi, nimirum Apoc. 22. *Qui justus csl. justificetur adhuc, et qui sordidus esi, sordescat adhuc.* El laimn non ignorabat sanctus Joannes hebraicas phrases.

Ad Tertium, de usu lalinae vocis apud bonos auctores, Respondeo: Anciores linguae lalinac non habere hanc vocem in ulla significatione, cl ideo non esse mirum, si non possimus ostendere in i. renlio, vel Cicerone *justificare* positum esse pro eo, quod est justum tacere. Nam nec ipse Kemnilius aul Calvinus ostendet in iisdem auctoribus *justificare* usurpatum esse pro eo, quod cslju- stum pronunciare.

Deinde non esset etiam mirum, si profani audires haberent hanc vocem solum in usu forensi, cum ignoraverint justificationem judicis Dei. Deus enim cum justificat impium, pronunciat quidem illum justum, quod el homines faciunt, sed absolvendo ficil illuni vere justum ex impio, quod homines facere non possunt. Atque hinc csl, quod apud homines qui fatetur delictum, condemnatur; qui negat justitiam significatur: contra autem apud Deum, qui negat, condemnatur; qui fatetur, justificatur. Nam cum non possint homines eum, qui delictum faletur. facere justum ex reo, damnare debent. non justificare, si nolint errare. Deus aulem, cujus judicium secundum veritatem est. pronunciat justum cum. qui se fatetur reum, sed pronunciando justum (ul supra diximus) facil re vera justum. Proinde solu> Deus non errat, cum impios injustosquo justificat.

Quod mysterium non ignorantes sancti Patres, lalinac etiam linguae non imperiti, verbum *justificare* passim usurpant pro eo, quod csl justum facere: *Quis csl*, inquit Augustinus in psalm. 30. concion. 1. *qui justificat impium? qui facil a impio justum.* Item lib. 2. de peccatorum meritis <l remissione, cap. 33. *Gratia Dei jtuli/lcamur. hoc csl, justi efficiimur.* Item libro de spiritu ciblera, cap. 2G. *Quid csl aliud justificati, quam justi facti?* Epist. 105. *Justi enim facti sunt; cui. justificati sunl.* El epist. 106. *Antequam gralii Justificetur, idesl, justus efficiatur, impius quid esi. nisi impius?* El epist. 120. cap. 20. *Credens in eum qui justificat impium, idesl, ex impio facil pium.*

Quanta igilur importunitas Novatorum est, ut in quaestione ecclesiastica repudient Patres, neque velint quiescere, nisi Ciceronem illis, vol Terentium judicem proferamus. El cum Apostolus ipse tam aperte significaverit justificari esse justum constitui, ao per hoc vocis compositionem cl notio-

nem aperuerit, calumniatur Kcmnilius adhuc. quod ei compositione vocis interpretationem nominis eruamus? sed de his salis inulta dicta sunt.

Alterum leslimonium pro justitia inhaerente sumitur ex cap. 3. ad Romanos: *Justificati gratis per jrrulimn ipsius, per redemptionem. quae esi in Clirislo Jesii, quem proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.* Hoc loco simul explicantur (ere omnes caussae justificationis; nam justificamur a beo gratis, idest, ex mera ejus libcnlitate, quantum ad nostra merita; nullo enim nostro opere meremur justificari. Al haec Dei libérales csl causa efficiens. Justificamur autem per gratiam ipsius, idest, per justitiam ab illo donatam ei infusam, el haec csl causa formalis. Juslificamur iicm per redemptionem, quae csl in Christo JtiikCl haec est causa meritoria. Denique juslificamur per lidcm in sanguine propitiatoris; el haec esi causa dispositive.

Respondent adversarii : Calvinus, Kcmnilius el dii, per graliam non significari donum aliquod infusum el inhaerens, sed ipsum Dei favorem cl benevolentiam, qua nos prosequitur, dum per Christi mcrila nos reconciliat, non imputans delicia rentra, sed imputans justitiam el obedienciam Christi.

III In primis favor Dei salis explicatur per illam rurem grafts qui enim gratis justificat, certe ex lencvulciilia et libcralitate justificat, illa igitur additio *per gratiam* non ipsum favorem, sed aliquid aliud, idest, effectum illius favoris significabit.

Deinde praepositio *per* non recte accommodatur favori el benevolentiae, sed caussae formalis, ulmeritoriae, nut instrumental!. Non enim recte ceremus, Deus per suum favorem, aut per suam ciieioleiliam nos justificat: redo aulcm dicimus. ?r graliam inhaerentem, per mentum Filii sui, per Hiem el sacramenta justificat.

Adhaec benevolentia Dei non potest esse inanis, stdomnino praestat, atque efficit id bonum, quod diem vult. Omnia enim quaccommque voluit fecit: pilm. 113. cl si vellet alicui bonum, el non faceret. non esset omnipotens, sed similis nobis infirmus. Cur enim nulla volunt homines, quae non /irioni, nisi quia nulla volunt, quae non possunt? munero Deus non diligit, ac nobis bene vult, id >ne dubio vull. ul simus vere justi el sancti coram ipso: *Elegii enim nos*, ul Apostolus loquitur ad Eplics. I. *ul simus sandici immaculati in conq clucjus. Eltl/acc csl voluntas Dei* (inquit Apostolus I. ad Thcssulon. 4.) *sanctificatio vestra.* Igitur si gralia justificans est favor cl benevolentia Dei, el Deus non solum extrinsecus favet, neque inaniter bonum vull, sed facil sanctos cl immneubios, quales esse nos vull: cerlc sequitur, ul per gratiam justificari, non sil justos reputari, el non c»e, sed rc vera justos, sanctos, atque immaculatos esse.

I'raclrea graliam justificantem non esse solum favorem Dei, sed donum in anima inhaerens, incll Jigi potest ex variis attributis cl nominibus ejus. Aarn dicilur (lonum, quod accipimus, ad Roman. 5. *Aaipicnlcs abundantiam gratiae cl donationis*, iundicilur duri per Christum, *gralia el veritas*

per Jesum *Christum facta esi*, Joan. i. non autem recte dicilur facta per Christum benevolentia Dei Patris. Item dicilur dari ad mensuram eb ipso Christo: *Unicuique nostrum data csl gratia, secundum mensuram donationis Christi*, ad Ephes. 4. At benevolentia Dei non dalur ad mensuram. neque a Christo. Item comparatur essentiae, quae dalur per creationem. Inde enim dicimur *creari in Christo*, nd Ephes. 2. El esse *nova creatura*, ad Galal. 5. Al id, per quod creaturae dicimur, intimum el inhaerens csl.

Denique comparalur luci. 2. ad Corinth. 6. Quae *participatio justitiae cum iniquitate? quae societas luci ad tenebras?* ad Ephes, 3. *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*, i. Joan. 2. Qui dicil. se *in luce esse, el fratrem suum odit, in tenebris csl.* At certe lux non facil corpus lucidum, nisi inhaereat, neque patitur secum tenebras. Quomodo igitur potest homo justificatus, non tantum lucidus dici, sed cliam lux in Domino, cum antea tenebrosus esset, si adhuc tenebrae peccatorum in ipso inhaerent, cl graliue lux extrinsecus manet?

Praeterea gralia, per quam justificari nos dicil Apostolus, dicilur eliam *charilas diffusa in cordibus per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, ad Roman. *. El quamvis adversarii, Philippus, Calvinus, Pelrus martyr, cl alii, contendunt, Apostolum loqui de charitalc, qua Deus nos diligit, hoc est, de favore el benevolentia. quae in ipso Deo est: tamen sanclus Augustinus. quem sibi anteponi. velint nolint adversarii, pali debent, disertis verbis contrarium docet. Sic enim loquitur in libro de spiritu ei lilera. cap. 32. *Charilas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris. non qua nos ipse diligit, sed qua nos facil dilectores suos.* Ipse etiam Apostolus ad Roman. 8. de hoc ipso spiritu nobis dato loquens: *Accepistis.* Inquil, *spiritu adoptiunis filiorum. in quo clamamus. Abba Dater.* Al celle clamamus. Abba Pater, |er chantalem, <pia diligimus nos Deum, non qua diligit nos Deus. Et iu eodem cap. per graliam justificantem vivere dicimur: *Corpus quidem*, inquil. *mortuum est propter peccatum, spiritus autem vivit. propter justificationem.* Al non recte dici possumus vivere per exlrinsecum Dei favorem: cum nihil sil magis intimum, quam vila.

Tertium leslimonium est in epistola priore ad Corinih. cap. G. ubi sic explical Apostolus justificationem *El haec quidem* (peccatores videlicet) *fuistis. sed abluti estis, sed sanclificali* estis, sed *justificati estis in nomine Domini nostri i Jcsu Christi, el in spiritu Dei nostri.* Quo loco, ul exponunt Chi ysoslomtis, Ambrosius. Theophyloctus el alii, docet Apostolus, homines in Baptismo per invocationem nominis Christi, el operationem Spiritus sancti purgari cl sanctificari. Alque hoc ipsum esse justificari, ila ut justificatio duo illa contineat, purgationem, sive ablutionem. I sanctificationem. Quod si justificatio csl ablutio el sanctificatio: sequitur, ut justificatio non sil sula peccatorum remissio sine interna sanctificatione. Item sequitur, ul justificatio non sil imputatio justitiae, vel declaratio, more forensi. Nam imputatio cl dc-

claratio non egent invocatione nominis Chrisli. aul virtute Spiritus sancti. Apostolus autem dicil, Corinthios fuisse ablutos, sancifieatos cl justificatos, in nomine Chrisli clin virtute Spiritus sancti.

Quartum testimonium csl in epistola ad Titum, cap. 3. Cum apparuit benignitas cl humanitas Salvatoris nostri Dei. non ex operibus, quae fecimus nos. sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ni justificati gralia ipsius, haeredes simus, secundum spem vitae aeternae. Ex verbis illis postremis: *I I justificati gratia ipsius etc.* inllegimus, in verbis superioribus descriptam esse juslili aiionem, ila ut secundum Apostoli sententiam, justificatio sil regeneratio cl renovatio, Dei benignitate, per lavacrum Baptismi cl effusionem Spiritus saucii, in nobis facta.

Hanc aulem regenerationem cl renovationem, quae est ipsa justificatio, formaliter fieri per donum aliquod inhaerens, Iribus argumentis probari potest; Primo, ex ipsa natura cl raliione regenerationis; neque cnim inllegi potest, quemadmodum regeneretur aliquis sine ulla sui mutatione, per solam Dei benevolentiam, in ipso Deo existente, vel per solam cxlrinsecam jusliliae alterius imputationem. Nam certe regeneratus, diligitur ul films, cum antea odio haberetur, ul inimicus, igilur mulatio aliqua facta est; non potuit aulem in Deo fieri, igilur in homine facta csl. Ac per hoc regeneratio aliquid in ipso homine ponit, ob quod Filius Dei nominetur et sil.

Deinde, idem probalur ex caussis hujus renovationis, quas hoc loco idem Apostolus numerat. Nominatur enim benignitas Dei, quae est efficiens causa; Christus, qui csl causa meritoria, lavacrum Baptismi, quod est causa inslruinentaria; effusio Spiritus, sive. Spiritus effusus, qui csl causa formalis. Per effusionem autem Spiritus, sive Spiritum effusum, nihil rectius inllegitur, quam primum ejus donum, quod est chariias, quae idcirco eliam dicilur diffundi in cordibus nostris.

Denique idem probalur ex confessione adversariorum; fatentur cnim etiam ipsi, esse in nobis inhaerentem aliquam renovationem per Spiritum sanctum, sed negant eam propric esse justitiam, aul per eam nos absolute justificari, el ideo confugiunt ad Chrisli justitiam imputatam. Al Apostolus hanc ipsam renovationem justificationem appellat, ul oslendimus. LI cnim significat illud: *Ul justificati gralia ipsius. haeredes simus, secundum spem litae aeternae*, Reddit cnim caussam, cur nos Deus per lavacrum el Spiritum sanctum regeneraverit ac renovaverit; el ait, caussam fuisse, ul justificari. idesl, ul per eam regenerationem el renovationem justificati, haeredes regni ac vilaesempilernoc effici mereamur.

Quintum testimonium csl, ad Hebr. 11. ubi testatur Apostolus, aliquos homines fuisse vere el absolute justos; nam do Abel scribit: *Testimonium consecutus est, esse justus*. De Noc: *Jusliliae. quae per fidem est, haeres est constitutus*. Isti cerlc el alii eorum similes, vere justii erant, nec justii im-

perfecte el inchoate, sed absolute cl perfecte. que enim Scriptura justos absolute vocaret cos, qm absolute justii non essent. Quid? quod eliam petit clos el immaculatos appellat? Nam Gen. 9. de Nuè dicitur: *Noc vir justus atque perfectus fuit. Ellhvid in psal. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*.

Porro hacc eorum justitia non erat justitia biinhabitans, aul justitia Chrisli imputais, sed juslilia in illis inhaerens et propria. Nam Apostolus slendere volens, unde Abel jusliliae testimonium conscquulus csscl, ait: *Testimonium perhibente Deo muneribus ejus*. Ubi videmus, probari justitiam Aliciis, ab effeclu ipsius jusliliae. Nam ut ait sanctus Joannes in episl. 1. cap. 2. *Qui facit justitiam justus est*. Ilaque probal Apostolus, Abele fuisse justum, quia justa opera faciebat, cum Deo rite sacrificaret. Justii aulem operis caussa, csl juslilia inhaerens, non imputatio jusliliae. quiccum extrinseca sil, principium operis esse non polesl. Sic eliam Noè fuisse justum, probal ibidem A 10. slolus, quia credidil Deo, timuit iudicium Dei, obedivit mandatis Dei. El in Genesi, cap. 9. dicilur fuisse justus, quia ambulavit cum Deo. Quomodo eliam probal s. Lucas, cap. 1. Zachariam el Elisabetham fuisse justos coram Deo, quia incedebant in omnibus mandatis cl justificationibus Domini.

Sextum testimonium csl Apostoli ad Roman. 8. et I. ad Corin. 15. ubi dicit, justos conformes esse imagini Chrisli, et portare imaginem Christi: *Quos, inquit, praescivit el praedestinavit conformes fieri imaginis /ilii sui: ut sil ipse primogenitus in mullis fratribus. El sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus el imaginem coelestis*. Christus autem non csl justus per imputationem, neque persolam inhabitationem jusliliae increase, sed justus esi vere ac proprie, eliam ut homo, per creatam cl inhaerentem sibi justitiam, ex qua justissima opera faciebat: igitur cl nos si similes, si fratres, si imagines ejus esse debemus, justitiam veram cl inhaerentem habere ncesse est. Nam si re ipsa injusti cl solum putative juslissimi, magis diaboli, quam Chrisli imaginem geremus. Rectius cnim denominamur ab eo, quod sumus, quam ab eo, quod esse putamur. Praeterea terreni hominis, idesl, Adami peccatoris, veram imaginem portavimus, quoniam peccalum in nobis non putative, sed vere cl re ipsa inhaerebat, igitur cl Chrisli veram imaginem geremus, si justitia nobis non putative, sed vere ac re ipsa inhaereat.

Septimum testimonium est in episl. ad Romanos, cap. 6. ubi Apostolus docet, nos per justificationem, qua morimur peccato, cl resurgimus justitiae, repraesentare Chrisli mortem cl resurrectionem. El inter alia dicil: *Qui mortuus csl. justificatus est a peccato*. Quod eliam significavit Apostolus Pelrus in priore episl. cap. 1. cum ait: *C/in isto igilur passo in carne, el vos eadem cogitatione armamini. Quia qui passus est in carne, desiit a peccatis*. Al Christus non putative, sed vere mortuus csl el vere resurrexit. Igilur cl nos non putative, sed vere morimur peccato, cl resurgimus ad justitiam, cum per Baptismum justificamur.

Octavum testimonium csl in episl. ad Romano?

dp. 8. ubi Apostolus scribit : *Nos jam per Christum accepisse Spiritum adoptionis filiorum Dei quoad animam, quae vivit (ul ibidem dicit) propter justificationem, quamvis corpus mortuum est (idesl, adhuc mortale sit) propter peccatum.* Sed paulo post addit: *Nos jam primitias Spiritus habentes, intra nos gemere, expectantes adoptionem filiorum Dei redemptionem corporis nostri.* Jam, ul idem ait ad Philippeus. 3. *Salvatorum expedamus, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, confuturam corpori claritatis suae.* Alibi qui adoptio filiorum, quam expectations in redemptione corporis, verissima erit, et inhaerens in ipso corpore, idesl, immortalitas et impassibilitas, non putativa, sed vera. Igilur adoptio quam nunc bibemus in Spiritu per justificationem, vera etiam esse debet, non putativa. Alioqui, sicut expectamus redemptionem corporis, illa quoque expectemus redemptionem animae.

CAPUT IV.

*fidem non esse integram formalem
causam justificationis.*

Ihelenus communibus argumentis probatum est, causam formalem justificationis nostrae esse justitiam inhaerentem; ex qua sententia refelluntur quinque illi errores, quos supra notavimus, nunc seorsim singulos paucis refellemur.

Primus igilur error fuit, causam formalem justificationis nostrae solam esse fidem. Id enim Lullerus disertis verbis posuit in comment, ad 2. cap. epistolae ad Galatas, et Philippus in ipsa confessione Augustana, ari. i. et quamquam Lullerani omnes, dum rigidi, dum molles, ab hoc errore jam recessisse videantur, ut supra notavimus ex colloquio Illemburgensi: nihil tamen oberit, si hunc ipsum errorem breviter confutemus.

Primum, in ipsa epistola ad Galatas, **cap.** Apostolus, cum dixisset : *Nos autem spiritu ex fide iustumus iustitiae expectamus* : subiunxit continuo : *Ubi in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per dilectionem operatur.* Ubi verba illa, *Ex fide spem iustitiae expectamus*, duobus modis intelligi possunt. Uno modo, ul sensus sit, ex Ode speramus vitam aeternam, quae est merces iustitiae. Saepe (nim Apostolus ponit spem pro causa, quae speratur, ul ad Tit. 3. *Expectantes beatam spem, et ad unum gloriae magni Dei*: Illaque spes iustitiae fit id. quod iustitia sperat, idesl, quod iustitiae debetur, videlicet, praemium vitae beatae. Altero modo, ul sensus sit, ex fide spem iustitiae expectamus, idesl, ex fide speramus, nos posse justificari. Ulrumque sensum attingit sanctus Augustinus in libro de spiritu et littera, cap. 32. Sed hic posterior simplicior et magis congruens cum praecedentibus verbis esse videtur : et tamen ulcrque modum recidit ; cum ex utroque id manifeste colligatur, ex (Ide, non ex lege, aut operibus ante fidem factis, hominem justificari.

Alne daretur occasio errandi, explicuit idem

/Apostolus, quae lides sit illa, quae justificat, cum ait : *Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, idesl. neque lex circumcisis data, neque opera gentilium, in praeputio facta, justificant, sed fides*: non quaecumque autem fides, sed quae per dilectionem operatur, idesl, fides, quae agitur ac movetur, formatur et quasi animatur per dilectionem. Quod si charitas est forma fidei, et fides non justificat formaliter. nisi ab ipsa charitate formata, certe multo magis charitas ipsa justificat.

Huc etiam perlinent illa testimonia, quae indicant, solam fidem non sufficere, ul 1. ad Corinthios. 3. *Si habuero omnem fidem, illa vel montes transferam, charitatem autem non habuero. nihil mihi prodest.* Et Jacob. 2. *Fides sine operibus mortua est.* Et illa, quae docent necessariam esse charitatem. ul 1. Joann. 3. *Qui non diligit, manet in morte. Et nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.*

Deinde : Potesl hoc idem probari ex Patribus, qui docent, fide tantum inchoari justitiam, perfici vero per dilectionem, quos citavimus libro superiore. cap. 17. quibus addi possunt duo testimonia sancti Augustini. Unum ex libro de spiritu et littera. cap. 29. ubi dicit, fide impetrari justificationem : *Justitiam, inquit, quae ex fide est, impetrando ex Deo, non ex semelipsis praesumendo* Et infra : *Opus, quod qui fecerit, vivet in eo. non sit nisi a iustificato. Justificatio autem. ex fide impetratur.* Et serm. 15. de verbis Apostoli : *Justitia sit. sed ex gratia sit. a Deo tibi sit. non tua sit.* Et mox de eadem : *Geme, ul impetres, plora ul impetres, crede ut impetres. Qui invocaverit nomen Domini, salvus erit, justus erit.* Quod si fides impetrat justificationem, certe non formaliter sola ipsa justificat. Nam si formaliter ipsa sola justificaret, esset homo formaliter justus, antequam justificationem impetraret, cum fidem habeat ante impetrationem iustitiae, atque ita esset justus antequam esset iustus.

Alterum testimonium est in libro de natura et gratia, cap. ult. ubi justitiam sanctus Augustinus in ipsa charitate constituit : *Charitas, inquit. inchoata. inchoata justitia est: charitas profecta, profecta justitia est: charitas magna, magna iustitia est; charitas perfecta, perfecta justitia est.*

Tertio: Probalur ratione. ducta ex natura ipsius fidei et iustitiae. Nam justitia res est adeo bona, ul cum nullo alio bono pugnet, et ideo adjunctione aliorum honorum, non minuatur, nec desinat esse, sed perficiatur semper et crescat, ul perspicuum est ex eo, quod invenitur in beatis, in Christo et in ipso Deo : Al fides repugnare veritati, neque in Deo, aut in Christo unquam fuit, neque in angelis et hominibus manet, cum beati esse incipiunt: non igilur lides est ipsa formalis justitia, nisi inchoata et imperfecta.

Praeterea justitia facit nos Christo similes, et per eam gerimus Christi imaginem, ul supra probatum est ex cap. 8. ad Romanos, et cap. 15. prioris ad Corinthios. Al fides non facit nos Christo similes, sed potius aliquo modo dissimiles, cum in Christo fides non fuerit, quippe qui faciem Patris

semper viderit. Adbacc juslilia virlus esl, per quam lex divina completur; al plenitudo legis non esl fides. sed charilas. Apostolo lesic, ad Roman. 13.

Denique: Juslilia non poles! esse informis el morlua, cum ipsa sil animae Vila, nec possit fieri, ul quis eodem tempore sil peccator el iustus, hoc esl, mortuus secundum Spirillum, el secundum spiritum vivus: At fides informis el morlua esse poles!, ul libro superiore probavimus ex apostolo Paulo I. ad Corinth. 13. el apostolo Jacobo, cap. 2. non igilur sola fides esl nostra integra, formalisque juslilia.

Sed occurrendum esl Lulhero el Calvino, qui freti testimonio prophetae Habnuc: *Justus ex fide vivit*, miris modis exagitant distinctionem fidei in fidem formatam el informem. El Lulherus quidem in comment, ad cap. 3. ad Galat. eam distinctionem Salanicam el pestilentem vocat: Calvinus in lib. 3. Institui. cap. 2. § 8. nugatoriam, pulidarn el insulsam nominal. El quoniam ipse quoque fatetur. quandam fidem, videlicet historicam, separatam esse posse a charitate, el non justificare. Ne cogatur fidem informem admittere. dicit. duas esse formas fidei, quarum una iustificat, altera non iustificat. Al Calvini distinctio in duas formas fidei. ad verborum novitates relegari debet. Nusquam enim Scriptura, vel traditio ecclesiastica duas istas formas, sed unam fidem ubique praedicat.

Distinctio vero unius fidei in formatam el informem ab apostolis Chrisli Paulo el Jacobo manifestissime traditur. Nam quid, quaeso, interest, si dicamus fidem vivam el mortuam; vel formatam el informem? Certe enim res viva, per aliquam formam vivit. el res morlua propter absentiam alicujus formae morlua esl. Fidem aulem vivam el mortuam Jacobus appellat in epistola sua. cap. 2. Sed apostolus Paulus non solum docet, fidem charitale formari. sed etiam explicat, dilectionem formam esse extrinsecam fidei, non intrinsecam, el quae det illi, non ul sil, sed ul moveatur; ac per hoc fides sine dilectione non desinat esse fides, sed desinat esse res acinosa et operans. Sic enim Apostolus ait ad Galat. 5. *Fides per dilectionem operatur*. Ibi illud (*operatur*) passive accipiendum est. non active. Est enim in graeco ἐνεργουμένη, id est mola atque acta.

Itaque sensus Apostoli est, fidem a charitale agi el moveri, quo modo a spiritu movetur el agitur corpus. Ar. per hoc dilectionem non esse signum viventis fidei, ut adversarii dicere solent, sed esse ipsam vitam fidei, el fidem sine dilectione similem esse corpori sine spiritu, ul rectissime scribit Jacobus. Redo igilur catholici dicunt, fidem sine charitale esse informem, el cum charitale formatam. El non recte Calvinus duas facit fidei formas; nam cum duae sint formae, numquam poles una fieri altera; fides aulem informis, formata fieri potest, quae formata est, reddi potest rursus informis.

Piget autem nullis refellere ineptias et nugae Lulheri. Colligit enim, si charilas sil forma fidei, sequi. ul chantas sil praesantior fide, el in ea sita sil summa Christianae religionis: et inde obscuratur Christus, (jusque beneficium; el omnia fide in christum homines nili dilectione et moralibus ope-

ribus; quaerit etiam, an Spiritus sanctus non lucril, si veritas id postulasse!, per prophetam inherere, Justus ex fide formata vivit; Denique addit, charitatem ad legem pertinere, fidem nutem esse ex lege, proinde neque esse ex charitate. per hoc nullo modo charitale formari.

Respondeamus lolidern fere verbis: Charitatem praeferrere fidei libenter admittimus, neque id aliquid videri poles, nisi haeretico, qualis fuit Utherus. qui Apostolo repugnare non vercat. Quia enim darius dici potuit, quam quod ait Apostolus I. ad Corinth. 13. Nunc manent fides, spes, chantas, tria haec, major autem horum est charilas. In eadem charitate silam esse summam christi religionis, numquam Lulherus negasset. si Classius audire voluisset in evangelio suo dicentem: *Mandalum novum do vobis, ul diligatis invicem*. El: *In hoc cognosce omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Joan. 13. et Apostolum exhortantem: *Super omnia haec charitatem habete, quod est vinculum perfectionis*. ad Coloss. 3. el sanctum Augustinum, qui tract. 53, in Joannem brevissime de christiana summam christianae religionis redigi ad charitatem non ad fidem, quoniam qui diligit, necessario credit el sperat. Non aulem omnis qui credit, conlineo etiam sperat el diligit.

Obscurari nutem Christum, el ejus beneficia, si charilas illa magni fiat, ut fidei forma esse dicitur, iam est consequens, quam solem contemni ab iis, qui ejus luce cupide fruuntur. Quid enim est duritas. nisi summum Christi beneficium? *Charitas enim diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis*. Hoc aulem donum, nonne Christus ipso ad laetam dexteram emittit, ul apostolus Petrus ait Ador. 2. Neque periculum est, ne fidem negligant, aul in operibus moralibus per solas vires liberi arbitrii factis, spem ponant, qui charitatem in primis praedicant. Sciunt enim charitatem sine fide in hac vita esse non posse, el charitatem laudant, tamen quae ex lege, aul ex viribus liberi arbitrii. sed quae ex Deo el ejus gratia possidentur.

Porro non deerant verba Spiritui sancto, qui per prophetam suum illud efferret; Justus ex fide formata, aul etiam ex charitate vivit, sed maluit dicere, ex fide vivit, vel quia non loquebatur de riu justitiae, sed vita spei, quae justum patienter reprobare facit: videlicet quia commendare voluit id. unde initium ducit vita iustitiae. Sed sicut per prophetam spiritus sanctus vitam iustitiae tribuit fulci, quoniam inde inchoatur; sic per Apostolum candem vitam tribuit charitati, quoniam inde perficitur: *Translati sumus, inquit Joannes in epistola I. cap. 3 de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. Et: *Qui non diligit, manet in morte*.

Quis autem feral charitatis donum, quod est ipse nucleus (ul sic loquar) evangelii. transferri ad legem, el opponi fidei, si charitas ad legem pertinet, quia lex charitatem praecipit: cur non etiam lides relegatur ad legem, cum nulla sint in lege de fide praecepta? De fide (inquit s. Augustinus tract. 83. in Joan.) *quam multa mandata sunt? quis potest cuncta colligere? quis enumerando sufficere?* V. 11

igilur Lutherus cl fidem cum charilate ab evange-
tio separet; cl legem scriptam in cordibus, dicit
non esse Testamentum novum, ul illicinias proe-
divit cap.31. sed Testamentum velus, cl omnia mo-
re suo invertat, alque confundat. Impie praeceptum
charitalis, ul etiam lidei ad legem perlinet. Spiritus
autem charitalis el lidei ad evangelium. Sed de di-
scrimino legis cl evangelii plura dicemus, cum con-
troversiam de iustitia operum el legis observatione
tractabimus.

CAPUT V.

*Formalem causam justificationis non esse
iustitiam Dei essentialiter ac divinam.*

Secundus error Osiandri est, qui iustificari ho-
minem dixit per illam ipsam iustitiam, qua Christus
nonnulli homo, sed ul Deus essentialiter iustus est.
Refellitur hic error ab Apostolo ad Roman. 4. ubi
«proposito de justificatione disseritur; el aper-
tissime demonstratur. iustitiam, per quam iustifi-
camur, esse fidem, vivam videlicet el per dilectio-
nem operantem; illam enim fidem Deus pro iustitia
habet; cl quia Deus non fallitur; eadem fides vere
iustitia est, el iustitia fidei nominatur: *Credenti,*
inquil, in eum. qui iustificat impium, reputatur
fides ejus ad iustitiam. El infra: *Dicimus, quia*
reputata est Abrahae fides ad iustitiam. El infra:
Sicpium accepit circumcisionis signaculum ju-
stitiae fidei, qua est in praepotio, ut sit pater o-
mnium credentium per praepotium, ul reputetur
cl illis ad iustitiam. El similia habentur ad
Gal. 3. *Ad fidei spem iustitiae expectamus; nam*
in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet,
neque praepotium, sed fides, quae per dilectio-
nem operatur. Quod si fides per dilectionem ope-
nos. est illa iustitia, per quam iustificamur, certe
non iustificamur per iustitiam Dei essentialiter, nisi
quis illa desipiat, ul fidem nostram iustitiam Dei es-
sentialiter esso definiat.

Secundo: Refellitur ex Augustino, qui saepissime
ipsum el inculcat, nos iustificari iustitia Dei. non
qua ille iustus est, sed qua nos justos facit. Libro
de spiritu el littera, cap. I). *Sicut. inquil, fides*
Christi «licita est, 710 quia credit Christus, sic iu-
stitia Dei, non qua iustus est Deus. El paulo ante:
«iustitia Dei. non qua Deus iustus est, sed qua in-
ducit hominem, dum iustificat impium. FA cap.31.
I. iustitiam, qua iustificamur, dicit iustitiam Dei,
ul dicitur charitas Dei, qua Deum diligimus, el
fides Dei, qua in eum credimus, cl sains Dei, qua
salvatur. El in epist. 120. cap 30. *Ignorantes in-*
Dei iustitiam. qua nos ejus gratia iusti su-
mus, ul ipsa Dei iustitia nos simus. cum juste vi-
vimus credentes in eum, qui iustificat impium,
anilla, qua ipse iustus est. aeterna sua el in-
commutabili iustitia. El in libro 3. contra duas e-
pistolulas Pelagii norunt. cap. 7. *Non propterea, in-*
quil, iustitia Dei. dicitur. quoniam Deus iustus
est, 18cd quia homini ex Deo. Similia repetit in lib.
de gratia cl libero arbitrio cap. 12. el alibi saepe.

Tertio: Refellitur rationibus variis. Prima ratio,

Justificatio praecedat inhabitationem Dei. non igi-
tur homo iustificatur per iustitiam essentialiter in-
habitantem. Justificationem praecedere testatur
Scriptura Sapient. I. ubi dicitur Spiritus sanctus
non habitare in corpore subdito peccatis. Testatur
item Augustinus in epist. 105. ad Sixtum: *Post re-*
missionem, inquil, peccatorum, nisi mundatam
domum habet Spiritus sanctus, nonne cum aliis
septem redit spiritus immundus. Cl autem inha-
bitet Spiritus sanctus, nonne ubi vult spirat, et
charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, non
a nobis, sed a spiritu sancto, qui datus est no-
bis? Ille videmus, prius remitti peccata, el munda-
ri domum, el ornari etiam charitate, ul in illo Spi-
ritus sanctus habitare dignetur.

Neque his repugnat, quod Spiritus sanctus prius
dari videtur, quam charitas diffundi, cum ipse sit,
qui eam diffundit el peccata remittit. Nam, ul idem
Augustinus ait serm. 11. de verbis Domini: *A quo*
mundamur, accipiendo indulgentiam. ipsum ac-
cipimus habitantem ad faciendam, augendam,
perficiendamque iustitiam. El in epist. 105. Ali-
ter adjuvat Spiritus nondum inhabitans. aliter
inhabitans; *adjurari enim, ul efficiamur fideles,*
cum non inhabitat; cum vero inhabitat adjuvat
jam fideles. Itaque purgat et iustificat. ul pur-
gatos el iustificatos inhabitet. El hoc idem aperte
Scriptura demonstrat, cum dicit ad Ephes. 4. Chri-
stum habitare per fidem in cordibus nostris. El I.
Joan. 4. cum, qui manet in charitate, in Deo manere,
cl Deum in eo. Quia nimirum non habitat Deus in
nobis, nisi fides charitasque praecedant. Inhabitatio
igitur Dei non facit iustos, ul Osiander existimat,
sed jam iustificatos Deus inhabitans adjuvat (ul lo-
quitur Augustinus) ad faciendam, augendam, per-
ficiendamque iustitiam.

Secunda ratio: Si essemus iusti, iustitia Dei es-
sentialiter nos inhabitante, essemus omnes aequi iu-
sti alque ipse Christus. Nam ipse quoque non ali-
ter iustus esse posset. nisi per iustitiam Dei essen-
tialiter, si Deus nullam iustitiam acceptat, nisi suam
essentialiter, ul Osiander somniat. Al Scriptura
Joan. 1. disertis verbis testatur, nos omnes de ple-
nitudine Christi accepisse; cl ad Ephes. 4. Unicui-
que nostrum dari gratiam secundum mensuram do-
nationis Christi, non igitur iusti sumus iustitia illa
essentialiter, sed iustitia creata, quae major el minor
est, cl sub certam mensuram cadere potest.

Tertia ratio: Scriptura docet, aliquos homines
vere esse iustos, ut Noe. Genes. 6. Zicbariam. Lu-
cae 1. Abel et mullos alios, ad Hebraeos II. At
non potest homo vere denominari a forma extrin-
secus inhabitante, sed solum ab inhaerente, alio-
qui enim, si salis est iustitia inhabitans, ut vere iu-
sti esse dicamur, cur non dicimur etiam immorta-
les, aeterni, beati, omnipotentes, cum immortali-
tas Dei, aeternitas, beatitudo, omnipotentia el alia
omnia ejus attributa nos inhabitent? et cur non di-
cuntur omnes homines iusti, immo cl omnes lapi-
des, omnia ligna, omnia sydera, cur non recte iu-
sta dicuntur, si inhabitatio Dei denominationem
illam tribuere potest? Quamvis enim non inhabitet
Deus omnia per fidem cl charitatem, lamen per
potentiam, essentiam cl praesentiam omnia prur-

sus inhabitat. Osiander aulem non facil nos justos, quoniam per fidem el charilatem inhabitamur, sed quoniam a iustitia essentiali simpliciter inhabitamur.

Quarta ratio: Si nullam iustitiam Deus acceptat, nisi suam essentialem, ac propterea per illam nos inhabitat, ul justos official; eerie sequitur, ul Christi iustitiam, quas is pro nobis Patri satisfacere patiundo el moriendo voluit, Deus non acceperit. Illa enim Christi iustitia, iustitia fuit creata, non divina el essentialis. Quod si Christi iustitia Patri non satisfecit, quorsum ille carnem suscepit? quorsum lania pati voluit? quorsum humiliavit semelipsum, factus obediens usque ad modum, mortem aulem crucis? numquid ul laniis sumptibus nihil redimeret?

Al iunge aliud nos docent Isaias el Paulus. Ille enim cap. 53. scribit de Christo: *Justificavit ipse iustus servus incus multos*. El isle ad Rom. 3. el 5. *Reconciliatos*, nos dicit, *Patri in sanguine, filii sui*. Quid apostolus Joannes? an non affirmat in epistola 1. cap. 1. sanguinem Christi inundare nos ab omni peccato? El cap. 2. Christum propitiationem esse pro peccatis totius mundi.

Denique: Ahi! frequentius omnis Scriptura testatur, quam Christi passionem el modum, plenam, alque perfectam satisfactionem fuisse pro peccatis. Quare Osiandri sententia recipi non potest, nisi quis velit lotum mysterium humanae redemptionis el reconciliationis evertere.

Neque argumenta, quibus ille nihilur, aliquid soliditatis habent. Praecipua sunt: Quoniam b. Petrus in epistola 2. cap. 1. scribit, nos effici divinae consortes naturae. El quia Deus non acceptat ullam iustitiam, nisi suam. Sed apostolus Petrus non dicit, nos effici divinae consortes naturae per inhabitationem iustitiae essentialis. Haec enim est glossa Osiandri, non sententia b. Petri.

Quomodo autem efficiamur divinae consortes naturae, indicat ipse idem, cum ait: *Ut per haec efficiamur etc.* Illud aulem, *haec*, referi sententiam praecedentem. *Per quem nobis maxima el pretiosa promissa donavit*. Ubi nomine promissorum intelliguntur res promissae, non ipsae promissiones, non enim donantur promissiones proprie loquendo, sed dona, quae fuerant promissa. Itaque donavit nobis Deus per Christi merita res maximas el pretiosas, quas ante promiserat, el per haec dona Caeli sumus divinae consortes naturae. Quoniam per haec dona efficiamur filii Dei, el cohaeredes Christi, el hoc modo participamus naturam Dei, quomodo filii participiant naturam patris; Unde est illud: *Ego dixi, Dii estis, el filii excelsi omnes*. Ubi dicuntur Dii, idesl, divinae consortes naturae, filii sunt Dei. Quae sententia aulem dona, quae nos filios Dei faciant, explicat apostolus Joannes in epistola 1. cap. 3. cum ait: *Videle qualem charitatem dederit nobis Pater, ul filii Dei nominemur el simus*. El cap. 5. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est*. Et ibidem: *Deus charitas est, et qui manet in charitate. in Deo manet, el Deus in eo*. Et ipse b. 1. trus ideo, postquam dixerat: *Ul divinae, confidamini consortes naturae*. adjunxit. *fugientes cum, quae in mundo est. concupiscentiae*

corruptionem. Nam cupiditati opponitur charitas, el qui per charitatis donum efflojitur divinae consortes naturae. hoc ipso fugit cum, quae in inundo est, concupiscentiae corruptionem.

Fuit aulem hoc donum promissum nobis a Deo. Primum per prophetam Iheremiam cap. 31. *Dabo legem meam in cordibus eorum*. El Ezechiel. cap. 36. *Dabo vobis cor carneum. el spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam ul in praeceptis meis ambuletis*. Deinde per ipsum Christum saepissime Joan. 14. el alibi. El deo-dem dono promisso el dato loquitur Apostolus ad Rom. 8. *Non accepistis spiritum servitutis iterum in Umore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater*.

Quod vero allinet ad argumentum illud de acceptatione iustitiae, vel acceptare iustitiam, esi acceptare satisfactionem pro peccato; vel esi approbare iustitiam alicujus, tamquam veram el solidam, non simulatam el apparentem. Priore modo non accepta quidem Deus in veram satisfactionem pro peccato, nisi iustitiam infinitam: quoniam peccatum offensa est infinita: sed ul aliqua iustitia sit infinita, idesl, infiniti pretii et valoris, non est necesse, ul sit iustitia Dei essentialis, sed salis esi, ul sit iustitia personae infinitae, qualis est Christus, Deus el homo, itaque obediencia, passio et mors Filii Dei, quamvis in se el essentialiter fuerit creata el finita, lamen ratione personae obedienciae, patientis el morientis infinita fuit, el ex vero iustitiae rigore propitiatio fuit pro peccatis nostris, non pro nostris aulem tantum, sed etiam pro totius mundi. Posteriore modo acceptat Deus non solum iustitiam infinitam, sed etiam finitam, modo vera sit iustitia, non ficta.

Id aulem ille esse, perspicuum esi ex ipsius Dei testimonio. Nam ad Noë dicit Deus Genes. 9. *Te vidi iustum coram me in generatione hac*. Eide Abel scribit Apostolus ad Hebr. 11. *Testimonium consequutus est. esse iustus, testimonium perhibente Deo operibus ejus*. El certe si non accepta rei Deus iustitiam, nisi suam essentialem, non vere diceret apostolus Paulus 2. ad Timotheum. *Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed etiam iis, qui diligunt adventum ejus*.

Itaque viderit Osiander, in qua Scriptura repeterai, a Deo non acceptari iustitiam, nisi suam divinam el essentialem. Nos enim contrariam sententiam in omnibus divinis libris praedicari existimamus.

CAPUT VI.

Justificationem nostram non constare sola remissione peccatorum.

Tertius error Calvini erat, qui, quamvis cum Lutheranis agnoscat imputationem iustitiae Christi, el non imputationem peccatorum. el inchoatam etiam renovationem el sanctificationem: lamen contendit, ul supra ostendimus, justificationem proprie ia sola remissione, idesl, non imputatione peccato-

rum posilom esse ; cum Lutherani in impulsione poiuis justitiae Chrisli cnm proprie silam esse contendant.

Itetfulnviinus hunc errorem supra capite tertio, el refutabimus copiosius in lib.de jussilia operum, id enim potissimum Calvinus ellicere conatur, ul nullo sit jussilia operum in hac vita. Nunc igilur id solam ex Scriptura , ex Augustino , el ex ratione probabimus, justificationem non consistere m sola remissione peccatorum, sed cliam in interna renovatione, ila ul ipsa renovatio jussilia dicenda sil,et non tantum justificationis ciTeclus.

Primum igilur apostolus Paulus ad Romanos 4. ila loquitur de Christo: *Qui Iradilus esi propter delicta nostra, ct resurrexit propter justificationem nostram.* Hic Apostolus nomen justificationis tribuit poiuis renovationi internaе, quam remissioni peccatorum , ac per hoc docet justificationem non modo non constare sola remissione peccatorum, sed neque praecipue ea constare. Neque enim dubitari potest, quin Apostolus velit mortem Chrisli fuisse exemplar morlis peccatorum , idesl, remissionis el deletionis peccatorum nostrorum; resurrectionem aulem exemplar renovationis el regenerationis internaе, per quam in novitate vitae ambulamus. Id enim explicat mullis verbis in cap. 6.ubi cliam doccl, Baptismi caeremoniam, qua mergimur in aquam el emergimus ex aqua repraesentare Chrisli mortem el resurrectionem.cl simul mortificationem viliorum ct novitatem vitae.

Cum igilur Apostolus dicil. Christum traditum esse ad mortem , propier delicia nostra , videlicet remittenda, cl resurrexisse propier justificationem nostram, idesl, ul in vitae novitate ambulemus, apenissime demonstrat in ipsa renovatione justificationem esse positam, alioqui dicere debuisset; Qui Iradilus csl propter justificationem a peccalis, el resurrexi! propter vitae novitatem.

Est autem hoc loco breviter Annolandum, morlem Christi, quae pretium fuil redemptionis, non solum caussam fuisse remissionis peccatorum,sed cliam internaе renovationis. Nam secundum Ecclesiae catholicae doctrinam haec duo separari nequeunt,cum una el eadem gralia per Chrisli méritant nobis infusa , alque nobis inhaerens , el peccata delet, cl animam jussilin exornet.

Sed quamvis hoc ila sil , tamen ad justificationem noslram non salis erat mors Chrisli, sed necessario erat eliam resurrectio. Deus enim itu constituerat, ul Primum Chrislus ipse glorificaretur. Deinde, mitteretur Spiritus sanctus , evangelium praedicaretur. gentes converterentur, ct per fidem H sacramenta jussilicarenliir:Nondnni erat (inquil Joannes in evangelio cap. 7.) *Spiritus datus,quia laus nondum erat glorificalus.* Ei Apostolus I. d Corinth IS. *Si Chrislus non resurrexi/, inanis esi fides vestra, adhuc estis in peccatis HC·liris.* Itaque cum tam mors, quam resurrectio ad justificationem necessaria esset, potuisset b.Paulus ulramque partem justificationis, idesl,remissioqem peccati,el donum renovationis tribuere morli Christi vel resurrectioni, sed maluit distinguere, ct morli quidem tribuere remissionem peccati, resurrectioni aulem renovationem propter similitudinem.

quam habet exlinclio peccali cum morio carnis, el renovatio spiritalis, cum resurrectione corporali.

Secundo: Probatur idem ex cap. 5.ad Romanos. Nam cum Apostolus ait ad Rom. 5. *Sicut regnavit peccalum in mortem, ila el gralia regnet perjussiliam in vitam aeternam.* Opponit justitiam peccato, ct per justitium inlelligil internam renovationem,ex qua procedunt opera vitae. Id enim requirit antithesis. Peccalum cnim regnasse dicitur in morlem, quia operabatur opera mortifera : contra igilur, gralia Dei regnare dicitur per jussiliam in vitam, quia per jussiliam infusam operabitur opera vilae. Quod si renovatio interna, quae est principium operum bonorum, recte vocatur jussilia.proculdubio jussificalio in illa renovatione , cl non in sola peccatorum remissione constituenda erit.

Rursus idem probalur ex cap. 6. ad Romanos, ubi Apostolus dicit: *Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis pecealo, sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes. el membra vestra arma justitiae Deo.* Doccl enim in nobis esse jussiliam loco peccali. el per jussiliam inlelligit aliquid inhaerens, unde proccdunt opera. Nam ideo dicil, non esse ex mortuis viventes, ct membra nostra esse debere arma justitiae Dei. ul videlicet membris utamur ad opera justitiae facienda ad gloriam Dei.

Quarto: Idem probalur ex cap. 8. ad Rom. ubi praeler alia dicil Apostolus: *Spiritus vivit propter justificationem.* Vel (ul habent graeca) *Spiritus Vila* (videlicet est) *propter justitiam.* Jussificalio cnim, sive jussilia, quae facil vivere, cl per hoc operari. non polesl esse sola remissio peccati, sed aliquid internum cl inhaerens.

Quinto: Idem probalur ex cap. 3. ad Galat. ubi cum Apostolus dicit: *Si data esset lex, quae posset vivificare, vere ex lege esset justitia,* aperle demonstrat jussiliam, unde dicitur jussificalio. esse aliquid, quod vitam animae praebecl, camque in motu cl actione constituit.

Sexto: Idem palet ex illo ad Ephes. 4. *Renovamini spiritu mentis vestrae.et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est injustitia cl sanctitate veritatis.* Ubi renovari in spiritu explicat Apostolus per induere novum hominem, novum aulem hominem appellat, creatum in jussilia cl sanctitate veritatis. Proinde renovationem, justitiam cl sanctitatem vocat.

Quod autem ex Scripturis probavimus,longe adhuc facilius ex testimonio s. Augustini probari polesl. Nam in episl. 105. ad Sixlum. ultra medium: *Nec quisquam, inquil. liberatur et justificatur, nisi gralia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum remissione peccatorum. sed prius ipsius inspiratione fidei el timoris Dei inpartilo salubriter orationis affectu et effectu.*Item in enchirid. cap, 52. *Quemadmodum, inquil. in illo vera mors facta est. sic in nobis vera remissio peccatorum , et quemadmodum in illo vera resurrectio, ita in nobis vera justificatio.* Ubi s. Augustinus Apostolum sequutus, justificationis nomen Iribucit maluit internaе renovationi quam remissioni peccatorum.

liem lib. 1. de peccalor. ineritis et remiss, cap

13. *Quid est, inquit. quod abundantiam gratiae ei justitiae accipiunt, nisi quod non ei lanlum pccalo, in quo omnes -peccaverunt, sed cis eliam, quae addiderunt, gratia remissionis datur, eis-que hominibus laula iustilia donatur, ut cum Adam consenserit. ad peccalum suadenti, non cedant isti eliam cogenti. An non apertissime hoc loco s. Augustinus praeter remissionem peccatorum, ponit in homine justitiam, per quam divina praecepta, diabolo etiam lentante, ac pene ad praevaricandum cogente, custodiat?*

Item scrm. IG. de verbis Apostoli: *Justificati sumus, inquit. sed ipsa iustilia cum proficimus crescit. At remissio peccatorum non proprie dicitur crescere, sed virtus Odei, spei et charilitatis. ipsa est iustilia, quae cum proficimus crescit, et eodem loco fusius idem doctor exponit.*

Denique in libro de spiritu et liletra cap. 17. *Ibi lex, inquit. extrinsecus posita est, qua iniusti terrentur, hic intrinsecus data est, qua iustificarentur.* Quo loco dicit, hominem justificari per legem scriptam in cordibus, quae et ipse ibidem explicat, nihil est aliud, nisi charitas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Itaque de sententia s. Augustini nulla omnino relinquatur dubitatio.

Accedat ad haec testimonium ratio naturalis. Nam justificatio sine dubio motus quidam est de peccato ad justitiam, et nomen accipit a Iermino, ad quem ducit, et omnes alii similes motus, illuminatio, calefactio et caeteri: non igitur potest intelligi vera justificatio, nisi aliqua praeter remissionem peccati. iustilia acquiratur. Quemadmodum nec vera erit illuminatio, nec vera calefactio, si tenebris fugatis, vel frigore depulso, nulla lux, nullusque calor in subjecto corpore subsequatur.

Deinde: Justificatio non ideo solum nobis confertur a Deo, ut gehennae poenas evademus, sed etiam ut praemia vitae coelestis acquiramus: id quod significavit Apostolus ad Hum. G. cum ait: *7/ab etis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.* Et cap. 8. *Quos praedestinavit, hos vocavit, quos vocavit, hos iustificavit, quos iustificavit, hos et magnificavit.* ubi ponitur magnificatio effectus justificationis, sicut est ipsa justificatio vocationis, et vocatio praedestinationis cllectus. Quod etiam perlinet illud 2. ad Timotheum ult. *Ille posita est mihi corona justitiae.* At certe sola remissio peccatorum liberat a poena, non tribuit gloriam. Quod ipsum quotidie in forensi iudicio videmus. Qui enim a iudice absolvuntur, eripiuntur a morte, sed non consequuntur novo praemia propter hoc solum. quod iudicentur non fuisse, aut non esse rei.

Denique justificatio ex inimicis facit amicos, filios. dilectos, cives sanctorum, domesticos Dei, haeredes regni, ut Scripturae passim loquuntur: non igitur sola remissione peccatorum constat, sed et infusione virtutum, ob quas homo dignus iam insignibus appellationibus habeatur. Non enim dignus est amore aliquis ob hoc solum, quod ei debet. condonata sunt, cum ea dissolvere non posset. Neque continuo efficitur filius, aut civis, aut domesticus, aut haeres, qui poenam, cui iuste adjudicatus erat, iudicis clementia non subibit.

Argumenta quae pro sententia sua Calvinus excogitavit, in extrema disputatione cum argumenti aliorum haereticorum commodius diluentur.

CAPUT VII.

Justificationem non consistere in imputationi justitiae Christi.

Quarius et Quinius error, et qui plures assertores habent, in imputatione justitiae Christi justificationem constituunt, quasi videlicet nos iusti simus coram Deo, quoniam legit nos Christi justitiae suae, et eo modo lectos Deus nos videns, pro iudice habere pronunciat.

Omittam aulem ineptias, nugasque Kemniti, quoniam nesciens quid loquatur, neque de quibus affirmet, dicit, vocabulum imputationis esse relativum, et fundamentum quidem huius relationis esse Christi justitiam; terminum aulem, hominem credentem; alium terminum justitiam, seu beatitudinem; relationem ipsam. Dei misericordiam. Quia videlicet misericordia Dei imputat homini credenti justitiam Christi, ad justitiam et beatitudinem. Ita tribu-verbis lotam Aristotelis doctrinam de relationibus subtilissima hac disputatione Kemniti noster veritatem. El quid mirum, si temeritas horum hominum tot monstra pariat in doctrina supernaturali, cum iam rebus philosophicis, et ab ipsis ethnicis tam luculenter expositis, iam delirent? Certe si misericordiam Dei relatio est, quia justitiam Christi credentibus imputat: Philemon quoque relatio erit, quoniam illi scribit Apostolus, ut sibi imputet debitum Onesimi. Sed nolo, ut dixi, cum Kemniti ineptire.

Primum igitur salis refutatur error adversariorum, quod nullum in Scripturis, aut patribus, testimonium habeat. Hactenus enim nullum omnino locum invenire potuerunt, ubi legeretur, Clari, licet justitiam nobis imputari ad justitiam; vel, nos iustos esse, per Christi justitiam nobis imputatam. Legimus quidem, beatum esse, cui non imputantur peccata; et fidem reputari ad justitiam, et Christum factum esse nobis a Deo sapientiam, justitiam et redemptionem. Sed sicut non legimus, nobis imputari redemptionem Christi, aut sapientiam, quoniam nos redemptores haberi debeamus Immani generis, vel ipsum Dei verbum et sapientiam, iam non legimus, nobis Christi justitiam imputari.

41, inquit Kemniti, *concilium Iridenlinum non abhorret ab hoc modo loquendi.* Ciim enim in sexta sessione, Canon. 11. *negel, nos cari sola imputatione justitiae Christi, concedit, nos iustificari imputatione justitiae Christi, scilicet non sola.*

Respondeo: Concilium Iridentinum in illo canone damnare voluit errorem illorum, qui dicunt, sola imputatione justitiae Christi hominem iustificari, quales sunt Lutheri; sed non propterea approbavit idem concilium errorem aliorum, qui dicunt, hominem iustificari pariter renovatione interna, pariter imputatione justitiae Christi. Names sententia ejusdem concilii, non iustificari hominem formaliter per justitiam Christi ullo modo (Jo, hi belur expresse in can. ID.

Secundo: Refutatur idem error ex eo, quod nulla necessitas ejusmodi imputationis adferri potest. Nun si necessaria esset imputatio ista, ideo potissimum necessaria esset. quod homo post remissionem peccati adhuc sit vere peccator. peccalo videlicet ideo, non de loco. At ista necessitatis causa locum non habet, nisi quis Scripturarum evidentissimis testimoniis repugnare velit. Scriptura siquidem utitur omni genere vocabulorum, quae excogitari poterant ad veram peccati remissionem significandam, ut si quis de industria quacumque vocabula, quibus perspicue declararet, peccatum aliquod vere tolli et aboleri; non possit aliquid reperire, quod ipsa Scriptura divina ante non occupaverit.

Dicit enim peccata tolli, I. Paralipomenon 2. Obsecro, Domine, aufer iniquitatem servi tui. Dicit deleri, Isaias 44. *Delevi, ut nubem iniquitatem tuam, et quasi nebulam, peccata tua.* Ubi similitudo nubis, et nebulae indicat, ne vestigium quidem verae culpae remanere. Dicit mundari, Ezechielis 36. *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Dicit ablui psalm. 50. *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor, lavabis me, et super nicem dealbabor.* Ubi etiam obiter comparatio illi notanda est, *super nivem dealbabor.* Quomodo enim super nivem dealbatur, a quo nihil omnino nigredinis, et sordium aufertur? Dicit purgari, Proverbiorum 15. *Per misericordiam et fidem, purgantur peccata.* Dicit removeri a nobis, et longissime projici, psalm. 102. *Quantum distans ortus ab oriente, longe fecit a nobis iniquitates nostras.* Ezechielis 7. *Projiciet in profundum maris omnia peccata vestra.* Dicit denique peccatum fuisse Michon osso, psalm. 9. *Quaeretur peccatum illius, et non invenietur.* Canonicus 4. *Tota pulchra es, et macula non est in te.*

Exce solum in Testamento veteri, sed etiam in novo, phrases ejusmodi frequentantur. Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Ad Romanos 3. *Convertimini, ut deleantur peccata vestra.* 1. Joan. 1. *Sanguis Jesu Christi emundat a vobis omnia peccata.* Actorum 22. *Ablui peccata mea, invocato nomine ipsius.* Hebraeorum 1. *Peccatorum purificationem faciens.* Hebraeorum 1. *Christum send oblatus est ad mullorum exhaustiendos peccata.* I. et II. Corinth. G. *Haec quidem fuistis, sed tamen iustificati estis, sed iustificati estis.* Et ad Ephes. 5. *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.* Et ibidem: *Ubi exhibit ipse sibi gloriosam Ecclesiam, noti habentem maculam, neque rugam.*

Nulla possent huc adduci alia gravissima argumenta, sed iam allata sunt in libro de Baptismo, cap. 13. Iam hoc loco non videtur omittendum, quod nullam omnino responsionem videtur admittere; videlicet argumentum petilum ex antithesi Christi ad Christum. Nam (ut Apostolus ait ad Romanos. S.) *Sicut per inobedientiam Adami peccatores repleti sunt, ita per obedientiam Christi iusti constituuntur.* Et ut in eodem loco idem Apostolus ait: *Major est Christi gratia, quam tamen peccatum.* Inobedientia vero Adami non imputativa, sed vere peccatum in nobis impressit-

igitur obedientia Christi non imputativa, sed vere peccata nostra sustulit, alique delevit.

Terlio: Refutatur idem error ex remotione alterius causae, quam adversarii pro imputatione justitiae Christi praetexere solent. Dicunt enim imputationem hanc propterea necessariam esse, non solum quod vere peccatum in nobis perpetuo haereat, sed etiam quod iustilia nostra inhaerens non iam sit perfecta, ut simpliciter et absolute iustificet. At causam istam facile refutabimus, si Scripturis sanctis adversarii fidem habere voluerint. Fiam iustilia inhaerens. sive renovatio interior in fide, spe et charitate, potissimum sibi esse cognoscitur. Id enim affirmat Apostolus 1. ad Corinth. 13. cum ait: *Nunc manent fides, spes, charitas. tria haec.* Idem docet s. Augustinus in enchir. cap. 3. et praefat. in psalm. 31. et alibi; neque adversarii hoc negant. Quare si probaverimus fidem, spem et charitatem in hac vita posse esse perfectam, probatum quoque erit, non esse necessariam imputationem justitiae Christi.

Ac licet quidem in hac vita tenuem ac languidam semper esse, docet Philippus in exam. ordinand. et ideo non posse nos fidei iustificari, ut fides est opus, aul virtus, sed solum ut organum est. apprehendens Christi iustitiam. At si fides in hac vita non potest esse perfecta, numquam omnino poterit esse perfecta. Nam in alia vita non perficitur, sed evacuabilur. Quis aulem credat iam insignem virtutem numquam futuram esse perfectam?

Deinde s. Petrus in epist. 1. cap. 1. aperte docet. fidem perfectam esse posse, cum ait: *Ubi probatio vestrae fidei multo pretiosior auro, quod per ignem probatur. invenitur in laudem et gloriam, in revelatione Domini nostri.* Sicut enim aurum perfectum est, quod ignem sustinet. ita plane fides perfecta est. quae in camino lentalionis probata, pretiosior auro invenitur.

Praeterea qui credit ex toto corde, et corde perfectam habet fidem, aulem habuisse eunuchum illum quem Philippus baptizavit. testatur s. Lucas Actor. 8. Adhaec licet Abrahami omnino fuisse perfectam, docet Apostolus ad Romanos. 4. cum ait: *Contra spem in spem credidit, non infirmatus est fide, non haesitavit diffidentia plenissime sciens cetera.* ubi ponitur illud -ἀρηγορρητί, quod summam plenitudinem, perfectionemque designat. Idem quoque Apostolus ad Hebraeos. II. non languidam fidem, sed robustissimam commendat, cum ait: *Sancti per fidem vicerunt regna. operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones etc.* Et s. Joannes in epistola. 1. cap. 5. non de languida fide, sed de perfecta dicit: *Haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra.* Et apostolus Petrus in epistola. 1. cap. 5. *Cui resistite fortes in fide.* Et apostolus Paulus ad Ephes. 6. *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignis exlinguere.* Certe enim fides. quae mundum vincere, diabolo resistere, et omnia ejus tela retundere potest, non imbecilla nec languida, sed fortis et robusta esse debet.

Denique ad Hebraeos. cap. 3. negari non potest quin Apostolus perfectam fidem agnoscat, ubi dicit: *Accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei,*

est enim hic vox illa (πληροφορία) quae adversarium ciam consensu plenissimam ac perfectissimam persuasionem significat.

Jam vero de spe testimonium Apostoli ad Hebraeos G. salis esse poterii. Ibi enim spem nostram esse debere affirmat, tamquam anchoram animae lutam ac firmam.

Denique de charilale, in qua praecipue iustitia nosira consistit, et de qua scribit Augustinus libro de maiura et gratia cap. 42. *Ipsa charilas esi verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia*. Et cap. 70. *Perfecta charilas, perfecta iustitia est*. Testimonia aulem divina ubique occurrunt. Nam Dominus Joan. 1.7. ait : *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Constat aulem plurimos homines, idesl, omnes martyres hanc perfectionem charitalis attigisse. Hem 1. Joan. 2. *Qui servat* (inquit Joannes) *verbum ejus, in hoc vere charilas Dei perfecta est*. Servari aulem posse verbum ejus, docet idem Apostolus in eadem epistola. cap. 5. cum ait: *Et mandata ejus gravia non sunt*.

Denique non desunt in Scripturis exempla sanctorum. qui Deum toto corde dilexerunt. Nam de Davide scribitur Ecclesiast. 47. *De omni corde suo laudavit Dominum, et diligens eum, qui fecit illum*. Et in Deuteronomio promittitur haec perfectio charitalis populo Dei, cum dicitur cap.30. *Circumcidet Dominus cor tuum, et cor seminis tui, ut diligas eum in toto corde, et in tota anima tua*. His accedit, quod Mallh. S. Dominus dicit: *Estote perfecti, sicut Pater vester coelestis perfectus est*. Et Apostolus agnoscit se, et alios quosdam esse perfectos, cum scribit. 1. ad Corinth. 2. *Sapientiam loquimur inter perfectos*. Et ad Philipp. 3. *Quicumque ergo perfecti sumus etc*. Constat aulem perfectionem in charilale, consistere cum sit ipso vinculum perfectionis Colossens. 3. Igilur fatendum est, charitalem etiam in hac vita posse esse perfectam. Quod si fidem, spem et charitalem, ac per hoc iustitiam inhaerentem, perfectam habere possumus, frustra laborant haeretici in asserenda imputatione iustitiae, quasi alioqui nullo modo simpliciter et absolute iusti esse possimus.

Quarto, refellitur idem error: Quia fieri non potest, ut Christi iustitia nobis imputetur, praesertim in eo sensu, qui probatur haeticis. Nam si solum vellent, nobis imputari Christi merita, quia nobis donata sunt. et possumus ea Deo Patri offerre pro peccatis nostris; quoniam Christus suscepit super se onus satisfaciendi pro nobis, nosque Deo Patri reconciliandi: recta esset eorum sententia, quamvis modus loquendi in Scripturis et Patribus, aut numquam, aut rarissime inveniatur: sed ita imputari nobis Christi iustitiam, ut per eam formaliter iusti nominemur et simus, id nos cum recta ratione pugnare contendimus. Nam tametsi aliquando denominatio fiat a forma extrinseca, quomodo res dicitur cognita per cognitionem, quae est in menti; et paries dicitur visus, per visionem, quae est in oculo. Tamen cum in aliquo duae sunt formae contrariae, una inhaerens, altera extrinseca, sine dubio denominatio absoluta sumitur ab inhaerente forma potius, quam ab extrinseca. Si quis enim

nelhiopem candida veste indueret, non recte diceret, hic aethiops est albus, sed contra recte diceret, hic aethiops est niger. Quoniam magis perinet ad cum propria, et inhaerens nigredo, quam ille asclilius candor externus. Sic igilur, si lion, nem vere impium et injustum, per inhaerentem injustitiam, in duas per apprehensionem et distinctionem iustitiae Christi, non recte prout dicitur ab aliis cum iustum, sed impium et injustum iustis nominabis.

Quinio refellitur: Quoniam si vere nobis imputaretur Christi iustitia, ut per eam iusti haberemur: ac censeremur, perinde ac si proprie nosira esset intrinseca, formalisque iustitia, profecto non minus iusti haberemur, censurique deberemus, quam ipse Christus: proinde deberemus dici, alique haberi redemptores et salvatores mundi, atque alia id genus vocabula et attribula recipere, quod est absurdissimum.

Sexto: Christus id nobis restituit, quod perdidimus in Adam, ut scribit s. Irenaeus lib. 3. cap. 20. *Quando, inquit, incarnatus, et homo facile Christus longam hominum expositionem in ipso recapitulavit. in compendio nobis salutem praestans, ut quod perdidimus in Adam, id est, secundum imaginem et similitudinem esse Dei. hoc in Christo Jesu reciperemus*.

Et s. Augustinus lib. G. de Genes, cap. 21. *Decipimus, inquit, iustitiam, ex qua per peccatum lapsus est homo*. Et cap. 26. *Renovamini, inquit, spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est iustitia et sanctitate veritatis*. Ecce quod amisit Adam per peccatum. In hoc ergo renovamur secundum id, quod amisit Adam, idesl. secundum spiritum mentis nostrae. Et cap. 27. *Hanc imaginem in spiritu mentis impressam, amisit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiae*. Ubi Notandum est in 2. lib. Retractat, cap. 24. explicari hunc locum ab eodem Augustino, qui monet, imaginem non fuisse amissam omnino, sed tantum deformatam per peccatum, ut reformatione opus haberet. At in Adam non perdidimus iustitiam imputatam, neque esse ad imaginem et similitudinem Dei, per imputationem, sed veram iustitiam inhaerentem. per quam vere similes eramus Deo; igilur per Christum veram iustitiam, Deique similitudinem, non extrinsecam lanium impulolamque, recipimus.

Septimo : Si per iustitiam Christi nobis imputatam, vere dici possumus iusti et Filii Dei, ergo poterit etiam Christus, per injustitiam nostram, sibi imputatam, dici vere peccator, et, quod horrei animus cogitare, filius diaboli. Nam adversarii concedunt, illa Christo imputatum fuisse peccatum, ut nobis iustitia imputatur. Immo Illyricus in confess. Anlierpiens. cap. 6. et in apologia ejusdem admitit, Christum verissime dici peccatorem per pollissimam Patris imputationem, et voluntariam in se peccatorum receptionem. Alia ipsorum blasphemata et sacrilega impudentia loti Scripturae repugnat. Christus enim in sacris literis dicitur semel peccatum per tropum, quia hostia fuit pro peccato 2. ad Corinth. 7. et item semel dicitur maledictus.

7. Galat. 3. quia maledictis et opprobriis ac poenis plurimis subjectus fuit. Al nusquam dicitur peccatur, impius, scelestus, diaboli lilius, nisi forte ab inimicis et infidelibus; sed ubique sanctus, innocens, immaculatus, impollutus, iustissimus praedicatur.

Quare si Christus, quia vere in se sanctus erat, quamvis ei nosira iniquitas imputaretur : non iniustus. sed iustus nominatus est: corie eadem ratione! nos vere immundi essemus, et impii ciam fuit iustificationem; quamvis nobis Christi iustitia iapularclur, non iusti, sed iniqui dicendi essemus. 1. Scriptura vocal non iustos et sanctos, Deique filios, et haeredes post lavacrum regenerationis et renovationis, ut patet ex cap. 8. ad Rom. cap. 1. 1. Ephes, cap. 3. ad Coloss, et aliis plurimis locis, mu igitur per imputationem iustitiae, sed per ipam iustitiam inhaerentem in nobis, et manentem iustificamur.

Octavo: Christus in Canticis Canticorum comparatur sponso, et Ecclesia, sive anima iustificata, comparatur sponsae. Dicitur autem sponsa illa pulcherrima pulchritudine sibi inhaerente, non pulchritudine sponsi sibi imputata. Nam idcirco tribuitur sponsae pulchritudo propria mulierum, et sponso pulchritudo propria virorum, ut intelligamus aliam esse pulchritudinem Christi, aliam Ecclesia, vel animae iustificatae. Addo quod esset absurdissimum, si sponsus et coelestis vere pulcherrimus, sponsam habere turpissimam, et solum extrinsecus pretiosa aliqua veste viri.

Nono: Per iustificationem mundatur cor, ut praeparatur ad visionem Dei. Nam ideo dicitur Mallh. i. Deo mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et Actor. 17. *Fide purificans corda eorum*. Ille oculis re ipsa immundus, quamvis mundissimus hbeatur, non potest solem videre: igilur neque (orimundum, quamvis mundum reputetur, Deum unquam videbit. Vera igilur mundities, non imputata confertur in iustificatione, si ad visionem ditium praeparare nos debet.

Decimo; Christus passus est, ut sanctificaret panem sanguinem populum suum, dicit Apostolus ad Ileb. 13. *Et tradidit semelipsum pro faleria, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo vitae, ad Ephesios 7. Et iudicavit sibi populum acceptabilem, ad Titum 2* Et ipse Dominus ait, Joannis. 17. *Et pro eis sanctifico meipsum, ut et ipsi sint sanctificati in veritate*. Al si non vere, sed imputative tantum lapulum suum Chrissus sanctificavit, frustra passus elmortuus est; et non potuit perficere, quod optavit. Velle enim sanctificare, et sanctificare in veniale, non significat solum velle liberare a poena peccati, aut velle, ut habeamur pro sanctis, quamvis re vera non simus, sed velle id efficere, ut vere sancti, mundi et immaculati sumus. Aliae rationes nullae adferri possunt, sed hac visae sunt nobis praecipue.

CAPUT VII.

Traditio veterum Palrum, ac potissimum Augustini, de iustitia inhaerente.

Nunc adferemus testimonia veterum Palrum pro iustitia inhaerente. Sed duas ob causas erimus iu

hac parte breviores. Nam et protulimus non pauca testimonia, quae huc etiam perlinent, in lib. t. de gratia et libero arbitrio, cap. 4. et adversarii concedunt, sanctos Pares iustificationis gratiam ad internam renovationem et sanctificationem, non ad solam peccatorum remissionem retulisse. Nam Calvinus, qui solum Augustinum excipere solei, cum sanctos Patres rejicit, lib. 3. Institui, cap. 11. § 1.7. ciam Augustinum in hac quest, repudiat : *Ac ne Augustini quidem, inquit, sententia recipienda est. qui gratiam ad sanctificationem refert, quae in rilac novitatem per spiritum regeneramur*.

Kemnilius quoque in 1. parte examinis concilii tridentini, admittit Pares illa loqui de iustificatione, ut nos loquimur: *Non movemus, inquit, item, quo modo iustificationem accipiant Pares*. Et infra: *Non ignoro, inquit, aliter loqui Patres, sed de proprietate linguarum quaestio est*. Scilicet, Patres omnes imperiti ac rudes proprietatis linguarum erant. Proferamus igilur pauca, de nullis, testimonia veterum, ac potissimum s. Augustini.

S. Augustinus tom. 1. lib. 12. Confessionum, cap. 17. *Quantum, inquit, distat inter lumen, quod illuminat et quod illuminatur : tantum distat inter iustitiam iustificantem, et iustitiam quae iustificatione facia est*. Quo loco iustitiam nostram distinguit a iustitia Dei, et sine dubio creatam qualitate facit, ut est lumen, sapientia, et similia.

Tomo 2. in epistola 8.7. ad Consenlium: *Quid est, inquit, aliud iustitia, cum in nobis est, rei quae libet virtus, quae recte, sapienterque vivitur, quam interioris hominis pulchritudo*. Et hic apertissime ponit iustitiam nostram in interna renovatione mentis, et decore virtutis.

Tomo 3. lib. 17. de Trinitate. cap. 8. *Quae natura, inquit, cum a suo conditore iusticalur, a deformi forma formosam transfertur in formam*. Igilur non manci deformis, ut adversum voluit, homo iustificatus, neque egeat imputatione alienae iustitiae, quae iniustitia propria, et inhaerens legatur. In eodem tomo est liber de spiritu et littera, quem scriptum esse contra inimicos gratiae Christi. quae iustificamur, testatur ipse idem Augustinus lib. 2. Retractat, cap. 37. in eo aulem luto lib. gratia Dei dicitur charilas diffusa in cordibus, quae facit, ut lex implentur : chantas igilur, quae legem implemus, est iustitia, quae iustificamur.

Tomo 4. lib. 1. ad Simplicianum, quaesi. 2. Quia, inquit. manet propositum Dei, ut iustificet credentes, ideo invenit opera, quae iam eligat ad regnum coelorum. Ubi iustificatio vocatur id, unde opera bona procedunt. Et infra: Nisi, inquit, vocando praecedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, ut ex hoc incipiat iustificari, et accipiat facultatem bene operandi, illaque per iustitiam, quae iustificamur, intelligitur fides et chantas, quae est ipsa facultas bene operandi.

Tomo 7. lib. 19. de Civitate Dei, cap. 27. *Hic, inquit, in unoquoque iustitia est, ut obediat Deo homini, animus corpori, ratio autem vitiis, etiam repugnantibus, imperet, vel subigendo, rei resistendo: atque ut ab ipso Deo petatur, et meritorum gratia et venia delictorum, ac de acceptis bonis gratiarum actio persolvatur*. In hac delini-

Done justitiae nullum locum Label justitia Chrisli imputata, sed sola jussilia nobis inhaerens, per quam ratio vilia subigit, el Deo obedienciam praestat. Quia lamen haec jussilia inhaerens Deo, indiget adjutore, ul opera justa excq̃tii valeat, ideo ad jussiliam nostram pertinere dicil Augustinus, ul a Deo petamus graliam meritorum, el veniam delictorum. el pro beneficiis acceptis graliam persolvamus.

Tomo G. in lib. dc lineres. cap. 88. explicans quae sil gralia Dei, cujus inimici sunl Pelagiani, el per quam justificamur (ul ipse ail lib. 2. Retract, caj). 37. el 42. el alibi) dicil esse eam, *qua erui-mur dc poleslalc tenebrarum, ul in Chrislum credamus. alque in regnum ipsius transferamur, cl qua diffunditur charilas in cordibus nosiris, ul fides per dilectionem operetur; ubi manifeste gratiam justificationis constituit in remissione peccatorum, el in infusione virtutum, fidei praesertim el charilalis.*

Tomo 7. lib. I. dc peccatorum meritis, el remissione. cap. 10. *Legimus, inquit, justificari in Christo, qui credunt in eum, propter occultam communicationem el inspiraionem graliae spiritalis.* Hem in libro de natura el gralia, cap. 38. 42. el 70. docel, charilalem infusam in cordibus, esse veram jussiliam nostram.

Tomo 8. in psnlm. 118. concione 26. *Jussilia, inquit, virtus est an imi magna, praecipueque laudabitur.* El continuo dc hac ipsa virtute: *Quis fecit, inquit, in homine jussiliam, nisi qui justificat impium? hoc esl, per graliam suam dc impio facit justum.* El hic apertissime justificari dicimur per jussiliam, quae sit virtus inhaerens. Hem in pMilm. 98. tractans illud: *Justitiam cl judicium in Jacob tu fecisti; exaltate Dominum Deum nostrum.* Vere, inquit. *exaltate, bene exaltate, laudemus et exaltemus illum, qui fecit ipsam jussiliam, quam habemus: Ipse nobis fecit. Quis enim in nobis fecit. il jussiliam. nisi qui nos justificavit? nos ergo impii, ille justificator, quando el ipsam justificationi in nobis fecit, qua illi placeamus.*

Tomo 9. tract. 26. in Joan. *Quid est, inquit, jussilia Dei, et jussilia hominis? Jussilia Dei dicilur, non qua Deus justus, sed quam dat homini Deus, nl justus sil homo per Deum.*

Tomo 10. Serin. 15. de verbis Apostoli: *Qui crediderit in eum, non habebit suam jussiliam, quae cx lege est, quamvis sil bona lex, sed implebit ipsam legem non sua jussilia, sed data a Deo.* Charilas enim plenitudo est legis. El unde ista charilas diffusa esl in cordibus nostris? non utique a nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus esl nobis. Hoc loco perspicue docel s. Augustinus, jussiliam. quae nobis cx Deo esl, esse ipsam charilalem, in corde diffusam, per quam legem implemus. El lolus ille sermo, longissimus cl pulcherrimus hoc idem confirmat.

Itaque prudenter fecit Calvinus, ul s. Augustinum a partibus suis non stare, ingenue fateretur. Alioqui testimoniis ejus, cx singulis tomis petilis, plane obrui potuisset. Velim lamen non oblivisceretur. hunc esse Augustinum illum, quem ipse idem hb. 3. Instituit, cap. 3. § 10. cl lib. 4. cap. II. § 2G. fidelissimum, atque optimum testem an-

tiquitatis esse praedicavit. Addamus nunc eli pauca quaedam ex aliis Patribus.

S. Ambrosius lib. 6. exam. cap. 8. *Utrum, . quii, justificatio secundum corpus, an secundu animam tibi conferri videatur, quaeso respun deas. Sed dubitare non poles, cum jussilia, um justificatio derivata esl. mentis tuae utique, v corporis sil.* Hic certe per jussiliam non poie>i telligere solam remissionem peccali, aut jussiliu Dei. vel Chrisli, imputatam, quae nec propricu poris, nec proprie mentis est, cum in neutra pan hominis inhaereat, sed inlelligil jussiliam, qo., virtus animi est, cl non in corpore, sed in aine proprie inhaeret. Idem auclor lib. G. in Luc, |, co, inquit, justificatio Dei est, sinon ad indigni- el obnoxios, sed ad innocentes per ablution,, fados, videatur, el justos sua munera translulu se. Docet hoc loco s. Ambrosius, Deum in Baptismo justificare et justificari; justificare, quia pe; ablutionem facit mundos de sordidis, justos de ini quis, dc obnoxiiis innocentes: justificari aukn.; quia se justum ostendit, dum non ad impios H injustos, sed ad pios cl juslos a se factos, munera di vina transmittit. At si vera esset haereliconisententia, Deus justificari non posset, quia munera sua largiretur hominibus vere sordidis el injustis qui falso justii cl innoxii haberentur.

S. Ificronymus lib. 1. adversus Pelagianos: ffate. inquit, *esl hominis summa justitia, quidquid p>tueris habere justitiae, non tuum esse putare, toi Domini, qui largitus est.* El hb. 3. Nunc, inquit. *mundus facitis es in lavacro, cl de te dicitur: Quae esl ita, quae ascendit dealbata: cl lolii quidem sil. sed custodire non valeat puritatem suam, nisi a Domino sustentetur.* Vides quemadmodum s. Hieronymus jussiliam ponat in virtute cl puritate, quam acquirimus per Baptismum, non in aliqua imputatione alienae justitiae.

S. Prosper in respons. ad cap. G. Gallor. *Justificatus, inquit, homo, idesl, ex impio pius factus, nullo praecedente bono merito accipit donum, quo medio acquirat el meritum, ul quod in illo inchoatum est per graliam Christi, eliam per industriam liberi augeatur arbitrii, numquam remoto adjutorio Dei, sine quo nec proficere. n> permanere in bono quisquam polesl.* At imputatio justitiae Chrisli non esl donum, unde acquirantur merita, neque augetur industria liberi arbitrii.

S. Cyrillus alexandrinus lib. G. de Triait. *Calor. inquit, Spiritus est, qui simul ut charilalem vi nobis diffuderit, el ejus igne mentes nostros inflammaverit, jam sumus justitiam consequuli.* Vi de eundem hb. 11. in Joannem, cap. 25. el lib. 12. Thesauri, cap. 3. ct 5.

S. Gregorius lib. 18. Moral, cap. 33. exponet- illud capitis 28. *Aon commemorabuntur in ton- paratione ejus: Omnes, inquit, supernae, patriae electi, sancti quidem el justii sunt, sed participatione sapientiae, non comparatione.* Jussilia quidem sapientia, jussilia cl servi sapientiae nuncupantur, sed illa jussilia justificans esl, isti autem sunl justitia justificata.

Vide eliam Basilium lib. I. dc Baptismo, cap. 2. Nyssenium cl Naziancnum oratione in sanciam

Baptisma; Chrysostomum homil. 16. in priorem ad Corinth, in illud: *El hacc quidem fuistis*, 1. ad Corinthios G. cl in eundem locum Theophylaclm tiOecuincium. Leonem episl. 91. cap. 1. el Bernardum serin. 4. de dedicatione Ecclesiae cl in episl. 190. ad Innocentium papam.

CAPUT IX.

*Solvuntur argumenta adversariorum
cx epistola ad Bornanos.*

Superesl ul argumentis adversariorum respondeamus, c quibus praecipua nobis esso videntur, qjie profert Calvinus hb. 3. Institui, cap. 11. iiumvis multa eorum communia sini eliam Lulheranis. Primum igitur ex epistola ad Romanos colligit argumenta nonnulla, quae ordine proponemus tl diluemus.

Primum sumit ex nomine justificationis, quod ad Roman. 5. el 8. contendit sumi pro declaratione jaslitiae. llespondeo: Nomen justificationis accipitur quidem saepe in Scripturis pro declaratione justitiae, secl non semper: loca protulimus cap. 3. Porro ad Roman. 5. accipi justificationem pro eo, quod Kljustum Licere, sive constituere, demonstravibos loco citato ex ipsa b. Pauli declaratione, qui cum dixisset: *Per unius justitiam in omnes homines in justificationem, exposuil dicens: Per hredientium unius hominis, justii constituentur nudi.*

Sic eliam ad Roman. 8. accipi verbum justificare, pro eo, quod esl justum facere, non aulem solan, justum pronunciare; perspicuum est cx simili, jline hujus vocis ad alias, quae in eodem loco ponuntur. Ail enim Apostolus: *Quos justificavit, \nel magnificavit.* Ibidem eliam utitur verbis vi- TiGejndi, mortificandi, conglorificandi, quae sunl omnino similia verbo justificandi. Nemo aulem neprel, magnificare, esse magnum facere; vivificare, vivum facere; mortificare, mortuum facere; conglorificare, gloriosum cum alio facere: cur igitur justificare non sil eliam justum facere?

Denique, ul ostendimus loco citato, etiamsi juni Ctare acciperetur ubique pro justum pronunciar- r nihil lamen adversarii oblinerent. Non enim idlest impius vere justificari, idesl, justus pronunruri, nisi qui prounciat justum, simul faciat ju- x'em. Hinc enim solus Deus justificat impios, quia 'dus polesl de impiis facere pios. Homines autem qui justificant impios, non minus abominabiles 'iiol. quam si condemnarent justo?, ul ail Salomon Provrrbior. 17.

Secundo: Petit argumentum cx cap. 4. ad Rom. ibidicil Apostolus, Abrahae fidem reputatam esse »l justitiam. Hinc enim colligit, nihil esse aliud BMlrara jussiliam, nisi fidem in Chrislum, idesl, Chrisli justitiam, fide apprehensam.

Respondeo: Fides quidem reputata esl Abrahae adjussiliam, ut Apostolus dicil: sed non admittimus glossam, quod reputari fidem ad jussiliam, sil robis imputari Chrisli justitiam, si fide illam apprehendamus. Nam glossa hacc repugnat Aposlo- KrtUBJiiit Vol. IV.

Io, duas ob caussas. Primum, quoniam Apostolus ipsam fidem dicil imputari ad jussiliam. fides autem non esl jussilia Chrisli, idesl, qua Christus justus est, sed jussilia nostra, idesl, qua nos jusU sumus ex dono Dei. De ndc. quoniam verbum (*imputare*) hoc loco non significat nudam existimationem, sed existimationem cui veritas in re ipsa respondeat. ul perspicuum esl ex illis verbis: *Ei qui operatur, merces imputantur non secundum gratiam, sed secundum debitum.* Certum enim est, ei, qui operatur, non sola opinione cl existimatione, sed vere ac reipsa deberi mercedem.

Tertio: Petit argumentum cx illis verbis psal. 31. in eodem cap. 4. ad Rom. citati: *Beati quorum remissae sunl iniquitates, el quorum tecta sunl peccala, beatus vir. cui non impulavil Dominus peccatum.* Quaerit hoc loco Calvinus, an haec sil plena definitio justificationis, an dimidia. Nam si plena sil, verum erit quod ipse docel, justificationem sola peccalorum remissione constare. Nulla enim hic mentio sit infusionis virtutum cl donorum. sed solitis remissionis. Si dimidia sil, quomodo beatus dici poterit, qui non erit, nisi media cx parte justificatus? Al beatum dicil David cum, cui non impulavil Dominus peccalorum.

Praeterea colligunt cx hoc loco, ipsam eliam remissionem non esso veram peccali ablutionem cl exlinclionem, sed non imputationem. Quod enim dixerat: *Beati quorum remissae sunl iniquitates, explicuit per illa verba: Quorum teclasunl peccala.* Et: *Cui non impulavil Dominus peccalum.* Ac ne forte diCamus, non imputare peccalum. esse delere peccalum, ct infundere jussiliam, occurrit Kemnilius, cl probal, a contrario sensu id esse falsum. Nam si non imputare peccalum, esset delere peccatum, ct infundere justitiam; imputare peccalum esset delere jussiliam, cl infundere iniquitatem, quod est absurdissimum. Igitur imputare peccalum, est habere hominem pro peccalerc, non imputare peccalum, esl habere pro justo. Idem etiam Kemnilius alio loco probal, tegere peccala, non esse delerc, sed abscondere, ul sint, cl non videantur. Nam ITov. 12. *Homo astutus legit scientiam.* Ubi inepte exponas, delet scientiam, cum sensus sil, homo astutus, abscondit scientiam, ul non facile percipiatur, quod ipse novit.

Respondeo: Ad quaestionem Calvini posset objici alia similis quaestio. Silnc plena definitio justificationis, an dimidia illa ejusdem prophetae. *Beatus vir qui limet Dominum, psal. 111.* Et illa: *Beati immaculati in via, quia ambulant in lege Domini, psal. 118.* Nam si plena sil. ubi esl remissio peccatorum? si dimidia, quomodo dicuntur beati, qui non sunl nisi media cx parte justificati? Polesl igitur ad omnes ejusmodi quaestiones responderi, non poni in his locis integram definitionem justificationis. aul bealitudinis; sed explicari solum aliquid, quod pertinet ad justificationem, vel bealitudinem acquirendam. Nam hoc etiam modo accipimus illa Domini verba Mallh. 5. *Beati pauperes spiritu. beati miles, beati qui lugent,* cl alia, quae eo loco sequuntur. Neque b. Paulus ad Rom. 4. allegat hoc leslimonium psalmi, ul definiat integre justificationem, sed solum ut probet justificationem veram esse donum Dei,

nec posse propriis riribus obtineri. Id autem rectissime probat ex eo, quod David beatum dicit eum, cui Deus peccala remittit, hoc est, qui dono el gralia Dei justificatur.

Polesl eliam responderi : In his verbis definitio-nem integram, sed implicate conlincri. Nam remis-sio peccatorum non polesl fieri, nisi iustilia infun-datur. quomodo non fugantur tenebrae, nisi lumen succedat. Id quod Apostolus ipse manifeste indicat, cum ail: *David dicil, bealiludinem hominis, cui Deus accepto feri justitiam sine operibus. Beali quorum remissae sunl iniquitates etc.* Ubi ex non imputatione peccatorum, colligit imputationem iustiliae, ac per hoc docet, non posse duo ista separari, remissionem peccali, et donationem justitiae. Alque haec de quacsione Calvinii.

Porro tegi, cl non imputari peccata, non csl quidem, si vim horum vocabulorum spectes, deleri, atque exlingui; sed lamen csl deleri, alque exlingui quoad sensum, si haec referantur ad Deum. Nam Deo non polesl aliquid legi, nisi penitus deleatur: *Omnia enim nuda sunl, el aperta oculis ejus*, ad Hebraeos 4. Quare si Deo tegitur aliquid, hoc ipso ex necessitate deletur cl evanescit. Neque polesl Deus non imputare peccala. hoc est, non habere hominem impium, pro impio, nisi desinat esse impius; el quia non polesl homo transire ab impietate ad pielalem, nisi per gratiam ejus, qui justificat impium ; ideo non imputatio peccati necessario trahit secundum veram peccali remissionem cl justitiae infusionem. Itaque in Scriptura fere semper coniunguntur haec duo, remittere, si-ve delere, cl tegere peccata, ul inlelligamus unum non esse sine allero. 2. Esdrae 4. *Ne operias iniquitatem eorum, cl peccatum eorum coram facie tua non deleatur.* Psalm. 50. *Averte faciem tuam a peccatis meis, el omnes iniquitates meas dele.* Psalm. 84. *Bemisisti iniquitatem plebis tuae, operuisti omnia peccala eorum.* Sic igilur eliam diclum csl, *Beati quorum remissae sunl iniquitates, cl quorum lecla sunl peccata.*

Neque aliquid probant argutiae Kemnili. Nam non dicimus, non impulare peccatum, esse infundere iustiliam, nisi consequenter, quia videlicet sequitur infusio justitiae ad non imputationem, cum Deus non possit falli non imputando, id, quod imputari deberet. A contrario aulem sensu non efficiuntur, ul imputare peccatum, sil delere justitiam, vel infundere iniquitatem, ne consequenter quidem; Nam cum Deus imputai peccatum, habet pro peccatore eum, qui revera esi peccator, propria voluntate cl operibus. Non enim necessarium est, ul Deus iustiliam deleat, vel iniquitatem infundat, cum salis per se sil homo potens el foriis ad malum. Praeterea si diceremus, non imputare peccatum, esse infundere justitiam; imputare peccatum, non esset infundere iniquitatem, sed esset, non infundere iustiliam. Quemadmodum enim non imputare peccatum, el iinputare peccatum, contradicentia sunl, non contraria; ila quoque a contrario sensu colligi debent duo contradicentia, infundere iustiliam cl non infundere iustiliam, non aulem duo contraria, infundere iustiliam, cl infundere iniquitatem.

Sed ignoscendum esi Kemnilio, qui lam fuit ot cupalus in arte grammaticae, ul non ei vacaret. dare operam dialcecliac. Illud autem, quod objicit, tegere scientiam, non esse delero scientiam non ignorabamus ; sed simul eliam sciebamus, quaedam legi, ul conserventur, quaedam ul deleatur, quo modo leguntur vulnera emplastro. Scilicet placet adferre sententias Patrum de hoc teslimoo^ psalmi, ul adversarii inlelligant quam longe aberrant a sententia veleris, orlhodoxaeque Ecclesiae.

S. Justinus martyr in dialogo cum Triphonep-daeo, prope finem: *Bealus, inquil, cui non imputabit Dominus peccatum.* hoc csl, cui poenitentia Deus peccata remittet. Non sicut praedicatis to melipsos fallentes, et alii quidam vestri similes asseverant, etiamsi peccatores fuerint, modo Dtu. i noverint, non imputabit eis Dominus peccala.

Origenes lib. 4. in episl. ad Roman, scribit, Davidem quasi quibusdam gradibus ascendisse, it diceret, magnum esse beneficium, cum alicui peccata dimittit, majus cum logii, maximum cum non imputat. Tunc enim ita funditus delentur, ut no vestigium quidem ullum appareat, el perinde sil, ac si talis homo numquam peccasse!

S. Hieronymus in comment, psalmi 31. persimiles quosdam gradus prophetam deducit: scribit enim peccata remitti per Baptismum, legi perdialalem, non impulari per martyrismum.

S. Augustinus, concion. 2. in hunc eundem psalmum: Aon sic, inquil, *intelligalis quoddixit, peccala cooperta sunl. quasi ibi sint et vivant.* El infra: *Medicus, inquil, tegat, ul curet, emplastri enim tegit.* Similem expositionem habet uterque Gregorius. Romanus videlicet in psalmum secundum poenitentialem , el Nazianzenus in sanctum lavacrum; quod allinet ad modum legendi peccali per gratiam, quasi per emplastrum.

Quantum argumentum sumit Calvinus ex cap. S. nd Rom. ubi «licii : *Apostolus, cum dicit per obedientiam unius hominis justos constitui nullo*, nihil aliud significare ridetur, nisi ipsam Chrii obedientiam nostram esse iustiliam.*

Respondeo : Jam supra diximus, obedientiam Chrii causam fuisse efficienlem. non formalem nostrae justificationis. Id quod ex anlilhesi probavimus, quoniam inobedientia Adami nos constitui peccatores, non formahler, sed efficienler. De qua re vide Augustinum lib. I. de peccat, merit, ctre-miss. cap. 9.

Quintum argumentum sumit ex cap. 10. ad Rom. ubi b. Paulus reprehendit Judaeos, quod ignorantes Dei iustiliam. et suam quaerentes constituere, justitiae Dei subjecti non essent. Id enim in nos quoque convenire videtur, qui ignorantes Dei justitiam, nobis imputatam, et noslram inhaerentem quaerentes constituere, justitiae Dei subjecti non sumus.

Respondeo: S. Augustinus hb. de gralia cl libero arbitrio cap. 12. et alibi, lotis prope infinitis, docet, Iustiliam Dei vocari ab Apostolo iustiliam. quae csl in nobis, ex dono Dei ; justitiam aulem noslram dici eam, quae propriis viribus, sine gratia Dei, paratur, aul parari creditur. Itaque reprehenduntur ab Apostolo Judaei, qui legem Deis:

propriis viribus implere posse credebant: *Commondat* (inquil Augustinus serm. 13. de verbis Apostoli) *hoc assidue Apostolus commendans fidem ctnlibus, qua fide impetrant adjutorium, ul impicant legem, non per legem, sed rires implendi implerant per fidem.* Ad hoc assidue ducit, el commendat ista Apostolus propter Judaeos, qui de kje gloriabantur, el libero suo arbitrio legem tvtlicere arbitrabantur : ac per hoc, quia libero illo arbitrio legem sufficere arbitrabantur, ignorant Dei justitiam. idesl, ex fide iustiliam datam a Domino, cl suam volentes statuere, quasi «licii viribus impletam, non dante fidem impetralam, justitiae Dei non sunl subjecti.

Ubi vides, iustiliam Dei appellari gratiam cl virtutem, qua lex impletur, quae csl charitas in corde iPfusa per Spiritum sanctum, qui datus csl nobis; iustiliani aulem propriam, nominari praesumptionem legis implendae, solis nalur ac viribus. Non igilur abducimus homines a Christo (ul adversarii mentiuntur) cum iustiliam inhaerentem docemus, eos maxime adducimus ad Christum, cum doceamus, iustiliam illam inhaerentem, per quam justificatio legis impletur in nobis, non osse in nobis, ex nobis, sed ex dono cl gratia Dei. per meritum Jesu Christi Domini nostri. Ipsi aulem vere extenuant beneficium Christi , cum illum velint, non veram, absolutamque iustiliam, sed impulsatiam tantum, el relativam, nobis lot suis laboribus el doloribus comparasse.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta ex epistolis ad Corinthios.

Ex epistolis ad Corinth, depromunt Calvinus cl dii argumenta tria.

Primum argumentum sumunt ex illis verbis, I. rd Corinth. 1. *Qui factus esi nobis a Deo sapientia* (Iustilia cl redemptio. Cui loco adiungunt illud Hier. 23. *El hoc est nomen, quod vocabunt cum, Dominus justitia nostra.* Sic enim vertunt ex Hebraeo. Ex his locis colligunt, nostram iustiliam non esse aliam, nisi eam, quae csl in Christo, nobis imputatam.

Respondeo: Recte dicitur Christus nostra iustitia, non quod iusti sumus ea iustitia, quae est in Christo nobis imputata, sed duabus aliis de causis. Primum; quia Christus causa csl efficiens nostrae justitiae. Sic enim dicitur Christus iustilia nostra, quomodo dicitur Deus fortitudo nostra in psalm. 118. el patientia nostra in psal. 70. et salus nostra in psalm. 26. quod explicatur in psalm. 36. cum dicitur: *Salus aulem iustorum a Domino.* Denique sic dicitur Christus iustilia nostra, quomodo dicitur sapientia nostra, cl redemptio nostra : cl alibi pax nostra, quia videlicet nos redemit, cl iustos ne sapientes fecit, cl Patri suo reconciliavit, pacificans quae in terris cl quae in coelis sunl.

Deinde: Dicitur Christus iustitia nostra, quoniam satisfecit Patri pro nobis, cl earn satisfactionem ila nobis donat cl communicat, cum nos justificat, ul

nostra satisfactio el iustilia dici possit. Nam etiam si per iustiliam nobis inhaerentem vere iusti nominemur cl simus ; lamen non per eam satisfacimus Deo pro culpis nostris, cl poena aeterna: sed csl illa iustilia inhaerens cum remissione culpaee et semipiternae poenae. effectus satisfactionis Christi, quae (ut docet concilium Iridentinum sess. 6. cap. 7.) nobis in iustificatione confertur el applicatur. Et hoc modum non esset absurdum, si quis diceret, nobis imputari Christi iustiliam cl merita. cum nobis donentur cl applicentur, ne si nos ipsi Deo satisfaceremus, modo non negetur esse in nobis: praeterea justitiam inhaerentem, camque veram cl absolutam esse iustiliam, cui iustitia Dei iudicio non debeatur poena , sed gloria. Sic enim loquitur s. Bernardus iu episl. 190. ad Innocentium : *Nam si unus, inquit pro omnibus mortuus est. ergo omnes mortui sunl, ul videlicet satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit.*

Alterum argumentum sumunt ex cap. 5. posteriori ad Corinth. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum.* Videtur enim hoc loco b. Paulus iu eo constituere justificationem. quod peccala non imputentur.

Respondeo: Non imputatio, ul supra dixi. remissionem peccati, cl justitiae infusionem secum trahit. Ideo siquidem non reputat nobis Deus delicta, quoniam satisfecit Christus pro nobis, et Deus ea satisfactione placatus, reconciliavit nos sibi, el ex inimicis amicos fecit. Quare idem Apostolus quod hic dixit, *reconcilians. el non reputans delicta.* dixit ad Coloss. 2. *Convivificavit nos Christo, donans nobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat chirographum detrecti.* Ubi vides vivificationem, quae perlinet ad internam renovationem cl donationem delictorum, quae pertinet ad remissionem peccati, cl deletionem chirographi, quae significat omnimodo extinctionionem debili.

El ud Rom. 5. cum idem Apostolus dixisset: *Gloriamur in Deo, per Dominum nostrum Jesum Christum. per quem nunc reconciliationem accipimus*, explicat paulo infra, quid sil accipere reconciliationem, cl aui Abundantiam gratiae. *el donationis cl justitiae accipientes. regnabunt in vita per ipsum.* Non igilur reconciliatio csl sola non imputatio delictorum, sed acceptio abundantis gratiae cl iustiliae cl donorum, per quae ad ipsum quoque regnum el vilam pervenitur aeternam. Sed clarissime explicat idem Apostolus effectum reconciliationis ad Coloss. 1. cum ail: *Nunc aulem reconciliavit in corpore carnis ejus, per mortem exhibere vos sanctos cl immaculatos, cl irreprehensibiles coram ipso.*

Tertium argumentum sumunt ex illis verbis ejusdem epistolae, el ejusdem capituli: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ul nos efficiamur iustilia Dei in ipso.* Hinc enim sequi dicunt, ul nos iusti simus ipsa iustilia Dei, quae csl in Christo; sicut ipse dicitur peccatum, idesl, peccator, per peccala, quae sunl in nobis. Ul enim imputantur illi peccala noslra, ita imputatur nobis iustitia illius.

Respondeo: Non dicilur Chrislus peccalum, id-
csl, peccalor, neque imputantur illi peccala no-
sra, quasi ipse illa fecerit, et iniquus haberi pos-
sil. Sed solum impulantur illi, quoad debitum sa-
tisfaciendi, quod illo sponse suscepit. Ex quo non
peccalor, sed iustus dici meretur. Qui enim pro alio
satisfacit, iustissimus est. Sic igitur et nobis im-
putatur iustitia ejus, quoad satisfactionem, quam
pro nobis praestitit: sed non propterea nos iusti,
idesl, mundi et immaculati haberi possumus, si
vere in nobis peccalorum maculae et sordes in-
haereant.

Hac igitur falsa expositione rejecta, Tribus mo-
dis potest hic locus exponi. Uno modo, ut iustitia
Dei, sit iustitia ipsa divina, quae est in Christo.
Quae iustitia nos esse dicimur, non in nobis, sed
in illo, quia ipse est caput nostrum, et quod con-
venit capiti, convenit etiam membris, non ut sunt
membra distincta a capite, sed ut faciunt unum, et
sunt unum cum ipso capite. Ob quam unionem cum
capite scribit Apostolus ad Ephes. 2. *Conresusci-
tavit nos, et consedere l'edi in coelestibus in Chri-
sto.* Et propter eandem unionem Iribuit ipse Chri-
stus sibi passiones nostras, et hinc Saulo dixit
Actor. 9. *Quid me persequeris?* et apostolo Petro:
Vado Botnam iterum crucifigi. Et sic nos dici-
mur iustitia in illo, non quia simus formaliter iusti
iustitia ejus, sed quia sumus membra ejus: sic et
iam contra dicilur ipse peccalum, non quia forma-
liter sit peccalor, sed quia caput est nostrum, et
peccala nostra, sua esse voluit, ut pro eis satisfac-
eret. Isaiae 53. *Posuimus in eo iniquitatem omnium
nostrum;* Et in psal. 21. ipse dicit: *Longe a salute
mea verba delictorum meorum.*

Altera expositio est, ut per iustitiam Dei intelli-
galur iustitia nobis inherens, quae dicilur Dei,
quia donatur nobis a Deo, ut Augustinus exponit in
libro de Spiritu et litteris cap. 18. et dicilur in ipso,
idesl, in Christo, quia per ejus meritum donatur.
Et dicimur iustitia potius, quam iusti, ut servetur
antithesis, cum vocat (*peccalum*) quoniam enim di-
xerat, Christum facium esse peccalum, idesl. ho-
stiam pro peccato, maluit dicere, nos esse iusti-
tiam, quam iustos. Neque est absurdum, ut homines
iusti dicantur iustitia. cum dicantur etiam lux'.
Matth. 5. *Vos estis lux mundi.* Et ad Ephes. 2.
*Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in
Domino.* Addit s. Joan, Chrysostomus in commen-
tario hujus loci, nos dici iustitiam. et iustitiam Dei,
quia tantum est iustitia. quam nobis Deus donat
per Christum, ut nulla in justificatis macula relin-
quatur.

Tertia expositio est, ut per iustitiam Dei intelli-
galur quidem iustitia inherens, sed dicatur iustitia
Dei per tropum, quia est effectus, et imago iusti-
tiae Dei. Nam Chrislus dicilur peccalum per tro-
pum quia fuit hostia pro peccato: et etiam quia
participavit carnem similem carni peccati. Probat
enim sanctus Augustinus in lib. 2. adversus Maxi-
minum cap. 2. hunc ipsum locum Apostoli expo-
nens, peccalum in Scripturis saepe accipi pro vi-
ctima oblata in expiationem peccati, ut cum dicen-
tur sacerdotes manducare peccala populi: necnon
pro similitudine carnis peccati, ut ad Rom, 8. De

peccato damnavit peccalum. Et ad Horn. G. Quod
enim mortuus est pro peccato, mortuus est semel.

Sic igitur Chrislus factus est pro nobis pecca-
lum, idesl, assumpsit similitudinem carnis peccati,
ut fierent victima pro peccato; ita nos efficiuntur
iustitia Dei, per similem tropum, quia iustitiam i.
inherentem recipimus, quae est iustitia Dei, idesl,
effectus iustitiae Dei, et item iustitia Dei, idesl, si-
militudo quaedam iustitiae Dei. Et sic Christus
non imputative, sed vere participavit similitudinem
carnis peccati, cum verbum facium est caro; et non
impulativè, sed vere factus est victima pro peccato,
ita nos in justificatione non impulsivè, sed vere
participamus effectum et similitudinem divinae ju-
stitiae, cum iustitiam inherentem accipimus. Vide
Cyrillum lib. 12. thesauri cap. 3. qui huic locum
ita exponit.

CAPUT XI.

*Solvuntur argumenta ex epistola ad
Ephesios.*

Ex epistola ad Ephesios duo argumenta depro-
munt. Primum est ex cap. 1. ubi Apostolus ait:
*Deus nos acceptos, sive gratiosos habuit in dile-
cto Filio suo.* Ubi clarissime videtur ostendere, nos
in nobis semper esse lupos, et odio dignos, sed
in Christo. idesl, coopertos iustitia Christi nobis
imputata, gratiosos et acceptos fieri coram oculis
Dei. Huc etiam trahunt illa omnia lectionum. quod
docent, nos in Christo, aut per Christum iustifica-
tionem et remissionem peccatorum accipere.

Respondeo: Verbum graecum ἐχαρίτωα', quod
nosier interpretes vertit, gratificavit, non significet
(ut Calvinus existimat) gratiosos vel acceptos lu-
ere, sed gratiosos fecit, id quod vel ex unius s.
Joannis Chrysostomi verbis intelligere licebit. Fuit
enim vir ille non solum diligentissimus Apostoli
explanator, sed etiam eloquentissimus, et grace,
linguae peritissimus, ut Calvinus aegre ferre non
debeat, si in intelligenti graeci vocabuli sensen-
tiae Paulinae neminem Chrysostomo praeferamus.

Sic igitur ille loquitur in comment, hujus loci:
*Gratiosos, inquit, nos reddidit, hoc est, non
solum peccatis liberavit, sed et dilectos amicos
fecit. Quemadmodum enim, si quis scabiosum
quendam, peste, morbo, senio, paupertate pan-
is ac fame corruptum, naclum, formosum adolescentem reddat. qui quosvis venientem su-
peret, vehementem splendorem ex se emittat,
ipsaque fulgura oculorum percussione ob-
scuret. Quem deinde et in ipso aetatis flore con-
stituatur. atque insuper et purpura, et omnigeno
inundo vestiat. atque exornet. Non aliter animam
nostram Deus, et elaboratam et pulchram, et di-
siderabilem ac dilectam reddidit. Habemus igitur
(interprete Chrysostomo) ex Apostoli sententia, in
justificatione non solum dari nobis remissionem
peccalorum, sed etiam donum iustitiae animam re-
novantis et exornantis, et nos a Deo non modo
gratiosos et acceptos haberi, sed etiam vere gra-
tiosos et interni ac spirituali pulchritudine formos-
sissimos reddi.*

Illud aulem, in *dilecto Filio*, sive, in *Chrislo*, sive, in *ipso*, quod lam saepe Apostolus addit, nihil aliud significat, nisi nos omnia noslra bona debere Chrislo, Quoniam Deus Pater, inluilu Chrisli, nos justificat, quia videlicet diligil Filium: quia ipse hoc meruit: quia par csl, ul membra dilecti filii sini conformia cupiti; quia decet ul sponsa filii, speciosi prae filiis hominum, sil etiam pulchra atque formosa: quia fratres Chrisli non debent esse dissimiles primogenito: *Praedestinavit enini nos conformes fieri imaginis Filii sui, ul sil ipse primogenitus in nullis fratribus*. Itaque valde absurde sentiunt haeretici, cum nos in Chrislo justificari, ila exponunt, ac si per Christi iustitiam imputatam, iusti biberemur, quamvis reipsa sordidi semper el immundi essemus. Sic enim Christus horribile monstrum videri posset, cum caput quidem formosissimum. membra vero turpissima haberet. El sponsus ipse pulcherrimus sponsae Icterrimae conjunctus esset.

Alterum argumentum sumunt ex cap. 4. ad Ephesios, ubi b. Paulus *ml: Induite novum hominem, qyisecundum Deum creatus est*. Ista enim similitudo ab indumento petita, indicat nos justificari per iustitiam exirinecam, quae non inhaeret, sed per lidem apprehenditur, et nos legit atque operit, ne turpitudine noslra Dei oculos offendat. Confirmant hoc argumentum exemplo patriarchae Jacob, qui indutus vestibis primogeniti; ac pro primogenito icpulalus, benedictionem et hacredilalem a paire obliuul. Genes. 27.

Respondeo: Similitudo indumenti aplissime convenit iustitiae inhaerenti. Primum enim iustitia inhaerens comparatur indumento, quia non csl naturalis, nec nascitur nobiscuin, sed extrinsecus accedit ex infusione Spirilus sancti. Sic exponit s. Augustin, semi. 15. de verb. Apostol. *Sacerdotes lui, inquit, induantur iustitia. Vestis accipitur, non cum capillis nascitur. Pecora de suo vestiuntur*. Deinde, comparatur etiam vestimento, quia restes distinguunt homines, ul alii ab aliis discernantur: sic iustitia per bona opera distinguit nos ab impiis, et facit, ul Christum, quem in cordo gerimus, vita et moribus exprimamus. Itaque in hoc ipso loco Apostolus antequam diceret: *Induite novum hominem*, ait, *deponite secundum pristinam conservationem veterem hominem*.

Denique secundum hebraicam phrasim verbum, induere, significat abundanter et copiose legero. Sic dicitur in psalm. *M. Induti sunt arietes ovium et valles abundabunt frumento*. Esi enim sensus, ubi indnsse greges foclibus et valles frumenio. Sic etiam Judicum G. Spirilus Domini dicitur induisse Gedconem, quia videlicet copioso in cum descendit, et quasi undique illum textit. Sic in psalmis saepe legimus, induantur confusione, ubi significatur magna confusio, quae undique se ostendat, nec tegi ullo modo possit. Sic igilur dicuntur induere Christum, sive novum hominem, qui pleni fide et charitate in omnibus operibus suis Christum imitantur, et ejus doctrinam, vitam et mores expriment, et illi dicuntur induere iustitiam, qui abundantiam gratiae, iustitiae quo accipiunt. Habemus igilur similitudinem indumenti, non necessario re-

quirere imputationem iustitiae Chrisli, cum satis apte conveniat in ipsam iustitiam inhaerentem.

Poles lam sano modo accommodari haec similitudo, ut etiam exemplum patriarchae Jacob, iustitiae imputatae: si quis dicat, oportere ul induamus merita Christi, et illis quodammodo tecti petamus a Deo indulgentiam peccatorum. Nam (ul supra dixi) solus Christus pro peccatis nostris satisfacere poluit, et reipsa ex iustitia satisfeci!, et illa satisfactio nobis donatur et applicatur, et nostra reputatur, cum Deo reconciliamur et justificamur. Itaque si exemplum illud referatur ad iustitiam satisfactionis pro culpa, admitti poles; Si vero referatur ad iustitiam. qua formaliter iustificamur. curo de peccatoribus iusti, et pii de impiis efficimur, omnino rejiciendum, cum Scripluris et Patribus, et ipsi rationi manifeste repugnent. Quod enim onus pro alio satisfaciatur, facile poles intelligi; quod aulem unus sil iustus, quia alius csl iustus, esi omnino inauditum, et non lam supra, quam contra omnem rationem.

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta ex Actis apostolorum et ex parabola publicani.

Ex Actis apostolorum sumit Calvinus argumentum unum, in quo magnam spem posuisse videtur. Aii enim Apostolus, ul referi s. Luc. Act. 13. *Per hunc annunciator vobis remissio peccatorum ab omnibus, a quibus non potuistis in lege Moysis justificari. In hoc omnis. qui credit, justificatur*. Ubi illud *per hunc* significat, per Christum, non per nosiras virtutes et qualitates nos justificari. Illud, *annunciator*, significat ipsam nnnunciationem divinae promissionis, si fide apprehendatur, justificare, nam ul sil idem Apostolus explicat, in hoc omnis, qui credit, justificatur. Illud, *remissio peccatorum*, significat justificationem nulla alia in re positam esse, quam in remissione peccati. Proinde non csl allera pars justificationis interna renovatio. Ista enim renovatio non lam csl justificatio, quam justificationis effectus. Denique illud; *a quibus non potuistis in lege Moysis justificari*. significat, justificationem non consistere in observatione legis, sed (ul dictum csl) in sola remissione peccatorum propter Chrisli iustitiam imputatam.

Respondeo: Illud, per hunc, significat quidem, per Christum, sed non excludit virtutem et qualitatem a Deo infusam. Nam per Christum justificamur, ul per causam efficientem, per virtutem et qualitatem infusam, ul per causam formalem. Particulam aulem *per* significare causam efficientem, perspicuum csl ex illo Proverb. 8. *Per me reges regnant*. Et Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*. Et ad Roman. 1. *Per quem accepimus gratiam et apostolatum*. Et ad Hebraeos. *I. Per quem fecit et saecula*. Et ex aliis plurimis locis. Et cum sil Christus, vel ejus iustitia causa efficiens nostrae iustitiae, non poles fieri, ul sil causa formalis ejusdem, nisi velimus unam rem. et eandem esse causam et effectum respectu ejusdem rei,

Caussa enim formalis, effectus csl caussae efficientis. Neque csl cur confugiant ad latibulum mysteriorum, el dicant (ul soient) hoc esse mysterium fidei, quod ratione attingi non polesl. Nam mysteria fidei superant quidem rationem, sed non repugnant rationi, neque oportet mysteria lingere, ubi Scripturae facilem el perspicuam sententiam praebent.

Illud autem *annuncialur* non significat ex sola annuncialione remissionis, fide apprehensa homines justificari. Alioqui non dixisset Petrus Aclor. 2. *Poenitentiam agile el baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Sed significat, annunciari remissionem peccatorum iis omnibus, qui credunt in Christum ul oportet, idesl, faciendo quicquid ille fieri jussit. Juxta illud Malth. ull. *Docete omnes génies, baptizantes eos in nomine Patris, el Filii el Spiritus sancti. ducentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis.* In hoc sensu: *Omnis qui credit in Christum, justificatur*, idesl, qui credit sicut oportet, implendo videlicet omnia, quae fides implenda esse demonstrat. Neque enim qui credit medico, quamvis peritissime et infallibiliter curanti, sanatur, nisi pharmacum ab illo instituta recipiat.

Quod vero solam hoc loco nominat Apostolus remissionem peccatorum, non impedit quo minus justificatio constare iulclligalur remissione peccatorum, el infusione justitiae. Nam (ul supra non semel ostendimus) i emissio peccatorum non csl sola condonatio poenae, sed csl ablutio el emundatio culpae, quae ablutio el emundatio non lit, nisi succedente nitore gratiae el decore justitiae. Quod cl iam praefert nomen justificationis, quod a justitia nomen accepit.

Deinde: Quamvis hoc loco sola mentio fieret iustificationalis a peccalo: lamcn in aliis multis locis mentio iit sanctificationis, mundationis, ablutionis, renovationis el similium, quae alleram pariem iustificationalis oslendunt.

Denique illud: 4 *quibus non potuistis in lege Moysis justificari*, significat observationem legis, propriis viribus, vel sola ipsa lege iuvante praesumptam. non justificare, non quod vera legis observatio non sil justitia: sed quod lex ante remissionem peccatorum servari non possit. Deus enim, cum per Christi merita reconciliat aliquem, simul ei peccalo dimittit, el charitalcm infundit, per quam legis mandala custodiat. Id quod significat s. Augustinus, cum tam saepe repetii, opera non praecedere justificandum, sed sequi iustificatum. Loquitur enim de operibus vere justis. quibus legis mandala integre, perfecteque servantur. Quod, ul possimus, ille facit: *Qui de peccato damnavit peccatum, ul iustificatio legis impleretur in nobis, ad Roman. 8.*

Alterum argumentum sumunt ex alio libro ejusdem beati Lucae, videlicet ex cap. 18. evangelii. ubi pn ponitur parabola publicani el pharisaei. Nam publicanus dicitur justificatus cum solum postulasse! remissionem peccatorum, dicens: *Deus propitius cslo mihi peccatori.* Contra, Phariseus praedicans dona Dei sibi collate. et gratias agens, discessit minime justificatus. Igilur iustificatio non

in donis el operibus bonis, cl iam Deo adjuvante, factis, sed in sola peccatorum remissione consistit.

Despondeo: Publicanus, cum dixit, Deus propitius esto mihi peccatori, non petiit solam debili condonationem, quasi vellet iniquus esse, sed non haberi a Deo. neque pumiised petiit inlegromreconciliationem: el talem obtinuit. Umle Dominus parabolam conclusit: *Descendit hic iustificatus ab illo, quia omnis qui se humiliat, exaltabitur; tli qui se exaltat, humiliabitur.* Exaltatio nutem humilis, el poenitentis publicani, aliquid amplius certe significat, quam solam delicii condonationem. Non enim dicuntur exaltari, quibus debita dimituntur, sed qui ad gradus el honores evehuntur. Itaque publicanus ideo dicitur exaltatus, quia de peccatore justus, de servo peccali, servus justitiae, de filio diaboli, filius Dei repente factus est.

Porro pharisaeus, non quia dona Dei recensebat, el ipsi Domino gratias agebat, publicano postponi meruit, sed quia timore superbiae plenus erat, et in sua justitia ila confidebat, ul nihil sibi addi, nihil sibi ignosci peteret, insuper cl iam publicanum humilem contemnebat. Alioqui enim alius publicanus Lue. 19. qui bona opera promittebat. dicens: *Domine. ecce dimidium bonorum meorum, do pauperibus, el si quem defraudavi, reddo quadruplum,* audivit n Domino: *Ilodie salus huic domui facta cs.* El Ezechins rex, qui morti proximus in oratione, bona sua opera sincero corde praedicavit, dicens: *Obsecro. Domine, memento, quae so, quomodo ambulaverim coram te in veritate, el in corde perfecto, el quod bonum est in oculis tuis fecerim.* Isaia teste cap. 38. exauditus est a Deo, el additi sunt ad vitam ejus quindecim anni. Non igilur confessionem operum bonorum, sed tumorem superbiae, et inanem fiduciam Deus in pharisaeo damnavit, qui (ul ail sanctus Augustinus hom. 2. ex lib. 50. homiliarum) iaculabat merih sua el occultabat vulnera sua.

CAPUT XIII

Solvuntur argumenta ex Patribus.

Praeter loca Scripturarum profert cl iam Calvinus tria testimonia Patrum.

Primum csl s. Ambrosii in psalm. H8. serm. 1. *Qui dicit, inquit Ambrosius, peccata sua justificatur.* Si dicere peccata, justificari csl, nihil erit aliud iustificatio, nisi remissio peccatorum. Nam ideo qui dicit peccata sua, justificatur; quia contenti Deus ignoscit, juxta illud: *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam, el tu remisisti impietatem peccati mei.*

Despondeo: Jam saepe diximus, Justificationem, esse remissionem peccati, el remissionem peccati, esse justificationem, sed remissionem istam peccati non esse solam liberationem a debito luendi poenam, sed esse ipsius iniquitatis el maculae in animo residentis per infusionem gratiae et justitiae mundationem. Id quod vel ex uno Davidis psalmo intelligi polesl. Quod enim ail David 2. Ib'giim 12. *Peccavi Domino; el mulivil, Dominus quoque trans-*

tulit peccalum tuum a te: et quod dixi in ps. 31. Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam, et tu remisisti impietatem peccati mei; explicat fusius, in psal. 50. ubi ex eo, quod peccati, intelligimus quid acceperit. Sic igitur ait: Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato mea munda me. Asperges me, Domine, hyssopo, et munda-bor, lavabis me, et super nivem dealbabor. Averte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Hoc modo fatemur eum, qui dicitur peccata justificari; et justificationem esse remissionem peccati, Hanc anima ante sordida inundetur, et super nivem dealbetur, et cor immundum et distortum, reformatur ac renovetur, ut jam aliud, et quasi recens creatum videri possit.

Alterum testimonium est s. Augustini lib. 19. de Ciril. Dei cap. 27. ubi sic scribit: *Ipsa nostra justitia, quamvis vera sit propter veri boni finem, ad quem refertur: tanta tamen est in hac vita, ut potius peccatorum remissione constet, quam perfectione virtutum.* Quibus verbi negare videtur s. Augustinus justitiam nostram esse virtutem a Deo infusam. Qui enim dicit, hoc potius volo, quam illud, idem est, ac si diceret, hoc volo, non illud.

Respondeo: Illud potius hoc loco non excludit perfectionem virtutum, sed praeponit remissionem peccati, ut sensus sit, justitiam nostram, quae pariter in remissione peccati, pariter in perfectione virtutum sita est, magis constare remissione peccati, quam perfectione virtutis. Id autem illa esse, manifeste probatur. Primo ex eo, quod dicit Augustinus, hanc esse veram justitiam propter finem veri boni, ad quem refertur. Haec enim iustitia non est iustitia Christi imputata, nec absolutio a peccatis, sed iustitia nobis inherens, quam dicitur esse veram, propter veri boni finem: ut eam distinguit a iustitia philosophorum, quorum opera iusta crant ex genere suo, sed carebant recto fine, quia non referebantur ad Deum, cum non fierent ex fide, ut prolixè disputavi idem Augustinus lib. 4. in Julian, .(ostia autem iustitia vera est, quia per eam non solum facimus opera iusta ex genere, sed etiam ex omnibus circumstantiis, ac potissimum ex fine. Cum igitur sit in nobis vera iustitia, Augustini Iflimonio, et ea iustitia sit virtus divinitus infusa; quomodo diceret Augustinus, justitiam nostram non constare perfectione virtutis, sed sola remissione peccati?

Secundo: Idem probatur ex eo, quod in eodem capite, paulo infra idem Augustinus dicit: *Haec itaque in unoquoque iustitia est. ut obedienti Deus homini, animus corpori, ratio autem, vitiis etiam repugnantibus imperi, vel subigendo, vel resistendo: atque ut ab ipso Deo petatur, et meritorum gratia, et venia delictorum, ac de acceptis bonis gratiarum actio persolvatur.* Ubi vides, iustitiam definiri non sola remissione peccati, sed etiam participatione virtutis qua ratio Deo pareat, et corpori imperat, et vitiis dominatur.

Tertio: Probatur ex omnibus illis locis, quos adduximus cap. 8. et ipsius Calvinii confessione, qui (ut ibi notavimus) fulcrum, Augustinum ad sanctifi-

cationem et renovationem, justificationis gratiam retulisse.

Cur autem dicit Augustinus, justitiam nostram in hac vita potius, id est, magis constare remissione peccati, quam perfectione virtutis, duplex est ratio; Una, quia peccata in Baptismo perfecte delentur et purgantur, ut nihil omnino remaneat, quod habeat rationem culpa; virtutes autem infusae, illa suo quodammodo perfecte sunt, ut quotidie magis ac magis perfici debeant.

Allera: Quoniam remissio peccati, semel facia, non est nova infusione virtutum; alia virtus semel infusa, est quotidie nova remissione peccati, non letalis, quod cum iustitia simul esse non potest, sed venialis. Iustitia enim, tametsi nulla bona, et iustitia opera faciunt, tamen saepe etiam labuntur in peccata levia et venialia. Atque hoc est quod in eo loco potissimum s. Augustinus intendit. Nam cum dixisset, justitiam nostram in hac vita potius constare remissione peccati, quam perfectione virtutis: Continuo, ut id probaret, subiunxit haec verba: *Testis est oratio totius civitatis Dei, quae peregrinatur in terris. Per omnia quippe membra sua clamat ad Deum: Dimitte nobis debita nostra. Nec pro eis est efficax haec oratio, quorum fides sine operibus mortua est, sed pro eis, quorum fides per dilectionem operatur.* Quia enim Deo quidem subdita, in hac tamen conditione mortali, et corpore corruptibili, quod aggravat animam, non perfecte ratio viliis imperat, ideo necessaria est iustis talis oratio. Vides iustos esse, qui sic orant, ac per hoc egere indulgentia venialium delictorum, quae justitiam non tollunt e medio, non autem remissione letali, quae si iusti committerent. hoc ipso iusti non essent.

Tertium testimonium est s. Bernardi, qui in epistola 190. ad Innocentium sic ait: *Iustum me dixerim, sed illius iustitia. Quoniam ipsa? finis legis Christus ad justitiam omni credenti. Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia a Deo Patre.* Et senn. 22. in Cantica, exponens illud: *Qui factus est nobis sapientia, iustitia, sanctificationi redemptio.* Sapientia, inquit, in praedicatione, iustitia in absolute peccatorum: Et infra: *Delecta juventutis meae, et ignorantias meas ne memineris, et iustus sum.* Et serm. 23. *Sufficit mihi ad omnem justitiam solum habere propitium, cui soli peccavi.* Et paulo post: *Non peccare. Dei iustitia est; hominis iustitia, indulgentia Dei.*

Respondeo: In epistola 190. iustitiam Christi s. Bernardus vult esse nostram, quomodo peccatum Adam fuit nostrum, quia videlicet justitiam Christi participamus, per regenerationem. sicut peccatum Adam per generationem. Proinde sicut peccatum Adam in nos traductum, non est illud, quod Adam inhererebat, sed aliud nobis inherens, sed ab illo derivatum: sic iustitia Christi, nobis donata, non est illa, qua ipse iustus est, sed alia, quae nobis inheret, sed ab illa sine dubio derivata.

Sed verba ejus audiamus: *Qui factus est, inquit, nobis iustitia a Deo Patre, quae ergo mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa. cur non et mea indulla iustitia? Et sane mihi tutior donata, quam innata, Et infusa, et quod do-*

cuit justitiam, non dedil? ostendit charitalcm, sed non infudit? Ubi reprehendit Petrum Abailardum, qui dicebat, Christum profuisse hominibus doctrina, atque exemplo, non autem nos redimisse, nec justitiam el charitalcm infudisse.

In sermonibus aulem in Cantica dicit quidem: Christum nobis esse iustitiam, quia nos a peccalo iustificavikcl indulgentiam Dei nosiram esse justitiam; sed nomine indulgentiae el remissionis, intelligit plenam justificationem: quoniam (ul saepe diximus) numquam remittitur culpa, quin simul infundatur iustitia. Quod si aliquando per indulgentiam intelligit solam remissionem, adjungit lunc etiam justificationem; ulcuin nil in serm. 22. *Tam validus es ad iustificandum, quam nullus ad ignoscendum.* Et infra: *Sic Inclus a peccatrice iustus, iustitiam impartit, non perdit, nec sorde peccati, qua illam mundat, se inquinat.* Vides hic aperte distinguere duas partes justificationis, cum Christus iustitiam Magdalene impertit, el maculas lergit. El infra de sancio Petro: *Qui lapsus flevit amare, quatenus culpam diluerit, recuperaret justitiam.* Idem etiam sanctus Bernardus in serm. 5. de verbis Isaiae: *Vidi Dominum etc.* luculenter tradit iustitiam nobis inherenter, camque distinguit a iustitia. qua iustus est Christus, quod nostra in hac vita sit recta, sed non pura, ob admixtionem venialium delictorum: Christi aulem el recta sit el pura.

CAPUT XIV.

Solvitur argumenta pelilum ex ratione.

Argumentum Postremum ex duplici ratione depromunt. Prima ratio sumitur ab imperfectione iustitiae nostrae: Iustitia enim debet exacle respondere legi: nulla aulem humana iustitia exacle respondet legi, juxta illud psalm. 12. *Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* El illud sancti Gregori lib. 8. Moralium cap. 23. *Quantalibet iustitia polleant, nequaquam sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in iudicio districto requirantur.* Cum igitur humana iustitia iudicium Dei sustinere non possit, necesse est, ut confugiamus ad iustitiam Christi. quae nobis impuletur, ul percam iusti haberi ac pronunciari in divino iudicio valeamus.

Respondeo: Hoc argumentum, si, quid probat, probat iustitiam actualement non esse perfectam; non aulem probat, iustitiam habitualement, qua formaliter iusti sumus, ul paulo post fusius ostendemus, non esse ita perfectum, ul absolute, simpliciter el proprie iusti nominemur el simus. Non enim formaliter iusti sumus opere nostro, sed opere Dei, qui simul maculas peccatorum lergit. el habitum fidei, spei el charitalis infundit: *Pei autem perfecta sunt opera,* Deuleron. 32. *Ei: Exquisita in omnes voluntates ejus.* Psal. 110. Unde parvuli baptizati, vere iusti sunt, quamvis nihil operis fecerint. Ad hoc neterca, nec de iustiUa actuali argumentum illud cic concludere. Iustitia enim actualis, quamvis quo modo sit imperfecta, propter admixtionem

venialium delictorum, el egeat quotidiana remissione peccati; lamen non propterea desinit esse vera iustitia, el suo etiam quodam modo perfecta. Sed de hac re dicemus in libro de iustitia actuali.

Alterum argumentum adversariorum sumitur ab injuria, quam ipsi existimant fieri meritis el iustitiae. Christi si per inherenter iustitiam iustificamur dicamur. Addunt etiam Tertium ab occasione superbiae, quam dicunt hominibus praebere, si eis dicatur. propriam ipsos, atque inherenter habere iustitiam.

Respondeo: Neque Christi gloria, neque nostra humilitas indiget protectione mendacii, nihil detrahimus Christi meritis, cum ab illorum virtute efficaciam conflleamur iustitiam nosiram omnino pendere. Sed adversarii mullum detrahunt de Christi gloria, cum affirmant, cum non potuisse loqui suis laboribus el doloribus ita profunda humilitate, tam accurata obedientia, ita ardenti caritate Paire impetrare, ul peccata nostra vere deleat, nosque ad veram iustitiam reformaret. El plus mullo Iribuunt Salhaniae ad nocendum, quam Christo ad curandum: el majores vires peccati volunt fuisse, quam gratiae.

Nulla quoque datur superbiendi occasio iis, qui bus dicitur: *Quid habes, quod non accepisti: si aulem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis.* 9 El: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur.* El: *Gratia salvi facti estis per fidem.* El: *Hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.* Itaque aulem omnia catholici dicunt, cum dicunt. homines ex dono Dei habere iustitiam. id est, charitalcm in corde diffusam per Spiritum sanctum. qui datus est eis ex merito obedientiae el passionis Christi.

Adversarii vero an non incredibili timore superbiunt, qui se ipsam Christi iustitiam apprehendisse jactant, el inde se nulli sanctorum aequare formidant. Certe Lutherus in serm. de natali b. Virginis. omnes fideles ipsi Deiparae facili aequales. Nec defuerunt, qui se ipsi etiam Christi aequare contenderent. ul Ruardus Ieslatur in explicalione articuli de justificatione.

CAPUT XV.

Justitiam, qua formaliter iustificamur habitualement esse, non actualement.

Expedita controversia de iustitia inherente, st quilibet Altera quaestio brevior, Utrum iustitia inherens, per quam formaliter iusti sumus, sit iustitia habitualis, an actualis, an utraque. Disputant enim de hac re catholici doctores, cum in eo conveniant omnes, ul sit in nobis vera iustitia inherens, non aulem Christi iustitia impulsiva.

Nos eorum sententiam magis conformem esse iudicamus Scripturis, concilio Tridentino. lesiæoniis Patrum, el rationi, quae docet, solam esse habitualement iustitiam, per quam formaliter iusti nominamur el sumus: iustitiam vero actualement, id est opera vere iusta iustificare quidem, ul s. Iacobus loquitur, cum ait cap. 2. ex operibus hominem iustificari, sed meritorie, non finaliter.

Quod igilur ad Scripturas attinet, ca leslimonia nobis hoc loco sufficere posse videntur, quae docent, nos per sacramenta justificari, Joan. 3. *Nisi gin's renatus fuerit cx aqua cl Spiritu sancto etc.* Ad Ephes, *ii.* *Mundans cam lavacro aquae in verbo vilae.* Ad Til. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, el renovationis Spiritus sancli, quem cfl'udil in nos abunde.* Al cerle sacramenta nonjuslificant.nisi concurrendo per modum instrumenti ad infusionem justitiae habitualis. Nam si justificare deberent excitando actualet fidem cl dilectionem, frustra adbiberetur Baptismus infantibus, et frustra baptizarentur vel reconciliarentur ii, qui vi morbi ulict)jus,usum rationis el sensuum amisissent. Quos lamen recle baptizari vel reconciliari docel s. Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugis cap. ult. Vide alia leslimonia in lib. 1. de gralia ct libero arbilrio cap. *i.* ubi ex Scripturis el Patrimis probavimus, gratiam gratum facientem esse qualitatem.

Quod vero allinet ad concilium tridentinum.per-spicua res nobis esse videtur. Nam quod agnoscat concilium habitualet jusliliam, paid ex sess. G. c. *i.* ubi dicil,causam formale justificationis esse justitiam, sive charilalem,quam Deus unicuique propriam infundit, secundum mensuram dispositionum, el quae in cordibus justificatorum inhaeret. Quae certe non conveniunt proprie, nisi in justitiam habitualet.Illa enim csl, quae requirii dispositiones: illa quae proprie infunditur ab alio, nona nobis exhibeluriilla quae vere cl permanenter inhaeret, cum non sil actus transiens,sed qualitas permanens.

Quod aulem idem concilium neget, per actualet justitiam nos fonnaliierjustificari inlelligi potestcx eodem capite, ubi concilium docel. unicam rsse formale n causam justificationis. Nam si unica est formalis caussa justificationis; non igilur justificamur formaliler per habitualet ct actualet jibliliim, cum istae duae sint,non una. Adde quod item concilium in eadem sess. G. can. 3. disiin-pnitgratiam justificationis ab actibus lldci. spei et ilectionis. Adde eliam testimonium calcchismi romani, ejusdem concilii auctoritate confecti. Sic e run loquitur in tractatu de Baptismo: *Est aulem, gralia, quemadmodum Iridentina synodus ab o-tviihus credendum poena anathematis propositi decrevit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed divina qualitas in anima inhaerens, ac velati splendor quidam cl lux, quae animarum nostrarum maculas omnes delet,ipsusque anima* pulchriores et splendiores reddit.* El paulo posl addil auctor ejusdem libri, per eam rnhlatem ad omnia chnslinae pietatis officia nos habiles reddi. El rursus paulo infra adjungit, cx tadem pias, lioneslasque actiones'proficisci.Quem locum'citavimus in 1. lib. ile gratia cl libero arbilrio. sed placuit eum repetere, quoniam luculenter explicat concilii sententiam, cl nulla raliione, quae concilium de caussa formali tradit, ad actualet justitiam detorqueri patilur.

Jam vdro quod allinet ad testimonia Pairum, iimus Augustini leslimonio conlenli erimus, quod -ais multa loca Patrum,loco nolato sint a nobis alla-

Ia.Sanctusigilur Augustinus plurimis in locis docet, opera justa esse cffeclos justificationis,ac per hoc non causam formale ejusdem. Lib. de fide el operibus, cap. 14. *Sequuntur opera justificatum, non praecedunt justificandum.* Lib.1.contra duas epistolas Pclagianorum cap. 2. *Non vivunt homines bene,nisi prius effecti sini filii Dei.* tn psalm. 110. *Jusliliam homo non operalur nisi justificatus.* Lib. de spirilu cl lilera cap. 2G. *Sic inlelligendum esi, factores legis justificabuntur, ulsciamus, eos non aliter esse factores legis nisi justificentur, ul non justificatio factoribus accedat, sed factores legis justificatio praecedat.* El cap. 30. *Per legem cognilio peccali. per fidem imetratio graliae conlra peccatum, per gratiam sanatio animae a vitio peccali, per animae sanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium justitiae dilectio.*per justitiae dilectionem legis operatio. Denique in psal. 118. concione 2G. explicans illud: *Feci judicium el justitiam: Justitiae,* inquit, nomine hoc loco non ipsa virtus, sed opus ejus significatum est. *Quis enim fecil in hominejusliliam, nisi qui juslificial impium? hoc esi per gratiam ex impio facit juslum.*Facil ergo jusliliam, idesl. opus justitiae, qui habel in se justitiam, idest, opus graliae. Ubi per opus gratiae inlelligil sino dubio ipsam virtutem infusam. Nam ideo dixerat, per justitiam, quam facil homo.non inlelligi virtutem, sed opus ejus, quoniam virtutem in homine non facil humo, sed Deus. El initio dixerat, jusliliam esse virtutem magnam.praecipueque laudabilem.

Circa haec Augustini testimonia.sunl aliqua breviter observanda: Primuur.Esl impudenter iis abuti nonnumquam haereticos, ul probent, opera non misceri justificationi, el solani fidem in ea locum habere. Falluntur enim haeretici duabus de causis; Primo:Quoniam non loquitur Auguslinus de operibus.quac disponunt ad justitiam acquirendam, quales sunl aclus fidei, spei, dilectionis.poenitentiae el alii similes, sed solum de operibus absoluto justis cl meritoriis. Quamvis aulem opera, absolute justa, ul Auguslinus recle dicil, sequantur justificatum, non praecedant justificantium; lamen opera poenitentiae disponentia ad gratiam justificationis omnino praecedunt, ul suo loco ex eodem Augustino docuimus. Secundo falluntur: Quoniam s.Augustinus loquitur de prima lanium justificatione, qua justificatur impius, non de secunda qua juslus justificatur adhuc, idesl, in juslilia crescit. Quamvis autem fateamur cum Augustino, in prima justificatione non admisceri opera perfecte justa,tamen in secunda justificatione docemus cum eodem Augustino, opera justa maxime admisceri,ul in disputatione do actuali juslilia suo loco, Deo favente, monstrabimus.

Secundo loco observandum eskNon posse eludi leslimonia, a nobis allata, si quis forte dicat, Augustinum per justificationem intelligere initium justificationis, idesl, fidem, ac velle dicere opera justa non posse fieri sine fide. Nam in psalm. 110. ubi Auguslinus dixit,non posse lieri opera justitiae, nisi ab homine jam justificato, ibidem objicit sibi, orationem ct confessionem publicani, quae prae

cessit justificationem, etiam lamcn fiebat ex fide. *Unde ergo, inquit, illa confessio? nondum quidem opus est justitiae, sed delicii improbatio.* Hinc cerle videmus Augustinum loqui de operibus iustitiae, quae praerequirunt perfectam justificationem. Idem etiam Augustinus, cum iam saepe repetit, fide impetrari justificationem, ut in libro de spiritali litteris cap. 29. et alibi, aperte distinguit justificationem a fide. Et cum dicit, hominem non bene vivere, nisi prius effecti sint filii Dei; nonne apertissime loquitur de perfecta justificatione, quae non solum initium fidei, sed etiam ipsam regenerationem et adoptionem includit?

Tertio Notandum est: Non posse etiam eludi haec testimonia, si quis dicat, Augustinum per justificationis gratiam, quae praecedat operationem justitiae, non intelligere habitum aliquem permanentem, sed continuam motionem Dei, vel ipsam rectitudinem voluntatis erga Deum, ut ipse Augustinus definit in lib. 19. de Civ. Dei cap. 27. qui etiam alibi dicit, charitalem esse motum animi. Non possunt, inquam, hoc modo eludi testimonia allata. Nam molio illa Dei nihil ponit in nobis reale et inherens, nisi actus nostri. Actus autem nostri ex Augustino praerequirunt justificationem, non ipsi formaliter justificant: proinde justificatio non esset aliquid reale in nobis, et inherens ex sententia s. Augustini, quod nemo catholicus admittet. Deinde, Augustinus aperte dicit, nos justificari per infusionem iustitiae, quae est virtus magna, praecipueque laudabilis concione 2G. in psal. 118. et eam distinguit ab opere justitiae. Denique, idem Augustinus in lib. 1. de peccat. meritis et remissis, cap. 9. scribit, nos justificari per communicationem gratiae spiritualis, quam Deus latenter infundit et parvulis. Aliter parvuli non habent continuam illam Dei motionem.

Rectitudo autem illa voluntatis et aliarum potentialium, si praecise sumatur, non est aliquid reale infusum et inherens, sed ordo quidam et relationis. Fides autem catholica justificari nos docet per aliquid reale, infusum et inherens. Justitia igitur, qua formaliter justificamur, est habitus infusus et inherens, ex quo rectitudo illa potentialium consequitur. Sanctus autem Augustinus in lib. 19. de Civitate Dei, et cum dicit, charitalem esse motum animi, delinit justitiam actualem, vel certe ab effectu declarat, quid sit illud, quo formaliter iusti sumus. Atque haec de sententia Augustini.

Porro rationi consentaneam esse hanc sententiam. quae docet, nos formaliter justificari per habitum non per actum, facile probari potest. Primum enim iustitia, qua formaliter justificamur, non est solum in adultis, sed etiam in parvulis baptizatis. Aliter in parvulis nulla esset iustitia actualis.

Secundo: Iusti non tantum, cum operantur, sed etiam cum cessant ab opere, iusti sunt; neque enim dormientes iustos deserit justitia.

Tertio: Spiritus sanctus peculiari modo inhabitat iustificatos, non adultos tantum, sed etiam parvulos. ut s. Augustinus scribit in epistola 57. ad Dardanum, et 105. ad Sixtum: nec desinit unquam inhabitare, donec iusti sunt, vel omnes concedunt. At non potest intelligi, quomodo Spiritus sanctus

semper inhabitet iustos, et non inhabitet peccatores, nisi aliquid, atque id permanens, officialiter iustis, quod non cunctis in peccatoribus. Id autem est gratia justificationis.

Quarto: Non dicitur homo peccator, quia male operatur, sed quia transeunto opere male operatur in illo perversio, et macula per modum habitus*. Igitur a contrario sensu, non dicitur iustus formaliter, qui operatur justitiam, sed qui habet in se justitiam et rectitudinem, per modum habitus permanentem.

Quinto: Ipsi etiam philosophi hoc docent, non posse rite dici iustum, qui unum, aut aliud opus efficit iustum, sed qui per habitum illa dispositus est, vel possit, quando velit, facile, perfecte, et cum delectatione operari justitiam.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capitis superioris.

Adversus ea, quae diximus objici possunt, Primo, testimonia Scripturarum, quae docent, homines justificari operibus, vel ad Roman. 2. *Fuclore legis justificabuntur.* Jacobi 2. *Videtur, quoniam eorum operibus justificatur homo.* I. Joan. 3. *Qui facit justitiam, iustus est.*

Respondeo: Primum testimonium tribus modis explicari potest. Nam factores legis justificabuntur, id est, augmentum iustitiae merebuntur, hoc per hoc justificabuntur per opera meritorie, non formaliter. Item, factores legis justificabuntur, id est, qui cupiunt vere legis esse factores, dent operam, vel iustificentur. Non enim justitiam legis faciunt. Iudicati. Illa explicat s. Augustinus lib. de spiritu et littera cap. 26. Denique, factores legis justificabuntur, id est, in divino iudicio iusti iudicabuntur, et iustitiae coronam juste consequentur. Sic etiam exponit in eodem loco idem Augustinus. Estque haec, praeter ceteras maxime literalis expositio. Siquidem tractat eo loco b. Paulus de praemiis et poenis, in quibus non debet esse acceptio personarum: *Gloria, inquit, honor et pax omni operanti bonum; ira et indignatio omni operanti malum. Non enim est acceptio personarum apud Deum, et quicumque sine lege peccaverunt, similiter peribunt. et quicumque in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur, non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.*

Alterum testimonium explicatur ab ipso tridentino concilio sess. 6. cap. 10. de secunda iustificatione, qua qui iustus est, iustificatur adhuc dum per opera iusta iustitiae habitualis augmentum promeretur.

Tertium testimonium non docet, quid faciat hominem formaliter iustum, sed unde possit cognosci, an aliquis sit iustus. Ille enim iustus est, qui justitiam facit, sicut ille vivens est, qui movetur: et illa est arbor bona, quae fructus facit bonos, nec tamen ideo est arbor bona, quia facit fructus bo-

nos, nec ideo vivit aliquis, quia movetur, sed contra ideo movetur, quia vivit, et ideo facit iruculus bonos, quia est arbor bona: Sic igitur qui facit iustitiam, iustus est: sed non ideo iustus, quia facit iustitiam, sed ideo iustitiam facit, quia iustus est.

Secundo: Objici potest triplex ratio, ducta ex natura iustitiae habitualis. Primo: Si iustitia habitualis esset formalis causa justificationis, formaliter peccato opponeretur. Id autem non ideo, quia iustitia habitualis non opponitur peccato contrarie, nec privative, proinde nullo modo: non opponitur contrarie, quoniam habitus iustitiae contrarius est habitui iniustitiae, qui non est peccatum, sed vitium ex malis actibus contractum, quale etiam in iustificatis reperiri potest non opponitur privative, quoniam peccatum non est privatio iustitiae. habitualis, sed deviatio ac recessus a regula rationis, sive a lege Dei. Neque enim sunt idem recessus a regula, et privatio iustitiae habitualis, vel ex eo potest intelligi, quod qui in peccato sunt, illorum peccant, si praevaricentur legem, etiam iustitiam habitualement non amittunt, cum eam non habeant: neque enim amittunt potest, quod non habetur.

Secundo: Si iustitia habitualis, esset formalis causa justificationis, ea iustitia faceret nos gratos Deo, et acceptos ad regnum: alio non ideo est, nam iustitia habitualis donum Dei est, et ex praedestinatione datur electis iam ante ad regnum. Itaque quia sunt grati et electi in praedestinatione. datur illis hoc donum, tamquam medium ad consequendum finem.

Tertio: Si iustitia habitualis esset formalis causa justificationis, non posset ullo modo aliquis iustificari sine infusione iustitiae habitualis, causam enim formalem, ne a Deo quidem suppleri posse scholae communiter docent. Aliter non desunt gravissimi theologi. qui sentiant, posse per Dei potentiam absolutam. tolli peccatum, sine infusione iustitiae: igitur non est omnino certum, nec tamquam dogma ecclesiasticum defendi debet. causam formalem justificationis esse habitum charitatis infusum.

Adhuc omnia argumenta respondens etiam in praenotatu, si breviter explicemus, ac probemus, habitum iustitiae omnino habere formales effectus, videlicet. purgare peccatum. efficere iustum, conciliari Deo, ordinare ad regnum.

De Primo effectum nulla disseruimus in alio libro de statu peccati, qui erat secundus de peccato originis, in duobus extremis capitibus. Nunc in paucis contrahemus. Sciendum igitur est, non esse nullum laborandum, quem ad modum tollatur aclus peccati; is enim per se transit, dum (11: sed quoniam ad modum tollatur id, quod manet, transeuntie actio, et unde dicitur homo formaliter peccator. Haec autem sunt aversio a Deo, macula, dignitas poenae et indignitas gratiae, realis, sive obligatio ad poenam, et offensa alique inimicitia Dei.

Porro aversio, sive declinatio a Deo et a lege, quae maxime proprie peccatum est habituale, privative opponitur conversioni ad Deum, et conformitatem legem: proinde non potest tolli, etiam de potentia Dei absoluta, sine ipsa conversione et confirmate. Haec autem conversio et conformitas

habitualis esse debet, sicut aversio et declinatio habitualis est. Conversio vero et conformitas habitualis vera, alique perfecta, quae est, vel esse debet in homine, nihil est aliud, nisi habitus charitatis, qui omnes virtutes emineniter continet, et (ut loquitur Augustinus) plenissima iustitia est. Ergo solus habitus charitatis formaliter tollit, quod in homine peccatore maxime proprie habet rationem peccati.

Macula quoque non potest ulla ratione formaliter tolli, nisi per eundem habitum charitatis. Nam quemadmodum ex aversione illa oritur macula, ita ex conversione contraria tollitur macula. Neque differunt, nisi ratione aversio et macula, ac per hoc eadem est ratio utriusque.

Dignitas, sive meritum poenae, et indignitas gratiae, nascitur ex aversione et macula: proinde ex conversione, et restituitur indecorum tollitur. Nam quemadmodum qui a Deo recessit et dislorus ac deformatis evasit, dignus est qui odio habeatur, et indignus qui diligatur; Sic etiam, si rursus ad Deum accesserit, alique ab eo lumen et decorem acceperit, dignus erit qui diligatur, indignus qui odio habeatur.

Realis poenae et offensa, possunt quidem tolli sine infusione iustitiae; nihil enim impedire videtur, quo minus possit Deus velle non ordinare ad poenam, et condonare offensam, et non habere pro inimico illum, cui donum habitualis iustitiae non concesserit, etiam tolluntur etiam ista per habitualement iustitiam: et sine ea ordinarie non tolluntur. nec possunt non tolli; si donum illud praecesserit. Quomodo enim fieri potest, vel Deus inimicus esse illi, alique cum in aeternum perdere, quem per infusionem charitatis amicum suum, imo et filium fecerit? Habemus igitur primum effectum formalem iustitiae. id est, charitatis habitualis, divinitus infusae, esse de medio tollere ac delere peccatum.

De Alio effectum res etiam adhuc facilius. Nam tametsi possit homo utcumque iustus fieri, per humanas virtutes. Dei putissimum adiutorio concurrente, ut quisque; laici iustus ea iustitia, quae hominem perfecte disponat in ordine ad ultimum finem etiam supernaturalium, et ad omnes leges, etiam supernaturales, nullo modo fieri poterit, nisi per charitatem diffusam in corde, per Spiritum sanctum, ea siquidem est verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia, vel s. Augustinus recte docet in libro de natura et gratia cap. 42. neque sufficit actualis dilectio, qualis per auxilium Dei speciale haberi potest: sed requiritur habitualis. Nam (ut supra diximus) non est iustus, qui interdum iusta opera facit. sed qui perfecte. alique intrinsece ita dispositus est, vel possit, quando velit, prompte, facile, cum delectatione operari.

Tertius effectus infusae charitatis, est reconciliare hominem Deo, id est, gratum et amicum Deo facere, et hic quidem non est immediatus charitatis effectus, sed consequens ex natura rei absolute. Charitas enim infusa, si consideretur, ut habet ordinem ad subjectum, proprie facit hominem iustum, bonum, furiosum, si consideretur, vel habet ordinem ad opus, facit hominem expeditum ad di-

legendum Deum et proximum, et per hoc ad legem implendam. Sed quia ex natura rei, amor petit amorem mutuum et reciprocum, inde consequitur, ut qui diligat Deum, diligatur a Deo. Rursus, quia simile, ex natura rei, diligitur a simili, et nihil est, quod similiores nos Deo reddat, quam dilectio, ut s. Augustinus docet in psalm. 99. ideo qui diligat Deum, diligitur a Deo. Denique, quia justus Dominus est, et justitiam diligat, fieri non potest, ut charitas, quae facit hominem justum et bonum, non faciat etiam Deo gratum et amicum.

Quartus effectus est ordinare ad gloriam. Et quidem posset forlasse Deus ordinare ad gloriam hominem carentem isto habitu, et contra non ordinare ad gloriam hominem isto habitu praeditum; Non enim videtur tanta esse vis hujus habitus absolute considerati, ut ex necessitate pelat, tamquam sibi debitam beatitudinem. Tamen quoniam Deus promisit (ut ait s. Jacobus cap. 1.) coronam vitae omnibus diligentibus se: ideo chantas infusa, non solum facit justos et amicos, sed etiam haeredes regni: nec potest ullus, secundum ordinariam Dei legem, acceptus esse ad regnum, qui non sit per infusam charitatem adoptatus in filium.

Ex his ad rationes, quae contra objiciebantur, facile respondebitur. Ad Primam Dico: Justitiam habitualem opponi peccato privative, id est, ut opponitur habitus privationi. Neque verum est, quod in argumento assumebatur, non idem esse recessum a regula, et privationem justitiae habitualis; immo sunt prorsus idem, si de recessu, et aversione habituali sermo sit, de qua nos in praesentia loquimur: illa est enim, quae remanet in homine, transeunte actu peccati, et quae facit hominem *το γυμνημα* peccatorem; per accidens autem est, quod qui semel peccavit, cum iterum peccat, non amittat justitiam, quam non habet. Satis est enim, quod peccatum ex natura sua justitiam expelleret, si in homine reperiret. Actus enim peccati opponitur gratiae habituali, non privative, sed contrarie, et eam expellit efficienter, sive dispositive: quomodo actus dilectionis super omnia opponitur peccato habituali, non privative, sed contrarie, et expellit illud efficienter, sive dispositive per modum Ultimae dispositionis, illa ut ex natura rei, et infallibiliter sequatur ad illum actum infusio gratiae, et deletio peccati habitualis, sicut ad ultimam dispositionem in generatione humana sequitur ex natura rei, et infallibiliter infusio animae rationalis. Itaque sine miraculo non potest post actum peccati manere gratia, nec post actum dilectionis super omnia manere peccatum.

Ad Secundam rationem Dico: Deum in praedestinatione accepisset electos ad gloriam, sed voluisse, ut ad eam non pervenirent, nisi prius per

infusam charitalem justitiam, gratiam, amicum et filium facerent. Proinde accepisset falemur Deum electos ad gloriam in praedestinatione, quamvis nondum charitalem praedilectos, sed non acceptare in excommunicatione ad eandem gloriam, nisi praeditus charitalem. Sicut etiam dilexit nos Deus, cum adhuc peccatores essemus, ut justos faceret, et cum inimici essemus, ut amicos faceret: et cum mortui essemus, ut viventes faceret quos postea diligat, quoniam justos, amicos et viventes creavit.

Ad Tertiam rationem Dico: Auctores, qui docent, peccatum remitti posse sine infusione justitiae, vel nili falso quodam fundamento, quod videlicet nihil maneat in peccatore praeter realem poenae: vel certe loqui de peccato, quod ab homine in puris naturalibus condito committeretur, si quis admittat, peccatum, a quo formaliter nominatur homo peccator, non esse solum realem poenae, sed aversionem et maculam, ut supra ex divinis hieris manifeste probavimus; et loquatur de homine, qualis nunc est post lapsum Adam, non qualis esset, si in puris naturalibus conderetur, certe negare non poterit, nullo modo fieri posse, ut qui peccator est, et per hoc habitualiter aversus a Deo, et a divina lege, justificari possit a peccato, sine conversione habituali ad Deum, et ad divinam legem. Neque enim privatio tolli potest formaliter, nisi per habitum, ut neque habitus, nisi per privationem.

Quod autem quidam dicunt, peccatum et justitiam, non esse contraria immediata, ut necessario unum alteri succedere debeat, cum sit medius status innocentiae naturalis; recte refellitur s. Thoma in quaest. 28. de veritate, artic. 2. ubi docet, peccatum et justitiam, esse contraria immediata, si non respectu hominis absolute, saltem respectu hominis conditi in gratia. Quemadmodum visus et coecitas, non sunt contraria immediata, respectu canis, ante novum diem, quando non est aptus ad videndum; sed tamen post cum diem sunt omnino contraria immediata.

At, inquiunt illi, si potuit Deus condere hominem in puris naturalibus, ac per hoc non conversum ad Deum, ut objectum supernaturalis; cur non poterit nunc etiam velle, ut aliquis peccator non teneatur esse conversus ad Deum, ut objectum supernaturalis, ac per hoc efficere, ut carentia justitiae divinitus infusae, non sit illi amplius privatio, sed simplex negatio, et consequenter non habeat culpae rationem? Respondeo: Si id ponatur, perinde erit, ac si conditus fuisset homo ille in puris naturalibus. Quare nihil impedit ista positio, quam minus verum sit, quod diximus, non posse fieri, ut homo, qualis nunc nascitur, justificetur a peccato, sine infusione justitiae habitualis. Sed de his rebus non est necesse hoc loco subtilius disputare.

LIBER TERTIES

DE JUSTIFICATIONE

QUI EST DE INCERTITUDINE, MUTABILITATE JUSTITIAE

CAPUT PRIMUM

*D' variis erroribus recentium haereticorum,
circa justificationem.*

Ex ea forma justificationis, quam Lutherani con-
«liluunt, nulli ac varii deducuntur errores, quos in
hoc libro, Dei gratia adjuvante, profligare
tonabimur.

Errores praecipui quatuor esse videntur.

Primum enim ex eo: Quod sibi persuaserunt, ju-
stificationis formalem causam non esse donum a-
liquod infusum a Deo, atque in nobis inhae-
rens, sed justitiam Christi, tunc apprehensam,
colligunt, posse ac debere omnes certo statuere,
seesse iustos. Et in hoc errore conveniunt pla-
ne omnes hujus temporis haeretici. Deinde, quo-
niam ipsorum sententia justificatio non est doni a-
lii infusio, sed acceptatio ad gratiam et bene-
volentiam per Christum; ac per hoc nihil ponit in
homine, sed est actio Dei immutabilis ac sem-
piterna, et eadem omnino cum electione et prae-
destinatione.

Colligunt Secundo; Debere homines certo crede-
re, non tantum se esse iustos, sed etiam electos
et praedestinos. Quem errorem audacter docent
Calvinistae, timidius autem Lutherani.

Tertio: Ex praecedente errore colligunt Calvini-
stae, licet ac justitiam semel adeptam, nullo un-
quam tempore posse perdi: proinde qui post fi-
dem et justificationem ad peccata redeunt, eos
nec veram fidem, nec veram unquam habuisse ju-
sticiam.

Quarto: Ex iisdem fontibus imputativae justitiae,
colligunt Lutherani omnes, non esse unum alio ju-
sticiam, cum omnium justitia sit ipsa Christi obe-
dientia, fide apprehensa et a Patre imputata. Hos
igitur quatuor errores in hoc libro, quem de incer-
titudine, mutabilitate et inaequalitate justitiae id-
circo inscripsimus, refutare aggrediemur, sed prae-
cipue primum, qui latius patet, et non solum hae-
reticos hujus temporis omnes, sed etiam aliquos
ei catholicis patronos invenit.

CAPUT II.

*Proponitur status quaestionis de incertitudine
justitiae.*

Ut Primus error distincte et perspicue refella-
tur, operae pretium erit explicare quid sit, et quo-
luplex certitudo, et inde controversiae saltem ob
oculos manifeste ponere.

Certitudo igitur nihil aliud esse videtur, nisi fir-
mitas quaedam, et immutabilitas veritatis. Illud e-
nim dicitur certum, quod exploratum, et immobiliter
est verum. Est autem Duplex certitudo; Unam ob-
jecti, id est rei cognitae, vel creditae; Altera sub-
jecti, id est hominis cognoscentis vel credentis.
Prior certitudo est immutabilitas rei, quae re vera
aliter se habere non potest, quam creditur, vel co-
gnoscitur: quia notione dicimus, certum esse, Deum
esse bonum, peccatum esse malum. Posterior cer-
titudo est firmitas quaedam assensus nostri ad rem.
quae cognoscenda vel credenda proponitur: de qua
certitudine loquimur, cum dicimus, hoc mihi est
certum, ego de hac re certus sum, hoc habeo pro
comperto: id est, illa firmiter adhaereo huic senten-
tiae, vel prorsus de illius veritate non dubitem.

Oritur Prior certitudo vel a necessitate ipsius rei,
si forte non sit contingens, sed necessaria; vel
a determinatione jam facta, si non sit neces-
saria, sed contingens. Deum esse bonum, certum
est, quoniam est in se necessarium. Christum ven-
turum esse ad iudicandos vivos et mortuos, certum
est, quoniam a divina voluntate determinatum est.
quamvis alioqui contingens esset in se non neces-
sarium.

Certitudo Posterior nascitur partim a medio, quo
nobis res aliqua suadet, partim ab ingenii boni-
tate et voluntatis assensu. Quaedam enim sunt me-
dia, quae vim habent gignendi firmum assensum,
quaedam sunt etiam, quae non habent. Sic etiam
aliqui ex bonitate, vel exercitatione ingenii plane
percipiunt vim mediorum, et certi redduntur; alii
contra ex ingenii tarditate non assequuntur effica-
ciam mediorum, et ideo certi reddi non possunt.

Vir doctus el acutis cerlus csl, solem mullo terra tota esse majorem:quod nulli rudes non modo non credunt, sed etiam ridendos existimant esse cos, qui credunt.

Denique ipsum quoque affectum non parum valere ad certitudinem ex parte subjecti efficiendam, testes esse possunt haeretici rudiores, qui saepe nesciunt ipsi quid credant,el lamen ila firmiter adhaerent haecresibus, quae in sua patria praedicantur, ul aliquando malint occidi, quam illas non credere. Quamquam, si proprie loquendum sit, certitudo vera ex parte subjecti, numquam separatur a certitudine ex parte objecti. Qui enim certo credunt ea, quae falsa sunt, non tam certi, quam persuasi diei debent. Polesl lamen certitudo vera ex parte objecti, separari a certitudine ex parte subjecti cum nulla sint in se certa, quae nobis videntur incerta.

Sed csl alia etiam partitio certitudinis. Quaedam enim est certitudo evidens.quaedam obscura, ei in utraque Tres quasi gradus distingui possunt. Certitudo evidens csl carum rerum, quae aliquo modo videntur. Cujus certitudinis Primum gradum oblini ni prima rerum principia, quae solis vocabulis explicatis.sine alia ratiocinatione ab omnibus vera esse creduntur,ul non posse idem esse, el non esse: lotum majus esse, quam partem el similia; alque haec dicitur certitudo intellectus, sive habitus principiorum. Secundum gradum certitudinis evidentis oblinent conclusiones ex principiis primis evidenter deductae: atque haec dicitur certitudo scientiae. Tertium gradum oblinent ea (piae sensibus corporis percipiuntur, quae dicitur certitudo experientiae.

Certitudo obscura csl carum rerum, quae sola iide. vel opinione nituntur. Cujus certitudinis Primum gradum habent, quae propter divinam auctoritatem certo creduntur, el haec est certitudo fidei catholicae el divinae, estque absolute ac simpliciter certitudo, quoniam nulla ratione polesl ei subesse falsum. Secundum gradum obscurae certitudinis habent ea, quae creduntur ob auctoritatem humanam, sed ila confirmatam et celebrem, ul omueni formidinem prorsus excludat, qualia sunt, Ciceronem el Virgilium fuisse insignes viros; Augustum magnae parti orbis terrarum feliciter imperasscunullas esse civitates praeclaras in provinciis a nobis longe dissilis. Alexandriam in Aegypto. Constanlinopolim in Thracia, Hierosolymarii in Palaestina, Antiochiam in Asia. Alque haec dicitur certitudo fidei humanae, sive certitudo moralis: quae tametsi non tanta sit, ul ei nullo modo falsum subesse possit (omnis enim homo mendax) tamen tanta csl,ul temerarius merito judicetur,qui onltra seuliatur, aut disputet. Tertium gradum habent illa, quae tot signis el conjecturis nituntur, ul securum hominem reddant,el anxietatem excludant. non tamen formidinem omnem expellant,alque haec dicitur certitudo conjecturalis el opinionis esi poiuius, quam fidei.

Illi explicatis, ad statum controversiae accedamus. Calvinus in antidoto concilii, el Kcnnilius in mine ejusdem concilii, sess. 6. ad invidiam calumniae solito more conflandam, el ponentes men-

dacium spem suam, nec recto statum quaeslio: proponunt, el apertissime mentiuntur. Nam Calvinus quidem scribit, Paires concilii miscere dubitationem cum fide. Kcnnilius nutem adhuc impudenter dicit: Concilium iridenlinuin facere dubitationem virtutem fidei el ornamentum, ita ut dubitatione non sit fides vera,neque justificans. In alio loco scribit, quaestionem inter nos el Iheranos esse, *An fides justificans sit fiducia, et dubitatio de remissione peccatorum.* quasi nos, idem justificantem doceamus esse dubitationem, tunc concilium tridentinum, lanius abest, ul dubita; nem cum fide miscuerit,ut poiuius ideo rejecerit idem specialem haeticorum, el non fidem, solum inanem fiduciam esse dixerit. quoniam enim fido certa esse non polesl, cum fides vera cerlissimae esse debeat.

Porro statum quaestionis ita proponit Kcnnilius, *Utrum peccator in seria poenitentia exfideat: in Christum possit certa fiducia statuere, sibi remissa esse peccata.* Sed non istum esse quaestionis nostrae statum ex duobus intelligi poterit. Tenet quia quaeslio esset condilionalis. non absolute. Tum quia non de fiducine, sed de fidei certitudine disputamus.Quaeslio (inquam) esset condilionalis: nam illud, *in seria poenitentia*, idem significat, si diceretur, si seria sit poenitentia. Quod si quaestio ita condilionoliter proponatur: An possit homo certo statuere. sibi remissa esse peccatu, si consilium cum seriam egisse, vel agere poenitentiam: nemo catholicorum erit, qui non respondeat, posse, atque debere. Non igitur emiditionaliter, absolute controversia hoc tempore inter catholicos atque haeticos, de certitudine justitiae migra contentione tractatur.

Deinde: Si de fiducia tantum ageretur, ul Kcnnilius proponit, non esset etiam opus longa disputatione. Neque enim catholici negant, certam fiduciam in Deo collocandam esse, el certo confidendum post actam legitime poenitentiam el sacramentum Baptismi,vel Absolutionis rite perceptum, remissa esse peccata. Sed adversarii,ul fidem cum fiducia, ita certitudinem fidei cum certitudine fiduciae confundunt. Mullum aulem interest inter utramque certitudinem, nam certitudo fidei,qua nititur sola Dei auctoritate, omni ex parte dubitationem excludit. Certitudo fiduciae (ul suo loco inferius fusius explicabimus) penitus nititur divina promissione, pariter propria dispositione: el quod attinet ad divinam promissionem,omnem similiter formidinem excludit, et csl absolute, el simpliciter certitudo: quod allinet ad propriam dispositionem, non excludit quidem penitus formidinem, neque est certitudo simpliciter, sed secundum quid et conjecturalis, tamen tanta est. ut salis esse possit ad securitatem gignendam. Sed de hac resuo loco dicemus.

Status igitur quaestionis, si absque fallacia, el ambiguitate constituatur, hic erit: *Virum debeat, an possit aliquis sine speciali revelatione corius esse, certitudine fidei divinae, cui nullo modo potest subesse falsum, sibi remissa esse peccata.* Neque necesse est hoc loco distinguere fidem catholicam a fide divina speciali, quamvis enim inter

sed differant, quod fides catholica non tantum divina sit, sed etiam omnibus hominibus necessaria: fides aulem divina specialis ad eos tantum pertineat, ad quos revelatio perlinet; lamen non differunt, quantum ad certitudinem,neque sunt habitus diversi, sed unus el idem, cum ejusdem aeternae veritatis auctoritate nitantur.

CAPUT III.

Recensentur variae sententiae de proposita quaestione.

De Proposita igitur quaestione tres videntur esse sententiae, sive poiuius errores. Primus est,omnium hujus temporis haeticorum qui tria docent. Primo: Posse fideles eam notitiam habere de sua gratia, ul certa fide statuunt, sibi remissa esse peccata. Secundo: Non solum posse, sed etiam debere unum hoc de se statuere, alioqui nec fideles, nec justos futuros. Tertio: Ille ipsa fide, el sola hac fide homines justificari. Ita Lutherus in articulo 10. el 12.el eorundem articulorum assertionem. Melancthon in locis, lit. de fide.el in apologia Confessionis, articulo 4. el 20. Bucerus in libro Concorrentiae, articulo de Justificatione. Calvinus in antidoto medio sess. 6. el in libro 3. Institui. cap. 2. § 16. li. 18. el caeleris, usque ad finem capituli. Item in examine concilii tridentini sess. 6. el alii. Altera sententia est auctoris enchiridii Columbiani Iacobi de Justificatione, qui ex tribus illis criticorum erroribus solum tertium non recipit. Tali enim necessarium esse ad justificationem, ul erlocredal unusquisque sibi remissa esse peccata, used lamen negal. hominem sola fide justificari; Falemur, inquit, *verum esse ad justificationem Minis omnino requiri, ut homo certo credat, et lanius generaliter, quod propter Christum poenitentibus remittantur peccata, sed claudat ipsime! homini credenti remissa sine propter Christum per fidem.* Haec ille. Sed liber ille in multis aliis censura ecclesiastica dignus esse videtur. Certe in modo loquendi doctrinam Melancthonis el Bucerii valde redolet.

Tertia sententia est Ambrosii Calharini, qui solum in primo dicto cum haeticis communicat. Aon enim docet certitudinem fidei de propria gratia necessariam esse ad justificationem, neque hac fide, qua homo credit, se justum esse et multo minus absola fide hominem justificari, sed tantum posse hominem fidelem habere certitudinem fidei de sua gratia. Proinde sententia ejus longe distat a haecesi Lutherianorum. tametsi error non immerito judicari soleat. Vide assertiones suas, el apologiam contra Dominicum a Solo.

His erroribus contraria est sententia communis fere omnibus theologis, qui docent, non posse homines in hac vita habere certitudinem fidei de sua justitia, iis exceptis, quibus Deus speciali revelatione hoc indicare dignatur. Ille docet sanctus Thomas in I. 2. quaest. 112. art. 5. Item sanctus Bonaventura, Scolus, Durandus, el alii, in primum

sententiarum, dislin. 17. et ex recentioribus Joannes Hoffensis contra articulo 10. el 11. Lutheri. Alphonsus a Castro lib. 7. adversus haereses, verbo. *Gratia*, Dominicus a Solo lib. 3. de natura et gratia, cap. 10. el seq. Ruardus Tapper in explicatione articulo 9. Lovaniensium, Joannes a Lovanio in libro de fide speciali. Andreas Vega lib. 9. in concilio tridentinum, Nicolaus Sandcrus et Thomas Slapletonus in libris de Justificatione, et alii.

Videtur aulem haec esse sententia non solum particularium Theologorum, sed etiam ipsarum academiarum, et quod longe majus est, ipsius concilii oecumenici. Parisiensis academia in iis censuris quas ad articulos Lutheri edidit.recitatis verbis illis Lutheri: *Pessime docent theologi. quando dicunt, nos nescire, quando simus in gratia, bone censuram adjecit. Haec propositio, intelligendo nescire certitudine fidei, de qua loquitur scribens, csl falsa, sacris doctoribus dissona, el sacrarum intelligentiae Scripturae.*

Lovaniensis academia in articulis adversus Lutheranos. articulo 9. sic habet: *Fides, qua quis firmiter credit, el certe statuit, per Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam aeternam. nullum habet in Scripturis testimonium, immo eisdem adversatur.*

Nititur quidem Ambrosius Calharinus haec duo testimonia alio detorquere; dicit enim ab iis academicis solum damnatam esse sententiam haeticorum, quae docet, hominem certum esse sibi remissa esse peccata certitudine fidei, non cujuscumque aulem fidei, sed fidei, quae sola justificat.

Al frustra nililur. Num parisiensis academia, cum ait: *Intelligendo certitudine fidei, de qua loquitur scribens*, per illud (de qua) non significat fidem, sed certitudinem. Dislinguit enim certitudinem fidei, a certitudine scientiae. Praeterea damnant parisienses, quod Lutherus affirmat, et probant, quod ipse improbat. Lutherus aulem cum theologos reprehendit, quod dicant, nescire nos. quando simus in gratia, non agil de justificatione, sed de certitudine fidei. Non enim theologos arguit, quod negent, nos justificari sola fide, sed quod dicant, nos ignorare, quando simus in gratia. Igitur parisienses hoc ipsum in Luthero censura dignum esse judicarunt, quod affirmaverit. nos certitudine fidei statuere posse, quando simus Deo grati.

Lovaniensium vero sententia clarior est. quia in ul depravari possit. Nam errorem illum de fide sola justificante, jam ante damnaverant in articulo 9. proinde in articulo 9. non iterum repetunt, quod dixerant, sed alium errorem damnant, qui est de certitudine propriae justificationis.

Sed concilii tridentini. cui catholici omnes iuvenia sua, alque judicia sponte subiciunt, decretum audiamus: *Sicut* (inquit sess. 6. cap. 9.) *nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito. atque sacramentorum virtute el efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum se ipsum. suamque propriam infirmitatem el indispositionem respicit, de sua gratia formidare el timere polesl. Cum nullus scire valeat, certitudine fidei, cui non polesl subesse falsum, se gratiam Dei esse consequulum.* FA cap. 16. *Et quia in multis offendimus omnes, unusquisque*

sicul misericordiam el bonilalem, ila severitatem el iudicium ante oculos habere debet, neque seipsuin aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, iudicare, quoniam omnis hominum vila non humano iudicio examinanda el iudicanda est, sed Dei.

Ad hoc testimonium concilii Calharinus longa oratione respondet: summa est, concilium edidisse decretum illud adversus haereses Lulheranorum, non contra opiniones catholicorum, id quod probat ex titulo capitis, qui est, conlra inanem haeticorum fiduciam. Addit eo decreto, non negari omnem fidei certitudinem de propria gralia, alque iustitia, sed certitudinem fidei catholicae. Probat aulem id, Tum ex illis verbiszCwi non polcsl subesse falsum, quae non conveniunt, nisi fidei catholicae; Tum ex eo, quod alioqui nemo posset certus esse, certitudine fidei, sibi remissa esse peccala, etiamsi haberet specialem revelationem; Concilium enim nihil excepit.

Haec Calharini defensio non videtur esse satis idonea. Nam in primis nihil impedii, quo minus concilium praecipue decretum edal adversus haeticos, el simul damnel omnes opiniones erroneas, quae aliquid commune habent cum haeticorum erroribus, qui in eo decrelo damnantur. Ilaque titulus illius capitis noni indicat, quo potissimum speclenl verba decreti, sed non prohibet, quo minus inlelligamus, alia quoque damnari, quae in eo titulo non sunl expressa, modo sini expressa in decreto.

Quod vero concilium non rejiciat certitudinem solius fidei catholicae, sed omnis divinae fidei, inlelligi potest Primum ex eo: Quod concilium, data opera, nun fecit mentionem fidei catholicae, ul similibus glossis aditum praeccluderet, el omnem fidem veram alque divinam includeret. Deinde ex eo: Quod disertis verbis docel, neminem esse, qui non possit de sua gralia formidare. At qui habet certitudinem fidei, non potest formidare, alioqui facit injuriam divinae fidei. Terlio: Quoniam omnis fides divina habet certitudinem fidei catholicae, fides enim non est certa, quia catholica, sed quia divina. Non enim ideo certitudinem habet fides, quia toti Ecclesiae communis csl, sed quia nititur auctoritate Dei, qui nec falli, nec fallere potest, cum sil ipsa veritas.

Al (inquit Catharines) soli fidei catholicae convenit. ul ei falsum subesse nequeat, quoniam est de objecto probato ab Ecclesia: fidei aulem divinae]articulari falsum subesse polcsl, quoniam esi de objecto non probato ab Ecclesia. Rcspondeo: Novam, alque inauditam hanc esse doctrinam, ul fidei divinae possit subesse falsum, antequam ejus objectum probatum fuerit ab Ecclesia. Probatio enim Ecclesiae facil, ul omnibus innotescat, objectum illud esse revelatum a Deo, et propter hoc certum et indubitatum; non aulem tribuit firmitatem verbo Dei aliquid revelantis.

Itaque implicat contradictionem, ut aliquid sit revelatum a Deo, et possit ei subesse falsum, sive illud ab Ecclesia probatum sil, sive non sil. Alioqui quod Christus paralytico el Magdalenac dicebat: *Remittuntur tibi peccata tua*, poleral esse

falsum, quia nondum fuerat ab Ecclesiaapproh? tum; quis ila desipiat, ut verba Christi ab Ecclesiae approbatione pendere arbitretur? El siqui. infantem baptizet, cum intentione vere baptismo nonne haereticus censebitur, si dubitet, an ink;., ille sit vere justificatus? El lamen non esi hoc objectum ab Ecclesia approbatum.

Denique prophetae el apostoli, quibus immediate mysteria divina revelabantur, nonno tenebantur ea credere, antequam ab Ecclesia probarentur? et nonne fides eorum lam certa erat, ulnd lo modo falsum ei subesse posset? Nam si poplularum et apostolorum fidei falsum subesse potent, ceric mullo magis fidei reliquae Ecclesiae falsu subesse posset. Reliqua enim Ecclesia supersedi*fleatur, super fundamentum apostolorum et proph-larum, ul ait Apostolus ad Ephes. 2.

Cur igilur (inquit Cathar.) *Concilium nonexe pii specialem revelationem, cum definivit, nentinem esse, qui de sua gralia formidare non p sil?* Responsio csl iu promptu, quia privilegia semper intelligunlur excepta. Concilium enim cum docel, neminem esse cerliim certitudine fidei sibi esse remissa peccala, loquitur de certitudine, qu habetur per media ordinaria, qualia sunlScripturae. sacramenta, opera bona et alia id genus. Porro idem concilium disertissimis verbis damnat errorem enchiridii coloniensis. cum sic loquitur sess. 6 can. 13. *Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ul credat certo cl absque ulla haesitatione propriae infirmitatis el dispositionis peccata >,ti esse remissa, anathema sil.*

CAPIT IV.

Probatur testimoniis Salomonis fncerlitudo proprie graliae, atque iustitiae.

Sed jam ad argumenta veniamus, ac primum de ea. quae ex testimoniis divinae Scripturae ducuntur. Primum testimonium habetur in variis luas Proverbiorum. Ecclesiastac el Ecclesiastici.Prin s locus esi in lib. Proverb, cap. 20. *Quis polesldicere, mundum csl cor meum, purus sum a pu calo.* Notai hoc loco venerabilis Beda in commet)!, recle Salomonem non dixisse, neminem esse mundum corde et purum a pccalo, sed neminem posse dicere, mundum csl cor meum, el, purus sur a pccalô. Nam nisi possenl homines per gralian Dei mundum cor habere, non diccerel David ps.l. 50. *Cor mundum crea in me Deus.* Neque in psalm. l IS. *Beati immaculati in via.* Neque Diminua. Mallh. 5. *Beati mundo corde.* Sed quoniam illi ipsi, qui mundi sunl, non possunt hoc certo scirc, neque testimonium aliquod infallibile habent de sua iustitia, ideo nemo potest gloriari ac dicere, mundum csl cor meum.

Calvinus lib. 3. Institut, cap. 13. § 3. respondet, hoc dictum esse, quia nemo est in hac vilj vere mundus; et ideo egent omnes Christijustilia impulala. At repugnant loca paulo ante citata:

Stati mundo cordc. El: *Beati immaculati in via.* Ei: *Cor mundum crea in me Deus.* El illud ad Ephes. I. *Ul essemus sancti el immaculati in conspectu ejus.* El cap. 5. *Mundans eam lavacro aquae.* El ad Til. 2. *Mundans sibi populum actplabilem, etc.*

Calharinus respondet: In hebraeo esse; Quis polesl dicere, mundavi cor meum? el purificavi me a peccato meo? proinde reprehendi hoc loco superbiam eorum, qui suis viribus existimabant se posse justificari, non aulem praedicari incerlitudinem propriae graliac. Sed quamquam in hebraeo verba sint activae vocis, lamen sine dubio cum habent sensum, quem cl 70. Interprétés, el sanctus Hieronymus reddiderunt. Nam apud Hebraeos consensus cral fides, purgationem peccatorum a solo Deo fieri. Id enim significat Job, cum ail cap. 14. *Quis potest facere mundum de immundo, conceptum semine? nonne tu qui solus es?* Unde et David a Deo petit, *Cor mundum crea in me Deus.* Etplinrisaci, cum audiebam Christum dicentem: *Remittuntur tibi peccata tua:* dicere solebant, *hic blasphemat, quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Mare. 2. Luc. 5. et alibi. Ilaque. mundavi cor meum, significat, mundum csl cor meum, ul etiam Rabbini ipsi hunc locum enarrant.

Posset fortasse solidius responderi, Salomonem hoc dixisse propter peccata venialia. Sed haec solutio Primum nihil juvat Luihcranos, qui non distinguunt peccatum mortale a veniali. Deinde, non cslprobabile, Salomonem loqui de solis venialibus, quoniam sola venialia non impediunt, quo minus homines mundi el immaculati esse dicantur. Non enim peccatis venialibus carebant, de quibus dicilur: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Reclus igilur sensus eorum urborum csl, ul nemo sit, qui quantumvis sibi conscius non videatur, esse peccatorum, non posai merito de sua iustilia formidare.

Secundus locus csl in lib. Ecclesiastac, cap. 9. *Sunl iusti, alque sapientes, cl opera eorum in manu Dei; El lamen nescit homo, utrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta.* Addamus huic loco commentarium uncti Hieronymi, Sensus, inquit, *est. inveni iustiorum quidem opera in manu Dei esse, citarim utrum amentur a Deo. an non, nunc eos icire non posse. cl ambiguos fluctuare, utrum ad probationem sustineant, quae sustinent, an ad supplicium. In futuro igilur scient, et in vultu torum sunl omnia, idest, antecedet eos, cum de hac vila discesserint, notitia istius rei. Quia tunc ul iudicium. cl nunc certamen. El quicumque adversa sustinent, utrum per amorem Dei sustineant, ut Job, an per odium, ul plurimi peccatores, nunc habetur incertum.*

Ad hunc locum respondere nituntur, non solum haeretici, Bucerus, Calvinus, atque Kemnitius, sed eliam Ambrosius Calharinus. Quare ipsorum objectiones breviter refellendae erunt.

Primum igilur queritur Kemnitius. locum hunc esse depravatum, ad stabiliendum dogma de dubitatione fidei in justificatione. Nam ad verbum ex

Bututumu Vol. IV.

hebraco sic reddi posset: *Et amorem cl odium non sciens homo, omnia ante cos.*

Sed hoc facile refellitur. Nam cum editio vulgata antiquissima sil, non potuit depravari ad stabiliendum dogma, quod ipsi recens cl Papislarum proprium esse dicunt. Vel certe fateri debent, sententiam noslram esse antiquissimam, cl sanctum Hieronymum, qui Ecclesiaslem vertit ex hebraeo, ul nos habemus in editione vulgata, egregium fuisse Papistam. Caelorum, versio sancti Hieronymi non reddidit quidem verbum verbo, sed scnlentiam fideliter el eleganter expressil, ac praesertim in Ecclesiaste, ul omnes eruditi falcnlur, cl si id Kemnitius negel, hoc ipso se imperitum linguae hebraicae el rationis interpretandi demonstrabit.

Secundo dicunt: Salomonem non absolute negare, posse hominem scire, sit ne dignus odio vel amore, sed negare.id posse cognosci ex cvcnlis exlernis.Id vero probant,quoniam alioqui sequerelur, non posse homines manifeste impios scirc,se dignos esse odio, non amore, quod absurdissimum csl.

Sed facilis est responsio. Nam Salomon non loquitur, nisi de iustis, ut verba illa declarant: *Sunl iusti, alque sapientes, el opera eorum in manu Dei,et tamen nescii homo (justus videlicet)utrum odio vel amore dignus sil.* Idem perspici polesl ex commentario sancti Hieronymi supra citato, qui sic ait: *Inveni iustorum opera in manu Dei esse, el lamen utrum amentur a Deo, an non,nunc eos scire non posse.*

Tertio objicit Calvinus lib. 3. Institui, cap. 2. § 38.verba quae locum citatum proxime consequuntur, *Eo quod universa, aequc eveniant justo el impio.* Haec enim ratio salis aperte ostendere videtur. loqui Salomonem de notitia,quae haberi potest ex eventu externo.

Respondeo: Non est necesse, ul ratio aequc late pateat, alque ipsa conclusio, quae ratione probanda esi, Salomon igilur probare voluit, non posse homines juslos certo cognoscere, utrum diligantur a Deo, id aulem recle probat ex eo, quod si possenl id cerlo cognoscere, maxime cognoscerent ex beneficiis Dei. Al beneficia Dei communia sunljuslis el impiis, el universa aequc eveniunt juslo et impio. Deus enim ul suos in humilitate conservet, interdum sinil cos affligi, el rursus ne desperent, interdum cos mirifice consolatur. El simihler impios nunc ut silicia! ad se, beneficiis temporalibus cumulal, nunc ut eosdem delcrreal a peccatis, severe punit. Ila beneficia cl flagella divina nec odii, nec amoris certa sunt indicia.

Falsam aulem esse illam interpretationem; nesciunlan odio vel amore digni sint, idesl,nesciunt id non absolute, sed ex praesenti rerum eventu, perspicuum csl ex illis verbis proxime sequentibus: *Sed omnia in futurum servantur incerta.* Non enim posl hanc vilam servatur nobis cognitio, an digni essemus odio vel amore, quantum ad signa praesentium eventuum, sed absolute. Nam si sciremus, nunc esse nos juslos et dignos amore, quamvis non sciremus ex eventu praesenti,non esset verum, omnia in futurum incerta servari,neque nos de futuro solliciti essemus contenti cognitione praesenti.

Quarto objicit Calvinus similem locum ex cap. 3. ejusdem libri Eeclesiashie. Nam cum Salomon ait, non posse sciri quid intersit inter animam hominis et animam jumenti, cum utrumque similiter intereat: certe non significat ignorari absolute, utrum anima hominis sit immortalis, anima jumenti mortalis; sed non posse id colligi ex morte corporali, cum illa communis sit homini cum jumento.

Respondeo: Loquitur in eo cap. Salomon ex persona insipientium, qui omnia metiuntur praesenti voluptate, aut dolore, quique ex eo, quod cernant homines et jumenta similiter interire, vix adduci possunt, ut credant, animam hominis esse immortalem: *Quis novit, inquit, utrum spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et spirilus jumentorum descendat deorsum?* id est, quolus quisque est ex vulgo hominum, qui intelligat aut cogit, spiritum hominis redire ad Deum, ut ab illo pro factis judicetur: spiritum autem jumentorum descendere deorsum, id est, resolvi in terram, unde sumptus oral. Ipsum enim Salomonem hoc non ignorasse, perspicuum est ex cap. 12. ubi disertis verbis dicit, spiritum hominis redire ad Deum, qui dedit illum: Quod si nulli ob istam mortis communionem, quam cum jumentis habemus, ignorant id quod alioqui naturali ratione discere potuissent, quanto magis ignorabunt omnes homines statum gratiae, qui nisi ex divina revelatione cognosci non possunt?

Quinio objicit Calharinus, posse exponi locum Salomonis, propositum de cognitione, quam habet homo, ut homo, non autem de ea, quam habet, ut esset filius Dei. Neque enim scire possit homo, ut homo, id est, per solam ratiocinationem humanam, utrum dignus sit odio vel amore, sed lamen id scire potest ex testimonio spiritus, (quem habemus in corde, si filii Dei sumus.

Respondeo: Potest quidem homo justus, si spiritus ei perspicue id revelare voluerit, scire, se dignum esse amore, non odio: lamen ordinarie spiritus id non revelat per manifestam notitiam, sed per experimenta quaedam et internas consolationes, quae non faciunt certam fidem, ut infra suo loco dicemus. Hoc autem loco Salomonem absolute loqui de incertitudine, quam habent iusti, sive ut homines, sive ut filii Dei, de propria gratia, intelligi possit ex duobus, Primum ex illis verbis: *Sed omnia in futurum servantur incerta.* Deinde, ex intentione Salomonis, quae erat ostendere, unam ex miseriis hujus vitae, camque non minimam esse, quod homines iusti merito formidare possint, ne forte non sint vere iusti. At si scirent, se vere esse justos, undecumque id scirent, non omnia in futurum servarentur incerta, neque miseriam illam experirentur; quam Salomon docet, iustis omnibus esse communem.

Sexto: Idem Calharinus non dedignatur testimonium accipere a Rabbi Salomone, qui hunc locum ita exponit: *Nescit homo, id est, carnalis et peccatur.* At Rabbi Salomon regi Salomoni manifeste repugnat. De iustis enim, non de peccatoribus se loqui testatur, cum *omnes iustorum opera in manu Dei.* etc. Deinde carnales et peccatores facile circum possunt, se odio esse dignos, non amore. Non enim tam difficile est cognoscere se peccatorem,

quam cognoscere se justum, cum peccatum sit opus nostrum, iustitia inhaerens et infusa, de qua loquimur, sit opus solius Dei, et quidem occulte et abditum valde. Denique mirum est, cur Calharinus vellet nos homini Judaeo, et fabellarum architecto, potius fidem habere, quam sancto Hieronymo, Ecclesiae doctori, et non solum linguarum, sed etiam dogmatum parilissimo.

Ultimo objiciunt aliqui, quod hic locus a sancto Bernardo exponi soleat de incertitudine praedestinationis, ut in serm. 1. de septuagesima, et in serm. 2. in octava paschae, de verbis Joannis: *Tres sunt qui lesimonium dant in coelo.*

Respondeo: Non pugnant inter se incertitudo iustitiae praesentis, et incertitudo praedestinationis, immo ex una colligitur altera. Et ideo hic locus iustitiae recte exponi potest.

Tertius locus est in libro Ecclesiastici, cap. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum, et ne dicas. Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur.* Hic locus mirum inquit haereticos hujus temporis. Ipsi enim proprie illi sunt, qui ubi fide sibi visi sunt Christi iustitiam apprehendisse, nullo deinceps metu leguntur. Et quamvis adjiciant peccatum super peccatum, putant sibi salutem perire non posse, quod miseratio Domini magna est, et credentibus non imputat multitudinem peccatorum. Quos sane vanissimos judicat Ecclesiastes cap. 8. cum ait: *Sunt impii, qui ita securi sunt, quasi iustorum fudae habeant. Sedet hoc vanissimum iudicio.*

Respondet ad hunc locum Kemnilius verba illa depravata esse a Papislis. cum ex graeco legendum esse constet de propitiatione, non de propitiato. Addit praeterea, locum istum pugnare contra criminalem securitatem eorum, qui spe misericordiae peccare non desinunt.

Sed inane est, quod queritur de corruptione verborum. Idem enim prorsus est sensus, si recte de propitiato peccato, sive de propitiatione possumus loqui. Non enim loquitur de propitiatione futura. Et praeterita. Nam de futura adjungit quae sequantur: *Et ne dicas, miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur.*

Similis est hic locus illi, qui habetur cap. 21. *Fili peccasti, ne adjicias Herum, sed eide pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.* Abi duplici sollicitudinem injungit. Unam pro futuris; Aliam pro praeteritis. Sic igitur et hoc loco Primum admonet ut de propitiato peccato, sive de propitiatione peccati, quam quis existimat se accepisse, non sit absque metu, sed adhuc sollicite oret, ut sibi dimittatur. Deinde, ut caveat in futurum, et non adjiciat peccatum super peccatum spe facilis indulgentiae.

Sed, si daremus, loqui Ecclesiasticum de propitiatione futura, adhuc error adversariorum non difficulter everteretur. Nam ideo de propitiatione futura non possumus esse securi, quia nescimus, an habebimus spatium poenitentiae. Quod expia idem Ecclesiasticus, cum ait: *Non tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, subito enim veniet ira illius.* Proinde requiritur: ut

oblinendam indulgentiam aliquid eliam ex parle nostra , nimirum seria conversio el poenitentia. Quis aulcm polesl cerlus esse, praesertim ex lide divina, se veram habere conversionem cl poenitentiam?

Itaque loquitur quidem Ecclesiasticus conira carnalem securitatem, sed eam securitatem non solum conslilitin eo. quod aliqui spe misericordiae adjiciunt peccaium super peccaium: sed eliam in eo, quod aliqui non precantur pro pristinis,ul sibi dimittantur, sed certo credunt, sibi esse remissa, cl) id solum, quia credunt sibi esse rcmissajel cum Luthero aucloic carnalis securilaiis, dicunt,sc non posse perdere salulcm suam, etiamsi velint, modo nolint credere.

CAPUT V.

hiem probatur testimonio, et exemplo

Job, Davidis cl Pauli.

Secundo loco petemus argumentum a testimonio el exemplo Irium perfectissimorum hominum. Job, Davidis cl Pauli. Nam si viri isti lam insignes. quorum Unus dicebat, *Aon reprehendit mc cor meum, in omni vila mea.* Alius: *In innocentia mea ingressus sum.* Tertius: *M/iit milii conscius sum;* non audebant sibi certitudinem propriae graliae rrogare. quis erit ille, qui de propria iustilia non formidet?

Igilur sanctus Job, cap. 9. *Si venerit, inquit, ad me, non videbo cum: Si abierit, non intelligam.* liero; *Si iustificare mc. voluero, os meum condemnabit me, si innocentem ostendero, pravum mc comprobabit. etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* El infra: *Terebar omnia opo meo, sciens quod non parceres delinquenti.* Et cap. 31. *Quid faciam, cum surrexerit ad iudicandum Dominus? El cum quaesierit, quid respondebo illi?*

Addamus ad haec loca comment, sancti Gregorii lb. 9. Moralium, cap. 17. cl 19. *Quid de aliis loquar. qui ipse pro me leslimonium ferre non valeo?* El infra: *Si subtili, inquit, discussione nos requirimus. plerumque inler vilia virlutes quo caligamus.* Et infra: *Conditoris contra mc iudicia, qua temeritate redarguo, qui ipsum mc ex infirmitatis caligine, ignoro?* El infra: *Sed iustorum corda. quia ad perfectam se examinare nequeunt: aegre hoc exilium caecitatis ferunt. Unde el bene subditur, el tacdehil mc vitae meae. Taedet iustum vivere, quia et operando vilam non desinit quaerere: et tamen ejusdem vitae suae meritum non valet invenire.*

Ad hunc locum Calharinus respondet, sanctum Job non ignorasse, iustum se esse, cum in toto hoc libro, contra amicos suos disputando, defendat: sed noluisse jaclare iustitiam suam, nec sibi aliquid superbe arrogare. At sancti humiles esse debent, sed non mendaces. Proinde si Job cerlus fuisset, certitudine fidei, de sua iustilia, non potuisset sine mendacio, vel etiam sine perfidia dubitationem il-

lam ostendere: *Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* Et: *Verebar omnia opera mea, etc.* Aequae enim sine peccato dubitare, vel dubitationem ostendere possumus in iis rebus, quas fide tenemus. In toto aulcm libro sanctus Job asserit quidem innocentiam suam, quia nullius criminis sibi cunseius cral, cl doccl. se non puniri tam graviter propler scelera sua, ul amici ejus existimabant: sed non dicil, se certo scire se iustum esse m oculis Dei: immo formidare se affirmat. sicut vere formidabat, ne forte de se ipso aliud esset iudicium suum, aliud iudicium Dei.

Jam vero sanctus David in psalm. 18. *Delicta quis intelligit?* inquit, *el ab occultis meis munda me, Domine, cl ab alienis parce servo luo.* Sanctus Hieronymus lib. 1. el 2. adversus Pclagianos. cl sanctus Bernardus m episl. 42. sentent am huius loci esse volunl, neminem esse iustorum, qui plene intelligal, careal ne peccalis. an non. Et quamvis hic locus interdum exponi soleat de peccalis venialibus; lamen probabilius est extendi ad omnia, cum sententia sil generalis, el nihil sequatur absurdi, si generaliier exponatur. Praeterea dislinclio peccali mortalis et venialis nihil adversarios nostros Lutheranos cl Calvinistas juvat, qui otnnia peccata mortalia esse contendunt.

Quod aulem Calharinus dicit, ab Augustino el Hieronymo hunc locum exponi de peccatoribus, qui dum in tenebris sunt, peccata sua videre non possunt: non infirmat argumenlum nostrum. Loquuntur enim sancti illi Patres de visione peccali, utili ad ea curanda. neque cnim dicere volunl, peccatores non intelligere, homicidium et adulterium, cl similia, quae ab illis commilluniur, esse peccata; Sed indicare volunl, peccata non videri a peccatoribus, quia non cogitant peccatores quam magna sini illa mala, cl quam graviter per ea ipsi laedantur, quod tamen cognoscere incipiunt, cum a Domino convertuntur, el ideo quasi tunc primum ca vidissent magno horrore concutiuntur. ct de eorum curatione magno studio satogunt. Haec aulcm doctrina, quae verissima csl, nihil impedit, quo minus iustissiini quique dicant: *.46 occultis meis munda me, Domine,* metuentes videlicet, ne forte hoc ipso peccatores sint Cl excacali. quod pccala non vident. .Nam David sanctus erat, el lamen dicebat: *Ab occultis meis munda me Domine:* cl ipse eliam s. Auguslinus conc. 2. in hunc psalmum, pro se, cl universo populo dicil: *Ab occultis meis munda me, Domine.*

Sed jam ad Apostolum veniamus. In episl. prio- re ad Corinth, cap. 4. *Nihil, inquit, mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.* Proposilum Apostoli cral dclerrerc Corinthios a iudiciis temerariis, quibus unus alium auljustum, aut peccatorem iudical. Ostendit aulcm iudicium de nostra iustilia Deo esse relinquendum, cum ne nos quidem ipsi nos plene cognoscamus: *Mihi, inquit, pro minimo csl, ul a vobis iudicer, aut ab humano die, idcsl, non magnifacio aliena iudicia de mc, quia non ignoro, quam sini incerta: sed neque mc ipsum iudico, idcsl, nec meo iudicio fidere audeo, quoniam etiamsi nihil mihi conscius sim, lamen non in hoc iustificatus sum, idcsl, non ideo iustus*

sum, quia bonam conscientiam habeo. Fortasse enim Deus videt in conscientia mea id, quod ego ibi non video: *Qui autem judicat me, Dominus est, id est, solus Deus est verus iudex, ille solus omnia novit, et lunc vere justum me putabo, cum Dominus me justum esse pronuntiabit: Nolite itaque ante tempus judicare, quousque veniat Dominus, qui revelabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et lunc laus erit unicuique a Deo.*

Ad hoc testimonium alio atque alio modo respondent Lutherani et Catharini. Lutlierus in assertionem articuli decimiquarti, Calvinus lib. 3. Institutionum, cap. 17. § 14. Petrus martyr in commentario hujus loci, et Kemnilius in examine concilii dicunt. Apostolum significare potuisse, se contra maledictos et obtrectatores, innocentiam suam testari, tamen coram Deo se non esse justum ex ulla virtute, aut qualitate, aut opere bono, sed ex sola Dei misericordia, quae propter Christum peccata credentibus non imputat.

Haec expositio Primum absurda esse convincitur, ex illis verbis: *Nihil mihi conscius sum*: Nam Vel significant illa verba; Non agnosco in me ulla peccata, quasi re vera in me existencia et inhaerentia; Vel significant; Video mea peccata per misericordiam Dei lecta, et ideo existimo, non esse amplius mea, quamvis in me sint, et vivant: Si dixerint Primum. falsum erit Apostolum non fuisse justum coram Deo, ex ulla virtute et qualitate. Quomodo enim non esse justus ex interiori puritate et virtute, si re vera nullum in eo peccatum inhaeret? vel si vere peccata in illo inhaerebant, immo omnia ejus opera, juxta doctrinam Lutheranorum. erant peccata mortalia, falso dixit Apostolus: *Nihil mihi conscius sum*, et contra potius dicere debuit, Nulla mala mihi conscius sum, quoniam omnia circa opera sunt ex se peccata mortalia. Si dixerint Secundum, falsum erit illud: *Non in hoc justificatus sum*. Nam si beatus Paulus nihil sibi conscius erat, quia peccata non imputari sibi, et per non imputationem ledi esse credebatur, certe per hoc ipsum justificabatur ex sententia Lutheranorum. Quomodo igitur opponit illud: *Nihil mihi conscius*, illi, *Sed non in hoc justificatus sum?* debuisset igitur dicere, Nulla bona opera, et nullas bonas qualitates, et virtutes me habere, mihi conscius sum, sed non propter eas, sed propter solam Dei misericordiam justificatus sum.

Respondebunt forlasse, illud, *Nihil mihi conscius sum*, hunc habere sensum, non agnosco in me ulla ex illis criminibus, quae humano judicio damnari solent, tamen non ideo justificatus sum. quoniam illa ipsa opera, quae videntur bona, in me peccata sunt. At haec responsio refellitur ex illis verbis: *Sed neque me ipsum judico*. Apostolus enim cum dicit: *Nihil enim mihi conscius sum*, non reddit causam, cur non liment externa judicia, sed cur non audeat ipse se judicare. *Sed neque*, inquit, *me ipsum judico*, *nihil enim mihi conscius sum etc.* non igitur loquitur de criminibus, quae externo judicio damnari solent, sed de peccatis, quae ipse ad suum internum tribunal adducere posset. Potuisset autem ipse se facile judicare, si vera esset senle-

Ira Lutheranorum, facile enim cognosceret opera sua per se esse mala, sed a Deo non imputari.

Praeterea tota haec haeclicorum expositio repugnat scopo, sive proposito Apostoli. Nata ut ante diximus, cupiebat deterrire Corinthios a iudicio, temerario, et ideo ait: *Nolite ante tempus judicare*. Et: *Mihi pro minimo est, ut vobis judicet*. Et: *Neque me ipsum judico*. Et: *Qui judicat me, Dominus est*. Ad hoc autem propositum nihil perlinet illa ratio, non justificor ex virtutibus, aut qualitatibus meis, sed ex Dei misericordia non imputante peccata: nullum autem perlinet illa: ita incerta sunt humana judicia, ut nemo possit etiam ipse se, nedum alios judicare, quod attinet ad justificationem et peccata.

Postremo, repugnat ista Lutheranorum expositio, communi Patrum interpretationi, qui omnes hoc loco colligunt incertitudinem gratiae.

Sanctus Ambrosius (vel quicumque est auctor commentariorum illorum) hunc locum enarrans, *Humiliat*, inquit, *se, et loquitur ut homo, qui per se peccatum incurrere nescius*.

S. Joannes chrysostomus in hunc eundem locum: *Non Corinthios*, inquit, *laudem, sed se ipsum quoque hoc privato iudicio, quod cognitione sua majus testatur*. Et infra: *Qua ratione*. inquit, *si meas non salis exploratas habeo, aliena potero judicare?*

Sanctus Hieronymus lib. 2. adversus Iulianum: *Qui hoc*, inquit, *dicebat, nullius utique peccati sibi conscius erat, sed quia legerat: Delicia quis intelligit, idcirco temperabat sententiam, ne forte per ignorantiam deliquisset*.

Sanctus Augustinus in psalm. 41. tractans illud: *Abyssus abyssum invocatur*, dicit omnes sanctos, quantumvis proficiant, adhuc esse abyssum, quoniam non se ipsi noverunt, et adducit hunc locum Apostoli: *Quanta*, inquit, *abyssus sit, audite, tantam profunditatem credit esse in homine, quae lateat ipsum hominem, in quo est: cum enim dixisset: Nihil mihi conscius sum, adjecit, sed non in hoc justificatus sum?*

Sanctus Bernardus in epistol. 42. ad Henricum Senonensem archiepiscopum, Cum Apostolus inquit, diceret: *Mihi pro minimo est, ut a vobis iudicer, aut ab humano die, adjecit, Sed neque me ipsum judico*. Quare? non possum, ait, ratam de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc justificatus sum. Non ex toto corde credo me vel ipsi conscientiae meae: quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Neque potest judicare de olo, qui totum non audit. Qui autem judicat me. Dominus est: Dominus, inquit, *cujus utique scientiam non fugit, scientiam non subterfugit, etiam quod propriam latet conscientiam*. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse, qui cogitat.

Vide quae citavimus cap. 7. et praeterea Theophylactum, sanctum Anselmum, sanctum Thomam, et alios hujus loci interpretes, qui omnes in eandem scientiam manifeste conveniunt.

Jam vero Ambrosius Catharinus in commentario hujus loci, ne sententiam suam de certitudine gra-

liae.cx lam aperio Apostoli testimonio refutari posse concederet, ita hunc locum exponi voluit, *Nihil mihi conscius sum*, idest, ego quidem scio me justum cl innocentem cssc, *tamen non inhoejuslificatus sum*, hoc est, sed non proplcrea justus coram hominibus, qui jusliliam meam internam videre non possunl;Qui *aulem judicat me,Dominus* csl, idesl, Deus ipse in extremo judicio,me justum esse coram aliis omnibus declarabit.

Haec expositio Primum refellitur: Quia csl nova cl contraria l'alribus paulo anlc citatis.

Secundo: Quia non bene cohaeret cum verbis illis,Sed *neque me ipsum* judico.Hujus enim sententiae caussam reddit cum ail, *Nihil enim mihi* conscius sum, etc. Quae csl aulem isla connexio, Ego me ipsum non judico, quia scio me esse justum, sed non ideo justus sum apud homines?

Terlio:Quia repugnat scopo el proposilo Apostoli, ul ostendimus.

Quarto: Quia concilium tridenlinum session. G. cap. 16. hunc locum inlciligendum esse docuil,juxta communem Palrum scnlentiam, de ccrlliludinc graliae: *Unusquisque,inquil, sicut misericordiam d benignitatem. ila severitatem el judicium anle oculos habere debet, neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius lucidi.judicare, quoniam omnis hominum vita, non humano judicio examinanda el judicanda csl, sed Dei, qui illumina bit abscondita lenebrarwn,el manifestabit con-*
Hia cordium, el lunc laus cril unicuique a Deo.

CAPUT VI.

*hiem probatur ex variis locis prophetarum
el aposlolorum.*

Eadem veritas probari polesl testimoniis prophe-
tarum el aposlolorum , quae vel requirunt cx
parle nosira varias conditiones, ul justificemur,
rei indicant incertum cssc, an qui agil poenilen-
Lam, consequatur remissionem, vel admonent, ul
non simus nimium securi, quasi ccrli sumus de ju-
slilia jam adepta.

Primi generis sunl haec testimonia, Deuteron. 4.
Cum *quaesieris ibi Dominum* (nimirum post varia
peccata) *invenies eum, si tamen in lolo corde*
quaesieris eum, cl in tota tribulatione animae
tuae. 2. Paralip. G. Si peccaverint tibi, ct iratus
fueris de. El infra ; Si conversi fuerint ad te in
'lo corde suo, et in tota anima sua, tu exaudies
de coelo, el dimittes populo tuo. Isaiac. 1. Quie-
scite agere perverse, discite benefacere, quaerite
justitiam etc. el venite cl arguite me, dicit Domi-
riw.si fuerint pcccala vestra sicut coccinum,sicut
nu;dealbabuntur,el si fuerint rubra sicutlvrini-
culus, sicut lana alba erunl. Ezechh. 18. Si im-
pius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis
inis, cl fecerit judicium cl justitiam, vita vivet
de. Joan. 13. lbs amici mei critis, si feceritis,
quae ego prccipio vobis. Luc. 13. Nisi poeniten-
tiam habueritis, omnes similiter peribitis. Aci. 8.
Si credil in toto corde, licet.

Hacc cl s initia testimonia manifeste significant

requiri aliquid in nobis, ul justificemur. Aequc
adversarii hoc negare possunl, qui tametsi dicant,
remissionem non pendere a conditione operum,
neque poenitentiam, aul fidem, aut ullum aclum
nostrum, cssc caussam aul merilum justificationis,
tamen non negant, requiri fidem, el poenitentiam,
cl fidem vivam, cl poenitentiam seriam, el sine his
neminem juslificari. At nemo certus cssc polesl,
praesertim ccrlliludinc fidei, sc lolo corde conver-
sum cssc ad Dominum, cl fidem ac poenitentiam
habere, qualis requiritur, cum in nulla Scriptura
testimonium ejusmodi inveniatur dc fide cl poeni-
lia nostra in particulari : igilur nemo certus esse
potest, certitudine fidei, sibi remissa cssc pecca-
ta. Haec plane theologica demonstratio est, de
qua salis mulla diximus in lib. 1. ubi probavi-
mus, non cssc veram fidem illam, qua quis credil,
sibi remissa esse pcccala.

Secundi generis sunl haec leslimonia, Daniel.
4. *Forsan ignoscet Deus deliciis tuis; Joël. 2.*
Convertimini ad me in lolo corde vestro clc. Et
paulo posl : Quis scit si convertatur, et ignoscat
Deus. Junae 3. Idem habetur, Quis scit si conver-
tatur, el ignoscat Deus. Aci. 8. Poenitentiam age
ab hac nequitia tua, el roga Deum, si forte re-
mittatur tibi. Hacc cl similia, quae significant in-
cerlliludincm remissionis, non faciunt dubias pro-
missiones Dei, quibus promisit vere poenilenlibus
indulgentiam, illae enim certissimae sunl; scd re-
spiciunt incerlliludinem nostrae dispositionis. Un-
decumque aulem venial incerlliludo, semper pro-
bant haec testimonia non debere hominem ila esse
securum, ut non semper a Deo petat seriam poe-
nitentiam cl pcccali remissionem.

Sic cxponil sanctus Hieronymus illud Jonac. 3.
Ideo, inquil, ambiguum ponitur, el incertum, ul
dum homines dubii sunl de salute, fortius agent
poenitentiam, ct magis ad misericordiam provo-
cent Deum. Huc eliam pertinere docel s. Augu-
stinus illud psalm. 50. Incerta cl occulta sapien-
tiae tuae manifestasti mihi. Ubi cliam illegal lo-
cum Jonac ; Quis scit, si convertatur el ignoscat
Deus. Incertum est, inquil, cum dicilur, quis scit.
Dc incerto poenitentiam egerunt, cl certum mise-
ricordiam meruerunt.

Tertii generis sunl haec leslimonia, Prover. 2.
Beatus homo, qui semper est pavidus. 2. ad Co-
rinth. 10. Non enim qui sc ipsum commendat, il-
le probatus est, sed quem Deus commendat. At
certe si quis ccrlliludinc fidei sciret, se justum es-
se, posset utique se commendare, cl probatus es-
set, quia sine dubio minime falleretur. Ad Philip.
2. Cum metu ct tremore salutem vestram opera-
mini. l.Pcir. I. In timore incolatus vestri tempore
conversamini. 2. Petr. 1. Satagite, ul per bona
opera certam vestram vocationem el electionem
facialis. At si per bona opera certitudo vocationis
quaerenda csl. cerle cliam justificationis. Nam
quos vocavit, hos cl justificavit: ad Rom. 8. Quod
si certitudo justificationis cx bonis operibus pen-
det: non igilur certus csl homo do sua justificatio-
ne, mox alque justificatus est. Rursus, non igilur,
cx sola fide pendel certitudo justificationi. Deni-
que, non igilur ccrlii csl justificatio nosira certitu-
dine fidei, quae infallibis csl, scd ccrlliludinc ope-

rum, quae conjecturalis alque imperfecta certitudo est.

CAPUT VII.

*Idem probalur testimoniis sanctorum
Palrum.*

Adferemus nunc testimonia velerum Patrum, ad rem eandem comprobandam.

S. Ambrosius serm. 5. in psalm. 118. tractans illud, *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, sic loquitur.* Sui volebat auferri opprobrium, quod suspicatus est, vel quia cogitaverat in corde, et non fecerat, et poenitentia licet abolitum, suspectus tamen erat, ne forte adhuc maneret ejus opprobrium, et ideo Deum precatur, ut illud auferat, quia solus novit, quod nescire poles etiam ipse qui fecit. Et addit testimonium Apostoli: *Nihil mihi conscius sum etc.*

S. Lasilius in con. lili. monasticis, cap. 2. *Mulla, inquit, peccantes, plurima neque intelligimus. Quapropter dicit Apostolus, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum, hoc est, mulla pecco, et non intelligo.*

S. Il cronymus lib. 2. adversus Pelagianos: *Sunt, inquit, iusti, ad quos pervenit quasi opus iustorum; et sunt impii, ad quos pervenit quasi opus iustorum. Hoc idcirco dicitur, quia certum iudicium solius Dei est. Idem lib. 3. in Iliectionem, exponens cap. 13. Homo, inquit, videt in facie, Deus in corde, et quod nobis interdum mundum videtur, illius oculis sordidum deprehenditur.*

Sanctus Joannes chrysostomus, hom. 87. in Joannem, sanctum Petrum, sic loquentem inducit; *Propterea contristatus sum. ne forte me amare arbitratus, non amem vel ante, cum me fortem et constantem putarem, imbecillis invenias sum. Et homil. 11. in priorem ad Corinth. Mullis de causis incertum est, inquit, nostrum iudicium, una, quod mulla opera nostra nos lateant etc.*

Sanctus Augustinus in psalm. 41. tractans illud: *Ad me ipsum anima mea turbata est; Novi, inquit, quia iustitia Dei mei manet, utrum mea maneant, nescio. Terret enim me Apostolus, dicens; Qui se putat stare, videat ne cadat. Idem serm. 23. de verbis Domini: Fortasse, inquit, tu nihil invenis in conscientia tua, invenit ille, qui melius videt. Idem homil. 35. Quandiu, inquit, vivimus hic, de nobis ipsis nos ipsi iudicare non possumus, non dico quid cras erimus, sed quid hodie simus. Idem in psalm. 50. super illud: Incerta est occulta sapientiae tuae manifestati mihi: Quae occulta, inquit, et quae incerta? quia Deus ignoscit et talibus. Nihil tam occultum, nihil tam incertum. Idem in libro de perfectione iustitiae, post medium. Quantalibet, inquit, iustitia sit praeditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniat esse culpandum.*

Theodorudus in comment. ad cap. 4. prioris ad Corinth, enarrans illud: *Nihil mihi conscius sum. Non me, inquit, a peccato immunem pronuncia-*

bo. sed Dei sententiam expectabo. Saepe tamen evenit. vel etiam ignorantes peccent, aequo est iustum esse existiment, sed hoc aliter tamen niversorum Deus.

Sanctus Gregorius lib. 6. epist. 22. ad Gregoriam, Augustae cubiculariam: *Quod vero, inquit, dulcedo tua in suis epistulis subjunxit, importo nam se mihi existere, quo ad usque scribam mihi revelatum esse, quia peccata tua (limit. sinit: rem est difficilem etiam elinulicm podula sii. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui revelatio fieri debeat. Inutilem vero, quia cura de peccatis tuis fieri non debes, nisi (v. jam in die vitae tuae ultimo, plangere ead peccata minime valebis. Quae dies, quousque inia, semper suspectu, semper trepida metu; culpas debes, alque eas quotidianis libus mat-*

Sanctus Beda in comment. ad cap. 20. Proter! *Poles, inquit, hic versus, et de electis accipi, qui, habent aliquando latentia in mente mala, quae ab aliis videri non possunt hominibus, quae tamen ipse Dominus cernit. Et infra: Sunt, inquit, multi mundo corde, et iuxta humanae possibilitatis modum, puri a peccato, nec tamen seipsum quisquam mundicordem et immunem a peccato, absque temeritate pronuntiaverit.*

Sanctus Bernardus serm. 3. de adventu: *Io. dii, inquit, ad sollicitudinis cumulum et pondus timoris, quod cum et meam et proximi conscientiam servare necesse est, neutra mihi salis. N. ta, utraque abyssus est imperscrutabilis, utraque mihi nox est. et in nihilominus exigitur amem et tunc custodia. Idem in epist. 107. De qua lamen, inquit, perctyla suimet ex parte notitia, interiu quidem gloriatur in spe, nondum lamen in securitate. Idem serm. 2. in octava paschae: Aoi Dominus, qui sunt ejus, quis vero scit hominum si est dignus amore, an odio? Idem serm. 1. septuagesima: Quis poles dicere, ego deinde sum, ego de praedestinis ad vitam, ego de numero (illorum? si quis haec inquam dicere potest reclamante Scriptura, nescii homo, si dignus amore an odio? certitudinem utique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur.*

Ilis accedat Innocentius III. papa doctissima, qui cap. ult. de purgatione canonica, scribit, iumentum cujusdam hominis, qui juraro paralusens a certis criminibus immunem esse, quae poenitentiam sibi dimissa fuisse credebat, esse sacramentum temerarium et indiscretum, eo quod nemo scire possit, an, vel oportet, egerit poenitentiae ac per hoc an ad veram pervenerit indulgentiam.

CAPUT VIII.

Idem probalur rationibus variis.

Praeter testimonia Scripturarum et Palrum, non desunt etiam egregiae rationes, quibus haec veritas comprobetur. Probabimus igitur ratione Primum: non posse haberi certitudinem fidei de propria iustitia. fecundo: Neminem teneri ad illa

habendam, etiamsi forte possent haberi. Tertio: Non expedire, vel ordinarie habeatur. Quarto Recipere non haberi, nisi a paucis, quibus a Deo specialiter justificatio propria revehitur.

Pruna ratio: Non poles aliquid certum esse certitudine fidei, nisi aut immediate contineatur in verbo Dei; aut etiam verbo Dei per evidentem consequentiam deducatur: Fides enim non est, nisi verbi divini auctoritate nitatur. Neque de hoc principio vel catholici, vel haeretici dubitant. At in verbo Dei non continetur immediate particularis ista propositio; Talis vel talis homo vere justificatus est, exceptis enim paucissimis, ut Magdalena, et quodam paralytico, qui ab ipso Christo audierunt, Remittuntur tibi peccata tua: Caeteris homines in sacris literis, ne nominantur quidem. Universalis culem promissiones, conditiones suas requirere, vel singulis applicentur, jam supra in 1. lib. de iustificatione. Oportet igitur etiam verbo Dei. per evidentem consequentiam id colligat, quisquis eam certitudinem habere se jactat. Id autem fieri non posse probamus hoc modo.

Ratiocinatio, qua quis certitudinem Dei de sua iustitia ex verbo Dei concluderet, haec esse deberet. Verbum Dei testatur, omnes vere conversos a Deum, et poenitentiam serio agentes peccatorum, indulgentiam et gratiam oblinere: Mihi autem evidens est mea vera conversio et poenitentia; igitur inibi certum est, certitudine fidei, me indulgentiam et gratiam accepisse.

Hujus argumenti assumptionem dico non solum falsam, sed etiam impossibilem esse, nisi adsit revelatio, nam in primis pravum est cor hominis, et inscrutabile, et quis cognoscet illud? inquit Uierem. cap. 17. Deinde videmus reipsa multos lalli, qui se putant habere quod non habent. Certe b. Petrus, cum dicebat, *Tecum paratus sum in carcerem et in mortem ire; paratum se esse credebil mortem subire pro Christo: et tamen vere palus non erat, vel eventus ostendit. Et apostolus Paulus, cum in Christianos fureret, magna se Dei duritate flagrare arbitrabatur, et lamen ex ignominia falebatur. Et quis est, qui certus sit, se non laborare ignorantia aliqua non probabili, sed crassi et ea peccandi affectum gerere, quem ipse non rideat? Denique, nulla sunt clariora signa verae inversionis et gratiae quam adeptae, quam opera charitatis, et praesertim, si quis animam pro Deo ponat: at hoc ipsum potest esse signum fallax, cum apostolus dicat prima ad Corinth. 13. posse hominem sine vora charitate Dei consumere in cibos pauperum omnes facultates suas, et tradere corpus suum ita vel ardere. Et reipsa interdum videmus, haereticos pro defensione perfidiae suae mortem libenter oppetere, qui se Deum ardentissime amare non dubitant, cum lamen ne micam quidem verae charitatis habeant.*

Dicent fortasse adversarii, non requiri talem conversionem, sufficere solam fidem. At hoc iam epe refutatum est, praesertim cum ipsi quoque lutherani veram fidem a charitale et poenitentia separari non posse contendunt. Sed fortasse Calvinius respondebit, non exigi necessarium perfectam conversionem et poenitentiam, nisi extra sa-

cramentum, cum sacramento autem sufficere, ut quis obicem non ponat. Al neque potest quis certus esse certitudine fidei, se non ponere obicem, cum possit ex ignorantia crassa gerere affectum ad peccatum, neque potest certus esse certitudine fidei, se percipere verum sacramentum, cum sacramentum sine intentione ministri non conficiatur, et intentionem alterius nemo videre possit. Nec ignore quid de intentione, in sacramentis conficiendis, sentiat Calharinus; sed ejus sententia definitioni ecclesiasticae contraria esse convincitur, vel alibi demonstravimus.

Secunda ratio erit ad probandum: Neminem teneri certo credere certitudine fidei, sibi remissa esse peccata. Nam ejusmodi articulus in nullo symbolo fidei continetur. Et ejusmodi praeceptum in nullo canone ecclesiastico reperitur. Percurrantur symbola, apostolice, nicaenum, Constantinopolitanum, Alhanasii. nusquam reperitur talis articulus, *Credo me esse iustum.* Quod autem in symbolo apostolico dicitur: *Credo remissionem peccatorum*, significat in Ecclesia dari Baptismum in remissionem peccatorum, vel explicatur in symbolo conslantianopolitano.

Porro in conciliis ecclesiasticis non solum non habetur laice praeceptum fidei, sed habetur etiam expresse contrarium in concilio Tridentino, sess. 6. can. 13. id est, non teneri homines ad credendum, sibi remissa esse peccata.

Adde quod ei ejusmodi articulum fidei habere, mus, sequeretur, omnem hominem, qui peccat, quocumque genere peccati mortalis, continuo fieri haereticum, alque ita nullum esse peccatorem. qui non simul esset haereticus, neque enim poles. qui voluntarie peccat. credere, se justum esse, nisi falsum, dedita opera, credere velit. At certe inauditum est, in Ecclesia nullum esse peccatorem, qui non sit haereticus. Et praeterea cum omnes haeretici ab Ecclesia separentur, et foris sint, sequeretur. nullum peccatorem in Ecclesia esse posse, quae fuit haecresis Donatistarum. et ab Augustino et caeteris Patribus ex evangelio manifeste refutata est. Quid enim sunt grana et paleae in eadem area, boni et mali pisces in eodem reti, oves et haedi in eodem ovili, nisi iusti et peccatores in eadem Ecclesia? Viderint igitur Lutherani, qui per omne peccatum fidem justificantem, id est, veram fidem oculi dicunt, quomodo se ab haeresi Donatistarum expediant, et quomodo non aperte cum ipso evangelio pugnent.

Tertia ratio probabit: Non expedire vel homines habeant ordinarie certitudinem de propria gratia. Ait enim (vel sanctus Augustinus ait in lib. de correpi, et gralia. cap. 13.) in hoc loco lenaliois tanta est infirmitas, vel superbia possit generare securitas. Unde etiam s. Gregorius scribit lib. 9. Moralium cap. 17. *Si scimus nos gratiam habere, superbimus. Et ipse Dominus Luc. 18. per parabolam pharisaei et publicani ostendit, eos, qui se justos esse confidunt, facile se caeteris antepone, eosque despiciere: Non sum, ajunt, sicut caeteri hominum, vel etiam hic publicanus. Contra autem ignoratio hujus secreti humilitatem conservat, et auget, facil enim vel se fideles superiores invi-*

ccm arbitrentur, et unus alium honore praeveniat.

Dices: Si illa est, cur Deus aliquibus justificationem propriam revelat? Quoniam sicut speciali hoc favore dignos illos iudicat, ita etiam praevidet, sic in humilitate et charitalis radicalos esse, vel non sibi illis ab hac elatione periculum, quod tamen infirmioribus et imbecillioribus facile imminere posse cognoscit.

Quarta ratio docet: Reipsa fidelibus, ejusmodi certitudinem non adesse. Nam in primis quibusdam singulari beneficio revelatum esse constat, ipsis remissa fuisse peccata. Id enim testatur de sancto Antonio magnus Athanasius in ejus vita; de sancta Galla s. Gregorius in lib. 4. dialogorum, cap. 13. de sancto Francisco, sanctus Bonaventura in ejus vita, cap. 3. nec desunt alia ejusdem generis exempla. Quorsum autem Deus id certis hominibus revelaret, quasi speciali praerogativa, si fidelibus omnibus esset notitia ista communis?

Deinde non minus constat, alios quosdam, alioqui perfectissimos, in obitu suo propter hoc incertum non mediocriter trepidasse. Referi s. Hieronymus, b. Hilarius in morte dixisse: *Egredere anima mea, quid times? egredere, quid trepidas? Septuaginta prope annis servisti Christo, et mortem times?* Similia exempla trepidantium sanctissimorum Patrum recenset Joan. Climacus. At certe si viri etiam sanctissimi propter incertitudinem gratiae, et abyssum iudiciorum Dei trepidant, quomodo credibile erit, omnibus fidelibus certitudinem adesse de propria gratia alique iustitia?

Denique idem apertissime probat experientia huius temporis haereticorum. Nam cum omnes omnino hanc certitudinem jactent; lamen ipsorum sententia falluntur plurimi, nostra autem, omnes. Neque perlinet ad rem, quod dicit Kemnilius, falli Sacramentarios, et Anabaptistas, et alios, prae se suae seculi homines. quoniam illi errant contra fundamentum fidei. Hoc, inquam, ad rem non facit; nam si per fundamentum fidei intelligatur fides in mediatorem Christum, non descendendo ad particulares articulos, tenent illi quoque fundamentum. Sin autem per fundamentum intelligantur omnia dogmata fidei, quae in Scripturis habentur, errant quidem illi contra fundamentum, vel etiam errat ipse Kemnilius; lamen isti errores sunt in fide historica, non in fide iustificante, omnes enim eodem prorsus modo erunt. se iustos esse propter Christi merita imputata, et easdem promissiones fide amplectuntur. Unde igitur fit, ut illi fallantur, et non isti? *Quoniam* (inquit Bucerus) *in illis ista certitudo non est ex motu Spiritus sancti.* Al hoc ipsum est, quod quaerimus, cur non sibi ex motu Spiritus sancti, si fidem iustificantem habent.

Dicunt, eos non habere fidem iustificantem, quia fides iustificans, cum errore conjuncta esse non potest. Al experientia docet, fidem quam ipsi iustificantem esse definiunt, cum errore facile permanere. Nam Anabaptistae et Sacramentarii. quos Lutheran! errare contendunt, firmius credunt, sibi propter Christum, fide apprehensum, remissa esse peccata.

Deinde: Quo modo indicio Lutheran! docebunt, Anabaptistas et Sacramentarios errare, se autem

non errare, cum omnes jacent Scripturas, et cor. sit apud eos ullum commune iudicium, quo ipsorum controversiae dirimi queant?

Denique undecumque accidat, ut fallantur Anabaptistae, et Sacramentarii. iudicio Lutherorum, et contra Lutheran!, iudicio Anabaptistarum et Sacramentariarum, nos evidenter concludimus, aliquo hoc potissimum urgemus, maximam pariem eorum, qui hanc certitudinem jaciunt, ipsis etiam testibus, sine dubio decipi.

CAPUT IX.

Solvuntur argumenta adversariorum, ex testimoniis Scripturarum deprompta.

Quoniam testimonia Scripturarum quae Calvinus. Kemnilius et Calharinus adducunt, plurima sunt, vel saltem multitudine testimoniorum speciem aliquam probabilitatis efficiant, nos illa omnia secundum ordinem Scripturarum proponemus et refellemus.

Primum igitur testimonium Calharinus profert ex cap. 17. Luc. *Cum feceritis haec omnia, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere.*, etc. Al hoc quomodo potest quis dicere, nisi certo sciat, se fecisse omnia quae praecepta sunt? qui autem certo scit, se omnia mandata complere, certo quoque scit, se diligere Deum, et diligere a Deo, et iustum esse; *Qui enim diligit me, servum meos servabit.* Et: *Qui diligit me diligetur a Patre meo, Dominus autem.* Et: *Qui facit iustitiam, iustus est,* inquit Joannes.

Respondeo: Absit vel Christus eo loco nos hortetur, vel dicamus vel existimemus, nos fecisse omnia quae praecepta sunt nobis. Id enim esset ad iactantiam et superbiam exhortari; cum contra potius ad humilitatem nos eo loco salvator informet. Sententia igitur Domini est, ut cum bona libere fecerimus, quae praecepta sunt nobis, illa vel cor nostrum nos non reprehendat, non inde superbiamus, sed dicamus, servi inutiles sumus, quod debuimus Liberare, fecimus.

Secundum testimonium profert ex cap. 3. Joan. *Qui facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.* M quis auderet venire ad lucem, id est, ad Christum iustitiae solem, et opera sua iudicanda proferre, nisi certo sciret, illa esse vere bona? Respondeo: Sententia huius loci est, hanc esse naturam operum malorum, vel quaerant latebras, quoniam reprehensionem liment, contra vero naturam operum bonorum, ut si opus sibi proferri in lucem, non erubescant, nec timeant reprehendi. Ex Ino autem generali, verissimae doctrina non debet colligi, eundem nobis esse ad Christum. vel apud cum praedicemus opera nostra. Neque etiam colligi debet, omnes qui ad Christum libenter accedunt esse perfecte iustificatos. Nulli enim ad illum accedunt, ut iificentur, juxta illud, *Yenite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego relinam vos.* Matth. 11. sed colligi debet id quod ipse Christus in eo loco colligit, qui ejus consortium

fugiebant, ul plinrisaeos el scribas, hoc ipso fuisse homines malos, fugiebant enim Christi consortium, quia timebant reprehensionem; qui autem ad cum accedebant, ul publicanos cl peccatores, vel eliam veros IsraGlilas, in quibus dolus non cral, ul Nallianaclem cl Nicodctnum, hoc ipso fuisse bonos, rei voluisse fleri bonos, ct denique bonam fuisse illam voluntalem, qua Chrislum quaerebant.

Quod si peccatores ad Chrislum accedere poterant, el hoc ipso veritatem faciebant, el veniebant ad lucem, nec timebant manifestari opera sua, idesl, desiderium cl voluntalem suam, quam habebant recuperandae salutis: nullo magis possunt, qui non sunt sibi conscii peccaloruin, sincero corde ad Chrislum accedere, non ul jactent opera sua, sed ul ab eo illuminentur et proficiant, si boni sunt, vel corrigantur, si forte boni sibi videntur cl non sunt.

Tertium leslimonium profert ex illo Joan. 13. 7n lioc *cognoscent omnes, quod discipuli mei cslis, i dilectionem habueritis ad invicem*. Quanto igitur magis poterit unusquisque cognoscere se vere discipulum fuisse Christi, si dilectionem proximi habere se videat?

Hespondeo: Nihil plane concluditur ex hoc loco; nisi quis velit, non solum non ipsos, sed eliam omnes alios cerlo cognoscere nostram graliam. Dominus enim non ait: In hoc cognoscetis, sed. in lme cognoscent omnes. Al profecto absurdissimum ddiribuero omnibus certitudinem fidei de aliena iustilia; Sententia igitur Domini est : Discipulos chrisli non posse internosci ab aliis clariori signo, quam dilectionis. Ejusmodi autem externa signa i on efficiunt certitudinem fidei divinae, sed humanam el conjecturalem; cum hoc ipsum non possit sme revelatione cognosci, an quis vere diligat Deum et proximum, ul oportet. Saepe enim cupiditas se venditat pro charitalc, idesl, amor concupiscentiae pro amore amicitiae.

Quartum testimonium non a Calharino lanium, sed diam a Calvino producilur ex illo Joan. 14. *Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit. el in vobis erit. Item: In illa die cognoscetis quia ego sum in Patre, et vos in me, cl ego in vobis.*

Respondeo: Ex priore loco solum colligitur, Cos qui per fidem Spiritum sanctum noscunt, non sine ejus gralia el auxilio noscere. Quomodo eliam dicitur de notitia Christi: *Nemo potesl dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancio*. Dixerat enim Dominus: *Mittam vobis Spiritum paracletum, queni mundus non polesl accipere, quia non nudi cum, nec scii eum; vos autem cognoscetis cum, quia apud vos manebit, et in vobis erit*. Ex quibus verbis intelligimus. non posse accipi Spiritum sinclum, nisi prius cognoscatur, cl lamen non posse cognosci, nisi prius habeatur.

Proinde duobus modis haberi polesl Spiritus sanclus. Uno modo, ul per donum iustitiae cl charitatis inhabitet in nobis. tamquam in templis mundatis el sanctificatis; Allero, ut per donum fidei praeparet sibi templum in nobis, et capaces officiat perfectae justificationis. De Priore modo dictum est: *Mundus eum non potesl accipere, quia non*

videt eum, nec scit eum, idesl, non polesl mundus accipere Spiritum sanctum. ad perfectam justificationem, qma nondum habet illum ad fidem. Neque esl capax donorum ejus, quem non cognoscit, nec videt oculis fidei. De Posteriore modo dictum est: *Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit*. Vel ul habent codices gracci ct ple-riquelalim: *Yos aulcm cognoscere eum, quia apud vos manet*, idesl, vos jam illum habetis ad fidem, cl ideo cognoscitis cum. cl capaces facti cslis donorum ejus, cl propterea mittam cum ad vos. Non igitur habetur <χ hoc testimonio, nos ccrios esse de nostra iustitia el gratia, sed solum, si cognoscimus Deum per fidem, certos esse id non fieri sine ipsius auxilio.

In Allero testimonio, si credimus Augustino cl Cyrillo in commentario hujus loci, loquitur Dominus de cognitione beata. quae post banc viam erit, cum videbimus Deum, sicuti esl. Tunc enim ancrle cognoscemus, Filium esse in Patre, cl nos in Filio, el Filium in nobis. Si quis aulcm contendat, in hac etiam vita compleri, quod Dominus ail; in promptu erit responsio, cognoscere, nos esse in Filio, el Filium in nobis, non esse cognoscere, nos esse justos, sed Chrislum esse caput lolius Ecclesiae, sic enim est Christus in nobis, idesl, in Ecclesia. Cl Ecclesia in Christo, quia, ipse esl caput, cl Ecclesia esl corpus.

Quipjum leslimonium sumunt haeretici ex illo ad Roman. 3. *Iustitia Dei in omnes el super omnes, qui credunt in eum*. El ad Roman. 5. *Si ex lege haereditas, exinanita est fides. abolita esl promissio*. Item ibidem: *Ideo ex fide, ut firma sil promissio*. El ibidem: *Ideo reputatum esl ei ad iustiliam*. Hinc enim colligunt. omnes qui credunt, cliamsi nihil aliud agant, certissime justificari, et hoc ipso justificari, quod erodunt. Proinde non pendere promissionem justificationis ab ulla conditione operis, ct ideo nihil esse, quod illam incertam possit efficere. Itaque Kemnilius his locis citatis exclamat: *Haec non verba sunt, sed fulmina contra Iridenlinum decretum . quod dicit: Nemini, qui in fiducia el certitudine remissionis peccntorum, juxta promissionem acquiescit, remitti peccata. Paulus vero dixit, ideo reputatum esl ei ad iustitiam*.

Respondeo: Haec omnia sunt a nobis explicata in 1. lib. ideo nunc paucis respondemus. Primum manifesto hnllucinantur haeretici, cum existimant. Apostolum loqui de fide, seu fiducia, qua quis credit, sibi remissa esse peccala. Nusquam enim id Apostolus significat, sed loquitur de fide, qua credimus. Chrislum resurrexisse a mortuis; cl qua credit Abraham, se habiturum filium cx uxoro vetula cl sterili, juxta promissum divinum.

Deinde manifeste falsum assumunt, immo secum ipsi pugnant, cum dicunt, promissionem non pendere ab ulla conditione operis, cl tamen requirere fidem. Nam ipsa fides esl quoddam opus el conditio, cl omnino sufficit ad hoc, ul justificatio reddatur incerta. Nam nomo certus esse polesl certitudine fidei, se habere fidem illam, quae requiritur ad justificationem, cum hoc in nulla pario verbi Dei contineatur. Itaque certum esl, omnes, qui

creduni ul oporiel. idesl. viva fide, justificari; sed nemo coitus csl ex tide, se (idem vivam habere. Rursus cerium csl, hominem iustificari ex fide, non ex lege, aut operibus, idesl. non ex soln notitia legis, vel operibus Caelis solis naturae viribus, sed ex gralia Dei, quae, primum inspirai lidcm, ul per illam iustilicalio impetretur, vel (ul diximus) non sumus cerli ex fide, nos vel lidcm habere. qualis requiritur, vel per fidem impetrasse justificationem. Denique cérium esi, Abrahae rcpulalim fuisse lidcm ad iustiliam: sed nemo cerlus est ex fide, se talem habere fidem, quales habuit Abraham. Ostendat Kemnilius ex verbo Dei. se, aut alios in particulari habere ejusdem fidem vivam, et per dilectionem operantem, cl lum fulmina contra concilium jactet; alioqui .sciat, verba quidem Apostoli fulmina esse, sed per paralogismes non bene lorqueri, vel polius in caput recidere impôt ili fulminatoris.

Sextum testimonium sumunl ex illo ad Rom. 8. *Accepistis Spirilum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Ipse enim Spirilus leslimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* Al Spirilus Ieslimoniumcerliludine.m summam elliccre debet, cum Spirilus sanctus nec falli possil, nec fallere. Atque hoc testimonium, ul unum ex praecipuis, non solum Calvinus cl Kemnilius, sed eliam Catharines maximi facit.

Respondeo: Duae sunt hujus loci expositiones ul etiam duae sunl lectiones. Una lectio csl lalini codicis. quae habel. Spirilum sanctum testimonium reddere spiritui nostro; Allera csl codicis graeci, quae habel, Spirilum sanctum simul testari cum spiritu nostro; *Αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν.* Juxta Priorem respondemus cum lalinis interpretibus, Spirilum sanctum attestari spiritui nostro, quod simus filii Dei, sed hoc leslimonium non esse per verbum aliquod expressum. idesl, per revelationem, sod per experimenlumcujusdam suavitatis el pacis internae, quae non gignit certitudinem, nisi conjecturalem.

Juxta Posteriolem lectionem respondemus cum interpretibus graecis, testimonium Spirilus nihil esse aliud, nisi ipsam orationem, qua dicimus: *Abba Pater.* Illa cnim oratio leslimonium csl nostrum el Dei. Nostrum, quia nos sumus, qui dicimus: *Abba Pater*, ac per hoc testamur hac oratione, Patrem nos habere Denm; Dei aulcm, quia Deus csl, qui movet nos, ul dicamus: *Abba Pater*, cl hoc modo Spirilus Dei simul cum spiritu nostro leslimonium perhibet, quod simus filii Dei.

Sed hoc ipsum, quod videlicet Spirilus sanctus sil, qui nos movet, cum dicimus. *Abba Pater*, non constat nobis ex fide divina, sed solum ex conjecturis, quae fallaces esse possunt. Multi cnim non solum peccatores inter catholicos, sed etiam haeretici dicunt Deo. *Pater nosier qui es in coelis.* cl lamen non sunl ipsi vere filii Dei. El Judaeis dicentibus Jmm. 8. *Aos unum Patrem habemus Deum*, Chrislus dixit: *Vos ex Paire diabolo estis.* Aon igilur hoc leslimonium lidcm facit, nisi conjecturalem.

Septimum testimonium sumunl Calvinus, cl Kemnilius ex illis verbis ad Rom. 8. *Cerlus sum, quia*

neque mors, neque vita poterii nos separtrea charilalc Dei.

Respondeo: Duae sunl etiam hujus loci expositiones. Una quod loquatur Apostolus de prnedesii-natis in genere; ut sensus sil, certum esse, omm» praedestinos persequaturos in charilalc Dei. Nh. paulo ante dixerat idem Apostolus: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his. qui secundum propositum rocoh uni sancti.* Aam quos praescivit el praedestinavit tlc. Atque haec csl s. Augustini scnlencia de hoc lu o Apostoli iu lib. de correpi, cl gratia cap. 7.

Altera expositio csl, quod loqualur Apostolus ile se in particulari, cl aliis similibus sibi, sed per il-lud. *cerlus sum*, non intelligat cerliludinem fidei divinae, sed quondam persuasionem cl confiden-liam, ad quam gignendam salis csl certitudo con-jecturalis. Id autem ila esse perspicuum esiexur-bo graeco, quo ulitur. Nam *πέπειηχαί*, significa! proprie persuasus sum, sive confido. Nam com-ment. Ambrosii hoc loco, el s. Illicron. in epist. ad Algasiam, quaesi. 9. legunt: *Confido quia nequmors, neque Vila etc.* cl idem Apostolus in hac ipsa epistola cap. io. ulitur eodem verbo, cum di-ed: *Cerlus sum fratres mei, cl ego ipse de vobis, quoniam el ipsi pleni estis dilectione, repleti o-irini scientia etc.* El 2. ad Timoli). I. *Cerlussum aulem quod el in le.* El Luc. 20. *Certi sunl enim Joannem prophetam esse.* Denique ad Ilcbr. 6. ubi nos habemus. *Confidemus de vobis meliora, habetur gracc πειπίσμεθα.* Quis aulem ila desipe-rei, ul diceret, Apostolum corium fuisse ex fide, o-umes Romanos plenos fuisse dilectione elicentia? Illa igilur esi vis ejus verbi in omnibus locis cita-tis, ul significet persuasionem el confidentiam, (piam possumus habere ex variis conjeccluris. quam-vis ca non sil ejusmodi, ul omnem formidinem prorsus excludat. Vide aliam expositionem hujus loci apud Augustinum in lib. de moribus Ecclesiae, cap. 11. cl seq.

Octavum testimonium sumunl ex cap. 2. prioris ad Corinth, ubi legimus: *A'os aulem non spirilum hujus mundi accepimus, sed spirilum, qui ex beo est, ul sciamus quae donata sunl nobis.*

Respondeo : Non loquitur Apostolus de nolili beneficiorum Dei. quae in particulari ad hunc,, illum perlinent, sed de nolilia beneficiorum, ψ1 Deus praeparavit electis suis, qualia sunlmprii haeredilas el gloria regni coelorum. Quam n liam habemus per Spirilum Dei, qui in Script', ca revelavit, non per Spirilum hujus mundi, H non per sapientiam el studium humanum. A is paulo ante dixerat: *Et ego, cum venissem ad t fratres, veni non iu. sublimitate sermonis, mi!-pienlia, annuntians vobis leslimonium Clue'* El infra: *Sicul scriptum csl. quod oculus non dii, nec auris audivit, nec in cor hominis ait. n-dii. quae praeparavi! Deus diligentibus sc: nobis aulem revelavit Deus per Spiritum suum.* Et in-fra cum dixisset: *I t sciamus quae donatasunlno-bis, subjecit continuo, quae el loquimur noni doclis humanae sapientiae verbis, sed in doctri-na Spiritus.*

Nonum leslimonium sumunl exilio I. ad Cor. II.

probet se unusquisque, et sic de pane illo edat.

Respondeo: Haec discussio, nique probulio non exigit cerliludinem fidei, sed qualem possumus ex ipsa nostrae conscientiae examinatione consequi. Lie enim paratus dicilur ad percipiendam Eucha- iistiam jpii posl discussionem non csl sibi conscius .licujus criminis, quod per poenitentiam expiare neglexerit, et neque lidcm, aul cliarilalc m. aul de- votionem tanto sacramento debitam sibi deesse bo- na tide existimat.

Decimum leslimonium sumunl ex illo 2. ad Cor. I. *Gloria. noslra haec esi, leslimonium conscien- tia noslrac. Al gloria isla, inquiunt, inanis es- - l, nisi leslimonium conscientiae ccrililudinc m infallibilem gigncrel.*

Respondeo: Testimonium conscientiae magnam heliliam adferl. sed non infallibilem ccrililudinc m: non enim solum laciatur et gloriamur de iis re- bus, quas cerli sumus nos habere vel habituros, sed cl iam de iis, quas vel nos habere confidimus, vel habituros cssc speramus, quamvis non sine ti- more. Cude cl iam jubemur in psalm. 2. cxultare cum tremore. Denique leslimonium conscientiae non parere ccrililudinc m absolutam. testis est idem Apostolus, qui ail 1. ad Corinth. 4. A'i/iil mi/iicon- seius sum, *sed non in hoc justificatus sum.*

Indecim m leslimonium sumunl ex illo 2. ad Corinth. 13. *Vosmelipsos lentale, si estis in fide, on non cognoscitis vosmelipsos, quia Chrislus in vobis csl, nisi forte reprobi estis?*

Respondeo : Loquitur Apostolus de praesentia Christi apud Corinthios non secundum graliam gra- lum facientem, sed secundum potentiam, providen- tiam et miracula, quae apud illos faciebat. Alio- qui cnim cum idem Apostolus in loto eo capile et Iribus praecedentibus, cos reprehendat, et severam ultionem comminetur. quomodo consequens es- set, ulallirmare vellet omnes illos eo lempore ju- stos fuisse?

Sed ex verbis praecedentibus perspicuum erit, de qua praesentia Chrisli apud Corinth, loquatur Apostolus: *Ecce, inquit, tertio venio ad vos. In ore duorum, vel trium testium slabil omne ver- bum. Praedixi et praedico, ul praesens iis. qui anlcepeccaverunt, et caeteris omnibus, quoniam ii tenero, iterum non parcam. Jn experimen- tum quaeritis ejus, qui in me loquitur Chrislus, qui in vobis non infirmatur. sed potens esi in vo- bis? Putin etsi crucifixus csl ex infirmitate, sed riril CX viriule Dei.* Hoc csl, vultis ne experiri a- niinadversionem Chrisli, qui per me tradat aliquos ustrimi Salhanac in interitum carnis? Nam etsi Chrislus secundum inlirinilalem carnis crucifixus luit, tamen nunc immortalis regnat per potentiam Dei. et quos vult punire polesl.

El mox adjungit'. Aum *et nos infirmi sumus eum illo, sed vivimus cum eo ex virtute Dei iu vobis. Vosmelipsos lentale, etc.* Idesl, Nos quoque m u- troque, in infirmitate videlicet, et in potentia Chri- slo similes sumus; et ideo secundum inlirinilalem mulla quotidie patimur, secundum potentiam si- gna et prodigia facimus, et c< auctoritate Chrisli omnem inobedienliam castigare parati sumus. Id quod vel ex vobis ipsis inltlligere potestis. Nam si

vos Ipsi consideretis, et ca, quae apud vos facta sunt, si quid fidei in vobis est, et non estis traditi in reprobum sensum, facile cognoscetis, Chrislum in vobis cssc, et res vestras administrare, et ipsum cssc, qui per ministerium nostrum tradit inobe- dicnles Salhanac in interitum carnis. Haec csl A- postoli senlenlia, ex qua nihil omnino colligi po- tesl pro certitudine graliae.

Duodecimum leslimonium sumunl ex cap. 3. ad Ephes. *Per quem habemus fiduciam, et accessum in confidentia per fidem ejus.* In gracco nomine fiducia est $\pi\alpha\sigma\sigma\eta\sigma\iota\alpha$. idesl, audacia, *Audacia ve- ro, inquit Calvinus, plus csl quam certitudo. Igi- tur per fidem plus quam cerli sumus, nos esse gratos Deo, atque inde ad Deum audacter acce- dimus.*

Ilespondeo: Audacia non csl certitudo, neque es- se audacem, csl cssc cerium; sed certitudo gignit audaciam. Itaque ex quadam certitudine summa et infallibili audaces sumus. Caeterum ea certitu- do non csl de justitia noslra. sed de veritate my- steriorum fidei. Nimirum, quia certissimi sumus ex fide catholica, Chrislum pro nobis natum, passum et mortuum esse, et eundem resurrexisse et ascen- disse in coelum, et nunc astare vultui Dei pro no- bis, inde nos tanto inieccssore freti, audemus con- fidenter accedere ad thronum graliae, et sperare a Deo indulgentiam, justificationem, sanctificationem et alia id genus beneficia. Itaque paralogismus Calvinii in eo consistit, quod per fidem accipiat no- titiam propriae justificationis, quam non esse (1- dem, sed falsam persuasionem in I. lib. copiose probavimus.

Terliumdecimum testimonium sumunl ex episl. 1. s. Joannis; nam in 3. cap. sic legimus: *Scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quo- niam diligimus fratres.* Et cap. 4. *In hoc cogno- vimus, quoniam in ipso manemus, et ipse in no- bis. quoniam de Spiritu suo dedit nobis.* El cap. *Scimus quoniam ex Deo sumus.* El ibidem: *Qui credit in Filiuni Dei, habet leslimonium Dei in se.*

Respondeo Primum: Illae voces, *scimus, et, co- gnoscimus* non necessario includunt certitudinem fidei divinae. Dicimur enim cl iam scire et cognosce- re, ca quae ex signis et conjectui is colligimus. Dein- de, quamvis b. Joannes in prima persona loqualur. lamen sententiae illae generales sunl, non porlicu- larcs. significant enim, eos translatos esse de morte ad vilam, qui diligunt fratres, et cos in Deo mane- re, et Deum in ipsis. qui habent in se spiritum Dei; et denique eos ex Deo esse, qui juste, et sancte vi- vunt. Loquitur aulem sanctus Joannes in prima per- sona, quia, bona spe confidebat, se unum ex illis cssc, qui diligunt fratres, qui habent spirilum Dei. et qui sunl ex Deo. Sicul cl iam b. Paulus cum lo- quitur de praedestinis, fere semper ita loquitur, quasi certus esset, non solum se, sed eliam illos omnes, ad quos scribit, in numero electorum fuis- se; quia videlicet, id cupiebat et sperabat.

Illud aulem: *Qui credit in Filium Dei habet te- stimonium Dei in se,* non csl ad propositum. Quo- niam non loquitur sanctus Joannes de testimonio nostrae justificationis, sed de testimonio divinitatis Cdiristi. Dixcrul cnim paulo unie: *Hot est leslimo-*

nium Dei. quod majus est, quia testificatus est de filio suo. El mox subjungit: *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se.* idesl, relinet el conservai, el acceptai testimonium Dei. non de se, sed de lilio Dei in se, qui aulem non credit, non recipit hoc testimonium in se. el ideo mendacem facit cum, qui de lilio test. latus est, cum dixit: *Illic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.*

Ultimum testimonium sumunt ex illo 2. Petri I. *Satagite, ut per bona opera certum vestrum vocationem et electionem facialis.*

Despondeo: Hoc testimonium non adferitur Lutheris, el merito, quia cum eorum sententia manifeste pugnat. Ipsi enim certitudinem suam priorem operibus esse volunt, non posteriorem. Sed neque Catharinum haec auctoritas juvat. Non enim certitudo, quae ex operibus nascitur, potest esse certitudo fidei, sed tantum conjecturalis, ut omitam quod Apostolus non tam loquitur de certitudine ex parte subjecti, quam ex parte objecti. Id enim monet, ut per bona opera certam, idesl, ratam el firmam vocationem. el electionem faciamus. *Nam cum Deus nos elegerit, ut essemus sancti. et immaculati in conspectu ejus in charitate.* nd Ephesios 1. illi electionem suam confirmant, el certam reddunt, qui sancti et immaculati fieri student, el in charitate magis ac magis. Deo adjuvante, promerentur.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

Ex Patribus nulla testimonia Catharinus adducit, quaedam etiam haeretici, et Kemniius, et Calvinus.

Primus est Dionysius areopagita, in libro de divinis nominibus, cap. 7. prope finem, qui sic ait: *Vult penitus is, qui veritati conjunctus est. quam bene se habeat, etiam si plures illum corripiant, quasi amentem.*

Despondeo: Fallitur Catharinus, existimans, loqui Dionysium de certitudine propriae justitiae, cum ipse loquatur de certitudine Christianae religionis, quae stultitia eo tempore gentilibus esse videbatur. Itaque sententia Dionysii est. pios Christianos omnino scire, et certos esse, quam bonum sit in Christiana religione vivere, quamvis propterea, ut stulti a mundi sapientibus arguantur. El subjungit paulo post, sanctos martyres huic ipsi veritati quotidie libenter etiam cum vitae periculo testimonium dare. Ceile aulem sancti martyres non pro sua justificatione, sed pro Christi divinitate mortem oppeteabant.

Secundus est s. Basilius, qui in quaestionibus breviter explicatis, quae 12. el 296 quaerit. *Quomodo certificatur anima, quod Deus dimiserit ei peccata?* El respondet. *Si contemplantur ipsum in affectu ejus, qui dixit, injustitiam odio habui et abominatus sum.*

Ille respondeo: Loquitur Basiliius de certitudine contra Murmurantes, quae satis est ad animae tranquillitatem.

Alioqui enim certitudinem fidei divinae non potest gignere quivis affectus, et odium contra peccata, nisi Deus revelare dignetur, afflicto illum ei odium esse purum et sincerum, atque ex vera Dei charitate, non ex solo poenae timore procedere.

Tertius est sanctus Gregorius Nazianzenus, cujus testimonium adducit Kemniius ex oratione de plaga grandinis: *Quis scit, inquit, nisi qui convertatur, et poeniteat, et relinquat post se Liridictionem? atqui manifeste hoc scio. Ego duinae clementiae sum fidejussor. Nam iram, quae praeter naturam ipsius est. remittet, et ut misericordiam, quae secundum naturam ejus est, convertetur.*

Respondeo: Valde acutus est Kemniius, qui videt argumenta etiam ubi non sunt. Quid enim hoc testimonium facit ad rem? affirmat vero Gregorius, se manifeste scire, Deum esse clementem, et nullis vere poenitentibus indulgentiam denegare. El verba illa prophetica: *Quis scit si convertatur* de. non falsa esse contendit, sed exponit, dubitationem illam non pertinere ad ipsum verum, quasi is non velit poenitentibus veniam dare. Nusquam aulem Gregorius dicit, se manifeste scire, omnes qui videntur poenitentiam agere, ex animo illam agere, neque se fidejussorem nostrae poenitentiae, quam perfecte scire non poterat, sed divinae clementiae, cujus ex divinis literis certissimum erat, offerre non dubitat.

Quartus est s. Joannes chrysostomus, cujus illa verba Catharinus profert ex homil. 14. in epistolam Roman. *Quando vero spiritus testatur, quocumque relinquitur ambiguitas?* El infra: *Suprema illa essentia, quae et hoc ipsum largitur, quod promittit, aliquando adeo orare etiam jussit. testimonium perhibente, quisnam de dignitate hac deinceps dubitare audebit?*

Respondeo: S. Joannes chrysostomus explicat verba b. Pauli de testimonio, quod Spiritus sanctus perhibet. dum efficit in nobis, ut clamemus *Abba Pater.* Ex quo testimonio certissime colligitur, eos qui vere, et ex corde dicunt, *Abba Pater*, esse filios Dei. Nam ista vox est a Spiritu sancto, qui nulla ratione falli potest. At non dicit Chrysostomus, omnes qui dicunt, *Abba Pater*, ex corde, et sicut oportet, illud dicere; ac per hoc non affirmat Chrysostomus omnes qui dicunt, *Abba Pater*, hoc dicere, impulsos a Spiritu sancto, et proinde esse filios Dei. Itaque Chrysostomii sententia non dilutionata est, non absoluta; generalis, non particularis.

Quintus est s. Cyrillus lib. 10. in Joann. cap. 3. qui sic ait: *Cum non recte a discipulo verba sua intellecta Christus videret, repetiit rursus quod dixit, dilucideque docet, non solum cognitione ista communi, amicis se suis manifestaturum, sed excellentiori quodam fulgoris modo: Ama rudiores autem impio idolorum cultu, ad cognitionem Dei vocali, solummodo per seipsum discunt, quod unus Deus, qui nos creavit, colendus est. Quiviro omnivirile mentem suam purgando aptam ad majora facit sunt. Spiritus illuminatione receptus oculi mentis habitantem in se Deum vident.*

Rispondeo: Nulla est in hoc difficultas. Nam loqui videtur s. Cyrilhis de notitia beata, quae obli-
nebilur post hunc vilam, ut ex cap. 1. et 2. mel-
ligi potest. Proinde non distinguit rudiores a per-
(edioribus, id est. alios ab aliis in hac vila; sed
eosdem ipsos rudiores in hac vila a se ipsis perfe-
ctioribus in alia. Deinde, si loqueretur de nolitia
soli huius vilae, diceremus, eum non praedicare
cerulludinem fidei, sed nolitium majorem, quam
vulgus habere consueverit.

Jam vero ex Lalinis Primus, quem adducunt,
sanctus Cyprianus est. Cujus ancioris duo loca pro-
fert Catharinus, unum Kemniius. Primus locus
est in libro adversus Demetrium, ubi sic legimus:
figet apud nos spei robur, et firmitas fidei, et in-
ter ipsas saeculi labentes ruinas erecta mens, et
immobilis virtus, et de Deo suo semper anima se-
cura.

Secundus locus est in sermone de coena Domi-
ni, ubi Cyprianus dicit. animam fidelem in perce-
ptione Eucharistiae mirabiliter allici, dum videt,
quod Deus condonet, et quid etiam donet. Et addit,
*Se donatam et sanctificalam agnoscent, [Ictibus
se abluit, et lachrymis se baptizat.*

Tertius locus est in lib. de mortalitate. ubi bacc
habentur verba: *Quis hic anxietatis, et sollicitudinis
locus est? quis in ter haec trepidus et moesus
est, nisi cui spes et fides decet? ejus enim est mor-
tem timere, qui ad Christum transire nolit. Ejus
alati Christum nolle ire, qui se non credit cum
Christo incipere regnare. Scriptum est enim: Ju-
lius ex fide vivit. si justus es, et fide vivit, si ve-
ro in Deum credis, cur non cum Christo futurus.
Et de Domini pollicitatione securus, quod ad
Christum voceris, amplecteris? Item ibidem: Deus
libi de mundo recedenti immortalitatem pollice-
tur, elle dubitas? hoc est, Deum omnino non
nosse, hoc est, Christum credentium Magistrum
precepto incredulitatis offendere, hoc est, in Ec-
clesia constitutum, fidem in domo fidei non ita
habere.*

Hespondeo. Primum testimonium omnino gratis
adducitur. Fatemur enim apud omnes pios vigere
spei robur et fides firmitatem, et animam de Deo
suo semper esse securam. Sed negamus, inde se-
qui, ut certi sint certitudine fidei, de sua iustitia;
ut enim securi de Deo vivamus, satis est, si cer-
timus, Deum fidelem esse in omnibus verbis suis et
non deserere suos, nisi prius ipse deseratur ab illis.

Alterum quoque testimonium non docet agnitio-
nem certam certitudine fidei, sed experientialem,
et coijoculationem, quae non ex testimonio, id est,
«verbo aliquo Dei, sed ex infusa divinitus laci-
tis, et suavitate oritur.

Tertium testimonium pugnat adversus eos, qui
promissionibus Dei dubitant, id est, qui non salis
firmiter erodunt, parata esse gaudia sempiterna di-
ligentibus Deum, et spem talem non gerunt, qua-
lis requiritur, et ideo nimis anxie mortem liment
et fugiunt. Nos autem non negamus, oportere fidem
certissimam, quae dubitationem prorsus excludat,
Ivberi de divinis promissionibus, et spem etiam ta-
lem ac tantam, quae desiderium moriendi pariat,
quamvis ea spes cum timore conjuncta esse de-

beat propter incertitudinem dispositionis nostrae.
ut hoc modo serviamus Domino in timore, et exul-
lemus ei cum tremore.

Deprehendi autem u. s. Cypriano trepidationem
natam ex incredulitate, perspicuum est, Tum ex
verbis citatis, Tum etiam clarius ex verbis interje-
ctis in eis duo testimonia allegata. Sic enim loquuntur
Cyprianus: *Hoc autem sit. fratres dilectissimi,
quia fides decet. quia nemo credit futura esse,
quae promittit Deus. Et libi vir gravis et lauda-
bilis aliquid polliceretur, haberes utique polli-
centi fidem: nunc Deus tecum loquitur, et tu men-
te incredula perfidus fluctuas!*

At, inquit Kemniius, hoc est, quod nos dici-
mus, divinae promissioni fidem esse habendam
etiam in particulari, ut ad nos perlinet, et per
hoc nihil esse dubitandum de remissione pecca-
torum, vel aeterna salute. Despondeo: Divinae
promissioni etiam in particulari fides habenda est,
quantum perlinet ad veritatem promittentis. Et hoc
dicit s. Cyprianus. et probat similitudine illa gra-
vis alicujus et laudabilis viri.

Cactorum ex parte dispositionis nostrae. sine
qua non justificamur, potest locum habere formi-
do. Promissio enim remissionis peccatorum et sa-
lutis. non est absoluta, ut Kemniius somniat, sed
conditionala, et ab operibus pendet, ut saucius ip-
se Cyprianus nullis in locis docet, ac praesertim
in ser. S. de lapsis, ubi inter alia sic loquuntur: *Pa-
las, inquit, tu Dominum cito posse placari? pa-
las cum facile misereri tui? orare oportet impen-
sius, et rogare: diem luctu transigere, vigiliis no-
des et Idibus ducere; tempus omne lachrymo-
sis lamentationibus occupare: stratos soli adhae-
rere cineri in cilicio et sordibus volutari etc.*

Ergo cum ipse idem Kemniius affirmet, catholi-
cos ideo docere incertitudinem justificationis, quia
existimant, eam pendere a conditione operum po-
nitentiae: quamvis non dubitent de promissionibus
ex parte Dei: cogetur omnino, nisi secum pugnare
vehi, concedere s. Cyprianum non docuisse cer-
titudinem fidei habendam de remissione peccatorum
absoluto, sed tantum ex parte Dei, cum tam aper-
te idem Cyprianus doceat, justificationem ab ope-
rum poenitentiae conditione pendere.

Secundus ex Lalinis, quem adducit Kemniius.
est s. Hilarius, cujus haec verba citalis comment,
in cap. 5. Malth. *Regnum coelorum, quod Domi-
minus in se esse positum est professus, vult sine
aliqua incertae voluntatis ambiguitate sperari.
Alioqui justificatio ex fide nulla est, si fides ipsa
fiat ambigua.*

Respondeo: Ille testimonium verissimum est, sed
non rein propositam nihil perlinet. Non enim loqui-
tur s. Hilarius de fide propriae justificationis, qua-
si unusquisque sine ambiguitate credere debeat,
sibi remissa esse peccata; sed de fide resurrectionis
corporum, quae nisi certissima sit, illa ut om-
nem dubitationem excludat, spes quoque nulla es-
se poterit. Quomodo autem justificabitur ex fide,
qui fidem verbo Dei resurrectionem futuram prote-
lanti non habet? aut quomodo regnum Dei conse-
quetur, qui illud venturum esse non sperat?

Loqui vero sanctum Hilarium de fide dogmatica

resurrectionis, intelligel quicumque locum ilium allegatum consulere volucril. Dixerat emm paulo ante, quosdam ob praesentium delectationem, el futurorum desperationem fieri négligentes. Ac dein- de in sequentibus explicaverat, desperationem ꝑ- lorum inde nasci, quod nonnulli adduci non pos- sunt, ut credant, corpora mortuorum esse resurre- ctura. Inde postea subjunxit, regnum coelorum si- ne ambiguitate sperandum, cl quia spes oritur ex fide, addiderat, justificationem nullam futuram, si fides ipsa sit ambigua.

Tertius csl s. Ambrosius, cujus duo testimonia profert Calharinus, Unum ex **liba**, desacramentis, cap. 2. ubi dicil, animam posl Baptismum susce- ptum, videre se a peccatis esse mundatam. Alterum ex serm. **5.** ubi sic loquitur Ambrosius: *Quisquis illi fermento Chrisli adhaerescit, efficitur cl ipse fermentum, lam sibi utilis. quam idoneus univer- sis, el dc sua certus salute, cl de aliorum acqui- sitione securus.*

Despondeo: In priorc loco docel Ambrosius, ani- mam videre se ipsam esse mundatam, quoniam ila sibi persuadet, lum ex ccrla fide virtutis Baptismi, tum ex bona spe, quam de sua dispositione gerit. In co vero fallitur Calharinus quod ubicumque le- git, *videre, scire, cognoscere*, cl similia verba, continuo interpretatur de notitia lidci divinae: cum lamen ca verba nullis aliis modis accipi qucanlet soleant.

In Posteriore loco loquitur de certitudine condi- tional!, non absoluta, ul sensus sil, cum qui adhae- ret Christo, certum esse de sua salute, cl de alio- rum acquisitione, si Christo vere adhaereat, cl in illo permaneat : quomodo loquitur Apostolus cum Timotheo scribit: *Haec faciens, cl tc ipsum sal- vum facies, cl eos qui le audiunt. Aon loqui autem Ambrosium de certitudine absoluta, perspicuum est, quia non solum dicil, hominem fure cerium de sua salute, sed cliam affirmat, cmn fore securum de aliorum acquisitione. Al ne Calharinus quidem dixerit, hominem justum certitudine fidei divinae, absolute esse de aliorum acquisitione securum.*

Quartus csl s. Hieronymus, cujus testimonium adferliir ex comment, ad cap. 6. ad Galal. tractans enim Hieronymus illa verba : *Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum ne cl lu lenteris; objcit ip- se sibi : Ergo juslus, qui de sua certus est men- ti-, qui scit se non posse labi, non debet instrue- re peccatorem in spiritu lenitatis.* Admittit igilur Hieronymus, aliquos esse ila perfectos, ul certo sciant, se non posse labi.

Bcspondco. Aon negamus esse quosdam, qui ex multis victoriis conlra aliqua vitia probabilem certitudinem perseverantiae sint adepti. Nani qui ad senectutem virgines pervenerunt, quod exem- plum Hieronymus adferl, non immerito certi ac securi dici possunt de sua continentia. Non enim probabile csl. vinci posse in sneclule qui in ado- lescentia carnis petulantiam a<h ogloriose vicerunt.

Nihil aulem pugnat huc testimonium contra sen- tentiam nostram. Imu quia sanclus Hieronymus loquitur de certitudine m aliquo certo genere vir i ilis, nun absolute de justificatione; Tum quia non

loquitur de certitudine lidci, cui falsum suber, non polesl, sed de certitudine conjecturali, alqu- humana.

Quinctus est sanctus Augustinus, cujus unum f stimomiim profert Calvinus, duo Kemnilius, mulb Culliarinus.

Primus igilur locus csl in tractatu super psalm, **88.** *Hoc dixit Deus, hoc promisit Deus, si parv-; est. hoc juravit. Quia ergo non secundum opm nostra, sed secundum illius misericordiam [irim est promissio, nemo debet cum trepidatione prat- dicare, de quo non polesl dubitare.*

Despondeo : Est argumentum hoc in specie ma- gnum, in rei veritate nullum. Nam non loquiturs. Auguslinus de verbo, aul juramento Dei, quod hi-, aul ille sil juslus, sed quod Christus sil perpetuo regnaturus in Ecclesia. Explicans enim versiculum illum : *Juravi David servo meo, usque in aeter- num praeparabo semen tuum-; ait : In aeternum regnavit Christus in sanctis suis, hoc dixit Deus, hoc promisit Deus etc.* El quis credat sanctum Au- gustinum dicturum fuisse, Nemo debet cum trepi- datione praedicare, si de praedicatione propre, justitiae loqueretur? an non fuisset hoc ad jactan- tiam homines exhortari ? igitur de regno Cbm perpetuo, cujus absoluta est promissio, nec ullo modo pendens ab operibus nostris, nemo debet cum trepidatione praedicare, de quo non poteslsi- ne perfidia dubitare.

Secundus locus est in serm. 28. de verbis Domi- ni: *O homo, faciem tuam non audebas attollere, oculos tuos in terram dirigebas, el subito accepi- sti gratiam Chrisli, omnia libi peccala dimissa sunl. Ex malo servo factus es bonus filius. Ideo praesume non de operatione tua. sed de gralia Chrisli. Non ergo arrogantia csl, sed fides, prae- dicare quod accepisti, non superbia.sed devotio. Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lava- erum genuit, qui, te per filium redemit, cl dic Pater noster.*

Bcspondco: Haecomnia libenter amplectimur,as- serimus, praedicamus, nec videre possumus, qujin re sententiae nostrae repugnent. Non enim hortatur Auguslinus recens baptizalos, ul certo credant,sibi remissa esse peccala ea certitudine, qua credunt Christum esse Deum: idesl, certitudine lidci divi- nae, sed ul confidant, se per Baptismum justifica- los, el filios Dei effeclos, el ideo cum fiducia ocu- los ad Patrem attollant el dicant: *Pater noster.*Ad hanc enim fiduciam gignendam abunde sufficit fi- des, qua certissimo credimus per Baptismum nlc collatum cl susceptum omnia peccala deleri,cl gratiam justificationis infundi, cl praeterea bon conscientia, quae non reprehendat cor nostrum de obice divinae gratiae posito, idesl, de affectu ali- quo erga peccalum. Itaque nos ipsi, qui contendimus, non posse quemquam sine peculiari revela- tione, certo scire, certitudine fidei, sibi remissa esso peccala, lamen (piando sacramenta percepi- mus, d cor nostrum non reprehendit nos. magna cum fiducia et securitate dicimus, *Pater noster.*

Ici litis locus est in tractatu 22. super Jonnneiii; *Oportet Omnes nos exhiberi ante tribunal Chrisli, cl tu libi audes promittere,quod in judiciumnon*

Ihies? Absil, inquis, ul hoc ego mihi promittere audeam: sed credo promittenti. Salvator loqui- tur, veritas pollicetur, ipse dixit mihi, Qui audit verba mea, el credit ei. qui me misit, habel vi- tem aeternam,et in judicium non venit. Ego au- divi verba Domini mei, credidi. Jam infidelis cum essem, factus sum fidelis, sicut ipse monuit, transiide morte ad vitam,ad judiciumnonvenio, non praesumptione mea,sed promissione ipsius.

Respondeo: Ex promissione Chrisli polesl unus- quisque, ul s. Auguslinus recle docet, colligere,sc lr nsside de morte ad vitam, cl in judicium non esse venturum. Caclerum, quaestio est qua certi- tudine id possil colligere, id enim Auguslinus non tpxpical. Nos vero dicimus,id cum posse colligere certitudine infallibili, planque divina, si promit- tentis fidelitas attendatur: sin aulem consideretur dispositio propria, non majorem certitudinem illi damus, quam conjecturalem. Quoniam promissio Christi non absoluta, sed conditionnas est. Aon c- nim dixit absolute Christus, lu in judicium non ve- nies, aul ille in judicium non veniet: sed *qui au- dit verba mea. et credit ei, qui misit me,in judi- cium non veniet.* Utrum aulem ego verba ejus, si- cut oportet, audierim cl crediderim,mihi ipse non dixit, sed experientiae meae, quae fallax esse po- lesl, credere me oportet.

Quarius locus est super psal. 149. *Est ergo mo- dus gloriandi in conscientia, ul noveris fidem tuam esse sinceram, ul noveris spem tuam esse certam, ut noveris charilatem tuam esse sine si- mulatione.*

Respondeo: Loquitur s.Auguslinus de notitia hu- mane el conjecturali, quae sufficit ad gloriam con- scientiae, de qua dicil Apostolus 2. ad Corinthios I. *Gloria nostra haec csl, testimonium conscien- tiae nostrae.* Aam ibidem admonet Augustinus, cum hac notitia el gloria, posse consistere pecca- tum occultum. d ideo scriptum esse Proverbiorum 20. *Quis gloriabitur mundum se esse a peccalo?* *? dquoniam. inquil, mulla sunl adhuc,quae pos- sunt forte offendere oculos Dei. lauda eum qui ista libi donarii, lunc perficiet, quod donavit, idesl. lauda cum, quod scias te multa peccala non fecisse, el non habere, cl ipse dabit cliam ul auferantur, si quae habes occulta.*

Quinius locus est in serm. 6. de verbis Apostoli fere i xtremo: *Si quis Spiritum Chrisli non habet, hic non csl ejus. Ecce adjuvante ipsius miseri- cordia spiritum Chrisli habemus, ex ipsa dele- ctatione justitiae, integra fide, catholica fide, tpirilum Dei in nobis esse cognoscimus.*

Respondeo: Hunc locum,quem tanti fecit Catha- rinus, ul diceret, per cum plane obstrui ora o- mnium adversariorum, dico nihil omnino conclu- dere, si ambiguitas sententiae tollatur c modio. Il- iad enim, *Catholica fide*, non debet referri ad mo- dum cognoscendi, sed ad signum el conjecturam. Aon enim significavit s. Auguslinus nos catholica Ude cognoscere. Spiritum Dei esse in nobis: quasi Spiritum Dei esse in nobis, sil objectum fidei ca- tholicae: Sed dicil, nos ex fide catholica.quam ha- bere nos experimur, tamquam ex quodam signo colligere posse, Spiritum Dei esso in nobis.

Hanc aulem esse menlem sancti Augustini evi- denter probamus ex co,quod idem Auguslinus con- jungit cum lidc catholica delectationem justitiae, dicens: *Ex ipsa delectatione justitiae, integra fi- de, catholica fide, spiritum Dei in nobis esse co- gnoscimus.* Aam vel particula *ex* refertur etiam ad fidem catholicam; vel non refertur: si refertur, lunc sensus iste cril: ex delectatione justitiae et catholica fide, tamquam duobus signis, Spiritum Dei in nobis esse cognoscimus. Si non rcferiur, iste cril sensus: ex delectatione justitiae, tamquam ex quodam signo cognoscimus lidc catholica. Spi- ritum Dei esse in nobis. Hic aulem sensus absur- dissimus csl, el repugnantiam involvit, quomodo enim catholica lidc cognoscimus,si ex justitiae de- lectatione cognoscimus? fides enim catholica,in di- vina revelatione, non in nostra delectatione nili debet. Itaque idem est, ac si quis dicercl, senten- tiam aliquam se certissima demonstratione conclu- dere ex argumento lopico. Prior igilur sensus, qui verus csl, Augustino tribui debet.

Adde quod cum tridentlmum concilium, ipso cl- iam Calharino leste, definiat: cum posse haberi de propria juslilia certitudinem lidci catholicae,si Au- gustinus diceret contrarium, ul jam videlur Calha- rinus velle, pugnaret concilium cum Augustino, el Calharinus cum concilio. Quae si Catharinus con- cedere non audet, non dicat cliam co leslimonio obstrui ora conlra sentientium.

Sextus locus csl in tract. 73. super Joanncm. *Tunc erit, ul possimus videre quod credimus. Nam nunc est in nobis, el nos in illo. Sed hoc nunc credimus, lunc eliam cognoscemus.* Ergo (inquil Calharinus) nunc fidei certitudine ccrli sumus, Christum esse in nobis, et nos in illo.

Bcspondeo: Ha csl, sed Christum esse in nobis el nos m illo, non significat, in me aut in te in particulari esse Christum per gratiam justificantem, sed significat Christum esse in Ecclesia, ul caput in corpore, cl Ecclesiam esse in Christo,ul corpus in capite.

Septimus locus est in lib. 13. de Trinitate cap. 1. *Fidem ipsam videt quisque esse in corde suo, si credit, vel non esse si non crcdit.*VA lib. 8.cap. 8. *Qui diligit, inquil, fratrem magis novit dile- ctionem, qua diligit, quam fratrem quem diligit.*

Bcspondco: Loquitur sanctus Auguslinus de a- rrlione credendi cl diligendi. Certissimi enim su- mus nos credere cl diligere. quando credimus et diligimus, sed utrum aclus illi sint,quales oportel, cl utrum ex habitu proficiscantur, sine revelatione sciri non polesl.

Octaviis locus est in tract. 58. super episl. Joan. *Nemo interroget hominem, redeat ad cor suum, si ibi invenit charilatem, securus sil,quia trans- iit a morte ad vitam.*

Bcspondco: Charilas sine ulla dubitatione vivifi- cat. et ideo si quis illam inveniat in corde suo,se- curus merito esso potesl. Caclerum quamvis possit unusquisque in corde videre aclum dilectionis, ta- men (ul dixi) non polesl certo eognoscere, silne ille aclus verae charitalis, an non. Proinde poterit quidem securus esse, quoniam ad hoc sufficit cer- titudo moralis, non tamen certus cril ccrililudi-

ne fidei , cui falsum nulla ratione subesse possit.

Nonus locus est in libro de poenitentiae medicina, cap. 2. *Dimille nobis débita nostra, non dicimus pro iis peccatis. quae remissa credimus in Baptismo, nisi de ipsa fide dubitemus.*

Respondeo: illud *credimus* positum csl pro eo quod osl, existimamus, censemus, arbitramur. Unde in lib. 2. adversus Cresconium cap. 28. eandem sententiam idem Auguslinus repetens, usus est verbo, *Con/idimus, Dimitte, nobis, inquit, debita nostra, non dicimus, pro iis debitis, quae semel in Baptismo dimissa esse confidimus.* Illud autem, *nisi de ipsa fide dubitemus*, ideo positum est, quoniam si quis dubitet, an in Baptismo peccata omnia deleantur, de ipsa fide Baptismi dubitare censebitur, non quod fieri non possit, ul vel propter defectum intentionis ministri, vel propter indispositionem suscipientis non sint deleta peccata, sed quia ul plurimum nulla est rationalis caussa dubitandi de intentione vel dispositione, quod allinet ad Baptismum rite ministrandum el suscipiendum; el idco si quis dubitet, de ipsa efficacia Baptismi, hoc est, de fide catholica dubitare videbitur.

Dices: Ergo talis certitudo haberi debet de remissione peccatorum in Baptismo, ul omnem dubitationem prorsus excludat.

Respondeo: Ita esse, si per dubitationem intelligas eam animi dispositionem. per quam neutri parti assensuiri quis audet, illi enim dubii proprie sunt, qui ila fluctuant, ul nihil decernere audeant. Al si per (Jubilationem intelligas formidinem, quam interdum habemus de contraria parte, ciam si uni parti assensiamur, nego lalem certitudinem haberi debere, quae dubitationem, idest, formidinem prorsus excludat. Sanctus aulem Auguslinus dicit, eos dubitare de fide, (pii dicunt, *Dimitte nobis debita nostra*, pro iis peccatis, quae in Baptismo dimissa esse confidere debent, quoniam qui orant pro illis peccatis, videntur osse dubii priore modo, ac per hoc anxii el fluctuantes, quae fluctuatio non praesumitur nasci, nisi ex defectu fidei de efficacia sacramenti, ut dictum csl.

Decimus locus csl in tractatu super psal. *Sii. Dicat unusquisque fidelium, sanctus sum, non csl ista superbia elati, sed confessio non ingrati.*

Respondeo: Dicat sane unusquisque fidelium, qui nihil sibi conscius csl, ex bona spe, sanctus sum.. Nam ex fide divina non potest hoc dicere. nisi hoc ipsum Deus ei revelaverit. Alioqui falsa esse posset fides, cum facile fieri possit, ul aliqui sanctos se esse credant, el non sint.

Sextus csl s. Leo in serm. 2. de festo paschae : *Discutiant se fidelium mentes, el intimos sui cordis affectus vera examinatione dijudicent, ul si depositum aliquid in conscientiis suis de fructibus christianitatis invenerint, Deum sibi inesse non dubitent.* El idem habet in serm. 8. de epiphania.

Respondeo: Eadem csl sententia s. Leonis, quae s. Augustini in tract. 5. in epist. Joan. De quo loco paulo ante loquuti sumus.

Septimus csl s. Gregorius, in I. lib. dialog, cap. 1. *Mens, quae sancio Spiritu impletur, habet candidissimum signa sua, virtutes scilicet el humilitatem. quae si ulraque perfecte in una mente*

conveniunt, liquet. quod de praesentia eam; Spiritus leslimonium ferant.

Respondeo: Loquitur s. Gregorius, de evidentiis signorum, quae quamvis tanta sil, quanta esse potest, semper tamen csl evidentia signi, idest, conjecturalis; ac per hoc certitudinem efficit conjecturalem, non fidei divinae. Deinde non videtur loqui, i sanctus Gregorius de nolili, quam unusquisque habet de se, sed potius quam babel de aliis, h quibus videt, cum summis virtutibus humililale esse conjunctam.

Octavus csl s. Anselmus, in comment, ad cap. R. ml Rom. *Per hoc. quod Spiritus sanctus clariilem nobis infundit, quia nos facit imitatores esset divinae bonitatis, ut diligamus inimicos, cridentli testimonio déclarai menti nostrae, nos esse filios Dei.*

Respondeo: Loquitur de evidentia signorum, it paulo ante dicebamus, signum enim omnium ximum graliae Dei, esi dilectio, ac praesertim inimicorum.

Nonus csl s. Bernardus, quem pro sententias omnes adducunt. Lulherus, Calvinus, Philippos, Bucerus, Kcmnilius; El ex catholicis Calliarinu?. Is igitur m serm. 1. de annunciatione dominica habet haec verba: *Si credis peccata tua non pot deleri nisi ab eo, cui soli peccasti, el in quo. peccatum non cedit, bene facis, sed adde adhuc ul credas. quia per ipsum tibi peccata donantur. Illoc est leslimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus sanctus, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, iustis justificari hominem per fidem.*

Respondeo: S. Bernardus in eo sermone, proponit explicanda verba illa psalmi, *ul inhabitet gloria in terra nostra.* El slalim in ipso principio, licit. hanc gloriam esse illam de qua loquitur Apostolus, 2. Corinth, i. *Gloria nostra haec est, leslimonium conscientiae nostrae.* Deinde docet. hoc leslimonium conscientiae, esse leslimonium, quod perhibet Spiritus sanctus in cordo nostro, non leslimonium, quod ipsi perhibemus de nobis. El addit, esse leslimonium triplex, de remissione peccatorum, de meritis vitae aeternae, de electione ad gloriam.

Ul aulem quis habeat hoc leslimonium triplex, el possit dicere: *Gloria nostra haec est etc.* Tria necessaria esse demonstrat.

Primum est: Ul quis credat, non posse haberi remissionem peccatorum, neque merita, neque vitam aeternam, nisi per gralam Dei. El de hoc prino non csl quaestio, certum enim est, hoc debere credi fide catholica.

Secundum est: Ul quis credat, per Christum sibi indulget peccata, donari merita, el paratam esse vitam sempiternam. De hoc secundo quaestio erit quo pacto intelligi debeat.

Aliqui ex catholicis dicunt: S. Bernnrdum non loqui de fide catholica, sed de fide, quae haberi potest ex conjecturis el signis, ul sensus sit, debere hominem sibi persuadere. el confidere sibi remissa esse peccata, non tamen id certo credere certitudine fidei divinae. Sed haec responsio non videtur solida. Tum, quia s. Bernardus eadem voce

(credendi) utitur, cum dicil, credendum esse, non posse deleri peccata, nisi per gratiam, cl cum dicil, credendum esse, per Christum remitti peccata; et in priore sententia sine dubio loquitur de fide catholica, non de persuasione ex signis, neque credibile est, eum intra duas lineas acquivocatione uti voluisse. Tum, quia mox adjungit de hac fide, qua credimus, nobis per Christum remitti peccata, *de enim arbitratur Apostolus, gratis justificari hominem per fidem. Aliter non justificamur per illam persuasionem ex signis, sed per veram catholicam fidem.*

Dico igitur: S. Bernardum loqui de fide catholica, qua credimus, Deum velle nobis peccata remittere, et re ipsa ex parte sua remittere, modo conditio impleatur, de qua paulo post dicemus, non videm loqui de fide, qua absolute, et sine respectu dispositionis credamus nobis peccata remitti, ul haeretici somniant. Id autem probo.

Primum: Quoniam s. Bernardus, sicut dicit, credendum esse nobis remitti peccata, illa etiam dicil in eodem loco, credendum esse nobis donari merita, et paratam esse vitam aeternam; aliter Bernardus inepist. 107. cl in serm. 1. de septuagesima, et alibi, disertis verbis dicil, devota aeterna consequenda spes nos habere, non securitatem.

Deinde: Idem Bernardus probare volens, nos debere credere, peccata per Christum nobis remitti, merita donari ei vitam aeternam esse paratam, dicil, argumenla validissima esse Christi mortem, resurrectionem et ascensionem. Aliter haec argumenla vere validissima sunt ad probandum, Deum velle peccata remittere, cl ex parte sua re ipsa illa remittere et merita donare cl vitam aeternam parare. Non enim Christus mortuus est, resurrexit et ascendit, ut ostenderet sine sua gratia, non posse deleri peccata, haberi merita cl vitam aeternam, sed ut ostenderet, se velle ista omnia praestare, et re ipsa ex parte sua iam praestare. Aliter non probant haec argumenta nobis in particulari, sine ulla dispositione ex parte nostra, dimitti peccata, donari merita et vitam aeternam. Nam si illa esset, omnes homines justificarentur et salvarentur, quia pro omnibus Christus mortuus est, cl resurrexit.

Tertio: Idem Bernardus paulo post (ul mox dicemus) aperte docet, nullas conditiones ex parte nostra requiri, ut justificemur et salvemur: non igitur docet, credendum esse absolute, nobis remitti peccata, donari merita cl vitam aeternam.

Adde ultimo: Quod cum Bernardus antea loquutus esset de potentia Dei, cum dixit, necessarium esse credere, non posse deleri peccata, haberi merita et vitam aeternam, nisi per gratiam Dei, recto ordine adjungit, credendum esse secundo loco, Deum velle delere peccata, donare merita cl vitam aeternam, ul habeamus primo testimonium potentiae, secundo testimonium voluntatis. Atque haec de secundo.

Tertium: Quod necessarium esse demonstrat s. Bernardus, est, ul nobis applicetur in particulari remissio peccatorum, et merita donentur, et spes vitae aeternae conferatur, ul non suum habeamus testimonium potentiae et voluntatis, sed etiam executionis. Et in hoc tertio non dicil Bernardus,

credendum esse, sed potius experiendum, an habeamus conditiones, quae requiruntur: *Si ergo (inquit loquens de applicatione in particulari) inhabitat haec gloria etiam hic in terra nostra, si misericordia et veritas obviant sibi, et sese iustitia, et pax osculentur. Praevenienti siquidem misericordiae, ut veritas nostrae conversionis occurrat necesse est, ac de cetero sanctimoniam sectemur et pacem, sine qua nemo videbit Deum. Ubi enim compungitur quis, tunc eum misericordia praevenit, sed nequaquam ingreditur, donec ei veritas confessionis occurrat. Et hoc quidem, ul declines a malo. Jam vero ul facias bonum. in tympano et choro tibi psallendum est, ut ipsa mortificatio carnis tuae et poenitentiae fructus, ac iustitiae opera in unitate et concordia fiant. Et infra: Sane quisquis ille est. in quo misericordia et veritas obviamerunt sibi. iustitia, et pax osculatae sunt, secure gloriatur. sed in eo, qui sibi testimonium perhibet, in Spiritu utique veritatis. Haec ille.*

Vides igitur s. Bernardum non docere, absolute credendum esse sine respectu operum, nobis remitti peccata; sed cum requirere conditionem conversionis, confessionis, fructum poenitentiae. et similium operum, ex quibus, ul ex signis quibusdam gignitur persuasio et securitas gratiae, non tamen certitudo fidei catholicae vel divinae. Hunc locum fusius explicare volui, quoniam ex verbis hujus sermonis perperam intellectis, duxit originem perniciose illae haeresis de fide speciali, quae magnam partem septentrionis infecit.

CAPIT. XI.

Solvuntur argumenla ex ratione.

Praeter testimonia Scripturarum et Patrum, multas quoque rationes colligunt adversarii.

Primam rationem ducunt ab exemplis sanctorum qui certi fuisse narrantur de sua iustitia. Enumerant Klementius et Catharinus sanctos patriarchas, Abel, Henoch, Noë, Abraham et similes, quos ipsa Scriptura commendat.

Sed facilis est responsio. Primum enim pauci illi viri, cl ii valde eximii. fortasse peculiari revelatione certi fieri meruerunt de gratia, quam apud Dominum invenerunt. Certe ad Abraham manifeste dictum esse legimus Genes. 22. *hunc cognovi. quod timeas Dominum*, id est, nunc te cognoscere feci, quod verus sis cultor et amator Dei. Sic enim exponit s. Augustinus quaesi. 57. et 58. in Genesin, ex quo intelligimus. non esse commune omnibus iustis, ul se iustos esse certo sciant. Quandoquidem patriarcha Abraham, tot annis pie Deo servierat, cl tamen tunc solum audire meruit: Nunc cognovi, quod timeas Deum, quando ad imperium Dei unigenitum Filium immolare decrevit. Deinde, Scriptura dum sanctos commendat, et eorum iustitiam et virtutes laudat, nos certos reddit, quibus id utilissimum erat, potius quam illos.

Secundam rationem petunt Klementius et Calvinus a veritate promissionum. Deum enim, qui men-

Uri non potest, gratiam promisit non solum in genere omnibus, sed etiam in particulari singulis. Id enim sonant illa verba, Zach. 9. *Ecce rex tuus venii libi*. El Lue. 12. *Complacuit Patri, in te*. Ad-dit Calvinus in antidoto confirmationem ex concilio Irideniino. *Concilium sess. 6. cap. 9. monet, ul nemo dubilel de efficacia passionis Chrisli, al numquid in aere, inquit Calvinus, locanda csl ista efflcacia? Si efficax fuit Christi passio, cerlc mihi, el libi fuit efficax, non ideae Platonicae.*

Respondeo : Nulla de hac re diximus in I. lib. ideo breviter nunc respondemus, Primum promissiones allegatas non esse particulares, sed generales. Illud enim: *Ecce rex tuus venii libi*, dicitur filiae Sion, idest, toti Ecclesiae. El illud (Coni-placuit Palri in le) dicitur loti gregi pusillo, idesl, eidem Ecclesiae. Deinde addimus, promissiones istas posse quidem eliam applicari singulis in particulari, sed tunc esse conditionalas, non absolutas. Non enim quae promittuntur Ecclesiae, conveniunt singulis hominibus, nisi illi per fidem, el charilalem incipiant esse membra viva corporis Ecclesiae, immo nisi prius renascantur ex aqua et Spirilu sancio, el postea servent omnia, quae mandala sunl.

Tertiam rationem sumunt iidem ab efficacia el proprietatibus fidei el spei: Scriptura enim tribuit fidei $\pi\lambda\eta\sigma\sigma\omega\sigma\iota\alpha\nu$ idesl, plenissimam cerliludinem. ad llebr. 10. Hem ut sit convictio el hyposlalis, ad Hebraeos 11. El Jacobi 1. Fidei opponitur haesitatio. Praeterea ipsi eliam spei tribuitur firmitas el certitudo, immo el $\pi\lambda\eta\sigma\sigma\omega\sigma\iota\alpha$ ad llebr. G. i. bi etiam comparatur anchorae propter stabilitatem el immobilitatem: Igilur promittenti Deo remissionem peccatorum, debet homo firmissime ac certissime credere el confidere, sibi remitti peccala. Alioqui fides et spes dubiae esse possent.

Respondeo: Quod allinel ad Fidem, nulla csl in hac parte difficultas. Fides enim certissima est. Neque ullus unquam catholicos dixit, fidem non esse certam, aul posse dubitari, vel cum formidine assenliri, in iis, quae ad fidem perlinent. Sed paralogismes adversariorum in eo positus est, quod assumunt remissionem peccatorum, sive justificationem uniuscujusque, ad fidem proprie dictam perlinere, quod falsum esse ostendimus in I. lib. neque possunt adversarii ullum argumentum, non solum vere solidum, sed neque in speciem solidum conlra proferre.

Quod aulem allinel ad Spem; fatemur, eam quod esse debere certissimam, sed in suo genere. Alia enim fidei, alia spei certitudo csl. Duplex igitur in spe certitudo considerari polesl. Una ex parte voluntatis; Altera ex parte intellectus. Ex parte voluntatis, certitudo spei csl firma adhaesio voluntatis ad rem speratam, el haec maxima esse potest, etiamsi ex parte intellectus non sil homo certus, sc rem illam consequulurum. Immo videtur spes non solum non exigere, sed nec ferre posse ex parte intellectus cerliludinem absolutam. Nam quod certo scimus nos habituros, non proprie speramus, sed simpliciter expeclamus. Hoc enim modo animae beatorum non proprie sperant corporum resurrectionem, sed lanium expectant, quia certissi-

mae sunl parte intellectus, eam sibi deesse fr. posse. Itaque haeretici nostri temporis, qui cerliludinem absolutam ex parte intellectus requirat de justificatione el salute, nullum locum spei proprie dictae relinquunt.

Quamvis aulem (ul diximus) absolutam certitudinem spes non requirat ex parle intellectus, kmen habel eliam ex parte intellectus Duplicem cerliludinem.

Prima orilur ex fundamento spei primario, quel csl promissio Del. Certi enim sumus, Deum no, posse fallere. El si quidem nihil requireretur al justificationem, vel salutem nisi promissio Dehaberemus eliam de bis rebus absolutam el infallibilem cerliludinem: lamer quia requiruntur eliam alia, de quibus non sumus lam certi, ideo spes non expellit omnem timorem. De hac certitudine. ex parle fundamenti, loquitur Apostolus 2. Tim. l. .Scio cui *credidi et certus sum, qui potens es* dpositum meum servare in illum diem. Etad llebr. G. *interposuit (Deus) iurjurandum, ul per duas res immobiles, quibus impossibile csl mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. qui confugimus ad tenendam propositam spem. quamsi cui anchoram habemus animae Udam ac firmam.*

Altera certitudo spei ex parle intellectus orilur ex charilale, ac per hoc non convenit nisi hominibus iustis. Amicus enim ab amico omnia bona sperare polesl, neque periculum est, ne confundalur. De hac cerliludine scribil Apostolus ad Homan. l. *Spes aulem non confundit. quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* El si quidem amicitia ista cum Deo corrumpi non posset, infallibiliter el absolute de salute securi essent, qui charitale cum Deo conjuncti sunl: lamen quia dum peregrinamur a Domino, fieri polesl, ul qui amittesi, iterum fiai inimicus. Idcirco non possunt eii. m iusti sine timore aliquo vivere.

Habemus igitur spem Christianorum certissimam esse, lum ex parle voluntatis, lum ex parte intellectus, sed ex parle inlelleclus cerliludinem absolutam el infallibilem habere, ralilone fundamenti, e: ratione formae, idesl, ralione prominentis Dei el ralione charilalis, quae est forma spei: et soluto n lione propriae dispositionis formidinem aliquam habere conjunctam.

Quartam rationem ducunt adversarii ex natura el efficacia sacramentorum. Sed aliler hoc argumentum texunt haeretici, aliler Calharinus. Haeretici sic ratiocinantur, sacramenta sunl instituta ad (b. signandam gratiam per Christum acceptam, v. quae per Christum accipitur, ul nimirum hoc symbolo externo sustentetur fides, el certi reddamur de eo. quod non videmus. Igilur qui dicil boptin- (os non esse cerlos de remissione peccatorum, irjuriam sacramentis facit, el ipsi eliam Deo, quafallacia signa instituerit. Praeterea, cum minister absolute, in Chrisli nomine pronuntiat: *Egale m. solvo*, vel csl certum quod dicil, vel incertum: cerium, igitur peccal qui non credit se certo er absolutum, ac per hoc justificatum; si csl incertum, igitur peccal minister, tam audacter promicians Chrisli nomine, quod fortasse est falsum: *Et, posset ei dici*, inquit Lulherus, *Dominelli mentiri?*

Calharinus aulem in hunc rnodum argumentum proponit, sacramenta non ponenti obicem certo gratiam conferunt; polesl aulem qui sacramentum recipit, certo scire a se obicem nullum poni; igitur polesl idem ipse cerlus esse, sibi peccala esse dimissa.

Ile\$pondeo: Falso assumunt haerclici sacramenta instituta esse praecipue ad fidem sustentandam, el nos corios de Dei voluntale reddendos: nam (ul in lib. 1. de sacramentis in genere demonstravimus) si ila esset, fruslra baptizarentur infantes et .mentes, qui ejusmodi effectus capaces non sunl. Potissima igitur caussa institutionis sacramentorum esl, ul sint instrumenta iustificalioms cllicientiac. El ideo b. Paulus ad Til. 3. non dixit, cerlos non fecil, sed, *salvos nos fecit per lavacrum*, neque lavacrum dixit cerliflcationis (ulsicloqiiaj&ed, rtgeneralionis el renovationis. El ad Ephes. 5. non dixit, cerlani faciens Ecclesiam, sed, *mundans tam lavacro aquae in verbo vitae*. Concedimus innei sacramenta non solum esse caussas, sed etiam signa justificationis, et quidem infallibilia ex pario sua, non absolute. Non enim significat caeremonia illa baptismi, hominem absolute lavari el mundari a peccalo, sed lavari el mundari, quod allinet ad vim el efficaciam sacramenti, modo non impediatur effectus per indisposilionem suscipientis. Requirit aulem dispositionem lidei el poenitentiae, el posse fieri, ul quis iidem el poenitentiam simulans ad Baptismum accedat, neque haerclici negant.

ilaque non sunl fallacia signa, neque polesl dici ministro, Domine tu mentiris, si quis lorle licto ionic accedens a ministro, qui id ignorat, simplitiler baptizetur. Non enim ille, cum dicil, ego te baptizo, aliud significat, nisi ego sacramentum tibi praebeo, quod vim habel omnia peccala delendi, vel (quod est in me) ablucio lc, el mundo a surdibus peccatorum. El hoc ipsum csl, quod credere tenetur, qui sacramentum recipit, nimirum sibi remitti peccata vi sacramenti illius, nisi forle ipse perindisposilionem suam in caussa sil, cur non succedal justificationis effectus.

Jam vero ad Calharinum Respondeo: Argumentum ejus recte concludere, posse eum. qui non esi sibi conscius fraudis alienjus, certum esse de remissione peccatorum, sed cerliludine quadam huirana el morali, non cerliludine fidei. Quoniam (ul supra ostendimus) non polesl haberi certitudo fidei (si revelationem removens) de intentione ministri, sine qua non perficitur sacramentum, neque de remotione omnis impedimenti, cum fieri possil, ul aliquis non sil sibi conscius obicis, el tamen re ipsa obicem ponat, cum aficclum gcral ad peccatum aliquod lethale, quod esse peccalum ignoret.

Quintam rationem ducit Kemnitius ab origine sententiae nostrae. Scribil enim eam oriam esse ab errore Pharisaorum et Novalianorum. Quod inde probat, quoniam *Pharisaei* (ul ipse dicil) *non dubitabant de remissione peccatorum in genere, sed murmurabant, quia Christus jubebat homines confidere, sibi in particulari dimissa esse peccala. Novaliani vero* (ut ex Ambrosio de poenitentia, el ex historia tripartita lib. 8. Kemnitius ci-

tare se dicil) *non dubilabanl in genere posse divulti peccata, sed an minister deberet certo affirmare, an dubitative in particulari poenienhbus peccata dimitti.*

Respondeo: Haec vero non argumenla, sed imposturae el mendacia sunl. Nam evangelium aper-tissime testatur, Pliarisaeos non murmurasse, quod Christus juberet in particulari fiduciam concipi de remissione peccatorum, sed quod se Deum facere videretur, duin potestatem peccata relaxandi soli Deo propriam sibi sumebat. Sic enim Pharisei loquuntur, Marci 2. *Quid hic sic loquitur? blasphemat. Quis enim polesl peccala dimittere, nisi solus Deus?* El Lue. 7. *Quis est hic, qui eliam peccata dimittit?* Adde quod Dominus non jussit, homines credere fide catholica, sibi peccata esse dimissa, sed lanium confi tere. Quod ipsum catholici omnes docent, quippe qui sciunt fidem el fiduciam non esse idem, el posse hominem confidere sibi remissa esse peccala, etiamsi ex parle inlelleclus, non habeat ejus rei cerliludinem absolutam.

Quod ad Novalianos perlinet, mirum est, cur audcant Lulherani nobis errorem Novalianorum tribuere, cum ipsi verissimi sint Novaliani. Nam error Navatianorum ille erat, quod nullum in Ecclesia sacramentum poenitentiae el reconciliationis agnoscebant distinctum a Baptismo. Quod ipsum Lulherani omnes docent. Sed quoniam nondum Satan as inspiraverat Novatianis, ul dicerent per memoriam Baptismi pusse homines reconciliari, quod Lulheranis postea inspiravit, ideo Novaliani lapsos post Baptismum monebant, ul cum Deo agerent, in Ecclesia enim non esse potestatem reconciliandi. Stc Ambrosius luquilor lib. 1. de poenilenl i. cap. 1. *Ajunt Novaliani se Domino deferre reverentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem permittunt.* El Socrates lib. S. in pari. el hb. 4. historiae suae, cap. 23. *Voratus. inquit, ecclesiis scribebat, ne cos, qui daemonibus immolaverant, ad sacramenta susciperent, sed invitarent quidem ad poenitentiam, remissionem vero Dei relinquerent potestati, cujus solius csl peccata remittere.*

Postremam rationem ducunt ab absurdo. Nam valde absurda videtur esse doctrina, quae perpetuam dubitationem, haesitationem el fluctuationem docet. *Qualis, inquit Kemnitius, csl illa doctrina, cujus effectus, summa el finis csl. ul anxiae conscientiae, quaerentes consolationem. rejiciantur in perpeiuas haesitationes el dubitationes suae cum Deo reconciliationis, salutis et vitae aeternae?*

Respondeo: Posset hoc argumentum, si relhoricari liberet, mullo verius in adversarios retorqueri, qui miseras animas, quaerentes consolationem, ila seducunt, ul in vanissimam fiduciam el temerariam praesumptionem praecipitare non dubitent. Sed his omissis, dico nullum esse catholicum scriptorem, qui doccal oporterc homines perpetuo dubitare el haesitare de sua cum Deo reconciliatione.

Tres enim videntur numerari inler catholicos de hac quaestione sententiae, quarum Una, quae est Ambrosii Catharini, non solum dubitationem oinnem excludit, sed etiam addit posse justos ha-

here de sua justificatione certitudinem fidei divinae. de qua sententia non potest Kemnilius queri.

Allera sententia non docet quidem certitudinem fidei divinae, lamen affirmari posse, immo etiam solere praesertim homines perfectos ad eam securitatem venire, vel nullam habeant de sua justificatione formidinem, plane ad eum modum, quo credimus sine ulla hesitatione certitudine deceptionis, Caesarem imperasse in Italia, Alexandrum in Graecia, Ciceronem oratorem, Livium historicum, Virgilium poetam fuisse; Constantinopolim esse urbem in Thracia, et Antiochiam in Syria, quamvis neutram viderimus.

De qua etiam sententia non video cur Kemnilius queri possit. Quamquam (vel verum fatear) mihi haec sententia non probatur; Tum quia concilium tridentinum sess. G. cap. 9. docet, neminem esse, qui dum considerat suam infirmitatem et indispositionem, non possit de sua gratia formidare ac timere. Tum etiam quia exempla sanctorum, Jobi, Davidis, Pauli, Hilarionis, et aliorum perfectissimorum hominum, supra citata, contrarium persuadent. Tum denique quoniam de Caesare, Alexandro, Cicerone, Livio, Virgilio, Constantinopoli et Antiochia, aliisque similibus rebus ideo non dubitamus, quoniam habemus plurimos oculatos testes, nec unquam in ejusmodi rebus accidit deceptio, vel nullis sacculis res celebrata est, et nemo unquam contradixit, et ejusmodi res sunt, quae sub aspectum cadunt, et facili negotio cognosci possunt. Saepe etiam nihil ad nos perlinet, et ideo malumus simpliciter credere, quam anxie quaerere, utrum sic an aliter se habeant. At negotium justificationis et salutis aeternae ad nos maxime perlinet. neque ullos habemus de ea re testes oculatos, et scimus non paucos vehementer esse deceptos, et res esse omnissimam, atque abdita valde.

Tertia sententia, quae communior in Ecclesia est, non tollit quidem omnem formidinem, lamen tollit omnem anxietatem et hesitationem, et ipsam etiam dubitationem, si dubius dicatur, qui non audeat alteri parti assensum dari. Neque enim bona esse argumentatio, catholici non habent certitudinem fidei de sua justificatione, igitur semper dubitant, haerent, anxii sunt. Sicul neque contra recte quis concluderet, catholici non sunt anxii, neque hesitant de sua justificatione, igitur certi sunt certitudine fidei, sibi remissa esse peccata. Datur enim aliquid medium inter haec extrema, videlicet certitudo quaedam moralis ex parte intellectus, et spes ac fiducia ex parte voluntatis.

Porro solidam consolationem et pacem, ac tranquillitatem, et laetitiam interiorem longe melius gignit in catholicis bona conscientia, contritio, charitas, studium bonorum operum, frequens Eucharistiae perceptio, visitatio Spiritus sancti, quae est manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, quam inanis illa fiducia, et vere temeraria praesumptio in Lutheranis. Nam de bona conscientia scribit Apostolus, 2. Corinth. 1. *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.* Et s. Joannes in epist. I. cap. 3. *Si cor nostrum non apprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum.* De vera contritione scribit Salomon, Proverb. 14.

Cor quod novit amaritudinem animae suae, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Vcreo in incredibilis laetitia oritur ex eo, quod quis videt, se amarissime peccata sua defiere. Porro clari! nihil prius gignit quam gaudium et pacem. Inde enim dicitur Galat. 5. *Fructus Spiritus est caritas, gaudium, pax etc.*

Sed ex patientia (vel alia nunc omittam) solidissima oritur consolatio. Nam vel ait Apostolus, 1. Thim. 5. *Gloriamur in tribulationibus, quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, etc.* Et Corinth. 7. *Beatus sum consolatione, perabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Et cap. 8. *-Votum, inquit, vobis facimus fratrum gratiam Dei. quae data est in ecclesiis Navienae, quod in multo experimento tribulatio abundantia gaudii ipsorum fuit.* Et Jacobine j. 1. *Omne gaudium existimate fratres. cum in tribulationes varias incideretis. scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet.* Et ante has verba propheta David: *In tribulatione, inquit, dilexit mihi.* Et rursus: *Secundum multitudinem miserationum meorum in corde meo consolationes inveni, laetificaverunt animam meam.*

Sancti quoque Patres, quorum testimonia perperam adduxerunt adversarii pro certitudine fidei, et praesertim Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, de securitatem animae, non ex fide remissionis peccatorum, sed ex conscientia charitatis et operum bonorum colligebant. Placet autem nomini aliorum s. Bernardi testimonio hic adscribere, ut omnes intelligant, unde petenda sit solida consolatio. Sic igitur loquitur in serm. 69. in Cantica: *Quoniam palas ex hac mansionem inter animam et rebum finit, in illius gratia oriatur. Quanta de familiaritate sequatur fiducia? Non est (vel opinor) quod iam talis anima dicere vereatur, dilectus meus mihi, quae ex eo quod se diligere et vehementer diligere sentit, etiam diligere nihilominus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione, sollicitudine, cura, opera, diligentia, studioque. quo incessanter et ardentem invigilat quemadmodum placeat Deo, aequae haec omnia in ipso indubitanter agnoscit. recordans promissionis eius, in qua mensura mensi fueritis remetietur vobis. Ergo ex propriis, quae sunt penes Deum agnoscit, nec dubitat se amari quae amat.* Et infra: *Vides quomodo non solum de amore suo certum te reddit, si quidem tu amas illum, sed etiam sollicitudine sua, quam pro te gerit, si se senserit sollicitum sui.*

Hanc igitur certitudinem libenter agnoscimus, quae non oritur ex praesumptione imputatae iustitiae, neque est certitudo fidei catholicae, sed oritur ex charitatis et operum bonorum experimento, ac per hoc moralis et conjecturalis certitudo nominari potest.

CAPUT XII.

Refellitur error de certitudine praedestinationis.

Hactenus primum errorem ex illis quatuor, quos initio hujus libri proposuimus, expugnare conati

sumus. Sequitur ut adversus secundum breviter disseramus.

Secundus error eorum erat, qui non solum de praesenti gralia, alque iustitia, sed etiam de praedestinationi, alque electione ad gloriam certitudinem fidei haberi contendunt. Docuit hunc errorem Marlines Bucerus, in colloquio Ratisbonensi. Nam extol in eo colloquio inler alios lilulos, unus de firmissima aelernae salutis fiducia et certitudine, et in eo affirmat Bucerus, non esse verum Christianam, qui non eadem fidei certitudine, credit se habiturum esse vitam aeternam, qua credit, Christum esse, et Deum etiam esse. Idem etiam docet in lib. de concordia, in conciliatione articuli de justificatione: Idem quoque docet Petrus martyr, in commentar, ad cap. 8. epistolae ad Roman. Eundem errorem mordicus defendit Joannes Calvinus in lib. 1. Insuper in cap. 2. ubi sic loquitur § 10. Vere fidelis non est, nisi qui solida persuasione Deum, ubi propitium persuasus, de eius benignitate omnino sibi pollicetur, nisi qui divinae erga se benevolentiae promissionibus fretus, indubitatae salutis expectationem praesumit. Vide eundem § 10. et in antidoto concilii. In eodem errore versatur Kemnitius, in examine concilii tridentini. Reprehendit enim quod concilium docet, sess. 6. cap. 12. neminem sine peculiari revelatione, certo statuere debere se esse ex numero praedestinatorum. Infelice vero Kemnilius. hanc falsam esse doctrinam, et probat ex cap. 8. ad Roman. Ex verbo Dei posse ac debere omnes iustificatos certo statuere, de sua praedestinatione.

Caelorum hic error pugnat cum Scripturae divinae testimoniis, cum sententiis sanctorum Patrum, et cum manifesta alque apertissima ratione.

Primum igitur: Apostolus Paulus ad Roman. 11. de praedestinatione disputans, referi hoc mysterium inler altissima Dei secreta, exclamans: *O altitudo divitiarum sapiendae et sciendae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viae ejus? Et, quis novit sensum Domini. aut quis consiliarius ejus fuit?* Et quamvis haec in illo secreta praecipue respiciat causam, cur Deus unum eligat, alterum non eligat, tamen indicat etiam non posse sciri sine revelatione, quem Deus elegerit, et quem non elegerit. Nam ex hoc ipso, quod ignoramus, quid moveat Deum, ut hunc potius quam illum eligat, et in ejus voluntatem remotae ratiocinatione cogimur, intelligimus non posse alia via cognosci, quem eligere et quem non eligere voluerit, nisi per revelationem specialem, qua suam ipsius voluntatem alicui manifestare digneiur.

Secundo: Scriptura horiatur omnes fideles ad timorem. cum ait Roman. 11. *Tu autem fidei servas. noli altum sapere, sed time. ne forte et tibi non parcat.* Et 1. Corinth. 10. *Qui stat videat ne cadat.* Et Philipp. 2. *Cum Umore, et tremore, salutem miram operamini.* Et Apocal. 3. *Tene quod habes. ne forte alius accipiat coronam tuam.* Et in epistolae 2. idem Joannes: *Videte, inquit, ne perdati, quae operati estis.* Et in psal. 2. *Servite Domino in timore, et e. v. ultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam. ne quando irascatur Dominus, et pereatis deo. via justa.*

Ad haec et similia respondent Calvinus et Remnilius, haec dici ad excutiendum torporem et carnalem securitatem, quae homines in operibus bonis negligentes faciunt, non quod revera periculum sine veri fideles excidant a salute. At verum quidem est. nullum esse periculum, ne praedestinati salutem aeternam perdant et terrores illos a Spiritu sancto, per Scripturas sanctas adhiberi, ut electi ad sollicitudinem et diligentiam excitentur, sed haec, omnia locum habent in iis, qui praedestinationem suam ignorant, non in iis, qui de illa certissimi sunt. Nam qui certo persuasi sunt. se omnino salvandos, non possunt timere, ne excidant a salute, immo nec debent timere, si id certo credunt certitudine fidei, quomodo credunt Christum esse Deum, nam isto suo timore injuriam fidei facerent.

Proinde si vera esset responsio haereticorum. Spiritus sanctus hortaretur electos ad infidelitatem cum hortatur ad timorem amittendae salutis: Quammodum enim si quis admoneret fidelem vel timere, ne forte non sit verum, Christum esse Deum, ad impietatem sine dubio eum impellere videretur. Ita prorsus Spiritus sanctus (quod blasphemum est cogitare) ad impietatem provocaret electos, dum horiatur vel timeant, ne forte excidantur, ne pereant de via iustae, ne amittant coronam suam. Igitur qui timere jubemur, non debemus, nec possumus certo credere certitudine fidei, nos esse de numero salvandorum.

Terlio: Scriptura disertis verbis docet. salutem pendere a conditione operum, Matth. 5. *Si abundaverit iustitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum coelorum.* Matth. 19. *Sic ad vitam ingredi, serva mandata.* Mat. 23. *Quod si filii et haeredes, si lamen compatimur, vel et glorificemur.* 2. Timotheo. 2. *Si commortui sumus, et convivemus.* Et ibidem: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.* Ad concedunt adversarii nullam esse posse certitudinem salutis, si ea pendeat a conditione operum, unde igitur tam confidenter affirmant se de salute et vita aeterna esse certissimos?

Respondebunt fortasse: Haec omnia se habere non in se. sed in Christo, cujus facti sunt membra per fidem. Sic enim jubet Calvinus, vel fidelis non respiciat se et opera sua, sed respiciat Christum. non vel extra se positum, sed vel in se manentem. et omnia bona sua communicantem. Sed haec responsio non est solida. Nam Christus ipse requirit a membris suis, vel ipsa etiam bene operentur, et tamquam vilis requirit, vel palmites fructum ferant. Alioqui excisionem minatur: *Ego sum vitis vera* (inquit Joan. 15.) *et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum.* Et infra: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmas, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent et ardet.* Non igitur sufficit ad salutem insertum esse in vitem Christum. nisi quis ut palmas fructum bonorum operum pariat. Deinde, cum Dominus ait: *A'isi abundaverit iustitia vestra etc.* Et: *Si vis ad vitam ingredi etc.* Non significat vel membra iustitiam capitis sibi arrogant, sed vel ipsa quoque operentur, et iustitiam faciant, vel perspicuum est ex sequenti-

bus, ubi ait Malth. 19. *Ego aulem dico vobis, diligite inimicos vestros etc.* El Malth. 19. *Si vis perfectus esse, vende omnia quae habes, et habebis thesaurum in coelo.*

Respondere soient: Opera quidem requiri, sed non ul conditionem, a qua pendeat promissio vitae aeternae, sed quia fides vera non est nisi sit viva, et fructificet opera bona, nam peccata, id est opera carnis excutunt fidem, et effundunt Spiritum sanctum. Al non laboramus hoc loco cur sine opera necessaria, sed contenti sumus, si detur nobis, ea necessario exigi, et sino illis non obtineri vitam aeternam. Hinc enim evidenter concludimus, sine divina revelatione neminem certo statuere posse, se esse de numero electorum, cum nemo, ipsis etiam adversariis testibus, certo statuere possit, se facturum omnia illa bona opera, quae Christus fieri jubet.

Quarto: Scriptura testatur. multos ad tempus credere. et postea circa fidem naufragare et perire, ul patet Luc. 8. de semine quod cecidit super petram, quod exponit Dominus de iis, qui ad tempus credunt, et in tempore lenitionis recedunt. El 1. Timoth. 4. *Spiritus manifeste dicit, quia in novissimis diebus discedent quidam a fide.* El cap. 9. *Quam quidam appetentes erraverunt a fide.* Qui aulem a gratia et fide exciderunt, nullam certitudinem habent suae restitutionis in gratiam. immo Scriptura dicit, hoc plane esse incertum. cum ait 2. ad Tim. 2. *Ne forte det illis Deus poenitentiam et resipiscant.* Va Joelis 2. *Quis scit si convertatur et ignoscat Deus?* Al si nulli credentes a veritate posita aberrant, et reprobi fiunt, igitur non erant illi certi ex fide se perseveraturos, alioqui falsa fuisset eorum fides. Non potest aulem certitudo praedestinationis haberi sine certitudine perseverantiae, cum perseverantia sit effectus maxime proprius praedestinationis, et sine perseverantia non possit impleri praedestinatio, igitur neque de praedestinatione homines illi certi fuerunt ex fide. Ac per hoc falsum est, omnes fideles certos esse certitudine fidei de sua praedestinatione.

Ad hoc argumentum utcumque respondere potest Calvinus, quippe qui negat habuisse veram fidem illos qui non perseverant. Quem errorum paulo post refellemus. Kcmnilius vero nihil omnino respondere potest. Ipse enim aperte fatetur, posse fideles excidere a gratia. et non perseverare, et lamen audacter affirmat debere eos, qui fidem habent certo statuere se esse praedestinos. Quae quam male inter se cohaereant, nemo non videt. Nam si omnes debent ex fide certo statuere se esse praedestinos, et lamen possunt non perseverare, et per hoc non salvari, igitur vel potest falli praedestinatio Dei. vel potest homo ex fide certo credere id, quod est incertum, et quod fieri potest ul sit falsum.

Respondet Kcmnilius: Fidem semper esse veram: quia quod aliqui non perseverant, non (il ex eo quod Deus nolit conservare eos usque in finem, sed quia ipsi per opera carnis fidem excutunt. Al inepta solutio est. Hoc enim est quod nos urgemus, non posse ullum ex fide le certum esse. scilicet ad numerum electorum pertinere, quia potest fieri, ut ex-

cutiat fidem, et landem sit reprobus. Nam cum vera fides possit esse in eo, qui re vera coram Deo reprobus est, cum praesciatur non perseveraturus, evidenter sequitur, ul vel fides non doceat cum esse de numero electorum, vel fides sit falsa; quomodo enim reprobis credere potest ex fide vera se non esse reprobum, sed electum?

Ad haec testimonia Scripturae addi possunt etiam testimonia Patrum. S. Joannes Chrysostomus hom. 11. in epistolam ad Philipp. *Si Paulus, inquit, qui tanta passus est, nondum de resurrectione illa securus fuit, quid sane nos dicemus?*

S. Hieronymus lib. 2. adversus Pelagianos: *Venerabilem, inquit, dixeris quempiam ante mortem, quamdiu enim vivimus, in certamine sumus; quamdiu in certamine, nulla est certa victoria.*

S. Augustinus lib. II. de Civ. Dei cap. 12. *Sancti, inquit, de suae perseverantiae praemio certi sunt, de ipsa lamen perseverantia sua reperti sunt incerti. Quis enim hominum se in actione, profectumque justitiae perseveraturum quatenus in finem sciat, nisi aliqua revelatione ab illo lial certus, qui de hac re justo, lalenique iudicio non omnes instruit, sed neminem fallit?*

Marlinus Bucerus in lib. de concordia, sub finem conciliationis articuli de justificatione, hunc unum locum sibi ipsi objecit, et duas adhibuit responsiones, sive malis dicere tergiversationes. Primo dicit: Sanctos ex se non posse certo saluare. an sint perseveraturi: lamen quia vocati sunt ad sempiternum Christi consortium, ex fide debere omnino certos esse, scilicet usque in finem perseveraturos. Secundo dicit, Augustinum loqui de certitudine scientiae, non de certitudine lidei. Al si sancti ex se saluare debeant, id est, ex viribus naturae suae, certo statuere debent, se non perveraturos. Quo modo enim sine Dei gratia perseverarent? Itaque si ex se statuere debent, non sunt incerti, ul Augustinus dicit, sed plane certi.

Dicit fortasse Bucerus, illud (ca se) non debere ad vires perseverandi referri, sed ad cognitionem, ul sensum sit, sanctos non posse statuere certo se perseveraturos ex lumine solius rationis, sed ei lumine lidei omnino posse. Al contra, nam de praemio perseverantiae non sunt certi ex se, id est, ei lumine solius rationis, sed ex lumine fidei: et tamen Augustinus scribit, de praemio perseverantiae sanctos esse certos, de ipsa perseverantia incertos. Praeterea si certi essent sancti ex lumine fidei de sua perseverantia, omnes, qui fide praediti sunt, hanc certitudinem haberent: Al Augustinus dicit, non omnes sanctos, id est, non omnes qui fidem habent, esse de hac re certos. sed illos tantum, quibus Deus per specialem revelationem id manifestare dignatur. Vult igitur Augustinus non solum ex se. sed etiam ex lide. et non solum certitudine scientiae, sed etiam certitudine fidei sanctus de sui perseverantia esse incertos.

Sed ul omnem tergiversandi occasionem Bucero auferamus, addamus alia duo loca in hb. de correctione et gratia cap. 13. *Quis, inquit, ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur. in numero praedestinatorum se esse praesumat?* Item in lib. de bono perseverantiae cap. 13.

Ad quam vocationem (secundum propositum, quae propria est electorum) pertinere nullus est homo ab hominibus certa asseveratione dicendus, nisi eum de hoc sacculo exierit. In hac aulem vita humana, quae laniatio est super terram, qui videtur stare, videat ne cadat.

S. Gregorius lib. G. in 1. Reg. *Quia iudicium, inquit, omnipotentis Dei imperscrutabile est, unde veniat, et quo vadat homo nescit, quia sciri non potest, an quis in gloria, quam recipit, perseverare in perpetuum debeat.*

S. Prosper in lib. 2. de vocatione gentium cap. ult. *In remotissimo, inquit, ab humana cognitione secreto praefinitio hujus electionis abscondita est. Eide nullo ante ipsius finem praenuntiari potest. quod in electorum gloria sit fulurus, ut perscrantem humilitatem utilis metus servet, et qui stat videat ne cadat.*

S. Bernardus, quem virum Dei loco citato Bucerus appellat, et Lutherani omnes in quaestione de Justificatione magnifice solent, sic loquitur in sermon. 1. de septuagesima: *Quis potest dicere, ego de electis sum? ego de praedestinitis ad vitam? ego de numero electorum? certitudinem utique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos. Idem in epist. 107. Datur, inquit, aliquid praesentire de sua ipsius futura beatitudine, quem admodum ab aeterno latuit in justificante plenius apparitum in beatificante. De qua tamen jam percepta suimet ex parte notitia, inierim quidem gloriatur in spe, nondum lamen in securitate.*

Addamus ultimo rationes. Prima ratio: Nihil affirmari debet de his, quae pendent ex sola Dei voluntate, nisi ex manifesta revelatione ipsius: si enim nemo certo scire potest. quid scilicet in homine, nisi spiritus ejus, quanto magis nemo scire poterit quid scilicet in Deo, nisi Spiritus Dei? Pendere aulem praedestinationem ex Dei voluntate. perspicuum est. *quin cujus vult miseretur, et quem vult indurat.* Rom. 9. Et quos cligit non ex operibus, sed ex misericordia eligit. Dicent, revelavit Deus per Spiritum suum in Scripturis, omnes qui credunt, habituros esse vitam aeternam. Al nusquam revelavit omnes qui dicunt se credere, eos credere sicut oportet. Nam si salis esset dicere, ego credo, vel etiam, ego recte credo, et sicul oportet, credo, amnes haeretici salvarentur.

Secunda ratio: Non potest homo certus esse ex fide, an scilicet dignus odio vel amore secundum praesentem justificationem, quam in se habet. non ostendimus in disputatione praecedenti, igitur nullo minus ex fide certus esse potest, an scilicet dignus odio vel amore secundum aeternum decretum, quod in ipso Deo latet. Neque enim dubitari potest. quin facilius scilicet notitia praesentis justitiae, quam aeternae praedestinationis.

Tertia ratio sumitur ab utilitate hujus secreti: Nam vel scribit s. Augustinus, in lib. de correptione et gratia cap. 13. utilissimum est ad humilitatem conservandam, vel non sciatur in hac vita, quis ad numerum electorum certo pertineat. Et quamvis posset Deus alia ratione huic relationis morbo medicinam facere: lamen sic placuit magno illi

medico, qui ordinem sanandi non accipit ab aegroto.

Quarta ratio est s. Prosperi loco notato, quoniam id etiam utilissimum fuit propter reprobos. Nam si scirentur qui sine praedestinati, reliqui omnes desperantes de salute nihil omnino boni peragere curarent. Itaque vel qui stat, videat ne cadat, et qui vicius lenitione cecidit, resurgere conetur, et nemo de Dei miseratione diffidat, nemo desperet, utilissimum fuit, vel secretissima esset ecclesia.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

Quamvis aulem is, quem refutavimus error exploratus et apertissimus esse videatur, non lamen desuni argumenta aliqua, quae pro illius defensione Bucerus, Calvinus et Kemnilius excogitarunt.

Primum igitur illa ratione Bucerus: *assidue pro dono perseverantiae nobis orandum esse non dubium est: dicit aulem Jacobus, cap. I. de eo, qui cupit a Deo aliquid impetrare, Postulat in fide nihil haesitans: igitur nihil haesitare debemus, sed cetero credere, nos accepturos perseverantiam, ac proinde etiam esse praedestinos.*

Respondeo: Potest optime cohaerere oratio in tunc sine haesitatione cum incertitudine de re illa adipiscenda, quae petitur. Nam in oratione requiritur lumen fides, lumen etiam fiducia, et utrique suo modo contraria est haesitatio. Et quidem de fide nulla est difficultas. Nam fide credere debemus, Deum posse facere quod petimus, fidelem quoque esse in omnibus verbis suis, et per hoc velle etiam facere quod petimus, nisi ex parte nostra sit defectus, et de his rebus non debemus vel minimum haesitare. Non aulem tenemur cetero credere, nos absolute impetraturos quod petimus: alioqui fides falsa esse posset. Certe num Apostolus iterum rogavit, vel libenter a stimulo carnis, in fide nihil haesitans oravit, et non impetravit lamen quod petiit, quo intelligimus, cum non credidisse absolute se liberandum.

Al Dominus Marc. II. dicit: *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis et fiet vobis.* Respondet: Credendum esse quia accipiemus, si bona petamus, et si expedit nobis, non absolute. Porro perseverantiae donum plane expedit nobis, sed non bene polit, qui non assidue petii. Non enim perseverantia res est ejusmodi, quae uno die peti et accipi possit, sed quotidie petenda est, vel quotidie detur, et sic laudem fiat. vel in finem usque perseveremus. Tunc enim dala intelligitur perseverantia cum perseveratum est usque in finem. Itaque credere debemus nos accepturos perseverantiam, si perseveranter eam postulaverimus, utrum aulem perseveranter eam postulaturi simus, quis scire potest, nisi Deus, et cui voluerit Deus revelare?

Quod aulem allinet ad fiduciam, confidere debemus, nos accepturos quod petimus. et non haesitare, id est. non diffidere. Ceterum sicul fiducia non est in intellectu, sed in voluntate, illa haesitatio cum

opponitur fiducia, non est incertitudo intellectus, sed infirmitas et instabilitas voluntatis. Quare fiducia sine haesitatione non requirit certitudinem intellectus de re impetranda, sed firmam adhaesionem voluntatis erga bonitatem Dei, a qua sperat homo se impetraturum quod postulat. Nihil igitur concludit Bucerii ratiocinatio.

Secundo: Objicit idem auctor illud, 1. Joan. 5. *Haec scribo vobis, ut sciatis, quia vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine filii Dei.* Respondeo: Nulla hic dici possent, sed jam saepe de hac re loquuti sumus.

Dico igitur eos qui credunt, habere vitam aeternam, sed in spe, non in re. *Spe enim salvi facti sumus.* inquit b. Paulus ad Rom. 5. porro ut in re vita habeatur aeterna, requiritur (praeter alia nulla) perseverantia in fide. Sic enim scribit Apostolus ad Hebraeos 3. *Videte fratres ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo. Sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus si tamen in ihm substantiae usque ad finem firmum retineamus.* Et idem ipse Joannes, qui dixit, credentes habere vitam aeternam, scribit quibusdam credentibus, in epistol. 2. *Videte vosmetipsos ne perdati quae operati estis.* Quare si probare Bucerius cupit sententiam suam, laborare debet, ut inveniat Scripturae testimonium, in quo habeatur, scilicet, et alios in particulari usque in finem perseveraturos.

Tertio: Objicit Calvinus, 1. cap. epistol. ad Ephes, ubi Apostolus dicit, nos habere pignus hereditatis: atqui pignus habet, certus est de hereditate. Item ibidem Apostolus orat Deum, ut illuminet oculos Ephesiorum, ut cognoscant, planeque perspiciunt se praedestinos in adoptionem filiorum.

Respondeo: Qui spiritum habent inhabitantem, sine dubio pignus habent hereditatis: hoc enim Apostolus dicit. Al quis certius esse potest certitudine fidei, scilicet spiritum inhabitantem habere? Deinde, qui pignus habent hereditatis, sine dubio consequenter hereditatem, modo pignus diligenter conservent. Nam si forte illud amiserint, antequam hereditatem accipiant, nihil eis proderit aliquando pignus ejusmodi accepisse. Non scribit autem Apostolus. omnes, qui pignus habent, illud sine dubio servaturos, ac palam familias suo tempore praesentaturos. Neque est aliqua ratio, Dei revelatione excepta, per quam hujus rei certi reddi valeamus.

Porro rogat idem Apostolus Deum ut illuminet Ephesiorum oculos, non ut cognoscant se esse praedestinos: sed ut intelligant quae sit spes vocationis, et quae divitiae gloriae hereditatis in sanctis. id est, quanta sit ea gloria, quam Deus praeparavit diligentibus se.

Sed libenter quaererem a Calvino, si ex fide certus est omnis, qui justificatur, se praedestinatum esse. cur isti Ephesii jamdudum fideles, et qui justificati erant, non essent illustrati nova, ut cognoscerent se praedestinos? Nam si id non certo noverant, non essent fideles et justificati, si verum est dogma Calvini: si autem fideles et justis, immo et sanctis

erant, ut eos Apostolus vocat: igitur vel non egebant isto novo lumine, et Paulus frustra pro illis orabat, vel quod est verius, non certi erant ex fide, se esse praedestinos.

Quarto: Objicit idem Calvinus, illud 1. Thim. 1. *Scientes fratres dilecti a Deo electi, quia evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute. Spiritu sancio et in plenitudine multa.* Ubi probat Apostolus Thessalonicenses fuisse electos, timotheo quod fidem haberent, per quam evangelium receperant. Ex quo sequitur, ut fides sit propria electorum, et qui illam habent, sciant etiam se esse numero electorum.

Respondeo: Primo illud: *Scientes electionem receptam*, non refertur ad ipsos Thessalonicenses, quasi ipsi scirent electionem suam, sed ad Paulum, qui dicit se cum Silvano et Timotheo scire electionem illorum. Deinde, loquitur Apostolus de scientia, non ex revelatione, sed ex signis, quia videlicet noverat se illis praedicasse cum adjunctione miraculorum et cum plenitudine multa, graece πληροφωρία, id est, cum magna copia testimoniorum divinorum, quae apta erant ad certam persuasionem gignendam. Idem etiam probat ex operibus Thessalonicensium, quia in tribulatione multa cum gaudio verbum Dei receperant. Itaque nihil aliud ex eo loco colligitur, nisi Apostolum optimam spem habuisse de electione Thessalonicensium, ex multis signis, quae de ipsorum electione habebat.

Quinto: Objicit Kemnilius illud, Horn. 8. *Quos vocavit, hos et justificavit, quos justificavit, hos et magnificavit.* Nam in hoc loco dicit Kemnilius, patefactum esse fundamentum hujus certitudinis, quam habent justis ex fide de sua electione.

Respondeo: Si omnes vocati essent electi, argumentum Kemnili solidissimum esset: sed Dominus dicens Matth. 22. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* nullius roboris argumentum illud ostendit. Cum igitur Apostolus ait: *Quos vocavit, hos et justificavit*, non loquitur de omnibus vocalis. sed de vocalis secundum propositum: et cum addit, *quos justificavit, hos et magnificavit.* non loquitur de omnibus justificatis, sed de justificatis secundum propositum, de quibus dicitur in eodem capite: *Scimus quia diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocalis sunt sancti.* Vide Augustinum in libro de bono perseverantiae cap. 13. qui sint autem vocati et justificati secundum propositum, nemo scire potest. Quis enim novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?

Ultimo: Objicit Kemnilius nulla loca, quae nihil ad rem faciunt, ut Joan. 10. *homo rapiet eas de manu mea.* Rom. 8. *Quis accusabit adversus electos Dei?* 1. Corinth. 1. *Confirmabit vos usque in finem.* Ephes. 1. *Elegit nos ante mundi constitutionem.*

Respondeo: Priora duo loca docent, electos non posse perire: sed non docent electos non sedescere in particulari. se esse tales. Quae autem est ista consequentia: Nemo rapiet oves de manu Christi. ergo Kemnilius certo scit certitudinem fidei se esse de numero electorum? Duo loca posteriora, ut ei-

iam nulla alia similia testantur Apostolum bene sperasse de salute Corinthiorum et Ephesiorum; non aulem certum fuisse certitudine fidei, eos omnes salvandos.

Hinc prudenter monet s. Augustinus, in libro de bono perseverantiae cap. 22. ut cum in concione ad populum de electis loquimur, utamur prima vel secunda persona, ponentes in eo numero nos et judiciores nostros, ut ostendamus, nos bene sperare cum de nobis, tum etiam de illis: al cum loquimur de reprobis, utamur verbis tertiae personae, ne nobis aut auditoribus male ominari videamur.

CAPUT XIV.

fidem ne *jusliliam non esse propriam electorum, et semel habitam amitti posse.*

Venio ad errorem Tertium, qui proprius est Calvini, qui docet in lib. 3. Instil, cap. 2. § 11. Fidem et *jusliliam propriam esse electorum, oī semel vere acceptam, non posse ulla ratione amitti, et qui eam videntur amittere, numquam vere habuisse. Solos, inquit, electos semine incorruptibili Deus in perfluum régénérar, ut numquam dispereat semen ritae in eorum cordibus insitum. Et infra § 12. Hoc, inquit. inierim tenendum est, quamvis exigua sit, ac debilis in electis fides; quia tamen spiritus Dei certa illis arrha est, ac sigillum suae adoptionis, numquam ex eorum cordibus deleri posse ejus sculpturam. Et ibidem affirmat, plurimos decipi, qui fidem se habere putant, cum nihil habeant, nisi fidei umbram et simulacrum.*

Repugnant Calvino non solum catholici, sed etiam plerique Lutheranorum, et ipse etiam Peirus martyr in comment, ad cap. 8. ad Rom. et Kemnilius in examin. concilii. Quamvis hi duo postremi etsi aperte doceant, posse justum interdum labi: tamen sentire videntur non posse fieri, quin ante mortem redeat ad fidem. Certe cogit error ille de fide praedestinationis, ut credant, nullum fidelem esse posse reprobum, nisi secum ipsi apertissime pugnare velint. Quomodo enim ex fide certos esse dicerent omnes fideles de sua praedestinatione, si crederent, fideles aliquos in aeternum posse perire?

Itaque hoc solum inter Calvinum et ipsos intē-esse videtur, quod Calvinus dicat, fidem non solum non esse nisi in electis, sed etiam addat, in electis esse plane immobiliter: ipsi vero convicti argumentis fateantur, posse fidem ad tempus amitti, non Limen illa, ut ante mortem non redeat. Refelli potest uterque error testimoniis et exemplis divinae Scripturae, definitione ecclesiastica et ratione.

Quod allinet ad Scriplurac leslimonia, nulla etiam perspicua sunt, ut mirum sit, potuisse in mentes hominum ejusmodi errorem cadere. Ezechiel. 18. *Cum averterit se justus a *juslilia sua, et fecerit iniquitatem morietur in illa.* Quid clarius? Quomodo, quaeso, avertitur justus a justitia, si tūc sola justificatur, et fides semel concepta exlingui non potest?*

Sed veniamus ad evangelium. Lue. 8. *Nam quod*

super petram; qui cum gaudio suscipiunt verbum, et hi radices non habent, sed ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Isti certe suscipiunt semen verbi Dei cum gaudio, et credunt: neque deest illis fides, sed perseverantia in fide.

Joannis 15. *Omne palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum.* Al palmet esse non potest, qui aliquando non vixerit in vite; non enim palmet aliunde inseruntur, sed nascuntur ex vile et non mortui, sed vivi nascuntur. Sic igitur fideles renascuntur in Christo, et cum renascuntur, non mortui sunt, sed vivi: et tamen si postquam renati sunt, fructum bonorum operum ferre recusent, arescunt, praeciduntur et percunt. Ex quo non solum Calvinus, sed etiam Martyr et Kemnilius refutantur. Dominus enim non solum dicit, palmitem arescentem, separandum a vite, sed addit, *et colligent eum, et in ignem milleni et ardēt.* Potest igitur, qui aliquando palmet in vite, id est, membrum in corpore Christi per fidem vivam fuit, mitti in ignem aeternum, ut semper ardeat.

Matthaei 24. *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigerescet charitas mulorum. Qui aulem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Ex hoc loco intelligimus, non omnes justos perseverare. ac per hoc non omnes justos salvari. Illud enim (*refrigerescet charitas*) extinctionem plane significat charitalis. alioqui non opponeretur perseverantiae usque in finem.

1. ad Corinth. 9. *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar.* Al Calvinistae merilo non castigant corpus suum, et operibus poenitentiae valedixerunt, quia certi sunt ceteriludine fidei, se reprobos fieri nulla ratione posse.

Galat. 5. *Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, a gratia excidistis.* Quomodo possent evacuari a Christo, et a gratia excidere, si in Christo et in gratia vere numquam fuissent?

1. ad Timoth. 1. *Quidam circa fidem naufragaverunt.* 1. ad Timoth. 4. *In novissimis diebus discedent quidam a fide.* I. ad Timoth. (i. *Quam quidam appetentes erraverunt a fide.* Hebr. 6. *Impossibile est eos. qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coeleste, et participes facti sunt Spiritus sancti: gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sacculi venturi, et prolapsi sunt, renovari Herum ad poenitentiam etc.* Quid hic dici poles? Aon habuerunt veram fidem, qui discesserunt a fide? Et quomodo naufragaverunt qui in navi numquam fuerunt? Non vere justificati fuerant, qui illuminati gustaverant donum coeleste, et participes facti erant Spiritus sancti? et tamen prolapsi sunt.

Et vide quantum intersit, inter sententiam Pauli apostoli, et Petri pseudomartyris; Iste dicit, certissime renovandos ad poenitentiam qui prolapsi sunt; ille dicit, impossibile, hoc est, difficillimum et rarissimum esse, ut renoventur. Nam ut idem ait cap. 10. *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur hostia pro peccato: terribilis autem quaedam expectatio judicii et ignis aemulatio, quae consum-*

plura est adversarios. 2. Pétri 2. Melius cral illis non agnovisse viam justitiae, quam yost agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim illis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti. Poleral ne clarius explicari vera prolapsio? Nam qui revertitur ad suum vomitum. ccrle antea vomuerat, et vomendo peclus purgaverat; et sus lota non diceretur reverti ad volutabrum luti, nisi de illo antea exivisset el lota vere fuisset.

Veniamus nunc ad exempla eorum, qui Spirilu sancto referente, fidem vel charitatem amiserunt, Alque ul alte incipiamus. Primo: Angeli mali, qui Scriptura teste peccaverunt, el ex angelis diaboli fieri meruerunt, certe antequam peccarent jusli fuerant, ut colligunt sancti Patres, ex cap. 14. Lsaiae. cl 28. Ezechiel.

Secundo: Primi nostri parentes ad imaginem et similitudinem Dei conditi fide cl gralia ornati erant, eliam adversariis testibus, cl lamen cos gravissime lapsos esse, adversarii negare non possunt.

Tertio: Saul rex initio bonus cl justus cral, el lamen non solum peccavit, sed eliam reprobus el damnatus creditur. Id cnim insinuat Scriptura, 1. Regum 15. ct 16. Et aperte asserit Augustinus lib. 2. ad Simplician. quaesi. 1. El ante cum Cyprianus lib. 1. episl. 5. Negat quidem Calvinus, San- iem fuisse unquam vere justum. Sed audi, quid Spirilus sanctus dicat, in 1. lib. Reg. cap. 9. *Erat Saul electus el bonus, el non erat vir de filiis Israel melior illo.ab humero el sursum eminebat super omnem populum.Illinc* plane describitur vir animo cl corpore praestans: el cum nemo esset in filiis Israēl melior illo, si non cral hic vere justus, nullus tunc fuisset in uriiverso populo Dei vere ju- stus. Quod falsum esse certum est. cum adhuc vi- veret Samuel, ct mulli cum eo prophetae cl pro- phetarum filii.

Quarto: David rex omnium consensu justus fuit, cum de eo diceret Deus: *Inveni David virum se- cundum cor meum. Aclor. 13. et lamen quis ne- garo potest, cum vere a gralia cl iustilia, el,secun- dum adversarios, qui sola fide justificant,a fide ex- cidisse? Magnitudinem cnim peccali ejus testatur poenitentiae magnitudo, qua lavabat per singulas nodes lectum suum,el lachrymis suisslratum suum rigabat, psal. G.*

Quinio: Salomon fuit aliquando vere justus, et a lleo singulariter dilectus.Nam 2.Reg. 7. dicil de eo Deus: *Ego ero illi in patrem, el ipse erit mihi in filium. El cap. 12. Vocavit nomen ejus Salomon, el Dominus dilexit eum, misilque in manu Va- lhan prophetae, d vocavit nomen ejus .Amabilis Domino, eo quod Doininu- diligeret cum. Deni- que filius oral Davidis, hominis sancti, igitur se- cundum doctrinam Calvini cl Petri martyris, cl ipse sanctus erat. Hunc aulem virum in senectute a gra- tia el iustitia excidisse, Scriptura testatur. Quae re- fert eum etiam idola omnium concubinarum sua- rum.turpissime coluisse.Eundem plane reprobum, atque damnatum esse, indicat s. Cyprianus lib. 1. episl. El post cum s. Augustinus in lib. 22.con- tra Faustum, cap. 88. his verbis: De Salomone*

quid dicam ? quem vehementer arguit «ancla Scriptura, atque condemnat; nihilque dapotni- tenlia ejus, vel in eum indulgentia Dei omnin commemorat?

Sexto: S. Petrus sine dubio justus erat, cum ei diceretur a Domino, .Mallh, 1G. *Beatus es Sirrv. Bar-Jona. El .Ioan. 13. Qui lotus est, non eget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus lolus. Et ta- men peccavit negando Christum, cl negatione: perjurio confirmando. Docet aulem s. Augustinus tract. 66. in Joan, peccatum illud sancti Petri fi- se lelhalc, cl reprehendit defensores Apostoli, qu- audent excusare peccatum, cujus magnitudinu. ipse idem amarissime Hondo monstravit.*

Septimo: Simon magus, conversus a Philippi credidit, el baplizalus Philippum sequebatur,ul Lucas scribit Actor. 8. El lamen haeresiarcha ta- ctus misere periit. Dicil quidem Calvinus,cum non vere credidisse, sed fidem simulasse. Al nos magis credimus s. Lucae, qui dicil. eum credidisse.il hoc dicil, ubi alios multos credidisse dicit.quiper- manserunt in fide: nec ullo verbo indicat simuli- tionem Simonis.

Octavo: Judas proditor, etiamsi solus esset, t- xemplo suo omnia obstrueret. Nam fuisse Judam aliquando justum, probat s. Hieronymus in lib.3. adversus Pclagianos, ex illis verbis Domini Joan. 17. *Pater quos dedisti mihi custodivi, ctnemoex eis periit, nisi /Illius perditionis. Nam si paler de- dit illum iho. certe bonus erat: el si periit ex gre- ge certe antequam periret, in Christi grege nume- rabatur.Constat aulem Judam reprobum el damna- tum esse, tum ex hoc loco,ubi dicilur: Filius per- ditionis: lum ex c. 26. Matthaei, ubi Dominus de Juda dicil; Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille.*

Habemus igilur ocio exempla, quorum Iria,Ada- mi, Davidis cl Petri, demonstrant, iustiliam posse el amitti cl recuperari: alia quinque Satanae. Sau- lis, Salomonis, Simonis ct Judae indicant,possea- liquos vere justos ita excidere a iustilia, ut inler reprobos numerari non sine ratione credantur. Proinde iustiliam non semper esse propriam ele- ctorum, sed cum reprobis aliquando communem.

His testimoniis cl exemplis divinae Scripturae addi polesl traditio ac definitio ecclesiastica. Nam eundem hunc errorem olim in Joviniano damnavit Ecclesia. Testantur enim s. Hieronymus lib. 2.ad vers. Jovinianum, cl s. Augustinus haeres. 82. C- num ex erroribus ejus fuisse, justos post Baptis- mum non posse peccare, et si forte peccent, eos quidem fuisse lotos aqua: spiritum aulem graliae minime recepisse. Itaque error Calvini jam anle mille et ducentos annos in Joviniano dijudicatusc damnatus fuit.

Praeter hoc publicum antiquitatis testimonium, disertis verbis idem testatur s. Augustinus, in hb. de correpi, cl gral. cap. 13. *Credendum est, in- quil. quosdam de filiis perditionis non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide.quac per dilectionem operatur, incipere vivere, el ali- quandiu fideliter cl justo, vivere, el postea cade- re, neque de hac vita priusquam eis id contin- gat. auferri. Et s. Gregorius lib. 30. moral, cap.*

32. Quis, inquit, *inlelligal.quod alius catholicae matris ventre proditus,juxta vitae terminum erroris voragine devoratur, alius aulem vitam fuam in catholica pietate consummat, qui ortus in perfidia, cum lacte matris hauserat virus erroris?*

Accedant ultimo rationes. Prima ratio: Fides quae secundum Calvini sententiam, immobiliter haeret in corde hominis semel iustilicali, sine dubio non est aclus.sed habilus: actus enim non semper csl in corde hominis iustilicali. ul experientia testatur: habilus autem non impedit ex necessitate actum contrarium, ul perspicuum est ex ratione et nalura omnium aliorum habituum, qui inclinant ad suum aclum, sed non cogunt. Poterit igitur is,qui habet habitum fidei, lacero actum infidelitatis. At secundum Scripturas, qui facil aclum infidelitatis, perdii eliam habitum; Wain efficitur simpliciter infidelis cl inimicus Dei, et reus inorlis aclernac; et ex doctrina adversariorum per omne peccatum excutitur fides justificans, el effunditur ex corde Spirilus sanctus.

Diccnl fortasse, non esse ex nalura fidei, quod immobiliter haereat, sed ex assistentia cl providentia Dei, qui non permittit homines semel vere justificados labi in peccaium. Al si ila esset,cur dicerent ipsi, omnia opera justorum esse peccata mortalia? El ubi csl promissio ista Dei, quod non permittit justos labi in peccaium? Nonne Scriptura contrarium disertis verbis docet, cum ail: *Cum averleril sc justus a justitia sua.* Ezechiel. 18. el, *Si negaverimus, el ille negabit nos.* 2. Timolh.2. el alia, quae supra citavimus?

Secunda ratio: Infantes omnes per Baptismum vere iustificati)lur, cl fidem accipiunt etiam testimonio Lulheranorum, immo eliam sine Baptismo, cisententia Calvini, cl Pelri martyris cl Bucer, filii fidelium nascuntur sanctiAl quis credat omnes filios fidelium, vel corte omnes, qui in infantia baptizantur, esse praedestinos, cl non posse peccare secundum Calvinum, vel non posse damnari secundum Bucerum cl Martyrem? Nonne videmus mullos in infantia baptizatos, cum adoleverint gravissime peccare? Adde quod, si verum csset paradoxale istorum, omnes catholici, qui in infantia bapliznli sunl,praedestinati essent ad vilam. el perire non possent: quos lamen isli pro membrs Antichrist! et infidelibus habenl.

Tertia ratio: Si fides amilli non polesl, unde loi sunl in mundo haeretici? Iloc cnim interest inter paganos ethacrelicos,quod pagani lidem numquam habuerunt, haeretici habuerunt ei omiserunt. *Ex iibis ipsis* (inquit Apostolus Ador. 20.) *exurgent riri loqucnles perversa.* El 2. Tiniolh. 2. *Hymenaeus ct Philelus a veritate exciderunt.* El ad 'fil. 3. *Haeticum devita, sciens quia subversus est etc.*

Quarta ratio: Si iusti peccare non possunt.quorum lot admonitiones cl cohortationes apostolorum 'Iprophetarum, cl omnium sequentium doctorum Ecclesiae ad populum Dei, ul timeant, ut caveant, ul solliciti sini? Quorsum ipse Dominus apostolos ^{mios} el omnem Ecclesiam orare jussi!: *Dimitte nobis debita nostra,nc nos inducas in lentalionem.*

cl libera nos a malo'! Quorsum poemlenlia, absolutio cl reconciliatio lapsorum defenditur conira Novatianos, si iusti peccare non possunt?

Quinta ratio: Senientia ista Calvini, ex parte etiam Bucer, Martyris el Kemnillii, non solum certitudinem nullam adferl, sed plane desperationem inducit: proinde non modo contraria est verae doctrinae catholicorum, sed eliam ipsorum haeticorum proposito el instituto,qui nihil saepius jaclant, quam solidam consolationem se conscientis hominum ex certitudine justificationis adferre. Nam si praesens gralia el iustificatio vera esse non polesl, nisi quis cerlus sil de perseverantia, ila ul vel certo sciat se numquam lapsurum, vel ad poenilenliam rediturum; quomodo fieri polesl, ul ullus sani cerebri cerlo speret,se vere iustum esse, cum de fuluris eventibus nihil sibi cerli polliceri nisi lemere possit? El cum videat quotidie se el alios in varia peccala, eliam conira conscientiam labi? *Ne gloricris in crastinum* (inquit Sapiens Proverb. 27.) *ignorans quid superventura pariat dies.* El Ecclesiast. cap. 11. *Antemortem ne laudes quemquam* El s. Jacobus cap. 4. *ignoratis quid erit in crastino.*

CAPUT XV.

Solvuntur objectiones.

Occurrunt iu divinis literis testimonia quaedam, quae parlim adversarii pro caussa sua allegant, parlim eliam talia sunl, ul eis in speciem non parum favere videantur.

Primum esi illud Canlic. 8. *Aquae mullae non poterunt extinguere charilalcem, neque /lumina obruent illam.* Quod si charilas non polesl exlingui, certe nec fides, cum sine fide charilas esse non possit. Ilespondeo. Hoc leslimonium non probal, non posse amilli charilalcem, si quis velil eam exuere, el cupiditatem in ejus locum recipere, ul mulli quotidie faciunt. quibus dicilur in Apocalypsi, cap. 2. *Habeo adversum te pauca, quia primam charitatem reliquisti. Memor esto unde excideris.* Sed probat, mancnlc charilalcem nullam esse tribulationem, quae non facile toleretur. Nam aquarum nomine hoc loco tribulationes significari teslanliir Ambrosius, in lib. 1. de Jacob cap. 7. El Gregorius in comment, hujus loci, charilalcem autem omnia tolerare, docet Aposlolus. 1. Corinth. 13. *Charilas omnia suffert, omnia sustinet, benigna est. patiens est etc.*

Secundum leslimonium Joan. 4. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei. non silici in aeternum, sed fiet in eo fons aquae salientis in vilam aeternam.* Respondeo: Eadem csl vis hujus testimonii, quae superioris. Nam in quo manci gralia Dei,sive charilas. is non silici in aeternum. cum habeal in se fonlem vivum: tamen fons ille siccari el obstrui potest, dum sumus in hoc loco tcnlalionum. Etsi forle sicclur, idcsl, si excidamus a gralia, juxta illud Galal. 5. *Il gralia excidistis; quid mirum, si iterum delectationes vanas, urgente cupiditate, silire incipiamus?*

Tertium testimonium Hom. 8. *Quis nos separat a charitalc Chrisli?* El infra; *Cerlus sum, quia neque mors, neque Vila elc. poleril nos separare a charitalc Dei.* Ilespondco: S. Auguslinus in lib. 1. de moribus Ecclesiae cap. 11. el sequentibus, explicans hunc locum, docel, hic explicari cfflciam el potentiam charilalis, quae si adsil in corde noslro, omnes Iribulationcs vincit, ul sensus lolius illius sententiae sil, nullum esse terrorem, qui possit ellicere in homine, in quo ardeal charilas, ut Deum suum offendat; lamen ibidem idem Auguslinus monel, posse in hac vita amitti charilalem, et ideo diligentissime lanium bonum esse servandum. Possel lamen eliam responderi, Apostolum hic loqui in persona electorum, ul supra diximus cap.9. in explicatione testimonii septimi.

Quartum leslimonium, I. Corinlh. 13. *Charilas numquam excidii.* Ilespondco: Charilas numquam excidit, quia non frangitur laboribus, sed omnia tolerat. ul exponit hoc loco s. Joan, chrysoslomos. Ilursus et magis ad lilcram, charilas cx se numquam excidii, sed nos ab illa interdum excidimus. Ipsa (inquam) cx se numquam excidii, quia ul in hac vila, el in fulura locum suum babel. Non sic aulem fides el spes, quae posl hanc vitam non erunt. Itaque non significat Apostolus, nullum esse, qui charilalem amittat, sed ostendit, non repugnare charilali, ul semper vigeat, sicut id fidei et spei repugnat.

Quintum leslimonium 1. Joan. 3. *Qui naius esl ex Deo, peccalum non facit, quoniam semen illius in eo manci, el non polesl peccare, quoniam cx Deo naius esl.* Ilespondco: Variac sunt hujus loci, qui omnium esl difficillimus, expositiones.

Prima esl s. Ambrosii, in commenlario Isaiac (ul s. Auguslinus leslatur lib. 4. ad Bonifacium cap. 7.) Referi haec expositio hunc locum ad statum futurae gloriae, ul sensus sil, cos non posse peccare, qui nati sunt cx Deo, per secundani illam regenerationem, de qua dicitur Mallh. 19. *In regeneratione cum sederit filius hominis elc.* Vera esl haec doctrina, sed videtur Ambrosius potius alludere voluisse ad hunc locum, quam cum cx proposito explicare. Apostolus enim Joannes docel in eo capile, quo signo internosci possint in hac vita filii Dei, a filiis diaboli, el dicit, illud esse primum signum, quod filii Dei non peccant, filii diaboli peccant, alque ila ulrique patrem suum imitantur, illi Deum, qui esl ipsa iustilia, isti diabolum, qui ab initio peccat.

Secunda expositio est s. Bernardi, in 1. sermone de septuagesima, el serm. 23. in Cantica, qui per semen Dei inlelligit gralam praedestinationis, ac dicit, praedestinos non posse peccare, non quod revera quandoque non peccent, sed quod perinde sit, ac si numquam peccarent, cum ccrium sit. cis peccata remittenda esse, immo ipsa eliam peccala cis cooperentur in bonum. Haec quoque expositio veram doctrinam conlineksed non explicat proprie sensum Apostoli, el credibile esl, s. Bernardino, more suo uti voluisse scripturae verbis, ad sententiam quondam veram explicandam, quamvis non eo loco intentam ab eo, qui verba illa conscripserat. Certe s. Joannes sicut dicit, omnem,

qui esl naius cx Deo. non peccare; ila cliarn dicit, omnem, qui facil iustiliam, ex Deo naluni esse. V, lamen significare voluit, omnem, qui facil iustiliam, esse praedestinatum. Praeterea docere iolrudii Apostolus (ul diximus) quomodo discernantur filii Dei a filiis diaboli, non aulem quo modo internoscantur electi a reprobis. Nam de cleclis et reprobis ne verbum quidem facit, neque possunt iliac vila discerni, ul supra docuimus.

Tertia expositio esl aliorum, qui docent, illui (non *polesl peccare*) positum esse pro eo, quod esl, non debet peccare. Referi hanc sententiam s. Auguslinus, in lib. de nalura el gralia cap. H. S. j non videtur haec sententia mullum ad rem facere. Nam eliam qui non est naius ex Deo, non debet peccare. Nemo enim debet peccare, alioqui peccalum non esset, si fieri deberet.

Quarta expositio esl s. Augustini, in lib. 2. de peccalorum meritis el remiss. cap. 7. de gralia Cliristii cap. 21. el alibi, qui referi hunc locum ad peccata venialia, ul sensus sil, cum, qui naius esl ei Deo, non posse peccare eliam venialiter. quatenus est filius Dei, idesl, quatenus operator ex chartote: sed posse lamen eundem peccare, quatenus idem ipse ralioue corruptionis carnis esl adhuc filius hujus saeculi.

Sed proculdubio melioresl expositio Quinta, quae esl ejusdem Augustini Iracl. 5. in episl. Joannis. el Hieronymi lib. I. adversus Pelagianos, el lib. 2. adversus Jovinianum. Haec sententia docel, s. Joannem loqui, de peccatis lethalibus, non de venialibus. Nam distinguit filios Dei a (iliis diaboli per hoc. quod est peccare el non peccare: non aulem distinguuntur filii Dei a filiis diaboli, idesl, iusti ab impiis per hoc, quod iusti non peccent venialiter, el impii venialiter peccent. Igitur sententia .1. posloli haec est: Qui natus esl ex Deo non peccat, nec peccare potest lethaliter, dum perseverat Illius Dei, quoniam semen illius, idesl, charilas, quae omnibus peccatis lethalibus contraria esl, in ipso manci. Charilas enim esl plenitudo legis, ac per hoc nullo modo fieri polesl, ul sil praevaricator, qui charilalem habet. Id quod de nulla alia virtute dici polesl: Nam qui lidem habet, qui temperantiam habet, qui liberalitatem habet, qui fortitudinem habet, qui reliquas virtutes habet, polesl qualibet carum reicula contra aliam peccare; al qui charilalem habet, non polesl ea retente conira aliam virtutem peccala committere, quoniam charilas virtutes omnes continet. *Benigna esl. paliens, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet* dc. Quare ipsa sola est curtissima nola, qua discernuntur lili Dei a filiis diaboli.

Ex quo inlelligimus, omnia quinque testimonii pro immobilitate charilalis adducto, excellentiam charilalis probare, non autem immobilitatem: quoniam si maneat, efficit ul homo non peccet, nec possit peccare: tamen polesl non manere, si quii (ul diximus) eam abjiciat el cupiditati sponte succumbat.

CAPUT XVI.

Non esse omnes iustos inter se pares.

Quarius restat error breviter refellendus. Nam ut initio diximus in eo conveniunt Lulherani, ul di-

cant, omnes juslos aequiliter esse juslos, ila ul neque unus sil justior alio, neque idem homo in iustitia crescat. Similem errorem docuit olim Jovinianus, lesle s. Hieronymo, in lib. 2. adversus Jovinianum: quamvis non ex fundamento eodem. Jovinianus enim docebat virtutes esse pares, et peccata etiam paria, juxta antiquam sententiam Stoicorum. Lulherani vero non dicunt (quod sciam) virtutes esse pares, aut peccata paria, neque negant, posse hominem crescere in fide, spe, dilectione, aliisque virtutibus, neque dicunt, non esse unum alio majorem, quod allinet ad ejusmodi virtutes: sed affirmant, per has virtutes neminem justificari, ac per hoc crescere in fide et charitate, non esse crescere in iustitia: et ex eo quod alius alio fide et charitate sil major, non effici, ul unus sil alio iustior, quandoquidem una et eadem Christi iustitia licet apprehensa, atque a Deo impulsata omnes iustificari docent.

Nos igitur primum adversus Jovinianum profereamus pauca quaedam testimonia Scripturarum et Patrum: deinde alia quaedam scorsim adversus Lutheranos.

Quod allinet ad Jovinianum. evidenter refellitur error ipsius ex his testimoniis. Job 1. *Æumquid considerasti servum meum Job, quod non sil ei similis in terra?* 1. Reg. 9. *Aon erat vir de filiis Israel melior illo.* Ecclesiast. 44. *Aon est inventus similis illi, qui conservaret legem æceli.* Psal. 83. *Beatus vir, cujus est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator. ibunt de virtute in virtutem etc.* Quem locum truciens s. Gregorius, hom. 15. in Ezechiel. *Aon mirum, inquit, si de virtute in virtutem gradus sunt, quando ipsa unaquaqueque virtus quasi quibusdam gradibus augetur, et sic per incrementa meritorum ad summa perducitur.* Lucae 17. apostoli pelunt sibi licet augeri. Ex quo loco ducit argumentum s. Hieronymus, lib. 2. in Jovinianum; *Quare, inquit, dicunt apostoli. Adauge nobis fidem, si omnium una mensura est.* Mallh. 11. *fionsurcxil major Joanne Daplisla.* *Ilc invenit tantam fidem in Israel.* Luc. 7. *Ilc miltuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

line pertinent variae similitudines. Nom Mallh. 13. comparatur Ecclesia terrae, quae pro varia dispositione alicubi reddit fructum Iricenum, alicubi sexagenum, alicubi centenum. Rom. 12. et 1. Corinth. 12. comparatur Ecclesia corpori humano, in quo sunt varia membra, alia sublimiora, alia inferiora,* alia nobiliora, alia viliora. 2. Timoth. 2. alia non minus apia similitudine dicuntur in domo Dei esse vasa aurea et argentea, lignea et fictilia. Et sine dubio praeslantiora sunt aurea quam argentea, et argentea quam lignea vel fictilia. Quo etiam special illa similitudo ejusdem Apostoli, 1. Corinth. 3. de bis, qui supra fundamentum fidei aedificant nurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, focnum, stipulas.

Denique idem probant omnia testimonia, quae locent, praemia in coelo non esse paria, ul illud Joan. 15. *hi domo Patris mei mansiones multae*

sunt. Et 1. Corinth. 15. *Alia claritas solis, alia claritas lunae, alia claritas stellarum, et stella differt a stella in claritate* etc. Neque his repugnat quod Mallh. 20. dari videtur idem praemium omnibus operariis, videlicet denarius quidam diurnus. Nam denarius ille significat aequalitatem ac lernialis, non gloriae et excellentiae.

Pulchre s. Ambrosius lib. 7. in Lucam, exponens cap. 15. *Aequalem, inquit, dignaris solvere mercedem, aequalem mercedem vitae, non gloriae.* Illaque datur omnibus idem denarius, quoniam sancti omnes sine fine regnabunt, quamvis non omnes eadem eminentia regnabunt. Quemadmodum commune sicilis omnibus est perpetuo fulgere in coelo, tametsi aliae aliis clarius micent. Atque hoc modo locum istum exponunt sancti Patres, Ambrosius loco citato, Hieronymus lib. 2. in Jovinianum. Augustinus lib. de sancta Virginitate, cap. 2. Gregorius lib. 1. moral, cap. 42.

At (inquies) si denarius diurnus non signifient omnino par praemium, unde murmurabant operarii, qui plus laboraveram, quod eandem mercedem acciperent cum iis, qui minus laboraveram? Introducitur murmur illud in parabola, non quod in coelo ullum futurum sil murmur; sed ul ostendatur, nullam esse in Deo iniquitatem, si cum aliis liberalior, quam cum aliis esse velit. Et si (quod fieri non potest) murmur inter beatos oriretur, illud esse plane injustum. Non enim facil Deus injuriam ei, cui debitam mercedem reddidit, si parem, vel majorem alleri ex benignitate donaverit.

Ad hanc Ieslimonia Scriplurae addi possunt testimonia Patrum. S. Ambrosius, in epistola, 81. ad Siricium: *Agrestis, inquit, ululatus est. nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem servare, promiscue omnia velle confundere, diversorum gradus abrogare meritorum, et paupertatem quamdam coelestium remunerationum inducere, quasi Christo una sit palma, quam tribuat, nec plurimi abundant tituli meritorum.*

S. Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum, ex instituto hoc agit, ul supervacaneum sil leslimonium ejus adducere.

S. Augustinus in epistola. 57. ad Dardanum: *Deus, inquit, totus adesse rebus omnibus potest, et singulis (olus: quamvis in quibus habitat, habeant cum pro suae capacitatis diversitate alii amplius, alii minus, quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suae bonitatis aedificat.* Et ibidem: *Unde in omnibus sanctis sunt alii aliis sanctiores, nisi abundantius habendo habitatorem Deum?*

S. Gregorius lib. 1. moral, cap. 12. *Quia inquit, in hac vila nobis est discretio operum, erit proculdubio in illa discretio dignitatum, ul quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat.* Atque hanc in Jovinianum.

Nunc adversus Lutheranos Primo: Pugnat illud Proverb. 1. *Justorum semita quasi lux splens procedit et crescit usque ad perfectum diem.* Hic enim describitur justitiae ipsius progressus per similitudinem lucis, quae ab aurora progreditur ad meridiem. Sicul enim vera lux est, quae fulget in aurora, et semper augetur. ei crescit usque ad perfectionem meridianam; sic etiam vera iustitia est

in hominibus justificatis, et ca lamen semper magis ac magis augetur, donec ad perfectionem beatorum in coelesti felicitate pertingat.

Secundo: Illud Apostoli, 2. Corinth. 9. *Augebit incrementa frugum justitiae vestrae.* Quomodo enim Deus augebit incrementa frugum justitiae nostrae, si nulla est in nobis justitia, nisi Christi, quae augeri non potest?

Tertio: Illud s. Joannis in Apocalypsi, cap. ull. *Qui iustus est, justificetur adhuc, et qui sanctus est, sanctificetur adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Quis autem dubitat, eos, qui in sordibus sunt, vere posse adhuc sordescere, et unum esse sordidiorem alio? cur igitur non concedunt, posse etiam iustus cili justiores, et unum alio in iustitia esse maiorem?

Quarto: Pugnant adversus eos omnia loca, in quibus dicitur charitas augeri, et in uno major esse, quam in alio: ul Joan. ull. *Diligis me plus his?* El Luc.7. *Remittuntur ei peccata multa. quoniam dilexit nullum: FA: Cui minus dimittitur, minus diligit.* Et Joan. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ul animam suam ponat quis pro amicis suis. FA I. Joan. 'i. Perfecta charitas foras mittit li orem.* Et: *Qui limet, non est perfectus in charitale.* Nam secundum Scripturas, iustitia nihil est aliud nisi charitas. Nam 1. Joan. 3. Apostolus pro eodem accipit esse iustum, et diligere: *In hoc, inquit, manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli.* Omnis qui non est iustus, non est ex Deo. et qui non diligit fratrem suum. Quoniam haec est annuntialio, quam audistis ab initio, ul diligatis alterutrum. El ibidem: *Qui non diligit, manet in morte.* El: *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Hem apostolus Paulus cum ait, Bom. 1 L *Regnum Dei iustitia, pax et gaudium in Spiritu sancto.* Per iustitiam intelligit charitatem, cuius proprii sunt cileclus pax et gaudium, iuxta

illud Galatas 5. *Fructus autem Spiritus sunt, civitas, gaudium, pax.* Et Dominus Mallh. 5. et admonet, ut iustitia nostra abundet plus quam sanharum et pharisaeorum, praecipue loquitur de dicitate. Scribarum enim et pharisaeorum iustitia teral, diligere amicos et odio prosequi inimicos: iacob autem Christus, ul diligamus etiam inimicos, et sic iustitia nostra abundet plus quam scribarum, et pharisaeorum. Itaque cum adversarii non negent disparitatem esse charitalis in regeneratis: non possunt etiam negare, disparitatem esse iustitiae, nisi verbo Dei repugnare velint.

Quinio: Pugnant contra eos omnia loca. quaedacent, in cocio varietatem esse praemiorum de? ronarum, quae supra citata sunt contra Jovinianum. Nam praemia regni coelorum proprie iustis par sunt, ul Dominus ait, Mallh. 25. *Ibunt iusti in vitam aeternam.* El Philipp. 3. Apostolus vocat k. liludinem *Bravium supernae vocationis.* Et apertius 2. Timolh. 1. vocal *Coronam iustitiae, quam reddit iustus iudex.* Quare si diversitas est in coelo praemiorum, sine dubio diversitas est in temeritorum; et si varia est corona iustitiae, varia quoque est ipsa iustitia. Non sunt igitur omnes regenerati aequo iusti.

Accedant ultimo testimonia s. Augustini, scr. lfi. de verbis Apostoli; *Iustificati, inquit, sumus; sed ipsa iustitia, dum proficit, crescit.* Item in epist. 29. ad Hieronymum; *Indutis un sancti iustitia, illius magis, alius minus.* Hern tract. G. in Joann. *Ipsi, inquit, spirituales sancti in Ecclesia, sunt alii aliis sanctiores, alii aliis meliores.*

Argumenta contraria nulla remanent hoc loco solvenda, quoniam non alia sunt, quam quae in libro superiore dissolvimus. Quibus videlicet inhaerentem iustitiam oppugnare, et impulsitiam propugnare adversarii nitebantur.

De iustitia actuali, sive operum, Quatuor sunt quaestiones, *Una* de necessitate, *Altera* de veritate, *Tertia* de meritis, *Quarta* de perfectione. Dissidemus enim ab haereticis huius temporis; *Primum*, an sint hominibus justificatis opera necessaria ad salutem, cum qua quaestione fere coincident illae; *Utrum* iusti legem Dei servare teneantur, et quid intersit inter legem et evangelium. *Deinde*, dissentimus de ipsa veritate iustitiae actualis, id est. utrum opera iustorum sint vere iusta, ila ul coram Dei iudicio comparere audeant, rum qua quaestione coincidit illa. Possit no homo iustus legem divinam implero, ul in eo opere peccatum nullum admittat. *Tertio*, contendimus de meritis operum bonorum, utrum ex iustitia digna sint retributione. *Quarto*, disceptamus de perfectione iustitiae, sed ea duobus in locis a nobis explicata est, in libro de monachis, et in libro de distinctione peccati mortalis et venialis.

LIBER QUARTUS

1) EJUSTIFICATIONE

QUI EST DE JUSTITIA OPERUM

CAPUT PRIMUM

liitod haeretici huius temporis negent operum necessitatem.

fligitur a Prima quaestione incipiamus, explicanda est sententia adversariorum de necessitate operum. Si quidem nulli ipsorum aliud loquuntur, aliud sentiunt. Non desunt enim qui clament injuriam Lutheranis fieri, cum dicuntur opera bona, nunquam non necessaria ad salutem contemnere.

Ac Primum confessio ipsa Augustana art. 29. falso icit accusari suos, quod bona opera negligent, vel prohibeant. Philippus quoque in locis, Brenlitis in cilechismo, Kemnitius in examine concil. sess. G. prope finem. Calvinus lib. 3. Institut, cap. 16. Et ipso etiam Lutherus, in lib. de visitatione Saxonica, docent opera bona esse facienda; et aliquo modo indicant esse necessaria, cum affirmant, veram fidem non esse, quae non parit opera bona, et quae charitatem comitem non habet. Denique in colloquio Alamburgensi Majoris lae. sive Electorales disertis verbis docent, opera bona esse ad salutem necessaria, non quidem necessitate efficientiae,

sed necessitate praesentiae. Utriusque autem, sive Saxonici non negant opera esse necessaria necessitate praesentiae: sed lamen propter scandalum et periculum contendunt, istam propositionem, opera sunt necessaria ad salutem, non esse in Ecclesia tolerandam.

Cactorum quidquid sit de modis ipsorum loquendi, cum excutiuntur ipsorum principia et pleraque dicta et scripta Lutheri, videntur omnino existimare posse hominem salvari, etiamsi nulla bona opera faciat, nec mandata divina custodiat. Quod his argumentis probo.

Primum: Ex verbis divinis prophetarum ipsorum Lutheri. qui affirmat mala opera credendi nihil nocere. Sic enim loquitur in libro de libertate Christiana: *Bona opera non faciunt bonum virum, nec malum mala.* Ei Paulo post: *Ul infideli nullum bonum opus prodest ad salutem et iustitiam: sic e diverso nullum malum opus facit malum et damnatum, sed sola incredulitas.* Idem in sermone, Sic Deus dilexit mundum: *Ibi fides est, inquit, nullum peccatum nocere potest. FA in lib. de captivitate Babylonica cap. de Baptismo: Vides, inquit, quam dives sit homo Christianus, vel baptizatus. ul etiam volens non possit perdere salu-*

tem suam. qnantiscumque peccatis, nisi nolit cedere. Nulla enim peccata possunt eum damnare, nisi sola incredulitas. Haec et similia manifeste «locent, omnia bona opera posse luto omitti, ac per hoc non esse necessaria. Nam si quaevis peccata non faciunt hominem malum, neque ipsum damnant, quare non possunt omitti? Et si possunt omitti, quare sunl necessaria?

In comment, ad cap.2.ad Galal. *Quando. inquit, sic docclur, fides in Christum iustifical quidem, sed simul servari oportet mandata Dei, quia scriptum est, si vis ad vitam ingredi serva mandata, ibi slalim Christus negatus esl. el fides abolita, quia mandatis Dei, sive legi tribuitur, quod esi solius Dei.*llein in sermone de novo Testamento, sive de missa: *Caveamus, inquit, « peccatis, sed multo magis a legilius. el operibus bonis, tantum attendamus Dei promissionem el fidem.*

Denique in sermone cilato. sic Deus dilexil mundum: *Ego, inquit. dico libi, quia angusta est via, oportet te fieri tenuem, siviis per eam venire. Caelorum qui operibus onerati sunt, sicut conchilibus onustos videmus Jacobi peregrinos, ii non poterunt penetrare. El infra, Si veneris cum magnis saccis operum plenis, deponere oportebit, alioqui non poteris penetrare.*

Haec el similia, quae in Lulheri scriptis conlra studium operum bonorum passim leguntur, salis indicant menlem ejus, el quomodocumque excusentur, cerlc magnam vim habent ad persuadendum simplici populo, el ad malum propenso, non esse faciendâ opera bona.

Secundo: Idem probalur ex illo communi ipsorum dogmate, quod omnia opera iustorum sint ex naiura sua peccata mortalia, ul palet ex Lulhero in asseri, ari.31.32. et 3G. El ex Calvino lib. 3. Instil, cap. 12. § i. el cap. 14. § 9. Nam si bona opera sunl peccata mortalia, et lamen propler fidem non imputantur, cerlc polcrunt etiam mala opera propler iidem non imputari, ac per hoc non nocere. Neque cril caussa cur vitentur. Atque hoc est, quod dicil Lulherus, in captivil. Babylon, loco citato, omnia peccata in momento a lide absorberi.

Dicent fortasse: Mala opera non posse cum lide consistere, quoniam qui habet propositum peccandi, non polesl concipere fiduciam remissionis peccatorum, el ideo fides vera semper est, cum charilale conjuncta. Al conlra, nam si hoc esset verum, non possent etiam opera, quae dicuntur bona. cum lide consilerc. Nam opera bona non sunt bona (ex ipsorum sententia) nisi nomine, el secundum quid re ipsa vero el simpliciter sunl peccata mortalia. Quare qui habet propositum faciendi elemosynam quoniam scii hoc se non posse facere, nisi peccando mortaliter, habet propositum peccandi mortali-ter, atqui hoc propositum cum fide consistit, immo propler fidem non reputalur peccalum, igitur eodem modo qui habet propositum furandi, poterit simul habere fidem, el propleream fidem furtum non reputabitur ad peccalum. Sequitur igitur ex hoc ipsorum dogmate, ul re vera non sint necessaria bona opera ad salutem, sed perinde sil ulrum quis amet conjugem suam, an alienam, ulrum furetur an donel.

Terlio: idem probamus ex discrimine legis et e-

vangelii. Nam ex doctrina ipsorum communi l interest inter legem el cvangelium, quod lex p. ponit iustiliam el salutem cum conditione lotius l gis implendae, cvangelium promittit iustiliam salutem sine ulla conditione, sed absolute, vel tula conditione fidei. El hinc deducunt alterum dii crimen, quod lex terret, cvangelium consolatur. Ita docel Lulherus passim in cornmeal, ad cap.' ad Galal. el alibi, Philippus in locis, lit. de lege de cvangelio, el alii. El in colloquio Allenburgi; ita loquuntur Saxonici: *Legis promissiones w.: condilionales, proponunt enim cum condition obedientiae, sed promissiones evangelimon m* condilionales, sed gratuita.* Al si evangelium nullam requiril condilionem obedientiae, sed': sola fide contentum, cerlc qui nihil boni facial consentanee ad cvangelium vivet.

Quod si dicas: Evangelium non requiril conditionem operum, fides tamen requiril, non enim ril fides, nisi pariai bona opera, sequetur aul fides non esse conformem cvangelio, nul cvangelium non immediate, saltem mediate requirere conditionem operum. Quomodo enim fides si requiril opera, non cril potius ex lege, quam ex evangelical si cvangelium requiril fidem, el fides replit opera, nonne etiam consequenter cvangelium requiril opera? Qi: arc vel inane esl discrimen quod frequenlissime Iradunt inter legem el cvangelium, vel teguntur dicere, absolute nulla bona opera necessaria esse ad salutem, el consolationem magnam ti cvangelio percipere, el justificari el salvari etiam cos, qui voluntarie in sceleribus perseverant,

Quario: Probamus idem ex libertate Christiana, quam ipsi communi consensu docent. In eo siquidem libertatem Christianam constituunt, quod hom juslus sit liber a debilo legis implendae coram h), el per hoc omnia opera sini ilhjam indil Terenln. idesl, nec praecepta, nec prohibita. Quod necessario colligunt ex alio principio, quo docent legis observationem esse etiam iustis penitus impossibilem. Nam si lex impossibilis esl, nisi tollatur debilum ejus implendae, omnes damnabit. Ne igitur iusti damnentur, ab ejus jugo el debito liberantur.

Ila docel Lulherus, Ium in lib. de liberl. chrislii- na, turn in comment, episl. ad Galal. Ium in serm. de Moyse. *Sola fides* (inquit in cap. 2. ad fial. Il.) *necessaria esi, ul iusti simus. caetera omnia liber rima, neque praecepta amplius, neque prohibita* Ibidem: *Si conscientia didat, peccasti. respond': peccavi, ergo Deus puniet el damnabili Non. Il lex hoc dicil. Sed nihil mihi cum lege, Quar'ti Quia habeo libertatem.* El in argumento ejusde: epistolae. *Summa ars. inquit, el sapientia Christiana esi, nescire legem, ignorare opera, el lotam iustiliam acivam.* VA in lib. de liberi. chrisl. M opere, nulla lege homini Christiano opus est, cum per fidem sil liber ab omni lege.

El Calvinus lib. 3. Institui, cap. 19. § 2. Leti Iribus in rebus libertatem christinnam ponit; Pri muni in eo, quod ubi fiducia justificationis quaeritur, nulla legis, vel operum ralio hnbealur. Dein! in eo, ut opera bona non fianl tamquam examinanda ad regulam legis, sed tamquam certo acceptanda a Deo qiinliacumque sint. Denique in eo, ul?

mnlum rcrum externarum usus habeatur pro indifferenti, ita ul homo nulla religione tangatur, sive cas usurpes, sive relinquat. Ex hac doctrina quis nun videt, quam lata porta sceleribus el fiagiliis 0- mmbus patefiat? El quis ambigat, nulla esse opera bona necessaria ad salutem, si res omnes externae, proinde etiam Baptismus el Eucharistia, adiaphorao sunl, et nihil ad legis regulum examinandum esl?

Quinio: Probamus cxvila el moribus Lulheranorum, qui occasione hujus doctrinae ila coeperunt incredibili licentia in omnia scelera el peccata prorumpere, ul nccessc fuerit, Lutlicruin ipsum visitationem instituere el laudare opera bona, atque ad ea populos adhortari. Sed quam parum feliciter id ei successerit, scribit Joannes Cochlacus in ejus vita. Recte igitur, idesl, consentanee ad Lulheri dogmata in colloquio AHemburgeusi dixerunt quidam ex rigidis Lulheranis: *Opera bona, el novam obedientiam non ad regnum Chrisli, sed ad mundum perlinere.* Item, Ad Salanam spectare Chri- » silanos cum operibus bonis. Hem, *Adeo non esse' necessaria opera bona, ul etiam ad salutem inwminodeni, sintque perniciosa.* Denique, *Precari oportere, ul in fide sine omnibus operibus bonis, usque in finem perseveremus.* Vide Petrum Canisium in lib. l. de corruptelis verbi Dei cap. IO. ubi nulla hujus generis ex adversariorum libris referl.

CAPUT II.

Refutatur falsum discrimen legis et evangelii el inde probatur operum necessitas.

Aunc ul errorem omnium perniciosissimum refellamus. Primo probabimus: In cvangelio contineri doctrinam operum, el leges varias, ejusque promissiones requirere condilionem legis implendae. Deinde: Justos non esse liberos ab observatione legis divinae. Poslrremo: Opera bona simpliciter ad salutem esse necessaria.

Igilursciendum esi cvangelium duobus modis accipi posse. Uno modo pro doctrina, quam Christus el Apostoli praedicarunt, el in libris evangelislarum, aliisque apostolorum scriplis continetur. Alio modo pro gralia novi Testamenti, quae el lex scripta in corde, el spiritus vivificans, el lex lidei dici solet, quamvis (ul verum fatear) nomen evangelii non videatur in Scripturis usquam accipi, nisi priore modo, idesl, pro doclrina. Et quidem, si loquamur de gratia novi Testamenti, non distinguitur lex ab evangelio, quod lex requirat opera, cvangelium non requirat opera, sed quod lex doceat quid sil faciendum, cvangelium praebeal vires ad faciendum: inde enim dicilur lex scripta esso in tabulis, cvangelium in cordibus. Do quo discrimine copiose scribit sanctus Augustinus in libro de Spiritu el lilera ad Jlarcellinum in episl. 200. ad Ascllicum el alibi.

Neque de hac acceptione hoc loco controversia esl. Nam ipsi etiam adversarii, cum de discrimine legis et evangelii disserunt, nomine evangelii non gratiam ipsam, sed praedicationem Chrisli el apodolorum intelligunt, quam ideo cvangelium jdest, bonum nuncium appellatam esso dicunt, quoniam nihil nisi consolationem nnnuncial. Nos vero con-

Ihtuiumn Vol. IV.

tendimus evangelio contineri illa omnia, quae adversarii soli legi tribuunt, quae sunl praecipue Iria, leges proprie dictae, comminationes el promissiones cum conditione obedienliae.

Quod allinet ad leges proprie dictas, id probamus ex cap. 5. Mallh. ubi Dominus confirmat, explicat el perficit legem Moysis de homicidio, adulterio, perjurio et similibus rebus. Nam quod revera Dominus eam legem, ul a se explicatam servari velit, perspicuum est.

Primo: Ex modo illo loquendi: *Ego aulem dico vobis.* Quae verba legislatorem proprie decent.

Secundo: Ex eo quod Dominus ail: *Aon veni solvere legem, sed adimplere.* Si enim nulla esset in cvangelio legis obligatio, sustulisset Dominus legem veterem, etiam quoad praecepta moralia.

Terlio: Ex eo quod dicilur Mallh. 7. in fine: *Quod erat docens sicut potestatem habens, non sicut scribae el pharisaei.* Idesl. sicut legislator, qui ex auctoritate leges inierpretalur, vel mulat, vel addit, non sicut legisperitus, qui solum ex scientia legem explicat.

Quario: Ex eo quod concludit: *Si quis ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno coelorum.* Nun igitur Dominus suum explicat legem veterem, sed etiam jubet eam servari, quod allinet ad praecepta moralia. Alioqui non diceret, qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno coelorum.

Praeterea: Si lex vetus moralis ad Christianos non perimeret, quare Dominus lam accurate illam exponeret el perficeret? Num cvangelium Chrisli Otiose in rcrum mutilem explicatione consumi debuit? Vide plura de hoc argumeto infra cap. 3.

Quod allinet ad Allerum de comminationibus el tenoribus: quae major comminatio excogitari polesl quam illa dominico ore prolata, Mallh. 5. *Qui dixerit fratri suo. fatue. reus cril gehennae ignis?* Et Mallh. 7. *Omnis arbor quae non facit fructum, bonum, excidetur, el in ignem mittetur.* Similes aulem comminationes habentur in evangelio passim, Mallh. 22. 23. 25. Marci 9. Lucae 12.

Sed respondent adversarii: Comminationes, quae in cvangeliiis reperiuulur, ad legem perlinere, sicut etiam conlra, promissiones remissionis peccatorum, quae leguntur in prophetis, ad cvangelium. Al cerlc coguntur ila dicere, qui cvangelium sola consolatione definiunt. Sed cogitent, an non satius esset, corrigere definitionem illam, quam dicere maximam pariem sermonnm Chrisli non esse Christi verba, sed Moysis; el Christum in evangelio nihil minus, quam cvangelium praedicare.

Deinde: Nonne Apostolus Paulus ad Rom. 1. el 2. ipsi evangelio tribuit officium terrendi? *Non erubesco* (inquit cap. 1.) *cvangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Judaeo primum et graeco. Iustilia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem; Sicut scriptum est. Juslus autem ex fide vivit. Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem, etc.* Isla revelatio irae Dei manifeste tribuitur cvangelio, revelatur enim in cvangelio iustilia Dei ex fide, ul justificati evadant iram Dei, quam idem evungelium omnibus impiis

imminere testatur. Unde in 2.cap. idem Apostolus ait: *In die cum judicabit Dominus occulta hominum, secundum evangelium meum.*

Adhaec: Nonne apostolus Pelrus in die pentecostes, accepto Spiritu sancio evangelium praedicavit? Quis aulem fucril ejus praedicationis ciTccclus, docel sanctus Lucas, Actor. 2. cum ait: *His auditis compuncti sunl corde, cl dixerunt ad Petrum, cl ad reliquos apostolos, Quid jaciemus viri fratres?* Evangelium igilur non solum consolatur, sed etiam terrei. Compunctio enim ex Ierrorc nascitur.

Nec solum Pelrus, sed etiam Paulus cum evangelium praedicaret, homines torrefaciebat. Sic enim scribit idem Lucas. Aclor. 34. *Veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quae erat Judaea, vocavit Paulum, el adivil ab eo fidem. quae est in Christum Jesum. Disputante autem illo de justitia el castitate, el de judicio futuro, tremefactus Felix respondit, quod nunc allinet, vade, etc.* Non audebunt (credo) Lulherani dicere, Paulum vocatum, ul praedicaret fidem Christi, pro tide legem, pro Christo .Moysem, pro evangelio aliquid evangelio contrarium praedicasse, cl tamen finis praedicationis fuil terror el Ircmor audientium.

Quid sanctus Jacobus? An ipse quoque evangelium non praedicabat, cum scribere! in epistola sua, cap. 5. *Agile nunc divites, plorate ululantes in miseriis, quae advenient vobis?* El fraler ejus Judas item apostolus, quid nisi evangelium praedicabat, cum in epistola sua scriberet: *Ecce venii Dominus in sanctis millibus suis, facere judicium conlra omnes, el arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum?*

Denique s. Joannes apostolus cl cvangelisla in Apocalypsi, cap. 14. *Vidi, inquil. alterum angelum volantem per medium coelum, habentem evangelium aeternum, ut evanglizarel sedentibus super terram, el super omnem gentem, el tribum. el linguam, el populum, dicens magna voce: Timete Dominum, cl date illi honorem, quia venit hora judicii ejus.*

Cum igilur Christus cl omnes apostoli evangelizando terreant, et in symbolo aposlolico, quod cvangelii summam continet, sil etiam articulus unus de futuro judicio, falso docent Lulherani, proprium esse legis ofilcium terrere, clad evangelium non perlinere.

.Il si res ila se habet (inquiunt) cur apostolica praedicatio dicilur evangelium, idesl, laetus cl bonus nuncius? El cur sanctus Paulus ad Ilomanos octavo scribil, nos non accepisse Spiritum servitutis iterum in timore? Respondeo: Nomen evangelii impositum esl ad significandum officium unum, idque potissimum apostolicae praedicalionis: sed non propterea sequitur non esse etiam alia officia evangelii, quamvis eo nomine non explicentur. Quomodo clavis dicilur quia claudit, cl tamen etiam aperit; et lingua dicitur instrumentum lingendi, quod esl lamen instrumentum diam loquendi.

Dicilur igilur evangelium, quia annunciat Salvatoris adventum, reconciliationem cum Deo, aditum patefactum ad regnum coelorum. Unde etiam dicilur evangelium regni, Matthaei 24. El .Mare. I. Sed

simul etiam annunciat iram el indignationem Ili: qui non recipiunt Salvatorem, neque pocniten! . agunt. Adde quod evangelium terret, ul consilur, quo modo medicus vulnerat ul sanat. Q.; non tam proprie convenit legi Moysis, quae terribal comminando supplicia peccatoribus, el noa : slende bal, nisi obscure liberatorem.

Quod aulem allinet ad spiritum timoris et duritatis, non colligitur inde discrimen inter legemi. evangelium. quatenus evangelium significat dotlfinam Chrisli el apostolorum; secun(lum quam acciplionern nos hic loquimur de evangelio; sed inl'r Testamentum novum cl velus. Nam Testamenlunus proprie non continet, nisi quod Moysesallulidesl, legem scriplam in tabulis, quae quidem; vitutem generat, ul dicitur ad Galal. 4. Et timorea incutit, quoniam ostendit quid facere oporteat; non dal vires faciendi: al novum Testamentum wlinet id, quod Christus attulit: Christus aulemne; altulil solum doctrinam cl praecepta evangelic, quamvis haec etiam attulerit, sed graliam quoq; Spiritus sancti, quae esl lex in corde scripla. ideil, charilas in corde diffusa. per quam non timore: nae, sed amore justitiae lex in tabulis cooscripl: servatur. Atque hoc discrimen indicat Apostolusid Roman. 8. ad Galal. 4. ad IJebr. 8. el IO. Els. Asguslinus in lib. contra Adimanlum, cap. II brevis simam difierenliam osse scripsit, non legisetvangeiit, sed Testamenti veleris el novi, limoreme! amore m.

Veniamus ad Tertium discrimen, quod est bojus loci maxime proprium. Igilur promissiones cran-gelicas condilionales esse, non absolutas, probetur Primo ex cap. 5. Matthaei: *Nisi abundorlil justitia vestra plus quam scribarum cl pliarua? orum, non intrabilis in regnum coelorum.* II? certe promissio esl evnngelica, cum regnum calorum comprehendat. El tamen requirit conditionem justitiae non impulatiliae, sed actualis eloperosae, quae in perfecta mandatorum observatione consistit. Explicat enim Dominus quid sil. iustiliu nostram abundare plus quam scribarum cl phlrisacorum, cum dicil. pharisaeorum el scribarum iustitiam fuisse diligere amicos, non occidere, non moechari, non pejerare: noslram aulem esse debere, diligere etiam inimicos, non irasci sine caus: . non videre uxorem alienam ad concupiscentiam, non jurare omnino absque necessitate.

Secundo: Probatur ex cap. 19. Mallii, Si rise vitam ingredi, serva mandata. Haec enim apertissima promissio vitae aeternae. apertissimam conditionem exigit obedienciae. El similis babelor promissio, Lucae 10. ubi cum is. qui Dominum rogaverat, quid facto opus esset ad vitam aelernar acquirendam, mandata legis exposuisset, Domini! ait, *Ilecle respondisti, fac hoc cl vives.*

Ad haec loca respondent adversarii: Dominum haec dixisse ironice, cum solum significare vellet, fieri non posse, ul aliquis mandata divina custodial: quomodo si quis diceret, si vis in coelum conscendere, vola per aerem; vel hoc fac, assume pennas sicut columbae, cl altissime volabis. Ilado-cet Lulherus, in comment, ad cap. 3. ad Galal. explicans illud: *Qui fecerit ca, vivet in illis,* Quae

verba dicil esse inteliigenda ironice, sicut illa Chrisli: *Hoc fac el vives.*

Sic etiam Calvinus lib. 3. Instil, cap. 18. § 9. dicil Christum attemperare solitum sua responsa iis, qui eum interrogabant: cl quoniam legisperitus persuasione legalis justitiae imbutus cral, et in operum fiducia cacculicbal, ideo a Christo ad legis observationem esse remissum. Idem quoque in antidoto concilii exagitans illud quod monel concilium sess. C. cap. 7. catechumenis dicendum esse, si vis ad vilam ingredi, serva mandata; Vae, inquit, eorum catechumenis, si tam dura illis conditio imponitur. *Quid enim aliud, quam aeterna illis maledictio indicitur?*

Porro Joan. Brenlius homil. 1. in dominica 13. post Trinitatem audet etiam dicere, Chrislum sic respondiisse cum ait: *Si vis ad vilam ingredi, serva mandata,* ut polius indicaverit ei viam ad aeternam damnalionem. Ilia videlicet isti verbi Dei simplicitatem pervertunt, cl ad suos errores el blasphemias delorquere conantur.

At nullis de caussis nihil eos conficta isla ironia juvare poterit. Primum, quoniam si ironica esset responsio, ideo talis esset, quoniam ad legisperitos, vel pharisaeos dirigitur: igitur cum Dominus apostolos suos alloquitur, non ironice, sed proprie el serio loquitur. Audiant ergo quid apostolis suis dicat, Joan. 13. *Si haec scitis, beati eritis, si feceritis ea.* Joan. 15. *Vos amici mei eritis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.* Et illud quod ante citavimus, Mallh. 5. *Nisi abundaverit justitia vêtira etc.* El cap. G. *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimillel el vobis pater vester coelestis peccata vestra, si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimillel vobis.* Haec, el similia non possunt eludi per ironiam, cl lamen promissiones continent, cum conditione operum bonorum el obedienciae legis.

Secundo: Is cui Dominus dixit, si t't's ad vilam ingredi, serva mandata, non oral scriba, nec pharisaeus, aul legisperitus, sed adolescens quidam dives. Matthaeus enim cap. 19. adolescentem vocat, cl divitem fuisse narrat. Marcus cap. 10. non meminit, nisi divitiarum. Lucas cap. 18. principem appellat; legisperitum, scribam aul pharisacum, nullus evangclislarum nominal. Praeterea non venit ille ul Chrislum lentaret, sed ul simpliciter viam salutis addiceret. Nam Ientalionis hoc loco nulla mentio est; el Marcus scribit cum genuflecto rogasse Dominum de via salutis. El addit. *Intuitus eum Dominus, dilexit eum.* Certe tam adolescentis erga Chrislum humilitas, quam Chrisli erga adolescentem benevolentia manifeste indicant serium fuisse colloquium, neque ullam ironiae suspicionem subesse.

Tertio: Is cui Dominus dixit: *Hoc fac cl vives.* Luc. 10. Legis quidem peritus erat, el Dominum lentaturus accessit: sed non propterea sequitur, ul ironice Dominus illi responderit. Nam tenladio illa non erat ad fallendum, sed ad inquirendum quid Dominus de via salutis sentiret, quidve doceret: id quod inlelligi potest, Tum ex eo quod Dominus illi ait: *Recte respondisti, hoc fac et vives.* Quomodo enim Dominus diceret, recle respondisti, ci quem

hypocritam eltenlalorem subdolum esse cognosceret? Tum ex eo quod ibidem Dominus, ul illum magis instrueret, parabolam adjecit de co, qui incidit in latrones, cl cum narrassel opus misericordiae, quod in eum Samaritanus quidam exercuit, ail ad legisperitum: *Vade cl tu, fac similiter.* Ubi nullo modo ironiam suspicari fas est, nisi velimus Dominum ironice commendasse opera misericordiae, vere aulem el proprie conlempium eorum docuisse. Quod si in illis verbis, *Vade cl tu fac similiter,* nulla ironia esl, cerlc neque in illis esi, *Ilecle respondisti, hoc fac cl vives.* Nam ad eundem, ab eodem, eadem phrasi, in eodem loco et tempore el eadem occasione dicuntur.

Quarlot: Cum Dominus lentaretur lenlalionc fallaci cl subdola, non reddebat dolum pro dolo, sed vincebat in bono malum, cl non ironice, sed proprie respondebat, cl doctrinam seriam cl solidam Iradebal, ul palet Mallh. 22. ubi primum pharisaci consilium incunles, ul capereul cum in sermone, quaerunt, liceat ne censum dare Caesari, an non; deinde Sadducaci non dissimili studio quaestionem proponunt, cujus viri fulura sil uxor in resurrectione, quae septem viris sibi per morlem ordine succedentibus nupserat. Denique legisperiti lentantes interrogant, quod sil mandatum magnum in lege. Omnibus aulem quaestionibus Dominus vere, proprie simpliciterque respondit. Ad primam: *Reddito quae sunt Caesaris Caesaris, et quae sunt Dei Deo.* Ad secundanr. In resurrectione neque nubent neque nubentur, sederunt sicut angeli Dei in cocio. Ad tertiam: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, cl in tota anima tua, el in tota mente tua.* Audeant Calvinislae cl Lulherani. si pudorem penitus exuerunt, has responsiones Domini iconicas facere. Si vero non audent, multo minus Mallh. 19. et Luc. 10. ironiam suspicentur, cum in his locis minor occasio ironiae rperialur.

Terlio probari potest: Promissiones evangelicas esse condilionales ex doctrina apostolorum, qui passim conditiones operum inculcant, Roman. 8. *Si spiritu facta carnis mortificaverilis, vivetis.* El ibidem, *Cohaerdes aulem Chrisli, si lamen compatimur.* 2. ad Timolh. 2. *Si commortui sumus, et convivemus; si sustinebimus et conregnabinn/s.* Jacob. 2. *Si tamen legem perficitis regalem.* 2. Petri 1. Sic enim (si videlicet) *per bona opera certam vestram vocationem facialis; abundanter ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri.* 1. Joan. I. Si confiteamur peccata nostra, fidelis esl cl justus, ul rcmillal nobis peccata nostra. Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.*

Quarlot: Probatur ex doctrina prophetica. Nam promissiones remissionis peccatorum, etiam si in prophetis sint, non ad legem, sed ad evangelium perlinere adversarii non negant. Sic igitur loquitur Ezechiel, cap. 18. *Si impius averterit se ab impietate sua, el fecerit judicium cl justitiam, vila vivet etc.* Ubi non semel, sed saepius Dominus repetit, se indulgentiam, cl vilam impio donaturum, si lamen poenitentiam cgerit a peccatis, el mandatu omnia custodierit. El conlra, se justum graviter puniturum, si averterit se a justitia el mandata o-

omnia non custodierit. Quo loco sicul averlere se a iustitia et mandata non custodire, conditio est, a qua pendet comminatio mortis omnium consensu; et nemo dicere auderet comminationem mortis non esse conditionalem, sed absolutam: illa quoque averlere se a peccato, et facere iudicium et iustitiam conditio est, a qua pendet promissio vitae; et nemo dicere debet, promissionem vitae non esse conditionalem, sed absolutam, nisi divinis literis aperto repugnare velit.

Quinio: Probatur ex conditione fidei, quam requiri ad salutem non negant adversarii, cum scriptum sit Marci ult. *Qui crediderit, salvus erit; qui non crediderit, condemnabitur*. Ex hac enim fidei conditione sequitur Primo: Ut falsum sit quod ipsi dicunt, promissiones evangelii non esse conditionales: quomodo enim conditionales non sunt, si conditio aliqua, fidei videlicet, in omnibus requiritur? Secundo: Ut etiam falsum sit, non requiri conditionem legis implendae. Nam quibus verbis Scriptura docet, requiri conditionem fidei ad salutem, iisdem, vel etiam clarioribus docet, requiri conditionem legis implendae, ut patet ex locis supra citatis.

Al (inquiunt) *Promissiones evangelii gratuitaes sunt, non igitur conditionales*. Respondeo: Gratuitum non opponitur conditionali, neque est idem, quod absolutum, alioqui promissio evangelica conditionem fidei non requireret. Gratuita igitur dicitur promissio, quamvis condicionalis; quoniam ipsa etiam conditio gratuita est. gratuita enim est promissio indulgentiae, in qua si fidem et poenitentiam exigat, quoniam fides et poenitentia dona sunt Dei, et gratuita est promissio vitae aeternae, quarnvis obedientiam legis requirat, quoniam ipsa etiam obedientia legis donum Dei est; et hoc modo gratiam dat Deus pro gratia, ut legimus Joan. 1. Quoniam gratiam vitae aeternae dat pro gratia meritorum, et gratiam indulgentiae dat pro gratia poenitentiae.

CAPUT III.

Asseritur verum discrimen legis et evangelii et inde necessitas operum comprobatur.

Explicabimus nunc verum discrimen legis et evangelii. ut hinc etiam necessitas bonorum operum comprobetur.

Duo sunt praecipua discrimina legis et evangelii, ex quibus nulla alia consequuntur.

Primum igitur illud interest inter legem et evangelium, quod inter doctrinam inchoatam et perfectam: continetur enim evangelium in lege, ut arbor in semine. ut sanctus Thomas recte docet in 1. 2. quaesi. 107. Unde s. Augustinus in lib. 16. de Civitate Dei, cap. 26. scribit. Testamentum vetus esse occultationem novi, et Testamentum novum esse revelationem veteris. Et s. Gregorius homil. 6. in Ezechielem, explicans mysterium rotae, quae erant in rota, dicit rotam in rota esse, Testamentum novum in Testamento vetero.

Tria continentur Scriptura uliusque Testamenti, my-

steria, promissiones et praecepta, id est, res credendas, sperandas et faciendas, quibus fides, et charitasque respondent. Nam ad haec tria revocatur summa totius doctrinae coelestis, ut s. Augustinus... docet in euchiridio, in lib. de agone Christiano, lib. de calcchizandis rudibus, et alibi. Sed in omnibus Iribus longe praestat doctrina evangelica ti. posollica doctrinae legis et prophetarum.

Nam quod allinet ad mysteria fidei, doctrina i. Ieris Testamenti unitatem Dei manifestet docet, benivolentiam personarum et incarnationem Verbi nisi obscure et imperfecte, ut potius adumbret, quam exprimat: doctrina vero Testamenti novi benivolentiam omnia perspicue tradit et praedicat. [laque ad t significandum, Moyses cum loqueretur ad populum, faciem velabat, nobis autem Christus ipse revelat faciem loquutus est, annuncians omnia, quae creatae sunt, quae audivit a Patre suo. Unde Apostolus 2. ad Cor. 3. *Moyses, inquit, ponebat velamen in faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus: nos autem revelata facie, gloriam Domini speculantes, transformamur a claritate in claritatem, inquam a Domini spiritu.*

Quod attinet ad promissa, lex et prophetae pollicentur expresse bona temporalia, figurate autem regnum coelorum, Christus et apostoli manifeste regnum coelorum, et vitam aeternam pollicentur, bona temporalia adjicienda esse dicunt, et ideo non cessant solliciti et anxie requirenda. Et quoniam promissionibus adjungi solent etiam minae. lex et prophetae comminantur temporalia mala, Christus et apostoli mortem sempiternam. *Si audieritis me, non quit Dominus per prophetam, Isaiae 1.) bona non comedetis, quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos. Christus autem Matth. 23. *Dealipaupe res spiritu, quia in ipsorum est regnum coelorum. Beati corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Elinon: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit geliemv: ignis.**

S. Augustinus lib. 15. de Civitate Dei, cap. 11. *Educto, inquit, populo in monte Syna, dirigitur acceptam tradidit legem, quod velut dicitur Testamentum, quia promissiones terrenas habet: factum per Jesum Christum futurum fuerat Testamentum novum, quo regnum coelorum promitteretur. Et in psalm. 73. *Deus se uliusque Testamenti et voluit aeternam, ut et terrena promineret in veteri Testamento, et coelestia in novo Testamento.* Observat idem Augustinus in lib. 19. contra Faustum. cap. ult. in prophetis inveniri non raro testimonia de resurrectione et vita aeterna sed regnum coelorum nusquam expresse nominatum, nedum promissum, nisi in evangelio. Quare non immeritis. Hieronymus in lib. 1. adversus Pelagianos, reprehendit Pelagianos, quod dicerent in Testamento veteri regnum coelorum esse promissum.*

Restant leges et mandata, quorum alia caeremonialia. alia judicialia, alia moralia erant in veteri Testamento. In novo autem pro caeremoniis illis mosaïcis. quae pro tempore infinitae erant instituit in evangelio Christus, ut sanctus Augustinus loquitur in epist. 118. ad Januarium. *Sacramenta minime paucissima, observatione facillima, significant*

praestantissima, quibus societatem novi populi colligavit. Et in psalm. 73. Mutata, inquit, sunt sacramenta, facta sunt pauciora, facilia, salubriora. felicia.

Judiciales leges in evangelio. Christus non tulit, sed ferendas reliquit iis, qui variis in locis rempublicam gerentes pro rerum, personarum et temporum diversitate instituendas easque judicaverint, hoc enim interest inter populum hebraicum et Christianum, quod ille unam gentem et unam regionem, eamque satis exiguam continebat. De qua re vide Hieronymum in epistola ad Dardanum, de terra promissionis, iste autem orbem terrae complexus est, ubi regiones sunt et regna vastissima, mores et consuetudines diversissimae, temperamenta, ingenia, habitus animorum et corporum infinitis modis variantes. Hinc igitur facile poterat hebraeus populus iisdem judiciis regi, non potest autem populus Christianus ulla ratione iisdem particularibus ritibus et legibus gubernari.

Morales leges, quae perpetuae sunt, easdem ferre habent lex et evangelium, ut ostendit sanctus Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 28. sed in hoc praeferuntur evangelium legi, quod quaedam graviora, quae a Judaeis propior infirmitatem ipsorum in lege non exigebantur, a Christianis in evangelio exiguntur, ut patet de libello repudii et polygamie: quaedam etiam expressius leguntur in evangelio, quae obscurius habebuntur in lege. Quare sanctus Augustinus, cum in lib. contra Adimantum, cap. 3. scripsisset, nihil esse in evangelica et apostolica disciplina, quod in lege et prophetis desideretur: addidit nonnullum postea in lib. i. retract. cap. 22. addidisse fuisse voculam fere; non enim, *omnia*, sed (*ire omnia*, quae ad mores pertinent, habet evangelium cum lege communia.

Sed ut plane intelligatur, quemadmodum in evangelio Dominus legem moralem non sustulerit, sed perfecit, exponam breviter summam sermonis Domini in monte, quem vere scripsit sanctus Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte, cap. 1. in omnibus praeceptis, quibus vita hominis formari solet, esse perfectum.

Initio igitur sermonis sui, Dominus, quasi loco prooemii, divino prorsus artificio, simul explicat finem ultimum hominis et finem. atque operum bonorum utilitatem proponit, dicens: *Ite autem pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum.* Et quae sequuntur. Quoniam enim ultimus finis, principium et fundamentum est totius doctrinae moralis, ideo primo loco exponi debuit, simul autem adjungi par fuit utilitatem virtutis ut discipuli attentiores efficerentur.

Deinde: Quasi prooemio explicato, accessit Dominus ad praecepta tradenda, et primum instruit doctores, deinde auditores. Doctores admonet, eos solum terrae et lucem mundi esse debere. sapientia et charitatis illa caeteris praestare, ut alios sapientes et ardentes efficere possint. Quas duas conditiones non semel repetivit, cum praepositos Ecclesiae fideles et prudentes esse debere praemonuit.

Aggreditur deinde instructionem populorum eosque instruit, solum quoad substantiam praeceptorum

divinorum, tum quoad finem; nam in utroque scribae et pharisaei pravas opiniones induxerant.

Quod attinet ad substantiam praeceptorum reprobabat Dominus quinque pharisaeorum corruptelas. Primum, depravabant scribae et pharisaei praecepta gravissima de homicidio et adulterio, docentes in ejusmodi praeceptis actum externum solum esse prohibitum, non autem internum, nisi signis exterioribus proderetur. In quo errore fuit etiam Josephus lib. 12. antiquitatum, cap. 13. et David Kimhi in comment, psalm. 66. vers. 17. exponens illud: *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non audiet Dominus*: depravat enim illud, *non audiet Dominus*, ut significet, non imputabit Dominus. Adversus ejusmodi corruptelas, declarat Dominus legem, non occides, non solum manum, sed etiam linguam, et animum cohibere; et legem, non moechaberis, extendi usque ad concupiscentiam in ipsa mente conceptam.

Deinde: Pharisei depravabant legem de repudio; quod enim ob infirmitatem eorum hominum lex impunitum dimiserat, ipsi ut rem absolute justam proponebant. Dominus autem docuit, non licere uxorem dimittere, nisi causa fornicationis, et legem de libello repudii penitus abrogavit.

Tertio: Pharisei docebant, non esse pejerandum, lamen frequentare juramenta, etiam levi de causa nullum peccatum esse ducebant. Contra Dominus jubet, non esse jurandum omnino, nisi (videlicet) subsit jurandi necessitas.

Quarto: Corrumpebant pharisaei legem illam talionis, oculus pro oculo, dente pro dente. Nam cum non animadverterent, eam legem constitutam fuisse ad iustitiam conservandam, non ad appetitum vindictae saturandum, docebant, licitum esse vindictam appetere. Dominus igitur monet, non esse appetendam vindictam, nec malum pro malo reddendum; sed potius paratum esse debere hominem probum si opus sit, perculienti maxillam unam, praebere etiam alteram.

Quinto: Pervertebant pharisaei primum dilectionis praeceptum. Quoniam enim lex iussit, ut hostes suos occiderent, non odii causa, sed zelo iustitiae, qua iusta bella interdum etiam a piis regibus indicuntur, illi generale praeceptum tradebant diligendos esse amicos, odio habendos inimicos. Dominus ergo gravissime admonet, diligendos esse inimicos, benefaciendum his, qui nos oderunt, orandum pro persequentibus et calumniantibus nos.

Illis ita explicatis transit ad modum ac docet, cavendam esse in primis inanem gloriam, et non esse facienda opera bona ea intentione, ut videantur et laudentur ab hominibus. Et quoniam nimis prolixum fuisset, de singulis operum bonorum generibus disserere; revocavit omnia ad tria capita, orationem jejunium et eleemosynam. quorum primum erga Deum, alterum erga nos ipsos, tertium erga proximum exhibemus; et uno mentem, altero corpus, tertio bona externa sacrificamus.

Addit postea Dominus, ac docet, quae sint impedimenta cavenda et quae adjumenta quaerenda iis, qui cupiunt ad perfectionem iustitiae pervenire. Impedimenta tria demonstrat, nimiam sollicitudi-

nem in operibus congregandis: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra; supervacaneam diligentiam in rebus etiam necessariis procurandis, Nolite solliciti esse in crastinum. Temerarium iudicium de vita et factis alienis, Nolite judicare. Adjumenta etiam tria ostendit, orationem assiduam, Petite et dabitur vobis? conatum et contentionem proficiendi et superandi omnes difficultates; Contendite intrare per angustam portam; electionem bonorum magistrorum: Attendite vobis a falsis prophetis.*

Postremo concludit sermonem illeum commendans utilitatem operum bonorum, vel in praemio fecerat: *Omnis qui audit verba mea haec, et facit ea, similis est viro sapienti, qui aedificavit domum suam supra petram etc.* Alque haec de sermone Domini in monte.

Perfecit autem Dominus legem moralem, non solum explicando et addendo quae diximus, sed etiam adjiciendo consilia quaedam ad perfectionem charitalis, quae finis est omnium praeceptorum, adipiscendam aptissima; de quibus salis nulla disputavimus in lib. de monachis. Habemus igitur primum discrimen legis et evangelii, ex quo manifeste colligitur obedientiam legis, alque opera bona non minus, sed multo magis in evangelio, quam in lege doceri. Proinde Lutheranos sine dubitatione verum evangelii ac legis ignorare discrimen.

CAPUT IV.

Ostenditur alterum discrimen legis et evangelii.

Alterum discrimen legis et evangelii sumitur ex annexis. Nam lex per Moysen data est, qui legislator tantum fuit evangelium per Christum, qui non fuit solum legislator, sed etiam Redemptor. Proinde lex venit sola; evangelium non solum, sed cum gratia. Itaque qui legem in monte Syna per Moysen acceperunt, doctrinam tantum acceperunt, vel instructi per legem, iniqua vicia, virtutesque discernere: qui vero per Christum evangelium acceperunt, non solum doctrinam, sed etiam gratiam acceperunt, vel non modo inter virtutes et vicia discernere, sed etiam vel iustitiam diligere, Clodio haberent iniquitatem.

Hoc discrimen praedixerunt Ezechiel cap. 36. et Hieremias cap. 31. Ille enim cum Baptismum adumbrasset illis *veritas*. Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, adjungit de spiritu gratiae, *Auferam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum, et spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam, vel in praeceptis meis ambuletis.* Iste autem disertis verbis duo Testamenta distinguit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda foedus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris. in die, qua apprehendi manum eorum, vel educerem eos de terra Aegypti, pactum, quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc est pactum, quod feriam*

cum domo Israel post dies illos, dicit Domlay, Dabo legem meam in visceribus eorum, et incipiam de eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum.

Quam prophetiam de Testamento novo, et Christus auctor est, exponit Apostolus ad Hebr. 8. et 10. et idem Apostolus ad Rom. 5. cum dicit: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis, Sigmundus. legem in corde scriptam, de qua loquitur Hieremias, et spiritum in medio nostri positum, de quo: valde naturaliter Ezechiel, nihil esse aliud, nisi charitas, et legem in corde diffusam. Tunc enim Deus fatetur, et ambulemus in praeceptis suis, cum charitatem in cordibus nostris diffundit; Quoniam quidam legem implevit, et plenitudo legis est dilectio, Horn. 13. Quod discrimen copiose et eleganter persequitur s. Augustinus in pluribus locis, et praecipue in hoc libro de spiritu et littera.*

Porro hoc discrimen legis et evangelii tantum abscindit, vel operum necessitatem ab evangelio removeat, vel eam potius ad evangelium maxime pertinere demonstrat. Quorsum enim cum evangelio gratiam bene operandi, et legis ipsius implendi Christus conjunxit, nisi vel, quod per litteram; evangelio discimus esse faciendum, id per spiritum et gratiam impleamus? Quod enim Apostolus, ait, 2. Corinth. 3. *Littera occidit, spiritus vivificat*, demonstrat s. Augustinus, manifestissima ratione, non tantum intelligi debere de littera legis Mosuacae, sed etiam de littera legis evangelicae, utraque enim occidit, si a spiritu separetur. Sed ideo scriptum est de lege Moysis, lex iram operatur. An autem scriptum est de lege Christi, evangelium iram operatur, quoniam (vel diximus) cum Moyses legem dedit, nihil nisi litteram dedit, Christus autem cum evangelium dedit, simul cum littera spiritum dedit. Quare s. Joannes hoc ipsum discrimen attendens ait: *Lex per Moysen data est gratia, et veritas per Jesum Christum facta est*, Joao. 1. Bibemus igitur duas potissimas differentias legis et evangelii. Nunc paucis percurramus alias, quae ex his duabus tamquam ex fontibus derivantur. Ex primo discrimine nascuntur alia tria, et ex secundo item tria.

Terrium igitur discrimen legis et evangelii est, quod lex Moysis uni tantum genti dato fuit, lex Christi omnibus gentibus, Deuter. 4. Quae est *alia gens, ut habeat caeremonias, judaque iudicia, et universam legem, quam ego ponam hodie ante oculos vestros? Psalm. 117. Non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit illi.* Rom. 3. *Quid ergo amplius Judaeis est aut quae utilitas circumcisionis? Nullum quidem per omnem modum, primum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Et cap. 8. *Optabam ego ipse anathema esse pro fratribus meis, secundum canem, quorum est testimonium et legislatio contra.* Al Christus Malth. 23. *Euntes, inquit, docete omnes gentes: Et Marci ult. Praedicate evangelium omni creaturae. Et Luc. 24. Oportet praedicari in nomine meo poenitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.* Et Apostolus ad Roman. 1. *Non erubescat*

rangelium Sirlus enim Dei in salutem omni credenti, Judaeo primum et Graeco. Orilur hoc discrimen ex primo. Lex enim Moysis positiva (idesl) e creinonlalis et judicialis angusta oral, et ritus. ac judicia particularia continebat: Evangelium vero lex csl perfecta et rilus. praccpla et sacramenta ila universalia comprehendit, ut loti mundo communia esso possint.

Quartum discrimen, quod orilur etiam ex primo, in eo positum csl, quod lex umbram et figuras rerum futurarum magna ex parte compleclit. Evan*gelium ipsum corpus et veritatem exhibet. Joan. I. *Lex per Moysem data est, gratia et veritas per ksum Christum facta est.* Lex enim per Moysem data, per Christum facta est gratia, propier infusionem fidei et charilalis, facia csl veritas, propier implentionem omnium figurarum. 1. Corinth. 10. *Haec autem in figura facta sunt nostri.* Et paulo post: *Haec aulem omnia in figura contingebant, illis, scripta sunt aulem ad correptionem.* Illebr. 10. *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.* Denique passim in evangelio legimus, varia in Christo mysteria fuisse completa, quoniam sic scriptum erat in lege, aul prnpliolis.

Quintum discrimen csl, quod lex Moysis adveniente Clirisii lege mutanda erat. Chrisli aulem legi nulla succedere debet alia lex. Orilur hoc discrimen, ut alia duo. item ex primo; ideo siquidem mutanda fuit lex Moysis, quoniam imperfecta erat, omne enim imperfectum perfectioni cedat, et umbrae loco apparente difugiunt. Lucae 16. *Lex et prophetae, usque ad Joannem I. Iaplislam.* Illebr. I. *Translatio sacerdotio necesse est, ut et legis translatio fiat.* Et ibidem: *Bepprobatio fil praecedentis mandati propter infirmitatem et inutilitatem.* Et cap. 8. *Dicendo novum, veteravit prius, Quod enim antiquatur et senescit, prope interitum est.* Et ad Galat. 3. *Quid ergo lex? propter transgressionem posita est, donec veniret semen, cui promiserat.* Al Christi legem non esse finem habituram, pcpicuum csl ex duobus. Primo: Quoniam sacerdotium Christi manet in aeternum. iuxta illud psalm. 109. *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Secundo: Quoniam regni Christi nullus erit finis, ut legimus Danielis 2. et Luc. 1. Lex enim cum sacerdotio et regno ita conjuncta csl, ut illis manentibus et ipsa manere debeat, quod de sacerdotio et lege Apostolus docet ad Illebr. 7. de regno et lege dubium esse non potest, com regum proprium sit leges ferre, neque ullum sit regnum, quod proprias leges non habeat. Denique Testamentum novum aeternum dicitur, psal. 110. *Mandavit in aeternum Testamentum suum.* Baruch. 2. *Statuam illis Testamentum alterum sempiternum.* Id Illebr. 13. *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine Testamenti aeterni, Dominum nostrum Iesum Christum.*

Est autem hoc loco breviter annotandum, legem Moysis, quoad praecepta caeremonialia et judicialia simpliciter abrogatam esse: quoad moralia praecepto, et doctrinam fidei mutatam esse, non abrogatione, sed profectu, non enim sublata csl lex

moralis, nec fides unilalis Dei, sed aucta, amplificata, perfectata; quomodo mulari solei infans in adolescentem, adolescens in virum, et quo modo populus Dei, Chrisio adveniente, non perit, sed statum mutavit. Lex aulem evangelica sempiterna dicitur non quod sacramenta et omnia ejus praecepta nullum sint finem habitura, sed quoniam usque ad mundi consummationem legi evangelicae nulla succedere debet alia lex, cum hac perfectissima sit: et praeterea quia charitas, quae csl lex nova, et Testamentum novum scriptum in cordibus, numquam excidit, et sine fide in omnem aeternitalem durare debet.

Sextum discrimen, quod orilur ex secundo, illud csl, quod lex Moysis non habebat vim justificandi, neque dala erat ut iustitiam crearet, sed ut morbum ostenderet, et ad quaerendum medicum excitaret: Lex aulem Chrisli, idesl, evangelium, vim habet justificandi, et ad hoc ipsum datum est, ut ab iniquitate justified. Rom. 3. *Per legem cognitio peccati.* Galat. 2. *Si per legem iustitia.* ergo Christus gratis mortuus est. Et cap. 3. *Quoniam in lege nemo justificatur, manifestum est. quia iustus ex fide vivit; lex aulem non est ex fide,* item si data esset lex quae posset vivificare, vere ex lege esset iustitia. Al evangelium (ut dicitur ad Roman. 1.) *Virilis Deo in salutem omni credenti.* Et I. Corinth. 15. *Volui vobis facio (inquit Apostolus) evangelium, quod praedicavi vobis, quod et accepistis. per quod et salvamini.*

Sed hoc quod dicimus: Evangelium vim habere justificandi, non ita accipiendum est, quasi sola liltera evangelii salutem adferre possit; sed quoniam (ut dictum est in secundo discrimine) cum evangelii doctrina data est etiam gratia fidei et charilalis. quia legislator noster simul etiam Redemptor fuit, et simul cum lege dedit benedictionem, idesl. gratiam implendi legem, juxta illud psal. 83. *Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.*

Quocirca b. Paulus ubicumque dicit legem non justificare, non opponit legi Moysis decerinam evangelii, sed legi opponit fidem, operibus gratiam et lilterac spiritum. Alioqui enim etiam hiera evangelii, sine spiritu et gratia, iram operaretur et occideret, ut jam saepe diximus.

Septimum discrimen, quod idem oritur ex secundo, illud est, quod lex Moysis, lex timoris et servitutis fuit, evangelium lex amoris et libertatis. Roman. 8. *Aon accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater.* Galat. 4. *Haec enim sunt duo Testamenta, unum quidem in monte Syna, in servitutem generans, quae est Agar.* Et infra: *Itaque fratres, non sumus ancillae filii, sed liberae, qua libertate Christus nos liberavit.* 2. Timoth. 2. *Aon dedit nobis spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis.*

Sed hoc discrimen fusius explicabimus in sequenti capite. Interim illud annotasse salis erit, legem Moysis dici legem timoris et servitutis, quoniam legis mandata sine gratia Dei, quam Moyses dare non potuit, reos constituunt homines, et poenae obnoxios; evangelium Chrisli legem esse libe-

tabis et anionis, quoniam Christus, qui dedit mandata, dedit etiam spiritum, per quem in corde diffusa est charitas.

Octavum discrimen est, quod lex Moysis gravissima et importabilis erat. Evangelium Christi jugum suave et onus leve. Sic enim de lege Moysis beatus Petrus loquitur Act. 15'. *Quid lentius imponere jugum super cervicem discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? De lege autem sua Christus Matth. II. Tollite jugum meum, inquit, super vos. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.* Oritur hoc quoque discrimen ex secundo. Polissima enim causa cur lex nova sit levis, et lex vetus gravis, est annexa legi novae gratia charitable. Quod etsi enim durum et importabile limen sit leve est et facile diligenti. Et hanc rationem reddit sanctus Augustinus in omnibus fere locis, ubi de hac re tradat, quaesi, i 16 in Exod. in lib. 83. quaesi. 66. lib. de gratia et libero arbitrio, cap. 17. in lib. de natura et gratia. cap. 69. et in libro de perfectione iustitiae post latiocinationem decimasexlam. Ubi etiam addit insignem similitudinem de pennis avium, quae non tam prernunt, quam sublevant: *Perfecta, inquit, charitas joras nullum timorem, et facit praecepti sarcinam levem, non solum non prementem onere ponderum, verum etiam sublevantem vice pennarum.*

Sunt tamen etiam aliae duae rationes cur lex nova vere dici possit facilius velere. Una est, quam reddunt Nazianzenus in 2. orat. de pascha, et Chrysostomus homil. 8. de poenitentia, quod spes retributionis longe sit major in lege nova, quam in vetere, cum jam propalata sit via sanctorum, atque aditus pateat ad regnum felicitatis aeternae. Altera ratio est, quoniam in lege velere praecepta caeremonialia et judicialia plurima erant, et parum utilia; in lege nova paucissima sunt et utilissima: praecepta vero moralia fere sunt eadem in utraque lege. Nam illa quoque quae videntur in evangelio esse gravissima de dilectione inimicorum, et de concupiscentia cohibenda, inveniuntur Exodi 20. Prov. 25. et alibi, vel sanctus Augustinus demonstrat in libro contra Adimantum, cap. 3. et lib. 19. contra Faustum, cap. 28.

Itaque nonnulli Dominus Matth. 5. Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam legis et prophetarum, sed plusquam scribarum et pharisaeorum, vel videlicet significaret, se non tam addere velle ad onera praeceptorum legis, quam tollere de medio corruptelas scribarum et pharisaeorum. Quod si quae graviora praecepta addidit, aut certe magis expresse tradidit, vel de non dimittenda uxore per libellum repudii, et si quae sunt alia: non debent illa gravia videri populo christiano, etiamsi gravia viderentur populo Iudaeorum. Nam non est grave viro forti, quod puero delicato importabile solet videri.

CAPUT V.

Refellitur falsa libertas christiana, et inde probatur necessitas operum.

Disseruimus hactenus de falso et vero discrimine legi et evangelii: Nunc de falsa et vera liber-

tate christiana breviter disseremus. Nam Uocemur altorum caput, unde magna ex parte dependet quod solum de necessitate operum ad salutem.

Igitur adversarii, vel supra diximus, in eo ponunt Christianam libertatem, ut nulli legi subjecti sit in conscientia, et coram Deo: et Christum habere. pro Kedemplore, non pro *legislatore*; Moyses Icm cum suo decalogo nihil ad eos pertineat. Vero cum irideniino concilio in sess. C. can. 12. 20. et 21. docemus, homines Christianos et iustos, non esse liberos ab obligatione praecipitorum Dei et Ecclesiae, et eam, quam haereticus perperam dicant, non esse christianam, sed profanam libertatem, et verius peccati ac diaboli voluntariam servitutem.

Primum: Id probamus ex iis testimoniis, quae docent, Christum verum fuisse legislatorem. Neque enim negare audebunt, se legi subjectos esse. Dominum suum legislatorem fuisse negare non possunt, Isaias quidem cap. 33. de Salvatore dicit: *Dominus iudex noster, Dominus legifer notus, Dominus rex noster, ipse salvabit nos.* Ac ne illi tropum aliquem forte confugiant, audiamus Moysen in Deuter. cap. 18. *Prophetam, inquit, de gente tua. et de fratribus tuis, sicut inc suscitaverit tibi Dominus, ipsum audies.*

Hunc prophetam, Christum esse, testatur Apostolus Petrus Act. 3. et sanctus Silepius Act. 13. aperte apostolus Paulus Christum confert unum Moysen, vel legislatorem cum legislatore, [famine per angelos in manu Moysis, illa firmum fuisse?.. vel omnis inobedientia dignam receperit vindictae retributionem. Et inde colligit, nullo magis timendum esse nobis, si sermonem filii Dei contempserimus. Et cap. 3. dicit, Moysen fidelem fuisse domino domo Dei tamquam famulum, Christum autem in domo sua tamquam filium. Et cap. 5. dicit, Christum factum esse omnibus obediensibus sibi causam salutis aeternae. Obedientia autem proprie legislatori debetur, et cap. 12. illa concludit: *Vide ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur, multo magis nos. qui de coelis loquentem nobis avertimus, cujus vox movit terram hunc, nunc autem reprobantem dicens, Adhuc semel ego movebo non solum terram, sed et coelum.*

Praeterea Christum esse regem nostrum omnis Scriptura testatur, psal. 2. *Ego autem coelestis rex sum rex ab eo.* Michaeae 5. *Ex te exiit dux, qui regem populum meum Israel.* Luc. 1. *Regni ejus non erit finis.* Apoc. 1. dicitur: *Princeps regum terrae.* Et cap. 19. *Rex regum. et Dominus dominantium.* Al regis proprium est leges condere: ideo siquidem Isaiae 33. conjungitur, *Legifer noster.* cum verbis, *Rex noster*; et Proverb. 8. dicitur: *Per me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt.* Christus igitur rex noster legem aliquam sine dubio nobis dedit. per cujus custodiam obediensiam illi praestemus.

Secundo: Idem probamus ex testimoniis, quae docent, evangelium esse quandam legem. Nam Isai. 2. et Michaeae 4. dicitur: *De Sion exibit lex et Verbum Domini de Hierusalem.* Quae verba intel-

ligunlur communiter de praediciione cvangelica, quae ab urbe Hierosolyma per lotum mundum pro* pagala esi. Vide Augustinum lib. 18. de Civ. Dei cap. 50. et Isai. 42. *Ecce servus meus, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum. iudicium gentibus profert.* Et paulo posl: *Et leges ejus insulae expedabunt.* Et cap. 31. *Attendite ad me popule meus, quia lex a me exiit, et iudicium meum in lucem populorum requiescet.*

Perlinere aulem haec ad Christum, perspicuum esi ex verbis sequentibus*. *Prope est iussus meus, egressus est Salvator meus.* Et Matih. 11. cum Dominus ait: *Jugum meum suave est, et onus meum levis;* Nonne aperio legem aliquam se altius lisse testatur? neque enim promissio, exhortatio, instructio, jugum et onus dici possunt. Sed lex, quae obligat, et obligando promittit et gravat, redo dicitur jugum. Unde Actor. 15. et ad Gal. 5. lex Moysis jugum ab apostolis appellatur. Praeterea b. Paulus 1. Corin. 9. *is, inquit, qui sine lege erui, factus sum tamquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi.* Et ad Gal. 6. *Alter alterius onera portarent ut adimplebitis legem Christi.*

Tertio: Probalur ex particularibus et propriis Christi mandatis. Nam in primis mandatum Christi in evangelio contineri, de suscipiendo Baptismo et Eucharistia, nemo negare potest. cum iam aperte scriptum legamus, Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei,* Et Joan. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Deinde lex prohibens libellum repudii, et praecipiens, ut vir uxorem non dimittat. neque uxor virum, nisi in causa fornicationis, et si dimiserim, hac etiam de causa maneat inuupti, vel conjugibus reconciliantur; propria Christi est. de qua sic loquitur Apostolus 1. ad Corin. 7. *His, qui matrimonio juncti sunt, praecipio, non ego, sed Dominus, uxorem aviro non discedere.; quod si discesserit, maneat inuuptam, aut viro suo reconciliari.* Et Mallii, vult. Dominus ipse aliqua se mandasse, et ab omnibus esse custodienda testatur his verbis: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quae mandavi vobis.*

Quarto: Probalur ex testimoniis illis, quae docent, legem Moysis, quae ad mores perlinet a Christo apostolis approbatam, et fidelibus ad observandum traditam. Nam id in primis perspicuum est ex cap. 5, G. et 7. Matih. ubi Dominus approbat, et applicat legem Moysis. De qua re diximus supra in rap. 1. et 2. Deinde, idem patet ex cap. 19. Mallii. 10. Mare, et 18. Luo. Ubi Dominus iterum approbat decalogum Moysis, ac dicit, eam legem viam esse ad vitam aeternam. De quo etiam diximus cap. 1. Tertio: Probalur evidenter ex eo, quod idem Dominus testatur Mallia. 22. praeceptum dilectionis esse primum et maximum mandatum, et ab eo legem, prophetasque pendere, quippe quod virtute decalogum, et omnes alias leges, et praecepta comprehendit; et hoc ipsum mandatum illa commendat

apostolis, et per eos Ecclesiae universae, ut dicat Joan. 15. *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem.* Et rursus: *Haec mando vobis, ut diligatis invicem.* Et Joan. 13. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Ubi novum appellat, tum quia renovari illud volebat, tum quia illud legem diligenter servatum homines facit novos.

Non solum Dominus, sed etiam Apostoli mandata decalogi, et ipsum dilectionis praeceptum, in quo totus decalogus (ut diximus) continetur, fidelibus omnibus diligenter, assidueque commendant, quod cerie non facerent, si decem praecepta non perlinerent ad Ecclesiam Christianorum. Rom. 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Dilectio proximi malum non operatur, plenitudo ergo legis est dilectio. Idem ad Ephes. 6. *Honora, inquit, patrem tuum et matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione.*

Apostolus quoque Jacobus cap. 2. Si tamen, inquit, legem perfidiis regalem secundum Scripturas. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum. bene facis; Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores.* Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, non moechaberis, dixit et, non occides, quod si non moechaberis, occides autem. factus es transgressor legis. Vides quam aperio Jacobus decalogum Moysis ad nos quoque perlinere demonstret?

Porro s. Petrus in epist. 1. cap. 1. et 4. et s. Joannes in Iota 1. epist. immo etiam in 2. et 3. nihil saepius admonent, quam ut dilectionis praeceptum implere satagamus, scientes videlicet in eo praecepto, ut saepe diximus, universalem legem plenissime contineri.

Quinto: Probalur ex testimoniis illis, quae docent, legem Moysis moralem non esse per legem Christi, et evangelium abrogatam, Matih. 5. *Nolite putare quoniam veni solvere legem, non veni solvere, sed adimplere.* Quomodo vero se dixerit impleturum, explicat in sequentibus, ubi perfectissime servari mandata praecepta legis, *Non occides, Non moechaberis, et similia.* Et Apostolus ad Rom. 3. *Quid ergo legem destruimus per fidem? absit. sed legem statuimus.* At si praedicatio evangelica solam fidem illa docet, ut opera non requirat, nec legem ullam proprie dictam admittat, quid ni verum sit, legem destrui per fidem? quid enim est. legem destruere, nisi vim obligandi ab ea tollere? idem quoque Apostolus ad Rom. 7. *Itaque, inquit, lex quidem sancta, et mandatum sanctum, justum et bonum.* Et ibidem: *Consentio legi, quia bona est. licet: Ego ipse mente servio legi Dei.* Et cap. 8. *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum, ut justificatio legis impleatur in nobis.* Quis igitur credat, legem illam a Christo esse sublatam, quam sanctam, bonam et justam appellavit

Apostolus, et cujus gratia misit Deus Filium suum, et de peccato damnavit peccatum, ut eam videlicet, ipso adjuvante, implere possimus?

Sexto: Probatur ex testimoniis, quae habent nomen debili, ut Rom. 8. *Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus etc.* I. Joan. 4. *Nos debemus alterutrum diligere.* 1. Joan. 2. *Qui se dicit in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare.* 1. Joan. 3. *Nos debemus pro fratribus animas ponere.* Luc. 11. *Quod debuimus facere fecimus.*

Septimo: Probatur ex iis, quae docent Christum esse iudicem totius mundi, et in ultimo die secundum opera unuscujusque, vel poenas, vel praemia distributurum. Id enim habetur expresse Matth. 25. Act. 10. et 17. Rom. 2. et 14. 1. Petri 4. et alibi passim. At quale iudicium erit, si nullae sunt leges, ex quarum praevaricatione damnari, vel observatione coronari mereamur? quod enim quidam ex novatoribus dicunt, in iudicio extremo examen futurum de sola fide, manifeste pugnat cum verbis Domini, qui Matth. 25. iustis diciturum se esse testatur: *Possidete paratum vobis regnum, esurivi enim et dedistis mihi manducare etc. iniustus autem; Ite maledicti in ignem aeternum, esurivi enim, et non dedistis mihi manducare etc.* In quo loco (ut notat sanctus Augustinus in lib. de fide et operibus, cap. 15.) nulla mentio fidei facta est, ut intelligeremus, Christianis, qui damnantur, non fidem, sed opera defuisse. Id quod etiam apertissime docet Apostolus 2. Corinth. 5. cum ait: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.*

Octavo: Probatur ex testimoniis Palrum. Clemens in lib. G. apostolicarum constitutionum, cap. 19. *Cognoscitis, inquit, Deum per Christum, universamque ejus dispensationem a principio institutam. quod dedit nobis legem simplicem ad auxilium naturalis legis, puram, salutarem. sanctam, in qua et proprium nomen reposuit, perfectam, absolutam, decem praecepta continentem, reprehensione carentem, convertentem animas etc.*

S. Augustinus in libro de spiritu et littera, cap. 14. *In illis, inquit, decem praeceptis, excepta sabbathi observatione, dicalur mihi. quid non sit observandum a Christiano.* Et infra: *Quid horum quisquam dixerit, non debere servare Christianum?* Item lib. 10. contra Faustum, cap. 2. *Judaeo dicenti mihi, cur tenes vetus Testamentum, cujus praecepta non servas? Despondeo, servari a Christianis etiam ex ipsis libris praecepta vitae agenda: praecepta autem vitae significandae tunc recte observata, cum praenuntiabantur, quae nunc revelata sunt.* Item tractat. 3. in Joan. IIIa, inquit, omnia (moralia praecepta) nobis magis praecipiantur, et observanda sunt. In psalm. 73. non procul ab initio: *Si discernimus, inquit, duo Testamenta velus et novum, non sunt eadem sacramenta. non eadem promissa, eadem lamen pleraque praecepta. Nam non occides, Non moechaberis, Non furaberis. Honora patrem et matrem, Non falsum testimonium dixeris, Non concupisces res proximi tui, Non concupisces uxore*

rem proximi tui, et nobis dictum est. Qui si ea non observaverit, deviat, nec omnino dicitur, est, qui ascendere mereatur montem sanctum Dei. Et infra: *Discussa ergo praecepta, autem: dem omnia inveniuntur, aut vix aliqua in a: Igelio, quae non dicta sint a prophetis. praecepta: eadem, sacramenta non eadem.*

S. Leo serm. 6. de jejunio decimi mensis: *Et ipsa, inquit, ecclesiastica devotione demonstratur, quod Dominus Jesus Christus non remissionem solvere, sed adimplere. Cessantibus enim, gratificationibus, quibus Salvatoris nostri ministerium adventus, et peractis figuris: quas ab ipse ipsa praesentia veritatis, ea quae vel ad regum morum, vel ab simplicem Dei cultum ratio praeparavit, (is instituit, in eadem apud nos forma, in qua sunt condita perserverant; et quae utriusque litterae erant congrua, nulla sunt commutata variata.* Idem in serm. 14. de passione Domini: *Sicut, inquit, nemo est credentium, cui donata sint gratiae, ita nemo est, qui non solum divinae debitor disciplinae. Quia etsi remotis: mysticae legis asperitas, voluntariae lamen dispensationis crevit utilitas.* Ubi vox illa, voluntariae, non opponitur debita, alioqui secum ipsum pugnaret, sed opponitur asperae et servili, ultimus in sequenti capite declarabimus. Unde sejungit ibidem sanctus Leo: *In praeceptis moralibus nulla prioris Testamenti decreta reprobaia. sed evangelico ministerio nulla sunt aucta. perfectiora et lucidiora censent dantia salutem, quam promittentia Salvatore.*

Possent ejusmodi testimonia adhuc multiplicari. sed non est opus, cum obvia sint, et legentibus passim occurrant. Id unum addam, nonnullos ex Patribus non solum obiter hoc dixisse, sed etiam studiose collegisse ex utroque Testamento praecepta moralia, quibus ad perfectionem iustitiae informari debeat vita fidelium. Vide Clementem alexandrinum, lib. 3. Paedagogi, cap. 10. Cyprianum lib. 3. ad Quirinum, Augustinum in Speculo, torn. 3. nomen alius liber de Speculo, qui habetur torn. 9. non videtur esse Augustini. Simile opus meditabatur quoque sanctus Basilius, sed angustiis temporis exclusus, non collegii praecepta moralia, nisi ex Testamento novo, ut ipse testatur in praefatione moralium.

Nono: Probatur evidentissima ratione. Nam si homo christianus et iustus peccat, cum moralis legis veleris praecepta transgreditur, vel non peccat. Si peccat, igitur non est liber ab ejus legis observatione. Quid enim est peccatum, nisi praevaricatio legis? non autem praevaricatur legem, quin habet legem. Nam ubi non est lex, nec praevaricatio; proinde si lex illa moralis Testamenti valem non est homini Christiano et iustificato vere lex. non peccat, dum eam non servat: vel si peccat, igitur est illi vere lex: Denique fingi non potest, quomodo peccet. qui liber sit a lege. Quod si non peccat, igitur falsum est quod sectarii omnes dicunt, omnia opera hominis iusti esse peccata moralia. Item si non peccat, igitur vera est Libertinorum haecresis, quod nihil sit peccatum, nisi ficta imaginatio, et laxandae sunt omnibus habendae ut

unicuique liceat quod ei libet. Ista videlicet libertas est Christiana, quam sectarii praedicant, libertas orania flagitia sine scrupulo perpetrandi, libertas carnis, non spiritus, filiorum diaboli, non filiorum Dei, libertas denique omni servitute miserior.

Dicent fortasse: Non ita se intelligere libertatem a lege, quasi praevaricatio legis non sit peccatum, sed quod fidelibus ea praevaricatio non imputetur. Hunc enim sensum videntur cillere verba Lutheri in lib. de volis monasticis, ubi dicit, in eo consistere libertatem, quod pia conscientia sit libera ab omnibus operibus, non quidem faciendis, sed accusantibus et defendantibus, quia nulla sunt tam mala, quae possint illum accusare et damnare, nulla iam bona, quae cum queant defendere et iustificare. Et in 2. cap. ad Galat. ubi agnoscit hominem peccare, sed dicit, nihil sibi esse cum lege, quia non potest eum damnare. Eundem sensum faciunt verba Calvinii lib. 3. Institui, cap. 19. § 4. et 7. ubi dicit, libertatem in eo consistere, ut faciamus opera non tamquam examinanda ad regulam legis, sed tamquam acceptanda qualiacumque sint.

At si illa dixerint, falleri debent, vere et proprie legem ad se pertinere, ejusque iugo se quoque esse subjectos: nam si vere peccant, licet peccatum eis non imputetur, vere praevaricantur legem. Proinde vere legem habent. Non enim vere praevaricatores dici possunt, nisi legem haberent, neque vere peccarent, nisi legem praevaricarentur.

Praeterea quaero: Utrum praevaricatio legis, ut exempli gratia, homicidium, adulterium, perjurium, cum fide simul habilare possit. vel non possit: nam si non possit, igitur praevaricatio illa non solum est peccatum, sed imputatur. Quomodo enim non imputatur, si excutit fidem? an etiam infidelibus praevaricatio non imputatur? si vero poles praevaricatio legis habilare cum fide; ut salis aperte indicat Lutherus, cum dicit in lib. de captiv. Babylonica, cap. de Baptismo, nulla peccata nocere posse baptizato, quia si stet, vere redeat fides, in momento absorbentur; ubi significat posse stare fidem. Et lib. de volis monasticis, ubi dicit, credentis nulla esse turba mala opera, quae cum accusare vel damnare possint. Igitur non sunt necessaria opera bona, etiam ut fructus et signa fidei? igitur nulla est omnino ratio, cur sint scelera et flagitia fugienda, nisi forte ex metu supplicii temporalis? Vides ut semper ad id revolvatur error sectariorum, ut adiutum patefaciant vitiis et peccatis, et lamen passim vociferantur, sibi magnam a catholicis injuriam fieri, quasi negligant opera bona.

CAPUT VI.

Atteritur vera libertas christiana, et inde quoque probatur necessitas operum bonorum.

Vera igitur Christiana libertas ex evangelicis et apostolicis literis, Iribus in rebus sila esse cognoscitur, in libertate a peccato et morte, in libertate a iugo legis caeremonialis et judicialis Hebraeorum, et a dominio, et reatu legis naturalis alque moralis.

De libertate a peccato et morte, quae ex peccato sequitur, loquitur Dominus Joan. 8. *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.* Nam paulo ante dixerat: *Qui facit peccatum, servus est peccati.* De eadem loquitur Apostolus ad Roman. 6. *Cum servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiae; nunc autem liberali a peccato. servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.* Et cap. 7. idem Apostolus hoc rursus confirmat similitudine mulieris, quae per mortem viri liberatur a servitute ejusdem viri, ut possit libere cum alio viro conjugii. Tres enim personae in ea similitudine introducuntur, persona mulieris, persona viri morientis, et persona alterius viri, cui rursus mulier nubit.

Applicando autem similitudinem, per mulierem intelligit Apostolus homines baptizatos et iustificatos: per virum, cui rursus mulier nubit, intelligit Christum, per virum morientem, a quo mulier liberatur, intelligit peccatum et mortem: sed reddita est obscura sententia apostolica, quoniam cum debuisset dicere, peccatum esse mortuum, ipse contra dixit, nos mortificatos esse per mortem Christi. Nam in idem recidit, sive nos moriamur peccato, sive peccatum mortalur nobis. Obscurior etiam sententia reddita est, quoniam eum debuisset saltem dicere, nos mortificatos esse peccato, vel mori. dixit, nos mortificatos esse legi, quoniam lex (ut infra explicat) ex occasione peccati fovebat et augebat, et nos ipsi peccato, ut conjugem viro, subjectos tenebat.

Quod autem intentio Apostoli fuerit dicere, nos per Christi mortem liberales esse a peccato, et in ea similitudine peccatum tenere locum viri morientis, perspicuum est ex illis verbis: *Itaque fratres mei, cives mortificati estis legi per corpus Christi, ut silis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo: cum enim in carne essemus passionibus, quae per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificaremur mori.* Nunc autem soluti sumus a lege mortis. in qua delinebamur, illa ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae. Ubi sicut ex eo quod dicit, ut fructificemus Deo, intelligimus, Deum esse secundum virum cui nubit anima, et cui fructificat, proles bonorum operum pariendo; sic etiam ex eo, quod dicit, ut fructificaremur mori, intelligimus mortem esse priorem virum cui copulata erat anima et cui fructificabat, proles malorum operum pariendo. Vide sancium Augustinum copiose hunc locum explicantem in lib. 83. quaesi. 66. et lib. 15. contra Faustum, cap. 8. ubi monet, hominem baptizatum dici mortificatum legi, non quia sit mortuus legis iustitiae, sed legis reatu et praevaricationi, quam lex per litteram, cum gratia defuit, faciebat.

Ex hac prima libertate colligimus, adversarios graviter errare, cum dicunt, peccatum in hominibus iustificatis semper vivere, sed non impulsari. Nam si illa esset, non essemus vere et proprie liberati, neque essemus peccato vere mortui. sed adhuc fructificaremur mori, et serviremus in vetustate litterae, non in novitate spiritus.

Jam vero de libertate Secunda, quae est ab one-

ribus legis caeremoniis nō judicialis, cū sanā i limnā apertissima testimonia. Hoc enim est, quod riamat apostolus Petrus Act. 15. *Quid lentatis imponere jugum super cervices discipulorum, quod nec nos, neque pares nostri portare potuimus* El apostolus Paulus ad Gal. 2. *Nec Titus, inquit, compulsus est circumcidi. cum esset gentilis. Sed propter falsos fratres, qui subintroierunt, ca piorare libertatem nostram. quam habemus in Christo Jesu. ut nos in servitutem redigere nō capimus. Quomodo iterum convertimini ad infirma cl ege-na elementa, quibus denuo servire vultis* El cap. 3. *Stale et nolite iterum iugo servitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Et ad Hebr. 7. *Translato enim sacerdotio nece-esse est et ad aliam cl legis translatio fiat.* El ibidem: *Itē probatio sil praecedentis mandati propter infirmitatem carnis cl inutilitatem. nihil enim ad perfectam adduxit lex.* El cap. 11. vorantur caeremoniae legis, iustitiae carnis usque ad tempus correctionis impositae. Neque de hac libertate ulla jam dubitatio est.

De Tertia libertate, quae cū a dominio legis divinae moralis, id est; per quam illi, ul lex nobis non dominatur tamquam servis imminens flagello, et timorem semper inculiens, sed ul imperi liberis, cl liberaliter obtemperare volentibus: non adimendo legi vim obligandi, sed addendo hominibus charitatem illam libenter implendi. loquitur idem Apostolus cum ait ad Roman. 6. *Aon estis sub lege, sed sub gratia,* 2. ad Corinth. 3. *Ibi spiritus Domini, ibi liberius,* ad Gal. 5. *Si spiritu ducimini, non cū sub lege.* El 1. Timoth. 1. *Iusto non est lex posita, sed injustis, et non subditis.* Nem ut s. Augustinus observat in explicatione primi psalmi, aliud est hominem esse sub lege, aliud hominem esse in lege. Sub lege enim dicitur esse, qui a lege agitur tamquam servus: in lege est, qui secundum legem agit, ul liber. Quare in psalmis I. Corinth. 5. dicit scilicet fuisse omnia omnibus iis, qui sub lege sunt, quasi esset sub lege, cum vere non esset sub lege, iis qui sine lege sunt, quasi sine lege esset, cum tamen sine lege Dei non esset, sed in lege esset Christi. Ubi negat se esse sub lege, cl affirmat esse in lege.

Unde in libro de continentia. cap. 3. idem Augustinus ait: *Non sumus sub lege bonum quidem jubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quae id quod lex jubet. faciens nos amare, potest liberis imperare.* El in lib. de natura cl gratia. cap. 57. *Si spiritu, inquit, ducimini, non estis sub lege, utique lego. quae, timorem incutit non tribuit charitatem.* El in libro de spiritu et littera, cap. 10. explicat illud: *Iusto non cū lex posita.* de lege terrente et minante qua iusti non indigent, sed injusti. Quod etiam pulchre explicat in eandem sententiam s. Ambrosius in psalm. 36. tractans illud: *Lex Dei ejus in corde ipsius.* Ubi dicit, lege scriptam fuisse in tabulis lapideis propter injustos, de quorum cordibus lex Dei deleri jam coeperat; juxta illud ad Gal. 3. *Lex propter transgressionem posita est.* Ul videlicet transgressores eam videre cogentur in tabulis, qui non amplius coin-

videntur in cordibus, Nam juxta illud. non red nobis rē lex scripta In tabulis. cum eam dilligenter >«veni In cordibus. Lex enim Dei est in corde

Addunt aliqui ex catholicis, in quibus od Doct. natus nō Solo hb. 2. de Jure iur. cl Juro quae. 1. ; ari. 4. non solum ClirHli imix lilioraln» cue i lq. caeremoniis, et nō reatu cl tenore legi mor. sed etiam u luto lego scriptu in libris Moyse quod non teneamur servare legem illam M ul est naturalis, cl quatenus in evngelio elq stolis apostolorum renovatur, sed ut cū ibi ij» Moyse scripta, Non enim Moyses nos servavit polcl, sed solus Cbristut: Christiani canō non Judaei, El videtur id satis cū lliculcl pr t. n Primo, ex ipso principio decalogi, ul scribitor fē xodi 20 *Ego sum Deus tuus, quod eduxi te de Pr. Aegypti:* Nos enim numquam fuimus veru in V gyplo. Secundo ex illo Lucae 16. *Lex cl prph usque ad Joannem.* Terlio ex tpsololo. quid 11 7. ad Hebr. 7. et ad Gal. 3. videtur absolute Jure lotam legem Moysis esso sublatam.

Caelorum nos verius putamus, legem moniti, etiam ul est dale per Moysen ul per prophetas, r que ul esi in libris veleris Testamenti scripla. ru obligare Christianos. Nam quod Dominus ait, Mit. Ih. 5. *Non veni legem solve, sed adimplere.* intelligitur de lego morali, ul patet ex Inio illonpile. Adimplero aulem non cū (ut Dominicus a lo nil) adducere tempus, quo lex illa cessare debet, id est. per adventum suum illi finem imp. re, quandoquidem usque ad Cbrisli adventum duratura erat. Non (inquam) id est, oo loco adimplere sed pernece cl stabilire remotis corruptelis, qu per falsas interpretationes illi accesserant. Adimplevit enim Christus legem de cavendo homicidio quia docuit cavendam esso etiam iram, quie est via ad homicidium.

Praetereo s. Paulus ad Rom. 3. cum ait *Tow quid legem destruimus per fidem? absit, edk gem statuimus* Loquitur de lego Moy-is. 11 Lirun in Scripturis intelligitur cum absoluto lex nominatur.

Adhuc apostoli semper allegant verbi Testi mo. nli veleris cum praecepta moralia servanda esse docent ul pilet ad Horn. 13. *Non adultēra non occides, non furaberis, non falsum Hinnonium dices, non concupiscet. et si quod red alit, mandatum etc.* Ad Ephrs. 7. *Honora patron r matrem, quod cū manda um primum in promissione.* Jneobi 2. *Si tamen lego. m perficitb ran leni secundum Scripturas, Diliges pro. nmii i tuum sicut leipsum etc.* At cur apostoli hoc fueren, si testimonia illa ad Christianos non perinerent?

Sane mirum est. cur Dominicus nō Solo loco nō lain scripserit, nullum testimonium ex libr. sitieris Testamenti quoad vim obligandi nihili posse Christianis. Nam non solum pntoll. sed ell. unh lres omnes, Immo ei theologi omnes testimonia veleris Testamenli allegant ad probando praecep moralia. ul verbi gratia ad probandum u iu Mscsm prohibitas, quis non allegat psal. 11. cl Eclli, cap. 16.

Adhuc s. Augustinus Hb. 10. contra Faustina

esi liber ab obligatione divinae legis, certe nisi cani impleat non salvabitur.

Deinde probalurspecialibus testimoniis. Primum testimonium ad Hebr. 10. *Patientia vobis necessaria est, ul facientes voluntatem Dei reportetis promissionem.* Hic habemus In primis modum loquendi contrarium sententiae Lutheranorum rigorum, qui non admittunt propter periculum erroris (ul ipsi somniant) opera esse necessaria ad salutem. Nam patientia opus quoddam est, cum sit actus virtutis a fide distinctae, immo opus perfectum juxta Jacobum cap. 1. et verbis disertis necessaria praedicatur; et additur ad quid sit necessaria, *ul reportetis* (inquit) promissionem. Deinde habemus etiam hoc loco patientiam esse necessariam, non solum ratione praesentiae, sed etiam relationis ad salutem. Id enim significat illud, *ul reportetis promissionem.* Nam si lanium necessaria esset ratione praesentiae, satis fuisset dicere, patientia vobis necessaria est, sed cum additur ratio necessitatis, et dicitur, *ut reportetis promissionem*, aperte significatur relatio aliqua patientiae ad acquisitionem promissionis. Id enim videmus in omnibus similibus loquendi formis: cibus est necessarius, ul nutriamur; aer est necessarius, ul respiremus; vestis est necessaria, ne frigeamus. Ibi semper relatio causae alicujus exprimitur.

Secundum testimonium 1. ad Timoth. 2. *Mulier seducta in praevaricatione fuit, salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide et dilectione et sanctificatione cum sobrietate.* Quo loco perseverantia non in sola fide, sed in fide, dilectione, sanctificatione et sobrietate ponitur necessaria ad salutem, ul conditio quaedam, sine qua mulier salvari non potest.

Tertium testimonium ad Philippen. 2. *Cum metu et tremore vestram salutem operamini.* Profecto si actiones bonae salutem operantur, non sunt necessariae solum ratione praesentiae, sed etiam ratione efficientiae.

Quartum testimonium 2. ad Corinth. 7. *Tristitia quae secundum Deum est, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Hic etiam videmus rationem efficientiae. Nam tristitia poenitentiam, poenitentia salutem stabilem operatur. Tristitia enim vere efficit in homine poenitentiam, id est, detestationem peccati, et propositum peccata vitandi: igitur ipsa etiam poenitentia vere cilicii stabilem salutem. Proinde non est necessaria solum ratione praesentiae, sed etiam causae.

Quintum testimonium 2. ad Corinth. 4. *Id enim quod in praesenti est momentaneum, et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.* Quid apertius dici poluit? si patientia tribulationis operatur pondus aeternae gloriae: quis negare potest relationem aliquam esse inter patientiam et salutem? nisi forte operari salutem, non sit aliquid operari. vel nulla consequatur ex operatione relatio.

Sextum testimonium Roman. 8. *Si spiritu faciamus mortificaveritis, vivetis.* Ubi mortificationem carnalium concupiscentiarum necessariam esse ad salutem, ul conditionem et causam, ac per hoc relationem habere ad ipsam salutem, primum

demonstrat particula conditionalis, si, deinde thesis. Nam paulo ante dixerat, si secundum carnem vixeritis, moriemini. Neque enim dubium potest, quin secundum carnem vivere sit vera causa mortis aeternae. *Stipendium enim peccati, et* ad Roman. 6. *Quod autem additur, Gratia autem Dei vita aeterna,* non significat, vitam aeternam non esse stipendium justitiae, sed ipsam justitiam non haberi, nisi ex gratia Dei, ul in libro de merito operum fusius declarabimus.

Septimum testimonium ad Roman. 8. *Sitamus, ut et conglorificemur.* Existimo enim quia non sunt condignae passionibus huius imbecillitatis ad futuram gloriam. Hic vero non solum conditionalis particula indicat causam, sed etiam addita de excessu gloriae ad passionibus. Nam si nullam haberet participatio tribulationum relationes ad salutem, frustra Paulus diceret, *Existimo enim quod non sunt condignae, etc.* Ista enim collatio passionum ad gloriam et excessus unius ad alteros manifeste declarat, esse aliquam vim in opere patientiae ad acquirendam illam gloriam, tametsi absolute longe major sit futura illa gloria, quam praesens tribulatio.

Octavum testimonium ad Roman. 10. *Corde creditur ad justificationem, ore autem confessio fit ad salutem.* Videmus hoc loco non sufficere fidem ad salutem, quae vera et integra in corde esse non potest, nisi accesserit etiam externa confessio. Mirum est autem quanta sit in adversariis audacia, qui non moliantur, ul evadant retia veritatis. Nam. ul scribitur in colloquio Allenburgensi Illyricus quidam, timens ne hoc testimonio stabiliretur necessitas operum ad salutem, pro ad salutem, posuit, de salute, ul sensus sit, hominem corde credere ad justificationem oblinendam; ore autem confiteri de adepta salute. Sed refellit hanc depravationem Apostolus ipse, cum ait: *Sic enim confessus fueris Dominum Jesum. et in corde tuo credideris, quoniam Deus eum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Ubi quod confitemur, non est, salutem nos esse adeptos, sed Jesum esse Filium Dei. Respexit enim Paulus ad verba Domini Malthe. 10. *Qui me confessus fuerit, confitebor et ego eum coram Patre meo: et qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo.*

Nonum testimonium Malthe. 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.* Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, etc. Certe reddita ratio luculenter ostendit, opera bona esse aliquo modo causam aeternae salutis. Respondent quidem adversarii: Opera bona a Domino commendari, ut fructus et signa verae fidei. Sed non oportet verba Domini expressa dimittere, et alia, quae ipse non dixit, et quae in quaestione sunt posita aliunde accersere. Quod enim opera sint necessario cum vera fide conjuncta, et proinde sint ejus signa et testimonia infallibilia, Dominus hoc loco non dicit, ubi fidei ne meminit quidem: et res (ut diximus) in quaestione posita est. At quod propter opera bona datur regnum coelorum, disertis verbis hoc loco Scriptura testatur, nec solum hoc loco, sed etiam in his plurimis, ut in sequenti libro probabimus.

Decimum testimonium Jacob I. *Qui aulem perfpexerilin legem perfeclam libertatis,elpermanserit in ea.non auditor obliuiosus [actus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Al quomodo quaeso beatus in facio suo. si facia nullam liabenl relationem ad bcaliludinem , sed solum praesentiam suam oliosc exhibent? Adde, quod idem Apostolus ail cap. 2. *Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat sc habere, opera autem non habeat, numquid poterii fides salvare eum?* De quo leslimonio salis multa diximus in 1. lib.

Hic acccdanl integrae epistolae Petri, Joannis, Jacobi cl Judac, qui teste sancio Augustino in lib. de fide el operibus, cap. 14. intentionem suam eo potissimum dirigunt, ut probenl, opera bona justificatis hominibus ad salutem esse necessaria, neque fidem solam suilicerc, ul quidam eo lempore ex epistolis beati Pauli non bene intellectis, praeedicare coepcranl.

CAPUT VIII.

Probalur operum necessitas cx traditione ecclesiastica.

Ad Scripturae testimonia traditio ecclesiastica debet adjungi. Ac primum testantur Patres, hanc ipsam haeresim, quae negat operum necessitatem od salutem, patronos habuisse perditissimos haereticos.A'am ipso tempore apostolorum non defuisse, qui dicerent solam fidem suilicerc, opera non esse necessaria, testatur s. Augustinus,turn in lib. de unico Baptismo contra Pctilianum, cap. 10.turn io lib. de fide cl operibus, cap. 1 L

Praeterea nominalim Simonem magum hujus erroris assertorem faciunt, s. Irenaeus clTheodorc-tus. S. Irenaeus lib. 1. cap. 20. dicil,unum cx erroribus Simonis fuisse, saluari homines per gratiam ejus non secundum opera justa. Theodorelus aulem de haereticis fabulis: *Jubebat, inquil, Simon suos legis minas non pertimescere,sed tamquam liberos facere quae vellent. Non cnim per bonas actiones, sed per graliam eos esse salutem consequuturos.*

Denique Eunomium corpore cl mente leprosum atque haereticorum pene omnium impudcnlissiraumin eodem errore versatum, testatur sanclus Augustinus in lib. de haerosib. cap. 54. *Fertur. inquil, usque adeo fuisse bonis moribus inimicus, ul asseveraret, quod nihil cuiquam obesset quorumlibet perpetratio cl persévérail-ranlia peccatorum, si hujus, quae ab illo docebatur, fidei particeps.* Ex his apparet,ab antiquissimis patribus pro haereticis habitos, qui sine bonis operibus salutem hominibus promittebant. Sed audiamus eliam in particulari aliquot Patrum sententias.

Clemens alexandrinus lib. 5. stromatum:*Gralia, inquil, salvamur,sed non absque bonis operibus. El infra: Quando audierimus.fides tua te saluum fecit, non accipimus absolute eos salvos futuros, qui quomodocumque crediderint, nisi facta quoque fuerint conscquula.*

Sanclus Hilarius can. 7. in Malth. Salus,inquit, gentium omnis in fide est, el in praeceptis Dumini vila csl universorum.

Sanctus Gregorius nazianzenus oratione in sanctum lavacrum, prope extrema: *Operare, inquil. bonum super hoc doctrinarum fundamento,quoniam fides sine operibus mortua esi,quemadmodum el opera sine fide.*

S. Ambrosius, vel quicumque csl auctor in comment. ad cap. 4. ad llebr. tractans illud: *Festinemus ingredi in illam requiem. Festinemus, inquit, quoniam non sufficit fides, sed debet addi el vila fidei condigna. Opus csl quippe omni volenti coelum possidere, fidem operibus bonis ornare.*

S. Joannes chrysoslomus homil.30. in Joannem. tractans illud: *Qui credit in Filium. habel vitam aeternam, Numquid ergo, inquit, salis csl ad vitam aelemam in Filium credere? minime.*Non cnim omnis qui dicil mihi, Domine, Domine, intrabil in regnum coelorum. *El peccalum in Spiritum sanctum vel solum csl satis ul hominem in gehennam detrudat. Et quid de Patre loquor? nam si in Patrem, el Filium el Spiritum sanctum recle credideris, non aulem recle vixeris, nulla tibi ad salutem utilitas. Cum ergo dicit, ipsa est vita aeterna. ut cognoscant te solum Deum verum., nolimus hoc nobis ad salutem salis arbitrari. Opus namque nobis csl cl vilae el morum puritate pollere. Et licet hoc in loco dicat. Qui credit in Filium,habel vitam aeternam: non lamen dicimus, salis esse solam fidein ad salutem. Quod quae dc vita saepe in evangeliis dicuntur, ostendit.*

S. Illicronymns in comment. Isai. ad cap. 2G. tractans illud: *.Uurus el antemurale ponetur in ea, Murus, inquil, bonorum operum, el antemurale fidei. Non enim sufficit murum habere fidei, nisi ipsa fides bonis operibus confirmatur. Idem in cap. 4. Oscae, imitans pene ipsam Lutheri vocem: Per dulces, inquil, sermones decipiunt infelices. Cum enim viderint aliquot delinquentes, ajunt: Nihil aliud quaerit Deus, nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat quid agalis. Quid, quaeso, interest inter isla verba, cl illa Lutheri de captivitate Babylonica, cap. dc Eucharistia: .Vos cum Deo numquam aliter agere possumus, quam fide, opera illi nihil curat?*

S. Cyrillus lib. 10. in Joannem, cap. 18. Quod aulem, inquil, fides ad salutem non sufficiat. Chrisli eliam discipulus ostendit, scribens, Tu credis, quia unus esi Deus. etc.

S. Augustinus in libro de fide cl operibus cap. 1 L Jam, inquil, illud videamus, quod excutendum est a cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putaverint. Idem de gralia cl libero arbitrio, cap. 7. Domines.inquil, non intelligentes, quod ait Apostolus, arbitramur, hominem justificari per fidem sine operibus, putaverunt eum dicere sufficere homini fidem,etiamsi male vivat, cl bona opera non habeat, quod absil ul sentiret vas electionis. El in prnefat. psalm. 31. explicans praecipitium quo ruunl,qui sola fide

nituntur: Se, inquit, ee tnfirmitali propriae omni
cx parle donaverit, el in hanc cogitationem se inclinaverit, ul dical, quia misericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseverantibus, lanium credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, ila parata csl in finem, ul nemo pereat fidelium iniquorum, idesl, nemo pereat eorum, qui sibi dicunt, quidquid vis faciam. quibuslibet facinoribus el flagiliis inquirer, quantumlibet peccem,liberal me Deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicil, neminem perire talium, cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum: cl Deus ille justus, cui cantatur misericordia el iudicium, non sola misericordia, sed et iudicium, invenit hominem male de se praesumentem, el ad interitum suum misericordia Dei abulentem el necesse est ul damnetur.

Ubi s. Augustinus videtur Lulheranorum hominem aperte describere, qui infirmitatem suam respiciens el existimans impossibile esse, ul legem Dei servare possit, totum se transfert ad praesumptionem misericordiae Dei, cl hoc ipso quod credit se a Deo liberandum, el peccala sua propter fidem non imputanda, existimat sibi jam omnia esse salva. Caelerum ejusmodi hominem, Augustinus dicil, ad interitum suum abuli misericordia Dei, et necessario esse damnandum.

Sanctus Gregorius homil. 38. in cvangelica. explicans illud: *Amice, quomodo huc intrasti. Amicum, inquit, vocal cl reprobam. ac si apertius dical, amice, el non amice, amice per fidem, non amice per operationem.*

S. Prosper in psalm. 111. explicans *illud: "ofeils in terra erit semen futurae messis, inquit, esse opera misericordiae, Apostolus testis est dicens: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Quid autem potentius hoc semine. cujus impendio comparatur regnum coelorum el vita aelerna? Idem lib. 1. de vila contemplativa. cap. 19. Verbum fidei praedicandum csl, ut audiens credat, credens intelligat, intelligens bonum opus perseveranter exerceat, quoniam cum. qui polesl uti liberae voluntatis arbitrio, nec opera sine fide, nec fides sola sine operibus justificat.*

S. Fulgentius in lib.2. de remiss, pecc. cap. 1. *Vita, inquit, bona non veraciter dicilur, quae perversae credulitatis vitio depravatur: neque sufficit ad salutem fides recte credentis, si conversatio moribus atque operibus turpatur obscoenis.*

Primasius in comment, cap. 5. ad Ephes, notai illud: *Omnis fornicator, aul immundus, aul avarus, etc. proprie dictum esse adversus eos, qui solam fidem sufficere credunt ad salutem.*

CAPUT IX.

Probatur operum necessitas ad salutem ex ratione.

Addemus Postremo rationem illi similem, quam texuimus in I. lib. ul probaremus, fidem solam non justificare.

Sic igitur ratiocinari possumus, si fidos sola varet, cl opera non essent necessaria nisi ralky praesentiae, ul fructus cl signa fidei sequerelr, fidem salvare posse, etiamsi careret omni boooo pcre, cl conjuncta esset omnibus villisel peculie hoc aulem consequens csl maniPstc fulsum. et Scripturis ac raboni repugnat; igilur fides non salval, cl necessaria sunt opera bona, non v. lum raliione praesentiae, sed eliarn raliioneolituju efficientiae.

Propositio argumenti, quae condilionola csl, probnlur hoc modo, opera non requiruntur in vit salvandi nisi per accidens, nullam enim ipsi lie salvandi habent, neque addunt fidei, neque lollwi a fide vim, quam habet salvandi, ul ad verso rtiwntendunt, igilur bonis omnibus operibus sublatis, adhuc fides salvaret. Quemadmodum enfin qei ignis solo calore calefacit, si lollercnlur ah igneo: nines aliae qualitates, quae per accidenssunleua calore conjunctae, adhuc sine dubio enleiacertlpl quoniam paler sola relatione paternitatis referior ad lilium, si ab eo, qui paler est, omnia alia ollribula removerentur, ul scienlia, nobililas, potestas, sanitas, pulchritudo, cl conlra adderclur ignorantia, obscuritas, debilitas, aegritudo, dcforniiiosiei ex prioribus atiribulis sola palernilas reeoaneitl, adhuc paler ille referrelur ad filium. Ila priirsw quia Christianus per solam fidem salutem apprehendit, alque ad eam refertur per adversarios, cerle sequitur, ul manente fide salvari possit, etiamsi nulla habeat opera bona et nulla habeat opera mala.

Neque respondere debent, noslram hypolhesim esso impossibilem; Tum quia probavimus in I. lib. vere posse fidem ab operibus separari, non solum raliione, sed cliam re; Tum quia salis nobis hw loco est ad hypotheticam propositionem slaluendam, fidem posse inlelligi sine bonis operibus, atque ab eis si non re, saltem raliione separari. Posse aulem fidem inlelligi sine operibus, cl ab eis sallem ratiione separari, adversarii negare non possunt, quippe qui dicunt, fidem el opera ila se habere, ul caussam el effectum, ul arborem el fructus, ul ignem el calorem. Quidni enim inlelligi possit caussa sine effectum, arbor sine fructu, prius sine posteriore? Vera igilur csl argumenli propositioih conditionala: si fides sola salvaret, id praesiarecl. etiamsi bonis omnibus operibus esset vacua, el cum omni genere viliorum conjuncta.

Assumptio ejusdem argumenti, quaedocel, fieri nullo modo posse, ut fides bonis operibus destituta. cl malis operibus comitata, hominem salrei, ab adversariis non negatur, cl si negaretur, in promplu esset probatio, cum scriptum sil: *Tribulatio cl angustia in omnem animam openillii malum. Judaei primum el Graeci: gloria aulem. cl honor, el pax omni operanti bonum, Judaeo primum cl Graeco, Hom. 2. Item: An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt, 1. ad Corinlb. 6. Item: Vmii/e-*

tttisunl opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia. impudicitia, luxuria, etc. quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequantur, Galat. 5. Denique ul alia mulla pracloren: Hoc scitote intelligentes, quod omnis fornicator aul immundus. aul avarus, quod est idolorum servitus, non habet haercdilatem in regno Chrisli el Dei, Ephes. 5.

Sequitur igilur conclusio, necessaria esse ad salutem opera bona non solum raliione praesentiae, sed etiam alicujus efficientiae, cl non minus opera, quam fidem, ad salutem suo modo referri. Atque haec de necessitate operum hoc locosufficiunt. Sam argumenta contraria nulla sunt, praeier ea quae solvimus in primo libro, cum disputaremus de fide non sola justificante, el quae solvemus paulo post in quaestione de iustiliac veritate in operibus bonis.

CAPUT X.

Proponitur quaestio de veritate justitiae operum, el sententiae referuntur haereticorum el catholicorum.

Sequitur altera quaestio de iustilia actuali, quae esi de veritate justitiae actualis, sive operum. Est aulem hic controversiae status: *Utrum homines justificati, et gratia Domini adjuvante, possint ila legem divinam implere. ut opera ipsorum non modo non sint appellanda peccata, sed etiam vere ac proprie justa dici mereantur.*

El quidem haeretici hujus temporis pariem negantem defendunt. Docent enim, legem divinam esse plane impossibilem homini, cliam justo, et inde colligunt, nullam esse in nobis veram actua-lem iustiliam, sed omnia opera iustorum esse peccala mortalia cx naiura sua. Ila Lulherus docet in lib. do libertate Christiana: *Neque, inquit, nobis impossibilia sunt omnia praecepta, atque illud unum, Non concupisces. Idem in asseri, arlic. 2. 31.32. cl 36. apcrle scribit, omnia opera hominis iusti esse peccata mortalia.*

Idem habet Joannes Calvinus lib. 3. Instil. cap. II. j. 9. *Nullum, inquit, a sanctis exire polesl opus, quod non mereatur justam opprobrii merudem. Idem cliam in antidoto concilii sess. 6. cap. 11. sic ail: Non sunt tantopere exagitandi, qui dixerunt quaelibet bona opera, si exacto rigore censeantur, aeterna potius damnatione, quam vitae praemio digna esse. Ibidem disputai conlraid quod habet concilium, legem Dei non esse impossibilem. Et in lib. 2. Institut, cap. 7. § 5. ex inslilulo probal, ne sanctis quidem possibilem esse legis irnplclioncm, praesertim quod allinet ad illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde luo. El illud: Non concupisces.*

Idem habet Philippus in locis anni 1521. lit. de peccalo: *Consequitur itaque, inquit, omnia hominum quantumvis laudabilia opera, plane vitiosa esse, et morte digna peccata. Idem habet in confessione Augustana, art. G. et in apologia tit.*

Be l u w vi Vol. IV.

de implelione legis, el in locis, lit. de libero arbitrio.

Kemnilius in examine concilii, more suo fraudulenter agens, videtur admillcre, legem Dei per gralam posse servari, modo non addatur, *perfecte*. Nam reprehendens, cap. 11. sess. G. accusal Paires concilii, quod non explicaverint, an lex Dei possel impleri perfecte, an inchoate: *Nam posse per gralam legem impleri, non csl, inquit ipse, controversia. El ibidem: Persuasio, inquit, quae renatorum operibus bonis in hac vila tribuit perfectionem, facit Christum post primam reconciliationem otiosum.* Ubi si existimaret Kemnilius, non posse legem impleri ila perfecte, ut iusti in lota vila non admiscerent operibus bonis ulla peccata venialia, nobiscum sentiret, et cum ipso concilio, ul palcl ex illo ipso cap. 11, sess. G. sed non hoc sensu negal ille perfectionem operibus iustorum, sed quia cum caeleris sectariis censet, non posse ila legem impleri, ul opus simpliciter iustum appellari queal. Imperfectam enim dicil esse noslram observantiam legis, quia iudical eam contaminatam cl immundam. Unde approbat dictum Lulheri, quod omnia opera iustorum sint vere peccala.

Porro catholici omnes summa consensione contrarium docent. Fatenlur enim Primo, legem Dei iustis hominibus absolute esse possibilem. non quidem persolas vires liberi arbitrii, ul haeretici calumniantur nos dicere, sed per auxilium graliae Dei et spiritum fidoi et charilalis in ipsa justificatione nobis infusum.

Secundo: Opera iustorum simpliciter, el absolute justa, el suo cliam modo esse perfecta, quamvis non ea perfectione, quin crescere possint, el quin (ul paulo ante dixi) non admisceantur interdum operibus bonis aliqua opera mala, non quidem mortifera, sed venialia, quae non impediunt, quo minus iusti maneant, qui iusti erant. De qua re disseruimus in 1. lib. de statu peccati.

Terlio: Operibus iustis hominem vere iustificari. non prima, sed secunda justificatione, quae non facit iustos cx impiis, sed iustiores cx iustis. Haec tria habentur in concilio Irideniino sess. G. cap. 10. et 11. et nos eadem tria in sequentibus capitibus, Domino adjuvante, probabimus.

CAPUT XI.

Legem Dei esse possibilem probatur ex divinis Hieris.

Legem igilur Dei osse possibilem, probamus Primo iis testimoniis, quibus utitur concilium tridentinum sess. G. cap. 11. quae non solum possible, sed etiam facilia testantur esse mandata, Matthaei 11. *Jugum meum suave est, et onus meum leve. El 1. Joan. 5. El mandata ejus gravia non sunt.*

Respondent: Calvinus in antidoto, el Kemnilius in examine, legem Dei vocari jugum suave et onus leve, et mandata non gravia, quoniam renalis non imputatur praevaricatio. Christus enim nos liberavit de maledicto legis, ut dicilur ad Galat. 3. el ni-

hil damnationis est his, qui sunl in Christo Jesu, ul dicitur ad Roman. 8.

Al hacc solutio non lollil, née minuit vim argument), nam in primis vel ilia non impulatio tollit obligationem legis, ila ul praevaricator non incurrat realumjvel tollit reatum ex praevaricatione contractum. Si tollit obligationem, facil,ul lex non sil lex. et jugum non sil jugum. Proinde Scriptura falso dicil, legem esse jugum suave, el mandata non esse gravia. Neque enim sine obligatione lex esse potest.

Si vero permillil contrahi reatum, sed contractum postea tollit, tunc non facil jugum esse suave. nerue onus leve, immo ostendit jugum esse durissimum, el onus gravissimum, quippe quod portari non polesl. Cede si boves subjugo ad singulos passus caderent, etiamsi aratoris industria continuo resurgerent,non tamen proplerca diceretur jugum eorum suave cl onus leve. Domini autem el apostoli verba indicant, legem Dei esse jugum, quod facile portatur, el mandala ejus non esse gravia, sed parvo negotio custodiri, quod evidentius exprcssil David sub metaphora viae, cum ail in psalm. 118. *Mam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum,* El Apostolus ad Philippeos, *i.Omnia possum in eo, qui me confortat.* Ubi vides dilatationem cordis per infusam charilalcml gralam Domini conforlanlcm cflicere, ul mandala facile conserventur. Quod mullo ante futurum praedixit Ezechiel cap. .30. cum ait: *Spirillummeum ponam in medio veslri.et faciam, ut in praeceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis.*

El hoc idem confirmant loca, quae illi contra adducunt. Nam Christus liberavit nos de maledicto legis, qui i fecil ul mandatum impleremus, cl nulla damnatio est his, qui sunl in Christo, non quii non imputatur praevaricatio,sed quia ii non secundum carnem ambulant, cl quia per gralam Dei fit, ul justificatio legis impleatur in ipsis, ul ibidem subjungit Apostolus.

Secundo probalur ex testimoniis, quae docent mandata servari ab his, qui diligunt, ut eliam concilium in eodem loco argumentatur. Joan. 14. *Qui diligit me, sermonem meum servabit.* Roman.Î.3. *Qui diligit proximum, legem implevit.* Galat. 5. *Omnis lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Al certe debemus el possumus diligere Deum et proximum, alioqui non possumus esse Christi discipuli, cum ipse dicat Joan. 1.3. *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Nec possemus unquam amici Christi fieri, si non possemus diligere.Ipse enim ail Joan. fa. lbs *amici mei erilis, si feceritis quae ego praecipio vobis.* Quid aulcm praecipiat, explicat ibidem dicens: *Hoc est praeceptum meum, ul diligatis invicem.*

Ad hoc argumenlum Respondent Calvinus, et Kcmmilius, locis notatis, eum, qui diligit, legem implere, sed neminem esse qui diligal sicut oportet, ul praecepto divino satisfiat. Hic enim inchoatam tantum esse dilectionem, non perfectam.

U nos fatemur dilectionem in hac vila imperfe-

ctam esse, quia polesl crescere, el quia ιηψι, in patria: tamen non posse esse eliam lam [clam, ul praecepto adimplendo soffioial, οίγι. , negamus. Nam in primis (ul diximus) non mus esso Christi discipuli el amici, nisi hoc cepium dilectionis impleremus. Valde autem r, surdum esi, neminem esse posse Christi disci;lum, vel amicum.

Deinde nihil Deus requirit, cum dilectioni: praecipit, nisi ul diligamus ex loto corde: al h non solum posse fieri, sed eliam fuisse futurum statu Testamenti novi testatur Scriptura Dei. X *Circumcidet, inquit, Dominus cor tuum,elw . minis lui,ut diligas Dominum Deum tuum in k, corde luo, el in lota anima tua.* Denique Ser ra docel,homines posse esse perfectos in hacv,, ac per hoc vere perfecleque diligere: charilas enim csl vinculum perfectionis. Genes. G. Aoe tir *justus fail alque prefccclus.* Gen. 17. .-imbuto . ram me, et esto perfectus. Mallh. 5. *Estole peridi.* Mallh. 19. *Si vis perfectus esse.* Philipp.1 *Quicumque perfecli sumus.* I. Joan. 5. *Qui val verbum ejus vere in hoc charilas Dei perfleta est.*

Porro Philippus Melancblllion in apologia, lila'û de impletionc legis, in solutione argumentons, videtur concedere, posse diligi proximum, sedo gal ab eo, qui diligit proximum, legem impleri. Stultum enim esse dicil, somniare, quod dilecto proximi justificet coram Deo, et legi divinae salisfacial. Al hoc est negare Verbum Dei expresstiai. Quid enim apertius scribi polesl, quam, qui diligit proximum, legem implevit?

Tcriio probatur ex testimoniis, quae doceni.ali quos servasse mandata, ac praecipue de dilectione ex lolo corde, et de non concupiscendo. Psal.118, inquit David: *hi lolo corde meo exquisivi te.El de eodem dicilur hb. 3. Reg. t i. . A'orq fuisti sicut servus meus David,qui custodivit mandala mia. cl sequulus csl me in lolo corde suo. facient quod placitum esset in conspectu meo.* El Artor. 1.3. *Inveni, inquit, David /ilium Jesse, viruiiseundum cor meum, qui omnes voluntates iw faciei.* El .3. Reg. cap. 1.3. *Eo quod fecisset Dtnid rectum in oculis Domini, el non declinasnlab omnibus, quae praeceperat ei cunctis diebus citae suae, excepio sermone Uriae.* Hem de Josi-ilib. 4. Reg.cap.23.SnntTts *non fuit unie emar-/. qui reverteretur ad Dominum omni corde suo,in lota anima sua. el in universa virtute sua.* liem de Asa, el populo lib. 2. Paralip. cop. 1.7. *In tota voluntate sua quaesierunt Dominum, el invenerunt.* idem de Josue in ejus lib. cap. II. Sicut *praeceperat Dominus, Moysi servo suo, ita praecipit Moyses Josue.et ille universa complevit.* Uon praeteriit de universis mandatis, nec unum quidem verbum, quodjusserral Dominus Moysi.

Neque dubium csl, quin similia dici possint de Abraham.de Moyse, de Samuele, de lilia, de ilelisaco, Isaia, Ilieremia, aliisqno prophetis. In Testamenlo novo legimus Luc. 1. de Zacharia eluxorc: *Erant justi ambo ante Deum, incedentes n omnibus mandatis eljustificationibus Domini tine querela.*

De apostolis Dominus ait. Ioan. 17. *Tui erant, milii quos dedisti, et sermonem tuum servaverunt.* Eisdem etiam vocat amicos, Luc. 12. *Dico autem vobis amicis meis.* Et Ioan. 15. *Vos autem dixi amicos.* Et laicus ibidem iam dixerat, solos amicos esse, qui praecepta custodiunt.

Apostolus vero Paulus ad Roman. 7. de praecepto. *Non concupisces*, verba faciens: *Quod nolo, inquit, facio, si autem quod nolo facio, iam non ego operor illud, sed quod habitavi in me peccatum.* Ubi aperit dominum, se non peccare, dum invitatus concupiscit, quia non ipse illud opus facit, proinde servare se legem, quae cum iubet.* non concupisces, voluntati praecipit, ne velit concupiscere, non sensui, qui legis capax non est. Inde ibidem addit: *Ego ipse mente servio legi Dei.* Aliter serviebat legi, certe non peccabat, non enim peccatum esse potest nisi in mente, aut cum aliquo mentis consensu. Quod autem de apostolis legimus, ambigi non potest. quin etiam de Joanne Baptista dici possit, cum inter natos mulierum non. Urrexerit maior Joanne Baptista. Habemus igitur multos servasse legem Dei. ex quo evidenter sequitur, ut non sit impossibilis.

Neque ad hoc argumentum applicari potest communis Lutheranorum solutio, quod sancti Patres mandata servasse dicantur, tum propter inchoatam obedientiam, tum propter non imputationem Dei. Non enim dici potest, absolute implere mandatum, sed potius absolute praevicari, qui iam imperfecte illud servat, vel peccet mortaliter, et dignus sit propter illud opus odio, et ira Dei, et supplicio sempiterno. Scriptura autem dicit, illos absolute servasse, immo etiam toto corde servasse, addit etiam Ezechias, Isai. 38. se in veritate et in corde perfecto ambulasse coram Deo. Et non esse mentitum, testis fuit Deus, qui eum exaudivit. Etsi Ezechias corde perfecto coram Domino ambulavit. quis id negabit Abrahamo, cui dictum est: *Ambula coram me, et eris perfectus?* Quis idem negabit David, Moysi, Heliae et similibus, quibus Ezechiam praeferre nemo sanus audeat?

CAPUT XII.

*Legem Dei non esse impossibilem, probatur
cæ Patribus.*

Accedat traditio ecclesiastica. Habemus in primis concilium II. arausicanum canon, ubi sic legitur: *Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per Baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante quae ad salutem pertinent, possint et debeant, et fideliter laborare voluerint, adimplere.*

Origenes homil. 9. in Josue prope finem, mulieribus comparandos censet eos, qui dicunt, se Dei mandata servare non posse.

S. Basilius orat, in illud: *Attendite libi, non procul ab initio: Impium, inquit, est dicere, impossibilia esse spiritalia praecepta.*

S. Joannes chrysostomus homil. 8. de poenitentia. mod. *Nequaquam, inquit, Dominum accu-*

ses. haud mandat impossibilia. Nulli et ipsa superant praecepta. Similiter habet homil. 19. in epistol. ad Hebr. homil. 39. in Mallii, et homil. 2. in epistol. ad Philippenses.

S. Cyrillus lib. contra Julianum circa medium, ipsum etiam praeceptum: *Non concupisces*, quod omnium difficillimum judicatur, dicit, impleri posse per gratiam.

Ex Latinis s. Hilarius in psal. 118. tractans illud: *Latum mandatum tuum nimis, latum, inquit, mandatum Dei est. et in omnia spei nostrae genera diffunditur, vel non difficile sit, si voluntas adsit, praecepto Domini obtemperare.*

S. Hieronymus lib. 3. adversus Pelagianos prope initium: *Deus, inquit, possibilia mandavit, hoc nulli dubium est. Idem in comment, ad cap. 5. Mallii. prope finem: Nulli praecepta Dei sua imbecillitate incientes. putant esse impossibilia, quae praecepta sunt. Et; Sciendum est ergo, Christum non impossibilia praecipere, sed perfecta, quae fecit David, etc.*

S. Augustinus lib. de natura et gratia, cap. 43. *Non igitur, inquit, Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, et facere quod possis, et petere quod non possis.* Ubi docet, mandata omnia esse possibilia, sed alia immediate, alia mediale, id est. medianle oratione.

Hoc testimonium concilium Iridenense citavit, vel potius suum fecit sess. 6. cap. 11. Ideo respondet Kemnilius, Augustinum fuisse vexatum a Pelagianis isla quaestione, esset ne Dei praecepta possibilia, et ad cavendam invidiam abstinuisse a voce impossibilitatis. interdum etiam concessisse esse possibilia, sed sine praejudicio veritatis. Nam in libro de perfectione iustitiae resp. 10. dicit Augustinus. non esso quaestionem, an possit homo vilare omnia peccata, sed quando, et per quem. Potest enim vilare, sed in alia vila, non in isla et per gratiam, non per naturam, quod est idem, ac si dixisset, legem esse possibilem. sed in coelo, non in terris. posui mortem non in vila. Hem in lib. 3. contra duas epistol. Pelagianorum. cap. 7. dicit, gratiam Dei dedisse homini studium praecepta servandi. et eandem gratiam ignoscere, si quid minus sit. Quibus verbis videtur s. Augustinus dicere voluisse. mandata non esse impossibilia, non quod impleri possint, sed quia quod non impletur, indulgetur.

At Kemnilius confundit more suo duas quaestiones, Utrum praecepta servari possint, et an possit homo vivere absque peccato. Istae enim quaestiones adeo diversae sunt. vel ad priorem semper Augustinus responderit affirmando, ad posteriorem responderit semper negando. Peccata enim venialia non sunt contra, sed praeter mandata, et etiam si essent contra mandata, non laicus necesse est, vel in quolibet opere peccatum veniale admisceatur. Itaque sanctus Augustinus constanter docet, non posse hominem in hac vila cavere omnia peccata venialia, lib. de natura et gratia, cap. 34. de spiritali et littera, cap. ult. lib. 1. ad Bonifacium contra duas epistol. Pelagianorum, cap. 14. in epistol. 89. et 95. et in toto libro de perfectione iustitiae.

Atque hoc modo intelligitur, quod objicit Kem-

nilius ex libro de perfectione justitiae, non enim Augustinus dicit, mandata servari posse in coelo, non in terra, sed in coelo non in terra habituros nos cum perfectionem, ut vivamus omnino absque peccato, etiam veniali. Immo in altero loco nobis objecto, id est in lib. 3. ad Bonifacium, cap. 7. cum Pelagiani colligerent ex sententia Augustini id, quod nunc Kemnilius colligit, legem videlicet in coelo impleri posse, non in terra, respondit Augustinus, valde illos errare, praecepta enim ad hanc vitam, non ad aliam pertinere: *Illic, inquit, praecipitur nobis, ut diligamus, ibi autem diligere non obedientia, sed felicitas erit.*

Quod autem ibidem subjungit, gratiam Dei praebere studium ad implenda mandata, et indulgentiam, id quid minus impletur, non arguit praecepta esse impossibilia, seu hominem non esse impeccabilem. Sensus enim eorum verborum est, ex gratia Dei hominem habere, ut velit, et studeat implere mandata. Quod si forte aliquando labatur et non impleat, ex gratia item indulgentiam esse sperandam.

Jam vero quod s. Augustinus ad priorem quaestionem semper respondeat affirmando, haec loca testantur. Lib. de natura et gratia cap. 9. *Eo ipso quo firmissime creditur Deum justum et bonum impossibilia non potuisse praecipere, hinc admonemur et in facilibus quid agamus, et in difficultibus quid petamus, Omnia quippe facilia fiunt charitali, cui uni Christi sarcina levis est.* Lib. 2. de peccato, merito, et remissione, cap. 3. *Non praeciperet Deus aliquid, quod esset humanae impossibile voluntati.* Et in eodem lib. cap. 6. *Dubitare non possum nec Deum aliquid impossibile homini praecepisse, nec Deo ad opitulandum et adjuvandum, quo fiat quod jubet, impossibile aliquid esse.* Lib. de gratia et libero arbitrio cap. 16. *Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, non juberet Deus, quod sciret, non posse ab homine fieri, quis hoc nescit? In psal. cxi. Non imperaret hoc Deus, ut faceremus, si impossibile judicaret.*

CAPUT XIII.

Legem Dei non esse impossibilem, probatur rationibus.

Accedant postremo etiam rationes. Prima ratio, potest homo facere plus quam Deus praecipiat, igitur multo magis potest implere praeceptum. Posse autem fieri plus quam Deus praecipiat, testatur Dominus Malhi. 19. qui postquam dixerat: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, et quidam responderat, haec omnia servavi a juventute mea; Rursus eidem ait: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, etc.*

Testatur quoque s. Joannes chrysostomus loco citato hom. 8. de poenitentia: *Nulli, inquit, et ipsa superant mandata.*

Testatur denique s. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli: *Nonne grande onus impositum est virginibus, major amor imposuit majus onus, tamquam dicerent, quid jubes? ne adulterae simus*

hoc praecipis? amando te plus facimus, quae praecipis.

Secunda ratio: Si praecepta essent impossibilia, neminem obligarent, ac per hoc praecepta non essent praecepta. Neque enim lingi potest, quod aliquis peccet in eo, quod vitare non potest. Quod si non peccat, qui legis transgressionem vitare non potest, profecto nec legem transgreditur, nec, ergo, ullam habet. Non enim fieri potest, ut transgressio non sit peccatum, cum nihil sit aliud, peccatum, nisi transgressio legis.

Tertia: Si lex Domini esset impossibilis, sene- retur, Deum omni tyranno esso crudeliorem et salutariorem. quippe qui ab ipsis etiam amicis Irib. ja exigeret, quod nemo solvere posset, et leges ferret, quas sciret a nemine observandas. Quod vero Pelagius et Kemnilius dicunt, non esse audienti: politicam iustitiam, quae docet, nihil praecipere aul debere, quod servari non possit, fortasse cum haberet, nisi huic justitiae politicae; vel potius rectae rationi Scripturarum et Patrum testimonia consentanea non haberemus. Al cum pollicetur in hac parte mirifice cum divinae Scripturae acritate consentiat, quid nisi rationem politicam, quam Lulheri delirationem audiamus.

Quarta ratio: Christus passus est, ut iustificatio legis impleatur in nobis, ut dicitur ad Roman. 8. Hem docuit nos orare: *Fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra,* Malhi. 6. ubi polimur gratiam implendi praecepta, ut exponunt s. Cyprianus in sermone de oratione dominica. Et s. Augustinus lib. 3. ad Bonifacium cap. 7. Denique Christus factus est omnibus obedientibus sibi causa salutis aeternae, licet. 5. Alsi lex impleri non potest. Christus non obtinuit quod voluit, frustra nos oramus quotidie, et nemo omnino salvari poterit. Aao si lex impleri non potest, iustitialis legis nunquam impletur in nobis, etiamsi Christus veni in similitudinem carnis peccati, et de peccato, id est, victima pro peccato, damnaverit peccatum, nec sit unquam Dei voluntas in terra, sicut in coelo, etiamsi Christo magistro freti hanc orationem assidue frequentemus, nec unquam vere obedimus Christo ac per hoc nulli nostrum erit causa salutis aeternae.

Quinta ratio: Omnes vere iustificati Spiritus sanctum habent, ut Scripturae passim testantur, Rom. 5. et 8. 1. Corinthios 3. Galatas 3. *filium 3. clalibi: Al Spiritus sanctus fructus suos parit, qui numeratur ad Gal. 5. Charitas. gaudium, pax, patientia. benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.* Qui vero hos fructus habet, non accusatur a lege, quippe qui eam non praevaricatur, sed implet. Idem enim significat quod in eodem loco subjungitur, *adversus huiusmodi non est lex.* Non enim lex habet, in quo accuset eos, qui sunt praediti charitalis, patientia, etc. et ideo paulo ante dixerat idem Apostolus: *Si spiritu ducimini, non celsis sub lege.* Et ad Roman. 8. *Lex spiritu vitae liberavit me a lege peccati et mortis.* Quia videlicet lex in corde scripta, id est, Spiritus sanctus in corde diffusus facit implendo legem, ut lex non accuset amplius, neque occidat, ut praevaricatores: ergo de primo ad ultimum, qui est iustificatus, pro-

pier Spiritum, quem accipit, legem omnino implet et si non implet, nec spiritum accepit, nec vere iustificatus est.

Sexta ratio: Omnes iustificati ex Deo nati sunt ut perspicuum est ex plurimis locis divinae Scripturae. Joan. 1. *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex vero nati sunt.* Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto.* 1. 1. et 2. *Quasi modo geniti infantes.* Jacobi 1. *Genuit nos verbo veritatis.* 1. Joan. 4. *Qui diligit, ex Deo natus est.* Roman. 8. *Accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba Pater.* Illi qui natus est ex Deo, non peccat, nec potest peccare, quia ex Deo natus est, ut habetur 1. Joan. 3. qui autem non peccat, non praevaricatur, sed implet legem, qui enim legem non implet, licet ipso praevaricatur et peccat. Igitur omnis, qui vere iustificatus est, implet legem, nec potest fieri, ut iustificatus maneat, et legem non impleat. Quare qui legem impossibilem esse dicunt, contra Scripturarum apertissima testimonia, hominem iustificatum ex Deo natum esse negare coguntur.

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones haereticorum.

Superest ut argumenta haereticorum breviter dissolvamus.

Primo obijciunt Calvinus in antidoto, et Kemnilius in examini. illud s. Petri Actor. 15. *Quid lenitatis imponere jugum super cervices discipulorum. quod nec nos, nec patres nostri portare posuimus, sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi.* *li credimus salvari, quemadmodum et illi.* Haec enim verba dicuntur fidelibus, non infidelibus, ne forte respondeatur, legem esse jugum importabile sine gratia et non renalis, non autem renalis, et quia gratia Dei habent. Praeterea intelligi debent haec verba de omni lege, iam caeremoniali, quam morali, tum quia solae caeremoniae legis non superant vires humanas, tum quia particula adversativa sed opponit gratiam legi simpliciter, tum quia si caeremonialis lex jugum est importabile, quanto magis lex moralis jugum erit importabile?

Hespondeo: Non loquitur s. Petrus nisi de lege caeremoniali. Id quod evidenter probo, Primum -i occasione illorum verborum. Scribit enim s. Lucas, surrexisse quosdam ex discipulis, qui dicerent, oportere gentes conversos ad fidem circumcidi, et Moysi legem omnino servare: atque istam fuisse causam, cur apostoli concilium coegerint, ut viderent de verbo hoc. Perspicuum est igitur, de circumcissione aliisque id genus caeremoniis apostolum Petrum esse loquutum.

Secundo: Idem probatur ex decreto illis concilii, quod juxta Petri sententiam constitutum fuit. Sic enim habet decretum: *Visum est Spiritui sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam haec necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, a sanguine, suffocato et fornicatione.* Quapropter igitur, utrum isla dicantur

sola necessaria ex lege caeremoniali Judaeorum, an ex omni lege simpliciter. Si ex lege caeremoniah Judaeorum, habemus quod volumus. Si ex omni lege simpliciter, id sequetur absurdi, ut non sit necessarium Christiano non colere idola, non moechari, non furari, non occidere. non falsum testimonium dicere, et alia, de quibus Apostolus a. 1. I. Corinlh. 6. *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequantur.* Dicent forlasse. necesse; quidem esse haec omnia, sed non inde homines iustificari. At num ex illis qualuor. quae sola dicuntur necessaria, homines iustificantur?

Tertio: Probari potest res eadem ex ipsa summa decreti, et verborum Petri. Volunt enim Petrus i apostoli caeteri remove jugum legis a cervicibus discipulorum. Quid vero est remove jugum legis? tollere ne obligationem, alque abrogare legem an tollere opinionem justificationis, ac docere, neminem per eam legem iustificari? Si dixerint, remove jugum, esse tollere obligationem, ergo nulli iam amplius lex obligabit Christianos, excepta lege; de immolatis simulachrorum, sanguine, suffocato et fornicatione, si per legero inter? Uigalur lex omni? non solum caeremonialis, sed etiam moralis. Atqui hoc absurdissimum esse neque ipsi quidem aduersarii negare audebunt. Si dixerint tollere jugum, non esse tollere obligationem, sed opinionem tantum justificationis, ergo lex caeremonialis de circumcissione, sabbathis, neomeniis, sacrificiis periculum non erit sublata, quoad obligationem.

Atqui id repugnat Apostolo, qui ad Galatas 7. scribit: *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Cogimur igitur dicere, apostolos jugum importabile appellasse legem caeremonialem. atque ejus obligationem declarasse per Christum omnino esse sublatam. Voluisse tamen eosdem apostolos paucas quasdam caeremonias de sanguine, suffocato et immolatis idolorum a gentibus ad tempus observari, quibus adjunxerunt continentiam a fornicatione, quod fornicatio apud gentes non habetur pro peccato, sicut habebatur adulterium, homicidium, perjurium et alia id genus.

Ad illud igitur quod obijciunt, caeremonias legis non superare vires humanas praesertim addita gratia Dei, Respondeo: Verum esse, et ideo Zachariam et Elisabetham ambulasse in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querela, sed tamen dici jugum importabile, quoniam aegre ac difficulter portabatur, ut recte exponit s. Thomas in 2. sentent. dist. 28. quaesi. unica, art. 4. ad 3. et Nicolaus Lyranus in hunc locum Actorum. Et Theophylactus exponens illud Malhi. 23. et Luc. 11. *Alligant onera gravia et importabilia in humeros hominum.*

Ad illud autem, quod adversativa particula, sed per gratiam Dei etc. videatur opponere gratiam legi simpliciter. Respondeo: S. Petrum duas rationes indicasse, cur non essent obligandi Christiani ad caeremonias legis. Unam, quod eae caeremoniae essent jugum gravissimum.

Alleram, quod essent inutiles ad justificationem. Itaque sensus hic est verborum s. Petri. Quid lenitatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare

potuimus? praesertim cum non per oas caeremonias, sed per graliam Domini nostri Jesu Chrisli credamus salvari, sicut ei illi salvati sunt: ubi in illa particula adversativa includitur, sive implicite continetur altera illa ratio de inutilitate caeremoniarum.

Ad illud quod lex moralis sil gravior caeremoniali, ac proinde justius dicenda sil jugum importabile, quam caeremonialis, Bespondeo: Legem caeremonialem non debere comparari cum morali praecise, sed conferri debere legem caeremonialem adjunctam morali, cum ipsa morali remota caeremoniali. Non enim lex caeremonialis dicilur jugum importabile, quia sola ipsa sil importabilis, sed quoniam adjuncta legi morali, auget vehementer onus, el Ol jugum fere importabile homini jam onerato lege morali. Quare lex moralis, remota caeremoniali Judaica, non est jugum importabile habentli graliam Dei, sed jugum suave el onus leve; el lex caeremonialis Judaica, adjuncta morali, jugum esi gravissimum, ila ul importabile dici possit. Quamvis enim per graliam Dei porlalum fuerii a nonnullis, lamen recte dicuntur eliam illi portare non potuisse, quod non sine magno labore el sudore portarunt.

Secunda objeclio Calvini ejusmodi csl. Paulus ad Galal. 3. pro confesso assumit legem esse impossibilem, cum dicit: *Qui ex operibus legis sunl sub maledicto sunl. Scriptum esi enim, maledicius omnisqui nonpermanseril in omnibus, quae scripta sunl in libro legis hujus.* I bi hoc argumentum lexil Apostolus, Maledictus est qui non servat tolam legem, ut Moyses dicil: *Maledicius omnis qui non permanet elc.* igilur qui ex operibus legis sunl, idesl, qui justificari volunt implendo legem, maledicti sunl. Quae consequulio nulla est, nisi subinlelligalur assumptio isla. Atqui nullus legem totam servare potest. Sic igilur argumentum integrum conficiendum erit. Maledictus omnis, qui tolam legem non servat; Nemo polesl legem totam servare; igilur maledicius omnis qui ex operibus legis esi, idesl, qui ul legi subjectus ex ipsius observatione justificari quaerit.

Bespondeo: Assumptio necessaria, ul argumentatio Aposloli concludat, quod ipse intendit, non est illa: Atqui nemo tolam legem servare polest, sed isla: Atqui nemo suis viribus, sine fide el gratia servare polest tolam legem. Illud quoque: *Qui ex operibus legis sunl, sub maledicto sunl,* non significat, eos esse maledictos, qui legem implendo iustificari quaerunt, cum dicat idem Aposlolus ad Bum. 2. *Factores legis justificabuntur;* sed significat, maledictos esse cos, qui suis viribus sine fide el gralia legem implere, el justificari se posse credunt. Nam paulo ante dixcrai, eos qui ex fide sunl, benedicendos esse cum fideli Abraharao, quia scriptum csl: *Benedicentur iu semine tuo omnes gentes.* Inde opponens fidei opera sine fide, subiungit: *Quicumque enim ex operibus legis sunl, sub maledicto sunl.*

Itaque argumentum aposlolicum est hoc. Maledictus est omnis qui non servat tolam legem, At nemo polesl suis viribus, sine fide el gralia tolam legem servare, igitur maledicti sunl omnes illi, qui

ex operibus legis sunl, idesl, qui suis viribus, ne lidecl gralia tolam legem servare, cleomo justificari quaerunt. Atque hinc inlelligimus idq; sequitur: *Christus nos liberavit de maledicto, factus pro nobis maledictum.* Non significare, v adversarii credunt, nos liberatos a lege per nr imputationem praevaricationis, sed (ul nossj), diximus) nos liberatos a maledicto, quia per Cissii fidem et graliam legem implere possumus implemus.

Dicel aliquis: Aposlolus Paulus loquitur eo te de lege circumcisionis, non de lege morali, ulr... cliam supra diximus cum ageremus de liber'.: chrisliana: legem aulcm circumcisionis oroci., tollendam, vel sublatam esse contendit: non igitur maledictos eos esse dicil, qui legem non servi/, cx fide el gralia, sed qui eam quomodocim.; servare volunt.

Respondeo: Beatus Paulus in epistola ad Galatas, ul cliam in epistola ad Romanos, duos errore Judaizantium, quorum unus est ralio alterius, refellit, Unus error eorum erat, servandam esse legem circumcisionis, alque aliarum id genus Caeremoniarum.

Aller error erat. ideo servandam esse legem circumcisionis, quoniam observatio legis esset nec.: saria praeparatio ad fidem ct graliam Chrisli, et ideo possent el deberent omnes servare legem, t; justificari, ul digni essent evangelio cl promissi Chrisli. Aposlolus igilur contra priorem errorem, dicit legem caeremonialem fuisse quasi paedagogum, et ad lempus impositam, non esse amplius servandam, cl hoc diximus cum ageremus de libertate Christiana. Contra posteriorem errorem, qu, perniciosior erat, Aposlolus dicil, ex operibus gis sine fide nullam posse esse iustitiam, el alitqui Chrislum gratis mortuum esse, clin hac disputatione contra posleriorecm errorem loquitur de ornni lege, non solum caeremoniali. sed eliam murali. Nulla enim lex est, quae sine fide el gralia iustificare possit.

Terlia objeclio sumitur ex illis verbis Apostoli ad Roman. 7. *Velle adjacet mihi, perficere aulam non invenio.*

Respondeo: Loquilur Aposlolus de aclu concur scendi, quem saepe sentimus, quando etiam non consenlimiis. Quamvis enim non sil peccatum senlire carnalem concupiscentiam, el non consentire, lamen nollet homo castus eam sentire, el in p; lem infelicitatis suae ponit, quod cogatur eite nolens, carne servire legi peccati. Hinc igilur Aposlolus dicil: *Velle adjacet mihi, perficere aulem non invenio.* Et: *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Vide Augustinum tract. 41. in Joan. lib. 6. in Julian, cap. lt. cl lib. 1. ad Biinifacium cap. 10.

Quarta objeclio: Nemo polesl vitare omnn peccata, cum scriptum sit Jacobi 2./n multis offendimus omnes. Et 1. Joan. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Alqui legem omnem impleret, nullum haberet omnino peccatum: igitur fieri non polesl, ut lex omnis nobis, cliam cum fide el gralia, implealur.

Respondeo: Ab hoc argumento, quod vddc KeE-

nilius urget, non tam facile se expediunt. qui concedunt. peccatum veniale esse proprie contra legem, ul Vega lib. 11. in concilium cap. 20. coguntur enim dicere. legem non esse impossibilem. non quod tola simul servari possit, sed quod servari possit major ejus pars, cla meliori parle faii denominatio. Sed videndum est illis, quid respondeant apostolo Jacobo dicenti: *Quicumque totam legem senaveril, offendat aulem in vino, faclus est omniuin reus.*

Solida igilur responsio csl: Peccala venialia, sine quibus non vivimus, non esse peccata simpliciter, sed imperfecte, el secundum quid, neque esse contra legem, sed praeler legem, ul s. Thomas recte docet in 1. 2. quaei. 88. ari. 1. hinc enim omnia cohaerent. Nam qui offendit in uno, praevaricans videlicet unum praeceptum, faclus esi omnium reus, el injustus simpliciter consiluilur, el lamen in nullis offendimus omnes, quin lamelsi nihil facimus contra legem, lamen mulla facimus praeter legem. El qui natus esi ex Deo non peccat, transgrediendo legem, el tamen si dixerimus, quia peccatum non habemus, nihil videlicet praeter legem faciendo, nos ipsos seducimus, el veritas in nobis non est.

Quinta objeclio: Christus Mediator est non solum in prima reconciliatione, sed eliam postea in toto vitee nostrae tempore, ergo semper egemus intercessionem Chrisli, ac per hoc semper peccamus legemque transgredimur, alioqui post primam reconciliationem Christus otiosus esset. Hoc argumentum commune est Calvino, Philippo, Kemnilio el aliis, qui inde concludunt, si qua esi in nobis logis mplelio, illam non tam esse operum, quae respondeant perfectioni legis, quam fidei, quae perpetuo apprehendit remissionem.

Respondeo: Christus semper nobis mediator est, «cunquam est otiosus, idque duplici raliione. Pri.: o, quoniam semper nobis vires el graliam subministrat, per quam bona opera faciamus. Ideo si quidem recte comparavit se ipse vili el nos palmitibus. H enim palmes non polesl ferre fructum, nisi manserit in vile, el succum traxerit ex vile, sic nec nos nisi manserimus in Clirislo, el spiritum hauserimus fi ipso.

Secundo: Quoniam peccala nostra, quamvis levia (quotidiana, ipse purgat, el sanguis ejus emundat os ab omni peccalo. El si forte legem praevaricano a iustitia excidamus, ipse nihilominus propitiatio est pro peccatis noslris, el non seplies, sed septuagies seplies nos Palri reconciliat. si per ejus gratiam conversi serio poenitentiam agere incipiamus. Itaque non facimus nos, qui legem impleri P'sse dicimus, Christum mediatorem otiosum, sed «re faciunt adversarii Chrisli merita ineficacia, rum docent Christum tam insigni obediencia id efficere non potuisse, ul justificatio legis impleretur m nobis.

Sexta objeclio sumitur ex s. Augustino, qui in lib. I. Retract. cap. 19. sic ail: *Omnia mandala facia deputantur, quando quicquid non fit, ignoscitur.*

Respondeo: Loquilur eo loco sanctus Augustinus de summa perfectione implendi praecepta, quam

dicil expressam fuisse a Domino per illa verb;., Matthaei 5. *Jota unum, aul unus apex non prae-teribit a lege, donec omnia fiant'*, quaerit aulem num haec perfectio possit haberi in hac vila. ct respondet, non posse haberi, nisi in hoc sensu quod omnia mandala facta depulantur, quando quicquid non sil ignoscitur. Nam inter alia mandata implenda csl cliam illud, ul oremus: *Dimitte nobis debita nostra.* Ex quo inlelligimus eam imperfectionem in lege divina servanda asseri ab Augusiino, quae non sil praevaricalio integri praecepti, sed carentia perfectionis in ipsa legis observatione, quomodo qui scribendo, aul proferendo legem, proferret quidem omnes dictiones el syllabas, sed hterulur aul literae pariem aliquam non exprimeret. Hac enim similitudine Dominus usus est. cum non ail. verbum unum, sed *jota unum, aul unus apex non prae-teribil a lege, donec omnia fiant.*

Alque haec dicta sml ad mentem sancti Augustini in eo testimonio explicandam. Alioqui enim si aperte dixisset Augustinus omnia mandata facia deputantur, quando si quod mandatum violalur, ignoscitur: non deberet, nec posset inde colligi. legem Domini esse impossibilem. Polesl enim fler, ul quis mulla mandala inlegre servaverit, el posle. lamen aliquod aliud mandatum non impleat, cujus praevaricationis poenilenliam agal, el indulgenti; impelrala ila salvetur, ac si mandata omnia cuslodisset.

Addi posset alia objeclio ex praeceptis: *Diliges. Dominum Deum tuum ex tolo corde luo:* el. Aon concupisces. Haec enim duo in hac vila impleri non posse probant adversarii ex Augusiino el Bernardo. Sed haec a nobis fuse traclata sunt in lib. 2. de monachis, cap. 13. ct in lib. 2. de peccato originis, qui csl quinius de statu peccali, cap. It;. Ideo videntur hoc loco praetermittenda, ne fatigemus nimia repetitione leclorem.

CAPUT XY.

Justorum operae non esse peccata, sed justitiam, probatur ex divinis literis.

Nunc veniendum est ad alterum capul hujus controversiae de veniale justitiae actualis, in quo probandum erat, opera bona justorum non esse peccala. sed vere justa, ul eliam justitia actualis dici possint.

Primum igilur testimonium ad hoc probandum sumitur ex libro Job cap. 1. *In omnibus his non peccavit Job labiis suis, ?iec stultum aliquid contra Deum loquutus est.* Ubi Scriptura reddil testimonium sancti Job, quod in lania occasione impatientiae, ne verbo quidem peccaverit, ac ne forle Lulherani rabbinos quosdam imitari velint, qui dicunt, Job non peccasse labiis, lamen corde peccasse; audiamus Deum ipsum in 2. capile ila loquentem ad Salanam: *Numquid considerasti servum meum Job, quod non sil illi similis in terra vir simplex, el rectus, el recedens a malo, ct ad huc relinens innocentiam? Certe si innocentiam-*

inclincbal, el si a nialo recedebal, neque lingua, neque corde peccaverat.

Adde quod cum Salan nihil aliud quaereret lot suis Ientalionibus, nisi Job ad peccandum inducere. contra aulem Deus illa omnia tenlamenla permitteret, ul palientia el virlus sancti viri demonstraretur, si Job peccasset, Deus ipse quodammodo a Satana superatus fuisset. Quare certum est, upus illud palientiae s. Job nullo peccalo maculatum fuisse, et Lutheranos, qui id negant, a partibus diaboli contra Deum pugnare.

Secundum testimonium sumi potest ex verbis David, psal. 7. *Judica me Domine secundum justitiam meam, et secundum innocentiam meam super me.* Psalm. 6. *Exaudi Domine justitiam meam. De vultu tuo judicium meum prodeat. Oculi tui videant aequilalem. Probasti cor meum, et visitasti node, igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.* Psalm. 17. *Relinquit mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, quia custodivi vias Domini, nec impie gessi a Deo meo.* Psalm. 27. *Judica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.* Psalm. 118. *Feci judicium et justitiam, non calumniatur me superbi.* In his locis David non solum opera sua justitiae nomine ornanda censebat, sed etiam confidebat ea in judicio Dei posse consistere, alioqui petens judicari secundum justitiam suam, damnationem pro absolutione quaesisset. Igilur David credebatur posse hominem cum Dei gratia facere opera vere justa.

Neque vere satisfacit Philippi et Calvinii responsio, qui dicunt Davidem non velle in his locis affirmare, opera sua fuisse absolute justa, sed per comparisonem ad opera adversariorum suorum, nec id etiam absolute, sed incerta aliqua causa. Haec, inquam, responsio non satisfacit, quoniam verba Davidis generalia sunt. atque illa praesertim: *Quia custodivi vias Domini, nec impie gessi a Deo meo. Uem: Ab omni via mala prohibui pedes meos. Hem: Feci judicium et justitiam. Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.*

Tertium testimonium, Malh. 6. *Si oculus tuus simplex fuerit, lotum corpus tuum lucidum erit.* Et Luc. 11. *Si ergo corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam pariem tenebrarum, erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.* Hoc loco describitur opus perfecte bonum, quod videlicet sit bonum ex genere suo, et ex intentione, aliisque circumstantiis. Nam oculus simplex, est inlenlio recta: corpus lucidum, est opus bonum, de quo dicitur Malh. 5. *Sic luceat lux vestra, ut videant opera vestra bona etc.* Tale autem opus pronunciat Dominus esse lucidum lotum, nec ullam habere partem tenebrarum.

At si illud opus peccatum esset mortale natura sua. ut Lutherani dicunt, magnam pariem haberet tenebrarum, immo esset tenebrosus totus, ut Dominus ibidem dicit de opere quod mala intentione foedatur. Sicut enim mala inlenlio, illa quodlibet aliud vitium reddit opus malum, quamvis ex genere suo bonum esset.

Quartum testimonium ex Apostolo in prioribus ad

Corinthios. cap. 3. *Si quis superaedificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapida pretiosos, ligna, foenum, stipulam, uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superaedificavit, mercedem accipiet, si cuius opus arserit, detrimentum patietur, etc.* Quo loco indicantur esse quaedam opera supra fundamentum verae fidei aedificata adeo tamen, ut nihil omnino habeant vitii. Id enim primo ostendit comparatio ad aurum, argentum, lapides pretiosos.

Deinde quod illa opera in igne divini iudicii minore dicantur, et mercedem accipere. Certe eorum peccata nec aurum dici possunt, nec in divini iudicii igne subsisteront, nec mercedem, sed poenam, suppliciumque perciperent.

Quintum testimonium ex Jacobo cap. 3. *Multis offendimus omnes.* Quare, quaeso, non dixit, in omnibus offendimus omnes? Nam si omnia opera justorum sunt peccata mortalia, certo non tantum in multis, sed etiam in omnibus offendimus, sed noverat ipse quid diceret. Nam capite secundo distinxerat opera bona a peccatis, dicens: *Si leger, perficitis regalem secundum Scripturas, diligite proximum tuum sicut teipsum, bene facitis; non autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores.*

Sextum testimonium sumitur ex illis locis, quae horiantur hominem ad non peccandum, psalm. 1. *Irascimini, et nolite peccare.* Isaiae 1. *Qui velle agere perverse, discite bene facere.* Joan. 5. *Ad amplius peccare.* 1. ad Corinthios. 17. *Evigilate iusti, et nolite peccare.* 2. Petri 1. *Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem facialis: haec enim facientes non peccabitis aliquando.* 1. Joan. 2. *Haec scribo vobis ut vitiis peccetis.* Quorsum enim pertinent hae cohortationes, vel admonitiones, si in omni opere, quantumvis bono, non possumus non peccare?

Septimum testimonium sumitur ex illis locis, quae docent opera justorum placere Deo: Malach. 3. *Placebit Deo sacrificium Iuda et Hierusalem, sicut dies saeculi et sicut anni antiqui.* Sapient. 1. *Sapientia custodiet me in potentia sua. et accepta erant opera mea.* Actor. 10. *Qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi.* 1. Petri 2. *Offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo.* Philippens. 4. *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quae misistis in odorem suavitatis vestrae acceptam, placentem Deo.* Atqui Deo nihil placere potest, nisi quod est vere bonum et purum ab omni vitio, ut ipse etiam Calvinus fatetur lib. 3. Institut. cap. 12. § 1.

Quod vero idem Calvinus ait, placere Deo ejusmodi opera, non ratione propriae dignitatis, sed quia Deus per indulgentiam lavat operum foedibiles, omnino est absurdum, nisi forte non solum peccatoribus imputari vellet Christi justitiam, sed ipsis etiam peccatis, quod nullo modo fieri potest. Nam si quis dixerit, Deum ignorare culpas, non velle punire, non imputare, facile intelligitur ipsum peccatum per indulgentiam fieri hostiam placentem Deo in odorem suavitatis, quis tandem intelliget?

Octavum leslimonium ex locis illis, quae absolute jüslormn opera, bona opera nominant, Mal-
lh. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ul
lideanl opera vestra bona, et glorificent patrem
vestrum, qui in coelis csl. 1. ad Timolh. G. Divi-
tibus praecipe non superbe supere, divites fieri
in operibus bonis. Tn. 3. Curent operibus bonis
praecesse, qui credunt Deo. Ephes. 2. Ipsius enim
minus factura, creati in Christo Jesu in operibus
bonis, quae praeparavit Deus, ul in illis ambu-
lemus.

Alsi opera omnia justorum csscnl peccala mor-
talia, dicenda essent potius mala, quam bona. Nam
ulcx Dionysio in cap. 4. de divinis nominibus
theologi colligunt, malum dicitur opus absolute ex
quocumque vitio, bonum non dicitur absolute, nisi
integre ul bonum. Quomodo igilur Scriptura prae-
dical absolute opera bona, si non sunl bona, nisi
secundum quid, sed absolute cl simpliciter mala?
Omnino necesse csl, ul vel Spiritus sanctus in line
parle fallatur, vel Lulherus cl Calvinus erret. I-
trum aulem horum sit verius, ipsismcl sectariis ju-
dicandum relinquo.

CAPUT XVI.

*Opera bona non esse peccala, sed vere bona,
probalur ex Patribus.*

Quod allinet ad leslimonia sanctorum Pairum si
producere vellemus in medium, quae illi dicuni in
comincmlalionem operum bonorum, nullus esset
linis. Solum igilur pauca quaedam notabimus, ex
quibus colligi possit, agnovisse Paires opera sim-
pliciter bona, atque a peccatis, vere propnequo
distincta.

S. Ambrosius in libro da Apologia David, cap.
G. *Etenim, inquil, quia non polesl sine peccato
tssc humana fragilitas, cavendum est, ne plura
jeccata sinl, quam opera virtutum.* I lii distinguit
aperte s. Ambrosius opera virtutum a peccatis,
quod non faceret, si existimaret, omnia opera,
quantumvis bona, vere esse peccata.

S. Hieronymus lib. 3. adversus Pclagianos: *Hoc,
inquil, et nos dicimus, posse hominem non pecca-
resi velil, pro tempore, pro loco, pro imbecilli-
tate corporea, quamdiu intentus esi animus,
quamdiu chorda nullo vitio laxatur in cithara.*
El infra : *Qui cautus est cl timidus, potesl ad
tempus vitare peccala.* Quo loco s. Hieronymus
non laborat, ul probet, posse hominem aliqua fa-
cere bona, quae non sint peccata.

Id enim in controversiam nondum venerat, sed
nititur contra Pelagianos ostendere vilain huma-
nam, eliam justorum, non ila esse posse perfectam,
ut longo tempore, caveat omnia peccala, cliam quo-
tidiana el levial. Ubi lamen admittit, saltem aliquan-
to tempore, posse hominem diligentem ila vivere,
ul nullum peccalum, ne veniale quidem admittat,
fic per hoc aliqua opera facere ab omni vitio pura
et integra.

Sanctus Auguslinus in libro do spiritu cl lilera,
cap. ullim. *Dici polesl quaedam jussilia minor,*
UcLUBinxi Vol. IV.

*huic vitae competens, qua justus ex fide vivit,
quamvis peregrinus a Domino, el ideo per fidem
ambulans, nondum per speciem; non absurde di-
cilur eliam ad istam perlinere, ne peccet. Neque
enim si nondum esse polesl tanta dilectio Dei,
quanta illi cognitioni plenae, perfeclaeque debe-
tur, jam culpa deputandum csl. Aliud esi enim
totam nondum assequi charitalcm, aliud nullam
sequi cupidilem. Quamobrem debet homo, quam-
vis longe minus amet Deum, quam eam polesl
amare conspectum, nihil lamen appetere illici-
tum, sicut eliam in his, quae adjacent sensibus
corporis, polesl oculus nullis tenebris delectari,
quamvis non possit in fulgentissima luce defigi.*
Hoc loco sanctus Auguslinus fatetur quidem justi-
tiam nostram in hac vita esse minorem, quam sit
futura in alia vita, tamen disertis verbis affirmat,
ad hanc cliam jussiliam nosiram perlinere, ul non
peccet; et posse ac debere hominem nullam sequi
cupiditatem.

Idem in libro de bono conjugali, cap. G. *Conju-
galis, inquil, concubilus generandi gralia non
habet culpam; concupiscenliae tero saticndae, scd
tamen cum conjuge propter fidem thori, venialem
habet culpam; adulterium vero, sive fornicatio
lelhalem habet culpam.* El cap. 7. *Continentia
meriti est amplioris; reddere debilum conjugi
nullius est criminis: exigere ultra generandi ne-
cessitatem culpa venialis fornicari, vel maccha-
ri, puniendi criminis.* In his quatuor gradibus
operum, quos distinguit Auguslinus, assignare de-
bent adversarii discrimen aliquod; vel potius ne-
cessario confiteri, in primo et secundo nullum om-
nino esse peccatum, neque moitale ex natura sua,
neque veniale per misericordiam Dei.

Nam si continentia ab omni concubitu peccatum
csl mortale ex natura sua, el veniale per misERICOR-
diam Dei, quid cril concubilus gignendi caussa,
nisi peccalum omni ex parte mortale? etsi concu-
bitus gignendi caussa peccalum csl omni ex parle
mortale, quid cril concubilus caussa libidinis satian-
dae, nisi peccalum in Spiritum sanctum, quod non
remittitur, neque in hoc saeculo, neque in luturo?
At s. Auguslinus huic terlio gradui tribuit culpam
venialem : secundo gradui nullam culpam, primo
gradui meritum ingens. Tantum videlicet interest
inter senlcnciam s. Augustini el Novatorum.

Idem dcinque sanctus Augustinus lib. L in Ju-
lianum cap. 3. cl aliis in locis plurimis, contendit
opera infidelium esse peccala, non quod non sint,
vel esse possint bona ex genere suo, sed quoniam
decsl illis inlenlio bona dirigendi opera illa ad ve-
rum Deum, quem ignorant, cum fidem non ha-
bebant. Igilur opera fidelium ex sententia s. Augu-
stini poterunt esso simpliciter el absolute bona.
Nam si fidelium quoque opera csscnl omnia pecca-
ta, cl quidem morte digna, quorsum tantopere la-
borasset Auguslinus, ut probaret opera infidelium
esse peccata ?

S. Gregorius lib. 2. Moral, cap. 8. *Si in sermo-
nibus, inquil, suis dicimus Job deliquisse, quod
senlire nefas est, Deum dicimus in sua proposi-
tione victoriam perdidisse.* Item lib. 9. cap. 26.
Ipsa, inquil, bona nostra insidiantis culpa eva-

dere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur. Ubi admittit s. Gregorius posse fieri, ut bona nostra insidianlis culpa gladium vitent. Idem in episl. ad Augustinum respons. 10. Bonarum, inquit, mentium csl, ibi eliam aliquo modo culpam agnoscere, ubi culpa non csl.

S. Bernardus in libro de praecepto cl dispensatione distinguit inter bonum obcdienliac, et malum inobedienliae, cl ponit aliquot gradus, ul supra s. Auguslinus ponebat in concubitu: *Bonus, inquit, obcdienliac gradus est, si juxta magistri nostri sententiam, propter melum gehennae, seu propter professionem sanciam, quam professus esi, quispiam obedierit. Melior lamen cum cx Dei amore obeditur. Illa quippe obedienlia necessitatis est, ista charilalis.* El infra de obedienlia : *Haec, inquit, generalis regula sil universorum, quae per se, aul propter se nec bona, nec mala sunl, aul propria cujusque professione. aul divina institutione fixa non sunl, ul non jussa quidem, licite ulrumlibcl, vel admittantur, vel omitantur, jussa vero, sine culpa non negligantur, sine crimine non contemnantur. Ubique enim et culpabilis neglectus elconlempnus damnabilis esi.*

Ubi s. Bernardus cum dicil. obedienliam cx metu gehennae cssc bonam, cx charilalc meliorem, iilelligcl bonam simpliciter, el sine ullo peccalo, cliam veniali posse praestari. Alioqui non distingueret eam ab inobedienlia propter neglectum, quam dicil cssc culpam venialem, cl inobedienlia propter contemptum, quam dicil cssc criminalem olque damnabilem.

CAPUT XVII.

Opera bona justorum non esse peccala, sed vere bona probatur rationibus.

Jam vero polesl eadem veritas manifestis rationibus comprobari.

Prima ratio: Si opera bona justorum essent omnia viliala el corrupta, ita ul peccala mortalia ex nalura sua diei deberent, id sine dubio, vel ex innata concupiscentia, vel cx defeclu dilectionis Dei, vel ex admixtione peccatorum venialium nasceretur. Istas enim caussas adversarii reddere solent, cur opera cx genere suo bona, vel a Deo mandata cl bona intentione facta, lamen peccala mortalia esse contendunt. At mbit horum trium contaminare polesl opera justorum bona.

Nam in primis concupiscentia : ipsa peccalum non csl. sed infirmitas, nisi ei consentiatur. Unde s. Auguslinus in libro de perfectione iustitiae, cl alibi saepe repetit, non oportere pro molibus concupiscentiae involuntariis dicere : *Dimille nobis debita noslra.* Deinde etiamsi peccalum esset, lamen non semper movetur, ul idem lesiatiir Auguslinus lib. 6. in Julianum, cap. 8. ac per hoc opera bona fieri possunt aliquando cx charilalc sine ulla admixtione cupiditatis.

Defectus aulcm charilalis, quod videlicet non faciamus opera noslra lanio fervore dilectionis, quanto faciemus in patria, defecclus quidem csl.

sed culpa, cl peccalum non csl, ul s. Auguslinus docet in libro de spiritu cl lilera, cap. ullim. l de eliam charilas noslra, quamvis comparat.) charilalcem beatorum sil imperfecta, lamen ab; Iule perfecta dici polesl, ul eam s. Joannes app. lal, in 1. episl. cap. 2. et 5. s. Auguslinus in hb. I. de doctina Christiana, cap. 39. lib. I. dcpimerit. el remiss, cap. 13. cl alibi.

Admixtio denique venialium peccalorum n impedii veram iustitiam. Tum quia non csl neo se, ul in singulis operibus admisceatur veniale peccalum, ul ex Patribus probatum est, et cipe n lia ipsa docet. Tum cliam quia peccalum veni?, non csl contrarium charitali, nec proprie contra legem, sed praeter legem, ul supra diximus. l que Scriptura divina quamvis dicat, In nullis il fundimus omnes, etsi dixerimus, quia peccatu, non habemus nos ipsos seducimus; lamen absolute vocal homines quosdam justos, sanctos, immaculatos, perfectos; quod nullo modo faceret, si veniale peccalum iustitiam impediret. Gen. G. A'oet-justus fui, atque perfectus. Ephes. 1. Ul essem sancti cl immaculati in conspectu ejus. Plulipp. 3. Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus. Il- 118. *Beati immaculati in via, qui ambulanti. lege Domini.* Similia habel s. Auguslinus in lib. 2. de peccalorum meritis cl remissione cap. 12. el 13. cl in lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum. cap. 2.

Secunda ratio ducitur ab absurdis, nam si omnia justorum opera essent peccala, cliam opus fidei quo justificamur, esset peccalum : el illa oratio. quam fundimus, cum dicimus : *Dimitte nolis debita noslra*, esset peccalum. Al nonne absurdissimum csl, hominem per peccalum justificari, el per peccalum quaerere cl impetrare remissionem peccali ?

Item si omnia opera justorum sunl peccala, φ. fronte dicere potuit apostolus Paulus : *Xihil mihi conscius sum?* nullum ne bonum opus fecerat? aul ignorabat, illa ipsa bona opera peccala esse mortalia ? el nonne major adhuc fuisset audiri, pro ejusmodi operibus, idesl. peccatis mortalibus expeclare a justo iudice coronam iustitiae?

Praeterea si omnia justorum opera essent peccala mortalia, sequeretur, ipsum Deum peer, mortaliter: *Deus cnim csl, qui operatur in nobis.* Cum bona opera facimus, ut dicil Apostolus .1 Philipp. I. ct 2. neque adversarii id negant.

Item fieri ingens injuria Hedemplori, q.ii. Apostolus ail ad Titum 2. *Dedit seni el ipsum. i. nos redimeret ab omni iniquitate, el ui sibi populum acceplabilem, sedatorem iOmrii operum.* Nam a nulla nos iniquitate vere m inisset, nec vere populum suum mundasse!, n . . . clatores nos operum vere bonorum, sed ptee > rum mortalium effecisset.

Adhaec si omnia opera bona sunl peccala mortalia, sequitur, ul aliqui peccala mortalia sint opera bona ; ul posse fieri hos syllôgismos : Omnia opera bona sunt facienda, aliqua peccata morib; sunl opera bona, igilur aliqua peccala mortalia sunl facienda. Item : nullum peccatum mortale csl faciendum, omnia opera bona sunl peccala merlali.

Igitur nullum opus bonum est faciendum. Dignae sane Lutherani conclusiones, aliqua peccata mortalia sunt facienda, et nullum bonum opus esse faciendum.

Denique quis non videt, opera bona esse peccata mortalia, contradictionem implicare, nique involvere? Nam crunt opera bona et non bona; digna praemio et poena; et per ea serviemus Deo et diabolo, et simul erimus filii Dei et filii diaboli.

Dirent ferlasse, quod Lutherus dicit in asseri, et. «. eadem opera esse bona, vel licentia a Deo, mala vel licentia a nobis, vel in nobis. Vel esse bona ex genere suo, sive ex objecto, mala ex circumstantia, id est, propter cupiditatem, qua fiunt.

Al Prior distinctio inanis est, cum Dens non faciat nostra opera bona, nisi per nos, id est, facientem vel nos illa faciamus; ac per hoc si vel a nobis sunt mala sunt, simpliciter mala, non bona sunt. Id quod ex ipso Lutheri exemplo intelligi potest: Si quis, inquit, securi corrosa et dentata seed. Heel operator sit bonus faber. tamen securis facit malus, et difficiles, et deformes incisiones, sic heuspernos operans etc. Ex hac similitudine manifeste colligitur, opera nostra non esse bona et mala, sed tantum mala. Bonus enim faber per malam securim non facit bonas, sed malas incisiones: sic igitur Deus per nos operans non facit opera bona, sed mala.

Posterior quoque distinctio non solvit nodum. Nam opera bona ex genere, sive ex objecto, sed mala ex circumstantia, non sunt bona simpliciter, sed mala. Quoniam (ut supra diximus) bonum non existit nisi ex integra causa, malum vero ex quo libet vitio. Quare Dominus Molit. G. et 7. orationes, jejunia et eleemosynas, quae sunt bona ex genere suo, simpliciter damnae, et mercede apud Deum carere dicit, si flant intentione captandae vitae popularis. Pugnatio igitur adversarii darent, cum opera bona justorum bona opera, et potius mortalia simul esse definiunt.

CAPUT XVIII.

Opera bona non solum esse vere justa, sed etiam justificare, probatur ex cap. 2. Jacobi.

Nunc antequam argumenta haereticorum contra justificationem operum proponamus, probare nitimur M, quod Tertio loco probandum esse diximus in cap. 10.

Operibus igitur bonis hominem justum magis iustificari, atque adeo fieri justiore probamus ex textu s. Jacobi, qui sic loquitur cap. 2. Abraham pater noster nonne, ex operibus iustificatus est, et Jerens filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus ejus, et ex operibus fides consummata est? et impleta est Scriptura dicens, credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est. Respondetis quoniam ex operibus iustificatur homo, et Tunc ex fide tantum? similiter autem et Isaac meretrix nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, et alia via ejiciens?

Ad hoc testimonium respondero conatur Joannes Calvinus in lib. 3. Institut, cap. 17. § 11. et 12. et in summa Tria dicit.

Primo: Scopum Jacobi fuisse ostendere, quae sit vera fides.

Secundo per fidem: Quae sine operibus non justificat, Jacobum accipere veram fidem, sed umbram quamdam verae fidei.

Tertio: Nomine justificationis hoc loco non intelligi imputationem justificationis Christi, sicut apud Paulum ad Rom. v. sed declarationem justificationis. Ex his efficit, vel cum Jacobus dicit, Abrahamum ex operibus iustificatum fuisse, intelligere debeamus jussum fuisse declaratum, et ideo justum, quia veram fidem haberet.

In omnibus igitur ab eo dissentimus; Primum enim dicimus, scopum Jacobi fuisse demonstrare, non quae sit vera fides, sed fidem veram, atque catholicam ad salutem sine operibus non sufficere, et fidelem, quoniam bene operator, in justificatione crescere: qui male operatur, justificationem amittere, et fidem in eo mortuam, olivumque manere.

Id ille esse non esse nobis necesse probare, cum sententiam suam Calvinus nulla ratione probaverit, laqueum habemus In primis testimonium s. Augustini, qui in lib. de fide et operibus, cap. 11. disertis verbis affirmat, scopum epistolae Jacobi, vel etiam Petri, Joannis et Judae, dirigi adversus haeresim hunc recens exortam eorum. qui dicebant fidem sine operibus ad salutem sufficere: Quoniam, inquit, haec opinio hunc fuerat exorta, aliae apostolicae epistolae Petri, Joannis, Jacobi, Judae, contra eam maxime dirigunt intentionem, vel vehementer adstruant, fidem sine operibus nihil prodesse. Deinde, scopus Jacobi in hac epistola salis aperte colligitur ex ipso contextu verborum ejus. Nam ad lineam cap. 1. concludit: Esote factores verbi et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos etc. Et ad initium cap. 2. Fratres mei. inquit. nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi; hoc est, Nolite cum modo quam habetis in Christo, simul peccata nutrire, quae est acceptio personarum. Deinde pergat explicare, magnum esse malum personas accipere, et hoc unum sufficere ad aeternam damnationem, etiam quodecumque aliud lethale peccatum: Quoniam, ut ipse dicit qui totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Deinde quoniam scilicet pseudoapostolos nullum gloriari de fide, quae juxta Paulum iustificamur, continuo subjungit: Quid proderit, fratres mei. si quis dixerit fidem se habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides salvare illum? Atque hinc Sumpta occasione demonstrat fidem, si operibus deservitur. reddi otiosam: si vero opera illi adjungantur, hominem jussum fieri justiore, quod ostendit exemplo Abraham et Isaac. Atque haec de scopo.

Quod allinet ad modum, disseruimus de loco hoc in 1. lib. cap. 15. ubi ostendimus nullis rationibus Jacobum loqui de vera fide. et objectiones Calvinus diluimus, et certe res clarior est, quam ut probatione indigeat. Jacobus enim dicit, hominem iustificari ex fide, sed non ex modo tantum, et fidem

cooperari operibus: umbram autem fidei neque justificare, neque operibus cooperari posse, non dubium est.

Item vero de nomine justificationis, praecipua controversia est: Calvinus enim contendit, justificationem hoc loco necessario pro declaratione justitiae accipiendam esse, quoniam alioqui manifeste pugnat Jacobus cum Paulo, cum Jacobus dicat hominem ex operibus justificari, Paulus autem ad Roman. 4. dicat, non ex operibus justificari. Quos ita Calvinus conciliat, ut dicat Paulum loqui de justificatione, quae fit per imputationem justitiae Christi, Jacobum vero de declaratione justitiae. In utroque a veteribus, et ab ipsa veritate dissentit.

Nos igitur dicimus, Paulum loqui de prima justificatione, qua homo ex impio fit justus; Jacobum de secunda, qua justus efficitur justior. Et ideo recte Paulum dicere, justificari hominem sine operibus; Jacobum. justificari ex operibus. Quemadmodum enim nemo potest opere suo se ipse procreare, aut a morte revocare; procreatus autem, vel a morte revocatus, ipse se, comedendo et bibendo, nutrit et auget; sic etiam homo per peccatum mortuus, non potest merito operum suorum se justificare, sed posteaquam a Deo justus factus est, potest recte vivendo justitiam in se alere et augere, alique ita operibus justificari. Ita conciliat haec loca Irenaeum concilium sess. 6. cap. 8. et 10. et multo antea s. Augustinus praefatione in psalm. 31. in lib. de fide et operibus cap. 14. in quaestione ad Dulcillum quaest. 1. et lib. 83. quaest. 70.

Ac ne sola auctoritate nili videamur, probatur, Jacobum per justificationem non intelligere declarationem, sed incrementum justitiae, Primo ex eo, quod Jacobus dicit, fidem Abraham cooperatam esse operibus ad eum justificandum. Neque enim fides cooperatur operibus ad justitiae declarationem. Nam neque adversarii hoc dicunt, fidem justificare per modum declarationis, neque id ratio fidei patitur.

Secundo probatur ex eo, quod Jacobus adjungit, hominem justificari ex operibus, et non ex fide tantum. Ubi non potest justificatio sumi pro declaratione. eadem de causa, quia videlicet fides non justificat declarando, sed vel disponendo ad justitiam. et inchoando justitiam formalem secundum catholicos, vel apprehendendo justitiam Christi, secundum haereticos.

Tertio ex eo, quod additur, fidem Abrahae ex operibus consummatam esse. Id enim non potest aliud significare, nisi justitiam inchoatam per fidem, accepisse incrementum, et perfectionem per opera.

Quarto ex eo, quod dicitur Uab meretricem ex operibus justificari. Neque enim Baab declarari potuit justa, cum esset meretrix, sed vere justificata est, et ex infideli fidelis, et ex meretrice justa facta est. Non igitur justificatio apud Jacobum pro declaratione sumitur.

Jam vero quod Paulus loquitur de prima justificatione, qua quis ex impio efficitur justus, nullis argumentis probari posset. Sed unum hoc loco sufficit, quod ex ipso cap. 3. et 1. ad Roman. peti-

tur. Nam cap. 3. sic dicit: *Omnes peccaverunt et tamen gloria Dei, justificati gratis per gratiam; ius, per redemptionem quae est in Christo.* et cap. 4. probare volens Apostolus, hominem justificari ex fide, non ex operibus, adducit testimonium prophetae dicentis: *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata.* Quod testimonium de justificatione improprie loquitur. Praeterea ibidem Apostolus dicit: *Qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* et dicitur in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam, ubi non alia de causa, non dixit, credenti in Deum, sed credenti in eum, qui justificat impium, nisi quia de impij iustificatione tractabat.

Sed una est hic gravissima difficultas, ex qua locus hic dependet. Nam et Paulus et Jacobus utitur eodem exemplo Abrahae, et uterque citat illa verba: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.* Quare vel eodem modo uterque accipit justificationem, vel alter eorum inepte utitur exemplo Abraham, et perperam explicat verba Moysis.

Caelorum Respondemus: Paulum et Jacobum, non eodem modo accipere justificationem, et licet ab utroque recte usurpari exemplum Abraham, et verba Moysis. Ac (ut a Jacobo incipiamus) respexit ille praecipue tempus, quo Abraham immolare voluit filium suum, quod legitur in Genes. cap. 22. sic enim ait: *Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare?* Illo autem tempore certum est, Abraham fuisse justum, quippe qui jam obedierat Deo, et exiret de terra sua, et signum acceperat circumcisionem signaculum justitiae fidei etc. et ideo illo novo opere obedientiae non facium esse iustum impio, sed iustiore ex justo.

Quod vero Jacobus dicit, tunc impletam fuisse Scripturam, quae ait: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam.* Non repugnat sententiae nostrae. Nam non vult Jacobus dicere, tunc primum eum Scripturam impletam fuisse. Non enim ignorare poterat, verba illa multo antea fuisse dicta de fide Abraham, quando videlicet credidit Deo, promittenti sibi filium ex Sara, quod scriptum est in Genesi cap. 15. sed dicere voluit, tunc etiam fuisse Scripturam illam impletam, quando ex fide obtulit eundem illum filium super altare. Possunt enim illa verba applicari ad omnes insignes actus fidei ejusdem patriarchae. Quemadmodum si quis narraret aliquod facium Nabanae, in quo ejus integritas et simplicitas appareret, posset vere dicere, nunc impletum est quod Dominus ait: *Eccc verum Israelitum, in quo dolus non est.* linque de verbis Jacobi nulla remanet quaestio.

De verbis Pauli major est difficultas, non desunt qui existiment, Abrahamum hunc primum justificatum esse a peccatis, cum credidit Deo promittenti filium, et cum de eo dicitur in eodem capitulo: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam.* At doct. Anselmus in commentar. ad cap. 4. ad Roman. et eandem sententiam indicare videtur s. Augustinus, praefui, in psalm. 31. cum ait, exponens hunc

locum: *Ergo ex fide justificatus est Abraham, et si opera non praecesserunt, tamen sequulasunt.* Etsi quidem haec opinio vera esset, nulla esset in Paulo difficultas.

Caelorum non auderem dicere: Abrahamum non fuisse mullo ante justificatum, quam de eo dictum sit: *Credidit Abraham Deo etc.*

Primo: Quoniam in Genes, cap. 12. 13. et 14. narrantur egregia opera Abrahae, ut quod vocatus a Deo, et iussus exire de terra sua, continuo obediens, quod a Deo crederet, quod saepius cum Deo familiariter colloquutus fuerit.

Secundo: Quoniam Apostolus ad Hebr. 11. inter praecipuas laudes Abrahamae ponit, quod fide obediens exire in locum, quem nesciebat. Quod certe (actum est mullo ante, quam diceretur de eo: *Credidit Abraham Deo etc.*

Tertio: Quoniam idem confirmant Patres, Origenes lib. 1. in epistol. ad Rom. Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 2. Chrysostomus hom. 31. et 36. in Genes, et Augustinus lib. 16. de Civ. Dei cap. 13.

Quarto: Quoniam id quod dicitur Genes. 15. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justificationem* Si verba hebraea diligenter inspiciuntur, hunc sensum habet, quod actus ille credendi fuerit opus justum et meritorium, et pro tali sit a Deo iudicatum et acceptum. Ex quo intelligimus, cum ante laus justum, cum opera iusta facere potuerit, ea quae de non esse factum justum ex impio, sed iustior ex iusto. „

Dico igitur: Paulum usum esse exemplo Abrahae, non ut significaret, Abrahamum tunc primum justificatum fuisse a peccatis, sed ut ostenderet, non justificari impium ex operibus sine iudicio gratiae in Dei factis, sed ex fide et gratia Dei. Nam si Abrahamus iustus, non esset factus iustior ex operibus sine fide, mullo magis impius non poterit fieri iustus ex operibus sine fide.

Possumus enim doctrinae causa distinguere Tres iustitias. Unam, quae sit gratia et non merces, qualis secundum rei veritatem est illa, qua impius justificatur: Alteram, quae sit merces et gratia, qualis esset etiam secundum rei veritatem, qua iustus fit iustior: Tertiam, quae sit merces et non gratia, qualis esset, si homo ex operibus solius liberi arbitrii viribus factis justificaretur. Hanc tertiam contendit Apostolus excludere in epistol. ad Rom. et ad Galat. Ad hoc autem faciendum nihil interest, si adducantur exempla a prima, vel a secunda justificatione, cum neutra ex operibus sine fide obtineri possit.

Igitur Apostolus ad Rom. 7. loquitur de prima justificatione, qua quis ex impio fit iustus: tametsi non probandum, eam non fieri ex operibus, sed ex fide, exemplum petat a secunda justificatione. qua quis ex iusto fit iustior. Quare Paulus et Iacobus, consentiunt omnino in exemplo Abrahae, et verbis Moysis intelligendis, quamvis ad varias conclusiones probandas illis utantur.

Porro sicut Paulus, cum loqueretur de prima justificatione, attulit exemplum Abrahae, quod erat secundae, ut probaret a maiori, non posse impium justificari ex operibus sine fide, si Abrahamus iustus esset factus iustior ex operibus sine fide, sicut Iacobus

cum loqueretur de secunda justificatione, attulit exemplum Raab, quod esset primae justificationis. ut probaret a maiori, iustum fieri iustior ex operibus, et non ex fide tantum: si Raab ex meretrice facta esset iusta ex operibus, et non ex fide tantum. Nam probabile esset valde, Raab usque ad illud tempus, quo suscepit nuncios Josue, fuisse non solum meretricem, sed etiam infidelem: sed ab eo tempore credidisse in Deum, et opere illo misericordiae praeparatam fuisse ad justificationem, illa ut bonum illud opus ex fide factum, non fuerit meritorium simpliciter justificationis, sed imperfecte et de congruo, ut supra diximus de dispositionibus ad gratiam.

CAPUT XIX.

Opera justificare, probatur ex aliis Scripturis et rationibus.

Primum Jacobi testimonium, quod apertissimum esset, non desunt alia mulla, quae breviter perstringemus. Idem igitur probatur ex verbis illis Ecclesiastici cap. 18. *Non impediaris orare semper, et ne vereris usque ad mortem justificari* Alibi monetur Sapiens, ut assidua oratione iustitiam nostram augere atque alere studeamus.

Calvinus in antidoto ex occasione uracci vocabuli. *μειν* . dicit; legendum esse, ne differas justificari usque ad mortem, ut hoc testimonium ad primam justificationem, non ad secundam pertineat. Aliter verbum illud graecum potest etiam commode verbi, ne cesses, quod esset idem cum illo, ne vereris, vel. ut legitur s. Augustinus in Speculo, ne venaris. Omnia enim continuationem vel progressionem, non inchoationem iustitiae significant. Et consonant huic sensui praecedentia et sequentia. Illud enim quod proxime antecedit: *Aon impediaris orare semper.* significat continuationem et progressum orationis, quae propria sunt iustorum proficientium non impiorum nondum conversorum. Quod nutem proxime sequitur: *Quia merces Domini manet in aeternum,* esset ratio aptissima, congruens praecepto augendae justificationis. Nam primae justificationi impiorum non merces, sed indulgentia congruit.

Altorum testimonium habetur apud Apostolum ad Rom. 6. *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, sic exhibete membra vestra servire iustitiae in sanctificationem.* Quo loco illud, in sanctificationem, non significat, ad acquirendam primam sanctitatem: nam sanctos et iustos alloquebatur Paulus, sed ad augendam sanctificationem, intelligi autem per sanctificationem, justificationem, et per sanctitatem, iustitiam, perspicuum est ex antithesi. Opponit enim sanctificationem iniquitati.

Tertium testimonium esset ejusdem Apostoli in posteriore ad Corinthios cap. 7. *Has ergo habentes promissiones charissimi, emundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Domini.* Ubi docet Apostolus, per mentis et corporis puritatem profici-

ciendum esse quotidie ad majorem justitiam el sanctificationem.

Quantum teslimoninm 2. ad Corinth. 9. *Mulliplicabitsemen,el augebit incrementa frugum jusliliae vestrae.* Docemur Ius verbis, per eleemosynas liberaliter pauperibus erogatas, diminui facultates, sed augeri justiliam. Ubi opportune etiam Paulus allegat illud psalmi 111. *Dispersit dedit pauperibus, justitia ejus manet in saeculum saeculi; pulchre enim verbo, dispersit, opponitur verbum contrarium, manci,* quia sicut divitiae corporales per eleemosynam dissipantur,ila justitia spiritualis per eandem eleemosynam radicitur, stabilitur el crescit, ul manere possit in sacculum sacculi.

Quintum testimonium Joan. 14. *Qui diligit mc, sermonem meum servabit, el Paler meus diliget cum.* Ilaec nova dilectio posl impleta mandala,quid esl, nisi dilectionis, ac per hoc justiliae augmentum, quod per observantiam divinae legis acquiritur ?

Sextum testimonium, Apocal. ull. *Qui in sordibus esl, sordescat adhuc, el qui juslus esl, justificetur adhuc.* Certe qui mugis sordescunt per mala opera el nova peccata sordescunt: igilur el qui magis justificantur, per bona opera el novam obedienciam justificantur.

Ilis addi possunt Duae rationes ex iis, quae in capitibus superioribus probata sunt. Nam si polesl juslus legem divinam implere,ul supra demonstratum est, potest etiam sine dubio per opera justificari. Neque enim adversarii negant, implenti legem.deberi justitiam:*Obedienlia legis* (inquit Philippus in apologia Confess.lil.de implelione legis) *esset justilia, si legem l'aceremus.* Rursus, si polesl justus opera vere bona facere, quae nullo vitio pullula sintUl supra ostendimus: polesl utique justiliam faccre,el multiplicando opera justa,consequenter augere justiliam.

CAPUT XX.

Solvuntur objectiones ex Scripturis, contra veritatem justiliae actualis.

Superesl tandem, ul objectiones haereticorum, quibus illi probare nituntur, omnia opera noslra esse peccala, breviter diluamus.

Primum igilur objicit Calvinus illud psal. 31. *Beati quorum remissae sunt iniquitates, el quorum lecta sunt peccala.* David enim eum haec diceret, non ad unum temporis momentum, quo homo per baptismum justificatur.sed ad lotam vitam justorum respiciebat. Proinde sequitur,ut luta vita justorum remissione indigeat,quod non fieret,nisi perpetuo, el in omnibus operibus peccaremus.

Respondeo: Quam vera sunt verba Davidis, tam falsa esl glossa Calvini. Nam si lota vita justorum, (t omnia ipsorum opera peccatis sordescerent unde diceret idem David in psalm. *I.Beatus vir, qui nun abiit in consilio impiorum, el in via peccati'n uin non slelit, el in cathedra pestilentiae non ■"•dii, red in lege Domini voluntas ejus.* El m p alm. 100. *Psallam el intelligam in tia imma-*

culata, quando venies ad me. Perambulabam hi innocentia cordis mei, in medio domus mcae.Ar, proponebam ante oculos meos rem injustam.Non adhaesit mihi cor pravum, ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. El similia, quae passim repclit?Cerle haec non bone cohaerent cum eo, quod dicil Calvinus, lotam vitam justorum, ej testimonio Davidis, nihil esso nisi peccatum, Vj- quilur igilur David in psalm. 31. de initio justificationis, sive de prima justificatione, per quam remittuntur peccala, el infunditur charilas, ulper eam corde dilatato per viam mandatorum currere valeamus.

Secundo objiciunt adversarii omnes,illud psilrn. 142. *Non inires in judicium cum servo tuo,quia non justificabitur in conspectu luo omnisvims.*

Respondeo: Triplex hujus loci explicatio a Patribus indicatur. Prima esl s. Augustini in commentario hujus loci, ubi dicil,hominem coram Deo justificari non posse,quoniam ex se justiliam nullam habet, sed si quam habet, ex Deo habet. *Qui cum illo,* inquit Augustinus, *volunt intrare in judicium, nisi qui ignorantes Dei justiliam, suam volunt constituere?* Senlenlia igitur Davidis haec est. Non intres in judicium cum servo luo, idesl, noli mc judicare ex his, quae ex mc habeo. Sic enim non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. El ideo paulo ante dixerat. *In veritate ltui exaudi me in lua justilia:* idesl, in justilia,quam ul haberem, lu dedisti.

Altera expositio esl ejusdem Augustini in libro de perfectione justiliae. Hieronymi in epistol. ad Ctesiphonlcm, el Gregorii in commentario Imjuj psalmi, qui esl postremus ex pocnlenliidibus, qui rferunt hunc locum ad peccata venialia, sine quibus in hac vita csse non possumus. Non autem sequitur, ul omnia noslra opera sint peccala, etiamsi absque peccalo vivere non possimus. Miscentur cniin operibus bonis opera quaedam mala, quae tametsi levia, el quotidiana sint, lamen in judicio Dei non injuste puniuntur. Igilur senlenlia psalmi hoc secundo modo accpli, haec erit, Non inires in judicium cum servo luo, idesl, non cnpio lerum contendere, confiteor me peccatorum, et veniam oro. Nam non ego solus, sed etiam omnis homo aliquando peccat, nec esl ullus ila juslus, qui non aliquando labatur el erret.

Tertia expositio esl Ililarii, Hieronymi, Arnobii; Eulhymii, el aliorum in hunc psalmum, els. Herardi serm. 5. de verbis Isaiae, qui dicunt, scamentium Davidis csse, non posse hominem justificari, si comparetur ad Deum, non quod non sil in homine justo vera justilia,si absolute consideretur, sed quia tanta esl puritas el sublimitas justiliae Dei. ul omnis hominum el angelorumjuslilin.cum ea comparata, injustitia esse videatur. Siculdiam stellae clarissimae sunt in sc: tamen coram sole continuo tenebrescunt. Alque hoc c>l,quod lft Job legimus, cap. 4. *Numquid homo Dei comparatione justificabitur? Et c;ip. 9. iere scio, quod ita sil, el quod non justificabitur homo co ihjio m lus Deo.* Quem locum tractans Augustinus libro nd 0-josium, con lia Priscillianislas el Origenislas, cap. 10. *In comparatione justiliae Dei,si nec sancti in*

jd is angelijusli esse dicantur, non mihi videtur importuna senlenlia; non quia ut hoc essent ajuslitia lapsi sunt, sed quia facti sunt, el Deus jii sunt. Ianiumque spiritualis luminis habere 'jiipossunt,quantum habet ille.a quo facti sunt. Ili enim summa justilia, ubi summa sapientia : dhoc Deus est. de quo dictum esl, soli sapienti li i>. Et infra: *Cujus participatione jusli sunt, ejus comparatione nec just i sunt.*

Tertio: Objiciunt illud Ecclesiastae 7. *Non est hom»juslus, qui faciat bonum, elnonpeccat.*

Respondeo: Non significat Sapiens, ul Lulherus uistimare videtur, hominem juslum peccare, dum bonum facit: sed neminem esse lam juslum, qui ; nper bonum faciat: omnes enim aliquando peccini,juxta illud Proverbiorum 24. *Scplies in die fiidiljuslus et resurgit.* Ubi non dicitur juslus jd singulos passus cadere, sed aliquoties cadere, neccilur semper cadere,sed aliquando resurgere nisi etiam resurgere apud Lulberanos sit cadere. Vides. Hieronymum, haec loca explicantem, lum in commentario Ecclesiastae, lum in lib. 1. adversus Pelagianos el in episl. ad Clesiphontem,

Quarlo:Objiciunt illud Isaiae G4. *Facti sumus lit immundi omnes nos, el quasi pannus mendrualae, universae justiliae nostrae.*

Respondeo: Hic plane triumphare sibi videntur haeretici.Hunc enim locum semper in ore habent: cum lamen ad rem nihil perlinca, propier Tres nliones. Primo: Quoniam sine dubio non loquitur Isias de justis hominibus.sed de insignibus peccatoribus, ob quorum scelera tradenda eral civitas ellotus populus in manu regis Babyloniae. Quod enim loquatur Isaias in persona ejusmodi homi- Diim sceleratorum, paler Primo, quoniam paulo rde dixerat: *Ecce lu iratus es el peccavimus,* idesl, ut Cyrillus exponit, quia tu iratus es, deseruisti nos, deserti autem resistere non potuimus, Il jusli non deseruntur a Deo, quippe qui non de-enl, nisi prius deseratur. Non igilur de justis.sed impiis loquitur. Quod si exponas: *Ecce lu irataes el peccavimus,* idesl, ideo lu iratus es,quia peccavimus, in idem recidet senl.mlia. Deus enim wn Irascitur justis,sed tegit eorum pccala,el non imputat, ul adversarii volunt. Loquitur igilur Iso- lde impiis, quibus Deus irascitur,non de justis, quorum peccala dissimulat.

Secundo: Palet ex verbis sequentibus. *Non esl quiinvocot nomen tuum, non est qui consurgat Ikncat le.* Al just i Deum invocant,el ipse Isaias, :uijuslus eral, in hoc ipso capite Deum invocat, el Philippus in apologia confessionis Augustanae nide gloriatur, quod propter Lulheri doctrinam didicerit populus exercere opera fidei, el maxime n precibus Deum frequenter invocando. Loquitur igilur Isaias in persona impiorum, non in persona sui,vd aliorum justorum.

Tertio: Opera justorum Scriplura ubique laudat, etdicil.esse Deo placita,el accepta in odorem suarilalis. ul supra probatum esl. el in hoc ipso capite dicil Isaias: *Occurristi lacianti, el facientijuliliam: in viis luis recordabuntur tui.* Non igitur loquitur de operibus justorum, cum dicit,jusliliam esse quasi pannum menstruatae,nisi quis ila desi-

piat, ut existimet, Deo placere sordes, el pannum menstruatae ab illo, qui fons est totius puniatis, acceptari in odorem suavitatis.

Neque movere nos debet, quod Isaias loqui videatur ita generatio; ul omnes homines comprehendat. Esl enim iste Scripturae mos, ul loquatur de mullis, quasi de omnibus: *Omnis caro* (inquit Moyses Gen. 6.) *corruerat viam suam.* Et lamen ibidem vocal Noë virum justum alque perfectum. El apostolus Paulus 1. ad Corinth. 1. vocat omnes Corinthios sanctilicalos m Christo Jesu, et laies,ut nihil cis desit in ulla gralia, el praedicil fore, ul confirmentur a Deo usque in finem sine crimine. El lamen cap. 3. omnes vocat carnales, et dicil : *Tamquam parvulis in Christo lac vobis poluni dedi, Zion escam, nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales e.slis.*Caclerum laudat omnes propler quosdam,qui apud eos laudabiles erani,vituperat omnes propler quosdam, qui apud eosdem vituperatione digni eranl. Vide Augustinum hb. de unilale Ecclesiae, cap. 12. ubi hunc morem Scripturae sacrae diligenter observat. Alque haec esl Prima ratio cur testimonium Isaiae ad rem non facial.

Altera ratio esl. quoniam eliamsi loqucrelur Isaias de omnibus, idesl. de loto illo populo, lamen non loqucalur de omnibus, pro omni tempore , sed solum pro eo tempore.quo Iradendi erani propler summa ipsorum scelera in captivalem Babylonicam. Ll cniin palet ex sequentibus verbis: *Civitas sancti lui facia est deserta,Sion deserla fada est. Hierusalem desolala esl, domus sanctificationis nostrae, et gloriae nostrae, ubi laudaverunt le patres nostri, fada est in exustionem ignis, el omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.* Non aulem sequitur. si quodam tempore lolus populus fuit malus, ul omni alio tempore fuerit malus, el omnia opera ipsorum semper fuerim mala.

Terlia ratio csUQuoniam non solum non loquitur Isaias de justis,sed de impiis,el de impiis pro certo quodam tempore,sed etiam non loquilurde omnibus operibus illorum impiorum, quasi omnia essent peccata.sed lanium de operibus illis,quae ipsi justitias esse putabant,ulsacrificia,neomenias elc.pole-rant enim illi ipsi impii mulla opera facere.quae neque essenl meritoria apud Deum,neque peccala.sed bona inoraliler.ut alibi docuimus.El ideo non dicil Isaias, omnia opera esse velul pannum menstruatae, sed omnes justitias esse quasi pannum menstruatae, vocal enim justitias opera quaedam ad cultum divinum instituta, iu quibus illi praecipue justiliam constituebant, quae quoniam non bona intentione, nec sicut oportebat, ab illis fiebant, merito panno menstruatae comparantur. De iis enim dicil Dominus Isaiae 1. *Ne offeratis ultra sacrificium frustra, incensum abominatio esl mihi. Calendas vestras, et solcmnilales vestras odit anima mea. etc.*

Ad has caussas accédai confessio Lulheri et Calvini. Ulerque m coinmcnlirio hujus loci fate-tur, hoc testimonium non reele adferri conira justiliam operum:et lamen idem Lulherus in assertionem arlic. 31. ex hoc potissimum testimonio pro-

bare conatus erat, omnia opera justorum esse peccala.

Quinio : Objicit Lulherus ex cap. G. Matthaei orationem Dominicam. Nam ex eo quod oramus quotidie: *Sanctificetur nomen tuum, Fiat voluntas tua, Dimitte nobis debita nostra*: colligi dicil Lulherus, nos omnes in omni opere nostro peccare: quoniam non petimus quod habemus, sed quod non habemus. Igitur semper in nobis polluitur nomen Domini, semperque rebelles sumus in omni opere voluntati Dei. semper denique egemus, ut nobis peccata misericorditer remittantur.

Respondeo : Polesi hoc argumentum rectissime in adversarium relorqueri. Nam Christus non docuit nos petere, quae numquam impetraturi essemus, immo promisit nos accepturos quod peteremus, dicens : *Petite et accipietis*. El : *Omnis qui petit, accipit*. Petimus aulem sanctificari nomen Domini, et ut fiat a nobis voluntas Dei. igitur non polluitur semper in nobis, sed sanctificatur potius nomen Domini, et legi obediens, facimus Domini voluntatem. Alioqui frustra id peteremus, si nunquam impetraremus. Praeterea si non potest quisquam petere, ut fiat voluntas Dei, nisi qui semper Dei voluntati rebellis est. Quomodo Christus oravit, *Fiat voluntas tua*? an otitum Christus semper voluntati Dei rebellis erat?

Respondeo igitur : Non solum posse peti quod non habemus, sed etiam conservationem et incrementum ejus quod habemus. Sic enim explicat s. Cyprianus serm. de oratione Dominica primam illam petitionem: *Id, inquit, petimus et rogamus, ut qui in Baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse coepimus, perseveremus*. El eodem modo explicat s. Augustinus in libro de bono perseverantiae cap. 2.

Illud aulem : *Fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra*, monent praedicti Patres, posse etiam sic intelligi, ut petamus conversionem infidelium, ut videlicet illi quoque, qui nomine Terrae intelliguntur, faciant voluntatem Dei, sicut eam faciunt plerique fideles, qui nomine coeli significantur. Ex quo intelligimus, sanctos Patres contrario modo ex Dominica oratione argumentantur ac Lulherus facere soleat.

Porro illud, *Dimitte nobis debita nostra*, dicimus non pro omni opere nostro (pro multis enim gralias agimus, non veniam petimus), sed pro venialibus peccatis, quae bonis operibus admiscuntur. Quod aulem Lulherus dicil in assertione articuli secundi, dici illam orationem pro concupiscentia, quae semper est in nobis, repugnat expresse S. Augustino, qui in libro de perfectione justitiae scribil, non esse opus dicere: *Dimitte nobis debita nostra*, pro concupiscentia, quae est in nobis, nisi molibus ejus voluntate consentiamus.

CAPUT XXL

Solvuntur objectiones ex Patribus, contra veritatem justitiae actualis.

Praeter Scripturae testimonia proferunt etiam adversarii nonnulla ex Patribus, Cypriano, Hiero-

nymo, Augustino, Gregorio, Bernardo. Sanctum enim Cyprianus in serm. I. de mortalitate sicitur: *Obsessa mons hominis, et undique Zakii infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si avaritia prostrata est, exsurgit Uti. do etc.*

Respondeo : Nihil hoc loco s. Cyprianus dicit, contra justitiam operum, sed contra miseriam hujus vitae, quae lota militia, sive tentatio est, super terram. Una enim tentatione divisa, continuo exoritur alia, alque illa semper pugnae pugna succedit. Quam aulem justitiam operum verani meritum Cyprianus agnoverit, perspicuum est ex sermone de eleemosyna, ut in libro sequenti citabimus.

Ex s. Hieronymo adducunt verba illa in I. dialogo adversus Pelagianos: *Tunc ergo iustus sumus. quando nos peccatores fatemur, et iustitiam non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia.*

Respondeo : Polesi hic locus referri ad primam justificationem, per quam ex impiis reddimur iusti: hanc enim justitiam non ex merito, sed et misericordia Dei consequimur, alque hanc proprio poenitentia et confessio peccatorum praecedat. Nec tamen ullum sequatur incommodum, si idem locus referatur ad secundam justificationem. Nam ad justitiam hujus vitae perlinet veritas confessionis, quod saepe labamur in peccata, saltem venialia, quae (ut saepe diximus) non repugnant justitiae; et quod quidquid boni facimus, non sine gratia et auxilio Dei facimus.

Ex s. Augustino tria loca objici solent, praeterea, quae in disputatione de meritis operum in sequenti libro excutiemus. Primus igitur locus est in epistola 29. ad Hieronymum: *Plenissima charitas, quae jam non possit augeri, quamdiu hic homo vivit, est in nemine, quamdiu autem augeri potest, profecto illud quod minus est quam debet, ex vitio est, ex quo vitio non est qui faciat bonum et non peccet*. Alius locus est huic similis, in libro de perfectione justitiae, respons. 1. i. *Peccatum. inquit, est, cum vel non est charitas, quae esse debet, vel minor est, quam debet.*

Respondeo: Appellat s. Augustinus vitium, et largo modo peccatum, imperfectionem; et defectum illum, qui est in nobis, ratione concupiscentiae. Cuius vitii causam nemo est, qui non aliquando peccet. Non esse aulem eam imperfectionem peccatum proprie dictum, perspicuum est. Tum ex ipso libro de perfectione iustitiae, ubi s. Augustinus dicit, non esse opus pro concupiscentia carnis, contra quam Spiritus concupiscit, dicere: *Dimitte nobis debita nostra*; Tum ex libro de spiritu sancto, cap. ultim. ubi disertis verbis dicit, non esse ad culpam, deputandum quod charitas in hac vita non tanta sit, quanta erit in patria.

Secundus locus est in lib. 9. confess. cap. 13. *Pae etiam laudabili vitae hominum, si remota misericordia discutias eam.*

Respondeo: Non dicil s. Augustinus, laudabilia opera esse peccata, si remota misericordia discutiantur; immo in eodem loco separat opera bona matris suae, pro quibus gralias agit Deo, a pecca-

lis, pro quibus a Deo veniam petit. Solum igilur dicil, vilam hominis laudabilem propler opera bona, egere misericordia in iudicio Dei, propler peccala, salicin venialia, a quibus nemo liber invohiltir.

Tertius locus esi in lib. 9. conlra duas episl. Pelagianorum cap. 7. *Ex quo facium csl, inquil, vir-lutein, qum· nunc esi in homine, iusto, perfectam linclenus nominari, ut ad ejus perfectionem perlineat etiam ipsius imperfectionis, cl in veritate cognitio, cl in humilitate confessio.*

Respondeo : Nihil aliud hoc loco s. Augustinus dicil, nisi iustliiam in hac vita imperfectam esse, si comparetur ad iustliiam vitae beatae; cl hujus imperfectionis cognitionem cl confessionem, hoc icinpore non parum esse necessariam, ne quis existimet, sc esse, quod vere non esi, alque ila sc ipse seducat. Nusquam aulem in tolo hoc libro imperfectionem islam peccatum esse Augustinus dicil, sed conlra potius veram iustliiam, el suo modo perfectam esse confirmai. Sic enim ail in fine rapitis: *Justitia, secundum (piam iustlus cx fide M, quoniam per spiritum graliae homini ex Deo est, vera iustilia est. Quae licet non immerito in aliquibus iustis pro hujus vitae capacitate perfecta dicilur ; parva (amen est ad illam magnam, quam capit aequalitas angelorum, quam qui nondum habebat, el propler illam, quae inerat, perfectum, cl propter istam, quae adhuc deerat. imperfectum se esse dicebat. Sed plane iniorista iustilia facil meritum, major illa silprae-mium, unde qui istam non sequilur, illam non flssequilur. Hacc ille. ex quibus evidenter apparet, adversarios abuti Patrum auctoritate ad imperitos, simplicesque fallendos.*

Ex s. Gregorio proferunt mulla testimonia. Primum esi in lib. 9. Moral, cap. 1. *Sanclus. inquil, rir, quia omne virtutis nostrae merilum esse vilium conspicit, si ab interno arbitro districte iudicetur, recte subjungit, si volucril contendere cum co, non poleril ci respondere unum pro mille.*

Respondeo : Districte iudicari hoc loco vil lulis nostrae meritum, nihil csl aliud, nisi iudicari ex his, quae homo ex sc habel, rcmolis donis graliae Dei. Sic cnim vere, quod virtutis merilum esse videtur, vilium cl peccatum esse cognoscitur. Id ita esse, probamus cx verbis praecedentibus cl sequentibus. Nam districte iudicari dicil cum, qui se Deo comparat, cl cum co contendere cupii ; illum aulem sc Deo compararo, cl cum eo contendere velle dicil, qui non agnoscit, sc a Deo habere quod habel, sed lotum locum adseribamus : *Homo, inquil. Deo non compositus, iustliiam percipil. compositus amillil, quisquis se auctori bonorum comparat, bono sc, quod acceperat, privat. Qui enim accepta bona sibi arrogat, suis conlra Deum donis pugnat. Sanclus autem vir. quia omne virtutis nostrae merilum esse vitium conspicit, si ab interno arbitro districte iudicetur, rcclle subjungil: Si volucril contendere cum eo, non poteril ei respondere unum pro mille. Cum Deo autem contendere, est non ei tribuere, sed sibi gloriam suae virtutis arrogare. Sed sanclus vir conspiciet, quia el qui summa jam dona percepit, side*

acceptis extollitur, cunela, quae acceperat amdit el dicat: Si voluerit contendere cum eo, non poleril ei respondere unum pro mille. Ex his indigiums, cum dislricle iudicari apud Gregorium, qui propler superbiam prius amillil dona Dei, quae acceperat, el severe secundum propria iudicatur.

Ailerum Icslimonium est in hb. 9. Moraliu, cap. 11. *Repente. inquil, Deus interrogat, cum nos ad distractionem sui examinis inopinatos vocat, scd interrogationi illius, homo respondere non sufficit, quia si remota tunc pietate disciditur, in dio examine eliam iustorum vita succumbit.*

Respondeo: Explicat s. Gregorius illa verba Job: *Si repente interroget, quis respondebit ei?* doccl aulem, esse valde periculorum, si quis inopinato, el imparalus ad iudicium Dei vocelur, quia cum nemo sil, qui non peccet, qui imparalus vocatur, verisimiliter in peccalo aliquo reperilur. cujus nullam pocnilcnliam cgil. Caelcrum non dicil Gregorius, opera iustorum in iudicio succumbere, quasi ipsa bona opera sini peccala, ul Lulherani volunt, sed vilam iustorum in iudicio succumbere, quoniam (ul dixi) in peccatis inveniuntur, de quibus nullam poenitentiam egerunt. Nec dicit, iustos ila succumbere in iudicio, ul ad poenas deslincniur aelernas, scd inlelligil cos succumbere, quoniam poena aliqua, saltem purgatoria, lemporariaque mulclanlur. juxla illud I. ad Corinrh. 3. *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse aulem salvus eril quasi per ignem.*

Tertium Icslimonium csl in eodem hbro. rap. il. Ibi explicans Gregorius illa verba : *Si habuero quippiam iustum, non rcspondco. sed meum iudicem deprecabor:* sic ail : *Omnis humana iustilia. injustitia esse convincitur, si dislricle indicetur. Prece ergo post iustitiam indiget, ul quae succumbere discussa poterat, ex sula iudicis pietate convalescat.*

Respondeo : Ille locus eundem sensum habel cum primo loco. Significat enim humanam iustliam esse injustitiam, si dislricle iudicetur, idesl, si iudicetur rcmolis beneficiis Dei, secundum ea, quae homo habel ex sc. Nam hoc loco hortatur nos Gregorius ad humilitatem, non ad pocnilcnliam, ul palcl cx verbis scquenlibtis: *Preci itaque innitendum est, cum recta agimus, ut omne quod iuste vivimus, cx humilitate condiamus. Ilaque sensus verborum ejus hic csl. ul cum bona opera aggredimur, Dei auxilium invocemus: scientes non absque Deo nihil boni facere posse : cl posleaquam bona opera fecimus, non superbiamus, quasi nostris viribus illa fecerimus, sed insistamus precibus, orantes Deum, ul confirmet, quod operalus csl in nobis.*

Quartum Icslimonium est in eodem libro, cap. 26. in illud: *Verebar omnia opera mea. Ac si, inquit, humili confessione diceretur, quae aperte egerim, rideo : scd quae in his latenter perlute rim, ignoro.*

Respondeo: Non dicil in omni bono opere esse latentem culpam, scd saepe cum bona opera facimus, culpam aliquam admisceri, nisi quis diligenter vigilcl. Id quod apertius dixerat paulo ante, cum ail: *Ipsa bona nostra, quia insidianlis cui-*

pac evadere gladium nequecunt, nisi sollicito quo tidie timore muniantur, per sanctum virum nunc recte dicitur, verebar omnia opera mea.

Quinctum testimonium est in eodem libro, cap. 28. Notandum, inquit, quod vir sanctus non ait, fulserint mundissimae manus meae, sed velut mundissimae manus meae. quia quousque poena corruptionis adstringimur, quantumlibet redi operibus insudemus, veram munditiam nequaquam apprehendimus, sed imitatur.

Respondeo: Vocat Gregorius veram munditiam, munditiam Dei et beatorum, cujus comparatione, nosira munditia vera non esse videtur, quamvis absolute sit vera. Sic enim loquitur idem Gregorius lib. 5°. Moral, cap. 26. *Humana justitia divinae iustitiae comparata, injustitia est: quia el lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur.* El lib. ult. cap. 1. *Omnia humana, quae justa el pulchra sunt, Dei justitiae, el pulchritudini comparata, nec justa, nec pulchra sunt.*

Sextum testimonium est in lib. nil. cap. nil. *Si aulem, inquit, de his divinitus districte discutimur, quis inter isla remanet salutis locus; quando et mala nosira pura mala sunt, el bona, quae nos habere credimus, pura bona esse nequaquam possunt?*

Respondeo: Non dicit Gregorius, omnia bona opera nosira esse impura, sed non omnia posse esse pura, quia fieri non possunt, ul non aliquando subrepat aliquid, quo bona aliqua opera vitientur. Ila enim se ipse explicat, cum paulo post ait: *Fatendum est igitur, quod redam intentionem nostram, quae soli Deo placere appetit, nonnumquam intentio minus reda, quae de donis Dei placeret hominibus quaerit, insidiando committantur.* Quamvis aulem loquatur Gregorius de peccatis venialibus, dicit tamen, non remanere salutis locum, si districte judicemur, quoniam peccata cliam venialia, si non misericorditer remittantur, impediunt ab ingressu illius regni, in quod nihil coinquinatum intrare potest.

Caeterum fieri non possunt, ul non misericorditer remittantur, si iusti simus, el in charitale Dei perseveremus: Nam, ul scribit sanctus Augustinus in

libro de correptione el gratia, cap. 13. *Misericordia illa justo Dei iudicio dabitur iustis, quoniam bonis suis operibus meruerunt, ul non sine misericordia judicarentur.* tXam beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur. ait Dominus Matth. 5. *el iudicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam, inquit Iacobus, cap. 2.*

Ex s. Bernardo proferri solet testimonium illud quoti habetur in serm.,^o de verbis Isaiae prophetae: *Nosira, si qua est humilis iustitia. reda forsitan, sed non pura, nisi forte meliores nos esse credimus, quam Patres nostros, qui non mirum veraciter, quam humiliter dicebant: Omnes iustitiae nostrae tamquam pannus menstruatae mulieris. Quomodo enim pura iustitia, ubi non possit adhuc culpa deesse?*

Respondeo: Sanctus Bernardus exponit quidem illud Isaiae de panno menstruatae paulo aliter, quam alii Patres exponant: Tamen in re non dissentit a caeteris, neque ab ipsa veritate. Distinguit enim triplicem iustitiam. Unam, quam dicit esse rectam, sed non puram nec firmam: Alteram, redam el puram, sed non firmam; Tertium, rectam, puram el firmam. Rectam esse docet, cum peccato non consentitur: Sic enim ait: *Ilecta proinde interim videri potest iustitia hominum, si tamen peccato non consentiant.* Puram autem vocal, quae in eis est, qui numquam fuerunt iniusti. Firmam denique, quae amitti non possunt. Itaque in angelis beatis ponit iustitiam rectam, puram el firmam; in primis nostris parentibus, antequam peccarent. dicit fuisse iustitiam redam el puram, sed non firmam; Denique in nobis dicit esse posse iustitiam rectam, quia possumus peccato non consentire: sed non puram, quoniam nemo nostrum est, qui non peccaverit in Adamo, el qui non aliquando saltem venialiter peccet. Nec firmam, quoniam nemo est, qui eam non possit amittere.

Videmus igitur s. Bernardum iustitiam redam, id est, quae in peccato Jelhnle non consentiat, libenter admittere. Quod unum plane sufficit ad novatores refellendos, quia omnia bona opera, peccata mortalia esse definiunt.

LIBER QUINTUS

DE JUSTIFICATIONE

QUI EST DE MERITIS OPERUM

Disseruimus hactenus de necessitate el veritate iustitiae actualis: nunc de efficacia ejusdem, id est, de meritis operum disserendum est. Erit aulem *Quadrupartita* haec de meritis disputatio. *Primum* enim tractandum erit: An sint merita aliqua vera

juslorum. *Deinde:* Quid sit merilum, sive quid requiratur ad verum merilum constituendum. *Tertio:* Qualia sint haec merita, id est, an ex condigno, an ex congruo tantum. *Quarto:* Propter quid sint, sive quid illud sit, quod proprie cadit sub merilum.

CAPUT PRIMUM

Proponitur controversia, sini ne opera bona iustorum meritoria salutis aeternae.

Primum igitur Controversia illa principalis tractanda erit: *Sint ne opera juslorum meritoria vitae aeternae.* Deinde quaestiones duae breviores de intuitu mercedis, el de fiducia meritorum.

Quod igitur ad controversiam illam principalem allinet, adversarii, quamvis initio valde contemplim loquerentur de operibus bonis, paulatim tamen coeperunt nonnihil eis tribuere. Nam confessio Augustana el apologia art. 20. dicunt, opera bona juslorum placere Deo, el esse meritoria praemiorum. Sed ne videantur omnino consentire Papislis, addunt Duo temperamenta, quorum unum est, opera bona esse meritoria praemiorum temporalium el spiritualium, in hac vita et in futura, sed non ipsius vitae el salutis aeternae. Ne videlicet falsum sit, quod iam saepe repetiverunt, sola fide iustificari el salvari homines. Alterum temperamentum est, opera juslorum non esse meritoria ex propria dignitate, quasi revera sini iusta el legi satisfaciant, sed ex fide el indulgentia Dei, quia videlicet Deus iis, qui credunt sibi remissa esse peccata, indulgentia sua legit operum foeditatem, el sic accipit, quasi iusta essent.

Eandem sententiam habet Joannes Brennius in

confessione Wirtebergensi, capite de bonis operibus. Martinus Kemnilius in examine concilii tridentini ad finem sessionis sextae, et alii passim.

Joannes vero Calvinus hb. 3. Institutionum cap. 15. § 2. el sequentibus, in re cum Luiheranis consentit, in verbis discrepat. Contendit enim, non esse utendum nomine meriti el mercedis, sed dicendum esse, operibus bonis dari a Deo remunerationem aliquam, el compensationem liberalem, el quamvis agnoscat, el fateatur veteres Patres passim usos esse vocabulis meriti el mercedis, tamen ila acerbe in eos invehitur, ul dicat pessime consuluisset fidei sinceritati, qui primus nomen meriti operibus tribuit. Qua incredibili arrogancia non solum totam antiquitatem temere et impudenter accusat, sed ipsum etiam Spiritum sanctum corrigit, qui in sacris literis haec ipsa nomina (ul paulo post videbimus) extare voluit. Fatemur nihilominus eum valde male consuluisset Calvinianae el Luiheranae fidei, qui hoc nomen primus invenit. Nihil enim efficacius dici potest ad probandam iustitiam veram operum bonorum. el ad iustitiam impulatiliam refellendam, quam si opera juslorum merita vitae aeternae esse dicantur.

Porro Martinus Bucerus in actis colloquii Ratisbonensis ne totam antiquitatem contemnere videatur, negat Scripturam, vel Patres, nomine meriti usos esse; addit tamen, si forte Patres hoc nomino usi sint, durum esse in ea voce calachresim. Sed iam frequenter, el iam aperte utuntur Putres hoc

nemine, ul nesciam, utrum sil majus Calvinii sacri-
legium, an Bucerii mendacium.

Nos igitur probabimus id, quod libel communis
(allioleprum omnium scilicet, opera bona justorum
vere ac proprie esse merita, et merita non cu-
juscunque praemii. sed ipsius vilae aeternae, con-
tra sectarios omnes. Sed antea lamen contra Cal-
vinum probabimus nomen meriti in Scripturis fun-
dari, ac proinde non male consuluisset idcirco since-
ritati saucios Pares, qui eo nomine passim usi esse
inveniuntur.

CAPUT II.

*Probalur ex Scriptulis, opera justorum
recte vocari merita.*

Quod igitur ad nomen meriti perlinet, non desunt
testimonia sacrae Scripturae, ubi ejusmodi nomen
vel aperte contineatur, vel unde facili negotio de-
ducatur.

Primum testimonium habetur Ecclesiastici cap.
18. *Omnis misericordia / aciei locum unicuique
secundum meritum operum suorum.* Respondet
Calvinus in graeco lectu non haberi nomen meriti,
sed solum κατά έργα. Al illud κατά έργα, recte ver-
titur secundum meritum operum, vel pro me-
rito et dignitate operum. Quid enim et reddere
secundum opera, nisi reddere sicut opera me-
rentur? Quare non solum vehis interpret Eccle-
siastici, sed etiam s. Hieronymus, qui Irium lin-
guarum peritissimus erat, inline reddere solei per
vocem meriti, quod Hebraei vel Graeci dicunt, jti-
æla, vel secundum opera. Ul exempli causa, quod
habetur Jud. 20. in hebraeo et graeco, ul possi-
mus reddere contra Gabaa Benjamin, juxta omnem
stultitiam, quam fecerunt in Israel. S. Hieronymus
vertit: *Ul possimus pugnare contra Gabaa Benia-
min, et reddere ei pro scelere quod meretur.*

Alius locus est in epistola ad Hebr. cap. 13. *Bene-
ficentiae et communionis nolite oblivisci, talibus
enim hostiis promeretur Deus.* Ubi passive usur-
pavit interpret vocem promeretur, sed alioqui re-
ctissime veritatem vocem graecam: ἐὐαποκτίζονται. Significat
enim hoc verbum delectari, hilariter se habere. pla-
cari. Itaque sensus est, talibus hostiis delectatur,
sive placatur Deus, ul habet commentarius Chry-
sost. vel talibus hostiis placetur Deo, ut exponit
Oecumenius, Calvinus fatetur, apostolorum dicere
voluisse, laies hostias placere Deo, aliqui ei acce-
ptas esse: et lamen negat, recte vocari merita. Al
certe propriissime dicimus inline, unum apud al-
terum mereri, et cum sibi obstringere, qui facit a-
liquid, quod ei placeat, cumque delectet. Adde,
quod verbum illud conjunctum eum vocabulo. /10-
tidarum, non solum significat, Deum delectari bo-
nis operibus, sed etiam conciliari et induci ad be-
nefaciendum iis, qui bene operantur. Hoc aulem
est quod dicimus, opera bona esse meritoria.

Alia loca sunt, ubicumque invenitur nomen di-
gnitatis. Nam quod nos dicimus mereri, dicunt
Graeci ἀποδοῦναι*, id est, dignum esse. et meritum vo-
cabulū σῆμα: Hanc aulem verba frequenter habentur

in Scripturis; ul 2. ad Thessalon. 1. *Il digni lia-
beamini re. gno Dei.* Ornece est. Ἐἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Quod aequè jer'li pille-
rai, ul vos mereamini regnum Dei. El Apoc. cap.
3. *Ambulabunt cum in albis quia digni sunt,*
id est, quoniam id merentur. El cap. 18. *Dedit
eis sanguinem bibere, digni sunt enim.* id est, cu-
jusmodi poenam merentur. In his omnibus locis,
ahisque permultis, ponitur illa vox, qua Graeci me-
ritum designare solent.

Denique plurima sunt testimonia Scripturae, quae
discrepant verbis continent nomen mercedis. It Gen.
15. *Ego prolecor tuus sum. et merces tua magna
nimis.* 2. Paral. 15. *Vos ergo confortamini, erit
enim merces operi vestro.* Prov. 11. *Seminanti
justitiam merces fidelis.* Sap. 5. *Justi aulem in
perpetuum vivent, et apud Dominum est merces
eorum.* Ecclesiastici 18. *Ne verearis usque ad
mortem justificari, quoniam merces Dei in aeternum.*
Isaiac 40. *Ecce Dominus veniet, et
merces ejus cum eo.* Malth. 5. *Merces vestra co-
piosa est in coelis.* I. ad Corinth. 3. *Unusquisque
propriam mercedem accipiet.* Apocal. ult. *Ucce
venio cito, et merces mea cum est.* Al merces
et meritum, relativa sunt: merces enim meritis
redditur, sicut gratia gratis datur. Igitur cum tam
saepe et tam perspicue praemium operum dicatur
merces, dubium esse non debet; quin ipsa opera
secundum morem loquendi Scripturae, recte dica-
tur merita.

Neque probabile est, in locis semper esse
duram catachresim, ul dicat Bucer: Catachresis
enim, praesertim dura, in uno aut alio loco louas-
se tolerari posset: in locis aulem locis plane intole-
rabilis esset, et injuriam facit Spiritui sancio, qui
loquitur in locis durissima catachresi illum usum esse
confirmat.

CAPUT III.

*Opera justorum meritoria esse vilae aeternae
probalur ex divinis literis.*

Sed ultiam ad rem ipsam veniamus, probare
possumus ex divinis literis sententiam nostram te-
stimoniis plurimis: sed ea nos ad certa capita re-
vocabimus.

Primum igitur argumentum ducitur ab iis locis,
ubi vila aeterna nominantur merces. Nam si ipsi
esi merces, bona opera, quibus illa redditur, sine
dubitatione sunt merita. Malth. 5. *Gaudete et
laetamini, quoniam merces vestra copiosa est in coe-
lis.* Quid aulem sil haec merces, paulo ante expli-
caverat Dominus dicens: *Beati qui persecutionem
patiuntur propter justitiam, quoniam ipso-
rum est regnum coelorum.* Dicil igitur, gauden-
dum et exultandum in persecutionibus, quoniam
copiosa nos manet merces in coelo, cum regnum
coelorum iis paratum sit, qui persecutionem pa-
tiuntur propter justitiam.

Item Malth. 20. *Voca operarios, et redde illis
mercedem.* Hujus aulem mercedis nomine intelligi
denarium diurnum ex ipsa eadem parabola perspi-

cū uniesl. Per denarium vero diurnum significari uljtn aeternam,communi consensu Patres docentl. Xim praeter commentarios in hunc locum, id habentsanctus Hieronymus lib. 2. in Jovinianom, s. Augustinus lib. de sancta Virginitate cap.26. et s. Gregorius lib. 4. Moral, cap. 42.

Ad hoc argumentum respondet Philippus in apologia confessionis Augustanae,mercedem dici praemium, quod Deus reddit, non quia debeatur operibus, sed quia debetur promissioni, qua Deus constituit liliis suis adoptatis per Christum dare vitam demam. Al Scriptura disertis verbis dicil, hanc mercedem dari operibus, non soli promissioni. Quid enim apertius dici poluil, quam: Voca operarios, et redde illis mercedem? Deinde csto. proplersolam promissionem aliquid vere et proprie (Itbealunlatnen numquam id mercedis nomine vere appellari polcril, nisi conditio operis et conditoriis implelio intervenerit. Isla enim vere durissima, et intolerabilis esset catachresis, si quis donaliram a rege promissum, ex mera liberalilale, sine ulla conditione operis mercedem appellare vellet.

Calvinus aliter respondet, mercedem videlicet, (uni dicitur de vila aeterna,non accipi proprie.sed fi»urale;quoniain vila aeterna in Scripluris vocatur Incredilas, haercdilas aulem non est proprie merces, cum debeatur liliis, quia lili sunl, non quia sibi cam propriis laboribus pepercunt. Al neque biecsolutio nullum valet. Nam cum in Scripturis ulaaeterna non minus saepe, fortasse etiam saepius dicatur merces, quam haercdilas, unde probubii Calvinus, dicendum esse proprie liacredilal'tn,improprie mercedem. et non poius contra, raercedem proprie, haeredilalcem improprie?Deinde,quid si ulrumque possil dici proprie?habet enim lita aeterna conditionem mercedis et hacredilalis. Datur enim ex promissione laborantibus, quod est i. rcedis proprium, et non datur nisi liliis, quod b! proprium hacredilalis.

Alsi liliis debetur haercdilas,quia lili sunl.quid quieslpro ea adipiscenda laborare? Responsio 'tin promptu, nam lamcisi parvulis, qui mox a Baptismo decedunt, vila aeterna donetur solojure l Tedilalis,lamen voluit Deus filios suos.qui usum rationis habent, propriis laboribus,et merilis illam ■quirere, ul duplici titulo illis vila aeterna deberetur, titulo videlicet hacredilalis. et jure mercedis loniain enim magis honorificum est, habere aliqujdcx merito, (piam ex sola donatione,ideo Deus ol filios suos magis honoraret.id etiam cis praestitit,ul vilam aeternam per merila sibi pararent.Nam rlipi Christo debita erat gloria corporis, et exaltationoniinis hoc ipso quod erat filius Dei. et lamen *i humiliavit semelipsum. /aclus obediens usque ad mortem. propicrca Deus illum exaltant, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen'ioi. Ll inierim illud omittam, quod meritis operum redditur gradus aliquis gloriae, sempiternae, alquem non pertingunt, qui solo titulo hacredilalis gaudent.*

Alterum argumentum ducitur ab iis locis.in quibus L' habetur.praemium coeleste dari hominibus secundum mensuram et proportionem operum et laliis. Ibat enim evidenter colligitur, in praemio

illo conferendo, non haberi rationem solius promissionis,vel liberalilalis, vel indulgentiae Dei,sed etiam dignitatis et efficaciae ipsorum operum.Loca haec sunl. Psal. 65. */ieddes unicuique secundum opera sua.* Malth. 16. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui.cum angelis suis,et tunc reddet unicuique secundum opera sua.* Lucae 6. *Eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Ad Roman. 2. *Thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus.* 1. ad Corinth.3. *Unusquisque mercedem recipiet secundum suum laborem.* Ad Galat. 6. *Quae seminaverit homo, haecet metet, Apocal. ullim. Ecce venio cito, et merces mea mccum est,reddere unicuique secundum opera sua.*

Ad hanc et similia respondere solent,non negare se. danda esse praemia in hac vila, et in fulura bonis operibus:non lamen vitam aeternam.Al Apostolus ad Roman. 2. cum dixisset, Deum redditurum unicuique secundum opera sua: subjunxit continuo: *Illis qui secundum patientiam boni operis gloriam et incorruptionem quaerunt,vilam aeternam.* Et ad Galat. 6. cum dixisset: *Quae seminarerU homo.haec et metet: adjunxit explicans: Qui enim seminal in carne sua, de carne metet corruptionem: qui aulem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam, igitur vila aeterna est praemium illud,quod datur secundum proportionem et mensuram operum.*

Deinde explicare debent adversarii, quae sini praemia reddenda in futura Vila, si ad ea non perlinet vila aeterna. Certe Scriptura, quamvis nunc regnum coelorum, nunc visionem Dei, nunc salutem animarum, nunc aliis verbis explicet bealitudinem sanctorum, lamen semper rem eandem intelhgii, idest, vitam aeternam,ul s. Augustinus docet in lib. I. de sermone Domini in monte cap. 0.

Denique:Cum Scriptura dicil. Deum redditurum unicuique secundum opera sua,omnes consentiunt malis hominibus secundum mala ipsorum opera, reddendam esse mortem aeternam: cur non igitur consentiunt etiam bonis hominibus secundum bona ipsorum opera reddendam esse vitam aeternam?

Sed rursus respondent; quod Scriptura dicit, reddendam esse vitam aeternam bonis operibus, esse phrasim quondam, qua significatur,vitam aeternam dandam esse Odei, cujus signa et fructus sunl opera bona. Unde Calvinus dicil, se posse illud in nos regerere, quod habetur I. Petri 1.vitam aeternam fidei esse mercedem.

Sed neque hanc responsio solida est. Nam si vila aeterna non redderetur operibus, nisi ul signa sunl fidei, non recte diceret Scriptura, dari praemium illud secundum proportionem laboris, et operis uniuscujusque;immo nec dici posset dari secundum proportionem majoris, vel minoris fidei; immo nec dici posset esso mercedem fidei. Siquidem fides non salval, ul adversarii docentl, vi sua, quasi sil ipsa merilum, vel caussa vilae aeternae, sed solum relative,quia apprehendit promissionem salutis.

Itaque, si vera esset haereticorum sententia, si

cul iustilia eodem esl in omnibus jtislis,ncc major m uno, quam in alio, ila cssel cadem bealitudo in omnibus bealis, ncc major in uno, quoin in alio: Proinde nihil interossei, ulruin quis magnam vel parvam fidem haberet, sive uirum plura el majora opera, vel pauciora el minora fecisset, Al cerlc longe aliud Scriptura docel,cum nil: *Unusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem.* El cum opera comparai semini,el viam aeternam frugibus. Vere enim semen esl caussa frugum, cl secundum mensuram seniculis , messis quoque ct frugum mensura respondet.

l'raelerca cum Scriplura loquatur cadem phrasi de bonis el malis operibus, si bonis operibus non redderetur praemium, nisi quia signa sunl fidei : certe eliam malis operibus non redderetur poena, nisi quia sunl signa perfidiae, vel absentiae verae fidei. Al quis Christianus id affirmare audeal, homicidio, adulterio, perjurio.aliisque id genus sceleribus non deberi supplicium per sc, qua talia scelera sunl, sed solum quatenussunl signa perfidiae, vel absentiae verae fidei?

Quod vero s. Petrus dicil,verissimum est cl pro nobis facil.Primum cnim non dicil, viam aeternam esse mercedem, sed finem fidei; sic enim ail: *Deportantes finem fidei vestrae.salutem animarum vestrarum.* Non est aulem idem finis el merces. Nam finis relationem habet ad media,sive sini menta, sive non sint: merces relationem habet ad sola inerila. Proinde omnis merces esl finis, non omnis finis esl merces. Deinde, sine dubio loquitur s. Petrus de fide, quae per dilectionem operatur; hujus aulem fidei,ul eliam cujuscumque alterius virtutis formatae per charitalem, vitam aeternam esse mercedem, libentissime confitemur.

Sed forte non serio Calvinus Petri sententiam nobis objecit: nam si re vera fidei actum meritum salutis esse fateretur, omnes protestantes el lorn, tamquam Papislam novum.cxccrarentur.Nam (ul saepe diximus) nulli omnino hominum minus tribuunt fidei, quam Lulherani el Calviniani, qui soli fidei omnia tribuere videri volunt.

Tertium argumentum sumitur ex illis locis,quae ita vitam aeternum reddi testantur operibus bonis, ul ipsam rationem, cur detur vila aeterna, in operibus ponant. Sunl aulem haec loca. Matthaei 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi. Esurivi enim, cl dedistis mihi manducare etc.*Item ibidem.*Quia in pauca fuisti fidelis,supra multate constituam intra in gaudium Domini tui.* Apocal. 7. *Illi sunt qui venerunt ex magna tribulatione etc. ideo sunl ante thronum Dei.* In quibus locis particulae. *Enim,Quia, Ideo,* sunl omnes catissales,ul notum est.

Respondet Calvinus, in bis locis notari ordinem divinae providentiae, quae non donal salutem,nisi iis. quos unica justificavit, el bona opera exercere fecit. flaque sensum illorum verborum: *Possidete regnum, esurivi enim, ct dedistis mihi manducare,etc.* hunc esse voit.non possidebunt regnum, nisi qui prius misericordiae opera fecerint, nou qui» l opera misericordiae sint merita, vel caussae ill u; regm adipiscendi,sed quia Deu^ voluil,prius

tləri opera misericordiae ab ecclis, el posions ab eisdem obtineri regnum.Probal aulem Cahin. in Scripturis illud enim,vel quia, saepo notam tse ordinis el consequentiae, non aulem caussae : quoniam in Genesi cap. 15. Deus absolute nigratis promittit Abrahae, quod semen eius multiplicaretur instar stellarum, quae numerari nonpe> sunl. El tamen cap. 22.ait:*Quia fecis lircm/tunc, multiplicabo semen tuum, etc.*

Al si ila licel omnia eludere, nullae crunt formae loquendi, quibus sententias nostras explicare possimus. Fingamus enim, voluisse Christum ostendere,opera misericordiae esse veram caussam, cur iustis hominibus in iudicio reddenda sil merces salulis aeternae. Quibus, quaeso, verbis brevius, amplius, commodius id explicare potuisset, quam illis: *Possidete regnum: esurivi enim, a dedistis mihi manducare}*

Deinde: Nonne eodem modo loquitur Dominus de bonorum praemiis, et de impiorum suppliciis? cerlc sicut dixeral: *Possidete regnum, esuririenim, et dedistis mihi manducare, etc.* ila dicil; *Ile maledicti in ignem aeternum: esurivi enim, et non dedistis mihi manducare,etc.* Al nemo dicere polesl, in his verbis posterioribus non reddi veram caussam , sed ordinem cl consequentiam lanium ostendi. *Nam stipendium pcccali mon.* ut dicilur ad lroman. 6.

Denique utrum illae particulae, *cnim* et *quia,* cl similes, verae sini caussales, cum agitur de bonorum operum praemiis, perspicuum esl ex ilurimis aliis locis, ubi dona opera dicuntur saulem ipsam efficere, ul 2. ad Corinlh. *i.Quod in praesenti esl momentaneum, cl leve tribulationis no> sirac, supra modum in sublimitate aelernum gloriae pondus operatur in nobis.* El ad Galat.6. *Qui seminal in spirilu.de spiritu metet vitam aeternam.* Elad Philippen. 2. *Cum timore, el tremore salutem vestram operamini.* vide eliam alia quae supra attulimus in disputatione de necessitate operum bonorum.

Ad illud aulem, quod Calvinus objecit ex cap. 15. cl 22. Geneseos, facilis est Responsio: Deus enim voluil,semen Abrahae multiplicaresculstelas coeli, el simul voluil, ul donum illud Abraham bonis operibus promereretur,qiicmadinoduniciiani poslea voluit, ul Isaac precibus impetraret filios, quos lamen idem Deus ante promiserat, voluil enim dare, sed per meritum precum ejus. Sicut eliam omnes electos Deus praedestinavit nd gloriam, el lamen vull, ut ad camper bona opera, menta que perveniant. Itaque ex eo, quod Deus absolute promisit Abrahae multiplicationemposlerilaiis,non sequitur, ul Abraham eam non vero menieril;immo sequitur, ul meruerit, cum Deus per ejusmodi medium promissionem suam implere decreverit.

Quantum argumentum sumitur ab illis testimoniis, ubi praemium bonis operibus cl iustiliadicilur esse reddendum. El 2. ad Tbessalon.2. *Gloviamur in ecclesiis Dei. pro polientia vestra, (l fide in omnibus perseqnationibus vestris,et tribulationibus, quas sustinetis m exemplum iustiljudicii Dei* El infra:S/ tamen justum est apud boum retribuere tribulationem his, qui vos tribulant,

-lrohis, qui tribulamini requiem nobiscum. 2.

! Timolh. 4. *Bonum certamen certavi, cursum oiuummavi, fidem servavi, in reliquo reposita tfl mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Ad llebr. 0. *Non al injustus Deus, ul obliviscatur operis oestri, hc. l- Hcatus vir qui suffert laniationem, quonam cum probatus fuerit, accipiet coronam vint.* Apoculyp. 2. *Esto fidelis usque ad mortem,el iabolibi coronam vilae.* Huc eliam perlinent illa: *Focneralur Domino , qui miseretur pauperis.* Proverb. 19. El: *Nescitis, quod hi, qui m stadio (iirrinil, omnes quidem currunt, sed unus accipii brutium; sic currile, ul comprehendatis.* I. d Corinlh. 9. El: *Certus sum,quia potens est depositum meum servare in illum diem.* 2. ad Timolli. 1. *Siquidem injuriam faceret, qui muluum r.oo redderet, vel bravium vincenti non daret, vel depositum non reslilucrel.* Hacc enim omnia iustitiam includunt.

Respondet Calvinus ad primum leslimonium, afilicitiis justorum esse quasi nolas cl sligmala quaedam, quibus Christiani Christo similes efficituulur, cl illis insigniti digni sunl, qui in regnum coelorum admittantur, non propler meritum patientiae, sed quia sunl veri Christiani, quod nolae elstigmata illa testantur. Ad alia loca respondet. Scripturas ila loqui, ul horientur homines ad operi bono.

Sed non solas nolas esse veri Christiani,tribulatio> mes patienter propler Christum toleratas, sed cl jn>verainerila,perspicuum esl,quia quod solis nolis respondet, non dicilur corona, bravium. cl similia. Sequesi essent opera illa solum nolae veriChrisliani, decrerur Deus justo iudicio, cl ul justus judex praemia distribuere. Denique non dicerel Apostolos cadem iustilia reddi a Deo tribulationem bis, qui tnbulant, et requiem his, qui tribulantur. Neque enim qui tribulant, cl persequuntur sanctos , ejusmodi impietate solum testantur, sc veros non <e Christianos, sed vere ac proprie iram divinam in se provocant, cl supplicia, poenasque suis sceleribus debitas promerentur.

Quod aulem Scriplura horietur homines ad operii bona,verissimum esl,sed illud eliam esl verum, cohortationes divinas non habere officiosa mendam, sed veritate osse plenissimas. Quarc si Deus, olnosad bona opera cohortelur, dicil, bene opernlibus justo iudicio reddendam esse coronam iustitiliao, securi esse debemus , quia non fallit nos Deus, ct sic ad bona opera excitari, ut simul credimus, bonis operibus ex iustilia reddendam esso mercedem.

Quintum argumentum sumitur ex illis testimoniis, quae docent, viam aeternam promissam esso operibus bonis, qualia sunl Mallh. 19. *Si vis ad nlani ingredi, conserva mandata.* El ibidem. *Omnis qui reliquerit domum, vel patrem.clc.cenluplum crcipicl, cl viam aeternam possidebit.* 1. ad Timoth. 1. *Pietas ad omnia utilis est, promissiontm habens vilae, quae nunc est, cl futurae.* Jafob. 1. *Accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus sc.* Al promissio facta cum conditione operis, non solum debitam facil rem pro-

missam, qui enim promisit,cx iustilia lenelur stare promissis; sed eliam facil, ul qui opus impleverit, meruisse rem promissam, eamque ul mercedem jure suo exigere posse dicalur. Sed de hoc plura diximus in libro superiore.

Sextum argumentum sumilurab illis locis,in quibus ill menlio dignitatis. Nam (ut supra diximus, cap. 2.) dignum esse praemio.cl mereri praemium idem sunl. juxta illud Domini Lue. 10. *Dignus esl operarius incedere sua.* Sunl igilur hacc loca Sapient.3. *Deus lentavit ccs, el invenit cos dignos sc.* Hem. 2. ad Thessalon. 1. *Cl digni habeamini regno Dei, pro quo el patimini.* Lue. 20. *Qui digni habebuntur saeculo illo, et resurrection> ex mortuis.* Apoc. 3. *Ambulabunt mccum in albis, quia digni sunl.*

Neque his locis repugnat illud ad Roman. 8.*Non sunl condignae passioncs hujus temporis ad futuram gloriam.* Loquitur enim Apostolus de substantia ipsorum operum, non de proportionc absoluta. Nam passioncs hujus temporis breves sunt, gloria illa aeterna esl,lamen proportio est inter has passioncs,el illam gloriam propter charilalis dignitatem.unde procedunt.Nom cl Chrisli passio multo brevior fuit poenis damnatorum sempiternis, cl lamen propter dignitatem personae patientis dignissima foil, quae pro illis poenis justissime satisfacere!.El deliciae peccalorum incomparabiliter minores sunl lormcnlis gehennae, cl lamen propler contemptum Dei dignissimae sunt, quaejllis suppliciis i uniantur. El semen mullo esl minus, quod ad molem allinet, ipsa arbore, cl lamen proporlio esl inter semen el arborem lania, ul semini nte salo naturali quadam iustilia arbor debeat. Itaque beatus Paulus 2. ad Corinlh. 4. dicil quidem, passioncs hujus lemporis momentaneas cl leves esse, si conferantur ad pondus aelernae gloriae , quod c.\peclamus,el lamen addil has ipsas momentaneas,levesque passioncs operari aelernum gloriae pondus.operari vero sine dubio inlcelligit non physice, sed morahter, idesl, non efficienter, sed meriloric: ac per hoc dignas esse,quibus gloria illa, quamvis maxima, cl sempiterna, juslo iudicio tribuatur.

Septimum argumentumsumilurab illis locis.ubi dicilur Deus judex justus,el non acceplor personarum. Flad Roman. 2. *Non est acceptio personarum apud Deum.* Ad Galai. 2. *Deus personas non accipit.* 1. Pelr. 1. *Si Patrem invocatis eum, qui sine acceptione personam judicat secundum uniuscujusque opus, etc.* Actor. 10. *In veritate comperi, quia non esl personarum acceptio apud Deum.* Al acceptio personarum esl vitium contrarium justitiae dislributivae, cum videlicet judex dal praemium sine ineritis, aul majus praemium minoribus meritis, vel conira. Deus igitur in retributione praemiorum merita hominum considerat, cl pro meritorum diversitate vilae aeternae mansiones assignat.

Itaque rcc.le s. Augustinus in episl. 4G. ad Valonlinuin : *Si non sunt merita, inquil, quomodo judicabit Deus hunc mundum?* proinde adversariorum haeresis, quae lollii mcrila, lollii simul articulum fidei de iudicio futuro.

CAPUT IV.

Idem probalur cx traditione Patrum.

Nunc addemus testimonia sanctorum Patrum. Ac ul a Graecis incipiamus, Deinde ad Latinos veniamus.

Sanclus Ignatius in epist. ad Boman. *Sinite, inquit. me, ul bestiarum esca sim, per quam possim Deum promereri.*

Sanclus Justinus in apolog. 2. ant. med. *Homines, inquit, qui dignos se Dei voluntate cl consilio operibus praestiterint, cum eo victuros esse ineris suis sumpsimus ac regnatos, sic ul ab omni interitu, perlubalioneque sini liberi.*

S. Irenaeus lib. 4. adversus haereses, cap. 72. *Pretiosum, inquit, arbitremur coronam, quae per agonem nobis acquiritur, sed non ultro coalitam, el quanto per agonem nobis advenit, tanto est pretiosior. Dem cap. 44. probal merilum operum ex judicii forma, quae describitur Mallh. 25.*

Origens lib. 2. in episl. ad Roman, explicans cap. 2. *Primo, inquit, excludantur haeretici, qui dicunt, animarum naturas bonas el malas, et audiant, quia non pro natura. sed pro meritis reddit Deus. Secundo aedificentur fideles, ne putent hocsolum sufficere, quod credunt, sed sciant, justum judicium Dei unicuique reddere secundum opera sua. Vide eliam Clementem Alexandr. Origenis praeceptorem, lib. 4. slrom.*

S. Basilus in lib. de Spirilu sancio, cap. 24. *Homo, inquit. ex operibus justilia salvatur. El oratione in initium Proverb. Omnes, inquit, qui per viam evangeiicam incedimus, mercatores sumus per opera mandatorum nobis possessionem colestium comparantes.*

S. Joannes chrysoslomus homil. 4. de Lazaro, circa medium: *Si justus, inquit, est Deus, el his, el illis reddet pro meritis. Quod si ct his el illis rependet pro meritis; hic vero nullus eorum recepit, neque ille improbitatis poenam, neque hic virtutis praemia, perspicuum csl, restare tempus aliud. in quo congruens praemium horum uterque ferat. Vide eundem homil. 42. in Genes, cl homil. 43. in priorem ad Corinlh.*

S. Gregorius nazianzenus oral, in s. Baptisma, exlcma: *Crede, inquit. resurrectionem: judicium, mercedem, ad justam Dei lancem exigendam.*

S. Gregorius nyssenus orat. 1. de amandis pauperibus: *Denique, inquit, pro suis quemque meritis ornatum cerno. Illis. qui boni, benignique fuerint, summa cl perpetua requies tribuitur in regno coelesti, inhumanis autem cl improbis, supplicium ignis, idque sempiternum.*

Jam ex Latinis, Tertullianus in lib. de resurrectione carnis, ultra medium, tractans cap. 15. prioris ad Corinlh. *Ordo, inquit, meritorum, dispositorum nomine disponetur: merita aulem cum corpori quoque adseribantur ordo quoque corporum disponatur necesse est. ul possil esse meritorium.*

S. Cyprianus in libro de Simplicilalc praelatorum. sive de unilate Ecclesiae, ultra medium: *Juslilia, inquit, opus csl, ul promereri quis possil*

Deum: praeceptis ejus, el monilis oblemfmdum esi, ul accipiant merita nostra incredem. Item in serm. de eleemosyna, extremo: Si, inquit, expeditos si celeres, si in hoc operis alijone currentes. dies nos vel reditionis, telpmcqiulionii inveniret; nusquam Dominus meritis nostris nd praemium deerit. In pace coronam viicentliCiu candidam pro operibus dabit, in pcrsequnlm. purpuream pro passione geminabit. Videwndtni lib. 2. episl. 4. lib. 3. cap. 25. lib. 4. episl. G. el S.

S. Hilarius can. 5. in Mallh. *Ilcgnum, inquit, Dei vitae nostrae stipendiis quaeramus. Eihi recte, perfcclleque viventium merces csl, iilinii) vam, coeleslemque substantiam ex hac corruptibilis corporis materie transferantur, el corrupti) terrena coelesti incorruptione mutetur. Et can. C. De nostro, inquit. esi beata illa aeternitas proni l rendu, praeslandumque est aliquid expropria.*

S. Ambrosius lib. 1. de olliciis, cap. 1. LiVonne. *inquit. evidens est meritorium, aul praemia, ani supplicia posl mortem nianere? Vide eundem in episl. 81. ad Siricium lib. 2. de Cain, cap. 9. lib. de Noë, el area, cap. 7. in psal. 118. serm. L et hb. 7. in Luc. in illud: Donne duo passeret, etc.*

S. Hieronymus lib. 2. nd versus Jovinianum non procul n line: *Denarius, inquit. quasi indulgentia veri principis omnes per Baptismum emittit de carcero: Jam nostri laboris esi. pro dit(.râlait virtutum, diversa nobis praemia praeparare.*

Sanclus Paulinus in episl. ad Victricium. *Tuarum, inquit, libi praemia se debere virtutum, judex justus agnoscet.*

S. Augustinus in episl. 105. ad Sixlum: *AulM ne, inquit, sunl merita justorum? sunl plane, quia jusli sunl. Sed ut jusli fierent, mcrila non fuerunt. El infra: Sicul merito peccali, tamquam stipendium redditur mors, ila inerilo justitiae, tamquam stipendium, vila aeterna. Idem in lib. de moribus Ecclesiae, cap. 25. Vila, inquit. aclerna est totum praemium, cujus promissione gaudemus. A'ec praemium polesl praecedere mcrila, el prius homini dari, quam dignus csl. Quid enim hoc est injustius, el quid justius Deo? non ergo debemus poscere praemium, antequam mereamur accipere.*

Hic sanclus Augustinus non soluln docet, hominem habere merita vilae aeternae, sed eliam unum cl lotum esse praemium nostrum vitam aeternam, contra sententiam adversariorum, qui finxerunt varia praemia in hac vila cl in fulura, ul eluderent testimonia, quae loquuntur de meritis, ac necogerentur admittere, bona opera esse praemia vilae aeternae. Idem docet hoc loco sanclus Augustinus, meritis operum ex justilia dori praemium vitae aeternae, ne forte dicerent, dari quidem, sed ex mera liberalilale. Item addit, non dari nisi prius ea digni inveniantur, qui illam hnbiluri sunl, ne dicant, nullam esse in operibus digmtntem. Denique dicil, injustissimum esse petere a Deo justissimo judice vitam aeternam, antequam com merearis accipere, ubi aperte damnant omnes Inllieranos, qui vilam aeternam operibus mereri non volunl. cl lamen eam sibi certissima fide dandam esse praesumunt. Vide eundem Augustinum in psal. 83. 93.

100. Hem in episl. 4G. 47. 52. In enchir. cap.10G. ei 107. libro de nalura cl gratia, cap. 2. de correptione cl gralia, cap. 13. de gralia cl libero arbitrio, cap. 4. cl seq.

S. Prosper in responsione ad cap. G. Gallorum: *Justificatus, inquit, homo, idesl, cx impio pius factus, nullo praecedente bono inerilo accipit donum, quo medio acquirat cl merilum.* Idem babel in lib. 2. de vocatione gentium, cap. 8. et in psalm. 125. in ultimis verbis.

S. Celeslinus papa in epistol. ad Gallos, cap.12. Tnnlo, inquit, *erga omnes homines est bonitas Dei. ul nostra velit esse merita, quae sunl ipsius dono; alque pro his, quae largitus csl, aeterna praemia sil donaturus.*

S. Gregorius lib. 4. Moral, cap. 42. *Quia, inquit, in hac vila nobis csl discretio operum, eril in illa proculdubio discretio dignitatum, ul quo hie alius olium merito superat, illic alius alium retributione transcendat.* Vide eundem lib. 18. Moral. cap. 24. cl lib. 25. cap. I.

S. Bernardus serin. G8. in Gaul. *Merita, inquit, habere cures, habita data noveris. Perniciosa pauperi s penuria mcrilorum.* El serm. 81. Item in Cani. *Omne, inquit, quod feceris, bonum, ma- Imnie, quod quidem non facere liberum sil, merito ad merilum deputatur.*

His addi possunt testimonia conciliorum. Nam inconcilio arausicano can. 18. sic legimus: *Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gralia, quae non debetur,, praecedit ut fiant.*

Concilium laleranmse occumenlcum, sub Innocentio III. ul habetur in cap. *Firmiter*, de sumina Trinil. el fide catholica: *Noii solum, inquit. Virgines cl continentes, verum eliam conjugatae per netam fidem, el operationem bonam placentes ileo, ad aeternam merentur bealitudinem pervenire.*

Concilium ilorcnilinum item oecumenicum, in decreto de purgatorio, docet, animas, quae nihil «piandum habenl, in coelum mox recipi, Deum. que videre pro meritorum diversitate, aliam alia darius, alque perfectius. Nihil igilur novi, sed fidem antiquam docuit concil. Irid. sess. G. cap.1G. ■lean. 2G. cl 32. ubi mcrila justorum asseruit.

Accedat Ultimo ratio evidens ex iis, quae probata sunl in libro superiore. Demonstratum csl enim, opera bona justorum esse vere justa, satisfacere legi divinae, justificare hominem: Hinc aulem sequitur. esso vere meritoria. Potissima cnim ratio, cur haeretici hujus temporis merita negent, illa est, quoniam existimant, nullum esso opus in hac vita vere iustum, cl quod legi satisfaciat, sed esse omnia opera nostra pccala mortalia cx natura sua, cl solum propter Domini indulgentiam venialia.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones cx Scripturis, contra merita operum bonorum.

Argumenta adversariorum magna cx parle soluta sunt in libro superiore extremo. Siquidem illa

ItnuBimvi Vol. IV.

omnia, quae adferuntur ad probandum, omnia justorum opera esse peccata, adferri solent eliam ad probandum, nulla esse vera merita salutis aeternae. Solvemus igilur hoc loco eas lanium objectiones, quae proprie contra mcrila pugnare videntur.

Primum ex divinis literis objiciunt illud psalmi centesimi secundi: *Qui coronat te in misericordia el miserationibus.* Item; *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequantur.* Et Jacob 2. *Judicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam.* Haec enim. el alia similia loca testantur, ipsam eliam coronam gloriae cl bealitudinem coelestem dandam esse sanctis hominibus cx misericordia, non cx justitia, ac per hoc non reddi proprie meritis, sed gratis dari.

Respondeo: S. Auguslinus haec loca diligenter expendit Tum in episl. 105. Tum in libro de correpi. cl gralia, cap. 13. Duas aulem indicat expositiones. Una est, quod bealitudo tribuatur misericordiae, non quia non sil vera merces meriti, sed quia mcrila ipsa ex misericordia data sunt. Non enim polesl opera meritoria facere homo, nisi prius justificatus. Justificatur aulem non cx operibus, sed cx gralia et misericordia. Quare solet etiam Auguslinus ita distinguere, ul dicat, ipsi justitiae vitam aeternam esse mercedem, non graliam, ipsi aulem homini esse gratiam, non mercedem. quoniam homini iustitia gratia est. Eandem explicationem sequitur sanctus Gregorius in psalm. 7. poenitentialem, tractans illud: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam.*

Altera expositio est, quod in ipsa coronatione, quae merces csl meriti, sic eliam misericordia necessaria, quae peccata venialia remittat, sine quibus nulli vivunt, cl pauci vilam hanc finiunt: cactorum addit ibidem Auguslinus, hanc ipsam misericordiam debitam esse bonis meritis sanctorum, cl in iudicio non tam donari, quam reddi, ut dici possit justa misericordia, quoniam justo iudicio redditur.

Sed etiamsi isla misericordia non redderetur meritis, sed pura misericordia esset, non lamen impediret rationem menti in bonis operibus hominum justorum. Nam comitatur misericordia coronam gloriae, sed non est ipsa corona gloriae. Corona cnim respicit bona mcrila, misericordia respicit peccata venialia, quae remissione delendi sunl. Sicul cnim cx parte hominis duo sunl, bona mcrila cl peccata venialia, quorum unum non destruit alterum; ila ex parte Dei duo sunl, corona gloriae tamquam merces meriti, el misericordia tamquam medicina peccati, et horum eliam duorum unum non impedit aliud. Nam si remissio illa nullo modo debita esset, sed omnino graluila: posset quidem Deus non remittere pccala illa venialia, sed tamen nec punire posset, nisi temporaria poena, cum illa pccala majorem poenam justo iudicio non mereantur. Soluta vero in igne purgatorio illa poena, bona merita justo iudicio coronam justitiae nulla rc jam impediante perciperent.

Secundo objici polesl illud Isai. 55. *Venite, emile absque argento, el absque ulla commutatione vinum el lac.* El illud Daniclis cap. 9. *Aon*

tn justificationibus nostris prosternimus preces nostras, sed in miserationibus luis magnis.

Bespondeo: Haec loca ad rem non faciunt; siquidem vinum ei lac non gloriam sempiternam, sed gratiam temporis hujus eo loco significant. Fate-mur aulem gratiam Dei non acquiri per merita, sed gratis dari, quamvis non absque opere et labore nostro. Nam venire et emere, laborem nostrum designat, absque argenio, et absque ulla commutatione, reconciliationem, non debitam, sed gratuitam plane esse demonstrant. Porro vinum et lac ad gratiam praesentis temporis pertinere docet sanctus Hieronymus in commentario, ubi etiam dicit, in hujus rei signum solitos esse Christianos renalis in Christo praebere gustandum vinum et lac; Daniel quoque non coronam petit eo loco, sed liberationem a captivitate, in quam populus Dei, propter peccata devenerat.

Tertio objiciunt illud Lue. 17. *Cum feceritis haec omnia, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.*

Respondeo: Nullis modis hunc locum Pares exponunt, et sunt omnes egregiae explicationes, nec ulla contra merita bonorum operum pugnat.

Primum (et exponit sanctus Ambrosius lib. 8. in Lucam) jubet Dominus, ut agnoscamus id, quod sumus ex nobis: *Agnosceda, inquit, gratia, sed non ignoranda natura, etc.* Itaque ex nobis servi inutiles sumus, inepti prorsus ad ea implenda, quae Dominus praecipit: tamen per ejus gratiam utiles efficimur, juxta illud 2. ad Timotheum. 2. *Qui emundaverit se ab his, erit vas in honorem sancti-ficalum. et utile Domino ad omne opus bonum paratum.*

Secundo: Ut exponit Beda, jubemur agnoscere, nihil nos Deo utilitatis adferre, sed Quidquid boni facimus, id nobis utile esse, non Deo, qui bonorum nostrorum non eget. Quare summa cum humilitate Deo servire debemus, et gratias agere, quod obsequium nostrum acceptare voluerit.

Tertio: Ut exponit sanctus Augustinus serm. 3. de verbis Domini, servi inutiles dici possumus, cum omnia divina mandata servavimus, quoniam nihil facimus ultra id, quod debemus, et nihil inde justae mercedis petere possemus, nisi Deus liberali pacto nobiscum convenire voluisset. Nam ex conditione mancipia Dei sumus, et si velit, potest nos absque ullo praemio ad omnia opera, quaecumque illi placuerint, obligare. Hanc igitur conditionem nostram ad humilitatem conservandam, vult nos Christus agnoscere. Quamvis ex gratuito pacto, quod nobiscum facere dignatus est, possumus cum Apostolo dicere: *Reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi in illa die justus iudex.* Nam et Dominus ipse dicit: *Aonne ex denario convenisti mecum? tolle quod tuum est, et vade. O magna (inquit Augustinus) bonitas Dei. cui cum pro conditione reddere debeamus obsequium. ut pole serui Domino, amicitiarum nobis praemia repromittit, ut a nobis obsequia debita servitutis extorqueat.*

Quarto: Ut exponit sanctus Joannes chrysostomus homilia in illud: *Eratum est cor O. ziae, non dicitur Dominus, cum feceritis haec omnia, servi inu-*

tiles estis; sed ait: dicitur, quia servi inutiles sumus, ubi vult nos de nobis post benefacta humiliter sentire, ne superbia corrumpat opera bona, quae fecimus. Sed cum nos dicemus, servus inutilis sum. dicit ille, Euge serve bone et fidelum. quia in pauca fuisti fidelis, supra nulla te constituam, in traham gaudium Domini tui. Absolute enim non esse inutiles eos, qui bene operantur, perspicuum est ex hac ipsa parabola de talentis, Matth. 25. Nam servum inutilem vocat Christus cum solum, qui talentum abscondit, et quem projici jubet in tenebras exteriores. Alios aulem, qui talenti multiplicaverant, vel servos utiles laudat et remunerat.

Quinto: Objiciunt illud Apostoli ad Romanos. 6. *Stipendium peccati mors, gratia Dei vita aeterna.* Hinc enim videntur aperie excludi merita, tamen quia vita aeterna non dicitur stipendium bonorum operum, sicut dicitur mors aeterna stipendium peccati, tamen quia simpliciter dicitur gratia, nam idem Apostolus ait ad Romanos. 1. *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam. sed secundum debitum.*

Respondeo: Ille argumentum diligenter solvit sanctus Augustinus in epist. 105. in enchirid. cap. 107. et praecipue in libro de gratia et libero arbitrio, cap. 8. et 9. Duo aulem dicitur Primo: Potuisse Apostolum recte dicere, stipendium justitiae vita aeterna, sicut dixit, stipendium peccati mors. Quae sancti Augustini confessio causam adversariorum penitus jugulat. Secundo: Non esse dictum, stipendium justitiae vita aeterna, sicut stipendium peccati mors, ne quis existimaret, illa nos ex nobis habere justitiam, sicut ex nobis habemus peccata. Itaque gratia dicitur vita aeterna, non quia non est merces meriti, sed quia ipsa merita habemus ex gratia. In illis autem verbis ad Romanos. 4. *Ei qui operatur. etc.* loquitur Apostolus de operibus, quae sine gratia Dei, solis viribus liberi arbitrii fieri posse erodebantur, quos eo loco refellit.

Quinto: Objiciunt illud ad Romanos. 8. *Non sunt condignae passionibus hujus temporis. etc.* Sed hoc jam solutum est cap. 3. in argut. G. pro meritis.

Sexto: Objiciunt illud ad Philippenses. 3. *Haec omnia quae mihi erant lucra, propter Christum detrimentum feci, et arbitror ut stercora, vel Christum lucrifaciam: et ut inveniar in illo, non habens meam justitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide est Jesu Christi.* Huc etiam addi possunt illa: *Gratia salvati estis per fidem non ex operibus, Ad Ephes. 2. Et: Aon ex operibus justificati.* quae fecimus nos, sed secundum suam magnam misericordiam salvos nos fecit. ad Titum. 3.

Respondeo Primum: Haec omnia loca frustra adferuntur contra merita salutis aeternae, cum Apostolus loquatur de salute inchoata, quae habetur in hac vita, per gratiam justificationis et regenerationis, non de salute perfecta, quae reposita est nobis in coelis. Nos aulem non contendimus, salutem inchoatam, id est justificationem haberi per merita, sed gratis eam donari gratissime confitemur.

Deinde loquitur Apostolus de justitia et operibus, quae fidem et gratiam Dei praecedunt, nam

ideo fidei et gratiae illam opponit, cum ait: *Ubi inveniar in illo non habens meam iustitiam. quae ex lege est, sed illam, quae ex fide est Christi.* Et: *Gratia estis salvati per fidem, non, ex operibus, etc.* Islam autem iustitiam, et opera nos quoque despiciamus, et merita vitae aeternae non esse concedimus.

Denique adversarii, qui haec loca, ac praecipue primum locum ex cap. 3. ad Philipp, impudentissime reciterunt ad opera bona, quae ex fide et gratia Dei a sanctis et iustis hominibus fiunt, debent vel unum ex locis velut producere, qui ea loca illa exposuisset.

Certe sanctus Augustinus in lib. 2. de peccato merito et remissione, cap. 13. dicit: Apostolum vocare detrimenta et stercora, opera bona, quae fecerat in Iudaismo, quoniam talia videri poterant in comparatione eminentissimae iustitiae, quae habetur per fidem Christi, in Ecclesia catholica. Ubi iustitiam Christianorum non solum non vult appellari detrimenta vel stercora, sed eminentissimam iustitiam nominat, immo nec iustitiam, quae erat in Iudaismo, absolute damnari eo loco, sed tantum in comparatione christianae iustitiae.

Idem vero Augustinus cum locum diligentius tractans in lib. 3. ad Bonifacium, in libro de gratia et libero arbitrio, et in serm. 15. de verbis Apostoli, damnari quidem absolute iustitiam illam, quam Apostolus vocat delictum et stercora, sed ideo damnari quia docet illam esse iustitiam superbiorum, qui suis solis viribus existimant sine lide et gratia Christi se posse implere iustitiam. Iustitiam enim ex lide et gratia, ubique Augustinus laudat, et meritum vitae aeternae esse docet.

Quod vero Klementius notat, Apostolum in praesenti dixisse, *Arbitror vel stercora*, quasi damnare voluerit impuritatis eam etiam iustitiam, quam ex fide Christi, cum esset Apostolus, faciebant puerile est, nam illud (*Arbitror*) non respici, opera praesentia, sed praesens iudicium de operibus praeteritis, atque in Iudaismo factis.

Septimo: Objiciunt illud ad Roman. 3. *Exclusa est gloriatio tua, per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei. At si tides excludito-innem gloriationem, quae ex operibus nascitur; certe excludit omnia merita.* Si quis enim vera merita haberet, de illis jure gloriari posset.

Respondeo: Fides excludit gloriationem eorum, qui in se gloriantur, quasi suis viribus iustitiam facere possint, et a se habeant, si quid boni habent: non autem excludit gloriationem eorum, qui in Domino gloriantur, id est, qui iustitiam et merita, Deo juvante, habere se posse confidunt. Alioquin non diceret Apostolus: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur.* Itaque sanctus Bernardus serm. 13. in Cant. *Ille nobis, inquit, gloriose non solum non prohibetur, sed etiam suadet, cum dicitur, gloriam ab invicem quaeritis, et gloriam, quae a solo Deo est, non vultis.*

Octavo objiciunt: Fieri Christo magnam injuriam, si meritis nostris aliquid tribuatur, quasi non sufficiant Christi merita.

Respondeo: Hoc argumentum, quando ab adver-

sariis magis rhetorice, vel potius tragice amplificatur, latet, cum discutitur, inanius invenitur. Si quidem merita iustorum non opponuntur meritis Christi, sed ab illis nascuntur, et quidquid ipsa iustorum merita laudis habent, id totum redundat in laudem meritorum Christi. Ipse enim vilis, nos palmites, et sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit viles, sic et nos nihil possumus sine Christo facere. Et sicut nemo unquam illa desipuit, ut diceret delirari de gloria vilis, si palmites ipsius mullum fructum adferant. Ille nemo, nisi plane stultus, dicere potest delirari de gloria Christi, si servi ejus, per gratiam ejus, per spiritalia ejus, per litem et caritatem ab ipso inspirata, bona opera faciant, quae illa vere sint iustitia, ut eis debeatur a iusto iudice corona iustitiae.

At, inquiunt, si requiruntur merita hominum, non igitur sufficiebant merita Christi. Non illa est. Num merita hominum non requiruntur propter insufficientiam meritorum Christi, sed propter maximam eorum efficaciam. Meruerunt enim Christi opera apud Deum, non solum ut salutem consequeremur, sed etiam ut eam per merita propria consequeremur. Sive (quod est idem) non solum aeternam salutem, sed etiam virtutem merendi nobis mererentur. Sicut etiam quod Deus sole utatur ad mundum illustrandum, igne ad calefaciendum, aera et pluviis ad refrigerandum, non est in causa imbecillitas Dei, quasi non posset ipse per se, absque sole, igne, aera mundum illustrare, calefacere, refrigerare: sed omnipotentia ejus, qua potuit non solum ista facere, sed etiam rebus creatis vim faciendi tribuere.

At saltem, inquiunt, dividitur gloria inter Deum et hominem, si non solis ejus meritis, sed etiam nostris salutem assequimur. Neque id verum est. Nam merita nostra, dona sunt Christi, et quamvis in opere bono, quod nos, Deo juvante, facimus, nihil sit nostrum, quod non sit Dei, neque aliquid sit Dei, quod non sit nostrum, sed totum faciat Deus, et totum faciat homo: laudem ratio, cur id opus sit dignum vitae aeternae, tota pendet a gratia.

Denique, nos ipsi non minus Christo sumus obstricti, nec minus salutem nostram totam, atque integram illi acceptam referimus, cum illam meritis nostris acquirimus, quam si absque ullis meritis nostris illum acciperemus: immo multo magis nunc illi nos debitorum esse falemur, quandoquidem non solum per ejus gratiam salvamur, sed etiam per eandem nobilissimo modo, honorificentissimoque salvamur.

CAPUT VI.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Jam vero ex Patribus nonnulla proferunt testimonia contra merita humana, quae facili negotio explicari poterunt.

Primo, objiciunt illa verba sancti Hilarii in psal. 51. *Aon enim illa ipsa iustitiae opera sufficerent ad perfectam beatitudinis meritum, nisi misericordia Dei, etiam in hac iustitiae voluntate humana-*

rum *demutationum* et *motuum*, non reputet *vitia*. *Spēs* igitur in *miserericordia* Dei in *sacculum* *sacculi*.

Respondeo: Explicatio hujus loci petenda est ex *iis*, quae diximus ad primam objectionem capitis superioris. Solum enim Hilarius docet, cum bonis meritis admisceri peccala quaedam, quae tametsi non faciant hominem injustum, cum *sini* levia et venialia, tamen remissione, et misericordia indigent, quia nihil coinquinatum intrare poles in regnum coelorum.

Secundo : Objiciunt illa verba sancti Basilii in psalm. 114. *Māci sempiterna requies illos, qui in hac vila legilime certaverunt, non ob eorum merita factorum, sed de munificentissimi Dei gratia, in qua sperarunt.*

Respondeo: Non recte verba sancti Basilii Kemnitiū interpretatur. Non enim in graeco textu invenitur illud: *Aon ob eorum merita*, neque illud, *gratia*. Haec enim sunt verba: Ὁυ κατὰ οφειλήμα των έργων ἀποοεδομε'να ἀλλὰ κατὰ του με^αλοδῶρου θεού. Quae verba significant, requiem aeternam reddendam esse legitime certantibus, non secundum debitum operum, sed secundum debitum Dei munificentissimi, id est, non pro mensura operum, sed pro mensura magnificentiae Dei, sive non quantum debetur operibus, sed multo amplius, quantum videlicet decet munificentiam Dei.

Sed etiamsi recte Kemnilius verba s. Basilii latine reddidisset ; nihil (amen oblineret ex Basilio contra merita. Diceremus enim a Basilio excludi merita, quae *sini* homini a se, et praedicari merita, quae sint homini ex gratia. Nam cum dicit, manere requiem aeternam legitime certantes, aperie ponit merita : legitime enim certanti debetur jure bravium. Cum aulem addit (si tamen addit) *Non ob eorum merita factorum, sed de munificentissimi Dei gratia*, indicat, neminem legitime certare suis solis viribus, sed per gratiam condonationis. Ac per hoc non ob merita propria, id est, propriis viribus acquisita, sed ob gratiam Dei, a qua merita vera nascuntur, dari certantibus requiem sempiternam.

Tertio: Objiciunt ex Augustino illa verba in psal. 70. concion. 2. *Tua peccata sunt, merita, Dei sunt. Supplicium tibi debetur, et cum praemium venerit, sua dona coronabit, non merita tua.* Idem illa ex serm. 15. de verbis Apostoli: *Pro nihilo salvos facies illos, nihil invenis, unde salves. et multum invenis, unde damnes. Hem illa verba ex libro de gratia et libero arbitrio, cap. !).* Maluit. inquit, dicere, *Gratia Dei vila aeterna, ut intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad aeternam vitam, sed pro sua misericordia perducere.*

Respondeo : S. Augustinus, ubicumque merita damnat, loquitur de meritis, quae sint in nobis, ex nobis, id est. sine gratia Dei. Id quod ex duobus locis apertissime intelligi poterit. Prior locus est in epistol. 105. ad Sixtum : *Ipsa, inquit, vila aeterna, quae in fine, sine fine habebitur, et ideo meritis praecedentibus redditur, tamen quia eadem merita, quibus redditur, non a nobis parta : un(per nostram sufficientiam, sed in nobis fa-*

cta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt. et ipsa merita, quibus datur. Et infra: Cui debetur vila aeterna, vera iustitia est; si aulem vera iustitia est. ex te non est, de sursum est descendens a Patre luminum, ut haberes eam, si lamentaberis, profecto accepisti. Quid enim habes, quod non accepisti? Quapropter, o homo, si accipis vitam eternam, iustitiae quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratias ipsa iustitia. Tibi enim lamquam debita reddetur, si ex le libi esset iustitia, cui debetur.

Habemus ex hoc loco, iustitiam nostram, cui redditur vila aeterna, veram esse iustitiam, ac per hoc vere meritoriam, non aulem haec imperfectam, ut peccatum dici possit, ut adversarii dicunt. Habemus deinde Augustinum, cum dicit, nobis non deberi vilam aeternam ex merito, sed gratis donari, loqui de homine, qualis est sine gratia Dei, et qui suis solis viribus operator : homini enim, ut operatur ex gratia, numquam negavit Augustinus, deberi vilam aeternam ex merito, cum ipsi iustitiae, quam homo per gratiam operatur, dicat, reddi lamquam stipendium vilam aeternam.

Locus posterior est in libro de gratia et libero arbitrio cap. G. Cum, inquit, dicunt *Pelagiani*, hanc esse solam, non secundum merita nosira gratiam. qua homini peccala dimittuntur: illam vero, f/uae datur in finem, id est, aeternam vilam, meritis nostris praecedentibus reddi, respondendum est eis. Si enim merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia ; quoniam vero merita humana sic praedicant, ut ea cxsensu ipso habere hominem dicant, prorsus rectissime respondet Apostolus: Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti? si aulem accepisti. quid gloriaris quasi non acceperis? prorsus tali cogitanti verissime dicitur. *Dona sua coronat Deus, non merita tua: si libi a le ipso non ob illo sunt merita tua.* Haec enim si talia sunt, mola sunt, quae mala, sunt, non coronat Deus : si aulem bona sunt. Dei dona sunt.

El cap. 7. Si, inquit, Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua. tamquam merita tua, sed lamquam dona sua.

El cap. 8. Apostolus, inquit, cum dicit, Gratia salvi facti estis, per fidem, et hoc non ex vobis. sed Dei donum est, non ex operibus, ne quis extollatur, vidit utique, putare posse homines, hoc ille dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat. et rursus posse homines de bonis operibus extolli, vel ad ea facienda sibi sufficiant: mox Hague addidit, ipsius enim sumus figmentum, creavit in Christo Jesu, in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut illis ambulemus. Quid est hoc. quod cum Dei gratiam commendans, dixisset, non ex operibus, ne forte quis extollatur, cur hoc dixerit. rationem reddens: ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Jesu, in operibus bonis? quomodo ergo non ex operibus, forte quis extollatur? sed audi et intellige, non

toperibus dictum, lamquam luis ex te ipso tibi txhlenlibus, sed lamquam his, in quibus le Deus finxit, idesl, formavit el creavit.

Ei infra: *Illa (nimirum gralia boni operis) cui ialur.tunlummodo gralia csl. Haec autem(idcsl, u!a aelerna), quae illi dalur, quoniam praemium td, gralia est pro gralia, lamquam merces pro iustilia, ul verum sil, quoniam verum csl, quia ddet unicuique Deus secundum opera ejus. Ex his manifeste colligitur, quid s. Augustinus de meritis scnlul: neque opus csl verbis ejus aliquid iddere, cum sine ullis ambagibus dixerit, illa se menta damnare, quae non sunl nobis ex Deo.*

Quarto objiciunt illud ex sancio Prospero in lib. 1.de vocatione gentium, cap. 17. sive (in alia editione) cap. 5. ubi dicit: *Ideo in parabola de his, qui laborant in vinea, dari idem praemium, candelumque mercedem omnibus operariis, sive multum, sive parum laboraverint, ul iis, qui nullo labore sudarunt, nec amplius, quam novissimi acceperunt, intelligant, donum se graliae, non operum accepisse mercedem.*

Respondeo : Considerat sanctus Prosper vitam aeternam, ul csl una el eadem, sive ul est aequa s in omnibus beatis. Neque enim alius longius, lius brevius, sed omnes in aeternum vivent. Dicit aulem, hanc vitam aeternam donum esse graliae non operum mercedem, eo sensu, quo dixit Augustinus, dona sua coronat Deus, non merita : .videlicet non csl vita aeterna merces operum, quae sini nobis a nobis, sed quae sunl nobis a jilia Dei. Alque ul hoc intelligeretur, ideo voluit Deus vilam aeternam tribuere iis, qui mullum, el :j. qui parum laboraverant. Ne, qui mullum laborant, de suis viribus extollantur. Sanctus aulem Prosperum non negare vera merita, quae oriuntur a gralia planum csl ex eodem loco, ubi dicit: *Bo-tmerita sequi in homine post adeptam gratiam, non autem praecedere.*

Quinio, objiciunt illud sancti Gregorii lib. 9. **Monta**, cap. 14. *Si opus virtutis exercuero, ad ritanon ex merilis, sed ex venia convalesco.*

Respondeo: Loquitur sanctus Gregorius de meritis, quae sunl in nobis ex nobis, eo modo quo loquimur, ul diximus Augustinum el Prosperum. Vult enim humilitatem nos adhortari, el ideo dicit, cum opera virtutis facimus, nos ad vitam convalescere, ex merilis propriis viribus acquisitis, sed ex iustitia, per quam justificati a Deo iustiliam, el bona opera habere incipimus.

Sexto: Objiciunt saucium Bernardum, qui in sermone de Annunciatione sic loquitur: *Neque talia sunl merita, ul propier ea vila aeterna dedur ex jure, aul Deus injuriam aliquam facit, nisi eam donaret. Item serm. 15. in psal-um? Qui habitat. Totum, inquit, hominis meritis, si totam spem suam ponat in eo. qui totum hominem salvum facit. El serm. 61. in Cnnl. iustitiae merilum meum, miseratio Domini. Ad-letiam Kemnilius altercationem sancti Bernardi in diabolo, in qua dixisse legitur : Pateor, non tibi dignus ego. nec propriis possum meritis retum oblinere coelorum. Caeterum Dominus duplici jure illud possidens, hacreditale Pa-*

tris, et merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat.

Respondeo: In primo testimonio docet sanctus Bernardus, vilam aeternam non deberi merilis ex jure absolute, quia media praesupponunt el gralam el prohnissionem. Id enim paulo infra ille ipse explicat, dicens, propterea non deberi merilis vilam aeternam ex jure, quia merita ipsa nascuntur ex gralia. Praesupposita aulem gralia el promissione, deberi vilam aeternam ex jure, docet Apostolus, cum ait 2. ad Timoth. 4. *Keposita est mihi corona justitiae. El ad Hebr. (i. Non csl injustus Deus, qui obliviscatur operis vestri el laboris. El sanctus Augustinus de natura el gralia, cap. 2. Non est injustus Deus, ul justos fraudet mercede justitiae.*

Ad Alia loca Respondemus: Ea dicla esse a sancto Bernardo, ul intelligamus merita nosira non esse ex nobis, sed ex misericordia Dei, quod clarius expheal serm. 68. in Cani. *Merita habere cures habila data noveris, etc.* Furiasse etiam sanctus Bernardus, Tum ex humilitate, quae propria menta ignorat, Tum ex incertitudine propriae graliae, prudenter non confidebat in merilis suis, sed in sola misericordia Domini. Quod imitandum esse in sequenti capite pluribus ostendemus. Sed non ideo media non habebat, quia media sua non agnoscebat.

CAPUT VII.

Qualenus fiducia in meritis collocari possit, exponitur.

Controversiae superiori conjunctae sunl Duae quaestiunculae breviores. Una, de fiducia meritorum: Altera, de intuitu mercedis.

Quod allinet ad Primam: Hacelici nosiri temporis, nullam omnino fiduciam in merilis constitui posse contendunt. Quam sententiam coguntur defendere, si velint illo errore persistere, quod omnia opera justorum sint peccala mortalia.

Sed in primis Joannes Calvinus adversus hanc fiduciam meritorum tragice commovetur. Nam in lib. 3. Instil, cap. 2. § ult. reprehendens Petrum Loinbardum, quod scripserit, spem gigni in nobis ex gratia Dei, et merilis praecedentibus: Quis, inquit, non merito tales bestias exccrclur? o magistrum talibus dignum discipulis. quales in insanis rabularum scholis naclus csl. Deinde, cap. 12. § 3. el 4. ex instituto docet. nullam in propriis mentis fiduciam esse locandam. Errorem huic plane contrarium docuit Joannes WiclefTus, Pelagium sequi, ulleslalur Thomas Waldensis lom. 3. cap. 7.

Sed catholica Ecclesia mediam viam ingreditur, quae praecipuam quidem spem el fiduciam in Deo ponendam esse; aliquam tamen etiam in merilis poni posse docet, Sed ul res tola planius explicetur, Sciendum csl fiduciam nihil esse aliud, nisi spem conirmalam atque perfectam, ul sanctus Thomas docet in 2. 2. quae si. 129. arl. 6. Quod etiam profani Scriptores tradiderunt. Sic enim loquitur Seneca in cpistol. 10. ad Lucilium: *De le spem habeo, nondum fiduciam.*

Sciendum csl eliam, aliud cssc fiduciam nasci ex meritis, aliud fiduciam esse ponendam in meritis. Polesl enim fieri, ul quis exiguam, ac pene nullam fiduciam in meritis propriis constitui, eo quod non certo sciat, an habeat vera merita, cl tamen veris mognisque meritis abundet, et ex illis fiducia in ipso erga Deum maxima oriatur. Ex qua distinctione lota quaestio absolvi, cl variae Scripturarum, ne Patrum testimonia conciliari poterunt. Igitur tribus propositionibus nosiram senlenliam complectemur.

Prima Propositio: *Fiducia sanctorum. quam in Deo constituunt, non cx fide sola, sed cliam ex bonis meritis nascitur, atque ideo summo studio merita quaerenda sunt, ul apud Deum fiduciam habere possimus.*

IlaecproposilioUirecl conlra Calvinum ponitur, el ex Scripturis et Patribus facile probari potest. Tob. 4. *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna, omnibus facientibus cam.* Job. 11. *Si iniquitatem, quae csl in manu lua, abstuleris, et non manserit in tabernaculo luo injustitia, tunc levare poteris faciem tuam, el habebis fiduciam proposita spe, el defossus securus dormies.* Ad Roman, .i. *Tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero spem.* 1. ad Timolh. 3. *Qui bene ministraverit, gradum bonum sibi acquires, et mullam fiduciam. etc.* Ad Hebr. 10. *Vinclis compassi estis, el rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram.* 1. Joan. 3. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* His apertissimis Scripturae testimoniis addi possunt haec testimonia sanctorum Patrum.

Sanclus Cyprianus in serm. de eleemosyna, circa finem: *Praeclara, inquit, cl divina res. Fratres carissimi. salutaris operatio, solatium grande credentium. securitatis nostrae salubre praesidium, munimentum spei, tutela. fidei medela peccali.*

Sanclus Joannes chrysostomus homil. 2. in posteriorem ad Corinthios: *Nos, inquit, oramus, ut post Baptismum cliam vitam honestam habeatis: tu conlra studes, nihilque non facis, ul hinc migres absque bona vilai* Al nos optamus, ul ex benefactis habeas fiduciam.

Auctor operis imperfecti homil. 15ⁱ. in Malth. non procul ab initio, *Sicul oleum, inquit, accendii lumen lucernae, ila el bona opera excitant fidem cordis, el dant confidentiam animae.*

Sanclus Ambrosius in comment, ad cap. 17. Lucae: *Ex fide, inquit, charilas, ex charilate spes, el rursus in sc sancto quodam circuitu revolvuntur.* Idem (si lamen idem) in cap. 3. posterioris ad Corinthios: *Nunc, inquit, opus csl, ul crscal in nobis fiducia bonis actibus comparata.*

Sanctus Auguslinus praefatione in psalm. 31. *Ille sperat qui bonam conscientiam peril: quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe, et non sibi sperat nisi damnationem.* Ul ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam, credat cl operetur, idem in serm. 16. de verbis Apostoli: *Quae spes, inquit, est nisi de aliqua conscientiae bonitate?*

ilis accedit eliam ratio, nam cum promiserit Deus coronam vitae diligentibus se, ut dicitur “cuius Jacobus cap. 1. ex duobus pendet adeptio pⁱriae; ex fidelitate Dei, qui praestat quod promittit, el ex operibus nostris: diligere enim oportet, nol verbo el lingua, sed opere cl veritate, ul ait cuius Joannes in epistol. 1. cap. 3. proinde siti: spes certa non esset, si nos bene operaremur.” Deus fidelis non permaneret, ita nec certa essepelest, si Deus quidem fidelis sit, sed nos non bte-operemur, nec diligamus opere et veritate. Spⁱ igitur, ac per hoc cliam fiducio, non solum exgnlia Dei prominentis, sed cliam ex meritis et openbus nascitur, ul recle docuit Petrus Lombards lib. 3. sent, dislin. 26.

Sed forte Objiciet aliquis, quod his. quae diti; sunl, repugnare videatur, quod sanctus Augustin; tract. 83. in Joannem, cl Petrus Lombardus i. sentent, dist. 25. dicunt, spem priorem esso charilale, cl sine ea posse consistere, conlra uule charitatem sine spe cssc non posse. Nam si haec vera sint, illud verum cssc non poterii, quod supra dictum est, spem ex charilale cl bonis operibus nasci.

Sed facilis csl responsio. Nam (ut recle aitsanclus Ambrosius) spes oritur ex charilale, cl ex ipsa spe oritur charilas. Amor enim bcaliludinis, ul rei nobis convenientis, spem omnem praecedat. Nm enim speratur, quod non amatur, ut Augustinus docet iu enchirid. cap. 117.

Itaque in homine nondum conciliato primus motus ad salutem csl fidei, inde sequitur amor et desiderium bcaliludinis, per fidem jam cognitae: post amorem, sive cupiditatem bcaliludinis. sequitur in homine spes consequendae ejusdem bcaliludinis: sed ea spes non immediate, sed modialebealitudinem respicit. Non enim qui nondum cum Illo in gratiam rediit, nec habet ulla bona merita, immediate bcaliludinem sperare polesl. Ista enim non spes, sed praesumptio esset, ul Auguslinus dicit in locis supra citatis: sed sperat reconciliationem cl bona merita per Dei misericordiam se habiturum, el per hanc tandem ad bcaliludinem perventurum. Post hanc spem, quam theologi vocant informem, sequitur vera charilas et operatio bona. Inde autem roboratur spes cl fiducia incipit appellari, quae immediate bcaliludinem respicit.

Sil jam Altera Propositio: *!! bonis meritis quae vere talia esse compertum sit. fiducia aliqua collocari polesl, modo superbia caveatur.*

Haec quoque propositio exemplis divinae Scripturae confirmari polesl. Legimus enim in 2. lib. Esdrac, cap. 5. Nchemiam virum sanctum, enumerantem opera sua bona, et dicentem Deo: *Memento mei Domine in bono, secundum omnia, quae feci populo huic.* Item Davidem dicentem in psalm. 17. *El retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. quia custodivi vias ejus.* El Ezechiam orantem apud Isaiam, cap. 38. *Obsecro Domine, memento, quaeso, quomodo ambulaverim coram te in veritate; cl in corde perfecto, et quod bonum est iu oculis tuis fecerim.* El sanctam Ilesler ila orantem cop. 1 { . *Tu scis necessitatem meam. quod abominer signum superbiae et gloriae*

Mae, quod csl super caput meum in diebus otitillationis meae, et detestor illud, sicut pannum menstruat: el non portem in diebus silentii .i. cl quod non comederim in mensa Aman, .i. mihi placuerit convivium regis, el non biberim tinum libaminum; et numquam laetata sil .i. ncilla tua. ea; quo huc translata sum usque in praesentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham. Deus foriis super omnes exaudi vocem eorum. qui nullam aliam spem habent, cl libera id de manu iniquorum. Denique Apostolum dicentem: *Donum certamen cccravi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita csl mihi corona justitiae.*

His exemplis addi possunt alia ex testimoniis Pairum. Scribil enim s. Hieronymus in vila Pauli primi eremita, eundem Paulum morti propinquum dixisse, *Peracto cursu superesl mihi corona justitiae.* In vita vero Hilarionis referi idem Hieronymus; dixisse Hilarionem: *Egrederet anima mea, egredere, quid times? septuaginta prope annis ttnisli Christo, el mortem times?* Scribil quoque Solphtus. s. Marlinum in exitu diabolo astanti, mafui cum fiducia dixisse: *Quid hic astas cruenta tofta? nihil in me funeste reperies.* Abrahae me unus excipiet. Denique s. Bouaventura scribil, li fuisse verba extrema s. Francisci: *Educ de corde animam meam ad confitendum nomini luo. Ne expectant iusti, donec retribuas mihi.*

His tot ac tantis exemplis satis apparet in bonis mentis nonnullam fiduciam reponi posse: addidi aulem: *Modo superbia caveatur.* Quoniam si quis impropriis meritis ila confideret, ul ea se a se non exgralia Dei habere crederet, vel caeteros prae se despiceret, aut majora se merita habere existimaret, quam re vera haberet; is non lam in spem erigeretur, quain in superbiae barathrum praecipitbreton

Posse aulem in meritis spem aliquam poni, si iero sini merita, el sobrie id fiat, probari potest iocelliam ratione, quoniam sicut misericordia Dei, ilicliam bona merita sunl vera salutis caussa; licl autem confidere in omni vera caussa, quae ad em oplalum el speratum consequendum, cognoscatur idonea. Nam cl in rebus corporalibus negro-recle confidit non solum in arte cl industria .i. dici, sed cliam in medicamentorum virtute et fideacia. Nequô hoc csl confidere in propria virlut, sed in Deo cl ejus gralia, cujus sunl munera omnia bona merita.

Sil Tertia Propositio: *Propicr incertitudinem propriae justitiae, el periculum inanis gloriae Nissimum est. fiduciam totam in sola Dei misericordia el benignitate reponere.*

Explico propositionem, non enim ita accipienda est, quasi non sil homini tolis viribus studendum tperibus bonis, aul non sil in cis confidendum, quasi non sint vera justitia, aul iudicium Dei sumere non possint, sed hoc solum dicimus tutius esse, meritorum jam pariorum quodammodo obiri-sci, et in solam misericordiam Dei respicere, Tum quia nemo absque revelatione certo scire potest, se i-bere vera merita, aul in eis in finem usque peritreraturum; Tum quia nihil est facilius in hoc lo-

co Icnlationis, quam superbiam ex consideratione bonorum openrm gigni.

Probalur igitur propositio testimoniis illis, quae adversarii conlra merita operum adferre solent. Nam quod ait Daniel cap. 9. *Non in justificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem luam, sed in miserationibus luis mullis.* El quod ipse Dominus admonet, Lue. 17. *Cum feceritis haec, omnia, quae praecepta sunl vobis, dicite, servi inutiles sumus; hoc solum probant, quod nos dicimus, luum esse in sola misericordia Dei, cl non in operibus nostris fiduciam collocare.* Quod etiam testantur publicae preces quas Ecclesia catholica ad altare fundere solet. Nam in collecta dominicae. quae sexagesima dicitur. sic oral Ecclesia: *Deus, qui conspicis, quia ex nulla nostra actione confidimus, etc.* Item in collecta secreta dominie. 2. adventus: *I bi nulla suppetunt suffragia meritorum, luis nobis succurre praesidiis, liem in canone post consecrationem: Intra quorum nos consortium non aestimator meriti, sed veniae quaesumus largitor admitte.*

Similia passim leguntur in Patribus, s. Joannes chrysostomus homil. 21. in Genes, ani. med. *Oportet. inquit. in virtute, cl recle factis spem salutis habere, immo neque in illis mullum de se sentire, sed tunc magis humilem cl modestum esse, cum magnas virtutum divitias congerere possumus. Sic enim el ipsi collectas divitias custodiemus, el gratiam Dei nobis conciliabimus.* Enimvero, propter hoc cl Christus discipulis dicebat Cum feceritis haec omnia. dicite, servi inutiles sumus. Item homil. 3. in illud: *Elatum es cor Oziae, sub inilium: Nihil, inquit, perinde gignit superbiam, ut bona conscientia, nisi advigilemus. Unde cl Christus sciens quod post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis, cum omnia feceritis, dicite, servi inutiles sumus. Item homil. 3. in Mallh. Noli, inquit. mercedem reposcere, ul accipias mercedem. Tu salvati te per gratiam confitere, ut se ille tibi debitorem fateatur; nec modo pro operibus luis, sed eliam pro hac aequanimitate. Quando enim aliqua praeclare fecerimus, habemus eum debitorem ob res bene gestas: quando vero nihil arbitramur nos operatos, egregium amplius etiam ob talem meremur affectum, quam propter opera ipsa, quae fecimus. Minimum itaque de se sensisse, tam magnum csl, quam maximas res fecisse.*

Sanclus Ambrosius, ul in ejus vila scribil Paulinus, sub mortem ita loquulus fertur ad cives Mediolanenses: *Non sic vixi. ul me pudeat inter vos vivere. nec mori limeo, quia bonum Dominum habemus.* Quae verba sanclus Auguslinus (ul in ejus vita Possidonius refert) vehementer mirari cl laudaro solebat; ideo siquidem Ambrosium dixisse affirmabat: *Nec mori limeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur praefidens de suis purgatissimis moribus praesumpsisse.* Sciens enim Ambrosius examen aequitatis divinae magis de bono Domino, quam de suis mentis confidebat.

Ipse quoquo sanclus Augustinus lib. 3. Contra Cresconium, cap. 80. *Ad existimationem, inquit, hominum magna lastium, qui me noverunt, sup-*

petit copia: ad Dei vero conspectum sola conscientia quam contra vestras criminationes, cum intrepidam geram', non me lamen sub oculis omnipotentis justificare audeo, magisque ab illo effluentem misericordiae largitatem, quam iudicis summum examen expeclo.

Sancitis Gregorius lib. 9. Moraliu cap. 17. *Si scimus, inquit, bona quae agimus, ad elationem ducimur; si nescimus, minime servamus. Quis enim aul de virtutis suae conscientia non quantumcumque superbial? aul quis rursum bonum se custodiat, quod ignorat; sed contra utraque quid superesl, nisi ul recta quae agimus sciendo nesciamus, ul haec el reda aestimemus, el minima, quatenus et ad custodiam sensificet animam scientia rectitudinis, ei in tumorem non elevet aestimatio minorationis.*

S. Bernardus serin. 9. in psahn. Qui habitai; Praetendat, inquil, aller meritum, sustinere se jactet pondus diei cl aestus; mihi adhaerere Deo bonum csl, ponere in Domino Deo spem meam. Item in cani. serm. 68. Perniciosa paupertas penuria meritorum: praesumptio aulem spirilus fallaces divitiae. El ideo divitias cl paupertatem nc dederit mihi Domine, ait Sapiens: Felix Ecclesia cui ncc merita sine praesumptione, ncc praesumptio absque ineritis dcesl. Habel merita, sed ad promerendum, non ad praesumendum. Idem in episl. 42. scribit, utilissimum esse coram Deo, non iustitiam praetendere, sed misericordiam postulare. El in episl. 310. quam in ipsa pene morte constitutus dictavit: Orale, inquil. Salvatorem, ut tempestivum jam exitum non differat, sed custodiat: curate munire volis calcaneum nudum meritis. Ubi sanctus Bernardus ex conscientia bonae vitae optat, non differri diutius mortem suam; et tamen adeo non conlidebat in meritis, ul existimaret, se nudum cssc meritis.

Denique, his accedil ratio manifesta. Vel enim habel homo vera merita, vel non habel, si non habel, perniciose fallitur, seque ipse seducit, dum in falsis meritis confidit. Istac enim sunl fallaces divitiae apud s. Bernardum, quae veras impediunt. Si vero habel, nihil perdii cx eo, quod ipse ca non intuetur el in solo Deo confidit. Deus enim ca bene novit, el intuetur, nec irremuncrala esse patitur, ul pulchre docet s. Joannes cbrysoslomus liom. 38. ad populum Antiochenum. Habemus igilur quatenus in bonis meritis fidendum, aul non fidendum videatur.

CAPUT VIII.

Licium cssc operari bona opera intuitu mercedis aeternae.

Allcra quaeslio est de intuitu mercedis: licealno operari opera bona intuitu mercedis aeternae. Joannes Calvinus lib. 3. Instil, cap. 16. § 3. cl cap. 18. § 2. negare videtur operandum esse intuitu mercedis, el quoniam negare non poluil, Scripturas interdum hortari homines ad bonum spe mercedis, addil saltem non esse a tali exhortatione du-

cendum exordium. In antidoto quoque concilii, sess. 6. can. 31. dicil, Apostolum ad Ephes, l. l. longo aliam doctrinam tradere de intuitu mercedis, quam concilium faciat. Fuil cliam in Catalonia quidam Buganrius publico damnatus, ut Bernards Lulzemburgensis in suo catalogo refert, quod diceret, opera bona vitari, si lieront intuitu mercedis aeternae.

Contrariam doctrinam tradit concilium trideelium sess. 6. cap. 11. cl can. 31. ubi latnennon dicil concilium, operandum cssc tantum afl mercedis, ul Calvinus in antidoto significal, cum contra ipse asserit, non tantum affectu mercedis operandum cssc. Haec enim sunl verba concilii, cap. 11. *Constat eos orthodoxae religionis doctri-nae adversari, qui statuunt, justos peccare, ii suam ipsorum socordiam excitando, el sese ad currendum iu stadio exhortando, cmnhoculv, primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur aeternam. Ubi clare videmus, non laoloci ncc praecipue amore mercedis operandum esse ex doctrina concilii, sed Primum quidem proplergloriam Dei, Deinde cliam propler mercedem felicitatis aeternae. Quam doctrinam ex Scripturis el Patribus, cl ipsa naturali ratione probabimus.*

Primum igilur Chrislus ipse Mallh. 4. praedicationem suam Ha exorsus est: *Poenitentiam agile, appropinquabit enim regnum coelorum.* Item Mallh. 3. Instructionem aposlolicam inchoavit: *Beali pauperes spiritu, quoniam ipsorum esi regnum. coelorum.* X simili spe regni coelorum exordium sumpsit Jo: Baptista .Mallh. 3. ab eodem iussit Chrislus. Mallh. 10. ul Apostoli exordirentur. Quid igilur est, quod Calvinus dicil, non esse ducendum exordium a promissione mercedis? utrum, quaeso, Chrislus, cl ejus procurator, et apostoli falluntur, an Calvinus errat?

Secundo: Habemus Chrisli non solum exhortationem, sed etiam praeceptum. Mallh. 6. *Primum quaerite regnum Dei, et iustitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis.* El Luc. 11. *Tacite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ul cum defeceritis, recipiant vos iu aeterna tabernacula.* Simile csl Apostoli praeceptum I. ad Corinth. 9. *Debel in spe, qui arat, arare, et qui triturat, in spe fructus percipiendi.*

Tertio: Habemus exempla sanclormn. in ps. 8. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes, neque obstat, quod in hebr&co habelur, D'vy?', idesl, in aeternum linis, sive merces. Nam idem est sensus; tsl enim ne si dixisset, quoniam merces, quam exspecto, sempiterna erit. Quod expressit Ecclesiasticus cap. 18. cum ait: Ne verearis usque ad mortem iustiflari, quoniam merces Dei manci in aeternum. Itaque non solum Septuaginta viri vertunt, propler retributionem; sed eliam s. Hieronymus reddidit, propler aeternam mercedem. Aliud exemplum est ad Hebr. I. Moyses grandis faclus, negavit se esse filium filiae Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccali habere iucunditatem, majores divitias aestimans thesauro Aegyptiorum improprium Chrisli; aspiciebat enim in remunerationem. A-*

liud exemplum csl ipsius Apostoli ad Philipp. 3. *Ud destinatum persequor, ad bravium supernae vocationis in Chrislo Jcsu.*

Quarto: Habemus cohortationes Apostoli plurimas, Nam 1. ad Corinth. 9. ait: *Sic currile, ut comprehendatis.* Ad Galal. 6. *Bonum aulcm facientes non deficiamus'. Tempore enim suo metemus.* Ad Coloss. 3. *Quodcumque facilis, cx animo operamini, sicut Domino, el non hominibus, scientes quod a Domino accipietis retributionem haeredilatis.*

Quid aulem Calvinus sibi velil, cum contra allegat primum cap. ad Ephesios, penilus nescio. Nihil eaiin csl in eo capite, quod vel imaginem prae se feral argumenti adversus sententiam nostram. Contra aulem illud csl, quod Apostolus orat Deum, ul illuminet Ephesiorum mentes, ut *sciant quae sil spts vocationis ejus el quae divitiae gloriae haeredilatis ejus in sanctos.* Quae oratio Apostoli eo tendit, ul Ephesii, cognita praemii magnitudine, prompti ad Bona opera faciendam, cl mala omnia pro Chrislo ferenda reddantur.

Addamus his cliam testimonia Patrum. S. Cyprianus in libro de exhortatione martyrii, cap. ult. postea qtiain docuit, quam magnum praemium in coelo martyres maneant: *Has cogitationes. inquit, quae pmequulio polesl vincere? quae possunt tormenta superare? Et infra: Haec oportet mente contemplari, cl cogitatione; haec die ac node meditari. Si talem persequulionis dies Chrisli militem invenerit, vinci non polesl virtus ad praemium prompta.*

Sanctus Ambrosius in cap. 15. Luc. tractans illud: *Quanti mercenarii elc.* distinguit bonos mercenarios a malis mercenariis: malos aulem esse dicil, qui serviunt Deo propter lucella bonorum temporalium. Ex quo sequilur, ul boni sint, qui serviunt propler lucrum mercedis aeternae.

Sanctus Hieronymus lib. 2. in Jovin. disserens contra quartam propositionem: *Ideo, inquil, Paulus hoc facil, ul plus laborans, plus eliam mercedis accipiat.*

S. Augustinus in psalm. 120. super illud: *Domine proleclio tua super manum dexteram luam; Quid est. inquit, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? idesl, quando facis opus bonum, propler vilain aeternam fac. Nam si opus bonum in terra proplerea feceris, ul terrena libi cibum dent, scit sinistra tua quid faciat dextera tua. miicuidi dexteram sinistrae. Noli facere, nisi propler vilam aeternam, ideo fac cl securus facies. Hoc enim mandavit Deus.*

Sanctus Gregorius homil. 13. in evangelio: *Arcastitas, inquit, magna esi sine bono opere, nec opus bonum csl aliquid sine castitate. Sed si utrumque agitur, restat, ut quisquis ille csl, spe ud supernam patriam tendat, cl nequaquam se u vitiis pro mundi hujus honestate contineat.*

Neque desunt ad rem eandem confirmandam o- ilimac rationes. Primum enim, si vllu aeterna csl inis fidei, cl operum iustorum, ad Roman. 6. *Habetis frudum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.* Et 1. Petr. 1. *Ul reportetis finem fidei vestrae, salutem animarum vestrarum.*

Quis ambigere polesl, liccatnc vilam aelernam intueri, atque ad eam opera bona dirigere, cum ccrlo constet, finem spectandum esse inter operandum atque ad eum media omnia esse referenda?

Deinde: Si licet propter melum gehennae continere manum, el oculos, cl cor ipsum a peccalo, et mandata legis implere, ul in 1. lib. probatum csl, cur nun magis licebit idem facere, propler spem felicitatis aeternae?

Adhacc: Non vitiantur poenitentia el sacramentorum perceptio, cum ista fiunt caussa oblinendae graliae Dei, cur ergo vitiabuntur opera bona, si fiant caussa oblinendae bcilitudinis, quae est gralia consummata, atque perfecta?

Postremo: Licet omnium consensu in operibus temporalibus spectare temporalem finem, ul pharmacum sumere gralia sanitatis, arare el serere spe fructus percipiendi; currere, vel decertare in stadio caussa oblinendae victoriae. Cur igilur non liceat in opere spiritali, in cursu et certamine ab ipso Deo proposito, ad bravium supernae vocationis attendere?

CAPUT IX.

Solvuntur objectiones.

Neque argumenta, quae contra objiciuntur, aliquid probant. Primum objicitur leslimonium Domini, qui Joan. 10. mercenarios reprehendit. Secundo. Additur leslimonium s. Bernardi in lib. de diligendo Deo, sic loquenlis, ffonsine praemio diligitur Deus, etsi absque praemii intuitu diligendus sit. *Vacua namque vera charilas cssc non potest. ncc tamen mercenaria esi.* Tertio, leslimonium s. Thom. qui in 2. 2. quacs. 19. art. 4. ad 3. scribit, amorem mercenarium cum vera charitale non posse consistere. Quarto, quod servile ac sordidum videalur operari propler mercedem. Quinto, quod Deus amore amicitiae, non amore concupiscentiae diligendus sil.

Ad Primum, Secundum el Tertium, Respondeo: Mercenarios proprie non vocari, nisi qui incedem solam, aul praecipue influentur. Isli enim sunt, qui si merces nulla praesto cssel, Domino non servirent. Isti cliam sunt, qui viso lupo fugiunt et dimittunt oves; quoniam non pertinet ad eos de ovibus, idesl, non ovium salutem, sed propriam tantum utilitatem propositam habent. Hos igitur Dominus reprehendit: nec non s. Bernardus et s. Thomas. Nos vero non dicimus, in bonis operibus solam, aul praecipue spectandam esse mercedem, sed Deum, ejusque glociam, tamquam ultimum finem, mercedem aulem, ul finem secundarium. qui propler Deum, ejusque gloriam expeclatur. Cupimus enim Deum videre, atque cx ca visione felices effici, ul tanto ardentius el securius Dominum diligamus.

Ad Quartum Respondeo: Servile ac sordidum esse intueri mercedem opere ipso. el labore viliozem; quod faciunt, qui propler temporalia lucra praecipue Deo serviunt, aul ecclesiastica el spiritalia ministeria obeunt. At spectare mercedem eminentis-

simam, quae in ipsius Dei visione consistit, non polcsl esse sordidum, aul servile, sed nobilissimum ac regium. Et quamvis ne ipsa quidetn vita aelerna sil appetenda, plusquam Dei gloria, cl vitiosus amor esset, magis bealiludinem propriam amare, quam Deum, lamen incomparabiliter turpius el periculosius est temporalem mercedem intueri, quam aeternam, non solum quoniam (ul diximus' merces temporalis opere ipso vilior est, sed eliam quoniam temporalis mercedis amor impedit amorem Dei, revocat a Deo, implicat terrenis: amor aulem mercedis aeternae, quae in Dei visione posita est, cum Deo conjungit, avellit a rebus terrenis, purgal animam a pravis cupiditatibus, excitat ad custodiam mandatorum Dei. Denique vix contingere solet, ul aliquis ardentem appellat videre Deum, nisi quia ardentem amat ipsum Deum amore amicitiae, ita ul cupiat cum videre, quia diligit cum, non quia diligit se.

Alque bine csl, quod sancti, cum detestantur amorem mercenarium, semper loquuntur de amore temporalium commodorum. Vide sanctum Ambrosium lib. 7. in Lucam, in cap. 15. sanctum Hieronymum lib. 6. in Isaiam, prope finem, sanctum Augustinum tract. 4G. in Joannem, sanctum Gregorium homil. 14. in evangelia. Hinc eliam s. Bernardus in lib. de diligendo Deo dicit: *Anima amans Deum, aliud praeter Deum, praemium non requirit, aut si aliud requirit, illud pro certo, non Deum diligit.*

Ad Quintum Despondeo: Amorem concupiscentiae proprie dici, cum potissimum quis diligit alterum propter se, non propter illum. Nam si quis diligit amicum, praecipue propter ipsum, etiamsi secundario mercedem operis ab illo exspectet, non est amor concupiscentiae, sed amicitiae.

CAPUT X.

Ad meritum constituendum requiri liberum voluntatis arbitrium.

Sequitur Altera pars disputationis de merito, in qua discutiendum est, quae sint, et quot necessariae conditiones, ut aliquod opus dici possit vere ac proprie meritorium felicitatis aeternae. De hoc enim potissimum quaerimus. Videntur aulem Septem omnino conditiones requiri, quarum tres conceduntur ab omnibus, aliae quatuor in controversia sunt.

Prima conditio est: Ut sil opus bonum. Mala enim opera merentur quidem, sed poenam, non praemium. *Quae mala sunt, non coronat Deus,* inquit Augustinus de gratia et libero arbitrio cap. 6. Nos autem de bonis meritis hoc loco disserimus. Altera conditio est: Utopus illud bonum fiat in obsequium Dei. Meritum enim relationem dicitur ad mercedem ab alio accipiendam, proinde qui meretur, apud aliquem meretur. Tertia: Ut qui meretur, sit viator. Nam in hac vita stadium est et praelium, in alia bravium et corona. Sed de hac conditione vide infra mp. 14. ubi agitur de conditione, sexta. Quarta: Ut opus sil non solum bonum, sed eliam

liberum. Quinta: Ut qui meretur, silamicus et gratus Deo: Sexta: Ut intercédai promissio. Septima: Utopus ex charitatis virtute procedat.

Omissis igitur Iribus prioribus, ille quibus nulla quaestio est, examinare incipiamus. Quia lamen, sed quamvis non desint, qui doceant libertatem arbitrii ad merendum non esse necessariam: id enim sensisse Robertas Olchol, testatur Jo: Picus in apologia quaesi. 8. lamen communis theologorum sententia contrarium habet, ul perspicuum est ex s. Thoma 1. 2. quaesi. 114. art. 1. et ex doctoribus caeleris in 1. sentent, dist. 17. et in 2. dist, 21. et in 3. dist. 18.

Polest aulem haec sententia vera, alque communis probari Primo ex divinis literis ulriusque Testamenti. Nam Ecclesiast. 31. cum dictum esset: *Qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere malum, et non fecit:* continuo additur meritum, *Ideo stabilita sunt bona illis, et eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.* Et Apostolus 1. ad Corinth. 9. *Si volens, inquit, hoc ago. mercedem habeo, si aulam invitus, dispensatio mihi credita est.* Et 2. ad Corinth. 9. *Unusquisque prout destinavit in corde suo: non ex tristitia. aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.*

Secundo: Idem probatur ex Patribus, quorum testimonia plurima attulimus in 5. lib. de gratia et libero arbitrio. Ex quibus paucissima adscribemus, quae magis proprie ad rem praesentem faciunt.

Sancitis Justinus in apologia prima circa medium: *Aequae enim, inquit, quidquam horum laude dignum esset, nisi illi (homines videlicet) «* *tramque in partem convertere, et quasi flectere se possent.*

Sancitis Irenaeus lib. 4. cap. 71. *Qui operatur, inquit, bonum, gloriam et honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possent non operari illud.*

Clemens alexandrinus lib. 1. Strom. circa medium: *Sed, inquit, nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia justa sunt, si anima non habeat liberam potestatem et appetendi et aggrediendi.*

Sanctus Basilios in orat, quod Deus non sil auctor malorum: Deo. inquit 1. *non e-d graium. quod coactum, sed quod ex virtute recte geritur, Virtus aulem ex voluntate, et non ex necessitate sit. Voluntas autem ex his, quae in nobis sunt, dependet. In nobis aulem est liberum arbitrium.*

Sanctus Joannes chrysostomus hom. 22. in Genes. *Nonne, inquit, manifestum est, sua quemque voluntate vel malitiam, rei virtutem eligere? nam nisi illa esset. et naturae nostrae poleslas insita. esset, neque illos puniri, neque istos praemia virtutum accipere oportebat. Verum quia in nostra voluntate totum (post gratiam Dei) relictum est. ideo et peccantibus supplicia proposita sunt, et bene operantibus mercedes et praemia.*

Sanctas Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 54. *Librum. inquit, arbitrium hominis lus verbis ostendit. qui ad alterutrum secundum Animi sui iudicium potest proficisci. Sic enim juste laudem,*

si bene *agimus, et contraria, si mala committimus, invenimus.*

Tertullianus lib. 2. in Marcionem, ante medium: Caelcruni, inquit, nee *boni, nec mali* merces jure pensaretur ei, *qui aut bonus, aut malus* necessitate fuisset inventus, *non voluntate.*

Sanctus Hilarius in psalmum secundum : Quid, inquit, *honoris ac praemii, bonitatis* necessitas mereretur, *cum malos non esse vis quaedam inferla non sineret? voluntati ergo promissa bonitas est, ut praemium sibi voluntas bonitatis acquireret.*

Sanctus Hieronymus lib. 2. in Jovinianum : *Libtri arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vilia necessitate trahimur. Alioqui ubi necessitas, nec corona, nec damnatio est.*

S. Augustinus lib. 2. de libero arbitrio, cap. 1, Deinde, inquit, *illud bonum, quo commendatur ipsa justitia in damnandis peccatis, recleque factis honorandis, quo modo esset, si homo voluntatem non haberet liberam? non enim recte factum, aut peccatum esset, quod non fieret voluntate; ac per hoc et poena injusta esset, et praemium, si homo voluntatem non haberet liberam.*

S. Paulmusin episl. 2. ad Severum. *Quae nobis, inquit, est gratia, si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de proprio serviamus, id est, de libero voluntatis arbitrio?*

Sanctus Bernardus sermon. 81. in Canlic. Uti, inquit, *non est libertas. nec meritum. Propterea yiae sunt carentia, ratione animalia, nihil merentur, quia sicut deliberatione, ita et libertate carent.*

Terlio: Idem probatur rationibus. Primum enim res nullae, ut sol, luna, campi, vineae, horti, jumento, pecora, maxima nobis commoda praestant, ellamen non dicuntur proprie de nobis bene mereri. quia non libere agunt, nec possunt aliud facere, quam quod faciunt. Deinde, merito debetur merces; debitum autem non oritur. nisi ex eo, quod nus tibi. alteri, quod suum erat. Dium si rem non suam, sed alienam daret, nihil ei deberetur: nihil autem proprie nostrum est, nisi quod pro arbitrio possumus facere, vel omittere. Isla enim in nostra poleslale sunt, et horum dominium proprie habere dicimur. Denique mala opera, nisi libero liant, poenam nullam merentur : igitur nec bona opera praemium merebuntur, nisi libere facta fuerint.

CAPUT XI.

Solvuntur objectiones.

Sed contra doctrinam capitis superioris objici solet, quod meritum ex acceptatione dependeat, et possit Deus ad vilam aeternam acceptare non solum actiones liberas, sed etiam necessarias, quemadmodum ad martyrii palmam acceptavit mortem sanctorum Innocentium.

Sed facilis est Desponsio: Pendet enim meritum acceptatione Dei, sed non solet. Et pollet Deus acceptare ad vilam aeternam actionem non liberam, sed non ad meritum vitae aeternae. Sancti

auletn Innocentes privilegio singulari gloriam, martyribus debitam, acceperunt, quamvis illam proprio non meruerint: *Si quaeris, inquit sanctus Bernardus in serm. de natali Innocentium, eorum apud Deum merita, ut coronarentur: quare et apud Herodem crimina, ut trucidarentur. An forte minor Christi pietas, quam Herodis impietas, ut ille quidem potuerit innoxios neci dare, Christies non potuerit propter se occisos coronare?* Et infra : *Caelorum si sunt plane martyres sui Deus, ut in quibus nec homo, nec angelus meritum invenit, singularis tuae praerogativa gratiae evidentius commendetur.*

Secunda: Objiciuntur Christi merita, quae constat fuisse maxima atque verissima: et lamen Christus non libere, sed necessario Deum diligebat, quippe qui beatus erat. Nam meritum omne ex charitalis pendere, suo loco demonstraturi sumus.

Respondeo : Christus simul vialor fuit, et coraprehensor, et ideo duplex in eo dilectionis actus inveniri poterat, unus consequens ad visionem Dei, qui necessarius erat, alter consequens ad cognitionem infusam, qui liber ac voluntarius erat. Vide s. Thomam 3. pari, quaesi. 19. art. 3. ad 1. Deinde quamvis Christus non posset non diligere Deum, lamen poterat ex actibus charitatis imperatis, alios facere, alios omillere pro arbitrio: quemadmodum caeteri lum angeli, lum homines, qui Deum vident, et ipse etiam Deus, non possunt quidem peccare, aut Deum non semper diligere: lamen possunt in aliis multis rebus pro arbitrio agere.

Ilaque electionem passionis, qua nos Christus redemit. liberam, voluntariamque fuisse leslatur Isaias cap. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Et aperle de merito ejusdem passionis: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longae-vum.* Et infra: *Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit et saturabitur etc.* Et ipse Dominus Joan. 10. Ἀβίητο tollit animam meam a me, sed ego pono eam. Et : *Potestatem habeo ponendi animam meam.*

Tertia objectio contra solutionem argumenti superioris ; Christus praeceptum habuit a Patre ponendi animam suam, sic enim ipse subjungit Joan. 10. *Hoc mandatum accepi a Patre meo.* Unde ad Philip. 2. dicitur: *Factus obediens usque ad mortem.* At Christus peccato non poterat : igitur non poterat non implere praeceptum , ac per hoc electio illa ponendi animam suam, non libera sed necessaria fuit.

Respondeo: Duplex est necessitas, altera interna, altera externa; necessitas interna est, cum ipsa polentia naturaliter determinata est ad unum; vel cum objectum eam ex necessitate determinat, et haec necessitas impedit libertatem, ac per hoc meriti rationem. Necessitas externa est. cum remanet in voluntate vera indifferentia, et indelerminalio ad ultimumlibel, sed lamen fieri non potest, ut eligat non servare praeceptum, quoniam regitur et gubernatur a Deo, qui semper illi objicit ea media ad non peccandum, quae videt eam acceptaturam. Haec necessitas non tollit libertatem, nec merui rationem, et talis fuit non solum in Christo, sed etiam in iis, qui dicuntur confirmati in gratia.

At si res ila se habet, sicut confirmari in gratia, absolute peccare poterant, quamvis peccaturi non essent, Ichhaliler saltem, ila et Christus peccare potuit absolute, quamvis peccaturus non esset.

Respondco : Magnum est discrimen inter Christum, et alios confirmatos in gratia. Christus enim, quia Deus et homo erat, etiam cum vialor esset, habebat infra se, unde peccare non posset. Divinitas enim, quae humanitatem regebat, unita erat ipsi humanitati Christi hypostaticae, ac per hoc intrinsecum et naturale erat Christo, ut non posset peccare etiam secundum humanitatem, et ideo absolute, et simpliciter Christus, etiam ut homo vialor (stante hypostatica unione) peccare non potuit. At caeteri confirmati in gratia, non habent intra se, idest, in suo supposito aliquid, unde peccare non possint, cum divinitas, quae eos regit, ad ipsorum suppositum non pertineat. Proinde ipsi ir se considerati, absolute peccare possunt, etiam lethaliter ; sed sine dubitatione immunes erunt a peccato, si Deus eos in gratia confirmavit.

Quod aulem diximus, in voluntate Christi humana fuisse veram indifferentiam ad ulrumquo, idest, ad praecepti observationem et violationem et necessitatem non peccandi, respectu illius voluntatis, fuisse exirinecam : non repugnat his, quae diximus. Nam necessitas non peccandi ipsi voluntati humanae Christi praecise sumptae fuit extrinseca, sed ipsi Christo etiam ut homo esset, fuit intrinseca et naturalis.

CAPUT XII.

Ad merilum requiri stalem gratiae et adoptionis filiorum.

Altera questio tractanda est propter quintam conditionem meriti. Quaeritur igitur, *Utrum ad meritum vitae aeternae necessario requiratur, ut homo sit justus, et gratus Deo, et in filium per regenerationem adoptatus.*

Potes aulem quaestio Duobus modis intelligi. Primo : Utrum requiratur elevatio illa naturae ad stalem filiorum Dei, ex parte operum : quia videlicet non possit legem perfecte implere, nisi qui per gratiam justificantem factus esset filius Dei. Secundo : Utrum requiratur ex parte subjecti, quia videlicet, etiamsi quis legem perfecte impleret, tamen non mereretur vilam aeternam, nisi esset elevatus ad stalem illum supernaluralem.

Fuit opinio cujusdam recentioris, cujus nullae sententiae a Pio V. pontifice damnatae fuerunt, operibus bonis vitam aeternam deberi, ex eo quod sunt vera legis obediencia, non quia fiant a persona elevata per gratiam ad stalem filiorum Dei. Intelligit vero doctor ille non solum non esse necessariam elevationem naturae ex parte subjecti, sed neque ex parte operum. Existimat enim opera vere meritoria vitae aeternae, posse fieri ab homine nondum renato per Baptismum, vel nondum reconciliato per sacramentum Penitentiae. Itaque ex

remissionem peccatorum servantes mandata, perexilium Dei speciale, vilam merentur aeternam.

Contraria sententia communis est, et fuit in scholis catholicorum theologorum. Neque solum nunc in statu naturae corruptae, sed etiam in slain naturae integrae theologi docent necessarium fuisse ; ad meritum vitae aeternae, ut homo per justificationis gratiam, et Spiritum inhabitantem adoptaretur in filium, et ad stalem quondam supernaluralem et divinum eveheretur. Vide Magistrum et theologos in 2. senioni, dist. 21. 27. 28. et 29.

Atque hanc ipsam sententiam esso concilii trident. ac per hoc Ecclesiae universae, certum est ex sess. 6. cap. 16. ubi concilium docet, vilam aeternam esse gratiam, misericorditer liliis Dei per Christum promissum, et simul mercedem bonistorum operibus fideliter ex Dei promissione reddendam. Idem constat ex can. 32. ubi concilium declarat, opera meritoria illa esse, quae sunt a iustificatis per gratiam Dei, ut sunt viva Christi membra.

Denique erat Bulla Pii V. pontificis, a Gregorio XIII. renovata, in qua damnantur line duae propositiones. *Pelagii sententia est, opus bonum esse gratiam adoptionis facium, non esse regni conditiis meritorium. Opera bona a filiis adoptione facta, non accipiunt rationem meriti ex eo quod fiunt per spiritum adoptionis inhabitantem et conformia legi.* Nos igitur probabimus, gratiam aduptionis ad meritum constituendum requiri, variis argumentis, quorum aliqua ostendunt, eam gratiam esse necessariam ex parte operum, alia ex parte subjecti.

Probatur igitur haec sententia Primo ex divinis literis. Genes. 1. *Respexit Deus ad Abel, et ad vincra eius.* Notat s. Gregorius hb. 22. Moralium, cap. 12. hoc ideo dictum esse, quia Deus non habet gratum offerentem propter munera, sed munera inopior offerentem. Neque intelligit propter solam intentionem offerentis, sed propter lionilem et puritatem : dicit enim, debere ab omni malitia esse purgatum, qui cupit, ut sua munera Domino placeant. Ioan. 15. *Manete in me, et ego in vobis, sicut palmet non potest ferre fructum a femetipso, nisi manserit in vine, sic et vos, nisi in me manseritis : ego sum vilis, et vos palmite. qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum.* Requiritur igitur ad fructum itim, idest, ad bona opera facienda, non quaecumque gratia, sed ea quae facit hominem esse vivum membrum corporis Christi. Idem enim esset, esse palmitem vilis et membrum corporis.

Adhaec Scriptura passim docet, regnum coelorum esse gloriam et haereditalem filiorum. Join. 8. *Servus non manet in domo in aeternum filius manet in aeternum, quod si vos filius liberavit, vere liberi eritis.* Roman. 8. *Accepistis spiritalm aduptionis filiorum. Si aulem filii et haeredes, Et infra : Et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in liberalem gloriae filiorum Dei.* Galat. 3. *Haeque jam non esset servus, sed filius ; quod, si filius et haeres per Deum.* Et infra : *Sed quid dicit Scriptura Ejice ancillam et filium e-*

ius. Non enim erit haeres filius ancillae cum filio liberae. Similia habentur ad Ephes. 1. ad Coloss. 3. et Tit. 3. ad Hebr. 1. 1. *Pater 1. et alibi, ubi vila aeterna dicitur haereditas, quae proprie ad filios perlinet. Non igitur qui servus esset, vilam aeternam ullis meritis oblinere poterit ; non enim Increditas merces esset servorum, etiamsi annis mille servirent, sed propria portio liliorum. Quare sine dubio necessaria conditio ad meritum vitae aeternae est regeneratio, et adoptio filiorum Dei.*

Praelerea Scriptura testatur ila fundari meritum in amicitia cum Deo, ut scilicet atque aliquis Deum offendit, amittat omnia bona merita. Excebielis 18. *Si averterit se justus a iustitia sua, et fecerit iniquitatem, omnes iustitiae ejus non recordabuntur.* Et Jacobi 2. *Si quis totam legem servaverit, offendat aulem in uno, factus est omnium reus.* Al si merita non penderent a statu, et quid late personae, sed o sola obediencia legis, non deberet is, qui Deum offendit, amittere bona merita per obedienciam legis antea paria. Quemadmodum qui laboravit in colenda vinea alicujus certa mercede conductus, non perdit mercedem suam si forte inimicus fiat domino vineae, non enim meritum illud in amicitia, sed in solo opere et labore fundatur. Igitur meritum vitae aeternae, quod scilicet perditur cum quis Deum ad iracundiam provocat, non in solo opere, sed etiam in amicitia et dignitate personae fundamentum habet. Atque hinc esset, quod Scriptura vilam aeternam diligentibus Deum promissam esse testatur. Joann. 15. 1. Corinth. 2. 2. Timoth. 4. Jacobi 1. et alibi.

Probatur Secundo eadem veritas testimoniis sancti Augustini, qui in lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epistolas Pehigianorum. cap. 2. *Non vivunt iniqui, rode homines, nisi effecti filii Dei. At non vivunt homines filii Dei, nisi per regenerationem. in qua remittuntur peccata, et infunditur gratia gratum faciens.* Item lib. 1. ad Simplicianum, quae 1. 2. *Sed in quibusdam (inquit) tanta esset gratia fidei, quanta non sufficit ad obtinendum minus coelorum sicut in catechumenis, sicut in Cornelio, antequam sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiae.*

Neque solum in statu naturae corruptae, sed etiam in statu naturae integrae agnoscit Augustinus gratiae necessitatem ad bona merita comparanda. Sic enim ait in enchiridio, cap. 106. *Quamvis sine gratia nec lune ullum bonum merilum esse potuisset.* Non loqui aulem Augustinum de aliqua gratia auxilii generalis, vel etiam specialis transuentis, sed de ipsa charitalis infusa et inherente perspicuum esset ex lib. 12. de Civ. Dei, cap. 1. ubi desanctis angelis loquens : *Cum amore (inquit) casto eos creavit. simul in eis et condens naturam filii largiens gratiam. Et mox : Confitendum esset igitur, cum debita laude creatoris, non ad solos sanctos homines perlinere, verum etiam desanctis angelis posse dici, quod charitas Dei diffusa sit in eis per Spiritum sanctum, qui datus est eis.* Illa igitur gratia, sine qua nec tunc (idest, in statu naturae integrae hominum, vel angelorum) ullum bonum meritum esse potuisset, esset charitas Dei diffusa per Spiritum sanctum, qui datus esset eis.

Huc etiam perlinent, quae diximus in 2. lib. de Justificatione, ubi probavimus justificari hominem per justitiam habitualement, idest, per gratiam gratum facientem, inherentem et permanentem. Nam ut idem Augustinus ait in libro de fide et operibus, cap. 14. *Sequuntur bona opera hominem iustificatum, non praecedunt iustificandum.* Et in lib. de Spiritu ciblera, cap. 29. *Per spiritum incorporatus factusque membrum ejus poles quisque, illo incrementum intrinsecus dante, operari justitiam.*

Probatur Tertio rationibus. Prima ratio, Visio Dei, in qua proprie vita aeterna consistit, res est non modo supernaluralis, sed usque adeo naturam omnem creatam excedit, ut nec agnosci, nec appeti, nec cogitari possit. nisi Deo ipso revelante : *Oculus non vidit (inquit Apostolus Isaiam citans, 1. Corinth. 2.) auris non audivit, in cor hominis non ascenderunt, quae praeparavit Deus diligentibus se.* Atqui ad finem supernaluralem et divinum requiruntur opera supernaluralia et divina, praesertim cum Deus omnia sapienter suaviterque disponat. Non potest aulem divina et supernaluralia opera facere, nisi prius ipse divinus et supernaluralis efficiatur, ut s. Dionysius ratiocinatur, in lib. de ecclesiastica hierarchia, cap. 2. par. 1. debet igitur homo per gratiam inherentem, et Spiritum inhabitantem evehi ad consortium divinae naturae, ut opera divina, idest, vitae aeternae meritoria facere valeat. Atque haec est ratio sancti Thomae, s. Bonaventurae, et aliorum illustrium theologorum.

Secunda ratio : Si merita non penderent a statu et dignitate personae, sed solum ab ipso opere, si ve legis obedientia ieceret merita Christi non essent infiniti pretii, neque nullo essent majora, quam ceterorum justorum : nam ubi solum spectatur opus, nihil interest, utrum qui operatur sit rex an miles, nobilis vel ignobilis, probus aut improbus : Al certum est opera Christi fuisse infiniti pretii. quandoquidem propitiatio fuerunt peccatis totius mundi, et copiosa fuit apud eum redemptio ; igitur dignitas personae plurimum confert ut valorem meriti. Et confirmatur haec ratio, nam de Christo nullus catholicus negare audebit, quin ejus merita fuerint maximi pretii propter dignitatem personae. Nam (ut alia nunc omittam) extat epistola decretalis Clementis VI. quae incipit, *Unigenitus*, in quo docemur guttam unam sanguinis Christi propter infinitam personae dignitatem ad totius mundi redemptionem sufficere potuisse. Al non dissimilis esse debet ratio meriti in capite et membris : Igitur sicut Christi meritum, ita etiam merita justorum aliorum vim accipient a dignitate personae.

Tertia ratio. Si non requiratur ad meritum adoptio et regeneratio ; certe poterit homo ante remissionem peccati per auxilium Dei speciale mereri vilam aeternam, id vero tametsi ubi adversario concedatur, non solum est falsum, sed etiam repugnantiam continere videtur. Num idem ipse merebitur vitam aeternam et mortem aeternam. Reus enim erit mortis aeternae propter peccata olim admissa, et nondum remissa ; et simul jus habebit ut vitam aeternam propter bona merita per legis ubedien-

tinni acquisita. Mereri aulcm simul vitam aeternam et mortem aeternam repugnantiam includit, quoniam mors aeterna carentium significat vitae aeternae, proinde qui talis esset, deberet vivere in aeternum, et non vivere in aeternum, et non mori in aeternum.

Quarta ratio: Si posset qui nondum regeneratus est, vitam aeternam operibus suis vere mereretur, te posset etiam gratiam justificationis proprie mereri. Nam si mereri poles gloria, quae est gratia consummata, cur mereri non poterit gratiam, quae est gloria inchoata? At gratiam justificationis, id est, justificationem ipsam, per quam foris aliter justificamur non cadere sub meritum proprie dictum, theologi omnes consentiunt, et ipsum concilium Tridentinum, disertis verbis affirmat. sess. G. cap. 8. Unde etiam s. Augustinus, in epist. 105. ad Sixtum scribit, vitam aeternam in scripturis appellari mercedem et gratiam; ipsam autem justitiam numquam appellari mercedem, sed solum gratiam.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

Sed jam argumenta, quae contra objiciuntur, breviter diluamus. Prima objectio, Scriptura divina promittit vitam aeternam obedientiae legis, Ecclesiast. 15. *Si volueris mandata servare, conservabunt te.* Et Malch. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Non aulcm dicil, si vis ad vitam ingredi, cura ut adopteris in filium.

Respondeo: Immo hoc ipsum Scriptura manifeste clamat cum ait Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non poles intrare in regnum Dei.* Et Itoni. 8. *Vivificat corpora nostra propter inhabitantem spiritum ejus in nobis.* Et ad Til. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis etc.*

Sed intuendum est in Scripturis sanctis ad quos dirigatur oratio. Nam cum infidelibus Scripturae loquuntur, non tam opera bona, quam fidem et Baptismum praedicant: cum aulcm alloquuntur fideles atque regenos, non amplius fidem et Baptismum, sed opera et legis obedientiam docent. Quod etiam nobis faciendum est, ut videlicet aliter fideles, aliter impios adhortemur, monet s. Augustinus an lib. de natura et gratia. cap. 68. Dominus igitur ipse Matthaeum, et Ecclesiasticus legis obedientiam tamquam viam ad vitam proponunt, quoniam fidelibus loquuntur.

Adde: Quod si quis omnia mandata integre observaret, sine dubio salvaretur. Sed inter omnia est etiam illud primum et maximum de dilectione Dei super omnia, quo i ab hominibus nondum regenilis perfecte observari non poles. Actus enim dilectionis Dei super omnia, vel non poles haberi, nisi per gratiam gratum facientem, et spiritum cor inhabitantem; vel si potest haberi per auxilium Dei speciale, continuo ad eum tantum ad ultimam dispositionem sequitur infusio gratiae justificationis et regenerantis, atque in filium Dei adoptantis.

Secunda objectio: Apostoli Petrus et Paulus, ille

Actor. 10. isle ad Horn. 2. docent, Deum non incipere personas, sed gloriam et honorem tributa omni operanti bonum. Non igitur requiritur ad meritum vitae aeternae exaltatio naturae, sed quidam supernaturalis, sed sola obedientia legis.

Respondeo: Saepe jam diximus cum sancto Augustino, lib. 2. contra duas epist. Pelagianorum cap. 7. acceptionem personarum vitium esset, contrarium justificationi, non misericordiae, vel liberalitati; proinde in iudice locum habere, non inique sua liberaliter donat. Deus igitur in iudicio non accipiet personas, sed unicuique reddet iuxta eundem opera sua. Ad opera bona nascuntur gratia et justificatione, ac regeneratione praecedente, quam gratiam Deus non ut iudex retribuit, sed ut princeps liberalis donat. Itaque etiam in iudicio Deus non respiceret personae (ligonem), sed solum obedientiam legis, adhuc necessario esset exaltatio illa naturae ad esse quoddam supernaturale, quoniam sine illa merita vita aeterna haberi non possunt.

Sed addo non esse acceptionem personarum, si iudex praemia distributurus dignitatem personae consideret, quando ex ipsa dignitate mentum pendet. Accipere enim personam non est attendere ad quamvis qualitatem personae, sed ad eam, quae est causa nihil perlinet. Nam si forte lex sit, ut filii nobilium currant ad bravium aliquod a rege propositum, non accipiet personam iudex, sed solum celeritatem cursus, sed etiam nobilitatem considerabit. Sic igitur cum vita aeterna silbravium solis justis et bonis, et in filios Dei adoptatis propositum: non accipit Deus personas, cum ius personae qualitates attendit; sicut acciperet si consideraret, an qui bene operantur sint Graeci et Judaei, liberi an servi, masculi an foeminae: et ideo nominalim apostoli cum dicunt, Deum non accipere personas, mentionem faciunt Judaei et Graeci. Quam rem saepe repetunt et inculcant, quoniam Judaei existimabant se solos ad regnum Dei, et gratiam perlinere.

Tertia objectio: Concilium arausicanum, can. 18. docet, debere mercedem bonis operibus, si fiant: sed gratiam, quae non debetur, praecedere, ulliant. Non igitur requiritur ad meritum aliqua exaltatio naturae, sed sola gratia bene operandi.

Respondeo: Gratia bene operandi, et gratia adoptans homines in filios Dei, et exaltans in consortium divinae naturae, una atque eadem est, nimirum charitas infusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Illa enim si consideretur ut virtus, dicilur gratia bene operandi, si consideretur ut forma inherens in anima, cum quo formosam et divinam reddens, dicilur gratia adoptionis filiorum. Quare idem concilium, can. 11. dicil, debere homines per Baptismum regenerari, ut possim legem imploro sicut oportet.

Quarta objectio: S. Augustinus lib. I. de libero arbitrio, cap. 6. dicit lege naturae constitutum esse, ut boni beatam, mali miseram vitam ducant.

Respondeo: Non dicil Augustinus, lege naturae, sed lege aeterna. Nec loquitur de vita beata, quae in Dei visione consistit, sed de vita beata in genere. Itaque sententia s. Augustini haec est, lege au-

lerna. et immutabili constitutum esse, ut boni bene, et mali male recipiant, et si quidem boni sine boni bonitate supernaturali, supernaturalom beati non consequantur, si tantum boni sine bonifacie naturali, simili etiam bealitudine sint beati.

Quinta objectio: Sanctus Augustinus in libro de «lora et gratia, cap. 2. *Natura* (inquit) *humani generis ex illius unius praevaricatoris carne procreata, si potest sibi sufficere ad implendam legem. perficiendamque iustitiam, de praemio debet esse secunda, hoc est. de vita aeterna, etiam si in aliqua gente, aut in aliquo superiori tempore non fides eam latuit sanguinis Christi. Non enim et iustus Deus, qui iustos fraudet mercede iustitiae*. Hoc enim loco videmur sanctus Augustinus refellere sententiam Pelagianorum, qui dicebant hominem posse suis viribus legem implere, etiam si egeret gratia adoptionis et regenerationis, ut regnum coelorum valeat obtinere. Sequitur autem ex hac refutatione, sanctum Augustinum in causa sententia fuisse, ut existimaret non esse opus gratiae adoptionis et regenerationis, ad regnum coelorum obtinendum, sed solum gratia, quae iuvaret in implendam legem, perficiendamque iustitiam. Neper hoc meritum pendere simpliciter ex obedientia legis, non ex dignitate personae.

Respondeo: Propositio condicionalis sancti Augustini verissima est: videlicet, si homo sine fide Christi possit suis solis viribus implere legem, de premio vitae aeternae debet esse securus. Sed non inquit, de sequitur, non esse necessariam gratiam adoptionis ad meritum. Nam (ut idem Augustinus docet, loco citato, id est. lib. 1. ad Bonifacium, cap. 2.) non vivunt recto homines, ac per hoc non implent legem, neque iustitiam perficiunt, nisi prius filii Dei efficiantur.

Sequitur eo locos. Augustinus refellit Pelagianos. quod existimarent gratiam adoptionis esse necessariam. Hujus enim rei in loco eo libro ne meminit; sed laute refellit errorem cujusdam, qui «tarae humanae nimium tribuebat. In aliis quidem locis idem Augustinus Pelagianis tribuit, quod retinebant gratiam adoptionis tamquam necessariam in consequendam vitam aeternam: sed non eos inde persequendos, quod eam gratiam requirerent, sed quod negarent, eam necessariam esse in parvulis in peccatum originale purgandum, in omnibus ad implenda mandata divina. Vide quae scripsimus de herein 1. habet. de gratia et libero arbitrio, cap. 5.

At (inquit) ex hac propositione condicionali Augustini, si homo sibi sufficeret ad implendam legem, perficiendamque iustitiam. de praemio, id est, de vita aeterna deberet esse securus; sequitur. non esse necessariam gratiam adoptionis ex parte subiecti, sed tantum ex parte operis.

Respondeo: Id non sequi, quoniam (ut supra diximus) eadem gratia habitualis infusa, quae perficit subiectum, est etiam principium operis. At nonne scilicet Deus sine habituali illa gratia elevari non potest, per solum auxilium speciale id officere, ut homo legem impleat, iustitiamque perficeret? Posset quidem, sed non quaerimus hoc loco quid Deus possit, sed quid velit et quid faciat. Constat autem his ex sacris literis, et ex ipso s. Augustino non

vivere homines recte, nisi filii Dei efficiantur: proinde non sufficere secundum ordinariam Dei legem, sive potentiam, ad bona opera, qualia requiruntur ad meritum faciendum, quod habet auxilium speciale, sed exigi gratiam illam adoptionis infusam, quae naturam elevat ad esse quoddam supernaturale, atque divinum.

Sexta objectio: Opus malum ex natura sua meretur poenam, nec requiritur ut procedat ex habitu destruente naturam, igitur et opus bonum ex natura sua meretur praemium, etiamsi non procedat ex habitu elevante naturam.

Respondeo: Facilius est peccare, quam bene agere. Et ideo ad peccandum sufficit libertas arbitrii, ad bonum opus requiritur etiam gratia. Praeterea, ut peccato debeat poena, nulla conventio, vel promissio necessaria est, qui enim alterum laedit, iustitiam violat, et ideo satisfacere tenetur ex iustitia, etiamsi nulla promissio intercesserit. At ut bono operi debeat merces ex iustitia, conventio vel promissio necessaria est. Non enim tenetur unus alterius obsequium acceptare, nisi conventio intervenierit. Deus autem non promittit mercedem vitae aeternae, nisi per Christi gratiam regeneratis et adoptatis, ut passim Scriptura testatur.

CAPUT XIV.

Requiratur meritum vitae aeternae promissionem. Dei gratuitam.

Discutienda sequitur conditio Sexta, quam esse diximus promissionem, sive pactum liberale. atque gratuitum. Nam recentior ille doctor. cujus sententiam superioribus duobus capitibus refutavimus, docuit praeterea, opera bona ex natura sua esse meritoria vitae aeternae, illa ut non requiratur pactum aliquod, vel gratuita promissio, ad hoc ut ex iustitia merces vitae aeternae bonis operibus debeat.

Addidit etiam quod ex hac ipsa sententia manifeste sequitur. Christum nobis non meruisse vitam aeternam, nisi quatenus gratiam bene operandi nobis meruit. Sed verba ejus ex Bulla Pii V. pontificis audiamus: haec enim est secunda propositio damnata: *Sicut opus malum ex sua natura est mortis aeternae meritorium, sic opus bonum ex sua natura est vitae aeternae meritorium. Et haec est undecima. Quod pie et iuste in hac mortali vita conversati usque in finem. vitam consequuntur aeternam, tamen non gratiae Dei proprie, sed ordinationi naturali scilicet initio creationis constitutae, iusto Dei iudicio deputandum est. Neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem humani generis, in qua lege naturali constitutum est. ut iusto Dei iudicio obedientiae mandatorum vita aeterna reddatur.*

Quamvis autem omnibus Ecclesiae filiis ad has sententias repudiandas satis abunde sufficiat pontificis maximi auctoritas: tamen addemus etiam ad maiorem veritatis confirmationem auctoritatem concilii Tridentini. et rationes ex Scriptura depromptas.

concilium igitur in 6. sess. cap.ull. *Bene operantibus, inquit, usque in finem, et in Deo sperantibus proponenda est vila aeterna, et tamquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, et tamquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda.* El Can. 26. *Si quis dixerit, justos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerunt facta, expeclare et sperare aeternam retributionem a Deo per ejus misericordiam, et Jesu Christi merilum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint, anathema sit.* Ille habemus et promissionem eamque misericordem, et graluilam, et Christi merila respectu vilae aeternae nobis tamquam filiis donandae. Sed veniamus ad rationes.

Prima ratio, sumilur ex parte ipsorum operum quae si considerentur ex natura sua remota promissione et dignitate principi operantis, nullam habent proportionem ad bealitudinem illam supernaturalem; proinde non eis debetur, ex iustitia merces aeternae vilae, si ex natura sua tantummodo considerentur. Alque hoc est, quod Apostolus dicit, ad Rom. 8. *Existimo, quod non sunt condignae passionibus hujus temporis ad futuram gloriam. quae revelabitur in nobis.* El 2. Corin. 4. *Quod in praesenti est momentaneum, et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.* Uaec enim non docent opera bona non esse meritoria vilae aeternae, sed non esse meritoria tanti praemii ex natura sua, sed aliunde, nimirum ex promissione, ex dignitate principii etc.

Huc etiam perlinent testimonia Patrum, Athanasii in vila sancti Anlonik/Vec universo orbi renuntiantes, *dignum aliquid habitaculis possumus compensare coelestibus.* Eusebii Emissoni, homil. 3. ad monachos: *Totis licet animae et corporis laboribus desudemus, totis licet obedientibus viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro coelestibus donis compensare, et offerre valebimus.* Augustini, in psalm. 93. *Quanto labore digna est requies, quae non habet finem? Si verum vis comparare, et verum judicare, aeterna requies aeterno labore recte emitur.* Ierum hoc est, sed noli timere, misericors est Deus. Bernardi, in serm. 1. de annunciatione: *Quid sunt merila omnia ad tantam gloriam? Thomae, in 1. 2. q. 114. art. 3. Si consideretur opus meritorium secundum substantiam operis, et secundum quod procedit ex libero arbitrio sic non potest ibi esse condignitas, propter maximam inaequalitatem.* Cum igitur opera ipsa nostra bona, si per se et secundum naturam suam lanium considerentur, sint temporalia et vilia, et nullo modo aequalia praemio supernaturali et sempiterno: certe necesse est, ut addatur eis dignitas aliunde, si ex iustitia merces aeternae vilae illis reddenda sit.

Secunda ratio sumilur ex parte Dei, qui nulla re indiget, et cujus sunt omnia jure creationis. Hinc enim sequitur, ut non lenealur Deus acceptare opera nostra ad praemium, jure reddendum, nisi ipse promissione sua liberali, se antea obligare voluerit. Hinc enim Job dicit, cap. 35, *Si juste e-*

geris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet? El Apostolus ad Roman. 11. Quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Nam ex ipso, per ipsum, et in ipso sunt omnia. El s. Augustinus. serm. 16. de verbis Apostoli: *Debitor, inquit, nobis factus est Deus, non aliquid accipiendo, sed quod ei placuit prominendo. Aliter enim dicimus homini, debes mihi, quia dedi tibi: El aliter dicimus, debes mihi, quia promisisti mihi. Deo igitur quid dicimus? Bedde mihi, quia dedit tibi? Quid dedimus Deo, quando quod sumus, et quod habemus boni, ab illo habemus? Nihil ergo edidimus, non est quemadmodum ista voce exigo, mus debitorem Deum. Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti. El hoc tu fuisse, qui laborantes juvisti.*

S. Fulgentius in prologo librorum ad Monachos: *Nam, inquit, et se ipsum sua largitate dignatur et facere debitorem.*

El sanctus Bernardus, in libro de gratia et libero arbitrio, c. 1. *Promissum quidem, inquit, ei misericordia, sed iam non ex iustitia persolvendum.* El sanctus Thomas in 1. 2. quaesi. 114. articulo. 1. concludit, Deum cum nobis aliquid debet, non iam nobis debere quam dispositioni et promissioni suae.

Denique potest institui haec ratio. Vel debet Deus vilam aeternam bonis operibus reddere, ex iustitia commutativa, Vel ex distributiva: si ex commutativa, igitur requiritur pactum, sive promissio. Aequae enim opus, quamvis eximium et aequale mercedi, potest ex iustitia commutativa alterum obligare, nisi conventio, et pactum ante praecesserit. Nam si quis forte non conductus, sed sponte sua vincam alterius colat, non potest jure mercedem exigere, ut omnes noverunt, etiamsi aliqui opus ejus mercede dignissimum judicari possent. Illaque in parabola vineae, Matih. 20. Operarii quidam lota die oliosi in foro sedere malebant, quam ad laborandum in vinea, nisi prius conducerentur, accedere, et Dominus vineae conventionem fecisse legitur cum operariis ex denario diurno.

Si vero ex iustitia distributiva Deus reddit praemia laborantibus; Inne quoque necessaria est promissio alque conventio. Nam in iustitia distributiva non solet exigi pactum, vel promissio saltem expressa, quando princeps distribuit bona communia; sed plane exigitur, quando propria bona distribuit, ut cum ad certamen bravium sponte propoml. Aequae enim debetur velocius currenti cerium praemium, nisi promissio pactum praecesserit. Deus igitur qui non distribuit bona communia, sed propria, sine dubio non tenetur praemia reddere laborantibus, nisi quia redditurum sancte promisit.

Quod si quis forte hic explicari cupiat, Utrum Deus secundum iustitiam distributivam, an secundum commutativam bonis hominum meritis sit praemia redditurus; illud breviter habeat, Substantiam divini iudicii secundum distributivam iustitiam fore; Modum autem secundum commutativam. Substantiam enim illius iudicii futuram esse secundum iustitiam distributivam, docet sanctus Thomas in 1. part. quaesi. 21. articulo. 1. et lib. 1. contra Gent.

cap. 93. El ratio manifesta est. quoniam Deus. ut summus iudex praemia pro meritis distribuet. Unde etiam in sacris literis dicitur Deus non esse acceptor personarum, quod vilium, iustitiae distributivae contrarium esse non dubium est.

Modum autem ejusdem iudicii futurum secundum iustitiam commutativam, docet idem sanctus Thomas, in 2. 2. quaesi. 61. articulo. 4. ad primum. El ratio est etiam manifesta, quoniam Deus non solum constituit proportionalem aequalitatem inter merita et praemia, ut ille plus habeat praemii, qui plus habet meriti, quod proprium est iustitiae distributivae, sed etiam constituet absolutam aequalitatem inter opera et mercedem, ut unusquisque non minore habeat mercedem, quam iusto iudicio mereatur, quod est iustitiae commutativae. Elideo Deus in divinis literis, nunc se iudicem lere dicit, qui praemia, poenasque distribuat, ut Matih. 25. in parabola de lalcnlis, nunc patrem familias, qui laborantibus mercedem ex conventionem restituat, ut Matih. 20. in parabola de conductis ad vineam pro denario diurno.

Hoc enim interest, inter iustitiam distributivam et commutativam, quod commutativa perfectam aequalitatem constituit inter meritum et praemium; Distributiva proportionalem, sive sint absolute aequalia, sive non sint. Neque enim injustus distributor princeps est, si officium praeslantissimum in hominem, caeteris omnibus digniorem conferat, etiamsi ille absolute majore, vel minore dignus esset. Cactorum Deus qui thesauros bonorum infinitos habet, non solum (ut diximus) meliores magis remunerat, sed etiam singulis non minus mercedis attribuit, quam ipsorum opera iusto iudicio merentur, alque illa ulrique parti iustitiae ita plane satisfacit, ut nihil omnino in ejus iustitia desiderari queat.

Tertia ratio, sumitur ex parte hominum, qui merentur. Nam cum simus omnes conditione servi, et mancipia Dei, non posset esse iustitia inter nos et Deum, nisi ipse liberali conventionem operibus nostris, alioqui debilis, etiamsi nulla merces illis reddenda esset, praemium constituere voluisset. Atque hoc (ut supra diximus) significavit Dominus cum ait, Luc. 17. *Cum feceritis haec omnia, dicit, servi inutiles sumus.* El sanctus Augustinus, sermon. 3. de verbis Domini: *O magna bonitas tui, cui cum pro conditione reddere debeamus obsequia, ut servi domino, famuli Deo, subjecti potenti, mancipia redemptori, amicitiarum nobis praemia repromittit.* El s. Bernardus, in sermone de quadruplici debilo, demonstrat pluribus de causis in solidum, omnia nostra opera bona esse debita Deo, illa ut possit omnia exigere, etiamsi praemium nullum dare velit. Inter alia numerat creationem: *Ecce, inquit, in januis est, qui fuit coelum et terram, et creator tuus est, tu erectura, tu servus, ille Dominiis, ille figulus, tu figmentum.* Totum ergo quod es, illi debes, a quo lotum habes.

Dicent fortasse, conventionem esse necessariam sed non aliam, quam quae in ipsa creatione lege naturae facta est, ut operibus bonis vila aeterna reddatur. At si lege naturae couventio facta est, et

ex natura rei bonis operibus etiam sine gratia Dei factis, debetur vita aeterna, non potuit Deus istam conventionem non facere; non enim lex naturae mutabilis est. Proinde non est gratuita, sed debita conventio. Atque hoc quidem doctor ille concedit, sed reclamant Scriptura et Augustini ac Bernardi leslimonia jam citata, et ipsa ratio a conditione deprompta.

Praeterea idem Augustinus serm. 13. de verbis Apostoli, apertissime tribuit gratiae, non legi naturae promissionem vitae aeternae: *Genus, inquit, humanum iusto suo iudicio condemnatum noluit Deus in interitum sempiternum relinquere, sed misit et medicum, misit salvatorem, misit eum, qui gratis sanaret. Parum est, qui gratis sanaret, qui sanalis etiam mercedem daret. Nihil addi ad istam benevolentiam potest. Quis est, qui dicat, sanam te, et do tibi mercedem? Hic aperte videmus, non legi naturae, sed admirabili benevolentiae Iribui promissionem mercedis. Idem quoque Augustinus in psal. 93. cum dixisset, aeternam requiem aeterno labore comparandam fuisse. Non addidit, nol timere, quia iustus est Deus: sed, nol timere, quia misericors est Deus. Ubi ostendit, ex misericordia factam esse, ut bonis operibus. quamvis imparibus lanio praemio, vila promilleretur aeterna.*

Quarta ratio sumilur ex ipso statu viatorum, qui requiritur ad merendum. Nulla enim causa reddi potest, cur opera bona, quae fiunt in hac vila, mereantur praemium apud Deum, et non mercantur bona opera, quae fiunt in alia vila; nisi quia requiritur ad meritum promissio Dei liberalis, alque gratuita; placuit autem Deo, ut promissionem suam non ultra lempus vilae praesentis exlenderet. Alioqui enim multa faciunt sancti angeli, alque homines in caelo opera bona, libere, in obsequium Dei. quibus gloriae incrementum mereri possent. nisi lempus ad merendum praescriptum praelerisset. El tamen si lege naturae, sive ex natura rei bonis operibus absolute praemium deberetur, nullum certum lempus ad meritum praescribi posset, nisi post illud lempus desinerent esse opera bona, quae ante illud tempus erant opera bona.

Esse autem certo lempore definitum spatium ad merendum, Scripturae passim testantur. I. Corin. 7. *Tempus breve est.* 2. Corin. 6. *Ecce nunc tempus acceptabile.* ecce nunc dies salutis. Galat. 6. *Dum lempus habemus operemur bonum.*

Quinta ratio sumilur a virtute meritorum Christi. Nam si distributio praemiorum lege naturae debetur obedientiae legis, Christus nobis non meruisset vitam aeternam immediate, sed solam gratiam bene operandi. Id quod adversarius concedere videtur. At contra est ratio in divinis literis manifeste fundata. Nam hoc ipso quod incipimus esso filii Dei, incipimus jus habere ad haeredilalem felicitatis aeternae. Nam si filii et haeredes, inquit Apostolus ad Rom. 8. et ad Gal. 4. Quod si filius et haeres, per Deum. Incipimus autem esse filii Dei, antequam incipiamus bene operari, nam (ut supra ex Augustino probavimus) non vivunt homines recte, nisi prius filii Dei efficiantur; igitur jus habemus ad aeternam haeredilalem per gratiam regenerationis,

antequam incipiamus bene operari: immo etiam baptizat! infantes, per solam eam gralam, ante omnia opera bona salvantur: meruit igilur Christus nobis ipsam haeredilalem, dum gralam regenerationis ei adoptionis promeruit.

Quod autem voluerit, ut eandem etiam nos bonis operibus mereremur, argumenlum est amplioris graliae et benignitatis ipsius, qui (ul supra demonstravimus) non solum vilam aeternam nos habere voluit jure haeredilalis, sed etiam jure promeritorum, quae ut haberemus, ipse etiam dedit. Recte igitur concilium tridentinum sess. 6. cap. 16. concludit, vilam aeternam proponendam esse fidelibus ei tamquam gralam filii Dei per Christum promissam, et tamquam mercedem bonis operibus a Deo juste, fideliterque reddendam.

Argumenta solvenda contra hanc doctrinam nulla sunt. Si qua enim erant, soluta sunt cap. superiore.

CAPUT XV.

Bonum opus non esse meritorium vilae aeternae, nisi ex charitale procedat.

Restat Postrema conditio, quae erat, ul opus bonum ex charitatis virtute procedat. Fuit enim singularis opinio Gulielmi Altisiodorensis lib. 3. tractat. 10. cap. 1. quae si. 2. et cap. 2. quae si. 1. Merilum prius, et principalius a fide, quam a charitale pendere. Quae sententia non parum favere videtur erroribus bujus temporis haereticorum, quamvis ille longe alio sensu fidem ita praedicet, ac haeretici facere soleant, sed profecto iam sunt aperta scripturarum testimonia, ul mirum sit, egregium illum virum in ea relabi potuisse.

Primum enim disertis verbis charitali beatiludo promittitur. Joan. 14, *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, ei manifestabo ei me ipsum.* Esse autem in hac manifestatione silam bealitudinem, idem Dominus testatur. cum ait, Matthaei 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et Joan. 11. *Haec est autem vita aeterna, ul cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Et apostolus Joannes in epist. cap. 3. *Nunc filii Dei sumus, ei nondum apparuit quid erimus.* Scimus enim quia eum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus cum siculi est. Praeterea rursus de praemio charitatis apostolus Paulus I. Corinlh. 2. *Oculus, inquit, non vidit, auris non audivit, in cor hominis non ascenderunt quae praeparavit Deus diligentibus se.* El 1. Corinlh. 13. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. M quo pacto, quae so, fides prius et principalius felicitatem meretur, quain charilas, si homo fidem habens sine charitale nihil est?* Idem Apostolus 2. ad Timoth. 4. *Deposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum ejus.* Item b. Jacobus cap. 1. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Deinde argumenta omnia, quibus supra probalum est, formalem causam justificationis non esse: fidem sine charitale, sed fidem charitale formalem. ita ul principaliter iustitia vera et Christiana inclinalis consistat, probant etiam merilum principaliter ex charitate pendere, quandoquidem praemium vilae aeternae nihil est aliud nisi merces ei coronae iustitiae.

Tertio, idem probatur manifesta ratione. Kam merilum vilae aeternae ita ex divina ordinatione dependet, ut illa sola opera proprie meritoria rik aeternae possint esse, quae Deus ad vilam aeternam acceptare dignatur. Est enim vila aeterna veluli bravium quoddam, ul Scripturae loquuntur; et in libera potestate principis proponentis bravium est, ul definiat quibus operibus, quo cursu, quo certamine bravium obtineri velit.

Porro charitatis opera ad vilam aeternam a Deo requiri, perspicuum est, Tum ex Scripturis paulo ante citatis. Tum etiam ex ratione suavis providentiae Dei; illa enim media Deus ordinare solet ad finem, quae maiorem cum illo proportionem et conformitatem habent. Nihil autem esso, quod maiorem proportionem ei conformitatem cum aeterni felicitate habeat, quam dilectionem, ei opera ex dilectione manantia, facile probari possunt. Nam aeterna felicitas est consequentia ultimi finis, alque adeo summi boni; sola vero charilas est, quae omnem ultimum, summumque bonum tamquam obiectum proprium respicit, alque ad illud movet ei ordinalis actus virtutum omnium reliquorum. Inde est enim, quod ipsa sola vera dicitur et est forma ei regina virtutum: ei ipsi soli actus virtutum omnium quasi proprii ejus essent, ab Apostolo tribuuntur: *Charitas patiens est, benigna est. omnia credit, omnia sperat, etc.* 1. ad Corinlh. 13.

Alque haec est ratio, cur s. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiae cap. 15. dixerit, virtutem esse amorem summi boni; et omnes virtutes per amorem definiendas esse consuerit. Non quod ignoraret propriam rationem temperantiae, prudentiae, aliarum virtutum non in amore, sed in alio actu sitam esse, sed ul ostenderet virtutes omnes a charitate moveri alque formari. El easdem virtutes, non nisi charitale formatas, nos ad Deum promerendum posse perducere. Id enim in cap. 11. extremo posuerat, nos ad summum bonum non posse nisi dilectione, amore, charitale conscendere.

Ex quo intelligi poterit, quid illud fuerit, quod Allisiodorensis fecellit. Nam ex hoc loco s. Augustini perperam intellecto, collegii fidem ex propria ratione, et ul est virtus a charitate distincta, includere non solum cognitionem, sed etiam amorem primae veritatis, ut proprium sil fidei, ul fides est, credere primae veritati propter amorem ipsius primae veritatis, et hoc distinguatur a charitale, quod fides sil cognitio ei amor primae veritatis; charilas vero amor primae bonitatis: sed non erit opus in his refellendis diutius laborare, cum nomen sil vel mediocriter in morali disciplina versatus, qui nesciat, fidem non esse amorem, el amorem, non veritatem, sed bonitatem respicere.

Illis igilur ita constitutis quaeri solet a theologis.

Orum ad merilum vilae aeternae salis sil, ul ob hoc bonum procedat ab homine justo, el habitu charitalis praedito, an etiam requiratur. ul actu rei virtute ab ipsa charitale procedat. El quamvis non desini gravissimi auctores, qui sentiant, l'unc opus bonum hominis iusti, el habitu charitatis praediti, vilae aeternae meritorium esse: nobis tamen probabilius videtur ad meritum exigi, ul opus bonum, vel tunc, cum fil, actu imperetur a charitale, alque in Deum ul finem supernaturalem ultimum referatur: vel certe nascatur ab actu imperato ei charitale, alque in Deum ante relationem, quod est virtute, non actu in Deum referri.

Quo loco non est omittendum, quod prudenter non est. Bonaventura in 2. sent. distinct. 41. art. 1. quaest. 3. non sufficere, ul opus virtute referri dicatur in Deum, si quis ad initium anni, vel mensis, vel etiam dici, generali quadam intentione referat omnia sua futura opera in Deum; sed necesse esse, ul illud ipsum opus particulare referatur in Deum, quod postea faciendum est. Tunc enim dicuntur opera virtute in Deum relata, cum intentio praecedens est vera causa operum, quae postea fiunt, ul si quis apud se cetero constituat aliquam numerum summam propter Deum pauperibus erogare, el postea summam illam oblata occasione eroget: is dicetur virtute referre opus suum in Deum, etiamsi dum pecunias illas distribuit, nihil de Deo cogitet.

Ita consentientia, quae communior in scholis esse ridetur, his argumentis confirmari potest. Primo Scriptura testatur Joan. 15. ita se habere homines iustos ad Christum, ul palmites ad vitem; constat julem palmites non ferre fructum, nisi succum a vitem traxerint; igilur neque homines iusti (ul concilium tridentinum, sess. 6. cap. 16. explicat) opera meritoria facere possunt, nisi per illam gralam, quam Christus in ipsos, ul vilis in palmites induit. Quod etiam confirmatur ex epistola Coelestini ad Gallos cap. 8. ubi legimus, non placere Deo, nisi opera illa, quorum ipsa auctor est. Item u Augustino, qui in epistola 105. ei alibi passim scribit, merita nostra munera esse Dei. Non igitur meritoria sunt opera tantum moraliter, quae sine relatione in Deum per actum charitatis a iustis fieri possunt.

Secundo: Dominus Matth. 5. cum ait: *Si diligite lucos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Sine dubio demonstrat, posse hominem iustum facere aliqua bona moralia, quale est Diligere amicum, quoniam ab illo diligetur, ei tamen non habere mercedem in vila aeterna. Idem etiam Matth. 10. non ait: *Qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet: Sed* qui recipit iustum in nomine iusti, id est, ea intentione, quia servus Dei est: El Matth. 19. cum diceret: *Omnis qui reliquerit patrem vel matrem etc. Centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit:* Addere curavit, propter nomen meum; Ul etiam alibi saepe addit, propter me, Et cur Apostolus tam sollicite monet I. ad Corinlh. 10. et ad Colosseus. 3. ut quidquid facimus in nomine Domini, ei in gloriam Dei faciamus; si omnia iustorum opera ex se diriguntur in Deum, el meritoria sunt?

Tertio: Illa solum opera meritoria sunt vilae aeternae, quae ex natura sua charitali augentur. Nam iuxta commune theologorum sententiam, omne merilum vilae aeternae, simul etiam incrementi charitatis merilum est: al charilas non augetur nisi per actus, qui ex ipsa procedunt; id enim omnibus habilibus commune est. Igilur illa solum opera meritoria sunt vilae aeternae, quae vel sunt actus charitatis elicit, vel saltem imperati.

Quarto: Convenit inter omnes, ul opus referri debeat in Deum, ul finem supernaturalem, si futurum sil meritorium vilae aeternae; al opera virtutum caerarum non referuntur in Deum ul finem supernaturalem, nisi a charitale imperentur ei dirigantur, nam si morales sint, non referuntur ex natura sua in Deum, nisi ul finem naturalem: si theologicae sint, respiciunt quidem Deum, ul obiectum supernaturali, sed non referuntur in eum, ul finem supernaturali, vel ul summum bonum: igilur non sunt meritorii actus vidulum reliquorum, nisi a charitale imperentur ei moveantur.

Respondebunt fortasse omnia bona opera iustorum referri in Deum. ul finem supernaturali, etiamsi a charitate non imperentur, lum quia ipse operans ratione habitualis charitatis est ordinatus in Deum. Tum quia quicumque recipit habitum charitalis infusae, hoc ipso referi, alque ordinal omnia sua ad gloriam Dei.

Al responsio non recte solvit argumenlum. Nam subjectum ordinatum per habitum aliquem in finem non necessario communicat operi ordinationem in eundem finem, nisi exilio habitu operetur, alioqui omnia opera hominis habitualiter a Deo aversi, et ad creaturam, ul ad finem ultimum conversi, essent ordinala ad perversum ultimum finem, alque adeo peccata essent mortalia, quod esse falsum el haereticum, supra docuimus.

Item nulla esse possent in homine justo verba, vel facta otiosa; nam illa dicuntur ei sunt otiosa, quae carent debito fine: nulla vero iusti verba, vel facta debito fine carerent, si ratione subjecti directae alque ordinata in charitate in Deum, ul finem. Neque vero sufficit generalis illa ei confusa relatione operum in Deum, quam facere debent vel solent, qui recipiunt habitum charitatis infusae; alioqui (ul diximus) non ita sedulo Apostolus hortaretur, ul omnia in Dei gloriam faceremus, neque diceret 1. Corinlh. 10. Omnia vestra in charitate fiant, si non possent accidere, ut opera iustorum in charitate, vel ex charitate non fierent. Maneat igitur opera meritoria, id ex necessitate requirere, ul actu vel virtute a charitate dirigantur, alque ordinentur in Deum.

CAPUT XVI.

Opera iustorum ex charitate facia, meritoria esse vilae aeternae ex condigno.

Disseruimus hactenus de merito, an sit, ei quid sit: sequitur nunc, ul quale sil videamus. Sunt autem Tres, de hac re quaestiones. Una, silne meritum iustorum dicendum ex condigno, an ex con-

gruo. Allero, sitne condignum ratione promissionis lanium, an etiam ratione operis. Tertia, mini Deus remuneret opera iustorum supra condignum, et impiorum citra condignum.

Quod allinet ad Primam quaestionem, catholici omnes agnoscunt opera bona iustorum esse meritoria vitae aeternae, sed iam aliqui censent non esse utendum his vocibus de condigno et de congruo, sed absolute dicendum, opera bona iustorum esse meritoria vitae aeternae, ex gratia Dei. Ita docet Thomas Waldensis homo 3. de sacramentalibus cap. 7. cui subscribere visus est Paulus Burgensis, in additione ad commentarium Nicolai Lyrani, in psal. 35.

Alii volunt opera bona iustorum esse meritoria de condigno, largo modo, ita ut hoc condignum respectu condigni proprie sumpti possit dici congruum, respectu congrui proprie sumpti possit dici condignum. Ita docet Curandus in 2. sentent. distinct. 27. quaest. 2. Et Gregorius in 1. sentent. dist. 17. quaest. 1. art. 2.

Communis autem sententia theologorum admittit simpliciter, merum de condigno. Quae sententia verissima est. Et quidem quod ad voces attinet, recte dicuntur, merita nostra esse ex gratia Dei, sicut etiam vere dicuntur esse munera Dei, tamen non minus recte dicuntur esse ex iustitia et ex condigno. Nam Scriptura divina salis aperte agnoscit has voces, dum dicit. Colossens. 1. VI ambuletis digne Deo. Et 2. Thessal. 1. Ut digni habeamini regno Dei. Et Apoc. 3. Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni sunt.

Quod vero quidam distinguunt inter dignum et condignum, et merum ex digno admittunt, non ex condigno, nimis leve est. Nam interpret latinus eandem vocem graecam, nunc vertit dignum, ut in locis citatis, nunc condignum, ut ad Roman. 8. Non sunt condignae passionibus etc.

Quod vero attinet ad rem ipsam, Durandi sententia, si nihil aliud vellet, nisi merita nostra non esse ex condigno, sive ex iustitia absolute, sed tantum ex hypothese, id est, posita liberali Dei promissione non esset reprobanda. Cuius videtur omnino velle, merita nostra ex gratia Dei procedentia, et posita promissione, adhuc non esse alia, nisi ex iustitia debeatur merces, sed ex sola Dei liberalitate. In quo sensu refellitur a theologis communi ferre omnium consensu et merito, pugnant enim contra eam sententiam omnia argumenta, quae fecimus adversus haereticos. Omnia enim probant iusto Dei iudicio deberi meritis operum bonorum mercedem vitae aeternae.

Neque necesse erit hoc loco illa repetere. Salis erit, paucis refutare quatuor ejus dicta, quibus polissimum ejus sententia niti videtur. Dicit enim Primo, temerarium et blasphemum esse dicere, Deum fore injustum, si meritis hominum iustorum non reddat mercedem promissam.

Dicit Secundo: Non extare in sacris literis promissionem, quae Deum obliget ad reddendam mercedem, sed tantum, quae doceat, Deum ordinasse ac disposuisse vitam aeternam dare iis, qui mandata servaverint.

Dicit Tertio: In illis b. Pauli verbis, 2. ad Tim.

4. Quam reddet mihi in illa die iustus iudex; recte positum esse, *Iustus iudex*, et recte non esse positum, iusto iudicio, quia Deus, qui reddit praemia iustis et poenas iniustis, iustus et misericors est, et ut iustus, iusto iudicio poenas reddit iniustis, ut misericors, liberaliter praemia retribuit iustis.

Dicit Quarto: Non posse ullum ex iustitia mercedem ab alio petere, nisi reddat ei omnia, quae illi sunt, et aliquid amplius; nos autem, non possumus Deo unquam reddere omnia, quae illius sunt, nedum aliquid amplius, cum omnia sint ipsius.

Ad Primum Respondeo: Non esse temerarium nec blasphemum, sed pium et sanctum dicere Deum fore injustum, si non servaret promissa. Sic enim loquitur Scripturae et Patres. Quid enim sibi tulerit illud psal. 144. *Fidelis Deus in omnibus tibi suis?* Et ibidem: *Iustus Dominus in omnibus tibi suis?* Et illud 2. Esdrae 9. *Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abraham, et invenisti cor ejus fidele coram te, et percussisti cum eo foedus, ut daret ei terram Amorrhaei et Jebusaei, et implesti verba tua. quoniam iustus es?* Et illud ad Hebr. G. *Non est injustus Deus, qui obliviscatur operis vestri et laboris?* Cerle qui dicit, Deus implet verba sua, quoniam iustus est, et non obliviscitur Deus laboris et operis suorum, quia injustus non est: manifeste significat, eum injustum fore, si secus faceret.

S. Augustinus libro de natura et gratia cap. 2. *Non est, inquit, injustus Deus, qui iustos fraudet mercede justitiae.* Et lib. 4. in Julianum cap. 3. *Per quod, inquit, vera justitia. per hoc et regnum Dei, Deus namque ipse, quod absit, erit injustus, si ad ejus regnum verus non admittitur iustus.* Vides quam non timeat S. Augustinus temeritatem vel blasphemiam, si dicat, Deum injustum fore, si iustos excludat a regno.

Adde: Quod si Deus non servando promissa, non esset injustus, posset cedere non servare promissa: ac per hoc posset non esse fidelis, posset mentiri, posset negare se ipsum, quae vere temeraria sunt, atque blasphemia: *Nam si nos negaverimus, ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest*, 2. ad Timoth. 2. Item: *Quam promisit, qui non mentitur Deus.* Tit. 1. Item: *Impossibile est mentiri Deum.* Hebr. G. Horn: *Fidelis est, qui repromisit.* Hebr. 10.

Ad Secundum Respondeo: Omnem veram promissionem ferre secum obligationem, et ideo ex iustitia implendam esse atque servandam. Nam idcirco fidelis dicitur, qui stat promissis, infidelis, qui promissa non praestat. Extare autem in Scripturis non solum ordinationem et dispositionem, sive propositum, sed etiam promissionem, quae ad fidelitatem vere pertinent, perspicuum est ex loco citato, ad Tit. 1. *Secundum spem vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur, Deus.* Et Jacobi 1. *Accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Deinde, similitudo bravii, cui comparat Apostolus vitam aeternam, 1. Corinth. 9. similitudo denarii diurni ex conventionem promissi laborantibus in vinea, Matth. 20. similitudo depositi, quae habetur 2. Timoth. 1. et alia id genus multa, nonne

apertissime significant promissionem ex debito et obligatione reddendam?

Quid quod Patres passim dicunt, Deum fieri hominibus propter bona opera debitorem. S. Cyprianus, in serm. de eleemosyna, extremo, de eo, qui bene operatur: Deum, inquit, *computat debitorem*.

S. Basilius, oral, ad divites: Opera, inquit, *ostende, et exige retributionem*.

S. Ambrosius serm. 7. in psal. 118. in illud: *Veniamus esto verbi tui*. Vult, inquit, Deus *conveniri*, ut si quis proposita sequutus virtutibus praemia bene certaverit. *fructum remunerationis excipiet, quin etiam exigat*.

S. Joannes chrysostomus hom. 3. in Matth. *Ubi se, inquit, Deus tibi debitorem fateatur non solum pro operibus, sed etiam pro hac gratia, humilique sententia*.

S. Augustinus in psal. 83. in illud: *Misericordiam et veritatem diligit Dominus: Ecce, inquit, videmus, quia tenet eum Paulus debitorem. hem: Debitorem, inquit, Dominus ipse se fecit, non accipiendo, sed promittendo. Aon ei dicitur, redde quod accepisti, sed redde quod promisisti*. Similia supra citavimus ex Paulino ad Victricium, et Fulgentio ad Monimum.

Ad Tertium respondendo: Non recte a Durando exponi sententiam Apostoli, quod enim illa verba, *quam reddet mihi justus iudex*, sine accipienda formaliter. ut scilicet, reddet mihi Dominus, quatenus est justus iudex, ac per hoc ex iustitia, non ex sola liberalitate, planum est, Primo, ex singulis pene verbis illius sententiae, ut ex illis, *bonum certamen certavi*. Hem ex illo, *reddet, et ex illo, corona iustitiae*.

Secundo: Quia supervacaneum esset illud. *iustus iudex*, eo loco, ubi non agitur de poenis impiorum, sed de praemiis sanctorum, si Deus poenas solum vel justus iudex infligeret, praemia vero, vel liberalis donator effunderet.

Tertio ex Augustino, qui loco citato in psalm. 83. hunc locum Apostoli tractans, dicit. Deum indulgentiae esse largitorem, coronae autem debitorem, et ideo indulgentiam tribuere vel patrem, coronam iustitiae, vel iudicem justum. Item in lib. de gratia et libero arbitrio, eundem locum exponens cap. 6. *Cui redderet, inquit, coronam iustus iudex, si non donasset gratiam misericors Pater?* Elin lib. de correptione et gratia cap. 13. non solum vilam aeternam, sed etiam misericordiam in remissione venialium dicit, iusto iudicio bonis meritis reddi.

Denique, in aliis locis idem Apostolus non solum dixit, justum iudicem esse Deum in remuneratione operum bonorum, sed etiam justum esse apud Deum, vel bona opera remuneret, 2. Thess. 1. Elin ibidem disertis verbis dicit. iusto iudicio Dei Thessalonicenses dignos haberi regno Dei, pro quodammodo amantur.

Ad Quartum respondeo: Absolute non posse hominem a Deo aliquid exigere, cum omnia sint ipsius lumen posita ejus voluntate et pacto, quo non vult exigere a nobis opera nostra gratis, sed mercedem reddere juxta proportionem operum, vere possumus ab eo mercedem exigere: quomodo ser-

vus non potest absolute a domino suo ullum praemium postulare, cum omnia, quae servus acquirit, domino suo acquirat: lumen si domino placeat donare illi opera sua, et pro iisdem lumen sibi non debilis mercedem promittere, jure mercedem pro suis operibus postulabit.

Deinde: Objectio ista Durandi locum haberet, si Deus ex iustitia commutativa mercedem redderet operibus bonis: sed cum Deus ex iustitia distributive praemia bene operantibus dare decreverit, non est opus, vel ei proprie aliquid demus. Nam neque ii, qui currunt ad bravium, dant aliquid regi, et tamen lenitur rex bravium tribuere ei qui caelos in cursu superaverit. Maneat igitur, opera bona iustorum ex iustitia, aliquid adeo ex condigno mereri vilam aeternam.

CAPUT XVII.

Opera bona iustorum meritoria esse ex condigno, non solum ratione pacti, sed etiam ratione operum.

Allera quaestio sequitur, Utrum opera bona sint meritoria ex condigno ratione pacti tantum, an ratione operis lumen, an ratione ulriusque. Neque enim dubitari debet, quin merilum ex condigno his tribus modis variari possit. Nam si forte opus aliquod sit multo inferius mercede ex conventionione promissa, vel si dominus vineae conduceret operarios, et non denarium diurnum, sed centum nummos aureos pro mercede promitteret, ejusmodi meritum ex condigno, ratione pacti, non ratione operis.

Contra vero si opus sit revera aequale mercedi, vel forte etiam majus: sed conventio nulla interveniens dici debeat ejusmodi merilum ex condigno; dici debebit ex condigno ratione operis, non ratione pacti. Et in malis quidem facili reperiemus meritum poenae ex condigno ratione operis, non ratione pacti, quoniam sine ulla conventionione qui alterum laedit, satisfacere tenetur, atque ad poenam a iudice compelli potest: utrum autem in bonis sit aliquod merilum vere de condigno ratione operis, non ratione pacti, paulo post videbimus.

Denique, si et pactum intercedat, et opus sit vere par mercedi, ut cum operarii ad vincam juxta evangelium conducuntur pro denario diurno, id merilum erit ex condigno ratione operis et ratione pacti.

Non desunt qui censeant, opera bona iustorum esse meritoria vitae aeternae ex condigno ratione operis, etiamsi nulla extaret divina conventio. Ita enim docet Cajetanus in 1. 2. quaest. 114. art. 3. Elin idem videtur sensisse Dominicus a Solo lib. 3. de natura et gratia cap. 7.

Alii contra existimant opera bona ex gratia procedentia non esse meritoria ex condigno ratione operis, sed tantum ratione pacti et acceptationis divinae. Ita docet Scolus in 1. sentent. dist. 17. quaest. 2. quem alii quoque sequuntur ex veteribus scholasticis, et ex recentioribus Andreas Vega, in opusculo de justificatione quaest. 5.

Dislat aulcm hacc opinio longissime ab hacresi Lniheranorum. Non cnim Scolus censet, opera bona non esse vere bona, sed pccala, si ad legem divinam examinentur, ul Lulherani censeant; sed existimat opera justorum esse bona vere cl proprie, sed non lam excellentia, ut proporlioncm habeant cum vila aelerna, cl ideo acceptari quidem a Deo ad iustitiam cl dignam mercedem vilae aelernae, sed cx pacto cl promissione, non ex operibus dignitate.

Nobis media sententia probabilior esse videtur, quae docet opera bona justorum meritoria esso vitae aeternae cx condigno raliione pacti, el operis simul, non quidem quod sine pacto, vel acceptatione non habeat opus bonum proportionem ad vitam aeternam, sed quia non tenetur Deus acceptare ad illam mercedem opus bonum, quamvis par el aequale mercedi, nisi conventio interveniat. Quam sententiam conformem esse non dubitamus concilio tridentino cl principibus theologorum s. Thomae, in 1. 2. quaest. 114. artic. 1. ad 3. et ari. 3. s. Bonavenlurae, cl aliis in 2. seni, distinet. 27.

Primum igilur opera justorum, remoto pacto vel promissione, non esse meritoria vilae aeternae ex condigno, sive cx iustitia, illa ul non possit Deus sine iniustitia talem negare mercedem; satis probatum est supra cap. 14. in 2. ratione. Scriptura siquidem el Patres ubicumque dicunt, Deum fidelem esse el iustum in reddendo praemio, semper aul fere semper mentionem faciunt promissionis.

Al (inquiunt) Filio debetur haeredilas, si bene se gesserit, etiamsi nulla conventio inter patrem et filium intercedat. Nos autem per gratiam filii Dei sumus, igilur, si bene operemur, debebitur nobis haeredilas vilae aelernae, ciam si nulla conventio vel promissio intercedat.

Hespondeo: Aliud esse loqui de merito personae, aliud de merito operis. Et rursus aliud de vila aelerna, ul est haeredilas, aliud ut esl merces, stipendium, bravium. Nam ex eo quod aliquis esl filius Dei per gratiam, meretur cx condigno haeredilatem vilae aelernae, sino alio pacto, sed merito personae. non merito operis. Nam eliam infantibus, qui decedunt mox a Baptismo, quia filii Dei sunl, debetur jure hacreditas, cl ipsi eam mereri dici possunl, non merito operis, sed personae. Quemadmodum eliam cum distribuenda sunt oflicia, vel beneficia publica melioribus civibus, illi dicuntur ea mereri ex condigno, qui sunl optimi inter cives.

Porro bona opera non requiruntur ad vitam aeternam acquirendam, ut haeredilalem, sed requiruntur, ne filius excidat ab adoptione, cl jure mereatur ex hacredari. Proinde: Filius Dei adoptivus per bona opera sine alio pacto non meretur vitam aeternam acquirere ul haeredilalem, sed meretur eam non amittere. Quod patet tum ex eo, quod haereditas ante omnia bona opera, jure adoptionis illi debetur. Tum quia infantes baptizati, cx hac vila migrantes viam aeternam accipiunt in haeredilatem, cum lamen nulla habeant operum merita, ul experientia testatur, et sancti Patres docent, Augustinus in episl. 157. ad Optatum. El Bernardus serm. 08. in Cantica.

Al vero ul filius Dei adoptivus vitam aeternam oblinent, ul mercedem, sive stipendium el brevium, dicimus requiri promissionem. sive pactum: neque sufficere gratiam adoptionis. Nam etiamsi tenetur pater admittere probum filium nd haeredilatem, tamen non tenetur admittere opera ejus, quamvis alioqui valde egregia ad obtinendum bravium, nisi pactum vel promissio interveniat. It quod magis aperte perspiceretur, si coelestis hacreditas, el coelestis bravium omnino distinguerentur. Tunc cnim omnes intelligerent, haeredilalem deberi personae a Deo in liliu adoptatae, etiamsi nulla alia exlaret promissio, juxta illud, si filii, cl *haeredes*, Rom. 8. al bravium deberi operibus cx pacto et promissione, juxta illud, accipiet coronam vilae. quam repromisit Deus diligentibus se, Jacobi 1. Et, *nonne cx denario convenisti mecum?* Mallh. 20.

Sed quamquam ipsa gloria sempiterno, haeredilas est et bravium; tamen ul hacreditas personae debetur, jure adoptionis sine alio pacto, ul objectio probat; ut bravium debetur operibus ex pacto, ut nos hic docemus: cl praeterea cum varii sint gradus coelestis gloriae, unus tantum debetur personae jure adoptionis, sine alio pacto; reliqui debentur operibus ex promissione vel pacto.

Jam vero opera bona justorum meritoria esse vilae aelernae ex condigno non solum raliione pacti et acceptationis, sed eliam raliione operis, illa ulin opere bono ex gratia procedente sil quaedam proportio cl aequalitas ad praemium vilae aelernae, probatur his argumentis.

Primo: Vila aelerna est gratia pro gratia, ul dicitur Joan. 1. idesl, gratia mercedis pro gratia meritorum, sive charitas patriae pro charitalis viae, ut exponitur a s. Augustino, in episl. 105. et in lib. de gratia et libero arbitrio cap. 9. At intergratiam et gratiam sine dubio magna similitudo cl proportio est.

Secundo: Vila aeterna esl flumen laetificans civitatem Dei, psal. 45. gratia vero bene operandi est fons aquae salientis in vitam aeternam, ul dicitur Joan. 4. al fons proportionem babel nd flumen, immo totum flumen virtute continet. El praeterea proportio esl inter descensum cl ascensum aquae; tam cnim alte ascendit, quam alte descendit: fons aulem aquae vivae, idesl, gratia Spiritus sancti diffusa in cordibus nostris, de coelo descendit, el ideo debita proportionem salit in vitam aeternam.

Tertio: Viln aelerna esl denarius diurnus laborantium in vinea, Mallh. 20. At denarius diurnus iustum est praetium laboris diurni. Ideo enim vocatur denarius diurnus, quia solet ordinarie ex communi aestimatione respondero labori diurno.

Quarto: Gratia esl semen gloriae juxta illud, I. Joan. 3. *Semen Dei manet in eo*. Al semen non est quidem aequale rei, cujus esl semen, quo ad molem, sed esl lamen aequale, quo ad virtutem.

Neque Durandi responsio, quod gratia esl semen gloriae, malaphorice, non proprie, solida est. Nam hacc ipsa metaphora salis apte, alque accommodata potest indicare quod volumus. Ul cnim semen proprie dictum, arboris videlicet, aul animantis, physica virtute lotam arborem vel animantem con-

linel, sic eliam charilas Dei in corde diffusa, morali, meritoriaque virtute gloriam ipsam continet.

Quinio: Vila aelerna esl aelio quaedam supernaturalis ex parte objecti, el principii lum cflleicnlis lum eliam formalis ; al meritum, quod in dilectione consiluit, esl eliam aelio supernaturalis ex parte objecti, el principii tum cflleicnlis, lum formalis; igilur proportionem habent inter se, cl unum ad alterum, quasi recta via ad suum terminum ducit.

Sexto: Deus esl, qui electos per merila ad vitam aeternam ul bravium, ct coronam iustitiae perducendos esse decrevit, igitur sine dubio ejusmodi merila illis donat, quibus vere cl proprie, alque adeo ex condigno perveniant ad coronam. Neque enim potestas, vel sapientia, qua id facerent, Deo deesse potuit.

Septimo : Merita nostra pendent a meritis Christi, lum quia nobis ille meruit virtutem merendi, lum quia nos meremur ut membra viva Chrisli, ei per influxum, quem ab illo, ula capite nostro recipimus: igilur detrahitur de gloria Chrisli, si merita nostra sini ila imperfecta, ul non sint merita ex condigno, nisi ratione acceptationis Dei.

CAPUT XVIII.

Solvuntur objectiones conira doctrinam capitis superioris.

Neque argumenta, quae contra objici soient aliquid concludunt. Primo, objici polesl illud Apostoli, Horn. 8. *Non sunt condignae passionibus eius.* El illa testimonia Patrum, quae nos supra citavimus cap. 14. in prima ratione.

Sed intelliguntur illa omnia loca de meritis secundum substantiam operum, non ula Spirilu sancto, el gratis Dei proficiscuntur, ul lum eo loco, lum in cap. 0. diximus. Quod si velimus locum Apostoli universaliter intelligent de bonis operibus omnibus, etiam ula Spiritu sancio, cl gratia Dei proficiscuntur: ult. Fulgentius intellexit in lib. 1. id Ionium, promptum erit respondere, non requiri ad meritum ex condigno absolutam aequalitatem inter meritum cl praemium, sed salis esse proportionalem, ul paulo post fusius explicabimus.

Secundo: Objici polesl s. Augustinus. qui lib. 1. Confess, cap. 4. dicit: *Qui reddit debita nulli debens.* Et serin. IG. de verbis Apostoli: *Non dicimus Deo, redde quia accepisti, sed redde, quia promisisti.* Hems. Bernardus, qui in serm. 1. de Annuncial. dicit: *neque enim talia sunt hominum merita, ul propter ea vila aelerna debeatur ex jure, aul Deus injuriam aliquam laceret nisi eam donaret.* Denique s. Thomas, qui 1.2. q. III. art. I. ad 3. dicit, Deum non debere nobis, sed dispositioni suae.

Sed facilis est Responsio. Nam dicitur Deus, reddere debita nulli debens: quia nihil ulli debet absolute, sed solum ex promissione el dono suo. Pari ratione dicimus Deo, redde quia promisisti, non dicimus, redde quia accepisti; quoniam fundamentum primum debili divini non in opere nostro, sed in ejus promissione consistit. Nam remota promissione

non tenetur acceptare opus nostrum ad mercedem. Quod aulem non ex sola promissione, sed eliam ex opere nostro Deus efficiatur debitor, docet ibidem Augustinus cum subjungit. *Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti.*

Sanctus quoque Bernardus dicit, vitam aeternam non deberi ex jure, quoniam (ul ipse ibidem explicat) merita nostra nascuntur ex gratia. Proinde significat non deberi ex rigore justitiae (ul theologi loquuntur) qui gratiam nullam praesupponit; et Deum absolute non facturum injuriam justis, si cos privet mercede iustitiae: non lamen negat, quin ex hypothese Deus injuriam facturus esset, si vitam aeternam bonis operibus, ex conventionem non redderet.

Denique s. Thomas non dicit, Deum non fleri nobis debitorem, sed non fleri nobis simpliciter debitorem; quoniam (ul diximus) prima et potissima ratio debili divini, ex ipsius Dei promissione et dispositione consurgit.

Tertio objiciunt, inter Deum el hominem non posse esse justitiam, nisi secundum quid. ul s. Thomas docet. 1. 2. quaesi. 114. art. 1. Justitiam aulem secundum quid, non esse iustitiam simpliciter cl absolute: quare non esse absolute dicendum operibus nostris, ex condigno deberi vitam sempiternam.

Respondeo. Duobus modis dicitur aliquid secundum quid. Uno modo, cum caret ea forma, a qua denominatur secundum quid. quo modocycous dicitur niger secundum quid. id est, secundum pedes, el aethiops albus secundum quid, id est, secundum denies. Altero modo cum non careat ea forma, sed tantum perfectione ejus, quae in aliis rebus ejusdem generis reperitur; quo modo puer dici polesl homo secundum quid, si ad virum perfectum comparetur: el res creatae dicuntur entia secundum quid, si conferantur ad Deum; accidentia dicuntur habere esse secundum quid, ad substantiam comparata.

Igilur quae dicuntur secundum quid priore modo, non possunt simpliciter el absolute nominari talia: quae dicuntur secundum quid modo posteriore, dicuntur eliam simpliciter el absolute talia. sed imperfectius, quam alia generis ejusdem. Atque hoc modo posteriore theologi dicunt iustitiam secundum quid esse inter Deum el hominem, quia praesupponit gratiam, el lamen simpliciter etiam dicuntur esse iustitiam, sed minus perfectam, quam ea sit, quae nullam gratiam praerequirat.

Quarto objiciunt: Maximam esse inaequalitatem inter opera nostra, quamvis ex gratia proficiscantur, cl ipsam aeternam bealitudinem; praesertim si bealitudo objective consideretur. sicut scriptum est: *Ego ero merces tua magna nimis.*

Respondeo: Negari non potest, quin bealitudo longo excellat actioni meritoriae, cum in illa sit cognitio el charilas perfecta, in ista vero sit cognitio cl charilas imperfecta: sed non requiritur absoluta aequalitas inter meritum el praemium, secundum iustitiam distributivam, ul dici possit praemium deberi meritis ex condigno, eliam ex parte operis: sed sufficit, ul sit proportio quaedam, secundum quam is, qui meretur dici possit dignus eo prae-

mio. Nam hic etiam in terris, qui doctrina et bonis moribus praeditus est, et pro Ecclesia aliquamdiu laboravit, dignus episcopatu judicari solet, quamvis absolute dignitas episcopalis amplissima sit. et nullo prelio comparabilis: in rebus quoque naturalibus. dispositio ad formam multo imperfectior est ipsa forma, et tamen ex naturali quadam justitia subjecto rite dispositio forma debetur: sic igitur qui Deum ex toto corde diligat, ac per hoc mundus est corde, pacificus, mitis, humilis misericors, dignus est, qui ad beatitudinem illam admittatur, quae diligentibus Deum, mundis corde, pacificis, milibus, misericordibus, humilibus, vel rite dispositis promissa est.

Quod autem dicebatur de beatitudine objectiva, quae Deus est, non auget difficultatem, nam sicut Deus objectum est beatitudinis (id est) cognitionis et amoris beatorum; sic etiam objectum est meriti, id est, fidei et charitatis viatorum, flos solum interest, quod fides et charitas in hac vita minus perfecte Deum attingunt, quam visio et charitas in alia vita; sed ideo dicimus ex condigno fidei formatae per charitatem deberi visionem cum ardentissima charitate, quia dignum est, vel res a Deo inchoata, et disposita tandem aliquando perficiatur et absolvatur. Nam (vel loquitur s. Fulgentius in lib. 1. ad Monimum cap. 10.) *Cum Deus vitam aeternam donat, opus suum, quod inchoavit justificans impium, perficit, glorificans justum.*

Quinque obijciunt, Deum ex communi sententia theologorum remunerare juslorum opera supra condignum; proinde non esse in operibus juslorum veram condignitatem ad praemium.

Respondeo: Deum remunerare supra condignum non illa esse accipiendum, quasi bona opera non sint digna praemio vitae aeternae; sed quod ultra praemium, quod ex condigno meritis bonis debetur Deus ex liberalitate aliquid semper adjungat. Sed de hac re in sequenti capite disseremus.

CAPUT XIX.

Deum remunerare opera bona supra condignum

Postrema restat quaestio, Num Deus opera bona remuneret ex mera liberalitate supra condignum. Communis enim theologorum sententia id constanter affirmat, vel peripicuum est ex sancio Thoma, sancto Bonaventura, Scoto, Durando et aliis in 4. seni. dist. 46.

Contrarium docuit Andreas Vega, in 5. quaesi, de Justificatione, et doctor ille Lovaniensis, cujus nullas sententias Pius V. pontifex damnavit. Est eorum inter damnatas sententias quartadecima his verbis expressa: *Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi ampliore mercedem, quam iusto Dei iudicio mereantur accipere,*

Probatur igitur breviter, Deum remunerare ultra, vel supra condignum, Primo, ex divinis literis. Nam Matth. 5. non sine causa Dominus ait: *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est*

in coelis. Et apertius Luc. 6. *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinus vestros.* Certe enim justa merces esse poterat mensura bona; cur autem additur, conferta, coagitata, superfluentem, si nihil additur supra condignum?

Item Luc. 19. posteaquam servus fidelis qui lucratus fuerat decem Minas, acceperat praemium suum, id est, imperium supra decem civitates; rursus extraordinario munere datur ei Mina, quae fuerat ablata a servo infideli et pigro. Quid nunc hoc significare potest, si Deus in iudicio nulli dabit aliquid, nisi iuste et ex condigno illud mereatur.

Adhaec, Matth. 20. in parabola vineae, manifeste videmus nullis dari integrum diurnum denarium, cum lamen non integrum diem in opere posuissent. Atque id non ex justitia, sed ex liberalitate facium esse, indicat Dominus illis verbis: *Volo huic dare, sicut et tibi. An non licet mihi quod volo facere? An oculus meus nequam est, quia ego bonus sum?* Ex quo etiam intelligimus, id quod supra condignum additur, non dari ex aequo, nec omnibus. Fortasse etiam huc pertinet illud Apostoli ad Roman. 8. *Non sunt condignae passionibus ejus temporis ad futuram gloriam, quae retribuitur in nobis, quamvis et aliter hoc testimonium exponi possit, vel supra notavimus.*

Idem Secundo, ex Patribus probari potest. S. Basilii, in psalm. 114. in illud: *Convertere anima vacca in requiem tuam;* Proposita est, inquit, aeterna requies his, qui legitime in hac vita decertarunt, quae non secundum operum debitum ac meritum retribuitur, sed juxta magnificentiam Dei Patris, qui in ipsum speraverunt, exhibetur. Quem locum ostendimus cap. 6. male allegari contra merita ex condigno, cum non extenuet merita, sed amplificet munificentiam Dei in retribuendis praemiis etiam supra condignum.

S. Fulgentius in lib. 1. ad Monimum cap. 10. reddens rationem cur vita aeterna dicatur gratia, cum merces sit meriti, illa loquitur: *Gratia autem etiam ipsa non injuste dicitur, quia non solum donis suis Deus dona sua reddit; sed quia tantum etiam ibi gratia divinae retributionis exuberat, vel incomparabiliter, atque ineffabiliter omne meritum, quantumvis bonae, et ex Deo datae, humanae voluntatis atque operationis excedat.* Haec ille. Itaque non temere, nec sine fundamento scholae theologorum praemium operibus bonis a Deo supra condignum reddendum esse confirmant.

Utrum autem operibus malis Deus poenam reddat citra condignum, non videtur illa esse certum; nam nec inveniuntur loca Scripturae, quibus id facile confirmetur, et quamvis s. Joannes chrysostomus hom. 37. in Genes, hujus sententiae patronus esse videatur, lamen s. Augustinus lib. 21. de Civ. Dei cap. 24. hanc ipsam sententiam tolerat potius, quam probat. Nam cum dixisset illa verba psal. 76. *Numquid obliviscatur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas,* non perlinere ad reprobos, sed ad electos, ita subjunxit: *Sed quibus placet, istam sententiam usque ad illa impiorum tormenta protendere, satiem sic intelligant.* ut

manenie in eis *ira Dei, quae in aeterno csl prae-nunciala supplicio, non contineat Deus in hac ira sua miserationes suas, el faciat eos non tanta, quanta digni sunl poenarum atrocitate cruciari: non ul eas poenas vel numquam subeant, rei aliquando finiant, sed ul eas mitiores. quam mcrila sunt eorum, levioresque patiantur. Sic mini cl ira Dei manebit, el in ipsa ira sua mstrutiones suas non continebit. Quod quidem non ideo confirmo, quia non resilo. Haec ille.*

Quia lamen haec scnlcnlia de poenis cilra condignum, cl mullis theologis placuit, et a sancio Augustino minime refutatur; respondendum erit quatuor testimoniis Scripturae divinae, quae conlra eam pugnare videntur.

Primum leslimonium csl illud: Aon *exibis inde donec reddas novissimum quadrantem*, Mallh. 5. Sed facilis esi Responsio. Nam sive hic locus intelligalar de poenis purgatorii, ul nos in 1. lib. de purgatorio, cl in 1. lib. de slalu pccali ostendimus, sive cliam de poenis gchennae; significat Dominus nullum pccalum sine suo crucialu mansurum, non autem nullam partem ejus cruciatus qui singulis peccalis debclur esse minuendam. Deinde loquitur Dominus de poena, quae solvenda manebil post laiam judicis sententiam, non de ea, quam judex conslilucl, cum sententiam feret. Quamvis enim Deus, cum peccatores judicabit, cilra condignum fortasse judicabit; sed post sententiam laiam nihil unquam de poena minuetur.

Allerum leslimonium csl Luc. 6. *Qua mensura mensi fueritis remetietur vobis.* Sed absque dubio scnlcnlia haec generalim accipienda csl, ul sensus sil. Qui boni fuerim, bona recipient; qui mali, mala; cl qui valde boni fuerint, mullum boni recipienl. Qui valde mali, mullum mali. Nam si aequalitas praemii ad merita de scriberetur, repugnet haec scnlcnlia verbis illis, quae cx eodem capita nos citavimus, *mensura bonam et conferatam etc.*

Terlium leslimonium csl Jac. 2. *Judicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam.* Sed loquitur Apostolus eo loco de misericordia non quacumque sed salvante, alque a damnatione aelerna hominem liberante. De qua loquitur Dominus Mallh. 5. *Ite alii misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequantur.*

Postremum leslimonium csl in Apocalypsi cap. 18. (?) *itanlujn se glorificavit. el in deliciis fuit lanium dale illi tormentum et lucium.* Caeterum hic locus docet proportionem quandam futuram inter culpam el poenam, ul majori culdae major poena respondeat, cl minor minori; non lamen necesse esi ex hac proporlione aequalitatem colligere. Sed de liis salis, praesertim cum de suppliciis cilra condignum inferendis res sil (ul diximus) salis incerta.

CAPUT XX.

Idam aelernam etiam quoad primum ejus gradum reddi meritis operum bonorum.

Explicavimus tres partes disputationis de Merito; Sequitur Quarla, quae csl etiam ulla majn qua bre-

vissime docendum csl, quatenam sini illa, quae cadunt sub merilmn de condigno.

Sunl aulem omnino Quinque res, quae in dubium revocari possunt, vila aeterna, gralia juslificationis. graliae incrementum, reparatio post lapsum, cl perseverantia in lide cl charitalc usque m Dnem. De quibus disputat s. Thomas in 1. 2. quae si. 1 It. art. 5. cl sequent. Nos paucis indicabimus, quae veriora de his omnibus quaestionibus nobis esse videantur.

Primum igitur de vila aeterna solum quaestio csl, Urum ipsa vila aelerna. an gradus tantum in ea praeslantiores cadant sub meritum de condigno. Sunl enim qui scnlant, vilam aelernam. sive primum ejus gradum non cadere sub meritum, cum debeatur jure haeredilalis omnibus filiis Dei, hoc ipso quod sunt filii Dei. Sunl etiam, qui existimant vilam aelernam, sive primum ejus gradum, reddi merilis operum, si dilectio illa Dei, quae esi ultima dispositio ad justificationem. orialur cx ipsa gralia juslificationis, alioqui merilis non reddi.

Nos existimamus, vilam aelernam, tum quoad primum gradum, tum quoad caeteros reddi bonis merilis filiorum Dei: nec mullum ad rem facere, ulrum ulla illa dispositio procedat cx gralia justificante. vel eam praecedat. Nam Scriptura divina passim docet, non solum gloriae incrementum, sed ipsam gloriam simpliciter praemium esse operum bonorum. Ul Matthaei 19. Si vis *ad vilam ingredi, serva mandata.* El ibidem: *Qui reliquerit patrem, vel matrem etc. centuplum accipiet, cl vilam aeternam possidebit.* El Jacobi 1. *Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae.* Galal. 6. *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aelernam.* El ad Coloss. 3. Ipsam haeredilalem scribit Apostolus, reddi operibus bonis: *Quodcumque facilis, ex animo operamini, sicut Deo, el non hominibus, scientes quod a Domino recipietis retributionem haeredilalis, Domino Christo servite.*

Ex quo intelligimus illum ipsum gradum gloriae, qui debetur jure haeredilario, rciribui etiam jure mercedis. Non enim csl absurdum (ul supra non semel diximus) eandem rem duplici jure deberi, lilulo videlicet haeredilalis, cl titulo meritorum. Atque hoc praestabunt in coelo adulti infantibus, non solum quod illi ampliozem gloriam obtinebunt, sed etiam quod ipsam gloriam, el primum ejus gradum habebunt infantes solo jure haeredilalis. adultis vero gloria illa simul cril el paleis haeredilas cl corona victoriae.

Porro dispositio illa ulla, si gralam adoptionis praecedat, non cril meritoria vitae aeternae de condigno, quia non possunt mereri vitam aelernam do condigno, nisi filii Dei. ul supra demonstratum est: si vero cx gralia illa nascatur, earnque sequalur, saltem ordinem naturae, non potent mereri primum gradum gloriae, si vera sit illorum opinio, qui dicunt, non cadere sub meritum id. quod jam debetur lilulo haeredilalis: nam primus gradus gloriae prius natura debetur lilulo haeredilalis homini justificato, quam ulla illa dispositio cx gralia juslificationis procedat. Sicul enim prius

csl in homine gralia adoptionis,quam dispositio ex gralia ipsa procédai, ila prius csl jus ad liaeredilalem,quod a gralia adoptionis separari nequit,quam ex gralia adoptionis dispositio illa procedat.

Vides igilur ad rem non facere,ulrum illa dispositio graliam praecedat, vel sequatur. Neulro enim modo meritoria esse polcril primi gradus gloriae, si quod jam debetur, non polesl sub merilum cadere. Al si concedatur, quod nos contendimus, cl quod s.Thomas docel, in 3.sentent.disl.18.quaes. 1. art. 5. rem unam cl eandem variis titulis posse deberi; sine dubio ultima illa dispositio post infusionem graliae continuata meritoria cril vilac aeternae, uls. Thomas confirmat in 1. 2.quaes.112. art. 2. ad 1.

CAPUT XXI.

Son graliam justificationis, sed ejus incrementum cadere sub merilum de condigno.

Jam vero de gralia justificationis, cl ejus incremento, lota res brevissime expediri poterit. Nam graliam ejusmodi non posse obtineri, neque ex condigno, neque ex congruo merilis operum, solis viribus liberi arbitrii effectorum, docuimus adversus Pelagianos, in lib. 5. de gralia cl libero arbitrio. Rursus, eandem graliam non posse obtineri ex condigno, sed solum ex congruo merilis operum ex fide, cl auxilio Dei speciali procedentium, docuimus in lib. 1. de justificatione cap. 21. Praeterea, non posse graliam eandem obtineri meritis consequentibus, hoc csl, bono usu graliae, ul quidam olim absurde dixerunt, docel s. Augustinus in lib. 2. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. clin lib. 1. de praedestinat. sanctorum cap. 12. quod illo argumento potissimum confirmatur: quia gralia justificationis saepe datur illis, qui ea bene uti non possunt, ul infantibus mox a Baptismo morituris. vel qui non volunt, ul adultis quibusdam, qui graliam jam acceptam abjiciunt, el fiunt novissima eorum pejora prioribus, saepe etiam non datur illis, qui ea bene usuri fuissent, si illam accepissent, quod de Tyriis cl Sydoniis Dominus ipse leslatur Matthaei 11.

Adhaec, nullum (Christo excepto) quamvis justum el sanctum posse aliis mereri graliam de condigno, certa ratio persuadet. Nullum enim ex lapsum, nulla promissio de merilo alienae salutis; el solus Christus, ul Ecclesiae lolitis capul, eam graliam habuit, qua membris omnibus graliam cl gloriam mereretur: *Quamvis* (inquil s.Leo in episl. 97. ad Leonem, cap. 2.) *mullorum sanclorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit; nullius tamen insontis occisio, redemptio fuit mundi. lceperuni jusli, non dedere coronas, eide fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiae, non dona justitiae.*

Sed sieul cerium csl, non posse unum alteri ex condigno graliam promereri, ila non dubium csl, posse id ex congruo fieri. Quomodo s. Slephanum precibus apud Deum conversionem apostoli Pauli.

cl s. Monicam lachrymis apud eundem conveni. nem s. Augustini promeruisse, nemo csl qui. get. El in ipso evangello legimus, Matthaei 9. Vi- dez) *s Jesus fidem illorum dixit paraijjlico, Confide fili, remillunlur libi peccatu tua.*

Denique posse hominem justum mereri ex condigno augmentum jusliliae, docel concilium lundenlinum sess. G. can. 32. docel etiam sanctus Augustinus, tract. 77. in Joannem, quamvis nomen ipsum de condigno non ponat: Restat, inquil, *ul intelligamus Spiritum sanctum habere, qui diligit, cl habendo mereri, ut plus habeat, cl plius habendo plus diligat.*

CAPUT XXII.

llep aralionem post lapsum, el perseverantiam usque in finem non cadere sub merilum de condigno, sed solum de congruo.

De reparatione posl lapsum, el perseverantia usque in finem concors est sententia theologorum, non cadere ea sub merilum de condigno. Ac (ut caetera argumenta praeteream) si caderent illa duo sub merilum de condigno, nemo juslorum esset, qui non esset etiam de numero electorum cl praedestinatorum ad vitam. Qui error fuit Joviniani el Calvinii, cl a nobis in lerlio libro confutatus est.

Posse aulem donum perseverantiae precibus impetrari, docuimus in 2. lib. de gralia cl libero arbitrio, cap. 12. posse vero reparationem posl lapsum, eum qui juslus est, mereri ex congruo, negal quidem sanctus Thomas, in 1. 2. quaesi. III. art. 7. sed id ipsum concedere videtur ia episl. ad Ilcbr. cap. G. led. 3. ul etiam aperle concedits. Bonaventure, in 2. sentent. distinet. 28. explicans verba Peiri Lombardi. El certe non desuni optimae rationes, quibus id probari posse videatur. Xim in 2. lib. Paralipom. cap. 19. dictum csl ad Josaphal regem Judo: *Impio praebes auxilium, cl his qui oderunt Dominum, amicitia jungeris, cl idcirco iram. Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in le etc.* Ex quo intelligimus sanctum illum regem bonis operibus apud Deum obtinuisse, ul etiam cum peccaret, a Deo non desereretur, nec pro merilis puniretur. Item in psal. 10. oral propheta, quod nos etiam orare convenit: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* El certe frustra ticret talis oratio, si nulla ei respondere posset impetralio.

Adhaec, si polesl juslus mereri de congruo, idesl, impetrare alteri conversionem, cur non cl ipse sibi postulare cl impetrare possit, ul si labatur non deseratur, sed ad poenitentiam revocetur?

Praeterea, polesl homo nondum reconciliatus per opera poenitentiae impetrare el mereri ex congruo graliam justificationis, ut in 1. lib. demonstratum csl, cur igilur non polcril idem ipse, dum csl juslus cl amicus Dei impetrare el mereri ex congruo reparationem. si forte labatur?

Neque objectio illa vincit. per peccalum amittuntur omnia merita praecedentia, igilur lieri non polesl. ut reparatio posl lapsum bonis merilis ulla

ratione reddatur. Nam probat quidem hoc argumentum, reparationem non posse esse mercedem quoe sil reddenda ex justitia. Qui enim amisit omnina merita, quomodo potest ex iustitia postulare mercedem? Al non probat non esse congruens, ut Deus respicial ex clementia sua ad bona opera praecedentia, el illorum intuitu misereatur ejus qui cecidit.

Al (inquiēs) quo quis plura merita habuit, eo gravius Deum offendit, cum peccat. Quoniam merita nostra munera Dei sunt, el plura beneficia ac-

cepit, si benefactorem offenda, magis est ingratus et minus dignus indulgentia. Respondeo: Argumentum recte concludit adversus eos, qui ex malitia el contemptu benefactoris peccant. at non adversus eos, qui ex ignorantia et infirmitate delinquunt. De quibus non lanium loquimur. Quare sanctus Thomas in 2. 2. quaestione 180. art. 10. docet, peccata religiosorum, etiam mortalia, sed ex ignorantia vel infirmitate commissa minus esse graviora, el facilius condonari, quam aliorum hominum, propier bona opera, quae religiosi assidue faciunt.

Finis Secundae Controversiae Particularis.

TERTIAE CONTROVERSIAE GENERALIS

TERTIA ET LLTIUA CONTROVERSIA PRINCIPALIS

sa

asi

ORDO DISPUTATIONIS

Postrema restat Conlroversia ex Iribus illis,quas de reparatione graliae tractandas esse diximus: ca vero est de bonis operibus in particulari, cl tribus libris continetur,quorum *Privius* erit de oratione, *Secundus* de jejunio, *Tertius* de eleemosyna. Tot

enim esse praecipua genera operum bonorum, testatur angelus Raphaël apud Tobiam, cap. 12. Bona csl oratio cum jejunio et eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere.

LIBER PRIMUS

DE BONIS OPERIBUS IN PARTICULARI.

Qui csl de Oratione

CAPUT PRIMUM

Definitio orationis breviter explicatur.

De oratione solita brevitate scripturus, Primum de ipsa oratione generalim disseram, Deinde, de certa illa forma precum,quae propria csl sacerdotum et monachorum, et horarum canonicarum nomine appellari solet.

De oratione generalim Septem capita tractanda cssc censeo; Quid sil oratio; Quotuplex; An sil necessaria, vel utilis; Quid sit in oratione petendum; Cujus sit petere; A quo, et pro quibus sil petendum; Quomodo sil petendum, ul, quod petimus, impetremus.

Quod allinet ad Primum, sic potesl Oratio definiri ex s. Thoma in 2. 2. quacs. 83. ari. 1. *Est aclus rationis practicae. voluntatis desiderium explicantis, et ab alio aliquid postulantis.*

Dicilur *aclus rationis*, quoniam tametsi Ium ratio, Ium voluntas ad orationem ex necessitate concurrant, lamen proprie actus est rationis, non voluntatis. Nam oratio csl petitio quaedam, petitio autem cum sil intimatio ac loquulio, sine dubio ad

rationem et inlelligentiam perlinet. Itaque Dominus Matthaei 7. *Petite, inquit, et accipietis, f)* Marci II. *Quicquid orantes petitis.etc. Et.* \poslulus ad Rom. 8. *Quid oremus, sicut oportet, nescimus; Spiritus postulat pro nobis, etc. Et ss. Patres, Basilii orat, in Julillam: Oratio, inquit, csl boni cujusdam petitio, quae a piis ad Deum effunditur. Gregorius nyssenus ora!. I. de oratione dominica: Oratio csl conversatio, sermocinatioque cum Deo. Et oral 2. Oratio csl petitio bonorum, quae Deo cum supplicatione offertur.* Joan. Chrysostomus hom. 30. in Genes. *Oratio colloquium csl cum Deo. Joannes Damascenus lib. 3. de fide, cap. 24. Oratio esi ascensio mentis in Deum, aul decentium a Deo petitio.*

Dicimus Deinde esse actum rationis non theoreticac, sed *practicae*, quoniam non ad cognitionem, sed ad impetrationem ordinatur.

Dicimus Terlio: Esse actum rationis: *Explicantis desiderium voluntatis.* Nam cum intellectus et affectus ad orandum concurrant, affectus concurrat desiderando id bonum, quo caret; intellectus vero desiderium illud explicando et proponendo; quemadmodum in rebus corporalibus cum re aliqui indigemus, per appetitum, qui concupiscibilis di-

tilur, rem illam desideramus, per linguam vero, quae oppellim sinlcrpres est, rem eandem flagitamus. hicinius Postremo: Esse aclum rationis: *Ab alio aliquid postulantis*. Quoniam desiderium voluntalis, si est in nostra poleslale, non exprimitur a ratione per modum postulantis, sed per modum imperantis: Al si non in nostra, sed in aliena poleslileesl, tum demum exprimitur per modum postulantis. el ea proprie dicilur oratio. Alque haec de definitione.

CAPUT 11.

De partitione Orationis.

Porro Triplex est orationis partitio. Primum oportet (πικ) Alia est oratio publica, quae nomine totius populi a sacerdotibus, tamquam publicis ministris in templis potissimum rite celebratur: Alia est privata, quae ad singulos perlinet, el de qua scribit Apostolus: *Volo ergo viros orare, in omni loco levantibus puras manus, sine ira el disceptatione*, I. ad Timoth. 2.

Deinde, Alia est oratio interior mentalis, Alia mentalis simul et vocalis. Aequae debet addi tertium membrum. idest, vocalis tantum. Ea siquidem non est utilis ad placandum Deum, sed magis ad provocandum ad iram, juxta illud: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*, Isaiae 29.

Elquidem oratio, quae sola mente concipitur, cum quis privim orat, utilissima est, el aliquando utilior, quam si etiam vox corporalis addatur. Nam et Deus salis intelligit quid velimus, el quid petamus etiam si id sola mente exprimamus: el nos ipsi nonnumquam toto ictu cordis Dei aures melius attingimus, cum ab omni strepitu corporali neamus, quam si voce simul et corde orare velimus. El denique (ul s. Ambrosius docet in G. lib. de sacramentis, cap. 4.) *Qui in silentio orat, fidem defert el confitetur, quod Deus scrutator cordis el renis sil, el orationem tuam ante ille audiat, quam tuo ore fundatur*.

Ceterum non negamus, quin oratio vocalis sil interdum utilis, el aliquando etiam necessaria. Utilis enim est; *Quoniam* (ut s. Augustinus loquitur in epistol. 121. ad Probam, cap. 9.) *interdum vocem ipsos ad devotionem acrius excitamus*. Interior quoque est, quoniam servii devotioni jam excelsae, quae erumpere solet et redundare in externum affectum, juxta illud psal. 15. *Lactatum est cor meum, el exaltavit lingua mea*. El illud psal. 83. *Cor meum, el caro mea exaltaverunt in Deum rivum*. Denique utilis est, ul non solum corde, sed etiam corpore debita servitutis Deo reddamus obsequium, juxta illud Osae ullim. *Omnia auferunt iniquitatem, et reddemus vitulos labiorum noverorum*. Esi autem non solum utilis, sed etiam necessaria vocalis oratio, quando ex praecepto majorum, vel publice, vel privim ceteras preces recitare jubemur.

Tertia partitio orationis exlat apud Apostolum, I. ad Timoth. 2. ubi Quatuor facit quasi genera,

sive paries orationis, cum ait: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus etc.* El ad Philipp. 4. *In omni oratione el obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum*. El quoniam haec partitio subobscura esse videtur. referam breviter quid praecipui Patres de ea scriptum reliquerint.

Igitur s. Hilarius in explical. psal. 140. ita loquitur: *Quatuor genera orationum Apostolus esse, significat, ad Timotheum scribens; Exoro ergo primo omnium fieri preces, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Humilitatis nostrae est deprecari, Magnificentiae Dei est orari, Fidei est postulare, Confessionis el laudis est gratulari*.

S. Ambrosius in lib. 6. de sacramentis cap.

Prima, inquit, oratio laudem debet habere Dei, secunda supplicationem, tertia postulationem, quarta gratiarum actionem. Ubi s. Ambrosius primo loco ponit orationem, secundo loco obsecrationem, non nihil invertens ordinem Apostoli, el per orationem intelligit laudem Dei: per obsecrationem intelligit supplicationem, qua poscimus, ul Deus nos audire dignetur; per postulationem intelligit petitionem ejus rei, quam desideramus: per gratiarum actionem intelligit iterum laudes Dei. Nam ipse paulo post exponit, quomodo incipit oratio a laudibus Dei, sic debet in Dei laude desinere.

S. Augustinus in epistol. 59. ad Paulinum. quae si. 5. totum hunc locum referi ad publicas preces, quae tempore sacrificii ad altare funduntur. Quod idem facit Chrysostomus in commentario, sed Chrysostomus non indicat, quid intersit inter has voces: Augustinus autem indicat, cum ita loquitur: *Eligo, inquit, in his verbis hoc intelligere, quod omnis. vel pene omnis frequentat Ecclesia, ul preces accipiamus didas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedici: Orationes, cum benedicuntur el sanctificantur, el ad distribuendum comminuitur, quam totam petitionem fere omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Interpellationes autem, sive (ul vestri codices habent) postulationes, fiunt. cum populus benedicuntur. Tunc antistites velat advocati susceptos suos per manus impositionem misericordissimae offerunt potestati. Quibus peractis, el participato tanto sacramento, Gratiarum actionem concludit, quam in his etiam verbis ultimam commendavit Apostolus*.

Joannes Cassianus collat. 9. cap. 9. el sequentibus, fuse tractat de hac partitione, et in summa docet, per obsecrationem intelligi orationem pro remissione peccatorum: per orationem, vocat, quibus Deo aliquid offerimus: per postulationem, sive interpellationem, preces, quas pro salute aliorum fundimus: per gratiarum actionem, laudes Dei, pro acceptis beneficiis.

Theodorclus in comment. 1. Timoth. 2. scribit, obsecrationem esse deprecationem malorum, orationem, postulationem bonorum, interpellationem, esse accusationem adversariorum, idest, diabolici

angelorum ejus, qui nos ad peccata sollicitant. Denique gratiarum actionem, id quod verba ipsa significant.

S. Bernardus, in sermone de quatuor modis orandi, per obsecrationem accipit orationem peccatoris poenitentiam inchoantis, qui intercessores adhibet, nondum audens per se ad Deum accedere, perorationem intelligit preces poenilenlis, qui persca Deo postulat indulgentiam, per postulationem orationem justii, qui petit regnum coelorum, et alia necessaria ad salutem: per gratiarum actionem orationem viri perfecti, qui se certo confidit exauditus.

S. Thomas in 2. 2. quaest. 83. arlic. 17. explicans hanc ipsam partitionem, scribil, in omni oratione Tria esse necessaria. Primo: Ul animus jungatur cum Deo, quod lit per orationem, quae est ascensio mentis in Deum. Secundo: Ul aliquid peintura Deo, quod fit per postulationem. Tertio: Ul proponatur ratio aliqua cur videatur esse concedendum id quod petitur, lum cx parte orantis, lum cx parte Dei. El quidem ex parle Dei optima ratio est Merilum Chrisli, quod proponitur per obsecrationem: Ex parle nostra csl actio gratiarum, quae proponitur, cum Deum aliqua ratione laudamus.

Explicat s. Thomas hacc omnia in oratione de sancta Trinitate; Nam cum dicimus: *Omnipotens sempiterne Dens*, oratio csl; cum addimus, *Qui dedisti famulis tuis in confessione verae fidei aeternae Trinitatis gloriam agnoscere*, Gratiarum actio csl; cum adjungimus, *Tribue quaesumus. ut ejusdem fidei firmitate ab omnibus semper muniamur adversis*, Postulatio est; cum concludimus, *Per Dominum nostrum etc.* Obsecratio esi.

'fheopliliacius in commentario hujus lociscribil, Apostolum loqui de oratione sacerdotis ad altare, in quo cum Augustino convenit, sed non agnoscit distinctionem inler obsecrationem, orationem et postulationem, in quo convenit cum Chrysoslomo.

Si mihi licet addere, quid de hoc loco Apostoli sentiam; Primum existimo loqui Apostolum, non solum de oratione sacerdotis ad altare, sed eliam de oratione privata cujuscumque fidelis. Nam ideo i. Timoli). 2. concludit: *Volo ergo viros orare in omni loco, etc. Similiter et mulieres in habitu ornato etc.* El ad Philipp. 1. omnibus dicil: *Nihil solliciti silis, sed in omni oratione cl obsecratione etc.* Fateor lamen hoc praeceptum, quod omnibus datur, ad sacerdotes praecipue perlinere, cl in illis precibus. quae funduntur ad altare, potissimum locum obtinere.

Existimo Praclerca: Voluisse Apostolum per has voces partitionem aliquam indicare, non rem eandem pluribus vocibus inculcare. Id mihi persuadet, Tum communis opiniomam uno vel altero excepto. omnes in eo conveniunt, ul Apostolus distinctionem aliquam inter eas voces notari voluerit: Tum quod easdem quatuor voces repetierit in episl. ad Philippenses.

Existimo Terlio: Partilionem hanc Apostoli desumi a materia orationis, quae csl res bona vel mala, praeterita vel futura, ut sensus Apostoli sil, o-

randum esse Deum pro malis avertendis clionis accipiendis, el quidem ulraque postulanda esse infulurum, el pro jam impetratis gratias exhibenda. Quem sensum clarius ostendit episl. ad Philippenses, quam ad Timotheum. Nam cum ail ad Philippenses: *In omni oratione el obsecratione, cm gratiarum actione petitiones vestrae innolekant apud Deum;* Hoc manifeste praecipit, ul sive tonorum adeptionem, sive a malis liberationem cupiamus el procemur a Deo, semper jungamus petitionem cum gratiarum actione, idesl, ila petamus futura, ut pro praeteritis agere gralias numquam obliviscamur.

Existimo Denique: Per Obsecrationes graece οἰ- ἡσσει .recte Theodorum et Augustinum locis citatis accipi voluisse deprecationes malorum. Ika vox illa a verbo δέομαι descendit, quod est indigere: ille aulem maxime indiget ope divina. quimalo aliquo premitur. Item per orationes recte eosdem auctores intellexisse petitiones bonorum inonenim in graeco est, ἐνχά , ut Cassianus legisse videtur, qui interpretatur vola, sed προσευχή,-, quod orationes significat. Nam (ut scribil Gregorius nyssenus, oration. 2. de oratione dominica) ideo oratio, qua boni aliquid petimus, dicilur προσευχή, quoniam τολum dicilur ενχή, el illi cum fiducia pelunta Deo bona, qui illi antea boni aliquid devoverunt. Alper Postulationes non existimo cum Theodorelo, significari hoc loco accusationem adversariorum, sed cum Augustino simpliciter postulationem. Nam etiamsi vox graeca εντευξι significet interpellationem pro aliquo, vel conlra aliquem; tamen quia omnis interpellans petit, immo ideo interpellaiul petat, recte s. Auguslinus loco nolalo monel, Vicinitate vocabuli unum pro alio poni solere, neque corrigendum esse textum latinum, qui non habet interpellationes, sed postulationes.

Addo quod in epist. ad Philipp, cap. 4. ubi obsecratio, oratio cl gratiarum actio iisdem graecis verbis exprimuntur, quibus in epist. priore ad Timoth. cap. 2. solum nomen postulationis variatur. Non enim est εντευξι , sed αιτηματα. quod proprie politionem vel postulationem signifiant. Ubi videtur Apostolus explicare voluisse uno in loco id quod dixerat in alio.

Addo eliam quod interpellatio conlra aliquem, comprehenditur in obsecratione, quae est deprecatio malorum, sicut interpellatio pro aliquo, in oratione, quae csl precatio bonorum; ut non fuerit opus distinguere tria membra, cum duo sufficerem.

Addo denique auctoritatem lalini interpretis antiquissimi, qui non sine caussa verbum εντευξι . hoc loco postulationes, non interpellationes reddendum esse iudicavit.

CAPUT III.

De necessitate cl utilitate orationis.

Sequitur pars Tertia disputationis propositae quae erat de necessitate vel ulililate orationis. Mulli fuerunt, ac sunl errores de fructu orationis, qui facili negotio recenseri et refutari poterunt.

Primum igitur non defuerunt olim tum ethnici, tum haeretici, qui nimis mullum orationi tribuerent. Refert cnim s. Thomas in lib. 3. conlra Genies cap. 9G. errorem ethnicorum quorundam, qui arbitrabantur, per orationes hominum mulari providentium Dei. Refert quoque Theodorclus hb. 4. Hist. cap. 10. et lib. 4. de fabulis haeticorum, Messalianos haeticos usque adeo extollere solitos orationem, ut existimarent, per cam solun vere justificari homines. Sacramenta vero. praeserlim Baptismum cl Eucharistiam nihil prodesse. Unde eliam Euchitac dici meruerunt.

Sed hic error nullo negotio refutari potest. Deum enim esse prorsus immutabilem, non solum docet Scriptura divina, Numcr. 23. 1. Reg. 15. Malach. 3. el Jacobi I. sed eliam manifesta ralio. Nam si Deus ulla ratione mutationi esset obnoxius, non esset simplex, neque infinitus, neque aeternus, ac per hoc esset creatura, non Deus. Vide s. Thomam in 1. par. quaesi. 9. art. 1. non igilur polesl humana oralio providentiam illius invertere aul mulare, apud quem non csl transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. El si absque sacramentis a Christo insti Iulis, possent homines per solas prêtes justificari alque salvari, non diceret idem Salutor: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua cl Spiritu sancio, non polesl intrare in regnum Dei.* Ioan. 3. Neque diceret: *Nisi manducaveritis carum filii hominis, non habebitis vitam in nobis.* Joan. 6. Non igilur sola oralio sufficit ad salutem.

Aller error, el quidem superiori contrarius, csl iorum, qui nimium extenuant fructum orationis, h quo numero reponendi sunl in primis ethnici hi, qui tollebant e medio providentiam Dei erga «s humanas, ul Epicurei, testo Marco Tullio, in lib. I. de nalura Deorum, ul Paripalclici, teste Clemente olexandrino hb. 5. slrom. El s. Ambrosio, lib. I. de officiis cap. 13. ul illi, qui Epicurum el Aristotelem praecesserunt, qui in libro s. Job cap. ii. dixisse leguntur: Circa *cardines coeli amburi, nec nostra considerat.* Isti cnim omnes oreis studium non solum extenuant, sed eliam peritus tollunt. Quid en m prodest orare Deum, si rosira non curat?

Ad horum errorem accedunt haeretici Pelagiani, qui si non utilitatem, cerle necessitatem orationis tollebant, cum dicerent, posse homines suis iribus bene vivere, servare mandata, gratiam Dei Hgloriam promerori. Quare s. Auguslinus, tum in bro de hacresibus cap. 88. tum in cpistol. 10G. I Paulin. inter praecipuos Pelagianorum errores posuit, quod destruerent orationes Ecclesiae.

In similem errorem incidit postea Joan. Wiclef, ii leste Thoma Waldensi tom. 3. cap. 1. el 2. doebal, Deum non requirere a nobis cogitationem, .I vocem, sed bonis operibus esse contentum. Idem etiam cum diceret, Iria esse genera orationis; • iam cnim esse orationem mentalem, aliam vocalem, aliam vitalem; in oratione vitali, idesl, in opeibus bonis omnia comprehendendi, el ipsam solam nae mentali cl vocali ad salutem sufficere, contende- bal.

Denique in hoc errantium numero jure collocari posse videtur quidam Joannes Monhemius exgram-

matico ludimagislo theologos lutheranus, qui in suo catechismo, tractatu de oratione, scribit, Deum id petentibus dare, quod eliam alias datums esset, etiamsi non peteretur. Ex quo sequitur, ul non solum non necessaria, sed eliam supervacanea videatur oralio.

Adversus omnes istos errores pugnat cvangelica illa sententia, Lucae 18. *Oportet semper orare, el numquam deficere, liem illud cap. 21. Vigilate omni (empore orantes, ul digni habeamini fugere ista omnia.* Item illa aposlolica, I. Thessal. uliin. *Sine intermissione orate.* Quibus non dissimilis est illa sapientis, Ecclesiasl. 18. *Non impediaris orare semper.* Haec enim, el alia, quibus plena est Scriptura divina, apertissime docent omnino necessariam esso orationem, neque esse committendum. ut alia vilae hujus negotia a studio rei lam necessariae nos impedianl.

Neque responderi potest, praedicta testimonia referenda esse ad necessitatem solius orationis vitalis, ul loquitur Wiclef. Nam Dominus in evangelio Luc. 18. cum dixisset: *Oportet semper orare, cl numquam deficere*, explicaturus de quo genere orationis intelligi vellet sententiam suam, narravit parabolas duas. Unam de vidua, quae importunitate petendi extorsit a iudice, alioqui injusto cl saevo, justam sententiam. Aliam de phariseo el publicano orantibus in templo. El rursus Luc. 11. Cum vehementer commendaret studium orationis, narravit Aliam parabolam de quodam, qui ab amico Ires panes petiit importunissimo lempore. et lamen accepit quod petiit, non quia esset amicus, sed quia non destitit petere, donec acciperet. Quae omnes parabolae clarissimae sunl, cl omnium iudicio orationem proprie dictam , non aulem melaphoricam, qualis est vitalis, necessariam esse demonstrant.

Praeterea ul bene vivamus, fieri non polesl sine auxilio Dei, cum scriptum sil, Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Ei 2. Corinih. 3. Non sumus *sufficientes cogitare aliquid cx nobis, tamquam cx nobis, sed sufficientia nostra cx Deo est.* Igitur auxilium Dei per orationem proprie dictam petere necesse habemus, si vitalem orationem exercere, idesl, si bene vivere desideramus. Quare non sola vitalis oralio, sed etiam mentalis el vocalis necessariae sunl, cl de iis verba Domini, cl Apostoli intelligi debent.

Quod aulem Monhemius dicil, auxilium Dei non defulurum, etiamsi illud minime petamus, cum Deus illa del petentibus, quae non petentibus etiam daturus erat: repugnat manifestis Scripturae testimoniis. Nam quod legimus in psal. 105. El *dixit, ul disperderet eos. si non Moyses electus cius stetisset in confractione, in conspectu ejus;* satis aperte demonstrat, ila liberatum fuisse populum ab ultimo exilio per orationes Moysis, ul si . Moyses non orassel, univorsus populus periturus fuisset. Illud eliam quod ail Dominus Math. 17. *Hoc genus daemoniorum non ejicitur nisi in oratione el jejunio;* nonne aperte indicat, beneficia quaedam impetrari per orationem el jejunium, quae sine oratione el jejunio minime impetrarentur? Quod vero s. Jacobus in epistololu sua cap. 4. docet:

-Voz̃i habetis.proplerea quod non postulatis: petilis, el non accipitis, eo quod male petatis-, eerie manifestius esse non poluil.

Quibus testimoniis congruens est illud s. Augustini, in serm. 1. de s. Slephano: Si s. *Stephanas sic non orasset. Ecclesia Paulum non haberet.* El illud in lib. 2. de bono perseverant, cap. 1G. *Constat Deum alia danda non orantibus, sicut initium fidei, alia nonnisi orantibus praeparasse, sicut usque in finem perseverantiam.* Ex quo Joco inlelligimus quae caussa sil, cur Deus quaedam beneficia concedat orantibus, quae alioqui minime concessurus erat; cl lamem per orationes divina providentia non mutetur. Nam sicut Deus jam ab aeternitate statuit quid nobis donare velil, sic eliam statuit per orationes nobis ea donare. Atque id lam in corporalibus, quam in spiritualibus beneficiis. Quia enim Deus constituit dare nobis frumentum el vinum: et simul constituit id nobis praestare per humanos labores, quibus agri, vineaeque colonur; nemo est qui neget necessarium esse arare ac serere, plantare ac fodere, el alia id genus facere, si metere cl vindemiare velimus: eliamsi Deus quos fructus, cl quantos nobis dare velit, ab aeternitate decreverit.

Sic etiam patriarcha Isaac, lamelsi sciebat ex divina promissione in semine suo benedicendas oranes gentes, ac per hoc prolem aliquam se habiturum dubitare non posse!: Oravit lamem Deum pro sterilitate conjugis suae, ul legimus in Genes. 25. Quoniam illud cliam sciebat, nulla Deum promittere, quae per orationes a se impetrari velil, ul s. Gregorius annotavit in lib. 1. dialogor. cap. 8.

El Elias propheta, cum Dei nomine pluviam promississet regi, el cerio sciret, falsum esse non posse quod Deus promittit: anxie tamen Deum precari coepit pro pluvia impetranda, 3. Reg. 18. quia noverat, pluviam quidem donandam esse a Dco, sed non nisi per orationes suas esse donandam.

Denique Tohia cap. G. angelus Raphaël dicil, Saram Tobiac juniore a Deo destinata esse uxorem: el lamem eundem Tobiam admonuit, ut Deum precaretur, ne se a daemonio illo pateretur occidi, a quo necatos fuisse constabat alios omnes, qui cum eadem Sara conjugio copulari lentaverant. Nimirum indicavit angelus, conscius Dei secretorum, praeordinatum fuisse a Deo conjugium Tobiae et Sarac, sed non nisi per orationes eorum divinam illam praeordinationem fuisse complendam.

Postremus error circa necessitatem orationis est haeticorum hujus temporis, ul Philippi Melancthonis in locis communibus, titulo de precatione. ut Joannis Calvini lib 3. institut, cap. 20. § 3. Joannis Brentii, in confessione Wirtembergensi, cap. de oratione, cl aliorum omnium, qui quamvis orationis studium maximi facere se jactent, lamem praecipuos ejus fructus negant, immo nihil fere utilitatis orationi relinquunt.

Tres enim sunl primarii fructus orationis, Satisfactio, Meritum, Impetratio. Ex quibus duobus priores adversarii funditus tollunt, ul ostendimus in quarto libro de poenitentia, et in libro quinio de justificatione. Tertium mutilant, si non tollunt. Nam ex iis bonis, quae precibus impetrantur, praeci-

puum est remissio peccatorum ac justificatio. Ik aulem fructum omnes hujus temporis haetici rationi detrahunt, cum illam soli fidei, quae orationem praecedit, attribuant.

Reliqua bona fatentur orationibus impetrari, oratio fundatur ex fide: sed quia per fidem inlelligunt fidem illam suam specialem, qua unusquisque certo credere debet, se gralum esse Deo, sed quae non imputari peccata, quae fides re vera haberi non potest, inde fit, ul conditionem plane impossibilem ad impetrandum requirant, ac per li nihil omnino orationi relinquunt. Sed quoniam fundamenla hujus erroris alibi sunl a nobis pro rslrarum virium tenuitate salis diligenter erenunc solum praecipuos fructus orationis indicabimus, cl ex divinis literis breviter confirmabimus.

Primus igilur fructus est Satisfactio pro peccato, de quo diximus in lib. 4. de poenitentia cap. G. E sane, si quis concedat opera bona laboriosa, satisfactoria esse pro peccatis, numquam negabil. quoniam sit oratio inter illa opera numeranda, cum salconstet, orationem non lanium bonam, sed eliam laboriosam esse, atque poenalem. Quae caussa est, ul fere semper jejuniis et elemosynae adjungatur, cum de satisfactionibus agitur.

Secundus fructus est Meritum. Oratio enim sire impetret quod postulat, sive non impetret, semper est meritoria majoris graliae el gloriae, quando ab homine justo, el sicut oportet, funditur. Cujus rei leslimonium habemus in evangelio, Mallh. G. *Cum oralis, non erilis sicut hypocritae, qui amant in synagogis, el in angulis platearum stantes orare, ul videantur ab hominibus. Arnen dico vobis, re ceperunt mercedem suam. Tu aulem cum oraveris, intra in cubiculum tuum. el clauso osio ora Patrem tuum in abscondito, el Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quo loco Dominus ostendit, orationem esse opus bonum, cui si bene fiat, debetur merces a Deo; ex quo (11. ut eliam sit meritoria, cum merces merito juste proprieque respondeat.

Tertius fructus est Impetratio, ac primum oratione impetrari remissionem peccatorum, docemur in oratione dominica: non enim juberet nos Dominus dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Si remissio debitorum per orationem impetrari non posset. Quod idem testatur parabola publicani et pharisaei Luc. 18. *Publicanus enim orans el dicens: Deus propitius esto mihi peccatori, descendit in domum suam justificatus.*

Nec solum remissionem peccatorum, sed mullo alia beneficia, immo cliam pene omnia, quae nobis necessaria vel utilia sunt, per orationem a Domino impetramus. Nam (ul recte animadvertit s. Joannes chrysostomus, in duobus libellis de oratione) sicut in rebus corporalibus homo nascitur nudus, el figens rebus omnibus, sed habet manus, quae satis apposite organum organorum proplerea dici meruerunt, eo quod per eas reliqua omnia instrumenta confici et cibus, vestis, domus, arma cl quicquid humanae vitae necessarium est facile parari queat; sic etiam in vita spiritali nihil omnino potest homo sine ope divina, non solum operari, sed nloqui aut cogitare: sed habet organum organorum

idesl, orationem, qua, si bene utatur, omnia sine dubio obtinebit.

Praeter hos tres primarios fructus, sunl eliam alii permulti, quasi secundarii. Nam oratio frequens mentem illustrat; neque enim fieri polesl, ul aliquiscordis oculos in Deum, qui lux est, intente defigat, quin ab eo aliquantulum illustretur. In cujus rei signum Moyses rediens a colloquio Domini frontem gerebat mirifica luce fulgentem, Exod. 34. Et David ait: *Accedite ad eum, el illuminamini,* Psal. 33.

Deinde: Oratio, spem cl fiduciam alit; quo enim aliquis cum alio frequentius loquitur, eo fidentius ad eum accedit.

Terlio: Inflammaleliam oratio charitalem el mentem ad majora dona recipienda capaciores reddit, uls. Augustinus docet, in lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 7.

Quarto: Augel humilitatem el castum timorem. Nam qui ad orationem accedit, inlelligit, se Dei esso mendicum, ac per hoc humiliter coram eo apnere studet, el diligentissime cavet ne illum offendat, cujus auxilio in rebus omnibus indiget.

Quinio: Gignit oratio frequens in animo orantis contemptum rerum omnium temporalium. Neque enim fieri potest, ul non vilescant, el sordeant terrena omnia illi, qui coelestia. atque aeterna assidue speculatur. De qua re vide s. Augustinum lib. 9. confess, cap. 1. cl 10.

Sexto: Parii oratio delectationem incredibilem. cum per eam fiat, ul incipiat homo gustare, quam suavis sil Dominus. Quanta aulem sil haec suavitas, vel ex eo polesl inlelligi, quod nonnullos non solum pernoctare, sed cliam dies iniegos cum integris noctibus in oratione conjungere sine labore potuisse novimus.

Denique: Praeter utilitatem cl voluptatem, adferl eliam oratio dignitatem, atque honorera non exiguum oranti. Nara (ul s. Chrysostomus docet. in I. libro de orando Deo) ipsi eliam angeli animam illam honorant, quam cernunt tam familiariter, cl crebro ad colloquium divinae majestatis admitti.

CAPUT IV.

De excellentia orationis Dominicae.

Jam vero quid sil in oratione petendum, quod erat Quartum caput propositae disputationis, non possumus brevius el plenius explicare, quam si Dominicam orationem plenissime exponamus. Nam (ulsanctus ait Augustinus in episl. 121. cap. 12.) *Quamlibet alia verba dicamus, nihil aliud dicimus, quam in ista Dominica oratione positum est, si recte cl congruenter oramus.* Igilur orationem Dominicam ex Patrum sententia explanabimus, si de excellentia ejus, de numero cl ordine petitionum, pauca quaedam solita brevitate praefati fuerimus.

Quod ad excellentiam allinet, praestat oratio Dominica omnibus aliis formis orandi, auctoritate, brevitate, perfectione, ordine, eflicacitate, necessitate.

BnuRHim Vol. IV.

Auctoritate, quoniam ab ipsa Dei sapientia condita est: proinde non solum nullis hominum, sed nec ullis angelorum melius poluil nos instituere in ratione orandi, quam Christus fecerit.

Brevitate eliam praestat, quoniam pro magnitudine cl multitudine rerum, quas continet, non poterat oratio fieri brevior. Est aulem utilis haec summa brevitatis, Tum ad memoriam adjuvandam, ul notais. Cyprianus. Tum eliam, ut monuit Tertullianus, ul inlelligamus non nullis verbis opus esse, cum oramus Deum, qui scit quid velimus antequam petamus, sed ingenii desiderio cl ferventi affectu.

Praestat quoque Perfectione, quoniam omnia comprehendit, quae a Dco nos petere vel necessarium, vel utile est. ul paulo ante ex Augustino didicimus. Addit vero Tertullianus, orationem Dominicam esse quasi breviarium evangelii, quia dum hanc orationem fundimus, simul admonemur quid credere, quid sperare, quid amare, quem colere, quid agere, quid fugere, quid appetere, quid contemnere debeamus, ul hic maxime locum habeat, quod Celcslinus scribit in epislol. ad Gallos cap. I. *Legem credendi, adde el operandi, lex statuit supplicandi.*

Ordine praestat, quoniam divina plane methodo postulare docemur, Primo quae ad gloriam; Deinde quae ad salutem nostram perlinent, el in iis primum aeterna, deinde temporalia.

Eflicacitate, sive utilitate praestat, quoniam (ut recte notat s. Cyprianus) nihil potest Deum Patrem magis movere, quam oratio filii ejus. Neque ullus melius novit, quae sil oratio eflicacior apud Deum, el quibus bonis nos potissimum egeamus, quam is, quem Deus advocatum nostrum. palronumque conslituil. Denique si quicquid petitur in nomine Christi, facile impetratur, ul dicitur Joan. 16. quanto facilius impetrabitur, quod non solum in nomine Chrisli, sed etiam verbis Chrisli postulabitur?

Praestat demum eliam Necessitate. quoniam nulla est alia forma precandi, quam omnes Christiani conceptis verbis tenere cl frequentare jubeantur, nisi ista. In constitutionibus apostolicis, lib. 7. cap. 25. monentur Christiani omnes. 1er quolibet die orationem hanc fundere. Item in concilio toletano IV. can. 9. jubemur, nullo unquam die orationem hanc intermittere, quam non sine raliione s. Patres Cyprianus serra. G. el Augustinus in enchiridio cap. 71. quotidianam vocaverunt. Denique in concilio remensi cap. 2. docemur, non licere homini Christiano Dominicam orationem, aul non tenere memoria, aul non inlelligere, aul non frequentare.

Addi potest alia excellentia, quod hanc orationem veteres Patres summo studio explicarunt. Vide Tertullianum in libro de oratione, qui est postremus inler ejus opera. Cyprianum in serm. G. qui est de oratione Dominica. Cyrillum hicrosolymilanuni catechesi 5. Myslagogica. Ambrosium lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. Gregorium nyssemum, in quinque orationibus de oratione Dominica. Hieronymum in comment, ad cap. 6. Mallh. Joan. cl chrysostomum in comment, ejusdem capituli, et in hom. de oratione Dominica. Augustinum in epislol. 121. ad Probam, cap. II. In enchir. cap. 115. lib. 2. de

serm. Domini in monte, cap. 8. el seq. scrrn. 28. de verbis Domini, bom. 42. cx lib.50. homiliarurn sermon. 126. 135. el 182. de lempore. Joan. Casianum collai. 9. cap. 18. el sequentibus. Petrum chrysologum sermon. 67.el seq. Rernardum serm. 6. de quadragesima. Innocentium papam lib. 5.do mysteriis missae, cap. 17. Denique comment, in cap. 6. Mallhaei, vel 11. Lucae, Theophilacii, Euthymii, Bedac, Anselmi, Ruperli, Thomae, Bonaventlurae, Alberti, el aliorum.

CAPUT V.

*De numero el ordine petitionum orationis
Dominicae.*

Petitiones orationis Dominicae septem esse communis habet sententia veterum et recentiorum : paucissimis lanium exceptis,in quibus sunl Tertullianus. in lib. de oratione, el Joannes Calvinus in lib. 3. Institui, cap. 20. § 35. qui sex lanium esse contendunt, revocantes ad unam petitionem omnia illa verba: *El ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo.* Sed Tertulliano, ul ail s. Hilarius can. 5. in Matthaеum,consequens error absolutit auctoritatem: el Calvinus, quod sil hostis Ecclesiae manifestus, indignus csl,cujus ratio habeatur, nisi forle sil ejus refellenda sententia.

Septem igitur esse petitiones orationis Dominicae disertis verbis docent Augustinus, Anselmus, Ruperlus, Innocentius, Thomas, Bonaventura supra citati. Reliqui veteres Cyprianus, Cyrillus,Nysenus, Chrysoslomus el alii non laborant de numero; sed ila tamen orationem tractant, ut salis aperte significent in septem petitiones esse divisam.

Quare falsum est, nisi mendacium etiam dici possit, quod jactat Calvinus pro se facere veteres Patres,el ad marginem scribil Augustinum el Chrysoslorum. Nam Chrysoslomus (ul monui) de numero non laborat: Augustinus autem sic loquitur in enchiridio cap. 115. *Proinde apud .euangelistam Matthaеum septem politiones continere Dominica videtur oratio.* Et in lib. 2. de sermon. Domini in monte cap. 16. *Ultima, inquit, el septima petitio esi, Sed libera nos a malo.* El cap. 17. *Sed harum septem petitionum consideranda el commendanda distinctio est.* El cap. 18. *Videtur cliam mihi septenarius iste harum petitionum numerus congruere illi septenario numero, ex quo totus iste sermo manavit.* Idem habet in homil. 42. extrema ex hb. 50. homiliarum.ubi dividit orationem Dominicam in tres petitiones, quibus aelerna, el quatuor, quibus temporalia postulantur. Viderit igiturCalvinus,ubi legerit in Augustino senarium petitionum numerum.

Accedit Praeterea etiam ratio, nam nisi petitiones sint septem,non erit oratio Dominica brevissima el plenissima, cum tamen a brevitate et plenitudine passim a sanctis Patribus laudetur.Non erit, inquam. Brevisima, quoniam res eadem bis repetetur. videlicet:¶7 *ne nos inducas iu tentationem, el, Libera nos a malo. Non est aulem credibile,*

Dominum, qui paulo ante dixerat, *branles nolū* mullum loqui,* nunc formam orandi praescribere, in qua res una et eadem diversis verbis,idesl,duabus sententiis significetur. Neque erit Plenissima, quoniam si idem prorsus sint, Ne nos inducas in tentationem, el, *Libera nos a malo:* Non petemus liberari u malo praeterito,sed solum a futuro, nec a malo poenae, sed solum a malo culpae,Tentalio enim, in quam petimus non induci, noned malum praelcrilum, sed fulurum, nec malum poenae, sed culpae.

Adde Postremo,omnino congruere ul loi sint petitiones Dominicae orationis, quot sunt dona Spiritus sancti, quandoquidem his petitionibus illa dona respondent, uls. Augustinus demonstrat in 2. lib. deserm. Domini in monte.

Porro habet Calvinus argumentum ex particula (sed) non omnino despiciendum. Nam si duae petitiones essent: Ne *nos inducas in tentationem.* el *Libera nos a malo,* non conjungerentur per adversativam (sed), sed per copulationem *Et;* nunc autem ita dictum est, *El ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo* Ac si dictum esset, Ne nos inducas in tentationem.sed erue nos a tentatione.

Sed est praeterea alia gravior objectio, quoniam Luc. 11. non habetur illa sententia,*Sed libera nos a malo:* El s. Augustinus in enchiridio cap. 116. dicil, ideo non fuisse additam a Luca illam sententiam, quoniam continetur io superiore. Atque hic fortasse est locus Augustini,ad quem respexit Calvinus, cum pro numero petitionum senario Augustinum citavit.

Respondeo: Quod attinet ad particulam (sed) illam non esse positam hoc loco ad explicandum quod antea dictum oral: id enim supervacaneum videretur, et brevitati orationis repugnaret, sed ad aliquid majus significandum, el quasi correctionis cujusdam speciem praeferat, quod clarius esset, si adderetur vocola (*polius*) hoc modo: El ne nos inducas in tentationem, sed polius libera nos ab omni malo. Quomodo si creditori dicat, Ne quaeo repetas nummos, quos mihi dedisti mutuo, sed adde polius aliquot alios.

Quod vero perlinet ad concordiam Matthaеi el Lucae, sciendum est apud Lucam in lalinis codicibus duas petitiones desiderari, *Fiat voluntas tua;* el, *Libera nos a malo.* Proinde non sex, ul vult Calvinus, sed quinque lanium fulurasesse petitiones, si objectio illa locum habere debeal.

Primum igitur fleri potest, ul in lalinis codicibus incuria librariorum desint duae illae petitiones, quae integrae habentur in codicibus graecis el sjriacis, el exponuntur ab Euthymio el Thicophilacto in commentariis Lucae.

Deinde fleri etiam potest, ul Dominus apud Lucam non integre tradiderit orationem Dominicam. Conslat enim alio tempore, et aliis auditoribus Dominum docuisse formam orandi apud Lucam,qui:n apud Matthaеum. El quoniam apud Lucam Dominus instituebat discipulos minores, quibus omnia brevis el imperfectius tradere solebat,ideo fortasse (ut Ruperlus notat) non integram orationem tradidit.

Denique Tertio dici potest cum s. Augustinus in eochirid. cap. 116. duas petitiones apud Lucam omilli,quoniam aliquo modo in praecedentibus continentur. Non quod sint omnino eaedem cum illis, sed quod sint valde similes, el ex illis facile deduj queanl. Nam ideo s. Augustinus addidit particulas (Quodammodo, el, *tamquam*) cum ail, tertiam esse quodammodo repetitionem primae el secundae, el septimam esse tamquam unam cum sexta. Idem videmus facium esse in bealitudinibus. Nam Mullhueus cap. 5. numeravit octo, Lucas cap. 6. quatuor, sed (ul monel s. Ambrosius, lib. 5. in Lucam) in illis ocio, istac qualuor sunl, el in islis quatuor illae ocio. Itaque sicut vere omnium consensu ocio sunl bealitudines evangelicae, quamvis Lucas contraxerit cas ad qualuor, ila septem sunl petitiones orationis Dominicae,tametsi Lucas revocaverit eas ad quinque.

Jam vero quod allinet ad ordinem petitionum s. Augustinus in enchiridio, cap. 115. el lib. 2. de sermon. Domini in monte, cap. 17. docet, qualuor petitionibus prioribus peli res aeternas, iribus posterioribus temporales. Plenius rem lolam explicat Cornelius Jansenius in Concordia evangelica. Scribil enim, Primo peli bonorum largitionem. Secundo malorum remotionem; el in bonis, Primo bonum Dei. *Sanctificetur nomen tuum.* Secundo, bonum nostrum summum:4dvenialregnum tuum. Terlio, bonum nostrum medium, idesl,graliam implendi mandala: *Fia i voluntas lua.* Quarlo.bonum nostrum infimum, idesl, subsidia lemporalia: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* In malis, Primo peli remotionem mali praelerili: *Dimille nobis debita noslra.* Secundo mali foturi:El ne nos inducas in tentationem. Tertio mali praesentis: *Sed libero nos a malo.*

Plenissime s. Thomas in 2. 2.quaest. 83. ari.9. ila politionum ordinem digerit. Quoniam oratio interpret csl desiderii, desiderium aulem actus est charilalis qua diligimus Deum in se.el nos in Deo. Ideo Primo polimus gloriam Dei, ut sanctificetur nomen ipsius; quae pelilio nascitur ex amore.quo diligimus Deum in se. Secundo: Bcaliludinem noslram, quam habebimus,cum adveniet regnum Dei; el haec pelilio orilur ex amore, quo diligimus nos in Deo. Terlio: Medium principale, et per se ad bealiludinem: id vero csl obediencia legis, lini voluntas lua, nam per obedienciam legis meremur bealiludinem. Quarto: Medium per se, sed inslruenlarium, idesl, panem lum spiritalem Verbi, el sacramentorum, lum cliam corporalem. Quinio: Medium per accidens, idesl, remotionem peccali praelerili, quod proprie excludit a regno, et opponitur primo nostro bono. Sexlo: Aliud medium per accidens, idesl, remolionein peccali futuri. ne videlicet superemur a tentatione, quae impedii, ne Dei praecepta servemus.quod oral bonum nostrum secundum. Septimo: Aliud medium per accidens, idest, remotionem mali praesentis, omnium videlicet hujus vitae miseriarum, quatenus impediunt sufficientiam temporalium bonorum, quae suo modo ad vilam aeternam consequendam, vel necessaria, vel ulilia sunl. Quare mala isla, quae in postrema pelilionc removeri cupimus, opponuntur

lerlio nostro bono, quod in quarta petitione a Domino postulamus.

CAPUT VI.

Exponitur oratio Dominica.

Nunc ad ipsa verba Dominicae orationis explicanda veniamus, el non tam noslras, quam Patrum scnfenlias in medium adferamus.

Pater noster qui es in coelis.

Haec pauca verba praefationem conlinenl lotius orationis, brevissimam, pulcherrimam alque utilissimam.Primum enim simul nos admonent adoptionis divinae, dum dicimus, *Pater noster;* el peregrinationis terrenae, dum addimus, qui es in coelis, ul simul inellignmus nos egere auxilio, quia peregrini sumus, el fiduciam pelendi concipiamus, quia filii Dei sumus. Ila s. Bernardus in serm. de natali b. Mariae, qui inscribitur de aquaeductu.

Deinde verba illa sunt quasi prooemium benevolentiam captans, ul s. Augustinus monel lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 18. nam cum dicimus: *Pater noster,* laudamus bonilalem Dei, qui Pater appellari dignatur a vilissimis servulis; cum addimus, *qui es in coelis,* laudamus pjus polenciam el excellentiam quae in coelo, idesl, in silissimo solio praesidet. Quae duo significari solent illis duabus vocibus, *optimus, maximus.*

Terlio excitant illa verba in oranle amorem el timorem, quae sunl optimae ad bene orandum praeparationes: accenditur enim ad amorem, qui cogitai se parem adirc;ul cum eo de rebus sibi necessariis colloquatur: el simul sancio limore concutitur, qui cogitat Pairem illum in coelo sedere, el lerrcna simul ac coelestia moderari.

Quarto miro quodam artificio ralionem insinuat cur Deus possit et debeal nos audire. Nam si Pater csl, debet cerie filiis quod juste postulant, non negare; si in coelis est, ut summus rector univrsilalis, in manu ejus sunl omnia, el potest quaecumque voluerit facere.

Quinio nos ipsos (ut Cyprianus docet) admonemus, ul meminerimus nos patri lerreno renuntiasse, el Pairem in coelis habere coepisse,el ideo deinceps non terrenam, sed coelestem vilam nobis agendam, el non in terris, sed in coelis pairiam et hacredilalem esse quaerendam. Sed jam seorsim de singulis vocibus pauca dicenda sunt.

Ac Primum de illa voco, Pater,annotandum csl, ca voce significari primam personam sancilissimae Trinitatis; nique ad eam dirigi orationem Dominicam, ul docent Terlullianus, Cyprianus,Ambrosius et Augustinus, locis supra notatis: quamvis (ul idem Terlullianus monel) in Palre invocenlur cliam Filius el Spirilus sanctus, quorum una csl natura, una potestas, una voluntas, una divinitas. Quod idem servari videmus in plerisque collectis, quae diriguntur ad Pairem,et concluduntur per Filium, qui cum eodem Patre el Spiritu sancio vivit el regnat in saecula saeculorum.

Solet aulem quaeri, an hoc loco dicatur Deus esse hominum Pater ratione *creationis*, juxta illud Deuteron. 32. *Nonne ipse est Pater tuus, qui fecit et creavit te?* an ratione *adoptionis*, de qua dicit Apostolus ad Rom. 8. *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus. Abba Pater.* Cactorum s. Cyprianus, Nyssenus, Chrysoslornus, Augustinus el alii affirmant, in hac oratione Deum vocari Pairem, praecipue ratione adoptionis. Est enim haec oratio propria novi Testamenti. Judaei siquidem (ut Augustinus notat in 2. libro de serm. Domini in monte cap. 8.) ul servi audierunt in monte Sina: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti*; nos (ut filii) orare jubemur, *Pater noster qui es in coelis*.

Ex quo colligit s. Gregorius nyssenus orat. 2. de oratione Dominica, eos, qui lilii Dei nec sunl, nec esse volunt, quippe qui voluntarie in peccato mortali persistunt, mendaciter dicere: *Pater noster qui es in coelis*: Nam cum Patrem invocant (ul ipse ait) non Deum, sed diabolum invocant: siquidem ex patre diabolo sunl. Diabolus aulem non est in coelis, sed in inferis. Ac de tali oratione recte intelligitur illud Proverbior. 28. *Oratio ejus erit exeerabilis*. El illud caeci nati, Joannis 9. *Scimus quia Deus peccatores non exaudit*. Tamen si peccator poenitentiam agere incipiat, el jam spe ac desiderio filius Dei sil, non absurde dicere poterit, *Pater noster*, ul s. Hieronymus docel in epistola ad Dianasuin de filio prodigo; et probat ex eo quod filius prodigus Lucae 15. nondum reconciliatus, dicit se indignum, qui vocetur filius, et lamen patrem appellat, cum ait: *Pater peccavi in coelum el coram te*. Quomodo eliam Isaiasin persona poenitentium oral cap. 63. *Tu Domine, Pater noster es etc.*

Porro ad vocem *noster*, observandum est ea voce admoneri divites el nobiles, ul notai s. Augustinus loco citato. ul non se extollant supra eaeteros. neque pauperes, obscurosque despicianl, cum in hac oratione fateantur se pro fratribus Christianos omnes agnoscere. Item admoneri fideles, ul s. Cyprianus docel. unitatis el pacis, quam cum omnibus habere debemus, si exaudiri cupimus. Debent enim, qui unum pairem communiter invocant, esse cor unum el anima una, el quasi uno ore dicere, *Pater noster*: quod de Iribus pueris legimus Daniel. 3. *Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant Deum*. Denique ex hac voce colligunt Patres, Cyprianus, Ambrosius, Chrysoslornus, meliorem esse orationem generalem, quam specialem. Ideo enim orare docemur. *Pater noster*, non *Pater mi*. Notat aulem sancitis Ambrosius in lib. 1. de Cain cap. 9. orationem generalem non solum utiliore esse a Jiis, sed eliam ipsi oranti. Nam dum singuli orant pro omnibus, sequitur, ut omnes orent pro singulis. Ilaque si unusquisque diceret. *Pater mi*, nemo pro me oraret, nisi ego solus; at si dicant omnes *Pater noster*, omnes omnino, quotquot sunt in orbe christiano, pio me orabunt: quae sane csl utilitas maxima.

Restant illae voces, *Quies in coelis*, De quibus quaeri potest, quid hoc loco proprie significant. Si quidem sancti Patres, Cyrillus, Ambrosius el Augustinus, per coelos intelligunt mentes sanctorum, in

quibus Deus per gratiam inhabitat. Alit vero, Gregorius nyssenus, Joannes chrysoslornus el Casianus locis citatis, el Bernardus serin. I. in psal, *Qui habitat*, intelligunt coelum corporales ac proprie dictos. Quamvis aultuii ulraque expositio pia sil et vera: lamen posterior magis videtur lilrae, sive sententiae evangelicae inhaerere. Nam in Scripturis passim coelum hoc corporale, quod spiciamus, sedes Dei nominatur. Ul Datae 66. *Coelum mihi sedes est, terra aulem scabellum pedum meorum*. El Mallh. 5. *Nolite jurare per coelum, quia thronus Dei esi, neque per lenam, quia scabellum est pedum ejus*.

Dicilur autem Deum esso in coelo, non quod ubique non sil, sed quoniam in eo gloriam praesentiae suae maxime manifestat. Nam el beati in coelo Deum facie ad faciem vident, et nos ex coeli conspectu, quod csl corporum omnium maximum et pulcherrimum, potentiam el sapientiam Dei maxime intelligimus: *Coeli enim enarrant gloriam Dei, el opera manuum ejus annunciant firmamentum*, psal. 18.

Porro aptissime fit mentio habitationis Dei in coelo in principio hujus orationis, Tum ut admoneamur sursum cor habere, el nihil nisi coelestia cogitare debere, cum ad orandum accedimus, uls. Augustinus notat in 2. lib. de serm. Domini in monte cap. 3. Tum ut intelligamus, magno clamore opus esse, ut s. Bernardus docel in serm. 16. in psal. *Qui habitat*, si a Deo exaudiri volumus, cum nos in profundo terrarum, ille in summo coelo sedem habeat. Quod recte intelligebat, qui dicebat: *De profundis clamavi ad te Domine*. Clamor autem iste non corporis, sed cordis, non vocis, sed desiderii accipiendus csl.

PRIMA PETITIO. Sanctificetur nomen tuum.

Haec est politio Prima: Quam quidem nonnulli referunt ad sanctitatem Dei in nobis vel inchoandam, vel perficiendam, ul videlicet petere intolligamur ul sancti simus, ve) in sanctitate perseveremus. Ita Tertullianus el Cyprianus. Alii referunt ad gloriam nominis Dei. sed ex nostris bonis moribus el operibus consequentem, juxta illud Mallh. 5. *Sic luceat lux veslra coram hominibus*, ut videant opera vestra bona. et glorificent Pairem nostrum, qui in coelis est. Ila Cyrillus catechesi 5. Myslagogica, Nyssenus orat. 3. de oratione Dominica, Chrysoslornus, Hieronymus et Rupertis, in cap. 6. Mallh. Sed optimus, el literae maxime inhaerens esi explicatio s. Augustini lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 10. Cassiani Collai. 9. cap. 18. S. Bernardi serm. 6. in quadragesimo, el aliorum, qui dicunt simpliciter poli gloriam Dei, idesl, ut innotescat omnibus nomen Dei, el ab omnibus sanctificetur. Quod fit, quando homines relictis idolis, vel peccatis, agnoscunt Deum vivum el verum, illi credunt, in eum sperant, cum toto corde diligunt, Inudant, praedicant, venerantur. Alque ila implclur quod Malachias futurum aliquando praedixit: *Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus*. Superiores

enim explicationes, cl praesertim prima, ideo minus probabiles sunt, quod hanc peliliuncin cum terlio Tere contundunt.

SECUNDA PETITIO. Adveniat regnum tuum.

Haec csl Secunda petitio: In qua recto ordine petimus nostram bealiludinem, cum in prima petierimus gloriam Dei. Regnum enim Dei in sacris literis triplex invenitur, regnum gloriae, regnum graliae, cl regnum quod naturae vel naturale dici potest.

Ac ul ab hoc postremo incipiamus, regnum Dei Uluralc dicitur imperium illud, quod naturaliter Heus babel in omnes res creatas, quas pro arbitrio regit el gubernat; de quo legimus in psal.144. *Regnum tuum, regnum omnium saeculorum.* De hoc regno nemo est qui pelilionem secundam orationis Dominicae explicandam censuerit. Quoniam non est opus pelere, ut fiant ea, quae semper fiunt, nec possunt non fieri. Hoc autem regnum semper est, ac fuit el erit; el quamvis impii nihil magis moliantur. quam regnum Dei, idesl. ordinem divinae providentiae perturbare: lamen semper fit, quod Deus vult fieri, el. ul Mardocheus ait Hester. 13. *In ditione Dei cuncta sunt posita, neque csl, qui possit ejus resistere voluntati.*

Regnum graliae est illud. quo Deus regnat in Ecclesia in mentibus fidelium, de quo dicitur Mallh. 13. *Colligent de regno ejus omnia scandala.* De hoc regno exponunt hanc petitionem nonnulli, ul s. Ambrosius lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. Nuperius in comment, cap. G. Mallh. el alii.

Sed verissima expositio est de regno gloriae, quod inchoatur nunc in spiritibus beatorum, et perficietur in novissimo die, quando beati accepta gloria eliam corporum cum Deo perfecte, feliciterque regnabunt. Tunc enim tolletur omnis potestas daemonum cl hominum impiorum, el solus Deus, et lillii ejus sine ulla resistentia, ubique regnabunt.

Hanc esse expositionem optimam perspicuum est. Primo: Quoniam in eam conveniunt Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Cassianus, Bernardus et alii fere omnes: Secundo: Quoniam superior expositio confundit hanc petitionem cum sequenti: haec aulem unam ab alia commodè apleque distinguit. Terlio: Quoniam nisi illa dicamus, nusquam in tota Dominica oratione petetur bealiludo, quae lamen in primis petenda esse videtur. Nam (ul docet sanctus Augustinus in psalm. 118. cone. 20.) quemadmodum ante Christi incarnationem omnia vasa piorum in primum Christi adventum aspiciebant: illa nunc paresi, ul aspiciant in secundum: quod eliam Apostolus monet cum ait: Roman. 8. *Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri.* El 2. Timothi. 4. *Reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi in illa die justus judex, non solum autem mihi, sed etiam iis, qui diligunt adventum filii.* El ad Tit. 3. *Expectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei.* Quarto: Quoniam in Scripturis regnum Dei, quod promittitur esse ven-

turum, vix usquam aliter accipitur, quam pro resurrectione el gloria coelesti, ul Luc. 13. *Cum videritis Abraham, Isaac et Jacob, et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.* Et cap. 14. *Reatus qui manducabit panem in regno Dei.* El Mallh. 5. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.*

TERTIA PETITIO. Fiat voluntas tua sicut in coelo el in terra.

Ecce dislinguntur theologi voluntatem Dei in voluntatem signi el voluntatem beneplaciti: ac voluntatem signi appellant praecepta el prohibitiones, quibus Deus significat, quid a nobis agi, vel non agi velit. Voluntatem beneplaciti nominant eam, qua Deus vult absolute aliquid fieri, quae semper impletur, el quam nulla vis aeterna impedire potest.

De Priore intelliguntur ea loca Mallh. 12. *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ille meus frater, el soror, el mater est.* Joan. 4. *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me.* 1. Thess. 4. *Haec est enim voluntas Dei sanctificatio vestra.* Iebr. 10. *Ul voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.*

De Posteriore intelliguntur dia psalm. 113. *Omnia quaecumque voluit Dominus fecit in coelo el in terra.* Isaias 46. *Omne consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet.* Hesier 13. *Aon est qui tuae possit resistere voluntati.* In hac autem pelilione, *Fiat voluntas tua*, conveniunt sancti Patres in illo citati, accipi voluntatem pro voluntate Signi. Id enim est, quod petimus ul gralia el auxilium Dei nobis adsit, quo possimus ac velimus divina implere mandata.

Observat aulem hoc loco auctor operis imperfecti in Matthaeum recte dictum esse. *Fiat voluntas tua.* non autem, fac in nobis voluntatem luam vel. faciamus voluntatem luam, ul intelligamus obedientiam legis, quam Dei ope praestamus, non esse opus solius Dei. nec solius liberi nostri arbitrii, sed ulriusque simul.

Quamvis aulem haec petitio praecipue referatur ad obedientiam legis el voluntatem signi: lamen potest etiam aliquo modo referri ad voluntatem beneplaciti, quatenus videlicet debemus numquam reprehendere beneplacitum Dei, neque de eo submurmurare. etiamsi nos affligi ac premi velit, sed ei patienter el libenter etiam acquiescere. Nam hoc modo Dominus dixit Mallh. 26. *Non mea, sed tua voluntas fiat.* El Ador. 21. cum discipuli non posset Paulum relinere, quo minus in Hierusalem ad manifesta pericula carceris cl vinculorum pergeret, dixerunt: *Voluntas Domini fiat.*

Sanctus quoque Cyprianus in sermone de mortalitate, cum hortaretur populum, ul aequo animo ferrei mortalitatem, quae tunc in illa provincia grassabatur: *Meminisse. inquit. debemus voluntatem nos non nostram, sed Dei facere debere, secundum quod nos Dominus quotidie jussit orare.*

Et s. Augustinus in serm. 109. de tempore, qui est primus in feria 3. post dominicam passionis,

adducens illud quod paulo ante citavimus ex actis apostolorum: *Voluntas Domini licet, Numquid, inquit, quia dixerunt. Voluntas Domini fiat, optaverunt Apostolorum, ut talia pateretur. ac non potius mentem suam sublimi et divino statuto devotissime subdiderunt?*

Caelorum recto docet idem Augustinus in enchiridio, cap. 101. non semper nobis optandum esse, ut fiat, quod Deus vult. Heri voluntate beneplaciti, lamelisi numquam displicere debeat consilium Dei. Saepe enim aliud convenit Deo, ut velit, aliud nobis. Ex quo etiam illi, ut saepe homo bona voluntate non velit quod Deus vult, ut quando Joseph ab Arimathia volebat Christum occidi, et ideo non oral consentiens actibus Judaeorum, Lucae 23. et saepe mala voluntate velit quod Deus vult, ut cum Judaei Christum occidi voluerunt.

Hinc etiam intelligimus, non esse malum dolere propter afflictiones Ecclesiae, aliaque mala, quae ex beneplacito Dei nobis adveniunt, aliaque etiam deprecari. Sic enim Samuel flevit Saulem regem, quem sciebat a Deo reprobatum, et David flevit interitum Absalonis, et Hieremias amarissime luit devastationem Hierosolymae, et ipse Dominus videns civitatem, flevit super eam, et morlem etiam suam horrens oravit ad Patrem, ut si fieri posset, transiret ab eo hora. Denique omnes Patres in funebribus orationibus deflent mortes eorum, quorum vita Ecclesiae utilis esse videbatur.

Summa igitur sit, voluntati beneplaciti non esse obmurmurandum, sed voluntatem signi a nobis esse tolis viribus perficiendam. Quamvis enim non semper velle debeamus quod Deus vult absolute fieri, semper lamen velle debemus id, quod Deus vult nos velle, quod ut diximus explicatur nobis per legem et praecepta. 1. Reg. 15. *Numquid vult Deus holocausta et victimas, et non magis ut obediamur voci Domini?*

Quod autem additur, *sicut in coelo et in terra*, Quatuor modis a Patribus explicatur. Primum enim per coelum intelligunt spiritum, per terram carnem. Et quoniam caro concupiscit adversus spiritum, spiritus, autem adversus carnem, dicunt, nos petere, ut concordet caro cum spiritu, et sicut spiritalis servit legi Dei, ita et caro non serviat amplius legi peccati, sed legi Dei. Ita Tertullianus, Cyprianus et Augustinus.

Rursus per coelum intelligunt fideles et iustos, per terram infideles et peccatores. ut sensus petitionis sit. ut sicut fideles et iusti Deo serviunt, ita infideles et peccatores convertantur ad Deum, etque subiciantur et serviant. Ita Cyprianus.

Item per coelum intelligunt Christum, per terram Ecclesiam, aliaque id peti dicunt, ut Ecclesia sponsum suum imitetur in obedientia Deo praestanda. Ille enim obediens fuit usque ad mortem, mortem autem crucis. Ita Augustinus lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 11.

Sed expositio communis, et plane litoral is est, ut per coelum intelligatur coelestis Hierusalem, sive Ecclesia triumphans, per terram Ecclesia, quae militat et peregrinatur in terris. Id enim optamus, ut sicut in cocio angeli sancti Deo prompte. perfecte, aliaque in omnibus obediunt: ita et

nos per Dei gratiam faciamus: ita exponunt omnes Patres initio citati. Iam Graeci, iam Latini: solii exceptis Tertulliano et Cypriano, qui huius expositionis non meminerunt.

QUARTA PETITIO. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.*

Haec est petitio Quarta: De qua Tres invenio auctorum sententias. Prima eorum est, qui existimant, hoc loco nihil aliud peti nisi panem corporalem. Ita exponunt Chrysostomus, claudor operis imperfecti in cap. 6. Mallh. quam sententiam mordicus defendunt Philippus Melancthon in locis lit. de invocatione et precatione. Et Joannes Calvinus lib. 3. Institui, cap. 20. § 44. sed hoc interest inter illos veteres Patres, et hos recentiores haereticos, quod illi non reprehendunt eos, qui de pane spirituali hanc petitionem accipiunt, isti non sine convicio excipiunt, si quis audeat de spirituali pane hunc locum exponere.

Sed notandus est puerilis lapsus Philippi Melancthonis, qui Chrysostomum reprehendit, omnino nesciens quid loquatur: *Chrysostomus*, inquit, *et alii multi insulse depravant precationem*, quam tradidit Christus, cum panem quotidianum nolunt intelligi de corporali pane. Haec illo loco citato. Itaque Philippus non legit Chrysostomum. sed cum furerei pro defensione panis corporalis, illum verbis flagellare coepit, qui primus animo ejus occurrit.

Haec prima sententia minime nobis probatur, Primo, quoniam omnes Patres initio citati Chrysostomo, et auctore operis imperfecti exceptis. de pane spirituali vel solo, vel praecipue hunc locum accipiunt. Secundo: Quoniam valde imperfecta et manca esset uralio Dominica, si tam diligenter per eam peteretur cibus corporis, et cibi spiritualis nulla mentio fieret. Tertio: Quoniam ut s. Augustinus docet lib. 2. de serm. Domini in monte. c. 12. non est credibile Dominum voluisse tam sollicitè peti panem corporalem, aut solum, aut praecipue, cum in eodem sermone praeceperit, cavendam esse sollicitudinem rerum corporalium, dicens: *Noli te solliciti esse, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur: haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quaerite ergo primum regnum Dei, et iustitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis.* Ubi propterea videtur dixisse Dominus: *Scit Pater vester, quia his omnibus indigetis, ut intelligeremus, non esse opus ista sollicitè et anxie quaerere. Quemadmodum etiam non dixit, Quaerite primum regnum Dei et iustitiam ejus, deinde haec temporalia, sed, et haec omnia adjicientur vobis, videlicet, etiam non quaerentibus.*

Respondent aliqui: Hoc ipsum esse, non esse sollicitum de temporalibus. si quis jactet cogitatum suum in Domino, et non aliter ista quaerat, nisi per orationem a Patre coelesti ea petendo. Al responsio ista aspernanda non esset, si dicerent, bare bona poli a Deo debere, ut additamenta, obiter, implicite, raro: quod autem ipsi volunt haec peti

in media oratione Dominica, quam debemus quotidie sumina attentione, summoque studio fundere, non recte vilium nimiae sollicitudinis et anxietatis excusat. Quomodo enim non erimus de cibo corporis nimium solliciti, si eum tam crebro, et tanta cum attentione flagitemus.

Altera expositio csl s. Hieronymi in cap. G. Mallii, clin cap. 2. ad Til. s. Ambrosii lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. Cyrilli catechesi 5. Mystagogico. Joannis Cassiani Collai. 9. cap. 21. et 24. et Petri chrysologi in serm. de oratione Dominica, qui exponunt hanc petitionem de solo pane spirituali. Quaesenlenlia si illa velil de pane spirituali hunc locum esse inlelligen. Jum, ul omnino excludatur panis corporalis, non videtur admodum esse probabilis. Nam cum panis corporalis recte desiderari et peti possit, ut perspicuum est ex illa oratione sapientis Proverb. 30. *Tribue lanium viclui meo necessaria.* Et ex volo illo patriarchae Jacob Gen. 28. *Si fuerit Dominus mecum, et custodierit me in via per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum Patris mei, erit mihi Dominus in Deum etc.* Certe debuit in hac oratione aliquo modo peti. ul sit oratio perfectissima, et contineat omnia, quae peti possunt, ul supra docuimus ex Augustino in episl. 121. cap. 12.

Est igitur Tertia senlenlia sine dubio recipienda quae docet in nomine panis inlelligi debere alimenta ingenere, id est, omnia subsidia necessaria ad vitam cum animae, lum corporis conservandam: et quoniam subsidia vitae spiritualis, ut sacramenta, conciones, et alia id genus, nullo magis sunt et necessaria et nobilia, quam subsidia vitae corporalis, ideo intentionem orantis ferri debere ad panem spiritualem, ul ad id quod prifnario petitur, ad panem autem corporalem, ul ad quoddam additamentum.

Haec senlenlia communissima est apud Patres. Sic enim exponunt hunc locum Tertullianus, Cyprianus, Gregorius nyssenus, Theophilactus, Euthyrius, Beda et alii, quos initio citavimus: et sanctus Augustinus in enchiridio, cap. 115. et in epistol. 121. cap. II. proinde quod idem auctor in lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 12. explicat hunc locum de solo pane spirituali, inlelligendum est de solo pane principaliter, et primaria intentione petendo, non autem absolute de solo pane spirituali, alioqui manifeste secum ipse pugnaret. Quo modo etiam exponi possunt omnes illi Patres, quos pro secunda opinione citavimus.

Una lanium csl Objectio adversus hanc sententiam tertiam, quod vox graeca *ἐπιούσιον*, quae csl lam apud Matthaeum, quam apud Lucam, non videatur posse convenire pani corporali. Nam vel significat supersubstantialem, vel certe eximium, peculiarem, excellentem. Idem est enim (ul s. Hieronymus dicit) *ἐπιούσιον* et *περιούσιον*. Vox autem *περιούσιον* peculiarem significat, ul perspicuum ex Deuter. cap. 7. 14. et 26. Et ex episl. ad Til. cap. 2. ubi populus electus, et peculiaris dicitur *λαὸς περιούσιον*.

Respondeo: Vox *ἐπιούσιον*, si sonum spectes, su-

persubstantialem significat: tamen si rem subjectam consideres pro eodem accipitur. pro quo substantialis, sive essentialis, ul non lam ad excellentiam, quam ad necessitatem panis, referenda esse videatur. Nam graeci Patres, qui vim graeci vocabuli optime noverant, ul Basilius in quaestionibus brevioribus quaesi. 252. Gregorius nysenus orat. 4. de oratione Dominica, Joannes chrysostomus, Theophilactus et Euthymius in commentario ad G. cap. Matthaei dicunt, *ἄρτον ἐπιούσιον*? esse panem substantialem, id est, substantiae nostrae alendae accommodatum. Quo etiam respexit antiquus interpres, qui quotidianum reddidit, id est, quo pane quotidie indigemus.

Al, Inquies: Vulgata editio Mallh. G. habet supersubstantialem, quae latina vox non videtur nisi ad excellentiam posse referri. Respondeo: Primum non desunt nulli codices antiqui vulgatae editionis, qui non habeant supersubstantialem, sed quotidianum. Quomodo etiam legisse constat sanctum Cyprianum; immo et Ecclesiam latinam universam, quae in oratione Dominica, quam ex Matthaeo sine dubitatione desumpsit, semper oravit et orat, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Deinde si csl Gracci *ἐπιούσιον*? legunt, et lamen non habita ratione praepositionis exponunt substantialem, cur non possumus et nos Latini legere supersubstantialem. ut verbum verbo respondeat, et lamen non habita ratione praepositionis exponere substantialem. Adde quod cum vulgata latina editio eandem graccam vocem *ἐπιούσιον*? reddat apud Lucam quotidianum, apud Matthaeum, supersubstantialem, illa debet exponi vox, supersubstantialis, ul cum voce, quotidianus, apte consentiat. Consentiet autem aplissime. si per illud (supersubstantialem) significari dicamus panem substantiae nostrae alendae et conservandae quotidie necessarium. Denique potest etiam supersubstantialis idem esse quod valde substantialis. Quomodo dicimus, superabundare et supereminere, valde abundare et valde eminere. Qua significatione idem omnino erit panis supersubstantialis, et quotidianus, (deo enim quotidie necessarius est, quia valde substantialis est. Sed jam de singulis vocibus hujus petitionis pauca dicamus.

PANEM. Recte panem petimus, posleaquam gratiam, quae est animae vita, petivimus. Nihil enim prius appetit, qui vivere coepit, quam panem. Recte etiam nomine panis significantur omnia subsidia vitae spirituali et corporali necessaria. Nam et sacramentum ollaris, quod csl unum ex praecipuis animae subsidiis, panis dicitur Joan. G. et 1. Corinth. 11. et Verbum Dei, cujus praedicatione etiam pascimur, dici potest etiam panis, cum dicat Apostolus 1. Timolh. 4. *Enutritus verbis fidei.* Et Hebr. 6. *Gustaverunt bonum Dei verbum.* Denique cibum omnem corporalem in Scripturis panis nomine comprehendi notius est, quam ul sil necesse probari.

NOSTRUM. Recte ad panem additur nostrum. Tum ul inlelligamus panem Eucharistiae esse nostrum, id est, proprium filiorum, quem alieni habere non possunt, ul sanctus Cyprianus exponit: Tum quia non cupimus panem alienum. id est. Ver-

bum praedicationis haereticae, sed panem nostrum, idesl, doctrinam sanam, catholicam, orthodoxam, qualis Ecclesiae liliis dispensatur. Tum denique quoniam eliam panem corporalem non volumus alienum, idesl, furio, rapina, fraudibus, malisque artibus acquisitum, sed nostrum, hoc esl, proprio labore el industria: vel ex justis legilimisque redditibus. Deo benedicente, partum: de qua re vide auctorem operis imperfecti.

QUOTIDIANUM. Hanc vocem addere jubemur, Primum, Cypriano el Chrysoslomo auctoribus, ul inlelligamus non esse quaerenda supervacanea et curiosa, sed substantialia, simplicia, necessaria, sine quibus nullo die vivere possumus. Deinde (ul iidem auctores docent) ne de crastino solliciti simus, sed tamquam hospites el peregrini vivamus in diem. Tertio quotidianum petimus, ut s. Augustinus monel in sermon. 182. ad differentiam panis aeterni, quo pane ila fruemur in coelo, ul semel gustatus aeternam adferat saturitatem. Quare non erit opus quotidie illum petere, vel accipere.

DA NOBIS. Quamvis non petamus neque expectemus, ul Deus pluat manna de coelo, vel sacramenta per angelos administret, aul sapientiam dormientibus infundat: sed in sudore vultus nostri panem nostrum lum spiritualem, lum corporalem manducare velimus: lamen recte dicimus, *da nobis*. Tum quia sine Dei providentia el auxilio, inanes essent nostri conatus: Tum eliam (ul docet sanctus Augustinus serm. 135.) quoniam cupimus cibum de manu Dei accipere, idesl, ab illo sanctificationem, temperatum, dimensum, ul corpori prosit, et animae non obsit, si de corporali agalur: et contra, mentem nutrial, el corpus non destruat, si de spiritali tractetur.

HODIE. Haec ultima vox Duobus modis accipi potest. Uno modo. ul significet. hoc tempore, idesl, vitae hujus mortalis: quo modo accipitur ab Apostolo ad Hebr. 3. *Adhortamini vosmetipsos, donec hodie cognominatur.* Allero modo, ut significet praecise hoc die. Prior expositio est Cyrilli catechesi 5. Myslagogica, el Augustini in epist. 121. cap. 11. el lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 12. posterior est Tertulliani, Cypriani el Chrysoslomi.

El quidem si Priorem amplectamur, cessant nullae quaestiones, quae fieri solent, cur petamus dari nobis panem sacramentalern eo die, quo ipsum panem accipere nolumus, aul jam accepimus: el cur petamus panem corporalem saepe slalim a coena vel prandio. Orationem enim Dominicam omnibus horis recitare solemus. Sed istae, aliaeque similes quaestiones locum nullum habent, si vox hodie, non hunc diem, sed lotum tempus nostrae mortalitatis, peregrinationisque designet.

Si lamen Posleriordm explicationem sequamur, ad illas quaestiones respondendum erit, nomine panis significari generalim omnia subsidia vitae necessaria. El ideo non solum omni die, sed etiam omni bora el omni momento recte dici posse, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, quoniam nullus est dies, nulla hora, nullum momentum, quo aliqua in re subsidio Dei non egeamus: etiamsi non

omni die vel hora sacramento Eucharistiae, ul pane corporali indigeamus.

QUINTA PETITIO. *Et dimitte nobis dcbila nostra, sicut el nos dimittimus debitoribus nostris.*

Nomine debitorum non inlelliguntur hoc loco, nisi peccata, non autem debita servandi leges, vita, promissiones, el alia id genus. Nam Lucae II. disertis verbis dicitur: *El dimitte nobis peccata nostra*: El Mallh. G. Explicans Dominus hanc petitionem ait: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimillel vobis Pater vester coeleslu peccata vestra.*

Porro peccata dicuntur dcbila, Tum, quia omnis qui peccat, injuriam facil Deo, ne per hoc debitor est satisfactionis; Tum quia omnis qui peccat, kgem Dei praevaricatur; lex autem Dei poenam habet adjunctam, cujus luendae lit debitor, qui kgem ipsam violat. Tum denique quoniam commisit Deus unicuique nostrum animam propriam, tamquam vineam excolendam; ex qua fructus expectat temporibus suis, dedilque nobis talenta naturae el graliae, ul operaremur in eis, proinde qui negligunt bene operari, debitores fiunt lucri non acquisiti, el census non reddit. Vide eliam aliam rationem apud Ambrosium libro 5. de sacramentis cap. I.

Solent aulem Paires ex hac petitione probare Tria dogmata ecclesiastica. Primum est, omnes homines, quamvis alioqui justos el sanctos, in lue vila non carere peccatis. Omnes enim dicunt quolidie Deo, *Dimitte nobis debita nostra*. Id colligunt praeler caeteros Tertullianus, Cyprianus el Gregorius nyssenus in locis supra citatis. Secundum sequitur ex superiore, esse quaedam peccata venialia, quae natura sua non faciunt hominem inimicum Dei, et cum ipsa charitale consistunt, de quo vide Augustinum in enchiridio, cap. 71. Tertium est, post Baptismum esse adhuc locum poenitentiae el indulgentiae. Haec enim oratio propria baptizatorum est, et quamvis potissimum instituta esse videatur ad peccata venialia delenda, tamen valet etiam ad impetrandam peccatorum mortalium indulgentiam. Vide Chrysostomum in comment, ad cap. 6. Mallh.

Quod vero addimus, *Sicut el nos dimittimus debitoribus nostris*, non ideo addimus, ul Deus nos imitetur, alque a nobis misericordiam discat: sed ut leslemur, nobis misericordiam valde placere, viderique omnino praeclarum condonare injurias, ne forte supplicantibus nobis Deus respondeat: Quare tu misericordiam a me petis, qui misericordiam odisti? et cur audes postulare, ul libi parcam, qui turpe tibi ducis conservis luis parcere? Vide Nyssenum oratione quinta, de oratione Dominica hunc locum eleganter et copiose explicantem. Existant autem hoc loco Quatuor dubitationes, quae paucis expediendae videntur.

Prima dubitatio, *quaenam dcbila proximis nostris dimittere nobis necesse sil, si nobis a Deo debita nostra dimitti velimus.* Sed facilis esl Responsio. Non enim jubemus dimittere omnia debita, sed ea solum, quae sunt cum offensione conjuncta; neque ea omni ex parte, sed lanium quoad

.iTensionem animi, ul videlicet non oderimus pro-
uinum. qui nos laesit, neque cum eo inimicitiam
geramus. Undeoliam fiel. ul non cogamus cum re-
sarcire damnum nobis illatum, si forte id facere si-
ne maximo detrimento suo non possit; quomodo
Deus cum nobis peccata dimittit, condonat inju-
riam, alque ad amicitiam suam nos reconciliat, ne-
quecpelil poenam aeternam, quum sine summo
exilio luere non possemus: requinl tamen ul tem-
poralem satisfactionem minime negligamus.

Serunda dubitatio est: *An salis sil dimittere in-
juriam proximo veniam postulanti. an vero ne-
cessesii dimillcre eliam non postulanti.* Sanctus
Augustinus in enchiridio, cap. 73. scribil. salis es-
se dimillcre veniam postulanti. Sed ipse idem in
2. lib. de sermone Domini in monte, cap. 13. dicit,
necessc esse omnibus dimittere, eliam non pelen-
libus. El hoc est verius. Dominus enim Marci 11.
praecipit: *Cum stabilis ad orandum, dimittite si
quid habetis adversus alterum, ul el Pater vester
dinvllal vobis peccata vestra.* Ex quo loco inlelli-
gimus dimittendam esse injuriam homini absenti,
ac per hoc veniam non petenti. Quod aulem s. Au-
gustinus dixit in enchiridio, fortasse inlelligendum
de remissione, quae lit per signa externa, non de
ea, quae solo animo fieri polesl.

Tertia dubitatio est: *An qui ex animo remittit
inurias, el lamen in aliquo alio peccato volun-
tarie perseverat, possit hac oratione aliquid im-
petrare.* Respondeo: Vel is. qui in peccato volun-
tarie perseverat, cupit sibi dari gralam a Deo per-
fectae conversionis, eamque serio postulated non
cupit, nec serio postulat: si cupit gralam conver-
sionis, quamvis interim a concupiscentia victus,
peccatum non relinquat, non inutiliter dicil Deo,
Dimitte nobis debita nostra, cl si ex corde dimil-
lalfratri suo injuriam, disponetur ad gralam per-
fectae conversionis adipiscendam. Nam qui coepit
opus bonum inspirando illi desiderium, el petitio-
nem conversionis, el condonationem injuriarum ,
perficiet sine dubio, si perseveret ille pulsando cl
orando, ul Deus adjuvet infirmitatem ipsius, el re-
bellem ad se convertat propitius voluntatem.

Sin aulem non cupii gralam conversionis, ne-
que ex animo illam petit, sed vel oral solis labiis
ex consuetudine, vel (quod gravius est) ul videatur
ab hominibus; is non solum nihil impetrat, sed el-
iam oratio ejus liet in peccatum, cum in singulis
(ere petitionibus mentiatur. Quomodo enim dicere
potest. *Pater noster,* qui non vult esse filius? el.
Sanctificetur nomen tuum, per quem nomen Dei
assidue blasphematur? el, *Adveniat regnum tuum,*
qui nihil magis, quam Adventum Domini timet? el,
Fiat voluntas tua, qui suam, non Dei voluntatem
semper facit?

Quarta dubitatio esi: *Pecte ne. faciant illi, qui
cum injurias condonare nolint, ne mentiantur
in oratione sua Deo, verba illa praetereunt. sicut
el nos dimitlimus debitoribus nostris?* Id enim a-
liquos facere solere, testatur Cassianus collât. 9.
cap. 22. quos in eodem loco merito reprehendit.
Nam eliam si ea verba praetereant, lamen adhuc
frustra petunt sibi remitti peccata, cum Dominus
lam aperte dixerit: *Si non remisieritis hominibus*

*peccata eorum, nec Pater vester remittet vobis
peccalaveslra.*

Adde quod ii, qui neque condonant injurias, ne-
que cupiunt gralam a Deo sibi donari, qua velle
incipiant injurias condonare, etiamsi non menlian-
tur dum non dicunt, sicut el nos dimitlimus debi-
toribus nostris, lamen mentiuntur cum reliquas
paries Dominicae orationis pronunciant, ul paulo
ante diximus.

SEAT. I PETITIO. *El ne nos inducas
in lenlalionem.*

Duae sunt hujus pelilionis explicationes. Prior,
Hilarii el Hieronymi in commenlario ad cap. 2G.
Mallh. Ambrosii lib. 5. de sacramenl. cap. 4. Cy-
rilli catechesi 5. mystagogica, Augustini in episl.
121. cap. 11. el Cassiani collation. 9. cap. 23. qui
duceni, his verbis peti a Deo, non quidem ut non
lentemur, sed ne a lenialore vincamur. Posterior
est Tertulliani in hb. de oratione, Cypriani in serm.
de oratione Dominica, tiregorii nysseni oratione 5.
de oratione Dominica, Chrysoslomi cl Eulbymi in
comment, ad cap. G. Mallh. qui volunl id peti, ul
simpliciter non lentemur. Quae scienlia posterior
videtur nobis aliquanto probabilior.

Nam secundum modum loquendi Scripturarum,
non indnei in lenlalionem, non videtur esse, non
vinci a lenlacione. scd in lenlalionem non incidere.
Quod enim legimus in psalm. G5. *Induxisti nos
in laqueum,* omnino idem esl, ac si dictum esset,
induxisti nos in lenlalionem: cl lamen eo loco uon
significat propheta, sc Dei permissione a lenlacione
fuisse devictum, sed solum leniari. vexarique per-
missum, ul ipse eliam sanctus Augustinus cum lo-
cum exponit, et psalmus lotus, si consulatur, cla-
mat. Simile esl illud Apostoli 1. ad Corinlh. IO.
Tcnlatio vos non apprehendat, nisi humana.
Idem enim esse videtur, apprehendi a tenlacione,
el induci in lenlalionem: el lamen non significat
Apostolus Corinthios ab humana lenlacione fuisse
superatos, sed lanium fuisse Deo permittente len-
tatos.

Adde quod cum lentatio, quamvis inlerdum sit
utilis, semper sil periculosa, propter ambiguam
inceriarnque victoriam, non solum praesumptio
esl illam appetere, sed eliam humilitas declinare,
cl a Deo petere, ul nos in certamen ejusmudi non
inducat.

Al. lacubus nil cap. I. *Omne gaudium existima-
te fratres cum in tenlaciones varias incideritis.*
Et David in psalm. 25. Proba, inquil. *me Domine,
cl lenta me.* Respondeo: Tcnlatio quamvis appe-
tenda non sil. lamen non solum fortiter, sed eliam
cum gaudio toleranda est. ut Jacobus dicil. Tamen
quod toleratur, non amatur neque pelilur: Tolerare
(inquil Augustinus lib. 10. Confessionum, cap. 28.)
*eas jubes, non amare. Nemo quod tolerat amal,
etsi tolerare amet. Quamvis enim gaudeat se to-
lerare, tamen mavult non esse quod toleret.* Por-
ro sancti nonnumquam ex revelatione divina cer-
tiores reddituri de victoria recte petunt lentari,
vel ipsi sc periculis et peraequatoribus objiciunt;

sed ejusmodi exempla veneranda sunl ab omnibus, non ab omnibus imitanda.

Quoniam aulem linis hujus politionis est evitatio peccali futuri,possent duae illae senlenliae Palrum ila conciliari, ul prior respexerit finem, atque intentionem orantis, posterior verba ipsa orationis. Petimus enim non induci in imitationem, nc forle a lenlalionc supcrali legem Domini violemus.

Discimus vero ex hac petitione (ul s. Cyprianus monet) duo utilissima documenta,nos videlicet sine Dei auxilio, omnino esse infirmos cl imbecilles: cl Salanam sine Dei permissione non solum non deicere, sed ne tenlare quidem servus Dei posse; proinde neque de viribus nostris gloriari, neque Satanae potentiam formidare nos oportere , si ut servi fideles cl humiles de Dei semper auxilio cl protectione speremus.

SEPTIMA PETITIO. Sed libera nos a malo.

Graeci Patres omnes per, *malum*, intelligunt diabolum, ul Nyssenus, Cyrillus, Chrysoslomus, Euihymius cl Theophilactus, locis supra citatis. Movet aulem cos articulus additus ad nomen; sic enim legunt *ἀν.ό του πονηρού*. Eandem senlenliam sequuntur cx lalinis Ambrosius,Chrysologus, Cassianus. Verum Cyprianus, Augustinus, Kuperlus , l»eda,el plcrique alii Latini intelligunt per,*malum*, res omnes malas, ac potissimum praesentis vilae c<ilamilaies,in quas incidimus per Adae peccalum.

Confirmat hanc senlenliam Ecclesiae auctoritas, «piae in sacrificio altaris, posteaquam dictum esl, *libera nos a malo*, subjungi instituit hanc veluu explicationem, *Libera nos quaesumus Domine ab omnibus malis, praeteritis, praesentibus el futuris. ut ope misericordiae tuae adjuti, et a peccatis simus semper liberi, ctab omni perturbatione securi*. Ubi illud, *praeteritis*, respicit petitionem quintam, *futuris*,petitionem sextam, *praesentibus*, petitionem septimam. Illud aulem a *peccatis simus semper liberi*, perlinet ad petitionem quintam et sextam: illud vero, *ab omni perturbatione securi*, ad petitionem septimam.

Aequc vero art<ulus graccus nullum adjuvat senlenliam priorem. Nam in Scripturis eadem vox *πονηρό* cum suo articulo non raro accipitur pro re mala, ut ad Roman. 12. *Odientes malum, adhaerentes bono*. Iu **graeco** pro voce, *malum*, est *τον*

El Matlh. 23. *Sil autem sermo vester, est, «st, non, non. Quod enim his amplius est, a malo l>d. idest,a corruptione esi*. Graece habetur *ἐξ τοῦ πονηροῦ*.

Addunt graeci codices Malth. G.posl seplem pectiones haec verba: *Quia tuum est regnum, el potentia, cl gloria in saecula, Amen*. El explicant 'lausulam istam Chrysoslomus, Theophilactus cl l'uihymius in commentario ejusdem loci. Sed ccrum esl, ca verba non esse de textu evangelico , s'd inserta fuisse a graccis ex consuetudine,quam dabenl ea verba recitandi post orationem Domini-'Hq in sacrificio missae. Nam Latini etiam antiquissimi, el graccae linguae periti, ul Terlullian'ls f vplanus, Ambrosius, Hieronymus.Augusti-

nus, nullam horum verborum mentionem faciunt. Videtur igilur illa esse appendix quaedam oraliu nis Dominicae apud Graecos, sicut esl apud Leinos illud. *Libera nos quaesumus Domine eh*. Nam sicut apud nos non continuantur haec vaL cum oratione Dominica: Ha neque apud Graecus continuantur, ut perspicuum esl c\ lilurgia Cbty-soslomi. Alque haec de Dominica oratione sufficiant.

CAPUT VII.

Solius creaturae rationalis proprium esse orare.

Sequitur pars Quinla disputationis, in qua explicandum esl, cujus sil orare. Sed res facilis esi. Non enim convenit munus orandi, nisi angelis cl hominibus. Est enim oratio aclus quidam rationis, quo unus alteri supplicat, inferior videlicet superiori, el pauper divili. Ex quo sequitur ul nec heo conveniat orare, cum ipse nullum habeat se ditiorcm aul superiorem , quippe cui omnes dicunt, *Deus meus es lu.quoniam bonorum meorum non eges*: Neque etiam bestiis cl rebus inanimalis,quae sunl rationis cl orationis expertes. Quare impia el blasphema censenda est deliratio illa Judaeorum Thalmudistarnm, qui dicunt, Deum quotidie certas orationes devolo animo fundere. In Thalmud. ord. I. IraelaI. I. disl. 1. liem illa pseudoprophetae.'!-humethi, qui affirmat Deum el angelos perse onire. In Alcorano, cap. 43.

Illud aulem quod dicit Dominus ad Moysem Ero-di 32. *Dimitte me, ul irascatur furor meus*: non proprie sed metaphorice accipiendum est,ul saneli Paires exponunt. Augustinus quaesi. 159. in Exodi Cyrillus lib. 7. in Julianum, cl Gregorius lib.9. Moraliu, cap. 12. non enim significat illud, *Dimille me*, Deum poluisse a Moyse impediri, ne in-ceret quod vellet, cum scriptum sil in libro Job cap. 9. *Deus cujus irae nemo resistere potslt*seA significat. Deum precibus Moysis placatum id *fecisse*, quod illi solent, qui ab aliquo impediuntur, ne in aliquem alium severe animadvertant Quem-admodum etiam illud, *ul irascatur furor meus*, non proprie, sed per metaphoram accipitur. Dicitur enim Deus irasci, et furere, eum id facit sine ulla perturbatione , quod homines impellente furore faciunt, idesl, perdii ac destruit. Denique similis metaphora est in illo Josue 10. *Stetit sol in medio cocti obediens Deo voci hominis*. Signi-calur enim in his verbis, Deum tam prompte fecisse, quod Josue fieri cupiebat, ac si ad nutum ei parere voluisset, hoc esl fecisse id, quod facere..•• leni, qui dominis suis libenter obediunt.

Quod autem legimus ad Roman. 8. *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*: pro eo sine dubio positum esl, quod nos postulare facit, ut s. Augustinus docet in lib. I. adversus .Maximinum non procul ab inilio.

Non dissimili ralionc explicandae sunl sententiae Scripturarum vel Palrum, quae mulis animantibus tribuere videntur munus precandi,qude es

illud **ps.lo3**.*Catuli leonum rugientes ul rapiant fl quaerant a Deo escam sibi*.El illud psnlulifi. *Uni daljumentis escam ipsorum, el pullis corvo ritm invocantibus eum*. El illud s. Hieronymi in nias. l'nili primi eremitae, ubi refert monstrum ••iioddam sancio Antonio humana voce dixisse: *Le natione fungor gregis mei; precamur, ut pro no bis communem Deum deprecetis*.VA in eodem lo-rn coin dixisset duos Icones sancio Antonio blandiri, (jusque manus ac pedes lingere, el quasi o-sculari coepisse, subjunxit: *Ille animadvertit,benedictionem eos a se precari*.

Hacc, inquam, cl alia id genus omnia melaphorira sunl. Dicuntur enim catuli Iconum, el corvonim pulli Deum invocare.dum naturali quodam instinctu sive rugiendo, sive crocitando exprimunt famem suam: cui Deus secundum ordinem providentiae suae prospicit, aperiens manum suam, el implens omne animal benedictione. Quod aulem leones sanctos blandiebantur Antonio, inter miracula numerandum est. sicut etiam illud, quod petulcum illud et cornutum animal humana voce pro 'uo grege orari peliveril.Nam ul olim asina Balaam ul legimus Num. 22. Deo volente loquuta esl, cl quae sibi necessaria erant, petiit, quamvis vocem ipsa suam non intelligerci; sic etiam monstrum illud,quod sanctus Hieronymus perpetuo bestiam vocal, divino miraculo loqui, et quae sibi, suoque gregi congruebant, petere potuil. quamvis nec sciret,nec intelligerci quid loqueretur.aul postularet.

CAPUT VIII.

Aon solum gencralim. sed etiam in specie pro certis hominibus orari poluisse.

Sexto loco tractandum proposuimus a quibus, et pro quibus sil aliquid per orationem petendum. Sed quoniam duae primariae controversiae de invocatione sanctorum , el oratione pro defunctis quae hic tractari potuissent, jam sunl a nobis partial in lib. de cultu sanctorum, parliin in I. lib.de purgatorio explicalac:solum hoc loco dubitationem illam expediemus, liceat nc in specie pro aliquo preces fundere.Siquidem Joannes Wielclliis Duos errores de speciali oratione invexit. Unum, orationes speciales non magis prodesse, quam generales. el ideo non recte facere eos. qui cerlos redditus legant ecclesiis, ul singulis diebus, vel hebdomadibus sacra fiant, ul preces fundantur pro ipso-rum anima. Alterum, non licere specialem orationem pro aliquo fundere,sed omnem orationem debere esse generalem, cl pro omnibus simul, non pro singulis seorsim. Priorem errorem damnavit concilium constanliense sess. 8. Posteriorem refert cl refellit Thomas Waldensis Ioni. 3. de sacramenlnlibus, til. 11. cap. 107.

Possumus iilrumque errorem exemplis Scripturarum breviter confutare. Legimus enim patriarchas,prophetas,apostolos;et ipsum etiam Christum speciales orationes fudisse: quod numquam fecissent. si vel illicitae, vel inutiles essent ejusmodi

preces. Igilur in Genes, cap.2.». l->aac orat in specie pro conjuge sua Rebecca. 2. Reg. 12. David oral pro salute filii sui periclitantis. 3. Reg. 17. o-ral Delias pro filio viduae. 2. Macliab. 3. Onias oravit pro salute Heliodori. Luc. 22. Chrislus oravit pro Petro, ul non deficeret fides ejus. Aelor. 12. Oratio fiebat sine intermissione a lota Ecclesia hie.rosolymilona pro s. Petro in carcere constituto. Ephcs.fi. apostolus Paulus petit ab Ephesiis, ul o-rent generalim pro omnibus sanctis el specialim pro sc. Quod chain in commentario ejus loci observavit Hieronymus, cl I. ad Timolh. 2. idem A-poslolus orari praecipit pro omnibus generalim,cl in specie pro rege, el nliis in sublimitate constitutis. Neque ulla ratio est, cur non liceat orare pro singulis, si heel orare pro omnibus, el cur nun sil utilior oratio ul salisfactoria illi, pro quo lit.si pm ipso tantum liai, quam si Hat generalim pro omnibus.Quomodo etiam eleemosyna utilior esl illi cm datur, si lola delur ei soli, qtiain si dividatur in mullos.

Sed objicit Joannes WiclefTus argumenta Tria. Primum est, Oratio non est efficax, quae ex perfecta cfiarilnle non prodit. perfei la vero chantas omnes amplectitur, nullum excludit.

Respondeo. Perfecta charitas est ordinata,cl ideo quamvis omnes amplectatur, lamen alios aliis anteponit, el nunc illos, nunc istos, nunc omnes , nunc singulos juvat, prout magis vel minus omnes aul singulos istos , aul illos ope sua indigere cognoscit.

Secunda objectio: Oratio Dominica tola generalis est: non enim dicimus *Paler mi*.sed *paler noster. nec, Panem meum quotidianum da mihi hodie, sed Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, nec Dimitte mihi debita mea. sed. Dimitte nobis debita nostra: nec denique*.Ae mc inducas in lenlalionem.sed libera me a mulo. sed. Ve nos inducas in lenlalionem. sed libera nos a malo. Al non licet aliud petere, nisi quod in oratione Dominica continetur, ul s. Augustinus docet in episl. 121. cap. 12.

Respondeo: Non petimus aliud, sive gencralim, sive specialim oremus, nisi quod in oratione Dominica continetur, sed petimus alio modo; vel potius non tam pelimus alio modo, quam ipsam generalem orationem applicamus particularibus personis, quod fieri posse Dominus ipse exemplo >uo nos docuit. Alioqui enim non recte idem Dominus in horto pro se solo orans dixisset: *Paler mi, si possibile esi transeat a me calix iste*. Cur aulem Chrislus orationem Dominicam verbis generalibus pronnneiari vohieril. caussa est, quam supra diximus.quia generalis oratio est absolute melior et utilior: quamvis illi pro quo lit, utilior sil specialis, si non tam impetratio,quam satisfactio ex oratione quaeratur.

Tertia objeclio:Communilas praeferenda est singularitati; al non possumus eodem tempore pro communitate orare, et pro singulis in specie.

Respondeo: Negari non polesl, quin sil communitas praeferenda singularitati, si eodem tempore occurrat necessitas ulriusque; sed si forte, quod saepe accidit, unus aliquis versetur in magno dis-

crimine, quod discrimen cum ipsa eorum communalis non sit commune, nihil prohibet, quo minus tunc omitta communitate, pro qua numquam desunt qui orent, ad speciale illud malum speciali oratione avertendum possimus, vel debeamus intentionem nostram animumque convertere. Quod patriarchas et prophetas, Christus quoque et apostolos fecisse paulo ante docuimus.

CAPUT IX.

*De conditionibus, quae requiruntur
ad impetrandum.*

Restat pars Ultima de modo orandi, sive potius de conditionibus, quae requiruntur, ut quis certo impetret quod orando postulat.

Sciendum est autem Primo: Mullum interesse inter meritum et impetrationem. Nam meritum requirit charitatem, et charitatem viae, ut theologi loquuntur, et ideo neque peccatores, neque beati mereri possunt. sed solum iusti, qui peregrinantur in terris, impetratio autem non requirit charitatem viae; immo nec charitatem quidem, si absolute de impetratione sit sermo. Proinde non solum viatores, sed etiam comprehensores, nec solum iusti, sed etiam peccatores aliquando impetrant.

Praeterea ut oratio sit meritoria, non requiritur nisi ut ab homine iusto, et ex charitate fiat, ut supra diximus de aliis operibus meritoriiis: al vero ut sit infallibiliter impetratoria nullae conditiones requiruntur; quamvis enim Scriptura videatur absolute promittere orantibus impetrationem carum in munda, quas postulant. Ut Matth. 7. et Luc. 11. *Palite et accipietis; et omnis qui petit accipit: lamen promissiones istae conditionem includunt, quam expressit Iacobus cap. 1. cum ait; Petit, et non accipitis, eo quod male petitis.* Itaque interdum oratio est meritoria, et non impetratoria, ut cum homo iustus ex charitate petit id quod sibi forte non expedit, ut cum Paulus iter rogavit, ut auferretur a se stimulus carnis. Interdum est impetratoria, sed non meritoria, ut cum lirati pro nobis, vel cum peccatores pro se ipsis orant, ut cum publicanus dixit, Deus propitius esto mihi peccatori. Interdum est meritoria et impetratoria, ut cum iusti in terris cum omnibus requisitis conditionibus orant.

Sciendum Secundo: Conditiones ad infallibiliter impetrandum a s. Thoma in 2. 2. quae sunt. 83. artic. 15. numerari Quatuor, videlicet, ut qui orat, pie, perseveranter, prose, et necessaria ad salutem postulet; sed ipse idem turn eo loco, turn in 4. sentent. dist. 15. quae sunt. 4. artic. ult. indicat ad pie petendum requiri Quinque conditiones, videlicet, spem, charitatem, humilitatem et devotionem. Itaque omnes conditiones simul octo erunt, non quatuor. De singulis ordine ac breviter disseremus.

Prima conditio est fides, de hac enim scribit Apostolus ad Roman. 10. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Et sanctus Iacobus cap. 1. *Postulet autem in fide, nihil haesitans.* Et ipse Dominus Marci. 11. *Quaecumque orantes petitis,*

credite quia accipietis, et evenient vobis. De illis illud nulla diximus in 1. lib. de Justificatione, ubi refutavimus Lutherorum errorem, qui fidei cum fide confundunt, nec volunt veram esse fidem, nisi eam, qua quis certo credit se salutem se Deo.

Illud est proprium huius loci, ut intelligamus non requiri in oratione fidem, qua certo credamus Deum absolute facturum quod poscimus, sed solum ut certo credamus, Deum esse potentissimum, sapientissimum, benignissimum, fidelissimum, et proinde posse scire, et etiam velle facere quod petimus, si non sit ex nostra parte defectus. Nam hanc fidem quaesivit Dominus Matth. 9. ab illis, quibus dixit: *Creditis quia hoc possum facere vobis?* eadem fide oravit David Psal. 2. Regum, cap. 12. pro filio. Nam non certo credidisse se impetraturum, testantur illa ejus verba: *Quis scit si forte donet eum mihi Dominus?* Simili fide orasse Apostolum 2. ad Corinth. 12. ut stimulus carnis auferretur a se, in dubium revocari non potest. Nam oravit ex fide; neque enim aliud sentire fas est de lano Apostolo; et lamen non credidit se certo impetraturum, alioqui falsa fuisset ejus fides. Non enim quod petit, impetravit. Neque alia fide orat Ecclesia universa pro infidelibus et peccatoribus, ut ad fidem, vel ad justificationem adducantur: neque enim certo credit Ecclesia, omnes infideles et peccatores esse convertendos. De qua re vide sanctum Prosperum lib. 1. de vocatione gentium, cap. 1. Denique nulla est absoluta promissio Dei, qua coram efficiamur nos absolute quicquid petierimus impetraturos, cum semper intelligatur adjuncta conditio, si bene petierimus: igitur falsa esset fides, si certo non esset divina et catholica fides, si certo crederemus Deum absolute quicquid petierimus esse facturum.

Altera conditio, eaque valde necessaria est spes et fiducia impetrandi. Quamvis enim non oporteat per fidem, quae est aclus intellectus certo saluero nos impetraturos quod poscimus, oportet lamen per spem et fiduciam, quae est aclus voluntatis firmiter adhaerere benignitati divinae, et certo credere. Deum facturum esse quod petimus.

Hanc conditionem quaesivit Dominus in paralytico, cui dixit Matth. 9. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Eandem quaerit Apostolus ad Iacob. 4. cum ait: *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiae ejus.* Item 1. ad Timothe. 3. *Uere vidua est, speret in Deo. et instet obsecrationibus et orationibus nocte et die.* Eidem promittit Deus impetrationem in psal. 90. *Quoniam in me speravit, liberabo eum, invocabit me, et ego exaudiam eum.*

Quia vero fiducia nascitur ex fide, ideo Scriptura cum requirit fidem in orante, adjungit aliquid perlinens ad fiduciam, ut intelligamus requiri ad impetrandum non quamlibet fidem, sed perfectam, quae gignat fiduciam, ut simul credamus Deum posse facere quod petimus, et simul certo confidamus, eum id, quod petimus, pro sua benignitate facturum.

Hinc legimus Marci 11. *Quicumque nedi monti /niic, tollere et mittere in mare, et man*

haesitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat, fiet ei. Hoc est, quicumque imperaverit monti ut scse transferat in mare, et non habuerit in corde suo ullam diffidentiam, nil lidem perfectam, quae maximam etiam gignat. Deducim, impetrabit sine dubitatione quod petit. De qua perfecta fide gignente fiduciam, intelligitur illud Apostoli I. ad Corinthios. 13. *Si habuero lionian fidem. illa vel montes transferam etc.* Alque hinc scribit Joannes Cassianus Collation. 9. cap. 32. Signum certum impetrationis esse cum quis in oratione magnam fiduciam sensit. Deus enim quando non exaudit, non infundit fiduciam, cum vero ciudere decernit, fiduciam et laetitiam ingentem in corde orantis infundit. Denique haec ipsa fides inepno, gignens, pariensque fiduciam est illa fides, quae e operator miracula, et quae non omnibus datur, dicente Apostolo I. ad Corinthios. 12. *Alia, fides in eodem spiritu.*

Tertia conditio est charitas, sive iustitia, charitas enim (vel ostendimus in lib. 2. de Justificatione) ipsa est Christianorum vera perfectaque iustitia. Requiritur autem iustitia in orante, vel cerlo impetret, Scriptura non uno in loco testatur psalm. 33. *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum.* El contra psalm. 137. *Si aspexi iniquitatem in corde meo. non exaudiet, Dominus.* Isaiae 58. *Frangere esurienti panem tuum etc.* El mox: *Tunc invocabis, et Dominus exaudiet, clamabis, et dicet, ecce adsum.* El contra Isaiae 1. *Et multiplicaveris orationem, non exaudiam, manus enim vestrae sanguine plenae sunt.* Item Joan. 14. *Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petetis, et fiet vobis.* Et I. Joan. 3. *Charissimi si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, et ea quae unius placita, coram eo facimus.* Denique Joan. 9. *Scimus quia peccatores non exaudit: sed si quis cultor ejus est. hunc exaudit.*

Sunt tamen aliqua loca quibus probari videtur, etiam peccatores a Deo exaudiri, Matth. 7. *Omnis qui petit accipit, id est. inquit auctor operis imperitii hominibus. 18. sive justus, sive peccator scilicet.* Item ibidem peccatores quidam ac reprobi dicunt: *A'one in nomine tuo daemonia ejecimus.* El Luc. 11. *bico vobis, etsi non dabit illi eo quod amicus tuus scilicet. propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit ei quotquot habet necessarios.* Ex quo loco sanctus Basilius colligit in constitutionibus monasticis, cap. 1. peccatores quoque impetrare quod pelant, rpiando perseveranter petunt. Denique Luth. 18. Publicanus peccator oral, et tamen indulgentiam meruit dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Quo exemplo adductus sanctus Augustinus tradat. 44. in Joan, dicit caecum illum non fuisse adhuc illuminatum, cum dixit: *Scimus quia peccatores Deus non exaudit. Si peccatores, inquit. Deus non exaudiret, frustra publicanus oculos in terram demittens, et pectus suum permittens diceret. Deus propitius esto mihi peccatori.*

Respondet: Tribus modis peccatores orare pos-

sunt. Eno modo vel impetrent a Deo miracula in confirmationem fidei. El hoc modo fieri possunt, vel peccatores impetrent, si veram fidem confirmare velint, quia lune non est proprie ipsorum vila vel meritum, vel etiam oratio, quae miraculum impetrat, sed fides vera, quae confirmanda est, vel invocatio nominis Dei, aut signum crucis. vel aliquid ejusmodi, quo ille utitur ad miraculum faciendum. Sic enim loquitur s. Petrus Actor. 3. *Fides, quae per cum est, dedit integram sanitatem istam.* El s. Hilarius canon. G. in Matth. loquens de improbis, qui miracula faciunt: *Quasi vero, inquit, eorum aliquid proprium sit, et non omnia virtus Dei invocata perficiat.* El paulo post: *El demonia Christi non exagitet.*

Si quis autem peccator miracula impetrare nitatur, vel sanctitatem suam ipse demonstret, vel solam suae orationis virtutem, non autem nomen Dei, aut crucis signum, aut aliam rem sacram adhibeat, nihil unquam impetrare poterit, quia nec Deus testis falsitatis esse, nec peccatoris oratio virtutem miracula faciendi habere possunt. Quare verissimum est, quod coecus ille dixit: *Scimus quod peccatores Deus non exaudit.* Loquebatur enim de iis, qui propriam sanctitatem confirmare volunt, et qui oratione sua, non aliquo signo sacro miracula faciunt. El quoniam Christus miracula faciebat, vel se Messiam ac Deum, ac per hoc sanctissimum esse probaret, et non utebatur nomine, aut signo aliquo sacro, sed solo imperio et voluntate sua, inde coecus firmissimum argumentum duxit, ut ostenderet Christum non esse peccatorem.

Alio modo peccatores orant, vel impetrent sibi donum aliquod spirituale, vel corporale, et tunc vel in peccato voluntarie permanent, vel incipiunt poenitentiam agere. Si voluntarie permanent in peccato, ordinarie non exaudiuntur, in testimonia prophetarum et apostolorum allata demonstrant. Justum enim est, vel qui Deum praecipientem et docentem audire contemnunt, eos orantes, et supplicantes Deus quoque despiciat. Interdum tamen etiam isti exaudiuntur, vel ad iudicium, vel ad misericordiam. Quosdam enim Deus audit, vel puniat; quomodo audivit Israelites petentes carnes in deserto Numeri 11. *Metuendum est, inquit s. Augustinus tract. 73. in Joannem. id quod posset non dare propitius, deus iratus.* Quaedam tamen extraordinaria quadam benignitate concedit etiam peccatoribus, ut eos beneficiis ad amorem suum alliciat. El hoc fortasse sibi voluit auctor operis imperfecti.

Tertio modo peccatores orant, cum poenitentiam agere incipiunt, quo modo Ninivitarum et publicanus orabant: et hi saepe impetrant. non ex iustitia quasi digni sint, sed ex misericordia Dei, et non omnino infallibiliter. Nam ideo Scripturae addere solent particulam, *forte*, vel *quis scit*, vel Jo. 2, Jonac 3. Daniel. 4. et Actor. 8. quando de orationibus peccatorum loquuntur. Es his explicari possunt omnia loca paulo ante addita.

Quarta conditio est humilitas, qua is, qui orat non in sua iustitia, sed in Dei benignitate confidat: *Sed et viam aeternam, inquit s. Bernardus scilicet. 5. de quadrag. fortassis aliqui non in humilitate*

quaerunt. Sed lamquam in fiducia suorum n»erilorum. Ncc hoc dico, quin accepta gralia fiduciam donet orandi, sed non oportet, ut in ea constituat quisquam fiduciam impetrandi. El infra: Sit. inquil. oratio in omni humilitate praesumens de sola, ul dignum csl, miseratione divina. Igitur ul hujus conditionis necessitatem Dominus commendaret, parabolam illam publicani el pharisaci narravit, Luc. 18. dixerit enim eam parabolam ad quosdam, qui in se confidebant lamquam justi, cl aspersionabantur cacleros, ul ipse evangelisla leslaiur.

Hinc cliam Dominus per Isaiam, cap. GG. Ad quem, inquil, aspiciam nisi ad pauperculum, cl contritum spiritu, el tementem sermones meos? El sanctus Dan. cap. i). Neque enim, inquil, in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem luam, sed in miserationibus luis nullis. El Ecclesiast. cap, 35. Oratio humiliantis sc nubes penetrabit, cl non discedet donec Allissimus aspicial. El Jacobus cap. 4. Deus superbis resistit, humilibus aulem dat gralam. El s. Abraham Genes. 18. Loquar. inquil, ad Dominum meum, cum sim pulvis el cinis.

Denique ratio idem probal. Aeque enim dignus esi accipere quod petii, qui non agnoscit se re illa, quam postulai indigere. Itaque miseri cl mendici in oculis noslris esse debemus, si misericordiam cl gralam impetrare desideramus.

Quinta conditio Devotio est; vocatur aulem hoc loco devotio, studium allenlc, sollicite, diligenter alque ardentem orandi. Reprehendit enim Dominus populum, qui solis labiis oral, Isai 29. el Mallh. 15. cl maledicius pronuncialur, qui facil opus Dei negligencier, Hierem. 48.

Oritur aulem haec conditio. ul cliam superiores ex lidc. Qui enim allenlc el firmissima fide cogitai quanta sil majestas Dei, quanta utilitas noslra, quam magna res, quam petimus, vix fieri polesl, ul non humiliter, reverenter cl ardentem ad orandum accedat. Adscribam hic leslimonium sancti Hieronymi. qui in dialogo adversus Luciferianos transfigurans in sc personas hominum indevotorum: Ad orationem, inquil. assisto, non orarem, si non crederem: sed si vere crederem, illud cor, quo Deus vidclur. mundarem, manibus tunderem pectus; genas lachrymis rigarem: corpore inhorrescerem. ore pallerem. jacerem ad Domini mei pedes, cosque fletu perfunderem, crine tergerem, haererem certo trunco crucis, nec prius amitterem. quam misericordiam impetrarem: Nunc vero creberrime in oratione mea. aul per porticus deambulo, aul dc foenore computo, aul abductus turpi cogitatione, etiam quae dictu erubescenda sunl. gero. Ubi est fides? siccine putamus orasse Jonam? sic tres pueros? sic Danielem inter leones? sic certe latronem in cruce?

Vide do eadem conditione saucium Bernardum in sermone de quatuor modis orandi. Ubi inter alia sic loquitur: Omnino oportet nos orationis tempore curiam intrare coelestem, illam utique: in qua rex regum stellato sedet solio, circumdante innumerabili, el ineffabili beatorum spirituum ■ r.ercilu. Quanta ergo cum reverentia, quanto li-

palude sua procedens, cl repens ranuncula uhumquam tremebundus, quam supplex, (piam d m. que humilis el sollicitus, et lulo intentus animo majestati gloriae, in praesentia angelorum, in concilio justorum, et congregatione assislerit poterit miser homuncio? In cunctis igilur actionibus noslris multa esi opus animi vigilantia. -i praecipue in oratione.*

Sexta conditio, perseverantia est. Hanc conditionem Dominus ipse cl verbis cl parabolis peredero studuit. Nam Luc. II. parabolam narrant illius, qui ob improbitatem assidue petendi impetrant quod voluit. El Luc. 18. disertis verbis ail: Oportet semper orare, el numquam deficere. Contio 0 adjecit parabolam viduae, quae sola perseveranti precum abjudico quodam inhumano senlenlhrn. judiciumque extorsit: El Luc 21. Vigilate, inquil, omni tempore orantes. Quam doctrinam legimus cliam apud Eccles, cap. 18. Non impediari orare semper. Et apud Apostolum 1. ad Thess. ull. Sine intermissione orale.*

Secl explicemus breviter quid proprie sibi velit Scriptura, cum dicil semper esse orandum. Quatuor enim hujus sententiae expositiones invenio. Primo non desuni, qui dicunt illum semper orare qui semper bene operatur. Sed quamvis non inepte dici possint opera bona genus quoddam orationis, quoniam Deum ad misericordiam provocant, quemadmodum el mala opera clamant ad Deum, cl iram ac furorem ejus accendoni. lamen non hoc proprie Dominum voluisse cum nil, oportet semper orare, el numquam deficere perspicuum csl ex adjunctis parabolis dc vidua el judice, necnon dc publicano cl pharisaco, ul etiam supra Wiclefiuin ostendimus.

Secundo alii sunl, qui semper orare nihil aliud csse volunt, nisi mentem cum Deo per amorem, el desiderium assidue conjungere. Ila docent. Augustinus in epist. 121. ad Probam, cap. 9. els. Basilii oratione in Julillam. Quo loco demonstrat idem auctor non csse impossibile hoc praeceptum, oportet semper orare. quoniam impossibile non est, rem vehementer dilectam semper desiderare. Nem et amatores hujus sacculi sive comedant, sive bibant, rem amatam cum desiderio cogitant, ctcthm inter dormiendum cum eadem sommanlo versantur. Haec doctrina verissima, alque utilissima csl, sed non vidclur lamen proprie explicare quid Christus ad litram docere voluerit. Parabolae enim ab ipso adductae indicant eo loco de oratione proprie dicta tractari, quae non esi simplex desiderium, sed expressio desiderii per verba, certa quadam forma cl ratione concepta.

Tertio: Liem s. Augustinus in lib. de haeresibus, cap. 57. cl Beda in comment, ad cap. 18. Luc. necnon Anselmus, llnymo el alii in comment, ad cap. 5. prioris ad Thessal. docent semper oraro, juxta Chrisli cl Aposloli praeceptum, illos omnes qui laltas decias orandi horas numquam praetmittunt. Quo sensu dictum est in 2. lib. Reg. cap. 9. Tu comedes panem in mensa mea semper. Neque enim illud semper significat, lotum diei et noctis tempus. sed illas omnes horas, quibus iil coenn vel prandium.

Haec quoque salis apia cl utilis expositio csl.Sed udetur lamen simplicissima cl verissima explica*lio illa esse, quae cliam Quarla numerari polesl, quam sequuntur Chrysoslomus cl Theophilacius in illa verba Aposloli, *sine intermissione orale*. Do celbaec ultima scnlcnlia, Dominum cl Apostolum nihil aliud commendare voluisse, nisi perseveratium cl assiduitatem orandi,quantam maximam habere possumus. Id enim proprie dēclarant parabolaedū vidua instante apud iudicem, cl dc amico pelcnle lres panes; quorum exemplo non solum certis horis,sed omni oblata occasione lum noctu, lum interdiu orationi vacare debemus.

Similes sunl in divinis literis permultae aliae sententiae, quae per vocem *semper* nihil aliud nisi assiduitatem significant, ul psalm. *I. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus medimur die ac nocte. Psalm. 24. Oculi mei semper ad Doiniimin. Psalm. 33.Semper laus ejus in »reмео. Lue. 2. Non discedebat de templo, jejuniis el orationibus serviens die ac nocte. Lue. ull. Erant semper in templo laudantes el benedicentes Dominum.*

Sed huic doctrinae contraria vidclur scnlcnlia illa Domini Mallh. G. *Orantes nolite mullum loqui, sicut ethnici faciunt; putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari cis,scit enim Pater vester quid opus sil volis, antequam petalis eum. Ilespondel sanctus Auguslinus in epist. 121. cap. 10. non prohiberi a Domino longam orationem, sed inanem verborum multiplicationem: Absit, inquil,ab oralione mulla bpiulio.sed non desii mulla precatio,si fervens perseverat intentio.Nam cl Dominus qui prohibuit mullum loqui, pernoctabat in oratione Luc. 6. el jussit nos semper orare, Luc. 18.el factus in agonia prolixius orabat ,Luc. 22.*

Porro caussam, cur ila sil perseveranter orandum, csse docel s. Auguslinus serm. 5. de verbis Domini; quia saepe cum aliquid petimus, nondum 'Uinus idonei,ul illud accipiamus, sed perseverantes petendo extendimus desiderium, cl ad rem pelitam accipiendam animum dilatamus, el dilatando praeparamus. Vide dc perseverantia in oralione s. Disilium in consul, monasticis, cap. 1. Chrysoslo- nuin homil. 3(1. m Genes, s. Augustinum Iracl. 13. cl 102. in Juan, el s. Bernardum serm. 9. in Canlic.

Septima conditio csl. ul pro se quisque petal, quam conditionem colligit s. Auguslinus loco cililoex verbis illis Domini Joan. 16.*Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabil vobis. Exaudiuntur. inquil. omnes sancti pro se ipsis, non mitem pro omnibus exaudiuntur, vel amicis,vel inimicis suis, vel quibuslibet aliis, quia non ul- (unique dictum esi, dabit, sed dabil vobis.*

Secl haec s. Augustini doctrina vera quidem csl, slium vidclur salis ciBcaciler probari ex illis solis vocibus, *dabil vobis*. Possel enim responderi, id omne dari nobis quod in graliam nostram aliis dahir. Sic enim Aclor. 27.angelus Domini dixit beato Paulo: *Donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum. Quocirca Joan. 15. idem Dominus absolute promisit: Quodeumqne petieritis in nomine meo,*

hoc faciam. Halio igilur cur homines justisemper exaudiantur pro se.ei non semper exaudiantur pro aliis, illa csl, quoniarn non semper iis. pro quibus oramus idonei sunl, ut accipiant. Quare Dominus Mallh. IO. cum apostolos monuisset, ut in quamcumque domum intrarent, primum dicerent: *Pax huic domui*; quoniam sciebat non esse omnes filios pacis, adjunxit continuo, el *si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra, sin aulcm, ad vos revertetur.*

Postrema conditio csl, ul petantur necessaria vel utilia ad salutem. Colligit hanc conditionem idem Auguslinus tradat. 73. 81. cl 102. in Joan, ex verbis illis, *in nomine* meo. quae habentur Joan. 11. 15. ct 16. Nam cum Christus Salvalnr sil, non petii vere in nomine Salvatoris, qui petii ca. quae non sunl utilia ad salutem.

Efficacius fortasse id probari possel ex verbis illis 1. Joan. *'i. Haec est fiducia quam habemur ad Deum. quia quodeumque petierimus. secundum voluntatem ejus, audit nos. Haec est nutem voluntas ejus sanctificatio nostra. I. Thessal. I. Itaque cum id petimus, quod non est secundum voluntatem ejus, idesl, quod nobis vere utile nnn csl, non exaudil dando quod polimus, sed polios exaudit negando quod petimus. Tunc enim magis facit quod cupimus, cum negal ca. quae nobis inutilia esse nescimus, quam cum ea concedit. Siquidem nos etiamsi sciremus, ca quae petimus ulilia non esse, numquam peteremus.*

Quare s. Joannes chrysoslomus homil.30. in Genes.reclcl monel agendas escle Deo graliam non minus cum negal, quam cum tribuit id quod polimus. El s. Auguslinus Iracl. 73. in Joan, dicil. inter alia, quae petimus, cum bene petimus, illud cliam esse debere,ul petamus nobis non dari quod ignorantes non bene petimus. Alque haec dc oratione in genere dicta sint; nunc de oralione. quae ex praescripto Ecclesiae, coriis canonicisque horis fundi debet, breviter disseremus.

CAPUT X.

De nomine cl definitione officii divini, sive horarum canonicarum.

De officio divino, sive horis canonicis, lum ad haereticos confutandos, tum ad clericos cl monachos instruendos. Quinque capita mihi huc loco tractanda desumpsi. Primum dc nomine cl definitione officii divini. Alterum dc partitione ejusdem officii. Tertium de ipsius officii antiqua cl rationali institutione. Quartum de modo rite officium persolvendi. Quintum de personis,quae ad hoc officium persolvendum obligantur.

Quod igitur ad Primum allinet.nomon *officii divini* cxlal in concilio aquisgranensi, cap. 131. cl in concilio lalcranensi, cujus exhibit cap. *Dolentes*, in epistolis decretalibus,lit. de célébrai, missarum. Nomen *Horarum canonicarum* cxlal apud Dedam in comment, ad cap. 18. Luc. cl apud omnes auctores, qui dc horis canonicis Iroclantl.

Dicuntur aulem hae preces el laudes *divinum of-*

ficium, quoniam in iis conlinetur id quod facere debemus erga Deum, siquidem orare et laudare Deum proprium est officium Christianorum, et praesertim eorum, qui clerici vel monachi dicuntur. Hinc enim Dominus per Isai. cap. 55. *Domus mea. domus orationis vocabitur cunctis gentibus. Quod non solum de materiali domo, id est, de templis et oratoriis, sed etiam de mystica domo Dei, quite sumus nos. intelligendum esse videtur. Hoc enim interest inter Christianos, et alias omnes gentes, quod cum illae in industria et viribus suis confidunt, quippe quae peccatum originis et naturae humanae corruptionem et infirmitatem ignorant, Christiani de auxilio Dei in rebus omnibus praesumunt, alique ideo in rebus omnibus ad Deum per orationem confugiunt, alique opem et misericordiam ipsius implorant, ut non poluerii brevius Ecclesia definiri. quam domus orationis. Et quamvis officium orandi temporale sit, nec diutius duraturum quam peregrinatio ipsa durabit: tamen officium laudandi sempiternum erit, juxta illud psal. 83. *Dei qui habitant in domo tua Domine, in saecula saeculorum laudabunt te.**

Dicuntur autem caedem laudes et preces, horae canonicae, quia certis horis recitari debent juxta canones et regulas sanctorum Patrum. Quod enim Bronlius ait in confessione Wirtembergensi, cap. de horis canonicis, dici apud veteres horas canonicas certa tempora praescripta a sacris canonibus, ut in iis sacrae Scripturae per totum annum ordine legerentur, non modo falsum, sed etiam ineptum et puerile est. Neque enim canones praescribunt, quid sit legendum singulis horis, sed quid sit legendum singulis mensibus, ut perspicuum est ex distincto. 13. can. *Sancta Humana*. Proinde tempora illa non horae canonicae, sed menses canonici appellari debuissent. Neque ullus auctor antiquus aut recens invenitur, qui notionem horae canonicae ita explicet, ut Bronlius facit. Itaque inter alia sectariorum deliramenta, (pii saepe nesciunt quid loquantur, cum de rebus nostris loquuntur, hoc etiam numerari poterit.

Porro si quis definitionem officii divini forte desideret, ita accipiat: *Divinum officium est certa ratione publice laudandi, precandique Deum, mente simul et voce, auctoritate praesulum Ecclesiae instituta.*

Dicitur Primo. *Certa ratio*: Quoniam non quaelibet Dei laudatio, vel ad Deum oratio est officium divinum, sed certa quaedam forma et ordo psalmorum. hymnorum et precum, quem omnes sequi debent, qui divinum officium ex obligatione persolvunt.

Additur Secundo: *Publice*: Quoniam officium divinum persolvitur publico nomine totius Ecclesiae, pro bono communi et publico, per publicos et soli ministerios. Atque ea causa est, cur etiam si dicatur interdum ab uno homine, et in privata domo. tamen non omittuntur voces illae, *Dominus robiscum. Oremus. Benedicamus Domino*, et similes. Dicuntur enim loti Ecclesiae, et nomine ejusdem Ecclesiae ipse sibi respondet: *Et cum spiritu tuo, Deo gratias, etc.*

Adhuc Terlio: *Laudandi. precandique*: Quoniam

haec duo continent officium, de quo agimus, laudem pro beneficiis acceptis, proinde pro accipiendis. I. quo differt officium Ecclesiae militantis ab officio Ecclesiae triumphantis; Ecclesiae enim triumphantis officium, (piando post ultimi iudicii diem in omnibus suis membris triumphabit, solas laudes continebit.

Additur Quarto: *Jesu*: Quoniam lotum hoc officium proprie soli Deo praestatur. Est etiam sacrificium laborum, de quo legimus in psalm. 19. *Immola Deo sacrificium laudis*. Neque morere nos debet, (piod aliud appelletur officium de sanctis, aliud de mortuis, aliud de tempore, etc. Dicitur in *ππο* de sanctis, quando offertur Deo in memoriam sanctorum, et eum in sanctis suis Deus ipse laudator: dicitur vero de mortuis, quando pro mortuorum refrigerio, et requie Deum precamur. Denique sive a mortuis, sive a quacumque alia re officium nominetur, semper psalmi, hymni, collectae caelerae divini officii partes diriguntur ad Deum.

Additur Quinto: *Mente simul et voce*: Quoniam hujus officii forma cum ex praescripto et instituto hominum sit, actum externum necessario postulat. Quare muneri suo non satisfaceret, qui solus orans et laudans, non etiam voce, verba omnia distincte integreque proferret.

Additur Postremo: *Auctoritate praesulum Ecclesiae instituta*. Nemo enim potest certam formam orandi praescribere, nisi qui praesit. Itaque in concilio milevilano canon. 12. sic Iegimus: *Id est preces, vel orationes, seu missae, quae probaliter fuerint in concilio, ab omnibus celebrentur. Xa aliae omnino dicantur in Ecclesia, nisi quae a prudentioribus tractatae, vel comprobatae intynodo fuerint*. Et in concilio toletano IV. cap. 2. statuitur, ut in tota provincia idem officium celebretur. Et Gregorius papa VII. in concilio generali numerum psalmorum et lectionum officii divini praescripsit, ut habetur can. In die de consecratione. distincto, 5.

CAPUT XI.

De partibus officii divini, et de canonico tempore singularum partium.

Partes officii divini aliae sunt majores, aliae minores. Majores sunt nocturni, laudes, prima, scilicet, sexta, nona, vesperae, completorium: Minores sunt psalmi, hymni, lectiones, cantica, anaphorae, responsoria, litania, versus, capitula, collectae. Evidens enim lotum officium constat. Et quoniam partes majores a tempore nomen accipiunt, ut nomen ratio cognoscatur, necesse est de temporibus singularum horarum breviter disputare. Scripsit nuper de hac re volumen egregium Marcellus Francolinus, quod mihi totum evolvere per varias occupationes numquam licuit. Quae enim in lucem nunc edo, mullo ante scripsit, et auditoribus in scholis tradidi, quam doctissimi illius viri laboribus frui poterim.

Sciendum igitur est, nomina canonicarum horarum proprie ad eas horas accommodatas esse, quae

apud veteres erant in usu, quaeque inaequales, vel planetariae dici solent. Initium earum horarum ducitur ab ortu solis, ita ut hora prima dicatur, quae est prima ab ortu solis; secunda, quae est secunda ab eodem solis exortu, et sic deinceps. Dicuntur autem inaequales, quoniam cum per lotum aonum in duodecim horas diem artificialem veteres distribuerent, et in totidem nodem; necessario fiebat, ut in aestate longiores essent horae diurnae nocturnis, et contra in hyeme nocturnae diurnis. Ejusmodi horas Chrisli lempore Judaeis in usu fuisse, testatur evangelium. Nam Joan. 11. legimus: *Tunc duodecim sunt horae diei*? Et Mallh. 20. tnenlio ill horae primae, tertiae, sextae, nonae, undecimae, liem Joan. 1. filmenlio horae decimae; et Joan. 4. horae septimae.

Sciendum est etiam Secundo: Duodecim horas noctis dividi solitas esse in quatuor vigilias, quarum Prima incipiebat ab occasu solis, et terminabatur in horam tertiam noctis; Secunda, incipiebat ab hora tertia, et terminabatur in sextam; Tertia inciebat a sexta, et terminabatur in nonam; Quarta, quae proprie dicebatur vigilia matutina, incipiebat a nona, et terminabatur in duodecimam.

Meminit harum vigiliarum Christus Dominus, cum Mare. 13. ait: *Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane*. Quod autem hoc loco dixit: *Media nocte, an galli cantu*. Lue. 12. dixit: *Si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit*. Et quod dixit, *mane*, dixit idem Marcus cap. *(i. Quartam vigiliam noctis*. Habemus etiam in veteri Testamento initium vigiliarum, Thren. 2. Et vigilias noctis mediae, Judic. 7. Et vigiliam malulinam, Exod. 11.

Denique harum quatuor vigiliarum meminit sanctus Hieronymus in epistola ad Cyprianum, et in cap. 14. Matthaei; et alii auctores passim. Sicul autem ex duodecim horis nocturnis tertia quaeque habebatur potissima, videlicet tertia, sexta, nona, duodecima, sive vespertina, plerumque nominari, et ad celebriora negotia deputari solebant, quod insigniores essent, et diem in quatuor partes aequales dividerent, de qua re vide Tertullianum in lib. de jejuniis.

Illis notatis non erit difficile tempus canonicum singularum officii divini partium explicare. Ac Primum quod allinet ad nocturnos, varia fuit ecclesiarum consuetudo. Alicubi apud veteres tres nocturni Iribus distinctis horis, id est, iribus vigiliis nocturnis celebrabantur. Sic enim scribit sanctus Hieronymus in epistola ad Euslochium de custodia virginitatis, *Noctibus, bis, terque surgendum*. Et apertius usum hunc fuisse apud nonnullos ex veteribus, tradunt Rupertis, lib. 1. de officiis divinis sanctus Thomas lection. G. in cap. II. prioris ad Corinth. et Thomas Waldensis, lom. 3. de sacramentalibus, cap. 24.

Alibi tamen nocturni omnes simul, sed praecipue media nocte celebrari solebant, juxta illud: *Medianocte surgebam ad confitendum tibi. Vsnlm*. IIS. Illoc enim tempus disertis verbis praescribunt sancti Patres, Athanasius in libro de virginitate ex-

tremo; Basilius in quaestionibus fusiis explicatis, quae. 37. Hieronymus in epistola ad Euslochium de obitu Paulae, et alii.

Alibi denique nocturni cum laudibus matutinis junguntur, et in quarta vigilia, quae et matutina dicitur. celebrantur. Atque hunc esse antiquum usum Ecclesiae romane, testatur Amalarius. qui praefatione libri de ordine anaphononni ponit responsiones romanorum magistrorum ad interrogationes suas. Et inter alia dicit, se interrogasse, an inter nocturnum officium et matutinum, id est, laudes, aliquod interstitium esse deberet: et responsum esse, nullum, sed continuo inchoandas laudes per versiculum, *Deus in adjutorium, etc.*

Observat autem Thomas waldensis loco notato, divina providentia facium esse, ut quamvis nulla jam sit Ecclesia, quae singulis nocturnis vigiliis Deum laudet, tamen aliqua monasteria nocturnum officium celebrent in prima vigilia, aliqua in secunda, aliqua in tertia, et lotus fere clerus in quarta; alique ita si non ab iisdem, certe a diversis hominibus laudes divinae singulis nocturnis vigiliis celebrentur.

Jam vero laudes matutinae, cum quibus juxta breviori romani formam nocturni junguntur, sine ulla dubitatione in aurora celebrari debent, ut tempus canonicum laudum sit ab initio crepusculi matutini usque ad ortum solis. Id quod perspicuum est, Tum ex nomine: id enim est proprie officium, quod Matutinum a veteribus omnibus nominatur: Tum ex hymnis, qui in laudibus decantantur; in plurimis enim eorum fit mentio aurorae: Tum denique ex communi omnium sententia; nulli sunt enim auctores, qui contra sentiunt.

Alique haec est causa cur Ecclesia in nocte natalis Domini se jungat nocturnos a laudibus, et missam celebret ante laudes. Quoniam enim vetere instituto missa illa circa mediani noctem celebrari debet, nimium praeverteretur tempus laudum si ante mediam nodem laudes canerentur. Ex quo intelligimus minus absurdum esse nocturnos a laudibus separare, quam lotum illud officium ante mediam nodem persolvere.

Neque moveri debemus ex eo, quod in triduo ante pascha Ecclesia ipsa publice nocturnum officium et laudes ad vespem canere solet. Nam ratione mysterii, dedilaque opera ita fiunt: ideo enim Iribus illis diebus officium matutinum sole occidente celebratur, et in tenebras desinit, unde et nomen accepit: Tum ut repraesentetur occasus solis justitiae, Tum ut significantur tenebrae gentis judaeicae, quae Dominum abnegaverat et crucifixerat. Quod idem exinctio candelarum, et alia signa mortificatae, quae in officio illo exhibentur, salis aperle demonstrant. De quibus mysteriis vide Arnaldum lib. 4. de officiis ecclesiasticis, cap. 21 et 22. et Rupertum lib. 5. de officiis divinis, cap. 21. et sequent.

Officium Primae prima hora diei celebrandum esse, ac per hoc tempus ejus canonicum esse ab ortu solis usque ad finem primae horae, docent nomen ipsum primae: docet hymnus ille. *Jam lucis orto sydere*, docent collectae verba illa, *Quinos ad principium hujus diei venire fecisti; docent*

auctores plurimi, ul Rabanus lib. 2. de Insulul. clericorum, cap. 3. Amalarius in libro de ordine anliphonarii, cap. G. cl in primis Joannes Cassianus lib. 3. de Institutis coenobiorum, cap. 4. ubi etiam monet, oileium Primae suo primum tempore institutum fuisse, cum officia aliarum horarum antiquissima sint. Et vere nec Cyprianus, nec Athanasius, nec Basilius, nec Hieronymus, neque alii Cassiano antiquiores hujus primae horae mentionem faciunt, cum aliarum horarum saepe meminerint. Exlat quidem hymnus ad primam, qui a s. Ambrosio compositus dicitur, sed fortasse s. Ambrosius scripsit hymnum illum pro exortu dici. postea Ecclesia officio primae hymnum illum inseruit. Quod aulem quidam doctores canonum exponentes cap. t. de celebrat, missarum dicunt: Officium primae esse officium nocturnum, cl celebrantium ante solis exortum, manifeste falsum est, el reple confutatur a Francolino in tractatu de tempore horarum canonicarum, cap. 15. et 16.

Officium horarum trium, videlicet tertiae, sextae cl nonae, illis ipsis horis celebrandum esse, non dubium est. Quoniam aulem horae illae inaequales, non sunt jam amplius in usu, propterea tornpora illa accipienda sunt, quae horis illis in nostra supputatione respondent. Quod nullo negotio liet, si quis advertat in quas horas solis ortus cl occasus el meridies incidant. Nam hora sexta inaequalis, quae est hora orationis sexta, semper incidit in meridiem. Hora tertia inaequalis semper incidit in illud tempus, quod est medium inter ortum solis el meridiem. Hora nona inaequalis in illud incidit, quod est medium inter meridiem el occasum.

In quo in iis regionibus ubi numerantur horae a meridie, duodecima hora dici semper est hora sexta canonica; el ab ea reliquae duae facile colliguntur. In iis aulem regionibus, ubi horae numerantur ab occasu; tempore aequinoctii hora quindecima, ipsa est tertia; Decima octava, est sexta; Vigesima prima est nona. Cum aulem crescentibus diebus, meridies fuerit hora septimadecima; tum hora tertia canonica, erit hora diei undecima cum dimidia, hora sexta canonica erit hora diei septimadecima; hora nona canonica erit hora diei vigesima cum dimidia. Contra aulem cum dies decrescent, cl erit meridies hora decimanona, lunc hora undecima canonica erit hora dici sexadecima cum dimidia: hora sexta canonica erit hora diei decirranona; hora nona canonica erit hora dici vigesima prima cum dimidia.

Si quis aulem haberet in tabella descriptos quadrantes dierum artificialium per lotum annum, id est, quot horas conlineat quarta pars cujuslibet artificialis diei, is facillime horas canonicas investigaret. Nam ubi dies incipiunt a meridie, si (piis detraheret ab hora duodecima quadrantem unum, haberet horam tertiam canonicam, si detraheret duos quadrantes, haberet ortum solis; post meridiem vero primus quadrans esset hora nona canonica, secundus hora vespertina. Ubi aulem horae numerantur ab occasu, si detraheret quadrantem unum a numero viginliqua horarum, haberet horam nonam, si detraheret quadrantes duos, ha-

beret horam sextam: si detraheret tres, haberet horam tertiam; si detraheret quatuor, haberet ortum solis el initium horae primae. Descripsit ejusmodi tabulas Francolinus accuratissime, seil prae arcus semidiurnos. Caeterum non erit opus furiasse lam accurate ista cognoscere, cum salis sit ex ortu et occasu, qui ad sensum patent, crasso modo colligere tempora media ut jam diximus.

Sed existit dubitatio quaedam circa tres has canonicas horas, tertium, sextam el nonam, sit ne tempus legitimum persolvendi officium harum horarum. posteaquam ipsae horae, limitae sunt, an potius posteaquam labi coeperunt, el adhuc labantur; non enim desunt qui existant ne illud tempus canonicum (uni officii horae tertiae lunc primum incipere, cum hora undecima diei jam (luxit, el in horologiis, ul completa signatur, quod idem intelligendum esse volunt de sexta el nona.

Sed contra sentiendum existimo. Nam certum est officium laudum matutinarum non esse celebrandum hora duodecima completa, id est, orto jam sole, sed hora duodecima lubenle, ac per hoc in aurora, ul omnes consentiunt. Pari ratione oileium Primae salis constat ex auctoribus supra citatis, non esse celebrandum tiora prima exacta, sed labente. id est, paulo post ortum solis, cur igitur nun idem dicemus de officio tertiae, sextae cl nonae, celebrandum esse videlicet horis illis tabentibus non aulem exactis, atque completis?

Sequitur officium vespertinum, de quo varias rideo esse sententias, sed ego mihi omnino persuasi, tempus canonicum vespertinum esse horam duodecimam. atque postremam lotius dici, non quidem exactam, sed labentem. ut de aliis horis dixi.

Nam omnes fere veteres scribunt, vespertinum officium celebrandum esse in line dici, ullsidorus, Rabanus. Hugo. Repertus, cl alii. cl Amalarius. (pii lib. 4. de officiis cedet, cap. 7. scripserat vespertinum officium ad noctem perlinere; in lib. de Online anliphonarii scribil, consuetudinem habere, ul paulo ante solis occasum celebretur, cl addit, horam duodecimam esse legimum tempus vespertinum.

Ejusdem horae duodecimae mentionem facit s. Athanasius in lib. de virginitate, ubi post ciliium tertiae, sextae cl nonae, officium plenius cl majus in hora duodecima celebrandum esse dicit. Sanctus etiam Joannes chrysostomus hornil. 59. ail populum scribit: Monachos quatuor in paties diem distribuere, dum celebrant divinas laudes hora tertia, sexta, nona el vespertina. Ubi per vespertinam necessario intelligit duodecimam. Illi enim explet quartam partem dici, cl justa proportionelanium distat a nona, quantum nona a sexta, et sexta a undecima, el undecima ab initio dici. Sanctus quoque Basilius in regulis fusius explicatis quaesi. 37. dicil, completo die vespertas celebrandas, el sanctus Cyprianus serm. G. scribil, recedente sole, el cessante die id esso faciendum.

Sed quod maximi momenti esse videtur, illud est, quod Cassianus refert lib. 2. de insululis coenobiorum, cap. 4. cl 5. non humana inventione, sed coelitus angelico magisterio institutum, ul in vespertis duodecim psalmi canerentur. Concilium au-

lem lur. II. cap. 19. Vespertinam horam, in qua duodecim psalmi angelo doctore canuntur, dicil esse horam duodecimam. Haque ex definitione concilii ante annos m Ile celebrati, habemus horam vespertinam, proprie esse duodecimam, quae diem artificialem claudit.

Ilis accedit ratio ex proportionem, quam habet officium vespertinum cum matutino, idesl, cum laudibus. has enim vocant omnes veteres matutinum. Sunt enim haec duo officia valde similia. Nam habent saepe aniphonas easdem, eundem hymnum, idem capitulum, easdem commemorationes, eundem numerum cl ordinem psalmorum: igilur par est, ul sicut matutinum celebratur paulo ante ortum solis, in extrema hora nodis, ila vespertinum celebretur paulo ante occasum solis in extrema hora diei. Quod item confirmatur ex illis verbis hymni vespertini: *Jam sol recedit igneus. infunde lumen cordibus.* El denique ex eo, quod rderes vespertinum officium accensa lucerna celebrandum esse dicunt, ul perspicuum est ex illis verbis s. Hieronymi in cpist. ad Lelam de institutione filiae: *Assuescat accensa lucerna reddere sacrificium vespertinum.* Neque enim lucerna necessaria est hora decima, vel undecima inchoante, cum adhuc sol clarissime luccat; sed hora duodecima sole jam occumbente, praesertim in locis obscurioribus, qualia oratoria esse solent, omnino lucernae lumine indigemus.

Quod autem Joannes Cassianus lib. 3. de inslilulis coenobiorum. cap. 3. dicil, lucernarum horam esse undecimam, non infirmat, sed confirmat sententiam nosiram. Loquitur enim ipse de hora undecima jam exacta. Nam accommodat laudes officii vespertini ad opus illorum. qui hora undecima vocantur ad vincam. Illos aulem hora undecima exacta operari coepisse, cl usque in finem duodecimae operatos, testatur cvangelium, .Matth. 20. */// novissimi una hora fecerunt, etc.*

Restat officium completorii, quod non esse neque antiquum, ac officia reliquarum horarum, recte observavit Ildulphus de rivo in libro de can. observat, propos. 15. indicat enim tempus completorii obscure sanctus Ambrosius lib. 3. de Virginibus. Sed expressam mentionem invenio, primum apud Graecos in quacsl. 37. S. Basilii ex regulis fusius explicatis: apud Latinos nutem et nomen et tempus completorii primum invenio in regula sancti Benedicti cap. 16.

Porro tempus canonicum completorii est initium noctis ante finem crepusculi vespertini. Id enim satis aperte colligitur ex ornnibus antiquis auctoribus. Nam Isidores lib. 1. de officiis, cap. 21. Amalarins lib. 4. de officiis cedes, cap. 8. cl in lib. de online aniphonarii, cap. 7. Hugo de s. Violare lib. 2. de officiis divinis, cap. 7. Huperlus lib. 1. de officiis divinis, cop. 1. et alii dicunt, completorium ad noctem perlinere, et post coenam. et omnia alia opera. quae somnum praecedunt, debere persolvi. S. anclm Basilii loco citato dicit, primis se jam noctis intendentibus Icenebris completorium persolvendum, el in eo psalmum 90. recitandum, ut quies, quam sumus capturi, inoffensa, cl ab omni perturbatione sit libera.

Unus est ex antiquis Rabanus, quoniam lib. 2. de inslilul. cleric, cap. 8. dicil: Completorium hora undecima celebrandum. Sed videndum est, ne forte sit vilius librariorum. Nam cap. 7. disertis verbis idem auctor dicil, vespertinum officium in fine diei sole occidente, celebrandum esse; el paulo post adjungit vesperam dici a syderc, quod sole occidente exoritur. Quomodo igilur ista cohaerent, ul completorium, quod omnium consensu vespas sequi debet, non praecedere, persolvendum sit hora undecima, si vespas persolvuntur in fine diei, sole occidente cl Hespero oriente?

Quod aulem Smaragdus abbas in comment, ad cap. 16. regulae s. Benedicti dicere videtur, horam duodecimam ad completorium perlinere; non habet difficultatem. Tum quia forlasse non loquitur de completorio, sed de vespas; neque enim completorium, aul vespas nominat cum horae duodecimae mentionem facit, cl praeterea duodecimam illam horam horae nonae immediate subjungit; ac per hoc de vespertino officio loqui videtur: Tum quia per horam duodecimam intelligere possumus duodecimam jam exactam, quae coincidit cum prima hora noctis inchoata.

Ad veterum auctoritatem accedit manifesta ratio. Nam officium primae cl completorii cum inter se proportionem cl similitudinem habent, quam matutinum cl vespertinum. Sunt enim officia simillima, cum habeant eundem numerum el ordinem psalmorum el precum, cl praeterea symbolum, confessionem, etc. Sicut igilur officium primae persolvitur prima hora dici, sic officium completorii persolvi debet prima hora nodis, quemadmodum quia laudes matutinae celebrantur ultima hora noctis, vespertinae laudes celebrari debent, ut jam ostendimus, ultima hora diei. El sane lotum officium completorii, si quis illud recte inspiciat. nihil aliud sonat, nisi praeparationem ad nocturnam requiem.

Quod vero quidam objiciunt, verba illa, *Te lucis ante terminum*, indicare completorium, persolvendum ante occasum solis; item sepulturam Domini, quae in officio completorii recolitur, factam esse ante solis occasum; facile dissolvitur. Nam terminus lucis non est occasus solis, sed finis crepusculi. Ideo enim ad Primam, ul significetur exortus solis, non autem solius lucis, non dicilur, *Jam lucis orto lumine, sed, Jam lucis orto syderc*, idesl, sole. In completorio vero nulla est mentio syderis, sive solis, sed solius lucis, quae in fine crepusculi terminatur.

Porro sepultura Domini eadem hora facta est, quo depositio ex cruce. Non enim inler depositionem cl sepulturam aliquod spatium temporis interjectum fuit. Quia vero duo mysteria sunt, quamvis uno tempore peracta, ideo placuit Ecclesiae unum commemorare suo tempore, idesl. in vespas; alterum in hora consequente, idesl, in completorio: ut omittam officium completorii, non propter solam memoriam Dominicae sepulturae, sed propter alias causas institutum fuisse; ac potissimum, ul in eo gratiae Deo agerentur pro beneficiis diurnis, cl indulgentia imploraretur pro peccatis lotis illo die commissis, ac demum contra nocturna pe-

ricula et lenlaliones, Dei gralia peteretur: alque illa officium in matulino crepusculo inchoatum, in vespertino crepusculo completeretur.

CAPUT XII.

Referuntur haeretici, qui horas canonicas reprehendunt.

Non defuerunt unquam hacrelici, qui vel omnino, vel ex parle aliqua officium ecclesiasticum reprehenderent. Primum enim Paulus Samosalcnus circa annum Domini 280. Ecclesiam catholicam arguebat, quod hymnos ab hominibus compositos, et qui in sacris literis non haberentur, Chrislo decantaret. Quocirca ipse eos tamquam neotericos, et nuper inventos ab Ecclesia sua removit. Refert hanc hacresim Eusebius lib. 7. hist. cap. 26.

Deinde, Vigilantium non lotum quidem officium ecclesiasticum, sed nocturnas vigilias reprehendebat, ut refert s. Hieronymus in episl. ad Riparium. Atque haec videtur esse haeresis illorum, quos Isidorus in lib. I. de offlciis, cap. 22. dicit, vocari solitos nyctazontes, idesl, somniculosos.

Post aliquot saecula Joannes Wicleflus nulla conlra horas canonicas scripsit, quae referuntur et refelluntur a Thoma Waldensi lom. 3. de sacramentalibus, cap. 24. Non diu post in Bocmia Tabularum hacresim fuisse, frustra tempus teri in horis canonicis persolvendis, testis est Aeneas Sylvius in lib. de origine Bocmorum, cap. 35.

Hoc nostro saeculo Marlinus Lutherus in lib. de abroganda missa c.xiremo, ritum Ecclesiae improbat, (piem servat in horis canonicis; et re ipsa sustulit in regionibus, quas a fide catholica alienae poluil. Quamvis postea instituerit ipse quoque suas quasdam horas canonicas, sed brevissimas, et ordine perverso, ul Apostolum Satanae decebat: praecipil enim, ul mane lres dicerentur psalmi, et lres ad vesperam. Cantica quoque, *Te Deum laudamus*, *el Benedicius Dominus Deus Israel*; et symbolum Athanasii recitari voluit, non mane, ut in Ecclesia fieri consuevit, sed vespere, ul videlicet nihil sibi commune esse cum Ecclesia calbolica demonstraret.

Illyricus in Centuriis passim reprehendit summos pontifices, quod officium ecclesiasticum instituerint, vel auxerint, vel ornarinl, sed insignis est locus Cenlur. G. cap. 10. colum. G74. ubi de Pelagio I. loquens, sic ait: ff'olis *Anlichrisli hic quoque insignis fuit. Nam constituit, ul clerici quotidie canonicas horas septies cantarent, ut habetur 91. distin. can. Eleulherus frater.* Quo loco Tria sunt breviter observanda. Primum: Non haberi in canone illo citato, verbum ullum de horis canonicis seplies decantandis, sed solum de vigiliis in quadam particulari Ecclesia celebrandis. Alterum: Non solum reliquas horas, sed etiam nocturnas, ad quas proprie vigiliae perlinent, antiquissimas esse, ul mox ostendemus ex Patribus, qui Pelagii pontificatum longe praecesserunt. Tertium: Miram esse illam Illyrici consequutionem, Pelagius papa instituit horas canonicas, igitur nolis Anti-

chrisli insignis luit. (Quis enim unquam inter Antichrisli nolas posuit, instituere horas canonicas, idesl, officium statis horis Deum laudandi ac precandi? nonne Anlichrislus iuge sacrillecium auferet, Daniele teste? nonne efferet se, leste Apostolo, super omne quod dicitur Deus; quomodo igitur eridibile est ab illo instituendum esse iuge sacrificium laudis et precationis Deo nostro, et Christo ejus, cujus ipse hostis acerrimus erit?)

Jam vero Joannes Brenlius in confessione Wirtembergensi cap. de Horis canonicis, Qualuorin usu canonicarum horarum reprehendit. Primo i Quod instituitur certum hominum genus, idesl, sacerdotes. ad canonicas horas persolvendas. Secundo: Quod persolvantur borae illae lingua aliena, quae vulgo Ecclesiae non sil nola. Terlio: Quod sine intermissione dic, nocluque hoc officium persolvatur. Quarto: Quod hoc flat, non ul per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus, sed ut merito hujus operis mitigemus iram Dei, et elenpiemus peccata hominum coram Deo.

Sed Primum illud de ministris tractabitur infra suo loco. Alterum de lingua vulgari, tractatum est a nobis in 2. lib. de verbo Dei, cap. 15. et 16. neque aliquid novi hoc loco scribendum occurrit. De Tertio disseremus cap. seq. id enim est hujus loci proprium. Quantum parlim est falsum, parlim commune orationi cum aliis operibus bonis. Falsum est enim non decantari a nobis laudes Dei, ul per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus. Hunc enim frudum inter alios, et quae-runt et referunt omnes pii, qui rite divinum officium canunt, vel legunt. Commune vero est orationi cum aliis bonis operibus, ul sil meritoria et salisfactoria, ut supra ostendimus.

Similia scribunt contra horas canonicas Tilmanus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum lit. 24. num. 7. et alii passim.

CAPUT XIII.

Demonstratur antiqua et rationabilis institutio canonicarum horarum.

Adversus praedictos haereticorum errores nos breviter ostendemus antiquam et rationabilem institutionem esse canonicarum horarum, ac primum de ipsis horis, deinde de iis, quae leguntur, aol canuntur in officio ecclesiastico breviter disseremus.

Quod igitur ad horas attinet, habemus exempli prophetarum et apostolorum; testimonia veterum Patrum, et antiquae Ecclesiae consuetudinem; rationes denique, et causas hujus institutionis.

Veniamus ad exempla: Propheta David septies in die laudem dicebat Deo. Psalm. 118. quod si ille in bellis et regni administrnliono orcupalus, septies in die, sine intermissione, Deum precabatur et laudabat; quid habet Brenlius, quod queratur, si sacerdotes, quorum proprium munus est vacare Deo, septies in die sine intermissione orationi et laudibus divinis insistant?

Sed audiamus exempla de singulis horis. De nocturna oratione idem David in eodem psalm. 118.

Media, inquit, nocte turgebam ad confitendum tibi. Dominus quoque non solum media nocte orabat, sed etiam pernoctabat in oratione Luc. 6. et apostolus Paulus, et Silas in ipso etiam carcere media nocte orantes inudabant Deum act. IG.

De laudibus matutinis habemus illud psalm. 5. *Mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi et videbo.* El illud psalm. 62. *In matutinis medilabor in te.* El illud psalm. 118. *Praevenue- runt oculi mei ad te diluculo, ul meditarer eloquia tua.*

De prima, tertia, sexta et nona explicat Beda illud 2. Esdr. 9. *Legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, et qualer confitebantur et adorabant Dominum Deum suum.* Item illud Daniel. G. *Tribus temporibus in die flectebat genua, et adorabat, confitebaturque coram Deo.* Exponunt Cyprianus in serm. G. et Hieronymus in comment. Danielis, de hora tertia, sexta et nona.

Eadem horas legimus in actis apostolorum. Nam hora tertia apostoli orantes accipiunt Spirillum sanctum, Ador. 2. Hora sexta princeps apostolorum ascendit in superiorem aedium partem, ul orationi vacaret, Aci. 10. Denique Petrus et Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam Aci. 3. De officio vespertino propheta David psalm. 54. *Vespere et mane et meridie narrabo de annuntiatione, et exaudiet vocem meam.* El psalm. 110. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.*

Jam ex Patribus plurima testimonia adferri possunt, numquam enim in Ecclesia Christiana non luit consuetudo laudandi, precandique Deum nocturno tempore, praeterea mane, hora tertia, sexta, nona et ad vesperam. Proinde qui hunc usum rejiciunt, quod faciunt omnes hujus temporis haeretici, vel imperiti sunt antiquitatis, vel nimium impudentes novatores.

Clemens Romanus lib. S. aposlolicarum constitutionum, cap. 40. *Preces, inquit, vestras facile diluculo, hora tertia, sexta, nona, vespere, et in galli cantu.*

S. Cyprianus in serin. G. qui est de oratione Dominica: *Iu orationibus, inquit, celebrandis invenimus observasse cum Daniele tres pueros in fide, fortes, et in captivitate victores, horam tertiam, sextam et nonam.* FA paulo post Sed nobis fratres dilectissimi praeter horas antiquitus observatas, orandi nunc et spatia, et sacramenta creverunt, yam et mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Recedente item sole, ac dic cessante necessario rursus orandum est. El infra: *Qui autem in Chrislo, hoc est, in lumine semper sumus, ne noctibus ab oratione cessemus.*

S. Athanasius in lib. de Virginitate, sive de meditatione: //a6eio, inquit, *psalterium et psalmos c-disce. Sol exorians videat librum in manu tua; post tertiam horam peragito communionem. quoniam haec hora adductum est lignum crucis. Sexta hora celebrato preces cum psalmis plorationibus et obsecrationibus, quoniam hac hora filius Dei sublatus est in crucem. Hora nona rurtis esto in hymnis et laudibus Dei cum lachrymis confiteors peccata tua. Deo supplica, quoniam hac lura Dominus in cruce pendens reddidit*

spirillum. El infra: *Hora duodecima majorem et crebriorem celebra communionem cum virginibus luis. etc.* Item in eodem lib. *Media, inquit, nocte surgilo, et laudato Dominum Deum tuum.*

Sanctus Ambrosios in psalm. 118. serm. 8. meminit orationis, quae fit media nocte, in meridie et vespere. El in lib. 3. de Virginibus notat sex tempora orandi, cum surgimus mane, cum est prodeundum, ante prandium, post prandium, hora incensi, et cum pergimus cubitum. Quae tempora cum solemnium orationum tempora ab ipso vocentur. videntur omnino significare horam matutinam, tertiam, sextam, nonam, vespertinam et completorii. Extant etiam sancti Ambrosii hymni pro singulis horis canonicis.

Sanctus Basilius in regulis fusius explicatis quae est. 37. earundem horarum mullo apertius meminit; nam cum dixisset, non esse negligendas praescriptas orationes statis temporibus, quas in conventibus observari solebant et quotidianum; continuo enumerat tempora, et singulorum rationes reddit. Tempora vero illa his nominibus appellat: *Matutinum, horam tertiam, sextam, nonam.* Addit praeterea *officium completae diei*, idesl, vespere et officium, *initio tenebrarum pro quiete nocturna captanda*, idesl, completorium et officium. *mediae nodis*, idesl, vigilias nocturnas.

S. Hieronymus in episl. ad Euslochium de custodia virginitatis: //oram tertiam, inquit, sextam. nonam. diluculum quoque, et vespere. nemo est qui nesciat. El infra: *Noctibus quoque bis, tcrque surgendum.* El in episl. ad eandem de obitu Paulae: *Mane, inquit, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio per ordinem psalterium cantabant.* Similia habet idem auclor in episl. ad Letem de institutione filiae. S. Joannes chrysostomus homil. 5D. ad populum Antiochenum, describens monachorum consuetudinem. *Inle lucem, inquit, cum gallus vocem dederit, omnes slalim cum reverentia somnum deponentes csurgunt.* excitante eos praelato, et consistunt sanctam constituentes chorum, et slalim manus extendentes sacros hymnos decantant. El infra de diurnis precibus: *Tertiam, inquit, sextam, nonam et vespertinas orationes celebrant. et in quatuor partes diem dispartin', dum singulae partes implentur psalmodiis et hymnis Deum venerantur.*

S. Augustinus serm. 55. de lempore: *Rogo, inquit, vos ad vigilias maturius surgite: ad tertiam, ad sextam, ad nonam, ante omnia convenite.*

Joannes Cassianus lib. 2. de institutis coenobiorum disserit de officio nocturno, et lib. 3. de diurno, et nominat horam matutinam ante ortum solis, et rursum aliam matutinam orto jam sole, idesl, primam, deinde Iciliam, sextam, nonam, vespere.

S. Benedictus, in regula cap. 16. *Ilis, inquit, horis referamus laudes Creatori nostro, matutinis, prima, tertia, sexta, nona, vespere, completorio, et nocte surgamus ad confitendum ei.*

Praeter hos Patres, multi alii gravissimi, doctissimi quoque scriptores singularum horarum canonicarum tempora et mysteria explicant. Isidorus lib. I. de officiis divinis, Amalarius lib. 4. de officiis ecclesiasticis, Rabanus lib. 2. de institutione cie-

ricorum, Hugo de s. Violorc in lib. 2. de officiis ecclesiasticis, Ruperlus Tuiliensis in lib. 1. de divinis officiis, ex quibus Rabanus lib. 2. de institutione clericorum, cap. 9.usum hunc loli Ecclesiae communem esse testatur, his verbis: *Isle, inquit, esi catholicus ordo divinarum celebrationum, qui ab universa Ecclesia Chrisli incommutabiliter servatur.* Alque bacc de testimoniis Patrum.

Porro rationes variae adferuntur a Patribus, sed Tres videntur esse praecipuae. Prima ratio est, quam assignat sanctus Cyprianus in sermon. G. ul videlicet in honorem sanctissimae Trinitatis Ierlia quaque Iiora Deum laudamus. Nam horae canonicae antiquissimae sunl, ul diximus, Ierlia, sexta, nona, duodecima, quae lotum diem in qualuor ternarios horarum dividunt; quibus addebantur quatuor vigiliae nocturnae, quae terminabantur hora tertia, sexta, nona, duodecima noctis, cl noctem lotam in alios qualuor horarum ternarios dividebant.

Secunda ratio esl:Ul beneficium creationis comemoremus, el pro eo conditori rerum omnium gratias agamus.Ideo enim sunl horae septem diurnae, quoniam septem diebus creavi*. Deus coelum el terram, el omnia quae in coelo cl in terra continentur. Additur autem hora octava, idesl, officium nocturnum pro spe resurrectionis, quae per diem octavam significari solet. Noctu aulem futuram resurrectionem, Dominus ipse admonuit cum ail Lucae 17. *In illa node erunt duo in lecto, tinnus assumetur, alter relinquetur.* Et Malth. 25. *Media node clamor factus est, ecce sponsus venit, exile obviam ei.*

Tertia ratio: Eaque potissima, quam reddunt sancti Paircs Athanasius, Rasilius, Cassianus cl alii: est ad memoriam redemptionis conservandam. Nam praecipua redemptionis mysteria his horis completa esse noscuntur. Hora vespertina (inde enim officium ecclesiasticum initium sumit) Christus coenarn cum discipulis fecit, pedes eorum lavit, sacramentum Eucharistiae instituit. Hora completorii post orationem in horto, cl sudorem sanguinis comprehensus ab inimicis.alque ad Annam et Caipham ductus, variis modis illus fuit. Hora matutina in concilio pontificum ct pharisaeorum, initium esl consilium de ralioue perdendi Christum. Hora prima ductus est Dominus ad Pilatum, alque inde ad Herodem, ct rursus reductus ad Pilatum. Hora tertia crucifixus esl vocibus Hebraeorum, flagellis caesus, cl spinis coronatus a militibus Pilati. Hora sexta crucifixus re ipsa, nique a terra (ul ipse praedixerat) exaltatus.maximum Deo Patri pro lotius mundi salute sacrificium immolavit. Hora nona spiritum emisit, ad inferos descendit, regnum Satanae destruxit.

Rursus hora vespertina de cruce depositus el in sepulchrum illatus esl. Hora completorii dum ipse quiesceret in tumulo, sepulchrum ipsum ab inimicis signatum fuit, ct militum custodiis septum atque munitum. Hora matutina, idesl, sub auroram, resurrexit, redemptionemque perfecit; in cujus rei figuram in vigilia matutina Deus olim Pharaonem cum exercitu suo demersi in mare, el filios Israël liberavit. Hora prima apparuit sanctis mulieribus.

Hora Ierlia descendit Spiritus sanctus super apostolos. Hora sexta s. Pelrus oratis mandat aecipii, ut gentiles admitteret ad Ecclesiam: cl eadem hora coaposlolus ejus Paulus Christo sibi apparem» conversus; ct ad praedicandum gentilibus destinatus e.sl. Hora nona primitiae gentium Cornelius centurio angelico ministerio ad apostolum Petrua audiendum missus est.

His rationibus addi polesl confirmatio ci eo, quod satis constat ex Joanne Cassiano lib.2. ik instilulis coenobiorum, cap. 4. et 5. non solo humano. sed etiam angelico magisterio canonicarum horarum ordinem constitutum. Item alia confirmatio ex eo, quod narrat Ado Trevirensis in marlyrologio ad nonum diem januarii, occisa magna copia sacerdotum in persequiulione Diocletiani, auditio fuisse circa eorum reliquias coelestem psalmodiam mane el vesperi, ct rursus hora Icriia.sexiaclnona. Quae sane manifesta sunl indicia, quod haec religio statis horis Deum laudandi, quam sanctiilli martyres dum viverent semper tenuerant, Deo non mediocriter placeat.

Denique illud etiam addi potest, usque adeo antiquis temporibus studium celebrandi canonicas horas in Ecclesia floruisse, ul Julianus apostata invidens Christianis hoc ornamentum, jusscritsacerdotibus Idolorum, ul ipsi quoque similem formam statis horis precandi ct laudanti Deos in suis sanis instituerent. Vide Sozomenum hb. 5. hist, cap. 15.

CAPUT XIV.

De antiquitate singularum partium officii ecclesiastici.

Diximus de horis canonicis, nunc de iis, quae in ipsis horis canuntur aut leguntur, breviter dicendum esl. Sunl aulem haec, psalmi, cantica, hymni. lectiones, responsoria, anliphonae. litania, capitula, collectae, symbolum cl confessio.

El quidem psalmi cl cantica, reprehendi non solent. nec possunt, cum habeantur omnia in divinis literis, excepto cantico, quod incipit: *Te Deum* laudamus. Fuissecaulem in usu apud Chrisianosibipso exordio nascentis Ecclesiae.ut In conventibus ecclesiasticis psalmodia primum locum haberet.cognosci potest ex loco illo Apostoli I. Corinth. 14. Cum *convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet.* Item ex Tertulliano in lib. de velandis virginibus extremo, cl lib. 2. ad uxorem extremo: Denique ei concilio laodiceno, cap. 15. el 17.

Porro canticum, *Te Deum laudamus*, non habetur quidem in Scripturis, tamen compositum fuit, Deo inspirante, a sanctis Patribus Ambrosio d Augustino. qui slalim a Baptismo ejusdem Augiblini, loto populo obstupesciente canticum illud allernatim, el ex tempore cecinerunt; ul scribit s. Dacius episcopus mediolanensis lib. I. Chronici, cap. 10. Floruit aulem s. Dacius imperante Jmdino seniore, ut s. Gregorius refert lib. 3. dialogorum, cap. 4. Addit quoque idem Dacius, canticum illud ab universa Ecclesia frequentari coepisse. Quod verum

esse ceguosci potest etiam ex regulo s. Benedicti, i qua post lectiones praescribitur canticum, *Te Pruni laudamus.* Denique ipse etiam Lulherus ab hoc cantico non abhorruit, ut supra diximus. Quare oillil est cur in ejus defensione plura dicamus.

Lini vero de hymnis superadditis, habemus Primo testimonio Apostoli Coloss. 3. el Ephes. 5. qui palmis el canticis, hymnos adjungit. Videtur enim hymnorum nomine inclligere carmina spiritualia, quae Christiani illius (emporis componebant, ul Ihymo exponit. Nam el Eusebius in lib. 2. hislor. up. 17. ex Philone referi, primos Christianos non unum psalmos Davidis cl cantica Scripturarum, «tdelam proprios hymnos canere solitos esse, unclus quoque Dionysius in lib. de divinis nominibus, cap. 4. non pauca commemorat ex hymnis oeris a b. Iliortheo compositis. Facium etiam illud Pauli Samosalcni, qui ecclesiasticos hymnos tñniquum neotericos, et nuper inventos rejecit, satis testatur. usum ejusmodi hymnorum esse velo slissiinum. Vixit enim Samosalenus anlcannos 1300. Denique concilium lolclanum IV. ante annos ferme mille canon. 12. praecipit, ul hymni a sauciis Patribus Hilario cl Ambrosio compositi in officio ecclesiastico retineantur. Quidam enim jam tunc coeperant cos contemnere, proplerea quod in sacris literis non haberentur.

Lectiones praecipue leguntur in officio nocturno parlim ex Scripturis, parlim ex hotniliis Patrum, parlim ex vius sanctorum. Usus lectionum, antiquissimum osse in Ecclesia, perspicuum esse polesl ex apologia 2. s. Justini extrema, ubi dicit. *Lectiones* prophetis el apostolis in conventu fidelium legi solitas. liem ex concilio laodiceno, quod inte annos 1200. celebratum fuit: statuit enim <. li. ul psalmis lectiones intersererentur. Item ex raicilio earthaginienSI III. cap. 47. ubi praescribuntur lectiones non tantum ex Scripturis, sed etiam ex vilis sanctorum martyrum. De lectionibus quoque ex homiliis Patrum, testis est s. Hieronymus in lib. de. scriptoribus ecclesiasticis, ubi dicit, sermones b. Ephrein legi consuevisse in Ecclesia post lectiones apostolorum cl prophetarum. Joannes etiam Cassianus lib. 2. de institutis coenobiorum, cap. 5. refert a majoribus institutum fuisse, utin officio nocturno duodecim psalmi, cl duodecim lectiones pronunciarenlur. Denique Galasius papa ante annos mille descripsit ordinem lectionum, tum ex Scripturis sacris, lum ex Patrum liomiliis per lotum annum. ul est apud Gratianum distincl. 15. canon. Sun *da Ilomana.* VA Gregorius VII. aale annos quingentos restituit breviarium romnium in cam formam, quam habuerat antiquissimis hñporibus, idque fecit in concilio generali. Unde filat canon. In die, de consecratione distinet. 5. quod idem fecit nostris diebus Pius V. pontifex de Ecclesia Dei optime meritus.

Cur aulem lectiones per totum annum eo sint ordine distributae, quem nunc, quoque in rornano brexinrio cernimus, explicat Ruperlus lib. 12. de dñleis divinis, prope extremo. El quoniam non mollun referre vitietur id cognoscere, cl nos brevitati studemus, ad cum auctorem lectorem censui* mus remittendum.

Ante lectiones praecedit benedictio, de qua scribil Petrus Daminni in libro de *Dominus vobiscum* cap. 2. ubi etiam notat, propter humilitatem non petere lectorem a sacerdote, vel pontifice, ul ipse benedicat, sed ul jubeat ab alio benedici: sacerdotem aulem vel pontificem. ul vicem reddat humiliati, nec per se, nec per alium benedicere, sed benedictionem lectori, cl caeleris omnibus ab ipso Deo precari.

Post lectiones sequuntur Responsoria, quae ab italicis ecclesiis primum inventa, ul referunt Isidorus hb. 1. de officiis divinis, cap. 8. El Rabanus hb. 2. de institui, clericorum, cap. 51. et forte a s. Ambrosio, ul censet Waliridus in lib. de rebus eccles. cap. 25. inde ad alias ecclesias dimanarunt. Certe s. Benedicti tempore jam erant in usu, ul ex ipsius regula intelligi polesl. Appellantur aulem Responsoria teste Rabano loco notato, quoniam uno inchoante a caeleris respondetur.

Capitula nihil sunl aliud nisi brevissimae lectiones, quae dicuntur in singulis horis diurnis, el semper ex sacris literis depromuntur, Meminit ejusmodi capitulorum concilium agalhensc. cap. 30.

De collectis, litania, Gloria Patri, symbolo ct confessione, quae sunl communia officia cum missa, disseruimus in 2. lib. de sacrificio missae, cap. 1G.

Anliphae restant. quae ut plurimum cum psalmis conjunguntur. aliquando eli. un seorsim canuntur. Significat autem anliphona vocem reciprocarn, cl per anliphonas canere, nihil est aliud. nisi alternalim canere, dicilur vero in officio ecclesiastico anliphona sententia illa, quae psalmo concinendo praemittitur, quoniam secundum ejus modulationem totus psalmus canitur, alque ulrumque chorum in line conjungit, ut recte doccl Amalarius lib. 4. de officiis ecclesiasticis, cap. 7.

Porro usum anliphonarum, idesl, alternatim canendi psalmos ex angelica admonitione atque exemplo sanctum Ignatium didicisse cl Antiochenae ecclesiae tradidisse, Socrates scribil lib. G. hist, cap. 8. Quod igilur scribit Theodoretus lib. 2. hislor. cap. 21. primos fuisse Flavianum el Diodorum. qui Antiochenis Davidicos psalmos alternatim canendos tradiderunt, non de prima institutione. sed vel de instauratione, vel de commodiore aliqua ratione alternatim concinendi inlelligendum esse videtur. Apud Latinos primum fuisse sanctum Ambrosium, qui hanc ipsam consuetudinem introduxit, scribit Isidoros lib. 1. de officiis divinis, cap. 7. Sed hoc de, solo officio ecclesiastico accipiendum videtur. Nam in sacrificio missae psalmum alternatim canendum tradidit Celeslinus popo, vi in ejus Nila legimus. Absolute autem usum alternatim canendi psalmos apud Latinos antiquissimum esse, perspicuum esl ex Tertulliano qui in lib. 2. ad uxorem extremo dicit psalmum inter duos sonare. Sed de his hactenus.

CAPUT XV.

Anliphona, Salve Region, ab haeticorum calumniis asseritur.

Ex omnibus officii partibus nihil est, quod magis haeticis nostri temporis displiceat, quam an-

liphona illa, qua incipit, *Salve Regina*. Eam enim Lulherus in serm. de natali b. Mariae dicil nulla ralionē in bonum sensum trahi posse. Petrus quoque pseudomartyr in comment, ad cap. 3. prioris ad Corinih. scribit, hanc anliphtonam non posse ullo modo ab impietate defendi, cum illa omnia tribuat Mariae, quae soli Deo conveniunt.

Ac ul ejus ratiunculas ordine digeramur, sic ille ratiocinatur: *Deus esi proprie Pater misericordiarum, 2. Corinih. 1. non ergo licet vocare Mariam Matrem misericordiae, nisi divinis honoribus eam ornare velimus. Item Chrislus csl proprie vila, qui de se ail, Joan. 14. Ego sum via, veritas el vila. Aequatur igilur Maria Christo cum appellatur vila. Adhaec: Deus esi proprie Ioliul auctor consolationis, 2. Corinth. 1. non igitur .Varia dulcedo nominari potest, nisi Deo asseratur aequalis. Praeterea: In solo Deo sperandum esse testatur propheta, qui dicit, Maledictus vir, qui sperat in homine, Illicrem. 17. non ergo Maria spes nostra nominanda est, nisi forte jam homo esse desierit. Denique: Deus Pater est, qui ad Filium credentes adducit, Joan. ti. cl ipse se Filius nobis ostendet cum beatos faciei, Joan. 14. quomodo igilur Maria nobis post hoc exilium Jesum ostendet, nisi ipsa quoque sil Deus el bealos homines facere queat?*

Haec argumenta nullius sunl ponderis, ac ulomillamus Ecclesiae auctoritatem, quae hanc anliphtonam nullis jam sacculis usu probavit, neque enim fas esse putamus unum, vel duos apostatas cum ipsa Ecclesia in comparisonem adducere, cerle longe nobilior fuit doctrina el pielale, ac per hoc etiam dignior, cui lides habeatur, Hcnnannus Contractus, qui hanc anliphtonam, et illam, *Alma Redemptoris*, composuisse fertur, quam Petrus martyr aut Lulherus. Sed ad proposita argumenta veniamus.

Primo rationem illam argumentandi infirmam esse, ac nihil omnino efficere demonstramus ex divinis literis. De Christo dicitur Joan. i. *Plenus gratia*. Proinde non polesl hoc alteri tribui, si bona sit ratiocinatio Petri martyris. Al Luc. 1. dicilur: *Maria plena gralia*. Et Act. G. Slephanus *plenus gralia*. item Christus *lux mundi* dicilur Joan. 9. el tamen hoc idem apostolis Chrislus ipse tribuit cum ail Matih. 5. *Vos estis lux mundi*. Denique nonne in Scripturis Chrislus dicilur *apostolus, magister. pater, pastor, episcopus?* el nonne ista eadem passim in eodem Scriptura tribuuntur apostolis? Non igilur redo colligit Pelrus martyr, Deus est Pater misericordiarum, ergo impius est, qui Mariam salulal Matrem misericordiae.

Sed ostendamus praeterea singulas partes hujus anliphtonae in b. Mariam rectissime convenire.

Primo dicilur Regina. Nam et omnes beati reges sunl, quibus dicilur: *Reati pauperes spirilu. quoniam ipsorum est regnum coelorum*, Mattii. 5. El: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*, Matih. 25. Et ipsa praeterea cum sit vera .Mater Regis regum, Reginae appellationem singulariter rnerelur.

.Secundo dicilur .Mater misericordiae, *lum* quia Chrisli Mater est. per quem misericordiam a Deo

consequuli sumus; um quia nobis quotidie minricordiam a Deo precatur, cl impetrat; *lum* deniq[^] phrasi ebraica dicitur Mater misericordiae, quis. Mater valde misericors. Quomodo eliam illud accipimus, *Pater misericordiarum*, idest, Palers. tme misericors.

Tertia dicilur *Vila*, non quod sit ipsa vila per essentiam, quo modo est Deus, neque quois; principalis caussa vilae, quo modo de Christodicilur Aci. 3. *Auctorem vero vitae interfecitii. .nl* quod Christum peperit, et per illum facta sil)! :!? omnium viventium vila spiritali. Sic entoilera dicta est vila. Vox enim hebraca vilam significal, quia mater futura erat omnium viventium viti animal. Observat aulem Epiphania haeres. Hevam appellatam esse vilam, non quia ipsa peritam insigni nomine digna esset, sed quia typus in: Mariae, qilae vere vila dici nierelur, cum sit M . r Chrisli, et per cum eliam omnium fratrum Chrisli, ac per hoc omnium viventium.

Quarto dicilur *Dulcedo*, quod nomen optimojure in Deiparam convenire testantur innumerabile beneficia, quibus illa semper consolata est. et quotidie consolatur ailliclos. Neque enim est angului orbis terrae, in quo non luceat memoria aliqua beneficiorum ejus. Etsi potuit Apostolus dicere Philemoni: *Ila frater ego te fruarin Domino*, tamen frui proprie non quadret, nisi in summum bonum, cl ipsam dulcedinem, quae per se ipsa expetenda est; cur non liceat nobis eodem tropo dulcedinem vocare Matrem Dei, per quam non quorundam sancturum, ul per Philemonem, sedomnium omnino viscera requiescunt?

Quinio dicilur *Spes nostra*: quoniam post Dominum, in ipsius potissimum intercessione confidimus. Neque enim spes in auctore solum boni reponi debet, sed etiam in intercessoribus et ministris. Itaque Dominus cum Judaeis ail Joan. 5. *Di qui vos accuset Moyses, in quo vos speratis*; non illos reprehendit, quod sperarent in Moyse, sed quod .Moysi non crederent.

Quod vero Hiercmias ail: *Maledicius rir, quisperat in homine*. Intelligendum est de iis, qui potissimam spem suam ponunt, quique ila cunlidunt in homine, ul in Deo nulla ralionē confidant. Sic enim sequitur: */?/ a Domino recedit cor ejus*. Atqui pie, rcleque in .Maria confidunt, potissimam spem habent in Deo; Denique haec forma loquendi, uletiam superiores inveniuntur passim in scriptis sancti Bernardi et s. Ephrem, quos certe impietatis accusare nemo unquam auderet. Nam in l. serm. de Assumpl. vocat s. Bernardus Virginem Mariam. */? .ginam el Dominam, Matrem misericordiae, lotam suavem etc*. Et serm. 4. addit, convenire su> quodam modo in Mariam quod in psalmo legitur *Misericordia ejus plena est terra*. El in sermoni' de Aquaeducto: *Filioli*, inquil, *hacc peccatorum scala, haec mea maxima fiducia est, hacc tota ratio spei meae*. Sanctus quoque Ephrem in serm. de Deipara vocat eam *spem suam*, et omnium Christianorum.

Sexto recte additur: *El Jesum benedictum [ructum Ventril Tui nobis post hoc exilium ostende*. Sam cerle non minus est salvare homines, quam

ostendere illis salvatorem; posse nutem recte dici salvari homines ab hominibus, perspicuum csl ex his locis. Rom. 9. *Omnibus omnia factus sum, ul omnes facerem salvos, i. Timolh. 4. El te ipsum salvum facies. cl cos, qui lo. audiunt. Jacob. 5. Qui converti fecerit peccatorem ab errore viae, suae, sulcabit animam ejus amorle. VA* Judas in epistola studied: *Illos vero salvate, dc igne rapientes*.

Jam igilur si apostoli non Innuerunt dicere, salvari homines ab iis, qui verbo, exemplo, orationibus student animarum saluti; cur Ecclesia timeat dicere Virgini cum Christo regnanti, et primum locum in coelo post ipsum oblinenti, ut Jesum nobis post hoc exilium ostendat? id enim sano modo intelligi debere, idesl, per intercessionem, nemo catholicus dubitat. Quo modo intelligenda sunl eliam i li: *Da mihi virtutem contra hostes tuos*. El illa: *Iu nos ab hoste protege, cl hora mortis suscipe. VA* si quae sunt alia his similia.

Sanctus enim Bernardus serm. 1. de assumptione, ait Virgini Mariae: *Trahe nos posl te, in odorem unguentorum tuorum curremus*. El infra: *Ascendetis in alium Virgo beata, dabil ipsa quoque dona hominibus. Quidni daret? siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas*. Sed explicat ipse idem lum alibi, tum in serm. 4. de assumptione. Quomodo hacc faciat beatissima Virgo: *Sil, inquil, pietatis tuae ipsam, quam apud Deum gratiam invenisti, notam facere mundo, reis veniam, medelam aegris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adiutorium, cl liberationem luis sanctis precibus oblinendo. In hac quoque die solemnitatis el laetitiae dulcissimum Mariae nomen cum laude invocantibus servulis, per (e regina clemens. gratiae suae munera largiatur Jesus Chrislus filius tuus, Dominus noster*.

Sed placet adseribere verba aliqua s. Ephrem, patris omnium consensu celeberrimi, ex oratione de laudibus Deiparae, quae cxlal in 8. lom. Aloysii Lipomani: *Intemerata, inquil. prorsusque pura, Urgo deipara, regina omnium, spes desperantium*. Et infra: *Tu portus procellis vexalorum. solatium mundi, carcere clausorum liberatrix, tu orphanorum susceptio. tu captivorum redemptio. lu aegrotantium cxullatio, cl omnium salus*. El infra: *Sub alis luis custodi me, el protege, misereere mei, qui sum luto inquinatus*. El infra: *Aon mihi alia fiducia, o Virgo sincera*. El infra: *Ave pax, gaudium et salus mundi*. Hacc el alia id genus nulla habel s. Ephrem, quae similia sunl iis, quae in anliphona, quac incipit; *Salve Regina*, conlinenlur. Sulficit aulem ad hacc omnia ab haereticorum calumniis asserenda, illud unum, quando nihil haberemus aliud, sanctum hunc virum lanlac claritudinis fuisse, ul ejus scripta posl divinas fileras in ecclesiis publice legerentur, ut supra ex testimonio s. Hieronymi demonstravimus.

CAPUT XVI.

Defenditur canius, qui in officio divino adhiberi solet.

Explicuimus hactenus partes lres disputationis de officio divino: sequitur Quarta, quae csl de modo rite officium persolvendi.

Bnuimix' Vol. IV.

Tresaulum quaestiones de modo institui possunt. Una de genere linguae, latina ne, an vulgari, el communi lingua sii officium persolvendum; Alleva de genere vocis, cantusve, an simplex pronuntialio sil in officio adhibenda; Terba de conditionibus. sive circumstantiis, integritate, ordine, loco, tempore et similibus. Sed quoniam de prima quaestione salis copiose disseruimus in 2. lib. de Verbo Dei c. 15. el 16. secundam lanium cl tertiam hoc loco explicare aggrediemur.

Quaeritur igitur sitne canius in officio ecclesiastico adhibendus. Fuit enim antiquus error Hilarii cujusdam, qui canium omnino ab ecclesiis excludi volebat. Refert hunc errorem s. Auguslinus lib. 2. relracl. cap. 11. eundem errorem postea sequuti sunl Henricus el Pelrus Bruis. Unde Henriciani et Pelrobrusiani quidam haerelici dicti sunl, quos refellit Pelrus Cluniacensis in epistola scripta, ad omnes episcopos cap. ull. Joannes aulem AVicleffus non modo canium, sed eliam vocem paulo clalio-rem in precibus reprehendebat, et ea de caussa clericos in templis canentes cum sacerdotibus Baal comparandos esse judicabat. Vide Thomam AValdensem torn. 3. til. 2. ubi per mulla capita hunc errorem confutat.

Trinilarii Transylvani in 2. lib. cap. 2. dicunl, se cantum cum omnibus tubis cl organis proscripsisse. El in anlilhesihus Chrisli veri cl falsi, dicunl, Christum falsum velle in suis templis canium el organa: Christum verum nihil ejusmodi approbare. Magdeburgenses in Centuriis, cenlur. 9. cap. G. colum. 279. cl alibi, passim, dum vitas pontificum romanorum describunt, catholicos sacerdotes, Baa- lilicos vocant, nec dubium, quin propter canium, propler illud, quod Illeias dixit sacerdotibus Baal, *clamate voce majori*. Sed certe mirum est, cur canium ecclesiasticum reprehendat Illyricus, cum apud Lutheranos cl Cahinislas non solum ministri, sed eliam populus magno claniore in templis canat. Sed hac in rc Arianos imitantur, qui cantum in catholicis reprehendebant, ul sanctus Ambrosius testatur in oratione de tradendis basilicis; el ipsi lamen canendis hymnis operam dabant, ul refert Socrates lib. 6. hist. cap. 8.

His igilur omissis, nos breviter consuetudinem Ecclesiae. quam in canendo servat, antiquam, el rationally abilem esso demonstrare nitemur. Habemus Primo exemplum angelorum, qui nato Christo inagnis vocibus canebant: *Gloria in ollissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae votunlatis. Vx* quo verba illa canticum angelorum nominari coeperunt, ul notat Walfridus Sirabo in libro de rebus cedes, cap. 22. cl perspicuum est ex concilio lolclano IV. Can. 12.

Habemus Secundo exempla Patrum veleris Testamenti, ac praesertim regis cl prophetae David, qui non solum psalmos plurimos composuit, cl choros cantorum instituit, sed eliam hortatur in psalm. 150. ut instrumentis musicis Dominum laudemus.

Neque nos movet, quod Pelrus martyr in comment. ad cap. 14. prioris ad Corinih. dicil. instrumenta musica perlinere ad caeremonias Hebraeorum, cl ideo non magis convenire Christianis, quam circumcisio, sabballia, ncomeniacque conveniunt.

Respondemus enim, caeremonias judaicas alias fuisse proprias Testamenti veleris, eas videlicet, quae res futuras significabant, ul circumcisionem, sabbalhum, cl similia; alias communes utrique Testamento, quae non ad significandas res futuras, sed ad colendum simpliciter Deum referebantur, ul flectere genua ad orationem, tundere pectus, cole-re festos dies, el alia id genus mulla, ac priores quidem caeremonias fatemur Christianis minime convenire: posteriores aulem non minus ad nos, quam ad Judaeos perlinere contendimus. Hujus generis esse musica instrumenta, intelligi potest ex eo, quod Hebraei non utebantur ejusmodi instrumentis ad mysterium aliquod futurum signifi-candum, sed ad excitandos animos infirmos ad lau-des Dei, cl taedium removendum, quod ex prolixi-tate psalmorum alque hymnorum oriri solei, quae ratio locum habet eliam in Ecclesia Testamenti no-vi. Aon enim desunt in Ecclesia nulli infirmi et rudes, qui ejusmodi fomentis curandi, el ad laudes Dei audiendas alliciendi sini.

Denique nulla ratio reddi potest, cur canius, quo utebantur Hebraei, cl quo nunc utuntur eliam Lu-Iherani, non sit caeremonia proprie judaica, el so-nus organi alicujus, sil caeremonia Judaeorum pro-pria, alque ideo interdicta Christianis.

Habemus Terlio exemplum a Christo ipso appro-batum, nam cum obviam illi venirent turbae, el ma-gnis vocibus canerent: *//enedic/HS qui venii in no-mine Domini, hosanna in excelsis*, non lanium non eas prohibuit, sed eliam pharisaeos el scribas volentes prohibere compescuit.

Habemus Quarto exemplum ipsius Domini, cl di-scipulorum ejus. Si quidem *post c.oenam* (ul Mat-thaeus refert cap. 26.) *hymno dicio exierunt in montem Oliveli*. Non enim simpliciter pronuncia-lum, sed vere propriique cantatum hymnum illum fuisse a Christo cl apostolis, indicat concilium to-Iclanii in IV. capite 12. ul colligitur ex ipsa graeca voce ὕμνησα' ΔΕ, el ex Augustino, qui explicans ti-tulum psal. 72. scribit, ila proprium esse hymno-rum, ut canantur, ul nisi canantur, hymni vocari non possint. El in episloj. 119. cap. 18. ad hunc locum aspiciens dicit, de canendis hymnis nos habere Salvatoris el apostolorum exemplum.

Habemus Quinto exemplum Pauli cl Silae, qui ul Lucas testatur Act. 16. media node orantes hym-nos decantabant; id enim significat illud, *πρὸς εὐχόμενῃ δμῳι*. Clara aulem, alque data voce illos cecinisse, perspicuum est ex eo, quod audiebantur ab aliis, qui in custodia erant.

Habemus Sexto praceplum Apostoli ad Ephes, v. cl ad Colosseus. 3. ubi monet Christianos: *Ul in psalmis el hymnis cl canlicis spiritualibus se exerceant*. Atque haec ex divinis literis.

Nunc, ulad traditionem Ecclesiae veniamus, an-notabimus Primo teslimonia conciliorum ex prima-riis patribus orbis terrae; Deinde singulorum Pa-trum testimonia proferemus.

Igilur ex oriente habemus concilium laodicensem can. 15. ubi statuitur: *Ul nulli alii in Ecclesia psalmos canant, praeter cos qui caniorum fun-guntur officio*.

‘Ex Italia habemus decretum Damasi pontificis:

Ul psalmi in Ecclesia die. noctique cantentur, liem decretum Gregorii I. in concilio rainano: U diaconi non canant in Ecclesia nisi cvanytliuw, lectiones caetcras, ul eliam hymnos el psalmi ab inferioribus clericis decantari sinant.

Ex Africa habemus concilium IV. carthaginiense can. 10. ubi sic legimus: *Canior potest obujim scientia episcopi, sola jussione presbyteri, t\$. cium cantandi suscipere, dicente sibi presbytero, vide, ul quod ore cantas, corde credas, cl quoi ore canius, operibus comprobet.*

Ex Hispania habemus concilium Iolclanuni IV. cap. 12. quod ita loquitur: *De hymnis el psalmij canendis publice in Ecclesia el Salvatoris cl apa-stolorum habemus exemplum.*

Ex Gallia habemus concilium agalliense cap. 21. ubi statuitur: *Ul hymni diebus singulis decan-tenlur.*

Ex Germania habemus concilium nquifranense cap. 132. el 133. ubi monentur canlores Ecclesiae: *Ul aedificationem. non adulationem populi quae-rant. dum sacras lectiones el psalmos alque hym-nos modulatis vocibus canunt.*

Jam vero ex Patribus singulis s. Dionysius areo-pagila in lib. de cedes, hier. cap. 7. part. 2. me-minit cantus ecclesiastici, quo utebatur Ecclesia il-lius temporis in sepeliendis mortuis.

Tertullianus in apologetico cap. 2. referi ex e-pisi. Plinii ad Trajanum, consuetudinem primorum Christianorum, qui horis antelucanis conveniebant ad sacros hymnos Deo canendos. Idem eliam me-minit canius ecclesiastici in eodem apologetico cap. 39. et in lib. 2. ad uxorem, extremo.

Similia refert ex Philone Eusebius lib. 2. hist, c. 17. primi enim Christiani, quos Marcus evange-lism in Aegypto docuerat in canendis Deo psalmis el hymnis, die, noctique se exercebant. De quo-rum vila, ul plane admiranda, ac prope angelica librum scripsit Philo, ul nos in libro de monachis copiose probavimus.

Auclor quaestionum, quae habentur inler opera s. Justini, cantum ecclesiasticum utilissimum esso docet in responsione ad quaesi. 107. quem Iccmn paulo infra integrum adscribemus.

S. Basilius in epist. 63. ad clerum neocaesarien-tern, purgat se diligenter a crimine, quod ei non-nulli objiciebant, quasi ritum canendi in ecclesiis immulassel. Docet vero ritum a se receptum, opti-mum. alque orienli pene loti esse communem.

S. Hilarius in comment, ps. 65. meminit cantos his verbis: *Audiat, inquit. orantis populi, const-siens quis extra Ecclesiam, vocem: speciei cele-bres hymnorum sonitus.*

S. Ambrosius in orat. de tradendis basilicis, quae habetur in 5. lib. epistolarum, adversus Arianorum calumnias, canium ecclesiasticum, hymnosque suos defendit.

S. Hieronymus in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolae, et in altera ad Euslochin de obitu Pau-lae, meminit cantus ecclesiastici in funere. El (quod magis est admirandum) in vila b. Pauli primi eremitaе, scribit, s. Antonium, quamvis solus es-set, Pauli exequias celebrantem, psalmos, alque hymnos de Christiana traditione cantasse.

\$. Joan, chrysoslornus canius ecclesiastici me-
minii homil. 5G. in Mallh. cl homil. 59. ad popu-
lum anliochcnum. Ipse quoque canium ccclesiasli-
cumauxil el ornavil, ul scribit Socrates lib. G. cap. 8.

S. Augustinus lib. 9. Confess, cap. 7. scribit. ab
Ambrosio primum inslitulum fuisse, ul juxta mo-
rem orientalium partium, psalmi, alque hymni in
ineiliolaliensi Ecclesia caiicreniur. alque hunc, u-
sum inde ad alias occidentis ecclesias dimanasse,
eundem usum idem Augustinus probat, lum loco
notato, lum eliam hb. 10. cap. 33.

Sed quod ait, ab Ambrosio id primum inslitulum,
non ila videtur accipiendum, quasi canius eccle-
siasticus in occidente anle Ambrosii tempora pla-
ne ignotus fuerit. Contrarium enim testantur, quae
paulo ante citavimus ex Hilario cl Tertulliano. Sed
fortasse loqinlur Augustinus non de cantu absolu-
to. sed de cantu lotius populi. Antea siquidem psal-
mum cantabat unus tantum, audientibus caeleris.
Inde csl illud Hieronymi in epist. ad Rusticum:
Dicas psalmum in ordine luo. Portasse eliam soli
clerici, ul nunc fieri videmus, canebant: Ambro-
sius autem ad leniendum moerorem populi in per-
sequulione Juslinae, instituit, ul totus populus cane-
ret. Quod eliam fecit Chrysoslornus in simili occa-
sione apud Conslanlinopolim; ul Socrates referi
lib. G. hist. cap. 8.

Fortasse etiam non loquitur Augustinus de toto
occidente, sed solum de locis, in quibus ipse fue-
ral. Nam certe testimonium ex Hilario addoctum,
videtur omnino cogere, ul credamus in Gallia fuis-
se consuetudinem, ul populus in Ecclesia canerci
etiam ante Ambrosii tempora. Sed qnicquid de hac
resit, id nobis hoc loco sufficit, ritum canendi in
Ecclesia antiquissimum esse.

Adferamus postremo Rationes ductas ab utilitate
eximia, quae in hoc instituto cernitur. Prima utili-
tas, quae ex cantu percipitur, illa est. quod accen-
doni pia cantica non p irum audientium animos.
Cujus rei vel unum Augustinum testem adduxisse
s'terll. Sic enim ipse loquitur in hb. 9. Confess,
cap. G. *Quantum, inquit, flevi in hymnis cl can-
ticis luis, suave sonantis Ecclesiae tuae vocibus
commotus acriter. Voces illae influebant auribus
meis, cl eliquabatur veritas tua in cor meum, et
rx ea aestuabat inde affectus pietatis, et curre-
tant lachrymae, cl bene mihi erat in cis.* Et hb.
10. cap. 33. *Cum reminiscor, inquit. lachrymas
meas, quas fudi ad canius Ecclesiae tuae ih pri-
mordiis recuperatae fidei meae, magnam instituti
hujus ulililalem agnosco.* El in cpisl. 119. cap.
18. *Sine dubitatione, inquit. faciendum est, ma-
xime illud quod de Scripturis defendi potest, si-
cul de hymnis el psalmis canendis. cum cl ipsius
Domini, el apostolorum habeamus documenta el
exempla. El praecepta de re lam utili ad moven-
dum pie animum cl accendendum divinae lectio-
nis affectum.*

Altera utilitas in eo posita est, quod facilius et
libentius Deo laudes persolvuntur, quando officium
divinum, alioqui prolixum cl grave, quadam can-
tus jucunditate conditur. Quam enim ob caussam
Spirilus sanctus voluit divinas laudes a prophetis
carmine scribi, ob eandem utile fuit, ul ejusmodi

carmina non simplici pronuncialione. sed canlu ce-
lebrarentur. Cur aulem voluerit Spiritus sanctus
laudes divinas carmine scribi, caussam reddit s.
Rasilius oratione in primum psalmum, ul sine tae-
dio, immo eliam cum voluptate et delectatione di-
scerentur el frequentarentur, praeserlim cum in e-
jusmodi laudibus divinis nulla sint admista prae-
cepta vitae ac moribus utilissima.

Magnam vero atque honestissimam percipi vo-
luptatem ex canto lamium divinarum, docet La-
ctantius lib. G. cap. 21. *Si voluptas csl, inquit,
audire cantus el carmina, Dei laudes canernet
audire jucundum sit Haec est voluptas vera. quae
comes el socia tirlulis esi. Haec est non caduca
el brevis, iit illae, (pias appetunt, qui corpori, ul
pecudes serviunt, sed perpetua, el sine ulla in-
termissione deleclans.*

Tertia utilitas illa est, quod hac ratione testamur
ethnicis cl haereticis non erubescere nos fidem
nostram, quandoquidem fidei dogmata, quae ab et-
hnicis vel haereticis irridentur, nos canlu ac ver-
sibus celebrare non dubitamus. Cujus rei nulla
exempla in hist, ecclesiastica legi possunt. Vide s.
Ambrosium in oratione de tradendis basilicis. Ruf-
finum lib. 1. hist. cap. 35. el 3G. cum describit
Translalioncm reliquiarum sancti Babilac martyris
cl Theodorem lib. 3. histor. cap. 17. ubi narrat
res gestas Publiae cl virginum. quas illa crudiebat.

Quarta utilitas est. ul Christiani teslenlur, sibi
divinam legem non esse molestam el gravem, sed
jucundam el suavem, seque eam non ex timore,
sed ex amore servare, juxta illud psalm. 118. *Can-
tabiles mihi erant justificationes tuae in loco pe-
regrinationis meae.*

Postrema utilitas est, ul Deo nostro perfectum
omni ex parle reddamus obsequium. dum el ammo
ardentissimis volis. el corpore clarissima xoce lau-
des ejus celebrare contendimus.

Sed claudamus hunc locum verbis Justini, aul
quicumque fuil auctor quaestionum illarum, quae
inter opera Justini leguntur. Sic enim auctor ille
loquitur in responsione ad quaesi. 107. *Excitat
(cantus ecclesiasticus) cum voluptate quadam a-
nimum ad flagrans ejus, quod carmine celebra-
tur, desiderium. Affectiones ct concupiscentias
carnis sedat, cogitationes malas inimicorum. quos
cernere non csl. suggestionem oborientes amolitur.
Pietatis decclratores generosos el fortes per con-
stantiam in rebus adversis efficit. Omnium rerum
quae in vila tristes, cl luctuosae accidunt, piis
adferl medicinam. Mentes ad fructificationem, di-
vinorum bonorum rigat. Gladium spiritus hoc
Paulus appellat in armamentario, ubi contra in-
visibiles adversarios, milites verae pietatis suis
instruit armis. Verbum namque Dei csl, cl quod
animi cogitatione, quod carminis praeludio,
quod carmine ipso celebratur, ac daemones fu-
gat alque depellit. Et in rebus omnibus, quae piis
eveniunt, animus verae pietatis virilulibus per
carmina ecclesiastica perficitur.*

CAPUT XVII.

Solvuntur objectiones adversariorum.

Adversus ea, quae diximus, non desuul objectio-
nes, quae dissolvendae sini.

Primo igitur objiciunt, qui canum Ecclesiae ferre non possunt. irrisum illam Helia prophetam ad sacerdotes Baal: *Clamate voce majorum. Deus enim est, et forsitan loquitur, aut in diversorio est. aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur*, 3. Reg. 18.

Respondet: Sacerdotes Baal non iridentur ab Helia, quia clamarent voce magna; Nam neque clamasse eos Scriptura tradit: sed quia Baal invocabant Deum inanem et falsum, et qui exaudire non poterat. Alioqui enim si clamor in oratione reprehendi posset, reprehendenda fuisset mulier illa Clananaca. quae clamabat ad Christum Matth. 15. et ceteri illi similiter clamantes Matth. 20. et ipse Dominus, qui cum clamore valido oravit. Matth. 27. et Hebr. 5. et Stephanus qui (Act. 7.) voce magna clamavit: *Statuas illis hoc peccatum*. Itaque inepte Illyricus, et alii Baalismum sacerdotibus catholicis propter canum objiciunt, nisi fode Christum. cui catholici laudes canunt, et Baal pro eodem accipi vellet Illyricus.

Secundo objiciunt exemplum Annae, quae 1. Reg. I. orabat in corde suo, illa vel vox penitus non audiretur. Hanc enim sanctam foeminam figuram Ecclesiae fuisse scribit s. Cyprianus in serm. G. liis verbis: *Deus non vocis, sed cordis auditor est, nec admonendus est clamoribus. qui cogitationes videt. Quod Anna in I. Regum lib. Ecclesiae typum portans custodit et servat, quae Dominum non clamosa petitione, sed tacite et modeste intra ipsas pectoris latebras precabatur*.

Respondeo: Anna privim orabat in templo, et ideo lacrima vel submissa voce preces suas fundebat. ne alios in eodem loco orantes suo clamore turbaret. Sanctus etiam Cyprianus hoc exemplo instruit populum, sive Ecclesiam de ratione privatae orationis. Alia vero ratio est orationis publicae, vel divinarum laudum, quae communiter celebrari debent. Nam in iisdem libris Regum legimus, Davidem instituisse, cantores. qui magnis vocibus Deum laudarent; et Salomon rex nomine totius populi orans 3. Reg. 8. clara voce oravit, vel ab omnibus audiretur.

Tertio objiciunt illud Matth. 6. ubi Dominus jubet, vel qui orare volunt: *Intrent in cubiculum suum, et clauso odio Patrem coelestem in silentio orent*. Quem locum exponens Chrysostomus hom. 19. in Matth. sic ait: *Non gestibus corporis neque clamoribus vocis, sed intentione optime voluntatis orationum vota reddamus*. Et similia habet auctor operis imperfecti hom. 13.

Respondeo: Eadem est solutio. Dominus enim instruit eo loco fideles suos, cum privim orare volunt. Quocirca auctor operis imperfecti loco notat, Tres causas, reddit, cur non sit magna voce in oratione utendum; quae omnes causae cogunt, ut intelligamus hunc locum de oratione privata. *Deum clamosa, inquit, oratione nulla mala nascuntur, maxime Tria. Primum, qui clamose orat, non credit Deum ubique esse, et absconsa audire. Deinde, mysteria secretarum petitionum tuarum, quas forte non oportebat alium scire praeter te et Deum, in auribus bonorum et malorum hominum audienda committis. Denique, clamose o-*

rans. juxta le alterum non permittis orare. Haec ille.

At qui publice in Ecclesia Dei laudes, et preve decantant, non ideo hoc faciunt, quia credunt Deum non esse ubique, vel abscondita non audire. sed quia volent homines aedificare, alique odii, laudes et amorem excitare, pari ratione qui publice camini, non secretus petitiones Deo porrigunt, sed manifestas, Et quae ab omnibus audiri possunt. Denique non est mirum, si qui camini in lemp., non permittant alios privim, nisi difficulter orare, quoniam tempus illud non privas, publicas preces requirit. Itaque rationes illae non habent locum, nisi ubi ab omnibus privim oratur.

Adde quod praeceptum Domini de ingredienh cubiculo et ostio claudendo, non tam ad cubiculum materiale. quam ad cubiculum cordis referendum est, vel s. Augustinus monet in 2. libro de sermone Domini in monte, cap. 6. alioqui pugnaret liacsf i. lenia evangelica cum illa apostolica, 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco etc.* Hoc igitur «t, quod praecipit Dominus, vel cum oramus, et intentio sit in abscondito, et aditum vanis cogitationibus pmecludamus.

Quarto objiciunt illud Apostoli ad Ephes. 5. *Psallentes et cantantes in cordibus vestris Domino. In quem locum scribens s. Hieronymus ait: .Iudicium haec adolescentuli. audiant hi quibus psallendi in Ecclesia officium est. Deo non voce, sed corde canendum, nec in tragoediarum modum guttur et fauces dulci medicamine colliniendas, tunc in Ecclesia theatrales moduli audiantur, et cantica sed in timore, et in opere, in scientia Scripturarum.*

Respondeo: Apostolus non meminit hoc loco vocis. sed tantum cordis, quoniam non erat necesse homines admonere, vel voce canerent (nemo enim proprie sine voce canit) admonere autem vel corde canerent, omnino necesse erat. quoniam nulli solis labiis Deum honorant. Et lamen ipse idem Apostolus 1. Corinth. 14. et vocis et cordis mentionem facit, cum ait: *Psallam spiritu, psallam et mente.*

Porro s. Hieronymus abusum reprehendit, non bonum usum loquitur. Eleum ait: *Deo, non voce, sed corde cantandum, non intelligit solo corde, sed non sola voce esse cantandum. Quod enim vocem s. Hieronymus non excludat. perspicuum est ex verbis illis: Qur psallendi in Ecclesia officium habent. Hem ex illis: /?/ canere et psallere et laudare Dominum magis animo, quam voce debemus. Item ex illis: Sic cantet servus Christi, tunc non vox cantantis, sed verba placeant, quae leguntur.*

Quinto objiciunt eundem Hieronymum qui praefat. lib. 2. in Habacuc dicit. titulum orationis Habacuc non debuisse verbi, oratio Habacuc cum cantico (vel Septuaginta verterunt) sed oratio Habacuc pro ignorantibus. Et rationem reddit. quoniam non debet orantem canere. Ex quo videtur posse colligi non recte fieri, quod in Ecclesia non solum hymni et psalmi, sed etiam collectae, et ipsa dominica oratio cani soleat.

Respondeo: Quae proprie canuntur in Ecclesia non sunt purae preces, sed hymni et psalmi, quibus Dei laudes continentur. Admiseri autem laudibus preces et ea ratione cantari, non est absurdum. Alioqui David propheta reprehendi deberet, quidam psalmos canebat, simul etiam Deum orabatur. ex verbis psalmorum perspicuum est. Apud nos etiam non censetur absurdum, si quis inter canendas laudes principis, aliquid ab eo modeste postulet. Quae autem sunt purae preces, vel collectae et oratio dominica, non tam canuntur, quam clara voce distincte pronuntiantur, et cum aliqua vocis in quatione, quod indicet supplicantis affectum. Vox enim supplicantis miserabilis esse debet, ac per hoc inflexionem aliquam vocis, sed modicam et gravem requirit, qualis omnino illa est, quam in precibus alii Ecclesia adhiberi videmus.

Sexto objici posset testimonium Clementis alexandrin! lib. 2. Paedagog. cap. 4. qui sic approbare videtur usum canendi, vel usum musicorum instrumentorum penitus improbet. Et in eandem sententiam descendit Justinus, vel quicumque auctor est carum quaestionum, in quaesi. 107.

Respondeo: Clemens alexandrinus loquitur de conviviiis, non de officio ecclesiastico; nec omnino improbat usum instrumentorum musicorum. quamvis magis probet canium solius vocis humanae. Nam in eo capite, cum in universum improbare visus esset instrumenta musica, addit lamen haec verba: *Etsi ad lyram, vel cytharam canere vel psallere noveris, nulla in te cadet reprehensio. Hebraeum juslum regem imitaberis, qui Deo est gratus, et acceptus tibi.*

Justinus autem dicit, usum instrumentorum concessum fuisse Judaeis propter imperfectionem ipsorum; et ideo in Ecclesia locum non habere cunctis instrumentis. Nos vero fatemur, usum instrumentorum musicorum non illa convenire perfectis et imperfectis, et ideo in Ecclesia sero admitti cecipisse primum enim tempore Vitaliani pontificis circa annum Domini 660. Organorum usus in Ecclesia esse coepit. si Placinae credimus: si vero fidem habere volumus Aimoino in lib. 4. de gestis Francorum. cap. 111. non ante Ludovici Pii tempora, id est, post annum Domini 820. organa in ecclesiis audita sunt.

Ex quibus omnibus illud efficitur, vel organa propter infirmos in ecclesiis retinenda sunt. illa non facile alia instrumenta esse introducenda: et in ipsis organis non nisi res sacras et pias sobrie, et graviter exprimendas. Neque enim leve peccatum, vel sacrilegium, vel superstitionis existimandum est, si quis inter sacra celebranda lascivum aliquid organis laudat, et audientium animos non ad pietatem, sed ad amorem mundi, et carnis accendat. Vide de ratione recte canendi in Ecclesia, et de abusibus vitandis concilium romanum sub s. Gregorio, quod habetur in registro epistolarum ejus lib. 1. cap. 8. concilium aquisgranense cap. 130. et 132. et 133. concilium tridentinum sess. 22. in decreto de observandis et vitandis in celebratione, missae. S. Bernardus serm. 47. in cantica; Rabanus lib. 2. de insti. clericorum. cap. 18. Thomae Cajetanum in 2. 2. qu. 11. art. 2.

CAPUT XV111.

De iis, quae requiruntur ad officium rite persolvendum.

Jam vero de iis, quae requiruntur ad officium divinum rite persolvendum, quae erant Tertia quaestio quartae partis hujus disputationis, breviter disseremus. Accuratam enim harum rerum tractationem relinquimus iis, qui ex instituto causae conscientiae suscipiunt explicandos.

igitur ad Septem capitula revocari possunt. quae necessaria sunt ad hoc munus, vel oportet, implendum, videlicet ad integritatem, ordinem, qualitatem. locum, tempus, attentionem, devotionem.

Integritas In primis observanda est quoad numerum, vel septem horarum diurnarum, et unius, vel trium nocturnorum officium integre persolvatur. Cum enim haec sint partes officii principales, qui vel unam ex his partibus sciens et prudens, ac non legitime impeditus omitteret, lethaliter crimine se obstringeret, vel praeferat alios docet gravis auctor s. Antoninus in 3. parti, summae theologiae tit. 14. cap. 4. § 5.

Integritas deinde servanda est quoad partes minores. vel psalmos, hymnos. Ictiones etc, Necnon etiam quoad alia singula verba. In qua re non leviter peccant nonnulli, qui prava consuetudine dimidiata verba pronuntiant. Quos officio non satisfacere censet Navarrus in enchiridio, cap. 25. mimer. 98. Sanctus vero Bernardus in sermone 47. in cantica: *Non praecedentes, inquit, verba dimidia. non integra transilientes. non fractis et remissis vocibus, muliebri quiddam balba de nara sonantes, sed virili (vel dignum est) et sonitu et affectu voces sancti Spiritus depromamus.*

Ordo in eo situs est, vel singula suo loco ponantur. et officia priorum horarum prius. posteriorum posterius absolvantur. Quamquam si quis forte secus fecerit, non ideo repetere cogetur, quod non suo loco recitavit. vel sanctus Antoninus recte docti 3. parti, tituli. 13. cap. 4. § 1. a quo doctores caeteri non dissentiunt.

De ordine inter officium horarium et officium missae disputari solet. Mihi probabilis videtur ea sententia. quae habet. nullum esse ordinem essentialem inter missam et horas canonicas, vel praeferat alios docet Dominicus a Solo lib. 10. de iustitia 11 jure, quaesi. 5. art. 4. Ideo siquidem consuetudo ecclesiastica servat, vel ante missam persolvantur officia laudum et primae. quoniam juxta veteres canones. missa celebrari non poterat nisi hora tertia vel sexta, vel nona, ut perspicuum est lex canon. Audet. et seq. de consecr. dist. 1.

Caeterum. si quis ante ortum solis, quod hoc tempus permitti non dubium est, missam celebrare velit, rectius faciet, si officium primae sacrificio missae postponat, quam si praeponat. Quod Ecclesia ipsa catholica exemplo suo nos docet, cum in nocte natalis Domini, non alia de causa, missas celebrari jubet ante officium, non solum primae, sed etiam laudum, nisi quoniam media nocte non est canonicum tempus laudum aut primae.

Quia lamen communis sententia et consuetudo

fidelium id habere videtur. ul peccalo mortali se obstringere censeatur, qui absque gravi necessitate missam celebrare praesumit, matutino officio non expleto. Ut palet ex Antonino par. 3. lit. 13. cap. 6. § 1. Petro Paludano in 4. disl. 13. quaesi. 2. ari. 2. Hostien. in sum. lit. de consecr. Ecclesiae disl. 2. Gab. super can. led. 13. Syl. in verbo *Missa* 1. quac.-l.G. Navarra in cnchir. de oral.cap. 21. num. 30. et aliis plurimis, et quia id expresso praescribitur in rubricis missalis romani in principio, el in titulo de defectibus, sine dubio tutius est hoc sequi, quam propter probabilem aliquam rationem peccandi periculo se exponere.

Qualitas officii tunc observatur, dum el clerici suarum ecclesiarum, el monachi suorum ordinum formam sequuntur. Constat enim aliam esso formam romani breviarii, aliam Icodiensis, aliam salisburgensis, aliam mediolancensis. aliam aliarum quarundam civitatum: et rursum aliam monachorum s. Benedicti, aliam fratrum praedicatorum, elc.

Et quamvis cardinalis Cajdanus in sua summa, ubi de horis canonicis agit, doceat, non peccare velhaliter clericos, sive monachos, qui romanum breviarium eligunt, propriae Ecclesiae, vel ordinis breviario praetermisso: lamen non esi id usque adeo cerium vel Iulum, ut recte monet Dominicus a Solo lib. 10. de justilia cl jure, quaesi. 5. ari. 4. nisi id fiat de consensu episcopi et lotius capituli, juxta concessionem Pii quinti, in Bulla, quae habetur ad initium breviarii romani.

Cujus rei Duplex est ratio. t ua. quoniam (ul
sanctus Thomas docet in quodbb. G.arl. 8.) quem-
admodum clericus, quia Ecclesiae mancipatus ,
alque addictus esl, ad officium ecclesiasticum obli-
gatur: sic eliam quia tali Ecclesiae ratione benefi-
ci addieus esI, talis Ecclesiae oHicium recilare debetI.

Altera: Quonia in concilium Viennense non indu-
geret (hoc enim verbo concilium utitur, ul palet in
Clementina *Dignum*, de celebr. miss.) clericis et
monachis, ut officium divinum recitare possint ju-
xta formam officii episcoporum vel cardinalium,
cum quibus forte vivunt; nisi alioqui ex praecepto
ecclesiarum suarum, vel ordinum formarum divini
officii sequi cernerentur. Porro qui nec certae Ec-
clesiae. nec alicui ordini religioso addicti sunt, ut
nonnulli. qui ad solum patrimonii titulum ordinan-
tur; iis liberum est cujuscumque Ecclesiae formam
sequi, ut ex directorio juris docent sanctus Anto-
ninus 3. par. lit. 13 cap. 4. § 2. et Navarrus cap.
25. num. 107. Recte lamen facerent, si usum illius
Ecclesiae sequerentur, apud quam ordinarie veri-
ari solent, juxta consilium s. Augustini in episl.
IS. cap. 2.

Locus publicarum precum et laudum divinarum proprius atque ordinarius, Ecclesia esse habetur in Clement. I. de celebrat. miss., qui vero privalem officium divinum persolvunt, ubique id facere possunt, quamvis deceat, nisi necessitas cogat, loca turpia, vel minus honesta vilare, ul Ambrosius. si ve quicumque est auctor, et Ilaymo, admonent in commnent. ad illa verba: *Volo viros orare in omni loco*, 1. Timolli. 2. Illece aulem refellitur a Dominico de Solo lib. 10. de iustitia et jure, quaesi. 5. ari. 4. eorum opinio, qui censebant non satisfacere

olfieio divino eos, qui b n ficia ecclesiasticapt,
sident, nisi in ipsa Ecclesia preces horariaastiia
celeris clericis canant.

Tempus canonicas horas persolvendi, ulpeccatum mortale vitetur, est lotum illud spatium iintercedit Inter vesperam imius dici.cl mediam ... clem alterius, ut sanctus Antoninus, elcaderifere omnes dormit.Itaque si quis intra spatiumilld preeCs horarias legat, non peccal elhaliter, etiam si alioqui non observet tempora singularum horarum.

Solet aulem quaeri. quid accipiendum sil hoc loco nomine vesperae , occasus ne solis, an tempus illud, quo vespertinum officium celebraris dhl. Sed nos cum sancio Thoma in quodlib. 5. ari. 28. io responsione ad 3. existimamus, nomine vesperae intelligi debere tempus officii vespertini, acp̄ hoc non peccare lelhaliler, qui post vesperus el completorium, continuo recitant ollicium matutinum sequentis diei, etiamsi id fiat ante solis occasum. Ralio enim, cur Joelores ad integrum officium persolvendum assignent tempus a vespera unios diei usque ad mediam noctem alterius; illa est. quoniam officium incipit a primis vesp̄is, q̄l t̄rminatur ad completorium sequentis dici; completorium autem celebrari debet secundum veterem ritum post occasum solis, el usque ad mediam noctem extendi polesl, quoniam in media node incipit tempus canonicum officii matutini.

¶ Ul aulem peccaium quodernque eliam veniale vitetur,debeut officia singularum horarum illis horis celebrari, unde nomina acceperunt. De quibus horis salis multa diximus supra, cap. II. Esse autem peccaium,saltem veniale, a canonico tempore in officio persolvendo recedere,communis est sententia theologorum et canonislarum. quorum ingentem numerum citat Marcellus Francolinus in lib. de tempore horarum canonicarum , cap. 21. num. 4. et cap. 25. num. 7.

Intelligendum est aulem, tunc solum peccatum esse, preces horarias non suo tempore celebrare, quando el longe receditur a tempore canonico, el absque ulla rationabili caussa id praeuiniunt. Iam forte consuetudo j im nullis in locis recepta, el a piis doctis viris tacito quodam consensu approbata excuset. Censetur aulem longe recedere a legitimo tempore, qui tunc officium alicujus horae persolvit, cum verba, quae leguntur, aut canuntur cum tempore nulla ratione conveniunt, ulsi quis ante lucem dicat, *Jam lucis orto sydere*; vel sub vesperam. *Aurora lucis rutilat*, vel ante meridiem, *Jam sol recedit igneus*; vel mox a coenae. sive eliam ante coenam, *Somno refectis artubus Spreto cubili surgimus*.

Sed quidquid sil de rigore juris, corio dubitari non debet, quin sil longe peifeclius, fructuosiusel facilius officia singularum horarum, suis. propriis- que temporibus celebrare, quam mulla simul offi- cia sine ulla horarum, el temporum distinctione conjungere. Sic enim satisfit ecclesiasticae insti- tutioni, quae ideo in certas horas diurnas, nique nocturnas officium distribuit, ul in iisdem horis, alque adeo per omnes totius diei parles. Deum lau- demus: sic etiam maxima utilitas ex officii recita-

tionem ad nos necesse est, dum iam crebro ad nos ipsi redimus, et a tumultibus saeculi ad pacem Dei, animi in revocamus: sic denique labor precium horariorum in tui parles divisus illa minuitur, ut levissimum, ne pene, nullus esse videatur.

Denique itū faciendum esse tunc eliam, cum pri-
ralini ofilcium divinum persolvitur, sancti Patres
aperlissimc docent, quos cap. 11. citavimus. Qui-
bus addi potest Petrus Damlimi, qui in episl. ml De
sideriU011, de miraculis sui temporis, post narratio-
nem horribilis exempli ad hanc rem perimentis ila
concludit: *Distinguenda sunt ergo per momenta
temporum ecclesiastica institutionis officia.*

Attentio Triplex distinguitur a doclonbos. Una ad verba, Altera ad sententiam. Tertia ad ipsum Deum, qui oratur, vel laudatur. Quaelibet verorum trium sufficit: neque necesse est. ut semper sit actualis, modo ita sit virtualis. ut voluntarie numeri interruptur. Vide s. Thomam in 2. 2. quaest. 83. ari. 13. Dominicum a Solo lib. 10. de iustitia cl. jure, quaesi. 5. artic. 5. cl. Navarrum in enchiridio cap. 25. num. 105 Huc pertinet illud Isaiae *I' Populus hic labiis me honorat, cor autem torum longe est a me. Et illud Apostoli ad Ephes. 5, Cantantes cl. psallentes in cordibus vestris Domino.*

Illud quoque s. Cypriani in serm. G. Ideo et sacerdos ante orationem praeparat fratrum mentes dicendo, Sursum corda, ul dum respondet plebs. Habemus ad Dominum, admoneatur, nihil aliud te quam Dominum cogitare debere.

El illud s. Augustini in episl. 109. *Psalmis et hymnis dum oralis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore.*

Devotio, quam in officio divino rite persolvendo
ciigilgenerale concilium lateranense, unde cxlal
cap. *Dolentes*, de célébrai, miss, parlim csl inter-
na, parlim externa: Interna devotio est promplilu-
do quaedam animi ad Deum laudandum ac precan-
dum, quam certe non habent, (pii cum taedio nd
hoc munus accedunt, vel de prolixitate facile que-
runtur: devotio externa est prompliludo ad genua
flectenda, ad standum, ad canendum, el alia id ge-
nus praestanda.

Proderit autem ad devotionem excitandam, si quis dum ad officium persolvendum accedit, breviter nupud animum suum revolvat, vel se in precibus cum Deo colloquulurum, vel in lectionibus Deum sibi loquentem auditurum, vel in psalmis el hymnis, cum angelis Deo laudes esse dicturum. Sic enim flet, ul divinum ollicium non per modum lcgendis historiam aliquam, sed alTectu procantis, audientis el laudantis Deum, devote, reverenter liumdlilerque persolvat. Sic nimirum illi sanctissimi viri psalmos canebant, apud quos, ul Chrysostomus scribit homil. 59. ad populum anlíocheuin, Davidica cantica multos movebant fontes lachrymarum.

Sic etiam s. Augustinus. qui de se scribit lib.9. Confess, cap. 4. *Quas tibi voces dabam in psalmis illis, et quomodo in te inflammabar excis?*

Sic quoque, s. Bernardus, qui serm. 7. in Cantica scribit: *Usurpemus officium, quorum sortimur consortium, ul in ore infantium cl lacten-*

Hum perficiatur laus. Dicamus angelis, psallite Deo nostro, psallite. Alque audiamus eos vicissim respondentes, Psallite regi nostro, psallite. Laudem ergo cum coeli canioribus in commune ducentes, ulpote cives sanctorum, el domestici Dei psallite sapienter. Cibus in ore, psalmus in corde etc. Vide eundem serm. 47.

*Sed placet adscribere. qui de magno illo Dei ser-
vo el amatore Francisco s. Bonaventura tradat in
vila ejusdem, cap. IG. Solitus, inquit, eral vir
sanclus horas canonicas non minus timorate
persolvere, quam devola. Aam licet oculorum,
stomachi, splenis et hepatis aegritudine labora-
ret: nolebat muro, vel parieti inhaerere dum
psalleret. Sed lieras semper erectus, el sine ca-
pulio, non gyrovagis oculis, nec cum aliqua syn-
copa persolvebat. Si quando esset in itinere con-
stitutu*, figebat tunc temporis gressum: hujusmo-
di consuetudinem reverenlem. el sacram. propter
pluviarum inundantiam non omittens. Diccbal
enim, si quiete comedit corpus cibum suum, fu-
tutumcum ipso verminum esca: cum quaniapa-
ce el IranquillUalfi accipere debel anima cibum
vitae ?*

CAPUT XIX.

De iis, qui ex officio tenentur ad horas
canonicas persolvendas.

Reslat pars Ultima disputationis, quae est de iis, quibus incumbit ex proprio munere divinum hoc tribulum Domino reddere. El quidem non dubium est apud catholicos hoc officium ad clericos et monachos. atque ad clericos. vel ratione ordinis sacri vel ratione ecclesiastici beneficii proprie perlinere. Extant enim non pauci conciliorum veterum canones, unde id colligi potest; de quibus vide apud Gratianum di. tinct. 92. can. finali. et in epistolis decretalibus, cap. *Presbyter* de ceb'braliou miss, et cap. *Dolentes*, eodem titulo, et Clementin un primam, eodem eliam litui, hem concilium cabillonense can. 59. inogunlinum sub Rabano canone IG. concilium laleranense postremum sub Leone X. sess. 9. et alia id genus.

Est aulem quaestio, an id reCle fili, ul soli cle-
rici cl monachi ad hoc officium obligentur. Id e-
nim reprehendi ab adversariis, ac potissimum a
Joanne Brenlio, notavimus cap. 12. Sed quia res
facilis est. brevier expediri poterit.

Tribus igilur argumentis probamus id recte fieri. Primum enim id probatur exemplo veleris Ecclesiae utriusque Testamenti. Nam iuTestamento vetero non totus populus, sed soli levitae psalmos ex officio publice decantabant. 1. Paralip. 15. *Dixit David principibus levitarum, ut constituerent de. fratribus suis canlores etc.* Et cap. IG. *Constituitque coram area Domini de levitis, qui ministrarent. et recordarentur operum ejus, et glorificarent, alque laudarent Dominum Deum Israel.* In Testamento novo apostoli primi fuerunt, qui relicta cura temporalium rerum munus suum proprium esse dixerunt. Verbo Dei, et orationi sine

intermissione instare: *A'os* (inquiunt Aol. G.) *orationi el Verbo Dei instantes erimus*. Ex quo intelligimus, omnium quidem fidelium esse privalim orarc, el alios exhorlari; sed proprium esse sacerdotum publice populo praedicare, el pro eodem populo assidue orarc. El sicut reprehendere non possunt adversarii, quod non omnes in Ecclesia Verbum Dei praedicent, sed soli ministri ad hoc munus electi el ordinati. kila reprehendere non debent. quod ipsi soli publicas preces in Ecclesia fundant, et ex officio Dei laudibus vacent. Exemplum ista Scripturarum sequulam esse antiquam Ecclesiam, el munus Deum laudandi ac precandi publice. solis clericis el monachis demandasse, perspicuum est ex conciliis supra citatis, tum in hoc ipso capite, tum etiam in cap. IG.

Deinde, idem probatur argumento ducto a simili: Nam si respublica temporalis habet milites suos qui die noctue excubant ad custodiam civitatis; cur enim non conveniat, ut respublica spiritualis, id est Ecclesia, habeat suos, qui similiter excubant contra spirituales nequitias, casque clamando exterreant? *Super muros tuos* (inquit Dominus Isaiae cap. 62.) *Hierusalem, constitui custodes, Iota die et nocte in perpetuum non tacebunt. Quem locum s. Hieronymus de pastoribus Ecclesiae exponit: Qui custodes, inquit, nec diebus debent, nec noctibus tacere, sed semper Domini clementiam deprecari, ul grex illius, el muri Hierusalem custodiantur el vallentur ejus auxilio. Unde et ad eosdem custodes, aliqui doctores sermo dirigitur a vos qui recordamini Domini, ejusque clementiam die ac nocte precibus fatigatis, cavete ne unquam in ore vestro sileat oratio.*

Terlio: Idem probatur alio argumento, ducto item a simili. Nam si ad caetera omnia munera certi homines destinantur, el non omnes ex officio docent. aut judicant, aut hanc, vel illam artem exercent; cur non par sit ad munus Deum laudandi, atque assidue precandi certis homines destinari? praesertim cum reliquiis populus aliis rebus occupatus, neque tam frequenter, neque tanta inten-

tione huic summo negotio vacare possit, quam ejus dignitas el necessitas postulat.

Duae solent hoc loco quaestiones tractari. Uni quo jure teneantur clerici el monachi ad horas canonicas persolvendas, divinae, an humanae; qua quaestione pendet alia, Utrum possit in hac a summo pontifice dispensari. Altera quaestio!, Utrum qui ratione bene oculi ad hoc officium obligantur. fructibus beneficiorum carere debeant, si divinum officium non persolvant.

Ad Priorem breviter Respondemus: Jure divino teneri clericos et monachos ad vacandum precibus el laudibus Dei, magis quam caeteris; lamenformam illam proci el laudum, quae nunc est in usu, non a jure divino, sed ab Ecclesiae determinatione pendere.

Quod vero Panormitanus insignis alioqui juris interpres, scribit in cap. I. de celebrat. miss. Jure divino determinatum esse numerum septem horarum, cum scriptum *silt Seplies in die laudem dixi tibi*, ps. 118. el ideo non posse in horarum numero per Ecclesiam dispensari, non est magni ponderis. Illud enim Scripturae testimonium non praeceptum, sed exemplum continet; el exemplum regis, non sacerdotis. Proinde si quid efficeret, J horas canonicas reges obligaret, non sacerdotes. Adde quod horae canonicae in Ecclesia aliquando solum quinque, aliquando sex, aliquando etiam oelo fuisse videntur, ul supra notavimus. Vide Joan. de Turrecremala in can. Eleutherius, dislin. 91, el Navarrum in enchiridio, cap. 25. num. 102.

Ad Posteriolem quaestionem Respondemus: Quicquid olim doctores aliqui senserint, hoc tempore dubitari non posse, quin fructibus beneficiorum carere, el si eos perceperint restituere debeant, ul in eleemosynis pauperum, vel Ecclesiae fabricam insumantur, qui divinum officium non persolvunt. Ex lat enim de hac re perspicuum decretum in concilio lateranensi sub Leone X. sess. 9. § 11. statuimus. El in constitutione Pii V. pontificis, quam vide apud Navarrum cap. 25. num. 122. Alque haec de horis canonicis, el oratione hoc loco sufficere possunt.

UBER SECUNDUS

DE JEJUNIO

CAPUT PRIMUM

De nomine cl varia acceptione jejunii.

De jejunio, Quod csl alterum ex bonis operibus, elocutioni, alque eleemosynae tamquam comes Uljungilur, Quinque capita tractanda suscepi. Pri- muin cnim disseram breviter dc nomine el varia acceptione jejunii. Deinde ile iis, quae ad essen- liani jejunii requiruntur. Tertio, dc praecepto je- junii, lum divino, lum humano. Quarto, dc fine, idesl, de iruclu el utilitate jejunii. Quinto, dc tem- poribus jejuniorum, ul quadragesima, adventu, vi- giliis etc.

Igilur nomen jejunii abstinentiam a cibo signifi- care videliirtgraece cnim jejunare dicitur νηστεύειν, quasi νη έΟιείν, idesl, non edere. Unde csl nomen Lilinum inedia. Accipitur aulem vox jejunium. Qua- tuor modis. ex quibus oriuntur quatuor quasi ge- nera jejunii. spirituale, morale, naturale cl cccle- siaslicum. *Jejunium spirituale* dicitur abstinentia a villis, juxta illud Isaiae 58. *Nonne hoc est magis jejunium quod elegi, dissolve colligationes im- pietatis, solve fasciculos deprimentes etc. Jeju- nium magnum*, inquil s. Augustinus tract. 17. m Joannem. *cl generale est. abstinere ab iniquita- tibus el illicitis voluptatibus saeculi.* Et lib. 2. quaestionum cvangelicarum quaest. 15. *Scriptura*, inquil. *doccl generale, jejunium non a concupi- scentia ciborum lanium, sed ab omni laetitia temporalium delectationum.* Caelorum haec abs- linentia metaphorice jejunium appellatur, sicut ipsa delectatio vitiosa cibus non est, nisi metapho- rice. Neque de tali jejunio disputare aggredimur.

Jejunium morale, csl parsimonia illa cl tempe- rantia cibi cl polus, quam philosophi quoque duce naiura cl ralionc approbaverunt, el quam eorum aliqui tenuerunt. Dc qua vide s. Hieronymum in lib. 2. adversus Jovinianum. De hoc cliam jejunio nos hoc loco minime disputamus.

Jejunium naturale, vocant theologi abstinen- tiam id) omni prorsus ciba, vel potu, quacumque

ralionc sumpto. Dicitur aulem sumptus cibus vel potus, quando jam ad stomachum est transmissus. Si quis enim cibum aliquem degustatum continuo expueret, non solveret naturale jejunium. Dc hoc jejunio disseruimus io disputatione de sacramento Eucharistiae: non cnim csl in praecepto ejusmodi jejunium, nisi propler communionem corporis Do- mini: *Placuit cnim Spiritui sancio* (ul loquitur s. Augustinus in cpisl. 118.) *ul propicr honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani Domini- cum corpus intraret, quam caelcri cibi.*

Jejunium ecclesiasticum, dc quo solo disputare nobis propositum csl, definiri solet abstinentia cibi secundum Ecclesiae regulam assumpta.

Dicitur jejunium ecclesiasticum *abstinentia ci- bi*: quoniam Tria sunt, quae per os trajiciuntur ad stomachum. Primum ea, quae per se referuntur ad corpus alendum, el hi proprie dicuntur cibi, sive sumantur per modum cibi, ul panis cl caro: sive per modum polus, ut mei, lac, jusculum, el similia.

Secundo ca quae per sc referuntur non ad cor- pus alendum, sed ad juvandam cibi digeslumem , vel ad restinguendam sitim, qualia sunl vinum, a- qua, sicera etc. quorum sumptio proprie dicitur polus. Quamvis cnim vinum etiam nutriat, lamen per sc non ad nutriendum, sed ad alios effectus (ul diximus) ordinatur.

Tertio, quae referuntur per sc non ad corpus a- lendum, vel sitim cxtinguendam. sed ad morbos pellendos, vel evitandos; atque hacc non cibi, vel polus, sed pharmaca nominantur: quamvis enim interdum medicamenta vel carnem nutriant, vel sitim sedent; lamen distinguuntur a cibo cl potu . ratione proprii finis, qui est morbos impedire, vel tollere. Jejunium igilur ecclesiasticum dicitur ab- stinentia cibi, quoniam hoc jejunium, neque polus neque medicamentorum, sed solius cibi abstinen- tiam per se requirit.

S. Leo serm. 8. de jejunio septimi mensis: *Licet, inquil, jejunium generali nomine ad omnem con- tinentiam perlinere videatur, proprie lamen ad edendi diminutionem refertur, ul prosit nunc*

voluntale non sumere, quod ab initio conira ve-
titum nocuit usurpasse,ul sicut illic concupiscen-
tia vulneri, Ha hic abstinencia sil saluti, bleui
 (radii s.Thomas in 2.2. quaes. 147. arl.G. el theo-
 logi cacleri in 7. sententiarum dist. Io.

Addidimus in explicatione jejunii ecclesiastici,
secundum Ecclesiae regulam assumpta: quibus
 verbis, non volumus significare, nullum esse je-
 junium ecclesiasticum, nisi ab Ecclesia indicium:
 scimus cnim jejunium ecclesiasticum aliud esse
 voluntarium, aliud necessitatis, cl aliud necessita-
 tis ralionc voti, aliud ralionc praecepti, sed indi-
 care volumus,jejunium ecclesiasticum esse absti-
 nentiam cibi, non qñalcmcumque, sed juxta regu-
 lam jejunantibus ab Ecclesia, vcl consuetudine,
 vel lege praescriptam.

Tria vero sunt, quae secundum regulam eccle-
 siasticam ad jejunium requiruntur. Primum, ul qui
 jejunal, scrnel lanium in die cibum suinal. Secun-
 do. ut una illa refectio sil coena, non prandium.
 Terlio, ul babealur ciborum delectus, el praeser-
 tim a carnibus sc abstineat,qui ecclesiastico more
 jejunat.

CAPUT II.

Unicam in jejuni o refectionem. eamque coenam
esse debere, non prandium.

Ex Tribus illis, quae ad jejunium ecclesiasticum
 exigi diximus, duo priora, hoc esl, unica refectio
 el hora tardior, a Kemnilio non negatur,sed solum
 tertium, idesl. ciborum delectus. Al Calvinus lib.
 4. Institui. cap. 12. omnia tria negare videtur, di-
 cil enim jejunium Iribus rebus perfici, tempore,
 qualitate el quantitate, sed per tempus non inlel-
 ligil certam ac definitam horam, sed solum, ul je-
 junium non solvatur antequam res illa peracla sil,
 cujus gralia jejunium esl susceptum,ul si jejunium
 suscipiatur propler solemnern precationem, non
 ante capiatur cibns, quam solemnls pccaio ab-
 solvatur. Per quantitatem non inlelligil unicam re-
 fectionem,sed ut minus solito comedatur: per qua-
 litatem non delectum alicujus cibi in specie; sed
 abstinentiam a lautitiis in genere. Nos igilur de
 duobus prioribus in hoc capite breviter, de tertio
 in sequenti capite fusius disseremus.

Unam igilur refectionem, eamque coenam esse
 debere non prandium, cum jejunió datur opera,
 facile probari polesl.Extant enim exempla Scriptu-
 rarum. testimonia Pairum, cl perpetua consuetudo
 fidelium. In testamento veteri cum de jejuniis agi-
 tur, horae vespertinae Ul mentio, Judicum 20. *Je-*
junaverunt illa die usque ad vesperam,hiem lia-
 Delur2. Begum I. cl 3. el alibi. Ex quo inlelligi-
 mus apud Patres veleris Testamenli jejunium fuis-
 se, semel lanium, idque ad vesperam cibum cape-
 re, ex qua consuetudine fluxit superstitiosa obser-
 vatio Judaeorum el Saracenorum, qui cum jeju-
 nant non ante cibum sumere nudent,quam stellam
 conspexerint, ul de Judaeis s. Hieronymus refert
 lib. 2. in Jovinianum, cl ante cum Tertullianus in

libro contra Psychicos. extremo. De Saraccuisp¹.
 spicuum est ex cap. 2. Aleoraiiii.

Porro Christiani veteres non ila siipersl¹lr
 stellas observabant, sed lamen jejunia non.5
 bant, nisi hora noua ab ortu solis, vel eliam to:
 vespertina in quadragesimo. El unicam illam rd-
 clioncm, non prandium, sed coenam noininjtto
 Tertullianus in lib. de jejunió contra Psiclilon,
 scribil, Psychicos solitos jejunia protrahere u-
 ad horam nonam, suos aulem. idesl, Montons,
 usque ad vesperam, ubi scribil quidem ndiersu»
 Ecclesiam, et catholicos vocat Psychicos, idesl,a-
 nimaies. proplerea quod nun admittlereiil nonni
 disciplinam Montani de tribus quadragesimis, el
 jejunió ordinario usque ud vesperam: lamenevo
 colligimus, antiquissimum esse usum Ecclesiae je-
 junandi usque ad nonam.

S. Athanasius in libro de Virginitateloquensi
 hora solvendi jejunium: *Post communionem:* in-
 quit, *horae nonae comede panem luum. gralia*
agens Deo super mensam luam.

S. Basilus oratione prima de jejunió, de qua-
 dragesima loqueris: *Expeclas,* inquit, *vesperam,*
ul cibum capias etc.

S. Epiphanies in line librorum adversos haere-
 ses: *Quarta,* inquit, *ei pro sabbalho jejunium*
slalulum esl usque ad horam nonam. El ibidem
 dicit, sex diebus ante pascha protrahendum esse
 jejunium usque ad vesperam.

S. Ambrosius serm. 8. in psalm. 118.*indicium,*
 inquit, *esl jejunium, cave ne négligés: visite*
fames quotidianum cogit ad prandium, ul in-
temperantia, declinet jejunium: lamen coelesli
magis le servulo convivio, non epulae paralac
extorqueant.ul coelestibus sis vacuus sacramen-
tis. Differ aliquantulum, non longe /inis esl diei.

Sanclus Hieronymus in epistola ad Eustochbium
 de custodia Virginitatis,dicil,apud monachos quos-
 dam jejunium totius anni aequale esse, excepta
 quadragesima, in qua sola conceditur districtius
 vivere. Dixerat aulem paulo ante, nrmachos illos
 post horam nonam cibum sumere solitos fuisse.Ex
 quo intelligimus, horam nonani esse lempus sol-
 vendi jejunii ordinarii, in quadragesima vero e.v
 poetandam esse horam tardiozem. Ibidem ail, se-
 nibus el parvulis saepe fieri prandium; significare
 volens, senes el parvulos saepe excipi a lege jeju-
 nii. El rursus ibidem: .l *pascha,* inquit, *usque ud*
pentecoslem coenae mutantur in prandia, quo
cl traditioni ecclesiasticae satisfiat, cl ventrem
cibo non onerent duplicato. Ex quo luco apertis-
 sime colligitur, non salis esse ad ji-junium.ut quis
 tantum semel capiat cibum nisi eliam turda hora
 illuni capiat, ut ea refectio coena non prandium
 dici possit.Siquidem monachi illi censebantur non
 jejunare a pascha usque ad pentecoslem , quia
 prandebant, quamvis alioqui semel tantum, non
 bis in die cibum sumerent.

Prudentius in hymno post jejunium, describens
 horam solvendi jejunium, inquit:

Αἰνῆα. submissum rotat hora solem.
Pailibus vix dum tribus evolutis,
Quarla devexo superesl m axe
Porlio lucis.

Nos brevis toll dape vindirala,
S ilviniis festum, frtiimunpie mensis.
Affatim plenis, quibus imbuatur
Prona voluptas.

S. Paulinus in episl. G.ad Amandum: *Quolidia-*
na.inquil jejunia non refugit.el pauperem men-
tam vespertinus conviva non horruit.

Sanclus Joannes chrysostomus hom. i. in Ge-
 nes. de jejunió quadragesimae loquens, aperte in-
 dicat, horam solvendi jejunium in quadragesima
 esse vesperam: *Non existimemus,* inquit,*mediam*
usque ad vesperam ad salutem nobis sufficere.
 Elrursus homil. G. *Quae,* inquit, *utilitas pjunii,*
dic, obsecro, si tola die nihil comedis, ludis au-
lem el nugaris saepe eliam pejeras, el blasphe-
mas, cl ila totum perdis diem.

Sanclus Augustinus in epi.>|. SG. ad Casulanum
 disputans de jejunió sabhathi, passim accipit non
 prandere pro eo quod esl jejunare, el contra, non
 jejunare pro eu, quod esl, prandere. El m episl.
 IIS. ad Januarium, cap. 7. dicil, horam solvendi
 jejunium esse nonam.

Joannes Cassianus Collation, 21. cap. 23. scri-
 bil. horam capiendi cibi tempore jejunii esse ho-
 ram nonam, tempore aulem quinquagesimae,idesl,
 a pascha ad pentecoslem esse horam sextam.

Sinclus Benedicius in regula cap. 41. *Quarla.*
 inquit. *el sexta ferio,jejunent usque ad nonam.*
 Ei infra: *Ab inilio quadragesimae usque ad pa-*
scha ad vesperam reficiant.

S. Gregorius lib. 3. dialogorum, cap.15. descri-
 bens vitam Florenti! monachi, dicil,eum cum inm
 jqiitiabal. bura sexta; cum jejunabat, hora nona
 cibum sumere consuevisse.

Sanctus Bernardus serm. 3. de quadragesima :
Hactenus, inquit, *usque ad nonam jejunavimus*
soli,nunc usque ad vesperam jejunabunt nobis
cum universi reges el principes, clerus el popu-
lus, nobiles el ignobiles, simul in unum dives el
pauper.

Micrologns in lib. de ecclesiasticis observatio-
 nibus. cap. 49. *In hoc,* inquit, *quadragesimule*
jijuniumab aliis differt, quod in aliis post no-
nani. in hoc aulem post vesperam reficere debe-
mus. Nec juxta canones, quadragesimuliler je-
junarc censemur, si ante vesperam reficimur.
 Gmou aulem, quem ipse citat, videtur esse ille,
 quem ex cabiloncnsi concilio Ius verbis refert Gra-
 tianus de consecrat, distinct. I. *Solent plures.qni*
se jejunare putant in quadragesima,mox ul au-
dierint signum ad horam nonam, manducare.
Oui nullatenus jejunare credendi sunl. si ante
manducaverint,quam vespertinum celebretur of-
ficium.

Denique apud veteres,quamvis de lempore Qua-
 dragesimae nonnulla varietas esse videatur, an ad
 finem diei, an posl horam nonam jejunium solvi
 possit; tamen inauditum esl prorsus, ul ante ho-
 ram nonam.quae c.sl tertia post meridiem jejunium
 quodeumque solvatur.Quemadmodum eliam nulla
 e>i apud veteres mentio binae refectionis, cum do
 jejunus agitur.

Porro s. Thumas in 2. 2. quaes. 117. arlic. G.

cl 7. ralionem reddidit, cur ad jejunium rile ser-
 vandum una refectio, cl hera nona ex Ecclesiae
 lege, vcl consuetudine requiratur. Unius cnim
 refectionis illa est caussa , quod jejunium ideo
 sil institutum, ul nalura domclur, non ul destrua-
 tur. Domatur aulem el non destruitur, si assue-
 ta bis cibum capere, semel lanium surnal destrue-
 retur enim si nihil sumeret, cl non domaretur
 si nihil amitteret. Ilurac aulem nonae ratio est,
 quoniam qui jejunant carnem suam quodammo-
 do crucifigunt, el Christo patienti compatiuntur;
 Christus aulem usque ad horam nonam in passio-
 ne perdurans, illa demum bura a doloribus el la-
 boribus requievit.

Sed opus cni breviter Kemnilio respondere.qui
 in 4. pari, examinis concilii tridenlmi pag. 5IG. ct
 517. catholicos reprehendit,quod non amplius ho-
 ram nonam, aul vesperam expecleml, cum leinpu-
 libus jejuniorum cibum capiunt, quodque non se-
 mel, sed bis corpus reficiant, dum sumunt pran-
 dium sub meridiem, coenulam sub vesperam.

Prunum llespondemus: l'sum jejunia solvendi
 circa meridiem, el coenulam sumendi sub nodem
 ab Ecclesia non imperari,sed tolerari; neque dees-
 se inter catholicos, qui unica omnino refectione
 contenti, nihil omnino cibi degustent nisi vel hora
 nona, vel sub vesperam. Neque enim ignorant je-
 junium lanio esse perfectius, quanto diulius rele-
 clio sive coena differtur.

Deinde, addimus determinationes ejusmodi re-
 rum. quae non habentur ex divino jure posse per
 ecclesiasticam legem,vcl consuetudinem pro loco-
 rum el temporum diversitate ila variari, ul quod
 uno loco vel lempore non licet, alio loco vel tem-
 pore liceat. Nam el apud veteres in quadragesima
 quaedam provinciae.hora nona solvebant jejunium,
 aliae non nisi sub vesperam. lu quibusdam locis
 sabbalho jejunabatur.in aliis prandebatur. El nulla
 hujusmodi referis. Augustinus in episl. 118. Ita-
 que tametsi nostro tempore severitas jejuniorum
 aliquantulum relaxata esse videatur, lamen non ideo
 reprehendi possunt populi cbristiani, qui morem
 in Ecclesia introductum,alque a pastoribus vel pro-
 batum. vel certe permissum sequi volunt.

Addimus postremo, non carere probabili ralionc
 mutationem illam horae nonae in horam sextam,
 quod allinet ad lempus solvendi jejunia.Nam quan-
 do veteres definierunt horam nonam pro solutione
 jejunii, tempus ordinarium cibum sumendi sole-
 bat esse meridies. Salis enim esse, putaverunt ad
 carnis alllicionein el castigationem, si ad spatium
 trium horarum, idesl, ab hora sexta usque ad no-
 nam refectio differretur. Nostro vero tempore ma-
 gna pars hominum non hora sexta.sed tertia pran-
 dere solet: ex quo sequitur, ul si teinpurc jejunii
 cibum sumant liora sexta, hoc esl, ad meridiem;
 Iribus horisseries ad reficiendum corpus accedant,
 quam ordinarie soleant,ac per hoc ab antiqua con-
 suetudine non recedant.

Fuisse aulem apud veteres in more positum, ut
 ad meridiem prandium sumerent nullis testimoniis
 ostendi polesl. Hl omittam (piod scribil Festus,
 prandium dictum esse, eliam merendam, qnml me-
 ridie fkrel. El Plulardius lib. 8. tie pobleuialibus

convivialibus, problemate sexto, dicil, prandium nomen habere ab hora meridiana, ul sil prandium quasi parendion. Genes. 43. Joseph cum fratribus ad meridiem prandet. Lib. 2. Esdrae cap. 8.usque ad meridiem populus audit lectionem legis, inde dimittitor ad capiendum cibum. Daniel. 13. de hora meri<liana qua liniebantur judicia,dicunt senes, eamus domum, quia hora prandii csl. Joan, {hora dicitor inisse quasi sexta cum discipuli cibos paraverunt. ul Dominus prandere posset. Actor. 2. B. Petrus, ul probaret, apostolos non fuisse ebrios posl acceptum Spiritum sanctum, ul turbae existimabant, salis esse putavit, si diceret, horam tertiam tunc fuisse. Actorum 10. idem Apostolus hora sexta sibi prandium parari jubet. Joannes Cassianus Collai. 21. cap. 23. Ecslis diebus, quibus non jejunatur, hora sexta cibum sumendum esse dicil. Quod idem statuit s. Benedictus in regula cap. \ I. Sanctus eliam Gregorius lib.3.dialog.cap. 15.tempus cibi capiendi, cum non jejunatur; horam sextain, cum jejunatur, horam nonam fuisse scribit. Denique s. Thorn. in 2. 2. quaest. 147. arl. 7. ideo dicil. horam nonam aptissimam esse solvendo jejunio. quoniam Iribus horis distat a meridie, quod est tempus prandii, cum non jejunatur. Sed quamvis haec ila sini, cl probabilem caussam suae consuetudinis habeant, qui jejunium solvunt hora sexta, tamen fatendum csl, melius illos facere, qui more veteri non ante horam nonam, el in quadragesima non ante vesperam cibum capiunt.

CAPUT III.

De ciborum delectu referuntur sententiae haeticorum.

De Tertio, quod ad jejunium perlinere diximus, hoc csl. de ciborum delectu. Duae contrariae hacreses Ecclesiam vexarunt, et ex parte eliam vexant. Una fuil hacresis, cibos quosdam natura sua csse immundos, ac per hoc illicitos atque prohibitos. El alii quidem omnium animantium carnes imundas csse dicebant, ul Ebionilae apud Epiphaniam haer. 30. Encralilac apud Augustinum lier. 25. Euslathiani apud Socratem lib. 2. cap. 23.Priscillianislao apud Augustinum haeresi 70. Aposlo-Jici apud Bernardum serm.66. in Cantica. Alii non solum carnes, sed eliam vinum immundum dixerunt, alque omnino vitandum, ul Manichaei apud Augustinum haer. 46. quam hacresim, quod allinet ad vinum, sequulus csl eliam Maliomelhus in Alcorano cap. 3. qui rursus cap. 12. prohibet quoque suis sanguinem cl soflbcalum, el a lupo lactum.

Adversus hanc hacresim pugnant apertissima Scripturae leslimonia: ac praesertim illud apostoli Pauli, 1. ad Timolh. 4. *Spirilles manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris el doctrinis daemoniorum, iu hypochrisi loqucnlium mendacium el cauteriatam habentium suam conscientium, prohibentium nubere, abstinere a cibis,*

quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, cl iis (pii cognoverunl xirilalem, quia omnis creatura Dei bona csl, tinihit rejiciendum, quod cum gratiarum actioim percipitur. Pugnatur eliam adversus eandem haert-sim exemplum Domini et apostolorum, qui lum; lias, lum potissimum in ultima cocna agnum to-mederunt, et vinum biberunt.

Altera igilur hacresis priori contraria fuil aliorum,qui nullos omnino cibos,neque in perpetuum, neque ad tempus, neque omnibus, neque quibudam, neque absolute, neque certa de caussa interdici patiuntur. Ad hanc haeticorum classem perlinent in primis Wicolailae cl Valentiniani, qui cibos etiam idolis immolatos audacter edebant,ol Irenaeus refert lib. 1. cap. 1. ad eandem classem perlinet Jovinianus, qui testes. Hieronymo in 2. lib. adversus eundem Jovinianum, el s. Augustino in lib. de haeres, cap. 82. docebat, Jejunia, tla cibis quibusdam abstinentiam nihil prodesse.

Ad eandem perlinent omnes hujus temporis b-retici, cl eorum praecursor Erasmus. Nam in epistola ad episcoporum basileensem Erasmus: *Paulatim, inquil, irrepsit consuetudo, (piaediem Iineris pisculentum nobis reddidit. Deinde ubi hx successit. adjuncta est el sabbalhi dies: nunc tliam mercurii periclitatur. Ob idque genus obmratiunculas, videmus homines affligi, cl denique mori, sibique Christianos videri,cum sint Judaei.* Hacc ille, qui librum eliam integrum scripsit de interdicto esu carniurn; quem (ut verum fatear) numquam vidi. Porro ciborum delectum,qui in Ecclesia catholica certis diebus ab omnibus,et omnibus diebus a quibusdam religiose servatur, pasdm reprehendunt Lutherus in lib.de libertate Christiana, Philippus in confessione Augustana, et apologia arl. 15. cl 26. Joan. Brenlius in confessione Wirtembergensi cap. de Jejunio. Cenluriales lib. 2. cent. 1. cap. 4. co). 395. Joan. Calvinus lib. i. Institut, cap. 12. Marlinus Kemnilius in 1. part, examinis concilii tridentini, cl alii nulli, quos longum esset recensere.

Qualuor aulem sunt, quae illis non placent in nostro delectu ciborum: Primo,quod videamur nislmare cibos aliquos esse per se malos cl immundos more veterum haeticorum.Secundo, quod ad rationem jejunii perlinere dicamus abstinentiam a carne, et ab ovis el casco; cum ipsi contra existiment ad jejunium solum perlinere abstinentiam a lautitiis, cl proinde melius jejunare cum,qui carne fumo durata sobrie vescitur, quam qui optimis piscibus; el variis condimentis gulam irritantibusulitor. Tertio, quod delectum ciborum Ecclesia illi imperci, ul in conscientia peccare judicentur, qui secus fecerint. Quarto, quod delectum ciborum meritorium esse velimus, cl cultum Dei ex re indifférente faciamus.

Sed tertium cl quartum explicnnlur paulo posl in terlia cl quarla parte hujus disputationis. Deprimo cl secundo lanium hoc loco agendum cril.Itaque primum refellemus calumniam illam impudenti de immunditia ciborum. Deinde probabimus atl rationem jejunii perlinere abstinentiam a ciris cibis, ac potissimum a ejrnis.

CAPUT IV.

Refellitur impudens calumnia haeticorum circa ciborum delectum.

Nulli quidem ex adversariis,catholicae Ecclesiae illud objiciunt, quod cibos prohibeat, quasi natura sua immundi sini; sed quia copiosius, quam cacleri, Kemnilius hoc argumenlum Iractal in 4.pari, examinis tridentl.concilii pag. 460.cl sequent.ideo disputationem solius Kemmlii refellemus. Ac si quis forte miralur.cur nunc demum quartam islam partem Kemnilianii examinis allingamus,cujus nullam mentionem fecimus in disputatione de coelibato, de festis, de cultu sanctorum, de reliquiis et imaginibus, sciai is, nobis, qui procul a Germania degimus, tertiam cl quartam partem examinis Kemnilianii prorsus fuisse incognitam, cum illa scriberemus.

Sed ad rem: *Laborant, inquit Kemnilius, Pontificii magno conatu amoliri suspensionem istam, quasi cibos quosdam prohibeant, ca opinione, sicut olint Talianus, Manichaei el Priscillianistae, quasi scilicet vel maledicti sint, vel a diabolo occupati, ac propterea conscientiam inquinant; sed argumenta, quibus suam prohibitionem ciborum ante haec tempora probare el stabilire conati sunl, ct pontificiae consecrationes creaturarum, seu ciborum, prorsus ostendunt, in eodem ipsos luto cum antiquis istis haeticis haerere.*

Al impudentem istam calumniam facile refellit Ecclesiae consuetudo. Primum enim cibos omnes eliam carnes cl ova comedoni calholici extra quadragesimam, cl alios dies,jejuniis,vel abstinentiae deputatos.Al si carnes cl ova per se immunda csse crederent, nullo tempore illa contingerent. Quod enim per se immundum csl, semper immundum csl. Quare Talianislae,Manichaei el Priscillianistae non coriis diebus,scd omni lempore se a carnibus abstinebant.

Neque repugnat huic nostro argumento,quod monachi s. Benedicti cl Carthusienses, et alii quidam a carnibus se non certis diebus, sed semper abstineant. Aam Ecclesia neminem cogit Crilhusianum aul Bncdiciuin fieri, ac per hoc neminem cogit perpetuo a carnibus abstinere, quo modo suos cgebant abstinere perpetuo Talianislae, Priscillianistae cl Manichaei.

Deinde: Calholici monachi, antequam monachi essent, carnibus vescebantur.neque inde se inquinari credebant; cl posleaquam monachi facti sunl, severiorem quidem illatu continentiam colunt, sed Christianos cacleros. qui carnes comedunt,non judicant, quod certe facerent, si carnes per se imundas el prohibitas esse censerent.

Deinde, in ipsa eliam quadragesima, cl quibuscumque aliis jejuniorum diebus, carnes iu cibum concedit Ecclesia tum aegrotis, qui iudicio medicorum ejusmodi cibo egent, lum eliam valentibus, si aliud, quod comedant, non habeant:al si carnes natura sua csS. J immundae, et ideo prohiberentur, «pila persv ^alac essent; non aulem malum

essel eas comedere, quoniam ab Ecclesia certo lempore prohiberentur; certe nulla ratione vel aegrotis, vel aliis ullis hominibus permillerentur: quomodo non permilluniur adulteria cl fornicationes, et alia, quae perse mala sunl, etiamsi mortis periculum propterea subeundum esset.

Praeterea Ebionilae, Talianislae. Manichaei, Priscillianislae, non solum carnes pecorum cl avium, sed eliam piscium delectabaniur, ut ex aucionbus supra citatis inlelligi polesl: Al catholica Ecclesia carnes piscium concedit, pecorum cl avium, in diebus quadragesimae prohibet: non igilur errore haeticorum, sed alia ratione ciborum delectum Ecclesia servat.

Denique sancti Paires,qui veteres haeticos reprehendunt propier ciborum delectum,ipsi quoque delectum ciborum in diebus jejuniorum sancte observabant, ul paulo posl demonstrabimus, non igitur ex eo, quod ciborum delectu in diebus jejuniorum ulimur, notari possumus tamquam Manichaei,vel Priscillianistae, nisi veteres Patres eodem crimine teneantur. Sed argumenta Kemnili videamus.

Primo objicit, quod ratio cur Pontificii credant carnes animalium terrestrium csse prohibitas, non aulem aquatiliurn, sil, quia Deus Genes. 3. maledixit terram cl non aquam: ilem quia Chrislus non legitur comedisse carnes, sed pisces, panem et mcl. Ex quibus ila concludit:Ergo *sentiant carnes animalium esse maledictas, el per se imundas. El contra, pisces panem et mcl esse cibos per se sanctiores cl mundiores quam carnes.*

Respondeo: Halio cur calholici existiment carnes pecorum cl avium cclris diebus esse illicitas, non alia csl, nisi quia placuit Ecclesiae illas prohibere. Cur autem Ecclesiae id placuerit, varias caussas theologi reddunt. Sed illa csl potissima, quoniam jejunium indicitur ad cohibendam carnis concupiscentiam, quae circa delectationes gulae,luxuriaequae versatur.Carnes aulem terrestrium cl volatiliurn animantium magis nulriunt el delectant ex genere suo.quam cacteri cibi: cum sint humanae carni similiores. Inde enim cl libentius appetuntur, cl materiam generationis magis augent, unde stimuli carnis aeliores oriri solent. Alque eadem fere ratio est ovorum et lactis: nam ul s. Hieronymus ex sententia veterum Aegyptiorum referi lib.2. adversus Jovinianum, nihil csse videntur aliud ovum cl lac, nisi caro liquida cl sanguis albus.

Praeter hanc rationem,quam theologi communiter dare solent.quaerunt aliqui varias congruentias, quasi lopicas rationes,quas omnino stultum csl ad trutinam solidorum argumentorum vello revocare. Tales sunl duae illae ratiunculae, quas Kemnitrus exagitandas suscepit; cl vel falso ipse credidit, vel callide credi voluit, in illis fundamenta catholicae scniciliiacconlineri.Itaque negamus,rationes illas, fundamenta csse nostrae sententiae,praesertim cum in ipsa Ecclesia,in qua de dogmatibus fidei omnes idem dicunt, ejusmodi ratiunculae,ul a quibusdam simpliciter proferuntur, sic ab aliis libere refelluntur.

Se,eundo objicit hoc modo: Aon *obscure, inquil, dicunt, carniurn eam esse immundiliem.quod in*

homine pravas carnis concupiscentias excitent. An haec procul absint a Talianorum el Manichaeorum fundamentis, lector iudicet.

Respondeo: Carnium esum seminarium esse libidinis, testantur omnes Patres, ac potissimum s. Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum: testatur ratio, quam supra posuimus: testatur experientia, quam nemo negare polesl. Proinde stupidus sil Kemnilius, necesse est, si id negandum putei. Sed non ideo lamen caro immunda censerī debet, neque immunda a catholicis nominatur, quia concupiscentias excitet. Non enim ideo creala esi a Deo, vel concessa in cibum, ul concupiscentias excitet, sed ul moderate sumpta corpus reficiat el suslenlet; proinde abusus immoderate vescentium carnibus, non ipsa natura carniū viluperulūn Von ergo (inquit Auguslinus lib. ID. Confessionum cap. 31.) *immunditiam obsonii limeo, sed immunditiam cupiditatis.*

Quare ergo, Inquies, non prohibet Ecclesia immoderatum usum carniū politis, quam ipsum esum? Haliō esi in promptu, nam generalim usus immoderatus, lum carniū, lum aliarum omnium rerum, jure naturali el divino prohibitus esl. ul non fuerit opus nova aliqua lege; parliculatim aulem definire quantum sil cibi sumendum, sive ex carnibus, sive ex aliis rebus, non poluil Ecclesia ullo modo. Lex enim debet esse generalis, el omnibus in commune proposita; non polest aulem cerla mensura cibi communiter stalui, cum variae sint hominum complexionēs, el quod uni non est salis, alteri sil nimium. Itaque quoniam Ecclesia de quantitate cibi sumendi, legem ferre non poleral, desola qualitate legem tulit, et quamvis qualitas moderati sumpta non sit mala, lamen quia ut plurimum abusus immoderationis irrepsit. Ecclesia ad carnis pelulantiam cohibendam. certis temporibus esum carniū simpliciter interdixit.

Quod vero Kemnilius dicil. haec non abesse a fundamentis Talianorum el Manichaeorum, indicat, eum in historiis el in doctrina antiquitatis valde negligenter esse versatum. Sic enim scribil s. Epiphanius de Encralilis Taliani discipulis: *Animata abominantes interdiciunt, non continentiae gratia, neque honestae vitae, sed ob timorem el imaginationem. ul non condemnentur ab animatorum esu.* Ubi vides (Epiphanio lesle) Taliani discipulos non continenliac gratia, ut nos facimus, sed rnclu naturalis immunditiae carnibus abstinnisse. Quod etiam indicat s. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum non longe a principio, ubi dicil: Catholicos non abstinere a cibis juxta errorem Taliani, qui cibos a Deo creatos ad utendum simpliciter interdixit. El in secundo poslea libro in eundem Jovinianum, dicil: Catholicos abstinere a carnibus continentiae gralia, quia carnis esus seminarium est libidinis.

De Manichaeis aulem testatur s. Auguslinus lib. de bacresibus cap. 46. carnes ab eis nun comedi, quia dum occiduntur, fugit ab eis divina substantia, idesl, anima, el solum remanet corpus, quod a malo principio facium, indignum est, quod a fidelibus comedatur: *Nec vescuntur, inquit, carni- bus, tamquam de mortuis, vel occisis fugerit di-*

vina substantia, laniumque ac lalc inde remanserit, quod jam dignum non sit in cledorum rentre purgari. Nec ova saltem sumunt, quasi el ipsa cum franguntur expirent, nec oporteat ullo mortuis corporibus vesci. Et infra: Nam clvinum nori bibunt, dicentes, fe. l esse principium tenebrarum etc. El infra cap. 70. de Priscilliaoisbruī haeresi loquens: *Carnes, inquit, tamquam immundas escas etiam ipsa devitat.*

Judicet ergo leclor, utrum ratio abslinanliacatholicorum a fundamentis Talianorum el Manichaeorum non longe absit: an polios Kemniliī obiectio cum aperio mendacio, el calumniandi libidine sil conjuncta.

Terlio objicit ciborum benedictiones, alqueinde opinionem immunditiae naturalis colligere nititur: *Omnium, inquit, clarissime caussa prohibitionis ciborum quorundam, in Ecclesia pontificia iniit colligitur, quod in consecrationibus suis expressis verbis petunt, ul diaboli visae potestas a creaturis expellatur, el per consecrationes lic accipiant, ul sini sanitas mentis el corporis. Ergo sentiunt creaturas per se, el prohibitis temporibus quando non consecrantur, a potestate diaboli infectas inquinare, el corpus el animam, nisi diabolus Pontificiis execralionibus inde exorcizetur. Haec certe sunt ipsissima fundamenta Julianorum el Manichaeorum, quos cum damnare se simulent, quo modo suam prohibitionem iisdem fundamentis subnixam, defendere possint, lectoris sil iudicium.*

Bespondeo: Piget profecto lempus terere in ejusmodi calumniis refellendis. Sed quid faciam, cum adversarius hanc objectionem lanii facial, ul propier eam triumphum canere non vereatur? Primum, si ex benedictione ciborum cognosci posset caussa, cur Ecclesia catholica cerlos cibos jejulantibus inlerdicere; nnn solum a carnibus, sed etiam a pane, oleribus el aqua in quadragesima nos abslinere, adversarius existimare deberet. Nun isla etiam iu Ecclesia benedicuntur, el formulas benedictionum ipse etiam Kemnilius citai. Al quis nescii panis el olerum, el ipsius aquae usum esso maximum in quadragesima?

Deinde: Si diebus jejuniorum non vesceremur carnibus, quia lune desiiiiuiniur his benedictionibus, et ideo carnes ul immundas Dorreremus (id enim Kemnilius dicil in sequenti pagina): cerlonon solum in quadragesima, sed etiam lolo anno carnibus abstinere. Itari enim sunt, qui carnes juxta formulas illas benedici curruī, nisi in ipso die paschalis. Plurimi quoque ne illo quidem die benedictionem islam expetunt, quippe qui sciunt ritum hunc esse liberae observationis, non idicujus necessitatis. Ignorai igilur Kemnilius, el quid loquatur, et de quibus ailirmcl.

Terlio: Si catholici crederent (ut Kemnilius somniat) benedictione mundari carnes pecorum clavium, ac de prohibitis ejilas fieri: quis prohiberet in quadragesima carnes ejusmodi benedictione purgare, ac deinde libere illis vesci? neque enim usquam interdixit Ecclesia, ne cibi quicunque quolibet lempore benedicantur.

Denique: Nullus catholicorum vsi lain rudis, qui

existimet, cibos esse vel illicitos, vel immundos, nisi certa illa formula benedicaillur. Sed ideo perarlojeu nio quadragesimae soient plerique ipso die paschalis carnes et ova deferre ad sacerdotes, ul benedicantur. quoniarn redituri ad esum carniū rt ovorum, pic cupiunt, novum illum cibum quasi de manu Domini recipere, el sacerdotali benedictione juvari, ul eo sobrie et salubriter uti possint, alque ila el corpori el animae prosint.

Porro exorcizalio daemonum, quae in aquae potissimum benedictione adhibetur, non eo refertur, quasi putemus, aquam a diabolo inquinari, ut ea jam uli non liceat, nisi benedicatur. Sed quoniam scimus, diabolū saepe uli creaturis Dei bonis in nostram perniciem, ideo el signo crucis munimus creaturas, quibus uli volumus, el Deum precamur, ul non sinal, res illas a diabolo converti nobis in uialium.

Ad Extremum illud hoc loco addendum esl. Kemnitiuni laudare veteris Ecclesiae inorem, quae ad mensam in prandio utebatur illa benedictione: *Oculi omnium in te sperant Domine* etc. El ad cocnam: *Edent pauperes el saturabuntur* etc. Quasi nostro lempore illae benedictiones exoleverint, el in carum locum subintraverint particulares illae benedictiones carniū, ovorum etc. Sed mera calumnia esl ad imponendum simplicibus excogitata. Nam benedictiones el gratiarum actiones, quas ipse limquam veleris Ecclesiae laudat, fuerunt semper el sunt in communi usu catholicae Ecclesiae, el habentur in romanis breviariis, lum antiquis, lum novis integrae omnino, ul eas Kemnilius quasi depromptas ex antiquitate describit. Neque enim Ecclesia catholica similis esl synagogis ipsorum. quae singulis annis, non solum ritus, sed etiam fidem mutant. Particulares aulem illae benedictiones a paucis (ul diximus) el raro, et sine ulla obligatione quaeruntur.

CAPUT V.

Itl rationem jejunii abstinentiam a cattis cibis, ac potissimum a carnibus perlinere.

Probandum nunc superest. ad rationem jejunii abstinentiam a corns cibis, alque a carnibus potissimum perlinere. Adversarii siquidem solum in genere abstinentiam a nimio el lauto cibo, non aulem in particulari ab aliquo genere cibi, ad rationem jejunii perlinere contendunt.

Primum igilur sententiam nostram probant exempla Scripturarum el Patrum. Siquidem piorum consuetudo optima est interpretes ecclesiasticarum Iradilionum el legum. Daniel cap. 10. describens formam jejunii sui; *In diebus illis, inquit, ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi: el caro el vinum non introierunt ia os meum.* Ille videmes non solum abstinentiam a pane desiderabili, qui ad laulilias a Kemnilio referlur: sed etiam in specie c carnibus el vino. S. Joannes Baptista, cujus vila perpetuum jejunium fuil, non solum a lauliliis in ge-

nere, sed in specie ab omni cibo el polu abstinēbat. praeterquam a locustis el molle sylvestri, ul habemus Matthaei 3. S. Pelrus apostolorum princeps pene semper jejunans, nihil aliud sumebat in cibum, nisi lupinos minulo asse veneuntes, ul scribil Gregorius nazianzenus in oratione de pauperum amore. S. Matthaëus apostolus oleribus, baccis el seminibus, non aulern carnibus vescebatur, teste Clemente alexandrino lib. 2. paedagogi, cap. 1. S. Jacobus ilem apostolus a carnibus et vino se abstinēbat, ul Eusebius referi lib. 2. historiae, cap. 22. S. Timotheum a vino ordinarie abstinere solilum fuisse. perspicuum est ex verbis illis apostoli Pauli I. ad Timoih. 5. Aolt *adhuc aquam bibere. sed utere modico vino propter stomachum, el frequentes luas infirmitates.*

Primi illi Christiani, qui apud Alexandriam a s. Marco erudiebantur, ad vesperam lanium cilium sumere, el a carnibus el vino abslinere solebant, ul ex Philone referunt Eusebius lib. 2. hislor. cap. 17. S. Epiphanius her. 29. quae esl Nazaraeorum, el sanctus Hieronymus in lib. de viris illustribus in Philone. S. Epiphanius in compendiaria doctrina, quae habetur in fine librorum adversus haereses, testatur, mullos fuisse, qui sponte abstinerent a carnibus per lolum annum: sed in hebdomada, quae saucium pascha praecedat, lotam Ecclesiam perseverare sulilam in esu siccorum. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. dicil. Christianos jejunantes abslinere a carnibus. S. Basilios orat, l. de jejunio. S. Chrysoslomus hom. 6. in Genesim. Theophilus alexandrinus lib. 3. Paschali. S. Auguslinus lib. 30. conlra Faustum cap. 5. el alii Patres passim docent, in quadragesima cessare usum carniū. Sanctus Hieronymus lib. 5. adversus Jovinianum ex instituto probat, bonam esse abstinentiam a carnibus el vino. El in epist. ad Eusloebium de custodia virginitatis scribil, apud multos anachoretas continua per lolum annum fuisse jejunia, et a vino et carnibus abstinentiam. Similia tradunt s. Auguslinus lib. 1. de moribus Ecclesiae cap. 31. el 33. el s. Joannes chrysoslomus hom. 59. ad populum anllochenum. Theodoretus in epilome divinorum decretorum extrema, docet. Ecclesiam catholicam saepe abslinere a carnibus, sed lunge alia opinione quam haeretici faciant.

Denique, si quis legat vitas sanctorum, el praesertim eremitarum, ul Antonii, Ililarionis el similium, videbit usum abstinentiae a carnibus in specie, et non solum a lautitiis in genere, fuisse frequenlissimum el maxime prubatum et laudatum.

Deinde: Haliō naturalis rem eandem confirmat, Nam linis jejunii est corporis concupiscentias edomare, et in servitutem redigere: ut s. Auguslinus docet lib. 30. conlra Faustum cap. 5. neque adversarii id negant: al non poleral cerla el communis regula constitui circa quantitatem cibi sumendi, vel circa lautitias et condimenta ciborum: haec enim infinitis modis variantur, el quod uni est multum, alteri esl parum; quod uni est lanium, alteri non esl lautum; debuit igilur constitui regula p e nes abstinentiam ab aliquo genere cibi, qui ex genere suo el ut plurimum, magis nutrit el magis de-

leclal, qualem esse carnem pecorum et avium omnes concedunt.

Sed objicit Kemnilius in 4. part. exam, pag. 442. in Scripturis veteris Testamenti, definiri jejunia unica comestione, caque ad vesperam sumenda; nihil autem praescribi de ciborum delectu. Addit Praeterea magis pugnare cum lege jejunii, si quis veniret repleat optimis piscibus, et fructibus laute praeparatis: quam si modicum sumat ex carnibus fumo duralis, arido caseo, vel rancido bulyro. Addit Denique non esse dubium, quin concupiscentia carnis magis et facilius irritetur per polum vini, quam per esum casei et ovorum; proinde nullam esse causam, cur jejunantes potius ab ovis et caseo, quam a vino contineant.

Sed facilis est responsio. Nam Scripturae, quae lesiuntur, veteres illos Paucos jejunasse usque ad vesperam, nusquam dicunt, eos in refectioe illa vespertina sumpsisse carnes in cibum. Neque locum ullum pro hac re Kemnilius proferre potuit. Quare quod illi veteres jejunantes ad vesperam carnes comederint, non habetur ex testimonio Scripturae, sed ex suspitione Kemnili. Nos autem qui contra sentimus, non nitimur nostra suspitione, sed exemplo Danielis, qui cap. 10. scribit, se jejunasse tribus hebdomadis, et loto eo tempore, neque carnes gustasse, neque vinum bibisse.

Ad Alteram objectionem Respondemus: Per accidens fieri, ut magis pugnet cum lege jejunii immoderatus usus piscium, atque aliorum ciborum laute conditorum, quam moderatus usus carnum simpliciter, vel negligenter conditorum. Quia videlicet cum piscibus conjungitur immoderatio, cum carnibus moderatio. Praeterea ex piscibus sumuntur recentes et optimi, ex carnibus aridae et deterrimae; Denique piscibus adduntur varia condimenta; carnes simpliciter parantur. At si justa fiat collatio, et carnes cum piscibus, aridae cum aridis, recentes cum recentibus comparentur, et moderate sumantur utrumque, dubium esse non poterit, quin multo magis ad finem conducat jejunii, carnum, quam piscium: ovorum et casei, quam olerum et leguminum abstinencia. Lex autem ecclesiastica (ut supra diximus) non potuit ferri de moderatione, quantumlibet, lautitiae et similibus, quae infinitis modis variantur, et de quibus lex naturalis et recta ratio consulenda est: et ideo certum genus cibi prohibuit jejunatoris, illud videlicet, quod ex genere suo, et ut plurimum magis nutrit et magis delectat.

Ad illam objectionem de vini potu, Respondet: Abstinencia vini in iis locis, ubi corporum valetudini potus aquae non minus nocet, valde congruentem esse jejunio, et ideo Ecclesiam orientalem in quadragesima non minus a vino, quam a carnibus abstinuisse, ut testantur Basilius orat. 1. de jejunio, Cyrillus catechesi 4. Theophilus lib. 3. Paschali, et Chrysostomus hom. 6. in Genes. In regionibus autem frigidioribus ideo noluisse Ecclesiam vini abstinencia imperare, quoniam a plurimis sine magno valetudinis periculo tolerari non putasset. Accedit quoque, quod carnum esus, causa est luxuriae magis principalis, quam potus vini. Siquidem carnis alimentum parat materiam

generationis, quae exuberante desuper corpus in luxuriam, vinum autem non parando malitiam. unde calefaciendo corpus incitatur ad libidinem. Sed Hinc rursus, quae ex vino concipitur, si malitiae generationis non suppetat, non difficulter extinguitur; in illa vero generationis exuberans, etiamsi vinum absit, stimulare non cessat ad libidinem.

CAPUT VI.

Jejunium in genere lege divina esse praecipuum.

Sequitur Tertia pars disputationis, quae erit de praeepto jejunii. Sunt autem Duae quaestiones de praeepto jejunii. Una, scilicet jejunium divina lege praecipuum; Altera, potestne Ecclesia legem in conscientia obligantem de jejniis ferre.

De Priore quaestione sententia adversariorum esse videtur, ut nullum sit de jejunio divinum praecipuum. Nam Joannes Calvinus in Institutione lib. 4. cap. 12. dicit, esse perniciosam superstitionem confundere jejunium cum operibus a Deo mandatis, cum sit res per se media et indifferens. Kemnilius quoque in 4. part. examinis pag. 440. dicit, in Scripturis extare testimonia et exempla jejunii; et addit ad imitationem illorum exemplorum libere nunc fieri posse jejunia. Ubi cum dicit, libere licet posse, satis indicat nullum esse praecipuum, quod obliget ad jejunium.

Contraria sententia, quam habet s. Thomas in 2. 2. quaest. 147. art. 3. et theologi communiter verissima est: Jejunium generaliter sumptum habere divinum praecipuum; quamvis in particulari ab Ecclesia determinetur tempus, modusque jejunii. Primum enim sententia illa Domini, quae Joëlis 2. potestnilibus imperat jejunium cum fletu et planctu, non est proprie caeremonialis, vel judicialis, sed plane moralis, et non magis ad Judaeos, quam ad Ecclesiam pertinet, ut s. Leo monet in sermone 4. de jejunio decimi mensis. Item illa Domini sententia Matth. 6. *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum* etc. illa tradit modum jejunandi, ut praesupponat aliquando esse jejunandum, et quidem ex divino praeepto: nam ideo conjungit jejunium cum oratione et eleemosyna, et simul quomodo sit orandum, jejunandum et largiendum praecipit quoniam eadem est ratio et necessitas horum trium operum.

Quod vero Philippus Melancthon in hunc locum scribit, Duplex jejunii genus in divinis literis inveniri: Unum, quo sebricit et moderate cibus et potus sumitur, et de hoc dictum esse: *Tu autem cum jejunas etc.* Aliorum, quo nihil omnino, aut parum admodum cibi sumitur, vel quia desit cibus, quo modo pauperes saepe jejunant, vel quia desit appetitus, quo modo interdum jejunant aegroti, et qui ob gravem aliquem moerorem nauseant ad omnem cibum. Atque hoc proprie dicitur esse jejunium evangelicum, de quo scriptum est Matth. 9. *Cum auferetur ab eis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.* Et hoc modo jejunasse Ninivitas d

Davidom territos ex agnitione peccali, cl ipsum el-
iain Paulum iribus diebus unie Baptismum.

Hoc, inquam, lolum ineptum cl vanum csl. Do-
minas cnim Mallh. G. cum ail: Tu *aulem* cum je-
junas, unge, caput tuum, non loquitur de eo, quod
lilquotidie, sed quod lit aliquo cerlo lernporc. ul
palet ex illa particula, *cum*, al sobriclas cl mode-
ratio in cibo sumendo semper adhibenda csl, sicut
crapula cl ebrietas omni lernporc fugienda csl. El
paulo unie idem Dominus dixerat: *Cum jejunalis*,
nolite fieri sicut hypocritae tristes. Exterminant
enim /acies suas, ut appareant hominibus jeju-
nantes. Hypocritae autem non cupiunt ostentare
solam sobrietatem cl temperantiam, quae non red-
dii homines deformes el horridos, sed ingentem
inediam. Loquitur igilur Dominus de jejunio pro-
prie dicto, quod pracler temperantiam cl sobrieta-
tem addit abstinentiam acriorem, qua corpus exte-
nuatur ultra solitum morem.

Quod aulem Dominus dicil Mallh. G. *Cum aufe-*
retur ab cis sponsus, tunc jejunabunt in illis die-
bus; non significat, aposlolos posl Chrisli ascen-
sionem lano moerore afficiendos, ul prae tristitia
ad omnem cibum nauseaturi sint, ul Philippus so-
mniat. Conlra cnim scribil s. Lucas cap. ull. Christo
incoctum sublato, aposlolos cum ingenii gaudio
in Hierusalem rediisse, ct Act. 2. idem Lucas lo-
quens de tempore illo, quo recens ablatus fucral
sponsus: *Sumebant, inquit, cibum cum exulta-*
lione el simplicitate cordis. El Aclor. 14. Paulus,
qui cl ipse unus erat de filiis sponsi, de Deo lo-
quens, ait: *Implet cibo ct laetitia corda nostra.*
Non itaque jejunabant filii sponsi, sponso ipso ab-
lato, quia prae moerore cordis nausearent ad ci-
bum, sed quia sursum habentes cor, ubi sponsus
csl, carnem jejuniis castigare studebant, ne con-
cupisceret adversus spiritum jam ad coelestia su-
spirantem. Atque haec pauca hoc loco de Scriptu-
ris sufficiant.

Audiamus nunc unum vel alterum ex Patribus
s. Augustinus in episl. 86. ad Casulanum: *Ego, in-*
quil, in euangelicis et apostolicis literis, loloque
instrumento, quod appellatur Testamentum no-
vum, animo id revolvens, video praeceptum esse
jejunium. Quibus aulem diebus non oporteat je-
junare, el quibus oporteat, praecepto Domini,
vel apostolorum, non invenio definitum. Haec
ille. Qui cum jejunium in sacris literis evangelicis
cl apostolicis dicil esse praeccplum, sine dubio
non loquitur de temperantia et sobrietate. Alioqui
non diceret, Christum ct apostolos non definivisse,
quibus diebus non oporteat jejunare, el quibus o-
porleat. Cerium cnim csl, semper cssc temperate
vescendum, cl numquam oportere intemperanter
cibum sumere.

Quare in eadem episl. idem Augustinus distin-
guens jejunium a temperantia: *Aliud est, inquil,*
gravare corda in crapula el ebrietate, quae sem-
per csl malum; aliud autem, modestia el tempe-
rantia custodita, relaxare jejunia. El in eadem
epistola addit, non solere a Christianis dic domi-
nica jejunari, neque n pascha ad penlccoslem per
lotos quinquaginta dies. Quis aulem credal, cura
voluisse dicere, non solere Christianos diebus do-

IkLLABUixi Vol. IV.

rnimeis, cl per quinquagesimam paschalem sobrie
ac lemperanier vivere.

Ex quo eliam refellitur altera illa species jejunii
Mclanchlhonicl; jejunium enim ex carentia cibi,
vel appetitus non magis prohibitum est diebus do-
minicis; et paschali lempore, quam aliis diebus;
nisi quis ila desipiat, ul existimet, pauperem pec-
care, si dominica die non prandeal, quia non ha-
bel cibum, vel aegrotus quia destituitur appetitu.

S. Leo l. serm. 4. de jejunio decimi mensis: *IHa,*
inquil, quae rerum futurarum figuras gerebant,
implelis quae significavere, finita sunl: jejunio-
rum vero utilitatem novi Testamenti gralia non
removit, el continentiam corpori, atque animae
semper profuturam pia observatione suscepit.
Quia sicut permanet ad intelligentiam Christia-
nam, Dominum Deum tuum adorabis, el illi soli
servies, el caetera talia mandatorum: ila quod
in eisdem libris de jejuniorum sanctificatione
praeccplum est, nulla interpretatione vacuatur.
bimiuu repetii in serm. G. de jejunio decimi men-
sis, et serra. 7. de jejunio scplimi mensis. Quibus
verbis non significat s. Leo jejunandum esse a
Christianis illis ipsis diebus, quibus jejunabant Ju-
daeis; sed praecepta jejunandi in veteri Testamento
tradita, servanda esse a Christianis secundum de-
terminationem Ecclesiae, quod allinet ad tempus
cl modum.

Accedat Postremo eliam ratio, quae docet, ad ip-
sum jus naturae jejunium aliquod pertinere. Nam
poenitentiam agere pro peccatis admissis, el ten-
lali resistere, ac peccala vilare divini cl natura-
lis juris esse nemo negare polesl, saepe aulem
contingit, ul recta ratio judicet, non posse vinci
tenlalionem sine jejunio. vel non posse nisi per je-
junium pro culpis commissis congrue satisfieri, ut
si quis forte, nec orationi inslare, nec eleemosynas
largiri posset.

Sed conlra objici solent Duae Patrum sententiae
Una Esichii lib. 7. in Leviticum cap. 27. qui doce-
re videtur, jejunium nusquam a Deo esse praece-
pium. Altera Theodorcli, apud quem in hislor. re-
ligiosa cap. 3. Marlianus afiirmat, charilatem prae-
slanliorem esse jejunio, quod lege Dei charilas
praeceptiatur, jejunium unusquisque pro arbilrio
sponte suscipiat.

Sed facilis est Solutio. nam Esichhis loquitur de
solo decalogo, cl reple dicil, jejunium non conti-
neri in praeceptis decalogi, quoniam praecepta de-
calogi perlinent ad jusliliam, jejunium aulem non
ad jusliliam, sed ad temperantiam perlinet. Mar-
lianus vero apud Theodorcluin loquitur de volun-
tariis jejuniis, quae unusquisque sibi pro arbilrio
assumit, quae sine dubitatione omittenda sunl,
cum id proximorum charilas postulat.

CAPUT VII.

Lege ecclesiastica obligari fideles in conscientia
ad certa quaedam jejunia, cl ciborum de-
lectum.

Nunc de lege ecclesiastica disserendum cril. Hanc
cnim ct olim Euslathiani cl Aeriani oppugnabant.

teste Socrate lib. 2. hist. cap. 33. cl Epiphanie her. 75. el hoc tempore scclarii omnes oppugnant. Nam Lutherus de libertate Christiana, Philippus in confessione Augustana arl. 26. Brenlius in confessione AVirlcmbergensi capite de jejunio, Calvinus lib. 4. Institut, cap. 12. cl Kemnilius in 4. parte examin. docent. Ecclesiam non potuisse leges ferre de jejuniis cl delectu ciborum. El fideles non obligari in conscientia ad ejusmodi praecepta servanda, nisi forte ratione scandali, aul contemptus.

Huic haecresi contraria csl sententia communis totius Ecclesiae catholicae, quae legibus jejuniorum obligari homines in conscientia docet. Vide s. Thomam in 2. 2. quacs. 147. art. 3. ad 2. el theologos caeleros in 4. seni. dist. 15. cl in lcrpreles juris canonici in rubricam de observatione jejuniorum.

Verissima haec sententia probalur Primo exemplis cl testimoniis Scripturae divinae. In veteri Testamento extant exempla, unum ex lib. Illicrmiae 35. ubi filii Jonadab laudantur, quod obedierint parenti suo, qui interdixerat illis vinum usque in sempiternum. Al si poluil Jonadab prohibere filiis el nepotibus vinum usque in sempiternum, cl lum illius praeceptum, tum filiorum obedientia placuit Deo: cur non poterit mater Ecclesia certos aliquos cibos pro tempore filiis interdicare, ita ul cl noslra obedientia, el Ecclesiae praeceptum Domino placeat?

Alterum exemplum est in lib. Hester cap. 9. ubi ex constitutione Mardochaci totus populus suscipit novum jejunium, cl festum diem celebrandum perpetuo in memoriam liberationis a persequulione Aman Agagilae.

Tertium csl in Zacharia e. 8. ubi mentio fil quatuor jejuniorum, quae dicebantur jejunia mensium, quarti, quinti, septimi et decimi, quae non fuerunt ab ipso Deo praecepta, sed ab iis, qui repub. judaicam regebant, variis occasionibus introducta. Ex his enim exemplis inlelligimus, in Ecclesia Testamenti veleris non solum divinis legibus, sed cliam ecclesiasticis consuevisse determinari, ac sanciri jejunia,

Sed Kemnilius pro sua censoria potestate reprehendit hunc morem Hebraeorum, cl ad ζαζοζηλιαν perlinere contendit in 4. pari, examinis pag. 437. cl 138. in quo incredibilem suam audaciam cl impudentiam manifestat. Siquidem Scriptura divina non solum non reprehendit ejusmodi leges jejuniorum, sed cliam laudat, dum Mnrdochacum cl Jonadab vehementer laudat; cl dum apud Zachariam dicit, jejunia illa quarti, quinti, septimi cl decimi mensis vertenda esse aliquando in gaudium el solemnitates praeclaras.

In novo Testamento cslat aliud exemplum. Constat enim Actor. 15. concilium apostolicum Christianis omnibus interdixisse usum quorundam ciborum; ul sanguinis cl suffocati, non quidem continentiae caussa, sed ut facilius Ecclesia ex Gentibus el Judaeis coalesceret, dum ad tempus jubentur Gentes abstinere ab iis cibis, a quibus Judaei vehementer abhorrebant. Ila enim docet s. Augustinus lib. 32. contra Faustum, cap. 13. Quemadmodum igitur apostoli propter bonum finem cerlms cibos prohibuerunt, quos alioqui Deus non prohi-

bebat: cur, quaeso, non possint, qui apostolis succedunt. jejunia indicare, et certos quosdam ciL; prohibere ob alium bonum finem, nimirum ad cernis petulantiam cohibendam? hunc enim esset. num finem jejunii adversarii non negant.

Fuisse autem verum praeceptum, illud apostolorum decretum de certis cibis non comcdendis. perspicuum csl Tum ex verbis illis Lucae, Actor. 13, Perambulabat, Paulus, *Syriam, el Ciliciam, praecipiens custodire praecepta apostolorum elseimrum*. Tum ex eo, quod praeceptum illud per aliquod tempus ila severe custoditum est ait Chrisli: ni mori mallcnl, quam sanguinem degustare, tl palet ex apologetico Tertulliani cap. 9.

Eadem sententia probalur Secundo ex testimoniis veterum conciliorum. In canonibus npostolorum can. GS. jubetur clericus deponi, elluicusexcominuari. si quadragesimam non jejundet. Al ejusmoti poenae injustae essent, si quadragesimam non jejunam peccalum non esset. Rursus in concilio gangrensi can. 19. anathema dicitur iis, qui sine magi, necessitate jejunia indicia dissolvunt. Sentiebant igitur Patres illi veleris Ecclesiae. jejunia reel; indici, el indicta sine peccalo non posse dissolvi. Itera in concilio laodicacno cap. 30. prneeipitur. ul in quadragesima escis aridis omnes utantur. In concilio lolclano VIII. cap. 9. ila severe praeceptum jejunii quadragesimalis observandum esse praescribitur, ul quis secus fecerint, tamquam rei dominicae resurrectionis cl sacra communione priventur in pascha, cl per integrum annum a carnibus abstinerere cogantur. In concilio bracarensi 2. efin. 9. mandatur sacerdotibus, ul suo tempore jejunium quadragesimae populis praedicent, cl accurate observari praecipiant. Nec dissimilia habentur in concilio rnogunlino, lempore Caroli Magni celebrato can. 33. cl in canonibus. qui circumferuntur nomino sextae synodi, can. 6.

Accedant Tertio testimonia Patrum de prapceplo jejunii. Tertullianus in libro de jejunio: //ene. inquit, *quod et episcopi universae plebi mandare jejunia assolent*.

Sanctus Epiphanius in lib. de haeresibus haecresi 75. adversus Acrium disputans, qui stata jejunia contemnebat, testatur jejunia quaedam ob ipsis apostolis esso mundata. Idem cliam in compendiarie doctrina dicit, in Ecclesia alios ritus ex lege servari, alios voluntarios ac liberos esse. Atque inter hos ritus, quorum alii necessarii, alii liberi sunt, jejunia in primis refert.

S. Rasilus orat. 2. de jejunio, disserens de jejunio quadragesimae: *Omnes, inquit, aequaliter cl praeceptum audiunt, el cum gaudio suscipiunt. Angeli sunt, qui per singulas ecclesias jejunantes describunt. Vide ne propter parvam aduliorum voluptatem damnum incurras. uln> ab angelo in numerum adseribaris, el te ipsum criminis desertoris reum, ab exercitus lustratore statuas*.

S. Ambrosius serm. 34. *Quisquis, inquit, Christianus jejunando non impleverit quadragesimam praevaricationis, el contumaciae reus tenetur*. Et serm. 25. non leve peccalum esse dicit, indicia jejunia violare.

S. Hieronymus in episl. ad Marcellarn adversus errores Montani: iVos, inquil, *unam quadragesimam secundum traditionem apostolorum tempore nobis congruo jejunamus: Non quo el per totum annum, excepta pentecoste, jejunare non ticeal:scd quod aliud sil necessitate,aliud voluntate munus offerre.* Vide hoe loco, quam aperle s. Hieronymus jejunium quadragesimae necessariam vocet, cla jejuniis voluntariis separet.

Theophilus alexandrinus lib. 3. paschali dicil, semper in Ecclesia luisse legem abstinendi a carnibus in quadragesima, cl criminis reos cssc, qui carnibus clam vescuntur. Ex quo loco inlelligimus praeceptum Ecclesiae obligare in conscientia, etiam citra scandalum cl contemptum.

S. Joannes chrysostomus horn. G. ad populum anliochem; *Adveniente, inquil, jejunio, etsi millies quis exhortatur,el infinita crucient,el cogant vinum delibare, vel aliud quid jejunii lege non concessum gustare, omnia quis mallei pali, quam prohibitum tangere nutrimentum.*

Verum autem cssc quod Chrysostomus dicit, testatur illustre exemplum Conslanlinopolitanorum, qui (ul Nicepliorus referi lib. 17. hist. cap. 32; cum Justinianus imperator ob ingentem penuriam rerum caelcrarum.quae ad victum perlinent, in secunda hebdomada quadragesimae jussisscl carnes publice in macello proponi, nullus in tanto populo inventus est, qui carnes emere aul guslare voluerit. Certe aulcm qui sic alTecli erani, omnino jejunium quadragesimae necessarium cssc, el in conscientia obligare credebant. Quod cliam apertius scribit idem Chrysostomus homil. 2. in Genes.ubi dicit.quadragesimam inflectere omnium conscientiam,cliham regum cl imperatorum ad obcdientiam.

S. Augustinus in serm. G2. de lemporc: *Aliis, inquil, diebus jejunare remedium est, aut praemium, in quadragesima nonjejunare peccalum csl.* Idem quoque in lib. de hacresibus, cap. 53. inter errores Acrii numeral, quod is dicerei, jejunia ab Ecclesia indicia, non debere servari.

Sanctus Leo serm. 1.de jejunio septimi mensis: *Res. inquit, est praecipuum operis, quam ex auctoritate indicimus, el ex charitale suademus.* Et serm.3.dc jejunio decimi mensis: **Pium,**inquil, *csl agere non indicium, impium est négligera praedicatum.*

Joannes Cassianus Collai. 21. cnp.29.cl 30. disertis verbis docel, logis necessitate teneri Christianos ad jejunium quadragesimae.

Accedat Postremo eliam ratio. Nam possunt ecclesiae praesules veras leges ferre, ul fuse probavimus in lib. i. dc summo pontifice: csl autem commune omni verac legi, ul actum virtutis non necessarium, facial cssc necessarium, cum illum determinat ac faciendum praecipit: igilur actus jejunandi cerlis diebus, cl abstinendi a certis cibis, ecclesiastica lege praescriptus, ocus csl virtutis temperandae necessorius:eliamsi alioqui necessarius non cssel, nisi lege praescriberetur. Peccal igitur vilio intemperanline, qui non jejunat, quando Ecclesiae indicii jejunia, cl qui ab iis cibis non abstinet, a quibus Ecclesia praecipit abstinendum.

Aequc responderi polesl, cos qui legem jejunii

violant,peccare solum propter scandalum,vel contemptum. Nam lex ecclesiastica distincta csl a lege divina cl naiurali: scandalum aulem cl contemptus, sive contumacia prohibetur divina el naiurali lego; igitur lex ecclesiastica alio vinculo subditos adslringil.

Praeterea lex Ecclesiae, quae jejunium cerlis diebus praescribit, facit (ul diximus), actum illum jejunandi esse actum Ictnperanliac necessarium: igilur qui legem illam non servat, peccal vitio intemperantiae, eliamsi absque scandalo cl contemptu id facial, ul si quis clam aliis in quadragesima carnes comedat,idque non ca mente,ul Ecclesiam conleiiAial. sed lanium, ul concupiscentiae satisfaciat. Quare s. Ambrosius in serm. 23. scribil, non leve peccalum esse indicia jejunia ventris voracitate dissolvere. Ubi non constituit peccalum non jejunantis in contemptu Ecclesiae aul scandalo pusillorum, sed in intemperantia, quam veniris voracitate nominal. Sic eliam s. Basilius orat. 2. de jejunio, cum reprehendit cos,qui non jejunant, non scandali, aul conlemplos, sed inieinperanliae illos arguit. Dicil enim cos ob eduliorum voluptatem jejunia indicia violare. Denique concilium lolclanum 1 III. cap. 9. non conlemplores, aul scandalizantes, sed gulae addictos, cl inlempcranles reprehendit.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta ex Scripturis contra praeceptum jejunii,el delectum ciborum.

Nunc breviter argumenta proponenda alque solvenda sunl. quae lum haeretici veleres, lum novi catholicis objicere solent.

Primum argumentum, Deus creavit omnia propter hominem, ul perspicuum csl ex cap. 1. et 9. Geneseos, el ex psalm. 8. al nonnulla sunt quae nullum usum homini praebenl, nisi comedantur, ul anseres, gallinae el alia Id genus. Non igilur debel Ecclesia cibos ullos fidelibus interdicare,ne cum ipso creatoris beneficio pugnare velle videatur.

Ilespondil jam olim ad hoc Joviniani argumentum saucius Hieronymus in 2. lib. adversus Jovinianum, non esse condita ulla animantia ob id solum, ul comedantur, sed vel ad medicamenta, vel ad alios usus, ac saltem ad ornamentum universitatis, alque ad ipsum conditorem ex tanta rerum varietole laudandum. Id vero probal, lum quia per mulla saecula, hoc esi, usque ad Icmpus diluvii, nullus fuil apud homines carnum edendarum usus, lum quia si res illae omnes in cibum sumendae essent, quae non videntur hominibus aliquem usum praebere, comedendae essent noctuae, bufones, serpentes, araneae, alque alia permulta, quae omnium judicio nihil utilitatis humano generi adferre videntur. Adde ex Clemente alexandrino lib.2. paedagogi, cap. 1. esse quidem escas omnes propior hominem conditas, sed ul pro loco cl lemporc sumantur. Proinde legem Ecclesiae cum conditoris voluntate minime pugnare, cum cerlis solum diebus cibos quosdam prohibeat, alio lemporc omnes permillal.

Secundum argumentum: *Quod intrat per os non coinquinat hominem*, ul Dominus ait Malth. 15. at si legem Ecclesiae cibos quosdam prohibentem servare in conscientia teneremur, certe quod intrat per os, hominem omnino coinquinaret.

Respondeo: Negari non potest quin id, quod intrat per os, aliquo modo coinquinet hominem; aliqui crapula et ebrietas, quae per os intrant, hominem non coinquinaret. Loquitur igilur Dominus de cibo et potu, non quocumque modo, sed ul res sunt corporales, quae ex natura sua non possunt animam, quae spiritualis est, coinquinare, quamvis ratione adjunctae concupiscentiae, aut inobedientiae facile possint eandem animam inquinare, ul s. Augustinus docet lib. 1. de moribus Ecclesiae, cap. 33. voluit enim Dominus illis verbis superstitionem Judaeorum reprehendere, qui existimabant, cibos illotis manibus sumptos contrahere nec scio quas sordes, quibus animae quoque inficerentur, et cibos quosdam propterea fuisse a Deo prohibitos, quod natura sua immundi essent, cum tamen Deus eos prohibuisset, non ob naturalem immunditiam, quae nulla est, sed ob certam significationem rerum vel praesentium, vel futurarum.

Terlium argumentum, jussit Dominus Lucae 10. ul manducemus, quae opponuntur nobis. Et Apostolus 1. ad Corinth. 10. *Omne quod in macello vaenit*, inquit, *manducate*. Non igilur potest Ecclesia suis legibus hanc libertatem nobis eripere, quam a Christo et Apostolo habemus.

Respondeo: Verba Domini non libertatem transgrediendi leges Ecclesiae, sed temperantiam, et modestiam docent. Nimirum id jubet Dominus, ul cum hospitio recipimur, non quaeramus sumptuosos cibos, sed iis, qui opponuntur, contenti simus, etiamsi fortasse utiliores sint, quam vellemus, lia hunc locum exponunt s. Ambrosius. Theophilactus et alii. Neque dubitari potest, quin Dominus de iis tantum cibis loquatur, qui pro loco et tempore liciti et utiles sunt. Neque enim venenum, si apponeretur, comedi voluit, aut etiam carnes suillas eo tempore, quo vigeat lex Moysis.

Eodem modo beatus Paulus quidquid in macello vaenit, manducari voluit, ul fideles liberaret sollicitudine inquirendi, Ulrum carnes illae essent idolis immolatae, vel non essent. Nam alioqui idem Apostolus Actorum 15. et 10, jubebat servari decretum concilii hierosolymitani de sanguine et suffocato, et idolothytiis non edendis; ac per hoc non volebat in macello emi sanguinem, vel suffocata, vel carnes, quas aliquis sciret esse immolatas. Et certe is, qui dixerat, bonum esse non comedere carnes, et non bibere vinum, ne frater scandalizetur. Roman. 14. nullo magis cupiebat jejunia ab Ecclesia indicia servari, quae qui non servant, non solum fratres mullos scandalizant, sed etiam intemperantiae et inobedientiae crimen incurrunt.

Quartum argumentum sumunt ex illis verbis ad Colossenses 2. *Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi hujus, quid adhuc decernitis, ne tetigeritis, ne gustaveritis, ne contrectaveritis? quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum*. Hunc locum praeter ceteros urget Kemniius, atque in

hunc modum ex illo argumentatur: *Paulus*, inquit, *primum tractat de abrogatione discriminis legalis, quod verbo et mandato divino sancitum erat: postea loquitur etiam de doctrinis, decretis mandatis hominum constituentium, ne tetigeris, ne gustaveris, ne contrectaveris*. Haec enim non posse de legali, seu Mosaico discrimine intelligi, inde patet, quia vocal praecepta et doctrinas hominum, cum Mosaicum discrimen Verbo, et mandato divino sit sancitum. Et argumentatur Paulus a majori ad minus, si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi hujus, hoc est. si in Christo a Levitico discrimine ciborum, quod mandato divino sancitum erat, liberali estis: cur decretis juxta doctrinas, et mandata hominum tenemini, ne gustaveris etc.

Respondeo: Loquitur Apostolus in loco isto de legalibus caeremoniis, nec possunt ejus verba nisi per summam impudentiam detorqueri ad leges Ecclesiae de ciborum delectu. Primum enim s. Hieronymus in epistol. ad Agniam, quaesi. 10. a quo non dissentit sanctus Augustinus in epistol. 59. ad Paulinum, quaesi. 7. sanctus Joannes Chrysostomus. et alii in commentario hujus loci, disertis verbis docet, illud, *ne tetigeris, neque contrectaveris*, significare. non tetigeris cadaver hominis mortui, neque sedem, aut Iccium mulieris menstruatae: illud autem, *ne gustaveris*, referendum esse ad carnem suillam, leporinam, et alios cibos Levitica lege prohibitos. Quo etiam perlinet id. quod paulo ante idem Apostolus ait: *A'emo vos judicet in cibo, aut potu, aut parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbalhorum, quae sunt umbra futurorum*. Haec enim omnia manifeste perlinent ad Mosaicam legem.

Ad id vero, quod objicit Kemniius, haec non decretis hominum, sed lege divina sancita fuisse: Respondit jamdudum Chrysostomus homil. 7. in epistol. ad Colossenses: *Etiam si*, inquit, *legem objicias, ea tamen ipsa jam deinceps humana doctrina est, elapso videlicet temporis sui praescripto*. Itaque lex ipsa divina de discretionem ciborum post abrogationem suam, si rursus in usum revocetur, ul lum a pseudoapostolis et haereticis Simonianis, et aliis nullis revocabatur, jam non lex divina, sed humana et commentitia traditio dici poterit.

Deinde: Si constaret, Apostolum non loqui de caeremoniis leviticis, quod lamem, ul ostendi, non constat, sed contrarium potius constat: dici posset cum eodem Chrysostomo, Apostolum laxare dogmata graecorum philosophorum, de quibus paulo ante dixerat: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam*. Consuevisse autem varios philosophos varios cibos interdicerere, testatur s. Hieronymus in 2. lib. adversus Jovinianum. Alque ab his patriarchis hauserunt haereses suas magna ex parte Simoniani, Ebionitae, Menandriani, Salurniniani et alii, qui tempore apostolorum, vel cibos tamquam immundos, vel nuptias tamquam a Sathana inventas excrabanlur.

Caelorum sive judaizantes, sive philosophos, aut haereticos Apostolus reprehendat, illud certum est, cum loqui de iis, qui cibos aliquos, ut immundos ita prohibebant, ul numquam eos comedi vellent,

quique res aliquas ila natura sua immundas esse judicabant, ul nc tangi quidem sine contaminatio- ne possent. Quae omnia longissime absunt ab Ec- clesiae doctrina, quae res omnes bonas cl mundus «Deo conditas esse fatetur, cl in cibis pro tempore prohibentis non immunditiam ciborum, sed im- munditiam concupiscentiae respicit.

Denique illud accedat, quod per doctrinam et praecepta hominum Scriptura sacra, lum hoc loco, clad Tilum 1. turn Isaiae 29. cl Mallii. 15. non in- telligit constitutiones humanas quascunq; sed constitutiones humanas, quae vel repugnant divi- nis, vel eerie nun sunt eis conformes, nam alioqui constitutiones hominum, qui spiritu Dei aguntur, elsecundum regulam fidei, et juxta Scripturarum evempla cl doctrinam aliquid praecipium, non lam hominum, quam Dei praecepta dici soient. Sic e- nim Dominus ait, Lucae 10. *Qui vos audii, me audii.* Et Apostoli Aclorum 15. *Fisum est Spiritui sancio, et nobis.* Et b. Paulus 1. ad Corinlb. 14. *Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis. co- gnoscat quae scribo vobis, quia Domini sunt 'mandata.* Et 1. ad Thessalonic. 5. de suis praece- ptis loquens: *Itaque, inquit. qui haec spernit. non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spi- ritum suum sanctum in nobis.* Porro praecepta Ecclesiae de jejuniis, cl delectu ciborum, dubium esse non poles, quin sint conformia Scripturarum doctrinae et exemplis, cum Scriplura passim hor- tetur ad jejunia. cl exempla plurima narret, Davi- dis, Danielis, Mardochaei, Joannis Baptistae, He- ster. Judith, Annae malris Samuelis, et alterius fi- liae Phaniel, cl aliorum. Neque negari poles, quin sancti illi Patres, qui in conciliis veteribus jejunia, ciborumque delectum indixerunt, viri fuerint fide et spiritu Dei pleni.

Quintum argumentum sumunt ex verbis illis A- postoli 1. ad Timolh. 4. *In novissimis diebus di- scedent quidam a fide, prohibentes nubere, et abstinere, a cibis, quos Deus creavit, etc.* Et quo- niam satis Kemniius nveral. catholicos responsu- ros, Apostolum loqui de iis, qui cibos prohibent, ut per se immundos, ideo sic locum hunc explicat, locas, inquit, *Pauli non lam de illis, qui cibos crassa accusatione, quasi a diabolo essent, darn- nani, agit, quam de illis, qui ob hypocrisim. spe- ciem, seu ostentationem externae sanctitatis ju- bent, a quibusdam cibis abstinere. Sicut et ad Colossens. 2. speciosa decreta de non gustando rejicit: fundamenta certe, quae. Paulus prohibi- tioni isti ciborum, de qua 1. Timolh. {loquitur, opponit, generalia sunt contra quasvis prohibi- tiones ciborum, quae fiunt praetextu sanctitatis et cultus, ideo enim hypocrisin in textu nominat.*

Illespondeo: l) amnat Apostolus haereticos omnes, qui cibos, ul per se immundos prohibent. nc prae- sertim (ul s. Chrysoslomos, Ambrosius, Theophi- laclius et Occunienius in commentario hujus loci, et s. Hieronymus in lib. 2. advers. Jovinianum do- cent) Marcionistas, Encralitas et Manichaeos. Ne- que obstat illud, in *novissimis diebus. quasi* loqua- tur Apostolus de iis, qui longe post apostolica tem- pora futuri erant. Nam per dies novissimos intelli- git Apostolus lutum tempus, quod est a Chrisli ad-

ventu usque ad finem mundi. Hoc enim tempus vorat etiam fines saeculorum, 1. Corinth. 10. cum ait: *Omnia contingebant illis in figuram, facta sunt autem ad correptionem nostram in quos fi- nes saeculorum devenerunt.* Et apostolus Petrus Aclorum 2. exponit de suo tempore, quod Joël pro- pheta futurum esse praedixerat in novissimis die- bus. Idem etiam Pelrus in priorc episl. cap. 1. di- cit Christum praecognitum quidem fuisse ante mun- di constitutionem: manifestatum autem in novissi- mis temporibus. Denique Joannes item apostolus in epistola 1. cap. 2. non semel repetit: *Filioli no- vissima hora est.* Manichaeos autem, et Encralitas damnasse cibos quosdam, ul natura immundos, o- slendimus supra cap. 4.

Sed possumus addere alia testimonia, ul impu- dentia Kemnili clarius delegatur.

Tertullianus in libro de jejunio, capite 15. *Prae- damnans, inquit, jam haereticos, perpetuam praecepturos, ad destruenda, et despicienda o- pera creatoris. Quales inveniam apud Marcio- nem, apud Talionum, etc.*

S. Hieronymus in 2. hb. adversus Jovinianum tractans hunc locum Apostoli: *Marcionem. inquit, designat, et Talionum, et caeteros haereticos. qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda et contemnenda et abominanda opera crea- toris.*

S. Augustinus in libro 30. contra Faustum. cap. 5. Vos, inquit. *ipsam creaturam negatis bonam, et immundam dicitis, quod carnes diabolus o- peretur feculentiore materia mali. ac per hoc eas. tamquam immundiora et truculentiora Dei ve- stri vincula exhorrentes abjicitis, item libro con- tra Adimantum Manichaeum, cap. 14. In novissi- mis. inquit, temporibus futuros dicit quosdam, prohibentes nubere. abstinentes a cibis, quos Deus creavit. Hos enim (Manichaeos) proprie designat. qui non propterea temperant a cibis talibus, ul aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmi- tati alterius parcat: sed quia ipsas carnes im- mundas putant et carum creatorem Deum esse negant.*

Theodorclius in cap. 4. prioris ad Timolh. *Exe- crabiles, inquit. nuptias, et plurimos cibos appel- lant, ut creatorem injuria afficiant.*

Ceteric hi Patres manifeste docent ab Apostolo eos reprehendi, qui cibos quosdam prohibebant, in in- juriam creatoris, quia videlicet existimabant crea- torem non esse Deum bonum, sed malum, et non lam Deum, quam diabolum, et ideo ejus operibus uti volebant. Falso igitur Kemniius. et sine ullo te- ste dicit: Haereticos, quos Apostolus damnat, non sensisse, cibos quosdam a diabolo esse.

Al (inquit Kemniius) dum Apostolus nominat hypocrisin, generaliter damnat omnes, qui prae- textu sanctitatem, et cultus cibos prohibent. Re- spondeo: Callide Kemniius confundit hypocrisin et praetextum sanctitatis, et culus cum ipsa vera sanctitate et cultu. Fatemur enim ab apostolis omnes hypocritas, qui praetextu sanctitatis, et cul- lus a cibis abstinendum esse docent, cum ipsi re- vera neque sanctitatem, neque cultum veri Dei pro- positum habeant, Quales erant haeretici suprano-

minati Marcion, Tntianus. Manichneus qui abstinere jubebant a cibis tamquam immundis, ut ipsi mundi. et puritatis amatores esse viderentur, cum tamen vitiosi et immundi essent, ut ex Epiphanio, et aliis Patribus constat.

At Ecclesia catholica non ex hypocrisi, neque praetextu sanctitatis, sed propter veram sanctitatem, et cultum Deo praestandum jejunia, et ciborum delectum aliquando praescribit, cum alioqui omnes cibos natura sua mundos, et a bono Deo creatos esse, et cum gratiarum actione pro tempore et loco percipi posse doceat. Quoniam autem adversarii existimant, non posse sine superstitione cultum Dei in jejuniis, et ciborum delectu consilui. Ideo Kemnitius ac hypocrisin perlinere voluit abstinentiam a cibis cum opinione cultus. Sed hunc eorum errorem paulo infra refutavimus.

Sextum argumentum sumit Kemnitius ex evangelio Matth. v. Marci 2. et Lucae 5. ubi Dominus interrogatur a discipulis Pharisaeorum et Joannis Baptistae, cur non indiceret discipulis suis stata jejunia, quemadmodum Joannes Baptista et Pharisaei discipulis suis indixerant: respondit, filios nuptiarum non esse hujusmodi legibus ad jejunia adigendos. Et rationem addit, vetustatem, sive disciplinae legalis, ex qua Baptista aliquid relinuit, sive traditionum humanarum, unde Pharisaei jejunabant, non esso assuendam novitati evangelicam. Talem enim mixturam non prodesse, sed obesse. Illa enim et Hieronymus similitudinem de vestimento veteri, et assumpto novo interpretatur. Haec Kcmenilius in 1. par. examinis pag. 548.

Respondet fallitur Kemnitius in tribus. Primum enim non ait Dominus, quod Kcmenilius cum dixisse falso asseruit, non esse filios nuptiarum hujusmodi legibus ad jejunia adigendos. Sed ait, non esse (illos nuptiarum, dum cum illis sponsus versatur, cogendos ad jejunia, cum tempus nuptiarum convivia potius, et modestam relaxationem, quam jejunia et severitatem poenitentiae requirat. Caeterorum futurum paulo post, ut sponsus ab apostolis auferatur, et tunc eos jejuniis operam duros. Ubi debemus intelligere, discipulos Christi post ablatum sponsum, non solum jejunaluros, sed etiam ex legis praescripto, certis diebus jejunaluros. Nam si quaestio intelligitur de jejunio ex legis praescripto, certe etiam responsio de jejunio ex legis praescripto intelligi debet.

Itaque sicut illa verba, *Cur discipuli tui non jejunant*, exponuntur a Kcmenio de jejunio legitimo: sic etiam illa verba, *Cum ablatus fuerit sponsus tunc jejunabunt*, exponi debent de jejunio legitimo, praesertim cum illa verba ejusdem sententiae, *non possunt filii nuptiarum jejunare, quamdiu cum illis est sponsus*. exponat idem Kcmenilius de jejunio legitimo. Habemus igitur ex loco evangelico a Kcmenio contra legem jejuniorum adducto. non everti, sed stabiliri legem jejuniorum.

Deinde fallitur Kemnitius in explicatione similitudinis de vestimento veteri et novo; Nam per vestimentum vetus intelligendum esse docet praeceptum jejunii, atque ita similitudinem illam exponit. quasi Dominus dixerit, non debere assumendum vetus adjungi vestimento novo, hoc est, non

debere leges jejuniorum, quae sunt propriae 1. menti veteris, adjungi doctrinae evangelicae mentis novi. At Christus non dixit nisi inluivus non esse adjungendum vesli in clo novo: s. contra, non esse assumendum novum adjungende i vestimento veteri, ut perspicuum est in h. verbi. Matth. Marci et Lucae: turn ex alia similitudine, in qua Dominus dicit, vinum novum retine in non esse in utribus veteribus: et neminem qui bibet vinum vetus, scilicet velle novum.

Porro sancti Patres, Chrysostomus, Hieronymus. Beda, et alii, in commentariis, ad cap. 9. Joannis, et Augustinus lib. 2. quaestionum evangelicarum up. 18. et hb. 8. contra Faustum, cap. 2. per vestimentum vetus non intelligunt praeceptum jejunii, sed ipsos apostolos, qui eo tempore adhuc velerant, id est, carnales et infirmi: per assumendum panni novi intelligunt praecepta evangelica, quorum unum esse dicunt de jejunio. Et sensum hujus loci hunc esse volunt, non esse praecepta vitae austerioris, ut jejuniorum abstinentiae a certis cibis, et similium rerum injungenda veteribus et infirmis hominibus, quales tunc erunt apostoli et caeteri Christi discipuli, sed renovatis et fortibus, quales apostoli futuri orant post adventum Spiritus sancti: sicut pannus novus non assuitur indumento veteri, nec vinum novum in utribus veteribus ponitur. Itaque sancti Patres contrario plane modo locum hunc evangelicum exposuerunt, ac fecerit Kcmenilius, et praecepta jejunii magis ad novum Testamentum, quam ad vetus perlinere voluerunt.

Dices: Si praecepta jejuniorum non conveniunt hominibus veteribus, et si magis propria sunt Testamenti novi, quam veteris; quomodo discipuli Joannis et Pharisaeorum, qui sine dubio veterescerant, jejunabant frequenter? Respondet: Praeceptum evangelicum jejunandi proprie convenit hominibus novis; quoniam Dominus suos discipulos perfecte jejunare volebat, id est, ex amore, non ex timore. Discipuli autem Joannis et Pharisaeorum non ex amore, sed ex timore jejunabant. Et fortasse Dominus cum similitudines illas adhibuit de vestimento veteri, et utribus veteribus, non solum significare voluit, discipulos suos nondum esse idoneos ad evangelica praecepta cum qua, qua parerai, perfectione servanda: sed etiam oblique discipulos Joannis et Pharisaeorum voluit admonere, ut non nimium de suo jejunio gloriarentur. Nam ipsos quoque esse vestimenta vetera et utres veteres, et ideo parum capaces doctrinae evangelicae. ac propterea non assequi mysterium Christi, et cur eo tempore discipuli ejus minime jejunarent. Et hoc modo conciliari possunt Patres supra citati cum aliis Patribus, qui per indumenta vetera et utres veteres intelligunt Pharisaeos, per pannum novum et vinum novum doctrinam evangelii. Vide Epiphanium haeres. 42. Hilarium et Hieronymum in cap. 9. Matth.

Tertio fallitur Kemnitius, dum pro sententia sua. Hieronymum profert. Sanctus enim Hieronymus attingit breviter duas explicationes. quas paulo ante posuimus; quarum utraque, sed maxime prima Kcmenilium apertissime jugulat. Sic igitur loquitur sanctus Hieronymus in commentariis ad cop. D. 11. lib.

*Aetno aulem immillil die. quod dicil, hoc esl. Do-
nec renatus quis l'ucrit, cl veleri homine deponi-
to, per passionem mcam novum hominem indue-
rit: non polesl severiora jejunii, el continentiae
mare praecepta: ne per austeritatem nimiam,
diam credulitatem, quam nunc habere videtur,
amittat.*

In his cerlc verbis praecepta jejunii comparan-
tor panno novo, non veleri, et hominibus renova-
tis, non veteribus convenire dicuntur: cum Kem-
nilius contra jejunii prncepla panno veleri similia
esse dixerit, et ad vetus Testamentum propriè per-
linere voluerit.

Attingit deinde s. Hieronymus alleram expositio-
nem his verbis: *Veteres utres debemus intellige-
re Scribas et Phariseeos: plagula vestimenti no-
vi, cl vinum novum praecepta cvangelica sen-
tienda, quae non possunt sustinere Judaei, ne
major scissura /iat.* Hic eliam per veterem pannum
non legem jejuniorum, ul Kemnitius cupiebat, sed
Scribas et Phariseeos n s. Hieronymo exponi vide-
mus. Ac de bis hactenus»

CAPUT IX.

Solvitur objectio ex historia antiquitatis.

Ex historia antiquitatis profert Kemnitius in 4.
pari, examin. pag. 589. locum unum ex Irenaco
in episl. ad Victorem, quam refert Eusebius hb. 5.
hist. cap. 21. quoniam enim Irenaeus sciibit nd
Victorem. non solum quaestionem esse de pascha,
sed i linm de jejunio, ila colligit Kcmnilius: Ergo
de jejunio paschali, quod nunc quadragesimle vo-
catur, voluerunt tunc quidam cum rornann episco-
po leges ferro, opinione necessitatis sub poena
excommunicationis, quando, quot diebus, quaro-
diu el quomodo jejunandum csscl. Sed Irenaeus
respondit, liberas el dissimiles esse illas observa-
tiones, ad quorum similitudinem Ecclesiae non
sini adigendae, ncc propter dissimilitudinem, quasi
Κι^δοξαί damnandae.

Respondeo Primo: Kcmnilius non recte colligit,
Inisse qui cum rom. episcopo legem de jejunio ter-
re vellent. Id enim Irenaeus ne insinuat quidem.
Quod vero narrat de jejunio paschali, eo perlinet,
ul Victorem admoneat, tolerandam esse dissimili-
ludine in celebratione paschae, sicut lolerabatur
dissimilitudo in observatione jejunii.

Deinde, non erat quaestio lempore Irennei, an
deberet lex aliqua esse jejunii, aul paschae, ul
Kcmnilius lingil; sed an deberet eadem esse lex in
oriente el occidente. Nulla enim sunl in Ecclesia,
quae ex praecepto, cl lego servantur, el lamcn non
est eadem lex in omnibus provinciis.

Denique: Non erat quaestio de substantia jeju-
nii, sed de quadam accidentaria qualitate, quam
sub legem non erat nccesse cadere. Nemo enim
dubitabat, an ex legem jejunium paschae observan-
dum csscl, sicut eliam nemo ambigebat, utrum ex
lege pascha celebrandum esset: sed controversia
erat, quo die lex praescriberet pascha esse cele-
brandum, die ne dominico tantum, an quocumque

alio die, in quem luna quarladecimn incideret: et
similiter quaestio erat, quale jejunium quadragesi-
mae lex praescriberet, utrum videlicet semel indicibus
sumi deberet, an posl biduum, vel triduum.
El quoniam re vera quaestio ista de forma jejunii
non necessario definienda erat, ila sentiebat Ire-
nacus. quacs lionem de die paschalis, non neces-
sario definiri debuisse. Sed contra sensit Victor
pontifex, el ejus sententiam postea synodus nicac-
na probavit. De qua re disseruimus in lib. de pon-
tifice, cl in lib. de cultu sanctorum.

Rursus profert Calvinus Duo loca in praefatione
institutionis, quae fusius tractat Kcmnilius in 4.
pari, examinis concilii tridentini. Prior locus esi in
historia Eusebii lib. 5. c. 17. ubi refertur ex Apol-
lonio primum fuisse Montanum, qui leges jejunii
imposuerit.

Respondeo: Vox illa primus additio csl haere-
ticorum. Nara nec habetur in textu graeco Eusebii,
ncc in editionibus lalinis, excepta basileensi. Prae-
terea Tertullianus in libro de jejunio, ubi Monta-
num acriter defendit, non dicil, accusatum fuisse
Montanum, quod primus leges jejuniorum impo-
suerit, sed quod novas leges addiderit. El in eo-
dem loco fatetur Tertullianus, jejunium paschale
fuisse ex lege servatum in Ecclesia ante tempora
Montani. Quod est argumentum evidens. non fuisse
a Montano primum excogitatas leges jejuniorum.
Accedit eliam quod s. Hieronymus in cpislol. ad
Marcellum de erroribus Montani non reprehendit
Montanum, quod primus leges jejuniorum excogi-
larit. sed quod lres quadragesimas observari volue-
rit. El Theodorctus in hb. 3. de haeret, fabulis di-
cit, Montanum novas leges jejunii tulisse praeler
Ecclesiae consuetudinem.

Sed objicit Kemnitius: Catholicos apud Tertul-
lianum defendisse libertatem Christianam adversus
Montanum, ne pro haeresi habuisse novas leges de
jejuniis ferre: cl interdicare aliquos cibos in diebus
jejunii. Hinc enim sequitur, ul Ecclesia. quae nunc
leges jejuniorum constituit, el cerlos cibos in die-
bus jejuniorum prohibet non sequatur vestigia ve-
teris Ecclesiae catholicae, sed potius haeresim ac
dogma Montani.

Respondeo: Tertullianus in eo libro eo modo ca-
tholicorum doctrinam exponit, quo solent hoc tem-
pore Lulherani, idesl, calumnias et mendacia pas-
sim admiscendo. Ilaque mirum est cur Kcmnilius
malit doctrinam Ecclesiae catholicae colligere ex
Tertulliano hoste catholicorum, quam ex Epipha-
nio, aliisque Patribus vero catholicis. Nisi forte,
quia ul ipse haereticus csl, ila mores haereticorum
diliget. Exempli caussa, dicunt hoc tempore catho-
lici, Lulheranos non recte facere, quod uxores mo-
nachis sacerdolibusque concedant; Illi clamant,
catholicos nuptias prohibere.

Sic eliam dicebant catholici olim. Montanistas
non recto facere, quod adigerent praecepto omnes
Christianos ad phires quadragesimas; item quod
lempore jejunii cogercnl omnes ad cibos tantum
aridos sumendos. Item quod feria quarta el sexta
juberent omnes jejunare usque ad vesperam. Deni-
que quod ista praecepta tamquam divina, idesl, ab
ipso Spiritu sancio edila jactarent. Tertullianus au-

tem ut odiose ista proponat, dicit a catholicis prohiberi leges jejuniorum, prohiberi aridos cibos tempore jejunii, prohiberi jejunium usque ad vespem, reprehendi ipsum Paracletum etc. Constat autem haec omnia esse calumnias atque mendacia. Sicut etiam quod Tertullianus disputat de utilitate jejunii, satisfactione, ac merito, quasi catholici ista negarent, calumniatur more suo. Nam alioqui pleni sunt libri sanctorum Patrum ejusmodi laudibus jejuniorum.

Sed illud addendum est. Kemnilius ipso Tertulliano impudenciores videri. Quod enim Kemnitius pag. 607. colligit ex Tertulliano, apostolos docuisse esse jejunandum, sed non imposuisse jugum, quod ad tempus allinet, certorum, et in commune ex imperio obsequentium jejuniorum; Et, interdictionem cerularum eduliorum tempore jejunii, Ecclesiam tunc tamquam haeresim damnasce, nusquam in Tertulliano inveniuntur. Dicunt enim catholici apud Tertullianum: Apostolos non imposuisse jugum jejunandi, nisi eo tempore, quo ablatus est sponsus, sed eo tempore plane imposuisse jugum. Vocat autem tempus, quo ablatus est sponsus, ipsam quadragesimam, quae ad passionem Domini commemorandam celebratur. Kemnitius autem omisit illam exceptionem, et simpliciter affirmat apostolos docuisse jejunium, sed non imposuisse jugum.

Sic etiam Tertullianus vocat jejunium feriae quartae et feriae sextae quo utebantur catholici, portionale jejunium, aut semijejunium; exponit Kemnitius, ita nuncupari illud jejunium, quia sine ciborum delectu, et tantum usque ad nonam jejunabant, et inde colligit, in diebus jejuniorum catholicos non habuisse ciborum delectum. At ipse Tertullianus portionale jejunium explicat exceptionem ciborum: *Exceptio, inquit, quorundam eduliorum portionale jejunium est.* Et ibidem affirmat, catholicos in semijejuniis feriae quartae et sextae, saepe pane tantum et aqua victitare.

Summa igitur haec sit. Catholici in Montano non leges jejuniorum, vel ciborum delectum, vel opinionem meriti et satisfactionis damnant, sed quod ipse privatus homo, Ecclesiam ad suas leges obligare vellet, et leges plane indiscretas, et eas laqueum per summam impudentiam Spiritui sancto auctori tribueret.

Locus Posterior est in historia Sozomoni, lib. 1. c. 11. ubi Spiridion in quadragesima carnes edendas hospiti suo apposuit. Hinc enim Calvinus et Kemnilius colligunt, delectum ciborum in quadragesima non illa esse lege praeceptum, vel in conscientia, et coram Deo obsequium. cum vir ille sanctus in ipsa quadragesima carnes edere, et aliis edendas apponere non dubitaverit.

Respondeo: Sanctus episcopus Spiridion, carnes quidem hospiti suo apposuit in quadragesima et easdem ipse gustavit, sed cogente necessitate et charitate. Quod fieri posse nullus catholicorum negat. Immo etiam de hac re decretum Innocentii summi pontificis cap. *Consilium*, de observ. jejunii.

Sed ut impudentia haereticorum manifestius innotescat, pauca quaedam ex illa historia referenda

sunt. Primum scribit Sozomenus, consuevisse Spiridionem plures dies sine cibo transire; et cum advenisset hospes quidam valde fessus exilire, nihil omnino habuisse, quod ei posset apponere, praeter carnes salitas, quae in longum tempus conservari solent. Nam nec panem, nec aliquid aliud paraverat, cum sine omni cibo illo die jejunaturus esset. Ex quo intelligimus, Spiridionem numquam fuisse in quadragesima hospiti carnes appositurum, si panem, vel aliquid aliud tabuisset.

Secundo scribit: Eundem Spiridionem non prius carnes apposuisse, quam a Deo veniam petisset. Quorsum autem petitio ista veniae, si lex de ciborum delectu in quadragesima non obligat coram Deo?

Tertio addit: Hospitem recusasse alimoniam illam carnis, eo nomine quod Christianus esset. Igitur mirari non debent Lutherani, si dicimus, eos Christianos non esse, qui carnibus vescuntur in quadragesima.

Quarto denique adjungit Spiridionem: Ut hospiti scrupulum eximeret, alque ostenderet, in ejusmodi summa necessitate non esse illicitum carnibus vesci, dixisse, propterea illum carnibus vesci posse, quia Christianus esset, cum Christianis dictum sit: *Omnia munda mundis.*

Sed arripit Kemnitius hoc ultimum verbum. ac dicit, magnos viros qualis Spiridion erat, quamvis ipsi quoque opinione necessitatis interdum fascinarentur, laqueum ad fundamenta Scripturae tandem respicere solitos fuisse, quibus superstitiosae illae opiniones reprimuntur. At non huc perlinet locus Scripturae a Spiridione citatus. vel superstitiosa judicanda sit quadragesimae observatio. Causa enim scripturae citandae illa fuit, vel hospes intelligeret, se reprehendi posse tamquam existimantem, carnes esse immundas, si urgente necessitate illis vesci recusaret. Nam cum necessitas excuset a lege, qui non vult in extrema necessitate carnibus vesci, indicat, se non ideo abstinere, quia lex prohibet, sed quia caro sit res per se immunda; quod est contra verbum Apostoli: *Omnia munda mundis.*

Quod autem Kemnitius dicit, jam tunc (Spiridionis videlicet tempore) coepisse superstitiosam opinionem necessitatis, eaque magnos etiam viros fascinari solitos, perlinet ad solitam ejus impudentiam. Cur enim non potius credidit se fascinari potuisse, quam sanctissimum illum senem? et cur observatio antiquissimae Ecclesiae superstitiosa potius dici debuit, quam contraria Lutherianorum novitas temeraria, atque haeretica?

Praeterea haec duo loca profert Kemnilius quaedam Augustini, Chrysostomi, Theodreti. Ex Augustino profert Primo, epistol. 86. ad Casulanum, ubi s. Augustinus dicit: Apostolos non constituisse quibus diebus jejunandum esset, aut non jejunandum.

Respondeo: Loquitur s. Augustinus de praecipitis apostolorum scriptis, non autem de traditis sine scripto. Deinde etiam si apostoli nihil statuisserent, num eorum successores nihil statuere poterunt.

Secundo: Profert librum 3. contra Faustum,

j. tibi sic loquitur Augustinus: *Christiani non solum a carnibus, verum a quibusdam etiam terrae fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis diebus, atque lemporibus, sicut per quadregesimam fere omnes, quanto magis quisque vel minus seu voluerit, seu potuerit.*

Respondeo; Illud, /ere, significat, non omnes in quadragesima abstinere a carnibus, quia nulli excusantur, vel ob aetatem, vel ob infirmitatem, ul paulo post dicemus. Quod autem sequitur, quanto magis quisque seu voluerit, seu potuerit, non refertur ad abstinentioniam a carnibus, sed ad abstinentioniam a fructibus. Senlenlia enim ejus csl. Christianos non solum a carnibus, sed etiam a fructibus abstinere: sed a pluribus, vel paucioribus fructibus prout voluerint, vel potuerint.

Ex Chrysoslorno adducit potissimum locum tinum, cx hom. 10. in Genes, ubi Chrysoslomus horiatur eos, qui ob infirmitatem jejunare non possunt, ul ad concionem vel pransi accedant.

Respondeo: Hic locus, ul nulla similia, perperam adducitur a Kemnilio. Non enim negamus, eos jejunii lege non comprehendendi, qui jejunare non possunt.

Ex Theodorclo producit epitomem divinatorum decretorum, cap. de abstinentionia, ubi Theodorclus, dicit haereticos leges sancire de cibis tamquam imundis rejiciendis: Ecclesiam autem nihil lale praecipere, sed omnes cibos permittere. Respondeo: Ille locus nihil ad rem facit, fatemur enim, Ecclesiam nullum cibum prohibere tamquam imundum, sed omnes permittere, ut cum gratiarum acione pro loco et tempore percipiantur.

CAPIT X.

Quinam excipiantur a lege jejunii.

Demonstravimus jejunia sub legem turn divinam, lum etiam ecclesiasticam cadere: sequitur ul videamus, num aliqui ab his legibus excipi debeant. Non defuerunt haeretici, qui dicerent, viros perfectos non tenori legibus jejuniorum: cum ipsi peccare non possint, ac per hoc non egeant jejunio, quod ad peccatum cavendum aut delendum institutum esse, non dubium est. Id enim sensisse quosdam, qui Begardi dicti sunt, testis est Joannes de Turrecramata jib. 4. Summae, de Ecclesia, pari. 2. cap. 36. a qua senlenlia non abhorruisse Joanne in Cassianum. collai. 21. cap. 29. nonnulli existimant.

Caeterum, haec senlenlia damnata est in concilio viennensi, unde cxiul Clementina ad nostram, lit. de haereticis. Eandem prius etiam quam oriretur, damnavit sanctus Leo, sermon. 11. de quadragesima, his verbis: *Adest maximum, sacralissimumque jejunium, quod observantiam sui universis fidelibus sine exceptione denuntiat. Quia nemo iam sanctus est, ut non sanctior, nemo tam devotus, rit non debeat esse devotior.*

Eandem refellunt exempla sanctissimorum hominum, qui jejunii assidue operam dabant. Si quidem sanctus Joannes Baptista, quo major interna-

los mulierum non surrexit, adeo jejunium coluit, ul diceretur non comedere, neque bibere, Mallii.

11. Apostolus Paulus, qui raptus fuit in paradysum, el audivit arcana verba, quae non licet homini loqui; tamen inter alios suos labores numeral jejunia nulla, 2. Corinth. 11. el jejunio se eguisse adversus carnis rebellionem, testatur cum ait. 1. Corinth. 9. *Castigo corpus meum, el in servitutem redigo.* Omilto Mardocheum, Daniclem. Davidem, Judith, Hester, Annam, et alios innumerabiles tum viros, lum foeminas, qui et perfecti dici poterant, et lamen jejunia studiose colebant.

Porro argumentum illud haereticorum, quo se a lege jejunii excipiendos esse probabant, quia jejunio non egerent, nec verum assumit, nec recte concludit, verum non assumit, quoniam etiam viri perfecti in hac vila jejunio egeni, cum rebellionem carnis, velin nolint, experiri cogantur, et peccare possunt ac peccant. Perfectorum enim sunt illae voces: *Sentio aliam legem in membris meis etc.* Rom. 7. Et: *fn nullis offendimus omnes,* Jacob 2. Et: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* I. Joan. I. Recl aulem idem argumentum non concludit, quoniam lex non desinit obligare ex eo, quod in uno vel altero non inveniatur linis legis, modo quod praecipitur, non sit contra finem legis. Exempli causa, finis proximus legis jejuniorum est cdomalio carnis, remotus est charilas. quae finis est omnium praeceptorum, I. Timoth. 1. Si quis igitur jejunando salutem suam, ac per hoc charitalem laederet, is jejunare non deberet. neque legis praevaricator esset, quoniam lex obligare non potest contra charitalem. cum ad charitalem fovendam el conservandam insiliat. Si quis aulem aliunde carnis rebellionem resistat, neque jejunio ad hunc finem oblinendum indigeat, et lamen jejunando salutem suam vel aliorum, id est, charitatem nullo modo laedat, is omnino lenetur communibus jejuniorum legibus: Lex enim non respicit, quid uni aut alteri; sed quid communitati ac multitudini expediat.

Jam iero quod attinet ad Cassianum: longissimo abfuit ipse a Begardorum errore. Tria sunt aulem praecipua, quae docet in eo capite. Primum affirmat homines justos ac perfectos, non subjacere logi cogenti, cum ipsi non per quadragesimam solum, sed etiam per lotum annum sponte, alacriterque jejunent. Deinde addit, ejusmodi perfectos viros, si causa adsit relaxandi jejunium indicium, tutius id posse facere, quam caeteros, qui non servant nisi praescripta jejunia. Quoniam ipsi corii sunt et apud se, et apud alios, se non causa intemperantiae, sed solius charitalis relaxasse jejunia. Addit lamen Tertio, viros illos perfectos, qui per lotum annum jejunant, non teneri legibus jejuniorum. quibus caeteri tenentur, cum ipsi plus offerant Deo. quam his legibus praeciatur.

Alque in hoc tertio non existimamus sententiam ejus esse sequendam. Tum, quia non oportet propter oblationem voluntariam, praetermittere necessariam; Tum, propter rationem, quam paulo anto tradidimus; quamvis enim non egeant illi ad carnem edomandam jejunio paucorum dierum, qui per totos menses jejunare solent: lamen lex cum-

munis csl, cl omnibus indicia: proinde cos quoque obligare non desini.

Ilis igilur omissis, quia lege jejunii non excipiuntur; Ecclesia ipsa catholica non paucos liberal a lege communium jejuniorum, concilium Iolelanum VIII. cap. 9. dicit, iis permittendum esse, ul in quadragesima carnibus vescantur, quos aul acias incurvat, aul languor extenuat, aul necessitas arctat. Sed scholastici theologi paulo aliler haec tradunt. Docent enim Irin esse, quae a legibus jejuniorum excusant, impotentiam, necessitatem, pietatem. Vel enim ex jejunio laeditur corpus, vcl spirilus, vel substantia externa. Si corpus laeditur, impedimentum excusans a jejunio, dicitur impotentia; si laeditur spirilus, dicitur pictas; si laeditur substantia externa, dicitur necessitas.

Ac propter Impotentiam quidem excusantur a lege jejunii senes et pueri, ul aliorum fessa sustentetur actas, aliorum non frangatur incipiens, ul loquitur sanctus Hieronymus, in epistol. ad Euslochium, de custodia virginitatis; liem aegroti, debiles, praegnantes, clalii, qui medicorum iudicio, non sine periculo salutis corporalis jejunare queunt; denique pauperes, qui non habent unde sumant unam integram refectionem, sed nunc emendant unum panis fragmentum, paulo post aliud. Propter pietatem excusantur concionalores, lectores, confessorii, qui ministrant aegrolis, et alii, si forte non possint simul jejunare, cl pietatis officio satisfacere. Denique propter necessitatem excusantur ii, qui ex officio laboriosis operibus dant operam, quae vires corporis exhauriunt, ul fabri murarii, ferrarii, lignarii et similes.

Caelorum de his ipsis, qui a jejunii legibus excusantur, mullae regulae iraduniur, quas non existimamus huic nostro operi inscrendas; praeserlim cum de his rebus copiosissime scribant lum scholastici Ihcologi, in quartum sentent. tum etiam ii, qui summas casuum conscientiae confceciunt.

Illud non csl praetereundum, semper in Ecclesia orientali fuisse leges jejunii severiores, quam in occidentali. Scribit enim sanctus Basilius, in oratione secunda de jejunio, pueros quoque et viatores, et omnes omnino homines edictum jejunii suscipere. Nec solum carnibus, cl iis, quae ex lacie conficiuntur, sed etiam a vino et piscibus in quadragesima orientalis Ecclesiae jejunare solebant, ul ex eodem Basilio, in orationibus de jejunio, ex Chrysostomo in primis homiliis in Genesim. ex catechesibus Cyrilli, et epistolis paschali-bus Theophili polcscl inlcclligi.'

CAPUT XI.

De fructibus et utilitate jejunii.

Sequitur Quartum caput disputationis, in quo de fructibus et utilitate jejunii disserendum esse diximus. Alque adversarii quidem noslri Luiherani et Calvinislac in magno errore versantur, sequuli patriarcham suum Jovinianum. Nam quemadmodum Jovinianus docebat, nihil prodesse ad salutem jeju-

nia, delectumque ciborum, ul referunt s. Hieronymus, lib. 2. in Jovinianum, et s. Augustinus in lib. <lc haeresi, cap. 82. Sic etiam Philippus, in confer, auguslana, ari. 26. Brenlius in confess, wirleci-bergensi, in duobus capitibus de jejunio. Gabinus lib. 4. Instil, cap. 12. Et Kemnilius in 4. part, t-xaminis, pag. 420. et seq. docent quidem jejunium utile esse ad carnis petulantiam coercendam, ad orationis auxilium, ad signum humilitatis et poenitentiae; lamen obstinate contendunt, jejunium nihil valere ad placandum Deum, nihil ad satisfaciendum pro peccatis, nihil ad impetrandum auxilium, nihil ad coeleste praemium promerendum.

Nos aulem jejunii fructus esse contendimus. Iam eos, quos adversarii fatentur, lum etiam eos, quos negant: ac rectissime in Ecclesia canie existimamus: *Qui corporali jejunio vilia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris et praemia.*

Primum igilur: Jejunium utilissimum csl ad carnem edomandam, et lioc nomine placet Deo, cui placet, ul carnem crucifigamus cum vitiis et concupiscentiis ejus. Quare de jejunio potissimum loquitur Apostolus, cum ait 1. Corinth. 9. *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo*'. Sic enim hunc locum interpretantur Chrysostomus et Theophilactus in commentario, et sanctus Ambrosius, in epistol. 82. ad Ecclesiam Vercellensem. Hanc utililalem jejunii praedicant Patres, Cyprianus in serm. de jejunio et lenlatione Christi. Basilius in oral. 1. de jejunio. Chrysostomus homil. 2. in Genesim. Hieronymus in epistol. ad Euslochium. de custodia virginilalis. Augustinus in lib. 10. Conicss. wp. 31. et Ecclesia universa ad ollicium horae primae canit ex hymno s. Ambrosii: *Carnis terat superbiam Polu', cibique parcitas*. Sed hanc utilitatem (ut dixi) adversarii non negant.

Secundo: Utile jejunium est ad animam disponendam ad orationem, et rerum coelestium contemplationem. Sic Moyses quadraginta dierum jejunio animam praeparavit, antequam ad Dei colloquium auderet accedere, Exod. 34. Sic Ilrlas quadraginta dies jejunal, ul Deum in monte Horeb. sub specie aerae tenuis videre posset, 3. Reg. 19. Sic Daniel jejunio hebdomadarum trium prneparatur ad revelationes Domini recipiendas, Daniel. 10. Sic Ecclesia calholica in profestis magnarum celebritalum jejunia instituit, ul animi paratiores sint ad vacandum rebus divinis, ul s. Bernardus docet, serm. in vigilia s. Androne: *Jejunium* (inquit Chrysostomus homil. 1. in Genes.) *animae nostrae alimentum est. leves ei pennas producit, ul in sublime feratur, et summa contemplari piealAide in eandem sententiam Athanasium, in lib. de Virginitate. Ambrosium in lib. de Illelia, et jejunio, cap. 3. et Rasilium, oratione prima et secunda, de jejunio, qui similitudinibus aptissimis hanc jejunii utililalcem explicat. Sed non csl opus de hac refutius disserere, cum hanc utililalcem nullus sit, qui negel.*

Tertio: Jfjunium utile csl ad Deum colendum. Esi aulem hoc loco observandum, nos non dicere id, quod Kemnilius fingit nos dicere, in i. part. exam, pag. 421. 490. et alibi, jejunium per se sumptum sine relatione ad ullum bonum finem, ex opere o-

pernio esse cultum Dei, meritum, satisfactionem, etc. Nam jejunium perse sumplum, ul solam significat abstinentiam cibi el polus, scimus rem esae mediam, non virtutem, aut vilium. Polcsl enim fle-ri, ul quis abstineat a cibo cl polu, quia cupii de vila decedere, vel quia non habel quod comedat, aulbibat; ve) quia vitio stomachi aul palati abhorret a cibo cl polu. Loquimur igilur solum de abstinentia, quae ex electione assumitur ad bonum aliquem finem, sic enim jejunium non csl res media, sed aclus virtutis.

Et quidem proprie jejunium ad virtutem temperantiae perlinet, alque aclus ejus elicited est, ul scholae loquuntur, cum versetur circa delectationes cibi cl potus moderandas: lamen ad alias cliarn mullos virtutes perlinere poterit, si ad fines earum ab ipso jejunante referatur. Qui enim jejunat ul melius oret, vel quia vovit Deo jejunium, facil adum religionis. Qui jejunat, ul hoc signo protestetur fidem catholicam adversus Lulheranos, facil aclum fidei. Qui jejunat, ul Ecclesiae obedial, facil aclum obcdicnliac. Qui jejunat, ul peccalum admisum puniat, facil aclum justitiae punilivae, sive poenitentiae. Qui jejunat, ul Christum jejunantem imitetur, facil aclum dilectionis.

Hemo autem nostrum somniavit unquam, jejunium esse cultum Dei, vcl meritum, aul satisfactionem ex opere operato, ut Kemnilius nesciens quid loquatur, nobis allingit. Opus enim operatum vocamus id, quod non pendet ex merito, virtute vel devotione operantis, sed ex sola Dei institutione; quomodo Baptismus vim habel ex opere operato, quoniam ex institutione Christi suscipientem justificat, etiamsi forle minister, qui Baptismum prae- bet, sit peceaiorei inimicus Dei, et sine devotione baptizet. Jejunium aulem ul sil meritorium vel salisfaclorium, alque adeo cultus Dei, omnino pendet ex devotione et virtute jejunantis; proinde non ex opere operato, sed ex opere operantis vim habel.

Porro, cum dicimus, jejunium esse cultum Dei, non accipimus nomine cultus solum aclum religionis proprie dictum, sed omnem acium qui Deo placeat. Sic enim de cultu loquuntur adversarii, cum jejunium, praecipue voluntarium, c dium esse negant. Ilis igilur praemissis probamus, jejunium collum esse Dei, Primo ex Scripturis. Nam Lue. 2. dicilur, Anna vidua coluisse Deum jejuniis cl orationibus νηστείαι, καὶ δεήσεσι Xaxpiouca. ubiel ponilur nomen cultus, cl distinguitur jejunium ab oratione, ul intelligamus non solum orationem, sed eliam abstinentiam, propler Deum assumptam, esse cultum Dei. Nec jejunabat sancta ista mulier quotidie ex mandato Dei, sed plane voluntarie; cl lamen hoc jejunio spontaneo vere Deum colebat.

Item Apostolus ad Roman. 12. cum dicil: Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Loquitur de compressione carnalium concupiscentiarum, quae fit potissimum per jejunium, atque hanc compressionem et mortificationem hostiam vocat, et λογικὴν λατρείαν, idesl, rationabilem cultum. Est igilur jejunium, ul per ipsum concupiscentiae reprimantur, cultus Deo gratus cl acceptus: Conci-

lium nicaenitm I. can.5. Jejunium quadragesimae cultum appellat, cum ail: *fl mundum, el solemne Deo jejunium possit offerri*. Tertullianus in hb. de resurrectione carnis: *Sacrificia*, inquil, Deo grata, dico jejunia, seras el aridus escas. Certe autem quod sacrificium csl, eliam cullus est. S. Leo serm. 2. de jejunio decimi mensis: Pro consummata, inquil, *perceptione omnium fructuum dignissime largitori eorum Deo continentiae libamen offertur*. S. Gregorius homil. 16. scribit, nos per jejunium quadragesimae offerre Deo quasi decimas el primitias vitae nostrae. Quod eliam scribunt Joannes Cassianus, Collai. 21. cap. 29. el alii. Denique jejunium csl salisfaclorium el meritorium, ul mox probabimus, igilur csl cullus Dei, ul nunc de cultu verba facimus.

Quarto: Jejunium csl utile ad satisfaciendum Deo. vel ad eum placandum. Id primum ostendunt exempla Scripturarum: nam 1. Regum 7. jejunantes filii Israël cum Samuele, Deum placarunt, el victoriam de hostibus retulerunt 3. Regum 21. Ac bab rex impius cum Deum ad iracundiam provocasset propler vineam Naboth, indutus cilicio j^junavit, et ambulavit demisso capite. Et eo facto, iram Domini, saltem ex parte, mitigavit. Sed eliam Ninivitae Jonae 3. indicio communi jejunio Deum placare studuerunt, el re ipsa placarunt. Idem fecerunt Judaei tempore Rester, cl lempore Judith, el placalo Deo liberali sunt eb excidio imminenti, Hester 4. et Judith 4. Denique Joel cap. 2. hortatur peccatores, ul convertantur ad Deum in jejunio, el Hclu, cl planctu.

Item probatur ex Patribus, Tertullianus in lib. de jejunio: Omnium, inquil *erga vicius macerationem haec csl ratio, qua rursum interdicto cibo, cl observato praecepto, primordiale jam delictum expiaretur. ul homo per eandem materiam caussae Deo satisfaciat, per quam offenderat*. El infra: *Sicul primum usus cibi pcrdidit, ita jejunium Deo satisfaciat*.

S. Cyprianus, in serm. de lapsis prope extremo. Iram, inquil, cl offensam ejus, jejuniis, fletibus, planctibus, sicut monet ipse, placemus. El infra: *Daniel*, inquil, *jejuniis promereri Deum nititur, in sacco el cinere volutatur, exomologesin faciens dolenter, el dicens, etc.* Quo loco (promereri Deum) pro co accipit, quod csl Deum placare, eique satisfacere, ul ex loto sermone perspicuum csl.

S. Basilius orat. 1. de Jejunio: /n morbum, inquil, *incidimus per peccatum, sanemur per poenitentiam. Sed poenitentia sine jejunio otiosa el infrugifera est, per jejunium satisfacito Deo*.

Kemnilius in 4. pari, examin. pag. 493. notat hoc loco, vocem ἀπολόγησαι. quam interpres reddidit satisfacito, non significare satisfacere, vel defendere, aut excusare, sed realum agnoscere, et culpam deprecari. At quis unquam audivit, ἀπολόγησθαι esse realum agnoscere? nisi forte idem sil excusare cl accusare; confiteri el negare. An hoc non est pro arbitrio vocabulorum significationes invertere. Ilaque ἀπολόγησθαι proprie significat defendere cl excusare; cl quia satisfactio poenalis compensat delictum, cl co modo purgat cl aufert, ideo ad cam significandam utuntur saepe auctores

vocabulo excusandi, cl contra vocabulo snlisfncicndi ad excusationem significandam. Iloc aulem loco cerium esi senlenliam s. Basilii esse, ul opponanuis irae Dei, tamquam clypeum pro pecealo jejunium, quod illud excusabit non negando, sed satisfaciendo cl compensando.

S. Ambrosius in lib. de Elia, cl Jejunio, cap. 3. *Jejunium. inquit, culpae mors, excidium delictorum, remediuih salutis.* El cap. 4. dicit jejunio legi el ablui peccata. El cap. 9. ipsum jejunium sacrificium reconciliationis appellat.

S. Epiphanius in compendiaria doctrina, quae est ad finem librorum adversus hacrescs: *Jejunamus, inquit, non ul beneficium aliquod ei, qui pro nobis passus est, exhibeamus, sed ul Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit. ad salutem nostram confiteamur; ct ul pro peccatis nostris jejunia nobis apud Deum supputentur.*

Iloc eliam loco Kcmnilius admonet, depravari hanc senlenliam a Jesuiliis. in graeco enim sic, legi: Ὁπω · υπέρ τών νήμῶν αμαρτιών αἰνηστεῖται ἡμῖν εὐλῶγιστοι θεῶ γίνονται, hoc csl, ul ipse vertit, *ul pro peccatis jejunia nobis fiant grala et accepta Deo.*

Al nonne est omnino idem, jejunia pro peccalis supputari; cl jejunia pro peccalis lieri grala cl accepta Deo? Itaque ipse idem Kcmnilius paulo post ab Epiphanii sententia recedere sc libere promoter?

S. Hieronymus, in commentario ad cap. 3. Joanae: *Saccus, inquit, el jejunium arma sunl poenitentiae, auxilia peccatorum.* Ellib. 2. adversus Jovinianum scribil. ipsam eliam Sodomam cl Gomorram jejunio Deum poluisse placare.

S. Joannes chrysoslomus homil. 1. in Genes. *Communis, inquit, nostri omnium Dominus, veluli paler /ilios indulgenter amans, cupiens ea, quae unquam peccavimus, nos abluere; hanc nobis, quae per jejunium fit, curationem adinvenit.*

S. Augustinus, serm. 60. de tempore: *Nemo, inquit, pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia jejundet.* Ac ne dicat Kcmnilius, hunc sermonem fortasse non esse Augustini, idem auclor in serm. de utilitate jejunii. quem ipse etiam Possidius nominalim s. Augustino tribuit: *Responde, inquit, tenlatori, excrucio me plane, ul ille parcat, do de me poenas, ul ille subveniat, ul placeam oculis ejus.*

S. Leo serm. 4. de quadragesima: *Magna, inquit, divinae institutionis salubritate provisum est, ul ad reparandam mentium puritatem quadragesima nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, el pia opera redimerent, el jejunia casia decoquerent.* Idem serm. 4. de jejunio septimi mensis dicit jejunii sacrificio Deum placari: Ac similes sententiae in s. Leone passim leguntur.

Sanclus Bernardus serm. 66. in Cantica: *Ego, inquit, interdum abstineo, sed abstinenjia mea satisfactio esi pro peccato. non superstio pro impietate.* Item serm. 4. de quadragesima: *Pro eo, inquit, quod ipsis quoque licitis abstinemus, ea nobis, quae prius commisimus, illicita condonantur etc.*

Quinto: Jejunium utile est ad merendum cl im-

petrandum benellcia Dei loinporallo, cl sempiterna. Nain ul in lib. I. Reguin cap. I. legiffiUj, *Anni uxor Ilclcanac lilium Saniueleiii per jejunium impetravit.* Ann« (inquit sam-lus Hieronymus lib. 2, in Jovina im m) *inanem cibo ventrem filio meruit implere.* David quoquo jejunio so afflivil, ul periclitlanli lilio vilam impclrorel, 2. Regum 12. S-in item per jejunium a daemonio liberatur, Tub, 3, al-que hoc forte csl genus illud daemoniorum, quM non ejicitur nisi perorationem cl jejunium, ul Dominus ait, Malth. 17.

† Sed csl insignis locus praoler caeleros, pro marito jejunii, Malth. 6. *Tu aulem cum jejunas unge caput tuum, el faciem luam lava, ne videaris hominibus jejunans. El paler tuus, qui videt in abscondilo reddet tibi.* Al quid quaeso reddet, nisi mercedem? Opponet enim Dominus hoc jejunium illi. de quo animi dixeral. *exterminant facies suas, ul appareant hominibus jejunantes.* Arnen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

Calvinus in commentario hujus loci scribil, niercedern accipiendam esse improprie, quoniam merces promillitur eliam ornlionuel lamen quod oranti datur non csl merces, sed donum. Addit non esse eandem rationem orationis cl jejunii, quoniam oratio csl cultus Dei, cum sil opus a Deo praeceptum, jejunium non csl cullus, cum non sil praeceptum, sed res media el indifferens. Ex quo sequitur, ul orationi per se reddatur merces, jejunio nutem non per se, sed ul orationi deservit.

Al fallitur Calvinus, nam tametsi orationi, uto ratio csl. respondeat poiuis donum, quam merces, lamen orationi, ul est opus bonum, el ex cliaritate profectum, omnino debetur merces. El hoc modo tum ipsi orationi, lum jejunio mercedem respondere Salvator affirmat. Falsum esi autem, jejunium esse rem mediam, si sumatur (ul a nobis surnilur) pro abstinentia ex electione assumpta ab bonum aliquem finem. Sic enim non est res media, sed acius virtutis, et res a Deo praecepta, cl illi gratissima, non solum ul orationi deserviens, sed eliam per se ul aclus temperantiae, vel alterius cujuscunque viriutis.

Ilis testimoniis cl exemplis Scripturae subjici possunt testimonia, alque exempla Palrum. Sanclus Joannes apostolus, teste Clcmcnle nlexandrino, apud Eusebium lib. 3. hislor. cnp. 17. crebra duxit jejunia, ut gralam Dei cuidam juveni impetraret. Idem etiam Joannes scripturus evangeliuin indixit solemne jejunium, ul gralam recte scribendi accipere mereretur, ut s. Hieronymus tradit praefatione commentariorum in Matthaum, cl eum sequutus venerabilis Beda in primum caput Jonnnis.

Tertullianus in lib. de jejunio: *Elum, inquit, sacramentorum agnitionem jejunia de Deo merentur.*

S. Ambrosius in cpisl. 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Qui sunl. inquit, hi praeceptores novi, qui merilum excludunt jejunii?*

S. Gregorius nazianzenus, oratione de laudibus Cypriani, explicans quibus armis sancti quaedam virgo diabolum a se repulerit: *Jejunii, inquit, cl humicubalionis pharmacum objecit.*

S. Albinusius in lib. de virginitate, non procul

ob inilio: Tides, inquil, quid facial jejunium? morbos sanat, dislillaliones exicctil, daemones fugat, pravas cogitationes expellit,cor mundani efficit. *il de.* El infru: Quisquis, inquil, ab immundo tpirilU vexatur, certum habere debet, hoc pluir-inacojejunio (inquam) slalim spirilus malos afflictos abscedere, vim jejunii metuentes.

Sanclus Basilius oral. I. de jejunio; *Jejunium*, inquil, ad venturi saeculi mala fugienda cl assequenda bona utile esi eic.

S, Joannes chrysoslomus, serm. I. de jejunio : *Jejuna*, inquil, quia peccasti: *jejuna* ul non pecces, *jejuna*, ul accipias: *jejuna*, ul permaneant quae accepisti.

S. Hieronymus in 2. lib. adversus Jovinianum ex proposito disputai, meritorium esse jejunium.

S. Augustinus serm. «2. *Jejunium*, inquil, remedium est. aul praemium. Hoc csl, aul indulgentiam peccatorum, aul praemium regni coelestis acquirit.

Auctor libri de ecclesiasticis dogmatibus, qui liabelurin 4.tomo s. Augustini,sic loquitur cap.b8. *Pro amore castigandi corporis abstinentibus a vino, vel carnibus.nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Joviniani est.*

S. Leo serm. 1. de jejunio septimi mensis: *Il per humilitalem*, inquil, *jejunii* conlra omnes hostes nostros divinum mereamur auxilium.

Ad aliqua leslimonia Palrum, quae in lolo praesenti capite citavimus, respondere nititur Ketnmlius. in 4. part, examinis, pag. 490. el seq. Pruno dicil, Paires saepe rhetoricari solilos: nam existimarunt, ul ipse ait.se hujusmodi rhetoricis exageralionibus eilicacius posse homines ad suscipienda cl exercenda jejunia promovere. Sicul Chrysosiomus fatetur in lib. decompunct. cordis, quaedam cohortalorie magis, quam vere dici.

Secundo addil: Posse Palrum sententias ad analogiam fidei explicari, si dicamus, eos tribuere jejunio tamquam caussae remotae id, quod convenit orationi, vel poenitentiae, quibus jejunia servire debent.

Tertio: Objicit aliqua loca Palrum, ubi legimus, jejunium a cibis nihil prodesse, nisi jejunetur a vitiis. Ac dicil, in his locis se Patres explicasse.

Quarto: Cum videret non salis commode verba Patrum ila exponi, fatetur eos errare: *Negari*, inquit, *non polesl.* Paires in rhetoricis illis*jejunii* cncomii saepe longius provectos, ab analogia fidei el norma Scripturae non parum discessisse. El infra: *Quando conlra hanc fidei analogiam Pontificii talia veterum dicta urgent, cogimur salva reverentia.quae tam magnis viris debetur, illa rejicere, ut fundamentum salutis saluum retineamus.* El infra: *Quando Pontificii laics veterum excessus ad palliandas el stabilienda supersliliosas de jejuniis opiniones producunt, cogimur contradicere, et a Palrum exorbitantibus vestigiis aliquantisper discedere, ut juxta canonem Scripturae recto pede ad veritatem euangelii ambulare possimus.*

Sed haec omnia facile refelluntur. Nam quod alinet ad Primum, si Kcmnilius unum aul aliorum Putrem rhetorica amplificatione usum esse diceret,

non videretur omnino sine ratione loqui: al quis credat, nullum fuisse ex lanio numero Palrum,qui nun cxlulcril supra venialem jrjuim land ·-? Adde quod inulta leslimonia adduxerimus non excepta cx sermonibus, sed ex libris dogmaticis, vel commentariis Scripturarum, in quibus locum non habent rhetoricae amplificationes.Quod autem Kemnilius Chrysoslonium citat ex lib. de compunct. cordis, plane conlra se citat. Clirysostomus enim eo luco non laudat, sed reprehendit eos, qui ad homines terrendos aliqua cohortalorie, non vere dicta existimant.

Quod attinet ad Secundum.Non possunl testimonia Patrum ila exponi, el solum velint jejunium servire oralioni el poenitentiae,praesertim si dicatur jejunium signum esse poenitentiae, non aulem pariem, sive opus el fructum poenileniiae. Paires enim omnia distincte docenl, nimirum jejunio juvari orationem, cl praeterea placari Deum, impetrari beneficia, satisfieri pro peccati?, etc.

Purro non facit ad rem, quod aff riur Tertio loco. Palemur enim parum prodesse jejunia a cibis, si non abslinealur a vitiis, sed ideo jejunia utilissima esse dicimus,qui i juvant, ut purgemur a viliis, cl ul m vilia non labamur. Proinde non pugnant senlcniiac Palrum inter se. neque una senlencia impedit, quo minus aliae sint verae, etiamsi proprie et sine Iropo accipiantur.

Quod vero Quario luco Kcmnilius dicil, id plane salis est ad ipsius cl ejus similium Novatorum temeritatem coarguendam. Quis cnim sibi persuadere possil, loi sanctissimos el doctissimos Patres minus recle canoncm -aerae Scripturae intellexisse, el fundamentum fidei cl salutis tenuisse, quam paucos Novatores, magis grammaticos quam theologos? Quis non magis credat Kemnilrum exorbitas.-c. el a norma, alque analogia fidei recessisse, quam Basiliuin, Chrysostomum. Ambrosium, Hieronymum cl alios, quos citax imus,quibus injuriam facimus, si cum eis Novatores istos ulla ex parle comparemus.

CAPOT XII.

Solvuntur objectiones.

Sed videamus quae ipsi argumenta habeant, ut probent, jejunium non esse cultum,nec salisfaclo-num, vel meritorium.

Primum objicit Brentius. testimonium Isaiae, c. 58. *Numquid tale est jejunium. quod elegi, per diem affligere hominem animam suam elc.* Nonne hoc est magis jejunium.quod elegi? Dissolve colligationes impietatis etc.\ddil Iwmnilius testimonium Ilicremiae, cap. Ii. *Populus hic diligit vacillare pedibus, el non abstinet, vel cohibet se. Ideo Domino non est complucilum in illis. El si igilur jejunent, non exaudiam* Alem testimonium Zachariae, cap. 7. *Cum jejunaretis, el plangeretis, numquid jejunium jejunoslis mihi? His testimoniis, aliisque similibus probari existimant,jejunium non esse cultum Dei.*

Hespondco:Ex allatis testimoniis non solum non

colligitur, jejunium non esse cultum Dei, sed colligitur omnino contrarium. Nam cum Dominus dicat, non placere sibi jejunium eorum, qui non student mores emendare, salis aperte indicat, illud jejunium sibi placere ac per hoc esse cultum, quod est conjunctum cum iustitia et pietate. Itaque cum dicitur: *Numquid hoc est jejunium, quod elegi, affligere hominem per diem animam suam* *PS* Subintelligendum est, *solum*, ul monet s. Hieronymus in commentario, ul sensus sit, non placere Deo jejunium; in quo solum alligatur anima, sed illud, in quo cum afflictione animae conjuncta est emendatio morum. Placere enim Deo, ul homines jejunando affligant animam. perspicuum est ex cap. 16. et 23. Levitici, et cap. 29. Num. ubi Deus indicit jejunium septimi mensis, et non solum dicit: *Affligetis animas vestras*, sed etiam addit, *si quis ea die afflicti* *US non fuerit, peribit anima ejus de populo suo*.

Secundo: Objicit Calvinus illud Ioclis 2. *Scindite corda vestra et non vestimenta vestra*. Id est, non carnis afflictione, sed cordis contritione convenimini ad Deum.

Respondeo: Per scissionem vestium non significatur jejunium, aut alia corporalis afflictio, sed signum plane externum doloris et poenitentiae. Jejunium enim conjungitur ab eodem propheta cum ipsa conversione et contritione cordis, ul fructus ejus: *Convertimini ad me in toto corde vestro in jejunio, et fletu, et planctu*. Deinde non prohibetur scissio vestium, quidquid tandem illa significet, nisi quando non ei respondet cordis contritio. Itaque sensus est, Nolite scindere solum vestimenta, sed etiam corda. Scissionem enim vestium in signum delectationis ac doloris, non displicuisse Deo, vel ex eo potest intelligi, quod etiam post Christi adventum apostoli hac caeremonia usi fuisse inveniuntur, Ador. 14.

Terlio: Objicit Philippus verba illa b. Pauli, 1. ad Timoth. 4. *Exerce te ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum valet* *PIETAS autem ad omnia*. Ubi nomino corporalis exercitationis intelligitur jejunium, ut Ambrosius in commentario exponit. Quare cum opponatur jejunium pietati, quae proprie ad cultum Dei pertinet, sequitur, ut jejunium proprie non sit cultus.

Respondeo: Duae sunt hujus loci explicationes. Una est commentarii, qui tribuitur Ambrosio, quae quidem per corporalem exercitationem jejunium intelligit, sed per pietatem non intelligit, cullum Dei proprie dictum, sed misericordiam in pauperes. Vult autem hic commentarius, jejunium ad modicum utile esse, nisi cum misericordia et eleemosynis jungatur. Quod idem docet Chrysostomus, homil. 78. in Matth. ubi dicit, jejunium sine eleemosynis nihil valere. Quod intelligendum est, si eleemosynae faciendae praecipulum occurrat, et is qui jejunat, iam sit avarus, ul nolit eleemosynam facere etiam de eo, quod sibi superest, et quod alias consumpsisset, nisi jejunare instituisset. Alioqui enim jejunium cum eleemosyna jungere non est necessarium, quamvis sit utilissimum. Quare s. Ambrosius serm. 33. s. Augustinus serm. 56. et s. Leo serm. 2. de jejunio deci-

mi mensis, non jubent, sed horiantur, ul unusquisque tempore jejunii prandium, quod sibi ipse subtrahit, pauperibus erroget.

Allera expositio verior et plane ad mentem Apostoli, est Chrysostomi, Theodoti, Theophrasti, Oecumenii et aliorum, qui per corporalem exercitationem non intelligunt jejunium, sed stadium corporis confirmandi et corroborandi, quod faciunt albi lac, gladiatores, milites et caeteri, qui viribus corporalibus egent. Simil enim Apostolus similitudinem ab athleteis, cum ait: *Exerce te ipsum ad pietatem*. Nam id significat vox graeca γυμναζε. Et sensus ejus loci hic est, exerce le more boni athleteae ad cursum, vel certamen pietatis. Hoc enim vere utilissimum est, tum in bacula, tum in futura. Nam qui vires exercet ad cursum, vel corporale certamen, parum omnino inde lucratur in hac vita, et in alia prorsus nihil. Similis locus est 1. Corinth. 9. *Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, et illi* quidem ul *corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*.

Porro: Sanctus Joannes chrysostomus non solum docet, Apostolum non loqui hoc loco de jejunio, sed etiam refellit eos, qui contra sentiunt. Neque enim credibile est, apostolorum vocaturum fuisse jejunium corporalem exercitationem, cum jejunium ad corpus extenuandum, non ad confinnandum referatur; et cum sit vere spiritalis et celestis exercitatio. Deinde, quomodo dicere idem Apostolus, jejunium ad modicum valere, cum ipse idem ad jejunium iam frequenter, et verbo, et exemplo discipulos hortaretur? Denique, numquam Apostolus jejunio pietatem opponeret, quae habet promissionem vitae, quae nunc est et futurae, cum id maxime conveniat jejunio, ul in hac vita sanitatem officiali et conservet, ul patet ex cap. 1. Danielis: et in alia mercedem accipiat a Patre celesti, juxta promissionem Domini, Matth. 6. Itaque recte s. Leo, serm. 1. de jejunio per lecosles: *Sequitur, inquit, solemne jejunium, quod animis, corporibusque, curandis salubriter institutum, devota nobis est observantia celebrandum*.

Quarto: Objicit Kemnilius. quod Lucae 18. Phariseus allegans jejunia sua justificatus non fuerit, et quod Matth. 9. Christus opinionem, qua Pharisaei jejunabant, comparaverit verbis detritis, quibus evangelii novitas non conveniat. Ex quibus locis manifestum esse dicit, jejunium improbari et rejici a Deo, si suscipiatur opinione pharisaica et ad ostentationem, vel ad meritum, satisfactionem, seu justificationem.

Respondeo: Quod allinet ad priorem locum, Phariseus non ideo justificatus non est, quia jejunabat bis in sabbato, aut quia jejunium ad justificationem aliquid valere existimabat, sed quia superbe ostentabat bona opera sua, et alios contemnebat. Dominus enim anteposuit publicanum pharisaeo, quia humilis oral, et pharisaeus superbus, non quia pharisaeus jejunabat, et publicanus non jejunabat. *Descendit, inquit, hic justificatus ab illo, quia omnis qui se exultat humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur*.

De Allero testimonio ex cap. 9. Matth. disserui-

mus supra, ubi ostendimus, manifeste errare Kemniliu in dum jejunium detritis vestibus comparatum esse ducet, cum potius contra novis sil vestibus comparatum.

Quod aulem Kemnilius eandem rationem esse ruit jejunii ad ostentationem cl ad meritum, satisfactionem cl justificationem, facit more suo, qui solei omnia confundere. Nam jejunium ad ostentationem malum esse, cl in Scripturis passim reprehensum notum est ex cap. G. .Malli. 18. Luceae, et ex aliis locis. Jejunium aulem ad meritum acquirendum, vel ad satisfaciendum pro peccatis, in Scripturis non solum non reprehendi, vel etiam probari et laudari, nullis testimoniis et exemplis superiore capite demonstravimus.

Quinio: Objicit idem Kemnilius, cap. 2. ad Colossenses, ubi (ul ipse dicit) Paulus reprehendit et damnat laetitias, seu electilius illas religiones, quae in cibis, qui ipso usu consumuntur, cultum Dei constituunt; cl juxta traditiones hominum sub specie humilitatis et severioris disciplinae corpori non parcunt, sed illud ila vexant, affligunt et macerant (hoc enim significat ἀφειδία) ul debitum honorem necessaria sustentatione et convenienti curatione ei non tribuant. Atque in hac disciplinae severitate cullum Dei constituunt.

Respondeo: Duo quaedam Paulus reprehendit. Primum, cullum Dei in cibi, potusque abstinentia silum, non quemcumque, sed superstitiosum et falsum. Nam vox ἐΟελοΟρ;σκεία, tametsi sonet cullum voluntarium, tamen non significat cultum voluntarium. ul distinguitur a cullu imperato cl necessario, sed ul distinguitur a cullu rationabili. Illa enim dicuntur interdum voluntaria, quae non habent fundamentum rationis, sed ideo fiunt, quia sic libet. Reprehendit igitur Apostolus abstinentiam Judaeorum, vel haereticorum, qui putabant, cibos aliquos per se esse immundos, et in eo religionem consiluebant. si cibos ejusmodi numquam gustarent. Quae religio voluntaria ei falsa ac superstitiosa merito nominatur, quoniam non fundatur in Scripturis, aul in aliqua solida ratione, sed in deliratione cl somniis, vel potius in voluntate quorundam haeresiarcharum. Abstinentia autem catholicorum ἐΟελοΟρησχεία dici non potest, et nullo minus cultus fartilius. vel electilius, ut cum Kemnilius vocat, quoniam catholici non fingunt ex capite suo, Deo gratam esse suam abstinentiam, sed ex testimoniis cl exemplis Scripturae, et Pairum colligunt, ul superiore capite demonstravimus.

Secundo: Reprehendit Apostolus eos. qui sine moderatione jejunant, ila ul non parcant corpori. neque ei suppeditent quae sunt ad vilam, vel ad sanitatem necessaria. Ita enim hunc locum interclncl Chrysostomus in commentario, cl sanctus Ileronymus in epist. ad Algasiam, quae cl. 10. Atque hoc ipsum catholici omnes libentissime confitentur. Castigari enim et affligi volumus carnem, ut Scripturae faciendum esse docent, non aulem interimi, aut morbum contrahere.

Sed est etiam alia ejusdem loci expositio apud sanctum Augustinum, in epistol. 59. ad Paulinum, quae sententiam nostram plane confirmat. Scribit

enim Augustinus, notari ac reprehendi ab Apostolo illos, qui videntur non sine ratione jejunare. cum id videantur referre ad corpus castigandum et cor humiliandum; sed lamen re vera non propter hoc potissimum, sed propter superstitionem suam jejunant, qua videlicet sibi persuaserunt, cibos aliquos natura sua esse immundos. Itaque ex Augustini sententia non reprehenduntur hoc loco, qui carnem jejuniis affligunt, et in ea recultum aliquem, id est, opus Deo gratum constituunt: sed illi quoniam videntur ea de causa jejuniis operam dare, re aulem vera superstitionem suam per abstinentiam illam alere et augere conantur.

Sexto: Objicit idem Kemnilius, quod meritum aul satisfactionem in jejunio ponere, sil fundamentum redemptionis et salutis negare.

Sed argumentum est commune contra omnia bona opera, et salis copiose a nobis refutatum, in disputatione de merito et satisfactione.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Ex Patribus et historia antiquitatis nulla colligit argumeta Kemnilius, contra meritum jejunii; sed magna ex parte tam sunt inepta et levia, et mendaciis undique aspersa, ul pigeat in iis referendis vel refellendis tempus terere. Pauca quaedam attingam, quae graviora visa sunt.

Primum igitur ex Ignatio Duo loca producit. Primus est in epistol. ad Heronem, ubi sic loquitur Ignatius: *Jejuniis et orationibus vacato, sed non immodice, ne te ipsum destruas, a tino et carnibus non penitus abstineto, neque enim abominabilia sunt.* Ei infra: *Quicumque dicit aliquid contra ea, quae mandata sunt. etiamsi fide dignus sit, etiamsi jejunet, etiamsi per Tophelel, etiamsi signa faciat. lupus tibi habeatur sub ovis pelle, otium exilium machinons.*

Altior locus est in epistol. ad Philippenses: *Si quis in reliquis recte sentiat. ex cibis aulem quosdam vocet abominabiles, ille inhabitatorem habet draconem apostatam.*

Ex his locis Kemnilius ila colligit: Fuerunt igitur, inquit. Ignatii tempore circa annum 100. qui a cibis quibusdam, maxime a carne et vino sub specie religionis abstinuerunt, et immodicis jejuniis corpora laeserunt etc. Quibus verbis Carthusienses, aliosque catholicos monachos reprehendit, qui carnibus numquam vescuntur.

Sed facilis est Responsio. Nam Ignatii doctrina sanctissima est, et ab omnibus catholicis libenter admittitur. Non enim sanctus Ignatius illos reprehendit, qui propter continentiae virtutem semper a vino et carnibus abstinent, sed eos, quid id faciunt, quod vinum et carnes res immundas esse arbitrentur, quales fuisse ipso Ignatii tempore Ebionitas, ex Epiphanio constat.

Id aulem ila esse, probatur Primo, quoniam alioqui s. Jacobum apostolum, Ignatius reprehendisset, qui teste Egesippo apud Eusebium, lib. 2. hi-

storiarum, cap. 22. a carnibus et vino perpetuo abstinebat. Quod idem commune fuit omnibus illis sanctis anachoretis, Antonio, Hilarioni, Machario, Simeoni Sililae et aliis, quorum laudes Athanasius, Hieronymus. Palladius, Theodorclus et alii veloces conscripserunt.

Praeterea: Sanctus Ignatius coram dicit, non esse a vino et carnibus abstinendum, quia non sunt abominabilia. aperte docet, lene esse malum a vino et carnibus abstinere, cum aliquis propter ea illis abstinet, quod abominabilia esse credat.

Denique: Sic reprehendit Ignatius prohibentes cibos, sic reprehendit prohibentes nuptias, sic enim loquitur in epistola ad Philadelphenses, in ipso loco, quem citat Kemnilius: *Si quis in reliquis recte sentiat sed legitimam commixtionem, et liberorum procreationem, corruptelam et pollutionem appellet, aut cibos quosdam abominabiles vocet, talis apostatam draconem inhabitantem habet.* Nam Ignatii tempore sicut Ebion carnes immundas, sic Saturninus nuptias a diabolo esse dicebat.

De nuptiis autem non detestandis, ita sanctus Ignatius loquitur, ut perpetuam virginitatem etiam laudet et nuptiis anteponat. Sic enim scribit in eadem epistola ad Philadelphenses: *Virgines Christi in puritate, non abominantes nuptias, sed id quod praestantius est amplectentes etc.* Et in epistola ad Philippenses. *Si quis, inquit, caste, si quis continenter vivit. non extollatur, ne perdat mercedem.*

Sic igitur Ignatius cibos omnes mundos esse docet, et nullum vitandum, quasi immundum, non tamen prohibet, quo minus quis continentiae gratia semper jejune, aut semper a vino et carnibus abstineat, nisi forte causa de causa alicui magis expediat, aliquando saltem vinum et carnes degustare. Sic enim Apostolus Timotheum admonet, ut propter stomachi sui debilitatem non semper aquam bibat. sed modicum vinum illi adjungat, et nos et Ignatius licet praecipit, ut non omnino vini potum et carniū cibum respiciat. Cum enim tunc primum exorta esset haeresis. quae praetextu religionis vinum et carnes detestari docebat, utile erat nullis, ut Hero, qui persona erat publica, haeresim illam exemplo suo refelleret. Nec tamen inde sequitur. ut non debuerit Hero in quadragesima aliisque jejuniis diebus a carnibus abstinere.

Secundo loco profert Kemnilius historiam Alcibiadis, quam etiam attingit Philippus, in locis lib. de Scandalo. Summa historiae haec est, ut eam referat Eusebius lib. 5. cap. 3. Alcibiades quidam assueverat vilae admodum austerae, ut nihil praeferret panem et aquam in cibum et potum sumeret. Is propter Christi lidem in carcerem conjectus, ubi simul aderant Attalus, Maturus, Blandina et alii conicssores, in ipso etiam carcere nihil omnino praeter panem et aquam gustare volebat. Inierim Attalo divinitus indicatur, non recte agere Alcibiadem, quod creaturis Dei non uleretur, et inde scandalum in mentibus aliorum gigneret, quare Alcibiades a fratribus admonitus, omnibus cibis promiscue uti coepit. Hanc historiam ille Philippus et Kemnilius interpretantur, quasi Alcibiades a ci-

bis abstineret opinione cultus et vilae perfecti. Et hoc ipsum Attalo divinitus revelatum fuit, Alcibiadis abstinentiam ideo non placere Deo. et socialium malus gignere, quod ipse censeret discrimen ciborum esse cultum Dei praevalentius,

Sed nullo negotio res expediri potest. Nam illa illa historia nulla illi mentio cultus praeslatis, sed simpliciter narratur, ex divina revelatione cognitum fuisse Alcibiadem non recte lacere. quid creaturis Dei non uleretur, deque ea re commoverentur fratres non leve scandalum pati. Ex qua narratione colligitur salis probubihler. suspicalos esse Irenaeum qui cum Alcibiade in carcere erant, illum haeresi damnantium cibos, ut immundos, infectum fuisse. Habuerunt autem occasionem hujus suspicionis, ex eo, quod cum prudentia christiana duceret, homines in carcerem conjectos, et fere quotidianis tormentis vexatos ac debilitatos indigere aliquerefectione majori, et ea non deesset, ipse lamen in sua illa severissima abstinentia perseverare idlet. Scribit enim Tertullianus in lib. ad martyres, solitos fuisse Christianos, summa diligentia et durtate ministrare cibos etiam delicatos, confessoribus in carcere constitutis. Hoc igitur etiam, quod socialis Alcibiadis offendeat, quod eum viderent refectione indigere, et eam lamen respicere. Inde enim suspicabantur, eum aliquo errore circa ciborum munditiam laborare.

Al (inquit Kemnilius) Alcibiades post admonitionem illam non coepit illa opinione a ceteris abstinere, sed absque delectu cibis omnibus uti. Aon igitur in eo solum errabat quod abstinebat, quasi ab immundis. Respondeo: Posset obiectio in adversarium retorqueri; quoniam si Alcibiades reprehensus fuisset, quod abstinere propter opinionem cultus praeslantioris, potuisset mutare opinionem, et ea mutata in abstinentia sua perseverare. Caeterum vera responsio est, non poluisse Alcibiadem se ab erroris suspicionem purgare, nisi edendo promiscue cibos, quibus alii vescerentur, tum quia fratres, qui scandala passi fuerant non poterant certiores reddi de opinione illius interna, nisi per actionem externam, tum etiam quia prudentia alque discretio (ut diximus) eo tempore postulabat, ut rigorem illum abstinentiae relaxaret.

Omitto lapsum Philippi, qui scribit. Alia et Blanditiam conjuges fuisse, cujus contrarium ex ipsa historia manifeste colligitur. Blandina enim ancilla erat et virgo: A Italus vir nobilissimus et civis Romanus. Omitto item multa, quae ex capite suo Kemnilius comminiscitur, ut quod fratres ex loco Apostoli, ad Timotheum. 4. opinionem Alcibiadis refutaverint, et alia, quae ex ipso loco Eusebii Inspeculo per se evanescent.

Tertio: Profert Kemnilius historiam haereseos Titiani. ut probet, sententiam nostram de merito jejunii natam esse ex errore Titiani. Sed hoc supra refutatum est. Constat enim ex communi Patrum consensu, Talionum prohibuisse cibos aliquos. propter quod immundos natura sua esse censeret, et ideo numquam eos gustari voluisse. Quod longissime abest ab Ecclesiae doctrina.

Quarto: Producit librum Tertulliani de jejuniis, in quo Tertullianus Montanum haeresiarcham de-

fendons, dicit, jejunium ac delectum ciborum esse utilem ad merendum, ad satisfaciendum, ad placandum Deum. El contra objicit sibi catholicorum refutationem, qui proferebant Scripturas Isaiaetffon *hoc est jejunium quod elegi*", Et evangelii: *Quod intrat in os non coinquinat hominem*. El apostoli: *Esca nos non commendat Deo*. Ex quibus colligit Kemnilius, sententiam nostram de merito jejunii consentaneam esse doctrinae Tertulliani cl Montani haeresiarchae, cl alienam a docirina veleris Ecclesiae, quae Tertullianum Montanumque damnavit.

Respondeo: Jam supra diximus, Tertullianum non bona fide recitare doctrinam catholicorum. Catholici cnim non reprehendebant Monlanislas, quod jejunia el ciborum delectum ad merilum, cl satisfactionem valere existimarent, sed quod ila superstitione Xirophagias urgerent, ul viderentur summam religionis in eo ponere, si nihil nisi crudum el aridum comederent. Haec enim sunl verba Tertulliani: *Arguant, inquit, nos, quod Xirophagias observamus, siccantes cibum ab omni carne cl omni virulentia, et vividioribus quibusque pomis, ne quid vinositatis, vel edamus, vel potemus*. Haec certe supersticiosam diligentiam demonstrant, ct ideo catholici non sine caussa Scripturis allegabant: *Non hoc est jejunium quod elegi. Quod intrat in os non coinquinat hominem*. *Esca nos non commendat Deo*. Alioqui fuisse in Ecclesia catholica usum jejunandi in pane el aqua, fatetur in eodem libro Tertullianus, et jejunium, alque abstinentiam a certis cibis meritoriam esse, patres omnes docent.

Quinio: Profert Kcmnilius hisloriam haeresis Euslalhii: *Eustathius enim, inquit Kcmnilius. a carnum esu abstinentum docuit, non quod cum Manichaeis eas immundas et abominandas judicaret, sed propter exercitationem cultus divini*. Id quod probat ex Sozomeno lib. 3. cap. 13. qui scribit, ipsum Euslalthium, in concilio gangrensi se declarasse, *Οὐζ ἀνταδεία σvsxa, ἀλλὰ τη ζατὰ θῖόν ἀσζήσεω*, idesl, non contumaciae gratia, sed cultus erga Deum abstinentiam illam instituisse. Concilium aulem gangrense nihilominus Eustathii sententiam damnavitiigilur damnavit jejunia cl abstinentiam. quae suscipitur cum opinione cultus ct meriti apud Deum, Colligit eliam ex hoc loco Kemnilius, nondum fuisse illo tempore in Ecclesia prohibitionem carnum in diebus jejuniorum, sed lentatam quidem fuisse ab Euslalhio, sed ab Ecclesia continuo repressam.

Respondeo: Eustathii hacresim non possumus melius cognoscere, quam cx gangrensi concilio, quod illo ipso (empore celebratum est. Sic igilur loquitur concilium in ipsa praefatione: *Declaratum, inquit, est /ios (nimirum Euslalthianos) nuplias accusare ct docere, quod nullus in conjugali positus gradu spem habeat apud Deum*. El infra: *Jejunia, quae in Ecclesia praedicantur contemnenda asseruisse*. Nonnullos eorum eliam cibos carnum tamquam illicitos rcputasse. Deinde in canonibus, **can.1.** Si quis vituperat nuptias etc. *Anathema sit*. Et **can. 2.** Si quis carnem edentem praeter sanguinem, el idolis immolatum

cl suffocatum, cum religione el fide, condemnat, velul spem propter hujusmodi perceptionem non habentem, anathema sil.

Ex his manifeste colligitur, ab Euslalhio, ejusque discipulis nuplias, cl carnis esum absolute fuisse damnata, ila ut salvum esse non posse crederent, qui nuplias contraheret, aul carnes ullo tempore degustaret. Quae csl ipsa haeresis Manichaei, quoad subslanlam, quamvis fortasse non ex eodem fundamento Manichaeos cl Eustathius hanc hacresim fabricaverint.

Manifestum quoque csl, Euslalthium a concilio damnatum, non quod a nuptiis, vel carnis esu propter cultum Dei perfectiorem, abstinentum esse diceret, sed quod absolute nuplias. carnisque csum, ut res illicitas Christianis (ul diximus) repudiaret. Nam idem concilium, can. 9. el 21. Virginitatem cl continentiam recipit el laudat.

At (inquit Kemnilius) *Eustathius (Sozomeno teste) dabat operam vilae severae, cl in concilio gangrensi professus est, se non contumaciae gralia, sed ob cullum Dci abstinentiam illam introduxisse*.

Respondeo: Ita est, sed idem Sozomenus addit, Euslalthium ob amorem vilae severioris in absurdas opiniones incidisse, ilaque non abstinentiam ob cultum Dei, sed absurdas illas opiniones concilium damnavit.

Quod vero Kcmnilius dicil, nondum eo tempore interdictum fuisse carnum esum in diebus jejuniorum, merum csl ipsius figmentum. Eustathius cnim non arguitur aut damnatur, quod carnes comedi noluerit in diebus jejuniorum, sed quod absolute carnum esum illicitum esse dixerit: interdictum aulem illo tempore fuisse Christianis carnum esum, cum jejunia celebranda erant, ac potissimum in quadragesima perspicuum csl ex historia Spiridionis, quam supra tractavimus. Spiridion enim Eustathii aequalis fuit, aut etiam pmlo antiquior, cl lamen eo tempore scimus ab homine Christiano repudiatas fuisse carnes in quadragesima, eo nomine quod Christianus esset. Vide eundem Sozomenum lib. I. cap. 11.

Sexto profert Calvinus lib.4. Institution, cap. 12. § 19. locum unum s. Augustini, cx lib. 30. contra Faustum, ubi dicil, ab Augustino refelli delirium Manichaeorum, apud quos in magno honore erant, qui abstinebant a certis cibis, quasi abstinentia illa sil opus Deo gratum.

Respondeo: S. Augustinus non refellit Manichaeos, quod in magno honore haberent a carnibus abstinentes; sed quod putarent, carnes nalura sua osso immundas. Id quod probat, quoniam etiamsi apud Manichaeos soli sacerdotes a carnibus abstinerent, tamen plebi carnum esus, non lam ut licitus concedebatur, quam ul illicitus indulgebatur: *Auditoribus, inquit, vestris, quos tamquam distinctos a genere sacerdotum dixistis, secundum veniam haec edenda conceditis. Aequae enim conceditur secundum veniam, nisi peccatum*. Et infra: *Hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab escis hujusmodi temperatis, quod non significatione, sed nalura malae el immundae sint*. Adde quod Faustus Manichacus non solum dicil,

perfectos apud Manichaeos a carnibus abstinere, quem locum notavit Calvinus, sed etiam dicitur, apud catholicos in magno pretio haberi, qui carnibus semper abstineant. Sic enim loquitur cap. 3. *De vobis vero quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos. quorum nonnulli quidem porcina, plerique vero quadrupede omni, alii etiam eundo animali penitus abstinent. ferique ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia, et summa cum veneratione suscipiens solum non Deos existimat. Quod lesimonium s. Augustinus non reprobatur, sed approbat, ut perspicuum est ex quinio capite.*

CAPUT XIV.

De origine et institutione jejunii quadragesimalis.

Quinta restat pars disputationis jejunio, quae etiam de variis temporibus, in quibus ab Ecclesia sunt instituta jejunia. Ac primum de jejunio quadragesimae, quod etiam omnium maximum et celeberrimum, Tria tractanda sunt, de origine et institutione, de rationibus institutionis, et de variolae.

Quod attinet ad Primum, Tres falsae opiniones de origine quadragesimae refellendae sunt. Prima est haereticorum omnium hujus temporis, qui docent: Quadragesimam post tempora apostolorum ex quadam superstitione et perversa imitatione Christiani paulatim irrepsisse. Un Joannes Calvinus lib. 4. Institui. cap. 12. § 20. Mogdeburgenses cent. 1. lib. 2. cap. 10. col. 577. Kemnilius in I. part. exam. Cl alii. Probat autem id Kemnilius in 4. pari, examini. pag. 581. ex lesimonio Irenaei, apud Eusebium lib. 5. cap. 24. Sic enim loquitur Irenaeus: *Quidam unum diem ante pascha jejunant, quidam duos, alii plures, alii quadraginta, diurnas et nocturnas horas supputantes pro die. Et haec diversitas non jam nostra aetate primum coepit, sed longe ante, illorum scilicet tempore, qui ante nos fuerunt, qui vel conjectura assequi licet, non accurate consuetudinem eorum, qui vel simplicitate quadam, vel privata auctoritate in posterum aliquid statuissent, observarunt.*

Ex hoc loco Quinque memorabilia Kemnilius colligit. Primo: Tempore virorum apostolicorum fuisse diversas et varias observationes, non certas cistulas leges de jejunio. Secundo: Jejunium quadragesimae fuisse vulgarem consuetudinem, non mandatum, aut traditionem apostolicam. Tertio: Consuetudinem illam introductam privata auctoritate a simplicibus hominibus, non ex lotius Ecclesiae. aut apostolorum institutione, et praescripto. Quarto fuisse, qui in posterum tempus aliquid statuerint de forma jejunii, sed (ut dicitur est) ex privata sententia et devotione. Quinto*. Viros apostolicos ejusmodi consuetudinem non accurate observasse, propterea quod scirent ex quadam simplicitate a privatis hominibus introductam.

Sed hoc argumentum Kemnili Duplici ratione refutari potest. Primum enim si verba ipsa Irenaei diligenter excutiuntur, facile apparebit, cum aucto-

rem non loqui de institutione jejunii quadragesimalis, sed solum de forma jejunandi, id est, quamdiu oporteat jejunantes manere Impastos, ut in die. an duobus, an pluribus. Sed verba graece sic scribamur ex correctissimae Roborli Slo. plinill editione. Οὐδὲ γὰρ μόνον περί τῆς ἡμέρας ἐστὶν τῆς σῆτησι, ἀλλὰ καὶ περί τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς, οἱ μὲν γὰρ ὁλονχά μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοῦ; warier οἱ δὲ, δύο, οἱ δὲ καὶ πλείονα, οἱ δὲ, "νῶβ. wí ὥρα ἡμερινὰ καὶ νυκτερινὰ; συμμετρονοὶ ψ εἰραν αὐτῶν. Haec, verba si reddantur simpliciter, lia sonabunt latine. Aequae enim solum de die patthm videlicet) est dubitatio. sed etiam de specie ipsius jejunii. Quidam enim existimant unum diem portare se jejunare, quidam duas, quidam etiam plures. Quidam quadraginta horis diurnis et nocturnis metiuntur suum diem. Hoc etiam, alii continent jejunium, nihil omnino comedentes unum diem, alii duos, alii plures. Iros videlicet, nul quatuor. aut quinque, aut sex, integram nimirum hebdomadam. Alii quadraginta horis diurnis et nocturnis metiuntur suum diem, jejunii videlicet. Jla nent enim sine cibo quadraginta horis diurnis et nocturnis, quae tametsi fere duos dies contineant, lamen ipsi pro uno die accipiunt.

Hanc esse veram explicationem, probamus Primo ex ipsis verbis graecis, quae non possunt simpliciter reddi, quam a nobis reddita sint.

Secunda: Quia non dicit Irenaeus, dubitationem esse de jejunio quadragesimae, sed de specie et forma jejunii. Proinde non erat in controversia apud viros apostolicos, utrum servandum esset jejunium quadraginta dierum ante pascha, sed enim pro comperto omnes habebant: sed quomodo sonandum esset.

Tertio: Confirmatur a simili. Scribit enim Irenaeus non solum de die paschae, sed etiam de forma jejunii controversiam esse. Al do die paschae non erat quaestio, utrum dies paschae celebrandus esset, sed utrum dies paschae esse posset solum dies dominicus, an quicumque dies hebdomadae. Sic igitur de jejunio paschali, sive quadragesimali non erat quaestio, an servandum esset, sed qua forma servandum esset.

Quarto. Incredibile videtur tantam fuisse aliquando varietatem jejunii paschalis, ut aliqui putarent, jejunium illud constare unico die tantum, non duobus, alii quadraginta diebus: et incredibile est jejunium illud quod quadragesimae nomen semper habuit, potuisse definiri uno die, vel duobus. Aon igitur de diebus quadragesimae, sed tempore continuandi jejunium sine omni cibo. loquitur Irenaeus.

Quinio: Quoniam ro vera semper fuit apud veteres varia consuetudo continuandi jejunium. Scribit enim Philo in lib. de vita theorien stipulicum, viros illos adeo amasse jejunium, ut aliqui triduum, aliqui sex dies sine cibo transmillerent. Sanctus Epiphanius in compendiarie doctrina scribit, suo tempore fuisse adhuc in Ecclesia ejusmodi varietatem, ut aliqui ad solis occasum jejunium solverent alii biduum, aut triduum, aut integram hebdomadam sine cibo traducerent. Similia referunt s. Hieronymus in epist. ad Mareclum. de laudibus Iseiac, et s. Augustinus in hb. 1. de moribus Eccle-

sine, cap. 33. neque désuni etiam hodie, praesertim apud Graecos, qui ad initium el finem quadragesimuo lres dies, aut quadraginta heras impasti transigant. Cujus formae jejunandi habentur exempla in divinis hieris, Hosier 4. Tob. 3. cl Aclor. 9. Hanc aulem formam jejunandi sine ullo cibo plures dies, libenter admittimus, semper liberae fuisse consuetudinis, neque unquam ab apostolis, aul aliis Ecclesiae praesulibus imperatam. Ex quo sequitur, ul quinque illa memorabilia Kemnili ad rem nihil pertineant.

Quamvis aulem id quod jam diximus, verissimum esse credamus: tamen quoniam lum Ruffinus, lum Chrislophorsonus. lum alii locum hunc Ircnaei ad quadragesimae varietatem retulerunt, adferemus Alleram rationem, cur Kemnili argumentum nihil probet. Nnrn quod sequitur in testimonio Ircnaei, non significat, consuetudinem qnadragesimalis jejunii introductam fuisse a privatis hominibus, el ex simplicitate quadam, el ideo a viris aposlolicis non fuisse accurate scrvalam: sed significat. aliquos ex antiquis non accurate servasse consuetudinem, ul oral tradita a majoribus et nposlolicis viris, et ex hac negligencia oriam esse varietatem, quae ipsius lempon: cernebnlur. Sic enim vertit Huilions: *Caepil haec diversitas ab illis (ut opinor) qui non simpliciter, quod ab inilio lraditum est, tenentes, in alium morem, vel per negligentiam, vel per imperitiam poslmodum dccÀdcre.*

Sed Kemnilius objicit versionem Chrislophiorsoni, qui ila vertit, ut ipse paulo ante citavit. Al nos Huilinum, ul multo antiquiorem cl doctiorem, cl qui mulla vertit in lalinum sermonem ex graeco, Chrislophorsono anteponendum censemus. Praesertim cum verba graeca extent. eide utroque versione a peritis iudicium fieri possil. Haec enim sunl verba Irenaci, quae proxime sequuntur post ca. quae paulo ante descripsimus: *Καὶ τοιαύτη μὲν ποικιλία τῶν ἐπιτηρουντῶν οὐ νυν ἐφ' ἡμῶν γεγενυία, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρῶτον ἐπὶ τῶν πρῶτων τῶν παρὰ ἀκρι^ε ὡ εἰκό κρατούντων τὴν καθ' ἀπλότητα, καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰ τὸ μετῴπειτα πεποισιηκό:ων.* Quae ad verbum sic reddi possunt, *cl latis quidem diversitas observantium, non nunc nostro tempore facta csl: sed et nullo antea tempore majorum nostrorum, qui non accurate (ut par oral) tenentes simplicem, el propriam consuetudinem, eam ad posteros transmiserunt.*

Ex quo non sequitur quod Kemnilius dicil. jejunium quadragesimae ex simplicitate quadam el privata quorundam aiiclorilalc introductum; sed lanium id sequitur, aliquos ex veteribus non conservasse consuetudinem aposlolicain, ila simpliciter ac proprie ut conservanda eral, el inde natam esse apud aliquos magnum in forma jejunii diversilatem.

Sed his omissis, Altera sententia csl .Ioannis Cassiani, qui Collationi' 21. cap. 30. docel, in Ecclesia primitiva, per lolum annum aequale fuisse jejunium: deinde frigescente devotione, cum inciperent apud mullos negligi jejunia, placuisse otnnibus sacerdotibus, ul quadragesimae jejunium indiceretur, nc lixa lego stabiliretur.

Sed haec scnlcnlia falso nititur fundamento. Tam-

etsi enim credibile sil apostolos, aliosque nonnullos, sicut m commune vivebant, et continendam perpetuam colebant, ita eliam vel per lotum annum, vel certe frequentissime jejunasse: lamen neque certum, neque verisimile est, omnes Christianos aposlolicis temporibus per lolum nnum operam dedisse jejuniis; quemadmodum nulla ratione affirmari debet, omnes ubique Christianos sub apostolis vilam coelibcm cl communem duxisse. Nam certe apud Corinthios, aliasque civitates Graecorum (ul ex epistolis beati Pauli perspicuum csl) Christiani permulti liberis operam dabant, et res suas proprias relinebant, cl per unam sabballi collectae apud cos ficbanl. Item 1. Cor. 7. admonet conjugatos Aposlolus. ul ad tempus intermittant opus conjugale, ul vacent orationi el jejunio. Ex quo sequitur, ul non per lotum annum jejunare soliti fuerint Et I. ad Corinth. 8. monel, ut comedant quicquid m macello vacnil; ex quo intelligimus, cos carnibus vesci solitos, a quibus lamen abstinent jejunantes.

Quid quod Actor. 13. aposloli Paulus cl Barnabas ordinantur in opus evangelii cum jejunio cl oratione, cl manuum impositione. Ubi sine dubio fit mentio specialis jejunii lempore ordinationis; proinde non semper in prima illa Ecclesia jejunabatur. Ipse eliam beatus Paulus 2. Corinth. il. commemorat inter alios suos labores, jejunia mulla. El de sancto Joanne apostolo supra citavimus, illum cum quodam adolescente crebra duxisse jejunia; clcum evangelium scribere vellet, solemne indixisse jejuniutn. Quae sunl argumenla clarissima, non fuisse apud Christianos omnes, aposlolicis temporibus, per lotum annum aequale jejunium.

Adde quod nusquam invenitur lex illa, quam Cassianus dicit, ab omnibus simul Chrisli sacerdotibus fuisse latam tie jejunio quadragesimae. Primum enim generale concilium omnium sacerdotum constat fuisse nicocnum primum: in eo aulem concilio lit mentio quadragesimae tamquam rei notissimae, cl mullo antea institutae.

Tertia scnlcnlia csl aliorum, qui institutionem quadragesimae referunt nd Telcsphorum papam. Id enim aliquos sensisse refert Eusebius hi Chronico. Sed fmle indo nata csl opinio illa, quod Teiesphorus legatur clericis mandasse, ul septem integras hebdomadas a carnibus abstinerent. cum laid septem hebdomadas non integras abstineant. Alioqui enim fieri non polesl. ul Telesploru* jejunium quadragesimae instituerit, cum ante ipsius tempora vixerit s. Ignatius, qui quadragesimae apertissime meminit.

Vera igilur sententia est, quadragesimale jejunium ab apostolis Domini institutum. alque Ecclesiae universae traditum fuisse. Id enim Primum constat ex canone apostolorum 68. Deinde, ex testimonio expresso duorum insignium Patrum Hieronymi cl Leonis. Sic enim scribit s. Hieronymus in epistola ad Marcellum adversus Montanum, *Vos unam quadragesimam, secundum traditionem uposlolorum, lolu anno, tempore nubis congruo, jejunamus.*

Sanclus vero leo serm. G. de quadragesima ito loquitur. *Quod ergo dilectissimi in omni lempore*

unumquemque convenit facere Christianum, id nunc sollicitus est, et devotius exequendum, ut apostolica institutio quadraginta dierum jejuniis impleatur: El serm. 9. de quadragesima loquens: *A sanctis. inquit, apostolis, per doctrinam Spiritus sancti majora sunt instituta jejunia, ut per commune consortium crucis Christi, etiam nos aliquid in eo. quod propter nos gessit, ageremus.*

Tertio probatur ex regula illa notissima beati Augustini, in epist. 118. ad Januarium, et lib. 4. de Baptismo, cap. 24. quae habet, illa omnia sine dubio ex apostolica traditione descendere, quae in universa Ecclesia observantur, et in nullo Ecclesiae concilio insinilula inveniuntur. Ejusmodi esset quadragesimalis jejunium, nullo negotio demonstrari potest. Nam non esset institutum in ullo concilio perspicuum est Tum ex eo, quod nusquam extat tale concilium, in quo primum quadragesima insinilula esset dicatur; Tum ex eo. quod invenitur mentio quadragesimae in auctoribus, qui omnia concilia praecesserunt.

Observatum vero jejunium hoc in Ecclesia universa semper fuisse, manifeste patet ex conciliis et Palribus diversorum temporum et locorum. Fit enim mentio quadragesimae, vel rei generalis et antiquissimae, in concilio I. nicacno. can. 5. in concilio laodicacno, can. 49. et seq. Et in canonibus, quae dicuntur sex lac synodi, can. 29. quae sunt concilia in oriente celebrata. Item in conciliis occidentalibus auctorlianensi 1. can. 11. auctorlianensi 4. can. 2. agathensi, can. 8. anlisiodorensi, can. 2. lolclano 8. can. 9. et bracarensi 2. can. 9.

Porro: Nullus est velorum Palrum, qui quadragesimae non meminerit. Ex Graecis, s. Ignatius in epist. ad Philippenses. S. Irenaeus in epist. ad Victorem, apud Eusebium, lib. 5. hist. cap. 24. Origenes homil. 10. in Leviticum, Cyrillus hierosolymitanus, catechesi I. et 18. Epiphanius in compendiaria doctrina. Athanasius in epist. ad orthodoxos de persecutione. Basilus orat. 2. de jejunio. Gregorius nazianzenus oratione in sanctum lavacrum. Gregorius nyssenus, oratione de amandis pauperibus. Joannes chrysostomus, homil. I. in Genesim, et homil. 18. et 73. ad populum antiochenum. Theophilus alexandrinus, in epistolis tribus paschalibus. Denique Dorothaeus abbas, in lib. de vita recte ac pie instituenda, doctrina 15. ubi etiam affirmat, quadragesimam ab apostolis institutam. Vide hunc auctorem in torn. 3. bibliothecae sanctorum Palrum.

Ex Latinis, Tertullianus in lib. de jejunio, cap. 2. dicit: Jejunium quoddam esset in Ecclesia lege praescriptum. Deinde cap. 13. illud ipsum vocat jejunium paschale. Ex quo intelligimus, cum de quadragesima loqui, id est, de jejunio, quod ante pascha solemniter celebratur. Sed verbis disertis quadragesimae faciunt mentionem, ex latinis, Ambrosius lib. de Noë, et arca, cap. 13. et serm. 25. et seq. Hieronymus in cap. 58. Isaias in cap. 3. Jonac, in cap. 9. Malch. in epist. ad Romanos, de institutione filiae, et alibi. Augustinus in epist. 119. cap. 15. Et in psalm. 110. et in sermonibus plurimis. Paulinus in epist. 5. ad Amandum. Maximus in sermonibus de quadragesima. Cassianus Collai.

21. Leo pontifex in sermonibus, item de quadragesima. Petrus chrysologus, in sermonibus de quadragesima. Gregorius magnus, bom. Iti. in engeha. Isidorus lib. 1. de officiis divinis, cap. 3. C. Kibonus lib. 2. de Institui, clericorum. Amalarius lib. 1. de officiis ecclesiasticis. Rupertus lib. 4. de officiis divinis. Bernardus in serm. de quadragesima.

Ex hac aulem tanta nube testium, qui omnes quadragesimae, vel rei sacrae et celeberrimae, fitiunt mentionem, mirum est, si non oprimatur impudentia haereticorum, et praesertim Calvini, qui in hb. 4. Instil, cap. 12. § 20. dicere ausus est: *Jam invaluerat superstitiosa quadragesimae observatio.* Quomodo enim superstitiosa observatio dici potest, quae ab apostolis per doctrinam Spiritus sancti insinilula, omnibus saeculis post apostolica tempora succedentibus, ab omnibus conciliis, omnibusque Palribus gravis et lalinis celebrata est?

Adde quod non desunt insignes Patres, qui ab ipso Domino indicium quadragesimae fuisse docent. Sic enim loquuntur, Ambrosius sermon. 25. Hieronymus in cap. 58. Isaias, et c. 3. Jonac. Augustinus in psalmo 100. Et Leoserm. 12. de quadragesima. Quamvis enim Ambrosius, Hieronymus et Augustinus insinilliganl, quadragesimam a Domino indictam, non verbo, sed exemplo: et Leo divinitus institutam esse dicat, quoniam apostoli, non ex proprio capite, sed ex inspiratione Dei illam instituerunt. tamen hoc ipsum, quod Christus exemplo suo, et Spiritus sanctus unctione sua quadragesimam instituerit, apertissime docet, plane blasphemem et sacrilegum esse Calvinum, qui superstitiosam quadragesimae observationem vocare non dubitavit.

Sed objicit Kemnilius testimonium sancti Augustini, ex epist. 86. ad Cnsulanum: *Ego in evangelicis et apostolicis literis, toloque instrumento, quod appellatur testamentum novum, animo id revolvens, video praeceptum esse jejunium. Quibus aulem diebus non oporteat jejunare, et quibus oporteat, praecepto Domini, vel apostolorum non invenio definitum.* Sed facilis est Responsio. Loquitur enim s. Augustinus de praecepto Domini, vel apostolorum scripto in divinis libris. Fatemur aulem nullum ejusmodi in divinis libris extare praeceptum. Et ideo non praecepto scripto, sed traditione non scripta defendimus quadragesimam ab apostolis institutam. Esse aulem hanc vere apostolicam traditionem, probavimus paulo ante per illam ipsam regulam, quam nobis ad traditiones apostolorum internoscendas, idem ipse s. Augustinus reliquit.

CAPUT XV.

De quadragesimae varietate.

Admiranda plane fuisse videtur, apud veteres in quadragesima observanda varietas. Nam s. Irenaeus apud Eusebium, lib. 5. cap. 25. scribit, alios uno die, alios duobus, alios pluribus, alios quadraginta diebus paschale definivisse jejunium.

Sanctus Basilus orat. 2. de jejunio, indicii publice quadragesimam, et tamen dies lanius quin-

que, non aulem quadraginta jejunandos esse monel. Quod diligenter notari jubet Kemnilius in 4. pari, examinis, pag. G30.

Sanclus Ambrosius serm. 34. dicit, suo lempore aliquos non quadragesimam, sed quinquagesimam jejunare solilos; alios conlra vix trigesimam, aul vigesimam, cum alternis lanium hebdomadis in quadragesima jejunarent.

Joannes cassianus, Collai. 2I.C.27. scribit, alios jejunare sex hebdomadas, alios vero seplem.

Socrals lib. 5. hislor. cap. 21. dicil: Romanos jejunare solilos lres lanium hebdomadas anle pascha, dominicis et sabbalhis non suppulalis. Graecos Illyricos el Alexandrinos, sex hebdomadas. Alios quosdam septem hebdomadas, sed intervallo posito posl quinlumdecimum quemque diem. Quem locum non solum Kemnilius in examine, sed cliam Calvinus in Institui. lib. 4. cap. 12. observari jubet.

Sanclus Leo sermon. 1. de quadragesima indicat, suo lempore solum qualuor dies per hebdomadam jejunari consuevisse in quadragesima. Sic enim loquitur indicens jejunium quadragesimae: *Jgilur feria secunda, feria quarla el feria sexta jejunemus: Sabbalho aulem apud sanclum Petrum vigiliis celebremus.* Dixi aulem qualuor dies, quia sabbalho cum vigilia semper jejunium jungebatur.

Caelerum haec lania diversitas non difficuller Icili polesl. Vere enim in Ecclesia catholica omnibus saeculis, lum apud Graecos, lum apud Latinos jejunium paschale fuil dierum quadraginta, aul Iere quadraginta, idesl. triginta sex. Id vero perspicuum csl Primo, quoniam omnia concilia, el Paires supra citati utuntur nomine quadragesimae, cum jejunium paschale commendant. Per quadragesimam aulem non polesl inlelligi nisi numerus quadragenarius, aul prope quadragenarius. Quis enim quadragesimam vocaret jejunium dierum quindecim, aul viginli.

Secundo: Mulli Paires dicunl, jejunari quadragesimam ad exemplum Chrisli, Moysis cl Eliae, id enim habel sanclus Basilius orat, in 40. marly* res, sanclus Hieronymus in cap. 58. Isaiae, sanclus Augustinus in cpisl, 119. ad Januarium, cl alii. Al Chrislus, Moyses ct Elias quadraginta dies jejunarunl.

Tertio: S. Ambrosius serm. 23. s. Gregorius homil. IG. cl Cassianus Collai. 21. cap. 27. scribunt, quadragesimam continere quadraginta duos dies, el detractis dominicis in quibus non jejunatur, remanere dies jejunii triginta sex.

Quarto: S. Augustinus in cpisl. 119. cap. 17. s. Leo. sermon. 4. de quadragesima, cl Petrus chrysologus. serm. 11. discrlis verbis tradunt, jejunium quod anle pascha celebratur, cssc quadraginta dierum.

Sed hacc omnia clariora officientur ex discussione coium, quae conlra objiciebantur. Nam ad locum productum ex Ircnaeo jam respondimus capite superiore, non loqui Ircnacum de varietate dierum quadragesimae: sed de varietate continuandi jejunium sine omni cibo in ipsa quadragesima, idesl, an tempore quadragesimae cibus sumendus esset semel in dic, aul semel posl biduum, aul tri-duum etc.

Ad locum sancli Basili Respondeo: Loqui sanclum Basilium de jejunio singularum hebdomadarum quadragesimae, ac numerare solum quinque dies, quoniam Graeci die sabbalhi el die dominico non jejunant. Ihrialur enim sanclus Basilius populum ad jejunium quadragesimae alacriter ainpleclendum. alque in lraha argumenta, quibus probat, non esse ddlicilem quadragesimae observationem, adducil illud, quod numerus dierum, quibus continenter jejunandum csl, non sil nisi quinarius; quinario enim exaclo succedere biduum, quibus jejunii severitas relaxetur. Ilaque annolatio Kemnili ex imperilia nata esi.

Ad locum s. Ambrosii Respondeo: Qui jejunare volebanl quinquagesimam pro quadragesima, eos voluisse secundum ritum Graecorum non jejunare die sabbalhi. Sic enim detractis sabbatis, el addila una hebdomada, redii numerus dierum, quibus jejunatur, omnino idem cum eo, qui résultat dempta una hebdomada, el sabbalhis inclusis. Caele- rum hic mos, quamvis in numero dierum cum nostro conveniat, tamen non placuit Ecclesiis lalinis; el ideo concilium agalhense can. 8. aurelianense I. can. 11. el aurelianense IV. can. 2. mandat, ut omnes jejunent sabbalha quadragesimae, el veram quadragesimam, non quinquagesimam celebrent.

Haec est igilur quinquagesima, quam s. Ambrosius reprehendit, sive quicumque csl auclor illius sermonis. Nam ccrie vix fieri polesl. ul auclor sit Ambrosius, cum ejus lempore Mediolani servarclur usus Graecorum de sabbalho non jejunando. Sic enim loquitur s. Ambrosius, in lib. de Elia et jejunio cap. 10. *Quadragesima lotis, praeter subbathum el dominicum, jejunatur diebus.*

Porro illi, qui apud eundem auctorem jejunabant alternis septimanis, forle addebant ad numerum hebdomadarum, ul cliam ipsi complerent eundem numerum dierum jejunii quadragesimalis. Sed sive id fecerint, sive non fecerint, parum referi, quoniam hi non legem aliquam ecclesiasticam, sed cupiditatem cl intemperantiam suam habebunt pro lege, cl proplerea ab auctore illo gravissime castigantur.

Ad locum Cassiani facilis csl Responsio. Ipse enim falelur, nullam esse discrepantiam in numero dierum. Quidam enim, idesl, Latini jejunabant sex hebdomadas, quia solum dominicos dies non jejunabant: quidam, idesl. Graeci jejunabant seplem hebdomadas, quia non solum dominicos dies, sed cliam sabbalha non jejunabant, excepto sabbalho sancio. Sicul enim in sex hebdomadis Iriginia sex dies jejuniorum inveniuntur, demptis dominicis: ila quoque in seplem hebdomadis Iriginia sex dies jejuniorum inveniuntur, dclraclis sabbalhis ct dominicis, exccplo sabbalho sancio.

Ad locum Socrals Dico Primo: Socralcml non mullum fidei mereri, cum cl Novalianus cl Accianus fuerit. Cupiebat enim (ul ipse apcrle in hoc ipso loco indicat) festa ct jejunia omnino cssc libera. Deinde, nul manifeste falsa scribit, aul codicem ejus corruptum habemus. Scribit enim apud Romanos non jejunari nisi Iribus hebdomalibus anle pascha, dclraclis sabbalhis cl dominicis. Al Romae potissimum jejunabatur sabbalho, non so-

Ium in quadragesima, sed etiam per totum annum, ut s. Augustinus docet in epistol. 86. ad Casulanum. Immo ipsi Graeci in canon. 55. eorum, qui sextae synodo tribuuntur, Romanos reprehendunt, quod subbuiho in quadragesima jejunent.

Itaque exploratus est error Socratis, quod Romani sabbatha excipiant a jejunio quadragesimae. Nec minus exploratus est error, quod non jejunent, nisi tres hebdomadas. Nam Cassianus, qui vixit eodem tempore quo Socrates, scribit, Latinos jejunare sex hebdomadas. Et sanctus Leo, qui fuit episcopus romanus tempore Socratis, in serm. 5. de quadragesima dicit, Romae jejunium ante pascha esse omnino quadraginta dierum.

Sed probabile est, codicem Socratis esse corruptum, et pro tribus septimanis scribendum esse quinque, ut numeri, quos ipse ponit, se consequantur, videlicet quinque, sex, septem; et nomen sabbathii irrepperit in codicem Socratis ex consuetudine Graecorum, qui sabbathis non jejunant.

At (inquies) Romani non quinque septimanas jejunant, sed sex; et Graeci non sex, sed septem ut ex Cassiano didicimus. Verum es. sed Socrates distinguit quadragesimam ab hebdomada sancta, et ideo dicit, jejunari quinque hebdomadas a Romanis, et sex a Graecis: Cassianus includit in quadragesima sanctam hebdomadam, et ideo jejunio Latinorum tribuit hebdomadas sex. jejunio Graecorum septem. Morem autem esse Graecorum distinguere jejunium quadragesimae a jejunio hebdomadae paschalis, id est, quae ipsum pascha proxime praecedat, perspicuum est ex Ignatio, in epistola ad Philippenses, ex Clemente lib. 5. constitutionum apostolicarum, cap. 13. et 19. et ex Epiphiano, in compendiarie doctrina.

Itaque si corrigamus textum Socratis, et pro tribus septimanis ponamus quinque, nulla erit discordia inter Socratem et Cassianum de jejunio totum Latinorum, totum Graecorum. Illi autem qui apud Socratem dicuntur, praeter regulam caelorum jejunare septem hebdomadas, sed intervallo interposito post quindecim dies: conveniunt etiam cum caeteris in numero dierum. Nam jejunabant primas duas hebdomadas integre, deinde in tertia hebdomada cessabant a jejunio. Rursus jejunabant quartam et quintam hebdomadam etiam integre: totum cessabant in hebdomada sexta. Denique jejunabant hebdomadam septimam, eique addebant hebdomadam sanctam. Proinde jejunabant integre sex hebdomadas, quae ut supra diximus, continent dies jejuniorum sex et triginta.

Ad locum sancti Leonis Respondeo: Sanctum Leonem loqui de jejunio quatuor dierum, qui addunluranle primam dominicam quadragesimae, ut numerus quadragenarius compleatur. Nam si loqueretur de jejunio ipsius quadragesimae, et vellet eximi in singulis hebdomadis feriam tertiam et feriam quintam, ut vel dies jejunii quadragesimalis non essent triginta sex, sed pauciores, vel certe hebdomadae quadragesimales non essent sex. sed plures. Illic autem repugnat Cassiano, qui tempore S. Leonis vixit, et apertissime tradit, ut Latinos sex et sex hebdomadas quadragesima-

les, et in iis jejunari dies sex et triginta. Quod idem tradit. Gregorius, horn. 16.

Adde, quod sanctus Leo in singulis fere sermonibus de quadragesima repetit, dies jejunii quadragesimalis non esse triginta sex, sed plane quadraginta; ex quo intelligimus, jam Iulianum coepisse quatuor dies ante primam dominicam quadragesimae. Sic enim loquitur serm. 4. *Provisum est, ut ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur.* Et serm. 5. *Saluberrime nos quadraginta dierum jejunio praeparamus.* Et serm. 6. *Apostolica insinuatione quadraginta dierum jejunii impleatur.* Et serm. 8. *In istis quadraginta dierum jejunii, ut pietatis operibus expolite.* Et sermon. 10. *Verito non quadraginta dierum jejunio praeparamus.* Et sermone 12. *Sic est praecurrenda, consuetudo jejunii, ut nos quadraginta dierum numerus exerceat.*

Ex quo postremo loco intelligimus, sermonem esse habitum non in ipsa prima dominica quadragesimae, sed in praecedente. Ideo enim dicit, praecurrendam esse jejunii consuetudinem, ut quadraginta dierum numerus nos exerceat, quia nisi praecurreremus consuetudinem jejunii addendo quatuor dies, non esset numerus quadraginta dierum. sed tantum triginta sex. Et ideo etiam in serm. illo 4. ubi denunciatur jejunium feriae 2. et 4. et 6. et vigilia, ac per hoc etiam jejunium in sabbatho. dicit: *Ingressuri mysticos dies etc.* Et quo intelligimus. sermonem esse habitum in dominica praecedente primam dominicam quadragesimae. ac per hoc indictum esse jejunium quatuor dierum ante ipsam primam dominicam, in qua proprie incipit quadragesima.

Porro: Hanc additionem quatuor dierum universa Ecclesia recepissee videtur. Esse enim valde antiquam in latina Ecclesia, perspicuum est ex Alcuino. in libro de officiis ecclesiasticis, ubi tractat de capite jejunii, ex Amalario lib. 1. de officiis ecclesiasticis cap. 7. ex Micrologo, in libro de observationibus ecclesiasticis, cap. 49. ex Rupertolib. 1. de officiis divinis, cap. 9. ex Ivone in serm. de capitale jejunii, ex Gratiano, de consecrat, distinet. 5. can. *Quadragesima.* Denique ex sacramentario s. Gregorii, in quo annotatur initium jejunii feria quarta, ante primam dominicam quadragesimae.

Nec solum in latina Ecclesia, sed etiam in graeca receptam fuisse hanc consuetudinem complendi numerum quadragenarium, cognosci potest ex Dorothaeo abbate, quem supra citavimus, in libro de vita recte instituenda, doctrina 15. qui dicit, quadragesimam constare triginta sex diebus jejuniorum. sed additam esse unam hebdomadam a majoribus, ut numerus quadragenarius compleatur.

Illud tamen fatendum est. additionem horum quatuor dierum aliquo modo variatam esse. Nam tempore sancti Leonis quatuor dies erant, feria secunda. quarta, sexta et sabbatum: tempore autem sancti Gregorii, feria quarta, quinta, sexta et sabbatum. Quod autem in sermone quodam sancti Augustini, titulus extat feria quarta, in capite jejunii, nos movere non debet. Nam neque certum est,

utrum sermo ille sil b. Augustini, neque an titulus ille ab Augustino sil addilus. Videntur enim sermones illi de lemporc, ab aliquo posteriore collecti el od ordinem Gregorianum accommodati.

CAPUT XVI.

Dc ratione instituendae quadragesimae

Quao fucril ratio quadragesimolis jejunii instituendi, breviler explicandum est, lum propler Calvinum, qui non aliam rationem agnoscit, quam χαζοιηλιαν, turn propler Kemnilium, qui rationes, quas theologi adierunt, ila ineptas judicat, ul sutam earum recitationem dicat salis esse ad confutationem.

Igilur Septem videntur esso praecipuae causae hujus institutionis: Prima: Ul Christiani omnes pro negligenciis toto anno commissis agant, quasi communem cl publicam poenitentiam, el Deum conjunctis studiis, precibus et lachrymis placare nitantur. Sic cnim loquitur sanctus Leo serm. I. de quadragesima: *Deum pervarias actiones vitae hujus sollicitudo distenditur, necasse est de mundano pulvere eliam religiosa corda sordesceret ideo wagna divinae institutionis salubritate provisum csl. ul ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas cl pia opera redimerent, cl jejunia casta decoquerent.* Quadragenarium autem numerum poenitentiae convenire docent sancti Paires, Hieronymus m cap. 3. Jonao cl Gregorius horn. IG. in cvangelia.

Secunda ratio: Ul ad sacram communionem, quam in paschale Christianorum nullus debet omittere, simul omnes per hoc publicum ac solemne jejunium praeparemur. Reddunt hanc rationem Chrysostomus, horn. I. in Genesim cl Hieronymus in cap. 3. Jonne; quo loco sic ait: *Ipse Dominus verus Jonas jejunavit quadraginta dies, ct haeredhalem nobis jejunii derelinquens ad esum corporis sui. sub hoc numero nostras animas praeparat.* El in cap. 9. Matthaei, scribit idem Hieronymus jejunari quadragesimam, ul saginae spirituali jejunio corporis praeparemur.

Terlia: Ul impleatur apud Dominus ait. Mallh. 9. (*Aim auferetur ab eis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.*) Hanc cnim rationem reddebant antiquissimi Christiani, apud Tertullianum, in lih. de jejunio. Scribit cnim s. Hieronymus in cap. 9. Matthaei, Monlanislas occasione hujus sententiae, instituisse unam quadragesimam juniorum post ascensionem Domini. interpretantes per ablationem sponsi ipsam ascensionem. Sed Ecclesia catholico n Spiritu sancto, melius edocta, per ablationem sponsi passionem ejus el mortem interprelatur. El ideo lunc majora jejunia instituit, cmn ipsam dominicam passionem commemorare aggreditur.

Quarta: Ul non solum verba Domini impleantur, sed etiam ul ad celebrationem passionis el resurrectionis Domini, quae sunl mysteria noslrac redemptionis omnium maxima, per hoc solemne je-

junium praeparemur. Reddunt hanc rationem passim sancti Patres, sed praecipue sanctos Leo, qui in serm. 9. de quadragesima sic ait: *In omnibus dilectissimi, solemnitatibus Christianis non ignoramus, paschale sacramentum esse praecipuum, cui condigne el congrue suscipiendo, lotius quidem nos temporis instituta reformant, sed devotionem nostram praesentes, vel maxime dies exigunt, quod illi sublimissimo divinae misericordiae sacramento, scimus esse contiguos.* Et serm. 10. *Cognoscimus. inquit. ad celeberrandum paschae diem merito nos quadraginta dierum jejunio praeparari, ul digni possimus divinis interesse mysteriis.* El serm. 12. *Suscepturi festorum omnium maximum festum, ea nos debemus observantia praeparare, ul in cujus sumus resurrectione conresuscilali, in ipsius inveniamur passione commortui.*

Quinta: Ul Christiani non solum pro sc. sed etiam pro catechumenis in paschale regenerandis jejunent el orent. Pulchre sanctus Ambrosius, sermon. 27. Sic, inquit. *Elias quadraginta dierum curriculo continuato jejunio, lotius mundi longam ac nimiam siccitatem, meruit imbrium rore restinguere, el ardentem terrarum sitim coelestis pluviae largitate perfundere. Quod quidem in figuram noslri factum esse cognoscimus, ul nos quoque horum quadraginta circulo dierum jejunantes spiritualem Baptismatis pluviam mereamur, noslrामque jam diu aridam terram coelestis desuper imber infundat, el longam gentiliū siccitatem lavacri inundatio salutaris irroret. Siccitatem enim el ardorem animae suae patitur quisquis Baptismi gralia non rigatur.* Vide etiam serm. 38.

Sexta: Ul quasi decimas vitae nostrae per abstinentiam quadragesimalem Domino consecremus. Nam dierum lotius anni decima pars sunl dies triginta sex. Tot autem sunl dies jejunii quadragesimalis proprie dicti. Quadragesima enim proprie incipit in prima dominica quadragesimae, ul per, spicuum est tum ex oflicio ecclesiastico. lum ex coquod jejunium quadragesimae solvitur ad vesperam. jejunium aulem dierum praecedentium primam dominicam quadragesimae solvitur ad nonam. El haec est ratio cur sanctus Gregorius hom. IG. dicat, jejunium quadragesimae constare triginta sex diebus. Tametsi cnim ipse ignoraro non posset, addi solere quatuor dies ad numerum quadragenarium perficiendum: lumen sciebat etiam quadragesimam proprie dictam non ultra triginta sex dies extendi. Vide hanc rationem dc decimis per jejunium Dco solvendis apud Cassianum, collation. 21. cap. 27. Gregoriiim homil. IG. Isidorum lib. I. dc officiis divinis, cap. 3G. cl Dorolheum abbalem, loco supra citato.

Septima: Ul Chrislum, qui caput nostrum esi, eo modo, quo possumus, imitemur. Imitamur aulem per hoc jejunium, lum passionem Chrisli, quam hoc tempore ipse pro nobis pertulit, tum etiam illud ipsum jejunium, quod nostri caussa suscipere dignatus csl. lique hanc rationem, quam haeretici praecipue rident, sancti Patres supra citati maximi laciunt. Et vere non polesl reddi certior ratio, cur

hoc paschale jejunium, quadragesima nominetur, nisi quia suscipitur ad imilandum Chrislum, qui quadraginta diebus legitur jejunasse.

Sic Ignatius ad Philippenses monet: *Jejunandum esse a fidelibus quadragesimam, quia imitationem continet conversationis Domini*. Scribit quidem Kemnilius hanc sententiam videri assutam in epist. s. Ignatii, ex constitutionibus Clementis. Sed cur fieri non potuit, ut Ignatius Clementem imitaretur, et verba illius sua etiam verba faceret?

Deinde: Praeter Ignatium omnes fere Patres hoc ipsum reperiunt. Rasilus oral. 1. de jejunio: *Caput, inquit, omnium reatorum Dominus nosler cum per jejunium carnem, quam pro nobis assumpsit, munivisset, sic in ipso diaboli insulins sustinuit, quo et nos erudiret, ut per jejunia ungamus, ac exerceamus nos ipsos ad certamina in lentalionibus*.

Gregorius nazianzenus, oratione in sanctum Lavacrum: *Chrislus, inquit, paulo ante laniationem jejunavit. nos ante pascha. Jejunium unum idem est, al ulmisque temporis non parva est differentia. Ille totos quadraginta dies a cibo abstinuit, utpole Deus: nos aulem ad virium nostrarum modulum jejunium attemperavimus*.

Hieronymus in cap. 58. Isaiac: *Dominus, inquit, quadraginta diebus in solitudine jejunavit, ut nobis solemnes jejuniorum dies relinqueret*.

Chrysostomus hom. 1. in Genes. *Dominus noster, inquit, Jesus Chrislus et ipse quadraginta dierum jejunio declarato, sic certamen contra diabolum aggressus est. omnibus nobis exemplar dans, ut per illud armemur etc.*

Augustinus in epistol. 119. cap. 15. *Quadragesima, inquit, jejuniorum habet auctoritatem, et in veteribus libris ex jejunio Moysis et Eliae, et ex evangelio, quia eodem diebus Dominus jejunavit*.

Ambrosius serm. 26. 1701 *est, inquit, similis cum Christo devotio, similis est et cum Christo lentalio*. Et serm. 34. *Quadragesimam, inquit, nobis Dominus suo jejunio consecravit*. Et serm. 37. *Hoc fecit, inquit, causa salutis nostrae, ut rem utilem non solum doceret verbis. sed etiam exemplis instrueret, ut iisdem vestigiis, quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur*.

Hacc loca paulo fusius adscribere volui, ut adversarii intelligant, quos auctores reprehendant, cum quadragesimam ex prava Christi imitatione natam esse dicunt. Sed habet Calvinus tria argumenta, ut probet, Chrislum non jejunasse ut se nobis imilandum praeberet. Primum est: Quoniam si Christus id facere voluisset, debuisset singulis annis quadragesimam jejunare. Secundum: Quia debuisset non omnino a cibo abstinere, sed una tantum refectio esse contentus. Tertium: Quoniam Moyses jejunavit quadraginta diebus, et lamen non fuit in testamento veluti institutum, ut ad Moysis imitationem quadragesima jejunaretur. Addit Kemnilius quartum argumentum ex Chrysostomo. hom. 47. in Matthaeo: *Non enim, inquit, dicit Chrislus, jejunium suum esse imilandum, quamvis quadraginta illos dies posset proponere: sed discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, Immo*

vero contra, omne quod apponitur vobis manducate, inquit.

Ad Primum Respondeo: Chrislum jejunasse ut non quadragesimam solum, et una tantum die paulatim lentari voluisse. Quoniam id salis erat ac exemplum nobis praebendum, ut ad resistendum lentalionibus per jejunium armaremur, Nos aulem qui non semel, sed annis singulis cum tentatore pugnaturi sumus, annis singulis jejunare debemus.

Ad Secundum Dico: Nos non illa velle Christum imitari, ut non simul eum admirari velimus, Inilamur enim cum, ut discipuli magistrum, ut servi dominum, ut homines Deum, non perfecte, sed pro modulo nostro, ut Nazianzenus admonuit.

Ad Tertium Dico: Non esse eandem rationem Moysis et Christi, synagogae et Ecclesiae. Nam tunc Christus dignior est, quem imitemur, quam fuerit Moyses; et Ecclesiae convenit major promissio, et amor ad ipsum Dominum imilandum. quam synagogae ad imilandum servum. Adde quod nusquam legitur, Moyses datus Hebraeis in exemplum. Nobis aulem Christus, Joan. 13. ait: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, illa citos facialis*. Et beatus Petrus in priore epistola, cap. 2. *Christus passus est pro nobis. vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*. Et apostolus Paulus ad Ephes. 5. *Estote imitatores Dei, sicut Filii carissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos*.

Ad Quartum: Fateor, Christum non dixisse verbo, ut imilaremur jejunium ejus, sicut dixit: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde*: Tamen quod non dixit verbo, dixit exemplo, ut loqui sancti Pares, et ipso etiam Chrysostomus, monuerunt. Cur aulem Christus non dixerit verbo, ut jejunium ejus imitaremur, sicut dixit, ut humilitatem et mansuetudinem disceremus: ratio est, utam reddidit Chrysostomus, quia jejunium sine humilitate nihil prodest, humilitas sine jejunio nullum prodest: *Hacc dixi, inquit Chrysostomus, non quia jejunium mihi non placet, quod magnis soleo efferre laudibus: sed quia doleo. si caderis ne gloriis salis ad salutem vobis jejunium existimelis*.

Quaerunt aliqui: Si quadragesima jejunii Christi imitatio est. cur non jejunemus illo ipso tempore, quo Dominus jejunavit. Sed facilis est responsio. Primum enim maluit Ecclesia post Dominum. quam cum ipso Domino jejunare. ut vere ejus vestigia sequeretur. Itaque jejunavit Dominus a sexto die januarii, usque ad quartamdecimam februarii: nos aulem in plurimum ibi incipimus ubi ipse desiit.

Deinde: Par erat. ut jejunium celeberrimum cum festo celeberrimo jungeretur: *in qua parte mini* (inquit s. Augustinus, in epist. 119. cap. 15.) *congruentius observatio quadragesimae constitueretur, nisi confini atque contigua dominicae passioni?*

Adhacc: Numquam magis sunt necessaria arma jejunii, quam ineunto vere: quo tempore crescentibus humoribus, acriores tentationes existere solent.

Denique: Nullum est aptius tempus, quo facilius ab omnibus jejunari possit. Nam in hyeme nimium

frigus exigil mullum alimenti; pisces natura sua frigidi, non mullum eo tempore conferunt valetudini, olera, quibus in quadragesima magnus est usus, vix usquam in hyeme reperiuntur. In aestate nimius calor exigil cibum modicum, sed frequentem: pisces quoque vix a putrefactione conservari queunt. Denique tum in aestate, tum in autumno nulli sunt labores agricolarum, nullae aegritudines, nulla incommoda. In vere autem tempus est temperatum, pisces salubres, copia olerum ingens, opera in agris rara ac pene nulla. Quare s. Hieronymus, rectissime dixit in epist. ad Marcellum: *Jos unam quadragesimam tempore nobis congruo jejunamus.*

CAPUT XVII.

De jejunio feriae quartae et feriae sextae.

Post jejunium quadragesimae nullum est aliud cujus major inveniatur mentio apud veteres, quam feriae quartae et feriae sextae. Meminit hujus jejunii canon apostolorum (>8. Ignatius in epist. ad Philippenses, Tertullianus in libro de jejunio. Clemens alexandrinus lib. 7. Strom. ultra medium, Origenes hom. 10. in Leviticum, Epiphanius in compendiaria doctrina, Hieronymus in cap. 4. ad Galat. Augustinus in epist. 8G. ad Casulanum. Palladius in historia Lausiaca cap. 52. et alii passim.

Causam hujus jejunii callide, sed falso reddit Kemnilius in 4. pari, examin. pag. 578. dicit enim veterem Ecclesiam jejunare solitam feriam quartam et feriam sextam, quia duobus illis diebus conveniebant populi in Ecclesiam ad audiendum verbum Dei, et sumendam coenam. Et inde colligit pag. 581. hoc tempore debuisse haec jejunia cessare, cum causa ipsa cessaverit. Et ibidem addit, quadragesimam fuisse institutam, quoniam apud veteres in paschale catechumeni baptizabantur, et poenitentes absolvebantur, et ideo cum eis lotus populus jejunabat. Proinde hoc tempore supervacaneam esso quadragesimam, cum ritus illi, propter quos fuerat instituta, cessaverint.

At si verum esset, quod Kemnilius dicit de causa jejunii feriae quartae et sextae oportet, ut Christianos semper in dominica jejunare. Nullo enim dies sollemnior atque celebrior populi convectus in Ecclesia esse soleat ad concionem audiendam et sacram communionem percipiendam, quam die dominico. Et hanc fuisse consuetudinem antiquissimam, cognosci potest ex apologia s. Justiniani ad Antoninum. Neque adversarii id negant. Die vero dominica non esse jejunandum, testantur nulli veteres, atque in primis sanctus Augustinus. in epist. 8G. et 119. Falsum igitur est, quod Kemnilius dicit: Feria quarta et sexta jejunium inditum, quia diebus illis conveniebat populus ad verbum Dei audiendum et coenam Domini participandam.

Quod autem addit, abolitam esse consuetudinem baptizandi catechumenos, et absolvendi poenitentes in paschale, verum est apud Lutheranos: caeterum apud catholicos, ac praesertim in urbe Ro-

mana nullus est annus, quo non multi catechumeni in paschale baptizentur. Poenitentes autem non solum Romae, sed in tota plane catholica Ecclesia maximo numero in paschale praemissa absolutione Christi corpus accipiunt.

His igitur omissis vera causa jejunii quartae et sextae feriae est ipsa dominica passio, quam per totum annum his potissimum diebus commemoramus, quod feria quarta Dominus proditus ac venditus fuerit, feria sexta crucifixus et mortuus. Hanc enim causam reddunt Clemens lib. 5. Apostolus. consil. cap. 1G. et Augustinus epistol. SG. S. autem Epiphanius dicit quidem feriam sextam jejunari, quia Dominus ea die crucifixus fuit: sed feriam quartam jejunari dicit, quia illucescente quarta, Dominus fuit assumptus. Quod non satis convenit cum traditione ascensionis Domini.

Addit autem Epiphanius loco notato, per hoc jejunium impleri, quod Dominus ait. Math. 9. *Cum ablatus fuerit sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.* Nam etiamsi hoc dictum impleatur per quadragesimale jejunium, vel supra ex Tertulliano notavimus: non est tamen absurdum, si per jejunium quoque feriae quartae et sextae impleri dicatur, cum iam jejunium quadragesimae, quam feriae quartae et sextae ad passionem Domini, per quam ablatus fuit a nobis sponsus, sine dubio referable.

Addit etiam ibidem Epiphanius, si festum natalis Domini in feriam quartam vel sextam inciderit, neque esse jejunandum, neque in carnibus abstinendum, nisi forte ratione voti aliquis ad jejunium, vel abstinentiam obligetur. Quod idem postea declaravit Honorius pontifex max. cap. *Explicari*, de observatione jejuniorum.

Existunt autem de jejunio feriae quartae et sextae quaestiones duae. Prior est, scilicet hoc jejunium lege sancitum, an potius in arbitrio fidelium positum. Nam can. 08. apostolorum, et Epiphanius haecresi 75. et in compendiaria doctrina indicant: Jejunium feriae quartae et sextae per totum annum apostolica esse lege sancitum.

Contra autem Tertullianus in libro de jejunio, refert catholicos dicentes, jejunium feriae quartae et sextae passive currere, non sub lege praeeplum. id est, permitti, non imperari. Testatur sanctus Augustinus in epist. 8G. scribit, Romae frequenter jejunari feriam quartam et sextam, et sabbatum, ubi cum dicit, frequenter, indicat non semper id fieri. Sic etiam Isidorus lib. I. de officiis divinis cap. 42. cum scribit, nonnullos feriam sextam per totum annum jejunare, aperte significat id non ab omnibus fieri.

Adhuc: Si per totum annum fideles omnes feriam quartam et sextam jejunarent ex lege: quorsum opus fuisset jejunio quatuor temporum, quod, vel postea demonstrabimus, feriae quartae et sextae, et sabbati jejunium continet?

Denique: Poenitentibus apud veteres injungi solebat, vel feriam quartam et sextam, per totum annum jejunarent. vel cognosci potest ex Burchardo, lib. G. et 19. decretorum. Non igitur fideles caeteri feriam quartam et sextam, per totum annum ad jejunia cogebamur.

Proposita quaestio ista solvenda esse videtur, ut

dicamus foria quarta el sexta, per lotum annum ex legis praecepto jejunari, quoad abstinentioniam a carnibus, el de hac lege intelligendum esse canonem oposlolicum, cl testimonium Epiphani. Quod autem perlinet ad abstinentioniam a prumlio, quo modo jejunium nominare solet Auguslinus, opisl. 86. non ex praecepto legis, sed passive, ul Tertullianus loquitur, hoc jejunium cucurrisse. Quamvis ipso cl iam Terlullianus meminisse videatur jejunii per abstinentioniam solum a carne, cum in libro de jejunio dicil, exceptionem quorundam ciborum portionale esse jejunium; el rursus feria quarta cl sexta, a catholicis semijejunium plerumque servari.

Posterior quaestio csl, cur in latina Ecclesia non servetur lex, quae foria quarta abstinentioniam a carnibus imperat. Respondendum videtur in occidentali Ecclesia, magna ex parte mutatum fuisse jejunium feriae quartae in jejunium sabbalhi. Scribil enim Ambrosius, sive quicumque csl auctor, qui cccric antiquissimus csl, in comment, ad cap. 14. ad Roman. Alios feria quarta, alios dic sabbalhi carnibus abstinere. Innocentius quoque pontifex ejus nominis primus, in episl. 1. saepe repetit, feria sexta el sabbalho jejunandum; feria aulem quartae non meminit. Quod idem faciunt auctores lalini posteriores, scribil quidem s. Auguslinus in epist. 86. Romae saepe jejunari feria quarta cl sexta cl sabbalho. scd ncc dicit id semper fieri. nec loquitur de portionali, sed de integro, perfecloque jejunio.

CAPUT XVIII.

De jejunio sabbalhi,

De jejunio sabbalhi magna quaestio apud veteres fuit. El quidem nonnulli existimarunt nefas esse dic sabbalhi jejunari excepto sabbalho paschali. Quam sententiam sequuti sunl Graeci in concilio, quod ipsi sextum. vel quinisexlum vocant, can. 35. Contra autem quidam Urbicus nefas esse docuit, sabbalho non jejunare, cujus scilicet sententiam refellit s. Auguslinus, in episl. 86. ad Casulanum.

Praeter has extremas sententias sunl aliae duae mediae. Nam s. Innocentius 1. in epistol. 1. contendit, sabbalho convenientissime jejunari: quod idem sensisse videtur Epiphanius in compendiaria doctrina, ubi solum excipii dominicos dies a jejunio quadragesimae. Nccnon s. Hieronymus ad Lucinium Delicum, qui ad quaestionem sibi propositam, utrum jejunandum esset die sabbalhi, ul Romae, el in Hispania fieri solebat, respondit, quidem servandam esse propriae Ecclesiae consuetudinem; lamcn addit, *illinam per lotum annum jejunare possemus*. Quibus verbis indicasse videtur. probari sibi ul etiam die sabbalhi jejunetur.

Contra aulem s. Ambrosius cl s. Auguslinus congruentius esse putabant, ut non jejunaretur sabbalho, sed lamcn hortabantur omnes. ul provinciae suae consuetudinem observarent. Vide Augustinum in episl. 86. cl 118.

Cactorum sententia sancti Innocentii tandem

praevaluit, el ab Ecclesia occidentali universa recepta est, ul palet ex concilio agallienensi, can. 12. el aurelianensi 4. can. 2. In Hispania vero etiam ante tempora Innocentii admissa fuerat, ul perspicuum csl ex concilio cliberlino, can. 21. El eerie ratio Innocentii solidissima est. Nam quemadmodum Graeci cum Latinis jejunant in sabbalho majoris hebdomadae, propter Chrisli sepulturam, el apostolorum moerorem: sic etiam par esset, ul jejunarent in omnibus sabbalhis per lotum annum propter eandem causam, alioqui non deberem jejunare feria sexta propter Chrisli passionem, nisi in majori hebdomada; ncc deberent non jejunare dic dominico per lotum annum, sed solum in ipso die dominicae resurrectionis. Nulla enim ratio reddi potest, cur in omni feria scilicet liceat imitari jejunium feriae sextae paschalis, et non liceat in eum sabbalho imitari jejunium sabbalhi paschalis. Praesertim cum in omni dominica die imitemur gaudium dominicae paschalis, cl ideo numquam in dominica jejunemus.

Sed respondendum csl ad objectionem, quae fieri solet ex canon. 63. apostolorum, cl ex epistol. s. Ignatii ad Philipp, ubi prohibetur jejunium sabbalhi cl dominicae, cl Cirilli dicilur interfecto, qui sabbalho, aul dominica jejunaverit. Respondeo: Clemens in apostolico illo canone, el Ignatius in epistol. ad Philipp, non sine magna ratione prohibent jejunium sabbalhi: exorti sunl enim illo tempore haeretici varii, qui negabant Deum verum esse illum, qui mundum condidit sex diebus, cl in septimo requievit. Ul de Simonianis refert Epiphanius, haer. 21. el de Marcionistis, liacresi 12. ubi etiam expresse addit, Marcionistas propterea die sabbalhi jejunare solitos fuisse, ne viderentur gaudere de quiete, cl operibus Creatoris. Itaque in odium et detestationem horum haeticorum, placuit veteribus per orientem prohibere jejunium dic sabbalhi.

Possit etiam fieri, ul iam in canone apostolico, quam in epistola Ignatii solum prohiberetur jejunium dici dominicae; sed postea a Graecis posterioribus insertum fuerit nomen sabbalhi. Aam s. Epiphanius optime noverat canones apostolicos; quos etiam saepe citare solet; cl tamen (ul supra diximus) non excipit a jejunio, nisi dies dominicos.

Sed quicquid de hoc sit, romana Ecclesia, et occidentens universus longe alia de causa jejunat sabbalho, quam haeretici illi facerent. Primum enim sabbalho jejunamus, vel a carnibus abstinemus. ut longissime a Judaeis recedamus. Judaei siquidem non jejunant, sed epulantur in sabbalho. Deinde, in memoriam humilitatis Domini, qui die sabbalhi jacuit mortuus, cl clausus in sepulchro. Tum. ul imitemur apostolos, aliosque discipulos Domini, qui cum ipsa Deipara, et sanctis mulieribus, non solum feria scilicet, sed etiam dic sabbalhi in luctu et moerore fuerunt. Denique, ul ad celebritatem dominicae dici per hoc jejunium praeparemur.

Refert sanctus Augustinus, in episl. 86. nunc causam, quod videlicet s. Petrus, cum Simone mago decertaturus die dominico, pridie cum lota Ecclesia, quae in urbe erat, jejunaverit, et consequulo tam prospero eventu, eundem morem postea

tenuerit. *Sed hanc causam falsam esse, inquit Augustinus, prohibent plerique Romani.*

CAPUT XIX.

De jejunio qualuor lemporum.

De Jejunio qualuor lemporum Tria sunt explicanda, origo, varietas et causa.

Originem ab apostolico traditione deducimus. Primum enim id confirmari expresse s. Leo in serm. 2. de jejunio pentecostes, et in serm. 8. de jejunio septimi mensis. Idem etiam auctor in serm. 7. de jejunio decimi mensis, testatur haec jejunia qualuor temporum in universa Ecclesia celebrari.

Quod verum esse etiam de orientali colligitur ex sancto Alphanasio, qui in apologia pro fuga sua meminisse jejunii penitenciarum, quod etiam unum ex qualuor. Cum autem in nullo concilio oecumenico instituta reprobantur, sequitur ut ex apostolica traditione descendere credenda sint, juxta regulam sancti Augustini, supra citatam, ex lib. 4. de Baptismo cap. 24.

Illis accedit, quod Callistus papa vicinus apostolorum temporibus in epistola ad Benedictum affirmat jam ante sua tempora consuevisse in Ecclesia servari trium lemporum jejunia. a se vero additum quartum jejunium, sive quarti temporis jejunium. Ex quo sequitur, ut jejunia qualuor lemporum salient per figuram intellectionis, id est, maxima ex parte ab apostolis sint instituta.

Denique de jejunio decimi mensis, quod etiam unum praecipuum ex quatuor videtur mentio fieri in Actis apostolorum, cap. 27. in illis verbis: *Incipiebat enim periculosa esse navigatio, quia jejunium jam praeterierat.* Neque enim exponi potest hic locus de inedia navigantium, ut sensus sit, incipiebat periculosa esse navigatio, quoniam qui erant in navi ob longam inediam, viribus jam destituti erant. Nam si sanctus Lucas id significare voluisset, non dixisset, quia jejunium jam praeterierat, sed quia magnum jejunium jam praecesserat. Cum autem absolute dicat, quia jejunium jam praeterierat, loquimur de aliquo stato, et solemnitate jejunio, ex quo tempus anni describit, ut Chrysostomus et Occumenius in commentario hujus loci affirmant.

Et confirmari potest haec expositio ex collatione cum alio loco in eodem capite, ubi describitur jejunium profanum ortum ex moerore navigantium. Ibi enim non dicitur quia jejunium jam praeterierat, sed, cum nulla jejunatio fuisset, et ipsum jejunium *αστιαν* ibi vocat, cum hic *την νηστειαν* appellet. Verum etiam quidem a Chrysostomo et Occumenio hunc locum exponi de solemnitate jejunio Hebraeorum. Sed certo longo probabilius est, eum loqui de solemnitate jejunio Christianorum. Neque enim Hebraeis, sed Christianis librum Actuum scripsit sanctus Lucas, et ex jejunio illis nolo, descripsit tempus hibernum, in quo periculosa navigatio esse solet. Videtur igitur loqui de jejunio decimi mensis, quod semper apud Christianos celeberrimum fuit propter ordinationes clericorum. Apud

veteres enim non fiant ordinationes nisi in mense decembri, ut Amalarius testatur lib. 2. de officiis ecclesiasticis, cap. 1. et perspicuum est ex pontificali Damasi, ubi solum mense decembri leguntur antiquissimi pontifices ordinasse presbyteros vel diaconos. Tempore autem ordinationis solitam fuisse Ecclesiam jejunare, docemur in Actis apostolorum, cap. 13. et haeretici quoque ita factentur.

Jam vero varietas duplex in hoc jejunio invenitur. Primum enim trium lemporum observabatur jejunium. Deinde, ex decemlo Callisti quartum est additum. Praelerea nonnulli haec jejunia ita distribuiebant, ut Primum celebrarent prima hebdomada primi mensis, id est, martii. Secundum, secunda hebdomada quarti mensis. Tertium, tertia hebdomada septimi mensis. Quartum, quarta hebdomada decimi mensis. Ita legimus in concilio moguntino can. 31. et apud Ilabanum, lib. 2. de institutione clericorum, cap. 24.

Alii vero, idque magis communiter, Primum tempus constituiebant in prima hebdomade quadragesimae, Secundum, in hebdomada pentecostes. Tertium, in quarta hebdomada septembris, Quartum, in quinta hebdomada decembris. Sic enim haec tempora describunt summi pontifices, Leo I. in serm. 8. de jejunio decimi mensis, et Gelasius I. in epist. 1. cap. 13. quamvis non expresse nolent hebdomadas septimi et decimi mensis, sed solum ipsos menses.

Porro causae praecipue institutionis qualuor temporum Qualuor assignari possum. Prima causa fuit, ne Christiani Judaeis in hac parte remissiores viderentur, Constans enim ex cap. 8. Zachariae. fuisse apud Hebraeos solemne jejunium quater in anno, id est, mense quarto, quinto, septimo et decimo. Aequum igitur fore, ut Christiani, qui perfectiores Hebraeis esse debent, haberent etiam sua quatuor tempora, quibus solemnius jejunarent. Reddunt hanc rationem sancti pontifices. Callistus in epist. ad Benedictum. Et Leo serm. 7. de jejunio septimi mensis, et serm. 4. et G. de jejunio decimi mensis.

Altera causa fuit propter ordinationes clericorum. Nam etiam si primi summi pontifices sacros ordines non conferrent nisi mense decembri, postea tamen crescente numero ordinandorum, insulsum est, ut aliis etiam tribus temporibus sacri ordines conferrentur, ut ex epist. 1. Gelasii jam citata intelligi potest.

Tertia, ut his temporibus Deo supplicaremus pro frugibus et fructibus terrae, et pro iisdem jam perceptis gratias ageremus. Nam in iis quatuor temporibus acris temperies maxime variatur, et fructus omnes ac fruges vel feruntur, vel nascuntur, vel maturantur vel colliguntur. Adfert hanc rationem s. Leo serm. 2. 5. et 8. de jejunio decimi mensis.

Quarta, ut sicul habemus solemne jejunium singulis annis, quod est jejunium quadragesimae, et jejunium statum singulis hebdomadibus, quod est jejunium feriae quartae et sextae, vel feriae sextae, et sabbathis haberemus jejunium aliquod singulis mensibus.

Tres aulem dies, qui Iribus mensibus respondent, commoditatis gratia in unum mensem congerunt. Illa jejunamus tribus diebus primi mensis, pro mense primo, secundo et tertio. Item tribus diebus mensis quarti pro mense quarto, quinto et sexto. Tribus quoque diebus mensis septimi pro mense septimo, octavo et nono. Denique Iribus diebus mensis decimi pro mense decimo, undecimo et duodecimo. Sic Leo nos docet serm. 9. de jejunio septimi mensis, et serm. 8. decimi mensis, et Amalarius lib. 2. de officiis ecclesiasticis, cap. 2.

Sed objectiones Kemnili breviter diluendae sunt. quas habet in 4. part. exam. pag. 645, GiG. et G8G. Primum objicit, quod in lib. Tertulliani de jejunio catholici dicant, nullum esse impositum ab apostolis jugum jejuniorum, excepto jejunio paschali.

Respondeo: Fieri potest, ut apostoli jejunium quatuor temporum instituerint quidem, sed non sub lege praecepti: deinde devotione fidelium frigescente, vel a Callisto pontifice, vel ab alio praeceptum sit additum. Quamquam (ut supra monui) non salis magna fides haberi potest Tertulliano in iis libris, quos dedita opera contra Ecclesiam scripsit.

Objicit Secundo: Quod s. Hieronymus in epistola ad Marcellam scribit, Monlanistas tres quadragesimas jejunare, nos aulem unam tantum, secundum traditionem apostolorum; per reliquum aulem annum jejunare non necessitate, sed voluntate. Ex quo loco illa Kemnilius colligit: *Hieronymi ergo tempore illa necessitas jejuniorum quatuor temporum adhuc fuit ignota Ecclesiae, sicut hanc ipsius sententia manifeste ostendit.* Et infra: *Lex igitur, quae in Monlanistis antea damnata fuerat, postea in jejuniis quatuor temporum per metamorphosin in cultum Dei conversa, et canonizata est.* Haec ille.

Respondeo: Non jejunabant Monlanistae quatuor tempora, sed tres quadragesimas, vel duas hebdomadas, ut Tertullianus indicare videtur. Proinde nihil habet simile jejunium quatuor temporum cum jejuniis Monlanistarum. Sed Kemnitio licet non solum ex dissimilibus similia, sed etiam ex diversis eadem facere, sicut ex quolibet antecedente quodlibet consequens pro arbitrato colligere. Sanctus enim Hieronymus non dicit, per reliquum annum nulla esse jejunia per legem ecclesiasticam constituta, sed dicit, licitum esse unicuique per lotum annum, si voluerit, jejunare. Nam cum dixisset, Monlanistas tres quadragesimas habere ex praecepto Montani, ne videretur improbare frequentia jejunia, subiungit: *Aon quod per lotum annum (excepta pentecoste) jejunare non liceat; sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.*

Ubi Duo dicit: Primo licitum esse per lotum annum (excepta pentecoste) id est, praeter quinquaginta dies qui sunt a pascha ad pentecosten), jejunare. Deinde addit, non esse tamen Ecclesiam cogendam ad jejunium lotius anni; vel trium quadragesimarum, quod esset nullis plane intolerabile. A Hoc enim sanctus Franciscus, et alii, non tres,

sed quinque, vel sex quadragesimas jejunabant, sed voluntate, ut sanctus Hieronymus monet, faciendum, non necessitate.

Objicit Tertio: Quod jejunium quatuor temporum natum sit ex prava aemulatione Judaeorum, qui jejunium in quatuor mensibus observabant. Duo sunt aulem, quae in hac imitatione Kemnitius reprehendit. Primo: Quod jejunia illa quatuor temporum Judaei non ex praescripto Domini, sed ex proprio capite instituerint, et ideo Zachar. 8. ab ipso Domino per prophetam reprehensa fuerint. Secundo: Quod non liceat Christianis ritus judaeicos imitari, etiam a Domino institutos et imperatos, ut ait Apostolus ad Galat. cap. 4.

Respondeo: Falsum est, jejunia quarumque septimi et decimi mensis a Deo per prophetam reprehensa fuisse. Nam ut etiam supra ostendimus, quod Dominus ait Zachar. 8. jejunia illa convertenda esse in solemnitates praeclaras, ad laudem eorum jejuniorum perlinet. Significat enim Dominus, si jejunia illa pie servantur, fore ut aliquando id praemii accipiant, ut convertantur in solemnitates praeclaras, atque in hunc sensum hunc locum exponunt Hieronymus, Theodorcus et Kuperlus in commentario, et s. Leo serm. 7. de jejunio septimi mensis, et serm. 4. de jejunio decimi mensis.

Porro jejunia quatuor temporum ex pia emulatio Judaeorum veterum imitatione orta esse, cum s. Leone asserere non veremur, nam etiam si caeremonias Judaeorum, quae significationis causa institutae fuerant, imitari non possumus. Iamque exercitia virtutum communia sunt utrique Testamento, ut magis conveniunt Christianis, quam Judaeis, et ideo pati non debemus, ut in ejusmodi rebus ab illis superemur.

S. Augustinus in epist. 8G. ad Casulanum, scribit. jejunare his in sabbato, ut pharisaeus Lucae 18. bonum esse Christiano, modo sine superbiae tumore id faciat. Sicut etiam decimas fructuum omnium dare, quod Judaei faciebant, optandum esse dicit, ut a Christianis omnibus impleatur. Itaque Aëriani apud Epiphanius sic ratiocinabantur: Hebraei stata jejunia habuerunt, igitur nefas est, stata jejunia habere Christianos. Contra sanctus Augustinus, et sanctus Leo I. et Iulianus jejunabant bis in sabbato, et rursus in quatuor mensibus certa jejunia observabant, igitur aequum est, ut Christiani per jejunia quatuor mensium certa jejunia observent, et jejunia quatuor temporum religiose custodiant. Cum igitur ex eodem antecedente contrarias conclusiones haeretici veteres et veteres Patres collegerint, dialecticam haeticorum Lulheranis relinquentes, nos Patrum sanctorum dialecticam amplectemur.

At (inquid Kemnitius) beatus Joannes chrysostomus notat. Apostolum ad Galat. 4. reprehendisse Christianos, qui non solum integros judaeos ritus, sed etiam partem aliquam eorum rituum servant. Non igitur licet Christianis ullo modo servare judaicum ritum de jejunio quatuor temporum. Respondeo: Loquitur beatus Paulus, et cum eo sanctus Joannes chrysostomus, de caeremonialibus praeceptis. quae nec ex lege, nec ex parte servanda sunt: qualia sunt circumcisio, sacrificia pecorum, neomeniae, sabbata et alia id genus: at jejunia, elec-

mosynae, preces, plane moralia sunl. Praeterea non eodem ritu, neque eodem lempore, neque ob eandem caussam jejunia qualuor lemporum a nobis, el a Judaeis servantur.

CAPUT XX.

De jejunio adventus.

Adventum Domini jejunio celebrari consuevisse in romana Ecclesia, perspicuum esi; Tum ex Innocentiū III. capile *Consilium, de observatione jejuniorum*: Tum ex ipsu nlu romani breviarii, in quo preces illae ad singulas horas ponuntur legendae in feriis adventus, quae propriae sunl eorum dierum, quibus jejunatur. Caeterum, hoc jejunium non lam ex praecepto, quam ex consilio, aul volo, a nullis servari. Ecclesiae usus salis aperte lesatur. Vide Hadulphum de Rivo in lib. de canonum observantia cap. 16.

CAPUT XXL

De jejunio rogationum.

Jejunium tridui anlc ascensionem, una cum litaniiis, instituisse ferlur s. Mamertus, Viennae episcopus, ul scribil Gregorius Turonicus lib. 2. hisloriac Francorum cap. 34. propler mulla incommoda, quae a lerrac molibus el luporum incursionibus, eo lempore Gallia poliebatur. Deinde, idem jejunium receptum legimus in concilio aurelianensi I. cap. 29. Romae quoque olim idem jejunium ila servabatur, ul cibus solum quadragesimalibus populus vesceretur, ul intelligi polesl ex ordin. romano, ubi agitur de rogationibus.

Videtur lamcn non lam praecepti, quam consilii fuisse ejusmodi observatio, cum salis constet, inter pascha el penlecoslem, ex antiquissima consuetudine nulla jejunia imperari. Sicubi lamcn hoc ipsum jejunium praecepti lege servatur, non csl improbandum. Servanda csl enim in ejusmodi rebus Ecclesiae consuetudo, ul Hieronymus in epist. ad Lucinium, el Auguslinus in episl. ad Casulanum monent. Exlal de institutione rogationum insignis sermo s. Alchimi Avili, qui fuil tertius a sancto Mamerlo, Viennensis episcopus.

CAPUT XXII.

De jejuniis vigiliarum el stationibus.

Pridie magnorum festorum non solum vigilias agi per noctem, sed etiam inlerdiu jejunari, testis esse polesl sanctus Bernardus in serm. de vigilia sancti Andrae. Idem Biirhardus lib. 13. decret, cap. 16. el Innocentius III. cap. 1. el 2. de observatione jejuniorum.

Quoniam aulem stationis nomen, cujus frequens esi mentio apud veteres, parlim cum vigilia, parlim cum jejunio convonil, ita ut saepe pro alterutro ac-

cipi videatur, operaeprelum esse duxi breviler explicare, quid proprie statio sil.

Igilur non desuni, qui slationem exislimcnl dictam esse a stando, quod ficrel diebus dominicis, quibus diebus Christiani non nisi slanles orabant, juxta illud Tertulliani in lib. de corona militis, die dominico jejunare nefas ducimus, el de geniculis a Jorare. Sed falsam esse hanc opinionem ex illo ipso libro de corona militis intelligi polesl. Doccl enim Tertullianus, numquam fieri slationem die dominico: *Jam, inquil, el stationes. aul alii magis faciet. quam Christo, aul die dominico, quando nec Christo.*

Igilur statio proprie nihil aliud eral, nisi vigilia diurna lempore solemnis jejunii. Cum cnim publice el solemniler jejunabatur, vigilabant in orationibus, el ejusmodi vigiliae, el quasi excubiae orantium, el jejunantium slationes dicebaniur, vocabulo desumpio ex militia, ul Tertullianus monel in hb. de oratione.

Hoc aulem inlercral inler slationem, vigiliam el jejunium, proprie loquendo, quod Jejunium fieri poleral noctu el inlerdiu, vigilia solum de node, slatio solum de die. Alque idcirco diximus, slationem non esse vigiliam simpliciter, sed vigiliam diurnam. liem anlc omnem vigiliam, nocturnam videlicet, praecedebat slatio el jejunium: non aulem posl omnem slationem, el jejunium sequebatur vigilia.

El quidem quod slatio csscl vigilia diurna, el distingueretur a jejunio el oratione, perspicuum csl ex Tertulliano in lib. de fuga :n persecutione: *Quando, inquil, Deus magis creditur, nisi cum magis limetur, nisi tempore persecuulionis? tunc Ecclesia in allonito csl; tunc cm fide in expeditione sollicitior el disciplinatio in jejuniis, stationibus, orationibus.* Ubi per slationem intelligil vigilias jejunantium et orantium. Quod aulem inlerdiu solum ficrel slatio, ac per hoc csscl vigilia diurna, docel idem Tertullianus in lib. 2. ad uxorem: *Si statio, inquit, facienda sit, maritus de die conducat ad balnea.* Item in lib. de jejunio dicil, slationem liniri hora nona aul ad vesperam. Simul enim jejunium solvebatur el slatio.

Fieri aulem solitam slationem in diebus solemnum jejuniorum, doccnl Isidores lib. 6. elhymolog. cap. ullim. el Rabanus lib. 2. de Institut, clericorum cap. 18. el ante hos omnes Tertullianus in hbro de jejunio, ubi dicil, stationes fieri feria i. et G. el tamdiu slationem durare, quamdiu non solvitur jejunium. Immo propler hanc conjunctionem stationis cum jejunio, jejunium ipsum aliquando slatio nominatur. Sic enim accipit slationem Tertullianus in libro de oratione, extremo, ubi quaerit, utrum per sumptionem Eucharistiae solvatur slatio; cum quaerere vellet, utrum Eucharistia sil talis cibus, ul eo sumpto, dicatur solutum esse jejunium. Sic eliam accipit Cassianus Collation. 21. cap. 29. cum dicit, slationem jejunii relaxari.

Porro s. Gregorius stationibus certa loca attribuit in urbe romana. et ipse ad ea loco veniens, lempore stationum viginli bomilias in variis ecclesiis declamavit, ul scribil Joannes diaconus in vila s. Gregorii lib. 2. cap. 18. et lib. L cap. 7i Forte etiam ipse primus fuit, qui slationes a jejunio se-

paravit, cl in dominicis adventus et quadragesimae, et in ipsa etiam dominica resurrectionis stationes fieri voluit, cum antea solum in diebus juniorum fieri solerent. Legimus enim in Anlipionario et Sacramentario sancti Gregorii annotatam stationem ad Lateranum prima dominica quadragesimae, et in ordine roraano in ipso principio, rncnlio fil stationis in die icslo.

Usus aulem, qui nunc viget, ecclesias, ubi statio celebratur, invisendi, ac breviter orandi, ex necessitate ortus videtur. Quoniam enim basilica illa, ad quam statio forte indicitur, tantam populi multitudinem capere non potest, et omnes tamen stationis participes esse capiunt, ideo consuetudo introducta est, ut nunc isti, nunc illi locum stationis adirent.

Itaque Duabus in rebus differet statio hujus temporis ab antiqua. Primum enim iidem homines tunc in oratione perseverabant a summo mane, usque ad horam nonam, aut vespas: nunc autem alii, alique alii vigilant in orationibus, sic tamen, ut a summo mane, usque ad vesperam numquam desini qui in Ecclesia Deum procentur, aut laudent. Denique, hinc stationem semper cum jejunio et oratione jungebant: nec ante statio, quam jejunium solvebatur: nunc autem non solum diebus juniorum, sed etiam in festis et dominicis, nec solum ante cibum, sed etiam post cibum statio celebratur.

CAPUT XXIII.

De diebus, quibus jejunari non debet.

Per omnes dominicas et spatium illud quod est inter pascha et pentecostem, et in die natalis Domini jejunandum non esse, communi consensu Patres docent.

Tertullianus in lib. de corona militis: *Et dominico, inquit, jejunari nefas ducimus.*

S. Ambrosius in epist. 83. *Dominica, inquit, jejunare non possumus, quia Manichaeos etiam ob istius diei jejunia jure damnamus. Hoc enim in resurrectionem Christi non credere, si legem quis jejunii dic resurrectionis indicat.*

S. Hilarius praefatione in psalmos: *Et haec, inquit, sabbatha sabbathorum ea ab apostolis religione celebrata sunt, ut his quinquagesimae diebus nullus neque in terram. s. ralo corpore & doraret. neque jejunio festivitatem spiritualis hujus beatitudinis impediret. Quod id ipsum extrinsecus etiam in diebus dominicis est constitutum.*

S. Epiphanius in compendiaria doctrina: *Per totum, inquit, annum hoc servatur in eadem sancta catholica Ecclesia. quarta, inquam, et pro sabbatho usque ad horam nonam, excepta sola pentecoste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque jejunium est imperatum.* Et infra: *Ill vero dominicas omnes delicatas ducit sancta haec catholica Ecclesia. et communionem mane perficit, et non jejunat: Inconsentaneum enim est in dominica jejunare.* Et ibidem: *Aequae, inquit, in die epiphaniarum, hoc est, apparitionis et adventus, quando natus est*

in carne Dominus, jejunare licet, etiamsi continuai, ultil quarta, aut pro sabbathum. Quo loco nomine epiphaniarum, more graeco, non intelligi nisi ipsum diem natalis Domini.

Vide similia apud Hieronymum in epistol. ad Lucinium Belicum, in epistol. ad Marcellam contra Montanum, et in epistol. ad Euslochium, de custodia virginitatis, apud Augustinum in epistol. 86. et in Casulanum, et in epistol. 119. ad Januarium cap. 13, apud Leonem in epistol. 91. ad Turbium. Item in concilio gangrensi canon. 18. carliaginien. IV. canon. 61. bracaraensi I. canon. 4. et aliis.

Causa hujus prohibitionis fuit, tum ob laetitiam et celebritatem horum dierum: tum maxime in odium haereticorum, qui his potissimum diebus, dedila opera, jejunabant. Monlanislae enim unam quadragesimam, sive unam hebdomadam (variae sunt enim de hac re sententiae) post ascensionem Domini, et aliam post pentecostem jejunabant, ut sanctus Hieronymus referi in commentario ad cap. 9. Matth. Manichaei jejunabant ordinarie die dominico, ne viderentur de Christi resurrectione gaudere, quam falsam fuisse sibi persuaserant, ut ex Ambrosio in epistol. 83. et ex Augustino in epistol. 86. cognosci potest. Eusebii et Aërii, alique eorum discipuli, diem dominicum ad jejunium potissimum deputabant; et contra iidem Aëriani hebdomadam sanciam conviviis et potationibus celebrabant, ut Epiphanius heresi 75. et Socrates lib. 2. histor. cap. 33. testes sunt. Denique Priscillianislae die dominico, et in natali Domini jejunare solebant, ut s. Leo lesalatur in epistol. ad Turbium, jam citata.

Sed illud hoc loco non est omittendum. jejunium in his diebus non simpliciter esse prohibitum. sed solum si quis vel ex superstitione jejunet, ut Monlanistae faciebant, vel ex errore, ut Manichaei et Priscillianislae, vel ex contemptu Ecclesiae, ut Eusebii, Aërii, vel denique cum scandalo aliorum, ut si quis unam hebdomadam jejunaturus, eligat sine ulla rationabili causa hebdomadam paschalem: aut unum diem jejunaturus, eligat diem natalis Domini, aut dominicam. Alioqui enim si quis vel ad tentationem carnis superandam, vel causa morbi corporalis curandi, vel quia vovit jejunium lolius anni, aut integri mensis, non peccabit, si paschali tempore, vel in dominica die, aut etiam in natali Domini jejunaverit. Alque hoc ipsum Epiphanius, Hieronymus et Augustinus locis notatis docent.

Ex quo intelligimus, non debere consuetudinem eorum reprehendi, qui (ut supra diximus) in diebus rogationis jejunant: Et mullo minus consuetudinem Ecclesiae universae, quae vigiliam pentecostes similiter jejunat. Cujus jejunii meminit ordo rornanus ubi describit officium vigiliae pentecostes. Ordinem aulem romanum antiquissimum esse, vel ex eo perspicui potest, quod ab Alcuino et Amatorio passim citatur.

Quod autem in concilio salcguslano apud Gratianum dist. 76. canon. de jejunio, dicitur: Jejunium quatuor temporum non debere celebrari immediate ante pentecostem, quia jejunium et vigilia simul celebrari non debent: non significat, in vigilia pe-

tecostes non esse jejunandum, sed non debere in unum diem concurrere duo jejunia, jejunium videlicet vigiliae et jejunium quatuor temporum. Sicul etiam paulo infra monet, ut jejunium decimi mensis celebretur in sabbatho praecedente vigiliam natalis, ne jejunium illud concurrat cum vigilia, idesl, cum jejunio vigiliae natalis,

CAPUT XXIV.

De fraudibus et corruptelis Kemnitii in historia antiquitatis.

In extrema disputatione de jejunio, mira calliditate Kemnitius per modum simplicis historiae se demonstraturum profitetur, humquam defuisse, qui leges jejuniorum, aut opinionem meriti et satisfactionis in jejuniiis suscipiendis obtrudere voluerint: sed numquam etiam defuisse sanctos viros, qui magno zelo contra ejusmodi superstitiosas opiniones et leges pro evangelica libertate et sinceritate pugnaverint.

Hanc ejus historicam observationem duabus de causis non existimavi mihi esse accurate refellendam. Nam hoc ipso tempore, magno Ecclesiae bono. Caesar Baronius, vir optimus et sine controversia eruditissimus, annales suos ecclesiasticos parlim edidit, parlim jam edil. ex quibus omnes omnium haereticorum fraudes et corruptelas, quae ad historias pertinent, nullo negotio deprehendi et irofligari poterunt. Et ego in superioribus capitulis ad omnia illa respondi, quae speciem aliquam difficultatis habere posse videbantur, ut de Montano, de Alcibiade, de Spiridione et similibus. Solum igilur hoc loco summam historicae observationis ipsius perstringam et fraudes, atque calumnias in ea observatione insertas patefaciam ac refellam.

Igilur in 4. part. exam. pag. 512. et sequentibus, scilicet in decem capitula proponit. In Primo capite expositurum se dicil. quales superstitiosas opiniones de jejunio Scriptura laxet et refutet. Deinde, adducit loca Isaiae 58. et Zachariae 7. et 8. Item Malachi. 9. ad Colossenses. 2. et 1. ad Timotheum. 4. ad quae omnia supra responsum dedit. Addit etiam locum evangelii Malachi. 0. *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes etc.* Et Lucae. 18. *Jejuno bis in sabbatho.* Ubi reprehendi dicil opinionem pharisaeorum, qui sanctilatem et pietatem putabant similam esse in externa observatione traditionum de jejuniiis, et opinionem habebant meriti et iustitiae coram Deo ex jejuniiis a Deo non praeceptis.

Al more suo Scripturas depravit. Dominus enim Malachi. 6. non negat sanctilalem aliquam et pietatem similam esse in externa observatione jejunii a Deo non imperati, sed a majoribus traditi: nec enim ignorabat laudatos a Deo Rechabitas. qui ex traditione patris sui a vino perpetuo abstinebant, et Nazaracos, qui abstinentiam a Deo non imperatam sponte vovebant: Sed vituperat hypocritas, qui gloriae humanae causa videri volunt magis jejunare et abstinere, quam faciant. Ideo enim ut Dominus ait: *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.* Lucae autem 18. non re-

prehenditur pharisaeus, quod jejunaret bis in sabbatho, neque etiam quod jejunium non imperatum, meritorium esse crederet, ut re vera meritorium erat jejunium eorum, qui Num. 30. illud sponte suscipiebant, et Deo, ut rem illi gratam, promittebant; sed quod ex bono opere in superbiam efferretur, aliosque contemneret, ut ex ipsius parabolae conclusione colligitur.

In Secundo capite narrat ritus Gentilium circa jejunia, ex Hieronymo contra Jovinianum ex Volaterrano lib. 13. Anthropologiae cap. 4. ex Alexandro ab Alexandro hb. G. cap. 2. et hb. 4. cap. 7. et 17. ex Ravisio et Polidoro. Ex quibus ritibus colligit, a spiritu daemoniorum, profectam esse opinionem, quod ipsum opus operatum jejunii. praecipue vero abstinentia a quibusdam cibis, sit cultus Dei.

Sed hic nulla sunt errata Kemnitii. Primum aut ignorat, quid sit opus operatum, aut opus operatum jejunii apud catholicos cultum Dei esse mentitur. Nullum enim catholicorum protulit, aut proferet, qui illa desipiat.

Deinde: Socium se Joviniano haeresiarchae adjungit, dum nobis Gentilium abstinentiam objicit, ut meritum jejunii oppugnet. Sic enim et Jovinianus apud s. Hieronymum lib. 2. objiciebat: *De ciborum sibi placent abstinentia, quasi non et superstitio Gentilium Cosum matris Deum observet et Isidis.*

Tertio: Non intelligit, cur a s. Hieronymo Gentilium exempla in causa jejunii adlcrantur. Rectissime enim probat s. Hieronymus exemplis Gentilium naturali lumine rationis cognosci posse, utile esse jejunium ad sapientiam acquirendam, et passiones animi cohibendas.

Quarto: Non recte colligit jejunium et abstinentiam a ceteris cibis non esse cultum Dei, quia Gentiles res easdem cultum Dei esse censebunt. Nam si licet ita ratiocinari, probabimus etiam ratione, sacrificiis, templis, votis, Deum non posse coli, quia Gentiles bis omnibus rebus Deum coli existimabant. Errabant igilur ethnici, quod jejunia propter falsos Deos suscipiebant, ut etiam quod falsos Deos invocarent, eisque templa et aras erigerent: Al non errabant, quod Deo non solum orationes, templa, altaria, sacrificia, sed etiam jejunia placere arbitrabantur.

Denique: Cum Scriptura divina manifeste Kemnitius pugnat, cum a spiritu daemoniorum opinionem etiam profectam esse affirmat, quae abstinentiam a certis cibis cultum Dei facit. Nam (ut supra ostendimus) Spiritus Dei abstinentiam a ceteris cibis, aut a vino cultum Dei esse testatur, cum dicil, placere Deo vola Nazaracorum, qui a vino se abstinebant. Item vola aliorum, qui abstinentiam aliquam Deo pollicebantur, et cum Annam viduam orationibus et jejuniiis Deo servisse confirmat. Vide Num. 6. et 30. et Lucae. 2.

In Tertio capite disserit de abstinentia Essaeonim, ac Primum s. Hieronymum redarguit, quod scripserit in 2. lib. adversus Jovinianum. Essacos, teste Josepho, a vino et carnibus abstinere solitos. Id enim Josephum nusquam testari Kemnitius dicil.

Al Iosephus lib. 2. de bello Iudaico, cap. 7. describens prandium Essaeorum, sive (ul ipse loquitur) Essaenorum, scribit, Essacnis in cibum nihil aliud apponi, nisi panem el vasculum unum cum edulio. El passim laudat in cis continenliam, sobrietatem et vicius, ac vilac simplicitatem. Illaque non male sanctus Hieronymus ex verbis Iosephi collegii, Essaenos a vino el carnibus abstinere, praesertim cum existimaverit eosdem esse, qui a Philone el Iosepho laudentur. Quos enim Philo laudat, certum est, perperuo a vino el carnibus abstinuisse.

Deinde Kemnilius cum negare non posset eos, quos Philo insigni libro commendat fuisse Christianos, el jejunia, alque abstinentioniam a certis cibis, ul res Deo gratas studiosissime coluisse, dicil, hoc eorum institutum non fuisse apostolicac traditionis, sed reliquias veleris fermenti Essaenorum, quod ipsis eliam ad fidem Christi conversis adhaesit. Id aulem probat, quia Sozomenus lib. 1. cap. 12. Nicephorus lib. 2. cap. 15. el Sophronius in vita Marci dicunt, eos, quos Philo laudat. Hebraeos fuisse ad Christum conversos, el adhuc iudaizare solitos. Addit Praclerea, si quis conférai cap. 2. epist. ad Coloss. cum vila, el institutis Essaeorum, eum plane perspectorum, ab apostolo Paulo notari ac reprehendi ejusmodi vilam et instituta.

At Kemnilius Primum secum ipse pugnat, cum velit institutum abstinendi a carnibus, el vino esse reliquias fermenti Essaenorum. el lumen paulo ante scripserit, non colligi ex Iosepho, quod Essaeni a vino el carnibus abstinerint. Non enim Essaenorum instituta aliunde melius, quam ex Iosepho discere possumus.

Deinde Sozomenus, Nicephorus el Sophronius, quibus auctoribus Kemnilius nititur, contra ipsum manifeste pugnant. Nam Sozomenus el Nicephorus miris laudibus effertur institutum eorum, de quibus loquitur Philo, el sanctum sine dubitatione appellant. Proinde cum dicunt, ens iudaizasse, non loquuntur de jejunio el abstinentionia, quae sunt communia Iudaeis cum Christianis, sed de ritibus propriis Iudaeorum, ut de custodia sabbathi, circumcisione et similibus rebus. Sophronius aulem lumen in vila Marci, lumen in vila Philonis el Nicephorus loco nolalo, diserlis verbis docent, eos, quos Philo tantopere laudat, discipulos fuisse s. Marci evangelistae, el ab ipso institutum illud vitae, jejunia et abstinentioniam didicisse. Quare non reliquiae fermenti Essaenorum, sed apostolica doctrina erat, si Sophronio el Nicephoro credimus, illa, quam Philo commendat.

Sed in eo potissimum stultitia Kemnili scilicet prodit, quod Sozomenus. Nicephorus el Sophronius, Eusebio el Hieronymo, quasi opponit, cum lumen Sozomenus el Nicephorus Eusebium sequantur, el Sophronius id ipsum scribal gracco, quod Hieronymus scripsit latine.

Quod allinet ad collat, capitis 2. ad Coloss. cum libro Philonis de vila contemplativa supplicem, nemo unquam iudicabit, ab Apostolo reprehendi vitam illorum, quos laudat Philo, nisi sensum iudicandi corruptum ac depravatum habeat, nisi forte

probabile sil ab apostolo Paulo Marcum evangelistam reprehendi. Marci enim sedature» faisw, quos Philo laudibus celebrat, non solum Sophrimus el Nicephorus, sed eliam Hieronymus, Epiphanius, Cassianus, Beda et alii docent. Vide quae scripsimus in libro de Monachis cap. 5.

In capite Quarto probat, audullerinos libros esse constitutiones el canones apostolicos librum Pastoris, el Abdiam de vilis apostolorum, in quibus nulla leguntur de jejunio el abstinentionia certis cibis.

Sed laborem disserendi de his libris Kemnilius omilicre potuisset. Non enim desuni Ecclesiae catholicae plurimi alii libri sanctorum Patrum certi el indubitati, unde traditiones apostolicac probari possint. De constitutionibus el canonibus apostolorum nulla scripsit nosler Turrianus. S. Epiphanius in hacresi Audianorum dicil quidem, constitutiones apostolicas non ab omnibus recipi, lamen addil, nihil in cis, nisi verum el sanum contineri. Liber Pastoris non esi quidem canonicus, sed potius apoclyryphus. quod attinet ad auctoritatem Scriplurac divinae; lamen utilis ab omnibus fere Patribus iudicatus est, ul palet ex Tertulliano in lib. de orat. Origene lib. 10. in epis. ad Roman. Irenaeo lib. 4. cap. 37. Clemente alexandrino lib. G. stromal. Alhanasio in lib. de decrelis nicaenae synodi. Eusebio lib. 3. hist. cap. 3. Hieronymo in lib. de viris illustribus in Hermele, Rufino in explicatione symboli, Cassiano Collai. 13. cap. 12. Quare temere Kemnilius hunc librum ul contrarium literis apostolicis improbat. Librum Abdiam suppositiurn esse, viri docti eliam apud nos censent. Ego certe nullum ab eo testimonium petii, ul nec ex libro Pastoris.

In Quinto capite disputat de caussa, cur vehis Ecclesia paschale jejunium, el feriae 4. el 6. aliquando servaverit, salva evangelica libertate. Sed respondimus supra, tum in capite de urigine quadragesimae, tum in capite de jejunio feriae 4. el 6. ubi demonstravimus falsas el ineptas causas Kemnilium reddidisse.

In Sexto capite profert testimonia Ignatii el Irenaei, el historiam Attali el Alcibiadis contra meritum et necessitatem jejunii. Sed haec omnia excusimus supra in propriis locis, ubi disseruimus de lege jejunii el de utilitate jejunii.

In Septimo et Octavo capite tracinl historiam Taliani el Montani, el multa ex Tertulliano adducit, ad quae omnia supra respondimus. Unum est hoc loco notandum, graviter, el non semel s. Epiphanius a Kemnilio reprehendi, pag. 596. el 605. quod scripserit. Monlanislas abstinere a cibis, non disciplinae gralia, non majoris virtutis, non praemiorum el coronarum, sed quod ea, quae a Domino facia sunt, abominabilia iudicent. Sed certe non Epiphanius Montano, sed Kemnilius Epiphanius falsum affungit. Epiphanius enim illa, quae citat Kemnilius, non de Monlanislas, sed de aliis haereticis scribit, ul perspicuum erit, si quis locum Epiphani diligenter inspicial.

In Nono. Decimo el Undecimo capite. pro-lucil in medium loca quaedam Origenis, historiam Euslathii et Spiridionis. quae sunt a nobis tractata suis locis.

In Duodecimo cl Decimolercio capite docel, circa annum Domini 400. coepisse in Ecclesiam in-vehi leges jejuniorum, cum opinione necessitatis cl menti, per Rasilium, Ambrosium, Epiphanium et Hieronymum,cl simul Acrium et Jovinianum excusat, Epiphanium el Hieronymum accusat. Ille vero gralias agimus Kemnilio,quod lumina illa Ecclesiae, lam occidentalis, quam orientalis nobis promple liberalilcrque concedat. Existimamus enim neminem esse debere lam stultum, qui non magis lidcm habere vclil sanctissimis illis viris, Basilio, Ambrosio, Epiphanio cl Hieronymo, quam Lulhero, Calvino, Philippo, Kemnilio. Neque miramur, si Kemnilius, cum plane sil Acrianus cl Jovinianisla, pareilles suos defendere utcumque voluerit.

Sed illud male haberet fortasse ipsum eliam Aerium, quod falso commento cum defendere conatus sit. Dicil enim Kemnilius, Acrium, cum improbavit stata jejunia, non tam Ecclesiae catholicae, quam Euslalhii leges jejuniorum improbare voluisse. Al quamvis Aerius el Eustathius quibusdam in rebus dissenserint, lamen in hac re mirifice consentiebant. Nam ipse eliam Eustathius stata jejunia ferre non poterat, ul ex concilio gangrensi, cl historia Socratis supra probavimus.

Denique quanta lemerilas est, ul vclil Kemnilius, qui heri natus csl,majorem sibi fidem haberi in intellegentia hacresis Acrianae, quam s. Epiphanio,qui primus hanc haeresim oxposuil.cl ipso Aërio vivente scripsil?qucmadmodum eliam valde incple fingil,dubium esse, quid Jovinianus senserit quasi non satis aperte id s.Hieronymus exposuerit in libris adversus Jovinianum, quos s. Augustinus in cpisl.29. lucidissimos,suavissimos et praeclarissimos vocat.

In Decimoquarlo, Decimoquinlo el Decimosexto capite producit,tamquam defensores libertatis Christianae in usu ciborum, Augustinum,Prosperum cl Primasiuin latinos; Chrysostomum,Cyrrillum,Theodorum etSocralcum graecos;eosque cum Basilio, Epiphanio, Ambrosio et Hieronymo adversa fronte committit. Quasi credibile sit s. Augustinum, Prosperum el Primasium a s.Ambrosio el Hieronymo; Chrysostomum, Cyrillum, cl Theodorem a s.Basilio el Epiphanio lam aperte, ut Kemnilius fingil, dissentire potuisse. Experluscl Kemnilius, summos principes Novatorum, Lulherum, Zwinglium,

el alios inler sc de primariis fidei noslrac capitibus digladiari solitos: Ilaque idem consult sanctis Patribus accidisse.

Sed longe aliud scribil de Concordia catholicorum Pairuin in dogmatibus fidei, s. Augustinus in in I. cl 2. lib. adversus Julianum. Et ca quae nos supra ex Augustino el Chrysoslomo citavimus,salis ostendunt, eos cum Basilio, Ambrosio, Epiphanio cl Hieronymo mirifice consensisse. Si quid aulem obscuritatis cralin auctoribus, quos Kemnilius citai, supra in locis propriis explicatum est: nulla vero de industria praetermisi, quod nihil omnino difficultatis haberent.

In Decimoseplimo capite scribil Kemnilius ab anno Domini 460. cum non essent, qui contradicerent, eximetis videlicet luminaribus Ecclesiae, supersiillosas leges cl opiniones de jejunio per ponlificem cl conciliorum dccrcla cumulalas fuisse donec scholaslica theologia inde extrucla csl.Profert aulem s. Leonis magni nulla loca pro jejunio, item s. Grgorn, s. Bernardi el aliorum.

Al si divina providentia per annos 460. semper aliquus excitavit, qui superstitiones reprimerent: cur non etiam postea id fecii? Defuil ne Spiritui sancio sapienlia, aul potentia? An vero Ecclesiam suam omnino deseruit?Aul forle impedire non potuit, quo minus portae inferorum adversus Ecclesiam praevalerent? El,si luminaria quaedam cxlincla sunl, non poleral alia rursus accendere? Cur igilur non polius dicimus, s.Leonem, s.Gregorium s.Bernardu in fuisse quoque magna Ecclesiae luminaria, cl nihil diversum ab antiquioribus Palribus docuisse. Nec fuisse alios, qui legem el meritum jejunii oppugnare lentaverint,nisi manifestos haereticos, Euslalhium, Aerium, Jovinianum? Nam si defensores illi, quos Kemnilius fingil, libertatis evangclicae a Deo excilali fuisse ut,continuasse! sine dubio Deus opus suum. Nec permisisset luminaria omnia Ecclesiae ila cxlingui, ul per annos mille el centum, portae inferi adversus Ecclesiam praevalerent.

Quarc maximum praejudicium caussae suae Kemnitius fecit, cum lam aperte confessus csl.ab anno 460. s. Leonem, s. Gregorium, et quolquol fuere deinceps Ecclesiae doctores cl pastores, leges jejunii, et opinionem cullus ac meriti, nemine contradicente tradidisse.

LIBER TERTIUS

DE ELEEMOSYNA

CAPUT PRIMUM

Quid sit eleemosyna.

De eleemosyna Vix ullae sunt controversiae cum haereticis nostri temporis, tamen de ipsa quoque nobis disserendum esse consumimus, ne videlicet eam a jejunio et oratione disjungeremus. Sequemur autem in hac loca disputatione vestigia sancti Thomae, et ea quae ipse docet, in 2. 2. quaest. 32. vel pleniora eillic conabimur, vel clariora.

Igitur de eleemosyna Ocio capita tractanda esse videntur. Quid sit eleemosyna. Quae sint, et quod genera eleemosynae. Quis sit ejus fructus et finis. Sicut praecipuum aliquod de eleemosyna facienda. Quibus ex rebus corporalis eleemosyna. Hec debet, ubi de male partis, de supervacaneis, de necessariis operibus disseretur. A quo sit eleemosyna facienda. Cui sit facienda. Qua ratione et modo sit facienda.

Ac ut a definitione incipiamus, eleemosyna definiri potest. *Opus quo datur aliquid indigenti ex misericordia.* Est enim eleemosyna proprie actus misericordiae, quae virtus miseriam respicit, ut eam tollat, ac per hoc relationem habet ad indigentem et miserum. Id perspicuum est Primum ex nomine. Dicitur enim eleemosyna a verbo graeco ἐλεεω, quod est misereor. Deinde ex Scripturis, quae per misericordiam eleemosynam describunt. Proverbior. 19. *Foeneratur Deo, qui miseretur pauperis.* Et Daniel. 4. *Pecunia tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum.* Tertio, ex s. Augustino, qui in enchirid. cap. 76. *Esi enim, inquit, eleemosyna opus misericordiae.* Denique ex communi sensu omnium gentium. Nemo enim eleemosynam vocat id, quod datur non egenti, et omnes eleemosynam vocant, quam pauperes a divitibus petunt, et quam divites pauperibus erogant.

Quamvis autem eleemosyna sit actus elicitus misericordiae, tamen imperatur a charitate, et adjuvatur a liberalitate: *Charitas enim benigna est.*

ad Cor. 13. *Et qui viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei maneat in eo?* 1. Joan. 3. Liberalitas autem removet avaritiam, quae saepe impedit eleemosynam, et promptum facit ad dandum, quae promptitudo facit hilarem datorem, qualem diligit Deus. Denique s. Ambrosius, in 2. lib. de officiis, cap. 18. liberalitatis effectum eleemosynam esse docet, quoniam vix fieri potest, ut aut avarus eleemosynas faciat, aut liberalis eas non faciat.

Illud autem hoc loco non est omittendum, eleemosynam sine charitate faciam, atque ut est actus solius misericordiae, quae est virtus moralis, vere proprieque eleemosynam dici posse: cum in Scripturis et Patrum libris absolute, ac simpliciter eleemosynae dicantur, quas peccatores faciunt, ut perspicuum est ex cap. 4. Danielis, ex cap. 6. Malli. ex cap. 1. I. Lucae, et ex Augustino in enchirid. cap. 75. et 76. et lib. 21. de Civit. Dei, cap. 22. et sequentibus. Quia tamen virtutes morales sine charitate non sunt omnino perfectae virtutes, quamvis verae virtutes esse possint, ut s. Thomas docet in 2. 2. quaest. 23. art. 7. Ideo si eleemosyna sumatur pro actu perfectae virtutis, sive pro actu misericordiae a charitate imperato, non dicetur eleemosynas facere, nisi materialiter, qui sine charitate eleemosynas faciat.

CAPUT II.

De partitione eleemosynae.

Partiuntur eleemosynam theologi in Duo genera: alias enim corporales, alias spirituales esse docent: utrumque autem genus in septem quasi formas et species dividunt. Et quidem s. Thomas elegantem hujus numeri rationem reddit. Sed nos paulo fortasse brevius et planius rem eandem exponemus.

Primum igitur omnis humana miseria, aut ad corpus, aut ad animam perlinet; Quae perlineat ad corpus, aut in vita solvitur, aut post mortem:

Quae toleratur in vila,vel csl carentia carum rerum quibus omnes egent, vel esi aliquorum specialis aerumna. Carentia carum rerum, quibus omnes e-
geni, aul csl interior, ul carentia cibi cl polus: aul exterior, ul carentia vestium el domicili. Alque his qualuor corporalibus miseriis respondent qualuor genera eleemosynae, pascere esurientem, polare silienlem, vestire nudum, excipere hospitio peregrinum.

Aerumnae speciales Duae sunl. Altera interior, morbus. Altera exterior, captivitas: quibus respondent duo alia genera eleemosynae, visitare aegrotum, redimere captivum. Atque ad ejusmodi eleemosynas revocantur omnia similia officia, quae proximis exhibemus, sive propier internas miseras depellendas, ul dirigere caccos. suslenlare claudos, regere pnralllicos; sive propier externas, ul protegere viduas ac pupillos, solvere debita pauperum, dolem providere virginibus, cl alia id genus. Miseria post mortem est carentia sepulturae, cui respondet ultimum genus eleemosynae corporalis, quod esi sepelire defunctos; cui possunt adjungi pompa funebris, excquulio leslamenti. et alia, quae tieri solent ab amicis in graliam defunctorum.

Jam vero miseria, quae perlinet ad animam, aul culpa csl, aul poena: si culpa, non polesl en simpliciter a nobis lolii, polesl tamen juvari, qui in eam incidit, Tribus modis. Primo. oratione ad Deum. Secundo, remissione injuriae. Tertio, correptione fraterna. Si poena csl, aut intellectum ledit. ul ignorantia, tum lheorica. lum practice, aul affectum, ut tristitia, ac dolor: aul consuetudine cum aliis, ul morositas, idesl. incommoditas cl difficultas morum. El quidem ignorantiae lheoricae mederi possumus per doctrinam, praclicae per consilium. tristitiae per consolationem, morositatis per patientiam. Atque haec sunl Seplem genera eleemosynae spiritualis, orare pro peccatoribus, condonare injurias, corripere delinquentes, docere imperitos, consilium imprudentibus dare, consolari afflictos, tolerare alienam infirmitatem.

Aequé désuni leslimonia Scriplurac divinae, quibus hacc omnia genera eleemosynae vel imperantur, vel laudantur. Prima sex genera eleemosynae corporalis habentur Mallh. 25. Septimum genus Tobiac 12. Primum genus eleemosynae spiritualis habetur Mallh. 5. *Orale pro persequentibus cl calumniantibus cos.* Secundum Mallh. 6. *Si non dimiseritis hominibus pccala eorum, nec Pater vester dimittet vobis.* Tertium, Mallh. 18. *Si peccaverit in le /râler tuus, vade cl corripe eum etc.* Quartum Mallh. 5. *Qui fecerit el docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum.* Quintum, ad Galal. 6. *Si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicio, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Sexlum, *Consolamini pusillanimes,* t. ad Thessal. 5. *Soplimus, Supportantes invicem,* ad Ephesios 4. et ad Roman. 15. *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere.*

Ex his omnibus nihil est, quod ab haereticis in controversiam revocetur, excepta sepultura, praesertim cum Dominus Matthaei 25. cum opera misericordiae corporalis enumeraret cl commendaret, non sine ralioue solum omiserit officium sepultu-

rae. Sed de hac re disseruimus in 2. lib. de Purgatorio, extremo.

CAPUT Ili.

Eleemosynas non sufficere ad salutem sine fide, spe, dilectione, poenitentia, aliisque ad salutem praesidiis.

De Fructu eleemosynae, quod erat Tertium caput inilio propositum. Duo sunl errores contrarii. Unus quorundam veterum, qui nimis mullum eleemosynae tribuebant: Aller receniorum. qui nimis parum tribuunt. Scribil igilur s. Augustinus in libro 21. de Civit. Dei, cap. 22. de prioribus Imo modo: *Comperi etiam quosdam putare, cos tantummodo arsuros illius aeternitate supplicii. qui pro peccatis suis facere dignas eleemosynas negligunt: juxta illud Jacobi, Judicium autem sine misericordia ei, qui non facit misericordiam. Qui ergo fecerit, inquiunt. quamvis mores in melius non mutaverit, sed inter ipsas suas cleemosynas-nefarie, ac nequiter vixerit, judicium illi cum misericordia futurum est: ul aul nulla damnatione plectatur. aut posl aliquod tempus, site parvum, sive prolixum, ab illa damnatione liberetur.* Ille. ille.

Quamvis aulem haec senlenlia quae peccatoribus sine poenitentia de hac vila migrantibus per eleemosynas aditum ad salutem aperit. non carrai argumentis in speciem magnis cl difficilibus; lamen sine dubio falsa est. cl Scriplurac divinae manifeste répugnai. Primum enim Isaias 1. describens Dominus dispositiones ad justificationem. primo loco pomi internam conversionem: *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite benefacere.* Deinde ultimo loco collocat eleemosynam: *Subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam.*

Deinde Joannes Baptista. Mallh. 3. cum dixisset: *Omnis arbor, quae non facit fructum bonum. excindetur, ct in ignem mittetur,* explical quis sit fructus bonus, dicens: *Facite ergo fructus dignos poenitentiae.* Ex quo loco docemur, non sufficere opera bona, qualis csl eleemosynarum largitio ad placandum Deum, nisi ex vera poenitentia oriantur. el hominem ex animo resipuisse leslenlur.

Praeterea Lue. 13. Dominus ipse ait: *Jisi poenitentiam egeritis omnes similiter peribitis.* Cui sententiae simile csl quod Apostolus ait 1. ad Corinth. 6. *Seque fornicari, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* Quod idem repetii ad Galal. 5. ad Ephes. 5. et alibi. Al si eleemosyna sine innocentia, vel poenitentia salutem adfurre posset, Chrisli cl apostoli verba falsa esse possent.

Ac (ul alia mulla praeteream) certe illud Apostoli 1. ad Cor. 43. senlenliam eorum qui eleemosynas plus quam oporlet efferunt, non obscure refellit: *Si distribuero in cibos pauperum omnes*

facultates incas, cl si tradidero corpus meum. ita ul ardeam, charilatem aulem non habuero, nihil mihi prodest. Quomodo enim charilatem habet, qui nec Deum limei, nec hominem reueretur? cl qui non solum Deum et proximum offendere non veretur, sed neque animum tam sceleratum exuere, neque per veram poenitentiam Deo reconciliari salagilPAdde quod hanc senlenliam accurato refellit s. Augustinus in enchirid. cap. 7G. cl lib. 21. de Civitate Dei, cap. 27. cl cum sequulus s. Gregorius lib. 12. Moraliu, cap. 24. Sed objectiones solvendae sunt.

Prima objectio sumitur ex cap. 11. Lucae, ubi Dominus ait: *Dale eleemosynam, el omnia munda sunl vobis.*

Respondeo: Locus evangelicus variis modis explicari solet. Aliqui docent, non commendari in his verbis eleemosynam, sed redargui pharisaeos. qui existimabant, per eleemosynam mox expiari furta et rapinas, cl omnia omnino peccata. Quocirca verbum graecum, δάχε, non reddunt *date*, sed, *dati*s. Vel si reddatur, *date*, dicunt, accipiendum esse ironice, non proprie. Haec sententia, quam indicat in commentario hujus loci cardin. Cajelanus, non videtur recipienda, quoniam omnes alii interpretes, lum lalini, lum graeci, quos paulo infra citabimus, agnoscunt hoc loco commendationem eleemosynae.

Alia esi expositio s. Augustini in enchir. cap. 70. el serm. 30. de verbis Domini, qui docet, Christum his verbis generalim eleemosynae studium commendasse, non solum erga alios, sed etiam erga se. El quoniam qui a se incipit secundum ordinem charitalis; is primum animae suae eleemosynam facit, eam purgando a vitiis per conversionem cl poenitentiam: deinde proximos per eleemosynam, sive corporalem, sive spiritualem iuvare: ideo vere dictum esse scribit Augustinus, *Dale eleemosynam, el omnia munda sunl vobis.*

Haec explicatio veram atque utilem doctrinam continet, sed non videtur lamen propria, ellilerac inhaerens explicalio esse. Nam nomine eleemosynae, cum hoc nomen absolute ponitur, omnes intelligunt opus misericordiae erga alios. Deinde verba illa, quae proxime praecedunt. *Verum lamen quod superesl. dale eleemosynam, etc.* salis aperte indicant, loquulum esse Dominum de eleemosyna, quae fit erogando pauperibus facultates. Nam etiamsi Beda in commentar, hujus loci, illud, *quod superest*, illa exponat, ac si dictum esset, de caetero. vel quod restat agendum, lamen gracca vox, τὰ τ' ἰδ' ῥ. α., perspicue significat, facultates, quae supersunt, aut quae adsunt, ul sil sensus. *Dale eleemosynam de eo quod habetis, cl omnia munda sunl vobis.*

Tertia expositio esi s. Basilii in quaestionibus brevioribus, quae si. 271. qui docet, non loqui Dominum de expiatione omnium peccatorum, sed eorum laniam, quae nascuntur ex avaritia, ul furti, rapinae, usurae cl similium. Ul sensus sil. Vos pharisaei habetis cor plenum rapinis cl furiis, sed, *Dale eleemosynas ex iis facultatibus, quas habetis, el omnia vesira furia el rapinae expiabuntur.* Ubi addit Basilius, peccata per avaritiam contracta

mundari per largam eleemosynarum largitionem, non quidem principaliter; sed ul per fructus dignos poenitentiae, causam enim principalem purificationis peccatorum esse gratiam Dei, el sanguinem Jesu Chrisli.

Quarta expositio, quae videtur omnium optima, est Eulhymii cl Theophilacti in hunc locum, cl forsasse etiam Ambrosii in eundem locum, cl s. Maximi sermon. 1. de eleemosyna. Docet hac sententia, Dominum commendasse praecipue studium eleemosynae quoniam alloquebatur pharisaeos, quorum praecipuum vitium erat avaritia. Quemadmodum enim medicus aliquis periculus, si videat originem variorum morborum in aliquo aegroto esse repletionem, dicere poterit, adhibe inediam, cito tegre convalesces; quia videlicet radice principalis morbi sublata, caeteri morbi facile solvi poterunt: Sic enim Dominus dicit pharisaeis. *Dale eleemosynas, cl omnia munda sunt vobis.* Quoniam cum radix omnium malorum, praecipue in pharisaeis, avaritia esset, si ea per virtutem contrariam evulsa fuisset facile illi ad fidem el poenitentiam, ac per hoc ad plenam salutem animi pervenissem.

Secunda objectio: Dominus promisit Malli. 1 misericordiam misericordibus: *Ite alii misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* El Malth. G. *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester peccata vestra.* Et contra. Jacobi 2. dicitur: *Judicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam.* Videntur igitur homines misericordes, etiamsi alioqui perditae vivant, securi de sua salute, propter apertam Domini promissionem.

Respondeo: Cum Dominus ait: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequantur:* ostendit misericordiam esse rem Deo gralamelinguenti praemio remunerandam: non lamen solam sufficere ad salutem. Singulae enim virtutes per se ducunt ad regnum. nisi aliunde sil impedimentum, hoc est. nisi desint aliae virtutes.

Illud: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum etc.* non tam docet quid sufficiat, quam quid necessario requiratur ad peccati expiationem. Ideo enim dicitur Deus remissurus nobis peccata nostra, si nos fratribus nostris dimiserimus peccata eorum, quoniam nisi nos dimiserimus, nec nobis dimittitur. ul notat s. Augustinus in lib. 21. de Civitate Dei, cap. 11, ubi etiam monet posse hunc totum locum referri ad peccata venialia, ideo enim dictum esso: *Pater dimille vobis, id est, vobis iustis, qui palrem habetis Deum.* El. *peccata vestra, id est, qualia iusti habere possunt, quotidiana alevia, quae per eleemosynam remissionis injurie facile condonantur.*

Denique s. Jacobus recte dixit: *Judicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam: quoniam vel unum crimen non deletum, sufficit ad damnationem, dicente eodem Apostolo: Qui offendit in uno, factus est omnium reus.* Ul non dixit Jacobus. *misericordia sine iudicio ei qui fecerit misericordiam, quia non sufficit unum opus bonum ad salutem. sicut sufficit unum crimen ad damnationem.* Dixit lamen, superexaltat aulem misericordia iudicium, quia misericordia, qua Deus cum bonis, ju-

siis et misericordibus uletur, ipsum iudicium, quo damnabuntur immisericordes, magis eminere faciei. Vel juxta graecos codices, misericordia superexallat ζαταζαυχαται iudicio, id est, exultat et gloriatur supra iudicium, illudque vincit et superat. Et ideo iudicium sine misericordia immisericordibus licet; nec si cum misericordia Herd, cogeret ipsa misericordia iudicium aliquid remittere de rigore sententiae adversus immisericordes.

Tertia objectio: Scriptura divina Tobiac 4. manifeste pronunciat, non posse perire eos, qui eleemosynas faciunt. Sic enim ait: *Eleemosyna ab omni peccato, et a morte liberat, et non patitur animam ire in tenebras*; Cui simile est illud Ecclesiast. 3. *Sicut aqua exlinguit ignem, ita eleemosyna exlinguit peccatum*. Et confirmari potest haec obiectio testimoniis Patrum, qui eleemosynam comparant cum Baptismo, quia sicut non potest baptizatus perire, si gratiam Baptismi conservet usque in finem: Sic etiam non potest misericors homo perire, qui usque ad finem in eleemosynae studio perseveret. Cyprianus in sermone de eleemosyna, explicans verba Ecclesiastici jam citata: *Hic, inquit, ostenditur et probatur, quia sicut lavacro aquae salutaris, gehennae ignis exlinguitur, ita eleemosynis atque operibus justis delictorum flamma sopitur*, Ambrosius sermon. 31. *Eleemosyna, inquit, quodammodo animarum aliud est lavacrum, sicut ait Dominus. Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis, nisi quod salva fide dixerimus, indutgentius est eleemosyna, quam lavacrum. Lavacrum enim semel datur. et semel veniam pollicetur: eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris*. Chrysostomus homil. 25. in Acta apostolorum: *Aon est, inquit, peccatum, quod non possit purgare eleemosyna, quodve non possit extinguere.* Omne peccatum infra illam stat. Leo sermon. 5. de collectis: *Eleemosynae, inquit, peccata delent, mortem perimunt, et poenam perpetui ignis exlinguunt*.

Respondeo: Loquuntur Ecclesiasticus et Tobias de eleemosynis, quae sunt fructus poenitentiae. Vere enim ejusmodi eleemosynae pariter vel dispositiones ad justificationem, peccatum etiam quoad culpam, suo modo delent, dum gratiam impetrant justificationis: pariter post acceptam remissionem culpae satisfaciunt pro poena temporali, et suo quodam modo peccatum exlinguunt. Et eodem modo sancti Patres comparant eleemosynas ex poenitentia procedentes eum Baptismo. Sicut enim Baptismus culpam et poenam tollit, ita vel si quis mox a Baptismo decedat, nihil sit ei periculi vel a gehenna. vel a purgatorio: Sic etiam eleemosynae, culpa jun remissa per poenitentiam, satisfaciunt pro poena temporali. Aliqua ita eleemosyna conjuncta cum poenitentia, est alter Baptismus, et in eo excellit, vel Ambrosius ait, quod Baptismus semel tantum, eleemosyna saepius peccata dimittit.

Obiectio quarta: Dominus Matth. 25. cap. ultimum examen futuri iudicii circa eleemosynas constituisse videtur, non igitur damnantur, nisi qui eleemosynas non fecerunt, neque salvantur, nisi qui eas fecerunt. Quare sanctus Augustinus serm. 1. in septuagesima, qui est 50. de tempore, inducit Chri-

stum in iudicio sic loquentem: *Difficile est, ut si examinem vos, et appendam vos, et scruter diligentissime facta vestra, non inveniam unde vos damnem; sed ille in regnum: Esurivi enim, et dedistis mihi manducare etc.*

Respondeo: In die iudicii non solum de eleemosyna, sed etiam de aliis omnibus rebus, ex quibus bene vel male meriti fuerimus, rationem Deo reddituri sumus. Alioquin non diceret Dominus Matth. 12. *Omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicii*. Cur autem exemplum examinis Dominus posuerit in eleemosyna, illa causa fuit, ut ex ea de rebus gravioribus iudicium faceremus. Nam si damnabitur qui res suas non dederit, quid licet de eo, qui rapuerit alienas? et coronabitur, qui res vilissimas cum pauperibus communicaverit: quo praemio dignus erit qui vilam ipsam pro Dei honore posuerit?

Ad locum sancti Augustini Respondeo: Non significari illis verbis, in die iudicii invenienda esse peccata in hominibus justis, ob quae damnari possint, sed ob quae damnari potuissent, nisi ea per dignam poenitentiam, et poenitentiae fructus. inter quos eleemosynae sunt. delere studuissent. Sic enim explicat idem Augustinus cum subjungit: *Aon ergo itis in regnum, quia non peccastis, sed quia vestra peccata eleemosynis redemistis*.

Porro sanctus Augustinus non loqui de eleemosynis sine poenitentia, perspicuum est ex verbis sequentibus ubi reprehendit. Augustinus poenitentiam, quae nomen poenitentiae non meretur, ac docet, illam poenitentiam esse necessariam, quae parit fructus eleemosynae et citat illud Matth. 3. *E facile fructus dignos poenitentiae*. Itaque cum dicit. peccata eleemosynis redimi, intelligit de eleemosynis, quae sunt verae poenitentiae fructus. Quod etiam clarius docet in enchirid. cap. 69. et 70.

CAPUT IV.

Eleemosynas esse opera meritoria, et satisfactoria, ac multos praeferre fructus habere.

Alter error est recentium omnium haereticorum, qui tametsi eleemosynas utiles esse non negant, tamen negant eas ad merendam vilam aeternam, aut ad satisfaciendum pro peccatis, aliquam vim habere. Sed hic eorum error satis refulget est, turn in 4. lib. de Poenitentia, tum in 5. de Justificatione. His igitur promissis. nos hic breviter attingemus eleemosynae fructus, quos catholici confitentur, qui sex numerari posse videntur.

Primum enim eleemosyna, si ab homine justo, et ex vera charitate fiat, meretur vilam aeternam, quod verbis disertis Dominus docet. cum ait Matth. 25. *Percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis mihi manducare etc.* Idem docet sanctus Cyprianus in serm. de eleemosyna, et alii Patres passim.

Aequum videtur contemnendum, quod quidam observant, non sine mysterio portas labeynacuuli. quod Sancta Sanctorum dicebatur, ex ligno olivae licri

debuisset. 3. Reg. G. Nam per Sancta Sanctorum vitam aeternam significari, docet Apostolus ad Hebr. 6. per olivam aulem significari misericordiam, passim docent Pares, ac praesertim s. Jo. chrysostomus hem. 79. in Matthaeum, contra aulem porlae inferorum ferreae describuntur in psal. 10. G. n. l. in cl. Igitur per misericordiam aditum patefieri ad vitam aeternam, per inhumanitatem ad gehennam.

Secundo: Eleemosyna satisfactio csl pro peccatis. Id quod salis probant lesimoniam Scripturae cl Pairum. quae paulo ante allata sunt, videlicet in leria objectionis capitis superioris.

Terlio: Augei fiduciam apud Deum, et gaudium spirituale. Quamvis enim id commune sit cum omni opere bono: laudem praecipue convenit eleemosynae, cum per eam Deo simul, cl proximo gralum praestemus obsequium, et sit opus, quod faede cognoscitur esse bonum. Tobias 4. *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna, omnibus laudentibus eam.* Ad ilebr. IO. *Vinctis* (inquit Apostolus) *compassi estis, nolite itaque amittere confidentiam vestram.* S. Cyprianus eleemosynam appellat *solatium grande credentium, securitatis nostrae salutare praesidium.* Similia vide apud Chrysostomum hom. 31. in Genes, et alibi.

Quarto: Conciliai benevolentiam multorum, qui pro benefactoribus Deum precantur, eisque vel gratiam conversionis, vel donum perseverantiae, vel incrementum gratiae et gloriae, impetrant. Nam his omnibus modis intelligi potest, quod Dominus ait: *Facile vobis amicos de mammona iniquitatis. ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* Luc. 16. Illic etiam illud perlinet. *Qui recipit juslum, in nomine jusli, mercedem justitiae accipiet.* Matth. 10. hoc est, qui juslum eleemosynis suis fovet, particeps erit meritorum ipsius. Et quemadmodum s. Petrus Tabitham, corporaliter mortuam, ad preces viduarum, quae ab ea eleemosynas acceperant, excitavit: ita saepe Deus, spiritualiter mortuos, excitat ad preces sanctorum pauperum, qui pro benefactoribus suis orant.

Quinto: Eleemosyna dispositio csl ad gratiam justificationis, si fiat ab eo, qui poenitentiam agere incipit, et ex Dei motione, et auxilio speciali. De hoc fructu loquitur Salomon Proverb. 13. *Eleemosynis et fide, delicta purgantur.* Et Dominus Luc. 11. ut supra exposuimus; *Dale eleemosynam, et omnia munda sunt vobis.* Et Luc. 19. cum dixisset Zachaeus; *Eccc dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, etc.* adjunxit Dominus: *Hodie salus huic domui facta est.* Denique Aclor. 10. *Eleemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et nunc mille in Joppem, et accerse Simonem, etc.* Ex quo loco probat s. Augustinus in 1. lib. de praedestinat. sanctorum cap. 7. Cornelium per eleemosynas impetrasse a Deo gratiam fidei Christianae, et perfectae justificationis.

Sexto: Eleemosyna saepe causa est majoris abundantiae temporalium bonorum. Id enim vel plurimum divina providentia ordinare solet, vel qui sunt eleemosynae studiosi. quo magis erogant, eo magis abundant. Id quod affirmat Sapiens Proverb. 19. cum ait: *Foeneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Et apertius cap. 28. *Qui dat pauperi-*

bus, numquam egebit. Idem exemplo suo Dominus docere voluit. cum discipulis jussit, ut quoque panes, quos solos habebant, turbis egenis apponerent. Nam turbis salutaris, pro quinque panibus duodecim cophinos, panibus plenos, discipuli retulerunt. Tobias quoque, qui bona sua cum pauperibus benigne communicabat, ingentes divitias brevi consequutus est. Vidua etiam Saruphan, quae modicum farinae et olei in usum prophetae libenter insumpsit, id a Deo obtinuit, ut farinae oleum, longo tempore numquam ei defuerit. Exempla praeterea plurima et dignissima, quae legantur, extant apud Gregorium Turonicum lib. 5. bistor. Francor. cap. 19. apud Leonium, in vitas. Joannis eleemosynarii, et apud Sophronium in Prato spirituali cap. 183. et 201. Idem denique s. Pares affirmant, ac praesertim s. Cyprianus in serm. de eleemosyna, et s. Basilius in oral. ad divites, applicans illud: *Destruam horrea mea, etc.* Ubi etiam eleganti similitudine divitias comparat aquis puteorum, quae si frequenter hauriantur, semper meliores, et copiosiores scaturire solent, si vero immotae conserventur, pulcrescunt et decre-
scunt.

CAPUT V.

Unde sumatur eleemosynae magnitudo.

Quaeri solet post enumeratos eleemosynae fructus, unde sumatur eleemosynae magnitudo. Quam quaestionem, quia facilis est, paucis absolvemus. Igitur tria sunt quae majorem eleemosynam reddunt, magnitudo rei, quae datur, promptitudo voluntatis ad dandum, et dignitas personae, quae eleemosynam facit. Nam, caeteris paribus, semper major eleemosyna esse censetur, et Deo gratior, quo plura, vel pretiosiora dantur. quia donum ipsum csl absolute, et simpliciter majus. Sic etiam, caeteris paribus, semper eleemosyna major existimatur, quo majori promptitudine. et fervore tribuitur. Siquidem in ea promptitudine includitur voluntas plura, et majora tribuendi, si facultas suppeteret. Denique, caeteris paribus, eleemosyna illa pluris a Deo est, quae proficiscitur ab eo, qui justior. sanctior, et ipsi Deo gratior csl: *Ita respexit enim Deus ad Abel primum, deinde ad munera ejus.* Genes. 4. Verum si haec tria inter se conferamur. primum locum obtinebit fervor et promptitudo voluntatis actualis; secundum bonitas personae, sive magnitudo gratiae habitualis; postremum rerum, quae donantur, magnitudo, vel pretium.

Hinc videlicet Dominus Lucae 21. anteposuit eleemosynam duorum minorum viduae cujusdam egentis. ingentibus donariis divitem, quia cum illa dederit lolum vicium suum. sine dubio laetitia promptitudinis animi dedit, vel parata fuerit multo plura et majora donare, quam divites illi fecerim, si quod dare posset, habuisset, lime etiam sancti Patres passim anteponunt affectum censui.

S. Cyprianus in lib. 3. ad Quirinum cap. 2. *In opere, inquit. et eleemosynis, si per mediocritatem minus fiat, ipsa voluntas satis csl.*

S. Ambrosius in lib. de viduis: *Liberalitas, inquil, non cumulo patrimonii, sed largitatis definitur u/fectu*. Idem repolit in lib. 1. de officiis cap. 30.

S. Jo. chrysoslomos hom. 34. ad populum antiochen. *Eleemosynae, inquil, magnitudo non in pecuniarum multitudine judicatur, sed in tantum promptitudine*.

S. Augustinus in psal.123. in illud: *Tunc impletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione, Si manum, inquil, porrigas, nec in corde miserearis, nihil fecisti. Si autem in corde miserearis, etiamsi non habeas quod porrigas manus, acceptat Deus eleemosynam luam*.

S. Leo serm.4. de quadragesima: *Ex affectibus, inquil, piorum benignitatis mensura laxatur*.

S. Gregorius homil. 5. in evangelia: *Exteriora, inquil, nostra Domino quamlibet parva sufficiunt. Cor namque, et non substantiam pensat*.

CAPUT VI.

} *Esse praeceptum aliquod de eleemosyna facienda, idque ad quartum praeceptum decalogi revocari.*

Praeceptum esse aliquod in divinis lileris de eleemosyna facienda, in dubium revocari non potest. Non enim in iudicio damnarentur, qui eleemosynas non fecerunt, nisi praeceptum aliquod violarem, qui eleemosynas non faciunt. Damnari autem perspicuum est ex evangelio, Matth. 25. Deinde unum ex primariis praeceptis esse: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, nolum esse ex Lev. 19. Matth. 22. et ad Roman. 13. proximum autem non verbo, sed lingua diligere debemus, sed opere et veritate, ut s. Joannes in epist. 1. cap. 3. scribit. Quid esse autem opere et veritate diligere, nisi proximo indigenti succurrere, quod filius per eleemosynae largitionem?

Quamvis autem praeceptum eleemosynae proprie «de decalogum non pertineat, cum in decalogo non ponantur nisi praecepta iustitiae, eleemosynae autem praeceptum charitatis scilicet, non iustitiae: lamen solent theologum omnia praecepta moralia aliquo modo ad decalogum revocare. Et alii quidem, in quibus esse Albertus in 4. dist. 13. articulo 16 reducunt eleemosynae praeceptum ad illud decalogi: *Non furaberis*, quoniam genus furti esse videtur, non tribuere pauperibus quod debemus.

Alii vero, in quibus esis. Thomas in 2. 2. qu. 32. articulo 5. ad 4. revocant ad praeceptum *Honora patrem et matrem*. Quae sententia probabilior est. Nam Apostolus I. ad Timotheum. 4. ait: *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae. quae nunc est et futurae*. Ubi commendans opera pietatis, quibus proximis subvenimus, indicat illud praeceptum ejusmodi officia pertinere, quod habet promissionem vitae. In nullo autem praecepto decalogi annexa esse promissio vitae, nisi in illo: *Honora patrem et matrem, ut sis longaevus super terram*.

Deinde, praeceptum eleemosynae sine dubio esse

affirmativum, non negativum. Includitur enim in illo: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*. At in secunda tabula decalogi nullum esse affirmativum praeceptum, nisi unum illud: *Honora patrem et matrem*. Caetera enim perlinent omnia ad mala, quae cavere debemus, ne proximis inferamus, et ideo negativa sunt: Quorum dumtaxat praecipit bona officia, quae proximis praeslare lenemur, et affirmativum esse. Illaque omnia bona, quae proximis debemus, continentur in illis verbis, *Honora patrem et matrem*. Sed ideo parentum solum mentionem fecit Scriptura divina, quoniam ipsi in proximis primum locum tenent, et magis elucet ratio iustitiae in eo, quod parenti, quam in eo quod alii cuicumque debemus.

Denique, si praeceptum eleemosynae faciendae, non ad quorum, sed ad septimum praeceptum decalogi, quod est, *Non furaberis* revocaremus, id sequeretur, ut ad restitutionem obligandus esset, qui eleemosynam non fecisset. Quod eerie a communi sententia scholarum abhorret.

CAPUT VII.

Divino praecepto diviles obligari ad ea pauperibus eroganda, quae sibi supervacanea sunt.

Praeceptum esse aliquod eleemosynae faciendae capite superiore docuimus. Sed quibus ex rebus eleemosyna facienda sit, superest ut quaeramus. Ac Prima quaesitio est, Utrum superfluas opes praecepti necessitate, diviles pauperibus erogare cogantur. Ut autem scilicet quaestionis proprius explicetur, pauca quaedam praenotanda sunt.

Sciendum est Primo: Duobus modis posse dici opes superfluas. Uno modo, si sine superfluae naturae, non lamen personae: Altero modo, si superfluae sine, lamen naturae, quam personae. Superfluum naturae dicitur id, sine quo vivere posset lumen is. qui superfluum habere dicitur, lumen etiam familia. quam ipse alere ac sustentare debet. Superfluum personae appellatur id, sine quo non solum vivere sed familiam alere, sed etiam statum, conditionem ac dignitatem propriam conservare posset. Quaestio igitur de superfluo absolute, id est, quod lamen naturae, quam personae superfluum est, intelligi debet.

Secundo considerandum est: Necessariam naturae, vel personae, non esse accipiendam mathematicae, sed moraliter, ac secundum iudicium pii, prudentisque Christiani. Neque enim id solum necessarium dici debet, sine quo nullo modo naturae aut personae status conservari potest: sed etiam id, sine quo non bene conservari potest. Contra quoque non ideo debent opes necessariae, aut non superfluae iudicari, quoniam non servantur otiosae, sed in vestibulis, aut horiis, aut aedificiis insumuntur. Nam haec ipsa dicuntur supervacanea, et sunt, quando non sunt necessaria naturae, vel personae. De qua re diligenter legi deberent, quae scribit s. Basilius in oratione ad diviles.

Terlio addendum est: Non tantum id posse dici

non superfluum, sed necessarium, quo in praesenti opus habemus, sed etiam id quod paulo post opus habebimus. Si quis enim filias habeat parvulas, non dicitur relinere superfluum, si pecunias conservet, quae pro earum dotibus necessariae erunt, quamvis in praesenti necessariae non esse videantur. Ex quo intelligimus, minus excusari posse ecclesiasticos, quam laicos, si opes supervacaneas habeant, cum ipsi ab onere uxorum et filiarum, liberi sint, et exemplo temperantiae, moderationis et omnium virtutum aliis praelucere debeant.

Quamvis autem non censetur esse superfluum id quod paulo post necessarium erit, tamen non sunt opes conservandae propter omnes casus, qui aliquando accidere possent, sed propter eos tantum, qui probabiliter, et quasi certo ille imminet, vel nisi nunc illis prospiciamus, postea provideri non poterit. Alioqui peccatur contra praeceptum Domini prohibentis sollicitum esse de crastino, Matth. 6. Is enim dicitur sollicitus esse de crastino, qui hodie pro care sollicitus est, de qua salis tempestive cras cogitare inciperet.

Quarto est observandum: Convenire inter theologos, tunc saltem praecepti necessitate superfluum esso pauperibus erogandum, quando occurrunt pauperes, qui extrema, vel gravi admodum necessitate premuntur: scilicet quaestionem esse de superfluis opibus, ratione superfluitatis, id est, An divites teneantur superflua erogare, quia superflua sunt, quicquid sit de necessitate extrema, vel gravi egeorum. Et quamvis non desint graves theologi, qui contra sentiant, nos tamen tutiorem et veriorum sententiam arbitramur, quae docet, superfluas opes sine peccato relinqui non posse. Quam sententiam sequitur s. Thomas in 2. 2. quaesi. G. cap. 7. et quaesi. 87. artic. 1. ad 4. et quaesi. 118. artic. 4. ad 2. et Quodlibet 6. artic. 12. et praeterea Albertus, Richardus, Paludanus, et alii in 4. sentent. distinct. 15. Quo loco s. Thomas quaest. 2. artic. 1. quaestiuncula 4. scribit, hanc esse communem theologorum sententiam.

Prohalur igitur haec sententia: Primo ex divinis literis. Matth. 6. Venio poles. duobus donis servire. Non potes Deo servire et mammonae. Servire mammonae nihil esse aliud docet Chrysostomus et Hieronymus in hunc locum, nisi supervacaneas divitias congregare. Qui enim opes suas distribuit indigentibus, is non servit, sed dominatur Mammonae: qui nutem congregat et custodit otiosas pecunias, aut vestes, aut alia id genus, sine dubio servit. Item Luc. 3. Qui habet duas tunicas, de se non habenti, et qui habet escas similiter faciat. Quo loco per duas tunicas et duplices escas aperte superfluum indicatur. Nam vel s. Hieronymus recte explicat in epist. ad Hedibiam, quaesi. 1. una tunica dicitur vestimentum unicuique necessarium, et si alicui tres vel quatuor vestes per hyemem necessariae sint, illae omnes una tunica sunt. Sed si plures forte habeat, ille dicuntur altera tunica, et ex praecepto a Joanne declarato pauperibus distribuendae sunt. Neque dicit b. Joannes, qui habet duas tunicas, de alleram frigore morientem, sed non habenti; neque est hoc, consilium, sed praeceptum. Nam cum dixisset UO/nnis arbor, quae non

facile fructum bonum excinditur, et in ignem mittetur: Quaerentibus turbis, quid ergo fideamus? respondit: Qui habet duas (unicas) etc.

Adhaec Lucae 12. dives quidam cum haberet bona plurima, cogitare coepit, ubi nam ea recondere posset, dicitur autem illi est: Stulte, hac nocte repellunt a te animam tuam, et quae parasti, cuius erunt? Quem locum Iraculus b. Augustinus hom. 7. in lib. 50. familiarum, scribit, divitem illum non ob aliud peccatum fuisse damnatum, nisi quia imperflua relinerebat. Illud enim: Stulte, hac nocte repellunt a te animam tuam, dicitur, non esse simplicem reprobationem, sed damnationis iudicium. Sic etiam quod sequitur: Sic esis omnis, qui tibi thesaurizat, et non est in Deum dives, nihil significant aliud, nisi sic perituros omnes, qui student augendis opibus non necessariis, cum potius studere deberent, vel divites fierent apud Deum meritis operum bonorum.

Similis locus est Luc. 16. ubi describitur alius dives, qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide, et cum aleret etiam canes, tamen ulceroso pauperi non miscebatur. Nam iste quoque, vel s. Augustinus monet loco nolo. non alia de causa damnatus est, nisi quia superfluas opes in superfluo cultu et deliciis insumebat, cum eas pauperibus distribuere debuisset. Neque Lazarus introducit in extrema necessitate, sed plane talis, quales in plateis, vel ante fores domum videmus quotidie.

Addi solet alius locus ex cap. 11. Lucae: Quod superes. date eleemosynam. Et quamvis graeca vox, τὰ ἐνὸντα significet, quae adsunt; tamen interpretes recte exposuit sententiam Domini, et vertit, quod superes, id est, quod vobis adest ultra necessitatem.

Probalur Secundo eadem sententia testimonii Patrum. S. Rasilus orat. in illud: Destruam horrea mea, prope limen: At ul, inquit, nonne spoliator es, qui quae dispensanda accepisti propria reputas? est panis famelici, quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclavi conservas discalceatus, qui apud te marcescit, indigentis argentum quod possides inhumatum. Quocirca loi patipcribus injuriam facis, quod dare valeres.

S. Jo. chrysostomus hom. 34. ad populum antioch. Numquid, inquit, grave quippammodo onerosum a nobis requirit? necessitatem excedentia vult nos facere necessaria, et quae nec quicquam et inutiliter reposita sunt, haec vult bene distribui, ut hinc occasione sumpta, nos coronet. Et infra disputans de superfluis: Tuarum, inquit, rerum es. o homo, dispensator, non minus quam qui Ecclesiae bona dispensat. Et infra: Aon ad hoc accepisti, ut in delicias absumeres, sed tamen eleemosynam erogares. Numquid enim tua possides? res pauperum tibi sunt creditae, sive ex laboribus justis, sive ex hereditate paterna possideas.

S. Ambrosius serm. 81. Sed ais, inquit, quid injustum est. si cum aliena non invadam, propria diligentius servem? o impudens dictum. propria dicis? quae? ex quibus reconditis in hunc modum detulisti? Et infra: Aon minus est crinii-

ms, habenti tollere, quam cum possis, et abundes indigentibus denegare.

S. Hieronymus in episl. ad Ildibiam, quaesi. 1. Si plus, inquit, habes, quam tibi ad viciū, vel illudque necessarium est, illud eroga, et in illo debitricem esse te noveris. Citatur etiam illud ex Hieronymo: Aliena rapere convincitur, qui ultra sibi necessaria relinere probatur. Vide Gratianum dist. 42. can. Hospitale.

S. Augustinus in psal. 147. in illud: Confortavit seras portarum tuarum, Superflua, inquit, divitiis necessaria sunt pauperi, aliena relinquit, qui ista tenet. Item hom. 8. in lib. 50. homiliarum: Delectat, inquit, tibi Deus honorem, et quasi dicit tibi, prior de communi tolle, quod sufficit necessitatibus domus tuae: quod reliquum est, da Christo. Item tract. 50. in Joan. Tibi, inquit, superflua sunt, sed Domini pedibus necessaria sunt.

8. Leo serm. 5. de collectis: Etiam terrena, inquit, et corporeae facultates ex Dei largitate proveniunt, vel merito rationem eorum quaesiturus sis, quae non magis possidenda, quam dispensanda commisit.

S. Gregorius 3. pari, pastoralis admonit. 22. Inclinationem sunt, inquit, qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur, vel sciunt solliciti, quod ea, de qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est. et idcirco alimenta quoque omnibus communiter proferunt. et idcirco incassum se innocentem putant, qui commune Dei munus sibi privatim vendicant.

S. Bernardus in episl. 42. ad Henricum Senonensem archiepiscopum: Nostrum est, inquit, pauperes clamant, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis.

Probalur Ultimo rationibus. Prima ratio: Debet unusquisque diligere proximum sicut seipsum, vel omnes concedunt: At fieri non potest, ut quis vere diligat proximum sicut se ipsum, si nec superflua quidem cum illo egente communicare velit, immo qui ejusmodi est, in utroque extremo versatur, nam non solum non diligit proximum, quantum oportet, sed etiam se ipse diligit plus quam oportet.

Secunda ratio: Qui divitias habent, quamvis re vera Domini sint opum suarum juste acquiratarum, si comparentur ad alios homines: laetantur si conferantur ad Deum, non tam Domini, quam dispensatores dici debent, vel perspicuum est ex parabola de villico iniquitatis Lucae IG. et ex Patribus supra citatis, et ex ipsa ratione. Nam Deus omnia creavit, et ejus providentia fiunt homines, vel divites, vel pauperes. Et Deo sine dubio rationem de divitiis suis reddituri sunt: igitur secundum voluntatem Dei divitias suas erogare debent. Non vult autem Deus, qui Pater est omnium, et qui mundum creavit in communem omnium utilitatem, ut alii sint illa divites, vel abundenter superfluis, alii illa pauperes, vel careant necessariis: Sed vult alios esse divites, alios pauperes, vel illi per misericordiam, isti per patientiam in regnum coelorum ingrediantur. Quare contra Dei voluntatem agunt, et sine dubio peccant, qui superflua relinunt. Alque lineae est potissima ratio. quam sancti Patres in suis ad populum concionibus adferre solent.

BnunHISl Vol. IV.

At contra nosram hanc sententiam objici potest, quod Apostolus 2. ad Corinthios. 8. cum hortaretur ad eleemosynam, ait: Non imperans dico, sed consilium do. Et loquebatur de eleemosyna et superfluo: in praesenti, inquit, vestra abundantia illorum inopiam suppleat.

Respondeo: Vel Apostolus nomine abundantiae, non intellexit superfluum, sed id, quod commode sufficiebat Corinthiis. Nam et illi abundare dicuntur, qui commode vivunt. Vel certe si de superfluo loquebatur, non dixit, consilium do, quia non tenerentur Corinthii donare superfluum pauperibus, sed quia non tenebantur donare iis, qui erant in Hierusalem, vel Apostolus cupiebat, sed poterant, quod eis supererat, distribuere in cives suos Corinthios. Quamvis enim divites non possint sine peccato relinere superflua: non tamen coguntur cuicumque pauperi petenti, eleemosynam facere, sed possunt uni potius, quam alteri dare, dummodo bona fide ea dispensent, quibus, quando, quomodo prudentia et charitas docent, vel s. Thomas monet in Quodlibeto G. art. 12. ad L. et 2.

CAPUT VIII.

Non solum superflua, sed etiam necessaria interdum erogare, vel praestare, vel consilium est.

De Necessariis naturae, vel personae, an sit eleemosyna facienda, nulla disputant theologi, sed quoniam haec satis accurate traduntur non multis, ac praesertim ab iis qui casus conscientiae tractant, attingam hoc loco solum capita rerum.

Primum igitur de necessario naturae propriae non videtur eleemosyna fieri debere, nisi forte publica aliqua persona, ex qua salus reipublicae pendet, in extrema necessitate versetur. Id enim exigit ordo charitatis. vel non diligamus proximum magis quam nos ipsos, nisi forte ex proximi alicujus salute, ut diximus, salus penderet reipublicae universae.

Secundo: De necessario personae, vel statui, sed superfluo naturae, eleemosyna fieri debet pauperibus necessitatem naturae patientibus. Nam et id postulat ordo charitatis, vel pluris laciamus vitam proximi nostri, quam statum et conditionem nosram.

Tertio: Non semper est necesse donare, sed tunc solum, cum egenti neque per mutuum, neque per venditionem, neque alia ratione succurri potest. Nam si quis forte uno in loco pecuniis egeat, quibus in alio abundet, salis erit ei pecunias mutuo dare: et hoc ipsum genus est eleemosynae, juxta Illud psal. III. Jucundus homo qui miseretur et commodat. Et Eccles. 29. Foenerare proximo suo in tempore necessitatis illius. Ubi per vocem, foenerare, nihil aliud nisi mutuare intelligendum est. Itaque Tobias, qui nullis pauperibus plurima largiebatur, Gabelo laetantem egenti, sed alioqui locupletum non donavit, sed sub chirographo pecunias mutuo dedit. Sic etiam, si absque mutuo, sola venditione, necessitati proximorum subveniri possit, id solum praestare debemus, quemadmodum

patriarcha Joseph in summa annonae charitate iis, qui pecunias habebant, non donavit frumenta, sed vendidit.

Quarto: Dare in eleemosynam tantum de suis rebus, ul non possit quis deinceps vivere secundum dignitatem proprii status, vitium est, nisi velit is mulare statum, aul occurrat extrema necessitas proximi, aul gravis necessitas recipiatur. Debet enim unusquisque pro conditione sua honeste vivere, et famae, aulque honori suo consulere. Neque ullo modo decet, cessante, necessitate (ul diximus) extrema proximorum, aul gravi recipiatur. ul qui doctus munere fungitur, neque libros, neque vestes, neque alia convenientia proprio gradui sibi relinquat: et qui militiam profitetur, arma omnia, et equos, ac caetera instrumenta bellica pauperibus tribuat. Si quis tamen statum mutare velit, et sacculo valedicens ordinem monasticum proferat! incipiat, is poterit, ac debet juxta verbum Domini, Matth. 19. vendere omnia, et pauperibus dare.

Quamvis autem haec doctrina vera sit, et non solum a s. Thoma in 2. 2. quaest. 32. artio. 6. Sed etiam ab aliis theologis communiter tradi soleat: tamen quoniam prae sunt homines ad relinendum magis, quam ad largiendum, et plerumque amplificantes necessitates suas et extenuant alienas: ideo sententia ista communis restringenda videtur ex parte divitum, et dilatanda ex parte pauperum.

Itaque tunc solum vilium censeri deberet, nimis nullum de rebus suis proximo largiri, quando valde magnum detrimentum patiretur persona largientis, et non occurreret proximi necessitas, nisi communis et levis. Contra autem non vilium, sed virtus existimari debet. liberaliter sua profundere, etiam cum detrimento proprii status, quando vel gravis occurreret necessitas proximi, vel non adeo grave detrimentum persona dantis patiretur. Certe non exempla Scripturae et Patrum id nobis apertissime persuadent. Nam vidua illa, quae lotum vicium suum misit in donaria Dei, non reprehenditur, sed laudatur a Christo, Lucae 21. et Apostolus 2. ad Corinthios 8. Macedones laudat, quod non solum secundum virtutem, sed etiam supra virtutem eleemosynas fecerint.

Neque repugnat huic sententiae, quod in eodem loco adjungitur: *Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio*. Non enim significatur his verbis, non licere aliquid pauperi, ul succurratur necessitatibus aliorum, sed non debere illa fieri eleemosynam, ut is, qui accipit, fiat ditior, quam is, qui dat; et incipiat, qui pauper erat, habere superflua; qui dives esset, carere etiam necessariis. Ipse etiam b. Apostolus non sine aliquo detrimento non solum personae, sed etiam naturae donabat populis id, quod jure exigere potuisset, et labore manuum se ac suos, ul poterat, sustentabat. Act. 20. et 1. ad Corinthios 9.

S. Martinus cum pauperi occurrenti dimidium chlamidis dedit, non superfluum, sed plane necessarium dedit. Nam, ul Sulpicius in ejus vita, cap. 2. scribit, nihil praeter chlamidem, qua indutus erat, habebat, enim reliqua in opus simile consumperat. Quam autem id fuerit Christo gratum, testatur idem Sulpicius in eodem loco.

S. Gregorius nazianzenus, in oratione, de obitu Gregorii patris sui, parentem valde commendat, quod non lanium superflua, sed etiam quae necessarii sibi erant, pauperibus largiri solitus esset.

S. Ambrosius, cum non solum omnia sua, sed etiam Ecclesiae sacra vasa conflari. ac pauperibus dari jussisset: de hoc facio suo ille scripsit in 1. lib. de officiis, cap. 28. *Hoc, inquit, maximum incentivum misericordiae, ul compatiamur aliorum calamitatibus, necessitates aliorum, quantum possumus, juvemus, et plus interdum quam possumus. Melius est enim pro misericordia causas praestare, vel invidiam perpeti, quam praetendere inclementiam.*

S. Hieronymus in vita Paulae rominae refert, eam cum esset alioqui ditissima, illa omnia pauperibus erogasse, ul ne quidem nummum filiae dereliquerit.

S. Paulinus episcopus Nolae, cum omnia quae habebat, in captivorum redemptione et egentium necessitatibus consumpsisset. Ubi extremum in se ipse dedit in servum, ul alium quondam a servitute liberaret. Neque hoc ejus facium reprehensum fuisse legimus, sed egregie laudatum a s. Gregorio lib. 3. dialog. c. 1.

S. Benedicius, eodem Gregorio teste lib. 2. dialogorum cap. 28. cum vidisset provinciam, in qua erant, fame graviter laborare, omnia, quae in monasterio reperire poluit, pauperibus erogavit.

Ipse quoque s. Gregorius, cum aliquando pecunias omnes et vestes, quas domi habebat, pauperibus dono dedisset, argenteum etiam vas, quod unum remanserat, pauperi petenti dari jussit, dicens, malle se nihil habere, quam pauperes sine consolatione dimittere. Vide Joanucm diaconum in vita s. Gregorii lib. 1. cap. 10.

S. Joannes elemosynarius, ul in ejus vita scribit Leontius, ille liberaliter omnia prorsus, quae habere posset, pauperibus erogabat, ul saepe mirarentur tam effusam liberalitatem ipsi etiam qui eleemosynam accipiebant. Quibus ille respondere solitus erat, Frater, nondum pro te sanguinem fudi, sicut mandavit mihi Dominus meus Christus.

CAPUT IX.

Quando ex male partis eleemosyna fieri possit.

Restant opes male parvae. de quibus etiam quaeri solet, Utrum ex iis eleemosyna fieri possit, aul debeat. Sed facilis erit responsio, si illud teneamus, Tria esse genera male parvae. Saepe enim illa sunt male parvae, ut injustitia sit tantum ejus qui nequisivisset, non ejus, qui amisit, ut cum ex furto, rapina, usura, lucrum accedit. Interdum vero injustitia communis est, lum ei, qui accepit, lum ei, qui dedit; ul cum per simoniam, vel judicii subversionem, vel patriae prodicionem aliquid acquiritur. Denique, aliquando. nec in dante, nec in accipiente injustitia est, et ideo lucrum ejusmodi non injustum, sed turpe ac sordidum appellatur, quale est lenonum, meretricum et histrionum.

Igitur ex rebus male partis Primo modo elemo-

syna fieri non polesl nisi in cxlrma pauperum necessitate, quoniam eleemosyna ex propriis fieri debet. Res autem male portae primo illo modo alienae sunt ac restitutioni obnoxiae. Job. 4. *Ej: substantia tua fac eleemosynam.* Proverb. 3. *Honora Dominum de tua substantia, et de primitiis frugum tuarum da pauperibus.* Ecclesias!. 34. *Immolantis ex iniquo oblatio est maculata.* Isa. 58. *Frange esurienti panem tuum.* S. Ambrosius lib. 1. de officiis. cap. 30. *Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si injuste quaerat, et juste dispensandum putet.* S. Augustinus serm. 35. de verbis Domini: *Dejustis laboribus facite eleemosynam.* El hom. 47. *Dejustis laboribus jussit (Deus) dari: de rapinis iero prohibuit dari.* S. Gregorius lib. 7. epistolarum epistol. 110. *Eleemosyna Redemptoris nostri oculis illa placet, quae non de illicitis rebus, et iniquitate congeritur, sed quae de rebus concessis, et bene acquisitis, impenditur.* Vide eundem hb. 12. Moral, cap. 24. et theologos in 4. sentent, (list. 15. et 16. Quod aulem contra objici solet ex verbis Domini Luc. 16. *Facile vobis amicos ex mammona iniquitatis:* in II. cap. exponitur.

Jam vero ex rebus male partis Secundo modo, hoc est, cum lucrum est injustum, tamen ex paritatis, quam ex parte accipientis: eleemosyna quidem fieri potest. ac debet, quia lucrum illud ad pauperes perlinet: cum illud neque possit relinere, qui injusto accepit, nec mercatur recipere, qui injuste dedit: tamen ea proprie non sunt eleemosyna, quam restitutio dici debet, ut s. Gregorius affirmat loco citato in epistol. 110. lib. 7. ubi disserens de eleemosynarum lucrosimonia. *Aequum enim inquit, eleemosyna reputanda est, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus accipitur.* El mira: *Inde etiam illud certum est. quia etsi monasteria. ac xenodochia, vel quid aliud de pecunia, quae pro sacris ordinibus datur construatur, mercedi non proficit etc.*

Est observandum hoc loco: Simoniacum lucrum non semper pauperibus erogandum esse. Sed interdum illi Ecclesiae conferendum, in cujus injuriain simonia commissae est, de qua recte vide titulum de Simonia in epistol. *Decretalibus.*

Postremo: De lucro non iam injusto, quam turpi, eleemosyna fieri potest: quamvis Ecclesia justis de causis oblationes non admittat histrionum, lenonum. meretricum, et similibus personarum. Id enim facile; Tum ob reverentiam rerum sacrarum; Tum, ut ejusmodi homines confundantur, et resipiscant; Tum, ne videatur eorum facta approbare; Tum denique, ad imitationem testamenti veleris, in quo lege sancitum erat, ut non offerretur merces prostibuli in domo Domini. Deuteron. 23. Rectissime tamen faciunt isti omnes, si fructus dignos poenitentiae facere cupientes, peccata sua eleemosynis redimant, et iniquitates suas misericordiae pauperum, Daniel. 4.

CAPIT X.

Divitias non esse Christianis illicitas.

Exposuimus hactenus quatuor partes disputationis de eleemosyna. Nunc, ut Quintam et Sextam,

ides, quis facere debeat eleemosynam, et cui facienda sit, explicemus: necessarium esse duximus, paucis demonstrare, licitum esse Christianis possidere divitias. Nam cum divitis sit eleemosynas facere, pauperis recipere: si nulli possint esse in Ecclesia divites, sed omnia sint communia omnibus: nulli quoque pauperes esse poterunt. Illa fundamentum eleemosynae dandae et accipiendae nullum erit.

Igitur nemo, quod sciam, in quaestionem vocavit unquam, an jure naturae et gentium licitum esset habere proprias opes. Tametsi enim Plato in Timaeo et in lib. 5. de republ. conatus est introducere communionem omnium rerum, etiam uxorum: tamen non docuit, illicitam esse proprietatem, sed communionem utiliore esse judicavit. Quem egregie refutavit ex ethnicis Aristoteles lib. 2. Politic. ex Christianis Tertullianus in apologia cap. 3t).

Ceterum, non defuerunt, qui lege evangelica divitias ac rerum proprietatem Christianis interdictas esse contenderent. Ita enim sensit quondam Julianus apostata, teste s. Gregorio nazianzeno orat. I. in Julianum. Ita etiam haeretici, qui apostolici nominari volebant, teste Epiphanio haeres. 61. et Augustino haeres. 40. Illa quoque Manichaei, teste Augustino lib. 1. de moribus Ecclesiae catholicae cap. ultimum. Illa denique Pelagiani, teste Augustino in epistol. 8t). ad Hilarium, et 10G. ad Paulinum. Et quamvis non desint argumenta huic errori, verum tamen alique exploratus est error.

Primum enim Dominus Matth. 19. petenti diviti adolescenti, quid opus tacto esset ad consequendam vitam aeternam, non ait, abjice omnes divitias, sed. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Deinde consilium perfectionis, non praeceptura necessitatis exposuit, dicens: *Si quis perfectus esse vult, vende omnia quae habes, et da pauperibus etc.*

Secundo: B. Petrus Actor. 5. cum Ananiae dixit: *Nonne manens tibi manebat, et venundatus in tua erat potestate?* Salis aperte significavit, liberum fuisse Ananiae, quamvis Christiano, agrum suum non vendere, et pretium agri jam venundati, non offerre apostolis, neque in commune conferre. Ex quo intellegimus id quod narratur Act. 4. de primis Christianis, qui in Hierusalem habitabant, quod nemo suum aliquid diceret, sed omnia essent illis communia; non praecepti, sed consilii fuisse.

Tertio: B. Paulus in priore ad Timotheum. cap. G. de divitibus ita loquitur: *Divites huius saeculi praecepe non superbe sapere, facile tribuere, etc.* At certe non decipiebat Apostolus divites, et tamen non eis dicebat, renunciale divitiis.

Quarto: Scriptura passim prohibet furiam, imperat reddi debita, jubet solvi tributa, commendat eleemosynas et laudat mutuantes: quae certe omnia manifeste clamant, a Spiritu sancio non improbari proprietatem, et rerum possessionem.

Quinto: Semper in Ecclesia fuit usus collectarum, hoc est, ut dominicis diebus in conventu Ecclesiae a divitibus colligeretur, quod pauperibus erogaretur, idque pro arbitrio et voluntate divitum, ut notum est ex Apostolo 1. ad Corinthios. 16. et 2. ad Corinthios. 8. et 9. ex Justino in apologia ad Anio-

DE BOMS OPERIBUS IN PARTICULARI

ninum extrema, cl cx apologetico Tertulliani cap. 39. Quod aulem in eo loco idem Terlullianus dicil omnia indiscreta esse apud Christianos, praeter uxores: nihil aliud significat, nisi omnia facile,cl libenter communicari cum caeleris, praeter uxores.

Sexto: Patres communi consensu docent, consilium esse, non praeceptum, abdicare a se proprietatem cl dominium rerum suarum. Vide praeter cacleros. Eusebium in 1. lib.Demonsiral. evangel, cap. 8. Chrysoslomum hom. 8. dc poenitentia, Ambrosium in lib. de viduis ultra medium, Hieronymum in episl. ad lledibiam, quaesi. 1. Augustinum in episl. 89. quaesi. 4. el Bedam in comment, cap. 1 1. Lucae.

Postremo: Accedat ratio ducta ab utilitate, vel polius necessitate divisionis rerum, cx qua proprietas oria es. I. Siquidem fieri non polesl positu corruptione generis humani, ul pacifice, ordinale ac diligenter res administrentur. nisi unusquisque rerum suarum curam suscipiat. Nam si omnia essent communia, nulli vellent rebus melioribus uti, alque inde rixae, contentiones ct praelia orirentur, quae caussa fuil, cur Abraham separari coactus fuerit a nepote suo Loth. Genes. 13. Item si essent omnia communia, qui essent robustiores caeleris, illi sine dubio praevalerent, minus laborarent, el plura consumerent.

Denique si essent omnia communia, vix inveniatur, qui diligentiam adhiberet in agris colendis, el rebus caeleris procurandis. Quod si non solum facultates, sed etiam uxores cssent communes, periret virtus pudicitiae conjugalis; incestus plurimi inler fratres el sorores, parentes ac filias sequerentur; liberi denique recte institui nullo modo possent, cum nec parentes agnoscerent proprias proles, nec proles agnoscerent suos parentes, ac per hoc nulla esset providentia parentum erga filios, nulla obcdientia filiorum erga parentes. Quis aulem credat, legem cvangelicam, quae perfectissima est, el naturam non destruit, sed exornat, dc medio tollere voluisse utilitatem, quae nascitur ex divisione rerum, cl incommoda alque absurda illa adducere quae ex communione el confusione nascuntur.

CAPUT XI.

Solvuntur objectiones.

Adversus doctrinam capitis superioris nulla fieri possunt argumenta, quae breviter solvenda sunt.

Primum argumentum, Malth. 19. Dominus ail, facilius esse camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum coelorum.

Respondeo: Difficile, vel cliam impossibile esse divitem intrare in regnum coelorum, nisi magna Dei gratia adjuvetur. Nam ul plurimum divites superbi sunt, voluptuarii, avari, crudeles, el nimium in ipsis divitiis confidentes. Quocirca Marci IO. dicilur: *Filioli, quam difficile esi confidentes in pecuniis in regnum Dei introire. Facilius esi camelum per foramen acus transire etc.* Sed quoniam per gralam Dei fieri polesl, ul dives affectum

inordinatum erga divitias cxual, cl iis bene el sapienter utatur: ideo subjungit Dominus: *Apud homines hoc impossibile esi, sed non apud Deum.*

Secundum argumentum, Marci 10. Adolescenti, qui omnia mandata servaverat dicilur u Domino: *Adhuc unum tibi deest, vade et quaecumque habes da pauperibus.*

Respondeo: Adhuc unum illi deerat, non ad vilain aeternam parandam, sed ad perfectionem adipiscendam. Id quod ex evangelio Matthaei, qui pluribus verbis rem eandem descripsit, intelligi potest. Sic enim legimus Malth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Et paulo post: Sitis perfectus esse, vade, vende omnia etc.*

Terlium argumentum, Lucae 11. Aisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus.

Respondeo: Praeceptum hoc Dominicum in praeparatione animi servandum est semper, recte aulem ipsa, cum articulus necessitatis advenerit, ul aut Christo, aut opibus renunciandum sit. Sic enim docent s. Augustinus, in episl. 5. ad Marcellinum, el Beda in hunc locum, el colligitur haec explicatio ex eodem loco evangelii, ubi Dominus dicil: *Oui non odii patrem el matrem, el filios el uxorem, etc.* El lamcn constat, parentes, cl filios, el conjuges, nec aversandos, nec deserendos esse, nisi quando caussa fidei el honoris Dei tale aliquid postulat.

Quartum arguendum, Luc. IG. *Facile vobis amicos de mammona iniquitatis etc.* Quem locum ila explicant Chrysoslomus hom. 10. in priorem ad Timoth. el Hieronymus in episl. ad lledibiam, quaesi. I. dicant, divitias appellari mammonam iniquitatis, quia primi qui fecerunt sibi propria, quae erant communia, iniquitatem commiserint. *Necesse esi* (inquil Chrysoslomus), *opum initium ac radicem ex aliqua iniquitate manasse. Unde id constat? Ex eo scilicet, quod Deus ab initio non fecit alium divitem, alium pauperem, sed eandem omnibus humum aperuit. Quo pacto igitur cum illa communis sil. tu illius jermulla jugera possides, proximus vero nec unius glebae possessione laetatur? Pater* (inquies) *mihi isla reliquit. Ille aulem a quo ea suscepit? A maioribus scilicet. Sed necesse profecto est per successionis lineam ascendendo invenire principium. Id autem injustitia vacare non potuit.* Sanctus autem Hieronymus in episl. ad lledibiam quaesi. L dicil, verum esse proverbium: *Omnem divitem, aut esse iniquum, aut iniqui haeredem.* El in episl. ad Algasiam quaesi. G. dicil: *Mammonam vocabulum esse syriacum, el eo significari divitias quod ex iniquitate collectae sini.*

Respondeo: Cur divitiae ab iniquitate nomen acceperint, el iniquae a Domino appellentur, non ea caussa est quod semper injuste possideamur, sed, Vel quia valde inaequaliter possidentur, cum alii ditissimi, alii pauperrimi sint. Vel quia materiam praebent multarum iniquitatum, immo incitamenta sunt ad omnes iniquitates, ul s. Ambrosius exponit in comment, cap. IG. Lucae. Vel quia injuste sibi nomen divitiarum usurpant, cum vere divitiae non sint, ul s. Augustinus docet, serm, 35. dc verbis

Domini. El lib. 2. quaestionum evangelii cap. 34. quae expositio confirmatur ex verbis sequentibus: *St in iniquo mammona fideles non filialis, quod verum est quis credet vobis?* Ubi verum opponitur iniquo, qui i divitiae corporales falso vocantur divitiae, cl ideo injuste nomen divitiarum gerunt. quod proprie solis divitiis spiritualibus convenit. Vel denique quia re vera vix fieri polesl, ul aliquis sine iniquitate ditescat, ul Chry>ostomus, cl Hieronymus docent: *Qui enim volunt divites fieri, incidunt in lentatinnes, el laqueum diaboli, ct desideria nulla noxia el inutilia, quae mergunt hominem in interitum el in perditionem.* Il ail Apostolus in I. ad Timolh. cap. G.

Neo lamcn significant Chrysoslomus cl Hieronymus terrae possessionem dividere el proprietatem inducere iniquum fuisse, sed in modo divisionis indicant esse peccalum, quod aliqui mullo plus terrae occupaverim quam aequum esset. cl co modo alios excluserint. Quo tendit similitudo theatri. quailur s. Basilius oratione in illud: *Destruam horrea mea.* Non enim peccalum csl occupare in theatro locum unum, cumque salis commodum, sed occupare plus loci, quam sibi necesse sil: ex quo sequitur. ul alius excludatur. Porro s. Io. chrysoslomus in eadem homilia 12. in priorem ad Timolh. fatetur, mullos esse, qui juste divitias possideant, cl ponit exempla patriarcharum, qui ditissimi simul el justissimi erant.

Quintum argumentum: Sanctus Clemens papal. in epistol. 3. disertis verbis communionem omnium rerum necessariam esse docet: *Communis, inquit, vila omnibus necessaria est, cl maxime his qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt.* Et infra: *Communis usus omnium, quae sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, alius islud, ct sic inter mortales [acia divisio csl.*

Respondeo: Possent verba citata in bonam partem accipi, ul nimirum intelligamus vilam communem esse necessariam non simpliciter ad salutem, sed ad melius cl facilius Domino serviendum. Et per iniquitatem factam esse divisionem rerum, idesl, occasione peccati originalis cl communis depravationis generis humani.

Cactorum non est opus in hac re multum laborare; constat enim cam epistolam aut non esse Clementis, aul ab aliquo valde corruptam ac depravatam. Primum enim initio epistolae lingitur Clemens romanus episcopus scribere fratribus habitantibus in Hierusalem cum Jacobo. At Jacobus obiit septem annis ante Petrum, el Clemens non fuil romanus episcopus nisi post Petrum, ul colligitur ex lib. s. Hieronymi de viris illustribus, cl ex omnibus historicis. qui res Ecclesiae conscripserunt. Deinde laudal fictilius islc Clemens communionem uxorum, quod Nicolai polius haeresiarchae, quam s. Clementis dogma fuisse extra controversiam est. Denique, lolus hic locus de communione rerum ct uxorum translatus est in hanc epistolam ex lib. 10. Recognil. ubi isla secundum philosophiam Platonis dicuntur a Fausliniano ethnico, el ab ipso s. Clemente refelluntur. Quis igilur credat ca ipsa nunc

a s. Clemente tradi Christianis, quae ipse idem alibi ab ethnico disputata refutavit?

Sextum argumentum: Sanctus Athanasius in vita b. Antonii, els. Basihns in oratione ad divites praeceptum Dominicum vocant illa verba: *Vade, vende omnia quae habes, el da pauperibus.* El rursus idem Basilius ibidem, el Ambrosius serm. 81. el alii Patres non raro docent, diviles non esse dominos, sed dispensatores rerum suarum.

Respondeo: Athanasius cl Basilius rcclle vocant praeceptum Dominicum illa verba: *Vade, vende omnia etc.* Sccl intelligunt praeceptum esse conditionalum, non absolutum, idesl, non omnibus datum, sed iis tantum qui cupiunt esse perfecti. Porro, qui dicunt divites non esse dominos, sed dispensatores, nihil aliud sibi volunt, nisi reddituros esse divites rationem Deo, a quo divitias acceperunt, ul non ipsi solum inde viverent, sed eliam alios sustentarent.

Septimum argumentum: Communio rerum in usu fuil apud apostolos. Aclor. I. el sancti Patres miris eam laudibus efferunt, cl praesertim Chrysoslomus homil. 12. in I. ad Timolh. cl Augustinus in lib. I. de moribus Ecclesiae cap. 31. cl seq. Non igilur necessaria csl rerum divisio, ut nos capile superiore docuimus.

Respondeo: Saepe accidit, ul unum ex se praestet aliis, ct tamen ratione alicujus circumstantiae eligi non debeat. Exempli caussa, dare operam literis per se melius est, quam artem aliquam mechanicam exercere; tamen non pauci sunt, quibus vel ob ingenlem inopiam, vel ob ingenii tarditatem magis expediai artem sutoriam, quam bonas hieras discere. Sic igitur communio rerum externarum per se melior csl. quam divisio: cl lamcn ob corruptionem generis humani perniciosa esset, si omnibus imponeretur. Nam si homines paucis indigerent. ul animantia caetera, vel terra ubique sponte produceret omnia necessaria, vel nulli essent cupidi, nulli avari, nulli pigri ac desides, optima esset vita communis, qualis eral in statu innocentiae: sed quoniam nunc propier peccalum originis omnia sunt contraria, non expedit vitae communio, nisi paucis illis, qui serio animum abstrahunt a rebus temporalibus cl paucis contenti Deo soli servire student, quales sunt coenobitae, quos Augustinus cl Chrysoslomus laudant.

Octavum argumentum: Jure naturae omnia sunt communia, ul perspicuum est ex cap. 1. el 9. Genes. ubi datur hominibus commune imperium in animantia, el in ea omnia quae nascuntur ex terra. Et ex canon. Jus naturale, distinct. 1. non aulem potuit jure gentium, quo dicilur introducta esse divisio, abrogari jus naturae: iniqua igilur fuil divisio rerum, jure gentium introducta.

Respondeo: Jure naturae sunt omnia communia, sed aliter quoad usum necessarium, aliter quoad dominium cl proprietatem. Nam quoad usum necessarium sunt omnia communia positive; ila ut per nullum aliud jus possit quicumque homo prohiberi, quo minus vival de rebus a Deo creatis. Alque hiuc csl quod in articulo necessitatis non dicitur, neque csl fur, qui ex quocumque loco accipit, undt

vivat. Al quoad proprietatem, cl dominium jure naturae sunt omnia communia negative, idesl, non sunl divisa jure nalurac, sed lamen permissum csl, ul dividcrenlur, si id ipsi generi humano videretur expediens. Quemadmodum cunt paterfamilias mon<ur, cl filios in commune relinquit haeredes: haeredilas quidem csl cis ex testamento communis, sed negative, non positive, el idco nihil prohibet, quo minus cam inter se dividant, cl una pars nnius, allera alterius cfiicialur propria. Ilaquo divisio rerum jure gentium introducta juri naturae nullo modo repugnat.

CAPUT XII.

Quis eleemosynam facere, cl cui eleemosyna fieri debeat.

Ex fundamento posito in capite decimo non difficile erit colligere quis eleemosynam facere, ct cui eleemosyna fieri debeat. Siquidem cum eleemosynam facere divilum, accipere pauperum sil: id sequitur, ut illi soli possint ct debeant eleemosynam tacere, qui vere divites sunl, idesl, qui proprietatem cl dominium divitiarum habent. Qui vero proprietatem cl dominium non habent, ut uxores, quae sunt in poleslale virorum, filii, qui sunl in poleslale parentum, servi, qui sunl in poleslale dominorum, ct regulares, qui sunl sub poleslale praepositorum, non debent, nec possunt eleemosynas facere, nisi vel in extrema pauperum necessitate, vel ex consensu lacilo, vel expresso superiorum; vel in certis aliis casibus, de quibus disserunt, qui casus conscientiae tradunt.

Quod vero allinet ad cos, quibus eleemosyna fleri debet, una solum occurrit dubitatio, Utrum videlicet peccatori sil eleemosyna facienda, cum scriptum sil Ecclesiasl. 12. *Da bono, el ne receperis peccatorem; prohibe panes illi dare etc.* Sed facilis csl Responsio, nam peccatoribus, ea ralionc, qua peccatores sunt, non csl eleemosyna facienda; iisdem lamen, quia homines miseri sunl, facienda csl; semper lamen caeleris paribus, anteponendi sunl boni malis; quando utrisque succurri non potest. Et quidem non esse peccatoribus, qua peccatores sunl, eleemosynam faciendam, probat s. Augustinus in psalm. 102. quia hoc nihil aliud esset, rursi diligere iniquitatem: ct sicul qui recipit justum in nomine jusli, mercedem jusli accipiel, idesl, vitam aeternam: Sic eliam qui recipit peccatorem in nomine peccatoris, mercedem peccatoris accipiel, idest, mortem sempiternam. Nani stipendium peccati mors csl.

I'cccaloribus vero, non ul peccatores, sed ul homines sunt, non esse eleemosynam denegandam, probant illa verba Salomonis Proverb. 25. *Si esurierit inimicus tuus ciba illum.* El illa Domini Mallh. 5, *Benefacite his, qui vos oderunt.* El Lue. 6 *Omni petenti tribue.* El illa b. Pauli ad Galal. 6. *Operemur bonum ad omnes.* Idem sancti Patres Gregorius nazianzenus in oral, dc obitu patris sui:

Chrysostomus hom. 21. in episl. ad Rom. Illic Torty. mus in lib. advers. Vigilantium extremo, Augustinus in psalm. 102. El Gregorius in 3. part, pastoralis, admonitione 21.

Anteponendos aulem esse justos injustis, facile probari polesl, Tum quia justis digniores, qui juventur; Tum eliam, quia id utilius est lis, qui eleemosynam faciunt, ul copiose docet s. Hieronymus in lib. adversus Vigilantium. Monent lamen Gregorius nazianzenus, loco notato, cl Chrysostomus in oratione, quae inscribitur, ne curiose pauperes scrutemur, non oportere nimis accurato pauperes interrogare, sed simpliciter propter Christum esse illis eleemosynam faciendam.

Sed occurrunt objectiones aliquae breviter dissolvendae. Prima csl, quam initio posuimus ex cap. 12. Ecclesiasl. *Da justo, et ne receperis peccatorem, prohibe panes illi dare.* Respondeo: Videtur eo loco Ecclesiasticus non loqui de eleemosyna, quae dalur pauperi, sed dc beneficio, quod in amicum confertur, eliamsi forlc non egeat. Sic enim ait: *Si bene feceris, scito cui feceris, da bono, d ne receperis peccatorem; benefac humili, cl ne dederis impio.* Prohibe panes illi dare, ne in ipsis polenlior te sil. Itaque prohibet Ecclesiasticus, ne benefaciamus impiis, quando non egeni, quomodo nulli benefaciunt histrionibus cl meretricibus. Polesl eliam unico verbo responderi, prohiberi eleemosynam, quae dalur peccatori, ul peccator csl.

Secunda objectio: Lue. IG. Dominus nil: *Facile vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* Al peccatores non habent aeterna tabernacula nisi forlc in gehenna. Respondeo: Forlosse nomine amicorum, intelligi debent angeli sancti, ut s. Ambrosius in hunc locum scribens, monet; cos enim amicos nobis facimus, cum eleemosynas pauperibus quibuscumque propter Deum facimus. Sed si nomine amicorum inlellignnlur ipsi pauperes, uls. Hieronymus in lib. adversus Vigilantium, eis. Augustinus serm. 35. de verbis Domini, «locent: Itespondendum erit: Moneri nos a Domino, ut potissimum eleemosynas faciamus sanctis pauperibus, alque iis praecipue, qui voluntarie sunl pauperes, idest, qui relidis omnibus sequuli sunt Christum. Ipsorum enim csl regnum coelorum, Mutili. 5. et ipsi habent llesaurum in coelo, et cum Christo iudices futuri sunl In novissimo die, Mallh. 19.

Sed non ideo prohibemur peccatoribus quoque eleemosynam doro, quamvis moneamur solliciti esse, ul justis cl sanctis pauperibus praecipue benefaciamus. Nam ul ail Apostolus ad Galalns (>. operari debemus bonum ad omnes, sed maxime ad domesticos fide; El quamvis pauperes peccatores non habeant in coelo aderna tabernacula, neque nos possint apud Deum sua intercessione juvare: tamen eleemosyna ipsa propter Deum facta, non poterit esso inanis, (licente Ecclesiasl. cap. 29. *Conclude eleemosynam in corde pauperis, cl haec* (videlicet eleemosyna) *pro te exorabit ab omni malo,*

Terlia objectio: Dominus Mallh. 25. dicit: *Qirftm diu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fi.*

cistis. Al peccatores non possunt recte fratres Christi nominari. Illespondco: Endem csl solutio: Dominus enim laudat eos, qui piis pauperibus bona sua distribuunt, sed non reprehendit alios, qui non solum piis, sed etiam peccatoribus benefaciunt, modo propter ipsum faciant, praesertim cum Mallh. 5. jusserit nos imitari Patrem nostrum coelestem, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.

Quarta objectio: Saepe accidit, ut pauperes propter peccata sua inopiam patiantur: non igitur debemus eis opem ferre, nec cum Deo pugnare velle videamur.

Respondeo: Hoc argumentum proponit et solvit s. Gregorius nazianzenus in oratione, de cura pauperum habenda. Summa responsionis haec est, Primo, non facile cognosci posse, utrum aliquis prematur inopia propter peccata sua, an propter aliam causam; cum sciamus, divitias et paupertatem bonis et malis posse esse communes.

Secundo: Etiam si certo sciremus aliquem hominem, justo Dei iudicio propter sua peccata, ad extremam inopiam esse redactum: lamen non propterea non esse illi eleemosynam faciendam. Haec enim est poena salis magna, si quis cogatur, ut mendicatione vivere, quamvis mendicando inveniat unde vivat.

Tertio: Si constaret velle Deum, ut aliquis fame moriatur, non lamen debere illum a nobis deseri nisi speciali mandato id ipsum Deus imperaret, cum contra generale mandatum acceperimus operandi bonum ad omnes. Saepe enim vult Deus aliquem per inedia inlucere, et non vult tamen uti nostra inhumanitate ad eum interimendum. Quare si quis indigentibus ex causa non succurreret, quod existimaret, velle Deum, ut in poenam peccatorum fame enecarentur; id est officium sibi tortoris assumeret, iudice non solum id non iubente, sed etiam prohibente.

CAPUT XIII.

Quomodo sit eleemosyna facienda.

Quinque potissimum conditiones bonae eleemosynae ex Scripturis et Patribus colliguntur. Prima ut fiat intentione placendi Deo, non autem ad captandam auram popularem. Mallh. 6. *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere, etc.* Et: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* Quo loco per dexteram intelligit s. Augustinus tract. 6. in epistolam Joannis, intentionem operandi propter vilam aeternam: et intentionem operandi propter honorem temporalem, intelligit per sinistram, ut sententia Domini haec sit. cum facis eleemosynam, cave ne intentio favoris humani se admisceat intentioni vitae aeternae.

Secunda, ut eleemosyna fiat prompte, et non exorqueatur precibus, nec differatur de die in diem. Proverb. 3. *Ne dicas amico tuo, vade et revertere,*

cras enim dabo tibi, cum stalem possis dare. Sic Abraham Genesis 18. hospites rogat, ut ad se divertunt, non exspectat. ut ab eis rogetur, quod idem facit Lolli, Genesis 19. Tobias quoque, ut in ejus historia cap. 1. legitur, per singulos dies discurrebat pauperes quaerens, quibus eleemosynam faceret. Denique hoc faciendum monet s. Gregorius li. 23. in evangelia, explicans illud: *Et coegerunt cum.*

Tertia. ut fiat hilariter; Ecclesiast. 33. *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* 2. ad Corinth. 9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate. hilarem enim datorem diligit Deus.* Vides. Ambrosium lib. 1. de officiis cap. 30.

Quarta, ut fiat humiliter, et existimet, qui dat eleemosynam, non tam se dare, quam accipere beneficium. De qua re pulchre scribit sanctus Gregorius lib. 21. Moralium, cap. 11. *Multum, inquit, ad edomandam dantis superbiam valet, si cum terrena tribuit, verba solliciti magistri coelestis penset. qui ait, Facile vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula. St enim eorum amicitias aeterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur.*

Quinta, ut abundanter fiat pro modo facultatum. Tobine 4. *Quomodo potueris, ita esto misericors, si inultum tibi fuerit, abundanter tribue: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude.* Apostolus 2. ad Corinth. 8. dicit: *Eleemosynam dandam esso ut benedictionem, non ut avaritiam. Quoniam qui parce seminat, parce et metet.* S. Jo. chrysostomus homil. 31. ad populum antiochenum: *Aon dare, inquit, sed cum copia dare, eleemosyna est.* Et ibidem addit, eos qui audiri volunt cum dicunt Deo: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.* Debere enim misereri pauperum secundum magnam eleemosynam suam.

Ille lamen illud est Observandum: Eleemosynae largitatem magis in eo constitui debere, ut nullis aliquid, quam ut paucis nullum detur. Id enim significat Scriptura, cum «licii psalm. 111. *Dispensit, dedit pauperibus.* Et Isaiae 58. *Frangere esurienti panem tuum.* Frangere enim distribuere significat. Et I. ad Cor. 13. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas etc.* Tobias (ut dicitur cap. 1. *quotidie pergebat per omnem cognationem suam, dividebatque singulis, prout poterat, ex facultatibus suis.* S. Ambrosius lib. 1. de officiis cap. 30. *fiton sunl. inquit, profundae opes, sed dispensandae.* S. Hieronymus in vita Paulae romane: *Solent, inquit, pleracque matronarum in paucos largitate profusa, manum a caeteris retrahere, quo Paula omnino carebat vitio. Illa enim singulis suam pecuniam dividebat, ut singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem.*

Accedit etiam ad hoc probandum manifesta ratio; sic enim pluribus subvenitur: plures orant pro eo, qui eleemosynam facit: et ipso facilius inanem gloriam vitat.

Caelorum per ea, quae diximus, non excluditur, quin aliquando contra etiam fieri possit, ut si virgo matrimonio collocanda sit, vel captivus redimendus, vel sacrae aedes, aut ecclesium exstruendum. Nulla enim est in hac certior regula, quam pia caritas cum vera prudentia et vera prudentia

cum pia charitate conjuncta. Vide s. Gregorium J. part, pastoralis doctrinae. 21. qui quod ipse egregie praestabat opere, ut eleemosynas non minori largitate, quam prudenti charitate proinde redderet etiam ut alii lacerent, literis ad posteritatem exemplis non minus pie, quam sapienter admonuit.

LAUS DEO

Finis Ultimae Controversiae Principalis.

INDEX LOCORUM

SACRAE SCRIPTURAE

QUAE IN QUARTO TOMO CONTROVERSIARUM EXPLICANTUR

Numerus Primus capita Biblicorum, Secundus vero paginas indicat.

GENESIS

Gap¹

- 1. *Producant aquae reptile animae viventis, et volatile super terram* Pag. 165.
- 1. *Producat terra animam viventem in genere suo jumenta, et reptilia, et bestias* **ibid.**
- I. *Creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam* 19. 164 cl seq.
- J. *Masculum et focminam creavit eos.el dixit, crescite et multiplicamini* 33. 135. 164.
- I. *Dominamini piscibus maris et volatilibus coeli* 34. 35.
- 1. *Vidit Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona* 90. 91. 119. 120. 122.
- I. *Quomodo Deus omnia /iniverit sex diebus* 164 et seq.
- 1. *Quo die creatus sil homo* 164.
- 2. *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae* 21. 161. 162. 165.
- 2. *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio, et in eo posuit hominem quem formaverat* 37. 38.
- 2. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in qualuor capita, nomen uni Phison etc.* 37. 39. 41. 42.
- 2. *Flumina paradisi* 37. 38.
- 2. *De omni ligno comedet* 36. 45.
- 2. *Quacumque die comederis, morte morieris* 34.35.61. 124. 125. 129. 132. 136. 137. 143. 144. 152.
- 2. *Dixit Deus, non csl bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi* 135.
- 2. *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea, propter hoc relinquet homo patrem etc.* 136. 137.
- 2. *Relinquet homo patrem et malremet adhae-*

Cap.

- rebit uxori suae, et erunt duo in carne una* Pag. 135 a cl 137.
- 2. *Erani aulem ambo nudi, et non erubescabant* 20.
- 3. *Cur praecepit vobis Deus etc.* 128.
- 3. *Nequaquam moriemini, scit enim Deus quia quacumque die comederitis, aperientur oculi vestri etc.* **ibid.**
- 3. *Eritis sicut Dii* 102. 103. 121. 126. 128.
- 3. *Vidit lignum quod esset pulchrum visu et ad vescendum suave* 133.
- 3. *Sumpsit de fructu, et manducavit* **ibid.**
- 3. *Attulit viro, qui et ipse comedit* **ibid.**
- 2. *Quomodo Adam et Ileva absconderunt se in paradiso* 37.
- 3. *Comedisti de ligno, de quo praeceperam ne comederes* 133.
- 3. *Mulier quam dedisti mihi sociam, dcdil mihi* **ibid.**
- 3. *Dicitur Ilevae, quare hoc fecisti; serpenti, quia hoc fecisti* **ibid.**
- 3. *Serpens decepti me* 129. 133.
- 2. *Quia fecisti hoc, maledicius es inlcr omnia animantia et bestias terrae, super pectus tuum gradicris.ct terram comedes cunelis diebus vitae tuae. Inimicilius ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen illius , ipsa conteret caput tuum , et tu insidiaberis calcaneo ejus* 123. 136. 137.
- 3. *Mulier quoque dixit, multiplicabo aerumnas tuas et conceptus tuos.in dolore paries filios, et sub viri polcsiale eris,et ipse dominabitur tui* 134. 135.
- 3. *Quia audisti vocem uxoris tuae, etc.* 133.
- 3. *Maledicta terra in opere tuo, in labore comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae;Spinnae et tribulos germinabit ibi, et comedes*

- Cap. herbas lcrrae: in sudore vultus lui vesceris pane luo Pag. 135. 158. 445- 446.
3. Pulvis es, el ia pulverem reverteris 27. 34 ad 36. 12G. 130. 131. 133. 136. 137.
3. Ecce Adam sicut unus ex nobis /'aclus esi 129. 133.
3. Ne forle sumat de ligno vitae 44. cum seq.
3. El vivat in aeternum K4.
4. Adam non cognovit Evam, nisi post ejectio- nem ex paradiso 124. 12.7.
4. Respexit Deus ad Abel el munera ejus 620. G21.
4. Quare imius es.el quare concidit facies tua, nonne si bene egeris, recipies? sin aulem male, slalim in foribus pcccalum tuum a- deril? Sed sub te erit appetitus ejus el tu, dominaberis illius 413.
- 4, Sub le erit appetitus ejus, el tu dominaberis illius 389. 391. 413. cum seq. cl 422. 423.
4. Egressusque Cain a facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden 41. 42.
6. Figmentum cordis esse malum 186.210.39.7.
6. Eoe virjustus, alque perfectus fuit 59.
6. Omnis caro corruperat viam suam 186.3S2. 39.7.
7. Aquae diluvii cooperuerunt omnes monies 41. 42.
7. Mortui sunt universi homines, remansilque solus Eoë, el qui cum eo erunt in arca 41. 42.
8. Figmentum cordis humani malum esi ab a- dolescenlia sua 18G.
9. Terror vester ac tremor sil super omnia ani- mantia terrae, et super omnes volucrez coeli, el cuncta quae moventur in terra 253.
15. Credidit. Abraham Deo cl reputatum csl ei ad justitiam .701.
17. Ambula coram me et esto perfectus 59.
17. Patrem mullarum gentium posui te 1.74. 238. 239.
17. Ero Deus tuus, el seminis lui 172.
17. Masculus, cujus caro praeputii circumcisa non fuerit, peribit anima illa dc populo suo, quia testamentum meum dissipavit 229.
21. CurAbraham non celebraverit filiisui diem natalem, sed diem ablactationis 153.
22. Tenlavit Deus Abraham ad probandum eum 90. 91.
22. Eunc cognovi quod timeas Dominum 554.
22. In semine luo benedicentur omnes gentes 155. 240.
40. Pharao celebrat convivium in die nalalitio- rum suorum 153.
53. Del vobis Deus invenire misericordiam co- ram viro 3G9. 370.
45. Eolile pavere, neque durum vobis videatur, quod me vendidistis in his regionibus.Pro salute enim vestra misit me Dominus ante vos 95.

- Cap. 4.7. Eon vestro consilio, sed Dei voluntate liu missus sum Pag. 95.
- 4G. Omnes animae quae egressae sunl ile foe- more Jacob, fuere sexaginla sex 1GG.
50. Eolile timere, num Dei possumus résistai', voluntati 9.7 ad 97.
50. Vos cogitastis de me malum, sed Deus verilil illud in bonum, ul exallarctmc, cl «alwj facercl mullos populos 95.

EXODUS

1. Quia timuerunt obstetrices Deum, aedifica- vit illis domos 394.
7. Induravit Dominus cor Pharaonis 102 ml 105.
8. Quare puniantur indurati el excaecati 10».
8. Videns Pharao quod dola esset requies, in- gravavit cor suum, et non audivit eos si- cul praeceperat Dominus 10.7.
9. Idcirco aulem posui te, ul o-.lendam in lc fortitudinem meam, el narretur nomen meum in omni terra 96. 97. 99.
9. Videns Pharao quod cessasse! pluviae!gran- do, cl tonitrua, auxit pcccalum el ingra- vatum csl cor ejus, ct servorum illius, el induratum esi nimis 105.
12. Dominus dedit graliam populo coram Aegy- pliis elc. 371.
14. Vigilia matutina quid? 661.
20. Eon. moechaberis, non occides, non furabe- ris 54. 73. 208.
20. Honora parentes 54.
20. Eon moechaberis, el non concupisces uxo- rem proximi lui, sunl duo mandata 67.
20. Ego sum Dominus Deus tuus foriis, Zelotes, visitans peccata patrum in filios in tertiam el quartam generationem 152. 180. 181.
20. Eon concupisces 206. 207.
23. Munera excaecant oculos sapientum 105.
32. Dimitte me ul irascatur furor meus 650.651.

I. E VITICES

5. Anima quae tetigerit aliquid immundum elc. 166.
5. Si peccaverit anima, el audierit vocem ju- rantis ibid.
6. Alia sacrificia constituuntur pro peccatis, alia pro deliciis.

NUMERI

13. Ibi vidimus monstra quaedam /iliorum Enac de genere gigantaco, quibus comparati quasi locustae videbamur 137.
22. Quomodo Balaam asina loquula sil 123.
30. In arbitrio viri erit, ut faciat,vel non faciat 3G5.

DEUTERONOMIUM

- I. Filii lui, qui hodie ignorant distantiam bo- ni el mali 193.

- Cap. 1. Induraverat Dominus spiritum Sehon Pag. 102.103.
- 9, Peccatum vestrum quod feceratis, id est vi- tulum, igne combussi,el in frusta commi- nuens, in pulverem redegei 205.
18. Tu aulem perfectus eris coram Domino Deo luo 59.
27. Maledicius omnis, qui non permanserit in omnibus, quae scripta sunl in libro legis hujus 70 ad 72.
30. Mandatum hoc, quod ego praecipio libi ho- die, non supra te est, neque procul posi- tum 387. 411.412.
30. Considera, quod hodie posuerim in conspe- ctu tuo vitam el bonum,el econtrario mor- tem el malum: el infra, testes invoco coe- lum el terram,quod proposuerim vobisvi- tam el mortem, benedictionem el maledi- ctionem: Elige ergo vilam ul el tu vivas,el semen tuum 414.
30. Circumcidet Dominus cor luum.el cor semi- nis lui. ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo,el in lola anima tua 592.
32. Dei perfecta sunt opera 28. 29.
32. Deus fidelis, cl absque ulla iniquitate 90.91.

JOSUE

10. Stetit sol in medio coeli, obcdienle Deo voci hominis 650 ad 652.
11. Domini sententia fuerat ut indurarentur 102. 103.
14. Hébron ante vocabatur Carialh Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est 137.
12. Optio vobis dalur, cui servire potissimum debeatis 414.

LIBER JUDICUM

7. Vigiliae nodis mediae quid significant G5S.

LIBER I. REGUM

2. Dominus mortificat et vivificat 102. 103.
2. Eon audierunt vocem patris sui.quia voluit Dominus occidere eos 102. 103.
10. Certe videtis quem elegit Dominus,quoniam non est illisimilis in omni populo 202. 103.
10. Abiit aim eo pars exercitus, quorum tetige- rat Deus corda 3G9 ad 371.
11. Irruit super cum spiritus Domini 3G9. 370.
12. Peccavit populus in petendo rege, el ideo occasio eligendi Saulem non fuit a Deo 102. 103.
23. Sciebat Deus futurum ul David proderetur, si maneret in Ccilam, et lamen, quia non mansit, non fuit proditus 113.
28. Qnomodo dicitur Samuel apparuisse Sauli 166.

LIBER II. REGUM

12. David correptus a Eathan propheta G1.
12. JIacc dicil Dominus, ego suscitabo super te

Cap.

- malum de domo lua,el tollam uxores luas in oculis tuis,et dabo proximo luo,el dor- miet cum uxoribus luis in oculis solis hu- jus. Tu enim fecisti abscondite,ego autem faciam verbum istud in conspectu, omnis Israel, el in conspectu solis hujus 10G.
- 1G. Dominus praecepit Semei ul malediceret Da- vid Pag.100.
17. Quomodo Absalon Dei providenlia deceptus 105.
24. Addidit irasci furor Domini contra Israel, commovilque David in eis dicentem, vade numera Israel 99. 100.

LIBER HI. REGUM

3. Quia postulasti verbum hoc, el non postula- sti divitias, aul animas inimicorum tuo- rum, sed postulasti sapientiam etc. 3G5.
4. De Eliseo revocante morluumpuerum ad vi- tam 30.
8. Inclinet cor nostrum ad se Dominus, ul ser- vemus mandata ejus 428.
- II. .1 Deo fuisse rebellionem Hieroboam conlra lioboam 100. 101.
11. Si audieris omnia quae praecepero libi, ct ambulaveris viis meis, el feceris quod rec- tum est coram me, custodiens mandata mea, cl praecepta mea, sicut fecit David servus meus, ero lecum el aedi/icabo libi domum fidelem, quomodo aedificavi Da- vid domum 101.
12. Semeijussus a Deo dixit ad Roboam. non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros, filios Israel. A me enim facium est verbum hoc 101.
12. Eon acquievit rex populo, quoniam aversa- tus eum fuerat Dominus 101. 102.
14. David in toto corde suo sequuluscst Deum 73.
17. De puero revocato ad vitam ab Hclia 30.
17. Quid mihi el tibi vir Dei? intrasti ad me ut interficeres /ilium meum 410.
22. Dc deceptione Achab, dixit Dominus spirilui malo, decipies ct praevalebis, vade, el fac ila 99 ad 101.

LIBER IV. REGUM

9. Rebellio Iliehu conlra Achab legitimum re- gem dicitur fuisse a Deo ct quomodo 99. 101.
10. Quia studiose egisti quod rectum eral, ct placebat in oculis meis, el omnia quae e- ranl in corde meo fecisti conlra domum Achab, /ilii lui usque ad quartam genera- tionem sedebuntsuper thronum Israel 101.
19. Numquid liberaverunt Dii gentium singulos, quos vastaverunt patres mei, Goran vide- licet, cl Charon, et Rescph.el filios Eden, qui erant in Thalassar 40.
23. Josias rex ambulavit post Dominum cum po- pulo suo, ct percussit foedus, ul ambula- rent posl Dominum, cl custodirent prae-

Cap.	<i>cepia ejus, el testimonia, cl caeremonias in omni corde, el in lola anima</i> Pag. 73.
LIBER I. PARALIPOMEAON	
21.	<i>Consurrexit aulem Salhan conira Israel, el incitavit David, ul numeraret Israel</i> 101.
LIBER II. PARALIPOMENON	
19.	<i>Impio praebes auxilium, el his qui oderunt Dominum, amicia jungeris, el idcirco iram Domini merebaris, sed bona opera inventa sunl in le</i> 635'.
20.	<i>Credilc in Dominum Deum vestrum, el securi erilis</i> MI.
LIBER II. ESDRAE	
9.	<i>Legerunl in volumine legis Domini Dei sui quater in die, el quater confitebantur, cl adorabant Dominum Deum suum</i> 661.
TOBIAS	
4.	<i>Superbiam numquam in luo sensu, aul in tuo verbo dominari permittas. In illa enim initium sumpsit omnis perditio</i> 124.125.
HESTER	
13.	<i>Non est qui possil tuae resistere volunlali, si decreveris salvare nos, continuo libera-</i> <i>bimur</i> 353.
JOB	
1.	<i>Dominus dedit, Dominus abstulit</i> 400.
1.	<i>Ecce universa quae habet, in manu lua sunt lanium in eum non extendas manum tuam</i> 100.
1.	<i>Extende manum luam. el tange cuncta quae possidet, nisi in faciem benedixerit libi</i> 100.
2.	<i>Tu aulem commovisti me, ut affligerem eum frustra</i> ibid.
3.	<i>Pereat dies, in qua natus sum</i> 153.
4.	<i>Quis unquam innocens perit? aul quando recll deleli sunl? </i> 153»
5.	<i>Homo natus ad laborem, ul avis ad volandum</i> 252.
9.	<i>Si iustus fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea</i> 185. 211.
9.	<i>Si venerit ad me noti videbo eum: si abierit non intelligam. Si justicare me voluero, os meum condemnabit me, si innocentem me ostendero, pravum me comprobabit, etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti</i> 539. 510.
9	<i>Vere scio quod ila sil el quod non justificabitur homo compositas Deo</i> 602.
12.	<i>Qui commutai labium veracium, el doctri-</i>
Cap.	<i>nam senum aufert, qui immutat</i> corpit- <i>cipum, el decipit cos ul frustra</i> incedant <i>per invium, palpabunt quasi in lcnobri</i> <i>et non in luce, el errare eos faciei quasi</i> <i>ebrios</i> Pag. 102. 103. 105.
14.	<i>Homo natus de muliere, brevi vivens (em-</i> <i>pore, repletur multis miseriis, qui quod</i> <i>flos egreditur cl conteritur, el fugit velut</i> <i>umbra, el numquam in eodem statu per-</i> <i>manet</i> 20.
14.	<i>Nemo mundus a sorde, nec infans, cujus al</i> <i>unius diei vita super terram</i> 117.149.150, 157. 161. 162. 202.
14.	<i>Quis polesl faccre mundum dc immunda</i> <i>conceptum semine? nonne lu quisolus tP</i> 179. 537.
15.	<i>Bibunt sicut aquam iniquitatem</i> 249.
31.	<i>Quid faciam cum surrexerit adjudicanda?,</i> <i>Dominus? et cum quaesierit, quid respon-</i> <i>debo illi</i> 539. 540.
36.	<i>Omnes homines vident Deum, sed unusquis-</i> <i>que intuetur procul</i> 357. 358.360.
PSALMI	
1.	<i>Novit Dominus viam justorum</i> 320.
2.	<i>Ego aulem constitutus sum rex ab eo super</i> <i>Sion montem sanctum ejus, praedicant</i> <i>praeceptum ejus</i> 432. 433.
4.	<i>Mulli dicunl quis ostendit nobis bona</i> Psigna- <i>tum esl super nos lumen vultus lui Dom i</i> <i>ne</i> 379 ad 381.
i.	<i>Irascimini el nolite peccare</i> 202.
».	<i>Non Deus volent iniquitatem tu es</i> 90.91.107.
L	<i>Quid esl homo, quia memor os ejus, aut fi-</i> <i>lius hominis, quia visitas eum? minuisti</i> <i>eum paulo minus ab angelis, gloria el ho-</i> <i>nore coronasti eum. el constituisti cum</i> <i>stiper opera manuum tuarum</i> 22.
13.	<i>Omnes declinaverunt simul inutiles facti</i> <i>sunt, non est qui faciat bonum, non csl</i> <i>usque ad unum</i> 395.
14.	<i>Domine quis habitabit in tabernaculo luo.</i> <i>aut quis requiescet in monte sancto luo?</i> <i>qui ingreditur sine macula, cl operatur</i> <i>jusliliam</i> 60.
15.	<i>Preliosa in conspectu Domini mors sancto-</i> <i>rum ejus</i> 153.
17.	<i>Ero immaculatus cum eo, cl observabo me</i> <i>ab iniquitate mea</i> 59.
18.	<i>Delicia quis intelligil. ab occultis meis mun-</i> <i>da me Domine, el ab alienis parce servo</i> <i>luo</i> 211. 249. 539. 510.
18.	<i>Viam iniquitatis amove a me</i> 200. 201.
18.	<i>Non est qui se abscondat a calore ejus</i> 302.
22.	<i>Misericordia lua subsequelur me</i> 274.
24.	<i>Omnes viae ejus misericordia et veritas</i> 94. 302.
31.	<i>Dixi confitebor adversum me injustitiam</i> <i>meam, et tu remisisti impietatem peccati</i> <i>mei, pro hac orabit ad te omnis sanclus</i> <i>in tempore opportuno</i> 57. 58.
31.	<i>Beati quorum remissae sunl iniquitates. cl</i>

Cap.	<i>quorum tecla sunl pcccala, beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum</i> Pag. 522. clseq.
32.	<i>Diligit misericordiam el justitiam, miseri-</i> <i>cordia Domini plena csl terra</i> 149. 150.
32.	<i>Qui fingit singillalim corda eorum</i> 165.
33.	<i>Diverte a malo, el fac bonum</i> 93.
33.	<i>Timorem Domini docebo vos</i> 481.
36.	<i>Lee Dei ejus in corde ipsius</i> 121. cl seq.
37.	<i>A Domino gressus hominis diriguntur, cl</i> <i>viam ejus volet</i> 305.
37.	<i>Ne derelinquas mc Domine Deus meus</i> 390.
41.	<i>Abyssus abyssum invocat</i> 54l el seq.
41.	<i>Ad me ipsum anima mea turbata esl</i> 542.
43.	<i>Declinasti semitas nostras a via tua</i> 78. 79. 100.
43.	<i>Haec omnia venerunt super nos, ncc obliti</i> <i>sumus te, cl inique non egimus in testa-</i> <i>mento luo. El declinasti, etc. Quoniam hu-</i> <i>miliasti nos in loco afflictionis, et coopé-</i> <i>rait nos umbra mortis</i> 102. 103.
44.	<i>Diffusa esl gralia in labiis luis</i> 273.
45.	<i>Vita aeterna csl flumen laetificans civitatem</i> <i>Dei</i> 631.
48.	<i>Homo cum in honore cssel non intellexit,</i> <i>comparatus csl jumentis insipientibus, el</i> <i>similis factus esl illis</i> 27. 254.
50.	<i>Propheta Spiritum sanctum, Spiritum re-</i> <i>ctum, el Spiritum principalem a Deo pe-</i> <i>tebat</i> 54. 61.
50.	<i>Tibi soli peccavi, et malum coram te feci</i> 61.
50.	<i>Cor mundum crea in me Deus, cl Spiritum</i> <i>rectum innova in visceribus meis</i> 61.190. 210. 450. 527.
50.	<i>Redde mihi laetitiam salutaris tui</i> 61.
50.	<i>Auditui meo dabis gaudium el laetitiam, el</i> <i>exullabunt ossa humiliata</i> ibid.
50.	<i>Cor contritum el humiliatum Deus non de-</i> <i>spicies</i> ibid.
50.	<i>Libera me de sanguinibus</i> ibid.
50.	<i>Miserere mei Deas, secundum magnam mi-</i> <i>sericordiam luam</i> ibid, clseq.
50.	<i>Ecce in iniquitatibus conceptus sum. ct in</i> <i>peccalis concepit mc mater mea</i> 117. 149. 150. 157. 173. 175 ad 178.
50.	<i>Incerta et occulta sapientiae tuae manife-</i> <i>stasti mihi</i> 541.
54.	<i>Vespere, cl mane, el meridie, narrabo cl an-</i> <i>nuntiabo, el exaudiet vocem meam</i> 661.
57.	<i>Si vere ulique justitiam loquimini, recte ju-</i> <i>dicat filii hominum</i> 379. 380.
58.	<i>Misericordia ejus praeveniet me</i> 274.
61.	<i>Mendaces filii hominum in stateris, ul deci-</i> <i>piant ipsi de vanitate in idipsum</i> 392. 393 cum sequent. -418.
64.	<i>Induti sunl arietes ovium, el valles abunda-</i> <i>bunt frumento</i> 525. 526.
65.	<i>Induxisti nos in laqueum</i> 649.
67.	<i>Pluviam voluntariam segregabis, etc.</i> 4 19.
68.	<i>Quem tu percussisti, pcrsequuli sunt l ».</i>
68.	<i>Quae non rapui, tunc exolvebam</i> 128. 130. 131.
68.	<i>Operuit confusio faciem meam</i> 186.
Cap.	<i>Odisti omnes qui fornicantur abs te</i> 90. 91.
76.	<i>Dixi nunc caepi, hacc mutatio dexterae ex-</i> <i>celsi</i> Pag. 439.
77.	<i>Deduxit cos in nube dici</i> 173.
77.	<i>Cum occideret eos quaerebant eum, el re-</i> <i>vcriebantur, el dilucido veniebant ad eum</i> 480.
81.	<i>Ego dixi, dii estis, et filii excelsi omnes</i> 287.
82.	<i>Imple facies eorum ignominia, cl quaerent</i> <i>nomen tuum Domine</i> 480.
84.	<i>Converte nos Deus salutaris noster</i> 439. 440.
85.	<i>Eruisti animam meam de inferno inferiori</i> 178. cl seq.
88.	<i>Avertit adjutorium gladii sui. et non esl au-</i> <i>xiliatus ei in bello</i> 100.
88.	<i>Juravi David servo meo, usque in aeternum</i> <i>praeparabo semen tuum</i> 550.
90.	<i>Angelis suis Deus mandavit de te. ul custo-</i> <i>diant te in omnibus viis luis</i> 36.
92.	<i>Testimonia lua credibilia facta sunl nimis</i> 435.
92.	<i>Beatus homo quem lu erudieris Domine</i> 291. 382.
94.	<i>Hodie si vocem meam audieritis, nolite ob-</i> <i>durare corda vestra</i> 92. 300. cum seq.
98.	<i>Moyses el Aaron in sacerdotibus ejus. et Sa-</i> <i>muel inter eos, qui invocant nomen ejus,</i> <i>elc.</i> 57. 58. 62.
98.	<i>Jusliliam eljudicium in Jacob tu fecisti; e-</i> <i>xallale Dominum Deum nostrum</i> 520.
99.	<i>Ipse fecit nos, el non ipsi nos</i> 451. 452.
101.	<i>Tu aulem idem ipse cs, et anni tui non de-</i> <i>ficient</i> 161. 162.
101.	<i>Dominus de coelo in terram aspexit</i> 17 4.
102.	<i>Qui coronat te in misericordia et misratio-</i> <i>nibus</i> 610.
104.	<i>Convertit cor eorum, ut odirent populum c-</i> <i>jus</i> 100. 101.
106.	<i>Misit verbum suum, et sanavit eos</i> 187. 188.
108.	<i>In memoriam redeal iniquitas patrum ejus</i> 152.
109.	<i>Sede a dextris meis</i> 126.
110.	<i>Opera Domini exquisita in omnes volunta-</i> <i>tes ejus</i> 107.
110.	<i>Timor Domini initium sapientiae »</i> 80.
111.	<i>Potens in terra erit semen ejus</i> 581.
111.	<i>Dispersit dedit pauperibus. iustitia ejus ma-</i> <i>net in saeculum saeculi</i> 241.
113.	<i>Coelum coeli Domino, terram aulcm dedit</i> <i>filiis hominum</i> ibid.
114.	<i>Circumdederunt mc dolores mortis, ei peri-</i> <i>cula inferni invenerunt mc</i> 57 ad 59.
114.	<i>Convertere anima mea in requiem luam</i> 163.
118.	<i>Fac cum servo luo secundum misericordiam</i> <i>tuam</i> 55.
118.	<i>Beati immaculati in via, qui ambulant m</i> <i>lege Domini</i> 59.
118.	<i>Inclina cor meum Deus in testimonia tua.</i> <i>cl non in avaritiam</i> 100. 428.
115.	<i>Vivet anima mea. et laudabit te</i> 137.
118.	<i>Priusquam humiliarer ego deliqui</i> 163.
118.	<i>Praevaricantes reputavi omnes peccator \$</i> <i>terrae</i> 229.

Cap.

118. *Misericordia Domini plena est terra* Pag. 303. 304.
 118. *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam* 383.
 118. *Feci iustitiam, et iudicium* 17. 280. 461. 462. 529.
 118. *Principium verborum tuorum veritas* 491.
 118. *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum* 542.
 •118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* 586.
 118. *Latum mandatum tuum nimis* 587.
 120. *Dominus custodiat te ab omni malo* 211.
 138. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est et non potero ad eam* 376. 377.
 140. *Non declines cor meum in verba malitiae* 100.
 141. *Educ de custodia animam meam* 163.
 141. *In veritate tua exaudi me in tua iustitia. Et non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* 599.
 142. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi* 439.
 143. *Redemisti servum tuum de gladio maligno* 178. cum seq.
 144. *Et iuxta lilia tua exaltavit me* 272.

PROVERBIA SALOMONIS

1. *Timor Domini est initium sapientiae* 480.
 2. *Laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis* 249.
 3. *Sapientia dicitur lignum vitae* 37.
 4. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque ad perfectum diem* 566.
 8. *Praeparatur voluntas a Domino. id est. hauriet salutem a Domino* 298. 299. 439. 440. 448.
 14. *Errant qui operantur malum* 95. 340.
 15. *Sacrificium impiorum abominatio* 395.
 16. *Omnia propter semel ipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum* 96. 97.
 IG. *Cor hominis cogitat viam suam, et Dominus dirigit gressus ejus* 369. 370.
 IG. *Homini est praeparare animam, et Domini gubernare linguam* 440.
 20. *Quis potest dicere mundum est cor meum, purus sum a peccato* Ps. 131. et seq. 551. 552.
 21. *Cor regis in manu Domini, quocumque voluerit, inclinabit illud* 369. 370.
 24. *Septies in die cadet iustus et resurget* Ps. 112. ad 59. 599.

ECCLESIASTES

2. *Feci mihi hortos et pomaria. In hebraeo, hortos et paradisos* 38.
 3. *Quis novit utrum spiritalis (animatorum) Adam ascendat rursum, et spiritalis iumentorum descendat deorsum?* 538.
 7. *Creavit Deus initio hominem rectum* Ps. 115. 93.

Cap.

7. *Considera opera Dei. quod nemo potest corrigere, quem Deus despexerit* Pag. W4. NJ. 21) 4.
 7. *Non est homo iustus, qui faciat bonum et non peccet* 599.
 9. *Sunt iusti et sapientes, et opera eorum in manu Dei. Et tamen nescit homo utrum odio vel amore dignus sit. sed omnia in futurum servantur incerta* 337. 543.
 11. *Ibi cumque ceciderit lignum. sive ad austrum sive ad Aquilonem, ibi erit* 237.
 12. *Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum* 165.

CANTICA CANTICORUM

2. *Sicut lilius inter spinas, sic amica mea inter filias* 173.
 4. *Emissiones tuae paradisi malorum punierunt eorum cum pomorum fructibus* 38.
 4. *Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te* 60. 173.
 4. *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus* 173.
 4. *Lampades ejus lampades ignis algue/lammarum* 440.
 6. *Per unicum columbam intelligitur Ueala Jlarria Virgo* 179.
 8. *Aquae mullae non potuerunt extinguere charitatem, neque (lumina) oleum liliam* 564 et seq.

SAPIENTIA

1. *Deus mortem non fecit* 34. 35. 102. 103.
 2. *Fecit Deus hominem inextinguibilem* 20.
 2. *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum* 34. 35. 123.
 4. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius, aut ne fictio deciperet animam ejus* 298. 299.
 5. *Quomodo pugnat cum Deo orbis terrarum contra insensatos* 254.
 6. *Aequaliter est illi cura de omnibus* 301).
 8. *Quomodo Deus disponit omnia suaviter* 366.
 8. *Ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det et hoc ipsum erat sapientia, scire cujus erat hoc donum, ad id Dominum et deprecatus sum* 38. 5. 386. 389.
 9. *Corpus quod corrumpitur aggravat animam* 163. 164.
 9. *Mille illam de coelis sanctis tuis, ut mecum laboret* 447.
 10. *Haec illum qui primus factus est in orbem terrarum, cum solus esset creatus, custodivit et eduxit illum a delicio suo. et dedit illi virtutem continendi omnia* 136. 137.
 11. *Non odisti eorum, quae fecisti* 90. 91. 107. 302.
 11. *Dissimulat Deus peccata hominum propter poenitentiam* 105. 302.
 12. *Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponas.*

INDEX

- Cap. *ipsum quoque qui non debet puniri, condemnare exterum aestimas a tua virtute* **Pag.153.**
12. *Quis stabit contra justitiam luam, aul quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti?* **301.**
13. **Si tantum potuerunt scire, ut possent aestimare sacculum.quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt** **359.**
13. *l magnitudine speciei el creaturae cognoscibililer poterit horum creator videri'AM).*
14. *Odio est Deo impius, el impietas ejus* **90.91. 218.**
14. *Creaturae dantur in muscipulam pedibus insipienlum* **132.**
- IG. *Omnia transfigurata omniumnulricigraliae tuae deserviebant* **272.**

ECCLESIASTICUS

- Liber hic fuit olim dubiae fidei* **414.**
Nunc de eo dubitare nefas csl ibid.
2. *Nullus speravit in Domino, el confusus est* **500.**
5. *De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum superpeccatum, el ne dicas miseratio Domini magna csl, multitudinis peccatorum meorum miserebitur* **538.**
10. *Initium superbiae hominis aposlatare a Deo quoniam ab eo, qui fecit eum,recessit cor ejus* **124. 125.**
10. *Initium omnis peccati superbia* **ibid.**
12. *Da juslo el ne receperis peccalorem.prohibe panes illi dare* **727.**
15. **Nemini mandavit impie agere** **90. 91.**
15. **Non dicas per Deum abest. Quae enim odii ne feceris. Non dicas ille me implanavit, non enim necessarii sunl ei homines impii** **90. 91. 300. 411.**
15. *Deus reliquit hominem in manu consilii sui adjecit mandala el praecepta. Si volucris mandala servare, apposuit tibi ignem, et aquam etc. Ante hominem vila cl mors, bonum el malum, quod placuerit clc.***308. 339. 414.**
15. **Si volueris mandala servare, conservabunt te** **ibid.**
17. *Secundum se veslivil illum virtute* **20. 27.**
18. *Post concupiscentias tuas non eas* **208.**
18. *Non impediariis orare semper, ct ne vereris usque ad mortem justificari* **598.**
19. *Qui spernit modica, paulatim decidet* **75.**
19. *Vinum et mulieres faciunt aposlatare sapientes* **105.**
19. *Qui cito credit, levis est corde* **432. 433.**
20. *Munera cxcaccant oculos sapientum* **105.**
21. *Fili peccasti, ne adjicias iterum, sed el de pristinis deprecare, ul dimittantur* **538.**
21. *Qui adimplet quasi Phison sapientiam,el sicul Ti/gris in diebus novorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis,*

- Cap. *qui mittit disciplinam sicut lucem,el assistens quasi Geon in die vindemiae.* **Pag. 538.**
25. *A muliere inilium peccali, el per illam morimur omnes* **119. 120. 133. 154. 170.**
29. *Foenerare proximo luo in tempore necessitalis illius* **723.**
31. *Qui potuit transgredi, cl non esi transgressus, facere mala el non fecit, ideo stabilita sunl bona illius* **414.**
40. *Grave jugum super filios Adae, a die exitus de venire matris eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium* **20.**
44. *Henoch placuit Deo. el translatus esi in paradisum,ul dei gentibus poenitentiam* **10.**

ISAIAS

1. *Incensum abominatio est mihi, el solcmnitates vestras odit anima mea* **394.**
1. *Dene agite, ac male si potestis* **428.**
5. *Quid esi quod ultra debui facere vineae meae, cl non feci ei? .In quod expectavi ut facerei uvas. cl fecit labruscas?* **289. 411.**
0. *Excaccavit oculos eorum, el induravit cor eorum* **102. 103. 105.**
8. *Dominum exercituum ipsum sanctificate, ipse pavor vester, el ipse terror vester, el erit vobis in, sanctificationem, in lapidem aulem offensionis, el in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum el in ruinam habitantibus in Hierusalem, el offendent ex cis plurimi, cl cadent, cl conterentur. ct irretientur, cl capientur* **106.**
10. *Sennacherib dicitur serra in manu Domini, item virga furoris, el baculus irae ejus* **100 et seq.**
26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine* **369. 370.**
26. *Murus cl antemurale ponetur in ea* **584.**
28. *Ecce mittam in Sion lapidem angularem , probatum, electum etc.* **106.**
53. **Si posuerit pro peccato animam suam,videbit semen longaevum** **153.**
53. *Inscientiajustificabit ipsejustus servus meus mullos, ct iniquitates eorum ipse portabit* **508 et seq.**
54. *Erunt omnes docibiles Dei* **292. 293. 316.**
55. **Venite. emite absque argento,et absque ulla commutatione vinum et lac** **610.**
- 5G. *Domus mea domus orationis vocabitur* **638.**
57. *Flatum omnem ego feci* **165.**
58. *Numquid tale est jejunium quod elegi, affligere hominem per diem animam suam* **595 et seq.**
60. *Ecce tenebrae operient terram,el caligo populos* **395.**
62. *Super muros tuos Hierusalem constitui custodes,tota die el nocte in perpetuum non tacebunt* **672.**
63. *Quare errare nos fecisti de viis tuis, indu-rasti cor nostrum ne timeremus te* **461. 462.**

736	INDEX	
<p>Cap. 64. <i>Ecce tu iratus es, et peccavimus</i> Pag. 599.</p> <p>64. <i>Facti sumus ut immundi omnes nos, et lamquam pannus menstruatae, omnes justitiae nostrae</i> 147. 599.</p> <p>G.). <i>Inventus sum a non quaerentibus me. palam apparui his qui me non inlroterrogabant</i> 436.</p> <p>66. <i>Qui immolat bovem quasi qui interficit virum</i> 394.</p>	<p>Cap. 27. <i>Charan et Chene et Eden negotiatores</i> 41. 42.</p> <p>28. <i>In deliciis paradisi fuisli</i> 38.</p> <p>36. <i>Auferam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum, Spiritum meum puerum in medio vestri, et faciam ut in praeceptis meis ambuletis</i> 290. 428. 439. 150.</p> <p>36. <i>Non propter vos faciam, domus Israel, id propter nomen meum sanctum, quod illuistis in gentibus</i> 439.</p>	
JEREMIAS	DANIEL	
<p>2. <i>Quid tibi vis in via Aegypti. ut bibas aquam turbidam</i> 40.</p> <p>2. <i>Dicitur homini: a saeculo confregisti jugum meum, rupisti viricula, dixisti non serviam</i> 124. 125.</p> <p>7. <i>Loqueris ad eos omnia verba haec, et non audient te</i> 411.</p> <p>17. <i>Pravum est cor hominis</i> 210. 395.</p> <p>19. <i>Aedificaverunt excelsa Baalim, quae non praecepi, nec loquulus sum, nec ascenderunt in cor meum</i> 90. 91.</p> <p>20. <i>Seduxisti me Domine, et seductus sum</i> 102. 103. 105.</p> <p>20. <i>Maledicta dies in qua natus sum</i> 153.</p> <p>23. <i>Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dominus iustitiae nosira</i> 523.</p> <p>26. <i>Forsitan audient et convertentur</i> 367.</p> <p>31. <i>In diebus illis non dicent pares manducaverunt uvam acerbam, et denies filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in suo peccato morietur etc.</i> 153. et seq.</p> <p>50. <i>Rex Babylonis malleus universae terrae</i> 100.</p> <p>51. <i>Excitavit Dominus spiritum regnum Medorum: quoniam cogitatio ejus est contra Babel</i> ibid.</p>	<p>3. <i>Potens es Deus. nos de manibus tuis, et liberare, quod si noluerit, statum laudem quam fecisti non adorabimus</i> 351. 352.</p> <p>6. <i>Tribus temporibus in die /lecebant genua et adorabant, confitebantur coram te</i> 662 cum seq.</p> <p>10. <i>Die autem vicesima et quarta mensis primi: eram juxta fluvium magnum qui est Hermon</i> 38.</p> <p>12. <i>Nulli ex iis qui dormiunt in terrae pulvere. evigilabunt, alii in vitam aeternam, alii in opprobrium</i> 238. 239.</p> <p>12. <i>Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt sicut stellae in perpetuas aeternitates</i> 54.</p> <p>13. <i>Species decepti te. et concupiscentia subvertit: cor tuum</i> 130. 131.</p>	
THRENI	OSEAE	
<p>2. <i>In illo die vigiliarum quid significet</i> 658.</p> <p>4. <i>Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra Dominus ut transmigret te</i> 205.</p> <p>5. <i>Converte nos Domine et convertemur</i> 439.</p>	<p>2. <i>Sponsabo te mihi in iustitia, et iudicio, et misericordia, et miserationibus, et sponsabo te mihi in fide</i> 501.</p> <p>4. <i>Quomodo sacerdotes comedunt peccata populi</i> 205.</p> <p>8. <i>Ipsi regnaverunt, et non ex me, principe extiterunt, et non cognovi</i> 101.</p> <p>13. <i>Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum</i> 90 ad 92 et seq.</p>	
EZECHIEL	JOEL	
<p>12. <i>Rex Babylonis rege Dei ad capiendos Israelites</i> 100.</p> <p>18. <i>Tu signaculum similitudinis</i> 19.</p> <p>18. <i>Hic justus est, vita vivat</i> 57. 58.</p> <p>18. <i>Si averterit se iustus a iustitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid viret?</i> 86. 428.</p> <p>18. <i>Anima quae peccaverit, ipsa morietur</i> 70 ad 72. 92. 143. 144. 159.</p> <p>18. <i>Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus</i> 90. 91.</p> <p>18. <i>Filius non portabit iniquitatem patris</i> 152. 153.</p> <p>18. <i>Facile vobis cor novum et spiritum novum</i> 428. 450.</p> <p>18. <i>Ipse animam suam vivificabit</i> 451. 452.</p>	<p>2. <i>Quis scit si convertatur, et ignoret Deus, et relinquat post se benedictionem</i> 1. 512 et seq.</p> <p>2. <i>Scindite corda vestra, et non vestimenta iustorum</i> 595.</p>	
JONAS	IIABACUC	
<p>3. <i>Quis scit si convertatur et ignoret Deus, 512 et seq.</i></p> <p>4. <i>Quomodo fuerint in Ninive plusquam centum viginti millia hominum qui ignorabant quid esset inter dextram et sinistram dei.</i> 193.</p>	<p>1. <i>Mundi sunt oculi tui, ne videant malum et respicere ad iniquitatem non poteris</i> 89 ad 91.</p>	

INDEX	Cap.	
<p>9. <i>Justus ex fide vivit</i> Pag. 187. 49G. 497.</p>		
ZACHARIAS		
<p>1. <i>Convertimini ad me, et ego convertar ad vos</i> 440.</p> <p>3. <i>Auferte vestimenta sordida ab eo, et dixit ad eum, ecce abstuli a te iniquitatem tuam</i> 147.</p> <p>9. <i>Ecce rex tuus venit tibi</i> 554.</p> <p>14. <i>Roc erit praeceptum Aegypti</i> 205.</p>		
LIBER II. MACHABAEORUM		
<p><i>Nescio qualiter in utero meo apparuistis, neque enim ego spiritum et animam donavi vobis, et vilam, etc.</i> 147. 148.</p> <p><i>Filii novem mensibus in uteris matrum gestantur</i> 175. 176.</p>		
EX NOVO TESTAMENTO		
MATTHAEVS		
<p>1. <i>Quod in caelum natus es, de Spiritu sancio es</i> 179.</p> <p>3. <i>Cujus ventilabrum in manu ejus. et permundabit aream suam. et congregabit triticum in horreum suum. paleas autem comburel igni in eo. et tinyuibile</i> 212. 213.</p> <p>3. <i>Omnis arbor, quae non facit fructum bonum excindetur et in ignem mittetur</i> ibid.</p> <p>3. <i>Potens es Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae</i> 353.</p> <p>5. <i>Estote perfecti, sicut Pater vester coelestis perfectus es</i> 59. 60.</p> <p>5. <i>Qui dixerit fratri suo fratrem, reus erit gehennae ignis</i> 65. 66. et seq.</p> <p>5. <i>Qui irascitur fratri suo. reus erit iudicio. qui dixerit raca, reus erit concilio etc.</i> 67. 73. 74.</p> <p>10. <i>Qui viderit mulierem, ad concupiscendam eam. jam moechatus es eam in corde tuo</i> 67. 68. 72. 197. 200 ad 204.</p> <p><i>Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno coelorum</i> 70 ad 72.</p> <p>5. <i>Non veni legem solvere, sed adimplere</i> 72. 580. 581.</p> <p>23. <i>Herodes celebrat diem suum natalem</i> 153.</p> <p>24. <i>Qui solem oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos</i> 302.</p> <p><i>Si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis, nonne et ethnici hoc faciunt? estote ergo vos perfecti</i> 391.</p> <p>5. <i>Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam scribarum et pharisaeorum, non intrabitis in regnum coelorum</i> Vol. IV.</p>	<p>Cap. 1. <i>lis in regnum coelorum</i> Pag. 461. 462. 559. 560.</p> <p>5. <i>Explicatur sermo Domini in monte</i> 573 et seq.</p> <p>5. <i>Jota unum aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant</i> 586.</p> <p>5. <i>Non exhibis inde, donec reddas novissimum quadrantem</i> 68. 623.</p> <p>6. <i>Dimille nobis debita nostra</i> 56 ad 58. 62 ad 64. 67. 68. 72. 77. 202. 217. 218. 429 ad 431. 528. 600. 601.</p> <p>6. <i>Si enim remiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester coelestis delicta vestra</i> 77.</p> <p>6. <i>Et ne vos inducas in tentationem</i> 100. 101 et seq.</p> <p>6. <i>Tota fere oratio dominica explicatur</i> 210. 599 ad 601. 611.</p> <p>6. <i>Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum etc.</i> 317. 318. 434. 415. 446. 591. 595.</p> <p>6. <i>Si oculus tuus simplex fuerit, lotum corpus tuum lucidum erit</i> 586.</p> <p>6. <i>Pater noster quod est in coelis: est praefatio et proemium totius orationis dominicae</i> 643. 644.</p> <p>6. <i>Tota oratio dominica quoad singulas petitiones, et singula vero vocabula pulcherrime explicatur</i> 645.</p> <p>6. <i>Orantes intrent in cubiculum suum. et clauso ostio Patrem coelestem in silentio orent</i> 668.</p> <p>6. <i>Quid sit servire Mammonae</i> 721.</p> <p>6. <i>Cum facis eleemosynam, noli tuba cancre etc. Nesciat sinistra tua. quid faciat dextera tua</i> 128.</p> <p>7. <i>Quid vides festucam in oculo fratris tui</i> 68.</p> <p>7. <i>Si ros cum silis mali. nostis bona data dare filiis vestris etc.</i> 213. 214 et seq.</p> <p>7. <i>Non poles arbor mala bonos fructus facere</i> 336. 337.</p> <p>7. <i>Erat docens sicut potestatem habens, non sicut scribae et pharisaei</i> 570.</p> <p>8. <i>Quid Umidi estis modicae fidei</i> 477.</p> <p>9. <i>Confide filii. emittuntur tibi peccata tua</i> 481.</p> <p>9. <i>Cum auferetur ab eis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus</i> 681.</p> <p>9. <i>Nemo immittit commissuram panni rudis in vestimentum velus etc.</i> 687.</p> <p>10. <i>Timeo eum qui potest animam et corpus perdere in gehennam</i> 66.</p> <p>10. <i>Quicumque dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae, non pendet mercedem suam</i> 74. 75.</p> <p>10. <i>Qui recipit justum in nomine justum, mercedem iusti accipiet</i> 628. 718.</p> <p>11. <i>Benigne ad me omnes</i> 92. 300. 302.</p> <p>11. <i>Jugum meum suave est et onus meum leve.</i> 204. 586.</p> <p>11. <i>Si in Tyro et Sydone factae fuissent virgines quae factae sunt in te, olim in cinere et cilicio poenitentiam egissent</i> 113. 297.</p> <p>11. <i>Quomodo a Christo vocalisunt Galilaei</i> 295. 319.</p>	

Cap.

- II. *Confiteor tibi pater etc. Revelasti ca parvulis etc.* Pag. 316. el seq.
11. *Omnes prophetae el lex usque ad Joannem prophetaverunt* 582.
12. *De omni verbo otioso, quod loquuli fuerint homines, reddent rationem in die iudicii* 67.
13. *Incrassatum est cor populi hujus, el aures graviter audierunt, el oculos suos clausurunt, ne quando videant oculis, el auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, el sanem eos* 102. 103. el seq.
13. *Sic erit in consummatione saeculi, exhibunt angeli, et separabunt malos etc.* 243.
13. *Explicatur parabola seminantis* 457.
15. *De corde exeunt cogitationes malae, etc.* 187. 188. 276.
15. *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, caeteris autem non est datum* 297.
15. *Quod intrat per os, non coinquinat hominem* 684.
16. *Christus Petrum beatum appellavit* 61.
18. *Quae dicuntur facile, secundum aulem opera illorum nolite facere* 396.
19. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, eide pauperibus, el habebis thesaurum in coelo, el veni sequere me* 59. 411. 606.
19. *De matrimonio* 135.
19. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum coelorum* 725. 726.
19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* 558. 724.
19. *Omnis qui reliquerit patrem vel matrem, etc. propter me, centuplum accipiet el vitam aeternam possidebit* 627.
20. *Voca operarios el redde illis mercedem* 320. 445. 446. 605.
20. *Denarius diurnus quam aequalitatem significet* 572.
20. *Quid significet murmur operariorum* 565.
20. *Vita aeterna dicitur denarius diurnus* 605. 613. 631. 632.
22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* 59. 73 et seq.
22. *Per vestram nuptialem intelligitur charitas* 485. 487.
22. *Amice quomodo huc intrasti* 584.
23. *Duces caeci excolantes culicem, camelum autem gluttonies* 66.
23. *Jerusalem. Jerusalem, quae occidis prophetas el lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti* 289. 411. 447.
24. *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas mulierum. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* 562.
25. *Ile maledicti in ignem aeternum: Esurivi enim et non dedistis mihi manducare* 65. 67. 243.

Cap.

25. *Quid intelligatur per dexteram et sinistro-* Pag. 237.
25. *Non novi vos* 320.
25. *Distribuit unicuique laudem secundum propriam virtutem* 322.
25. *Percipite regnum, esurivi enim et dedistis mihi manducare* 321. 606.
25. *Per oleum intelliguntur opera misericordia?* 485.
26. *Petrus flevit amare* 61.
26. *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, el exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum* 353 et seq.

MARCUS

- I. *Domine si vis, potes me mundare* 470.
6. *Quid sit quare vigilia nodis* 656. 657.
10. *Solus Deus dicitur bonus* 177.
- II. *Crédite quia accipietis* 476.
13. *Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus veniet, sero an media nocte, an galli cantu, an mane* 658.
14. *Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt transfer calicem hunc a me* 353.
16. *Illi vero profecti, praedicaverunt ubique Domino cooperante* 445. 446.
16. *Domino confirmante sermonem sequentibus signis* ibid.
16. *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur etc. Signa autem eos, qui crediderint etc.* 471. 486.

LUCAS

1. *Erant autem iusti ambo, incedentes in omnibus mandatis. el justificationibus Domini sine querela* 60. 70. 71.
2. *Ecce positus est hic in ruinam, el in resurrectionem multorum in Israel* 106. 111.
3. *Qui habet duas tunicas et non habenti, et qui habet escas, similiter faciat* 721.
4. *Imperavit Dominus febre, et febris cessavit* 186.
7. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quae in oculo tuo est, non consideras* 66. 68.
6. *Non potest arbor mala bonos fructus facere* 396.
6. *Mensuram bonam, el confertam, el coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinus vestros* 632.
6. *Qua mensura mensi fueritis, remolietur vobis* 623.
7. *Fides tua te salvum fecit* 491.
7. *Propter hunc sermonem vade, exiit daemonium a filia tua* ibid.
8. *Crede tantum, el salva eris* 495.
9. *Vermis eorum non morietur, et ignis non exunguetur* 241.
10. *Decoqui incidit in latrones, el spoliatus,*

- Cap. *et plagis impositis semivivus relictus csl* Pag. 28. 29.
10. *Descendens ab Hierusalem in IHericho* 153.
10. *De legis perito* 571.
11. *Si oculus tuus fuerit nequam, lotum corpus tuum tenebrosum erit* 186.
11. *Comparat Chrislus Salonam forti armato custodienti atrium suum* 23G.
11. *Petile et dabitur vobis elc.Dabit spiritum bonum petentibus se* 300.
11. *Omnis qui petii accipit* 500.
- II. *Si ergo corpus tum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, el sicut lucerna fulgoris illuminabit le* 592.
11. *Quod superest, date eleemosynam, el omnia munda sunl vobis* 71G.
12. *Dico tibi non exies inde, donec eliam novissimum minutum reddas* 6G. 68.
12. *Servus qui cognovit voluntalem Domini sui, cl non praeparavit, el non fecit secundum voluntalem ejus, vapulabit nullis, qui aulem non cognovit, el fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omnis aulem cui multum datum est, nullum quaeretur ab eo* 68.
12. *Quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum* 313. 319. 554 G89 cum seq.
12. *Ignem veni mittere in terram* 439.
12. *Si veneril in secunda vigilia, el si in tertia vigilia veneril* 658.
12. *Slulle.hac nocte repetunt a te animam tuam, el quae parasti cujus erunt?* 719. 720.
12. *Sic est omnis, qui thesaurizat, et non est in Deum dives* *ibid.*
13. *Cum videritis Abraham, Isaac et Jacob, el omnes prophetas in regno Dei* G1.
11. *Nisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet. non polesl esse meus discipulus* 725. 726.
11. *Qui non odii patrem cl matrem, el fdios el uxorem etc. ibid, el seq.*
15. *Quid per centesimam ovem aberrantem a grege, el dragmam pcrdilam intelligilur* 153 cl seq.
15. *Portio substantiae dala filio prodigo csl liberum arbilrium* 419. 421.
15. *Quanti mercenarii elc.* 617.
- 16G. *Lex et prophetae usque ad Joannem* 582.
- 16G. *Facile vobis amicos de Mammona iniquitatis, ut cum defecerilis.recipianl vos in aeterna tabernacula* 718. 725. 726. 728.
16. *De divile epulone* 719. 720.
17. *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare cl transplantare in mare, obcdicl vobis* 484.
17. *Cum feceritis haec omnia, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus* 544. 610. 616. ct seq.
18. *Mortuus oral, et revixit* 439.
18. *Publicanus oral cum fide pro remissione peccatorum* 384. 527. 544. cum seq.
18. *Gratias tibi ago Domine, quia non sum sicut caeleri homines elc.* 471.

- Cap. 18. *Omn is qui se humiliat exallobilur* Pag. 500.
18. *Fides tua le salvum fecil* 583.
18. *Oportet semper orare* G 40. G54.
19. *Venit filius hominis quaerere, et sal vum facere quod perierat* 437. 438.
19. *De praemio fidelis servi qui lucratus erat decem minas* G32.
23. *Hodie mecum eris in paradiso* 38.

JOANNES

1. *Omnia per ipsum facta sunl, el sine ipso factum csl nihil* 114. 184.
1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* 190.
1. *Erat lux vera, quae illuminai omnem hominem venientem in hunc mundum* IG3.202. ad 204. 300.
1. *Quotquot receperunt eum. dedit eis potestatem filios Dei fieri* 417. 448. 480. 501.
1. *Lux in tenebris lucet, el tenebrae eam non comprehenderunt. Item: in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, el mundus eum non cognovit* 3G0.
1. *Lex per Moysen data est. gratia et veritas per Jesum Christum facta est* 574. 575.
1. *Vita aeterna dicilur gralia pro gratia* G31.
2. *Solvite templum hoc el ego in triduo reaedificabo illud* 10G.
3. *Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum* 148. 151. 235.
3. *Nisi quis renutus fuerit ex aqua et Spirilu sancto, non potest intrare in regnum Dei* 151.
3. *Qui credit in filium habet vilam aeternam* 467. 468. 472.473.
3. *Ut omnis qui credit in eum. non pereat, scd habeat vilam aeternam* 500 et seq.
3. *Qui facil vcrilalem.venit ad lucem ul manifestentur opera ejus, quia in Deo sunl facta* 544.
4. *Aqua quam ego dabo ei.fiet in eo fons aquae salientis in vilam aeternam* 275 ct seq.
4. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei non sitiet in aeternum, scd fiet in eo fons aquae salientis in vilam aeternam* 564. 631.
5. *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, cl gloriam quae a solo Deo esi, non quaeritis?* 105. 106.
- Paler meus usque modo operatur* 361 ad 3G3.
6. *Omnis qui audivit a Paire el didicit, veni a me* 2W ad 293. 316. 453.
6. *Nemo potest ad me venire, nisi Paler, qui misit mc. traxerit illum* 300. 305.309.316 ad 318. 434. 439. 454.
6. *Vullis cl vos abire?* 419. 447.
6. *Sunl quidam ex vobis qui non credunt, ipse enim sciebat, qui essent credentes, el quis cum traditurus esset* 487.
7. *Qui credit in me.flumina de venire ejus*

Cap.

- fluent aquae vivac. Hoc autem dixit de spiritu etc. Pag. 275 cl scq.*
8. *Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax est. cl paler ejus 90.91.*
8. *Diabolus homicida est ab initio 121. 123.*
8. *Qui peccatum, servus est peccati 428.*
8. *Vos ex patre diabolo estis 189.*
8. *Si vos filius liberaverit, vere liberi estis 201.*
9. *Ego in iudicium veni, ul qui non vident, videant, et qui vident caeci fiant 10G.*
9. *Si essetis caeci, non haberetis peccatum, nunc autem dicitis, quia videmus, peccatum ergo vestrum manet 305. 307.*
- 10. *Non rapiet eas quisquam de manu mea 290.*
10. *Ego sum pastor bonus, et cognosco oves meas 320.*
10. *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient 322.*
11. *De resurrectione Lazari 30. Gl.*
11. *Nonne duodecim horae sunt in die G5G. G57.*
12. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias, excaecavit oculos eorum, et induravit cor eorum 102 ad 105. 305. 309.*
12. *Nunc princeps huius mundi ejicietur foras 23G.*
12. *Cum tanta signa fecisset, non credebant in eum 305.*
12. *Verum tamen nulli ex principibus credebant in eum, sed non confitebantur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum quam gloriam Dei, etc. 482 ad 484.*
13. *Dixit Christus s. Petro: qui lotus est, non indiget, nisi ul pedes lavet. Et vos mundi estis, sed non omnes Gl. G2. 73.*
13. *Si 71071 lavero te, non habebis pariem mecum 73 et scq.*
13. *Quod facis, fac citius 10G.*
13. *Ego posui vos, ut eat, et fructum afferatis, et fructus vester maneat 317. 318.*
13. *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem 545. 54G.*
13. *Mandatum novum do vobis 577.*
14. *Vos autem cognoscetis cum, quia apud vos manebit, et in vobis erit. In illa die cognoscetis, quia ego sum in Patre, et vos in me, et ego in vobis 539. 540 cl scq.*
14. *Qui diligit me. sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum 495.*
15. *Excusationem non habent de peccato suo 104.*
15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos 3131 322.*
15. *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem 394.*
15. *Qui manet in me, et coniungitur, hic fert fructum multum 395. 390.*
15. *Sine me nihil potestis facere 39G. 408. 409. 436. 439.*
15. *Sicut palme non possunt a semel ipso ferre*

Cap.

- fructum, nisi manserit invite: Hanc nisi in me manseritis Pag. 428.*
15. *Omnem palmitem in me non ferentem [et] dum tollet eum 5G2.*
21. *Cum tamen meris alius cinget te. et ducet [et] tu non vis, hoc autem dixit significat qua morte clarificaturus erat Deum Cl.*

ACTA APOSTOLORUM

2. *Hunc definito consilio, et praescientia traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis 95.*
4. *Convenerunt vere in civilem istam adverte sanctum puerum tuum Iesum quem unxit. Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israel, facere quae manu tua et consilium tuum decreverunt [et] ibid.*
5. *Nonne manens ibi manebat? et venditum erat in tua potestate 3G5.*
7. *Vos semper Spiritui sancio resistitis UI.*
8. *Nondum Spiritus sanctus in quem quum illorum venerat. sed baptizati in nomine domini Iesu 502.*
10. *De eleemosynis et oratione Cornelii 441.*
10. *Remissionem peccatorum accipere omnes qui credunt in eum 500.*
13. *Suscitavit illis David regem, cui testimonium perhibens dixit, inveni David filium Jesse virum secundum cor meum (A).*
13. *Cur ex multis audientibus verbum Dei, alii convertantur, alii non? 316.*
13. *In hoc omnis qui credit justificatur 500 cl scq.*
13. *Per hunc annuntiatur vobis remissio peccatorum. ab omnibus a quibus non potuistis in lege Moysis justificari. In hoc omnis qui credit justificatur 525. 526.*
15. *Fide purificans corda eorum 605 cl scq.*
15. *Quid lentius imponere iugum super cervices discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus 594 ad 596.*
16. *Transeuntes autem Phrygiae et (italiae) regionem, relati sunt a Spiritu sancio loqui verbum Dei in Mysiam. Cum venissent autem in Bithyniam, et non permisit eos Spiritus Iesu 108. 109. 309.*
16. *Aperuit Dominus ejus cor intendere his, quae dicebantur a Paulo 316.*
17. *Quaerere Deum, si forte attrectent cum. aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum 359.*
17. *In ipso vivimus, movemur, et sumus 361.*
22. *Abluere peccata tua invocato nomine ipsius 152.*
26. *Paulus mittitur ad gentes et populos, ut aperiat oculos eorum, et convertantur de tenebris ad lucem, et de potestate Satanae ad Deum 23G.*
27. *Incipiebat enim periculosa esse navigatio, quia jejuniis. jam praeterierat 707.*

EPIST. AD ROMANOS

Cap.

- In cpisl. ad Romanos refutantur duo Judai-*
zantium errores **Pag. 597.**
- j, *Sicul non probaverunt, Deum habere in no-*
titia, tradidit illos in reprobu ; sensum.
liem: Quia commutaverunt veritatem Dei
in mendacium, el coluerunt,ac servierunt
creaturae potius quam Creatori: proplcrca
tradidit illos Deus in passiones ignomi-
niae 1<>2 ad 105 et 110.
- I. *holo aulem vos ignorare fratres, quia saepe*
proposui venire ad vos, el prohibitus sum
usque adhuc **108. 109.**
- I. *Christus praedestinatus esi filius Dei in vir-*
tute **319.**
1. *Revelatur ira Dei dc coelo super omnem im-*
pietatem, et injustitiam hominum eorum,
qui veritatem Dei in injustitia delinent.
quia quod notum est Dei manifestum est
in illis. Deus enim illis manifestavit. Invi-
sibilia enim ipsius a creatura mundi per
ea quae facta sunl, intellecta conspiciun-
tur. Sempiterna quoque ejus virtus, cl di-
vinitas,ita ul sini inexcusabiles,quia cum
cognovissent Deum, non sicut Deum glo-
rificaveruntl **357 ud 360. 496. 497.**
1. *Evangelium virtus Dei est in salutem omni*
credenti quia revelatur in eo Dei justitia
ex fide in fidem **496. 497. 504. 505.**
2. *Gentes quae legem non habent, naturaliter*
quae legis sunl faciunt **25. 190. 379. ad**
383.
2. *Quomodo patientia Dei homines indurat* **105.**
2. *Qui sine lege peccaverunt,sine lege peribunt*
157.
2. *Factores legis justificabuntur* **530.**
3. *Λ'οη sunl facienda mala, ul bona eveniant*
85. 108. 109. 113. 114. 121.
3. *Numquid iniquus est Deus? absit. Alioquin*
quomodo judicabit Deus hunc mundum ?
89.
3. *Omnes peccaverunt, cl egent gloria Dei* **147.**
3. *Justificati gratis per gratiam ipsius, per re-*
demptionem quae csl in Christo Jesu **213.**
211. 509.
3. *Exclusa est gloriatio tua. Per quam legem?*
factorum? non, sed per legem fidei **487.**
492. 494. 611. cum seq.
3. *Arbitramur hominem justificari per fidem,*
Sine operibus **589.592. 493. 499. 502.585.**
3. *Unus est Deus, qui justificat circumcisionem*
ex fide, cl praeputum per fidem **489.490.**
4. *Ubi non csl lex, ncc praevaricatio cssc po-*
test l **19. 120. 155.**
4. *Lex circumcisionis signaculum justitiae fi-*
dei **121.**
- I. *Non infirmatus csl fide, nec consideravit cor-*
pus suum emortuum,ct emortuam vulvam
Sarae, in repromissione eliam Dei non
haesitavit diffidentia, sed confortatus csl
fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens,
quia quaecumque promisit Deus, potens.

- est facere. Ideo el reputatum esi ei ad ju-*
stitiam **Pag. 467.468. 576. 477. 591. 517.**
4. *Ideo ex fide, ul secundum gratiam firma sit*
promissio **177.**
- i. *Credenti in eum. qui juslificial impium, re-*
putatur fides ejus ad justitiam **489. 490.**
59 4. 595.
4. *Ei qui operatur,merces imputatur secundum*
debitum , non secundum gratiam **493.**
4. *Si Abraham ex operibus justificatus est,*
habel gloriam, sed non apud Deum **494.**
4. *Qui traditus est propter delicia nostra, el*
resurrexit proplerjuslificationemnoslram
513. el seq.
4. *Beati quorum remissae sunl iniquitates, el*
quorum lecta sunt peccala: beatus vir cui
non imputavit Dominus peccatum **522.**
el seq.
5. *Per unum hominem peccalum in hunc mun-*
dum intravit,el per peccalum mors **34.35.**
61. 119.120. 152. 115. 157. 151. 154. 160.
170. 204.
5. *Ubi abundavit delictum, superabundavit el*
gralia **122.**
5. *Λ'οη sicut delictum ila el donum* **ibid.**
5. *Sicut per inobedienliam unius hominis pec-*
catores constituti sunl nulli, ila per obe-
dienliam unius hominis justl constituentur
nulli **124. 125.133. cl fuse a pag. 167.**
cl seq. praesertim 146. 154. 205. 238.239.
275. 517.
5. *Per unius hominis delicium peccalum in*
mundum intravit, in quo omnes peccave-
runt **124. 125. 154. 160. 168 ad 170. 175.**
176. 228.
5. *Fere totum caput quintum ad Romanos ex-*
plicatur a pagina **142. usque ad 147.**
5. *Christus secundum tempus pro impiis mor-*
tuus csl **153.**
5. *Quomodo gralia Dei per Christum abunda-*
vit in piores, quam peccalum abundave-
rit per Adam **154 et seq.**
5. *Usque ad legem peccalum erat in mundo.*
Peccalum autem non imputabatur, cum
lex non esset **155. 156 cum seq.**
5. *.Idam quomodo forma futuri* **179. 182. 183.**
5. *Judicium quidem ex uno in omnes homines*
in condemnationem, gralia vero ex mul-
lis deliciis in justificationem **238. 239.**
5. *Per unius jusliliam in omnes homines iit ju-*
stificatione vitae **ibid.**
5. *Charilas Dei diffusa est in cordibus nostris*
per Spiritum sanctum, qui datus est no-
bis **277. 542. 509.**
5. *Legem datam esse, ut peccatum superubun-*
det, quomodo inleUigendum? **392. 393.**
5. *Justificati ergo ex fide.pacem habeamus ad*
Deum **489. 490. el seq.**
5. *Sicul regnavit peccalum per mortem, ila el*
gralia regnet perjusliliam in vitam aeter-
nam **513.**
6. *Non estis sub lege, sed sub gralia* **121, 579**
ad 581.

INDEX

Cap. G. VL in novitate vilae ambulet Pag. 152. G. Mori peccalo, ul resurgamus iustitiae ibid. G. Stipendium peccati mors 34. 35. GG. 70 ad 72. 119. 120. 143. 144. 155. 15G. 273. Gil. G. Veius homo nosier. crucifixus est, ut destruat corpus peccati 186 cum seq. G. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiis eius 186 ad 188. 203. 205. 211. 218. G. Quid intelligatur per corpus peccati 18G. G. Gratia Dei cita aeterna 190. 273. 301. 583. G. Liberati a peccato, servi facti estis iustitiae 333. G. Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos Deo. tamquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma iustitiae Deo 205. G. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel 523. G. Exhibete membra vestra servire iustitiae in sanctificationem 598. 7. Jam non ego operor illud, sed quod, habital in me peccatum 20. 184. 198. 203. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius 20. 31. 32. 1G4. 198. 209. 252. 7. Sentio aliam legem in membris meis, etc. 28. 29. 32. 184. 189. 198. 431. 7. Quare leges in tabulis scribuntur? 121. 7. Peccatum per mandatum seduxit me, et per illud occidit 130. 131. 7. Absque lege peccatum mortuum erat 155. 15G. 7. Scio quod non habitet in me. hoc est in carne mea. bonum. Non enim quod volo bonum hoc ago. sed quod odi malum hoc facio 184. 199. 205. 208. 431. 45G. 7. Peccatum operatum est in me omnem concupiscentiam 187. 188. 20G. 207. 7. Quid ergo, lex peccatum est? absit 187. 188. 205 ad 207. 7. Lex dicitur mors 205. 7. Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam. nisi lex diceret, non concupisces 205 ad 207. 7. Scio enim quia lex spiritualis est. ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato 20G ad 209 et seq. 7. Quod odi facio. et mente servio legi Dei 341. 7. Invenio igitur legem. volenti mihi facere bonum, quoniam malum mihi adjacet 208. 209. 7. Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio 209. 441. 7. Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti 29 J. 7. Libertas a peccato explicatur similitudine mulieris liberatae a servitute viri morte intercedente 579. 8. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum etc. 34. 35. 119. 120. 177.	Cap. 8. Exclamamus redemptionem corporis Pag. 159. 198. 8. Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu 199. 20G. 207. 209. 592. 8. Et nos primitias spiritus habentes, intrans ingemiscimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri 208. 8. Sapientia carnis inimica est Deo 209. 8. Vanitati creatura subjecta est non vota 249. 8. Quos praedestinavit, hos et vocavit. quos testificavit, hos et iustificavit 273. 290. 291. 516. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei 277. 8. Ut conformes efficiamur imagini filii Dei 319. 463. 8. Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui 320. 324. 325. 8. Tunc et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei 333. 8. Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum misit in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum. ut justificatio legis, impleretur in nobis 523. 589 et seq. 8. Lex divina quomodo lex mortis et peccati 385. 38G. 8. Ipse spiritus postulavit pro nobis gemitibus inenarrabilibus 650. 651. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum 445. 446. 547. 8. Spiritus adjuvat infirmitatem nostram H7. 8. Spiritus vivit propter justificationem 513. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei 517. 549. 8. Certus sum. quia neque mors, neque vita poterit nos separare a charitate Dei 517. 564. 8. Si lamen compatimur et ei conglorificemur. Existimo enim quia, non sunt condignae passionibus huius temporis ad futuram gloriam 583. Gal. 624. 632. 8. Lex spiritus vilae liberavit me a lege peccati et mortis 591. 595. 9. Nunquid iniquitas apud Deum? absit 89. 98. 99. 9. In non habet potestatem figulus facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, etc. 96. 97. 9. In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam 96. 97. 99. 9. O homo, tu quis es, quia respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare sic me fecisti 96. 97. 99. 122. 313. 9. Si Deus volens ostendere iram, et nolam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae aperta in interitum, ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam 98. 99. 111. 319. 9. Cur Deus unius miseretur non alterius, Ja-

- Cap. *cob dilexil, Esau odio habuit antequam quidquam mati vcl boni egerant, non est ratio nisi voluntas? Dei? Pag.y8. 313. 324. 325. 327.*
9. *Cujus vull miseretur, et quem vull indurat 101 nd 104. 114. 298. 299. 327.*
9. *Ecce ponam in Sion lapidem offensionis, ct petram scandali 107.*
- y. *Λ'ον volentis, neque currentis, sed miserentis Dei esl 317. 318.*
9. *Ul secundum electionem propositum Dei maneret 323 nd 325.*
9. *Jacob dilexi, Esau odio habui 313.324.325. 327.*
9. *Gentes quae non sedabantur iustiliam apprehenderunt iustiliam. Iustiliam aulem quae ex fide est etc. 314.*
10. *Fides cx auditu, auditus aulem per verbum Christi 281.*
10. *Quae ex fide esl justitia, sic dicil, ne dixeris in corde luo, quis ascendet in coelum, idesl. Chrislum deducere? aul quis descendet in abyssum, idesl, Chrislum a mortuis revocarc? sed quid dicil? prope esl verbum in ore luo, el in corde tuo. hoc esl verbum fidei. quod praedicamus: quia si confitearis in ore luo Dominum Jesum etc. 387.*
10. *Quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. Sed quomodo invocabunt in quem non crediderunt? quomodo credent sine praedicante? quomodo praedicabunt nisi initiantur? 480. 491. 500.*
10. *Ignorantes Dei justitiam, ct suam quaerentes statuere, justitiae Dei non sunl subiecti 493. 523.*
10. *Omnis qui credit in eum, non confundetur 500 et seq.*
10. *Corde creditur ad iustiliam, ore aulcm confessio fil ad salutem 583.*
11. *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei 98. 99. 557.*
11. *Λ'ον repulit Deus plebem suam, quam praescivit 320.*
11. *Reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunl 313. 559. 560.*
- II. *Quis prior dedit illi, et retribuetur ci? 439.*
13. *Qui aulem diligil, legem implevit 70 nd 72. 442.*
13. *Induimini Dominum nostrum Jesum Christum 441.*
14. *Omne quod non est cx fide peccalum esl 397.*
14. *Qui discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non cx fide 398.*

I. AD CORINTHIOS

1. *Qui gloriatus, in Domino gloriatur 383.*
1. *Qui factus est nobis a Deo, sapientia, cl iustitia, el redemptio 523.*
2. *Sapientiam loquimur inter perfectos 59.*
2. *Aos aulcm non spiritum huius mundi acce-*

- Cap. *pimus, sed spiritum, qui ex Deo est. ul sciamus, quae donata sunl nobis Pag.547 cl seq.*
3. *Si quis superaedificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos ligna, focnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim declarabit etc. GG. cl seq.*
3. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus aulem incrementum dedil 445. 41G.*
3. *Unusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem, Dei enim sumus coadjutores ibid.*
3. *Fundamentum aliud nemo polesl ponere praeter id, quod positum esl, quod est Chrislus Jesus 491.*
4. *Quomodo Apostolus Corinthios filios suos voccl? 189.*
4. *Tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum, el manifesta erunt consilia cordium 246.*
4. *Quis enim te discernit? Quid habes quod non accepisti? 291. 322. 437 ad 139. 457.*
4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum 539. 510. 542.*
4. *Mihi aulem pro minimo est, ut a vobis iudicer, aul ab humano die, sed neque mc ipsum iudico. Qui autem iudicat me. Dominus esl: itaque nolite ante lempus iudicare etc. 538 ad 540.*
- G. *An nescitis. quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque idolis sementes, neque adulleri. etc. 57. 58. G5. G7.*
- G. *El hacc quidem fuistis, el abluti cslis, sed sanclilicuti estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, el in Spiritu Dei nostri 509. 520. 521.*
7. *Qui non sc continent. nubant, melius cnim esl nubere quam uri 253.*
7. *Aon habens necessitatem sed potestatem habens suae voluniaiis 333.*
7. *Quod vull faciat, non peccat, si nubat 392. 393.*
7. *Qui statuit in corde suo firmus. non habens necessitalcm, sed potestatem habens suae voluntatis, cl hoc iudicavit in corde suo etc. 414.*
9. *Apostolus dicil sc sub lege non esse, et tamen sine lege non esse, sed in lege esse Christi 121.*
9. *Λ'ον sum liber? non sum Apostolus? 242.*
10. *Fidelis Deus qui non sinet ros lentari supra id quod potestis 90. 91. 204. 389. 390.*
10. *Deum operari omnia in omnibus 3G1.*
10. *Sive manducatis, sive bibitis, sive quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite 398. cl seq.*
10. *Omne quod in macello vacnit, manducate DIS.*
11. *Mulier ex viro, non vir cx muliere, cl mulier propter virum, non vir propter mulierem formatus esl 130, 131.*

Cap.

11. *Probet sc unusquisque cl sic dc pane illo c-*
dal Pag. 547.
12. *Divisiones gratiarum* 273.
12. *Unicuique dalur manifestatio Spirilus ad*
utilitatem 289.
12. *Hacc aulem operalur unus el idem spirilus*
dividens singulis prout vult 351 ad 353.
12. *Qui operalur omnia in omnibus* 151. 452.
12. *Charilas patiens csl. benigna, etc.* 412.
13. *Kune aulem manent fides, spes, charilas,*
tria hacc. major autem horum csl chari-
tas 4G7. 468.
13. *Charitas numquam excidii* 504.
13. *Si habuero omnem fidem, Haul monies trans-*
feram, charilatem aulem non habuero ,
nihil sum 484.
15. *Primum hominem factum esse in animam*
viventem, secundum in spiritum vivifican-
tem 21. 22.
15. *In Adam omnes moriuntur* 34. 35. 133. 170.
15. *Per hominem mors* 34. 35.
15. *Stimulus mortis peccalum* 34. 35. 152.
15. *Primus homo forma futuri* 78. 79 cl seq.
15. *Sicul portavimus imaginem terreni. ila por-*
temus imaginem coelestis 186. 392. 393.
el seq.
15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ila el in*
Christo omnes vivificabuntur 300.
15. *Lex virtus peccati* 395. 4 10.
15. *Plus omnibus laboravi, non aulem ego solus,*
sed gralia Dei mecum 447.
16. *Spero me aliquantulum temporis manere a-*
pud vos si Dominus permiserit 107 ad 109.
cl seq.

IT. AD CORINTHIOS

1. *Gloria nostra haec est. testimonium conscien-*
tiae nostrae 547. 553.
3. *Aon sumus sufficientes cogitare aliquid ex*
nobis, tamquam ex nobis, sed sufficientia
nostra ex Deo est 382. 434. 437. 438. 451.
452.
3. *Lilera occidit* 385. 38G. 410. 57G.
3. *Moyses ponebat velamen super faciem suam,*
ut non intenderent filii Israel in faciem e-
jus, nos aulem revelata facie etc. 572.
4. *Sed licet is qui foris est noster homo corrup-*
pitur: tamen is qui intus est renovatur dc
die in diem 21.
4. *Leves el momentaneae passiones aeternum*
gloriae pondus operantur G07.
5. *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo o-*
mnes mortui sunl, el pro omnibus mortuus
est Chrislus 148. 153. 174 ad 17G.
5. *Qui non noverat peccatum, pro nobis pec-*
calum fecit 148. 190. 205. ct seq. 5.
5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal*
Chrisli, ul referat unusquisque propria
corporis, sicut gessit, sive bonum, sive ma-
lum 154. 244. 245.
5. *Deus erat in Christo mundum reconcilians*

Cap.

- sibi non reputans illis delicia ipsorum,;*
Pag. 523.
7. *Emundemus nos ab omni inquinamento car-*
nis, el spirilus, perficientes sancti/icalio-
nem in Umore Domini 54. 598.
8. *Non imperans dico, sed consilium do: u*
praesenti vestra abundantia illorum ino-
piam supploal 22. 723.
9. *Unusquisque prout destinavit in cordc. non*
ex tristitia, aul ex necessitate, hilarem t
nim datorem diligit Deus 415. 416.
9. *Multiplicabit semen vestrum, cl augebit in-*
crementa frugum justitiae vestrae 598.
10. *Captivandum esse intellectum in obsequium*
fidei 432.
11. *Timeo ne sicut serpens llevam seduxit nstu-*
lia sua, ila corrumpantur sensus vestri
129.
12. *Paulus raptus in tertium coelum, el in para-*
disum 38 ct seq.
12. *Sufficit libi gralia mea. Nam virtus in infir-*
mitate perficitur 220. 273.
12. *Vosmetipsos lentale, si eslis infide, annor.*
cognoscitis vosmetipsos. quia Chrislus in
vobis est, nisi forte reprobi eslis? 547.
13. *An experimentum quaeritis ejus, qui in mr*
loquitur Chrislus, qui in vobis non infir-
matur, sed potens csl in vobis? nam etsi
crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex
virtute Dei 547 ct seq.
13. *Nam et nos infirmi sumus cum illo, sed vi-*
vimus cum eo ex virtute Dei in vobis, etc.
ibid.

AD GALATAS

- In epistola ad Galatas duplex quaeslio tra-*
ctatur 597.
- Item in eadem refutantur duo Judaizantium*
errores 597.
2. *Paulus quomodo dicitur naiura Hebraeus*
281.
2. *Si per legem iustilia, ergo Christus gratis*
mortuus est 494.
3. *Conclisit Scriptura omnia sub pecealo, ul*
remissio per Christum daretur credenti-
bus 148.
3. *Omnes filii Dei eslis per fidem* 281.
3. *Si cx lege haercdilas, ergo non ex promi-*
sione 494.
3. *Si data esset lex, quae posset vivificare, ve-*
re ex lege esset iustilia 51G.
3. *Lex propicr transgressionem posita csl* 580.
581.
3. *Qui ex operibus legis sunl, sub maledicto*
sunl 607 cum seq.
3. *Chrislus nos liberavit de maledicto legis fa-*
ctus pro nobis maledictum 590.
- Qui talia agunt, regnum Dei non consequen-*
tur G3. G4.
5. *.Si Spiritu ducimini, non estis sub lege* 121.
5. *Evacuati eslis a Christo, qui in lege iustifi-*
camini. a gratia excidistis 494.
5. *Fruclus Spirilus csl charilas etc.* 442.

Cap.

5. *Nos aulem spiritum cx fide, spem justitiae*
expectamus. Nam in Christo Jesu neque
circumcisio aliquid valet, neque praepu-
tium, sed fides quae per dilectionem ope-
ratur Pag. 394. 557 cum seq.
- G. *Qui sc existimat aliquid esse, cum nihil sil,*
seipsum seducit 130. 131.

AD EPHESIOS

1. *Elegii nos in ipso ante mundi constitutio-*
nem, ul essemus sancti el immaculati 59.
312. 313. 548.
1. *Qui omnia operalur secundum consilium vo-*
luntalis suae 89. 10G.
1. *Chrislus inslauravit quae in coelis, el quae*
in terra sunl 241 cl seq.
1. *Praedestinavit nos in laudem gloriae graliae*
suae 273. 312.
1. *In quo nos sorte vocali sumus. praedestinati*
secundum propositum ejus 313.
1. *Deus nos acceptos sive graliosos habuit in di-*
lecto filio suo 521.
2. *Eramus et nos naiura filii irae* 20. 31. 113.
148. 155. 15G. 161. 162. 172. 190. 252. 254.
2. *Gratia estis salvati per /idem, et hoc non cx*
vobis, Dei enim donum esi 300.
2. *Cum essetis mortui peccatis ct delictis* 439.
3. *Christus per fidem habitat in cordibus* 277.
3. *Per quem habemus fiduciam, ct accessum*
in confidentia per fidem ejus 548.
4. *Renovamini spiritu mentis vestrae, cl indui-*
te novum hominem, qui secundum Deum
creatus est in iustilia. et sanctitate verita-
tis 54. 187 ad 189. 210. 51G. 525. 52G.
4. *Deponite vos, secundum pristinam conver-*
sationem, veterem hominem 211.
5. *Fornicatio, el omnis immunditia aul avari-*
tia necnominelur in vobis. sicut decet san-
ctos, aut turpitudinem, aul stultiloquium 61.
5. *Ecclesiam omnino esse sine macula el ruga*
oa.
5. *Mundans eam lavacro aquae in verbo vilae*
152.
- G. *Pax fratribus, el charilas cum fide a Deo*
paire 4 42.
19. *De matrimonio* 135.

AD PHILIPPENSES

1. *Qui coepit in vobis opus bonum, perficiet us-*
que in diem Chrisli 414.
2. *Deus est qui operatur in vobis relie ct perfi-*
cere pro bona voluntate 29G. 298. 299. 4 41.
451 452.
2. *Cum metu et tremore salutem vestram ope-*
ramini. Deus enim est etc. 31G. 52G. 437.
438. 451. 452.
3. *Non quod jam acceperim, aul jam perfectus*
sim, sequor autem si comprehendam 59.
3. *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus*
592.

Cap.

3. *Ul inveniar in illo non habens meam iusti-*
tiam: quae cx lege est, sed illam, quae ex
fide est Chrisli. quae ex Deo est iustilia in
fide Pag. 461. 4G2. 493. G11.
4. *in omni oratione et obsecratione, cum gra-*
tiarum aelione petitiones vestrae inno-
tescant apud Deum G3G. G37 cl seq. fusius
explicatur.

AD COLOSSENSES

1. *Nos per Christum eripi dc polcsiale tenebra-*
rum 236.
1. *Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive*
quae in terris, sive quae in coelis sunl
241.
2. *Cum mortui essetis in deliciis* 43G.
2. *Si mortui eslis cum Christo ab clementis*
mundi hujus, quid adhuc decernitis, ne
tetigeritis, nc gustaveritis, ne contrecta-
veritis? quae sunl omnia in interitum ipso
usu, secundum praecepta, el doctrinas ho-
minum G84. G95.
3. *Quid sil exuere veterem hominem, el indue-*
re novum 186. 211.
3. *Mortificate membra vestra, quae sunt super*
terram 211.
- Fere totum tertium caput explicatur* 18G.

II. AD THESSALOMCENSES

2. *Eo quod charilalem veritatis non receperunt,*
ul salvi fierent, ideo mittet illis Deus ope-
rationem erroris, ul credant mendacio
104.

I. AD TIMOTHEUM

1. *Fui blasphemus ct contumeliosus, et perse-*
quulor, sed misericordiam consequulus
sum. quia ignorans feci in incredulitate
55. 68.
1. *Lex iusto non csl posita* 118 ad 121. diffuse
cl 580. 581.
1. *Habens fidem el bonam conscientiam quam*
quidam repellentes, circa fidem naufra-
gaverunt 12G.
1. *Finis praecepti. charilas de corde puro* 284.
1. *Vult omnes homines salvos fieri* 301. 302.
per lotum 310. 311. 500.
2. *Vir non est seductus, mulier aulem seducta*
m praevaricatione fuit 129. usque ad fuse
explicatur 130. 131.
2. *Mulier in silentio discal cum omni subjectio-*
ne. Docere aulem mulieri non permitto,
neque dominari in virum, sed esse in si-
lento 130. 131.
2. *Quia prior .Idam formatus csl, deinde lleva*
ibid, el seq.
2. *Dedit redemptionem semcl ipsum pro omni-*
bus 153. 184.
2. *Obsecro igilur primum omnium fieri obse-*
crationes, orationes, postulationes, gra-

Cop.

- liarum actiones, pro omnibus hominibus*
Pag.038.
Deus solus immortalis 177.
4. *Omnis creatura Dei bona csl.*
'i. *Qui est salvator omnium hominum, maxime*
fidelium 301. 302.
i. *In novissimis diebus discedent quidam a fi-*
de prohibentes nubere et abstinere a cibis
085. 080.
i. *Exerce te ad pietatem. Corporalis enim exer-*
citatio ad modicum valet, pietas aulem ad
omnia 094. 095.
5. *Qui suorum maxime domesticorum curam*
non habet, fidem negavit, et est infideli
deletior ibid.
0. *Radix omnium malorum est cupiditas. quam*
quidam appetentes erraverunt a fide 120.
187. 188.

II. AD TIMOTHEUM

1. *Scio cui credidi, et certus sum. quia potens*
csl depositum meum servare in illum diem
jussus iudex 535.
2. *Te quando Deus det illis poenitentiam ad*
cognoscendam veritatem et resipiscam a
laqueis diaboli 301. 305. 455.
2. *Cognovit Dominus qui sunt ejus* 320.
2. *In magna domo sunt vasa aurea et fictilia,*
alia in honorem, alia in contumeliam, etc.
ibid.
2. *Discedat ab iniquitate omnis qui nominat*
nomen Domini ibid.
2. *Erit vas in honorem* 321.
2. *A quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem*
:»8.
4. *Quam recte mihi in illa die iussus iudex*
629.

AD TITUM

1. *Omnia munda mundis, iniquitatis aulem,*
et infidelibus nihil csl mundum, sed in-
quinatae sunt eorum, et mens. et conscien-
tia 398.
2. *Sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saecu-*
lo 5i.
3. *Per lavacrum regenerationis et renovationis*
152.
3. *Apparuit benignitas et humanitas salvatoris*
nostri Dei, non ex operibus quae fecimus
nos. sed secundum suam misericordiam
salvos nos fecit per lavacrum, etc. 509
et seq.

AD HEBHAEOS

1. *Qui cum sit splendor patris et figura sub-*
stantiae ejus 470.
2. *Initium substantiae ejus* ibid.
4. *Festinemus ingredi in illam requiem* 584.
5. *Factus est omnibus obedientibus sibi causa*
salutis aeternae 500.

Cap.

- G. *Hoc faciemus siquidem permiserit Deus* 108 ad 110.
7. *Melchisedech dicitur sine patre, sine matre,*
sine genealogia, neque, initium dierum,
nec finem vitae habens 130. 131.
I. *Christus et Levi in lumbis Abrahae* 100 et
seq.
10. *Quanto magis putatis deteriora mereris sup-*
plicia, qui filium Dei conculcaverit, et sicut
guinem testamenti pollutum duxerit, in
quo sanctificatus. et spiritui gratiae con-
tumeliam fecerit 07. 08.
10. *Patienda vobis necessaria est, ut faciente*
voluntate Dei, reportetis promissionum
582.
II. *Sine fide impossibile est placere Deo* 399.
489. 490.
11. *Fides csl sperandarum substantia rerum ar-*
gumentum non apparentium 405 et seq.
11. *Fide intelligimus aptata esse saecula verbo*
Dei AW. 469.
11. *Fide a deo responso accepto de iis quae adhuc*
non videbantur, metuens aptavit arcam
in salutem domus suae, per quam dam-
navit mundum, et iustitiae, quae per fi-
dem est. haeres csl constitutus 392. 393.
407. 468. 476.
11. *Accedentem ad Deum, oportet credere quia*
est etc. 480.
11. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati*
sunt iustitiam, adepti sunt promissiones,
obtulerunt ora leonum 3G6. 489. 490.
517.
11. *Abel plurimam hostiam fide obtulit. a deo a-*
piavit arcam. Abraham obediens Deo 189.
490.
11. *Abel consequutus est iustitiam, quod es-*
se iustus 392. 393. 513.
12. *Deponentes omne pondus, et circumstantes*
nos peccatum 21 et seq.
13. *Beneficentiae et communionis nolite obli-*
sci. talibus enim hostiis promeretur Deus
003. 604 et seq.

EPISTOLA JACOBI

Fuit olim haec epistola dubiae fidei, modo
non 414.

Scopus epistolae est, ut probet opera bona
esse necessaria ad salutem 583. 591».

1. *Neminem a Deo leniri. sed a concupiscentia*
sua 28. 29. 67. 90 ad 92. 191 et seq.
1. *Concupiscentia cum conceperit, parit pecca-*
lum: peccatum vero cum consummatum
fuerit generat mortem 67. 143 ad 143. 187.
188. 191. 197.
1. *Apud quem non est transmutatio nec vicissi-*
tudinis obumbratio 161. 162.
1. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam*
cum probatus fuerit, accipiet coronam ri-
lac 198.
1. *Utrumque initium aliquod creaturae est* 210.
1. *Postulet in fide nihil haesitans* 176.

- Cap.
2. Qui ostendit in uno, factus csl omnium reus Pag. 70 ad 72. 74. 75. el seq.
2. Qui enim dixit, non moechaberis, dixit non occides. Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis 72.
2. Daemones credunt el contremiscunt 485.
2. Quid proderit fratres mei, si (idem dicat quis se habere, opera aulem non habeat? numquid poterit (idos salvare illum? 484.
2. Ex operibus justificatur homo 531.
2. Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est. offerens (ilium suum super altare etc. 500. 597.
2. Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jcsu Christi 596.
3. Judicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam 610. 623.
3. In nullis offendimus omnes 57 ad 59 70 ad 72. 74. 75. 211.

EPISTOLA I. PETRI

Scopus epistolae est ul probet opera bona esse necessaria ad salutem 583. 596.

1. Renati non cx semine corruptibili. sed incorruptibili per verbum Dei 458. 459.
2. Qui peccalum non fecit, ncc inventus csl dolus in ore ejus 60 el seq.
3. Christa's semel pro peccatis nostris mortuus csl, juslus pro injustis 153.

EPISTOLA II. PETRI

Scopus epistolae csl, ul probet opera bona esse necessaria ad salutem 583. 596.

1. Efficimur consortes divinae naturae 514.
1. Satagite, ul per bona opera certam vestram vocationem, el electionem facialis 548.
2. Il quo quis superatus est, hujus el servus csl 110. 136. 137. 152. 251. 428.
3. Deus neminem vult periret. 121. diffuse 300 ad 302.

1. EPIST. JOA.X.MS

Sco) us epistolae csl. ut probet opera bona esse necessaria ad salutem 583. 596.

- i. Si dixerimus, quia peccalum non habemus nos ipsos seducimus 57 ad 60. 62. ad 64. 67. 70 ad 72. 74. 211.
1. Si confiteamur peccata nostra. fidelis est, cl juslus, ul remittat nobis peccata nostra. cl emundet nos ab omni iniquitate 62. ad 64. 499.
1. Deus lux est, cl in eo tenebrae non sunt ullae 90. 91.
2. Concupiscentia non est ex Deo, sed ex mundo 28 ad 30.
2. Ipse est propitiatio pro peccatis totius mundi 229.
2. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. yam si fuissent ex nobis. permansissent utique nobiscum 317. 318.

- Cap.
2. Quidquid esi in mundo, concupiscentia carnis csl, aul concupiscentia oculorum, aul superbia vitae Pag. 399.
2. Qui natus est cx Deo, non peccat 60.
2. Qui dicit se nosse Deum, cl mandata ejus non servat, hic mendax esi 487.
3. Peccalum csl iniquitas 54. 117. 119. 120. 187. 188. 222. 402.
3. Omnis qui nutus est ex Deo, peccalum non facit, quoniam semen ipsius manet in eo. el non poles peccare. quoniam ex Dco natus csl 60. 275. 450. ad 452. 564.
3. Peccalum in eo non est 89.
3. Qui facit peccalum, cx diabolo est 90. 91.
3. Qui facit iustitiam, iustus csl 531 el seq.
3. Scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam. quoniam diligimus fratres 548.
4. Qui manet in charitate, in Dco manet, el Deus in eo 278. 279.
4. Deus charitas est 287.
4. Charitas ex Dco a 4 51.
4. Omnis qui diligit. cx Deo natus csl 442.
4. In hoc cognovimus, quoniam in ipso manemus, cl ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis 548.
5. El mandata ejus gravia non sunt 204.
5. Omnis iniquitas csl peccalum 222.
5. Haec scribo vobis qui creditis in /ilium Dei. ul sciatis quia habetis vitam aeternam 178.
5. Omnis qui credit, quoniam Jesus est Christus, cx Dco natus est 487. 500.
5. Scimus quoniam ex Deo sumus 548.
5. Qui credit in /ilium Dei. habet testimonium Dei in se 1bici.

EPIST. JUDAE

Haec epistola olim fuit dubiae fidei, nunc autem non ita.

Scopus epistolae csl. ul probet opera bona esse necessaria ad salutem 583 el seq.

APOCALYPSIS

2. Vincenti dabo edere de ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei 38.
3. Ego sto ad ostium, ct pulso, si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum 92. 274. 290. 305. 327.
3. Tene quod habes, nc alius accipiat coronam tuam 321.
14. Iteali mortui. qui in Domino moriuntur 153.
18. Quantum se glorificat. it. el in deliciis fuit. tantum date illi tormentum el lucium 241. 623.
20. Diabolus serpens antiquus 123.
10. Qui non esi inventus in libro vitae scriptus, missus csl in stagnum ignis 244. 245.
21. Nihil coinquatum intrabit in regnum coelorum 7i.
22. Qui in sordibus csl, sordescat adhuc, et qui iustus est, justificetur adhuc 598.

INDE

li E R U M N O T A B I L I U M

A

Abailardi error de peccato originali *Pag.* 140.
Ejus error de Christi incarnatione el passione *ibid.*
Infantes nee in Adamo pcriissc,ncc in Christo salvari *ibid.*
Nogal Deo liberum arbilrium 351.
Negat hominibus liberum arbilrium 399.
Abelanle Adamum mortuus est 143. 144.
Primus bene vivendo caeleris praeluxit 140.
Ejus fides erat caussa religiosi operis 189. 490. et 491. Erat perfecte justus justitia inhaerente 391 *ad* 393.
Probatur justus ab elTectu operum suorum 391. 392.
Abraham potuit licite, Deo jubente,occidere filium suum 115. 116.
Non celebravit diem natalem filii sui 153.
Celebravit diem ablactationis filii *ibid.*
Quomodo decimatus 166 *etseq.*
Illi et semini ejus facta est repromissio 172.
Ejus filii non carne, sed fide 313 *el seq.*
Ejus fides commendatur 471. 489. 490. 491.
Reputata est ei ad justitiam 521.
Per charilalcu operabatur 501.
Operibus consummata est 591.
Quomodo justificatus 494.
Ejus justificatio explicatur 59G *el seq.*
Revelatum fuit ei, quod esset justus 554.
An fuerit prius justificatus, quam de eo dictum sil: creditit Abraham Deo 597.
Meruit promissam posteritatis multiplicationem 607.
Acceptio personarum non est apud Deum 300.301. 302. 321. 607. 611.
Est vilium contra justitiam 300. 301. 607. 611.
Non habet locum in donis gralinc 300.
Prohibetur ut grave peccatum 596.
Quid sil accipere personam 611.
Achab Deo permittente deceptus a spiritu malo 99. 100. 101.
Actionum instrumenta generalia tria, cor, lingua , manus 52. 53.
Actionum iria sunt genera, desideria, facta, verba 52 *ad* 51.

Actiones sumunt species ab objectis *Pag.* 54.
Actio aliquando est mala, ubi passio est bona 95. *cum seq.*
Actiones malae, quoad cntitalcm sunt a Deo 107. 114. 117. 118.
Aliquae intrinsece malae 114 *ad* 118.
Aliquae prohibitae, quia malae, non malae, quia prohibitae 114.
Quae nullo modo bene fieri possunt *ibid.*
Actionis malae non est quaerenda caussa efficiens, sed deficiens 115.
Actio mala non est effectio sed defectio *ibid.*
Actionis defectus soli caussae delicienti tribuitur *ibid, cl seq.*
Actus peccati debet esse necessario a libero arbitrio 117.
Actus moralis par se non est, nisi elicitus a libera voluntate 117. 118.
Actus aliarum potentiarum secundum se non sunt morales, sed solum ut imperantur a voluntate 117.
Actus morales debent esse certi cl particulares *ibid.*
Aelio mala est a Deo, ut a caussa universali prae-bente vim communem,et indifferentem ad illam actionem vel contrariam 118 *ad* 120.
Actio mala non est talis in specie, ut est a Deo,sed ut est a particulari caussa IIS *el seq.*
Actio particularis est a Deo,sed non ideo talis quia a Deo, sed quia a nostra voluntate 118 *ad* 120.
Actiones bonae el malae, quomodo differunt in ordine ad caussas 119. 120.
Bonae supcrnaturaes sunt a Deo per auxilium speciale, et a Deo habent ut sint tales *ibid, el seq.*
Bonae moraliler sunt a Deo per auxilium generale *ibid.*
Duas caussas tribuuntur Deo ut tales in specie *ibid.*
Actiones bonas Deus intendit, Suadet, Imperat. Laudat 121. Contrarium dicendum de actionibus malis *ibid.*
Actio mala non potest Deo tribui 121.
Turpitudinem el actiones ipsas turpes Deus aversatur *ibid.*

- Actiones intrinsece malae nullae sunl. nisi ul de-
 terminatae cl laics in specie Pag. 118.
 Actuum malorum priores sunl interiores. quam ex-
 teriores 12G.
 Atluuin interiorum circa bonum inlcclligibilc prior
 est aclus circa finem, quam circa media *ibid.*
 In omni actione requiri quatuor caussas 34G.
 Aelio immanens idem habet efficiens el subjectum
ibid. 347.
 Naturalis eundem finem, cl formam 346 *el seq.*
 Aclus volunlalis subjectum, el efficiens csl volun-
 tas 347.
 Aelio volunlalis a quo spccificalur? 347.
 Actus volunlalis sunl diversarum spccierum, quia
 diversa sunl objecta *ibid.*
 Actiones aliquae incipiunt, cl desinunt in eodem
 instanti 349.
 Humanae sunl triplicis generis 356.
 Hominurn naturales necessario sunl bonae vel ma-
 lae in individuo, cx genere tamen suo indiffé-
 rénies *ibid.*
 Actionum suarum homo cur sil Dominus 373.
 374.
 Actiones singulares sunl, non universales 381.
 Actiones internae nostrae sunl, divitiae alienae.
 493.
 Actiones peccatorum bonae moraliter non habent
 ullum ordinem ad graliam 441.
 Actiones. idesl, opera mala quaerunt lenbras
 545. 546. *el seq.*
 Bona lucem *ibid.*
 Adam secundum Pclagianos sine donis naturalibus
 creatus 17. 18.
 Lapsu nihil amisisse *ibid.*
 Adac integritatem secundum Lutherum et Calvi-
 num fuisse naturalem 17. 18.
 Suo lapsu aliquid naturale, scilicet liberum arbi-
 trium perdidisse 17. 18.
 Adam non erat creatus, ut modo nascimur, pronus
 ad malum, sed rectus, justus cl sapiens 19. 43.
el seq.
 Felix in paradiso 20. 32 *ad* 35.
 Accepit in creatione gratiam gratum facientem 20.
 Ornamenta ejus in paradiso 22.
 Ejus rectitudo oral donum supernaturale 23.
 Ejus caro ante lapsum non potuit rebellare spiri-
 lui. sed spiritus potuit rebellare Deo 23. 31. 32.
 Ejus justitia originalis quomodo polesl dici natu-
 ralis 23. 30. 31.
 Ejus rectitudo etiam partis inferioris, fuit donum
 supernaturale per se 24.
 Refutantur argumenta quae probant ejus integrita-
 tem fuisse naturalem 30 *el seq.*
 Adac et angelorum ante lapsum (pialis gralia? *ibid.*
 In slalu innocentiae quomodo Chrisli morlcnon e-
 guérit? 32.
 Ejus gralia laetior. nostra polenlior. Vide per totum
 31. 32.
 H huit in paradiso angelum custodem 34. 35.
 Adac corpus nalura fuit mortale, gralia immorta-
 le 36.
 Adam cl Heva quo die creati 38.
 Adam non esi creatus in paradiso, sed poslea ibi
 posilus 39.
 Adam de paradiso expulsus, nc lignum vitae al >
 gercl Pag. 44.
 Adamo imperatum fuit, ul de omni ligno parai
 comederet, cxceplo lautum ligno scienliaek:
 cl mali 45.
 Nec Adamum. ncc daemonem sci visse, ubi crilit-
 bor vitae in paradiso *ibid.* *el seq.*
 Adam post peccatum ejectus csl dc paradiso. ne
 mansisset in aelernam incidisset miseriam tl. lj.
 An si Adam non peccassel transferendus fuisset.
 mul ad benliludincm lotus electorum numerus,
 an successive 45.
 Adamum praedestinatum fuisse cl nunc in coci-
 esse 61. 13G. 137.
 Adamum peccando fidem amisisse el Imrclicum
 fuisse Gl. 128. 130. 131. *cum seq.*
 Adamum fuit vas in honorem facium 99,
 Adami lapsum fuisse a Deo decretum cl definitum
 el volilum secundum Calvinum el Bczani 101,
m.
 Adam per liberum arbitrium poluil cadere vel non
 cadere 112.
 Adam lapsum poluil Deus vel jusle punire, vel mi-
 sericorditer liberare *ibid.*
 Adamus naturam in se vitiavit 113.
 Adamum non peccasse, ncc peccare. vel ad pecca-
 tum lentari potuisse, error 119. 120.
 Adamum lanium admonitum, non aliqua lege pro-
 hibitum ne comederet dc ligno scientiae boni
 el mali *ibid.* *el seq.*
 Adamum fuisse vera lege prohibitum ne comede-
 ret dc ligno scientiae boni el mali 119. 120.
 Gustando graviter peccasse *ibid.*
 Graviter punitum fuisse *ibid.*
 Adam in paradiso non erat sub lege 121.
 Non erat sine lege *ibid.*
 Eral in lege *ibid.*
 Adac tenlatio in paradiso, vide tenlatio *ibid.*
 Adam in paradiso, qualibus Dei praesidiis instru-
 ctus 121.
 Adam fuit a diabolo lentatus. ul si fquod poluil) su-
 perassel hoslem, gloriosius triumphasse! *ibid.*
 122. 124. 125.
 Adam non cognovit lievam, nisi postquam ejectus
 csl cx paradiso 123.
 Adam et Ileva perfecti in statura creati sunt *ibid.*
 Slalim gignere potuissent 124. 125.
 Adam habuit scientiam infusam a Deo 127.
 Adam videns lievam comedentem de pomo vetito el
 non monentem, ipso cliam comedit persuadens
 sibi quod non moreretur 129. 130.
 Adam non fuit seductus, sed alia ratione erravit
 129 a 131 *cum seq.*
 Adam quomodo dici polesl seductus 129. 130 (1
seq.
 Adam in Iribus erravit, et quare? 130.
 Adam habuit hostem debiliorem 133.
 Adam praeceptum ab ipso Deo immediate accepit,
 Ileva ab Adamo audivit 129. 133.
 Adam non agnovit culpam suam 133.
 Adam gravius reprehensus a Deo. quam Ileva *ibid.*
 Adam cl Ileva poena mulclali *ibid.*
 Adam el lievam damnatos esse, hneresis Taliani.
 136. 137. *cum seq.*

Non esse damnatos probatur ex traditione Pag. 136. 137.
 Adac et Hevae Deus non maledixit, al serpenti *ibid.*
 Adam ibi sepullus, ubi Christus passus 136. 137.
 Adam Chrisli sanguine salvatus *ibid.*
 Adac cadaver Chrisli sanguine aspersum, anima salvata *ibid.*
 Nomen Adam varie accipitur 136. 137.
 Adam tales genuit, qualis ipse post peccalum fuit 158.
 Adam quoad animam fuit justificatus a peccalo antequam filios generaret 168. 169.
 Adam factus ex terra nondum maledicta 173.
 Adam quomodo forma Chrisli 173. 180. 181.
 Adamo si non peccasset in omnes posteros transmisisset justitiam originalem 180. 181.
 Adac voluntas fuit quodammodo lotius naturae 228.
 Adam ante peccalum cognovit rerum omnium naturas 2.ii.
 Adam rebus omnibus nomina imposuit *ibid.*
 Adam non peccante lanium certus numerus praedestinatorum fuisset nasciturus 312. 328.
 Adac liberum arbitrium. et nostrum differunt 424.
 Adam peccando, Deus judicando nos condemnans 508.
 Adamum liberare a daemone valde consentaneum fuit 136. 137 *et seq.*
 Per Adac peccatum lolum hominem factum esse deteriore 20. 31. 218.
 Adam non amisit peccando liberum arbitrium 17. 18.
 Amisit lanium dona supernaluralia 17 *ad* 19. 25.
 Nihil amisit secundum Pelagianos. liberum arbitrium secundum Lutheranos 17. 18.
 Non amisit imaginem Dei, sed similitudinem 21.
 Adae peccalum est causa cur erubescimus nudi 21.
 Dicitur potest naturale 31.
 Naturam in se vitiavit 113.
 Adae fuit voluntarium, nobis naturale *ibid.*
 Adae primum peccalum non fuit quod avertit esum ligni scientiae 123.
 Non fuit intemperantia, nec immoderatus amor conjugis 123. 133.
 Fuit infidelitas secundum Lutherum et Calvinum 121 *ad* 126 *cum seq.*
 Fuit superbia 124. 125.
 Probatur ex Patribus 126.
 Primi etiam angeli fuit superbia 124. 125.
 Adam per primum peccalum amisit originalem justitiam *ibid. et seq.*
 Adae primum peccalum fuit superbia occulta 127.
 Fuit superbia qua voluit esse Deo similis 126. 127. 130. 131 *cum seq.*
 Haec superbia habuit initium a nullo errore, sed a sola inconsideratione 128.
 Adam paulatim seducitur, ut per amorem sui perveniret ad contemptum Dei *ibid.*
 Ejus primum peccatum non potuit esse veniale 132. *et seq.*
 Fuit gravius peccalo Hevae absolute 132. 133.
 Secundum aliquos fuit aequale 132.
 Continuit septem actus malos 133.
 Gravius laesit humanum genus, quam Heva 133. 134.
 Adam causa, Heva occasio perditionis nostrae 133.
 Adam non audire, sed docere levam debuit *ibid.*

Adae peccatum quomodo gravissimum, quomodo non? Pag. 133 *et seq.*
 Non fuit absolute omnium gravissimum 133.
 Non fuit odium Dei *ibid.*
 Fuit ex triplici capite gravissimum, ex facilitate magna non peccandi, ex eo quod habuit lanium unum facile praeceptum: et quod facile erat illi non peccare 133 *et seq.*
 Quam magna et manifesta beneficia a Deo accepit, quam ingratus exstitit 134.
 In eo omnes in milio peccaverunt 134. 160.
 Adae peccalum non nocuit posteris secundum Pelagium propagatione, sed exemplo 135 *ad* 150.
 Refutatur ex quinque capite ad Romanos 142 *cum seq.*
 Adae peccalum propagatum cum natura 145.
 Poles dici unum et plura 147.
 Adam peccans in se, omnium personam gerebat 146. 150. 171.
 Adam non Hevae causa primaria originalis peccati 157. 170.
 Adae peccalum non Hevae traducitur in posterum 154, 160 *et seq.*
 Adac anima prius vitio infecte quam caro 168. 169.
 Adac peccalum solum, non etiam proximorum parentum. transmitti ad posteros 180. ISI.
 Adae peccatum omnibus commune 228.
 Perfectissime voluntarium 395 *et seq.*
 Poena nullius peccati 423,
 Nostrum per generationem perductum 528.
 Adae peccalo amisit homo imperium in caetera animalia 253.
 Adolescentes praecipites in malum feruntur, quam primum accedat usus rationis 32.
 Etiam in puris naturalibus fuissent praepraecipites ad malum 32.
 Insaniunt libidine 252.
 De adolescente civile 19. cap. Matthaei 271.
 Aegroti numquam sunt contenti 250. 251.
 Aetas non est apta juveniis 704. 705.
 Aetatis nimius calor exigit cibum modicum, sed frequentem *ibid.*
 Tum pisces facile putrefiunt, multi sunt labores, multae aegritudines *ibid.*
 Agrorum triplex labor 70. 71.
 Agricultura necessaria est 640 *et seq.*
 Albigeniensium error circa peccatum originale 140.
 Amicitia inter homines non debet. nec solet dissolvi pro levi qualibet offensione 69.
 Amicitia oritur ex similitudine non naturae. sed morum 282.
 Ejus fundamentum inter nos, et Deum 281.
 Amor sui radix et causa omnium malorum 259.
 Amor Dei non ex ordinato amore sui 413.
 Amor sui inordinatus est cupiditas 454.
 Parii contemptum Dei *ibid.*
 Amor sui ordinatus est Det donum *ibid.*
 Amor sui facilis 444.
 Anabaptistae cum Pelagianis dicunt, mortem quidem corporis trahi per generationem ex vicio, non lamen peccalum quod est mors animae 140.
 Docet infantes non baptizandos, qui tarent peccalo originali *ibid.*
 An baptistae ex Lutheranis promanunt 80.

- Angeli quomodo Deo adhaereant Po#. 31.
 In angelis Deus simul condidit naturam, cl largitus est gratiam 31 *el seq.*
 Ncc angeli.ncc Immines sine gralia merilum habere polueruni *ibid.*
 Angeli el primus homo qualem graliam habuerint ante lapsum 31.
 Angelorum custodia 36.
 Angeli custodierunt paradisum, ne homines intrarent post peccatum Adae 39. 45.
 Angelos modo non custodire paradisum, nc homines inlrenl 39.
 Angeli veri ct sancti custodierunt parad'sum 43.
 Angelorum tempus, viae, cl meriti fuil brevissimum 45.
 Angeli cl animae fiunl malae, cum a Dei bonis deficiant 92.
 Angelos cl homines similiter relictos sibi cum libero arbitrio in creatione 111. 113.
 Angelus malus in paradiso bonum hominem lentavit 121.
 Devicit 122.
 Angeli boni, vel mali'loqui possunt per ora animalium brulorum 123.
 Angelorum primum peccalum superbia 124 *ad* 12G.
 Angelus commisit primum omnium peccalum 143. *ad* 145.
 Angeli non sunl formae coeli 1G4.
 Eodem instanti creali et gralia imbuti 174.
 Immortales per participationem 177.
 Naturaliter incorruptibiles 184.
 Sunl substantialiter immutabiles *ibid.*
 Angelorum voluntales, quam immutabiles? 250. 251.
 Angeli praepositi singulis gentibus 185. 302.
 Juvant cl promovent bonas hominum voluntales 308.
 Angeli el homines diversa ralone praedestinati. 312.
 Angelorum major pars ad vilam praedestinata fuil 356 *cum seq.*
 Angelos gratis esse, el electos, cl praedestinos 328.
 Angelorum cl hominum electio, sive reprobatio, quomodo differunt 328.
 Angeli mali parlim cx Dei voluntate, parlim ob praevisa pccala reprobatl *ibid.*
 Angeli prius ad gloriam praedeslinali,quam eorum opera praevisa 328.
 Angelorum reprobatio negativa non pendebat ex praevisione pccali 328.
 Reprobatio positiva, vel damnatio fuil cx pcccalis praevisis *ibid.*
 Angelorum bealiludo cx beneficio graliac 329.
 Angelorum cl hominum dignilas in ordine ad graliam cl gloriam quomodo differt? *ibid.*
 Angelis homines natura inferiores gralia cl gloria aequales *ibid.*, *el seq.*
 Angelis lanium dala esi gralia habitualis, non aulem excitans 329.
 Angelos habere liberum arbitrium 351. 352.
 Angeli simul caussam, ct cffcclum cognoscunt. 354.
 Angeli cl homines aeternam providentiam, ut-!, nolint, sequuntur *l'afj.* 355.
 Angeli beati quale habeant liberum arbitrium,t spectu linis ultimi? 404.
 Quale, respectu mediorum *ibid.*
 Angeli boni benefaciunt,non lamcn augetur con. praemium essenziale 404.
 Anima hominis sedes peccati 161. 162.168.170. 190. 196. 205. 210.
 Animae rationalis origo 161. *el scq.*
 De origine animae sententiae sex *ibid.*
 Animas humanas esse particulas substantiae Dei *ibid.*
 Quos habuerit sedatores *ibid.*
 Refutatur cl damnatur ut haeresis 161. 162.
 Anima humana mutabilis in malum per peccalum: In bonum per graliam *ibid.*
 Anima Iribus modis polesl a Deo produci 161.162.
 Animae bestiarum spiritus vocantur tertio capite Ecclesiaslao *ibid.*
 Animae humanae cx nihilo crealac 161. 162.165.
 Animae humanae omnes simul a Deo creatae,cl quomodo in corpora detrusa, error originis ci Platone deceptus 163.
 Rejicitur el condemnatur hic error 163 *el sequent.*
 Animas non esse detrusas in corpora tamquam ia carceres, probatur multis rationibus *ibid.*
 Anima quomodo in corpore tamquam in carcere *ibid.*
 Animae humanae quomodo creatae omnes simul *ibid.*
 Non prius factae quam in corpore infusae *ibid.*
 Anima est natura imperfecta, pars ac forma hominis 164.
 Naturaliter conjungitur cum corpore 164. 237.
 In corpore non inlciligil sine phantasmalibus 1G1.
 Ejus conditiones in corpore *ibid.*
 Animam ul corpus a patre generari vel traduci error Tertulliani et Apollinaris *ibid.*
 Refutatur el condemnatur *ibid.*
 Animae bestiarum materiales cx materia eductae. 165. 166. 170.
 Animae hominum immateriales a Deo creatae 164.
 Anima, vitae principium 165.
 Anima primi hominis non educta cx materia sed. Deo creala cx nihilo 165.
 Animae non propagantur ex parentibus, sed creantur a Deo. Probatur cx Patribus 165 *cl seq.* Rationibus 166 *el seq.*
 Anima advenit perfecto jam corpore 1G5.
 Animas hominum esse immortales, csl principium fidei 166.
 Per se subsistunt *ibid.*
 Animae pecudum per se non subsistunt, seda corpore pendent, quo pereunto pereunt *ibid.*
 Anima humana est forma corporis 164. 166.252, Saepe accipitur pro toto homine 1G6.
 Tum creatur el infunditur, cum foetus in utero praeparatur ad animationem 167 *cl seq.*
 Non inficitur a carne 168.
 Inficitur per conjunctionem cum carne cx Adamo tracta 170.
 Non trahitur cx Adamo *ibid.*
 Polesl eodem instanti creari, cl gralia repleti 174.

Animae primorum parentum simul creatae et gratia imbutae, sicut et anima Chrisli *Pag.* 174.
 Anima beatae Virginis fuit in primo instanti creationis sine peccato 174.
 Anima rationalis non est naturaliter corruptibilis, nec substantialiter mutabilis; est una et imparibilis: varios habens gradus 184.
 Anima Chrisli ejusdem speciei cum animabus nostris *ibid.*
 Animae non carni dantur praecepta 201. 288.
 Anima in corpore tamquam in vase vitiatum corrumpitur 225. 226.
 Animae separatae imperfecte intelliguntur 238. 239.
 Post resurrectionem corpora sequuntur animas, non contra 241.
 Animam esse immortalem naturaliter cognoscimus 249.
 Animae pars inferior laesa ab originali peccato 250.
 Animae inferioris paries est potentiae 250.
 Anima immortalis corpus immortale desiderat 250.
 Animae peccatricis descriptio 276.
 Anima quomodo trahitur et allicitur ad Deum 294.
 Anima hominis imago Trinitatis 338. 341.
 Habet liberum arbitrium 418. 422. 425.
 Animam sibi, corpus animae subiecit Deus 422. 423.
 Anima nostra separata naturaliter propendit ad corpus, neque a mente naturae viribus potest eum corpore coniungi 443.
 Anima rationalis differt ab omnibus aliis formis, vi gratiae excitantis et adjuvantis disponitur, ut ei gratia iustificacionis divino munere infundatur 458. 459.
 Anima Christi sponsa Chrisli pulcherrima 518. 519.
 Animantia rationis expertia fuissent cum homine in paradiso, si non peccasset 43.
 Bruta non sumpsissent de fructibus arboris vitae *ibid.*
 Bruta non habuissent immortalitatem si de ligno vitae gustassent *ibid.*
 Animantia bruta per se loqui non posse 123. G50. G51.
 Per animantium brutorum ora angeli boni vel mali loqui possunt 123.
 In animantibus cor primum incipit vivere, et ultimum desinit vivere 127.
 Animantia bruta quare peccare non possunt 117. 213. 214. 336. 337. 449.
 Omnia homini obedire debent 213. 253.
 Bruta quot gradibus inferiora hominibus 224.
 Nulla erunt amplius post diem iudicii 237.
 Bruta multa mala patiuntur ex conditione naturae 200. 201. 202.
 In qua se homines superant 248.
 Nulla tam inconstanter, quam homo 250. 257.
 Cur non obediunt homini 253. 254.
 Iis homo ad commodum suum utitur 253.
 Non timebant Adamum, nec contra ante peccatum 190.
 Cur quibusdam sanctis viris mansuete obedierunt 255. G50.
 Animantium brutorum appetitus cur ad unum determinatur 340.

Animantia bruta habere quid simile libero arbitrio, videntur habere rationem *Pug.* 350.
 Quacumque sit suprema animantium potentia *ibid.*
 Habent conditionalem liberalem absolutam necessitatem, homines contra *ibid.*
 Omnia ejusdem generis easdem habent operationes *ibid.*
 Animantia bruta habent libertatem a coactione 403. 419. 420.
 Nihil possunt mereri 422. 423.
 Animantia bruta in quem finem creata 685.
 Non solebant comedere, nisi post diluvium *ibid.*
 Aliqua ad nihil utilia videntur *ibid.*
 Animorum dispositiones sequuntur corporum complexionem 225. 226.
 Animi dolor et poena sensus quomodo differunt? 247.
 Angelici signa 660.
 Apostasia non fuit prior, quam superbia in angelis et Adamo peccantibus 124.
 Apostolos habuisse omnia dona 288.
 Apostoli observabant easdem orationis horas, quas nunc observamus 671. 672.
 Primi fuerunt, qui in lege nova, relicta cura saecularium rerum orationi vacarunt 671. 672.
 Apostolorum jejunium et abstinentia 680 *et seq.*
 Apostoli in suo concilio quosdam cibos prohibuerunt 682. G84.
 Apostoli quaedam jejunia instituerunt 683 *et seq.*
 Apostolica traditio est, quadragesimam jejuna ratio *ibid.*
 Apostoli quando infirmi, quando fortes? 685 *ad* 687.
 Ab apostolica traditione sunt illa quae in universa Ecclesia fervantur, et in nullo Ecclesiae concilio instituta inveniuntur 700. 707.
 Apostolos non praecepisse jejunium quatuor temporum 708.
 Apostolicas constitutiones nihil nisi verum continere, non tamen ab omnibus recipi 713.
 Apostolici quidam haeretici negarunt licere Christianis divitias possidere 723.
 Appetitus inferior in Adam ante lapsum fuit subditus rationi et parti superiori, ut etiam ratio et pars superior Deo 20. 22. *ad* 24. 32 *cum seq.*
 Appetitus inferior, et superior sibi mutuo repugnant in homine post lapsum Adae 19. 20. 23. *ad* 25. 32. 254.
 Carnis obedientia ad spiritum non fuit in primo homine naturalis, sed supernaturalis et gratuita 23. *ad* 25. 28. 29.
 Appetitus inferior in primis parentibus non potuit repugnare rationi, nisi prius repugnaret ratio Deo 124 *ad* 126. 132.
 Appetitus carnis saepe praevent rationem 132.
 Irascibilis in homine qualis sit? et qualis esse debet? 250. 251.
 Concupiscibilis quantum imperium habet in rationem? 252.
 Inferior peccato debilitatus 281.
 Rationalis est voluntas 340. 341.
 In bestiis ad unum determinatus *ibid.*
 Sua natura est capax libertatis *ibid.*

- Appetitivac cl apprehensivac potentiae discrimen *Png.* 347.
- Appetitus animalis, rationalis cl inanimis quomodo diiierunt in ordine ad acquisitionem linis 350.
- Appelilus semper sequitur cognitionem 367.
- Appetitus inferior natura apta cl obedire, superior imperare, inferior lamen polesl reluctari 391.
- Superior imperat inferiori non despotico, sed politico inperio *ibid.*, *et seq.*
- Appetitus inferior superat superiorem, qualuor de caussis 390.
- Appetitus inferior nullis annis viget ante superiorem *ibid.*
- Inferioris objecta sunt praesentia, superioris futura *ibid.*
- Illa viciniore, haec remotiora 391.
- Aqua post diem iudicii cooperiet lotam faciam terrae 237. 241.
- Aqua initio totam terram ambebat 237.
- Aqua quare Dei jussu in unum locum congregata? *ibid.*
- Arbor vitae, vide lignum vitae.
- Arbor scientiae boni et mali 44.
- Arbores in paradiso duae mirabiles *ibid.*
- Arbor scientiae arbor mortis *ibid.*
- Arbor scientiae natura sua non poterat tollere ab Adamo immortalitatem 119. 120.
- Arbor scientiae quid mystice possit significare 123.
- Arbor scientiae erat quoddam bonum 119. 120. 224.
- Arboris scientiae esus non ad tempus, sed in perpetuum erat prohibitus 123.
- Arnobius praeceptor Lactantii 157.
- Quo tempore iloruerii? 421.
- Arnobii fuerunt duo *ibid.*
- Asina Balaam, ul habetur Num. 22. loquula cl Deo volente 652.
- Attentio in horis canonicis recitandis cl triplex. 671. 672.
- Alia ad verba, alia ad sententias, tertia ad Deum qui oratur, cl quaelibet sulcil, nec requiritur ut sil semper actualis, sed salis est si sil virtualis 643. 644.
- Ex avaritia quae vilia oriantur 716.
- Avaritia radix omnium malorum 717.
- Augustinus non erat auctor quaestionum novi cl veleris Testamenti 21.
- Composuit canones concilii milvilani 67.
- Oravil pro matre defuncta 76.
- Quare scripsit tres libros de libero arbitrio? 93.
- Probat ex traditione Adamum esse salvatum 136. 137.
- Purgat Chrysostomum Pelagianismi suspicione 75. 254 *et seq.*
- Senex scripsit qualuor libros de origine animeae 167. ■
- Post libros in Genesim, cl episl. ad Optatum *ibid.*
- Quod studens non intellexit, Deum oravil, ul inligerici *ibid.*
- Ordo librorum s. Augustini 203.
- laudatur a papa Coeleslino 315.
- Ejus doctrina de praedestinatione approbatur *ibid.*
- Ejus doctrina de gratia cl libero arbitrio commendatur a Leone papa, recipitur in concilio ar. sicano *Pag.* 315.
- Omnia ejus scripta approbantur a Galasio papa in concilio LXX. episcoporum, cl damnantur contra sentientes 316.
- Non scripsit librum de praedestinatione, clgrsl: 323.
- Juvenis scripsit libros ad Simplicianum 324.
- Senex ad Sixlum cl Paulinum *ibid.*
- Augustinus post Chrysostomum, et ante Prosperum scripsit 407.
- Eodem tempore scripsit librum de correptione et gratia, cl librum de gratia et libero arbitrio, cl epist. 46. ad Valentium 408. 409.
- Laudat Chrysostomum 119.
- Enumerat errores Tertulliani *ibid.*
- Commendat s. Hilarium 420.
- Innocentium papam 1. 421.
- Enumerat errores Pelagii 427.
- Quos libros scripserit antequam factus sit episcopus? quos postea? 448.
- Autumnus non est aptus jejuniis propter plurimos labores agricolarum, et varias aegritudines 7W, 705.

B

- Balaam asina loquula est 123.
- Balaam nulla de Christo vere prophetavit 288.
- Baptismus necessarius infantibus 149 *ad* 151 *cl seq.*
- Omnibus omnino necessarius 151. 174.
- Baptismi exsufflatio, exorcismus et caeremoniae 151. 152. 173. 235.
- Datur in remissionem peccati 152.
- Est regeneratio ex aqua, cl Spiritu sancto *ibid.*
- Baptismi forma *ibid.*
- Honores 157.
- Est fornax decoquens sordes peccati 159.
- Baptismo non solum condonantur peccata, sed etiam infunditur gratia, et naturalis vita 158. 199. 276.
- Est sacramentum lidei 172.
- Ejus effectus, vel fructus 200. 201.
- Omnia tollit peccata. non lamen omnes infirmitates 198. 210. 211. 213. 217. 218 *cum seq.*
- Baptismus adultorum cl parvulorum inter se comparantur 216.
- Baptismatis unda signo crucis consecratur? 231.
- Quomodo resiliuit originalem iustitiam? 232.
- A laico aliquando debet conferri 235.
- Auferit homines de polestale diaboli 236.
- Est unicum instrumentum, quo parvulis applicatur redemptio Christi 223. 238. 239.
- Sine Baptismo moriuntur tria genera hominum 242.
- Baptismo Christus induitur 244. 245.
- Infunditur habilius. gratiae et virtutum 275.
- Est nativitas secunda 276. 277. 282.
- Infantes, amentes, dormientes quandoque iustificati 277.
- Non confert actualem, sed habitualement iustitiam *ib.*
- Est renovatio cl regeneratio *ibid.*
- Baptismus sanguinis 326.
- Baptismus in volo 436.
- Non iustificat sine fide 503.

Immersio et emersio quid significant *Pag.* 515.
 Invalidus quando 553 *et seq.*
 Reccnicr baplizali slalim morienles solvantur 582.
 Baptismi caeremoniae antiquae 610.
 Bcaliludo csl status omnium bonorum aggregatione perlectus 237.
 Ad bcaliludinem requiritur loci commoditas *ibid.*
 Bealiludo naturalis requirit perfectionem virtutum inoralium *ibid.*
 Beati quibus nominibus vocantur 210.
 In adeptione ultimi linis consistit 248.
 Bealiludo bujus vitae in virtute perfecta consistit. 249.
 Vix cuiquam curae est 250. 251.
 Nunc est donum graliac. fuisset merces meriti si Adam non peccassel 329.
 Quomodo libere, quomodo necessario cara appetimus? 335. 340 *cum seq.*
 Beati non sunl liberi circa visionem divinam 373. 457.
 Confirmantur in actuali amore Dei et proximi 402. *et seq.*
 Quomodo habent arbiirium, a necessitate liberum, vel coactione respectu tinis et mediorum 404.
 Beatorum praemia non sunl aequalia 5G5. 566.
 Bcaliludo merces meriti tribuitur misericordiae 610.
 Beatiludinis amor spem omnem praecedit 614. 615.
 Bcaliludo longe superat actionem nostram meritoriam 632.
 Bcaliludo objectiva est ipse Deus *ibid.*
 Bcaliludines cvangelicae 643. 614.
 Benedictio Dei dat foccundilalem 135. 161. 162. 640.
 Quantam vim habuit in Virgine Maria 173. 174.
 Benedictiones ciborum et mensae 678. 679. *et seq.*
 Beneficia Dei in nos non sunt lam perfecta quam ca, quae dedit Adae 134.
 Sunt graliac 272.
 Communia sunl iustis et impiis 537.
 Non sunl amoris aul odii Dei ceria indicia 538.
 Deus aliquando ca dal peccatoribus ad misericordiam, aliquando ad iudicium 654.
 S. Bernardus omnia sua scripta subicit auctoritati et examini Romanae Ecclesiae 178.
 Bona noslra, et Dei sunl et noslra 94.
 Bonum, csl in nullo deficere 94. 95.
 Bonum ex integra caussa 85. 587. 588.
 Esl solum objectum voluntatis 86. 95. 126. 340. 347.
 Bona quaedam simul expeti non possunl 311.
 Bonum cognitura, est caussa finalis moris 346.
 Bonum morale, csl melius observatione praecepti secundum substantiam operis 391.
 Non potest cum peccalo fieri *ibid.*
 Est congruum naturae 394.
 Naturaliter appetitur et cognoscitur 395.
 Boni homines inter opera bona habent aliqua mala 396. 399.
 Bonum opus proprie tantum csl illud, quod est meritorium graliac et gloriae 100. 101.
 Bonum morale est quidquid non csl peccalum *ibid.*
 Bona omnia sunt a Deo *ibid.*
 Bonum moraliter praecipit et consulit Deus 402.

Bonum meritorium graliac et gloriae majus habet auxilium a Deo quam bonum morale *Pay.* 402.

C

Caln a Deo derelictus converti non potuit 305.
 Excusando se auxit peccatum 419.
 Calvaria a cranio Adaenomen acccpil 137.
 Canius secundum errorem cujusdam Ililarii ab Ecclesia excludendus 666.
 Canius approbatur exemplo angelorum et David *ibid.*
 Item exemplo Chrisli, et discipulorum Pauli et Silae *ibid.*
 Canius finis *ibid.*
 Canius probalur ex conciliis *ibid. ex* Palribus 667. ralionc 668.
 Canius funebris probalur 667.
 Cantus in orientalibus ecclesiis primum, lura in mediolanensi ecclesia, deinde in aliis *ibid.*
 Totus populus quomodo solebat in Ecclesia cantare *ibid.*
 Cantus in ecclesiis Galliae ante Ambrosii tempora *ibid.*
 Canius utilitates, et effectus singulares enumerantur *ibid.*
 Cantatio est oratio 669.
 Canius et inflexio vocis affectum supplicantis indicat *ibid.*
 Organa et instrumenta musica quo tempore, et quare in ecclesiis primum instituta *ibid.*
 Cantantibus laudem Dei angeli cantando respondent 671. 672.
 Caritas animae vita 54. 283.
 Charilas finis praecepti 59. 69. 72. 75 *cum seq.*
 Charilas est vera perfeclaque iustitia 76. 280. 284. 531.
 Charilatem qui violat, totam legem violat 72.
 Dilcclio Dei ex toto corde duplex 59. 73.
 Amori Dei nihil praeferendum 134.
 Charilas virtus excellentissima *ibid.*
 Ejus habilius a solo Deo infunditur et conservatur 232.
 Expellitur ab actu peccati mortalis *ibid.*
 Caritas noslra non facit nos aliis caros, sed alios nobis 280. 284.
 Esl virtus qua diligimus, non qua diligimur *ibid.*
 Polesl esse ratio cur ab aliis diligamur 280. 283. *ad* 286. *et seq.*
 Charilale Deum habemus carum, gralia grali sumus Deo 280. 282. 283.
 Charilalis laudes cnumerantur 281 *ad* 283.
 Prodesi sino caeleris virginitatibus, caelerac sine ea nihil 281.
 Charilale maritatur anima Deo 281. 282.
 Caritas est vestis nuptialis 281. 486. 487.
 Maxime nos cvchil ad participationem esse divini 282.
 Dat animae cssc quoddam supernaturalc 282. 283.
 Esl regina virtutum 282.
 Esl effectus benevolentiae Dei 283.
 Esl fructus Spiritus sancti *ibid.*
 Charilalis effectus qui? 284.
 Quomodo csl donum universale *ibid.*

Est radix omnis merili *Pag.* 284. cl 287.
 Nullum secum patitur peccalum tñorlalo 285. 28G.
 Non esl ipse Spirilus sanclus, sod habilus nobis inhaerens *ibid.*
 Esl qualitas crcala *ibid.*
 Aclualis el habitualis discrimen. Probatur ex Scripturis 285. 28G. Ex Patribus 287. Ralione *ibid.*
 Charilale nihil magis volunlarium cl jucundum 287. 288.
 Charilale effcimur filii Dei. *ibid.*, el 431.
 Charilas qua nos Deus diligil, esl ipse Deus 288.
 Charilas aclualis esl eiTccclus noslri liberi arbitrii 289.
 Charilas omnibus donis gratuitis esl pracsanlior 290.
 Charilalis officia omnibus in hac vila exhibenda 301.
 Chariias in bcalis ex necessitate determinal voluntatem 371.
 Naturae viribus acquiri non polcsl 387.
 Non solei esse oliosa 450.
 Esl consummatio justificationis 480. 512.
 Differt a fide, orilur ex fide 486.
 Assimilalur igni *ibid.*
 Esl finis vilae 491.
 Esl forma fidei 512.
 Inchoata inchoat iustilinm, pcrfecta perficit 512. 517.
 Esl forma intrinseca fidei, non cxlrinscca 513.
 Esl summa religionis chrislianac *ibid.*
 Summum Christi beneficium *ibid.*
 Charilalis cl fidei praccpla ad legem perlinent *ibid.*
 Charilalis cl fidei Spirilus ad cvangclium *ibid.*
 Charilas martyrum esl maxima 517.
 Charilalis perfectio in hac vila quanta? *ibid.*
 Charilalis habilus continet eminenter in se omnes virtutes 531.
 Charilas petii mutuam charilalem 534.
 Dilectio inimicorum maximum divinae graliae signum 553.
 Charilalis fructus 55G. 5GG.
 Efficacia 564.
 Charilas in quo diiTert ab omnibus aliis virulibus *ibid.*
 Facil jugum Christi suave 57G.
 Charilas perfecta hujus vilae 592.
 Charilas noslra quanlo inferior charilale beatorum 594. 595.
 Charilatis opera requirit Deus ad vilam aeternam G2G. G27.
 Maximam habent cum aelerna felicitale conformilalem *ibid.*
 Charilalis objectum finis ultimus, cl summum bonum G2G. 627 *ct seq.*
 Charilali tribuuntur aclus omnium aliarum virtutum 626. 627.
 Charilas ordinata, licet omnes amel, tamen alios magis, alios minus 652.
 Charilas requiritur ut quis impetret quod oral G53.
 Charilas qua diligimus Deum, cl ab eo diligimur, se mutuo consequuntur 287.
 Dilectio Dei ex toto corde esl duplex 59. 73.
 Dilectio Dei quoi modis accipitur 411.

Dilectio Dei quomodo non esl sine gralia tl 6le praecedente Pflf/. 441.
 Diieclio Dei duplex *ibid.*
 Dilectio Dei super omnia, quoluplex *ibid.*
 Dilectio pcrfecta vel imperfecta Iribus modis accipilur *ibid.* ;
 Diieclio Dei csl donum Dei, probatur ex Scripturis 442 *el seq.*
 Ex conciliis 442. Ex Patribus *ibid.*, cl scq. Ratione 443. cl scq. Solvuntur argumente contraria 443 *el seq.*
 Diieclio plenitudo 442.
 Diieclio proximi, charilas Dei 442. 443.
 Dilectio etiam imperfecta csl donum Dei, ct ipsum inilium charilalis 442. 443.
 Dilectio Dei super omnia,ul esl auclornalurae 113.
 Diieclio Dei super omnia quomodo csl naturalis 443.
 Amor Dei quomodo orilur ex amore sui *ibid.*
 Quomodo csl dispositio ad iustificationcin?el prior remissione peccatorum 481.
 Diieclio pcrfecta non esl sine Spiritu sancio inhabitante, conlra vero imperfecta 59G.
 Dilectionis aclus quo diligitur Dens super omnia, quomodo opponitur pccalo? 531.
 Dilectio Dei esl efficax 277.
 Diligere nihil esl. nisi bonum velle *ibid.*
 Diieclio vull nobis optimum 282.
 Diligil Deus sui similes *ibid.*
 Dilectio Dei esl duplex 283.
 •Diligimur a Deo. ul simus boni, vel quia sumus boni *ibid.*, el 285. 286.
 Dilectio Dei csl ipse Deus 287.
 Diligimur a Deo si Deum diligamus *ibid.*
 Charilas Dei ignis accedens: noslra, ignis accensus *ibid.*
 Dilectio Dei nos paulatim iustos facil 481.
 Caro quomodo significat lotum hominem; quomodo alleram lanium pariem 198. 223.
 Carnis affectus sunt naturales 200. 201.
 Comparantur equo indomito 200. 201. 213. 211. 2IG.
 Carni non dantur praecepta, sed animae 200.201.
 Caro non esl sedes iustitiae, vel injustitiae, sed anima 205.
 Carnis delectatio quomodo peccalum,quomodo non 215.
 Carnis opera quae 223.
 Caro infecta non inficit animam 224.
 Carnis contra spiritum rebellio 232.
 Caro non esl sedes peccali 161. 162. tG8 *ad* 170. 190. 196. 205. 210 *cum seq.*
 Caro in sacris literis sumitur pro homine arnali l 397.
 Carnis effectus mors 397.
 Carnis fructus *ibid.*
 Caro accipitur pro parte inferiore 398.
 Carni in omnibus acquiescere, esl peccalum mortale *ibid.*
 Carnes animalium terrestrium el volatiliu, ova etiam cl lac magis delectant cl nutriunt 6II. 680.
 Carnium esus seminarium libidinis 677.
 Carnes quare a Deo creatae G78. 679.

- Carnes quare omnino certis temporibus prohibita
potius quam moderatae *Pag.* G78. G79.
- Carnium esus magis csl caussa luxuria,quam po-
tus vini G8I.
- Carnium esus non fuil ante diluvium G84.
- Catechumenis ab ipso initio Iradilur decalogus, ct
symbolum Odei 381. 471. 472.
- Catechumeni credunt sanciam Ecclesiam,cujus la-
men non sunt adhuc partes 471.
- Anlc Baptismum symbolum recitant *ibid.*
- Hornae singulis aunis aliqui in paschale baptizan-
tur 70G.
- Caussa caussae, cl caussa caussali 114. 118. cl
sequent.
- Caussa alia efficiens, alia deficiens I IS. 116.
- Caussa nullae concurrunt ad unum effectum *ibid.*,
el 117.
- Caussa monstri sola materia, quia illa sola deficit
115 *ad* 117.
- Claudicationis csl sola tibia 115.
- Universalis, praesertim indifferens, licet sil caussa
caussae, non tamen csl caussa caussali 118.
- Secunda abulens bono influxu caussae universalis,
detorquet ad malum *ibid.*
- Qui sciens, el volens caussa esl actionis, cum qua
esl annexa deformitas, peccat; quomodo hoc in-
telligendum? *ibid.*
- Caussae particulares vere concurrunt ad actionem
malam *ibid.*
- Universales concurrunt ad actionem indifferentem
ibid.
- Secundae vere ct proprie operantur 3G1.
- Habent ideo virtutem operatricem *ibid.*
- Caussae secundae nihil possunt operari sine concur-
su Dei *ibid.*, *el seq.*
- Primac el secundae ordo in operando 375.
- Principalis cl instrumetalis ordo in operando 375.
- Caussae rerum omnium sunt quatuor 463.
- Caussa formalis designatur voce, per 50G.509.
- Finalis designatur voce *propter* 506.
- Formalis csl effectus caussae efficientis 525. 526.
- Caeremoniae veleris legis quae tollendae 596.
- Quae tollendae, quae non GGG.
- Caeremonias Judaeorum imitari non licet, virtutes
licet 709 *cl seq.*
- Certitudo esl firmitas, cl immutabilitas veritatis
533. 535.
- Certitudo objecti, est immutabilitas rei, quae aliter
se habere non potest, quam cognoscitur *ibid.*
- Subjecti, csl firmitas assensus nostri ad rem *ibid.*
- Objecti oritur a necessitate ipsius rei *ibid.*
- Subjecti pendet parlim a medio, parlim a disposi-
tione noslra *ibid.*
- Certitudo vera cx parte subjecti,proprie numquam
separatur a certitudine ex parte objecti *ibid.*
- Ex parte objecti potest separari a certitudine cx
parte subjecti *ibid.*
- Aha csl evidens, alia obscura *ibid.*
- Utraque habet lres gradus *ibid.*, *el seq.*
- Certitudo evidens csl eorum,quae aliquo modo vi-
dentur *ibid.*
- Hic primum gradum habent prima principia *ibid.*
- Dicitur certitudo intellectus vel principiorum 533
ad 535.
- Secundum gradum habent conclusiones cx princi-
piis evidenter deductae,el dicitur ceriludoscien-
liae *Pag.* 535.
- Tertium gradum habent, qui sensibus percipiun-
tur, cl dicilur cerliludo experientiae *ibid.*
- Cerlilu lo obscura est eorum, quae sola fide vel o-
pinione nituntur *ibid.*
- Primus ejus certitudinis gradus csl propter divinam
auctoritatem, quae csl cerliludo fidei, cl dicilur
absoluta *ibid.*
- Secundus gradus csl eorum, quae creduntur pro-
pter humanam, celebrem cl confirmatam aucto-
ritatem *ibid.*
- Terlius csl eorum quae signis nituntur, quae dici-
tur certitudo conjecturalis *ibid.*
- Cerliludo fidei,et cerliludo fiducia quomodo diffe-
runt *ibid.*
- Certitudinem fidei de iustitia noslra non possumus
habere nisi per revelationem, probatur cx scho-
lasticis el academiis 536.
- Certitudo fidei non Ecclesiae, sed Dei auctoritate
nititur *ibid.*
- Certitudo salutis pendet a bonis operibus 542.
- Potest iuslo revelari 538. 544.
- Cerliludo fidei vel in verbo Dei continetur, vel cx
verbo Dei evidenter deducitur 543.
- Cerliludo aliquando accipitur pro persuasione et
confidentia 547.
- Gignit audaciam 548.
- Cerliludo religionis Christianae *ibid.*
- Certitudo conjecturalis propriae iustitiae salis est
ad animae tranquillitatem *ibid.*
- Certitudo remissionis peccalorum in sacramentis
610.641.
- Quomodo sumus corii, quomodo incerti de noslra
iustitia 551. 552. 555.
- Certitudo cx signis etiam evidenlissimis non potest
esse nisi conjecturalis 553.
- Certitudo spei. Vide Spes.
- Christiani non miscuntur, sed fiunt 172.
- Christiani alii boni, alii mali 213.
- Boni ovibus, mali hordis assimulantur *ibid.*
- Christiani non sunt tantum una gens ul Hebraei
13.
- Christianus populus cur non potest iisdem particu-
laribus ritibus regi *ibid.*
- A Christianis exiguntur plura quam antiquitus a
Judaeis *ibid.*
- Christiani quam liberi a lege Moysis 580. 581.
- Quomodo non liberi *ibid.*
- Christiani omnes debent memoria tenere, inlelli-
gere, cl quolidie recitare orationem Dominicam
641.
- Omnes inter sese fratres esse agnoscunt, dicendo.
Pater noster 645.
- Omnes pro se mutuo orant dicendo, *Pater noster*
ibid., *cl seq.*
- Horum proprium csl officium divinum recitare 655.
- Quomodo differunt ab omnibus gentibus *ibid.*, *cl*
seq.
- Possunt imitari Judaeorum virtutes,non aulem cae-
remonias 709 *cl seq.*
- Possunt divitias possidere 716.
- Probatur *ibid.* 717.

- Contra aliqui senserunt Pu# .727.
 Solvuntur eorum argumenta 717 eZ *seq.*
 Christus Filius Dei per naturam 30.
 Missus in mundum, ut esset causa salutis non occasio ruinae 106.
 Hominum malitia erat petra scandali *ibid.*
 Erat lapis ab aedificantibus reprobatis *ibid.*
 Lapis angularis, caput anguli, probatus, electus etc. *ibid.*
 Quomodo elegit Judam III.
 Quare non venit salus post lapsum Adae 113.
 Occasione peccati Adae nobis datus est 122.
 In eo majora dona recuperavimus, quam in Adamo amisimus 122.
 Non prodest, nisi quibus per instrumentum aliquod applicatur 141.
 Comparatur cum Adamo 153. 144. 156. 159. 173 180. 181.
 Pios Deo reconciliavit 145. 156. 148.
 Pro omnibus mortuus est 148. 153. 175. 176. 178.
 Factus est pro nobis peccatum 158. 190. 253. 518. 519. 523. cum *seq.*
 Pro actuali et originali peccato passus est 149 ad 151. 244. 245.
 Non fuit in Adamo injustus 155. 156.
 Ejus justitia quibus nihil prodest 160.
 Quomodo in lumbis Abrahae 166.
 Quomodo non est decimatus in lumbis Abrahae 167.
 Ejus sacerdotium praestantius Levitico *ibid.*
 Erat secundum ordinem Melchisedech 166 et *seq.*
 Non patrem sed matrem habuit ex progenie Abrahae 167.
 Ex Virgine conceptus et natus per virtutem Spiritus sancti 167. 171. 173. 175. 176. 178. 179. cum *seq.*
 Cur non contraxit peccatum originis 167. 171. 177.
 Christi ad Belial nulla conventio 175. 176.
 Christus quomodo solus immunis a peccato originis, quomodo non solus 175. 176. 179.
 Solus ex vi generationis peccatum originis non contraxit 178. 179.
 Quomodo fuit ejus caro in similitudinem peccati 178.
 Assumpsit naturam humanam ejusdem speciei cum nostra 184.
 Quare concupiscentiam et ignorantiam noluit habere 221.
 Quare, quomodo, et qualem sensus poenam passus est 244. 245.
 Dupliciter homines diligit 283. 619.
 Singulare privilegium, ut humanitas ejus in divina persona sustentaretur 287.
 Quomodo similis, quomodo dissimilis Soli 300. 302.
 Caput electorum 319.
 Christus homo non potuit mereri suam praedestinationem *ibid.*
 Non habet gloriam ex meritis 355.
 Causa est meritoria nostrae justificationis 463.
 II homo vere et proprie justus erat, justitia creata inherente 392. 393. 514.
 Creata hac justitia pro nobis satisfecit *ibid.*
 Quomodo dicitur maledictus 518. 519.
 Sponsus animae nostrae Pag. 518. 519.
 Justitia nostra est, quia causa efficiens nostrae justitiae 523 ad 526.
 Item quia nostra satisfactio *ibid.*
 Item quia sumus membra Christi capitis nostri 524.
 Christum induere quid significet 528.
 Christi justitiam participamus per regenerationem *ibid.*
 Christus est verus legislator 577.
 Confertur cum Moyse *ibid.*
 Rex noster ex Scripturis *ibid.*
 Judex totius mundi *ibid.*
 Semper mediator 585.
 Debita ipsi erat gloria corporis duplici titulo 605.
 Simul viator et comprehensor 619.
 Est magis impeccabilis, quam confirmati in gratia 620.
 Solus potest gratiam mereri de condigno *ibid.*
 Christi jejunium, et lenitudo ad exemplum nostrum semel 703.
 Christum admiramur magis, quam imitamur *ibid.*
 Christus feria quarta traditus, feria sexta crucifixus 706.
 Circumcisio erat instituta ad tollendum peccatum originis 152. 172.
 Vel ad significandam purgationem peccati originis *ibid.*
 Circumcisio quare in membro genitali facta *ibid.*
 Circumcisio Dei mandato filiis fidelium adhibenda erat 172.
 Clerici vel sacerdotes magis orare debent, quam alii 639. 673.
 Magis obligantur ad officium divinum recitandum 655 ad 657.
 Idque vel ratione ordinis sacri, vel ecclesiastici beneficii 671. 672.
 Clerici et monachi soli obligantur ad officium divinum, ut in antiqua lege soli Levitae *ibid.*
 Clerici sunt Ecclesiae milites spirituales *ibid.*
 Horum proprium est publice populo praedicare, pro populo assidue orare *ibid.*
 Antiquitus solebant ordinari laici in solemnibus jejunio decimi mensis 708.
 Nunc in quatuor jejniis solemnibus ordinari solent *ibid.*
 Coelum natura sua est corpus incorruptibile 237.
 Coelum novum quid 241.
 Coelum aliud siderium, aliud acrium *ibid.*
 Coeli mentes sanctorum hominum 645.
 Coelum proprie sedes Dei *ibid.*
 Coelum, id est, spiritus 646.
 Per coelum intelliguntur justi et fideles *ibid.*
 Coelum, id est, Christus *ibid.*
 Coelum est Ecclesia triumphans *ibid.*
 Columba elovis natura sua animalia simplicissima 123.
 Columbae assimilatur Maria in canticis 174.
 Communitatem rerum omnium introducere voluit Plato 724. 725.
 Refutatur ab Aristotele et Tertulliano 724.
 Communitas rerum omnium magnas introducere confusiones 725.
 Non est simpliciter necessaria ad salutem, sed

- commodior ad serviendum Deo *Pag.* 72.1.
 Laudatur *ibid.*
 Esset melior simpliciter, non autem supposita naturae corruptione *ibid.*
 Expedii iis paucis, qui serio abstrahunt se a rebus temporalibus *ibid.*
 Quomodo communia sunt omnia jure naturae, quomodo non *ibid.*
 Concilia condemnantia cos, qui negant peccatum originale 151.
 Concilium primum generale nicacnum fuit omnium primum 700.
 Concupiscentia fons tentationem 28. 29. G7.90.91. 218 *cl seq.*
 Est lex membrorum, repugnans legi mentis. 127. 19G. 205 *cum seq.*
 Est poena peccati 30. 18G. 199. 201. 25G. *el seq.*
 Fuisset homini in puris naturalibus condito naturalis 30. 200 *el seq.*
 Est malo, *cl* naturae contraria 205. 219 *ibid.*
 Peccati fomes G0. 142.
 Habet tres motus 67. G8. 110. 197. *el seq.*
 Non potuisset in statu innocentiae repugnare rationi, nisi prius ratio rebellasse! Deo 187. 188. 190. 191. 195.
 Concupiscentia proximorum parentum non transfundit peccatum originis in Olios 1G8. 169.
 Quando dicitur regnare et imperare 186.
 Est vis appetendi immoderata 223 *ibid.*
 Potest dici animi potentia, sed vitiata 191 *el seq.*
 Est languor naturae 193. 202. 201. 210. 217. 219. 225. 22G *cl seq.*
 Est materialiter peccatum originis 1G1.
 Non esse peccatum originis, probatur ex Scripturis 197 *cl seq.*
 Ex Patribus 200 *el seq.*
 Ratione 203 *el seq.*
 Solvuntur haereticorum objectiones 205 *el seq.*
 Concupiscentia in nobis relicta est ad agonem 200. 201. 202. 212. 217. 221.
 Assimilatur canibus rabiosis 200.
 Ejus principium a natura, male tamen concupiscere, est a voluntate *ibid.*
 Est via ad peccatum 202. 205.
 Non esse peccatum, probatur ex omnibus tomis operum s. Augustini 20G. 207 *el seq.*
 Vocalur tamen peccatum, quia ex peccato ortum habet 20. 186. 187. 191. 195. 202. 201. 251.
 Est una pars corruptionis humanae naturae 202.209.
 Concupiscentiae primi motus involuntarii non sunt peccata 197. 201. 218. 219 *el seq.*
 Ejus pronitas non est peccatum 201. 210.
 Dicitur peccatum, quia causa est peccati 205.212. *el seq.*
 In justificatione non tollitur *ibid.*
 Quot modis dicitur mala 205.
 Duobus modis accipitur *ibid.*, *el seq.*
 Concupiscentia non carnis, sed cordis est voluntaria et prohibita 205. 213.
 Quomodo dicitur lex 209.
 Superata prodest ad mercedem gloriae 213. 214.
 Est civile bellum *ibid.*
 Quomodo dicitur iniquitas *ibid.*, *cl seq.*
 Ejus actus duplex 510.
 Remanet in renalis quoad actum, non tamen facit reos *Pag.* 510 *cum seq.*
 Ejus reatus triplex *ibid.*
 Quomodo dicitur remitti in Baptismo *ibid.*, *el seq.*
 In carne materialiter, in mente formaliter est peccatum 21G. 217.
 Assimilatur habitui, non actui *ibid.*
 Quomodo repugnat virtuti *ibid.*
 Post Baptismum non est peccatum, sed vilius *ibid.* 999
 Est sub animi poleslale 217.
 Odio habetur a Deo 219 ad 221.
 Est illicita *ibid.*
 Quomodo a Deo, quomodo non 93.
 Repugnat legi mentis *cl* Dei 222 *el seq.*
 Quomodo sit bona 223.
 Variis modis accipitur *ibid.*
 Residet in parte hominis inferiore *ibid.*
 Concupiscentia honorum, *cl* vanitatum est in superiori animi parte *ibid.*
 Non solum in carne, sed etiam in mente sedem habet *ibid.*
 Magis apparet in sensualitate *ibid.*
 Non est positiva qualitas 221.
 Repugnat rationi ex carentia justitiae originalis *ibid.*, *el seq.*
 Per Baptismum non tollitur, sed ligatur 225. 22G.
 Contra Spiritum usque ad mortem pugnat 252.
 Imperat rationi *ibid.*
 Adulcentes ad insaniam adigit *ibid.*
 Hominum concupiscentia longe peior bestiarum *ib.*
 Quibus armis sancti viri concupiscentiam representant *ibid.*, *el seq.*
 Concupiscentia miras clades mundo intulit *ibid.*
 Quam insignes viros perverterit *ibid.*
 Quibus modis sit reprimenda 253.
 Concupiscentia spiritus bona, carnis mala *ibid.*
 Concupiscentiae molus etiam involuntarios homines casti pali nollent 591 *cuinseq.*
 Non exercetur opus conjugii sine ardore libidinis etiam a sanctissimis conjugibus 170. 202.
 Conjugium concupiscentiae remedium 253.
 Conjugii opus exercetur non amore posteritatis, sed ardore libidinis *ibid.*
 Cur exercetur in tenebris 254.
 Quando, *el* quomodo est peccatum, quando *cl* quomodo non 592 *cl seq.*
 Saturninus et quidam alii haeretici dixerunt, nuptias malas esse, *ci* a diabolo G97 ad 699.
 Conscientia etiam erronea semper obligat 398.
 Conscientiae discussio ante Eucharistiam 547.
 Conscientia bona consolationem, non omnimodam securitatem affert *ibid.*, *el* 014. 615.
 Conscientiae bonae triplex testimonium 553.
 Conscientia bona quos habeat effectus 556. 557. *cum seq.*
 Consuetudinis ecclesiasticae vis et efficacia 172 *el seq.*
 Continentia est virtus moralis 585. 58G.
 Non potest servari sine gratia Dei *ibid.*, *cl seq.*
 Continentia est virginum, viduarum et conjugatorum *ibid.*
 Convicium manifestum est peccatum mortale G5. 66. 73.

Convicium in bonum a Deo conversum *Pag.* 107.
 Cooperatio Dei non excluditur per liberum arbitrium 373. 448.
 Non tollit, aul destruit, sed adjuvat et perficit naturam *ibid.*
 Cooperatio divina concordat cum libero arbitrio 372. 453 *el seq.*
 Non csl ante, sed simul cum voluntate humana 374.
 In uno quoque est secundum naturam uniuscujusque *ibid.*
 Non tenet se ex parte caussae, sed ex parte effectus 321.
 Concurrit cum caussis secundis 375 *el seq.*
 Siimus cooperatores cl coadjutores Dei 63 *ad* 65 *cum seq.*
 Cooperatio hominum cum Deo, in quibus operibus est, in quibus non 445 446.
 Bonis omnia cooperantur in bonum *ibid.*
 Cooperatio hominum cum Deo probalur ex Scripturis *ibid.*, *et Wi.*
 Ex s. Augustino 449 *et seq.*
 Possunt homines cooperari, vel non cooperari Deo 449.
 Cooperatio graliae cum libero arbitrio probalur 454. *et seq.*
 Cooperatio graliae adjuvantis quomodo concurrit 456.
 Cor est fons peccatorum per modum principii a Clivi el interni 187. 188.
 Cor peccato obduratum assimilalur lapidi 190.
 Cordis non carnis concupiscentia voluntaria est, et a lege prohibita 205.
 Cor hominis fons el origo malorum 39G.
 Cor in sacris literis accipitur pro toto homine interiore 350.
 Cornelius quomodo ad fidem conversus 309. 432. 433. 441.
 Cornelii eleemosynae et orationes 441.
 Eleemosynis obtinuit gratiam 718.
 Curiositas vulnus mentis humanae 249.
 Curiosus libentius aliena observat, quam sua *ibid.*
 Curiosa alienorum viliorum inquisitio perniciosa *ibid.*, *et seq.*

D

Damnatorum corpora post resurrectionem qualia erunt 240. 244. 245 *cum seq.*
 In damnatis Deus justitiam suam manifestat 240.
 Damnatis optime convenit career cl ergastulum sub terra 241 *el seq.*
 Damnalis ad ignem inferni bonum fuisset numquam nasci 242.
 Damnati in die iudicii videbunt electos, in gloria ad coelum ascendentes 246.
 Damnati sunt oblirmati in odio actuali Dei et proximi 402.
 David cum omnibus prophetis in coelis regnat 61 *el seq.*
 Davidis magnum peccalum 61. 115. 116.
 Publica ejus poenitentia 61.

David voce Domini per Nnhan revixit, ul Laurus ex sepulchro voce Chrisli *Pag.* 74.
 In lolo corde scqmitus esi Deum 73.
 Peccavit graviter numerando Israël 100. 101.
 Occidit Uriam 104. 115. 116.
 A Deo punitur 106.
 Confitetur et deplorat peccala sua 147. 149.150. *el seq.*
 Natus est ex honesto conjugio 147. 149.150.172.
 Fugit persequutionem Saulis 163.
 Erat filius viri fidelis el iusti 153.
 Conceptus el natus in peccalo originis *ibid.elseq.*
 A concupiscentia victus 212.
 Non audet se justum pronunciare 232. 539. 540.
 Semel iustus excidii a iustilia 562.
 Confidebat opera sua in iudicio Dei posse consistere 592 *et seq.*
 Septies in die laudem dicebat Deo 601.
 Media nocte surgebat ad confitendum Domino it.
 Vespere el mane, el meridie orabat *ibid.*
 Decalogum ad se non perlinere, dicunt haeretici 577.
 Decalogus a Christo el apostolis commendatur fidelibus 577 *el seq.*
 Excepta sabbathi observatione 578.
 Defectus est necessario a causa deficiente! 15.1 IG.
 Defectus est causa peccati *ibid.*
 Est triplex *ibid.*
 Defectus proximus est, non attendere ad regulam rationis *ibid.*
 Esi voluntarius, non quia elicitus a voluntate, sed quia in potestate voluntatis *ibid.*
 Non est actus positivus *ibid.*
 Ut praecedit actum peccati, non est malum aliquod naturale, vel voluntarium *ibid.*
 Est simplex negatio *ibid.*
 Quomodo induit rationem mali. quomodo non *ibid.*
 Quomodo est causa mali *ibid.*
 Defectus in infinitum non datur *ibid.*
 Defectus remotus est, quia voluntas non csl summum bonum *ibid.*
 Remotissimus, quia voluntas humana esi creata ex nihilo *ibid.*
 Defectus in summum bonum cadere non potest *ibid.* 117.
 Referri debet in causam proximam *ibid.*
 Saepe csl in causa secunda, el non in prima 118.
 Devotio interna esi prorapliludo animi ad Deum laudandum 83.84.
 Externa est prorapliludo ad opera cxteriora, ulad gnuflexionem etc. *ibid.*
 Qua collectione animi excitanda *ibid.*
 Devota oratio exprimit lachrymas *ibid.*
 Devotio s. Francisci in horis recitandis *ibid.*
 Deus neminem lentat 90. 91.
 Deus non est causa mali 28. 29.
 Non csl auctor peccati 33.87.
 Non punit antequam peccent homines 38.
 Promptior csl ad praemiandum, quem ad puniendum 76.
 Non potest punire sine malis meritis, quia iustus esi 76. 327.
 Deum esse auctorem primum peccati, primus omnium dixit Simon magus 78. 79.

- Deos duos posuerunt quidam haeretici, malum et bonum *Pag.* 93.
- Deo repugnante nihil fieri potest 83. 84.
- Deo non ponitur lex ab aliquo superiore 86. 115. 116.
- Dei sapientia lex Dei est 86. 95. 111 *ad* 116.
- Deus non potest seipsum negare 86. 113. 116.
- Non est auctor peccati. probatur ex Scripturis 88 *ad* 91. *per* *totum*. Ex Palribus 92. 101. 232.
- Deus non novit practice malum 93.
- Est mali permissor, non effector *ibid.* 96. 97.
- Est auctor naturae non culpae 94.
- Est causa essendi, non delicti 95. 107. 115. 116.
- Est summum bonum et laus causa boni 95. 115. 116.
- Convertit malum in bonum 95 *ad* 97 101. 107. 111.
- Quomodo Deus creat impios 96. 97.
- De iudicia profunda et inscrutabilia 96. 97. 99. 122. 159. 170. 177. 319. 323. 558.
- Deus praevidet et ordinat peccatum in bonum 99.
- Quatuor modis dici potest causa, cur homines male agant 100.
- Non positive, sed permissive 100. 104. 107.
- Nullum deserit, nisi deseratur 104. 126. 290 317. 318. 407.
- Facit malum poenae, non culpae 106.
- Facit contrarium, non defectum peccati 107.
- Deo invito nihil scilicet 107 *ad* 109.
- Deus respectu peccati habet laudem non velle *ibid.*
- Non habet velle aut nolle *ibid.*
- Non impedit concursum rerum etiam defectibilium 108. 109.
- Volens permittit mala 107 *ad* 109.
- Deus voluntate sua omnia facit, quae fieri vult *ibid.*
- Si vellet fieri mala, ipse faceret mala *ibid.*
- Bene facit sinendo, quae male fiunt 108. 109.
- Numquam vult mala per se *ibid.*
- Prius scit necessaria quam libera 112. 328.
- Scit quia quisque vocatione vocatus veniet, quia non *ibid.* 290. 294. 326.
- Libere, non necessario mundum creavit 111.
- Seipsum est beatus *ibid.*
- Multa facere potest, quae hominibus sunt prohibita 115. 116.
- Est omnium Dominus *ibid.*
- Licite potuit iubere Abrahamum occidere filium suum *ibid.*
- Non potuit iuvare David, ut occideret Uriam *ibid.*
- Licite potuit Uriam, vel quemvis hominem occidere alium iniuste, concurrere *ibid.*
- Illa agit cum secundis causis liberis, ut relinquat determinationem in potestatem liberi arbitrii 117.
- Non tenetur mala ventura impedire *ibid.*
- Ejus concursus ex se est unus communis, et indifferens *ibid.*
- Dei concursus limitatur a voluntate humana *ibid.*
- Deus quomodo videtur causa peccati 118.
- Numquam alloquitur inanimata 136. 137.
- In odium peccati quodvis ejus instrumentum punit *ibid.*
- Est auctor naturae 161. 162.
- Est immutabilis, solus bonus, solus sapiens *Pag.* 161. 162. 177. 184. 189.
- Non jubet impossibile 204.
- Fecit omnia praeter peccatum 221.
- Deus quomodo est auctor mortis, quomodo non *ibid.*
- Parum de Deo intelligimus 248.
- Deus ab aeternitate nos diligit 273.
- Nec fato premitur, nec personarum acceptione corrumpitur 278. 279 300.
- Dupliciter nos diligit 283.
- Nos prius diligit *ibid.*
- Dei natura non potest alteri communicari 285. 286.
- Quomodo est caritas. quomodo non, quomodo sapientia et iustitia *ibid.*
- Vocat aliquos illos, ut sciat non veniuros 295.
- Bona operatur in nobis, sed non sine nobis 297.
- Aliquando benevolentior adultis sceleratissimis, quam parvulis minus malis 341.
- Quomodo prius vult electis gloriam, quomodo prius bona opera 323.
- Amendo facit bonos 324. 325.
- Quomodo agit libere, quomodo necessario 335.
- Semper vivere, et tamen libere quid 336. 337.
- Dei praescientia et potentia quomodo libera *ibid.*
- Deum esse liberi arbitrii probatur ex Scripturis 336. 337. Ex Palribus 353. Ratione *ibid.* Solvuntur objectiones 354 *et seq.*
- Deus auctor necessitatis, non servii necessitati 353.
- Causa efficiens et subjectio caret 354.
- Deum invocare in miseriis naturale est 354 355. 359.
- Deus et sibi et omnibus aliis est finis 354.
- Dei velle duobus modis consideratur *ibid.*
- Non est omni modo necessarium *ibid.*
- Deus et Christus homo non habent gloriam ex mentis 355.
- Deus potest naturali lumine cognosci et demonstrari: item quod scilicet unus et bonus 357. 358.
- Probatur ex Scripturis *ibid.* Ex Palribus 359.
- Ratione 360. Solvuntur objectiones *ibid.* *et seq.*
- Manifestavit se ex rebus creatis mundi sapientibus et philosophis 359.
- Ejus unitas est objectum naturale 360.
- Deum non concurrere ad opera nostra secundum Pelagianos 361.
- Omnia immediate operari Deum, causas vero secundas nihil, secundum Mahometanos *ibid.*
- Refutatur uterque error ex Scripturis 361. Ex Palribus 361. Ratione 362. 363.
- Deus operatur omnia in omnibus 361.
- Quomodo facit bona et mala 362. 363.
- Dat et continual omnium rerum esse *ibid.*
- Quomodo est determinatus ad unum 373.
- Est Dominus actionum suarum ad extra *ibid.*
- Ideo operatur, quia voluntas nostra operatur, non contra 375.
- Dei concursus generalis, et indifferens modificatur a causa secunda, quoad specificationem 375.
- Quomodo ab aeterno determinavit omnes effectus 376. 377.
- Quomodo futura praecognoscit *ibid.*

- Esselcolendus licet bcaliludinem darcnolleIP. 443.
 Nos condemnat ul iudex 508.
 Quomodo nos modo justificat, quomodo in die iudicii justificabit *ibid.*
 Declarando justum, facil justum 508. 509.
 Condemnat et justificat longe aliter alque homines 509.
 Quomodo omnia inhabitat 514.
 In Baptismo justificat et justificatur 521.
 Quomodo et totus in omnibus et singulis 505.
 Nemini est debitor, nisi ex promissione 624. 632.
 Fit debitor liene operantibus ex sua promissione 629.
 Est iustus iudex in remuneratione *ibid.*
 De mercedem ex iustitia distributiva, non commutativa 630.
 Quomodo objectum bcaliludinis, quomodo meriti 632.
 Praemiatur supra condignum *ibid.*
 Punit citra condignum 633. 634.
 Cur dicitur esse in coelis, cum sit in terris, et ubique 645.
 Dicitur irasci ad similitudinem hominum 650. 651.
 Diabolus non potest cogere ad peccatum 112. 418.
 Permissus est Adamum vincere, ut postea maiore cum sanctorum gloria vinceretur 122.
 Per verum serpentem loquutus est, et lentavit Ilevam *ibid.*
 Vocatur serpens, quia serpentem induit 123.
 Quare potius serpentem quam aliam bestiam assumptum ad lentandum Ilevam 123.
 Non fuit illi permissum aliud animal ad hoc assumere *ibid.*
 Ejus astutia et calliditas *ibid.*
 Ut Ilevam seduceret, finxit se amicum Dei *ibid.*
 Per mulierem seduxit Adamum 129.
 Est obduratus in malo 136. 137.
 Est miserrima bestia *ibid.*
 Quomodo gaudet de malo *ibid.*
 Potestatem aliquando habet in homines etiam sanctos quoad corpus *ibid.*, et 252.
 Illi accommodatur maledictio serpentis 136. 137.
 Diabolum imitantur qui peccant 145. 189.
 Est fons peccatorum 187. 188.
 Quam habet potestatem producendi res 224.
 Ejus potestas in corpora et mentes hominum 252.
 Daemones credunt et contremiscunt 339.
 Daemon negat liberum arbitrium 367.
 Varias habet nocendi artes per concupiscentiam nostram 391.
 Daemones sunt obfirmati in actuali odio Dei et proximi 402.
 Respectu ultimi finis non habent liberum arbitrium a necessitate, sed tantum a coactione 404.
 Respectu mediorum habent utroque modo liberum arbitrium *ibid.*
 Quomodo semper necessario male agunt, quomodo non *ibid.*
 Eorum poena crescere non potest, quia sunt interminati *ibid.*
 Diabolum invocant, qui in peccato persistentes, dicunt, *Pater noster* 643. 644.
 Diabolus neminem vincere, immo nec lentare potest, nisi Deo permittente 650. 651.
 Daemonia qua ratione ejiciuntur ab improbis *Pag.* 654.
 Post diem iudicii nulla erunt corpora mixta 237.
 In universali iudicio omnes aderunt 243.
 Huius iudicii forma non omnibus eadem *ibid.*
 Iudicium adultorum secundum opera eorum *ibid.*
 Idem quomodo dicitur de infantibus 214, 245.
 Post diem iudicii rerum vis et natura mutabitur *ibid.*
 In universali iudicio omnibus omnia manifestabuntur 246.
 Dies iudicii magis horrendus magnalibus et regibus, quam aliis 300.
 Diluvium deformasse locum paradisi 10. 41.
 Non abstulisse inde temperiem aeris 41.
 Non penetrasse paradysum 42.
 Non abstulisse arbores *ibid.*
 Detrimentum aliquod paradiso intulisse *ibid.*
 Divitias possidere licet Christianis 724.
 Contra senserunt aliqui *ibid.*
 Refutantur et probatur rerum proprietas ex Scripturis et Patribus *ibid.* Ratione 724 et seq.
 Divitibus quare difficile intrare in coelum 725. 726.
 Divitiae quomodo relinquendae, vel simul Christi discipuli *ibid.*
 Quomodo sunt iniquae *ibid.*
 Divites Deus non fecit *ibid.*
 Vel sunt inique vel iniquorum haeredes *ibid.*
 Divitiae vocantur mammona, id est iniquitas, quod ex iniquitate collectae sint *ibid.*
 Non semper inique possidentur, licet valde inaequaliter *ibid.*
 Praebent causas et incitamenta ad iniquitatem *ibid.*
 Corporales falso vocantur divitiae, spirituales vere et proprie *ibid.*
 Divites vix sunt sine iniquitate *ibid.*
 Non sunt Domini, sed dispensatores rerum, quia Deo rationem reddere debent *ibid.*
 Soli eleemosynam facere possunt, qui proprietatem et dominium rerum habent 727.
 Divitiae et paupertas possunt esse bonis et malis communes *ibid.*
 Dominicis diebus numquam jejunatur 701. 706. 707.
 Maxime cum fit conventus Christianorum ad verbum Dei audiendum, et communionem percipiendum 706.
 Lactandum propter resurrectionem Christi 707.
 Dominica jejunare et resurrectionem Christi non credere 710.
 Tum non orandum strato corpore *ibid.*
 Dominicis qui haeretici jejunabant *ibid.*
 Dominicis nec quovis tempore est illicitum jejunare, nisi indebite fiat *ibid.*
 Dona Dei possunt esse quatuor in quolibet homine 22.
 Dona novem 287.
 Dona possunt a se invicem separari 288.
 Et a gratia gratum faciente *ibid.*
 Ut plurimum laici sunt cum gratia gratum faciente *ibid.*
 Dona septem Spiritus sancti et a charitale, et a se invicem separari possunt *ibidem.*

Donum sapientiae, et sermonem sapientiae idem esse *Paq.* 288.
 Dona sapientiae et scientiae non sunt in omnibus bonis fidelibus *ibid*, *cum seq.*
 Dona quomodo sunt inter se semper conjuncta, et cum charitale *ibid*, *et* 289.
 Non sunt lautum novem, sed multo plura 289.
 Dona septem Spiritus sancti, septem petitionibus orationis Dominicae respondent 642.

E

Ecclesia grex unius pastoris 243.
 Petii theologicarum virtutum augmentum 280.
 Orat pro infidelibus 310. 311. 434 *et seq.*
 Occasione haeresum novas voces cogitur admittere 365.
 Ecclesiae iudicio acquiescendum 385. 386.
 Ejus orationes in parasceve 435.
 Iudicium innumeris signis confirmatum 436.
 Ecclesia quomodo dicitur sancta, cum habeat in se bonos et malos 472.
 Ecclesia ex parabolis evangelicis probatur habere in se bonos et malos 472. 485. 544.
 Sponsa Christi pulcherrima 518. 519.
 Facile vel innotescat quid revelatum est a Deo 536.
 Aedificatur supra fundamentum apostolorum et prophetarum *ibid*.
 Per Baptismum remittit peccata 543.
 Est in Christo vel corpus in capite 551. 552.
 Quibus rebus comparatur 565.
 Deflet mortem piorum 646.
 Qua fide orat pro hominibus convertendis 653.
 Per quam apte dicitur domus orationis 656. 657. 670.
 Ecclesiae triumphantis, et militantis officium differt 656. 657.
 Ecclesiarum diversae consuetudines in horis recitandis 658 *et seq.*
 Ecclesia habet potestatem instituendi jejunia, quae obligent in conscientia 671.
 Eden multis modis accipitur 41. 42.
 Eden non esse paradisum *ibid*.
 Eden significare voluptatem, et non esse nomen loci *ibid*.
 Paradisum esse in Eden *ibid*.
 Electio consilii voluntatis, Probatur ex Scripturis 313.
 Electos ad regnum Dei infallibiliter salvandos *ibid*.
 Electos esse ex mera Dei gratia *ibid*. 322. 324. 325.
 Electio est fortuita respectu electorum, certa respectu Dei 313.
 Est sine ulla praevisione operum *ibid*.
 Aliquando accipitur pro vocatione, quae consilii effectus praedestinationis 322.
 Electio Dei aeterna dupliciter accipitur *ibid*.
 Aliquando accipitur pro voluntate dandi gloriam propter merita *ibid*, *et* 323.
 Est conclusio consultationis, et proprius actus liberi arbitrii 333. 335. 343.
 Est de mediis, non de fine 333.
 Dupliciter fieri potest *ibid*, *et seq.*
 Variis nominibus appellatur 313.

Continet in se et actum ultimi iudicii practici, et actum approbationis voluntatis *Pag.* 343.
 Electio requisita ad liberum arbitrium, debet fieri cum pleno rationis iudicio 354.
 Electio mali est imperfectio libertatis *ibid*.
 Electio tantum humana requirit praecedentem consultationem *ibid*.
 Electio libera, non aulem exequutio libera requiritur ad liberum arbitrium 369. 370.
 Divina ut faciat homines bonos, requirit in eis liberum arbitrium 407.
 Divina non facit, sed sinit esse malos *ibidem*.
 Eleemosyna commendatur 441. 598. 614. 615. Augmentum justitiam 598.
 Non separanda a oratione, et jejunio 714. 715.
 Eleemosyna quid *ibid*.
 Est actus misericordiae elicitus *ibid*.
 Unde derivatur hoc nomen *ibid*.
 Est id quod pauperes petunt, et divites dant *ibid*.
 Est actus a charitale imperatus *ibid*.
 Impeditur ab avaritia, juvatur a liberalitate, cujus est effectus *ibid*, *et seq.*
 Sine charitale est actus moralis, et proprie eleemosyna, vel saltem materialiter dici potest *ibid*.
 Alia est corporalis, alia spiritualis, et ulteriusque septem sunt species *ibid*.
 Laudatur et jubetur in Scripturis 716.
 De ejus fructu duo errores *ibid*.
 Non sufficit ad salutem sine aliis virtutibus *ibid*.
 Solvuntur objectiones contrariae sententiae *ibid*.
 Eleemosynam dare est suam et aliorum animas vitiis purgare *ibid*.
 Est proprium opus misericordiae erga alios *ibid*.
 Vel est fructus poenitentiae tollit peccatum, impetrat justificationem 717. 718.
 Nec meretur, nec satisfacit secundum haereticos *ibid*, *et seq.*
 In homine iusto meretur vitam aeternam, satisfacit pro peccatis, augeat fiduciam apud Deum, et gaudium spirituale. Deo et proximo gratum facit, conciliat benevolentiam et orationes multorum *ibid*, *et seq.*
 Impetravit Cornelio gratiam fidei Christianae 718.
 Causa est augmenti divitiarum temporalium *ibid*.
 Ejus magnitudo ex tribus sumitur *ibid*.
 Eleemosyna parva viduae praefertur divitum magnis donariis 719. 720.
 Praeceptum de danda eleemosyna non consilii iustitiae sed charitatis *ibid*.
 Reducitur ad non furaberis, vel honora patrem et matrem *ibid*.
 Est praeeptum affirmativum, non negativum *ibid*.
 Magis obligat ecclesiasticos, quam laicos *ibid*.
 Eleemosynam dare, est imperare, non servire divitiis *ibid*.
 Quando danda ex necessariis naturae 722.
 Quando ex necessariis personae, vel statui *ibid*.
 Quando ex superfluis: Vide Superfluum.
 Non est necessario danda, quando per mutuum, vel venditionem, vel alio modo proximo subveniri potest *ibid*.
 Non consilii facienda in magnum praeeudicium proprii status et dignitatis, nisi in raris causis *ibid*.

- Mulli sancti etiam ex necessariis ad statum dederunt pauperibus *Pag.* 723.
- Deinde de partis quando tibi poles, quando non 725.
- Debet esse ex propriis *ibid.*
- Eleemosynas dare esse divitum, recipere pauperum et hic habet suum fundamentum elemosyna 725.
- Eleemosynas dare etiam lanium eorum, qui dominium et proprietatem divitiarum habent, non eorum, qui obedire debent 727.
- Eleemosyna non etiam danda peccatori vel talis etiam, sed vel etiam miser, etiam polius bono quam malo danda *ibid.*
- Eleemosyna facit nobis amicos angelos *ibidem.*
- Malis data propter Deum, non est inanis *ibid.*
- Ut sit bona, quinque conditiones requirit 729.
- Largitas pluris aestimatur, cum nullis aliquid, quam cum paucis multum datur, aliquando tamen contrarium expetit *ibid.*
- Eleemosynas non minore largitate, quam prudenti charitatis esse faciendas *ibid.*
- Elementa quomodo a natura sunt incorruptibilia 237 *et seq.*
- Omnia pugnant contra hominem 252 253. 255.
- Esau contemnit vocalionem fit reprobus 290. 292. 293.
- Habuit gratiam sufficientem, non efficacem 290.
- Esau reprobus, Jacob electus 68. 313 *et seq.*
- Essaenorum laudatur jejunium, continentia, abstinentia, sobrietas, vicius 711. 712.
- Fuerunt Christiani adeoque discipuli sancti Marci evangelistae 716 *et seq.*
- Ethnici vocarunt naturam novercam 33. 255.
- Varia senserunt de homine ejusque natura 33.
- Crediderunt equos et fluvios loqui 123.
- Ignorabant peccatum originis 153. 255. 711. 712.
- Celebrare solebant dies suos natales 89.
- Varia senserunt de origine animae rationalis 98.
- De brevitate vitae 216.
- De miseriis vitae 255.
- Quomodo dicuntur a Deo derelicti 308.
- Quomodo habent sufficiens auxilium ad salutem *ibid.*
- Illi electi, Judaei reiecti 314.
- Vocat eos Christus suas oves 322.
- Multi illorum defenderunt liberum arbitrium 368.
- Per cognitionem unius Dei ex creaturis collectam potuerunt abstinere ab idolis 379. 381.
- Gentes in Scripturis fere semper infideles significant *ibid.*
- Eorum opera nonnulla a Deo praemiata 391.
- Ab iis bona opera fieri possunt, sive cum speciali Dei auxilio, sive solis naturae viribus *ibid.*
- Sine fide Deum et ejus providentiam cognoscere potuerunt 394.
- Quantum rationis naturalis lumen ostenderint 396.
- Omnia fere eorum opera vitiantur ex malo fine 392. 400. 501. 527.
- Eorum famosissimi vere fuerunt improbi 441.
- Moriendo pro patria nihil praeter gloriam suam quaerebant 444.
- Aliqui eorum putarunt orationibus hominum mutari providentiam Dei 639.
- Evangelium continere doctrinam operum et leges varias *Pag.* 137 *et seq.*
- Duobus nullis accipi poles 569.
- Fere semper accipitur in sacris literis pro doctrina Christi. et apostolorum evangelistarum *ibid.*
- Quomodo differt a lege *ibid.* et 571. 572.
- Secundum haereticos dicitur praedicatio Christi et apostolorum 570.
- Evangelium continet in se tria *ibid.*
- Continet leges *ibid.*
- Continet comminationes *ibid.*
- Promissiones conditionales, non absolutas 571.
- Evangelium quomodo dicitur *ibid.*
- Evangelii et legis duo praecipua discrimina 572.
- Evangelium etiam in lege, vel arbor in semine *ibid.*
- Evangelina doctrina superat doctrinam legis et prophetarum *ibid.* *et seq.*
- Evangelium fere convenit cum lege in legibus moralibus 573.
- Quomodo superat legem veterem *ibid.*
- Evangelium per Christum. lex per Moysen 571 575.
- Evangelium toti mundo, lex vetus tantum Judaeis data *et si ibid.*
- Evangelium corpus etiam veritas, lex umbra etiam figura *ibid.*
- Successit legi Moysis, evangelio vero nulla lex succedet *ibid.* *et seq.*
- Evangelium vel Christi legem non habituram finem probatur *ibid.*
- Quomodo dicitur sempiternum *ibid.*
- Quomodo habet vim justificandi 576.
- Evangelium lex amoris et libertatis *ibid.*
- Evangelium Christi jugum suave, onus leve, et quare *ibid.*
- Est lex quaedam, cui debetur obedientia 577.
- Eucharistia ut rite percipiatur, quam requirit conscientiae discussionem 547.
- Eucharistia rite percepta mirabiliter operatur 519.
- Eucharistiae perceptio requirit jejunium naturale 673.
- Excusatio peccati est aliud peccatum 133.
- Auget delictum 419.
- Quia excusat delictum negando, justificatur apud homines, sed condemnatur apud Deum 508.
- Exemplum bonum praelati amputat excusationem subditi 420.
- Exempla sanctorum sunt ab omnibus veneranda, non semper imitanda 649.
- Exui etiam relegatus quomodo differunt? 240.

F

- Fames quam intolerabilis, etiam ad quam horrenda homines adigit? 252.
- Fames quam gravi labore praevenitur vel pellitur? *ibid.*
- Fidem sola infidelitas excludit 63. 64,
- Quot modis accipitur *ibid.*
- Fidem amittens, est haereticus *ibid.*
- Fidelis* tenetur magis studere perfectioni, quam infidelis 69.
- Ad fidem pertinent quae evidenter deducuntur ex articulis fidei 166.

Fides sine spe el charilale non unit perfecte cum Christo *Pag. 280.*
 Fidem vivam ab Ecclesia pelunl catechumeni *ibid.*
 Fides viva el vera est Christiana iustitia *ibid.*
 Fides ex auditu 281.
 Fides viva est cum charilale 280. 281.
 Infusa non peni gratia recedente 281.
 Fides imperfecta el informis potest esse sine gratia *ibid.*
 Esi habiles supernaturalis, habens operationes supernaturalis *ibid.*
 Fidei lumen in supernaturalibus quomodo se habet 283.
 Ex fide manant spes el charitas *ibid.*
 Fulci confessio 285. 280.
 Fides donum Dei 288. 300. 31 fi. 434 *cum seq.*
 Requirit pium voluntatis affectum, quia rationem superat 340.
 Fides Cui vera, sine operibus laicis mortua 391. 392.
 Probatur esse donum Dei ex Scripturis 434.
 Ex conciliis *ibid.*
 Ex Patribus *ibid.*
 Ratione *ibid, cl seq.*
 Ejus initium el augmentum est etiam donum Dei 412. 434. 442. 449. 451. 452.
 Esi fundam^{ti} praedestinationis 433.
 Fides vel sit certa, duas causas infallibiles requirit 43G el *seq.*
 Catholica quam certa *ibid.*
 Haereticorum el Turc^orum non est donum Dei 433.
 Fide humana historias humanas credimus 43G.
 Divina divinas *ibid.*
 Fides facilius el citius adhibetur falsis quam veris *ibid.*
 Fides nostra quam nullis miraculis confirmata 432. 433. 435. /
 Fides catholica el vera tria requirit 430.
 Fides, licetque principium est in potestate nostra 448. 449. 433.
 Fidem triplicem distinguunt haeretici huius saeculi 4Gi el *seq.*
 Refutatur hoc 4GG.
 Fides in divinis literis nullis modis accipitur 4G3 el *seq.*
 Pro fidelitate el constantia in servanda promissione *ibid.*
 Pro ipsa promissione et voto. Pro constantia. Pro ipso fidei objecto *ibid.*
 Fides historico sacrarum litterarum dicitur catholica, vel dogmatica *ibid, el M1.*
 In iudiciis differunt catholici ab haereticis circa fidem justificantem 4G3.
 Fidem justificantem non esse fiduciam misericordiae, probatur ex cap. II. ad Hebraeos *ibid.*
 Fidei justificantis definitio *ibid.*
 Fides est vita el anima rerum sperandarum *ibid.*
 Fides quomodo substantia sperantium, el sperantium *ibid, el 4GG.*
 Fidei definitio duas continet fidei proprietates 466.
 Fides christiana distinguitur ab omnibus habilibus intellectu *ibid.*
 Distinguitur a fide humana *ibid.*
 Fides humana potest esse fallax *ibid.*

Fides distinguitur ab opinione, suspitione, dubitatione *Pag. iSS. 436.*
 A scientia el intellectu *ibid.*
 Non est fiducia *ibid, et 4GG ad 4G8.*
 Fidei officium est credere quae non apparent 46G.
 Fides idem facit quod argumentum, vel demonstratio, sed non eodem modo *ibid.*
 Fides Licet intellectum assensum propter auctoritatem dicentis *ibid, el 470.*
 Non est nolitia, sed assensus in rem incognitam *ibid, el 4G9.*
 Fidei objectum sunt omnia quae Deus revelavit *ibid. »G7. 4G8.*
 Fides justificans non est sola fides promissionum 4GG.
 Fides una el eadem est historica miraculorum, promissionum *ibid.*
 Fidei nulla objecta materialia *ibid.*
 Fides una est propter unam rationem formalem, qua creduntur omnia *ibid.*
 Fidei duodecim articuli 467. 4G8.
 Fidei objectum non esse misericordiam specialem 4GG.
 Fides quomodo iustificat 467. 4G8.
 Fides Noe *ibid.*
 Fides est causa fiduciae *ibid.*
 Potest sine fiducia esse *ibid.*
 Fidei actus est credere *ibid.*
 Esi autem credere cum assensu cogitare 4G9.
 Fides est specialis virtus, el ad unam potentiam specialem pertinet *ib>d.*
 Non est sapientium secundum mundum *ibidem.*
 Credendo, non intelligendo salvantur simplices *ibid.*
 Fides est credere quod non vides 470.
 Non est ex intellectu, sed contra *ibid.*
 Credere includit duo *ibid.*
 Fides melius per ignorantiam, quam per scientiam definitur *ibid.*
 Fidei justificantis objectum non est specialis misericordia, sed omnia quae Deus revelavit, probatur ex Scripturis 470 el *seq.*
 Ex traditione Ecclesiae 471 *el seq.*
 Rationibus 473 *cl seq.*
 Solvuntur objectiones 47G *el seq.*
 Fides quam Christus exiebat, el miraculis confirmabat, oral justificans 470.
 Fides Abrahae commendatur 471. 476.
 Fides bona, est rerum bonarum el malarum 472.
 Est praeteritorum, praesentium, futurorum *ibid, cl 473.*
 Esi rerum suarum el alienarum 472.
 Bonorum omnium fundamentum 472. 480. 491.
 Salutis initium 473. 480.
 Credere in filium Dei quid 473.
 Quomodo oportet credere *ibid.*
 Est causa iustificationis 474. 473.
 Fides primo subjugat animam Deo *ibid.*
 Fides miraculorum debet esse magna 47G. 483. 489. 490.
 Est fides catholica 476. 483.
 Est fundamentum religionis el salutis 47G.
 Est genus armorum spiritualium 477.

- Fides sola quomodo justificat secundum haereticos *Pag.* 478 *et seq.*
- Quomodo dissentiunt inter se haeretici circa suam solam fidem justificantem 479.
- Fides est prima radix justificationis 479.480. 484. 495'. 498. 499. 503.
- Pulchre habent hoc plurimi antiqui Patres 480 *et seq.*
- Fides justificat, quia per eam quaerimus et accedimus Deum *ibid.*
- Fidei timorisque justificatio comparatur 180 *et seq.*
- Fides sola non potest justificare 491 *et seq.*
- Vera potest esse sine aliis virtutibus 484 *et seq.*
- Fides eadem est incipiens et proficiens *ibid.*
- Sine charitale potest esse, sed non prodesse 484. 480. 487. 501. 513.
- Fides miraculorum saepe est etiam sine charitale 484.
- Fides ut justificet requirit opera charitatis 484.487.
- Fides improborum hominum ac daemonum, quomodo differt, quomodo convenit 485.
- Daemonum est vera fides ex parte objecti *ibid.*
- Fides mortua quomodo in letiigilur *ibid.*
- Fidei et charitatis discrimen multiplex 480.
- Fides dispositive gignit charitatem 480. 487.
- Non operatur nisi per charitatem 480.
- Fides impetrat charitatem 480. 491 *et sequent.*
- Fidei aclus, opus Dei 487.
- Fides non est proprie apprehensio 488.
- Fides quibus modis justificat 489. 490 *et seq.*
- Fides causa bonorum operum 489. 490.
- Fides Abel, Noë, Abrabae 489 *ad* 491.
- Principium vitae 491.
- Fides, Spes et Charitas comparantur *ibid.*
- Fides impetrat sanitatem *ibid.*
- Fides per invocationem impetrat justificationem *ibid.*, *et seq.*
- Solvuntur argumenta haereticorum adducta pro sola fide justificante 492.
- Fides sine operibus nihil prodest 493.
- Fides sola interdum sufficit ad miracula impetranda 495 *et seq.*
- Non cedit veniente iustitia 495 *ad* 497.
- Sola incipit cum charitale, continuat iustitiam *ib.*
- Fides quomodo meretur justificationem 498.
- Impetrat remissionem peccatorum *ibid.*
- Gratiam bene operandi *ibid.*, *et* 499.
- Fides non potest esse merces 500 *et seq.*
- Nulla omnino merita eam praecedunt *ibid.*
- Sola enim justificat 500. 502.
- Aliquo tamen modo dicitur sola justificare 502,503 *diffuse.*
- Parii opera bona non contra 502.
- Quomodo justificat sine Baptismo 503.
- Tantum inchoat, charitas consummat iustitiam 394. 513.
- Impetrat iustitiam 394.
- Non potest esse in Deo, nec Christo, nec beatis *ibid.* ei 517.
- Est imperfectior iustitia 394 *et seq.*
- Fidei formatae et informis distinctio irridetur ab haereticis 512.
- Probatur ex Scripturis haec distinctio 513.
- Informis potest fieri formata, et contra *ibid.*
- Fides in hac vita suam perfectionem consequi potest *Pag.* 517.
- Fidei certitudo quare omnino dubitationem exciuit 535.
- Fides catholica est necessaria omnibus, specialis non item *ibid.*
- Est unus et idem habitus *ibid.*
- Fides non est, nisi verbi divini auctoritate nitatur 543.
- Debet esse certissima et omnem dubitationem de divinis promissionibus tollere 549. 554.
- Fidem et iustitiam semel habitam posse amplius, probatur ex Scripturis 561.
- Exemplis sanctorum hominum 562.
- Rationibus 563 *et seq.*
- Solvuntur objectiones *ibid.*
- Fides amittitur per unum actum infidelitatis 563.
- Fides et spes non manent in futura vita 561.
- Sine operibus non justificat 596 *et seq.*
- Fides perfecta est necessaria, ut impetremus quod petimus 653 *et seq.*
- Fiducia est spes roborata 465. 467. 468.555.611, 615.
- Fiducia est in voluntate, fides in intellectu 466 ad 468 559. 560.
- Fiducia est causa metus 466.
- Ex fide oritur 467. 468. 477. 480. 653.
- Tantum bona futura respicit 467.468.
- Ex charitale procedit 474. 475.
- Illi opponitur timiditas 477.
- Ejus certitudo aliquo modo omnem formidinem excludit, aliquo modo non 535.
- Fiduciae et fidei opponitur haesitatio 559. 560.
- Utrum sine haesitatione quid requirit *ibid.*
- Fiduciam nullam in meritis habendam, secundum Calvinum 613.
- Fiduciam praecipuam in Deo, aliquam tamen in meritis ponendam esse 614. 615 *et seq.*
- Fiducia sanctorum in Deo non est sola fide, sed etiam ex meritis nascitur, probatur ex Scripturis *ibid.* Ex Patribus *ibid.*
- Ratione *ibid.*, *et seq.*
- Fiduciae causa bona conscientia *ibid.*
- In fiducia bonorum operum cavenda est superbia, Ex Scripturis *ibid.*
- Ex Patribus et exemplis sanctorum *ibid.*, *et seq.*
- Ex ratione 616.
- Fiduciam totam in sola Dei misericordia ponere tutissimum esse, probatur ex Scripturis *ibid.* Ex Patribus *ibid.*, *et seq.*
- Ex ratione 617.
- In fiducia bonorum operum mediocritas servanda est 616 *cum seq.*
- Fiducia firmiter adhaerescimus divinae benignitati 653.
- Christus est Filius Dei per naturam 30.
- Homines sunt filii Dei per gratiam et adoptionem *ibid.*, *et seq.*
- Filii debent amare parentes 110.
- Filius in quocumque potest jure occidere patrem *ibid.*
- Quomodo non portant filii iniquitatem patris 70 ad 72. 92. 143. 144. 152. 153. 179.
- Filii fidelium necessario sunt baptizandi 171.

Quomodo novem mensibus in uleris malrum gestantur *Pag. 175 ad 177.*
 Saepe sunl omnino dissimiles parentibus 180.181.
 Filius potest dici per naturam, per doctrinam, per imitationem 189 *et scq.*
 Filii Dei jus habent ad hacredilatem aelernam 620. 621.626. 627. *cum scq.*
 El quo mento G30.
 Filio, jure adoptionis, ante omnia bona opera debetur haercdilas *ibid.*
 Filius Dei adoptivus quo vilam aelernam oblineal, ul mercedem, requirit necessario promissionem *ibid.*
 Finis in praecepto indicari, non proprie imperari polesl 20G *ad 208.*
 Finem lum naturalem, lum supernaturalcm naluraliler ignorant homines 248.
 Finis hominis naturalis quantum ad voluntatem csl vivere secundum rationem 249.
 Finis est primus intentione, ultimus cxcquuliono 323 *ad 32G.*
 Quomodo perlinet ad liberum arbitrium 349.
 Quomodo induit rationem medii *ibid.*
 Finis amor primus an sit liber, an necessarius, lres sententiae *ibid.*
 Fit efficienter a voluntate *ibid.*
 Deo tribuitor, quia sequitur ex inclinatione naturali impressa a Deo *ibid, el 350.*
 Finis ultimus duplex 35G.
 Circa linem, ct necessario conjuncta cum fine non sumus liberi 373.
 Omnis bonus finis movet in virtute ultimi finis 394.
 Quomodo referenda sunt opera m finem, ul sint bona *ibid, el seq.*
 Finis malus vitiat totum opus 392. 393.
 Finis ultimus principium ct fundamentum totius doctrinae moralis 573.
 Finis dicit relationem ad media G06.
 Inter operandum spectandus est G17.
 Ad linem sopernaluralcm requiruntur opera supernatural G22.

G

Gallorum error de praedestinatione 315. 112.
 Galliae rex. ad libitum curat morbum strumae 290.
 Gloria non erit habitus in essentia animae 282.
 Gloria est conjunctio cum Deo per visionem el amorem *ibid.*
 Gloriac corona hominibus duplici lilulo débita 323. G33. G34.
 Quomodo polesl amitti, quomodo non 321.
 Gloria ul csl finis est prior bonis operibus 323.
 In genere aulem caussae efficientis gloria csl posterior *ibid, el seq.*
 Gloriam habere cx se, quot modis 355.
 Gloriae gradus soli Deo proprius, quis *ibid.*
 Gloriac gradus quis Christo conveniat, quis angelis cl hominibus proprius *ibid.*
 Gloria Dei turn in honorum renumeratione, tum in malorum punitione perspicitur 35G.

Gloria gralia consummata, gralia gloria inchoata *Pag. G22.*
 Gloriac coelestis varii gradus G31.
 Unus lanium gradus debetur personae jure adoptionis sine aho pacto, alii debentur operibus ex pacto *ibid.*
 Gloria ejusque incrementum, csl praemium bonorum operum G33. 634.
 Gloriac gradus idem qui debetur jure haereditario tribuitur jure mercedis *ibid.*
 Gloria adultorum major infantium in coelo 605. G33. 634.
 Gloria Dei primum omnium petenda est G43. 644.
 Gralia gralum faciens est habitus naturam perficiens 20. 22. *ad 24. 274. 275 el seq.*
 Gratia sanat naturam 25.
 Est necessaria ad meritum 31.
 Non tollit liberum arbitrium *ibid, el 32.*
 Sufficit non modo ad velle, sed eliam ad perficere 32.
 Est lux clvila animae 77. 230.231. 281.
 Est habitus in anima inhaerens 77.
 Accipitur pro liberali condonatione poenae *ibidem.*
 Est efficacior pecealo 154.
 Gralia personalis proximorum parentum in filios non transfunditur 168. 169.
 Gratia Dei vila aeterna 190. 273. 611. 612.
 Gralia b. Mariae quanta el quoluplex 177.
 Graliae privatio mors animae 230. 231.
 Gratia dicitur quia gratis data 272.
 Opponitur debito *ibid. 273.*
 Tribus modis in sacris literis accipitur 272.
 Gratia humanitatis Chrisli quae et qualis 273.
 Gratia accipitur pro solis Dei beneficiis nalurae superadditis 272.
 Graliae nomine intellipunlur quaevis supernaturalia beneficia *ibid. 273.*
 Gralia Dei maxime propria quae *ibid.*
 Alia aeterna, alia temporaria, el quid ulraque *ibid.*
 Temporalia duplex *ibid.*
 Gratia esi finis ultimus, sanitas animae sempiterna *ibid. 289.*
 Gratia gratis data el gralum faciens ad diversum finem dantur 273. 289.
 Gralum faciens est duplex 273.
 Gratiae nomen magis proprie convenit auxilio speciali. quam generali 274.
 Gralia specialis est duplex *ibid.*
 Efficax cl sufficiens quid 274. 289.
 Efficax duplex 274.
 Praeveniens el subsequens quid *ibid.*
 Gratia est virtus nobis a Deo infusa 275.
 Est fons unde fluunt rivi bonorum operum *ibid. 276.*
 Multis robus comparatur in sacris literis 276.
 Regit liberum arbitrium, ut jumentum 277.
 In nobis augolur cl perficitur 278. 279.
 An gratia gratum faciens rc distinguatur ab habitu charitatis, quatuor sententiae 278. 279 *el seq.*
 Tantum ratione distingui, cl quomodo 280 *ct scq.*
 Gralia grati sumus Deo, charilale Deum habemus carum *ibid, el seq.*

- Gratia justificans non distinguitur ab habilibus theologiarum virtutum *Pag.* 280 *et seq.*
- Dat homini quoddam esse supernaturale 277. 281. 282.
- Gratiae et charitali eadem tribuuntur 280. 281. *et seq.*
- Per gratiam Spiritus sanctus in nobis habital 275. 276. 281.
- A peccato justificamur 281.
- Gralia fons, et radix omnium virtutum *ibid.*
- Separat filios regni a filiis damnationis *ibid.*
- Est donum Dei omnium maximum *ibid.*
- Est et habitus et actus in voluntate 282.
- Respondet gloriae *ibid.*
- Non est habitus in essentia animae, sed in potentia *ibid., et seq.*
- Significat benevolentiam Dei erga nos 285.
- Quomodo est prior charitate? *ibid.*
- Ejus formalis effectus semper est actus 285. 286.
- Gratiae gratis datae novem recensentur 290.
- Nihil prosunt sine charitate *ibid.*
- Non sunt in determinato aliquo numero 288.
- Sunt inferiores gralia gradu in faciente 289.
- Gralia efficax a nullo duro corde respuitur 289 *ad* 291. 294. 326. 453. 456. *et seq.*
- Gralia sufficiens probatur ex Scripturis 289.
- Item efficax *ibid.* Et ex Patribus *ibid.*
- Et ratione 290 *et seq.*
- Datur efficax electis, ut certissime perseverent *ib.*
- Est fundamentum praedestinationis *ibid., et* 291.
- Sufficiens est communis reprobis *ibid.*
- Gratiae efficacia in quo consistat, tres opiniones 290.
- Pendet a proposito Dei, non a voluntate hominis 291 *ad* 293.
- Efficax quam praestans, et quibus nominibus vocetur *ibid., et seq.*
- Non est actio physica voluntatem determinans *ibid., et seq.*
- Quomodo trahit voluntatem 295 *et seq.*
- Gralia inspirationis internae differt a concione externa 294.
- Gralia operans et cooperans varie explicantur 296 *et seq.*
- Gralia operans quomodo nos praevenit 297.
- Convertit d. Paulum *ibid.*
- Operans et cooperans quid *ibid.*
- Sufficiens nulli deest 300 *et seq.*
- Sine gralia praeveniente nemo potest gralam desiderare et accipere 298. 299 *et seq.*
- Gralia non expectat, sed praevincit voluntates nostras *ibid.*
- Non datur omnibus aequaliter 300.
- Solvuntur objectiones *ibid., et seq.*
- Gratia nemini est debita 301.
- Gratiam sufficientem ad salutem omnibus dari, probatur ex Scripturis 302 *et seq.*
- Ex Patribus *ibid., et seq.*
- Solvuntur objectiones 308 *cum seq.* 325. 325.
- Gralia sufficiens non adest peccatoribus omnibus momentis, probatur ex Scripturis 305 *et seq.*
- Ex Patribus *ibid., et seq.* Ratione *ibid., et seq.*
- Gratia praeveniens illuminat cor *ibid.*
- Gralia vitandi peccatum semper adest, probatur ex Scripturis *Pag.* 305. *et seq.*
- Ex Patribus 306.
- Ratione *ibid., et seq.*
- Solvuntur objectiones 308 *et seq.*
- Gralia Dei parcius antiquis, quam nobis communicata *ibid.*
- Efficax ille suadet, ut persuadeat 309.
- Gratiae gratis datae sunt talenta, Matth. 25. distributa 321.
- Gralia Dei praevincit omnia nostra opera 322. 431. 438.
- Gratiae iustitiaeque divinae opes magis ostenduntur in electione et probatione hominum, quam angelorum 328. 329. *et seq.*
- Qualis gralia nunc requiritur ad perseverandum 431.
- Gralia si ex merito, non est gralia 435. 439. 435. *et seq.*
- Graliam praevinentem in orationibus perit Ecclesia 439 *et seq.*
- Gralia non est ex meritis, sed merita ex gralia *ib.*
- Gralia praeveniens non excludit liberi arbitrii cooperationem 440.
- Gralia Dei quot modis operatur ad iustificationem hominum 449.
- Gratiae divinae cooperatur voluntas humana 430 *ibid.*
- Gralia efficax est effectus praedestinationis, et habet infallibilitatem non necessitatem conjunctam 453. 456.
- Gratiae efficaci absolute potest quis resistere *ibid.*
- Gratiae donis nemo potest abuti 454.
- Gratia perficit, non destruit naturam *ibid.* 458. 459.
- Gratia excitans interna necessario praecedente debet hominis conversionem 454.
- Excitantis et adjuvantis discrimen *ibid.*
- Praevinentis necessitas 455.
- Adjuvans et excitans diverso modo requiruntur 455.
- Excitans datur sine ullis meritis vel praeparatione *ibid.*
- Excitans duo complectitur 456.
- Adjuvans est necessaria ad assensum excitanti *ibid.*
- Neutra imponit homini necessitatem *ibid., et seq.*
- Gralia efficax quid *ibid.*
- Adjuvans Iribus in rebus consistit *ibid.*
- Adjuvans datur, ut excitans non respiciatur 457.
- Gralia eadem inspirationis internae duobus hominibus proposita, potest ab uno eorum recipi, ab altero rejici *ibid.*
- Gratiae justificantis habitus a solo Deo infunditur 458. 459.
- Gratis duobus modis accipitur 496. 497 *et seq.*
- Gratis justificari quid *ibid.* 498.
- Est semen gloriae, et fons aquae salientis in vitam aeternam 631 *et seq.*
- Gralia humano generi in primo parente collata 17. 18. 21. 22. *diffuse.*
- Per peccata amissa 17. 18. 21.
- Per Jesum Christum reparata *ibid.*

Haec gralia fuit triplex, «animae ul originalis justitia, corporis immortalitas loci paradisi P.17.18. Gralia quam accepit Adam in creatione, erat gralia graluin faciens 20. Gralia Adae qualis? 420.

II

Habitus vitiosus, el peccalum habituale nullis modis differunt 231.
 Habitus acquisili non dani, sed supponunt operari 283.
 Ilabilus supernaturales el infusi non exigunt naturalem dispositionem in subjecto *ibid.*
 Habitibus utimur pro arbilrio 289. 339. 403.
 Habitus naturalis inclinat nos ad unum 339,
 Ab habilibus non a potentiis dicimur boni vel mali *ibid.*
 Ilabilus virtutis non ponit necessitatem, nec lollit liberum arbilrium voluntatis 371.
 Idem dicitur de habitu vitii 403.
 Ilabilus non poles tolli nisi per privationem, nec privatio nisi per habitum 331.
 Ilabilus non impediti necessario aclum contrarium 5G3.
 Haeresis una nota est novitas 153.
 Haereses ex philosophis ortae 161. 162.
 Haerelici de rebus fidei inter se contendunt, el se mutuo condemnant 63. 64. 136. 137.
 Haerelici el mali catholici inier se comparantur 63. G4.
 Salhanam imitantur in seducendis fidelibus 129.
 Haereticorum patriarchae philosophi 161. 162.
 Haerelici inter opera carnis numerantur 198.
 Haereses cogunt Ecclesiam examinare res el voces 365.
 Haereticorum nolae 396 el *seq.*
 Quomodo differunt a paganis 563.
 Haeretici el Mahumelani quomodo credunt 436.
 Ob vanam gloriam mortem patiuntur 4ii.
 Separantur ab Ecclesia 544.
 Henoch el Helias translati el conservati 3G. i 1.42.
 Habitant nunc in paradiso terrestri ubi habitavit Adam 38. 41 *ad* 43.
 Henoch non est in coelesti paradiso 41.
 Venient ut resistent Anlicbrislo *ibid.*
 Henoch non est submersus diluvio 43.
 Fide translatus est 491.
 Helias petita Deo pluviam promissam 640.
 Cur irrisit sacerdotes Baal 668.
 Hichu rebellis contra Achab regem suum 100.
 Regnum non ambivii 101.
 In nomine Domini uncus est super Israel, nl occideret regem Achab el reginam Jezabel *ibid.*
 Hicroboam non peccavit rebellando contra Roboam *ibid.*
 Fuit verus rex *ibid* el *seq.*
 Hicroboam poslea fuit schismaticus *ibid.*
 Quomodo ex Deo non regnavit *ibid.*
 Heva ignorabat loquulum per serpentem 124. 125 el *seq.*
 Ejus infidelitas qualis 133.
 Per mendacium decepta a diabolo 129.

Seducta per serpentem *Pag.* 129.
 Non audivit praecepta immediate a Deo sed ab Adamo *ibid*, el 133.
 Dubitavi! ulturn praeceptum daretur a Deo necne 129.
 Heva seducta per serpentem non Adam *ibid*. el *seq.*
 licita prior decepta decepit virum 130. 131.
 Proprie non seduxit Adamum *ibid.*
 Hevac peccalum fuit gravius, quam Adae 132.
 Ejus infidelitas major Adae infidelitate *ibid.*
 Ejusque superbia major Adae superbia *ibid.*
 Heva voluit invito Deo fieri similis Deo *ibid.*
 Hevac infidelitas conjuncta cum blasphema 132 el *seq.*
 Hevac peccatum continuit septem actus malos 133.
 Hevac non caussa, sed occasio tantum nostrae perditionis fuit *ibid*, el 170.
 Habuit hostem poleniiorem. Adam debiliorem 133.
 Heva magis agnovit culpam, quam vir *ibid.*
 Heva ante Adamum peccavit 143. 144.
 Heva in Adamum non fuit injusta constituta 154.
 Non transmisisset peccalum in posteros, si illa peccante Adam innocens remansisset 154. 170.
 Heva figura Mariae 173. G64. 665.
 Quomodo dicta vita 664. 665.
 Homines fuissent ul in hac vita felices, nisi Adam peccasse! 20.
 Homo post lapsum indiget multiplici auxilio Dei 22 cum *seq.*
 Homo carne cum bestiis, spiritu cum angelis naturam communicat 23. 24.
 Unde habent homines difficultatem beneoperandi *ibid.*
 Hominis status post lapsum Adae. et in puris naturalibus differunt, et spoliatus el nudus 25.26. el *seq.*
 Homo in puris naturalibus habuisset rebellionem carnis contra spiritum 26. 30. 229.
 Hominis creatio el lapsus describitur 2G.
 Nec homines nec angelo sine gralia meritum habere poluerunt 31 el *seq.*
 Homines sancti nunc habent gralam, ut actu perseverent *ibid.*
 Hominem alii ex philosophis miserum, alii felicem praedicarunt, el quare 33.
 Homines el angelos sibi ipsis esse causas suorum malorum 90. 91. *el seq.*
 Homines non possunt mali bene uli 108. 109.
 Homo ad gloriam Dei conditus 112.
 Quare Deus hominem sic fecit, quem casuram praescivit 112. 117.
 Homo lemetur cum possit mala eventura impedire 117.
 Homo generat hominem sibi similem in specie non in individuo IGI. 162.
 Homo quo die creatus 164.
 Factus est ad imaginem Dei *ibid.*
 Productus est a Deo, caetera ab aqua aul terra 165.
 Quomodo animalis, quomodo spiritualis *ibid.*
 Homo generat ul caetera animantia 166.
 General hominem vere el proprie, licet animam non generet 170.
 Hominis excellentia supra bellum 160.
 Homo si crearetur in puris naturalibus, haberet re-

- bellionem carnis contra spirilum, non lamen esset proprie peccator *Pag.* 229.
- Homines rccenier nati qualibet bestia sunl infirmiores et miseriores 248.
- Homo solus contra naturam, omnia alia secundum naluram agunt 249.
- Hominum gravis negligcnlia in procuranda saluto aeterna 250. 251.
- Sunl omnium rerum inconstanlissimi *ibid.*
- Omnium miserrimi quoad corpus 252. *el seq.*
- Quot el quibus indiget ad corporis sustentationem 240. 252.
- Hominum in hac vita quanti labores, el quam brevis vita 252. 254.
- Homo homini quam inimicus 253. 254.
- Homo omnibus aliis animantibus praepositus 253.
- Quomodo in beslias principatum relinet, quomodo amisit 253. 254.
- Homo facile imperasse! bestiis in statu innocentiae, nunc difficuller *ibid.*
- Hominem infestant coelum, terra, mare 252. 253.
- Homo non angelorum servus, sed conservus 254.
- Quomodo potest legem implere, quomodo non 255. 274.
- Per peccalum fit debilior ad bene operandum 273.
- Homo perfectus tribus constat 276.
- Ad supernaluralem finem creatus, debet facere opera supernaluralia 277.
- Quomodo imago Dei 20. 164. 189. 190. 280 *el seq.*
- Quomodo simililudo Dei 20. 28. 29. 280. 283.
- Cur hominum minor, angelorum major pars ad vilam aeternam praedestinata 326. 329. 356. *el seq.*
- Hominum el angelorum caput Deus et homo Christus 329.
- Hominum gratia major quam angelorum *ibid.*
- Homines habent condilionalem necessitatem,cl absolutam libertatem 350.
- Homines ct angeli aeternam Dei providentiam, velint nolint, libere sequuntur 355.
- Homo solis naturae viribus quae praestare polesl, quae non 385. 386.
- Homo lentatus, Dei destitutus auxilio, comparatur jactatae navi fracto gubernaculo 390.
- Homo sine fide el speciali Dei auxilio nulla urgente lenlalionc polesl aliquod bonum morale perficere 391 *el seq.*
- Homo sine gralia Dei opera bona vitae aeternae meritoria facere non polesl 396 *ad* 399.
- Homo renatus lotam legem Dei implere potest 403.
- Homo non potest sine gralia Dei speciali velle, aul facere aliquid ad pietatem aul salutem perlinens, probalur cx sacris literis 437. 438. Ex conciliis *ibid.*, *cum seq.* Ex summis pontificibus *ibid.* Ex Ecclesiae orationibus 439.
- Ex condemnatione contrariorum errorum *ibid.*
- Homo non polesl solis naturae viribus ad gralam recipiendam ullo modo se disponere 439 *el seq.*
- Probalur ex Scripturis *ibid.*, *el seq.* Ex conciliis el Patribus 440. *el seq.* Ratione *ibid.*, *el seq.* Solvuntur objectiones *ibid.*, *et seq.*
- Homo ante gratiam habet liberum arbitrium ad opera naturalia, moralia cl pietatis supernaluralia *Pag.* 454.
- Ante omnem gralam habet potentiam FGmolam ad opera pietatis *ibid.*
- Non habe! poientiam proximam *ibid.*
- Hominis conversio quomodo a gratia cl libero arbitrio simul, quomodo a gralia lanium, quomodo i libero arbitrio tantum 458. 459.
- Homo juslus polesl bona opera facere, el praecepta divina servare, neque eget ordinarie non gratia excitante sed solum adjuvante *ibid.*
- Honor el gloria sunl cxlrinseca el superaddita naturae 126.
- Humana gloria csl impedimentum gloriae Dei 106.
- Gloria Dei relucet el in praemio justorum,cl in poena malorum 113.
- Honor et ignominia matris redundat in filium 1/4.
- Honoris concupiscentia est in parte animi superiore 177.
- Honori proprio el statui consulendum 719.720.
- Nomen horarum canonicarum sivi divini officii, quam antiquum, cl unde sumplum G55 *cl seq.*
- Quinam prae caeleris hoc officium persolvere lenentur 655 *ad* 657.
- Horae canonicae unde dictae *ibid.*
- Deliramentum Brenlii haede re *ibid.*
- Officii divini definitio ponitur el explicatur *ibid.*, *et seq.*
- Omnis oratio non dicitur proprie divinum officium *ibid.*
- Officium divinum quot modis publicum dicitur *ib.*
- Ul dicatur publicum non requiritur fieri in loco publico, vel in praesentia mullorum *ibid.*
- Continet laudes pro beneficiis acceptis, el preces pro accipiendis *ibid.*
- Officium Ecclesiae triumphantis cl militantis differunt *ibid.*, *et seq.*
- Soli Dco proprie praestatur *ibid.*
- Officium aliud de sanctis, aliud dc mortuis, aliud de tempore *ibid.*, *el* 656. 657.
- Oui obligantur,necessario debent voce distincte inlegreque omnia verba proferre 656. 657.
- Debet definiri el institui ab Ecclesia el ejus praelatis *ibid.*
- Officii divini paries aliae majores, aliae minores *ibid.*
- Majores a tempore nomen accipitur *ibid.*
- Horae canonicae ad horas diei accomodantur *ib.*
- Horae diei cl noctis quales tempore Chrisli *ibid.*
- Duodecim horae noctis dividuntur in quatuor vigiliis *ibid.*, *el seq.*
- Hora quaelibet tertia dici cl noctis deputatur aul aliquod officium divinum 658.
- Horae canonicae nocturnae el laudes secundum usum romanum simul dicendae sont vigilia quarta, idesl mane *ibid.*
- In natali Domini quomodo officium el missa celebrari debent *ibid.*
- Quomodo in tridua ante pascha sub vesperam cl unde vocantur tenebrae *ibid.* 23. 24.
- Omnia tristitiae signa in illo oflicio ostenduntur *ibid.*
- Hora prima dici prima hora celebranda *ibid.*
- Instituta csl recentius quam aliae horae *ibid.*

De hymno *Jam lucis orlo sydere; Pay.* 23.24.
 Horae inequales sive plonetario quid significant, et unde dicantur 057. 658 et seq.
 Horae quando recitandae in quibuscumque regionibus 659. 660.
 Vesperarum tempus canonicum secundum sanctos Patres 659.
 horae dici ad divinas laudes deputatae quatuor *ib.*
 In vespere angelo docente, solebant duodecim psalmi hora duodecim cantari *ibid.*
 Laudes a veteribus vocantur matutinum, sunt in multis similes vespere *ibid.*, cl 660.
 Vespere apliquilus dici solebant accensa candela 659 cl seq.
 Completorium non est aequum antiquum, alque aliae horae *ibid.*
 Completorii dicendi tempus *ibid.*
 Completorii nomen et tempus apud latinos primum invenitur a regula s. Benedicti *ibid.*
 Vespere dicuntur a sydere, quod oritur sole occidente 660.
 Completorium vespere sequi debet *ibid.*
 Hora prima cl completorium quam inter se habent proportionem *ibid.*
 Completorium agit gratias Deo de beneficiis diurnis. Significat Christi sepulturam, praeparat nos ad nocturnam requiem etc. *ibid.*
 Horarum canonicarum institutio quam antiqua cl laudabilis 661.
 Commendatur nobis officium diurnum et nocturnum exemplo David, Pauli, Silae et aliorum *ib.*
 Omnes horae diurnae antiquis exemplis et testimoniis commendatur *ibid.*
 Probalur ex antiquis Patribus *ibid.*
 ferlin quoque hora, lum diei, lum noctis oreitur in Ecclesia in honorem ss. Trinitatis 662.
 Horae septem instituuntur ad gratias Deo agendos de creatione rerum in septem diebus *ibid.*
 Additur octava hora, nempe officium nocturnum pro spe resurrectionis octavo die designatae *ib.*
 Cur ab hora vespertina officium ecclesiasticum incipit *ibid.*
 Horae singulae canonicae pulchre significant aliquid mysterium passionis Christi, et redemptionis nostrae *ibid.*
 Horae canonicae evangelico magisterio et miraculis confirmantur *ibid.*
 Horarum singulae partes vindicantur a reprehensione *ibid.*
 Hymnus quid sit, et quanta ejus antiquitas 663.
 Hymnorum proprium et cantari 666.
 Lectiones sunt triplicis generis carum antiquitas. Leguntur tantum in nocturnis *ibid.*, cl seq.
 Breviarium restitutum bis ad antiquam formam *ib.*
 Benedictio praecedens lectiones *ibid.*
 Responsoria quam antiqua, unde dicta, an in Italia primum inventa *ibid.*
 Capitula sunt brevissimae lectiones semper ex sacris literis, dicuntur in singulis horis diurnis. Quam sint antiqua *ibid.*
 Anaphora quid et quis ejus usus ab angelica admonitione et exemplo initium habuit *ibid.*
 Allernalim canere quid et a quo ortum habeat et quanta antiquitatis sit in Ecclesia *ibid.*

Anaphora *Salve Regina* liberatur a calumniis haereticorum *Pag.* 664. 665 et seq.
 Singulae ejus partes approbantur *ibid.*
 Ad officium rite persolvendum septem requiruntur 669 et seq.
 Horae omnes quoad partes majores quotidie dicendae sunt sub poena peccati mortalis, si quis obligatur *ibid.*
 Quoad partes minores graviter peccant, nec officii satisfaciunt, qui dimidiata verba pronunciant *ibid.*
 Ordinem officii mutans, non tenetur iterum repetere *ibid.*, et seq.
 Inter hora et missam nullus et ordo essentialis *ibid.*
 Laudes et prima cur ante missam dici debent 670.
 Breviarii et officii divini diversitas in diversis ecclesiis *ibid.*
 Officium ecclesiae suae quisque tenetur dicere nisi ex consensu episcopi et capituli dispensetur *ib.*
 Officii obligatio inducitur ex beneficio vel ordine *ibid.*
 Officii divini locus Ecclesia 655. 676 cum seq.
 Tempus est a vespere unius diei ad mediam noctem alterius, et vitetur mortale peccatum *ibid.*
 Non peccat mortaliter qui continuo post vespere et completorium dicat matutinum sequentis diei *ibid.*
 Officium incipit a primis vespere et terminatur ad completorium diei sequentis *ibid.*
 Completorium dici potest usque ad mediam noctem *ibid.*, et seq.
 Matutini tempus canonicum incipit post mediam noctem *ibid.*
 Horae canonicae temporibus suis canonicis dici debent, et vitetur peccatum veniale *ibid.*
 A tempore canonico longe recedere quid *ibid.*
 Officium canonicum et Iribulum divinum 671. 672.
 Esi monachorum et clericorum *ibid.*
 Officii forma quae nunc est in usu, non est a jure divino, sed ab Ecclesiae determinatione 673. 674.
 Horarum canonicarum numerus aliquando fuit alius quam nunc est *ibid.*
 Officium divinum non persolventes fructibus careere debent, vel si percipiant, restituere *ibid.*
 Humilitas accipitur pro obedientia 124. 125.
 Quomodo latius patet quam obedientia 126.
 Humilitas exaltatur 500. 527.
 Humilis de se cogitatio commendatur 616 et seq.
 Humilitas et, lenaliones declinare 649.
 Est necessaria, ut orans quod petii impetret 654.

I

Jejunium, orationis et eleemosynae comes 673. 674. 681. 695.
 Jejunii nomen graeco abstinentiam a cibo significat 673. 674.
 Jejunium quadruplex *ibid.*
 Spirituale est abstinentia a vitiis *ibid.*
 Est metaphorice jejunium *ibid.*

- Morale csl Iemperantia el parsimonia cibi cl polus quod fuil duce nalura apud philosophos Par/.673. 674
- Naturale est abstinencia ab omni omnino cibo cl polu *ibid.*
- Solvitur, quando in stomachum cibus vel polus csl transmissus *ibid.*
- Hoc jejunium csl lanium in praecepto propier Eu-charistiam *ibid.*
- Jejunium ecclesiasticum csl abstinencia cibi, secundum Ecclesiae regulam *ibid.*
- Non solvitur polu vel pharmaco *ibid.*
- Jejunium generali nomine quid signified *ibid.*
- Ecclesiasticum csl aliud voluntarium, aliud necessarium, aliud necessitate voli, aliud necessitate praecepti 673, 674. 683.
- Ecclesiasticum tria requirit 673. 674.
- Jejunans lanium semel in die cibum sumere debel *ibid.*, cl quare 675.
- Illa una refodio débet cssc cocna, non prandium 673 *ad* 675.
- Ul sit a carnibus abstinendum 673. 674.
- Calvini enor circa jejunium *ibid.*, *el seq.*
- Jejunium superstitiosum Judeorum *ibid.*, *el* 675.
- Jejunium non solvebant veteres Christiani ante horam nonam vel vespertinam 675 *el seq.* probatur ex sanctis Patribus *ibid.*, *el seq.*
- Jejunandum in quadragesima usque ad vesperam *ib.*
- Jejunium quorundam monachorum per lolum annum arctius lamen in quadragesima 675. 683.
- Jejunium non obligat senes el parvulos 675.
- Quare debet usque ad horam nonam protrahi *ibid.*
- Nunc solvi circa meridiem cl vesperi cocnularn sumi ab Ecclesia loleralur 676.
- Eliam nunc observant nulli usque ad vesperam *ib.*
- Jejunium el alia quae non sunt de jure divino possunt determinari ad arbitrium Ecclesiae *ibid.*
- Etiam antiquitus non similiter in omnibus locis observatur *ibid.*
- Jejunii severitas aliquantulum nunc relaxata est *ibid.*, *et seq.*
- Merenda dicilur a meridie *ibid.*
- Jejunium antiquitus solebat solvi ad maridiem *ib.*
- Jejunare diutius el tardius melius csl cl laudabilius *ibid.*
- Haeres el haeretici circa jejunium *ibid.*, *el seq.*
- Refelluntur circa ciborum delectum 677.
- Jejunantes non dicimus carnes immundas *ibid.*
- Jejuniorum temporibus permittuntur carnes cx caussa legitima *ibid.*
- In jejuniis quare prohibentur carnes *ibid.*
- Jejunium indicitur ad domandam carnem 675.677. 684. 689 *ad* 692.
- Jejunium consistere in abstinencia a cortis cibis praesertim carnibus 680 *el seq.*
- Probatur exemplo Danielis ct Joannis Baptistae, s. Petri, etc. *ibid.*, *el* 685. 686. 689. 690.
- Jejunium Christianorum Alexandrinorum 680.
- Jejunium hebdomadae sanctae ante pascha *ibid.*
- Eremitarum *ibid.*
- Jejunantes in orientali Ecclesia abstinerunt eliam a vino, cur non in occidentali 681.687.
- Jejunium nullum secundum Calvinum el Kcmnium. esse jure divino praeceptum 681.
- In genero lego divina osso praeceptum ab Ecclesia determinatum, probatur cx Scripturis Pug. 681. *elseq.*
- Ex Patribus 682. *el seq.* Ratione *ibid.*
- Esi duplex secundum Mclanchlhonem 681, Refutatur *ibid.*
- Plus csl quam moderatio vel sobrietas *ibid.*
- Jejunantes non debent assimilari hypocritis *ibid.*
- Jejunium nullum esi inter Christianos in die dominica, nec a pascha ad pentecosten *ibid.*
- Jejunium aliquod ad ipsum jus naturae perlinel 682.
- Necessarium ad lentationes superandas, elad poenitentiam *ibid.*
- Non praecipitur in decalogo *ibid.*
- Perlinel ad temperantiam *ibid.* 691. 692.
- Jejunii praecepta obligare fideles in conscientia. probatur testimoniis el exemplis Scripturae sacrae 682. El cx conciliis *ibid.*
- Ex sauciis Patribus 683. *elseq.* Ratione 683. Solvuntur objectiones cx Scriptura *ibid.*, *et seq.* Ei historia 687 *el seq.*
- Jejunium publicum 682.
- Jejunium mensium non a Deo, sed a repub. Judaeorum obligabat populum in conscientia *ibid.*
- Jejunia el jejunantes valde laudantur in Scripturis *ibid.*
- Jejunium violare est peccatum mortale *ibid.* 683.
- Violantibus dicilur anathema 682.
- Actus jejunandi praescriptus a lege ecclesiastica, est aclus temperantiae necessarius 683.
- Violans jejunium peccat conlra virtutem temperantiae *ibid.*
- Jejunia antiqua haeretica rejiciuntur 684.
- Ab Ecclesia instituta sunl sanctitatis el divini cultus caussa 685. 686.
- Jejunium evangelicum perfectus jejunio Pharisaeorum 687.
- Non perlinere ad viros perfectos secundum Degardos 689.
- Refutatur hic error *ibid.*
- Jejunium perlinere eliam ad perfectissimos *ibid.*
- Jejunare nemo tenetur cum praejudicio salutis corporalis *ibid.*, *el* 699.
- A jejunio tria excusant, puerilia, senectus, aegritudo 690.
- Propier pietatem excusantur concionalores, etc. Propter necessitatem omnes qui versantur io laboriosis operibus *ibid.*
- Jejunium in orientali Ecclesia semper fuit strictius quam in occidentali *ibid.*
- Jejunium disponil animum ad orationem, el rerum coelestium contemplationem 690.
- Moysem praeparavit ad colloquium Dei *ibidem*
- Quare instituitur in profestis magnarum celebritatum *ibid.*
- Ex sc csl ros mediocris 691 *ad* 693.
- Esi aclus elictus temperantiae 691 cici 694.
- Versatur ciren moderandas delectulionescibi el potus 690 *ad* 692.
- Ad alias virtutes perlinere poterii 691 *nd* 693.
- Ut sil meritorium, requirit devotionem jejunantis 691. 692.
- Jejunium esso cultum Dei *ibid.*

- Solvuntur objectiones ex Scripturis *Pag. 694 cl seq. Ex Putribus 69G cl seq.*
- Placaro Deum iratum 691.692. Probatur ex Patri-
bus *ibid, cl seq.*
- Esso imperatorium beneficiorum Dei 693.
- Probatur exemplis sacrae Scripturae *ibid.*
- Illi respondet merces *ibid.*
- Multi ejus fructus enumerantur 693 *el seq.*
- Jejunium a cibis parum prodest nisi abstinenceur a
vitiis 694.
- Cum eleemosyna conjungere non est necessarium
222.
- Jejunium sanctorum eremitarum 696.
- Jejunium in pane cl aqua in Ecclesia antiquitus
fuisse, testatur Tertullianus 697.
- Jejunii apud veteres semper varia fuit consuetudo
88 *el seq.*
- Nonnullos aliquando biduum, v« 1 triduum, veljsex
dies egisse jejunos 698.
- Jejunium feriae quartae et iexlae *ibid, elseq.*
- Non jejunandum die dominica 706.
- Jejunii feriae quartae cl sextae caussa *ibid.*
- Propter absentiam sponsi *ibid.*
- Non debet observari hoc jejunium, quando natalis
Domini contingit foria quarta vel sexta *ib.elseq.*
- Hoc jejunium est ex traditione aposlolica 706.
- Secundum alios permittitur tantum,non imperatur
ibid.
- Romae omnes non observabant *ibid.*
- Jejunium quatuor temporum addit cliam sabba-
thum *ibid.*
- Jejunium feriae quartae cl sc.xlao solebant poeni-
lenlibus injungi *ibid.*
- Abstinencia a carnibus fuit ex praecepto per lolum
annum *ibid.*
- Jejunium feriae quartae fere mutatur in sabbalhum
in occidentali Ecclesia *ibid.*
- Jejunare sabbalho Graeci nefas putarunt, quod la-
men maxime convenit, ul sil Romae et in Hispa-
nia *ibid. 707.*
- Jejunandum secundum morem ecclesiarum *ibid.*
- Semper jejunandum el ubique sabbalho sancio cl
omnibus sabbalhis propter Chrisli sepulturam
et apostolorum moerorem. Die veneris propter
Chrisli passionem 706 *el seq.*
- Jejunium sobbnlhi quare oliin prohibitum nunc
praeceptum 707.
- Jejunium quatuor temporum csl a traditione «po-
sloica *ibid.*
- Jejunium decimi mensis esi praecipuum ex qua-
luor *ibid. 708.*
- Hujus jejunii varietas apud veteres 708.
- Quos ob lices observari solebat *ibid, cl seq.*
- Pro singulis anni mensibus unum diem jejunamus
ibid, cum seq.
- Jejunium quomodo prohibitum in pentecoste 708
ad 710 elseq.
- Licol imitari jejunia Judaeorum 709.
- Jejunium adventus ex consilio, non ex praecepto
ibid.
- Rogationum quomodo observatur, esi consilii po-
tius quam praecepti *ibid.*
- Jejunium vigiliarum antiquitus statio dicebatur *ib.*
cl seq.
- Quibus temporibus jejunium numquam celebrari
debet *Pag,TUI el seq.*
- Licet jejunare in rogationibus, et in vigilia pente-
costes *ibid.*
- Jejunium el jejunantes laudantur 711.
- Jejunium utile csl ad sapientiam acquirendam, el
ad passiones animi cohibendas *ibid.*
- Ignis post diem judicii non habebit vim urendi,
nisi ul instrumentum divinae justitiae 244. 245.
- Ignis gehennae urit, sed non splendet 484.
- Ignorantia fons erroris 248.
- Vulnus mentis *ibid. 254.*
- Ignorantia rerum necessariarum in infantibus ma-
jor quam in ipsis bestiis 248.
- Ignoratio finis lum naturalis, tum supernaturalis
ibid.
- Ignorantia quomodo non fuisset in paradiso 254.
- Antecedens lacii involuntarium. El exeusat a pec-
cato 307.
- Concomitans relinquit liberum volunlalis aclum.
El non excusat a peccato *ibid, el seq.*
- Imago cl similitudo Dei quomodo differunt 20. 28.
29. 280.
- Imago Dei in homine significat liberum arbitrium
20 cum *seq. 373. 417.*
- Proprie csl in anima hominis 164. 189 et *seq.*
- Esi (olus homo 164 *cl seq.*
- Tribus modis in nobis consideratur 189.
- In nobis csl obscurata, non deleta, el quomodo re-
novatur 189. 190. 417.
- Imago picta Iribus modis consideratur 189.
- Imago Dei est ornamentum originalis justitiae *ibid.*
- Ad hnno primus homo faclus csl 190.
- Laeditur ul csl in potentiis, non ut in substantia
284 *ad 286.*
- Immortalitatem Adae fuisse ei naturalem, error
34. 35.
- Damnatur in concilio milcvilano cl arausicano et
Iridenlino, et a Pio V. elGregorio XIII. 34. 35.
cl seq.
- Immortalitatem Adae fuisse donum supcrnaturale
34 ml 36. 119. 120.
- Immortalitatem animae nostrae naturaliter cogno-
scimus 231.
- Immortalitas fuisset praemium obedienliae in pa-
radiso 420.
- Impetratio el meritum differunt 652.
- Impetratio non requirit ebaritatem *ibid.*
- Impetrare possunt cl peccatores in via, et beati
in patria *ibid.*
- Impetratio mullos requirit condiciones *ibid.*
- Impetratio orationibus promittitur *ibid.*
- Jmpclraloria polesl esso oratio non meritoria, vel
contra *ibid, elseq.*
- Ad impetrationem requisitae condiciones enume-
rantur 653 *cl seq.*
- Impetrationis magnum signum est cum quis in o-
nmido magnam habet fiduciam 653.
- Impotentia vel impossibilitas quae,quando et quo-
modo excusat a peccato, vel non 307.
- Quae impotentia tollendo liberum arbiirium excu-
sat a peccato, quae non 310. 311.
- Inocrliludo propriae gratiae ol justitiae, probatur
ex Salomone 537 *cl seq. Probatur ox testimonio*

- el exemplo Job, Davidis cl Pauli 539. 340. De Paulo cxPaIribusPaI/.517.eZ sng.Ex prophetis el apostolis *ibid*, *el seq*.Ex sanctis Putribus 542. *el seq*. Rationibus 543 *cl seq*. Solvuntur objcccliones ex Scripturis 544 *el seq*.
- Ex Pairibus 548 *el seq*. Ex ratione 554 *el seq*.
- Incertitudo justitiae praesentis cl praedestinationis non pugnant inler sc 538.
- Inccrliludo remissionis peccatorum non facil dubias promissiones Dei 542.
- Inccrliludo graliae proprie cx eo provenit, quod opera nosira nos ipsos latent *ibid*.
- Inccrliludo haec conservai in fidelibus humilitatem 544.
- Salis manifesta csl cx limore quem habent sanctissimi homines in hora moriis *ibid*.
- Quomodo dicitur Deus obdurasse cor Pharaonis 99. 102. 103 *el seq*.
- Quomodo dicilur excoccare vel obdurare corda hominum 102. 103.
- Deus non csl causa induralionis el excoecalionis positive, sed negative, permittendo, deserendo, non miserendo 102. 103. 113.
- Coecilas mentis, cl cordis obduratio esi pcccalum 102.103.
- Esi causa peccali *ibid*.
- Esi effectus vel poena peccali 102 aci 104.
- Coecilas cordis non esi solum carentia luminis,sed affectus pravus, quo quis impedimentum ponit illustrationibus divinis 102. 103.
- Cocci corde dicuntur Mallh. 13. videntes videre el non videre *ibid*.
- Coccos corde excoccal malitia eorum 102. 103. 105.
- Obduratio cordis csl pravus affectus, quo quis admonitionesdivinasinlernas vel externas contemnit, el cis resistit, donec eas amplius non senlial 102. 103.
- Cor dicilur durum, lapideum,crassum, grave,quod non movetur ad correptiones divinas *ibid*, *el seq*.
- Econtrario cor tenerum, molle, carneum dicitur, quod facile acquiescit Deo 104.
- Excoccalio vel obduratio esi injustorum,non aulem justorum *ibid*.
- Ad excoecalionem requirilur, ul quis nec videat, nec videre possit *ibid*.
- Ad obdurationem requirilur, ul quis nec cedat,ncc cedere possit *ibid*.
- Quaenam permissio Dei el desertio sil excoccalio el obduratio *ibid*, *el seq*.
- Excoecali el obdurati semper habent vires a Deo, ul si velint possint obdurationem cl occilalcu amovere, petendo Dei auxilium 104. *ad* 106.
- Obdurati in Scripturis reprehenduntur merilo el puniuntur, quia culpa sua induralioncm incurrunt el in ea perseverant 104.
- Excoecandi el obdurandi actio tribuitur interdum rebus, quae sunl occasioncs actionum 105.
- Patientia Dei quomodo indurat homines *ibidem*
- Obdurationis finis esi, ul ostendatur iustilia el potentia Dei 111.
- Obduratio a Deo permillilur propter demerita hominum *ibid*.
- Obduratio peccatorum assimilatur duritiei lapidis /'u.7.190.
- Excoecali durante excoecalionc videre non possunt 305.308.310.311.
- Possunt removee excoecalionem si graliae praevenienti cooperentur,sed hanc gratiam non temper habent 305 *el seq*.
- Obdurati el excoecali post obdurationem peccare possunt 306 *cum seq*.
- Obduralio cl excoccalio non excusat a peccalo,non tollit liberum arbitrium,sed facil peccantes inexcusabiles *ibid*. 307.
- Obdurati el excoecali quomodo habent gralam resistendi lenlalionibus 307 *el seq*.
- Obdurati ex excoecali possunt deponere obdurationem 310. 311.
- Indurare cl odio habere, non positive, sed negative significant 327.
- Induratio quomodo poena peccali? quomodo effectus reprobationis *ibid*.
- Infantes quare non possunt peccare? 117.140.192 *el seq*.
- Carent usu liberi arbitrii 140. 155. 156. 192.
- Non sunl capaces praecepti 140.
- Non tales nunc nasci,qualis erat Adam ante lapsum *ibid*.
- Non baptizandi secundum Anabaplisas *ibid*.
- Infantes nec in Adam periisse, nec in Christo salvari, error Abailardi *ibid*.
- Sunl morli obnoxii antequam quicquam boni vel mali fecerint propria voluntate 142 *ad* 144.146 *ad* 150. 152. 155. 156. !
- Infantes esse baptizandos 149 *ad* 152.
- Cum omni festinatione baptizandos esse,si periculum moriis instet 149 *ad* 151. 171.235.
- Infantes anlo Baptismum possidentur a diabolo 152. 174. 236 *el seq*.
- Non possunt imitari peccala parentum 152.
- Quomodo puniantur pro peccatis parentum,quomodo non. Yide filius.
- Per Baptismum habent meritum fidei 154.
- Quomodo sistentur in die iudicii ante Chrisli tribunal *ibid*.
- Nullam habent actionem malam, sed tantum realium cl maculam 160 *ad* 162.
- Contrahunt peccalum originis non propria, sed aliena voluntate 160. 229.
- Infantes justorum parentum quomodo nascuntur in peccalo 160.
- Fidelium quam primum baptizandos esse cx Pairum traditione 171.
- Infantes in primo instanti animationis habent peccalum originis 193.
- In infantibus non est ullum peccalum actuale, ne omissionis quidem *ibid*.
- Infantes recenter baplizati comparantur munditie cum Christo 202.
- Sine Baptismo morientes quomodo puniantur,quinque sententiae233. 234. *el seq*. *el* 319.
- Puniri poena damni non sensus 233. 234.
- Coelesti et naturali bealitudinc perpetuo cariluros 235 *el seq*.
- Probalur ex Scripturis *ibid*, *el seq*.
- Ex conciliis *ibid*. Ex pontificibus *ibid*.

- Ex sunclis Patribus *Pag. ibid.*
 Ex rationibus 236 *elseq.*
 Infantum sine Baptismo decedentium locus est ipse infernus *ibid.*
 Infantes sine Baptismo decedentes nec acquisitas, nec infusas habent scientias 237. 240.
 Horum infantum animae separatae nihil discunt 237.
 Nec habent virtutes, nec vilia *ibid.*
 Habent aversionem habitualement a Deo *ibid.*
 Horum infantum felicitas, secundum Pighium et Catharinum *ibid.*
 Infantibus non applicatur redemptio Chrisli nisi per Baptismum 238. 239.
 Infantes illi patiuntur poenam damni, non aulem sensibilem ignis infernalis 240.
 Infantes sine Baptismo decedentes, in inferno mitiore poena puniuntur *ibid.*
 Sine Baptismo morientes non puniri poena sensus, sed lanium damni, probalur ex Scripturis 241.
 Ex Patribus 242 *el seq.*
 Probalur raliene *ibid.*
 Infantum damnatio omnium levissima *ibid. el* 246.
 Infantibus sic damnatis non fuisset melius non fuisse 242.
 Infantes sine Baptismo decedentes, quomodo erunt in loco ignis, non lamen urentur igne? 244. 245.
 Infantum miseriae non sunl proprie poenae originalis peccali *ibid.*
 Sine Baptismo decedentes quibus corporibus resurgent *ibid.*
 Infantes sine Baptismo decedentes interdum patientur animi dolorem 246.
 Intelligent quid amiserint *ibid.*
 Quot sunl eorum poena *ibid.*
 Dolor eorum internus cur erit levissimus *ibidem el seq.*
 Cur verme conscientiae carebunl 246. 247.
 Videbunt alios sc miseriores 246.
 Infantes vocantur innocentes imagines Dei *ibid, cl seq.* 278. 279.
 Solvunlur argumenta contra internum dolorem infantum sine Baptismo decentium post hanc vitam 246 *el seq.*
 Infantes illi naturaliter habent animi dolorem ex amissione bealiludinis 247.
 Infantum sine Baptismo morientium quomodo poena mitissima *ibid, cl seq.*
 Est mitissima Iribus modis *ibid.*
 Infantes magis ignorant res necessarias quam ipsae bestiae 248.
 Infantes etiam haplizati, nec actu cognoscunt, nec diligunt Deum 275.
 In infantibus habitat Spiritus sanctus per habitum aliquem *ibid.*
 In infantilius non potest esse iustilia actualis, sed tantum habitualis 277.
 Cur permittit Deus infantes aliquos non alios mori sine Baptismo 278. 279.
 Infantes sunl sub arbilrio voluntalis alienae 303. 404.
 Aliena confessione credunt, aliena infidelitate non credunt *ibid, et seq.*
 Infantum diversa mors satis ostendit praedestinationem, non esse ex praevisis bonis operibus Por/. 310. 319.
 Infantes morientes slalim posl Baptismum quomodo merentur haereditntem coelestem 630.
 Infideles non hoedis, sed lupis et canibus assimilanlur 243. 322.
 Infideles quomodo iudicabuntur 243.
 Infideles aliqua bona opera, sive cum auxilio speciali, sive solis naturae viribus facere posse 391 *ei seq.*
 Infidelium et fidelium bona opera non eodem modo utrisque prosunt 392. 393.
 Infidelium opera pleraque ob pravum finem sunl mala *ibid.* 400. 401.
 Infidelitatis unico actu amittitur fides 561.
 Infidelitatem non fuisse ante Adae peccatum 124 *el seq. ad* 126.
 Infidelitatis aclus est, non velle Deo credere 126.
 Infidelitas consequitur ex aliis malis operibus *ibid.*
 Infidelitas Adae fuit haeresis 128. 129.
 Infidelitate amisit Adam fidem 128.
 Infidelitas Hevae quatenam fuerit *ibid, cum seq.* 132. *el seq.* Adae quatis 129.
 Infidelitatis motus polesl praevenire perfectam rationis deliberationem 132.
 Infidelitas Hevae gravior infidelitate Adae *ibid.*
 Infidelitas maxima quae *ibid.*
 Infidelitas Hevae conjuncta cum blasphemia *ibid, el scq.*
 Infidelitas Hevae et Adae parum differt 133.
 Innocentia in quo consistit 230.
 Semel amissa numquam recuperari polesl *ibid.*
 In infantibus apparet amissa 252.
 Innocentia parvulorum baptizatorum quanta 252. 253.
 Inobedientia est, nolle subjici alterius imperio *el seq.* 124. 125.
 Inobedientia est primus actus superbiae 124. 125.
 Inobedientia est quaedam superbia 126.
 Inobedientia Adae et Hevae eadem 133.
 Inobedientia Adae quomodo constituit omnes 146. peccatores 158. 517.
 Inobedientiam Adae et nostram sanavit obedientia Chrisli 275. 517.
 Inobedientia Adae efficienier nos peccatores constituit 523.
 Inobedientia malum 594. 595 *elseq.*
 Inspiratio Dei plus valet exhortatione hominis 294 *el scq.* 455.
 Inspiratio interna est necessaria, ul quis a peccato resurgat, non ul quis peccatum fugiat 306.
 Inspiratio interna quot, et quales motus efficit in homine 456.
 Intellectus et ratio quomodo differunt 333. 339.
 Intellectus objectum est veritatis 318. 382.
 Intellectus humanus cum solo auxilio generali verum morale etiam in particulari cognoscere polesl 382.
 Peccato primi hominis laesus, non excludus est 395.
 Injustitia nobis vere inhaeret per modum habitus 275. 507. 510. 511.
 Intentio mala facit omnes actiones malas 186. 600. 601 *elseq.*

- Intentio ministri, necessario requiritur ad faciendum sacramentum *Pag.* 343. 553.
- Intentio dicitur oculus 592 *el seq.*
- Quae intentio requiritur ut opus dicatur in Deum referri 628.
- Intentio orantis debet esse in abscondito GG9.
- Intentio bona dicitur dextra manus, mala sinistra 728.
- Intentio placendi Deo facit bonam eleemosynam *ibid, el seq.*
- Intentio favoris humani corrumpit opus *ibid.*
- S. Joannes Baptista in utero matris sanctificatus 174.
- Ejus jejunium G80.
- Job afflictio quare tribuitur Deo 100.
- Ejus afflictio nec major, nec longior, nec plane alia fuit, quam ut Deus permisit *ibid.*
- Non vicit tentationes nisi auxilio divino 390.
- Quare a Deo tentatus 412.
- Job non audet se iustum pronuntiare 539. 540.
- In gravissimis tentationibus innocens perseveravit 592 *el seq.*
- Joseph venditio, et Christi passio quomodo bona, quomodo mala 95.
- Iracundiae tres gradus 65. GG.
- Iracundia interior aliquando gravissima *ibid.*
- Iracundiam mitigare non mediocre est 202.
- Iracundia mala bestia 215.
- Ira quare homini data 250.251.
- Ejus officium quale *ibid.*
- Illa quomodo hominem in belluam convertit *ibid.*
- Ira nobiscum nata in ipsa infantia apparet *ibid.*
- Iracundia vitiosa animi pars 254.
- Ira Dei super homines malos *ibid.*
- Ira Dei praeter naturam ejus est 549.
- Tribuitur Deo ad similitudinem irae hominum 650. 651.
- Ira divina jejuniis placatur 691. 692.
- Jubilaeum apud Hebraeos quid 45.
- Judaei verum Deum per innumera prodigia novērunt, et lamen Deos alienos sacpe coluerunt 250. 251.
- Judaei cur olim soli verum Deum coluerint 303. 304 *el seq.*
- Judaei etiam obdurati et excoccati adhuc peccaverunt 307.
- Judaei reprobos, Gentiles electi 314. 320.
- Judaei cur non crediderunt in Christum 31G.
- Quae auxilia habuerunt *ibid.*
- Judaei quidam dicunt Deum quotidie orare 650. 651.
- Judae avaritia 111.
- Judas electus ad opus, cui congruebat *ibid.*
- Judae mala voluntas in bonum versa *ibid.*
- Judas libere et nulla necessitate compulsus, Christum prodidit 366.
- Judas amisit fidem, et erat infidelis 487.
- Aliquando iustus, postea peccavit, et factus est reprobus et damnatus 563.
- Judex et arbiter quomodo differunt 332.
- Justificationis causa formalis est gratia a Deo infusa 230. 509 ad 511.
- Justificatio post lapsum Adae non modo gratis, sed etiam peccatoribus 273.
- Justificationem non esse solum remissionem peccatorum, sed etiam gratiae susceptionem Pflj. 275. 282. 463. 507. 509. 514. ad 516. 520. 521 ad 527. 529.
- Cum justificatione infunditur spes, fides, caritas 275.
- Justificationis gratia distinguitur ab actibus virtutum *ibid, cum seq.*
- Non solum externus Dei favor, sed caritas in corde diffusa *ibid.*
- Justificatio a justitia derivata 276.
- Justificatio impii describitur 277.
- Justificationis instrumenta sunt sacramenta *ibid.*
- Justificationis unica causa formalis in spe, fide et charitale consistens 280. 281. 50G. 516. 517.
- Justificationem nostram antiqui Patres in virtute praesertim in charitale constituunt 280.
- Justificatio gratis per gratiam *ibid.*
- Justificationis effectus glorificatio 321. 5IG.
- Justificatio effectus vocationis 321.
- Justificationis principium est a Deo vocante 454.
- Justificatis, gratia habetur a solo Deo infunditur 464.
- Justificationis nomen multis modis accipitur in sacris literis 461. 462.
- Accipitur pro ipsa lege quae iustitiam docet *ibid.*
- Pro acquisitione iustitiae *ibid.*
- Pro incremento iustitiae *ibid.*
- Pro declaratione iustitiae 4G1. 462. 521.
- Nomen habet a iustis 4G1. 462.
- Justificationis finis quis 4G3 *el seq.*
- Justificationis causa efficiens quod duplex 403. 509 ad 511. 525. 526.
- Causa meritoria 4G3. 507. 509. *cum seq.*
- Causa instrumentalis 463. 510, 511.
- Causa materialis animus hominis 4G3.
- Dispositionis quae, et quot, pertinent ad materialem causam *ibid.*
- Intrinseca causa formalis est habitus gratiae vel charitalis infusus *ibid.*
- Extrinseca, seu exemplaris est ipsa Christi iustitia *ibid.*
- Justificationis actus quem ordinem habent 420.
- Dispositiones ad justificationem, quot et quae 479. 493. 502. 529 *cum seq.*
- Justificationis prima radix fides 480. *et seq.*
- Justificationis ordo describitur 480. 491. 492. 614. G15 *cum seq.*
- Justificatio sanitas animae a morbo peccati 488.
- Justificationis causa formalis non solum iustitia, quae est in Christo 492.
- Est iustitia in nobis realiter inhaerens *ibid.*
- Justificatio gratuita quomodo excludit merita, quomodo non 496. 497 *el seq.*
- Non excludit fidem, et ceteras virtutes 498.
- Justificationis initium est gratia praeveniens *ib.*
- Justificatio semper vocatur misericordia vel gratia 499.
- Justificationis causam formalem quam statuunt haeretici 503 *el seq.*
- Enumerat Osiander viginti discrepantes eorum de hac re sententias 504. 505.
- Quinque haeticorum sententiae numerantur de causa justificationis 506.

Refutantur *Pag.* 394 *el seq.*

Justificationis unica caussa formalis est Dei justitia, non qua ipse juslus esl. sod qua nos justos facit 280. 501. 506. 507. 513. 525. 526. *cum seq.*

Justificatio quid 507. 516. 520.

Opponitur damnationi 507.

Esl actus judicis, est actus gratiae *ibid.*

Juslificari intrinsece cl cxlrlnsccc quid 508.

Justificatio nullis modis dicilur *ibid.*

Erat vocabulum ignotum Ciceroni cl Terentio *ibid.*

Idem esl quod juslum faccre 509. 521.

Justificantem graliam non esse solum Dei favorem 509.

Justificatio quibus nominibus vocclur, et quibus rebus comparetur *ibid.*

Ejus caussam formalem non cssc solam fidem, probatur 510. 511 *el seq.*

Justificatio a fide incipilur, a charitale consummatur.'»^'. 313.

Justificatio praecedit inhabitationem Dei 514.

Justificationem non consistere in sola remissione peccatorum, sed cliam in interna renovatione, probalur cx sacris literis 515 *el seq.*

Ex s. Augustino 516. Ralione *ibid.*

Justificatio non tantum datur ul gehennae poenas evadamus, sed cliam ul praemia vitae acquiramus *ibid.*

Quot, et quam magna nobis Iribnil *ibid.*

Eam non consistere in imputatione jusliliae Chrisli 516 *el seq.*

Justificatione vere peccala noslra lolii, probalur cx Scripturis 517.

Justificatio mundat cor, cl praeparat ad visionem Dei 520.

Juslificari esl cx impio pium fieri 521. 525. 526. 529.

Solvuntur argumenta haereticorum conira catholicam sententiam dc justificatione 521 *cl seq.*

Justificationis ciiectussunl opera jusla 529.

Justificatio prima non habet opera pcificle jusla *ibid.*

Secunda per opera jusla augeri polesl 531 *ct seq.*

Circa justificationem qualuor errores 533. 531.

Explicantur cl refutantur *ibid.*, *el seq.* '.

Juslifica) habent Spiritum sanctum 594. 595.

Per Spiritum, quem accipiunt, legem implent *ibid.*

Ex Deo nati sunl *ibid.*

, Justificatio esl duplex 597.

Quacnam cx operibus, quae non *ibid.*

Justificationem pro declaratione justitiae vull Calvinus accipi *ibid.*

Primam explicat Paulus *ibid.*

Prima esl, qua quis cx impio fit justus 594. 595. *ibid.*

Secunda, qua quis cx justo fit justior 597.

Justificatio prima non esl cx nostro merito, sed ex Dei misericordia 591. 595. 621.

Non ipsa justificatio, sed ejus incrementum cadit sub meritum dc condigno 602.

Juslilia esl qualitas animae nostrae inhaerens 275 506. 507. 509 *cum seq.*

Est actualis cl habitualis 277.

Est in nullis, in quibus non esse polesl, nisi habitualis *Pag.* 277.

Juslilia Baptismatis non esl aClualis, sed habitualis *ibid.*

Justitia Dei, qua nos justos facit, nostrae justificationis esl caussa 501. 506. 521.

Jusliliae laus 280. '.

Juslilia justificans quae *ibid.*

Est virlus in voluntate, non in essentia animae 282.

Justitia Dei lumen illuminans, noslra illuminatum 288 *el seq.*

Justitia quid 461. 462.

Ejus multae acceptiones in sacris literis *ibid.*, *el seq.*

Est idem quod jus *ibid.*

Accipitur pro rectitudine scripta 461. 162 *el seq.*

Pro rectitudine operum externorum 461. 462.

Pro juslilia politica, quae esl duplex *ibid.*

Politica universalis. vel legalis esl aggregatio quaedam virtutum *ibid.*

Particularis esl specialis virtus, cl dividitur in communalivam cl distributivam *ibid.*

Accipitur pro rectitudine interna *ibid.*

El haec dicilur juslilia fidei, quia a fide incipit *ibid.*, *el seq.*

El juslilia Dei, quod a Deo datur *ibid.*

Justitia legis esl in libris *ibid.*

Operum in manibus *ibid.*

Justitia lidei, sive Dei. in animo cl corde 463. 161.

Justitia interna, ali., habitualis, alia actualis 161 *ad* 463.

Juslilia legi'. (i juslilia in lege, vel cx lege quomodo d lk-mnl 492 *el seq.*

Juslilia nobis a Deo infunditur, secundum dispositionem et cooperationem uniuscujusque 498.

Quare numquam vocatur merccs 500.

Justitia Chrisli, quomodo vocatur noslra 501. 524. *el seq.*

Quando perfectior fide 512.

Justitia adjunctione aliarum virtutum, semper fit perfectior 516 *cl ibid.*

Juslilia facit nos similes Christo 512.

Est plenitudo legis divinae *ibid.*

Juslilia non polesl esse informis cl morlua 513.

Esl animae Vila *ibid.*

Juslilia Dei essentialis non esl formalis caussa justificationis 514 *el seq.*

Juslilia Chrisli hominis erat vere crcala inhaerens 510. 511. 514.

Foil infiniti valoris 515.

Fuit infinitae personae *ibid.*

Juslilia nobis inhaerens probatur cx s. Augustino 520 *el seq.*

Ex aliis sanctis Patribus 521 *el seq.*

Juslilia Dei dicilur, quae inest nobis cx dono Dei 523.

Noslra, quae propriis viribus, sine gralia Dei acquiri creditur *ibid.*

Vel esl praesumptio legis implendae solis nalurao viribus 523.

Juslilia nobis inhacres comparator apte indumento ũ-·)· ·) 4()·

Juslilia noslra vera cx fine 527.

Juslilia noslra in hac vita, cur magis consistit in

L

- remissione peccali, quam in perfectione virgulis
Pag. 528.
- Jusli saepe committunt peccata venialia *ibid.*
- Jusliam Christi participamus per regenerationem
ibid.
- Justitia Christi opponitur peccato Adae *ibid.*
- Actualis non est, quae nos formaliter justificat *ibid.*
- Actualis quomodo perfecta, quomodo imperfecta
ibid.
- Habituali formaliter justi sumus *ibid.*, *cf. seq.*
- Justitia nostra omnino pendet a meritis Christi
529.
- Actualis meritorie justificat, non formaliter *ibid.*
- Quae nos justificat, debet in nobis permanentior
inhaerere, nec debet esse actualis transiens, sed
qualitas permanens 529. 530.
- Juslilia infusa opus gratiae 529.
- Juslilia, qua formaliter justificamur, est in parvulis
baptizatis, in quibus nulla potest esse actualis,
sed tantum habitualis 530.
- Justus est injustus dicitur ab habitu, non ab actu
ibid. Solvuntur objectiones, adductae contra
hanc doctrinam 530 *cf. seq.*
- Juslilia habitualis quatuor habet formales effectus
531.
- Habitualis opponitur peccato privative 531.
- Juslilia est peccatum sunt contraria immediata *ibid.*
- Jusliam est licet semel habitam posse amitti, pro-
batur ex sacris literis 502 *et seq.*
- Exemplis sanctorum 502. *et seq.*
- Rationibus 503 *et seq.*
- Justos omnes non esse inter se pares probatur ex
Scripturis 565. Ex Patribus *ibid.*
- Justitiae progressus describitur 500.
- Juslilia scribarum est pharisaeorum *ibid.*
- Triplex cogitari potest 597.
- Nec prima, nec secunda potest operibus sine fide
obtineri *ibid.*
- Secunda est argumentum jusliliarum 598. Solvuntur
objectiones sumptae ex Scripturis. contra justi-
tiam actualem *ibid.*, *cf. seq.* Ex Patribus 600. 601.
cf. seq.
- Juslilia humana, si cum divina comparetur. videtur
injustitia 599. *cum seq.* 602.
- Justitiae aliquando vocantur opera ad cultum divi-
num instituta 600. 601.
- Juslilia in fide, quanto perfectior quam in prae-
senti vita 602.
- Juslilia humana, remotis donis divinis, nulla est
ibid.
- Justitia triplex 602.
- Juslilia recta, pura est firma est in angelis est beatis
ibid.
- In primis parentibus ante peccatum recta est pura,
non firma, in nobis recta, non pura, nec firma
ibid.
- Justitia recta quid *ibid.*
- Juslilia Judaismi detrimentum in comparatione ad
justitiam Christianorum 611.
- Juslilia commutative est distributiva 624.
- Utriusque officium 625.
- Quomodo inter se differunt *ibid.*
- Justitia quomodo potest esse inter Deum est homi-
nes 631 *cum seq.*
- Lex mensuris repugnans legi membrorum Pd. 28. J,
184. 187. 188. 198. 205. 209.
- Lex aeterna legum omnium radix 45.
- Lex quodlibet 52. 53. 86.
- Proprie tantum iis datur, qui habent liberum arbi-
trium 54. 17. 404.
- Aeterna est ipsa Dei sapientia 114 ad IIG.
- Lex non est nisi in actibus particularibus est coram
117.
- Lex iusto quomodo posita est ad 120. per totum.
- Quomodo non 118 ad 120. diffuse est 580. 581.
- Lex circumcisionis 121.
- Naturalis ab ipsa hominis creatione coepit *ibid.*
- Scripta in hominum cordibus *ibid.*
- Juslos est peccatores obligat *ibid.*
- Leges quare scribuntur in tabulis 580. 581 *ibid.*
- Jusli etiam legibus carere non debent *ibid.*
- Legem non habent supra se *ibid.*
- Sunt in lege, non sub lege *ibid.*
- Legis ignari dicuntur sine lege 155. 156. 580. 581.
- Lex Moysis peccatum prohibendo, peccatum mani-
festavit 155. 156 *et seq.*
- Lex non causa, sed occasio peccati 187. 188.
- Lex Domini non solum possibilis, sed etiam suavis
est facilis 204.
- Lex quomodo dicitur peccatum 187. 188. 205 *nil*
207.
- Quomodo dicitur spiritualis 208.
- Lex naturae bifariam consideratur 222.
- Lex naturae, est synderesis quomodo differunt 103
et seq.
- Lex est regula dirigens actiones 405.
- Legis linis quis 410.
- Leges de actibus, non de habitibus dantur 112.
- Lex factorum quid 493.
- Lex fidei *ibid.*
- Quibus modis inter se differunt *ibid.*, *cf. seq.*
- Legis observatio est juslilia 527.
- Lex ante remissionem peccatorum servari non po-
test *ibid.*
- Legis est evangelii discrimen secundum Lutheranos
569 *cf. seq.*
- Refutatur hoc a Lutheranis positum *ibid.*
- Legis est evangelii verum discrimen 570 ad 572.
- Legisperiti 571.
- Legis veteris Testamenti sunt caeremoniales, judi-
ciales est morales 572.
- Leges judiciales Christus non tulit, sed reimpu-
blicarum moderatoribus terendas reliquit 573.
- Lex est evangelium fere conveniunt in legibus mo-
ralibus *ibid.*
- Lex rationis non propter vindictam, sed propter
justitiam instituta est 573.
- Legis est evangelii alterum discrimen 571. 575.
- Lex per Moysen, evangelium per Christum *ibid.*
- Lex Moysis tantum Judaeis, lex evangelica omni
populo data est, probatur ex literis sacris 571.
filii et seq.
- Lex Moysis umbra evangelii 574. 575.
- Lex Moysis, adveniente Christi lege, mutanda est,
Christi legi nulla alia succedere debet *ibidem.*

Lex Moysis quoad caercinonialia cl judicialia abrogata, quoad moralia in perfectius mutata *Pag. ibiddii1. 518. el seq.*

Lex Moysis non justificabat, al lex Christi 576.

Lex Moysis, lex timoris el servitutis, cvangelium lex amoris el libertatis *ibid.*

Lex Moysis gravissima, cvangelium Christi jugum suave, el onus levo *ibid.*

Legem destruere quid 578. 592.

Lex Moysis quomodo ad Christianos non perlinet 580. 581. Quomodo perlinet *ibid.*

Legis Mosaicac laus 410.

Legem Dei secundum haerctiuoscsse impossibilem 585.

Legem Dei Implere non est impossibile bonis el iustis 270.

Probatur ex Scripturis 586 ei *scq.*

Ex Patribus 593 *el seq.* Rationibus *ibid.*

Solvuntur objectiones 594. 595 *el seq.*

Lex quomodo importabilis 596 *el seq.*

Lex nulla sine tide cl gralia justificare polcsl 596.

Lex dcbel esse generalis, cl omnibus in communi proposita 577. 578.

Lex ccclesiaslica obligat fideles in conscientia, et ad ccrla jejunio, cl ad delectum ciborum, probatur exemplis et testimoniis sacrarum lilerarum 682 *el seq.* Ex conciliis *ibid.*

Ex Patribus *ibid.* Ratione 683.

Legum omnium commune csl. facere aclum vil lulis necessarium, qui alioquîn non csl necessarius *ibid.*

Lex ecclesiastica distincta est a divina cl naturali 643. 644.

Leges caedem non obligant eodem modo in omnibus locis 687.

Lex nulla obligat contra charitalem 689.

Lex communis csl, el respicit omnes *ibid.*

Liborum arbitrium debilitatem Adae lapsu 23. 24. 255. 273. 332. 338. 311. 372. 421. 428. 454.

Liberum arbitrium posl lapsum Adue. quomodo non sufficit, ul perseveremus in bono 23. 24.

Gralia quae facil nos velle, non tollit liberum arbitrium 31.

Deus non impedit, quo minus liberum arbitrium possit eligere quod vult 92. 93.

Liberum arbitrium esse in obduratis cl cxcaccatis. 104.

Liberi arbitrii nulla sunt bona merita sine Dei gratia 273.

Liberum arbitrium quomodo ul instrumentum regitur a gratia 277.

Dividitur lota materia de libero arbitrio in multas difficiles quaestiones 330. 331.

Qui haerctici scripserint contra liberum arbitrium *ibid, clscq.* Qui catholici 332 *el ibid.*

De nomine liberi arbitrii 332. Esso iudicium cum electione, vel electionem cum iudicio *ibid.*

Esse rationis iudicium cl liberum, duas ob causas *ibid, el seq.*

Esse solius voluntatis aclum *ibid.*

Arbitrium proprie ad intellectum perlinet, lamen accommodatur voluntati *ibid.*

Cur arbitrium dicitur potius, quam iudicium *ibid.*

Arbiter multo liberior quam iudex *ibid.*

Liberi arbitrii variae definitiones *Pdg.332.334.338.*

Vera definitio explicatur 332 *clscq.*

Liberum arbitrium non est habilus. vel actus, sed potentia libera el indeterminata 332. 334.

Est proprium intelligenti naturae 332.

Ejus objectum, subjectum cl aclus *ibid.*

Versatur circa media, non circa finem *ibid.*

Quomodo differt a voluntate 333.

Liberum arbitrium csl voluntas, ul est principium electionis 334.

Liberum arbitrium non tollitur per necessitatem non peccandi 335.

Liberi arbitrii polcslas ad malum non est virtus, sed defectus ejus *ibid.*

Liberum arbitrium quomodo polcslesse simul cum necessitate *ibid, cum seq.*

Liborum arbitrium consistere in actu, non in potentia. vel habitu, sententia llervei 336. 337. Refutatur 338. 341.

Esse habitum naturalem ratione el voluntate consistentem, docet Bonavent. 338. Refutatur 339. 341.

Esse potentiam perfectam per habitum naturalem superadditum, sententia Alberti 338.

Esse potentiam universalem continentem omnes alias animae potentias, incerti auctores *ibid.* Refutatur 338 *el seq.*

Esse particularem, distinctam a ratione el voluntate, sententia Alensis 338. Refutatur 339. 341.

Esse ipsas potentias rationis el voluntatis, magis rationis. el Durandi 338. Refutetur 339. Rationibus 341 *ibid.*

Esse ipsam voluntatem, est Scoti cl Henrici 338.

Esse ipsam voluntatem determinatam a iudicio ultimo practicae rationis, sententia communis csl cl vera *ibid. cl seq.* cl probatur 3D) ei *seq.*

Liberum arbitrium habemus a natura 339.

Est polcslas eligendi *ibid.*

Liberum arbitrium esse potentiam simpliciter activam 343 ei *scq.*

Liberum arbitrium habet in potestale actiones lumen praesentis, lumen futuras 348.

Liberum arbitrium non est solum eorum, quorum est consullatio 349.

Quomodo non est solum mediorum, sed etiam ipsius finis *ibid.*

Liberi arbitrii similitudo in bestiis 350.

Liberum arbitrium haeretici negant Deo 351. 352.

Liberum arbitrium esse in Deo *ibid. cl scq.*

Probatur ex Scripturis *ibid, et seq.*

Ex Patribus 353. *el seq.* Ratione *ibid, cl scq.* Solvuntur objectiones 354.

Ad liberum arbitrium quid requiratur *ibid.*

Liberum quomodo nobilius necessario 355.

Liberum arbitrium cur datum angelis cl hominibus rationes *ibid, el seq.*

Datum ad augmentum meriti el gloriae 356.

Liberum arbitrium angelorum cl hominum, quare non fuit confirmatum in bono 356.

Non datum ad peccandum, sed ad peccata libere detestandum *ibid.*

Quomodo maiore ex parte in bonum conversum *ibid.*

Situe in homine? Tres sententiae 362. 363.

- Semper fere fuisse impugnatum Pag.364.
 Liberi arbitrii nomen quomodo in sacris literis habeatur *ibid.*
 Liberum arbitrium esse in homine quoad aeliones indifferentes cl civiles, probatur ex Scripturis 365 *cum seq.*
 Ex traditione et conciliis 366 *el seq.*
 Ex Patribus *ibid.* Rationibus 368.
 Ad objectiones respondetur 369. 370 *et seq.*
 Liberum arbitrium impugnantes, semper habili sunt haeretici 366 *el seq.*
 Liberum arbitrium non pugnare cum providentia *ibid.*
 Liberum arbitrium hominis non tollit providentiam, nec praescientiam Dei 367.
 Liberum arbitrium lres ex quatuor scholis ethnicorum philosophorum el sapientes Aegypli approbant 368. Probalur ex consensu totius universi *ibid.* Experientia *ibid.*
 Ex conscientiae remorsu, cl verecundia peccati *ib.*
 Libera electio el libera exequutio quomodo differunt 369. 370.
 Liberum arbitrium non excludit cooperationem Dei *ibid.*
 Manci integrum cum infallibililale 371.
 Quam perfectum fuit in statu innocentiae *ibid.*
 Liberum arbitrium habemus in morali bono eligendo, el malo devitando 402.
 Liberum arbitrium quomodo esi in beatis cl damnatis, respectu ultimi linis 404.
 Quomodo respectu mediorum *ibid.*
 Liberum arbitrium probatur ex praemiis, cl poenis 405. 406. 415 *ad* 421. 425. 427.
 Uberum arbitrium cl gratia non pugnant inter se 406.
 Liberum arbitrium ex eo probatur, quod alii sini boni, alii mali 407.
 Si non esset liberum arbitrium, frustra exhortationes, reprehensiones, etc. *ibid.* *cum seq.* 427. 450.
 Liberum arbitrium revelavit nobis Deus per Scripturas sacras 410. 426.
 Liberum arbitrium in moralibus contra haereticos probalur cx Scripturis sacris 410 *el seq.* Ex Patribus Graecis 415.416. *el seq.* Ex Patribus Graecis *el seq.* Ex Latinis 419. *cl seq.* Ex libris s. Augustini ante haeresim Pelagii scriptis 422. 423. Ex libris ejus post haeresim Pelagii scriptis 426. Solvuntur argumenta haeticorum, ex verbo Dei petita 428 *el seq.* Solvuntur argumenta petita cx d. Augustino 428 *el seq.*
 Liberum arbitrium assimilatur staterae, libere cl aequaliter se habenti in ulramquo partem 418.
 Liberum arbitrium vocatur porlio lili prodigi 419. 421.
 Quoi modis potest accipi *ibid.*
 Liberi arbitrii defensores eximii, omnis ordinis recensentur 422. 423.
 Liberum arbitrium Adami quomodo differt a nostro 424 *cum seq.*
 Liberum arbitrium requirit auxilium gratiae Dei 428 *ad* 431. 437. 438.
 Liberum arbitrium in paradiso quale fuerit 429. 430.
 Liberum arbitrium quomodo a libertate gratiae, quomodo a libertate naturae denominatur Pflf/. Wl.
 Liberum arbitrium actionibus piis, probalur cx divinis literis 445. 440 *el seq.*
 Ex Patribus 447 *cl seq.* Rationibus 449 *ct seq.*
 Solvuntur objectiones 450 *el seq.*
 Solvuntur objectiones ex s. Augustino 451. 452.
 Liberum arbitrium semper in Ecclesia Dei 448.
 Liberum arbitrium habemus in ipsa prima conversione 449 *el ibid.*
 Liberum arbitrium in statu innocentiae, el stata corrupto comparantur 449.
 Liberum arbitrium non cx eo operatur, sed per gratiam praevenientem cooperatur ad conversionem peccatorum 450.
 Liberum arbitrium est vis materialis, et media, quae ad lidcm, vel inildelilatcm inclinare potest 454.
 Non potest dari, nec tolli per gratiam, nec per peccatum *ibid.*
 Quando cl quomodo ligatum, quando et quomodo liberum *ibid.*
 Libertas alia specificationis, alia exercitii 333.334.
 Libertas triplex 333. 334. 371.
 Libertas naturae vel a necessitate requiritur ad liberum arbitrium 333.
 Libertas naturae duplex *ibid.*
 Libertas a coactione quae *ibid.*
 A necessitate quae *ibid.*
 Libertatem a coactione tantum requirunt haeretici liberum arbitrium 333. 334.
 Libertas a necessitate acquiritur ad liberum arbitrium, probalur ex Scripturis 333. Ex conciliis 334. Ex Palribiis *ibid.* Ratione *ibici.* Solvuntur argumenta, quae pro contrario adducuntur 335.
 Libertas quomodo constat simul cum necessitate 335 *el seq.*
 Libertas ad ulrumlibel, requiritur ad liberum arbitrium 336. 337.
 Libertatis caussa ct radix est ratio 338. 342.373.
 Ubertas arbitrii formalilcr consistit in sola voluntate 339. 342.
 Libertas voluntatis in quo consistit 344. 345.
 Libertas ad malum nec Deo. nec apostolis nec hominibus beatis convenit 354.
 Ubertas a coactione est etiam in bestiis 403. 415. 416. 420.
 Ubertas a coactione non repugnat fato 420.
 Ubertas a necessitate repugnat fato 427 *ibid.*
 Libertas in anima, tamquam gemma in auro 422. 423.
 Libertas cl servitus quarnodo opponuntur 428.
 Libertas naturae proprie est liberum arbitrium 431 *et ibid.*
 Ubertas peccandi duplex 429.430.
 Ubertas peccati cl servitus peccati, quomodo idem significant *ibid.*
 Ubertas gratiae est a Christo *ibid.*
 Libertas Christiana secundum Ludicrum 569.
 Ubertas chrisliana in tribus consistit secundum Calvinum *ibid.*
 Ubertas chrisliana, quam ponunt haeretici, refutatur 577 *cum seq.*
 Libertas eorum delinitur quid sil 577. Qualis sil 579.

Liberlas a peccato explicatur *Pag.* 579.
 Libertos ob oneribus legis probatur 580. 581.
 Libertas a timore servili legis *ibid.*
 Libido parentum generantium, non est causa peccati originis 168. 169.
 Si quis sine libidine generaret, tamen peccatum originis transfunderet *ibid.*
 Libidinis ardor est etiam in sanctissimis conjugibus generantibus 170. 202 *cl seq.*
 Libido generantium est signum corruptae naturae 179.
 Libido quare mala est in hominibus, *cl* non in be-l-
 Juis 224.
 Libido quo modo vitiosa animi pars 254.
 Libido non fuisset in paradiso *ibid.*
 Lignum scientiae *Vide.* Arbor.
 Lignum vitae conforlasset vim nutrientem, nisi A-
 dam peccasset 36.
 Quomodo Adam fuisset immortalis propter lignum
 vitae 36. 43.
 Fuisse in paradiso corporali 37.
 Lignum vitae Proverbiorum cap. 3. accipitur pro
 sapientia *ibid.*
 Lignum vitae spiritaliter 38.
 Perfectam immortalitatem afferre potuisse 44 *cum*
seq.
 Institutum ad arcendam mortem, quae est ex senio
 44.
 Semel gustatum, perfectam dedisset immortalita-
 tem 45 *ibid.*
 Turn solum sumendum fuisset, cum transferendi
 fuissent homines de statu gratiae ad statum glo-
 riae 44. 45.
 Praemium fuisset obedienciae 44.
 Post peccatum gustatum fecisset homines perpetuo
 miseros 44. 45.
 Fuit Adae interdictum 45.
 Fuisset remedium contra senium 36 *cl seq. Al.* 45.
 Lignum vitae Adamum *cl* daemonem in paradiso
 latuisse 45 *cl seq.*
 Lingua instrumentum actionum 52. 53.
 Mentis *el* desiderii interpretis 167.
 Luth incoeslus, quomodo voluntarius, quomodo
 non 308.
 Lolli ebrietas punienda, non incoeslus 310. 311.

M

Machabaei laudantur 420.
 Conferuntur, *cl* praeferuntur Adae *cl* Haevae *ibid.*
 Mahometan! recipiunt ex levitate credendi doctri-
 nam absurdam, nullis miraculis confirmatam 432.
 433. 436.
 Mahumelani quare credunt Deum esse Irinum *et*
 unum 435.
 Christum esso, filium virginis, Christum non esse
 Dei lilium *ibid.*
 Malum *cl* dicit, Deum *cl* angelos pro se orare 650.
 651.
 Maledictio sterilitatem significat 135 *ad* 137.
 Maledictio serpentis. Genes. 3. quomodo applica-
 tur diabolo 136. 137.

Nulla Adae *et* Hevae inflicta *Pag.* 136. 137.
 Maledictio diei natalitiorum 153.
 Mala bonis praestant quod vocabulis magis abun-
 dant 46 *ad* 5L
 Malum culpa non committendum, ut fugias malum
 poenae 76 *el seq.*
 Malum culpa malum simpliciter 76.
 Malum poenae, malum lanium patiendi, non sim-
 pliciter *ibid.*
 Malum non faciendum, ut bonum eveniat 108. 109.
 414.
 Nemo vult malum sub ratione mali 86.
 Malum est extra objectum voluntatis 86. 95. 127.
 Mala a Deo praesciuntur, non praedestinantur 93.
 96. 97.
 Mala nostra solum modo nostra sunt 94.
 Malum est ex quolibet defectu 85. 95.
 Mala permittuntur a Deo, ut bona inde eliciantur
 95 *ad* 97. 407. 113.
 Mali jam sumus ex conditione materiae 96. 97.
 Malis Deus potest bene uti 96. 97. 99.
 Malis *cl* malitia Deus utitur ad exercitium bonorum
 99 *cum seq.*
 Mala esse, bonum est 108. 109.
 Mala per se nihil ornamenti adierunt rebus *ibid.*
 Mala ut ordinantur a Deo, faciunt ut bona magis c-
 luescant *ibid.*
 Mala perse numquam vult Deus 110.
 In malis perse, numquam vult Deus id, quod ho-
 mines volunt *ibid.*
 In iis quae sunt mala ratione praecepti positivi pro-
 hibentis, potest Ocri, ut Deus bona voluntate ve-
 lit. quod mala voluntate volunt homines mali
 110. 115. 116.
 Malum per se *cl* intrinsece est, juvare aliquem ut
 peccet 115. 116.
 Malum est non attendere rationis regulam dum quis
 operatur *ibid.*
 Malum non est aliquid subsistens 185.
 Malum non est res aliqua, sed rei privatio 221.
 Malum idem quomodo *cl* a Deo potest esse, *et* a
 diabolo *ibid.*
 Malorum fontes in nobis, qui 248.
 Mala hujus vitae alia interna, alia externa *ibid.*
 Interna alio in parte animae superiore, alia in infe-
 riore, alia in corpore *ibid.*
 Malum quomodo potest esse objectum voluntatis
 347 *el seq.*
 Malum est arduum *el* contra naturam 394.
 Mali homines inter opera mala habent aliqua bona
 397. 398. 399.
 Mali ut operantur ex cupiditate, non possunt nisi
 malum agere 397. 404.
 Mali quae opera bona facere possunt, quae non
 398.
 Mali non possunt opera graliae *el* gloriae merito-
 ria facere 397 *ad* 399.
 Malum potest dici omne id. quod ad regnum coelo-
 rum non perducit 500. 401.
 Malum moraliter nullo modo est a Deo 402.
 Mala ab hominibus facilius fiunt, quam bona 436.
 Mala quae a Deo infliguntur, deflere licet 657.
 Mandata Dei quomodo impossibilia 306. 385. 386.
 388.

- Mandala Doi sunl possibilia *Pag.* 306. *Vide* cx 385. 386.411. 412.
- Mandala omnia moralia solis naturae viribus bomonon polesl implere secundum substantiam operis 385. 386 et *seq.*
- Brevi lamcn aliquo lempore polesl bomonon hacc prae-stare 385. 386. 388. 389.
- Mandatorum observatio tribuitur graliae Dei 385. 386.
- Aliqua non possunt servari sine gralia Dei *ibidem*.
- Mandatum dilectionis Dei super omnia, quomodo morale cl naturale *ibid.*
- Mandatorum observatio certissimum charilalis signum 387.
- Mandata omnia non sunl paria, scd unum gravius allero 388.
- Plura nonnumquam simul occurrunt servanda *ibidem*.
- Mandatum servare secundum substantiam operis, cl facere bonum morale differunt 391.
- Mandati observatio secundum substantiam operis non excludit necessario peccatum *ibid.*
- Mandatum vel praeceptum csl regula bene vivendi 410.
- Mandata divina nihil prodesset, nisi homines haberent liberum voluntatis arbilrium *ibid.*
- Veleris legis fere omnia manent in nova lege 578.
- Moralia data Judaeis obligant Christianos 580.581.
- Mandata Dei esse suavia el facilia 592 *el seq.*
- Ea nulli servarunt 592.
- Omnia vel mediate, vel immediate esse possibilia . 593.
- Manus instrumentum acionum 52. 53.
- Organum organorum 641.
- S. Maria virgo immunis ab omni peccalo 60 *el seq.*
- Semper Virgo 151.
- Non est de fide, Mariam Virginem fuisse sine peccato originis conceptam 172.
- Est lamcn probabile et consonum cultui ecclesiastico , fidei catholicae , Scripturis cl rationi *ibid.*
- Haereticorum calumniae in hac materia *ibid.*
- B. Mariam fuisse immunem a peccato originis, non est contra Scripluras, vel Ecclesiam *ibidem*.
- B. Mariam singulari privilegio a communi lege excipi posse 173. 179.
- Fuisse singulari privilegio ab omni omnino peccato immunem. probabiliter ostenditur cx Scripturis 173 *el seq.* Probatur ex sanctis Ecclesiae Patribus *ibid.*, *el seq.*
- Ex Ecclesiae consensu 174 *cl seq.*
- Ratione *ibid.*, *el seq.*
- Cur benedicta inlcr mulieres ab angelo csl salulala 173.
- Maria figurata in lleva *ibid.*
- Missa cl caetera ecclesiastica officia dc b. Virgine sumi cx Canticis *ibid.*
- Maria semper excipitur, cum dc peccatis csl sermo *ibid.* 174 *el seq.*
- Maria vas electionis 173.
- In Maria nalura gratiam non antevertit 174.
- Muria olliore modo quam Joannes Baptista, vel Hicremias, in utero matris sanctificato *ibid.*
- Mariae puritate nulla sub Deo major *ibid.*
- Maria in Canticis columba unica, quia chérubin it séraphin puritate superat *Pag.* 174.
- Mariae conceptio fere ubique solemniler celebratur *ibid.*
- Ejus conceptionem praecipuae acadcmiac imnuculalam esse contendunt *ibid.*
- Maria sallem anlcnativitatem secundum omnes catholicos in ulcro malris foil sanctificato *ibidd* 178.
- Dcbuil esse omnis peccaii actualis expers 175.170,
- Maria cum Chrislo, ul quaelibet mater cum lilio, singularem habel affinitatem *ibid.*
- Maria dignilale superare debuil omnes creatas nj-luras, eliam angelicas *ibid.*
- Argumenta contra Immaculatam Mariae conceptionem solvuntur *ibid.*
- Maria quodammodo originis peccalum coniraxii in lumbis Adae 175 *ad* 177.
- S. Maria sanguine Chrisli redempta 175 *ad* 179.
- Ejus anima in primo instanti creationis fuil sine peccalo 175 *ad* 177.
- Ejus persona numquam aclu cxlilil in peccato 175 *ad* 176.
- Mariae liberatio a peccalo originis quomodo differt ab aliorum liberatione *ibid.*
- Maria natura filia irae 177.
- Gralia semper filia misericordiae *ibid.*
- Maria vi generationis full subdita peccalo cl morti 175 *ad* 177. Fuil praeventa in benedictionibus graliae 175 *ad* 178.
- Maria Iribus temporibus fuit peccalo obnoxii 177.
- Maria in peccalo concepta, in prima conceptione ante animationem *ibid.*
- Non fuil nalura sua impeccabilis 177. 178.
- Quanta ct quoluplex ejus gralia 177.
- Maria liberata a peccalo, quia praeventa, ne in peccalum incideret *ibid.*
- Maria si filios cx viro suscepisset, in cos peccalum originis transfudisset 178.
- Mariae caro, caro peccaii *ibid.*
- Mariae nativitas ab Ecclesia celebratur *ibid.*
- Maria sola vixit sine ullo peccalo actuali *ibid.*
- Dc Spirilu sancto concepit , non concepta est 179.
- Mariae anima ab omni peccalo prncservnl 177.
- Ejus corpus post mortem slatim glorificalum *ibid.*
- Conceptionis ejus, quam antiqua festivitas *ibid.*
- Filium Dei unicum concepit 319.
- Maria Virgo recte dicilur regina 665. 665.
- Mater misericordiae *ibid.* Vila *ibid.*
- Dulcedo *ibid.* Spes nostra 667.
- Quomodo salvat homines 664 *ad* 666.
- Martyrum summa est chariias 518. 519.
- Martyrium tollit peccata 523.
- Martyres pro testimonio Chrisli mortem patiuntur 558.
- Martyrium sanctorum innocentium 620. 621.
- S. Matthaeus efficaciter vocatus '122 *cl seq.*
- .Matthaeus in lelonio margarita in coeno 322.
- Massa damnationis csl genus humanum, peccalo corruptum 98 *cum seq.* 134. 157.151.312. 323. 326. 328.
- Ex massa Deus alios juste punit, alios misericorditer liberat 122. 151.

- Ex massa nulli per Baptismum eruuntur, cl rein-
cidunt per actuale peccatum J,a{/.328.
- Medicinae saepe morbis ipsis graviores cl acerbio-
res 252.
- Mendacium ex genere suo csl peccatum 132.
- Mendacium officiosum unde oritur *ibid.*
- Mendacium in orando quomodo committitur G49.
- Mentis humanae vulnera quoi ex peccato originis
248 *cl seq.*
- Mens humana sua ignorai, el scipsam 249.
- Mentes angelicae sese perfecte norunt *ibid.*
- Mens humana a scientia impeditur per corpus *ib.*
- Mens est aeterna *ibid.*
- Mens perpetuam habet operationem *ibid.*
- Mens in corpore,quam saepe mullumque impedia-
tur a suis operationibus *ibid.*
- Mercenarius proprie quis G18.
- Mercenarius amor *ibid.*
- Mercēs cl merilum sunt relativa 499. 605.G06.G19.
- Mercēdem solam vel praecipue in operibus intueri
non debemus G18.
- Mercēdem intuendo operari quomodo servile et
sordidum, quomodo non *ibid.*
- Mercēs temporalis ipso opere csl vilior *ibid.*
- Mercedis temporalis amor impedii amorem Dii
ibid.
- Mercedis aelernae amor conjungit cum Deo *ibid.*
- Mercēs dic judicii restituetur ne secundum justi-
tiam commutativam, an distributivam G25.
- Mercēdem operum nostrorum a Deo exigere pos-
sumus G29.
- Mercēdem dā Deus bene operantibus ex iustitia
distributiva 630.
- Meritum non potest esse sine gratia 31. 273.
- Meriti iustitiae stipendium vita aeterna *ibid.*
- Meritis iustorum hominum misericordia reddenda
77. 96. 97.
- Merita nostra sunt Dei munera 273. 322. 50G. 55S.
459. 608. 609.611. G12.
- Merilum nullum sine libero arbitrio 33G. 337.406.
G18.
- Meritum esse ex gratia, non contra 406.
- Merilum ex gratia merces csl ex meritis *ibid.*
- Merilum potest intelligi aliud ex nobis,aliud ex do-
no Dei 488. 49G. 497.
- Merita quae ex nobis sunt ex Deo non pugnant
cum gratia 498.
- Merilum ex duplicis generis operibus *ibid.*
- Merilum esse in operibus poenitentiae ex gratia
facile *ibid.*
- Merilum justificationis quibus virtutibus tribuitur
499.
- Merito respondet mercēs *ibid cl* 619.
- Merito ex congruo debetur merces magis ex gra-
tia, quam ex iustitia 499.
- Merita de congruo fundantur in aliqua dignitate o-
peris *ibid.*
- Merilum iustorum fundatur in promissione vitae
aelernae 499. 607. G1 I. 618. G31.
- Merilum de congruo cl condigno quomodo diffe-
runt 499 *cl seq.*
- De condigno necessario requiritur pactum 499. G32.
- Meriti nomen omnino tollendum censet Calvinus
603. G0 i.
- Meriti nomen probatur ex sacris literis P.G03.604.
- Meriti quid 605. 607.
- Meritis operum datur gradus aelernae gloriae, ad
quem non pervenitur solo haereditatis jure G05.
- Merilum acquiri ex tolerantia tribulationum 607.
- Pro meritorum diversitate vitae aeternae mansio-
nes assignat Deus 607 *ad* 609 *el seq.*
- Meritis redditur praemium vitae, vel mortis sempi-
ternae G08. 609 *cum seq.*
- Merita sunt iustorum, posquam gratis fuerint iusti
ibid, el 610.
- Merilum hominis non tollitur per misericordiam
Dei G10.
- Merita iustorum nascuntur ex meritis Christi G12.
cum seq. cl G31.
- Merita hominum non requiruntur quod sibi insuf-
ficientia merita Christi 612.
- Meriti Christus, ut per merita salutem conseque-
remur *ibid.* G31.
- Non merita ex nostris viribus, sed ex gratia Dei
prosunt G12.
- Merita quaesunt ex nobis, rejiciuntur G12. G13 *el*
seq.
- Merita supponunt gratiam cl promissionem G13.
- Meritis jure debetur vita aeterna *ibid.*
- Merita sunt ad promerendum, non ad praesumen-
dum G1G.
- Meritorum penuria perniciosa paupertas *ibid.*
- Merilum requirit septem conditiones G18 *clseq.*
- Debet esse opus bonum, in obsequium Dei factum
ibid.
- Item ibidem viatoris, liberum, ut operans sit ami-
cus Dei, ut intercedat promissio, ut sit opus ex
charitale procedens.D< l>ere esse liberum proba-
tur ex sacris hieris 618.Ex Patribus *ibid.el seq.*
- Italiunc 619. Solvuntur objectiones *ibid.*
- Mentum pendet ab acceptance Dei *ibid.*
- Ad merilum quomodo requiritur status gratiae 620.
621 *cl seq.*
- Probalur ex sacris literis *ibid, el seq.* Ex s. Augu-
stino 622. Halione *ibid clseq.* Solvuntur obje-
ctiones *ibid.*
- Necessarium fuit hoc etiam in statu naturae inte-
grae 620 *ad* 622.
- Merilum fundatur in amicitia cum Deo G20.G21.
- Merita amittuntur per offensam Dei *ibid.*
- Meritum inter homines non fundatur in amicitia,
sed in solo opere et labore *ibid.*
- Merita Christi quare infiniti picta 622.
- Meritum accipit vim a dignitate personae *ibid.*
- Ad merilum vitae aelernae requiri promissionem
Dei 624 *cum seq.*
- Merita an praemiabuntur,secundum iustitiam com-
mutativam, an distributivam 625.
- Meriti tempus csl definitum *ibid.*
- Meritum debet esse bonum opus ex charitale pro-
cedens 626. 627.
- Meritum principaliter a fide,quam a charitale pen-
dere, secundum Allisiodorensem *ibid.*
- Meritum principaliter ex charitale pendere *ibid.*
- Merilum debet esse bonum opus actu imperatum
a charitale *ibid.*
- Meritum de condigno variis modis dici potest 628.
630.

- Merilum ex condigno raliione pacti quid *Pag.* G30.
 Raliione operis quid *ibid.*
 Raliione ulriusque quid *ibid.*
 Meritum poenae ex condigno raliione operis lanium dari polesl *ibid.*
 Merilum personae, cl merilum operis differunt *ib.*
 Merilum quam pulchram habelproportionem ad vitam aelernam G31.
 Duplici raliione considerari polesl *ibid.*
 Merilum ex condigno non rcquiril absolutam ae-qualitatem inler merilum cl praemium *ib.d* 632.
 Merili objectum Deus quomodo *ibid.*
 Merilis filiorum Dei redditur vila aelerna,lum quoad primum gradum, tum quoad cacleros 633.634.
 Mereri non possumus cx condigno graliam justificationis, sed ejus incrementum *ibid.*
 Mereri graliam aliis,nemo hominum polcst de condigno 635.
 Ex congruo lamcn id fil *ibid.*
 Reparationem posl lapsum de condigno nemo polesl, nec finalem perseverantiam *ibid., el seq.*
 De congruo polesl quis juslus reparationem post lapsum mereri *ibid.*
 Polcst impius dc congruo mereri justificationis graliam *ibid., elseq.*
 Merila amittuntur per peccalum, lamcn juvant ad reparalioncm *ibid.*
 Merilum differl ab impetratione 652.
 Merilum rcquiril charilalern viae *ibid.*
 Mercirix Raab juslificaia recipiendo nuncios 596. *elseq.*
 Meretricum, lenonum, cl similiu luera non injusla sunl, sed lurpia cl sordida 723.
 Ex iis eleemosyna fieri polesl, non tamen oblationes in Ecclesia nullis dc caussis *ibid.*
 Miracula non fiunl ad voluntatem hominum, sed Dei 445. 416. 450.
 Non fiunl cx virtute crcala, sed Dei 290. 353.
 Miracula faciunt doctrinam divinam credibilem 432. 433. 435. 47G. 495. 5G1. 654.
 Miraculum menlem omnino convincere non polesl 432. 433 *el seq.*
 Miracula fecii Chrislus et apostoli ad confirmandam suam doctrinam *ibid.* G53.
 Miracula possunl fieri ab improbis 5G1. G53.
 Miracula fecii Chrislus non alterius nomine, sed proprio imperio *ibid.*
 Miseria vilac humanae ex peccalo invectae 248.
 Mentis humanae *ibid., el seq.*
 Yolunlalis 249. *
 Inferioris partis 250. 25!.
 Corporis 252.
 Miseriae quae humanae nalurae extrinsecus accedunt *ibid., el seq.*
 Miseriae humanae nalurae sunl poenae pcccali 254.
 Miseriae fuissent nalurales homini in puris naturalibus crcalo 255.
 Miserias humanae vilac quomodo ethnici deplorarunt *ibid.*
 Miseria magna csl, quod nemo sciat, ulrum amore dignus sil, an odio 538.
 Miseria omnis humana, aul ad corpus perline/,aul ad animam 714. 715.
 Corporis in hac vila, vel in fulura *Pag.* 711.715.
 Hujus vila csl vel carcnlia rorum, quibus oinnes egeni, vel aliquorum specialis ncrimina *ibid.*
 Carcnlia rerum quibus omnes egeni, vel csl exterior, vel interior *ibid.*
 Miseriis seplem corporalibus respondent seplem eleemosynae *ibid.*
 Miseriae specialibus, aliae seplem eleemosynae, *ibid.*
 Miseria specialis alia interna, ul morbus, alia externa, ul captivitas *ibid.*
 Miseria post mortem csl carcnlia sepulturae 716.
 Quibus modis Deus misericordiam semper manifestavit, cl manifestat quotidie 114.
 Deus potuisset omnes angelorum cl hominum injurias misericorditer condonare *ibid.*
 Misericordiae locus nullus posl hanc vilam 237.
 Misericordia accipitur pro proposito justificationis 323.
 Misericordia sola séparaia vasa in honorem a vasis contumeliae 324. 325.
 Misericordia Dei super omnia ejus 32G.
 Esi secundum naturam ejus, ira praeter naturam 549.
 Non tollit hominum merila G10.
 Respiciil pcccala remittenda *ibid.*
 Respicit miseriam 714. 715.
 Deo grata 717.
 Per olivam significatur 718.
 Missae parles ct orationes quae el quales G3S.
 Missa in nocte natalis Domini canitur inler matutinum el laudes G8I. G82.
 Missa secundum aliquos canones celebrari non poterat, nisi hora tertia, sexla, vel nona *ibid.*
 Missa nunc dici polesl anle ortum solis,el lum relins dicilur prima hora posl missam *ibid.*
 Missam celebrare anle expletum oiTicimn matutinum csl peccalum mortale, nisi gravis sil necessitas *ibid., el seq.*
 S. Augustini conversionem precibus suis promeruit G35.
 Monstri caussa csl sola materia 115. 11G.
 Monslra non tribuuntur caussis universalibus *ibid.* 118 *el seq.*
 Tribuuntur solis caussis propriis cl particularibus *ibid.*
 Monslra sunl pcccala naturae 118.161. 1G2. 219. 220. 222. 361.
 Monstrum quoddam alloquulum csl s. Paulum primum eremitam G50. 651.
 Morbi non fuissent in slalu innocentiae 3G. 11.
 Morbi montis, voluntatis,lotius hominis 218 *elseq.*
 Morbi corporis quoi cl quam graves 252.
 Morbi vix graviores ipsis remediis morborum *ibid.*
 Morborum sanatio non conceditur ordinarie per modum habilus 289.
 Morbum strumae quomodo ad libitum sanant reges Galliae *ibid el seq.*
 Mors poena peccati 31. 34. 35. 61. 119.143. III. *cum seq.* 151.152. 204.
 Mors triplex 34. 35.
 Mors animae csl per amissionem graliae 31. 35. 140.230.
 Mors corporis per amissionem animae 34. 35,140.

Mors novissima per amissionem gloriae *Pag.* 34. 35.
 Mors venii qualuor modis *ibid.*
 Mors ex morbo non potuit esse in stalu innocenLit e
 30 *el seq.*
 Posl peccalum morlis esi inetilnbilis necessitas 34
ad 30. 119. 120 *el seq.* 135 *ad* 137. 158.
 Mors stipciiiiuni peccali 31. 34 *ud* 37. 119. 120.
 Mors Adae ab inobediendlhi 38.
 Mors potius subeunda, quam aliquod vel levé pec-
 calum committendum 70.
 Mors Adae lanium, non llevac significata csl 133.
 130. 137.
 Morlem corporis, non animae, vel peccalum per
 generationem cx Adamo trabi, docuerunt Pela-
 giani 140.
 Condemnantur 151 *el seq.*
 Idem nunc luentur Anabaplislae, 140.
 Mors ab Adam invaluit usque ad Clu istum 149. 150.
 Ul quis actu non moriatur, polesl Deus ex singula-
 ri privilegio cflieere 174.
 Mortuus accipitur pro morti obnoxio *ibid.*
 Mors csl accidens 190.
 Est una pars corruptionis humanae naturae 204.
 Mors quomodo a Deo, quomodo a diabolo 221.
 Mors prima cl secunda quid 243.
 Morlis limor continuus 252.
 Morlc nihil acerbius *ibid.*
 Mors inimica nalurae, cl omnium horribilium ex-
 tremum *ibid.*
 Mors Chrisli exemplar morlis, idest, remissionis
 peccatorum 515.
 Idem dc immersione baplismali dicilur, nam signi-
 ficat morlem Christi, cl cmersio ejus resurre-
 ctionem *ibid el seq.*
 Mors Christi el caussa csl renovationis peccatorum
 cl aelernae renovationis *ibid.*
 Mors Christi sola non satisfacit, sed necessaria et-
 iam fuil resurrectio *ibid.*
 Morlem bonorum defluere liccl 646.
 Homo naiura csl moralis, quia ex contrariis cle-
 mentis constat 36.
 Quia generabilis, cliam corruptibilis *ibid.*
 Hem Adarn eguit cibo clalimenlo, ne periret, quare
 mortalis oral *ibid.*
 Mortales omnes efiieiunlur per comestionem cx li-
 gno vetito in Adam 157.
 Mortales quot rebus ad vilam sustentandam indi-
 gent 159 *el seq.*
 Moyse orante cessant flagella Aegypti 105.
 Moysis serpens quid erat 123.
 Moyses oratione populum ab extremo exilio libera-
 vii 166. 650. 651.
 Mulier fuil a diabolo seducta 129. 583.
 Mulier dignitate inferior viro 130. 131.
 Mulier in Ecclesia cum silentio discere debel, non
 docere *ibid.*
 Non debet dominari in virum *ibid.*
 Ex viro, cl propter virum, non conlra *ibid.*
 Mulieres quia facilius seducuntur, ineptiores sunl
 ad docendum *ibid.*
 Mulieris poena 134 *el seq.*
 Mulier ideo feta, ul virum juvaret in propagatione
 filiorum 135.
 Quomodo el quantum viro subdita *ibid.*

Mulier caussa passiva generationis *Pag.* 154. 170.
 Mulier quid faciendo salvabitur 582.
 Mysteria supernrdiiralia ui cognoscantur, Iria re-
 quiruntur 432. 433.
 Mysteria lidei non pusse ab homine credi sine spe-
 ciali bei illustratione, probalur cx sacris liicris
 434 *el seq.* Ex conciliis *ibid.* Ex Patribus *ibid.*
 Ralione *ibid, el seq.* Refutantur objectiones 435.
 Mysteria ab iis credi debent, a quibus inlcilli non
 possunl 469 *el seq.*
 Mysteria fidei docentur in veteri Testamento 572.
 Alia manifeste, alia obscure *ibid.*
 Omnia manifeste docentur in Testamento novo *ib.*

N

Nalaliliorum suorum dies celebres ethnicis 153.
 Lugubris sanelts *ibid.*
 Nalalitia sanctorum Ecclesia Christiana vocat diem
 exitus ex hac vita *ibid.*
 Hos dies celebrat Ecclesia natales *ibid.*
 Nativitas b. Mariae ab Ecclesia celebratur 178. 179.
 Nativitas duplex 179.
 Nativitas secunda dicilur Baptismus 276.
 Naiura sumus lilii irae, ad Ephes. 2. cap. 20. 25.
 148. 155. 156. 161. 162.
 Naturale a nativitate 25. 31. 148 *cum seq.* 171.
 191.
 Naturale a nalivilate non opponitur supernalurali
 25.
 Naturale quotuplex *ibid, et seq.*
 Naturale nalurae consentaneum *ibid.*
 Naturaliter quae legis sunl, faciunt, quomodo in-
 telligendum *ibid.*
 Naiurale nalurae consentaneum, non opponitur su-
 pernalurali *ibid.*
 Naturale quod perficit naturam in operibus natura-
 libus *ibid.*
 Naturale vel esi pars nalurae, vel fluit a principiis
 nalurae. cl hoc modo opponitur proprie super-
 nalurali *ibid.*
 Nalurac humanae corruptio non csl cx doni natura-
 lis carentia, sed ex supcnialuralis amissione *ibid.*
 Naturalia in hominibus et daemonibus post pecca-
 tum manent *ibid.* 27.
 Naiura corrupta hominis, el natura ejus in puris
 naturalibus differunt, ul nudus el spoliatus 25.
 26. *cum seq.*
 Naiura hominum cl daemonum posl peccalum, quo-
 modo corrupta, quomodo integra 27.
 Nalurae humanae corruptio quomodo a Deo 28 *ad*
 30 *diffuse.*
 Nalurae eorruptio quomodo a conditione, maleriae
ibid.
 Nalurac corruptio ab Adamo, ul a caussa demerilo-
 ria 30.
 Pura naturalia habuissent quandam rectitudinem
ibid. 33.
 Naturam ethnici vocaverunt novercam 33. 255.
 Nalurae humanae est magna dignitas, quod ad al-
 tiorem finem ordinata sil, quam naturae viribus
 consequi possit 33.
 Naiura esi a Deo, non culpa 94. 96. 97.

- Naturaliter lotum genus humanum cadit, cadente primo homine *Pag.* 113.
- Naturam in se irimus homo vitiavit 113. 119. 150. 161. 162. 232.
- Naturae omnes bonae sunt, quoniam naturam omnium conditor summe bonus est 115. liti.
- Non sunt incorruptibiliter bonae, quia non sunt summum bonum *ibid.*
- Natura quomodo per peccatum mutata, quomodo non 135. 153.
- Naturae et peccati eadem propagatio 145. l GO.
- Natura mortalis quot indiget ad sui conservationem 159.252.
- Naturale non potest esse peccatum *ibid.*
- Naturae nudor Deus, corruptor homo *ibidem.*
- Naturae divinae proprium est. ob ejus infinitatem, ut una numero sit in pluribus personis 166.
- Natura corrupta naturaliter carnem vitiosam general, et concipit 179.
- Natura humana ejusdem speciei cum nostra assumpta est a Christo 184.
- Naturae quatuor vulnera ex peccato originis 248.
- Naturae convenienter agunt omnia, solus homo contra naturam 249.
- Natura nostra non est modo sana, sed propter defectum iustitiae originalis, tum propter concupiscentiam 388.
- Natura infirma, sed non sola, potest omnia, quae posset sana *ibid.*
- Natura nunc non est infirmior, quam fuisset in puris naturalibus 395.
- Naturalia manent integra post peccatum 402.
- Necessitas differt a coactione 333.
- Necessitas duplex 335 *ad* 337.
- Necessitas quae maxime ponit libertatem 33G. 337.
- Necessitas non repugnans libertati *ibid.*
- Necessitatis conditor Deus, non servii necessitati 353.
- Quae ex naturae necessitate aguntur secundum legem suam virtutem *ibid.*
- Necessarium quomodo nobilius libero 355.
- Libi necessitas. nec corona est, nec damnum 425.
- Necessitas peccandi quod duplex 431 *et seq.*
- Necessitas patiendi motus carnales non repugnat libero arbitrio *ibid.*
- Eiam necessitas peccandi ex ignorantia non repugnat libero arbitrio *ibid.*
- Necessitas divinae gratiae non tollit liberum arbitrium *ibid.*, *et seq.*
- Neque enim necessitas habendi peccata venialia *ibidem.*
- Necessitas faciendi actus malos, posita mala et efficaci voluntate, est tantum condicionalis et ideo non repugnat libero arbitrio *ibid.*
- Necessitas absolute faciens hominem non Dominum suarum actionum, in homine non potest esse, quae sola repugnat libero arbitrio *ibid.*, *et seq.*
- Necessitas non cadit in voluntatem nostram 448.
- Necessitas interna et externa quid G19.
- Interna tollit liberum arbitrium, non autem externa *ibid.*, *et seq.*
- Necessitas non peccandi, quomodo Christo intrinseca, quomodo extrinseca 620. 621.
- Necessitas excusat a lege 689.
- Necessitas naturae et personae moratur aestimari debet *Pag.* 719. 720.
- Necessarium est aliquid pro praesenti vel futuro *ibid.*
- De necessariis naturae propriae quando facienda eleemosyna 722.
- Quando de necessario personae vel saluti *ibid.*
- Necessitate gravi reipsum cae, vel extrinseca a proximo cogente dandum de necessariis ad statum *ibid.*
- Nox artificialis apud antiquos per totum annum scalper fuit duodecim horarum G5G. 657.
- Inde in nocturnae horae erant breviores diurnis, in hyeme contra *ibid.*, *et seq.*
- Noctibus Ius, torve surgendum ad laudes divinas cantandas G58.
- Nuditas post peccatum Adae causa ruboris propter pudendam membrorum rebellionem 20. 26.29. 127. 13 i. 224. 254.
- Nudus et maxime egens nascitur homo ex omnibus animantibus 641.
- Nuptiae. Vita conjugium.
- 0
- Obedientia est subiacere imperio, vel praeceptis alterius 124. 125. ,\r
- Non est nisi humilium *ibid.*
- Per obedientiam summo bono cohercetur *ibid.*
- Obedientia et superbia sunt contraria 126.
- Obedientia Christi nos reconciliabit Deo 275.
- Obedientiae praemium in paradiso, fuisset immortalitas 420.
- Obedientia fidei 469.
- Obedientia Christi est causa efficiens nostrae redemptionis 523.
- Obedientia debetur regi et legislatori 577.
- Obedientiae bonum 594. 595 *et seq.*
- Obedientiae gradus *ibid.*
- Obedientia legi Dei non est opus solius Dei. nec solius liberi arbitrii, sed utriusque simul 646.
- Obedientia melior, quam victima *ibid.*
- Odium Dei omnium peccatorum est gravissimum 134.
- Non est effectus peccati originalis nisi remotus
- Odium proximi cavendum et fugiendum 649.
- Opera bona non esse necessaria mi salutem, secundum haereticos G6 *cum seq.* 579. 582.
- Fuit etiam haec haeresis tempore apostolorum 583.
- Enim enim error Simonis magi et Eunoei *ibidem.*
- Opera bona secundum Iulianum non faciunt virum bonum, nec mala malum 567. 568.
- Opera bona obesse *ibid.*, *et seq.*
- Opera omnia iustorum esse peccata mortalia naturae sua 569. 585. *et seq.*
- Opera mala quaerunt tenebras, bona lucem 5H *et seq.*
- Operum bonorum necessitas ostenditur ex discrimine legis et evangelii 572.580. 581.
- Opera bona non sunt igitur facienda, ut videantur ab hominibus 573.
- Opera bona sunt magis necessarie tempore evangelii, quam tempore veteris legis 574. 575.

Secundum opera sunl omnes judicandi Pi/q.578.
Opnim bonorumnecessitas probalur ex Scripturis
582 *el seq.*

Ex sanctis Patribus 584 *el scq.*

Rationibus *ibid. el scq.*

Opera bona efficienter concurrere ad salutem 582
cum seq.

Opera sine fidc.el fides sine operibus mortua 584.

Opera juslorum simpliciter sunl justa, ila lamen ul
in perfectione cre.scere possint 585.

Opera justificant non prima,sed secunda justifica
tione *ibid, et seq.*

Opera supercrogationis 593 *ad* 595.

Opera juslorum non esse peccala, sed iustiliam,
probalur ex Scripturis 592. Ex Patribus 593 *cl*
seq. Rationibus 594 *el seq.*

Opera juslorum placent Deo 599.

Opera juslorum sunl absolute bona 610.

Opera infidelium sunt mala, ex defectu bonae in
tentionis 599 *el seq.*

Opera bona aliquando fieri falsa sine admistione
cupiditatis 594. 595.

Opera bona justiozem ex justo faciunt,probalur ex
secundo capile Jacobi 596 *elseq.* ex aliis Scri
pturae testimoniis 598.

Opera bona el mala in hac vita miscentur 599.660,
601. 602. 612.

Opera juslorum laudantur in Scripluris 599.

Opera moraliter bona possunl lieti ab impiis 599.

Opera ad collum divinum instituta, vocantur iustili
lia 600 *el seq.*

Opera bona quomodo sunt meritori i praemiorum,
quomodo non, secundum haereticos 603. 604.

Opera iustorum recte vocari merila, probalur ex
Scripluris *ibid, el seq.*

Esse meritoria vilae aeternae, probalur ex Scri
pluris 605. Ex Patribus 608. 609. Ex conciliis
610. Solvuntur objectiones ex Scripluris *ibid.*
Ex Patribus 612.

Operibus secundum proportionem laborum datur
praemium coeleste 605.

Malis dalur mors aeterna, bonis vili i aeterna 606.

Opera semini,vila aelerna frugibus comparatur *ib.*

Opera bona sunl raliio, cur reddatur vila aelerna
ibid.

Salutem ipsam efficiunt 607.

Operibus bonis praemium ex iustilia csl reddend
um 607. 608.

Operibus bonis Vila aelerna promillilur 607.

Opera bona sunl mercatura regni coelestis 608.

Operum discretio facil discretionem dignitatum cl
praemiorum 608.

Opera sua bona legitimo enumerare possunl iusti
614. 615.

Operari bona intuitu mercedis aeternae licitum es
se, probalur ex Scriptoris 617.Ex Patribus *ibid.*
Ratione *ibid.* Solvuntur objectiones 618 *elseq.*

Opera bona nec tantum,nec praecipue debent Heri
intuitu mercedis, sed ad gloriam Dei primo re
ferri 618.

Opera bona sequuntur hominem iustificatum, non
praecedunt iustificandum 622.

Opera bona sanctorum, lum hominum, lum ange
lorum, cur non merentur 625.

Opera meritoria vilae aeternae quae Paq.626.

Op* ra ciKirilatis a Deo ad vilam aelernam requinri
ibid.

Opera virtute in Deum relata 628.

Opera tantam illa Deo placent,quorum ipse est au
ctor *ibid.*

Illa lanium meritoria sunl vilae aeternae, quae ex
natura sua charilatem augent *ibid.*

Opera vitae aeternae meritoria dcbenl referri in
Deum, ul in linem supcrnaluralem *ibid.*

Opera aliarum virtutum non referuntur in Deum,
ni finem supcrnaluralcm, nisi imperala a chari
lale *ibid.*

Ex charilale facta sunl meritoria vilae aelcrnac ex
condigno *ibid, el scq.*

Opera bona juslorum meritoria esse vilae aeternae
ex condigno, raliione partis ct operis sitnul 630.
elseq. Solvuntur objectiones 631 *elseq.*

Opera bona quomodo requiruntur ad hacredilalem
acquirendam 630.

A Deo praemiantur supra condignum, probalur ex
Scripluris 632 *elseq.* Ex Patribus *ibid, el seq.*

Operibus malis datur a Deo poena citra condignum
633.

Opera nostra non merentur de condigno reparatio
nem posl lapsum, nec finalem perseverantiam
034. *elseq.*

Juslus de condigno mereri polesl reparationem
post lapsum *ibid, el scq.*

Ophitae haeretici, qui pro Christo serpentem co
luerunt eo quod hominibus auctor fuenl adipi
scendi scientiam 44.

Serpentem vocarunt Dei sapientiam 123.

Hanc sapientiam dixerunt creatori luisse contra
riam *ibid.*

Alii sequuli sunt hanc haeresim *ibid.*

Oratio distractionibus vanis impeditur 252.

Orandum ne intremus in lenlalionem 306. 390.

Orationes superant lenlulionctn 306.

Oratione et eleemosyna Cornelius ad fidem con
versus 309 *ctscq.*

Oratione impetratur fides *ibid.*

Orationes Ecclesiae pro infidelibus 310. 311. 434.
435.

Orandum semper pro perseverantia 435.

Orationes Ecclesiae in parasceve *ibid.*

Oratio csl actio maxime pia el salutaris 147.

Orationem nostram Deus adjuvat *ibid.*

Oratio Publicani el Pharisaci 527.

Oratio Ezechiae regis exaudita *ibid.*

Oratio est efficax pro iustis, nun prn iniustis 528.

Oratio debet esse cum (Ide ct fiducia 559. 560.

Oratio non est ita facienda, ul laudem quaeramus
ab hominibus 573.

Orationis merilum ct virtus 635.

Oratio est actus rationis pracliac,volunlalis deside
rium explicantis.1l ub alio aliquid postulantis *ib.*

Oratio csl petitio, intimatio cl loquulio *ibid.*

Est conversatio, sermocinatio,colloquium iuin Deo
ibid, el 636.

Est ascensio mentis in Deum 636. 637.

Ordinatur ad impetrationem *ibid.*

Quomodo ad orandum intellectus cl affectus on
currunt 637.

- Oratio alia est publica, alia privata *Pag.* 638.
 Alia mentalis lanium, alia mentalis simul et vocalis *ibid.*
 .Mentalis aliquando utilior vocali *ibid.*
 Vocalis aliquando utilis, aliquando necessaria *ib.*
 Orationis qualuor sunt genera, partes explicantur *ibid, cl seq.*
 Oratio debet a laudibus Dei incipere, et in iisdem finire *ibid.*
 Tria necessario requirit *ibid.*
 Oratio pro festiuitate sanctissimae Trinitatis explicatur *ibid.*
 Orationis materia 639.
 Quid orandum et petendum a Deo *ibid.*
 In oratione semper precatio cum gratiarum actione coniungenda est *ibid.*
 Orationes sunt, vel petitiones bonorum, vel deprecationes malorum *ibid, el seq.*
 Orationis fiducia augetur per votum *ibid.*
 Oratio non mulari posse providentiam Dei secundum aliquorum errorem *ibid.*
 Orationes justificare sine sacramentis secundum Eucherium *ibid.*
 Alii orationes omnino inutiles existimarunt *ibid.*
 Orationem nobis esse necessariam, probatur ex Scripturis 640.
 Orationibus auxilium a Deo semper petendum *ib.*
 Orationibus Moyses populus ab ultimo exitio liberatus *ibid.* 650. 657.
 Oratione et ieiunio daemones eiciuntur 610.
 Oratio Isaac patriarchae pro semine promissa *ib.*
 Deliae ad petendam pluviam a Deo promissam *ib.*
 Tobiae vel Sara liberaretur a daemonio *ibid.*
 Per orationes complenda sunt ordinationes divinae *ibid.*
 Orationis Trinius praecipuos haeretici huius temporis negant *ibid, el seq.*
 Orationis tres fructus primarii *ibid.*
 Oratio non impeditur remissio peccatorum, et iustificatio 610. 641,
 Oratio est opus bonum, laboriosum et satisfactorium pro peccatis 611.
 Semper est meritoria maioris gratiae et gloriae *ib.*
 In spiritali vita, est manus, id est, organum organorum *ibid.*
 Orationis fructus secundarii *ibid.*
 Oratio mentem illustrat, spem et fiduciam alit, inflammatur charitate. auget humilitatem et timorem. facit contemplationem et corporalium. gignit delectationem in Deo, parat homini magnum honorem *ibid.*
 Orationes Dominicae excellentia *ibid, el seq.*
 Sex habet dignitates *ibid, el seq.*
 Est memoria tenenda, intelligenda et a Christianis quotidie frequenda 612.
 Omnes Iherosolimitani Paures hanc orationem explicant *ibid.*
 Septem sunt ejus petitiones *ibid, el seq.*
 Tribus petuntur aeterna, qualuor temporalia *ibid.* 613.
 Septem petitiones respondent septem donis Spiritus sancti 612.
 Solvuntur objectiones adductae ut probent tantum esse sex petitiones *ibid.*
 Oratio Dominica aliter apud Matthaeum, aliter apud Lucam traditur *Pag.* 612.
 Illae petitiones a se mutuo pendent 613 cum seq.
 Ordo harum petitionum *ibid, el seq.*
 Oratio interpretis desiderii *ibid.*
 Oratione Dominica, petitur, vel concedatur bonum. vel removeatur malum *ibid, cl seq.*
 Oratio Dominica ex professo fusa explicatur *ibid, el seq.*
 Pater noster qui es in coelis, est praefatio et proemium totius huius orationis *ibid.*
 Melior est oratio generalis, quam specialis 644.
 In mortali peccato persistentes, mendaciter dicunt, Pater noster *ibid.*
 Invocant diabolum, non Deum *ibid.*
 Oratio peccatorum quare execrabilis, nisi quando poenitere incipiunt *ibid.*
 In oratione nitui cogitandum praeter coelestia *ibid.*
 Orandum magis mente, quam voce *ibid.*
 Singulae petitiones orationis Dominicae explicantur *ibid, cum seq.*
 Oratio Dominica singulis horis dicenda *ibid.*
 Est propria baptizatorum 619.
 Quare potissimum instituta *ibid.*
 In quinta petitione nulla moventur dubia *ibid.*
 Oraturi debent dimittere proximis debita *ibid.*
 Quomodo qui in peccato perseverat, utiliter hanc orationem recitat, quomodo non 619. 654. 655. *el seq.*
 Cujus oratio sit ei in peccatum 619.
 Cujus mendax *ibid.*
 Orare proprium est solius creaturae rationalis 533. 650. 651 *el seq.*
 Oratio est actus quidam rationis, quo inferior supplicat superiori *ibid.*
 Orare non convenit Deo *ibid.*
 Oratio Josue fecit Deum illi obedientem *ibid.*
 Oratio metaphorice tribuitur multis animantibus *ibid.*
 Orari et generaliter et specialiter pro certis hominibus potest 652.
 Orationes particulares pro coram hominibus non prodesse eis, per Wiclefium *ibid, liem* dixit non licere orare pro singulis seorsim, sed totum pro omnibus simul *ibid.*
 Orationes speciales et licere et utiles esse, exemplis omnium fere sanctorum, quorum mentio fit in sacris litteris *ibid, el seq.*
 Oratio Dominica est oratio generalis *ibid.*
 Orantes nihil petimus nisi quod in oratione Dominica continetur *ibid.*
 Orationem generalem possumus applicare ad personas particulares *ibid.*
 Oratio Dominica quare praeposita est in generali *ibid.*
 Oratio generalis absolute melior et utilior *ibid, et seq.*
 Specialis utilior illi pro quo fit *ibid, el seq.*
 Orationes numquam desunt recitanti *ibid.*
 Oratio vel sit meritoria sufficit, ut sit ab homine iustis *ibid.*
 Vel sit impetratoria nulla requiruntur *ibid.*
 Potest esse meritoria quae non sit impetratoria *ib.*

- Oramus saepe pro eo, quod non expedii nobis dari
Pag. 652.
- Oratio aliquando csl simul meritoria cl impetratoria *ibid.*
- Oratio peccatores Iribus modis 653.
- Oratio improborum non habet virtutem miracula
faciendi 654.
- Quomodo exauditur a Deo, quomodo non *ibid.*
- Qui Deum non auditini praecipientem, orantes ab
eo non exaudiuntur *ibid.*
- Orans peccator et poenitentem incipiens saepe im-
petrat quod petit *ibid.*
- In oratione perseverandum 640. 654 *elseq.*
- Orare semper quomodo non impossibile 640. 654.
- Quid sit semper orare *ibid.*
- Non oratio longa, sed nimia loquacitas in orando
prohibetur 655.
- Iusti orantes pro se quare semper exaudiantur et
non semper orantes pro aliis *ibid.*
- Orationis et diurnae et nocturnae exemplum David
661 *elseq.*
- Oratio clamorosa non reprehendenda 668.
- Oratio privata debet heri submissa voce, et quare *ib.*
- Orationes publicae debent fieri magnis et altis vo-
cibus *ibid.*, *et seq.*
- Oratio vocis lenium parum vel nihil prodest 669.
- Oratio clara et alia cum vocis inflexione supplican-
tis affectum indicat *ibid.*
- Oratio privata ubique fieri potest, et ab omnibus
publica in Ecclesia 670 *ad 672.*
- In oratione vel semper loquimur ad Deum, vel
Deus ad nos *ibid.*
- Oratio movet lacrymas *ibid.*
- Orationi quomodo respondet donum, quomodo
merces 693.
- Originalis peccati effectus, vel poenae 27 *elseq.*
32. 33. 134. 149. 150. 158. 159.
- Originale peccatum trahitur a primo parente, et
csl voluntarium voluntate aliena 54.
- Est privatio originalis iustitiae 124. 125. 134. 142.
187. 188. 190 *ad 192.* 224.
- Originalis peccati tota materia dividitur 138. 139.
et seq.
- Est disputatio gravissima *ibid.*
- Quot et quam praeclari catholici scripserint de o-
riginali peccato *ibid.*
- Quot haeretici de eadem materia egerint *ibid.*
- Peccatum originis est, quod per generationem a
parentibus trahitur *ibid.* 142.
- Nullum fuisse assciuit Pelagius et Coelestius 138.
139.
- Hunc errorem damnavit synodus paleslina 140.
- Est aversio quaedam habitualis a Deo 142. 159.
- Est macula reatus, qui hominem vere peccatorem
constituit 142.
- Propagatur cum natura 145. 148.
- Non imitatione 146.
- Originis peccata quomodo plura 147.
- Originis peccatum probatur ex antiquis Patribus,
qui ante Pelagium scripserunt 148.
- Originale et actuale peccatum sublatum passione
Christi 149. 150.
- Peccatum originis vocatur antiqua impietas 149.
150. 180. Ul.
- Contagium morlis antiquae *Pag.* 149. 150. 171. 180.
181. 244. 245.
- Inquinamentum naturae 149. 150 *elseq.*
- Probatur ex conciliis 151 *et seq.*
- Ignorabatur ab ethnicis, negabatur a Pelagio 153.
et seq.
- Non est Adami, sed nostrum ex Adamo 153. 159.
160.
- Originalis peccati primaria causa Adam non Heva
154.
- Solvuntur argumenta sumpta ex Patribus contra o-
riginale peccatum 157. *et seq.*
- Originale peccatum ex inobedientia Adae 156. 161.
162.
- Dicitur radicale peccatum 158. 180. 181.
- Dicitur peccatum quod nascendo trahimus 180. 181,
203.
- Chirographum quod scripsit Adam 180. 181. et
seq.
- Fuit in Adamo per modum habitus 223.
- Non tam est offensa quam macula 161. 162.
- Solvuntur rationes adductae contra originale pec-
catum 160 *et seq.*
- Originis peccatum. quomodo proprium, quomodo
alienum 160. 228. 425.
- Cui et quomodo voluntarium, cui et quomodo non
160.
- Est voluntarium voluntate primi parentis 160. 228.
425.
- Esi peccatum minimum, quia minus voluntarium
160. 425.
- Maximum, quia privat hominem maximo bono 160
et seq.
- Est vitium naturae non personae 161. 162. 180.
181.
- Non csl naturale, sed defectus naturae 161. 162.
- Quomodo traducatur difficile est intelligere 168.
169.
- Est haereditas peccati, in omnibus aequaliter 194.
195.
- Trahitur a solo Adamo, non ab Heva 170 *et seq.*
- Tam fidelium, quam infidelium filios perlinet 171
cum *seq.*
- Hoc peccatum habemus, antequam nascamur *ibid.*
- Est necessario mortale 173.
- Magis inquinat quam actuale 175. 176.
- Contrahitur Iribus modis *ibid.*
- Licet sit unum lenium, aliquando tamen dicitur in
plurali, quia nulla in se continet 180. 181.
- Non est fons et origo omnis actualis peccati 187.
188.
- Esi habitus corruptus et languor totius naturae
193.
- Continet privationem iustitiae, perversionem o-
mnium potentiarum *ibid.*
- Esi aversio a Deo. in qua formaliter consistit pec-
catum originis *ibid.*
- Est rebellio partis inferioris contra superiorem, in
qua consistit peccatum originis materialiter *ibid.*
- Errores circa peccatum originis in concilio triden-
tino damnantur 196.
- Originis peccatum, quomodo unum, quomodo non
ibid.
- Cujus rebellionis sit causa in homine 204.

Assimilatur feбри *Pag.* 191. 193. 204.
 Periecle tollitur Baptismo 210 *el seq.*
 Refelluntur opiniones aliquorum catholicorum de peccalo originis 222. 225. 226 *el seq.*
 Sententia concilii tridenlini peccalo originali 225. 226 *el seq.*
 Aucloris sententia de peccalo originali explicata 227 *el seq.*
 Quomodo est carentia iustitiae originalis debitae inesse 228. 230.
 Quid sit proprium peccatum originale, et quid ejus formale 228. 232.
 Dupliciter accipitur 228.
 Refutantur variae sententiae de peccalo originali 228 *cum seq.*
 Originalis peccati idem diverso respectu dicitur materiale et formale 232.
 Originale peccatum numquam dimittitur iis, qui in eo moriuntur 241.
 Ejus poena post hanc vitam *ibid.*
 Non debet in homine ordinem naturalem, sed supernaturalem 242.
 Ejus aeterna poena, est tantum damni non sensus 157. 242. 308.
 Probalur ex Scripturis 141. Ex Patribus 242 *el seq.*
 Ratione *ibid.*
 Originalis culpa est tantum habitualis *ibid.*
 Originalis peccati diversae poenae in hac vita 247.
 Originale peccatum laesit omnes hominis potentias et animae vires 248.
 Idem corpus et tunc hominem *ibid.*
 Est causa cur nulli nascantur cum variis corporalibus defectibus 250. 251.
 Originalis iustitia fecit perfectam tranquillitatem 26. 32. 36. 132. 232. 247.
 Non poterat amitti nisi mortali peccato 132.
 Quando primum dicitur amitti 175. 176.
 In Adam loti naturae data fuit 180. 181.
 Ejus privatio quomodo voluntaria, quomodo non, quomodo poena, quomodo non 232.
 Hanc iustitiam Deus non abiecit, sed homo abiectus *ibid.*
 Quare nunc non infunditur animis hominum *ibid.*
 Quomodo a Deo, quomodo ab homine tollitur *ibid.*
 Originalis iustitiae privatio quomodo est causa originis peccati, quomodo ipsum originale peccatum *ibid.*
 Originalis iustitia quomodo restituitur Baptismo, quomodo non *ibid.*
 Quomodo dicitur gratiae 273.
 Ovis et columba animalia simplicissima 123.
 Ovis perditur apud s. Lucam quid 153.
 Ovis boni Christiani assumuntur 243. 322.

P

Panis omne genus cibi significat 135. 643. 644. 648.
 Panis spiritualis verbi et sacramentorum 643. 644.
 Accipitur aliquando pro corporali, aliquando pro spirituali, aliquando pro utroque 647.
 Significat omnia necessaria ad vitam animae et corporis 647. 648 *et seq.*

Panis quotidianus, vel supersubstantialis, quomodo sic dictus in oratione Dominica P, 647 *cum seq.*
 Panis est Eucharistia 648.
 Est verbum Dei praedicatum *ibid.*
 Paradisum non fuisse verum corporalem locum, sed figurative dictum, error aliquorum 37.
 Fuisse verum locum corporeum 37. 38.
 Paradisus quomodo corporalis, et quomodo spiritualis 37. 38 *el seq.*
 Quo dicitur creatus 38 *el seq.*
 Non frustra conditus, licet Adam brevissimo tempore ibi manserit 38.
 Henoch et etiam in paradiso nunc habitare 38. 41. *ad 43 el seq.*
 Paradisus ille etiam nunc nobis utilis 44.
 Quomodo potest dici ante coelum et terram creatus 38.
 Paradisus in quem raptus est d. Paulus, quomodo intelligendus *ibid.*
 Paradisus significat horum vel locum deliciarum 38. 41. 42.
 Interdum accipitur pro paradiso spirituali 37. 38 *el seq.*
 De paradisi quatuor fluminibus 37 *ad 39. 41. 42. el seq.*
 Per paradisum aliqui intellexerunt totum terrarum orbem 39.
 Per fluvium paradisi intellexerunt oceanum *ibid.*
 Paradisum non esse totum orbem *ibid.*
 Putant alii esse locum extra terram, quam nos incolimus *ibid.*
 Esse in oriente *ibid.*
 Non esse locum sublimem circa lunam, vel quidam putant *ibid.*
 Quomodo dicitur locus sublimis, et prope coelum *ibid.*
 Fuisse in Mesopotamia *ibid.*
 Paradisi omne vestigium diluvio sublatum 39 *ad 42.*
 Paradisum modo non custodiri ab angelis, ne homines inirent 39.
 Non esse in Mesopotamia 40 *et seq.*
 Paradisi quatuor flumina, ubi habent originem 40 *ad 42.*
 Quas terras ambiunt 40.
 Quid nominibus eorum intelligitur *ibid.*
 In paradiso semper fuisset verus, et summa aeris temperies 40. 42. 132.
 Diluvium non abiecit temperiem paradisi 40. 43.
 Diaboli ille est cognoscere ubi fuit paradisos 39. *ad 42. per tulum.*
 Paradisum adhuc superesse 40. 42 *el seq.*
 Non est vastatum diluvio *ibid.*
 Non est locus peccatorum, sed eorum qui liberi sunt ab omnibus mundi malis, quales fuerunt Adam et Heva, ante peccatum, et nunc sunt Henoch et Elias *ibid.*
 Aliquod detrimentum accepit a diluvio *ibid.*
 Necessario debuit esse vacuus omni timore et dolore 132.
 In paradiso fuisset propagatio sobolis per officium conjugale 134. 160. 170 *el seq.*
 Non fuisset opus foemina, nisi propter generationem 135.

- In paradiso focininae peperissen sine dolore Pag. 135.
- Paradisus post Adae peccatum clausus 39.149.150.
- In paradiso nullus fuisset error, nulla deceptio, nulla ignorantia, nullum malum, nulla malitia voluntariis, nisi Adam peccasset 254.
- Parentum esse filiis suis Baptismum procurare 312. *cum seq.*
- Paschalis celebritatis qualis fuit olim controversia G3G. 637. 098. 699.
- Passio Christi quomodo et quibus bona, quomodo et quibus mala 95 *ad* 97. 106 *et seq.*
- Passio et incarnatio Christi, primum medium salutis humanae 313.
- Passio Christi propitiatio pro omnibus peccatis 478.
- Salisfactio pro peccatis totius mundi 514.
- Quomodo fuit finis, quomodo infinita 515.
- Licet brevis, laqueum satisfecit pro poenis aeternis *ibid.*
- Fidei voluntaria 619.
- Totum anno, praesertim feria quarta et sexta, commemoratur 706.707.
- Patientia opus bonum et perfectum 582.
- Necessaria ad salutem *ibid.*
- Patientia Job tentationibus a Deo probatur 592.
- Pro patria Romani praecipue saepe occisi sunt, stimulante vana gloria 444.
- Pro patria mori patriae potissimum salutem non suam gloriam quaerendo, ne infidelis quidem sine speciali Dei auxilio potest *ibid.*
- Pro patria mori est opus morale, sed arduum et difficile *ibid.*, *et seq.*
- Paulus raptus in tertium coelum et in paradysum, quomodo intelligitur 38.
- Paulus ad Galat. 2. natura Hebraeus 171. 31^a.
- Paulus efficaciter vocatus 290. 292 *ad* 294. 457 *cum seq.*
- Quomodo a sancto Spiritu prohibitus praedicare in Asia 309.
- Semper se ponit in numero sicciorum 315.
- Non audeat se iustum affirmare 539. 540. 558.
- Conversus est precibus s. Stephani G35.
- Orat ut auferatur a se stimulus carnis 653.
- Peccatum Adami. Unde Adae peccatum, peccatum originale. *Vide* originale peccatum.
- Peccatum significat rebellionem carnis ex peccato originem 20. *Vide* Concupiscentia.
- Privatim hominem donis supernaturalibus 26. 30.
- Quomodo diminui bonum naturale *ibid.*
- Est poena peccati 28. 29. 110.
- Peccatum Adae fidei actuale, ut caetera hominum peccata 30.
- Peccati stipendium mors 31 34 *ad* 36. *et sequent.*
- Peccatum introduxit vitae brevitatem, et inevitabilem moriendi necessitatem 34 *ad* 36.
- Peccatum est nomen operationis malae 52.53.217.
- Peccati quam multa sunt nomina 52. 53.
- Peccati definitiones 52 *ad* 54. 161. 162. 189. 227. 231.
- Peccati materiale 52. 53. 189.
- Peccati formale 52. 53. 117. 189. 230.
- Peccata esse contra legem aeternam 52. 53. 87.95. 114 *ad* 116.
- Peccatum necessario debere esse voluntarium Pao. 54. 65. 69. 88. 113. 308. 339. 425.
- Peccatum aliud carnale, aliud spirituale 54.
- Per conversionem ad quae fiunt peccata carnalia *ibid.*
- Per conversionem ad quae fiunt peccata spiritualia *ibid.*
- Peccata carnalia nos faciunt similes bestis, spiritualia daemonibus *ibid.*
- Spiritualia dicuntur scelera vel facinora *ibid.*
- Peccatum aliud actuale, aliud originale *ibid.*
- Peccata actualia fiunt propria voluntate *ibid.*
- Originalia Irabuntur a primo parente, et sunt voluntaria, voluntate aliena *ibid.*
- Peccatum aliud commissionis, aliud omissionis *ib.*
- Commissionis repugnare legi prohibenti aliquid *ib.*
- Omissionis violari leges imperantes aliquid *ibid.*
- Commissionis vocatur proprie peccatum *ibid.*
- Omissionis dicitur proprie delictum *ibid.*
- Peccatum aliud contra Deum, aliud contra nos, aliud contra proximum *ibid.*
- Peccata quaedam mortalia, quaedam venialia 54. 57 *ad* 59. 61. 67 *et seq.*
- Mortalia plane hominem avertunt a Deo 54. 57.58. 67. 76.
- Merentur mortem aeternam 54. 65. 76. 197. *cum seq.*
- Venialia non nos avertunt a Deo. sed impediunt cursum ad Deum 54. 57. 58. 67. 69. 75 *ad* 77.
- Mortalia dicuntur crimina 54. 59. 61. 67. 76. 215.
- Venialia dicuntur peccata 53. 59. 67. *cum seq.*
- Veniale quodlibet 54. 70. 71.
- Venialia ex natura et ratione peccati proprie mortalibus opponuntur 55.
- Venialia ex natura sunt duplicia. alia ex genere, alia ex imperfectione operis 55. 70. 71.
- Veniale ex genere habet pro obiecto rem malam et inordinatam 55.
- Veniale ex imperfectione operis 55 69 *et seq.*
- Veniale ex imperfectione operis, Aliud ex subreptione, Aliud ex materiae parvitate 55.
- Errores haereticorum de peccatorum aequalitate 55 *et seq. usque ad* 58.
- Refutantur ex sacris Scripturis 57. 58.
- Ex conciliis 59. Ex sanctis Patribus *ibid.*, *et seq.*
- Peccatum veniale natura sua distingui a mortali G5 *cum seq.*
- Peccatorum gradus diversi 65. 72 *ad* 74.197.213. 214.
- Peccata venialia cum fiesca et culicibus comparat Christus: Mortalia cum camelo et trabe 66.
- Peccatum consummatum, I. cap. Jacobi, quid 66. 197 *et seq.*
- Quaedam esse peccata venialia natura sua, probatur ex conciliis, et antiquis Ecclesiae Patribus G7 *et seq.*
- Peccata venialia, qualia nominantur G7.68 *cum seq.*
- Quaedam esse natura sua venialia, probatur ratione naturali 69.
- Peccatum veniale, id est, venia dignum 69.
- Peccatum dicitur analogice de mortali et veniali 69 *ad* 71 *et seq.*
- Peccatum duo constituunt 69.

- Veniale est peccalum imperfecte *Pag.* 69.
 El quomodo 70. 71.
 Peccala omnia venialia, vel sunl non perfecte voluntaria, vel non perfecte contra, sed praeter legem 70. 71. *el seq.*
 Peccalum fit cogitatione, verbo, vel opere 73. 75. 197 *el seq.*
 Peccala venialia assimilante!* sordibus pedum 74.
 Venialia mulla quomodo aequivalent uni mortali 75 *el seq.*
 Quotidiana quotidianis remediis expiantur. 75 *el seq.*
 Peccalum est malum simpliciter, poena est malum lanium patienti 76.
 Peccati deformitas est macula in anima ex peccalo relicta 77.
 Rcalus poenae ob injuriam Deo faciam *ibid.*
 Peccalum veniale est irremissibile, quamdiu csl cum mortali *ibid, el seq.*
 Simul cum mortali in aeternum punitur *ibid.*
 Remittitur propter actum charitatis elicited ab habitu manente *ibid.*
 Peccalum nihil esse praeter inanem cl falsam opinionem, error Libertinorum. Item: Peccatores non debere reprehendi, quia hoc csl Deum reprehendere 80 *el seq.*
 Ad peccalum tria requiruntur 86.
 Peccalum est praevaricatio legis *ibid.*
 Est in voluntate 88. 115. 116.
 Est proprium creaturae non creatoris 90. 91. 93.
 Ncn debet referri in creatorem 92 *el seq.*
 Fit Deo permittente, non iubente 93.
 Peccare csidcficere el errare 95. 107.
 Peccatum a Deo praevidetur, el in bonum ordinatur 99.
 Peccalum facere non est facere, sed deficere 107.
 Non est res sed corruptio rei, vel privatio 107. 115. 116.
 Peccala esse non csl bonum 108. 109.
 Peccala cum fiant, bonum est ul a Deo ordinentur *ibid.*
 Peccali servitus quanta 135 *ad* 137.
 Peccala Deus praescii, non facit 112.
 Peccalum bifariam accipitur 113.
 Ad peccalum impellere est malum, a lege aeterna abhorrens 114.
 Peccali deformitas a quo est *ibid.*
 Peccalum non est effectio, sed defectio 115. 116.
 Peccalum cum sil defectus soli causae deficienti tribuitur *ibid.*
 Peccalum csl malum morale *ibid.*
 Consistit formaliter in privatione rectitudinis actus voluntatis *ibid, el seq.*
 Est privatio conformitatis ad regulam rectae rationis 115. 116.
 In peccalo privationis causa non potest esse positiva. sed est alia privatio vel defectus *ibid.*
 Peccali causa non csl res, sed privatio rei *ibid.*
 Ad actum peccati tria requiruntur necessario *ibid.*
 Peccalum debet esse actus a libero arbitrio productus *ibid.*
 Moralis per se *ibid.*
 Elicitus a libera voluntate 117.
 Particularis *ibid.*
 Peccala el peccatores non sunl Deo necessarii *Pag.* 91. 92. 121. 122.
 Peccalum esi conversio ad bonum creatum 121.
 Esi aversio a bono increato *ibid.*
 Prius est in peccalo conversio, quam aversio *ibid.*
 Peccatum veniale, aul ex subreptione, aul ex genere suo 132.
 Peccalum veniale ex subreptione, aul oritur ex appetitu carnis praeveniente rationem, aul ex vulnulare praeveniente perfectum rationis deliberationem *ibid, cl seq.*
 Peccali gravitas sumitur ab oppositione ad majus bonum 131.
 Peccali instrumenta etiam irrationalia punit Deus 136. 137 *el seq.*
 Peccalum actuale initium habuit ab angelo 136. 131.
 Ab illeeva 143. 144.
 Peccalum interdum accipitur pro poena peccali tb.
 Ipsum peccare, vix potest accipi pro poena peccali *ibid, el seq.*
 Peccalum, mortis meritum *ibid.*
 Propagatur cum natura 145.
 Ante legem incognitum 146.
 Peccalum tum actuale, tum originale sustulit Christus passione sua 149 *ad* 151.
 Peccalum Adae quomodo non constituit omnes simpliciter peccatores 154.
 Peccati actualis, el originalis distinctio 158.
 Peccatum actuale est legis transgressio *ibid.*
 Peccatum bifariam consideratur 166.
 Peccalum, reatus, macula, quomodo differunt 160 *ad* 162.
 Peccalum non in carne, sed in anima csl 160. 168 *ad* 170.
 Peccalum fuisset lanium personale quocumque peccante praeter Adamum 171.
 Non esse naturam aliquam, sed privationem aul defectum 184.
 Peccali tres fontes 187. 188.
 Peccalum non tam contrarium legi, quam legis contrarietates dicilur *ibid.*
 Peccali sedes quomodo anima, quomodo caro 196. *Vide Anima.*
 Peccatum sublato reatu non est peccalum 203.
 Peccatum quot modis in sacris hieris accipitur 205 *ad* 207.
 Peccalum proprie dictum tollitur in justificatione 205.
 Repugnat legi privative 209.
 Peccatum largo modo accipitur pro omni corruptione cl vitio 218.
 Peccala naturae quae nam dicuntur 219. 220.
 Peccalum omne vel a cupiditate, vel a timore ortum habet 223.
 Peccalum bifariam accipitur 227. 231.
 Non csl res positiva, sed privatio 230. 231.
 Peccali actu iranseunt octo mala remanent in anima 230. 232.
 Peccalum actuale el habituale 231.
 Habituale quomodo differt ad habitu vitioso acquisito *ibid.*
 Ilabituale quomodo est voluntarium *ibid.*
 Peccalum habituale cur potest esse in dormiente, amento, infante *ibid.*

- Peccalum quomodo transit, quomodo manet *Pag.* 231 *elseq.*
- Peccali acliuulis poena, csl poena sensus 241.
- Peccala propria quibus modis 244. 243.
- Peccala sua homines non norunt 249.
- Peccata omnia mortalia vilare quis potest per gratiam 250. 231.
- Venialia non potest omnia vilare nisi ex privilegio singulari *ibid.*
- Peccare humanum csl *ibid.*
- Peccalum totum hominem, et omnes ejus potentias debilitavit 268.
- Peccalum vilare et a peccalo resurgere, quomodo differunt 306.
- Peccala singula vilari possunt non omnia 310. 311.
- Peccandi necessitas potuisset esse Adamo naturalis, nobis vero poena peccali *ibid.*
- Peccalum non potest esse in voluntate, nisi praecedat error, vel defectus in intellectu vel ratione 340.
- Peccatores mortui sunt, mortis gratiae non naturae 402. 439. 451. 452.
- Peccati necessitas quomodo nobis incumbit, et quomodo peccalum potest esse, ubi est haec necessitas 404.
- Peccala singula vilari possunt, non omnia 404. 431.
- Peccali definitio virtutis continet in se liberum arbitrium 405.
- Peccati quatuor genera 425.
- Peccalum ex ignorantia quomodo voluntarium, quomodo non *ibid.*
- Peccata ex cupiditate sunt absolute voluntaria 425. 426. 429. 430.
- Peccatores comparantur rebus mortuis et se nihil juvare valentibus 439. 451. 452.
- Quando dicuntur in momento converti 455.
- Peccatores non ab actu, sed ab habitu dicuntur 530. 531.
- Peccato acli transacto, quae et quod mala remanent in peccatore 531.
- Peccatum habituale in quo maxime consistit *ibid.*
- Quomodo tollatur peccati aversio et declinatio, macula peccali, dignitas et realis poenae *ibid.*, *cl seq.*
- Peccalum ex natura sua iustitiam expellit ubi invenit 531.
- Peccali velus opponitur gratiae habitualis, et non privative, sed contrarie, et gratiam expellit efficienter *ibid.*
- Peccalum et iustitia sunt contraria immediata *ibid.*
- Circa peccatorum remissionem certam et indubitatam, tres errores 535. *et seq.*
- Peccalum csl opus nostrorum, iustitia donum Dei occultum 538.
- Peccala nostra esse semper lugenda 550.
- Peccatores facilius scire possunt se odio dignos, quam iusti se amore dignos 538.
- Venialia non sunt contra, sed praeter mandata 593.
- Non possunt semper omnia vilari in hac vita *ibid.*
- Peccare nemo potest in eo, quod vilare non potest 594. 595.
- Peccatum accipitur pro exitu peccati 524. 594. 595.
- Peccatum veniale non impedit veram iustitiam Pao. 594. 595. 649.
- Peccare facilius csl quam bene agere 624.
- Per peccalum mortale amittuntur omnia merita praecedentia 635.
- Peccala religiosorum, quomodo graviora, quomodo leviora peccatis saecularium hominum *ibid.*
- Peccala sunt debita et peccatores debitores 648.
- Peccant omnes dum sunt in hac vita *ibid.*
- Peccala quaedam sunt naturae sunt venialia *ibid.*
- Perfectio beatorum est sine ullo peccato 59. 73. 75.
- Perfectio hujus vitae 59. 73.
- Perfectio non imperatur, sed consulitur 59.
- Perfectio quae imperatur, qualis csl 59. 73.
- Perfectionis gradus *ibid.*
- Perfectio beatorum in hac vita nec imperatur nobis, nec consulitur, sed tantum indicator 73.
- Perfectio major in Christianis, quam in infidelibus requiritur 69. 74.
- Perfectio major in religiosis viris requiritur 74.
- Permissione divina, non jussu fiunt peccala et mala 93. 94 *diffuse.*
- Permissio Dei csl. quod homines malum possunt 94.
- Permisit Deus vendi Joseph, et crucifigi Christum 95.
- Permittit Deus mala vel inde eliciat bona 95 *ad* 97. 101. 107 *ad* 109. **III.**
- Permissio Dei dicitur esse causa, cur male agant homines 100 *et seq.*
- Deus concessit diabolo facultatem vexandi Job 100, 106.
- Permissor quodammodo dicitur auctor 100. 106. *cum seq.*
- Permittit Deus homines mala facere tribus modis 106 *et seq.*
- Non quaelibet permissio vel desertio csl excaecatio, vel induratio 102. 103.
- Permissio peccati Adae, et peccati iustorum hominum, non csl obduratio vel excaecatio 102. 103.
- Quaenam permissio et desertio Dei dicitur excaecatio et obduratio *ibid.*
- Illa permissio et desertio, quia homo auxilio divino prorsus destituitur csl gravissima punitio 101. 110.
- Deus numquam illa hominem sibi relinquit et desedit, quin vires det, vel possit si velit, impetrare Dei gratiam, et remove caecitatem et obdurationem 104.
- Perfectio licet nominetur actio, tamen csl actionis omissio *ibid.*
- Permisit Deus Job affligi quantum, quamdiu, et quomodo illi placuit 100.
- Permittit Deus mala illa loco, tempore, persona, modo, ut in bonum convertere possit 107 *et seq.*
- Deus volens permittit malum, quia de malo potest facere bene *ibid.*, *et* 108. 109.
- Permittere non includit velle, sed non nolle, sive non impedire 108. 109.
- Deum non velle, sedmittere mala *ibid.*
- Permissio distinguitur ab opere *ibid.*, *et seq.*
- Deus bene facit permittendo, vel mala fiant *ibid.*
- Permittere in sacris Scripturis significat non impedire *ibid.*
- Deus permittit homines irasci eos deserendo 110,

- Deus propter dementiam permittit homines seduci el obdurari *Pag. Ht.*
- Quare el quomodo Deus permisit prodicionem Judae *ibid, el seq.*
- Deus voluit ex malis potius bene facere, quam mala esse non sinere 112. 122. *cum seq.*
- Deus ita omnia administrat, ul ipsa proprios motus exercere el agere sinit 122.
- Quare permisit Deus hominem lentari, quem sciebat casurum *ibid, el seq.*
- Permisit Deus hominem lentari, ul ila si voluisset, de hosti; potuisset gloriosius triumphare *ibid.*
- Permissio peccali Adae quomodo utilis humano generi *ibid.*
- Diabolus est permissus Adamum vincere, ul majore cum sanctorum gloria postea vincen tur *ibid.*
- Permissio peccali perlinet ad pulchritudinem universi 12).122.
- Perseverantia datur electis 290.
- Quam gratiam requirit *ibid.*
- Perseverantia in finem 291. 317. 318.
- Sine perseverantia nemo salvari potest 317. 318.
- Perseverantia est donum Dei, quod non datur ex meritis 317. 318. 435.
- Perseverantiam nobis promittere non possumus 317. 318.
- Pendet a manu Dei *ibid.*
- Perseverantiae donum continuis precibus petendum 317. 318. 559. 5G0. G35.
- Perseverantia fundamentum praedestinationis 435.
- Perseverantia est effectus maxime proprius praedestinationis 558.
- Perseverantiae incertitudo 558 ad 5G0 *cum seq.*
- Perseverantiae praemium certissimum 558.
- Perseveranda in fide necessaria ad vitam aeternam 559. 5G0.
- Perseverantia est necessaria ul impetres quod petis 640. 654. 455 *el seq.*
- Petrus praedestinatus, nunc in coelis G2.
- Petri peccatum (piam grave *ibid.*
- Petri poenitentia *ibid.* 5G2 *el seq.*
- pharao justus lapsus est in grave peccatum 5G2.
- Pharao quomodo a Deo dicitur induratus 99. 102. 103. 105.
- Ad quid a Deo servatus 99.
- Abutitur patientia Dei 105.
- Deus ostendit potentiam suam in flagellis el submersione Pharaonis 111.
- Pharao celebravit suum diem natalem 153.
- Antequam induraretur, vocabatur a Deo 290.
- Meruit obdurationem, quia vocatus venire noluit *ibid, el seq.*
- An peccavit postquam fuit obduratus 307.
- Pharao vir nequam, cognovit aliquid verum morale in particulari 382.
- Philosophi vocant naturam novercam 33.
- Philosophi varie dixerunt el senserunt de homine el ejus natura *ibid.*
- Philosophi excellentiores strenue contenderunt, Deum non fuisse causam mali 94.
- Philosophi patriarchae haeticorum 161. 1G2.
- Philosophorum diversae de ultimo fine sententiae, testes sunt humanae ignorantiae 248.
- Philosophi verum Deum noverunt, sed non coluerunt Poq.25(>. 251.
- Philosophorum dictum de brevitate vitae 252.
- De miseriis hujus vitae quid dixerint 255.
- Duo genera viriulorum in vila necessaria dixerunt 213.
- Quid senserint de libero arbitrio 332 ad 334 el ~ 338.
- Philosophos ex rebus creatis verum Deum cognovisse 359.
- Philosophorum tres ex quatuor scholis, el sapientes Aegypti lenient liberum arbitrium 3G8.
- Philosophi habili sapientissimi, luerunt sceleratissimi 381.
- Philosophi dicunt rationem imperare appetitui inferiori non despolico imperio, sed politico 390.
- Philosophorum opera non erant bona ex delectu boni linis 392. 393. 400. 401. 528.
- Philosophorum jejunium quale G73.G74.G84 *el seq.*
- Platonem novisse verum Deum 3G0.
- Tenuit liberum arbitrium 3G8.
- Voluit omnium rerum communionem, etiam uxorum 723. 725. 72G.
- Refutatur ab Aristotele el Tertulliano 723.
- Poenae aeterna non debetur peccato, nisi ratione aversionis a bono aeterno scilicet Deo 68.
- Poenae aeterna est simpliciter poena el omnium gravissima *ibid.*
- Poenae potius subeunda, quam culpa committenda 76 *el seq.*
- Debet respondere culpae 7G. 132.
- Peccatum poenae peccati 28.29. 110. 233. 234.
- Poenae hujus vitae omnium gravissima, a Deo deseriri 101. III).
- Poenae proprie debet esse involuntaria 115. 116.
- Poenae bifariam accipitur *ibid.*
- Poenae peccati Adae enumerantur *ibid. el seq.*
- Poenae mortis lanium Adae post peccatum significata est 133.
- Poenae prima peccati Adae jactura originalis justitiae, el supernaturalium donorum 134.
- Ex hac poena sequuntur omnes aliae poenae *ibid.*
- Poenae illa prima non describitur Genesis tercio *ibid.*
- Poenae consequentes describuntur 3. Genesis *ibid.*
- Poenae istae sunt fere innumerabiles *ibid.*
- Poenae corporis tres *ibid.*
- Poenae mulierum *ibid.* 135 *el seq.*
- Virorum 134.
- Utriusque sexus 134. 135.
- Serpentis 123. 136. 137.
- Poenae uni potest dici infortunium vel miseria alteri 152.
- Poenae omnis si justa est, poena peccati est 153.
- Poenae aliae damni, aliae sensus 157.
- Poenae semper est involuntaria, culpa autem voluntaria 232.
- Poenae originis peccati poena lanium damni 151. 242.
- Poenae omnis iusta est a Deo 232.
- Poenae infernales, aliae graviores, aliae leviores 235. 237. 240. 242. 244. 245.
- Poenae damni et sensus 241.
- Poenae originalis peccati est poena lanium boni supernatundis 242.

Poena sensibilis inflictio ipsam naturom laedit *Pag.* 243.
 Poena infantium sine Baptismo ilee· dentium 246.
 Puena sensus cl animi dolor quomodo differunt 2 7.
 Poena adultorum, el damni, et sensus et vermis conscientiae *ibid*, *el seq.*
 Poena peccali originalis iu hac vila, quot cl quae 248 *el seq.*
 Poenis variis coercentur homines a vitiis 249.
 Poenae peccali, quot el quantae 254 *el seq.*
 Poenas malis operibus reddit Deus citra condignum 632 *cl seq.*
 Poena futurae vitae semel a iudice constituta non revocatur, vel minuitur 623.
 Poena tanta esse debet in futura vila, quantum est meritum culpae *ibid*.
 Poenitentia Adae 136. 137.
 Poenitentia David 147. 149. 150.
 Poenitentiae donum non semper adest 305.
 Poenitentia non semper omnibus a Deo datur *ibid*.
 Poenitentiae Sacramento reparari semper homines possunt 305. 455.
 Poenitentia csl dolor, cl detestatio peccali 481. 583.
 Ponitur quinta dispositio ad justificationem 481.488.
 Salutem stabilem operatur 583.
 Poenitentiae locum esse lapsis post Baptismum 648.
 Poenitentia ut non sil sterilis requirit adjunctos e-
 lecmosynac fructus 717 *el seq.*
 Praedestinatio non polesse sine praescientia 93.
 Praescientia polesl cssc sine praedestinatione *ibid*.
 Praedestinatio est tantum bonorum 93 *ad* 97.
 Quos praedestinat ad gloriam, praedestinat ad ju-
 sliliam 94.
 Quos praedestinat ad poenas, non ad culpam prae-
 destinat *ibid*.
 Praedestinatio hominis csl praeparatio operum c-
 jus *ibid*.
 Praedestinatio csl praescientia cl praeparatio be-
 neficiorum Dei 291.
 Praedestinatio csl graliae praeparatio *ibid*.
 Praedestinationis infallibililas consistit in efficaci
 gralia *ibid*.
 Praedestinati qui sint, cl qui non, in hac vila nos
 latet 301 *cum seq.*
 Praedestinationis ratio ex parte noslri assignari
 non polesl 313. 328.
 Praedeslinalionis variae definitiones explicantur
 313 *cum seq.*
 Praedestinatio est species providentiae *ibid*.
 Praedestinatio perlinet ad solos homine*? *ibid*.
 Praedestinatio non praecessi! sed sequuta csl prae-
 visionem peccali originis *ibid*.
 Praedestinatio est certissima 313.
 Praedestinare quid *ibid*.
 Praedestinatio parlim ad intellectum, parlim ad vo-
 luntatem perlinet *ibid*.
 Magis ad intellectum *ibid*.
 Praedestinationis ordo in mente divina 313.321.
 Praedestinationis ratio in quo potissimum consistit
 313 *el seq*
 Praedestinationis nullam esse caussam in nobis
 probalur ex divinis literis *ibid*.

Ex traditione Ecclesiae el Patribus *Pag.* 315 *cl seq.*
 Rationibus ex Scriptura cl traditione sumptis 316.
cum seq.
 Solvuntur argumenta, quae objici possunt ex Seri
 pluris 320 *cum seq.*
 Ex Patribus 321 eî *seq.*
 Ex rationibus 323 *cl seq.*
 Praedestinatio ex non praevisis, probalur rationi-
 bus 319.
 Praedestinatus csl Christus gratis *ibid*.
 Praedeslinalionis finis quis *ibid*.
 Praedestinatio non pendet ab operibus, sed contra
 321.
 Praedestinati omnia cooperantur in bonum *ibid*.
 Praedestinatio radix el origo omnium bonorum
ibid, *elseq.*
 Praedestinationis el exqmilionis non est eadem
 ratio 321.322.
 Praedestinationis materia numquam bene agitata
 csl, ante tempus Pelagianae haeresis 322.
 Praedeslinalionis effectus est. quod vocante Chri-
 sto homines convertuntur *ibid*.
 Praedestinationis effectus vocatio 321.322.516.
 Praedestinatio accipitur pro voluntate, dante ilam
 aeternam propter merita 323 *el seq.*
 Praedestinatio gratuita nnn solum csl ad gratiam,
 sed eliam ad gloriam 324. 325.
 Praedestinatione non acquiri electis jus ad beati-
 ludinem *ibid*.
 Pi aedeslinal Deus misericorditer, reprobatur juste 326.
 Praedestinatio ex sacris literis el ipso usu, csl tan-
 tum bonorum 327.
 Praedestinatio angelorum. Vide Angelus.
 Praedestinationis duo fundamenta, fides el perse-
 verantia 435.
 Praedestinati ad gloriam, quomodo debent cssc
 charilalc praediti, quomodo non 531,
 Praedeslinalionis certitudo quanta, secundum er-
 rorem Bucerii, Petri Martyris. Kcmnili, nique li-
 liorum haereticorum 557.
 Refutantur ex Scripturis 557 *elseq.*
 Ex patribus 558 *cl seq.*
 Ratione 559. .
 Praedeslinalionis certitudo non polesl liobcri sine
 certitudine perseverantiae 558.
 Praedestinatio secretum Dei inscrutabile 559.
 Praedeslinalionis inccrliludo *ibid*.
 Praedestinatio pendet ex Dei voluntate *ibid*.
 Praedestinati quomodo dicuntur non posse pecca-
 ro 561,
 Praedicatio necessaria ad manifestanda mv-dina
 Dei 432. 433.
 Necessaria ad (idem *ibid*. *el* 491.
 Praedicatione verbi Christus collegit sibi regnum
 492.
 Praedicationem cl doctrinam divinam credibili m
 faciunt miracula *ibid*, *el seq.*
 Praedicatio extorna nihil prodest sine interna Dei
 inspiratione 455 *el seq.*
 Praedicationem esse congruam merilis audientium
 est gralia Dei *ibid*, *el* 456.
 Praedicatio aperit viam ad justificationem 508.
 Concionaloros in qua persona loqui debent ad po-
 pulum 561.

- Aliter fidelibus, aliter infidelibus praedicandum *Pag.* 622 *cum seq.*
- Praedicatio verbi Dei, csl panis quo pascimur 648.
- Praescientia polest esse sine praedestinatione, non contra 93. 112.
- Praescientia csl cl bonorum cl malorum 93. 94 *ad* 97. 100. 112.
- Praescientia cl praedicatio non imponit rebus futuris necessitatem 106.
- Esi malorum cl bonorum, quae ex malis sequuntur 111 *ei seq.*
- Praescivit Deus scientia simplicis intelligentiae, hominem casurum si conderetur, antequam eum condiderat, vel condere decreverat 112.
- Sciuntur prius a Deo necessaria quam libera *ibid.*, *ei seq.*
- Deus praescii quae essent, si laies, vel tales causae ponerentur. licet ipsa numquam fulura sint 113 *ei seq.*
- Praescivit Deus Adam peccaturum, al non coegit ad peccatum *ibid.*
- Praescire scientia approbationis 320. 324.
- Praescientia Dei non tollit ab hominibus liberum arbitrium 367. 372 *ei seq.*
- Praescita certo, eveniunt contingenter 372.
- Praescientia Dei non csl causa rerum 372. 373.
- Res non sunt futurae, quia Deus praescii, sed contra, Deus praescit, quia res sunt futurae *ibid.*
- Praescientia Dei quam necessitatem ponit in rebus *ibid.*, *cum seq.*
- Praescientia non csl simplex intelligentia, sed scientia visionis, quae praesupponit suum objectum *ibid.*
- Praescientia non est causa rerum, sed decretum voluntatis divinae *ibid.*
- Praescii omnia, non aulem praedefinit, el praedestina! omnia 374.
- Praesumptio de divina misericordia quam periculosa 584.
- Praesumptio csl lenalione petere 649.
- Promissiones veniae quomodo differunt a promissionibus vitae aeternae 499.
- Promissiones vitae aeternae sunt vera pacta, in quibus fundatur meritum juslorum *ibid.*
- Promissiones conditionatas, non absolutas contineri in evangelio 571.
- Promissiones remissionis peccatorum, quae in prophetis sunt, ad evangelium perlinent 572.
- Promissio evangelica conditionem fidei requirit *ibid.*
- Promissio gratuita polest csl conditionalis *ibid.*, *ei seq.*
- Promissio legis temporalium, figurae rerum spiritualium *ibid.*
- Promissionibus legis annectuntur temporales minae, evangelicis mors aeterna *ibid.*
- Promissiones regni coelorum iam in novo Testamento habentur 573.
- Promissa veleris el novi Testamenti non sunt eadem 578.
- Promissio vitae aeternae csl condicionala 582.
- Promissio Dei requiritur ad meritum vitae aeternae 624 *cum seq.*
- Promissio vitae aeternae esi gratiae tribuenda 625.
- Promissio implenda, quia adferit obligationem 605. 629.
- Promissio vitae aeternae bene operantibus *ibid.*
- Prophetia non semper adesi prophetis 289.
- Prophetiae spiritus excitatur per Psalterium *ibid.*
- Prophetia polest esse sine charitate 290. 484.
- Prophetae nulli mali saepe praedicunt veritatem 290.
- Prophetia non imponit necessitatem rebus futuris 366. 367.
- S. Prosper, discipulus s. Augustini 392. 393.
- Ejus scripta approbantur a Gelasio papa, in concilio LXX. episcoporum 316.
- Providentia divina malum permittit, ul bonum inde eliciat 95 *ad* 97.
- Providentia divina res omnes gubernant 300. 312. 319.
- Providentia csl genus ad praedestinationem 312.
- Providentia Dei quam admirabilis 355.
- Providentia divina, licet omnia etiam in particulari disponat, tamen necessitatem hominibus non imponit. sed illis liberum arbitrium relinquit 366. 367 *cum seq.*
- Providentia includit praesciendam, et praedeterminationem 372.
- Providentia divina non praedeterminat in particulari singula individua 376. 377.
- Pueri quam reprimendi cl coercendi 249.
- Pueri meritis magis alliciuntur 292 *ad* 294.
- Pro minutis peccatis satisfaciendum est in purgatorio 66. 68 *ei seq.*
- Perpauci purgatorii evadunt 76.
- Purgatorii poenas graviores esse omnibus huius vitae *ibid.*, *ei seq.*
- Purgatorium evadunt, qui nihil expiandum habent 610.

Q

- In quadragesima non solvendum jejunium ante vespam 675 *ei seq.*
- In quadragesima carnis esus cessat 680.
- In quadragesima cur orientales abstinentia a vino, non aulem occidentales Ecclesiae 681.
- Quadragesimam esse observandam sub poena excommunicationis 682.
- Pro quadragesima escae aridae praescribuntur *ib.*
- Quadragesimale jejunium violantes, privantur communione paschalis. El in integro anno carnibus abstinerere iubentur *ibid.*, *ei seq.*
- Quadragesimale jejunium populis praedicari debet a sacerdotibus, ul accurate servetur 683.
- Quadragesimam non servare, csl gravis praevicatio 682. 683.
- Violantibus dicitur anathema 682.
- Quadragesimam jejunare, csl traditio apostolica 683.
- Est jejunium necessarium *ibid.*
- In conscientia obligat *ibid.*
- Fuit in usu in Ecclesia ante tempora Montani 688.
- Quadragesimas tres voluit Montanus 675. 688.
- In quadragesima carnes necessitate cogente, comedi possunt el debent 688.

In orientali Ecclesia in quadragesima abstinuerunt a carnibus, lacliciniis. vino et piscibus Pog. 690. Quadragesima dierum jejunium praeparavit Moyse et Iliam ad aspectum et colloquium Dei *ibid.* Quadragesimae jejunium et cullus Deo gratus GDI. 092 et seq. Quadragesimae jejunio offerimus Deo decimas et primitias vilae nostrae 093. 703. Est jejunium omnium maximum 098. 099. De quadragesimae origine tres falsae opiniones *ibid.*, et seq. Quadragesimae primos et ultimos duos aut tres dies, omnino sine pastu adhuc agunt Graeci *ib.* Sed hujusmodi jejunium semper fuit liberum numquam praeceptum *ibid.* Quadragesima servabatur per totum annum, secundum Cassianum 700. Per septem integras hebdomadas a clericis olim *ibid.* Institutum fuisse probatur ab ipsis apostolis Chrisli 708 *ibid.*, et seq. Fuit ante omnia concilia 700. De ea fit mentio tamquam rei antiquioris in primis omnino conciliis, item in antiquis Patribus *ibid.* Aliqui vocant jejunium paschale 700. 701. Aliqui putant a Christo institutum 701. Mira fuit olim hujus jejunii varietas *ibid.*, cum seq. Sine omni cibo alii uno, alii duobus, alii tribus, alii quadragesima diebus jejunabant *ibidem.* Alii quadragesimam, alii etiam quinquagesimam, alii alternis Ianuum hebdomadis jejunantes, vix vigesimam vel trigesimam complent *ibid.* Secundum Socratem Romanos jejunasse tres tantum hebdomadas *ibid.* 702. Graecos alios sex, alios septem 701. 702 et seq. Alii jejunarunt tantum quatuor dies in hebdomada 702. Fuit semper et ubique hoc jejunium quadragesima vel triginta sex dierum 701 ad 703. Observatur ad exemplum Chrisli. Moysis et Eliae 701. 704. 705. Dominicis quadragesimae non jejunatur 701. Graeci sabbatho et dominica non jejunant 701. 702. Sabbathis quadragesimae jejunare jubetur 702. Alii in quadragesima includebant hebdomadam sanctam, alii non *ibid.*, et seq. Quatuor dies ante primam dominicam adduntur pro dominicis, quibus non jejunatur, ut compleatur numerus dierum quadragenarius *ibid.*, et seq. Hi quatuor dies non semper fuerunt iidem qui nunc sunt, sed aliquando alii feria secunda, quarta, sexta et sabbatho jejunabant 703. Quadragesimae causae praecipuae septem numerantur *ibid.*, et seq. Quadragesima proprie incipit dominica prima, ut patet ex officio ecclesiastico *ibid.* Solvuntur objectiones Calvini et Kemnili 704. 705. Christus unam quadragesimam observavit, ut resisteret uni tentationi ad nostrum exemplum, nos quia nullis tentationibus resistere debemus multis jejuniis a mari debemus *ibid.* Quadragesima Moysis non erat exemplum propositum Judaeis, Chrisli nobis *ibid.*

Quadragesima Chrisli fuit a sexto die Januarii, usque ad decimam quartam Februarii, nostra non semper eodem tempore Pag. 704. 705. Quadragesimae jejunium constitutum est commodissimo anni tempore *ibid.*, et seq.

B

Ratio et intellectus quomodo differunt 333. 338. Ratio quomodo libera, quomodo non 338. Ratio est, quae post deliberationem concludit quid faciendum *ibid.* Rationem esse in igitur liberam, quam voluntatem, probat Durandus *ibid.* Ratio est libera et causa liberitatis voluntatis *ibid.*, et seq. Dicitur radix libertatis *ibid.*, et 340. 343. Ratio non est libera, nec radicaliter, nec formaliter secundum Henricum et Solum 338. Ratio quomodo non omnino libera 340. Non est libera a coactione, ut voluntas 339. Hic potest cogi ad iudicandum et credendum contra inclinationem totius supponit *ibidem.* Ratio non est libera a necessitate quoad specificationem *ibid.*, et seq. Nec quoad exercitium 340. Ratio et regula humanarum actionum *ibid.* Sua natura non et capax libertatis 341. Ratio quomodo facit objectum voluntatis 343. 346. Quomodo imperat appetitui inferiori 390. Quatuor de causis superatur ab appetitu inferiore *ibid.*, et seq. Rationis et sensus nullae differentiae *ibid.* Ratio quomodo potest a passione absorberi 391. Ratio in universali dictat Deum super omnia diligendum 444. Ratio imperat vitiis, subigendo vel resistendo 402. 528. Reatus et inseparabilis a merito poenae 199. Reatus et relatio, cujus proximum fundamentum et actus malus *ibid.* Est dignitas, vel meritum poenae 199. 230. Est inseparabilis a peccato 215. Reatus concupiscentiae tribus modis accipitur *ib.* Reatu sublato manet infirmitas 218. Reatus Adae quis fuerit *ibid.* Reatus culpa quid 230. Reatu non amisso, peccatum non et plene remissum 232 et seq. Regnum Dei triplex in sacris literis 645. Regnum Dei naturale quid *ibid.* Regnum gratiae quid *ibid.* Regnum gloriae *ibid.*, et seq. Religiosi debent esse caeteris perfectiores 74. Religiosorum peccata quomodo graviora, quomodo leviora peccatis aliorum 635 et seq. Religiosi magis ad divinum officium persolvendum obligantur quam reliqui Christiani 656. 657. Reprobatio per lineam ad iustitiam 326. Quomodo reprobat Deus ante praevisionem operum, quomodo post *ibid.* Reprobationis et praedestinationis diversa ratio *ibid.* et 327.

Reprobationis caussa parlim Dei voluntas, parlim praevisa pccala *Pag.311 el seq.*
 Reprobationem vocal d.Augustinus praedestinationem ad interitum *ibid.*
 Reprobi vocantur communi nomine praesciti *ibid.*
 Opponuntur electis conradilorie el contrario *ibid.*
 Reprobatio continet duos actus *ibid.*
 Reprobationis negativae non datur caussa ex parte hominis *ibid.* 328.
 Reprobationis positivae caussa pccala hominum 328.
 Reprobationis caussa esl praevisio pccali originis vel actualis, vel ulriusque simul *ibid.*
 Reprobis plurimis dimillitur originis pccalum per gralam Baptismi *ibid.*
 Reproborum omnium damnatio incipit a peccalo originis *ibid.*
 Resurrectio alia vitae, alia iudicii 238 *ad 210 cum seq.*
 Corpora damnatorum qualia resurgent 240. 244. 245 *el seq.*
 Resurrectio Christi est exemplar regenerationis nostrae internae 515.
 Resurrectio Chrisli significatur emersione ex aqua Baptismatis *ibid.*
 Resurrectionem certissimo cssc sperandam 550.
 Resurrelio noslra media nocte futura est G62.
 Revelatio divina duplex 432. 433.
 Post revelatam divinitus victoriam, peti polesl tentatio 649.
 Reus iudicio.
 Reus consilio. > G5. GG *el seq.*
 Reus gehennae ignis.)
 Rex Galliae quomodo dicitur curare morbum strumae 300 *cum seq.*
 Regum el principum personas non accipiet Deus in iudicio *ibid.*
 Reges cl praelati specialiter orationibus populi commendantur G52.

S

Sacerdos. *Vide* Clerici.
 Sacerdotium Chrisli esl praestantius Levitico 1GG. 167.
 Sacerdotium Chrisli secundum ordinem Melchisedech 1GG *el seq.*
 Sacramenta corporalia gralam spiritualem operantur 45 *el seq.*
 Sacramenta sunl instrumenta justificationis 277. 4G3. 510. 511.529.
 Sacramenta gratiam conferunt,ut instrumenta Dei, non actualet, sed habitualet 277.
 Sacramenta sunt omnibus communia 301.
 Sacramentorum desiderium ponitur sexta dispositio ud justificationem 482. 483. 488.
 Sacramentum magis proprie iustificat, quam fides 488.
 Sacramentum sine intentione ministri non conficitur 543. 553. 555.
 Sacramentorum praecipua institutio esl, ul sinl instrumenta justificationis 55G.
 Sacramenta sunt, el caussae el signa justificationis 555.

Sacramenta succedunt caeremoniis veteris legis Prt.7.573.
 Durabunt usque ad finem mundi 576.
 Sacramenta veleris el novae legis non sunl eadem 578 *el seq.*
 Sacrificia alia constituuntur, Levilici 7. pro peccatis, alia pro delictis 54.
 Sacrificia el opera moralia quomodo differunt 395.
 Sacrificium offerens debet detestari pccala *ibid.*
 Sacrificii finis placare Deum *ibid.*
 Salomon per concupiscentiam perdidit sapientiam 252.
 Salomon semel iustus, postea lapsus, utrum damnatus, dubitatur 562.
 Samson per concupiscentiam mirabili fortitudine privatus 252.
 Sancti diem suam natalem cur deplorant 153.
 Sanctorum natalitia vocantur dies mortis *ibid.*
 Dies egressionis e mundo, non ingressione celebratur ab Ecclesia Christiana *ibid.*
 Sanctorum mors Domino pretiosa *ibid.*
 Sancti omnes se negligetiae solent accusare 289.
 Sancti viri ex revelatione divina lenlaciones petere possunt 649.
 Sanctorum exempla omnia sunl veneranda omnibus, non imitanda *ibid.*
 Sanguis menstruus superfluum alimenti 170.
 Non est pars animantis *ibid.*
 Satisfactio pro peccalo primus fructus orationis 640.
 Opera bona laboriosa sunl satisfactoria pro peccatis *ibid.*
 Satisfactio debetur, ubi facta esl injuria 648.
 Satisfactionem temporalem n nobis requirit Deus 649.
 Scandalum aliud datum, aliud ex hominum malitia acceptum 106 *cum seq.*
 Scientiae magnum desiderium a natura hominibus insitum 246.
 Scientia hominum quam tenuis cl exigua 248.
 Scientia longo tempore, cl magno labore acquiritur 252.
 Scientiae donum polesl esse sine charitate 290.
 Scientiae sermo, el sapientiae sermo, el spiritus scientiae el sapientiae non distinguuntur tbid.
 Scientia cl sapientia quomodo differunt *ibid.*
 Scientiae el sapientiae sermo quid 288.
 Scientia in Deo csl duplex 372.
 Scientia visionis praesupponit rerum existetiam *ibid.*
 Scientia simplicis intelligetiae supponit rerum possibilitatem *ibid.*
 Scripturae sensus mysticus non fundat argumentum de fide 314.
 Lileralis fundat argumentum de fide *ibid.*
 Lileralis quomodo iit mysticus *ibid.*
 Scriplura sacra polesl voces a poctis vel philosophis accipere 365. <
 Tria in se continet 572.
 Seductio Flevac 129 *el seq.*
 Seductio Corinthiorum per pseudoposlos *ibid.*
 Seductio csl. cum falsum alicui persuadetur sub specie veri *ibid.*, *el* 130. 131.
 Seductio fidelium per haereticos 129.

- Seductio Adae nulla csl in comparatione ad se 'u-
clionem llevae *Ptiq.* 129.
- Seductio quoi modis accipi polesl 130. 131.
- Semen superfluum alimenti I/O.
- Non csl pars animantis *ibid. el seq.*
- Semen hominis quomodo differl ab omni aliosemi-
nc 458. 459*
- Semen Dei csl gralia praedestinationis 564.
- Semen Dei csl chaulas *ibid.*
- Senium non fuisset in statu innocentiae 3G. 4 4.45.
el seq.
- Senio pauci moriuntur 60.
- Sensus quomodo pro peccalo originis puniantur
250. 251.
- Sensus exteriores et interiores quare dati *ibid.*
- Quomodo non praestent offidum suum *ibid.*
- Sensus nullis annis viget anlc rationem 391.
- Sensus bona sunl praesentia, rationis futura *ibid.*
- Sensus cl rabonis variae differentiae *ibid, el seq.*
- Servitus pccali quam grandis 110. 122. 136. 137.
152. 254. 428.
- Servitus cl libertas quomodo opponuntur 428.
- Serviles peccati opponitur libertati a peccalo *ibid.*
- Non opponitur libertati naturae *ibid.*
- Servitus naturae quid *ibid.*
- Opponitur libertati naturae *ibid.*
- Servitus peccali el libertas pccali: item servitus
iustitiae cl libertas iustitiae quomodo idem si-
gnificant 429. 430. 579.
- Servitus cliam mille annorum non moretur haerc-
dilalcu 620. 621 *el seq.*
- Serpens qui lenlavil Adamem in paradiso, qualis
eral, errores aliquorum 123.
- Serpentem Moysis fuisse fictum cl fabulosum, er-
ror *ibid.*
- Serpens luit verus cl naturalis, per quem diabolus
loqnulus, lenlavil llevam 123. 136. 137.
- Serpentis poena, ul sil male lictus super omnia a-
nunanlia *ibid.*
- Serpens per se loqui non potuit.nec ullum animal
brutum polesl *ibid.*
- Serpens, quare potius quam aliud animal assum-
ptus esl a diabolo ad lentandum llevam *ibid.*
- Serpentem fuisse aptissimum ad lentandum pro-
Dr suam naturalem calliditalem *ibid, el seq.*
- Serpentem solum luisse permissum diabolo.per cu-
jus os loqueretur ad lentandum llevam *ibid.*
- lleva ignorabat diabolum ei loquulum per serpen-
tem 124. 125.
- Serpentis astutia in muliero seducenda 129.
- Serpens seduxit llevam non A lanium, ul Genes.
3. habetur, et I. ad Tiinlb. 2. cap. 129 *ad* 131.
- Serpens quomodo Adamum scduvl 130. 131.
- Serpens peccare non potuit, el tamen punitur in o-
dium peccali, cujus eral instrumentum 136.137.
- Serpens non potuit inlccll gere, licel Deus cum al-
loqueretur *ibid.*
- Serpens animal abjectissimum, invisum, excra-
bilc *ibid.et seq.*
- Serpens initio rectus corpore incedebat, nunc su-
per pectus cl ventrem repit *ibid.*
- Serpens prius herbas, nunc terram comedit *ibid.*
- Serpentis inimicitia cum hominibus *ibid.*
- Serpens maledictus a Deo,non Adam el lleva *ibid.*
- Serpens non timuit llevam. nec illa serpentem an-
lc peccatum Pa/y.254.
- Simonin est injustitia communis,danti cl accipien-
ti 723.
- Simoniaca lucia non dantur proprie in eleemosy-
nam *ibid.*
- Interdum non danda pauperibus, sed restituenda
Ecclesiae cui facta esl injuria *ibid, cl seq.*
- Sillis quam intolerabilis, el ad quam horrenda ho-
minem adigit 252.
- Somnus a nalura ad quidem capiendam datus et
concessus 250. 251.
- Somnus quomodo somniorum visis reddatur in-
quietus *ibid.*
- Spes quoad certitudinem perlinet ad voluntatem
469.
- Spei cccrliludo csl in intellectu causaliter *ibid.*
- Spes csl lanium rerum bonarum cl futurarum
172.
- Esl tantum perlinentium ad sperantem *ibid.*
- Spes naseilur ex fide 481.
- Spes ublincndac v< nine est dispositio ad iustitiam
ibid.
- Spes saepe ponitur pro re sperata 512.
- Spes noslra debet esse anchora animae 517. 555.
- Debet esse talis, ul mori, cum timore lamen, desi-
deremus 549.
- Spes non csl securitas dc vita aeterna 553.
- Iu genere suo debet esse certissima 555.
- Spei certitudo duplex est *ibid.*
- Ex parle voluntatis quae *ibid.el seq.*
- Non feel ex parle intellectus cerliludinem absolu-
tam *ibid.*
- Spei certitudo ex parle intellectus esl duplex *ibid.*
- Spei fundamentum primarium promissio Dei *ibid.*
- Spes non expellit omnem timorem *ibid.*
- Spei certitudo ex parte intellectus, quae oritur ex
charitale, est tantum iustorum *ibid.*
- Spes Christianorum quomodo esl certissima *ibid.*
- Spei forma esl charilas *ibid.*
- Spes oriitur ex chnrlale.cl charilas ex spe 614.615.
- Spes esl necessaria ad impetrandum id quod peti-
mus G53.
- Spes non solum iu ipso boni auctore, sed cliam
in intercessoribus ponenda esl 664. GG5.
- Spiritus sanclus per fontem aquae vivae significa-
tur 275.
- Spiritus sanclus quomodo abunde in nos effundi-
tur 276 cl *seq.*
- Per gratiam in nobis habitat 275. 276. 281.
- Polesl duobus modis in nubis habulare 545. 546.
- Spiritus sanclus habitat in iustificatis 542.
- Spiritus sancti fructus *ibid.*
- Ejusdem septem dona respondent septem politio-
nibus orationis Dominicae 642.
- Slalio parlim cum vigilia, parlim cum jejunio con-
venit 709 *el seq.*
- Slalio a stando iuxli aliquos,quia Christiani in Do-
minicis stantes orabant 709.
- Esi vigilia diurna, tempore solemnis jejunii *ibid,*
et seq.
- Stationes excubiae orantium et jejunantium *ibid.*
- Statio differl a vigilia, el jejunio *ibid.*
- Solum fit dc dic *ibid.*

Slatio cl jejunium ante omnem vigiliam praecedebat *Pag. 709. elseq.*
 Finiri solebat hora nona, vel ad vesperam, ut jejunium 710.
 Fieri solebat feria quarta el sexta *ibid.*
 Stationum loca Romae constituta a s. Gregorio *ibid.*
 Stationes a jejunio forte is primus separavit *ibid.*
 In ipsis Dominicis fieri noluit *ibid.*
 In stationibus parum nunc singuli orant, el dant locum aliis *ibid.*
 Stationes nosirac duabus in rebus differunt ab antiquis *ibid.*
 Tunc iidem loto die orabant, nunc aliis alii succedunt, ut semper orent aliqui usque ad vesperam *ibid.*
 Tunc statio cum oralione el jejunio durabat, nunc el post cibum, et cum omnino non jejunatur, fit statio *ibid.*
 Suggestio quid 197.
 Suggestio non potest dici peccatum originis *ibid.*
 Est actio quaedam *ibid.*
 Suggestio distinguitur a delectatione 198. *el seq.*
 Superbia vilium maxime detestabile 124. 125.
 Initium est omnis peccati, ut Ecclesiastici cap. 10. habetur 124. 125. 127.
 Superbia primum primi angeli peccatum 124.125.
 Fuit primum primi hominis peccatum 124.125.133.
 Superbiae primus actus est, nolle subjici imperio alterius 124. 125. 128. 130. 131 *elseq.*
 Superbia el inobedientia pro eodem accipi 124.125.
 Superbia cl obediencia contraria *ibid.*
 Superbia latius palel, quam inobedientia 12G.
 Superbia qua quis contemnit praeceptum superioris, est inobedientia *ibid.*
 Omnis superbia non est inobedientia, sed contra 124. 125.
 Superbiam fuisse primum primi hominis peccatum probalur ex patribus 126 *el seq.*
 Superbia primi hominis fuit, quod voluit esse Deo similis 126. 127. 130. 131. 133.
 Superbia malae voluntatis initium 126.
 Superbiae vulnera humilitatis remediis curantur *ibid cum seq.*
 Persuperbiam homo perdidit humilitatem 126.130. 131.
 Superbiae objectum est excellentia propria, quae in malis est finis hominis 126. 127.
 Superbia mater infidelitatis 126. 130. 131.
 Superbia occulta fuit primum Adae peccatum 127.
 Superbia Adae initum habuit a nullo praecedente errore, sed per solam incogitantiam 128.
 Superbia est amor sui, usque ad contemptum Dei 128. 130. 131.
 Superbia Ilevae major superbia Adae 132.
 Superbia Adae el Ilevae, quomodo eadem 133.
 Superbia humiliatur 527 *el seq.*
 Superfluum, vel opes superfluae dupliciter dici possunt naturae el personae 719.720.
 Superfluum personae dicitur, sine quo quis el vivere, cl familiam alere, el statum ac dignitatem tueri potest *ibid, el seq.*
 Naturae, sine quo quis cum familia sua vivere polesl *ibid.*

Superfluum in praesenti potest esse simpliciter necessarium pro futuro *Pag.719. 720.*
 Superflua praecepti necessitate danda esse extrema, ut gravi necessitate laborantibus 721.
 Immo sine peccato retineri non possunt *ibid, el 722 cum seq.*
 Superflua congregare, est servire Mammonae 721.
 Superflua congregantes damnantur *ibid.*
 Probalur ex d. Lucae evangelio *ibid, elseq.*
 Ex Patribus *ibid, el seq.*
 Ratione *ibid, el seq.*
 Superflua non sunt nostra, sed pauperum *ibid.*
 Horum dispensatores sumus, non possessores *ibid, el seq.*
 In eleemosynis, non in deliciis sunt consumenda 716.
 Superflua relinere, est aliena rapere 721.
 Superflua diviti sunt Domini pedibus, *idesl, pauperibus necessaria* 721.
 Superfluis abundant divites, necessariis indigeni pauperes *ibid, el seq.*
 Superflua relincentes contra Dei voluntatem agunt 722.
 Superflua dare cuique petenti, non tenentur divites, sed uni potius quam alteri possunt secundum charitalem *ibid.*
 Superuaturale aliud per se, aliud per accidens, el quid sil utrumque 25.
 Symbolum aposlulieum quare conditum 471.
 Symbolum hoc summation continet lotum fidei objectum *ibid.*
 Delinitur a s. Augustino *ibid.*
 Habet quatuor explicationes, quae vocantur etiam symbola *ibid. 543.*
 Symbolum apostolorum nihil habet de fiducia, quam haeretici praedicant 471.
 Credo remissionem peccatorum, quid significat 543.
 Symbolum apostolicum evangelii summa 570.
 Syndresis est inclinatio ad bonum 403.
 Non exlinguilur in daemonibus *ibid.*
 Quomodo differt a lege naturae *ibid.*
 Est ipsum lumen intellectus per modum habitus in nobis manens *ibid.*
 In Cain non fuit deleta post peccatum *ibid.*
 Est scintilla el vermis conscientiae *ibid.*

T

Tenladio duplex, alia ad probandum 90. 91. 101.
 Alia ad seducendum 90.01.
 Tenlavit Deus Abraham Genes. 32. ad probandum 90. 91. 412.
 Tenladio non est a Deo 28. 29. 67.90. 91 *cum seq.*
 Tenladio Jobi 100. 412.
 Tenladio Adae in paradiso 119. 120 *el seq.*
 Tenladio Adae juste a Deo permissa 121.
 Tenlationis hujus caussa soli Deo nota *ibid.*
 Tenlationis caussae quae probabiliter assignari possunt *ibid, cum seq.*
 Tenladio mali angeli vicit bonum hominem in paradiso *ibid, el 122.*
 Cur permisit Deus Adamum lentari, quam sciebat casurum 122.

Tenlallo Adae fuisset gloriosior ad triumphum, si hostem superasset *Pag.* 122.
 Tenlalliones quomodo superandae 306.
 Tenlallo vera non potest solis naturae viribus superari 389 *cum seq.*
 Tenlallo potest Iribus modis superari *ibid.*
 Tenlallioni resistendum ex charitate Dei, ut acquiritur mercedem *ibid.*
 Tenlallo vinci potest ita, ut mercedem inde non acquiratur *ibid.*
 Tenlalliones, quae per se non superant vires humanas, Deo destitute, fiunt gravissimae *ibid.*
 Tenlalliones possunt crescere super vires nostras, si Deus permittat *ibid.*
 Tenlallionem victoria Deo (tribuitur *ibid.*
 Quid est, Deum lentare aliquem *ibid.*
 In tenlallionibus apparet liberum arbitrium *ibid.*
 Tenlalliones sunt virtutum probationes *ibid.*
 Tenlallo legisperiti. Luc. 10. cap. 571.
 Tenlalliones Christi a Phariseis, Saduceis et legisperitis 572.
 Tenlallo est vita hominis C00. C01.
 Interdum utilis, semper periculosa C19.
 Tenlallo non appellanda, sed fortiter toleranda *ibid.*
 Tenlallo petenda, si reveletur victoria *ibid.*
 Terra manebit in aeternum 251.
 Terra, id est, caro 656.
 Per terram intelliguntur infideles et peccatores *ib.*
 Terra, id est, Ecclesia *ibid.*
 Esi Ecclesia militans *ibid.*
 Terra, ex qua sumpti sumus, omnibus communis esi 721. 724.
 Timor gehennae qualis, donum Spiritus sancti 451.
 Timor est secunda dispositio ad justificationem 480.
 Timor qui est initium sapientiae, est timor servilis quae est in peccatore *ibid.*
 Timor quomodo justificat *ibid.*
 Timoris et fidei justificatio comparantur inter se *ibid., el seq.*
 Timor medicamentum, chatilas, sanitas 581.
 Timoris laus *ibid., el seq.*
 Traditiones defenduntur a s. Basilio magno 75.92. *el seq.*
 Ex traditione probat d. Augustinus Adamum esse beatum, non damnatum 136. 137.

V

Vasa in honorem quae 98.122.315.320.321 *el seq.*
 Vasa in contumeliam quae 96. 97. 122 *cum seq.*
 Vasa irae facta in perditionem, ut Deus ostendat potentiam suam 98. 111.
 Vasa misericordiae facta in honorem, ut ostendat Deus divitias gloriae suae 98.
 Vasa contumeliae, Deus odit *ibid.*
 Vasa contumeliae Deus sustinet in multa patientia 98. 99. 111.
 Talia sunt exigente conditione materiae 98. 99.
 Adam vas in honorem 99.
 Vasa irae et misericordiae 23C. 314.
 Vasa in honorem habent duo signacula 320.
 Vasa haec distinguuntur sola misericordia, non meritis 325. 325. 328.

Vasa in contumeliam duobus modis fieri possunt *Pag.* 327.
 Velle est Dei vocando, nostrum sequendo 290.292. 294. 418. 453.
 Velle et posse velle, a Deo sunt 291.
 Velle credere, Deus operatur in homine 292. 293.
 Velle quomodo in nobis, sine nobis operatur Deus 294 *el seq.*
 Velle quomodo dat Deus uni et non alteri 295 *el seq.*
 Velle quomodo Dei, quomodo nostrum 296.
 Velle non possumus, nisi eo volente et subveniente a quo praeparatur voluntas 310. 311.
 Velle Dei duobus modis consideratur 354.
 Velle et non velle quid in Deo significant *ibid.*
 Velle Dei est necessarium quoad cultum volendi, non quoad ordinem ad creaturam 355.
 Ver est aptum jejuniis quadragesimali 649.
 Vere incunle humores crescunt et caloni in animalibus *ibid.*
 Opus est jejuniis contra tenlalliones *ibid.*
 Vere optima aeris temperies, pisces salubres, oleum abundantia *ibid.*
 Opera in agris fere nulla *ibid., el seq.*
 Veritas est per se cognoscibilis, sine respectu ad mendacium 114.
 Veritatem coelare nonnumquam licet, at numquam falsitatem dicere 203.
 Veritas omnis Deum veritatem increalam repraesentat 289.
 Veritate nihil desiderabilius 292. 293.
 Veritas est objectum intellectus 348.
 Veritates nullas theoricarum et mechanicarum solo lumine naturae cognosci 357. 358.
 Veritates morales aliae plus, aliae minus distant a principiis per se nolis 383.
 Vera aliqua naturalia, moralia et supernaturalia possunt etiam ab hominibus malis cognosci 303.
 Verum morale quot modis accipitur *ibid.*
 Verum nullum morale potest ab intellectu humano in statu naturae corruptae, sine speciali Dei auxilio. cognosci, secundum aliquorum opinionem *ibid., el seq.*
 Contra habet communis theologorum sententia *id.*
 Verum ab quod morale solo Dei auxilio generali potest modo ab hominibus cognosci *ibid.*
 Probalur ex Scripturis *ibid., el seq.* Ex Patribus 382.
 Ex ratione 382. Solvuntur objectiones *ibid., el seq.*
 Verum morale est objectum intellectus humani *ib.*
 Verum morale in universum potest ab homine cognosci. sine auxilio Dei speciali *ibid.*
 Vigiliae nocturnae quatuor 656 *ad* 658.
 Vigilia prima, et reliquae, quibus horis *cum seq.* 656. 657.
 Vigilia erat nocturna, cum diuturno jejuniis pridie magnorum festorum 709.
 Vir non est seductus, sed mulier 129 *el seq.*
 Viri dignitas et privilegia supra mulierem 130.131.
 Viri naturaliter sunt prudentiores et iudicii maturiores, quam foeminae 130. 131. 133 *el seq.*
 Vir caput mulieris 133. 136. 139.
 Vir debet docere, et non discere a muliere 133.
 Viri officium est cura familiae nutriendae 131.135.
 Vir a viro melius quam a muliere juvatur, nisi in propagatione sobolis 135.

- Vir cl mulier in matrimonio, non sunl duo, sod una caro *Pag.* 154 et *scq.*
- Vir caussa acina generationis 154. I/O.
- Virlus dicilur bonum nalurae 20.
- Nomen virlus cl actionem el habitum significat 52. 53.
- Esl secundum naluram, quia virtute nalura perficitur 191. 249. 381.
- Virluli el aclus cl habilus malus, el passio opponitur 217.
- Virtutum moralium perfectio esl necessaria ad nalurae felicitatem 238. 239.
- In virlulum acquisitione, cur lania difficultas 293.
- Virluli pauci student *ibid.* 250. 251.
- Virlus esl bona qualitas animi 275.
- Virlus una pcrfecta non polcsl esse sine omnibus aliis 383.
- Virlus una imperfecta polcsl esse sino aliis *ibid.*
- Virlulcs aliquae sunl naturales 392. 394.
- Virtutes antiquorum Romanorum a Deo remuneratae 394.
- Virlulcs eliam infidelium sunl dona Dei 400. 401.
- Virlulum semina quid 402.
- Virlulum semina aboleri non possunl *ibid.*
- Virlulum semina male intellexit Cassianus *ibid.*
- Virlus csl ex voluntate, non cx neccssilalc 454 el *scq.*
- Virlulcs cl vilia sunl in nosiro libero arbitrio *ibid.*
- Virlus csl interioris hominis pulchritudo 520.
- Virlus cl aclus virtutis distinguuntur 529.
- Virlus polcslaugeri dc pcrfecta in perfectiorcm GG.
- Virlulcs omnes per amorem sunt definiendae, el inde formantur G26. G27.
- Virlulcs morales non referuntur cx nalura sua in Deum, nisi ul in finem naturalem G28.
- Theologicae respiciunt quidem Deum, ul finem supernaluralcm, sed non sic in eum rferuntur, nisi per charilalem *ibid.*
- Virlulcs morales sine charilale sunl verae virlulcs, sed imperfectae 714. 715 el *seq.*
- Vila aelerna est el munus graliac, cl merces meriti 31. 273.
- Vila aelerna stipendium merili 12. 57. 58.
- Silnc linis hominis naturalis, an supernaluralis 59. el *scq.*
- Esl naturalis hominis finis quoad appclilum, non quoad consequulionem 33.
- Vila animae aeterna gloria 159.
- Vila animae gralia 230.
- Vila aelerna gratia Dei 273. G20. G21.
- Sola dicenda esl vila 300. G05.
- Vere cl proprie csl merces operum bonorum 324. 325.
- Est piorum praemium 40G el *seq.*
- Quomodo corona misericordiae, quomodo iustitiae *ibid.*
- Quibus nominibus vocclur 499.
- Est denarius diurnus in parabola Mallh. 20. cap. G05. G13. G31.
- Habel rationem cl mercedis cl bacredilalis G05. G30. 633. 634 el *seq.*
- Debetur iustis adultis, ulroque titulo 605. 633. 634.
- Dalur secundum proportionem operum G0G.
- Mullis nominibus vocalur in sacris lileris *ibid.*
- Quomodo merces fidei *Pag.* GGG.
- Quomodo merces, quomodo gralia GIO. 632.
- Esl (inis fidei, cl bonorum operum 617.
- Ilacreditas filiorum 620. 621.
- In visione Dei consistit G22.
- Quibus rebus assimilclur 629.
- Ul bacredilas personae debetur juro adoptionis si _ne pacto 631.
- Ul bravium debetur operibus cx pacto *ibid.*
- Gratia pro gratia *ibid.*
- Flumen laetificans civitatem Dei *ibid.*
- Redditur meritis filiorum Dei, lum quoad primum gradum, lum quoad cacleros 633. 634.
- Vitium conlra naluram 31. 191, 219. 220. 249. 381.
- Vilium quomodo diflcrla peccalo 52. 53. 68. 213. 214.
- Esl habilus oppositus virluli 32. 53. 217.
- Vitium unde accidit humanae nalurae 161. 162.
- Significat quamcumque corruptionem, vel languorem nalurae 213. 214.
- Quomodo dicilur peccalum 170. 222.
- Vitium hominis, nalura csl pecoris 224.
- Voluntarium esl necessarium ad peccalum 54. G5.
- Voluntarium esse de nalura peccali G9 ad 71.
- Quomodo esl in peccato, quomodo non 160.
- Voluntarii parum csl in pccalo originis *ibid.*
- Voluntarium habituale non sufficit ad peccalum 229.
- Voluntarium polcsl accipi pro sponlaneo cl libero, a sola coactione 403. 408. 409.
- Tale voluntarium csl in pecoribus, el non pugnat cum necessario 103. 415. 416. 419. 420.
- Proprie accipitur pro libero a necessitate 4031
- Voluntarium spontaneum esl genus ad liberum cl non liberum 40G.
- Voluntarium liberum csl proprium rationalis vel inlelligenlis nalurae 415. 416.
- Voluntarie sumus vcl Christi milites, vel servi diaboli 419. 420.
- Voluntarium ul opponitur coaclo, non sufficit ad peccandum *ibid.*
- Voluntas signi csl ipsum praceplum, vel prohibitio 90. 91. 107.
- Voluntates malae non sunl a Deo, quia conlra naluram sunl 93. 111.
- Voluntas mala csl peccalum, licet desii polcslas 99. 100.
- Voluntas Dei numquam vull nisi bona 93. 94 et *scq.*
- Jusla voluntas hominis csl ea, quae vull id, quod Deus vull cum velle 94.
- Injusta est ea. quae vull id, quod Deus non vull eum velle *ibid.*
- Volunlas non polcsl nppclere malum 8G. 95. 127. 340. 347.
- Voluntati Dei nemo polcsl resistere 95. 107. 110.
- Voluntates malas, quomodo Deus regii, flectit, inclina 100. 111.
- Volunlas mala, quomodo inclinatur a Deo potius ad unum malum quam ad aliud 100. III. cl *seq.*
- Volunlas Dei, quomodo se habeat ad peccalum 107.
- Non habel Deus nolle, aul velle, respectu peccali *ibid.*
- Habel non velle rcspectu peccali *ibid.*
- Deus non vull pccala *ibid.*
- Vull non impedire *ibid.*

Vult permillere *Parl.* 110. **III** *cl seq.*
 Vult ordinare, vult punire 107.
 Aon habet Deus positive voluntatem beneplacili,
 respectu peccati *ibid.*
 Voluntate signi Deus non vult fieri peccata 108.
 109.
 Voluntas beneplacili est absolute *ibid.*
 Voluntas signi non est absolute, sed condicionala
ibid.
 Cur dicitur condicionala *ibid.*
 Qui prohibet ne quid fiat, vult id non fieri, vel si
 fiat, puniri *ibid.*, *cl seq.*
 Peccatum non illi praeter, sed contra Dei voluntatem,
 quomodo *ibid.*
 Hoc ipso quod facit quis contra voluntatem Dei, fit
 voluntas Dei *ibid.*
 Non fiunt peccata praeter voluntatem Dei, quia non
 fierent, si non sineret *ibid.*
 Telle fieri mala, est in alia voluntatis *ibid.*
 Velle permillere mala, potest esse bonae voluntatis
 in Deo 107 *ad* 109.
 Deus voluntate agit, et quidquid vult fieri facit 108.
 109. 5°.
 Si Deus vellet fieri mala, ipse faceret mala 108.
 109.
 Deus non vult mala per se. In malis numquam Deus
 vult, quod homines volunt 110.
 Quae mater potest Deus bona voluntate velle, homines
 autem mala 110. GIG.
 Voluntas hominis aliquando magis congrueret cum
 bona voluntate Dei, si nolle quod vult Deus,
 quam quando vult, quod Deus *ibid.*
 Voluntate mala Iudaei usus est Deus ad maxima
 bona 111.
 Voluntas propria est causa peccati 112. 117.
 Voluntatis malae non est causa efficiens, sed de-
 ficiens IIG.
 Voluntas producit actum non conformem rationi,
 quia non respicit regulam rationis dum operatur
 Voluntas libere operatur, vel non operatur 116.
 Voluntas Dei est regula omnis bonae actionis *ibid.*
 Voluntas non peccat, vel est a Deo, sed ut deflectit
 a Deo 118.
 Voluntas propria quomodo ruina hominis 12G.
 Voluntatis objectum est solum bonum 127.
 Voluntas saepe praevent perfectam rationis deli-
 berationem 132.
 Voluntatis vulnus difficultas, ex qua oritur dolor
 248.
 Voluntatis vulnera ex peccato originis 259. 255
cum seq.
 Voluntatis humanae perversitas in negligendo cul-
 tum veri Dei, est colendo Deos falsos 250. 251.
 Magna inconstantia *ibid.*
 Magna aegritudo *ibid.*
 Voluntatis malitia non fuit in primis parentibus an-
 te peccatum 255.
 Voluntas Dei est efficacissima 277,
 nostra in bonis quomodo se habet ut pedissequa
 278. 279. 292. 293.
 Voluntas per amorem immediatius Deum alligit
 in hac vite, quam intellectus per fidem 282.
 Voluntatis libertas peccato debilitate 287.

Voluntatis nostrae est consentire vel dissentire
Pag. 291 *ad* 293.
 Voluntas bona, donum Dei est 295.
 Voluntas efficax est sine difficultate 29G.
 Voluntas vel movetur a Deo, quomodo movens, quo-
 modo movetur *ibid.*
 Voluntas praeparatur Domino 298. 299.
 Voluntas antequam Deus vult omnes salvos fieri
 301. 312.
 Voluntas absolute Deus vult aliquos salvare, alios
 non *ibid.*
 Voluntas glorificandi prior est praedestinatione 324.
 325.
 Voluntas est liberum arbitrium, quomodo differunt
 333 *et seq.*
 Voluntas simplex est voluntas vel est principium ele-
 ctionis 335. 339.
 Voluntas simplex potest intelligi cum libertate a
 sola coactione. non autem vel est principium ele-
 ctionis 335 *ad* 337.
 Voluntas nostra quomodo libera, quomodo non in
 petenda beatitudine 335.
 Quomodo libera post hanc vitam *ibid.*
 Voluntas scilicet alias potentias movet 339. 350.
 Voluntas simplex est impossibile 339 *et seq.*
 Voluntas quomodo libera a coactione 339.
 Voluntas est appetitus rationalis 340. 341.
 Est principium liberarum actionum 351.
 Voluntatis objectum non est bonum in se, sed vel
 a ratione tale indicatur 353.
 Voluntas quomodo potest dici potentia activa et
 passiva 346.
 Quomodo se movet, quomodo ab intellectu move-
 tur *ibid.*, *cl seq.*
 Quomodo movetur necessario, est vel se per mo-
 dum causae naturalis *ibid.*
 Voluntatis objectum bonum 86.95.127.350.347.
 Probatur rationibus 347.
 Et solvuntur objectiones *ibid.*
 Voluntas movet se ex appetitione finis 350.
 Voluntas sapientiae, est sapientia voluntati in Deo
 semper conformis 354.
 Voluntas Dei ad res creatas habet ordinem contin-
 gentem 355.
 Voluntatis divinae actus quoad substantiam et en-
 titatem, ab aeterno fuit determinatus, non tamen
 respectu rei creatae *ibid.*
 Voluntas potest a Deo quatuor modis inclinari ad
 aliquid petendum vel fugiendum 3G9. 370.
 Voluntas hominis efficienter per praeiam est virtutes
 inclinatur ad bonas actiones *ibid.*
 Voluntas a passione vehementer nonnumquam ra-
 pitur ad consensum 371.
 Quomodo conditionis voluntatis rerum necessitas
ibid.
 Voluntates humanas quocumque vult Deus inclinat
ibid., *cl seq.*
 Ad voluntatem humanam referenda est determina-
 tio particularis, universalis vero ad Deum 374.
cl seq.
 Voluntatem humanam non esse a Deo praedetermi-
 nantem, sed esse liberam relictam *ibid.*
 Voluntas humana operante, cooperatur Deus, non
 contra 375,

- In voluntate tria considerantur, quando determinat se ad opus *Pag.* 375.
- Voluntas nosira Dei motione libere utitur 378.
- Voluntatis determinatio negativa quid *ibid.*
- Voluntas divina est caussa rerum omnium, sed in liberis particularibus nihil decernit, nisi praecognita determinatione secundarum caussarum. 378.
- Voluntas non necessitalur a passione physice, sed moraliter 391.
- Voluntas sine charitale est vitiosa cupiditas 399.
- Voluntas mala quomodo potest operari aliquid boni, et bona aliquid mali *ibid.*
- Voluntas non cogitur, sed suadetur 421.
- Voluntas nosira comitetur, non ducit, pedissequa est, non praevia 448.
- Voluntates nosirae non sunt sub necessitate *ibid.*
- Voluntatis cum credere, et non credere, consentire vel non 448. 449.
- Voluntas nosira quomodo praeparatur a Deo, quomodo a nobis *Pag.* 453 *et seq.*
- Voluntas Dei alia signi, alia beneplaciti 640.
- Voluntas signi sunt praecepta et prohibitiones, quibus Deus nobis significat, quid agi, quid non agi nobis velit *ibid.*
- Beneplaciti cum, quia Deus vult absolute aliquid fieri, quae semper impletur *ibid.*, *et seq.*
- Voluntas hominis non debet semper velle id, quod Deus vult fieri voluntate beneplaciti *ibid.*
- Voluntati beneplaciti Dei non obmurmurandum *ib.*
- Voluntas signi lotis viribus nobis perficienda *ibid.*
- Voluptas quaedam ante omne peccatum praecurrit 198. 220. 201.
- Adolescentes ad insaniam redigit 252.
- Voluptas corporis domina saevissima 25L
- Sapientiae repugnat *ibid.*
- Pestis omnium capitalissima *ibid.*

Pinis quarli (orni.

